MONVMENTA
GERMANIAE
HISTORICA

INDE AB ANNO CHRISTI QVINGENTESIMO
VSQVE AD ANNVM MILLESIMVM
ET QVINGENTESIMVM

EDIDIT

SOCIETAS APERIENDIS FONTIBVS
RERVM GERMANICARVM MEDII AEVI

AVCTORVM ANTIQVISSIMORVM TOMI VI PARS PRIOR

SYMMACHI OPERA

BEROLINI
APVD WEIDMANNOS
MDCCCLXXXIII

MONVMENTA
GERMANIAE
HISTORICA

INDE AB ANNO CHRISTI QVINGENTESIMO
VSQVE AD ANNVM MILLESIMVM
ET QVINGENTESIMVM

EDIDIT

SOCIETAS APERIENDIS FONTIBVS
RERVM GERMANICARVM MEDII AEVI

AVCTORVM ANTIQVISSIMORVM TOMI VI PARS PRIOR

SYMMACHI OPERA

BEROLINI
APVD WEIDMANNOS
MDCCCLXXXIII

Q. AVRELII SYMMACHI

QVAE SVPERSVNT

EDIDIT

OTTO SEECK

BEROLINI
APVD WEIDMANNOS
MDCCCLXXXIII

I.

DE SYMMACHI ORATIONIBVS.

Symmachi gloria inter aequales non tam epistulis, quae ante mortem eius neque in libros compositae neque in publicum editae erant, quam orationibus innitebatur. nam oratoris disertissimi titulum filius statuae eius subscripsit[1], ὁ λογογράφος ab Olympiodoro nuncupatur[2], Socrates, ubi de scriptis eius loquitur, orationes solas commemorat[3], et laudes ab antiquis ei tributae, cum plerumque eiusmodi sint, ut quemvis librum respicere possint, apud Prudentium tamen praecipue eloquentiam senatoriam efferunt[4]. qua de causa nos quoque de libris Symmachianis dicturi, ab orationibus

1) C. I. L. VI 1699 = Orelli 1187 = Wilmanns 1235.

2) Ap. Phot. c. 80 p. 63 A 40.

3) V 14 ἐθαυμάζετο δὲ ἐπὶ παιδεύσει λόγων Ῥωμαικῶν· καὶ γὰρ αὐτῷ πολλοὶ λόγοι συγγεγραμμένοι τῇ Ῥωμαίων γλώσσῃ τυγχάνουσι. ex quo hausit Cassiod. hist. tripert. IX 23.

4) Contra Symmach. I praef. 77 *oris rhetorici.* 632 *o linguam miro verborum fonte fluentem, Romani decus eloquii, cui cedat et ipse Tullius, has fundit dives facundia gemmas? os dignum, aeterno tinctum quod fulgeat auro, si mallet laudare deum, cui sordida monstra praetulit et liquidam temeravit crimine vocem.* II praef. 56 *quo nunc nemo disertior exultat fremit intonat ventisque eloquii tumet.* 10 *orator catus.* 19 *Ausoniae vir facundissime linguae.* 370 *sollers orator.* 644 *praenobilis ille senator orandi arte potens.* 760 *nil te permoveat magni vox rhetoris, oro, qui sub legati specie sacra mortua plorans, ingenii telis et fandi viribus audet, heu, nostram temptare fidem.* orationes ab Ennodio non minus compilatae sunt, quam epistulae. cf. Ennod. ed. Hartel p. 264, 3 cum Symm. 218, 12. 14; Enn. 265, 7 = Symm. 328, 19; Enn. 265, 14 = Symm. 325, 32; Enn. 266, 9 = Symm. 320, 28; Enn. 367, 7 = Symm. 324, 15; Enn. 269, 15 = Symm. 325, 18; Enn. 269, 18 = Symm. 321, 3; Enn. 270, 11 = Symm. 324, 14; Enn. 270, 22 = Symm. 335, 16; Enn. 275, 14 = Symm. 324, 26; Enn. 276, 18 = Symm. 326, 3; Enn. 277, 22 = Symm. 326, 19; Enn. 278, 4 = Symm. 328, 26; Enn. 280, 12 = Symm. 326, 26; Enn. 281, 15 = Symm. 329, 27; Enn. 282, 5 = Symm. 329, 16; Enn. 282, 8 = Symm. 329, 29. 18; Enn. 282, 17 = Symm. 328, 35; Enn. 282, 19 = Symm. 325, 10; Enn. 285, 21 = Symm. 323, 38.

initium facimus primumque ea componemus, quae auctoris ipsius reliquorumque scriptorum antiquorum testimoniis de eis innotuerunt.

Ex orationibus, quarum reliquias tenemus, unius tantum apud auctorem mentio fit, quae in nostro corpore loco quinto collocata *pro Trygetio* inscribitur. habita autem esse dicitur a. d. v id. Ian. a. 376 [5]) maximamque senatus admirationem movisse [6]). qua causa adductus Symmachus eam in publicum edidit [7]) et omnibus viris, qui litteris clari habebantur, exemplaria misit [8]). epistulae, quibus ea prosecutus est, supersunt quattuor, ad Praetextatum I 44, ad Syagrium I 105, ad Iulianum Rusticum III 7, ad Neoterium V 43, et tres, quibus laudibus orationi tributis respondit, ad Praetextatum I 52, ad Syagrium I 96, ad Hesperium I 78.

Temporis ordine prima haec oratio est, quae apud Symmachum commemoratur, et quae sequuntur, omnes plus quam decennium ab illa distant. sunt autem hae:

1) Panegyricus in Maximum tyrannum; quem dictum esse putaverim, cum kalendis Ianuariis a. 388 consulatum alterum iniret. Socrat. V 14. βασιλικὸν οὖν λόγον εἰς Μάξιμον ἔτι περιόντα γεγραφὼς καὶ διεξελθών, τῷ τῆς καθοσιώσεως ἐγκλήματι ἔνοχος ὕστερον ἐγένετο. hunc aut numquam editum esse aut certe post tyranni mortem suppressum, non est quod moneam [9]).

2) Apologeticus ad Theodosium de panegyrici illius crimine habitus a. 388 exeunte. 52, 20 *quod in panegyrici defensione non tacui*; Socrat. l. l. συγγνώμης οὖν ἀξιωθεὶς ὁ Σύμμαχος τὸν ἀπολογητικὸν λόγον εἰς τὸν αὐτοκράτορα Θεοδόσιον ἔγραψεν. ad eandem orationem pertinere videtur, quod Symmachus mense Ianuario aut Februario a. 389 scribit, se civiles et bellicas laudes Theodosii stili honore percurrisse 46, 16.

3) Gratiarum actionem pro consulatu in a. 391 accepto Symmachum recitasse, nusquam traditur, sed nihilominus pro certo habendum est [10]). fragmenta, quae ab Arusiano Messio nobis servata sunt (p. 340), ad hanc orationem referenda esse videntur [11]).

---

5) 23, 5.

6) 22, 30 *meretur diligentia in me tua, ut ea, quae proxime laudi mihi fuerunt, clam te esse non patiar. — ego sub incerto examinis tui aliorum sententias occulendas putavi, ne te praeiudicio tanti ordinis viderer urguere.* 41, 29 *libellum, quo nuper in senatu sustuli civium secunda suffragia. vides, quo praeiudicio antevertam gravissimi examinis tui severitatem: non stili mei praetendo meritum sed ordinis iudicatum.* 135, 26 *quamvis totius ordinis secunda suffragia cepisse videamur.* 72, 25 *nunc tuarum partium erit respondere, cum legeris, an debuerit me senatus animare.* 26, 3 *orationem meam tibi esse conplacitam nihilo setius gaudeo, quam quod eam secunda existimatione pars melior humani generis senatus audivit.* 33, 26 *sed haec merito dicerentur, ni tecum faceret existimatio omnium, quibus sermo noster auditus est.* quae orationem pro Trygetio spectare, nisi de eo loco, quem primum proposui, certe quidem non constat, sed propter summam similitudinem, quae inter illum et omnes reliquos intercedit, veri simillimum est.

7) 72, 23 *oratiunculam nostram, cuius edendae fiduciam mihi favor civium dedit.*

8) 33, 21 *unus mihi adhuc supereras ex omnibus . . . litterarum viris, cui probari orationem meam laudis avarus optarem.* Hesperius, ad quem haec scripta sunt, proconsulari imperio tum Africae praeerat; quare oratio eo tempore habita, quo mare navigiis nondum patebat, sero ad eum pervecta est.

9) Cf. 234, 8 *interea frequentibus epistulis desidiam meam stimula. unum quippe hoc litterarum genus superest post amaros casus orationum mearum, quod me ad usum scribendi possit adlicere.*

10) Cf. Prosp. de promiss. dei III 38, 2 *cui* (scil. Theodosio) *Symmachus ille mirabili eloquio et scientia praeditus, tamen paganus, praeconio laudum in consistorio recitato, subtili arte, qua valuit, aram Victoriae in senatu restitui christiano, ut noverat, principi intimavit.* hic panegyricus idem cum apologetico fuisse non potest, quoniam orator capitis crimine vix absolutus aram Victoriae repetere certe non ausus est; sed ut de gratiarum actione cogitemus, et res ipsa et temporum ratio (v. infra) suadent.

11) Titulus ab Arusiano laudatus: *ad Theodosium imperatorem* tam ad apologeticum quam ad gratiarum

4 et 5) Orationes de censura non restituenda et contra Polybii filium praetorium candidatum simul in publicum prodierunt, quarum prior altera non nihil antiquior, ut ederetur, aucta et emendata est[12]. emittebantur eo tempore, quo Felix et Minervius dignitate inlustri praediti simul Mediolanii erant[13], quorum alter inde ab a. 395 quaestura sacri palatii fungebatur eamque deposuit a. 397 aut 398 ineunte, ut praefectus praetorio in Gallias mitteretur, alter aestate aut autumno a 397 primum honorem inlustrem, comitivam rerum privatarum, accepit (v. infra). editio igitur orationum illarum aut ultimis mensibus a. 397 aut primis a. 398 adscribenda est.

6) Quinque orationes ad Euphrasium in Hispanias misit Symmachus, cum alias ei iam ante misisset[14]. quarum omnium tempora et argumenta incerta sunt.

7) Fragmentum Symmachi quartum (p. 340) a Cassiodorio nobis servatum ex oratione aliqua argumenti panegyrici desumptum est, de qua id solum constat, ab eis, quarum reliquiae in codice Bobiensi leguntur, diversam fuisse. nam omnes eiusmodi sunt, ut verba: *specto feliciter virtutis eius augmenta, qui differo laudare principia* nulla ratione ad eas pertinere possint.

Quae Symmachus in senatu contra Gildonem pronuntiavit, non inter orationes sed inter sententias senatorias collocaverim, quas libro decimo epistularum adnexas fuisse inscriptione per codicem Divionensem servata docemur (276, 26). scribit enim auctor, Stilichonem in gestis curialibus ad scrinia Augusta missis (99, 27) ea reperturum esse, quae ipse dixerit (99, 35); quae res magis ad brevem sententiam[15] quam ad orationem elaboratam referenda esse videtur.

Vidimus igitur orationes non minus septem a Symmacho ipso editas esse, quae omnes aut singulae aut binae monobiblis in publicum emissae sunt. corporis alicuius, quo ipse aut omnes aut maiorem earum partem composuerit, nulla mentio fit, sed cave, ne ex auctoris silentio aliquid concludas. nam Symmachus quadam verecundiae affectatione nisi rarissime opera sua non commemorat et ne relationis quidem de ara Victoriae, quae in omnium ore erat et a christianis quoque summis

---

actionem referri potest, sed verba fragmenti primi: *beatum iam parvulum meum, cui pium adrisit* docent, occasionem orationis magnum imperatoris beneficium fuisse, quod non solum Symmacho ipsi sed etiam filio eius tributum est; consulatus autem, cum totius familiae splendorem augeret, posteris quoque senatoris usui futurus erat.

12) 126, 17 *duas igitur oratiunculas nuper editas a nobis misi. earum una ad urbanos fasces resultantem tenuit candidatum, alteri argumentum dedit iam pridem decreto senatus inprobata censura. sed iudicium meum, cum res acta est habitum, propagavi opere largiore.* 113, 31 *misi igitur ad eruditionem tuam duas oratiunculas nostras, quarum una ad Polybii filium pertinens ex recenti negotio nata est, altera dudum, cum res in senatu agitaretur, a me parata nunc opere largiore aucta processit. huic argumentum est repudiata censura, quam tunc totius senatus fugavit auctoritas.* 108, 16 *ego tamen vel tradendas coram tibi a fratre nostro Minervio duas oratiunculas meas vel mittendas in patriam fidelitati eius ingessi. — commoneo tamen, ne orationis unius titulo mutetur de me existimatio tua. nam repudiata censura gravat nos principio sola argumenti inspectione, sed ubi dicta legeris, cum sententia mea in gratiam reverteris. hanc partem: 'quae tempestate resecata est' totius ordinis nostri antetulit auctoritas.*

13) 193, 3 *duas oratiunculas meas nuper editas ad inlustres viros virtutum ac litterarum praeditos sacerdotio Felicem et Minervium misi. harum etiam te ut amantem mei, si mediocribus ingeniis non offenderis, opto esse lectorem. ipsi voluminis copiam facient.*

14) 120, 26 *nec tantum epistulas meas poscis, sed oratiunculas quoque nostras nondum tibi editas deferri in manus tuas praecipis. quae res videtur ostendere, quid iudicii habeas de iis, quas ante sumpsisti. — misi igitur ex recentioribus oratiunculis meis quinque numero, quarum mihi iam fiduciam fecit publicus favor.*

15) Cf. 99, 32 *ingenti causae devotis sententiis satisfecimus.*

laudibus celebrabatur, ullam mentionem inicit. ad illud igitur testimonium convertamur, quod in codice orationum superstite etiam nunc tenemus; cuius cum rationem et indolem perspexerimus, de primis quoque editionibus a scriptore ipso curatis nonnulla edocebimur.

In praeclaro illo codice Bobiensi, cui Ciceronis quoque de re publica libros et Frontonis epistulas debemus, folia viginti septem sub scriptura recentiore Symmachi orationes continent[16]. constant paginae singulae versibus vicenis senis, in quaternione autem primo, qui alia manu, quam reliqui scriptus est, vicenis octonis. summis paginis versis litteris minoribus inscriptum est *q. aur. summaci* (rarius *summachi*, numquam *symmachi*) *vc.*[17], rectis tituli orationum hi: *laud. in. val. sen. aug. I*[18] — *laud. in. val. sen. aug. II*[19] — *laud. ingratianum. aug* — *pro. patre*[20] — *pro. trygetio* — *pro. fl. severo* — *prosynesio* — *provalerio. fortunato.* inter fines orationum secundae et tertiae atque initia tertiae et quartae spatia vacua versuum tredecim et novem reperiuntur, quibus olim tituli et prima orationum verba rubrica inscripta erant. contextus a librario nonnumquam distinctus est et spatiis parvulis intermissis, quae aut puncta aut crucis signa praecedunt et litterae maiores sequuntur, in capita divisus, quae ego quoque in editione repraesentanda duxi, aut ubi sensum intolerabilem in modum dirumpunt, saltem in apparatu critico indicavi[21]. codex correctus est manu secunda coaeva, quae cum paene semper lectiones aut veras aut ad veras propius accedentes restituat sed numquam menda graviora tollat, idem exemplar correctioni adhibuisse videtur, e quo prima manus contextum descripserat. et archetypum quoque correctorem expertum esse, docet p. 335, 17, ubi traditur *aurummirabilesnise* pro *aerumnis miserabiles*. nam syllabas *nis* et *se*, quae in vocabulis ipsis desiderantur, post illa in codice legi, eo tantum explicari potest, quod a librario prius omissae et inter lineas additae fuerunt. idem in corruptela p. 322, 25 *hicstentinam* pro *hinc intestinam* perspicitur. nam postquam librarius codicis archetypi calami lapsu *hicintetinam* scripsit, correctori litterae *n* et *s* adiciendae erant, quae cum permutasset hoc modo *hicin*^{s}*te*^{n}*ti-nam*, ea, quae in codice nostro leguntur, nata sunt. lectio partis maioris paene certa est; paucis tantum locis nisi parva scripturae vestigia non apparent, quae non numquam quinque diversis modis vel etiam pluribus interpretari possumus. sed etiamsi singulae litterae interdum plane incertae sint, nihilominus de verbis integris ubique fere constat. quae supersunt folia in codice primario hoc modo inter se cohaeserunt:

---

16) Repertae et primum editae sunt ab Angelo Maio, *Q. Aurelii Symmachi v. c. octo orationum ineditarum partes, Mediolani 1815.* ab eodem repetitae et fragmentis Vaticanis auctae in *Scriptorum veterum nova collectione e Vaticanis codicibus edita I, Romae 1825 et 1831* et *M. Tullii Ciceronis librorum de re publica quantum superest in palimpsesto bibliothecae Vaticanae praecipue repertum, Romae 1846.* praeterea edidit Niebuhr, *Q. Aurelii Symmachi VIII orationum fragmenta* Frontonis reliquiis adiecta, *Berolini 1816.* panegyricum secundum in Valentinianum edidi in *Commentationibus philologis in honorem Theodori Mommsen scriptis, Berolini 1877, p. 595.*

17) *summaci* scriptum est decies sexies, *summachi* sexies, *summ.* bis, verbi finis ter legi nequit.

18) ita ter, *ualn.* bis, *valen.* semel, *aug.* semel omittitur.

19) ita ter, *ualn.* ter, *senio.* semel, finis inscriptionis *sen. aug. II* semel desideratur.

20) ita ter, *laude. inpatre* semel, in summa p. 204.

21) 325, 1; 31; 331, 23; 332, 11; 333, 4; 336, 1; 337, 26.

Quaternio I	Quaternio II	Quaternio III	Quaternio IV
x	283/4 I	x	x
438/7 I[22]	x	209/10 II	x
x	x	365/6 II	369/70 II
Vat. 11/2 I	x	447/8 II	359/60 II. III
Vat. 5/6 I	x	441/2 II	357/8 III
x	x	363/4 II	x
452/1 I	x	199/200 II	x
53/4 I	285/6 II	x	x

Quaternio V	Quaternio VI	Quaternio VII	Quaternio VIII
x	201/2 IV	xxx	xxx
x	x	211/2 VI	Vat. 7/8 VII
206/5 III	x	xxx	xxx
449/50 III	x	197/8 VII	Vat. 9/10 VIII
439/40 IV	x	xxx	xxx
204/3 IV	x		
x	x		
371/2 IV[23]	207/8 V		

Fragmenta laudationis in Valentinianum prioris, quae superstitum agmen ducunt, incipiunt ab imperatoris patria Illyriciana primisque eius stipendiis. nihil igitur praecedere potuit praeter inscriptionem et prooemium orationis, quod apud Symmachum brevissimum esse solet. quae cum unius folii spatio facile capiantur, nihil impedit, quominus quaternionem, qui nunc primus est, eundem locum in codice integro obtinuisse sumamus. secundus cum illo cohaeret, orationesque secunda, tertia, quarta, septima per binos semper aut trinos quaterniones extenduntur et ita quidem, ut argumentum sufficiens vix reperi possit, quod quaterniones integros intercedentes expleat. itaque paene certum est, a primo usque ad sextum nos omnium quaternionum, qui in codice primario fuerunt, partes habere septimumque atque octavum inter se cohaesisse; de eo tantum dubitari potest, quantum inter sextum et septimum et in fine totius corporis perierit.

Orationes non ordine chronologico compositas esse, vel ea re docemur, quod tertia secundam, quinta quartam aliquot mensibus praecessit[24]; digestae autem sunt secundum dignitatem eorum, quibusde in iis agitur. incipiunt itaque a panegyricis tribus in imperatores dictis et ita ordinatis, ut Augustus, qui prior purpuram sumpserat, praecedat; qui ordo in omnibus monumentis publicis, legibus, inscriptionibus, relationibus, sollemnis erat. sequuntur orationes duae pro patre scriptoris, cui a filio proximus post Augustos locus merito tribuitur, nam ea quoque, quae pro Trygetio inscripta

22) Numeris Romanis oratio indicatur, cuius pars in folio legitur.

23) Inter folia 204/3 et 371/2 folium unum periisse ex argumento veri simile, sed non certum est. si plura desunt, quaternio sextus hoc modo restituendus erit:

371/2 IV
201/2 IV
x
x
x
x
207/8 V
x

24) De tempore orationum vide caput praefationis ultimum.

est (V), maiore ex parte in patris laudibus versatur. sexta habita est pro viro amplissimis iam honoribus perfuncto, septima pro filio summi et locupletissimi senatoris, octava pro homine tam inopi, ut ea de causa senatoriam dignitatem amisisset. cum Symmachus numquam in foro versatus sit nec dixerit nisi apud imperatores aut in senatu, de homine dignitatis minoris agere vix potuit. haec igitur in calce totius corporis posita fuit, nec ulla oratio tota intercidisse videtur, quae quidem in hoc volumine erat, nisi forte inter quintam et sextam. at vero sermo apologeticus Symmachi, qui simul panegyricus in Theodosium erat, et gratiarum actio pro consulatu accepto secundum eum ordinem, quem ubique observatum vidimus, inter laudationem in Gratianum (III) et orationem pro patre (IV), quae se in codice nostro nulla lacuna intercedente excipiunt, collocari debuerunt. desiderantur igitur non solum in reliquiis nostris, sed etiam in codice integro deerant. qua ex re concludi potest, corpus orationum, cuius partem fere tertiam tenemus, compositum et editum esse, antequam illae habitae sint, i. e. ante a. 389.

Ex orationibus, quae supersunt, prima et tertia recitatae sunt a. 369, secunda a. 370, quarta et quinta a. 376, sexta inter annos 376 et 378, septima ante a. 388, octava nullum temporis indicium praefert. omnes eiusmodi sunt, ut ante a. 377 compositae esse aut debeant aut certe possint. anno autem 376 Symmachus ipse, summo civium plausu, quo oratio pro Trygetio excepta sit, se ad editionem eius commotum esse dicit, eandemque causam fuisse putaverim, qua adductus omnes, quas ante habuerat paulove post habuit, in corpus illud collectas, cuius reliquiae nobis servatae sunt, in publicum emisit[25]. nam ne sumamus, optimas et gravissimas eum elegisse, argumento satis futili supremarum trium vetamur.

Iam igitur constat, Symmachum orationes non monobiblis solum amicis distribuisse, sed etiam certis temporibus editiones instituisse, quibus omnes, quas tum composuerat, in unum colligerentur. et primam illam ab auctore iuvene curatam procul dubio aliae auctiores secutae sunt, quarum unam Cassiodorio Senatori praesto fuisse, ex fragmento supra allato verisimile est. neque eas orationes, quae iam in prima prodierant, scriptor summa cum anxietate stili argutias captans sine ulla correctione librariis iterum describendas tradidit, sed partim sententias expolivit et mutavit, partim novas adiecit. cuius rei locupletissima argumenta in exemplari nobis servato supersunt.

Legimus p. 320, 35, ubi de militibus agitur, quorum suffragio Valentinianus imperator electus erat, *merito nunc quoque certatim in omnibus parent, libenter obtemperant; neque enim tantum imperio tuo, sed etiam iudicio suo militant.* verba *certatim in omnibus parent* et *libenter obtemperant* plane idem dicunt neque gradatio aliqua in hac repetitione deprehenditur, quin immo ea, quae sequuntur, multo languidiora prioribus sunt. hac igitur ratione Symmachum scripsisse, persuaderi mihi nequeo, nec de glossemate cogitari potest, quia omnia tam facile intelleguntur, ut ne lector quidem maxime

25) Inscriptiones orationum primae et secundae: *laudatio in Valentinianum seniorem Augustum* editionem earum tum factam esse demonstrare videntur, cum iam Valentinianus minor imperium acceperat (a. 375). sed huic argumento magnam vim ideo non tribuo, quia inscriptiones a librariis quoque temporis posterioris immutatae esse possunt.

insipiens interpretationem necessariam credere possit. sed mendum explicatur, si sumamus, Symmachum in prima editione posuisse *merito nunc quoque libenter obtemperant*, quod cum in secunda paulo elatius exprimere vellet, margini eum adscripsisse *certatim in omnibus parent*, librarium autem utrumque in contextum recepisse.

Simillimum est, quod p. 336, 18 legitur: *me quoque in hoc negotio cogitari decet, qui soleo agere gratias, qui obliterari benefacta non patior.* nam *qui obliterari benefacta non patior* elegantius tantum id exprimit, quod iam in verbis praecedentibus *qui soleo agere gratias* dictum erat. alterum igitur correctio alterius est.

319, 32 *unus, cui parcit, ignoscit, multi metuunt, quem tuentur; iuvenem terror excusat, senem miseratio; in illo recolebatur, in te sperabatur imperium. non sunt paria exempli utriusque momenta: Mario adhuc supererat fulgor occidui sideris, in te iam radiabat flamma nascentis.* comparantur Marius, cui carnifex Minturnensis, et Valentinianus, cui milites seditiosi pepercerant, et ita quidem, ut differentiae inter eos enumerentur, quae res verbis: *non sunt paria exempli utriusque momenta* indicatur. cum alia similia iam praecederent, haec non necessario toti comparationi praeponenda erant, sed ultimo quoque eius membro applicari potuerunt, quod ita a reliquis secerneretur magisque, ut gravissimum, efferretur. hoc autem membrum duplex est, nam *in illo recolebatur, in te sperabatur imperium* et *Mario adhuc supererat fulgor occidui sideris, in te iam radiabat flamma nascentis* non duae dissimilitudines diversae sunt, sed una tantum duobus modis expressa. sententia ergo illa generalis has propositiones praecedere quidem potuit, sed non dividere. qua de causa de transponenda ea cogitavi, donec a Kiesslingio amico in meliorem emendandi viam deductus sum. nam si ultima deleas, tota comparatio optime concluditur neque quidquam desideraveris: *unus, cui parcit, ignoscit, multi metuunt, quem tuentur; iuvenem terror excusat, senem miseratio; in illo recolebatur, in te sperabatur imperium.* contra si verba, quae nunc ultima relinquuntur, eicias, et quae prius deleveris, in locum eorum restituas, propositio sensum omnino eundem exhibet, sed plenior et concinnior evadit: *unus, cui parcit, ignoscit, multi metuunt, quem tuentur; iuvenem terror excusat, senem miseratio. non sunt paria exempli utriusque momenta: Mario adhuc supererat fulgor occidui sideris, in te iam radiabat flamma nascentis.* alterum ergo in prima editione scriptum erat, alterum in secunda.

320, 10 *sentio divinae lucis adflatum, ut ferme adsolet, cum iubar emicat et mundi splendor aperitur aut cum solis emergente purpura ruborem ducit aurora.* ea quae hoc loco particula *aut* componuntur, nulla re nisi verbis differunt; quis autem scripserit: cum dies illucescit a u t cum sol oritur? itaque illud *aut* nihil aliud indicare potest, nisi scribendum esse aut *cum iubar emicat et mundi splendor aperitur* aut *cum solis emergente purpura ruborem ducit aurora*, sed utrum in prima, utrum in secunda editione scriptum fuerit, dignosci iam non potest, nam utrumque aequis fere coloribus distinctum est. itaque Symmachus hoc loco ingenio indulsisse videtur et margini adscripsisse, quomodo eadem sententia aliter exprimi posset, electionem tempori posteriori reservans.

Cum hoc loco componenda sunt, quae leguntur p. 319, 1: *quare seu in Aethiopas atque Indos contra externum militem solo calore munitos felicia signa contuleris, frustra ad aestuantes recessus a u t t o r r i d a a s t r a confugient: cito enim terrarum talium dominus*

eris, qui vim siderum non timebis. coniunctio disiunctiva hic non magis admitti potest quam in exemplo praecedenti, et verba *aut torrida astra* ex correctione auctoris nata esse, ea re etiam veri similius redditur, quia causa mutationis in aperto est. cum enim orator scripsisset, Augustum vim siderum non timere, hanc conclusionem melius praeparatum iri perspexit, si de sideribus iam ante sermo esset. itaque pro *aestuantes recessus*, quod eundem sensum reddebat, sed non eadem relatione cum sequentibus coniunctum erat, posuit *torrida astra.*

328, 2 *non ego montium speculas aut decisa Aegyptiis rupibus procera miracula* v e l *p y r a m i d u m v e r t i c e s a n g u l o s o s fastigiis celsae urbis aequaverim.* pyramides non quasi tertium aliquid montibus et decisis Aegyptiis rupibus proceris miraculis addi possunt, quoniam ab his non diversae sunt. cum autem utraque pyramidum designatio tam Symmachiana esset, ut altera utra pro glossemate accipi nequiret, in commentationibus Mommsenianis vocem *vel* delevi, ut haec efficerentur: *non ego montium speculas aut decisa Aegyptiis rupibus procera miracula, pyramidum vertices angulosos, fastigiis celsae urbis aequaverim.* sed hoc modo duo propositionis membra componuntur, quorum alterum duobus, alterum octo vocabulis constat, omnisque symmetria rhetorica perit. quam respiciens Symmachus quoque pro *decisa Aegyptiis rupibus procera miracula* in secunda editione *pyramidum vertices angulosos* scripsisse videtur, quod cum multo brevius sit, membro opposito *montium speculas* melius quoque respondet.

Vbi ratio, qua Valentinianus in nova civitate condenda usus est, emptioni fraudulentae Didonis opponitur, haec in codice scripta sunt: 326, 32 *non ferro pellimur, non auro aut aere fraudamur.* quando Dido, ad cuius facinus alluditur, non fraudem experta est, sed fecit, tertium quod dicimus comparationis evanescit, nisi pro *fraudamur* scribas *fraudamus.* sed hac emendatione recepta nondum omnis dubitandi causa sublata est. inter duo enim sententiae membra similitudo verborum cum quadam anxietate observatur: praecedit in utroque *non*, sequitur metalli nomen casu ablativo positum, agmen claudit verbum; quae symmetria alioquin usque ad syllabarum numerum extensa turbatur, si voci simplici *ferro* duplex *auro aut aere* opponatur. praeterea electio illa, quae lectori inter aurum et aes offerri videtur, inepta est, cum id tantum quaeratur, utrum terra hostilis armis an pecunia capta, non quo metallo pretium solutum sit. ergo scribendum est aut *non ferro pellimur, non auro fraudamus* aut *non ferro pellimur, non aere fraudamus*, sed quamnam Symmachus mutandi causam habuerit, equidem divinare non possum.

Videmus igitur, Symmachum, cum editionem novam pararet, margini permulta adscripsisse, quibus aut sententias concinniores uberioresve redderet aut certe indicaret, quomodo ea, quae ante scripserat, si non melius, saltem aliter exprimi possent. qui nobis autem servatus est codex non ex editione secunda fluxit, sed raro quodam casu apographum est eius primae editionis exemplaris, quod auctor ipse, cum alteram institueret, doctis meditationibus suis adhibuit. ex quo, quia nova adscripta, vetera non deleta erant, is librarius, cuius in manum postea venit, et editionem primam integram descripsit et non solum ea ex margine in contextum transtulit, quae re vera in secundam recepta sunt, sed etiam ea, quibusde recipiendis Symmachus cogitaverat.

tenemus igitur orationes, neque ut dictae sunt neque ut editae, sed potius commentarios orationum denuo edendarum.

Nunc transpositiones quoque illae, quae cum in editione laudationis in Valentinianum alterius a me commendarentur, plerisque viris doctis audaciores visae sunt, facile explicantur. sunt enim plerumque eiusmodi, ut ea, quae transponenda duxi, eo quidem loco, quo in codice leguntur, tolerari non possint, sed nullo alio desiderentur et interdum ne locum quidem reperiant, quo satis apte inseri possint. cuius rei exempla pauca afferam, cum numerus eorum abundans ab uno quoque in editione nostra inveniri possit.

326, 27 *Carthago Tyriorum, quam Punicis glaebis advena opulentus inposuit, pretio a Libysin venit. ecce exempla veterata saeculorum! armato populo terra Libyae tuta est nec otiosae, suspicor, aditionis. inermitas conpulit breve spatium postulari, sed quo magis fieret turpe conmercium, dolus circumcisi tergoris auxit dedecus emptionis.* haec ab omnibus facile intelleguntur, qui historiam Didonis noverunt, neque ulla interpretatione indigent. sed scriptori, cum orationem retractaret, verba *dolus circumcisi tergoris* non satis perspicua visa sunt, si nulla corii taurini mentio praecederet. addidit igitur in margine *bovini tegminis ambitum definitum*, quae, ut Gruppius meus perspexit, post *breve spatium postulari* inserenda erant, sed a librario inter *suspicor* et *aditionis* collocata sunt.

338, 13 *et quantum, dii boni, in dies proficit domus sobria! quippe, ut scitis omnes, saepe inopia vel copia ex moribus venit. nisi forte excongruam putatis istiusmodi laudem. plane inter facultates censenda est parsimonia. nam senator, qui privato usui minimum vindicat, publico plus reservat.* parsimonia ideo inter facultates censenda est, quia rem familiarem auget, non quia in rem publicam sumptus maiores facere permittit; itaque particula *nam*, quae propositionem ultimam praecedentis causam esse indicat, tolerari nequit. sed etiamsi hoc mendum coniectura tolleremus, nihil tamen proficeremus, quando neque ea, quae praecedunt, apte inter se cohaerent. nam si Symmachi auditores laudem sobrietatis in domu senatoria, utpote cui magnificentia et largitas magis convenirent, *excongruam* putassent, hoc non eo refelli debuit, quod facultates per illam crescunt, quo argumento etiam avaritia commendari poterat. si autem verba: *plane inter facultates censenda est parsimonia* eicias, omnia recte procedunt causaque, quae etiam in senatore sobrietatem laudandam reddit, dubitationi illi statim opponitur. sed licet enuntiatum, quod seclusimus, omitti possit, alio tamen loco insertum orationem exauget et ornat: *et quantum, dii boni, in dies proficit domus sobria! plane inter facultates censenda est parsimonia, quippe, ut scitis omnes, saepe inopia vel copia ex moribus venit. nisi forte excongruam putatis istiusmodi laudem: nam senator, qui privato usui minimum vindicat, publico plus reservat.* nec praetereundum est, verba illa, quae Symmachus contextui primae editionis adiecit, sententiam brevem et absolutam efficere, qualem homines litterati illius saeculi vel praecipue admirari excerpere imitari soliti sint.

321, 14 loquitur orator de fratre a Valentiniano in imperii consortium ascito idque maxime laudat, quod Valentem statim Augustum creavit, non prius Caesarem, ut Constantius in Iuliano fecerat. *ergo Augustum pari iure confirmans curasti, ne umquam*

tibi suspectus esset, cui non reliquisti, quod ultra optare deberet. *h i n c plerique principum, quos secundos creaverant, quasi aemulos mox timebant. urget enim potissimos expectatio proximorum, semperque similis invidenti est, cui superest, quod requirat.* *nec i s t u d nimium gratiosa aut populari festinatione fecisti iamdudum cuncta expertus in fratre, quae diu explorantur in Caesare.* si enuntiata hoc ordine procedunt, ex particulis, quibus singula inter se cohaerent, altera sensum nullum praebet, altera perversum. nam quod scribitur: *nec i s t u d nimium gratiosa aut populari festinatione f e c i s t i*, tum demum intellegi posset, si aliquod Valentiniani factum praecederet, non sententia generalis; verbo autem *hinc* indicari videtur, id ipsum, quod regni participi nihil, quod ultra optaret, relictum esset, causam fuisse, cur Augusti eos, quos Caesares creaverant, quasi aemulos timerent, id quod cum tota scriptoris sententia pugnat. sed vox *istud* coniungitur cum verbis *ergo Augustum pari iure confirmans*, ad quae referenda est, si *hinc plerique — quod requirat* deleas, neque deest locus, cui haec inseras: *tua liberalitas desideriis nil reliquit maximeque in imperatore faciundo magnitudinem regiae largitatis minui credidisti, si cum insperata concederes, adhuc speranda differres. h i n c p l e r i q u e p r i n c i p u m, q u o s s e c u n d o s c r e a v e r a n t, q u a s i a e m u l o s m o x t i m e b a n t. u r g e t e n i m p o t i s s i m o s e x p e c t a t i o p r o x i m o r u m, s e m p e r q u e s i m i l i s i n v i d e n t i e s t, c u i s u p e r e s t, q u o d r e q u i r a t. ergo Augustum pari iure confirmans curasti, ne umquam tibi suspectus esset, cui non reliquisti, quod ultra optare deberet: nec istud nimium gratiosa aut populari festinatione fecisti iamdudum cuncta expertus in fratre, quae diu explorantur in Caesare.* ita enim *hinc* ab *adhuc speranda differres* pendet, quo pertinere potest. causa autem, qua adductus Symmachus hanc periodum secundae orationis editioni addendam esse censuit, facile perspicitur. nam cum ante scripsisset: *curasti, ne umquam tibi suspectus esset, cui non reliquisti, quod ultra optare deberet*, haec suspicionis inter fratres Augustos mentio panegyrico parum convenire videbatur, nisi exemplis ex historia petitis et sententia ex illis deducta praepararetur.

327, 10 *sed quid prius mirer, ignoro, ceteros ab usu fabricationis, te per te solum scisse, quid conderes, an sub te uno magistro omnes ilico, qui aderant, institutos? nullus inde abiit inscius, quod iam per te erat eruditus. solus Epius Troianis arcibus adduxit excidium et Cretaeus Daedalus grassatorem Cecropiae nobilitatis inclusit: quid expectabit Alamannia, quam totus exercitus et mancipare novit et claudere?* singuli homines, fabricatores equi lignei et labyrinthi, suffecerunt, ut urbs Troia caperetur et Minotaurus includeretur. apud Romanos autem, cum novam civitatem in solo barbaro construerent, totus exercitus et terram hostilem capere et hostes munitionibus includere Augusto magistro didicit. omnibus igitur militibus ea fabricationis arte instructis, quam in exercitu Agamemnonis solus Epius, inter Cretenses solus Daedalus possederant, multo maius periculum Alamannis imminebat, quam cui Troiani et Minotaurus succubuerant. — haec sententia iam per se satis obscura et claudicans omnino intellegi nequit, si ea, quibus de institutione exercitus sermo est, a commemoratione Epii et Daedali divellantur. at in codice legitur: *nullus inde abiit inscius, quod iam per te erat eruditus. praetereo, quod aliis vices mensium curantibus vim solis aut imbrium iugi patientia pertulisti — quanto tibi labore constant rei publicae semper otia vindicata! — solus Epius Troianis arcibus adduxit excidium et Cretaeus Daedalus grassatorem Cecro-*

piae nobilitatis inclusit et q. s. quae omni sensu carent, nam quid tolerantia aestus et frigoris, quae in Augusto laudatur, ad Epium et Daedalum pertinet? optime autem verba *praetereo — vindicata* ante *sed quid prius mirer* collocantur; qua ratione ea, quae orator praeterit, aptissime eis opponuntur, quae miratur et longius exequitur.

318, 5 *totius orbis estis indigenae alibi fructum lucis, alibi usum laboris indepti. an non ipsam quoque Africam iure patriam tuam dixerim, quae te prima in contubernio parentis edocuit, qualis princeps esse deberes? ibi primum tolerans solis et pulveris esse didicisti, cuius dudum cunabula Illyriae nives texerant; qui caesam glaciem paulo ante potaveras, is veluti ad alia elementa translatus arentis Libyae sitim patientia temperabas.* locus, quem exscripsimus, et quae eum sequuntur, in imperatore praedicant, quod iam inde a prima iuventute omnium caelorum ab ultimo septentrione ad ultimum meridiem experientiam adeptus est. cui expositioni inseruntur haec: *nec umquam te existimes aliis militasse: futurus Augustus sibi quaesivit, quidquid ante defendit; servavit tenera aetas, quod regeret matura felicitas.* quae cum ad totius capitis argumentum minime pertineant, eo etiam magis orationis nexum disturbant, quia post: *qualis princeps esse deberes* collocata sunt. hac enim ratione vox *ibi* nihil habet, ad quod referatur; siquidem loci indicatio *Africam* tanto spatio ab illa dirimitur, ut vix lector diligentissimus, nedum auditor orationis aures praeterlabentis, relationem agnoscere possit. sed locum, cui haec sententia apte inseratur, in orationis partibus superstitibus non invenio, et fortasse scriptor, cum has argutias excogitaret et margini exemplaris adscriberet, ipse nescivit, ubinam collocari deberent.

Capite octavo orationis primae de longa deliberatione sermo est, quae electionem Valentiniani praecessit, capite nono de eis, qui elegerunt. at priori haec verba inserta sunt: *ergo servatus es iudicio multitudinis, ne quis te mussitaret praeiudicium captasse paucorum.* quae cum electores, non tempus electionis spectent, ad caput posterius referenda sunt. sed in hoc nullus locus est, quo sententia salva collocari possint; qua ratione adductus conieci quidem post 320, 25 *inventus* illa inserenda esse, ut vinculum quoddam inter utrumque caput efficiant, sed non nego orationem concinnius procedere, si hoc quoque loco desint. haec igitur sententia et multa eius similia a scriptore in margine orationum addita sunt, cum iam ante omni ex parte absolutae essent, ut aut in novam editionem reciperentur aut re denuo perpensa abicerentur.

In his interpolationibus, quae Symmacho ipsi debentur, maxima orationum difficultas posita est; nam codex noster mendis quidem vulgaribus laborat, quibus omnes libri manuscripti plus minus inquinati sunt, sed plerumque corruptelam quam dicimus puram conservavit, maiorque pars coniecturarum, quibus hucusque temptatus est, inde profectae sunt, quod scriptor a lectoribus parum in rebus verbisque temporis Symmachiani versatis male intellectus est.

II.

DE SYMMACHI RELATIONIBVS.

Primum, quod post orationes in lucem prodiit, Symmachi opusculum non ab ipso librariis describendum et vendendum traditum est, sed ab adversariis; loquor de relatione tertia, qua de ara Victoriae sumptibusque caerimoniarum restituendis a. 384 praefectus urbi ad Valentinianum Augustum rettulit. cuius eloquentia cum etiam hodie corda hominum tangat, tunc adversariorum quoque admirationem excitavit[26]) neque effectu caritura videbatur; siquidem omnes consistorii comites ne christianis quidem exceptis suadebant, ut tanti viri ratio haberetur[27]) petitionesque eius concederentur[28]). qua re comperta Ambrosius episcopus statim ad Valentinianum scripsit (ep. I 17) fideique eum admonens exemplum relationis poposcit, ut verbis eius cognitis plenius respondere posset[29]). quod cum accepisset, epistulam alteram refutatoriam ad imperatorem (I 18) maiore cum cura composuit, non in usum aliquem — nam periculum iam aversum erat[30]) — sed ut doctis rationibus viri pagani christianorum rationes opponeret. refutatio igitur non tam auribus Augusti quam omnium hominum litteratorum destinata erat, ut reliqui quoque libri apologetici christianorum, statimque eam divulgatam esse vel ex eo apparet, quod Symmachum nihil respondere ausum esse, Paulinus Ambrosii discipulus gloriatur[31]). quomodo enim respondere potuisset, si episcopi opusculum in scriniis imperialibus latuisset? editum autem est non solum, sed coniunctum cum epistula superiore et cum relatione ipsa, contra quam scriptum erat, ut codices eius superstites testantur.

Praefectura urbis deposita Symmachus ipse relationes omnes, quas magistratus tempore ad imperatores miserat, monobiblo composuisse videtur, neque omisit, ut consentaneum est, eloquentissimam et gravissimam de ara Victoriae. quam editionem ut pararet, certe non scrinia sacra perscrutatus est, sed exempla, quae apud se reti-

---

26) Ambros. epist. I 18, 2 *relationis adsertioni respondeo, hoc unum petens, ut non verborum elegantiam sed vim rerum spectandam putes. aurea enim, sicut scriptura divina docet, est lingua sapientium litteratorum, quae phaleratis dotata sermonibus et quodam splendentis eloquii velut coloris pretiosi corusco resultans capit animorum oculos specie formosa visuque perstringit.* Prud. in Symm. I 648 *inlaesus maneat liber, excellensque volumen obtineat partam dicendi fulmine famam.* cf. adnot. 4.

27) Ambros. epist. I 17, 6 *deferendum meritis clarorum virorum et ego suadeo, sed deum certum est omnibus praeferendum.*

28) Ambros. de obit. Valent. 19 *cum universi, qui in consistorio aderant, christiani pariter atque gentiles, dicerent esse reddenda, solus* (scil. Valentinianus) *velut Daniel excitato in se dei spiritu arguebat perfidiae christianos, gentilibus obviabat.* epist. I 17, 8 *quodsi aliqui nomine christiani tale aliquid decernendum putant, mentem tuam vocabula nuda non capiant.* cf. 10.

29) Ambros. epist. I 17, 13 *detur mihi exemplum missae relationis, ut ego plenius respondeam.* 18, 1 *poposci tamen exemplum mihi relationis dari.* ex his epistulis hausit Paulin. vit. Ambros. 26.

30) Ambros. epist. I 18, 1 *cum — tu, imperator, licet adhuc in minoris aevi tirocinio florentibus novus annis, fidei tamen virtute veteranus, obsecrata gentilium non probares* et q. s. 2 *itaque non fidei tuae ambiguus sed providus cautionis et pii certus examinis hoc sermone relationis adsertioni respondeo.* cf. epist. I 57, 3.

31) Paulin. vit. Ambros. 26 *qua relatione accepta praeclarissimum libellum conscripsit, ut contra nihil umquam auderet Symmachus vir eloquentissimus respondere.*

nuerat, librariis commisit. cuius rei vestigia in codicibus nostris apparent; nam cum in exemplaribus sollemnibus ad Augustos missis etiam rebus formalibus omnis diligentia adhibenda erat, in eis relationum apographis, quae tenemus, subscriptio diei et consulum fere semper[32], inscriptio plerumque omissa est, nonnumquam autem, si supersit, in nominibus imperatorum tam gravia menda admittit, ut librariis solis culpae dari non possint. exempli gratia relatio de ara Victoriae, quam Valentiniano soli missam esse ex Ambrosii verbis constat[33], ne nomen quidem eius praefert, sed Theodosio soli inscribitur. eadem ratione plerumque *ddd imppp* scriptum est pro formula sollemni *ddd imppp Valentiniane Theodosi et Arcadi victores ac triumfatores semper Augusti*, quam in relatione tertia codices Ambrosiani soli servaverunt, utpote qui ex apographo e scriniis sacris profecto fluxerint, et ternarius ille imperatorum numerus *d* et *p* triplicatis in eis quoque epistulis nonnumquam indicatur, quae expressis verbis uni tantum aut duobus diriguntur[34]. quae omnia vitiosa quidem sunt, sed editori res et verba conservanti, formulas neglegenti optime conveniunt ideoque, ut ab auctore ipso profecta, a me in editione intacta relicta sunt, etiamsi correctio facillima et certissima fuisset.

Post Symmachi mortem relationes iterum a filio eius editae sunt, qui cum epistulas patris colligeret, illas quoque corpori earum adiunxit. nam quamvis Iuretus, ut eas reliquiis libri decimi epistularum adnecteret, nulla codicum auctoritate usus sit, errasse tamen non videtur; siquidem in florilegio epistularum, quod e codice non integro quidem sed pleniore quam omnes, qui in saeculum sextum decimum duraverunt, excerptum est, relatio undecima reperitur, quae si in illo codice fuerat, de ceteris relationibus idem praesumendum est. sed praeter frustulum illud, quo lectiones codicum reliquorum confirmantur, sed ex quo nihil novi discimus, haec Symmachi filii recensio nobis periit; res igitur critica sola editione monobiblica nititur, si relationem de ara Victoriae exceperis.

Haec enim ab Ambrosio edita est ex apographo, quod ex officiis imperialibus acceperat, a Symmacho ex exemplo, quod in scriniis suis retinuerat; ergo communis utriusque editionis archetypus nullus alius est, quam autographum ipsum auctoris aut eius servi, cui relationem dictaverat. qua ratione adductus sum, ut non solum coniecturis, quibus lectiones consentientes utriusque recensionis mutarentur, omnino abstinerem[35], sed etiam, ubi dissentiebant, alteram plerumque secutus neque ipse ingenio indulgerem neque aliorum commenta reciperem. utra autem melior et fide dignior sit, tum perspiciemus, cum scripturas discrepantes omnes composuerimus.

---

32) Servata est ad calcem relationis 23.

33) Ambros. epist. I 57, 2 *retulerat vir amplissimus Symmachus, cum esset praefectus urbis, ad Valentinianum augustae memoriae imperatorem iuniorem, ut templis, quae sublata fuerant, reddi iuberet.* cf. I 17, 12 *convenio mentem tuam, ne vel respondendum secundum huiusmodi petitionem gentilium censeas vel in eiusmodi responsa sacrilegium subscriptionis adiungas. certe refer ad parentem pietatis tuae principem Theodosium, quem super omnibus fere maioribus causis consulere consuesti.*

34) 280, 7; cf. 279, 7; 289, 5 et ea, quae Meyer in editione relationum p. 65 composuit.

35) Quod 281, 14 *ominis* pro *hominis* scripsi et 282, 18 *uittae* pro *uitae*, non coniecturae sunt sed correctiones mere orthographicae.

Lectiones meliores servavit Ambrosiana editio contra Symmachianam locis his:

280, 23	*denegata* A	*deneganda* S
24	*domini imperatores ualentiniane theodosi et archadi incliti uictores ac triumfatores semper augusti* A	*ddd. nnn. imperatores* S
281, 5	*repetimus* A	*respeximus* S
8		*igitur* intrudit S
9		*barbaris* om. S
23		*nostris* om. S
24	*periuriis* A	*a periuris* S
26	*aemulemur* A	*emulentur* S
27	*de reprehensione* A	*deprehensione* S
29	*num* A	*nunc* S
32	*repleuit* A	*decreuit* S
35		*ipse* om. S
282, 5	*putemus* A	*putamus* S
10	*instituendum* A	*constituendum* S[36]
15	*certamina offerimus* A	*certamen afferimus* S
19	*ducitur* A	*dicitur* S
	requirunt A	*requiruntur* S
20		*a* om. S
28	*retentat* A	*retentatur* S
283, 12	*dodonaeas* A	*idoneas* S
	conuolauit A	*conualuit* S
18	*alienae* A	*aligenae* S
27	*detrahentium* A	*trahentium* S

editio Symmachiana contra Ambrosianam locis his:

281, 6	*dinumerentur* S	*numerentur* A
7	*pars eorum prior* S	*proximus eorum* A
9	*aliarum* S	*talium* A
10		*tamen* intrudit A
21	*numinis* S	*religionis* A
25	*dicetur* S	*dicitur* A
36		*suus* om. A
282, 10	*quale sit quod* S	*quid* A
17	*denegetur* S	*denegatur* A
19	*sacerdoti* S	*sacrificii* A
23	*illud tene* (pro *illud tenue*) S	*ullumne* A
24	*inuidiam* S	*inuidia* A
	atqui S	*et quia* A
26	*quia* S	*qui* A
31	*religiones ad* S	*religione sub* A
34	*excludentur* S	*excluduntur* A
36	*adplicare* S	*adpublicare* A
37	*itane* S	*itaque* A
283, 2	*expediit* S	*expedit* A
6	*sacra* S	*sacrae* A
8	*imputemus austris* S	*inputamus astris* A
	necauit S	*negauit* A
11	*causa* S	*aura* A
19		*olim* om. A
23	*adhuc* S	*haec* A
29	*numinis* S	*culminis* A

lectio utriusque recensionis eadem fide digna est locis his:

281, 4	*tunc* S	*tum* A
31	*nihil* S	*nil* A

36) Eadem ratione p. 300, 19 *consistentibus* pro *insistentibus* traditum est.

282,	2 *aperto* (pro *operto*) S	*operato* A
	6 *optimi principum* S	*optimi principes* A
	7 *ut a* (pro *utar*) S	*ut utar* A
	18 *ueluti* S	*uelut* A
	19 *quoddam* S	*quodammodo* A
	34 *praesidiis* S	*praediis* A
283,	2 *tueri solam causam religionum* S	*solam causam religionum tueri* A
	16 *prouentum* S	*prouentus* A

Ex hac comparatione apparet, auctoritatem editionum non tam diversam esse, ut Meyer praesumpsit; nam Ambrosiana locis 23 verum exhibet, Symmachiana locis 26, quae differentia nullius momenti est. nec altera utra ab interpolationibus libera mansit: nam ut de Ambrosiana taceam, in Symmachiana quoque 281, 5 *respeximus* pro *repetimus*, 8 *igitur* perperam contextui intrusum, 32 *decrevit* pro *replevit*, 283, 12 *idoneas* pro *dodonaeas* non merae certe corruptelae sunt. sed in universum dicendum est, Ambrosianam magis coniecturis librariorum, Symmachianam autem vitiis vulgaribus laborare, praecipue parvis lacunis singularum nonnunquam litterarum ut 281, 9; 23; 27; 35; 282, 15 (excidit littera *o*); 20; 283, 12; 27. hanc igitur in eis locis secutus sum, qui dubii erant, maximeque nobis gaudendum est, ex hac collatione eos codices, quibus in ceteris relationibus solis utendum est, tam probos fideque dignos evasisse [37]).

Nititur autem notitia, quae de relationum monobiblo ad nos pervenit, codicibus duobus Tegernseensi [38]) et Mettensi (T et M), utroque saeculo undecimo scripto, et editione principe (Γ), quae Basileae apud Froben a. 1549 prodiit curata a Sigismundo Gelenio [39]). quorum fontium inter se cognatio nunc nobis consideranda est. et optimum quidem huius inquisitionis fundamentum relatio de ara Victoriae praeberet, nisi haec a Gelenio ex exemplari satis corrupto recensionis Ambrosianae hausta esset, eo codice, quem in reliquis adhibuit, obiter tantum inspecto. quod ut probemus, pauci nobis loci ex multis electi sufficiunt:

281,	7 *proximus eorum* AΓ	*pars eorum prior* TM
	10 *tamen saltem* AΓ	*saltem* TM
	21 *religionis* AΓ	*numinis* TM
282,	19 *sacrificii* AΓ	*sacerdoti* TM
283,	29 *culminis* AΓ	*numinis* TM

de fonte igitur Gelenii eius dubitari nequit, praesertim cum Ambrosii quoque epistulas in editionem receperit.

Hac igitur inquirendi via interclusa, menda componemus, quibus Γ aut cum M aut cum T consentiat. sunt autem haec:

289, 6 et 14 *uectius* MΓ	*uetcius* T (pro *Vettius*)
290, 1 *reuertitur* MΓ	*reuertit* T
292, 26 *imposterum* MΓ	*inposterum* T
298, 29 *confectus* MΓ	*confectis* T
302, 24 *admoneri* MΓ	*admoueri* T

37) Relationis tertiae fragmenta codicibus Prudentii adscripta ex editione Ambrosiana hausta sunt nec ullum rei criticae usum praebent.

38) Hunc codicem primus crisi Symmachianae adhibuit multosque locos ex eo praeclare correxit Gulielmus Meyer Spirensis, *Q. Aurelii Symmachi relationes, Lipsiae 1872.*

39) *Epistolarum Symmachi v. c. praefecti urbi libri duo. D. Ambrosii epistolae in Symmachum II. Epistolarum Magni Turci ad varias gentes liber unus, a Laudino Equite Hierosolymitano latine redditus. Froben. Basileae calend. Septemb. anno M.D.XLIX.*

304, 11	*seuerellam* MΓ	*seuerillam* T
16	*mitteretur* MΓ	*niteretur* T
311, 10	*sacri* om. MΓ	
20	*constantiana* MΓ	*constantiniana* T
312, 5 et 23	*terracinensis* MΓ	*tarracinensis* T
35	*martianus* MΓ	*marcianus* T
313, 30	*martiani* MΓ	*marciani* T
317, 14	*affricani* MΓ	*africani* T

quae omnia tam futilia sunt, ut ne commemoranda quidem duxissem, si res gravioris momenti suppeterent, praesertim cum T quoque et Γ in lectionibus vitiosis paene totidem conspirent:

280, 17	*iudicium* TΓ	*iudicum* M
284, 12	*aelyus* T, *alius* Γ	*elyus* (pro *Elius*) M
287, 18	*cursum* TΓ	*currum* M
297, 36	*bonifacium* TΓ	*bonifatium* M
302, 17	*praeterea* T, *praeteream* Γ	*praetereo* M
28	*quando aut* TΓ	*ut quando et* (pro *quando et*) M
308, 19	*diffinitionem* TΓ	*definitionem* M
311, 13	*constantianae* TΓ	*constantinianae* M
31	*constantius* TΓ	*constantinus* M
313, 32	*indiscretae* T, *indiscretas* Γ	*indiscrete* M

Si in paginis triginta sex tam rarus in mendis consensus sit, quamvis etiam orthographica enumeraverimus, pro certo pronuntiari potest, nullam cognationem artiorem inter Γ et alterum utrum codicum nostrorum intercedere. et ne sumamus, editorem utroque codice apographisve eorum usum esse, ea re prohibemur, quod permulta menda recepit, quae facile corrigere potuisset, si vel unum adhibuisset. exempli gratia 284, 15 tam M quam T scribunt: *at contra Publicolae decus tribuit inclinatio potestatis*; *submisit enim contioni civium consularem securem*, at in Γ legitur: *summisit Publicola concioni civium consularem securem*. in codice ergo Gelenii verba *at contra — potestatis* decerant, et nomen Publicolae ab editore insertum est, ut lacuna quodammodo tegeretur. eadem ratione 286, 25 *decretum est* in Γ omittitur et multa alia, quae enumerare superfluum videtur.

Itaque uter codex melior sit, ne quaerendum quidem est, cum paene numquam in eam necessitatem adducamur, ut unius codicis solius auctoritate insistamus. nam quia editio Geleniana ex neutro originem duxit et ne ex cognato quidem alterius utrius, semper is sequendus est, quocum illa consentit. quod cum certum sit, ea tamen remanet quaestio, an Gelenio tanta auctoritas tribui possit, ut etiam contra consensum codicis utriusque eum sequamur, aut quod idem est, utrum codex eius ex diverso archetypo descriptus sit, quam ex quo T et M fluxerunt, an ex eodem. quae inquisitio propterea multo intricatior est, quia non codicem ipsum sed editionem tantum doctissimi grammatici habemus, de quo dubitari non potest, quin multa illius menda coniecturis non numquam felicissimis sustulerit. praeterea liber Gelenii, si non idem, certe eius simillimus erat, ex quo T et M descripti sunt, nisi quod multis mendis et interpolationibus scatebat, quibus codices superstites liberi manserunt. nihilominus credo, Γ non meliorem quidem fontem esse, quam T et M, sed tamen ex communi horum archetypo non pendentem, adductus his potissimum rationibus.

T et M p. 314, 22 exhibent haec: *cum plerosque consortio suo ante decretos muniri Macedoni suffragio repperissent, relationem super eorum n u m i n i b u s impetrarunt.* unus

quisque editor, si haec in codicibus inveniret, certe pro *numinibus* scriberet *nominibus*; sed in Γ receptum est *muniminibus*, quod nisi ex codice fluxisset, numquam a Gelenio reperiri potuisset.

296, 31 *senatum prisco more consului, quid in communi causa patrum* *i u v e r e t* *auctoritas* TM. *iuberet* pro *iuveret* non coniectura est sed correctio erroris orthographici, nec quisquam alia ratione ex ingenio hunc locum emendare potest. at Gelenius scripsit *innueret*, quod multo melius est, nam senatui in ea re qua de agitur non iubendi sed tantum suadendi ius erat.

292, 22 *si melioribus viris officia* *i n t r a* *m u r a* *mandetis* T. iam in M hoc in *intra muros* correctum est, nec editorem saeculi decimi sexti umquam aliter correxisse putaverim; Gelenius autem verbum rarissimum *intramurana* posuit.

314, 6 *dignum est igitur divina temporum vestrorum felicitate, ut peractam sine offensione militiam, si perennitatis vestrae pius* *n a t u s* *adriserit, praerogativa sollemnis exornet* TM. pro *natus* tam Meyer quam Halm coniecerunt *nutus* nec Gelenius aliud coniecisset, si coniectura ei opus fuisset; scripsit autem *uultus*. qua ex lectione corruptela codicum facile explicatur, si litteram *l* intercidisse sumamus et *uu* in *na* mutatum. quod autem praecipue me movit, ut scripturam Gelenianam veram crederem, res ipsa est. nam ei, qui militia in officio perfuncti erant, antequam ad altiores dignitates promoverentur (*praerogativa sollemnis*), purpuram adorare solebant, id est admittebantur ad principem, quem genu flexo consalutarent. cf. Gothofr. ad Cod. Theod. VI 8. ergo non solum *nutu* Augusti honoribus exornati sunt, sed etiam *vultum* imperatoris aspiciebant, id quod Gelenii lectio indicat.

Cum recensionem relationis tertiae Ambrosianam cum Symmachiana componeremus, nullum in hac vitium frequentius esse invenimus, quam lacunas paucarum vel etiam singularum litterarum. quis credat, tempore renascentium litterarum hominem aliquem ita in codicum indoles inquisivisse, ut ad huiusmodi minutias animum attenderet? quattuor autem, quos modo proposuimus, locis iam vidimus, Gelenium coniecturas maxime obvias sprevisse et eas scripturas recepisse, quae nisi hac codicum proprietate perspecta inveniri non potuissent. omnino autem similia sunt haec:

280, 7	*auḡ* TM	*angustum* Γ
14	*deerunt* TM	*dederunt* Γ
284, 11	*modera* TM	*moderator* Γ
285, 30	*promptam* TM	*promptamne* Γ, quo loco *ne* eo facilius excidere potuit, quia verbum sequens littera *n* incipit.
286, 16	*et* om. TM; verbum praecedens syllaba *et* finitur.	
287, 20	*affecta* TM	*affectata* Γ
34	*urciae* TM	*martiae* Γ pro *Murciae*
289, 19	*uestrum* TM	*uestrumque* Γ
292, 21	*nolo* om. TM	
293, 2	*nimium* TM	*minimum* Γ
295, 36	*ullumuis* TM	*ullum e suis* Γ
	arcere TM	*carcere* Γ
297, 16	*probatus* TM	*probaturus* Γ
298, 12	*crassa* T, *crasse* M	*crastina* Γ
302, 17	*cum* TM	*in eum* Γ
303, 19	*salius gationibus* M, *solius gationibus* T	*saluis allegationibus* Γ
306, 20	*redisse* TM	*resedisse* Γ

306, 29	*repetendae* TM	*rependendae* Γ
307, 14	*error* TM	*terror* Γ
30	*debiti* om. TM ante *deprehendit*	
310, 3	*ut queruntur* om. TM	
311, 18	*duorum* TM	*diuorum* Γ
313, 20	*si* om. TM	
37	*exemplum* om. TM	
314, 15	*brittanni* TM	*brittannici* Γ
315, 5	*adiuuauit* TM	*adiudicauit* Γ
316, 24	*precum* om. TM	

innumeras alias emendationes certissimas, sed quas Gelenius ingenio debere potuit, omitto, praesertim cum ne eas quidem, quas proposui, omnes codicis deperditi auctoritate stare spondere ausim. illud tamen adiciendum duco p. 286, 26, ubi *censuum* legendum est, TM *censum* exhibere, Γ *censitum*, quod omni sensu caret et puram igitur corruptelam propius ad veram scripturam accedentem repraesentat.

His rationibus satis explicatum puto, cur scripturas Gelenianas non ut coniecturas sed ut traditas in contextum receperim, quamvis non negaverim, maiorem fortasse earum partem editoris inventa esse. nam virum doctissimum multa proprio quoque Marte praeclare emendasse, curae eius Ammianae et Livianae satis produnt. praeterea codex eius multum bonitate infra Tegernseensem erat plurimasque interpolationes perpessus. itaque utendum quidem eo est maxima cum cautione, sed unaquaeque lectio ex Γ prolata, licet semper suspecta sit[40]), tamen semper quoque ex fonte genuino ab archetypo codicum T et M diverso derivata esse potest.

Cum adiecero, me in re orthographica in relationibus nullam codicum rationem habuisse, sed Parisinum epistularum et Bobiensem orationum in orthographia Symmachiana restituenda ubique solos secutum esse, lectorem iam satis instructum credo, ut ad editionem nostram plena cum cognitione accedat.

III.

DE SYMMACHI EPISTVLIS.

Ex epistulis oratoris nostri tres ad Ausonium scriptae (I 14; 25; 31), quibus una Ausonii ad Symmachum accedit[41]) (I 32), paene eadem fortuna usae sunt, cuius ope relationis tertiae verba tam integra ad nos pervenerunt. nam in corpus operum

---

40) Hanc ob causam vocem *enim* a Gelenio ter contextui intrusam (284, 7; 288, 2; 314, 23) et multa similia non recepi.

41) Quod Peiper (*Die handschriftliche Ueberlieferung des Ausonius. Jahrb. f. class. Philol. Suppl. Bd. XI p. 320*) suspicatus est, Ausonii epistulam in corpus Symmachianum a librariis perperam intrusam esse omittique in melioribus eius libris manuscriptis, omni fundamento caret. nam ut de florilegio taceam, in codice Palatino et in Divionensi Parisini apographo eodem loco aut legitur aut legebatur neque in Scioppii libris deerat. v. Suspectarum lectionum lib. I ep. 2 *De Symmacho autem, cuius editionem tantopere urges, nihil etiam certi habeo polliceri. nam quia inaudivi, illum qui olim eius editionem adornavit* (scil. Iuretum), *eum nunc propediem denuo editurum, quasi novo opere mihi nuntiato tantisper mihi opperiendum existimavi, dum praeclarum illud opus, ipso iam decennio usque expolitum, in publico appareat: et videbo, omnesne correctiones meas ex Verisimilium libris, ut ad me nuntiatum est, sublectas pro suis venditaturus sit. si qui ta-*

Ausonii receptae per duos fontes nobis traditae sunt, qui etsi non ex autographis scriptorum ducti, inde a saeculo tamen quinto ineunte rivulis diversis fluxerunt. omnes autem epistulas post mortem auctoris a Q. Fabio Memmio Symmacho filio eius editas esse, ex inscriptionibus librorum tertii quinti decimi partim in codice Parisino partim per apographum eius Divionense servatis discimus[42]). tempus editionis ea re definitur, quod epistulae ad Attalum (VII 15—25) in collectionem receptae sunt, quae postquam Alaricho auctore a. 409 purpuram sumpsit, aut omitti debuerunt aut certe inscriptionibus privari, ut ad Maximum et Eugenium satellitesque eorum scriptae aut desiderantur aut inter anonymas librorum octavi et noni latent. quod nemo certe casui tribuendum esse putabit, qui consideraverit, nullum in epistulis plus nongentis locum reperiri, qui apertam commemorationem honestam tyrannorum contineat[43]). cum igitur Q. Aurelius Symmachus a. 402 mortuus sit, epistularum corpus inter annos 403 et 408 prodiisse debet. nec parvam diligentiam filius adhibuit, cum pio editoris munere fungeretur; nam quamvis maior epistularum numerus eiusmodi sit, ut ad quemlibet hominem mitti potuerint, et Symmachus sine ullo dubio eodem exemplo ad plures nonnumquam scripserit, in ea tamen epistularum simillimarum copia duae tantum sub diversis nominibus repetitae sunt, III 40 = V 1 et II 67 = VII 53. sed haec diligentia in materia colligenda substitit, in digerenda nullam operam collocavit, nisi quod editor epistulas ad eosdem homines missas per libros septem priores composuit. praeterea neque temporis ordo observatus est neque ea, quae argumento cohaerent, coniuncta sunt; exempli gratia epistulae, quibus scriptor Ausonio de consulatu accepto gratulatur (I 20 et 22), una intercedente dirimuntur et ita collocantur, ut tempore posterior priorem praecedat; quod ut agnoscatur, non in-

---

men te casus interea ad illius lectionem perduxerit, haec te praemonendum putavi. libro primo epist. 26 (nunc 32) *impressum et in Giphanii manuscripto codice scriptum visitur: 'Ibi me et parentem et amicum, et si quid utroque charius est, chariorem fuisse sensisti'." sed longe verior meo animo lectio est, quam ex Fuldani et Bertiniani coenobii membranis restituo: 'Ibi me tibi et parente et amico et si q. u. c. est, c. f. sensi'.* — hunc igitur locum ex Ausonii epistula desumptum (p. 18, 10) Scioppius de Symmachi editione agens corrigit et codices Symmachi tam Giphanianum quam Fuldensem eum continuisse dicit. extat autem testis multo antiquior, de quo Vogel me certiorem fecit et in editione Ennodii huic monumentorum collectioni inserenda fusius acturus est; siquidem episcopus Ticinensis, quamquam nullam praeterea Ausonii notitiam prodit, hanc eius epistulam simul cum Symmachi operibus compilavit. neque est cur miremur, filium testimonium tam honorificum viri, qui et in re publica et in litteris summum sui temporis locum obtinuerat, de patris ingenio in corpus epistularum eius recepisse.

42) *Q. Aureli Symmachi v. c. consulis ordinarii epistolarum liber II explicit editus post eius obitum a Q. Fabio Memmio Symmacho v. c. filio, incipit liber III feliciter* P. *Q. Aur. Symmachi v. c. c[ons.] ordinari epistolarum liber III[I explicit], incipit liber V editus post eius obitum a Q. Filio* (sic) *Memmio Symmacho feliciter* P. *Q. Aurelii Symmachi epistolarum lib. X continens epistolas familiares ad imperatores, sententias senatorias et opuscula: editus post eius obitum a Q. Flavio* (sic) *Memmio Symmacho v. c.* (Π). inscriptio simillima in florilegii exemplaribus nonnullis in initio totius corporis reperitur ut in Parisino 1858 saec. XIII: *Simmachi uiri consularis epl̄arum et diuersorum negotiorum continens epl̄as familiares ad amicos. Incip̄ liber I^o editus post eius obitum a Quinto Flavio Mēnio eiusdem Simmachi filio.*

43) 66, 26 *praeterea domino et principi nostro ad referendam largitati eius sedulam magis quam parem gratiam, auro circumdatum diptychum misi.* 57, 13 *velimque, si ita facile factu est, hanc munificentiam principis Libycarum largitione mutari.* 137, 19 *interea domino et principi nostro eiusque in me beneficientiae egi per epistulam gratias* ad Eugenium quidem referenda sunt, sed hoc neque editor neque lector agnoscere potuerunt. Eugenium virum clarissimum Ricomeris amicum (89, 20. 26) eundem fuisse, qui postea purpuram sumpsit, neque affirmare neque negare ausim; id autem pro certo pronuntiari potest, Memmium Symmachum, cum has epistulas relegeret, de tyranno non cogitasse.

quisitione diligentiore opus est, cum res primo obtutu pateat. eadem ratione, ut multa similia omittam, epistulae ad litem Iucundi pertinentes (VII 81; 83; 89) et illae, quibus de Nicomacho Flaviano ad consulatum Theodori evocato sermo est (VI 10; 30; 35), divulsae sunt, et raro tantum ea, quae re et tempore congruunt, casu aliquo iuxta posita inveniuntur.

Patuerunt Q. Fabio Memmio Symmacho, cum patris litteras colligeret, copiae duplices. nam primum epistulas a viro summa eloquentiae gloria claro profectas amici diligenter conservabant et nonnumquam in libellos componebant[44], quin etiam tabellarios eius in itinere aucupabantur, ut litteras aliis directas furarentur et describerent[45], et praeterea librarii oratoris, ut ipse adserit se invito, ut equidem crediderim iussu eius, exempla earum retinere solebant[46], ita ut maior pars binis exemplaribus aut, si iisdem verbis ad amicos plures scripserat, etiam trinis et quaternis in filii manus pervenire potuerit. quem scrinia tam patris quam amicorum eius compilasse res ipsa docet. nam quod epistulae ad Protadium (IV 17—34) ad Minervium (IV 35—49) ad Florentinum (IV 50—55) et inter se et ab iis, quae tribus fratribus iunctim inscribuntur (IV 56; 57), divisae sunt, contra ad Petronium missae cum iis, quae Patruinum et quae utrumque fratrem spectant, eo modo confusae, ut ne inscriptionibus quidem discernantur, nisi ex diversa ratione, qua Symmacho filio traditae erant, explicari nequit. illas videlicet inscriptionibus distinctas aut ex patris schedis collegit aut a fratribus accepit, cum eae, quas aut Petronius aut Patruinus ei subministraverat, in unum libellum, qui inscriptiones ut res parvi momenti omittebat, compositae erant. et cum amici oratoris litteras etiam ad alios missas nonnumquam descripsissent, evenire potuit, ut epistula ad quemlibet hominem ignotum scripta inter Ausonianas collocaretur (I 42), videlicet quia simul cum iis, quae re vera Ausonii erant, per heredes eius in Memmii Symmachi manus pervenit[47]. at librarii Symmachiani farraginem sapit, quod epistulae ad Limenium et ad Licinium, ad Euphrasium et ad Eupraxium, ad Theodoros patrem et filium missae in codicibus componuntur et confunduntur[48]. in uni-

---

44) 149, 3 *quod epistulas meas condis, amoris est tui, qui describenda nescit eligere.* 149, 18 *et tamen voluntati tuae pareo nec vereor, ne temere a me effusa verba in paginas librarii tui referas. nam si quid horum, quae apud te incuriosius loquor, cuipiam lectori nauseam moverit, non in scribendo neglegentia mea, quam tua in describendo diligentia displicebit.* 110, 28 *itane me ludos facis, ut quae apud te incuriosius loquor, in citri caudices aut tiliae pugillares censeas transferenda, ne facilis senectus papyri scrinia corrumpat? — tu etiam sericis voluminibus Achaemenio more infundi litteras meas praecipis.*

45) 58, 2 *quae, ut confido, iam tradita sunt, nisi forte denuo aliquis ex urbanis divitibus insessor viarum scripta nostra furaverit. dii illos mentibus suis puniant!*

46) 149, 6 *quare velim, tibi habeas, quae incogitata proferimus; licet eadem mei quoque librarii servare dicantur, sed illi per examinis ignorantiam, quod te facere non oportet Mercurialis artis peritum.* cf. 46, 3 *spatiari in foro urbis nostrae post acceptas a me litteras plerosque cognovi, et sic nimis vereor, ne quid in nos fraudis admiserit simulata ante properatio. merito apographa epistularum mearum simulque hominum nomina vel legenda tibi vel relegenda subieci.* apographa igitur epistularum ad Flavianum missarum in scriniis retinuerat.

47) Epistulas ad Ausonium non ex schedis Symmachianis editas esse, ea quoque re docemur, quod idem mendum 15, 2 codicibus, qui cum Ausonii opera contineant, ex poetae hereditate litteraria compositi esse videntur, cum omnibus Symmachi libris manuscriptis commune est. nam si utraque recensio ex fontibus omnino diversis fluxisset, altera eorum veram scripturam conservasset, ut in relatione tertia loci corrupti codicum Tegernseensis et Mettensis semper ope editionis Ambrosianae sanari possunt et vice versa.

48) Pars libri quinti, quae ab epistula 72 incipit, inscripta est in P: *incipit eiusdem ad Licinium*, sed singulae epistulae sub hac rubrica coniunctae modo Licinii modo Limenii nomen praeferunt. IV 58—65 inscripta est: *incipit ad Eufrasium*, subscripta: *explicit ad Eupraxium*. de Theodoris v. infra.

versum autem suspicor, libros septem priores secundum eos ordinatos, quibus litterae inscriptae erant, maiore ex parte ex amicorum scriniis conquisitos esse, ultimos tres paene totos ex hereditate litteraria auctoris fluxisse. ea enim ratione magna illa, quae inter duas corporis partes intercedit, differentia optime explicatur.

In libris septem prioribus binae epistulae nonnumquam ita coniunctae sunt, ut unam efficere videantur, id quod in schedulis tam amicorum quam librariorum ipsius auctoris evenisse potest. sed inscriptiones in codicibus optimis P et Γ per maiora spatia non omittuntur nisi inter VII 42 et 59, ubi culpa certe non editoris primarii, sed eius scribae est, qui archetypum exaravit. nam septem primas ad Decium epistulas inscriptionibus distinctas sequuntur aliae, quas spatia vacua singulorum versuum praecedunt, sed quae ad eundem Decium scriptae sunt: Memmius igitur Symmachus, qui in componendis epistulis non erravit, in inscribendis titubasse non potest. mendi causam divisa librarii et rubricatoris officia praebuisse videntur: nam cum epistularum contextui ab altero perscripto alter inscriptiones minio adpingeret, aliquot archetypi folia errore praeteriit. diversa omnino ratio est in libro octavo et nono. nam ut epistulas in unum coalitas omittam, quae nihil novi praebent, desunt inscriptiones VIII 1; 11; 20; 52; IX 33—48; 53; 63; 67—150; 152; 153. inter anonymas autem una (IX 112), ut ex argumento patet, ad Probum scripta est[49], quam si Symmachus filius agnovisset, sine dubio cum reliquis ad eundem datis (I 56—61) composuisset. ergo inscriptio eius non a rubricatore codicis archetypi omissa est, sed iam editori ipsi ignota remansit. idem dicendum erit de IX 21, quae inscripta est: *Symmachus vicario Hispaniarum;* nam cum omnes reliquae nomen sine dignitate praescriptum habeant, haec dignitatem sine nomine non alia de causa praeferre potest, quam propter ignorantiam Symmachi filii. et relationes quoque magna ex parte sine inscriptionibus in auctoris scriniis iacuisse, supra (p. XVII) iam vidimus.

Cum omnis epistularum copia in libros digesta sit, per septem priores subdivisiones quoque certae reperiuntur. in optimo enim codice Parisino praeter inscriptiones singularum epistularum rubricae, ut ita dixerim, maiores occurrunt huiusmodi: 29, 7 *Explicit ad Probum, incipit ad Celsinum Titianum fratrem,* 32, 25 *Explicit ad Titianum germanum suum, incipit ad Hesperium,* et plenius 136, 25 *Q. Aur. Symmachi v. c.*

---

49) Epistulam IX 112, quae consulis designati evocationi respondet, ad Probum datam esse, duabus rationibus probatur; prima quod consul, de quo sermo est, in Galliis fasces sumpsit (*quo enim pacto ad prima fascium tuorum vocatus auspicia, paucis diebus Galliarum longinqua penetrarem?*), secunda quod post aliquot annos Augustis et ducibus militaribus reservatos, primus homo civilium partium consulatum accepit (*quia honor iam pridem togae et ordini rarus nimisque difficilis tandem summatem civilium partium virum respicit*). annis enim 364—378 praeter Augustos filiosque eorum novem tantum homines consulatus gerebant, inter quos septem magistri militum Dagalaifus (366), Lupicinus et Iovinus (367), Victor (369), Arintheus (372), Aequitius (374), Merobaudes (377), duo praefecti praetorio Probus (371) et Modestus (372). itaque Symmachi epistula, cum Modestus Orienti praefuerit et ibi quoque fasces sumpserit, aut ad Probum referri debet aut ad alterum ex consulibus anni 379, Ausonium aut Olybrium, post quos homines civiles saepissime annis nomina dederunt. de Ausonio, quocum Symmachus iam inde ab a. 369 intima familiaritate coniunctus erat, ideo cogitari nequit, quia ad consulem illum designatum scribit: *amicitias nostras necdum aliis officiis inchoatas prompta evocatione iunxisti;* Olybrius autem Gratianum a. 378 in Orientem comitatus est (Auson. grat. act. 12, 55) ibique praefectus praetorio factus in Galliis consulatum inire non potuit (v. indicem s. v. Olybrius). solus igitur relinquitur Probus, qui praefectus quidem Italiae erat et plerumque Sirmii residebat, sed ut simul cum Gratiano Augusto trabeam sumeret, facile Treviros evocari potuit.

explicit ad Neoterium, incipit eiusdem ad Felicem, 139, 25 *Q. Aur. Symmachi v. c. explicit ad Felicem, incipit eiusdem ad Sallustium.* quae subdivisiones nonnumquam tam minutae sunt, ut trinas tantum vel etiam binas epistulas comprehendant[50]. contra in libris octavo et nono — decimi tam parvae reliquiae supersunt, ut certum de eo iudicium ferri nequeat — nulla huiusmodi partitio observatur, quamvis materia non desit. saepissime enim eadem nomina litteris praescripta per loca plura dispersa leguntur[51], quibus quominus homines diversos designari credamus, argumenta epistularum nonnumquam obstant[52]. facile igitur apparet, priorem materiae disponendae viam a Symmacho filio relictam esse, sed si quaeras, quamnam novam ingressus sit, nullam reperies. nam quod liber nonus inscriptus est: *continens commendaticias*, indicare quidem videtur, argumenti eum rationem habuisse, sed si diligentius inquiras, nec multo plures commendaticias hoc in libro invenias quam in ceteris, nec parvum epistularum numerum, quae inscriptioni minime respondeant. qua causa adductus pro certo habeo, iuvenem editorem longi operis taedio captum schedulas, quae supererant, ita uti in patris scriniis compositae vel potius incompositae iacebant, librariis describendas tradidisse. qua neglegentia melius usui nostro consuluit, quam diligentia librorum superiorum.

Vidimus Symmachum epistularum, quas emittebat, exempla retinuisse. quae cum plerumque brevissimae essent, magna et inutilis chartarum profusio fuisset, si oratoris librarius apographum unius cuiusque in schedulam propriam rettulisset. coniunxit igitur eas, quae aut eodem die aut iisdem diebus dictatae erant, ita ut membranae singulae parvos epistularum quasi fasciculos continerent, qui scriniis scriptoris a filio compilatis in libris prioribus discerpti et in subdivisiones illas distributi sunt, sed in octavo et nono indivisi manebant. qua ratione effectum est, ut quamvis editor de ordinis chronologici observatione ne cogitasset quidem, plerumque tamen modo binae modo plures epistulae eodem tempore scriptae in editione iuxta collocarentur. cuius rei documenta in praefationis capite ultimo proponemus, ubi de chronologia operum Symmachianorum acturi sumus.

---

50) III 43—45; V 1—3; 55—57; VII 129—131; IV 15—16; 56—57.

51) Reperiuntur epistulae quinque ad Marcianum VIII 9. 23. 54. 58. 73, quaternae ad Romanum VIII 28. 56. 59. 70 et ad Maximilianum VIII 48. 51. 55; IX 52, ternae ad Eusebium VIII 8. 34; IX 55, ad Apollodorum VIII 13; IX 14. 51, ad Carterium VIII 16; IX 7. 31, ad Iovium VIII 30. 50; IX 59, ad Romulum VIII 38. 62; IX 62, binae ad Alevium VIII 15; IX 65, ad Quintilianum VIII 36; IX 57, ad Dynamium VIII 39. 67, ad Valerium VIII 47. 57, ad Leporium VIII 53; IX 10, ad Lampadium VIII 63. 65, ad Dionysium VIII 64; IX 4, ad Vincentium IX 9. 25, ad Marcellum IX 11. 23, ad Geminianum IX 15. 56, ad Bassum IX 20. 24, ad Aurelianum IX 22. 26, ad Caecilianum IX 50. 58. epistulae igitur quinquaginta quinque, quibus maior fortasse numerus accederet, nisi pars fere dimidia librorum octavi et noni inscriptionibus careret, eadem ratione ordinari potuerunt, quam in libris prioribus observavimus. quae si coniunctae essent, librum octavo non multo minorem efficerent.

52) Epistula ad Apollodorum altera IX 14 de frumento urbi invehendo agit, altera IX 51 duos curiales civitatis Africanae commendat; utraque igitur ad proconsulem Africae, qui a. 399—400 munere fungebatur, scripta est. tertia eodem nomine inscripta VIII 13 de honore aliquo deponendo loquitur, quod ad proconsulatum Africanum referri non debet sed certe potest. IX 20 et 24 ad Bassum idem postulatum continent occasione aliqua oblata repetitum. IX 7 a Carterio petitur, ut Auxentio filiam despondeat, VIII 16 eidem gratiae aguntur, quod testimonium Symmachi secutus generum elegerit. IX 63 a Lampadio quaeritur, quid *in administranda urbis tutela ex bono publico* fecerit, IX 65 de quiete urbis Lampadii consiliis parta sermo est; epistula ergo utraque praefectum urbis anni 398 spectat. ex litteris ad Romulum datis IX 62 com-

Inter codices manuscriptos, per quos nobis epistularum corpus traditum est, primum locum obtinet Parisinus 8623, quem littera P signavi[53]). scriptus est saeculo nono columnis binis in quarto minore. inscriptiones omnes litteris maiusculis sed atramento exaratae sunt, nisi quod, ubi aut liber novus aut nova epistularum subdivisio incipit, linea paenultima aut, quod rarius factum est, ultima minio distinguitur. praeterea prima cuiusque epistulae littera rubricata et maior reliquis est. correctorum non minus duorum manus expertus est, quae ut a prima tempore non multum distant, ita haud facile inter se discernuntur. plerumque orthographiam codicis partim rasura partim correctione commutant, ut exempli gratia paene semper ex *quidquid* effecere *quicquid*, *computo* ex *conputo*, *ascribo* ex *adscribo*, et cum prima manus in fine versuum more antiquo verba dividat: *ads/to*, *rec/te*, *conrup/tus*, manus secunda ultimis superioris lineae litteris erasis iisdemque in margine inferioris adiectis syllabarum divisionem hac ratione mutavit: *a/sto*, *re/cte*, *corru/ptus*. quae omnia in apparatu critico neglexi orthographiam primae manus ubique secutus. vera autem menda corrector coniectura plerumque obvia[54]), nonnumquam falsa[55]) temptavit, sed aliqua ex codice quoque hausit, qui eo, ex quo contextus descriptus est, auctoritate inferior, sed non omnino contemnendus erat. nam ut multa alia omittam, lacunas nonnullas ea ratione explet, quam veram esse aut res ipsa aut codices reliqui testentur[56]). liber initio et fine truncatus est; incipit enim p. 26, 7 *tam bonae voluntatis*, desinit p. 227, 2 *scissa veste fugisti*, sed iam inde a medio libro quinto margo sensim deficit, ita ut primum singulae litterae, mox voces et sententiae, finem versus totae columnae perierint. cum P in orthographia veram temporis Symmachiani imaginem prae se ferat et cum codice rescripto orationum fere conveniat, collationem eius in libro primo integram dedi, in reliquis permutationes tantum litterarum *e* et *ae* et *epistola* pro *epistula* positum omisi;

---

mendationi respondet, quam filius eius a patre ad Symmachum pertulerat, VIII 38 de eiusdem filii studiis Symmachi curae delegatis loquitur.

53) *Octavius Clason, de Symmachi epistularum codice Parisino. Bonnae 1867.*

54) 26, 8 *tetigissem* P 2 m. — *tegissem* P 1 m. V
28 *salvere* P 2 m. — *salvare* P 1 m. V
27, 3 *suades* P 2 m. — *suadis* P 1 m. V
36, 24 *structurarum* P 2 m. — *histructurarum* P 1 m. VΓΦ
37, 22 *ne umquam* P 2 m. — *meum quam* P 1 m. V
38, 31 *proelii* P 2 m. — *proeliis* P 1 m. VM

multa similia, in quibus consensus codicis V ostendit, mendum primae manus iam in archetypo fuisse.

55) 26, 18 *contionaris* P 2 m. — *continaris* P 1 m. VΦ, cf. Kiessling in programmate Gryphisvaldensi aest. a. 1883 p. 3.
29, 25 *fidei* P 2 m. — *fitei* P 1 m., *fisci* VMΓ
38, 12 *frustrer* P 2 m. — *frustra* P 1 m., *frustra sim si* V
78, 20 *filium iam* P 2 m. — *filio iam* P 1 m., *filiolam* VF
92, 18 *audeo* P 2 m. — *deo* P 1 m., *debeo* F
131, 30 *magis* intrudit P 2 m. — om. P 1 m. VF

56) 47, 29 *praemittere hanc ego impensius tibi voto optare studeo quam* P 2 m. VM — *prae* reliquis omissis P 1 m.; 53, 30 *quod mihi librarii error* P 2 m. VF; 79, 4 *tui in fastigium tolleremus amabili enim* P 2 m. F; 97, 33 *in aperto est merito eius laudibus nostrum cedit ingenium* P 2 m. F; 165, 22 *vestram servare temptavimus sed perseverante inedia* P 2 m.; 177, 6 *simul accipe quod voto tuo congruit fasces praeturae* P 2 m.; 180, 15 *veneratusque dominum et principem nostrum cuius sermo divinus itineris* P 2 m. quae omnia prima manus omiserat.

quae vox sescenties repetita semper eodem vitio inquinata est, nisi in compendio scripturae vocales mediae omittantur.

Praeter Parisinum nullus codex manuscriptus ad nos pervenit, qui inscriptiones integras conservaverit; reliqui enim neque libros dividunt et epistulis nomina nisi rarissime non praeponunt.

Deteriorum optimus est Vaticanus Palatinus 1576 (V) saeculo undecimo satis neglegenter in quarto scriptus. ne in initio quidem totius voluminis inscriptio conservata est, sed manu recentissima addita. epistulae continuantur et littera tantum maiore praemissa distinguntur. correctiones secundae manus, quae neque in hoc libro desunt, cum scripturis codicis P plerumque consentiunt neque tamen eius momenti sunt, ut ex alio fonte, quam ex quo prima quoque fluxit, derivatae esse videantur. quare menda vulgaria primae manus, ubi a correctore sublata erant, in commentarium criticum non rettuli. codex integer est, utpote qui in media pagina desinat, neque tamen continet nisi haec: I 1 — II 38 *res magnae et inspe;* V 78—97 *formis adhuc reddere;* VII 39 — *potui rebus retentis;* III 20—40; II 51; III 41. 42; II 40; IV 21 — V 97 *formis adhuc residere;* VII 39; V 97 *constitui ut* — VI 8; VII 34—38. 40 — VIII 14 *negotiorum dura meminisse vale.* desunt igitur II 39. 41—50. 52 — III 19. 43 — IV 20; VI 9 — VII 33 et finis totius corporis inde ab VIII 14 *sed quando fit,* repetitae sunt V 78—97 *formis adhuc residere* et initium epistulae VII 39. reliqua ita perturbata sunt, ut archetypi folia transposita explicationi non sufficiant. nam epistulae singulae, ut II 40. 51; VII 39, quae ne in codice quidem minutissimo folia integra complere potuissent, loco alieno insertae inveniuntur. variam libri Palatini lectionem omnem adnotavi excepta orthographica.

Codicibus, quos descripsimus, multo peior est ea familia, quae florilegium (F) ex litteris Symmachianis continens in exemplaribus plus minus abbreviatis aut truncatis per omnes paene bibliothecas maiores dispersa reperitur[57]). quae ubi integerrima sunt, his epistulis constant: I 1. 5. 6. 14. 23. 25. 28. 31—34. 36—38. 43. 45—47. 56. 60. 61. 67. 74—77. 79. 80. 82—84. 86. 88. 90—93. 96. 97. 99. 100. 105. 107.

II 1. 3. 6. 8. 16. 22. 27. 29. 32. 35. 37. 39. 41. 42. 48—50. 56. 58. 63. 68. 70. 71. 73. 79. 80. 87—91. 64.

III 1—11. 13. 15. 17. 18. 21—26. 29—31. 35—37. 40.

II 51; III 42; II 40.

III 43. 45. 44 — *salii canunt.* 51. 46. 53. 48. 44 *et augures* usque ad finem. 54. 64—67. 61. 63. 56—58. 69—74. 77—83. 86. 90. 91.

IV 1. 7. 11. 15—17. 20. 25. 26. 28. 30. 32. 35. 38—41. 47. 49—51. 54.

Relatio 11; IX 142; X 2 inde ab *ineundam capitali exitio.*

IV 56—60. 63. 66. 67. 69. 72.

V 3—5. 8. 13. 19. 21. 23. 24. 29. 30. 34. 36. 38. 41. 44—47. 49—51. 53. 55. 57. 59—61. 65. 67. 68. 70. 71. 73. 75. 77. 78. 80. 79. 84. 85. 89. 91. 92. 96.

---

57) Ex huiusmodi codice excerpta Vincentii Bellovacensis fluxerunt, de quibus egit Carolus Schenkl, *Die Excerpte aus den Briefen des Symmachus in dem Speculum historiale des Vincentius Bellovacensis. Zeitschr. f. österr. Gymnas. 1860 p. 412.*

VI 3. 13. 18. 22 — *graviora esse referenda.* 28. 31. 45. 47. 55. 60. 61. 65. 72—74. 78—80.

VII 2. 3. 9. 11. 16. 19. 21. 22. 25. 33. 44. 47. 49. 51—54. 56. 60. 61. 64. 66. 67. 71—73. 78. 80. 85. 88. 92—94. 98. 99. 102. 105. 107. 109. 114. 117. 119. 125. 128—130.

VIII 4. 9. 11. 16. 19. 20. 21. 22. 24—28. 30. 31. 35. 43. 47. 49. 51. 54. 57. 62. 64. 67. 68. 70. 73. 74.

IX 1. 2 inde ab *igitur consensu famae.* 7. 9. 10. 18. 20. 24. 26—28. 33. 35. 36. 39. 40. 42. 43. 45—47. 49. 53. 54. 57. 61. 67—69. 74—76. 78. 84. 87. 91—93. 114. 115 inde ab *in sola conscientia.*

X 1.

IX 137. 135. 139—141.

Haec codicum familia omni interpolationum genere incredibilem in modum scatet neque ullius usus est, ubi librorum Parisini et Palatini subsidiis uti licet. lectiones igitur eius in septem libris prioribus in apparatum criticum non recepi, nisi ut eius indoles fontibus melioribus collatis perspiciatur. cui consilio ea sufficere putabam, quae iam in totius classis archetypo fuisse videbantur, quare singulorum codicum nunc superstitum errores omisi. quod in prima quoque libri octavi parte facere potuissem, si nihil aliud egissem, quam ut Symmachi verba restituerem, sed cum in partibus sequentibus florilegium iam maioris momenti futurum esset, lectori aliquam potestatem facere volui non solum familiam, sed etiam singula eius exemplaria cum P et V conferendi. itaque inde ab initio libri octavi integram proposui lectionem librorum manuscriptorum duorum, impressi unius qui sunt:

F^1 = *Symmachi cons. rq. Epistolae Familiares. — Laudini equitis Hierosolymitani in epistolas Turci Magni traductio. — Marci Bruti Romani Epistolae. Argentoraci ex Officina litteraria Ioannis Grueniger. Die. IX. Octobris Anno virginei partus MDX. Regnante Dn. imperatore Maximiliano p. f. Aug.* qua in editione corrector operam omnino nullam collocavit, sed codicem aliquem nunc deperditum cum omnibus mendis in librum impressum transferendum curavit.

F^2 = codex Parisinus lat. 8559 saec. XII exeuntis aut XIII ineuntis multis locis a manu secunda coaeva correctus, quae partim coniectura, partim codice optimo nititur.

F^3 = codex Vaticanus Reginae 1575 saec. XIII. horum ut cognatio agnoscatur, scripturas paucas ex eis Symmachi partibus, ubi meliorum quoque fontium usus suppetit, hoc loco proponam.

153, 16	*praefato* PVF^1	*ore faceto* $F^{2.3}$
19	*laudabiles* PVF^1F^2 2 m.	*debiles* F^2 1 m. F^3
157, 3	*superiorum* PVF^1	om. $F^{2.3}$
174, 20	*instructio* PF^1	*institutio* $F^{2.3}$
176, 3	*aevum* P, *cum* F^1	*in perpetuum* $F^{2.3}$
179, 10	*voti caput* PF^1	*caput voti* $F^{2.3}$
181, 12	*refoventur* PF^1	*refocillantur* $F^{2.3}$
190, 5	*quamquam enim* PF^1	*quod nihil* $F^{2.3}$
209, 8	*ista* PF^1	*haec* $F^{2.3}$
215, 18	*Ad Lollianum* PV, *Symmachus Iuliano* F^1	om. $F^{2.3}$

216, 24	*Ad Marcianum* PV, *Symmachus Martiano* F1	om. F2.3
217, 9	*in scribendo rarior* VF1	*rarior in scribendo* F2.3
218, 23	*Ad Carterium* PV, *Symmachus Carterio* F1	om. F2.3
223, 2	*litationi* PF1	*litterationi* F2.3

his collatis patet puriorem archetypi imaginem editionem Argentoratensem exhibere quam libri manuscripti, utpote qui ex eodem illius apographo multo pluribus mendis et interpolationibus inquinato deducti sint. sed nihilominus in codice Vaticano, quamvis Parisino etiam peior sit, nonnullae lectiones genuinae reperiuntur, quas solus ex florilegii familia conservavit.

216, 26	*securus ingredere* VF3	*ingredere securus* F1.2
219, 24	*patriam fame* PF3	*patriae famam* F1.2
25	*an* PF3	*aut* F1.2
220, 9	*uoluptate* PF3	*uoluntate* F1.2
11	*anni* PF3	*annum* F2, *animum* F1
19	*nouos fasces* PF3	*nouas faces* F1.2
222, 11	*rescribendo* PF3	*scribendo* F1.2
224, 21	*et* PF3	om. F1.2

codex igitur, ex quo F3 descriptus est, ex alio multo meliore correctus esse videtur, ita ut plerumque F1 sequendus sit, minorem auctoritatem habeat consensus codicum F2 et F3, minimam F3 solus, nec tamen nullam.

Inter florilegii codices singulari quadam ratione enitet Montepessulanus scholae medicorum H no. 4 fol. saec. XIII. nam epistulae eius, si eos numeros sequamur, quos librarius ipse minio scriptos singulis praeposuit, ducentesima septuagesima tertia usque ad quadringentesimam nonagesimam tertiam, quae ultima totius codicis est, descriptae sunt ex mutilo aliquo florilegii exemplari, quod incipiebat ab I 6, desinebat in VI 55. quae autem praecedunt, ea tantum in supplementum continent, quae in illo desiderabantur, hausta ex codice aliquo Palatini V simillimo, utpote qui ordine epistularum lacunisque omnino cum eo consenserit, nisi quod initio et fine truncus erat. itaque priorem libri partem littera M signavi, altera cum reliquis florilegii exemplis littera F comprehensa, qua ratione effectum est, ut in apparatu critico F et M nusquam simul appareant, nisi post VI 55 et in iis epistulis, quas librarius aut in parte secunda omiserat (I 5; 23; 25; 28; 56) aut errore in utraque repetivit (IV 25; 26; 50). cum codex foedissime interpolatus sit[58]), lectiones eius omnes in apparatum criticum recipere operae pretium non duxi, sed eas tantum proposui, quae ad restituendum archetypum, ex quo V et M communem originem ducunt, alicuius momenti futurae esse videbantur.

Cognatio codicum V et M vel ex lacunarum communione primo obtutu patet, difficilior autem quaestio est de F. nam plerumque V et P contra florilegium consentiunt, ita ut eos artiore vinculo cohaerere suspiceris, sed si rem propius inspexeris, invenies, semper illis aut in lectionibus veris convenire aut in iis mendis, quae coniectura

58) Pauca exempla afferam: 41, 13 *quidquid in praesentis muneris contulisti*] *quod praesentibus munera contulisti* M; 42, 26 *et Zeuxin vel horum similes*] *et geus in bellorum similes* PV, *et id gaenus inbellorum silens* M; 43, 29 *ne diu essetis incerti* P, *ne diuersetis incerti* V, *ne diversum iremus incerti* M; eiusmodi et peiora reperies sescenta.

facillima corrigi potuerint, nonnumquam autem P solum contra V et F verum servare. exempli gratia:

30, 21	*anysium* P	*ansium* VF
33, 13		*a* om. VF
37, 20	*ita* P	*istam* VF
41, 29	*testem* P	*tristem* VF
80, 7		*de nobis* om. VF
82, 8	*poscenti* P	*petenti* VF
107, 26	*contempleris* P	*contempseris* VF
112, 19	*in se recepit* P	*fideliter persoluit* VF
116, 24	*diis quippe auctoribus* P	*deo quippe auctore* VF [59]
117, 16		*mei* om. VF
118, 21		*sed* om. VF
125, 18	*diu inter* P	*diuinitus* VF
127, 23	*deorum* P	*dei* VF [59]
141, 12	*tusasio* (pro *Turasio*) P	*tuis* VF
194, 10	*herbam porrigens* P	*herba moriens* VF

quibus cum accedat, quod epistulae II 40 et 51 in V et F altera post III 42 altera post III 40 insertae sunt, iam de cognatione eorum dubitari nequit. sed quia huiusmodi consensus rarissimus est nec lacunae maiores utrisque communes omnino occurrunt, archetypus eorum codicis P simillimus fuisse putandus est neque per multos rivos e communi fonte deductus esse.

Vt stemma codicum absolvam, de secunda Parisini manu pauca addenda sunt; quam vidimus pleraque coniectura aut emendasse aut corrupisse, aliqua ex libro manuscripto addidisse. is codex cui generi adscribendus sit, haud facile diiudicaveris. nam certissimum familiarum indicium, mendorum consensus, perraro tantum reperiri potest, quia corrector, ut homo iudicii non spernendi, errores, quos in altero quocum contulit exemplari invenit, transcribendos non duxit. sed si nihilominus non desint, argumenta tanto certiora praebent. collegi autem haec:

33, 23	*me est* P 1 m.	*me hodie* M, *me est hodie* P 2 m. V [60]
40, 22	*inueteralo obsequia* P 1 m. pro *inuiter ad obsequia*	*inueterato obsequio* P 2 m. VM
68, 21		*quaeso* inserunt P 2 m. F
91, 23		*est* inserunt P 2 m. F
110, 9	*nec ulla* (scil. oracula) *in antro Cumano litteris legi* P 1 m.	*nec ullas in antro Cumano litteras legi* P 2 m. VM
30	*scrinta* P 1 m. pro *scrinia*	*scripta* P 2 m. VM
144, 9	*aprugnos* P 1 m.	*aprinos* P 2 m. VM

codicem igitur familiae VMF corrector adhibuit, sed eum, qui ultra initium libri septimi non procederet. nam lacunarum, quas librarius inde a VII 76 reliquerat spatiisque vacuis indicaverat [61], nisi partes minimas [62], quas in archetypo lectu difficili maiore cura adhibita indagasse videtur, non explevit, quamvis supplementa certissima in VMF

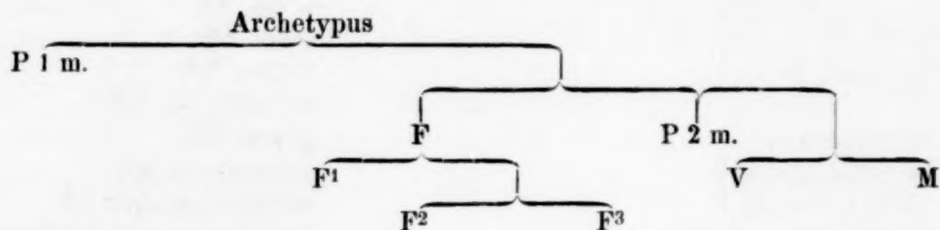
59) Dei pagani in unum deum christianum mutati peculiare quoddam interpolationis genus est, quod etiam in P interdum grassatum esse probare quidem non possum, sed locis nonnullis suspicatus sum.

60) *Quis me est fortunatior venustatisque adeo plenior*, versus Terentianus (Hecyr. 848), cuius lectionem comoediarum codices tuentur.

61) 198, 10; 199, 29. 30; 200, 4. 5. 20. 21. 27; 202, 25; 204, 18—20; 212, 2; 214, 1; 215, 10. 13; 220, 22.

62) 190, 30; 191, 17; 201, 4; 204, 2. 20. 21; 216, 11; 218, 14; 219, 3.

invenire potuisset. congruit, quod post VII 14 nullam correctionem secundae manus invenies, quin coniectura facta esse possit. si igitur ultimam illam partem mittamus, ubi P 2 m. nullius plane auctoritatis est, efficitur stemma codicum hoc:

Hi codices vel etiam P et V soli abunde sufficerent ad contextum Symmachianum firmissime stabiliendum, si totum epistularum corpus continerent; sed cum V vix partem dimidiam servaverit, P initio et fine mutilatus sit, editiones antiquae largioribus copiis instructae nobis adeundae sunt[63]).

Quae primae prodierunt Venetiis inter annos 1503 et 1513, Argentorati a. 1510 et 1511, Basileae a. 1549, omnes ex florilegii exemplaribus fluxerunt. de editione Argentoratensi anni 1510, quae anno sequente locis paucissimis immutatis repetita est, iam supra verba fecimus. in Basiliensi relationibus a Sigismundo Gelenio primum in lucem emissis epistulae Martini Lypsii cura adiectae sunt[64]), ut ipse editor gloriatur, *repurgatae ab innumeris quibus undique scatebant mendis.* coniecturis igitur multis correctae, pluribus corruptae nullum recensioni subsidium praebent, quamvis codice florilegii non spernendo inniti videantur. editionem Venetam neque ipse vidi neque quemquam novi, qui eam viderit, sed cum a Iureto saepissime quidem commemoretur neque tamen in ulla epistula adhibeatur, quae in florilegii codicibus non extet, iudicium de fonte eius satis certum est. vera igitur princeps, quae Symmachum paene integrum publici iuris fecit, ea demum est, quae inscribitur:

Q. Aurelii Symmachi v. c. p. u. et cos. ord. epistolarum ad diversos libri decem ex bibliotheca coenobii S. Benigni Divionensis magna parte in integrum restituti cura et studio Francisci Iureti, cuius etiam notae adiectae sunt, quibus et emendationum ratio redditur, et aliquot cum huius, tum aliorum auctorum loci obiter illustrantur. Parisiis, apud Nicolaum Chesneau, via Iacobaea, sub Quercu viridi. M.D.LXXX. cum privilegio regis.

Subsidia, quibus editor usus est, enumerat in notarum interpretatione epistulis praemissa:

V. C. vetus codex Divi Benigni, cuius mihi copiam fecit Gulielmus Trestoudantius coenobita, vir optimus et studiosissimus.

Lib. Pith. liber P. Pithoei IC. clarissimi.

Lib. Scotti. editio Scotti. Argentoraci, anno M.D.X.

Lib. Frob. Frobenii editio. Basileae anno M.D.XLIX.

---

63) Pleniorem editionum conspectum dedit Suse (*Susiana ad Symmachum quatuor programmatis scholasticis edidit I. Gurlittus Hamburgi apud Hoffmannum et Campium in commissis 1816—1818*).

64) De relationibus, quae epistularum liber primus inscribuntur, p. XIX egimus; epistulae hanc inscriptionem praeferunt: *Symmachi v. c. urb. praef. epistolarum liber secundus, continens familiares epistolas, editas post eius obitum a Q. Flaviano Memmio, eiusdem Symmachi filio, repurgatus ab innumeris quibus undique scatebat mendis, per Mart. Lypsium.*

Quae ex libro P. Pithoei laudantur, magna ex parte quidem redeunt in nostro M, qui et ipse ex bibliotheca Pithoeana Montem Pessulum pervenit; sed cum praeterea ex eodem codice nonnulla proferantur, quae neque in M leguntur neque sola coniectura niti possunt, utpote quae interdum omni careant sensu, non unum librum Pithoei fuisse certum est, quamvis Iuretus ipse aliter sentiat. apparet igitur editorem codicem vel potius codices Pithoeanos non ipsum vidisse, sed ab amicis tantum scripturas aliquas ex eis haustas accepisse, quas fortasse plagulis corrigendis in margine adiecerunt. etenim nulla fere codicis M lectio peculiaris contextui inserta est, sed omnes aut margini adscriptae aut in adnotationibus libro in calce adiectis propositae, epistulae vero I 3; 4; 7; 8; 9; VII 76, quae in M leguntur, in Iureti editione desiderantur. contextus igitur totus aut codice Divionensi innititur aut editionibus Argentoratensi et Basiliensi.

Et altera quidem utpote recentiore et emendatiore in eis epistulis, quae iam in publicum prodierant, Iuretus ita usus est, ut integram paucis locis e codice correctis aut suppletis prelo subiceret. quare omnes lectiones, quibus editio Parisina cum Basiliensi consentit, maiore auctoritate non utuntur, quam si in Basiliensi sola reperirentur. sed in eis epistulis, quas primus edidit, codici soli insistebat, de cuius indole nunc videamus.

Epistulis I 1; 5; 6, quae in florilegio quoque reperiuntur, praemissis series continua incipiebat ab I 10, sed lacunis minoribus in primis paginis nonnumquam relictis. libri II—VI et VIII integri erant; in libro septimo desiderabatur epistula 76, cuius in P quoque pauca tantum verba servata sunt; in nono deerant ep. 19; 21; 23 inde ab *subiungo postulatum*; 29; 29 A; 63; 66; 100; 101; 103; 104; 111; 129 inde ab *quam cum Romae*; 130—133; 136 inde ab *ad praesentem enim*; 137—142, in decimo ep. 2 inde ab *ineundis poena capitali.* pars dimidia epistulae 124 libri noni inde a *simulque restituas* et cum ea epistularum 125—136 quae supererant, suo loco omissa et reliquiis libri decimi adnexa erant, qua ratione verba p. 272, 12 *tuae gloriae detrahitur* totius codicis ultima facta sunt.

Continebat Π — hac enim nota codicem Divionensem designo — inde ab I 10 omnes epistulas, quae in reliquis quoque codicibus leguntur, sed antecedebant eae tantum, quae in florilegio sunt. e codice igitur cum fine tum etiam initio trunco descriptus supplementa ex libro aliquo familiae omnium pessimae receperat. quem in partibus quoque ceteris correctioni adhibitum esse, veri quidem est simillimum, sed probari nequit, quia Iuretus florilegio ipso in omnibus, quas continet, epistulis editionis fundamento usus est nec ullae in his lectiones codicis Π nobis innotuerunt, nisi quae ab editione Basiliensi discrepant. in omnibus autem, quae ex F hauriri non potuerunt, Π cum P fere congruebat lacunasque eius aut repetebat aut coniecturis audacissimis explebat. cuius rei unum, sed quod sufficiat, exemplum proponam epistulam VII 100:

P:	Editio Iureti:	V:
si igitur aliquid in adsertione mea	*si igitur aliquid in assertione mea*	*si igitur aliquid in adsertione mea*
*putas esse grauitatis ********** ut*	*putas esse grauitatis, contestor ut*	*putas esse grauitatis uestrae ut*
huiusmodi persuasionem ne adser-	*huiusmodi persuasionem ne asser-*	*huiusmodi persuasionem me adser-*
*tore ************ et ex-*	*tore quidem aliquo recipias, sed ex-*	*tore deponas et ex-*
clusis aliquorum susurris con-	*clusis aliquorum susurris*	*clusis aliquorum susurris con-*
stat serues sanctis moribus tuis	*sanctis moribus tuis competentes*	*stantiam serues sanctis moribus tuis*
et amicitia (*amicitias* 2 m.)	*et dignas amicitias.*	*et amicitiae*
*************** certe si quid in*	*uel certe si quid in*	*congruentem certe si quid in*
notitiam tuam aemulus (*aemulus*	*notitiam tuam aemulus*	*notitiam tuam e multis*
2 m. in spatio ante vacuo)		
************* peruexit mecum*	*peruexit, mecum*	*sermo peruexit mecum*
*quaeso participes ***********	*quaeso partiaris, ut commotio,*	*queso participes ut amaritudo*
quae ex (2 m. in spatio vacuo)	*quae ex*	*quae ex*
aliorum simulatione concepta est	*aliorum simulatione concepta est,*	*aliorum simulatione contempta est*
fidis (*est fidis* 2 m. in spatio vacuo)	*fidis*	*fidis*
purgatoribus diluatur.	*purgationibus diluatur.*	*purgationibus diluatur.*

nulla igitur ex veris lectionibus, quae codicis V propriae sunt, in Π apparet excepta *purgationibus* pro *purgatoribus*, sed ea aut a librario aut ab editore haud difficulter coniectura reperi potuit; omnes autem codicis P lacunae interpolatione aut expletae aut quodammodo tectae sunt, semperque Π correctiones secundae manus repetit. cuius rei exempla praeter haec quoque innumera sunt.

43, 10 *petemus* P 1 m. VF	*petiuimus* P 2 m. Π
44, 33 *uigeas* VF, *uigeus* P 1 m.	*uigeres* P 2 m. Π
78, 20 *filiolam* VF, *filio iam* P 1 m.	*filium iam* P 2 m. Π
110, 24 *primus parentes dies* P 1 m. VM	*prima parentes die* P 2 m., *primo parentes die* Π
115, 19 *postulat* VF, *portabat* P 1 m.	*portebat* P 2 m., *oportet* Π
131, 30	*magis* perperam inserunt P 2 m. Π
136, 19 *sperato* P 1 m. VF	*insperato* P 2 m. Π
137, 29 *orsu* P 1 m. VF	*orsuque* P 2 m., *orsu quae* Π
143, 3 *putes* VM, *potes* P 1 m.	*potest* P 2 m. Π
150, 3 *properanti tabellario* VM, *properant itabellario* P 1 m.	*properanti ita bellario* P 2 m., *properanti ita tabellario* Π
154, 11	*quia* perperam inser. P 2 m. Π
196, 28 *satisfaciens* P 1 m. VM	*satisfaciam* P 2 m. Π
199, 30 *prestanda* M, *praestandi* V, **restanda* P 1 m.	*res tantas* P 2 m. Π
200, 4 *renouandae petitioni* P 1 m. VM	*renouandis petitionibus* P 2 m. Π

haec omnia et falsa sunt et in nullo alio codice inveniuntur; dubitari igitur nequit, quin ex prava coniectura a correctore in contextum codicis P inlata sint. cum igitur in Π aut repetantur aut novis interpolationibus ansam praebuerint, ex P eum descriptum esse iam constat, sed eo tempore, quo folia nunc deperdita et in margine mutilata maiore ex parte integra supererant.

Itaque codice Π, quamvis ex pessima librorum familia correcto et interpolationibus cum P secundae manus tum propriis inquinato, in eis epistulis, quae in P perierunt, fundamento utendum est. atque utinam in omnibus saltem ipse nobis satis notus esset! sed ut de Iureti coniecturis taceam, quae in prima editione nec multae nec maioris fere momenti fuisse videntur, in omnibus editionis Basiliensis epistulis codicis Π paucissimae tantum lectiones innotuerunt. itaque epistulae plus sexaginta aut totae aut pro parte sola florilegii auctoritate nituntur, quae cuiusmodi sit, iam supra exposuimus.

Quae secutae sunt editionem Iureti Lectianae tres (Genevae 1587; 1598; S. Gervasii 1601) praeter coniecturas aliquas nihil attulerunt, quod codicibus Parisino et Palatino repertis adhuc commemoratione dignum videtur; magni autem et interdum maximi momenti sunt, quae Scioppius protulit in eo libro, cuius inscriptionem subiecimus:

Gasperis Schoppi Franci Verisimilium libri quatuor, in quibus multa veterum scriptorum loca, Symmachi maxime, Cor. Nepotis, Propertii, Petronii, aliorum emendantur, augentur, illustrantur. Noribergae, excudebat Paulus Kaufmann, anno MDXCVI.

Nactus erat Scioppius ab Huberto Giphanio codicem (Γ), quem ex bibliotheca cardinalis Bessarionis surreptum ipse dicit, libro Π multo pleniorem. scriptus erat litteris Langobardicis, ut Scioppii verbo utar, quod ex usu illius saeculi minusculas designat[65]), omnesque inscriptiones continebat, quae in P quoque reperiuntur. ex hoc libro Scioppius multas emendationes protulit epistulasque publicavit I 2; 3; 8; 9; VIIII 19; 21; 63; 100 et dimidiam ep. VIIII 23, et ita quidem, ut exceptis rebus orthographicis integram codicis scripturam proponeret emendationibus in calcem reiectis.

Verisimilibus editis alterum codicem Fuldensem (Φ) accepit, scriptum partim litteris uncialibus, partim minusculis, sed qui non procedebat ultra V, 29. e quo lectiones paucas publici iuris fecit in *Suspectarum lectionum libris quinque*[66]), plures in editione postea commemoranda.

Vterque denique codex adhibitus est in libro, qui inscribitur:

Gasperis Schoppi Franci de Arte critica, et praecipue de altera eius parte emendatrice, quae ratio in Latinis scriptoribus ex ingenio emendandis observari debeat, commentariolus. in quo nonnulla nove emendantur, alia prius emendata confirmantur ad Christophor. Pflugium in Euteren. eq. Misnum. Noribergae, e typographeio Valentini Fuhrmanni. anno M.D.IIIC. in hoc opere recensentur menda in codicibus auctorum antiquorum maxime obvia, qua occasione oblata permulta quoque e codicibus Symmachianis commemorantur, et quamvis non indicetur, quo ex codice hausta sint, maior certe pars aut ad Γ aut ad Φ referenda est. quae in apparatu critico omittenda non duxi et hac nota distinxi (ΓΦ).

Successit Iureti editio altera haec: *Quinti Aurelii Symmachi v. c. cons. ordinarii et praefecti urbi epistolarum lib. X castigatissimi, cum auctario. Duo libelli S. Ambrosii episc. ad Valentinianum imper. eiusdemque epistola ad Eugenium. cum miscellaneorum lib. X et notis nunc primum editis a. Fr. Iur. D. Parisiis ex typographia Orriana, anno Christiano 1604. cum privilegio regis.* in notis huius editionis nonnullae codicis Π scripturae proferuntur, quae in prima praeteritae erant, neque subsidiis novis Iuretus omnino caruit. nam praeter codices Danielis, qui florilegium reddebant, Pithoeanorum notitiam pleniorem acceperat, e quibus epist. IX 29; 29 A; 66; 101; 103; 130—133; 138 primus edidit; quas tamen non suo loco collocavit, sed in auctarium calci totius

---

65) Cf. Sciopp. de arte critica, p. 41. *plerique omnes, qui hodie in bibliothecis existunt libri calamo exarati non maiusculo illo et Romano charactere, sed litteris Langobardicis et minoribus vulgo fere hodieque usitatis perscripti sunt.*

66) Praesto mihi erat editio altera Amstelodamensis a. 1664.

editionis adiectum congessit, ita ut ordo, quem in libro nono obtinent, sola Scioppii auctoritate nitatur. ad crisin autem earum, quae iam antea editae erant, paene nihil addidit, quin etiam innumerabilia corrupit. nam Pithoeani et is, qui superstes est (M), et alter nunc deperditus [67]) omni genere interpolationum scatebant, et Iuretus tantopere coniecturis maiore ex parte superfluis indulsit, ut vix ulla epistula intacta remaneret. nihilominus haec editio omnium, quae eam sequebantur, fundamentum factum est, praecipue Scioppianae, de qua nunc dicturi sumus.

Symmachi epistolarum nova editio. Gasp. Scioppius recensuit. Moguntiaci imprimebat Ioannes Albinus, anno MDCVIII. cum in praefatione tum in notis Scioppius corrigendi pruriginem Iureti verbis severissimis castigat praedicatque, se *nisi auctoribus libris antiquis nihil fere in Lectiana editione immutare sibi permisisse, quod tamen si quando factum sit, eius statim in notis rationem reddidisse*, re vera autem hanc ipsam Iureti editionem cum omnibus coniecturis iteravit locis paucissimis e codicibus suis correctis epistulisque IX 104; 111 cum fine epistulae 136 additis. itaque contextus ipse editionis praeter paucula illa, quae a Iureto discrepant, nullius plane utilitatis est, paulo maioris autem adnotationes, quibus aliquot codicum Γ et Φ lectiones novas proposuit. sed ne eae quidem fide satis dignae sunt, cum nonnumquam vel inter se vel cum florilegii exemplaribus Bertiniano [68]) et Vaticano permutentur; cuius rei certius indicium adferri nequit, quam quod florilegii codices saepissime in eis epistulis laudantur, quae in florilegio desunt. et quamvis mentitus sit editor codicem Γ se una tantum nocte evolvisse dictitans, tamen ipsum in editione adornanda manibus non tenuit sed variam tantum lectionem eius margini editionis Iureti primae adnotatam. qua causa adductus nonnumquam scripturas codicis Π in editione illa propositas libro Γ adscripsit, in quo eas non fuisse quovis pignore contenderim [69]). sed cum omnia, quae de Γ innotuerunt praeter pauca a Rittershusio cum Lectio communicata sola Scioppii auctoritate niterentur, ea, quae in codicibus suis fuisse adnotavit, a nobis quamvis dubitantibus proponenda erant.

Ex his iam perspicitur, quam difficile certum iudicium de Γ et Φ feratur: cui tamen codicum generi adnumerandi sint, satis apparet ex scripturis his:

30, 12 *factum* P	*fautum* VMΓΦ
33, 13	*a* om. VFΓΦ
22 *uolui* P	*uolo* VMΓ
46, 23 *suspecta* P	*suscepta* VMΓΦ
52, 5	*et* om. VMΓ
74, 24 *pedisequus* P	*pedissequus* P 2 m., *pedissequens* FΦ
94, 26 *pactione* P	*petitione* FΓ
107, 26 *contempleris* P	*contempseris* VFΓΦ
110, 5 *animis* P	*amico* VMΦ
112, 19 *in se recepit* P	*fideliter persoluit* VFΦ

67) Aliquas lectiones eius speciminis causa proponam: 6, 9 *estis imitati* VF, *mutastis* Pith. 10, 10 *scytico* VFA², *scythio* A¹, *sarmatico* Pith. 13, 31 *largiores* VFM, *longiores* Pith. 29, 27 *iustitiam* PVM, *tristitiam* Pith. 51, 4 *exigendis* PVF, *promouendis* Pith. 118, 29 et 119, 4 *curulium* PVF, *curracium* Pith. 121, 29 *supplimenta* PVΓΦ, *subleuamenta* Pith. 141, 1 *lautioribus* PVF, *aptioribus* Pith.

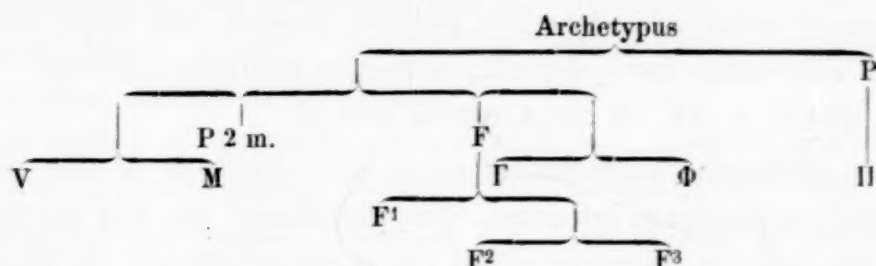
68) Foerster, *Eine verschollene Handschrift des Symmachus. Rhein. Mus. N. F. XXX p. 466.*

69) Cf. 26, 18; 28, 3.

Et inter se quidem Γ et Φ artiore vinculo cohaerere videntur, quam cum VMF, quod efficitur ex scripturis, quae sequuntur:

3, 13	*admiranda tuis* V	*tristitiam tua mirandis* ΓΦ
47, 22	*praenotalis* P	*praenatalis* VF, *natalis* ΓΦ
117, 7	*nomisma* PV, *nummisma* M	*norma* ΓΦ

Fateor haec pauca esse neque ea, quibus firmiter insistas, sed cum in parva atque incerta notitia, quae de Φ et Γ suppetit, certiora afferri nequeant, his acquiescendum est. stemma igitur codicum integrum hoc erit:

Quae Scioppianam exceperunt editiones Pareanae quattuor (Neapoli Nemetum 1617; 1628; Francofurti 1642; 1651) Wingendorpiana (Lugduni Batavorum 1653) Migniana (Patrologiae Latinae cursus completus XVIII) emendationi nulla subsidia addiderunt, ita ut plura de eis loqui supersidere possim.

Epistulis quattuor I 14; 25; 31; 32 inter Ausonii quoque opera editis ad indolem codicis archetypi cognoscendam adiumento utimur eius simili, quod nobis in relationibus praestitit tertiae recensio Ambrosiana. nam etsi sumamus, illas non ex poetae scriniis, sed ex collectione epistularum a Q. Fabio Memmio Symmacho instituta in Ausonianorum operum corpus receptas esse, quod nullo plane fundamento nitatur, propagationem tamen contextus iam inde a saeculo quinto duplicem fuisse, certum est. itaque recensionem utramque eadem ratione comparabimus, qua in relatione tertia usi sumus.

Loci, quibus editio Ausonii contra Symmachianam verum conservavit:

10, 4	*amusoteros* A	*amusos* S
	iudicare A	*diiudicare* S
13	*quam* A	*quae* S
	uaria tam A	*uariata* S
20	*offensi spargas* A	*offensis parcas* S
14, 28	*existimabor* A	*estimabor* S
16, 23	*mihi gaudium* A	*gaudium mihi* S
17, 8	*ingratis* A	*ingratus* S
24	*ubi* A	*tibi* S
27	*inlicior et rursum* A	*in licio retrorsum* S
28	*brattee* A	*bractea* S
18, 4	*affectet* A	*affectat* S
16	*maria ut effluant* A	*mare ut effluat* S
17	*fit* A	*sit* S

Verum exhibet epistularum corpus contra Ausonii editionem:

9, 27	*nos ueri* S	*nostri* A
10, 10	*melone* S	*nilo* A
12	*nisi certo* S	*ni* (*certo* om.) A

15	*atqui in* S	*atquin* A
	praetorio S	*praetio* A
18	*dii — praestent* S	*deus — praestet* A
17, 6		*res* om. A
24	*uero* S	*enim* A
18, 3		*ita* om. A
10	*me tibi* S	*ibi me* A
19		*id* intrudit A
22		*tibi* om. A

His collatis apparet, auctoritatem utriusque recensionis omnino parem esse; quare ubi lectiones eiusmodi erant, ut eodem iure recipere possent, eam elegi, quae formam paulo rariorem et ideo minus interpolationis suspectam exhibere videretur, ut 14, 27 *decorem* S contra *decora* A, 18, 18 *sat* A contra *satis* S.

Nam neutram editionem interpolationibus carere, docet in A *Nilo* pro *Melone*, *pretio* pro *praetorio*, *id* perperam intrusum, *deus* christianus pro diis paganis positus, in S *diiudicare* pro *iudicare*, *mare ut effluat* pro *maria ut effluant*, in utraque autem 10, 10, ubi Symmachus scripsit: *clarioremque hoc nostro populari reddidisti* et ad vocem *populari* A addidit *Tiberi*, S *Fucino*. qua corruptela primum docemur, codicem Symmachi archetypum glossematibus inquinatum fuisse, id quod permulti alii loci confirmant[70]), tum interpolatorem hominem fuisse non indoctum, qui etiam locorum nomina si non vera attamen non inepta contextui inferre posset. similia praeterea deprehendes 43, 9 *Capuam* pro *Coram*, 165, 11 *Eusebii* pro *Euscii*, 197, 14 *Baiani* pro *Formiani*, 211, 9 *Italia* pro *Praevalitana*[71]). duobus autem ultimis locis, quos rettulimus, interpolationi syllabae omissio ansam dedit: *Baiani* enim ex *iani* aut cum dittographia *iaiani*, *Italia* ex *itana* factum est, syllabis *form* et *praeval* omissis. et quod in relationibus iam invenimus, in universum lacunae modo singularum syllabarum modo totorum versuum aut intactae aut interpolationibus tectae maioris fere partis omnium in archetypo corruptelarum causa fuerunt.

Cum apographum Parisinum saeculo nono scriptum sit, archetypus antiquissimus fuisse debet. tanto magis mirandum est, menda nonnulla in codicibus superstitibus inveniri, quae nisi ex compendiis scripturae male intellectis explicari nequeant. exempli gratia:

28, 11	*plus* pro *epistulas* (= *epłas*) PVΦ
29, 21	*epistolam* (= *epłam*) pro *episcopum* (= *ep̄um*) P
72, 22	*epistolarum* (= *epłarum*) pro *ineptiarum* PF
104, 24	*ū c̄ a* (i. e. *uir clarissimus a*) pro *una cum* (= *ūa c̄*) PΓΦ
197, 20	*noster* (= *n̄r*) pro *nunc* (= *n̄c*) PVM

archetypum igitur non plus quam saeculum vel etiam minus ante P ipsum conscriptum esse puto, sed quamvis brevi temporis spatio vicissitudines multas pertulerat. nam in fine liber decimus paene totus deerat et iam antea folia aliqua exciderant[72]), ali-

70) 11, 2; 61, 25; 65, 33; 71, 24; 77, 28; 94, 2; 101, 34; 112, 28; 142, 25 etc.

71) Loquitur de ursis ad ludos filii missis, qui unde venerint, monstrat 273, 21 *plures de Dalmatia ursos in apparatum domus nostrae proxime esse venturos, fides adserit nuntiorum.* cf. IX 135. itaque 211, 9, qui locus omnino similis est: *ursi quam plurimi ad editionem muneris nostri ex Italia devehuntur*, provinciam Dalmatinam reponendam duxi pro Italia, ubi certe tum non ea ursorum copia erat.

72) 240, 30; 244, 18; 251, 24; 255, 3; 263, 19; 265, 18; 273, 25.

qua suo loco evulsa inter ultimum et paenultimum collocata erant[73]. praeterea codex humore corruptus fuisse videtur, nam cum P ex eo descriptus est, librarius multos in eo locos legere non potuit spatiisque vacuis relictis omisit[74].

In V codicibusque deterioribus plerique ex illis locis evanidis recte suppleti sunt. sed alii, quos librarius codicis P legit, omissi[75]; semel V supplementa integra habet, Γ partem earum[76]. atque supra iam vidimus, archetypum, ex quo classis deterior pendet, eius simillimum fuisse, ex quo P fluxit; nunc vero, si hanc lacunarum rationem consideraverimus, non solum similem, sed etiam eundem fuisse statuemus, postquam P ex eo descriptus est, a manu aliqua secunda partim supplementis veris auctum, partim interpolationibus corruptum.

Codices, quibus in adornanda editione usus sum, omnes ipse contuli exceptis Ambrosianis et Ausonianis, quorum lectiones benignissime mecum communicavit Carolus Schenkl, florilegiique exemplari Vaticano (F³), cuius collationem dono Ottonis Hirschfeld debeo. librum Parisinum (P) bis evolvi et magna ex parte plagulis corrigendis adhibere potui; Vaticani Palatini (V) collationem ab Ottone Hirschfeld factam ut cum mea conferrem, vir liberalissimus permisit. quae ubi inter se dissentiebant, de vera codicis lectione a viris doctissimis Dessau et Heisterbergk certior factus sum. in plagulis corrigendis adiutoribus mihi uti licuit Theodoro Mommsen et Adolfo Kiessling, quorum doctam operam multis locis lector agnoscet, multo pluribus editor sensit.

IV.

DE SYMMACHI VITA.

I. Gothofredus, Vita Symmachi editioni Pareanae Neap. Nemet. 1617 adiecta. Suse, de vita Symmachi narratio, Hamburgi 1817. A. Mai, Scriptorum veterum nova collectio, Romae 1825—31, tom. I, commentarii praevii in Symmachi orationes. E. Morin, *Études sur Symmaque ou recherches biographiques et chronologiques sur la seconde moitié du IVe siècle, Paris 1847.* Disquisitio chronologica de dimidia altera quarti saeculi parte iuxta Symmachum, Parisiis 1847. O. Clason, *Zur Prosopographie der Briefe des Symmachus, Heidelberger Jahrbücher der Litter. 1872. p. 461. 465. 526.* O. Koren, Quaestiones Symmachianae, Vindobonae 1874.

Quamvis taedium movere possit, quanto orator noster nobilitatis fastu inflatus fuerit[77], tamen familia eius antiquissimis saeculi non adnumeranda est. nam quia haec in ea lex obtinuit, ut maximo cuique natu filio a patre nomen Symmachi imponeretur[78],

---

73) 269, 12 *simulque res turbidas* usque ad 273, 24 *hanc provinciam confestim* in omnibus codicibus legebantur inter 277, 28 *promptus* et *ineundis.*

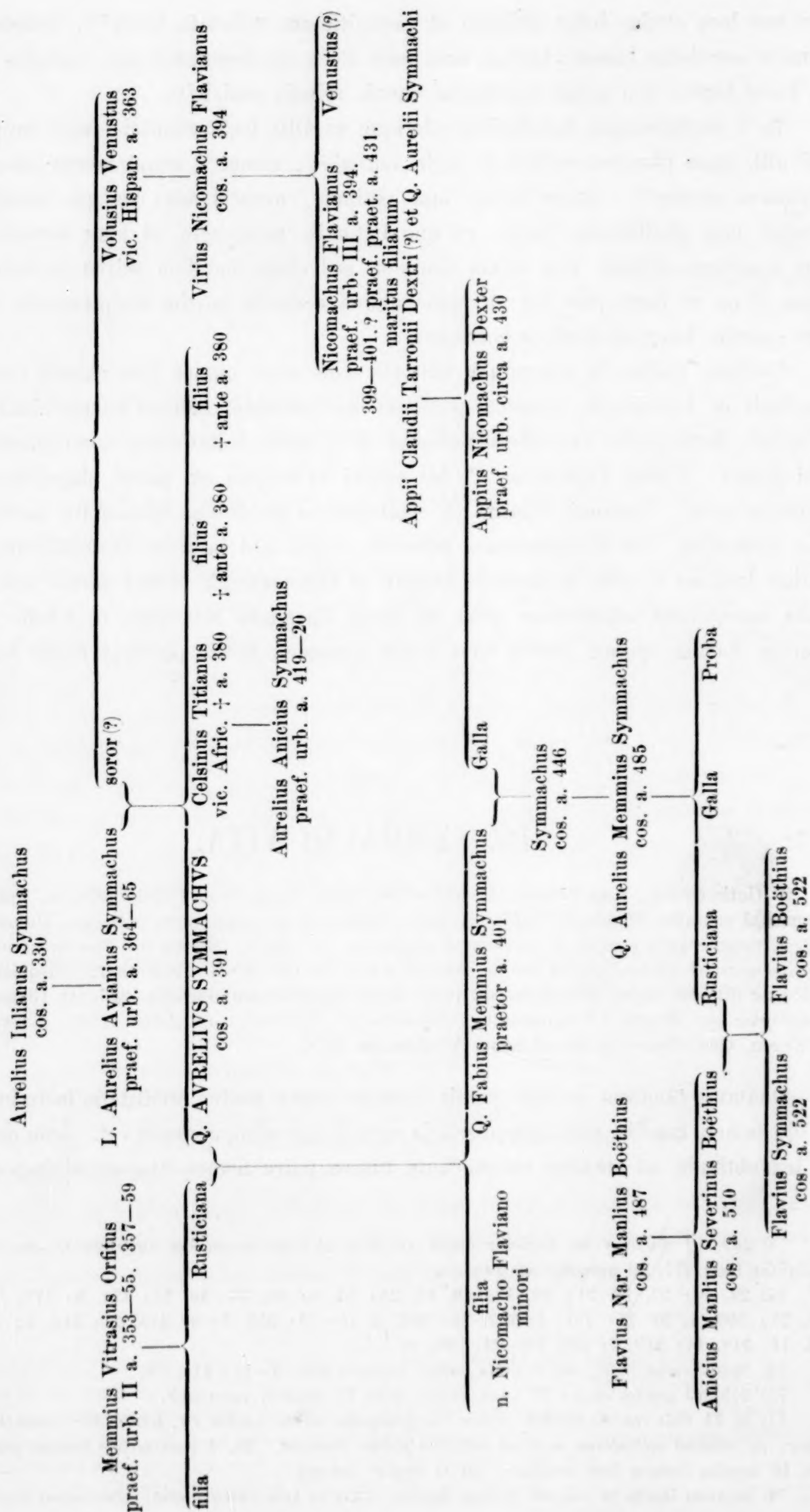
74) 29, 16; 33, 12. 21; 39, 11; 49, 12. 25; 54, 3; 68, 26; 86, 27; 170, 8; 179, 14; 198, 10; 199, 29; 200, 4. 20. 27; 201, 4; 202, 25; 204, 2. 18—21; 212, 1—2; 213, 27; 214, 1; 215, 10. 13; 216, 11; 218, 14; 219, 3; 220, 19—22; 222, 9.

75) Spatia vacua in V, ubi P nulla habet, invenies 216, 8—15; 217, 18.

76) 215, 13 *pendeo animo* V, ********** *immo* Γ, spatium vacuum P.

77) 4, 24 *Bais remotis arbitris otiabar. eo postquam rumor adlatus est, terrae filios convenire, oppido cavimus, ne sobriam solitudinem nostram sodalitas plebeia fuscaret.* 26, 4 *pars melior humani generis senatus.* 339, 10 *inpulsu fortasse boni sanguinis, qui se semper agnoscit.*

78) Eandem legem in Ausonii quoque familia, quae et ipsa obscura erat, observatam esse, in praefa-

STEMMA SYMMACHORVM.
Aurelius Iulianus Symmachus cos. a. 330
Memmius Vitrasius Orfitus praef. urb. II a. 353—55. 357—59
L. Aurelius Avianius Symmachus praef. urb. a. 364—65
soror (?)
Volusius Venustus vic. Hispan. a. 363
filia
Rusticiana
Q. AVRELIVS SYMMACHVS cos. a. 391
Celsinus Titianus vic. Afric. † a. 380
filius † ante a. 380
filius † ante a. 380
Virius Nicomachus Flavianus cos. a. 394
Venustus (?)
Aurelius Anicius Symmachus praef. urb. a. 419—20
Nicomachus Flavianus praef. urb. III a. 394. 399—401. ? praef. praet. a. 431 maritus filiarum Appii Claudii Tarronii Dextri (?) et Q. Aurelii Symmachi
filia n. Nicomacho Flaviano minori
Q. Fabius Memmius Symmachus praetor a. 401
Galla
Appius Nicomachus Dexter praef. urb. circa a. 430
Symmachus cos. a. 446
Flavius Nar. Manlius Boëthius cos. a. 487
Q. Aurelius Memmius Symmachus cos. a. 485
Anicius Manlius Severinus Boëthius cos. a. 510
Rusticiana
Galla
Proba
Flavius Symmachus cos. a. 522
Flavius Boëthius cos. a. 522

maiores eius facile agnoscuntur neque tamen ultra Constantini tempora reperiri possunt. primus, qui in fastis apparet, Aurelius Iulianus (aut Tullianus) Symmachus[79], loco equestri vel etiam inferiore natus erat, nam vicaria praefectura, quam in Macedoniae dioecesi a. 319 administravit[80], saeculo quarto ineunte a senatoribus nondum gerebatur[81]; sed honorum cursu ad clarissimatum provectus a. 330 cum Gallicano consul processit. filium eius ex coniuge generis haud ignobilis[82] susceptum L. Aurelium Avianium Symmachum fuisse crediderim, qui inter a. 300 et 320 natus est[83]. hic uxorem duxit claris natalibus ortam[82], sororem, ut videtur, Volusii Venusti patris Virii Nicomachi Flaviani[84], ex qua filios habuit non minus quattuor[85]. maximus, ut nomen eius docet, orator noster Q. Aurelius Symmachus erat, unus e minoribus Celsinus Titianus, qui vicariam praefecturam Africae gerens a. 380 mortuus est[86], de reliquis nihil innotuit, nisi quod iam ante Titianum diem obierunt.

Honores Avianii Symmachi plenissime enumerat titulus sub Capitolio (in foro Romano?) repertus C. I. L. VI 1698: *Phosphorii. — Lucio Aur(elio) Avianio Symmacho v(iro) c(larissimo), praefecto urbi, consuli, pro praefectis praetorio in urbe Roma finitimisque provinciis, praefecto annonae urbis Romae, pontifici maiori, quindecemviro s(acris) f(aciundis), multis legationibus pro amplissimi ordinis desideriis apud divos principes functo, qui primus in senatu sententiam rogari solitus auctoritate prudentia atq(ue) eloquentia pro dignitate tanti ordinis magnitudinem loci eius inpleverit, auro inlustrem statuam, quam a dominis Augustisq(ue) nostris senatus amplissimus decretis frequentib(us) inpetrabit, idem triumfatores principes nostri constitui adposita oratione iusserunt, quae meritorum eius ordinem ac seriem contineret. quorum perenne iudicium tanto muneri hoc quoque addidit, ut alteram statuam pari splendore etiam apud Constantinopolim conlocaret. — dedicata III kal. Maias d(omino) n(ostro) Gratiano IIII et Merobaude co(n)s(ulibus)* (a. 377). de praefectura annonae et vicariatu urbis nullum praeter hanc inscriptionem testem

---

tione carminum testatur: III 9 *hinc late fusa est cognatio: nomina multis ex nostra, ut placitum, ducta domo veniant. derivati aliis, nobis ab stemmate primo et non cognati sed genetiva placent.* itaque pater eius, ipse, filius maximus in pueritia mortuus Ausonii nuncupabantur.

79) De nominibus eius v. de Rossi, Inscript. christ. urb. Rom. p. 37.

80) Legum ad eum datarum altera accepta Corinthi dicitur Cod. Theod. II 4, 1. dies subscriptos habent 4 Febr. a. 319 l. l. et 25 Iul. a. 319 Cod. Theod. II 15. altera nomen Symmachi sine dignitate praefert, altera inscripta est: *ad Symmachum vicarium.* v. Cod. Iust. II 20, 8 ed. Krueger. Gothofredus ex loco Corintho collegit, Symmachum proconsulem Achaiae fuisse, sed cum provincia proconsularis dioecesi Macedoniae adscripta fuerit (Not. Dign. Or. III 8) neque ullo, quod sciam, argumento comprobatum sit, vicarii iurisdictionem in ea cessavisse, in lectione tradita acquiescendum est.

81) Mommsen, *de C. Caelii Saturnini titulo. Nuove Memorie dell' Instituto II 1865 p. 311.*

82) Avianius Symmachus a filio poscit, ut epigrammata in socerum et avunculum suum scribat, quae cum elogiis nobilissimorum illius temporis hominum componantur 4, 8.

83) Inter *bonos aetatis suae* (3, 2) recenset Aradium Rufinum praefectum urbi II a. 312 et 313, cos. a. 311 aut 316, praefectum praetorio a. 319, Valerium Proculum praefectum urbis a. 337—338, Anicium Iulianum consulem a. 322, praefectum urbi a. 326—329, Petronium Probianum consulem a. 322, praefectum urbis a. 329—331. itaque post a. 320 natus esse non potest, sed ne ultra a. 300 recedamus, vetat aetas filii natu maximi, de qua mox dicturi sumus.

84) v. quae in ultimo praefationis capite ad epistulas libri secundi exposuimus.

85) Symmachus post mortem Celsini Titiani scribit: 72, 2 *tertius hic mihi de optimis fratribus luctus est.*

86) v. in capite ultimo ad ep. I 62—74.

habemus; ex legationibus una tantum ab Ammiano Marcellino commemoratur[87]), quam Symmachus simul cum Maximo et duobus aliis[88]) ad Constantium suscepit ultimo imperii eius anno (361). per Illyricum revertens Iulianum Naissi vidit et honorifice ab eo exceptus est, sed quamvis religionis antiquae sectator duo sacerdotia amplissima gereret, nullum ab imperatore apostata dignitatis augmentum accepit. sub Valentiniano demum in locum L. Turcii Aproniani[89]) praefectus urbi factus est[90]) ante d. 24 Mai. a. 364[91]). quo in magistratu pontem Valentinianum, qui nunc Sancti Sixti dicitur, inchoavit, quem honore deposito speciali principum mandato inter annos 365 et 367 dedicavit[92]). postquam successorem nactus est inter dies 9 Mart. et 4 Apr. a. 365[93]), reliquum vitae tempus in otio degit, quod semel tantum turbis gravissimis interruptum est. nam in vini penuria homo aliquis plebeius ab inimicis Symmachi instigatus[94]) rumorem disperserat, dixisse eum *libenter se vino proprio calcarias extincturum, quam id venditurum pretiis, quibus sperabatur;* qua re efferata plebs urbana domum eius transtiberinam incendit ipsique tantum terrorem iniecit, ut urbe decederet[95]). ruri

87) XXI 12, 24 *ibi* (Naissi) *Symmachum repertum et Maximum senatores conspicuos a nobilitate legatos ad Constantium missos, exinde reversos honorifice vidit, et potiore posthabito in locum Tertulli Maximum urbi praefecit aeternae.*

88) Liban. epist. 923 ad Symmachum: ἀπὸ γὰρ ἐκείνου δὴ φιλῶ τοῦ χρόνου, ὃς πατέρα τὸν σὸν δεῦρο ἡμῖν ἤγαγε (Constantius hiemem a. 360/1 Antiochiae peregit) τῶν θεῶν, οἷς ἡμῶν μέλει, τοῦτο ἡμῖν διδόντων, ὅπως ἡμῖν ᾖ καὶ θεᾶσθαι τὸν ἄριστον Σύμμαχον, ὃς τέταρτος μὲν ἧκε, μόνος δὲ εἰς αὐτὸν ἐπέστραφε τὴν πόλιν.

89) Amm. XXVII 3, 3 *Symmachus Aproniano successit inter praecipua nominandus exempla doctrinarum atque modestiae.*

90) *Die Reihe der Stadtpräfecten bei Ammianus Marcellinus.* Herm. XVIII p. 302.

91) Leges ad eum datae, quarum subscriptiones aut recte traditae sunt aut cum aliqua probabilitate restitui possunt, reperiuntur hae: d. 24 Mai. a. 364 Cod. Theod. VIII 5, 19 + XV 1, 11. cf. Herm. XVIII p. 302. d. 27 Mai. a. 364 Cod. Theod. XIV 2, 1. d. 8 Iun. a. 364 Cod. Theod. I 6, 2 + IX 40, 5 + XI 1, 8 + XIV 3, 3—6 + 6, 2 + 15, 1 + 22, 1 + XV 1, 12. d. 8 Oct. a. 364 Cod. Theod. XI 36, 16 + XIV 21. d. 9 Nov. a. 364 Cod. Theod. XI 30, 34. d. 25 Nov. a. 364 Cod. Theod. IX 42, 6. d. 10 Dec. a. 364 Cod. Theod. XII 1, 62. d. 11 Ian. a. 365 Cod. Theod. XIII 5, 11 + 6, 2. d. 15 Ian. a. 365 Cod. Theod. IX 40, 8 + XIV 3, 8. d. 16 Febr. a. 365 Cod. Theod. XI 31, 2. d. 9 Mart. a. 365 Cod. Theod. I 6, 4 + X 1, 9. subscriptiones falsae sunt propter locum cum die non congruentem: d. 22 Apr. a. 364 Antiochiae Cod. Theod. VII 4, 10. d. 27 Sept. a. 365 Aquileiae Cod. Theod. XIV 3, 11. d. 23 Oct. a. 365 Mediolani Cod. Theod. XI 2, 2. d. 17 Nov. a. 365 Mediolani Cod. Theod. XVI 1, 1. d. 20 Dec. a. 365 Mediolani Cod. Theod. XI 36, 18. Symmacho perperam inscripta est Cod. Theod. XI 2, 1 propter argumentum ab officio praefecti urbis alienum.

92) Ephem. epigr. IV p. 279 basis magna effossa ex alveo Tiberis sub arcu primo pontis Sixti: *Imp(eratori) Caesari d(omino) n(ostro) Fl(avio) Valenti max(imo) p(io) f(elici) victori ac triumfatori semper Aug(usto) s(enatus) p(opulus)q(ue) R(omanus) ob providentiam, quae illi semper cum inclyto fratre communis est, instituti ex utilitate urbis aeternae Valentiniani pontis atq(ue) perfecti; dedicandi operis honore delato iudicio princip(um) maximor(um) L. Aur(elio) Avianio Symmacho v(iro) c(larissimo) ex praefectis urbi.* pontem ante mensem Augustum a. 367 perfectum esse, ex eo colligitur, quod in inscriptione nulla Gratiani mentio fit, qui tum Augustus factus est. cf. Amm. XXVII 3, 3 *quo* (scil. Symmacho) *instante urbs sacratissima otio copiisque abundantius solito fruebatur et ambitioso ponte exultat atque firmissimo, quem condidit ipse et magna civium laetitia dedicavit ingratorum, ut res docuit apertissima. qui consumptis aliquot annis domum eius in transtiberino tractu pulcherrimam incenderunt ea re perciti, quod vilis quidam plebeius finxerat, illum dixisse sine indice ullo vel teste, libenter se vino proprio calcarias extincturum, quam id venditurum pretiis, quibus sperabatur.* de eodem ponte loquitur Symm. 332, 5.

93) Herm. XVIII p. 293.

94) 335, 31 *nec formidamus invidiam: sensit ac experta est, quid parenti meo adversata profuerit.*

95) Amm. l. l. Symm. 22, 31 *credo indicium fecisse tibi famam, quod parentem meum ruri atque in secessu amissae domus iniuriam decoquentem frequentibus suffragiis, denique oratoribus missis novo honore senatus acciverit.* 335, 32 *cesserat quidem sponte ille per verecundiam paucorum facilitati* (i. e. credulitati po-

igitur agens *animum litteris excolebat*, quarum lucubrationum specimina reddunt epigrammata illa (I 2) frigida et ieiuna, sed propterea non aspernanda, quia monstrant, quantilla eloquentia admirationem saeculi illius movere potuerit. paulo autem post Symmachi discessum plebs ipsa paenitentia commota poenam in seditionis auctores poposcit[96]) et senatus offensam honore reparavit, qui numquam ante privato tributus esset, scilicet ut legatione ad Symmachum missa reditum eius posceret. cui petitioni obsecutus kalendis Ianuariis a. 376[97]) oratione in senatu recitata decretis eius gratias egit, quibus d. 9 Ian. filius, cum pro Trygetio diceret, suas adiunxit (v. p. VI).

Iam ex eis Symmachi minoris litteris, quibus Agorio Praetextato orationem pro Trygetio laudanti respondet, facile intellegitur, praeparari aliquid, quod omnes amicorum vires in senatu requirat[98]). mox res patuit. ordo enim amplissimus legatis ad Gratianum missis consulatum Avianio Symmacho petiit et impetravit, qua de re post patris orationem filius quoque eam habuit, quae *pro patre* inscribitur.

Cum Symmachi nomen in fastis non inveniretur, plerique crediderunt, consulem eum suffectum fuisse; quod si nulla alia re, nimio gaudio nimiaque gratulatione filii refellitur. nam consulatus summus honor propter eam solam rationem habebatur, quia nomen fastis insertum aeternum manebat[99]), et suffectus, qui saeculo quarto hac praerogativa carebat, tam parvi aestimabatur, ut ne in inscriptionibus quidem commemoratus sit nisi eis, quae non solum honores, sed etiam munera senatoria, quaesturam et praeturam, recensent[100]). in tot epistulis Symmachi ne una quidem reperitur, qua

---

puli, qui vanis rumoribus commotus domum incenderat), *et quo melior ad vos rediret, curarum vacuus animum litteris excolebat. sed hoc ordo amplissimus diu non tulit: statim quasi ex longo, ut redire vellet, orastis — iussistis malui dicere, nam senatus cum petit, vehementius praecipit. parum hoc deferentibus visum est: adlegantur ad eum cum primis nobiles viri administri et internuntii publicae voluntatis.*

96) 55, 8 *in bonam partem plebs nostra mutata est, adeo ut iugiter seditiosorum poena poscatur et iam terga dederint insolentes.*

97) 23, 2.

98) 26, 8 *quid si adfuisses* (scil. in senatu, cum oratio pro Trygetio habita est) *tam bonae voluntatis auditor? ne ego digito, ut aiunt, supera convexa tetigissem! erit alias fortasse nobis optatior praesentiae tuae copia.*

99) Auson. grat. act. 7, 32 de consulatu Frontonis: *sed consulatus ille cuiusmodi? ordinario suffectus —, quaerendum ut reliquerit tantus orator, quibus consulibus gesserit consulatum.* Liban. in Iul. cons. I p. 369 ὥστ᾽ οὔτε λιθίνην οὔτε χαλκῆν οὔτ᾽ ὀρειχαλκίνην ἀλλ᾽ οὐδ᾽ ἐξ ἀδάμαντος στήλην εὑρήσεις μονιμωτέραν τῆς μνήμης, ἣν τουτὶ τὸ καλὸν τῷ τυχόντι βεβαιοῖ. κεῖται γὰρ οὐκ ἐν μιᾷ τινι πόλει, καθάπερ Ἀθήνῃσιν Ἁρμοδίῳ καὶ Ἀριστογείτονι, τῇ τῆς πόλεως ὑποκείμενον τύχῃ καὶ μετὰ ταύτης σωζόμενόν τε καὶ διαφθειρόμενον — καίτοι πόλεως ἑστώσης πολλάκις αἱ γραφαὶ τῶν στηλῶν προαπεῖπον —, ἀλλ᾽ αὕτη γε καὶ κατακλυσμὸν καὶ τὴν ἐκ πυρὸς ἂν διαφύγοι διαφθορὰν μετὰ τῶν ἐκεῖνα διαφευγόντων ἀνθρώπων, οὓς αἱ τῶν τόπων ῥύονται φύσεις· κἂν τὰ πεδία γένηται πέλαγος, οἵ γ᾽ ἐν σκοπέλοις οἰκοῦντες ἢ πόλεις ἢ κώμας ἔχουσιν, ἐν οἷς μάλιστα φυλάττουσι τοὔνομα καὶ διδάσκειν τοὺς ἔπειτα δύνανται. — τί γὰρ ἂν γένηται σεμνότερον ἢ τὴν οἰκουμένην ἅπασαν ἡλίου δίκην ἐπέχειν τῇ προσηγορίᾳ; Prudent. contr. Symm. I 595 *fastorumque arce potiti annales proprio signarint nomine chartas atque inter veteres cera numerentur et aere.* Auson. VI 6 *Roma — hoc capite aeternis signat sua tempora fastis.* C. I. L. VI 1693 *consul et aeterno decoravit nomine fastos.* Kaibel, epigr. graec. 919 δέξατ᾽ ἀείδιον ὑπάτων [λάχος].

100) In titulis Memmii Vitrasii Orfiti C. I. L. VI 1739—1742 *consuli, praetori, quaestori kandidato* semper ultimo loco post omnes honores collocatum est; in altera Vincentii Ragonii Celsi inscriptione C. I. L. 1760 *quaestor, praetor triumphalis, consul* iuxta ponuntur, in altera 1759 cum quaestura et praetura consulatus quoque omittitur. praeter hos nullum novi lapidem, qui consulatum suffectum post Constantini tempora gestum commemoret, nam C. I. L. VI 1772 *consuli* errore quadratarii pro *consulis* scriptum esse docet 1768, L. Turcius Secundus autem, ad quem hac lectione recepta consulatus referendus est, saeculo iam tertio aut primis quarti annis fasces sumpsit. etiam *bis consul* ita positum, ut consulatus prior suffectus sit,

consuli suffecto gratulatus sit. non igitur dubitari potest, quin pater eius consul ordinarius designatus fuerit, aliaque explicationis via ingrediendum est.

Praetextato ante consulatum initum mortuo senatus immortalitati nominis eius, quod fastis extare iam non poterat, ea re consuluit, ut ei ab imperatoribus statuam impetraret[101]. fasces autem in eius locum sumpsit Arcadius Augustus, nam cum consulatus functio eum apparatum requireret, qui nisi ab imperatore brevi tempore confici non posset, honorem demortui in privatum conferre ultimis anni mensibus iam non licebat. quae omnia in Avianio Symmacho quoque accidisse animadvertimus: statuae a senatu impetratae, a principibus concessae inscriptionem tenemus, et ne nomen eius in Oriente moreretur, alteram Constantinopoli positam esse accipimus; anno 377, qui solus ei destinatus esse poterat, Gratianum consulem cum homine privato videmus; in titulo statuae, quaestura et praetura omissa, consul appellatur, cum consulatum suffectum aut cum muneribus illis componi aut omnino taceri vidimus; in scriptis denique filii post a. 376 nulla eius mentio fit[102]. quid igitur obstat, quin eum quoque ante consulatum mortuum esse putemus, nisi quod vox *designato* in titulo eius omissa est, quae in Praetextati inscriptionibus legitur? sed in omnibus Symmachi filii epistulis, quae ad consules designatos missae sunt, eadem omissio deprehenditur, ita ut pateat, saeculo quarto iam inde a designatione appellationem consulis non solum admissam sed etiam usitatam fuisse. Praetextati igitur et Symmachi tituli nulla alia ratione inter se differunt, quam qua in statuarum basibus modo *consul* modo *consul ordinarius* scriptum est.

Q. Aurelius Symmachus, cum in epistula a. 375 scripta iuvenem se dicat[103] et a. 396 nondum senex fuerit sed tantum de *annis in senectam vergentibus* loquatur[104], ante a. 340 natus esse vix potest, nec tamen multo post, nam primum magistratum a. 365 gessit. quocum convenit, quod cum pater eius legatus Antiochiae versabatur a. 361, etsi clarae indolis documenta iam dederat, nondum ad eam aetatem pervenit, quae disciplina rhetoris non indigeret[105]. qua imbutus est a *sene Garumnae alumno*, fortasse Ti. Victore Minervio Burdigalensi, cuius gratissimo animo memor fuit[106],

---

ultimum reperitur in consule ordinario anni 325 C. I. L. VI 1680. contra nonnumquam *consul* nulla re adiecta scribitur, ubi ordinarius intellegendus est (C. I. L. VI 1653. 1767. 1777. 1778 etc.), ita ut appareat, nullum iam errorem ex hac brevitate timeri.

101) 290, 6 *certe ille est Praetextatus, quem iure consulem feceratis, ut fasti memores celebre nomen extenderent. aliis titulis* (scil. statua, de qua ante locutus est) *fatalia damna reparate. abierit cum homine praemium, sed iudicium post hominem perseveret. probate casibus adversum gloriam nihil licere.*

102) Quod Symmachus 40, 27 anno 380 scribit, parentes sibi de morte fratris solandos esse, non necessario ad patrem et matrem referendum est, cum parentum nomine omnes necessitudines natu maiores designare soleat; si igitur praeter matrem avia aut amita Titiano supervixit, numero plurali uti potuit.

103) 2, 16 *hos inter iuvenile decus, sed honore senili, bis seno celsus, Symmache, fasce cluis. sed te Baulorum necdum lenta otia quaerunt: cura habeat iuvenem publica pervigilem.*

104) 103, 24.

105) Liban. epist. 923 ad Symmachum: ὁρῶν δέ με οὐ πάνυ τῶν ἀποβλήτων ἀνὴρ (Symmachus pater) πολλὰ περὶ τῆς σῆς φύσεως διεξιών, ᾔτει παρὰ τῶν θεῶν γενέσθαι τι τοιοῦτον, ὅ σε ποιήσει τῶν ἐμῶν πόνων μεταλαβεῖν.

106) 260, 30 *Gallicanae facundiae haustus requiro; non quod his septem montibus eloquentia Latiaris excessit; sed quia praecepta rhetoricae pectori meo senex olim Garumnae alumnus inmulsit, est mihi cum scholis vestris per doctorem iusta cognatio. quidquid in me est, quod scio quam sit exiguum, caelo tuo debeo.* plerique crediderunt, Ausonium Symmachi praeceptorem fuisse, sed neque alter umquam Romae fuit, neque

quamquam plura etiam lectioni veterum debuit. Livii annales integri[107], Caesaris bellum Gallicum[108], Plinii historia naturalis[109] in bibliotheca eius erant, Ciceronis, Varronis, Valerii Maximi, Terentii, Plauti, Horatii, Vergilii lectionem quaevis pagina operum eius prodit, Plinium minorem vel praecipue imitandum suscepit, idque assecutus est, ut posteritati in pingui et florido dicendi genere summum post illum exemplum videretur[110].

Symmachi honores recensentur in titulo statuae a filio in domu paterna positae: *Eusebii. — Q. Aur(elio) Symmacho v(iro) c(larissimo), quaest(ori), praet(ori), pontifici maiori, correctori Lucaniae et Brittiorum, comiti ordinis tertii, procons(uli) Africae, praef(ecto) urb(i), co(n)s(uli) ordinario, oratori disertissimo, Q. Fab(ius) Memm(ius) Symmachus v(ir) c(larissimus) patri optimo*[111]. quaestura et praetura tum non honores erant, sed munera patrimonii, quae omnes senatores utrumque, si locupletiores erant, sin pauperiores, prius tantum[112], subire cogebantur. Symmachi autem familia ditissima fuit; possederunt enim pater et filius domum unam Capuae[113], urbanas non minus tres[114], quarum una trans Tiberim[115], una in monte Caelio sita[116] erat, villas quindecim, suburbanas tres, unam cui Arabianae nomen erat[117], alteram in via Ostiensi[118], tertiam Vaticanam[119], Ostiensem[120], Laurentem[121], Tiburtem[122], Prae-

alter ante a. 369 in Gallia, neque in ulla eorum epistula haec pietatis causa commemoratur, id quod vel solum ad illam opinionem refellendam sufficeret. Tiberium Victorem Minervium rhetorem Burdigalensem Romae docuisse et multos senatores instituisse Ausonius tradit: profess. Burdig. II 3 *inlustres quondam quo praeceptore fuerunt Constantinopolis, Roma, dehinc patria.* — 9 *mille foro dedit hic iuvenes, bis mille senatus adiecit numero purpureisque togis.*

107) 239, 5 *munus totius Liviani operis, quod spopondi, etiam nunc diligentia emendationis moratur.* optimis primae decadis codicibus subscriptum est: *Victorianus v. c. emendabam domnis Symmachis.*

108) 104, 7 *sume ephemeridem C. Caesaris decerptam bibliotheculae meae, ut tibi muneri mitteretur. haec te origines situs pugnas, et quidquid fuit in moribus aut legibus Galliarum, docebit.*

109) 14, 18 *si te amor habet naturalis historiae, quam Plinius elaboravit, en tibi libellos, quorum mihi praesentanea copia fuit.*

110) Macrob. sat. V 1, 7 *quattuor sunt, inquit Eusebius, genera dicendi: copiosum, in quo Cicero dominatur, breve, in quo Sallustius regnat, siccum, quod Frontoni adscribitur, pingue et floridum, in quo Plinius Secundus quondam et nunc nullo veterum minor noster Symmachus luxuriatur.* Apoll. Sid. ep. I 1, 1 *Q. Symmachi rotunditatem, C. Plinii disciplinam maturitatemque vestigiis praesumptuosis insecuturus.* cf. carm. 9, 299 *sed ne tu mihi conparare temptes, quos multo minor ipse plus adoro, Paulinum Ampeliumque Symmachumque.*

111) C. I. L. VI 1699 Romae in monte Caelio.

112) Huc referendum est, quod Symmachus in relatione, qua legi imperatorum de senatoriis muneribus latae respondet, scribit: 286, 25 *nullo enim dissentiente decretum est, quis modus censuum semel aut saepius fungendis muneribus obnoxius sit.* nam pauperrimi senatores *semel* tantum munere fungebantur, cum quaesturam gererent, ditiores *saepius* in quaestura et praetura, quibus fortasse consulatus suffectus accedere potuit, nisi ab ordinario praeveniretur.

113) 7, 27; 156, 6.

114) 75, 5 *has domus, quarum alteram postulasti, iamdudum a me hospitibus esse decretas.* in tertia igitur Symmachus ipse habitabat.

115) 22, 32; Amm. XXVII 3, 4 *domum eius in transtiberino tractu pulcherrimam incenderunt.*

116) 74, 19; 97, 5; 181, 27. ubi hodie *villa Casali* est, tituli a Q. Fabio Memmio Symmacho positi C. I. L. VI 1699. 1782 prodierunt.

117) 60, 20; 170, 19. haec fortasse eadem est, quam 61, 3 viae Appiae adiacere dicit.

118) 172, 7.

119) 169, 24; 183, 6.

120) 6, 15; 59, 8; 174, 9. cf. 88, 4; 95, 13.

121) 113, 25; 180, 26; 184, 14; 255, 25.

122) 176, 21.

nestinam[123], Coranam[124], Formianam[125], Cumanam[126], Baulanam[127], Lucrinam[128], Baianam[129], Puteolanam[130], Neapolitanam[131], praedia Samnitica[132], Apula[133], Sicula[134], Mauretana[135], quae quidem in scriptis filii commemorantur, et nonnulla certe praeterea, quae ignota manserunt. orator in praeturam filii duo milia pondo auri (1,750,000 Mk.) consumpsit[136], et id postquam intra eiusdem decennii spatium munera consularia et quaestoria exhibuit.

Post praeturam in inscriptione nominatur sacerdotium, quod filio cum patre commune erat, nisi forte, id quod veri similius est, illo mortuo in locum eius cooptatus est. certe ab ipso pontificatus ante patris obitum non commemoratur[137], sed cum ex prioribus eius annis paucissimae tantum epistulae supersint, ex silentio nihil certi concludi potest.

Cum Avianius Symmachus praefectus urbi erat, filius quoque et nepos Flavianus honorum cursum auspicati sunt, more qui saeculo quarto eo usque obtinuit, ut quo tempore aliquem in summis magistratibus positum invenias, paene certus esse possis, necessitudines eius aut in aula aut in provinciis versari[138]. itaque Symmachus corrector Lucaniae et Brittiorum factus est, quo in honore commemoratur d. 25 Mart. a. 365[139].

Hoc tempore primas epistulas scripsit, quae a filio in corpus operum eius receptae sunt, II 44 et 27. sed iam tribus annis post tantam eloquentiae gloriam adeptus erat, ut a senatu legatus eligeretur, qui Valentiniani quinquennalibus[140] d. 25 Febr. a. 369

---

123) 5, 29; 86, 27; 186, 13; 258, 30.
124) 170, 27; 6, 31.
125) 6, 31; 8, 12; 175, 1; 187, 3; 196, 20.
126) 43, 20.
127) 1, 11; 2, 16; 6, 31; 221, 26.
128) 1, 11; 6, 30.
129) 155, 15; 4, 24; 5, 2; 50, 18; 151, 7; 183, 27.
130) 172, 18. cf. 6, 30; 50, 18; 151, 6.
131) 61, 13.
132) 156, 7.
133) 156, 38.
134) 172, 13; 251, 23.
135) 195, 14.
136) Olymp. ap. Phot. bibl. cod. 80 p. 63 A 40 Bekk. Σύμμαχος δὲ ὁ λογογράφος, συγκλητικὸς ὢν τῶν μετρίων, πρὶν ἢ τὴν Ῥώμην ἁλῶναι τοῦ παιδὸς Συμμάχου πραιτοῦραν τελοῦντος κʹ κεντηνάρια ἐδαπάνησεν. quod Symmachus συγκλητικὸς τῶν μετρίων appellatur, monstrat, quantas divitias alii senatores accumulaverint.
137) Loquitur de eo 23, 30; 24, 14; 25, 10. 29; 30, 27; 54, 20; 274, 32; 275, 3.
138) Pauca exempla ex multis, quae suppetunt, affero: a. 311 alter Rufius Volusianus praefectus urbi, alter praefectus praetorio erat; a. 355 Volusianus praefectus praetorio et Volusianus vicarius urbis; a. 365 Volusianus praefectus urbi, Volusianus vicarius urbis, Albinus Volusiani filius consularis Numidiae; a. 369 Probus praefectus praetorio, Olybrius socer eius praefectus urbi; a. 376 Ausonius quaestor, Hesperius filius eius proconsul Africae, Thalassius gener vicarius Macedoniae; a. 378 Ausonius et Hesperius praefecti praetorio, Arborius Ausonii ex sorore nepos comes rerum privatarum, Thalassius Ausonii gener proconsul Africae. a. 380 Hesperius praefectus praetorio, Arborius praefectus urbi; a. 383 Flavianus praefectus praetorio, filii eius alter proconsul Asiae, alter rector provinciae ignotae; a. 394 Flavianus maior praefectus praetorio, minor praefectus urbi; a. 391 Flavianus praefectus praetorio, Symmachus consul; a. 396 Florentinus praefectus urbi, Minervius frater eius comes rerum privatarum. fontium testimonia in indice nominum invenies.
139) Cod. Theod. VIII 5, 25.
140) 322, 16 *lustrum imperialium iam condis annorum, ubi caelo et terris horror aequalis est.*

celebrandis[141]) aurum oblaticium ipsi filioque Gratiano traderet[142]) et utrique panegyricos sollemnes recitaret, quorum fragmenta tenemus. honore comitis tertii ordinis auctus in comitatu remansit eoque tempore illam cum Gratiani praeceptore amicitiam iniit[143]), cuius testes sunt epistulae invicem missae (I 13—43) et Ausonii gryphus ternarii numeri Symmacho dedicatus. uterque expeditioni a. 369 contra Alamannos susceptae interfuit, quam Ausonius in Mosella, Symmachus in oratione secunda celebraverunt[144]). nam cum Valentinianus consulatum tertium iniret (a. 370), iterum electus est, qui panegyricum pronuntiaret[145]); quo officio perfunctus statim in patriam rediit[146]).

Eodem anno ad consulatum Probi in Gallias revocatus excusavit[147]), neque tamen diu Romae mansit, nam anno iam 373 inter d. 20 Febr. et 30 Nov.[148]) in Africam cum imperio proconsulari missus est[149]). incidit Symmachi administratio in difficilli-

---

141) v. inscriptionem Cii (*Hissarlik*) repertam, de qua egit Mommsen in Herm. XVII p. 523. [*D*(*ominus*) *n*(*oster*) *invictissimus princeps Fl*(*avius*) *V*]*alens victor maximus triumfator* [*semper Aug*(*ustus*) *in fidem recepto rege Athan*]*arico, victis superatisque Gothis,* [*ingruente item in victorias illa*]*s tempore feliciter quinquennaliorum* [. . . . . *hunc burgum*] *ob defensionem rei publicae extruxit* [*labore* . . . . . *devotissi*]*morum militum suorum Primanorum* [*et* . . . . *commissor*]*um cure Marciani trib*(*uni*) *et Vrsicini p*(*rae*)*p*(*ositi*) *semp*(*er*) *vestri* [*disponente Fl*(*avio*)] *Stercorio viro clarissimo duce.* cum Athanarici deditio teste Ammiano XXVII 5, 9 in annum 369 incidat, eidem quinquennalia quoque adscribenda sunt. cf. quae dixi in Herm. XVIII p. 150.

142) 330, 17 *sed prima mihi devotionis causa peragenda est: libens aurea sume munuscula, qui talia tempora praestitisti.*

143) Ausonii ad Symmachum epistula: 18, 7 *et expertus es fidem meam mentis atque dictorum, dum in comitatu degimus ambo aevo dispari, ubi tu veteris militiae praemia tiro meruisti, ego tirocinium iam veteranus exercui. in comitatu tibi verus fui, nedum me peregre existimes conposita fabulari; in comitatu, inquam, qui frontes hominum aperit, mentes tegit, me tibi et parentem et amicum et si quid utroque carius est, cariorem fuisse sensisti.* quod Ausonius dicit, Symmachum *veteris militiae praemia* meruisse, aliter intellegi nequit, quam honorem aliquem tunc in eum collatum esse, qui temporis ratione considerata sola comitiva, quam titulus Caelimontanus inter correcturam et proconsulatum recenset, fuisse potest. se ad Mosellam fluvium (i. e. Treviris) saepe in mensis Ausonii versatum esse, scribit Symmachus 10, 15.

144) 324, 11 *nihil ante gestis, Auguste, decerpimus, si recentia sola repetamus. stupeo non minus illa sane, quae conperi, sed haec magis diligo, quae probavi. — quae ipse non videram, venia maiore laudabam.* haec verba sequitur descriptio expeditionis illius. cf. 10, 8 *novi ego istum fluvium* (scil. Mosellam), *cum aeternorum principum iam pridem signa comitarer.*

145) 324, 9 *fuit evidens causa, qua fasces sumere tertio cogereris.*

146) Versus finem panegyrici dicit: 329, 34 *canant alii, quae supersunt: ego testis fungar officio. ibo per urbes, ibo per populos iactantior victore laudato; dicam senatui plebique Romanae: 'fasces in provincias novas mittite, trans Rhenum iudices praeparate'.* quibus verbis indicat, se brevi per multas urbes populosque iter facturum esse, cuius ultima statio Roma futura esset.

147) IX 112; cf. adn. 49.

148) Cod. Theod. XII 1, 73; cf. adn. 153. cave, ne cum Gothofredo propter locum subscriptionis Treviros hanc legem ad annum 370 referas; nullo enim certo argumento probatum est, Valentinianum a. 373 Mediolanii constitisse, et in provincia Africa anno 370 alius iam proconsul Claudius reperitur (v. adn. 153). nec Symmachus autumno 375 de proconsulatu gesto gloriaretur praedicaretque se curis publicis occupatum et fuisse et fore (2, 16), si annos iam quattuor privatus egisset. praeterea X 1 indicat, simul cum oratore nostro Theodosium magistrum militum in Africa munere functum esse, qui ante finem anni 372 provinciam non adiit. v. Tillemont, *Valentinien I note 47.* quibus rationibus si addideris, Symmachum privatum fuisse, quo tempore ad Probi consulatum (a. 371) evocatus est (IX 112), et cum Ausonii Mosella in publicum exiit (a. 370), in mediis litteratorum circulis versatum esse (I 14), quos in Africa certe non invenit, omnis credo dubitandi causa tolletur.

149) Symmachi proconsulatus praeter inscriptionem p. XLV propositam commemoratur 2, 17; 62, 10; 215, 24; 220, 13; 277, 13; 280, 9; 295, 24; C. I. L. VIII 5347 Calamae. [*proco*]*nsulat*[*u Au*]*reli Summa*[*chi*], *Basilius Cirrenianus fl*(*amen*) *p*(*er*)*p*(*etuus*) [*c*]*u*[*r*(*ator*)] *rei p*(*ublicae*) *cum splend*[*idissim*]*o ordine posuit.*

mum provinciae tempus; Firmus enim tum purpuram sumpserat [150]) et bello gravissimo a Theodosio magistro militum persecutus est. quem orator noster ita adiuvit, ut de provincia decedens amplissimas eius laudes mereretur [151]) et statuae quoque honore dignatus esset, nisi aemulorum (successoris?) invidia spem eius frustrasset [152]).

Ante d. 7 Sept. a. 375 Symmachus successorem iam acceperat, nam legi eo die datae Constantius proconsul Africae praescriptus est [153]). sed tempus magistratus eius

---

150) C. I. L. VIII 5338 Calamae. (versus duo erasi) *perpetui victoris semper Aug(usti) ordo Kalamensis splendidus cum Basil(io) Cirreniano Restituto·sacerdotale p(rovinciae) A(fricae) cur(atore) rei p(ublicae) dedicavit.* cum ex Symmachi titulo in adnotatione praecedenti proposito constet, Basilium Cirrenianum circa a. 373 curatorem rei publicae Calamensis fuisse, de tyranno, cuius nomen in primis tituli versibus erasum est, dubitari nequit. fuit videlicet Firmus regis Nubelis filius, quem nomen Augustum assumpsisse, ex hac inscriptione primum innotuit, quamvis etiam ex scriptorum testimoniis concludi potuisset. cf. Amm. XXIX 5, 20 *cum tribunis, e quibus unus torquem pro diademate capiti inposuit Firmi.* Zos. IV 16 Λίβυες — Φίρμῳ τὴν ἁλουργίδα δόντες ἀνέδειξαν βασιλέα. diadema enim et purpura insignia imperii erant et Augustos a Graecis βασιλέας dictos esse, non est quod moneam.

151) 277, 8 ad Theodosium: *de qua ego plene et indulgentius loquerer, nisi — mihi oppido praecaverem, ne laudatus proxime ab excellentia tua feneratam gratiam viderer retulisse. — quid ego tibi debeam, cuius fama sub tali teste numquam succumbet invidiae.*

152) IX 115.

153) Cod. Theod. IV 12, 7. locus Moguntiacum legi subscriptus diem dubium reddit, sed fortasse pro eo Aquincum reponendum est, ubi tum Valentinianus morabatur. litterarum ductus non tam diversi sunt, et interpolatores facile urbem notissimam Germanicam pro minus nota Pannonica substituere potuerunt. Chilo, cui titulus proconsulis in lege Cod. Theod. XIII 6, 7 tribuitur, re vera vicarius Africae erat, ut docet Cod. Theod. XIII 4, 4. quod Amm. XXVIII 1, 8 eundem iam a. 369 ex vicario dicit, memoriae lapsu factum est. — series proconsulum Africae a Valentiniani initiis usque ad annum 380 integra esse videtur; nominantur enim hi:

P. Ampelius d. 13 Mai. a. 364 Cod. Theod. XIII 5, 10. C. I. L. VIII 5337.
Iulius Festus Hymettius C. I. L. VI 1736; VIII 5336. 10609.
d. 25 Mai. a. 366 Cod. Iust. III 16.
d. 9 Iun. a. 367 Cod. Theod. IX 19, 3.
Claudius Hermogenianus Caesarius C. I. L. VI 499. cf. Herm. XVIII p. 298.
d. 17 Febr. a. 368 Cod. Theod. XVI 2, 18.
kal. Dec. a. 368 Cod. Theod. XIV 3, 12.
d. 2 Febr. a. 369 Cod. Theod. XII 12, 6.
d. 8 Iul. a. 369 Cod. Theod. XI 36, 20.
d. 26 Apr. a. 370 Cod. Theod. XIII 1, 8.
Iulianus Rusticus d. 6 Sept. a. 371 Cod. Theod. XV 7, 2.
d. 30 Mai. a. 372 Cod. Theod. VIII 7, 12.
d. 20 Febr. a. 373 Cod. Theod. XVI 6, 1.
Q. Aurelius Symmachus d. 30 Nov. a. 373 Cod. Theod. XII 1, 73.
hieme a. 374/5 Ambros. de obit. Satyri 32.
Constantius d. 7 Sept. a. 375 Cod. Theod. IV 12, 7.
Hesperius d. 10 Mart. a. 376 Cod. Theod. XV 7, 3.
d. 8 Iul. a. 376 Cod. Theod. I 32, 2.
Decimius Hilarianus Hilarius C. I. L. VIII 1219 sub Valente Gratiano et Valentiniano (a. 375—378) posita.
Thalassius d. 30 Ian. a. 378 Cod. Theod. XI 36, 23—25.
aestate a. 379 magistratum per menses duodeviginti gestum deposuit v. ad ep. I 25.
Flavius Syagrius d. 26 Aug. a. 379 Cod. Theod. I 15, 10.
Eucherius d. 28 Febr. a. 380 Cod. Theod. X 20, 9.

postremi duo, adfinis et patruus Theodosii Augusti, legibus sine dignitate praescribuntur, sed in Syagrio tam argumentum quam subscriptio constitutionis (*proposita Carthagine*) magistratum eius certissimum reddunt. lex ad Eucherium data eundem quidem locum subscriptum habet, at ex argumento dignosci nequit, utrum vicarius Africae an proconsul fuerit; quae dubitatio eo tollitur, quod Augusti propinquo magistratus splendidior multo magis convenit.

etiam artioribus finibus includi poterit, si prius de anno, quo Ambrosius orationem funebrem in Satyrum fratrem pronuntiavit, constiterit. is enim, cum paucis ante mortem mensibus ex Africa Italiam repeteret, Symmachum in provincia reliquit, si non proconsulem, certe proconsulatu vixdum deposito[154]. itineris eius causa fuerat, quod Prosper quidam Ambrosium episcopum creatum litem in se non moturum esse ratus, rem eius familiarem in Africa sitam invaserat[155]; Satyrus igitur profectionem non multo post fratris ordinationem (a. 374) suscepit. neque cum diem obiit, Ambrosius sedem episcopalem diu tenuerat, siquidem se Mediolanii peregrinum fuisse dicit, antequam fratris cineres solo urbis inlati essent[156]. certissimum autem anni indicium praebet irruptio illa barbarorum, cuius rumor ad Satyrum iam in Africam pervenerat[154] et quae exequiarum eius tempore Italiae ipsi tam prope imminebat, ut Alpium fauces concaedibus clauderentur[157]; nam anno 374 Sarmatae et Quadi dioecesin Pannoniarum, quae Italiae proxima est, invaserant et usque in autumnum anni sequentis vastabant[158]. cum ergo tempore brumali Ambrosii frater reditum ingressus sit[159], Symmachum usque ad hiemem a. 374/5 in Africa remansisse certum est, et quoniam proficiscenti suaserat, ne reversione properata periculis incursionis barbaricae se opponeret, patriam, si suum ipse consilium secutus est, non revisit, antequam Valentiniani adventu hostes repellerentur, i. e. aestate a. 375. congruit, quod in epistula ad Theodosium scripta X 1 ita de rebellione Firmi suppressa loquitur, ut finem eius non praesentem vidisse pateat, sed neque multo ante e provincia decessisse. nam *proxime* se a Theodosio laudatum esse dicit, quod nisi brevi tempore post magistratum depositum factum esse non potest.

Matrimonium Symmachi cum Rusticiana[160], Memmii Vitrasii Orfiti bis praefecti urbi filia altera[161], Suse et Morin ante annum 371 collocaverunt adducti his rationibus:

---

154) Ambros. de obit. Sat. 32 *qui cum a viro nobili revocareris, Symmacho tuo parente, quod ardere bello Italia diceretur, quod in periculum tenderes, quod in hostem incurreres, respondisti hanc ipsam tibi causam esse veniendi, ne nostro deesses periculo.*

155) Ambros. l. l. 24 *plaudebat sibi, ut audio, Prosper, quod sacerdotii mei occasione redditurum se, quae abstulerat, non putabat, sed vehementiorem tuam unius efficaciam expertus est quam duorum.*

156) Ambros. l. l. 6 *coepi enim iam hic non esse peregrinus, ubi melior mei portio est.*

157) Ambros. l. l. 31 *nam qua eras sanctae mentis misericordia in tuos, si nunc urgeri Italiam tam propinquo hoste cognosceres, quantum ingemisceres, quam doleres in Alpium vallo summam nostrae salutis consistere lignorumque concaedibus construi murum pudoris! qua afflictione maereres tam tenui discrimine tuos ab hoste distineri, ab hoste inpuro atque crudeli, qui nec pudicitiae parceret nec saluti!* cf. 1. 30.

158) Richter, *Das weströmische Reich p. 403 sqq.* litterae igitur commendaticiae, quas Satyrus a Symmacho ad Titianum fratrem accepit (I 63), non ei traditae sunt, cum in Africam proficisceretur, sed fortasse cum ex ea reverteretur; siquidem Titianus vicariam per Africam praefecturam annis quinque post Satyri mortem iniit. cf. de Rossi, *Bull. di archeol. cristiana II p. 76.*

159) Praedicat Ambros. 50, quod frater *neglegens frigoris* iter susceperit; cf. quae de periculis maris dicit 17. 27. 43.

160) 308, 32; cf. Apoll. Sidon. epist. II 10 fin. *sisque oppido meminens, quod olim Marcia Hortensio, Terentia Tullio, Calpurnia Plinio, Pudentilla Apuleio, Rusticiana Symmacho legentibus meditantibusque candelas et candelabra tenuerunt.*

161) Cum heredes Orfiti de debitis arcae vinariae a patre praefecto contractis convenirentur, duo tantum erant, quos ea res spectaret, Rusticiana et soror eius, v. 308, 31 *et haec quidem cursim, ne mandatum negotium conperendinatio differret, tantum pro coniugis meae Rusticianae clarissimae feminae parte quaesita sunt, cuius germana multo angustior facultatibus ex Etruriae longinquis adesse praecepta est.* cf. 275, 35. itaque alios heredes Orfitus aut non habuit, aut si habuerat, brevi post mortem eius ipsi quoque obierant nullis successoribus relictis.

Orfitus, qui a. 369 aut 370 mortuus est[162], filiam ante emancipaverat[163], quod Suse occasione nuptiarum factum esse putat. addit Morin, villam Baulanam, quae Orfiti fuerat, antequam in Symmachi possessionem veniret[164], cum Rusticiana patris hereditatem teste marito non adierit[165], dotis nomine a socero vivo in generum collatam videri. quae omnia satis probabilia sunt, sed quaestionem ideo non decidunt, quia ignoramus, virginemne uxorem Symmachus duxerit; nam si Rusticiana iam ante nupta fuerat, et emancipata esse et dotem accepisse potest, antequam oratorem nostrum umquam oculis viderit. quin immo ex prima commemoratione Baulorum, quem ego quoque Rusticianae fundum dotalem fuisse crediderim, nuptias post proconsulatum Africae aestate a. 375 celebratas esse concludo. scribit enim Symmachus autumno eiusdem anni: 1, 11 *Baulos Lucrina sede mutavimus; non quod eius deversorii satias ceperimus, quod cum diutius visitur, plus amatur, sed quod metus fuit, ne si Baulorum mihi inolevisset adfectio, cetera, quae visenda sunt, displicerent.* quae tum demum intelleguntur, si in iis gaudium recens de possessione tam splendida accepta agnoscas; siquidem his verbis scriptor uti vix potuit, postquam ei adfectio Baulorum iam per aliquot annos inolevit et deversorium illud iam saepius et diutius visum erat. propter aetatem autem liberorum Symmachi matrimonium eius vel posteriori tempori adscriberemus, nisi in epistulis ad patrem missis, qui anno iam 376 mortuus est, non solum uxoris mentionem faceret[166], sed etiam spem prolis se concepisse innueret[167].

Filius oratoris unicus[168] Q. Fabius Memmius Symmachus[169] Olybrio et Probino, qui *in pueritia* a. 395 consules facti sunt[170], aetate non nihil cessit[171]; quaesturam a. 393 *parvulus* gessit[172]; a. 395 Graecis litteris initiatur[173], a. 398 pater institutione eius occupatus est[174], ultimis a. 399 diebus primam ad eum epistulam scribit[175], a. 401 rhetore eius mortuo novum filio praeceptorem quaerit[176]. itaque cum ante

---

162) 275, 23; 308, 2.

163) 275, 35.

164) 2, 15.

165) 275, 35; 308, 11. 23. 28.

166) 8, 6 ad patrem: *cum iam filiae vestrae dies natalis adpeteret, commodum aderant, quae muneri miseratis. ea nobis inmane quantum cara et gravia fuere.* si haec de vera Avianii Symmachi filia dicta esset, certe scripsisset *germanae meae* non *filiae vestrae*, neque pro munere sorori dato ea ratione gratias egisset, quasi ipsi delatum esset.

167) 6, 14 praedio Ostiensi a patre muneri accepto, deos precatur, *ut datis in commune omnes longum fruamur sintque ex nobis, quibus Ostiense praedium nostro iudicio, vestro tradatur exemplo.*

168) 105, 3; 125, 18; 144, 16; 154, 28; 183, 6.

169) Nomen integrum praebent tituli C. I. L. VI 1699; 1782 et inscriptiones codicum in adn. 42 relatae. utrum lex data d. 28 Aug. a. 415 Cod. Theod. XI 30, 65 *Symmacho proconsuli Africae* ad Memmium referenda sit an ad Aurelium Anicium Symmachum praefectum urbi a. 419—20, ignoratur. de posteris Memmii Symmachi v. Mai, l. l. p. XXVI et H. Vsener, Anecdoton Holderi, Lipsiae 1877.

170) Hieron. epist. 130, 3; Claud. in cons. Olybr. et Prob. 62.

171) Symm. 144, 16 studium rei venaticae in Olybrio et Probino laudans addit: *ad haec etiam meum Symmachum, cum subcreverit, quamquam unicum cohortabor.*

172) 130, 6 *quaestorium parvuli nostri munus adcelerans.* cf. adnot. 11.

173) 104, 35 *dum filius meus Graecis litteris initiatur, ego me denuo studiis eius velut aequalis adiunxi.*

174) 125, 18; 170, 25.

175) 177, 5 *sume alacer paterni sermonis auspicium et deinceps officii parilis in nos esto munificus.*

176) 162, 28 *ab inlustri viro praefecto Hadriano Gallum rhetorem, quem proxime Eusebius noster ingesserat, postulemus, ne pignorum nostrorum indoles in profectu posita deseratur.*

a. 384 natus esse non possit, neque tamen ultra illius anni fines recedere licet, nam quo tempore Symmachus praefectura urbana deposita in Campaniam profectus est (m. Octobri a. 385) filium tussi periculosa laborantem, qualis infantes parvulos fere vexare solet, secum habebat[177]. filia fratre maior erat, sed de anno natali eius nihil certi notum est, pauca tantum ex mariti Flaviani minoris historia concludi possunt.

Virius Nicomachus Flavianus maior duos filios reliquit, qui hereditatem patre mortuo indivisam possederunt[178]. alterum, Nicomachum Flavianum, Symmachi generum fuisse constat, alterum nomine Venusto usum esse credo, cum propter avum cognominem, tum quia Symmachum cum Venusto aliquo arto quodam familiaritatis vel etiam cognationis vinculo coniunctum fuisse, ex litteris ad eum scriptis (IX 17) perspicitur. cum enim ad maiorem Flaviani filium epistulae plus octoginta supersint, minori ne unam quidem inscriptam esse parum probabile videtur: nullus autem alius inter eos, quibus litterae Symmachi directae sunt, reperitur, quem cum quadam veri similitudine Nicomachi fratrem credideris. itaque Appius Nicomachus Dexter praefectus urbi circa a. 430, quem Flaviani maioris nepotem fuisse constat[179], certe non Clementiani filius erat, id quod Borghesio visum est[180], sed aut Flaviani minoris aut Venusti. priorem autem patrem eius fuisse, vel praecipue codex primae decadis Livianae docet ex parte a Nicomacho Flaviano, ex parte a Dextro correctus[181]. multo enim probabilius est, patrem huiusmodi laborem cum filio communicasse, ad quem exemplar ipso mortuo perventurum erat, quam patruum cum nepote. et eandem inter eos coniunctionem monstrat statua Flaviani maioris precibus filii ab imperatoribus concessa, a nepote posita.

Nomina Appius et Dexter, quae alioqui neque in Symmachorum neque in Nicomachorum familia comparent, ut Borghesius observavit, Nicomachi Dextri matrem a Symmachi filia diversam fuisse produnt. idem vir doctus iam suspicatus est, Appium Claudium Tarronium Dextrum virum clarissimum, quem inscriptio Neapolitana[182] Mithrae sacrum condidisse tradit, Dextri nostri vel avum maternum vel proavum fuisse. et constat, Flavianum a. 383, quo soror Memmii Symmachi nati a. 384 vixdum nubilis esse potuit, non solum uxorem habuisse, sed etiam partum ab ea iam editum

---

177) 57, 25 *parvulum nostrum periculo exemptum spes optata respexit.* 58, 4 *humor, qui parvuli nostri pectus obsederat atque inportunam tussim ciebat, magna parte tenuatus est; itaque spiramenta faucium libera nihil iam stridulum sonant.*

178) 158, 32 ad Flavianum minorem: *mox cum germanus tuus de proximo, ut ais, speratus adfuerit, et felicem vobis et necessarium reditum dividendae inter vos communionis causa praestabit.* de duobus Flaviani filiis II 17 quoque sermo est; tertium non extitisse, ex illa hereditatis condicione sequi videtur.

179) C. I. L. VI 1783 *Nicomacho Flaviano — Appius Nicomachus Dexter v(ir) c(larissimus) ex praef(ectis) urb(i) avo optim(o) statuendam curavi.*

180) *Annali dell' Instituto XXI 1849 p. 359.*

181) Libris VI—VIII in optimis codicibus subscriptum est: *Nicomachus Flavianus v(ir) c(larissimus) III praefect(us) urbis emendavi apud Hennam. Victorianus v(ir) c(larissimus) emendabam domnis Symmachis,* libris III—V: *Nicomachus Dexter v(ir) c(larissimus) emendavi ad exemplum parentis mei Clementiani. Victorianus v(ir) c(larissimus) emendabam domnis Symmachis.* exemplar igitur, ex quo codices nostri fluxerunt, a Victoriano correctum ex Symmachi bibliotheca in generi manus pervenit et iterum ab ipso filioque eius recognitum est.

182) C. I. L. X 1479 *Omnipotenti deo Mithrae Appius Claudius Tarronius Dexter v. c. dicat.*

esse[183]. oratoris igitur filia Flaviani uxor secunda erat[184] et fortasse nepotes quoque et neptes, quos commemorat[185], non filiae nati erant sed privigni; nam qui omnes qualibet adfinitate aut cognatione secum coniunctos filios et parentes et fratres vocat, multo maiore iure generi prolem nepotes appellare potuit, et Fabium Memmium Symmachum, qui in titulo statuae Flaviano maiori positae prosocerum eum dicit[186], Gallam, quam solam inter nepotes illos nominat orator, uxorem duxisse, inde veri simile fit, quod nomen eius saeculo quinto in Symmachorum familia repetitur; matrimonia autem inter avunculos et neptes tum iam legibus vetita erant, et quamquam rescriptis specialibus interdum permittebantur[187], legitima tamen et concessa semper probabiliora sunt. itaque si filia Symmachi, quae paene continuis morbis vexabatur[188], umquam prolem vitalem enixa est, nihil tamen de ea constat.

Flaviani minoris uxor altera primum commemoratur hieme a. 394/95[189]. cum autem nuptias statim post patris mortem († 394) a filio celebratas esse parum credibile videatur, inter annos 392 et 394, quibus Eugenius imperium Occidentis optinebat, eas collocaverim. quod altum de eis silentium in Symmachi scriptis confirmat, siquidem epistulae tempore tyrannico compositae maiore ex parte a Memmio Symmacho editore suppressae sunt. maior igitur ex oratoris liberis inter annos 375 et 380 nata esse debet, quod cum matrimonio anno 375 inito optime convenit.

Vltimis eiusdem anni mensibus, cum novus maritus modo fundo dotali delectaretur, modo Campaniae et Samnii oppida peragraret (I 3, 3), pater eius domu incensa ex urbe pulsus et mox senatus legatione revocatus est; qua occasione oblata filius ex itinere redux die 9 Ianuarii a. 376 orationem illam pro Trygetio habuit, quae tantum in senatu plausum excitavit (v. p. VI). neque enim tam laudes Gratiani vivi quam vituperationem Valentiniani mortui laudibus filii involutam expressit, quaeque maior pars senatus tacite sentiebat, verbis enuntiavit. quo successu elatus non solum hanc orationem edidit, sed etiam sub anni finem totum illud orationum corpus collegit et vulgavit, cuius reliquiae superstites sunt (v. p. X).

Valentiniano mortuo Ausonius summum in aula discipuli locum nactus est, cuius amicitiam Symmachorum familia sensit. nam pater ad consulatum evectus est, Flavianus vicarius Africae factus, Symmachus orationem Gratiani in senatu recitandam accepit (X 2), quo honore iterum post victorias Gratiani de Alamannis, Theodosii de Gothis a. 379 affectus est (I 95; III 18).

---

183) 49, 20 *nulla de uxoris utero causatio est, cuius expectationem maturus partus absolvit.*

184) Quae Borghesius contra disputavit, ea sola re nituntur, quod iam a. 382 tam arta inter Symmachum Flavianumque maiorem coniunctio extiterit, ut soli amicitiae tribui vix possit; quod verum quidem est, sed cognatione satis explicatur.

185) 162, 8 *sed non mediocriter nepticulae meae Gallae infirmitas conturbat otii nostri securitatem.* 164, 29 *domnam filiam meam salutatam cum dulcissimis nepotibus volo.* 176, 19 *quare et vobis et communi pignori, cuius sollemnem diem sedula religione celebrastis, uberes precamur annos.*

186) C. I. L. VI 1782.

187) Ambros. epist. I 60, 1 *Paterni quidem unanimi mei salutationem legi, sed consultationem haudquaquam paternam, ut velis filio neptem copulare ex filia.* cf. Symm. IX 133.

188) 165, 3 *filiam meam conperi consueto dolore vexari.* 166, 6 *te iactatam conperi dolore consueto.* de filiae valetudine paene in omnibus libri sexti epistulis loquitur 153, 28; 155, 9; 157, 23; 158, 27; 161, 11; 162, 8; 167, 3; 168, 24; 169, 20. 34; 171, 17; 172, 1.

189) 158, 27.

Annos post patris obitum orator valetudinis incommodis nonnumquam laborans[190] partim Romae partim in villis suis, praecipue in Campania, consumpsit[191], evocationibus, quibus ad consulatus Ausonii (a. 379) et Syagrii (a. 381) invitatus est, recusatis[192]. a. 380 frater eius Celsinus Titianus vicarius Africae mortuus est[193], ita ut unus tantum de Avianii Symmachi filiis superstes remaneret[194], quamvis non unus nominis bonorumque heres; nam a. 419—20 Aurelius Anicius Symmachus quidam praefectus urbi erat, qui neque oratoris filius neque nepos fuisse potest[195]; hunc igitur Celsini Titiani filium putaverim.

Sacra gentilia a Constantio pro parte suppressa, a Iuliano restituta, sub Valentiniano et primis Gratiani temporibus nulla re turbata sunt. utraque religio auctoritate publica utebatur, et quamquam imperatores ipsi christiani erant, sacrificia tamen Romana impensis publicis fiebant et in media curia Victoriae ara conspiciebatur. itaque in prioribus Symmachi epistulis religionis antiquae cultus saepius commemoratur: modo de deliberationibus et decretis collegii pontificum sermo est[196], modo de ostentis sacrificiis expiatis[197], modo de festis Deum Matris Romae celebratis[198], semel etiam de incesto virginis Vestalis capite puniendo[199]. sed paenultimo Gratiani anno 382[200] sacris gentilibus non quidem tolerantia sed auctoritas publica detracta est; sumptus caerimoniarum partim fisco, partim arcae praefectorum praetorio vindicati sunt[201], annonae virginibus Vestalibus apparitoribusque sacerdotum concessae in emo-

---

190) a. 378 p. 13, 6; 35, 17; 86, 3; hieme a. 382/3 p. 49, 12.

191) a. 378 autumno Romae I 49; a. 379 Romae I 15. 95; III 18. 50; Praeneste III 50; a. 380 in suburbano, cui Arabianae nomen est II 57; Romae II 57; I 46; Capuae I 31. 32; vere a. 382 Romae III 58; autumno Romae II 17; hieme a. 382/3 Romae II 18. 22; vere a. 383 Romae II 24; aestate in Campania II 4—6; autumno Romae II 7. 52; I 51. de legatione, quam a. 382 ad Gratianum suscepit, v. infra.

192) I 19. 20. 22. 101; III 21; IX 113.

193) v. quae in capite ultimo ad ep. I 62—74 dicturus sum.

194) Si Symmachus post a. 380 fratrem habuisset, epistulae aliquae ad eum extarent; nam quae in libro VII 72—80 inscribuntur: *Symmachus fratribus* non ad fratres germanos missae sunt, sed ad omnes cognatos affinesque, qui tum forte una erant, quod vel hoc solum docet: 197, 20 scribit Symmachus ad fratres de valetudine sua: *nunc status melior coepit adversa tenuare*, at 175, 14 ad Flavianum minorem: *anteveni inquisitionem, cum vos sollicitos fore, quod essem morbo adtemptatus, adverterem, et quamvis ultro scripserim, doloris mei adversa tenuari, abolendae tamen sollicitudinis vestrae causa — nunc quoque nuntio — in concordiam me cum sanitate redire.* dicit igitur, epistulam illam fratribus inscriptam ad Flavianum minorem missam esse, qui fratrum videlicet appellatione et ipse comprehenditur, quamvis Symmachi gener fuerit.

195) Rossi, Inscr. christ. urb. Rom. p. 263 = C. I. L. VI 1719. *Reparatori rei publicae [et] parenti invictissimo[rum] principum [Fl(avio)] Co[n]st[antio] v(iro) [c(larissimo)] et inlustri, comiti [et] magistro utriusque [militiae] patricio et tertio con[suli] ordinario Aur(elius) Anicius Symmachus v(ir) c(larissimus) pr(aefectus) urb(i) vice sacra iudicans dedicavit.* eiusdem Symmachi supersunt relationes de schismate Eulalii, quae in veteribus editionibus perperam inter scripta Q. Aurelii Symmachi collocatae sunt.

196) 23, 30; 24, 6. 15; 25, 30; 54, 18; 274, 32; 275, 3.

197) 25, 6.

198) 53, 18; 59, 15.

199) IX 147. 148.

200) Ambros. epist. I 17, 10 *ante biennium ferme;* l. l. 5 *Romae autem a fratre clementiae tuae augustae memoriae Gratiano fidei verae ratione sublata sunt.* cf. 16.

201) 281, 30 *accipiat aeternitas vestra alia eiusdem principis* (scil. Constantii) *facta, quae in usum dignius trahat. nihil ille decerpsit sacrarum virginum privilegiis, replevit nobilibus sacerdotia, Romanis caerimoniis non negavit inpensas.* Ambros. epist. I 17, 3 *quod debeas — ad usus sacrificiorum profanorum praebere sumptum; quod enim iam dudum vel fisco vel arcae est vindicatum, de tuo magis conferre videbere, quam de suo reddere.* cf. 18, 11; 57, 2.

lumentum cursus publici conversae[202], legata rerum immobilium, quae illis relinquerentur, caducis aequata[203], vacationes munerum, quibus ante utebantur, sublatae[204], ara denique Victoriae ut quoddam cultus gentilis insigne e curia summota est[205]. quod ubi factum est, senatus, cuius pars maior antiquae religioni favebat, Symmachum cum aliis nobilibus ad principem mittendos censuit, qui rescissionem rescripti recens dati ab eo peterent. at senatores christiani per episcopum Romanum Damasum Ambrosio libellum contrarium obtulerunt, quem Gratiano traderet; qua ratione effectum est, ut legatis ne videndi quidem imperatoris copia fieret[206]. sed dii contemptum sui ulti sunt: iam anno sequente 383 violator religionum Gratianus a rebellibus occisus est[207] et per omnes imperii provincias, quae ab Apennino et Pyrenaeo meridiem versus extendebantur[208], fruges tam anguste provenerunt, ut ne cultoribus quidem ipsis, nedum urbi Romae sufficerent[209]. quae cum potentiam deorum offensorum apertissime prodere viderentur, partes gentilium in aula pueri Augusti denuo corroboratae principibus suis Vettio Agorio Praetextato et Q. Aurelio Symmacho summos in Italia honores, praefecturas praetorio et urbi, comparaverunt. magistratu inito inter d. 19 Ian. et 21 Mai. a. 384[210] Praetextatus decretum imperiale impetravit, quo cum praefectus

---

202) 283, 3 *honoraverat lex parentum Vestales virgines ac ministros deorum victu modico iustisque privilegiis; stetit muneris huius integritas usque ad degeneres trapezitas, qui ad mercedem vilium baiulorum sacra castitatis alimenta verterunt.* Ambros. epist. I 18, 3. 12. 13.

203) 282, 27 *agros etiam virginibus et ministris deficientium voluntate legatos fiscus retentat.* Ambros. epist. I 18, 16 *nemo tamen donaria delubris et legata haruspicibus denegavit: sola sublata sunt praedia.* — *praedia igitur intercepta, non iura sunt.*

204) 282, 18 *ut vittae earum capiti decus faciunt, ita insigne ducitur sacerdotii vacare muneribus. nudum quoddam nomen inmunitatis requirunt, quoniam paupertate a dispendio tutae sunt.* Ambros. ep. I 17, 4. 14; 18, 11.

205) 281, 8 *quis ita familiaris est barbaris, ut aram Victoriae non requirat!* Ambros. l. l. 9. 14; I 18, 1. 7. 10. 31.

206) 280, 22 *senatus — iterum me querellarum suarum iussit esse legatum. cui ideo divi principis denegata est ab inprobis audientia, quia non erat iustitia defutura.* 283, 32 *praestate etiam divo fratri vestro alieni consilii correctionem; tegite factum, quod senatui displicuisse nescivit. siquidem constat ideo exclusam legationem, ne ad eum iudicium publicum perveniret.* Ambros. epist. I 17, 10 *nam et ante biennium ferme, cum hoc petere temptarent, misit ad me sanctus Damasus, Romanae ecclesiae sacerdos iudicio dei electus, libellum, quem christiani senatores dederunt et quidem innumeri, postulantes nihil se tale mandasse, non congruere gentilium istiusmodi petitionibus, non praebere consensum; questi etiam publice privatimque, se non conventuros ad curiam, si tale aliquid decerneretur. — hunc libellum ego fratri clementiae vestrae direxi.*

207) Gratianum ira deorum interiisse imperium non heredibus legitimis sed tyranno relinquentem, innuit Symmachus, cum dicat: 283, 29 *eum religionum statum petimus, qui divo parenti numinis vestri servavit imperium, qui fortunato principi legitimos suffecit heredes.* Richter, *Das weströmische Reich* p. 592.

208) 124, 8 *quid enim spei reliquum est, cum provinciis Africanis nec ad victum tenuem frugum tritura responderit et adportata ex aliis terris semina vicinus annus expectet?* Ambros. epist. I 18, 19 *propterea nec adsueto cursu Nilus intumuit, ut urbicorum sacerdotum dispendia vindicaret, qui non vindicavit suorum?* haec de Africa et Aegypto; Gallias autem, Raetiam secundam, Pannonias, Liguriam, Venetiam uberem proventum dedisse, dicit Ambros. epist. I 18, 21.

209) 283, 6 *secuta est hoc factum fames publica et spem provinciarum omnium messis aegra decepit. non sunt haec vitia terrarum, nihil inputemus austris, nec rubigo segetibus obfuit, nec avena fruges necavit: sacrilegio annus exaruit. necesse enim fuit perire omnibus, quod religionibus negabatur. — quid tale provinciae pertulerunt, cum religionum ministros honor publicus pasceret? quando in usum hominum concussa quercus, quando vulsae sunt herbarum radices, quando alternos regionum defectus deseruit fecunditas mutua, cum populo et virginibus sacris communis esset annona?* 44, 6 *annus ubique ad famem proximus.* cf. 59, 7. Ambros. epist. I 18, 20 *esto tamen, si superiore anno deorum suorum iniurias vindicatas putant, cur praesenti anno contemptui fuere?*

210) Italia cum Africa et Illyrico illo tempore a duobus praefectis praetorio imperio collegiali rege-

urbi ornamenta operum publicorum Romae in usum privatum conversa conquirere et restituere iuberetur[211]), vel praecipue spoliatores templorum tenebantur. quo successu elati gentiles mox maiora temptarunt. nam aestate a. 384[212]) senatus consulto facto ab imperatore petierunt, ut lex illa Gratiani infirmaretur et religionibus urbis status antiquus redderetur. quam petitionem Symmachus praeclara illa relatione (3) prosecutus est, qua totum principis consistorium commovit (v. p. XVI). vicerunt quidem Ambrosii rationes et minae[213]) messe prospera adiutae, sed Symmachus et Praetextatus nihilominus favorem imperatoris retinuerunt, quin etiam alter eorum in annum sequentem consul designatus est, alter insidias, quas christiani in aula positi ei struxerant, summa cum gloria evitavit. nam inquisitione illa, quam de ornamentis operum publicorum instituere iussus erat, inimici eius abusi sunt, ut *christianae legis iniuriis vindicata fana* fingerent (295, 8) et ita invisum sibi magistratum perverterent. quod eis eo usque successit, ut Valentinianus edicto asperrimo publice in urbe proposito Symmachum increparet[214]) et omnes, qui fanorum spoliatorum causa in vinculis attinerentur, mitti

---

bantur, qui a. 383 ineunte Hypatius et Flavianus erant, a. 384 Probus et Atticus, quorum hic in una tantum lege commemoratur d. 13 Mart. a. 384 Cod. Theod. XIII 1, 12, ille in duabus, sed quarum subscriptiones corruptae sunt. altera enim Cod. Theod. VI 30, 6 *dat. VII kal. Nov. Mediolano post consulatum Merobaudis II et Saturnini* ideo admitti nequit, quia anni, qui suos consules habuerunt, nominibus praecedentium indicari non solebant, nisi primis mensibus, dum illi ignoti remanebant, (de Rossi, Inscr. christ. urb. Rom. p. XXVIII). itaque scribendum erit: *dat. VII kal. Nov. Mediolano Merobaude II et Saturnino coss.* (383) *accepta* . . . . *post consulatum Merobaudis II et Saturnini* (384). vitio contrario laborat subscriptio Cod. Theod. XI 13, 1 *dat. XIV kal. Febr. Mediolano Merobaude II et Saturnino cons.* (383), nam eo die, Flaviano et Hypatio praefecturam regentibus, Probo nullus locus relinquitur. scribemus igitur *post consulatum Merobaudis II et Saturnini*, cui emendationi id quoque opitulatur, quod hoc anno confusione rei publicae ex Maximi usurpatione orta consulum nomina in Italia usque ad mensem Aprilem vel etiam Maium ignota erant. v. de Rossi l. l. 338 *depositus* . . . . . *as Maias pos conss Me[robaude et S]aturnino vv cc.* Probus ergo post d. 19 Ian. 384, Atticus post d. 13 Mart. praefecturas deposuerunt. nomen Aventii, qui Symmachum in praefectura urbana praecessit (297, 12; 307, 29), in legum collectionibus non reperitur. Praetextati prima mentio fit d. 21 Mai. a. 384 Cod. Theod. VI 5, 2, Symmachi d. 29 Nov. a. 384 Cod. Theod. IV 17, 4 + XI 30, 44.

211) 295, 27 *suggestionibus viri excellentis et de re publica bene meriti Praetextati praefecti praetorio abusus existimor. quid, si ex illo decreto, quod probabiliter impetravit, necdum a me quaestio ulla temptata est?* — 295, 13 *sub occasione iustae inquisitionis, qua me cultum spoliatorum moenium investigare iussistis.*

212) Ambrosii epistula refutatoria secunda (I 18) paulo post messem anni 384 scripta est (20 *iam enim nec herbarum vulsis radicibus rusticana plebs pascitur* —, *sed operum laeta felicium, dum messes suas et ipsa miratur, explevit voti satietate ieiunium*), quod cum opusculum summa cum cura elaboratum certe non uno die confecerit praecesserintque illud ipsa relatio Symmachi atque refutatoria prima et omnes in consistorio deliberationes, senatus consultum, de quo praefectus urbi rettulit, aestatis initio factum esse debet.

213) Ambros. epist. I 57, 2 *dedi libellos imperatoribus duos, quibus significarem sumptus sacrificiorum christianum virum non posse reddere, — postremo si fecisset, aut non veniret ad ecclesiam, aut si veniret, futurum ut aut sacerdotem non inveniret aut inveniret sibi in ecclesia resistentem* (cf. ep. I 17, 13). *nec ad excusationem obtendi posse, quod esset catechumenus, cum non liceat etiam catechumenis sumptus idolis subministrare. lecti sunt libelli mei in consistorio. aderat amplissimus honore magisterii militum Bauto comes et Rumoridus, et ipse eiusdem dignitatis, gentilium nationum cultui inserviens a primis pueritiae suae annis. Valentinianus tunc temporis audivit suggestionem meam nec fecit aliud, nisi quod fidei nostrae ratio poscebat. adquieverunt etiam comites sui.* cf. p. XVI.

214) 295, 10 *neque enim serenum clementiae tuae animum sine his argutiis conpulisset sacro edicto populum convenire, ut asperioribus, quam pietati tuae mos est, litteris praefectum, quem sine ambitu legistis, argueres.* 295, 19 *credatur populo Romano, qui perennitatis vestrae admonitus edicto miratur in procinctu creditum, quod Roma nescit admissum.* 296, 5 *me munivit invidia, quae ad edicti necessitatem venerandi principis curam coegit.*

iuberet[215], simulque praeceptum, quod ante dederat, retractandum et mutandum reposceret[216]. vix iniuria inimici ardorem praefecti gentilis in suspicionem vocaverant, qua ansa fortasse in eum uti potuissent, nisi nimia festinatione causam perdidissent. nam cum edictum proponebatur, inquisitio nondum inchoata Symmachoque defensio facillima parata erat. quam cum officii sui adsertionibus ipsiusque episcopi Romani epistula confirmatam[217] in comitatum misisset, plenam victoriam de adversariis rettulit. in relatione (295, 20) enim scripserat: *omitto iniuriam praefecturae et conscientiae meae, quando eo processit insimulatio, ut vos quoque ipsos auctores honoris mei quadam reprehensione praestringat. nam qui summi loci iudices decolorant, sacri testimonii facilitatem videntur incessere. — paternum sequere, tuum tuere iudicium.* quibus verbis respondet constitutio data d. 28 Dec. a. 384: *Imppp. Valentinianus Theodosius et Arcadius AAA. ad Symmachum praef. urbi: Disputari de principali iudicio non oportet; sacrilegii enim instar est dubitare, an is dignus sit, quem elegerit imperator. si quis igitur iudicum fuerit repertus, qui supercilium suum principali aestimet iudicio praeferendum, quinque libras auri eius officium, nisi formam nostrae sanctionis suggesserit, decem ipse fisci viribus inferre cogatur*[218]. sed in ipso triumphi momento inter relationem emissam et responsum datum[219] religio antiqua propugnatorem alterum morte subita amisit et Symmachus iam solus christianorum odiis expositus de resistendi viribus desperans ipse missionem ab imperatoribus petebat[220]. qua denegata usque ad mensem fere Septembrem anni sequentis (385) in magistratu remansit[221] inimicorumque vires paulatim crescere sentiebat. quod primum apparuit magistratibus minoribus in urbe contra praefecti voluntatem creatis (Rel. 17), mox quaestione de debitis arcae vinariae ab Orfito praefecto urbi a. 357—59 contractis in heredes eius, id est in Symmachi uxorem, instituta (IX 150, Rel. 34), postremo vicario urbis et advocato fori urbani Ragonio Vincentio Celso aperte prae-

---

215) 295, 35 *sane laudabili viro episcopo denegante ullum e suis aut carcere aut vinculis adtineri et officio eadem suggerente ignoro, quos potissimum praeceperitis absolvi.*

216) 295, 33 *ut me perennitas vestra necessitate inquisitionis huius absolvat, cuius auctoritatem referri ad scrinia palatina iussistis. nam si tantum de me inprobis licuit extante praecepto, quid retractatis litteris non licebit?*

217) 295, 15 *respondeat litteris episcopi Damasi, quibus adsectatores eiusdem religionis negavit ullam contumeliam pertulisse. non magnopere officii mei praetendo responsa, a quo ideo quaesita est rerum fides, ne factum aliquod recordationem cognitoris effugeret: credatur eius legis antistiti, quae laesa simulatur.*

218) Cod. Theod. I 6, 9; de die et consulibus cf. Cod. Iust. IX 29, 2 ed. Krueger.

219) Praetextatus mortuus est in ipsa praefectura post consulatus designationem, quae anni parte posteriore celebrari solebat. cum igitur iam initio a. 385 alii praefecti praetorio per Italiam Neoterius et Principius in legibus codicis Theodosiani appareant, obitus eius anno praecedenti ascribendus est. in relatione autem, quam Symmachus de templorum spoliatorum inquisitione composuit, dicitur non *clarissimae et inlustris memoriae vir* sed 295, 27 *vir excellens et de re publica bene meritus*, quae formula in sollemni scribendi genere de homine mortuo usurpari non potuit.

220) 288, 28 *et ille quidem functus est lege naturae, nos vero socios animi sui vestrique iudicii tanto dolore confudit, ut otii remedium postulemus. sileo cetera, quae me non sinunt praefecturam ferre patienter: vel haec una consortis amissio iusta est ad impetrandam vacationem.* cf. p. 286, 3.

221) Nulla quidem lex post d. 28 Dec. a. 384 ad eum data superest, sed neque successor eius ante d. 11 Iun. a. 386 commemoratur. Cod. Theod. XIV 1, 2 + 3, 18. certum autem magistratus in annum 385 prorogati indicium praebet, quod senatus consultum de auro ad Valentiniani decennalia offerendo, quae d. 22 Nov. a. 385 celebrata sunt, eo referente factum est (rel. 13) et oblationes quoque pro parte ipse suscepit. 298, 20. cf. Herm. XVIII p. 152 et quae in capite ultimo ad ep. II 26 dicturus sum.

fecto refragantibus (Rel. 23). qui postquam annonae praefectum Symmacho amicum[222] vicarii iudicio persecutus est (297, 1), ipse in locum eius successit[223]; quod fortasse oratori quoque nostro causa fuit, ut in vitam privatam reverteretur. certe primis Octobris diebus in Campaniam profectus est, ibique mense Novembri remansit, dum Valentiniani decennalia in urbe celebrantur[224].

Magistratum igitur amiserat, sed dignationem conservabat. eloquentiae eius fama ita per totam Italiam celebrabatur, ut cum urbi Mediolanensi magister artis rhetoricae quaereretur, Symmacho electio inter candidatos committeretur[225]; senatus princeps iudicabatur[226], et quo in honore apud imperatores fuerit, ostendit evocatio, qua ad tertium Valentiniani consulatum accitus est (387)[227]. sed ex loco, quem obtinebat, summum ei periculum natum est. nam postquam Magnus Maximus Italiam invasit, panegyricum ei recitavit, quod pro dignitate, qua in curia utebatur, fortasse legatus senatus ad consulatum eius alterum (388) missus fecit. Valentiniano igitur in imperium restituto maiestatis crimine tenebatur, et in ecclesiam christianam profugus Leontii Novatianorum episcopi precibus Theodosii iudicio vix ereptus est. qui cum poenae ei gratiam fecisset, apologeticum cum laudibus conservatoris sui Augusti coniunctum scripsit[228].

Non diu offensa permansit, praesertim cum Symmachi consobrinus Flavianus post Maximum devictum iterum summum in aula locum adeptus esset. itaque Theodosio

---

222) 309, 6 *vir clarissimus praefectus annonae partium suarum diligens executor.*

223) C. I. L. VI 1759 *Ragonio Vincentio Celso v(iro) c(larissimo), a primo aetatis introitu in actu publico fideli exercitatione versato, cuius primaevitas, officio sedis urbanae advocationis exercito, fidem iunxit ingenio, prudentiae miscuit libertatem, ita ut nemo de eius industria nisi ille, contra quem susceperat, formidaret; cuius accessus aetatis amplissimi honoris et qui solet seniorib(us) provenire, ornamenta promeruit. nam rexit annonariam potestatem urbis aeternae ea aequitate, ut inter omnes, qui ad eum animo litigantis intrassent, parentem se plerumq(ue) magis his quam iudicem praebuisset. hinc etiam factum est, ut mensores nos Portuenses, quib(us) vetus fuit cum caudicariis diuturnumq(ue) luctamen, voti conpotes abiremus, ut utrumq(ue) corpus et beneficio se et victoria gratuletur adfectum. nam ut hoc esset indicio, iam posito magistratu statuam patrono praestantissimo testimonium gratulationis exsolvimus, cum res non adulatione privato set iudicio posito in otio et quiete reddatur. — dedicata VIII kal. Sept. Fl(avio) Timasio et Fl(avio) Promoto v(iris) c(larissimis) cons(ulibus).* cum igitur Celsus a. 389 non solum magistratum deposuerit, sed etiam decreto mensorum Portuensium post magistratum depositum facto statuam acceperit, post annum 385 praefecturam annonae iniisse vix potest. cf. C. I. L. VI 1760; XIV 173—175.

224) II 47. 48. 26; cf. cap. ultimum.

225) August. confess. V 23 *itaque posteaquam missum est a Mediolanio Romam ad praefectum urbis, ut illi civitati rhetoricae magister provideretur inpertita etiam evectione publica, ego ipse ambivi —, ut dictione proposita me probatum praefectus tunc Symmachus mitteret.* electio rhetoris Mediolanensis ad officium praefecturae urbanae minime pertinebat neque Symmacho praefecto sed tantum Symmacho oratori delata esse potest.

226) Socrat. V 14 ad a. 388 οὗτος γὰρ ὁ Σύμμαχος πρῶτος μὲν ἦν τῆς ἐν Ῥώμῃ συγκλήτου. ἐθαυμάζετο δὲ ἐπὶ παιδεύσει λόγων Ῥωμαικῶν.

227) III 52. 63.

228) Socrat. l. l. βασιλικὸν οὖν λόγον εἰς Μάξιμον ἔτι περιόντα γεγραφὼς καὶ διεξελθὼν τῷ τῆς καθοσιώσεως ἐγκλήματι ἔνοχος ὕστερον γέγονεν· διὰ τοῦτο δὴ δεδιὼς τὸν θάνατον τῇ ἐκκλησίᾳ προσέφυγεν. ὁ δὲ βασιλεὺς οὕτως ἦν περὶ τὸν χριστιανισμὸν εὐλαβής, ὡς μὴ μόνον τοὺς τῆς αὐτοῦ πίστεως ἱερεῖς ὑπερτιμᾷν, ἀλλὰ γὰρ καὶ Ναυατιανοὺς τὸ ὁμοούσιον φρονοῦντας ἀσμένως προσεδέχετο. Λεοντίῳ γοῦν ἐπισκόπῳ τῆς ἐν Ῥώμῃ τῶν Ναυατιανῶν ἐκκλησίας παρακαλοῦντι χάριν διδοὺς τὸν Σύμμαχον ἀπέλυσε τοῦ ἐγκλήματος. συγγνώμης οὖν ἀξιωθεὶς ὁ Σύμμαχος τὸν ἀπολογητικὸν λόγον εἰς τὸν αὐτοκράτορα Θεοδόσιον ἔγραψεν. ex commemoratione episcopi Romani suspicari posses, haec gesta esse, cum Theodosius Romae morabatur aestate a. 389, nisi ex Symmacho ipso disceremus, apologeticum ante mensem Februarium a. 389 scriptum esse 46, 16. cf. p. VI. Theodosium conservatorem suum vocat 52, 11.

in urbe agente aestate a. 389 cum Ricomere et Rufino comitibus eius orator amica consuetudine usus est[229]) et iam ad festa consularia anni 390 cum ab consule designato Neoterio[230]) tum ab imperatore ipso[231]) evocationes accepit; quas illo tempore certe non recusasset, nisi casus profectionem eius inhibuisset[232]). eodem autem anno ex itinere aliquo Romam regressus ipse designationem consulatus accepit[233]) autumnumque in praeparatione ludorum consumpsit[234]).

Consulatu inito (a. 391) in comitatum profectus est, ut Theodosio Augusto gratias ageret. paulo ante nova senatus legatio denuo restitutionem arae Victoriae poposcerat, cui Ambrosius fervore solito resistebat eo usque, ut vultum imperatoris, cum nutare videretur, aliquot diebus declinaret[235]). hoc tempore advenit Symmachus in consistorio panegyricum sollemnem habiturus, eaque occasione usus coram Augusto gentilium petitiones commendavit. quo audito imperator, qui iam episcopi auctoritati concesserat, tanta ira exarsit, ut oratorem raedae non stratae impositum eodem die in centesimum a Mediolanio miliarium perferri iuberet (vere a. 391)[236]). sed neque haec tam praesens vindicta gentilium animos fregit, qui iam anno sequente (392) ad Valentinianum intra Gallias constitutum legationem eadem de re miserunt neque tamen meliore cum effectu[237]).

Tota rerum condicio versa est, postquam Eugenius mense Maio a. 392 purpuram sumpsit. sed huius temporis memoria cautione editoris, qui Symmachi epistulas collegit, in corpore earum paene oblitterata est. una tantum res ex tenebris illis emergit, Q. Fabii Memmii Symmachi quaestura[238]), de cuius tempore nunc videamus.

Munus peractum est Flaviano superstite[239]), qui m. Septembri a. 394 diem obiit; itaque ultra Decembrem a. 393, quo mense ludi quaestorii celebrari solebant[240]), in

229) 88, 3 ad Ricomerem: *in suburbano praedio fovens otium sumpsi litteras tuas. cur enim Romae te discedente remanerem?* 95, 32 ad Rufinum: *sequor te litteris, quia mente et adfectione non desero; nec videor mihi cito haec arripere solacia, cum adhuc apud nos recens iucunditas tua vigeat.*

230) V 38.

231) III 85.

232) III 85; V 34. 38. ex his epistulis anxietas quaedam agnoscitur, ne iterum apud imperatorem offensionem incurrat.

233) II 62; V 15; cf. II 63.

234) II 64; V 15; IX 149. 153.

235) Ambros. epist. I 57, 4 *postea etiam clementissimo imperatori Theodosio coram intimavi atque in os dicere non dubitavi, cui intimata senatus legatione huiusmodi, licet non totus senatus poposcerit, insinuationi meae tandem adsensionem detulit et sic aliquibus ad ipsum non accessi diebus. nec moleste tulit, quia non pro meis commodis faciebam, sed quod et ipsi et animae meae proderat, in conspectu regis loqui non confundebar.* locus corruptus, sed cuius sententia satis intellegitur. quod Ambrosius dicit, non totum senatum poposcisse, eadem ratione accipiendum erit, quo I 17, 10, scilicet aliquot senatores christianos contradixisse.

236) Prosper, de promiss. dei III 38, 2 *cui* (scil. Theodosio) *Symmachus ille mirabili eloquio et scientia praeditus, tamen paganus, praeconio laudum in consistorio recitato, subtili arte, qua valuit, aram Victoriae in senatu restitui christiano, ut noverat, principi intimavit. quem statim a suis aspectibus pulsum in centesimo lapide raedae non stratae inpositum ea die manere praecepit.* haec propter partes, quas Ambrosius in gentilium petitione impugnanda agebat, Mediolanii facta esse praesumpsi, ubi Theodosius primis a. 391 mensibus consistebat. cf. p. VI.

237) Ambros. epist. I 57, 5 *iterum Valentiniano augustae memoriae principi legatio a senatu missa intra Gallias nihil extorquere potuit; et certe aberam nec aliquid tunc ad eum scripseram.*

238) Memmii quaestura commemoratur II 46. 76—78. 81; V 20—22. 46. 49. 59. 62; VII 76; IX 117. 119. 120.

239) 66, 23 ad Flavianum: *filius noster Symmachus peracto munere candidato offert tibi dona quaestoria.*

240) C. I. L. I p. 407. cf. Symm. IX 125.

tempore eius definiendo procedi nequit. at contra Symmachus in epistula scripta a. 396 aut 397 dicit, se proxime ludum gladiatorium instruxisse (141, 23); idem igitur annus 393 ultimus est, de quo vi vocis *proxime* non prorsus sublata cogitari possit. quocum conveniunt, quae praeterea de quaestura illa innotuerunt. nam Symmachus apparatum ludorum instruebat, cum Paternus et Magnillus iudices provinciarum erant[241]), quorum alter sine dignitate praescribitur legi Cod. Theod. X 19, 14 datae d. 16 Mart. a. 393, alter vicarius Africae legi Cod. Theod. X 17, 3 datae d. 19 Iun. a. 391, acceptae d. 13 Ian. a. 392.

Huic tempori filiae quoque nuptias, quibus Symmachus cum Flaviano consobrino artius adfinitatis vinculum constrinxit, cum aliqua probabilitate adscribi posse, supra iam vidimus[242]). Flavianus, acerrimus partium Eugenii dux et tum praefectus praetorio per Italiam, summa in aula tyranni potestate fruebatur, quare et filius eius ad praefecturam urbanam promotus est et Memmii Symmachi quaestura donis imperatoris adiuta et aucta[243]). sed postquam copiis Occidentalibus ad fluvium Frigidum victis Flavianus maior occubuit, minor praefecturae honorem amisit, potentia brevis in summum periculum conversa est; quod ut declinaret, Nicomachus minor exemplum soceri secutus (v. p. LVII) in ecclesiam christianam confugit plenamque Theodosii veniam impetravit quamvis ea condicione, ut fidem mutaret[244]). ita non solum capitis discrimen evasit, sed etiam bona paterna recuperavit[245]) soloque honore, quem a tyranno acceperat, privatus est[246]).

Symmachus primis post consocerum mortuum temporibus litteris scribendis abstinuit, cum maerore impeditus[247]), tum quia gratiae suae diffidebat[248]). sed postquam

---

241) 141, 2 ad Paternum: *quapropter quaeso te, ut venatorum potissimos auctoritate iudicis et fratris amore concedas.* 130, 1 ad Magnillum: *et ipse salva iudiciaria existimatione curam mihi religiosi, ut soles, fratris exhibeas.*

242) Inter sportulas, quae festis nuptialibus peractis amicis distributae sunt, diptychon quoque illud fuit, cuius pars altera inscripta: *Nicomachorum* Parisiis, altera inscripta: *Symmachorum* Londinii servatur, nisi forte ad matrimonium Memmii Symmachi cum Galla pertinet. *Meyer Spirensis, Zwei antike Elfenbeintafeln der Kgl. Staatsbibliothek in München. München 1879 p. 61 et 80.*

243) 57, 13; 66, 26; 137, 19.

244) August. de civ. dei V 26 de Theodosio loquens dicit: *inimicorum suorum filios, quos non ipsius iussus sed belli abstulerat impetus, etiam nondum christianos ad ecclesiam confugientes, christianos hac occasione fieri voluit et christiana caritate dilexit nec privavit rebus et auxit honoribus.* haec omnia Flaviano conveniunt, nisi quod non a Theodosio ipso, qui paucos tantum menses victoriae supervixit, sed a filio eius honoribus auctus est.

245) August. l. l. Symm. 104, 22 *integrata per indulgentiam bona.* 99, 4 *praemiserat alia exempla clementiae receptus caelo principum parens et Flaviano meo multa casibus detracta reddiderat.* cf. 100, 6; 115, 16.

246) 205, 23 *inciderat in tyranni beneficium iudicio bonorum temporum reservandus et praestitit illi amissio praefecturae, quod mutavit auctorem.* 98, 30 *cum illo honor amissus revertit in gratiam.* 99, 3 *maius quiddam est honorem restituere quam dedisse.* 202, 18 *integratum honorem.* hac de causa in titulo fori Traiani C. I. L. VI 1783 dicitur *praefectus urbi saepius* formula ceteroquin inaudita, quia Flaviani filius, cum inscriptionem conciperet, numerum praefecturarum vero minorem ponere noluit, integrum non ausus est; at codici Liviano, qui intra domus parietes asservatus extraneorum oculis subtractus erat, *ter praefectus urbis* subscripsit (v. adn. 181) honore, quem tyrannus in eum contulit, inter reliquos computato. de Rossi, *Annali dell' Inst. XXI p. 314.*

247) 237, 29 *fortunae telo graviter sauciatus nunc primum epistulae maesta verba committo.* 257, 25 *credo miraris, quod adhuc crudo fortunae meae vulnere silentium ruperim.*

248) 255, 13 *soleo amicitias optimorum primus expetere: nunc fortunae meae inclinatio, ne praevenirem,*

genero absoluto Flaviani maioris memoria restituta, quin etiam oratione Theodosii ad senatum missa summis laudibus celebrata est[249], ipse quoque fiduciam sui recepit et officiis familiaribus tanto diligentiorem operam impendit, quanto magis in ancipiti illo rerum statu amicorum opibus indigebat. et cum alioquin rerum natura sit, ut epistulis post auctoris obitum collectis et editis maxima ex ultimis temporibus copia supersit, bes fere totius corporis annis octo 395—402 scripta est. cuius chronologia ut firmis fundamentis insistat, primum de locis verba facturi sumus, in quibus Symmachus tum versatus est.

Arabiana. 170, 19 ad Flavianum: *ipsi in Arabiana domnae filiae meae expectamus adventum; licet te etiam, decus nostrum, d i e r u m s o l l e m n i u m ratio confestim spondeat adfuturum.* si dies sollemnes de festis aliquibus a Flaviano celebrandis interpretemur, de eo potissimum itinere cogitandum erit, quem a consule designato Theodoro evocatus hieme a. 398 suscepit (v. infra). nam Mediolanium e Campania petiturus Romam quoque adire debebat. de Arabiana cf. adn. 117.

Baiae. Bavli. aestate a. 396 v. Formiae 3.

Capva. m. Novembri a. 396 v. Formiae 3.

Cora. inter villas, quas Symmachus a. 398 incipiente frequentavit, Corana quoque nominatur. v. adn. 278.

Cvmae. aestate a. 396 v. Formiae 3.

Formiae. 1) 152, 5 *ipse Formiis adhuc residere constitui, ut m i t i g a t i s a u t u m n i a e s t i b u s ad suburbana concedam. neque enim temporis mei ratio patitur, ut communem patriam maestus ingrediar.* nullus his annis Symmachi maeror innotuit, quo urbis oculos declinare coactus sit[250], praeter Flaviani mortem, cuius nuntius, cum Eugenius d. 6 Sept. a. 394 victus sit[251], *autumni aestibus* ut cum maxime ferventibus Formias perlatus esse debet. et una cum Flaviano filio, qui annos 394—398 maiore ex parte in Campaniae villis consumpsit, Symmachum ruri fuisse constat, antequam patris hereditas inter illum fratremque eius divideretur[252].

2) 144, 22 *commendastis mihi vetus iudicium meum, qui ea de litoris Formiani gratia et salubritate sentitis. — opto in illo sinu agere vobiscum, q u o d r e s t a t a e s t a t i, ut et locus mihi p r a e s t e t v a l e t u d i n e m et vos animi voluptatem.* 174, 28 *fuit ani-*

---

effecit. tribuenda est igitur venia tarditatis non neglegentiae sed maestitudini meae et bono omine familiaritas copulanda, cui auspicium fortunatius praestitisti.

249) 153, 2 ad Flavianum minorem: *vivat modo et in patris celebri memoria solacium tuum et in tua salute paterna reparatio.* C. I. L. VI 1783 *bono nobiscum, p(atres) c(onscripti), [faustoque] omine intellegitis profecto, quidquid in restitutionem pr.m...inis inlustris et sanctissimae aput omnes recordationis Flaviani senio[ri]s adimus, divi avi nostri* (scil. Theodosii) *venerationem esse, si eum, quem 'vivere nobis servariq(ue) vobis' — quae verba eius aput vos fuisse pleriq(ue) meministis — optavit, sic in monumenta virtutum suarum titulosq(ue) revocemus, ut quidquid in istum caeca insimulatione conmissum est, procul ab eius principis voto fuisse iudicetis.* cf. Ambros. de obit. Theod. 4 *qui etiam iis, qui in se peccaverant, doluit, quam dederat, periisse indulgentiam.*

250) Cf. adn. 247. 248 et p. 103, 10; 152, 10; 255, 25.

251) Socrat. V 25.

252) 158, 30 ad Flavianum minorem: *in eo autem, quod vos d i s c e s s u s n o s t e r excruciat, habitum meae mentis agnosco; sed adhuc desideriis mutuis praestat suadere patientiam quam paenitendum aliquid per inbecillitatem adfectionis ordiri. mox cum germanus tuus de proximo, ut ais, speratus adfuerit, et felicem vobis et necessarium reditum dividendae inter vos communionis causa praestabit.*

mus Fundos praeterire, si vos Formias accessisse didicissem; postquam aliter evenit, partiri iter placuit ad minuendum laborem. erit igitur in arbitrio Fortunae ratum facere, ut a. d. V kal. Aug. Formiana sede recreemur[253]. Symmachus igitur valetudinem graviorem perpessus mense Iulio exeunte ad sinum Formianum proficiscitur, ut vires refoveat. morbi tempus duabus evocationibus consularibus definitur: de altera, quam ad Theodori consulatum acceperat, scribit orator sub finem anni 398: 155, 26 *mihi quiescere et domi manere sententia est post anni superioris laborem;* in altera causas excusationis hoc modo exponit: 154, 28 *nam fractam valetudinem meam nostis, et unici mei solitudinem contemplamini, et eruptiones fluminum usque ad metum diluvii comperistis, pontium quoque ruinas et montium labes apud vos, ut arbitror, fama non tacuit.* de consulatibus Olybrii et Probini a. 395[254] atque Attici a. 397[255], qui Romae fasces sumpserunt, sermo esse hic non potest, neque de Stilichonis a. 400, ad quem Symmachus profectus est; annus 401 eo excluditur, quod oratoris filius tum praeturam gessit, quae cum inter manendi causas vel primum locum obtinere debuerit, hic tacetur; epistula, qua evocationi Theodori consulis a. 399 respondit, adhuc superest (V 5), sed neque de Symmachi fracta valetudine neque de Tiberis inundatione verbum in ea reperies; initium anni 402 Mediolanii celebrari nequivit propter periculum incursionis Gothicae. restant Honorii consulatus tertius et quartus annorum 396 et 398, inter quos electio haud difficilis est, cum urbem paulo ante bellum Gildonicum (397) eluvione gravissima vexatam esse constet[256]. ergo iter Formianum utriusque epistulae testimonio anno 397 adsignandum est. reditum autem in urbem orator noster idibus Octobribus ingredi destinavit[257] neque quidquam obstat, quominus eum in proposito mansisse credamus.

3) Formiae. Cvmae. Pvteoli. Baiae. Bavli. Neapolis. Capva. 151, 6 *Formianum litus accessimus. hinc Puteolos mox petemus. grave est enim sub auribus iudicis Baiarum adpetentiam confiteri.* cf. 196, 20. 221, 20 *principium voluptatum de Formiano sinu nascitur. — adfuerunt pignora mea, quorum cupiens nostra urbe processeram. — illorum dehinc arbitratu legi oram, quae Formias et Cumanum litus interiacet. nunc mutuis invitationibus aut in Baulos aut in Nicomachi Gaurana migramus.* 183, 26 *ad Neapolitanam provectus oram litteras sumpsi, quibus nos in adventum tuum Bais residere iussisti.* cf. 186, 26. 269, 18 *a. d. VI kal. Nov. quaestoriae editionis exordiis interesse me praecipis. huius evocationis litteras ante biduum temporis praestituti circa Neapolim sumpsi.* 223, 16 *quamprimum Neapolim petitu civium suorum visere studeo. illic honori urbis religiosae intervallum bidui deputabo. dehinc,*

---

253) Cf. 175, 20; 181, 27; 182, 4; 185, 17; 244, 22.

254) Claud. de cons. Ol. et Prob. 226 sqq.

255) VII 30 *Symmachus Attico: Est quidem mihi ruris otium voluptati, sed antiquiorem tui iudico voluntatem; quare officiis consularibus, si fors dictum iuvet, spectator et conviva non deero. vale.* non otium profectioni, sed ruris otium urbi opponitur; non igitur itinere longiore, sed tantum reversione properata opus erat, ut Symmachus officiis consularibus interesse posset.

256) Claud. de bell. Gild. 39 *quid referam — fluvium per tecta vagum summisque minatum collibus? ingentes vexi submersa carinas remorumque sonos et Pyrrhae saecula sensi.*

257) 197, 22 *quod si etiam reditus nostri tempus inquiritis, ad idus Octobres legere iter, si dicto Fortuna adsit, optamus.*

si bene destinata dii iuverint, Capuano itinere venerabilem nobis Romam laremque petemus. cf. 265, 19; 232, 3. 215, 7 *diebus pauculis etiam nunc morari Capuae destinavi; dehinc mutationibus vicinorum locorum totum hunc mensem cupio producere, atque ita, si dii iuverint voluntatem, relegere Appiam constitui, antequam itineris crescant molestiae accessu hiemis.* tertium hoc iter Campanum Symmachus post magnam famem hiemis 395/6 vere aut aestate incipiente suscepit[258]; aestatem inter Puteolos et Baulos mansit, d. 25 Octobris Neapolim venit ibique biduum moratus Capuam petiit, unde post aliquot dies profectus mensem Novembrem integrum in itinere Romam versus consumere destinavit. in urbem paulo ante kalendas Ianuarias anni 397 pervenit, ut auspiciis consularibus Nonii Attici interesset. v. adn. 255.

FVNDI. mense Iulio a. 397 v. Formiae 2.

GAVRANVM. aestate 396 v. Formiae 3.

LAVRENTVM. 1) 255, 24 *haec interim de quarto Latinae viae mox agrum Laurentem petiturus emitto. est enim familiare maerentibus animi curas migratione discutere.* hunc Symmachi luctum si ad Flaviani mortem referamus, epistula ultimis a. 394 mensibus scripta erit. convenit, quod in litteris e rure Formiano missis se in suburbana iturum esse dicit, ne patriam maestus ingrediatur. v. Formiae 1.

2) 113, 24 *idem nunc de otio meo, quae velis nosse, narrabit, nam me in silvis Laurentibus continatus est rurali inhaerentem quieti. quid enim magis adsectandum est mihi, sarcienti nonnumquam valetudinem, declinanti saepe turbas, litterarum semper innocentiam diligenti?* cf. 180, 26; 184, 14. et valetudo Symmachi fracta et turbae urbanae autumnum anni 397 indicant, quo tempore bello Gildonico instante urbs fame laboravit et orator morbi reliquias rure suburbano sanabat[259].

MEDIOLANIVM. 1) 220, 18 *mihi Flaminia emetienda est ad novos fasces generosi consulis evocato.* 109, 14 *Mediolanium te idem, qui me, consul acciverat. speravi, quod nos in unum votiva causa conduceret.* cf. 114, 32; 145, 30; 177, 25; 178, 19. 28; 197, 10; 237, 15. annis 395—402 in Occidente sex consules privati fuerunt, Olybrius et Probinus a. 395, Atticus a. 397, Theodorus a. 399, Stilicho a. 400, Vincentius a. 401. ex his Olybrius, Probinus, Atticus Romae fasces sumpserunt, Theodori evocationem Symmachus recusavit (v. adn. 254 sqq.); restant Stilicho et Vincentius, sed cum oratorem kalendis Ianuariis a. 401 in urbe praetoriis filii auspiciis interfuisse constet, haec quoque dubitatio tollitur[260]. mense Decembri a. 399 iter ingressus esse videtur, ut ante

---

258) 105, 9 *post urbis nostrae exitiabilem famem re frumentaria in tranquillum redacta oram Campanae regionis accesseram.*

259) Cf. 166, 20 *urbis negotia nec vacat scire nec libet scribere; animus enim morbo corporis occupatus rebus alienis curam nescit intendere. unum hoc scio, de seditionibus nuntios esse mentitos. — haec ad nos, si qua dolorum intercapedo admittit officia visentium, pari omnium sermone perveniunt.* quod Symmachus urbis negotia ex narrationibus tantum visitatorum cognovit, non Romae sed neque procul ab urbe eum tum positum fuisse monstrat. cf. 162, 6 *in suburbano dego secessu. nam et urbanarum taedet molestiarum et villae autumno commodae iucunda instauratione delector. praeterea frequentiam mihi, quae sola Romae honorabilis iudicatur, amicorum praestat adventus.*

260) Cf. 109, 16 *nunc peractis super omnium magnanimitatem consularibus festis Romam revertor, quo se amplissimus magistratus venturum protinus genero adstipulante promisit.* gener, cuius voluntati socer obsequitur, nullus alius esse potest, quam Honorius, qui a. 397 Stilichonis filiam duxerat; hunc autem processum consularem duplicem, alterum Mediolanii, alterum Romae, celebrasse, ex Claudiani carminibus in

kalendas Ianuarias Mediolanium perveniret, ibique ad medium fere mensem Februarium a. 400 permansit[261]).

2) Occasionem, quae Symmachum iterum Mediolanium perduxit, enarrat VII 13: *iter meum famae varietas retardavit. nam dum exploro tuta et longitudinem viae dierum interpositione distinguo, tandem sextum kalendas Martias Mediolanium per Ticeni longinqua perveni. nunc laborem meum domini et principis nostri blandus sermo solatus est. spero etiam legationem brevi in notitiam divini principis perferendam; siquidem vir cuncta praecelsus, cui primas partes causae publicae noster ordo mandavit, mox cum praesidiis validissimis adfore nuntiatur.* cf. 101, 11; 102, 13; 151, 12. 22. 28; 180, 15. senatus legationes illo tempore plerumque ita instructae erant, ut pars legatorum ex urbe missa partem alteram ex aulae summatibus electam in comitatu de mandatis ordinis certiorem faceret sibique, si consentiret, adiungeret et primas partes causae orandae ei imponeret[262]). eodem modo Symmachus simul cum Stilichone legationem suscepit[263]), cuius annus ex eo agnoscitur, quod *dum explorat tuta*, recto itinere Mediolanium ire ausus non est; quod enim periculum legato senatus ad Augustum misso imminere potuit, nisi hostes vias occupassent? primum autem bellum, quod Honorio imperium tenente intra Italiam exarsit, Gothorum irruptio erat, qui d. 18 Novembris a. 401 ex Alpibus Iuliis descenderunt, aestate vel autumno a. 402 in Illyricum repulsi sunt[264]). et hostem, quem Symmachus evitavit, ex oriente venisse, circuitus per Ticinum, i. e. occidentem versus, factus docet. Stilichonem apud Honorium non repperit, quia ut exercitum adduceret, in Raetias profectus erat[265]), sed *cum praesidiis validissimis adfore* tum nuntiabatur. anni denique tempus huic bello convenit, nam cum Gothi hieme Mediolanio appropinquassent[266]) et pugna Pollentina d. 6 April. commissa esset[267]), circa d. 24 Febr. Stilichonis adventum ab imperatore expectatum esse, ratione assequeremur, nisi Symmacho teste uti liceret.

Neapolis. d. 25 et 26 Octobris a. 396 v. Formiae 3.

Ostia. 1) Symmachum eo morbo, in quem aestate a. 397 incidit, non in urbe afflictum esse, docet epistula autumno eiusdem anni ad Florentinum scripta: 116, 22 *purgas, quod hucusque siluisti. communis haec culpa est. nam me quoque ab tali commercio diu infirma valetudo revocavit. inhorruisse te puto, postquam de me cognitu amara*

---

consulatum Stilichonis agnoscitur, quorum libri priores in festis Mediolanensibus, tertius in urbanis recitatus est.

261) 177, 25 *circensium sollemnitati consularis magnificentia satisfecit; ludorum adhuc et muneris splendidissimae imminent functiones, quibus ante Februarias nonas, ut opinamur, inpletis iter ad nostra relegemus.* 178, 19 *accessit peregrinationi nostrae largior dies ex conperendinatione ludorum, quos pluviarum interventus retardat.*

262) 159, 22 *nam principio Postumianum et Pinianum duobus aulae summatibus iunxit electio.*

263) 101, 9 ad Stilichonem: *cum sublimi excellentia tua legationem mihi amplissimus ordo mandavit. — pervectus igitur ad comitatum domini et principis nostri Honorii in notitiam magnificentiae tuae deferre non distuli adventus mei causam.*

264) *Die Zeit der Schlachten bei Pollentia und Verona. Forschungen zur deutschen Geschichte XXIV, Heft I.*

265) Claud. de bell. Pollent. 319—468; de VI cons. Hon. 459.

266) Claud. de VI cons. Hon. 443. *iam Ligurum trepidis admoverat agmina muris tutior auxilio brumae, quod gentibus illis frigore consueti favet inclementia caeli.*

267) Oros. VII 37, 2. cf. Chronogr. a. 354 ed. Mommsen p. 626.

legisti. redi in habitum animi laetiorem: diis quippe auctoribus sanitatem refovi. nam praefectus urbi de tanto summi senatoris periculo certe non litteris instruendus fuisset, si res paene sub oculis eius acta esset. ubi autem orator tum fuerit, ipse dicit in epistula ad Flavianum, quam paulo ante morbum illum scriptam esse, suo loco probabo: 155, 6 *redditae sunt nobis litterae vestrae cum in Ostiensis viae septimo degeremus.*

2) vere a. 398 v. Roma 7.

3) autumno a. 398 v. Roma 7.

Praeneste. vere a. 397 v. Tibur.

Pvteoli. aestate a. 396 v. Formiae 3.

Roma. 1) 108, 30 *mihi Romae iugis est statio et maior nunc causa residendi, ex quo me viri excelsi germani tui praesentis et cura retinet et iuvat gloria.* Florentinus, Protadii frater, de quo sermo est, praefectus urbi factus est inter d. 6 Iul. et 14 Sept. a. 395. his autem verbis indicari videtur, iam aliquot temporis antequam magistratum iniret, Symmachum in urbe fuisse, quod aliae litterae confirmant. nam paulo post Flaviani maioris memoriam restitutam (autumno 394 aut hieme 394/5) iam de minoris praefectura urbana hominum iudicia colligebat et ad generum mittebat, quod nisi Romae aut in suburbano positus non potuit (VI 1).

2) Autumno eiusdem anni rus secessit[268], sed Florentini litteris revocatus ad idus Novembres reditum pollicitus est[269] totamque hiemem 395/6 in urbe remansit[270]. notitiam legis de Rufini bonis publicandis, quae d. 13 Febr. a. 396 Constantinopoli data est, Romae accepit[271]; itaque non ante mensem Aprilem in Campaniam profectus esse potest.

3) Mense Decembri a. 396 reversus est, ut festa Attici consularia celebraret, quae cum usque ad Februarium fere extendi solerent, anni 397 initio secedere ei non licuit. v. adn. 255.

4) Primis Iunii a. 397 diebus ex urbe ad generum scribit[272].

5) Circa idus Octobres a. 397 larem Caelium repetivit, sed paucos dies ibi remansit[273]. v. Formiae 2.

6) Hieme a. 397 incipiente[274] senatus consulto de Gildonis criminibus interfuit[275]. eodem fere tempore valetudinis reficiendae causa Etruscos vapores aditurus erat, turbis autem urbanis, quae bellum Gildonicum comitabantur, retentus est[276]. sed post

---

268) 159, 25 *hinc orta certatio* (in senatu) *usque ad nefarias pugnas me absente processit. — sed dirimendas partium quaestiones meo dicuntur detulisse iudicio.*

269) 116, 3 *restat, ut tibi reditum meum sub quadam curiae invitatione poscenti pauca respondeam. ad idus Novembres, modo eventus adiuvet destinata, recurrere in conspectum vestrum paramus.*

270) VI 18. 21. 15. 12. 14. 26; IV 18. 21.

271) VI 14.

272) 168, 1 *hortor igitur, ut scripto eius evocatus digneris adcurrere ante senatum, qui idibus Iuniis erit.*

273) 181, 27 *proxime de Formiano sinu regressus in larem Caelium domo iamdiu abesse te conperi. datum mox negotium est Theophilo communi amico et nunc itineris mei socio etc.* itaque *proxime* reversus novum iter ingressus est.

274) Claud. de bell. Gild. 16 *quem veniens indixit hiems, ver proterit hostem.* 66 *hanc quoque nunc Gildo rapuit sub fine cadentis autumni.*

275) IV 5 *veniet in manus tuas, quid pronuntiaverim.*

276) 187, 23 *plerumque fors disposita conturbat: quod nunc mihi usu venit, qui Etruscos vapores salubritatis causa adire non potui rebus retentus urbanis.*

Africam receptam mense Martio in villam Vaticanam se contulit usque in kalendas Apriles a. 398 ibi moraturus, neque tamen munera senatoria in urbe neglexit[277]. ita *modo abscessu modo reditu variavit locorum distinctionem*[278], usque dum populi seditione Roma pulsus est.

7) Paucos dies in praedio Ostiensi moratus in urbem reversus est[279] totumque annum 398 ibi mansisse videtur, nisi quod autumno Ostiam ad nuptias amici[280] et hieme in Arabianam profectus est. certe et aestate, cum milites de Gildone victores ex Africa revertebantur[281], et autumno hiemeque, cum evocationes ad Theodori consulatum adferebantur[282], Romae erat. cum autem hoc anno praeparatio praeturae filii inciperet, quae nisi in urbe ipsa instrui non potuit[280], paene quadriennium continuum a. 398—401, quod ea in re consumptum est, Symmachus Romae permansit, quae assiduitas semel tantum evocatione Stilichonis interrupta est. itaque ne una quidem epistula ex innumeris illis, quae praeturam Memmii spectant, alius loci indicia prae se fert, ita ut ne in suburbanum quidem orator secessisse videatur.

8) Ex legatione vere a. 402 Romam reversus est[283] ibique diem obiisse videtur.

Tibvr. 182, 27 ad Attalum: *Villa Tiburs, quae proxime in ius tuum venit, maioris ingenii praedicatorem requirit: ego tamen linguae modicus, ut potero, verbis honorem loco faciam.* haec scripta sunt ante autumnum a. 397, nam Attali rus Tiburte, quod hoc loco proxime in ius eius venisse dicitur, iam commemoratur, cum Symmachus valetudine recuperata Formiis in urbem et paulo post in villam Laurentem profectus est, sed tum etiam ea ratione praedicatur, quae possessioni recenti maxime conveniat[284]. cum praeterea omnes ad Attalum epistulae, quorum tempus definiri potest, ultimis Symmachi annis scriptae sint, de hac quoque idem statuendum erit, et quando de unoquoque fere huius temporis mense constat, ubi tum Symmachus versatus sit, excepto vere a. 397, huic secessum Tiburtem assigno. quod si verum est, Praenestinum quoque oratoris otium, quo Flaviano socio usus est[285], haud multum ab illo removendum erit; nam Symmachi gener, cum plerumque in Campania resideret, tamen socero Tibure agenti proximus erat, utpote qui convivii natalicii copias ad eum tum mittere posset[286].

---

277) 169, 23 *ipsi post legatorum profectionem rus Vaticanum, quod vestro praedio cohaeret, accessimus, et si nihil disposita conturbet, in Apriles kalendas villae otio defruemur.* 183, 6 *urbanas turbas Vaticano, in quantum licet, rure declino, et tamen, si quando in coetum vocamur, ad obsequium consilii publici pedem refero.*

278) 170, 26 *quare ut possumus modo abscessu modo reditu variamus locorum distinctionem. testimonio est haec epistula suburbano agro tantisper emissa, quam de Corano nostro, si nihil disposita turbaverit, alia consequetur.*

279) 172, 6 *paucis a patria diebus afuimus, et theatralibus ludis reditum nostrum suffragia civium poposcerunt. nos tamen etiam nunc suburbanum viae Ostiensis incolimus recursum tantisper morantes, ne preces expectasse videamur.* tempus secessionis definitur epistulis ad praefectum urbis eius anni Lampadium datis, quae de eadem re loquuntur VIII 63. 65.

280) 163, 7 *ipsi haec de nuptiis Ostiensibus, ad quas nos viri inlustris Sallustii filius iunior evocavit, contulimus in paginam, sed continuo ob ludorum praeparationem Roma repetenda est.*

281) VII 38.

282) VI 10. 30. 35. 36.

283) IV 13; V 94. 96.

284) 180, 25 *si te superbum Tibur explevit, Laurentibus silvis amoena commuta.* cf. 181, 29; 182, 9.

285) VII 35.

286) 176, 16 *omnes ad nos natalicii convivii copias transtulistis. — nobis Tiburnis aura blanditur.*

TICINVM. mense Februario a. 402. v. Mediolanium 2. integrum igitur Symmachi itinerarium inde a Flaviani maioris morte hoc erit:

Formiis, autumno a. 394.
Laurenti, autumno a. 394.
Romae, a hieme a. 394 usque in autumnum a. 395.
In suburbano aliquo, autumno a. 395.
Romae, inde a d. 13 Nov. a. 395 minimum usque ad mensem Aprilem a. 396.
Formiis, vere a. 396.
Cumis, Puteolis, Bais, Baulis, aestate et autumno a. 396.
Neapoli, d. 25 et 26 Oct. a. 396.
Capuae, ultimos Octobris dies a. 396.
In itinere Capua Romam, mensem Novembrem a. 396.
Romae, inde a mense Decembri a. 396 minimum usque ad Februarium a. 397.
Praeneste, vere a. 397.
Tibure, vere a. 397.
Romae, mense Iunio a. 397.
In Ostiensis viae septimo, aestate a. 397.
Fundis, mense Iulio a. 397.
Formiis, inde a d. 28 Iulii usque ad d. 15 Octobris a. 397.
Romae, mense Octobri a. 397.
Laurenti, mense Octobri et Novembri a. 397.
Romae, inde a mense Novembri a. 397 usque ad mensem Martium a. 398.
In Vaticano, mense Martio a. 398.
Modo Romae modo in suburbanis, mense Aprili a. 398.
In Ostiensi, vere a. 398.
Romae, inde a vere usque in autumnum a. 398.
Ostiae, autumno a. 398.
Romae, autumno a. 398.
In Arabiana, hieme a. 398.
Romae, inde a hieme a. 398 usque ad hiemem a. 399.
Mediolanii, inde a mense Decembri a. 399 usque ad mensem Februarium a. 400.
Romae, inde a mense Martio a. 400 usque ad initium a. 402.
Ticini, mense Februario a. 402.
Mediolanii, inde a d. 24 Februarii a. 402.
Romae, vere a. 402.

His expositis rerum gestarum ordinem persequemur.

Capitis discrimen a Symmachi genero Theodosii clementia averterat, sed gravia nihilominus incommoda remanebant. quoniam enim omnis magistratus aut a tyranno collatus aut sub tyranno gestus pro usurpato in fraudem rei publicae habebatur, emolumenta eius nomine accepta a fisco ut indebita reposci solebant, ea autem, quae Flavianus praefectus praetorio per annos tres consecutus erat, ad tantam summam accreverant, ut ab heredibus filiis repetita rem familiarem eorum si non evertere, certe gravissimo damno afficere deberent. Symmachus igitur de ea re a. 395 ad Florenti-

num tum quaestorem et fratrem eius Protadium scripsit[287], sed usque ad initium anni 396 non impetravit[288]. paulo tamen post Felici, qui Florentino successerat, pro beneficio aliquo eo intercedente in proximos suos collato gratias agit, id quod ad remissionem debiti referendum esse videtur[289]. praeterea tempus illud, quo gratia Nicomachorum apud summos iudices minimum valitura esse videbatur, ab omnibus observatum est, qui litium privatarum ansas in eos habere se crederent, ita ut socero interveniendi occasiones non deessent[290]. quibus curis privatis publicae accesserunt.

Gildo comes et magister utriusque militiae per Africam, quamquam in magno inter Occidentem et Orientem bello neutri parti totum se addixerat, Eugenio tamen plus favit largasque copias Romam misit, ita ut sub Flaviani minoris praefectura nulla in urbe inopia sentiretur. sed post Theodosii victoriam classes annonarias retinere coepit, id quod urbs iam sensit, cum Symmachus hieme a. 394/5 in ea agebat. quarum difficultatum culpam et in urbe et in aula in praefectos collatam esse cum ex oratoris verbis[291] tum ex crebris eorum mutationibus perspicitur. nam Basilio, qui Eugenio mense Septembri a. 394 debellato magistratum ante Octobrem iniisse non potest, inter d. 5 Mart. et 21 Apr. a. 395 successit Andromachus[292], Andromacho inter d. 6 Iul. et 14 Sept. Florentinus[293], qui honorem quidem summa cum laude gessit et plus quam duos annos retinuit, sed fami obviare non potuit. quare autumno a. 395 Symmacho ruri morante senatus legatos, qui ab Honorio auxilium peterent, mittendos censuit, et postquam de electione eorum magnum in curia certamen exarsit, orator noster, cuius arbitrio utraque pars causam suam commiserat, a praefecto urbis Romam revocatus est. qui cum idibus Novembribus a. 395 reverteretur[294], eam in urbe fru-

---

287) 104, 18 *Flavianus vir inlustris — solvere salarium patris iussus est, taxatione pretiorum graviter aggerata, neque census exilis tanto oneri convenit. fac igitur, si quid in te opis est, ut adflictae domui pia temporum parcat humanitas; alioquin integrata per indulgentiam bona vel auctione vel gravitate fenoris distrahentur.* cf. 115, 16.

288) 156, 27 ad Flavianum: *in negotio autem sanctae unanimitatis vestrae, quod praeceptio iterata commovit, consilio trahendae solutionis utendum est et pars, quae ad germanum tuum pertinet, subicienda auctioni, ut huiusmodi iniuria factum iuvenis exaggeret aut expleat voluntatem.*

289) 136, 30 *nam illud etiam, quod te praesule processit ad commodum proximorum meorum, quamvis iustitiae datum sit, tibi tamen refertur acceptum.*

290) IV 71; V 52; VI 2. 6. 8. 22. 57; VII 64. 65.

291) 152, 21 ad Flavianum minorem: *in tenui patriae victu superioris providentiae laudem refotam non ex ore multitudinis sed ex ratione humani ingenii colligamus. necesse est enim seros aestimatores beneficiorum,* c u m s u c c e d a n t a n g u s t i a e c o p i i s, *dissimulatam gratiam conlatione sentire. et plebes quidem nostra paucorum studiis antehac in odium tanti civis* (i. e. Flaviani minoris) *subacta testatur propalam paenitendi correctionem.*

292) Cod. Theod. VII 24, 1; XV 14, 9.

293) Cod. Theod. II 12, 6 + VII 12, 3 + VIII 8, 7; VI 2, 11.

294) 159, 20 *patriae vero nostrae inter cetera frumentariae penuriae mala legationis ambitus nequiorem facem subdidit. nam principio Postumianum et Pinianum duobus aulae summatibus iunxit electio sub ea expressione iudicii, ut in ipsis solis plena esse legatio diceretur. interiectis diebus, cum mandata ordinis tractatus expenderet, Paulinum illis studia privata iunxerunt. hinc orta certatio usque ad nefarias pugnas me absente processit. pudet dicere, quae in se optimates senatus crimina et maledicta proiecerint. sed dirimendas partium quaestiones meo dicuntur detulisse iudicio.* 116, 3 ad Florentinum praefectum urbi: *restat, ut tibi reditum meum sub quadam curiae invitatione poscenti pauca respondeam. ad idus Novembres, modo eventus adiuvet destinata, recurrere in conspectum vestrum paramus. si promissi dies serus videtur, legationem senatus per me nolo differri, quae dudum viris inlustribus credita et instructa mandatis neque personarum neque petitionum requirit adiectionem. decet igitur stare dispositis, nec fas est exemplo proximae dissensionis per novos tractatus*

menti inopiam invenit, ut seditiones plebis cottidie expectarentur[295]) multique nobilium rus profugerent[296]) et ipse de filio puero in Campaniam dimittendo cogitaret[297]). Symmachi auctoritas, quamquam non eo usque valebat, ut turbas in senatu motas sedaret — quae legationem usque ad Stilichonis ex Oriente reditum tardaverunt[298]) —, collegas tamen ad duas collationes faciendas compulit, quibus annona aliquot dies fulta et plebis ira repressa est[299]). his remediis hieme tracta legatio, quae vere incipiente in comitatum venit, auxilium efficacius impetrasse videtur[300]). nam cum Symmachus in otium ruris Campani secessit, inopiae urbis consultum erat[301]).

Iam hoc in itinere, postquam filius in morbum incidit, ipse quoque levioribus valetudinis incommodis afflictus est, qua de causa plurimis mansionibus institutis Romam lente repetivit[302]). aestate autem a. 397, cum in praedio Ostiensi morabatur, aegritudine a renum doloribus orta[303]) in tam grave periculum adductus est, ut rumor eius usque in Campaniam perferretur generque de celeri reditu cogitaret[304]). sed socero

---

confirmata subverti. cf. 160, 27. de anno famis illius, ut alia omittam, ex eo constat, quod simul cum Rufini caede commemoratur in epistula VI 14.

295) 158, 14 *horum pleraque ad statum pertinent patriae, quam defectu alimentorum graviter laborantem periculosum est inhabitare, impium et crudele deserere.*

296) 159, 3 *fratris mei Entrechii spectabilis viri liberos inpatientia paterni amoris acciverat, quibus properandi causas inopia urbis adiecit.*

297) 157, 21 *in eas angustias communis patriae fortuna deducta est, ut extrema vitanda sint. itaque fratrem vestrum continuo ad vos opto dimittere, cui basternarios mox praebere dignamini, ut festinatio eius iumentorum adminiculis adiuvetur.* 156, 32 *fratrem vestrum Romae tantisper tenebo, quoniam subsidia annonae in dies viginti oblatio prorogavit. moleste igitur filia mea ferre non debet, si iumenta itineri eius deputata tardavero.* 160, 22 *diu mecum ipse contendi, ut ad vos pignus commune dimitterem, sed vicit adfectio maxime adsurgente specula sufficientium conditorum. — redire igitur ad vos iumenta praecepi agens gratias, quod necessitatem fratris vestri congruis adminiculis iuveritis.* quia Symmachus VI 15 iumenta poscit, VI 12 moram eorum excusat, VI 26 se animalia remisisse scribit, hae epistulae parvis temporis spatiis intermissis se hoc ordine, quem proposui, excipiebant. 12 *ludos imperiales* iam celebratos commemorat (156, 20), id est ludos ob consulatum Honorii Augusti initum kalendis Ianuariis a. 396 datos; scripta est igitur mense Ianuario a. 396, epist. 15 autem paulo ante, 26 paulo post.

298) VI 12, 5 *de legatione mittenda ob angustias frumentariae rei usque ad reditum viri excellentissimi comitis tractatus publicus differetur.* VI 26 *legatorum adhuc vacillat electio. nam Postumiano et Piniano, quos a principio mandatis suis senatus agnoverat, tertius Paulinus adseritur, et divisis in studia partibus adhuc differtur utilitas.* de tempore harum epistularum vide adnotationem praecedentem.

299) 156, 18 *mihi vir inlustris iudex praetorianus ob conlationem senatus et alia remedia urbis augustae denuntiavit offensas.* 156, 33 *subsidia annonae in dies viginti oblatio prorogavit.* 160, 23 *nam viginti dies urbis alimoniis parca interim promittit expensio. praeterea amplissimi ordinis s e c u n d a c o n l a t i o accessurum securitati aliquid pollicetur.* 157, 15 *solatur inter haec populum spes frumenti a patribus oblati, et religiosa optimatium voluntas tenet concordiam civitatis. nunc votis opus est, ut divina opitulatio invehat commeatus, dum salus civium privata conlatione producitur.*

300) 103, 27 *conperisti haud dudum frumentarias magnae urbis querellas; successit huic olei penuria, et adhuc manet de fruge causatio. hinc rerum fessi viros curiae oratum remedia legavimus, et spes est, clementissimum divinumque principem salutari ope consulturum petitis. interea laborantium murmure strepit civitas.*

301) 105, 9 *post urbis nostrae exitiabilem famem re frumentaria in tranquillum redacta oram Campanae regionis accesseram.*

302) 231, 11 *filius meus cum bona dei venia periculo caret, sed defectum virium patitur prope usque ad aegritudinem. redire consilium est paulatim mansionibus in spatia minora divisis* (mensem paene integrum in itinere erat v. p. LXII). *ego quoque meorum contagio socius accessi, credo ex vigiliis nocturnis, quarum in praesentia exiguus fuit sensus, noxa post cruduit.* cf. 132, 16; 228, 11. 24; 230, 9. 14.

303) 174, 13 *rienum dolore discrucior. sed ne maior ad aures vestras fama perveniat, praesentem statum valetudinis meae breviter indicavi.*

304) VI 28. 16. 19. 76.

paululum recreato consilium mutavit, praesertim cum Symmachus ipse in litore Formiano refectionem quaerere instituerat[305]. quo postquam d. 28 Iulii pervenit, statim pedis dolore correptus est[306] lentoque gradu ad sanitatem processit[307]. itaque mense Octobri viribus receptis Romam reversus est[308]; sed in rure Laurenti, quo se paulo post recepit[309], pedum aegritudine renovata diu laboravit[310] Etruscosque vapores adiisset, nisi turbae in urbe exortae viri in senatu principis operam sibi vindicassent. v. adn. 276.

Postquam Gildo Arcadii auctoritate innixus Occidentis imperatori obsequium denegavit, certamini inter fratres Augustos exorto senatus a Stilichone arbiter electus est, qua in causa Symmachum interpretem adhibuit. itaque sententiam oratoris nostri secutus ordo amplissimus Africae comitem hostem publicum iudicavit bellumque ei indicendum esse censuit[311].

Qui cum Mascezele in expeditionem missi sunt, parva tantum manus erat legionis unius et auxiliorum palatinorum sex, electa ex iis copiis, quae cum Eugenio contra Theodosium steterant et quarum spiritus rebelles efficiebant, ut earum iactura magis fortasse speraretur quam timeretur. sed post tergum eorum exercitus maximus parabatur, qui cum Stilichone ipso sequeretur[312]. itaque iam inde ab aestate per Gallias Italiasque dilectus agebatur[313], a quo ne patrimonium quidem Augustum[314] nedum senatorum praedia excusabantur. restitit senatus petitionibusque saepius repetitis legem datam d. 24 Sept. a. 397 impetravit, qua ei potestas facta est, ut quinis argenti libris aut, quod idem est, vicenis quinis solidis singulos tirones redimeret[315]. pecunia

305) 144, 26 *opto in illo sinu agere vobiscum, quod restat aestati, ut et locus mihi praestet valetudinem et vos animi voluptatem.*

306) VII 73; VI 77; VII 74.

307) V 67; IV 54.

308) 167, 24 *redisse non paenitet, nam — salutis compotes sumus.* cf. VII 18.

309) IV 44; VII 15. 26. 27.

310) 270, 6 *denuo me pedum vinxit dolor, dum quieti ruris indulgeo.* 270, 12 *otianti mihi in agro solitus unius pedis morbus obrepsit.* 188, 28 *dum ruri agerem libertate caeli gressum reformans, cuius me usus post dolorem moratur* etc. cf. p. 219, 14; 161, 13; 166, 20; 168, 18; 197, 5; 198, 16. 26.

311) 99, 29 ad Stilichonem: *lectis domini nostri Honorii Augusti litteris atque sententiis decursisque omnibus paginis, quae Gildonis crimina continebant, par bonorum motus erupit. consulti igitur in senatu more maiorum — neque enim sine legitimo ordine iudicii auctoritas stare potuisset —, ingenti causae devotis sententiis satisfecimus* (non igitur acclamatione promiscua, ut tum fieri solebat, sed sententiis more rei publicae liberae perrogatis Gildo damnatus est). — *veniet in manus tuas, quid pronuntiaverim. reperies et facti huius me adseruisse iustitiam et apud dominum nostrum Arcadium causam publicae egisse concordiae.* Claud. de cons. Stilich. I 326 *non ante fretis exercitus adstitit ultor, ordine quam prisco censeret bella senatus. neglectum Stilicho per tot iam saecula morem rettulit, ut ducibus mandarent proelia patres.*

312) *Ueber die Zeit der Schlachten bei Pollentia und Verona. Anhang. Forschungen zur deutschen Geschichte XXIV Heft 1.*

313) Claud. de cons. Stil. I 306 *veteres firmare cohortes, explorare n o v a s. 315 unde rudis tanto tirone iuventus enituit senioque iterum vernante resumpsit Gallia bis fractas Alpino vulnere vires? non ego dilectu, Tyrii sed vomere Cadmi tam subitas acies conceptas dente draconis exiluisse reor.* prima lex, qua de dilectu illo agitur, data est d. 17 Iun. a. 397 Cod. Theod. VII 13, 12.

314) Cod. Theod. VII 13, 12.

315) Cod. Theod. VII 13, 13 *amplissimi ordinis petitionibus annuit nostra clementia, ut pro tironibus pretia inferantur. damus itaque optionem, ut, quod conducibile senatui videtur, eligendi habeat potestatem, id est aut tirones aptos officiis militaribus praestent aut pro singulis viginti quinque solidos numerent.* idem die 12 Nov. de fundis quoque patrimonialibus constitutum est. Cod. Theod. VII 13, 14.

numerata, quo tempore Symmachus aeger in praedio suburbano versabatur, Octobri aut Novembri a. 397[316]), tirones eo usque contracti nondum ad bellum sufficere videbantur et nova indictio senatui imminebat; quam cum praefectus urbi Florentinus cogi posse negaret, Lampadium successorem accepit, post d. 21 Dec. a. 397[317]). senatus igitur denuo legationem ad comitatum misit, quam Priscus Attalus commendaticiis a Symmacho instructus ducebat[318]), et cum Africa omni spe celerius iam victa esset, petitionibus eius cedebatur atque tam tirones quam oblatio senatoribus remissi sunt[319]).

Symmachus omnibus his senatus consultationibus interfuit, et quamquam legatis profectis in rus Vaticanum secessit, ad ordinis tamen consilia Romam venire solebat[320]). urbs licet inde ab hieme a. 395/6 nullam famem graviorem perpessa esset, nihilominus semper frugum inopia laborabat[321]), quam nec subsidia a Stilichone ex Galliis Hispaniisque allata[322]) nec denique Africa victa totam sanavit[323]). quae cum plebs bello Gildoni indicto culpae daret, invidia in principes senatus et vel praecipue in Symmachum conversa est, quorum sententiis dominus Africae hostis publicus iudicatus erat. itaque Flavianus, cum iram plebis magis magisque a soceri inimicis stimulari comperisset, suadebat, ut Romam relinqueret, sed orator inter metum et pudorem metus confitendi haesitans, consilium neque accepit neque abiecit, sed modo in urbe versabatur, modo in proxima urbi praedia secessit, usque dum seditio erupit. quod ubi factum est, in villam Ostiensem perfugit, sed plebs post paucos dies in paenitentiam versa ludis theatralibus reditum eius poposcit. praefecti igitur litteris revocatus paululum

---

316) 168, 18 *mea valetudo caret interim doloribus sed indiget firmitate maxime accedentibus curis, quas proxime facta a senatu auxit oblatio.*

317) 171, 18 *nam mihi ob alia quoque aegre est turbas patriae cogitanti, quas praecipue movent in usum militarem petita servitia. et nos quidem crebris precibus obnitimur et diem ducimus supplicando, iamque ad pretium argenti quinque librarum misera oblatione perventum est; sed vereor, ne nos alterius rei fuga utroque despoliet. praefectus agendo negotio segnior visus Lampadio successore mutatus est, cuius moribus crediderunt inpossibilia promoveri.* Florentinus praefectus urbi ultimum praescribitur legi datae d. 21 Dec. a. 397 Cod. Theod. VI 2, 15 + 14, 2 + VIII 7, 19 + XII 1, 153—156 + Cod. Iust. III 23, 1.

318) Symmachus epistulae, quam ab Attalo iter faciente acceperat, respondens scribit: 183, 6 *urbanas turbas Vaticano, in quantum licet, rure declino, et tamen, si quando in coetum vocamur, ad obsequium consilii publici pedem refero.* eundem Attalum legatum Mediolanium missum esse, ex commendaticiis VII 54. 113. 114 discimus; quam autem legationem duxerit, ex epistula ad Flavianum agnoscitur 169, 23 *ipsi post legatorum profectionem rus Vaticanum, quod vestro praedio cohaeret, accessimus, et si nihil disposita conturbet, in Apriles kalendas villae otio defruemur. iuniorum dilectus urbanis familiis imperatus usque ad aeterni principis responsa pendebit.*

319) 170, 32 *legati ordinis nostri ex usu actis omnibus reverterunt. nam et tironum conquievit indictio et argenti nobis facta gratia est. super impetratis tamen adhuc speratur oratio.*

320) v. adnot. 318. cf. 171, 2 *saepe urbanam commorationem proximo rure distinguimus.*

321) Symmachus autumno a. 397 scribit: 116, 26 *sed quid mihi insusurras frugis Africanae tenues commeatus? absit, ut praesens annus imitetur fortunam superiorum.* hic pluralis *superiorum* monstrat, etiam hiemem a. 396/7 satis difficilem fuisse; quod autem ex Africa tum subsidia sperabantur, eo explicatur, quod Gildo usque ad hiemem a. 397 frumenta numquam negaverat, sed parce tantum misit. cf. Claud. de bell. Gild. 70 *pascimur arbitrio Mauri, nec debita reddi sed sua concedi iactat gaudetque diurnos ut famulae praebere cibos.*

322) Claud. in cons. Stil. I 307; II 392; III 91; in Eutrop. I 402.

323) 187, 14 *caret Appia tota militibus transvectis omnibus, qui pacato Africae statu in obsequium divini principis reverterunt. quid quod etiam patria in rebus angustis vel opem bonorum vel societatem requirit? — sed iam spes melior urbis nostrae vultum serenat et alimonia interim proviso fulta subsidio etiam frugis Libycae stipulatur adventum.* ergo cum exercitus victor in Italiam iam reversus erat, nondum ullus ex Africa commeatus annonarius venerat.

restitit, *ne preces expectasse videretur*, brevi autem tempore moratus in urbem reversus est[324]) maioremque anni 398 partem ibi consumpsisse videtur.

Versus anni finem Nicomachus Flavianus primum redintegrati favoris Augusti signum accepit. nam cum, qui ad consulatum Theodori (a. 399) evocarentur, a Stilichone ipso electi essent et non solum epistulis consulis designati sed etiam sacris litteris invitarentur, huiusmodi honor simul cum Symmacho genero quoque eius delatus est[325]). et orator quidem excusavit[326]), Flavianus autem cum magna commendaticiarum copia[327]) in comitatum profectus est et praefectura urbis denuo accepta ad socerum rediit[328]).

Paulo ante prima eius rei mentio fit, quae omnia Symmachi studia per triennium continuum paene sola occupavit et innumeris epistulis argumentum dedit[329]): de praetura filii loquor. nam quo tempore Ostiae agens cottidie evocationem Theodori expectabat, *ob ludorum praeparationem* sibi continuo Romam repetendam esse scribit, sed addit: 163, 9 *diu enim mihi ista curanda sunt*, ita ut pateat, non anno iam proximo,

---

324) 170, 24 ad Flavianum: *felix materia est suadere otium; sed haec adhortatio animum sui iuris requirit. nos neque residere patitur liventium factio nec filii iuvenis institutio longum peregrinari. quare ut possumus, modo abscessu modo reditu variamus locorum distinctionem.* 172, 6 *paucis a patria diebus afuimus, et theatralibus ludis reditum nostrum suffragia civium poposcerunt. nos tamen etiam nunc suburbanum viae Ostiensis incolimus recursum tantisper morantes, ne preces expectasse videamur. quo si facere ex sententia religionis tuae ante voluissem, et vitassem periculosa, quae post secuta sunt, et expectatio mei plus dignitatis habuisset. sed una fuit huius consilii ratio, ne quibusdam loco pulsus viderer et verecunda discessio verteretur in notam timiditatis.* 258, 21 *post ingentia pericula, quae solus in communis patriae perturbatione toleravi, in bonum me statum redisse significo.* 233, 3 ad Lampadium praefectum urbis a. 398: *indicio quietis urbanae tempus quodammodo usurpandi otii prorogasti. abesse enim longum placiditas me civium sinit consiliis tuis parta, quibus plebs redacta est in paenitendi verecundiam.* ex hac epistula de tempore seditionis constat.

325) 155, 26 ad Flavianum: *rogatos esse nos audio ad officium consulare. mihi quiescere et domi manere sententia est post anni superioris laborem; ipse quid statuas, altius cogita et sapienter expende. praesumo autem eos, qui dicuntur acciti, auctoritate praecelsi viri* (scil. Stilichonis) *edecumatos esse et his unanimitatem tuam consulto esse sociatam, ut ad agendas gratias sub occasione officii consularis excurras.* 161, 26 *multus rumor increbruit, sanctitatem tuam sacris litteris evocandam.* 163, 6 *nullä ratione te posse evocationis honorificentiam deprecari.* 163, 14 *cum mihi sacrae litterae redderentur, quibus ad officium praecelsi viri consulis evocamur, vidi alias aeque ad tuum nomen emissas, quibus te honorificentia imperialis accivit. consulis quoque scripta idem agens in rebus exhibuit. — nolo igitur ambigas, cum scias, auctoritate praecelsi viri* (scil. Stilichonis) *electas amicorum esse personas tibique haec prima post dubia fortunae divini principis adloquia deferri.* ad Stilichonem: 100, 6 *reddideras inclinato* (scil. Flaviano) *pristinum statum et putabaris consumpsisse praestanda; nunc adiecta est ei honorabilis evocatio, quam testimonii tui iuvit auctoritas.* ad Theodorum: 125, 27 *filium meum Flavianum consulatus tuus revocat in lucem. nescio, an eum commendare tibi debeam, cui summi gaudii auctor fuisti.* hac epistula omnium reliquarum, quarum verba supra proposuimus, tempus definitur; cf. 203, 4; 250, 8.

326) V 5; cf. adn. praecedentem.

327) Commendaticiae Flaviano datae reperiuntur ad Theodorum consulem et praefectum praetorio V 6; ad Stilichonem IV 6; ad Minervium comitem sacrarum largitionem IV 39; ad Decium (?) VII 47; ad Longinianum VII 95; ad Petronium et Patruinum VII 102; ad ignotum aliquem IX 47.

328) Pro honore generi gratias agit Stilichoni IV 4; cf. ad Longinianum VII 93, ad Petronium et Patruinum VII 104, ad Salvium VIII 29 et adn. 246.

329) De equis curulibus in praeturam Memmii comparandis agitur IV 7. 58—60. 62. 63; V 56. 82. 83; VII 48. 82. 90. 97. 105. 106; IX 12. 18—25. de feris, leopardis, crocodilis, ursis, addacibus, pygargis IV 12; VI 43; VII 59. 121. 122; IX 15. 16. 27. 132. 135. 137. 141. 142. 144. 151. de reliquo ludorum apparatu et de praetura in universum IV 8; VI 33—35. 38. 40. 42; VII 1. 110; VIII 14. 21. 71. 72; IX 6. 13. 15. 26. 74. 152.

sed eo, qui proximum sequeretur (400), ludos celebrandos esse. itaque primo vere a. 399 familiares in Hispanias misit, qui equos curules coemerent[330]), omniumque amicorum operam editioni suae vindicavit. sed paene in periculum adductus est, ne rei tanta cum cura praeparatae ipse interesse prohiberetur. nam quamvis omnes evocationes consulum designatorum annis proximis recusasset, hunc honorem a potentissimo eius temporis homine Stilichone oblatum accipere coactus est[331]). itaque a. 399 exeunte Mediolanium profectus in itinere nuntium accepit, praeturam filii in annum sequentem (401) dilatam esse[332]). qua mora usus est, ut ludos apparatu largiore instrueret (IV 63), adiutus a Stilichone dono ferarum Libycarum[333]); sed nihilominus ipse in editionem 2000 pondo auri consumpsit[334]).

Eodem anno (401) nuptias quoque filii cum filia Nicomachi Flaviani celebrasse videtur[335]). mense Februario a. 402, cum Gothi Venetiam et Liguriam vastarent, legatus Mediolanium missus est, quo ex itinere aeger Romam revenit[336]) neque multo

---

330) IV 7. 58. 60; V 82. 83; VII 48. 82. 90. 97. 105. 106; IX 12. 18—25; tempus omnium harum epistularum ex tribus agnoscitur VII 82. 106; IX 25. scribit enim Symmachus ad Petronium, qui vicarius Hispaniarum fuerat: 206, 23 *familiares meos ad Hispanias missos — iuvari tuis litteris volo, ut illis merita tua Hispanorum mentibus inpressa suffragio sint.* Petronius igitur illum magistratum iam ante aliquot tempus deposuerat, in quo ultimum commemoratur d. 18 Dec. a. 397. ad Messalam autem haec scribuntur: 199, 26 *instruenda mihi atque adornanda praetura est, ad cuius nos editionem* m a g n i t u d i n i s t u a e p r o c e s s u s *animavit; inceptum enim meum viribus fratris utetur.* sequitur commendatio familiarium in Hispanias proficiscentium. — verba, quae proposuimus, docent, Messalam paulo ante honorem aliquem accepisse, per quem Symmachi editionem efficacissime adiuvare posset; praefectus autem praetorio Italiae factus est non multum ante d. 16 Febr. a. 399. cum equi ex Hispania iam expectarentur, a Vincentio praefecto praetorio Galliarum a. 395—400 petitur 243, 3 *ut equorum tractoriis, quas vir inlustris Theodorus emisit, confirmationem per epistulam praestes, ne* m u t a t o i u d i c e *beneficii lentescat auctoritas.* ergo Theodorus tum in magistratu aliquo successorem accepit, quem versus finem a. 399 praefecturam praetorio deposuisse, ex aliis testimoniis constat. et quod a praefecto Galliarum confirmatio tractoriarum poscitur, quas praefectus Italiae emisit, nullam difficultatem praebet, cum omnis iudex praetorianus per totum Occidentem eiusmodi diplomata et praestare et confirmare potuerit.

331) 220, 18 *mihi Flaminia emetienda est ad novos fasces generosi consulis evocato. — praefata numinum venia praetorem Symmachum meum mox urbanum tribunal accipiet. festa eius frequentari a potissimis amicorum, quibus adnumeraris, exopto. da istam gratiam* p r o c u l a f u t u r o i i s d e m d i e b u s. g r a t i u s e s t, q u o d d e f e r t u r a b s e n t i b u s. cf. p. LXII.

332) 177, 6 ad filium: *simul accipe, quod voto tuo congruit, fasces praeturae tuae in eum annum feliciter proferendos, cui advocata numinum voluntate ego quoque laetus intersim. — utrique nostrum prospexisse fortunam, ut et tuus magistratus iuvetur praesentia patris et ego festorum tuorum coram defruar voluptate.* 120, 11 *incitat nos* p r a e t u r a e m o r a *ad desiderium numeri largioris.* praeturam anno post Stilichonis consulatum (a. 400) celebratam esse, dicit 100, 31 ad Stilichonem: *fastigio consulari, quod* p r o x i m e *tui culminis felix et olim debitus magistratus ornavit.* 101, 34 *consulatum liberalitate continuas et ut publicus parens in* f u t u r o s *etiam magistratus imperialem provocas largitatem. quo ergo mihi ore celebrandus es, qui fastigio honorum* (id est consulatu) *iure conspicuus praetorios quoque instruis apparatus?* quocum congruit, quod ludorum tempore Flavianus iam privatus in Campania morabatur (VI 33. 34. 38. 40. 42. 43), qui praefectus urbi ultimum praescribitur legi datae d. 8 Nov. a. 400 Cod. Theod. XV 2, 9.

333) IV 12; VII 59. 122.

334) Olympiod. apud Phot. cod. 80. p. 63 A 40 Bekk. v. adn. 136.

335) 264, 17 *nuptiis quidem filii mei te quoque inter amicorum potissimos interesse voluissem.* Memmius igitur Symmachus patre superstite uxorem duxit, quod ne multum ante a. 402 factum esse credamus, vetat mariti aetas. cf. IV 14; IX 93. 104. 106.

336) 151, 28 *Romam redisse me nuntio. atque utinam sanitatis quoque meae index esse potuissem, quam labefactavit peregrinationis iniuria et hiemalis asperitas.* 102, 13 *ad patriam redisse me nuntio necdum compotem sanitatis.* cf. 117, 14.

post obiit. nam nulla eius epistula temporis posterioris indicia praefert, quod argumentum eo certius est, quia huiusmodi corpus, quale ad nos pervenit, ex ultimis scriptoris annis maximam litterarum copiam continere solet[337].

V.

CHRONOLOGIA ET PROSOPOGRAPHIA SYMMACHIANA.

Cum Symmachi edendi munus susciperem, statim intellexi, historicorum usui, cui hoc monumentorum Germaniae corpus potissimum destinatum est, me tum optime prospecturum esse, si uni cuique epistulae vel quae alia opuscula hoc volumine continentur, annum, quo scripta erat, in contextu ipso adponerem. nam scriptorem ingenii tam pauperis pauci certe lecturi sunt, sed multi hic illic inspicient, ut singulas res excerpant, quod si temporum ratio primo obtutu patet neque longis ambagibus in praefatione quaerenda est, cum fructu multo maiore fieri potest. disquisitio igitur chronologica instituenda erat, antequam liber imprimeretur. cum autem typothetarum opera plus quam biennium consumeret et totum hoc tempus in iisdem studiis saeculum Symmachianum spectantibus occuparer, multa didici, quae ante nescieram, multaque inquisitione retractata corrigenda inveni. plerumque autem non errores retexi, sed tempora epistulis adscripta finibus artioribus includi posse perspexi, ita ut lecturi aut nihil aut non multum a vero aberrent, si illa sequantur. sed rationes exponere, quibus adductus aut erravi aut veri non nisi partem indagavi, non in animo est, cum melioribus rationibus usus certiora invenerim. sciat igitur lector, nonnumquam numeros annorum in praefatione propositos ab eis diversos futuros esse, quos in contextu reperiet, sed priores semper ut iudicio firmiore innisos praeponendos esse.

In materia disponenda non tam elegantiae studui, quam commoditati eorum, qui hoc libro usuri sunt. ut igitur facile in una quaque epistula rationes inveniri possint, quibus temporis nota insistat, eundem ordinem in hac praefationis parte sequar, quo Symmachus filius epistulas collocavit.

I 1—12 AD SYMMACHVM PATREM.

1—4 Secunda a patre scripta respondet primae, tertia et quarta secundae; omnes ergo eodem temporis tractu emissae sunt. in 1 filius proconsulatum Africae ut iam depositum commemorat[338], quem usque ad a. 375 gessit (v. p. XLVIII); contra

337) Quod Prudentius Symmachum ut vivum adloquitur (v. adn. 4), nihil aliud demonstrat, quam nuntium mortis eius sero in Gallias pervectum esse. Symmachi vita codici florilegii Parisino 8559 inserta, cui Morin, *Études* p. 77 tantam vim tribuit, semidocto alicui saeculi quinti decimi debetur, et cum omni genere errorum apertissimorum abundet, nullam plane fidem meretur.

338) 2, 16 *hos inter iuvenile decus, sed honore senili, bis seno celsus, Symmache, fasce cluis.*

mors Avianii Symmachi, qui a. 376 obiit (v. p. XLIII), terminum constituit, ante quem omnes ad eum epistulae scriptae esse debent. quod autem de mala fortuna, qua tum utebatur, loquitur[339], id tempus indicat, quo domo a plebe incensa ex urbe pulsus erat, i. e. autumnum a. 375. v. p. XLII. hoc commemoratione Beneventi terrae motu destructi confirmatur (4, 31); nam inter prodigia, quae Valentiniani mortem (d. 17 Nov. a. 375) praecesserant, multis imperii locis terram concussam esse, refert Zosimus IV 18.

5 Quo tempore 1—4 scriptae sunt, Symmachus Campaniam et Samnium peragrabat; ex praedio Baulano in Lucrinum se contulit (1, 11), tum Neapolim, Beneventum (4, 26) et rursus Baias profectus est (5, 2). hoc iter respicere videtur, si 5 initio dicit: *nequiquam taciturnitatis incessimur, quibus summa cautio est officii persequendi, fere ut nulla statio fuerit tot locorum, in qua huius muneris ferias egerimus.* nam haec quoque in Campania dictata sunt (5, 30), et quod de voluntate ad patrem revertendi loquitur, cum his epistulae quartae verbis coniungi potest: 5, 20 *plura de hoc coram loquemur, quando hanc epistulam sequi paramus aut consequi.* itaque has litteras paucis diebus post praecedentes emissas esse crediderim.

6 *Deos precor, ut datis in commune omnes longum fruamur sintque ex nobis, quibus Ostiense praedium nostro iudicio, vestro tradatur exemplo.* tum igitur liberos nondum habebat, sed iam sperabat, id quod prima matrimonii tempora indicat; ergo epistula scripta est inter Symmachi nuptias (aestate a. 375) et patris obitum (autumno a. 376). v. p. XLIX.

7—11 quodam inter se vinculo cohaerent, neque tamen, ut 1—5, ordine chronologico procedunt, qui hic potius fuisse videtur: 10 Symmachus in Campania agens reditum ad patrem praeparat, quem cum 11 scriberet, ipsum ad se venturum esse acceperat. 9 veritus est, ne imbribus intervenientibus profectio Avianii retardaretur, quam inchoatam esse 7 indicat. 8 patris tarditatem, qui iter ingressus aut in statione Corana aut in Formiana longius morabatur, blande castigat. haec omnia scripta sunt, postquam Symmachus uxorem iam duxit[340], i. e. post aestatem a. 375, autumnique iam in hiemem vergentis 11 mentionem facit[341]. quibus temporis indiciis accedit arta inter 5 et 10 coniunctio: utramque enim in Campania scripsit, in utraque de itinere pluribus stationibus distincto sermo est[342], in utraque de gravibus sumptibus in diversa praedia impensis queritur, in utraque denique proximum ad patrem reditum pollicetur. haec igitur epistularum series primam (1—5) proxime secuta est.

12 tempus huius epistulae nulla re praeter mortem patris definitur.

---

339) 3, 2 *nam quia nihil est, quod agam, et si nil agam, subit me malorum meorum misera recordatio, inveni, quod illis libellis, quos nuper dictaveram, possimus adicere.* haec litterarum studia filius respicere videtur, cum in oratione pro Trygetio de secessu patris agens dicat: 335, 32 *quo melior ad vos rediret, curarum vacuus animum litteris excolebat.*

340) 8, 6 *cum iam filiae vestrae dies natalis adpeteret, commodum aderant, quae muneri miseratis.* cf. adn. 166.

341) 6, 20 *ut dum anni tempus calet, autumni bona raptim fruamur.*

342) 5, 26 *ut nulla statio fuerit tot locorum, in qua huius muneris ferias egerimus.* 7, 26 *hanccine mihi esse fortunam, ut quoquo versum pedem gradumque contulero, exaedificandum aliquid offeratur?*

I 13—43 AD AVSONIVM.

De Ausonii vita nuper egit Carolus Schenkl in huius corporis tomo quinto; quare opera diligentiore absolutus pauca tantum partim repetam, partim addam, quae ad Symmachi epistulas illustrandas pertinere videbuntur.

Stemma Ausoniorum, quod adieci, a Schenkliano his rebus discrepat:

Ex eo, quod codices aliqui reliquis Ausonii nominibus modo Theonii modo Paeonii nomen addunt, Brandes probabiliter conclusit, a matre Aemilia Aeonia cognomen eum ultimum accepisse. nam quod quibusdam in mentem venit, Paeonii appellationem a librariis adiectam esse, quia poetam cum patre eius confundentes medicum fuisse praesumpserint, subtilius excogitatum est quam verius.

Arborius is praefectus urbi fuisse videtur, de quo Symmachus 60, 21 loquitur. cur ei nomen Magni addiderim, reperies in Hermae vol. XVIII p. 296.

Hesperio nomen Aquilium iam a Scaligero tributum est, sed ex quonam scriptore antiquo illud hauserit, ignorare me fateor.

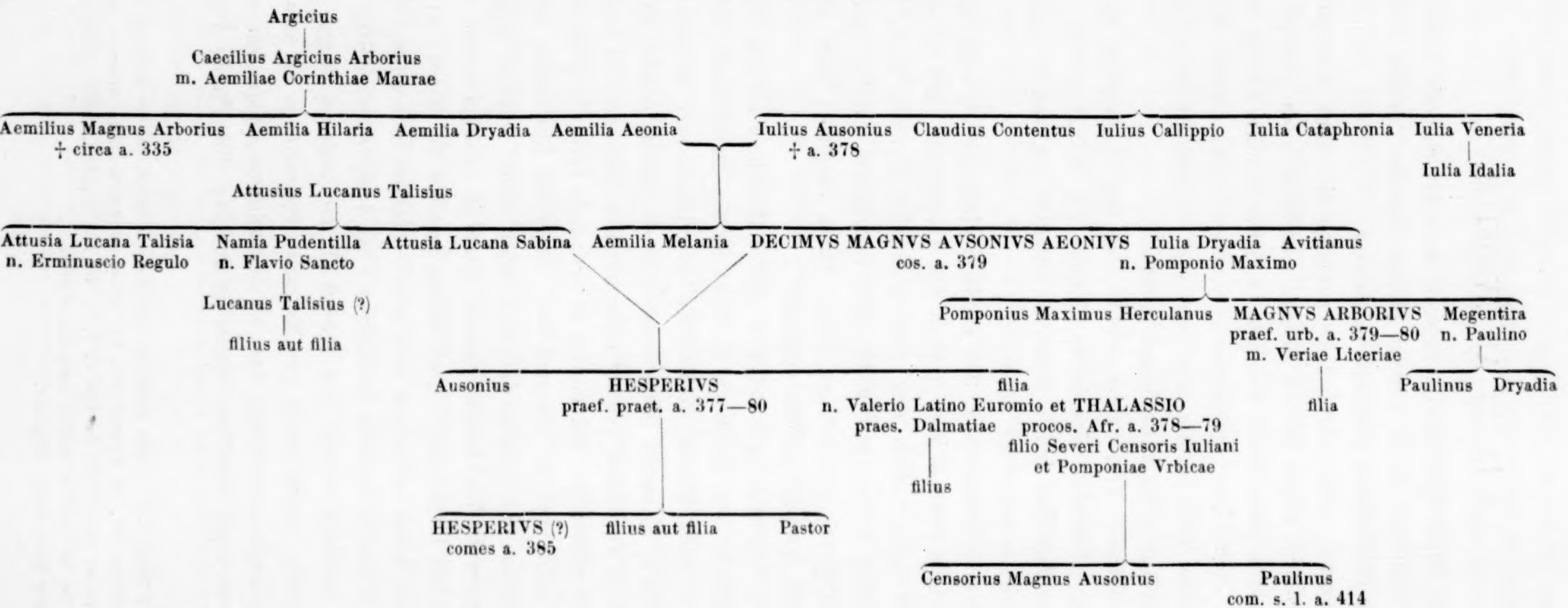
Hesperium, quem Symmachus a. 385 comitem virumque clarissimum et inlustrem dicit (296, 20), plerique eundem cum Ausonii filio crediderunt; sed is, cum iam a. 377 praefectus praetorio fuerit, annis octo post comitivam dignitate multo minorem gessisse non potest. quia autem nomen Hesperii rarissimum est[343], hunc quoque ad Ausonii familiam pertinere praefectique filium fuisse suspicor; nam poetam tres ex filio nepotes habuisse, ex parentalibus constat[344].

Ausonii nepotem inscriptio protreptici in codice Harleiano servata Censorium Magnum Ausonium nominat. cui testimonio Schenkl nullam auctoritatem tribuit, nam, ut ipsius verbis utar, 'hunc librum ex Parisino descriptum esse scripturae in utroque consensu comprobatur'. si autem illum consensum diligentius consideraveris, invenies codices Harleianum et Parisinum praeter orthographica quaedam, ut *nepus* et *fatescit*, numquam in mendis consentire, sed tantum in scripturis veris, id quod ad cognationem eorum probandam plane nullius momenti est. praeterea Harleianus desinit in versu protreptici tertio decimo eique subscriptionem addit hanc: *explicit grypus;* librarius igitur carmen integrum se descripsisse putavit, quem in errorem adduci non potuisset, si Parisinum vel obiter inspexisset. quod autem maxime me movit, ut libro saeculo quinto decimo scripto fidem habendam esse quovis pignore contendam, nominis ipsius ratio est, quod ne a homine quidem doctissimo illius temporis excogitari potuit. nam Censorius Magnus Ausonius nomina duo accepit ab avo materno Magno Ausonio, tertium a paterno Censore, eodem modo quo Memmius Symmachus ab avis Memmio Vitrasio Orfito et Symmacho nuncupatus est, et derivationum quoque eiusmodi, ut Censorius a Censore, exempla simillima habes in Probino filio Probi, Constantino filio

343) C. I. L. VIII 5423 . . . . . *mius Hesperius* quidam nominatur, sed hic fortasse, cum inscriptio in provincia proconsulari inventa sit, ab Ausonii filio, qui proconsul Africae fuit, diversus non est. is autem Hesperius, de quo decretum proconsulis Achaiae C. I. L. III 568 loquitur, facile praefecti filius vel nepos fuisse potest. tertium, qui hoc nomine utatur, nusquam reperio.

344) XIII 4 *Hesperii patris tertia progenies.*

STEMMA AVSONIORVM.

Nomina eorum, qui in Symmachi scriptis commemorantur, litteris maiusculis expressa sunt.

Constantii, Constante filio Constantini. quis codicis librarium mores saeculi quarti tam bene cognovisse credat, ut haec fingeret, praesertim cum ne id quidem scire posset, Censorem Censorii avum fuisse, nisi Ausoniorum stemmate ex parentalibus diligentissime composito? fragmentum igitur Harleianum, quamvis manu recenti, ex libro tamen antiquissimo descriptum est, et ne unam quidem litteram in eo reperies, quae non vel ex ipso Ausonii autographo ducta esse possit.

Priorem poetae generum praefectum praetorio Illyrici fuisse, multi parentalium verba male interpretati crediderunt, sed Schenkl recte huic dignitati signum interrogationis apposuit. Euromius enim *in primae flore iuventae* obiit, Constantius autem numquam iuvenes ad potestates inlustres promovit[345]) et sub Iuliano Valentinianoque Illyricum ne praefectum quidem suum habuit, sed cum Italia coniunctum erat[346]). quod igitur Ausonius dicit, praefecturae sedem generi virtutes expertam esse[347]), ita intellegendum est, ut is praefectus praetorio, a quo Euromius Illyridis orae, i. e. Dalmatiae, praeses factus erat, administrationem eius probaverit.

Euromium filium reliquisse, certum est[348]), sed quantum temporis lactans ille puer patri supervixerit, nusquam traditur et nulla plane ratio suadet, ut poetae nepotem Censorium Ausonium ex Euromio procreatum esse sumamus[349]). quin immo cum patrem eius proconsulem fuisse constet[350]) et prior Ausonii gener in honorum cursu numquam ultra praesidatum progressus sit, Thalassii sine ullo dubio filius erat. quod si verum est, Severum Censorem Iulianum Ausonii consocerum patrem Thalassii fuisse sequitur, nam Censorius Magnus Ausonius nomen primum certe non a genitore vitrici antequam nasceretur mortui, sed ab avo accepit.

Paulinus, qui Eucharisticum scripsit, natus est Pellis, cum pater eius vicariam praefecturam per Macedoniam administraret. quo ad proconsulatum Africae promoto mense nono Carthaginem perlatus est, ubi menses duodeviginti permansit. quibus exactis cum patre primum Romam, tum Burdigalam pervenit, unde familia eius originem traxerat, ibique tertio aetatis anno avum, qui tunc consul erat, invenit[351]). et patria

---

345) Amm. XXI 16, 3 *examinator meritorum non numquam subscruposus, palatinas dignitates velut ex quodam tribuens perpendiculo, et sub eo nemo celsum aliquid acturus in regia repentinus adhibitus est vel incognitus, sed qui post decennium officiorum magisterium vel largitiones vel simile quidquam esset recturus, apertissime noscebatur.*

346) Mommsen, Polemii Silvii Laterculus, *Abhandl. der k. sächs. Ges. der Wissensch. III p. 261.* Ausonii pater honorariam tantum per Illyricum praefecturam accepit.

347) Parent. XVI 9 *hoc praefecturae sedes, hoc Illyris ora praeside te experta est fiscus et ipse cliens.*

348) Parent. XVI 3 *occidis in primae raptus mihi flore iuventae, lactantis nati vix bene note pater.*

349) Auson. protr. 36 (*qui nomen avi geris, indole prima, prime nepos*) non dicit, hunc nepotem primum fuisse, qui sibi natus sit, sed tantum primum, qui avi nomen gerat.

350) Protrept. ad nepotem 43 *hac gradiare via, qua nos praecessimus et cui proconsul genitor, praefectus avunculus instant.* ne genitorem de vitrico interpretemur (Brandes, *Zu Paullinus von Pella. Zeitschrift f. d. österr. Gymn. 1881. p. 326*), Ausonii silentium etiam plus vetat quam verba. quis enim ferat, Censorio tot locis exempla avi vitrici avunculi ante oculos collocari et patris mortui ne mentionem quidem fieri?

351) Eucharist. 24 *editus ut Pellis — patre gerente vices inlustris praefecturae, orbis ad alterius discretas aequore terras perveherer, — moenia Sidoniae Carthaginis usque venirem, ante suum nono quam menstrua luna recursu luce novata orbem nostro conpleret ab ortu. illic, ut didici, ter senis mensibus actis sub genitore meo proconsule, rursus ad aequor expertasque vias revocor, visurus et urbis inclyta culminibus praeclarae moenia Romae. — tandem autem exacto longarum fine viarum, maiorum in patriam tectisque advectus avitis Burdigalam veni. — tunc et avus primum illic fit mihi cognitus, anni eiusdem consul,*

Burdigala et consulatus (a. 379) avum Ausonium produnt[352], pater autem, qui a. 377 vicarius Macedoniae[353], a. 378—379 proconsul Africae fuit, non Hesperius Ausonii filius fuisse potest — is a. 376 proconsulatum gessit, a. 377 iam praefectus praetorio factus est[354] —, sed tantum Thalassius gener poetae. hic enim legi datae d. 30 Ianuarii a. 378 proconsul Africae praescribitur[355] eumque magistratum non multum ante hunc diem acceperat; nam cum eo per menses duodeviginti gesto Burdigalam reversus est, socerum iam in patria repperit, quo ante praefecturam depositam (post mensem Septembrem a. 379) redire vix potuit. cf. adn. 153 et 371.

---

nostra trieteride prima. ne Paulini avum consulem suffectum fuisse credamus, vetant verba *anni eiusdem consul;* suffecti enim annum non habebant, cui nomen darent et qui hac ratione proprius eorum dici posset. Brandes p. 328 Paulinum hoc modo interpretatur: *Gieng also auch Hesperius bereits in den ersten Monaten des Jahres 376, vielleicht noch vor der Geburt seines Sohnes, persönlich nach Africa ab, so mag sich der Umzug der Familie recht wohl erst zu Ende des Jahres vollzogen haben. In Afrika blieb dieselbe nach Paullinus* 1½ *Jahre, also nach unserer Rechnung bis zur Mitte des Jahres 378, was obwohl Hesperius in diesem Jahre nicht mehr Proconsul war, schon deswegen nichts Auffallendes haben kann, weil als sein Nachfolger im Amte sein Schwager Thalassius nach Carthago gekommen war.* quae, ut de eo taceam, quod non Thalassius sed Hilarius Hesperii successor fuit (v. adn. 153), cum omnibus poetae verbis pugnant; natum enim se esse dicit patre gerente vicariam Macedoniae praefecturam, non post illam a patre depositam, et in Africa menses duodeviginti fuisse sub genitore proconsule, non cum genitore proconsulatu functo.

352) Leipziger (*Paullini carmen eucharisticum prolegomenis et adnotationibus illustratum. Vratislaviae 1858 p. 4*) ideo dubium se esse fatetur, quod Paul. 414 et 422 praedia materna et avita in Epiro et Achaia sita commemorat, cui argumento Brandes quoque magnam vim tribuit. sed Ausonii avunculus Aemilius Magnus Arborius, qui Constantinopoli praeceptor Caesaris versatus erat et hac occasione oblata facile in Graecia agros comparare potuerat, sine liberis mortuus est (Parent. V 20 *dixisti nato me satis esse tibi*) et fortasse poetam heredem reliquit. Ebert (*Geschichte der christlich lateinischen Litteratur I p. 389*) computasse sibi videtur, Paulini avum a. 385 consulem fuisse, sed ex iis, qui huic anno nomen dederunt, Arcadio Augusto et Bautone, neuter certe Burdigala oriundus erat. unica autem, qua innititur ratio est, quod Paul. 232 *transacta aevi post trina decennia nostri,* barbaros Gallias invasisse tradit, id quod ad Athaulfi irruptionem a. 412 refert, quamvis etiam de bello a. 407 gesto sermo esse possit (Brandes. p. 322). sed etiamsi illam interpretationem admittamus, nihilominus tamen poeta trina decennia se transegisse eodem iure anno aetatis trigesimo quinto et trigesimo primo dicere potuit, praesertim cum metri necessitate accuratior numeri indicatio impediretur.

353) Tillemont (*Notes sur l'empereur Gratien 6*) de Paulino dicit: *Il n'avait que trois ans presque accomplis, lorsque son ayeul Ausone était consul en 379. Il ne peut donc être né plustard qu'au commencement de l'an 376.* si autem numerum mensium a Paulino indicatum computaveris, invenies viginti septem; avo igitur consule annum aetatis tertium vixdum inchoaverat neque anno 376 ineunte natus esse potest, sed aut exeunte aut, quod veri multo similius est, anno 377.

354) Anno 377 non Hesperium sed Hilarium Africam rexisse, series proconsulum in adnot. 153 proposita demonstrat; ex eo autem, quod in lege data ad Hesperium d. 27 Febr. a. 377 Cod. Theod. VIII 5, 34 proconsularis provincia commemoratur, concludi non potest inscriptionem, quae ei praefecti dignitatem tribuit, vitiosam esse. nam quamvis praefecturae iurisdictio in Africa proconsulari cessaret, res tamen vehicularis, de qua in illa lege agitur, per totum imperium ei subiecta erat. praeterea ipsa constitutionis verba docent, eum, cui data est, proconsulem non fuisse: § 3 *iam vero mancipum non ab ordine nec a magistratibus accipienda videntur obsequia, sed ab officio proconsulari;* Gratianus enim ad proconsulem scribens certe dixisset: *ab officio gravitatis tuae* vel simile quid, non *ab officio proconsulari.* sed etsi concedi posset, hanc legem dubiam esse, firmissimum tamen praefecturae documentum praeberet Cod. Theod. I 15, 8 data d. 21 Ian. a. 377; nam ea non solum Hesperio praefecto praetorio inscripta est, sed etiam de relationibus vicariorum verba facit, quae proconsulem nulla re spectabant, et eum, cui directa est, titulo *inlustris censura tua* ornat, qua in iudice spectabili uti non potuit. quod autem Ausonius (epiced. in patr. 45) patrem dicentem facit: *huius* (scil. Ausonii) *ego et natum et generum pro consule vidi* Hesperii praefectura non commemorata, brevitatis et metri causa factum est.

355) Cod. Theod. XI 36, 23—25.

Ausonius numquam Gallias reliquisse videtur, Symmachus semel tantum adiisse, cum m. Februario a. 369 legatus ad comitatum proficisceretur (v. p. XLVI); hoc igitur tempore consuetudo inter eos initium cepit. qua re perspecta etiam de anno, quo Ausonius Gratiani praeceptor factus est, certiora discimus. nam ne multum ante Symmachi adventum hoc munus eum suscepisse credamus, prohibemur ipsius verbis, quibus se tum tirocinium exercuisse dicit. praeterea constat, usque ad initium anni 370, quo tempore Symmachus in patriam rediit, nullum honorem in Ausonium collatum esse[356], quod sane mirum in praeceptore Augusti videretur, si tum iam diutius probatus fuisset. nec tamen multo post ad comitivam evectus est intraque quinquennium, quod sequebatur, quaesturam sacri palatii meruit[357].

Valentiniano superstite Maximini praefecti praetorio Galliarum gratia tantum praevaluit, ut Ausonio parum loci relinqueretur; quod ubi filius partes imperii Occidentales solus obtinuit, statim immutatum est. nam inde ab initio a. 376 cum ex legibus tum ex magistratuum nominationibus summa, qua praeceptor principis fruebatur, potentia agnoscitur. filius eius Hesperius proconsul Africae et mox praefectus praetorio Italiae, gener Thalassius vicarius Macedoniae et proconsul Africae creantur, pater Iulius Ausonius praefectura Illyrici honoraria, ut videtur, exornatus est, ex sorore nepos Arborius primo comitivam rerum privatarum, tum praefecturam urbis accepit. cum igitur poeta ipse quaestor et mox praefectus praetorio esset, per quadriennium integrum (376—380) omnes summi per Occidentem magistratus unius familiae quasi patrimonium erant. nec minus legum eodem tempore latarum argumenta Ausonii ingenium produnt. grammaticus et rhetor per omnes maiores Galliarum civitates utriusque artis professores creari iubet iisque numerum annonarum satis splendidum constituit[358]; admirator eloquentiae legem suadet duabus Libanii orationibus ante commendatam sed quae multo facilius detur quam observetur[359]; antiquitatis venerator destructionem monumentorum veterum defendit[360]; filius medici archiatrorum privilegia auget[361]. odium autem imperatoris defuncti totiusque rationis, qua rempublicam administravit, quod ne in oratione quidem coram filio recitata dissimulare potest[362], in legibus consilio

356) Ausonius ap. Symm. 18, 7 *dum in comitatu degimus aevo dispari, ubi tu veteris militiae praemia tiro meruisti, ego tirocinium iam veteranus exercui.* praemia illa militiae nihil aliud designare possunt, quam honorem aliquem ab imperatore acceptum, quem comitivam tertii ordinis fuisse iam supra (adn. 143) vidimus. elucet igitur ex his verbis Symmachum comitem infimi generis Ausonium tamen dignitate superasse, quem, cum ipse nullum honorem infra comitivam gesserit, privatum tum fuisse necesse est.

357) Auson. grat. act. 2, 11 *tot gradus nomine comitis propter tua incrementa congesti; ex tuo merito te ac patre principibus* (i. e. ante d. 17 Nov. 375, quo die Valentinianus mortuus est) *quaestura communis et tui tantum praefectura beneficii.* cf. Symm. 14, 7 et locos a Carolo Schenkl p. IX compositos.

358) Cod. Theod. XIII 3, 11.

359) Cod. Theod. I 16, 13 cum adnot. Gothofredi.

360) Cod. Theod. XV 1, 19.

361) Cod. Theod. XIII 3, 12.

362) Grat. act. 1, 3 *quis, inquam, locus est, qui non beneficiis tuis agitet et inflammet? nullus, inquam, imperator Auguste, quin admirandam speciem tuae venerationis incutiat: non palatium, quod tu, cum terribile acceperis, amabile praestitisti, non forum et basilicae olim negotiis plena, nunc votis pro tua salute susceptis — nam de sua cui non te imperante securitas? —, non curia honorificis modo laeta decretis, olim sollicitis maesta querimoniis.* 15, 71 *tu perpetuae bonitatis edictis occurristi omnibus, ne timerent.* 16, 72 *intellegis posse te esse lenissimum sine dispendio disciplinae.*

et fortasse etiam stilo eius conscriptis apertissime prodit. Valentiniani imperium viris militaribus potissimum innitebatur, in senatum suspicionem et despectum prae se ferebat: Gratianus ordinis privilegia diligenter custodiebat[363]) atque in causis inter iudices civiles et militares divisis civiles praeferri iussit[364]); praecipue autem nimia iudiciorum criminalium severitas multis legibus restricta est[365]).

Constitutiones illae maiore ex parte datae sunt, cum Ausonius quaestor esset legumque concipiendarum cura ei incumberet; sed inter d. 12 Ian.[366]) et 20 Apr. a. 378[367]) ad *culmen honorum* praefecturam praetorio evectus est Galliasque regendas accepit, cum filius eius Hesperius iam plus quam annum Italiae Illyrico Africae praepositus esset. sed poeta noster grammaticus quam administrator melior fuisse videtur, nec tamen sustinuit imperator praeceptorem honore privare. itaque nova ratio excogitata est, qua nomen quidem praefecti Ausonio remaneret, totum autem magistratus onus Hesperio incumberet, et Galliae cum Italia coniunctae sunt, ita ut praefecturam unam Occidentis efficerent imperio collegiali a patre filioque administrandam[368]). quod factum est inter mensem Augustum a. 378[369]) et d. 5 Iulii a. 379[370]). sed quamvis negotiis non magnopere oneratus — omnes enim leges, quarum inscriptiones praefectos Occidentales nominant, una sola excepta Hesperio missae sunt, utpote qui executioni earum magis idoneus esset — honorem tamen inter mensem Septembrem[371]) et d. 3 Decembr. a. 379[372]) deposuit, statimque vetus illa inter Gallias Italiasque divisio restituta est[373]), etiamsi Hesperius praefectus maneret.

Vixit Ausonius minimum ad annum 390, nam Drepanio Pacato proconsuli, qui tum Africam rexit[374]), ludum septem sapientum et technopaegnion dedicavit. sed quia

363) Cod. Theod. IX 1, 13; 35, 3.

364) Cod. Theod. I 15, 7.

365) Cod. Theod. IX 1, 13; 6, 1. 2; 19, 4; 35, 2. 3 cum adnot. Gothofredi.

366) Hoc die decessor eius ultimum in codice Theodosiano commemoratur; v. quae ad epist. I 89—93 dicturus sum.

367) Cod. Theod. VIII 5, 35.

368) Gothofredus ad Cod. Theod. XIII 1, 11. Ausonius, quia numquam se praefectum bis dicit, unam tantum praefecturam gessit, sed duplicem, id est per provincias praefecturarum duarum extensam. hoc Gothofredus iam dudum perspexit, sed scriptores recentiores neque refellerunt neque agnoverunt.

369) Ausonius Gallias solas administrabat, quo tempore ad consulatum designatus est (grat. act. 8, 40 *agant et pro me gratias voces omnium Galliarum, quarum praefecto hanc honorificentiam detulisti*); quem honorem Gratianus in praeceptorem contulit, cum Sirmii ageret (l. l. 9, 42), hanc autem urbem initio mensis Augusti ingressus est. Amm. XXXI 11, 6.

370) Cod. Theod. XIII 1, 11.

371) Praefecturam retinebat, cum gratiarum actionem pronuntiavit (2, 11). quae habita est *in sacrario imperialis oraculi* (1, 2) sive in *auditorio sacro* (10, 45), i. e. in consistorio principis, et tum quidem, cum Gratianus Gallias iam ingressus erat (18, 82), sed Treviros nondum pervenit (7, 34 *celebrant equidem sollemnes istos dies — Treveri principis beneficio et mox cum ipso auctore beneficii*). imperator d. 19 Augusti Bauzani (*Botzen*) agebat in itinere ex Italia in Galliam (Cod. Theod. VI 30, 3 cum adnot. Gothofredi), d. 14 Sept. iam Treviris erat (Cod. Theod. XIII 3, 12). oratio igitur primis mensis Septembris diebus pronuntiata est. quo cum tempore congruit, quod designatio consulum in annum 380 nondum celebrata erat; neque enim aliter Ausonius, cum multos imperatoris consulatus se sperare diceret (6, 25; 18, 83), de eo, qui anno proximo futurus erat, tacuisset.

372) Hoc die successor eius commemoratur. v. ad ep. III 43—45.

373) Cod. Theod. XI 16, 12 dat. d. 18 Mart. a. 380. *Ad virum clarissimum et inlustrem praefectum praetorio Italiae scripta porreximus* et q. s.

374) Cod. Theod. IX 2, 4.

ex familia tam longaeva originem duxit, ut pater eius et avus maternus annum nonagesimum aut superassent aut saltem attigissent, de ipso quoque incertum est, mortuusne sit ante Symmachum aetate multo minorem.

---

13 Oratio Gratiani Augusti in senatu recitata est, quae *novi saeculi fata* continuit, per quam senatus lucem accepit (9, 13), Symmachus *bonae spei* impletus est (9, 6). ea igitur non lex aliqua publicata aut nuntius allatus est, sed promissa in posterum data, quibus novum saeculum senatui magis amicum, quam Valentiniani dominatio fuit [375], auspicium caperet. quod nisi de Augusti prima post patris obitum oratione, qua principatus futuri rationes exposuit, apte interpretari nequeo. accedit quod Symmachus salutem imperatori precans dicit: 9, 20 *beneficium suum fortuna tutetur et has saltem Romano nomini velit servare delicias.* nam *saltem* illud indicat, nomen Romanum gravem paulo ante iacturam fecisse, quod ad mortem Valentiniani refero. qua cum re illud quoque congruit, quod oratio kalendis Ianuariis lecta est (9, 9). nam Augustus senior diem obierat d. 17 Nov. a. 375 Bregetione in Pannonia, filio Treviris agente. si igitur tempus computemus, quod tabellariis dies noctesque iter continuantibus [376] nuntium in Galliam missum et orationem Romam pervectam consumpsisse probabile est, ad kalendas fere Ianuarias a. 376 perveniemus.

14 laudes Mosellae a Symmacho vixdum lectae (10, 6) continet, quam editam esse a. 370 constat. eidem ergo anno aut, si carmen Romam tardius pervectum esse sumpseris, anno sequenti haec epistula adscribenda est.

15 scripta est, ut ingenium Palladii rhetoris aulae imperiali commendaretur [377], neque frustra. nam circa a. 379 *in spem sui honoris* in comitatum accitus (86, 30; 38, 17) et paulo post comes sacrarum largitionum creatus est [378]. itaque hanc epistulam anno 378 aut 379 adsignaverim.

16 In Hesperium honor aliquis recens collatus est, quod aut ad proconsulatum Africae (a. 376) aut ad praefecturam praetorio (a. 377) referri debet, nam alias administrationes non gessit.

17 Legatio Siculorum Ausonio commendatur, qui magna tum in aula potentia fruebatur [379]; in magistratu igitur aliquo positus fuisse videtur. gessit autem honores tres: comitivam, quaesturam, praefecturam praetorio, quorum primus nudus tantum honor cum administratione nulla coniunctus erat. quaesturam ante annum 370 non accepit, praefecturam a. 379 deposuit, quo temporis spatio epistula includenda est.

18 Ausonius ad praefecturam recens promotus, initio a. 378.

---

375) Cf. Auson. grat. act. 1, 3 *curia, honorificis modo laeta decretis, olim sollicitis maesta querimoniis.*

376) 9, 12 *tabellarius vigiliarum fessus adstabat.*

377) 11, 5 *haec apud te silenda non credidi —, quod Palladio factum volo, ne lateant honesta prolatu.* Ausonio igitur munus iniungitur, ne Palladii artes honestas latere patiatur, aut quod idem est, ut publicam ei curam comparet.

378) v. ad epist. IX 1.

379) 11, 31 *huic si fautor accesseris, futurum reor, ut illi pro labore fructus adcommodet. — qui satis animi confirmatus est, suffragio tuo successuram facilitatem petitionibus promovendis.*

19. 20. 22 Symmachus excusat, quod ad consulatum Ausonii evocatus non veniat; itaque scriptae sunt, antequam consules anni 379 fasces sumerent sub finem anni praecedentis. hoc autem ordine se excipiunt: 22. 20. 19. nam in 22 primum se nuntium designationis accepisse innuit gratulationemque secundis litteris latius se executurum esse promittit, quod in epistula 20 facit. contra epistula 19 gratulationis munere iam absolutus amicum in Gallias proficiscentem prosecutus est.

21 Symmachus ab Ausonio evectiones accepit, quas nisi praefectus praetorio emittere non potuit. cum praeterea tam perfecta felicitas eius praedicetur, ut nihil ei iam adici possit, summum in re publica honorem, consulatum, iam iniisse videtur.

22 v. ad epist. 19.

23 Ausonius quaestor (14, 7), quem magistratum iniit post a. 369, deposuit initio a. 378.

24 scripta, postquam Symmachus amicitia cum Ausonio facta ex Galliis reversus est, i. e. post a. 369.

25 Thalassio Ausonii genero tradita est, cum magistratu aliquo bene gesto[380]) per urbem in Gallias reverteretur. Thalassius duos tantum honores accepit, vicariam per Macedoniam praefecturam a. 377 et proconsulatum Africae a. 378—379 (v. p. LXXVIII), quo deposito teste filio privatus in patria remansit. cum igitur Symmachus consulatum Ausonii ut iam gestum vel saltem initum commemoret[381]), magistratus, de quo loquitur, Africae administratio fuisse debet, qua perfunctum Thalassium per urbem iter fecisse et ibi oratoris nostri consuetudine uti potuisse, Paulinus tradit (v. adn. 351). itaque haec epistula aestate a. 379 scripta est, quo tempore Ausonii gener magistratum deposuerat.

26 Ausonius *in specula honorum locatus et ideo varia et magna curans* 15, 6, i. e. praefectus praetorio, a. 378—379.

27 *Opperior in dies litteras, quales nunc mihi facultas tua promittit, amor semper exhibuit.* maiorem scribendi facultatem, quam ante habuerat, nulla alia ratione nancisci potuit, quam negotiis praefecturae absolutus, autumno a. 379.

28 *Facis pro mutua diligentia et antiquitate amicitiae nostrae, quod honorem tuum vires meas esse confirmas.* Ausonius ergo honorem aliquem acceperat, qui magnam in aula potentiam tribueret. itaque scripta aut inter annos 370 et 375, cum quaestor factus erat, aut initio a. 378, cum praefectus praetorio.

29 Commendaticiae omnes ad illud tempus referendae sunt, quo Ausonius iam ad summos honores processerat. cf. ad ep. 17.

30 Pro officiali aliquo, qui sub Ausonio merebatur, venia petitur, quod commeatus tempora egressus sit. cf. ad ep. 17.

31. 32 altera alteri respondet. prior scripta est, postquam Ausonius praefecturam deposuit[382]), posterior ante III 6, ubi Symmachus aliqua verba ex illa mutuata re-

380) 15, 1 *quem fortuna honoris parti maiorem beneficiis suis repperit, emendatio animi et sanctitas potioribus iam paravit.* unam igitur administrationem deposuerat et alteram maiorem sperabat.

381) 14, 29 *habes virum dignum te et per te familia consulari.*

382) 17, 15 *ergo tali negotio expende otium tuum.*

petit[383]. incidunt igitur in id tempus, quod autumno a. 379 et hieme a. 380 includitur. cf. ad ep. III 6.

33 *Facito, ut ceteris negotiis tuis respondendi cura praevortat* 18, 29. haec negotiorum commemoratio magistratum aliquem Ausonii indicare videtur. primum accepit post a. 369, ultimum deposuit autumno 379.

34. 35 cf. ad ep. 24.

36 *Interpello occupationes tuas adsiduitate colloquii.* cf. ad ep. 33 et 29.

37. 38 Ausonius ad magistratum aliquem recens promotus est. 20, 11 *merito processus tuos in meo aere duco.* 20, 23 *quis tibi honoris, inquies, nostri fecit indicium?* scriptae igitur sunt aut inter annos 370 et 375 aut a. 378. cf. ad ep. 28.

39. 40 cf. ad ep. 33.

41 cf. ad ep. 24.

42 Ex verbis ultimis: *(taedium) peregrinationis solare iusto amore provinciae* perspicitur, hanc epistulam ad magistratum aliquem missam esse, qui non toti praefecturae neque dioecesi sed uni tantum provinciae praefuerit. de Ausonio autem, cuius omnem honorum cursum ex scriptis ipsius novimus, certum est, numquam eum munere iudicis provincialis functum esse. cum igitur ne de eo quidem constet, ad quem hae litterae perperam inter Ausonianas collocatae (cf. p. XXIV) scriptae sint, multo minus de tempore iudicari potest.

43 cf. ad ep. 33.

I 44—55 AD AGORIVM PRAETEXTATVM.

Quia ea, quae de Praetextati vita et honoribus innotuerunt, maiore ex parte inscriptionibus eius nituntur, omnes h. l. compono:

1) Romae in epistylio porticus iuxta clivum Capitolinum. *[Deorum c]onsentium sacrosancta simulacra cum omni lo[ci totius adornatio]ne cultu in f[ormam antiquam restituto V]ettius Praetextatus v(ir) c(larissimus) pra[efectus u]rbi [reposuit] curante Longeio [. . . . . . v(iro) c(larissimo) c]onsul[ari.* C. I. L. VI 102. posita est a Praetextato praefecturam urbanam gerente a. 367 aut 368.

2) Gortyne Cretae. Ἀγόριον Πραιτεστᾶτον τὸν λαμπρότατον ἀπὸ ἐπάρχων τῆς βασιλευούσης [Ῥ]ώ[μ]ης δόγματι τῆς λαμπρᾶς Γορτυνίων βουλῆς Οἰκουμένιος Δοσίθεος Ἀσκληπιόδοτος ὁ λαμπρότατος ὑπατικὸς ἀνέστησεν. C. I. G. II 2594. omnes tituli, qui Oecumenium Dositheum Asclepiodotum consularem Cretae nominant, inter a. 382 et 384 positi sunt. nam primus eorum statuae Valerii Severi praefecturam urbis gerentis subscriptus erat (C. I. G. II 2595), qui hoc magistratu a. 382 fungebatur, ultimus autem statuae Sex. Petronii Probi ex praefecto praetorio ter, quem honorem ante initium a. 384 non deposuit[384].

---

383) Ausonius p. 17, 21 *modo intellego, quam mellea res sit oratio, quam delenifica et quam suada facundia.* Symmachus p. 71, 31 *sed fortunae nostrae tantum vulnus est, ut ei ne tua quidem delenifica et suada facundia cicatricem possit obducere.*

384) v. ad epist. I 56—61 et VIII 6.

3) **Titulus Praetextati sepulcralis in basi magna marmorea reperta Romae. in fronte baseos**: *D(is) M(anibus). Vettius Agorius Praetextatus, augur, p[o]ntifex Vestae, pontifex Sol[is], quindecemvir, curialis Herc[u]lis, sacratus Libero et Eleusi[nii]s, hierophanta, neocorus, tauroboliatus, pater patrum. — in [r]e publica ver[o]: quaestor candidatus, pretor urbanus, corrector Tusciae et Vmbriae, consularis Lusitaniae, proconsule Achaiae, praefectus urbi, legatus a senatu missus V[II], praefectus praetorio II Italiae et Illyrici, consul ordinarius designatus. — et Aconia Fabia Paulina c(larissima) f(emina), sacrata Cereri et Eleusiniis, sacrata apud Eginam Hecatae, tauroboliata, hierophantria. hi coniuncti simul vixerunt ann(is) XL.*

In latere dextro: *Vettius Agorius Praetextatus Paulinae coniugi:*

Paulina, veri et castitatis conscia,
dicata templis atq(ue) amica numinum,
sibi maritum praeferens, Romam viro,
pudens, fidelis, pura mente et corpore,
benigna cunctis, utilis penatibus
. . . .

In latere sinistro: *Vettius Agorius Praetextatus Paulinae coniugi:*

Paulina, nostri pectoris consortio
fomes pudoris, castitatis vinculum
amorque purus et fides caelo sata,
arcana mentis cui reclusa credidi,
munus deorum, qui maritalem torum
nectunt amicis et pudicis nexibus
pietate matris, coniugali gratia,
nexu sororis, filiae modestia,
et quanta amicis iungimur fiducia,
aetatis usu consecrandi foedere,
iugi fideli simplici concordia
iuvans maritum, diligens, ornans, colens.

In parte postica:

Sple]ndor parentum nil mihi maius dedit,
quam] quod marito digna iam tum visa sum,
se]d lumen omne vel decus nomen viri,
Agori, superbo qui creatus germine
patriam senatum coniugemq(ue) inluminas
probitate mentis moribus studiis simul,
virtutis apicem quis supremum nanctus es.
tu namque, quidquid lingua utraq(ue) est proditum
cura soforum, porta quis caeli patet,
vel quae periti condidere carmina,
vel quae solutis vocibus sunt edita,
meliora reddis quam legendo sumpseras.
sed ista parva: tu pius m[y]stes sacris
teletis reperta mentis arcano premis
divumque numen multiplex doctus colis,
sociam benigne coniugem nectens sacris
hominum deumque consciam ac fidam tibi.

quid nunc honores aut potestates loquar
hominumque votis adpetita gaudia,
quae tu caduca ac parva semper autumans
divum sacerdos infulis celsus clues?
tu me, marite, disciplinarum bono
puram ac pudicam sorte mortis eximens
in templa ducis ac famulam divis dicas;
te teste cunctis imbuor mysteriis;
tu Dindymenes Atteosqu[e] antistitem
teletis honoras taureis consors pius;
Hecates ministram trina secreta edoces
Cererisque Graiae tu sacris dignam paras.
te propter omnis me beatam, me piam
celebrant, quod ipse me bonam disseminas
totum per orbem: ignota noscor omnibus;
nam te marito cur placere non queam?
exemplum de me Romulae matres petunt
subolemque pulchram, si tuae similis, putant;
optant probantque nunc viri, nunc feminae,
quae tu magister indidisti insignia.
his nunc ademptis maesta coniunx maceror
felix, maritum si superstitem mihi
divi dedissent, sed tamen felix, tua
quia sum fuique postque mortem mox ero.

C. I. L. VI 1779.

4) **Romae in monte Aventino.** *Vettio Agorio Praetextato v(iro) c(larissimo) et inl(ustri), correctori Tusciae et Vmbriae, consulari Lusitaniae, proconsuli Achaiae, praef(ecto) urb(i), praef(ecto) praetorii Illyrici Italiae et Africae, cons(uli) designato, legato amplissimi ordinis septies et ad impetrandum reb(us) arduis semper opposito, parenti publice privatimq(ue) reverendo, ut etiam statuae ipsius domus honoraret insignia constitui locarique curavit* . . . . C. I. L. VI 1777.

5) **Romae in monte Caelio.** *Agorii — Vettio Agorio Praetextato v(iro) c(larissimo).* **In columna priore**: *pontifici Vestae, pontifici Soli, quindecemviro, auguri, tauroboliato, curiali, neocoro, hierofantae, patri sacrorum.* **In columna altera**: *quaestori candidato, praetori urbano, correctori Tusciae et Vmbriae, consulari Lusitaniae, proconsuli Achaiae, praefecto urbi, praef(ecto) praet(orio) II Italiae et Illyrici, consuli designato. — dedicata kal. Febr. d(omino) n(ostro) Fl(avio) Valentiniano Aug(usto) III et Eutropio conss.* (387). C. I. L. VI 1778.

6) **Fragmentum simile in foro Romano repertum.** C. I. L. VI 1779[a].

7) **Romae in Esquiliis.** *Coeliae Concordiae, virgini Vestali maximae, Fabia Paulina c(larissima) f(emina) statuam faciendam conlocandamque curavit cum propter egregiam eius pudicitiam insignemque circa cultum divinum sanctitatem, tum quod haec prior eius viro Vettio Agorio Praetextato v(iro) c(larissimo), omnia singulari dignoque etiam ab huiusmodi virginibus et sacerdotibus coli, statuam conlocarat.* C. I. L. VI 2145.

8) **Romae in campo.** *Fabiae Aconiae Paulinae c(larissimae) f(eminae), filiae Aconi[i] Catullini v(iri) c(larissimi) ex praef(ecto) et consule ord(inario), uxori Vetti Praetextati*

v(iri) c(larissimi) praef(ecti) et consulis designati, sacratae apud Eleusinam deo Iaccho Cereri et Corae, sacratae apud Laernam deo Libero et Cereri et Corae, sacratae apud Aeginam deabus, tauroboliatae, Isiacae, Hierophantriae deae Hecatae, graecosacraneae deae Cereris. C. I. L. VI 1780.

9) Romae in Esquiliis duae fistulae aquariae repertae sunt, in quarum altera bis legitur *Vet(tius) Praetextat(us)*, in altera hinc *Fi . . . . aulina . . .*, illinc *IIIIXXXX Fi Paulinae.* eodem loco prodiit lapis cum epigrammate, cuius pauca tantum verba supersunt; sed alteri eius margini inscriptum erat: *Vettii Agorii.* C. I. L. VI 1781.

Vettius Agorius Praetextatus[385]) ex familia urbana nobilissima[386]) ortus est. patrem eius C. Vettium Cossinium Rufinum praefectum urbis a. 315 consulem a. 323 fuisse crediderim cum propter nomen Vettium, quod in summis eius temporis magistratibus alioquin non inveni, tum quia corrector Tusciae atque Vmbriae et proconsul Achaiae fuit[387]), Praetextatus autem iisdem administrationibus functus est et sacerdotia quoque duo, pontificatus Solis et auguratus, utrique communia sunt. vetus enim Romanorum mos erat, ut in sacerdotum collegiis patribus filii succederent, et ut in iisdem provinciis, quibus illi cum laude praefuerant, filii honorum cursum auspicarentur, pietatis esse videbatur[388]). natus est aliquantum ante a. 330, nam a. 344 iam uxorem duxit[389]) Aconiam Fabiam Paulinam[390]), filiam Aconii Catullini Philomatii praefecti urbis a. 342—344, consulis a. 349[391]), nec suboles matrimonio defuit[392]). inter doctos illos antiquitatis studiosos, qui cum artam coniunctionem inter religionem litterasque Romanas perspicerent, utrasque eodem ardore ab interitu vindicabant, vel primum

---

385) Nomine integro appellatur in titulis 3—5. 7. 9, *Agorius Praetextatus* in inscriptionibus epistularum Symmachi et in titulo Graeco 2, *Vettius Praetextatus* 289, 6. 14; Boethius, comment. in Arist. de interpr. edit. sec. I 1 p. 289; in inscriptionibus 1. 8. 9; apud Macrobium passim, *Praetextatus* passim, *Vettius* apud Macrobium passim, *Agorius* in carmine inscriptionis 3.

386) Inscr. 3 *Agori, superbo qui creatus germine, patriam senatum coniugemque inluminas probitate mentis moribus studiis simul.* Symm. 25, 32 *vos Etruria quousque retinebit? iam querimur esse aliquid, quod tamdiu c i v i b u s praeferatur. sit licet ruris status mitior, non potest bene defrui otio, qui s u i s absentibus timet.* 288, 25 *magnum c i v i b u s gratis reliquit dolorem.* 289, 6 *Vettium Praetextatum — fata rapuerunt summo p a t r i a e gemitu, cui decus insigne praestabat.* 289, 15 *felicior c i v i u m lacrimis, quam gaudiis suis.* Amm. XXVII 9, 8 de Praetextati praefectura urbana loquens: *adeptus est, id quod raro contingit, ut cum timeretur, amorem non perderet c i v i u m.* domus eius urbanas novimus duas, alteram Esquilinam, ubi inscriptiones 9 et 7 in lucem prodierunt, alteram Aventinam, ubi statua Praetextati a filio eius collocata erat. Inscr. 4 *ut etiam statuae ipsius domus honoraret insignia.*

387) C. I. L. X 5061 Atinae. *C. Vettio Cossinio Rufino v(iro) c(larissimo), praefecto urbi, comiti (duorum) Aug(ustorum) n(ostrorum), corr(ectori) Camp(aniae), corr(ectori) Tusciae et Vmbriae, corr(ectori) Ven(e)tiae et Histriae, cur(atori) alvei Tiberis et cloacarum sacrae urbis, cur(atori) viae Flaminiae, proconsuli provinciae Achaiae sortito, pontifici dei solis, auguri, salio Palatino, ordo populusque Atinas, quod in correctura eius, quae saevissimam tyrannidem incurrerat, nullam iniuriam sustinuerit, patrono dignissimo.*

388) Eadem ratione Venustus et filius eius Virius Nicomachus Flavianus Siciliae praeerant; v. ad epistulas libri II.

389) Inscr. 3 *hi coniuncti simul vixerunt annis XL.*

390) Ita nuncupatur in inscriptione sepulcri sui 3; *Fabia Aconia Paulina* inscr. 8; *Fabia Paulina* inscr. 7. *Fi* (Fabia?) *Paulina* in inscriptione fistulae aquariae 9. Paulina in carmine inscriptionis 3 et apud Symm. p. 24, 20. 26.

391) Inscr. 8; Chronogr. a. 354.

392) Inscr. 3 *subolemque pulchram, si tuae similis, putant.* statua Praetextati, cui titulus 4 subscriptus erat, a filio eius posita est, quod verba eius ultima indicant: *parenti publice privatimque reverendo, ut etiam statuae ipsius domus honoraret insignia constitui collocarique curavit.* nomen filii, quod sequebatur, periit.

locum obtinebat[393]. nam et libris veterum emendandis operam navavit[394] et Aristotelis analytica vel potius Themistii paraphrasin eorum latine vertit[395], praecipue autem omnia summa sacerdotia gerebat[396] et muneribus eorum magna cum cura fungebatur[397] omnibusque mysteriis ipse initiatus est atque uxorem initiari fecit[398]. quae cum non eiusmodi essent, ut Praetextatum imperatori christianae legis studiosissimo Constantio commendarent, usque ad annum fere aetatis trigesimum quintum corrector tantum Tusciae et Vmbriae et consularis Lusitaniae factus est, quos honores homines genere nobili orti in prima adulescentia gerere solebant. sed postquam Constantio mortuo Iulianus defensor religionis veteris summam rerum adeptus est, statim (a. 362) Praetextatus quoque dignitatem proconsularem et Achaiam regendam accepit[399]. qua in administratione positus, cum brevi gentilium gaudio Iuliani morte finito Valentinianus regimen orbis Romani acceperat (a. 364), constitutioni contra sacra nocturna d. 9 Sept. a. 364 datae[400] fortiter resistebat imperatoresque eo adduxit, ut lex effectu privaretur[401]. neque tamen Valentinianum hac loquendi libertate offendit, quin immo inter d. 5 Mai.[402] et 18 Aug. a. 367 Viventio successit in praefectura urbana, quam Olybrio tradidit inter d. 20 Sept. a. 368[403] et 28 Ian.

---

393) Hieron. contr. Iohann. Hierosol. 8 *miserabilis Praetextatus, qui designatus consul est mortuus, homo sacrilegus et idolorum cultor, solebat ludens beato papae Damaso dicere: 'facite me Romanae ecclesiae episcopum et ero protinus christianus'.* Macrob. I 11, 1 *quia princeps religiosorum putatur, nonnulla iam et superstitionis admiscet, quasi vero nobis fas non sit Praetextato aliquando non credere.* 17, 1 *quia sacrorum omnium praesulem esse te, Vetti Praetextate, divina voluerunt.* 7, 17 *sacrorum omnium Vettius unice conscius.* hac ratione adductus Macrobius in domo Praetextati Saturnalia sua celebrata esse fingit ipsumque principem totius disputationis facit.

394) Inscr. 3 *tu namque, quidquid lingua utraque est proditum cura soforum, porta quîs caeli patet, vel quae periti condidere carmina, vel quae solutis vocibus sunt edita, meliora reddis quam legendo sumpseras.* Symm. 26, 14 *nam remissa tempora et ab negotiis publicis feriata libris veterum ruminandis libenter expendis.* cf. O. Iahn, *Ueber die Subscriptionen in den Handschriften römischer Klassiker. Ber. der k. sächs. Gesellsch. der Wissensch. III 1851 p. 338.*

395) Boethius, comm. in Arist. de interpr. edit. sec. I 1 p. 289. *mihi maior persequendi operis causa est, quod non facile quisquam vel transferendi vel etiam commentandi continuam sumpserit seriem, nisi quod Vettius Praetextatus priores postremosque analyticos non vertendo Aristotelem Latino sermoni tradidit sed transferendo Themistium, quod qui utrosque legit, facile intellegit.*

396) Pontificatum commemorat Symm. 24, 15; cf. 25, 10; reliqua enumerant tituli 3 et 5.

397) Symmachi epistulae quattuor I 46. 47. 49. 51 ad Praetextatum missae de sacris loquuntur, quae in omni reliquo corpore rarissime tantum commemorantur. cf. Macrob. ll. ll.

398) Inscr. 3. 5. 8.

399) Amm. XXII 7, 6 *aderat his omnibus Praetextatus, praeclarae indolis gravitatisque priscae senator, ex negotio proprio forte repertus apud Constantinopolim, quem arbitrio suo Achaiae proconsulari praefecerat potestate.* Himerius orationem scripsit εἰς τὸν ἀνθύπατον τῆς Ἑλλάδος Πραιτεκστᾶτον Phot. bibl. cod. 165 p. 108 B 4.

400) Cod. Theod. IX 16, 7.

401) Zosim. IV 3 ἐπεὶ δὲ καὶ νόμων εἰςφορὰς ἐγνώκει ποιήσασθαι, ἀφ' ἑστίας ὥσπερ ἀρξάμενος τὰς νυκτερινὰς ἐκώλυε θυσίας ἐπιτελεῖσθαι, τοῖς μυσαρῶς μὲν οὖν πραττομένοις ἐμποδὼν διὰ τοῦ τοιοῦδε νόμου γενέσθαι βουλόμενος· ἐπεὶ δὲ Πραιτεξτᾶτος ὁ τῆς Ἑλλάδος τὴν ἀνθύπατον ἔχων ἀρχήν, ἀνὴρ ἐν πάσαις διαπρέπων ταῖς ἀρεταῖς, τοῦτον ἔφη τὸν νόμον ἀβίωτον τοῖς Ἕλλησι καταστήσειν τὸν βίον, εἰ μέλλοιεν κωλύεσθαι τὰ συνέχοντα τὸ ἀνθρώπειον γένος ἁγιώτατα μυστήρια κατὰ θεσμὸν ἐκτελεῖν, ἐπέτρεψεν ἀργοῦντος τοῦ νόμου πράττεσθαι πάντα κατὰ τὰ ἐξ ἀρχῆς πάτρια.

402) Cod. Theod. IX 38, 3.

403) Praefectus urbi praescribitur legibus his: d. 18 Aug. 367 Cod. Theod. VIII 14, 1. d. 27 Aug. 367 Cod. Theod. VIII 14, 1. d. 8 Oct. 367 Cod. Theod. XIV 4, 4. haec lex coniungenda est cum cod. Theod. IX 40, 10, quae eundem diem et locum sed consules praecedentes perperam subscriptos habet.

a. 369[404]. administrationem eius summis laudibus ornat Ammianus Marcellinus XXVII 9, 8: *haec inter Praetextatus praefecturam urbis sublimius curans per integritatis multiplices actus et probitatis, quibus ab adulescentiae rudimentis inclaruit, adeptus est, id quod raro contingit, ut cum timeretur, amorem non perderet civium minus firmari solitum erga iudices formidatos. cuius auctoritate iustisque veritatis suffragiis tumultu lenito, quem christianorum iurgia concitarunt, pulsoque Vrsino alta quies parta proposito civium Romanorum aptissima et adulescebat gloria praeclari rectoris plura et utilia disponentis*[405]. *namque et maeniana sustulit omnia fabricari Romae priscis quoque vetita legibus et discrevit ab aedibus sacris privatorum parietes iisdem inverecunde conexos ponderaque per regiones instituit universas, cum aviditati multorum ex libidine trutinas conponentium occurri nequiret. in examinandis vero litibus ante alios id impetravit, quod laudando Brutum Tullius refert, ut cum nihil ad gratiam faceret, omnia tamen grata viderentur esse, quae factitabat.*

Praefectura igitur deposita ea auctoritate in senatu eaque gratia apud Augustos vigebat, ut si qua res difficilior impetranda erat, plerumque in legationibus ordinis ad comitatum missis locum principem obtinebat[406]. praeterea statuae ei et in provinciis (Inscr. 2) et in urbe erectae sunt[407], qui honor saeculo quarto multo maior rariorque erat quam ante Diocletiani imperium. sed nihilo minus per annos quindecim privatus remansit, usque dum gentilium partes Gratiani morte novas in aula vires nactae sunt. tum enim Symmacho praefecto urbi creato Praetextatus praefecturam praetorio per Italiam accepit; quos magistratus inierunt inter dies 19 Ian. et 21 Mai. a. 384. v. adn. 210. paulo post etiam maius signum favoris Augusti accepit, consulatum in annum 385, sed ante quam fasces sumeret, mortuus est[408]. qua re cognita *recusavit populus sollemnes theatri voluptates memoriamque eius inlustrem multa adclamatione testatus graviter egit cum livore fortunae, quod sibi inclytorum principum beneficia sustulisset*[409], senatus autem statuam ei ab imperatoribus impetravit[410] fortasse eandem, cuius reliquiae nuper in foro Romano repertae sunt (Inscr. 6), aliamque virgines Vestales summo sacrorum defensori posuerunt[411].

---

d. 18 Nov. 367 Cod. Theod. VI 35, 7. d. 30 Ian. 368 Cod. Theod. XIII 3, 8. d. 12 Iun. 368 Rescriptum codicis Vaticani apud Baronium ann. eccl. IV p. 221. d. 20 Sept. 368 Cod. Theod. I 6, 6.

404) Cod. Theod. XIV 8, 2.

405) Eandem rem spectant constitutiones codicis Vaticani a Baronio ann. eccl. IV p. 221 editae.

406) Inscr. 4 *legato amplissimi ordinis septies et ad impetrandum rebus arduis semper opposito.* cf. Inscr. 3. Amm. XXVIII 1, 24 de saevitia Maximini vicarii urbis locutus pergit: *et ne tot malis dissimulatis paulatimque serpentibus acervi crescerent aerumnarum, nobilitatis decreto legati mittuntur Praetextatus ex urbi praefecto et ex vicario Venustus et ex consulari Minervius oraturi, ne delictis supplicia sint grandiora neve senator quisquam inusitato et inlicito more tormentis exponeretur.*

407) 24, 1 *statuas etiam recepistis iisdem paene populi adclamationibus, quibus amiseratis.*

408) De praefectura Praetextati v. praeter locos in adn. 210 laudatos Cod. Iust. I 54, 5 dat. d. 9 Sept. a. 384; de morte eius v. adn. 219 et Symm. rel. 10—12. 24; Hieron. contra Iohann. Hieros. 8; epist. 23, 2—3; 39, 3.

409) 288, 25; cf. 289, 15. 18; 299, 14; Hieron. ep. 23, 3 *ad cuius interitum urbs universa commota est.*

410) Symm. relat. 12.

411) 54, 17; Inscr. 7.

44. 52 altera epistula orationem pro Trygetio habitam d. 9 Ian. a. 376 ad Praetextatum mittit, altera litteris de oratione accepta scriptis respondet. v. p. VI.

45. 47. 48. 53 cum Praetextatus anno 384 exeunte diem obierit, postea scriptae esse non possunt.

46 tabellarii munere fungitur Titianus Symmachi frater, qui a. 380 exeunte mortuus est; sed certius quoque temporis indicium ex ultimis epistulae verbis petendum esse videtur: *rides? et libet. ut rideas, afuisti. plura desino, ne qui strictim meliora detexui, amaris videar inmorari.* Praetextatus igitur, si in urbe fuisset, tam gravia incommoda aut perpessus esset aut saltem vidisset et audisset, ut omnem ridendi voluntatem perderet; quod, cum tota fere historia urbis Romae illo saeculo in rei annonariae ubertate et penuria versetur, ad famem aliquam retulerim. fuerunt, ut ex Ambrosii de offic. ministr. III 7 discimus, brevi intervallo duae, quarum posterior, quae in annum 383 incidit, propter Titiani commemorationem hoc loco intellegi nequit. de prioris tempore non constat nisi ex eo, quod ab Ammiano Marcellino enarrata non est; qui cum res in Occidente gestas usque ad a. 375 persecutus sit, spatio annorum 376 et 380 includitur, si quidem verba Symmachi, quae modo exscripsimus, ad illam urbis calamitatem referamus. praefectum autem, qui famis tempore urbi praefuit, Magnum cognominatum fuisse, indicat Ambrosius[412], et in praefectorum serie reperitur hieme 379/80 Arborius, Ausonii ex sorore nepos, qui cum ὄνομα κύριον a matris avunculo Aemilio Magno Arborio duxerit (v. p. LXXVI), reliqua quoque nomina eius facile gessisse potest; quod si factum esse sumamus, scripta erit epistula vere a. 380, cum Titianus vicarius Africae factus (v. p. CVI) per Praetextati Baianum[413] in provinciam profecturus erat.

47. 48 v. ad ep. 45.

49 *quaeris ut civis ad bonum commune genitus, quid super rebus anxiis vero proximum nuntietur. certis indicibus secunda cognovimus; dehinc multi silentii suspicio sollicitis rumoribus locum fecit. sed mihi opinionum talium, quae sine auctore prodeunt, nulla curatio est.* secunda illa, quae certis indicibus Romae cognita erant, ad Sebastiani victoriam de Gothis reportatam[414]) retulerim, rumores sollicitos ad cladem Hadrianopolitanam paulo post (d. 9 Aug. a. 378) secutam.

50 Symmachi pater 25, 18 commemoratur, qui anno 376 exeunte mortuus est.

51 *statueramus in externis adhuc morari; sed labantis patriae nuntius destinata mutavit, cum mihi in communibus malis decolor videretur securitas mea. — non potest bene defrui otio, qui suis absentibus timet.* cum anno 383 fames in urbe grassabatur, Symmachus e Campania Romam reversus est. cf. ad ep. II 4. eidem tempori convenit, quod dicit, *aris deesse Romanos genus esse ambiendi;* nam anno praecedente Gratianus aram Victoriae everterat et sumptus publicos sacris detraxerat. v. p. LIII.

52 v. ad ep. 44.

---

412) De off. ministr. III 7, 48 *hic Magnus vere probatus, qui vere potuit imperatori dicere demonstrans provinciae totius populos: 'hos tibi omnes reservavi! hi vivunt beneficio tui senatus! hos tua curia morti abstulit!'* cf. Hermae v. XVIII p. 296.

413) 24, 7. 20.

414) Amm. XXXI 11, 4; cf. 12, 1 *Sebastianus subinde scribens facta dictis exaggerabat.*

53 v. ad ep. 45.

54 paulo post Celsini Titiani mortem scripta est, qui anno 380 exeunte diem obiit. v. p. CVI.

55 *tibi pro nostra amicitia satis gratulor, cuius labor saluti publicae commodabit.* haec gratulatio ad Praetextati praefecturam praetorio referenda est, quam initio a. 384 accepit. nam ne de praefectura urbana (a. 367) cogitemus, Symmachi aetas obstat, qui in hac epistula non ut iuvenis cum homine seniore summis iam honoribus functo loquitur, sed ut vir cum viro amico.

I 56—61 AD PROBVM.

Nullus umquam vir partium civilium sub imperatoribus Romanis tot et tam diutinos magistratus gessit, nullus tanta potentia usus est, quam Sex. Petronius Probus, id quod Marcellino teste vel praecipue nobilitati generis debebat. multae enim *familiae ingentes* eum ut dominum suum colebant, et ut necessitudine summi iudicis in litibus adiuvarentur, omni, qua in aula valebant, gratia ad praefecturas ei suffragabantur[415]. de Probo igitur acturis a familia eius principium sumendum est, quare stemma composuimus rationesque edemus, quibus cognationes in eo propositae nituntur.

I C. I. L. VIII 1437 Thibursici Bure. *Sex. Cocceio Anicio Fausto Paulino proco(nsuli) provinciae Afr[ic]ae res publica [co]loniae* (nomen erasum) *Augustae.* propter litterarum formam nomenque coloniae (Valerianae Gallienae Augustae?) erasum hunc lapidem Gallieni temporibus tribuit Wilmanns. Paulinum patrem sequentium fuisse, ex nominibus veri simile redditur, praecipue ex praenomine nepotis. Nicomachum Iulianum, quem socerum eius fuisse produnt nomina filii Nicomachus, nepotis Iulianus, novimus ex titulis duobus, altero Drepani, altero Blaundi in Phrygia reperto: [Γ. Ἀσίννι]ον Νεικόμαχο[ν] Ἰουλιανόν, λαμπρότατον ὕπατον, ἀνθύπατον Ἀσίας δικαιώτατον, Ἀσίννιος Ἀμίαντος ἐπίτροπος τὸν δεσπότη[ν]. Borghesi, opera V p. 447. Βλαυνδέων Μακεδόνων ἡ βουλὴ καὶ ὁ δῆμος τὸν ἁγνότατον Γ. Ἀσίν(ιον) Ἰουλιανόν, τὸν κράτιστον ὑὸν Γ. Ἀσιν(ίου) Προτείμου Κουαδράτου υπατικοῦ, τὸν ἐν πᾶσιν εὐεργέτην καὶ κτίστην τῆς πόλεως· ἐπιμελησαμένου Αὐ[ρ(ηλίου)] Γλύκωνος β̄ τοῦ Νίπου. C. I. G. 5498[416].

II C. I. L. VI 315 Romae. *Deo Herculi inv(icto) M. Iun(ius) Caesonius Nicomachus Anicius Faustus Paulinus c(larissimus) v(ir) p(raefectus) u(rbi) d(ono) d(edit)*[417]. Anicius

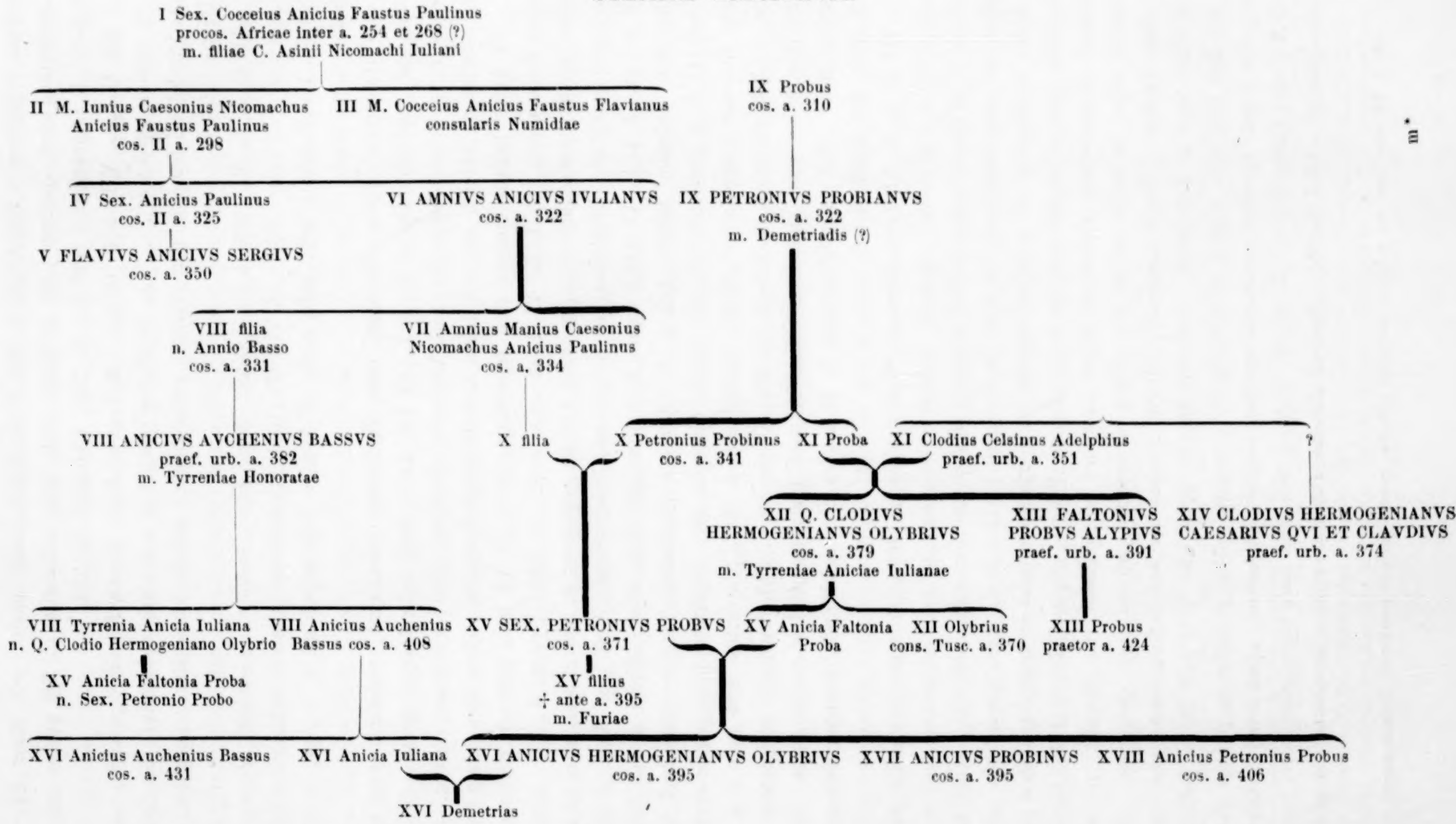
---

415) Amm. XXVII 11, 1 *per haec tempora Vulcatio Rufino absoluto vita, dum administrarat, ad regendam praefecturam praetorianam ab urbe Probus accitus, claritudine generis et potentia et opum amplitudine cognitus orbi Romano, per quem universum paene patrimonia sparsa possedit, iuste an secus non iudicioli est nostri. — atque ut natantium genus elemento suo expulsum haut tam diu spirat in terris, ita ille marcebat absque praefecturis, quas ob iurgia familiarum ingentium capessere cogebatur, numquam innocentium per cupiditates inmensas, utque multa perpetrarent inpune, dominum suum mergentium in rem publicam.* XXX 5, 4 *non ut prosapiae suae claritudo monebat.* Auson. ep. XVI 2, 19 *senati praesulem.* p. XCIX titul. 4 *nobilitatis culmini.* 7 *dives opum clarusque genus.*

416) Vtrumque titulum ad eundem hominem pertinere, perspexit communicavitque mecum Kaibel.

417) Lateri eiusdem lapidis inscriptum fuisse: *d. d. XII kal. Octob. Crispo et Constantino Caess. II cons.*, neque auctoritate satis firma nititur et propter temporis rationem admitti non potest. Borghesi, op. VIII p. 588.

STEMMA ANICIORVM.

Nomina eorum, quorum cognationes et affinitates expressis verbis traditae sunt, lineis crassioribus inter se coniunguntur.
Nomina eorum, qui in Symmachi scriptis commemorantur, litteris maiusculis expressa sunt.

Faustus appellatur a Chronogr. a. 354 et de Rossi, Inscr. christ. urb. Rom. 24. de consulatibus eius, quorum prior suffectus erat, alter ordinarius a. 298 gestus est, v. de Rossi l. l. praefectus urbi fuit a. 299; Chronogr. a. 354.

III C. I. L. VIII 7040 Cirtae. *M. Cocceio Anicio Fausto Flaviano, patricio, consulari, omnium virtutum* .... dignitates patricii et consularis monstrant, Flavianum ante Diocletiani tempora non vixisse; pater eius ex nomine agnoscitur. Borghesi, op. VIII p. 586.

IV C. I. L. VI 1680 in via Latina. *Sex. Anicio Paulino procons(uli) Africae, bis co(n)s(uli), praef(ecto) urb(i)*. cf. VI 1651. 1681. consulatum alterum ordinarium gessit a. 325, praefecturam urbi inde a d. 12 Apr. a. 331 usque ad d. 7 Apr. a. 333; Chronogr. a. 354.

V De Sergio, qui a. 350 simul cum Nigriniano consul erat, praeter nomen nihil notum est, sed cum titulus C. I. L. VI 498 hanc anni indicationem gerat: *Fl(avio) Anicio et Nigriniano cons(ulibus)*, ad Aniciorum familiam eum pertinuisse constat. itaque alterius ex Aniciis, qui soli initio saeculi quarti floruerunt, filium eum fuisse credo.

VI Anicii Iuliani nomina duo reperiuntur C. I. L. VI 1686 *Petronio Probiano et Anicio Iuliano coss.* C. I. L. VI 1682; Chronogr. a. 354; Symm. 3, 24. Amnius dicitur apud Symmachum [418]. proconsul Africae erat inter a. 293 et 304, nam ad eum data est constitutio Diocletiani et Maximiani Caesarumque; Coll. leg. Mos. et Rom. XV 3. cf. C. I. L. VI 1682 *legato Kartaginis sub procons(ule) Africe Anicio Iuliano patre suo.* Iulianus igitur, qui a. 316 praeses provinciae Tarraconensis legi Cod. Theod. II 6, 1 praescribitur, ab Anicio diversus est, siquidem post proconsulatum nemo umquam praesidatum gessit. consul erat a. 322, praefectus urbi inde a d. 13 Nov. a. 326 usque ad d. 7 Sept. a. 329; Chronogr. a. 354. nonnulli scriptorum recentiorum avum eum maternum Iuliani Augusti faciunt, quod si verum esset, Symmachus pater, cum in epigrammate 3, 24 laudes eius celebraret, nepotem imperatorem certe non praeteriisset.

VII C. I. L. VI 1682 Romae. *Honorii. Ammio Manio Caesonio Nicomacho Anicio Paulino v(iro) c(larissimo), cons(uli) ordinario, pref(ecto) urbi iud(ici) sacrar(um) cognit(ionum), [pr]oconsuli prov(inciae) Asiae et Hellesponti vice sacra iudicanti, legato Kartaginis sub procons(ule) Africe A n i c i o I u l i a n o p a t r e s u o, cuius providentia adque [u]tilitas et integritas rei publicae corporis cor[i]ariorum insulas ad pristinum statum suum secundum leges principum priorum imp(eratorum) Val(erii) Septimi Severi et M. Aur(elii) Antonini Aug(ustorum) restaurari adque adornari pervigilantia sua providit, in mira memoria adque in omnia iustitia sua corpus coriariorum patrono digno statuerunt.* 1683 in foro Traiano. *Amnii iun(ioris). Anicio Paulino iun(iori) c(larissimo) v(iro), proco(n)s(uli) Asiae et Hellesponti, consuli ordinario, praef(ecto) urbi vice sacra iudicanti, ob meritum nobilitatis eloquii iustitiae atq(ue) censurae, quibus privatim ac publice clarus est, petitu populi R(omani) testimonio senatus iudicio d(ominorum) n(ostrorum) triumphatoris Aug(usti) Caesarumq(ue) florentium, statuam secundam auro superfusam locari sumptu publico placuit.* 1652 Romae. *Anicius Amnius Paulinus v(ir) c(larissimus) praefectus*

---

418) 3, 25 *cuius opes aut nobilitas aut tanta potestas, cedenti cui non praeluxerit Amnius unus?*

urbi reparavit. 1141 Romae in basi statuae equestris Constantini. *D(omino) n(ostro) Constantino maximo pio felici ac triumphatori semper Augusto ob amplificatam toto orbe rem publicam factis consultisq(ue) s(enatus) p(opulus)q(ue) R(omanus) dedicante Anicio Paulino iuniore v(iro) c(larissimo) cons(ule) ord(inario) praef(ecto) urbi.* consul erat a. 334, praefectus urbi eodem anno inde a d. 27 Apr. usque ad d. 30 Dec.

VIII Anicius Auchenius Bassus. 1) Orelli 105 Praeneste. *Bassi. Anicio Auchenio Basso v(iro) c(larissimo), procons(uli) Camp(aniae), provisori eiusdem provinciae, restitutori generis Aniciorum, ob merita eius inlustria ordo populusque civitatis Praenestinae pon(endam) cens(uit).* cf. C. I. L. IX 1568. 1569; X 5651; VI 1791; C. I. G. 2597.

2) C. I. L. X 6656. Antii. *Florente imperio d(ominorum) A(u)g(ustorum)q(ue) n(ostrorum) Gra[t]iani Valentiniani et Theodosi principum maximorum, thermarum speciem ruinae deformitat[e] sordentem et periculosis ponderibus inminentem, quae la[v]antem populum metu sollicitudinis deterrebat, exclusa totius [c]arie vetustatis ad firmam stabilitate[m] usumque tectorum Anicius Auchenius Bassus v(ir) c(larissimus) proconsule Campaniae vice sacra iudicans [re]paravi in meliorem civitatis effigiem.*

3) C. I. L. VI 1679 in foro Traiano. *Auchenii. Anicio Auchenio Basso v(iro) c(larissimo), quaestori candidato, uno eodemque tempore praetori tutelari, proconsuli Campaniae, praefecto urbi, trini magistratus insignia facundiae et natalium speciosa luce virtutis ornanti, qui claritatem generis paternis avitisque fastorum paginis celebratam inimitabilium in rem publicam meritor(um) prae propriae laudis industria reddidit auctiorem prosapiae, lumini aeque diserto ac nobili, provisione efficacia vigore eloquentia egregia moderatione praestanti, in ipso flore iuvenilis aetatis frugem maturae auctoritatis* . . . .

4) Borghesi, opera VIII p. 200 Ostiae. *Anicius Auchenius Bassus v(ir) c(larissimus) et Turrenia Honorata c(larissima) f(emina) eius cum filiis deo sanctisque devoti.* (monogramma Christi).

Laudem gentis Aniciae restitutae viri duo fere aequales sibi vindicant, Sex. Petronius Probus et Anicius Auchenius Bassus[419]. de altero enim scribit Ausonius epist. XVI 2, 31: *qui vincit aevi iniuriam, stirpis novator Amniae, paribusque comit infulis Aniciorum stemmata*[420], alter in titulis honorariis quattuor, quorum unum supra repetivimus (1), *restitutor generis Aniciorum* dicitur, ita ut haec appellatio paene in cognomen sollemne abiisse videatur. quae aliam interpretationem vix admittunt, quam stirpe gentis virili circa saeculum medium extincta ex feminis Aniciis Bassum et Pro-

---

419) Giorgi et Garrucci, *Bull. dell' Inst. 1859 p. 42. 58.*

420) Gens Anicia cum Amnia et Auchenia sanguinem miscuerat omnesque tres ita in unam coierant, ut saeculo quarto semper aut coniunctae nominentur, aut idem homo modo uni modo alteri aut tertiae adscribatur. ita Iulianus filiusque eius Paulinus Amnii Anicii appellantur, Bassi gentilicia Anicius Auchenius gesserunt, Proba Amnios Pincios Anicios decorasse dicitur (C. I. L. VI 1754), Probus filiique eius ad omnes tres gentes referuntur. C. I. L. VI 1753 *Anicianae domus culmini.* Claud. de cons. Ol. et Prob. 8 *seis genus Auchenium nec te latuere potentes Amniadae.* cf. 21. Hieron. ep. 130, 3. August. epist. 150. Prudent. contr. Symm. I 548 *iamque ruit — ad apostolicos Euandria curia fontes, Amniadum suboles et pignera clara Proborum; fertur* e n i m *ante alios generosus Anicius urbis inlustrasse caput.* Aschbach (*Die Anicier und die römische Dichterin Proba. Sitzungsber. der phil. hist. Cl. d. kais. Akad. d. Wissensch. LXIV 1870 p. 369*) et Reinesius (Syntagma inscriptionum antiquarum, Lipsiae et Francofurti 1682 p. 66) plus tenebrarum quam lucis rei offuderunt.

bum progenitos esse[421]. quod si recte perspeximus, Bassus noster primus familiae suae erit, qui nomen Anicium gesserit; cum autem cognomen ex genere paterno accepisse putandus sit[422] patremque eius consulem fuisse titulus 3 dicat, Annium Bassum[423] cos. a. 331 adfinitatem illam inter Bassos Aniciosque iniisse, paene certum est. in uxore Olybrii (v. XII tit. 5) gentilicia Anicium et Tyrrenium coniuncta invenimus; procreata igitur erat ex Anicio Basso et Tyrrenia Honorata, quos maritos inscriptio 4 nominat. tertium autem filiae nomen Iuliana avum Bassi maternum non Paulinum sed Iulianum fuisse indicat.

Honores Bassus tarde capessivit, nam cum neptis eius Anicia Faltonia Proba iam circa a. 381 filium natu maximum enixa sit, post a. 335 natus esse non potest; proconsulatum autem Campaniae inter annos 379 et 382 gessit[424], in praefectura urbis Symmachi prodecessor fuit commemoraturque d. 22 Nov. a. 382[425]. Anicius Auchenius Bassus[426] consul a. 408 non ipse, sed filius eius erat, nam inscriptio 3, quam post mortem eius positam esse, tempus perfectum in hac propositione: *claritatem generis r e d d i d i t auctiorem prosapiae* indicare videtur, nullam consulatus mentionem facit.

Ad hunc, teste titulo 4 christianum, verba Prudentii contr. Symm. I 558 referenda sunt: *non Paulinorum, non Bassorum dubitavit prompta fides dare se Christo.*

IX Petronii Probiani nomen integrum servatum est apud Symmachum 3, 31; C. I. L. VI 1686; Chronogr. ad a. 329; Cod. Theod. IX 42, 1; XI 30, 5. 6. patrem Probum consulem a. 310 nomen prodit, quod in nepote repetitum invenimus; uxorem eius Demetriadem fuisse, Hieron. ep. 130, 3 indicare videtur, ubi de Olybrio consule a. 395 dicit: *qui Demetriadis p r o a v i a e nobilitatem insigniorem reddidit Demetriadis filiae perpetua castitate.* filium et nepotem eius nominat titulus Sexti Petronii Probi Veronensis C. I. L. V 3344, qui his verbis finitur: *nepoti Probiani, filio Probini v(irorum) c(larissimorum) praef(ectorum) urbis et cons(ulum).* proconsul Africae commemoratur a kal. April. a. 314 usque ad d. 13 Aug. a. 316[427]. magistratu aliquo, qui fortasse praefectura praetorio erat, d. 27 Febr. a. 321 fungebatur, quo die lex Cod.

---

421) Cf. Auson. epist. XVI 2, 27 *generi hic s u p e r s t e s aureo satorque prolis aureae.* 31 *qui vincit a e v i i n i u r i a m.*

422) Reumont, *Geschichte der Stadt Rom I p. 689.*

423) De nominibus eius v. de Rossi, inscr. christ. urb. Rom. p. 38.

424) Theodosius, qui titulo 2 praescribitur, a. 379 imperium accepit. ex verbis tituli 3 *quaestori u n o e o d e m q u e t e m p o r e praetori tutelari, proconsuli Campaniae, praefecto urbi, trini magistratus insignia facundiae et natalium speciosa luce virtutis ornanti* Garrucci (*Bullett. dell' Inst. 1859 p. 91*) perperam conclusit, Bassum o m n e s magistratus simul gessisse; quod si factum esset, in reliquis titulis, qui proconsulatum commemorant, praefectura non omitteretur. et cum honores quattuor nominentur, id quod est: *trini magistratus*, aliam interpretationem non admittit, quam duos pro uno numeratos esse, eos videlicet qui *uno eodemque tempore* gesti sunt, praetura et quaestura. errat in eo quoque Garrucci, quod verba *in ipso flore iuvenilis aetatis* ad enuntiatum nunc deperditum pertinentia honorum tempus indicare putat, quos Bassum si non in senectute, attamen in annis maturioribus adeptum esse, aetas neptis Probae monstrat.

425) 294, 30; 297, 9 sqq.; 300, 16; 307, 29; Cod. Theod. I 6, 8.

426) Gentilicium Anicium reperitur de Rossi, inscr. christ. urb. Rom. 583. 586. 587, Auchenium C. I. L. IX 1364.

427) Kal. Apr. a. 314. Cod. Theod. IX 42, 1 cum adnot. Gothofr. + Cod. Iust. VI 1, 3. eidem anno ea quoque constitutio adsignanda esse videtur, quam descripsit August. epist. 88, 4 = contr. Crescon. 3, 81 = brevic. collat. d. 3. d. 25 Aug. a. 315 Cod. Theod. XI 30, 3. d. 13 Aug. a. 316 Cod. Theod. XI 30, 5 + 6.

Theod. IX 42, 1 inscripta Petronio Probiano sine dignitate, data est. consul a. 322. praefectus urbi inde a d. 8 Oct. a. 329 usque ad d. 12 Apr. a. 331; Chronogr. a. 354 et C. I. L. V 3344. — litterarum studiis ipse deditus erat totamque familiam initiavit. siquidem filia eius Proba epos de bello Constantii cum Magnentio et centonem Vergilianum de laudibus Christi composuit (v. XI), et nepos carmina avi patrisque suaque in unum corpus collecta Theodosio dedicavit[428]).

X Petronii Probini nomen gentilicium legitur C. I. L. IX 10. testibus Chronographo a. 354 et titulo Veronensi consul fuit a. 341, praefectus urbi inde a d. 5 Iul. a. 345 usque ad d. 25 Dec. a. 346. avus consulum a. 395 commemoratur a Claud. de cons. Olybr. et Prob. 29. aut filiam eum aut sororem Anicii Paulini duxisse, docet praeter ea, quae sub VIII exposui, Auson. ep. XVI 2, 83, ubi de Probi filio natu maximo, quem non ex Anicia Faltonia Proba, sed ex uxore altera suscepit, haec scribit: *mixto resurgens sanguine Probianoque atque Anicio.*

XI Clodii Celsini Adelphii nomen integrum reperitur in inscriptione Beneventana C. I. L. IX 1576. *Adelfi. — Clodio Celsino insigni et c(larissimo) v(iro), praestanti benivolentia auctoritate iustitia, corr(ectori) regionum duarum memorabili et praeteritorum iudicum exempla virtutibus omnibus supergresso, ordo splendidissimus Beneventane civitatis patrono dignissimo.* Clodius Adelphius nuncupatur a Chronographo a. 354 et C. I. L. VI 1712 Romae. *Clodius Adelfius v(ir) c(larissimus), ex praefectis urbis, uxori inconparabili et sibi fecit.* uxorem et filios eius nominat subscriptio centonis Vergiliani de laudibus Christi, quam e codice Mutinensi descripsit Montfaucon, diar. ital. p. 36: *Proba, uxor Adelphi, mater Olibrii et Aliepii, cum Constantini* (immo Constantii) *imperatoris bellum adversus Magnentium conscripsisset, conscripsit et hunc librum.* cf. inscriptionem codicis Palatini 1753 saec. IX—X apud Reifferscheid, *die römischen Bibliotheken, Ber. der kais. Akad. 1867 p. 532: incipiunt indicula centonis Probae, inlustris Romanae; Aniciorum mater* (immo proavia) *de Maronis, qui et Virgilii, Mantuani vatis libris praedicta Proba uxor Adelphii ex praefecto urbis hunc centon(em) religiosa mente amore Christi spiritu ferventi prudenter enucliate defloravit.* Isid. Hisp. orig. I 39 (38), 26. *Proba, uxor Adelphi, centonem ex Vergilio de fabrica mundi et evangeliis plenissime expressit.* — in aliquot centonis codicibus haec dedicatio carmini praescripta legitur:

Romulidum ductor, clari lux altera solis,
Eoa qui regna tenes moderamine iusto,
spes orbis fratrisque decus, dignare Maronem
mutatum in melius divino agnoscere sensu,
scribendum famulo quem iusseras. —
hunc relegas servesque diu tradasque minori
Arcadio, haec ille suo generi.

---

428) Optimis Cornelii Nepotis codicibus epigramma subiectum est, quod his versibus finitur: *ornentur steriles fragili tectura libelli: Theodosio et doctis carmina nuda placent. si rogat auctorem, paulatim detege nostrum tunc domino nomen: me sciat esse Probum. corpore in hoc manus est genitoris avique meaque: felices, dominum quae emeruere, manus!* haec ad Sex. Petronium Probum referenda esse, Kiessling perspexit; neque enim Theodosii temporibus alius eius nominis vir extabat, qui tam familiariter ad imperatorem scribere posset, et calligraphi opellam intellegendam esse, quae fuerat Lachmanni (opusc. II 188) opinio, vetant verba: *doctis carmina nuda placent.* de nomine Aemilio perperam ei a librariis tributo, v. Bergk, Philol. XII p. 580: *Aus der Subscription:* EM(endavi) PROBVS *ist irrthümlich* Aemilius Probus *entstanden.*

traditus igitur est liber Augusto, qui simul cum fratre orbem Romanum regens (*fratrisque decus*) Orienti praeerat (*Eoa qui regna tenes*) et heredem imperii sperabat, cui nomen Arcadio futurum esse poeta praesumpsit. itaque hi versus ad Arcadium scripti sunt et eo quidem tempore, quo filius eius Theodosius minor nondum natus erat (a. 395—401). sed is, qui eos centoni praemisit, non Proba erat, sed librarius aliquis, cui imperator carmen describendum tradiderat, ut vel sola verba: *scribendum famulo quem iusseras* docent; cui argumento accedit, quod praefatio illa in nonnullis codicibus optimae notae omittitur[429]. ex his igitur versibus de Probae aetate nihil concludi potest.

Probam Probini sororem fuisse, propter nominis similitudinem suspicatus sum. maritus eius corrector fuit Apuliae et Calabriae; C. I. L. l. l. proconsul; Isid. Hisp. de viris ill. 22 (18) *Proba, uxor Adelphii proconsulis.* praefectus urbi inde a d. 7 Iun. usque ad d. 18 Dec. a. 351; Chronogr. a. 354.

XII Q. Clodius Hermogenianus Olybrius. 1) C. I. L. VI 1713 Romae in Capitolio. *Q. Clodio Hermogeniano Olybrio v(iro) c(larissimo) fratri admirandae pietatis Faltonius Probus Alypius v(ir) c(larissimus).*

2) C. I. L. X 6083 Formiis. *Quinto Clodio Hermogeni[ano] v(iro) c(larissimo), cons(ulari) Cam[p(aniae)] ordo et popul[us] Formianus patrono praest[an]tissimo.*

3) C. I. L. VIII 1860 Theveste in arcu triumphali. *[Pro salut]e d(ominorum) n(ostrorum) Con[s]tanti ma[xi]mi vi[c]toris [semper Aug(usti) et Iuliani] nobilissimi ac floren[tissimi Caesaris] Quintus Clodius Herm[og]en[ianus Olybrius v(ir) c(larissimus) proc]onsule p(rovinciae) A(fricae) v(ice) s(acra) c(ognoscens) patronu[s rei publicae] frontes duas a solo const[ruendas curavit, quae] infinitis ruderibus obplet[ae erant].*

4) C. I. L. VIII 5334 Calamae. *[Inv]ictissimo princi[p]i n(ostro) Claudio Iuli[an]o toto orbe tri[u]mfanti ampli(atori) [p(opuli)] Ro(mani) proconsu[latu] Clodi Hermo[gen]i[a]n[i O]ly[b]ri* . . . .

5) C. I. L. VI 1714 Romae in Esquiliis. *Tyrraniae Aniciae Iulianae c(larissimae) f(eminae) coniugi Q. Clodi Hermogeniani Olybri v(iri) c(larissimi), consularis Campaniae, proconsulis Africae, praefecti urbis, praef(ecti) praet(orio) Illyrici, praef(ecti) praet(orio) Orientis, consulis ordinarii, Fl(avius) Clodius Rufus v(ir) p(erfectissimus) patronae perpetuae.* cf. C. I. L. VI 1657.

De Olybrii genere v. XI. fratrem eius Alypium praeter subscriptionem codicis Mutinensis nominat titulus 1, uxorem Tyrreniam Aniciam Iulianam, de qua v. VIII, titulus 5. Olybrium, consularem Tusciae, ad quem d. 5 Mai. a. 370 lex Cod. Theod. XII 1, 72 data est, nominis temporisque ratione adductus filium eius putaverim, sed ex uxore alia ignota susceptum; neque enim aetas Bassi patris Iulianae admittit, ut eum iam a. 370 nepotem in magistratibus versatum habuisse credamus. v. VIII. Anicium Hermogenianum Olybrium nepotem Clodii Hermogeniani Olybrii fuisse non solum nomen prodit, sed etiam Claudianus paene expressis verbis dicit, ubi avos consulum anni 395 paternum et maternum hoc modo componit: de cons. Ol. et Prob. 29

---

429) Baehr, *Gesch. der römischen Litteratur IV² p. 72.*

veteris quis facta Probini nesciat aut nimias laudes ignoret Olybri?[430]) accedit, quod mater eorum Anicia Faltonia Proba in titulis p. CI propositis consulis filia dicitur nomenque primum ab uxore, secundum a fratre, tertium a matre Clodii Olybrii accepit.

Tempora, quibus Olybrius honores gessit, ea re facile definiuntur, quia enumeratio eorum in titulo 5 ordine chronologico procedit. consularis igitur Campaniae fuisse videtur, cum lex Cod. Theod. II 19, 4 + 20, 1, quae nomen eius sine dignitate praefert, data est, d. 19 Mai. a. 361; proconsulatum Africae iniit Constantio superstite (tit. 3) sed post d. 3 Aug. a. 361, quo die decessor eius Flavianus ultimum in magistratu commemoratur[431]), Octaviano successori tradidit Iuliano solo imperium tenente (tit. 4) non multum post kal. Ianuarias a. 363[432]). in praefectura urbis successit Praetextato inter dies 20 Sept. a. 368 et 28 Ian. a. 369, locum dedit Ampelio inter d. 21 Aug. a. 370 et 1 Ian. a. 371[433]). administrationem eius describit Ammianus hoc modo: *Olybrii praefectura tranquilla nimis et lenis, qui numquam ab humanitatis statu deiectus sollicitus erat et anxius, nequid usquam factum eius asperum inveniretur aut dictum, calumniarum acerrimus insectator, fisci lucra, unde poterat, circumcidens, iustorum iniustorumque distinctor et arbiter plenus, in subiectis admodum temperatus. sed obnubilabat haec omnia vitium parum quidem nocens rei communi, sed in alto iudice maculosum, quod citeriorem vitam paene omnem vergentem in luxum per argumenta scaenica amoresque peregerat nec vetitos nec incestos.*

De Olybrii praefecturis praetorianis nullum praeter titulum 5 testem habemus, sed ex ordine honorum sequitur, utramque inter praefecturam urbi et consulatum (a. 371—379) aut gestam aut saltem inchoatam esse. cum igitur Illyricum annis 368—375 a Probo, 377—380 ab Hesperio administratum sit, Olybrio solus annus 376 relinquitur. Orientis autem praefecturam circa autumnum a. 378 accepisse videtur, quo tempore Gratianum in expeditionem Gothicam comitabatur[434]). consul in annum 379 iam

430) Cf. Hieron. ep. 130, 3 qui de genere Olybrii consulis a. 395 loquens dicit: *scilicet nunc mihi Proborum et Olybriorum clara repetenda sunt nomina et inlustre Anicii sanguinis genus, in quo aut nullus aut rarus est, qui non meruerit consulatum.* Prudent. in Symm. I 554 *Olybriaci generisque et nominis heres adiectus fastis.*

431) Cod. Theod. XI 36, 14. lex Cod. Theod. VIII 5, 7 inscripta: *Imp. Constantius A. Olybrio proconsuli Africae,* subscripta: *dat. III non. Aug. Antiochiae Constantio A. VII et Constantio C. coss.* (a. 354) neque cum titulis Olybrii Africanis conciliari potest neque propter locum cum die non congruentem fidem meretur. si autem cum Gothofredo ad consulatum Constantii tertium et Constantis secundum (342) referatur, ad nostrum certe Olybrium data non est, sed fortasse ad alium ignotum.

432) Amm. XXIII 1, 4.

433) *Die Reihe der Stadtpräfecten bei Ammianus Marcellinus.* Herm. XVIII p. 300. 303. praefecturae testes sunt C. I. L. VI 1714. 1657; Amm. XXVIII 4, 1; 1, 8. 32. in legibus commemoratur: d. 28 Ian. 369 Cod. Theod. XIV 8, 2; d. 23 Febr. 369 Cod. Theod. IV 18, 1; d. 14 Mart. 369 Cod. Theod. XI 39, 6; d. 5 Mai. 369 Cod. Iust. III 12, 4; d. 19 Iun. 369 Cod. Theod. XI 31, 4; d. 8 Iul. 369 Cod. Theod. IX 35, 1; d. 2 Dec. 369 Cod. Theod. XIII 5, 13; d. 19 Ian. 370 Cod. Theod. VI 4, 17; d. 10 aut 12 Mart. 370 Cod. Theod. XIII 3, 9 + XIV 9, 1 + Cod. Iust. II 6, 7; d. 19 Mart. 370 Cod. Theod. XI 31, 3; d. 30 Mart. aut 3 aut 11 Apr. 370 Cod. Theod. IX 40, 9 + XIV 3, 9 + 5, 1; d. 2 Apr. 370 Cod. Theod. I 31, 2; d. 6 Iun. 370 Cod. Theod. IX 38, 4; d. 7 Iul. 370 Cod. Theod. XIV 3, 10; d. 15 Aug. 370 Cod. Theod. XI 31, 5; d. 18 Aug. 370 Cod. Theod. XI 36, 19; d. 21 Aug. 370 Cod. Theod. II 10, 5. subscriptio falsa propter locum cum die non convenientem Cod. Theod. XIV 3, 13; Olybrius perperam pro Orfito positus est Cod. Theod. II 19, 4; XIII 5, 9.

434) Auson. grat. act. 12, 55. *interrogatus, quem priorem decerneres consulem, nec dubitandum esse dixisti tu, et qui tecum boni sunt, dubitare non poterant. sed tamen ad hoc dictum erexerant animos, qui libenter clarissimum virum collegam meum* (i. e. Olybrium), *quem praesentem habebat occasio, praelatum cre-*

ante designatus erat honoremque aut Constantinopoli aut certe in Oriente iniit. mortuus est post a. 384, sed ante a. 395 [435]).

XIII De genere Faltonii Probi Alypii, ad quem Symmachi epistulae VII 66—71 et Ambrosii epist. 89 scriptae sunt, v. XI et XII; nomen eius praeter titulum sub XII 1 relatum docet C. I. L. VI 1185 Romae in Colosseo. *Domino nostro Fl(avio) Theodosio Augusto Faltonius Probus Alupius v(ir) c(larissimus) praef(ectus) urb(i).* de praetura filii eius Probi loquitur Olympiodorus [436]). — ex Symmachi epist. VII 66 discimus, Alypium munere aliquo functum esse, in quo praesidem Mauretaniae Caesariensis imperio suo subiectum haberet [437]). cum praefectus praetorio numquam fuisse videatur, de nullo alio magistratu cogitari potest quam de vicaria per Africam praefectura. cui coniecturae opitulatur lex Cod. Theod. I 15, 9 data kal. Iun. Treviris, accepta non. Iul. a. 378, cui Alypii nomen sine dignitate praescriptum est; nam argumentum eius vicario optime convenit et tempus dierum triginta septem inter legem datam et acceptam dioecesin a Galliis satis remotam indicat. praefectus urbi Caeionio Rufio Albino successit inter dies 24 Febr. et d. 14 Iul. a. 391 [438]).

XIV Clodius Hermogenianus Caesarius nominatur C. I. L. VI 499 Romae in Vaticano. *Matri Deum magnae Idaee summae, parenti Hermae et Attidi menotyranno invicto Clodius Hermogenianus Caesarius v(ir) c(larissimus), procons(ul) Africae, praefec(tus) urbis Romae, XV vir s(acris) f(aciundis), taurobolio criobolioque perfecto XIIII kal. Aug., diis animae suae mentisque custodibus aram dicavit. d(omino) n(ostro) Gratiano Aug(usto) ter et . . Aequitio conss.* (a. 374). hunc eundem esse, qui a scriptoribus et in legibus codicum Theod. et Iust. Claudius nuncupatur, probavi Hermae vol. XVIII p. 298. Claudium ad Olybrii cognationem pertinuisse, docet nominum similitudo, sed subscriptio codicis Mutinensis (v. XI), quae duos tantum filios Probae tribuit, obstare videtur, quominus fratres eos germanos putemus. — proconsulatum Africae gessit annis 368—370 [439]), in praefectura urbis commemoratur diebus 21 Mai. et 19 Iulii a. 374 [440]), cum autem ultimus praefectus sit, de quo Ammianus Marcellinus loquatur, administrationem eius usque ad mortem Valentiniani d. 17 Nov. a. 375 extensam esse suspicor [441]). *prae-*

---

didissent. — ilico subdidisti: 'quid de duobus consulibus designatis quaeritis, quis ordo sit nuncupationis? anne alius quam quem praefectura constituit?' haec designatio celebrata est aestate a. 378 Sirmii (v. adn. 369); ibi tum ergo Olybrius cum Gratiano erat. cum autem verba ultima nullam aliam sententiam praebere possint, quam praefectum praetorio in actu positum, id quod Ausonius tum erat, privato quamvis praefecturis iam functo in consulatus nuncupatione praeferendum esse, Olybrius tum administrationem Orientis nondum accepisse potest. honor igitur in eum collatus esse videtur, postquam Gratianus Thracias, i. e. Orientis praefecturam, ingressus est, autumno a. 378. v. Gothofred. in Cod. Theod. ed. Ritter I p. CIII.

435) Symmachus in relatione 28 de eo ut de vivo loquitur, Claud. de cons. Ol. et Prob. 30 ut de mortuo.

436) Ap. Phot. cod. 80 p. 63 A. 37. καὶ ὅτι Πρόβος ὁ παῖς Ἀλυπίου τελέσας τὴν οἰκείαν πραιτοῦραν κατὰ τὸν καιρὸν τῆς Ἰωάννου τυραννίδος δώδεκα κεντηνάρια χρυσοῦ ἀνήλωσεν. lectio codicis Veneti Ὀλυμπίου pro Ἀλυπίου, quam libri recentiores corrigunt, inde nata esse videtur, quod in eodem Olympiodori fragmento multus ante sermo de Olympio Stilichonis inimico fuerat.

437) *Agris meis, quos in Caesariensi Mauretania possidemus — nihil reliqui facit officii praesidalis improbitas. saepe ad rectorem provinciae delata querimonia parvi habita est per ignaviam iudicantis. ergo quoniam remedia minora non prosunt, ad maiora confugimus. feras opem, quaeso te* etc.

438) Cod. Theod. XVI 10, 10; XIV 2, 2.

439) v. adn. 153 et Cod. Iust. XI 75, 2.

440) Cod. Theod. XI 36, 22; C. I. L. VI 499.

441) Amm. XXIX 6, 17; XXVII 3, 2. cf. Herm. XVIII p. 290.

fectus egit admodum quiete nullam seditionem super querella iusta perpessus et instauravit vetera plurima; inter quae porticum excitavit ingentem lavacro Agrippae contiguam Eventus Boni cognominatam ea re, quod huius numinis prope visitur templum.

XV Sex. Petronius Probus et Anicia Faltonia Proba.

1) **Exagium aheneum scriptum habens ab una parte:** *Petroni Probi v(iri) c(larissimi) et Anicie Probe c(larissimae) f(eminae)*, **ab altera:** *Aniciis Olybi* (**sic**) *et Probini v(irorum) c(larissimorum)*. **C. I. L. V 1083*.**

2) **Laribus in Africa** ...... *Petronio P[ro]bo v(iro) c(larissimo) pro[consule]* ...... *e vi[g]entibus decoratu* .... *publices insigni conspectu* ...... **C. I. L. VIII 1783. positus est circa a. 358.**

3) **Athenis.**

Εἰκόνι χαλκείῃ σε Πρόβον τὸν ὕπαρχον Ἀθήναις
Ἀντόλιος [στῆ]σεν Ἑλλάδος ἀνθύπατος.

C. I. Att. III 1, 639 = Kaibel, Epigr. Graec. 902. positus esse videtur in prima Probi praefectura inter a. 368 et 375.

4) **Romae in monte Pincio.** *Nobilitatis culmini, litterarum et eloquentiae lumini, auctoritatis exemplo, provisionum ac dispositionum magistro, humanitatis auctori, moderationis patrono, devotionis antistiti, Petronio Probo v(iro) c(larissimo), proconsuli Africae, praefecto praetorio per Illyricum Italiam et Africam, consuli ordinario, ob insignia erga se remediorum genera Veneti adque Histri peculiares eius patrono praestantissimo. dedicata VI idus Aug. d(ominis) n(ostris) Valente VI et Valentiniano II Aug(ustis) cons(ulibus)*. **C. I. L. VI 1751. anno 378.**

5) **Veronae.** *Petronio Probo v(iro) c(larissimo), totius admirationis viro, procons(uli) Africae, praef(ecto) praetorio Illyrici, praef(ecto) praet(orio) Galliar(um) (iterum), praef(ecto) praet(orio) Italiae atque Africae (tertium)* [**error lapicidae; scribe:** *praef(ecto) praetorio Illyrici Italiae atque Africae, praef(ecto) praet(orio) Galliar(um) (iterum), praef(ecto) praet(orio) Illyrici Italiae atque Africae (tertium)*], *cons(uli) ordinario, civi eximiae bonitatis, disertissimo atque omnibus rebus eruditissimo patrono, nepoti Probiani, filio Probini v(irorum) c(larissimorum) praef(ectorum) urbis et cons(ulum)*. **C. I. L. V 3344. positus esse videtur in tertia Probi praefectura a. 383 aut 384.**

6) **Gortyne in Creta insula.** Πετρώνιον Πρόβον τὸν λαμπρότατον ἀ[πὸ] ὑπάτ[ω]ν καὶ ἀπὸ ἐπάρχων πραιτωρίων γ̄, δόγματι τῆς λαμπρᾶς Γορτυνίων βουλῆς Οἰκουμένιος Δοσίθεος Ἀσκληπιόδοτος ὁ λαμπρότατος ὑπατικὸς ἀνέστησεν. **C. I. G. II 2593. Asclepiodotus inde ab anno 382 consulari iure Cretam regebat (v. p. LXXXIII); titulus igitur vix post a. 384 positus esse potest.**

7) **Romae ad S. Petri in mausoleo Probi.**

Ex[uv]iis resolutus in aetheris aequore tutum
curris iter cunctis integer a vitiis,
nomine quod resonas imitatus moribus aeque,
Iordane ablutus nunc Probus es melior.
5 *dives opum clarusque genus praecelsus honore*
fascibus inlustris consule dignus avo,
bis gemina populos praefectus sede gubernans,
has mundi phaleras, hos procerum titulos

transcendis senior donatus munere Christi:
10 *hic est verus honos, haec tua nobilitas.*
laetabare prius mensae regalis honore,
principis alloquio, regis amicitia:
nunc propior Christo sanctorum sede potitus
luce nova frueris, lux tibi Christus adest.
15 *o numquam deflende tuis! cum vita maneret*
corporis atque artus spiritus hos regeret,
primus eras nullique patrum virtute secundus:
nunc renovatus habes perpetuam requiem
candida fuscatus nulla velamina culpa
20 *et novus insuetis incola liminibus.*
his solare tuos, quamquam solacia maesta
gratia non quaerat, gratia, Christe, tua.
vivit in aeterna paradisi sede beatus,
qui nova decedens muneris aetherii
25 *vestimenta tulit, quo demigrante Belial*
cessit et ingemuit, hic nihil esse suum.
hunc tu, Christe, choris iungas caelestibus oro,
te canat et placidum iugiter aspiciat,
eque tuo semper dilectus pendeat ore,
30 *auxilium suboli coniugioque fer*[*en*]*s.*

C. I. L. VI 1756 positus ante a. 395.

8) Romae in eodem mausoleo.

Sublimes quisquis tumuli miraberis arces,
dices: quantus erat, qui Probus hic situs est!
consulibus proavis socerisque et consule maior,
quod geminas consul reddidit ipse domos.
5 *praefectus quarto totum dilectus per orbem,*
sed fama emensus, quidquid in orbe hominum est.
aeternos heu, Roma, tibi qui posceret annos,
cur non vota tui vixit ad usque boni!
nam cum sex denos mensis suspenderet annos,
10 *dilectae gremio raptus in aethra Probae.*
sed periisse Probum meritis pro talibus absit
credas, Roma, tuum: vivit et astra tenet,
virtutis fidei pietatis honoris amicus,
parcus opum nulli, largus et ipse sui.
15 *solamen tanti coniux tamen optima luctus*
hoc Proba sortita est, iungat ut urna pares,
felix, heu nimium felix, dum vita maneret
digno iuncta viro, digna simul tumulo.

C. I. L. VI 1756 titulus praecedenti adiectus, postquam Olybrius et Probinus Probi filii consules facti sunt a. 395. nam v. 3 *consule maior, quod geminas consul reddidit ipse domos* vitio quidem aut lapicidae aut Maphaei Vegii, qui solus hunc titulum vidit, inquinatus esse videtur neque facile sanari potest, sed geminae domus, quae cum consulatu coniunctae nominantur, vix ad aliam rem referri possunt, quam ad geminum familiae honorem, quem filiorum consulatu acceperat.

9) Romae. *Sexto Petronio Probo, Anicianae domus culmini, proconsuli Africae, praefecto praetorio quater Italiae Illyrici Africae Galliarum, consuli ordinario, consulum patri, Anicius Hermogenianus Olybrius v(ir) c(larissimus), consul ordinarius, et Anicia Iuliana c(larissima) f(emina) eius, devotissimi filii dedicarunt.* C. I. L. VI 1753.

10) Romae. inscriptio simillima nisi quod pro Olybrio et Iuliana positi sunt *Anicius Probinus v(ir) c(larissimus), consul ordinarius, et Anicius Probus v(ir) c(larissimus), quaestor candidatus, filii, munus singulari religioni debitum dedicarunt.* C. I. L. VI 1752.

11) Romae. *Aniciae Faltoniae Probae, fidei nobilitatis antiquae, ornamento Anicianae familiae, servandae ac docendae castitatis exemplo, consulum proli, consulum matri, Anicius Hermogenianus Olybrius v(ir) c(larissimus), consul ordinarius, et Anicia Iuliana c(larissima) f(emina) eius, devotissimi filii dedicarunt.* C. I. L. VI 1755.

12) Romae, titulus simillimus sed paulo brevior. C. I. L. VI 1756.

13) Romae. *Aniciae Faltoniae Probae, Amnios Pincios Aniciosque decoranti, consulis uxori, consulis filiae, consulum matri, Anicius Probinus v(ir) c(larissimus), consul ordinarius, et Anicius Probus v(ir) c(larissimus), quaestor candidatus, filii devincti maternis meritis dedicarunt.* titulo post adiectum est:

Consimiles fratrum trabeis gestamina honorum
tertia, quae derant, addidimus titulis.
dilectae Probus haec persolvo munera matri
restituens statuis praemia, quae dederat.

C. I. L. VI 1754.

Probi patrem avumque indicat titulus 5, uxorem tit. 1. 8. 11—13; Claud. de cons. Ol. et Prob. 192, filios tit. 1. 9—13; Claud. l. l. 31; Hieron. epist. 130, 7. ex his Olybrium natu maximum fuisse, ex eo sequitur, quod ubicumque consulatus, quem simul cum fratre gessit, commemoratur, semper nomen eius primo loco collocatum legitur. fasces a. 395 accepit, pueritiam nondum egressus (v. adn. 170); natus igitur erat circa a. 381 et Proba quoque mater, id quod ex aetate avi eius (v. VIII) perspicitur, ante a. 380 nubilis esse vix potuit. itaque filius ille, quem Probus iam ante consulatum suum (a. 371) sustulerat[442]), ex alia uxore procreatus est; quem, cum praeterea nusquam eius mentio fiat et in electione consulum anni 395, quae non honori puerorum sed patris eorum mortui delata filios natu maximos potissimum respicere debuit, praeteritus sit, iam ante designationem eorum obiisse suspicor. accedit, quod Furia, Decimii Hilariani Hilarii filia[443]), quam Probi nurum fuisse constat[444]), anno 394, quo tempore reliqui eius filii nondum ad adultam aetatem pervenerant, iam vidua erat[445]), et quod in titulo 8 v. 3 de Probi soceris numero plurali sermo est.

Stemma Probi partem tantum consulum praefectorumque recenset, quorum neces-

---

442) De hoc puero loquitur Auson. ep. XVI 1, 4; 2, 28. 88. 98, quae epistula ipso consulatus anno scripta est. cf. v. 69 *ut quem curulis proxima collegio nati dedit, hunc rursus Augustus prior suis perennet fascibus.*

443) v. quae ad ep. III 38—42 dicturus sum.

444) Hieron. epist. 123, 18 *ad Furiam atque Salvinam, quarum altera Probi quondam consulis nurus, altera Gildonis, qui Africam tenuit, filia.*

445) Hieron. epist. 54.

situdine usus est. nam Nicomachos Flavianos et Symmachos quoque Aniciorum domum contigisse, docent nomina; inter Anicios enim Nicomachi (I, II, VII) et Flaviani (III) reperiuntur et inter Symmachos unus saltem Anicius (v. p. LIII). praeterea Probi nurus Furia a Furio Maecio Graccho et Decimio Hilariano Hilario praefectis altero urbi a. 376—377, altero praetorio a. 396 originem duxit, et Symmachi vinculum quoddam iunxerunt inter Aniciorum familiam et Memmium Vitrasium Orfitum praefectum urbi bis Ambrosiumque episcopum Mediolanensem, quem Probus ipse ad Liguriae administrationem promoverat[446]. itaque paene omnia senatus culmina aliqua necessitudine contingebat, neque quisquam affinitates tam remotas parvi momenti aestimabit, qui consideraverit, quantam vim nobilitas omnium saeculorum huiusmodi coniunctionibus tribuere soleat.

Probus natus est circa a. 334; siquidem sexaginta eum annos paene explesse, dicit inscriptio eius sepulcralis[447]. honores spretis dignitatibus minoribus a proconsulatu Africae auspicatus est, quem accepit post d. 19 Ian. a. 356[448], deposuit inter d. 23 Iun. et 27 Oct. a. 358[449]. quo gesto annos decem quievit, donec praefecturam praetorio semel adeptus usque ad mortem raro tantum deposuit[450]. successit Vulcatio Rufino praefecto Italiae Illyrici et Africae inter d. 25 Ian. et 12 Mart. a. 368[451], remansitque in magistratu, id quod raro contigit, annos continuos octo, et quia ab Augustis remotus Sirmii plerumque residebat[452], potestate paene imperatoria fruebatur[453]. Valentiniani favorem eo retinebat, quod tributa summa cum severitate exigens reditus largos ex provinciis sibi creditis in comitatum mittebat[454], quae autem ipse lucra captabat[455], imperatori ignota manserunt. itaque a. 371 ad consulatum evectus est, qui honor Valentiniani tempore plerumque Augustis ipsis summisque bellorum ducibus reservatus, in hominem partium civilium rarissime conferebatur, at in Probo eo maior

---

446) Paulin. vit. Ambr. 8. cf. ad epist. III 30—37.

447) Tit. 8 v. 9 *nam cum sex denos mensis suspenderet annos, dilectae gremio raptus in aethra Probae.*

448) Hoc die Proclianus proconsul praescribitur legi Cod. Theod. IV 12, 4.

449) Ipse praescribitur legi Cod. Theod. XI 36, 13, successor eius Flavianus legibus Cod. Theod. VIII 5, 10 et XI 36, 14.

450) Claudian. de cons. Ol. et Prob. 55 *non, mihi centenis pateant si vocibus ora —, acta Probi narrare queam, quot in ordine gentes rexerit, ad summi quotiens fastigia iuris venerit, Italiae late cum frena teneret Illyricosque sinus et quos arat Africa campos.* cf. adnot. 415.

451) Cod. Theod. VIII 6, 1 cum adn. Gothofr.; X 24, 1. leges paene quinquaginta ad eum datae sunt, quas quaeras licet in indice corporis legum ed. Haenel p. 127. in tanta copia mirandum non est, quod nonnullae dies et consules falsos subscriptos habent, sed de tempore, quo primam praefecturam accepit, nihilominus dubitari non potest, cum et Ammiano Marcellino (XXX 5, 4 ad a. 375 *praefecturam praetorio tunc primitus nanctus*) et inscriptionibus testibus locupletissimis utamur. id certe constat, omnes leges, qui Augustos consules subscriptos habent, non ad annum 365, sed aut ad 368 aut ad 370 aut ad 373 referendas esse. Krueger, *Ueber die Zeitbestimmung der Constitutionen aus den Jahren 364—373*, Commentationes Mommsenianae p. 75. cf. Amm. XXVII 11, 1; XXVIII 1, 31; Paulin. vit. Ambros. 5; Hieron. ep. 123, 18; Auson. ep. XVI 2, 18.

452) Amm. XXIX 6, 9; Auson. epist. XVI 2, 1. Cod. Theod. VII 4, 16; 23, 1; VIII 5, 28; 15, 5; XIII 3, 7; XV 1, 18, ubi semper pro *datum Sirmio* scribendum est *acceptum Sirmio*, nam neuter Augustus illis annis Sirmii erat.

453) Auson. ep. XVI 2, 16 *qui solus exceptis tribus eris* (Valentiniano Valente Gratiano) *erorum primus est praetorioque maximus.* cf. Amm. XXVII 11, 2 *potuit, quoad vixit, ingentia.*

454) Amm. XXX 5, 5.

455) Amm. XXVII 11, 1 *cognitus orbi Romano, per quem universum paene patrimonia sparsa possedit iuste an secus non iudicioli est nostri.*

splendidiorque visus est, quia collegam imperatorem habuit[456]) et in Gallias accitus una cum eo fasces sumpsit (v. adn. 49). sed postquam Valentinianus ipse aestate a. 375 in Pannonias venit et ab legato quodam Epirota de praefecti saevitia edoctus est[457]), maximum in eum odium concepit[458]) poenasque fortasse exegisset, nisi morte subita praeventus esset. in magistratu igitur positus Valentiniani minoris primitiis Probus interfuit[459]), sed paulo post Olybrio locum dedit (v. p. XCVII) et saltem usque ad d. 8 Aug. a. 378 privatus remansit. titulus enim statuae eo die a provincialibus Venetis et Histris ei positae (4), primam tantum praefecturam eius recenset. inter d. 3 Dec. a. 379[460]) et d. 12 Mart. a. 380[461]) demum in Gallias accitus est, ut administrationem earum susciperet[462]), quae tamen brevi tempore finita esse videtur[463]). tertium praefectus praetorio creatus est aestate a. 383 in locum aut Flaviani aut Hypatii, qui imperio collegiali Italiae cum Africa et Illyrico praefuerant[464]), eumque honorem Theodosio auctore accepit, ut in Valentinianum puerum tutelam quandam exerceret[465]). summam hanc potentiam cito amisit citoque resumpsit, nam mense Februario a. 385 et fortasse iam antea privatus erat[466]), cum autem Maximus in Ita-

456) Auson. ep. XVI 2, 21 *nam consul aeternum cluet collega Augusti consulis, columen curulis Romulae primum in secundis fascibus; nam primus e cunctis erit consul secundus principi.* 69 *ut quem curulis proxima collegio nati dedit, hunc rursus Augustus prior suis perennet fascibus.* is consul honoratior videbatur, quem fasti primum nominarent (Auson. grat. act. 12 sqq.), sed qui simul cum Augusto processit, primus inter privatos erat, quamvis in collegio secundus. cf. Amm. XXIII 1, 1 *et videbatur novum adiunctum esse Augusto privatum, quod post Diocletianum et Aristobulum* (a. 285) *nullus meminerat gestum.* saeculo quarto ante Gratianum et Probum consules unum tantum huiusmodi coniunctionis exemplum reperitur, Iulianus et Sallustius a. 363. nam Gratianus et Valentinianus minor, quo tempore cum Dagalaifo (366) et Victore (369) fasces sumpserunt, nondum Augusti erant.

457) Amm. XXX 5, 8.

458) Amm. XXX 5, 4 *solum tamen incitato petebat odio Probum numquam, ex quo eum viderat, minari desinens vel mitescens.*

459) Rufin. hist. eccl. II 15 *quem* (i. e. Valentinianum minorem) *tamen necessitas eorum, qui tamquam vacuum imperii locum conabantur invadere, conpulit etiam absente fratre purpuram indui, Probo tunc praefecto fideliter rem regente.*

460) Hoc die Siburius praefectus Galliarum erat Cod. Theod. XI 31, 7 cum adn. Gothofr.

461) Cod. Theod. VI 28, 2. commemoratur praeterea d. 28 Mai. a. 380 Cod. Theod. VI 35, 10.

462) Inscr. 5 *praefectus praetorio Galliarum iterum.* Cod. Iust. VII 38, 1 *ad Probum pp. Galliarum* sine die. cf. Inscr. 9. 10.

463) Claud. de cons. Ol. et Prob. 55 *non, mihi centenis pateant si vocibus ora multifidusque ruat centum per pectora Phoebus, acta Probi narrare queam, quot in ordine gentes rexerit, ad summi quotiens fastigia iuris venerit, Italiae late cum frena teneret Illyricosque sinus et quos arat Africa campos.* praefecturam igitur Galliarum ne verbo quidem tangit poeta, quod certe fecisset, si tempore et rebus gestis memorabilis fuisset.

464) Flavianus magistratum deposuit post d. 10 Mai. a. 383 (v. quae ad epistulas libri secundi dicturus sum), Hypatius post d. 28 Mai. a. 383 Cod. Theod. II 19, 5.

465) Socrat. V 11 Μάξιμος ἐκ τῶν περὶ τὰς Βρεττανvίας μερῶν ἐπανέστη τῇ Ῥωμαίων ἀρχῇ καὶ κάμνοντι Γρατιανῷ εἰς τὸν κατὰ Ἀλαμαννῶν πόλεμον ἐπιτίθεται. ἐν δὲ τῇ Ἰταλίᾳ κομιδῇ νέου τυγχάνοντος Οὐαλεντινιανοῦ τὴν τῶν πραγμάτων εἶχε φροντίδα Πρόβος ἀπὸ ὑπάτων τὴν ὕπαρχον τότε χειρίζων ἀρχήν. cf. Sozom. VII 13.

466) Commemoratur in ea d. 25 Oct. a. 383 et d. 19 Ian. a. 384 (v. adn. 210), sed cum aestate a. 384 de uno tantum praefecto Italiae Praetextato acceperimus, simul cum eo Probus quoque potestatem retinuisse potest. mense autem Februario a. 385 duo iam alii praefecti erant Neoterius et Principius. v. Cod. Theod. VIII 5, 43; Cod. Iust. I 48, 2, in quarum legum subscriptionibus pro: *Ricomere et Clearcho coss.* (a. 384) scribendum est: *post consulatum Ricomeris et Clearchi* (a. 385); omnes enim reliquae constitutiones, quae hos praefectos nominant, annis 385 et 386 datae sunt, et mense Februario a. 384 aut Probo et Attico aut Attico et Praetextato Italiae provincias administrantibus, illis nullus locus relinquitur.

liam irrupit, autumno a. 387, praefecturam quartam gerebat et simul cum imperatore Thessalonicam profugit[467]. post Theodosii victoriam (a. 388) ultimos vitae annos in Aniciorum domo marmorea[468]) otio fruebatur, gloria per continuos magistratus acquisita contentus; quae etiam ultra terminos dicionis Romanae progressa duos Persas nobiles circa a. 390 compulit, ut ad tantum virum visendum in urbem proficiscerentur[469]. non multo post obiisse videtur, certe cum Marcellinus ultimam rerum gestarum partem[470] et Claudianus carmen in consulatum Olybrii et Probini componebant[471], mortuus iam erat. in supremis baptisma accepit[472], sed iam ante religioni christianae addictus fuerat et uxor eius[473] filiique inter omnes Romanos fidei ardore eminebant[474] atque ex Olybrio neptis perpetuae virginitati vota est[475].

Proba reliquias viri in Vaticano post apsidem Sancti Petri condidit, ubi tumulus, cum a Nicolao quinto e. n. pontifice maximo fundamenta ecclesiae novae iacerentur, inventus sed paulo post destructus est[476]. ipsa non solum viro sed etiam filio Olybrio supervixit patriamque a. 410 a Gothis captam et vastatam vidit[477].

XVI Anicii Hermogeniani Olybrii parentes uxoremque nominant tituli sub XV 9. 11. 12 propositi. matris patrisque mentionem faciunt Claud. de cons. Olybr. et Prob. passim; tit. 1; Hieron. ep. 130. Iulianam uxorem, cui Augustinus librum de bono viduitatis inscripsit, praeterea commemorant Hieron. epist. 130, 6; August. epist. 150. hanc nominis causa, quod ei cum filia Anicii Auchenii Bassi praefecti urbis a. 382 commune est, nepotem eius filiamque Bassi consulis a. 408, sororem consulis a. 431 feci. de Demetriade Olybrii filia v. Baron. ann. eccles. V p. 395; Reumont, *Geschichte der Stadt Rom I p. 815.*

---

467) Sozom. VII 13 δείσας δὲ μή τι πάθοι, φεύγων ἐξ Ἰταλίας εἰς Θεσσαλονίκην ἧκε, σὺν αὐτῷ δὲ καὶ ἡ μήτηρ καὶ Πρόβος ὁ ὕπαρχος. cf. Socr. V 11.

468) Secundini epist. 3 in August. op. 8 p. 521 A ed. Bened. *ego namque fateor non tali diligentia nec tanta industria Anicianae domus micare marmora, quanta tua scripta perlucent eloquentia.*

469) Paulin. vit. Ambros. 25 *per idem tempus* (scil. cladis Thessalonicensis a. 389) *duo potentissimi et sapientissimi viri Persarum ad famam sacerdotis venere Mediolanium, — et ut se probarent non ob aliam causam venisse, — alia die valefacientes imperatori profecti sunt ad urbem Romam illic volentes cognoscere potentiam illustris viri Probi, qua cognita ad propria remearunt.*

470) Amm. XXVII 11, 2 *potuit, quoad vixit, ingentia.*

471) Claud. in cons. Olybr. et Prob. 31 *vivit adhuc conpletque vagis sermonibus aures gloria fusa Probi, quam nec ventura silebunt lustra* etc. 167 *ut pigeat meminisse Probi.* ea de causa in priore eius epitaphio (inscr. 7) de consulibus filiis siletur, quae laus neque in altero (8, 4) neque in reliquis titulis post mortem ei positis omittitur.

472) Tit. 7 v. 4 *Iordane ablutus* nunc *Probus es melior.* v. 9 *senior donatus munere Christi.* v. 23 *vivit in aeterna paradisi sede beatus, qui* nova decedens *muneris aetherii vestimenta tulit.*

473) Tit. 4 *devotionis antistiti.* Hieron. ep. 130, 7. *Proba illa —, cuius sanctitas et in universos effusa bonitas etiam apud barbaros venerabilis fuit, — cum incensis direptisque omnibus in urbe captivitas sit, nunc avitas venumdare dicitur possessiones et facere sibi amicos de iniquo mammone, qui se recipiant in aeterna tabernacula.* scriptae sunt ad eam Augustini epistulae 130. 131. 150.

474) Prudent. in Symm. I 548 *Iamque ruit paucis Tarpeia rupe relictis ad sincera virum penetralia Nazareorum atque ad apostolicos Euandria curia fontes, Amniadum suboles et pignera clara Proborum. fertur enim ante alios generosus Anicius urbis inlustrasse caput: sic se Roma incluta iactat. quin et Olybriaci generisque et nominis heres, adiectus fastis, palmata insignis abolla, martyris ante fores Bruti submittere fasces ambit et Ausoniam Christo inclinare securem.*

475) Hieron. epist. 130, 3; Augustin. de bono viduitatis 6. 18. 19. 24.

476) Baron. ann. eccles. IV p. 775.

477) Procop. bell. Vandal. I 2 p. 180 C; Hieron. epist. 130, 7; August. de bono viduit. 24.

Olybrius maximus ex Probi filiis, qui quidem patri superstites fuerunt (v. p. CI), a. 395 puer erat[478], itaque ante a. 381 natus esse non potest. nihilominus post Theodosii de Eugenio victoriam senatus in honorem patris Olybrio fratrique eius Probino legatione missa consulatum in a. 395 impetravit[479], quem Claudianus celebravit carmine illo notissimo, primo quod lingua latina composuit[480]. et postea quoque poeta Olybrii fratrisque cliens mansit epistulasque ad utrumque composuit.

De reliquis Olybrii honoribus non constat, neque multos splendidioresque gessisse videtur, cum iam ante urbem a Gothis direptam (a. 410) sorte functus sit[481].

XVII Anicium Probinum Probi Probaeque filium faciunt tit. XV 1. 10. 13. de consulatu eius v. XVI. inter d. 22 Dec. a. 396[482] et 17 Mart. a. 397[483] proconsul in Africam missus est, quam tamen propter bellum Gildonis, quod tum in limine erat, paucos tantum menses rexit; siquidem aestate eiusdem anni iam Formiis otium fovebat[484]. anno 416 fortasse praefectus urbi erat; in lege enim data d. 12 Dec. Cod. Theod. XIV 10, 4 pro *Probiano p. u.* scribendum videtur *Probino p. u.*

XVIII Probus consul a. 406[485] modo Anicius[486] modo Petronius[487] dicitur, in una tantum inscriptione gentilicium utrumque fuisse videtur, sed alterum temporis iniuria nunc periit[488]. patrem matremque eius nominant tituli XV 10 et 13; Hieron. ep. 130, 7. comes sacrarum largitionum commemoratur inde a d. 29 Febr. a. 412 usque ad d. 11 Iun. a. 414[489].

---

56 amicitiam inter Symmachum et Probum evocatio, quam ille ad consulatum a. 371 accepit, auspicata est (v. adn. 49); nulla igitur ex his epistulis ante eum annum scripta esse potest. haec autem cum de publicis Probi negotiis loquatur, data est, quo tempore praefecturam aliquam gerebat, i. e. aut a. 371—375 aut a. 380—381 aut a. 383—384 aut a. 387—388.

---

478) Hieron. epist. 130, 3 *consul quidem in pueritia.* cf. Claud. de cons. Ol. et Prob. 62 *non contigit illi talis honor, prima cum parte viresceret aevi.*

479) Claud. de cons. Ol. et Probin. 75 *Roma Probo cupiens dignas persolvere grates sedula pro natis dominum flexura rogando ire parat.* ubicumque Claudianus de dea Roma cum petitione aliqua ad Augustum proficiscente verba facit, legatio senatus intellegenda est.

480) Claud. epist. ad Probinum 13 *Romanos bibimus primum te consule fontes et Latiae cessit Graia Thalia togae, incipiensque tuis a fascibus omina cepi, fataque debebo posteriora tibi.*

481) Hieron. epist. 130, 3 *felix morte sua, qui non vidit patriam corruentem.*

482) Hoc die Theodorus proconsul erat, Augustin. contra Crescon. III 62.

483) Cod. Theod. XII 5, 3.

484) V 69 *opto in illo sinu agere* v o b i s c u m, *quod restat aestati.* cf. 67. successor eius Seranus, de quo v. ad epist. V 78—98, magistratum ab Augusto Orientali accepisse videtur, in cuius dicionem Gildo provinciam dederat.

485) Diptychum eburneum, quod consulatus occasione imperatori muneri dedit, adhuc superest. inscriptionem eius refert Meyer Spirensis, *Zwei antike Elfenbeintafeln p. 56: d(omino) n(ostro) Honorio semp(er) Aug(usto) Probus famulus v(ir) c(larissimus) cons(ul) ord(inarius). in nomine (Christi) vincas semper.*

486) Tit. 10. 13; de Rossi, inscr. christ. 560.

487) De Rossi l. l. 554. 557.

488) De Rossi l. l. 559.

489) D. 29 Febr. a. 412 Cod. Theod. VIII 4, 24. d. 13 Apr. a. 412 Cod. Iust. XI 62, 11. d. 10 Ian. a. 414 Cod. Theod. VII 8, 11. d. 11 Iun. a. 414 Cod. Iust. VIII 16, 8 + XI 48, 15 + 59, 13.

57 de occupationibus Probi sermo est, qua re idem tempus indicatur, quod in epistula superiore. certius autem indicium praebent verba: *dii modo optata fortunent, salutem rei publicae in solido locent!* magna enim rei publicae infortunia, quae nos quidem novimus, in Probi praefecturas tria incidunt, fames annorum 380 et 383 tyrannisque Maximi.

58 scripta, cum Probus secundam praefecturam accepit, quod inter mensem Decembrem a. 379 et Martium a. 380 factum est.

59 *sed quod ais, me potius, qui sim vacuus publicae rei, istiusmodi vigiliam debere sortiri, aequum esse dissentio.* v. ad ep. 56.

60. 61 v. ad epist. 56.

I 62—74 AD CELSINVM TITIANVM.

Celsinus Titianus Symmachi frater[490] sectam familiae secutus utrumque pontificatum Solis et Vestae gessit[491]. suffragio Flavii Afranii Syagrii praefecti praetorio, qui a. 380 potestatem acceperat[492], vicarius Africae factus est[493], qua in administratione positus legi Cod. Theod. XIV 3, 17 datae d. 12 Iul. a. 380 praescribitur. sed constitutio Cod. Theod. XII 1, 84, quae d. 15 Febr. a. 381 Karthagine proposita est neque igitur post mensem Decembrem a. 380 data esse potest, iam successorem eius Camenium nominat, ita ut magistratum eius brevissimum fuisse appareat. cuius rei causa inde agnoscitur, quod Symmachus ad Syagrii consulatum evocatus mortem fratris recentem excusat[494]. fuerunt videlicet consules Syagrii duo annis 381 et 382, et ambigebatur, ad quemnam eorum oratoris nostri epistulae scriptae essent; nunc autem propter celerem illam vicariorum mutationem dubitari nequit, quin Titianus iam autumno aut hieme a. 380 in magistratu obierit et consulatus a. 381 intellegendus sit. ergo epistulae, quae fratris nomen praeferunt, omnes ante ultimos a. 380 menses datae sunt, maiorque pars earum in ipsum vicariatus tempus incidit. quod certum est de 64. 66. 68. 69, utpote quae Africae mentionem faciant[495], probabile de 65, ubi Symmachus fratrem trans mare morari innuit[496]. sed commendaticiae

---

490) Epistulae ad eum in codice Parisino subscribuntur: *explicit ad Titianum germanum suum;* praeterea 23, 25 et 76, 32 germanus Symmachi dicitur; nam ex fratris appellatione, qua in inscriptionibus epistularum nuncupatur, nihil concludi potest, cum quivis cognatus aut adfinis eo tempore frater dictus sit.

491) Symm. p. 30, 29 arcarium pontificalem commendans, fratrem obtestatur, ut *utriusque sacerdotii antistitem* se esse recordetur.

492) v. quae ad ep. I 94—107 dicturus sum.

493) 76, 32 *germani mei vicaria potestate gaudeo, tamquam mihi decus honoris accesserit. — cum quo inlustrem virum Syagrium fides certa est operam bonae frugis adnisum.*

494) I 101; III 21; IX 113.

495) In ep. 66 Gelasius commendatur, qui *imperialis domus curam recepit;* quod ad rationalem rei privatae fundorum domus divinae per Africam (Not. Dign. Occ. XII 16) refero, nam in nulla alia provincia munus, quod expressis verbis ad domum imperialem referatur, reperire potui. in reliquis epistulis aut urbes aut provinciae dioeceseos Africanae expressis verbis commemorantur, ut 64 Caesarea Mauretaniae, 68 Vaga, 69 Numidia.

496) *Quid hiems faciet, quae terra et m a r i morabitur commeatus?*

quoque 67. 70—74 scriptae sunt, cum Titianus administratione aliqua fungeretur, nihilque impedit, quominus eas ad eundem annum referamus. duae tantum epistulae ante vicariam praefecturam collocandae sunt, 62, quae de Titiano in Italia non procul a fratre agente loquitur, et 63, qua Satyrus, Ambrosii frater, mortuus hieme a. 374/5 commendatur. cf. adn. 158.

I 75—88 AD HESPERIVM.

Hesperius, Decimi Magni Ausonii Aeonii filius secundus[497] — nam natu maximus patris nomine nuncupatus in prima pueritia mortuus est[498] — sub Valentiniano Augusto privatus latuit[499]; sed postquam patris discipulus imperium Occidentis solus adeptus est, statim Africam proconsulari imperio regendam accepit[500]. successit enim Constantio inter d. 7 Sept. a. 375 et 10 Mart. a. 376 (v. adn. 153), quod tempus cum morte Valentiniani (d. 17 Nov. a. 375) fere congruit. iam inter d. 8 Iul. a. 376[501] et 21 Ian. a. 377[502] ex Africa revocatus est, ut praefecturam praetorio Italiae susciperet[503]. anno 378 exeunte aut 379 ineunte patrem collegam accepit, quocum non solum Italiam sed Occidentem integrum una administraret, Ausonioque in vitam privatam reverso Gallias quidem Siburio regendas tradidit, sed provincias Italicas cum Illyricis et Africanis usque ad d. 14 Mart. a. 380 retinuit[504]. — ex tribus filiis eius minimus Pastor puer mortuus est[505], unus e maioribus is Hesperius fuisse videtur, quem Symmachus (296, 20) a. 385 virum inlustrem et comitem commemorat. ipse sub Maximi tyrannide (a. 383—388) simul cum patre Treviris erat[506], sed postea nulla eius memoria apud scriptores antiquos reperitur.

---

75. 77 Hesperius in magistratu aliquo erat, cum hae ad eum epistulae scriptae sunt. cursum autem honorum incepit a. 376, finivit a. 380.

76. 80—82. 84. 86—88 amicitiam cum Hesperio Symmachus non iniisse videtur,

---

497) 11, 18; cf. p. LXXV et Schenkl, Ausonius p. XIV.

498) Auson. parent. 12.

499) Quod Carolus Schenkl in editione Ausonii (praef. p. XIV) Hesperium a. 375 vicarium Macedoniae fuisse tradit, errore factum est. nam testimonium Paulini Pellaei, quo solo innititur, non ad Hesperium sed ad Thalassium referri debet. v. p. LXXVIII.

500) Auson. epiced. in patr. 45; Amm. XXVIII 6, 28.

501) Cod. Theod. I 32, 2, proconsul Africae sine die praescribitur Cod. Iust. XI 66, 3.

502) Cod. Theod. I 15, 8. cf. adn. 354.

503) Africam proconsularem praefecturae eius partem fuisse, ex lege Cod. Theod. VIII 5, 34 perspicitur.

504) v. p. LXXX. praescribitur legibus datis d. 21 Ian. a. 377 Cod. Theod. I 15, 8. d. 27 Febr. a. 377 Cod. Theod. VIII 5, 34. d. 22 Apr. a. 378 Cod. Theod. XVI 5, 4 cum adn. Gothofredi. d. 2 Iul. a. 379 Cod. Theod. VII 18, 2 + XIII 1, 11. d. 21 Iul. a. 379 Cod. Theod. XIII 5, 15. d. 31 Iul. a. 379 Cod. Theod. VIII 18, 6 + Cod. Iust. VI 32, 4. d. 3 Aug. a. 379 Cod. Theod. XVI 5, 5. d. 6 Dec. a. 379 Cod. Theod. VI 30, 4. d. 14 Mart. a. 380 Cod. Theod. X 20, 10. de successore eius Syagrio v. p. CXI.

505) Auson. parent. 13.

506) Auson. epist. 2.

antequam a. 369 in Gallias proficisceretur. itaque omnes ad illum epistulas post hunc annum scriptas esse existimo. v. p. LXXIX.

77 v. ad epist. 75.

78 ad orationem pro Trygetio habitam d. 9 Ian. a. 376 pertinet. v. p. VI.

79 Hesperius praefectus praetorio a. 377—380.

80—82 v. ad epist. 76.

83 scripta paulo post mortem Celsini Titiani anno 380 exeunte. v. p. CVI.

84 v. ad epist. 76.

85 gravem Symmachi morbum commemorat, quod a. 378 indicare videtur. v. 13, 6.

86—88 v. ad epist. 76.

I 89—93 AD ANTONIVM.

De Claudii Antonii[507] familia nihil comperi, nisi quod fratrem Marium habuit, qui provinciam aliquam suburbanam gubernavit[508]. primus magistratus, quem ab ipso gestum esse scimus, magisterium scrinii alicuius erat, de quo more eo saeculo sollemni ad quaesturam sacri palatii processit[509]. de tempore honoris nisi ex Symmachi epistula I 89 non constat; quae cum de oratione principis ab Antonio scripta ea ratione iudicet, quae iuveni nullius auctoritatis parum conveniat, hominem aliquantam eloquentiae gloriam iam consecutum prodit. incidit igitur in ultima Valentiniani tempora, nam ne ulterius procedamus, Antonii praefectura inde ab a. 376 gesta prohibet. quaestores autem, qui praeter illum in Valentiniani aula fuerunt, novimus hos: Viventium anno 365 aut 366 ad praefecturam urbi promotum[510], Eupraxium, qui mense Augusto a. 367 ex magistro memoriae quaestor factus est[511] magistratumque usque ad a. 370 et fortasse longius retinuit[512], Ausonium circa Valentiniani mortem (a. 375)

---

507) Rossi, Inscr. christ. urb. Rom. 312 *Cl. Antonio et Fl. Syagrio conss.* 318 *Cl. Antonio et* . . . . . .

508) Symm. I 90. Themistii testimonium (χαριστ. p. 203[d]), Saturninum in consulatu (a. 383) praecessisse Theodosii Augusti patruum et adfinem (τὸν πατράδελφον λέγω καὶ τὸν κηδεστήν), plerumque de Eucherio (cos. 381) et Antonio nostro (cos. 382) accipi solet, et de illo quidem recte, sed pro Antonio Flavius Syagrius collega eius intellegi debet (cf. Rossi l. l.). nam qui consulatum accipiebant, homines aut rebus gestis clari aut summa nobilitate conspicui esse solebant, atque Antonius iam amplissimos magistratus duos, quaesturam et praefecturam praetorio, gesserat, cum fasces sumeret, at contra Syagrius ultra proconsulatum Africae adulescentulis nonnumquam commissum progressus non erat. nullo igitur alio titulo quam aut natalium aut adfinitatis splendore tanto honore dignus videri potuit, quod quam bene patri aut fratri Flaccillae Augustae conveniat, nemo profecto non videt. accedit, quod cum Theodosius et Gratianus singuli singulos consules quotannis nominarent, adfinem ab adfini promotum esse et in partibus imperii huic creditis, Orientalibus videlicet, trabeam sumpsisse, et per se veri simillimum est et a Themistio confirmatur; at Antonius totum honorum cursum in aula Gallicana peregit neque ab alio imperatore, quam cuius praetorio praefuerat, summum laborum praemium accepisse credendus est. cf. quae mox de duobus Syagriis dicturi sumus.

509) 36, 19 *non incognito quidem nobis eloquii splendore nituisti, sed magnis rebus adcommodam et maiestatis scriptis aptatam gloriam, quam magisterio ante quaesisti, recens auxit oratio.* nullae aliae orationes auctoribus absentibus in senatu recitari potuerunt quam a principibus ipsis profectae, quae componi solebant aut a magistris scriniorum aut a quaestoribus sacri palatii. cum igitur Antonius magisterium iam ante gessisset, tum quaestor erat.

510) Amm. XXVI 4, 4; XXVII 3, 11; de praefectura eius urbana v. Herm. XVIII p. 299.

511) Amm. XXVII 6, 14.

512) Amm. XXVIII 1, 25.

honore functum. Antonii ergo quaesturam inter Eupraxii et Ausonii tempora collocabimus. in praefectura praetorio Galliarum[513] successit Maximino inter d. 16 Apr.[514] et 23 Mai. a. 376[515] locumque dedit Ausonio inter d. 12 Ian. et 20 Apr. a. 378[516]. post consulatum anno 382 gestum nulla eius mentio reperitur. tragoedias eum scripsisse, Symmachus indicare videtur[517].

---

89 de oratione in senatu recitata Symmachus iudicia hominum collegit, quod nisi in urbe ipsa facere nequivit. dimidium autem eius temporis, quo Antonium quaesturam gerere potuisse, supra vidimus (a. 370—375), orator noster in Africa proconsulis munere fungebatur (a. 373—375). scripta igitur est epistula inter annos 370 et 373.

92 *ut te curis publicis occupatum ad rependenda conloquia adsiduitate sollicitem.* ultimum munus publicum, quod Antonius gessit, deposuit primis anni 378 mensibus.

I 94—107 AD SYAGRIVM.

Flavii Syagrii saeculo quarto exeunte fuerunt duo, qui eo difficilius discernuntur, quia deinceps annis 381 et 382 trabeas consulares sumpserunt[518]. alterum eorum Afranio quoque gentilicio usum, quem avum maternum Tonantii Ferreoli amici sui Apollinaris Sidonius praedicat[519], eundem esse cum Symmachiano, ex praefecturis ab utroque scriptore commemoratis efficitur[520], nam cognominis eius, quod scimus, numquam praefectus praetorio fuit. quo tempore autem ille Symmachi amicus consul prodiit,

---

513) Cod. Theod. IX 35, 2; XIII 3, 11.

514) Cod. Theod. IX 19, 4.

515) Cod. Theod. XIII 3, 11. praeterea nomen eius praescribitur constitutionibus his: d. 17 Sept. a. 376 Cod. Theod. IX 35, 2. d. 6 Ian. a. 377 Cod. Theod. I 15, 7. d. 28 Iul. a. 377 Cod. Theod. I 16, 13. d. 12 Ian. a. 378 Cod. Theod. IX 20, 1 + XI 39, 7. vitiosae sunt Cod. Iust. II 7, 2 et Cod. Theod. IX 40, 12; nam altera data esse fertur d. 18 Aug. a. 378 Ravennae, altera d. 30 Nov. a. 378 Treviris, quibus temporibus Gratianus in Illyrico (Amm. XXXI 11, 6) vel etiam in Thraciis (Auson. grat. act. 18, 82) agebat neque Antonius potestatem retinebat; ut de eo taceam, quod Cod. Theod. IX 40, 12 de Campania loquitur, quae ad praefectum praetorio Galliarum nulla ratione pertinebat.

516) Cod. Theod. VIII 5, 35.

517) 36, 23 *facundiam tuam curiae magis quam caveae convenire.*

518) De Rossi, Inscript. christ. urb. Rom. 303 *Fl. Syagrio et Eucerio*, cf. 304. 306. — l. l. 312 *Cl. Antonio et Fl. Syagrio conss.* Memmius Symmachus putasse videtur, eum Syagrium, ad quem pater scripserat, consulem cum Antonio fuisse; nam quomodo in libro tertio epistulae ad Timasium et Promotum consules a. 389 iuxta collocantur, ita in primo ad Antonium et Syagrium scriptae. sed opinio hominis, qui huius consulatus tempore nondum natus erat, non magni momenti est.

519) Epist. I 7 *Tonantius Ferreolus praefectorius Afranii Syagrii consulis e filia nepos.* VII 12 ad Ferreolum scripta: *isset per avitas tibi stilus noster curules, patricias nihilo minus infulas enumeraturus; non tacuisset triplices praefecturas et Syagrio tuo pro totiens mutatis praeconibus praeconia non negasset.*

520) Titianus per Syagrium vicarius Africae factus est 77, 1; ab eodem sperat Alexander, ut sibi provinciam praesidalem cum consulari aut correctoria permutare permittat (42, 12 *Alexander vir ornatissimus sortitus provinciam praesidalem putat honori suo incrementa praestari, si tuo amore potiatur*). liberum igitur de omnibus provinciarum iudicibus arbitrium habuit, quod nisi praefectis praetorio non competebat. de Sidonio v. adnotationem praecedentem.

Celsinus Titianus paulo ante decesserat; qui cum aestate a. 380 vicarius Africae factus esset et iam ante mensem Februarium a. 381 successorem accepisset, ita ut totus eius magistratus spatio paucorum mensium includeretur (v. p. CVI), certe non more sollemni administrationem deposuit, sed in magistratu ipso mortuus est. quod non mense Ianuario a. 381 sed sub finem anni 380 accidisse, ex eo intellegitur, quod Symmachus ad consulatum kalendis Ianuariis ineundum evocatus, dolore amissi fratris utpote recenti excusatur. Syagrius igitur, ad quem orator noster scripsit, fasces sumpsit a. 381 et consules annorum duorum, quibus de quaeritur, hoc modo inter Occidentem et Orientem dividuntur:

In Occidente:	In Oriente:
a. 381.	
Flavius Afranius Syagrius, praefectus praetorio Italiae.	Eucherius, patruus Theodosii Augusti[521], proconsul Africae a. 380. v. adn. 153.
a. 382.	
Claudius Antonius, qui a. 375—378 praefectus praetorio Galliarum fuerat. v. p. CIX.	Flavius Syagrius, adfinis Theodosii Augusti, proconsul Africae a. 379[522].

Flavius Afranius Syagrius Gallus fuisse videtur, nam conditorium eius Sidonii tempore Lugduni ostendebatur[523] posteritasque per provincias Gallicanas florebat[524]. in militia nobilissima notariorum honorum cursum auspicatus est[525]; sed cum ad ducem Germaniae primae Aratorem missus, ut eum ad munitionem montis Piri accelerandam hortaretur, ex strage militum, quae mox secuta est, solus evasisset (a. 370), a Valentiniano cingulo privatus est[526]. ab Ausonio amico, qui postea ei librum carminum dedicavit[527], summam potentiam in aula Gratiani post principis patris mortem (a. 375) nacto, revocatus esse videtur. nam eodem anno, quo poeta ipse praefectus praetorio et consul erat, filius eius Hesperius praefectus praetorio, Arborius ex sorore nepos primum comes rerum privatarum, mox praefectus urbi (a. 379), Syagrius quoque magister officiorum reperitur[528], et quoniam non statim honorem tam splendidum accepisse putandus est, certe iam ante dignitate aliqua exornatus erat. et fortasse ipsa Theodosii ad imperium electio consiliis Syagrii debetur, quem cum affini eius aliquo cognationis vinculo cohaesisse, nomina utrique communia Flavius et Syagrius demon-

---

521) Zosim. V 2; Themist. orat. XVI p. 203^d; cf. Vict. epit. 48, 18. eius nomine Stilichonis filius appellatus est.

522) v. adn. 153 et 508. nomen eius praescriptum est legi propositae Karthagine d. 26 Aug. a. 379 Cod. Theod. I 15, 10. dignitas in libris codicis Theodosiani manuscriptis desideratur, sed cum locus tum argumentum proconsulem Africae demonstrant. quo tempore haec constitutio proposita dicitur, Flavius Afranius Syagrius magister officiorum erat, ita ut de persona proconsulis nullum dubium admittatur.

523) Sid. Apoll. ep. V 17.

524) Sid. Apoll. I 7; V 5; VII 12.

525) Amm. XXVIII 2, 5 *per Syagrium tunc notarium postea praefectum et consulem.*

526) Amm. XXVIII 2, 9.

527) Auson. III 42 *pectoris ut nostri sedem colis, alme Syagri, communemque habitas alter ego Ausonium, sic etiam nostro praefatus habebere libro, differat ut nihilo, sit tuus anne meus.*

528) D. 1 Oct. a. 379 Cod. Theod. VII 12, 2.

strant. inter d. 14 Mart.[529] et 18 Iun. a. 380[530] Hesperio in praefectura praetorio Italiae[531] successit, quem magistratum usque ad initium anni 382 et fortasse ulterius retinuit. honore deposito privatus remansit saltem usque ad a. 392, nam Ammianus Marcellinus, qui paulo post scripsit, de una tantum praefectura eius loquitur[525]. de reliquis duabus nisi ex Apollinare Sidonio[519] non constat, qui solus quoque opera Syagrii poetica statuasque ei erectas commemorat[532].

---

94 Palladius professor artis rhetoricae *in spem sui honoris* (86, 30) in comitatum accitus, commendaticias a Symmacho ad Syagrium et Eutropium accepit, qui una igitur in aula imperiali agebant magnis honoribus praediti. aestate a. 381 Palladius iam comes sacrarum largitionum erat[533]; vere a. 380 Syagrius imperatorem in Galliis reliquit, ut regimen Italiae susciperet, neque ante a. 378 ea potestate praeditus fuisse videtur, ut commendato magnum adiumentum praestare posset; a. 378 Eutropius otio privato fruebatur[534]; solus igitur relinquitur annus 379, quo Syagrius magister officiorum, Eutropius comes rerum privatarum erat. cf. ad epist. I 15.

95 Symmacho oratio principum, quam in senatu recitaret, de magna aliqua victoria missa est, quo tempore Syagrius in aula degebat[535] et amicus eius Gregorius quaestor sacri palatii erat[536]. is quaesturam non ante a. 378 accepit[537], Syagrius autem e comitatu discessit vere a. 380. orationem igitur illam ad eam de Gothis Alanisque et Hunnis victoriam refero, quam nuntiatam esse d. 17 Nov. a. 379 fasti Idatiani tradunt[538].

96 et 105 ad orationem pro Trygetio referendae sunt habitam d. 9 Ian. a. 376. v. p. VI.

---

529) Cod. Theod. X 20, 10.

530) Cod. Theod. XI 30, 38. praescribitur legibus datis d. 15 Iul. a. 380 Cod. Theod. VII 18, 4. d. 27 Febr. a. 381 Cod. Theod. VIII 5, 36. d. 5 Iul. a. 381 Cod. Theod. I 10, 1. d. 9 Oct. a. 381 Cod. Theod. VIII 7, 15. proposita d. 3 Ian. a. 382 Cod. Theod. XII 1, 89, qua in lege traditur quidem *dat. III non. Iul.*, sed indicatio anni *post consulatum* nisi primis mensibus admitti non potest. v. De Rossi, Inscr. christ. urb. Rom. p. XXVIII. subscriptionem autem de lege proposita, non de data accipiendam esse, docet locus Viminacium, ubi tunc nullus imperator morabatur. proposita d. 9 Apr. a. 382 Cod. Theod. XII 1, 88. lecta Capuae d. 30 Aug. a. 382 Cod. Theod. XI 16, 14. ex ultimis tribus legibus de magistratu etiam tum a Syagrio gesto nihil concludere licet, nam propositae et lectae esse possunt, postquam is, ad quem datae erant, iam privatus factus est.

531) Italiae eum praefuisse, docent leges propositae Romae Cod. Theod. VII 18, 4, Carthagine Cod. Theod. XII 1, 88, Capuae Cod. Theod. XI 16, 14, Viminacii Cod. Theod. XII 1, 89.

532) Ep. V 5. *Sidonius Syagrio suo salutem. cum sis consulis pronepos idque per virilem successionem —, cum sis igitur ex semine poetae, cui procul dubio statuas dederant litterae, si trabeae non dedissent, quod etiamnunc auctoris culta versibus verba testantur* et q. s. cf. Symm. p. 39, 12 *non enim mihi ex ore ieiuno tributa laudatio est, sed de facundiae penu boni iudicii fructus adrisit.*

533) Cod. Theod. VI 12, 8; X 24, 2.

534) 85, 33 *noxae vacuus otiare et liberis remissus invigila.*

535) 38, 27 *contestare apud invictos principes gaudium meum.* 39, 3 *haec pro me copiosius et ornatius, quantum es linguae melior, apud auctorem beneficii* (scil. principem) *prosequeris.*

536) 76, 25 *cum mihi de scriniis tuis profecta delegaretur oratio.* cf. 76, 4 *pontificio litterati honoris auctus.*

537) v. ad epist. III 17—22.

538) Cf. Tillemont, *Theodose I art. 4.*

98 Syagrii occupationes publicae commemorantur. scripta igitur est, cum magistratum aliquem gerebat, sed quia tempus secundae et tertiae praefecturae eius ignotum remansit, anni nota epistulae adposita delenda est.

100 epistula hieme scripta est[539]. dolor, quem se perpessum esse Symmachus queritur, fortasse fratris mors erat. v. p. CVI.

101 Symmachus ad consulatum Syagrii kalendis Ianuariis a. 381 ineundum evocatus, luctum de fratris obitu excusat, ultimis anni 380 mensibus.

102 *Mediolani te agere ante litteras tuas fama pertulerat, quae nihil ignorari de conspicuis viris patitur.* et locus et fama de Syagrii ex Galliis adventu[540] per totam Italiam diffusa, praefecturam praetorio Italiae recens acceptam indicare videntur, vere a. 380.

103 Symmachus munera consularia a Syagrio accepit, quae primis consulatus (a. 381) mensibus amicis mitti solebant.

104 *Tuae equidem virtutis est omnes, qui palatinis stipendiis enitescunt, iuvare praesidio.* militiae palatinae magistro officiorum subditi erant; scripta igitur circa a. 379.

105 v. ad ep. 96.

106 scripta, cum Syagrius aliquem magistratum gerebat.

107 scripta, cum Syagrius praefectus praetorio erat. v. adn. 520.

II AD FLAVIANVM.

Historia Flaviani[541] duobus monumentis clarissimis illustratur, quorum alterum in monte Caelio, ubi domus Symmachorum fuit, alterum in foro Traiano effossum est.

Virio Nicomacho Flaviano v(iro) c(larissimo), quaest(ori), praet(ori), pontif(ici) maiori, consulari Siciliae, vicario Africae, quaestori intra palatium, praef(ecto) praet(orio) iterum, co(n)s(uli) ord(inario), historico disertissimo, Q. Fab(ius) Memmius Symmachus v(ir) c(larissimus) prosocero optimo. C. I. L. VI 1782.

Nicomacho Flaviano, cons(ulari) Sicil(iae), vicar(io) Afric(ae), quaest(ori) aulae divi Theodosi, praef(ecto) praet(orio) Ital(iae) Illyr(ici) et Afric(ae) iterum, virtutis auctoritatisq(ue) senatoriae et iudiciariae ergo reddita in honorem filii Nicomachi Flaviani cons(ularis) Camp(aniae), procons(ulis) Asiae, praef(ecti) urbi saepius, nunc praef(ecti) praet(orio) Italiae Illyrici et Africae. — Imperatores Caes(ares) Fl(avius) Theodosius et Fl(avius) Placidus Valentinianus semper Aug(usti) senatui suo salutem. clarorum adq(ue) inlustrium in rep(ublica) virorum adversum casus condicionis humanae interpolatum aliquatenus adserere honorem et memoriam defuncti in lucem a[eternam] revocare emendatio quaedam

---

539) 40, 9 *omnis quippe internus corporis dolor hiemali crescit iniuria.*

540) 41, 7 *nec te excusare collegis interventus Alpium potest.*

541) De Flaviani vita praeclare egerunt de Rossi, *Iscrizione onoraria di Nicomaco Flaviano, Annali dell' Inst. XXI 1849 p. 283; Il culto idolatrico in Roma nel 394, Bullett. di archeol. crist. 1868 p. 49;* Mommsen, Herm. IV p. 350; quos magna ex parte secutus sum.

eius sortis videtur, quae praeiudic[iu]m [sum]mumq(ue) [detri]mentum virtutum exsistimatur. bono nobiscum, p(atres) c(onscripti), fau[stoq(ue)] omine intellegitis profecto, quidquid in restitutionem pr[istini honor]is inlustris et sanctissimae aput omnes recordationis Flaviani senio[ri]s adimus, divi avi nostri venerationem esse, si eum, quem vivere nobis servariq(ue) vobis — quae verba eius aput vos fuisse pleriq(ue) meministis — optavit, sic in monumenta virtutum suarum titulosq(ue) revocemus, ut quidquid in istum caeca insimulatione conmissum est, procul ab eius principis voto fuisse iudicetis. cuius in eum effusa benivolentia et usq(ue) ad annalium, quos consecrari sibi a quaestore et praefecto suo voluit, provecta excitavit livorem inproborum. nunc si aput vos abunde causas piaetatis adstruximus, accipite aliud, quod de vestris in illum sensib(us) et provinciar(um) omnium iudiciis muniamur, quib(us) per illum locupletioris adhuc rei p(ublicae) bona vel adservata vel etiam aucta tantum et aput nos reverentiae contulerunt, ut quod hodie facimus, in pectorib(us) et sensib(us) vestris absq(ue) interpellatione ulla mediae oblivionis fuisse noverimus. ex quo quidem ipso non min[us] memoriae illius quam nobis, p(atres) c(onscripti), supra omnia praestitistis, ut non inmerit[o] patientiae vestrae gratias agamus, ne quid erga restitutionem honoris eius admoniti potius quam sponte fecisse videamur, cum alioqui ipse etiam de institutione illius probatus saepe nobis parentibusq(ue) nostris Flaviani fili[us sit, cui] honor semiplenus etiam sub praefecturae praetorianae apice, quem provide[ntia] et industria sua cottidie auget, delatus exsistimetur, nisi integer tandem et abs[q(ue) ullo re]ligiosi muneris debito totius domus eius familiaeq(ue) sit. gaudete ergo nob[iscum], p(atres) c(onscripti), optimo imperii nostri opere, ut nobiscum recognoscitis, et redditam vobis e[sse et] patriae senatoris eius memoriam, et dignitatem probate, cuius consorti[o] clariores fuistis et in posteris eius eadem aput nos reverentia vigetis. — Appius Nicomachus Dexter v(ir) c(larissimus) expraef(ecto) urb(i) avo optim(o) statuendam curavi . . . . . . Septb. [Basso et Antioc]ho v(iris) c(larissimis) cons(ulibus). a. 431. C. I. L. VI 1783.

Virius Nicomachus Flavianus[542]) nomine teste originem ab Aniciis ducebat (v. p. CII); filius erat Venusti[543]), quem eumdem fuisse crediderim cum Volusio Venusto correctore Apuliae et Calabriae. hunc enim Canusinum fuisse, titulus ab ipso positus indicat[544]); Flaviani autem res familiaris magna ex parte possessionibus Apulis constabat[545]), a patre videlicet Apulo hereditate quaesitis. Venustus, quamvis ex familia nobilissima ortus[546]), in honorum tamen via lente progressus est. nam Apuliae et

---

542) Nomen integrum praebet titulus a progenero positus, *Nicomachus Flavianus* dicitur in inscriptione fori Traiani et de Rossi, Inscr. christ. urb. Rom. 419 *consulatu Nicomaci Flabiani*; 420 *N[i]comaco [Fla]via[no v(iro) c(larissimo) c]onsule*; 421 *Nicomaco Flav[iano v(iro) c(larissimo) cons.]* 1145 *[con]s. Nico. Flaviano. Flavianus* passim, *Nicomachus senior* apud Apoll. Sidon. epist. VIII 3; Macrob. I 24, 24.

543) Macrob. I 5, 13. *Flavianus, qui quantum sit mirando viro Venusto patre praestantior, non minus ornatu morum gravitateque vitae quam copia profundae eruditionis adseruit.*

544) C. I. L. IX 329 Canusii. *Salvis ddd. nnn. Constantino Aug(usto) et filiis eius Caes(aribus) Volusius Venustus v(ir) c(larissimus) corrector Apul(iae) et Calab(riae) o b a m o r e m p a t r i a e statuas ornatui porticus posuit.*

545) Flavianus, ut curam rei familiaris gerat, in Apuliam proficiscitur, Symm. II 34. quod nullum e Venusti nominibus gerit, non obstat; nam plerumque homines eius temporis a matribus matrumque necessitudinibus nomina accipiebant, ut filius Sexti Petronii Probi Anicius Hermogenianus Olybrius ab avo materno nuncupatus est. v. p. XCI.

546) Amm. XXIII 1, 4 *iisdem diebus legatos ad se missos ab urbe aeterna c l a r e n a t o s meritisque probabilis vitae conpertos imperator* (scil. Iulianus) *honoribus diversis adfecit. et Apronianum Romae decrevit*

Calabriae Constantini magni temporibus praefuit[546]), tum Siciliam consularis rexit[547]), quibus curis absolutus per annos fere viginti in otio delituit, fortasse quia vir superstitioni gentilium addictus imperatori christiano Constantio parum probabatur. inter homines autem suarum partium magna auctoritate fruebatur[548]), qui cum Iuliano summae rerum potito novas vires nacti essent, legatus ad imperatorem missus et a. 363 vicarius Hispaniarum factus est[549]). alia quoque legatio eius a. 370 aut 371 simul cum Vettio Agorio Praetextato suscepta commemoratur[550]), post quam nullam eius mentionem inveni. sorore eius Avianio Symmacho nupta nomen Anicium in gentem Aureliam translatum esse videtur (v. p. LIII); Symmachus enim orator Venusti filium Flavianum semper fratrem nuncupat et ipse quoque rem Apulam possidebat[551]) ex matris fortasse dote profectam.

Flavianus natus est circa a. 334[552]). in honorum cursu iisdem obstaculis, quibus pater, tardatus esse videtur; nullum enim magistratum ante annum aetatis trigesimum gessit. sed postquam Venustus vicarius factus est, avunculus et consobrinus Symmachi alter praefectus urbis alter corrector Lucaniae et Brittiorum, et Praetextato proconsulatum adepto omnes fere partium gentilium principes rei publicae gubernaculis admoti sunt[553]), ipse quoque Siciliam consulari iure regendam accepit (a. 364)[554]). fascibus depositis denuo annos duodecim quievit, donec Valentiniano mortuo Ausonius Symmachi amicus summam in aula potestatem nactus est. Hesperio Ausonii filio pro consule Africae[555]) in eadem dioecesi vicariam praefecturam gessit (a. 376—377), quo in magistratu odio religionis christianae haereticos ita fovit, ut constitutionem Gratiani, quae leges contra Donatistas latas denuo inculcaret, necessariam redderet[556]), et publi-

---

esse praefectum, Octavianum proconsulem Africae, Venusto vicariam conmisit Hispaniae, Rufinum Aradium comitem Orientis — provexit.

547) 123, 11 *fuit matri eius* (scil. Flaviani minoris) *cum procuratore tuo finalis in Sicilia quaestio, quam disceptatio non, ut scribis, Venusti, sed alterius rectoris absolvit.* Eusignius, ad quem haec epistula scripta est, ideo de praedio Siciliensi litem movisse videtur, quod rem antea a feminae possessoris socero studio affinitatis prave iudicatam esse diceret; id quod Symmachus verbis supra laudatis refellit.

548) Macrob. l. l. *mirandus vir Venustus.* Amm. l. l. *clare natus et meritis probabilis vitae conpertus.*

549) Amm. l. l. cf. XXVIII 1, 24 *ex vicario Venustus.*

550) Amm. XXVIII 1, 24.

551) 156, 38 *statim iussi ex re nostra Apula ad Campaniam frumenta deferri.* apud vicarium urbis Symmachus a. 397 patronum Apulorum egit IX 29, genere scilicet et re ad eos pertinens.

552) Carmen codicis Parisini 8084 ed. Mommsen in Herm. IV p. 350; Riese, anthol. lat. I p. 13; Baehrens poetae latini minores III p. 286 v. 67 *sexaginta senex annis duravit ephebus.* mortuus est a. 394, v. infra.

553) v. p. XLII. XLVI. LXXXVII.

554) Flavianum honorem aliquem gessisse, quo tempore Symmachus maior praefectus urbi, minor corrector Lucaniae et Brittiorum erant, ex epistula II 44 efficitur. qui honor temporis ratione considerata nullus alius esse potuit quam consularitas Siciliae in duabus, quas supra proposuimus, inscriptionibus commemorata. celsitudinis titulus consulari a Symmacho tributus non tam magistratum, quam claros Flaviani natales spectare videtur; nam cum dignitatum ordo anno demum 372 a Valentiniano constitutus esset, vocabula *inlustris, spectabilis, celsitudo, magnificentia* antea nondum in usum certum et sollemnem abierant.

555) Amm. XXVIII 6, 28 *doctoque super nefanda fraude Gratiano imperatore fidentius — Valentinianus enim obierat — ad Hesperium proconsulem et Flavianum vicarium audiendi sunt missi.* Hesperius a. 376 proconsul Africae erat. v. p. CVII. cf. 62, 10 *quod eum patria Africa non minus tibi quam mihi cara commendat.*

556) August. epist. 87, 8 *vos* (scil. Donatistae) *Flaviano quondam vicario partis vestrae homini, quia legibus serviens nocentes, quos invenerat, occidebat, non communicastis?* De Rossi, *Iscrizione di Nicomaco Fla-*

cam imperatoris notam incurreret[557]. sicut Symmachus et Praetextatus totaque illa gentilium factio, ita Flavianus quoque litterarum gloriam appetebat, et quamvis annales Theodosio Augusto inscripti, quo opere apud posteros fama ingenii eius maxime stabilita est, ante praefecturam (a. 383) in publicum non prodierint[558], nonnulla tamen in longo illo otio, quod vicarii munus praecedebat, scripsisse et edidisse videtur. nam philosophiae eum operam impendisse, ex Symmachi testimonio constat[559], et medio aevo excerpta ex libro eius *de dogmatibus philosophorum* circumferebantur[560]. praeterea Philostrati Apollonius Tyanensis latine versus[561] et quaedam grammatica[562] commemorantur. his similibusve scriptis meruit, ut a Theodosio Augusto ad *pontificium litterati honoris*, quaesturam sacri palatii, promoveretur[563].

---

viano, Annali dell' Inst. 1849 p. 294. Neanche S. Agostino è testimonio certissimo di questa dignità del nostro Flaviano. Imperocchè è impossibile non inferire dalle parole di lui, ch'egli volle accennare ad un Flaviano vicario sì dell' Africa, ma cristiano della setta dei Donatisti. Ed infatti il Tillemont vuole che si distinguano due Flaviani vicarii d' Africa, l' uno Donatista, l' altro pagano ostinatissimo, del quale noi ragioniamo. — Del resto non dissimulerò un mio sospetto, che cioè a S. Agostino possa forse aver fallito la memoria, quando scrisse quelle parole. Imperocchè non sarebbe a meravigliare, che il nostro Flaviano, come tutti i più scaltri nemici del cristianesimo in quella età, avesse stimato interesse del suo partito proteggere e favorire ogni maniera di settarii, e massime in Africa i Donatisti, e che S. Agostino scrivendo dopo moltissimi anni (cioè fra il 405 ed il 411) di cose ch' erangli note soltanto per fama, poichè egli nel 377 e molti anni appresso visse in Italia, avesse errato nel credere della setta de' Donatisti, chi ne era stato soltanto spacciato fautore. E questo sospetto mi nasce nell' animo, non dal difetto di ogni memoria di un altro vicario Flaviano, che sarebbe argomento di poco valore (minime, nam summi provinciae Africae iudices tot in codice Theodosiano nominantur, ut etiam argumentum ex fontium silentio non omnino contemnendum sit), *ma dal vedere che a niuno di coloro i quali portarono questo nome in quella epoca, sembrano poter convenire la carica di vicario dell' Africa e la qualità di Donatista. Ma dall' altro lato, considerando la celebrità del nome e dei fatti di Nicomaco Flaviano, non so persuadermi, che potesse così grossamente errare circa la persona di lui, un tal contemporaneo qual era Agostino, perchè al mio sospetto non posso io medesimo dare gran peso.* lex data d. 17 Oct. a. 377 ad Flavianum vicarium Africae (Cod. Theod. XVI 6, 2), quae non nova est, sed veteres tantum contra Donatistas leges confirmat (*nihil enim aliud praecipi volumus, quam quod evangeliorum et apostolorum fides et traditio incorrupta servavit, sicut lege divali parentum nostrorum Constantini Constantii Valentiniani decreta sunt. — nihil ut ab eo tenore sanctio nostra diminuat, qui dato dudum ad Nitentium praecepto fuerat constitutus*) neque igitur sine occasione aliqua lata esse potest, Flavianum, cui inscribitur, illum Augustini Donatistarum fautorem fuisse, clare indicat. quem eundem esse cum eo, quem Ammianus commemorat, temporis ratio docet; quis enim credat, duos homines cognomines deinceps annis 376 et 377 vicarios Africae factos esse? Flavianus autem noster inscriptionibus testibus vicariam Africae praefecturam inter Siciliae fasces et quaesturam sacri palatii, id est inter annos 365 et 382, gessit, neque ullum tempus honori eius melius convenit, quam quo Ausonius omnes Occidentis magistratus nominabat Symmachique commendatio, ut Palladii exemplum demonstrat (v. ad ep. I 15), efficacissima erat. itaque non dubito, quin Rossii suspicio vera sit. cf. adnotationem sequentem.

557) Cod. Theod. XVI 5, 4 *quod sive dissimulatione iudicum seu profanorum inprobitate contigerit, eadem erit ex utroque pernicies.* haec lex dat. d. 22 April. a. 378, aut in ipsa Flaviani vicaria praefectura aut brevi tempore post magistratum depositum, administrationem eius aperte vituperat. nam iudicibus profanis, id est paganis, quorum improbitate leges contra haereticos latae neglectae erant, sine dubio adnumerandus est et fortasse numero plurali unus hic iudex indicatur.

558) Titulus Caelimontanus: *historico disertissimo*, titulus fori Traiani: *cuius* (scil. Theodosii) *in eum effusa benivolentia et usque ad annalium, quos consecrari sibi a quaestore et praefecto suo voluit, provecta.*

559) 61, 25 *et habitus et crinis indicio Serapammon litterarum peritiam pollicetur, cuius si se meminisset exortem, numquam philosophis congruentem sumpsisset ornatum. sed de hoc vestra aestimatio sit, qui talium rerum profitemini notionem.*

560) A. Reifferscheid, *Zwei litterarhistorische Phantasmata. Rhein. Mus. N. F. XVI p. 22.*

561) Apoll. Sid. ep. VIII 3 *Apollonii Pythagorici vitam, non ut Nicomachus senior e Philostrati, sed ut Tascius Victorianus e Nicomachi schedio exscripsit, quia iusseras, misi.*

562) *Lib. I Flaviani de consensu nominum et verborum* Reifferscheid l. l. p. 23.

563) *Quaestori intra palatium. — quaestori aulae divi Theodosi*, Inscript. cf. Symm. 45, 3; 97, 24.

Annus, quo in aulam Theodosii accitus est, duabus rebus definitur, tempore praefecturae praetorio, quam quaestura deposita primis a. 383 mensibus gessit et honoribus Rufini, quem cum Flavianus quaestor factus est, ipsum quoque aliquod dignitatis augmentum accepisse, Symmachus indicat[564]. quod cuius generis fuerit, ex eo perspicitur, quod Rufinus Flaviano quaestori potestate par vel etiam maior erat[565]. magisterio igitur officiorum exornatus est[566], nam omnis alius honor aulicus, quem ante praefecturam praetorio (a. 392) gessit aut gessisse potest, quaesturae dignitate cessit. ante Rufinum Palladius magister officiorum erat, qui commemoratur d. 21 Mart. 382[567]; ergo post eum diem tam Flavianus quam Rufinus promoti sunt.

In aula igitur Theodosii positus brevi tempore tantum imperatoris favorem assecutus est[568], ut paucis mensibus peractis ipse praefectus praetorio per Italiam fieret[569], filii minor provinciam aliquam Italicam acciperet, maior, qui consularis Campaniae iam fuerat[570], in spem honoris amplioris in comitatum acciretur[571]. quo profectus est a Symmacho commendaticiis ad Rufinum (III 89) et Stilichonem (IV 2)

---

564) III 81 *suscensebam silentio tuo; sed postquam mihi indicium de fratris honore fecisti, vicit offensionem voluptas. — sed quod ais exclusis inprobis spem bonis redditam, non ut insolitum vel inchoatum recens gratulor. sollemne est domino nostro Theodosio in suos exercere censuram morumque agere dilectum et singulos ut novos semper expendere nec consuetudini condonare iudicium. inde est, quod sincerissimos mores tuos benignius respicit, quos severe et diligenter inspexit.* comparativus ille *benignius* monstrat, Rufinum in honorum cursu tum altius evectum esse, et verba ex epistula eius relata *exclusis inprobis spem bonis redditam* aliquos ex summis magistratibus mutatos esse innuunt.

565) 96, 20 *Flavianum, pectoris mei dominum, tui socium, haerere animo tuo usque ad inproborum dolorem* (scil. qui Flaviano amicitias hominis tam potentis inviderent) *nimis gratulor, nam saepe apud me de tali amicitia gloriatur. hoc ego futurum ante prospexeram virtutes utriusque considerans, quarum similitudo concordiam fecit, et ideo plus gaudii quam miraculi capto teque oro, ne quid in tales amicos fascino liceat. ille enim mihi non est rogandus, cui aliud velle non expedit.*

566) De Rufino magistro officiorum v. Ambros. epist. 52; Zosim. IV 51; Theodor. V 18 p. 216; Cod. Theod. X 22, 3 data d. 8 Mart. a. 390.

567) Cod. Theod. VI 27, 4. quod idem Palladius legi datae a. 384 Cod. Theod. VII 8, 3 magister officiorum praescribitur, errore compilatorum codicis Theodosiani factum est, nam ante a. 383 Rufinum eum magistratum accepisse, ex supradictis certum fit.

568) 49, 29 *praecipue cum ipse fatearis, in amore domini nostri Theodosii venerabilis principis omnium te carissimorum pignerum gratiam repperisse.* 48, 4 *cum patriae bona et pignerum gaudia in optimi principis dignatione possideas. — amplectamur moneo sub amante militiam.*

569) Praefectus praetorio praescriptus est legi datae d. 27 Febr. a. 383 Cod. Theod. VII 18, 8 + IX 29, 2. praefecturam brevi tempore quaesturam secutam esse dicit Symmachus 97, 24 *ad Rufinum: saepe mihi auctor laetitiae aut primus aut solus es: quaestorem antehac fratrem, nunc rectorem praetorianum litteris nuntiasti.* Flaviani filiorumque eius dignitatem auctam respicere videtur, cum scribat 49, 14: *tuis tamen litteris proficere sanitatem meam sentio, quibus beneficia domini nostri Theodosii frequenter enumeras et urgueri merita tua magnis praemiis adseveras.*

570) v. inscriptionem fori Traiani.

571) 47, 31 *filii nostri in sinu aviae etiam nunc morantur. — nos tamen alteri eorum viae instrumenta, alteri in societatem consilii comitem praeparamus.* hoc loco non de Symmachi filio unico, qui nondum natus erat, sed de duobus Flaviani filiis sermo est. eum, qui iter instruxit, Nicomachum Flavianum fuisse, ex locis mox laudandis patet; alter — is fortasse Venustus, ad quem Symmachus epistulam IX 17 scripsit — quia consilii comitem, id est assessorem, accepit, ad regimen provinciae alicuius provectus esse debet; quae, cum eam petiturus viae instrumentis non indigeret, in vicinia certe posita fuit. de Campania igitur cogitaverim, ubi Symmachus et Flavianus multa praedia possederunt et avia cum nepotibus eo tempore morata esse videtur. de Flaviano Constantinopolim accito v. 97, 17 *ad Rufinum: commendarem tibi Flavianum filium meum, nisi te volente esset accitus.* quam epistulam respicit 49, 17 *ego pro mediocritate ingenii mei viro excellentissimo nostrique in Flavianum voti socio vicem laudis exsolvi.* quod autem tum, cum accitus est, nondum honorem aliquem acceperat sed tantum expectabat, ex ultimis epistulae ad Rufinum verbis perspicitur: *ex quo fiet, ut plura in eum congeras studii tui munera, pro quo tibi non unus obnoxius est.*

instructus neque tamen Constantinopolim pervenit [572]. nam a patre, qui praefecti munere cogente iam in limite Illyriciano sedem fixerat, retentus est, usque dum in provinciam Asiam, quam proconsulari iure regendam acceperat, proficisceretur [573]. itaque d. 14 Mart. a. 383 Romam reversus est dieque 10 Mai. provinciae administrationem iam susceperat [574]. quam ne diu teneret, ipsius fervor iuvenilis effecit; nam ira commotus decurionem contra Theodosii constitutionem verberari iussit, magistratuque exutus poenam legis fuga celeri vix evasit [575]. filii autem casus patrem quoque traxisse videtur: nam cum hieme a. 382/3 praefecturam inisset, iam aestate [576] eiusdem anni in Campaniae secessibus privatus otiabatur [577] omnemque auctoritatem eo usque perdiderat, ut ne in senatu quidem verba eius ullius ponderis futura esse a Symmacho existimarentur [578].

Flaviani potentia cito creverat, cum in aula positus cotidiana cum imperatore conversatione uteretur, cito amissa erat, cum ab eo discessisset: vires resumpsit, postquam Maximo devicto Theodosioque victore Italiae invecto novam colloquendi cum eo occasionem invenit. itaque iam anno 389 ineunte denuo praefecturam praetorio per Italiam gerebat [579], quam usque ad mortem retinuit [580], et consulatum propediem expectabat [581]. neque tamen ei contigit, ut ab imperatore legitimo summum hunc honorem acciperet, cum beneficium irruptio Eugenii praeveniret. qui consulem quidem

---

572) 50, 4 *filius noster Flavianus Romam pridie kalendas Martias venit et brevi iter in Asiam secundis auspiciis ordietur.* si in litore Bospori fuisset, non Romam repetisset, ut in Asiam proficisceretur.

573) 48, 22 *en tibi filium nostrum, quem solacio decerpsimus nostro, dum desiderio tuo cedimus. tandem fultus caro levamine redi in gratiam cum priore laetitia. sed si accedis sententiae meae, ubi primum animum paternum visu pignoris foveris, utilia antepone iucundis iuvenemque nostrum ad civiles fasces contende dimittere. quo tibi in castris cor anxium de duobus?* 49, 18 *sed iam tempus est, ut ipsum illum redire patiaris, pro quo obligati sumus. quousque magistratum longinquae provinciae solacio tuo vindicas?* cf. 133, 18.

574) Cod. Theod. XII 6, 18.

575) Liban. in Icar. II p. 136 ubi de lege Theodosii loquitur, qua decuriones a verberum ignominia vindicati erant, addit haec: τὸν τῆς Ἀσίας ἄρχοντα Φλαβιανὸν τοιοῦτόν τι πλημμελήσαντα κάκιστόν τε ἡγήσω καὶ τῆς ἀρχῆς ἔπαυσας. ὁ δὲ βουλευομένου σοῦ περὶ τῆς τιμωρίας ἐμβὰς εἰς πλοῖον ἀποδρὰς ᾤχετο.

576) 44, 7 *aestas prope decessit autumno.*

577) II 4—7.

578) 44, 18 *quid enim iuvares curam publicam, quamquam omnium prudentissimus, si redires? iam primum consilio locus nullus est, dum in deliberando persona censentium pondus sententiis facit. quando resistitur potiori, quando ceditur pari?*

579) Flavianum eo tempore summo honore praeditum in aula Theodosii fuisse, docet Symmachus 52, 9: *domino nostro invictissimo principi Theodosio semper Augusto dignare suggerere, non pluris apud me divitias valere quam famam.* cf. 25 *te multiplex actuum publicorum cura circumsonat.* aures imperatoris Flaviano tum patuisse, ex eo quoque perspicitur, quod laudes legis Theodosianae datae d. 23 Ian. a. 389 ei inscribuntur (II 13), videlicet ut epistulam Augusto recitaret. praescribitur legi datae mense Decembri a. 389 aut Ianuario a. 390 Cod. Theod. IX 40, 13. nam hanc constitutionem emissam esse post cladem Thessalonicensem a. 389 (Rufin. hist. eccl. II 18; Theodor. V 18 p. 217; Sozom. VII 25) octo mensibus, circa natalem Domini, cum imperator Mediolani consisteret (Theodor. p. 216), demonstrant historicorum testimonia, quae subscriptione falsa codicis Theodosiani minime refelluntur, praesertim cum eo die, quem illa nominat 18 Aug. a. 382, Flavianus nondum praefectus praetorio fuerit. praeterea nominatur in legibus datis d. 11 Mai. a. 391 Cod. Theod. XI 39, 11 = XVI 7, 4 + 5. d. 27 Mai. a. 391 Cod. Theod. I 1, 2 + III 1, 6. d. 8 Apr. a. 392 Cod. Theod. X 10, 20.

580) Paulin. vit. Ambr. 31; Rufin. hist. eccl. II 33; Sozom. VII 22; Carm. Paris. 25.

581) Symmachus de designatione sua ad Flavianum scribens haec addit: 62, 2 *quid igitur eximio animo tuo laetitiae plenus exoptem, nisi ut simili mox fruamur etiam de te gaudio. quod spero dominum nostrum Theodosium — solita in amicos dignatione facturum.*

eum in annum 394 fecit[582]), sed Theodosio in Occidentis imperium restituto honor ut a tyranno datus abolitus est, quare in maiore Flaviani inscriptione omissus, in monumento tantum inter parietes progeneri posito commemoratur[583]).

Eugenius ipse quidem christianus erat, sed consiliis Arbogastis, cui imperium debuit, obsecutus omnibus gentilium desideriis satisfecit. nam Flaviano petente aram Victoriae in senatu urbis Romae a Gratiano sublatam restituendam curavit et sacra publica sumptibus publicis denuo instruxit[584]) omnibusque sacrificandi potestatem fecit neque ullum vaticinandi genus prohibuit[585]). ut omnis igitur gentilium factio, ita vel praecipue Flavianus totum se partibus eius addixit brevique illo potentiae tempore ad celebrandam dilatandamque religionem antiquam, quantum potuit, usus est. aedificia, quae templorum solum in urbe occupaverant, diruenda curavit[586]), et cum summum magistratuum creandorum arbitrium penes eum esset, christianos non solum conviviis[587]) et muneribus sed etiam spe honorum et administrationum ad mutandam fidem pellexit[588]). cum bellum contra Theodosium pararetur, variis vaticinandi artibus, quarum scientia prae ceteris instructus existimabatur[589]), certam victoriae spem sese assecutum esse putabat et interitum religionis christianae praevidens, quem carmen aliquod propheticum in hoc annum praedixisse ferebatur[590]), ministris eius superbissime insulta-

---

582) 67, 15. 21; de Rossi, Inscr. christ. urb. Rom. 419—21. 1145. 1166. Carm. Paris. 26. 112.

583) De Rossi, *Annal. dell' Inst. 1849 p. 300.*

584) Paulin. vit. Ambr. 26 *ubi imperare coepit, non multo post petentibus Flaviano tunc praefecto et Arbogaste comite aram Victoriae et sumptus caerimoniarum, quod Valentinianus augustae memoriae adhuc in iunioribus annis constitutus petentibus denegaverat, oblitus fidei suae concessit.* cf. Ambros. ep. 57, 6.

585) Rufin. hist. eccl. II 33 *at pagani, qui errores suos novis semper erroribus animant, innovare sacrificia et Romam funestis victimis cruentare, inspicere exta pecudum et ex fibrarum praescientia securam Eugenio victoriam nuntiare, superstitiosius haec agente et cum omni animositate Flaviano tunc praefecto, cuius adsertionibus — magna enim erat eius in sapientia praerogativa — Eugenium victorem fore pro certo praesumpserant.*

586) Carm. Paris. 38 *non ipse est, cultum patriae qui prodidit olim antiquasque domus, turres ac tecta priorum subvertens, urbi vellet cum inferre ruinam.*

587) Carm. Paris. 41.

588) Carm. Paris. 78 *christicolas multos voluit sic perdere demens, qui vellent sine lege mori, donaret honores oblitosque sui caperet quos daemonis arte, muneribus cupiens quorundam frangere mentes aut alios facere parva mercede profanos mittereque inferias miseros sub Tartara secum: solvere qui voluit pia foedera leges, Leucadium fecit fundos curaret Afrorum, perdere Marcianum, sibi proconsul ut esset.*

589) Rufin. l. l. Sozom. VII 22 ᾤετο δὲ τοῦ ἐπιχειρήματος ἀσφαλῶς κρατήσειν, ὑπαγόμενος λόγοις ἀνθρώπων εἰδέναι τὸ μέλλον ὑπισχνουμένων σφαγίοις τισὶ καὶ ἠπατοσκοπίαις καὶ καταλήψει ἀστέρων· ἐσπούδαζον δὲ περὶ ταῦτα ἄλλοι τε πολλοὶ τῶν ἐν τέλει Ῥωμαίων καὶ Φλαβιανὸς ὁ τότε ὕπαρχος, ἀνὴρ ἐλλόγιμος καὶ περὶ τὰ πολιτικὰ ἐχέφρων εἶναι δοκῶν, προσέτι δὲ καὶ τὰ μέλλοντα ἀκριβοῦν λογιζόμενος ἐπιστήμῃ παντοδαπῆς μαντείας. ταύτῃ γὰρ μάλιστα τὸν Εὐγένιον ἔπεισε εἰς πόλεμον παρασκευάσασθαι, μοιρίδιον εἶναι αὐτῷ τὴν βασιλείαν ἰσχυριζόμενος καὶ νίκην ἐπὶ τῇ μάχῃ συμβήσεσθαι καὶ μεταβολὴν τῆς χριστιανῶν θρησκείας. in Macrobii saturnalibus partes theologiae Vergilianae explicandae ei incumbunt, nam qui III 1—9 loquens inducitur, nullus alius est, quam Flavianus noster. praedicat enim I 24, 17 scientiam poetae de iure augurali, cui rei amicus eius Eustathius (cf. I 6, 4 *Flavianus et Eustathius, par insigne amicitiae*) laudes Vergilii philosophi subicit; Praetextatus autem, qui totam disputationem moderatur, eum loquendi ordinem inducit, ut Eustathius primum de philosophia, tum Flavianus de theologia dicat (I 24, 21 et 24). cum igitur illius oratio magna lacuna, quae finem libri secundi initiumque tertii hausit, concluditur, hunc in tertio libro disputare patet. cf. II 2, 4.

590) Augustin. de civ. dei XVIII 53 *excogitaverunt nescio quos versus Graecos tamquam consulenti cuidam divino oraculo effusos, ubi Christum quidem ab huius tamquam sacrilegii crimine faciunt innocentem, Petrum autem maleficiis rescisse subiungunt, ut coleretur Christi nomen per trecentos sexaginta quinque annos, deinde completo memorato numero annorum sine mora sumeret finem.* si a consulatu duorum Geminorum (a. 29), quo Christus passus est, annos 365 numeraverimus, perveniemus ad bellum inter Eugenium et Theodosium ge-

bat[591]. in expeditionem profectus cum ea exercitus parte fuisse videtur, quae in summa Alpe in insidiis collocata hostium tergo imminebat[592]. quae cum ad Theodosium transisset, propria manu periit, antequam proelium ultimum committeretur (m. Sept. a. 394)[593]. itaque rebellis hostisque religionis victricis mortuus est, sed nihilo minus tanta viri etiam apud christianos dignatio erat[594], ut memoria eius restitueretur[595] bonaque proscripta filiis redderentur[596] et Theodosius ipse in oratione ad senatum missa Flavianum vivere sibi servarique senatui se optavisse scriberet[597]. reliquit uxorem superstitem[598] duosque filios, alterum Nicomachum Flavianum alterum fortasse avi nomine Venustum nuncupatum[599]. Symmachum — patrem, non filium, qui tum puer erat — aut legatarium aut pro certa parte heredem fecit ea condicione, ut templum Florae aut restitueret aut ornaret[600].

1—3 Omnes ad Flavianum epistulae ante mensem Septembrem 394, quo mortuus est, scriptae esse debent.

4—7. 52 Quinque hae epistulae tempore inter se cohaerent. 4 scripta est, postquam Symmachus Flavianum in Campania relinquens iter in urbem ingressus est et Formias pervenit. 5 epistulae Flaviani in eadem statione acceptae respondet. 6 die insequenti Tarracinae data est, quo Symmachus Formiis relictis pervenit, 52 et 7 Romae, altera primis post reditum diebus, altera cum longius iam tempus effluxisset. legationem senatus in Africam mittendam commemorant 4 et 52, de defectu annonae loquuntur ultimae tres 6. 52. 7. hanc famem eandem esse, qua de Ambrosius de officiis ministrorum III 7, 49 verba facit, vel ea re docemur, quod scriptor uterque

---

stum a. 394, quamquam Augustinus fastis videlicet corruptis usus (cf. Mommsen, *Chronologie p. 130*) annum 398 invenisse sibi visus est.

591) Rufin. l. l. Sozom. l. l. Carm. Paris. 110. 8. 89. Paulin. vit. Ambr. 31 *promiserant enim Arbogastes tunc comes et Flavianus praefectus Mediolano egredientes, cum victores reversi fuissent, stabulum se esse facturos in basilica ecclesiae Mediolanensis atque clericos sub armis probaturos.*

592) Sozom. VII 24.

593) Mommsen, Herm. IV p. 362. cf. August. de civ. dei V 26, 1 *inimicorum suorum filios, quos non ipsius* (scil. Theodosii) *iussus sed belli abstulerat impetus, etiam nondum christianos ad ecclesiam confugientes, christianos hac occasione fieri voluit et christiana caritate dilexit nec privavit rebus et auxit honoribus.* Ambr. de obit. Theodos. 4 *quin etiam iis, qui in se peccaverant, doluit quam dederat periisse indulgentiam et veniam denegatam.*

594) Rufin. l. l. Sozom. l. l.

595) 153, 2 *vivat modo et in patris celebri memoria solacium tuum et in tua salute paterna reparatio.*

596) 104, 22 *integrata per indulgentiam bona.* cf. Augustin. l. l.

597) Inscriptio fori Traiani: *divi avi nostri venerationem esse, si eum, quem vivere nobis servarique vobis — quae verba eius aput vos fuisse plerique meministis — optavit* et q. s.

598) Carm. Paris. 116.

599) Duo Flaviani filii commemorantur 47, 31, germanus Flaviani minoris 156, 29. ex verbis 158, 32 *mox cum germanus tuus de proximo, ut ais, speratus adfuerit, et felicem vobis et necessarium reditum dividendae inter vos communionis causa praestabit* concludendum esse videtur, hereditatem exceptis legatariis in duas tantum partes divisam fuisse. ad Venustum scribit Symmachus epistulam IX 17, qui cum rei familiaris oratoris curam gerat, aliqua cum eo necessitudine coniunctus esse videtur.

600) Carm. Paris. 112 *sola tamen gaudet meretrix te consule Flora, ludorum turpis genetrix Venerisque magistra, conposuit templum nuper cui Symmachus heres.*

peregrinos ex urbe pulsos esse conqueritur[601], quamvis in reliquis non prorsus consentiant. scribit enim Ambrosius l. l. *et certe adriserat anni fecunditas, invecticio urbs sola egebat frumento: potuisset iuvari, si peteretur ab Italis frumentum, quorum filii expellebantur.* at contra Symmachus 44, 6 *annus ubique ad famem proximus* et 59, 6 *spes ipsa, quae in adversis alere animos solet, recusat effugium polliceri, cum sterilis annus ne semina quidem terris commissa reddiderit.* sed eadem discrepantia reperitur etiam in relatione Symmachi de ara Victoriae et Ambrosii refutatione. cf. 283, 6 *secuta est hoc factum fames publica et spem provinciarum omnium messis aegra decepit. — sacrilegio annus exaruit. — quando alternos regionum defectus deseruit fecunditas mutua, cum populo et virginibus sacris communis esset annona?* et Ambros. epist. I 18, 21 *et tamen etiam superiore anno plerasque novimus provincias redundasse fructibus: de Galliis quid loquar solito ditioribus? frumentum Pannoniae, quod non severant, vendiderunt, et secunda Raetia fertilitatis suae movit invidiam; nam quae solebat tutior esse ieiunio, fecunditate hostem in se excitavit; Liguriam Venetiasque autumni frumenta paverunt. ergo nec ille sacrilegio annus exaruit et iste fidei fructibus annus effloruit.* videmus iam, cur Ambrosius dicat, anni fecunditatem adrisisse, nempe ea provincia in qua ipse sedem collocaverat, Liguria, fame non laborabat, et cum exemplum de proximis sumeret, reliqua quoque meliora ei videbantur, quam re vera erant. tempus igitur famis illius, de qua Symmachus in epistulis II 4—7. 52 loquitur, hac ipsa testimoniorum diversitate definitur; eadem videlicet est, quae oratoris praefecturam praecessit, anno 383. qua cum re id quoque congruit, quod omnia rei publicae incommoda ad sacra neglecta referat[602]; anno enim praecedente 382 Gratianus Augustus aram Victoriae sustulerat et sacrificiis gentilium sumptus publicos denegaverat. v. p. LIII. scriptae igitur sunt epistulae, quibus de agitur, a. 383 circa mensem Septembrem; v. 44, 7 *aestas prope decessit autumno.*

8 respondet ei Flaviani epistulae, quam quaestura Constantinopoli inita primam miserat; vere aut aestate a. 382.

9—12 vide ad ep. 1—3.

13 continet laudes constitutionis datae d. 23 Ian. a. 389.

14—16 v. ad ep. 1—3.

17—19. 22—24 omnes id tempus spectant, quo Flavianus primum quaestor in aula Theodosii, mox praefectus praetorio in limite Illyriciano moratus est. 17 de filio accito loquitur; praeterea desiderium patriae commemorat, quod Flavianum in locis

---

601) Symm. 44, 22 *defectum timemus annonae pulsis omnibus, quos exerto et pleno ubere Roma susceperat. fac, ut his remediis convalescamus: quanto nobis odio provinciarum constat ista securitas?* Ambros. l. l. *quanto hoc utilius quam illud, quod proxime Romae factum est, eiectos esse urbe amplissima, qui iam plurimam illic aetatem transegerant, flentes cum filiis abiisse, quibus velut civibus amoliendum exilium deplorarent.* cf. 45 *sed et illi, qui peregrinos urbe prohibent, nequaquam probandi: expellere eo tempore, quo debent iuvare, — cum quibus fuerint communia iura, cum iis nolle in tempore necessitatis subsidia partiri.* de eadem re loquuntur Amm. XIV 6, 19 *postremo ad id indignitatis est ventum, ut cum peregrini ob formidatam haud ita dudum alimentorum inopiam pellerentur ab urbe praecipites* et q. s. Themist. or. XVIII p. 222ª. οὔκουν δεῖ ἡμῖν ξενηλασίας συνεχοῦς, καθάπερ τῇ μητροπόλει. Liban. Antioch. I p. 329 καίτοι τὸ παράδειγμα τῆς Ῥώμης ἔχοντες, ἣ τὴν τῶν ἀναγκαίων σπάνιν, ἡνίκα ἂν τοῦτο συμπέσῃ, τῇ τῶν ξένων ἐλάσει πρὸς ἀφθονίαν μεθίστησιν.

602) 44, 24 *dii patrii, facite gratiam neglectorum sacrorum! miseram famem pellite!*

tam distantibus angebat. 23 Flavianum exhortatur, ne taedio peregrinationis magistratum deponat. 19 filio proficiscenti tradita est, ut per eum patri redderetur. 18 simul cum V 36 scripta est, ut offensiones inter Flavianum et Hephaestionem ortae his Symmachi adhortationibus componerentur. Flaviani peregrinatio (48, 15; 133, 17) et filii cum patre conversatio (133, 18) commemorantur. 22 a Flaviano poscit, ut filio revertendi copiam faciat. 24 filius d. 14 Martii Romam reversus est iterque in Asiam praeparat. haec Asiae commemoratio, ubi Flavianus minor a. 383 proconsulatum gessit, totius epistularum seriei tempus definit; nam cum ultima mense Martio a. 383 scripta sit, prima, quae ab ea longo iuvenis itinere dividitur, in ultimos anni 382 menses cadit, quae autem inter utramque intercedunt, hiemi a. 382/3 adsignandae sunt.

20 *mentiar, si mihi ad praestandum deesse tempus allegem, quia potentia mea de tui honoris viribus aestimatur.* Flavianus in summis honoribus versabatur ab aestate a. 382 usque ad aestatem a. 383 et rursus a. 389—394. commendantur autem ei Romanus et Magnillus, quos a. 391 simul in administrationibus reperimus, alterum comitem Aegypti[603], alterum vicarium Africae[604]. quod si Symmachi commendatione effectum esse sumamus, Flaviano videlicet apud Theodosium pro illis intercedente, epistula anno fere 390 adscribenda erit.

21 v. ad ep. 1—3.

22—24 v. ad ep. 17.

25 v. ad ep. 1—3.

26. 47. 48. — 47 *cura, ut valeas, et patriam tui amantem quam primum revisas bona parentis, ut spero, venia, cui mox peracta lustrali sollemnitate redderis.* Flavianus igitur rure tunc agebat sed reditum Romam parabat, ut quinquennalia vel decennalia imperatoris celebraret. scripta est epistula, ut 48 dicit, die 5 Octobris eo tempore, quo Symmachus filium parvulum habebat, id est inter annos fere 384 et 394. v. p. L. ex iis autem imperatoribus, qui tum orbi Romano praeerant, Theodosius et Arcadius mense Februario purpuram sumpserunt, Gratianus Augusto, Maximus aestate; itaque solus restat Valentinianus, cuius decennalia d. 22 Nov. a. 385[605], quindecennalia d. 22 Nov. a. 390 celebrata sunt. a. 390 Flavianus non rure otium fovebat, sed in comitatu praefectus praetorio erat; itaque epistulam 47 anno 385 adsignabimus. 48 paulo post eam scripta est, nam in utraque tussis periculosa Symmachi parvuli commemoratur. eo tempore, quo haec a Symmacho dictata sunt, tam parvo itinere a Flaviano divisus erat, ut epistula primo lucis scripta iam ante meridiem in manus eius pervenire posset. rure uterque morabatur et in vicinia quidem maris, nam Flavianus Symmacho pisces a se captos in epulum misit; quae Campaniam indicare videntur. at in epist. 26 Symmachus mense Novembri Puteolis scribit ad Flavianum tum in patria (50, 27), id est Romae, commorantem, reditumque eius in Campaniam expectat. cum autem ex ep. 47 didicerimus, Flavianum ad decennalia Valentiniani d. 22 Novembri celebranda in urbem profectum esse et sollemnitate peracta statim

---

603) D. 16 Iun. a. 391 Cod. Theod. XVI 10, 11.
604) D. 19 Iun. a. 391 Cod. Theod. X 17, 3.
605) Herm. XVIII p. 152.

in otium ruris reversurum fuisse, hanc epistulam cum quadam probabilitate eidem anno, quo 47 et 48 adscribemus.

27 Flavianus magistratum aliquem depositurus erat, in quo diligentia eius ea re maxime agnosci potuit, quomodo cursum publicum instruxisset et titulos fiscales exegisset; quae munera infra dignitatem praefecturae sunt neque quaesturam omnino contingunt. cum igitur vicariatus a Symmacho expressis verbis excludatur[606], restat ex omnibus Flaviani honoribus sola Siciliae consularitas, quam gessit eodem tempore, quo Symmachus corrector Lucaniae et Bruttiorum erat, a. 365, ergo deposuit aut eodem anno aut insequenti.

28. 30—32 duabus epistulis 28 et 30/31 Symmachus litem aliquam perditam lamentatur, quae non solum rem familiarem sed etiam existimationem eius gravi vulnere adfecerat[607], in tertia 32 de mala fortuna conqueritur eamque condicionem suam esse dicit, ut patria *excludi per inprobos* possit. itaque illas coniungendas esse, paene certum, hanc in idem tempus incidisse, veri simillimum est. annus autem 389 ex ea re agnoscitur, quod de tyrannide Maximi paulo ante finita sermo est[608].

29 v. ad ep. 1—3.

30—32 v. ad ep. 28.

33 relationem vicarii in Flaviani manus venturam esse dicit, quod fieri non potuit, nisi cum quaestor esset (aestate a. 382 usque ad hiemem a. 382/3).

33 a. senatores aliquos apud Flavianum accusatos forum competens observare iussit. senatorum autem forum aut apud praefectum urbi erat aut apud principem, id est quaestorem, qui cum aliis consistorii comitibus nomine Augusti iudicare solebat. haec igitur epistula non ad Flaviani quaesturam referenda est neque ad aliquem magistratum minorem, cui ea iubendi potestas non competeret, sed ad unam ex praefecturis eius a. 383 aut 389—394.

34 ad Flavianum privatum scripta, qui inde ab a. 389 praefecturam non deposuit.

35 v. ad ep. 1—3.

36 Symmachus rescripta ad collegium pontificum mittit (54, 24), quod nisi summi in urbe magistratus iure facere non potuit; epistula igitur in praefecturam eius urbanam a. 384—85 cadit. loquitur autem de statua, quam virgines Vestales Praetextato erigere voluerunt; qui cum ultimis a. 384 mensibus diem obierit honorque ille magis mortuo quam vivo conveniat, epistulam anno 385 incipiente scriptam puto.

37 v. ad ep. 1—3.

---

606) 50, 32 *volo te adversum incerta muniri; videlicet ut sub actorum confectione vel tuorum, si adhuc retines potestatem, vel vicariae praefecturae, quae tibi poscenti aequa non deerit, diligentiae tuae ratio digeratur, quae possit ostendere, quot numero animalia conlocaris, et quo apparatu instruxeris mansiones, et quantum in titulis fiscalibus exigendis tua cura promoverit.*

607) 52, 9 *domino nostro invictissimo principi Theodosio semper Augusto dignare suggerere, non pluris apud me divitias valere quam famam: bonum de me iudicium parentis publici conservatoris mei cuivis antepono patrimonio.* 52, 15 *vereor, ne suscipias ullum pro absentis existimatione certamen atque in te aliqua odia detorqueas.* 51, 12 *at etiam scribis, causis similibus abstinendum. vides, quantum liceat eventui. oblitus es morum meorum.*

608) 52, 7 *quibus tyrannicorum temporum gesta sociata sunt.* 52, 18 *non puto eam causae meae bonis temporibus condicionem futuram, quae sub tyranno fuit, cuius litteris ad Marcellini suggestionem datis homines meos scis esse multatos. quod in panegyrici* (quem Maximo dixerat) *defensione non tacui.*

38 *ex ipso Romae gesta noscetis, licet scriptum fama praevenerit. neque enim res magnae et insperatae in secreto se esse patiuntur. in bonam partem plebs nostra mutata est, adeo ut iugiter seditiosorum poena poscatur et iam terga dederint insolentes.* haec quamvis dubitans ad eam plebis seditionem rettuli, qua Symmachus pater domo incensa ex urbe pulsus est, autumno a. 375. v. p. XLII.

39. 40 v. ad ep. 1—3.

41 Flavianus Nicagoran Siciliae consularitate functum sub custodia ad se adduci iussit; summum igitur in Italiae rectores provinciales iudicium exercebat. quod alteram ex praefecturis eius indicat a. 383 aut 389—394.

42 Flavianus foro alicui praeest, in quo vir claris natalibus ortus advocationis munere fungitur; cum autem homines nobiles apud summos iudices togam forensem sumere soliti sint, ad praefecturam eius praetorio haec rettulerim (a. 383 aut 389—394).

43 commendatur Sexio, *qui ante hac Calabriam rexit.* eundem correctorem Calabriae et Apuliae sub Theodosio imperatore commemorat inscriptio Canusina[609]. scripta igitur epistula est, postquam Theodosius Augusti nomen assumpsit a. 379 et ante mortem Flaviani a. 394.

44 commemorantur Symmachus pater praefectus urbi, filius corrector Apuliae et Brittiorum, quos magistratus gesserunt a. 364—365.

45 Paeonius Flaviani suffragio ad honorem aliquem promotus est, quod summum aliquem magistratum in beneficii auctore indicat, aut quaesturam a. 382 aut praefecturam praetorio a. 383 et 389—394.

46 Symmachus in quaestura filii instruenda occupatus, a. 393. v. p. LVIII.

47. 48 v. ad ep. 26.

49 Symmachus morbum aliquem paulo ante perpessus est, autumno a. 378 aut hieme a. 382/3. v. adn. 190.

50. 51 v. ad ep. 1—3.

52 v. ad ep. 4.

53. 54 v. ad ep. 1—3.

55 Symmachus praefectura urbana perfunctus successoris errores in re annonaria administranda castigat seque ex comparatione illius plus laudis habiturum esse sperat[610]. scripta ergo est brevi tempore post praefecturam depositam hieme a. 385 aut vere a. 386.

56 otium Symmachi Flaviani occupationibus opponit; qui ergo magistratum aliquem gerebat a. 376—77. 382—83. 389—94.

57 Symmachus litteris praefecti urbis Romam vocatus, ut senatui interesset, cum de magna aliqua oblatione facienda consuleretur. Magno Arborio praefecto urbis hieme 379/80 suadente eiusmodi munere a viris honoratis et locupletioribus oblato urbem

---

609) C. I. L. IX 333 *Inclytae venerandeque memoriae viro, Flavio Theodosio, genitori domini nostri invictissimi perennisque principis Theodosii perpetui Aug(usti), cuius virtute felicitate iustitia et propagatus terrarum orbis et retentus, statuam equestrem subauratam Apuli et Calabri pro voto et devotione posuerunt, curante ac perficiente Flavio Sexione viro perfectissimo correctore Apuliae et Calabriae.*

610) 60, 1 *sed nos publico dudum opere perfuncti, aliena sileamus. dii meliora procurent! neque enim gaudere dignum est, si qua mihi laus ex alterius errore proveniat.*

a fame vindicatam esse scribit Ambrosius[611]. huic igitur tempori hanc epistulam adsignaverim.

58 v. ad ep. 1—3.

59 designatio Symmachi filii ad quaesturam brevi tempore in senatu futura erat. scripta igitur est ante m. Decembrem a. 393, quo munere quaestorio functus est. v. p. LVIII.

60. 61 v. ad ep. 1—3.

62—64 Symmachus consul designatus, ultimis anni 391 mensibus.

65 Flaviano magistratum aliquem gerenti, Licinius ex provincia decedens commendatur; qui quoniam a. 387 iam ad summos in aula honores processerat (v. ad ep. V 72—77), haec administratio provincialis primae Flaviani praefecturae a. 383 adsignanda erit.

66 Flavianus relationem iudicis spectabilis accepturus est, cuiusmodi relationes nisi ad imperatorem ipsum eumque, qui eius nomine ius reddebat, quaestorem, mitti non solebant. ergo scripta est a. 382 aut 383 ineunte.

67—73 v. ad ep. 1—3.

74. 75 Flavianus praefectus praetorio a. 383 aut 389—394.

76 munus quaestorium Symmachi filii praeparatur. v. ad ep. 46.

77 post praelusionem quaestoriam scripta m. Decembri a. 393. v. ad ep. 46.

78 ludis quaestoriis peractis Symmachus de aliis in populum Romanum largitionibus Flaviani curam convenit; ergo scripta est primis a. 394 mensibus. v. ad ep. 46.

79. 80 v. ad ep. 1—3.

81 munera quaestoria ad Flavianum mittuntur. v. ad ep. 46.

82 v. ad ep. 1—3.

83—85 commendaticiae hominibus ad consulatum Flaviani evocatis traditae; parvo igitur tempore ante kalendas Ianuarias a. 394 scriptae sunt.

86 v. ad ep. 1—3.

87 Flavianus de praedio Hispaniensi iudicaturus est; quod neque in praefecturis praetorio Italiae neque in ullo alio, quem gessit, magistratu facere potuit excepta sola quaestura; a. 382 aut primis a. 383 mensibus.

88 Flavianus honorem aliquem eo tempore accepit, quo filii eius cura Symmachi etiam tum indigerent. qui cum 383 iam annos pueriles egressi essent, honor ille certe neque consulatus neque altera Flaviani praefectura erat neque prior, quam cum accepit, filius alter non Romae cum Symmacho sed cum ipso patre in castris versabatur, sed aut vicariatus a. 377 aut quaestura a. 382.

---

611) De offic. ministr. III 7, 46 *quanto ille rectius, qui cum iam provecta processisset aetate et famem toleraret civitas atque, ut in talibus solet, peterent vulgo, ut peregrini urbe prohiberentur, praefecturae urbanae curam ceteris maiorem sustinens convocavit honoratos et locupletiores viros, poposcit, ut in medium consulerent, dicens, tam inmane esse peregrinos eici, quam hominem ab homine exui, qui cibum morienti negaret.* — '*subsidia annonae, quae his inpertienda sunt, collatione redimamus, reparemus auro!*' — *quid plura? collato auro coacta frumenta sunt. ita nec abundantiam urbis minuit et peregrinis alimoniam subministravit. quantae hoc commendationis apud deum fuit sanctissimo seni, quantae apud homines gloriae! hic Magnus vere probatus, qui vere potuit imperatori dicere demonstrans provinciae totius populos: 'hos tibi omnes reservavi, hi vivunt beneficio tui senatus, hos tua curia morti abstulit!'* de tempore huius famis v. ad ep. I 46.

89. 90 v. ad ep. 1—3.

91 Flavianus iudicio aliquo praesidet, a. 364—65 aut 376—77 aut a. 382—83 aut a. 389—94.

III 1—9 AD IVLIANVM RVSTICVM.

Iulianus Rusticus, cuius ὄνομα κύριον non more sollemni ultimum, sed prius Iulianus erat[612], ortus est genere non senatorio neque eo, quo gloriari posset. Symmachus enim, ubi filium eius senatui commendans de maioribus Iuliani loqui debuit, tam breviter mentionem eorum praeterit potius quam facit, ut silentium illud omnibus verbis eloquentius sit[613]. filios duos habuit Synesium, pro quo Symmachus orationem septimam corporis nostri pronuntiavit, et alterum, qui patri morte immatura ereptus est[614]. praeterea paene omnia, quae de eo scimus, uno Ammiani Marcellini loco nituntur: XXVII 6, 1 *inter haec Valentiniano magnitudine quassato morborum agitanteque extrema* (a. 367) *convivio occultiore Gallorum, qui aderant in conmilitio principis, ad imperium Rusticus Iulianus tunc magister memoriae poscebatur, quasi adflatu quodam furoris bestiarum more humani sanguinis avidus, ut discendum erat, cum proconsulari potestate regeret Africam. in praefectura enim urbana, quam adhuc administrans extinctus est, tempus anceps metuens tyrannidis* (a. 387—388), *cuius arbitrio tamquam inter dignorum inopiam ad id escenderat culmen, lenis videri cogebatur et mollior.* cum igitur ii, qui de imperio eius agitarent, Galli essent, ipsum quoque eiusdem nationis fuisse putaverim. magisterium autem memoriae Valentiniano e morbis recreato statim amisit, nam locum eius, cum Gratianus purpuram sumpsit d. 24 Aug. a. 367, Eupraxius iam obtinebat[615]. in proconsulatu Africano successit Clodio Hermogeniano Caesario inter d. 26 Apr. a. 370 et 6 Sept. a. 371 locumque dedit Symmacho inter d. 20 Febr. et 30 Nov. a. 373 (v. adn. 153). praefecturae urbanae, utpote quae sub Maximo tyranno gesta sit, nullum monumentum extat.

---

1. 3—5. 8. 9 quoniam Iulianus tempore Maximi tyranni, id est aut a. 387 aut a. 388, mortuus est, nulla ad eum epistula post illos annos scripta esse potest.

2 publicas Iuliani occupationes commemorat; magistratum igitur aliquem tum gerebat.

---

612) Apud Symmachum in inscriptione totius epistularum subdivisionis Iulianus Rusticus dicitur, cum subscriptio et inscriptiones singularum epistularum prius tantum nomen agnoscant. *Rusticus Iulianus* Amm. XXVII 6, 1. *Iulianus* Symm. 337, 16; 338, 7 et inscriptiones legum codicis Theodosiani.

613) 337, 34 *pater huic iuveni est iamdiu adscitus senator, quae res de meritis venit; siquidem dignitas innata felicitatis est, delata virtutum. ceteri retro maiores illius tunc a vobis probati sunt, cum ipse legeretur.*

614) 338, 10 *atque utinam fortuna germanum quoque eius incolumem senatui tradidisset! quod nunc alteri superest, satis esset ambobus. Synesius quidem meus omnes sibi opes cum fratre credit ablatas, sed res naturae est, ut divisa, cum in unum redeunt, augeantur.*

615) Amm. XXVII 6, 14.

3—5 v. ad epist. 1.
6 scripta paulo post mortem Celsini Titiani ultimis a. 380 mensibus. v. p. CVI.
7 orationem pro Trygetio spectare videtur habitam m. Ianuario a. 376. v. p. VI.
8. 9 v. ad epist. 1.

III 10—16 AD NAVCELLIVM.

Nihil in iis reperitur, ex quo tempus agnosci possit, nisi quod 75, 14 *se procedere in annos graves* Symmachus dicit et 74, 5 de aegritudine aliqua loquitur. cum autem annum aetatis sexagesimum vix excesserit, epistulas ad Naucellium in ultimum eius tempus circa a. 400 collocaverim et de gravi illo morbo cogitaverim, quo a. 397 temptatus est. nam omnes non multum inter se distare ex eo perspicitur, quod de Naucellio semper ut de sene paene exactae aetatis sermo est. v. 73, 19; 74, 25; 75, 8. 20. 29.

III 17—22 AD GREGORIVM.

Proculus Gregorius[616]) vestigia amici Flavii Afranii Syagrii consulis a. 381[617]) in honorum cursu secutus est. cum hic post Valentiniani mortem in aulam revocatus potestatis futurae fundamenta iaceret, ille praefectus annonae factus est, quo in honore commemoratur d. 16 Febr. a. 377[618]). quaestor sacri palatii erat, quo tempore Syagrius magisterium officiorum gerebat a. 379[619]), eumque magistratum accepisse videtur, postquam ab Ausonio praefecto praetorio creato depositus est, inter 12 Ian. et 20 Apr. a. 378 (v. p. LXXX). post amici consulatum praefectus praetorio Gallias regebat; nam hoc munere fungebatur, cum Maximus in Brittannia purpuram sumeret a. 383[620]). postea nulla eius memoria superest, nisi quod Symmachus in epistula circa a. 400 scripta *optimi quondam viri Gregorii filium* (201, 12) ut hominem *non obscurum ortu* commemorat. quod si ad nostrum Gregorium referre licet, a. 400 mortuus iam erat.

---

17 *habeo expostulandi tecum probabiles causas, quandoquidem pontificio litterati honoris auctus nullum mihi indicium communis gaudii praestitisti.* hoc scriptum esse de-

616) Orell. 3327 Ostiae. *Thermas maritimas intresecus refectione cellarum, foris soli adiectione, d(omini) n(ostri) Valens Gratianus et Valentinianus victor(es) ac triumf(atores) semper Au[g(usti)], Proculo Gregorio v(iro) c(larissimo) praefecto annon(ae) urbis Romae curante, decorarunt.*

617) Symm. III 19. 21. cum Syagrius, tum etiam Gregorius Ausonii amicitia utebatur, qui ei inscripsit Cupidinem cruciatum (carm. XXIV) et fastos in eius usum composuit. cf. inscriptionem carminis XXII: *consulari libro subiciendi, quem ego ex cunctis consulibus in unum coegi Gregorio ex praefectis.*

618) Cod. Theod. XIV 3, 15. cf. adn. 616.

619) v. quae ad I 95 diximus.

620) Sulpic. Sever. chron. II 49, 2; cf. adn. 617 *Gregorio ex praefectis.*

bet, paulo postquam Gregorius quaestor factus est, quem honorem, si re vera Ausonii successor fuit, primis a. 378 mensibus accepit.

18 scripta simul cum I 95 mense Novembri aut Decembri a. 379.

19 Symmachus pro vicariatu Africano in fratrem suum Celsinum Titianum collato gratias agit, vere aut aestate a. 380. v. p. CVI.

20. 22 Gregorio ante a. 400 mortuo, omnes ad eum epistulas saeculo quarto adsignandas esse patet.

21 Symmachus ad Syagrii consulatum evocatus, a Gregorio petit, ut excusationi suae adsit, ultimis a. 380 mensibus. cf. ad ep. I 101.

22 v. ad epist. 20.

III 23—29 AD MARINIANVM.

Mariniani patriam Galatiam aut, si editor Venetus coniectura recta usus est, Gallaeciam nominat Symmachus 79, 9. filiam eum suscepisse idem testis est 78, 20. Zosimus de filio Maximiliano loquitur[621], ad quem quattuor oratoris nostri epistulae extant[622]. rem eius amplissimam fuisse ex eo sequitur, quod filium a. 409 ab Alaricho captum triginta milibus solidorum redemit[621]. deos Romanos coluisse videtur; siquidem cum a. 383 vicariam per Hispanias praefecturam regeret[623], exemplum Iuliani Augusti et Nicomachi Flaviani omniumque religionis christianae adversariorum secutus haereticis favit. temporis enim ratione considerata is vicarius erat, de quo Sulpicius Severus chron. II 49, 3 ad a. 383 haec narrat: *igitur haeretici suis artibus grandi pecunia Macedonio data optinent, ut imperiali auctoritate praefecto erepta cognitio Hispaniarum vicario deferretur;* et Priscillianistae pro foro mutato pecuniam profecto non dedissent, nisi Marinianum iudicem sibi aequiorem praefecto Gregorio fore praesumpsissent. si addideris, quod Romae ius docuit[624], omnia fere, quae testimoniis scriptorum veterum de eo traduntur, absoluta erunt.

---

23 scripta est, dum Marinianus *forenses rabulas pervigil doctor instituit.* quae professio, cum dignitati viri vicariatu functi parum conveniat, epistulam ei tempori adsignat, quod magistratum (a. 383) praecessit.

24 Symmachus et Marinianus *intervallo maris atque terrarum distinentur*, id quod cum tempore vicariae praefecturae (a. 383) congruit.

25. 29 Mariniano, itinere aliquo confecto, *primus congressus amicitiam bonorum aperuit;* profectionem aliam maiorem praeparans, quam hiberno tempore initurus erat,

---

621) Zosim. V 45 Μαξιμιλλιανὸς δὲ τοῖς πολεμίοις περιπεσὼν ἀπεδόθη Μαρινιανῷ τῷ πατρὶ τρισμυρίων ὑπὲρ αὐτοῦ δοθέντων χρυσῶν.

622) VIII 48. 51. 55; IX 52.

623) Cod. Theod. IX 1, 14 data d. 27 Mai. a. 383.

624) 78, 10 *tenet te eruditio Scaevolarum, dum forenses rabulas pervigil doctor instituis.*

a Symmacho vestimenta mutuatur. iter primum fortasse in comitatum accitus fecit ibique illis bonorum amicitiis usus vicariam praefecturam accepit, quam ut iniret, in Hispaniam ei proficiscendum erat. in litteris enim ad Symmachum scriptis promiserat de Gallaecia se vestes remissurum esse, siquidem re vera pro Galatia haec scriptura recipienda est. itaque has epistulas, quamvis dubitans, hieme a. 382/3 scriptas esse putaverim.

27 *atque utinam facilitas commeatus copiam daret frequentioris officii.* quae in transmarinis provinciis Marinianum tum versatum esse produnt.

28 Symmachus occupationes suas commemorat, quo verbo haud facile utitur, nisi cum de negotiis publicis cum magistratu aliquo coniunctis loquatur. quoniam autem praefectura eius urbana et Mariniani vicariatus, qui eum ab urbe abduxerat, in idem fere tempus cadunt, has epistulas anno 384 adsignaverim.

29 v. ad ep. 25.

III 30—37 AD AMBROSIVM.

Quamvis nomen Ambrosii saeculo quarto saepius reperiretur, hunc tamen Symmachi amicum eundem esse cum adversario in causa arae Victoriae, episcopo Mediolanensi, iam Sievers[625]) et de Rossi[626]) intellexerunt. nam propugnatores utriusque religionis cognatos fuisse, docent et Ambrosius, cum Symmachum fratris sui Satyri parentem dicat (adn. 154), et Symmachus, cum eidem Satyro fratris nomen tribuat[627]). et episcopum Victoriae defensori non inimicum fuisse produnt verba, quibus de inlustri illa relatione usus est: epist. I 57, 2 *rettulerat vir amplissimus Symmachus, cum esset praefectus urbis, ad Valentinianum augustae memoriae imperatorem iuniorem, ut templis, quae sublata fuerant, reddi iuberet. functus est ille partibus suis pro studio et cultu suo.* quae caecitatem viri pagani quodammodo defendunt, non accusant. quod autem Symmachus 82, 5 negat, Ambrosium *solere recipere in suam curam pecuniarias actiones*, in homine illius temporis vitae saeculari dedito non rarum sed plane inauditum esset, et eum, ad quem scripsit, Mediolani habitasse, ex eo concluditur, quod Magnillum, *cum Liguriam gubernaret*, amorem Ambrosii adtraxisse dicit 81, 19. cum igitur de eo, cuius nomen haec epistularum series praefert, nullum dubium superesse possit, terminum quoque, ante quem omnes scriptae esse debent, habemus diem 4 Aprilis a. 397, quo episcopus mortuus est. et quoniam omnes commendaticiae sunt, ei potissimum tempori adsignari debent, quo Augustis Mediolani morantibus Ambrosii favor in aula valebat, id est aut annis 376—392 aut 395—397.

---

625) Libanius p. 291.

626) *Bullettino di archeologia cristiana II p. 76; III p. 15.*

627) 29, 16 ad Titianum fratrem: *longum loquantur pro incognitis aut alienis verba facturi; mihi haec opera desinenda est, cum litteras nostras Saturus frater communis accipiat.*

30—32 annis 376—392 aut 395—397. v. p. CXXVIII.

33 pro Marciano intervenit, ne salarium, quod tempore tyrannico in magistratu aliquo acceperat, fisco reddere cogatur (v. p. LXVI). qui cum sub Eugenio proconsul Africae fuerit[628], haec epistula post hunc devictum circa a. 395 collocanda esse videtur. et Ambrosius re vera eos defendit, a quibus annonae reposcebantur, ut verba eius in oratione funebri Theodosii Augusti (5) pronuntiata monstrant: *nihil, inquam, speciosius ei in morte servatum est, quam quod in aliquantis promissa annonarum exigendarum relaxatio dum moratur, facta est successio eius indulgentiarum hereditas; ut ille, qui voluit impedire* (comes sacrarum largitionum?), *sibi odium fecerit, Theodosio tamen tantae cumulus gratiae non sit ademptus. — praecepit dari legem indulgentiae, quam scriptam reliquit: quid dignius, quam ut testamentum imperatoris lex sit? — quomodo potest tanti principis esse irritum testamentum?*

34 *Magnillus vicaria potestate per Africam functus — variis in ea provincia retardatur obstaculis.* Magnilli ex Africa reditus iam eo tempore expectabatur, quo Symmachus in filii quaestura praeparanda occupatus erat a. 393 (129, 24), sed haec epistula tum scripta esse non potest; Eugenio enim, qui illo anno Occidentis imperium tenebat, Ambrosius inimicitias apertissime denuntiaverat neque in aula eius pro commendato intervenire potuit. hae igitur litterae in idem fere tempus cum praecedentibus cadunt, i. e. aut sub finem a. 394 aut in initium anni sequentis.

35 v. ad ep. 30.

36 *Caecilianus vir clarissimus, qui nunc communis patriae gubernat annonam.* hanc annonae praefecturam paulo ante mortem Ambrosii a. 396 aut 397 gestam esse, probabo ad epist. IX 58.

37 v. ad ep. 30.

III 38—42 AD HILARIVM.

Hilarii nomen integrum servavit titulus Vagensis, qui proconsulatum quoque eius solus commemorat: C. I. L. VIII 1219 *[D(ominis)] n(ostris) Valente Grat[iano et Valenti]niano s[emper Augustis] Decimius Hilarianus Hi[lar]ius v(ir) c(larissimus) proc(onsul) [prov(inciae) Afr(icae) iud(ex) sacr(arum) cogni]tionum basilicam cuius s....... desiderabat orn[a]tu a funda[mentis ..... dedicante] .....icio Rufino [viro clariss]imo legato suo.* de adfinitatibus eius Hieronymus certiores nos facit, si hunc epistulae ad Furiam locum (54, 6) recte interpretor: *pater tuus, quem ego honoris causa nomino, non quia consularis et patricius, sed quia christianus est, impleat nomen suum: laetetur filiam genuisse Christo non saeculo.* his verbis indicari puto, Furiae patrem nomen gessisse, quod a laetandi vocabulo similive deductum esset, cum autem nullus Laetus inter homines nobiles illius temporis reperiretur, de Hilario cogitavi. obstat, quod consul ordinarius non fuit et suffecti non ea dignitas erat, quae cum patriciatu compone-

628) Carmen codicis Parisini 8084 (v. adn. 552) v. 86 *perdere Marcianum, sibi proconsul ut esset.*

retur (v. p. XLIII), sed nullum quoque alium in fastis illius temporis invenies, qui nomen cum laetitia quodammodo coniunctum habuerit. pro *consularis* igitur scribendum esse credo *proconsularis*, qua ratione omnis dubitatio tollitur.

Quodsi Hilarius noster Furiae pater erat, uxorem eius Titianam[629]) aut filiam aut sororem Furii Maecii Gracchi[630]) fuisse necesse est, qui praefectus urbi a. 376—377 specum Mithrae destruxit[631]). Furia enim et nomen eius primum gessit et a Cornelia Gracchorum matre originem deduxit[632]). frater eius, qui in iuventute mortuus est, Blaesillam Iulii Toxotii et Paulae filiam in matrimonium duxerat[633]), ipsa a filio Probi ante a. 394 vidua relicta est (v. p. CI). Hilarius igitur cum omnibus nobilitatis christianae ductoribus adfinitates iunxerat.

Proconsulatum Africae gessit sub imperatoribus Valente Gratiano et Valentiniano, id est inter annos 375 et 378. quo tempore praeterea proconsules innotuerunt Constantius a. 375, Hesperius a. 376, Thalassius a. 378, ita ut Hilario solus annus 377 relinquatur (v. adn. 153). in praefectura praetorio legibus praescribitur inde a d. 19 Mart. usque ad d. 16 Iun. a. 396[634]), in urbana d. 15 Ian. a. 408[635]). epistulae ad eum missae omni temporis nota carent, nisi quod 38 et 39, quae de gravi Symmachi morbo loquuntur, fortasse ad a. 397 referendae sunt. v. p. LXI.

III 43—45 AD SIBVRIVM.

Siburius teste Marcello in praefatione libri de medicamentis Gallus erat et de medicina scripsit. fratrem eius commemorat Libanius epist. 882; filius nomen patris gessisse et circa a. 390 consularis Palaestinae fuisse videtur[636]). ipse praefectus praetorio praescribitur legi datae Treviris d. 3 Dec. a. 379[637]), qui magistratus, cum eo tempore Hesperius Italiae praefuerit, ad Gallias referendus erit.

---

629) Hieron. epist. 54, 1 *sanctae memoriae mater tua Titiana multo tempore fuit sub marito.*

630) C. I. L. VI 1709 Romae. *Cethego v(iro) c(larissimo) patri F(urius) Maechius Gracchus v(ir) c(larissimus).* Orelli 3172 Tibure. *Furius Maecius Gracchus v(ir) c(larissimus) corrector Flaminiae et Piceni ornatui thermarum dedicavit.*

631) Hieron. epist. 107, 2 *ante paucos annos propinquus vester Gracchus nobilitatem patriciam nomine sonans, cum praefecturam gereret urbanam, nonne specum Mithrae et omnia portentuosa simulacra, quibus corax cryphius miles leo Perses heliodromos pater initiantur, subvertit fregit excussit et his quasi obsidibus ante praemissis impetravit baptismum Christi?* ex hoc loco hausisse videtur Prudent. contra Symm. I 562. praefectus urbi Gracchus praescribitur legibus Cod. Theod. II 2, 1 et IX 35, 3 datis kal. Dec. a. 376 et d. 4 Ian. a. 377.

632) Hieron. epist. 54, 4 *Cornelia vestra — Gracchos suos se genuisse laetata est?*

633) Hieron. epist. 54, 2 *Blaesillam praetereo, quae maritum suum, tuum secuta germanum in brevi vitae spatio tempora virtutum multa complevit.* de genere Blaesillae v. Hieron. epist. 108, 4.

634) d. 19 Mart. Cod. Theod. XIII 11, 7. d. 30 Mai. Cod. Theod. VII 4, 22 + XI 21, 2. d. 16 Iun. Cod. Theod. VII 4, 23. in lege Cod. Theod. V 1, 3 pro Hilario Hypatium reponendum esse, Gothofredus vidit.

635) Cod. Theod. XIV 4, 8.

636) Sievers, Libanius p. 269.

637) Cod. Theod. XI 31, 7.

43 *debebatur hoc teneris temporum bonis, ut consilio publico vir laudatus accederes.* verba *consilium publicum* per se tam ad senatum quam ad consistorium principis referri possunt, sed quae sequuntur ostendunt, de simplici adlectione sermonem non esse. nam promotio Siburii maximam hominum expectationem movisse dicitur[638] et tam magna ei potestas tribuitur, ut nisi principem optimum haberet, contra eum niti et deberet et posset[639]. itaque non solum in consistorium receptus est, sed etiam principem in eo locum obtinuit, videlicet inter quattuor illos comites consistorianos, qui et dignitate et potentia praefectis praetorio haud multum cedebant, quaestorem sacri palatii, magistrum officiorum, comites sacrarum largitionum et rerum privatarum[640]. ergo scripta est epistula ante a. 379, quo Siburius praefectus praetorio factus est, sed brevi temporis spatio illum annum praecessisse videtur, cum ex hac comitum quadriga proximus ad praefecturam aditus patuerit. dicit autem Symmachus, hanc Siburii promotionem *teneris temporum bonis* convenire, quod aliter interpretari non possum nisi de temporum bonis nondum adultis, vel potius vixdum natis, id est de primis novi principatus temporibus. epistula igitur incidit in primum imperatoris Gratiani annum 376, et cum eodem fere tempore, quo Siburius praefectus praetorio factus est, Syagrius magisterium officiorum acceperit (v. p. CX), vix errabimus, si alterum alteri successisse credamus. quod si verum est, Siburius magister officiorum erat ab a. 376 usque ad annum 379. quae coniectura ea re confirmatur, quod Leo, qui hunc honorem ultimis Valentiniani mensibus gessit, iisdem criminibus quibus Maximinus implicatus erat[641] et eodem tempore magistratu privatus esse videtur, quo ille praefecturam amisit et Siburius inter comites consistorianos receptus est.

45 Siburius accusatus et absolutus est. quo tempore in hoc periculum venerit, certo definiri nequit, sed suspicionem, quae mihi orta est, non tacebo. Siburius in praefectura praetoriana successit Ausonio, qui saltem usque ad mensem Septembrem a. 379 magistratum retinuerat; ipse Decembri eiusdem anni praefectus commemoratur, sed Martio a. 380 iam successorem Probum acceperat (v. adn. 371 et 461). itaque ne sex quidem menses integros in honore remansit, quod sane mirum videretur, si eum more sollemni gessisset et deposuisset. quare in vitam privatam eum revertisse crediderim accusatione aliqua criminali coactum, ea ipsa qua de Symmachus loquitur. quod si recte conieci, epistulam III 45 anno 380 adsignabimus.

---

638) 84, 13 *perage operam iudicio tanti principis congruentem. urguet te expectatio bonis semper onerosa. nam etsi dignos respicit, periculo tamen proxima est, dum sibi amplius pollicetur.*

639) 84, 15 *habes saeculum virtuti amicum, quo nisi optimus quisque gloriam parat, hominis est culpa non temporis. vides certe: ut ille ipse, qui Romanis rebus antistat, ad bonum publicum natus est, non tibi adverso nunc amne nitendum est; secundo, ut ita dicam, cursu probae artes et virtutes feruntur.*

640) Hi in lege Cod. Theod. VII 8, 3 *comites consistoriani participantes augusti pectoris curas* dicuntur; cf. Gothofredum ad hanc legem.

641) Amm. XXX 5, 10 ad a. 375: *urente irarum nutrimenta tunc officiorum magistro Leone — pro nefas! — ipso quoque praefecturam, ut e celsiore scopulo caderet, adfectante.* quaestiones simul cum Maximino contra senatores exercuerat, Amm. XXVIII 1, 12.

III 46–53 AD EVTROPIVM.

Eutropii temporibus Symmachianis tot fuerunt, ut eos haud facile discernas[642], nostrum autem eundem atque historicum fuisse, iamdudum intellectum est hisque Symmachi verbis nititur: 85, 33 *noxae vacuus otiare et liberis remissus invigila, quando ita volvenda attulit dies, ut domini nostri Gratiani fortissima simul ac felicissima manu nutantia rei publicae pondera fulciantur. videorne tibi πανηγυρικώτερον locutus, quam mos epistulae sinit? sic se habet ratio, ut res maximae magnos hiatus oris requirant. sed haec stilo exequenda tibi ante alios, cui pollet Minerva, concedimus; nos ad familiaria revertamur.* adludunt enim ad ultima breviarii verba, quibus Eutropius promittit, se res post Iovianum Augustum gestas *stilo maiore* dicturum esse[643]. hunc religionem antiquam coluisse, si testimonia Byzantinorum recentiorum, quae nulla sunt, mittamus, ex eo concludi solet, quod Iulianum laudat, Constantinum non quidem vituperat sed neque in caelum effert; quae eiusmodi christiano, qualis Ambrosius Augustinus Orosius fuerunt, certe non conveniunt, sed ab homine, qui nulli religioni toto animo addictus eam coluerit, quam principes veram putabant, minime abhorrent. huic sectae, quae nullo tempore rara fuit[644], Eutropium quoque adnumeraverim; nam quod Iulianus contra christianos stetit, in breviario cum vitiis imperatoris componit[645] et Symmachus in nulla ad eum epistula deorum mentionem inicit, quamvis occasiones non defuerint. itaque Gregorii Nazianzeni ad Eutropium litterae ad nostrum referri possunt, nec facile, ut posthac videbimus, ulli alii conveniunt.

Quamvis latine scripserit, originem tamen ex partibus imperii Orientalibus traxisse videtur, nam possessiones eius magna ex parte in Asia sitae erant[646]. itaque Acacii rhetoris Palaestinensis ex sorore nepos et discipulus fuisse potest, quem non uno loco commemorat Libanius[647]. a quo id quoque discimus, Eutropium a. 355 Antiochiam venisse ibique usque ad a. 362 commoratum esse, quo anno Iuliano Augusto in Orientis metropolim venienti orationem avunculi tradidit. propter eloquentiae gloriam, quam advocationis munere iam tum consecutus erat[648], et Libanii commendationem[649]

---

642) Pirogoff, de Eutropii breviarii ab u. c. indole et fontibus. Berol. 1873.

643) *Quia autem ad inclitos principes venerandosque perventum est, interim operi modum dabimus. nam reliqua stilo maiore dicenda sunt, quae nunc non tam praetermittimus quam ad maiorem scribendi diligentiam reservamus.*

644) cf. Prudent. contra Symm. I 611 *qua vocat egregii sententia principis, illuc libera cum pedibus tum corde frequentia transit.*

645) X 16, 3 *gloriae avidus ac per eam animi plerumque inmodici; nimius religionis christianae insectator, perinde tamen ut cruore abstineret, Marco Antonino non absimilis, quem etiam aemulari studebat.*

646) 87, 17 *Ausonianus v. c. admirator tuus scripto a suis ex Asia nuper adlato, mutilari agros suos, qui tibi coniunguntur, accepit.*

647) Diversus erat ab Eutropio Hesychii filio, Celsi fratre, qui Libanii discipulus erat (ep. 812. 865. 1010), id quod de Acacii nepote expressis verbis negat epist. 666 οὕτω δὲ ὢν ῥήτωρ ἀγαθός, οὕτως ἐστὶ χρηστός, ὥστ' αἰσθόμενος, ὅτι με βούλοιο τιμᾶσθαι, πᾶσιν οἷς εἷς σε, καὶ πρός ἐμε κέχρηται, καθάπερ ἐμὸς ἂν ἀδελφιδοῦς τε καὶ μαθητής. cf. Pirogoff, l. l. p. 6.

648) Liban. ep. 1202 οὐδὲ δουλεύει διδάσκων, ἀλλ' ἐστὶν ἐλεύθερος δίκας λέγων. εἰ μὲν οὖν μὴ γάμος αὐτὸν οἴκαδε ἐκεκλήκει τοῦ λέγειν ἀφελκύσας, τῶν ἀρχόντων ἂν ἦν. laudes eloquentiae eius Liban. l. l. et 666. 985.

649) In epist. 1202 aliquis ex summis magistratibus oratur, ut Eutropio honorum cursum aperiat.

in comitatum imperatoris receptus est expeditionique Persicae a. 363 interfuit[650]. cum breviarium scripsit circa a. 369, in aula Valentis magister memoriae erat[651], ex quo honore paulo post iusto promotionis ordine[652] proconsul Asiae factus est[653]. successorem Festum accepit a. 371; qui antequam in provinciam proficisceretur, Eutropium apud imperatorem calumniis aggressus effecit, ut magnae illi de maiestate et maleficiis quaestioni, quae eo anno agitata est, implicaretur[654]. et absolutus quidem est, sed dum Valens vivebat, nullum alium honorem gessisse videtur[655]. anno autem post mortem eius (379) in comitatum Gratiani accitus comitivam rerum privatarum accepit[656] nec multo post praefectus praetorio Orientis regimini praepositus est[657],

---

650) Eutrop. brev. X 16, 1.

651) Epistula dedicatoria in codicibus Leydensi et Bertiniano inscribitur: *Domino Valenti Gothico maximo perpetuo Augusto*, in Bambergensi: *Valenti maximo perpetuo Augusto Eutropius v. c. magister memoriae.* cognomen *Gothicus maximus* in una tantum Valentis inscriptione inveni C. I. L. VI 1175, cf. Ephem. epigr. IV p. 280. *Domini nostri Imperatores Caesares Fl(avius) Valentinianus pius felix maximus victor ac triumf(ator) semper Aug(ustus), pontif(ex) maximus, Germanic(us) max(imus), Alamann(icus) max(imus), Franc(icus) max(imus), Gothic(us) max(imus), trib(unicia) pot(estate) VII, imp(erator) VI, cons(ul) II, p(roconsul), p(ater) p(atriae), et Fl(avius) Valens pius felix max(imus) victor ac triumf(ator) semper Aug(ustus), pontif(ex) maximus, Germanic(us) max(imus), Alamann(icus) max(imus), Franc(icus) max(imus), Gothic(us) max(imus), trib(unicia) pot(estate) VII, imp(erator) VI, cons(ul) II, p(roconsul), p(ater) p(atriae), et Fl(avius) Gratianus pius felix max(imus) victor ac triumf(ator) semper Aug(ustus), pontif(ex) maximus, Germanic(us) max(imus), Alamann(icus) max(imus), Franc(icus) max(imus), Gothic(us) max(imus), trib(unicia) pot(estate) III, imp(erator) II, cons(ul) primum, p(roconsul), p(ater) p(atriae), pontem felicis nominis Gratiani in usum senatus ac populi Rom(ani) constitui dedicarique iusserunt.* seniorum Augustorum tribunicia potestas septima annum 370 indicat, consulatus alter et Gratiani tribunicia potestas tertia a. 369. sed quoniam saeculo quarto anni tribunicii iam paene in oblivionem venerant et in monumentis publicis nisi rarissime commemorari non solebant, errores in eorum numeris facilius admittendi sunt, quam in consulatibus per totum orbem quotannis divulgatis. itaque annum 369 verum puto, praesertim cum ei numeri duo conveniant, unus tantum contradicat. titulus igitur Gothicus post deditionem Athanarici a. 369 (Herm. XVII p. 524; XVIII p. 150) ab imperatoribus assumptus est, sed numquam adhibitus, nisi dum victoriae memoria recentissima erat.

652) Eadem ratione successor eius Festus ex consulari Syriae magister memoriae, ex magistro memoriae proconsul Asiae fuit Amm. XXIX 2, 22.

653) Amm. XXIX 1, 36 *Eutropius Asiam proconsulari tunc obtinens potestate, ut factionis conscius arcessitus in crimen, abscessit innocuus, Pasiphilo eximente philosopho, qui ut eum mendacio iniusto perverteret, crudeliter tortus de statu robustae mentis non potuit deturbari.*

654) Liban. de vit. sua I p. 105 καί τοι τοῦτό γε ῥάπτων διὰ Μαρτυρίου Πισίδου τινὸς ἀνθρώπου χαίροντος μὲν ἀθληταῖς, ἀμέμπτου δὲ ἄλλως, δοκοῦντος δὲ τῷ Φήστῳ γόητος διὰ τὸ προσκεῖσθαι παλαισταῖς, περὶ τούτου μόνος πρὸς μόνον τὸν Βάλεντα εἰπών, ὡς ἐμέ τε ἂν ἐν αὐτῷ ῥᾳδίως καὶ τὸν Εὐτρόπιον ἕλοι, σπεύδων ᾤχετο εἰς Ἰωνίαν ἐπὶ τὴν ἀρχήν. cf. Amm. l. l.

655) Anno 378 privatus erat, Symm. 85, 33 *noxae vacuus otiare et liberis remissus invigila.*

656) Palladius, cum *in spem sui honoris accitus* (86, 30) in comitatum proficisceretur, a Symmacho commendaticiis ad Syagrium (I 94) et Eutropium instructus est; uterque igitur in aula eiusdem imperatoris magistratibus fungebatur. cum autem constet, Syagrium tum in Gratiani consistorio fuisse, idem de Eutropio dicendum erit; quocum convenit, quod in honore illo positus Romae aliquantum commoratus est (86, 24). nullum magistratum eo tempore gerere potuit, nisi qui dignitate supra proconsulatum et infra praefecturam praetorio erat, quam paulo post administravit; itaque summis quattuor comitibus consistorianis adnumerandus erit. ex quibus anno 379, quode agitur, noti sunt magister officiorum Syagrius (v. p. CX), quaestor sacri palatii Gregorius (v. p. CXXVI), comites sacrarum largitionum usque ad mensem Augustum Catervius (Cod. Theod. VI 30, 3), versus anni finem Basilius (Cod. Theod. IV 20, 1); ergo solus restat comes rerum privatarum. nam Arborius, qui mense Maio eiusdem anni hac administratione functus erat (Cod. Theod. I 32, 4), iam inter Februarium et Aprilem a. 380 (Cod. Theod. VI 35, 9; XV 7, 4 + 5) praefecturam urbis deposuit; hunc igitur magistratum medio fere anno 379 ex comite rerum privatarum inierat.

657) Orienti eum praefuisse, ex Gregorii Nazianzeni epist. 138 agnoscitur: ἐμὲ γοῦν πρὸς πᾶσιν οἷς τε τετίμηκας οὖσι τοσούτοις, ἡνίκα τὸν ὑψηλότατον εἶχες θρόνον — κατὰ τὴν Ἀσίαν περιτυχών.

quo in magistratu commemoratur a d. 17 Iun. a. 380 usque ad d. 28 Sept. a. 381[658]. vitae privatae redditus in patriam revertit[659], sed spem amicorum, iterum eum in summi iudicis sede collocatum iri[660], non frustratus est. nam a. 385 praefecturam secundam gessit[661] annoque 387 consul simul cum Valentiniano Augusto factus est.

---

47 *noxae vacuus otiare et liberis remissus invigila, quando ita volvenda attulit dies, ut domini nostri Gratiani fortissima simul ac felicissima manu nutantia rei publicae pondera fulciantur. videorne tibi πανηγυρικώτερον locutus, quam mos epistulae sinit? sic se habet ratio, ut res maximae magnos hiatus oris requirant.* res Romana igitur ex summo discrimine emersit (*nutantia rei publicae pondera*) et id Gratiani solius ope, nam si imperatorem alterum adiutorem habuisset, is a Symmacho omitti non potuisset. hanc igitur epistulam inter cladem Hadrianopolitanam (d. 9 Aug. a. 378) et Theodosii electionem (d. 16 Ian. a. 379) colloco; cui coniecturae opitulatur, quod Symmachus de gravi morbo, quem modo perpessus sit, loquitur, quo anno ante Ausonii consulatum (379) vexatum esse ex 13, 6 constat.

50 scripta simul cum I 94, ubi vide.

52 *Mediolani interim dego ad obsequia auspicii consularis domini nostri Valentiniani evocatus.* eandem Symmachi profectionem spectant III 63; IV 69. Valentinianus minor, postquam nomen Augustum sumpsit, quater consul processit a. 376. 378. 387. 390. in primo eius consulatu Symmachus mense Ianuario Romae erat (23, 5); ad ultimum evocatus quidem est, sed excusavit. v. p. LVIII. restant igitur a. 378 et 387; inter quos electio ideo certa est, quod Symmachus 122, 19 dicit, Eusignium *recursum suum misso apparitore iuvisse.* is enim a. 378 magistratum aut nullum aut minimum gessit, a. 387 praefectus praetorio per Italiam erat. obstare videtur, quod in epistula ad Eutropium missa, qui simul cum Augusto fasces sumpsit, ipsius consulatus non commemoratur; sed cum procul dubio Constantinopoli eum inisset, nuntius de honore accepto fortasse primis anni diebus Mediolanium nondum pervectus erat.

---

658) D. 17 Iun. a. 380 Cod. Theod. III 5, 10 + 11 + 6, 1 + IV 19, 1 + VI 10, 1 + IX 27, 2 + 42, 8 + 9 + Cod. Iust. VI 23, 16. d. 27 Iul. a. 380 Cod. Theod. XII 12, 7. d. 17 Aug. a. 380 Cod. Theod. XV 1, 21. d. 16 Nov. a. 380 Cod. Theod. X 10, 15. d. 18 Dec. a. 380 Cod. Iust. V 9, 1 = VI 56, 4. d. 30 Dec. a. 380 Cod. Theod. IX 2, 3 + 3, 6. cum hac lege coniungenda videtur Cod. Iust. I 54, 4, ubi scribendum erit *d. III kal. Ian.* pro *d. VIII id. Ian.* d. 10 Ian. a. 381 Cod. Theod. XVI 5, 6. d. 3 Febr. a. 381 Cod. Theod. VI 35, 11. d. 2 Mai. a. 381 Cod. Theod. XVI 7, 1. d. 8 Mai. a. 381 Cod. Theod. XVI 5, 7. d. 30 Mai. a. 381 Cod. Theod. III 8, 1. d. 4 Iun. a. 381 Cod. Theod. II 9, 2 + XIII 11, 1. d. 21 Iul. a. 381 Cod. Theod. XII 1, 85 + 86. d. 5 Sept. a. 381 Cod. Theod. VII 13, 10. d. 28 Sept. a. 381 Cod. Iust. V 34, 12.

659) Magistratu deposito eum provincias Orientales peragrasse, ex Gregorii Nazianzeni epistulis 137. 138 perspicitur.

660) Greg. Naz. ep. 138 κἂν σε ὑψηλὸν αὖθις οἱ θρόνοι φέρουσιν κ. τ. λ.

661) Cod. Iust. IX 29, 3 data d. 17 Aug. a. 385. cf. Const. Sirmond. 7.

III 54—69 AD RICOMEREM.

Ricomeres[662], ut nomen eius Germanicum testatur, barbarus erat, sed stirpe inter suos nobili ortus[663]. gentilium superstitioni addictus[664] potissimos eius defensores Symmachum et Libanium[665] semper in summo honore habuit. comes domesticorum Gratiani a. 377 e Galliis in Thracias missus proelium ad Salices commisit[666]; victor milites Marcianopolim perduxit, sed ipse in Gallias reversus est copias maiores adducturus[667]. Gratianum in Orientem profectum comitatus est et ad Valentem praemissus[668] proelio apud Hadrianopolim interfuit[669]. cum Theodosio partibus imperii Orientalibus praeposito remansisse videtur; certe a. 382 Constantinopoli erat[670], a. 383 Antiochiam venit[671]. consul a. 384 Libanium epistulis cum ipsius tum imperatoris evocavit et ab eo panegyricum accepit[672]. in bello contra Maximum a. 388 gesto primas partes egisse videtur[673]; quo confecto cum Theodosio Romam venit[674], et cum ille in Orientem reverteretur, Valentiniano custos imperii relictus est[675]. sed Eugenio ab Arbogaste ad imperium evecto, quamvis utriusque amicus esset[676], in Orientem rediit et a Theodosio copiis equestribus contra eos ducendis praefectus esset, nisi ante quam bellum iniretur a. 394 diem obiisset[677].

---

54. 56. 57. 64. 67. 68 nullum alium temporis indicium praeferunt, nisi quod Ricomere a. 394 mortuo antea scriptae esse debent.

55 et 82 ad Rufinum simul scriptae sunt. Symmachus in praedio Ostiensi agens classem Macedonicam, quae cessante Africa frumentum Orientale urbi invehebat, in portum venientem vidit. Rufinus eo tempore summum in aula locum obtinebat, nam Symmachus certum se esse dicit, quod ea, quae scripserit, Theodosio Augusto narra-

662) De vita eius cf. Gothofred. ad Cod. Theod. VII 1, 13.

663) Amm. XXXI 12, 15 *iamque pergebat indicia dignitatis et natalium.* origo eius Francica nullis veterum testimoniis confirmatur solaque scriptorum recentium coniectura nititur. nam quod Gregor. Turon. II 9 scribit: *in consularibus legimus, Theodomerem regem Francorum filium Richimeris quondam et Ascilam matrem eius gladio interfectos*, nulla plane ratione ad eum refertur.

664) Liban. de vit. sua I p. 136 ἱεροῖς τε καὶ θεοῖς προσκείμενος ἄνθρωπος. cf. epist. 926.

665) Liban. ll. ll. et epist. 785. 891. 926. 944.

666) Amm. XXXI 7, 4 sqq.

667) Amm. XXXI 8, 2.

668) Amm. XXXI 12, 4.

669) Amm. XXXI 12, 15—17; 13, 9.

670) Flavianus Constantinopolim profectus, ut quaesturam sacri palatii iniret, ad Ricomerem venturus erat, Symm. III 58.

671) Liban. ll. ll.

672) Liban. de vit. sua I p. 137. 142.

673) Liban. ep. 891. 785; Philost. X 8.

674) 88, 3; Liban. ep. 891.

675) Lex Cod. Theod. VII 1, 13 inscripta *Richomeri comiti et magistro utriusque militiae* data est Vincentiae d. 27 Mai. a. 391.

676) Zosim. IV 54.

677) Zosim. IV 55.

turus sit[678]; magister igitur officiorum iam factus erat (a. 382. v. p. CXVI). postquam autem Eugenius Occidentis imperio potitus est (m. Maio 392), nullus certe commeatus annonarius ex Oriente Romam venit. annorum igitur decem finibus tempus huius epistulae includitur (382—391). paulo ante quam scriberetur, Ricomeres Romae fuerat[679], quem annis 382—384 in Oriente egisse constat. ergo restant, si tempora tyrannidis Maximi exemeris, a. 385—387 et a. 389—391. cum autem Libanius testis sit, simul cum Theodosio Augusto aestate a. 389 Richomerem in urbem venisse[680], autumno eiusdem anni magna cum probabilitate has epistulas adsignabimus.

56. 57 v. ad ep. 54.

58 scripta esse videtur, cum Flavianus quaestor factus Constantinopolim profectus est, vere aut aestate a. 382. v. p. CXVI.

59 *alius fortassis existimet serum esse munus, quod anni superioris consul exsolvat.* Ricomeres a. 384 consul fuerat.

60 si Eugenius, quode loquitur, idem est, qui a. 392 tyrannidem invasit (v. adn. 43), ante hunc annum scripta erit.

61 paulo post 59 scripta, ad quam adludit.

62 Symmachus ab apparitore Richomeris adiutus iter aliquod absolvit, ex quo mox in patriam reversurus est; id quod fortasse profectionem ad consulatum Valentiniani tertium (a. 387) spectat. v. ad ep. 52.

63 Symmachus a Valentiniano Augusto consule tertium evocatus Mediolani versatur, a. 387. v. ad ep. 52.

64 v. ad ep. 54.

65 Symmachus ex itinere aliquo Romam revertit humanitatique Ricomeris, quam paulo ante expertus est, gratias agit; hoc ad eandem profectionem referendum esse videtur, quam Ricomeres apparitore misso adiuvit. v. ad ep. 62.

66 commendaticia Flaviano data, cum a. 382 in comitatum profectus est. v. p. CXVI.

67. 68 v. ad ep. 54.

69 Flavianus praefectus praetorio (91, 20), filius eius proconsul (91, 26), quos honores a. 383 gesserunt. v. p. CXVII.

---

678) 95, 19 *scio haec in aures eius esse ventura devotione, qua soles non occulere bonum publicum.*

679) 88, 3 *cur enim Romae te discedente remanerem?*

680) Epist. 891 ad Ricomerem. τὰ σὰ δὲ λαμπρά τε καὶ σεμνὰ καὶ μεγάλα, στρατηγίαι δὲ καὶ μάχαι καὶ νῖκαι καὶ τὸ μὴ εἶναι τύραννον μηδὲ δοῦλον τὸν ἐλεύθερον (haec ad victoriam de Maximo tyranno referenda sunt) θεόντων ἐφ' ἅπαν τῶν καλῶν βασιλέως τε καί σου, καὶ τὰ μὲν σοφίᾳ τὰ δὲ χερσὶν αἱρούντων. — αἰτοῦμεν δὲ παρὰ τῶν θεῶν τε καὶ ὑμῶν ἐλθεῖν τε ὑμᾶς ὡς ἡμᾶς καὶ τὴν ἐπιθυμίαν ἡμῖν ἐμπλῆσαι καὶ καλλίω ποιῆσαι τὴν Δάφνην τῷ τοῦ βασιλέως κάλλει. καὶ γὰρ εἰ μὴ Ῥώμη γε ἡμεῖς μήθ' ἡ μήτηρ μήθ' ἡ παῖς, ἀλλ' οὐκ ἀνάξιοί γε τῆς τοιαύτης δωρεᾶς. Theodosius Romam venit d. 13 Iun. a. 389 (Idat. fast.) et ibi remansit usque ad kalendas Septembres (Marcell. chron.).

III 70—73 AD TIMASIVM.

Flavius Timasius[681], qui inter duces Romanos iam inde a Valentis temporibus enituit[682], Theodosio Orientis imperium obtinente etiam adfinitate regia claruisse videtur. nam filius eius Syagrii nomen gessit[683], quod familiae Flaccillae Augustae proprium fuisse supra vidimus (p. CX). comes et magister equitum Theodosii primum commemŏratur d. 23 Mart. a. 386[684]. pedestribus copiis praefuit in bello contra Maximum a. 388, Promoto equitibus praeposito[685], et quantopere victoriam adiuverint, ex eo perspicitur, quod in annum sequentem uterque consul factus est, Timasius autem loco priore. anno 388 exeunte cum Theodosio magister utriusque militiae Mediolani fuit[686], et cum eodem in Thracias reversus bellis contra barbaros gestis interfuit[687]. quamvis graves cum Rufino inimicitias gereret[688], favorem tamen imperatoris non amisit et in bello contra Eugenium gesto denuo primas in exercitu Romano partes egit[689]. sub Arcadio quoque, dum Rufinus summae rerum praeerat, locum suum obtinuit, sed Eutropio eunucho Orientis regimina tenente, ex Pamphylia, ubi tunc morabatur, sub praetextu honorifico accitus[690] et maiestatis accusatus est, a. 396[691]. iudicio extraordinario damnatus, quod fusius describit Zosimus V 8—10, in Oasin deportatus est[692], uxorque eius Pentadia ex ecclesia, ad quam confugerat, ad poenam rapta[693]. paulo post disparuit aut in regione deserta siti consumptus[694] aut filii auxilio fuga elapsus[695].

---

681) C. I. L. VI 1759 *Fl. Timasio et Fl. Promoto vv. cc. conss.*

682) Zosim. V 8 Τιμασίῳ στρατιωτικῶν ἡγησαμένῳ ταγμάτων ἀπὸ τῶν Οὐάλεντος. cf. Philost. X 8.

683) Zosim. V 9.

684) Cod. Theod. IV 17, 5.

685) Zosim. IV 45 τοῖς δὲ στρατιώταις ἱππεῦσι μὲν Πρόμωτον, πεζοῖς δὲ Τιμάσιον ἐπέστησεν.

686) Ambros. epist. I 41, 27 *tunc Timasius magister equitum et peditum coepit adversum monachos esse vehementior. respondi ei: 'ego cum imperatore ago, ut oportet, quia novi, quod habeat domini timorem: tecum autem aliter agendum, qui tam dura loqueris'.* ex eo, quod Ambrosius negat, Timasium domini timorem habere, et Zosimus eundem summis laudibus effert, religionis gentilis sectatorem eum fuisse colligi potest.

687) Zosim. IV 49.

688) Zosim. IV 51.

689) Zosim. IV 57.

690) Suid. s. v. Τιμάσιος. οὗτος ἐπὶ Θεοδοσίου τοῦ βασιλέως ἦν· ὃν ὁ Εὐτρόπιος ἐπιστῆσαι τοῖς πράγμασι βουλόμενος, ἐκ τῆς Ἀσίας μετεκαλεῖτο πρὸς τὰ βασίλεια. ὁ δὲ γαῦρός τε ἀνὴρ ὢν καὶ ἀγέρωχος καὶ στρατείαις ὡμιληκώς, καὶ τοῦτο πρῶτον ἀγαθὸν ἡγούμενος τῶν ἐν ἀνθρώποις, τιμὴν καὶ δόξαν καὶ πλοῦτον ἐπικλύζοντα, καὶ τὸ ἔχειν ἑαυτῷ ὅ τι βούλοιτο κεχρῆσθαι καὶ ἀδεῶς, διά τε μέθην νύκτα καὶ ἡμέραν οὐκ εἰδέναι οὔτε ἀνατέλλοντα καὶ δυόμενον καθορᾶν ἥλιον, ἴσα καὶ οὐρανοῦ εἶναι νομίσας τὴν μετάκλησιν, ἐκ τῶν ἀλύπων καὶ διακεχυμένων πρὸς ὀλιγωρίαν διατριβῶν ἀποῤῥήξας ἑαυτὸν καὶ κατατείνας τὴν ψυχὴν εἰς φιλοδοξίαν, βαρὺς ἀναστὰς ἐκ Παμφυλίας ἐπὶ Λυδίαν ἀνέστρεφεν, ὡς ἂν δή τις βασιλεύων, ἢ τόν γε βασιλέα καὶ τὸν εὐνοῦχον κατὰ πάρεργόν τι παιδιὰν θησόμενος, εἰ βούλοιτο. haec repetuntur s. vv. παιδιά et γαῦρος.

691) Annus definitur Hieronymi epistula hoc tempore scripta, ubi dicit: 60, 16 *Timasius praecipitatus repente de altissimo dignitatis gradu evasisse se putat, quod Oase* (*Assae* editiones) *vivit inglorius.*

692) Hieron. l. l.; Sozom. VIII 7; Aster. Amas. homel. in fest. kalend. fin.

693) Sozom. l. l.

694) Sozom. l. l.; Aster

695) Zosim. V 9.

70. 71 scriptae esse debent ante condemnationem Timasii a. 396.

72. 73 Felix et Stemmatius Timasio et Eusignio (IV 67 et 73) commendantur, quos in aula imperatoris alicuius simul egisse, consentaneum est. at Eusignius a. 383 proconsul Africae fuit, a. 386—387 praefectus praetorio Italiae, postea nullum honorem gessisse videtur. annis igitur, qui inter reversionem Eusignii ex partibus Africanis et Maximi tyrannidem, qua praefectura eius terminata est, intersunt, has epistulas adscripsi.

III 74—80 AD PROMOTVM.

Flavius Promotus simul cum Timasio a. 389 consulatum gessit, et ut in corpore epistularum Symmachi, ita apud reliquos quoque scriptores plerumque componuntur. quo tempore Timasius magister equitum primum commemoratur, circa a. 386, magister peditum per Thracias rem gerit et Greuthungos magno proelio vincit[696]. vice versa in bello contra Maximum Promotus equitibus, Timasius peditibus praepositus est[697]. uterque Rufini inimicus, et Promotus eo usque irae processit, ut ei alapam infligeret[698]; quae res ei exitii causa fuisse dicitur. nam ex aula Theodosii in provinciam missus a Bastarnis, qui fraude Rufini in insidiis collocati esse feruntur, occisus est, paulo ante inimici consulatum (a. 392)[699]. quonam honore apud Theodosium fuerit, ex eo agnoscitur, quod filii eius simul cum imperatoris filiis educati sunt[700].

---

74. 75. 77. 80 post a. 391, quo Promotus mortuus est, scriptae esse non possunt.

76 commendaticia Paregorio in Africam proficiscenti tradita. itaque eo tempore Promotus nondum in Oriente erat, sed in Africa munere aliquo, comitis fortasse rei militaris, fungebatur. quoniam autem a. 386 iam in Thraciis magnam de Greuthungis victoriam rettulit neque postea Orientem reliquisse videtur nisi in expeditionibus a Theodosio susceptis, ante illum annum epistula scripta esse debet.

78. 79 primae, quas Symmachus ad Promotum scripsit, litterae; itaque ep. 76 tempore praecedunt.

III 81—91 AD RVFINVM.

81 Symmachus primum nuntium de quaestura in Flavianum collata accepit, a. 382. v. p. CXVI.

82 autumno 389 scripta esse videtur. v. ad ep. 55.

---

696) Zosim. IV 35. 38. 39.
697) Zosim. IV 45. 49. 50; Philost. X 8.
698) Zosim. IV 51.
699) Zosim. IV 51; Claud. in Rufin. I 317; de cons. Stil. I 95; laus Serenae 233.
700) Zosim. V 3.

83. 88. 91 ante d. 27 Nov. a. 395 scriptae esse debent, quo die Rufinus occisus est.

84 Rufinus paulo ante Romae fuerat, quam post imperium ab Eugenio invasum (a. 392) non revisit. cum totus Theodosii comitatus aestate a. 389 in urbem venerit, magistrum officiorum quoque secutum esse, plus quam veri simile est. hanc igitur epistulam paulo ante 82 scriptam putaverim. v. ad ep. 55.

85 *mos et ratio flagitavit, ut mansurus domi veniam de augustissimo principe imperati mihi itineris postularem. excusationis causam litteris indicavi, quas favor tuus molli aditu et blanda recitatione commendet.* iter ab Augusto imperatum, quod Symmacho recusare licuit, aliud fuisse non potest quam ad festa aliqua in comitatu celebranda; de imperatoris processu consulari potissimum cogitandum est, cum omnes fere evocationes, quibusde accepimus, ex huiusmodi occasionibus natae sint. Augustum, qui Symmachum acciverat, in Occidentis partibus tum fuisse necesse est, nam nullum exemplum reperitur, quo homo Romanus Constantinopolim evocatus sit. at contra Rufinus, quem in aula eiusdem Augusti fuisse ex eo patet, quod epistulam Symmachi imperatori recitare potuit, omnem honorum cursum sub principibus Orientalibus peregit. itaque hae litterae eo tempore scriptae sunt, quo comitatus Constantinopolitanus in Occidentem migraverat, id est inter annos 388 et 391, quibus annis unus tantum consulatus ab Augusto gestus est a. 390. et ab altero quoque eiusdem anni consule Neoterio Symmachum evocatum esse sed casu aliquo impeditum, quominus proficisceretur, ex V 38 et 34 patet, ubi de epistula quoque de eadem re ad imperatorem missa sermo est[701]. ergo hae litterae simul cum V 34 et 38 mense Decembri a. 389 scriptae sunt. cf. p. LVIII.

86 Flavianus simul cum Rufino, qui tum potestate maior[702], dignitate certe non minor erat, in comitatu munere aliquo fungitur. quod nulli alii tempori congruit, quam quo Rufinus magister officiorum, Flavianus quaestor aulae Theodosii erat a. 382 et fortasse etiam 383 ineunte. v. p. CXVI.

87 a Rufino petit, ut Severianus, qui princeps officii praefecti urbi fuerat, suffragio eius ad provinciae alicuius regimen promoveatur. quia homo in officio Romano munere functus haud facile provinciam Orientalem expectare potuit, haec quoque epistula ei tempori adscribenda videtur, quo Theodosius partes Occidentales ipse rexit, i. e. a. 388—391. cf. ad epist. 85.

88 v. ad ep. 83.

89 commendaticia Flaviano minori tradita, cum hieme 382/3 in Orientem proficisceretur. v. p. CXVI.

90 Symmachus nuntium de Flaviano maiore ad praefecturam praetorio promoto accepit, a. 383 ineunte. v. p. CXVI.

91 v. ad ep. 83.

---

701) 132, 26 *super hoc plenissimas et ad dominum nostrum clementissimum principem dudum litteras dedi et ad ceteros, qui me adesse voluerunt* (scil. ad Rufinum III 85, qua de epistula agimus, et ad Neoterium V 38), *quas etiam nunc Festus agens in rebus proficiscendi cunctatione remoratur.*

702) 96, 23 *teque oro, ne quid in tales amicos fascino liceat. ille* (scil. Flavianus) *enim mihi non est rogandus, cui aliud velle non expedit.*

IV 1–14 AD STILICHONEM.

1 hac epistula Symmachus amicitiam cum Stilichone auspicatus est; non igitur ordine solum sed etiam tempore omnium, quae sequuntur, prima est.

2 epistulae, quibus Flavianus minor in comitatum proficiscens Stilichoni commendatur, duae supersunt, haec et 6, ex quibus posteriorem a. 398 scriptam esse indiciis certissimis constat. priorem hiemi 382/3 adsignaverim (v. ad ep. III 89), cum de tertia huiusmodi occasione nihil acceperimus.

4 gratias agit pro praefectura urbana Flaviano minori restituta, a. 399 ineunte. v. adn. 328.

5 Gildo a senatu hostis publicus iudicatus, hieme a. 397 incipiente. Claud. bell. Gild. 16 *quem veniens indixit hiems, ver proterit hostem.*

6 Flavianus ad consulatum Theodori evocatus, a. 398 exeunte. v. adn. 325.

7 familiares Symmachi in Hispanias missi, ut equos curules in praeturam filii compararent, vere a. 399. v. adn. 330.

8 anno post Stilichonis consulatum scripta[703]) paucis post Honorii natales (d. 15 Ian. Polem. Silv.) diebus[704]), cum ludi praetorii Symmachi filii instabant (a. 401). cf. p. LXXII.

9 scripta ultimis mensis Februarii a. 402 diebus, cum Symmachus legatione senatus simul cum Stilichone suscepta Mediolanii adventum eius expectabat. cf. p. LXIII.

12 scripta post Stilichonis ludos consulares et antequam Symmachus filius praeturam iniret[705]), a. 400.

13 Symmachus aeger ex itinere aliquo revertit et Stilichonis adventus Romae expectatur. illum a. 402 Mediolanium profectum et non multo post mortuum esse, supra (p. LXXII) iam vidimus; Stilichonem post Gothos apud Pollentiam d. 7 April. a. 402 devictos Romam venisse, panegyricus Claudiani testis est in urbe coram victore recitatus.

14 de nuptiis inter Symmachi filium et Gallam Flaviani filiam celebratis (a. 401) sermo est. v. p. LXXII.

IV 15. 16 AD BAVTONEM.

Bauto, cuius filia Eudoxia Augusta futura erat[706]), Transrhenanus[707]) ex genere Francorum[708]) natus est, sed nihilominus fidem christianam coluit[709]). iam sub Gra-

703) 100, 31 *fastigio consulari, quod proxime tui culminis felix et olim debitus magistratus ornavit.*

704) 100, 24 *de equis ob natalem domini nostri Honorii — largiendis, licet hoc anno obsequii istius tempus effluxerit, opinor votum meum non potuisse reprehendi.*

705) 101, 34 *consulatum liberalitate continuas et ut publicus parens in* f u t u r o s *etiam magistratus imperialem provocas largitatem. quo ergo mihi ore celebrandus es, qui fastigio honorum iure conspicuus praetorios quoque instruis apparatus?*

706) Philost. XI 6 Ἀρκάδιος ὁ βασιλεὺς μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς θυγατέρα Βαύδωνος ἄγεται γυναῖκα· ὅδε βάρβαρος μὲν ἦν τὸ γένος, στρατηγίᾳ δὲ κατὰ τὴν ἑσπερίαν διαπρέψας.

707) Ambros. epist. I 24, 8 *Bauto, Transrhenanus genere.*

708) Zosim. IV 33 Βαύδωνι τῷ στρατηγῷ ταύτην παραδούς, ᾧ καὶ Ἀρβογάστην συνέπεμψεν· ἄμφω δὲ ἦσαν Φράγκοι τὸ γένος, εὖνοί τε σφόδρα Ῥωμαίοις καὶ χρημάτων ὡς μάλιστα ἀδωρότατοι καὶ περὶ τὰ πολέμια φρονήσει καὶ ἀλκῇ διαφέροντες.

709) Ambros. epist. I 57, 3 *aderat amplissimus honore magisterii militaris Bauto comes et Rumoridus,*

tiano ad summam militiae dignitatem, magisterium militum, ascenderat[710]), sub Valentiniano minore autem tantam potentiam obtinuit, ut totum imperium regere videretur[711]). a. 385 simul cum Arcadio Augusto consulatum gessit, quam sollemnitatem Mediolanii celebratam Augustinus panegyrico in Bautonem recitato illustravit[712]). obiit non multum ante Valentiniani mortem[713]) circa annum 391.

---

15 Symmachus a Bautone munus consulare accepit, a. 385.
16 scriptam esse necesse est ante Bautonis mortem, id est ante a. 392.

IV 17—34 AD PROTADIVM. 35—49 AD MINERVIVM. 50—55 AD FLORENTINVM. 56. 57 IN COMMVNE FRATRIBVS MINERVIO PROTADIO ET FLORENTINO.

Fratres, quorum epistulas Symmachus filius in libro quarto coniunxit, ex urbe Treviris[714]) natalibus claris[715]) oriundi fuerunt. nihilominus patrem eorum inter summos imperii Romani iudices frustra quaeremus, quia usque ad a. 370 nullus Trevir ultra vicariam praefecturam in honorum cursu processit[716]), sed de Minervio ex consularibus, qui anno 370 aut 371 legatus a senatu in Gallias missus est[717]), cum idem nomen cum maximo ex tribus fratribus gesserit, non sine aliqua probabilitate cogitari potest. nam Minervium re vera natu maximum et a patre cognominatum fuisse, ex duobus argumentis concludi licet, quod in inscriptionibus epistularum 56 et 57 primus collocatur et quod filius Florentini eius nomine nuncupatus erat (117, 6), quamquam

---

et ipse eiusdem dignitatis, gentilium nationum cultui inserviens a primis pueritiae suae annis. singularis *inserviens* docet, Bautonem christianum fuisse.

710) Zosim. IV 33. 53.

711) Ambros. epist. I 24, 4 *ad postremum erupit dicens* (scil. Maximus tyrannus): *quoniam me lusistis tu et ille Bauto, qui sibi regnum sub specie pueri vindicare voluit, qui etiam barbaros mihi inmisit* etc.

712) August. confess. VI 6; contra litter. Petil. III 30.

713) Zosim. IV 53.

714) 108, 29 *dum aut Treviros civica religione aut Quinque Provincias otii voluntate commutas.*

715) 106, 8 *secundum mores ac natales tuos honorum culmen indeptus es.*

716) Auson. Mosell. 405 sqq. ubi laudes urbis Trevirorum cantat, summos quoque magistratus, qui ex ea originem duxerunt, enumerat: *quique suas rexere urbes* (i. e. consulares Germaniae primae) *purumque tribunal sanguine et innocuas illustravere secures, aut Italum populos aquilonigenasve Britannos praefecturarum titulo tenuere secundo* (vicarii praefectorum per Britannias et per Italiam), *quique caput rerum Romam populumque patresque tantum non primo rexit sub nomine, quamvis par fuerit primis* (vicarius urbis). *festinat solvere tandem errorem Fortuna suum libataque supplens praemia iam veri fastigia reddet honoris nobilibus repetenda nepotibus.* si Trevir dignitatis maioris tum iam fuisset, ab Ausonio praeteritus non esset. — is, qui vicarius urbis fuerat, et certam iam spem habebat, se ad *veri fastigia honoris*, id est praefecturam, promotum iri, nullus alius fuisse potest quam Bappo praefectus urbi a. 372 (Cod. Theod. VI 4, 21), quem Gallum, vel potius Germanum fuisse, nomen docet. nam ex iis, qui hoc tempore summi iudices fuerunt, nullus ignotus est, et qui a. 370 vel paulo post praefecturas adepti sunt, Maximinus et Ampelius, alter Pannonius, alter Antiochenus erant.

717) Amm. XXVIII 1, 24.

rationes simillimae Protadio quoque suffragantur, qui in corpore epistularum fratrum agmen ducit et Minervii filio nomen dedit (114, 12). sed quia epistularum ordo Symmacho minori debetur, inscriptiones singularum saltem pro parte oratori ipsi, his maiorem auctoritatem tribuendam esse puto. — fratres inter homines sui saeculi eruditione enituisse videntur. Protadius historiae Galliarum operam navavit[718], Florentino Claudianus librum alterum de raptu Proserpinae dedicavit[719], omnes tres Symmachi orationes et epistulas summo cum studio expetebant et laudibus extollebant.

Minervius in scrinio epistularum honorum cursum auspicatus est, ubi hieme a. 394/5 usque ad summos corporis locos processerat[720]. paulo post cingulo privatus esse videtur, nam cum scriniariorum locus in comitatu, id est Mediolanii erat, a. 396 ex Galliis in hanc urbem venit et reditus eius in patriam expectabatur[721]. inter d. 17 Iun. et 12 Nov. a. 397[722] in comitiva rerum privatarum Sperchio successit et ultra d. 23 Dec. hac administratione functus est[723]. ante d. 24 Mai. a. 398 Firminum successorem accepit[724] nec tamen in vitam privatam revertit, sed comes sacrarum largitionum factus in aula remansit[725]. quo in honore successit ei Longinianus ante d. 23 Dec. a. 399[726].

Florentinus iam circa annum 379 in comitatu Theodosii militabat et in collegio, cuius matriculae adscriptus erat, temporis ordine ad summos gradus processerat[727]. quoniam in hoc officio positus etiam Romae negotia publica gessit[728], inter notarios eum militasse crediderim, quos ad mandata Augustorum exequenda totum orbem peragrari solitos esse, ex innumeris Ammiani locis constat. anno 395 ineunte quaestor

---

718) 104, 5; 111, 22.

719) Claud. de raptu Proserp. II praef. 50.

720) 111, 11 *praeterea cum palatinae eloquentiae militares, porrexi amicitiae tuae dexteram.* vox *militare* illo tempore semper significat aut armatam militiam exercere aut in corpore aliquo officio publico fungi; palatina autem eloquentia, id est cura rescriptorum imperialium componendorum, proprium scriniorum sacrorum munus erat. ea epistula, qua Symmachus se Minervii amicitiae dexteram porrexisse dicit, IV 46 fuisse videtur (v. infra); quae cum curae eius petitiones legationis Campanae commendet, in scrinio epistularum aliquanta eum potentia usum esse indicat. cf. Not. Dign. Or. 19, 8; Oc. 17, 12 *magister epistularum legationes civitatum et consultationes et preces tractat.*

721) IV 36. 18, 6.

722) Cod. Theod. VII 13, 12. 14.

723) Cod. Theod. I 11, 1. commemoratur praeterea sine die Cod. Theod. XI 1, 25; Cod. Iust. XI 75, 3.

724) Cod. Theod. I 11, 2 + XI 19, 4. Firminum non comitem sacrarum largitionum fuisse, qui titulus ei in inscriptione legis additus est, sed comitem rerum privatarum, non solum inscriptiones constitutionum reliquarum, quae eius mentionem faciunt (Cod. Theod. X 10, 22; XII 6, 25), sed etiam huius ipsius argumentum docet.

725) Sub finem anni 398 eum in aula fuisse, docent IV 38—40. palatinus sacrarum largitionum ei commendatur IV 37. cf. Cod. Iust. XI 71, 4 sine die: *Minervio com. sacr. larg.*

726) Cod. Theod. VI 30, 17.

727) 116, 13 *in eum militiae gradum labore venisti, ut Benedicti amici mei fortunam debeas adiuvare.* de eadem re epistula IX 1 ad Palladium scripta est, quam anno 779 adsignandam esse, suo loco probabo.

728) 106, 15 *extant in monumentis Sallustianis Africani litterae, quas Iugurtha post excidium Numantinum testes ad Micipsam decoris sui pertulit. has ego in praesentia fratris nostri Florentini nomine ad verbum mandandas paginis puto, quia ut ambo in negotiis suis pari gloria splenduerunt, ita utriusque virtuti idem testimonii honor congruit.* haec ad Florentini praefecturam urbanam referri nequeunt, quia laudes Iugurthae a Scipione tributae iuveni conveniunt, qui prima egregiae indolis documenta dedit, non viro summis honoribus perfuncto.

in aula Honorii erat[729], sed iam inter d. 6 Iul. [730] et 14 Sept. eiusdem anni Andromacho in praefectura urbana successit[731]. magistratus in difficillima tempora incidit, quibus urbs, Africa a Gildone possessa, per triennium fame paene continua laborabat, sed Florentinus, licet inopiae mederi non posset, tamen tanta prudentia in re publica versatus est, ut nulla populi seditio oreretur et administratio eius omnium ore celebraretur[732]. cum autem a senatoribus tirones ad bellum Gildonicum exigendi essent, iussa Augusti non statim executus est, sed ordinis petitionibus et legationibus Stilichoni satis molestis tempus dedit; quare hieme a. 397/8 non multum post d. 21 Dec. honorem deponere coactus est[733].

Quae de Protadio scimus, quem aetate medium inter fratres locum obtinuisse puto, Symmachi testimoniis solius innituntur. quamvis honoribus publicis fratribus non cesserit. a. 395, cum Florentinus quaestor erat, Mediolanium venit, tum quidem privatus, sed qui summum aliquem magistratum expectaret[734]. quae spes eum frustrata esse videtur, nam a. 396 ineunte otium in patria fovebat[735]. at paulo post ad praefecturam praetorio evectus est[736], sed neque qua in Occidentis parte neque quo anno eam gesserit, testimoniis disertis traditur. cum autem illo saeculo homines eiusdem familiae fere semper eodem tempore in summis administrationibus versari soleant (v. adn. 138), Protadii honorem anno potissimum 397 adscripserim, quo frater eius alter praefectus urbi, alter comes rerum privatarum erat.

Protadius Symmachi litteras collegit et conservavit (v. adn. 44); nullam igitur epistulam periisse, quae ad illum fratresque eius data sit, sperari potest.

---

17 cum paene omnes ad Protadium epistulae ultimis Symmachi annis scriptae sint, idem de hac quoque praesumendum dolorque, de quo loquitur, ad mortem Flaviani autumno a. 394 referendus est. cf. p. LIX.

---

729) 115, 8 *quid quod te magis quaesturae honor et condendarum sanctionum usus excoluit?* cf. 105, 6 ad Protadium: *cum tabellariis in aula positi fratris utaris.*

730) Cod. Theod. II 12, 6 + VII 12, 3 + VIII 8, 7.

731) Praefectura eius commemoratur 105, 16; 108, 31; 116, 3. 26; 156, 20; 166, 23; 167, 34; 169, 3; 170, 8; 171, 21; 269, 12. d. 14 Sept. a. 395 Cod. Theod. VI 2, 11. d. 15 Oct. a. 395 Cod. Theod. VIII 18, 7. d. 18 Febr. a. 396 Cod. Theod. VIII 5, 55. d. 18 Apr. a. 396 Cod. Theod. VII 21, 3. d. 27 Dec. a. 396 Cod. Theod. XI 14, 2. d. 15 Febr. a. 397 Cod. Theod. XIV 4, 7. d. 18 Mart. a. 397 Cod. Theod. XIV 2, 3. d. 21 Dec. a. 397 Cod. Theod. VI 2, 15 + 14, 2 + VIII 7, 19 + XII 1, 153—156 + Cod. Iust. III 23, 1. sine die Cod. Iust. XI 48, 12.

732) 166, 21 *unum hoc scio, de seditionibus nuntios esse mentitos atque adeo a vero dissentire rumores, ut numquam maiore plausu praefectura celebrata sit. itaque studia plebis in iudicem favor quoque ordinis aemulatur.* 108, 30 *mihi Romae iugis est statio et maior nunc causa residendi, ex quo me viri excelsi germani tui praesentis et cura retinet et iuvat gloria.*

733) 171, 21 *praefectus agendo negotio segnior visus Lampadio successore mutatus est, cuius moribus crediderunt inpossibilia promoveri.* cf. p. LXIX.

734) 115, 8 *quid quod te* (Florentinum) *magis quaesturae honor et condendarum sanctionum usus excoluit? cum illo* (Protadio) *autem mihi privatae vitae condicio communis est. atque utinam boni principis circumspectio ipsius quoque operam sibi vindicet! ferendum! ambo devotione placeatis, si circa me litteris ambo cessetis.* cf. IV 20.

735) 103, 18; 108, 29; 109, 28.

736) 106, 8 *nam etsi secundum mores ac natales tuos honorum culmen indeptus es, necdum tamen perfectum praemium debitamque mercedem tibi fortuna restituit.* praefecturam (*honorum culmen*) igitur adeptus erat et consulatum (*perfectum praemium*) sperabat.

18 et 36 simul scriptae sunt, nam in utraque epistula de Caesaris bello Gallico Protadio muneri dato sermo est. tempus autem earum his verbis definitur: 103, 27 *conperisti haud dudum frumentarias magnae urbis querellas; successit huic olei penuria, et adhuc manet de fruge causatio. hinc rerum fessi viros curiae oratum remedia legavimus, et spes est, clementissimum divinumque principem salutari ope consulturum petitis. interea laborantium murmure strepit civitas.* haec ad ver a. 396 pertinere supra p. LXVIII iam vidimus.

19 et 51 pro Flaviano minore interveniunt, ne salarium patris solvere cogatur. cf. p. LXVI. scriptae sunt, cum Florentinus magistratum aliquem (quaesturam) in aula gerebat et simul cum Protadio Mediolanii erat, i. e. anno 395 ante d. 14 Septembris. v. adn. 731.

20 et 50 Protadius paulo ante Mediolanium venerat; Florentinus quaestor. epistulas 19 et 51 parvo temporis spatio praecedunt.

21 *post urbis nostrae exitiabilem famem re frumentaria in tranquillum redacta oram Campanae regionis accesseram. — quid quod proxime teste fratre communi, quem magistratus urbis amplectitur, geminam tibi salutem per epistulas dixi?* Florentini praefectura urbana et Symmachi post famem consopitam in Campaniam profectio hanc epistulam paulo post 18 et 36 scriptam esse demonstrant, vere a. 396.

22 *geminus pariter in manus meas a te sermo pervenit. — quo exemplo, licet omnis adfectio modo non numero censeatur, reddo tibi binas litteras.* 32 *geminis litteris tuis non simul mihi redditis pari numero, sed coniuncta emissione respondeo.* hae igitur epistulae simul emissae sunt. 32 in urbe scriptam esse, docent verba 109, 27 *raro nobis ager visitur;* at in ep. 21 praefectum urbi, quem officii necessitates Romae manere cogebant, testem citat, se paulo ante geminas epistulas ad Protadium dedisse. quod si ad 22 et 32 referas, ut res ipsa monet, temporis ordine inter 18 et 21 collocandae erunt, vere a. 396.

23 Protadius praefectus praetorio, quem magistratum cum quadam probabilitate anno 397 adsignavimus. v. p. CXLIII.

24 Hanc epistulam circa a. 379 scriptam videri, postquam Florentinus iuvenis Romae fuit, supra iam exposuimus. v. adn. 728. hanc temporis definitionem confirmat summa rerum verborumque similitudo cum I 25, quam aestate a. 379 datam esse certissimum est.

27 *castigasti item, quod te fratribus tuis dicenda salute consociem.* haec igitur epistula paulo post alteram ex iis data est, quae tribus fratribus simul inscribuntur, 56 et 57, id est post a. 398.

28 *ad viciniam Rheni, a qua nunc et optimus princeps et magistratus potissimus abest, nullum nostrarum partium commeare.* unum magistratum potissimum imperium Romanum numquam agnovit, antequam Stilicho Honorii curam gereret. itaque haec ante Theodosii mortem (a. 395) scripta esse non possunt.

29 et 45 orationes de censura non restituenda et contra Polybii filium ad Protadium et Minervium mittuntur, quas editas esse aut ultimis a. 397 aut primis a. 398 mensibus p. VII probavi.

30 ad aestatem anni 395 pertinere p. LXIV dixi.

31 Symmachus paulo ante festis consularibus Stilichonis Mediolanii interfuerat, initio anni 400. v. p. LXII.

32 cf. ad ep. 22.

34. 35. 52 Symmacho ruri agenti per Florentinum tum praefectum urbi trium fratrum litterae missae erant, quibus omnibus non multum ante idus Novembres a. 395 respondet; 116, 4. cf. adn. 294. hac occasione 34 et 52 datas esse, ipsae produnt; de 35 dubitari potest, sed cum epistulas ad Minervium quoque missas aut omnes aut paene omnes superstites esse, veri simillimum sit (v. p. CXLIII), una ex iis illa esse debet, quam Symmachus simul cum 34 et 52 se dictasse ipse dicit, neque ulla ex reliquis tempori supra indicato melius convenit. scribit enim orator, se unam tantum epistulam ad Minervium ante misisse ab hac satis magno temporis spatio divisam [737]), id quod ad IV 46 refero (v. infra). et re vera nulla ex reliquis, quae aliquas inquisitioni chronologicae ansas praebent — et tres tantum 41. 47. 48 iis omnino carent —, ante annum 396 scripta est, ita ut mensis November a. 395 initio continuae epistularum seriei optime conveniat.

36 v. ad epist. 18.

37 commendaticiae palatino sacrarum largitionum traditae ei tempori adscribendae sunt, quo is, qui hanc epistulam ad Minervium perferendas accepit, ei appareret, a. 398—399. v. adn. 725.

38 simul cum VII 45 scripta, ubi vide.

39 commendaticia Flaviano tradita, cum a. 398 exeunte ad Theodori consulatum in comitatum proficisceretur. v. adn. 327.

40 simul cum VII 46 scripta, ubi vide.

41 omnes ad Minervium epistulae praeter 35 et 46 post a. 395 scriptae sunt.

42 *iuvet alios titulo sublimitatis adtolli, ego magnificentiae appellationem recuso. nisi forte me inprobum putas, quod honori tuo eadem delenimenta non defero.* hoc scriptum esse non potest, antequam Minervius honore, cui magnificentiae appellatio conveniret, exornatus esset, cuius generis primus, quem gessit, comitiva rerum privatarum erat, a. 397.

43 Minervius comes rerum privatarum a. 397—398. cf. ad epist. 37.

44 omnes ad Minervium epistulae exceptis 35 et 46 post annum 395 scriptae sunt; idem ergo de hac quoque praesumendum erit. commemoratur Symmachi valetudo fracta, quam in silvis Laurentibus restitutum iri sperat: quae mensem Octobrem aut Novembrem a. 397 indicare videntur. v. p. LXII.

45 v. ad ep. 29.

46 hanc epistulam scriptam esse, cum Minervius in scrinio epistularum militaret, iam in adn. 720 dixi. commendantur ei legati provinciae Campaniae, petitiones aliquas, quas Symmachus iustas esse censet, ad Augustum perlaturi. cuiusmodi legatio-

---

737) *Obrepsisti verecundiae meae, ut prior scriberes. vadatum me tibi hoc munere velim credas; sed non fero, ut aedes quodammodo amicitiae nostrae* ***novus salutator*** *adisse videaris. — cum palatinae eloquentiae militares,* ***porrexi amicitiae tuae dexteram.*** *quare tot tantisque pignoribus adnexi, non aestimemus de* ***epistularum tirocinio*** *caritatis aetatem.* in sermone Symmachiano *alicuius amicitiae dexteram porrigere* nihil aliud significat, quam invitatione non expectata litteras ad eum mittere. cf. p. 236, 2. 14.

nem hieme a. 394/5 in comitatum venisse, ex lege data d. 24 Mart. a. 395 veri simillimum fit, qua agri Campaniae deserti et cultoribus vacui tributo liberantur[738]; nam indulgentiae sine provincialium precibus haud facile concedi solebant. hanc autem legationem eandem esse, quade Symmachus verba fecit, non sine summa probabilitate coniecisse mihi videor.

47. 48 v. ad ep. 41.

49 Symmachus paulo ante Mediolanii fuerat, ubi a. 400 auspiciis consularibus Stilichonis interfuit. v. p. LXII.

50 v. ad ep. 20.

51 v. ad ep. 19.

52 v. ad ep. 34.

53 de eadem re scripta, de qua IX 1 agit, ubi vide.

54 *sed quid mihi insusurras frugis Africanae tenues commeatus? absit, ut praesens annus imitetur fortunam superiorum! — laudis tuae fructus efficiet, ut sit tibi postea dulce timuisse.* quod res annonaria caute provisa Florentino laudi esse potuit, demonstrat, eum tum praefectum urbi fuisse (a. 395—397). ex plurali *superiorum* agnoscitur, Romam, cum haec scriberentur, iam annos non minus duo fame laborasse. itaque, cum praefectura Flaviani minoris (a. 394) nullam frugis inopiam experta sit (v. adn. 291), haec epistula in annum 397 incidit et in ultima quidem autumni tempora. cf. *nondum in hiemem praecipitat autumnus.*

55 scripta postquam Florentinus praefectura deposita in Gallias revertit, post mensem Decembrem a. 397.

56 cum trium fratrum nomina praeferat, ante a. 395, quo litterarium commercium cum Minervio incepit (v. ad ep. 34), scripta esse non potest neque annis 395—397, quibus Florentino Romae, Minervio et Protadio partim in Galliis partim Mediolanii agentibus, una epistula ad omnes dirigi nequivit. morbus igitur Symmachi, quode loquitur, ad autumnum 397 referri non potest (v. p. LXI), sequentibus autem annis nullam de valetudine querelam in epistulis eius invenies usque ad a. 402. itaque has litteras brevi tempore ante mortem oratoris conceptam esse crediderim. v. adn. 336.

57 inter annos 398 et 402 scripta; v. ad ep. 56.

IV 58—65 AD EVPHRASIVM ET EVPRAXIVM.

Ex iis, qui hoc loco a Memmio Symmacho in epistularum editione confusi sunt (v. adn. 48), de altero nihil innotuit, nisi quod magnos equorum greges in Hispania possedit, alter autem ad summos in Valentiniani aula honores processit. nomen eius integrum Flavius Eupraxius conservavit titulus fori Palatini C. I. L. VI 1177. *Forum populo Romano suo [dono dederunt] domini et principes nostri [Imp(eratores) Caes(ares)]*

---

738) Cod. Theod. XI 28, 2 *Quingenta viginti octo milia quadraginta duo iugera, quae Campania provincia iuxta inspectorum relationem et veterum monumenta chartarum in desertis et squalidis locis habere dignoscitur, iisdem provincialibus concessimus et chartas superfluae descriptionis cremari censemus.*

Valentinianus et Valens et [*Gratianus Aug*(*usti*)] *curante Flavio Eupraxi*[*o*] *v*(*iro*) *c*(*larissimo*) [*praefecto urbi*]. de origine eius Mauretana primisque magistratibus, magisterio memoriae et quaestura sacri palatii a. 367—371 gesta, loquitur Ammianus XXVII 6, 14; XXVIII 1, 25. praefectus urbi praescribitur legi datae d. 14 Febr. a. 374 Cod. Theod. XI 29, 5 + 30, 36 + 36, 21. in Symmachi relatione 32, 1 vir clarissimus et emendatissimus dicitur, non clarissimae memoriae vir, annis igitur 384—385, quibus orator noster praefecturam gessit, nondum mortuus erat.

Ex epistulis, quae in corpore nostro coniunctae leguntur, 58—60. 62. 63 de equis curulibus comparandis loquuntur, 61 patriam eius, ad quem scripta est, Hispanam commemorat; hae ergo ad Euphrasium missae sunt. 64 et 65 ad Eupraxium rettulerim, quamvis argumentum cuivis homini conveniat.

---

58. 59. 60. 63 omnes de equis in praeturam Memmii Symmachi emendis scriptae sunt. 59 primum designationis nuntium continet et de familiaribus oratoris aestate proxima in Hispanias mittendis loquitur, quod finem anni 398 indicat. v. p. LXXII. 58 vere primo anni 399 scripta est, cum navigatio transmarina inciperet. 60 paulo post Symmachi familiaribus ad Euphrasium proficiscentibus tradita est. 63 moram praeturae commemorat, quam in annum 401 dilatam esse, Symmachus, cum ad Stilichonis festa consularia proficiscebatur, acceperat (v. adn. 332); pertinet igitur ad a. 400.

61 Euphrasius pro Tuentio senatore paupere intervenerat, qui iam ante iudicatione *inlustris viri Felicis* muneribus absolutus erat. scripta est igitur, postquam Felici de homine Hispano iudicandi ius datum est, id est post praefecturam praetorio Galliarum initam ab eo a. 397 exeunte aut a. 398 ineunte. v. p. CLIV.

62 *et amicitia nostra in ore multorum est, et laus equorum tuorum longinqua penetravit.* haec produnt, Symmachum iam ante hanc epistulam ludos celebrasse, quibus Euphrasii equis usus est; primum autem, quod exhibuit, munus consulare erat a. 391. cf. 118, 12; 119, 9.

63 v. ad ep. 58.

IV 66—74 AD EVSIGNIVM.

Eusignius proconsul Africae commemoratur d. 26 Febr. et 17 Iun. a. 383[739], sed neque decessor neque successor eius noti sunt, ita ut tempus administrationis certioribus terminis circumscribi nequeat. inter d. 10 Iul. a. 385[740] et 23 Ian. a. 386 in praefectura praetorio Italiae Neoterio successit honoremque retinuit saltem usque ad d. 19 Mai. a. 387[741].

---

739) Cod. Theod. XII 1, 95; I 3, 1.

740) Cod. Theod. VII 2, 2.

741) Praefectus praetorio praescribitur legibus datis d. 23 Ian. a. 386 Cod. Theod. XVI 1, 4 = 4, 1. d. 15 Febr. a. 386 Cod. Theod. XII 12, 11. d. 14 Iul. a. 386 Cod. Theod. VIII 7, 18. d. 29 Iul. a. 386

66. 72 scriptae, quo tempore Eusignius in magistratu aliquo erat, qui ultimum a. 387 deposuit.

67 scripta Valentiniano minore imperium tenente[742]), cum Eusignius in aula principis honore aliquo praeditus versabatur[743]), id est post proconsulatum eius et ante praefecturam depositam. cf. ad ep. III 72.

68 Eusignius praefectus praetorio, a. 386—387.

69 Symmachus in itinere aliquo, quem per Appennini iuga fecit, ab Eusignio misso apparitore adiutus est; hic ergo magistratum aliquem intra Italiam gerebat. oratorem nostrum a. 387 auspiciis consularibus Valentiniani Augusti Mediolanii interfuisse constat (v. p. CXXXIV), quo tempore Eusignius praefectus Italiae erat.

70 Eusignius praefectus; Symmachus paulo ante ab eo discesserat. itaque scripta est primis a. 387 mensibus, postquam orator Mediolanio Romam repetiit.

71 Symmachus litem de praedio Siciliensi, quam Eusignius Flaviano minori intenderat, sedare studet. quam circa a. 397 agitatam esse, ex VI 57 patet.

72 v. ad ep. 66.

73 v. ad ep. III 72.

74 Eusignius proconsul Africae; fames in hiemem proximam timetur, a. 383. cf. p. LIV et CXX.

V 1—3 AD HIEROPHANTEM.

Hierophantis nulla praeterea mentio fit neque epistulae ad eum datae ullum temporis indicium praebent.

V 4—16 AD THEODORVM.

Quaestio de vita et honoribus Flavii Mallii Theodori[744]) difficillima est, quia testes, quos de eo habemus, Claudianus, Symmachus, codex Theodosianus, omnes

Cod. Theod. I 32, 5. d. 18 Nov. a. 386 Cod. Theod. XI 37, 1. d. 3 Dec. a. 386 Cod. Theod. VIII 8, 4. d. 25 Dec. a. 386 Cod. Theod. XII 1, 114. d. 25 Ian. a. 387 Cod. Theod. I 29, 6. d. 26 Febr. a. 387 Cod. Theod. XV 3, 3. d. 6 Mart. a. 387 Cod. Theod. VI 24, 4. d. 14 Apr. a. 387 Cod. Theod. XI 22, 3. d. 19 Mai. a. 387 Cod. Theod. XI 30, 48. sine die Cod. Iust. I 29, 1.

742) 121, 28 *unde spes certa est, etiam principem nostrum lenitate venerabilem iusti parentis et pii fratris exemplo supplementa meliora fortunae eius daturum.* praeter Valentinianum minorem nullus Augustus illo tempore extitit, qui patrem et fratrem imperatores Occidentis partes regentes habuisset.

743) 121, 30 *si modo vestra insinuatio iuvet exhausti senatoris oratum.*

744) Nomen eius integrum praebent C. I. L. VI 1715; de Rossi, Inscr. christ. urb. Rom. 475. 477. 479. gentilicium Mallium legitur de Rossi l. l. 480. 481. 553; cf. 482; in inscriptione et subscriptione libelli de metris ap. Keil VI p. 585; Prosp. chron. ad a. 399; cod. Ambros. Claudiani in epigrammate de Theodoro et Hadriano. itaque reliquis Claudiani codicibus et Augustini editionibus (de civ. dei XVIII 54; retract. I 2), qui eum Manlium appellant, et Idatio in fast. ad a. 399, qui Manilium, nihil tribuendum est. cf. *Alberti Petri Pauli f. Rubenii Dissertatio de vita Fl. Mallii Theodori v. c. Quaestoris sacri Palatii, Com. S. L. Praefecti Praetorio Galliarum, Praefecti Praetorio Italiae, Africae, Illyrici, V. Cos. ordinarii. In qua Non tantum Theodori, sed et Ausonii dignitates, ac illorum temporum historia illustratur. Vltraiecti. Ex Officina Guilielmi Broedelet MDCXCIV.*

inter se dissentiunt. cum igitur, qui fide dignissimus est, Claudianum, in principio sequamur, quo facto videbimus, quomodo reliqui cum eo conciliari possint.

Theodorus Mediolanii[745]) ex parentibus ignobilibus ortus est; nam si maiores eius honoribus publicis splenduissent, laudes eorum a poeta praeteritae non essent[746]). christianae eum fidei addictum fuisse, Augustinus testatur, qui librum de beata vita ad Theodorum scripsit[747]). adulescens advocationis munere in foro praefecti praetorio functus est, ex quo provinciam aliquam Africanam regendam accepit[748]). ab una ex iis civitatibus, quibus praefuit, patronus cooptatus rediit consularisque Macedoniae factus est[749]). post quam administrationem in Gratiani aulam vocatus est, ut scrinio epistularum magister praeficeretur[750]); tum ad comitivam sacrarum largitionum processit[751]) eaque perfunctus praefectus praetorio per Gallias creatus est[752]). quos honores omnes paene continuos gessit, siquidem a tempore praesidatus usque ad praefecturam unam tantum aestatem privatus fuerat[753]).

Praefectura prima deposita multos annos in ruris otio exegit[754]) dialogosque ali-

---

745) Claud. de cons. Theod. 124 *illa per occultum Ligurum se moenibus infert et castos levibus plantis ingressa Penates invenit aetherios signantem* (scil. Theodorum) *pulvere cursus.* cum senatus a. 397 ab Honorio petiisset, ut consulatum quartum Romae iniret, Theodorus legatione Mediolanensium suscepta, ut remaneret, rogavit; quod certe non fecisset, nisi Mediolanium patria eius fuisset. Symmach. 167, 31 *adventus domini et principis nostri denuo postulandus est. Theodorus enim vir inlustris Mediolanensium legatione suscepta eniti dicitur, ut senatus petitionibus provinciale desiderium praeferatur.* quocum convenit, quod August. de vit. beata 4 ad Theodorum scribens Ambrosium episcopum Mediolanensem *sacerdotem nostrum* dicit.

746) Cf. 262 *ingeniis patuit campus certusque merenti stat favor, ornatur propriis industria donis,* i. e. donis, quae non hereditate quaesita sunt. nullum e Theodori maioribus consulem fuisse, dicit Claud. 336 *accipiat patris exemplum tribuatque nepoti filius et coeptis ne desit fascibus heres.*

747) Retract. I 2 *displicet autem illic* (scil. in libro de beata vita), *quod Mallio Theodoro, ad quem librum istum scripsi, quamvis docto et christiano viro, plus tribui, quam deberem.*

748) 16 *talem te protinus anni formavere rudes et dignum vita curuli traxit iter primaeque senes cessere iuventae. — mox undare foro victrix opulentia linguae tutarique reos. ipsa haec amplissima sedes orantem stupuit, bis laudatura regentem. hinc te pars Libyae moderantem iura probavit, quae nunc tota probat.*

749) 26 *populumque clientem publica mansuris testantur vocibus aera. inde tibi Macetum tellus et credita Pellae moenia.* si Theodorus vicarius Macedoniae creatus esset, id quod alii opinati sunt, Claudianus non solum Pellam, sed etiam claras urbes Thessaliae, Epiri, Cretae commemorasset, quae provinciae omnes huic magistratui parebant.

750) 33 *sed non ulterius te praebuit urbibus aula: maluit esse suum. terris edicta daturus, supplicibus responsa venis; oracula regis eloquio crevere tuo nec dignius umquam maiestas meminit sese Romana locutam.* cf. Not. Dign. Or. 19, 8; Oc. 17, 12 *magister epistularum legationes civitatum et consultationes et preces tractat.* Symm. p. 36, 19 *magnis rebus adcommodam et maiestatis scriptis aptatam gloriam, quam magisterio ante quaesisti.* p. 193, 27 *an ego adversum iudicium publicum provocem scriptis epistularum regiarum magistrum? nostrum est pastorales inflare calamos, tuum sacris tibiis carmen incinere.* — Claudiani verba plerique de quaestura interpretantur, cui si haec sola spectanda essent, etiam melius convenirent quam magisterio scrinii. sed si Theodorus paulo ante consularis fuerat, non statim ad honorem inlustrem promoveri potuit, et nullum alioquin exemplum invenio, quod aliquis ex quaestore sacri palatii comes aut sacrarum largitionum aut rerum privatarum factus sit, qui honores etsi non dignitate, aestimatione tamen hominum minores erant.

751) 38 *hinc sacrae mandantur opes orbisque tributa possessi, quidquid fluviis evolvitur auri, quidquid luce procul venas rimata sequaces abdita pallentis fodit sollertia Bessi.* cave, ne haec cum Gothofredo de comite rerum privatarum interpreteris, cuius propria provincia fundi patrimoniales erant, non tributa provincialium et metalla.

752) 50 *Hispana tibi Germanaque Tethys paruit et nostro diducta Britannia mundo.*

753) 58 *una potestatum spatiis interfuit aestas: tam celer adsiduos explevit cursus honores totque gradus fati iuvenilibus intulit annis.* versus 58 et 59 in codicibus ordine inverso leguntur.

754) 138 Iustitia Theodorum adloquitur: *iam satis indultum studiis, Musaeque tot annnos eripuere mihi.* respondet Theodorus 174: *agrestem dudum me diva reverti cogis et infectum longi rubigine ruris ad tua signa vocas. nam quae mihi cura tot annis altera, quam duras sulcis mollire novales* et q. s. —

quot philosophicos composuit[755], usque dum Stilichone summam rerum tenente[756], i. e. post a. 394, iterum ad *culmen honorum* vocatus Italiae praeponeretur, qua in secunda praefectura consul creatus est[757]. usque ad hoc tempus Claudiani panegyrico perducimur, qui eo die recitatus, quo Theodorus fasces sumpsit, ultra consulatum progredi non potuit.

Si in honorum, quos modo enumeravimus, tempora inquisituri a certissimis incipiamus, primus se offert consulatus, quem a. 399 gestum esse, testimoniis innumeris constat. praefectura altera non solum apud Claudianum sed etiam in codice Theodosiano cum illo coniuncta est, nam leges ad Theodorum praefectum datae incipiunt d. 31 Ian. a. 397, desinunt d. 25 Oct. a. 399[758]. priorem praefecturam viri docti a. 395 gestam putaverunt, quia constitutiones duae, quae *XIII kal. Febr.* et *IV kal. Oct. Olybrio et Probino coss.*[759] datae esse traduntur, Theodorum praescriptum habent, sed dies et consules iam per se dubitationem movent. nam diebus diversis lex eadem ad verbum repetitur, ita ut facile pateat, aut subscriptionem alteram utram aut utramque falsam esse. quam suspicionem certam reddit Claudianus, qui, si intervallum praefecturarum non maius sedecim mensibus fuisset, de tam longo Theodori otio, ut paene iudicandi experientiam perdidisset, non loqueretur[754]. ceteroqui tradit, eum non ante, quam honoribus emeritis vitae privatae redditus esset, studiis philosophicis operam navasse, at Augustinus in libello de beata vita scripto a. 383 iam Platonis eum admiratorem dicit[760] inquisitionibusque de natura rerum occupatum[761], et nihilominus Claudiani testimonium ea re confirmat, quod sublimitatem fortunae in Theodoro praedicat[762]. prima igitur praefectura eius annum 386 praecessit certioremque eius terminum lex codicis Theodosiani XI 16, 12 praebet.

Secundum Claudianum Theodorus comes sacrarum largitionum fuit, huic autem legi comes rerum privatarum praescribitur; sed cave ne inscriptionem eius poetam

---

terribiles rursum lituos v e t e r a n u s adibo et d e s u e t a vetus temptabo caerula vector? — nec me, quid valeat naturae fortior usus, praeterit, aut quantum n e g l e c t a e defluit arti.

755) 10. 67. 149. 253. 274. 333; cf. August. de vit. beat. 1. 4; de ordin. I 31. Theodorum forma dialogica usum esse, dicit Claud. 84 *Graiorum obscuras Romanis floribus artes inradias v i c i b u s g r a t i s formare l o q u e n t e s suetus et a l t e r n o verum contexere n o d o.*

756) 161 *quis demens adeo, qui iungere sensus cum Stilichone neget?*

757) 11 *emeritum pridem desudatisque remotum iudiciis eadem rursum complexa potestas evehit et reducem notis inponit habenis. accedunt trabeae: nil iam Theodore relictum, quo virtus animo crescat vel splendor honori; culmen utrumque tenes.* 22 *ipsa haec amplissima sedes orantem stupuit b i s laudatura regentem.* dioeceses, quae ei subditae erant, enumerantur 198 sqq. — Rubenius in dissertatione sua non satis animum advertit, usque ad a. 399 duas tantum praefecturas Claudiano teste a Theodoro gestas esse.

758) D. 31 Ian. a. 397 Cod. Theod. XI 16, 21 + XVI 2, 30. d. 12 Iun. a. 397 Cod. Theod. XI 16, 22. d. 24 Sept. a. 397 Cod. Theod. VII 13, 13. d. 13 Febr. a. 398 Cod. Theod. XII 1, 157 + 158. d. 12 Apr. a. 398 Cod. Theod. XIV 15, 4 + 19, 1. d. 25 Apr. a. 398 Cod. Theod. XIV 3, 20 + XVI 2, 31. d. 24 Mai. a. 398 Cod. Theod. II 1, 11 + Cod. Iust. X 19, 6. d. 21 Dec. a. 398 Cod. Iust. I 24, 1 + Cod. Theod. XV 1, 37. d. 7 Iun. a. 399 Cod. Theod. XI 30, 58. d. 25 Oct. a. 399 Cod. Theod. VI 27, 12.

759) Cod. Theod. XII 1, 140. 148.

760) 4 *lectis autem Platonis paucissimis libris, cuius te esse studiosissimum accepi.*

761) 1 *cum enim in hunc mundum sive deus sive natura sive necessitas sive voluntas nostra sive coniuncta horum aliqua sive simul omnia — res enim multum obscura est, sed tamen a t e i a m i n l u s t r a n d a s u s c e p t a — veluti in quoddam procellosum salum nos quasi temere passimque proiecerit* et q. s.

762) 5 *eloquentia tua territus non sum — quidquid enim amo, quamvis non adsequar, timere non possum —, fortunae vero sublimitatem multo minus, apud te enim vere, quamvis sit magna, secunda est.*

secutus corrigas. agit enim de fundis patrimonialibus, quae privatarum Augusti rerum pars potissima erat. quare de alio fortasse Theodoro cogitari posset, nisi et tempus et pars imperii — nam constitutio d. 18 Mart. a. 380 Treviris data est — nostro omnino convenirent. quibus rationibus adducor, ut laudatorem, qui annis undeviginti post hanc legem datam carmen composuit et Theodoro res privatas administrante in ultimis Orientis partibus egerat, hac in re errasse credam, praesertim cum duae comitivae nomine et re inter se simillimae facile confundi potuerint. quod si verum est, praesidatus, consularitas, magisterium epistularum annis 375—379, praefectura Galliarum a. 381 aut 382 gesta esse debent, siquidem Theodori magistratus ordine paene continuo se excepisse supra iam vidimus; et quia iuvenis omnes iniit, natales eius circa a. 350 collocabimus. v. adn. 753.

Omnibus, quae Claudiani Augustini codicis Theodosiani testimoniis didicisse nobis videmur, repugnat una Symmachi epistula V 15, qua consul designatus (a. 390) a Theodoro petit, ut administrationem deponat et Romam profectus se in munere consulari instruendo adiuvet[763]). nam quia nemo certe praefecturas praetorio et summas aulae comitivas depositurus erat, ut equos curules et feras amphitheatrales conquireret, haec nisi de praesidatu aut alio parvi honoris magistratu interpretari nequeunt, at is, cui haec epistula scripta esse traditur, a. 390 iamdudum ad summa rei publicae culmina pervectus otium fovebat. quae difficultas tolli non potest, nisi sumamus, Symmachum filium, cum patris opera ederet, epistulas ad duos Theodoros missas confudisse. cf. adn. 48.

Is, de quo nunc agimus, filium cognominem habuit[764]), quem d. 22 Dec. a. 396 proconsulem Africae fuisse constat[765]). idem a d. 13 Sept. a. 408 usque ad mensem Ianuarium a. 409 praefectus praetorio Italiae iterum[766]) in multis legibus commemoratur[767]), licet prioris eius praefecturae nulla mentio fiat. cui honorum cursui praesidatus a. 390 gestus optime convenit, quo tempore Theodorum minorem annum fere

763) 128, 10 *cuius* (scil. consulatus) *multiplex apparatus tuam requirit industriam. sed rursus occurrit voto et studiis meis, ne honoris tui tempora contrahantur. quapropter tuae permitto sententiae, ut si votivo officio domus nostrae interesse desideras, administrationis labore solvaris.*

764) Theodoro filio libellus, quem praefectus praetorio de metris composuit, inscriptus est. Keil, Gramm. lat. VI p. 585.

765) Augustin. contra Crescon. III 62 *producitur autem iste conflictus* (qui incepit d. 25 Dec. a. 394), *quantum ex gestis proconsularibus et municipalibus indagare potuimus, usque ad Theodorum proconsulem, hoc est usque ad anni alterius diem undecimum kalendas Ianuarias.* noster igitur Theodorus, postquam praefecturam praetorio Italiae iniit, statim filium proconsulem Africae fecit, neque multo post Lampadium fratrem in praefectura urbana collocavit. v. ad epist. VIII 63 et adn. 138.

766) Iterationis nota titulo eius adscribitur Cod. Theod. XVI 5, 45. 46; Const. Sirm. 9. qua re docemur, praefecturam anni 408 non ad Theodorum patrem referendam esse, utpote qui iam a. 399 eodem munere bis functus fuerit.

767) D. 13 Sept. a. 408 Cod. Theod. XI 28, 4. d. 24 Sept. a. 408 Cod. Theod. IX 42, 20. d. 16 Oct. a. 408 Cod. Iust. IV 2, 16. d. 25 Oct. a. 408 Cod. Theod. IX 42, 21. d. 22 Nov. a. 408 Cod. Theod. VII 21, 4 + IX 40, 20 + 42, 22. d. 24 Nov. a. 408 Cod. Theod. I 16, 14. d. 27 Nov. a. 408 Cod. Theod. XVI 2, 39 + 5, 45 + Const. Sirm. 9. d. 3 Dec. a. 408 Const. Sirm. 16. d. 10 Dec. a. 408 Cod. Theod. V 5, 2 + VII 16, 1 + X 10, 25. d. 13 Dec. a. 408 Cod. Theod. I 27, 2. d. 15 Ian. a. 409 Const. Sirm. 14; cf. Cod. Theod. XVI 5, 46. m. Ian. 409 Cod. Theod. III 10, 1 + Cod. Iust. V 4, 20 (in subscriptione excidit numerus ante *kal. Febr.*). sine die Cod. Iust. IV 63, 3. successit ei Caecilianus (Zosim. V 44) ante d. 21 Ian. a. 409 Cod. Theod. IX 2, 5 + 6 + 3, 7 + 16, 12 + 31, 1 + 36, 2 + 37, 4 + XI 8, 3 + 39, 13 + Cod. Iust. I 55, 8.

vicesimum egisse, ex patris aetate concludi potest. itaque epistula V 15 ad filium scripta est, 5. 6. 10. 11 propter consulatus commemorationem ad patrem pertinent, reliquae utrivis missae esse possunt, sed maiore cum probabilitate ad Theodorum maiorem referuntur.

---

4. 8 prima et secunda epistula, quibus Symmachus cum Theodoro amicitiam iniit; scriptae igitur sunt ante epist. 16, i. e. ante a. 382.

5. 6. 10. 11 Theodorus consul designatus, a. 398 exeunte.

8 v. ad ep. 4.

9 Theodoro orationes de censura non restituenda et contra Polybii filium mittit, quas a. 397 aut 398 editas esse p. VII vidimus.

10. 11 v. ad ep. 5.

12 simul emissam esse cum VIII 23—27, ex comparatione horum locorum agnoscitur: 127, 10 *frustra speravi de peregrinatione solacium, cum omnium locorum maesta facies nullas aegro animo praestet indutias. an quisquam tam duro ingenio natus est, ut multorum curis doloris vacuus intersit? quod si verum esse concedis, me etiam crede inter anxios usum ipsum quodammodo amisisse laetitiae.* et 222, 16 *credo arbitreris, circumsessum me Campaniae amoenitatibus scribendi ad te hactenus neglegentem fuisse. non est ea fortuna horum locorum, ut seriam curam sepeliant voluptates. insolitis omnia necessitatibus strepunt et oneri cessere deliciae. quare negotium pro otio repperi.* haec scripta sunt post Symmachi consulatum a. 391 [768]. cum igitur *seriam curam* iam in urbe perpessus sit [769] similemque tristitiam in toto itinere reperiat, profectionem in Campaniam, quade loquitur, eandem fuisse patet, quam post famem hiemis 395/6 suscepit. v. p. LXII.

15 Ad Theodorum filium scripta, cum Symmachus consul designatus esset, versus finem a. 390.

16 Lampadius Theodori frater adulescentulus advocationis muneri vixdum idoneus est. qui cum iam a. 382 in magistratu aliquo positus commemoretur, hanc epistulam antea datam esse necesse est. v. ad epist. VIII 63.

V 17—33 AD MAGNILLVM.

Magnillus, Symmachi propinquus [770], frater Magni [771] et Romani [772], postquam consularis Liguriae fuit [773], suffragio Flaviani praefecti praetorio, cui Symmachus eum

768) 222, 1 *ubique vitam agimus consularem.*

769) *Frustra speravi de peregrinatione solacium. — ut seriam curam sepeliant voluptates.*

770) 63, 6 *quae me non minus pro Magnillo quam necessitudo commovit.* frater appellatur 31, 17; 48, 32; 81, 16; 268, 23.

771) 31, 17.

772) 48, 32.

773) 81, 18 *etiam tuum amorem, cum Liguriam gubernaret, adtraxit.*

commendaverat (II 20), ante d. 19 Iun. a. 391 vicarius Africae factus est[774], quem magistratum usque ad a. 393 retinuit[775]. honore deposito accusatus est[776], fortasse repetundarum, et quamvis absolutus[777], ad altiores tamen dignitates promotus esse non videtur.

---

20 paulo ante quaestoriam editionem scripta, a. 393. v. p. LVIII.

21. 22. 23 Symmachus in apparatu quaestorio occupatus, a. 393 aut 392 exeunte.

27 Symmachi amicus Numida Romae moratus ad Magnillum revertitur, qui cum in Numidia vel certe in Africa tum egisse videatur, hanc epistulam tempori vicariatus eius, a. 391—393, adscripserim.

33 morbus Symmachi filii, de quo in hac epistula sermo est, in aestatem a. 396 incidit. v. adn. 302.

V 34—37 AD HEPHAESTIONEM.

Omnis Hephaestionis notitia solis Symmachi epistulis nititur, ex quibus discimus, in aliquo officio nobili (inter notarios?) eum militasse[778] et hieme 382/3 in contubernio Flaviani praefecti praetorio Italiae[779], a. 389 in comitatu Mediolanii fuisse[780].

---

34 scripta a. 389 exeunte simul cum 38, ubi vide.

36 scripta hieme a. 382/3 simul cum II 18, ubi vide.

37 de Eusebii archiatri apud Hephaestionem commoratione loquitur, quae cum in ep. 36 quoque commemoretur, utramque eodem fere tempore scriptam puto.

V 38—46 AD NEOTERIVM.

Neoterius familia urbana ortus[781], Carterii propinquus[782], a. 366 in comitatu Valentiniani notarius meruit[783]. annis 380—390 ter praefectus praetorio fuit, primum

774) Cod. Theod. X 17, 3. cf. 81, 16; 130, 1.

775) Symmachus sperat, ut functioni quaestoriae filii sui mense Decembri a. 393 exhibendae (p. LVIII) ex provincia redux intersit, 129, 24.

776) 81, 16 *naevi instar est, ut frater meus Magnillus vicaria potestate per Africam functus testimonio omnium publice privatimque conspicuus variis in ea provincia retardetur obstaculis.*

777) IX 122.

778) 133, 8 *nec tibi, ut aestimo, militiae stipendiis adfluenti amicorum conventus onerosus est.*

779) II 18; V 36.

780) V 34.

781) 136, 19 *venturum te ad communem patriam fama promiserat.*

782) 135, 24 *de qua dominum meum fratrem nostrum Carterium tecum plene arbitror conlocutum.*

783) Amm. XXVI 5, 14 *et ad usque Remos progressus* (scil. Valentinianus) *sollicitusque super Africa, ne repente perrumperetur, Neuterium, postea consulem, tunc notarium, ad eandem tuendam ire disposuit.*

Orientis inter dies 15 Ian. a. 380 et 16 Ian. a. 381[784]), iterum et tertium Italiae inter dies 1 Febr. et 26 Iul. a. 385[785]) atque 2 Mart. et 28 Mai. a. 390[786]). in ultima praefectura simul cum Valentiniano Augusto consul factus, in otium se recepit vixitque ultra a. 399[787]).

---

38 Symmachus ad Neoterii consulatum evocatus diplomate tarde ad se perlato excusatur, m. Decembri a. 389. cf. p. LVIII.

39 Commendatur Neoterio homo, qui sub Maximo notarius fuerat et Valentiniano in imperium restituto dignitatem amisit. scripta est igitur brevi tempore post tyrannum devictum, a. 389 ineunte.

41 scripta est simul cum IX 31, sed de tempore non constat.

43 ad orationem pro Trygetio habitam d. 9 Ian. a. 376 pertinet. v. p. VI.

46 brevi tempore ante quaesturam filii scripta est, a. 393.

V 47–54 AD FELICEM.

Rufius Postumius Felix ex urbe Roma originem duxit[788]). sub Eugenii tyrannide a. 393 locum in aula imperatori proximum obtinuit, siquidem Symmachus ab eo petit, ut epistulam suam Augusto *iucunda atque oportuna insinuet lectione*[789]). nihilominus ab Honorio inter d. 6 Iul. et 14 Sept. a. 395 quaestor sacri palatii in locum Florentini factus est[790]), quem honorem minimum usque ad finem a. 397 retinuit. nam cum Symmachus orationes de censura non restituenda et contra Polybii filium edidit, id quod ante aestatem illius anni factum esse non potest, simul cum Minervio in comitatu erat (v. adn. 13), quem tamen paulo post reliquit, ut praefectus praetorio in

---

784) Orienti eum praefuisse, docet lex Cod. Theod. VII 13, 9 + 18, 3 proposita Antiochiae. in hac praefectura commemoratur d. 15 Ian. a. 380 Cod. Theod. IX 27, 1. d. 2 Febr. a. 380 Cod. Theod. VIII 2, 3. d. 17 Mart. a. 380 Cod. Theod. XII 1, 81 + 82. d. 26 Apr. a. 380 Cod. Theod. VII 13, 9 + 18, 3. d. 17 Iun. a. 380 Cod. Theod. III 11, 1. d. 8 Sept. a. 380 Cod. Theod. VII 22, 11. d. 16 Ian. a. 381 Cod. Theod. VII 18, 5. sine die Cod. Theod. I 6, 10.

785) D. 1 Febr. a. 385 Cod. Theod. VIII 5, 43 (traditur *Richomere et Clearcho conss.*, sed quia omnes ad Neoterium leges anno sequenti datae sunt, scribendum est *post consulatum Richomeris et Clearchi*) d. 25 Febr. a. 385 Cod. Theod. IX 38, 8. d. 14 Apr. a. 385 Cod. Theod. XI 16, 16. d. 30 Apr. a. 385 Cod. Theod. II 1, 6. d. 4 Mai. a. 385 Cod. Theod. XI 22, 2. d. 28 Mai. a. 385 Cod. Theod. XII 1, 110. d. 12 Iun. a. 385 Cod. Theod. VIII 4, 15. d. 10 Iul. a. 385 Cod. Theod. VII 2, 2. d. 26 Iul. a. 385 Cod. Theod. II 26, 4. locum Mediolanium maior pars constitutionum subscriptum habet.

786) Cod. Theod. X 18, 3; VI 29, 7. Italiae praefuisse videtur, quia consulatum Mediolanii iniit. v. p. LVIII.

787) Ad Theodori consulatum evocatus est 163, 18.

788) 138, 32 *Ampelium — parvas aedes, quas pretioso auxit ornatu, sub clivo Salutis emisse*, *u t c i v i s*, *ut collega reminisceris.* de nomine eius v. ad epist. VII 81—92.

789) 137, 21; cf. V 53.

790) 138, 29 *quaeso te, cogites, quid de augusto adyto, cuius loqueris oracula, deceat impetrari. — rescriptorum omnium fama te respicit.* hunc magistratum eum iam ante initium anni 396 accepisse, docet V 47. de Florentini quaestura v. p. CXLII.

Gallias mitteretur; qua in administratione commemoratur d. 29 Mart. a. 398[791]. idemne sit cum eo Felice, qui d. 6 Mart. a. 412 aut praefectus urbi aut praefectus praetorio Italiae erat[792], neque negari neque affirmari potest.

---

47 Post Eugenium devictum a Flaviano minore salarium, quod pater eius praefectus praetorio a tyranno acceperat, repetitum est, quod ut genero remitteretur, intervenit Symmachus a. 395 ineunte apud Florentinum, qui tum quaestor erat, fratremque eius Protadium[793]. mense Ianuario aut Februario a. 396 Flaviano suadet, ut solutionem trahat[794]; in hac autem epistula scribit: *nam illud etiam, quod te praesule processit ad commodum proximorum meorum, quamvis iustitiae datum sit, tibi tamen refertur acceptum.* quae cum ad successorem Florentini scripta sint, magna cum probabilitate ad eandem rem referuntur, de qua illum adierat. itaque hae litterae mense Ianuario a. 396 posteriores sunt, sed quia Symmachus in iis de fame conqueritur[795], quam vere eiusdem anni lenitam esse constat (v. adn. 301), mensi aut Februario aut Martio adscribendae erunt.

49 petit a Felice, ut litteras, quibus Symmachus pro beneficio aliquo gratias egit, imperatori recitet. quod si eo tempore accepisset, quo ille in Honorii aula munere fungebatur (a. 395—397), certe in tanta epistularum copia, quae ex ultimis Symmachi annis servatae sunt, crebrior eius mentio fieret. hoc igitur beneficium ea dona fuisse credo, quibus Eugenius Symmachi filii quaesturam instruxit. v. adn. 243.

52 aestate a. 397 scripta est paulo ante VI 6, ubi vide.

53 Helpidius, qui ad consulatum aliquem evocatus iter Mediolanium versus ingreditur, Felici commendatur. illum ad Flaviani auspicia consularia (a. 394) profectum esse[796] eodemque tempore Felicem in aula Eugenii positum fuisse constat. v. ad epist. 49. itaque has litteras mensi Decembri a. 393 adscripserim.

54. 66 bonorum proscriptorum administratio ad provincias comitum sacrarum largitionum et rerum privatarum pertinebat, precibus, quae principi ipsi offerebantur, quaestor respondere solebat. itaque causa, de qua hae epistulae loquuntur, tres illos magistratus spectabat; siquidem res iudicata, quae de bonis proscriptis acta erat, supplicatione denuo suscitabatur. scribit autem Symmachus ad Felicem quaestorem et ad Paternum comitem sacrarum largitionum; ad Sperchium se scripturum fuisse dicit, si iam ante in familiaritatem eius venisset (139, 20; 143, 19). hunc igitur tum comitem rerum privatarum fuisse patet, praesertim cum vir inlustris appelletur. suc-

---

791) Cod. Theod. VI 2, 16 cum adn. Gothofredi. Galliis eum praefuisse, docet haec lex, utpote quae Hispanias ei subditas commemoret, et Symm. p. 119, 27, ubi iudicii eius de senatore Hispano mentio fit.

792) Cod. Theod. XVI 5, 53 cum adn. Gothofredi.

793) IV 19. 51; cf. p. LXVI.

794) 156, 27 *in negotio autem sanctae unanimitatis vestrae, quod praeceptio iterata commovit, consilio trahendae solutionis utendum est et pars, quae ad germanum tuum pertinet, subicienda auctioni.* de tempore huius epistulae v. adn. 297.

795) *Simul obstrepunt curae, quas officiis familiaribus tenuis patriae victus opponit. ero apud te posthac loquacior, cum refoverit studium meum rei frumentariae instaurata securitas.*

796) II 85.

cessit in eo honore Apollodoro inter d. 10 Aug. a. 396[797]) et 17 Mai. a. 397[798]) locumque dedit Minervio inter d. 17 Iun.[799]) et 12 Nov. a. 397[800]); quare hae epistulae aut ultimis a. 396 aut primis a. 397 mensibus adsignandae sunt.

V 55—57 AD SALLVSTIVM.

Sallustium Flavii Sallustii consulis a. 363 filium fuisse, cum nomen temporisque ratio prodit, tum quod magnos equorum greges possedit[801]); quos in Hispania optimos et copiosissimos tum fuisse, satis notum est, in ea autem dioecesi pater vicariatum gessit[802]), qua occasione oblata facile praedia gregesque comparare potuit. et filio eius hominis, qui Iuliani doctissimi imperatoris amicus simulque cum eo consul fuerat, cura auctorum veterum emendandorum optime convenit, cuius testem codicem Apuleii Laurentianum habemus[803]). tanto autem ardore studia liberalia dilexit, ut a. 395 apud rhetorem controversias declamaverit, postquam iamdudum summum honorum culmen adeptus erat. nam Symmacho autumno a. 385 in praefectura urbana successisse videtur, quem honorem d. 11 Iun. a. 386 ab eo gestum[804]), ante d. 6 Iul. eiusdem anni depositum esse constat[805]). a. 395 Romae erat, a. 397 Constantinopoli[803]), a. 401 in Hispaniis[806]). a. 398 exeunte filius eius minor Ostiae nuptias celebravit[807]), fortasse idem Sallustius aut frater eius, qui a. 424 in aula Theodosii minoris quaestor fuit[808]).

---

797) Cod. Theod. XI 36, 32.

798) Cod. Theod. X 1, 14 traditur *XVI kal. Ian.*, sed quia illo die Minervius iamdudum Sperchio successerat, scribendum est *Iun.*

799) Cod. Theod. VII 13, 12.

800) Cod. Theod. VII 13, 14.

801) 140, 4 *quadrigis quattuor gratuitis auxisti numerum conparatum.*

802) C. I. L. VI 1729 Romae in foro Traiano. *Fl(avio) Sallustio v(iro) c(larissimo), cons(uli) ordinario* (a. 363), *praef(ecto) praet(orio)* (a. 361—363), *comiti consistorii, vicario urbi Romae, vicario Hispaniarum, vicario quinq(ue) provinciarum, pleno aequitatis ac fidei, ob virtutis meritorumq(ue) gloriam missis legat(is) ius(sione) sac(ra) Hispaniae dicaverunt. dedicata V kal. Iun. divo Ioviano Aug(usto) et Varronian[o] coss.* (a. 364).

803) Inscriptio eius, quam paene omnes metamorphoseon libri praeferunt, plenissima legitur in calce libri noni: *ego Sallustius legi et emendavi Romae felix Olybrio et Probino v. c. conss.* (a. 395) *in foro Martis controversiam declamans oratori Endelechio. rursus Constantinopoli recognovi Caesario et Attico conss.* (a. 397). F. Eyssenhardt, *Apuleii metamorphoseon libri XI Berolini MDCCCLXVIIII.* cf. O. Iahn, *Berichte der königl. sächs. Gesellsch. der Wissensch. III p. 331.*

804) Cod. Theod. XIV 1, 2 + 3, 18. vir inlustris dicitur ap. Symm. 163, 8. data est ad eum constitutio codicis Vaticani de ornanda et amplificanda basilica sancti Pauli (Baron. ann. eccl. IV p. 568), quod opus iam ante Symmachi praefecturam inchoatum est. v. p. 122, 28; 299, 23; 146, 19.

805) Hoc die successor eius Pinianus praescribitur legi Cod. Theod. VI 35, 13.

806) V 56; cf. adn. 330.

807) 163, 7 *ipsi haec de nuptiis Ostiensibus, ad quas nos viri inlustris Sallustii filius iunior evocavit, contulimus in paginam.*

808) Cod. Theod. I 8, 2.

55 Sallustio Ammonius censualis commendatur; qui cum in officio urbano militans dispositioni praefecti urbi subiectus fuerit[809]), epistulam ad hunc Sallustii magistratum, i. e. aut ad ultimos anni 385 menses aut ad primos a. 386, retulerim.

56 munere praetorio Symmachi filii edito dona sollemnia ad Sallustium mittuntur, a. 401. v. p. LXXII.

57 cum Patruinus vir spectabilis appelletur, qui a. 401 vir inlustris factus est (v. ad ep. VII 102—128), haec epistula ante illum annum scripta esse debet.

V 58—66 AD PATERNVM.

Aemilius Florus Paternus[810]) religioni christianae addictus erat[811]). a. 393 ineunte Africam proconsul rexit provinciamque Flacciano tradidit inter d. 16 Mart.[812]) et 7 Oct.[813]) eiusdem anni. in aula Honorii eo tempore sacras largitiones administrabat[814]), quo Felix quaestor, Sperchius comes rerum privatarum erat, id est a. 396 exeunte aut 397 ineunte. v. ad epist. V 54. successisse igitur videtur Hadriano ante d. 5 Iul. a. 397[815]), locum dedisse Minervio ante d. 24 Mai. a. 398. v. p. CXLII.

---

58 Symmachus de gravi valetudine, quam paulo ante perpessus sit, conqueritur, quod autumnum a. 397 indicare videtur. v. p. LXI.

59 Paternus iudex provincialis, Symmachus in apparatu quaestorio occupatus, a. 393. v. p. LIX.

60 Paternus in magno aliquo honore positus. ultimum, quode traditur, a. 398 ineunte deposuisse videtur.

62. 63. 65 Paternus comes sacrarum largitionum, a. 396—398.

66 simul scripta cum V 54, ubi vide.

---

809) Not. Dign. Occ. IV 31.

810) Nomen eius integrum praebet C. I. L. VIII 1412, qua de inscriptione mox dicturus sum.

811) Cum filio neptem ex filia collocare vellet, Ambrosium episcopum prius consuluit, qui in epistula ad Paternum scripta I 60 huiusmodi matrimonium dissuasit.

812) Sine dignitate praescribitur legi Cod. Theod. X 19, 14; iudicem provincialem eum fuisse, cum Symmachus filii quaesturam instrueret (a. 393), discimus p. 141, 2; proconsulatum Africanum ei tribuit titulus Thignicanus C. I. L. VIII 1412, qui de aquaeductu loquitur reparato [*proconsulatibus Ae*]*mili Flori Paterni v*(*iri*) *c*(*larissimi*) *et inlustris et Eri Fani Geminiani v*(*iri*) *c*(*larissimi*). quod autem Paternus vir inlustris dicitur, ostendit inscriptionem aliquot annos post proconsulatum eius lapidi incisam esse, cum iam ad altiores dignitatum gradus processerat. opus igitur aquaeductus non uno impetu ad finem pervenit, sed turbis Gildonicis intervenientibus sub Paterni successoribus iacebat et Geminiano demum proconsule circa a. 399 absolutum est. cf. p. CLX.

813) Cod. Theod. I 12, 4.

814) V 62. 63. 65. cf. Ambros. ep. I 60, 8 *imperatorum praecepta, a quibus amplissimum accepisti honorem.*

815) Hadrianus comes sacrarum largitionum commemoratur d. 6 Aug. a. 395 Cod. Theod. V 13, 35, sed magistratum illo die vixdum inierat, nam decessor eius Eusebius praescribitur legi datae d. 21 Iun. a. 395 Cod. Theod. XV 1, 32. itaque ante a. 396 honorem non deposuisse videtur, die autem 5 Iul. a. 397 iam magister officiorum erat. Cod. Theod. VI 26, 11.

V 67—71 AD OLYBRIVM ET PROBINVM.

De Aniciorum Hermogeniani Olybrii et Probini vitis egimus, ubi stemma eorum propositum et illustratum est p. XCI et CIV.

Cum Symmachi epistulae de fratribus ut de adulescentibus venatui et litterarum studiis deditis loquantur, omnes post consulatum eorum (a. 395), quem pueri inierant[816]), scriptae esse debent. certiora autem temporis indicia praebent 67. 68. 69, quarum ultima emissa est, cum orator ex morbo periculoso emersus profectionem in litus Formianum pararet, aestate a. 397, priores postquam Formias pervenit. v. p. LXI. nam quod Olybrius et Probinus, quos tum in iisdem regionibus versatos esse constat (144, 22), feras venatu captas ad eum mittebant, Symmachum in vicinia eorum fuisse docet, et valetudo eius fracta, cui *nondum conveniebat uti ferinis visceribus* (143, 34), annum eundem indicat.

V 72—77 AD LICINIVM ET LIMENIVM.

Viri, qui a Symmacho filio hoc loco coniuncti et inter se confusi sunt, uterque summos honores gesserant, sed diversis temporibus. Licinii prima mentio fit in epistula scripta ad Flavianum maiorem (II 65), qua post administrationem aliquam depositam consobrino a Symmacho commendatur. hae litterae ita conceptae sunt, ut Flavianum dignitate amplissima tum praeditum fuisse perspiciatur; laudatur enim in eo, quod *iudicium eius non serum atque difficile sit ad colligenda ingenia et explorandas voluntates bonorum*, id quod indicare videtur, summam magistratuum eligendorum potestatem penes eum fuisse. praefecturam igitur praetorio tum gerebat et priorem quidem (a. 383), nam antequam alteram iniret, Licinius ipse iam ad honores inlustres processerat. itaque circa a. 382 aut provinciam aliquam aut praefecturam annonae aliudve munus eius fere dignitatis gessit. paulo post d. 14 Sept. a. 385 haec lex Cod. Iust. XI 60, 1 ad eum data est: *Imppp. Valentinianus Valens et Gratianus ad Licinium pp. Tiberianus ad possibilitatem singulorum quorumque locorum intuens statuit certas possessiones, quae ad limitem frumenta conveherent. quocirca generali lege sancimus, Tiberiani dispositionem oportere servari* et q. s. *d. XVIII k. Oct. Aquileiae Arcadio A. et Bautone conss.* Tiberiani commemoratio, qui a. 326—327 comes per Africam fuerat[817]), monstrat, quemnam limitem haec constitutio spectet: is igitur, ad quem missa est, aut praefectus praetorio Italiae Africae Illyrici erat aut iudex aliquis Africanus. illam autem praefecturam Licinius gessisse non potest, quia alii duo, Neoterius et Principius, in eo tum magistratu erant. cum igitur inscriptio legis corrupta sit[818]), de vero Licinii honore quaerendum est. inter rectores provinciarum infimi

816) Hieron. ep. 130, 3 de Olybrio loquens: *consul quidem in pueritia*, quod cum Probinus fratre minor esset (v. p. CI), ad eum quoque referendum est. cf. Claud. in cons. Olybr. et Prob. 62.

817) Gothofredus in prosopogr. cod. Theod.

818) Licinium etiam a. 387 nondum ad praefecturae culmen evectum esse, docet 146, 29 *ergo amore*

generis, consulares et praesides, vel ea de causa numerari non potest, quia lex generalis totius limitis annonas spectans iudici, qui parvae tantum eius parti praefuerit, parum convenit; neque de proconsule cogitare licet, cuius provincia limitem ne contingebat quidem, praesertim cum die quarto post hanc constitutionem datam Messianus proconsul Africae legi Cod. Theod. X 1, 13 praescribatur. nullus igitur alius magistratus relinquitur, quam vicaria per Africam praefectura, quae reliquis quoque Licinii honoribus temporis et dignitatis ordine apte inseritur. anno enim 387 ineunte clarum in aula honorem gerebat, quem comitivam sacrarum largitionum fuisse putaverim. nam Symmachus a Valentiniani Augusti festis consularibus (a. 387) Romam reversus (p. CXXXIV), de inquisitione pontis atque basilicae ad Eusignium praefectum praetorio et Licinium scribit[819]), quae res, cum de sumptibus publicis quaestio esset, praeter summum imperii iudicem inprimis eum magistratum spectabat, cui aerarii cura incumberet.

Limenius inter d. 23 Dec. a. 399[820]) et 27 Mart. a. 400 comes sacrarum largitionum factus est[821]), successoremque accepit inter d. 17 et 26 Febr. a. 401[822]). praefectus praetorio Galliarum, quo tempore Constantinus a. 408 imperium invasit, ad Honorium confugit, neque multo post seditione militum Ticini interfectus est[823]).

---

74 Symmachus simul cum Limenio fuerat, antequam itinere dierum octo emenso Romam reverteretur. haec aptissime ad festa consularia Stilichonis kalendis Ianuariis a. 400 Mediolanii celebrata referuntur, quibus Symmachus interfuit (v. p. LXII). eodem enim tempore Limenium in comitatu fuisse, magistratus tunc ab eo acceptus docet.

75 Limenius iudex fori alicuius advocatorum corpore instructi. haec neque ad comitivam sacrarum largitionum referri possunt, sub qua advocatos militasse nusquam traditur neque veri simile est, neque ad praefecturam praetorio, utpote quae post Symmachi mortem gesta sit. itaque de administratione aliqua provinciali ante comitivam (a. 400) deposita cogitaverim.

76 scripta a. 387 ineunte simul cum IV 70, ubi vide.

V 78—98 AD HELPIDIVM.

Helpidii duo in Symmachi scriptis discernuntur, quorum alter a. 400 in prima adulescentia erat, utpote qui praeceptore etiam tum uteretur[824]), alter iam a. 393 ad

---

rei publicae, cuius utilitates inter praecipua et prima conplecteris, clarissimo et inlustri viro praefecto dignare adstruere et q. s.

819) IV 70; V 76.

820) Cod. Theod. VI 30, 17.

821) Cod. Iust. I 40, 10.

822) Cod. Theod. I 10, 7. traditur *III kal. Mart.*, sed quia Patruinus Limenio iam ante diem 26 Febr. successit, scribendum est *XIII kal. Mart.* v. ad epist. VII 102—128.

823) Zosim. V 32.

824) 146, 2.

Flaviani consulatum evocatus est[825]. ad hunc, qui ab oratore nostro frater appellari solet[826], epistulae quibusde agimus missae sunt. a. 396 iudex erat[827], sed cuinam provinciae praefuerit, non traditur. certiora ex epistula V 94 accipimus, quae his verbis incipit: *Romam regressus post legationis officium sumpsi litteras tuas, quibus patriae communi largas rei annonariae copias polliceris.* de praefectura annonae aut urbis cogitari hoc loco nequit; utraque enim in urbe ipsa sedem habebat neque igitur litteris ei opus erat, ut hominem Romae positum de re annonaria certiorem faceret. ergo Helpidius tum proconsul Africae erat, cui potissimum cura frumenti in urbem mittendi incumbebat, siquidem nulla Symmachi epistula superest, quae hac de re ad vicarium data sit. tempus magistratus eo definitur, quod series proconsulum ab anno 393 usque ad a. 401 integra est neque ullum Helpidio locum relinquit. nominantur enim hi:

Aemilius Florus Paternus d. 16 Mart. a. 393, v. p. CLVII.
Flaccianus d. 7 Oct. a. 393, Cod. Theod. I 12, 4; August. de civ. dei XVIII 23, 1; cf. de Rossi, *Annali dell' Instit. XXI p. 515.*
Marcianus a. 394, v. ad ep. III 33.
Herodes d. 2 Mart. a. 395, Augustin. contra Crescon. III 62.
Ennoius d. 16 Mai. a. 395, Cod. Theod. XI 30, 53 + XII 1, 141—145.
d. 26 Dec. a. 395, Cod. Theod. XI 1, 24 + XII 1, 149 + XIII 5, 25.
Theodorus d. 22 Dec. a. 396, v. adn. 765.
Anicius Probinus d. 17 Mart. a. 397, Cod. Theod. XII 5, 3.
Seranus a. 397/8, Augustin. contra Crescon. IV 58[828].
Victorius d. 13 Mart. a. 398, Cod. Theod. IX 39, 3.
d. 21 Mai. a. 398, Cod. Theod. I 12, 6.
Erius Fanius Geminianus a. 398/9, v. adn. 812 et ad ep. IX 15.
Apollodorus d. 20 Aug. a. 399, Cod. Theod. XVI 10, 17 + 18 + 11, 1.
d. 20 Nov. a. 399, Cod. Theod. X 1, 16.
d. 14 Mart. a. 400, Cod. Theod. XI 8, 2.
Gabinius Barbarus Pompeianus, C. I. L. VIII 969. cf. X 1199.
d. 8 Iun. a. 400, Cod. Theod. VII 8, 7.
d. 15 Iun. a. 400, Cod. Theod. XIII 5, 30.
d. 31 Dec. a. 400, Cod. Theod. I 12, 8 + VIII 10, 3 + IX 26, 2 + XI 1, 28 + 30, 60 + XII 1, 166 + 6, 27 + XIII 1, 18.
d. 13 Febr. a. 401, Cod. Theod. XI 17, 2.
d. 26 Febr. a. 401, Cod. Theod. XII 6, 26.
d. 28 Mart. a. 401, Cod. Theod. XI 5, 1. cf. XVI 6, 32.

Helpidius igitur aut ante a. 393 aut post mensem Martium a. 401 munere functus

---

825) 67, 30; 138, 17.
826) ll. ll. et 148, 9; 151, 14.
827) 151, 6 *grave est enim sub auribus iudicis Baiarum adpetentiam confiteri.*
828) Eundem Seranum August. contr. litt. Petill. II 184 memoriae lapsu vicarium dicit, nam ne eo loco, quem in contextu laudavi, scriptorem errasse credamus, vetant verba edicti ab eo relati, quod incipit: *Seranus proconsul dixit.*

est, quae dubitatio ipsis Symmachi verbis supra propositis tollitur; legationem enim, quam commemorat, a. 402 incipiente suscepit (v. p. LXIII). accedit, quod omnes ad Helpidium epistulae ultimis oratoris annis scriptae sunt.

---

78 *occupato tibi auditione causarum verebar obstrepere*. Helpidius igitur iudex erat. cum praeterea Symmachus de ruris otio, quod usque in hiemem extenderat, loquatur, hanc epistulam a. 396 adsigno, quo mense Novembri in Campania erat. v. p. LXII.

79 Helpidius in magistratu aliquo positus, qui praefecto praetorio subiectus erat. ante a. 401, quo proconsulatum accepit.

82. 83 familiares Symmachi ad equos curules comparandos in Hispanias missi, a. 399. v. adn. 330.

85. 86 propter summam sententiarum et verborum similitudinem[829]) simul cum IV 34 anno 395 exeunte scriptae esse videntur.

87. 91 Helpidius iudex provinciae, a. 396 aut 401—402?

92 Helpidius ad Symmachi filium scripsit; qui cum a. 384 natus sit, haec epistula ultimis oratoris temporibus adscribi debet. v. p. L.

93 Symmachus Formiis versatur Puteolos et Baias mox petiturus, aestate a. 396. v. p. LXII.

94. 95. 96 Symmachi legatio commemoratur initio a. 402 suscepta.

97. 98 Formiis post mortem Flaviani autumno a. 394 scriptae. v. p. LX.

VI AD NICOMACHOS FILIOS.

Nicomachi libro sexto ideo numero plurali praescribuntur, quia litterae eo comprehensae partim ad Nicomachum Flavianum, partim ad uxorem eius, Symmachi filiam, maiore ex parte ad utrumque missae sunt. nulla autem in hoc libro epistula reperitur, quae cum aliqua probabilitate ad Flaviani fratrem minorem referri possit.

Quae de Nicomachorum fatis indagari possunt, paene omnia de Rossi in disquisitione, quam de Flaviani maioris titulo honorario instituit, sagacissime enucleavit; pauca, quae deerant, in vitis Symmachi consocerique eius ipsi addidimus. ne igitur repetitione taedium moveamus, ea tantum persequemur, quae ad tempora litterarum definienda pertinebunt.

Inter libri sexti epistulas una tantum (72) reperitur, quam ante a. 394 scriptam esse necesse sit; continuum ergo litterarum commercium inter Symmachum Flavianumque incepisse non videtur, antequam affinitatem iungerent (v. p. LII). qua re perspecta ad generum epistulae aut omnes reliquae aut paene omnes brevi spatio annorum novem, quod filiae nuptiis Symmachique morti interiacet (a. 394—402), includuntur, cui ea praeterea tempora eximenda sunt, quibus socer generque una fuerunt.

---

829) Cf. 110, 29 = 149, 20 *quae apud te incuriosius loquor*.

cum igitur locos, in quibus Symmachus illis annis moratus sit, iam supra p. LXVI composuerim, eadem inquisitio nunc de Flaviano instituenda est.

Autumno a. 394, quo tempore nuntius de morte Flaviani maioris allatus est, Nicomachi simul cum Symmacho Formiis versabantur; Romam reversum paulo post secuti sunt, ita ut breve tantum tempus litteris invicem mittendis relinqueretur. autumno igitur aut hiemi a. 394 non nisi duae epistulae adsignari possunt: 20 *in eo autem, quod vos discessus noster excruciat, habitum meae mentis agnosco; sed adhuc desideriis mutuis praestat suadere patientiam quam paenitendum aliquid per inbecillitatem adfectionis ordiri. mox cum germanus tuus de proximo, ut ais, speratus adfuerit, et felicem vobis et necessarium reditum dividendae inter vos communionis causa praestabit.* initio a. 396 hereditas patris iam inter Flavianum fratremque eius divisa erat[830]. de Symmachi itinere Formiano v. p. LX.

1 postquam in urbe angustiae copiis successerunt, laus providentiae Flaviani refota est et ad conciliationem famae eius publicum testimonium rediit. Symmachi igitur gener, cum prior frumenti abundantia providentiae eius accepta ferretur, paulo ante praefectus urbi fuerat, magistratumque cum aliquo famae detrimento deposuerat, scilicet quia eum a tyranno acceperat et Theodosio in imperium restituto honor irritus factus erat. quando praeterea memoriae Flaviani maioris restitutae mentio fit, hanc epistulam tempori, quod pugnam ad fluvium Frigidum proxime sequebatur, i. e. hiemi a. 394/5 adscripsi.

Curis familiae herciscundae maiorem anni 395 partem in urbe retenti, Nicomachi autumno demum in rus Campanum secesserunt, ubi totam hiemem manserunt[831]. itaque primae litterae, quas Symmachus hoc anno ad eos scripsit, in suburbano illo datae sunt, in quo circa mensem Octobrem versatus est (p. LXIV); sequuntur duodecim ex urbe missae, quae a mense Novembri a. 395 usque ad Martium aut Aprilem a. 396 procedunt.

22 famis in urbe grassantis legationisque ad imperatorem mittendae, ut auxilium eius imploret, mentio fit, quibus de rebus v. adn. 294. epistula in suburbano scripta est[832].

2 in litteris praecedentibus (22) de lite privata sermo erat, *quam sub adfinium nomine — Baiani litoris persultator animavit* (159, 15); haec autem epistula de *successionis ambiguo* a Marciana Flaviani sorore commoto loquitur. cum Nicomachorum soror germana nusquam commemoretur et affines quoque fratrum sororumque vocabulis a Symmacho appellari soleant, hanc litem eandem cum superiore puto; quod si verum est, hae quoque litterae in ultimos anni 395 menses cadunt.

4. 55. — 4 Symmachus nuntium de aegritudine filiae graviore accepit, et quia doloribus manus dexterae impeditus ipse scribere non potest, has litteras servo dictat. 55 *heri per hominem meum scripsi metu percitus, postquam de valetudine filiae meae*

---

830) 156, 30 *sed scire desidero, quae potissimum praedia ad ius sancti fratris tui pro parte pertineant, ne per ignorantiam iuris tui corpora apparitionis error adtrectet.*

831) 158, 13; 159, 6.

832) 159, 25 *hinc orta certatio* (in senatu) *usque ad nefarias pugnas me absente processit. — sed dirimendas partium quaestiones meo dicuntur detulisse iudicio.*

amara cognitu nuntiastis. haec ad 4 referenda esse, ex eo agnoscitur, quod Symmachus non manu propria sed per hominem suum se scripsisse dicat. annus autem epistulae utriusque his verbis definitur: *rerum vero praesentium nullum vobis indicium facere decreveram, ne in aures vestras redirent, quae probabili discessione vitastis. sed quia civicus amor in negotia urbana curam vestram reduxit, quaedam conlata in titulos breviter percucurri.* fuerunt quippe eo tempore, in quod Symmachi epistulae ad generum paene omnes incidunt, calamitates urbis graviores duae, fames hiemis a. 395/6 et ea, quae bellum Gildonicum comitata est, hieme a. 397/8. posterior autem non a Nicomachis *probabili discessione* vitata est, quia iam vere a. 397, quo tempore ne metus quidem inopiae concipi potuit, Romam reliquerant. cum a. 395 ultimis demum autumni diebus in Campaniam profecti sunt. accedit, quod Symmachus mense Decembri a. 395 aut Ianuario anni sequentis de filia morbum paulo ante perpessa loquitur[833]).

65 tanta rerum verborumque similitudine cum 55 coniuncta est, ut brevi tempore post eam scripta esse debeat.

12. 14. 15. 18. 21. 26 omnes de fame hiemis a. 395/6 loquuntur. 15 mense Decembri a. 395 aut Ianuario a. 396 scripta est, 12 Ianuario a. 396, 26 paulo post 12, 14 mense Martio aut Aprili a. 396. v. adn. 271 et 297.

41 de Comazonte in Campaniam profecto, cuius iam epist. 12 mentionem fecerat, sermo est. Symmachus ipse adventum suum pollicetur.

45 et re et verbis tam arte cum praecedenti cohaeret[834]), ut utramque simul scriptam esse appareat. data est autem altera 41 ad Flavianum, altera 45 ad uxorem eius, Symmachi filiam.

Vere iter ingressus Symmachus Formiis Nicomachos invenit et reliquam anni 396 partem una cum iis consumpsit[835]). nam reditum quoque eius m. Novembri comitati esse videntur et otium ruris Praenestini vere a. 397 cum eo participati sunt[836]). paulo post Symmachus Tibur secessit (81), unde cum ad filiae diem natalem reverti vellet, imbribus impeditus est (80). itaque ipse Romam, filia generque in Campaniam[837]) profecti sunt, qua ex discessione maxima ex omnibus, quae supersunt, epistularum series initium cepit.

70 paulo post reditum scripta est; 173, 23 *post Tiburtem quippe secessionem Romae otia lenta producimus.*

---

833) 157, 23 *ceterum filiam meam vexari itinere — non oportet, quoniam post incommodum grave valetudo eius otio et quiete refovenda est.*

834) 165, 3 *male est animo, postquam filiam meam conperi consueto dolore vexari.* 166, 6 *postquam te iactatam conperi dolore consueto, omnis reliquarum sollicitudinum mearum sensus evanuit.* quae sollicitudines illae fuerint, scilicet filii febris Symmachique ipsius gravedo capitis, in epistula priore exponitur.

835) 221, 20 *principium voluptatum de Formiano sinu nascitur. — adfuerunt pignora mea, quorum cupiens nostra urbe processeram. — illorum dehinc arbitratu legi oram, quae Formias et Cumanum litus interiacet. nunc mutuis invitationibus aut in Baulos aut in Nicomachi Gaurana migramus.*

836) 186, 12 *animum meum Campani litoris commemoratione sollicitas; sed nobis quoque in Praenestino rure degentibus non minus suppetit voluptatum. — adieceras ad inritamentum profectionis nostrae, filium meum Flavianum brevi tecum futurum. huius ego praesentia iam diu defruor.*

837) adn. 836 et 154, 18 *haud scio, an morantibus vobis aliqua invitatio nos potius in Campaniam possit educere.*

6. 8. 52. 53. 56. 59. 63. — 52 senatus adventum principis petierat, sed cum Mediolanenses resisterent imperatoremque apud se retinere vellent, legatione iterata preces repetendae erant. praefectus urbi Symmacho amicus negotium dedit, ut Flavianus inter legatos eligeretur, litterasque ad eum missurus erat, quibus ad senatum idibus Iuniis ea de re habendum evocaretur. 63. 53 de eadem legatione agitur. Symmachus generum ad reditum accelerandum hortatur. utraque epistula per Maximum in Campaniam perlata est. 56 Flavianus excusationis causas quaerit, quod socer non omnino improbare videtur, sed nihilominus alteram praefecti epistulam suae adiungit. 59 Nicomachus litteras, quibus causas excusationis exposuerat, praefecto urbi reddendas Symmacho commisit. 8 lite aliqua Flaviani finita vicarius urbis acta negotii editurus est, quae in manus generi iam venisse, in epistula 6 praesumitur. eadem de reditu eius a Symmacho frustra sperato agit, quod magna cum probabilitate ad praefecti evocationem illam a Nicomacho recusatam referri potest, praesertim cum *piam causam morarum* allegasse dicatur. inter excusationes enim, quas 59 protulit, primum locum obtinet uxoris conturbata valetudo, quae spoliari solacio suo non possit, et filiae Symmachi aegrae in epistula 8 quoque, quam cum 6 arte cohaerere vidimus, mentio fit. — tempus harum epistularum ea re certis terminis circumscribitur, quod orator 6 dicit, *misisse se necessarias litteras, quibus amici de tutoris fraudibus instruantur.* eiusmodi enim litterae ad Felicem quaestorem sacri palatii datae (V 52) adhuc supersunt, qui magistratu ab aestate anni 395 usque ad ultimos menses anni 397 aut primos a. 398 functus est (v. p. CLIV). et quoniam bello Gildonico adventus Honorii expectatus est, ut consulatum quartum in urbe iniret[838], petitionem illam senatus, quade Symmachus loquitur, anno 397 adscribemus. scriptae autem sunt omnes epistulae, quas h. l. composuimus, partim paulo ante, partim paulo post idus Iunias. v. 168, 1 *hortor igitur, ut scripto eius evocatus digneris adcurrere ante senatum, qui idibus Iuniis erit.*

16. 19. 23. 28. 73. 75. 76. 77, quibus adiungendae sunt VII 73. 74 ad omnes Symmachi propinquos in Campania una morantes datae (v. adn. 194), morbum oratoris spectant iterque Formianum, quod mense Iulio a. 397 suscepit. v. p. LXI et LXVIII. — 73 Symmachus renum doloribus laborat, quod ne rumore exaggeratum ad Nicomachos perveniat, ipse valetudinis indicium facit. 28. 16 intestinorum dolores usque ad vitae periculum perpessus est, quorum fama, id quod Symmachus (73) providerat, ad generum perlata est. Nicomachorum adventus expectatur, qua de re 28 scribit: *praecipue autem de vobis impetratum volo, ne inprovida sollicitudine recurratis,* 16 autem: *interea de ordinando reditu facite noverim, quid consilii ceperitis. fateor enim molliore me esse adfectione post discrimen salutis nec ulterius posse suadere, ut desiderio meo vestrum otium praeferatis*, id quod re vera verbis supra propositis suaserat. itaque haec epistula paulo post 28 scripta est. 19 *adhuc invalidus sed iam convalescendi securus* scribit; expectatio reditus Nicomachorum tertium commemoratur. 23 Decius ad Flavianum proficiscitur, quem Symmachus ipse brevi tempore intermisso secuturus

838) Claud. de VI cons. Hon. 361 Romam Augustum hoc modo adloquentem inducit: *dissimulata diu tristes in amore repulsas vestra parens, Auguste, queror: quonam usque tenebit praelatus mea vota Ligus? — nonne semel sprevisse satis, cum reddita bellis Africa venturi lusit spe principis urbem?*

est. cum illius reditus ex Campania aestate a. 398 Romae expectatus sit[839], Symmachi profectionem eandem fuisse crediderim, quam post aegritudinem a. 397 ingressus est. 75 Symmachus Fundos pervenit, d. 28 Iulii Formiis se futurum esse sperat. quod se iter partivisse *ad minuendum laborem* dicit, ad vires morbo fractas referendum est. 76 *ego ad sanitatem lento adhuc gradu provehor, atque ideo itineris ulterioris ambiguum usque ad profectum sanitatis deliberatione sequestro.* VII 73 Formias pervenit, ubi *statim pedis dolore correptus* est. VII 74 *primo adventu, ut scripto superiore signavimus, valetudo nostra perculsa est. — nunc status melior coepit adversa tenuare.* VI 77 *quamvis ultro scripserim, doloris mei adversa tenuari.*

Cum haec ultima epistula sit, quam Symmachus e Formiano ad generum miserit, menses fere duos, qui adventum eius sequebantur, Flaviani consuetudine usus esse videtur. sed postquam mense Octobri Romam reversus est, epistularum commercium post breve hoc intervallum statim denuo incipit et usque ad ver a. 398 non interrumpitur.

51 *prioribus litteris conperistis, quae nunc respondere potuissem. redisse non paenitet, nam et salutis compotes sumus* etc. commemoratio sanitatis restitutae eum reditum indicat, qui iter Formianum anni 397 secutus est. priores illae litterae, quorum mentio fit, periisse videntur; neque enim ulla epistula in libro sexto reperitur, cuius argumentum verbis modo propositis respondeat.

50 Sibidius in Campaniam proficiscitur, de cuius reditu agit epist. 58. nostram igitur epistulam aliquot mensibus ante illam scriptam esse puto.

7 de evocatione loquitur, quam Symmachus ad Honorii consulatum quartum (a. 398) acceperat. v. p. LXI.

47 Symmachus in suburbano agens pedis dolore attemptatus est. v. p. LXIX. rumores de seditionibus plebis inopia frumenti, quae bellum Gildonicum praecessit, excitatis per Italiam circumferuntur. cf. adn. 259.

46 *mihi silentium unanimitatis vestrae nequaquam licuit aemulari, quod ita sollicitudo, quam de me non frustra geritis, postulabat.* quae cum ad Symmachi valetudinem turbatam referenda esse videantur, epistulam huic fere tempori adsignant.

54 *mea valetudo caret interim doloribus sed indiget firmitate maxime accedentibus curis, quas proxime facta a senatu auxit oblatio.* de oblatione illa facta mense Octobri aut Novembri a. 397. v. p. LXIX.

29 *mihi etiam nunc gressus infirmus est, sed si optata de vobis mutuus sermo pertulerit, protinus corporis mei querella sedabitur.* pedum aegritudine Symmachus autumno a. 397 in villa Laurenti vexatus est. v. p. LXIX.

57 et 64 de oblatione loquuntur; altera scripta est, postquam Lampadius Florentino in praefectura urbana successit, id est post d. 21 Dec. a. 397. v. p. CXLIII.

58 scripta est mense Martio a. 398 in rure Vaticano. v. p. LXV. dilectus ad bellum Gildonicum imperatus commemoratur. v. p. LXIX.

61 Flavianus Symmacho suaserat, ut irae plebis cederet. v. p. LXX.

62 legati Mediolanium missi, ut senatorum praediis vacationem dilectus impetra-

---

839) VII 38. 40.

rent, paulo ante Romam reversi erant. Symmachus modo in urbe modo in suburbanis versatur. v. p. LXX.

66 scripta in praedio Ostiensi. Symmachus seditione plebis ex urbe pulsus, sed paulo post revocatus est. v. p. LXX.

Cum epistulam 62 scriberet, adventum generi iam sperabat [840]), qui mox secutus esse videtur; interrumpitur enim litterarum series vere a. 398 neque denuo incipit ante autumnum eiusdem anni, Flaviano in Campaniam reverso [841]). nam proximae epistulae certis temporum notis distinctae, 10. 30. 35. 36. 60, de evocationibus Theodori consulis designati loquuntur, quibusde videas p. LX et LXXI.

Quasnam litteras Flavianus brevi tempore, quo festis consularibus Mediolanii interfuit, a socero acceperit, dignosci iam non potest, sed aliquas ex commendaticiis tum potissimum scriptas esse crediderim, cum in aula consuetudine hominum potentissimorum utebatur. nam in praefectura urbis, quam initiis anni 399 accepit, anni 401 deposuit [842]), nullae epistulae Symmachi, qui tum filii praeturam instruens ipse quoque Romae agebat, ad eum datae esse possunt nisi duobus illis aut tribus mensibus (Decembri a. 399 usque ad Februarium a. 400), quos ad Stilichonis consulatum evocatus in itinere Mediolanensi consumpsit. v. p. LXII.

Nicomachi Romae erant, cum Memmius Symmachus kalendis Ianuariis a. 401 fasces praeturae sumeret, et postquam Flavianus vires longo administrationis labore exhaustas otio ruris Campani [843]) refecit, adventus eius ad ludos praetorios rursus sperabatur [844]). quorum tempus eo definitur, quod filium praetura urbana functum esse Symmachus scribit [845]); ludi igitur ab eo instruendi Apollinares erant, qui diebus 5—13 Iulii celebrari solebant [846]). itaque omnes libri sexti epistulae, quae apparatus praetorii mentionem faciunt (33. 34. 38. 40. 42. 43), incidunt in ver aestatisque initium a. 401.

40 *tibi in dies singulos, decus nostrum, domi forisque fama florentior est. et prae-*

---

840) 171, 2 *sola nos vestri macerat absentia, sed si in conspectum nostrum propere veneritis, nos quoque recursum vestrum in Campaniam cum voluptate comitabimus.* postea propositum mutavit, neque enim a. 398 in Campania fuit.

841) 163, 22 *interea ad Formianum litus iter promove, ut cum ad te delatae litterae fuerint, Romam citius excurras.*

842) Flaviani magistratum ultra fines temporis soliti extensum fuisse, dicit Symmachus 191, 2 *interea non minore abundo laetitia, quod domini et filii mei Flaviani* p r o l i x u s *in iudicando labor optata quiete mutatus est;* brevius igitur ei tempus quam annos duos attribuere vix licet. cum autem Theodori auspicia consularia a. 399 Mediolanii celebraverit, ante mensem Februarium eiusdem anni praefecturam iniisse non potest, neque post d. 21 Apr. a. 401 deposuisse, quia hoc die iam in Campania erat (164, 23). praefectus urbi praescribitur legibus his: d. 6 Iun. a. 399 Cod. Theod. XIV 10, 3. d. 24 Ian. a. 400 Cod. Theod. XIII 5, 29. d. 5 Mart. a. 400 Cod. Theod. III 31. d. 19 Aug. a. 400 Cod. Theod. XI 30, 61. d. 9 Nov. a. 400 Cod. Theod. XV 2, 9. ad decessorem eius Lampadium nulla lex, quae quidem ad nos pervenerit, data est, successor Decius primum commemoratur in constitutione Cod. Theod. VII 13, 15 data d. 6 Dec. a. 402.

843) Nicomachos tum in Campania fuisse, traditur 165, 12.

844) 164, 5 *mea circa praetorios apparatus cura crebrescit. quod eo scribo, ut intellegat unanimitas vestra adminiculi sui societatem desiderari. nec sum imperiosus exactor, ut qui sciam, necessitates meas post vestrum commodum conlocandas, sed si bene aestimo, satisfacient vobis ad refectionem praesentis mensis indutiae.* 165, 22 *crocodillos theatrali spectaculo publicatos in praesentiam vestram servare temptavimus. — duos etiam nunc spirantes in vestrum differemus adventum.*

845) 118, 27; 220, 22; 234, 21. 26.

846) Mommsen, *Römisches Staatsrecht II² p. 226;* C. I. L. I p. 346.

sentium quidem rerum nos testes sumus; externa iudicia Caecilianus adseruit, a quo singillatim relata enumerare fastidium, cum in summam gloriae tuae cuncta conveniant. quod iudicia, quae homines Romae forisque de Flaviani praefectura tulerint, a Symmacho referuntur, prima post magistratum depositum tempora indicat. cum autem ostentum natali urbis factum in epistula narretur, paulo post d. 21 Apr. a. 401 scripta esse debet.

42 *Euscii nuper litteras sumpsi, quibus aurigas nostros et aliquos scaenicos navi inpositos et secundum praeceptum meum missos ad Campaniam nuntiavit.* haec scripta esse non possunt ante initium veris, quo tempore navigatio aperiebatur, neque tamen multo post, quia Symmachus aurigas *longe ante ludos* (165, 17) Romam venturos esse sperat.

33 *si qua adhuc de Sicilia speramus, incerta sunt. nam cum litterae Euscii nuntiaverint, dudum circi et scaenae artifices navigasse, etiam nunc de adventu eorum rumor in operto est.* — *dudum* illud monstrat, hanc epistulam aliquot dies post praecedentem scriptam esse.

34 de apparatu ludorum paene ad finem perducto loquitur.

38 Nicomachos ad reditum accelerandum hortatur. v. adn. 844.

43 adventus eorum proximus expectatur.

Nuptiis Memmii Symmachi cum Nicomacha Galla sub anni 401 finem celebratis patres maritorum interfuisse consentaneum est, et fortasse legationem quoque Symmachi a. 402 ineunte gener comitatus est, ita ut epistulis mutuis nullus locus relinqueretur. litterae enim, quas post VI 43 ad Nicomachos scriptas esse necesse sit, in corpore nostro non reperiuntur.

---

1 hieme a. 394/5. v. p. CLXII.

2 autumno aut hieme a. 395. v. p. CLXII.

3 paene omnes ad Flavianum epistulae scriptae sunt aut anno 394 exeunte aut inter menses Novembrem a. 395 et Aprilem a. 396 aut inter aestatem a. 397 et ver a. 398 aut inter autumnum a. 398 et initium a. 399 aut inter mensem Decembrem a. 399 et Februarium a. 400 aut vere et aestate incipiente a. 401.

4 anno 395 exeunte. v. p. CLXII.

5 *quaeso, ut viro optimo Severo terminandae apud te litis auctor esse digneris.* Flavianus igitur tum magistratum aliquem gerebat, quod iis temporibus, quibus pleraeque libri sexti epistulae scriptae sunt, semel tantum factum est a. 399—401. his autem annis Symmachus semper una cum genero erat excepta peregrinatione Mediolanensi inde a m. Decembri a. 399 usque ad Februarium a. 400. tum ergo hae litterae datae sunt.

6 mense Iunio aut Iulio a. 397. v. p. CLXIV.

7 anno 397 exeunte. v. p. CLXV.

8 paucis diebus ante 6 scripta. v. p. CLXIV.

9 et 11 brevi se tempore secutae sunt, quia in utraque de lite cum Censorino decidenda sermo est. Nicomachi in Campania agunt, Symmachus in rus profecturus est; quae nulli tempori nisi aut veri a. 396 aut aestati a. 397 aut veri a. 398 conveniunt.

10 autumno a. 398. v. p. CLXVI.

11 v. ad epist. 9.

12 mense Ianuario a. 396. v. adn. 297.

13 v. ad epist. 3.

14 mense Martio aut Aprili a. 396. v. adn. 271.

15 mense Decembri a. 395 aut Ianuario a. 396. v. adn. 297.

16 mense Iulio a. 397. v. p. CLXIV.

17 commendaticiae omnes ei potissimum tempori adscribendae esse videntur, quo Flavianus favorem Augustum recuperaverat, cuius rei documentum publicum evocatio erat in Theodori consulatum accepta. v. p. LXXI. haec igitur epistula post autumnum a. 398 scripta est. cum autem Flavianus eam in Campania acceperit (158, 7), nullum ei aliud tempus relinquitur quam ver et primi aestatis menses a. 401.

18 hieme a. 395/6. v. p. CLXIII.

19 mense Iulio a. 397. v. p. CLXIV.

20 autumno aut hieme a. 394. v. p. CLXII.

21 hieme a. 395/6. v. p. CLXIII.

22 mense Octobri aut Novembri a. 395. v. p. CLXII.

23 mense Iulio a. 397. v. p. CLXIV.

24 commendaticiae post autumnum a. 398 scriptae. v. ad epist. 17. hoc tempore Symmachus ter tantum a genero afuit, hieme a. 398/9 et a. 399/400, vere et aestate incipiente a. 401.

25 commendaticiae in Campaniam missae[847]). v. ad epist. 17. accedit, quod Zenodorum, qui corrector Lucaniae et Brittiorum in provinciam proficiscens hanc epistulam secum tulit, magistratu circa a. 401 functum esse, ex epist. IX 3 constat.

26 mense Ianuario aut Februario a. 396. v. adn. 297.

27 v. ad epist. 24.

28 mense Iulio a. 397. v. p. CLXIV.

29 mense Octobri aut Novembri a. 397. v. p. CLXV.

30 autumno a. 398. v. p. CLXVI.

31 v. ad epist. 24.

32 Symmachus autumno[848]) in suburbano agit; a. 394 aut 395 aut 397.

33 vere a. 401. v. p. CLXVI.

34 vere aut aestate a. 401. v. p. CLXVI.

35. 36 autumno a. 398. v. p. CLXVI.

37 Symmachus in urbe, filia eius, ad quam haec epistula scripta est, ruri agens, a. 394 exeunte aut inter menses Novembrem a. 395 et Aprilem a. 396 aut aestate a. 397 aut hieme a. 397/8 aut vere et aestate incipiente a. 401.

38 aestatis initio a. 401. v. p. CLXVI.

39 v. ad epist. 3.

---

847) 160, 14 *nam cum propere Lucanos et Brittios petat honore cogente, nihilominus in conspectum tuum flexo itinere gestit excurrere.*

848) 162, 6 *villae autumno commodae iucunda instauratione delector.*

40 paulo post d. 21 Apr. a. 401. v. p. CLXVI.

41 mense Martio aut Aprili a. 396. v. p. CLXIII.

42 vere a. 401. v. p. CLXVI.

43 aestate a. 401. v. p. CLXVI.

44 v. ad epist. 3.

45 mense Martio aut Aprili a. 396. v. p. CLXIII.

46. 47 mense Octobri aut Novembri a. 397. v. p. CLXV.

48 pro munere natalicio gratias agit. Symmachi diem natalem in mensem Novembrem incidisse, ex VI 2 agnoscitur; eo autem mense alio atque Nicomachi loco versabatur a. 394, 395, 397, 398.

49 Nicomachi mense Martio in Campania agunt, a. 396 aut 398.

50 autumno a. 397? v. p. CLXV.

51 mense Octobri a. 397. v. p. CLXV.

52 paulo ante idus Iunias a. 397. v. p. CLXIV.

53 mense Iunio a. 397. v. p. CLXIV.

54 mense Octobri aut Novembri a. 397. v. p. CLXV.

55 anno 395 exeunte. v. p. CLXII.

56 mense Iunio a. 397. v. p. CLXIV.

57 anno 397 exeunte. v. p. CLXV.

58 mense Martio a. 398. v. p. CLXV.

59 mense Iunio aut Iulio a. 397. v. p. CLXIV.

60 in villa Arabiana data, anno 398 exeunte. v. p. LX.

61. 62 vere a. 398. v. p. CLXV.

63 mense Iunio a. 397. v. p. CLXIV.

64 non multo post d. 21 Dec. a. 397. v. p. CLXV.

65 anno 395 exeunte. v. p. CLXIII.

66 vere a. 398. v. p. CLXVI.

67 v. ad epist. 48.

68. 69 v. ad epist. 3.

70 vere aut aestatis initio a. 397. v. p. CLXIII.

71 scripta esse videtur, cum Symmachus et Flavianus alter in vicinia alterius in Campania agerent, a. 396 aut 397.

72 data autumno a. 383 simul cum II 52, ubi vide.

73 mense Iulio a. 397. v. p. CLXIV.

74 *consilium tamen, quod transactioni vestrae possemus adhibere, cumulatius ex alio parente capietis.* si haec de Flaviano maiore interpretemur, epistula ante mortem eius (Sept. a. 394) scripta erit.

75—77 mense Iulio exeunte a. 397. v. p. CLXIV.

78 Symmachus ruri agens, Nicomachi in suburbano aliquo; vere a. 397? v. p. CLXIII.

79 v. ad epist. 3.

80. 81 vere a. 397. v. p. CLXIII.

VII 1—14 AD SYMMACHVM FILIVM.

1 Quo tempore Symmachus iter ingressus est, ut Stilichonis consulatui kalendis Ianuariis a. 400 Mediolanii interesset, filium eodem die se ipso absente praeturae fasces sumpturum esse credidit[849]. cum autem hanc epistulam scribebat, nuntium acceperat, Memmii magistratum in annum 401 dilatum esse. data est igitur aut in itinere aut paulo postquam Mediolanium venit, ultimis anni 399 diebus. has litteras primas esse, quas ad filium misit, initium earum prodit: *sume alacer paterni sermonis auspicium*. omnes ergo reliquae, ut ordine, ita tempore quoque post hanc epistulam collocandae sunt.

2 *Vbi primum scribendi mihi ad vos copiam familiaris ingessit occasio, non distuli desiderium tui scriptione testari.* ergo haec quoque epistula prima est, quam Symmachus ex itinere aliquo, a praecedenti videlicet diverso, ad filium misit. cum autem annos 400—401 in praetura eius partim praeparanda partim celebranda una cum eo consumpserit, profectionem hanc alteram ad legationem initio a. 402 susceptam refero. v. p. LXIII.

3. 5. 6. 9—12 in peregrinatione aut hiemis 399/400 aut anni 402 scriptae sunt.
4. 7. 8 de Stilichonis ludis consularibus loquuntur, a. 400. v. ad epist. 1.
13. 14 legationem Symmachi describunt, a. 402 ineunte. v. ad epist. 2.

VII 15—25 AD ATTALVM.

Priscus Attalus[850] ex provinciis imperii Asiaticis originem duxit[851]. patrem eius Ampelium fuisse crediderim et propter filium avo cognominem[852] et praenominis *P.* causa in inscriptione Calamensi Ampelio tributi[853], quod illo saeculo aptius *Priscus* quam *Publius* legi potest[854]. accedit quod is, cuius filium Attalum puto, Antiochenus erat[855] et quod Symmachus iura heredum eius tanto cum ardore defendit[856], ut in-

849) VIII 21; cf. p. LXXII.

850) Eckhel, Doctrina nummorum veterum VIII p. 180; Cohen, *Description historique des monnaies frappées sous l'empire Romain VI p. 497;* Froehner, *Les Médaillons de l'empire Romain p. 344.*

851) Philost. XII 3 Ἴων μὲν τὸ γένος, Ἕλλην δὲ τὴν δόξαν.

852) Zosim. VI 12 τὸν δὲ Ἄτταλον ταῖς πάντων ὄψεσιν ἰδιώτην ἀπέδειξε, κατασχὼν παρ' ἑαυτῷ μετὰ τοῦ παιδὸς Ἀμπελίου.

853) C. I. L. VIII 5337 *D(omino) n(ostro) Fl(avio) Valentiniano pio felici Aug(usto) victori semper, procons(ulatu) P. Ampeli c(larissimi) v(iri) Q. Basilius Flaccianus, fl(amen) p(er)p(etuus), augur, cur(ator) rei p(ublicae), cum devotissimo ordine posuit et d(e)d(icavit).*

854) Cf. *F.* pro *Furius* in titulo, quem in adnotatione 630 descripsi; *P.* pro *Pontius* C. I. L. VIII 221; *P.* pro *Pescennius* C. I. L. VIII 870; *I.* pro *Iulia* C. I. L. VIII 1730; ne *Publius* legamus, ea quoque lex vetat, quod ubi duo tantum nomina ponuntur, saeculo quarto praenomen omitti solet.

855) Amm. XXVIII 4, 3 *post hunc* (scil. Olybrium) *urbem rexit Ampelius, cupidus ipse quoque voluptatum, Antiochiae genitus, ex magistro officiorum ad proconsulatum geminum, indeque multo postea ad praefecturae culmen evectus, laetus alia et ad populi favorem adipiscendum aptissimus, non numquam tamen rigidus atque utinam in proposito perseverans.* cf. XXVIII 1, 22.

856) V 54. 66.

tima cum iis familiaritate coniunctum fuisse appareat. Ampelius summa litterarum gloria floruit maximeque in genere epistulari clarus habebatur[857]. cum filius eius fidem gentilium professus sit[858], de ipso quoque idem statuendum erit, et certe cum religionis antiquae summis in Oriente defensoribus amicitiam colebat, a Libanio cive suo epistulas accepit[859], a Himerio declamatio ei inscripta est[860]. in primo, quem gessit, magistratu Cappadociae cum honore praesidis praefuisse videtur[861], postea magister officiorum et bis proconsul factus est[855], primum fortasse Asiae[860], iterum Africae[853], quo in magistratu commemoratur d. 13 Mai. a. 364[862]. Olybrio successit in praefectura urbana inter d. 21 Aug. a. 370 et kal. Ian. a. 371, honoremque deposuit inter d. 5 Iul. et 22 Aug. a. 372[863]. a. 397 iam mortuus erat, quippe qui a Symmacho in epistulis V 54. 66 eo anno aut praecedenti scriptis *inlustris memoriae vir* appellaretur.

Attalus a patre Privatum praeceptorem liberalium doctrinarum accepit, qui cum Romanus esset[864], in urbe si non natus[865], saltem educatus est. honorem spectabilem iam ante Flaviani maioris mortem (a. 394) gesserat[866]; initio anni 398 legatus ad Honorium missus est, ut praediis senatorum vacationem dilectus impetraret (v. adn. 318). eodem munere post primam urbis obsidionem a. 409 functus imperatori quidem persuadere non potuit, ut pacem cum Alaricho componeret, sed nihilominus comes sacrarum largitionum[867] et anno eodem praefectus urbi factus est[868]. quoniam

---

857) Apoll. Sidon. carm. I 299 *sed ne tu mihi conparare temptes, quos multo minor ipse plus adoro, Paulinum Ampeliumque Symmachumque.*

858) Sozom. IX 9 οἱ μὲν γὰρ τεκμηράμενοι τῆς Ἀττάλου προαιρέσεως καὶ τῆς προτέρας ἀγωγῆς, εἰς τὸ προφανὲς ἑλληνίσειν αὐτὸν ἡγοῦντο καὶ τοὺς πατρίους ἀποδιδόναι ναοὺς καὶ ἑορτὰς καὶ θυσίας. cf. adn. 851.

859) Liban. epist. 208. cf. 318.

860) Phot. cod. 165 p. 108 B 3 Bekk. πάλιν εἰς Ἀμπέλιον τὸν ἀνθύπατον. declamationes Himerii, quae proconsulibus inscriptae sunt, aut ἀνθυπάτους nulla provinciae mentione adiecta nominant, aut ἀνθυπάτους τῆς Ἑλλάδος; exempli gratia: εἰς τὸν ἀνθύπατον Βασίλειον καὶ πάλιν εἰς τὸν αὐτὸν Βασίλειον, εἰς Ἑρμογένην τε τὸν τῆς Ἑλλάδος ἀνθύπατον, καὶ εἰς Πλοκιανὸν τὸν ἀνθύπατον, πάλιν εἰς Ἀμπέλιον τὸν ἀνθύπατον, καὶ εἰς τὸν ἀνθύπατον τῆς Ἑλλάδος Πραιτεκστᾶτον καὶ τοὺς ἑταίρους. cum igitur provincia Asia numquam nominetur, omnes eos, qui ἀνθύπατοι nude dicuntur, ad eam retulerim.

861) Liban. epist. 208 ad Ampelium: δόξεις τε ἐπιλελῆσθαι τῆς φιλτάτης σοι Καππαδοκίας.

862) Cod. Theod. XIII 5, 10.

863) *Die Reihe der Stadtpräfecten bei Ammianus Marcellinus.* Herm. XVIII p. 290. 300. praefectus urbi commemoratur kal. Ian. a. 371 Cod. Theod. XV 10, 1. d. 17 Mai. a. 371 Cod. Theod. XVI 2, 21. d. 29 Iul. a. 371 Cod. Theod. II 4, 3. d. 16 Aug. a. 371 Cod. Theod. IV 6, 4. d. 6 Dec. a. 371 Cod. Theod. IX 16, 10. d. 11 Dec. a. 371 Cod. Theod. VIII 5, 32. d. 2 Mart. a. 372 Cod. Theod. XVI 5, 3. d. 5 Iul. a. 372 Cod. Theod. VI 7, 1 + 9, 1 + 11, 1 + 14, 1 + 22, 4. sine die Cod. Iust. I 28, 2. Haenel, corp. leg. p. 224.

864) Phot. cod. 165 p. 108 A 28 εἰς Πριβᾶτον Ῥωμαῖον παιδεύοντα τὸν παῖδα Ἀμπελίου τοῦ ἀνθυπάτου. fragmenta huius orationis publici iuris fecit Wernsdorf, Himerii sophistae quae reperiri potuerunt. Gottingae 1790 p. 856.

865) Fortasse in provincia Asia patre proconsule natus est; ita enim Philostorgium intellegendum esse puto, qui eum Ἴωνα τὸ γένος dicit. v. adn. 851.

866) 67, 7.

867) Zosim. V 44 ἐπέμποντο παρὰ τῆς γερουσίας εἰς τὴν Ῥάβενναν πρέσβεις Καικιλιανὸς καὶ Ἄτταλος καὶ Μαξιμιανός, οἳ πάντα ἀποδυρόμενοι τὰ συμβάντα τῇ Ῥώμῃ καὶ τὸ πλῆθος τῶν ἀπολωλότων ἐκτραγῳδήσαντες ἤνυσαν πλέον οὐδὲν Ὀλυμπίου συνταράσσοντος πάντα καὶ τοῖς καλῶς ἔχειν δοκοῦσιν ἐμποδὼν γινομένου. ταύτῃ τοι τοὺς πρέσβεις ἐάσας ἀπράκτους ἐφ' οἷς ἐληλύθασι, παρελύσας Θεόδωρον τῆς τῶν ὑπάρχων ἀρχῆς Καικιλιανῷ ταύτην παρέδωκεν, Ἄτταλον δὲ προεστάναι τῶν θησαυρῶν ἔταξεν.

868) Zosim. V 46; VI 7; Olympiod. ap. Phot. c. 80 p. 57 A 9; Sozom. IX 8; Philost. XIII 3; Chron. pasch. ad a. 411.

autem hoc in magistratu positus Alaricho iubente a senatu imperator electus est, reliqua eius fata iam non ad prosopographiam Symmachianam sed ad historiam Romanam pertinent.

---

15 Attalus in villam Laurentem invitatur, ubi Symmachus ultimis a. 394 mensibus et autumno a. 397 egit. v. p. LXII. cum autem epistulae verba eam hilaritatem prodant, quae post Flaviani maioris mortem consobrinum et amicum parum decuerit, annum posteriorem praeferendum esse puto. accedit, quod Attali villa Tiburs iam commemoratur, quam proxime in ius eius venisse, epist. 20 vere a. 397 scripta tradit.

18 Symmachus valetudine restituta[869]) Formiis Romam et rursus in suburbanum aliquod profectus est (v. adn. 273); de Attali rure Tiburte sermo est. mense Octobri a. 397. v. p. LXI.

19 ruris Tiburtis mentionem facit, post a. 396. v. ad epist. 15.

20 Tibure data vere a. 397. v. p. LXV.

21 respondet epistulae Attali, quam mense Martio a. 398, cum legatus Mediolanium missus esset, Symmacho in Vaticano agenti ex itinere miserat. v. p. LXV et adn. 318.

22 Attali reditus expectatur, id quod fortasse ad eandem peregrinationem referendum est.

24 Neapoli data mense Octobri a. 396. v. p. LXII.

VII 26—29 AD MACEDONIVM.

Symmachi temporibus in partibus Occidentis Macedonii reperiuntur tres. primus a. 381 comes sacrarum largitionum[870]) et paulo post magister officiorum erat[871]). Gratiano interfecto, apud quem summa potentia usus esse videtur, capitis accusatus ad ecclesiam confugit, sed cum aditum non reperiret[872]), captus et a. 384 aut 385 ad Symmachum praefectum urbi missus est, ut in foro senatorum proprio causam diceret[873]). quo iudicio condemnatus poenam maiestatis subiisse videtur. Macedonius alter a. 410 comitivam rerum privatarum gessit[874]), tertius, Augustini amicus, circa

869) 182, 1 *utrum crebra vectatio campi aut maris valetudinem meam iuverit.*

870) Cod. Theod. XI 30, 39 proposita d. 18 Mart. a. 381.

871) Sulpic. Sev. chron. II 48, 5; 49, 3; Paulin. vit. Ambros. 37. cf. Symm. p. 314, 22; 315, 1.

872) Paulin. l. l. *temporibus vero Gratiani — cum ad praetorium Macedonii tunc magistri officiorum pro quodam intercedendum perrexisset atque ex praecepto supradicti viri fores invenisset clausas nec copiam ingrediendi adeptus esset, ait: 'et tu quidem venies ad ecclesiam nec clausis ianuis invenies, qua ingrediaris'. quod factum est. mortuo enim Gratiano confugiens Macedonius ad ecclesiam patentibus ianuis aditum reperire non poterat.*

873) Relat. 36.

874) Cod. Theod. VII 13, 20 data d. 8 Febr. a. 410.

a. 414 vicariam per Africam praefecturam[875]. accedunt in Oriente Macedonius vel potius Macedonii Antiocheni, de quibus multus in Libanii epistulis sermo est[876].

Is, ad quem Symmachus scripsit, a magistro officiorum diversus est; nam epistulae 26 et 27 a. 397 datae sunt, hic autem iam a. 384 aut 385 poena capitali periisse videtur. de reliquis iudicium certum ferri non potest, sed neque comitem rerum privatarum neque vicarium Africae eundem cum Symmachi amico putaverim. is enim, cum ab Attalo pietatem et obsequium exigere posset[877], aut patruus aut avunculus aut socer eius erat, quis autem credat, iisdem annis, quibus ille purpuram iterum tertiumque resumpsit, necessitudines eius summis magistratibus ab imperatore legitimo exornatos fuisse? restant igitur Macedonii orientales, quorum unum Romam migrasse Attalique cognatione usum esse, eo probabilius est, quia pater quoque eius, si suspicio nostra de Ampelio vera est, ex Libanii patria originem traxerat.

---

26. 27 Macedonius simul cum Attalo Tibure Romam reversus est et a Symmacho epistula priore Laurentum invitatur. cum ipse se excusaverit, litterae alterae ab eo petunt, ut saltem Attalum proficisci permittat. haec simul cum epist. VII 15 scripta esse, vel primo obtutu patet.

28 febris Symmachi autumnum a. 396 indicare videtur. v. adn. 302.

VII 30—34 AD ATTICVM.

Nonius Atticus Maximus[878] fidei christianae addictus erat[879]. a. 384 praefecturam praetorio per Italiam gessit[880], a. 397 consul factus est.

---

30 Symmachus ad Attici consulatum evocatus adventum suum promittit, ultimis a. 396 mensibus.

32 Symmachi filius aeger, ipse febri attemptatus itinere lento Romam repetit, mense Novembri a. 396. v. p. LXVIII.

---

875) Augustin. epist. 152. 153. 155.

876) Liban. epist. 26. 82. 83. 120. 586. 699. 791. 792. 793. 991. 992. 1134. 1261. 1378. 1420. 1506.

877) 184, 19 *posset hoc esse credibile, si filium meum Attalum ad nos venire patereris. in tuo enim iure est, tuis monitis adquiescit; quod quidem fieri oportere consentio, sed non eatenus pontificium tuum in nostra damna protendas!* si Macedonius Attali pater fuisset, Symmachus profecto scripsisset: *filium nostrum* non *filium meum.*

878) De nominibus eius v. de Rossi, Inscr. christ. urb. Rom. I p. 198.

879) De Rossi l. l.

880) Cod. Theod. XIII 1, 12 data d. 13 Mart. a. 384.

VII 35—41 AD DECIVM.

Decium, Albini filium [881], praefectum urbi a. 402, nullum alium esse quam Caecinam Decium Albinum, qui in eodem magistratu positus Arcadio Augusto statuam in monte Aventino dedicavit [882], iamdudum cum ex nomine patri et filio communi tum ex tempore praefecturae intellectum est. gens, ex qua originem duxit, facile nobilissima sui temporis erat, siquidem non solum Clodium Albinum, qui cum Severo de imperio certaverat, inter maiores suos numerabat [883], quod fortasse non meliore iure fecit, quam quo Scipiones saeculi quarti Africanis atavis gloriabantur, sed etiam cum Constantino magno affinitate, cum Iuliano Augusto cognatione coniuncta erat. haud difficile ergo perspicitur, cur Valentinianus Lollianum, qui ex hac familia ortus erat, ob levem maleficii suspicionem occidi iusserit et fratrem eius Caecinam Albinum, Decii nostri patrem, numquam ultra consularis dignitatem promoverit. sed haec melius intellegentur, si prius Albinorum stemma illustraverimus, quo in componendo una potissimum re adiuti sumus.

Qui ex sola nominum ratione origines hominum saeculi quarti se assecuturos esse sperant, plerumque in errores apertissimos inducuntur, cum non tantum ex genere materno filii nuncupati sint et ita quidem, ut etiam avunculorum matris interdum ratio haberetur [884], sed ad patrum libidinem nonnumquam nomina sint excogitata. exempli gratia Ausonius, postquam filium natu maximum a se ipso appellavit, alterum Hesperium dixit, cuius nominis in tota familia eius, quae ex parentalibus notissima est, nec vola nec vestigium apparet. utrumque videlicet filium patris memoriam illustrem etiam nominibus retinere voluit, et quoniam Vergilius adiectivis Ausonius et Hesperius promiscue usus erat, minori cognomen synonymum suo imposuit [885]. sed haec licentia virum loco humili ortum prodit: qui genere gloriari poterant, nominibus quoque hereditariis gaudebant neque facile aliis utebantur, nisi quae aut paternae aut maternae nobilitatis indicio essent. praeterea certae quaedam leges in singulis familiis deprehenduntur, ut in gente oratoris nostri filii natu maximi semper nomen Symmachi gerebant et omnes Sexti Petronii Probi maiores et filii aut cognomine Probo aut ab eo derivatis Probino et Probiano nuncupati sunt [886]. in Caeioniorum autem familia is mos observatus est, ut patres filiis, quos primos suscepissent, ultimum semper avi nomen imponerent, qua ratione Volusiani et Albini per singulas aetates alternabant.

881) Macrob. sat. I 2, 3 *hoc unum, Deci, nobis — ut et ipse, quantum tua sinit adulescentia, videre et ex patre Albino audire potuisti — in omni vitae cursu optimum visum est* etc.

882) C. I. L. VI 1192 *D(omino) n(ostro) Fl(avio) Arcadio pio felici victori ac triumfatori semper Augusto Caecina Decius Albinus v(ir) c(larissimus), praefectus urbi vice sacra iudicans, devotus numini maiestatique eius.*

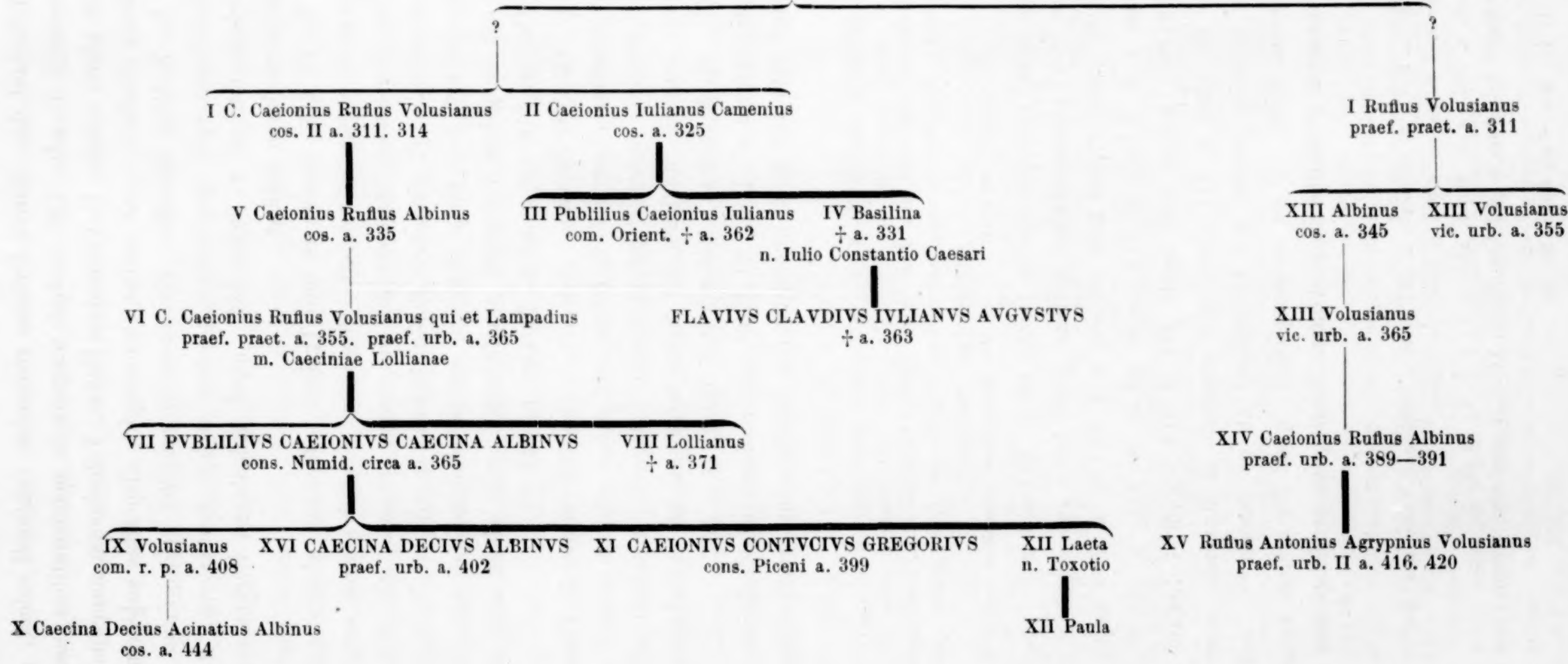
883) Capit. vit. Albini 4, 1 *originem a Romanis familiis trahens, Postumiorum scilicet et Albinorum et Ceioniorum. quae familia hodie quoque, Constantine maxime, nobilissima est et per te aucta et augenda, quae per Gallienum et Gordianos plurimum crevit.*

884) Filius Pomponii Maximi et Iuliae Dryadiae nomen accepit a Magno Arborio matris avunculo; v. p. LXXVI.

885) Cf. Dryadiam filiam Arborii, Idaliam filiam Veneriae, Melaniam neptem Maurae; p. LXXVI.

886) Quod unus e Probi filiis Olybrius avi materni nomen gessit, causam aliquam peculiarem habuisse videtur. fortasse maior Olybrius filium morte immatura amiserat et aeternitati nominis sui hoc modo per nepotem consulere voluit. v. p. XCVI.

STEMMA ALBINORVM ET VOLVSIANORVM.

Nomina eorum, quorum cognationes expressis verbis traditae sunt, lineis crassioribus inter se coniunguntur.
Nomina eorum, qui in Symmachi scriptis commemorantur, litteris maiusculis expressa sunt.

I Rufii Volusiani duo, fratres fortasse patrueles, confundi solent, praesertim cum more illius saeculi (v. adn. 138) eodem tempore in magistratibus positi fuerint. ad priorem ex eis pleno nomine C. Caeionium Rufium Volusianum nuncupatum referendae sunt inscriptiones quattuor, quas ordine chronologico dispositas subiecimus:

1) C. I. L. X 1655 Puteolis. *Fortissimo et piissimo principi suo M. Aurelio Carino Rufius Volusianus v(ir) c(larissimus), eorum iudicio beatissimus, iterum corrector.* Carinus imperium obtinuit a. 283—284. quod Volusianus iterum corrector dicitur, munus tum annuum fuisse indicat.

2) C. I. L. VI 1140 Romae in foro Traiano. *D(omino) n(ostro) restitutori humani generis, propagatori imperii dicionisq(ue) Romanae, fundatori etiam securitatis aeternae, Fl(avio) Val(erio) Constantino felici maximo pio semper Augusto, filio divi Constanti semper et ubique venerabilis, C. Caeionius Rufius Volusianus v(ir) c(larissimus), consul ordinarius, praef(ectus) urbi vice sacra iudicans, numini maiestatiq(ue) eius dicatissimus.* Titulus positus est in priore Volusiani praefectura, quam simul cum consulatu gessit inde a d. 28 Oct. a. 310 usque ad d. 28 Oct. a. 311 [887].

3) C. I. L. VI 1707 Romae. . . . . *religiosissimoque C. Caeionio Rufio Volusiano v(iro) c(larissimo), corr(ectori) Italiae per annos octo, proconsuli Africae, comiti domini nostri Constantini invicti et perpetui semper Augusti, praefecto urbi iudici sacrarum cognitionum, consuli.* dedicata est statua inter primum consulatum a. 311 et secundum a. 314. cf. Mommsen, *Memorie dell' Instit. II p. 505.*

4) Inscriptio quarta C. I. L. VI 1708 per codicem Einsiedlensem nobis tradita trunca est, quod cum viri docti hucusque non intellexerint, restitutionem meam h. l. propono:

CEIONIVM. RVFIVM. ALBINVM. V. C. CONS. *ord. praef. urb.* . . . .
PHILOSOPHVM. RVFI. VOLVSIANI. BIS. ORDINARII. CONS. *bis praefecti urbis et praefecti praetorio*
FI*l*IVM. SENATVS. EX. CONSVLTO. SVO. QVOD. EIVS. L*itt*ERIS. *exoratus d. n. constantinus max. p. f. aug.*
POST. CAESARIANA. TEMPORA. ID. EST. POST. ANNOS. CCCLXXX. ET. I. *sibi praetor. quaestorumq. creandor.*
AVCTORITATEM. DECREVERIT.
FL. MAGNVS. IENVARIVS. V. C. CVR. STATVARVM. *ponendum curavit* [888].

Volusianus igitur corrector Italiae factus est a. 282 aut 283, magistratum deposuit a. 289 aut 290; proconsulatum Africae gessit inter annos 290 et 308, comitivam inter 306 et 310, praefecturam urbi priorem a d. 28 Oct. a. 310 usque ad d. 28 Oct. a. 311, alteram a d. 8 Dec. a. 313 usque ad d. 20 Aug. a. 315 [889], praefecturam praetorio a. 321 [890]; consul erat annis 311 et 314. Rufii Volusiani alterius semel tantum mentio fit, cum a. 311 praefectus praetorio a Maxentio contra Alexandrum tyrannum cum exercitu missus est Africamque ab eo recepit [891], sed a cognomine suo eum diversum fuisse vel ex eo perspicitur, quod ille eodem tempore praefectus urbi fuit, quo munere praeditus in provincias longinquas proficisci non potuit. et per

887) Chronogr. a. 354. de consulatu a. 311 gesto v. Tillemont, *Constantin, note 28.*

888) Traditur v. 3 *finium* pro *filium* et *liberis* pro *litteris.*

889) Chronogr. a. 354. Cod. Theod. XIII 5, 1; V 6, 1; XI 36, 2.

890) Lex proposita kal. Aug. a. 321 Cod. Theod. XIII 3, 1 cum adn. Gothofr.; sine die Cod. Iust. IV 35, 21; XII 1, 2.

891) Zosim. II 14; Aur. Vict. Caes. XL 18.

totum saeculum quartum semper bini modo Volusiani modo Albini eiusdem fere aetatis deprehenduntur; cum igitur duas familiae stirpes fuisse constet, origo eorum in duobus illis Rufiis Volusianis, altero a. 311 praefecto urbi, altero eodem anno praefecto praetorio, quaerenda est.

II Caeionium Iulianum Camenium[892] Volusiani prioris fratrem feci cum propter nomen Caeionium utrique commune, tum quia gentilicium Publilium, quod filius eius gessit, in hac Rufiorum stirpe postea quoque repetitur (VII). Iulianus aliquis Iulii Constantii Caesaris socer, Iuliani Augusti avus maternus fuit[893], quem viri docti hucusque eundem cum Anicio Iuliano consule a. 322 crediderunt; quod falsum esse, p. XCII probavi. quoniam igitur tertius Iulianus non reperitur, qui Constantini magni temporibus clarus habitus sit, gloriam propaginis tam illustris ad Camenium nostrum refero, praesertim cum Caeioniorum nobilitas a Iulio Capitolino in libro imperatori dedicato eo modo efferatur[894], ut facile conicias, affinitate eos Augusta usos esse. accedit, quod Iuliani Caesaris avus sub tyranno aliquo praefectus praetorio fuerat, sed post Constantini victoriam dignationem retinuit summisque honoribus ab eo affectus est[893]. nam paene eadem in Volusiano advertimus, qui sub Maxentio praefectus urbi et consul factus erat et eosdem honores paulo post a Constantino iterum accepit. cum igitur Augustorum favores plerumque non in singulis hominibus subsisterent, sed ad totas eorum familias extendi solerent (a. adn. 138), haec quoque fortunae similitudo me movit, ut Iuliani imperatoris avum Volusiani fratrem crederem. praefectus igitur praetorio factus est ante annum 312 magistratumque retinuit saltem usque ad d. 28 Apr. a. 316[895]. consul processit a. 325. praefectus urbi fuit inde a d. 10 Mai. a. 333 usque ad d. 27 Apr. a. 334. Chronogr. a. 354.

III Publilii Caeionii Iuliani nomen integrum haec inscriptio sola servavit: C. I. L. VI 1159 *D(omino) n(ostro) Constantio Augusto Memmius Vitrasius Orfitus v(ir) c(larissimus), praef(ectus) urb(i) iud(ex) sac(rarum) cogn(itionum) iter(um), d(icatus) n(umini) m(aiestati)q(ue) eius, curante Publilio Caeionio Iuliano v(iro) c(larissimo).* tempus, quo statuam Constantii ponendam curavit, praefecti mentione definitur; Orfitus enim primum urbem regebat et, cum ante proconsul Africae fuisset, iterum vice sacra iudicabat a. 354 et 355[896]. de hoc Iuliano, quem propter temporis nominisque rationem cum Iuliani imperatoris avunculo, qui a. 362 exeunte comes Orientis mortuus est, eundem fuisse puto, vide Gothofredum in prosopographia codicis Theodosiani.

IV Basilina Iuliani Augusti mater *iam inde a maioribus nobilis* commemoratur Amm. XXV 3, 23; Pallad. vit. Chrysost. ed. Paris. 1680 p. 126; Athan. ad monach. 5. mortua paucis mensibus, postquam filium unicum enixa est. Iulian. Misopog. p. 352 B.

---

892) Nomen integrum legitur ap. Chronogr. a. 354. *Ceionius Iulianus* Vopisc. Firm. 2, 1.

893) Liban. epitaph. p. 524 de Iulio Constantio: γήμας δὲ ὑπάρχου θυγατέρα χρηστοῦ τε καὶ νοῦν ἔχοντος, ὃν ὁ πολέμιος (*scil. Constantinus*) νενικηκὼς ᾐδέσθη καὶ τοὺς αὐτοῦ παρεκάλεσεν εἰς ἐκεῖνον βλέποντας ἄρχειν, ποιεῖται τουτονὶ τὸν ἄριστον (*scil. Iulianum Augustum*) καὶ τιμᾷ τὸν κηδεστὴν τῇ προσηγορίᾳ τοῦ παιδός.

894) Clod. Alb. 4, 2 *quae familia hodie quoque, Constantine maxime, nobilissima est et per te aucta et augenda, quae per Gallienum et Gordianos plurimum crevit.* 13, 5 *illae gentes Ceioniorum Albinorum Postumiorum, de quibus patres vestri, qui et ipsi ab avis suis audierant, multa didicerunt.*

895) Haenel, Corp. leg. p. 193. *exemplum epistulae praefectorum praetorio ad Celsum vicarium. Petronius, Annianus et Iulianus Domitio Celso vicario Africae. — Hilarius princeps obtulit IV kal. Mai. Treviris.*

896) v. Herm. XVIII p. 293. 299.

V Caeionium Rufium Albinum[897]) Volusiani bis consulis filium dicit inscriptio sub I 4 relata. consul erat a. 335, praefectus urbi a d. 30 Dec. a. 335 usque ad d. 10 Mart. a. 337. Chronogr. a. 354. quia in titulo supra laudato philosophus appellatur, hunc eundem esse puto, de quo Boëthius (comm. in Arist. περὶ ἑρμην. edit. sec. I 1) haec scribit: *Albinus quoque de iisdem rebus scripsisse perhibetur, cuius ego geometricos quidem libros editos scio, de dialectica vero diu multumque quaesitos reperire non potui.*

VI C. Caeionius Rufius Volusianus qui et Lampadius. 1) C. I. L. VI 3866 Romae. *Castellum aquae Claudiae regioni pr[imae] dispositio dedit et usui tradidit, iussu [mode]rationis augustae d(ominorum) n(ostrorum) Valentin[iani] et Valentis victorum, Gai Caeioni Rufi Volusiani v(iri) c(larissimi), ex pra[ef(ecto) praet(orio)], praef(ecti) urbi iudicis iter(um) sacrar(um) cogn[itionum], curante Eustochio v(iro) c(larissimo) consulare aquar[um].*

2) C. I. L. VI 1170 Romae in thermis Antonianis. *D(omini) n(ostri) Valentinianus et Valens Augusti ornatui publico constitui locarique iusserunt, administrante Rufio Volusiano v(iro) c(larissimo), ex praef(ecto) praet(orio), praef(ecto) urbi iud(ice) iterum sacrar(um) cog[nit(ionum)].* cf. 1171—1174.

3) C. I. L. VI 535*. *M. D. M. I. et Attinis sacr. Flavius Rufius Sabinus Volusianus vir clarissimus et inilusiss. pontif. minor vicarius Asiae et Cecina Lolliana clarissim. et inilustrss. fem. stat. ex aere s. p. dedicarunt.* has ineptias excogitatas esse a Ligorio, falsario notissimo, cuius auctoritate inscriptionis lectio nititur, non est quod moneam, sed cum eas confingeret, fragmento tituli genuini fonte usus est. nam Lampadii filium Lollianum cognominatum fuisse, Ammianum testem habemus (XXVIII 1, 26), et Caecinae gentilicium in ea hominum aetate, quae Volusianum nostrum sequitur, primum in Rufiorum familiam inductum est. quae cum coniunctionem aliquam inter Caeionios et Caecinas Lollianos illo tempore initam esse certum reddant, Ligorium nomina uxoris integrum et mariti secundum et ultimum non ingenio debuisse satis comprobant.

Hunc Volusianum eundem esse, quem scriptores rerum Lampadium nuncupare solent, probavi Herm. v. XVIII p. 294. praefectus praetorio Italiae commemoratur inde a kal. Ian. usque ad d. 30 Iul. a. 355[898]), praefecturam urbis iniit inter d. 9 Mart. et 4 Apr. a. 365, deposuit inter d. 17 Sept. a. 365 et 1 Oct. a. 366. v. adn. 896.

VII Publilii Caeionii Caecinae Albini matrem patremque nomen eius prodit, quod integrum conservatum est per quinque provinciae Numidiae, quam administravit, titulos, ex quibus unum descripsisse sufficiat: C. I. L. VIII 2388 Thamugadi. *Pro magnificentia saeculi d(ominorum) n(ostrorum) Valentiniani et Valentis semper Augustorum [quat]tuor porticus Capitoli seriae vetustatis absumptas et usque ad ima fundamenta c[ollapsas] novo opere perfectas exornatasque dedicavit Publilius Caeionius Caecin[a Albi]nus vir clarissimus consularis, curantibus Aelio Iuliano iterum rei publicae [curatore], Fl(avio) Aquilino f(lamine) p(er)p(etuo), Antonio Petroniano f(lamine) p(er)p(etuo), Antonio Ianuariano*

897) Rufius Albinus dicitur ap. Chronogr. a. 354. cf. de Rossi, Inscr. christ. urb. Rom. 41.

898) Kal. Ian. a. 355 Cod. Theod. XI 34, 2. d. 18 Febr. a. 355 Cod. Iust. VI 22, 6. d. 30 Iul. a. 355 Cod. Theod. XI 30, 26 + 36, 12. cf. Amm. XV 5, 4; XXVII 3, 5; XXVIII 1, 26; Zosim. II 54.

f(lamine) p(er)p(etuo). cf. 2242. 4767. 6975. 7975. cum Macrobius, a quo in saturnalibus loquens inducitur, Aurelium Symmachum et Caecinam Albinum *cum aetate tum etiam moribus ac studiis inter se coniunctissimos* dicat[899]), hic idem Albinus fuisse videtur, ad quem epistula VIII 25 scripta est. et amicorum par ille eodem quoque sacerdotum collegio coniunctum fuit, siquidem Albinus pontifex, quem Hieronymus anno 403 senem commemorat, a nostro diversus non est. quamvis antiquae religionis sectator, uxorem tamen christianam duxit, quae filiam in fide sua educavit[900]).

VIII Lollianus Lampadii filius. Amm. XXVIII 1, 26 *circa hos dies Lollianus primae lanuginis adulescens, Lampadi filius ex praefecto, exploratius causam Maximino spectante convictus codicem noxiarum artium nondum per aetatem firmato consilio descripsisse exulque mittendus, ut sperabatur, patris inpulsu provocavit ad principem, et iussus ad eius comitatum duci de fumo, ut aiunt, in flammam, traditus Phalangio Baeticae consulari cecidit funesti carnificis manu.*

IX Volusianus comes rerum privatarum praescribitur legi datae d. 29 Nov. a. 408 Cod. Theod. V 14, 7 (31)[901]). filium eum Caecinae Albini credo propter illam inter nomina Albini et Volusiani alternandi legem, quam in familia Caecioniorum semper observatam esse vidimus; nullus enim alius Albinus innotuit, ad quem origo eius referri posset. praeterea matrem Volusiani nostri religionem christianam coluisse, ex Augustini epistulis constat[902]), et Caecina impar matrimonium, ut Hieronymi verbo utar, re vera inierat. Volusianus ipse in litteris ad episcopum Hipponensem scriptis (August. ep. 135, cf. 136) christianos cavillatur; num autem historia conversionis eius, quae in actis sanctae Melaniae[903]) narratur, fide satis digna sit, iis expendendum relinquo, qui in difficillimis historiae sacrae fontibus magis quam ego versati sunt.

X Caecinam Decium Acinatium Albinum[904]) ad stirpem Caecinae Albini pertinere, docent nomina eius; Volusiani eum filium feci eadem nominum lege adductus, quam modo exposui. quod autem inter patris comitivam filiique praefecturam urbanam non plus quam sex anni intersunt, eo explicatur, quod hic in pueritia[905]), ille satis tarde honorum cursum ingressi sunt. nam si aetatem Caecinae Albini spectamus, filium eius natu maximum quinquagenarium fere comitivam rerum privatarum gessisse effi-

---

899) Saturn. I 2, 15.

900) Hieron. ep. 107, 1 ad Laetam: *tu es nata de inpari matrimonio, de te et Toxotio meo Paula generata est: quis hoc crederet, ut Albini pontificis neptis de repromissione matris nasceretur, ut praesente et gaudente avo parvulae adhuc lingua balbutiens Christi alleluia resonaret et virginem dei in suo gremio senex nutriret?*

901) Vir inlustris appellatur August. epist. 132. 136. 137. 138; de fide spe et carit. 10.

902) August. epist. 132 *de salute tua, quam et in hoc saeculo et in Christo esse cupio, sanctae matris tuae votis sum fortasse etiam ipse non impar.* cf. epistulam Marcellini ap. August. epist. 136.

903) Baron. annal. eccl. V p. 728.

904) Nomina eius integra reperiuntur: C. I. L. VI 1659 Romae inter Tiberim et Aventinum. *Salvis d(ominis) n(ostris) Honorio et Theodosio p(iis) f(elicibus) semp(er) Aug(ustis) Caecina Decius Acinatius Albinus v(ir) c(larissimus) praef(ectus) urbi facto a se adiecit ornatui.* C. I. L. VI 1703 Romae in Aventino. *Salvis ac florentibus d(ominis) n(ostris) Honorio et Theodos[io] perpetuis semper Aug(ustis) Caecina Decius Acinatius Albinus v(ir) c(larissimus) praef(ectus) urbi vice sacra iudicans cellam tepidariam inclinato omni pariete labent[em], de qua cellarum ruina pendebat, erectorum a fu[n]damentis arcuum duplici munitione fulcivit, d(icatus) n(umini) m(aiestati)q(ue) eorum.* cf. C. I. L. VI p. 860, 98.

905) Rutil. Namat. I 466 *Albini patuit proxima villa mei* (apud Vada Volaterrana). *namque meus, quem Roma meo subiunxit honori, per quem iura meae continuata togae. non expectatos pensavit laudibus annos, vitae flore puer, sed gravitate senex.*

citur [906]. — Acinatius Albinus primas in re publica partes egit. praefectus urbi ante d. 17 Sept. a. 414 successit Claudio Rutilio Namatiano [907], iterum eodem munere functus est a. 426 [908]. praefectus praetorio Galliarum erat a. 440 [909], Italiae annis 443—448 [910], consul a. 444, patricius inde ab a. 446 [911].

XI Vnum ex filiis Caecinae Albini Gregorii nomen gessisse, ex epistula ad eum scripta VIII 26 discimus [912]. itaque propter tempus gentemque Caeioniam hanc ad eum inscriptionem rettuli: C. I. L. VI 1706 Romae. *Gregarii v(iri) c(larissimi). Cheionio Contucio v(iro) c(larissimo) ob egregia facta et rarum veteris sanctitatis exemplar inlustrat[o]ri prosapiae suae, cuius ope auctam instauratamq(ue) tota se Piceni et Flaminiae provincia gratulatur, quo iudicante quasi quodam parent[e] primevo singulae civitates in pristinam faciem revocatas esse letantur, Foronovani desideria totius provinciae praecedentes statuam ad vivacem recordationem et sempiterna[m] memoriam posuerunt. Dedic(ata) e XIII kl. Dic. Fl(avio) Stilichone v(iro) c(larissimo) co(n)s(ule).* a. 400.

XII Ad Laetam Albini pontificis filiam scripsit Hieronymus epistulam 107, ubi maritum quoque eius et filiam nominat.

XIII De iis, quos hoc loco composuimus, nihil innotuit praeter nomina et tempora magistratum. Albinus vicarius Hispaniarum praescribitur legi datae d. 7 Apr. a. 341 [913], consul erat a. 345. Volusianus alter vicariam urbis praefecturam gessit d. 30 Apr. a. 355 [914], alter in eodem magistratu commemoratur d. 6 Aug. a. 365 et d. 18 Febr. a. 366 [915]. quod magistratus alterius in Volusiani Lampadii praefecturam praetorio, alterius in eiusdem praefecturam urbanam incidit, certe non casu factum est, sed suffragio propinqui.

XIV Caeionius Rufius Albinus [916], quamquam a Macrobio inter socios et convivas Praetextati et Symmachi numeratur, tamen christianus fuit; nam libellus Ambrosii

---

906) Se circa a. 412 senem fuisse, ipse indicat in epistula ad Augustinum scripta 135, 1: *meque libens in disciplinas tuas offero, veteris sententiae auctoritatem secutus, quae nullam ad perdiscendum abundare credit aetatem.*

907) Cod. Theod. XIII 5, 38. Olymp. ap. Phot. c. 80 p. 59 B 20 ὅτι μετὰ τὴν ὑπὸ Γότθων ἅλωσιν τῆς Ῥώμης Ἀλβῖνος ὁ τῆς Ῥώμης ἔπαρχος, ἤδη ταύτης πάλιν ἀποκαθισταμένης, ἔγραψε μὴ ἐξαρκεῖν τὸ χορηγούμενον μέρος τῷ δήμῳ εἰς πλῆθος ἤδη τῆς πόλεως ἐπιδιδούσης. huic necessitati subvenit lex supra laudata. cf. adn. 904 et 905.

908) Cod. Theod. V 1, 7 d. 30 Ian. a. 426. ad eandem praefecturam urbanam fortasse pertinet lex d. XV kal. Ian. Ravennae Theodosio XIII et Valentiniano III AA. conss. (a. 430), ubi scribendum esse videtur Theodosio XII et Valentiniano II (a. 426). Corp. legum ed. Haenel. p. 241.

909) Prosp. chron. ad a. 440.

910) Nov. Valent. 2, 3. 12. 13. 17. 18. 20—22. 24. 25.

911) Haec dignitas primum nomini eius additur d. 21 Oct. a. 446 Nov. Val. 20, 1.

912) v. quae in capite ultimo de hac epistula dicturi sumus.

913) Cod. Theod. XI 36, 5 + Cod. Iust. VII 62, 20.

914) Cod. Theod. III 12, 2.

915) Cod. Theod. XIV 6, 3. lex Cod. Theod. VIII 5, 22 inscripta est: *ad Volusianum p. u.*, subscripta: *prolata litteris sub die XII kal. Mart. Romae, acc. IV kal. Apr. Venabri consulatu Valentiniani et Valentis AA.* sed argumentum constitutionis et locus, ubi accepta est, docent, non ad praefectum sed ad vicarium urbis eam referendam esse. pro *consulatu* scribendum est *post consulatum*, nam mense Februario a. 365 Severus vicarius urbis erat, cui Volusianus successit. v. p. CXCII.

916) Nomen integrum legitur in inscriptionibus duabus in foro Romano repertis, quarum altera Valentinianum minorem, altera Arcadium paene iisdem verbis celebrat. C. I. L. VI 3791 *Extinctori tyrannorum ac publicae securitati[s] auctori, d(omino) n(ostro) Valentiniano perpetuo ac felici semper Augusto, Ceionius*

Mediolanensis ad Albinum, quem Eulogius commemorat[917], temporis ratione considerata ad nullum alium huius nominis virum referri potest. cum in statuae inscriptione, quam a. 389 praefectus urbi dedicavit, *iterum vice sacra iudicans* dicatur, proconsul Africae fuisse[918] eaque administratione inter annos 381 et 388 functus esse videtur. nam usque ad a. 380 series proconsulum integra est, sed postea multae lacunae in fastis provinciae supersunt. eo enim, quod definivimus, temporis spatio tres tantum proconsules, qui anno certo ascribi possint, noti sunt:

Herasius d. 28 Aug. a. 381 Cod. Theod. XV 7, 9.

Eusignius d. 26 Febr. a. 383 Cod. Theod. XII 1, 95; Symm. IV 74.
d. 17 Iun. a. 383 Cod. Theod. I 3.

Messianus d. 17 Sept. a. 385 Cod. Theod. X 1, 13; August. contr. litt. Petill. III 30.

praeterea iisdem annis proconsulatum gessisse videntur Vindicianus[919], Polybius[920], Pammachius[921], inter quos Albino tempus, quod sufficiat, relinquitur. praefectus urbi commemoratur a d. 17 Iun. a. 389 usque ad d. 24 Febr. a. 391[922]. postea inter magistratus imperii Romani non reperitur, quamvis usque ad a. 416 et fortasse ultra vixerit. v. adn. 924.

XV Rufium Antonium Agrypnium Volusianum[923] Albini filium fuisse, docet amicus eius Rutilius Claudius Namatianus. puer proconsul Africae factus est, postea quaestor sacri palatii[924], et autumno anni 416 Namatianus in itinere nuntium accepit, eum urbi aeternae praefectum esse[925]. eundem honorem iterum gessit a. 420[926],

---

Rufius Albinus v(ir) c(larissimus) praef(ectus) urbi, iterum vice sacra iudicans, d(icatus) n(umini) m(aiestati)q(ue) eius. Rufius Albinus dicitur apud Macrob. sat. I 2, 16; Rufius I 4, 1; Furius Albinus I 24, 19; II 2, 7; III 14, 1; VI 1, 1; VII 8, 1; Furius III 14, 2; 18, 1; VI 4, 1; VII 1, 8; 8, 4. 7. sed dubitari nequit, quin nomen Furium ubique ex interpolatione librariorum ortum sit.

917) Ap. Phot. cod. 230 p. 271 B 29.

918) Mommsen, *Nuove Memorie dell' Instituto p. 311.*

919) August. confess. IV 5; cf. VII 8 et epist. 138, 3.

920) Ambros. epist. II 87.

921) Hieron. epist. 66, 7.

922) D. 17 Iun. a. 389 Cod. Theod. XVI 5, 18. d. 25 Iul. a. 389 Cod. Iust. VI 1, 8 + Cod. Theod. XI 30, 49. d. 7 Aug. a. 389 Cod. Theod. II 8, 19. d. 16 Aug. a. 389 Cod. Theod. IX 16, 11 + XII 16, 1 + XIV 4, 5 + 6 + XV 2, 5. d. 6 Mart. a. 390 Cod. Theod. IX 10, 4. d. 4 Apr. a. 390 Cod. Theod. XV 1, 27. d. 24 Febr. a. 391 Cod. Theod. XVI 10, 10.

923) Nomen integrum C. I. L. VI 1194 in foro Traiano. *D(omino) n(ostro) Honorio florentissimo invictissimoq(ue) principi s(enatus) p(opulus)q(ue) R(omanus) curante Rufio Antonio Agrypnio Volusiano v(iro) c(larissimo) praef(ecto) urb(i) iterum vice sacra iudicante.* cf. C. I. L. VI 1661. a Rutilio Namatiano I 168. 421 Rufius nuncupatur, quia, ut poeta ipse queritur, nomen eius verum Vŏlūsĭānūs metro elegiaco includi nequit. I 419 *optarem verum conplecti carmine nomen, sed quosdam refugit regula dura pedes: cognomen versu dederis, carissime Rufi, illo te dudum pagina nostra canit.* nomen Venerius, quod Volusiano a Corsinio aliisque tribuitur, scriptura vitiosa codicum: *cognomen versu veneris* nititur, pro qua Lucianus Mueller ea restituit, quae supra proposuimus.

924) Rutil. Namat. I 167 *iamque aliis Romam redeuntibus haeret eunti Rufius, Albini gloria viva patris, qui Volusi antiquo derivat stemmate nomen et reges Rutulos teste Marone refert. huius facundae commissa palatia linguae, primaevus meruit principis ore loqui. rexerat ante puer populos pro consule Poenos, aequalis Tyriis terror amorque fuit. sedula promisit summos instantia fasces: si fas est meritis fidere, consul erit.* proconsulatum Africae spectat, quod in inscriptionibus supra relatis se iterum vice sacra iudicare dicit. cf. adn. 918.

925) 417 *hic praefecturam sacrae cognoscimus urbis delatam meritis, dulcis amice, tuis.* cf. adn. 923.

926) v. legem Constantii Augusti ad Volusianum et ipsius edictum apud Haenel, Corp. leg. p. 240.

praefectus praetorio Italiae legibus praescribitur inde a d. 26 Febr. a. 428 usque ad d. 11 Iun. a. 429[927].

XVI Caecinam Decium Albinum[928], ad quem Symmachi epistulae VII 35 sqq. et IX 103 scriptae sunt, Macrobius alterius ex iis Albinis, quos Praetextati convivio interfuisse fingit, filium dicit (adn. 881), neque nomina eius dubitare nos sinunt, utrum Rufius an Caecina intellegendus sit. quamvis homines genere senatorio orti saeculo quarto militiam armatam capessere non solerent, Decius tamen *diu versatus in castris* (187, 12) erat; qua re adductus in officio aliquo civili militantem — de notariis potissimum cogitari potest — Stilichonis eum expeditiones comitatum esse crediderim. aestate a. 398 Campaniae administrationem deposuit[929], neque tamen more sollemni consulari iure provinciam rexerat, sed dignitate aucta proconsulis titulo usus esse videtur. nam cum aestate a. 397[930] in provinciam proficisceretur, vir spectabilis erat (159, 33), et seriem consularium Campaniae interdum proconsulibus interruptam esse, Anicius Auchenius Bassus documento est. v. p. XCIV. autumno aut hieme a. 398 honorem aliquem in aula accepit (VII 45—47), qui secundum dignitatis gradum, quem tum iam adeptus erat, una ex quattuor comitivis illustribus fuisse debet[931]. fuerunt autem eo tempore Hadrianus magister officiorum[932], Minervius comes sacrarum largitionum, Firminus comes rerum privatarum (v. p. CXLII); sola igitur quaestura sacri palatii Decio relinquitur[933]. quam gessit saltem usque ad a. 399 (VII 48), fortasse etiam usque ad initium a. 401, quo Flaviano in praefectura urbana successit (v. p. CLXXXIII et adn. 842). quo in magistratu Flavio Macrobio Longiniano locum dedit inter d. 6 Dec. a. 402[934] et mensem Martium a. 403[935].

---

35 in Praenestino data, vere a. 397. v. p. LXV.

36 Symmachus Neapolim aditurus est, m. Octobri a. 396. v. p. LXII.

37 Formiis data, a. 394 aut 396 aut 397. v. p. LX.

38. 40. 41 Decii reditus ex Campania in urbem expectatur; milites, qui Gildonem devicerant, paulo ante Mediolanium reversi erant, vere aut aestate a. 398.

39 Symmachus valetudinis causa Etruscos vapores aditurus erat, sed turbis ur-

---

927) D. 26 Febr. a. 428 Cod. Theod. VII 13, 22. d. 27 Febr. a. 429 Cod. Theod. I 10, 8 + XI 1, 35 + XII 6, 32. d. 11 Iun. a. 429 Cod. Iust. I 14, 4 + XI 71, 5.

928) De nominibus eius v. adn. 882.

929) 188, 3 *iamdudum curis publicis absolutus relegere iter potius quam auspiciis litterarum lenire amicorum desideria debuisti. nam si tibi valetudo ex sententia suppetit, quid causae esse dicam, quod diu in Campania demoraris?*

930) Decessor eius Gracchus commemoratur d. 24 Mai. a. 397 Cod. Theod. XIV 7, 1. cf. quae ad epist. VI 23 dixi p. CLXIV.

931) Cf. 190, 7 *cui adiecit honoris tui gradus, ut quae pro eo velle debes, posse te non neges.*

932) Cod. Theod. VI 26, 11 data d. 5 Iul. a. 397; Cod. Theod. VI 27, 11 data d. 16 Mart. a. 399.

933) Cf. 190, 22 *negotii autem genus de humanitate saeculi exspectat auxilium, cuius qualitas virtutibus tuis precum lectione pandetur.* Not. Dign. Or. XII; Oc. X *sub dispositione viri illustris quaestoris: leges dictandae, preces.*

934) Cod. Theod. VII 13, 15.

935) v. ad epist. VII 93—101.

banis, quae bellum Gildonicum praecesserunt, Romae retentus est, autumno a. 397. v. p. LXIV.

40. 41 v. ad epist. 38.

Ad eundem Decium epistulas quoque VII 42—52 referendas esse, statim videbimus.

VII 42—59 ANONYMAE.

Folia codicis archetypi, quae in libris superstitibus calci totius epistularum corporis adnexa erant et a nobis libro nono inserta sunt (269, 11 sqq.), complectuntur in editione nostra versus 117½; epistulae autem, quae in libro septimo pro inscriptionibus spatia vacua praeferunt, extenduntur per versus 119, si inscriptionum spatia pro versibus dimidiis numerentur. haec numerorum similitudo ostendit, litteras anonymas in codice archetypo quaternione uno comprehensas fuisse, qua re inscriptionum omissio facillime explicatur. videlicet cum contextu a librario perscripto quaterniones nondum bibliopegae curam experti rubricatori committerentur, unus eorum aut latebat aut alio quolibet casu praeteritus est. quoniam igitur hae epistulae nulla re neque a praecedentibus neque a subsequentibus dividuntur, primas cum aliqua probabilitate ad Decium, qui eas praecedit, postremas ad Patricium, qui sequitur, referre licet, nisi forte sumpseris, quaternionis fines casu aliquo sollemnibus illis verbis *explicit* et *incipit* terminatos fuisse, quod omni veri similitudine caret.

Epistula 50 ei, cui missa est, gratulatur, quod Flaviano in praefectura urbana successerit. quem magistratum Symmachi gener deposuit anno 401 ineunte, gessit Decius d. 6 Dec. a. 402, neque quisquam, qui administrationes eorum distineat, in codice Theodosiano commemoratur[936]. accedit, quod hic iam ante mensem Martium a. 403 successorem accepit, ita ut praefecturam eius aut solito breviorem fuisse aut eodem anno initam esse pateat, quo Flavianus magistratu decesserat. si autem epistulae 50 Decii nomen praeponendum est, anonymae omnes, quae hanc praecedunt, secundum eam legem, quam Memmius Symmachus in epistulis patris disponendis septem primis corporis libris adhibuit, ad eundem Decium referri debent.

---

42 *abrumpenda cessatio est et in affatus mutuos cura tendenda.* prima ergo haec epistula est, quam Symmachus ad Decium dederit; itaque ante VII 36, quae autumno a. 396 scripta est, collocari debet.

43 Symmachus ruri agens pedis dolore laborat, m. Octobri aut Novembri a. 397. v. p. LXIX. Decius eo tempore Campaniam proconsul regebat.

45. 46 Gaudentius et Desiderius Decio et Minervio (IV 38. 40) commendantur; tum igitur uterque in aula officio aliquo simul fungebatur. Minervius inde ab au-

936) Andromachum, qui legi Cod. Theod. XI 28, 3 datae d. 25 Iun. a. 401 praefectus urbi praescribitur, re vera praefectum praetorio Galliarum fuisse demonstravit Gothofredus.

tumno a. 397 usque ad a. 399 primum comes rerum privatarum, tum sacrarum largitionum erat (v. p. CXLII), Decius usque ad ver aut aestatem a. 398 in Campania mansit (VII 38) neque ante autumnum eiusdem anni comitatum adiisse potest. itaque epistulae aut a. 398 exeunte aut a. 399 ineunte scriptae sunt. cf. epist. VII 94. 103.

47 Flavianus ad Theodori consulatum Mediolanium proficiscens Decio commendatur, a. 398 exeunte. v. adn. 327.

48 Symmachi familiares ad equos curules emendos in Hispanias missi, vere a. 399. v. adn. 330.

49 Decius quaestor, ab autumno a. 398 usque ad hiemem a. 401. v. adn. 933.

50 Decius Flaviano praefecto urbi successit, initio a. 401. v. adn. 842.

52 in epist. 49 Symmachus Decio litem nepotis uxorisque eius commendavit: his litteris ei, cui missa est, pro cura sibi suisque impensa gratias agit. si hanc suorum commemorationem ad illum sororis filium eiusque coniugem referas, haec quoque epistula Decio adscribenda neque multo post 49 collocanda erit.

53 iisdem verbis concepta est atque II 67; quae cum ad Flavianum data post a. 394, quo diem obiit, scripta esse non possit, hanc quoque ante a. 395 collocavi. utrum ad Decium an ad Patricium data sit, cuius epistulae sequentes sunt, diiudicari nequit.

---

54 commendaticiae Attalo traditae, cum mense Martio a. 398 legatus ad comitatum proficisceretur (v. adn. 318). ad Decium igitur scriptae esse non possunt, utpote qui eo tempore proconsul Campaniae fuerit, optime autem Patricio conveniunt. is enim tum magisterium epistularum gerebat, quo in honore legationum cura vel praecipue ad officium eius pertinebat[937]).

58 Patricius simul cum viris illustribus Felice et Minervio in aula agit, a. 397 exeunte aut 398 ineunte. v. p. VII.

59 *sacras mihi litteras Iulius agens in rebus exhibuit leopardorum munificentiam continentes; idem tuam desideratam nobis paginam simul tradidit.* quod epistula Patricii eidem agenti in rebus commissa erat, qui sacras litteras ad Symmachum pertulit, illum tunc magistrum epistularum fuisse indicat, quippe cui munus litterarum sacrarum concipiendarum et emittendarum incumberet. leopardi in praeturam filii Symmacho a. 400 a Stilichone dono dati sunt. v. IV 12; VII 122.

VII 60—65 AD PATRICIVM.

Patricium magistrum epistularum fuisse, dicit Symmachus 193, 27: *an ego adversum iudicium publicum provocem scriptis epistularum regiarum magistrum?* quo in

937) Not. Dign. Or. XIX; Oc. XVII *magister epistularum legationes civitatum et consultationes et preces tractat.*

magistratu commemoratur inde ab a. 396 (VII 63) usque ad a. 400 (VII 59). ad eundem epistulas quoque VII 54—59 scriptas esse, supra docui.

---

60. 61 primae epistulae, quas Symmachus ad Patricium misit; scriptae igitur sunt ante finem a. 396. v. ad epist. 63.

62 Patricius magister epistularum, a. 396—400.

63 Patricius magister epistularum; Symmachus in Campania, quod aut ad a. 396 aut ad a. 397 referri potest. v. p. LXI. cum autem nullam valetudinis conturbatae mentionem faciat, quin etiam de *prosperis suis* loquatur[938], iter Campanum posterius, quod e morbo periculosissimo nondum recreatus suscepit, excluditur. restat igitur tempus a vere usque in mensem Novembrem a. 396.

64 pro causa propinquorum suorum Symmachus intervenit; fortasse ad eandem rem referenda est, qua de agit VII 49 et 52.

65 *sed ut est multiformis plerumque perfidia tutorum, in varias se frequenter artes vertit.* hanc epistulam et V 52 respicit, cum aestate a. 397 scribat, *misisse se necessarias litteras, quibus amici de tutoris fraudibus instruantur* 154, 14.

VII 66—71 AD ALYPIVM.

De Faltonii Probi Alypii familia honoribusque egimus p. XCI et XCVIII.

66 Alypius vicarius Africae, a. 378. v. p. XCVIII.

68 de collatione ob inopiam frumenti a senatu promissa sermo est, quae cum mense Ianuario a. 396 iam facta sit (156, 19), haec epistula in ultimos a. 395 menses collocanda erit. nam ne de collatione anni 380 cogitemus, vetat commemoratio *dominae ac filiae* Symmachi, quae tum primos infantiae annos nondum egressa domina a patre appellari non potuit.

69 Symmachus *integer valetudinis* (196, 20) in Formianum profectus est, a. 394 aut 396. v. p. LX.

71 Symmachi infirma valetudo commemoratur, a. 397? v. p. LXI.

VII 72—80 AD FRATRES.

Sub hac inscriptione eae epistulae coniunguntur, quas Symmachus ad omnes cognatos affinesque misit, qui forte eodem loco versarentur, v. adn. 194.

72 *Mediolanium pervectus haec scribo.* a. 399 exeunte aut 402 ineunte. v. p. LXII.

73. 74 mense Iulio aut primis Augusti diebus a. 397. v. p. CLXIV.

---

938) 194, 27 *me domo abesse et in regione Campaniae pasci otio libens audies; nam soles amicorum prospera voluptate partiri.*

76 Symmachus fratribus dona filii quaestoria mittit, hieme a. 393/4. v. p. LVIII.
77. 78 Symmachus morbum paulo ante perpessus est, aestate a. 397. v. p. LXI.
79. 80 Symmachi filius aeger, autumno a. 396? v. p. LXVIII.

VII 81—92 AD MESSALAM.

In gradibus amphitheatri Flavii haec nomina iuxta posita inventa sunt[939]: *Rufii Postumii Fe[licis]*, *Rufii Valeri Messala[e]*, *Rufi Synesi Had[riani]*. hi viri nomine gentilicio et spectandi loco coniuncti eodem quoque tempore summos aulae magistratus gesserunt, quae res, ut in adn. 138 exposuimus, vel sola cognationis indicium esse solet. Felix enim a. 395—397 quaestor sacri palatii erat, a. 398 praefectus praetorio Galliarum (v. p. CLIV), Hadrianus comes sacrarum largitionum a. 395[940], magister officiorum a. 397—399[941], praefectus praetorio Italiae a. 400—405[942] et iterum a. 413—416[943], Messala denique in praefectura Italiae primum Theodori, mox Hadriani collega. sed quominus fratres eos germanos putemus, obstat patria; nam Felix Roma oriundus erat (v. adn. 788), Hadrianus Alexandria[944] nomenque eius alterum Synesius originis Graecae indicio est.

Rufius Valerius Messala stemma usque ad Publicolas reduxit, quod quo iure fecerit, in suspenso relinquo. ingenii gloriam carminibus[945], epistulis[946], orationibus[947] quaesivit et inter aequales adeptus est. anno 396 aut 398 legationem

---

939) C. I. L. VI p. 860, 99.

940) Cod. Theod. V 13, 35 data d. 6 Aug. a. 395. cf. adn. 815.

941) Praeter leges in adn. 932 laudatas tempus magistratus eius ex Claudiani epigrammate de Theodoro et Hadriano agnoscitur: *Mallius indulget somno noctesque diesque, insomnis Pharius sacra profana rapit: omnibus hoc Italae gentes exposcite votis, Mallius ut vigilet, dormiat ut Pharius.* cuius sententia nulla esset, nisi uterque eodem tempore summos honores gessissent. cf. p. CL.

942) 162, 28. d. 4 Febr. a. 400 Cod. Theod. II 8, 24 + XVI 2, 35 = Const. Sirm. 2. d. 26 Febr. a. 400 Cod. Theod. XVI 5, 37. d. 27 Aug. a. 400 Cod. Iust. XI 59, 11. d. 5 Oct. a. 400 Cod. Theod. XI 20, 3. d. 27 Febr. a. 401 Cod. Theod. I 10, 6 + Cod. Iust. X 16, 11. d. 25 Mart. a. 401 Cod. Theod. VIII 2, 5. d. 4 Iul. a. 401 Cod. Theod. XV 1, 41. d. 13 Iul. a. 401 Cod. Theod. XI 7, 16. d. 24 Febr. a. 403 Cod. Theod. VII 18, 11. kal. Iul. a. 403 Cod. Theod. VI 27, 13. d. 25 Iul. a. 403 Cod. Theod. VII 18, 12. d. 2 Oct. a. 403 Cod. Theod. VII 18, 13 + 14. d. 27 Febr. a. 404 Cod. Theod. VIII 5, 65. d. 24 Mart. a. 404 Cod. Theod. VII 5, 2. d. 25 Iul. a. 404 Cod. Theod. XVI 8, 17. d. 18 Aug. a. 404 Cod. Theod. XIII 5, 31 + Cod. Iust. XII 61, 4. d. 12 Febr. a. 405 Cod. Theod. XVI 6, 4 + 5. d. 24 Sept. a. 405 Cod. Theod. XV 1, 43. sine die Cod. Iust. XI 71, 3. praefectura eius Italia agnoscitur ex legibus his Cod. Theod. XI 20, 3; XIII 5, 31; XVI 5, 37; 6, 4. 5.

943) D. 3 Aug. a. 413 Cod. Theod. XV 14, 13. d. 3 Mart. a. 414 Cod. Theod. VI 29, 11 + VII 4, 33 + 8, 12. d. 30 Ian. a. 416 Cod. Theod. VII 13, 21.

944) Claud. l. l. et deprec. ad Hadr. 20. 55.

945) Rutil. Namat. de red. 267 *haec quoque Pieriis spiracula* (Aquarum Tauri) *conparat antris carmine Messalae nobilitatus ager; intrantemque capit discedentemque moratur postibus adfixum dulce poema sacris. hic est qui primo seriem de consule ducit, usque ad Publicolas si redeamus avos; hic et praefecti nutu praetoria rexit, sed menti et linguae gloria maior inest. hic docuit, qualem ponat facundia legem: ut bonus esse velit quisque, disertus erit.*

946) Apoll. Sidon. carm. I 299 *sed nec tu mihi conparare temptes, quos multo minor ipse plus adoro, Paulinum Ampeliumque Symmachumque Messalam ingenii satis profundi.*

947) 201, 17 *cui — magisterium splendore dicendi — praestabis.* scripta rhetorica Namatianus l. l. indicare videtur.

senatus suscepit[948], initio a. 399 praefectus praetorio Italiae factus est, quem honorem retinuit saltem usque ad d. 27 Nov. a. 400[949]. urbi Romae praefuit[950] post a. 416, siquidem Rutilius Namatianus, quamvis praefecturam praetorianam commemoret, de urbana tacet. v. adn. 945.

---

81. 83. 89 omnes idem postulatum repetunt neque longo temporis spatio distare possunt. petit autem Symmachus, ut Messala litem aliquam ex foro praefecturae ad vicarium s u u m (199, 21; 201, 25) patiatur transferri; praefectus igitur praetorio tum erat, nam nullus alius magistratus vicarios habebat. et primam quidem ex his epistulis post honorem recens initum, i. e. initio a. 399, scriptam esse, indicant verba: *fortuna cum civibus nostris revertit in gratiam, p o s t q u a m t e s i b i r e s p u b l i c a v i n d i c a v i t.*

82. 90 de Symmachi familiaribus ad equos curules coemendos in Hispanias missis sermo est, vere a. 399. v. adn. 330. Messala praefecturam praetorio paulo ante acceperat: *instruenda mihi atque adornanda praetura est, ad cuius nos editionem m a g n i t u d i n i s t u a e p r o c e s s u s animavit.*

83 v. ad epist. 81.

84—87 commendaticiae omnes eo potissimum tempore scriptae esse videntur, quo Messala magistratum aliquem gerebat; ultimum autem, quem Symmacho superstite accepit, praefecturam praetorio, a. 400 exeunte aut 401 ineunte deposuit.

88 Messala foro alicui praeest, in quo vir claris natalibus ortus advocationis munere fungi optat; cum autem homines nobiles apud summos iudices togam forensem sumere soliti sint, ad praefecturam eius praetorio haec retulerim, a. 399—400.

89 v. ad epist. 81.

90 v. ad epist. 82.

91 Messala *in cumulum gloriae* recens evectus, a. 399 ineunte.

---

948) 167, 12 *res admonet, ut profectum Messalam nocte ea, quam consecutae sunt nonae Martiae noveritis. legati c e t e r i mox sequentur.*

949) D. 16 Febr. a. 399 Cod. Theod. XIII 5, 28 + 6, 8. d. 5 Apr. a. 399 Cod. Theod. XIII 11, 10. d. 11 Apr. a. 399 Cod. Theod. XVI 8, 14. d. 29 Apr. a. 399 Cod. Theod. XV 3, 4. d. 17 Mai. a. 399 Cod. Theod. XII 9, 3. d. 20 Iul. a. 399 Cod. Theod. VII 19, 1. d. 21 Aug. a. 399 Cod. Theod. III 1, 8 + IX 35, 6 + XII 1, 161 + Cod. Iust. I 54, 6. d. 4 Sept. a. 399 Cod. Theod. XIV 15, 5. d. 28 aut 29 Sept. a. 399 Cod. Theod. I 12, 7 + XI 7, 15 + XIV 15, 6 + Cod. Iust. XII 58, 2. cum hac lege Cod. Theod. I 15, 17 quoque coniungendam esse, ostendunt et dies et locus et argumentum, quamvis haec constitutionis pars consules falsos subscriptos habeat. d. 11 Oct. a. 399 Cod. Theod. I 5, 12. d. 20 Nov. a. 399 Cod. Theod. II 7, 4. d. 22 Dec. a. 399 Cod. Theod. VI 30, 16. d. 28 Dec. a. 399 Cod. Theod. XV 2, 8 + Cod. Iust. I 51, 3. d. 27 Mart. a. 400 Cod. Theod. XIV 23, 1. d. 29 Sept. a. 400 Cod. Theod. VI 19, 1. d. 27 Nov. a. 400 Cod. Theod. I 5, 13 + II 14, 1 + VIII 5, 59 + 60 + X 3, 5 + XI 26, 2. aut subscriptionem falsam praefert aut ad aliam Messalae magistratum referenda est lex data d. 19 Mai. a. 396 Cod. Theod. XI 30, 55.

950) C. I. L. VI 1775 Romae in colle Viminali. [*Rufiu*]*s Val*(*erius*) *Messala v*(*ir*) *c*(*larissimus*) *praefectus urbi . . . . . m splendorem publicum in vico Patricio . . . . . Victoriae . . . . . et fieri et ornari procurabit.*

VII 93—101 AD LONGINIANVM.

Supra portas urbis Romae Portuensem, Praenestinam, Tiburtinam eadem inscriptio legitur, cuius singula exemplaria eo tantum differunt, quod nomina Stilichonis et Longiniani modo erasa modo intacta sunt: *S(enatus) p(opulus) q(ue) R(omanus) Imp(eratoribus) Caes(aribus) d(ominis) n(ostris) invictissimis principibus Arcadio et Honorio victoribus ac triumfatoribus semper Aug(ustis) ob instauratos urbi aeternae muros portas ac turres egestis inmensis ruderibus ex suggestione v(iri) c(larissimi) et inlustris comitis et magistri utriusq(ue) militiae Stilichonis, ad perpetuitatem nominis eorum simulacra constituit, curante Fl(avio) Macrobio Longiniano v(iro) c(larissimo) praef(ecto) urbis d(icato) n(umini) m(aiestati) q(ue) eorum.* C. I. L. VI 1188—1190. restitutioni illi murorum, qua ad finem perducta hi tituli positi sunt, occasionem dedit irruptio Gothorum[951]) facta d. 18 Nov. a. 401, finita circa autumnum a. 402[952]); cum autem tantum opus certe non paucis mensibus absolutum sit, statuae Augustorum vix ante exitum anni 402 portis impositae esse possunt. sed quia Theodosius e. n. secundus, qui die 10 Ian. a. 403 Augustus factus est[953]), in inscriptionibus non commemoratur, lapidi incisae sunt, antequam nuntius de imperatore novo creato Constantinopoli Romam pervectus esset, i. e. ante mensem fere Martium a. 403.

Flavius Macrobius Longinianus, Stilichonis amicus (202, 20), in scrinio memoriae honorum cursum auspicatus circa a. 398 usque ad gradum proximi, vicariae praefecturae dignitate parem, processerat[954]). ante d. 23 Dec. a. 399 in comitiva sacrarum largitionum Minervio successit[955]), inter d. 6 Dec. a. 402 et mensem Martium a. 403 Decio in praefectura urbana[956]). praefectus praetorio Italiae commemoratur inde a d. 9 Febr. a. 406[957]), quo in honore positus mense Augusto a. 408 paulo ante Stilichonem amicum a militibus interfectus est[958]). memoriam eius damnatum esse, nomen eius in titulis portarum erasum testatur.

---

951) Claud. de VI cons. Hon. 531 *addebant pulchrum nova moenia vultum audito perfecta recens rumore Getarum, profecitque opifex decori timor et vice mira, quam pax intulerat, bello discussa senectus, erexit subitas turres cinctosque coegit septem continuo montes iuvenescere muro.* Paulin. Nol. natal. VIII 103 *fidant legionibus illi perfugioque parent reparatis moenia muris, nulla salutiferi quibus est fiducia Christi.* 113 *ipse intra muros turris tibi, qui sine muris murus erit.*

952) *Die Zeit der Schlachten von Pollentia und Verona. Forschungen zur deutschen Geschichte 1884 Heft I.*

953) B. Volz, De Vesegotharum cum Romanis conflictionibus post mortem Fl. Theodosii I exortis. Gryphisvaldiae 1861 p. 37.

954) 202, 25 *honor militiae vestrae dandis beneficiis enitescit. cum igitur te meritorum ratio summis proximum faciat, famae et gratiae decus benignitate conquire.* e scrinio memoriae adnotationes emittebantur, quibus beneficia imperatorum in privatos conferri solebant. Not. Dign. Or. XIX; Oc. XVII. de dignitate proximorum vide Cod. Theod. VI 26, 4. 10. 11.

955) Cod. Theod. VI 30, 17. cf. p. CXLII.

956) Inscriptiones portarum urbis, quae eum praefectum appellant, post mensem Martium a. 403 incisae esse non possunt. de Decio v. p. CLXXXII.

957) D. 9 Febr. a. 406 Cod. Theod. XIII 11, 11. d. 24 Mart. a. 406 Cod. Theod. VII 18, 15.

958) Zosim. V 32 εὑρόντες ἐν μέσῳ Λογγινιανόν, ὃς τῆς κατὰ τὴν Ἰταλίαν αὐλῆς ὕπαρχος ἦν, ἀναιροῦσι καὶ τοῦτον.

93 Flavianus paulo ante praefectus urbi iterum factus est, a. 399 ineunte. v. adn. 842.

94 scripta simul cum VII 46, ubi vide.

95 commendaticiae Flaviano traditae, cum a. 398 exeunte in comitatum proficisceretur. v. adn. 327.

96 Longinianus comes sacrarum largitionum, Flavianus praefectus urbi, a. 399 aut 400.

97 Symmachi familiares ad equos curules coemendos in Hispanias missi, vere a. 399. v. adn. 330.

98 Symmachus primis, quas a Longiniano accepit, litteris respondet, ante finem a. 398. v. ad epist. 95.

100 ad eandem Longiniani et Flaviani dissensionem pertinere videtur, de qua in epist. 96 sermo est.

VII 102—128 AD PETRONIVM ET PATRVINVM.

Petronius, qui cum primo loco collocatus sit, frater maior fuisse videtur, vicarius Hispaniarum commemoratur a d. 27 Iul. a. 395 usque ad d. 18 Dec. a. 397[959]. Mediolanium reversus (VII 114) magistratum aliquem aulicum accepit, in quo fratre collega usus est[960]. cum ipse paulo ante vicarius fuerit, Patruinus paulo post ad comitivam illustrem evectus sit, dignitates eorum tum medias inter utrumque honorem, aut quod idem est, proconsulatui pares fuisse necesse est[961]. alter eorum in lites privatas potestatem exercebat[962], alteri scriniarius aliquis commendatur (212, 8): itaque utrumque magistrum scrinii fuisse puto, et alterum quidem memoriae, alterum libellorum, nam epistularum sacrarum curam eodem tempore Patricius agebat. v. p. CLXXXIV. quo tempore Decius a. 401 ineunte ex quaestura ad praefecturam urbanam promotus est, fratres quoque nostri dignitatum augmenta acceperunt[963]; alterum igitur Petronium in illius locum quaestorem factum esse crediderim, alter Patruinus Longiniano in comitiva sacrarum largitionum successit[964]. quem honorem retinuit, usque dum aestate a. 408

---

959) 206, 24. d. 27 Iul. a. 395 Cod. Theod. IV 21, 1. d. 7 Mai. a. 396 Cod. Theod. XII 1, 151. d. 28 Apr. a. 397 Cod. Theod. IV 6, 5. d. 18 Dec. a 397 Cod. Theod. IV 22, 5. mense Martio a. 398 magistratum paulo ante deposuerat: 209, 7 *beatum te, qui honorum emeritus otiaris.*

960) 207, 21 *nam reducitur in longinqua iudicia, quibus facile, si suffragium tuleris, eruetur. est enim in te atque fratre portus omnium, quos fortuita sollicitant.*

961) Patruinus 140, 15 vir spectabilis appellatur.

962) 207, 12 *hoc tantum de sancto animo tuo inpetratum volo, ut iisdem viribus, quibus pro eo luctamina prima sedasti, repetitae medearis iniuriae.* cf. adn. 960.

963) 207, 27 *duo ad me bona parilis voluptatis recentes nuntii pertulerunt, et vos iustis honorum crevisse processibus, et domino ac filio meo Flaviano fructum privati otii esse delatum.* de Decio Flaviani successore v. p. CLXXXIII.

964) Intervenit apud eum Symmachus, ut res Apula heredum Rufini census onere levetur, VII 126. praescribitur duabus constitutionibus altera proposita d. 26 Febr., altera data d. 21 Mart. a. 401 (Cod. Theod. VI 2, 17; XI 17, 3), sed in utraque nomen eius corruptum est; traditur enim in altera: *Troino com. s. l.*, in altera: *pp. et com. s. l.*

seditione militum a Stilichonis inimicis excitata Ticini interfectus est[965]. frater legi Cod. Iust. XI 74, 3 inter annos 403 et 408 datae praefectus praetorio praescribitur, quae ultima eius mentio est.

---

102 commendaticia ad utrumque fratrem scripta, quam Flavianus, cum a. 398 exeunte in comitatum proficisceretur, accepit. v. adn. 327.

103 scripta simul cum VII 46, ubi vide.

104 Flavianus paulo ante praefectus urbi iterum creatus, a. 399 ineunte. v. adn. 842.

105. 106 Symmachi familiares ad equos curules emendos in Hispanias missi, a. 399 ineunte. v. adn. 330.

108. 109 scriptae, cum frater uterque simul magistri scriniorum erant (v. adn. 960), a. 398—401.

110 Flavianus praefecturam urbanam paulo ante deposuit, a. 401 ineunte. v. adn. 842.

112 Arcentius Mediolanium proficiscens Patruino commendatur; quia illum a. 397 exeunte ad festa consularia Honorii Augusti accitum esse constat (154, 31), huic anno epistulam adscripsi.

113. 114 Attalus legatus Mediolanium proficiscitur, mense Martio a. 398. v. adn. 318.

121 paulo ante munus praetorium Memmii Symmachi scripta, a. 401. v. p. LXXII.

122 de Stilichone consule (211, 18) sermo est, a. 400.

124 fratres magistri scriniorum, a. 398—401.

126 Patruinus comes sacrarum largitionum, cf. adn. 964. scripta est igitur inter initium a. 401, quo ille honorem accepit, et a. 402, quo Symmachus mortuus est. v. p. LXXII.

VII 129—131 AD SIBIDIVM.

Acilii Glabrionis Sibidii Spedii honores enumerat titulus a filio Romae positus C. I. L. VI 1678. *Spedii. — Acilio Glabrioni Sibidio v(iro) c(larissimo) et omnibus meritis inlustri, legato in provincia Achaia, consulari Campaniae, vicario per Gallias septem provinciarum sacri auditorii cognitori, fori huiusce inventori et conditori primo, patri reveren[d]issimo, Anicius Acilius Glabrio Faustus v(ir) c(larissimus), loci ornator, togatam*

---

965) Zosim. V 32 ἀνῃρέθησαν δὲ τῶν ἀρχόντων ὅσοι μετὰ τὴν φυγὴν ἥλωσαν, ὅ τε τῶν ἐν τῇ αὐλῇ τάξεων μάγιστρος Ναιμόριος καὶ Πατρώνιος ὁ τῶν θησαυρῶν προεστὼς etc. pro Πατρώνιος scribendum esse Πατρῶινος non est quod moneam. legi Cod. Theod. IX 42, 19 datae Ravennae d. 20 Apr. a. 405 Vrsicinus quidem comes sacrarum largitionum praescribitur, sed constitutionis argumentum docet, eum comitem rerum privatarum fuisse; agitur enim in ea de patrimonio Gildonis, quod ad res privatas pertinuisse notitia dignitatum (Oc. XII 5) testis est.

statuam offerens, piae non minus quam devotae mentis religione ponendam erigendamque curavit. de magistratuum tempore id tantum certum est, vicarium eum Galliae meridionalis post a. 399 fuisse. nam tum dioecesis nomine quinque provinciarum nuncupabatur[966], sed iam a. 400 divisio in septem provincias facta erat[967]. epistulae ad eum datae nullam temporis notam praeferunt.

In libris octavo et nono litterarum apographa, quae scriptoris librarii iisdem foliis inscripserunt, ab editore discerpti non sunt, ita ut plerumque aliquot epistulae eodem tempore emissae coniunctae manerent. cuius rei causas exposui, ubi de collectione et editione corporis Symmachiani egi (p. XXVI), exempla in inquisitione chronologica nunc instituenda congeram.

VIII 1—3 ANNO 396.

Cum epist. 2 scripsit, Symmachus hieme incipiente Capuae agebat, sed reditum praeparabat; de eadem reversione tempore hiemali suscepta in 3 sermo est. cum constet, scriptorem a. 396 in Campania fuisse et in itinere, quo Romam mense Novembri petivit, Capuam tetigisse, has epistulas sub finem a. 396 scriptas esse puto. v. p. LXII. eidem tempori convenit epist. 1, quae amico recens ad praefecturam praetorio evecto missa est[968]; siquidem Theodorus, quem Symmachi familiaritate usum esse ex V 4—16 patet, eadem hieme iterum Italiae cum Illyrico et Africa praepositus est. v. p. CL. quod autem hae litterae non cum reliquis ad Theodorum datis componuntur, ea ratione explicandum erit, quam p. XXV exposuimus.

VIII 5—10 ANNO 375.

Ex hominibus, quibus haec epistularum series inscribitur, duo tantum noti sunt, Severus (6) et Marcianus (9), nam Eusebii saeculo quarto tot reperiuntur, ut dignosci nequeat, quisnam eorum hoc loco intellegendus sit.

Inter Symmachi familiares discernuntur Severi quattuor, quos ordine chronologico digestos proponam.

1) Valerius Severus, cui hic titulus Gortynae in Creta insula positus est: C. I. G. II 2595 Βαλέριον Σεβῆρον, τὸν λαμπρότατον καὶ μεγαλοπρεπέστατον ἔπαρχον τῆς βασιλευούσης Ῥώμης, δόγματι τοῦ κοινοῦ τῆς Κρητῶν ἐπαρχίας Οἰκουμένιος Δοσίθεος Ἀσκληπιόδοτος ὁ λαμ-

---

966) Cod. Theod. XVI 10, 15 cum adn. Gothofredi.

967) Cod. Theod. I 15, 15.

968) *Conpertum habeo, quolibet honorum culmine animum tuum non solere mutari; quidquid enim bene meritis honestatis accedit, id solutum magis videtur esse quam praestitum.*

πρότατος ὑπατικὸς ἀνέστησεν. hic inter d. 21 Febr. a. 363[969]) et 26 Iun. a. 364 Hypatio successit in vicaria urbis praefectura, locumque dedit Volusiano inter d. 22 Iul.[970]) et 6 Aug. a. 365[971]). praefectus urbi factus est inter d. 8 Mai. a. 381[972]) et 25 Mart. a. 382[973]), magistratumque deposuit inter kal. Aug. et d. 22 Nov. a. 382[974]). Symmachi eum amicum fuisse, ex eo veri simile fit, quod ille sub saeculi finem pro filiis eius apud Petronium aut Patruinum intervenit[975]).

2) Flavius Severus, qui ut in senatum adlegeretur, Symmachus oratione sexta habita a. 376 suasit. post advocationis officium provinciam praesidalem dioeceseos Africanae rexit, quo in honore circa a. 374 Theodosio magistro militum consiliarius datus est (337, 3. 11). paulo post *pervectus in fastigia summa rei publicae* est (336, 32), sed quemnam magistratum gesserit, ignoratur.

3) Severus episcopus sub saeculi quarti finem Decio commendatur VII 51.

4) Severus aliquis, qui a. 401 Campaniae administrationem deposuit, in pluribus Symmachi epistulis commemoratur. 164, 3; 154, 4. 6; 167, 8; 208, 14; 250, 22.

Ex his ultimus a. 375, quo epist. 6 scripta est (v. infra), vixdum natus esse potest; episcopus eo excluditur, quod Symmachus illum amicum suum dogmati Epicureo addictum fuisse innuit; de Flavii Severi allectione anno demum 376 in senatu actum est, cum is, cui litterae illae missae sunt, iam antea senator esset[976]); restat igitur solus Valerius Severus.

Ad Marcianum, patrem Maximiani (v. ad epist. 23), qui a. 409 simul cum Attalo et Caeciliano senatus legationem suscepit (v. adn. 867), Symmachi epistulae VIII 9. 23. 54. 58. 73 missae sunt. vicarius Italiae praescribitur legi datae d. 22 Mart. a. 384[977]). sub Eugenii tyrannide Flaviani illecebris obsecutus a fide christiana ad gentilium superstitionem descivit, ut proconsul Africae fieret. v. adn. 588 et p. CXXIX. ab Attalo denique a. 409 praefectus urbi creatus est[978]).

Epistulas, quas hoc commate coniunximus, iisdem diebus scriptas esse, ex summa earum in verbis similitudine agnoscitur. cf. 5 *essent mihi gratae litterae tuae, vel*

---

969) Cod. Theod. III 5, 8.

970) Praescribitur legibus datis d. 26 Iun. a. 364 Cod. Theod. I 6, 3. d. 14 Oct. a. 364 Cod. Theod. XII 1, 68 (traditur quidem: *dat. prid. non. Oct. Veronae Valentiniano et Valente AA. coss.*, sed scribendum est: *dat. prid. id. Oct. Veronae, divo Ioviano et Varroniano coss. accepta ..... Valentiniano et Valente AA. coss.* nam idibus Octobribus a. 364 Valentinianum Veronae fuisse, quo loco haec lex data est, ex Cod. Theod. XI 31, 1 constat, sed usque ad d. 8 Oct. Altini commoratus est et eodem mense a. 365 iam Parisios versus in itinere erat. inscripta est constitutio: *ad Severum p. u.*, argumentum autem, quo de ordine Abellinatium agitur, ostendit, eam ad vicarium urbis referendam esse). d. 22 Iul. a. 365 Cod. Theod. X 4, 2.

971) Cod. Theod. XIV 6, 3. cf. Herm. XVIII p. 293.

972) Hoc die decessor eius Valerianus praescribitur Cod. Theod. XV 7, 6—8.

973) C. I. G. II 2595. d. 25 Mart. a. 382 Cod. Theod. XII 12, 8. kal. Apr. a. 382 Cod. Theod. VI 6, 1 + XIV 6, 4. d. 2 Apr. a. 382 Cod. Theod. VII 18, 6 + VIII 4, 13. d. 20 Iun. a. 382 Cod. Theod. XIV 18, 1. kal. Aug. a. 382 Cod. Theod. VIII 9, 2.

974) Hoc die Anicius Auchenius Bassus iam praefectus urbi erat Cod. Theod. I 6, 8.

975) 209, 24 *merito mihi apud te utendum esse non arbitror longo ambitu litterarum pro inlustris memoriae viri Severi filiis.*

976) 216, 8 *quaeso custodes bonorum, valetudini tuae medicas applicent manus, ne optimi senatoris longa vexatio fidem faciat, nihil curare caelestes. a qua ego opinione dissentio.*

977) Cod. Theod. IX 38, 7 cum adn. Gothofredi.

978) Zosim. VI 7.

si nihil de meis apud Africam meritis ac laudibus continerent; nunc ut mihi decus aliquod etc. 6 *gratae sunt quidem semper litterae tuae; nunc autem legentis animum momorderunt.* 8 *et gratas tibi fuisse litteras meas sermonis adsiduitate testare.* — 5 *favorem tibi praesidii caelestis exopto.* 6 *nihil curare caelestes.* — 7 *fiduciam casus fefellit.* 8 *nunc sume fiduciam, quam tibi ad invitamentum familiaritatis ingerimus.* 9 *scriptionis auspicio fiduciam tuam provoco. quare familiaritatis nostrae aditum securus ingredere.* — 7 *ut* — *exempli necessitate ad diligentiam provoceris.* 10 *ut in mutua officia provocatus erumperes. sume igitur sermonem, cuius sequaris exemplum.* — *si coeptis nostris vicissitudo respondeat.* 9 *scriptionis auspicio fiduciam tuam provoco.* — *vicissitudo officii tui faciet* etc.

Priscillianus in litteris, quibus Symmachi epistula 5 respondet, de eius *apud Africam meritis ac laudibus* scripserat. quae administrationis eius praedicatio ei potissimum tempori convenit, quo proconsulatum provinciae recens deposuerat, i. e. aestati a. 375. v. p. XLIX.

VIII 11. 12 ANNO 397?

Pacatus, cuius nomen altera ex his epistulis et praeterea IX 61 et 64 praeferunt, idem fuisse videtur atque Latinius Pacatus Drepanius, Ausonii amicus[979]. vir Gallus[980] studiis poeticis[981] et rhetoricis clarus, a. 389 Romam venit, ut Theodosio urbem mense Iunio ingresso panegyricum recitaret, praemiumque eloquentiae proconsulatum Africae accepisse videtur, quo in honore commemoratur d. 4 Febr. a. 390[982]. comes rerum privatarum in aula Theodosii a. 393 erat[983], quae ultima eius apud scriptores antiquos mentio est.

Epistulas 11 et 12 tempore cohaerere his collatis patebit: 11 *religio enim fide pectoris continetur: in verborum officiis latet plerumque simulatio.* 12 *religio enim magis fide animi metienda est quam ostentatione verborum.* — 11 *quare si tibi in scribendo rarior videor, nihil aestimes amori esse decerptum.* 12 *sed si umquam brevi intervallo usus iste cessaverit, velim cogites amicitiarum non frigere respectum.* unicum temporis indicium praeter Pacati aetatem praebent verba: 217, 14 *nam mei quoque corporis vigor post infirmam valetudinem coepit adsurgere*, quae ad autumnum a. 397 referenda esse videntur. v. p. LXI.

---

979) Nomen eius integrum conservaverunt inscriptio et subscriptio panegyrici in Theodosium dicti. legibus Cod. Theod. IX 2, 4; 42, 13; Cod. Iust. XI 66, 1 Drepanius praescribitur, ab Ausonio modo Pacatus (XX 5; XXIII 13; XXVII 1 inscr.; 4, 10; 13, 21), modo Drepanius (XX inscr.; XXIII inscr.) nuncupatur, a Symmacho semper Pacatus.

980) Pacat. paneg. Theod. 1. 2. 23. 24. 47.

981) Auson. XXIII 10 *hoc nullus mihi carior meorum, quem pluris faciunt novem sorores quam cunctos alios Marone dempto.*

982) Cod. Theod. IX 2, 4. cf. Auson. XX; XXVII 1.

983) Cod. Theod. IX 42, 13 data Constantinopoli, d. 12 Ian. a. 393. sine die Cod. Iust. XI 67, 1.

VIII 13—16 ANNO 400.

Apollodorus, cui ep. VIII 13; IX 14. 51. 74 missae sunt, proconsulatum Africae iniit ante d. 20 Aug. a. 399, deposuit inter d. 14 Mart. et 8 Iun. a. 400. v. p. CLX. epistula igitur VIII 13, quae ei *absoluto non modo honoris verum etiam curarum fasce* gratulatur, cum aliqua probabilitate aestati a. 400 adsignari potest. cf. adn. 52.

Caecilianus, cuius nomine VIII 14; IX 50. 58 inscribuntur, initio a. 397 praefectus annonae erat (III 36; IX 58). a. 400 una cum Probiano legatione senatus fungebatur (VIII 14). vicarius praescribitur legi datae d. 8 Apr. a. 404 Cod. Iust. I 51, 4, quem cum magistratum Symmachi quoque epistula IX 50 respicere videatur, post a. 402, quo orator mortuus est, iniisse non potest. alteram legationem suscepit a. 409, ut imperatorem ad pacem cum Alaricho faciendam impelleret, et quamquam preces eius irritae fuerunt, tamen in locum Theodori minoris praefectus praetorio Italiae factus est[984]. post Heraclianum devictum d. 9 Mart. a. 414 cum Flaviano summus per Africam iudex constitutus[985] gravi edicto Donatistas coercuit[986]. quia Marini comitis amicus erat, ad necem Apringii proconsulis et Marcellini tribuni et notarii eum subornasse credebatur[987]. a. 414, quamvis iam senior, catechumenus erat[988].

Probianus, qui in legatione a. 400 Caeciliani collega erat (VIII 14), idem cum praefecto urbi a. 377[989] fuisse videtur, siquidem senatus petitiones in comitatu persequendae plerumque hominibus summis magistratibus functis committi solebant. in praefectura urbana fori monumenta restituit, cuius rei testes supersunt tituli octo, ex quibus duos exempli causa proponam. C. I. L. VI 1658 *Gabinius Vettius Probianus v(ir) c(larissimus) praef(ectus) urbi statuam, quae basilicae Iuliae a se noviter reparatae ornamento esset, adiecit.* C. I. L. VI 3864 *Gabinius Vettius Probianus v(ir) c(larissimus) praef(ectus) urb(i) statuam fatali necessitate conlabsam celeberrimo urbis loco adhibita diligentia reparavit.*

Epistula ad Caecilianum et Probianum praeturae Memmii Symmachi kal. Ianuariis a. 401 ineundae mentionem facit. ergo scripta est eodem anno cum praecedenti.

Carterius, Neoterii propinquus (135, 24), post advocationis officium administratione aliqua functus est[990]. missae sunt ad eum epistulae VIII 16; IX 7. 31.

13 et 14 ad idem tempus pertinere iam supra probavimus; 16 quoque cum iis

---

984) Zosim. V 44 ἐπέμποντο παρὰ τῆς γερουσίας εἰς τὴν Ῥάβενναν πρέσβεις Καικιλιανὸς καὶ Ἄτταλος καὶ Μαξιμιανός, οἳ πάντα ἀποδυρόμενοι τὰ συμβάντα τῇ Ῥώμῃ καὶ τὸ πλῆθος τῶν ἀπολωλότων ἐκτραγῳδήσαντες ἤνυσαν πλέον οὐδέν — ταύτῃ τοι τοὺς πρέσβεις ἐάσας ἀπράκτους ἐφ' οἷς ἐληλύθασι, παρελύσας Θεόδωρον τῆς τῶν ὑπάρχων ἀρχῆς Καικιλιανῷ ταύτην παρέδωκεν. praescribitur legi datae d. 21 Ian. a. 409 Cod. Theod. IX 2, 5 + 6 + 3, 7 + 16, 12 + 31, 1 + 36, 2 + 37, 4 + XI 8, 3 + 39, 13 + Cod. Iust. I 55, 8.

985) Cod. Theod. VII 4, 33.

986) v. Augustini ad eum epistulam (86).

987) August. epist. 151, 4. 7. 11. 12.

988) August. epist. 151, 14.

989) Cod. Theod. XI 2, 3, data d. 18 Sept. a. 377.

990) 245, 11 *cum ornares tribunalia ante defensor, post cognitor iurgiorum.*

cohaerere docent hi loci: 13 *tibi ut salus valida et reditus felix secundet, tam nostra vota quam tua merita praestabunt.* 14 *praestabit caelestium favor, ut* etc. 16 *praestabit usus longior, ut* etc. quia igitur 15 epistulis anno 400 scriptis inclusa est, secundum legem librorum octavi et noni eidem anno adsignanda videtur.

VIII 17—19 ANNO 397.

18 Symmachus pedum aegritudine laborans in suburbano moratur, mense Octobri aut Novembri a. 397. v. p. LXIX.

19 de fame in agro dominante sermo est, quod autumno a. 397, quo Gildo commeatus Africanos retinere coeperat[991]), optime convenit.

17 de lite aliqua in iudicio provinciali perdita loquitur Symmachique domum *multis iniuriis circumlatrari* dicit. inter annos 396 et 398 oratorem pluribus iudiciis persecutum esse, probat VI 11.

VIII 20—22.

Tres epistulae, quae hoc loco coniunctae leguntur, diversis temporibus scriptae sunt legique in hac corporis Symmachiani parte observatae non respondent. neque mirum est, inter schedulas librariorum, quas Memmius Symmachus in librum octavum et nonum contulit, quamvis plerumque plures epistulas continerent (v. p. XXVI), interdum tamen singulas quoque litteras singulis foliis inscriptas fuisse.

20 circa a. 375 data, paulo postquam Symmachus proconsulatum Africae deposuit. v. 220, 13 *neque enim nobis alia de causa arbitror optata succedere quam iudicio et amore Carthaginis.*

21 Symmachus iter ad Stilichonis festa consularia ingressurus est, ultimis a. 399 mensibus. v. p. LXII.

22 respondet Andronico, qui Symmacho carmina sua Graeca miserat. poeta ille ex Aegypti urbe Hermopoli originem duxit[992]). a. 359 adulescens, qui nulladum clari ingenii experimenta dederat, maiestatis quaestioni implicatus est, quae de oraculo Abydeno in fraudem imperatoris consulto exercebatur, sed periculum imminens absolutus evasit[993]). tum Constantinopolim se contulit, ubi brevi tempore carminibus et

991) Claud. bell. Gild. 66 *hanc quoque nunc Gildo rapuit sub fine cadentis autumni.*

992) Phot. bibl. cod. 279 p. 536 A. 8 ἐν δὲ τῷ αὐτῷ τεύχει τῷ αὐτῷ περιείχετο μέτρῳ (scil. iambico) — Ἀνδρονίκου πολιτευομένου, καὶ αὐτοῦ Ἑρμοπολίτου, πρὸς τὸν κόμητα Φοιβάμμωνα τὸν κοινοπολιστήν. καὶ οὗτος δὲ δραμάτων ἐστὶ ποιητής, διαφόροις μέτροις τοὺς λόγους ἐντείνων. Aegyptium eum fuisse, indicat Libanius quoque, cum in ep. 75 scribat, famam eius usque ad Aethiopas penetrasse.

993) Amm. XIX 12, 11 *Andronicus, postea studiis liberalibus et claritudine carminum notus, in iudicium introductus, cum secura mente nullis suspicionibus urgeretur, purgando semper et fidentius absolutus est.*

tragoediis maximam gloriam consecutus est[994]. a. 379 Antiochiae erat[995], postea non commemoratur. itaque haec epistula in Symmachi annos iuveniles cadere videtur.

VIII 23—27 ANNO 396.

De Marciano et Maximiano egimus p. CXCII, de Albino et Gregorio p. CLXXVIII et CLXXX, Censorinus praeter epist. VIII 27 commemoratur 155, 15. 20; 156, 12.

Hae epistulae omnes in Campania scriptae sunt (221, 20; 222, 16; 223, 16) et ordine chronologico procedunt. in prima enim adventum suum tempusque, quod eum secutum est, describit, in tertia de reditu loquitur, in ultima stationes, quas in itinere Romam suscepto praeteriturus est, enumerat. 23—26 duo epistularum paria coniunguntur, quorum litterae priores ad patres, posteriores ad filios datae sunt. hae, 24 et 26, tam similes sunt, ut nullum fere enuntiatum alterius in altera non repetatur, sed summa cum cura scriptor prospexit, ne eaedem sententiae iisdem verbis exprimerentur. cum enim utraque epistula in urbem mittenda esset, Maximianum et Gregorium litteras ab oratore clarissimo acceptas sibi invicem recitaturos esse praevidit eaque de causa anxie cavit, ne *paupertini eloquii*, ut ipsius verbis utar, deprehenderetur. qua cautione uti non solebat, si litterae in loca diversa destinabantur, id quod in epistulis VIII 5—10 advertimus.

Terminum, post quem haec epistularum series scripta est, constituunt verba haec: 221, 28 *ubique vitam agimus consularem;* Symmachus enim consulatum gessit a. 391. itaque iter illud Campanum, quo Formias, Baulos (221, 20. 26), Neapolim (223, 16), Capuam (223, 18) tetigit, ad a. 396 refero. v. p. LXI. quod confirmatur hoc loco: 222, 17 *non est ea fortuna horum locorum, ut seriam curam sepeliant voluptates. insolitis omnia necessitatibus strepunt et oneri cessere deliciae.* nam vere 396 orator noster *seriam curam* re vera in urbe perpessus erat, quae tum fame gravissima laboraverat, neque Campaniam eiusdem calamitatis expertem mansisse, vel ex eo patet, quod procul dubio fruges provinciae tam vicinae Romam advectae erant.

VIII 29. 30 ANNO 399.

Salvius a. 408 quaestor sacri palatii a militibus seditiosis Ticini interfectus est[996]. epistula ad eum scripta, cum de Flaviani praefectura altera recens accepta agat, in primos a. 399 menses incidit. v. adn. 842.

---

994) Themist. or. XXIX p. 347 A καὶ εἰ μέν τις οἷός τέ ἐστι ξυντιθέναι τραγῳδίαν καὶ ἔπη καὶ διθυράμβους, ὥσπερ ἔναγχος ἐπιδημήσας Αἰγύπτιος νεανίσκος.

995) Liban. de vit. sua p. 117.

996) Zosim. V 32. Gothofredus hunc eundem fuisse putat atque Salvinum comitem rerum privatarum, cui inscribitur lex *dat. id. Nov. Ravenna Stilichone et Aureliano coss.* (a. 400) Cod. Theod. XI 1, 27. sed locus Ravenna docet, hanc constitutionem ad secundum Stilichonis consulatum referendam esse (a. 405), quo

Iovius, cui Symmachus epistulas VIII 30. 50; IX 59 misit, d. 19 Mart. a. 399 comitivam gerens templa gentilium Carthagine evertit et simulacra fregit[997]. a Stilichone praefectus praetorio Italiae et patricius factus[998] in turbis anni 409 proditor duorum Augustorum, Honorii et Attali, partes magnas sed parum honestas egit[999]. si honorem, quem haec ei epistula acceptum gratulatur[1000], comitivam a. 399 fuisse sumamus, tempus ei cum litteris ad Salvium conveniet.

VIII 33—37 ANNO 397?

Iohannes, quem VIII 35 nominat, a. 394 tribunus et notarius in aula Theodosii militavit[1001]. a. 408 Romae agebat et a senatu ad Alarichum hospitem suum legatus missus est[1002]. ab Attalo a. 409 magister officiorum electus[1003] post tyrannum purpura privatum veniam impetravit, siquidem anno 412 praefectus praetorio Italiae[1004] factus est, quem magistratum retinuit saltem usque ad d. 8 Mai. a. 413[1005]. hominis igitur aetas ostendit, hanc epistularum seriem in ultima Symmachi tempora cadere. scriptae autem sunt, cum ex itinere, quem aeger et debilis susceperat, Romam revertit. 33 *consulto distuli stilum, dum refoveo itinere tenuatum vigorem.* 37 *proxime penatibus meis redditus etiam nunc te mente et cogitatione respicio.* itaque de autumno a. 397 cogitaverim. v. p. LXI. — omnes has epistulas inter se cohaerere ostendit in 33 et 37 reditus commemoratio, in 33—35 argumentum simile. nam Symmachum eum ingenii lusum coluisse, ut rem eandem pluries verbis diversis exprimeret, in epistulis VIII 23—26 iam deprehendimus.

---

tempore Silvanus comes rerum privatarum erat. Cod. Theod. V 14, 6; cf. Cod. Iust. XI 78, 1. itaque non apud Symmachum nomen *Salvium* in *Salvinum* mutandum est, id quod Iuretus fecit, sed in codice Theodosiano *Salvinum* in *Silvanum*.

997) August. de civ. dei XVIII 54 *in civitate notissima et eminentissima Carthagine Africae Gaudentius et Iovius comites imperatoris Honorii quarto decimo kalendas Apriles falsorum deorum templa everterunt et simulacra fregerunt.* cf. Idat. fast. ad a. 399.

998) Sozom. IX 4. praescribitur legibus datis kal. Apr. a. 409 Cod. Theod. II 8, 25 + XVI 8, 19 et d. 26 Iun. a. 409 Cod. Theod. II 4, 7 + XVI 5, 47.

999) Zosim. V 47—49; VI 8—9; Olymp. ap. Phot. cod. 80 p. 57 B 31; Sozom. IX 7.

1000) *Interfuit publicae utilitatis, ut tibi maiora negotia crederentur. quare prolixa esse non debet gaudii mei adtestatio.*

1001) Paulin. vit. Ambros. 31 *Iohannes tunc tribunus et notarius, qui nunc praefectus est.*

1002) Zosim. V 40.

1003) Sozom. IX 8.

1004) Paulin. vit. Ambros. 31. ex legibus ad eum datis Cod. Theod. VII 8, 10 ad Africam pertinet, Cod. Theod. XI 28, 7 ad Italiae provincias meridionales.

1005) Praescribitur legibus datis d. 6 Iun. a. 412 Cod. Theod. XIII 11, 13. d. 22 Iun. a. 412 Cod. Theod. III 8, 3. d. 26 Iul. a. 412 Cod. Theod. II 8, 26 + XVI 8, 20 + VIII 8, 8. d. 7 Ian. a. 413 Cod. Theod. VI 30, 20 + VII 8, 10 (traditur *Iun.* pro *Ian.*, sed mensi Iunio anni indicatio *post consulatum* parum convenit). d. 14 Febr. a. 413 Cod. Theod. I 2, 12 + II 19, 6 + VIII 17, 4 + Cod. Iust. VI 23, 19. d. 8 Mai. a. 413 Cod. Theod. XI 28, 7. praeterea praefectus praetorio nominatur in lege data *V id. Iul. Ravennae dd. nn. Honorio XIII et Theodosio X AA. coss.* (a. 422) Cod. Theod. II 13, 1 + 28, 1 + 30, 2 + 31, 1 + 32, 1 + VIII 8, 10, sed fortasse scribendum est *dd. nn. Honorio VIIII et Theodosio V AA. coss.* (a. 412).

VIII 38 Flavius Pisidius Romulus[1006], cuius nomine praeter has litteras VIII 62 et IX 62 inscribuntur, aetate multo minor erat Symmacho, a quo filius nuncupatur[1007]. originem ex provincia Africa duxisse videtur; ibi enim praedia locupletissima possidebat et Augustini episcopi Hipponensis amicitia et ipse et affinis eius Valerius usi sunt[1008]. a. 385 consularis Aemiliae et Liguriae fuit[1009], a. 392 comes sacrarum largitionum in aula Theodosii[1010], a. 400 praefectus praetorio Galliarum[1011], a. 405 praefectus urbis Romae[1012]. quia in hac epistula de filio eius studiis rhetoricis occupato sermo est, in Symmachi senectute scripta esse videtur, fortasse eodem tempore cum praecedentibus.

VIII 40 Aventius fortasse idem est, qui in praefectura urbana Basso (a. 382) successit, Symmachum (a. 384—385) praecessit. v. 297, 12; 307, 29.

VIII 41 Antiochus, cui VIII 74 quoque missa est, Musonii filius fuisse videtur, qui a. 395 proconsul Achaiae fuit[1013]. cum haec Symmachi epistula ad eum scriberetur, honorem aliquem in urbe gerebat, qui fortasse praefectura annonae erat. nam quod periculum subiturus esse dicitur, ut *catervas mulierum scissa veste* fugiat, cum magistratum prodit, qui populi seditionibus inopia frumenti excitari solitis vel praecipue expositus fuerit. quod epistulam Alypii praefecti urbi a. 391 ad Ambrosium pertulit[1014], sub illo eum munere functum esse indicat, quod proconsulatui Achaiae annis quattuor post gesto optime convenit.

VIII 44. 45 ANNO 400.

Ad duos amicos ultra mare agentes missae, quorum litterae quotannis navigatione incipiente ad Symmachum perferri solebant. utraque igitur epistula aestate scripta est et prorsus eandem sententiam exprimit. summa autem verborum similitudo inter has litteras et VIII 13—16, quas et ipsas aestate datas esse constat, me movit, ut

---

1006) Nomen eius integrum exhibet titulus Stilichonis C. I. L. VI 1731, cui subscriptum est: *exequente Fl(avio) Pisidio Romulo v(iro) c(larissimo) praef(ecto) urb(i)*. Pisidius Romulus dicitur Ephem. epigr. IV p. 294.

1007) 231, 3 Ad Valerium: *filium meum Romulum ego accerso, tu retines; ego in eum mihi personam parentis adrogo, tu ius adfinis exerces.*

1008) Augustinus ad Romulum scripsit epistulam 247, ad Valerium, quem Romuli adfinem fuisse Symmachus testatur (v. adn. 1007), epistulas 200 et 206 librumque primum de nuptiis.

1009) Cod. Theod. II 4, 4 data d. 19 Iun. a. 385.

1010) Cod. Theod. X 19, 2 d. 19 Febr. a. 392. Cod. Theod. IX 45, 1 d. 18 Oct. a. 392.

1011) Cod. Theod. IX 38, 10 d. 6 Aug. a. 400. ad eundem honorem referendum est, quod praefectus urbi in inscriptione mox laudanda *vice sacra iterum iudicans* dicitur. in Occidente eum magistratu functum esse, sequitur ex loco Mediolanio legi ad eum datae subscripto, at in Italia illo anno duo iam praefecti noti sunt, Messala et Hadrianus.

1012) Ephem. epigr. IV p. 294 in foro Romano. *Fidei virtutiq(ue) devotissimorum militum domnorum nostrorum Arcadi Honori et Theodosi perennium Augustorum, post confectum Gothicum bellum* (a. 405) *felicitate aeterni principis domni nostri Honori, consiliis et fortitudine inlustris viri comitis et* (sequuntur versus duo erasi, quibus Stilichonis nomen inscriptum fuit) *s(enatus) p(opulus)q(ue) R(omanus) curante Pisidio Romulo v(iro) c(larissimo) praef(ecto) urbi vice sacra iterum iudicante.*

1013) Zosim. V 5.

1014) Ambros. epist. 89.

eas eidem anno (400) ascriberem. cf. 16 *praestabit usus longior, ut;* 14 *praestabit caelestium favor, ut;* 44 *praestabit divinus favor, ut.* — 14 *abundo laetitia, postquam valere vos didici nostraeque amicitiae inter negotiorum dura meminisse;* 44 *valere te gaudeo et adloquii tui honore delector.* — 15 *ex debito venit sermo, qui redditur;* 45 *redditum mihi esse annuum quodammodo sermonis tui debitum.*

VIII 46—61 ANNO 396.

Strategius d. 30 Mai. a. 403 vicarius Africae praescribitur legi Cod. Theod. IX 26, 3; sed litteras VIII 46 ante hunc magistratum Romae accepit.

Valerius, Romuli affinis (v. adn. 1007), cui VIII 47 et 57 et Augustini epistulae 200 et 206 missae sunt, a. 418 comes et vir inlustris erat. August. l. l. liber Augustini primus de nuptiis ei dedicatus est.

Maximiliani nomen praeferunt epist. VIII 48. 51. 55; IX 52. filius erat Mariniani, ad quem ep. III 23—29 scriptae sunt (v. adn. 621). a. 396 honorem aliquem aulicum accepit (228, 31).

Vitalis d. 8 Mart. a. 403 praefectus annonae commemoratur Cod. Theod. XIV 3, 21.

De Iovio et Marciano v. p. CXCVII et CXCII.

Leporius teste epistula IX 10 a. 394 exeunte magistratu aliquo maiore fungebatur, fortasse vicaria per urbem Romam finitimasque regiones praefectura. v. p. 238, 9 *et ideo dignum est, ut provincialibus vel edicto vel subscriptione tua instructio plena pandatur.*

Romani, fratris Magnilli (48, 32), praeter epist. VIII 28. 56. 59. 70, quae ei inscriptae sunt, mentio fit 32, 7; 47, 11; 48, 32. hunc eundem videri, qui a. 391 comes Aegypti erat, exposuimus ad epist. II 20.

Servius fortasse a Mario Servio Honorato, Vergilii interprete, non diversus erat, de cuius vita cf. Thilo, Servius I p. LXIX. hunc enim Symmachi familiaritate usum esse, ex Macrobii saturnalibus perspicitur.

Itineris alicuius a Symmachi suscepti mentionem faciunt 46. 54. 55 A. 56. 58—61; de commoratione eius in litore maris loquitur 46 (228, 12), Campaniam nominant 55 A et 61; de morbo filii sermo est 47. 58. 59, de ipsius aegritudine leviore 46. 54. 55. 58. patris filiique incommoda tempore coniuncta fuisse, docet 58: *filius meus cum bona dei venia periculo caret, sed defectum virium patitur prope usque ad aegritudinem. — ego quoque meorum contagio socius accessi, credo ex vigiliis nocturnis, quarum in praesentia exiguus fuit sensus, noxa post cruduit.* verbis inter se consentiunt: 50 *iamdudum datis ad te litteris mutua scripta non merui, et tamen propositum meum servans honorificentiam scriptionis instauro.* 51 *es enim praeter solitum parcus eloquii. sed tueor constantiam diligentiae nec a proposito argumentatione deducor.* 53 *scriptorum tuorum honorificentiam communis amicus exhibuit.* — 56 *servo observantiam, quam mos priscus instituit, ut domo profecti litteras auspicentur.* 60 *fortasse allegatione moris uteris, quoniam plerisque persuasum est, auspicium salutationis profectis esse capiendum. absolvo te consuetudinis observantia.*

Has epistulas in ultimos Symmachi annos cadere, ex aetatibus hominum, quibus inscriptae sunt, agnosceretur, etiamsi disertis verbis traditum non esset[1015]. cum igitur in itinere illo Campano Capuam tetigerit (232, 3) et reditum instituerit *mansionibus in spatia minora divisis* (231, 12), scriptae sunt autumno aut hieme incipiente a. 396. v. p. LXII.

VIII 63—68 ANNO 398.

Lampadii Symmachi temporibus quattuor fuere, quibus de videamus, cuinam eorum epist. VIII 63 et 65 ascribi possint.

1) C. Caeionius Rufius Volusianus qui et Lampadius, de quo v. p. CLXXVIII.

2) Senator aliquis ante Symmachum mortuus 246, 1. a praecedente diversus esse videtur, quia clarissimae memoriae vir dicitur, non clarissimae et inlustris memoriae vir, quae appellatio homini praefecturis duabus functo competeret. ei qui sequuntur, oratori nostro aut supervixerunt aut saltem aetate multo minores erant, ita ut facile supervivere possent.

3) Postumius Lampadius, Capua oriundus, consularis Campaniae, praefectus urbi inter annos 403 et 408. C. I. L. X 3860 Capuae. *Postumio Lampadio v(iro) c(larissimo) et inlustri, cons(ulari) Camp(aniae), restitutori patriae et redintegratori operum publicorum, ordinis provisori, populi subventori, ob insignia eius unibersa patrono longe a maioribus originali, ordo Capuensis, voti et obsequi sui pignus locavit.* cf. C. I. L. X 1704. — C. I. L. VI 9920 Romae prope Pantheum. [*Felic*]*i imperio d(ominorum) n(ostrorum) Arcadi Honori et Theodosi ex auctoritate Postumi Lampadi v(iri) c(larissimi) praef(ecti) urb(i), corpus tabernariorum.* sequuntur nomina corporatorum.

4) Frater Flavii Mallii Theodori, qui Mediolanensis erat (v. adn. 745) et a Campano igitur diversus est. quo tempore Theodorus honore aliquo in aula fungebatur[1016], fortasse comitiva rerum privatarum a. 380, Roma in comitatum profectus est, ut munus advocationis in foro praetoriano susciperet. paulo post administratio aliqua ei commissa est, siquidem Lampadium, qui legi datae d. 11 Apr. a. 382 praescribitur, nostrum fuisse, fratris praefectura eodem fere tempore gesta veri simile reddit (v. adn. 138 et p. CLI). dignitas nulla nomini eius addita est, sed ex constitutionis argumento perspicitur, eum sublimibus potestatibus, id est praefectis, subditum fuisse[1017]. in Theodori praefectura secunda non multum post d. 21 Dec. a. 397 praefectus urbi factus est[1018]. is Lampadius, qui a. 408, cum Stilicho senatum de pace cum Alaricho

---

1015) 229, 1 *quid faciam senex garrulus.*

1016) 128, 18 *eo praesertim tempore, quo tuo adminiculo possit institui.*

1017) Cod. Theod. XII 9, 2 *Have Lampadi carissime nobis. nullus penitus ex eo, quod refertur in conditis vel in arca continetur, ad quemlibet titulum usurpet, nisi forte praesumendi facultatem sublimium potestatum iussione perceperit.*

1018) v. adn. 317 et Cod. Iust. IV 61, 11 sine die: *Idem AA.* (scil. Arcadius et Honorius) *Lampadio pp.* scribendum enim esse *pu.* pro *pp.*, iam Cohn coniecit argumentoque legis probatur, utpote quae de mancipibus salinarum agat. cf. Symm. relat. 44.

facienda consuleret, exclamare ausus est: *non est ista pax sed pactio servitutis*, et qui anno sequente ab Attalo tyranno praefecturam praetorio accepit[1019]), tam Campanus quam Ligur fuisse potest, sed cum Attali comitatus paene omnis ex Symmachi amicis compositus fuerit[1020]), hunc quoque eundem crediderim, cui epistulae VIII 63 et 65 missae sunt. quae cum de praefectura urbana acceptoris loquantur, quam Postumius gessit quidem sed post Symmachi mortem, nullum alium quam Lampadium Mediolanensem respicere possunt. qua re annus quoque litterarum definitur, et in id quidem tempus eius incidunt, quo orator seditione plebis ex urbe pulsus erat, i. e. in ver a. 398. v. adn. 324.

Quattuor epistulas VIII 63—66 iisdem diebus scriptas esse, inde liquet, quod omnes de otio Symmachi suburbano paulo ante inchoato loquuntur. rebus inter se cohaerent 63 et 65, quarum prior a Lampadio petit, ut *quidquid in administranda urbis tutela ex bono publico fecerit*, oratori nuntiet, altera gaudium exprimit de *indicio quietis urbanae* Lampadii *consiliis partae*. verbis conveniunt 64 *ut — ego quoque vix post urbanas molestias usurpato otio longius fruar* et 65 *tempus quodammodo usurpandi otii prorogasti*.

VIII 68 *Ad Titianum: desideratas quidem litteras tuas libens sumpsi, sed cognitio actuum tuorum, quorum testis atque narrator Euscius fuit, uberiorem mihi adtulit voluptatem*. Symmachum, cum vere a. 398 ex urbe profugus in Ostiensi ageret, Euscii litteras ex Sicilia missas accepisse, docet epist. VI 66. in eadem autem provincia Titianus consularis munere functus est, ut tituli eius Thermitani testantur. C. I. L. X 7345. *C. Maesio Aquillio Fabio Titiano c(larissimo) v(iro), co(n)s(ulari) optimo, civi ac patrono bene merenti, ordo et populus splen[d]idissimae col(oniae) Aug(ustae) Himereorum [The]rmit(anorum) pecunia sua posuit.* 7346. . . . . . . *Titiano c(larissimo) [i(uveni)], C. Maesi Titiani et Fonteiae Frontinae consularium filio, patricio, ob honorem togae virilis, Clodius Rufus, eques Romanus, amico suo incomparabili.*

Epistulas 67 et 68 cohaerere his collatis patebit: 67 *litteras meas amore desideras*. 68 *desideratas quidem litteras tuas libens sumpsi*. — 67 *nec exposco, quod sponte facturus es, ut nos mutuis epistulis adloquaris*. 68 *subiungerem curam meorum, si mihi esset alius adloquendus, sed cum facias ultro, quae meus sermo posset expetere, partes commendationis omitto*.

VIII 69 *unum quippe hoc litterarum genus superest post amaros casus orationum mearum, quod me ad usum scribendi possit adlicere*. hoc a. 388 aut 389 scriptum esse, in adn. 9 docui.

VIII 71. 72 invitationes ad Memmii Symmachi praeturam kalendis Ianuariis a. 401 ineundam. v. p. LXXII.

1019) Zosim. V 29; VI 7.

1020) Ex magistratibus civilibus, quos Attalus promovit, nominantur praeter Lampadium magister officiorum Iohannes, praefectus urbi Marcianus (adn. 978 et 1003), consul Tertullus (Oros. VII 42, 8). horum duo a Symmacho epistulas acceperant.

VIII 73 de Symmachi filii valetudine adversa loquitur; fortasse a. 396 exeunte scripta. v. p. LXVIII.

IX 1 Palladius Atheniensis[1021]), clari rhetoris filius[1022]), circa a. 378 Romam venit et magisterium artis rhetoricae professus est[1023]). prima declamatione, quam publice recitavit, tantam Symmachi admirationem movit, ut eum Ausonio praefecto praetorio commendaret (I 15). itaque a. 379 in comitatum accitus est (I 94; III 50), fortasse ut scrinio alicui magister praeponeretur, nam huiusmodi munera viris eloquentiae gloria claris iniungi solebant. a. 381 comes sacrarum largitionum in aula Theodosii erat[1024]), a. 382 magister officiorum[1025]). sed hunc honorem iam vere aut aestate eiusdem anni deponere coactus est, ut Rufino locum faceret (adn. 567). christianum eum fuisse docent epistulae Gregorii Nazianzeni 228—231. 386 ad eum scriptae, quarum 228, cum ab eo petat, ut officiali diutius in provincia morato ignoscat, tam ad comitivam sacrarum largitionum quam ad magisterium officiorum referri potest. num idem fuerit cum aliquo ex iis Palladiis, ad quos Libanius scripsit, ignoratur.

Symmachus hac epistula rogat, ut Palladius officialem aliquem gradu militiae privatum in pristinum honorem restituat; scripta est igitur, cum magistratum aliquem gereret, inter annos 379 et 382. loquitur autem orator de nova aliqua felicitate per totum orbem Romanum diffusa[1026]), cuiusmodi illis annis nihil aliud inveni quam Theodosii Augusti electionem. quae interpretatio si vera est, epistula a. 379 assignari debebit.

IX 3—6 ANNO 401.

Commendaticiae Euscio Symmachi notario traditae, cum ad apparatum praetorium cogendum in provincias mitteretur (236, 30); scriptae igitur sunt inter annos 398 et 401, quibus orator in praetura filii praeparanda occupatus erat. v. p. LXXI. Euscius illo tempore bis in Sicilia Symmachi res egit a. 398 et a. 401 (172, 13; 162, 16). quis autem ex his annis eligendus sit, ea re definitur, quod inter eos, quibus ille commendatur, Zenodorus tunc iudex (236, 10) est, qui administrationem Lucaniae et Brittiorum, per quam provinciam Euscius iter facturus erat, a. 401 ineunte suscepit. v. p. CLXVIII.

Auxentius, cuius nomen epist. 5 praefert, frater Mariani (158, 4), gener Carterii (218, 25; 237, 3), fortasse Fonteius Litorius Auxentius est, qui inter a. 425 et 450

1021) 10, 29 *movit* λόγος *Athenaei hospitis Latiare concilium.*

1022) 11, 1 *credo plane, nec fides cassa est, rhetorum hanc esse prosapiam; nam ingenio genus noscitur. non solus vultus aut colos adserit posteros in honorem parentum: certiores habet natura vindicias. bene sentiendi ac bene loquendi gignuntur non scribuntur heredes.*

1023) 86, 29 *meus Palladius —, quem ego non minus doleo abductum a iuventute Romana, quam gratulor in spem sui honoris accitum.* 10, 25 *Palladii rhetoris nostri declamatio.*

1024) Cod. Theod. IV 12, 8 d. 6 Iul. a. 381. Cod. Theod. X 24, 2 d. 21 Iul. a. 381.

1025) Cod. Theod. VI 24, 4 d. 21 Mart. a. 382. Constantinopoli eum versatum esse, dicit Greg. Naz. epist. 229.

1026) 235, 16 *nec eum publicae felicitatis, quae ad universos pari ratione manavit, solum exortem esse patiaris.*

urbi aeternae praefuit. Ephem. epigr. IV p. 280. cf. Herm. XVIII p. 297. Romae prope Septizonium. [*Sa*]*lvis d*(*ominis*) *n*(*ostris*) [*Fl*(*aviis*) *Theodosio et Placido V*]*alentinia*[*no victoribus semper Aug*(*ustis*) *F*]*onteius Li*[*torius Auxentius v*(*ir*) *c*(*larissimus*) *praef*(*ectus*) *urbi a*]*rcos te* . . . . . C. I. L. VI 1669 Romae. *Fonteius Litorius Auxentius v*(*ir*) *c*(*larissimus*) *praef*(*ectus*) *urbi curavit.*

IX 7—9 ANNO 400.

7 ut Auxentio filiam despondeat, a Carterio petit, cui cum in epist. VIII 16 scripta aestate a. 400 gratias agat, quod petitioni in genere eligendo obsecutus sit, has litteras circa initium eiusdem anni emissas esse necesse est. eidem tempori convenit epist. 8, quam Symmachus ex sacro comitatu vix regressus dictavit: mensibus enim Ianuario et Februario a. 400 ludis consularibus Stilichonis Mediolanii interfuit. v. p. LXII.

Gabinius Barbarus Pompeianus, cui IX 8 missa est, commemoratur in titulis duobus: C. I. L. X 1199 Abellae. [*Pompe*]*iani. Barbarus Pompeian*(*us*) *v*(*ir*) *c*(*larissimus*), *cons*(*ularis*) *Kamp*(*aniae*), *civitatem* [*A*]*bellam nuda ante soli deformitate sordentem silicibus e montibus excisis, non e dirutis monumentis advectis, consternendam ornandamque curavit. cur*[*am agente*] . . . . . . *Proculo patrono et cur*(*atore*) *Abellanorum.* C. I. L. VIII 969 Neapoli Africae. *Salvis d*(*ominis*) *n*(*ostris*) *Arcadio et Honorio inclytis semper Aug*(*ustis*), *administrante d*(*ivino*) *m*(*andatu*) *Gabinio Barbaro Pompeiano v*(*iro*) *c*(*larissimo*) *p*(*roconsule*) *A*(*fricae*) *v*(*ice*) *s*(*acra*) *i*(*udicante*), *Coelius Titianus v*(*ir*) *h*(*onestus*), *ex t*(*ransvecturario*) *et nav*(*iculario*), *ex mun*(*erario*) *et ex curatore r*(*ei*) *p*(*ublicae*), *cum Coelio Restituto v*(*iro*) *h*(*onesto*), *filio suo, sumptu proprio* [*i*]*nstantia sua dedicavit, administrante Publiano v*(*iro*) *h*(*onesto*), *f*(*lamine*) *p*(*erpetuo*), *curat*(*ore*) *r*(*ei*) *p*(*ublicae*). de tempore, quo Campaniam rexit, non constat; in proconsulatu Africae successit Apollodoro inter d. 14 Mart. et 8 Iun. a. 400, locum dedit Helpidio post d. 28 Mart. a. 401. v. p. CLX. praefectus urbi erat a. 408 [1027]). sororis eius a Fulvio in matrimonium petitae mentionem facit epist. VI 3.

Flavius Vincentius [1028]), cui epistulae IX 9. 25 scriptae sunt, fidei christianae addictus erat [1029]). Gallias per annos sex continuos 395—400 praefectus praetorio rexit [1030]), annoque 401 consulatum cum Fravitta gessit. itaque epistula IX 6, si eam simul cum praecedentibus emissam esse sumamus, in praefecturae tempus cadit. ac-

---

1027) Zosim. V 41.

1028) De nominibus eius v. de Rossi, Inscr. christ. urb. Rom. I 494. 495. 497. 500.

1029) Sulp. Sev. dial. I 25, 6 *memini Vincentium praefectum, virum egregium et quo nullus sit intra Gallias omni virtutum genere praestantior, dum Turonos praeteriret, a Martino saepius poposcisse, ut ei convivium in suo monasterio daret.*

1030) Praescribitur legibus datis d. 5 Iul. a. 395 Cod. Theod. XV 1, 33. d. 18 Dec. a. 397 Cod. Iust. III 13, 5. d. 11 Febr. a. 398 Cod. Theod. I 5, 11. d. 19 Febr. a. 398 Cod. Theod. VII 14, 1 + VIII 5, 58. d. 19 Iun. a. 399 Cod. Theod. XI 1, 26. d. 13 Sept. a. 399 Cod. Theod. XII 15, 1. d. 17 Ian. a. 400 Cod. Theod. VII 8, 6. d. 17 Mai. a. 400 Cod. Theod. VII 18, 10. d. 18 Iun. a. 400 Cod. Theod. I 15, 15. d. 29 Iun. a. 400 Cod. Theod. IV 23, 1 + XII 19, 1—3 + Cod. Iust. XI 48, 13. d. 9 Dec. a. 400 Cod. Theod. VIII 5, 61. cf. adn. 330.

cedit, quod Zenodorus, qui ei his litteris commendatur, anno sequente corrector Lucaniae et Brittiorum factus est (VI 25), suffragio videlicet Vincentii promotus.

IX 10 *Fortunae telo graviter sauciatus nunc primum epistulae maesta verba committo; neque enim diu ab officio debui temperare, cum tanti vulneris dolor nulla temporis diuturnitate possit aboleri.* haec ad primos menses post mortem Flaviani maioris pertinere (autumno a. 394) iam in adn. 247 suspicatus sum.

IX 11—22 ANNO 399.

Marcellus, cui epist. IX 11. 23 inscribuntur, idem fuisse potest cum magistro officiorum a. 395 [1031]), qui medicinam Plinianam compilavit.

Valerianus vicarius Hispaniarum praescribitur legibus datis d. 8 Sept. a. 365 et d. 25 Nov. a. 366 [1032]), praefectus urbi d. 29 Mart. et 8 Mai. a. 381 [1033]).

De Apollodoro proconsule Africae a. 399—400 egimus p. CXCIV.

Erius Fanius Geminianus, cuius nomen praeferunt epist. IX 15. 56, Apollodori decessor erat; siquidem Africae eum aliquot annos post Aemilium Florum Paternum (a. 393) praefuisse, docet titulus in adn. 812 relatus, neque alius ei in fastis provinciae locus relinquitur quam inter Victorium et Apollodorum. v. p. CLX.

Sapidianus eodem fere tempore, quo Apollodorus proconsul, vicarius Africae factus est (inter d. 17 Mai. et 25 Iun. a. 399), magistratumque saltem usque ad a. 400 retinuit [1034]).

De Venusto, quem Nicomachi Flaviani filium fuisse puto, egi p. LI.

Ex hac epistularum serie 11. 12. 18—22 familiaribus Symmachi traditae sunt, cum ad equos curules coemendos in Hispanias proficiscerentur; id quod vere a. 399 factum esse, in adn. 330 probavi. epist. 11 ad Marcellum scripta nullam quidem equorum mentionem facit, sed hanc quoque iisdem tabellariis commissam fuisse, agnoscitur ex initio alterius ad Marcellum epistulae IX 23: *requirunt te per Hispanias aliae litterae meae*, eae videlicet, quibus de loquimur. de praetura filii praeterea agunt 13. 15. 16, Apollodoro recens ad proconsulatum Africae promoto data est 14, ita ut hae quoque veri a. 399 aut ascribi debeant aut certe possint. restat 17, quae nulla temporis indicia praebet, sed cum epistulis anni 399 includatur, eidem attribuenda est.

1031) Cod. Theod. VI 29, 8 data kal. Iun. a. 395. Cod. Theod. XVI 5, 29 data d. 24 Nov. a. 395.

1032) Cod. Theod. I 16, 10; IX 1, 3 cum adn. Gothofredi.

1033) Cod. Theod. VI 10, 2 + 22, 5 + 26, 2; XV 7, 6—8 + 10, 2.

1034) Decessor eius Dominator ultimum commemoratur d. 17 Mai. a. 399 Cod. Theod. XVI 5, 35. ipse praescribitur legibus datis d. 25 Iun. a. 399 Cod. Theod. XVI 2, 34. d. 12 Sept. a. 399 Cod. Theod. XI 1, 30 cum adn. Gothofredi. Cod. Theod. VII 8, 9 anno quidem 409 adscribitur, sed cum propter Sapidianum in inscriptione nominatum tum propter argumentum ad annum 400 referenda est; meminit enim legis Cod. Theod. VII 8, 7 d. 8 Iun. a. 400 ut proxime datae.

IX 23—28 ANNO 399.

Ex his quoque epistulis 23—25 et 27 praeturam filii respiciunt, sed aliquot mensibus post seriem praecedentem scriptae sunt; nam 23 et 24 ad Marcellum et ad Bassum de epistulis 11 et 20 ut ad eosdem iam ante missis loquuntur, et 25 praefecturam a Theodoro recens depositam commemorat. quo in magistratu positus ultimum praescribitur legi datae d. 25 Oct. a. 399. (v. adn. 758). tota igitur series incidit in mensem Novembrem a. 399; eo enim tempore, quo emissae sunt, hiemem nondum provectam fuisse, docet 242, 21 *quaeso te, ut si forte equorum reditum intemperies hiberna retardaverit, stabulari in agris tuis equos nostros paucis mensibus iubeas*, quod modo conditionali scribi non potuisset, si tum iam bruma initium cepisset. 28 nullum anni indicium continet, sed quoniam *hibernis mensibus* scripta est, cum praecedentibus coniungenda videbatur.

IX 29—30 ANNO 397.

Varum, qui praeter alias provincias Apuliae quoque praeesse in epistula 29 dicitur, vicarium urbis Romae, id est Italiae meridionalis, a. 398 fuisse constat[1035]. sed quia hae litterae autumno scriptae sunt, cum tota Italia fame laboraret et nihilo minus ex provinciis frumentum cogeretur, ei potius tempori eas attribuo, quo bello Gildonico imminente commeatus Africani iam cessaverant et urbis annona ex Hispaniis Galliis Italia ipsa conquirebatur, anno 397 exeunti. v. adn. 322. quae temporis definitio confirmatur epist. 29 A; Formiis enim data est, ubi Symmachus a mense Iulio usque ad Octobrem a. 397 versabatur. v. p. LXI.

30 litis cum Leone componendae vias quaerit. quoniam in epist. VIII 17 eodem autumno cum praecedentibus scripta domum suam *multis circulatrari iniuriis* dicit et ab advocato Rufino petit, ut eam *forensis industriae tueatur officio*, haec quoque a. 397 optime convenit.

IX 35—38 sententiam simillimam exprimunt 35 et 36. verbis conspirant 35 *est enim mihi familiaris dignusque patrocinio tuo.* 37 *est enim nobis conciliatissimus ob vitae integritatem dignusque me teste, qui* etc. 38 *olim mihi probitate vitae conplacitus est et honestis carus officiis.* 36 *mihique dudum probatum per honesta documenta.*

IX 39—41 verbis conspirant 39 *quare optimae voluntati tuae calcar admoveo teque hortor, ut* etc. 41 *quare salutationem litterarum tibi defero et hortor, ut* etc. 39 *adserit enim probabilem mentem talis electio.* 40 *sed circa nobiles probabilesque personas plus debet esse moderaminis.*

1035) Cod. Theod. XI 1, 25 *proposita in programmate Vari viri clarissimi, vicarii urbis Romae, Honorio A. IV et Eutychiano coss.*

IX 47. 48 verbis conspirant 47 *si quid igitur mihi tribuis.* 48 *si quid igitur interventui meo tribues.* — 47 *familiaritas vestra non deserat.* 48 *qui a parentibus deseruntur.* epistula 47 Flaviano tradita est, cum a. 398 exeunte Mediolanium proficisceretur. v. adn. 327. eidem igitur tempori 48 quoque adscribi debet.

IX 51 Apollodoro commendantur curiales civitatis Africanae, quod tempus proconsulatus eius a. 399—400 indicat.

IX 54 simul scripta cum IV 56, ubi vide.

IX 55—59 ANNO 397?

Eusebius in officio aliquo militans commendatur epistulis 55 et 59; cum igitur hae in idem tempus incidant, de intercedentibus quoque idem praesumi debet. tota epistularum series scripta est aut ante Sancti Ambrosii obitum (d. 4 Apr. a. 397) aut non multo post, nam Caecilianus, qui eo superstite praefectus annonae erat[1036], eodem munere fungebatur, cum epist. 58 sumeret, ut ex argumento eius agnoscitur. sed ne multum ultra a. 397 recedamus, vetat aetas hominum, qui reliquis epistulis honoribus praediti praescribuntur. nam Eusebius (55) anno 395 comes sacrarum largitionum erat, donec ante d. 17 Iun. praefectus praetorio per Italiam factus est, quem magistratum retinuit saltem usque ad d. 23 Dec. a. 396[1037]; Geminianus (56) a. 398—399 proconsulatu Africae fungebatur (v. ad ep. IX 15); Iovius (59) a. 399 ineunte comitivam accepit, sed iam ante magistratus alios gessit[1038]. itaque omnes has epistulas non sine aliqua probabilitate ad a. 396 refero, aut si epist. 60 huic seriei adiungatur, ad primos anni 397 menses, quibus Probinus, cui inscripta est, proconsulatum Africae gessit. v. p. CV.

IX 61—65 ANNO 390.

Duae ex his epistulis (61 et 64) ad Pacatum in aliquo honore positum missae sunt, qui a. 390 proconsul, a. 393 comes rerum privatarum erat. v. p. CXCIII. sed quia eo magistratu, quem ultimum gessisse videtur, in aula Theodosii functus est et eo quidem tempore, quo Eugenio Italiam obtinente nullum commercium inter partes imperii Occidentales et Orientales erat, Symmachi litterae ad annum potius 390 re-

1036) 82, 3 Ad Ambrosium: *filius meus Caecilianus vir clarissimus, qui nunc communis patriae gubernat annonam.*

1037) Comes sacrarum largitionum praescribitur legi datae d. 22 Mai. a. 395 Cod. Theod. XV 1, 32 (traditur *XI kal. Iul.*, sed quoniam Eusebius iam aliquot dies ante praefectus praetorio commemoratur, scribendum est *XI kal. Iun.*), praefectus praetorio d. 17 Iun. a. 395 Cod. Theod. XV 14, 12. d. 19 Dec. a. 395 Cod. Theod. I 15, 14. m. Ian. a. 396 Paulin. vit. Ambr. 34. d. 29 Mart. a. 396 Cod. Theod. XIII 11, 8. d. 9 Iul. a. 396 Cod. Theod. XIV 3, 19. d. 23 Dec. a. 396 Cod. Theod. XIII 5, 26.

1038) VIII 30 *interfuit publicae utilitatis, ut tibi maiora negotia crederentur.*

ferendae videntur. cui tempori epist. 65 quoque convenit, quam orator de vehiculo aliquo sibi faciendo scripsit. nam in ludos circenses, quas a. 391 consul exhibiturus erat, curribus ei opus fuit.

IX 68—71 ANNO 394.

In epist. 68 et 69 de maerore aliquo loquitur; alteram scripsit in *quarto Latinae viae mox agrum Laurentem petiturus;* quae autumnum a. 394, quo Flavianus maior mortuus est, indicant. v. p. LXII. epist. 71 argumento et verbis cum 68 tam arte cohaeret, ut eam eodem tempore emissam esse facile perspiciatur, praesertim cum illa quoque de Symmachi commoratione in rure aliquo loquatur.

IX 73—75 ANNO 400.

74 scripta est ad magistratum aliquem, qui Symmachi editionibus auxilium suum pollicitus erat, sed cum ante tempus praeturae provincia decedere coactus esset, promissis stare non potuit. haec ad Apollodorum referri possunt, qui menses fere septem ante Memmii Symmachi praeturam proconsulatum Africae deposuit. v. p. CXCIV. accedit summa verborum similitudo inter has epistulas et VIII 13—16 et 44, quae eadem aestate datae sunt. cf. VIII 14 *abundo laetitia.* IX 74 *abundo gaudio.* — VIII 14 *praestabit caelestium favor, ut.* 44 *praestabit divinus favor, ut.* IX 73 *praestabit divinus favor, ut.*

75 argumento cum 74 cohaeret. cf. ad epist. VIII 23—26 et 33—37.

IX 77—79 ANNO 394.

77 et 79 cohaerere, docent haec: 77 *fero tamen aequo animo, quod desiderio nostro amorem patriae praetulisti.* 79 *facile absentiae tuae damna ferremus. desiderium tui litterarum solacio mitigasti.* 78 *haec solacia mea.* — 77 *frequentanda tibi est opera scriptionis.* 79 *quas frequentare dignaberis.*

78 epistulae IV 17 tam simile est, ut simul cum illa scripta esse videatur.

IX 81 *post ingentia pericula, quae solus in communis patriae perturbatione toleravi, in bonum me statum redisse significo.* haec ad ver a. 398 pertinere, docui in adn. 324.

IX 91. 92 eodem tempore scriptas esse, docent haec: 91 *restat, ut stili adsiduitate acuas inter nos amicitiae diligentiam vincasque officii sinceritate successus tuos.* 92 *cum debitam diligentiam Iove teste non deseram. — amicitiae autem sinceritas pectoris magis fidem postulat.* haec re et verbis artissime cohaerent cum VIII 11. 12.

cf. VIII 12 *religio enim magis fide animi metienda est quam ostentatione verborum.* 11 *religio enim fide pectoris continetur: in verborum officiis latet plerumque simulatio.* IX 92 *nam plerumque officiis simulatur adfectio, amicitiae autem sinceritas pectoris magis fidem postulat quam delenimenta sermonis.* illas epistulas cum aliqua probabilitate ultimis anni 397 mensibus attribui posse supra iam vidimus: in his idem tempus indicat, quod Symmachus IX 91 amico ad honorem aliquem sublimem evecto gratulatur; siquidem Minervius comitivam rerum privatarum tum acceperat. v. p. CXLII.

IX 93. 94. — 93 *pignora nostra coniunximus.* hoc tam ad annos 392—394 (v. p. LII) quam ad a. 401 (v. p. LXXII) referri potest, quam dubitationem solvit epist. 94. queritur enim in ea Symmachus, quod amicus in urbe expectatus *pio accitu domini et principis nostri ad votiva remeaverit.* quae *votiva* nihil aliud indicare possunt quam consulatum imperatoris, ad quem ille evocatus est. cum igitur Honorius anno 402 consul quintum processerit, has epistulas anno 401 exeunte scriptas esse patet.

IX 103—107 de sportula nuptiali a. 401 exeunte amicis missa loquuntur 104. 106. 107; de mancipibus salinarum iudicum auxilio iuvandis 103 et 105. alteram earum ad praefectum urbi Decium, alteram ad praefectum annonae scriptam puto, quibus corporati urbis Romae subiecti erant.

IX 112 ad Probum a. 370 exeunte missam esse, docui in adn. 49.

IX 113 paulo post Celsini Titiani mortem data, a. 380 exeunte. v. p. CVI.

IX 115 non multo post proconsulatum a Symmacho depositum scripta, aestate aut autumno a. 375. v. adn. 152.

IX 117—122 ANNO 394.

117 Symmachus pretium pro feris in quaesturam filii comparatis numerat; 119. 120 munera quaestoria amicis mittit. quae omnia, cum editio mense Decembri a. 394 celebrata sit, primis anni sequentis mensibus facta esse patet. v. p. LVIII.

122 de Magnillo iudicio criminali absoluto loquitur, quam causam inter annos 393 et 395 agitatam esse, p. CLIII (cf. CXXIX) docui.

IX 124—126 ANNO 396.

125 mense Octobri Neapoli data est, ubi Symmachi illo mense a. 396 agebant. v. p. LXII. congruit, quod in epist. 124 ad Florentinum praefectum urbi scripta de inopia frumenti sermo est, qua hieme a. 396/7 urbem laborasse, in adn. 321 probavimus. proconsul denique Africae, *generosae familiae vir*, Symmachi affinis, cui epist. 126 missa est, Anicius Probinus fuisse videtur, quem hieme a. 396/7 provinciae administrationem iniisse et oratoris domum affinitate quamvis satis remota contigisse, p. CII et CV demonstravi.

IX 127. 128 Symmachus ruri agens pedis dolore vexatur, Octobri aut Novembri a. 397. v. p. LXIX.

IX 131—142 ex his epistulis quattuor 132. 135. 137. 142 de ursis, una 141 de crocodillis in praeturam filii comparandis loquuntur, quattuor pro civitatibus Campanis apud consularem provinciae interveniunt 131. 136. 138. 139; omnes igitur cohaerere in aperto est. ursi illi brevi tempore ante ludos, qui aestate a. 401 exhibiti sunt (v. p. CLXVI), in Italiam advehebantur[1039]; cum ergo in epist. 142 scribat, eos *proxime esse venturos*, haec series in annum 401 cadit.

IX 144 in hac quoque epistula de ludis praetoriis sermo est, sed ita ut editionem nondum instare perspiciatur; itaque in annos 399 aut 400 collocanda esse videtur.

IX 147. 148 a magistratibus petit, ut poenam capitis de virgine Vestali incesti condemnata exigant; cuiusmodi iudicium habitum esse vix potest, postquam Gratianus a. 382 superstitioni gentilium auctoritatem publicam denegavit.

IX 149 Symmachus consul designatus, ultimis a. 390 mensibus.

IX 150 scripta simul cum relatione 34, quam a. 385 attribuendam esse postea videbimus.

IX 151. 152 de apparatu praetorio agunt, quo Symmachus annis 398—401 occupatus erat. v. p. LXXI.

IX 153 Symmachus sportulam consulatus amico mittit, a. 391.

X 1 paulo post proconsulatum Africae a Symmacho depositum emissa, aestate a. 375. v. p. XLIX.

X 2 non multum post supplicium Maximini praefecti praetorio scripta. is in magistratu ultimum commemoratur in lege Cod. Theod. IX 6, 1 + 2 + 19, 4 data d. 15 Mart., proposita d. 16 April. a. 376, successor eius Antonius primum praescribitur constitutioni datae d. 23 Mai. a. 376. v. p. CIX. vere igitur honorem amisit, neque multo post a senatus legatione accusatus capitis poenam solvit. Symm. Orat. IV 11. 12; Amm. XXVIII 1, 7. 57.

RELATIONES.

Relationes omnes in Symmachi praefectura urbana dictatae sunt, cuius tempus vere a. 384 et autumno a. 385 includitur. v. p. LIV. certiora autem temporis indicia praebent hae:

1. 2 Symmachus pro magistratu recens accepto Augustis gratias agit, vere a. 384.

3 relatio de ara Victoriae sumptibusque caerimoniarum restituendis, aestate a. 384. v. adn. 212.

7 paulo ante kalendas Ianuarias anni 385 scripta.

8 agit de lege data d. 25 Iul. a. 384, Cod. Theod. XV 9, 1.

1039) 211, 8 *ursi quam plurimi ad editionem muneris nostri ex Praevalitana devehuntur, quos cupimus celeriter in usum* p r o p i n q u i *muneris exhiberi. — maxime autem rumpendae sunt morae, quia* d i e s p r o x i m u s f u n c t i o n i s *cogendo apparatui non relaxat indutias.*

10—12. 24 paulo post mortem Praetextati emissae, qui ultimis a. 384 mensibus obierat. v. adn. 219.

13 senatus consultum de oblatione ob decennalia Valentiniani facienda cum imperatore communicat; quae cum d. 22 Nov. a. 385 celebrata sint (v. p. CXXI), hanc relationem veri aut aestati eiusdem anni adsigno.

15 strenae ad Augustos mittuntur; paulo ante kal. Ianuarias anni 385, quo die munera tradi debebant.

16 incipit excusatione Symmachi, quod contra iuris praecepta appellationem a praeiudicio admiserit. cui dubitationi respondet lex data d. 29 Nov. a. 384: *Ad Symmachum praefectum urbi: obiecta appellatione, etiamsi a praeiudicio interposita dicatur, vel ad nos vel ad cognitorem sacri auditorii sollemniter causa mittatur, cum si ea provocatio adversum leges fuerit emissa, facile post iudicium sacri examinis ab huiusmodi litigatoribus multa possit exsculpi* [1040]). — relationem 28 ante, 33 post hanc legem acceptam emissas esse, inde perspicitur, quod in causis prorsus similibus illa eiusdem modi excusationem continet, haec omittit.

17. 23. 34 id tempus spectare, quo Symmachi gratia in aula iam fluctuabat, p. LVI veri simile reddidi. scriptae igitur esse videntur, paulo antequam magistratum deponeret, aestate aut autumno a. 385.

21 huic relationi respondet lex data d. 28 Dec. a. 384. v. p. LVI.

23 oblatio ob decennalia Valentiniani non solum promissa, sed iam pro parte soluta est [1041]). scripta igitur est post rel. 13. cf. ad rel. 17.

24 v. ad rel. 10.

28 v. ad rel. 16.

33 post legem Cod. Theod. XI 30, 44 acceptam emissa est, quae cum d. 29 Nov. a. 384 data sit, paulo ante initium a. 385 in Symmachi manus pervenit. v. ad rel. 16.

34 v. ad rel. 17.

41 legem Cod. Theod. XI 30, 41 propositam d. 16 Dec. a. 383 *proximam sanctionem* appellat (313, 31); itaque post a. 384 data esse non potest.

ORATIONES.

1 primum in Valentinianum panegyricum dictum esse in festis quinquennalibus eius celebratis d. 25 Febr. a. 369, indicant verba 322, 16 *lustrum inperialium iam condis annorum*. cf. adn. 141.

2 habita cum Valentinianus tertium fasces sumeret (324, 9), kal. Ianuariis a. 370.

3 recitata est, postquam Gratianus nomen Augusti adsumpsit (d. 24 Aug. a. 367) et antequam pater eius moreretur [1042]) (d. 17 Nov. a. 375). quod autem orator dicit: 330, 35 *spe electus es, re probatus*, aliter interpretari nequimus, quam puerum Augustum

---

1040) Cod. Theod. XI 30, 44 cum adn. Gothofredi.

1041) 298, 20 *ad commune secretarium, quo faciendae oblationis gratia summates quosque conduxeram.*

1042) 332, 25 *quantum gloriae consequeris olim patre incolumi ducturus exercitum* et passim.

post electionem suam clara iam virtutis documenta edidisse, quae qualia fuerint, multis locis indicatur. patrem videlicet in expeditione aliqua contra Alamannos comitatus erat[1043], ita ut victoria nomine tenus utriusque imperatoris ductu reportata esset. anno 367 post mensem Augustum arma in hostes commota non sunt[1044]; oratio igitur ante aestatem a. 368 habita esse non potest. cum autem Symmachus initio dicat, aurea munuscula Gratiano a se tradenda esse, qualia oblationis nomine ad imperatorum festa quinquennalia a senatu mitti solerent, hanc quoque orationem simul cum prima d. 25 Febr. a. 369 pronuntiatam esse puto. nam non Valentiniano tantum, cuius dies anniversarius celebrabatur, sed etiam filio eius munera oblaticia missa panegyricosque sollemnes dictos esse, ex tota imperii collegialis condicione sequitur.

4 non multum post Maximini mortem pronuntiatam esse, ex 334, 24 sqq. liquet. v. ad epist. X 2.

5 capite tertio Valentiniani animus suspiciosus odiumque in senatum tam aperte vituperantur[1045], ut haec nisi post obitum eius dicta esse non possint; cum autem Symmachi pater, in cuius laudibus haec oratio vel praecipue versatur, iam a. 376 mortuus sit, tempus eius die 17 Nov. a. 375 et fine anni sequentis includitur. itaque quia die nono Ianuarii eam habitam esse orator ipse scribit (23, 5), de anno quoque constat.

6. — 337, 10 *egit fama latior negotium suum, ut Theodosio quondam militarium magistrorum celeberrimo consultor belli per Africam iungeretur.* voce *quondam* indicari solet, eum, cuius nomini additur, mortuum esse, de anno autem, quo Theodosius interfectus est, unum tantum fontem habemus, Hieronymum, nam Orosius (VII 33, 7), quamvis de baptismo magistri militum ab episcopis Africanis certior factus esse videatur, in tempore tamen definiendo illum sequitur. qui in chronico ad annum 375, sed post mortem Valentiniani, haec adnotat: *Theodosius, Theodosii postea imperatoris pater, et plurimi nobilium occisi.* dux igitur Africanus inter d. 17 Nov. a. 375 et kalendas Ianuarias a. 376 interiit, non Gratiani videlicet iussu, qui tam brevi tempore Carthaginem perferri non potuisset, sed Valentiniani ipsius. quis enim credat, Theodosium minorem ab eo ipso collegam imperii adscitum esse, qui patrem eius supplicio affecerit? itaque oratio pro Severo ante initium a. 376 pronuntiata non est, neque tamen post a. 378, nam si Gratianus tum consortem iam elegisset, Symmachus Theodosium profecto non tantum magistrorum militum celeberrimum dixisset, sed etiam patrem principis. cum autem editio totius orationum corporis summa cum veri similitudine anno 376 tribui possit (p. X), eodem anno oratorem nostrum pro Severo dixisse putaverim.

7 Iulianus, qui 337; 16; 338, 7 ut vivus commemoratur, a. 387 aut 388 diem obiit. v. p. CXXV.

1043) 330, 30 *pro senibus puer dimicas, pro liberis nostris aequaevus insudas.* — 331, 24 *historia oblectaris in proeliis, — carminibus in triumphis.* — 332, 11 *filium te exhibes reverentia, virtute collegam. una est utriusque militia et coniuncta felicitas: tu gaudes magisterio patris, ille contubernio iunioris.*

1044) Herm. XVIII p. 152.

1045) 336, 8 *traxerunt olim plerique principum in invidiam, si quisquam absens civium moveret suspiria, et quasi amari imperatoribus tantum liceret, privatorum merita presserunt. mihi autem vere pater patriae videtur, sub quo laudari vir optimus non timet.* 336, 5 *is enim rem publicam liberam tenet, sub quo aliquid invidendum in potestate senatus.*

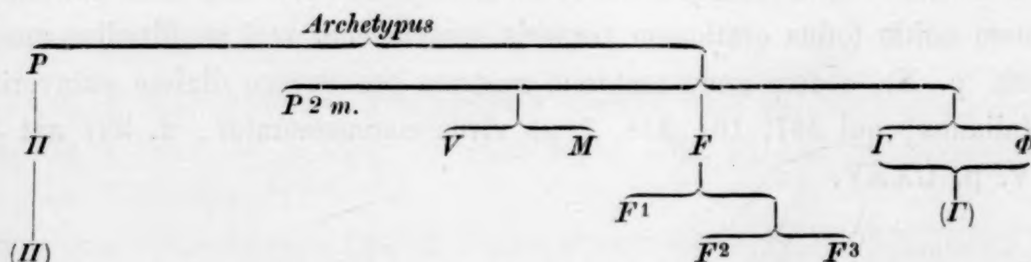
CONSPECTVS NOTARVM.

P codex Parisinus 8623 saec. IX. v. p. XXVII.
V codex Vaticanus Palatinus 1576 saec. XI. v. p. XXVIII.
M codicis Montepessulani saec. XIII pars prior. v. p. XXX.
F in libris septem prioribus codices florilegii aut omnes aut optimi, in tribus ultimis consensus librorum F^1 F^2 F^3. v. p. XXVIII.
F^1 editio florilegii Argentoratensis a. 1510.
F^2 codex florilegii Parisinus 8559 saec. XII aut XIII.
F^3 codex florilegii Vaticanus Reginae 1575 saec. XIII.
Π codex Divionensis a Iureto disertis verbis laudatus. v. p. XXXII.
(*Π*) Iureti editio prior. in iis epistulis, quae iam in editione Lypsiana impressae erant, eas tantum scripturas hac nota signavi, quibus Iuretus a Lypsio discrepat. v. p. XXXIII.
$(\Pi)^2$ Iureti editio altera. v. p. XXXV.
Γ codex Huberti Giphanii a Scioppio disertis verbis laudatus. v. p. XXXV.
(*Γ*) Scioppii editio, ubi a Iureti altera discrepat. v. p. XXXVI.
Φ codex Fuldensis a Scioppio disertis verbis laudatus. v. p. XXXV.
(*ΓΦ*) scripturae codicum Scioppianorum, quibusde non constat, ex quonam eorum haustae sint.
/ spatium litterae unius, quae temporis iniuria periit.
! littera erasa aut alio quolibet modo deleta.
* spatium litterae unius a librario vacuum relictum.

Vni cuique contextus parti notas eorum codicum in margine adscripsi, qui eam aut etiamnunc continent aut editione eius principe ex iis deducta satis noti sunt, ut silentium apparatus critici de iis pro testimonio haberi possit.

Vbi in apparatu critico alicui scripturae discrepanti additum est: *P 2 m.* aut *V 2 m.* nulla primae manus mentione facta, ibi haec ea praebet, quae in contextu leguntur, et vice versa.

STEMMA CODICVM.

Q. AVRELII SYMMACHI V. C.

CONSVLIS ORDINARII

EPISTVLAE

EDITAE POST EIVS OBITVM

A

Q. FABIO MEMMIO SYMMACHO V. C.

FILIO.

LIBER PRIMVS.

AD PATREM. *VF*

I a. 375.

PATRI SYMMACHVS.

Ne mihi vitio vertatur intermissio litterarum, malo esse promptus officii quam
5 longa expectatione vicissitudinis desidere; tum quod parentibus non ad lancem neque
ad demensum verba tribuenda sunt. iniurius videar, si summo vobiscum iure conten-
dam; nam praeter aequum censet, qui inter dispares obsequium par requirit. itaque
vester sermo ex beneficio proficiscitur, noster ex debito. haec me atque alia huius-
modi oppido perpulerunt scribendi munus insuper non habere. nunc vobis actuum 2
10 nostrorum ordo pandendus est: libet enim non minus otii quam negotii praestare
rationem. Baulos Lucrina sede mutavimus; non quod eius deversorii satias ceperimus,
quod cum diutius visitur, plus amatur, sed quod metus fuit, ne si Baulorum mihi
inolevisset adfectio, cetera, quae visenda sunt, displicerent. ibi Acindyno conditori
eiusque maioribus em*m*etra verba libavi et picturae licentiam, quae vestitum disparem
15 singulis tribuit, in rationem coegi. protelarem te paululum, ni vererer, ne dilatione
expectatio nutriatur. quare elaboratam soloci filo accipe cantilenam:

Attica palla tegit socerum, toga picta parentem: 3
praefuit iste sacris, hic dixit iura Quiritis;
at mihi castrensem quod mordet fibula vestem,
20 Aurorae in populis regum praetoria rexi.
sed fasces pictura tacet: tu respice fastus.

10 Cato ap. Cic. pro Planc. 27, 66.

---

1. 3 *om. VF* 5 desiderer *F* 9 oppido *om. F* 11 diuersorii *VF* ceperit nos *Lypsius; sed cf. Macr. Sat. VII, 12, 21* cur qui auidius uorant, facilius satias capiant 13 inoliuisset (*ΓΦ*) sunt uisenda *F* acyndino *V*, acinodo *F* 14 eius quae *Γ*, eiụ̣s quae *V*, eius qui *F* emmetra] *Sciopppius*, eminetra *Γ*, eminet rara *VF* 15 distribuit *F* 16 filio solacii *F* 18 hic dixit] *F*, indixit *V*(*ΓΦ*) quiriti (*Γ*)

VF 4 scio te, simul atque haec legeris, actutum poetica plectra moturum. nullus feceris, ne mei periculo gloriere! ego te nostri vatis exemplo quasi quadam lege convenio: liceat inter olores canoros anserem strepere. silentium mihi, nisi praestiteris, imperabis. quam nihil abs te metuam, vis probare? en tibi aliud alucinationis meae prodo secretum, adhuc sollicitus de priore. audi versus ad Baulorum historiam pertinentes: 5

5 Huc deus Alcides stabulanda armenta coegit
eruta Geryonae de lare tergemini.
inde recens aetas corrupta boa*u*lia Baulos
nuncupat occulto nominis indicio.
ab divo ad proceres dominos fortuna cucurrit, 10
fama loci obscuros ne pateretur heros.
hanc celebravit opum felix Hortensius aulam,
contra Arpinatem qui stetit eloquio.
hic consul clarum produxit Acindynus aevum
quique dedit leges Orfitus Aeneadis. 15
hos inter iuvenile decus, sed honore senili,
bis seno celsus, Symmache, fasce cluis.
sed te Baulorum necdum lenta otia quaerunt;
cura habeat iuvenem publica pervigilem.

6 Nempe derides, quod de me aliqua iusto indulgentius praedicavi? est haec vera et digna reprehensio. omnis quippe ostentatio non caret suspicione mendacii, quia quidquid adsumitur, proprium non putatur; dehinc quod iactantia avara laudis multum decoquit de pudore. †possem dicere, si quis inrepserit externus auditor, meos esse versiculos diffi*t*er*i*, ut verecunde in nos cad*a*t ab altero profecta laudatio. sed video opusculum non esse paenitendum. ita res crepera atque anceps dubium me habet, utrum verecundiae praemetuendum sit discrimen an gloriae. tibi igitur, qui prudentia antistas ceteris, optionis huius delego provinciam. quid facto usus sit, ipse videris; ego et infantiae et inprudentiae meae patrem conscium non inprudenter elegi. vale. 20 25

II a. 375.

VΓ 30

PATER SYMMACHO.

Hoc est munus, quo se non sola possit iactare Campania: †sed praeteritis Roma aut Athenae, si in Graecum loquendi honorem huiusmodi lingua vertatur. quid enim concinnius epistula tua, quam nuper accepi? quid versuum admixtione iucundius? vere dicam tibi, plura legere volentibus celeriter terminata est. quod utinam sensus aliquis eorum supersit, quorum imaginibus praescripta videmus epigrammata! facile laudabunt tales successores laborum suorum, qui picturae nitorem pulchrioribus versibus inlumina*r*int. et ego igitur gratulor non magis ostreis et peloridibus abdomen quam pectus 35

2 Verg. Eclog. IX 36. 6 Serv. ad Aen. VI 107; VII 662.

---

2 gloriarer *V* 4 metuamus probare *F* intimationis *F* 5 adhoc *F* 6 alcydes *V* 7 fer ut ager sone deiulare (*ΓΦ*) Geryonae] gersone *V*, gerionis *F* 8 boaulia] ***Servius***, bualia *V*, boalia *F* 12 ortensius *V* 14 achyndinus *V*, acynodus *F* 20 et] atque *F* 22 quod *om. F* 23 possem eligere *Mommsen*, posse me dices *ego* 24 diffiteri] *Scioppius*, difficere *ΓΦ*, diffidere *V*, efficere *F* ut uerecunde in nos cadat] *Scioppius*, ut uerecunde innoscad et *Γ*, ut uerecunde ignoscat et *Φ*, ut uerecundiae ignoscat et *V*, ut uerecundiae ignoscat si esset *F* profecta laudatio] *ΓΦF*, profectae laudationi *V* 27 et *om. F* 28 impudentiae (*Γ*) impudenter (*Γ*)

30 Pater Symmacho] *Γ*, *om. V* 31 sed praeteritis] *VΓΦ*, superba erit his *ego*, sed prae ceteris *Suse* 32 athenesi in *VΓ*, athenis si in *Φ* 33 quid enim uersuum *V* 35 proscripta *Φ* 36 tales *om. Γ* inluminarint et] *Rittershus.*, inluminarent et *Γ*, illuminarent et (rent e *in ras. 2 m.*) *V* 37 peluridibus *Γ*

tibi eloquio esse satiatum; et quoniam pudorem meum ipse ordiendo solvisti, a nobis quoque accipe bonorum aetatis meae exarata nuper elogia. nam quia nihil est, quod agam, et si nil agam, subit me malorum meorum misera recordatio, inveni, quod illis libellis, quos nuper dictaveram, possimus adicere. scis Terentium, non comicum, sed Reatinum illum Romanae eruditionis parentem, hebdomadon libros epigrammatum adiectione condisse. illud nos, si fors tulerit, conamur imitari. sed quae prima conpegi, interim pauca misi, obtestatus te per deum, ut si quid in his displicebit, emendes. quod mihi pudendum non est; nam sive quid *ex me sive* ex te placuerit, mea laus est, nec vito consortium, in quo talem non erubesco consortem. 2 *VΓ*

ARADIVS RVFINVS. 3

Princeps ingenio, fortunae munere princeps
aetatis, Rufine, tuae, cui prospera quaeque
admiranda tuis aequabat gloria rebus,
unus amor cunctis et praesidium trepidorum.
principibus, quorum viguisti tempore, doctus
aut calcaria ferre bonis aut frena tyrannis.

VALERIVS PROCVLVS. 4

Cum primis, quos non oneravit gloria patrum,
ponemus Proculum, vitae morumque decore
haud umquam indignum magnorum Publicolarum.
olli semper amor veri et constantia, simplex
caelicolum cultus. non illum spernere posses,
et quamquam reverendus *erat*, non inde timeres.

ANICIVS IVLIANVS. 5

Cuius opes aut nobilitas aut tanta potestas,
cedenti cui non praeluxerit Amnius unus?
acer ab ingenio cunctisque adcommodus idem
hic et carus erat, conferre iuvare paratus:
nam dives, tum celsus honoribus, et tamen illis
grandior, aeterno conplebat nomine Romam.

PETRONIVS PROBIANVS. 6

Iactet se Fortuna aliis, quos iudice nullo
lucem ad Romuleam sua sola licentia vexit:
te, Probiane, pudor, te felix gratia teque
Itala simplicitas morum et sollertia iuvit.
adsidue quocirca, Augustis notus et hospes,
praemia magnorum tetulisti dignus honorum.

3 agam] *VΦ*, agamus *Γ* nihil *Γ* subit me] subiti ne *Γ* inueni] *VΦ*, inuenit *Γ* 4 dictaueram] *VΦ*, dicaueram *Γ*, *fort.* dictaueras 5 ebdomadon *V* 6 conpigi *Γ* 8 ex me siue] *inser. Mommsen* 9 consortem. uale *VΓ* *epigrammata ita in V scripta sunt, ut unum quidque novam epistulam efficere videatur* 10 Aradius Rufinus] *Iuretus*, arcadius ruffinus *Γ*, *om. V* 13 admiranda. tuis] *V*, tristitiam tua mirandis *ΓΦ* aequali ac *Γ* 15 principibus quibus *Γ* 16 tyrannis uale *V* 17 Valerius Proculus] *Γ*, *om. V* 18 honorauit *Γ* 19 decore] *Wingendorp*, decorem *VΓ* 22 posses] *Iuretus*, possis *VΓ* 23 erat] *Iuretus*, eris *V*, *om. ΓΦ* non deinde *ΓΦ* timeres] *ego*, timeris *VΓ* 24 Anicius Iulianus] *Γ*, *om. V* 26 cedenti cumon *Γ*, non cedent cui non *V* animus *Γ*, annius *Φ* 30 aeterna *Γ*, aeternam *Scioppius* 31 Petronius Probianus] *Γ*, *om. V* 32 quos] *Lectius*, quod *VΓ* 33 ad] ac *Γ* 36 assidue quia circa *V*, quocirca adsiduos *Γ* 37 retulisti *V*

VΓ 7 VERINVS.

Virtutem, Verine, tuam plus mirer in armis,
Eoos dux Armenios cum caede domares,
an magis eloquium morum vitaeque leporem,
et — nisi in officiis, quotiens tibi publica curae — 5
quod vitam innocuis tenuisti laetus in agris?
nullum ultra est virtutis opus, nam si esset, haberes.

8 Octoginta personis nescio an solus occurram, et ideo in socerum atque avunculum nostros tibi delegamus epigrammata. nam et Varronis libri diversis notantur auctoribus.

III a. 375. 10

VMΓ SYMMACHVS PATRI.

Summa adficior gratia, quod animadverto litteras meas tibi insubidas non videri, et in gravi dono habeo hanc apud vos esse de nostris epistolis censionem. l a u d a r i quippe a b l a u d a t o v i r o rara est messis ingenii. verum ut hoc mihi laetitiae fuit, ita illud ludificandi gratia opinor adiectum, si quid in tuis versibus sorduisset, id ut mei 15
2 stili cura limaret. ne ego sum stultus ac nihili, si os sublitum mihi esse non sentio. quid enim corrigi vel a me potest, vel in te fas est? unus aetate nostra monetam Latiaris eloquii Tulliana incude finxisti. quidquid in poetis lepidum, apud oratores grave, in annalibus fidele, inter grammaticos eruditum fuit, solus hausisti, iustus heres veterum litterarum. ne mihi verba dederis! novi ego, quid valeat adagio: s u s M i n e r v a m. 20 adprime calles epicam disciplinam, non minus pedestrem lituum doctus inflare. ain tandem? orandi aeque magnus et canendi meae te opis indigum mentiare? haud aequum
3 facis, neque me iuvat falsa lactatio. interea si nobis utendas aures datis, dicam, quid diebus superioribus egerimus. Bais remotis arbitris otiabar. eo postquam rumor adlatus est, terrae filios convenire, oppido cav*i*mus, ne sobriam solitudinem nostram soda- 25 litas plebeia fuscaret. ac primo Neapolim, dehinc brevi intervallo Beneventum me recepi. ibi summo cultu civium plausuque susceptus tanto honore celebrabar, ut iam
4 gravarer officiis. sedulitas enim, quae non conpensatur, onerosa est. et urbs cum sit maxima, singuli eius optimates visi sunt mihi urbe maiores, amant*issim*i litterarum morumque mirabiles. de*os* magna pars veneratur; privatam pecuniam pro civitatis 30 ornatu certatim fatigant. nam postquam terra movit, nihil paene illis reliqui factum est, sed fractae opes infractos animos reppererunt. pro se quisque operam boni civis adfectat; nox diei iungitur ad laborem. unde nobis summa cura fuit abire ocius quam

13 Naevius ap. Cic. Tusc. IIII 31, 67; ad Fam. V 12, 7; XV 6.

1 Verinus] *Γ*, *om. V* 8 solis *Γ* 9 uestros *V*
11 Symmachus patri] *Γ*, *om. VM* 12 insubitas *VM* 13 in graui dono] *Lectius*, in grauido non *VΓ* esse apud uos *Γ* 14 hoc nihil mihi *Γ* 16 ac] hac *V* sublitum] *Γ*, sublinitum *Φ*, sublimatum *VM* 20 adagio] *Γ*, a contagio *V* 21 callis *V* lituum] *M*, litium *Γ*, licium *V* 22 meae te] *V*, merere *Γ* 23 lactatio] *Γ*, iactatio *VM* utendas] *Γ*, uacuas *VM* 24 remotis arbitris] *ΓM*, remotus ab arbitris *V* ablatus *V* 25 cauimus] *Scioppius*, cauemus *VΓM* sodalitas] *VΦM*, sordiditas *Γ* 27 recipi *V*(*ΓΦ*) plausuque] *VΦM*, planeque *Γ* 29 eius *om. Γ* mihi uisi sunt *Γ* amantissimi] *Suse*, amantissumi *Mommsen*, amantes sui *VΓ* 30 deos] *ego*, deum *VΓ*, *interpolator christianus deos nonnumquam in singularem numerum mutavit, ut I 6, IIII 54, V 13, 17* pars magna *Γ* 31 terram *V* pene *M*, bene *VΓ*

volebam, ne aut mihi diu dediti ab opere desiderent, aut eos occupatio geminata *VMΓ*
distenderet. itaque Baianum sinum rursus accessi, nam Baiae id temporis iam silebant. 5
hinc vos munere salutationis inpertio doque nuntium, propere nos deo volente esse
redituros. fors fuat huiusce promissi. vestra tamen indulgentia adfatum saepe tribuat,
5 quasi diutius abfuturis.

IIII a. 375.

SYMMACHVS PATRI. *VM*

Studium quidem Menippei Varronis imitaris, sed vincis ingenium. nam quae in
nostrates viros nunc nuper condis epigrammata, puto hebdomadon elogiis praenitere;
10 quod haec aeque sobria, †nec tamen castigata sunt, illa bono metallo cusa, torno exigi
nescierunt. et duriorem materiam, nisi fallor, adniteris. ille Pythagoran, qui animas 2
in aeternitatem primus adseruit, ille Platonem, qui deos esse persuasit, ille Aristotelen,
qui naturam bene loquendi in artem redegit, ille pauperem Curium, sed divitibus im-
perantem, ille severos Catones, gentem Fabiam, decora Scipionum, totumque illum
15 triumphalem senatum parca laude perstrinxit: tu rutuvam proximae aetatis inluminas.
difficile factu est, ut honor angustis rebus addatur. me quoque iubes versibus tuis 3
nonnulla subnectere. haud ita Flaccus tuus praecepit in illis poeticae artis edictis,
quorum hoc memini esse principium, ne humano capiti cervix equina iungatur.
malo itaque tibi contumacia negati officii quam inprudentia promissi operis displicere.
20 plura de hoc coram loquemur, quando hanc epistulam sequi paramus aut consequi.
tu coepta perage et tam sollertis eloquii esto munificus: ego tibi ut linguae obsequia
nego, ita aurium commodabo.

V (II) ante a. 376.

SYMMACHVS PATRI. *VMF*

25 Nequiquam taciturnitatis incessimur, quibus summa cautio est officii persequendi,
fere ut nulla statio fuerit tot locorum, in qua huius muneris ferias egerimus. et sane
iuvat animum pia sermonis exactio. dulcis est enim querella, quae nascitur ex in-
dulgentia. vos modo facite noveritis, hanc sti*m*ulationem religiosam magis esse quam
iustam. interea loci de Praenestina secessione siluisti, cuius fama mihi fecit indicium.
30 quam vellem deliciis vestris inprovisus obrepere! licet Campaniae amoena praeniteant,
mihi tamen esset adcommodatius agitare vobiscum et spiraculis regionis illius aestivam
flagrantiam temperare. sed res familiaris inclinata a nobis usque quaque visenda est, 2
non ut quaestuum summa ditescat, sed ut spes agri voluntariis dispendiis fulciatur.

---

1 diu *om.* *ΓM* desiderent] *V*, dissiderent *Φ*, discederent *Γ*, desisterent *M* 2 sursus accessit *Γ* 3 deo uolente] *V*, dum uolente *Γ*, *scribe* diis uolentibus 4 reddituros *V* fors fuat] *VΦ*, fruar *Γ* affatim *V*

7 Symmachus patri *om.* *VM* 8 uaronis *V* 9 ebdomadon *VM* 10 casta *Γ*, *fort.* decies tamen castigata sunt, *cf. Hor. A. P. 294* praesectum decies non castigauit ad unguem torno] *Scioppius*, *cf. Hor. A. P. 441*, turno *Φ*, a turno *Γ*, a saturno *VM* 11 pytagoran *V* 12 aeternitate *V* 15 parca] *Γ*, parua *VM* rutuuam] *Φ*, rutiuam *V*, ruinam *M*, uiros *Γ* 20 plura] *M*, dura *V*(*ΓΦ*) 22 commodabo] *M*, accommodabo *V*

24 ·s· patri *F*, *om.* *VM* 28 stimulationem] stipulationem *VM*, extipulationem *F*, extimulationem *Iuretus* magis esse religiosam *F* 29 secessione] sede *F* mihi fama *V* 31 religionis *V* 32 inclinat ea nobis *F*

25 prosequendi M 30 inprovisus om. M 31 commodatius M

VMΓ namque hic usus in nostram venit aetatem, ut rus, quod solebat alere, nunc alatur. verum haec missa facio, ne salutatio in querellam versa minuat officii voluptatem. date operam valetudini et adloquio crebriori, quae cum petimus, sedulo pollicemur. vale.

VI (III) ante a. 376.

VF SYMMACHVS PATRI. 5

Solent inpatientes dilationis esse, qui sperant in se aliquid muneris conferendum; hoc vero a vobis recens ortum videmus, ut suarum rerum munifici moram non ferant largiendi. nunc nuper ad vos praedium lege venit, cuius me iure donastis. cucurrit quaestus vester in meum commodum, et meliore voto fortunam estis imitati. nam quod 2 ex propinquae bonis cum maestitia sumpseratis, cum laetitia tradidistis. quid quod 10 hanc liberalitatem cumulastis amplissimo testimonio? cuius ego honestamentum praeopto muneribus, nam qui opibus inlaudatus iuvatur, necessarium magis donum quam iustum praemium videtur adipisci. ago igitur iudicio vestro atque habeo gratias, quantae sunt maximae, quod mihi honorem utrumque fecistis, et deos precor, ut datis in commune omnes longum fruamur sintque ex nobis, quibus Ostiense praedium nostro 15 iudicio, vestro tradatur exemplo. vale.

VII ante a. 376.

VM *SYMMACHVS PATRI.*

Bono animo sumus, cum viam promissi memores inchoastis. nunc properato opus est, ut dum anni tempus calet, autumni bona raptim fruamur. his quippe mensibus 20 Campania nitet agri ubere et arbusti honore. Baiae imbre raro, sole modico tempe- 2 rantur, mensae ab edulibus copiosae sunt, quibus tu amicorum catervas minaris. sed mihi honestae multitudinis nulla minatio est. et si bis tanto plures, quam scribis, adfuerint, frugem bonam feceris. non deerit, quo famem polluant; nam comitibus vestris utpote sobriis caedundae saginae cura posterior est. quousque longum loquor? mitto 25 verba, rem flagito. occasionem rapere prudentis est. si quid dilationis itineri demitur, mora otii repensatur. vale.

VIII ante a. 376.

VMΓ SYMMACHVS PATRI.

Iamdudum vestri cupiunt Lucrina tacita et liquida Baiana et Puteoli adhuc cele- 30 bres et Bauli magnum silentes. vos apud Coram rusticam vel apud steriles Formias

---

1 uenit in nostram *F* aeternitatem *V* 2 officii *om. F* uoluptatem] *Lypsius*, uoluntatem *VMF* 3 bonae ualitudini *F* quae conpetimus *V*, quaeque petimus *F*
5 ·s· patri *F*, *om. V* 9 et uos meliore *F* 10 propinquis *F* quid — 12 muneribus nam *om. F* 12 in laude *F* 14 deos] *F*, deum *V* 15 Ostiense] *F*, offense *V* 16 datur *F*
18 Symmachus patri *om. VM* 23 minatio] *VM*, uitiatio *Γ*, uitatio *Sciopp ius* uis *V* scribes *V* 24 polluant] *VΓ*, pellant *M* 26 dilationis] *VΓΦ*, dilacione *M* itineri demitur] *Scioppius*, itineris redemitur *VΓΦ*, itineris delinquitur *M* 27 repensatur] *VΓΦ*, recompensabitur *M*
29 Symmachus patri] *Γ*, *om. VM* 30 puteolos *VM* celebris *Γ* 31 baulos *V*, baiulos *M* silentes] *ΓM*, flentes *V*

1 uno M

desidetis. tandem, si operae pretium est, contendite viam atque animadvertite meliora terrarum; ubi alte turbis quiescitur, ubi fruendis feriis modus nullus est, *VMΓ*

ubi corniger Lyaeus
operit superna Gauri,
Volcanus aestuosis
medium coquit cavernis,
tenet ima pisce multo
Thetis et Baiae sorores.
calet unda, friget aethra;
simul innatat choreis
Amathusium renidens,
salis arbitra et vaporis,
flos siderum, Dione.

num vobis videor quasi multae luxuriae ebrius mentis insipere atque ideo in poetas nomen dedisse? nihil moror hanc litteraturam: loci potius quam ingenii mei munus exercui. sed si invitantia loquor, gradum tollite, ut et vos sitis laeti praesentium, et nobis potiundi, quae volumus, fortuna succedat. vale.

VIIII ante a. 376.

PATRI SYMMACHVS.

In metu fuimus, ne vos imber inhiberet. sed verum illud est, quod poëta noster scriptum reliquit, iter durum vicisse pietatem. quare adventum vestri in diem placitum praestolamur. dii modo auctores sint, ut quae animo destinatis, nullis causationibus obstrepantur. vale.

X (IIII) ante a. 376.

PATRI SYMMACHVS. *VMΠ*

Hanccine mihi esse fortunam, ut quoquo versum pedem gradumque contulero, exaedificandum aliquid offeratur? velut me nunc Capuani praetorii instauratio in graves cogit expensas, cuius pars fatiscit incuria, pars neglegenti dudum celeritate reparata imbecillum praestat habitaculum. his nisi properata cura subvenerit, aut pecuniae postea dispendium cumulabitur aut ruinae. nam quisquis haec opera intermittit, amittit. quare animus est amoliri aedium senectutem. ita desiderato et expetito otio

21 Verg. Aen. VI 688.

---

1 pretium *om.* *Γ* 2 feruendis *V* 3 lyeus *V* 4 aperit *Γ* superna Gauri] *Salmasius*, supernam gutturi *VΓΦ* 6 media incoquit *Heinsius* 7 ima] *ΓM*, una *V* 8 uagae sorores *Heinsius* 9 aethra] *Γ*, ethera *V*, aethna *M* 11 renidens] *Γ*, renitens *V*, renitas *M* 14 luxoriae *VΓ* ebrius mentis] *Γ*, *om.* *M*, mentis *om.* *V* ideo] *VΓM*, adeo *Φ* 15 litteraturam] *VΦM*, literarum *Γ* 17 poti undique *Γ*

19 Patri Symmachus] *Γ*, *om.* *VM* 23 caussationibus *Γ*

25 *ab hac epistula incipit apographum codicis P in Π* Patri Symmachus] (*Π*), *om.* *VM* 26 quoqueuersum *V* contulero] *V*(*Γ*), tulero *M*, contulerim (*Π*) 27 exodificandum *Π* praetarii *Π* 28 cogit] *VΓM*, coegit (*Π*) 29 imbecillum] *VΓM*, indecorum (*Π*) 31 amoliri] (*Π*), amoueri *VM* odium *Π* ita a desiderato *Mommsen*

VMΠ ad negotium concessimus sumptuosum. quid rerum geramus, audistis. facite vicissim vestrae salutis atque actuum prospera noverimus, ut hoc pauxillum tempus, quod in Campania paramus absumere, sine offensa vestri silentii transigamus. vale.

XI (V) ante a. 376.

PATRI SYMMACHVS.

Cum iam filiae vestrae dies natalis adpeteret, commodum aderant, quae muneri miseratis. ea nobis in*ma*ne quantum cara et gravia fuere. nam si quid in absentes bene consulas, inpensu maiore gaudetur. ilico amplexi litteras, quae prosequebantur oblata, in expectatione esse coepimus, quam mox vobis capessendum iter Appiae scri- 2 beretis. nihil horum pagina nuntiabat. percontor tabellarium, num constantiam decreti rerum subita turbassent. ait sententiam nihil claudicare, sed placita differri, donicum statio Formiana multa fruge et aliis hoc genus in usum necessariis instruatur. tunc mihi animus ab aegritudine remigravit. do fidem, nihil herili mensae, nihil servitiis aut pecori defuturum. ne mihi sit dicti huius posthac negatio, en vobis chirographi instar litteras meas. sponsionem meam stipulat adfectio. neque enim patiar decipi, quos opto conplecti. vale.

XII (VI) ante a. 376.

PATRI SYMMACHVS.

Censorum notio fuit spectare opera, quae locassent; hoc me negotium curare voluisti. mos gestus est imperatis, vel quod tibi dicto audiens esse debui, vel quod studio meo congrue mandatum munus agnovi. audi igitur quantum in aedibus nostris cura promoverit. scalis subpectus est honor marmoris; superiora conclavia crustis teguntur, ea operis levitate, ut conpago solidum mentiatur. columnas nihilo amplius mercatus es, quam si tibi muneri contigissent. eas Bithyno lapide caesas, si bene oculis utor, existimo. hactenus est, quod scire debueris. deinceps tantum adiciemus cognitioni tuae, quantum aedificationi viderimus accedere.

---

1 concessimus] *VM(Γ)*, cessimus (*Π*) rerum *om. V* 2 hoc] *VΓM*, *om.* (*Π*) 3 paramus absumere] *VΓM*, curamus assumere (*Π*) offensa uestri silentii] *VΓM*, offensae interuentu (*Π*)
5 Patri Symmachus] (*Π*), *om. VM* 7 inmane quantum] *Scioppius*, in commune inmane quantum *Mommsen*, in commune quantum *VΓ*, in omne quam *Π* 8 bene] *VΓM*, boni (*Π*) litteras quae] *VM*, cetera (*Π*) 9 quam] *VΓ*, quia (*Π*) apiae *VM* 10 decreti] (*Π*), decreta *VM* 12 formiani (*Π*) 13 !!!!!!!remigrabit *V*, remigrabit *M* 14 negotia *V* cyrografi *V* 15 stipulat] *VM*, stipulatur (*Π*) enim] me (*Π*) 16 quos] nam eos (*Π*)
18 Patri Symmachus] (*Π*), *om. VM* 19 spectare] ****care *Π* 20 dicto *om.* (*Π*) 21 nostra cura *Iuretus* 22 subpactus (*ΠΓ*) 23 solarum (*Π*) columnis nihil (*Π*) 24 mercatus es *om.* (*Π*) munere concessissent (*Π*) bythinio *V*, bithino *M(Π)* 25 oculis utor] **** (*Π*) debueris] *VM(Γ)*, debueras (*Π*) 26 aedificationi] *cod. Pithoei*, elicitationi *M(Π)*, elicitationi tuae *V*

AD AVSONIVM. *VMΠ*

XIII (VII) a. 376.

SYMMACHVS AVSONIO.

Solet facunda esse laetitia et angustias clausi pectoris aspernata gestire: tibi, amice, scribendi oblivionem peperit res secunda. id mihi imitationi esse non potuit, quem domini nostri Gratiani caelestis oratio bonae spei et hilaritatis inplevit. ultro igitur adloqui residem non peperci vel officii vel gaudii mei gratia, quorum alterum familiaritas nostra, alterum felicitas publica suggerebat. nunc si operae est, utendum 2 mihi tantisper animum fac remittas. primores kalendas Ianus aperibat. frequens senatus matutine in curiam veneramus, priusquam manifestus dies creperum noctis absolveret. forte rumor adlatus est, sermonem desiderati principis multa nocte venisse. et erat verum, nam tabellarius vigiliarum fessus adstabat. nondum caelo albente concurritur; luminibus accensis novi saeculi fata recitantur. quid multa? lucem, quam adhuc opperiebamur, accepimus. dic mihi, inquies, — nam id praestat audire — quid 3 nostri patres super ea oratione senserunt? rerum tibi natura respondeat, quibus suffragiis exoptata pietas audiatur. novimus bona nostra conplecti. si credis, etiamnum illius gaudii mei quandam patior cruditatem. bonus Nerva, Traianus strenuus, Pius innocens, Marcus plenus officii temporibus adiuti sunt, quae tunc mores alios nesciebant: hic in laude est natura principis, ibi priscae munus aetatis. cur verso ordine ista optimarum artium putemus exempla et illa de saeculo priore vestigia? beneficium 4 suum fortuna tutetur et has saltem Romano nomini velit servare delicias! nullo fascino felicitas publica mordeatur! audisti omnia sed summo tenus ore libata; monumenta curiae nostrae plenius tecum loquentur. ubi cum plura scripta reppereris, aestima, quanto uberiora unius mens optaverit, quam plausus effuderit.

XIIII (VIII) a. 370—371.

SYMMACHVS AVSONIO. *VΓA*

Petis a me litteras longiores. est hoc in nos veri amoris indicium. sed ego qui sim paupertini ingenii mei conscius, Laconicae malo studere brevitati quam multiiugis paginis infantiae meae maciem publicare. nec mirum, si eloquii nostri vena tenuata est, quam dudum neque ullius poematis tui neque pedestrium voluminum

---

1 Ad Ausonium *inserui; om.* *VM*(*Π*) 3 Symmachus Ausonio] (*Π*), *om.* *VM* 4 laetitia et angustias] ***** (*Π*) tibi] ***** (*Π*) 5 res secunda] ***** (*Π*) 7 reside *V*, *om.* *M* gratiam *V* 9 Ianus] *M*(*Π*), ianuarias *V*, ianuarius (*Γ*) apibat *Π*, apperibat *V*, *om.* *M* 10 matutine] (*Π*), maturae *V*, mature (*Γ*), *om.* *M* 11 ablatus *V* 14 adhuc operiebamur *VΓM*, operiamur (*Π*) accipimus *VΓ* 16 etiamnum] *V*(*Γ*), etiamnunc (*Π*) 17 patiar *V* crudelitatem *VM* strenuus Pius] *Γ*, strennuus pius *V*, strunuus pius *Π*, antoninus pius strenuus *Φ* 18 teporibus *Π* 19 hinc *VM* ibi — aetatis *om.* (*Π*) 20 ille *V* 21 fortuna] *VΓM*, natura (*Π*) 23 plenus *V* luquentur *Π* rescripta *Γ* repperis *corr. ex* repperit⁰ (?) *V* 24 effuderit] *VΓM*, effudit (*Π*)

A = consensus codicum Ausonianorum; A¹ = cod. St. Galli 399 s. X; A² = codices Ausoniani ceteri vel omnes vel aliqui 26 Symmachus Ausonio] (*Π*), ·s· ausonio *F*, incipit epistola symmachi ad eusebium *sed corr. in* ad ausonium *A*¹, *om.* *V* 27 longiores litteras *F* in nostri amoris *A* qui sim] *ΠA*¹, quis in *V*, qui sum *A*², quasi *ΓF* 28 mei *om.* *Π* mallo *A*¹ multiiugis] *superscr.* uel multis nugis *A*¹ 29 paginae *A*¹ in aciem *V* 30 illius *V* tui pedibus neque trium *F*

VFA lectione iuvisti. unde igitur sermonis mei largam poscis usuram, qui nihil litterati 2 fenoris credidisti? volitat tuus Mosella per manus sinusque multorum divinis a te versibus consecratus, sed tantum nostra ora praelabitur. cur me istius libelli, quaeso, exortem esse voluisti? aut ἀμουσότερος tibi videbar, qui iudicare non possem, aut certe malignus, qui laudare nescirem. itaque vel ingenio meo plurimum vel moribus dero- 5 3 gasti. et tamen contra interdictum tuum vix ad illius operis arcana perveni. velim tacere, quid sentiam, velim iusto de te silentio vindicari; sed admiratio scriptorum sensum frangit iniuriae. novi ego istum fluvium, cum aeternorum principum iam pridem signa comitarer, parem multis, imparem maximis: hunc tu mihi inproviso clarorum versuum dignitate Aegyptio Melone maiorem, frigidiorem Scythico Tanai clarioremque 10 hoc nostro populari reddidisti. nequaquam tibi crederem de Mosellae ortu ac meatu 4 magna narranti, nisi certo scirem, quod nec in poemate mentiaris. unde illa amnicorum piscium examina repperisti quam nominibus varia tam coloribus, ut magnitudine distantia sic sapore, quae tu pigmentis istius carminis supra naturae dona fucasti? atqui in tuis mensis saepe versatus, cum pleraque alia, quae tunc in praetorio 15 erant esui obiecta, mirarer, numquam hoc genus piscium deprehendi. quando tibi hi 5 pisces in libro nati sunt, qui in ferculis non fuerunt? iocari me putas atque agere nugas? ita dii me probabilem praestent, ut ego hoc tuum carmen libris Maronis adiungo. sed iam desinam mei oblitus doloris inhaerere laudibus tuis, ne hoc quoque ad gloriam tuam trahas, quod te miramur offensi. spargas licet volumina tua et me semper ex- 20 cipias, fruemur tamen tuo opere sed aliorum benignitate. vale.

XV (VIIII) a. 370—380.

VMΠ

SYMMACHVS AVSONIO.

Paene evenerat, ut tecum succincta brevitate loqueremur, quoniam deerant digna memoratu et in defectu rerum nihil operae est indulgere verbis, sed tempestive Palladii 25 rhetoris nostri declamatio auxit paginam meam. ea conplacita summatibus litterarum clam te esse non debuit. itaque cum et meo officio et tuo studio talis relatio conveniret, vix soluto coetu necdum eventilatam auribus nostris auditionis meae fidem 2 iudicio calente dictavi. movit λόγος Athenaei hospitis Latiare concilium divisionis arte, inventionum copia, gravitate sensuum, luce verborum. opinione mea dico: tam probus 30 est oratione quam moribus. tunc nostrates viri, qui inter se aliarum rerum saepe

---

1 iuuasti *F* qui] *VFA*², cui A^1 2 diuinitate (*ΓΦ*) 3 ora nostra *F* prelabitur A^1, praeterlabitur (*ΓΦ*) me quaeso istius libelli *F* 4 amusoteros *A*, amusos *VF* iudicare] *A*, diudicare *VF*(*Π*) possem] *VFA*², possim A^1 5 utique *Suse* uel moribus plurimum *F* 6 et] *AF*, egi *V*, ego *Wouweren* 7 quod *F* 8 principium *V* signa ianpridem A^1 9 improuisa *V* 10 Melone] *VΦ*, nilo *AΓF* frigidiorem *post* Tanai *colloc. Π* scytico *VA*², scythio A^1 11 populari] *Iuretus*, populari tiberi A^1, populi tiberi A^2, populari fucino *VF*, pupulari fucino (*ΓΦ*) reddisti A^1 musellae (*ΓΦ*), mosollae A^1, moselleo (*Π*) meātu *V* 12 magna] multa *F* ni *A* certo *om. A* poemata ementaris (*ΓΦ*) amnicorum] (*Γ*)*FA*², amicorum A^1*V sed superscr.* amnicorum A^1 *1 m.* 13 quam nominibus] *A*, quae nominibus *F*, quae non minus *V* uaria tam] A^1 (t *in ras.*), uariata *VFA*² ut] et *F* 14 distanti A^1 15 atquin *A* praetorio] *VΠF*(*Γ*), praetio A^1, precio A^2 16 essui subiecta A^1 istud genus *F* depēndi A^1 17 nati sunt in libro *F* 18 dii me] *V*, deus me A^2, me deus A^1, dii amabilem me *F* probabilem *om. F* praestent] *VF*, prestet *A* adiungam *V* 19 inherere A^1 quoque] quidem *F* 20 trahatur *F* offensis parcas *V*, offensis parcas *F*(*ΓΦ*)

23 Symmachus Ausonio] (*Π*), *om. VM* 24 penes uenerat *V*(*ΓΦ*) 26 ea] *VM*, quae (*Π*) 28 euentilatis (*Π*) 29 λόγος] *ego*, nouos *V*, uos *M*, nouus (*Π*) ethenei *V* hospitis] *VM*, hospes (*Π*) 30 sensuum grauitate (*Π*)

dissentiunt, concordem sententiam super huius laude tenuerunt. credo plane, nec fides *VMΠ*
cassa est, rhetorum hanc esse prosapiam; nam [plenum] ingenio genus noscitur. non
solus vultus aut colos adserit posteros in honorem parentum: certiores habet natura
vindicias. bene sentiendi ac bene loquendi gignuntur non scribuntur heredes. quod
5 alii docentur, hic natus est. haec apud te, mi domine, silenda non credidi, et quod 3
prae tui amore nihil habeo pensi, et quod vicissim, quanti a te fiam, numquam me
paenitet, *et* quod Palladio factum volo, ne lateant honesta prolatu. cura ut valeas,
et quia tibi facultas scribendi praesto est, adhibe voluntatem. vale.

XVI (X) a. 376—377.

10 SYMMACHVS AVSONIO.

Saepe unanimitatis tuae sermone convenior, ut de acceptis litterarum †studiis, quos
ad me cura propensiore misisti, vel sero rescribam. quibus ego, ut quaequae mihi
redditae sunt, actutum pari religione respondi, quia neque rescriptorum ratio neque
amoris vicissitudo sinebat me diutius desidere. nunc quoque agere me gratias atque
15 habere protestor. quod prospera nuntiorum clam me esse non pateris. haec et talia
prioribus quoque litteris tecum fueram conlocutus; sed si te tabellarii sermonis mei
conpotem reddiderunt, congesta non onerant. malo quippe aures tuas iterando ob-
tundere quam fraudare reticendo. fratris mei Hesperii honore exulto, taciturnitate 2
convulneror. nam si me sui amantem usu rerum probavit, scriptis debuit famam
20 praevenire, quae diu incerta fluxam fidem gaudiis exhibebat. ipse igitur nuntius
communis boni esse debuerat, ut epistulae adsertio nihil relinqueret opinionis ambiguo.
sed dicis eum pudore praestrictum successuum suorum vitasse iactantiam. quisquamne,
cum de se apud se ipsum loquitur, erubescit? quid quod eam rem mihi supersedit
ingerere, quam iuste ad utrumque noverat pertinere? verum ego, ut religiose ista con-
25 queror, ita libenter omitto, quia nec amori in vos meo convenit silere, quod doleam,
nec amicitiae incussi doloris transire mensuram. vale.

XVII (XI) a. 370—379?

SYMMACHVS AVSONIO.

Ambrosium de summatibus provincialis fori ad dominos et principes nostros Siciliae
30 commune legavit variis instructum mandatis, quae spectare visa sunt bonum publicum.
huic si fautor accesseris, futurum reor, ut illi pro labore fructus adcommodet. quaeso
igitur vel legationis merito vel meo nomine in optimum virum bene consulas, qui satis
animi confirmatus est, suffragio tuo successuram facilitatem petitionibus promovendis.

---

2 plenum *delet Mommsen* genus] *VΓM*, pectus (*Π*) noscitur] *VΓ*, nascitur *M*(*Π*) 3 so-
lui *Π* colos] (*Γ*), colus *Π*(*ΓΦ*), color *VM* 4 uin*icias *Π*, indiciaș *V*, inditia *M* sentiendi] *Π*,
sciendi *VM* quod] (*Π*), qui *VM* 5 haec] nec *Π* credidisti *V* 7 et] *ego*, *om. VM*(*Π*)
8 quia] *VΓM*, quoniam (*Π*) uoluptatem *Γ*(*Π*)

10 Symmachus Ausonio] (*Π*), *om. VM* 11 litterarum studiis quos] *V*, litterarum studiis quas *M*,
litteris quas (*Π*), ut de coeptis litterarum studiis epistulis, quas *Mommsen* 12 uel sorores scribam *V*
ut — 13 sunt *om.* (*Π*) 13 actuum *Π* ratione quae *V* 14 diutius me (*Π*) atque habere
om. (*Π*) 18 retitendo *Π* 19 famam debuit (*Π*) 22 dicis] *VM*(*Γ*), dices (*Π*)

28 Symmachus Ausonio] (*Π*), *om. VM* 30 uariis instructum] (*Π*), instructum uariis *VM* 31 ad-
commodet] *Γ*, accommodet *VM*, accommodent (*Π*)

XVIII (XII) a. 378.

VMΠ SYMMACHVS AVSONIO.

Ego etsi continuis litteris honorem tuum celebrare possem, non satis mihi viderer, proquam res postulat, fungi debitum meum: tantum abest, ut operam tibi adsiduitatis exprobrem. sed ut hoc meae verecundiae conpetit, item tuae humanitatis est studium nostrum pari gratia sustinere. animadverte, quo tendat summa verborum meorum: iamdudum nihil tribuis, quod legamus. totum me, inquies, emancipavit sibi cura praetorii. verum est: potiris merito summa iudicia, sed maximas ingenii tui vires fortuna magna non onerat. proinde etiam his rebus adtende, quae ita occupatis nihil molestiae adferunt, ut ipsas molestias plerumque solentur. vale.

XVIIII (XIII) a. 378.

SYMMACHVS AVSONIO.

Qui sua fiducia deseruntur, epistulas meas in usum commendationis accipiunt. id nunc aliter est. nam fratri meo Potito hac condicione litteras dedi, ut eas ipse commendet. est enim nihilo secus, atque ego sum, de summatibus amicorum tuorum. qui ubi te conpotem fecerit praesentiae suae, vereor ne excusatio mea ignoscenda non sit. sed si mihi placabilitas tua experiundo probe cognita est, futurum reor, non ut me, qui resedi, conlatione venientis alterius incessas, sed ut illum magis pro utroque suscipias. vale.

XX (XV) a. 378.

SYMMACHVS AVSONIO.

Bene ac sapienter maiores nostri, ut sunt alia aetatis illius, aedes Honori atque Virtuti gemella facie iunctim locarunt conmenti, quod in te vidimus, ibi esse praemia honoris, ubi sunt merita virtutis. sed enim propter etiam Camenarum religio sacro fontis advertitur, quia iter ad capessendos magistratus saepe litteris promovetur. haec parentum instituta consulatus tui argumenta sunt, cui morum gravitas et disciplinarum **2** vetustas curulis sellae insigne pepererunt. multi posthac adnitentur artes bonas et laudis germanas et meras litteras, sed cui eveniet aut tam felix discipulus aut tam memor debitor? an ignoramus magnum illum, cui supra votum fortuna fluxit, Stagiritae suo nihilum commodasse? †nisi quia Ennio ex Aetolicis manubiis captiva tantum chlamys muneri data Fulvium decolorat: enim vero neque Panaetio Africanorum secundus

---

2 Symmachus Ausonio] (*Π*), *om. VM* 4 proquam] *ΓΦ*, plusquam (*Π*), pro ut *VM* fugi *Π* tibi *om.* (*Γ*) 5 exprobem *V* item] *Scioppius*, idem *VΓΦ*, ita *M*(*Π*) est ut (*Π*) 6 sustine *Π* 8 iudicia] *V*, iudicii *M*(*Π*) 9 his etiam (*Π*) intende (*Π*) 10 solent *V*

12 Symmachus Ausonio] (*Π*), *om. VM* 13 sui fiducia *Suse* deserunt *V* 15 secius (*Π*) sum] *V*(*Γ*), *om. M*(*Π*) de] e (*Π*) 16 te *om.* (*Π*) tuae *VM* 17 placibilitas *ΓΦM*(*Π*) expereundo (*Π*) probe] (*Π*), prope *V*, proprie *M* 18 resedi] *Gothofredus*, residi *V*(*Π*), resideo *M* alterim uenientis (*Π*)

21 Symmachus Ausonio] (*Π*), *om. VM* 23 uirtute *V* facie *om.* (*Π*) *in Π adnotatum fuit apicibus litterarum legi:* iunctis 24 camaenarum *ΓΦ*, caminarum *Π*, camminarum *V* et sacri fontis *Suse* 25 fonti (*Γ*) capissendos *V*(*Γ*) 27 posthaec (*Π*) 29 an] sin (*Γ*) 30 nisi quia] *V*, nisi quae prius *M*, nisi quod (*ΠΓ*), nisi Quinto Ennio *Cuiacius*, *fortasse* ne nostro quidem Ennio? 31 fluuium *V* panetio *VM* secundus] socio (*Π*)

neque Opillo Rutilius vel Cineae Pyrrhus aut Metrodoro suo Mithridates Ponticus liberalium disciplinarum pretia solverunt. at nunc eruditissimus imperator et opum largus et honorum, quasi pro usura tibi prima detulerit, ita semper ad sortem fenoris redit. in hac tanta laetitia mea, quibus verbis diluam, quod adesse non possum? nimis vereor, ne male interpretatus excusationem meam, quantum tibi gratuler, parum credas. optavi ad oculos tuos raptim venire, sed fessus virium, quas diu morbus exhausit, itiones longas et mansiones asperas, tum accessiones frigorum et decessiones dierum quaeque alia sunt noxae opportuna, vitavi. si sum tibi spectatus ab animo, quaeso ut aequus sis mihi atque has adlegationes boni consulas. fors fuat, an optineamus apud te veterem gratiam; nunc quod satis est, eluctemur offensam.

VMΠ 3

XXI (XVI) a. 379.

SYMMACHVS AVSONIO.

Gaudeo pluris me tibi esse quam ceteros, quando ita animatus es, ut sponte in rem meam consulas nec opperiaris petitionem, sed solam voluntatis meae famam sequaris. accepi evectiones quattuor inmane quantum commodas in excursus et recursus meorum. dii te pro tanta gratia munerentur, et quia perfectis atque elatis in cumulum bonis nihil adici potest, velint tuta erga te et propria, quae dederunt. vale.

XXII (XIIII) a. 378.

SYMMACHVS AVSONIO.

Abundo gaudio, cum te consulem novus annus expectat. sed nunc transcurso est opus; plenius enim secundis litteris contestabor huiusmodi de te gratulationem. alius in praesentia mihi sermo sumendus est. Patruinus v. c. accitu tuo iter adornans in rem suam fore existimavit, si meo testimonio niteretur. huic ego nihil per me accessurum putavi et tamen deesse nolui sciens, iudicio erga illum tuo nihil adici posse, si scriberem, decessurum tamen aliquid meo officio, si tacerem. unum est igitur, quod oratum a te atque exoratum volo, ut ineat gratiam suscepti laboris praeter eum fructum, qui illi ex tuo conspectu tuo congressu tuo honore proveniet. vale.

XXIII (XVII) a. 370—377.

SYMMACHVS AVSONIO. *VMF*

Post longum silentium tuum non minus desiderabam quam sperabam litteras largiores. namque his vicibus humana variantur, ut defectui succedat ubertas. ea me opinio frustra habuit; siquidem brevis in manus meas pagina recens a te profecta

1 opillor ruttilius *V*, opio rutilius *M* cyneae *VM*, aeneae *Π* pyrrus *VM* mitridatas *V*, metridates *M* 6 exhausitiones *V* 7 dierum quae diu sunt *Γ* 8 uita uisi sum *V* ab] ex (*Π*) 9 fuit *Γ* 10 satis] salutis *V*

12 Symmachus Ausonio] (*Π*), *om.* *VM* 13 plures *V* 17 erga te] *VΓ*, erga *Π*, manere *M*

19 Symmachus Ausonio] (*Π*), *om.* *VM* 22 patroinus *ΓΦ*, patronius *V*, petronius *M*, patropius (*Π*) v. c.] uero *V*, *om.* *M* 23 per me *om.* *VM* 24 indicio *Π* adici nihil *V* 26 a *om.* (*Π*) 27 praeueniet *V*

29 ·s· ausonio *F*, ad eundem (*Π*), *om.* *VM* 31 humana *post* defectui *colloc.* *V*

32 f.h.: frustravit M siquidem: si qua M recens om. M

VMF pervenit. erat quidem illa Atticis salibus aspersa et thymo odora sed parcior, quae
2 magis fastidium detergeret quam famem frangeret. quid? si ego cenas dapales et saliare convivium, tum viscerationes atque epulum postulassem, tu mihi mensas secundas et scitamenta exiguae lancis adponeres? fac veniat in mentem, quid Graeca super hoc dicat oratio: parvis nutrimentis, inquit, quamquam a morte defendimur, 5
3 nihil tamen ad robustam valetudinem promovemus. putasne me de occupationibus tuis esse taciturum? quaestor es, memini; consilii regalis particeps, scio; precum arbiter legum conditor, recognosco; adde huc alia mille rerum: numquam eveniet, ut ingenium tuum labor deterat, benignitatem cura flectat, facundiam usus exhauriat. si diurna negotia numquam distingues quiete, certe antelucano somno nullus indulseris. 10 detur aliquod tempus officiis! an tibi parum exempli videtur in comico, cum ait:
4 quam vellem etiam noctu amicis operam mos esset dari! sed cur ego diutius sermonis pauper obgannio? imitanda est mihi epistula recens, ut cetera morum tuorum. forte occupatus recusas litteras longiores. id ita esse, rite coniecto. video enim, quam nolis multa legere, cui vix otium est pauca dictare. 15

XXIIII (XVIII) post a. 369.

VMΠ SYMMACHVS AVSONIO.

Si te amor habet naturalis historiae, quam Plinius elaboravit, en tibi libellos, quorum mihi praesentanea copia fuit. in quis, ut arbitror, opulent*ae* eruditioni tuae neglegens veritatis librarius displicebit. sed mihi fraudi non erit emendationis incuria. 20 malui enim tibi probari mei muneris celeritate, quam alieni operis examine. vale.

XXV (XVIIII) a. 379?

VMFA SYMMACHVS AVSONIO.

Etsi plerumque vera est aput parentes praedicatio filiorum, nescio quo tamen pacto detrimentum meriti sui patiatur, dum personarum spectare gratiam iudicatur. 25 quaero igitur incertus animi, quae mihi nunc potissimum super viro honorabili Thalassio genero tuo verba sumenda sint. si parce decorem morum eius adtingam, liventi similis existimabor, si iuste persequar, ero proximus blandienti. imitabor igitur Sallustiani testimonii castigationem: habes virum dignum te et per te familia consulari, quem

5 Demosth. Olynth. III 29. 12 Terent. adelph. 532. 29 Sall. Iug. 9.

1 odorata *F* 4 apponeris *V* 5 nutrimentis] *ΓΦF*, instrumentis *VM*, intrimentis *Iuretus* 6 promouemur *F* puta ne *corr. in* putasti *V 2 m.* 7 esse *om. FM* 8 arbiter legum *om. F* conditor *corr. in* condictor *V 1 m.* mille rerum ille *Π* mille ille rerum euentus nunquam *F*, alia mille; uerum numquam *Suse* 9 si] sed *Π* 10 samno *V* 12 mos sit *Π* 13 recens ne forte in pluribus occupatus recuses *F* 15 est otium (*Π*)

17 Symmachus Ausonio *om. VM*, ad eundem (*Π*) 18 elaborauit] (*Γ*), laborauit *VM*(*Π*) 19 mihi *post* copia *colloc.* (*Π*) arbitror] *VΓM*, opinor *Π* opulentae] *Scioppius*, opulentiae *ΠΓVM* eruditioni] *ΠΓ*, eruditionis *VM* 20 librarii *Π*

23 *A* = *consensus codicum Ausonianorum*; *A*1 = *Vossianus 111 saec. VIIII*; *A*2 = *Paris. 8500 saec. XIIII* Symmachus Ausonio] (*Π*), ausonius. axio simacus: ausonio *A*1, responsio ausonii ad symmachum. symmachus ausonio *A*2, *om. VM* 25 patiatur] *VMFA*2, patitur *A*1 26 mici *A*1 talassio *A*1, thalasio *VFA*2 27 tuo genero *F* decora *A* morum] amicorum *V* libenti *A*1 *1 m.* 28 estimabor *VMF* persequar] *VFA*2, prosequar *A*1*M* priximus *A*1 salustiani *VMFA*2, sallustani *A*1 *1 m.* 29 testimoni *A*1 *1 m.* abes *A*1 et per te *om. A*2

fortuna honoris parti maiorem beneficiis suis repperit, emendatio animi et sanctitas *potio*ribus iam paravit. vale. *VMFA*

XXVI (XX) a. 378—379.
SYMMACHVS AVSONIO. *VMΠ*

Vtor apud te fiducia, quam dedisti. dudum parcus es litterarum, sed non imitabor exemplum, ut qui noverim, viro in specula honorum locato et ideo varia et magna curanti non tam studium deesse quam copiam. ea quippe natura rerum est, ut quae praeter industriam negleguntur ignoscenda ducamus. ego tamen securus, ut soleo, amoris tui officium sollemne non renuo in summa gratia et honore positurus, si familiari meo, qui has tibi litteras dabit, fructus aliqui pro tanta in nos sedulitate responderit. vale.

XXVII (XXI) a. 379.
SYMMACHVS AVSONIO.

Quid agam, scire postulas. opperior in dies litteras, quales nunc mihi facultas tua promittit, amor semper exhibuit. sum vero praesentium laetus, ut qui sciam, nihil insidiatori meo loci relictum atque insuper tibi, cui factum semper volo, meritam polliceri fortunam. ergo quando ita res tulit, ut sollicita mutarentur, optati sermonis tui fructum feramus, qui animum mihi exaugeat atque indicet, pro tanta retro familiaritate mei te oppido esse cupientem. vale.

XXVIII (XXII) a. 370—378.
SYMMACHVS AVSONIO. *VMF*

Facis pro mutua diligentia et antiquitate amicitiae nostrae, quod honorem tuum vires meas esse confirmas. convenit dictum cum fide morum tuorum, nec umquam te dissimilem scriptis talibus dies arguit. modo fortuna munifica prosperorum secundet optata. longum de his loqui cautio est, ne blanditiae longiores corrumpant veri dignitatem. si quid de me scito opus erit, frater meus Claudius et cultui tuo deditus et studii mei gnarus expediet.

---

1 partim *FM*   2 potioribus] *Iuretus*, honoribus *VMFA*   iam] *ΠVFA*², *om.* *A*¹   parauit] *VΓΦ*, paruit *F*, pauit *A*², parabit *A*¹*Π*
4 Symmachus Ausonio] (*Π*), *om.* *VM*   6 spocula *Π*   7 rerum est ut natura *Π*, natura est rerum ut (*Γ*)   8 ducantur (*Π*)   9 rennuo *V*   miliari *Π*   10 responderint (*Π*)
13 Symmachus Ausonio] (*Π*), *om.* *VM*   14 in die *V*   17 pollicere *corr. ex* polliceri *V 1 m.*   res ita (*Π*)   18 qui animum] *M*, quia nimium *V*, qui animam (*Π*)   19 uale *om.* *V*
21 Symmachus Ausonio] (*Π*), *om.* *VMF*   25 loqui] *ΠMF*, *om.* *V*   27 gnarus] *F*, ignarus *V*, non ignarus *M*

XXVIIII (XXIII) post a. 370.

VMΠ

SYMMACHVS AVSONIO.

Nihil moror ceteros vulgus ignobile, qui philosophiam fastu et habitu mentiuntur. paucos et in his praecipue familiarem meum Barachum nostra aetas tulit, quorum germana sapientia ad ve*t*ustatem vergeret. tunc, inquies, audeas de philosophis iudicare? licet alienas spectare virtutes. nam et Phidiae Olympium Iovem et Myronis buculam et Pol*y*cliti canephor*a*s rudis eius artis hominum pars magna mirata est. intellegendi natura indulgentius patet. alioqui praeclara rerum paucis probarentur, si boni cuiusque sensus etiam ad inpares non veniret. concede igitur mihi de Baracho testis officium et amicitiam viri prudentis amplectere, cuius exploratio brevi faciet, ut mihi de omnibus, quae scio, facile credas, cum videas, me nec in his falsum esse, quae nescio. vale.

XXX (XXIIII) a. 370—379.

SYMMACHVS AVSONIO.

En tibi Rusticum vix urbanis negotiis absolutum, cui volo pro nostra amicitia morarum culpam remittas. neque enim laboris fuga indulsit quieti. difficile est hinc abire, cum veneris; adeo si contemplari maiestatem urbis nostrae velis, cito tibi Rusticus videbitur revertisse. sed de hoc non laboro, quando ita es ingenio placabili inter reliqua virtutum, ut boni consulas errata leviora. illud me orare inpensius convenit, tanta ut animo tuo scribendi cura sit, quanto me amore dignaris. vale.

XXXI (XXV) post a. 378.

VFA

SYMMACHVS AVSONIO.

Merum mihi gaudium eruditionis tuae scripta tribuerunt, quae Capuae locatus accepi. erat quippe in his oblita Tulliano melle festivitas et sermonis mei non tam vera, quam blanda laudatio. quid igitur magis mirer, sententiae incertus addubito, ornamenta oris an pectoris tui. quippe ita facundia antistas ceteris, ut sit formido rescribere, ita benigne nostra conprobas, ut libeat non tacere. si plura de te praedicem, videbor mutuum scabere et magis imitator tui esse alloquii, quam probator.

---

2 Symmachus Ausonio] (*Π*), *om. VM* 3 meror *Π* uulgos *V* metiuntur *Π* 4 Barachum] *M*(*Π*), brachium *V* 5 uetustatem] *Iuretus*, uenustatem *ΠVM* uergeret] *Π*, uigeret *VM*(*Γ*) tune] *M*, tunc *VΠ* 6 fidie *VM* olimpium *V*(*Π*) mironis *VM*(*Π*) 7 buculam] *M*, baculam *Π*, boculam *V* Polycleti canephoras *Iuretus*, pole liticane forus *V*, policane forus *Π*, proleti oenoforum *M* rudes *ΠV* artes *V*, arte *Π* 12 uale *om. V*

14 Symmachus Ausonio] (*Π*), *om. VM* 17 adeo] (*Π*), ad eos *V*, ad nos *M* nostrae urbis *V* cito] (*Π*), scio *V*, sero *M* uidebitur rusticus *V*, rusticus *om. M*

22 *A = consensus codicum Ausonianorum; A^1 = Vossianus 111 saec. VIIII; A^2 = Paris. 8500 saec. XIIII* sīmacus ausonio A^1, epła symmachi ad ausonium A^2, symmachus auš *F*, *om. V* 23 męrum A^1*V*, uerum *ΠF*A^2 mici gaudium A^1, gaudium mihi *VF* tu escripta A^1 *1 m.* 25 snīē uictus id dubito A^2 incertus — 26 quippe ita fa *partim in rasura partim in margine* A^1 *2 m.* 26 ceteris *om. F* formido — 27 conprobas *in margine add.* A^1 *1 m.* 27 uenigne A^1 *1 m.* 28 mutum A^1 *sed corr.* scabere] A^1 *1 m. F*, scalpere A^1 *2 m.*, scribere *V*A^2 tui esse *corr. ex* tuisse A^1

simul quod ipse nihil ostentandi gratia facis, verendum est genuina in te bona tam- *VFA*
quam affectata laudare. unum hoc tamen a nobis indubitata veritate cognosce: nemi-
nem esse mortalium, quem prae te diligam; sic vadatum me honorabili amore tenuisti.
set in eo mihi verecundus nimio plus videre, quod libelli tui arguis proditorem. nam 2
5 facilius est ardentes favillas ore comprimere quam luculenti operis servare secretum.
cum semel a te profectum carmen est, ius omne posuisti. oratio publicata res libera
est. an vereris aemuli venena lectoris, ne libellus tuus admorsu duri dentis uratur?
tibi uni adhoc locorum nihil gratia praestitit aut dempsit invidia. ingratis scaevo
cuique proboque laudabilis es. proinde cassas dehinc seclude formidines et indulge
10 stilo, ut saepe prodaris. certe aliquod didascalicum seu protrepticum nostro quoque
nomini carmen adiudica. fac periculum silentii mei, quod etsi tibi exhibere opto, 3
tamen spondere non audeo. novi ego, quae sit prurigo emuttiendi operis, quod pro-
baris; nam quodam pacto societatem laudis affectat, qui aliena bene dicta primus
enuntiat. ea propter in comoediis summatim quidem gloriam scriptores tulerunt; Roscio
15 tamen adque Ambivio ceterisque actoribus fama non defuit. ergo tali negotio expende
otium tuum et novis voluminibus ieiunia nostra sustenta. quod si iactantiae fugax
garrulum indicem pertimescis, praesta etiam tu silentium mihi, ut tuto simulem nostra
esse, quae scripseris. vale.

XXXII (XXVI) post a. 378.

20 AVSONIVS SYMMACHO.

Modo intellego, quam mellea res sit oratio, quam delenifica et quam suada facun-
dia. persuasisti mihi, quod epistulae meae aput Capuam tibi redditae concinnatio
inhumana non esset, set hoc non diutius, quam dum epistulam tuam legi, quae me
blanditiis inhiantem tuis velut suco nectaris delibuta perducit. ubi vero chartulam
25 pono et me ipsum interrogo, tum absinthium meum resipit et circumlita melle tuo
pocula deprehendo. si vero, id quod saepe facio, ad epistulam tuam redii, rursus 2
inlicior; et rursum ille suavissimus, ille floridus tui sermonis adflatus deposita lectione
vanescit et testimonii pondus prohibet inesse dulcedini. hoc me velut aërius bratteae
fucus aut picta nebula non longius, quam dum videtur, oblectat, chamaeleontis bestio-
30 lae vice, quae de subiectis sumit colorem. aliut sentio ex epistula tua, aliut ex con-
scientia mea. et tu me audes facundissimorum hominum laude dignari? tu, inquam, 3

---

1 nicil A^1 gratia] causa *F* 2 ueruntamen hoc *Γ* a nobis *om. F* 3 me] ne A^1 honorauili A^1 *1 m.* amor A^1, a morte *V* 4 mici A^1 uerecundius *V* plus nimio uideris *F* 5 fabilla A^1 *1 m.* *ad* comprimere *adscr. in mg.* continere *Π* serbare A^1 *1 m.* 6 perdidisti *F* res *om. A* 7 aḍ morsu A^1, ad morsum *V*, a morsu *F* 8 nicil A^1 prestitit A^1 depressit *F* ignatis A^2, ingratus *ΠVF* 9 proboque *corr. ex* probo A^1 es *om. F* deinc A^1 *1 m.* 10 aliquot dedascalicum *V* proterpticum *V* 11 camen A^1 *1 m.* periclum A^1 *1 m.* exibere obto A^1 *1 m.* 12 emutiendi A^1F qod A^1 probatur *F* 14 summatem gloriam quidem *V* 15 ambibio *AVF*, ambio *Π* auctoribus A^1 deficit *V* 16 tuum *corr. ex* tum A^1 nobis A^1 *1 m.* geiunia A^1 *1 m.* 17 iudicem *Π* pertimesces *V* presta A^1 selentium A^1 *1 m.* mici A^1 similem *V* 18 uale *om. VF*

20 ausonius sīmaco A^1, responsio ausonii ad symmacum. ausonius symmacho A^2, ausonius sym̄m̄ *F*, *om. V* 21 delinifica A^1 *1 m.* et *om. F* facunda A^1 *1 m.* 22 mici A^1 epistolae A^1 23 humana A^1 epistola tua A^1 *1 m.* mạe A^1 24 iniantem A^1 *1 m.* tibi uero *VF*, ubi enim A^1, ubi non A^2 cartolam A^1 *1 m.* 25 cum *F* absintium A^1 respicio *F* 26 deprẹendo A^1 bero A^1 *1 m.* sepe A^1 ẹpistolam A^1 27 in licio retrorsum *V(ΓΦ)*, illicior retrorsum *F* inlicior persuadeor A^1 *2 m. in marg.* suabissimus A^1 affatus *F* 28 euanescit *F* proibet A^1 *1 m.* brattee A^1, bractee A^2, bractea *VF* 29 nondum longius *V* cameleontis *AVF* uestiole A^1 *1 m. V* 30 ẹpistola A^1

VFA mihi ista, qui te ultra emendationem omnium protulisti. haut quisquam ita nitet, ut conparatus tibi non sordeat. quis ita Aesopi venustatem, quis sophisticas Isocratis conclusiones? quis ita ad enthymemata Demosthenis aut opulentiam Tullianam aut proprietatem nostri Maronis accedat? quis ita affectet singula, ut tu imples omnia? quid 4 enim aliut es quam ex omni bonarum artium ingenio collecta perfectio? haec, domine 5 mi fili Symmache, non vereor, ne in te blandius dicta videantur esse quam verius. et expertus es fidem meam mentis adque dictorum, dum in comitatu degimus ambo aevo dispari, ubi tu veteris militiae praemia tiro meruisti, ego tirocinium iam veteranus exercui. in comitatu tibi verus fui, nedum me peregre existimes conposita fabulari; in comitatu, inquam, q u i f r o n t e s h o m i n u m a p e r i t, m e n t e s t e g i t, me tibi et pa- 10 5 rentem et amicum et si quid utroque carius est, cariorem fuisse sensisti. set abeamus ab his, ne ista haec conmemoratio ad illam Sosiae formidinem videatur accedere. illud quod paene praeterii, qua adfectatione addidisti, ut ad te didascalicum aliquod opusculum aut sermonem protrepticum mitterem? ego te docebo docendus adhuc, si essem id aetatis, ut discerem? aut ego te vegetum adque alacrem commonebo? eadem opera 15 et Musas hortabor, ut canant, et maria, ut effluant, et auras, ut vigeant, et ignes, ut caleant, admonebo, et si quid invitis quoque nobis natura fit, superfluus instigator 6 agitabo. sat est unius erroris, quod aliquid meorum me paenitente vulgatum est, quod bona fortuna in manus amicorum incidit. nam si contra evenisset, nec tu mihi persuaderes, placere me posse. haec ad litteras tuas responsa sint. cetera, quae noscere 20 aves, conpendii faciam: sic quoque iam longa est epistula. Iulianum tamen familiarem domus vestrae, si quid de nobis percontandum arbitraris, tibi allego, simul admoneo, ut, cum causam adventus eius agnoveris, iuves studium, quod ex parte fovisti. vale.

XXXIII (XXVII) post a. 369.

VF SYMMACHVS AVSONIO. 25

Aiunt cocleas, cum sitiunt *r*oris atque illis de caelo nihil liquitur, suco proprio victitare. ea res mihi usu venit, qui desertus pastu eloquii tui meo adhuc rore sustentor. diu scribendi operam protulisti et vereor, ne forte in nos parentis claudat adfectio. si falsa me opinio habet, facito, ut ceteris negotiis tuis respondendi cura praevortat. 30

10 Cic. pro Planc. 6, 16. 26 Plaut. Captiv. 80.

1 mici A^1 isti *V* omnium] *VFA*^{2}, hominum A^1 aut quisquam *VF*, ut quisquam A^2, quisquamne A^1 2 conpatus A^1 *1 m.* ita ad aesopi *F* sophisticas Isocratis] *Π*, sophisticas ysocratis A^2, sophistica si socratis *V*, sopisticas (*corr. 2 m.*) socratis A^1, ad sophisticas socratis *F* 3 conclusionis *V* ita *om. A* entimemata *A*, enthimemata *VF* demostenis A^1*VF* ut opulentiam *V* 4 uestri *Π* affectat *VF* 5 enm A^1 *1 m.* hec A^1 6 sīace (h superscr.) A^1 7 dum] cum *F* commitatu A^1 8 aebo A^1 *1 m.* praemi A^1 *1 m.* 9 peregrem A^1 10 legit A^1 me tibi] *VF*, ibi me *A* et parente et amico *Φ* 11 quit A^1 sensi *Φ* 12 hec comemoratio A^1 *1 m.* sosie A^1 *1 m.* illut A^1 *1 m.* 13 quoque quod *F* pene A^1 14 ut A^1 *1 m.* aduc A^1 *1 m.* 15 uegetatum *F* 16 ortabor A^1 mare ut effluat *VF* 17 nobis quoque *V* sit *VF* agitator instigabo *Π* 18 satis *VF* aliquit A^1 peniten A^1 *1 m.* 19 si contra id ebenisset (*corr. in* euenisset *2 m.*) A^1, sit contra id uenisset A^2 tu *om. F* mici A^1 persuadere A^1 *1 m.* 20 noscere] nos A^1 21 abes A^1 *1 m.*, habes A^1 *2 m.* A^2*VF* conpendi A^1 epistola A^1 tamen tamen A^1 22 tibi] *F*, si *V*, *om. A* 23 agnoberis A^1 *1 m.*, cognoueris *V* iubes A^1 *1 m.* fobisti A^1 *1 m.*

25 Symmachus Ausonio] (*Π*), *om. VF* 26 dum *Π* roris] *Latinus Latinius*, aeris *VΠF* nihil illiquitur *F* 27 uititare *V* pastus eloquii tui *Π*, eloquii tui pastu *F* 28 distulisti *F* claudicet *F* 29 falsum *Scioppius* fac *F*

XXXIIII (XXVIII) post a. 369.
SYMMACHVS AVSONIO. *VF*

Plenum laboris negotium gero, qui conpellare totiens tacitum persevero. contra nisi instigare pergo atque exculpere a te aliquid litterarum, gliscet oblivio. sive igitur
5 hoc officium meum sedulum iudices seu molestum, stat sententia honorem tuum celebrem praestare colloquiis; adeo mihi veteris in te amoris nulla discessio est. et merito, nam amicitiae operam nusquam locavi aeque bene. propterea silentium tuum conqueror. facit enim tenerior adfectio, ut sit querella proclivior. mollis est animus diligentis 2
et ad omnem sensum doloris argutus. si neglegentius tractes, cito marcet ut rosa; si
10 durius teras, livet ut lilia. legisse me memini, vultu saepe laedi pietatem: quid ille tam serius arbiter super continuo silentio ac dissimulato scribendi munere censuisset? tecum haec pensius aestimabis, sed mihi religio fuit tegere, quae dolebant. nam ut in te animi usque pendeo, ita opere maximo usuram tuae unanimitatis expe*to*. vale.

15 XXXV (XXVIIII) post a. 369.
SYMMACHVS AVSONIO. *VMΠ*

Diu in Campaniae secessibus otiatus occasione carui scriptionum. ideo paulisper sermonis mei circa te munus intepuit. sed ubi in patriam pedem retuli, antiqua mihi fuit instaurandi officii diligentia. ergo debito te honore salutationis inpertio utrumque
20 deposcens, ut et silentio superiori venia iusta praestetur et praesenti obsequio vicissitudo respondeat. vale.

XXXVI (XXX) a. 370—379.
SYMMACHVS AVSONIO. *VF*

Interpello occupationes tuas adsiduitate colloquii. nam et ipse huiusmodi pascor
25 officio, et peregrinationem tuam solaciis talibus credo recreari. tuas autem vicissim litteras expecto non exigo. iniurium quippe est magnopere flagitare, quod speres, ne quod est voluntarium, videatur extortum. sane fratri meo Innocentio gratulor amicitias tuas, priusquam scriberem, contigisse, quia facilior mihi esse coepit eius commendatio, quem probasti, quam fuisset incogniti. itaque hoc unum beneficii loco postulo,
30 ut qui sui commendatione iam nititur, testimonii nostri gratia cumulatius diligatur. vale.

10 Cic. pro Rosc. Am. 13, 37.

---

2 Symmachus Ausonio] (*Π*), *om.* *VF* 3 tacitum totiens *F* 4 instigare] *Π*, instare *VF*(*Γ*) 5 meum *om.* *F* iudices] (*Π*), iudicas *V*, dicas *F* siue *F* celebrem *om.* *V* 6 in te ueteris *F* decessio *Latinus Latinius* 7 aeque bene *om.* *F* 9 negglegentius *V* marcet] *ΠF*, mulcet *VΓΦ* 10 teras] *V*, teneas *F* liuet] *Π*, liquet *F*, nitet *V* me legisse *F* saepe] *F*, etiam *V*, etiam saepe (*Π*) 11 seuerus *F* 12 aestimabis] (*Π*), estimaui *VF* sed *om.* (*Π*) tegere] haec tegere *F* 13 uti in *V* animositatis *F* expeto] *Suse*, expecto *VF*
16 *om.* *VM* 17 occasionem parui *Π* 18 retuli] *M*(*Π*), reppuli *V* 19 te *post* salutationis *colloc.* *VM*
23 *om.* *VF* 24 ipso *V* 27 extortum] *F*, ex toto *V* 28 coepit esse *F* emendatio *V*

XXXVII (XXXI) a. 370—379.

VF SYMMACHVS AVSONIO.

Non frustra praedicant, mentes hominum nitere liquido die, coacta nube flavescere. meus animus fidem fecit exemplo. nam quotiens tibi ex sententia . . . . verbis, quorum mihi alias supellex desit, indulgeo. quippe laetitia loquax res est atque 5 ostentatrix sui; adeo magnae parti hominum nulla ab hoc morbo cautio est. patere igitur me, quae ad laudes tuas pertinent, obloquentem, vir quantum hominum in terris est, spectatissime, qui et summis copiis vigiliam pro meis rebus adniteris et amicitiam diligentia stabili perseveras. si fides seria cuiquam fuit, tibi puto esse; quam plerique verbo ostentant, opere deserunt. quod genus nulli rei est, nisi ad loquendum. 10
2 merito processus tuos in meo aere duco, quando iuxta magnae curae sum tibi atque cum maxime fui. superest tamen aliquid, quod huic in m*e* studio adici velim. nolo memineris, quod animo tuo aliquando suscensui. amor fiduciam nutrit. quid tam liberum quam amicitia? negotiis plerumque adposita est expostulatio sine labe concordiae. ita verum est, quod hodie tibi gratias ago, ut illud non potuerim dissimulare, 15 quod dolui. quassa fide sunt, qui iugiter blandiuntur. sed quid diutius ea retexo, quorum te oblivisci volo? esto, ut es, benigna semper in me voluntate, quod ego sperandum magis a te sentio quam petendum. vale.

XXXVIII (XXXII) a. 370—378.

SYMMACHVS AVSONIO. 20

Falso creditur, nesciam iudicii esse fortunam: illa vero et praeteritorum memor et praesentium diligens et prudens futuri tibi rependit, quidquid ceteris praestitit. non ergo vaga neque erratica est, a qua scimus alios donum cepisse, te praemium. quis tibi honoris, inquies, nostri fecit indicium? celebritas famae, cui iusta narranti statim creditur. an opperirer super hoc tuas litteras, quas verecundia differebat? minime; 25 siquidem difficilis est patientia gaudiorum. fungor igitur, ut vides, partibus tuis, et quae debui cognoscere, malui quodammodo nuntiare. sed nolo ista properatio litterarum mearum tuum munus inpediat. scire me, quod nunc scribo, dissimula, et tribue quasi novum nuntium, quem ego gratulabor iteratum. vale.

---

2 *om. VF* 3 flauescere] *V*, falcescere *F*, fatescere *Π* 4 tibi] *VΓΦ*, tibi scribo *Π* ex sententia uerbis *V*, ex sententia sum uerbis *Π*, *supple* res procedunt *vel simile quid* nam cum scribam tibi ex sententia usus uerborum suppetit quorum alias supellex mihi desit. quippe *F* 7 me *om. F* obloquentem] *F*, loquentem *V* est *ante* hominum *colloc. F* 8 expectatissime *F*(*Π*) amicitiam] *VΓΦ*, in amicitia *F* 9 quam] *VF*(*Γ*), hanc (*Π*) 10 opere] *F*, ope *VΓΦ* 11 iuxta *om. F* atque — 12 fui *om. F* 12 semper est *Π* in me] *Iuretus*, in meo *Π*, meo *VF* uellem *F* 13 aliquando animo tuo *F* successui *V* 14 postulatio *F* 16 quassa] *VFΓΦ*, cassa *Scioppius* 17 uolo] cupio *F* est ut es (*Π*) semper] (*Π*), *om. VF*(*Γ*)
20 *om. VF* 21 iudicii nesciam *F* 24 nostri inquies (*Π*) 25 litteras tuas *F* 26 siquidem] nam *F* 29 quem] quod *F*

XXXVIIII (XXXIII) a. 370—379.

SYMMACHVS AVSONIO.

VMII

Scio quidem litteras meas tibi sero reddendas vel propter occupationes, quae te in procinctu aliquantisper tenebunt, vel quod frater meus Gorgonius admirator virtu-
5 tum tuarum diutinae apud Picentes indulgebit quieti. *ut*ut est tamen ista condicio, supersedendum officio non putavi. fors fuat, an haec mature in manus tuas scripta sint ventura. ego tamen quantum per commeantes licebit, istius muneris operam non reparcam. vale.

XXXX (XXXIIII) a. 370—379.

10 SYMMACHVS AVSONIO.

Non novum aut incognitum sed conpertum iam fide et sedulitate militiae sanctum Victorem amicum meum promptus commendator insinuo, quem ad hoc aevi nulla actuum culpa fuscavit; sed fortunae licentia, quae interdum optimos decolorat, spes eius paulisper infregerat. quae in integrum saeculi beatitudo restituet, si innocentiam suppli-
15 cis secundo favore respexeris. vale.

XXXXI (XXXV) post a. 369.

SYMMACHVS AVSONIO.

Facio rem cum tuis moribus tum meo studio congruentem, ut praestantissimo viro amicitias optimi cuiusque conciliem; velut nunc tibi a me traditur philosophiae candi-
20 datus, cuius pudorem vel prima facies, cetera bona longus usus expediet. hunc ego abs te nollem diligi, ni mereretur probari. sed si bene aestimo, actutum merebitur atque ideo diligetur. de hoc nihil amplius. neque enim praeiudicio meo debet astringi, cuius ego expecto iudicium. illud te potius oratum volo, ut in nostri diligentia perseveres. quod cum efflagito, vereor ne me iniurium putes, qui a te postulem, quod
25 sponte praestatur. vale.

XXXXII (XXXVI).

SYMMACHVS AVSONIO.

Conpensasti longum silentium gemina scriptione. pariter enim mihi binas litteras praebuisti, ut desiderium meum officio largiore conpleres. ex quo adverti, non volun-
30 tatem tibi hactenus sed baiulum defuisse. neque enim aliter potuisset accidere, ut

---

2 *om. VM* 3 tibi reddendas sero *V*, reddendas tibi sero *M* 4 aliquantis pertinebunt *V* uel *om. V* 5 utut] *Mercer*, ut *VMΓΦ(Π)* 7 uentura sint *VM* quantum per] *(Π)*, post *VM* 8 reparam *V*

10 *om. VM* 12 mendator *V*, mandator *M*

17 *om. VM* 19 traditus *(Π)* 20 usus expediet] *M(Π)*, expediet usus *V* 21 aestmo *V* 22 adeo *(Γ)* diligetur] *(Π)*, diligentur *Γ*, diligenter *VM* amplius] *(Π)*, amplius oro *VM* 23 in nostri] *VM*, in nostra *(Π)*, nostri *Γ* diligentiam *Γ* 24 et flagito *V*

27 *om. VM* *haec epistula non ad Ausonium scripta est, utpote qui numquam provinciam rexerit* 28 quod pensasti *(ΓΦ)*

VMΠ me tam diu sermonis tui honore fraudares. merito apud nos in dies singulos tui cultus augescit et iusto cumulo crescit adfectio. namque ita usu conparatum videmus, ut amicitia bene locata experiundo cottidie provehatur. sed de ista parte verbis 2 supersedendum est; neque enim me oportet haec dicere, quae te malo sentire. conperi sane ex litteris tuis, quanto opere publici muneris absolutionem requiras, et stupere me fateor, tantum tibi administrationis eius esse fastidium, cui fructus optabilis ex omnium amore respondet. an est aliquid tenacius gloria, quae laudem adiecit voluntatis . . . . . . et tamen cura non deerit, ut patiaris tu tamen . . . . . . peregrinationis solare iusto amore provinciae. vale.

XXXXIII (XXXVII) a. 370—379.

VF SYMMACHVS AVSONIO.

Vetus sententia est, artes honore nutriri. eam nostrae aetatis confirmavit usus. nemo enim belli notus aut domi clarus exortem praemii sensit industriam. ita cum dignis fructus tribuitur, eandem viam capessentibus spes paratur. glisco igitur gaudio cum propter alios, quibus fortunam sollers vita conciliat, tum maxime Iuliani fratris mei gratia, quem sic a te diligi volo, ut probari posse confido. scis nempe, in illo forensi pulvere quam rara cogn*a*tio sit facundi oris et boni pectoris, dum aut mode- 2 stum ingenium verecundia contrahit aut successu eloquens insolescit. haec in meo familiari ac necessario ea societate viguerunt, ut neque obiectu pudoris areret nec cum detrimento frontis adflueret. numquam in mercedem linguae ornamenta corrupit ac fortunis tenuis opulentiam fide, quaestum laude mutavit. *merito* hunc tibi in manum vel magis in animum libens trado. nam mihi summa curatio est, ut amicitiam tuam boni uberent. te quoque idem velle, habeo conpertum. semper enim natura aequalibus gaudet, et familiare sibi est omne, quod simile est. sed ne prolixo testimonio suspicionem laudatoris incurram, quaeso ipse de eo iudices examine pensiore. ita cum illius institutum probaveris, periculum iudicii mei feceris. vale.

VMΠ ***AD AGORIVM PRAETEXTATVM.***

XXXXIIII (XXXVIII) a. 376.

SYMMACHVS AGORIO PRAETEXTATO.

Meretur diligentia in me tua, ut ea, quae proxime laudi mihi fuerunt, clam te esse non patiar. credo indicium fecisse tibi famam, quod parentem meum ruri atque in secessu amissae domus iniuriam decoquentem frequentibus suffragiis, denique oratoribus missis novo honore senatus acciverit. qua causa ubi primum facultatem lo-

---

2 uidimus *V* 3 prouehatur] *Gruter*, praebeatur *VΓΦ*(*Π*), dilatetur *M* sed *om.* (*Π*) 8 uoluntatis et *V*(*Π*) tu tamen peregrinationis (*Π*), tu tamen peregrinationem *V*(*Γ*), *lacunas indicavi* 11 *om. VF* 13 industria *corr. ex* industrii *V 1 m.* 17 cognatio] *Iuretus*, cognitio *F*, conditio *V* 19 ea societate] *Π*, ad sacietatem *F*, *om. V* 21 ac] *ΠΓ*, a *VΦ*, *om. F* meriti fortunae tenuem *F* opulentia fidem *V* merito *ante* ac fortunis *colloc. ΠΓΦVF*, *transposui* 22 est curatio summa *F* 23 uberent] *ΓΦF*, haberent *V* gaudet aequalibus *F* 25 laudatoris] *VΓ*, laudis (*Π*), *om. F* ipse *om.* (*Π*) 26 probaris *V*
27 Ad Agorium Praetextatum *om. codd.* 29 Symmachus Agorio Praetextato] (*Π*), *om. VM* 30 indulgentia (*Γ*) 31 patior *V* tibi fecisse *VM*

quendi apud collegas adtulit dies, egit pater senatui gratiam ea facundiae gravitate, qua notus est. kalendae tunc erant, quibus annus aperitur. brevi intervallo cum familiaris mei Trygeti filio praetorio candidato operam spopondissem, animum religio convenit, ut occasione destinati officii obirem munus adhuc a me patri debitum sed, ut dixi, ab illo senatui iam solutum. ergo a. d. quintum Idus Ianuarias verba feci in amplissimo ordine; quae ubi in manus tuas venerint, ex tuo animo conicies iudicia ceterorum. ego sub incerto examinis tui aliorum sententias occulendas putavi, ne te praeiudicio tanti ordinis viderer urguere.

VMΠ 2

XXXXV (XXXVIIII) ante a. 385.

SYMMACHVS AGORIO PRAETEXTATO. *VF*

Auctus sum gaudio, quod valetudo tecum revertit in gratiam; nam semper incolumitas tua voti mei summa est. nunc si diis volentibus reconciliatae vires animi tui integraverunt vigorem, facito epistulae tuae multiiugis paginis augeantur. odi parsimoniam verborum bonorum. scribendi quippe brevitas magis fastidio quam officio proxima est. nolo litteras stillantes de summo ore; illas peto, quae arescere nesciunt, quae ex intimo pectoris fonte promuntur. memini brevitatem Spartanam laudi quondam fuisse; sed ego Romanis tecum legibus ago et, si ita vis, Atticis, quibus tantum decus a facundia fuit, ut mihi videantur Lacones metu collationis in diversum studia destinasse. vellem plura, sed tuo modo conpungendus es. simul cautio est mihi, ne te sermo multus offendat. instituto igitur meo calcem pono, dum tuo pareo. qua ex re intellegis, eo te invidiae et condicionis adductum, quasi a me pauca scribi velis, nisi multa rescripseris. vale.

XXXXVI (XXXX) ante a. 381.

SYMMACHVS AGORIO PRAETEXTATO.

Potui facere scripta conpendii, cum tibi germanus meus verbis suis satisfacturus uberius videretur quam meis literis, sed in maiore lucro officia honesta quam otia muta ponenda sunt. ergo neque tacito opus est, ut honor amicitiae mihi feratur accepto, neque omnia mandanda sunt litteris, ut illi ad narrandum aliquid relinquatur. accipe tamen rerum capita et summas negotiorum, quibus frater admonitus latius quaesita exequatur. convenit inter publicos sacerdotes, ut in custodiam civium publico obsequio traderemus curam deorum. benignitas enim superioris, nisi cultu teneatur, amittitur. ergo multo tanto ornatior, quam solebat, caelestis factus est honor. expectare mihi videris omnia, quae supersunt. Titianus meus fungetur indicium, cui indulgentius narrandi, quod velis, opera legata est. edictum princip*um*, nisi iam

---

1 gratia mea *Π* 2 operitur *VM* 3 trigeti *VM*(*Π*) operam] (*Π*), actionis *VM*, actionis operam (*Γ*) spondissem (*Π*) 5 ianuarii *M*(*Π*) 6 manus meas *V* 7 ego] (*Π*), ergo *VM* 10 *om.* *VF* 11 reuertitur *F* incolomitas *V* 12 deo uolente *F* animi mei *V* 13 integrauerint *F* multiiugis paginis] *F*, multi paginis iugis *V*, multis paginis (*Π*) 15 de summo ore stillantes *F* 17 tantum de causa *F* 19 causatio *V* 20 calcem pono] *F*, adesse uolo *V* pareo] *VF*, parco *Π* qua in re *F* 24 *om.* *VF* 27 ponenda non sunt *V* 29 quaesita latius *F* 31 traderemus] *F*, traheremus *Π*, traherem *V* 32 ergo multo — 33 uideris *om.* *F* 34 principium *VF*

VF notum est, idem tibi adsertor expediet. statuas etiam recepistis iisdem paene populi adclamationibus, quibus amiseratis. rides? et libet. ut rideas, afuisti. plura desino, ne qui strictim meliora detexui, am*a*ris videar inmorari. vale.

XXXXVII (XXXXI) ante a. 385.

SYMMACHVS AGORIO PRAETEXTATO. 5

Silentii nostri ratio diversa est, sed unus effectus. me inpedit pontificalis officii cura, te Baiani otii neglegentia. neque enim minus residem facit remissio animi quam occupatio. nec mirum, si te illa ora to*t*um sibi vindicat, cum ipsum Hannibalem fides certa sit, bello invictum manus dedisse Campaniae. non illius caeli aut soli illecebram retinax advenarum lotos arbor aequaverit et suada Circae pocula et tric*i*nium 10
2 semivolucrum puellarum. neque ego te pingues ferias agere contendo aut virtutem puto friguisse deliciis. sed dum tibi legis, tibi scribis et urbanarum rerum fessus ingentem animum solitudine domas, amicitiarum munia nullus exequeris. quin adripis stilum nostraeque in te adfectioni honorem mutuum facis? nisi mavis auctoritatem pontificis experiri: multa nobis in collegio deliberanda sunt; quis tibi has indutias 15 publici muneris dedit? senties ius sacerdotis, nisi inpleveris ius amici. vale.

XXXXVIII (XXXXII) ante a. 385.

VMΠ SYMMACHVS AGORIO PRAETEXTATO.

Dii boni, quam nihil homini tutum atque exploratum est! certe levandi animi causa Baias concesseratis. quis oculus fascinavit destinatam quietem? Paulina ergo 20 cura communis extremum salutis accesserat; an vester pro illa tantus est metus, ut omne eius incommodum periculi instar habeatur? quidquid horum est, spectare animo licet, quas aerumnas dierum, quas noctium vigilias duxeritis. sic nati sumus, ut saepius adversa fungamur. fugiunt voluptates et bonae cuiusque rei tam brevis usus quam levis sensus est. verum haec philosophorum disputationibus relinquantur. nunc 25 habitum laetiorem mentibus suadeamus, quando Paulinae nostrae valetudinem rursus locavit in solido pax deorum. vale.

---

1 tibi idem *F* adsertor *om. F* etiam] enim *F* paene isdem *F* 2 amiseretis *V* rides et] *ΠΓ*, radi sed *V*, risidet *Φ*, ride *F* rideas] *ΠΓΦF*, ridetas *V* affuisti *ΠΓ*, *om. F* 3 ne qui] (*Π*), neque *VF*, ne quae *Φ* amaris] *ego*, amoris *VΦF*, in minoribus (*Π*) uidear] *ΦF*, *om. V*

5 *om. VF* 6 impulit *F* 7 residere *F* 8 ora totum] *Scioppius*, oratorium *V*, oratorem *F* annibalem *VF* 9 illecebra *F* 10 retentum *F* aduenarum] *F*, aduentarum *ΠV*(*Γ*) lutos *ΠV*, lucos *F* arbor *om. F* euaserat *F* suadia *V* tricinium] *Latinus Latinius*, triclinium *VFΓΦ* 12 friguisse] *Π*, frigisse *V*, fregisse *F* tibi leges scribis *FΓ* et *om. F* 13 sollicitudine *F* nullius *VF*

18 *om. VM* 20 oculos *V* 22 spectari *M*(*Π*) 24 quam breuis *V* 26 quoniam (*Π*) uestrae (*Π*)

XXXXVIIII (XXXXIII) ante a. 385.
SYMMACHVS AGORIO PRAETEXTATO.

VMII

Quaeris ut civis ad bonum commune genitus, quid super rebus anxiis vero proximum nuntietur. certis indicibus secunda cognovimus; dehinc multi silentii suspicio 5 sollicitis rumoribus locum fecit. sed mihi opinionum talium, quae sine auctore prodeunt, nulla curatio est. inpendio angor animi, quod sacrificiis multiplicibus et per singulas potestates saepe repetitis necdum publico nomine Spoletinum piatur ostentum. nam et Iovem vix propitiavit octava mactatio, et Fortunae publicae multiiugis hostiis nequiquam undecimus honor factus est. quo loci simus, intellegis. nunc sententia 10 est in coetum vocare collegas. curabo, ut scias, si quid remedia divina promoverint. vale.

L (XXXXIIII) ante a. 377.
SYMMACHVS AGORIO PRAETEXTATO.

Ego quidem securus amicitiae tuae aequi bonique facio, si quid in me ab amante 15 peccatur; sed tuos mores, quibus nihil desit ad laudem, dedecet officii neglegentia. queri me opinaris, quod nihil scribas, et refellere mendacium paras, quia te aliquid scripsisse meministi. ego vero minimum animi angerer, si taceres, prae ut hoc est, quod mihi et patri unas atque eas oppido breves litteras detulisti. ita tibi ambo digni singulis paginis non videmur? tui, inquies, honoris interfuit, ut iungereris parenti. 2 20 alia sunt, quae cum illo nobis vel communia opto vel paria; amor mihi meo nomine deferatur. abstine igitur epistulis, quae sunt instar edicti; facessat omne fastidium, ex quo nascitur cura conpendii. sed longum de his loqui cautio est, ne tibi molestior sit prolixitas querellae nostrae, quam mihi brevitas epistulae tuae. quod superest, deos quaeso, ut nos plenos gaudii quam primum revisas. facile erit angustias scrip- 25 torum tuorum multiloquio repensare. vale.

LI (XXXXV) a. 383?
SYMMACHVS AGORIO PRAETEXTATO.

Statueramus in externis adhuc morari; sed labantis patriae nuntius destinata mutavit, cum mihi in communibus malis decolor videretur securitas mea. ad hoc sacri 30 pontificalis administratio curam de me et officium stati mensis exigit. neque enim fert animus in tanta sacerdotum neglegentia sufficere collegam. fuerit haec olim simplex divinae rei delegatio: nunc aris deesse Romanos genus est ambiendi. vos Etruria quousque retinebit? iam querimur esse aliquid, quod tamdiu civibus praeferatur. sit licet ruris status mitior, non potest bene defrui otio, qui suis absentibus timet. vale.

---

2 *om.* *VM* 3 ut cuius *Π* 4 indicibus] *V*(*Γ*), indiciis *M*(*Π*) 5 auctoritate producunt *Π* 6 inpedio *V* animique sacrificiis *V* 7 piatur ostentum] (*Π*), piatus ostentum *V*, ostentum piatum est *M* 8 octauam aetatio *V* 11 uale *om.* *V*

13 *om.* *VM* 14 ego quidem] *V*(*Γ*), equidem (*Π*), ego quod *in ras.* *M* bonique] *VM*(*Γ*), boni (*Π*) 15 tuis *V* 17 prae ut] *VΦ*, pre id *M*, precor quid *Γ*(*Π*) 18 brebis *V*, probas *M* 21 fastidium] *VMΦ*, studium (*Π*) 22 compendiis *V* 24 plenus (*Π*) angustias] *M*, angustia *V*, angustiam (*Π*)

27 *om.* *VM* 28 labentis *V* 30 adnistratio cura *V* stati] *Φ*, statim *VΠΓ*, *om.* *M* mensis] *VMΓΦ*, mentis *Π* 32 delatio *ΓΦ* *fort.* Romanis 33 querimus *V*

LII (XXXXVI) a. 376?

VMII SYMMACHVS AGORIO PRAETEXTATO.

Orationem meam tibi esse conplacitam nihilo setius gaudeo, quam quod eam secunda existimatione pars melior humani generis senatus audivit. adiecisti sacramenti pondus et in bona verba iurasti, ut qui scires in suspicionem gratiae venire amantium 5 iudicata. nam ubi certa est amicitia, ibi fides laudis incertior. ergo securus examinis *PVM* tui nihil moror sententias ceterorum. quid si adfuisses | tam bonae voluntatis auditor? ne ego digito, ut aiunt, supera convexa tetigissem. erit alias fortasse nobis optatior praesentiae tuae copia. nunc testimonio epistulae tuae fruimur, tunc adiumento favoris utemur. vale. 10

LIII (XXXXVII) ante a. 385.

SYMMACHVS AGORIO PRAETEXTATO.

Otio et venatibus gloriare. est haec quidem iucunda iactatio sed ludo magis a te prolata quam serio. nam remissa tempora et ab negotiis publicis feriata libris veterum ruminandis libenter expendis. aliis igitur dabis verba, qui te congressu pri- 15 more noverunt. ego *cum* actus, quos pernox et perdius curae tibi habes, tum coti- 2 diana ingenii tui pabula de litterarum. quas mihi tribuis, sapore conieсto. nisi forte in silvis Apollinem continaris, ut ille pastor Hesiodus, quem poetica lauru Camenalis familia coronavit. nam unde est haec in epistulis tuis sensuum novitas verborum vetustas, si tantum nodosa retia vel pinnarum formidines et sagaces canes omnemque 20 rem venaticam meliorum oblitus adfectas? quare cum scribis, memento facundiae tuae modum ponere. rustica sint et inculta, quae loqueris, ut venator esse credaris. vale.

LIIII (XXXXVIII) a. 380.

SYMMACHVS AGORIO PRAETEXTATO.

Maestitiae meae solacium grande tribuisti. nam ut dudum tibi fama fecit indi- 25 cium, fratris obitu vulneratus continuo animi dolore discrucior. non mediocre tamen inter praesentes curas levamen accepi, quod te conperi secundum communia optata salvere. superest, ut tu istiusmodi officiis frequentem operam digneris inpendere, quae perspicis medicinam quandam mihi infortunii et maeroris adferre. vale.

---

2 *om. VM* 4 secundam existimationem *V*, secundum tuam existimationem *M* 6 laudes *V*, *om.* (*Π*) 7 tam bonae *incip. P* 8 super *V*, *om. M* tegissem *P 1 m. V* nobis fortasse *V* 9 testimonia *P 1 m.* epistole *P*

12 *om. VM* 15 expetendis *V* 16 cum actus] *ego*, coactus *V*, actus *PM* abestum *V*, abaestum *P 1 m.* cotidianus *V* 18 continaris] *P 1 m. VΦ*, contionaris *P 2 m. Γ*, ferre conaris *M* amenalis *VM* 19 epistolis *P* 20 omnem quem *P* 22 sunt (*Γ*)

24 *om. VM* 25 mestitiae *PVM* fecit] fe/// *P* 28 saluare *P 1 m. V*, saluari *M* 29 respicis *VM* in fortunis *V* meroris *P 1 m. V*

LV (XXXXVIIII) a. 383—384.

SYMMACHVS AGORIO PRAETEXTATO. *PVM*

Scio germani amoris esse, quod suades. sed reconciliatio eum requirit auctorem, quem habuit iniusta dissensio, ne noxam meruisse videatur, qui abiuratas amicitias 5 quasi nihil passus adfectat. quare oblatam concordiam non refuto, *sed* sequestrata consideratione fortunae redeat in gratiam, qui movit offensam. tibi pro nostra amicitia satis gratulor, cuius labor saluti publicae commodabit. de quo interim parcius loquar; res enim, quae ad omnes pertinet, numquam uno teste contenta est, et mihi magnopere convenit ita meminisse gloriae tuae, ne verecundiae oblitus existimer. vale.

10 AD PROBVM. *PVMF*

LVI (L) a. 368—383.

SYMMACHVS PROBO.

Et tibi publicis negotiis occupato breves litterae demunt fastidium lectionis, et mei officii adsiduitas, quidquid scribendum videbatur, exhausit. merito salutatione 15 librata frugi epistulam necessario stringo conpendio. alia est enim protestatio amoris, alia linguae ostentatio. atque ideo mihi antiquior fuit obsequendi opera quam loquendi. copiosi videbimur, si abunde seduli iudicemur. vale.

LVII (LI) a. 368—383.

SYMMACHVS PROBO. *PVM*

20 In praesentia, quantum satis visum est amicitiae munerandae, cum tuas occupationes tum festinationem tabellarii contemplatus exhibeo; alias mihi et usus veniae et cura non deerit epistulae longioris. dii modo optata fortunent, salutem reipublicae in solido locent! tum mihi voluntas promptior erit et ad scribendum, quae tu libenter accipias, et ad legenda, quae tu animo vacante rescripseris. vale.

25 LVIII (LII) a. 379—380.

SYMMACHVS PROBO.

Sit tibi animus aequus et patiens muneris imperati. saepe usu venit, ut in secundos labores virtus probata reparetur. quid tu? libenter Atilio factum putas, quod fascibus aratra mutavit et in medio sementis opere anhelos boves statuit rusticus magi- 30 stratus? quisque bonae frugis est, in publicum commodum vindicatur. pone illas in-

---

2 *om.* *VM* 3 suadis *P 1 m. V* 4 adiuratas *V* 5 concordiam oblatam *VM* sed *inser. Suse*, *om.* *PVM* 6 amititia *V*

10 expliē ad agoriū p̄textatū incipit ad probum *P*, *om.* *VMF* 12 *om.* *VMF* 13 breuis *PV* lectiones *V* 15 epistolae *F* stringor *F* 16 atque *om.* *M*, ideo *om.* *V* antiquior mihi *F* loquendi copia. si uidebimur habundi iudicemur seduli *F* M (sed videmur)

19 *om.* *VM* 22 derrit *P 1 m.* epistolae *P* 23 tumihi *P 1 m.* uoluntas] *M*, uoluptas *PV*

26 *om.* *VM* 29 mutabit *PV* mutauit? at in medio — magistratus. quisque *Suse* anhelas *VM*

13 et : quia M

13-14 et ... exhausit om. M 15 libata M

14 copia si videmur habundi i. s. M

PVM terim cogitationes felicis otii tui: 'quam bene urbana opera novis fastigiis excitabam! ubi ager noster vel ille autumno omnis copiae ferax vel ille hieme apricus, aut qui vere anni primus rosas humo exuit, aut qui sub aestivo sole de nemore et fonte frigescit?' sed quid a proposito excidi? dum medicinam facio querellis tuis, ultro desideranda suggessi. esto, ut es, curarum omnium tolerans, et debitam operam solve 5 principibus, qui rationem magis meriti tui quam voluntatis habuerunt.

LVIIII (LIII) a. 368—383.

SYMMACHVS PROBO.

Mones, ut amicitiae bonum scriptis frequentibus excolamus. placet hortatio invitatrix religionis, et ut verum fatear, decus mihi est haec voluntas tua: amor enim 10 maximus plus requirit. sed quod ais, me potius, qui sim vacuus publicae rei, istiusmodi vigiliam debere sortiri, aequum esse dissentio. iamprimum quod homo licentis otii scrutari vices commeantium non laboro, tuus honor vecturam litteris, nisi invenit, facit; dehinc quod mihi iners desuetudo oblimat ingenium, tibi inpigro iamdiu negotio levatur usus loquendi. ergo quo tu ad scribendum maiore copia, hoc ego dignior 15 venia raritatis. satisne videar his causis munitus in posterum? memineris volo, quidquid a me sermonis acceperis, obsequii esse non otii.

LX (LIIII) a. 368—383.

PVF SYMMACHVS PROBO.

Scio te non fortunarum sed meritorum habere dilectum. Romanus familiaris meus 20 aulicis etiam nunc paret officiis utpote sacri administer aerarii, sed instrumenta probitatis in quemvis usu*m* publici honoris excoluit. quare dignitas illi est promis*cua* cum plurimis, honestas aequa cum paucis. quod eo memorandum putavi, ut a te quoque pro ratione vitae non pro gradu militiae censeatur. fac periculum maximis in negotiis, fac in seriis remissisve muneribus: reperies hominis tectam fidem pa*t*entem 25 religionem prudentiam liberam verecundiam liberalem. cui ego propterea factum volo, ut mei testimonii fides clareat, tibi amicus limatae probitatis accedat.

LXI (LV) a. 368—383.

SYMMACHVS PROBO.

Ais te multiiugis necessitatibus impediri, quo minus naviter amicorum carissimos 30 adloquaris. notae rei cesset adsertio. nam et qui procul absumus, curas ac vigilias

---

1 opera *om. VM* nouus *V*, *om. M* 3 primas *VΓΦ*, primo *M* umo *P* qui sub] *Scioppius*, quis uua *P 1 m. VΦ*, qui sub uua *P 2 m. Γ*, qui sitiua *M* 4 quaereḷlis *P* 6 uale *add. V*, ualeṭẹ *add. M*

8 *om. VM* 9 hortatio *corr. ex* ortatio *P* 11 maxim⁹ plus *P*, maximi plus *VΦ*, maxime epistulas (= epłas) *ego* publice *P 1 m.* 12 quod] quia *VM* 13 uires commeandum *V*, uires meas commeantum *M* inuenit] *VM(Π)*, *periit in P* 14 negotii *Scioppius* 15 *praetulerim:* maior es copia 17 esse non otii] *P 2 m. M*, non esse otii *P 1 m. V*

19 *om. VF* 22 in quemuis usum publici] *ego*, inquem uisu sub̥ publici *P*, in quem uisi sub publici *V*, sub publici usu *F(Γ)* promiscua] *ed. Veneta*, promissa *PVF* 23 pluribus *F* 24 periculum *corr. ex* periclum *P 1 m.* 25 muneribus *delet Iuretus* repperies *P*, repperies *V* patentem] *Schottus*, parentem *VF*, ////ntem *P*, parentum *Π* 26 fautum *F* 27 limate *P 1 m.*

29 *om. VF* 30 multis iugis *V* carissimus *V*

tuas communis patriae copiis et satietate sentimus. mutasti igitur officium, non negasti. antiquior enim tibi fuit, ut esse debuit, salus civium quam salutatio. nunc sane et desideramus et exposcimus litteras tuas largiter congesta fruge in proximae hiemis inpendium; quamquam scio necdum tibi hanc partem nimis tutam videri. num-5 quam enim securus est amor patriae, et quamvis magna remedia conquirat, semper illud putat imminere, quod timuit. vale. *PVF*

AD CELSINVM TITIANVM GERMANVM SVVM. *PVM*

LXII (LVI) ante a. 381.

SYMMACHVS CELSINO *TITIANO* FRATRI.

10 Bonae spei plenus, postquam mihi adventus vestri fecistis indicium, calcar quoddam suppingo properantibus, et in eam rem tuum munus inploro, ut parentum studia hortator adceleres. stabit apud me memoria beneficii tui nec umquam tacita erit, si fratrum delegata curaveris. vale.

LXIII (LVII) ante a. 381.

15 SYMMACHVS CELSINO TITIANO FRATRI.

Longum loquantur pro incognitis aut alienis verba facturi; mihi haec opera desinenda est, cum litteras nostras Saturus frater communis accipiat, quas non commendationi eius praestiti, sed nostro circa vos amore functus emisi.

LXIIII (LVIII) a. 380.

20 SYMMACHVS CELSINO TITIANO FRATRI.

Commendari a me episcopum forte mireris. causa istud mihi non secta persuasit. nam Clemens boni viri functus officium Caesaream, quae illi patria est, conciliata maximorum principum pace tutatus est. fando acceperas, rebellione barbarica quot auri, quot argenti, privati *et* publici, sacri et profani Maur*e*taniae fuit direptione hostium 25 lancinatum. evenit ea tempestate, ut etiam fisci depositum belli iure raperetur. quod a summatibus civitatis, quos reliquos fuga fecerat, ius aerarii reposcebat. misera et acerba condicio, nisi iustitiam temporum Clementis cura movisse*t*, quem ego non minus famae saeculi quam civium securitati dixerim commodasse. quid enim praeter invidiam referret aerarium, si opes ab inopi curia poscerentur? habes ordinem rei. quod restat 30 enitere, ut voti tui adspiratio vela faciat impetratis. 2

3 proxime *P 1 m.*

7 explicit ad probum incipit ad celsinum titianum fratrem *P*, *cf.* p. *32 v.* 25 expliс̄ ad titianum germanum suum *P*, *om. VM* 9 symmacus celsino fratri *P*, *om. VM* 12 adceleris *P 1 m.*

15 *om. VM* symmacus *P* 16 *ongum *P* 18 prestiti *P 1 m.*

20 *om. VM* 21 episcopum] *VM*, epłm (*i. e.* epistulam) *P* 22 demens *P* 23 rebellionem barbaricam *V* quod auri quod *PV*(*Γ*) 24 et publici] *ego*, aut publici *PVM* mauritaniae *PVM* 25 fisci] *VΓM*, fitei *P 1 m.*, fidei *P 2 m.* 26 ius] uis *P 1 m. V* 27 acerua *PV* conditio *PVM* elementis *P 1 m. V 2 m.* (*ΓΦ*) mouisset et *PV*

LXV (LVIIII) a. 380?

PVM SYMMACHVS CELSINO TITIANO FRATRI.

Scire postulas, quid de lacessentibus sentiamus. nolo consilium suscensentis expectes neque in eius noxam labores, quem vides abundare peccatis. ipse causas dabit, quas non videaris optasse. sed de illo satis habeo dictum. veniam, quo me ducit adfectio. inmane quantum a litteris desidetis neque metuitis, ne vos talione silentii mordeamus. quid hiems faciet, quae terra et mari morabitur commeatus? cogitate vestri officii necessitatem nostrae sollicitudinis vicem eamque adripite diligentiam, quam de nobis mutuo flagitatis. vale. 5

LXVI (LX) a. 380. 10

SYMMACHVS CELSINO TITIANO FRATRI.

Gelasius, cui factum volo, imperialis domus curam recepit, quod negotium ei aliquid adtulit dignitatis, etsi plus habet honoris in moribus. medicinam cum primis nostrae aetatis exercuit. inde est illi via facta meritorum. nam summates aulae, quibus iuvanda salute profuerat, testes potius habuit quam patronos. absit, ut tibi usus veniat artis eius, cum cetera honestamenta sanctissimi viri possint pro illo ferre suffragium. ergo ama Gelasium mihi iam dudum placitum, tibi me spondente placiturum. vale. 15

LXVII (LXI) ante a. 381.

PVF SYMMACHVS CELSINO TITIANO FRATRI. 20

Commendarem tibi Anysium laudabilem virum, nisi in amicitiam meam te auctore venisset. quando igitur nihil est, quod illi meus sermo conciliet, beneficii loco habebo, si in eum sancti animi tui gliscat adfectio. nam ubi amoris rudimenta praeventa sunt, secundae gratiae locus est, ut augmenta poscantur. vale.

LXVIII (LXII) a. 380. 25

PVM SYMMACHVS CELSINO TITIANO FRATRI.

Rufus pontificalis arcarius prosequitur apud te mandata collegii, cui prae ceteris retinendi Vaganensis saltus cura legata est. effice, oro te, ut divinitus videatur oblatum tui honoris auxilium, et utriusque te sacerdotii antistitem recordare. quidquid

---

2 *om. VM* 3 suscensentes expectis *P 1 m.* 4 ḥabundare *P* 6 neque] *VM(Γ)*, anque *P 1 m.*, anquę *P 2 m.* ne uastalione *V*, nouos talione *P* 7 cogite *P*

11 *om. VM* symmacus *P* 12 fautum *VMΓΦ* 13 in moribus medici. nam eam primis nostrae *V*, in moribus medici. nam id in primis suae *M* 14 fata *P 1 m.* summatis *PV* aule *P 1 m.* 15 iuuanda salute] *ΓΦ*, u(i)uenda salute *V*, uiuenda saluste *P* quamquam *V* patronus *P 1 m. V* 16 eueniat *VM*

20 *om. VF* 21 commendare *F* ansium *VF* uirum non ausim nisi in meam amicitiam *F* 22 est *om. V* habeo *F*

26 *om. VM* 28 retịnendịs *P* uagiensis *M*

publicus vigor aut privata poscit industria, oratus exequere. multum in gratiam tuam publica utilitas promovebit. habes summam petitionum. singula autem tibi vel commonitorii series indicabit vel Rufus expediet, cui maturum praestabis effectum, ut sequestratum paulisper officium regressus adripiat. vale. *PVM*

5 LXVIIII (LXIII) a. 380.

SYMMACHVS CELSINO TITIANO FRATRI.

Potuit frater meus Acutianus suo nomine, quod poscit, adipisci, ut qui sit non minus tibi quam mihi familiaris, sed interfuit officii mei, ut ei voluntariam operam commodarem. iuvat autem desiderium illius iustitia postulati. nam germanos suos 10 Nicasium et Rogatianum negotium commune curantes vel ad disceptationem Numidici consularis remitti postulat, vel quod ei antiquius est, te potissimum cognitore mavult quam primum molestiam litis absolvi. quare si et illius apud te grande momentum est, et a legibus causa non discrepat, et interventus meus libram tui favoris inclinat, anniti aequum est, ut optimo viro ex sententia procedat optatum. vale.

15 LXX (LXIIII) ante a. 381.

SYMMACHVS CELSINO TITIANO FRATRI.

Fratrum nostrorum Magni atque Magnilli petitio est, quam prosequendam recepi, quibus inpendio curae est, ut homines Eutychiae clarissimae feminae iudiciorum praesidio fulciantur. intellegis eas esse personas, quibus haec gratia magis ex suo me- 20 rito quam ex meis litteris debeatur. nec mireris, ipsos super ea re scribere noluisse, cum reverentia mei fecerit, ut nostro suffragio potius uterentur. vale.

LXXI (LXV) ante a. 381.

SYMMACHVS CELSINO TITIANO FRATRI.

Caecilianum virum honestum Laurentum Lavinatium defensorem susceptum com- 25 mendat officium. cui si nihil conciliationis cetera vitae honestamenta praestarent, interventus meus gratiam tuam deberet adquirere. ama ergo hominem placitum mihi et religiosae civitatis commodis obsequentem. amoris autem tui sumemus indicium, si eos, quibus negotium familiare mandavit, adiuveris.

LXXII (LXVI) ante a. 381.

30 SYMMACHVS CELSINO TITIANO FRATRI.

Amicorum desideriis operam non negamus, dum iusta credimus, quae petuntur; ut nunc mihi usu venit, qui Bassum optimis viris placitum non putavi suffragio de-

---

2 petitionis meae *VM*(*Γ*) 3 indicauit *PV*, *om. M* cui] qui *V* praestabilis *V*
6 *om. VM* symmacus *P* 7 accutianus *M*, accotianus *V* 10 rogationum *V* 12 molestia *Lectius*
16 *om. VM* 18 eutyciae *P*, euticiae *V*, ęuticiae *M* 19 intellegit *P 1 m.* gratiam agens *P 1 m.* (*ΓΦ*) 20 ea re scribere] *VM*, ea restituere *P* 21 reuerentiam eis *V*, reuerentia eis *M*
23 *om. VM* 24 cecilianum *VM*
30 *om. M*, sym̄. *reliquis om. V* 32 basum *V*

PVM serendum. salva igitur mea existimatione, qui bonis credidi, meritum tibi hominis dies longior indicabit. mihi satis est, si illi primus aditus spem tui dederit pleniorem. vale.

LXXIII (LXVII) ante a. 381.

SYMMACHVS CELSINO TITIANO FRATRI. 5

Quando eam dii potestatem dederunt, ut amicis ac necessariis meis usui esse possis, confido Romano optimo viro, quocum mihi iam diu familiaritas est, in tuo praesidio paratam bonae spei copiam. duabus enim commendationibus, quarum tibi antiqua cura est, adiuvatur, mei testimonii praerogativa et sui meriti conscientia. nam sedulo audeo iudicare, dignum esse, quem pensi habeas, et ne longum loquar, cuius 10 amicitia non graveris. spectata mihi est in eo quies animi officii diligentia; nemo in amicos fide utitur promptiore. haec ita esse, si quid mihi tribuis, velim credas, si *h*aeret animus, hortor examines. vale.

LXXIIII (LXVIII) ante a. 381.

PVF SYMMACHVS CELSINO TITIANO FRATRI. 15

Est aliquid in querellis Fasganiae filiae meae, quod mihi ex voto fateor accidisse; nam nisi futuras sibi usui litteras poposcisset, ad scribendum mihi defuisset occasio. praelibo igitur salutationem, quae meum spectat officium; reliqua pars paginae ad causam clarissimae feminae pertinebit, quae sibi ab hominibus tuis nescio quid agrorum deflet ereptum. id ego loci et meriti tui conscius servili ausu clam te opinor ad- 20 missum, atque ideo filiae meae correctionis facilitatem spopondi, si ad te familiaris conquestio genus iniuriae pertulisset. quaeso igitur, ut temeratae possessionis statum iubeas reformari. si quid autem controversiae est, in pignoris nostri praesentiam differatur, quae secura iustitiae tuae recusat alios cognitores.

AD HESPERIVM. 25

LXXV (LXVIIII) a. 376—380.

SYMMACHVS HESPERIO.

Quotiens viris militiae notis testimonia deferuntur, decet operam verborum facere conpendii, quia nihil*i* negotium est rebus cognitis immorari. pro Caesario nosti omnia facere, quae probantur. hunc ut pensi habeas, sperare magis debeo quam rogare. 30 si quid ultra expetis, in alias litteras conferemus; nunc mihi multiloquio temperandum est, cum satisfactum esse videatur et illius voluntati et tuo honori et meo muneri. vale.

---

5 *om. VM* 6 eam *om. VM* 10 audio *V* quaeinpensi *P 1 m.* 11 spectata quidem mihi *V*, spectata siquidem mihi *M* quies *om. VM* 13 haeret] *Sciopius*, haec heret *P 1 m.*, haec hęret *P 2 m.*, haeret haec *V*, heret hic *M* examine *V*

15 *om. VF* 16 iniquae relis *V* 19 femine *P* 22 conquesto *P 1 m.* 23 differatur praesentiam *F*

25 expliĉ ad titianum germanum suum. incipit ad hesperium *P*, *om. VF* 27 *om. VF* 28 quottiens *V* 29 nihili] *Latinius*, nihil *PVFΓΦ* cesario *P 1 m.* 31 expetitis *V* mihi *om. P*

LXXVI (LXX).

SYMMACHVS HESPERIO. *PVF*

Natura rerum est, ut qui balbutiunt, plus loquantur; adfectant enim copiam pudore defectus. hoc exemplum me expetit, cui magna est scribendi inpatientia, cum desit oratio. duobus enim pariter commeantibus non putavi officio convenire, ut unis litteris gemina expenderetur occasio. erit super hoc iudicatio tua, garrulusne iustius dicar an sedulus. vale.

LXXVII (LXXI) a. 376—380.

SYMMACHVS HESPERIO.

Amicorum orata curare bonae frugis officium est, praecipue si non refragetur aequitas postulatis. quorsum spectet hoc anteloquium breviter explicabo. Sabinianum clarissimum virum ita magnifacio, ut quos maxime colo. huic per inpressionem nequaquam patior a fratris sui liberis tutelae munus inponi. duobus enim privilegiis amolitur iniuriam, maturitate aevi et numero filiorum. ea res publicis designata monumentis necdum a proposita obstinatione deducit pervicacem petitionem. nunc quia secundante fortuna in te huius negotii spes recumbit, quaeso, ut ei virtute, qua celsus es, factum velis, cui vel in meam gratiam praestandus est favor vel ad tuam gloriam iuris praerogativa servanda est. vale.

LXXVIII (LXXII) a. 376?

SYMMACHVS HESPERIO. *PVM*

Vnus mihi adhuc supereras ex omnibus . . . . litterarum viris, cui probari orationem meam laudis avarus optarem. res cecidit ex voto: utor teste, quo volui. iam mihi comici adulescentis voce clamandum est: q u i s m e e s t f o r t u n a t i o r v e n u s t a t i s q u e a d e o p l e n i o r? nisi forte amor mei stilum tuum coegit in gratiam. fit enim saepe, ut iudicii severitatem frangat adfectio et amicorum facta dictaque ea indulgentia censeamus, qua plerumque singuli etiam vitia nostra diligimus. 2 sed haec merito dicerentur, ni tecum faceret existimatio omnium, quibus sermo noster auditus est; non quo sententiae tuae ex aliorum consensu quaeratur auctoritas, sed quia non patet suspicionibus iudicatum, a quo nemo dissentit. videro tamen, utrum fides tua an amor illas litteras scripserit. mihi in alterutra condicione aeque summus est honor, sive ita magnifice de me iudicas, ut gratificatus esse videaris, sive ita es mei diligens, ut secus iudicare non possis. vale.

23 Terent. Hecyr. 848.

---

2 *om.* *VF* 3 balbuttiunt *P* 4 est *post* inpatientia *colloc.* *F* 5 enim] igitur *F* unil (*sic*) *V* 6 expenderet *V*

9 *om.* *VF* 10 praecipuę *P* 11 postulantis *VF* quassum *V* spectet hos *V*, hoc spectet *F* 12 ita magnifacio] *VF*, ****** magnifacio *P* quas *V* 13 a *om.* *VFΓΦ* liberorum *F* tutele *P* mihi poni *V 2 m.* 14 maturitatem *V* 15 necdum[9] a *P* 16 negotiis pes *P* fautum *F* 17 suam *P* uiris *P 1 m.*

20 *om.* *VM* 21 supereras] *PΦ*, superas *VΓ*, superes *in ras.* *M* omnibus **** litterarum *P*, omnibus litterarum *VM* probationem meam orationem *V* 22 excidit *V* uolo *VΓM* 23 me est] *P 1 m.*, me hodie *M*, me est hodie *P 2 m.* *V* uenustatis quae *P* 25 fata *P 1 m.* 27 audiẹtus *P* 30 conditione aequae *PV*

LXXVIIII (LXXIII) a. 377—380.

PVF SYMMACHVS HESPERIO.

Praesumptum aut conpertum tenes, quanta mihi sit tuae laudis antiquitas. eapropter nihil fieri patior, quod actuum tuorum gratiam devenustet. Priscianus frater meus cum primis philosophorum litteratura et honestate censendus senatu auctore salarii emolumenta consequitur. super eius annonis dicitur orta dubitatio, cui si nihil talis conpendii optimatium voluntas ante tribuisset, eruditio tua fructum ferre deberet. scis enim bonas artes honore nutriri atque hoc specimen florentis esse reip., ut disciplinarum professoribus praemia opulenta pendantur. quaeso igitur, ne hac inquietudine aut illius minuatur utilitas aut amplissimo ordini censendi auctoritas derogetur. interest famae et gloriae tuae, ut confirmandi magis quam negandi commodi causa de philosophi salario dubitasse videaris.

LXXX (LXXIIII).

SYMMACHVS HESPERIO.

En tibi secundas litteras meas et adhuc prioribus vicissitudo debetur. dices viandi negotio impeditam diu operam scriptionis et alia forsitan multa causabere. ego prae tui amore hanc veniam non gravabor, sed eodem amore postulo, ut cum erit otium, mora necessarii silentii officio voluntario suppleatur.

LXXXI (LXXV).

PVM SYMMACHVS HESPERIO.

Vitalianum clarissimum virum mei potius officii gratia quam in adiumentum suum credo litteras poposcisse. nam cum ipsi ad promerendum tuum amorem nihil ultra possit accedere, id tantum videtur egisse, ut mihi ex hoc munere conciliatio tui uberior proveniret. cape igitur delibatam cursim salutationem, cui si facundia largiore responderis, in exemplum copiae ingenii mei maciem provocabis.

LXXXII (LXXVI).

PVF SYMMACHVS HESPERIO.

Sum quidem silentii tui vehementer inpatiens, quod genus querellae amantibus familiare est, sed proximis litteris tibi desiderium meum expletum esse confiteor. itaque habeo gratiam multoque opere te obsecro, ut scriptioni frequenter indulgeas. haec enim officia nullum faciunt de adsiduitate fastidium.

---

2 *om. VF* 6 horta *P*
14 *om. VF* 15 uicissitudo prioribus *F* dices] *Lectius*, dicis *PVF* 16 scribendi *F* pro *F* 17 ueniam dare non *F* 18 silenti *V*
20 *om. VM* 21 adiuuamentum *V* 22 poposcise *P 1 m.* tuum honorem *V*
27 *om. VF* 28 quaerellae *P* 30 haec enim sola officia *VF* 31 faciunt *om. V*

LXXXIII (LXXVII) a. 380.

SYMMACHVS HESPERIO. *PVF*

Religionis indicium est, quod me taciturnitatis incessis. sed velim credas, infortunii fuisse non voluntatis, quod diu officio scriptionis abstinui. nec puto ignorare te, 5 quatenus in nos fortuna saevierit, quae me amantissimo atque optimo fratre privavit. proinde, si dies longior sensum tanti doloris exemerit, familiaribus litteris sollemnis cura praestabitur.

LXXXIIII (LXXVIII).

SYMMACHVS HESPERIO.

10 Quotiens tua sumo conloquia, quaedam mihi ante oculos praesentiae tuae imago versatur, atque ideo uberiorem capio voluptatem, quod et tui officii et mei meriti sentio vigere mo*m*entum. sed ut promptior circa me huius muneris diligentia perseveret, etiam ipse curam deferendi sermonis adripui, frequenter expertus dilectum religiosi animi incentivo vicissitudinis provocari.

15 LXXXV (LXXVIIII).

SYMMACHVS HESPERIO. *PVM*

Tandem bonae valetudinis compos, quae a me hucusque dissenserat, nunc te societate meae commoditatis inpertio, quem praeteritae sollicitudinis participem habere vitavi; etsi scio, ne illo quidem tempore, quo officium meum morbus inh*ib*ebat, ab 20 huiusmodi munere temperatum. restat, ut observantiam vicissitudine munereris. ea namque res et tuam curam probabit et refectioni meae adiumenta sufficiet.

LXXXVI (LXXX).

SYMMACHVS HESPERIO. *PVF*

Vtrum Mediolani etiam nunc tibi posito pagina ista reddenda sit, in ambiguo con- 25 loco. peccari tamen in amicitiae fidem credidi, si litteris tuis referre honorem mutuum destitissem. nihil ergo cunctatus conmisi eventui sollemnem hanc et simplicem dictionem salutis; quae si in manus venerit, fac oro, ut pervenisse litteras meas sermonis tui recursus ostendat.

---

2 *om.* *VF* 3 uelim — 4 quod diu *om.* *P* 5 quantum *F* priuabit *P 1 m.* *V* 7 prestabitur *P 1 m.*

9 *om.* *VF* 11 uoluntatem *V* 12 momentum] *Iuretus, cf. III, 4,* monumentum *PVΓΦ*, augmentum *F* 13 delectum *P 1 m.*

16 *om.* *VM* 17 bene *V* 18 praeterita *V* 19 inhibebat] *M*, inherebat *P 1 m.* *V*, inhęrebat *P 2 m.* 20 munereris] muneris *V*

23 *om.* *VF* 25 si *om.* *V* mutuum honorem *F* 26 *fort.* distulissem 27 si in] sunt *V* 28 recusus *V* uale *add.* *VF*

PVM

LXXXVII (LXXXI).

SYMMACHVS HESPERIO.

Si facultas mihi ad scribendum saepe suppeteret, voluntas numquam deesset officio. huius rei evidens certumque documentum est, quod ubi primum amici communis fida adfulsit occasio, libens scribendi munus adripui. intellexi enim iucundiores 5 fore litteras meas, si has tibi familiarior tabellarius tradidisset, qui non solum epistulam sed insinuationem quoque actuum meorum tibi fideliter exhibebit.

PVF

LXXXVIII (LXXXII).

SYMMACHVS HESPERIO.

Numquam in me parcam, quin tuo animo obsequar. novi, quam sis mei sermo- 10 nis exoptans. propterea decrevi cum animo nihil supersedere litteris porrigendis nec expectare vicissitudinem, ne scribendi tardior fiam. sed ut ipse metui, ne mihi foret flagitio, si tacerem, sic velim tu quoque caveas culpam dissimulatae familiaritatis acc*e*dere. quod te curaturum liquido habeo compertum, quia non minus ingenium tuum quam meritum meum cogitans nequeo tui amoris esse diffidens. vale. 15

PVM

AD ANTONIVM.

LXXXVIIII (LXXXIII) a. 370—375.

SYMMACHVS ANTONIO.

Non incognito quidem nobis eloquii splendore nituisti, sed magnis rebus adcommoda*m* et maiestatis scriptis aptatam gloriam, quam magisterio ante quaesisti, recens 20 auxit oratio. nam praeter loquendi phaleras, quibus te natura ditavit, senile quiddam planeque conveniens auribus patrum gravitate sensuum verborum proprietate sonuisti. denique etiam hi, quorum Minerva rancidior est, non negant, facundiam tuam curiae magis quam caveae convenire; at illi, quos cothurnus altior vehit et structurarum pigmenta delectant, neque tristem soliditatem neque lascivum leporem consona laude 25 2 celebrarunt. haec sunt enim condimenta tui oris et pectoris, quod nec gravitate horres nec venustate luxurias, sed ratione fixus ac stabilis germanos colores rebus obducis. nolo igitur exspectes iudicium meum, ne amore delinquam. quid varia ingenia senserint, intimavi. fuit enim in illa oratione, quod unusquisque diligeret et pro ingenii sui qualitate laudaret. quare sequere coepta felicia et te in omnibus aemu- 30 lare. nobis ad testimonium religionis satis est non siluisse sententiam ceterorum. vale.

---

2 *om. VM*

9 *om. VF* 10 qui in *P 1 m.* sermonis mei *F* 11 supersidere *P 2 m.* 12 scribendo *F* ut] et *V* 13 sic] si *VF* 14 accedere] *Iuretus*, accendere *PVΓΦF* quoniam *F* 15 quam] quod *V*

16 explicit ad hesperium incipit ad antonium *P*, *om. VM* 18 *om. VM* 19 eloqui *V* accommodam *M*, adcommoda *PV* sed magnis rebus adcommodo et maiestatis scriptis apto; tamen gloriam *Suse* 20 sriptis *V* aptatam] *VΓΦ*, ad totam *P*, aptam *M* 21 faleras *PV* 22 planequae *PV* 24 euenire *V* ad *P 1 m.* coturnus *PVM* structurarum] *P 2 m. M in ras.*, histructurarum *P 1 m. VΓΦ* 25 picmenta *V* diiectant *P* 27 luxorias *P 1 m.* 29 ratione (*Γ*) 30 laudaret et *V*

LXXXX (LXXXIIII).

SYMMACHVS ANTONIO. *PVF*

Etsi amore convenior, ne sim circa te avarus officii, nunc tamen libentius quam saepe alias scribendi munus insisto; primo quod abitio fratris nostri Marii quodam 5 viatico carere non debuit, dehinc quod litteras meas putavi plusculum commendationis habituras, si tibi per eum, quem sancte atque efflicte diligis, redderentur. fit enim plerumque, ut levia rerum portator festivus exornet. alia quoque de causa studii mei 2 ardor incanduit, quod tecum super talis viri laude gratulandum putavi, qui e provincia suburbana tantum reportat publici desiderii, quantum reliquit exempli. non dicam 10 dolo utpote subpalpandi nescius: viget in eo vena fraterna, eoque magis factum est, ut discessum eius inpatienter feramus, qui in uno frui videbamur ambobus. vereor protelare testimonium meum, ne magis laudi eius obsecutus iudicer quam pudori; nam quorum mens honesta est, eorum inbecilla frons est. tu conice plura de paucis, quae nunc insinuare non decuit, sed per alium scribere non pigebit.

15 LXXXXI (LXXXV).

SYMMACHVS ANTONIO.

Dudum te, mi frater, silentio indulgere mirabar. ea res inpendio augebat dolorem, quod ipse minime scribendi observantiam neglegebam. simul atque accepi litteras tuas, animum subiit laetitia, querella deseruit. amicitia enim cito sanatur officio. 20 tu quoque ita paginam melle eruditissimi oris obleveras, ut quaelibet offensa tamquam Lethaeo poculo mergeretur. verso igitur stilo gratiam fateor, qui expostulare meditabar, adiciens postulatum, ne umquam supersedere litteris perseveres. quod si scribenda defuerint, mihi satis erit, ut tibi gratuler sospitatis.

LXXXXII (LXXXVI) ante a. 379.

25 SYMMACHVS ANTONIO.

Dulce certamen est familiaris officii, et ideo iure ambo cavimus, ne alternis epistulis vinceremur. gratulor igitur, pares nos esse non solum adfectione mentium sed etiam vicissitudine litterarum. curabo tamen posthac, ut obsequii mei trutina et libra praeponderet, ne videatur inertiae quoddam esse conludium semper aequa lance cen- 30 seri. itaque scribam saepius, modo facultas commeantium non desit optanti. ita fiet, ut et ipse laudem sedulitatis adfectem, et te curis publicis occupatum ad rependenda conloquia adsiduitate sollicitem.

---

2 *om. VF* 3 rarus *F* 5 qd *P* 6 efflictę *P 1 m.*, afflicte *VF* 7 leua *V* portitor *F* 8 putaui gratulandum *F* qui e] que *V* 10 ut pute *VF* 11 feram *V* 13 tu de paucis conice plura *Iuretus*

16 *om. VF* 19 quaerella *P* sanabitur *F* 20 ita] istam *VF* 21 letheo *PVF* 22 meum quam supersidere *P 1 m. V*, meum quo insistere *F* perseueris *P 1 m. V*

25 *om. VF* 27 igitur] enim *F* affectionem gentium (*corr. 1 m. in* mentium) *V* 29 lance] laude *V* 30 scribam *om. F* 32 assiduitatem *V*

LXXXXIII (LXXXVII).

PVF SYMMACHVS ANTONIO.

Sanctum Zenonem commendare non debeo, quem scio ad clientelam tuam et amicitias pertinere; sed tanta in eo morum probitas est, ut laudes eius silere non possim. itaque virum bonis omnibus merito suae sedulitatis acceptum quaeso etiam me pre- 5 cante propensius fovere digneris, praestaturus et tuae famae, quae debet omnium ore celebrari, et interventui meo, ut has litteras sibi intellegat profuisse. vale.

PVM AD SYAGRIVM.

LXXXXIIII (LXXXVIII) a. 379?

SYMMACHVS SYAGRIO. 10

Laudentur incogniti, ut eorum merita in occulto sita testimonii splendor inradiet; mihi inpraesentiarum supersedendum est huiusmodi scriptione, ne incepti frustra sim, si fratrem meum Palladium spectatum bonis omnibus facundiae atque eruditionis adstipuler. dehinc cauto opus est, ne inpar tanto viro praedicatio neque eum, cui defertur, aequiperet et meam operam devenustet. quiesco igitur has partes et hoc unum 15 persuasum tibi volo, mereri facundiam Palladii, ut doleamus, quod urbi negatus est, mereri amabilitatem eius, ut quod accitus est, gaudeamus.

LXXXXV (LXXXVIIII) a. 379.

SYMMACHVS SYAGRIO.

Quod nullas sumpsi litteras tuas, cum mihi a principibus aeternis legenda in con- 20 cilio patrum delegaretur oratio, scio non fuisse fastidii tui. nam bonae et exploratae amicitiae, vel si cesset officium, satis tutae aestimationes sunt. propterea talionem referre vitavi veritus, ne quod tu invitus feceras, ego offensus crederer reddidisse. longe enim diversa condicio est fortuiti quam adfectati silentii. res quidem una neglegitur, 2 plurimum tamen refert, quis eam quasi occupatus, quis quasi iratus omiserit. sed de 25 hoc satis habeo dictum. nunc, si me amas, vel quia me amas — nam referri mihi confido, quod defero —, contestare apud invictos principes gaudium meum, qui humanae voci divinas litteras crediderunt, quorum victorias ex mei oris promptario senatus audivit. fac veniat in mentem, quis ille mihi inluxerit dies, quo ego quasi ex media 3 profectus acie auribus et animis omnium salutarem nuntium primus infudi. olim cum 30 res Romana adoreae militaris potita est, Polluces gemini apud Iuturnae lacum proelii secunda vulgarunt. eos quippe priscorum voluminum fides tradidit, anhelis equis

---

2 *om. VF* 4 laudis *PV* 5 suae *om. F* precante] *P 2 m.*, peccante *P 1 m.*, petente *VF* 6 prestaturus *P 1 m.*

8 explicit ad antonium incipit ad syagrium *P*, *om. VM* 10 *om. VM* 11 in occulta sitis testimoniis *V* 12 frustra sim si] *V*, frustra *P 1 m.*, frustrer *P 2 m.*, frustrer si *P 3 m.*, fruster *** si *M* 13 facundie *P 1 m.* 14 praedicatione quae *P 1 m. V* 15 equiperet *P 1 m.* 16 supersuasum *P*

19 *om. VM* 20 concilia *V* 21 deligaretur *P 1 m.* facti dii *V* 22 uel sic esset *PV(Γ)* tute *P 1 m.* aestimationis *Suse* 23 reddidisset *V* 25 quisque si iratus *V(ΓΦ)* 27 humane *P 1 m.* 28 promtario *V*, promptuario *M* 30 salutarem *P* primis *V*, *om. M* 31 adorae aemilitaris *P* iuturne *P 1 m.* proeliis *P 1 m. VM* 32 anhellis *P*

plenos sudoris et pulveris fama belli post tergum relicta indicium adfectasse victoriae. idem nunc mihi sacro iudicio factus est honor. ita quantum gratiae Castores adepti sunt, tantum principes praestiterunt. haec pro me copiosius et ornatius, quantum es linguae melior, apud auctorem beneficii prosequeris. habes summam voluntatis meae; cui si quid commendationis inspiraveris, ceteris ornamentis animi tui adicietur decus praesentis officii.

LXXXXVI (LXXXX) a. 376?

SYMMACHVS SYAGRIO. *PVF*

Studium, quod scribendis orationibus exhibebam, praemio laudis auxisti. vetus quippe sententia est, artes honore nutriri. quis autem tam cumulatus est honor quam palma dicendi? ergo etsi intellego, . . . quod amore fallaris, titulum tamen praeclari testimonii albo calculo veterum more signabo. non enim mihi ex ore ieiuno tributa laudatio est, sed de facundiae penu boni iudicii fructus adrisit. vereor indulgere verbis praeconii tui, ne gratificandi operam mutuam credamur adniti. vale, et ut es nostri diligens, religiosam observantiam persevera.

LXXXXVII (LXXXXI).

SYMMACHVS SYAGRIO.

Meae litterae, quoniam tibi acceptae sunt, crebrius commeabunt, nam ut respondeas, non laboro. siquidem videtur iniurium flagitare officia, quae sponte religiosus animus pollicetur. vale.

LXXXXVIII (LXXXXII) ante a. 383.

SYMMACHVS SYAGRIO. *PVM*

Dudum mihi nullus litteris tuis honor factus est. quererer de silentio tuo, si de religione dubitarem; sed quia amicitia usu credita et expensa documentis a periculo suspicionis aliena est, intellego quidem per occupationes publicas inhibitam diligentiam scriptionum tuarum, verum quaeso, ut intermissum munus instaures. stabit apud me gratia tributi officii, quasi nulla negati culpa praecesserit. vale.

LXXXXVIIII (LXXXXIII).

SYMMACHVS SYAGRIO. *PVF*

Si quando mihi apud amicum testimonii dictio est, cohibeo operam plus loquendi. nam quid religio agit, ubi desideratur oratio? fero igitur ad te nudum de familiari meo Ponti*ci*ano sed fidele iudicium, quem nisi amore nostro dignum probassem, minime

---

1 sudores *P 1 m. V* 4 linguae *P*
8 *om. VF* 9 praemia *V* hauxisti *P* 11 intellego***quod *P*, intellego quod *VF* 13 est laudatio *F* iudicii *om. F* 14 credamus *VF* 15 diligens *om. P*
17 *om. PVF* 18 *praecedenti epistulae cohaeret in PVF, divisit Iuretus*
22 *om. VM* 23 quaererer *P* 26 et stabit *V* 27 legati *P*
29 *om. VF* 31 ait *V* 32 Ponticiano] *cf. V 32*, pontigano *PVF(Γ)*

PVF tuo traderem. mens eius in aperto est, vita spectat ad laudem. scis certe, numquam me faciliorem favoris esse quam veri. horum omnium fidem confirmabis, cum in illo plura reppereris.

C (LXXXXIIII) hieme 380/1?

SYMMACHVS SYAGRIO. 5

Instaurant dolorem sera solacia, et ideo mutuum silentium calamitatibus nostris praestare debemus, ne fortunae vulnera, quae cicatricem processu temporis ducunt, intempestive contrectata crudescant. in alia potius sermo vertendus est, quae te ad curam sanitatis hortentur. omnis quippe internus corporis dolor hiemali crescit iniuria, ac nisi iter apricis diebus et auris salubribus egeritis, male metuo, ne vitium 10
2 contemptus exaggeret. nunc ea, quae remedio adcommoda credidisti, vel quae nobis commendavit utendi exploratio, ad te misi inter votorum summa constituens, ut remediorum talium necessitatem spontanea incolumitate praevenias, aut si quae morbi reliquiae fuerint, ut his curationibus tergeantur. satis autem muneris communi amicitiae dabis, si eam sollicitudinem, quae mihi ex aegritudine tua oborta est, prosperiore 15
nuntio nihil moratus exemeris.

CI (LXXXXV) a. 380.

PVM SYMMACHVS SYAGRIO.

Video, consul amplissime, quantum mihi amor tuus honoris inponat. iubes, ut te adeam et coram defruar magistratus tui gaudio. quo pacto istud possum negare, 20
nisi ea religione ignoveris, qua vocasti? nam quid agam fortunae dubius, cum hinc
2 inv*i*ter a*d* obsequia honoris tui, hinc luctu amissi fratris impediar? duae mihi simul personae dispares offeruntur. qui fieri potest, ut os unum contrariis adfectionibus induamus? proinde animi aequus huius operis facito mihi gratiam. fortunati sellam tuam laeto agmine prosequantur; auspiciis tuis quivis fati integer amicus intersit: me sinito 25
3 interim tempore aut ratione decoquere amissi fratris crudum dolorem. quid quod etiam parentes mihi in communi maerore solandi sunt? quorum aerumna geminabitur, si illis tam inmaturae . . . . . . peregrinationis meae cura iungatur. esto igitur promptus ad veniam. certe si putas arguendum esse, quod desumus, fortunae meae potius irascere. illa iniecit manum, illa invitum retraxit. ita tibi non persuadeat, ut est 30
eadem inpotens, me noluisse proficisci. vale.

---

1 tuo] tibi *F*

5 *om. VF* 7 prestare *P* 8 intempestiuae *P* crudescant *corr. ex* crudescunt *P 1 m.* 9 omnes *P 1 m.* internos *P 1 m.* 10 egerit *F* 11 accommodare *VF(Γ)* credidistis *F* 13 necesitatem *V* sique *P 1 m.*

18 *om. VM* 19 *fort. scrib.* inpertiat 20 te *om. V* possim *Iuretus* 21 fortune *P 1 m.* 22 inuiter ad obsequia] *ego*, inueteralo (?) obsequia *P 1 m.*, inueterato obsequio *P 2 m. VM* 23 induamus] *P(Γ)*, induatur *VM* 24 operae *Mommsen*, oneris *Mercerus* sella *V* 25 fati] *P*, satis *VM* 26 dequoquere *P* 27 merorae *P* solidandi *V* 28 inmaturae *P* *lacunam indicavi. sensus hic fere fuit:* si illis tam inmaturae mortis luctibus peregrinationis meae cura iungatur 31 uoluisse *V*

CII (LXXXXVI).

SYMMACHVS SYAGRIO. *PVM*

Mediolani te agere ante litteras tuas fama pertulerat, quae nihil ignorari de conspicuis viris patitur. sed quid iuvat desiderantes, quod pervectus in proxima nobis
5 negaris? aequius ferebam longinquam tui separationem; spes enim praesentiae tuae magno intervallo negata cessabat. nunc expectationem nostram viciniae facilitate sollicitas, nec te excusare collegis interventus Alpium potest, eo quod iustior nobis ad querellam facta est via, qua tibi ad veniam causa deterior. sed dolori meo faciendus est modus. saltem posthac epistulae tuae Romam frequentent Hyblae aut Hymetti
10 favis iucundiores, quarum me in maximo fenore perceptio iuvat, solutio defetigat. vale.

CIII (LXXXXVII) a. 381.

SYMMACHVS SYAGRIO.

Quidquid in praesentes muneris contulisti, officio eorum videtur esse delatum: nos, qui consulatui tuo varia occupatione defuimus, amicitiae honore adfecti sumus
15 non mercede praesentiae. ago igitur tibi *pro* oblatione consulari gratias uberes, sed pro bona mente maiores, et nisi verecundia tua verbis meis poneret modum, latius evagarer; atque ideo erit de hoc sermo interim parcus, memoria vero prolixior.

CIIII (LXXXXVIII) ante a. 381.

SYMMACHVS SYAGRIO.

20 Tuae equidem virtutis est omnes, qui palatinis stipendiis enitescunt, iuvare praesidio; sed specialis a me viro optimo Romano cura debetur amicitiae gratia, quae inter nos longa adolevit aetate. quare si quid testimonio meo tribuis, nolo dubites, dignum esse, quem diligas, et quem maximis officiis munereris. certe si examen de eo habere digneris, pronuntiabis meis litteris defuisse, quae in illius meritis invenies redun-
25 dare. vale.

CV (LXXXXVIIII) a. 376?

SYMMACHVS SYAGRIO. *PVF*

Ne me otiosum penitus arbitreris, committo eruditioni tuae vigiliarum mearum testem libellum, quo nuper in senatu sustuli civium secunda suffragia. vides, quo

2 *om.* *VM* 3 mediolaniae agere *V* 4 perfectus *V*, profectus *M* 5 tui rationem *P* 7 collegis] *P 1 m.*, collegiis *P 2 m.*, sodalibus colligis *V*, sodalibus *M* eoque *M* 8 quaṃ *P*, quia *V*, quo *M* 9 posthac] *P*(*Γ*), posthaec *VM* epistolae *P* hyble *P*, ///biblae *V*, ille *M* inhumecti *V*, thimeti *M*

12 *om.* *VM* 13 in praesenti *corr. ex* in praesentē *P*, in praesentis *V*(*Γ*), presentibus *M* 14 consulatuị *P* 15 pro *inser. Latinus Latinius*, *om.* *PVM*

19 *om.* *VM* 20 enitiscunt *V* 21 specialis *corr. ex* speciales *P 1 m.* internus longa *P 1 m.* 22 meo *om.* *V* 23 dę eo *P 1 m.*

27 *om.* *VF* 28 me tuarum *V* 29 tristem *VF* quo] *Γ*, quod *PV*, quem *F* sustulisti *F*

PVF praeiudicio antevertam gravissimi examinis tui severitatem. non stili mei praetendo meritum sed ordinis iudicatum. communis mihi et auditoribus meis causa est. scient omnes aut consensum tuae de nobis sententiae aut contumelia*m* suae. vale.

CVI (C).

PVM SYMMACHVS SYAGRIO. 5

Possem aliquid de vestris amicitiis aestimare. hinc spes oritur amicorum meorum, quae Theophilo clarissimo viro tuam opem de meo sermone promittit. quid igitur eius commodo velimus, in aperto est. effice, oro te, ut eum fiducia mei non videatur esse frustrata.

CVII (CI) a. 380—382. 10

PVF SYMMACHVS SYAGRIO.

Alexander vir ornatissimus sortitus provinciam praesidalem putat honori suo incrementa praestari, si tuo amore potiatur. quare desiderii sui me adscivit interpretem, sciens apud te tantum loci esse litteris meis, ut haec commendatio maximi testimonii instar habeatur. vale. 15

LIBER SECVNDVS.

AD FLAVIANVM.

I ante a. 395.

SYMMACHVS FLAVIANO FRATRI.

Hic ille est Paralius, cui accusator pater, quantum discriminis movit, tantum laudis paravit. multis enim quaestionibus et, quod est potissimum, principis ore 20 purgatus senator arguere non potest parentis impiam voluntatem, quae illi praestitit innocentiam clariorem. hunc si amare postulas, imperatoris nostri testimonium lege, ut advertas feliciter factum reum, quem sic videas absolutum. vale.

II ante a. 395.

PVM SYMMACHVS FLAVIANO FRATRI. 25

Taceat prodiga laudis vetustas, quae Apelle*m* et Zeu*x*in vel *h*orum similes, ut quemque aetas tulit, voluminum honore dignata est. mihi erga Lucilli praedicationem

---

1 gratissimi *VF* tuae *V* 3 contumeliam] *Lectius*, contumeliae *PVF*
5 *om. VM* 6 posse aliquid amicitiis aestimor *Iuretus*; *fort.* posse me aliquid de uestris amicitiis aestimant 7 clarissimo tuo uiro (uiro tuo 2 *m.*) tuam *V* 9 frustrato *V*
11 *om. VF* 13 desideriiṣ *P*
16 xiii. q̄ aur̄ symmachi. uc̄. lib. i. explic̄. incipit eiusdem lib̄ ii. ad flauianum *P*, *om. VF* 18 *om. VF* 19 est ille *F*
25 *om. VM* 26 appellem *M*, appellent *V*, appellant *P* et zeuxin uel horum similes] *Cuiacius*, et geus in bellorum similes *PV(ΓΦ)*, et id gẹnus inbellorum silens *M* 27 quem *V* dignatum *V* ergo lucịlli *P*

sermo parcior, fides maior est. quid enim iuvat indulgere verbis, cum rem liceat experiri? sit igitur de hoc tua existimatio, qui bonarum artium spectator semper fuisti; ego Lucillum modestiae *me*r*ae* atque honestatis adstipulor. videturne tibi dignus esse, quem diligas, cuius gravitas sponsore me nititur, ars et eruditio te ipsum iudicem non 5 veretur? vale. *PVM*

III ante a. 395.

SYMMACHVS FLAVIANO FRATRI. *PVF*

Fratrum negotia velle cognoscere pia et honesta curatio est. libens igitur respondebo quaesitis. C*or*am multo imbre pervenimus. hic triduum conmorati ad levan- 10 dum laborem Terracinam prius et postridie Formias continuato petemus excursu. fors fuat, an possit biduo tenus eiusdem nos praedii annona retinere. vos interea peracto, quod Romae agere destinastis, Appiam diis auspicibus inchoate ea dimensione, ut iter nostrum proximis vestigiis urgueatis. vale.

IIII a. 383.

15 SYMMACHVS FLAVIANO FRATRI. *PVM*

Volo quiescas et curarum vacuus otieris. nam mihi vir honestus Antonius fecit indicium, legationis Africanae consilium torpuisse. accessit ad fidem nuntii, quod nihil ad me super hoc negotio recentes amicorum litterae pertulerunt. num est aliud, quod scire postules? immo vero, ut mea fert opinio, vel primum hoc tibi debuit indi- 20 cari. 2 ubi e Cumano navem solvimus paene albente caelo, maiore ope remigum quam ventorum favore Formianum litus accessi; iam sol meridiem fregerat. amicorum, quos minor navis accepit, tardior navigatio fuit, incertum vento obstante an per neglegentiam ministrorum. haec interim ratio scribenda suggessit. curabo, ut frequentibus litteris merear de te similis officii diligentiam.

25 V a. 383.

SYMMACHVS FLAVIANO FRATRI.

Delati Formias post multam partem diei, cum vos eius rei sollicitos crederemus, percontationem vestram scriptione praevertimus. nec vos magis de navigatione fuistis anxii, quam trepidabamus nos, ne diu essetis incerti. quod igitur responderi posset 30 litteris vestris, prior sermo consumpsit. nunc aestimate, quanto nostra de vobis melior fuerit iudicatio quam vestra de nobis. contemplati enim sumus magnitudinem sollicitudinis vestrae, priusquam litteras mitteretis, cum vos eas ideo miseritis, quia scripturos nos nisi admonitos non putastis. vale.

---

3 merae] *Iuretus*, meae *PV* 4 sponsorem enititur *P 1 m. VM*, sponsorem nititur (*ΓΦ*), sponsore me enititur *P 2 m.*

7 *om. VF* 8 pia et (a et *in ras.*) *P* 9 quae satis *P 1 m.* Coram] *ego*, capuam *PVF; de Symmachorum praedio Corano cf. I 8; VI 61* 10 petiuimus *P 2 m.* 11 fuit *V*, flat *F* pacto *F*

15 *om. VM* 16 ociens *V* 20 remigium *V* 21 *praetulerim:* Formianum litus accessi, cum sol meridiem peregerat 24 uale *add. VM*

26 *om. VM* 28 praeuereimus *V*, preuenimus *M* 29 nos trepidabamus *P* ne diuersetis *V*, ne diuersum iremus *M* 32 qua *P 1 m.* 33 putatis *VM*

VI a. 383.

PVF SYMMACHVS FLAVIANO FRATRI.

Emensi haec quoque litora, quae post Formias in Axyrim porriguntur, navem ac remiges non moramur. sed diis opus est, ut hic reditus noster nihil reperiat paenitendum. frequens enim sermo est, tenui victu in turbas plebem moveri, nec ulla spes 5
2 datur, praesentibus angustiis copiam posse succedere. annus ubique ad famem proximus; classis in alios conversa cursus; aestas prope decessit autumno. diis me hercule, ut praefatus sum, deleganda est huius incerti administratio; hominum autem remedia diu dissimulata iam sera sunt. vos valete et litteras sperate meliores, si fortuna urbis nostrae secundis amara mutaverit. vale. 10

VII a. 383.

PVM SYMMACHVS FLAVIANO FRATRI.

Fortunatum te cumprimis hoc in tempore iudicarem, quod exemptus patriae incommodis otiaris, nisi scirem bonos cives et tui similes gravius adversa ferre, quae non vident. ea quippe rerum natura est, ut quidquid ab altero cognoscitur, asperius 15
et maius habeatur. adde, quod integer animus putat innocentiam suam minui, si
2 periculosis desit suorum. haec ego, non ut celerem reditum tibi suadeam, sed ut noveris in communibus malis nihil esse, quod *properes*. quid enim iuvares curam publicam, quamquam omnium prudentissimus, si redires? iam primum consilio locus nullus est, dum in deliberando persona censentium pondus sententiis facit. quando 20
resistitur potiori, quando ceditur pari? dehinc praesens status non sapientiam sed
3 fortunam requirit. defectum timemus annonae pulsis omnibus, quos exerto et pleno ubere Roma susceperat. fac, ut his remediis convalescamus: quanto nobis odio provinciarum constat ista securitas? dii patrii, facite gratiam neglectorum sacrorum! miseram famem pellite! quamprimum revocet urbs nostra, quos invita dimisit! plura 25
tecum loqui, quam necesse est, de adversis communibus non libet. cura ut valeas, et quidquid humana ope maius est, diis permitte curandum.

VIII a. 382.

PVF SYMMACHVS FLAVIANO FRATRI.

Redditae sunt mihi primae litterae tuae tam breves, tam festinatae, ut iter tuum 30
viderentur imitari. sed si mihi credis, non est in illis desiderata prolixitas. omnia enim, quae de amplitudinis tuae prosperis nosse cupiebam, succincta enumeratione conplexus es: quanta valetudine vigeas, qua celeritate pervectus sis, quid in aeterno principe serenitatis inveneris. ausim dicere, uberiorem rebus quam verbis fuisse illius

---

2 *om. VF* 3 quoque haec *F* cyrim *P* porriguntur] *P 2 m. F*, proriguntur *P 1 m. VΓ* naues *F* 4 remiger *V* morantur *F* sediis *P* repperiat *P 1 m. V*, inueniat *F* 6 ad famem procliuus *Gruter*

12 *om. VM* 17 periculosis *P*, periculis *VM(Γ)* 18 nouerī *V* properes] *Mommsen*, praeferas *PVM* iuuares *om. P 1 m.* ouram *V* 20 personam *P 1 m. V* 25 famam *V* reuocet urbs] *VM*, reuocetur *P* 27 uale *add. VM*

29 *om. VF* 33 uigeus *P 1 m.*, uigeres *P 2 m.* celebritate *F* perfectus *V*, prouectus *F*

epistulae paginam; *t*am multa erant, quae gaudere deberem, cum essent pauca, quae legerem. tu tamen post haec memento, etiam familiares chartas rigare facundiae tuae copiis. neque enim te exhaurit, quod adeuntium preces indefesso absolvis adfatu, quod venerandi principis mentem loqueris oraculis. sint ista prima nec 5 tamen sola. tantum namque publico usui a te patior inpendi, ut nihil solaciis meis detrahat. *PVF* 2

VIIII ante a. 395.

SYMMACHVS FLAVIANO FRATRI. *PV*

Et tui cultus et mei officii gratia quaelibet ad scribendum amplectenda esset 10 occasio; tantum abest, ut eam praeterire debuerim, quam civis ingessit. agnoscis enim de septem montibus virum et domi cognitum bonitate generis et foris aetate militiae. pro quo mihi apud te loqui longum non est necesse. commendatio enim praestari debet incognitis, huic vero ad conciliationem gratiae tuae sufficit, quod et Romanus et amicus est.

15 X ante a. 395.

SYMMACHVS FLAVIANO FRATRI. *PVM*

Iustitia quidem suffragium non requirit, sed amicitiarum plerumque respectu causarum celeritas adiuvatur. quorsum istud, inquies? ut noverit eximia dignatio tua, sperare quidem virum laudabilem Carissimum ex comitibus de negotii qualitate, quod 20 optatum exitum possit adipisci, sed intellegere, cessurum sibi aliquid ad promerendum studium cognitoris, si meis litteris fulciatur. quaeso igitur, ut eius, quem fraterna adfectione conplector, orata promoveas. quae ideo commendanda suscepi, quia mores petent*i*s expendens aequa esse praesumpsi.

XI ante a. 395.

25 SYMMACHVS FLAVIANO FRATRI.

Ad idus Novembres Romam regressus — nam te quoque idem putavi esse facturum — adventum tuum inpatienter opperior. et sane scio litteras meas tibi haud longe ab urbe reddendas. nam sanctus Patricius, quem praesulem itineris tui esse voluisti, brevi te adfore nuntiavit. dii vertant bene! pro tempore pauca libavimus, 30 sed fabulis plura servamus.

---

1 tam] *Scioppius*, iam *PVΦ*, nam *F* 2 posthac *P 2 m. F* cartas *PVF* 3 exhauserit *F* adenuncium *V*, cupientium *F* 4 quid *P* mente loqueris et *F* sunt *F* 5 namque] quae sic *F* 6 detrahas *VF*(*Γ*) uale *add. V*

8 *om. V*, *totam epistulam om. M* 10 ciues *PV* 11 reptem *Γ*, septe *PVΦ* mentibus *P* 13 incognitis (in *in ras.*) *P* 14 uale *add. V*

16 *om. VM* 20 possit] *M*, poscit *PV* *fort. scrib.* accessurum 23 mores] *Cuiacius*, maiores *PVM*(*ΓΦ*) petentes *PV*, petente *M* uale *add. VM*

25 *om. VM* 27 aut *P 1 m. V* 29 breuitate *V* nuntiabit *P 1 m. V* 30 uale *add. VM*

XII ante a. 395.

PVM SYMMACHVS FLAVIANO FRATRI.

Spatiari in foro urbis nostrae post acceptas a me litteras plerosque cognovi, et sic nimis vereor, ne quid in nos fraudis admiserit simulata ante properatio. merito *apo*grapha epistularum mearum simulque hominum nomina vel legenda tibi vel re- 5 legenda subieci. tu vicissim de singulis mihi aut impleti officii fidem nuntia aut violati prode perfidiam. non minore sane cura cupio cognoscere, an omnes obsignatas epistulas meas sumpseris eo anulo, quo nomen meum magis intellegi quam legi 2 promptum est. nihil autem fuisse, quod metuam publicari, decursis exemplaribus iudicabis. nec est ulla inter nos causa secreti. aperto pectore officia pura miscemus. 10 nihil in conscientia latet, quod scriptorum cuniculis occulatur. sed aequum est, ut simplicitati nostrae non sinamus inludi. neque enim diligentia mea debet admittere proditorem, quia cautio praestitit, ne timerem. vale.

XIII a. 389.

SYMMACHVS FLAVIANO FRATRI. 15

Cum civiles et bellicas laudes domini nostri Theodosii stili honore percurrerem — magis enim contigisse me omnia quam satisfecisse singulis fateor —, etiam leg*es* eius bonis pacis admiscui, quas ut noveram priscis ademisse admirationem, ita reservasse nobis parem gloriam non putabam. verum haec recens sanctio de fideicommissis et codicillorum commodis ab optimo principe in aeternum repudiatis tantum claritudine 20 egreditur lucem superiorum, quantum augustius est regen*ti* *sibi* quam subditis modum 2 ponere. atque utinam privata avaritia mentem latoris intellegat et mores de legibus trahat! neque enim latet, quid sponte ceteros velit facere, qui suspecta conpendia primus exhorruit. ego certe vereor, ne improborum sitis ad se existimet pertinere quaestum caducum fiatque innocentium causa deterior, si ad eos tantum falsi redeat 25 occasio, qui neque lege neque pudore cohibentur. ergo quia dominorum condicio 3 restricta est, privatis cupiditatibus medicina iuris occurrat. frigent ia*m*diu apud homines criminosos vetera decreta, quorum vigor cum latoribus suis occidit. tantum denuo legibus severitatis addendum est, quantum flagitia creverunt. alioquin, si maioris partis deseritur emendatio, frustra se asperis sanctionibus solus imperator adstrinxit, 30 qui semper bonus et integer moribus fuit. vale.

19 Cod. Theodos. IV 4, 2 dat. Mediolani X k. Febr. Timasio et Promoto coss.

---

2 *om. VM* 3 et sic] *ego*, etsi *PVM* 5 aprografa *P*, ac prografa *V*, ac pro gracia *M* 6 subiectu uicissim *V* fide *P 1 m. V* 8 summiseris *V*

15 *om. VM* 16 theodosi *P 1 m.* 17 legis *PV* 18 ei *P* pacis (cis *in ras.*) *P* adimisse *P 1 m.* seruasse *VM* 19 nouis *Iuretus* fidei commisisset *V* 20 ab *om. P*, *fort. scrib.* optimo principi 21 regenti sibi] *Iuretus*, regendis *PVMΓΦ*, regiis *Mommsen* 22 latores intellegat *P 1 m.*, intellegat latores *V* 23 lateat *V* suspecta] *P*, suscepta *VMΓΦ* 24 ergo (*Γ*) satis *P* 27 iuris *in ras. P* frigent iamdiu] *Iuretus*, frigentia diu *PVM* 28 criminosus *P 1 m.*

XIIII ante a. 395.

SYMMACHVS FLAVIANO FRATRI. *PVM*

Aurelianum filium meum, qui nunc cohortes urbanas gubernat, in amicitiam te iubente suscepi. unde factum est, ut ei commendationem, quam prius de te meruit, 5 non negarem. neque enim tibi videtur oneri fore, quod ipse fecisti. petitio autem pudentissimi iuvenis de infortunio soceri sui nata est, cuius iste non factum tuetur, sed lapsum desiderat sublevari. facito, quod soles, rogantis intuitu, et si quid negotio iustitiae deest, remitte pietati. vale.

XV ante a. 395.

10 SYMMACHVS FLAVIANO FRATRI.

Modestissimis et tui amantibus viris Marcello et Romano magis ex usu amicitiae quam in effectum commendationis litteras dedi; nam qui*d* apud te adicere*m* iam probatis? nosti hominum verecundiam, dilig*i*s studia, de officiorum veritate non dubitas. quis ergo locus testimonio meo superest, cum tuo de illis iudicio nihil possit accedere? 15 et tamen, si cumulum sibi addi plen*a* patiuntur, quaeso intellegant, meis precibus auctam circa se tuam gratiam. ita fiet, ut mihi quoque acceptum referant, quod ipsi a te sine adstipulatore meruissent.

XVI ante a. 395.

SYMMACHVS FLAVIANO FRATRI. *PVF*

20 Si necdum filii mei Nicasii laudabiles mores et honestum institutum didicisti, accipe pro eo locupletissimum vadimonium, meum Promotum virtute et humanitate conspicuum, cui iamdiu praenota*bil*i familiaritate sociatur, et bona optimi iuvenis de illius expende iudicio. iusta enim coniectura est, quae de amicorum pondere et aestimatione colligitur. nam meae adstipulationis minor causa est, cum superioris persona prae-25 ponderet. cuius honori tribuendum est, ut a te non ut novus subdendus examini sed ut iam probatus habeatur.

XVII a. 382.

SYMMACHVS FLAVIANO FRATRI. *PVM*

Solet generalem salutationem familiaris sermo praemittere. hanc ego impensius 30 tibi voto optare studeo quam stilo dicere. ergo ad vicem verborum sollemnium scitu digna conplectar. filii nostri in sinu aviae etiam nunc morantur. da veniam, si annis

---

2 *om. VM* 3 cohortis *P* 7 solis *P 1 m. V*

10 *om. VM* 12 quid] *M*, quia *V*, qui *P* adicerem] *Iuretus*, adicere *PV*, adiceretur *M* probastis *V* 13 nostis *V* uerecundia *V* diligis] *ego*, diligens *PVM* 14 accedere] *P 2 m.*, adcidere *P 1 m.*, accidere *V*, adici *M* 15 muculum *V* plęna *M*, plenum *PV* 16 cirsa *V* tuțam *P* 17 uale *add. VM*

19 *om. VF* 20 nicasi *PV* 21 pro eo *om. Γ* 22 praenotabili] *ego*, praenotalis *P*, praenatalis *VF*, natalis *ΓΦ* iubenis *P 1 m.* 25 est a te *P* exanimi *P 1 m.* 26 uale *add. V*

28 *om. VM* 29 mittere hanc — 30 studeo quam *om. P 1 m.*

PVM gravis et interim solacio tuo carens femina tenaciter retinet secundum levamen aevi
2 ac solitudinis suae. nos tamen alteri eorum viae instrumenta, alteri in societatem
consilii comitem praeparamus. tibi peregrinationem senio esse, invitus audivi vel,
quod est dictu dignius, parum credidi, cum patriae bona et pignerum gaudia in optimi
principis dignatione possideas. quare abice Baianas cogitationes et virtuti infructuo- 5
sam quietem. omni otio labor hic tuus laetior est. amplectamur moneo sub amante
militiam. vale.

XVIII a. 382—383.

SYMMACHVS FLAVIANO FRATRI.

Ita votis in te meis felix eventus adrideat, ut ego graviter fero fratrem Hephae- 10
stionem per te mihi cognitum, per se probatum nescio quid amaritudinis incidisse.
et quia virtutum tuarum contemplatio facit, ut illius fortunae adplicem, quod apud te
minore momento est, ad preces versus, ut tibi respondeas famamque cogites, rogo.
2 praesta hoc contubernio, praesta iudicio tuo, ut tibi non desit patientia, si illi modus
defuit. nolo videaris despectu amici satisfacere cuidam nuper Romam regresso, cuius 15
apud nos querella auxit gloriam tuam. certe Eusebius medicorum potissimus obse-
quio tuo a me traditus et ad leniendas oportunus offensas iam poterit amara con-
dire; de cuius facetiis duo spondeo, nec Hephaestioni temperamentum nec tibi defutu-
rum esse solacium. vale.

XVIIII a. 382—383. 20

SYMMACHVS FLAVIANO FRATRI.

En tibi filium nostrum, quem solacio decerpsimus nostro, dum desiderio tuo cedi-
mus. tandem fultus caro levamine redi in gratiam *cum* priore laetitia. sed si accedis
sententiae meae, ubi primum animum paternum visu pignoris foveris, utilia antepone
iucundis iuvenemque nostrum ad civiles fasces contende dimittere. quo tibi in castris? 25
coram duobus haec mei consilii forma est; facies ipse, quod prudentia maiore dele-
geris. plura enim videt, qui coram de rerum condicionibus iudicat. ego quod loquor,
votum est: tu de adpositis adsume iudicium. vale.

XX a. 382—394.

SYMMACHVS FLAVIANO FRATRI. 30

Succurre fidei, quae officiis amicorum debitorem me diutius esse non patitur.
fratres mei Romanus atque Magnillus clarissimi viri iamdudum me religionis meritis
nexuerunt, et quamvis praemia non reposcant, quae solet minor expectare fortuna,
acrius tamen animum meum †saepius honestate conveniunt. mentiar, si mihi ad

---

4 pignorum *VM* 5 possideat *P* 6 *//*labor *P* laetior est] laetiores *V*, preciosior *M*
9 *om. VM* 10 efestionem *PV*, efestinatione *M* 14 praesta *corr. ex* presto *P 1 m.* 18 efe-
stioni *P*, effestioni *V*, effectione *M*
21 *om. VM* 22 E///bi *P* 23 cum *addidi, om. PVM* laetitia tenti sed *V* acci-
dis *P 1 m. V* 24 ubi] tibi *V* usu *V* 25 iuuenem *V 1 m.*, que *add. 2 m.* demittere *P 1 m. V*
quo] *P*, quod *VMΓΦ* 26 coram] *P(Γ)*, curam *V(ΓΦ)*, cura est de *M*, *hoc quoque loco lacunam latere suspicor, quam expleverim hoc modo:* quo tibi in castris cor anxium de duobus? haec *et q. s.* deligeris *V*
30 *om. VM* 34 saepius} *PVM*, *fort.* obsequii?

praestandum deesse tempus allegem, quia potentia mea de tui honoris viribus aestimatur. fac oro, ut effectu honoris sui sentiant, pro concordia, quae mihi tecum est, quidquid defertur uni, ab utroque deberi. *PVM*

XXI ante a. 395.

SYMMACHVS FLAVIANO FRATRI.

Officii mei ratio suasit, ut scriberem, quando ea est persona litteras redditura, ut plus de iudicio tuo quam de meo speret auxilio. itaque omnia, quae mos est litteris explicare, ipsi potius narranda delego, a quo amplitudo tua, et quae de me cognitu digna crediderit, et quae ipsius fortuna poscit, accipiet.

XXII a. 382—383.

SYMMACHVS FLAVIANO FRATRI. *PVF*

Reparationem . . . . iamdiu corpusculi mei valetudinem, si frui agrorum salubritatem potuissem. sed nunc intuta est latrociniis suburbanitas, atque ideo praestat macerari otio civitatis, quam pericula ruris incidere. tuis tamen litteris proficere sanitatem meam sentio, quibus beneficia domini nostri Theodosii frequenter enumeras et urgueri merita tua magnis praemiis adseveras. 2 et illi quidem ad agendas gratias tua lingua sufficiet: ego pro mediocritate ingenii mei viro excellentissimo nostrique in Flavianum voti socio vicem laudis exsolvi. sed iam tempus est, ut ipsum illum redire patiaris, pro quo obligati sumus. quousque magistratum longinquae provinciae solacio tuo vindicas? nulla de uxoris utero causatio est, cuius expectationem maturus partus absolvit.

XXIII a. 382—383.

SYMMACHVS FLAVIANO FRATRI. *PVM*

Putabam tot monitis atque exhortationibus meis aliquid animo tuo accessisse tolerantiae, *at* enimvero etiam reverendas necessitudines nostras peregrinationis conquestione sollicitas. sed quid promovet ista confessio? non ferunt inpatientiam tuam, quibus reditus in voto est. vident enim sub quibusdam aemulis civibus excessum celerem nihil laudis habiturum. quin adsume constantiam, et quid deceat magis, quam quid libeat, expende, praecipue cum ipse fatearis, in amore domini nostri Theodosii venerabilis principis omnium te carissimorum pignerum gratiam repperisse.

---

1 aestimatus *V* 2 c̄concordia *V*
5 *om. VM* 9 reddiderit *VM*(*ΓΦ*)
11 *om. VF* 12 reparationem********iamdiu *P*, reparassem iamdiu *VΓ*, sperassem iamdiu *F* 13 salubritate *VF* potuissem] *VF*, potiri *P* 14 odio *Φ* quan *V* periculis *F* tuis] uel uis *V* 16 urgụeri *P* adseueras magnis praemiis *V*, magnis asseueras praemiis *F* ad] *P*, cum *V*, cum ad *F* 17 sufficiat *F* 18 sotio *P 1 m.* 20 tua unndicas *V*
23 *om. VM* 24 accesserit *Γ* 25 at enimuero] *ego*, enimuero ut *PVΓΦ*, enimuẹro *M* etiam *euerendas *P 1 m.* conquestiones *V* 26 fuerunt *V*, fugerunt *M* 27 ualent *P* sub] scilicet *Latinius* quibus aemulis *P 1 m.* excessu incelerem *P* 29 factoris *V*(*ΓΦ*), feceris *M* 30 te *om. V* uale *add. VM*

XXIIII a. 383.

PVM SYMMACHVS FLAVIANO FRATRI.

Simplicium agentem in rebus paene in porta Flaminiae retentavi, ut ad te pauca et non omittenda dictarem. filius noster Flavianus Romam pridie Kalendas Martias venit, et brevi iter in Asiam secundis auspiciis ordietur, quod ideo par fuit indicari, 5 ut sollicitudinem, quam de mora eius hucusque tolerasti, spes promissa detergeat. vale.

XXV ante a. 395.

SYMMACHVS FLAVIANO FRATRI.

Abundas quidem consiliis in omnem rei usum paratus, et sapientiae cultus artibus monitore non indiges; sed fas est, ut †a meas quoque vigilias aliquid privatis ne- 10 gotiis tuis conferri patiaris. quare si quid praemeditatum utrique nostrum stilus fraternus ingesserit, constantius exequere tamquam duobus probatum; si quid tibi adhuc novum legeris, a te inventum puta, quod ab amante suggeritur. subieci capita rerum, quia conplecti litteris fastidii fuga nolui. tuum erit insinuata trutinare. ita enim meo officio functus sum, ut tibi iudicium reservarem. vale. 15

XXVI a. 385?

SYMMACHVS FLAVIANO FRATRI.

Baiarum solitudine vehementer offensus Puteolis malui commorari. iuvat enim nos istius loci salubris habitatio. dehinc, si adiutu dei optata processerint, Capuam paramus excurrere totumque hunc mensem Novembrem diversis Campaniae locis atque 20 2 urbibus deputamus. haec est nostri summa propositi. sed ut animus alacrior destinata promoveat, vestris adloquiis erigendus est; quandoquidem sanitatis vestrae et felicitatis indicio nihil antiquius aestimamus. verum hoc pro insigni religione sponte facietis, atque ideo non est necesse voluntariis officiis aculeos exhortationis adhibere. 3 interea quod te, mi frater, adfore polliceris, vehementer amplector. atque utinam te 25 domus tota comitetur! ut et nobis laetitiam pleniorem tribuat adventus omnium, et tibi causa non sit citius in patriam recurrendi desiderio et amore remanentium.

XXVII a. 365—366?

PVF SYMMACHVS FLAVIANO FRATRI.

Quamvis litteras meas fama praevenerit, quae exoneratum te publicis necessita- 30 tibus nuntiavit, tamen quo fidelior esset adsertio, scriptis confirmo rumorem. sed licet publicae rei absolutione laeteris, volo te adversum incerta muniri; videlicet ut sub

2 *om. VM* 3 poene *P* portam *P 1 m. V* 5 breuiter *V*, in breui *M* fit *V*
8 *om. VM* 9 rei usum] *P 2 m. VMΦ*, re *sum *Γ*, re iussum *P 1 m.* 10 non *om. P 1 m.* ameas] *P 1 m.*, admeas *P 2 m. V*, meis *Φ*, uigilans *M* uigiliis *Φ*, *om. M* 11 conferre *Φ*, ut meas quoque uigilias aliquid priuatis negotiis tuis conferre patiaris *cod. Cuiac.*, *fortasse* ut a me, sis, quoque uigiliarum aliquid *et q. s.* 13 subiecit *V* 14 fugam *P* 15 reserualem *P 1 m.*
17 *om. VM* 18 uehemter *P* offensis *V* 19 diei *V* 21 nostri] *VM*, enim *P*
23 pro] oro *VM* insigna *P 1 m.* 24 adibere *P 1 m.* 26 pulcriorem *V* 27 uale *add. VM*
29 *om. VF* 30 exhoneratum *P*, exhonoratum *V* 32 laeteris] litteris *P 1 m.*

actorum confectione vel tuorum, si adhuc retines potestatem, vel vicariae praefecturae, *PVF*
quae tibi poscenti aequa non deerit, diligentiae tuae ratio digeratur, quae possit ostendere, quot numero animalia conlocaris, et quo apparatu instruxeris mansiones, et quantum in titulis fiscalibus exigendis tua cura promoverit. hoc enim testimonio adversum
5 omnes vel fortuitas querellas vel adfectatas insidias protegeris.

XXVIII a. 389?

SYMMACHVS FLAVIANO FRATRI. *PVM*

Argue, ut vis, rerum consilia post exitum et mihi vitio verte, quod contemptum sui praefectura conquesta est. facile accusatur desertus auxilio; atque ideo in me
10 recipere malo erroris confessionem, ne aut amicos neglegentiae aut adversatos asperitatis incessam. fuerit fortunae non conscientiae meae, ut victus viderer, qui necdum coeperam litigare. at etiam scribis, causis similibus abstinendum. vides, quantum liceat eventui. oblitus es morum meorum. ego vero solitae verecundiae ignavum quoque iungam timorem et litteris tuis agam gratias, quae me deposita iuris et ami-
15 corum fiducia ad omnium iniuriarum silentium cohortantur.

XXVIIII ante a. 395.

SYMMACHVS FLAVIANO FRATRI. *PVF*

Pro optimis viris quisquis intervenit, non magis illorum videtur iuvare commodum quam suum commendare iudicium. quare in eo, quod fratris mei Maximi desideria
20 litteris prosequor, non tam illi usui *sum*, quam mihi laudi est. est enim vita atque eruditione liberalium disciplinarum pariter insignis neque ulli praestantium philosophorum secundus ac propterea tua familiaritate dignissimus. cuius tibi negotia cum in rem missus absolverit, quaeso, ut humanitate, qua clarus es, iustas petitiones ingravato auxilio prosequaris.

25 XXX a. 389.

SYMMACHVS FLAVIANO FRATRI. *PVM*

Quo animo acceperim Siciliense negotium vulneratum, facile coniectas, qui me noveris, in alienis quoque iudicatorum iniquitate morderi. quin etiam consilii a te inprudentis accusor ob amissam . . . . recte agis! cur enim speravi contumeliam
30 sacri auditorii vindicandam? cur de amicis legitima et iusta praesumpsi? et quo redacti sumus! iustitiam perdidi, dum expecto vindictam. iam illud quo pacto diluam, 2
quod Probus mitior iudicatur, qui in praeiudicium vel invidiam possessionis meae

---

2 poscentiae aqua *V* 3 quot] quod *P* 5 omnes fortuitas *F* uale *add. VF*
7 *om. VM* 8 contemptu *P 2 m.*, contemptis *P 1 m.* 9 suiș praefecturaẹ *P* accusatus *V* 12 ad *P 1 m. V* uideo *Suse* 13 uero *om. V* 15 coartantur *V*, coartant!! *M* uale *add. VM*
17 *om. VF* 19 in eo *delet Mommsen* quid *P 1 m.* fratres *V* 20 illi usui sum quam] *ego*, illius uiquam *P*, illius inquam *V*, illius quam *F* meae *F* laudis *VF* 22 praeterea *P 1 m.* cum admissus *F*
26 *om. VM* 29 amissam recte *PV*, amiss. recte *Γ*, amisan recte *Φ*, amissa recte *M* 30 auditorii] *M*, auditoris *P*, auditoris *corr. in* auditorii *V* p̄sumsi *P* et quo] *PVMΓΦ*, en quo *Iuretus* 31 diligam *V* 32 pro bubus *V*, improbus *M* qui in] quin *V*

PVM parvi agelluli retentione recessit, cum illi tota mulierculae promitteretur hereditas? nam referendi haec sola praefecto urbis ratio fuit, non ut receptarum appellationum poenam Siciliae rector exsolveret, sed ut iniuriam suam sacri auditorii cognitor vindi-
3 caret. nunc rescriberetur in causam post victoriam meam contra sententiam praefecturae, cui pars adversa consentit, si relatio ad fortunam negotii pertineret et sup- 5 plementa vel re*f*utatorios iurgantes dedissent. rogo, de quibus actionibus iudicabitur? quas in Sicilia post appellationem meam pars una deprompsit? quibus tyrannicorum temporum gesta sociata sunt? tanti est invidia mei et grata est aliquibus nostra re-
4 prehensio? cede adversantium voluntati et domino nostro invictissimo principi Theodosio semper Augusto dignare suggerere, non pluris apud me divitias valere quam 10 famam. bonum de me iudicium parentis publici conservatoris mei cuivis antepono patrimonio. si placet, ut omni mea hereditaria possessione decedam, lex mihi erit, quidquid omnium dominus placata auctoritate censuerit.

XXXI SYMMACHVS HOC MANV SVA SVBTER ADIECIT: Scio te amicum iustitiae et amantem mei, et vereor, ne suscipias ullum pro absentis existimatione certamen 15 atque in te aliqua odia detorqueas. peto igitur, ut quiescas. erit fortasse copia mihi adserendae quandoque apud aeternum principem dominum nostrum Theodosium veritatis, cuius erga me favor fecit, ut aliquid interim moliretur invidia. non puto eam causae meae bonis temporibus condicionem futuram, quae sub tyranno fuit, cuius litteris ad Marcellini suggestionem datis homines meos scis esse multatos. quod in 20 panegyrici defensione non tacui.

XXXII a. 389?

PVF

SYMMACHVS FLAVIANO FRATRI.

Reddet tibi litteras meas, qui tuas mihi debuit exhibere; neque enim nobis eadem silentii excusatio, quae tibi suppetit. te multiplex actuum publicorum cura circum- 25 sonat; ego ab negotiis omnibus feriatus triste otium tero, et quod tui honoris gratia ante faciebam, nunc meo adsumo solacio. levatur quippe aegritudine animus, quotiens in officia amica dirigitur. me ex vero non ad gratiam meam loqui, secessio mea
2 testis est. nam cum dolore saucius aestuarem, sedem dominae meae communis parentis quasi fanum aliquod dei salutaris accessi. nunc ex eius consilio in cicatricem 30 vulnus meum convenit. illius adquiesco monitis, ex illius ope respiro. adsunt etiam ceterae venerabiles necessitudines tuae, et quod me prae ceteris iuvat, tui cottidie blandam commemorationem sermo noster exercet. qua de re intra Campaniae terminos maior mihi pars ae*s*tatis agitabitur, quando et praesentia place*nt*, et ea con-

---

1 retentionem *P 1 m. V* cessit *Scioppius* promitteretur] *Lectius*, praemitteretur *PV*, permitteretur *M* 2 praefecta *V*, profecto *P 2 m.* orbis *P* 3 auditoris *P* 4 nunc rescriberetur *om. VM* *fortasse:* nunc rescribetur in causam post uictoriam meam contra sententiam praefecturae, cui pars aduersa consentit, quasi relatio ad fortunam negotii pertineret *et q. s.* 5 et *om. VΓM* supplimenta *P 1 m.* 6 refutatorios] *Iuretus*, reputatorios *PVM* 10 plures *P 1 m. V* 11 cuius *VM* 12 omni mea] *Φ et in ras. M*, omnem mei *V*, homines mei *PΓ*, hominis mei *Mommsen* hereditaria] *PΓΦ*, hereditariaṃ *M*, hereditariam *V* possessione] *ΓΦM*, possessioneṃ *P*, possessionem *!!!!! V* decedam] *PVMΦ*, decedant *Γ* 13 uale *add. VM*

14 Symmachus — adiecit] *PΓ*, *om. VM* hic *Γ* manuṃ *P* 19 conditionem *P 1 m.* sub] stili (?) *P 1 m.* 20 scis esse] scisse *P 1 m.* 21 uale *add. VM*

23 *om. VF* 26 gero *F* 27 leuatus *P* 28 gloriam *F* 30 accessiṭ *P* in] an *V* uulnus meum in cicatricem *F* 31 ope] *P 2 m. F*, opere *P 1 m. VΓΦ* 32 coṭtidie *P* 34 aestatis] *cod. Pithoei*, aetatis *PVF* agitabatur (*Γ*) et *om. F* placent] *Suse*, placet *PVF*

dicio est patriae, ut qui excludi per inprobos possumus, abesse interim velut ex nostro arbitrio debeamus. vale. *PVF*

XXXIII a. 382—383.

SYMMACHVS FLAVIANO FRATRI. *PVM*

5 Relatio viri spectabilis fratris nostri vicarii indignitatem deprehensi sceleris eloquetur, atque ideo non est necesse, ut dictu et auditu nefaria noster sermo percenseat. unum est, quod et mea petitio et ceterorum vota desiderant, ut pro iustitia tua inultum esse non sinas, quod exemplo gravissimum erit, nisi ausus aliorum vehemens poena conpresserit.

10 XXXIII A a. 383—394.

SYMMACHVS FLAVIANO FRATRI.

Fama est, quod Ampelium et quosdam alios de Sardinia, ut adseritur, senatores in crimen adductos forum conpetens observare praeceperis. hos nunc audio ad aliud iudicium esse translatos. quare si ipse ita a te reminisceris iudicatum, aequum esse 15 arbitror, ut statutis tuis adesse digneris.

XXXIIII ante a. 390.

SYMMACHVS FLAVIANO FRATRI.

Adornare te reditum, quod sacra De*um* Matris adpeterent, arbitrabar; tu in Daunios iter promoves nosque et patriam post tergum relinquis. inlude, ut vis, amicorum 20 facilitati, quos si haec morderet iniuria, in vicem malae gratiae saltem litteris abstinerent. nunc vero officiis mulcemus abeuntem et blanda animo tuo fomenta suggerimus, cum tu omnibus curam rei familiaris anteferas. nam recordaris, hoc te praefamine epistulam texuisse, nihil hac aetate tractandum pensius domesticis rebus. quod ego, dum contemplor venam morum tuorum, scio ludo esse conceptum. quando enim 25 sublimitas ingenii tui curis vilioribus flecteretur? censeo igitur aliis dare verba mediteris, qui sanctum penetral animi tui nesciunt. mihi uno genere satisfacies, si remotis epistularum defensionibus ipse remeaveris. 2

XXXV ante a. 395.

SYMMACHVS FLAVIANO FRATRI. *PVF*

30 Ego quoque in scribendo formam vetustatis amplector nimisque miror, quod mihi librarii error obrepserit, qui solitus epistulis meis nomina sola praeponere, usum sim-

---

1 ueluti *F*

4 *om. VM* 6 recenseat (*Γ*) 7 et petitio mea *V*, peticio mea *M*

11 *om. PVM* 12 *hanc epistulam cum praecedenti coniungunt PVM, divisi* quodam pelium *PV*, quendam pelium *M* 15 uale *add. VM*

17 *om. VM* 18 te reditum] e reditum *P 1 m.*, eruditum *V* Deum] *Mercerus*, deae *PVM* tu in Daunios] *ego*, tu inda unius *VΓΦ*, tuenda unius *P*, *om. M* 19 postergum *in ras. P* 20 uice *P* 21 suggeremus *P 1 m.* 22 familiaris rei *V* 23 texisse *VM* hac] ac *P 1 m.* 27 remeaueris (ue *in ras.*) *P*, remouearis *V* uale *add. VM*

29 *om. VF* 30 quod — 31 error *om. P 1 m.* 31 usum simplicem *om. V*

PVF plicem novella adiectione mutavit. sed id casu potius quam consulto factum liquebit, si recorderis, numquam superiores litteras meas istiusmodi titulo sorduisse. et tamen utcumque ista res accidit, gratulor novi aliquid oblatum, quod me ab solito respon-
2 dendi genere vindicaret. quousque enim dandae ac reddendae salutationis verba blaterabimus, cum alia stilo materia non suppetat? at olim parentes etiam patriae 5
negotia, quae nunc angusta vel nulla sunt, in familiares paginas conferebant. id quia versis ad otium rebus omisimus, captanda sunt nobis plerumque intemptata scribendi semina, quae fastidium tergeant generalium litterarum. iuvit igitur me culpa, quam dilui, et si non fallor, tibi quoque viam dedit inusitata referendi.

XXXVI a. 385. 10

PVM SYMMACHVS FLAVIANO FRATRI.

Ergo adeo conplacitum est communi parenti, ut te longius, quam vellem, necesse sit detineri? an tibi urbanarum tanta vitatio est, ut exspectationem meam pia causatione frustreris? et revera nihil hic agitur aut dicitur, quod bonus animus et sincera natura possit amplecti. sed utcumque ista sunt, si Romae ageres, adiutu in- 15
ter nos mutuo fortasse mitescerent; nunc graviores rerum omnium offensiones utpote
2 solus experior. exempli causa unum accipe, de quo reliqua coniectes. Praetextato nostro monumentum statuae dicare destinant virgines sacri Vestalis antistites. consulti pontifices, priusquam reverentiam sublimis sacerdotii aut longae aetatis usum vel condicionem temporis praesentis expenderent, absque paucis, qui me secuti sunt, ut eius 20
3 *effigiem* statuerent, adnuerunt. ego, qui adverterem, neque honestati virginum talia in viros obsequia convenire neque more fieri, quod Numa auctor, Metellus conservator religionum omnesque pontifices maximi numquam ante meruerunt, haec quidem silui, ne sacrorum aemulis enuntiata noxam creare*nt* inusitatum censentibus; exemplum modo vitandum esse rescripsi, ne res iusto orta principio brevi ad indignos per ambitum 25
4 perveniret. ne longum loquar, ipsa verba ad te misi bonis probata sed numero fortasse vincenda, licet in decretis pontificum non sit eadem forma, quae curiae est. sed hoc quoque parvi faciet inscientia. quod si tu adesses, multum duorum sanitas promoveret. quare ubi primum ex incerto morbi parens communis emerserit, redde te mihi, ut nobis aequiorem vitae cursum faciant participata solacia. 30

XXXVII ante a. 395.

PVF SYMMACHVS FLAVIANO FRATRI.

Nequeo definire, quae potissimum mihi rescribendi forma conveniat. ea quippe iamdiu intemperantia vexor rumorum, ut de his neque decipere falsis neque sollicitare veris amantissimos mei debeam. spes tamen, quae rerum semper adversarum patien- 35

---

1 consultu *F* 3 absoluto *P 1 m. VF* ***pondendi *P 1 m.* 5 blaterauimus *P*, latrauimus *V* adolim *P* 7 amisimus *Suse* 8 fastigium *P 1 m. VF* iuit igitur ne *V* 9 delui *P* inusitate *P* uale *add. VF*

11 *om. VM* 12 rogo ergo *V*, rogo *M* 14 accusatione *VM* nihil] mihi (*Γ*) 15 ageris *P 1 m. V*, egeris *M* 16 mittescerent *P* 17 causunum *P 1 m.* coniectis *V* pretaxato *M* 19 prius quod *V* sublimi *V* 21 effigiem] *ego*, officium *PVΓΦ*, *om. M* 23 maximinum quem *V* silui ne *in ras. P* 24 crearent] *Iuretus*, crearem *PV*, crearet *M* 28 quoque] quippe *V* 29 reddet *P 2 m.*, sed de *V* 30 solatia *P 1 m.* uale *add. VM*

32 *om. VF* 33 deffinire *V*, diffinire *F* 34 uexorumorum *P 1 m. V(ΓΦ)*, uexor morum *F* dehinc *Gruter* 35 spesque tamen rerum *V*

tiam suadet, in tuto est, et si aliquid commoditatis adtulerit, nequaquam morabor *PVF* iudex esse meliorum.

XXXVIII a. 375?

SYMMACHVS FLAVIANO FRATRI. *PVM*

5 Filii mei Parthenii adventus nullis commendationis lenociniis postulat adiuvari, sed accessurum gratiae eius existimo, quod praesentiae eius etiam meus sermo coniungitur. ex ipso Romae gesta noscetis, licet scriptum fama praevenerit. neque enim res magnae et inspe|ratae in secreto se esse patiuntur. in bonam partem plebs nostra *P* mutata est, adeo ut iugiter seditiosorum poena poscatur et iam terga dederint insolentes. 10 multis non opus est. neque enim quicquam narrandis debeo derogare, qui rerum plenitudinem venturo ad vos indic*i* reservavi. vale.

XXXVIIII ante a. 395.

SYMMACHVS FLAVIANO FRATRI. *PF*

Horus philosophus vita atque eruditione praecipuus iamdiu mihi carus et amicus 15 est et inter prima numerat dona fortunae, si optimis quibusque iungatur. studens igitur ad effectum desiderium eius adducere quaeso te, ut et sui meriti gratia et in honorem commendationis meae inter familiarium tuorum praecipuos atque honorabiles censeatur.

XXXX ante a. 395.

20 SYMMACHVS FLAVIANO FRATRI. *PVF*

Ignatio meo gratulor, quod nostra in eum diligentia tuo amore vincatur. factum est, quod volebam; nam parciorem de illo testimonii cautionem promiseram, quam sentire coepistis. nunc apud te, si qua actuum meorum scire postulas, explicabit. tanta illi est utriusque nostrum ex familiaritate fiducia, ut et de me nihil possit ignorare et 25 apud te nihil possit occulere.

XXXXI a. 383—394.

SYMMACHVS FLAVIANO FRATRI. *PF*

Voluntaria beneficia tua petitione praevenio, ut quae tu sponte tribuis, ego videar impetrare *e*t bonum naturae tuae in gratiam meam transeat. Nicagoran clarissimum

---

1 *fort.* adfulserit 2 uale *add. VF*

4 symmacus flaūī frī *P*, *om. VM* 7 nascetis *V* 8 magnae et inspe *V*, *omittuntur reliqua; sequitur epist. V, 78*, magnae et insperatae possunt occultari. uale *M*, *sequitur epist. V, 81* 9 insolentis *P* 11 indicere seruaui *P*(*ΓΦ*)

13 *om. F* symmacus *P* 14 orus *P*, erus *F* 16 sui] *P*(*Γ*), ipsius *F* 17 meae] mae *P 1 m.* famulos tuos praecipuus atque honorabilis *F*

20 *haec epistula in VF post III, 42 legitur* *inscriptionem om. VF* 21 ignacio *P*, in ocio *V*, Egnatio *Mommsen* in eum] meum *V*, in eo *F* 22 *fort.* nam parcior de illo testimonii cautione promiseram praemiseram *F* 23 coepisti *F* explicauit *P 1 m. V* 24 posset *V* 25 uale *add. VF* *sequitur in V IIII, 21*

27 *om. F* 28 tua sponte (*Γ*) 29 et] *Iuretus*, ut *P 2 m. F*, in *P 1 m.* neagoram *F*

PF virum Siciliae fascibus functum sub custodiam adesse iussisti. hunc tibi et suae vitae integritas et merita fraterna commendant. accedit illi ad praerogativam precatio mea; qui etsi spero, probitati eius responsuram beneficentiam tuam, sedulo tamen postulo, ut sanctissimo iuveni in bonum vertat exhibitionis occasio. vale.

XXXXII a. 383—394. 5

SYMMACHVS FLAVIANO FRATRI.

Commendaveram tibi dudum Macedonii clarissimi viri filium, cum foro tuo nomen dedisset. credo eam rem pro studio meo iuveni commodasse; sed quia parentibus nihil satis est et efficacior quibusdam videtur petitionis iteratio, rogatus denuo postulatum retexo, non ut *novam* causidico benevolentiam praestes, sed ut iam tributam 10 digneris augere. meo autem nomine quaeso te, ne sic desiderium repetitum esse conicias, tamquam me prius impetrasse diffidam. vale.

XXXXIII a. 379—394.

P SYMMACHVS FLAVIANO FRATRI.

Merita Sexionis, qui antehac Calabriam re*x*it, multi in bonam partem loquuntur 15 eaque propter, ut suffragio tuo a me committeretur, orarunt. est humanitatis et consuetudinis tuae aliis quoque placit*o*s amore dignari. ergo si nihil est, quod resistat precantium voluntati, effice, oro te, ut Sexioni apud te prosint et mea verba et vota multorum. vale.

XXXXIIII a. 364—365. 20

SYMMACHVS FLAVIANO FRATRI.

Palatinos iniuriae reos, quos de Brittiis celsitudo tua praecepit exciri, miles de praetorio missus exhibuit. sed cum sacro auditorio eadem causa conpeteret, dominus meus parens noster praefectus urbi auctoritate iuris et fiducia tui personas sibi ad negotium vindicavit. quod eo scribo, ut noveris apparatori iustam subesse rationem, 25 qui et parenti tuo cessit et legibus.

XXXXV a. 382—394.

SYMMACHVS FLAVIANO FRATRI.

Qui deum beneficio potiuntur optatis, venerari ipsos coram datores bonorum gratiae instar existimant; ut nunc frater meus Paeonius vadatus opimo testimonii tui 30 munere adire properavit parti honoris auctorem. commendarem tibi optimum civem,

1 custodia *F* 2 accidit *PF* 3 beneficientiam *PF*
6 *om. F* 8 commodasse] *P 2 m. F*, commendasse *P 1 m.* 9 efficatior *PF* uideatur *P* iteratio *in ras. P* 10 nouam] *Lypsius*, bonam *PF*(*ΓΦ*) beniuolentiam *PF*
15 rexit] *Scioppius*, redit *P*(*ΓΦ*) 17 placitos amore] *Scioppius*, placitus amore *Φ*, placitura more *P*
24 ac negotium *Lectius*
29 qui deum] quid cum *Γ* beneftio *P 1 m.*

si posses parvi facere, quem dudum altius protulisti. supersedendum est igitur iis verbis, quae suffragari proficiscentibus solent; neque enim vana spes est, validiora fore apud te merita praesentis, cum absentem favore respexeris. vale. P

XXXXVI a. 393.
5 SYMMACHVS FLAVIANO FRATRI.

Ferunt Socraten, si quando excidit cupitis aut destinatis, id sibi utile, quod evenerat, aestimasse; nam meriti sui securus interpres ea coniectabat esse meliora, quae casus dabat, quam quae animus adpetebat. sequor sapientis exemplum et in bonam partem traho, quod Saxonum numerus morte contractus intra summam decretam po-
10 puli voluptatibus stetit, ne nostrae editioni, si quid redundasset, accederet. nam 2 quando prohibuisset privata custodia desperatae gentis impias manus, cum viginti et novem Saxonum fractas sine laqueo fauces primus ludi gladiatorii dies viderit? nihil igitur moror familiam Spartaco nequiorem velimque, si ita facile factu est, hanc munificentiam principis Libycarum largitione mutari. nam gladiaturae idoneos communi 3
15 cura . . . . prospiciet, quae pars in apparatu quaestorio prior est, ut auctoramento lectos longus usus instituat. nostros, quibus ursorum lectio et conparatio iam pridem credita est, pervectos ad te temporis aestimatione non ambigo. sed si cursualium praepositorum avaritia retardantur, erit beneficentiae tuae moras, quibus tenentur, absolvere. vale.

20 XXXXVII a. 385.
SYMMACHVS FLAVIANO FRATRI.

Ope deum secunda navigatione et facili itinere ad destinata pervenimus. adpetebat commodum tempestiva hora convivii. ubi curare corpora cibo coepimus, adcurrit, qui mihi amabiles litteras tuas simulque †tuae captas e mari copias exhiberet;
25 quae nobis esui mox fuere. nam libuit indulgere genio, postquam parvulum nostrum periculo exemptum spes optata respexit. habes omnem rem. cura, ut valeas et patriam tui amantem quam primum revisas bona parentis, ut spero, venia, cui mox peracta lustrali sollemnitate redderis.

XXXXVIII a. 385.
30 SYMMACHVS FLAVIANO FRATRI. *PF*

A. d. tertium nonas Octobres primo lucis respondi litteris tuis, quas pro interiectu itineris, quo nunc distinemur, ante meridiem sumere debuisti. sed ut scripta ad vesperam mihi reddita prodiderunt, meum officium tuamque curam tabellarii lentitudo

---

1 possis *P* parbi *P 1 m.* his *P*
6 si quando excidit] *Iuretus*, si quandoxcitis *P 1 m.*, si quando excitis *P 2 m.* 7 meritiș *P*
10 uoluptatibus] *Iuretus*, uoluntatibus *P* obstitit *Mommsen* 12 sino *P 1 m.*, suo *Mommsen*
13 uelim quesita *P* factum *P* 14 lybicarum *P* largitioni *P* 15 cura prospiciet *P*, *lacunam indicavi* 16 lectos longus] *Gruter*, lectus longos *P* 18 beneficientiae *P* tentur *P 1 m.*
22 itenere *P 1 m.* 24 tuae] *P*, a te *Φ*, tum *Mommsen*
30 *om. F* 31 ad tercias nonas octobris *F* 32 destinemur *P*, distamus *F* ante meridiem] *Gruter* (*Γ*), a te meridie *P*, a memeridie *F* 33 meamque curam *F*

PF suspendit. ego tamen huic morae suscensere non possum. defuisset enim tibi causa sermonis iterandi, si mature responsa nostra legisses. quae, ut confido, iam tradita sunt; nisi forte denuo aliquis ex urbanis divitibus insessor viarum scripta nostra fura-
2 verit. dii illos mentibus suis puniant! nunc ad quaesita redeamus. humor, qui parvuli nostri pectus obsederat atque inportunam tussim ciebat, magna parte tenuatus 5
est; itaque spiramenta faucium libera nihil iam stridulum sonant. deum benignitas velit processum sanitatis eius in solido conlocare. nos ut a metu praesentium respiravimus, ita voto futura munimus.

XXXXVIIII ante a. 395.

SYMMACHVS FLAVIANO FRATRI. 10

Scribere hucusque non libuit obstrepentibus inbecillitatum querellis, quas indicare vitamus. hinc factum est, ut officium nostrum tua adloquia praevenirent. postquam divina ope sanitatis bono frui coepimus, redit cura sermonis. sume igitur litteras seras quidem sed voto tuo et proposito congruentes; quae ut diu dilatae sunt, ita desiderium sui indicio meliore pensabunt. vale. 15

L ante a. 395.

SYMMACHVS FLAVIANO FRATRI.

Iter in patriam diis auspicibus ordiemur, quod tibi et ante conpertum est. sed religio monuit, ut diei quoque certior reddereris. cras igitur viam nobis disce relegendam, et quia promissi servantissimus es, fac memineris ad publicum sollemne con- 20
tendere.

LI ante a. 395.

PVF SYMMACHVS FLAVIANO FRATRI.

Emiseram prior scriptum, quod in manus tuas dudum praesumo venisse. haut multum processit horae, cum aderat, qui a te mihi litteras exhiberet. decursa oculis 25
pagina requiri a me conperi diem coeptando itineri destinatum. sed ego hanc curam spontaneo sermone praeveneram. ergo respondenda consumpsimus. quid superest, nisi ut gratuler nobis animos esse cognatos? nam quae te scire velle praesumpsi, priusquam quaereres, indicavi. vale.

---

1 ago *P* more *P 1 m.* (*Γ*), morem *P 2 m.* 3 insessor] *Lypsius*, incessor *P*, incensor *F* furaretur *F* 4 nunc] nos *F* amor *P 1 m.* (*ΓΦ*) 6 spiramentum *P 1 m.* 7 praecessum *P* 8 uale *add. F*

10 *om. F* 13 dono diuino sanitate frui *F* cura redit *F*

17 *om. F*

22 *haec epistula in VF colloc. est post III, 40* 23 *om. VF* 27 respondendc *P* 28 gratules *V*, gratuleris *F* 29 quaereris *V* *sequitur in V III, 41*

LII a. 383.

SYMMACHVS FLAVIANO FRATRI. *P*

Reditus ac recursus in patriam, qui semper omnibus gratus est, festinationi nostrae nequaquam pro *ex*pectatione respondit. causas si desideratis, accipite. iam pri-
5 mum, ut communia domesticis praeferamus, rem frumentariam nostrae urbis nulla auget invectio. spes ipsa, quae in adversis alere animos solet, recusat effugium polliceri, cum sterilis annus ne semina quidem terris commissa reddiderit. dehinc ut 2 apud vos familiarem curam loquamur, urget Ostiense praedium nostrum militaris impressio. nos legum inane nomen vocamus. dii viderint exitum causae. interea mor-
10 demur non metu damni sed aequitatis iniuria. collegarum tractatus, qui me exciverat, aeternis principibus legandorum in Africam virorum reddidit optionem. †cessat ergo patrum deliberatio non vocemur.

LIII ante a. 395.

SYMMACHVS FLAVIANO FRATRI.

15 Fungeris boni fratris officio, sed desine memorem commonere. notae nobis sunt caerimoniae deorum et festa divinitatis imperata. nisi forte me solum exequi vicem tuam postulas, et ut adsolet res divina mandari, mihi tuum munus iniungis. fruere deliciis copiosis; nos mandata curabimus. sed memento exactis feriis participes facere luxuriae tuae, quos tantopere laborasti consortes habere ieiunii.

20 LIIII ante a. 395.

SYMMACHVS FLAVIANO FRATRI.

Gratiosa est expostulatio, quae requirit officium. sed cum in scribendo numquam residem gesserim voluntatem, frustra neglectae familiaritatis accusor. utor in ea re testimonio hominum tuorum, qui dudum sibi epistulam traditam tabellarii vitio distu-
25 lerunt. volo igitur apud te servatae amicitiae mihi constare rationem. nam vehementer iniurium est, ex alieno peccato naevum violatae religionis adtrahere.

LV a. 385—386.

SYMMACHVS FLAVIANO FRATRI.

Spe bonae valetudinis mari vicina delegimus, sed necdum auras salubres ventis
30 obluctantibus experimur. hinc pigrior est matronae ad sanitatem recursus; cui si quid refectionis dies melior adiecerit, optatum de ea indicium non morabor. urbanis negotiis, ut insinuare dignatus es, inquies monitor securus inludit. alieno enim periculo 2 in . . . . . efficax et copiae nocitura temptatur, ut cum vilitatis metus in angustias coegerit civitatem, tunc opum †validis quaestum augeat avara venditio. hoscine homines arbitreris,

4 expectatione] *Iuretus*, spectatione *P* 11 legandorum] *Φ*, legendorum *P* 12 deliberatio non] *P*, deliberatione non *Φ* cessat ergo patrum deliberatio, num uocemur *Mommsen*, cessante ergo patrum deliberatione uacamus *Suse*
18 curauimus *P 1 m.*, curat umus (*ΓΦ*) 19 luxoriae *P 1 m.*
21 symmacus *P* 24 quia *Suse* tabellari uitio *Mommsen*
31 ea *in ras. P* 33 inefficax *P*, res inefficax (*Γ*), in penuriam res efficax *Mommsen*

P qui plus amicis consilio nocent, quam inimicis odio obesse potuissent? sed nos publico dudum opere perfuncti, aliena sileamus. dii meliora procurent! neque enim gaudere dignum est, si qua mihi laus ex alterius errore proveniat. vale.

LVI ante a. 395.

PF SYMMACHVS FLAVIANO FRATRI. 5

In maximis quidem rebus, quid mihi studii atque amoris inpendas, frequenter adverti; sed haec quoque crebri sermonis officia utpote ex intimo adfectu deprompta conplector; quorum adsiduitas cultum circa te meum pari lance conpensat, iucunditas vero tanta est, ut fatear me adloquio tuo potius incitari ad desiderium quam repleri. ea quippe rerum omnium ratio atque natura est, ut cuncta, quae humanis sensibus 10
2 blandiuntur, nequeant adferre fastidium. itaque cum solvendis atque agendis gratiis par esse non possim, facio, quod solent inprobi debitores, qui adhuc alieno aere depressi cupiunt secundo nexu fenoris obligari. quare etsi numerosae sunt litterae tuae, non ut ingratus sed ut muneris tui cupidus postulo crebriores. facile autem conici potest, quam vicem conloquii otiosus ipse pollicear, cum ab occupato huiusmodi offi- 15
cium inpatienter exposcam.

LVII ante a. 383.

P SYMMACHVS FLAVIANO FRATRI.

Diu domo abesse decreveram, iucund*um*que otium cum familiaribus nostris in suburbano, cui Arabianae nomen est, exigeba*m*. sed quia fors versat humana nec sem- 20
per ex voto destinata succedunt, praefecti litterae ruperunt otium meum, quae bonae spei sollicita miscebant. speciatim praesentiam meam per ambigu*u*m poposcerunt.
2 non differo expectationem tuam. †coactu in tractatu senatum commoneri sed et oblationem faciendam scriptis secretioribus indicavit. nihil publicatum, nihil lectum est. quantitas postulatae rei excessit opulentiam. re cognita vastum silentium cunctis stu- 25
3 por subitus imperavit. quo longius prodeunte placuit in tempus aliud deliberanda produci, ne omitterentur absent*e*s. quamvis ipse dixerim, Romae aut in proximis posit*o*s vel evocari debere vel consuli, quorum non debet ob eam cautionem futuram ut statutis ordinis polliceantur adsensum. habes omnem rem, de qua quid sentiam, satis nosti. tibi etiamsi causa communis est, procul tamen abesse ad solacium proficit. 30

LVIII (LVII) ante a. 395.

PF SYMMACHVS FLAVIANO FRATRI.

Paulo ante litteras dedi, nunc reddo responsa; quia illis necessaria continentur, his salutatio sola praestringitur. valemus, ut verum est . . . . *si* tibi omnia prospere f*l*uunt, †scriptione fide bonum mecum commune participat. vale. 35

---

5 *om. F* 12 possum *F* 15 ipse *om. F* pollicetur *F*
19 iucundoque *P* 20 exigebam] *Lectius*, exigebat *P* 22 speciatim *corr. ex* spectatim *P* ambiguam *P*, ambigua *Mercer* 23 coactum in tractatum senatum commoueri *Gothofredus ad c. Th. VI 2. 5.* collegarum tractatu senatum commoueri *Scioppius. omnis reliqua pars epistulae lacunis misere lacerata est* 25 re cognitam *P* 27 neç omitterentur *P*, ne committerentur *Φ* absentis *P* 28 positus *P* quorum non debet euocatio temptari: ob eam cautionem futurum, ut *et q. s. Mommsen*
32 *om. F* 34 ut uerum est tibi *P*, si tibi *F* 35 fluunt] *Iuretus*, fruunt *P*, succedunt *F* scriptione fide] *P*, scriptionis fide *F* participat] *P*, participa *F* scriptione id bonum mecum commune participato *Mommsen*, scriptiones fidae bonum mecum commune participent *ego*

LVIIII (LVIII) ante a. 394.

SYMMACHVS FLAVIANO FRATRI. P

Suburbanum praedium, quod viae Appiae adiacet, incolebam, cum mihi litteras tuas in hoc missus exhibuit. nos*ti* rura, quae loquimur, ubi magnas aedes in an-
5 gustis finibus conlocavi. hic dulce otium — si qui*d* a*bs*que te dulc*e* est — paulisper exegimus. nunc Vestalis festi gratia domum repeto incertus, maneamne cum civibus, an rursus in vicina concedam. tu quid agere decernas — nam certe iusto diutius 2 afuisti —, debeo cognoscere. vocat enim te in curiam nostram diis auctoribus quamprimum candidati mei designatio, cui supra omnes ornamento eris, qui nos vel ad-
10 finitatis vel amicitiae officiis prosequentur.

LX (LVIIII) ante a. 395.

SYMMACHVS FLAVIANO FRATRI.

Vacui apud Neapolim soli quod mihi ex tuo adiacet, ut aedes novas molirer, optaveram; tu mecum opera Lucullana partir*i*s, et ne verecundia refutet oblatum,
15 negas tu*i* iuris videri, quod ego meum fateor non fuisse. patere, ut saltem gratiam tibi debeam. neque enim fas est mala fide me recuperare, quod possum bona sumere. adicis praeterea lenocinia, quibus morbum fabricatoris inrites: geminam porticum so- 2 lido et incorrupto opere curvatam multis in longitudinem pa*ss*ibus explicari; vicina esse, quae construo, et parvo aedificationis negotio, quod intervenit, posse misceri. quid
20 laboras adversum verecundiam meam? ego quoque facio, quod recusas: gratus sum muneri tu*o*. sed vereor ne accedent*e* sumpt*u*, dum vetera novis nitimur aemulari, intellegam maiora te velle concedere, quam me posse reparare.

LXI (LX) ante a. 395.

SYMMACHVS FLAVIANO FRATRI.

25 Et habitus et crinis indicio [est] Serapammon litterarum peritiam pollicetur, cuius si se meminisset exortem, numquam philosophis congruentem sumpsisset ornatum. sed de hoc vestra aestimatio sit, qui talium rerum profitemini notionem. mihi religio fuit, non negare verba poscenti. facie*s* rem morum tuorum, si ope atque humanitate fortunam peregrinantis adiuveris.

30 LXII (LXI) a. 390.

SYMMACHVS FLAVIANO FRATRI.

Postquam Gaudentio apparatori tuo in*d*icem peracti a me itineris epistulam dedi, agens in rebus mihi adportavit sacras litteras spei et desiderio congruentes, quibus

---

4 nosti] *Iuretus*, nr̄i *P* 5 si quid absque te dulce est] *Gruter*, si quis atque te dulcis est *P*
14 Lucullana] *Φ*, luculluna *P* partiris] *Scioppius*, partires *PΦ* 15 tui] *Iuretus*, tu *P*
17 fabricatoris *Φ*, fabricaturus *Γ* 18 passibus] *Scioppius*, partibus *P* 21 tuo] tu *P* accedentem sumptum *P*
25 ut habitus (*Γ*) est *delet Iuretus* 28 non *delet Gruter* faciens *P*
32 indicem] *Lectius*, inuicem *P*

P cognoscerem, clare in aures publicas designationem consulatus mei debere proferri. 2 quid igitur eximio animo tuo laetitiae plenus exoptem, nisi ut simili mox fruamur etiam de te gaudio. quod spero dominum nostrum Theodosium venerabilem cunctis et praecipue bonis solita in amicos dignatione facturum. siquidem dignum est, ut augustissimus honorum nostrorum patronus aequet dignitatibus, quos scit mentibus 5 convenire. vale.

LXIII (LXII) a. 390.

PF SYMMACHVS FLAVIANO FRATRI.

Cresconio amico meo amorem tuum multa conciliant. primo quod sacras litteras, quibus consulatus mei designatio tenetur, exhibuit; dehinc quod eum patria Africa 10 non minus tibi quam mihi cara commendat. cuius mores cum primo loco censere debuerim, malui tuo examini reservare. suscipe igitur, oro te, notum militiae virum, qui se apicem felicitatis credit habiturum, si eum patrocinii tui splendor inluminet.

LXIIII (LXIII) a. 390.

SYMMACHVS FLAVIANO FRATRI. 15

Exercet me quidem votivis ac felicibus negotiis praeparatio consulatus; sed ut litterae tuae frequenter indicio sunt, tua pro me cura praeponderat. hortaris, mones, cogis, ut quidquid potissimi magistratus functio quaerit, adcelerem, et cum sis meae 2 exactor industriae, nihilominus omnia sollicitudini tuae vindicas. eritne tempus optatum, quo istam mentem paribus pro te officiis districtus aequiperem? spero actutum 20 florente re publica et propagato in aevum domini nostri Theodosii principatu virtutes tuas fascibus munerandas. tunc epistularum stimulos non requiram nec expectabo monitorem. a te enim didici sponte suscipere, quidquid pro fratre curandum est.

LXV (LXIIII) ante a. 395.

P SYMMACHVS FLAVIANO FRATRI. 25

Adstipulatorem praeclara merita non requirunt; siquidem virtus sua luce conspicua aversatur auxilium commendationis alienae. ergo cum dominum et fratrem meum Licinium celebrem fecerit ad normam veteris disciplinae gubernata res publica, quid potest ei dignitatis adicere privata laudatio? hac igitur prae*ter*missa parte optimae in amicos fidei ac diligentiae virum praecelso animo tuo opt*o* sociare; non quod iudicium 30 tuum serum atque difficile sit ad colligenda ingenia et explorandas voluntates bonorum, sed ne brevis inter vos usus et festinata discessio neget iustum tempus examini.

---

3 de te] *Γ*, laete *P*
8 *om. F* 9 amorem meum *F* 13 credidit *P* uale *add. F*
15 *om. F* 18 coges *P 1 m.* 20 distructus *P 1 m.* actuum *P 1 m.* 22 monitore *P*
27 ali/enae *P* 29 praetermissa] *Suse*, praemissa *P* partem *P* 30 opta *P* 31 atque] *P*, ac (*Γ*)

LXVI (LXV) ante a. 395.

SYMMACHVS FLAVIANO FRATRI. *P*

Si amicitiae semper ratio deposcit, ut mutua negotia alternis iuvemus officiis, quanto inpensior utilitatibus propinquorum cura debetur, quorum nobis bona et adversa 5 communia sunt? quid quod saepe causae bonitas cohortatur, ut quod debemus generi, tribuamus promptius aequitati? quae me non minus pro Illo quam necessitudo com- 2 movit, ut ipse etiam conperto ex relatione Victoris spectabilis viri negotio iudicabis. nam quo res notior fieret, publicae epistulae malui exempla sociare, ne quid †fiducia dicere per gratiam iudicarer. nunc, si tibi voluntas mea cordi est, praesta huic 10 quaestioni maturam securitatem, quam pro iustitia etiam me silente deferres.

LXVII (LXVI) ante a. 395.

SYMMACHVS FLAVIANO FRATRI.

Parva est commendatio scriptorum meorum, si Leontium familiarem meum innocens vita bonis quibusque conciliat. suo igitur praeditus merito commendationis ad- 15 minicula non requirit, et tamen abstinere non debeo tali genere litterarum, magis ut amicitiae satisfaciam, quam ut ei aliquid opis conferam. tu tamen pro dignatione, qua clarus es, facito noverit, gratiam sui meo quoque nomine esse geminatam. vale.

LXVIII (LXVII) ante a. 395.

SYMMACHVS FLAVIANO FRATRI. *PF*

20 Brevem necesse est esse sermonem, qui properanti repente committitur. quare et officio satis est et brevitati temporis congruit, ut circa te salutationis honore perfungar. vicissitudinem vero efflagitare non debeo, quam mihi arbitror a viro amicitiae servantissimo etiam sine admonitione referendam. vale.

LXVIIII (LXVIII) ante a. 395.

25 SYMMACHVS FLAVIANO FRATRI. *P*

Vt silere non possum, quotiens stilum invitat occasio, ita si desit causa longioris adloquii, seriem paginae stringo conpendio. loquax enim copia est, quae in re usitata atque sollemni verborum redundat eluvie. have igitur dico et vicissim peto, ut me prosperorum tuorum indicio munereris.

---

3 si amicitiae (si a *in ras.*) *P* 6 *fort.* pro Magnillo 8 fiducia] *P*, ficticium *Gruter*, fiducia tui *ego*

19 *om. F*

28 haue] hanc (*ΓΦ*)

LXX (LXVIIII) ante a. 395.

PF SYMMACHVS FLAVIANO FRATRI.

Humanitatis interest commendationem deferre poscentibus, in Zenobio autem talis officii causa propensior est, ‹cum sit familiaris meus atque ideo illi debeatur potius quam praestetur adfectio. huic patrocinium . . . . . . tui cupio provenire. nam pri- 5 mum est, ut meo suffragio diligatur, secundum erit, ut sua honestate conplaceat. vale.

LXXI (LXX) ante a. 395.

SYMMACHVS FLAVIANO FRATRI.

Considerans, quid mihi amoris digneris inpendere, arbitror Cyriaco domestico meo has litteras profuturas, quibus quaeso, ut commoditatem eius prompto favore respicias. 10

LXXII (LXXI) ante a. 395.

P SYMMACHVS FLAVIANO FRATRI.

Vir clarissimus Honoratus cum primis mihi vitae honestatisque conplacitus est. credo iudicium meum tibi aspernabile non videri. id si ita est neque me opinio frustratui habet, futurum reor, ut ex praerogativa istius testimonii ad familiaritatem prae- 15 clarae unanimitatis tuae quasi tibi etiam sedulo spectatus accedat. vale.

LXXIII (LXXII) ante a. 395.

PF SYMMACHVS FLAVIANO FRATRI.

Delectat eos frequenter adfari, quorum animum mei amantem documentis habeo conprobatum. cape igitur litteras meas, quas ideo libenter emitto, quia religionis 20 tuae vicissim pascor adloquiis. quae res acuere debet ad officia promptiora, cum tibi incommodi fenoris largior usura respondeat. vale.

LXXIIII (LXXIII) ante a. 395.

P SYMMACHVS FLAVIANO FRATRI.

Valentinianus protector dudum patrocinio culminis tui per me traditus adque com- 25 missus domesticis occupationibus adtinetur atque ideo magnopere poposcit obeundum sibi aliquod negotium per suburbanas provincias impetrari. quare, decus nostrum, familiari meo desideratum munus excude aut impetra commeatum, quo possit a militari nota sub hac impetratione defendi. vale.

---

2 *om. F* 4 adeo (*Γ*) 5 patrocinium tui *PF, lacunam indicavi, fort.* culminis tui *ut II,* 74
8 *om. F* 9 arbitror *corr. ex* arbitro *P 1 m.* ciriaco *F*
18 *om. F* 22 incommodi] *P 1 m. ΓΦ*, in commodo *P 2 m.*, in commoda *F*
28 exclude *ΓΦ*

LXXV (LXXIIII) a. 383—394.

SYMMACHVS FLAVIANO FRATRI. *P*

Cum in iudicio praefecturae famosa causa penderet, Dyscolius, qui furti detulerat actionem multosque nostri ordinis viros criminatione perstrinxerat, occulte cum reis inita pactione non sine disceptatoris invidia elusit examen. ad huius investigationem missus apparitor, si praetorianorum adminiculum sortiatur, proclivior ei facultas retrahendi accusatoris eveniet. interest igitur publicae disciplinae simulque ad famam pertinet cognitoris, ut eum summo studio conquisitum reduci in iudicium sub custode praecipias, ne innocentiam senatorum obnoxia rumoribus suspicio decoloret.

LXXVI (LXXV) a. 393.

SYMMACHVS FLAVIANO FRATRI.

Amor tuus in Domitium notus et validus ademit mihi commendandi eius laborem, pro quo hoc tantum dixisse suffecerit, mihi quoque eundem prisca familiaritate coniungi. quae res illi incrementum patrocinii tui, ut spero, praestabit. probabiliorem quippe eum tibi faciet communis similitudo iudicii. interea nos ursis saepe promissis 2 et diu speratis sub ipso articulo muneris indigemus. vix enim paucos catulos maceratos inedia et labore suscepimus. et de leonibus fama conticuit, quorum adventus posset efficere, ut ursorum defectum congressio Libyca repensaret. unciam panis ma- 3 litiose et temere restitutam spontanea voluntas populi redegit in copia*m* conditorum. tuta igitur omnia atque secura sunt, quae animum tuum iure mordebant. atque utinam sollicitudines quaestorias par successuum felicitas mitigasset! vale.

LXXVII (LXXVI) a. 393.

SYMMACHVS FLAVIANO FRATRI.

Editioni muneris nostri et usitata a te et insolita conferuntur; ita omnia ad conciliandum quaestori nostro plebis favorem et sollemnium rerum largus et novarum repertor excogitas. ut nunc septem Scotticorum canum probavit oblatio, quos praelusionis die ita Roma mirata est, ut ferreis caveis putaret advectos. ergo et huius rei causa et praeterea munerum ceterorum, quantas maximas possum tibi gratias ago, licet in *i*is, quae studiose fratribus pro magnitudine animi tui tribuis, beneficium te non putes praestare sed sumere.

LXXVIII (LXXVII) a. 394.

SYMMACHVS FLAVIANO FRATRI.

Pars hominum [alii] conpendiis et quaestibus gaudent, me votiva delectat expensio. itaque avidus civicae gratiae quaestoriis filii mei sumptibus studeo aliud genus largitatis adicere, ut curulibus stabulis urbis aeternae etiam quina mancipia lar-

---

3 discolius *P* 4 uiros] *Γ*, uarios *P 1 m.*, uaria *P 2 m.*, *fort.* uiriosa criminatione 6 apparator *P 1 m.*
18 lybica *P* 19 copiam] *Latinius*, copia *P* 21 parş *P*
28 gratias tibi (*Γ*) 29 his *P*
33 alii *del. Iuretus*, aliis alii *Haupt*, mali conpendii quaestibus *Mommsen* conpendii *P 1 m.*

P 2 giamur. et quoniam servorum per limitem facilis inventio et pretium solet esse tolerabile, quam maxime te deprecor, ut per homines strenuos viginti iuvenes praedicto negotio congruentes iubeas conparari. in quam rem . . . . solidos ad te misi habita aestimatione hominum, quorum non forma sed aetas et sanitas eligenda est.

LXXVIIII (LXXVIII) ante a. 395. 5

PF SYMMACHVS FLAVIANO FRATRI.

Fratri nostro Andromacho omnes bonae artes familiares sunt, sed prae ceteris fides, qua spectatus mihi tuum quoque optat iudicium demereri. itaque dum te expetit, iter inbecillis grave gracilitatis suae oblitus intravit. haec illi maxime fuit causa pro vi- 2 ribus, ut solet plerumque animus spe et gaudio morbum levare. advertis igitur, quam 10 prompto et patulo amicitiae sinu receptandus sit, qui tui desiderium valetudini suae praetulit. quid plura? adpetendus tibi foret, nisi te sponte sequeretur. ergo adcurrenti religiosam manum porrige, ut qui te novit virtutibus superiorem, communitate parem sentiat.

LXXX (LXXVIIII) ante a. 395. 15

SYMMACHVS FLAVIANO FRATRI.

Commendatum mihi a fratre meo Hilario virum devotissimum Titianum quo alio possum beneficio munerari, quam ut eum sancto pectori tuo non aspernandus precator insinuem? et spero petitioni meae cessuram facilitatem, quando eo studio atque proposito es, ut instar gratiae habeas, si tibi probabilis amicus accedat. vale. 20

LXXXI (LXXX) hieme a. 393/4.

P SYMMACHVS FLAVIANO FRATRI.

Filius noster Symmachus peracto munere candidato offert tibi dona quaestoria et ceteras necessitudines nostras pari honore participat. quaeso igitur, ut eius *n*omine diptycha et apophoreta suscipere dignemini, qui apparatui eius plura et praeclara 25 2 tribuistis. pr*ae*terea domino et principi nostro ad referendam largitat*i* eius sedulam magis quam parem gratiam, auro circumdatum diptychum misi. ceteros quosque amicos eburneis pugillaribus et canistellis argenteis honoravi. tuae igitur potestati tuoque arbitrio committo, ut oportune singulis, quae missa sunt, offerantur.

---

2 iuuenis *P* 3 rem solidos *P*, *excidit numerus; fort.* rem M solidos 4 deligenda (*Γ*) 6 *om. F* 7 andromaco *P* 8 qui spectatus *F*, qua expectatus *P* mereri *F* 10 pleraque *F* morborum *F*
16 *om. F* 17 hylario *F* 18 munerare *F* ut] *P 2 m. F*, eit *P 1 m.* sancto *om. F* 19 ppetitioni *P* praeposito *P 1 m.*
24 nomine] *Iuretus*, homine *P* 25 dyptica et apoforeta *P* 26 praeterea] *Iuretus*, propterea *P* largitatis *P* 27 dypticum *P*

LXXXII (LXXXI) ante a. 395.

SYMMACHVS FLAVIANO FRATRI. *P*

Multi a me conciliationem litterariam poposcerunt, sed quorundam meritis, aliorum precibus parem gratiam dedi. nec tamen vereor, ne tibi civium ignota distinctio 5 sit i*u*dicium de his commune recolenti. dabis igitur in quibusdam verecundiae meae veniam, quae cessit orantibus, sequeris autem, quod scis de singulis utrumque sentire. puto ex his verbis, quo in numero filium nostrum Attalum spectabilem virum 2 censeam, facile dinosci. namque ista libera et aperta discretio ei tuto credita est, qui non fuit in parte cogentum. quare tuo ac meo nomine amicitias adcurrentis am- 10 plectere, ut huic in fructu sit cult*u*s bonorum, pravis dolori, quod *dis*similiter diliguntur. vale.

LXXXIII (LXXXII) a. 393.

SYMMACHVS FLAVIANO FRATRI.

Iampridem domino et fratri meo Alypio comitatum sacrum visere atque adire cu- 15 pienti sera quidem occasio sed laeta successit, ut eum consul acci*r*es, et ideo in conspectum tuum alacer occurrit, ut beneficiis votiva reddat officia et sancti animi tui fretu nubem invidiae superioris abstergeat. quod illi arbitror ex voto esse cessurum. neque enim famae eius aliquid deesse patieris, qui securitati cuncta tribuisti. vale.

LXXXIIII (LXXXIII) a. 393.

20 SYMMACHVS FLAVIANO FRATRI.

Recte et probabiliter iudicasti, fratrem nostrum Tatianum spectabilem virum consulatui tuo interesse debere; siquidem aequitas postulabat, ut voti sui voluptate frueretur. nulli umquam nostrum tui amore cessit, quin immo semper primas sibi erga te partes observantiae vindicavit. itaque testem alium non requirit. scit enim sibi 25 plus esse loci apud tuum animum, quam posset meo sermone conquirere. relinquo igitur eum fiduciae suae, quia nihil potest esse cumulatius, hoc tantum subicere contentus, me quoque tibi eius nomine, si quid gratiae ceperit, obligandum.

LXXXV (LXXXIIII) a. 393.

SYMMACHVS FLAVIANO FRATRI.

30 Facilem fratrem nostrum Helpidium ad proficiscendum traxisset adfectio, nisi †eteume unici cura retineret. tantum quippe est in eo sinceritatis atque dulcedinis, ut illi sol*ae* necessitudines praeferantur. hunc ita spectatum mihi atque coniunctum

---

2 symmacus *P* 5 indicium] *Scioppius*, indicium *P* 9 partem *P*, partem *Φ* adcurentis *P 1 m.* 10 cultos *P* dissimiliter] *Latinus Latinius*, similiter *PΓΦ*
15 accires] *Iuretus*, acciperes *P* insconspectum *P*
23 amore//cessit *P* super *P 1 m.* 26 qua nihil *Suse* 27 coeperit *P*
29 symmacus *P* 30 facilem *P* fratrem] *Γ*, patrem *P* elpidium *P* 31 eteume (?) *P* *fort.* facile in fratrem nostrum Helpidium ad proficiscendum traxisset adfectio, nisi contra me unici cura retineret retinere *P 1 m.* 32 solae] *Latinius*, soli *P*

P iussis tuis negare non potui, quia in talibus causis maior apud me cedendi voluptas est quam fruendi. suscipe igitur amantissimum nostri eo animo, quo rogasti, et aestima de gaudio adventantium, negari a te non oportere residentibus, quod praestatur accitis. vale.

LXXXVI (LXXXV) ante a. 395. (5)

SYMMACHVS FLAVIANO FRATRI.

Peregrinari mihi tecum videor, si quando cursus ac recursus tuos luculentus narrator insinuas. ita cogitationes nostras religione allicis et nitore sermonis inluminas, ut quidquid explicat adf*a*tus tuus, id noster quodammodo visat adfectus. pro qua re 2 firmam valetudinem tuam tenemus reditumque felicem votis iugiter conprecamur. nam (10) qui amorem in nos tuum aequiperare non possumus, solvimus votis, quod nequimus officiis. salve igitur, mi domine inimitabilis, nosque et generaliter cum ceteris, ut nunc facis, et speciatim cum carissimis, ut solebas, his muneribus oris ac pectoris tui benignus inlustra.

LXXXVII (LXXXVI) a. 382—383. (15)

PF SYMMACHVS FLAVIANO FRATRI.

Vox iuris et legum est, bonae fidei contractum non posse rescindi. huius sententiae executionem frater noster Helpidius optat adipisci, cui post venditionem Hispaniensis praedii sui partem pretii emptor abiurat, cum ad soliditatem transcriptae in novum dominum possessionis cuncta ex more celebrata sint. haec summa est postu- (20) lati, quae meis quidem verbis sed illius meritis adiuvatur, ut aequitate, qua clarus es, aut pudorem refragantis privata obiurgatione confundas, aut contumaciam frangas publici auctoritate iudicii. vale.

LXXXVIII (LXXXVII) ante a. 390.

SYMMACHVS FLAVIANO FRATRI. (25)

Et honoris tui, quo nunc auctus es, ... et continuo in me amore delector. volo igitur, ut communia pignora curae mihi esse non dubites, quae magis merita tua quam scripta commendant. supererat, ut adsiduum stili tui munus exposcerem; sed redundantis est operae bona spontanea postulare, ne meus stilus extorquere videatur, quod tui animi spondet humanitas. (30)

---

3 aduentium *P 1 m.*

6 symmacus *P* 7 aerecursus *P 1 m.* 9 adfatus] *Iuretus*, adfectus *P* idnr! qdā/modo *P virgula supra* a *2 m.* 11 quia *P 2 m.*

16 *om. F* symmacus *P* 18 elpidius *P* 19 pretii *om. Γ* adiurat *P 1 m. Γ* 21 sed] et *F* *post* adiuuatur *inser.* quaeso *P 2 m. F* 22 refragantes *P 1 m.* obiurgatione! *P*

25 *om. F* 26 auctus ** et *P 1 m.*, auctus es et *P 2 m. F*, *supple:* indicio *vel* nuntio 28 tui *om. F* 29 sedred undantes *P 1 m.*

LXXXVIIII (LXXXVIII) ante a. 395.
SYMMACHVS FLAVIANO FRATRI. *PF*

Paulo ante litteras dederam, sed debitam tibi salutationem geminare non piguit. namque amor officiorum modum non tenet. praeterea notitia commeantium postulavit, 5 ut commendationi eorum pagina adiecta proficiat. responsa non postulo securus praeclari animi tui, qui mihi sine admonitione sermonem voluntarium polliceatur.

LXXXX (LXXXVIIII) ante a. 395.
SYMMACHVS FLAVIANO FRATRI.

Semper mihi auctor es ingentium gaudiorum; at nunc supra vota processit, quod 10 me expetendi plane et exambiendi viri familiaritate decorasti. neque hoc suspicione coniecto. nam Patricii sermo fecit indicium, diligentiam in me suam te praesule provocatam; quare *cum* ceteris benefactis tuis etiam hic titulus procedet in numerum, qui solus quamlibet voti avaritiam possit explere. vale.

LXXXXI (LXXXX) ante a. 395.
15 SYMMACHVS FLAVIANO FRATRI.

Quotiens parentum beneficiis obligamur, necesse est ad heredes nexum debiti pertinere. ad filium meum Senatorem praeclarum atque ornatissimum virum pertinet praefata generalitas; cuius pater omnibus rebus inlustris et mihi eximia veneratione recolendus plurimum domui meae honorificentiae et religionis exhibuit. cuius ego 20 devinctus officiis filio opto persolvere, quod de parente contraxi. sola autem me potest magnificentia tua contractu gratiae liberare, si posteritatem eius adiuverit, praecipue in his rebus, quae iustitiae patrocinio fulciuntur. 2 siquidem queritur agros suos contra iudicatum vestrum magna parte mutilari. grave hoc et inpetibile posset videri, nisi etiam consensus partium frustrationibus luderetur. minus est enim alienam sen- 25 tentiam spernere quam a propria discrepare. est igitur in manu tua in tam absoluto et probabili petitionis genere servatis legibus et aequitatis intuitu aliquid etiam meae deferre personae, cuius interventum fastidio longae litis, non diffidentia negotii postulavit.

---

2 *om.* F 4 postulabit aut P 1 m. 5 pagina dicta F 6 polliceatur] P(Γ), pollicetur F 8 *om.* F symmacus P 12 quare cum] *ego*, quaę recte P, recte F 15 *om.* F 17 praefata pertinet F 19 et *om.* P 23 magnam partem (Γ) 24 census P 1 m. lauderetur P, *fort.* laederetur 25 ad propria P 26 atque probabili F 27 diffidentia! P postulaui uale F

PF

LIBER TERTIVS.

AD IVLIANVM RVSTICVM.

I ante a. 388.

SYMMACHVS IVLIANO.

Ruri hucusque obversatus, postquam me ad urbanam sedem recepi, repperimus optabilem litterarum tuarum salutem, quae post diuturnum silentium tam multum apud nos gratiae et honoris habuerunt, ut in iis sola brevitas displiceret. nam ieiunas aures meas et praeclari eloquii tui satis superque sitientes adfatus largior debuit uberare. et mihi quoque curae fuit artare paginam limite parciore, ut te, mi frater, scribendi talione morderem, quamvis ita mihi sim conscius arentis infantiae, ut quantum doloris accipio, cum breves epistulas sumo, tantum tribuam beneficii, cum pauca respondeo. vale.

II ante a. 388.

SYMMACHVS IVLIANO.

Ruri positus vectigal tibi sollemne dependo. nullum enim tempus esse patior ab hoc munere feriatum, nec locorum intercedente divortio in oblivionem familiaritatis adducor. qui si me vicissitudinis stimulo faceres promptiorem, numquam profecto linguam desidem continerem. et tamen enixe meum fungor officium, nec cessationis transducor exemplo, atque hoc silentium tuum difficultatibus publicae occupationis adscribo, quia satis est mihi ad amicitiae fiduciam, quod me credo redamari. vale.

III ante a. 388.

SYMMACHVS IVLIANO.

Hunc scribendi morem superstitio vetusta constituit, ut ad peregrina digressi priorem sibi locum vindicent cum absentibus conloquendi; sed adfectus moris inpatiens scribendi vices regione mutavit. itaque rupta lege reticendi sermonem tuum festinatione praevenio, adiciens sedulae salutationis officiis commendationem viri inter optimos quosque numerandi, quem dudum a parentibus clarum et aulicae dignitatis splen- 2 dor excoluit et amplissima curia non accepit ut novum sed recepit ut debitum. quae tamen in fratre nostro Philippo secundo loco et honore censenda sunt, quia plus habet laudis in moribus magisque probitate conspicuus est, quam fortunae muneribus gloriatur. plura dicerem, si aut pudor eius sineret aut prolixa laudatio epistulae conveniret. certe illud spondeo, multa eximietatem tuam coram in eo reperire posse, quae tacui, nulla ex his desideraturum esse, quae scripsi. vale.

---

1 .q. aureli. symmachi. ūc. consulis. ordinarii. epistolarum lib̄. II. explic̄ editus post eius obitum a q. fabio memmio symmacho. ūc. filio incipit lib̄. III felicit ad iulianum rusticum *P*, *om. F* 3 *om. F* symmacus *P* 4 obuersatus] *P 2 m.*, aduersatus *P 1 m. ΓΦ*, conuersatus *F* repperi *F* 6 his *PF* 7 si scientes *P 1 m.*, scientes (*ΓΦ*) 9 morderem *corr. ex* moderem *P 1 m.* sum *P* 10 breuis *P*
13 *om. F* 15 neque *F* deuortio *P* 16 quia *F* 17 nec] *Iuretus*, ne *PF* 18 transducar *F* 19 credo *in ras. P*
21 *om. F* symmacus *P* 23 moris] *P*(*ΓΦ*), more *F* 24 religione *P 2 m.* 29 glorietur *F* 31 quoram *P 1 m.* repperire te *P* 32 ex his deesse quae *F*

IIII ante a. 388.

SYMMACHVS IVLIANO. *PF*

Decet, ut litteras meas frequenter efflagites, nec tamen convenit, ut de silentio grave quidpiam suspiceris. oblitum me tui, quod in hanc diem silueram, censuisti.
5 an ita vel mei animi fides †clara est vel tui meriti angusta momenta sunt, ut huic de me opinioni locus esse debuerit? quare amicitia communis plus accepit iniuriae ex tua suspicione quam ex silentio meo. minus est enim necessitate officium deserere quam voluntate praepropera iudicare. putas me sollemni genere defensionis levare 2 peccatum: 'diu afui, longa otia in secessu ruris exegi, tabellarii defuerunt'. haec
10 si vera plerumque sunt, tamen adsiduitate detrita in invidiam mendacii reciderunt. meae occupationes ab usu remotae nihil mediocre protendunt, cuius rem familiarem nova incessit adfinitas contra rationem legum felicitatem temporum consensum parentum pacta maiorum. sed reprimam me neque his querellis ulterius inmorabor, quas tabellarius, si veritati amicus est, explicabit. ita fiet, ut et tibi cognitio gestorum
15 plena proveniat, et ego excusationem meam potius indicasse videar quam dolorem.

V ante a. 388.

SYMMACHVS IVLIANO.

Aiunt, qui callent rhetoricam disciplinam, nihil esse controversiae, ubi eadem partium iussa sunt. imaginem propositae rei postulas? mitto decantatas meditationum
20 iudicialium fictiones et *in*ania simulacra causarum: vel haec nostri silentii diuturnitas materiae talis exemplum est. obicies mihi dissimulati officii neglegentiam: in *te* haec refertur oratio. ergo quia pares sumus, dulce conludium est, ut cum altero neuter 2 expostulet. veniam cum dederis, impetrasti. sed cur aequis tecum condicionibus ago iam melior causa [est], qui prior emendo utriusque delictum? videro, quae tua futura sit
25 in referendo sermone curatio. ego in v*i*am reduxi amicitiae nostrae fortuitum stuporem, neque ex ea re adfecto gratiam. satis mihi laudis est invidiam silentii diluisse. vale.

VI a. 380.

SYMMACHVS IVLIANO.

30 Solet quidem aegritudines animi ratio mitigare, sed fortunae nostrae tantum vulnus est, ut ei ne tua quidem d e l e n i f i c a e t s u a d a f a c u n d i a cicatricem possit obducere. fors fuat, an dies longa quandoque hebetet laxatum dolorem; siquidem

31 Ausonius apud Symm. epist. I 32, 1.

---

2 *om. F* 5 an] *F*, aut *P 1 m.*, haud *P 2 m.* clara] *PF*, clauda *ego*, inclara *Lypsius* 7 meo silentio *F* 8 praepropera] *P 2 m. ΓΦ*, praepropara *P 1 m.*, propria *F* 10 si] etsi *F* 14 explicauit *P 1 m.*

17 *om. F* 18 eandem *F* 19 iussa sunt] *PΓΦ*, *om. F*, iura sunt *Iuretus*, commissa sunt *Mommsen* postulant *F* decantata *P 1 m.* 20 inania] *Iuretus*, annia *P*, omnia *F* 21 dissumua *P 1 m.* in te] *Mercer*, inter *PF* 23 conditionibus *P 1 m.* 24 est *uncis inclusi* dilectum *P 1 m.* uideo *F* tuaę *P* 25 in uiam] *Iuretus*, inuidiam *PΓΦF* 26 affecto mihi *F*

29 *om. F* 31 ne] nec *F* 32 flat ut dies *F* habet ęt *P*

PF malis omnibus finis de tempore venit. interim frigent verba solantium neque aures
2 adplicat consiliis bonis surdus ex iniuria animus. tertius hic mihi de optimis fratribus luctus est. post tot miserias quis me non putet didicisse patientiam? at ego, quanto inbecilliores nos iste casus invenerit, magis doleo. nunc et illa crudescunt, quibus stuporem diuturnitas fecerat. ictus enim novissimus etiam veteres plagas dolore re- 5
3 scindit. nec ignoro multa invicti animi exempla posse referri. Pericles amissis recens liberis venit in curiam: sed patria causa cogebat; Anaxagoran physicum gravis de filio nuntius a disputationibus non retraxit: sed philosophiae deferebat calamitatis suae neglegentiam; *M. Horatius* morte pignoris sui cognita cadaver *ef*fe*r*ri iussit: sed hac
4 constantia esse debuit, qui Capitolium dedicabat. vides qui mihi sit animus; et tamen 10 vita ducenda est. amor enim lucis a natura datus fulcit infirmitatem doloris. paene praeterii, quod inter prima fuerat conlocandum. cumulatissimas gratias ago, quod Proiectum familiarem nostrum avuls*um* contubernio tuo meo solacio deputasti. ex hoc
5 intellego, quanta necessitas fecerit, ne venires. ego tamen, qui te ipsum videre non potui, vidi animum tuum, cui satis non fuit medicinam fortunae nostrae per epistulam 15 facere. addidisti enim quandam legationem, quae sui adsiduitate vim mali frangeret, quia noveras solacia litterarum cum lectione finiri. progressum *in* laudes tuas vi*ta*mus, cum ipse religionem magis ad conscientiam referas quam ad gloriam. ergo habeat modum sermo, quem numquam circa te habebit adfectio. vale.

VII a. 376? 20

SYMMACHVS IVLIANO.

Arbitrum te adsumo *in*ep*ti*arum mearum. cape, si quid ab re publica vacas, oratiunculam nostram, cuius edendae fiduciam mihi favor civium dedit. nam spes saepe alitur exemplis, et placiturum esse praesumimus, quod aliis iam placuisse gaudemus. nunc tuarum partium erit respondere, cum legeris, an debuerit me senatus animare. 25 certe mihi duci vitio non potest, quod tam bene de tuis auribus speravi, quam simpliciter priorum suffragiis credidi. vale.

VIII ante a. 388.

SYMMACHVS IVLIANO.

Nuntium tibi reditus mei, cumprimum fida p*a*tuit occasio, exhibere non differo; 30 scio enim te prospera quaeque de nobis velle cognoscere. mihi quoque par cura est de salute atque actibus tuis laeta et optata noscendi, atque ideo dignaberis, quotiens fors dederit facultatem, officia circa nos mutuae adfectionis implere.

---

3 didicisse] *F*, et didicisse *P 1 m.*, edidicisse *P 2 m.* pacientiam *P 1 m.* at] et *P 1 m.* quando *P 2 m.* 4 ipse *F* 5 rescindit *P* 7 liueris *P 1 m.* anixagoran *P 1 m.*, anaxagoram *F* 9 M. Horatius] *Lypsius*, *om. PF* mortem *P* sui *om. F* efferri] *ed. Veneta*, fleri *PF* 13 auulso *PF* 14 ueniret *P 1 m.* 16 quandam] *F*, quando *P*(*ΓΦ*), *fort.* quodammodo 17 lectioni finiri *P 1 m.*, lectione finire *P 2 m.* progressum in] *Suse*, progressum *PΓ*, progressi *F* uitamus] *Suse*, uidimus *PΓΦF* 18 cum] *PΓF*, quam *Φ* regionem *P*
21 *om. F* 22 ineptiarum] *ego*, epistolarum *PF* 26 dici *P*
29 *om. F* 30 patuit] *Iuretus*, potuit *P*, potuerit *F* differam *F* 32 dignaueris *P 1 m.*

VIIII ante a. 388.

SYMMACHVS IVLIANO. *PF*

Tanta animi voluptate sumpsi litteras tuas, quas mihi post longum silentium detulisti, ut me fatear querellae prioris oblitum, quia memoriam praeteritae intermissionis 5 antiquavit gratia recentis officii. deinceps, si tibi cordi sum, frequenter operam scriptionis admitte vicissitudine remunerandus et sermonis et amoris. vale.

AD NAVCELLIVM.

X.

SYMMACHVS NAVCELLIO.

10 Expectas a me litteras largiores. delector iudicio tuo; laus enim est ingenii, cum desideratur ubertas. sed velim tibi verborum copiam displicere. nam quid agat, quo se vertat, ubi inmoretur cassa rebus oratio? odi in parvo corpore longa velamina. illa vestis decenter indutui est, quae non trahit pulverem nec in humum demissa calcatur. scribe ergo aliquid, quod rescribendo producam; quamquam religione decipior, qui 15 tibi uberes epistulas audeo polliceri. videro, qui*s* sit futurus eventus sententiae tuae. tu memento non electionem me tibi sed copiam spopondisse. vale.

XI.

SYMMACHVS NAVCELLIO.

Sumpsi pariter geminas litteras tuas Nestorea, ut ita dixerim, manu scriptas, qua-20 rum sequi gravitatem laboro. trahit enim nos usus temporis in plausibilis sermonis argutias. quare aequus admitte linguam saeculi nostri et deesse huic epistulae Atticam sanitatem boni consule. dignum est, ut haec ipsa apud te culpae confessio prosit mihi ad veniae facilitatem. quodsi novitatis inpatiens es, sume de foro arbitros, 2 mihi an tibi stili venia poscenda sit. crede, calculos plures merebor, non ex aequo 25 ac bono, sed quia plures vitiis communibus favent. itaque, ut ipse nonnumquam praedicas, spectator tibi veteris monetae solus supersum; ceteros delinimenta aurium capiunt. stet igitur inter nos ista pactio, ut *me* quidem iuvet vetustatis exemplar de autographo tuo sumere, te autem non paeniteat scriptorum meorum ferre novitatem. non silebo alterum munus opusculi tui, quo priscam rem publicam cuiusque †huius ex 3 30 libro Graeco in Latium transtulisti. arma a Samnitibus, insignia ab Tuscis, leges de

30 Sall. Catil. 51, 38.

2 *om.* *F* 3 uoluntate *F*, uoluntatem *P 1 m.* 4 quaerelli *P 1 m.* 5 sim *F* 6 adnitere *Suse*

7 VIIII explicitae ad iulianum incipit ad naucellium *P*, *om.* *F* 9 *om.* *F* symmacus *P* 14 decipiar *F* 15 uberis *P* uideo *F* quis] *Lypsius*, quid *P*, qui *F* 16 spopondisse sed copiam *F*

18 *om.* *F* 19 geminatas *F* dicam *F* manus *P 1 m.* 20 in argutias plausibilis sermonis *F* 21 aequos *P*, equos (*ΓΦ*) 22 bonim *P* 23 quid? si *Suse* 24 uenia poscenda sit] *ΓΦF*, ueniam poscendo sed *P* 26 supersum] *F*, semper sum *P* dilimenta *P* 27 me *om.* *PF* 28 autografo *P* 29 cuiusque huius] *PΓF*, cuiusque nationis *ego*, cuiusque gentis *Mommsen* 30 latinum *ΓF* legis *P*

PF lare Lycurgi et Solonis sumpseramus: tuus nobis posthaec addidit labor peregrina monumenta, quae iam sui nesciunt. nunc vere civitas nostra †populum omnium parens facta est; docere enim singulas potest antiquitates suorum. ipsa vero *per se* materia digna laudari quanto verborum stellatur auro? nescias cultu an rebus magis
4 voluminis honor gaudeat. de mea aegritudine nequaquam te rumor fefellit, sed iam 5
— modo mihi venia dicti sit — convalescentiae portus aperitur. carminum tuorum codicem reportandum puero tradidi, et quia eglogarum confusus ordo est, quem *de*scripsimus, simul misi, ut et correctio a te utrique praestetur et aliorum, quae nunc pangis, adiectio. vale.

XII. 10

P SYMMACHVS NAVCELLIO.

Si tibi haec una, ut ais, frequentandi stili causa est, ut a me vicem sermonis excudas, magnum silentii nostri in litteris tuis pretium est. vide igitur, ne me validus a scribendo revocet fructus tacendi, quia si saepe respondeam, fortasse plura remittes ut iam victor optati. mane ergo in proposito adsiduae scriptionis etiam post 15
2 epistulam meam, quamvis malim reditum tuum quam paginas impetrare. sunt quidem illae Tulliano segmentatae auro, sed de praesentibus amicis bona plura sumuntur. ipsa etiam verba melius ex oris fontibus fluunt quam mandantur textis papyri. quin ergo eluctatus longi otii cariem Caelium nostrum *r*evisas. sat *t*emporis Spoleti*o* dat*um*, bonae urbi et optimorum civium matri, intellegenti tamen, quod nostrae curiae viros 20
usucapere non possit.

XIII.

PF SYMMACHVS NAVCELLIO.

Binas ad me litteras pedisequus tuus detulit: fraudis arguerer, nisi totidem reddidissem. utrisque te rediturum Romam, si per annos liceat, spopondisti. saepe nu- 25
mero idem scripseras; nihil iam moror syngraphas tuas. iterare promissum fallaciae meditatio est. scio lentos ad capessendum laborem senes fieri, sed quia crescunt vitia cum tempore, in *cras* es mihi adtrahendus, priusquam iustiorem veniam faciat longior
2 dies. nullam certe Nestor tertio aevi sui saeculo militiae vacationem poposcit, nec Achilli excusavit aetatis suae frigus senex monitor. et certe haud multum itineris 30
interiacet. Spoletium suburbanitas nostra est. dum carmina tua ruminas, dum epigrammata oblatis lucis aut *a*mnibus facis, fallitur doctis cogitationibus sensus laboris.

---

1 lygurgi *P*, ligurgi *F* 2 monimenta quae iam senescunt *F* populum] *P*, populorum *F*, *fort.* propalam 3 enim *om. F* potest singulas *F* per se materia] *ego*, pars materia *P*, pars materiae *F* 4 stillat *F* 5 sed iam mihi uenia indicta est *F* 7 descripsimus] *Iuretus*, de eo scripsimus *PF* 8 misimus *F*

13 silentii/ *P* uide ne *P* ualidius *Lectius* 14 parumper remittes *Mommsen* 15 remittens *P* 19 reuisas] *cod. Cuiacii*, seuisas *P* satemporis *P*(*ΓΦ*) Spoletio datum] *Iuretus*, spoletium dato *P*(*ΓΦ*) 20 obtimorum *P 1 m.*

23 *om. F* 24 pedissequus *P 2 m.*, pedissequens *ΦF* 25 numero *om. F* 26 syngrafas *P* 27 quia] qua *P* 28 in cras es] *ego*, ingrates *P*, ingratus *F* adtrahendus est *F* 29 aeui sui] aetatis suae *F* 30 achillem *F* 32 oblatis — amnibus *om. F*, oblatis locis aut hominibus *Mommsen* amnibus] *Scioppius*, omnibus *PΓΦ* facis] *PΓ*, componis *F*

XIIII.

SYMMACHVS NAVCELLIO. *P*

In meo aere duco, quod te adornare optatum reditum nuntiasti. sed male metuo, ne hoc studium tui negatio habitationis impediat; quam peto, ut in bonam partem voti 5 erga te mei certus accipias. deos enim faci*o* testes, has domus, quarum alteram postulasti, iamdudum a me hospitibus esse decretas. quaeso igitur, ut sacramento commodes fidem, qui vel animo tantum meo credere debuisses, et in aedes tuas festinus recurras. siquidem domus, quae tibi prius ambitios*o* per aetatem iuventae et habitanti cum liberis satisfecit, senilem moderationem distributis in alias domus filiis non 10 debet offendere. vale.

XV.

SYMMACHVS NAVCELLIO. *PF*

Petis, ut respondeam: litteris meis denuntiatio ista certaminis est. sed unde mihi quamquam procedenti in annos graves senile illud et comicum, quo tu veteres aemu- 15 laris? nec tamen de*stit*uet voluntatem tuam stili mei desperatio. quis enim pudor est vinci post confessionem? illud quoque me ad rescribendum coegit, quod timui cessationis exemplo quandam tibi silentii formulam dare plusque in me rediturum fraudis adverti, si tua offensio imitaretur tacentem, quam si ausus meus superiorem. aestimabis ipse, quanto hoc tui amore adversum verecundiam meam fecerim. interea, quod 2 20 vales, dulce est, quamvis adieceris, cauto esse opus, ne forte reditum nostrum aevi tui subita praevortant. nolo annos ad calculum voces: fiducia salutis in viribus est. quas cum vitet expendere tutela morum tuorum, spera confecturos deos, ut maneas vitae integer in metas, quas veterum definitio dedit saeculo. vale.

XVI.

25 SYMMACHVS NAVCELLIO. *P*

Fortasse arguas diuturnum silentium meum. *n*olo adplices hanc moram neglegentiae. continuatio enim longi itineris stilo obstitit. tandem Formianum litus accessimus, quod mihi esset acceptius, si una loc*i* istius voluptate frueremur. sed quia hoc per annos et valetudinem tuam non licet, edocer*i* saltem mutuis litteris peto, 30 quantum corpusculo vigoris adieceris. inesse enim tibi temperantiam ceteraque tuendae senectutis praesidia non ambigo. vale.

---

4 negotio *P 1 m.* 5 deus *P 1 m.* facio] *Lectius*, facies *P* 8 ambitioso] *ego*, ambitiosa *P* iuuentae (a *in ras.*) *P*

12 *om. F* 13 meis] *PΓΦ*, tuis haec *F* ista *om. F* 14 tamquam *F* quo tu] *PΦ*, quoniam tu *F* aemulares *P 1 m.* 15 destituet] *Mommsen*, defuet *PΓΦ*, defruet *F* 16 scribendum *F* 17 exemplum *F* quantam *P 1 m.*, aliquam *F* 20 ualet *P* creditum *P* 22 quos *P* 23 saeculo] sđo *P*

26 nolo] *Iuretus*, uolo *P* 28 loci istius] *Modius*, locis tuis *PΓΦ*, loci et tui *Mercer* 29 edocere *P*

PF

AD GREGORIVM.

XVII a. 378?

SYMMACHVS GREGORIO.

Habeo expostulandi tecum probabiles causas, quandoquidem pontificio litterati honoris auctus nullum mihi indicium communis gaudii praestitisti. sed nolo primas litteras meas felle obiurgationis imbuere, ne animum tuum contrahant amara sermonum. quare decedo querimoniis et tecum hanc veniam sic paciscor, ut in reliquum pensi 2 habeas amicitiae diligentiam. sit inter nos frequens honesti us*us* officii, sint adsiduae scriptorum familiarium vices. quippe tacita concordia instar odiorum est. ideo litteras adfabra rerum vel natura vel industria peperit, ut numquam muta esset adfectio, et si quando absumus, linguae ut operam fungerentur signa verborum. haec in praesentia satis dicta sunt; opto deinceps materiam mihi ad respondendum dari gratia muneris tui non dolore fastidii.

XVIII a. 379.

SYMMACHVS GREGORIO.

Abundas quidem naturae bonis et ingenii facultatibus, sed continui silentii culpam tibi quoque purgare difficile est. quid enim vel ex vero vel ex comment*ici*o dici potest? itinera me, inquies, longa tenuerunt: sed saepe cessatum et aliquando perventum est; vigilem operam publicis rebus inpendo: sed vicibus otii negotium omne distinguitur. restat, quod minime volo, ut fatearis amicitiae neglegentiam. nam 2 officia si plerumque deseras, occupatio est, si semper, oblivio. *i*ras*c*i m*e* putas? hoc si fieri posset, tacerem. inludis ergo patientiae meae? atqui intellegas, aequum animum maiore pretio munerandum. indignius laeditur, quem religio non permittit offendi. et certe interfuit sollicitudinis tuae exerere aliquid verborum familiarium, cum mihi de scriniis tuis profecta delegaretur oratio. de qua te interim suspensum tenebo tum demum tibi iudicii publici facturus indicium, cum exoraveris, cum merueris, et quia tanti litteras tuas duco, cum scripseris. vale.

XVIIII a. 380.

P

SYMMACHVS GREGORIO.

Diuturnitatem silentii aliquando rupisti, sed mehercule frequentibus inpulsus officiis; ego tamen non minore adficior gratulatione, quam si litteras sponte tribuisses. germani mei vicaria potestate gaudeo, tamquam mihi decus honoris accesserit. vestro

---

1 explicit ad naucellium incpit (*sic*) ad gregorium *P*, *om. F* 3 *om. F* graegorio *P et ita deinceps* 4 iterati *F* 6 ne *om. P 1 m.* 8 honesti usus] *ego*, honestius *PΓΦ*, honor *F*, honos istius *Modius* 10 naturae *P* industriae *P* 11 operam *P*, operum *F* 12 praesenti *F* sunto *Mommsen*

15 *om. F* 16 abundans *PF* 17 uel ex falso uel ex commentato *F* commenticio] *ego*, commentato *PF*, commento *Mommsen* 18 sed] si *F* 19 rebus] negotiis *F* negotium omnem *P*, omnem negotium *F* 21 obliuio irasci me] *Haupt*, obliuio trans crimen *PΓΦ*, obliuionis crimen *F* 22 aut qui *P 2 m.* 23 remunerandum *F* 24 sollicitudini *F* exaerere *P*, exercere *F* 26 exoraberis *P 1 m.* 27 duco litteras tuas *F*

30 rupistis *P* 32 germini *P 1 m.* uicaria potestate] *Iureti ed. 2, quod e codice aliquo* (*Pithoeano?*) *haustum esse, vel ea re apparet, quod Iuretus ipse non intellexit, h. l. de Celsini Titiani vicariatu Africano sermonem esse, sed vocem* germani *pro nomine proprio accepit*, uice *P*

quoque in eum favore delector, tamquam aliquid ipse praestiterit. cum quo in- *P*
lustrem virum Syagrium fides certa est operam bonae frugis adnisum. quod eo *ad* te
scribendum putavi, ut gratiam nostram adsertor sedulus exsequaris.

XX.

5 SYMMACHVS GREGORIO. *PVM*

Elegisti materiam proniorem. adcommodatior est enim querellae oratio humana
quam gratiae. qua causa factum puto, ut me taciturnitatis incesseris, cum perpetem
curam dandae et reddendae salutis adnitar. quod quidem me libente fecisti. nam
qui alteri culpae ducit officii neglegentiam, pollicetur de se operam promptiorem. ex-
10 postulatio igitur tua instar est sponsionis. non meditabor nova verba, non excogitabo
sententias: si peccatum silendo contraxeris, tuis tantum litteris argueris. vale.

XXI a. 380.

SYMMACHVS GREGORIO. *PVF*

Vellem te legato uti apud optimum consulem purgandae atque excusandae ab-
15 sentiae meae, si scirem, quod tu mihi in ea re primus ignosceres. nam cum amo-
rem vestrum cogito, vereor, ne ut me aeque ambo diligitis, ita similiter arguatis.
quis igitur mihi huius causae defensor adhibendus est? fortuna scilicet mea, cuius
ut misera ita iusta purgatio est. neque enim fas sinit laeta officia obire lugentes.
fortasse etiam vestram hilaritatem mea tristitudo contraheret; siquidem semper fieri
20 amat, ut habitum mentis de amicorum ore ducamus. quare ignosce, quod desumus,
et apud egregium virum consulem fave absentiae meae. cuius honore gloriari nostrum
est, auspiciis interesse felicium.

XXII.

SYMMACHVS GREGORIO.

25 Tantum tibi suppetit uber eloquii, ut prioris silentii veniam cum praesentis fa-
cundiae laude merearis. quae enim pars litterarum tuarum vel inventionum prudentia
caruit vel novitate sensuum vel antiquitate verborum? cum igitur tibi supellex larga
non desit, innitere, quaeso te [ut non minus religione quam oratione probatus ha-
bearis], ut sicuti oratione mirabilis es, ita religione lauderis. faciet hoc crebritas epi-
30 stularum tuarum, quae non solum tibi parabit gratiam, verum etiam me faciet promp-
tiorem.

---

2 fruges *P 1 m.* ad te] *Mercer*, ante *P*

5 symmachus gregorio *in V sequitur post VII, 39; eodem loco haec epistula legitur in M, qui inscriptionem omisit* 7 quaę causa *PV*, quod *M*

13 *om. VF* 14 absentiae] sententiae *V* 15 uestrum amorem *F* 16 neut meae quae *P 1 m.*, ne ut me quem *V*, ne me quem *F* 18 enim *om. F* 19 siquidem quod semper *F* 20 ut *om. F* habitu *P 1 m.* (*ΓΦ*), habita *V* 21 uerum *P 1 m.* 22 uale *add. VF*

24 *om. VF* 25 ubere loqui *V*, uberis eloquii *F* silentii *corr. ex* silentie *V 1 m.*, silentia *P 1 m.* 27 antiquitate (antiqui *in ras.*) *P* supplex *P 1 m.* 28 initere *P 1 m.*, nitere *V*, annitere *F* ut — 29 habearis *del. Iuretus* 29 laudaris *P 1 m.* faciet et *P 1 m. V* 30 parauit *P 1 m. V* 31 uale *add. V*

PVF

AD MARINIANVM.

XXIII.

SYMMACHVS MARINIANO.

Nos hic in otio rusticamur et multimodis autumnitate defruimur. nam postquam doliis nova vina commisimus, quae calce et prelo subacta fluxerunt, trapetis teritur baca Sicyonia, ut praecox olea in usum olivi viridis mulceatur. interea loci ferarum domus indago sollicitat, ut incertus agricola in officia diversa discurrat. alii scalis ad arborum summa perrepunt; plerique condita musta defaecant; nonnulli aprorum 2 odora vestigia canum sagacitate disquirunt. sed haec omnia, si nobiscum ageres, plus placerent. tenet te eruditio Scaevolarum, dum forenses ra*bu*las pervigil doctor instituis. quare accurre perniciter, ut feriarum reliquiae laboris fasti*d*ium tergea*nt*, v*el* certe, si tibi ergastuli istius amor tantus est, adesto inpiger, ut ad dicendum promptior revertaris. vale.

XXIIII.

SYMMACHVS MARINIANO.

Quod fortunae tuae pollucibiliter floruerunt, meum duco conpendium, quando ita animatus sum, ut amicorum prospera meis commoditatibus externa non arbitrer. et re vera quo*tus* quisque homini dies laetus est sua tantum secunda numeranti? latius gaudet, qui et alterius bonis pascitur. qua me igitur gratulatione adfectum putas, cum tibi comperi iugales deos matrem familias copulasse atque ex ea filiolam tem-2 pestivo dedisse proventu? nam, ut scis, intervallo maris atque terrarum, quo distinemur, non prius coniugem tibi quam subolem accessisse cognovi. quippe unis litteris et nuntium filiolae recens editae et nuptialem sportulam detulisti. quae quidem bona tibi dispertita temporibus acciderunt, sed meum pectus pariter ingressa sunt. cedant gaudia divisa coniunctis; uberiorem mihi fructum praestitit mora. iam non queror, quod epistulae tuae serae sunt: iucunda dilatio est, quae simul bona plura restituit. vale.

5 Verg. G. II 519.

---

1 explicit ad grąegorium incipit ad marinianum *P*, *om.* *VF* 3 *om.* *VF* marino *P 1 m.* 4 multis modis *F* fruimur *F* 5 tapetis *PV* 6 uaca *P 1 m.* *V*(*ΓΦ*) sycioni aut *PVF* 7 domos *F* 8 arborem *P 1 m.* 9 ad ora *V* disquirunt *om.* *P* 10 sceuolarum *PVF* forentes *P 1 m.* *V* rabulas] *Schottus*, rauolas *PVF*(*ΓΦ*) 11 reḷịquie *P* fastidium] *F*, fastigium *PV* tergeant uel certe] *ego*, tergeatur certe *PV*, tergeant denique *F* 12 *fort.* docendum 15 *om.* *VF* 16 pollicibiliter *P*, bene *F* 17—19 et re uera — pascitur *om.* *F* 18 quotus] *Iuretus*, quod ut *PV*(*ΓΦ*) secundaṃ *P* 19 putas *om.* *P 1 m.* 20 filio iam *P 1 m.*, filium iam *P 2 m.* tē/pestiuo *P* 21 quodestinemur *P 1 m.* (*Γ*), quod est intuemur *V*, quo destituimur *F* 24 temporibus dispertita acciderant *F* 26 delatio *P 1 m.* bona *om.* *F* 27 uale *om.* *V*

XXV.
SYMMACHVS MARINIANO. *PVF*

Plenae atque inveteratae inter nos amicitiae nihil adici posse credideram; invenisti tamen, quo perfectam diligentiam tui in fastigium tolleremus. amabili enim
5 fiducia *u*sioni tuae praebenda mandasti, quae peregrinatio hiberna poscebat. tu vero abundas omnibus, sed studio dandi beneficia excogitasti causam petendi. sed dedisse te ex hoc gratiam satis constat, quia plus accepit, de quo aliquid sibi alterius amor vindicat. uno tantum lapsu — fas sit dicere — amica vindicatio claudicavit, quod 2 remunerandum me de Galatia polliceris, ubi ad patrium larem veneris. noluissem
10 constantiam boni facti in haec trepidae verecundiae verba descendere. sed praetereo laudatae epistulae levem fascinum; neque enim me tantae gratiae obligatio sermonum esse interpretem sinit. cur autem multa loquimur parva missuri? descriptio tradendarum tibi vestium secundam paginam tenet. quid de mediocritate †parum sentias, ipse videris, qui *hi*emi magis quam cultui apta indumenta voluisti. vale.

15
XXVI.
SYMMACHVS MARINIANO.

Securus, ut video, scribendi ad me vices neglegis; scis enim tibi istiusmodi culpam sine talione cessuram. quotiens tibi minatus sum par silentium, si a litteris temperasses? vincor tamen adfectione et delector tali mendacio meo. ex quo intellegere potes, quam
20 constanter te diligam, qui tam inconstanter irascor.

XXVII.
SYMMACHVS MARINIANO. *PVM*

Desideratas mihi litteras sero hominis mei adventus exhibuit, quae nobis gratum admodum salutis tuae indicium praestiterunt. atque utinam facilitas commeatus copiam
25 daret frequentioris officii.

XXVIII.
SYMMACHVS MARINIANO.

Expectatae mihi tuae litterae contigerunt, quibus promptior ad vicissitudinem reddar officii. nec mireris, quod tibi sermo noster sero tradetur, cum aliquid occupa-
30 tiones sibi vindicent, nonnumquam desit facultas, tabellariorum quoque neglegentia susceptam operam plerumque frustretur. desine igitur animum nostrum epistularum severitate me*t*iri, cum rebus potius quam verbis spectetur adfectio. vale.

---

2 *om. VF*   4 tui in — enim *om. P 1 m.*   5 usioni] *Suse*, ausoni *P 1 m. VF*, ausioni *P 2 m.*   6 habundans *VF*   sed *om. F*   beneficio *P 1 m.*, beneficii *P 2 m. F*   8 una *P 1 m. V*   9 galacia *VF*, Gallaecia *ed. Veneta*   nollem *F*   10 praetoreo *V*   11 leue *F*   13 parum] *PVΓΦ*, *om. F*, carum *Scioppius*   ipse sentias *Φ*   14 hiemi] *Sirmondus*, emi *PVΓΦ*, enim *F*   indumentum *Φ*
16 *om. VF*   17 secures *P 1 m.*   uicis *P 1 m.*   istiusmodi tibi *F*   20 uale *add. VF*
22 *om. VM*   23 serus *V*   24 comeatus *V*
27 *om. VM*   symmacus *P*   29 serio *V*   31 frustetur *VM*   32 seueritate] *VMΓΦ*, seueritatem *P*, seritate *Gruter*, raritate *Mommsen*, sedulitate *ego*   metiri] *Gruter*, mereri *PVMΓΦ*

XXVIIII.

PVF

SYMMACHVS MARINIANO.

Factum nuntias, quod spe et opinione ante percepi, ut tibi amicitiam bonorum primus congressus aperiret; namque hoc nobis et tui mores et illorum iudicia promiserant. facile enim probitas delata ad virtutum arbitros placet. verum ista pars 5 gaudenda mihi potius quam producenda est; illud mallem latius praedicare, si aequaret oratio rei magnitudinem, quod vestimenta de nobis usui tuo vindicas. nihil hoc amore sincerius; scias fiduciam de simplici adfectione surgentem genus esse virtutis. sed quid ego huic puritati dignum rependam? stetimus officiis religionis hactenus pares; nunc tibi sine cunctatione cedimus. puto tibi sufficere ad vicem tantae gratiae 10 victi confessionem. vale.

AD AMBROSIVM.

XXX ante a. 398.

SYMMACHVS AMBROSIO.

Sallustio amico meo multa sponte tribuisti. nunc adice, quae supersunt, ut ego 15 quoque partem beneficii adeptus existimer. supplementa autem desiderii eius a tabellario epistulae suggeruntur, quae stilo persequi supervacaneum duxi. aptius est enim negotiis intimandis vivae vocis indicium.

XXXI ante a. 398.

SYMMACHVS AMBROSIO. 20

Itero postulatum pro Sallustio amico meo et, ut ipse adseverasti, a te quoque in curam dudum recepto. non quo metuam, ne tutelam forte eius oblivione destituas, cum familiare sit constantiae tuae fideliter exequi recepta mandata, sed quia diligentiam meam fortuna amici saepe sollicitat et laborantibus commendatio una non sufficit, licet tenaciter memorem rursus admoneo. praestabit beneficii tui celeritas, ne sit mihi 25 necesse idem saepius facere.

XXXII ante a. 398.

PVM

SYMMACHVS AMBROSIO.

Fratres mei Dorotheus et Septimius laudabiles viri unam tuam epistulam pertulerunt. sed mihi religio fuit istiusmodi captare compendium, ut et tibi geminata officii 30 responderet usura, et singulis honor debiti testimonii proveniret. nam etsi tibi Doro-

---

2 *om. VF* 3 praecepi (*Γ*) 4 moris *PVF* promiserunt *F* 6 illud latius praedicares mallem aequaret ratio *V* latius *om. F* 7 de nobis *om. VF* 8 adfectionem *P* 9 hac puritate *F* rependam dignum *V* actenus *P 1 m.* 11 uale *om. V*

12 vii explicit ad marinianum inc̄ ad ambrosium *P*, *om. VF* 14 *om. VF* 15 salustio *VF* 17 suggerentur *Schottus* superuacuaneum *P* 18 uale *add. VF*

20 *om. VF* ambrosi *P* 21 salustio *VF* 22 quod *Iuretus* 23 persequi *F*

28 *om. VM* 31 proueniret *corr. ex* praeueniret *P*

theus frater noster probatus est, cupio tamen, ut eum in maiorem modum iudicii mei praerogativa conciliet, quod futurum esse non ambigo, cum adfectio boni animi capax sit augmenti, quotiens meritis provocatur. *PVM*

XXXIII a. 395?

5 SYMMACHVS AMBROSIO.

Licet arbitrer, superiores litteras meas, quibus, ut fratrem meum Marcianum ab iniuriis vindices, postulavi, in manus tuas esse delatas, abstinere tamen etiam secunda petitione non debui, ut necessitatem viri optimi sed invidia tyrannici temporis involuti precatio geminata testetur. quare rursus te ad amici defensionem exhortor, cuius 10 tenuitas orta ex integritate non patitur, ut anno*na*rum pretia possit exsolvere, quae iam multis eiusdem temporis iudicibus imperialis clementia relaxavit. erit igitur tibi facilior ad impetrandum via, cum meritorum tuorum opitulatio aliorum iuvetur exemplis. vale.

XXXIIII a. 392—393.

15 SYMMACHVS AMBROSIO.

Naevi instar est, ut frater meus Magnillus vicaria potestate per Africam functus testimonio omnium publice privatimque conspicuus variis in e*a* provinci*a* retardetur obstaculis. nosti optimi viri maturitatem ceterasque artes bonas, quibus etiam tuum amorem, cum Liguriam gubernaret, adtraxit, et ideo apud te redundantis est operae 20 laudare compertum. quare inpendio peto, ut cum a baiulo litterarum causas morarum eius acceperis, religiosum pro eius reditu interventum digneris adhibere, quo tandem patriae restitutus longae peregrinationis iniuriam desiderata quiete commutet.

XXXV ante a. 398.

SYMMACHVS AMBROSIO. *PVF*

25 Ex usu venit, ut opem desiderantes ad suffragia probata confugiant. horum unus Eusebius est, qui adulescentiae prolapsus errore notatusque iudicio exploratissimum remedium veniae imperialis implorat. sed ut ei celeriter adrideat effectus optati, deferri in curam tuam spem petitionis optavit; cuius haec summa est, ut iudicati remissione famae suae vulnus excludat.

---

1 indicii *PV* 3 uale *add. VM*

5 *om. VM* 6 martianum *V* 7 manus tuas *P* deletas *P 1 m. M* 8 tyranrici *P 1 m.* 9 rursus *P* 10 horta *P* annonarum] *ego,* annorum *PVM*

15 *om. VM* 16 neui *P*, eui *V*, aeui *Γ*, equi *M*, ne aeui *Lectius* affricani *V* 17 testimonium *P 1 m. V* in eam prouinciam *PVM*, *fort.* intra eam prouinciam 18 mataritatem *P* bonas artes *V* 19 ligoriam *V* redundantes *P 1 m. V* 20 baiolo *PV* mores *V*, et mores *M* 21 interuentium *P*, intuitum *VM* 22 uale *add. VM*

24 *om. VF* 25 desiderantis *PV* 27 optatidem ferri (tati *in ras.*) *P*, optati defero *F* 28 optauit *om. F* 29 uale *add. VF*

XXXVI ante a. 398.

PVF SYMMACHVS AMBROSIO.

Filius meus Caecilianus vir clarissimus, qui nunc communis patriae gubernat annonam, certo cognovit indicio, adversarium suum Piratam nomine vel eius procuratorem spem tui favoris hausisse. negavi solere te recipere in tuam curam pecuniaria*s* 5 *a*ctione*s*. ille tamen, ut est hominum supervacua plerumque trepidatio, consentaneas sanctis moribus tuis de me litteras postulavit. non abnui operam meam facilia et iusta poscenti. summa est igitur inpositi mihi muneris: contra absentem civem simulque districtum publicis curis non sinas quidquam de iustitia tua sperare praesidium. sunt leges, sunt tribunalia, sunt magistratus, quibus litigator utatur salva conscientia 10 tua. vale.

XXXVII ante a. 398.

SYMMACHVS AMBROSIO.

D*u*sar*i*us clarissimus vir, qui inter professores medendi summatem iure obtinet locum, adfinem suum eundemque cognominem tradi patrocinio tuo meo optavit oratu. 15 libens amicissimi viri desiderio satisfeci, ut una via et te excolerem salute dicenda et illius usui commodarem. fac igitur oro, ut commendatum tuearis auxilio, me sermone vicario munereris. vale.

PVM AD HILARIVM.

XXXVIII a. 397? 20

SYMMACHVS HILARIO.

Cum has ad te litteras darem, lectulo aeger tenebar iam quidem a periculo vindicatus sed adhuc inops virium, quae subinde incertis febribus deteruntur. inter haec tamen mala valetudinis meae amicis negotium dedi, ut pignus commune consultu patrum viris consularibus iungeretur. habita est ratio meritorum tuorum; nihil enim gratiae 25 meae dico delatum. acta amplissimi ordinis Datiano honesto viro tradidi, quae ubi in manus tuas venerint, amicitiae me satisfecisse pronuntia*to*. nihil enim malo quam honesti officii diligens iudicari. vale.

---

2 *om. VF* symmacus *P* 3 cecilianus *P 1 m. VF* 4 annonam] coronam *V* paratam *P* 5 pecuniarias actiones] *Lectius*, pecuniariam sanctionis *P 1 m. VΓΦ*, pecuniarias sanctionis *P 2 m.*, pecuniariam sanctionem *F* 6 illa *V* plerumque superuacua *F* 7 de me *ante* sanctis *coll. F* 8 petenti *VF* mihi *om. V* 9 praesidii *P 2 m. V*

13 *om. VF* 14 Dusarius] *Mommsen*, dysanus *PV*, lysanus *F* 15 eodem *F* cognomine *VF* 16 liber *P* et *om. F* excolorem *V* salutem *P 2 m.* dicendam *P 1 m.* 17 me] ne *V*, et me *F* 18 remuneres *F*

19 explicit ad ambrosium incipit ad hilarium *P*, *om. VM* 21 *om. VM* 22 tenebrariam quidem *V* 23 inobs *P 1 m.* 24 ualetudines *P 1 m.*, ualitudines *V* pigniis *P* 26 daciano *V*, dona *M* 27 pronuntiato] *ego*, pronuntiant *PV*, prounciabt̄ *M*

XXXVIIII a. 397?

SYMMACHVS HILARIO. *PVM*

Valetudinis meae vigor coepit adsurgere: fas est, ut iam de me scribendi adsiduitas exigatur. maneat tantum sanitatis fides, quam plerumque sollicitat hiemis 5 iniuria. nimis enim tenera atque inbecilla est ratio convalescendi, et ante medicas manus opem caeli clementioris expectat sanitas. ne tibi videor medendi artem morbi †diuturnitatem dedisse. volo enim, ut memoriam malorum ioci venustate frangamus. sed iam aliquid etiam de Repentino optimo iuvene dicendum est, cuius ego adsiduitatem desideravi; quam mihi, ut arbitror, verecundia eius negavit, cum fiducia ex te 10 sumpta praestare debuerit. erit tamen copia melior, qua intellegat, non se debuisse deserere, quem frequenti testimonio tuo de se noverat credidisse.

XXXX.

SYMMACHVS HILARIO. *PVF*

Recte valeo. hoc enim scribendi debet esse principium, quod maxime expetunt 15 vota lecturi. aeque tibi oblatum vigorem nimis gaudeo; nam me indicio tali nuper hilarasti. illud quoque in summam pono laetitiae, quod te memorem mei honorificentia proximae scriptionis ostendit. cuius rei gratiam silere non debeo, ut hoc invitamento ad perseverantiam litterarii muneris provoceris.

XXXXI.

20 SYMMACHVS HILARIO. *PVM*

Mentis tuae est pia et iusta mandare. quod ideo praeloquor, ut et implesse me noveris, quae pro filio *Baeb*iani viri clarissimi iusseras, et probasse. supervacua igitur fuit postulatio litterarum tuarum; moneri enim me de hoc oportuit non rogari. quid quod etiam mihi cum illo summa familiaritas fuit? unde factum est, ut aequ*i*tati 25 petitionis favor amicitiae iungeretur. quid multa? venient in manus tuas commenta*ria* curiae nostrae super eius absolutione confecta, quae indicent tuae voluntati et Baebiani reverentiae delatam cupitorum celeritatem. †ad huius opere peto litteras crebriores, quarum tibi pro facundiae tuae opibus facilis liberalitas erit, mihi pro cultu mutuo pretiosa perceptio.

---

2 *om. VM* 6 uidear *P 2 m. M* ne tibi uidear hoc sentire, medendi artem morbo diuturnitatem dedisse. uolo enim *et q. s. Mommsen*, ne tibi uideor medendi artem morbi diuturnitate declinasse! inrideas simplicitatem meam. uolo enim *et q. s. ego* 9 uerecundiam *P 1 m. V* fidicia *V* ex te sumpta] exterum ita *P(ΓΦ)* 11 quem] fidem *V*, fidem quam *M* frequentiș *P*

13 *om. VF* *eadem epistula alio nomine inscripta V, 1* 14 principum *P* 15 lecturiae quae *P 2 m. V*, lectiriae quae *P 1 m.* 16 mei] me *P 1 m.* 18 prouocemus *V* uale *add. VF* *sequitur in V II, 51*

20 *om. VM* *haec epistula sequitur in V post II, 51* 21 praeloquar *P 1 m. V* 22 habeniani *P*, habemani *V*, auiani *M* 24 aequitati] *M*, aequalitati *PV* 25 iungeretur ut quid *P* commentaria] *ego*, commenta *PVM* 26 bebiani *PV*, auiani *M* 27 ad huius opere] *PV*, ad haec opera *M*, *scribe:* sat huius operae! peto *et q. s.* 28 liberalitatis *P*, liberatis *V*

XXXXII.

PVF AD HILARIVM.

Denuo obl*i*go fenore litterarum bonae fidei debitorem. recepta enim salutationis vice, quam mihi proxime reddidisti, nexu istius muneris te vacare non patior. hoc autem mihi solum praestabit iste contractus, ut i*n*dici*a* prosperorum, quae de me 5 accipies, tuorum bonorum volu*p*tate conpenses.

PF AD SIBVRIVM.

XXXXIII a. 376.

SYMMACHVS SIBVRIO.

Fortunae tuae gaudia in meo aere duco atque huius sententiae te nobis iudicem 10 capio, qui animum meum spectatum habes, cum tuum consulis. debebatur hoc teneris temporum bonis, ut consilio publico vir laudatus accederes. ergo quia res sese ex voto omnium dedit, perage operam iudicio tanti principis congruentem. urguet te expectatio bonis semper onerosa. *nam* etsi dignos respicit, periculo tamen proxima est, 2 dum sibi amplius pollicetur. habes saeculum virtuti amicum, quo nisi optimus quis- 15 que gloriam parat, hominis est culpa non temporis. vides certe: ut ille ipse, qui Romanis rebus antistat, ad bonum publicum natus est, non tibi adverso nunc amne nitendum est; secundo, ut ita dicam, cursu probae artes et virtutes feruntur. sed 3 haec tibi plenius tuus animus quam stilus noster expediet. ego amici functus officium admonentis potius quam docentis personam recepi et spero actutum fore, ut expecta- 20 tione, quae de te magna est, maior habearis. nec ego istiusmodi scriptum recepissem, nisi apud me liqueret, quod emendato pectori bona verba mandarem. quod restat, memento salute referenda et tuum munus exequi et mei officii diligentiam provocare.

XXXXIIII.

AD SIBVRIVM. 25

Concedo in leges tuas et ἀρχαϊσμὸν scribendi non invitus adfecto. tu tamen fac memineris, illud potius simplex nonnullis videri, quod sequentis aetatis usus recepit. vis, ut epistulis nostris more maiorum nuda nomina praeferantur? si tibi vetustatis tantus est amor, pari studio in verba prisca redeamus, quibus salii canunt et augures avem consulunt et decemviri tabulas condiderunt. iamdudum his renuntiatum est, ut 30 2 successio temporum placita priora mutavit. an si nobis scribenda sit forensis oratio,

31 Serv. ad Aen. XI 301.

---

2 *om. VF* 3 oblego *PVF* litterarum oblego foenore *V*, litterarum fenore oblego *F* 4 nexu istius *corr. ex* nexiustius *P* nexu muneris huius *F* non *om. F* 5 iste contractus *om. F* indicia] *F*, in iudicio *PV* 6 accipis *P* uoluptate] *Iuretus*, uoluntate *VF*, uoluntatem *P* compensas *V*, capessas *F* uale *add. V* *sequitur in VF II, 40*

7 explicit ad hilarium incipit ad siburium *P*, *om. F* 9 *om. F* 13 perge *P* 14 nam etsi] manet si *PF* 21 concepissem *ego*

25 *om. F* 28 uis *om. F* 29 tantum *P* alii *P 1 m. F* *post* canunt *sequitur in F III, 51, finis epistulae post III, 48 coll. est* 30 ut] et *F*

Iovem deosque ceteros Catonis lege praefabimur, ne nobis vitio detur vel neglegentia antiquitatis vel inscitia? atqui praestat Tullium sequi, qui ignorata maioribus usurpat exordia. sed quid ego de hoc plura, cum sim tibi dicto audiens atque herbam dederim voluntati tuae? ut saepe scribas, nequaquam mihi orandus es. efficiet adsiduitas 5 litterarum mearum, ut mutui admonearis officii. *PF*

XXXXV.
SYMMACHVS SIBVRIO.

Vera res est, famam esse velocem; sed *non ultra* adsentior Mantuano, qui eam putat in malis debere numerari. nam quid hac praeclarius, cum laetis nuntiis rigat 10 aures et mentem bonorum? mihi certe oppido grata est, postquam purgationis tuae prima vexit indicium. ruri eram maestus animi ob amissam parentem; eo me secuta fama curis, quas de te gerebamus, absolvit. nec fides defuit. ilico enim credidi verum esse, quod noveram et tuae innocentiae et aequitati temporum convenire. ac- 2 cesserunt etiam litterae tuae tam lepidae ac venustae, ut in re iam cognita novum 15 mihi putarem de te gaudium nuntiari. erat in illis fiducia conscientiae bonae sed cum laude iustitiae publicae. nam et principibus maximis gratias ut absolutus egisti, et de sola fortuna ut innocens questus es. verum quid ultra? quando Romam, quando ad urbanum otium, quando ad legendi et scribendi solacia reverteris? spero velociter; siquidem res postulat, ut tibi peregrinationis iniuria desiderium commendet 20 quietis.

AD EVTROPIVM.

XXXXVI.
SYMMACHVS EVTROPIO.

Ex sententia mihi cupita succedunt, si quando perfrui datur salutis tuae cogni- 25 tione adloquii munere. . . . . ego liquere apud te satis habeo compertum. quid enim mihi amoris inpenderes, si de me incertus esses? atque utinam scripta haec tua, quam sunt honoris plena, tam crebra sint. gravis est enim sitis rerum bonarum, cui sola fruendi adsiduitas medicinam facit. ergo indulgentius abutere munificentia scriptionum. nam quo plus est in litteris tuis, quod gaudeam, hoc magis superest, 30 quod requiram. vale.

XXXXVII a. 378.
AD EVTROPIVM. *P*

Noxae vacuus otiare et liberis remissus invigila, quando ita volvenda attulit dies, ut d. n. Gratiani fortissima simul ac felicissima manu nutantia reip. pondera fulciantur.

8 Verg. Aen. IIII 174. Fama, malum qua non aliud velocius ullum.

---

2 atque *P 1 m.* 3 uerba *F* 4 orandus es mihi *F* 5 muitui *P* 7 *om. F* syburio *P* 8 non ultra adsentior] *ego*, adsentior *PΓΦ*, dissentio *F* 9 lactus *P* nuntius *P 2 m.* 12 credebam *F*(*Γ*) 15 putarem *post* nuntiari *colloc. F* 17 conquestus *F* 21 explicit ad siburium inc̄. ad eutropium *P*, *om. F* 23 *om. F* 24 frui *F* 25 munere ego *PF*, *lacunam indicavi* 26 inpenderis *P* 27 bonarum rerum *F* 28 utere *F*

P videorne tibi πανηγυρικώτερον locutus, quam mos epistulae sinit? sic se habet ratio, ut res maximae magnos hiatus oris requirant. sed haec stilo exequenda tibi ante alios, cui pollet Minerva, concedimus; nos ad familiaria revertamur. diu a me bona valetudo dissensit. inhorruisti paululum, scio. pone sollicitudinem! iam valemus. nunc refectione opus est, cuius mihi copia sermonis tui pabulo, si annueris istiusmodi operam, poterit provenire. 5

XXXXVIII.

PF AD EVTROPIVM.

Superforanei laboris est commendare conspicuos, ut si in sole positis facem praeferas et accensu luminum claritudinem diei gestias adiuvare. idcirco inpraesentiarum nihil moratus testis officium salutationi tuae stili operam dedicavi. tu tamen Postumianum fratrem nostrum iuvenem de summatibus meo quoque nomine velim diligas, ut intellegat, istam veluti omissionem laudis suae plus honoris habuisse. 10

XXXXVIIII.

P AD EVTROPIVM. 15

In gravi dono habeo, quod amicitiae meae viros edecumatae honestatis adiungis. facis hoc pro cetera erga me diligentia tua, nec umquam desistis operam, quod mihi ex usu accidat, consulendi. quid si tibi etiam fratris mei Sabini nomine gratias agam? qui a te in bonam partem creditus tantum praerogativae attulit, ut si foret omnibus iam probatus. dignus plane talis viri testimonio, quod cum illi ad commendationem sui tribueris, existimaris hoc aliis, quibus commendatus est, praestitisse. vale. 20

L a. 379?

AD EVTROPIVM.

Cum tu Romam commodum repetis, ego me in secessu anteurbano adserui lectioni. diu quippe ab hoc negotio cura obstrepente desedimus. nunc ubi tu abes pars antiquior amicorum meorum, vicem sermonis tui veterum scripta funguntur. haut olim tamen urbem rure mutaveram, ut aestas mihi Praenestino Algido frangeretur, et interventus familiaris negotii rupit otium meum. ergo iam viam lego depositis, quae legebam. si quid praeterea scitu opus est, meus Palladius indicabit, quem ego non minus doleo abductum a iuventute Romana, quam gratulor in spem sui honoris accitum. 25 30

---

1 πανετυρικωτερον *P* finit *P*, sit (*Γ*)
8 *om. F* 9 superuoranei (*ΓΦ*) pacem *P 1 m.* 10 praesentiarum *P 1 m.*, in presenti *F* 11 officio *F* 12 ut intelligat, hic honori suo aliquid accessisse. uale *F*
16 in graui dono] *Lectius*, in grauido non *P*
24 cum tu Roma comitatum repeteres *Suse* 25 habes *P* antiquior] *Γ*, antiqua *P* 26 haut] *Iuretus*, aut *P* 27 ut *P 2 m. in spatio vacuo* aestas] *Iuretus*, aetas *P* et] *ego*, sed *P* 29 scitu] *Iuretus*, scito *P*(*Γ*)

LI.

AD EVTROPIVM. *PF*

Ago quidem studio tuo uberes gratias, quod mihi familiaritatem probatissimi cuiusque concilias. sed frater meus Hyperechius iamdudum institutione Romanus est. cur 5 igitur mihi bona nostra commendas? cedo alios usu incognitos emendatione consimiles! si tamen raritas virtutum admiserit, ut unum aut alterum aeque edecumatae honestatis invenias. illos ego amicos beneficio tuo adquisitos putabo, quos nescio; at istum mihi reddidisti potius quam dedisti.

LII a. 387.

10 AD EVTROPIVM. *P*

Mediolani interim dego ad obsequia auspicii consularis d. n. Valentiniani evocatus, ac cito, *quam* mihi fors dedit, exercendi circa te stili copiam libenter, ut honor amicitiae postulabat, amplexus salutem tibi defero. quam, si bene contemplor familiarium religionem, frequenti usu vicissitudinis repensabis.

15 LIII.

AD EVTROPIVM. *PF*

Ausonianus v. c. admirator tuus scripto a suis ex Asia nuper adlato, mutilari agros suos, qui tibi coniunguntur, accepit. eam rem cum mihi amicitiae nostrae gnarus familiariter indicasset, principio suasi, ne ad fidem tanti mendacii hominum suorum 20 levitate traheretur; dehinc poscenti litteras officii huius operam non negavi sciens, mutuae diligentiae convenire, cum inter nos, quae ad integritatem famae nostrae attinent, conferamus. quaeso igitur, ut in bonam partem, quae a me scribuntur, accipias, et aut fallaciam temerati iuris alieni celeriter expurges, aut si quid te ignorante turbatum est, iubeas reformari.

25 AD RICOMEREM.

LIIII ante a. 394.

Meus mos est semper adloqui praestantiam tuam. qui tuus? litteris abstinere. facimus, quod solemus: ego scribo, tu retices. sed scio in amandis amicis maiorem virtutibus tuis inesse constantiam quam in neglegendis epistulis voluntatem, atque ideo 30 animi tui securus cultum tibi debitum mente et sermone non desero, nequaquam reposcens, ut scriptorum mihi vicissitudo respondeat, cum in amore reddatur.

---

2 *om. F* 3 tuo (o *in ras.*) *P* 4 yperecius *PF* 5 cedas (*Γ*) 6 et decumatae *F*
11 *ediolani *P* ad *in ras. P* 12 quam *inserui, om. P*
16 *om. F* 17 musonianus (*Γ*) uir consularis *F* a suis *om. F* mutalari *P 1 m.*
19 familiariter *om. F* finem *P 1 m.* 21 integritaṭaṭem *P*
25 explicit ad eutropium inč ad ricomerem *P*, *om. F* 27 tuis *F*

LV a. 382—391.

P SYMMACHVS RICOMERI.

In suburbano praedio fovens otium sumpsi litteras tuas. cur enim Romae te *dis*cedente remanerem? ager autem, qui me interim tenet, Tiberim nostrum iuncto aquis latere prospectat. hinc libens video, quid aeternae urbi indies frugis accedat, qui*d* 5 Romanis horreis Macedonicus adiciat commeatus. nam paene, ut recordaris, cessante Africa fames in limine erat, quam clementissimus et ad salutem publicam genitus im-
2 perator praevenit indebitis alieni soli copiis. iam portum nostrum — conperi prim*us*! — classis salutat; iam securitate saturamur; iam dicimus nostrum esse, quidquid ubique bono principi nascitur. haec eo scribo, ut et domino orbis effectum beneficii sui nun- 10 ties et ipse fructum gaudii communis usurpes. ego paulo post abire longius paro, nec tamen dandis ad te litteris abstinebo. erit cura nostris in urbe remanentibus et meum sermonem tibi per idoneos mittere, et mihi pari fide, quae scripseris, exhibere.

LVI ante a. 394.

PF AD RICOMEREM. 15

Possem silentium tuum ferre patienter morem tuum cogitans, nisi me aegritudinis, qua laboras, dudum nuntius perculisset. metuo igitur, ne sollicita magis quam consueta cessatio sermonis tui munus impediat, atque ideo quaeso, ut curas meas fraterno amore susceptas scriptis aut mandatis digneris absolvere. nam cum sim cupidus litterarum, in secundis tamen pono solaciis, ut animus meus pro te anxius, si nondum 20 epistulis, saltem nuntiis erigatur.

LVII ante a. 394.

AD RICOMEREM.

Vltro in me arguo culpam silentii, si quando usum officii mei quaelibet dierum intervalla remorantur. nulla enim purgatio subpetit.....io, cum multum familiaritatis 25 publico actui frequenter interseras. sed idem, qui peccatum vito desidiae, aeque in scribendo longus esse desino. nam licet sciam, animum tuum nequaquam obnoxium esse fastidio, adverto tamen pro condicione curarum tuarum ponendum verbis modum: quia ut desid*e*nti prolixitas grata est, ita displicere non poterit brevitas occupato.

LVIII a. 382. 30

AD RICOMEREM.

Amo et suspicio virtutes tuas; sed accidit, quod tibi etiam amicus invideam. Flaviano meo aliquamdiu solus frueris. accipe planius, quid velim dicere: ad te

---

3 descendente *P* 5 qui *P* 7 dementissimus *P* 8 primus] *ego*, primas *P* 9 quicquid *P 2 m.*, quid *P 1 m.* 12 curae *Wingendorp*
15 *om. F* 18 iuras *P* (i *in ras.*)
23 *om. F* 24 utro *P 1 m.* 25 subpetit iocum multum *PFF*, *fortasse:* subpetit feriato, cum tu cultum *et q. s.* 28 aduero *P 1 m.* conditione *P 1 m.* 29 desidenti] *ego*, desideranti *PF*
31 *om. F* 32 etiam] *F*, ut iam *P* 33 aliquandiu *P* *fortasse:* ad te migrauit, quidquid Romae optimum fuit. accipe planius, quid uelim dicere: Flauiano meo aliquamdiu solus frueris

migravit, quidquid Romae optimum fuit. et vobis quidem societas vestra dabit mutuum gaudium: mihi quid solacii erit? quem et ille deseruit, et tu minus desiderabis, quia unus tibi pro utroque sufficiet. *PF*

LVIIII a. 385.

AD RICOMEREM. *P*

Alius fortassis existimet serum esse munus, quod anni superioris consul exol*u*at: ego sentio me atque alios, qui procul degimus, amicitiae fiducia ad hoc locorum esse dilatos, illis vero continuo satisfactum, quorum tamdiu memor esse non posses. nam qui statim munificus est, ipsis quodammodo magistratus sui fascibus admonetur; qui ex intervallo reddit officia, testatur eos se maluisse differre, quorum oblivionem dies longior non posset obducere. †video igitur, an se quispiam credat ordine aliis aut honore postpositum: ego me intellego pura adfectione praelatum. (2) neque enim satis amicus est, cui sollemne aliquid statim redditur; honestior est illa securitas, quae putat sibi deforme non esse, si quid diu familiaribus debeatur. quare velim credas, moram quoque ipsam mihi iuc*u*ndam fuisse. sic iudico, sic interpretor, quae dudum aliis ex more delata sunt, nobis amore servata.

LX ante a. 394.

AD RICOMEREM.

Optatus adventus fidissimam mihi optulit facultatem officii deferendi. nam dominus et frater meus Eugenius, cum mihi sui copiam praestitisset, sumendae epistulae beneficium rogatus adiecit; qua tibi honorificentiam salutationis exhibeo et obnixe deprecor, ne me diutius silentio tuo suspensum esse patiaris.

LXI a. 385.

AD RICOMEREM. *PF*

Dudum responsa tradideram, quae testarentur, grata mihi fuisse amplissimi consulatus tui munera. sed denuo nanctus Eugenii v. c. fratris mei copiam scripta duplicavi haud veritus, ne fastidium tuum crearet sermo geminatus. ex meo quippe animo metior, amicitiam non posse sentire officiorum satietatem. sint quamvis illa crebra et continuis similia, semper tamen ut rara et diu desiderata sumuntur. huic opinioni meae fidem faciet adsiduitas epistularum tuarum. insitum quippe est bonis mentibus, ut quae copiosa ex aliis optamus adipisci, ea ipsi largiter deferamus.

---

1 quidem] quippe *F*   2 desiderabilis *F*   3 sufficiat *F*

6 exoluat] *ego*, excolat *P 1 m.*, excoluit *P 2 m.*, excolostat *Γ*, exsoluit *Lectius*   7 locarum *P 1 m.*   9 munificatus *ΓΦ*   11 uide *Mommsen*, uidero igitur, an se quispiam credat, ut ordine aliis, ita et honore postpositum *ego*   15 iucundam] *Lectius*, iuuandam *P*   si cui dico *P*

19 optatus aduentus] *ΓΦ*, optatui gientus *P*, optatus euentus *Modius*   20 sumenda *P 1 m.*   21 obnoxae *P 1 m.*

24 *om. F*   25 fuisse *om. F*(*Γ*)   26 uiri consularis *F*   28 sentiri *P*   satietate *P*   sint quam *P*, quamuis sint *F*   31 copiose *P 2 m.*   ab aliis *F*

LXII ante a. 394.

P AD RICOMEREM.

Mandatis tuis perfunctus apparitor, ubi ad destinata pervenimus, testimonii nostri vacuus abire non debuit, praecipue ne studium circa me tuum male locatum putares, †si gratiam relatus sermo solvisset. have igitur dico et praemitto iam petitionem, 5 ut cum iter in patriam relegere coeperimus, eluctandis difficultatibus adminicula uberiora decernas.

LXIII a. 387.

PF AD RICOMEREM.

Otium patriae laeta peregrinatione mutavi. nam iussu d. n. Valentiniani cum 10 multis amplissimae curiae proceribus accitus ad vicem quietis domesticae fruor publicis gaudiis. quod cum ad te posset fama perferre, dignius visum est me indice nuntiari. ipse ad respondendum benignitatem tuam moremque servabis; siquidem litteras tuas non minus quam meorum conspectus et verba desidero.

LXIIII ante a. 394. 15

AD RICOMEREM.

Quid mihi litterae tuae iucunditatis attulerint, tibi aestimandum relinquo, cui, si bene arbitror, vicissim meus sermo tribuit voluptatem. perge igitur, ut iam facere dignatus es, et amicitiam munerare adfectu religionis et adsiduitate conloquii. ego in referenda vicissitudine par esse curabo. nam qui ab alio poscit officia, sui quoque 20 studii frequentem operam pollicetur.

LXV ante a. 394.

AD RICOMEREM.

Scio praestantem animum tuum salutis meae et reversionis indicia cupide, ut amicitia postulat, opperiri, et ideo expectationi tuae revectus in patriam satisfeci, meque 25 agere ex sententia atque esse memorem tuae circa nos humanitatis insinuo; simulque deprecor, ut adfectionem, quam mihi et praesenti dependere et absenti dignatus es polliceri, litterarum munere, quotiens usus tulerit, non graveris augere.

LXVI a. 382.

AD RICOMEREM. 30

Nosse dignaris, quanta sit in d. m. Flaviano pectoris mei portio. amicitiam adventantis amplectere, ut duos obliges. ambo idem sumus; nam hoc dici a me patitur

---

5 si] *PΓΦ*, nisi *Suse*, gratiam nullam *Mommsen*, dilatus *Scioppius* habe *P 1 m.* 6 relegare *P 1 m.* 9 *om. F* 10 domini ualentiniani *F* 12 fama posset *F* *finis epistulae inde ab voce* indice *deficit in F* indicem *P*
16 *om. F*
23 *om. F* 26 sentia *P 1 m.* 27 dependere et absenti *om. Γ* 28 grauaris *P 1 m.*
30 *om. F* richomerem *corr. ex* ricomerem *P 2 m.* 31 domino flauiano *F*

ille, qui melior est. plura scriberem, si aut tu diu velles rogari, aut tanti viri merita *PF*
commendationem desiderarent. ergo sat est, quod accepisti voti mei indicia. ambitu
et labore non opus est, cum ex natura veniat, ut a te moribus tuis proximus diligatur.

LXVII ante a. 394.

5 AD RICOMEREM.

Firmum domesticum meum militiae stipendiis cum honestate perfunctum testimonio meo decuit adiuvari, ut faciliore aditu ad tuam notitiam perveniret. porrige igitur, oro te, adiutricem manum legitima praemia ex more cupienti. huiusmodi quippe veteranis praerogativa debetur, ut illis protectorum dignitas tamquam pretium longi 10 laboris accedat. quod Firmo incunctanter eveniet, si tuus favor vota hominis ad consueta nitentis adiuverit.

LXVIII ante a. 394.

AD RICOMEREM. *P*

Meritorum tuorum iusta ratio deposcit, ut familiaribus litteris operam frequenter 15 inpendam, expertus quippe, non perire officia delata sapientibus. fungor igitur salutatione, quae sola curam testatur absentium, tuamque oro praestantiam, ut amicitiae bonum, sicuti facere soles, et sermone excolas et mente custodias.

LXVIIII a. 383.

AD RICOMEREM. *PF*

20 Dominum meum et fratrem nostrum Flavianum celsum virtutibus et honoribus virum iustitiae tuae exsortem esse non patior. merito pro honoribus eius, quae causa poscit, allego sciens sine tua auctoritate commissa, quae sub obtentu tuo a quibusdam scaevis dissignata dicuntur. unde mihi maior fiducia, posse rem graviter vindicari, cum tua quoque fama pulsata sit. querellae autem genus hominum eius suggestio, 25 si iusseris, *per*sequ*e*tur, quia multiplex iniuria modum epistulae familiaris excedit. non minora etiam filius inlustris viri, et ipse iam honoris et meriti, in sua proconsulari 2 possessione toleravit, quae ad unius quidem pertinent noxam sed ad utriusque contemptum. ergo ut mos est tibi, auditis eorum allegationibus, qui tuentur absentium facultates, primo famam, quae optimo cuique pretiosa est, tunc amicitiam fidei indicem, 30 postremo leges, pro quibus excubas, dignare defendere, ut ad inlustrem virum, qui per absentiam suorum nescit incommoda, prius gratia beneficii tui quam suorum dolor et querella perveniat.

—

3 est opus *F*
5 *om.* *F* 10 quid *P 1 m.* firmio *F*
17 sermoneṣ *P*
19 *om.* *F* 20 et *post* meum *om.* *F* 21 *fort.* pro hominibus eius eius quae causa poscit (possit *P 1 m.*) allego *P*, eiusque causa posita lego *F* 23 designata *F* est *post* fiducia *add.* *P 2 m.* *F* 24 hominum eius] *ΓF*, hominis me ius *P 1 m.*, hominis melius *P 2 m.* 25 persequetur] *Mommsen*, prosequitur *PF* excidit *P 1 m.* 26 et ipse etiam *F* 29 cuiquịque *P* tum *F* 31 absentiam *in ras.* *P*

PF

AD TIMASIVM.

LXX ante a. 399.

Saepe adloqui praestantiam tuam non piget, quamvis nihil invicem sermonis accepi. ipse enim mihi pro te sponte respondeo, quod inter castrenses curas locum officia otiosa non habeant. atque utinam tibi adsiduitas adfatuum meorum non videatur obstrepere! prope est, ut referri mihi litterarum gratiam putem, si sciam, quae scribo, non adferre fastidium. 5

LXXI ante a. 399.

AD TIMASIVM.

Ad scribendum me relatu vicissitudinis incitasti. ea quippe rerum natura est, ut officiorum diligentia fructu vicissitudinis incalescat. sume igitur salutationem, simulque indicium sospitatis meae laetus amplectere, redditurus voto atque animo meo reciproca gaudia similium de tuis actibus nuntiorum. 10

LXXII a. 384—387.

AD TIMASIVM. 15

Vrgeo te frequentibus scriptis et animi affectione non desero. est autem sequester sermonis mei Felix probabilis honestate vitae et exercitatione militiae; cuius ut considerationem habeas, commonere non debeo, cum tua aequitas tantum pro eo possit efficere, quantum favor meus posset optare.

LXXIII a. 384—387. 20

AD TIMASIVM.

Petitio domini et fratris mei Stemmatii monitorem magis apud te quam precatorem requirit. nam cum tanta sit tibi eius antiquitas, ut votum nostrum favore praecurras, laborem rogandi in lucro habere debemus. breviter igitur, ut tui . . . . . poscat, adverte. subsidia vitae, quae bona dici solent, ubi census uberior est, infortunio proscriptionis amisit. haec in magno reip. gaudio tuis potissimum meritis repensanda committit. suscipe, oro te, plenum bonitatis negotium et amici inopiam, cui miserae valetudinis casus accessit, rei familiaris integratione solare. 25

---

1 explicit ad richomerem inc̄. ad timasium *P*, *om. F* 3 accepissem *F* 4 quod] quoniam *F* 5 tibi *post* meorum *coll. F* 6 puto *P*
9 *om. F* 10 ut *om. P 1 m.*
15 *om. F* 16 defero *P 1 m.* sequenter sermonis mei *P*, sermonis mei frequentator *F* 18 debeo] *F*, deo *P 1 m.*, audeo *P 2 m.* 19 possit *F*
21 *om. F* 22 titio *P* stemmati *P 2 m. F*, stemma *P 1 m.* 24 ut tui poscat *P*, quid poscat *F*, *lacunam indicavi* 26 reip.] spei *F* 27 oro] *Lypsius*, pro *PF*

AD PROMOTVM. *PF*

LXXIIII ante a. 392.

AD PROMOTVM.

Multa in te virtutum natura congessit; quae si quis trutinet pensiore iudicio,
5 nesciat, utrum in te bona fortitudinis magis a*n* mentis excellant. sed alterius tibi
laudis adstipulator est princeps generis humani, officiorum vero familiarium nos testes
esse debemus. quo tibi religiosum studium nequimus aequare . . . . . . tamen in hoc 2
te mei amore progressum, ut mihi falsis laudibus blandiaris, cum ais aliquid te ex
nostri oris desiderare promptario, quod tibi inter rauca cornua †eorum strepitus
10 blandiatur. est quidem familiare virtuti delenimenta exercitii sensibus admovere.
nam et Achillen vatum maximus refert, aegrum a*nim*i curas fidibus resolvisse. sed
nos et musicae facundiae inopiam confitemur, et nutrimentum loquendi eorum litteris
aucupamur, quos haerere comitatui et fama loquitur et tua scripta testantur.

LXXV ante a. 392.

15 AD PROMOTVM. *P*

Satisfaciet quidem tibi ad omne gaudium conspectus tuorum, sed ego hanc hilaritudinem cumulari posse coniecto, si noster sermo quoque iungatur. nam cum prae
ceteris tibi domestica bona cara sint, proximum sibi gradum iure amicorum cura defendit. ergo ubi desiderio tuo piae necessitudines satisfecerint, ad nostras quoque
20 litteras oculi conferantur; quarum haec summa est, ut me valere cognoscas. nolo
enim te a conloquiis tuorum pagina longiore producere.

LXXVI ante a. 386.

AD PROMOTVM.

Duo mihi grata proveniunt, quotiens a me litterae postulantur, et quod te honore
25 salutationis inpertio, et quod operam commendationis praesto poscentibus. cum igitur
ad Africam reditum Paregorius cliens noster instrueret et huiusmodi litteras inpendio
flagitaret, desiderio eius effectum libenter inpendi, sciens apud amantem mei nec illius
petitionem beneficio esse carituram, nec meum inefficacem futurum esse sermonem.

LXXVII ante a. 392.

30 AD PROMOTVM. *PF*

Nec quidem prioribus litteris meis vicissitudinem reddidisti, sed mei officii fuit
scripta geminare, ne tam fida occasione fraudarer, maxime cum amicus communis

10 Hom. Il. VIIII 185.

---

1 .q̄. aur̄. symmachi. ūc. explic̄ ad timasium IIII. inc̄ ad promotum *P*, *om.* *F* 3 *om.* *F* 5 an] *F*, ac *PΓ* 6 humani generis *F* 7 quod ibi *Γ*, quoniam tibi *F* aequare tamen *PF*, aequare. miror tamen *editio Veneta* 9 ṃoris *P*, moris *F* *scribe:* inter rauca cornua et armorum strepitus
10 delinimentum *F* admonere *P* 11 animi] *Lypsius*, amici *PF* 13 quoserere *P 1 m.*
18 cara] *Γ*, cura *P* gradum] *P*, gaudium *Γ*
30 *om.* *F*

PF Auxentius accessurum sibi aliquid gratiae ex meis litteris iudicaret. quem tibi propterea commendare non debeo, quia illi [apud te potius, quam] apud alios testis esse consuesti.

LXXVIII ante a. 386.

SYMMACHVS PROMOTO. 5

Haerentem me litteris inpulisti, ut amicitiam, quam dudum tacitus optabam, nunc provocatus excolerem. amplector futurae inter nos familiaritatis auspicem voluntatem, et quamvis praeventus voto tuo enitar, ut potero, ne vincar officiis. has enim mihi partes video reservatas, ut religio, quae te hortante sumpsit exordium, me adnitente sumat augmentum. 10

LXXVIIII ante a. 386.

AD PROMOTVM.

Primis quidem litteris tuis vicissitudinem mox rependi. sed quia novae familiaritatis auspicibus plus debetur officii, excolere amicitiam litterario munere persevero, ut perspicias bene cum *i*is misceri foedus animorum, qui cumulatiorem gratiam religionis referre noverunt. 15

LXXX ante a. 392.

AD PROMOTVM.

Beari me multis bonis iudico, quotiens sermonis tui honorificentia et splendore delector; idque ut merear, etiam ipse non desero diligentiam frequentis officii. stet 20 igitur inter nos, ut animorum fida sinceritas, ita huius muneris amica certatio.

AD RVFINVM.

LXXXI a. 382.

Suscensebam silentio tuo; sed postquam mihi indicium de fratris honore fecisti, vicit offensionem voluptas, et in eam condicionem res rediit, ut ei agam gratias, quem 25 pie obiurgare meditabar. tu vero sub hac pactione, dum voles, retice, modo ut postea bonis epistulis redimas stili tui ferias. o nuntium voto tuo similem! nullum decuit 2 haec scribere nisi eum, quem constat optasse. ne tamen praeter gaudium, quod de processu fratris adquiro, etiam iudicium tuum admodum decolorem! solus enim tibi visus sum reparatis virtutum praemiis posse gaudere. sed quod ais exclusis inprobis 30 spem bonis redditam, non ut insolitum vel inchoatum recens gratulor. nam sollemne est d. n. Theodosio in suos exercere censuram morumque agere dilectum et singulos 3 ut novos semper expendere nec consuetudini condonare iudicium. inde est, quod

2 apud — quam *uncis inclusi*
5 *om. F* 9 ortante *P 1 m.*
12 *om. F* 15 his *PF* religioni *Iuretus*
18 *om. F*
22 .q̄. aur̄. symmachi explic̄ ad promotū inc̄ ad rufinum *P*, *om. F* 24 suscensebam (usc *in ras.*) *P* 25 conditionem *P 1 m.* redit *P* 26 sub ac *P 1 m.* petitione *ΓF* dum uoles *om. ΓF* 27 redimas bonis epistolis *F* 32 domino theodosio *F* 33 ut] et *F*

sincerissimos mores tuos benignius respicit, quos severe et diligenter inspexit. quid *PF*
quod etiam longe intendit oculos et per inmensum requirit venas bonorum nullosque
avidius trahit quam nihil desiderantes? ut Flavianum meum atque ideo tuum nuper
excivit, quem adhuc verecundia tegeret, nisi clara merita prodidissent. haec sunt, 4
5 quae mihi pro tempore laetitia dictavit. nunc ut amantissimum fratrem, vel quod est
verius, partem mei diligas, rogo sponte facturum. ama in eo studia tua et quidquid
agnoveris virtutibus tuis proximum. mihi ut est curae, quod a fratre discernor, ita
solacio erit, si eum sciam vere in te Symmachum repperisse.

LXXXII a. 382—391.

10 AD RVFINVM.

Adhuc siles; sed loquacitas mea non cohibetur exemplo, et est otium mihi ad
verborum copiam nimis commodum. nam ruri sum, nec tamen rusticor. tantum de
ripa Tiberis — nam per fines meos fluvius elabitur — onusta specto navigia non iam
sollicitus, ut ante, de fame civium. versus est namque in gaudia publicus *ex inopia*
15 metus, postquam venerabilis pater patriae Macedonicis commeatibus Africae damna
pensavit. quem nunc omnes ut altorem generis humani deum diligunt. nihil enim 2
passus est austris contumacibus adversum Romam licere. ergo de agri mei specula
peregrinarum navium numero transcursus, et gaudeo victum populi Romani non fato
provinciarum sed voto principis regi. scio haec in aures eius esse ventura devotione,
20 qua soles non occulere bonum publicum. merito parcius loquar tuae facundiae relinquens,
ut haec ornatius, si ita placebit, insinues, quae nos inculta veritate narravimus.

LXXXIII ante a. 396.

AD RVFINVM.

Iter, ut opinione metior, expedisti, quod solum tibi ad silentii veniam suffraga-
25 batur. nunc stativa requies stilo et animo tuo scribendi ad nos usum reformet, licet
oris tui facultas, et cum viam carpseris, luculento potuerit adfatu sitim nostram rigare.
sed fuerit tibi adversum culpam taciturnitatis de labore purgatio: nihil iam suffragii
restat, cum tibi et facundia, quae nec ante inpediebatur, supersit, et otium, quod
desiderabatur, accesserit.

30 LXXXIIII ante a. 392.

AD RVFINVM. *P*

Sequor te litteris, quia mente et adfectione non desero; nec videor mihi cito
haec arripere solacia, cum adhuc apud nos recens iucunditas tua vigeat. sentio enim

---

1 quicquid etiam *F* 2 uenịas *P* 6 sua (*Γ*) 7 curae est *Γ* discerner *P*

10 *om. F* 12 nimis *om. F*(*Γ*) 13 ciberis *P 1 m.* 14 uersus est namque ex inopia in gaudia publicus metus *P*, ex inopia namque publicus metus uersus est in gaudium *F*, *transposui* 17 aduersus *F* 18 peregrinarum *om. F* p̄ r̄ *P*, rei publicae *F* 19 regi *om. F* 20 partius *P* loquor *P 2 m.* 21 ornatui *P*

23 *om. F* 24 silentium suffragabatur (*om.* ueniam) *Γ* 25 statino *F* 26 carperis *P* poterit *F* 27 de *om. F* laboriosa *F*

32 qua *P 1 m.*

P bonorum separationem statim diuturnam videri. quod si, ut praesumo, etiam tuus animus expertus est, fac noverim festinata scriptorum vice, te quoque hoc intervallum dierum longum putare.

LXXXV ante a. 392.

AD RVFINVM. 5

Mos et ratio flagitavit, ut mansurus domi veniam de augustissimo principe imper*ati* mihi itineris postularem. excusationis causam litteris indicavi, quas favor tuus molli aditu et blanda recitatione commendet. nihil enim meorum sine boni cuiusque auxilio placeret. rem loquor omnibus notam, mihi numquam tacendam. hoc amici, hoc aemuli sciunt. quorum alii gaudent, esse apud te locum meritis, alii dolent, non 10 esse divitiis.

LXXXVI a. 382—383.

PF AD RVFINVM.

Intellegebam non esse de nihilo, quod diu a litteris temperabas. tandem patuit inpedito per aegritudinem visu officiorum stetisse sollertiam. itaque ego ille de 15 silentio sollicitus probare me fateor, quod asperae nuntium rei usque ad sanitatis tuae gaudia distulisti, ne de te ante caperem exorti incommodi sollicitudinem quam securitatem remoti. nunc quia tecum valetudo in gratiam red*it*, indulgentioribus paginis amicitiam munerare; alioquin cessantibus epistulis simile aliquid rursus timebo. sed 2 de hoc satis verborum est. Flavianum, pectoris mei dominum, tui socium, haerere 20 animo tuo usque ad inproborum dolorem nimis gratulor, nam saepe apud me de tali amicitia gloriatur. hoc ego futurum ante prospexeram virtutes utriusque considerans, quarum similitudo concordiam fecit, et ideo plus gaudii quam miraculi capto teque oro, ne quid in tales amicos fascino liceat. ille enim mihi non est rogandus, cui aliud velle non expedit. 25

LXXXVII ante a. 392.

P AD RVFINVM.

Longo orationis ambitu commendentur incogniti; Severiani autem c. v. merita annosae militiae probata documentis elaboratum testimonium non requirunt. principem locum regendis praefecturae urbanae cohortibus nuper obtinuit, in ordinem senatorium 30 lege transcriptus est. restat, ut post dignitatem curiae, quae honoribus maior est, etiam reip. provinciali specimen sui praebeat; quod futurum arbitratur, si domini mei praefecti urbi super hoc litteras promptus *ad*stipulator *i*uveris.

---

6 imperati] *Mercer*, impe rari *P 1 m.*, impetrari *P 2 m.*
13 *om. F* 15 uịsu *P* illo *Mommsen* 17 exorti] *P 2 m. F*, exortu *P 1 m.* 18 ualitudo tecum *F* redit *PF* 23 capịto *P* 25 suppetit *Mommsen*
33 adstipulator iuueris] *ego*, stipulator adiuueris *PΓ*, stimulator adiuueris *Iuretus*

LXXXVIII ante a. 396.

AD RVFINVM. *P*

Silentium meum de excessu civis emeriti lepidissimo argumento epistulae momordisti. nam quid excogitari facetius potuit ad castigationem suppressi a me nuntii, 5 quam *ut* Caelii montis habitator adventiciis litteris Romae . . . . . cognoscerem? sed mihi iudicii tui spectata gravitas indixit religionem. metui quippe tibi huiusmodi indicio laetus videri. scis humanitatis hanc esse rationem, ut parum probatis et ante discordibus ad vicem doloris, quem mors incutere solet, reverentiam saltem silentii deferamus. quare parce oblique stilo caedere, quod displicere auribus tuis timui; 2 10 quin immo age circumspectioni meae gratias, quae tuis salibus locum fecit. atque utinam saepe epistulas ioco scribas, quas negas serio. quid avare uteris ingenii tui copiis? vereor ne mihi posthac utilius sit mittendis litteris abstinere; nam proximam de te paginam offensione taciturnitatis elicui, et ideo praestabis forsitan culpae meae, quod non reddis officiis.

15 LXXXVIIII a. 382—383.

AD RVFINVM.

Commendarem tibi Flavianum filium meum, nisi te volente esset accitus. nihil igitur tuo beneficio derogabo. satis est iuveni meo ad argumentum grati circa te animi, quod de litteris parentis non requirit auxilium. puto tamen convenire pietati, 20 ut me quoque eius nomine tibi fatear obligatum. ex quo fiet, ut plura in eum congeras studii tui munera, pro quo tibi non unus obnoxius est.

LXXXX a. 383.

AD RVFINVM. *PF*

Saepe mihi auctor laetitiae aut primus aut solus es; quaestorem antehac fratrem, 25 nunc rectorem praetorianum litteris nuntiasti. in omnibus ergo litteris tuis magna aliqua gaudii mei causa est. quid quod ipsa verba luxuriant et animi *t*ui alacritatem stili nitore testantur? haec cum paribus officiis aequare non possim, voto divina convenio, ut fortuna optimorum virorum semper felicitati tuae grata sit.

LXXXXI ante a. 396.

30 AD RVFINVM.

Probitate et honore pollentibus viris nihil aliena addit oratio; sua enim luce conspicui precariis testimoniis non iuvantur. qualis igitur quantusque sit dominus et frater meus . . . . ., in aperto est. merito eius laudibus nostrum cedit ingenium. hoc unum tamen praetereundum non puto, summam mihi cum illo esse officiorum

---

5 quam ut] *Iuretus*, quamuis *PΓΦ*   romae cognoscerem *P*, *scribe:* Romae gesta cognoscerem *vel simile quid*, Romana cognoscerem *Suse*   14 redis *P 1 m.*

23 *om. F*   25 in hominibus *P 1 m.*   26 sui *PF*

30 *om. F*   33 in aperto — ingenium hoc *om. P 1 m.*, *praeterea nomen quoque commendati desideratur*

PF familiarium societatem; quae res tibi etiam minora merita plerumque commendat. unde arbitror ex abundanti promptam fore in eum praeclarae mentis tuae adfectionem, quam illi et decus proprium et meae amicitiae praerogativa conciliat.

LIBER QVARTVS.

AD STILICHONEM.

I.

SYMMACHVS STILICHONI. 5

Diu siluisse me fateor, ut mihi fiduciam scribendi tuus sermo praestaret. sed cum perspicerem, necdum me ullo invitamento officii provocari, prior in verba salutationis erupi plurimum rogans, ut exempli istius imitator esse digneris.

II a. 382—383? 10

P CS. CS.

Abundat Flavianus filius meus ad promerendam conciliationem bonorum suis paternisque suffragiis, sed interest amoris, quem vere pignori meo debeo, ne, dum meritis illius nihil deesse contemplor, officium parentis omittam. facio igitur, quod redundet, et cumulum inpono perfectis; sed hoc ad coniungendum Flaviano meo praestantiae 15 tuae animum multum credo valiturum, quia mihi pro beneficio intellegis inputandum, quod illi solo iudicio detulisses.

III.

CS. CS.

Vir spectabilis Rufinus et in ordinis nostri lectissima parte censend*us*, cum in 20 obsequia debita tibi pergeret, invidere se mihi credidit, nisi nostra susciperet. igitur a me reddendam defert salutationem, quam tibi saepe deferrem, si esset facile similes invenire. rarus igitur est sermo, quia rara est talis occasio. de ipso nihil dicimus. meriti enim proprii conscius suspiciones gratiae fugit, et in examen tuum veniens non vult sui commendationem testi magis debere quam iudici. 25

IIII (VII) a. 399.

PF AD STILICHONEM.

Agendis tibi gratiis pro Flaviano filio meo usquequaque me inparem sentio, et cum sint verba rebus faciliora, beneficii tui magnitudinem dictis aequare non possum. neque enim mea tantum gratulatio est, quod cum illo honor amissus revertit in gra- 30

---

2 tuae mentis *F*

4 q̄ aur̄ symmachi ū c̄ cons̄ ordinarii epistolarum lib̄ III. inc̄ IIII. ad stilichonem. feliciter *P*, *om.* *F*
6 *om.* *F* 8 officii *om.* *F*

11 c̄s c̄s *P*, *fortasse:* q(ui) s(upra) c(ui) s(upra)

20 censend̄ *P* 21 credidit *om.* *Γ*

27 *om.* *F*

tiam: senatus bonique omnes inter se hanc laetitiam partiuntur. quocirca arduum est, *PF*
ut unius sermo conpenset, quod tantorum contraxit adfectio. dabis igitur veniam pro
re pauca dicenti. maius quiddam est honorem restituere quam dedisse; illud enim 2
fieri fortuna consentit, hoc contra ipsam praestat humanitas. praemiserat alia exempla
5 clementiae receptus caelo principum parens et Flaviano meo multa casibus detracta
reddiderat; reservatus est unus et potissimus bonitatis titulus heredi, quem magnitudinis tuae monitu paternis beneficiis d. n. Honorius adiecit interpretatus scilicet, divo
principi tempus non animum defuisse. nunc perfecta sunt a successore consimili interrupta fato opera clementiae. fastigium quoddam lenissimus et augustissimus princeps
10 coeptis genitoris inposuit, cui ad vicem gratiae te ac tui similes opto monitores. nam 3
summis imperii moderatoribus pia et decora suadentes instrumenta sunt boni saeculi.
est quidem rectori nostro divini fontis ingenium et omnium virtutum cursu prompta
natura; sed ut imagine uti mihi liceat, optimos gubernatores haut mediocriter etiam
manus remigum iuvat. te vero famae eius amiciorem cum fides militiae tum necessitudinis reddit adfectio. hinc est, quod illi promerendi undique amoris vias invenis et
maioribus occupatum mones privata fata respicere. humani casus in fugam versi sunt 4
nihilque in senatu maestum resedit. aliis tributus, aliis integratus est honor. uni
familiae debetur, quidquid singuli sumus. sed iam servabo epistulae terminos. vereor
enim ne haec ipsa adferant fastidium praeclarae verecundiae tuae, cum aequare non
20 possint vicem gratiae. illa te potius gaudia munerentur, quae meritorum securitas
parit. nolo ex verbis cuiusquam speres tanti beneficii solutionem. prae ceteris nosti,
solum conscientiae bonae praemium satisfacere posse magna praestantibus. unum
tamen tamquam inmoderatus adicio, ut iugiter in Flaviano meo beneficia tua diligas.

V (IIII) a. 397.

25 AD STILICHONEM. *P*

Quid de Afrorum dolore et militarium virorum querellis consultus praecepto sacro
amplissimus ordo censuerit, plene atque aperte gestorum curialium inspectione cognosces. sed quia me quoque familiariter indicem gestae rei esse iussisti, summatim,
quae decreta sunt, non tacebo. lectis d. n. Honorii Aug. litteris atque sententiis de- 2
30 cursisque omnibus paginis, quae Gildonis crimina continebant, par bonorum motus
erupit. consulti igitur in senatu more maiorum — neque enim sine legitimo ordine
iudicii auctoritas stare potuisset —, ingenti causae devotis sententiis satisfecimus.
adiecta est post rei damnationem pro alimentis populi R. supplicatio. in metu enim 3
sumus, ne obsit commeatibus annonariis medii temporis mora et perturbatio plebis
35 oriatur. veniet in manus tuas, quid pronuntiaverim. reperies et facti huius me adseruisse iustitiam et apud d. n. Arcadium causam publicae egisse concordiae.

---

1 hanc inter se *F* idcirco *F* 2 unius] *Lectius*, unus *PF* 3 illud *et* 4 hoc *permutat Lectius* 8 interrupta (p *in ras.*) *P* 9 fatu *P 2 m.* 10 coeptis (s *in ras.*) *P* te auctui *P* 12 diuino fortis *P 1 m.*, diuini frontis *P 2 m.* et ad omnium uirtutum cursum *Scioppius* cursum *ΓΦ*, *om. F* 13 aut *P 1 m.*, haud *P 2 m.* 14 cum] tum *F* miliciae *P 1 m.* necessitudines *P 1 m.* 17 attributus *F* 18 namque uereor ne *F* 19 *praetulerim:* cum aequare non possint uicem gratiae. nolo ex uerbis cuiusquam speres tanti beneficii solutionem: illa te potius gaudia munerentur, quae meritorum securitas parit. prae ceteris nosti *et q. s.*
26 affrorum *P* 29 honori *P* 31 senatum *P* 35 repperies *P* 36 archadium *P*

VI (V) a. 398.

P

AD STILICHONEM.

Commendationem non desiderat, qui ad agendas gratias pergit, et ideo Flavianus filius meus fretus culminis tui beneficiis levat istiusmodi labore curam parentis. restat, ut scribam, quod illius coram gratulatio sequetur, nihil esse ad integrandas fortunas 5
2 hominum virtutibus tuis promptius. reddideras inclinato pristinum statum et putabaris consumpsisse praestanda; nunc adiecta est ei honorabilis evocatio, quam testimonii tui iuvit auctoritas. novos beneficiorum gradus invenis et inconstantem puta*s* amorem, qui incrementa non accipit. o felicis ingenii benignitatem! quid Flaviano meo amplius velim, nescio, cum tu sponte praecurrens inpudentes no*s* facias aestimari, si adhuc 10 aliquid optamus.

VII (VI) a. 399.

AD STILICHONEM.

Evectiones impetrasse me gaudeo, quibus praeturam filii mei virtute, qua polles, iuvare dignatus es. restat, ut cumules, quae magnifici animi consuetudine praestitisti, 15 et familiares meos in Hispanias missos ob equorum curulium coemptionem transcurrere protinus iubeas, quia tempore futurae editionis urguemur. illud autem de te petere non audeo, sed tuo relinquo iudicio, an effectum desiderii mei datis ad amicos litteris praecipias adiuvari.

VIII a. 401. 20

AD STILICHONEM.

Intellego ex mora et cunctatione rescripti atque . . . . . . divini, aliquid in his, quae praetoria filii mei supplicatio conprehendit, incongruum vel dubium iudicari, atque ideo denuo tibi petitionum mearum debeo praestare rationem. de equis ob natalem d. n. Honorii . . . . et invictissimi principis largiendis, licet hoc anno obsequii 25 istius tempus effluxerit, opinor votum meum non potuisse reprehendi. aquae vero theatralis et holosericarum vestium impetratio etiam aliis ante me plerumque delata
2 est et ideo iuvatur exemplis. amphitheatrum *in* spectaculum, quod editioni filii mei propter capacitatem loci opto concedi, etiam ludicris quaestorum praelusionibus non negatum, testimonio sunt rescript*a* . . . . privilegio solis patere consulibus. sciat 30 a me dudum rei istius processisse principium, non ut fastigio consulari, quod pro*x*ime tui culminis felix et olim debitus magistratus ornavit, ex hoc aliquid adderetur — neque enim praecipuus honor rerum talium requirit augmenta —, sed ne populus Ro-
3 manus adpetentior istiusmodi voluptatis minoris loci urgueatur angustiis. ceterum quid

---

5 *fort.* exequetur   8 inuenisset *P*   putat *P*   10 nos] *Iuretus*, non *PΓΦ*
16 ob/equorum *P*
22 more *P 1 m.*   atque diuini *P*, atque oraculi diuini *Lectius*   25 honori et inuictissimi *P*, *insere:* clementissimi *vel* augustissimi *vel* felicissimi   26 potuit se *P 1 m.*   27 theatralis et holosericarum uestium *om. Γ*   olosericarum *P*   28 amphitheatrum in] *ego*, amphiteatrium *P*, amphitheatrum ire *Φ*, amphitheatrum *Γ*   29 praelusionibus non negatum] *ΓΦ*, praelationibus negatum *P*
30 rescripto priuilegio *P*, rescripta. priuilegio nego solis patere consulibus *Mommsen*, *plus deesse suspicor*
31 proxime tui] *Modius*, pro metui *P*   34 uoluptati *P 1 m.*, *fortasse* uoluptatum   quid id praerogatiuae *Mommsen*

praerogativae habeat, non video, cum etiam censuales absentium munera illic soleant exhibere, quorum mediocritatem volumus aemulari. haec eo scribo, ne videar iniquitatis aut insolentiae argui, si aliquid denegetur, sed eminentissimae et semper mihi reverendae sublimitati tuae expendendum relinquo, quid merito existimes convenire. de me enim opinio hominum iudicabit, si iusta non impetrem, cum tuae censurae animus soleat magna praestare. *P*

VIIII a. 402.

AD STILICHONEM.

Cum sublimi excellentia tua legationem mihi amplissimus ordo mandavit, *ad* quam suscipiendam me et necessitas inpulit patriae et tui culminis provocavit auxilium. pervectus igitur ad comitatum domini et principis nostri Honorii in notitiam magnificentiae tuae deferre non distuli adventus mei causam. de censurae enim tuae pendet arbitrio spes communis officii. quaeso igitur, ut lectis amplissimi ordinis petitionibus, quarum exempla coniunxi, inter felices magnitudinis tuae actus super hac quoque parte expectationem meam litteris digneris instruere.

X.

CS. CS.

Itane sublimem animum tuum mei cepit oblivio, ut tamdiu exortem conloquii tui me esse patiaris? an existimas neglectum familiaris officii aequanimiter a me posse tolerari? quin age, ut mos est virtutibus tuis, et amicitiam scriptorum celebra re*latu* simulque aestima, qu*anto* uberior ac promptior litteris tuis a me cura referenda sit, quae etiam tacenti iugiter exhibetur.

XI.

AD STILICHONEM. *PF*

Saepe ad te litteras dedi, quas credo suppressas. quando enim vir servantissimus amicitiae multisque animi bonis praeditus dignationem mihi officii tui denegasses? fuerit hoc eorum, quibus in reddendis paginis defuit fides. nunc eventus optabilis veterum morum sequestrem scriptis meis praestitit. igitur diligentia, quam mihi proficiscentis fidelitas pollicetur, erga te cultum salutationis instauro. responsa tua facient, ut usum stili per verecundiam sero repetitum, vicissitudine provocatus frequenter exerceam.

XII a. 400.

AD STILICHONEM. *P*

Consulatum [meum] liberalitate continu*a*s et ut publicus parens in futuros etiam magistratus imperialem provocas largitatem. quo ergo mihi ore celebrandus es, qui

9 ad *om. P, inser. Lectius* 11 nostri] *P 2 m.*, n̄ *P 1 m.* honori *P* notitiam] *ΓΦ*, notitia *P*
17 *fort.* q(ui) s(upra) c(ui) s(upra) 20 celebra relatu] *ego*, celebrare *P* 21 quanto] *ego*, quo *P*
24 *om. F* 26 praedictus *P* 28 ueterum] uirum *P 2 m.* diligentiae *F*
34 meum *uncis inclusi*, mecum *Mommsen* continuas] *Iuretus*, continuus *P*

P fastigio honorum iure conspicuus praetorios quoque instruis apparatus? cogitas enim
2 ceteris saeculi bonis etiam privatorum munia debere congruere. itaque d. n. Honorio
divinae stirpis Augusto benefaciendi semper addis calorem docesque invictum principem senatoriam mediocritatem muneribus incitare. cui pro me agere gratias solus
omnium potes, qui tanti beneficii auctor fuisti. ego in filii mei editione testabor, cum 5
Romanam caveam leopardorum cursus impleverit, cui iustior plausus et laeta vocum
3 suffragia debeantur. longius pergerem, nisi tuus nobilis pudor par virtutibus ceteris
laudis onera vitaret. ero igitur verborum modicus, dum singulari verecundiae tuae
obsequor, sed praecelsa sublimitas tua teneat definitum, meam gratiam, quae parca
sermonis est, in animo redundare. 10

XIII a. 402?

AD STILICHONEM.

Ad patriam redisse me nuntio necdum conpotem sanitatis. sed si tuus adventus
adriserit, spero in gratiam mecum bonam valetudinem mox esse redituram.

XIIII. 15

AD STILICHONEM.

Cum filios nostros iugali foedere sociare vellemus, primam super hoc magnificentiam tuam meditatio nostra consuluit, ut coepti felicis auspicium a parente publico
sumeretur. effectum nuptialibus votis deus praestitit. nunc honor sportulae suscipiendae culmini tuo et more et amore solvendus est. quaesumus recipiendo obsequio 20
manum atque animum benignus admoveas. hunc enim laetitiae adhuc apicem festa
nostra desiderant, ut is, qui nobis auctor ante omnes esse dignatus es iungendae per
filios necessitudinis, aeque maneas adprobator.

PF AD BAVTONEM.

XV a. 385. 25

Non cadit in te ista suspicio, ut consulto amicitiae neglegens fuisse credaris. est
tibi animus tenax fidei, et ut in recipiendis familiaritatibus circumspecta cautela, ita
in retinendis firma constantia. quapropter nec ante opinatus sum, exemptum me numero ceterorum, quibus principio anni munus consulare tribuisti, et nunc amplius quam
reliquis mihi credo delatum. nam quod illis generalis oblatio dedit, nobis specialis 30
2 cura restituit. qua in re his quoque suscensere non debeo, qui me exortem prioris
honorificentiae esse voluerunt. neque enim mihi aliter evenire potuisset, ut quod fraus
aliena subtraxerat, *b*is mererer. stabit igitur apud animum meum iugis tua gratia, et
memoria constantis officii nulla oblivione tenuabitur. sive error istud seu dolus fecerat,
docuisti omnes nihil ulterius ad destruendas amicitias callidum cogitare, quas vident 35
insidiis suis crescere.

---

1 fastidio *P 1 m.* 2 ceteri *P 1 m.*

19 suspiciendo culmini tuo *Suse* 22 ḥis *P*

24 .q̄. aūr̄. symmachi. ū c̄. cons. explic̄ ad stilichonem XIIII inc̄ ad bautonem (*corr. in* bauthonem) *P*, *om. F* 31 exortem] ex *P 1 m.* 33 bis] *Lypsius*, his *PF* 34 istaṭ *P* fecerit *Iuretus* 35 alterius *P*

XVI ante a. 395.

AD BAVTONEM. *PF*

Inter praecipua gaudiorum numero litteras tuas scilicet fraterni animi testes et vere religionis interpretes. eas quanto saepius sumo, tanto inpensius uberiusque 5 desidero. difficilis est enim satietas rerum bonarum, et tunc maxime animos iucunda quaeque sollicitant, cum videntur explere. scribe igitur, ut facis, saepius, nec metuas, ne experiaris ingratum, quem vides et amoris et sermonis tui esse tam cupidum.

AD PROTADIVM.

XVII a. 380?

10 Sum quidem nimis aeger animi et prae tanto luctu obeundis inpar officiis, sed numquam fortunae in me tantum licebit, ut honorem tuum victus maerore dissimulem. quin immo his delenimentis remedia vulneri meo facio. quae etsi pro magnitudine doloris invalida sunt, medicinam tamen mihi efficacissimam tui sermonis a*d*/*f*erunt. quid expectem, vides: redde operam, si videtur, amicitiae debitam, aegro animo pro- 15 futuram.

XVIII a. 396.

AD PROTADIVM. *P*

Falso apud me venandi studio gloriaris, cum thymum facundiae spirent litterae tuae. ne mihi os subleveris! alia otii, alia negotii signa sunt. *a*cres *h*erbas olet 20 rusticus, vino anhelus est ganeo, nautam sequitur gravedo: *v*os amici Camenarum flore*s* ructatis Heliconis. quas tu nobis indagines leporum, quos natales canum dies, 2 quae venatica festa mentiris? ce*n*se*n* posse me retrahi a voluminum studio in eas artes, quas tibi adrogas? ne primaevus quidem, cum ferret aetas, Amyclaeos aut Molossos alere curavi: tantum abest, ut haec annis in senectam vergentibus velim, c a n d i d i o r 25 p o s t q u a m t o n d e n t i b a r b a c a d e b a t. sed fac velle me obire nonnumquam rusticas 3 voluptates: cui tandem primorum senatus tanta vacationis felicitas suppetit, ut inter patriae curas respiret opere silvestri? conperisti haud dudum frumentarias magnae urbis querellas; successit huic olei penuria, et adhuc manet de fruge causatio. hinc rerum fessi viros curiae oratum remedia legavimus, et spes est, clementissimum di- 30 vinumque principem salutari ope consulturum petitis. interea laborantium murmure

24 Verg. Ecl. I 29.

---

2 ad bauthonem *P*, *om. F* 5 difficilis !! est *P* bonarum rerum *F* 7 quem uides *om. F* esse *om. F* cupide *P 1 m.*

8 explic̄ ad bauthonem. II. inc̄. ad protadium *P*, *om. F* 13 sint *Iuretus* adferunt] *Latinius*, quaerunt *Mercer*, auxerunt *PF* 14 redde *om. Γ* uidebitur (*Γ*), *fort.* redde operam, quam tibi detuli

18 tymum *P* 19 subleuaris *P 1 m.* acres herbas olet] *Mercer*, haec res uerba solet *PΓ*, haeres uerba solet *Φ* 20 anhellus *P* est] *PΦ*, ructat *Γ* ganeon autam *Γ*, ganeon nautam *Φ*, ganeon autem *P* uos] *Mercer*, suos *PΓΦ* amicitiam *Γ* 21 florē fructatis *P*, florem fructatis *Γ*, florem ructatis *Φ* dices *P* 22 censen] *Lectius*, cessent *P* 23 amycleos *P* 25 uelle me] uellem *P 1 m.* 30 murmure] *Φ*, murmur est *P*

P 4 strepit civitas. tu nunc, amice, venaris et nimis anxios deliciarum tuarum iactatione sollicitas. sed qui fieri potest, ut talem tantumque te perscrutandis cubilibus leporum credam vacare? unde ergo est, quod iisdem litteris a me poscis historiam, quibus canum tuorum festos ac profestos dies praedicas? dissimulari studia vera non possunt;
5 nam fateris invitus inter figmenta ludicra morbum legendi. non ibo longius. priscas 5
Gallorum memorias deferri in manus tuas postulas. revolve Patavini scriptoris extrema, quibus res Gai Caesaris explicantur, aut si inpar est desiderio tuo Livius, sume ephemeridem C. Caesaris decerptam bibliotheculae meae, ut tibi muneri mitteretur. haec te origines situs pugnas, et quidquid fuit in moribus aut legibus Galliarum, docebit.
6 enitar, si fors votum iuvet, etiam Plinii Secundi Germanica bella conquirere. tantisper 10
esto contentus fide operis oblati, et fratrem nostrum Minervium scriptorum meorum doctissimum et benignissimum iudicem — cur dicam iudicem, quem malo plausorem? — fac socium lectionis. quamquam hoc a te scio nequaquam petendum; nihil enim bonae rei inter vos dividi amor aequus ac mutuus sinit.

XVIIII a. 395. 15

AD PROTADIVM.

A prosperis ordiendum est; quapropter in prologo, ut ita dixerim, litterarum salutem valetudinemque dico. dehinc meorum subicio postulatum: Flavianus vir inl. commune pignus diu eluctatus fortunae aspera, sed divi principis beneficio in tranquillum reductus, solvere salarium patris iussus est, taxatione pretiorum graviter aggerata, 20
2 neque census exilis tanto oner*i* convenit. fac igitur, si quid in te opis est, ut adflictae domui pia temporum parcat humanitas; alioquin integrata per indulgentiam bona vel auctione . . . . fenoris detrahentur. sequetur, ut spes est, paterna benefacta iuvenis Augustus, ad quem sicuti successio imperii u*na cum* fratre pervenit, ita bonitatis imitatio. 25

XX a. 395.

PF

AD PROTADIVM.

Hilarasti mihi diem litteris, quae testatae sunt, vigere apud te nostrae amicitiae diligentiam. multum pectori meo voluptatis inlapsum est. et sane statueram scriptis antevertere officium tuum, si te Mediolanium venisse didicissem. dederam quippe hanc 30
provinciam germano tuo, cuius tibi amore non cesserim, ut adventum tuum propere nuntiaret; sed conludio quodam moratus indicium tibi ordiendae salutationis priorem locum praestitit. neque ego moleste fero, quod apud te gratia . . . . . . fratris antistat.
2 interea respondendum est inquisitioni, qua scire postulas, quibus actibus vitam colamus. dum filius meus Graecis litteris initiatur, ego me denuo studiis eius velud 35
aequalis adiunxi. repuerascere enim nos iubet pietas, ut litterarum dulcedinem liberis nostris labor participatus insinuet. tuae res non in germine, sed in fruge sunt; cuius

---

3 ḥisdem *P* 8 biblioteculae *P* 10 plini *P* 12 et benignissimum] (*Γ*), *om. P* mal̥lo *P* 13 sotium *P 1 m.* 14 ac *om.* (*Γ*)

18 inł *P*, in *ΓΦ* 21 exil̥lis *P* onere *P* 22 uel auctione fenoris detrahentur] *P*, exactione fenoris *Mercer*, uelatione fenoris *Mommsen*, *scribe:* uel auctione uel grauitate fenoris distrahentur 24 at quem *P* una cum fratre] *ego*, ū c̄ a fratre *PΓΦ*

27 *om. F* 33 gratia fratris *PF*, *supple:* quod apud te gratia festinati officii astu fratris antistat *vel simile quid*, quod apud uos gratia fratris antistat *Mommsen* 36 repuerascere (cere *in ras.*) *P* iuuet pietas *P 1 m.*, pietas iubet *F*

eloquentissimus iuvenis, ut fando conperi, proximis facundiae calcibus urguet parentem. *PF*
o te beatum, amice, si vinceris! nostra adhuc institutio molitur florem creare, nec 3
imperari potest unico labor. itaque inter metum meum et diligentiam lentus pignoris
nostri profectus adolescit. plane, ut arbitror, quaesitis satisfecimus. nunc vicissim
5 rerum tuarum ordinem cupio cognoscere. facilis autem tibi, si me litteris dignum
putes, commeantium copia est, cum tabellariis in aula positi fratris utaris.

XXI a. 396.

AD PROTADIVM. *PVM*

Post urbis nostrae exitiabilem famem re frumentaria in tranquillum redacta oram
10 Campanae regionis accesseram. commodum adfuit Marcianus intimus vester et mihi
per vos amicus adportans litteras tuas; quas ubi laetis oculis percucurri, aucta est
apud me celebratorum litorum gratia. fit enim plerumque, ut ex bonis accidentibus
honor et voluptas crescat locorum et . . . . amoris signa praeferet. nam nemo 2
flagrantius amicitiam colit, quam qui irascitur neglegentiae. quod ita accipias volo,
15 ut causa officii mei salva sit. nullum quippe delictum curae erga te frigentis agnosco.
quid quod proxime teste fratre communi, quem magistratus urbis amplectitur, geminam
tibi salutem per epistulas dixi? num fraternitati tuae etiam commeantium fidem debeo?
cogita in longinqua raras aut occultas hominum profectiones, adde perfidiam mandata 3
frustrantium: non accusabis absentis, ut spero, desidiam, si consideres, et in emitten-
20 dis epistulis alienam requiri occasionem et in reddendis alienam fidelitatem. sed quid
ego his testimoniis diligentiam in te meam nitor adserere? ipsum fratrem nostrum
Marcianum credo tibi sedulo prodidisse, quanta memoria et praedicatio tui in ore ac
pectore meo vigeat. ego vero iam, quid de scriptis meis vel silentio sentias, non re- 4
quiro; siquidem minus est te frequenter adloqui quam de te iugiter loqui. quid ergo
25 scripta postulas, quibus saepe male creditur? hoc liberius, hoc verius est, quod de-
fertur absenti. itaque, ut vis, gloriare stili frequentia: ego officium vinco iudicio.

XXII a. 396?

AD PROTADIVM.

Geminus pariter in manus meas a te sermo pervenit, dum multiiugis officiis ami-
30 citiam nostram pergis excolere. quo exemplo, licet omnis adfectio modo non *num*ero
censeatur, reddo tibi binas litteras, quarum alias frater noster Eusebius pars pectoris
mei, has vero frugis optimae iuvenis Martyrius exhibebit, simulque convenio, ut fidem
solutionis istius memineris aemulari, cum te coeperit frequentium paginarum vicissim
fenus urguere.

---

2 ueatum *P 1 m.* 3 imperare *F* meum metum *ΓΦ* 6 fratris positi *F*
8 ad protadium *denuo incip. VM, inscriptionem om. M* 9 re — tranquillum *om. V* ora *V*
10 commodum fuit *V* martianarum *V*, martianus *M* 11 litteras (as *in ras.*) *P* percurri (*Γ*)
12 literum *V*, *om. M* enim fit *V* 13 et amoris *PVM; in lacuna, quam indicavi, querella Protadii de longo Symmachi silentio commemorata erat, quam noster* amoris signa praeferre *laetatur* 14 qui *om. M, inter lineas add. V 1 m.* 15 erigentis *P 1 m. V*(*ΓΦ*) 16 gemmam *P 1 m.* 19 absentes *V*
21 istum fratrem martianum nostrum *V*, martianum nostrum *M* 24 de iugiter *V* 25 creditis *VM*
26 officium] *PM*, officium tuum *V*(*Γ*)
28 ad protadium] *PV*, *om. M* 30 modo non *om. M* numero] *Latinius*, munere *PV*, ęminere *M*
34 uale *add. VM*

XXIII.

PVM AD PROTADIVM.

Observatio quaedam me hucusque cohibebat, ne litteras primus emitterem. hunc enim morem quaedam institutio vetusta constituit, ut eorum ante recurrat adfatus, quos a proprio lare peregrinatio longa disterminat. ago igitur atque habeo uberes gratias, quod et te languore discusso rectius valere cognovi, et *mi*hi ad scribendum 2 *i*anu*a*m quodammodo intellego esse reseratam. pro qua re meliores tibi opto processus. nam etsi secundum mores ac natales tuos honorum culmen indeptus es, necdum tamen perfectum praemium debitamque mercedem t*ibi* fortuna restituit, quae etsi in te magna contulerit, numquam tamen aequabit meritum tuum. nunc redeo ad verba sollemnia, quibus tibi salutationis officium de more persolvens mutuum munus exposco. intellegis enim vicissitudine scribentium animos incitari.

XXIIII ante a. 395.

AD PROTADIVM.

Extant in monumentis Sallustianis Africani litterae, quas Iugurtha post excidium Numantinum testes ad Micipsam decoris sui pertulit. has ego in praesentia fratris nostri Florentini nomine ad verbum mandandas paginis puto, quia ut ambo in negotiis 2 suis pari gloria splenduerunt, ita utriusque virtuti idem testimonii honor congruit. et illum quidem Scipio regi Numidae volens reddidit: nos inviti tanto ornamento tibi cedimus. fatendum quippe est, in gratiam tuam factum, ut hunc abire pateremur. de me, si quid pro amicitia postulas edoceri, erit quaesitorum index, qui rerum mearum arbiter fuit. tantum epistulae meae crede, quod valeam tuique diligentiam colam, quam mihi de te invicem fides aemula pollicetur.

XXV.

PVMF AD PROTADIVM.

Desideravi litteras tuas adventantibus multis, quos mihi sermonem tuum praesumpseram tradituros. sed ubi expectationem meam spes ista frustrata est, ultro te adloqui studui, ut te exemplo officii ad curam similem provocarem. quaeso igitur, ne amicitiae munia frigere patiaris, quae inpatienter requiro, licet noverim diligentiam circa me tuam, etiam cum scripti abstinens sis, fido animo contineri.

15 Sall. Iug. 9.

2 *om.* *M* 6 langore *P* mihi] *Mercer*, his *PVMΓΦ* 7 ianuam] *ego*, manum *PM*, magnum *V* 8 ac] et *VM* adeptus *V* 9 tibi] *M*, tua *PV* 10 sollemnia (nia *in ras. 2 m.*) *P*
14 ad protad̄ *V*, *om.* *M* 15 salustianis affricani *V*, salutacionis affricani *M* 17 paginas *V* 18 gloriam induerunt *P* 19 uolens (n *in ras.*) *P* 21 quaesitori *VM*
25 ad protad̄ *V*, *om.* *MF* 28 exemplo beneficii uel officii *F* 30 uale *add.* *VM*

XXVI.

AD PROTADIVM. *PVMF*

Amplissima redundo laetitia, cum video litterariis officiis meis honorem parilem non negari, atque ideo exercendi stili amore destimulor. neque enim fas est torpere studium, quod aequa benignitas conpensatione gratiae muneratur. plura vellem, sed verecundiam tuam nimio laudis excursu non oportet onerari. vale et amicitiam, sicuti facis, in exemplum tuere. nos etsi elegantia sermonis inpares sumus, constantia religionis pares esse nitemur.

XXVII.

AD PROTADIVM. *PVM*

Vt desidem me scribendi saepe accusas. quid doleam magis, nescio: sermo omissus amicitiae neglegentiam videtur arguere, parcus infantiam. malo tamen, ut ingenio convicium quam moribus meis facias, quibus, quamdiu mei ipse sum memor, obicere oblivionem tui non potes. castigasti item, quod te fratribus tuis dicenda salute consociem. sum quidem loquendi pauper et tenax chartulae, sed te mihi dare 2 vitio non oportet, quod illos constat amplecti. facit autem lex curiae nostrae, ut maioris apud me numeri antistet auctoritas. quid si vos una ad mensae genialitatem vocarem? nolles eodem cum fratribus toro accipi? nec invideris, si unius epistulae creditor quaestum quodammodo de vobis usurae triplicis exerceo. nihil enim mihi a singulis pro altero solvitur. aut cur mea officia dividi postulatis, qui ad exprobrandum vestra coniungitis?

XXVIII a. 395—402.

AD PROTADIVM. *PVF*

Ingenia humana prompta ad arguendum esse omnibus liquet. sed tu, qui inter bona rara numeraris, omitte sectari per naturam faciliora et defensionem longi silentii mei suscipe, quae abundat plurimis iustitiae patrociniis, si contempleris ad viciniam Rheni, a qua nunc et optimus princeps et magistratus potissimus abest, nullum nostrarum partium commeare. fors fuat, an quis tantum viae ob rem privatam mihi ignoratus adripiat. tibi proficiscentium Romam maior facultas; primo quia in commune im- 2 perii caput undique gentium convenitur; tunc quod clementissimum principem in hac parte degentem varia omnium desideria vel necessitates sequuntur. et tamen, cum tabellarios tibi plures causae offerant, aeque a stilo temperas nec ulla a nobis expostulatione perstringeris. facit enim securitas mea, ut diligi me etiam a tacente non am-

---

2 ad protad̄ *V*, *om. MF* 4 distimulor *P 2 m. MF* torpere] tp̄re (*i. e.* tempore) *V* 7 simus et instantia *V*

10 *om. VM* 11 *praetulerim:* ut desidem me scribendi saepe accusas. sermo omissus amicitiae neglegentiam uidetur arguere, parcus infantiam. quid doleam magis, nescio; malo tamen *et q. s.* 14 obliuione *V* potesţ *P* item] me *VM* 15 cartulae *PVM* 17 maiores *P 1 m.* quod *V* 19 creditor] *Lectius*, creditur *PVM*

23 *om. VF* 26 habundat *P 1 m. VF* patrocinus *P 1 m.* contempseris *VFΓΦ* uiciniam] *PVΓ*, uicina *Φ*, uicinitatem *F* 27 a *om. V* nullumque *F* 28 flat *VF* ignoratis *PV*, ignoranti *F* 29 facultas fuit *F* 30 capud *P 1 m.* tum *F* 31 secuntur *P 1 m. VF*

PVF bigam. ergo amicitiae nostrae fiducia non ex litteris pendeat. illarum intervalla fors
3 faciet, fides autem mutuae diligentiae indignatur linguae adsertionem. ad hoc etiam prolixas epistulas petis tamquam facturus periculum, quantum in scribendo cana aetate profecerim. semper quidem similis arentibus rivulis laxiores ripas refugi, ut inopiam brevitas adfectata celaret. nunc graves quoque anni, si quid de pectore meo stilla- 5 bat, biberunt. praeterea nihil *argu*menti suppetit ad propaganda, quae scribimus. nosti otium meum, de quo apud te largiter loqui utriusque fastidium est: magis nego-
4 tiis plura verba conveniunt. nobis idem sit linguae modus, qui fortunae est. mallem Aboriginum more dictionem salutis alternae ligno aut corticibus scribere; Aegyptus papyri volumina bybliothecis foroque texuerit. sufficiat aliquando celebrandae amici- 10 tiae: si vales, bene est. opto has ipsas, quas tu breves quereris, salutationum vices, dum absumus, inter nos longum manere.

XXVIIII a. 396—397.

PVM

AD PROTADIVM.

Spero te, ut fando didici, ad vicina venturum. fors fuat, an vera conpererim. 15 ego tamen vel tradendas coram tibi a fratre nostro Minervio duas oratiunculas meas vel mittendas in patriam fidelitati eius ingessi. parcus esse in hac epistula debeo;
2 illis enim, quae legenda suscipies, amor avarus explebitur. commoneo tamen, ne orationis unius titulo mutetur de me existimatio tua. nam repudiata censura gravat nos principio sola argumenti inspectione, sed ubi dicta legeris, cum sententia mea 20 in gratiam reverteris. hanc partem: 'quae tempestate resecata est' totius ordinis nostri antetulit auctoritas, ne sub specioso nomine fores inpotentiae ambire solitis panderentur. plures utilitatis et honestatis adsertiones in ipso corpore orationis invenies. de utroque opere meo iudicium tuum cura nostra desiderat.

XXX a. 396—397. 25

PVF

AD PROTADIVM.

Silentii inter nos simile scis esse delictum, atque ideo mihi iniuste culpae datur, quod utrique commune est. et tamen defensio mihi suppetit; quia nec profectiones commeantium notae sunt, et tu non iisdem sedibus inmoraris, dum aut Treviros civica religione aut Quinque Provincias otii voluntate commutas. mihi Romae iugis est statio 30 et maior nunc causa residendi, ex quo me viri excelsi germani tui praesentis et cura retinet et iuvat gloria. una igitur via sociare scripta potuisti, quae frater et fratri
2 aequandus acciperent. quod a te gaudeo vel sero curatum. nec tamen, cum a litteris temperares, ullam decessionem diligentiae in me tuae factam putavi. tanta est enim securitas verae amicitiae, ut de sua fide aestimationem mutui amoris adsumat. plura 35 in hunc modum dicere piget. quare transeo ad eam sermonis tui partem, quae ora-

---

2 fidem *V* indignatus *V* linguae *om. V* 4 laxores *V* 5 grauis *P* 6 argumenti] *Iuretus*, largementi *Φ*, largae menti *VF*, large mentis *P*, largae mentis *Γ* appetit *P* 10 bybliotecis *P* amiticiae *V* 11 est *om. V*

14 *om. VM* 15 fiat *V*, fuerat *M* 18 enim] eram *P* 21 reuertaris *P 1 m.* quod *V* resecta *V*, *om. M* 22 inpatientiae *P 1 m.*, impotentiae *P 2 m.*

26 *om. VF* 27 iniusta culpa *F* 28 perfectiones *P* 29 notescunt *V* isdem *PVF* 30 uoluptate *P 2 m.* 31 germini *P 1 m.*

tionum mearum desiderium videtur attingere. ais in manus tuas scripta nostra venisse *PVF*
fratre nostro Minervio proditore, qui frivolis meis litterata potius curiositate quam
iusta delectatione non abstinet. si tibi tantum otii est, ut *ad* fastidium detergendum
nonnulla etiam *insu*lsa conquiras, quidquid stilo elaboravimus, exhibebo securus veniae,
5 quam mihi spondet animi tui caritas. paene praeterii, quod loco principe accusare 3
debueram: itane epistularum nostrarum simplex usus interiit, ut paginis tuis lenocinia
aevi praesentis anteferas? redeamus quin ergo ad infucatos nominum titulos, et cum
dicitur aut redditur salus, nihil ipsis vocabulis nostris honoratius aut blandius esse
ducamus. exemplo certe tibi sit epistula mea, quam si spreveris aemulari, et ad-
10 rogantiae notatus videbor et ceteris adgregatus, quorum magnus suspectus in verbis
est, nullus cultus in sensibus.

XXXI a. 400.

AD PROTADIVM. *PVM*

Mediolanium te idem, qui me, consul acciverat. speravi, quod nos in unum votiva
15 causa conduceret, sed ubi per valetudinem defuisti, aegerrime expectati gaudii dispen-
dium tuli. nunc peractis super omnium magnanimitatem consularibus festis Romam
revertor, quo se amplissimus magistratus venturum protinus genero adstipulante pro-
misit. quam vellem, si in solidum redit sanitas, conpensares adventu veniam superio-
rem, atque una via et senatui deferres officium voluntarium et consuli debitum sol-
20 veres. sed unde mihi optare tantum, cum frustra fuerit sperasse leviora? quando tu
venatui togam praeferes?

XXXII a. 396?

AD PROTADIVM. *PVF*

Crescere inter nos cotidie amoris debitum volo, sed epistulis tuis nihil opto de-
25 bere, quae mihi plerumque exprobrantur ut desidi. ergo geminis litteris tuis non
simul mihi redditis pari numero, sed coniuncta emissione respondeo. valemus, quan-
tum aetas admittit declivis in senium. raro nobis ager visitur, sed multo rarior est
apud me usus legendi. tibi et rusticari et erudiri plurimum licet. inde est, quod 2
nos frequenter adloqueris, quia omne tempus, ut quaeratur ingenio, otio vindicatur.
30 sed fiduciae tuae audacia nostra non cesserit. haurias licet monumenta priscorum et
ipse paginis ediscenda committas: sollicitabo te arentibus verbis . . . . scriptis
tuis, quae et amore et iudicio legere me necesse est, ut conpensem illorum damna,
quae neglego.

---

2 fribus *P 1 m.* 3 ad] *F*, *om. PV* 4 insulsa] *Lypsius*, salsa *PVΓΦ*, falsa *F* exhibeo *F* 6 epistolarum tuarum simplix *V* 7 ante fores *P 1 m.* 9 tibi certe *V*

13 *om. VM* 15 et gerrime *V* 16 supra *VM* 17 genere (*Γ*) 18 quem *V*, quod *in ras. M*

23 *om. VF* 25 tuis *om. F* 28 me *om. V* 31 uerbis scriptis *PVFΓΦ*, *lacunam indicavit Lectius*, *supple:* ut subuenias ingenio meo scriptis tuis *vel simile quid* 32 me legere *F* 33 nec lego *V*

XXXIII.

PVM

AD PROTADIVM.

Delectaris epistulis meis. credo! hinc est, quod eas et saepe et ardenter efflagitas. sed non statim mereor desidis notam, si nequeo tui amoris in me avaritiae satisfacere. an interlabi amicitiae memoriam per silentium putas? cave talia de animis opinari, quorum aeterna iudicia sunt. habet enim plurimum sui ponderis fides 5
2 et allegata voluntario sacro stili admonitione non indiget. haec a me tibi non semel scripta sunt, nec tamen deseris inveteratam querellam. quid si praestat longum tacere? non vides oracula olim locuta desisse, nec ulla in antro Cumano litteris legi, nec Dodonam loqui frondibus, nec de spiraculis Delphicis ullum carmen audiri? patere 10 igitur, ut homullus Promethei manu fictus mandare cessem papyro, quae dudum in
3 vatum foliis non leguntur. nolo tamen denuntiatum tibi a me silentium suspiceris. tenebo in scribendo tantam mensuram temporis, quantum inter nos locis absumus. tu quoque inpatientiam vince ratione, quae non sinit, ut tibi cottidie litterae meae in vicinia Rheni posito a nostro Albula deferantur. 15

XXXIIII a. 395.

AD PROTADIVM.

Magni sunt quidem fructus, quos de litteris tuis capio, sed fiunt uberiores, dum communium fratrum manus transeunt. singuli enim scriptis tuis de suo aliquid adponunt. tibi igitur acceptum fero quidquid ex omnium ore conquiro. sed rursus ex- 20 pende, quanto labore respondeam tot ingeniorum sublimium varietati. nam pares estis, nec tamen similes. ergo non minorem mihi rependenda adferunt difficultatem quam
2 accepta dulcedinem. hanc omnibus humanis gaudiis legem natura dixit, ut curae voluptatem sequantur. natae subolis primus parentes dies hilarat, mox pii metus brevem gratiam fugant: honor in exordiis laetus est, dehinc animos laborum aestus 25 ingreditur. longum fiat, si pergam similia contexere, et iam mihi ad ea devertendum
3 est, quae fas sit de tanto viro dicere. temere iurasti. mandari enim periturae chartae epistulas quereris et allegasti sacramento enorme iudicium. itane me ludos facis, ut quae apud te incuriosius loquor, †in stili caudices aut tiliae pugillares censeas transferenda, ne facilis senectus papyri scrin*i*a corrumpat? et Marciorum quidem vatum 30 divinatio caducis corticibus inculcata est, monitus Cumanos lintea texta sumpserunt:
4 tu etiam sericis voluminibus Achaemenio more infundi litteras meas praecipis. magna sunt auctoritatis tuae pondera, nec possum gratiosum putare, quod tu iuratus allegas:

---

2 *om. VM* 3 et audenter *M*, ut emendentur *V* 4 statim non *VM* 5 IN̄labi (IN̄ *in ras.*) *P* de amico *VMΦ* 7 alligata uoluntario sacramento *Wouweren* 8 praestet *V*, praestes *M*, praestas (*Γ*) 9 ullas *P 2 m. VM* litteras *P 2 m. VM* 10 dodonam (odo *in ras.*) *P* delficis *PM* 12 locuntur *V* suspiceris *corr. ex* suspicaris *P* 13 tanta *P 1 m.* 14 inpatientia uince rationem *V* 15 uicinia] *P 2 m.*, uicina *P 1 m. VM* nostra *V*

17 *om. VM* 19 per communium *VM*(*Γ*) 21 parestis *P 1 m.* 22 rependendi *VM* quam *om. P 1 m.* 24 subolis] *ΓΦ*, suboli *M*, suboles *PV* prima parentes die *P 2 m.* 26 fuat *V* mihi ad eadem uertendum est *VM*, ea mihi aduertendum est *Γ* 27 cartae *P 2 m. VM*, certe *P 1 m.* 28 et *om. P* enorme] in//me *P 1 m.* 29 *fort. scrib.* in citri caudices; *de 'quadam immortalitate materiae', quae in citro laudabatur, cf. Plin. h. n. XIII, 101* caudiceş *P* 30 neç *P* senatus *VM* scrinia] *ego*, scrinta (?) *P 1 m.*, scripta *P 2 m. VM* martiorum *VM* 32 siricis *V*, syricis *M* achemenio *V*, achymenio *M*

sed dum me rursus inspicio, labascit fides et refragatur testimonio conscientia. ita quod credibile persona iudicis facit, diffidentia respuit audientis. tu igitur solus ambigua summovebis, si amorem tuum posthac parcius loqui de laudibus meis iusseris. *PVM*

AD MINERVIVM. *PVF*

5 XXXV ante a. 397.

Obrepsisti verecundiae meae, ut prior scriberes. vadatum me tibi hoc munere velim credas. sed non fero, ut aedes quodammodo amicitiae nostrae novus salutator adisse videaris. iamdudum virtutes tuas pares fratribus in pectoris mei possessionem recepi. crevisti etiam pro parte legitima paternae in me familiaritatis successione*m*, 10 licet singulis vobis soliditas mei amoris accesserit; quae bona animi, etsi spargi in plures putantur, unicuique tamen plena et indivisa proficiunt. praeterea cum palatinae eloquentiae militares, porrexi amicitiae tuae dexteram. quare tot tantisque pignoribus adnexi, non aestimemus de epistularum tirocinio caritatis aetatem. nam ut animus celerior est litteris, ita prius fuit amare quam scribere.

15 XXXVI a. 396.

AD MINERVIVM. *PVM*

Postquam te Mediolanium venisse adseveratio commeantium palam fecit, speravi de proximo litteras tuas; sed ubi elusa est expectatio mea nec successit ullum spei pretium, praesumptum de te officium meo operi vindicavi. auxit praeterea scribendi 20 causam vir spectabilis frater meus Bassus, qui paulisper avulsus a nobis transponi a me in pectus tuum debuit. adieci alteram paginam reddendam germano tuo, cum tibi 2 fors in patriam reditum secundaverit. asperserat nos ille iamdudum facundiae suae floribus, et sibi Galliarum prisca monumenta iuvando otio exscribenda mandaverat. optato accidit, ut ei per te utrumque reddatur, honor epistulae meae et expetitae 25 fructus historiae.

XXXVII a. 398—399.

AD MINERVIVM.

Paulus amicus meus iamdiu aerario sacro militat, sed non pro gradu militiae spectandus tibi; nam probitate morum suorum mediocritatem vincit officii. nec de- 30 spexeris hominem, si numerum stipendiorum eius examines; sed tardiores processus habet verecundia, quae facit, ut intra merita honoris sui haereat. nec tamen paenitet longum stetisse; tuo enim iudicio reservatus est, sub quo emergere maximum morae pretium est. cum igitur illi vitae integritas, militiae aetas suffragium ferat, dignum est, ut ad debitos fructus me precatore, te auctore perveniat.

---

1 sedum *P 1 m.* 3 sumouebis *P 1 m.* posthac *om. V*
4 explicit ad protadium incipit ad mineruium *P*, *om. VF* 6 oppressisti *V* uatum *P 1 m.* 8 pares fraternis *Iuretus*, parens fratribus *ego* possessione cognoui *F* 9 recepi — successionem *om. F* successionem] *Mercer*, successione *PVΓΦ* 11 indiuersa *V* 12 militarem *F* pigneribus *V* 13 tyronicio *V* 14 ita fuit prius fuit *V*
16 *om. VM* 17 facit palam *V* 21 pagnam *P 1 m.* 22 sors *P* secunda ueritas perseuerat *P*, secunda uęritas perseuerat *V*, secundum persuaserit *M* 23 momenta *VM*
27 *om. VM* 29 dispexeris *P 1 m.* 31 aereat *P 1 m.* paenitet *om. V*

PVF

XXXVIII a. 398—399.

AD MINERVIVM.

Gaudentius amicus meus in gremium patrocinii tui confugit, vir omnibus rebus amari dignus. genus ei senatorium est, mens et modestia origine sua ac stirpe nobilior. si fuco gratiae infectum testimonium meum non putas, suscipe diligendum. longa 5 obsequiorum eius faciet inspectio, ut me iudices minora dixisse.

XXXVIIII a. 398.

AD MINERVIVM.

Ama Flavianum dominum et filium meum, quantum me velle interpretaris, et si fieri potest, certamen mecum de amore eius ingredere. gaudebo, si viceris. sed hoc 10 mihi tunc proba*bi*tur, cum et ipse te colere supra mensuram diligentiae meae coeperit. nam si amicitia de mutuis constat officiis, facile erit, ut ex illius animo tuum metiar.

XXXX a. 398—399.

AD MINERVIVM.

Si consideres, quanta sit innocentium raritas, amabis Desiderium filium meum in 15 paucorum electione numerandum. de quo non falli iudicium meum statues, cum in examen tuum venerit. interim quaeso, ut illi per me amicitiae tuae sacrarium recludatur, et praestes aurem benignam causarum suarum iusta narranti. si quid in eum bene consulueris, absolvetur fides mea, quae apud illum spem beneficientiae tuae in se recepit. 20

XXXXI.

AD MINERVIVM.

In absolvendo Rustico nostro votum tibi detuli, opem filius meus Caecilianus exhibuit. non est igitur verecundiae meae rapere gratiam laboris alieni. ambo ipsi acceptum feramus, quod agi tua cura praecepit, exequi mea valetudo non potuit. 25

XXXXII a. 397—402.

PVM

AD MINERVIVM.

Scio quid de me sentias; sed certus iudicii tui [non] recuso laudari. aemulare certe, quod te tacitus admiror, quia plus habet ponderis tecta veneratio. relinquamus verborum blanditias novis inter se amicis; illos iuvent alterna praeconia usque 30

---

2 *om. VF*

8 *om. VF* 9 domnum *P* 10 ingredere de amore eius certamen mecum *V* 11 probabitur] *Lypsius*, probatur *PVF* te ipse *V* 12 metiare *F*

14 *om. VF* 15 consideras *V* desiderio *V* 16 electionem *VF* munerandum *P 1 m.* 19 spe *V* in se recepit] *P*, fideliter persoluit *VΦF*

22 *om. VF* 23 cecilianus *VF* 25 si exsequi *V*, si *in ras. quinque fere litterarum*

27 *om. VM* 28 non *del. Lectius* 29 tecta] *V*, recta *PM* ueneratione *V*, uęneratio sed *M*

ad fidem foederis: nostra caritas adyto pectorum recondatur. ipsa habitatio cordis in *PVM*
operto est; inde me tua cura respiciat. sed non est meum formam scribendis litteris
dare; illud tantum cogites volo, cum sis ad praedicandum liberalissimus, parum mihi
videri posse, quod a te laudor, nisi amplius obligor. praeterea scire postulo, cur 2
5 servata in praemissis nominibus nostris vetustas defuerit litterarum contextioni. iuvet
alios titulo sublimitatis adtolli, ego magnificentiae appellationem recuso. nisi forte me
inprobum putas, quod honori tuo eadem delenimenta non defero. amor fictus in illa
verba summittitur; amicitiae cultus ingenuus est. alba velamina non segmentati
amictus fidem vestiant. quo mihi altus reverentiae gradus? amari a fratre malo
10 quam suspici.

XXXXIII a. 397—398.

AD MINERVIVM.

Eusebius familiaris est meus; idem vetus privati miles aerarii diu morbo obstante
obsequio tuo defuit. orandus mihi es, ne inter resides adnotetur. sed impetratio
15 veniae non manebit, nisi illi aliquid beneficii propitiatus adieceris. quaeso igitur, flagitandis per Etruriam debitis publicis sollicitudinem navare iubeatur, ut longae absentiae
culpam commendatione aliqua laboris amoveat.

XXXXIIII a. 397?

AD MINERVIVM.

20 Semper quidem mihi salutatio a te profecta gaudium creat, sed ea praecipue,
quae familiaribus adportanda committitur. adicit enim scriptis digna quaesitu et de
te tradit auditui, si quid defuit lectioni. velut nunc Sebastius vester post epistulam
tu*a*m redditam quantam mihi, satiu ex voto ageres, sciscitanti imaginem praesentiae
tuae praestitit! idem nunc de otio meo, quae velis nosse, narrabit, nam me in silvis
25 Laurentibus continatus est rurali inhaerentem quieti. quid enim magis adsectandum
est mihi, sarcienti nonnumquam valetudinem, declinanti saepe *t*urbas, litterarum
semper innocentiam diligenti?

XXXXV a. 396—397.

AD MINERVIVM.

30 Fiducia mihi stili atque ingenii mei nulla est, sed tua benignitas ausus meos provocat. misi igitur ad eruditionem tuam duas oratiunculas nostras, quarum una ad
Polybii filium pertinens ex recenti negotio nata est, altera dudum, cum res in senatu
agitaretur, a me parata nunc opere largiore aucta processit. huic argumentum est
repudiata censura, quam tunc totius senatus fugavit auctoritas. nolo mireris gravis-
35 simum ordinem magisterium respuisse. in oratione nostra non leves causas vitatae
huius potestatis invenies.

---

2 meum est *V* 8 submitti *V* ingenuum *V*
12 *om.* *VM* 13 familiaris est] familiarissimus (*Γ*)
19 *om.* *VM* 23 tum *PV* quam tam *Γ*, quantum *Φ*, quam *M*, quandam *Scioppius* 24 uelissnosse *P* narrauit *V* 26 curbas *PV*, curas *Kiessling*
29 *om.* *VM* 32 polibii *VM* exercenti *P* 33 hinc *V* 35 respuissem *V* in *om.* *VM* uitate *V*, *!*anitate *P*, in tali re *M*

XXXXVI hieme 394/5?

PVM AD MINERVIVM.

Spectatae frugis viros apud te debeo commendare, quia praecipuum munus est, ut tuis amicitiis inserantur. suscipe igitur, quaeso te, ortu et moribus facile summates eosque in primore congressu penetrali familiaritate dignare. legationem illis 5 Campanorum provincialium commune mandavit . . . . habent oranda. iustitia negotium, personas mea cura commendat. advertis duas esse causas exercendae in eos benignitatis, pro quibus publice aequitas petitionum, privatim non gratiosus laudator intervenit.

XXXXVII. 10

PVF AD Q. S.

Vidi Romae Protadium filium nostrum, cuius commendationi nihil ex familiae vestrae ornamentis praeter litteras tuas defuit. quas cum desiderassem, de citeriore Gallia imperatum sibi a socero iter te procul agente respondit. excusationem iuvenis non libenter accepi; cetera morum probavi. satis est hoc auribus patris, cui nolo in 15 me gratiosum videri testimonium brevis experimenti. simul vereor, ne quid amori tuo in filium derogem, quem non decet iuvari apud te per suffragium conciliationis alienae.

XXXXVIII.

PVM AD Q. S. 20

Litteras nonnullis humanitate praestamus; has autem domino et fratri meo Basso, qui sororis fortunas tuetur, iusto amore detulimus. petitio ab aequitate non discrepat, quin potius iure . . . . . . atque iustitiae munitur auxiliis. nam rebellem servum sibi poscit adduci, ad cuius investigationem nec praecepti caelestis auctoritas nec Africani comitis vigor potuit pervenire; siquidem facti audacis conscius inminentem poenam 25 latebrarum vitavit effugio. cum igitur super eius facto atque nequitia ad te vir laudabilis Africae comes scriptum publicum dedisse dicatur, erit iustitiae et benignitatis tuae in favorem clarissimi viri divinum provocare iudicium, ne ulterius innocens domus commentis feralibus vilis mancipii terreatur.

XXXXVIIII a. 400? 30

PVF AD MINERVIVM.

Et cum Mediolani degerem, cultum circa te salutationis exercui, et nunc remenso itinere sedulam operam litterario muneri non negavi. expectas credo, ut gratiam

---

2 *om. VM* 3 fruges *V* 4 ortii *V* 5 primo *VM* 6 communem *V*, communis *M* mandauit habent oranda *PVΓΦ*, mandauit necessitas horum *M*, *supple:* in curam tuam recipe, quae habent oranda *vel simile quid* 7 exerendae *V* 8 publice] *Lectius*, publica *PVM*

11 ad $\overline{\text{qs}}$ (*i. e.* ad quem supra) *P*, *om. VF* 14 inuenis *P 1 m.*

20 *om. VM* 21 autem] enim *V*, *om. M* 23 iure atque iustitiae *PV*, iuris atque insticiae *M*, *supple:* nititur *vel simile quid* 25 facti facti *V* 28 fauorem clarissimi uiri] *Clason*, fauorem cum *P*, fauorem $\overline{\text{cn}}$ *VΦ*, fauorem nostrum *M*, fauorem *Γ*

31 *om. VF* 33 litteralio *V* negau *P*

repetam scriptionis. illam plane mihi non mea efflagitatio sed tua adfectio pollicetur. exigant stili vicem, qui animi non merentur.

AD FLORENTINVM. *PVMF*

L a. 395.

5 Diu super adventu fratris postulatum a me indicium distulisti, credo, ut nos salutationis honorificentia praeveniret. agnosco religiosa conludia nec tamen cedo, et ultro in certamen scriptorum familiarium solus duos evoco. otium tibi, inquies, hanc officiorum fiduciam praestat. quid quod te magis quaesturae honor et condendarum sanctionum usus excoluit? cum illo autem mihi privatae vitae condicio communis est. 10 atque utinam boni principis circumspectio ipsius quoque operam sibi vindicet! ferendum! ambo devotione placeatis, si circa me litteris ambo cessetis.

LI a. 395.

AD FLORENTINVM. *PVF*

Omnia te facere ad salutem Flaviani viri ornatissimi pignoris mei rebus ex- 15 perior. hinc mihi spes oritur atque animus adsurgit, posse cetera eius incommoda te medico sanari. adeptus enim divi principis lenitate, quae magna sunt, uno adhuc, ut *ita* dixerim, nodo infortunii strangulatur, quod homo tenuis et nunc labe patrimonii graviter exhaustus paterni salarii aestimationem iubetur exsolvere. ergo per te ac tui 2 similes amoliri postulat inminentem ruinam. nec res inpetratione difficilis est. nam 20 quod plerisque sua invidia laborantibus imperialis remisit humanitas, id patris nomine postulatum multo aequior venia relaxabit. proficiet ista concessio etiam temporum gloriae, si quod beneficiis principis deerat, pius successor adiecerit.

LII a. 395.

AD FLORENTINVM. *PVM*

25 Verbis nequeo conplecti, quot gaudia mihi pariter dies unus invexerit. agnosceis credo causam, cuius auctor fuisti. nam geminas fratrum communium litteras in cumulum extulit tertius honor scriptorum tuorum. itaque ut rerum bonarum difficilis electio est, paulisper haesi, *qua*m primam paginam recenserem; tantum apud me erat desiderium singularum. mox omnes arguto legendi transitu percucurri, ne inspectionem 2 30 residentis morarer. nec semel legisse suffecit, ut si quid aviditas prima perstrinxerat, inculcaret iteratio. erat in verbis uniuscuiusque varius elocutionum lepos, quo solo

---

1 rescriptionis petam *F* afflagitatio *P* effectio *P 1 m. V*

4 explic̄ ad mineruium xv inc̄ ad florentinum *P*, *om. VMF* 5 indiçium *V* 6 credo (*Γ*) 7 aduoco *P* 8 honore *V* concedarum *P* 10 sibi *om. V* ferendum] *P 1 m. ΓΦ*, ferendam *VMF*, ferenda *P 2 m.* 11 certetis *MF*

13 *om. VF* 16 medio *P* adepta *F* magna est *F* 17 ut ita] *F*(*Γ*), ut *PV* infortunii modo *F* 18 exsoluere (o superscr.) *P* 19 postulat] *VF*, portabat *P 1 m.*, portebat *P 2 m.* 21 relaxauit *PVF* 22 si *om. P 1 m.* quid *VF*

24 *om. VM* 25 quod *P 1 m.* 27 ut rerum tuarum bonarum *V*, ut bonorum tuorum *M* 28 haesi quam] *Mercer*, hac si cum *P*, hesi cum *VM* 29 p⁹cucurri *V* 30 sufficit *V* auditas *P 1 m.* praestrinxerat *Kiessling* 31 quoș *P*

PVM litterae discrepabant; nam omnes mens una dictaverat. possem bona fide adicere maiora, sed tuae aures, licet fratrum laudibus gaudeant, communionem tamen gloriosi 3 testimonii per verecundiam non ferunt. restat, ut tibi reditum meum sub quadam curiae invitatione poscenti pauca respondeam. ad idus Novembres, modo eventus adiuvet destinata, recurrere *in* conspectum vestrum paramus. si promissi dies serus 5 videtur, legationem senatus per me nolo differri, quae dudum viris inlustribus credita 4 et instructa mandatis neque personarum neque petitionum requirit adiectionem. decet igitur stare dispositis, nec fas est exemplo proximae dissensionis per novos tractatus confirmata subverti. haec ante me, ut scribis, etiam ipse vidisti; quo magis placitis inhaerendum est, quae mihi commendat auctoritas tua, tibi noster adsensus. 10

LIII a. 380—382.

AD FLORENTINVM.

In eum militiae gradum labore venisti, ut Benedicti amici mei fortunam debeas adiuvare, quem nulli obnoxium crimini fortunae iniquitas loco depulit et honore privavit. huic ad promerendum favorem tuum non solum ipsius probitas sed etiam com- 15 mendatio mea aditum debet aperire. credo enim tanti apud te litteras meas esse momenti, ut effectum sperare fas fuerit, etiamsi ardua postularem. quod ideo commemorandum putavi, ut intellegas, vel quid de animo tuo atque amicitia sentiamus, vel quantum prodesse huic debeat vel adesse iustitia.

LIIII a. 397. 20

PVF

AD FLORENTINVM.

Purgas, quod hucusque siluisti. communis haec culpa est. nam me quoque ab tali commercio diu infirma valetudo revocavit. inhorruisse te puto, postquam de me cognitu amara legisti. redi in habitum animi laetiorem: diis quippe auctoribus sanitatem refovi. facilis igitur litterariae cessationis utrique venia sit. ambo nobis in- 25 2 vicem remittamus, quod ambo deliquimus. sed quid mihi insusurras frugis Africanae tenues commeatus? absit, ut praesens annus imitetur fortunam superiorum! intercludet, ut spero, providentia tristes casuum vias sacris auribus edocendis et castiga- 3 tione iudicum, quos alimentaria spectat invectio. nec spem dies obstruit; nam mare adhuc iustis cursibus patet et nondum in hiemem praecipitat autumnus. placet tamen 30 inter haec, quod inaestuas et pio metu antevertis necessitatem. remunerabitur curam tuam melior eventus, et laudis tuae fructus efficiet, ut sit tibi postea dulce timuisse.

---

4 pauca poscenti *VM* 5 recurrere conspectum *PV*, reuisere conspectum *M* 9 iudisti *P 1 m.* 12 *om. VM* 14 nulla o(n)boxium *V* depulicet honore *P 1 m.* 18 intellegam *P 1 m.* uel *ante* quid *om. V*
21 *om. VF* 24 cognito *V* animi *om. F* deo quippe auctore *VF* 25 litteraliae !!!!!!!!cessationis *V* uticem *V* 26 quod] quia *V* deliquemus *P 1 m.* frugis *om.* (*Γ*) 27 intercludet (t *postr. in ras.*) *P* 28 sacris *om. F* 29 inuectione spem *P* 30 praecipitatur *F* 31 in/aestuas *P* 32 ut tibi sit dulce postea (*Γ*), ut sit tibi posthaec dulce *F*

LV a. 398—402.

AD FLORENTINVM. *PVM*

*Di*ctam mihi a te salutem pari honore conpenso. vellem utrique nostrum saepe alternandi stili usus veniret, sed quia hoc longinqua non sinunt cadere pro voto 5 communi, *in*patientiae ratio satisfaciat. debet certe prompta esse inter nos morae mutuae venia. non eadem tamen facilitate purgabis, quod filii nostri Minervii nuptias aliorum potius relatu quam litteris tuis conperi. an veritus es, ne a te nomisma auro cusum desiderarem? potuit iacturam sportulae tacere verecundia mea, negationem gaudii amor nescit *i*gnoscere. et tamen, *ut* su*m* placi*d*o in meos anim*o*, spondeo remissionem 10 tibi huius offensionis, cum de nepote suscepto anteveneris scripto nuntiorum celeritatem.

IN COMMVNE FRATRIBVS MINERVIO PROTADIO ET FLORENTINO. *PVF*

LVI (LVII) a. 402?

Et vestra concordia et mea per hos dies inbecillitas facit, ut vos unius paginae 15 salutatione coniungam. erit hoc aut probabile pro consortio vestri amoris aut ignoscendum pro statu mei temporis. aestimabitis autem virium nostrarum fatigationem, cum vos in subscriptione istius epistulae precaria manus moverit. ad hoc filii nostri Nemesii pia ad larem *p*atremque properatio magis contestationem de me sollemnis officii quam satisfactionem desideravit. res postulat, ut salute praefata florentissimae 2 20 indoli eius testimonium feram, sed vereor, ne ostentare operam meam videar. quae plus iuveni bonarum artium contulisset, nisi fraternus casus fregisset cursum duorum. hoc tamen sincerissima fide dixerim, minutam quidem de altero parentis eius felicitatem, sed posse istum suorum gaudio pro utroque sufficere.

LVII (LVIII).

25 SYMMACHVS MINERVIO PROTADIO ET FLORENTINO.

Relegite viam dissimulati hactenus moris me officiorum familiarium praesule, qui prior rupi commune delictum. nec pro numero vestro epistulas peto, quamvis hanc vicissitudinem mihi singulorum amor debeat. magnae indulgentiae res est, ut fenus, quod vobis solus exhibeo, alterna remuneratione solvatis.

---

2 *om.* *VM* 3 dictam] *Lectius*, actam *P*, accitam *V*, adcitam *Φ*, missam *M* 4 quia hoc] qui enim *V*, quod humus *M* 5 inpatientiae] *Suse*, patientiae *PVM* 7 nomisṣma *P*, nummisma *M*, norma *ΓΦ* 8 potuiṭ *P* anuerecundia *P* 9 amore *P 2 m.* noscit *V* ignoscere] *Mercer*, agnoscere *P 2 m. VM*, ag//scere *P 1 m.* et] *PΓ*, *om.* *VM* ut sum placido in meos animo] *Scioppius*, ut sub placito in meos animo *Γ*, tum (tunc *M*) sub placito in meos animos *PVM* 10 celeritate *V*

11. 12 expliē ad florentinum. vi. inē in commune fratrib; mineruio protadio et florent̄ *P*, explicit ad florentinum: incipit in commune fratribus mineruio protadio et florentino (*Γ*), *om.* *VF* 14 et uestra *in ras.* *P* 15 hoc] enim *V* 16 mei *om.* *VF* temporis (po *in ras.*) *P* uestrarum *F* fatigatione *V* 18 nemesi ipsa ad *P*, themesii pia ad *F* patremque] *Iuretus*, fratremque *PV*, fratrumque *F* 21 duorum] *PΓF*, tuorum *VΦ*

25 *om.* *VF* 29 solus *om.* *F*

PVF

AD EVPHRASIVM.

LVIII (LVIIII) a. 399.

Annuos gaudii fructus ex litteris tuis capio; hunc reditum mihi, has opes pendit Hispania. itaque ubi pulsa hieme patescunt navium viae, paginas tuas commendo ventis, quas mihi iste annus frequentes quidem, seras tamen reddidit. nam decedebat 5 autumnus, cum homines tui Tiberina tetigerunt. hinc factum est, ut haererent apud nos defectu navigationis. suadeo igitur, eorum moras pro tua iustitia boni consulas. 2 quamvis prius nomine meo venia poscenda sit, quod de curulibus equis quattuor datum mihi a te *i*us electionis omiserim. velim credas, hanc abstinentiam non fuisse fastidii, sed quia nullum eorum iugo alacrem vel dorso mitem probavi, optio meritis non exci- 10 tata cessavit frenata. oportunum videtur diligentiam tuam precibus ambire, ut in praetoriam filii mei functionem visu et cursu nobiles praeparentur. gemina ante editionis claritudine in os hominum venimus: satisfaciendum videtur expectationi, quae 3 crevit exemplis. quare amori tuo laudis nostrae commendo causam, quae paulisper censuram vitae tuae gravitatemque animi ad populares auras debet inflectere. domo 15 pretium adportabitur tuo arbitratu nobilium quadrigarum dominis inferendum; solam de amicitia tua electionis curam requiro factu facilem, cum sit dives equini pecoris Hispania et magnus gregum numerus copiam praestet examini.

LVIIII (LX) a. 398.

AD EVPHRASIVM. 20

Sum quidem sermonis tui nimius flagitator, sed silentii intervalla non arguo *nec* suspicor aliquid amicitiae nostrae ex alloquii raritate decedere, qui sciam in pectoribus esse sedem religionis, levamen desiderii ex ore proficisci. priores igitur litterae meae magis desiderium sermonis tui quam castigationem taciturnitatis habuerunt, et ideo elaborandum tibi non est, ut mihi amoris tui fidem faciat. nam tui animi de 25 meo sumo iudicium; siquidem nullus verior aestimator est amoris alieni, quam qui de 2 suo sumit exemplum. his ita positis, quia in re aperta piget esse prolixum, designatum tibi ad urbanam praeturam filium meum nuntio. intellegis, quid sibi hoc indicium velit: quadrigarum curulium nobilitas praeparanda est. nos pretium proxima abhinc aestate mittemus, sed iam necessitatem praecurrat electio. multum enim valet in rebus 30 eiusmodi longior diligentia. quapropter accingere, ut quaestoriam quondam filii mei magnificentiam, cui per te inlustris fama quaesita est, secundus eiusdem superet magistratus. verus quippe et maximus laudis profectus est, quotiens sequentibus priora vincuntur.

---

1 explic̄ ad cōmune frib; II. inc̄ ad eufrasium *P*, *sed* 20 euprasium *et p.* 121, 12 eupraxium, eupraxio *Φ*, *om. VF* 3 capio honoreditum *P 1 m.* hassiopes *V* 5 quis *V* frequentis *P* 6 tyberina *VF* herent *P 1 m.* 8 nomini *F* curilibus *V* quatuor a te datis omiserim *F* 9 ius] *Iuretus*, eius *PV* non esse *F* 10 quia] qui *V*, quod *F* 12 uisu] ausu *F* ante *P*, antehac *VF* 13 in hos *P*, mos *V* 14 amari *V* 15 aures *P*(*Γ*)
20 ad euprasium *P*, *om. VF* 21 sed] *PΓΦ*, *om. VF* nec] *Suse*, sed *PVF* 22 alloqui *P 1 m.* 23 sedem esse *F* 27 exemplum (em *in ras.*) *P* 28 sibi *om. V* iudicium *V*

LX (LXI) a. 399.

AD EVPHRASIVM. *PVF*

Praeturam filii mei, si fors dictum iuvet, proximus annus exspectat. equorum mihi curulium paranda nobilitas est, ut expectationi populi Rom. mea pecunia, tua 5 cura respondeat. hoc me crebris litteris postulasse meministi. nunc mihi admonitionis verba, non *p*etitionis adhibenda sunt; et tamen, cum voluntas in nos tua ambitum non requirat, in tantum me votiva sollicitant, ut anxias auribus tuis tamquam novus petitor ingeram preces. vincenda est enim mihi fama exemplorum meorum, quae post 2 consularem munificentiam domus nostrae et filii mei quaestoriam functionem nihil de 10 nobis mediocre promittit. haec igitur petitionis meae summa est, ut me diligentia tua praeteritae gloriae parem faciat. pretia pro tua aequitate numeranda familiares mei incunctanter exsolvent. tui beneficii erit, ut quidquid ad curule certamen generosum gignit Hispania, vel domo praebeas vel de aliorum gregibus excerpas. non vereor 3 inter haec, ne me adpetentem plebeiae laudis existimes. scis enim pro tua sapientia, 15 magnae urbis magistratibus angustos animos non convenire. hoc etiam Tullius tuus praecipit luxum in privatis negotiis arguens, in publicis magnificentiam probans. quare ex summis opibus iuva Romani animi speciosum calorem venturus in partem popularis mecum favoris, si bonis ex tuo beneficio celebrior fama provenerit.

LXI (LXII) a. 398—402.

20 AD Q. S. *PVM*

Tuentius tuus in utramvis aurem somnum capessat; nihil enim magna dignitas a paupere petit. sit fortasse plerisque ipsa inopia gravis, habet tamen alieni oneris exceptionem. adice, si placet, securitati eius sacerdotii privilegium et unius hominis munimenta multiplica. mihi videtur validior esse omnibus vacationis remediis exhau-25 sta fortuna. sed velim noveris, quaesitores glebae senatoriae protinus adfuturos spe- 2 randamque Tuentii veniam pleniorem, si fidem paupertatis eius exploratio ratam fecerit. interea tutus prioribus gestis agat liberum. nihil novabitur post inlustris viri Felicis pro illo iudicationem, modo ut allegatas dudum senatoris angustias adstruat examinis diligentia. nunc mihi tu amice obiurgandus es, qui cum vicina itinera perstrinxeris, 3 30 flectere ad nos habenas longum putasti. dedisset Hispania Romae posito morae veniam; novit enim summittere desideria sua cunctarum provinciarum parenti, nec ita avara est, ut nobis propria bona nolit ostendere. quare fraudati gratia tua secundos amicitiae fructus sedulo postulamus: ut quotiens fors copiam dederit, legamus saltem, quem videre maluimus.

15 Cic. pro Flacc. 12, 28.

---

2 ad eufrasium *P*, *om.* *VF* 4 nobilitas curanda est *F* romae *V* 5 hunc *P 1 m.* 6 petitionis] *ego*, repetitionis *PVF* 10 nobis *om.* *V* 16 praecepit *VF* negotiis] officiis *V* probas *V* 18 nobis *Lypsius*

20 ad q̄s (*i. e.* ad quem supra) *P*, *om.* *VM* 21 utramuis*///*aurem (uis *om. 1 m.*, *add. 2 m.*) *V*, ultroneus (*in ras.*) aurae *M* magni *Suse* 22 honoris *P 1 m.* 27 agit *P* faelicis *VM* 28 dudum *om.* *V* 31 prouintiarum *P* 32 nollet *V*

LXII (LXIII) post a. 390.

PVM AD EVPHRASIVM.

Et amicitia nostra in ore multorum est, et laus equorum tuorum longinqua penetravit. hinc fit, ut suae quisque patriae magistratus meae commendationis opem postulet, gregum tuorum famam secutus. †eo propterea summat*es* Antiochensium missi 5 ad mercandas quadrigas iuvari apud te sermonis nostri conciliatione voluerunt. an*n*ue, *o*ro, longum peregrina*t*is et electionis et pretii iustam benignitatem, quae homines opinionem blandam secut*o*s de tuo studio meoque merito verum sperasse confirmet.

LXIII (LXIIII) a. 400.

PVF AD EVPHRASIVM. 10

Fas sit dicere, equorum curulium cop*ia* iam non egemus; sed incitat nos praeturae mora ad desiderium numeri largioris. si igitur dulcis est, ut solet, mandati mei executio, quattuor ex grege Laudicianorum quadrigas, quas tua defloret electio, ad me opto deduci, cum primum mare navigatio verna patefecerit. ego pretium, quod signaverint litterae tuae, in rem missis renumerabo. quamquam hoc spondere non debui, 15 2 quia fides amicitiae syngrapham non requirit. credo mireris, cur non potius de gregibus tuis postulem, qui potissimos Hiberorum nobilitate praevertunt. fastidium patitur uniformis spectaculi civitas nostra, cuius satietas mihi varietate vincenda est. tuae modo diligentiae sit adhibere iudicium et ex alienis stabulis aequare laudem tuorum. nam cum res amici agitur, hos quoque proprios debes putare, quos eligis. 20

LXIIII (LXV).

PVM AD EVPHRASIVM.

Nemo umquam pervector epistularum tuarum vacuus eiusdem muneris mei ad te revertit; tu tamen infrequentiam nobis vitio ducis et ultro curam tuae adsiduitatis exprobras. facis hoc amantium more, apud quos officiorum talium, etiam cum redun- 25 dant, sitis magna est. nec tantum epistulas meas poscis, sed oratiunculas quoque 2 nostras nondum tibi editas deferri in manus tuas praecipis. quae res videtur ostendere, quid iudicii habeas de *i*is, quas ante sumpsisti. nullum enim desiderium ad secunda progreditur, si priora displiceant. misi igitur ex recentioribus oratiunculis meis quinque numero, quarum mihi iam fiduciam fecit publicus favor. sed post sen- 30

---

2 ad eufrasiūm *P*, *et ita deinceps*, *om.* *VM* 3 laus *om.* *VM* 5 eo propterea] *PVM*, *nomina Antiochensium h. l. latere videntur*, *e. g.* eo Prosper et Chaerea summatis anthiocensium *PV* misi *V* 6 noluer̄ *P 1 m.* annue oro] *Kiessling*, an uero *PV*, annue quaeso *M* 7 peregrinatis] *Iuretus*, peregrinantis *PV*, peregrinantibus *M* 8 secutus *PV*

10 *om.* *VF* 11 copia iam] *Mommsen*, copiam *PV* 12 muneris *VF* 13 laudacianorum *V*(*Γ*), laudatianorum *F* deploret *VF* 14 pretium tuum quod *V* 15 in remissis *VF* remunerabo *F*, renunciabo *V* 16 syngrafam *PV* 17 potissimus *P*

22 *om.* *VM* 24 uitio] indicio *V* exultro *P 1 m.* tuae curam *V*, curam meae *M* 26 satis *P 1 m.* 27 edita *P 1 m.* 28 his *PVM*

tentiam de illis gentis togatae adhuc expectatione iudicii tui pendeo: quod volo iuratus *e*mittas, quia convenit vinciri sacramento fidem, si quando amicitia in suspicionem venit gratiae. *PVM*

LXV (LXVI).

5 AD EVPHRASIVM.

Iamdudum in expectatione eram litterarum tuarum incertus animi, quid sibi vellet tam longa cessatio, sed ubi compotem desiderati *me* muneris reddidisti, cura vertit in gaudium. et revera ita natura partum est, ut expetiti diu officii querella decedat, si potiamur optato. ergo magno inpensu gratulor, integratum mihi esse pignus religio-
10 nis. praestabis, ne huius opinionis frustra sim, cum diligentiam mei continuo amore servaveris.

AD EVSIGNIVM. *PVF*

LXVI (LXVII) ante a. 388.

Videro, quid iustitia temporum, quid causae nostrae bonitas, quid cura tua, si
15 tamen tibi cordi sum, possit efficere. ego in fratre meo Eusebio c. v. votum servatae circa nos moderationis amplector eiusque probitatem mente colo, sermone commendo. et licet ille boni propositi praemium non requirat, nos tamen ei honestam vicem de tua amicitia optamus exsolvere. feceris rem tam meae voluntati acceptam quam tuis moribus consentaneam, si advertat vir prudentissimus, quidquid mihi tribuit, id se
20 omnium bonorum gratiae detulisse.

LXVII (LXVIII) a. 384—387.

AD EVSIGNIVM.

Et temporum clementiae congruit et sancto ingenio tuo familiare est opis indigos sublevare. hinc mihi fiducia oborta est pro fratre nostro Stemmatio supplicandi, cui
25 dudum cuncta dempsit invidia fortunae praeter amorem bonorum. neque enim potest ambigi, quid de optimo quoque mereatur, qui nuper a principibus invictis, ne per indulgentiam liberaretur, accitus est magisque honore quam venia fatum triste mutavit nec tam ereptus est quam desideratus. unde spes certa est, etiam principem nostrum 2 lenitate venerabilem iusti parentis et pii fratris exemplo supplementa meliora fortunae
30 eius daturum, si modo vestra insinuatio iuvet exhausti senatoris oratum. duo enim factu facilia sed ad gloriam praestantis magna deposcit, reddi curiae testimonio sacro et recuperatione modici argenti ab inopia vindicari. haec ut favor tuus aliorumque optimatium te hortante promoveat, interest boni saeculi, *c*ui laudem perennem pia facta conciliant.

---

2 emittas] *Iuretus*, omittas *PVM* 3 uenerit *M*, conuenit *V* gratiae *om. M*
5 *om. VM* 7 me] *ego*, *om. PVF* uertitur *V*, uersa est *M*
12 explic̄ ad eupraxiū (*sic*) VIII inc̄ ad eusignium *P*, *om. VF* 14 uidebo *F* 15 tamen] tam *F*
18 facies *F* 19 mihi tribuit] bene facit *F*
22 *om. VF* 23 indigitos *P* 24 nostro] meo *V* 25 demsit *P 1 m.* 28 nostrum] n/// *P*
29 supplimenta *P 1 m. VΓΦ* meliori fortunae *Suse* 32 ut *om. F* 33 optimatuum *V*
cui] *Lectius*, tui *PVF* 34 concilient *F*

LXVIII (LXVIIII) a. 386—387.

PVM AD EVSIGNIVM.

Etiamsi petitio domestica et amica cessaret, publicus vigor iusto desiderio deesse non posset. quid enim tam familiare iustitiae, quam ut circumscriptor clarissimae et laudabilis feminae parentis meae astutiae su*ae* privetur effectu, ne commodis inludat alienis provincialium patronorum fretus auxilio? quorum inpotentia conpulit, ut ma- 2 trona litium fugitans ad iudicium praetoriani culminis convolaret. res autem, qua de agitur, eiusmodi est: ante paucissimos menses ille a parente mea horrea in Aquileiensi sita et clarissimae feminae propter longinquitatem itineris incognita tenui mercede conduxit, atque his ita abusus est, ut parvo licet tempore iisdem locis labem consulto intulisse dicatur. hunc ubi saepe convenit, ut conductione decederet, contemptu ho- 3 minis et interventu quorundam frequenter elusa est. nunc opis indiga geminum beneficium vestri favoris exoptat: primo ut inprobissimus inquilinus locorum *de*tentione pellatur; dehinc ut habita deterioratae rei aestimatione sumptum iustae instaurationis agnoscat. cum igitur aequa poscamus, credo confore, ut utilitatibus parentis meae favor vester adrideat.

LXVIIII (LXX) a. 387.

PVF AD EVSIGNIVM.

Benigne, ut mos est tibi, recursum nostrum misso apparitore iuvisti; quem progressus ad Appennini superiora dimisi adiecto officio litterarum, ut gratiam, quam rebus aequare non possum, saltem verborum honore conpensem. quod superest itineri, spero praefata dei venia sine labore peragendum. minus enim molesta sunt, quae perveniendi spem proximam pollicentur.

LXX (LXXI) a. 387.

PVM AD EVSIGNIVM.

Discedenti mihi curam legare dignatus es amicitiae congruentem, ut famae atque actibus tuis accommoda non silerem. causa igitur postulante fungor iniunctis. video enim basilicae pontisque rationem recte quidem Bonoso praesidali viro esse mandatam, cui et vigilantia superest ad luminandas publicae rationis ambages et fides ad persequenda, quae examen invenerit; sed vereor, ne ludificationibus res iniuncta frigescat obluctante eo, quem socium discussionis accepit, atque ideo clam te esse non patior, eo rem deduci, ut labes magna sumptuum publicorum studio certaminis oc- 2 culatur. quid enim sibi vult ista coniunctio in ea praesertim discussione, quae ipsum quaesitorem videtur adstringere? quare huic tan*de*m parti adhibenda correctio est et

2 *om. VM* 4 circumscriptos *P 1 m.* 5 laudibilis *P* suae] *Iuretus*, suo *PVM* nec commodis *Suse* 6 consulit *VM* 7 spes hoc qua de *V*, res de qua *M* 8 aḍ parenteṃ *P* aquileinsi *V* 9 c̄ f̄ *PV* 10 hisdem *VM*, *!*isdem *P* 11 hinc *V* 13 exoptet *V* detentione] *Mercerus*, intentione *PVM*

18 *om. VF* 19 apparatore *P 1 m.* qquem *V* 20 dimissi *V* 21 aequare] optare *V* itineris *F*

25 *om. VM* 30 ne] *VM*, in *P* 32 eo rem *om. VM* 33 discussion/ *P* 34 tandem] *ego*, tantum *PVM*

ad unum, quem sponte delegeris, inquisitionis summa referenda adiectis vestrae apparitionis auxiliis, quo minora officia fidem praebitorum vel invectorum cogantur aperire. probabit exitus, quantum reip. tua cura prospexerit, cum cohibitis sumptibus novis consummationi operum satisfecerit summa reliquorum. *PVM*

5 LXXI (LXXII) a. 397?

AD EVSIGNIVM.

Summo gaudio, quotiens scribis, adficior, et tum maxime, cum abest amaritudo querimoniae. nunc stilus tuus ab usitata iucunditate dissensit. arguebat enim falso iniquitatem quandam pignoris mei, cum quo tibi limitum nulla certatio est. itaque
10 litteras contra ius amicitiae ad eum missas repressi, ne amantem tui dolor iustus offenderet. fuit autem matri eius cum procuratore tuo finalis in Sicilia quaestio, quam disceptatio non, ut scribis, Venusti, sed alterius rectoris absolvit. ergo in utraque persona error suggerentis retectus eam pignoris mei ex*i*met invidiam. advert*e*s ergo 2
pro singulari verecundia tua, cui potissimum parti satisfactio debeatur. et nihil de
15 praesenti fortuna istius loquor, quae scribentem debuit temperare. adde, quod pecuniarias causas usque ad detrimentum amicitiarum non oportet extendi. sed quid haec pluribus? posthac opto sermonem tuum placidiorem mereri et constantiam veteris erga me observantiae tuae porrecto etiam in meos amore colligere.

LXXII (LXXIII) ante a. 388.

20 AD Q. S. *PVF*

Frequens usus ostendit et clara animi tui documenta testantur, exempla verae amicitiae de te esse capienda. neque enim quisquam constantiam firmiorem familiaribus inpendit officiis, in tanta praesertim publicarum mole curarum, quae alterius studium possit hebetare, nisi obstrepentes necessitates adfectio fraterna superaret. quod
25 solum igitur verecundiae convenit, cedo praestantissimae religioni meque inparem referendae vicissitudini pudenter agnosco. nec vereor, ne diligentia tua tali laude lentescat; quin potius spero benivolentiam tuam, si quid pleno potest adici, largiorem; quia bonis familiare est studia benigna cumulare, quorum gratiam sentiunt non perire.

30 LXXIII (LXXIIII) a. 384—387.

AD EVSIGNIVM. *PVM*

Facio, quod suadet humanitas, ut amicitiae tuae viros bonae frugis adiungam. horum unus est Felix honorabilis gradu atque exercitatione militiae, cui si quid amoris inpenderis, ad meam gratiam pertinebit.

---

3 rei pro tua *V*, rei tua *M* 4 reloquorum *P 1 m.*
6 *om.* *VM* 7 gaudeo *P 1 m.* 8 ab abusitate *V* 10 dolor iniustus *Suse* 11 autem] hoc *V*, *om.* *M* 13 eximet] *Suse*, exemit *PVM* advertes] *Kiessling*, aduertis *PVM* 14 satisfacio *V* 16 haec de pluribus *V*
20 *om.* *VF* 22 amititiae *V* 24 posset *P 2 m.* 28 benigna] bona *F* 29 uale *add.* *F*
31 *om.* *VM* 33 faelix *VM* tui *V*

LXXIIII (LXXV) a. 383.

PVM

AD EVSIGNIVM.

Mirabar, quid esset rei, quod amicitiae observantissimus diu scribendis litteris abstinebas; sed epistulae tuae series indicavit, quod tristium rerum index esse vitaveris, quas longiore silentio contineri nec religio familiaris nec communis causa permisit. nam plerumque utile est in publicam proferre notitiam, quod velis esse correctum, ut denuntiatione futuri periculi ad consulendum cunctorum cura moveatur. 2 magna igitur necessitate futuri anni inopiam protestatus es. quid enim spei reliquum est, cum provinciis Africanis nec ad victum tenuem frugum tritura responderit et adportata ex aliis terris semina vicinus annus expectet? iure igitur ad aeternorum principum providentiam provincialium sollicitudo confugit. interea dum maior ab illis salubritas petitur, humanitas tua foveat exhaustos et tamquam particeps doloris alieni persuadeat laborantibus, sibi accidisse, quidquid provinciae pertulerunt. ego valeo, quamvis animus aeger bonum sanitatis ignoret, sed ut aliquid solaminis capiat, oro indulgentius scribas et me ad respondendum exemplo tuae adsiduitatis invites.

PV

LIBER QVINTVS.

AD HIEROPHANTEM.

I.

Recte valeo. hoc enim scribendi debet esse principium, quod maxime expetunt vota lecturi. aeque tibi suppetere optatum vigorem nimis gaudeo, nam me tali indicio nuper hilarasti. illud quoque in summa pono gratia, quod te nostri diligentissimum familiaris stili frequens usus ostendit; cui rei laudem referre consilium est, ut hoc invitamento memoris animi ad perseverantiam provoceris.

II.

PVM

AD HIEROPHANTEM.

Opulento me adficis bono, quotiens amicitiam nostram salutis tuae indicio muneraris. deos igitur conprecor, ut te pro tanta in nos religione fortunent. vicissitudini autem litterariae parem diligentiam libenter inpendo, ut ad officia promptius inciteris, cum videas apud memorem scriptorum gratiam non perire.

---

2 *om. VM* 3 obseruatissimus *V* 6 publica *V* 8 futuri] *P 2 m. M*, profuturi *P 1 m. VIΦ* 11 prouinciarum *VM* conuenit *VM* 13 prouinciae *om. V* 14 capiam *VM(Γ)* 15 VIIII *add. P* 16 q̄. āur̄. symmachi ū. c̄. c/// ordinari epistolarū lib̄. III/// incip̄. lib̄. ·v· editus post eius obitū a q̄ filio memmio symmacho feliciter *P*, *om. VM* 17 *epistula deest in M* *eadem epistula ad Hilarium data III, 40* ad efrophantem *P*, *om. V* 20 oratum *V* 22 curei *V* 25 ad ierophantem *P*, *om. VM* 27 pro] *M*, prae *PV* religio fortunae *P* uicissitudini autem] uicissim tum enim *V*, uicissitudinis huius *M*

III.

AD HIEROPHANTEM. *PVF*

Scriptum mihi tuum Probatius nuper exhibuit, atque ex eo mihi plurimum gratulationis accessit, quod tibi pro voto omnia superesse cognovi. id ut saepe facias,
5 monere non debeo, cum spontanea officia stimulo exhortationis non oporteat incitari.

AD THEODORVM.

IIII ante a. 390.

Bonorum frequens adstipulatio de sanctis moribus tuis in hoc me desiderium provocavit, ut amicitias tuas inpatienter exoptem. nam qui omnium sermone celebrantur
10 et probitatis laude conspicui sunt, incognitos quosque ad amorem propriae familiaritatis invitant. ergo si haec voluntatis meae non aspernaris indicia, repende, quaeso, conloquium, ut et facti mei confirmatione delecter, quamvis mutuae adfectionis iam teneam sponsionem.

V a. 398.

15 AD THEODORVM.

Spectata est, ut arbitror, tibi amicitiae meae veritas. hinc factum est, ut me in consortium festorum tuorum consul accires. praestetur, oro, his litteris eadem fides, quae nos evocatione dignos probavit. diu inter desiderium tui et unici mei curam dubius electionis pependi. tuus honor suadebat profectionem, illius institutio praeten-
20 debat obvias manus. tandem secutus sum, quod ipse fecisses. officia enim illa laetitiae sunt, ista pietatis. tuae amplitudinis curulem stipabunt obsequia multorum; huic in solo patre totum est. plura pro nobis indulgentissimus in suos animus tuus tecum loquetur; cui ego excusationis meae iniungo partes, quia verbis agenda non sunt, quae melius interpretatur adfectio.

25 VI a. 398.

AD THEODORVM. *PVM*

Filium meum Flavianum consulatus tuus revocat in lucem. nescio, an eum commendare tibi debeam, cui summi gaudii auctor fuisti. serva igitur, oro, depromptae in eum benignitatis tenorem; etsi hoc a constantia tua sperandum magis quam postu-
30 landum est. in dubium enim voluntarii amoris fides non venit.

---

2 ad ierofantem *P*, *om. VF*   3 plurimum mihi *V*
6 explic̄ ad ierophantem ad theodorum *P*, *om. VF*   8 honorum *F*   onoribus *corr. in* moribus *P*   9 sermone] ore *F*   11 quero *V*   12 et *om. VF*
15 *om. VF*   17 adscires *VF*   18 probauit] iudicauit *F*   diu inter] diuinitus *VF*   19 lectionis *VF*   perpendi *F*   21 stipabant *P*   22 animos *P 1 m. V*   23 lequetur *P 1 m.* non *om. F*
26 *om. VM*   28 reserua *VM*   oro *om. V*

VII.

PVM AD THEODORVM.

Ipse mihi rescripti huius baiulum praestitisti. duplici igitur nomine gratiam debere me fateor: nam et a te profectus est, qui litteras exhiberet, et per te mihi, qui referret, oblatus. maneant, oro, inter nos officiorum talium vices, et inter alias lau- 5 des tuas continuatae in amicos religionis titulus censeatur.

VIII ante a. 390.

PVF AD THEODORVM.

Gaudeo mihi sermonis tui primitias contigisse et inpendio postulo, ut humanissimum inceptum religiosa cura non deserat. his enim maxime nutrimentis amicitiarum 10 cultus adolescit. cum haec scriberem, recte mihi sanitas suppetebat. cuius rei indicium propterea singulari generositati tuae credidi deferendum, ut cognitionem mihi sospitatis tuae mutuus rependat adfectus.

VIIII a. 396—397.

PV AD THEODORVM. 15

Vereor eloquentiae tuae scripta nostra committere, sed non minus caveo amori tuo meorum quidquam negare. duas igitur oratiunculas nuper editas a nobis misi. earum una ad urbanos fasces resultantem tenuit candidatum, alteri argumentum dedit iam pridem decreto senatus inprobata censura. sed iudicium meum, cum res acta 2 est, habitum propagavi opere largiore. nec mihi vitio vortas priscae severitatis repul- 20 sam. nam quaedam solis speciosa nominibus usu et experiundo plurimum nocent. rationes sententiae meae lector invenies. volo ta*ntum* ad inspectionem dictorum parti utrique aequus accedas. merebitur, ut spero, orationis adsertio, ut tu etiam vetustatis patronus auctoritati ordinis manum porrigas.

X a. 398. 25

PVM AD THEODORVM.

Quam timeo, ne aures tuas existimer lactare blanditiis! consulatus hic tuus talis est, ut meum geminasse videatur. nunc voti mei summa eo processit, ut titulo eius longum fruaris et aeques vitae diuturnitate moram praemii tui. dignum quippe est conpensari prolixo gaudio seram solutionem. 30

---

2 *om. VM* 4 aetate *P*, aetate *M*, aetatate *V* prouectus *V*, perfectus *M*
8 *om. VF* 10 nutrimentis maxime *V* 12 credidi] c/edic// *P* mihi tuae sospitatis *V*, tuae sospitatis mihi *F* 13 effectus *P 1 m.*
15 *om. V*, *deest epist. in M* 18 altera *P* 20 uertas *V* 22 solo *P 1 m. V* tantum] *ego*, tamen *PV* 23 tuentiam *P*, tuentiam *V*
26 *om. VM* 28 eo⁹ *V* 29 aequis *P 1 m.*, equis *V*

XI a. 398.

AD THEODORVM. *PVM*

Adventum tuum serum esse mirabar, sed ubi causa patefacta est tarditatis et te brevi adfore scripta praenuntia spoponderunt, in gaudium cura conversa est. ergo 5 hospitii securus adpropera, et aliquamdiu Romae intervallo quietis refotus auspicatissimos adtolle fasces. *nostra* erga te diligentia, quidquid instructus consularis flagitat, providebit.

XII a. 396?

AD THEODORVM.

10 Frustra speravi de peregrinatione solacium, cum omnium locorum maesta facies nullas aegro animo praestet indutias. an quisquam tam duro ingenio natus est, ut multorum curis doloris vacuus intersit? quod si verum esse concedis, me etiam crede inter anxios usum ipsum quodammodo amisisse laetitiae. restat, ut tuae litterae medicinam mihi faciant, quas ita libenter accipio, ut nulla mihi adsiduitas satisfactura 15 videatur. ego pro eventu occasionum, quas fors optulerit, exemplum tibi dabo frequentis officii. tunc enim probabis, gratas esse mihi litteras tuas, cum meas sumpseris.

XIII.

AD THEODORVM. *PVF*

Iampridem nihil scribis. aequum esset huic culpae talionem reponi; sed ego arbi- 20 tror imitanda non esse, quae doleas, et animo persuadeo, alias potius intervenisse causas officii differendi quam residem voluntatem. quamquam vereor, ne factum tuum haec ipsa gravet humanitas. nam qui mihi pro te satisfacio, ostendo, nihil me tale meruisse. scribe ergo iam saepius et copiosius, priusquam praefata ope deorum in Lucanos vela faciamus — quid enim iuvat proximis regionibus inmorari, cum a te nullae 25 litterae deferantur? — et silentium tuum honeste possit excusare longinquitas.

XIIII.

AD THEODORVM. *PVM*

Ademptum generale tibi perfugium: neque enim potes sollemne illud et pervulgatum genus defensionis inducere, meas te adhuc litteras opperiri, ut quadam religione 30 solvaris. iamdudum tibi stilus meus facit auspicium; cui non abnuo redditam vicem,

---

2 *om. VM* 3 et *om. VM* 4 adfero *P 1 m.* 6 nostra] *M in ras.*, postea *PV*
9 *om. VM* *hanc epistulam coniungit cum praecedenti V* 10 locorum *om. Φ* 15 pro euentu] *Lectius*, preuentu *PVM* dabo *om. V* 16 gratias *P* litteras *om. V*
18 *om. VF* 20 non] eñ *V* 23 ergo] igitur *V* saeus *P 1 m.* dei *VF*
27 *om. VM* 28 est *ante* generale *inser. P 2 m. M* 29 operiri *P* 30 ab uno *P*

PVM sed aemulari studium nostrum etiam voluntario postea officio debuisti. an expectas, ut te illa expostulatione perstringam: tu nisi malo coactus recte facere nescis? omitto plura et in reliquum mihi diligentiam tuam spondeo; quam quia religio parvi habuit, saltem admonitio nostra repara*ve*rit.

XV a. 390. 5

AD THEODORVM.

Proxime Romam regressus a scribendi consuetudine non tam desidia quam occupatione descivi, atque ideo peto, in bonam partem purgationem praeteritae taciturnitatis accipias mecumque laeteris, quod d. n. Theodosii sacro divinoque iudicio merui consulatum. cuius multiplex apparatus tuam requirit industriam. sed rursus occurrit 10 voto et studiis meis, ne honoris tui tempora contrahantur. quapropter tuae permitto sententiae, ut si votivo officio domus nostrae interesse desideras, administrationis labore solvaris.

XVI (XV).

AD THEODORVM. 15

Sancto Lampadio germano tuo et ad spem processus et ad bonam viam morum causidicinam credidi profuturam. unde factum est, ut domino et fratre meo praefecto ante consulto ad castra forensia mitteretur eo praesertim tempore, quo tuo adminiculo possit institui. quapropter pignus tuum suscipe informandum bonis fraterna religione praeceptis. 20

AD MAGNILLVM.

XVII (XVI).

Brevem decet esse sermonem, quo reditus indicatur. quid enim mandes paginae, cum omnia, quae scripto committi solent, fabulis potius debeant reservari? hoc est argumentum praesentium litterarum, qua*s*, si di*i* votum iuverint, mox seque*mu*r. 25

2 Terent. Adelphi 69.

---

2 postulatione *V* 3 parua *V* 4 reparauerit] *ego*, reparauit *PV*, reparabit *M*
6 *om. VM* 7 oc//patione *P* 8 desiui *VM* peto ut in *VM* 10 rursum *M*, sursus *V* 11 uoti *VM* studiis meis] *P 2 m.*, studii mei *P 1 m. VM* tempore *P 1 m.* *fort. scrib.* occurrit voto, ne studio mei honores tui tempore contrahantur promitto *V*
15 *om. PVM* *epistulam sequentem cum praecedenti coniungunt PV, dividit epistulas M* 17 causa dici nam *P 1 m.* 19 posset *VM*
21 XII ad magnillum *P*, *om. VM* 23 /reuem *P* 25 quasi diis *P*, quasi deus *V*, quas si deus *M* iuuerit *M*, praesentium litterarum iuuerit *V* sequetur *PV*, ipse secuturus sum *M* uale *add. VM*

XVIII (XVII).

AD MAGNILLVM. *PVM*

Suades, ut redeam, ne ius praedii nostri violenta perturbet inruptio. at ego puto, non minus tuam curam quam meam praesentiam promovere. conicio exaggerari a te 5 religiose istam trepidationem, dum me Romam studes trahere. ego autem non modo amore otii abesse plusculum cupio, sed quia inane erit, quidquid remoto atque inconsulto possessore temptatur. consilium autem rei agendae tuus et aliorum, quibus cordi sumus, tractatus inveniet. meae quieti nullus invideat; qui*n* longius producenda est, cum vicem nostram bonorum amicorum cura fungatur.

10 XVIIII (XVIII).

AD MAGNILLVM. *PVF*

Semper te in priore adfectionum mearum fronte constituo. merito incertus animi cognitionem tuae salutis expecto; quam si mihi tuus sermo praestiterit, reditum nostrum alacritas incitabit.

15 XX (XVIIII) a. 393.

AD MAGNILLVM. *PVM*

Nos tuum praeoptamus adventum; tu amicis muneribus desideria nostra solaris. admodum quidem delector oblatis, sed hoc ipso officio damna absentiae tuae gravius sentiuntur; pleniora enim praesidia atque ornamenta de amico praesente caperemus. 20 at nunc inter votiva candidati mei negotia et quaestorios apparatus fraudari nos conqueror societate consiliorum tuorum. et tamen obeunda nec procul locatus omittis: 2 nam et vestes subsericas, quas homines mei post inlationem pretii retentabant, et instructum reliquum muneralium praemiorum tuus coegit instinctus. opto igitur tibi promptum deorum favorem reditumque felicem simulque oro, si fors dederit facultatem, functioni nostrae interesse deproperes. cuius voluptas magna parte cumulabitur, 25 si laetitiae nostrae particeps desideratus accesseris.

XXI (XX) a. 392—393.

AD MAGNILLVM. *PVF*

Potuit sine litteris nostris sanctus Aurelius, si quid de me quaereres, explicare; 30 sed quia fastidiosa salutatio est, quae nudo sermone defertur, iunxi scripta mandatis. have igitur dico tibi simulque deprecor, ut secundum commonitorium, quo summatim

2 *om. VM* 4 curam tuam *V* a te] natae *VM* 5 autem] hoc *V*, huius tedio *M* 6 in///sulto *P* 7 autem] hoc *V*, huius *M* 8 quin] *Mommsen*, quia *PVM*
11 *om. VF*
16 *om. VM* 19 praestante *P* 22 et *post* retentabant *om. V* 23 tibi *om. VM* 24 dei *VM(Γ)* 25 noluntas *P 1 m. V*
28 *om. VF* 29 quod *V* 30 profertur *F* 31 habe *P 1 m. V*, aue *P 2 m. F*

PVF muneri praeparanda *per*scripsi, et ipse salva iudiciaria existimatione curam mihi religiosi, ut soles, fratris exhibeas, et homines nostros conparandis quibusdam, quae poscit editio, iustum inpendium ministrare praecipias.

XXII (XXI) a. 392—393.

PVM AD MAGNILLVM. 5

Quaestorium parvuli nostri munus adcelerans, communi *amico* Aurelio quaedam conparanda aut providenda mandavi. sed quia negotiis publicis et varia iniunctorum occupatione d*i*stringitur, Eusebium familiarem nobis speciatim ad te misi, cuius admonitione cura tua in effectum omnium provocetur. et quia longum visum est litterarum serie agenda conplecti, non graveris commonitorio strictim signata percurrere. quod 10 satis esse arbitror ad incitamentum diligentiae tuae; neque enim preces oportet adhiberi, cum sola amici voluntas studium tuum debeat incitare.

XXIII (XXII).

PVF AD MAGNILLVM.

Anastasium nostrum dignaris agnoscere, nam domi saepe vidisti. haec illi notitia 15 apud te debet esse suffragio, etiamsi nullis iuvaretur alloquiis. nunc dubitare non possum, cumulatiorem circa eum fore curam tui, cum eum et vetusta cognitio et praesens sermo commendet.

XXIIII (XXIII).

AD MAGNILLVM. 20

Familiaris emersit occasio, quae tibi salutis meae adportaret indicia. neque enim dubitare possum, tibi litteras meas esse reddendas, quas Silvanus ad animi nostri diligentiam pertinens exhibebit. cui haec ipsa recepti officii commendatio apud te debet esse suffragio. ceterum ut respondeas, non laboro, cum mihi vicissitudinem scriptorum tuorum mutua polliceatur adfectio. 25

XXV (XXIIII).

PVM AD MAGNILLVM.

Parens sana est et ad patientiam doloris adducitur. quare hanc partem depone curarum mentemque ad meliora conpone. certe si tibi aliquid ab re tua otii est, nostris negotiis diligentiam dignare praestare, ut operae sit pretium, quod in exactore 30 XXVI mittendo litteris tuis et monitis satisfeci. multa Oceano, ut recordaris, et litteris et

---

1 munera *F* perscripsi] *ego*, rescripsi *PVF* ut ipse (*Γ*) 2 ut solis *P 1 m. V*, *om. F* 5 *om. VM* 6 amico Aurelio] *Iuretus*, aurelio amico *PVM* 8 destringitur *PV*, distinguitur *M* eusebium] etiam *V* 9 cura tua in *in ras. P* 10 grauaris *V* commonitorium strictim signatum (*Γ*) 12 incitari *P* 14 *om. VF* 15 apud te notitia *F* 17 cirče̜ū *P 1 m.* 20 *om. VF* 21 occasio (si *in ras.*) *P* 23 ex|bebit *V* 24 scriptorum tuorum uicissitudinem *F* 27 *om. VM* 28 sana est et] *PΓΦ*, sane stet *VM* 29 conpono *P 1 m.* si *om. V* 30 opperiretur precium *V*

commonitoriis implenda mandavimus, quibus exequendis par esse non poterit, nisi tuo inpulsu et monitis urgueatur. quae cum in effectu*m* te iuvante processerint, quaeso, ut indicio scriptionis expectationem meam non graveris instruere. *PVM*

XXVII (XXV).

AD MAGNILLVM.

Numidae familiaris nostri adventus haud mediocriter mihi gaudio fuit. hanc laetitiam tuus sermo geminavit. duobus igitur a te muneribus adfectus amicum tibi cum litteraria salutatione restituo.

XXVIII (XXVI).

AD MAGNILLVM.

Antecapere scribendi ordinem mei muneris fuit. habes festinati officii gloriam, cum ego fatear tarditatem. et certe potui allegare aliquid in excusationem morarum: supererat mihi plurimum viae; malui te de laboris nostri absolutione facere securum. sed pio studio praeveniri nullus est rubor. ama igitur sponte cedentem, cui haec ipsa simplicitas conciliare debet frequentes litteras tuas; quas si non aequavero pari numero, rursus tibi praemium confessio mea faciet.

XXVIIII (XXVII).

AD MAGNILLVM. *PVF*

Amicum meum ad Brittios revertentem litteris credidi prosequendum, ut et tibi salutationis munus exolverem et illi commendationis aliquid exhiberem. quaeso igitur te, ut et meis litteris vicissitudo reddatur et illi defensio plena proveniat.

XXX (XXVIII).

AD MAGNILLVM.

Proxime quidem urbe digressus es, sed ego quasi iam inveterato tu*i* desiderio convenirer, officium scribendi et munus arripui nec expectato ordine nec more servato, qui solet amicis esse pro lege, ut peregre locati tribuant prius scripta quam sumant. et est vera adfectio omnis inpatiens etiam iustae ac legitimae tarditatis. rupi igitur consuetudinem religione maiore, quam si eam servare voluissem. quae res si tibi grata est, et mihi fenus solve conloquii et perlatori talium litterarum benignus adride. cui ut ipse nihil potui praestare quam litteras, ita tu nihil poteris plus tribuere quam favorem.

---

2 effectu *PV*
5 *om. VM* 7 a te *om. V*
10 *om. VM* 12 excusatione *P 1 m. VM* 13 superat *P 1 m. V* 15 simplicatas *P 1 m.* consiliare *V*
18 *om. VF* 19 bryttios *P*, brutios *F* 21 reddatur (d *prius in ras.*) *P* *post hanc epistulam in Φ nova manu sic scriptum erat:* Hic incipit Hazo
23 symmachus neoterio *V*, *om. F* 24 degressus *P* es *om. P 1 m.* tui] *F*, tuo *PV* 25 conuenire *VF* rescribendi *F* arrapui *P 1 m.* 26 ut] dum *F* 27 est uera] reuera *VF* 30 nihil magis potui *P 2 m.*

XXXI (XXVIIII).

PVM

AD MAGNILLVM.

Propinquam sancti Asclepiadis philosophi absque litteris meis abire par non fuit, nam illius merita poposcerunt, ut ad curaturam praeclari viri pertinens tuo patrocinio traderetur. pro quo non arbitror ambitu longae orationis utendum, cum eam humanitati tuae contemplatio parentis sine cuiusquam petitione commendet. 5

XXXII (XXX).

SYMMACHVS MAGNILLO.

Taedet pigetque iam scribere; quousque enim stili imagine iucunditatem vivi sermonis imitabimur? quid quod etiam felicitas publica et pax orbis hortatur, ut larem 10 repetas? qua in re tibi oportunus incentor frater noster Ponticianus accedet bonorum petitu sortitus hanc operam, ut tibi ob rem uxoriam demoranti desiderium revisendae urbis admoveat.

XXXIII (XXXI).

SYMMACHVS MAGNILLO. 15

Nolo puerum crimineris ob reditum tardiorem. mea pro Symmacho conturbatio neque ad rescribendum tempus invenit et recursum tabellarii usque ad spem bonam distulit. nunc quia periculum eius in aegritudinem versum est, hoc ipsum loqui apud te licuit. faciet divina miseratio, quae pias aures adplicat votis parentum, ut tibi mox de eo, quod iuvet animum, securitas mea nuntiet. 20

PVF

AD HEPHAESTIONEM.

XXXIIII (XXXII) a. 389.

SYMMACHVS HEPHAESTIONI.

Votum mihi non defuit itineris ordiendi, sed tarda evocatio perveniendi tempus artavit, atque ideo verecundius visum est veniam poscere quam peracto consulis offi- 25 cio pervenire. super hoc plenissimas et ad d. n. clementissimum principem dudum litteras dedi et ad ceteros, qui me adesse voluerunt, quas etiam nunc Festus agens in 2 rebus proficiscendi cunctatione remoratur. et quia vereor, ne aut lateant suppressa, quae scripsi, aut per aemulos resoluta vitientur, consilium fuit, ut ad te dominum et

---

2 *om. VM* 3 sancti *om. VM* lepiadis *M*, lepiodis *V* 4 curaturam] *V*, tuam curam *P*, curam *M* 5 pro qua *Mercer* 6 contemplatio *corr. ex* comemplatio *P*

8 *om. VM* 10 ortatur *P 1 m.* 11 quare in re *P* pontianus *M* honorum petitor *VM*

15 *om. VM* 16 conturbatione quae *P 1 m. V* 17 scribendum *VM* 19 /icuit *P*

21 qr̄ aur̄ symmachi. ū c̄. explicit ad magnillum incip̄ eiusdem ad efestionem *P*, *om. VF* 23 symmacus efestioni *P*, *om. V*, ad magnilium *F* 24 adiendi *V* perueniendi ad effectionem tempus *F* 26 et *om. F* dn̄ *P*(*Γ*), eum *V*, *om. F* iam dudum *F* 27 me *om. P* fertur *P* 28 remoratus *P* supp̄sa *V*

fratrem meum exemplaria omnia mitteremus. erit tuae circa me adfectionis de omnium rerum fidelitate rescribere. reddentur vobis etiam chartulae curas domesticas continentes, quis decursis aestimabitis, quid bonorum temporum iustitia et fama desideret. *PVF*

XXXV (XXXIII).

5 SYMMACHVS HEPHAESTIONI. *PVM*

Sequuntur abscessum tuum litterarum cohortes, et ut solent Athenas Atticas aliqui vel gymnasia petere Musarum, ita peregrinationes tuas desiderio trahente comitantur. nec tibi, ut aestimo, militiae stipendiis adfluenti amicorum conventus onerosus est. pasce igitur eruditos dignitatis tuae copiis et spera plures actutum tibi hospites adfutu-
10 ros, postquam Romanae iuventutis magistris subsidia detracta sunt sollemnis alimoniae.

XXXVI (XXXIIII)* a. 382—383.

SYMMACHVS HEPHAESTIONI. *PVF*

Aegrum proxime animum tuum litterarum, quas miseras, lectione cognovi, multumque miratus inter coniunctissimos fortuitam subito emersisse discordiam . . . . . .
15 et dominum ac fratrem meum litteris obsecravi, ne a suo more dissentiat. te vero non meo tantum, verum etiam tuo nomine rogo, ut ceteris bonis morum tuorum similem patientiam praestes ferasque omnia, quae solet peregrinationis habere condicio. spero autem et filii mei Flaviani conciliatione et Eusebi archiatri blanditiis posse omnia mitigari.

20 XXXVII (XXXV) a. 382—383?

SYMMACHVS HEPHAESTIONI. *PVM*

Litterae tuae Spartana bre*v*itate succinctae sunt, sed rebus exuberant, et cum moveant de raritate querimoniam, tamen officii plenitudine memoriam suscensionis oblitterant. quodsi eas creber usus exerceat, desiderium meum sine fastidio satieta-
25 tis explebunt. sed video, quid obsistat animo, quid impediat voluntatem. Eusebius te noster fabulis et poculis demoratur. quem cum reddideris curae hortorum suorum, fore arbitror, ut animus tuus iocularibus ineptiis absolutus ad negotia seria conferatur.

---

1 omnium *Suse* mitterem *F* 2 faelitate *V 1 m.*, faelicitate *V 2 m.* cartulae *P 2 m. VF*, cartule *P 1 m.*

5 symmachus efestioni *P et ita deinceps*, *om. VM* 6 secuntur *P 1 m.* abcessum *V* litteratorum *Iuretus* aiticas *P 1 m.* 8 afluenti *P 1 m.* 9 parce *V* plures actutum] *P 2 m. M*, plures actuum *P 1 m. V*

12 symmacus ferioni *F*, *om. V* 13 proxime *post* quas, lectione *ante* quas *colloc. F* 14 subito emersisset *P*, subitae mersisset *V* discordiam et *PVF*, *lacunam indicavi* 15 ac] et *F* 16 mea *V* 18 autem] enim *F* bulanditiis *P*

21 *om. VM* 22 breuitate] *M*, breritate *P 2 m.*, ueritate *P 1 m. V* 23 successionis *V* 24 obliterant *P 1 m.* sacietatis *PVM* 26 reddidimus *V*

PVF

AD NEOTERIVM.

XXXVIII (XXXVI) a. 389.

SYMMACHVS NEOTERIO.

Supra modum gaudeo redditum esse meritis tuis vetus debitum. iamdudum enim rem publicam virtutibus obligasti, quae nancta divinae fidei principem sibi quodammodo consulatum, quem tibi solveret, impetravit. ad huius celebritatem voto alacri cucurrissem, nisi diplomatis sacri tarda perlatio artasset intervallum dierum. accessit hiemis contemplatio, quae magno frigore et brevibus lucis horis moratur excursus. meus tamen animus, meum gaudium tecum est. ego solus dolere debeo, quod mihi tantum bonum casus inviderit; tibi et praesentium satisfaciet numerus et cultus absentium.

XXXVIIII (XXXVII) a. 389.

PVM

SYMMACHVS NEOTERIO.

Amicis nostris iusta cupientibus usui esse debemus, praecipue fratri nostro Alexandro, quem iudicio probamus et amore conplectimur. hunc licet noveris honorum desiderio non moveri, communis tamen verecundia non sinit testimonio carere militiae, cum illi tribuni ac notarii dignitatem d. n. Valentinianus Augustus ante inruptionem tyrannicam sponte detulerit. quaeso igitur, ut praerogativam sacri testimonii te adnitente mereatur. facile est enim, ut sub tam pio gubernatore rei p. infortunia hominum saeculi vincat humanitas.

XXXX (XXXVIII).

SYMMACHVS NEOTERIO.

Inpatienter amicorum soleo perferre discessum, sed eos, qui ad praesentiam tuam relicta urbe contendunt, ad me credo venturos. quid quod sequestrata adfectione invideo tecum futuris? soli enim bona praesentiae tuae capient, quorum communis mihi fructus esse deberet. *utut* est tamen ista condicio, fratres nostros Celsum atque Nicianum probabiles viros non invitus emisi, certus aliquid ad nos ex fabulis atque actibus tuis eorum relatione rediturum. quos ut mature urbi studiisque restituas, vicissim de te postulo. nam †si te ab ac petitione dissimulem, videor eorum peregrinationem non tuae detulisse reverentiae, sed meo praestitisse fastidio.

---

1 q̄. aur̄. symmachi. ū/ explic̄. IIII. ad efesti//// incip̄ eiusdem ad neot///// *P*, symmachus ad neotherium *F*, *om. V* 3 *om. VF* 4 reditum *P 1 m.* /nim *P* 5 nancta *P* 7 deplomatis *P 1 m. VF* 8 magna *P 1 m.* 9 meos *F* meum] meus *VF* in gaudio *F* dolore *P 1 m.* 10 tantum] tamen *V*

13 *om. VM* neuterio *P* 19 rip̄ *PV* infortunio *P*

22 *om. VM* 23 praestantiam *P* 25 praestantiae *P* 26 utut] *Iuretus*, et ut *PV*, ut *M* 29 nam si te ab ac (hac *2 m.*) petitione dissimulem *P*, nam si te tali hac (hac *om. M*) petitioni dissimilem *VM*, nam nisi te hac petitione destimulem *ego*

XXXXI (XXXVIIII).

SYMMACHVS NEOTERIO. *PVF*

Cum sciam, te animo esse placabili, recepi pro amico operam veniae postulandae; neque enim sic a recto devii sumus, ut te umquam moveri temere suspicemur. v. c. Epi-
5 ctetus causidicorum more prolapsus, dum vult inpensius placere suscepto, sanctum Sabinum probatum bonis omnibus incauto sermone perstrinxit. ea res omnium vestrum, quibus ille curae est, animos creditur asperasse, nec inmerito. querella rectoris etiam praetorianas acuit potestates. quid multa? Epictetus togae forensis honore privatus est plurimis praeferendus, qui firmo patrocinio proteguntur. nunc illa clientium turba 2
10 unius fortuito insultat errori; quod ne diu maneat, tua praestabit humanitas. satis datum est correctioni, nunc ingenium tuum respice. illud causa meruerit, hoc tribue lenitati. scio inlustrem virum praefectum praetorio his quoque litteris tuis prompte esse cessurum. erit tibi Epictetus v. c. etiam emendationis suae debitor, quem paulo inconsultum fecerat impunitas magna peccantium.

15
XXXXII (XXXX).

SYMMACHVS NEOTERIO. *PVM*

Placuisse iudicio tuo amicum meum Drinnacium satis gaudeo; nam mihi quoque plurimum honoris accedit, quotiens sententia nostra concordat. fruetur igitur uberrimo innocentiae suae fructu, mihi honestis carus officiis, tibi iustis negotiis adprobatus.

20
XXXXIII (XXXXI) a. 376?

Q. CS.

Qui amanti nugas suas et deliramenta committit, non debet formidare iudicium. commendatur enim religione, quidquid culpari posset examine. merito securus oratiunculam, quam proxime in senatu habui, ad te misi; de qua dominum meum fratrem
25 nostrum Carterium tecum plene arbitror conlocutum, nam petitioni nostrae auditor interfuit. et quamvis totius ordinis secunda suffragia cepisse videamur, in te uno tamen summam testimonii conlocamus. facito igitur me certum sententiae tuae et simul, quid rerum geras, pande cupienti, ut quod ex meis actibus voluptatis accipies, tuorum mutua insinuatione conpenses.

---

2 ad eundem *F*, *om. V* 5 susceptum *F* rabinum *F* 6 probatis *P* incaute *V* 7 cura *P 1 m.* rectores *P 1 m.* 10 nec diu *V* 11 dictum *V* 13 censurum *V*
16 *om. VM* neuterio *P 1 m.* 17 indicio *V* drinantium *M*
21 q̄. c̄s. (*id est:* qui [supra] cui supra) *P*, *hanc epistulam cum praecedenti coniungunt VM* 23 culpare *V* me//to *P* 28 ut] et *P 1 m.*

XXXXIIII (XXXXII).

PVF SYMMACHVS NEOTERIO.

Dissimulati officii obiurgatione morderis in epistula blandiore, qua tibi gratiam refero sermonis accepti. licet cogitarem, illa potius amica esse conloquia, quae sponte tribuuntur, at in respondendo referri magis necessariam vicem quam deferri sponta- 5 neam scriptionem, ego tamen ita adfectus sum proximis litteris, ut nescire me fatear, reddideris hoc munus an dederis. verum tu cogita, quid epistulae tuae iucunditatis habiturae sint, quas non admonitus exhibebis, cum hae quoque mihi admodum gratae sint, quas rependis ex debito.

XXXXV (XXXXIII). 10

SYMMACHVS NEOTERIO.

Facis, ut decet, quod otium meum scriptorum assiduitate solaris. siquidem ex tuo amore coniectas, iucundum mihi esse munus, quod ex tuo sanctissimo ac luculento ore proficiscitur. refero igitur vicem magis ad testimonium gratiae quam ad aequiparandum officium, quo me agnosco devinctum. sed hoc ipso arbitror digniorem me esse 15 conloquio crebriore, quod hanc palmam tibi reddo quasi victus fenore litterarum.

XXXXVI (XXXXIIII) a. 393.

SYMMACHVS NEOTERIO.

Venturum te ad communem patriam fama promiserat. sperato gaudio gloriabar. sed ubi dierum processu rumor intepuit, animadverti mihi hoc genus superesse solacii, 20 quod ad scribendi usum moremque remearem. fungor igitur salutatione dicenda tuamque excellentiam quaeso, ut mihi adventum tuum pro litteris largiaris. est enim causa votiva, quae te debeat evocare, quaestorium scilicet munus filii mei, ad cuius officium te tuosque amor communis invitat.

AD FELICEM. 25

XXXXVII (XXXXV) a. 396.

SYMMACHVS FELICI.

Scribis reverentiam nostri apud omnes vigere. gaudeo huiusmodi testimonio, sed profiteor, tua opera fieri, ut taliter v*i*geat existimatio mea. tu mihi es *a*uctor rumoris secundi, neque hac tantum gratia vadatum me esse sentio. nam illud etiam, quod 30

---

2 ad eundem *F*, *om. V* 5 ad *P 1 m.*, ac *V* respondente (*Γ*) 7 si reddideris *V 2 m.* 8 hec *V*

11 ad eundem *F*, *om. V* 12 ut te decet *F* 13 esse mihi *V* 14 aequipperandum *V* 16 tibi palmam (*Γ*), palam tibi *F*

18 *om. VF* 19 insperato *P 2 m.* gaudia gloriabor *P 1 m.* 20 processu rumor *om. V*

25 q̄. aur̄. symmachi. ūc. explicit ad neoterium incipit eiusdem ad felicem ·VIIII· *P*, incipit ad felicem *F*, *om. V* 27 *om. VF* 28 uigere gaudeo] iuge regio *V* 29 uigeat] *Π*, urgeat *V*, urgueat *P*, urgeatur *F* auctor] *ego*, fautor *PVF* 30 esse *om. F*

te praesule processit ad commodum proximorum meorum, quamvis iustitiae datum sit, tibi tamen refertur acceptum. cesso longius pergere, quia in remunerandis beneficiis ieiuna est verborum vicissitudo. simul obstrepunt curae, quas officiis familiaribus tenuis patriae victus opponit. ero apud te posthac loquacior, cum refoverit studium meum rei frumentariae instaurata securitas. *PVF* 2

XXXXVIII (XXXXVI).

SYMMACHVS FELICI. *PVM*

Bene cognitis ac probatis commendatio prompta debetur, ut ad notitiam bonorum sub honesta adstipulatione perveniant. Theodulus sincerae probitatis adulescens multorum gratia viget, quibus placere laudabile est; sed fortunae difficultatem, quae cursum vitae eius exasperat, adminiculo tuo sperat posse removeri. quaeso igitur, ut votis eius benignus adrideas, ne aut meum testimonium pro nihilo habitum indicetur, aut spebus illius exitus inanis inludat.

XXXXVIIII (XXXXVII) a. 393?

SYMMACHVS FELICI. *PVF*

Amo litteras tuas, nam semper mihi aliquid gratulationis adportant; ego autem benefactis tuis nuda oratione respondeo. sed ut est praeclara mens tua, perinde .... has sibi existimat fructuosas, et ideo hanc operam perseveranter advigilo, quam scio apud te pro magno aere censeri. interea domino et principi nostro eiusque in me beneficientiae egi per epistulam gratias verbis fortassis exiguas sed adfectione animi copiosas. quas si eximia unanimitas tua et probata mihi amicitiae fides iucunda atque oportuna insinuaverit lectione, non videbor ingratus, cum probaverit, sicuti opto, invictissimus princeps, beneficia se huiusmodi apud memorem conlocasse. 2

L (XXXXVIII).

SYMMACHVS FELICI.

Relatum in cultores tuos Aurelium familiarem meum gaudeo non illius modo nomine, quem tuendum summatis viri cura suscepit, sed meo maxime, cuius testimonium iudicii instar habuisti. accessit huic muneri auctior ex litteris tuis gratia, quamquam est in illis, quod amantem possit offendere. brevi enim *transcursu*, cum mihi voluptatem adferant, negant satietatem, et est haec natura rerum bonarum, ut illis frui prolixius velis nec quicquam durius sumas quam placitae orationis citum transitum. adde igitur epistulis tuis copiam vel, si potes, detrahe suavitatem. ni ita feceris, laesus rependam fastidio tuo verba, quae soleo, et paginas longiores.

---

1 suorum *V* sit] sed *P*, *om.* (*Γ*) 2 officiis *V*
7 *om. VM* 9 theodolus *M*, theotolus *V* 10 gratiae *P* 13 spe *V*, spei *M* inlaudat *V*
15 ad eundem *F*, *om. V* 17 perinde has *PVF*, perinde paginas *Iuretus* 19 domini *P* 20 grat/// *P* uerbis] eis *V* fortasse *VF* adfect//ne *P* 22 ignarus *V* 23 se] re *V*
25 symmacus felici *P*, ad eundem *F*, *om. V* 29 transcursu] *Iuretus*, erant orsu *PVF*, erant orsuque *P 3 m.* 30 haec est *F* 31 nequicquam *P*, *sed corr. 1 m.* orationis placitae *F* 32 tuis /////m si (*omisso* uel) *P* ni ita] ///ta *P* 33 paginis *P 1 m.*

LI (XXXXVIIII).

PVF SYMMACHVS FELICI.

Amor quidem tuus suasit, ut scriberem, praetereuntis festinatio, ut pauca dictarem. quare salutatione contentus, quae etsi non explet officium, tamen contestatur adfectum, redde invicem, quae legamus, et si necesse est, aemulare brevitatem. nam 5 cum sim nitidissimi sermonis tui cupidus, conscientia tamen huius angustae paginae non audeo a te verborum copiam postulare.

LII (L) a. 398?

PVM SYMMACHVS FELICI.

Vectori iudicialium litterarum reddendam tibi paginam dedi, amicitiae deferens 10 cultum salutationis simulque suggerens, ad rem mei pignoris pertinere, quod relatio docebit de tutoris faucibus extrahendum. nec laboro pro adsertione iustitiae, cuius tibi cura praecipua est, sed hoc tantum audeo postulare, ut quamprimum responsa caelestia robur adferant iudicatis.

LIII (LI) a. 393? 15

PVF SYMMACHVS FELICI.

Fratrem nostrum Helpidium non minus desiderium tui quam epistula consulis evocavit. cui etsi amorem tuum prisca inter vos coniunctio pollicetur, nonnihil tamen, ut arbitror, etiam petitio mea commendationis adiciet. extrue igitur, quaeso te, novis erga amicum beneficiis veterem diligentiam, quatenus possint perfecta cumulari, et 20 hoc mihi munus adtribue, ut merita, quae suis apud te fundavit obsequiis, sentiat meo favore crevisse.

LIIII (LII) a. 396—397.

PVM SYMMACHVS FELICI.

Quisquis amici neglegit famam, fide lubrica est. hoc mihi ne vitio iure d*u*catur, 25 etiam in aliorum iniuriis pro tua existimatione sollicitor. qua lege, quo bono publico Eusebi*i* v. c., qui meruisse inter notarios fertur, incertus atque inexploratus procurator elicuit, ut civilis petitio urbano abstrahat foro possidentem matronam, qua in causa, cum supplicatio privatam teneat actionem, sacros titulos responsa minitantur? quaeso 2 te, cogites, quid de augusto adyto, cuius loqueris oracula, deceat impetrari. fraterna 30 tecum sollicitudine loquor: rescriptorum omnium fama te respicit. quid si etiam rei memoria fidem tuam convenit? Ampelium clarae et inlustris recordationis virum parvas

---

2 ad eundem *F*, *om. V* 3 paucca *P* 5 effectum *V* 6 conscientia/ *P*
9 *om. VM* 10 reddam *P 1 m.* 12 docebat *V* adsertione ad iustitiae *P*
16 ad eundem *F*, *om. V* 17 elpidium (elp *2 m. in ras.*) *P* 18 cui *om. F* nos *F*
19 nobis *P 1 m. V*
24 *om. VM* 25 qusquis *V* ducatur] *Mercer*, dicatur *PVM* 26 ex stimatione *P 1 m.*
27 Eusebii] *Suse*, eusebium *PM*, *om. V* 28 qua in] quam *V*, qua *M* 29 responsam imitantur *V*, *om. M* 30 adyto] adsto *V*, *om. M*

PVM

aedes, quas pretioso auxit ornatu, sub clivo Salutis emisse, ut civis, ut collega reminisceris. triginta annorum die incanuit aetas possessionis. auctor e*i* Postuminus nepos Iovii fuit inter cetera parentis suae Porphyriae bona hanc quoque adeptus domum per successionem. 3 huic Porphyriae nihil umquam negotii cum Theodosio, cuius olim facultates Eusebius impetravit. nunc procurator a columna Maenia multis huiusmodi *s*utelis foro cognitus invetera*ta* iura supplicationibus quatit, degustat iudicia omnium potestatum, coeptarum actionum exitus deserit, instaurat exordia, Romanum criminatur tribunal, non possessionis antiquitatem, non dignitatis senatoriae praerogativam, non praefecturae existimationem sinit inconcussam manere. 4 his ausibus color fiscalis adlinitur, veluti ob inquisitionem mobilium ex bonis, quae meruit Eusebius, divinae domui debitorum. ubi haec diligentia diu iacuit? cuius scrinii conludio publica damna latuerunt? si procurator non admoveret negotio suo publicas faces, etiam nunc tot officia, tot inquisitores fisco quaesita nescirent, et sane aequum est, ut defensio divinae domus adtentiores oculos praestet iniunctis. 5 quid mobilibus commune cum praedio? nullus error sensuum, nulla verborum interpretatio potest nomina ista miscere. dehinc a proscriptis quondam bonis Porphyria et Postuminus alieni sunt: multo magis aedium emptor Ampelius procul abest a contagione mobilium. quid restat, nisi ut aequitas vestra privatam petitionem nullis sustineri radicibus iudicet, cui sacrae reverentiae umbra praetexitur? 6 haec me in epistulam conferre amor saeculi et amicitia tua conpulit. eadem viro inlustri fratri nostro Sperchio morum eius securus palam facere curassem, si umquam mihi per litteras obtulisset fiduciam sui; ipse autem principium facere conserendis mutuo scriptis a tali genere non debui. erit itaque optio amplitudinis tuae in aures eius perferre, quae scripsimus. dignum quippe est, ut quod existimationi utriusque proficiet, amborum consensus emendet.

AD SALLVSTIVM.

PVF

LV (LIII).

SYMMACHVS SALLVSTIO.

Nolo ex moribus ceterorum, qui census senatorios tractant, etiam huius ingenium, quem commendo, perpendas. est enim non medioeri loco aut infima sorte progenitus, sed honestatem natalium pudore custodiens. atque ideo nec ego indecorum putavi bene cognitum prosequi testimonio litterarum, nec singularis generositas tua debet de eius amore dubitare, quem videt nobis adstipulantibus adprobari. et haec quidem pro Ammonio satis dicta sunt, ipse autem desiderium sermonis tui silere non debeo, cuius adpetentiam scriptorum tuorum raritas vehementius excitavit.

---

2 ei] *Mercer*, et *PV* 3 parentes *P 1 m. V* porfyriae *P*, porphiriae *V*, porfiriae *M* 4 huius (*Γ*) porfyriae *P*, porphiriae *V*, porfiriae *M* 5 acolumnam *V*, *om. M* 6 sutelis] *Iuretus*, tutelis *PVM* inueterata] *M*, inuetera *PV* ira *P* quatitur *V*, quaeritur *M* 8 poss/////nis *P* 9 auribus *VM* adimitur *VM* 10 qua *P* 11 tamdiu *Kiessling* scrinio *P* conclusio *VM* 12 admouerit *P* publicos fasces *Γ* 13 nesciret *V* 14 moblibus *P 1 m.* 15 nuluerborum *V* prodest *V* mescere *P 1 m.* 16 porfyriae *P*, porphiriae *V*, porphyriae ęusebius *M* postumius *M* 18 uestram *V* sustineri *corr. ex* sustinere *V*, /////neri *P*, sustinendam *M* //uerentiae *P* 20 fratri meo *V*, *om. M* spercino *P* 21 curas sensuum quam *V* 22 conferendis *Γ* debui erit /taque *P*, debuerit itaque *V*, debuerim itaque *M* 24 existimatione *VM*

25 ·q̄· aur̄. symmachi. ūc. ex/licit ad felicem incipit eiusdem ad sallustium *P*, explicit ad felicem incipit ad salustium *F*, *om. V* 27 *om. VF* 28 censos *P 1 m.* ///atorios *P* 29 mediocre *V* infirma *P*, infirma *F*, informa *V* 30 nec ego] non *F* 33 Ammonio] ammonitione *F* 34 ad paenitentiam *V*

LVI (LIIII) a. 401.

PVM SYMMACHVS SALLVSTIO.

Cumulatius officium mihi, quam poposceram, detulisti. nam cum domesticos meos iuvari a te in conquisitione equorum curulium postulassem, quadrigis quattuor gratuitis auxisti numerum conparatum. ex illis equos undecim superstites ceteris prosecu- 5 torum cura perduxit, nec longo intervallo pars succubuit traditorum. gratiam tamen religionis tuae fortuna non minuit, quia in muneribus amicorum non sunt damna casuum cogitanda; quin immo ea in acceptum summa referenda est, quae ab offerente processit. ad te diptychum candidati et apophoretum librarum argenti duarum per hominem tuum misimus adprobare cupientes, editioni te nostrae *re*, non animo de- 10 fuisse.

LVII (LV).

PVF SYMMACHVS SALLVSTIO.

Vtilitati tuae etiam non commonitus adfuissem, cuius me habuisse rationem dominus et filius meus Patruinus vir spectabilis non tacebit. hunc tu admonere debebis, 15 ut et sui voti consuetudine et meae petitionis intuitu desideria tua iuvare dignetur.

PVM AD PATERNVM.

LVIII (LVI) a. 397?

SYMMACHVS PATERNO.

Ego quidem senatui interesse non potui, quo die Thalassi filius dignitatis nostrae 20 muneribus exemptus est, sed spem futurae pro eo actionis non levi apud amicos commendatione solidaveram. nec tamen impetrationis gratiam mihi vindico: iustitia postulati et interventus tui desiderata promo*v*it. mea valetudo diu iactata tandem se in tranquillum recepit; quod eo scribo, ut auctus laetitia salutis meae parem voluptatem mihi de prosperis tuis referas. 25

LVIIII (LVII) a. 393.

PVF SYMMACHVS PATERNO.

Primis petitionibus nostris multum ponderis addit iteratio, et ideo de venatoribus exhibendis repeto postulatum, quo facilius tibi diligentiam geminata scripta sollicitent. dies muneris nostri . . . . . . temporis admovetur; cui largitas candidati sola non suf- 30

---

2 *om. VM* 3 cum latius *P 1 m.* 4 postulassem (a *in ras.*) *P* 5 duodecim *V*, ·xv· *M* persecutorum *V* 9 dyptichum *P*, dypticum *V*, clypticum *M* et apoforetum *P*, et apºferitum *V*, *om. M* argenti duarum *corr. ex* agenduarum *P 1 m.* 10 seditioni *V* re] *ego*, *om. PVM*

13 ad salustium *F*, *om. V* 16 tua *in ras. P*

17 ·q̄· aur̄. symmachi. ūc. explic̄ ad sallustium incip̄ eiusdem ad paternum *P*, *om. VM* 19 *om. VM* 20 quo die thalassi *om. VM*, lassi *in ras. P* 21 actioni *VM* 23 promouit] *Iuretus*, promouebit *PVM* 24 ut *corr. ex* ait *P* uolu//////mihi *P*

27 ad paternum *F*, *om. V* 29 postulat// *P* 30 nostri temporis *PVF*, *supple:* processu *vel simile quid*, temporis *del. Mommsen*

ficit, si lautioribus harenariis deseratur. inepta est enim munificentia, quae praestatur indignis. quapropter quaeso te, ut venatorum potissimos auctoritate iudicis et fratris amore concedas multum rebus omnibus additurus, quas civium voluptati animoso inpendio praeparamus. *PVF*

5 LX (LVIII) ante a. 399.

SYMMACHVS PATERNO.

Omnes, qui aditu tuo cupiunt sublevari, non cassam, quantum arbitror, viam capessunt ineundae gratiae, cum me adstipulatore nitantur. horum unus vir probabilis Turasius familiaris meus, qui indictae sibi litis iniuriam fortunae imputat, gratiam 10 vero boni reditus de tuo potissimum sperat auxilio. tuere igitur aequa poscentem et humanitatis tuae latius extende famam, quae incrementis maximis cumulabitur, si Tu*r*asio per te secunda successerint.

LXI (LVIIII).

SYMMACHVS PATERNO.

15 Religio postulavit, ut scriberem, praesertim cum hortaretur familiaris occasio. nam homo tuus tabellarium se mihi optulit, cui nihil litterarum dare summa piaculi esse perspexi. salvere igitur te opto, me nuntio, et vicissim peto, ut nos sospitatis tuae indiciis munereris.

LXII (LX) a. 396—397.

20 SYMMACHVS PATERNO. *PVM*

Quaestores ordinis nostri numquam ferarum suarum porto*r*ium contulerunt; grave enim maioribus visum est, ut tolerantibus onera senatoriae dignitatis sumptus inmodicus adderetur. haec mihi proxime, cum gladiatorium munus instruerem, magis populi Romani quam meo nomine praerogativa delata est. nunc a fratre meo Cynegio 25 quaestorio candidato quinquagesimae vectigal exigitur, quod sol*o*s ursorum negotiatores utpote quaestui servientes oportet agnoscere. huius iniuriae adfectio tuum moderamen expectat. resiste, quaeso te, publicanorum cupiditati et damna collegarum recide. ad geminam tuam gratiam res ista proficiet, si privilegio honoraveris senatum, levamine iuveris candidatos.

---

1 inempta *V*

6 ad eundem *F*, *om. V* 7 capessunt uiam *F* 8 nituntur *VF* uir] /// *P* 9 qui] /// *P* iniuria *V* 11 litius *P 1 m.* 12 tusasio *P*, tuis *VF* succenserint *corr. ex* succenseris *P 1 m.*, successerit *V*

14 Symmachus Paterno] *PF*, *om. V* 15 occasionem homo *V* 16 cunihil *V* dare *om. V* summam *F* 17 saluare *V*, ualere *F* me opto te nuncio *V*

20 symmacus paterno *P*, *om. VM* 21 portiorum *P*, portionem *VM* 23 mihi] mixi *P* gladiato*!!* *P 1 m.*, gladiatorum *P 2 m.* 24 cinegio cū *VM*, cū. *add. P 2 m. cf. p. 142, 27* 25 quadragesimae *Cagnat, Revue de philol. V p. 61* solus *PV* ṣursorum *P* 26 affectatio *VM* 28 recede *P 1 m. V*

LXIII (LXI) a. 396—398.

PVM SYMMACHVS PATERNO.

Causa amici suasit, ut scriberem; sed fatendum est, maiorem me curam tuae existimationis habuisse. nam Minucianus v. c. exiguo periclitatur argento, *tibi* autem non tenuis ad laudem reserabitur via, si falsis, ut audio, syngraphis calumnia excitata 5
2 consederit. piget dicere, quibus strophis adpar*i*tio Itali grassetur aerarii. ferunt sub publici debiti specie privatorum nominum falsa recitari. invalidos quidem statim vincit inpressio, validiores autem, cum munimenta pro se iuris adsciverint, criminosis verborum interpretationibus inplicantur, ut ad damni patientiam sese invidiae timore summittant. sed v. c. Minucianus tui securus et legum relationis minas amoliri optat 10
3 examine. da igitur, oro te, iudices, quos urbanis potestatibus imperialis praefecit electio; neque enim dignum est ad longinquam cog*ni*tionem vocari debitum tenue et praecipuam dignitatem. longius pergerem, si aequitas vellet multis precibus adiuvari. causae genus relatio publicabit; quae etsi errorem tuebitur cognitoris, numquam tamen poterit emereri, ut illi a te sine alio disceptatore credatur. 15

LXIIII (LXII).

SYMMACHVS PATERNO.

Ostentator mei in te studii esse non debeo; officia quippe ex debito religionis profecta iactationem recusant. quin immo uberis gratiae instar accepi, quod amicitiae meae v. c. Scipio te mystagogo usus accessit. maximum enim lucrum est quaerere 20 familiaritatem bonorum. et sane spero, ipsum quoque in omnibus nostri diligentem futurum, postquam cognoverit suorum relatu, quid negotio eius cura nostra contulerit.

LXV (LXIII) a. 397—398.

PVF SYMMACHVS PATERNO.

Quadragesimae portorium [sive vectigal] non recte poscitur a senatoribus candi- 25 datis, quia nostri ordinis functiones onerari geminis incommodis non oportet. hoc tibi etiam pro Cynegio dudum missis litteris indicavi. nunc filii mei Pompeiani clarissimi et optimi iuvenis par necessitas depoposcit, ut repeterem postulatum. quaeso igitur, ut humanitatem, quae inter virtutes tuas prima est, nostri ordinis editoribus dignanter inpertias et ursorum transvectionem cupiditati mancipum subtrahas. perve- 30 niet beneficii istius gratia et ad senatum, qui levatur incommodis, et ad populum, cuius voluptatibus praestatur immunitas.

---

2 *om. VM* 4 periclitantur *V* tibi] *M*, tum *P*, tua *V* 5 syngrafis *P*, singrauis *V 1 m.*, singrafis *V 3 m. M* 6 pigit *P 1 m.* strofis (fis *2 m. in ras.*) *P*, strofit *V* adparatio *PV*, apparatio *M* 8 pro se iuris] *PΓ*, pro se et iuris *V*, pro se et uires *M* criminosis uerborum *bis V* 10 letum *P* 11 imperialeis *P* 12 cognitionem] *M*, cogitationem *PV* 14 publicauit *P 1 m. VM* 15 utilitate sine *V* disceptore *P 1 m.*
17 *om. VM* 19 perfectam *V* uberes *P 1 m. V* 22 cognouerat *V* quod (*Γ*)
24 symmac̄ paterno *P*, s̄ paterno *F*, *om. V* 25 sive vectigal *del. Iuretus* pascitur *P 1 m.* 26 functionis *P 1 m. V* 27 cynegio uc̄ *P 2 m. V*, cineo uc̄ *F cf. p. 141, 24* 28 deposcit *VF* 30 //piditati *P* 31 gratiae *V* 32 immanitas *P*

LXVI (LXIIII) a. 396—397.

SYMMACHVS PATERNO. *PVM*

Ampeli inlustris memoriae viri necessitudines incessuntur lite privata. non putes sola parentis recordatione curam pro illis nostram moveri; externos quoque et memorati viri nescios causae urit indignitas. cuius breviter, ut possum, fastigia et capita contingam. Ampelius de summatibus quondam senatus, quem famae celebritate didicisti, domunculam Romae de Postumino c. v. Porphyriae herede mercatus est. contractus istius origo iusta, aetas prope saecularis, intemptata possessio est. nunc nuper veterator quidam procuratorio nomine extulit caput, Eusebii ex notariis c. v. quassans vetustam petitionem de impetratis olim Theodosii cuiusdam bonis, quibus hoc praedium mentitur haesisse. Theodosio et Porphyriae nulla rationum societas fuit, nulla coniunctio facultatum. res in iudicio urbano et a petitore coepta et ipso fugiente finita est. denuo cineres negotii obreptiva supplicatione refovet in flammam et per diffidentiam iusti divinae domus pro se adtrahit actiones, ob inquisitionem videlicet mobilium, quibus nihil est commune cum praedio. pervestiget ista legum ordine privati rector aerarii; aedium dominos relinquat iudici suo. duplex utique causa est, divisa rerum vocabulis, actione discrepans, origine non cohaerens, separata personis. neque mobile aliquid emit Ampelius, neque domum fiscus incessit. cur procurator alienus invalidam petitionem publicis viribus iuvat? cum fratre nostro Sperchio inlustri viro quaeso ista communices. est aequi servantissimus, et qui libentius communi iuri cedat quam potestati suae faveat. scit enim leges honoribus esse potiores. confido cum suppressa cognoverit, elicitis non defuturam correctionem. si quaeret, cur ad eum super hoc nihil scripserim, respondeas, quaeso, nondum inter nos facta stili consuetudine veritum esse me, ne quid a principio viderer arguere. dabit mihi causae huius emendatio sermocinandi cum eo materiam laetiorem; gratiarum actio auspicium litteris meis faciet. non expectabo ultra, ut adloquii sui fiduciam praestet haerenti; ad omne me officium iustitia eius hortabitur.

AD OLYBRIVM ET PROBINVM. *PVF*

LXVII (LXV) a. 397?

SYMMACHVS OLYBRIO ET PROBINO.

Iuvenalis industriae est excire saltibus feras et liberalia studia silvestri voluptate distinguere. sic olim Marsus inpiger et fortis Sabellus robur habuerunt. nostris annis parta proficiant. est huius indulgentiae in quibusdam avibus exemplum, ut nutrimenta senescentibus aetas vicissim prima conportet. sed nondum convenit valetudini meae

2 symm̄ paterno *V*, *om. M* 3 potes *P 1 m.*, potest *P 2 m.* 4 curam *P* nostram *P* 5 urit *om. V*, moueret *M* uestigia *VM* 7 porfyriae *P*, porfiriae *VM* 11 mentitus *P 1 m. VM* porfyriae *P*, porphiriae *V* 13 cineres] *M*, cerneres *PV* 14 iusti (iu *in ras.*) *P* 17 itaque *V*, ista *M* coherens (co *in ras.*) *P 1 m.* 18 emittam pelius *P* 20 Sperchio] *M*(*Γ*), sperthio *PV* iste *V 1 m.* 21 cedat] *Wingendorp*, credat *PVM* 22 sup̄ssa *V*, ista *M* 23 ad eum *in ras. V 2 m.*, ad ipsum *M*

28 ·q· aur̄. symmachi ūc explic̄ ad paternū. incip̄ eiusdem ad olybriū et probinum *P*, incipit ad olibrium et probinum *F*, *om. V* 30 *om. VF* symmacus *P* 31 iuuenilis *V* 32 habuerer *P* *fort. scrib.* robur aluerunt 33 ut] /t *P* 34 oportet *V*

PVF uti ferinis visceribus, nec tamen gratiam muneris vestri minuit apud me necessitas parsimoniae. nam etsi utendi abstinentia sanitati meae consulit, honor tamen muneris animo satisfecit.

LXVIII (LXVI).

SYMMACHVS OLYBRIO ET PROBINO. 5

Suppetere vobis plenam roboris valetudinem ferarum indago testatur. haec igitur mihi prima de vobis gaudii causa est, quod rusticis voluptatibus sanitatem iuvatis; secundus laetitiae meae gradus est venatu capta meruisse. nam ut honori numinum datur cornua sacrare cervorum et aprugnos dentes liminibus adfigere, ita amicorum cul- 2 tui dedicantur libamenta silvarum. interea recuso sententiam, quae rem venaticam 10 servile ducit officium. statuerit hoc scriptor stilo tantum probandus — nam morum eius damna non sinunt, ut ab illo agundae vitae petatur auctoritas —; vos malo cum Atilio rusticari et ludum virium sequi quam bonis verbis deduci ad instituta desidiae. certe aetatibus vestris hic labor convenit. distinguenda est lectio iuvenum non alveolo aut pila nec trocho Attico et Graecis palaestris sed alacri fatigatione et innocentis auda- 15 3 ciae gaudiis. ad haec etiam meum Symmachum, *cum* subcreverit, quamquam unicum cohortabor. erit olim tempus, quo renuntiare annis graves huic operi debeatis. tunc servile munus iure habebitur cura venandi. famulatus est enim quidam, si cedentibus viribus recusemus uti laborum vacatione, quam nobis praestat senectus.

LXVIIII (LXVII) a. 397? 20

PVM SYMMACHVS OLYBRIO ET PROBINO.

Commendastis mihi vetus iudicium meum, qui ea d*e* litoris Formiani gratia et salubritate sentitis. parce antehac orae illius bona transitus vester degustaverat; ea nunc pensius per moram cognita amari a vobis usu longiore meruerunt. fero iam, quam*quam* vestri cupiens, quod procul degitis, et desiderio in vos meo indico patien- 25 tiam. at si fors votis effectum secundet, opto in illo sinu agere vobiscum, quod restat aestati, ut et locus mihi praestet valetudinem et vos animi voluptatem.

LXX (LXVIII).

PVF SYMMACHVS OLYBRIO ET PROBINO.

Aditum mihi ad scribendum sero reserastis. vos enim oportuit inchoare libamina 30 litterarum, quia inveterati moris est, ut qui ad peregrina discedit, alternandis epistulis

10 Sall. Catil. 4, 1.

---

3 animositas fecit *V*

5 ad eosdem *F*, *om.* *V* 8 secu//// *P* uenat/ *P* nu//num *P* 9 ceruo/// *P* aprinos *P 2 m.* *VM* a///gere *P* 10 dedi/a//// *P* recuso] re//// *P* queram *V* 11 seru/// *P* statuerat *F* probandis *V*, perblandus *F* 14 electio *F* 15 uel grecis *F* et *post* alacri *inser.* *V* 16 symmeum *V* cum] *ego*, *om.* *PVF* si accreuerit *F* 17 cohorta *V* /uic *P* 18 uenan/i *P*, nandi *V* 19 uaca/ione *P*

21 *om.* *VM* /ymmachus *P* 22 /ommendastis *P* ea de] *Mommsen*, eadem *PVM* littoris *P*, litteris *VM* formiam *V*, formam *M* 23 antehoc dare *V 1 m.*, antehac dore *V 2 m.*, hoc ante conferre *M* bna *P 1 m.* 24 cognitam *V* iam quamquam] *ego*, iam quam *PV*, grauiter *M* 25 indicio *P* 26 at] ac *V* quo *P 1 m.* 27 aestati *P*, aetati *M* praestat *V*

29 ad eosdem *F*, *om.* *V* olybio *P*

praestet auspicium. ergo absolutus observantiae religione et nunc vobis vicem salu- *PVF*
tationis rependo et in reliquum, si fors obtulerit commeantes, adsiduitatem spondeo
familiarium paginarum, ut vobis possit liquere, non in mea culpa sed in vestra mora
fuisse, quod silui.

5 LXXI (LXVIIII).

SYMMACHVS OLYBRIO ET PROBINO.

Sermonis vestri adsiduitate delector et abunde ex eo munere usurpo laetitiam.
quod enim vel vestri animi specimen vel mei desiderii solamen potest esse praeclarius,
quam ut apud me in dies singulos meritorum vestrorum cultus augescat? amicitia
10 enim, quae celebratur officiis, numquam certo fine contenta est; atque ideo decet vos
in deferendis alloquiis effici promptiores, cum ad solvendam vicissitudinem non probetis
immemorem.

AD LICINIVM. *PVM*

LXXII (LXX).

15 SYMMACHVS LICINIO.

Regilianus amici mei filius et ipse suae honestatis intuitu iam probatus dudum
tibi litteras meas, quibus commendaretur, exhibuit, et ideo secundae adstipulationis
auxilium utpote iam cognitus non requirit. mei igitur studii ratio et consuetudo ex-
egit, ut scriberem. neque enim fas est, quamvis iampridem ipse dissimules, me quo-
20 que huiusmodi officiis abstinere. spero enim, quod sponte amicitiae tribui solet, sal-
tem adsiduitati meae esse referendum.

LXXIII (LXXI).

SYMMACHVS LICINIO. *PVF*

Cum ad proxima urbe digrederer, scribendis ad te litteris abstinere non debui,
25 ut te observantia prisci moris absolverem. nam vetere instituto hic usus increbruit,
ut ingressi iter praelibent primitias scriptionis. quare familiaris officii invitatus au-
spicio fraternam religionem, quam mihi semper mente exhibes, adsiduo sermone testare.

LXXIIII (LXXII) a. 387?

SYMMACHVS LIMENIO. *PVM*

30 Octavo demum die multa*s* eluctatus itineris difficultates larem patrium salutavi.
continuo, ut amicitia postulabat, convenit me recordatio mandatorum tuorum. nam

---

2 cōmeantis *P 1 m.*

6 s̄ olībrio et probino *F*, *om. V* 7 habundet *V* 8 clarius *F* 9 amicitie *V*

13 ·q̄· aur̄. symmachi. ūc. explic̄ ad olybrium et probinum ·v· incip̄ eiusdem ad licinium *P*, *om. VM; epistulae ad Licinium et ad Limenium* (*cf.* 29 *et p.* 146, 7) *ita confusae sunt, ut discerni nequeant* 15 *om. VM*
16 religianus *VM*, Regillianus *Mommsen* 17 quibus tibi *V* 18 auxi//// *P* me *V*

23 s̄. ad licinium *F*, *om. V* 24 dum *V* ad] *P 1 m. FΓ*, ab *P 2 m.*, a *V* proximam urbem *F* digrederer] *VΓF*, digrederetur *P*

29 Symmachus Limenio (*sic*)] *P*, *om. VM* 30 multas eluctatus] *Gruter*, multa reluctatus *PV*, reluctatus multa *M* difficultateș *P*, difficultate *VM* patrium *corr. ex* patruum *P* 31 conuenit] *VM*(*Π*), *periit in P* tuorum] *VM*(*Π*), *periit in P*

PVM discedenti negotium . . . . lectissimorum iuvenum Titiani atque Helpidi fida exploratione disquirerem. quorum mihi praeceptor vir prudens et nescius gratificationis adseruit, esse in illis scientiam iuris idoneam nimis in omnes usus iudiciarii et forensis officii. nunc tuum est optimos iuvenes advocare, quorum indolem militiae vel honoribus iam paratam non debet ulterius procrastinare cunctatio. 5

LXXV (LXXIII).

PVF SYMMACHVS LIMENIO.

Prompte favendum est honesta cupientibus, ut probabiles voluntates alieno etiam iuventur adnisu. quapropter opis indigum esse non patior Felicem sanctissimum iuvenem ad electiora tendentem. qui ubi fori urbani dissensiones utpote ingenio mitis 10 exhorruit, modestiori causidicinae dare nomen adfectat; quem meus quoque hortatus animavit. spopondi enim bonae indoli et moribus defaecatis nequaquam defore tuae mentis auxilium. ergo exoratus ac facilis non ut transfugam sedis alterius, sed ut adfectatorem fori quietioris amplectere; qui tibi †beneficiisque debebit, quidquid ei ex officio bonae fortunae aut commoditatis accesserit. 15

LXXVI (LXXIIII) a. 387.

PVM SYMMACHVS LICINIO.

Bonoso optimo viro et post militiam palatinam gemina administrationis integritate conspicuo discussionem pontis ac basilicae novae praeceptio augusta mandavit; quod munus summa fide et vigilantia possit implere, si solus istiusmodi examinis ius haberet. *n*am Cyriades v. c. comes et mechanicus, qui dudum impensas operis utriusque tractavit, in societatem discussionis admissus [est] saepe, ut dicitur, a Bonosi 20 2 optimi viri investigatione dissentit. hinc fit, ut inquisitio, quae per unum strenue posset agitari, artificio quodam interpositi certaminis differatur; atque ideo metuit vir honestus Bonosus, ne sibi invidiae sit, quod tanti negotii adhuc nutat effectus. quapropter orat, ut si quis est, qui v. c. Cyriadem putat eius operis, quod idem Cyriades 25 ante curavit, etiam discussorem esse debere, sibi haec molestia detrahatur; si vero ipse huic negotio videtur adcommodus, ad se tantum disquisitionis summa pertineat. 3 ergo amore reipublicae, cuius utilitates inter praecipua et prima conplecteris, clarissimo et inlustri viro praefecto dignare . . . . conferre, quatenus lacuna tantorum sumptuum 30 remotis *co*ntentionibus detegatur. spero enim fore, ut cessantibus novis expensionibus utriusque operis perfectioni usurpatorum summa sufficiat.

---

1 descendenti *P 1 m.*, descedenti *V* negotium lectissimorum *P 1 m. V*, negotium iniunxisti ut lectissimorum *P 2 m.*, iniunxeras ut negotium lectissimorum *M*, *supple:* negotium dedisti, ut processus lectissimorum iuuenum *vel simile quid* ticiani *VM* elpidi *P* 2 m//i *P* 4 quarum *V 1 m.*, quia *M*

7 Symmachus Limenio] *P*, s̄. licinio *F*, *om. V* 9 qua prae opis *V* 11 causidico *F* 12 popondi *P 1 m.* 14 qui] quid *V* tibi beneficiisque] *PF*, tibi beneficiis *V*, *fort. scrib.* qui tibi beneficii instar usque debebit

17 *om. VM* 20 minus *P* posset *P 2 m. M(Γ)* 21 nam Cyriades] *Iuretus*, pamcyriades *PV*, panchiriades *M*, cum cyriades *Γ* operas *P* 22 est *del. Iuretus* 23 strennue *V* 25 qua p̄porat *V*, qua in re petit *M* 28 adsentatum *V*, ad se unum *M* 30 dignare conferre *PVM*, *supple:* dignare adstruere, eatenus necessarias in aedificationem expensas fiscum debere conferre, quatenus *et q. s. vel simile quid* 31 contentionibus] *M*, intentionibus *PV* nobis *P 1 m. V* 32 *sequitur in M epist. 98*

LXXVII (LXXV).

SYMMACHVS LICINIO. *PVF*

Longum siles, sed ego talis exempli imitator esse non debeo. quare in officia primus erupi teque religiosa admonitione convenio, ut litterarium munus, quod sponte 5 amicitiae nostrae deferre debueras, saltem provocatus exsolvas.

AD HELPIDIVM. *PV1.2F*

LXXVIII (LXXVI).

SYMMACHVS HELPIDIO.

Quaeris, ut valeam, vel quid rerum geram. respondeo percontationi tuae ex amore 10 venienti. agri quiete delector. haec mihi et aëris praestat salubritatem et pabulum lectionis. saepe oculos pasco culturis, quas hiberna exercet operatio. tibi et valetudinem secundare et memoriam nostrae amicitiae superesse amplissime gratulor. silentii vero mei non est iniusta causatio; nihil enim, quod scriberem, suppetebat, simulque occupato tibi auditione causarum verebar obstrepere, ne multis negotiis tuis onus ad- 15 deret loquacitas otiosi.

LXXVIIII (LXXVII).

SYMMACHVS HELPIDIO.

Praesentiam tuam spero; neque enim soles promissa deserere. sed frequens fama est, praetorianas litteras obstare dispositis. quare ne haeream diu expectationis in- 20 certus, confirmari scriptis recentioribus volo, ut sciam morae esse pretium, si adfuturus es, aut solvar manendi fastidio, si teneris.

LXXX (LXXVIII).

SYMMACHVS HELPIDIO.

Prosequor litteris civem amicumque communem, cuius bona, quia iudicio tuo nota 25 sunt, non requirunt adsertionem. merito mihi de eo apud scientem facilis et brevis sermo est. admoneo tamen, ut in gratia*m* mea*m* validius diligatur meique apud te curam vigere documento aucti circa se amoris intellegat.

2 s̄ licinio *F*, *om. V* 3 siles sed ego] silentio degis *F* 4 teque *om. V* litterarum *VF* 5 amicitiae nostrae *om. F* exsoluas (s *prius in ras.*) *P*

6 *epistulae 78—97 in V bis scriptae sunt post ep. 38 l. 11 et suo loco, quae exemplaria notis V1 et V2 distinguo; consensum utriusque indico littera V* q̄. aur̄. symmachi. ūc. explicit (ad licinium *add. 3 m.*) inc̄ ad helpidium *P*, ad elpidium *F*, *om. V* 8 *om. PVF* 10 et *om.* (*Γ*) eris *V1* praestabit *F*(*Γ*) 11 cultoris *P 1 m.* 12 nostrae nostrae *V1* 13 uiro *P 1 m.* 14 occupatio *V* obrepere *V1* tuis *om. F* 15 ociorum *V1*

17 *epist. 79 post 80 coll. F* ad eundem *F*, *om. V* 19 diuae expectationis *V1* 20 si aut futurus *V1* 21 soluit *P 1 m.*

23 ad eundem *F*, *om. V* 25 requirat *V1* sermo et breuis *F* 26 gratiam meam] *Lypsius*, gratia mea *PVF*

LXXXI (LXXVIIII).

$PV^{1.2}M$

SYMMACHVS HELPIDIO.

Cum saepe occasionibus ad scribendum utar incognitis, committi in amicitiam puto, si domesticis videar abstinere. libens igitur Aërio honestissimo viro cultori tuo nuntiam sospitatis meae paginam dedi, cui honorificentiam salutationis adiungo; quae sola, et cum dicitur, et cum vicissim refertur, munia familiaris explet officii.

LXXXII (LXXX) a. 399.

SYMMACHVS HELPIDIO.

Plenum religionis officium est, quod sponte votum fratris antevenis. proxime igitur familiares nostri ad equorum coemptionem cum pretiis commeabunt, ut ex omnibus quadrigis, quas scripsisti esse venales, praestantiores cursu et genere pollentes defloret electio. haec autem tibi cura sumenda est, ut praeteritis editionibus nostris recens ludorum fama respondeat. inprimis igitur hanc de te gratiam peto, ne magis numerum quam merita perpendas. nam cum de Hispaniis copiam mihi equorum spes certa promittat, hos, quos de proximo polliceris, securior diligentia debet excerpere.

LXXXIII (LXXXI) a. 399.

SYMMACHVS HELPIDIO.

Curam nostram senatoriae functiones ad votiva sollicitant. praeturam quippe filii mei, si fors dictum iuvet, proximus annus expectat, cuius instruend*ae* causa amicis nostris negotium dedimus, ut equos ex Hispania lectissimae nobilitatis edecument. experiantur igitur suffragium tuum, siquid opis et favoris oraverint. decet enim te pro amore mutuo mecum curanda partiri.

LXXXIIII (LXXXII).

$PV^{1.2}F$

SYMMACHVS HELPIDIO.

Silentium meum etiam ipse reprehenderem, si tuas litteras aliquando sumpsissem. itaque arguere in altero non potes, quod a te admissum esse meministi. ego tamen in haec officia primus erupi, ut et te ad scribendi studium cohortarer et amicum meum testimonii adstipulatione prosequerer. est enim eius industriae atque probitatis, ut favorem tuum iure mereatur. pro quo ego petitor accedo, praesumens apud animum tuum nostras litteras plurimum profuturas.

---

2 *om.* *VM* 4 Aërio] PV^2, nerio V^1, nęrio *M* 6 officiis V^2
8 *om.* *VM* 10 ceptionem V^1, ęmptionem *M* 11 scripsisse V^1 12 haec enim V^1, huius *M* 14 hispannis V^2
17 *om.* *VM* 18 ad uotiua sollicitant *om.* V^1 uoti *P 1 m.* sollicitent V^2 19 cuius *om.* V^2 instruendi *PVM* 20 edocumento V^2 *2 m.*, ut decument V^1, ut prouideant *M* 21 opus *P 1 m.* *V* 22 mutuo] meo V^2 pirtari *P 1 m.*
24 ad eundem *F*, *om.* *V* 26 in altero arguere *F* non *om.* V^1 ad te *P* 28 ut ad fauorem V^2

LXXXV (LXXXIII).

SYMMACHVS HELPIDIO. $PV^{1.2}F$

Quod epistulas meas condis, amoris est tui, qui describenda nescit eligere: sed me fucus hic decipit. nam praecipitor ad scribendi fiduciam placendi securitate. et tamen, si quando resipisco, nimis vereor, ne ista simplicitas incidat quandoque in lectorem alterum tibi disparem. quare velim, tibi habeas, quae incogitata proferimus: 2 licet eadem mei quoque librarii servare dicantur, sed illi per examinis ignorantiam, quod te facere non oportet Mercurialis artis peritum. nam mediocribus scriptis amicorum benignitas scit favere, alienorum invidia nescit ignoscere. quod superest, oro 3 iam venias et praesentia tua augeas honorem festorum dierum. nempe Minervae tibi sollemne de scholis notum est, ut fere memores sumus etiam procedente aevo puerilium feriarum. ad eum diem tibi convictum paramus agrestibus holusculis partum, quia luxuries offendit deam sobriam.

LXXXVI (LXXXIIII).

SYMMACHVS HELPIDIO. $PV^{1.2}$

Insidiaris infantiae meae, quam tego silentii verecundia. nam ad elicienda responsa venturum, si adnuam, polliceris, cum hoc tibi facere de proximo quam spondere promptius fuerit. mihi vero adipisci gratum, sperare prolixum est. et tamen voluntati tuae pareo nec vereor, ne temere a me effusa verba in paginas librarii tui referas. nam si quid horum, quae apud te incuriosius loquor, cuipiam lectori nauseam moverit, non in scribendo neglegentia mea, quam tua in describendo diligentia displicebit. vale.

LXXXVII (LXXXV).

SYMMACHVS HELPIDIO.

Nostrorum duritiam ferre non possumus, qui cum reliqua superiora non exsolverint, etiam pensionem proximi anni ferre detrectant. idcirco quaeso, ut cum homine meo, quem ad exactionem nostrorum misimus, curam communicare digneris. religiosam operam libenter adripias! grave est enim nos quidem pro agris nostris functionibus publicis esse munificos, actores autem locorum ne id quidem velle redhibere, quod sciunt per annos singulos esse solvendum.

---

2 ·s· h. *F*, *om.* *V* 4 nam scribendi ad fiduciam praecipitor V^1 5 quando] quandoque V^2 6 plectorem V^1 quarum V^2 quae] quod V^1 incognita *F* 7 ignorantiam examinis *F* 9 uidia V^1 10 honorem augeas *F* 11 ferre V^2 12 conuicturum V^1 parcum *Iuretus* 13 luxories *P 1 m.* ostendit V^2 deā̦s sobriarum V^1

15 *om. V; totam epistulam om. M* 17 abnuam V^2 18 mihi fuerit uero V^2 19 meae pareor V^2 paginis *P* 20 in auream V^2, in aurea V^1 21 mouerit (m *in ras.*) *P* scribenda V^1 neglegentia — describendo *om.* V^1 describenda V^2

24 *om. V; totam epistulam om. M* 25 *fort.* avaritiam qui] /ui *P* 26 pe/sio//m *P* detracta// *P 1 m.* 27 *fort.* ad exactionem nominum 29 autores *Γ* autem] enim V^1 quidem uellet exhibere V^1, quem uellent exhibere V^2 30 sciunt pannos V^2

LXXXVIII (LXXXVI).

*PV*¹·²*M* SYMMACHVS HELPIDIO.

Nullum tempus esse patior a meo officio feriatum. merito properanti tabellario cursim debita verba commisi, quibus quaeso, ut referendae vicissitudinis curam capessas, licet malim iam reditu tuo quam scriptorum honore laetari. 5

LXXXVIIII (LXXXVII).

*PV*¹·²*F* SYMMACHVS HELPIDIO.

Non ex officii raritate amicorum religio et cura pendenda est. plerumque enim scribendi cupidis defit occasio, nec tamen amicitiae memoria temporali silentio consenescit. itaque quod hucusque conticui, voluntati meae non debet adscribi. multa 10 enim studium nostrum fortuita impedimenta frenarunt. sed ubi tempestivam conperi facultatem, contuli in has litteras mei circa te propositi atque amoris indicium, conpensaturus, quod hactenus silui, frequentia litterarum, si me incentivo quodam mutui sermonis animaveris. vale.

LXXXX (LXXXVIII). 15

*PV*¹·²*M* SYMMACHVS HELPIDIO.

Adtemptatam denuo valetudinem tuam meorum cura suggessit. quare sollicitatus incertis emittere ad te scripta non distuli, quibus ut de te laeta respondeant, praestabit divina miseratio. erit igitur muneris tui, ut otio meo securitatem tuae sanitatis adicias. vale. 20

LXXXXI (LXXXVIIII).

*PV*¹·²*F* SYMMACHVS HELPIDIO.

Et rebus et litteris partes religionis exequeris. nam et hominibus meis adminicula favoris inpendis, et me sermonis tui honore participas. ago igitur atque habeo gratias, daturus operam, ne officiis nostris vicissitudo umquam dissimilis iudicetur. vale. 25

LXXXXII (LXXXX).

SYMMACHVS HELPIDIO.

Cum ad filium meum scriberes solum, me stili honore fraudasti. potui te silentii talione mordere, sed amicorum neglegentiae numquam parem repono contemptum. at-

---

2 *om. VM* 3 properant itabellario *P 1 m.*, properanti ita bellario *P 2 m.* 4 cursum *V*¹ 5 reditum *V*¹
7 *om. VF* 9 cupidus *V*¹ desit *F* 10 quod *om. V*¹ 12 proposti *V*¹ indicum *V*¹ 13 frequentiaę *P*, frequentiae *V* sine *V*²
16 *om. VM* 18 respondeas *P 2 m. M*
22 *om. VF* 25 uestris *V*²
27 symmač helpidio *V*², *om. V*¹*F*

que utinam redditae filio meo litterae nihil ex conventione fraterni debiti asperitatis habuissent! ego quoque mihi nequaquam viderer omissus. nunc duo pariter acciderunt, ut me et honor officii praeteriret et participata cum filio amaritudo percelleret. vale. *PV*[1.2]*F*

LXXXXIII (LXXXXI).

5 SYMMACHVS HELPIDIO. *PV*[1.2]*M*

Formianum litus accessimus. hinc Puteolos mox petemus. grave est enim sub auribus iudicis Baiarum adpetentiam confiteri. habes ordinem propositi mei. ipse memento promissi, quo te ob causas publicas peregrinationis meae fore solacium spopondisti. vale.

10 LXXXXIIII (LXXXXII) a. 402.

SYMMACHVS HELPIDIO.

Romam regressus post legationis officium sumpsi litteras tuas, quibus patriae communi largas rei annonariae copias polliceris. itaque gemino adfectus gaudio et quasi civis publica securitate et facti tui gloria quasi frater exulto, teque ad hoc studium 15 religiosa exhortatione destimulo, licet bona voluntas, quae ex ingenio venit, non sit agitanda calcaribus. ego lectione sermonis tui civium nostrorum curam levavi; neque enim sileri debuit tam laudabilis et certa promissio. superest, ut proposito religionis tuae melior adspiret eventus et tibi in posterum conpetens decus pro tanto in patriam labore respondeat. vale.

20 LXXXXV (LXXXXIII) a. 402.

SYMMACHVS HELPIDIO.

Mediolanium sum missus a patribus ad exorandam divini principis opem, quam communis patriae sollicitudo poscebat. celerem mihi reditum praefata dei venia res prosperae pollicentur. sed praesentia laeta cumulabis, si per litteras mihi cognitio 25 tuae salutis accesserit. vale.

LXXXXVI (LXXXXIIII) a. 402.

SYMMACHVS HELPIDIO. *PV*[1.2]*F*

Romam redisse me nuntio. atque utinam sanitatis quoque meae index esse potuissem, quam labefactavit peregrinationis iniuria et hiemalis asperitas. sed otio redditus 30 spero meliora. ipse ut valeas, divina praestabunt. nam ut homines meos solito favore tuearis, postulare non debeo, cum incitamentum spontanea officia non requirant.

---

1 reddito *V*[2] mihi lex *V*[2], ex *V*[1] fratrem *V*[2] aliquid *ante* asperitatis *inser.* *V*[1] 2 quoque] qq̄ *V*[2]

5 *om.* *VM* symmacus *P* 6 sub *om.* *V*[2] 7 ad pęnitentiam *V*, pęnitentiam *M* 8 promisi *V*[1]

11 sym̄ help̄ *V*[2], *om.* *V*[1]*M* 14 ///ria *P* exultoque ad *V*[2] s//dium *P* 15 exortatione *P 1 m.* 16 lectionem *V*[1], lectioni (*Γ*) 17 enim *om.* *V*[2] silere (*Γ*) propositio *V*[1]

21 sym̄ help̄ *V*[2], *om.* *V*[1]*M* 22 mediolinium *V*[2] 23 dei] de *V*[1]

27 sym̄ help̄ *V*[2], *om.* *V*[1]*F* 28 iudex *V*[1] 29 labe mactauit *V*[2] in//ria *P* 30 fauore solito *V*[1]

LXXXXVII (LXXXXV).

PV[1 2]*M* SYMMACHVS HELPIDIO.

Maluerim quidem tuum solamen adipisci, *sed* quia litteris secundus ad gratiam locus est, desiderio tui scriptorum conpensatio satisfecit maximeque iuvit animum, quod tecum bonam valetudinem redisse in gratiam nuntiasti. ipse Formiis adhuc residere 5
PV |constitui, ut mitigatis autumni aestibus ad suburbana concedam. neque enim temporis mei ratio patitur, ut communem patriam maestus ingrediar. vale.

LXXXXVIII (LXXXXVI).

PVM SYMMACHVS HELPIDIO.

Si condicio temporis mei sineret, votis me tuis etiam non rogatus ingererem. qua 10 in re certus animi mei adsertionem verborum, sicuti arbitror, non requiris. nunc fortunae meae qualitas in tantum nos a festivis excusat officiis, ut solacia insuper requirat aliena. ergo quia in manu mea interim non est laetos frequentare conventus, tuae opis est levare maerentem. quorsum istud? inquies. ut fratrem nostrum Florentinum clarissimum atque ornatissimum virum peregrinationi meae cohaerere patiaris. tantum 15 peto, ut ab eo interpreteris inpendi ex hac commoratione, quam mihi tribuit, quantum ex eius praesentia voluptatis habuisses. vale.

LIBER SEXTVS.

AD NICOMACHOS FILIOS.

I hieme 394/5.

SYMMACHVS NICOMACHIS FILIIS. 20

De rebus liquidis atque manifestis rectius natura quam fama consulitur. ergo in tenui patriae victu superioris providentiae laudem refotam non ex ore multitudinis sed ex ratione humani ingenii colligamus. necesse est enim seros aestimatores beneficio-
2 rum, cum succedant angustiae copiis, dissimulatam gratiam conlatione sentire. et plebes quidem nostra paucorum studiis antehac in odium tanti civis subacta testatur 25 propalam paenitendi correctionem; collegarum vero notissimus pervicax livor *non* sinit fateri, quod cogit veritas iudicare. quare tacito adficiuntur rubore et convictorum si-
3 miles proferre de vobis nequeunt, quae sentire coguntur. sed haec longius exequi

2 sym̄ help̄ V^2, *om.* V^1M 3 mutuum *Mommsen* sed] *inserui; om. PVM* litteris secundis V^1, secundis litteris *M* 5 nuntiasti plurimumque sors composita contrahit *M*, *sequitur VII, 39* formis *V* residere (reddere V^1) plerumque fors disposita *etc. sequitur VII, 39 in V, pars reliqua epistulae deest in* V^1, *post VII, 39 collocata est in* V^2

9 *om. VM* *hanc epist. inter 76 et 81 inser. M* 10 temporalis *P* metuisset iam *V* 16 commemoratione *V*

18 lib̄. v. explic̄. incipit lib̄. vi. ad nichom̄. filios *P*, *om. VM* 20 *om. PVM* 21 de rebus *in ras. P* ergo] er *V* 26 libor *Γ*, liber *P* non] *cod. Pithoei, om. PVM* 27 robore *P 1 m.* similis *P 1 m. V*

non est necesse; sufficit enim redisse ad conciliationem famae vestrae publicum testimonium. vivat modo et in patris celebri memoria solacium tuum et in tua salute paterna reparatio. vale. *PVM*

II a. 395?

5 SYMMACHVS NICOMACHIS FILIIS.

Hilaratus est mihi dies litteris vestris et festivitatem nataliciam domus nostrae desideratus sermo geminavit. sed decursa paginae lectione conrugavit frontem mihi adiecta subscriptio, quae vos de peculio Petroniae agitari iurgiis indicavit. arbitror tamen, si Marcianae sororis vestrae non sit clauda promissio, successionis ambiguum 10 domestice posse removeri, cum ad examen meum, quod ipsa delegit, documenta negotii miseritis. quae autem capita quaestionum pars adversa commoveat, subdita enumeratione signavi, ut sancta unanimitas vestra informata oppositis invicem pro se respondenda meditetur. vale.

III.

15 SYMMACHVS NICOMACHIS FILIIS. *PVF*

Praefato opus est, si ardua postulentur; pronis ac facilibus admoveri ambitum non oportet. breviter igitur et strictim, quid frater meus Fulvius de vobis favoris poscat, advertite. sororem Pompeiani olim viro maturam te auspice in manum optat accipere, nec genere minor et re fortassis uberior. nam laudabiles vitae eius artes et 20 ex bonorum amicitiis spes secundas inter sponsalia ornamenta non numero; sibi enim quisque habet, quidquid laudi et spei ducitur. mihi autem tanta est perficiendae coniunctionis huius antiquitas, ut in gravi dono habiturus sim, si illius votis cura vestra profuerit. cum igitur res incepto honesta, effectu facilis postuletur, quaeso, ut in promovendo negotio, quantum me velle conicitis, adhibeatis industriam. vale.

25 IIII.

SYMMACHVS NICOMACHIS FILIIS. *PVM*

Aegritudinem meam, quam dexterae manus dolore sustineo, nuntiorum acerbitate duplicastis. acrior autem me cura distringit, quod scio filiae meae ciborum et potuum continentiam non posse suaderi. anxius igitur vulnere animi et corporis morbo 30 usque ad subscribendi possibilitatem litteras differre non potui, sed dictatione properata magis sollicitudini meae quam consuetudini satisfeci. et primo, ut timorem meum responsis levetis, exoro; dehinc te, domina filia, precor, ut saluti adversa declines et interpellatam totiens valetudinem repares auxilio temperantiae. quia non solum sanitati commodat, verum etiam ad testimonium prudentiae pertinet noxiis abstinere. vale.

---

2 iuuat *V*

5 *om. VM* nichomachis *P et ita deinceps* 8 petriniae *P* 9 martianae *VM* 11 cōmoue// *P* subditę numeratione *P 1 m.* 12 inucem *P 1 m.*

15 symmac̄ nichomachis filiis *P*, *om. VF* 17 et] ac *F* 18 uiro maturo maturam *V* 19 fortassisuperior *Γ* 21 dicitur *P 1 m. VF* 22 dono *corr. ex* damno *P* sim//si *P* 24 /egotio *P* quantam *P 2 m.*

26 *om. VM* 27 aceruitate *P 1 m. V* 28 destringit *P 1 m. V* 31 consuetudinine *V* 33 separes *V* qua *P 1 m.* 34 commoda *P*

V.

PVM

SYMMACHVS NICOMACHIS FILIIS.

Severianum primorem Literninae urbis a publica interpellatione revocavi, ne sancto amico nostro Severo invidiae aliquid conquestio eius adferret. promisi autem media unanimitate tua, decus nostrum, si quid inter eos concertationis est, posse finiri, at- 5 que ideo quaeso, ut viro optimo Severo terminandae apud te litis auctor esse digneris. vale.

VI a. 398?

SYMMACHVS NICOMACHIS FILIIS.

Tamquam adhuc negotiorum vestrorum nescii agendis rebus formulas praefinitis. 10 at ego unanimitati vestrae utriusque exitum causae iampridem retexui, et credo in manus vestras per milites vicarianos delata, quae scripseram. merito enarrata et conperta non repeto; hoc solum etiam nunc notitiae vestrae ostentationis pudore subtraxeram, misisse me necessarias litteras, quibus amici de tutoris fraudibus instruantur, 2 et puto, si fors inceptum iuvet, decernendum aliquid, quo frangatur obnoxius. quod 15 vero iter ad proxima urbi praedia distulistis, quamquam vestri cupientissimus inprobare non possum. allegastis enim piam causam morarum, atque ideo desiderio meo necessitatem religiosae adfectationis antefero. haud scio, an morantibus vobis aliqua invitatio nos potius in Campaniam possit educere. sed hoc relinquatur eventui; nos interim mutua desideria scriptione foveamus. solaciis enim leniendus est animus, quo- 20 tiens protelantur optata. vale.

VII a. 397.

SYMMACHVS NICOMACHIS FILIIS.

Taburnius evocatum me esse non siluit, et fortasse miremini, nihil super ea re meis paginis indicatum; sed quia multis ac necessariis causis domi manere decre- 25 veram, inanis esse operae iudicavi inrita ad vos et dissimulata perferre. credo autem sanctae unanimitati vestrae inconperta non esse, quae me a peregrinandi consilio retraxerunt. nam et fractam valetudinem meam nostis, et unici mei solitudinem contemplamini, et eruptiones fluminum usque ad metum diluvii conperistis, pontium quo- 2 que ruinas et montium labes apud vos, ut arbitror, fama non tacuit. ex quo factum 30 est, ut ceteri quoque veniam postularent, quos similis accitus exciverat, praeter Arcentium et Euangelum, quorum alterum vigor adulescentiae, alterum incautus animus obiecit incertis. intellego vos profectione hominis non amici posse terreri; sed ut

2 *om. VM* 3 literninae (ernin *in ras.*) *P*, linterninae *M* sancto (an *in ras. 2 m.*) *P* 9 symmac̄ nichomachis filiis *P*, *om. VM* 10 Tanquam (Tan *in ras.*) *P* 11 at] ad *P 1 m.* unanimitatis *P 1 m. V* quia *ante* credo *inser. P 2 m.* 12 cōnpta *P* 15 foris *V* 16 praedia *delet Suse* 17 alligastis *V* 18 religiosa ea diffectationis *V* scio an] *Lectius*, sciā *PVΓ*, sciens *M* 23 symmac̄ nichomachis filiis *P*, *om. VM* 24 raburnius *M* et] ne *V* 26 dissimula *P 1 m.* 28 ac unici *VM* 29 et] ac *V* deluuii *P 1 m.* 31 quos] q/// *P* 32 et] ac *V* 33 uos *corr. 2 m. ex* uo *P*

hunc scrupulum reiciatis admoneo. nam et meis litteris multa curata sunt, et proficiscentibus datum negotium est, ut aemuli obtrectatio repellatur. quare curarum vacui agite otium meque, ut facere dignamini, scriptorum adsiduitate refovete. vale. *PVM*

VIII a. 398?

5 SYMMACHVS NICOMACHIS FILIIS.

Redditae sunt nobis litterae vestrae, cum in Ostiensis viae septimo degeremus, et ilico per inlustrem virum vicarium petitu meo actorum processit editio. sed puer vester inconsultis atque ignorantibus nobis urbe discessit, ut est servis familiaris inprobitas. vestra *in* manu est, utrum hoc inultum esse patiamini. interea filiam meam 10 iactari instaurato languore non siluit. cuius nuntii vulnus alte incidit pectori meo, nec abolebitur metus, nisi mutua scriptione fidem sanitatis eius accepero. facite igitur, oro vos, ut formidinem meam securitas protinus reportata commutet. vale.

VIIII.

SYMMACHVS NICOMACHIS FILIIS. *P*

15 Frater meus Censorinus de confinio Baianorum praetoriorum conquestionem temptat iterare, quam didicit inter me et actores filii mei Pompeiani dudum esse finitam. adhibiti namque inspectores muro, qui inter aedes a summo monte descendit, dividi loca nostra dixerunt: quorum iudicium novus possessor credit posse rescindi. quaeso igitur, adhibito Felice amico nostro et Castore veri arbiter esse digneris, et sanctitate 20 tua coram locuta inanis adtemptatio conprimatur. dehinc, cum fratri meo Censorino satisfecerit praeteritae iudicationis adsertio, tunc operi eius ét molitionibus novis decem tantum pedum ultra aedificia sua permittatur adiectio, ita ut partium fines et placito conprehensus adsensus et constructio interiecta discriminet. vale.

X a. 398.

25 SYMMACHVS NICOMACHIS FILIIS.

Rogatos esse nos audio ad officium consulare. mihi quiescere et domi manere sententia est post anni superioris laborem; ipse quid statuas, altius cogita et sapienter expende. praesumo autem eos, qui dicuntur acciti, auctoritate praecelsi viri edecumatos esse et his unanimitatem tuam consulto esse sociatam, ut ad agendas gratias 30 sub occasione officii consularis excurras. verendum autem est, ne si excusandum putaveris, proximi rescripti impetratione videaris offensus; et fortasse, quantum de incertis sperare fas est, error iste, cum feliciter adfueris, corrigetur. Hispanum rogatum esse non conperi. considera igitur eventum partis utriusque. ego denuo nuntiabo, si quid super hoc novae cognitionis accesserit. vale.

---

1 nam e meis *V* 3 fouete *VM*

5 *om. VM* 6 hostiensis *PM* 7 meo (m *in ras.*) *P* 9 in] *M, om. VP* multum *V 1 m.* 10 lactari *V* ///gore *P* siluit (ui *in ras.*) *P* nuntiiș *P*, nunciis *V* incedit *P 1 m. V*, insedit *M* 11 igitur] ergo *V* 12 ut] ad *V 1 m.* uale *om. V, sequitur in V VII, 34, in M VII, 35; reliquae huius libri epistulae in utroque codice desiderantur*

19 et] ut *Lectius* 20 coralocuta *P 1 m.*, coram locata *P 2 m.* adomptatio *P 1 m.* 23 et *om. P 1 m.*

29 sociata *P 1 m.*

XI.

P SYMMACHVS NICOMACHIS FILIIS.

Multa mihi ad vos scribenti pauca respondes, et moleste fero mandatorum vestrorum calere principia usque ad sollicitudinem meam, mox autem per silentium frigere processus. fortasse quaeratis, quid etiam nunc referri in no*s*centiam meam postulem. 2 Capuanae domus pretium scripseram cum venditore decisum: nihil de eius confirmatione rescribitis; Samniticae possessionis reformatio et vindicta mandata est: tantum vacuatos dotibus agros sero docuisti; adhuc tamen nescio, quid exhibitio iniuncta profecerit, cuius me expectatio rus ire non patitur. vereor enim, ne, quod saepe factum est, clandestina aliquid temptet obreptio. quare aut instruite, quid supersit negotiis 3 explicandis, aut si res in vado sunt, viam mihi usurpandae secessionis aperite. cum fratre meo Censorino non moleste fero sub quolibet dispendio nostro de litoralibus spatiis iudicatum. restat ut interiectu muri praetoria dividantur, ne cessante indicio iudicationis rursus vicinae angustiae in alios sese terminos nitantur extendere. vale.

XII a. 396.

SYMMACHVS NICOMACHIS FILIIS.

Amici litteris delectatus sum, quarum me lectorem esse voluisti, et velim credas nihil eum de usurpand*a* animi remissione mentitum. mihi vir inlustris iudex praetorianus ob conlationem senatus et alia remedia urbis a*u*gustae denuntiavit offensas contristatus, ut adserit, curione, quo praefectus urbi ludorum imperialium die, cum a senatu curio nobis praesentibus posceretur, oblationem communem populo publicavit. 2 haec omnia ad destruendam promissorum suorum gloriam conposita suspicatur et in me solum, quia hoc referentibus placet, vertit invidiam. respondi, ut potui dignitate servata, eius calori, et quantum legati Orientales adserunt, quibus ipse scriptorum meorum fecit indicium, cunctis responsa nostra placuerunt. sed ne ratione et auctoritate victus sileret, molliores postea litteras misit parem querimoniam continentes. 3 horum tibi omnium tradetur exemplar, ut noveris, quibus fluctibus perstrepamur. in negotio autem sanctae unanimitatis vestrae, quod praeceptio iterata commovit, consilio trahendae solutionis utendum est et pars, quae ad germanum tuum pertinet, subicienda auctioni, ut huiusmodi iniuria factum iuvenis exaggeret aut expleat voluntatem. sed scire desidero, quae potissimum praedia ad ius sancti fratris tui pro parte pertineant, 4 ne per ignorantiam iuris tui corpora apparitionis error adtrectet. fratrem vestrum Romae tantisper t*e*nebo, quoniam subsidia annonae in dies viginti oblatio prorogavit. moleste igitur filia mea ferre non debet, si iumenta itineri eius deputata tardavero. 5 cetera filius meus C*o*mazon vel quaerentibus vobis vel sponte narrabit. de legatione mittenda ob angustias frumentariae rei usque ad reditum viri excellentissimi comitis tractatus publicus differetur. consilium sanctitatis tuae salubre mihi visum est; itaque datis ad homines meos litteris statim iussi ex re nostra Apula ad Campaniam frumenta deferri. vale.

---

2 symmacus nichomachis filiis *P* 3 repondetis: moleste fero *Susc* 5 in noscentiam] *Iuretus*, innocentiam *P* 8 docuistis *P 2 m.* 11 secessiones *P 1 m.* 13 indic// *P*

16 symmacus nichomachis filiis *P* 18 usurpanda] *Kiessling*, usurpandi *P* 19 angustę *P* 21 curio] *PΓ*, caro *Iuretus* 25 sed] (*Π*), //d *P* 27 quibus] (*Π*), q///; *P* 28 cōmouit (moui *in ras.*) *P* 29 solutionis (utionis *in ras.*) *P* 30 iuuenis (is *2 m. in ras.*) *P* 33 tantis pertinebo *P* 35 cumazon *P* 37 salubrem̦ *P*

XIII.

SYMMACHVS NICOMACHIS FILIIS. *PF*

Adsiduitas epistularum superiorum scribenda consumpsit; sola nunc superest salutationis religiosa generalitas. et sane, si qua suppeterent paginis persequenda, com-
5 meanti rectius crederentur. tunc enim stilo indulgendum est, cum recipiendis mandatis proficiscentium persona non sufficit; nunc si quid scitu dignum putabitis, sine nostri sermonis excursu plenius a commeante discetis. vale.

XIIII (XV) a. 396.

SYMMACHVS NICOMACHIS FILIIS. *P*

10 Dubitare vos video, an Rufini poenam secuta sit etiam publicatio facultatum. fides praesto est imperialibus signata praeceptis; et tamen praedonis annosi merita pendentibus non fuit ambigendum, quod spolia orbis desideraret aerarium. atque 2 utinam tanto gaudio non obstreperet defectus annonae, quem nulla producit novae frugis accessio. praeterea ipsius cibi qualitas gignit horrorem, corrumpit valetudinem
15 corporum, graviorque hominibus talis alimonia quam poena ieiunii. solatur inter haec 3 populum spes frumenti a patribus oblati, et religiosa optimatium voluntas tenet concordiam civitatis. nunc votis opus est, ut divina opitulatio invehat commeatus, dum salus civium privata conlatione producitur.

XV (XVI) hieme 395/6.

20 SYMMACHVS NICOMACHIS FILIIS.

In eas angustias communis patriae fortuna deducta est, ut extrema vitanda sint. itaque fratrem vestrum continuo ad vos opto dimittere, cui basternarios mox praebere dignamini, ut festinatio eius iumentorum adminiculis adiuvetur. ceterum filiam meam vexari itinere, sicuti ante scripseram, non oportet, quoniam post incommodum grave
25 valetudo eius otio et quiete refovenda est. vale.

XVI (XVII) a. 397.

SYMMACHVS NICOMACHIS FILIIS.

Praevidi, quem metum vobis fama aegritudinis meae posset incutere. quae cum soleat supra verum de absentibus loqui, magnitudinem periculi mei ne fando quidem
30 videtur aequasse. itaque ubi primum mihi formare litteras per valetudinem licuit, non distuli lenire apud vos stilo, quae vulgata credideram, et quamvis modificandae sollicitudini vestrae prior sermo sufficeret, ad fidem tamen securitatis adtestatio secunda proficiat. interea de ordinando reditu facite noverim, quid consilii ceperitis. fateor enim molliore me esse adfectione post discrimen salutis nec ulterius posse sua-
35 dere, ut desiderio meo vestrum otium praeferatis.

11 C. Th. VIIII 42, 14 dat. id. Febr. Constantinopoli, Arcadio IIII et Honorio III AA. coss.

---

2 symmacus nichomacus filiis *P*, *om. F* 4 prosequenda *F*
12 orbis] *P 1 m. Γ*, urbis *P 2 m.* 15 est *ante* hominibus *inser. P 2 m.*
30 aeq///se *P* 33 proficiet *P 2 m.*

XVII (XVIII).

P SYMMACHVS NICOMACHIS FILIIS.

Amicitia animis non annis aestimatur; rudis igitur tibi eorum non videatur aspectus, quorum in te cultus annosus est. hoc eo spectat, ut noveris Auxentium et Marianum filios meos pudentissimos iuvenes inter laudatores tuos loco priore censeri, at- 5 que ideo non cognoscendos novo aditu, sed amoris foedere et religione recolendos. nunc illis proficiscendi adtulit causam medicorum coactu imperata curatio. nam Stabias ire desiderant, ut reliquias longae aegritudinis armentali lacte depellant: sed maiorem iudicant in tuo congressu esse medicinam. tibi igitur adsignabitur eorum sanitas, si remediis herbarum salubrium fomenta benignitatis adieceris. vale. 10

XVIII (XVIIII) hieme 395/6.

PF SYMMACHVS NICOMACHIS FILIIS.

Castori nostro ad Campaniam revertenti largiora mandata de domesticis rebus quam scripta commisimus. plura igitur auribus quam lectione noscetis. horum pleraque ad statum pertinent patriae, quam defectu alimentorum graviter laborantem peri- 15 culosum est inhabitare, impium et crudele deserere. vale.

XVIIII (XX) a. 397.

P SYMMACHVS NICOMACHIS FILIIS.

Germano Taburni, cui me auxilio esse voluistis, etiam salutis dubius adfuissem, si eorum praesentiam fors dedisset, quos ex usu eius oportuit conveniri. satisfaciat 20 igitur unanimitati vestrae animus meus, etiamsi voti efficaciam negavit eventus. ipse adhuc invalidus sed iam praefata dei venia convalescendi securus haec scribo, tantoque magis adsurgo viribus, quanto mihi celeriorem sanctitatis vestrae reditum spes vicina promittit. vale.

XX (XXI) a. 395? 25

SYMMACHVS NICOMACHIS FILIIS.

Dudum sanitatem filiae meae integratam esse rescripseras; mox sequentibus litteris sollicitudini nostrae recidivum aculeum subdidisti. conflictor igitur nuntio recentiore, quia magis adversa creduntur. expecto anxie, ut si quid boni dies adtulit, indicetis. in eo autem, quod vos discessus noster excruciat, habitum meae mentis 30 agnosco; sed adhuc desideriis mutuis praestat suadere patientiam quam paenitendum aliquid per inbecillitatem adfectionis ordiri. mox cum germanus tuus de proximo, ut ais, speratus adfuerit, et felicem vobis et necessarium reditum dividendae inter vos communionis causa praestabit.

---

3 animis non annis] (*II*), animis *P*, *sed inter lineas quinque fere litterae* (ñānis?) *erasae sunt* affectus *P 2 m.* 8 /esiderant *P* aegitudinis *P*
12 *om. F* 13 pastori *F* de domesticis rebus mandata *F* 15 de facto *P 1 m.*
22 securis *P 1 m.*

XXI (XXII) hieme 395/6.

SYMMACHVS NICOMACHIS FILIIS. *P*

Fratris mei Entrechii spectabilis viri liberos inpatientia paterni amoris acciverat, quibus properandi causas inopia urbis adiecit; atque ideo recursum sine iusti temporis expectatione moliti sunt. quapropter dum navigatio intractabilis est, in oris Campaniae paulisper haerebunt; sed ne peregrinationis amara sustineant, humanitas vestra praestabit. quare vicem meam suscipe, ut qui nunc a nobis necessitate divulsi sunt, animum se meum in te repperisse laetentur.

XXII (XXIII) a. 395.

SYMMACHVS NICOMACHIS FILIIS. *PF*

Dura commotio est, quam gignit iniuria, sed mollire debet dolorem medicina patientiae. nec deest vobis usus adversa tolerandi, nam crebro ictum fortunae ferre didicistis. quod si in secundis rebus ageretis, iure insolitis malis felicitas laederetur. haec eo scribo, ut miratum me scias, quod constantiam tuam lis privata mutaverit, quam sub adfinium nomine, ut opinio mea est, Baiani litoris persultator animavit. sed illi aliud mercedis erit. (2) causae autem vestrae propugnaculum iudiciale non defuit; impetratum est quippe ab altero cognitorum, ne inpune sit, quod dissignavit apparitor, ab altero, ut hereditas tuta praestetur. ipsam quoque dominam quaestionis, cum se ex agro receperit, admonebo, ut aut desistat incepto aut noverit, sibi graviora esse referenda. | (3 *P*) haec de rebus domesticis satis dicta sint. patriae vero nostrae inter cetera frumentariae penuriae mala legationis ambitus nequiorem facem subdidit. nam principio Postumianum et Pinianum duobus aulae summatibus iunxit electio sub ea expressione iudicii, ut in ipsis solis plena esse legatio diceretur. interiectis diebus, cum mandata ordinis tractatus expenderet, Paulinum illis studia privata iunxerunt. hinc orta certatio usque ad nefarias pugnas me absente processit. pudet dicere, quae in se optimates senatus crimina et maledicta proiecerint. (4) sed dirimendas partium quaestiones meo dicuntur detulisse iudicio. fors viderit, qui finis causam publicam maneat. interim senatus fama laceratur, et infortunatis etiam crimen accessit. si in manus meas venerint monumenta gestorum, legendo noscetis, quae verborum meorum verecundia noluit explicare. vale.

XXIII (XXIIII).

SYMMACHVS NICOMACHIS FILIIS.

Debui litteris abstinere spectabili viro filio meo Decio commeante, qui de nobis apud religionem vestram plura narrabit, quam posset paginarum textus amplecti; sed

3 entrecii *P* 7 praestauit *P 1 m.* deuulsi *P 1 m.*
10 *om. F* 12 crebo *P 1 m.* 13 secundis *corr. ex* fecundis *P* laedetur *P 1 m.* 17 cogn////// *P* designauit *F* 18 apparato/ *P 1 m.* ut *om. F* ? ipsum quoque dominum *Γ* 19 ex] ab *F* 20 *in* referenda *desinit F* uiro *P 1 m.* 25 horta *P* 27 qui] /ui *P* 28 senat// *P* etiam] (*Π*), *periit in P* 29 uen//int *P*
34 sed *om. P 1 m.*

P iucunditatem, quam vobis tribuet fraterna praesentia, stilo augere non piguit. idcirco unanimitati vestrae honorem salutationis inpertio, ut adventus mei expectatio oris munere mitigetur. vale.

XXIIII (XXV).

SYMMACHVS NICOMACHIS FILIIS. 5

Sapricius vir ornatus ac mihi familiaris diligentiam sanctae unanimitatis tuae sine adstipulatore meruisset; sed quia primus aditus sero commendat *in*cognitos, facilitatem sibi promerendae familiaritatis tuae per me optavit aperiri. dignum est igitur, ut cupidissimum tui obvio amore suscipias et amicitiam postulatam non in longi usus temptamenta procrastines sed statim parili voluntate desiderio adventantis occurras. 10

XXV (XXVI).

SYMMACHVS NICOMACHIS FILIIS.

Zenodorus filius meus nondum te consuetudine propiore cognovit sed fama conciliante iam suspicit. nam cum propere Lucanos ac Brittios petat honore cogente, nihilominus in conspectum tuum flexo itinere gestit excurrere. hunc in amicitiam 15 tuam tamquam mystagogus induco atque in me re*cip*io dignum esse, quem diligas. si quid igitur parentis testimonio tribuis, adultam mox apud te religionem primus aditus adventantis inveniat eamque continuo experiatur facilitatem pectoris tui, quam scit numquam delatam esse novitati.

XXVI (XXVII) a. 396. 20

SYMMACHVS NICOMACHIS FILIIS.

Diu mecum ipse contendi, ut ad vos pignus commune dimitterem, sed vicit adfectio maxime adsurgente specula *suf*ficientium conditorum. nam viginti dies urbis alimoniis parca interim promittit expensio. praeterea amplissimi ordinis secunda conlatio accessurum securitati aliquid pollicetur. nihilo minus etiam carnis oblatio animos 25 2 Romanae plebis erexit. redire igitur ad vos iumenta praecepi agens gratias, quod necessitatem fratris vestri congruis adminiculis iuveritis. legatorum adhuc vacillat electio. nam Postumiano et Piniano, quos a principio mandatis suis senatus agnoverat, tertius Paulinus adseritur, et divisis in studia partibus adhuc differtur utilitas. quae cum terminum confirmationis acceperit, plana ad te cognitio deferetur. vale. 30

XXVII (XXVIII).

SYMMACHVS NICOMACHIS FILIIS.

Vberius scribendum est, si commendentur incogniti; Iustini autem gravissimi atque honestissimi viri antiqua nobiscum familiaritas conciliationis adminiculum non requirit. satis est igitur, si ei amorem solitum deferatis. quae vero ad nos pertinent, 35 et proxime unanimitati vestrae litteris indicata sunt et nunc ipsius ore pandentur.

---

7 incognitos] *Lectius*, cognitos *P*
13 propriore *P* 16 recipio] *Iuretus*, respicio *P*
23 sufficientium] *ego*, proficientium *P* 27 iuueretis *P 1 m.* 29 certius *P 1 m.* adscitur *Mercer* 30 plena *Iuretus* defertur *P 1 m.*
36 indicata] (*II*), ind///ta *P*

XXVIII (XXVIIII) a. 397.

SYMMACHVS NICOMACHIS FILIIS. *PF*

Si quid homini tutum est, in spem vitae redisse me nuntio post internorum dolorem, qui me vobis repente subtraxerat. si quid igitur vobis asperum famae licentia
5 nuntiavit, antiquet oblivio. praecipue autem de vobis impetratum volo, ne inprovida sollicitudine recurratis; sed quia res versa est ad salutem, iustis itineris dimensionibus communi desiderio satisfacere dignemini.

XXVIIII (XXX) a. 397?

SYMMACHVS NICOMACHIS FILIIS. *P*

10 Dicendae vobis salutis occasio et quaerenda est mihi saepe, si desit, et amplectenda, si praesto sit, eo maxime tempore, quo de filiae meae sanitate sollicitor, cuius valetudinem credo etiam ieiuniis sauciatam. absolvite igitur metum nostrum nuntio prosperorum. mihi etiam nunc gressus infirmus est, sed si optata de vobis mutuus sermo pertulerit, protinus corporis mei querella sedabitur. non omiserim iungere huic 2
15 paginae, quod Martinianum conventio iudicialis expulerit. cui tantus terror incussus est ob omissam diu ad Gallias profectionem, ut ei necesse fuerit praevenire itinere privato exhibitionis iniuriam. de Atellano quid fieri velimus, amico interveniente quaesivit auditor. respondi post iudicium sacerdotis solam me expectare vindictam conflatae nuper invidiae. nihilominus in arbitrium tuum statuenda reieci. quaeso igitur, 3
20 ut inter feriarum moras, quid facto opus sit, digneris aperire, simulque cogites, contra interventum tot antistitum quid possit magis quam quid debeat impetrari. neque enim iustitiae et innocentiae deferri plurimum potest, cum illis reverentia religionis opponitur.

XXX (XXXI) a. 398.

25 SYMMACHVS NICOMACHIS FILIIS.

Postquam dimisimus puerum, multus rumor increbruit, sanctitatem tuam sacris litteris evocandam, ita ut etiam nomen Gratiani cuiusdam, qui huiusmodi scripta perlaturus adseritur, in publico ore versetur. hoc etsi adhuc mihi incertum videtur, tacendum tamen esse non credidi. erit summae divinitatis statuere circa vos et con-
30 firmare ordinem prosperorum.

XXXI (XXXII).

SYMMACHVS NICOMACHIS FILIIS. *PF*

V. c. Principius genere et probitate conspicuus commendationem non requirit alienam, cum tui quoque in se amoris atque iudicii testimonio glorietur. cuius bona

2 *om.* *F* 3 reḍdisse *P* 4 asperu/ *P*
13 obtata *P 1 m.* 14 mei] (*Π*), //i *P* 16 praeueniri *Γ* 21 qua *P 1 m.*
25 symmacus *P*
32 *om.* *F* 33 uir consularis praecipuus *F*

PF latius explicarem, nisi esset operae redundantis cunctis nota replicare. hoc unum adiecisse sufficiet, quidquid illi honorificentiae tribueris, ad omnes bonos, qui eum diligunt, pervenire.

XXXII (XXXIII).

P SYMMACHVS NICOMACHIS FILIIS. 5

In suburbano dego secessu. nam et urbanarum taedet molestiarum et villae autumno commodae iucunda instauratione delector. praeterea frequentiam mihi, quae sola Romae honorabilis iudicatur, amicorum praestat adventus. sed no*n* mediocriter nepticulae meae Gallae infirmitas conturbat otii nostri securitatem; de qua ut mature votiva et commoda nuntietis, opitulatio divina praestabit. tibi autem, domina filia, 10 quantum in dies singulos refectionis accedat, quaeso curae habeas indicare. erit hoc testimonium religiosi in me animi tui, si et consulueris sanitati et in noscentiam meam placitura pertuleris.

XXXIII (XXXIIII) a. 401.

SYMMACHVS NICOMACHIS FILIIS. 15

Si qua adhuc de Sicilia speramus, incerta sunt. nam cum litterae Euscii nuntiaverint, dudum circi et scaenae artifices navigasse, etiam nunc de adventu eorum rumor in operto est, atque ideo apparitorem placuit postulari, qui peragratis ubique litoribus explorata in aures nostras reportet. crevit autem cura ludorum, postquam frequentibus ludis relationem de amphitheatro promerendo populus postulavit, quae 20 mox iudicis impetravit adsensum. dei nutus efficiet, ut super hoc etiam divini principis concordet auctoritas. vale.

XXXIIII (XXXV) a. 401.

SYMMACHVS NICOMACHIS FILIIS.

Frater vester diu animi adfectus dolore ob amissum magistrum coepit aurem 25 praebere solantibus, cuius maestitudo me quoque graviter sauciavit praeter cogitationem, quae nos de eligendo praeceptore sollicitat. si igitur placet, communibus litteris ab inlustri viro praefecto Hadriano Gallum rhetorem, quem proxime Eusebius noster ingesserat, postulemus, ne pignorum nostrorum indoles in profectu posita deseratur. me futurae editionis et labor et sumptus exercet. in disponendis enim praemiis, quam- 30 quam numero vestium satis adfluam, nonnulla adhuc deesse apparatui deprehendo. vale.

---

1 redundatis *P 1 m.* cunctis nota] cuncta *F* adiecesse *P 1 m.*
5 symmacus *P* 6 /n suburbano *P* 7 hautumni *P 1 m.* 8 nommediocriter *P* 12 in noscentiam] *Iuretus*, innocentiam *P 1 m.*, in notitiam *P 2 m.*
15 symmacus *P* 18 peragritis ubique*itori *P 1 m.*
25 admissum *P* 26 moestitudo (*Π*), maest///// *P* p̄t//////tationem *P* 27 prec//tore *P 1 m.*
31 afluam *P 1 m.*

XXXV (XXXVI) a. 398.

SYMMACHVS NICOMACHIS FILIIS. *P*

Quamdiu iactata rumoribus tempore differuntur, curarum vacuus otiare; si quid auditu dignum fideque subnixum recentior sermo pervexerit, neque nuntiandi neque 5 suadendi partibus abstinebo. unum hoc ante rei necessitatem de meo sume consilio, nulla ratione te posse evocationis honorificentiam deprecari. de fratre autem vestro 2 praeter mandatum nihil etiam nunc opinionis accepimus. ipsi haec de nuptiis Ostiensibus, ad quas nos viri inlustris Sallustii filius iunior evocavit, contulimus in paginam, sed continuo ob ludorum praeparationem Roma repetenda est. diu enim mihi ista 10 curanda sunt, quae facile, si adesset sanctitas vestra, communis diligentia posset absolvere. vale.

XXXVI (XXXVII) a. 398.

SYMMACHVS NICOMACHIS FILIIS.

Cum mihi sacrae litterae redderentur, quibus ad officium praecelsi viri consulis 15 evocamur, vidi alias aeque ad tuum nomen emissas, quibus te honorificentia imperialis accivit. consulis quoque scripta idem agens in rebus exhibuit. suadeo igitur, ut mature iter instruas, cui non cohaerebit Hispanus. aliud quoque accessit, quod te possit hortari: nam vir inlustris frater meus Neoterius domni fratris mei admirator ad eandem causam rogatus solacia tibi et adiumenta praestabit. nolo igitur ambigas, 2 20 cum scias, auctoritate praecelsi viri electas amicorum esse personas *t*ibique haec prima post dubia fortunae divini principis adloquia deferri. in negotio autem tuo, quae per me agi volueras apud sanctum tribunum, non invitus ingredior. interea ad Formianum litus iter promove, ut cum ad te delatae litterae fuerint, Romam citius excurras. vale.

25 XXXVII (XXXVIII).

SYMMACHVS NICOMACHIS FILIIS.

Dictionem salutis antefero, quae et voto meo supra omnia convenit et litterario debetur exordio. dehinc diligentiae tuae, domina filia, natalicium fratris tui commendo convivium. homo enim noster allegat fuga nautarum litora destituta; quae 30 res conpulit, ut sanctitati tuae factu minora committam. de publicis scribenda non suppetunt absque eo, quod in Traiani platea ruina unius insulae pressit habitantes; quod adeo ad fortunam vehiculi publici plebeia vertit invidia, ut iam privato rectore utatur. vale.

---

2 symmacus *P* 7 nihil etiam nunc] (*Π*), ///////amnunc *P* ipsi haec] (*Π*), /////aec *P*
8 /os *P* salustii *P*, *corr. 1 m.* reuocauit *P*
13 symmacus *P* 20 tibique] *Mercer*, sibique *P* 21 dubia (ia *in ras.*) *P* deferri] *Mercer*, differri *P*
26 symmacus *P* 29 littora *P* 32 rector utatur *Latinius*

XXXVIII (XXXVIIII) a. 401.

P SYMMACHVS NICOMACHIS FILIIS.

Amicus noster Severus molestia publica liberatus in patriae otium revertetur, quem mox apud fratrem vestrum vicarium spectabilem virum et sanctitatis tuae pagina et veteris inter eos amicitiae iuvit agnitio. mea circa praetorios apparatus cura crebrescit. quod eo scribo, ut intellegat unanimitas vestra adminiculi sui societatem 2 desiderari. nec sum imperiosus exactor, ut qui sciam, necessitates meas post vestrum commodum conlocandas, sed si bene aestimo, satisfacient vobis ad refectionem praesentis mensis indutiae. paucis habitum propriae voluntatis exposui: quid facto opus sit, vestro relinquo iudicio. ut sit vobis laudabili*us*, mihi gratius, quod spontaneus adfectus elegerit. vale.

XXXVIIII (XXXX).

SYMMACHVS NICOMACHIS FILIIS.

Miror pueros nostros, quos diversis diebus ad sanctitatem vestram misimus, retardari; nec tamen usum scriptionis omittimus scire cupientes, quantum refectio vestra profecerit. incunctanter igitur expectationi nostrae satisfaciat recursus adloquii. vale.

XXXX (XXXXI) a. 401.

SYMMACHVS NICOMACHIS FILIIS.

Prima mihi voluptas est sciscitari, quem statum sanitatis habeatis, in secundis reliqua conlocabo, quae dudum requirenda duxistis. gravibus civitas sollicitatur ostentis, quorum leviora praetereo: illud ante omnia interpretatio tristis horrescit, quod natali urbis suffectum consulem currus, quo vehebatur, evolvit per ferociam bigarum, quae triumphum vehebant. itaque palmata amictus et consulari insignis ornatu, fracto crure sublatus est. offendit me infausta narratio, atque ideo in hac expositione ser- 2 vabo brevitatem. tibi in dies singulos, decus nostrum, domi forisque fama florentior est. et praesentium quidem rerum nos testes sumus: externa iudicia Caecilianus adseruit, a quo singillatim relata enumerare fastidium, cum in summam gloriae tuae cuncta conveniant. domnam filiam meam salutatam cum dulcissimis nepotibus volo; quae de contexendis in apparatum ludorum vestibus religiose a nobis voluit commoneri. sciet igitur ex subditis, quid in supplementum praetoriae largitatis oporteat praeparari.

---

5 ueteres *P 1 m.* agniṇịtio *P* 10 laudabilius] *Iuretus*, laudabilis *P*
13 *om. P* 16 expectationiṣ *P*
19 symmachus nic//////////// *P* 20 sciscitari quem] (*Π*), ////////r///// *P* habeatis in] (*Π*), habe////// *P* 21 reliqua] (*Π*), r///qua *P* dudum requirenda] (*Π*), du///////////// *P* sollicitatur] (*Π*), s////////tur *P* 22 praetereo illud] (*Π*), p̄t////illu/ *P* ho/resc/t *P* 26 florentio *P 1 m.* 28 relate numerare *P 1 m.* est *post* fastidium *inser. P 2 m.* 29 salutam *P 1 m.* 30 apparatum] (*Γ*), apparatu *P* uestibus relligiose (*Π*), ////////ligiose *P* 31 sciet igitur] (*Π*), //////gitur *P* supplim̄/um *P 1 m.*

XXXXI (XXXXII).

SYMMACHVS NICOMACHIS FILIIS. *P*

Male est animo, postquam filiam meam conperi consueto dolore vexari, et iter ad vos inchoare voluissem, nisi et me gravedo capitis et Symmachum nostrum febris
5 inopina retineret. cuius corporal*es* querellas praestat silere, ne sanctitatis *v*estrae sollicitudo geminetur; et certe frater meus Comazon desiderio vestro urbe digressus cumulatius, quae tacemus, expediet. postulare non debeo, quod sponte facietis, ut curarum nostrarum magnitudinem scriptis laetioribus conprimatis. vale.

XXXXII (XXXXIII) a. 401.

10 SYMMACHVS NICOMACHIS FILIIS.

Eus*c*ii nuper litteras sumpsi. quibus aurigas nostros et aliquos scaenicos navi inpositos et secundum praeceptum meum missos ad Campaniam nuntiavit. iubeat igitur sanctitas vestra diligentissimos scrutatores usque ad Salernitanum litus accedere, ut susceptos Neapolim prosequantur vel aliquod de adventu eorum scrutentur indi-
15 cium. Felicem quoque amicum communem monitum volo, ut si Campaniam feliciter venerint, annonis et sumptibus adiuventur continua ad nos navigatione mittendi; quia longe ante ludos et ipsos iungendis equis erudire debemus et novitati eorum favorem plebis adlicere. summa igitur haec est petitionis meae, ut ad homines vestros inquisitio eorum et pervectio celerata pertineat. vale.

20 XXXXIII (XXXXIIII) a. 401.

SYMMACHVS NICOMACHIS FILIIS.

Crocodillos theatrali spectaculo publicatos in praesentiam vestram servare temptavimus, sed perseverante inedia, quae illos per dies quinquaginta producta macerabat, secundis ludis congressionum more confecti sunt. duos etiam nunc sp*i*rantes in ve-
25 strum differemus adventum, licet eos cibi abstinentia longum vivere posse non spondeat. vale.

XXXXIIII (XXXXV).

SYMMACHVS NICOMACHIS FILIIS.

Redundantis est operae memorem commonere, sed suscepta amicorum negotia
30 nequaquam nos modum servare patiuntur. quare ut amici communis Herculii c. v. votiva mandata acriter exequaris, orare non desino. facit autem cum studio sanctae

---

2 symmacus nichomacus filiis *P* 5 corporalis *P* n̄r̄ae (*i. e.* nostrae) *P*
11 Euscii] *Suse; cf. p. 162, 16,* ėusebii *P* 14 seruentur *P 1 m.*, t *add. 1 m.*, e *in* c *mutav. 2 m.* 17 ipsis *P 1 m.*
21 symmacus nichomacus filiis *P* 22 uestram — 23 inedia *om. P 1 m.* 24 spirantes] *Lectius*, sperantes *P*
28 symmacus *P* 30 erculii *P* 31 exequeris *P 1 m.*

P unanimitatis tuae adsensio propinquorum. siquidem filius meus Valentinus adseruit, se quoque consultum litteris Iuliani eadem, quae volumus, de nuptiarum pactione suasisse.

XXXXV (XXXXVI).

PF SYMMACHVS NICOMACHIS FILIIS. 5

Postquam te iactatam conperi dolore consueto, omnis reliquarum sollicitudinum mearum sensus evanuit. nam, ut ait Hippocrates, praesentia hebetantur incommoda, si cui dolor maior accesserit. expecto igitur, ut accepto de te indicio laetiore in priores curas revertar. cetera in hac consternatione animi mei tamquam intempestiva praetereo, et tamen commonitorium iunxi, quod velim redacta 10 in tranquillum sanitate consideres. vale.

XXXXVI (XXXXVII) a. 397?

P SYMMACHVS NICOMACHIS FILIIS.

Nullas quidem nobis per hominem vestrum litteras detulistis, sed mihi silentium unanimitatis vestrae nequaquam licuit aemulari, vel quod ita sollicitudo, quam de me 15 non frustra geritis, postulabat, vel quod me in officia scriptionis amor verus inpellit. gratum vobis fuisse factum meum, rescripti vicissitudo testabitur.

XXXXVII (XXXXVIII) a. 397.

PF SYMMACHVS NICOMACHIS FILIIS.

Vrbis negotia nec vacat scire nec libet scribere; animus enim morbo corporis 20 occupatus rebus alienis curam nescit intendere. unum hoc scio, de seditionibus nuntios esse mentitos atque adeo a vero dissentire rumores, ut numquam maiore plausu praefectura celebrata sit. itaque studia plebis in iudicem favor quoque ordinis aemulatur. haec ad nos, si qua dolorum intercapedo admittit officia visentium, pari omnium sermone perveniunt; cetera hominum vestrorum, qui versantur in publico, stilus 25 debet aperire. de me tunc aliena quaerenda sunt, cum propria adversa requieverint. vale.

XXXXVIII (XXXXVIIII).

P SYMMACHVS NICOMACHIS FILIIS.

Natalicio munere, quod frequentari a vobis per multos annos communis felicitas 30 faciet, nostrum hilarastis animum, vestrum probastis. de quo me prolixe scribere

7 Hippocr. aphor. II 46.

5 *om. F* 6 iactatam] *Scioppius*, iactatum *PF* consuete *P* 7 ypocrates *PF* ebetantur *P 1 m.* 8 cui] tui *P 2 m.* 9 ceterum *F* 11 sanitatem *P*
13 symmacus nichomacus filiis *P* 15 nequaquam licuit] (*Π*), nequ/////////// *P* sollicitudo quam] (*Π*), sollic///////// *P* 16 postula/// *P*
19 symmacus nichomacus filiis *P*, *om. F* 21 siditionibus *P 1 m.* 22 adeo] *P*(*Γ*), ideo *F* rumures *P 1 m.* maiori (*Γ*) 24 quam *P* uirentium *F* 26 aduersari quieuerint *F*
29 Symmachus *periit in P* 30 natalitio (*Π*), ///////io *P* per multos] (*Π*), ////ultos *P*

verecundia vestra non patitur; copiosior tamen in sensibus manet gratia, quam sermone profertur. quae ad urbem pertinent, indiculi cohaerentis lectione noscetis. tibi, domna filia, eadem religione, qua dignum est, iniungo curam iuvandae valetudinis tuae, ut omnibus nobis sanitatis tuae securitas voluptati sit. vale.

XXXXVIIII (L).

SYMMACHVS NICOMACHIS FILIIS.

Homine vestro ad Campaniam revertente scribenda consumpsi, et tamen sanctum atque honorabilem virum parentem vestrum Severum nolui †adhibere vacuum litterarum mearum, ut et morem salutationis exsequerer et de opere, quod domi construis, iudicium meae inspectionis aperirem. thermarum mihi et situs et amplitudo admodum placuit. in minoribus balneis piscinalem picturis potius quam musivo excoli non probavi. res admonet, ut profectum Messalam nocte ea, quam consecutae sunt nonae Martiae noveritis. legati ceteri mox sequentur. adverti tamen ex quorundam conloquio, in gratiam domus, de qua plerique nostrates viri edulibus farciuntur, quaedam esse lenita. sed mea cura non deerit, ne quid mandatis senatus per conivententiam detrahatur. vale.

L (LI).

SYMMACHVS NICOMACHIS FILIIS.

Scribere non recuso, sed malui domno filio meo Sibidio narranda coram per otium reservare. sola igitur salutatione fungetur haec pagina, cuius brevitas et vestro honori satisfaciet nec illi referenda decerpet. vale.

LI (LII) a. 397.

SYMMACHVS NICOMACHIS FILIIS.

Prioribus litteris conperistis, quae nunc respondere potuissem. redisse non paenitet, nam et salutis compotes sumus et per diligentiam magistrorum fratris vestri profectus adolescit. hoc tantum mordet animum, quod longo a vobis itinere discernimur; sed si scriptorum vices frequens usus exerceat, sarciemus inter nos praesentiae voluptatem. vale.

LII (LIII) a. 397.

SYMMACHVS NICOMACHIS FILIIS.

Adventus domini et principis nostri denuo postulandus est. Theodorus enim vir inlustris Mediolanensium legatione suscepta eniti dicitur, ut senatus petitionibus provinciale desiderium praeferatur. praefectus urbi huic negotio sanctitatem tuam optat

---

1 cupiosior *P 1 m.* 2 coherentes *P 1 m.*
6 symmacus nichomacus filiis *P* 8 abire *Iuretus* 11 musibo *P* probai ires *P 1 m.*
12 noctae eam *P*
18 symmacus nichoma9 filiis *P* 19 Sibidio] *Iuretus*, sibi diu *P*
27 si *om.* (*Γ*)

P adhiberi, quem puto super hoc litteras ad vos esse missurum. hortor igitur, ut scripto eius evocatus digneris adcurrere ante senatum, qui idibus Iuniis erit. ipso enim die legatos arbitror eligendos. multa sunt domus vestrae negotia, quae a te coram sub occasione causae publicae terminentur; praeterea votiva legatio est, quae apud aures evocandorum amabilis futura credatur. quaeso ne differas, ut reconciliationem praeteritae gratiae consequaris. vale. 5

LIII (LIIII) a. 398?

SYMMACHVS NICOMACHIS FILIIS.

Maximum veterem amicum sed novum agentem in rebus accipite inter tirones cum canitie militantem. ab hoc percontanda discetis, atque ideo mihi fugienda est 10 prolixae epistulae *ite*ratio absque adventus vestri petitione, quam frequenter exambio, et si desiderium vestri sineret, iam silere deberem, quia verecundiam creant inefficaciter postulata. sed amor in vos meus prope inpudentiam suadet frequenter elusis. vereor autem, ne ideo vestrum reditum promiseritis, ut nostrum ad vos prohiberetis excursum. 15

LIIII (LV) hieme 397/8.

SYMMACHVS NICOMACHIS FILIIS.

Salutem vobis precamur, cuius indicium puero revertente optamus accipere. mea valetudo caret interim doloribus sed indiget firmitate maxime accedentibus curis, quas proxime facta a senatu auxit oblatio. ire longius piget, cum haec quoque securis ab 20 animo ingessisse paeniteat.

LV (LVI) a. 398?

PF

SYMMACHVS NICOMACHIS FILIIS.

Heri per hominem meum scripsi metu percitus, postquam de valetudine filiae meae amara cognitu nuntiastis, et adhuc pendente responso crucior incertis. peto igitur 25 edoceri, quid ei ad confirmationem sanitatis accesserit. rerum vero praesentium nullum vobis indicium facere decreveram, ne in aures vestras redirent, quae probabili discessione vitastis. sed quia civicus amor in negotia urbana curam vestram reduxit, quaedam conlata in titulos breviter percucurri, ut sine fastidio lectionis insinuata noscatis. vale. 30

---

3 quoram *P 1 m.*

10 discetis] *Γ*, directis *P* 11 iteratio] *ego*, gratia *P* 12 si] *Γ*, *om. P* sineret iam] (*Π*), *periit in P* uerecundiam creant] (*Π*), uerecu/////////// *P* 13 in uos] (*Π*), *periit in P* frequen/// *P*

17 symmacus nichomacus filiis *P*

23 symmacus nichom[9] filiis *P*, *om. F* 27 quae probabili] *F*, *periit in P* 28 ciuicus amor] *F*, ////////or *P* curam *in ras. P* uestram] *F*, //////m *P*

LVI (LVII) a. 397.

SYMMACHVS NICOMACHIS FILIIS. *P*

Credo nunc saltem priores domini mei praefecti litteras tibi redditas. quae si casu aliquo aut neglegentia portitoris elapsae sunt, en tibi aliam sublimissimi viri
5 paginam, cui me hunc sermonem iussit adiungere, ut quid sententiae tibi sit de suscipiendo negotio, cui te optat adhiberi, his consultus expedias. puto enim vos in meliorem valetudinem revertisse, postquam mihi fecistis indicium, quod reversioni vestrae morbus obstaret. et nos quidem malumus, ut integrato sanitatis statu reditum spondeatis, sed si querellae corporis votum morantur, evidentibus scriptis expectatio-
10 nem consulentis absolvite. vale.

LVII (LVIII) hieme 397/8.

SYMMACHVS NICOMACHIS FILIIS.

Superioribus diebus et meae circa vos observantiae et vestrae expectationi multo epistularum numero satisfeci. haec vero pagina copiam non requirit, cum hoc tantum
15 benevolentiae vestrae pro captu consilii mei suadeam, ut ad praefectos praetorio Siciliensis causae vestrae actio transferatur, si tamen aliquid vobis ad experiendum data oblatio reservabit.

LVIII (LVIIII) a. 398.

SYMMACHVS NICOMACHIS FILIIS.

20 Postquam pignus nostrum Sibidius Romam rediit et nuntius fuit, quantus filiam meam vexet corporis dolor, meus quoque animus aegrescit. itaque litteras nihil moratus emisi anxie petens, primo ut medica ope et abstinentia noxiorum ad sanitatem iuvetur, dehinc ut rescripti fides abolendae sollicitudini meae consulat. ipsi post legatorum profectionem rus Vaticanum, quod vestro praedio cohaeret, accessimus, et
25 si nihil disposita conturbet, in Apriles kalendas villae otio defruemur. iuniorum di- 2 lectus urbanis familiis imperatus usque ad aeterni principis responsa pendebit. de coniunctis exemplaribus formam praecepti utriusque noscetis. haec quia tuis litteris desiderata sunt, misi; ceterum mera atque unica mihi causa dictandae epistulae fuit, ut ad nos super filiae meae valetudine certa et vot*o* amica referantur. vale.

30

LVIIII (LX) a. 397.

SYMMACHVS NICOMACHIS FILIIS.

Anteriores litterae tuae, quas mox aliae consecutae sunt, spem mihi aliquatenus reditus tui fecerant; secundae promissa vacuarunt, ita ut post multas causas negationis meo consilio sequenda committere*s*. sed ego cogitans primo filiae meae conturbatam

---

4 elabse *P 1 m.* 6 his] bis *P 2 m.* 9 si *om. P 1 m.*
12 nichomacus *P*
19 nichomacus *P* 29 uoto] *Iuretus,* uota *P*
32 interiores *P 2 m.* 34 cōmitteris *P 1 m.*

P valetudinem, quae spoliari solacio tuo non potest, dehinc stomachi tui inbecillitatem, quam esse inparem scribis itineri promovendo, tunc consilium amici paterni otium praeferentis, dehinc expectationem inlustris viri, quem diu existimas afuturum, praeterea interpretationes hominum, qui te, ut ais, opinabantur munus publicum recepisse 2 in occasionem negotiorum tuorum, permissam mihi deliberationem vobis refundo. iniquum est enim tot oppositis quaestionibus obnoxiam fieri sententiam meam et fidem suadentis incertis futurorum casibus obligari. interea constituendae rei dies existimo prorogandos et epistulam tuam magistratui tantisper reddere temperavi; primo quia reverentiae nuda est, dehinc quia causas negationis infra devotionis s.........tulit, et quod nossem pluribus legenda, quae scripseras. volo igitur, ut reverentia cumulatiore et gravioribus querellis excusationem tuam munias, si voluntas manserit laboris et itineris deprecandi. vale.

LX (LXI).

PF SYMMACHVS NICOMACHIS FILIIS.

Prisca observantia hunc scribendi ordinem fecit, ut domo profecti officium litterarii muneris auspicentur. sed longum visum est opperiri unanimitatis tuae litteras, quarum non arguimus tarditatem, atque ideo mutato usu in hoc munus erupimus. superest, ut libens rependas, quae inchoare debueras, et provocatus exerceas sanitatis tuae indicem stilum. ipsi in Arabiana domnae filiae meae expectamus adventum; licet te etiam, decus nostrum, dierum sollemnium ratio confestim spondeat adfuturum. vale.

LXI (LXII) a. 398.

SYMMACHVS NICOMACHIS FILIIS.

Felix materia est suadere otium; sed haec adhortatio animum sui iuris requirit. nos neque residere patitur liventium factio nec filii iuvenis institutio longum peregrinari. quare ut possumus, modo abscessu modo reditu variamus locorum distinctionem. testimonio est haec epistula suburbano agro †nuper emissa, quam de Corano nostro, si nihil disposita turbaverit, alia consequetur. vestrum est huiusmodi absentiae nostrae condicionem litteris frequentibus augere, si placet, iuvare, si displicet.

LXII (LXIII) a. 398.

P SYMMACHVS NICOMACHIS FILIIS.

Legati ordinis nostri ex usu actis omnibus reverterunt. nam et tironum conquievit indictio et argenti nobis facta gratia est. super impetratis tamen adhuc speratur

---

5 negotiorum tuorum] (*Π*), ne////////////// *P* deliberationem uobis] (*Π*), deliberatio//////// *P* 6 oppositis] (*Π*), //////tis *P* et] sed *P 1 m.* 8 tantisper] *P 2 m.*, *****per *P 1 m.* 9 diuotioniss | tulit *P 1 m.*, deuotionis magnitudinem p̄tulit *P 2 m.*, *supple:* quia causas negationis infra deuotionis spretum aestimandas praetulit *vel simile quid*

14 symmacus nichom[9] filiis *P*, *om. F* 17 non] nos *F* in hoc munus] *F*, *periit in P* 18 rependas] *F*, *periit in P* et prouocatus] *F*, /////uocatus *P*

23 *om. F* 24 adortatio *P 1 m.* sui] si *P 1 m.* 25 patur *P 1 m.* libentium *PF* 27 nuper emissa] *PF*, propere emissa *Iuretus*, nostro praemissa *Kiessling*, tantisper emissa *ego* 29 conditionem *PF*

oratio. nunc domestica et animo vestro amica iungemu*s*. stat nobiscum valetudinis *P*
bonum. saepe urbanam commorationem proximo rure distinguimus. sola nos vestri
macerat absentia, sed si in conspectum nostrum propere veneritis, nos quoque recur-
sum vestrum in Campaniam cum voluptate comitabimus.

5 LXIII (LXIIII) a. 397.

SYMMACHVS NICOMACHIS FILIIS.

Per hominem meum litteras dederam: continuo adfuit Maximus, qui alias postu-
laret: quare salutationem geminare non piguit. praeterea ex*e*git repens nuntius super
advent*u* domini et principis nostri, ut vos de reditu commonerem, quem maturare
10 debetis, ne moram vestram votiva legatio iam nunc ex usu publico iteranda praever-
tat. vale.

LXIIII (LXV) hieme 397/8.

SYMMACHVS NICOMACHIS FILIIS.

Purgatorio medicamento alvum vacuasse te scripseras, ut fervor oculorum tuorum
15 cum cetero onere decederet. scire postulo, an praedicta curatio efficax fuerit nec sub-
egerit causa etiam sanguinis emissione venas iuvari. par requirit adfectio, quantam
vobis fidem faciat filiae meae sanitas, ut his ex voto cognitis sollicitudinum acuta de-
ponam. nam mihi ob alia quoque aegre est turbas patriae cogitanti, quas praecipue 2
movent in usum militarem petita servitia. et nos quidem crebris precibus obnitimur
20 et diem ducimus supplicando, iamque ad pretium argenti quinque librarum misera
oblatione perventum est; sed vereor, ne nos alterius rei fuga utroque despoliet. prae- 3
fectus agendo negotio segnior visus Lampadio successore mutatus est, cuius moribus
crediderunt inpossibilia promoveri. nunc peto, ut me anxium maiore cura, quae vos
respicit, e*a* levetis. nam adhuc discrucior incerto per moram servuli, qui dudum ad
25 vos ob eadem noscenda missus necdum revertit.

LXV (LXVI) a. 398?

SYMMACHVS NICOMACHIS FILIIS. *PF*

Scribenda non desunt, sed horret animus loqui dura memoratu. video tamen fa-
mam rerum urbanarum nequaquam posse cohiberi, quae, ut fieri amat, in maius prae-
30 sentia nuntiabit. id ne accidat, breviario addito noscenda dec*urr*imus, ut neque lit-
terae, quae vobis salutationem ferunt, de sollicitis amaritudinem trahant, et nihilo-
minus rumorum licentiam fides scriptionis excludat. sed de his hactenus. filiae meae 2

---

1 iungemur *P*

6 symacus nichō fil *P* 7 dedederam *P* 8 exegit] *Iuretus*, exigit *P* 9 aduentum *P*
quam *P 1 m.* 10 praeuertit *P 1 m.*

14 meditamento *P 1 m.* uacuisse *P 1 m.* feruor] *P 1 m. Γ*, fluor *P 2 m.* 15 nec]
P 1 m. Γ, necne *P 2 m.*, necne; an *P 3 m.* 16 emissione (issi *in ras.*) *P* 24 ea leuetis] *ego*,
eleuetis *P* seruuli qui dudum ad] (*Π*), seruu////////////// *P* 25 missus necdum] (*Π*), //////////dum *P*

27 sȳmc⁹ nich////////////// *P*, *om. F* 28 animus] *F*, a///// *P* uideor *P* fa/// *P* 30 nun-
tiauit *P 1 m. F* decurrimus] *ego*, decreuimus *PF*, discreuimus *Mercer* 31 tradant *F* 32 ac-
tenus *P 1 m.*

PF valetudo gravior mihi ceteris est, quibus nunc animus asperatur. expecto igitur, ut illi deo iuvante ad salutem esse omnia nuntietis. de qua si voto apta conperero, pars ista solacii curarum quoque mearum reliqua mitigabit.

LXVI (LXVII) a. 398.

P SYMMACHVS NICOMACHIS FILIIS. 5

Paucis a patria diebus afuimus, et theatralibus ludis reditum nostrum suffragia civium poposcerunt. nos tamen etiam nunc suburbanum viae Ostiensis incolimus recursum tantisper morantes, ne preces expectasse videamur. quo si facere ex sententia religionis tuae ante voluissem, et vitassem periculosa, quae post secuta sunt, et expectatio mei plus dignitatis habuisset. sed una fuit huius consilii ratio, ne quibus- 10
2 dam loco pulsus viderer et verecunda discessio verteretur in notam timiditatis. de Siculo negotio vestro sanctus Comazon me quoque adsentiente rescripsit. circa rem nostram Siculam turbidum esse Nectarium, indicio erunt litterae, quas nuper Euscius misit. peto ergo, ut homo rerum nescius, qui cubiculo clausus otium fovet, scripto a vobis coerceatur, ne post de Euscio aliter sentiatis, si validius iusta nostra defenderit. 15 ipsam hominis nostri epistulam misi, ut temptamenti insolentiam de eius moribus
3 aestimetis, quem certum est a vobis nolle reprehendi. petieram superioribus scriptis, ut Puteolani praetorii mei latus, quo imus ad balneas, dispositione clivi mollioris ornares. si dilata res est, peto rursus, ut facias, si impleta, rescribe, quo gaudeam. vale. 20

LXVII (LXVIII).

SYMMACHVS NICOMACHIS FILIIS.

Verum est nequire hominem cuncta pariter voto amica sortiri. quanto luculentius natalem mihi diem, si adfuissetis, egissem! quod in reliquum saltem numerosis annorum processibus Fors orata praestabit. interea, domina filia, honoratum me opimo 25 lanificii tui monumento satis gaudeo; una quippe et amor in parentem tuum et in-
2 dustria matronalis inclaruit. sic priscae feminae vitam coluisse traduntur. et illas quidem deliciarum sterile saeculum colo et telis animum iubebat intendere, quia inlecebra cessante temporum ..... vivitur: tibi vero etiam Baiae adpositae curam sobrii operis detrahere non possunt. renuntias stagna verrentibus et residens aut ob- 30 ambulans inter pensa et foragines puellarum has solas arbitraris sexus tui esse delicias. merito igitur te amo dignamque viro tuo iudico, quando aeque nobis laus et voluptas ex illius perfectione adventicia, ex tua probitate genuina est. vale.

---

1 *fort.* expeto

5 symmacus nichō fił *P* 7 hostiensis *P* recursum tantisper] (*Π*), ////////////sper *P* 8 exspectasse (*Π*), *periit in P* ex sententia] (*Π*), ////////tia *P* 9 uoluissem et uitassem] (*Π*), uo////e metuitas rem *P*, s *add. 2 m.*, u *3 m.* post] //st *P* 12 adsentienti *P 1 m.* 15 coherceatur *P*

28 telis *corr. ex* talis *P 1 m.* 29 temporum uiuitur *PΓ*, tempori inservitur *C. F. W. Mueller*, *supple:* temporum antiquorum more facile uiuitur *vel simile quid* 33 et tua *P 2 m.*

LXVIII (LXVIIII).

SYMMACHVS NICOMACHIS FILIIS. *P*

Quamquam sperem praefata dei venia mox in conspectum mutuum nos esse venturos, tamen litteris abstinere non debui, ne quod tempus familiaribus careret officiis. 5 sume igitur praelibatam salutationem, quam tibi boni auspicii gratia adhuc stilo inpendimus, sed voce proxime deferemus. vale.

LXVIIII (LXX).

SYMMACHVS NICOMACHIS FILIIS.

Eleganti commento silentium vestrum purgare voluistis: allegata est enim cau- 10 tela tristium nuntiorum, quamdiu secunda succederent, ut ea, quae intermissio scriptionis ante celaverat, laetioribus indiciis proderentur. sed nobis et illa per nuntios incognita non fuerunt, et haec sera admodum visa sunt. augebat enim rumorum licentiam suspicio cessantis officii. et tamen suscensere non possumus, postquam gratia praesentium litterarum memoriam praeteriti doloris exemit. modo memento curam 15 stili inter praecipua et prima sortiri, ne huius exempli recordatio maiores denuo nobis adferat metus, dum credimus sub expectatione meliorum rursus aliqua adversa reticeri. vale.

LXX (LXXI).

SYMMACHVS NICOMACHIS FILIIS.

20 Diu me ab stilo fateor temperasse; nihil enim quod scriberemus, emersit, salutis autem vestrae laetam fidem de adventantium sermone capiebam. tandem cessationem vicit adfectio. reparamus igitur dicendae morem salutis vacui omnium negotiorum. post Tiburtem quippe secessionem Romae oti*a* lenta producimus. sed non usquequaque agendarum rerum sumus desides. nam domi corruptorum parietum discidia sar- 25 ciuntur, quia frequentationem soliditati conditor primus antetulit et antiquior ei visa est celeritas utendi quam securitas succedentium. vos nova et aevum mansura molimini; siquidem sermo distulit, quaedam vos Lucullanis operibus aequanda fecisse. nec tamen vobis inpendii magnitudine cesserimus. par enim sumptus est semel solida conlocare et saepe integrare rec*i*dentia. vale.

---

8 symmacus nichō fil *P* 13 succensere non possumus (*Π*), suscens////////////// *P* 14 litterarum] (*Π*), *periit in P* exe/// *P* 15 maiore *P 1 m.*

21 capieb// *P* 23 otia] *Lectius*, otio *P* 25 frequentationem] festinationem *Γ* et antiquior ei uisa] (*Π*), /////////////isa *P* 26 quam securitas] (*Π*), *periit in P* et aeuum] (*Π*), *periit in P* molimina *P 2 m.* 27 //rmo *P* 28 sumptum (*Γ*) 29 conlocar/////epe *P* recedentia *Γ*, cedentia *P 1 m.*, cadentia *P 2 m.*

LXXI (LXXII).

P SYMMACHVS NICOMACHIS FILIIS.

Indulgete deliciis, quando ita terrae ac maris copiis redundatis, ut vobis pollucibilem victum utriusque elementi ministret opulentia. nobis satis est, quod omnium, quae capitis, parte defruimur adeo largiter, ut ipsi quoque opimis dapibus adfluamus. 5

LXXII (LXXIII).

PF SYMMACHVS NICOMACHIS FILIIS.

Patriae ac Penatibus redditi quaedam, quibus offenderemur, invenimus: siquidem Ostiense praedium nostrum frequens pulsat inpressio. sed si *v*obis prospere optata procedunt, praestate litteras, quarum laetitia nubem tergeat praesentis iniuriae. 10

LXXIII (LXXIIII).

SYMMACHVS NICOMACHIS FILIIS.

Rienum dolore discrucior. sed ne maior ad aures vestras fama perveniat, praesentem statum valetudinis meae breviter indicavi. cum laeta successerint, morem meum secutus dabo ad vos paginam laetiorem. vale. 15

LXXIIII (LXXV).

SYMMACHVS NICOMACHIS FILIIS.

Non frustra hactenus responsa distulimus; tractatus enim negotii et chartarum investigatio moram iusti temporis exigebant. haec ubi absoluta sunt, ceteris, quae causae poscit instructio, reciprocum litterarum munus adiecimus. ipsi enim multis 20 obstantibus curis iter ad vos nequimus adripere. consilium tamen, quod transactioni vestrae possemus adhibere, cumulatius ex alio parente capietis. qui etsi adiutore non indiget, dignabitur tamen ob inania fori et sutelas veterum formularum sanctum Prosdocium praestolari venturum ad vos protinus, cum reliquias malae valetudinis plena sanitate limaverit. vale. 25

LXXV (LXXVI) a. 397?

P SYMMACHVS NICOMACHIS FILIIS.

Fuit animus Fundos [oppidum] praeterire, si vos Formias accessisse didicissem; postquam aliter evenit, partiri iter placuit ad minuendum laborem. erit igitur in ar-

---

3 poll/ciuilem *P 1 m.* 4 n//n/stret *P* quod //nium *P* 5 afluamus *P 1 m.*
7 symmacus nichomacus fil *P*, *om.* *F* 9 hostiense *F* uestrum *P 1 m.* nobis *PF* obtata *P 1 m.* 10 tergeat nubem *F*
12 *om.* *F* 13 rhienum *P*, biennium *F* discutior *P 1 m.* uestras aures *F*
17 *om.* *F* 18 non] nos *P* actenus *P 1 m.* tractatus] *F*, exactans *P* cartarum *PF* 23 sutelas] *Lypsius*, sutilas *P*, situlas *F* 24 prostocium *F*
27 symmacus nichomā fil *P* 28 oppidum *delet Iuretus*

bitrio Fortunae ratum facere, ut a. d. quintum kalendas Augustas Formiana sede recreemur. haec est animi nostri destinatio: nunc in caelestium manu est effectus optati. vale. *P*

LXXVI (LXXVII) a. 397.

5 SYMMACHVS NICOMACHIS FILIIS.

Nullus absque epistulis meis dies labitur. quid si adfatum mutuum redderetis? nec tamen paenitet diligentiae, quamvis honor vicissitudinis neglegatur. nam quae ex amore fiunt, etiam gratuita delectant. ego ad sanitatem lento adh*uc* gradu provehor, atque ideo itineris ulterioris ambiguu*m* usque ad profectum sanitatis delibera-
10 tione sequestro. quid ipsi de reditu aut suburbana commoratione statueritis, havet animus edoceri. vale.

LXXVII (LXXVIII) a. 397.

SYMMACHVS NICOMACHIS FILIIS.

Anteveni inquisitionem, cum vos sollicitos fore, quod essem morbo adtemptatus,
15 adverterem, et quamvis ultro scripserim, doloris mei adversa tenuari, abolendae tamen sollicitudinis vestrae causa, quae apud amantes semper incredula est, nunc quoque nuntio. si dictum nullus Fortunae livor effascinet, in concordiam me cum sanitate redire. sed nondum sensum meum penetrat amoenitas litoralis. nam ut ex longa maris iactatione stabilis gressus sero reparatur, sic tempore opus est, ut tanti mali
20 decessio locum faciat voluptati. ergo neque Formianae orae neque aedificationis meae tantisper ullam capio dulcedinem. sed haec, ut spero, omnia cum bono valetudinis revertentur moxque ad laetitiam vestri animi stilo meo communicata pervenient.

LXXVIII (LXXVIIII).

SYMMACHVS NICOMACHIS FILIIS. *PF*

25 Cum mihi puer vester unam epistulam reddidisset, ut rescriberem protinus, tamquam mox ad vos rediturus incubuit. sed ut didici, ipse ad ulteriora contendens mimica usus est techna, ut paginam nostram comes eius Rusticus reportaret. ille alteram nunc regressus accepit. ridere vos arbitror, quod servili circumscriptus stropha pro sorte simplici duplum solverim. nam callidus vernula, quod semel pertulit, bis
30 recepit. pergerem longius, si adicienda suppeterent. vos in propinquo urbis celebriore fama rerum agitis et pari otio: vestrum est procul positos ditare conpertis. vale.

---

7 penitetẹṭ *P* 8 adhoc *P* 9 ambiguum] *Suse*, ambiguus *P* 10 hauet] *Iuretus*, habet *P* 13 symmacus nichomachis fił *P* 16 incredula est nunc] (*Π*), inc////////////// *P* 17 nullus Fortunae liuor] (*Π*), nullu////////// libor *P* mecum (*Π*), me/// *P* 18 meum] (*Π*), m/// *P* 19 ut tanti] (*Γ*), uitanti *P*

24 *om. F* 25 scriberem *F* 27 thecna *P* 28 redire *P 1 m. F* stropha pro sorte] *F*, *periit in P* 29 nam callidus] *F*, *periit in P* bis recepit] *F*, //////epit *P*

LXXVIIII (LXXX).

PF SYMMACHVS NICOMACHIS FILIIS.

Aevum maneat hic dies, qui te nobis filiam dedit. hunc ego et gaudiis mentis et verborum honoribus per multos annorum recursus vobiscum opto celebrare, adicere etiam mihi ingravata, tibi iucunda munuscula. ut nunc lineam misi, cuius potest ob- 5 latio exigua non videri, si magis mei in vos animi quam sui pretii aestimatione pendatur.

LXXX (LXXXI).

SYMMACHVS NICOMACHIS FILIIS.

Natalem domnae filiae meae, quem per annorum recursus optamus esse numero- 10 sum, vobiscum agere et participare voluissem, nisi proposito restitisset imbrium continuatio. fungimur tamen religioso honore iucunditate munusculi petentes, ut susceptionis benignitate oblationis exilitas augeatur. vale.

LXXXI (LXXXII).

P SYMMACHVS NICOMACHIS FILIIS. 15

Omnes ad nos natalicii convivii copias transtulistis; sed unum defuit, quominus ad nostrum animum redundaret plena festivitas, quod non vobiscum potius cuncta consumpsimus, quorum contuitus atque convictus commendare nonnumquam solet etiam parca convivia. quare et vobis et communi pignori, cuius sollemnem diem sedula religione celebrastis, uberes precamur annos et recursum in haec eadem festa 20 numerosum. decet enim pios parentes inoffensa felicitas. nobis Tiburis aura blanditur, sed contra exasperat anim*u*m male gesta ratio vilicorum. neque ager cultura nitet, et fructuum pars magna debetur, nihilque iam colonis superest facultatum, quod aut rationi opituletur aut cultui. vale.

---

2 symmacus nichō fił *P*, *om. F* 3 aeuum] cum *F* 5 ut] et *F*
9 symmacus nichō filiis *P*, *om. F*
15 symmac⁹ nichō filiis *P* 18 consumpsimus] (*Γ*), sumpsimus *P* 22 exasperat animum] *Iuretus*, exasperata nimium *P* 24 cultus *P 1 m.*

LIBER SEPTIMVS.

AD SYMMACHVM FILIVM. P

I a. 399.

SYMMACHVS SYMMACHO FILIO.

5 Sume alacer paterni sermonis auspicium et deinceps officii parilis in nos esto munificus. simul accipe, quod voto tuo congruit, fasces praeturae tuae in eum annum feliciter proferendos, cui advocata numinum voluntate ego quoque laetus intersim. optato igitur laetare processu et propagatos tibi annos vitae atque honoris interpretare [longiora enim fiunt, quae differuntur], nec dubites utrique nostrum prospexisse fortu-
10 nam, ut et tuus magistratus iuvetur praesentia patris et ego festorum tuorum coram defruar voluptate. vale.

II a. 402.

SYMMACHVS SYMMACHO FILIO. PF

Vbi primum scribendi mihi ad vos copiam familiaris ingessit occasio, non distuli
15 desiderium tui scriptione testari, ut salutis meae certus tuam cures et subinde absentiam meam litteraria voluptate soleris. vale.

III a. 399—402.

SYMMACHVS SYMMACHO FILIO.

Secundas ad amabilitatem tuam litteras mitto, ut sit adsiduitas sermonis mei utri-
20 que solacio. tu quoque studium meum, quotiens domnus frater tuus occasiones repperit, aemulare, ut et salus tua mihi securitatem tribuat et scriptorum iucunditas voluptatem. vale.

IIII a. 400.

SYMMACHVS SYMMACHO FILIO. P

25 Circensium sollemnitati consularis magnificentia satisfecit; ludorum adhuc et muneris splendidissimae imminent functiones, quibus ante Februarias nonas, ut opinamur, inpletis iter ad nostra relegemus. haec eo scribo, ut laetitia amabilitatis tuae spe meliore pascatur. vale.

---

1 ·q̄· aur̄ symmachi. ūc. consulis ordinarii. explīc. liber. vi. incipit liber vii *P* 2 *om. P* 4 symmacus *P* 6 simul — praeturae *om. P 1 m.* ṣituae *P* 9 longiora — differuntur *uncis inclusi*
13 *om. F* 14 ad uos] duos *P 1 m.*
18 *om. F* 19 amabilitatem tuam litteras] *F*, ama//////////////////ras *P* sic *P 1 m.* assiduitas sermonis *F*, adsid///////////// *P* 20 quoque studium] *F*, qı////////// *P* dominus et *F* frater tuus] *Π*, frater meus *F*, fra/////us *P* 21 aemul/// *P*

V a. 399—402.

P SYMMACHVS SYMMACHO FILIO.

Credo alias litteras meas in manus amabilitatis tuae ante venturas; huius namque epistulae portitores lento itinere mulos reduces prosequentur. ego tamen salutationis munere abstinere non potui; malui enim, ut redundaret officium sero pervectum, quam ut desideraretur omissum. tuae amabilitatis necdum ullam epistulam sumpsi. quaeso, ut huius tibi muneris summa curatio sit; ex tuo enim metiri animo potes, quid levaminis absentibus tribuat adsiduitas scriptionis. 5

VI a. 399—402.

SYMMACHVS SYMMACHO FILIO. 10

Desideratas proxime amabilitatis tuae litteras sumpsi, quibus indicabatur et sedulitas animi tui et profectus ingenii. sola epistulae brevitas nequaquam paterno desiderio satisfecit. quod eo scribo, ut intellegas, quantum ex sermone tuo ceperim voluptatis, qui queror copiam defuisse. quis enim optet satietatem nisi rerum bonarum? posthac igitur indulgentius scribe, lux mea, ut pleniore stili tui munere legentis animus expleatur. vale. 15

VII a. 400.

SYMMACHVS SYMMACHO FILIO.

Accessit peregrinationi nostrae largior dies ex conperendinatione ludorum, quos pluviarum interventus retardat. sed volo, ut hanc dilationem salutis meae certus leniter feras et desiderium tui, quod apud me crescit ex mora, stili adsiduitate soleris. vale. 20

VIII a. 400.

SYMMACHVS SYMMACHO FILIO.

Confido solando animo tuo sermonis mei adsiduitatem posse sufficere; nam recentibus scriptis hunc addo sermonem, cuius tibi lectio spem reditus mei pollicebitur, si fors praesumpta confirmet. ratio autem huius aestimationis in aperto est, quia post magnificam ludorum consularium functionem sola adhuc arenae restat editio. mutetur igitur animus in gaudium, et adeptum esse te crede, quod possibilis coniectura promittit. vale. 25 30

---

5 officium sero peruectum] (Π), *periit in P* 6 desideraretur] *Iuretus*, desideretur *P* omissum tuae amabilitatis] (Π), ////////////abilitatis *P* nllam epistolam (Π), nul////////// *P* 7 muneris] (Π)Γ, /////is *P* metiri] (Π), ///iri *P*
13 quod eo *in ras. P*
19 accessu *P 1 m.* 20 retardant (Γ)
28 metetur *P 1 m*

VIIII a. 399—402.

SYMMACHVS SYMMACHO FILIO. *PF*

Scintillare acuminibus atque sententiis epistulas tuas gaudeo; decet enim loqui exultantius iuvenalem calorem. sed volo, ut in aliis materiis aculeis orationis utaris, 5 huic autem generi scriptionis maturum aliquid et comicum misceas; quod tibi etiam rhetorem tuum credo praecipere. nam ut in vestitu hominum ceteroque vitae cultu loco ac tempori apta sumuntur, ita ingeniorum varietas in familiaribus scriptis neglegentiam quandam debet imitari, in forensibus vero quatere arma facundiae. sed de his non ibo longius. perge interim, quo te aetatis impetus et naturae ardor inpellit. 10 mei voti caput est, ut bene valeas et supra annos tuos litterarum dote ditescas.

X a. 399—402.

SYMMACHVS SYMMACHO FILIO. *P*

Amico nostro Annio cursim praetereunti potui solam dictionem salutis iniungere; sed debuit tibi sanitatis meae fidem facere lectio . . . . litterarum. esto igitur 15 animo laetiore et spera, decus meum, frequentibus scriptis in notitiam tuam similiter ventura, quae gaudeas. vale.

XI a. 400—402.

SYMMACHVS SYMMACHO FILIO. *PF*

Adsurgit animus meus, quotiens amabilitatis tuae sermo defertur; nam et sani- 20 tatis tuae adportat fidem et profectum ostentat ingenii. hortor igitur, ut me istiusmodi linguae tuae flosculis frequenter aspergas nec ullam cessationem tibi vindices, dum me brevi aestimas adfuturum. planiora enim mihi fient et faciliora omnia ad recurrendum, si paginis tuis rever*t*entis animus incitetur. vale.

XII a. 400—402.

25 SYMMACHVS SYMMACHO FILIO. *P*

Magnum in modum sollicitavit me inaequalitatis tuae nuntius, licet securitas sanitatis iisdem litteris esset adiuncta. quare animi incertus adpropero orans divina praesidia, ut te conpotem bonae valetudinis et epistula mea et recursus inveniat. haec enim voti paterni impetratio faciet, ut redisse delectet. vale.

---

2 *om. F* 4 iuuenilem *F* 5 etiam] et (*Γ*) 8 quatere] acuere *F* 10 capud *P 1 m.* doce *P 1 m.* ditescas (cas *2 m. in ras.*) *P* uale *add. P 3 m.*

14 lectio ******** litterarum *P*, *supple:* praesentium *vel simile quid*

18 *om. F* 20 ostendit (*Γ*) igitur ut me istiusmodi] *ΠF*, igit////////////modi *P* 21 flosculis frequenter] *F*, flo//////////////// *P* tibi uindices] *F*, t//////dices *P* 22 adfut//// *P* pleniora *P 1 m.* 23 reuerentis *PF*, *corr. F*

XIII a. 402.

P SYMMACHVS SYMMACHO FILIO.

Iter meum famae varietas retardavit. nam dum exploro tuta et longitudinem viae dierum interpositione distinguo, tandem sextum kalendas Martias Mediolanium per Ticeni longinqua perveni. nunc laborem meum domini et principis nostri blandus sermo solatus est. spero etiam legationem brevi in notitiam divini principis perferendam; siquidem vir cuncta praecelsus, cui primas partes causae publicae noster ordo mandavit, mox cum praesidiis validissimis adfore nunti*a*tur. vestro silentio vehementer offendor atque ideo peto, ut peregrinationis meae patientiam crebro iuvetis adfatu.

XIIII a. 402.

SYMMACHVS SYMMACHO FILIO.

Cum veredarii deesset occasio, privato homini reddenda scripta commisi. hunc ad vos arbitror sero venturum. utrisque autem litteris eadem continentur, quod sextum kalendas Martias Mediolan*i*um multo anfracto circumvectus intraverim veneratusque dominum et principem nostrum, cuius sermo divinus itineris mei conpensavit laborem, in praesentiam viri cuncta praecelsi comitis agenda produco; quem mox deo iuvante adfore nuntiorum confirmat adsertio. nunc tuae curae sit, decus nostrum, peregrinationis meae curas stili adsiduitate solari.

AD ATTALVM.

XV a. 397?

SYMMACHVS ATTALO.

Amicitiae nostrae contemplatio spem mihi adventus tui fecerat: prope est, ut errasse me credam, qui te speravi in conspectum parentis sponte venturum. quando igitur sine ambitu nostro recte facere nescis, oratus adpropera, et si te superbum Tibur explevit, Laurentibus silvis amoena commuta. nec verearis ruris horridi denuntiationem: in oculis est venantibus mare, celebri itinere villa praestringitur; in ipsa igitur ferarum cubilia pl*a*nus ac patulus accessus est, et si haec abessent, anteiret nimirum sermo inter nos mutuus et litterarum liberalis conlatio Tarentinas aut Siculas voluptates. quare si tu quoque huic sententiae manum porrigis, adde te rusticantium numero et paulisper Catones atque Atilios aemulare, quos vomis *et* stiva ad consulares misit secures. vale.

---

3 Inter P 4 distingo P 5 nunc laborem meum] (*II*), *periit in P* nostri blandus sermo] (*II*), //////////////ermo P 6 legationem] (*II*), ////////ē P principis] (*II*), prin///// P 7 cunc/a P 8 nuntiatur] *Iuretus*, nuntietur P

15 mediolanum P ueneratusque — 16 itineris *om.* P 1 m.

20 XIIII. incipit ad attalum P 26 orridi P 1 m. 28 planus] *Iuretus*, plenus P 31 uomis et] *Lectius*, et *om.* P

XVI.

SYMMACHVS ATTALO. *PF*

Vicem sermonis mei desiderasse te gaudeo, sed amolior invidiam neglegentiae. parata enim responsa deseruit tabellarius tuus excitus, ut fando conperi, valetudinis
5 tuae dubio. agnoscis nempe infucatas esse neque ex alto trahi cessationis meae causas. non ibo longius, quia brevis est adsertio veritatis. nunc sanitatem tibi gratulor, qu*a* post nimium metum cognit*a* multum diluxit in pectore meo gaudii. indicium au- 2 tem respirantis vigoris litterarum tuarum iucunditas praetulit. petis namque, ut tibi ad confirmandam valetudinem stili mei remedia subministrem. festivitas ista Baiana
10 est; nimiis te salibus sinus Lucrinus infecit. estne aliquid in verbis meis, quod aures tuas sospitet, quod medicinam sensibus faciat? credo, consentio. nam plerumque amara haustu ad salutem valent et sucis tristibus adfecta refoventur. sed nimium 3 quantum avarus es, qui Flaviano meo praesente quicquam requiris, in quo tanta rerum bonarum delenimenta sunt, ut mihi quasi apud Sirenas aut Lotophagos haesisse
15 videaris. atque utinam vestro otio iungerer; plus de vobis caperem salubritatis, quam tu desideras, qui a me solas litteras poposcisti. vale.

XVII.

SYMMACHVS ATTALO. *P*

Ne ego frustra hactenus tacui, dum te promissi certus opperior. tandem redeun-
20 dum mihi est ad consueta solacia meliorum desperatione. et fortasse suscenses diuturno silentio meo. id vero etiam reliquum est, ut inritus *ex*pectationis arcess*ar* . . . . eres igitur iuris tui super ordiendo itinere stare promissis. me esse contentum tali levamine non pigebit: hoc certe officiorum conmercio aut solabor, quod non venis, aut merebor, ut venias. vale.

25
XVIII a. 397?

SYMMACHVS ATTALO.

Proxime de Formiano sinu regressus in larem Caelium domo iamdiu abesse te conperi. datum mox negotium est Theophilo communi amico et nunc itineris mei socio, ut et ad te in Tibur*t*em agrum reditus mei nuntius pergeret et salutationis verba
30 perferret. hunc tu, ut es curiosus rerum mearum, quasi aliqua tibi in nos decreto publico inquisitio esset tributa, *q*uaer*it*ando palam facere coegisti, quae foris gesseram. nam hoc confessae sunt litterae tuae, quas idem vir optimus Theophilus reportavit.

---

2 *om. F* 6 gratulor tibi redditam fore *F* 7 quam *PF* cognitam *PF* 12 hausta (*Γ*) 14 delinimenta *P 1 m.* loco fagos *P* 15 iungerer plus de uobis] *F*, *periit in P* quam tu desideras] *F*, qua//////////// *P* 16 poposcisti. uale] *F*, popose//////// *P*
19 actenus *P 1 m.* p//missi *P* 21 reliqum *P 1 m.* expectationis] *Iuretus*, spectationis *PΓ* arcessar] *Scioppius*, arcesseres *PΓ*, *lacunam indicavi*
28 theoflo *P* 29 Tiburtem] *C. F. W. Mueller*, tiburem *P* 31 publico inquīsitio esset] (*Π*), ///////////////////set *P* quaeritando] *ego*, uersando (*Π*), uersan// *P*, scrutando *Mercer* palam facere coegisti] (*Π*), /////////////egisti *P* gesseram nam hoc] (*Π*), gesse///////// *P* 32 idem uir] (*Π*), *periit in P* theofllus *P*

P 2 fuerit benignitatis tuae actuum meorum fastigia et capita disquirere — utrum crebra vectatio campi aut maris valetudinem meam iuverit, an ullus agris nostris cultus, aedibus nitor, pecori numerus accesserit, quid adfluxerit edulium copiarum, utrum consularem mensam succinxerit modus voluntarius, an umquam Formias vicina urbe aut longinqu*i*ore mutaverim —; etiamne explorare te fas fuit, quid procul ab arbitris studiorum meorum cura contulerit in paginas, utrum me operatum ceris stantes 5
3 plerumque oculi et palloris signa detexerint? exploratorem te stilus meus patitur. doces amicos suspicionum vias, et si dici potest, odore atque vestigiis scripta nostra venaris. num ego scire postulo, quid in Tiburtibus pomariis litterarii operis exerceas? solum hoc fama attulit, balineum tibi nuper extructum, cui torris unus ad 10 iusti caloris pabulum satisfacere narratur; lectitasse autem te in multo otio utriusque
4 linguae auctores, ipse index fuisti. ego tamen non quaero, an aliquid et scripseris; animadverto enim te conscientiae gloria proprii operis acce*n*sum voluisse cognoscere, an ego quoque idem fecerim. sed iam omissis epistulis velim redeas, nisi forte balnei tui brevis sumptus hortatur, ne deseras parsimoniae consuetudinem. vale. 15

XVIIII.

PF SYMMACHVS ATTALO.

Duo pariter commissa in amicitiam redemisti epistulae tuae salibus: diu afueras, nihil scripseras. quis Colchus aut Thessalus cantu aut manu has offensiones levasset? ergo ob epistulae delenimentum veniae pretium feres. sino, ut amici tui nuptiale festum curae vacuus exerceas et urbem Tiburtem, quae nuper tibi faces praetulit, communem Iunoni et Herculi facias. reverteris, ut spero, post repotia in Caelium larem: vel si adhuc iuvat aestivos dies in pomariis tuis ducere, iterum tibi indignatio mea litterarum tuarum melle placanda est. vale. 20

XX ante a. 398. 25

P SYMMACHVS ATTALO.

Villa Tibur*s*, quae proxime in ius tuum venit, maioris ingenii praedicatorem requirit; ego tamen linguae modicus, ut potero, verbis honorem loco faciam. quid hic in positu aedium venustatis est! qu*i*s sit*u* ex edito *f*it in plana iactus oculorum! frequentare has sedes Orchomenias dixerim deas atque eas sedulo adnisas, u*t* te conciliarent aedibus suis dominum. perge igitur, ut facis, et victis aevo redde novitatem. multo hoc factu promptius, quam quod Hesiodum ferunt posito senio in virides annos redisse. interea gratulare nobis bonam valetudinem, quae ut tibi quoque longum secundet, inter fastigia est votorum meorum. vale. 30

---

1 //erit *P*, fuerit enim (*Π*) actutum *P 2 m.* 3 edilium (*Γ*) 5 longinquiore] *Scioppius*, longinquo ire *PΓ* 7 signa *om. Γ* 9 litterarum (*Γ*) 10 adusti *Γ* 13 accensum] *Iuretus*, accessum *PΓ*

17 *om. F* 18 diu *ante* epistulae *colloc. F* 19 canto *P 1 m.* 20 ferres *P*, ferres *F* sino ut] si modo *F* 21 repetas *post* Tiburtem *inser. F* 22 facias *om. F* caelum *P*, *sed corr. 1 m.*

27 tiburis *P* 29 quis situ ex edito fit] *Haupt*, quas situs ex aedito sit *P*, quis situs! quantus ex edito late (*Γ*) 30 ut te] *Iuretus*, uitae *P* 34 est] ē *in ras. P*

XXI a. 398.

SYMMACHVS ATTALO. *FP*

Postquam mihi litteras tuas raedarius meus reddidit et salutatio ex itinere reportata observantiam nostram solvit religione, datus est mihi aditus crebro, dum aberis, 5 tecum loquendi. quare ab iis ordior, quae in voto tuo prima sunt. deum pace mea atque unici mei sanitas viget. urbanas turbas Vaticano, in quantum licet, rure declino, et tamen, si quando in coetum vocamur, ad obsequium consilii publici pedem refero. scio te nihil amplius velle de nobis. tantundem pernoscere rerum tuarum desiderii modus postulat. vale.

10 XXII.

SYMMACHVS ATTALO.

Longa me deliberatio habuit, an tibi honorem facere sub iusta reditus vestri expectatione deberem. verebar enim, ne festinatio tua solaciis obviis frangeretur. sed hoc ambiguum solvit ratio contraria, quae spem dedit, has litteras rever*t*enti stimulo- 15 rum non frenorum instar futuras. *s*ed consulto adfecto brevitatem solam tibi deferens dictionem salutis, ut verborum meorum haustus exiguus efficacior sit ad sollicitandam sitim quam ad explendam. vale.

XXIII.

SYMMACHVS ATTALO. *P*

20 Requir*u*nt me, credo, oculi tui: mens adesse non dubitet. mecum enim diligentia tui peregrinatur totumque animi adfectione circumfero. nihilominus exerceo stilo amicitiae voluptatem; quod si tu quoque invicem feceris, *e*veniet, ut longum fruar otii possessionem, quia non negabis, quod me posset abducere. vale.

XXIIII.

25 SYMMACHVS ATTALO.

Ad Neapolitanam provectus oram litteras sumpsi, quibus nos in adventum tuum Bais residere iussisti. adserebat perlator epistulae, imminere excursum tuum calcibus suis. quid facerem, cum me nec locus idem teneret? expeditius visum est, ut a te potius gratiam continuandi ad nos itineris posceremus. amicos enim, non Baias de- 30 siderasti, nisi forte illo luxuriae sinu traheris. comitabimur te, si eo redire malueris,

---

2 *om. F* 3 portata (*Γ*) 5 quare ab iis ordior quae] *F*, quar/////////////// *P* pace mea atque] *F*, *periit in P* 6 urbanas turbas] *F*, urban//////// *P* declino] *F*, d////// *P* 9 motus (*Γ*) 11 *om. F* 14 reuerenti *PΓ*, reuertendi *F* 15 sed] *ego*, et *PF* praeferens *F* 17 sitim (itim *in ras.*) *P*

20 requirunt me] *Iuretus*, requirant me (*Π*), *periit in P* adesse non] (*Π*), *periit in P* diligentia tui] (*Π*), diligen////// *P* 21 ad////ione *P* 22 eueniet] *Wingendorp*, ueniet *P* 23 possessionem *P* possit *P 2 m.*

28 idem iam teneret *C. F. W. Mueller* 30 luxoriae *P 1 m.* (*Γ*) eo *corr. ex* ea (?) *P 2 m.*

P quamvis regionis istius caelum salubrius et pares copiae sint. erit optio tua, intendere iter an relegere debeamus. ad defensionem meam pertinet eo redeuntem te sequi, ubi adventantem expectare non potui. vale.

XXV.

PF SYMMACHVS ATTALO. 5

Si respondisses epistulae meae, levasses onere conscientiam tuam: nunc nostram taciturnitat*e* iuvisti. repensa enim officia laetitiam mihi praestant, negata victoriam. et scio ex abundanti posse te facere, quod nos multo sudore destringimus. sed quia invides bona verba lectoribus, ne vim facere existimer avaritiae tuae, dispendium meum devoro. vale. 10

P AD MACEDONIVM.

XXVI a. 397?

SYMMACHVS MACEDONIO.

Audeo te in agrum Lavinatem meum post Tiburtes rogare delicias, nec sum religiosi desiderii longus precator. ea quippe inter amicos petitionum debet esse condicio, ut praestantibus prona videantur, quae sunt magna poscentibus. vale. 15

XXVII.

SYMMACHVS MACEDONIO.

Soles adfirmare, quod me tibi praeferas. posset hoc esse credibile, si filium meum Attalum ad nos venire patereris. in tuo enim iure est, tuis monitis adquiescit; 20 quod quidem fieri oportere consentio, sed non eatenus pontificium tuum in nostra damna protendas! parumne est, quod ipse aeque desiderandus consortium meum deseris et invides nobis exoptatissimam tui societatem? insuper alterum quoque delení*fi*cis amoris artibus retines, credo coniciens, adcele*r*aturum esse me reditum, si utroque destituar. at ego denuntio, opus esse monitore, qui retrahat haerentem; nam, 25 ut scis, amo otium, pascor quiete. instruo itaque te adversum lentitudinem meam: si absentis amici iam desideras reditum, patere brevem praesentis excursum.

XXVIII.

SYMMACHVS MACEDONIO.

Licet gravissimis febribus inpedirer, non potui denegare tibi honorificentiam litterarum, ne religionis neglegens iudicarer. nec tamen in multam seriem propagare litteras valui, quarum brevitas inculpabilis est, cum ex iniuria valetudinis, non ex voluntate descendat. 30

---

5 *om. F* 6 nostram (am *3 m. in ras.*) *P* 7 taciturnitatem *PF* 8 ḥabundanti *P* te posse *F*, re posse (*Γ*) 9 existimes *F* 10 deuoueo *Γ*

11 expliē ad attalum, incipit eiusdem ad macedonium *P* 13 macedon; *P* 15 petitionem *P 1 m.*

21 ut *post* eatenus *add. in mg. P* 23 exoptatissunam *P 1 m.* deleniflcis] *Iuretus*, delenicis *P* 24 adcelebraturum *P* 25 at] ad *P 1 m.*

29 symmacus *P* 31 ne religionis (ne r *in ras.*) *P* 32 iniuria ualetudinis] (*Π*), //////////////nis *P* 33 descendat] (*Π*), descen/// *P*

XXVIIII.

SYMMACHVS MACEDONIO. *P*

Neque fratris nostri v. c. Procliani profectio passa est, ut silerem, neque nostra
sivit adfectio, ut officiis temperarem. cape igitur debitum munus adloquii, et ut me
5 facias promptiorem, inpertiendae salutationis operam frequenter usurpa.

AD ATTICVM.

XXX a. 396.

SYMMACHVS ATTICO.

Est quidem mihi ruris otium voluptati, sed antiquiorem *tui* iudico voluntatem;
10 quare officiis consularibus, si fors dictum iuvet, spectator et conviva non deero. vale.

XXXI.

SYMMACHVS ATTICO.

Retrahere nos e Campaniae gremio Tiburtis agri laudibus studes. est ille, ut
praedicas, in tuo rure densus cupressis et fontium largus et montano situ frigidus.
15 sed haec mihi desideranda, si te mora uberiore tenuissent; nunc properato in urbem
reditu nescio quam mihi fastiditi loci suspicionem dedisti. habent enim saepe voluptates satietatem. quod si ita est, satisfactum Formiis puto, quibus renuntiaveras,
cum tibi etiam praelata displiceant. vale.

XXXII.

20 ### SYMMACHVS ATTICO.

Relegere iter et in conspectum vestrum tandem redire meditamur, licet filii nostri virium vacui sint et me febrium noxa temptaverit. minuetur tamen labor intervallis brevibus mansionum. spero locorum mutatione processurum aliquid optatis.
curam in me diligentiae tuae usu probatam crescere in dies gaudeo; cui inpense ver-
25 bis gratias agerem, si id laudis potius adfectatione quam sincera pietate faceres. vale.

XXXIII.

SYMMACHVS ATTICO. *PF*

Proxime ad te indicium salutis meae pertuli, necdum quod invicem de prosperis
tuis legerem, reddidisti: non piget tamen ante solutionem religiosum fenus iterare.

---

2 maced//// *P* 3 profectio] (*Π*), pr/////// *P* 4 a/fectio *P* munus] mus *P 1 m.*
6 expliē ad macedonium incip̄ eiusdem ad atticum *P* 9 uoluptatis et *P* tui] *Lectius*, tibi *P*
12 symmacus *P* 15 properato in urbem reditu] (*Π*), pro/////////////////tu *P* 16 fastiditi loci suspicionem] (*Π*), fasti////////////////nem *P* saepe uoluptates] (*Π*), /////////ptates *P* 17 satisfactum formiis] (*Π*), satis////////rmiis *P* 18 cum tibi] (*Π*), //////i *P*
23 brebibus *P 1 m.* 25 facere *suale *P 1 m.*, faceretis uale *P 2 m.*
27 *om.* *F*

PV tanta est enim securitas animi in nos tui, ut repensum putem, quidquid ab amante debetur. vale.

XXXIIII.

SYMMACHVS ATTICO.

PV Salutationis honorificentiam praelocutus Gaetulici agentis in rebus exequor postulatum, qui a te iustum favorem per me optat adipisci. humanitatis tuae est amplecti probabilem voluntatem numerumque eorum, qui te iure suspiciunt, adiectione novi cultoris augere. vale. 5

AD DECIVM.

XXXV. 10

SYMMACHVS DECIO.

PVM Animum meum Campani litoris commemoratione sollicitas; sed nobis quoque in Praenestino rure degentibus non minus suppetit voluptatum. sint licet plures hominum sententiae, quae maritimis montana postponant, ego tamen vitandis aestibus magis iudico nemorosa quam cultu aperta congruere. 2 adieceras ad inritamentum profectionis nostrae, filium meum Flavianum brevi tecum futurum. huius ego praesentia iam diu defruor. ex quo intellegis, sortem meam multo esse potiorem; nam et conparationem loci utriusque in ambiguo conlocavi et societatem pignoris mei, qua maxime gloriabare, in fructum meum transtuli. 3 ergo tu potius remetiri ad nos viam mutata condicione deberes. ad*de* satietatem, quam tibi adtulit copiarum longus usus; nam Campania, ut est absentibus desiderabilis, ita facile explet morantes. sed de hoc non ibo longius, ne re*g*ioni illi, quae nobis acceptissima est, denuntiare, si venero, fastidium meum videar. vale. 15 20

XXXVI.

SYMMACHVS DECIO. 25

Nondum Neapolitanum litus accessimus visuri arcem deliciarum tuarum, sed tamen omnia, quae Tyrrhenus adluit, nominis tui plena sunt. quid multa? successisti in famam Luculli. quo magis miror, ad alia te nonnumquam posse transire; nisi forte fasti*d*io fugis copias et mutatione castigas satietatem. sed nimium hactenus abfuisti; puto iam parsimoniae diuturnitate conciliatum tibi desiderium copiarum. quin ergo ad nos gradum promoves? aut si libenter illic nostrae immoraris frugalitati, redeundum propere nobis est, quos non decet alienas adfectare delicias. vale. 30

---

5 salutationis *denuo incipit V* praelocutus *corr. ex* prolocutus *P* getulici *PV* agendis *V* 7 suscipiunt *V* adfectione *P*

9 explicit ad atticum incipit eiusdem ad decium *PV* 11 sym̄ decio *V* 12 amicum meum campani *incip. denuo M* 14 praeponant *V* 18 quam̦ *P* 20 adde] *ego*, ad *PVM* sacietatem *PM*, societatem *V* 22 religioni *PVM*, *corr. M*

25 sym̄ decio *V*, *om. M* 26 tamen] iam *V* 27 tyrrenus *V*, tirrenus *M* 29 fastidio] *M*, fastigio *PV* sacietatem *P* actenus *P 1 m.* abfuisti] *M*, adfuisti *V*, afuisti *P* 30 iam] nam *V* quin] cui *P 1 m.* 32 est quos non decet alienas] *VM(II)*, es////////////////nas *P* deuitias *V* uale] ua// *P*

XXXVII.

SYMMACHVS DECIO.

PVM

Voluptati mihi est, quod vales. sed quod Formiis nostris Neapolitana ora praefertur, animadverto tui non esse iudicii. in gratiam quippe praesentium non sententiam sed verba mutasti, nisi forte rerum tuarum conlatio facit illud tibi esse iucundius, ubi fructus uberior est. sed natura regionum suis meritis non nostris quaestibus aestimanda est. *sed* quid de hoc multa? testabitur commoratio tua, an ibi libentius otieris, cum in dubium non veniat, quod a me invitus abscesseris. vale.

XXXVIII a. 398.

SYMMACHVS DECIO.

Iocari mihi visus es, cum te scriberes obvia militum arma timuisse, credo, ne iter tuum in Campaniae longinqua sequeremur. nam si ipse diu versatus in castris nonnihil timoris expertus es, quid ego togae adsuetus amaritudinis incidissem? sed non patior, ut tibi ad moram prosit simulata trepidatio. caret Appia tota militibus transvectis omnibus, qui pacato Africae statu in obsequium divini principis reverterunt. quid quod etiam patria in rebus angustis vel opem bonorum vel societatem requirit? neque enim praesentiam nostram sola prospera eius expectant; laudabilioris officii est participare dubia cum civibus. sed iam spes melior urbis nostrae vultum serenat et alimonia interim proviso fulta subsidio etiam frugis Libycae stipulatur adventum. vale.

XXXVIIII.

SYMMACHVS DECIO.

Plerumque fors disposita conturbat; quod nunc mihi usu venit, qui Etruscos vapores salubritatis causa adire non potui rebus retentus urbanis. nulla igitur tibi per me indicitur mora, quin immo et hortor et postulo, ut festinato itinere Romam revisas reddasque nobis iucunditatem praesentiae tuae, qua defrui in suburbanitate non contigit. vale.

---

2 symmachus dec// *P*, sym̄ dec̄ *V*, *om. M* 3 f//miis *P* 5 *fort.* rerum tuarum conputatio 6 fuctus *P* 7 sed] *Kiessling*, et *PVM* 8 inuitus *om. VM*

10 symmacus decio *P*, ad dec̄ *V*, *om. M* 11 obuiam *VM* armatim isse *V*, armatum isse *M* 13 quod *V* 14 emulata *P 1 m.*, ęmulata *P 2 m.* caret — reuerterunt *om. M* apictota *V*, uel tog// *add. in mg. P 2 m.* 15 statu in obsequium] *V(II)*, *periit in P* reuerterunt quid] *V(II)*, reuer////////// *P* 16 angustis] *VM(II)*, *periit in P* //quirit *P* 19 lybicae *P*, libicae *V* adventu *Kiessling* 20 *sequitur in VM epist. 40*

21 *epist. 39 hoc loco omissa in VM post p. 152, 5* adhuc residere *inserta et initium usque ad* 24 retentus *in V bis repetitum est* 22 symmacus decio *P*, *om. VM* 24 rebus retentis. SYMMACHVS GREGORIO *sequitur III, 20 in V*[1], rebus retentus subitis et tumultuariis. uale. Elegisti materiam *sequitur III, 20 in M* 25 mora — itinere *om. V* 27 *post* uale *sequitur in V p. 152, 6* constitui ut

XXXX.

PVM

SYMMACHVS DECIO.

Iamdudum curis publicis absolutus relegere iter potius quam auspiciis litterarum lenire amicorum desideria debuisti. nam si tibi valetudo ex sententia suppetit, quid causae esse dicam, quod diu in Campania demoraris? an ut nos amantissimos tui diu defraude*s i*is bonis, quae in te solemus amplecti? quin immo urbis nostrique reminiscere, et dum oportunitas aestatis invitat, iter festinus usurpa, ut longa absentiae tuae damna tandem optato reditu sarciantur. vale. 5

XXXXI.

SYMMACHVS DECIO. 10

Quo abiit promissorum fides? speranti mihi *re*cursum tuum litteraria levamenta tribuisti. potuit iucunda nobis huius muneris esse perceptio, si nihil grandius spopondisses. an veritus es deliciarum tuarum consularem virum testem? nihil egit haec cautio: oculis subtracta miracula auribus deprehendo. nam ut quisque nostra offenditur parsimonia, te abesse suspirat, atque in contumeliam convivii mei palam desideraris. sciet haec senatus, audiet populus! neque enim possum aliter ulcisci absentiae tuae iustum dolorem. vale. 15

XXXXII.

* * * * * * * * * * * * * * *

Abrumpenda cessatio est et in affatus mutuos cura tendenda, ne veteris inter nos amicitiae memoriam scribendi neglectus adtenuet; quam ut libentius dehinc fo*v*eas, a me sume principium. en tibi litteras salutationem ferentes, quas sensibus tuis voluptati esse testabitur officii aemulatio. qui*n* si etiam portitori fructum patrocinii tui sermo iste quaesiverit, praecedentis silentii mei accusabo dispendia. constabit enim, pluribus me potuisse consulere, si te adloqui ante coepissem. 20 25

XXXXIII.

* * * * * * * * * * * * * * *

Cum ruri agerem libertate caeli gressum reformans, cuius me usus post dolorem moratur, ... familiarissimus meus ordiendo itineri paratus fecit mihi ad scri-

---

2 *om. VM* 4 linire *P 1 m.* ex] et *P 1 m.* 6 defraudes iis] *ego*, defrauderis *PV*, frauderis *M* 7 iter] esse *V* usurpa ut] usurpauit *V* 8 raditus arciantur *V*
10 *om. VM* 11 recursum] *Iuretus*, cursum *PVM* 12 spopondissem *V* 14 uiribus *V*, mentis uiribus *M* 15 atque in] itaque in *V*(*Γ*), inque *M* conuitii *V*
19 *inde ab hac epistula inscriptiones omittunt non solum VM, sed etiam Γ et spatiis singulorum versuum vacuis relictis P; sed cum ep. 50 propter argumentum ad Decium data esse videatur, etiam epp. 32—49 idem nomen praeponendum duco* 20 obrumpenda *Γ* affatos *P 1 m.* ueteres *P 1 m.* 21 memorum *V* foueas] *ego*, facias *PVM* 23 testibus *V* quin si] *ego*, quia si *P*, quasi *V*, quodsi *M*
27 *scribe:* Symmachus Decio 28 cururi *V* 29 moratur familiarissimus *PVM*, *desideratur nomen*

bendum sui copiam. ilico amicam studio meo amplexus communionem scripta non distuli, quae et inter nos agerent commercium religionis et commeanti primum apud te notitiae limen aperirent. si probabil*es* huius epistulae putas causas, mihi sermonis tui gratia, illi amoris fructus eveniat. vale. *PVM*

5 XXXXIIII.

* * * * * * * * * * * * * * *PVMF*

Remuneror dictam mihi a te salutem, quamvis diebus proximis ultro amicitiam nostram stili opere frequentaverim. quae commemoratio non exprobrat officia; huius enim diligentiae voluptate animus meus pascitur. est igitur tua optio, an in me 10 velis saepe litterarum esse munificus, quam quidem maxime cupio, sed si quando nobis fructus iste defuerit, eadem mihi gaudia tecum loquendi noster sermo praestabit. vale.

XXXXV a. 398—399.

* * * * * * * * * * * * * * *PVM*

15 Vna haec via est, qua maxime civibus ac familiaribus meis prosim, si eos in clientelam tuam quasi mystagogus inducam. quod nunc pro Gaudentio facio viro generis senatorii, cuius modestiam si propius inspexeris, reperies claris natalibus parem. igitur in obsequia tua incunctanter receptus ante plenam tui fiduciam, quam mox illi morum praestabit inspectio, intellegat de se testimonio meo creditum. vale.

20 XXXXVI a. 398—399.

* * * * * * * * * * * * * *

Singularis animi tui bonitas vocat saepe ad iustas petitiones fiduciam meam. non est igitur mihi commendationum familiarium verenda reprehensio, cum ipse ad hoc meum studium voti benignitate sollicites. spes ergo certa est, gratas fore tibi 25 litteras, quibus ornatissimum virum Desiderium veterem amicum meum prosequor. domestica huic causa rumpendi otii admovit necessitatem. †iam facile iacturam dissimulare potuissem, si admitteret magnum animum angusta fortuna. ex ipso latius audies, quicquid epistulae brevitas recusat absolvere; mihi satis est pro eo in universum rogare. suscipe, oro, benefaciendi provinciam, quae hominum merita deo 30 adplicat, clarioresque fructus ex huius commodo cape. mihi enim videntur beneficia plus conferre praestanti. vale. 2

2 cōmertium *PVM* 3 probabilis *PV* 4 fructus eueniat. uale] *VM(II)*, fructu////////////// *P*
6 *scribe:* Symmachus Decio 7 mihi dictam *F* salutem] *VMF, periit in P* amicitiam] *VMF*, ai//////// *P* 8 quae] *VMF, periit in P* exprobat *PV, sed corr. P 1 m.* 9 meus *om. F*
14 *scribe:* Symmachus Decio 15 quaę *P* 17 propṛius *P*, proprius *VM* 19 inspectio intellegat] *VM(II)*, //////////////////t *P* creditum. uale] *VM(II)*, *periit in P*
21 *scribe:* Symmachus Decio 22 singularis] *VM(II)*, ////////is *P* ad *periit in P* 23 /st igit// *P*, est ergo *V* uerenda] *P 2 m. M*, ueneranda *P 1 m. V* 24 me studium *Mercer* 26 iam] *PVM*, eam *Mercer; lacunam hic latere suspicor; fort.* pecuniariam facile iacturam 27 potuisset *Mercer* 28 in *om. VM* 29 oro] horum *V*, huius *M* hominem merito *Kiessling* 30 clariorque fructus *P 1 m. V*, clarioremque fructum *M*

XXXXVII a. 398.

PMVF * * * * * * * * * * * * * *

Nec abstinere litteris possum proficiscente ad vos domino et filio meo Flaviano, quem prosequi hoc viatico debeo, nec aliquid adiungere, quia tua erga eum diligentia non recipit augmentum. volo igitur noveris, non esse fastidii, *quod* quam *minimum* 5 de eo scribimus, sed securitatis de tua mente praesumptae. talis igitur in eum esse dignare, qualem te vetus amicitia pollicetur; cui adiecit honoris tui gradus, ut quae pro eo velle debes, posse te non neges. vale.

XXXXVIII a. 399.

PVM * * * * * * * * * * * * * * 10

Favore tuo factum est, ut evectionum adminicula sumeremus, quibus familiares mei empturi equos curules ad Hispaniam commearent. quaeso igitur, *ne* missos mox transire praecipias; longo enim tempore opus est, ut de singulis provinciis optimos quosque excerpat electio et morosior cautela perducat. praeterea tibi validius obligabor, si duobus aliis veredis eorundem iuveris iter; dividentur enim singuli, ut ex 15 diversis provinciis edecument lect*ior*es. erit tui beneficii post inlustrem et praecellentissimum virum comitem, quidquid domui nostrae praetoria filii mei editio splendoris adiecerit. vale.

XXXXVIIII.

PVMF * * * * * * * * * * * * * * 20

Certissimus contra omnes procellas animi tui portus est. ideo ad te sororis meae filius spei certus adcurrit. negotii autem genus de humanitate saeculi exspectat auxilium, cuius qualitas virtutibus tuis precum lectione pandetur. ego prolixus esse non debeo enarrator iniuriae, cum seriem desiderii fides supplicationis exponat. has autem solas partes mihi iniungit adfectio, ut pro coniuge pignoris mei, cuius paupertat*i* gravis paratur ruina, suffragium tui favoris exambiam. vale. 25

L a. 401.

PVM * * * * * * * * * * * * * *

Gaudii de te mei nec ipse ostentator esse per verecundiam possum nec testem alterum cito; sufficiet enim mihi, quod amorem meum de tua mente metiris. debeo 30

---

2 *scribe:* Symmachus Decio 3 ne *V* ab itinere *P 1 m.* possum *om. VM* proficiente *V* 4 iungere *V*, ausus sum iniungere *M* 5 recepit *P 1 m.* aucmentum *V* nolo *V*, *om. M* quod quam minimum] *Iuretus*, quamquam enim *PVF*, quod nichil *M* 6 igitur *om. F* 7 amicitia] conuicia *V*, couiuatia *M*

10 *scribe:* Symmachus Decio 11 sumerem *VM* familiaris *P 1 m.* 12 ne missos] *ego*, remissos *PVM* 13 praecepias *P 1 m.* ut *om. P* 14 obligator *P 1 m. VM* 15 iuberis *P 1 m. V* 16 et decument *P 1 m. V*, deciment *M* lectiores] *M*, lectoris *PV* cui *P 1 m.* 17 praeteriora *V*, posterior *M*

20 *scribe:* Symmachus Decio 22 saeculi] sđ *V* 23 ergo *VM* prolixius *V* 24 narrator *VM* 25 coniugi *V* paupertate *PVF* 26 parati *V*

28 *scribe:* Symmachus Decio 30 cito] *P 2 m.*, scio *VM*, **to *P 1 m.* quidam morem *V* meritis *V*

tamen laetitiam confiteri .... quae praefecturae habenas ad bonam transtulit *PVM*
voluntatem. interea non minore abundo laetitia, quod domini et filii mei Flaviani
prolixus in iudicando labor optata quiete .... differri diu ab hoc praemio par
fuit, neque illum ab otio retardari. haec eo scribo, ut noveris, nos pro tuo honore 2
5 agere aeterno principi gratias, te idem facere pro illius securitate debere. interea
quaeso, ut in epistulis frequentandis morem tuum teneas nec privatis officiis actus
publicos obstare causeris. nam *sem*per multiiugis necessitatibus par fuisti, nullumque
experientiae genus est, cuius te possit magnitudo vel novitas a negotiis amicitiae debitis avocare. vale.

10 LI.

* * * * * * * * * * * * * * *PVMF*

Habeant fortassis aliae commendationes meae interpretationem benignitatis: ista
iudicii est. trado enim sancto pectori tuo fratrem meum Severum episcopum omnium
sectarum adtestatione laudabilem. de quo plura me dicere et desperatio aequandi
15 meriti et ipsius pudor non sinit. praeterea testis non laudatoris partes recepi tibi
reservans morum eius inspectionem. quam cum penitus expenderis, reperies, cessisse
me potius eius laudibus quam per neglegentiam defuisse. vale.

LII.

* * * * * * * * * * * * * *

20 Quid tibi pro tanta in me meosque cura dignum rependam? officia tua revera
aequare non possum, spondeo tamen, numquam me tibi cultu mentis et adfectione
cessurum, nec ambigo, etiam te pro benefactis solam boni animi exoptare mercedem.
sed in hac contestatione gratiae morari me longius pudor tuus non sinit; deberi enim
iudicas amicitiae nostrae, quidquid ego credo praestari. vale.

25 LIII ante a. 395.

* * * * * * * * * * * * * *

Parva est commendatio scriptorum meorum, cum Eusebium familiarem meum
vita innocens et annosa militia bonis quibusque conciliet. suo igitur praedi*t*us merito
testimonium pro se meum non ambitum postulavit; et tamen abstinere non debeo

---

1 confiteri quae *PVM*, *supple:* admirationemque sacrae circumspectionis *vel simile quid* 2 noluntatem (ntat *in ras.*) *P* flauia// *P* 3 prolixus in iudicando] (*Π*)*M*, prolixius in uindicando *V*, /////////////cando *P* quiete perfruitur. neque enim differri diu (*Π*), *quae in P prima manu scripta non fuisse, loci nunc deperditi spatio docemur*, quiete differri diu *V*, q/////////////// *P*, frui quiete meruit differre diu *M*, *scripserim:* optata quiete mutatus est; neque enim te differri diu pars *V* 4 illum ab otio] *V*(*Π*), *periit in P* noueris] *VM*(*Π*), n////// *P* 5 aetern/////cipi *P* 6 actos *P* 7 semper] *ego*, per *PVM* multis iugis *V* 8 debetis euocare *V*

12 cōmendationis *P 1 m.* meae (ea *in ras.*) *P* 13 trado — Seuerum *om. F* tuo] meo *V* 14 sectarum adtestationem *V*, attestatione sectarum *F* 15 siuit *V* testes *P 1 m.* laudatores *P 1 m.* partes recepi tibi] *VMF*, *periit in P* 16 eius inspectionem] *VMF*, ////////////onem *P* expenderis] *VMF*, ////////is *P* 17 eius laudibus] *VMF*, /////audibus *P* defuisse] *P 2 m. VM*, de*** *P 1 m.* uale] //le *P*

21 aequare (ae *in ras.*) *P* 22 exoptarere *P* 23 memorari me *P 1 m. VF*, tuae morari me *M*
27 *paucis immutatis repetitur epist. II, 67* 28 praeditus] *MF*, praedictus *PVΓ*

PVMF tali genere litterarum, magis ut fidei satisfaciam, quam ut labantem gratificatione sustentem. haec igitur petitionis meae summa est, ut in praeclaro pectore tuo formam circa se meae voluntatis inveniat. vale.

LIIII a. 398.

* * * * * * * * * * * * * * 5

Vt es rerum omnium sollers, scis quantum legatio habeat sollicitudinis, quantum peregrinatio difficultatis. haec domino et filio meo Attalo senatus desideria prosequenti amor tuus levia et tuta praestabit. suscipe igitur partes benignitatis et meae petitioni debitas et tuo ingenio congruentes. satis Attalo meo videbitur, quisquis erit eventus officii, curam pro se meruisse potioris. vale. 10

LV.

PVM * * * * * * * * * * * * * *

Saepe nos, ut condecet, litteris muneraris; obsolescere enim quadam silentii rubigine animorum foedus existimas. facis officium germanis studiis animisque conveniens, pro qua re vicem tibi sermonis referre non distuli; cuius ea solutio est, ut 15 me adfectui tuo etiam nunc sentiam debitorem. omnia enim facili vicissitudine et conpensatione redduntur, contractus vero amicitiae et religionis aeternus est. vale et ad scribendum esse diligens persevera. nos litterarum solacia suggeremus, quibus aut animum mulceas occupatus aut vicem referas otiosus. vale.

LVI. 20

PVMF * * * * * * * * * * * * * *

Tua nos hortatur humanitas opem poscentibus non negare. pro Theod*u*lo autem scribendi mihi ad te causa propensior est, cum sit colonus agrorum meorum atque illi debita magis quam precaria cura praestetur. serva igitur consuetudinem tuam et precibus meis, ut mos tuus promittit, inflectere, ut quidquid culpae aut erroris in- 25 currit, contra illius meritum meo digneris interventui relaxare. vale.

LVII.

PVM * * * * * * * * * * * * * *

Et virtutis et propositi tui est bonos quosque suscipere; inter quos Alexander contemplatione honestatis iure censetur. hunc et in adiumentum sui et amoris in te 30 mei gratia familiaribus litteris prosecutus inpendio deprecor, ut illi favorem congruum tribuas, mihi vicissitudinem sermonis exsolvas. vale.

---

1 lauantem *P 1 m. V*, laudabilem *M* 2 hoc *V*
6 sollicitudinis habeat *F* 7 meo et filio *VM* 8 a mortuis *V* praestauit *P 1 m. V*, praestitit *M* benignitates *P 1 m.* 9 petitioni meae *F*, meae petitionis *P 1 m. V*
13 silenti *P 1 m.* 16 debitorem (ito *in ras.*) *P* 17 amicitiae religionis aeternum est *V* ualde *V*, ualere *M* 18 suggeremus] *Iuretus*, suggerimus *VM*, sugerimus *P* 19 occupaturus *V* otiosos *P 1 m.*
22 ortatur *P 1 m.* theodolo *PVMF* 24 praestatur *VM* 25 protittit *V* quid *V*, si quid *M* 26 interuentu *F*
29 propositi tui] propositiui *V* 30 censentur *V* 31 ut illi fauorem congruum] *VM*(*Π*), *periit in P* 32 uicissitudinem sermonis exsoluas] *VM*(*Π*), uicissit///////////////soluas *P*

LVIII a. 396—397.

* * * * * * * * * * * * * * *PVM*

Duas oratiunculas meas nuper editas ad inlustres viros virtutum ac litterarum praeditos sacerdotio Felicem et Minervium misi. harum etiam te ut amantem mei, 5 si mediocribus ingeniis non offenderis, opto esse lectorem. ipsi voluminis copiam facient; ita enim studiose famam meam nutriunt, ut suffragia bonorum mihi nesciant invidere. vale.

LVIIII a. 400.

* * * * * * * * * * * * * *

10 Sacras mihi litteras Iulius agens in rebus exhibuit leopardorum munificentiam continentes; idem tuam desideratam nobis paginam simul tradidit. principe igitur loco salutationis tibi solvo reverentiam; dehinc postulo, ut pro me gratias agas votivae largitatis auctori — quae iucundior erit, si ei commendationem prosecutio oportuna praestiterit —, et quod verecundia mea vix implere potuisset, oris tui adfabilitas 15 prosequatur. spero ex mensura adfectionis, quam de te mereor, quod cumulatissime possim magnitudinem nostrae gratulationis inplere. vale.

LX ante a. 399.

AD PATRICIVM. *PVMF*

Onerabat verecundiam meam, quod prior scripseras: continuo altera epistula tua 20 gravatae fronti duplex fenus inposuit. formido, quod cupio, ne mihi ante solutionem duorum contractuum tertius a te sermo tribuatur. habet quippe hanc *in*patientiam, quae in te pollet oris ubertas, ut intervallum vicissitudini neget et officia nondum conpensata praeveniat. una igitur mihi ad satisfactionem via superest, ut inparem me stilo fatear, quamvis cultu amicitiae parem non negem. nec contumaciter fieri 2 25 putes, quod tibi animi mei diligentiam confero: alioquin frustra a te diligor, nisi adfectione saltem nos pateris conparari. quare post hanc professionem meam laudatae facundiae donum frequenta; me, si rarior fuero, memento cessisse. an ego adversum iudicium publicum provocem scriptis epistularum regiarum magistrum? nostrum est pastorales inflare calamos, tuum sacris tibiis carmen incinere; nos obtundit otium, 30 te usus exercet. nisi forte hanc nostram privatae vitae vacationem magis oportunam 3 frequentandis litteris putas. vides non eodem motu flumina de stagno serpere et de

3 editas] *VM*(*Π*), *periit in P* lit////rum *P* 4 proditos sacerdotio *P 1 m. V*, sacerdotio preditos *M* faelicem *VM* n//neruium *P* etiam harum *V*, tibi harum *M* 5 mediotribus *P 1 m.* igneis *V* faciant *P*

11 nobis *om. V* 15 prosequatur] *VM*(*Π*), *periit in P*, exsequatur *Iuretus* spero] *VM*, spero me (*Π*), *periit in P* ex mensura] *VM*(*Π*), ////nsura *P* quam] *VM*, qua (*Π*), *periit in P* de te mereor] *VM*(*Π*), *periit in P* 16 possim] *PΓ*, possum *V*, *om. M*, possis (*Π*) magnitudinem] *ΓVM*(*Π*), //////////em *P* uale *periit in P*

18 *om. VMF* 19 //erabat *P* /cripseras *P* 21 impatientiam *cod. Pithoei*, patientiam *PF*, potentiam *VM* 22 et *om. F* 24 parem *om. Γ* 26 affectionem *VF* 29 pastarales *V*

PVMF fonte properare. omne, quod in cursu est, viget; continuatio experientiae vires suas renovat. sublatum tibi est, quod respondere potuisses. fac deinceps, qua *va*les scribendi copia, ut tantum mihi adferat facultatis exemplum tuum, quantum ingenium meum non dedit.

LXI ante a. 399. 5

AD PATRICIVM.

Denuntiaveram tibi, quod rarior in scribendo essem futurus: quid amicitiae faciam, quae cogit, ut mentiar? descivi a promisso, sed credo te huiusmodi probare fallaciam. nunc velim cogites, quam frequens esse debeas, qui spei amplius optulisti. an non prior in me iaculatus es oris tui munera? quibus ego veluti herbam 10 porrigens cum veniae petitione respondeo. maneas oro promissis et coeptorum tuorum diligentiam teneas. fidem tuam convenio, qui me paene iacto mentitum?

LXII.

PVM AD PATRICIVM.

Ideo †amicitia conparatum est, ut officiorum vicibus mutua gubernetur utilitas. 15 in rem praesentem spectat praefata sententia. praesumo namque eximietatis tuae studio supplicationem fratris mei Callistiani atque eius uxoris exortem sacri beneficii non futuram, cui et aequitas desiderii et usitata inpetrationis forma suffragio est. quando igitur nihil obstat oratis, admove iuvandis precibus benivolentiam; quae cum tibi innata sit, remittit mihi deprecandi laborem. nam paene iniuriam facit benignitati, si 20 quis anxie petat, quod praestantis natura promittit.

LXIII.

AD PATRICIVM.

Tantum esse apud te loci Aurelio meo gaudeo, ut a me tibi traditus invicem sub commendatione reddatur. vicisti nostram pro eo diligentiam, quam iubes crescere. 25 itaque sum dicto audiens. nulla enim caritas ita plena est, ut augmenta non capiat. me domo abesse et in regione Campaniae pasci otio libens audies; nam soles amicorum prospera voluptate partiri. tibi honor militiae pariat fructus secundos; sit vita nostra secura, vestra conspicua.

---

2 est tibi *F* posses *F* qua — 3 copia *om. F* qua uales] *Lectius*, quales *P 1 m. V*, preualeas *M*, qui uales *P 2 m.* 3 copias *V* 4 uale *add. VMF*

6 *om. VMF* 8 desiui a *F*, desiui *V*, de suo *M* 10 herba moriens *VMF* 11 sed et *V* 12 iactito *V*

14 *om. VM* 15 ideo amicitia conparata est *Iuretus*, a deo conparatum est *Suse*, ita amicitia conparatum est *Kiessling* 16 praefata sententia] praefatassent *V* eximiae aetatis *V* 17 calistiani *VM* exortam *P 1 m. V* 18 imperationis *V*, imperatorum *M* 19 admone *P 1 m.* 20 si *om. P 1 m. VM* 21 uale *add. VM*

23 *om. VM* 26 aucmenta *V* 27 me e *V* otio] actio *P 1 m.* 28 secundus *P 1 m. V* uita nostra secura, uestra conspicua] *VM*(*II*), u////////////////////////// *P*

LXIIII.

AD PATRICIVM. *PVMF*

Propinquorum meorum causas Martyrius prosequetur, qui has a me litteras in suffragium suum meruit. quaeso, ut effectum sperati de te favoris optineat.

LXV a. 398?

AD PATRICIVM. *PVM*

In manus tuas veniet causa pignoris mei; adeo . . . . ut amica legibus fulciatur. sed ut est multiformis plerumque perfidia tutorum, in varias se frequenter artes vertit. *at* noxios credo nunc saltem sacro cessuros oraculo, si vestra aequitas suggerenda celebraverit.

AD ALYPIVM. *PVMF*

LXVI a. 378.

Salutationis honore praefato familiarem precationem tui iam securus adnecto. agris meis, quos in Caesariensi Mauretania possidemus, ut fieri per dominorum absentiam solet, nihil reliqui facit officii praesidalis improbitas. saepe ad rectorem provinciae delata querimonia parvi habita est per ignaviam iudicantis. ergo quoniam remedia minora non prosunt, ad maiora confugimus. feras opem, quaeso te, ne res tot iniuriis exhausta succumbat. debes hoc et tuae famae et amicitiae meae, ut peculiariter iuvare digneris iustitiam postulati.

LXVII.

AD ALYPIVM.

Qui sperat brevi in conspectum se amicorum esse venturum, solet scribendis epistulis abstinere; mihi et illa spes visendi te integra est et fastidium non creat litterarii usus officii. celebro igitur honorem tuum salute dicenda nec interim posco rescriptum, quia fenus stili mei fabularum munere ex proximo repensabis.

---

2 ad patr///// *P*, *om.* *VMF* 3 causas martyrius] *VF*(*Π*), cau//////////// *P*, causas martius *M* litter///////fragium *P* 4 ut effectum] *VMF*, u//////tum *P*

6 *om.* *VM* 7 adeo ut *PV*, ***supple:*** adeo igitur eximietatem tuam, ut tuo suffragio quamuis amica legibus fulciatur *vel simile quid* 9 at noxios] *C. F. W. Mueller*, obnoxios *PVM* nunc] ne *P* cessurus *PV* 10 uale *add.* *VM*

11 explicit ad patricium incipit ad alypium *P*, *om.* *VMF* 14 mauritania *VMF* possidem *V*, possideo *M* 16 decelata *V* parui habita est per ignauiam] *VF*, //////////////////////iam *P* ergo quoniam remedia] *VMF*, *periit in P* 17 possunt *P 1 m.* *ΓF*, posset *V* ad maiora confugimus] *FM*, ad maiorum confugimus *V*, ///////////fugimus *P* te ne res] *VMF*, *periit in P* 18 inuiriis exhaustas *V* succum////ebes *P* /eae *P* 19 /ustitiam *P* postulanti *P 2 m.* *F*, postulantis *M* uale *add.* *VMF*

21 *om.* *VMF* 22 conspectu *VMF* 23 uidendi *F* 25 ex proximo repensabis] *VΓ*, et proximo ore pensabis *P*, ex proximo recompensabis uale *M*, exprimo repensabis uale *F*

LXVIII a. 395.

PVM

AD ALYPIVM.

Intellego diligentiam, quam sanctae domui tuae defero, nimium tibi esse compertam. hinc est, quod mecum laeta communicas et dominae ac filiae meae valetudinem stilo indicas in spem redisse meliorem. ago igitur uberes gratias et deos pre- 5
cor, ut tua secunda proficiant. nobis tardior Africanarum navium commeatus incutit curas et sterilitas conditorum. quapropter ad conlationem vocati remedia patriae usitata promisimus. sed votis opus est, ut voluntariae sponsion*i* solutio prompta respondeat.

LXVIIII. 10

AD ALYPIVM.

Tradiderunt memoriae, qui res priscas locuti sunt, in iudicium quendam voca*tum fur*ti, quod Aricia tenus precarium de amico cantherium mutuatus ulterioris clivi ardua praeterisset. fuerit haec parsimonia et diligentia pauperis saeculi, ut praetervectus decretum locum commisisse in amicitiam diceretur; at ego non vereor iu- 15
menta, quae dederas, demoratus, ne in tantis fortunae tuae copiis et animi bene-
2 volentia usurpationis arcessar. adsumpsi igitur, quod amor tuus ingerebat, tantumque absum a metu suscensionis tuae, ut sperem de te ultro bonam fiduciae meae gratiam. necesse est enim probes, quod ipse fecisses. sed quid haec tamquam purga*nd*a produco? de Formiano ad te scribo integer valetudinis, unde equorum vestrorum copu- 20
lam magis exercitam quam fatigatam remisi. mul*o*s paulisper tenebo; hanc enim dederas optionem. quam si repudiassem, viderer libentius in usurpandis uti animo meo quam in permissis tuo cedere.

LXX.

AD ALYPIVM. 25

Cum molestias urbanas retracto, abesse delectat; cum vos cogitatione contemplor, taedet absentiae meae. medium est igitur levamen in litteris, quas ideo ad te dedi, ut simul et amicitiae satisfaciens et secutus exemplum tuas mihi epistulas praestes, in quibus vides plus esse solacii.

12 Val. Max. VIII 2, 4.

---

2 *om.* *VM* 3 deferum *V*, deferunt *M* 7 lationem *V*, opem ferendam *M* 8 promisi *V*, promisistis *M* sponsionis *PV* 9 uale *add.* *VM*

11 *om.* *VM* 12 priscas] ipsas *P* uocatum furti] *ego*, *cf. Val. Max. l. l.*, uocati *P*, uocat *V*, uocatum *M* 15 commisisise *P* diceret *VM* 17 arcersar *V*, accersiar *M* 18 absumam et usus censionis *VΓ*, assumam *M* 19 improbes *Γ* quid] quod *V* purganda] *C. F. W. Mueller*, purgata *PVM* 20 capulam *V* 21 exerceri tamquam *V* remisi mulus *P 1 m.*, remi simulus *V*, *om.* *M* 22 optione *V* 23 permissis] (*Γ*), promissis *PVM*

25 *om.* *VM* 26 urbanans *V* 27 leuamen in] leuamini *P 1 m.* *V* 28 satisfaciam *P 2 m.* 29 uale *add.* *VM*

LXXI a. 397?

AD ALYPIVM. *PVMF*

Plurimum mihi opis atque adiumenti tuae litterae ad confirmationem sanitatis inpertiunt; primo quod te memorem nostri esse testantur, dehinc quod indicia tuae 5 prosperitatis adportant. fateor igitur adhuc infirmam valetudinem meam scriptorum tuorum adsiduitate refoveri, atque ex hoc intellego, quid ex praesentia tua commoditatis habiturus sim, cum tantum ex litteris salubritatis accipiam. vale.

AD FRATRES.

LXXII.

10 Mediolanium pervectus haec scribo et hinc honorificentiam vobis debitae salutationis exhibeo. aequum est, ut mea cura de vobis relatu piae vicissitudinis mitigetur.

LXXIII a. 397?

SYMMACHVS FRATRIBVS.

Pervenimus, sed venisse iam paenitet. nam ubi primum solum Baiani litoris 15 contigi, statim pedis dolore correptus sum, atque ideo pauca dictavi mox in scribendo futurus uberior, si me sanitas optata respexerit et vestrae invicem litterae provocarint.

LXXIIII a. 397.

SYMMACHVS FRATRIBVS. *PVM*

Primo adventu, ut scripto superiore signavimus, valetudo nostra perculsa est, 20 seu insalubribus aquis sive aëris mutatione, fors viderit. *nunc* status melior coepit adversa tenuare; sed prae ceteris remedio nobis fuit, quod vos salvere cognovimus. quod si etiam reditus nostri tempus inquiritis, ad idus Octobres legere iter, si dicto fortuna adsit, optamus.

---

2 *om. VMF* 4 indicie *P 1 m.* 7 salubritatis accipiam uale] *VMFΓ*, salı////////////////////// *P*
8 explicit ad alipium incipit ad fratres *F*, ////////ad alypi////////// incipit eius//////////// *P*, *om. VM*
10 peruectus haec scribo et] *VMF*, peruectu////////////// *P* huic *V* debitae salutationis] *VMF*, ///////////tationis *P* 11 est *om. V* ut mea] *VMF*, *periit in P* uicissit////// *P* uale *add. VM*
13 symmachus fratr//// *P*, *om. VMF* 14 nam *periit in P* *fort. scrib.* Formiani, *nam epistulae 74 et VI 77, quae paucis diebus post hanc epist. scriptae esse videntur, Formiis datae sunt* (*p. 175, 20*), *neque anno 397 Symmachus Baias attigit; cf. interpolationes similes p. 43, 9; 211, 9* 16 prouocauerint *MF* uale *add. VMF*
18 *om. VM* 19 scriptu *P* superiores *V*, superi/// *P* 20 nunc] *Iuretus*, noster *PVM* cepit *corr. ex* capit *P 1 m.* 21 praeteritis *V* 22 octobr *P*, octobris *VM* si dicto fortuna adsit optamus] *VM*(*Π*), ///////////////////////////us *P* 23 uale *add. VM*

LXXV.

PVM SYMMACHVS FRATRIBVS.

Scio et desiderari et expectari a vobis litteras meas, quia moris est, ut munus huiusmodi a proficiscentibus inchoet*ur*. auspicium e*r*go vobis alt*ern*andae inter nos salutationis emitto nequaquam dubitans, tamquam signo dato ad respondendum vos 5 desides non futuros.

LXXVI hieme 393/4.

SYMMACHVS FRATRIBVS.

Religiosum atque votivum est, ut a quaestoribus candidatis dona sollemnia potis- *VM* simis atque amicissimis offerantur, | quo in numero iure censemini. offero igitur vo- 10 bis eburneum diptychum et canistellum argenteum librarum duarum filii mei nomine [quaestorium munus exhibuit] et inpendio precor, ut hanc honorificentiam dignemini gratanter amplecti. vale.

LXXVII (LXXVI) a. 397?

PVM SYMMACHVS FRATRIBVS. 15

Subesse aliquas silentio meo causas sponte aestimare potuistis; nam quando omisissem religionis munia, si valerem? *nunc* paulatim dolore cedente officium salutationis differre non potui. vestri erit muneris referre mutuam vicem, quae mihi, si dies optata pertulerit, ad convalescendum fomenta praestabit.

LXXVIII (LXXVII) a. 397? 20

PVMF FRATRIBVS.

Postquam paginam, quae vobis salutationem ferret, emisi, in tempore adfuit, qui mihi vestras litteras exhiberet. qu*a*rum principio perceptione laetatus, ubi commune pignus decubuisse cognovi, conturbatus sum repente amaritudine lectionis. sed quia filium nostrum redditum sanitati subiuncta docuerunt, in tranquillum denuo animus 25 remigravit. meae valetudinis statum scriptis superioribus indicavi, cuius denuo meminisse non opus est, ne vos sollicitae scriptionis conturbet iteratio.

---

2 //////////ratribus *P*, *om. VM* 3 scio et desiderari et] *VM*(*Π*), ***periit in P*** litteras meas quia] *VM*(*Π*), lit///////////// *P* minus *P 1 m.* 4 huiusmodi a proficiscentibus] *VM*(*Π*), huius //////////iscentibus *P* inchoetur] *ego*, inchoet// *P*, inchoetis *V*, inauspicemur *M* auspicium ego (*sic*) uobis *VMΓ*(*Π*), auspici///////bis *P*, ergo *Lectius* alternandae inter nos] *ego*, salutandae inte sinos *V*, salutanda et inter nos *P*, saluandae uitae si non *M*, *om.* (*Γ*) 5 saluta////// *P* dubitaris *V*, dubitas *M* signo dato] *V*(*Π*), ////o dato *P*, dato signo *M* 6 non] /// *P* uał *add. V*, ualete *add. M*

8 *om. VM*, ***totam epistulam om.*** (*Π*) 9 a *om. P* a potissimis *P 3 m.* 10 quo in numero ***usque ad finem epistulae om. P spatio*** 4½ ***versuum vacuo relicto*** 11 clypticum *M*, indypticum *V* 12 qui quaestorium munus exhibuit (*Γ*), ***uncis inclusi***

15 *om. VM* 16 causa *P 1 m.* amisissem *P 1 m.* 17 nunc] *M*, nostrum *PV* 18 differre] *VMΓ*, deferre *P* referri *V* 19 uale *add. V 2 m. M*

21 *om. VMF* 23 quorum *PV* 24 debuisse *P 1 m.*, deiubuisse *V* quod *VM* 25 reddit *V* 27 conturbat *V*

LXXVIIII (LXXVIII).

FRATRIBVS. *PVM*

De reditu filii nostri Fausti praenuntias paulo ante litteras misi, ut adcelerata securitas desiderii vestri inpatientiam mitigaret, sed munus salutationis iterare ipso 5 etiam proficiscente non piguit. capite igitur geminam voluptatem primo ex ipsius reditu dehinc ex sermone fraterno, quo vobis redditos sanitati communes filios indicamus.

LXXX (LXXVIIII).

SYMMACHVS FRATRIBVS. *PVMF*

10 Superioribus diebus litteras frequentavi, sed nulla adsiduitas animum potest amantis explere. puto autem vobis ad cognitionem posse sufficere, quod valere nos scribimus, licet commune pignus paucis diebus effusione vexata otii nostri minuerit voluptatem. quae iam divina ope ad plenam sanitatem coepit emergere.

AD MESSALAM. *PVM*

15 LXXXI (LXXX) a. 399.

Fortuna cum civibus nostris revertit in gratiam, postquam te sibi respublica vindicavit. adnumerandus est igitur ceteris sperantibus aequitatem Iucundus amicissimus meus, quem morbo iam diu gravem praefectura eminens ad cognitionem privatae litis exciverat. et illi quidem votivum sub examine tuo respondere propositis, sed valetudo 20 obnititur voluntati, quae effusione sanguinis sauciata itinerum recusat incertum. nec deerit ius adversantis petitioni, si ad vicarium tuum disceptatio transferatur. haec igitur summa est postulati, ut cum causae nihil de loco pereat, salutem homini peregrinatio remota conciliet.

LXXXII (LXXXI) a. 399.

25 AD MESSALAM.

Instruenda mihi atque adornanda praetura est, ad cuius nos editionem magnitudinis tuae processus animavit; inceptum enim meum viribus fratris utetur. quaeso igitur, ut mecum religiose votiva officia partiaris et familiaribus meis ad Hispaniae longinqua pergentibus ob equorum curulium coemptionem suffragia promovendi negotii 30 digneris adnuere. longum fiat, si velim litteris praestanda percurrere; capita igitur rerum subiecto indiculo strictim notavi. tibi integrum erit adicere beneficia, si qua stilus petentis omisit.

---

2 *om. VM* 4 nostri *VM* 5 uoluntatem *V* 6 indicaui *V*, indicauimus *M*
9 *om. VMF* 10 litteris *V* 12 uexato *P 1 m.*, uexatiori *M*
14 VIIII. explic̄ ad fratres incipit ad messalam *P*, *om. VM* 16 reuenit *V*, uertitur *M* re sp̄ū (*i. e.* spiritu) indicauit *P* 18 praefector aeminens *P 1 m.* 19 est illi *Mercer* 20 iṇtinerum *P*, in tenerum *V*
25 *om. VM* 27 animaui *V* 29 negotii] *VMΓ*, ********** *P* 30 *restanda *P 1 m.*, praestandi *V*, res tantas *P 2 m.*

LXXXIII (LXXXII) a. 399.

PVM AD MESSALAM.

Si quid pro amico atque unanimo meo Iucundo priora scripta valuissent, agendis magis gratiis quam renovandae petitioni a me sermo inpenderetur; sed quia in civili negotio auget eius infirmitatem crebra conventio, non iam pro causa sed pro valetu- 5 dine familiaris mei instauro sermonem. et certe difficilis impetratio mea esse non debuit, postquam illi divinus adfatus longae peregrinationis gratiam fecit. cuius rei exsecutionem miror esse difficilem, cum lenitas tua soleat talia etiam sine rescripti auctoritate praestare. inpensius igitur quaeso, ut vicarii foro saepe in his iudiciis agitata causa reddatur, quando hoc et sacrae litterae imperant et iudiciorum non re- 10 futat humanitas.

LXXXIIII (LXXXIII).

AD MESSALAM.

Primam mihi scribendi causam religio fecit, ut amicitia nostra litteris excolatur; secundam suggessit humanitas, ut viro optimo Thalasso familiari meo tua concilietur 15 adfectio. superest, ut et mihi sermonis tui vicissitudo respondeat et commendato ex sententia procedat optatum.

LXXXV (LXXVI. LXXVII).

PVMF AD MESSALAM.

Numidam familiaritas nostra apud te debet iuvare; quem tuo trado suffragio, ut 20 meritum, quod apud nos honestis officiis conlocavit, tua pro me cura conpenset. mores hominis ex meo pende iudicio et in omnibus, quae utilitas eius exquirit, votum commendantis imitare.

LXXXVI (LXXXIIII. LXXXV).

PVM AD MESSALAM. 25

Et mei circa te propositi ratio poposcit, ut scriberem, et v. c. atque ornatissimo Eusebio adstipulatio mea deesse non debuit; quem probe de optimis viris meritum, quaeso tua . . . . . benignitas muneretur. nam laudabilis quisque hanc solam mercedem pudoris atque honestatis exoptat, ut ad intimam familiaritatem bonorum tuique similium pura conciliatione perveniat. 30

---

2 *om. VM* 3 quod *V* 4 gratus *V* renouandis petitionibus *P 2 m.* a me] *VM*, ****** *P* quia] quod *VM* 5 crebra] *VM*, *************** *P* 6 esse] est *V* 7 huius *V* 10 inperant *M*, impetrant *PV* 11 humilitas *VM*

13 *om. VM* 15 thalasio *M* 16 commendatio *V*

19 ad messalam *PF*, *om. VM* 20 nunidam *V*, *om. M* debeo *P 1 m.* trado suffragio] *VMF*, ************ *P* 21 officiis] *VMF*, ******** *P* cura] *VMF*, ********** *P* 22 eius] enim *V* totum *P* 23 commendandis *P*

25 *om. VM* 26 scriberem et uiro clarissimo atque *Γ*, scriberem et q̄ c̄ atque *P*, scribere non metuam atque *V*, scriberem uiro tamen *M* 27 quem] *VM*, ******** *P* et meritum *P* 28 tua ** benignitas *P*, tua benignitas *V*, bęnignitas tua *M*

LXXXVII (LXXXV. LXXXVI).

AD MESSALAM. *PVM*

Omnis commendatio amicis testimonium tribuit, suffragium praestat incognitis. Processus igitur vir ornatissimus filius meus non est in ea parte numerandus, cui ex 5 beneficio scripta praestantur, sed potius in ea, cui vicissitudo ex amore persolvitur. puto iam liquere tibi, quae circa illum familiariter tenenda sit a te forma iudicii, quem sine favore commendo. dignum est igitur, ut quantum apud me meriti conlocavit, tantum apud te benignitatis inveniat.

LXXXVIII (LXXXVII) a. 399—400?

10 AD MESSALAM. *PVMF*

Amicitiae parentum recte in liberos transferuntur, ut caritas semel inita successoribus eorum velut hereditario iure proficiat. quo nomine optimi quondam viri Gregorii filium diligendum pariter ac tuendum recepi; fuit enim mihi cum patre eius fidum foedus animorum. sed religiosi . . . . . . debitum tecum opto partiri. qua-15 propter quaeso, ut curam meam pro eo in *h*is, quae usus poposcerit, exequaris. inter cetera autem vota iuvenis praecipuum liberalis animi signum est, quod cupit foro tuo non obscurus ortu actor accedere; cui, ut spero, et magisterium splendore dicendi et suffragium mentis bonitate praestabis.

LXXXVIIII (LXXXVIII) a. 399.

20 AD MESSALAM. *PVM*

Iamdudum litteras meas in manus tuas credo perlatas, quibus allegavi, quod iudiciis adprobatum est, amicum meum Iucundum quamquam tui examinis cupidum per valetudinem non posse proficisci. huius in dies morbus augescit, et ideo repeto postulatum, ne incidat invidiam contumaciae, qui miserationem meretur. et sane ci-25 vili causae nihil decerpet humanitas, si ad vicarium vestrum transferatis examen. nam pariter et laboranti detrahetur iniuria et negotio finis eveniet.

LXXXX (LXXXVIIII) a. 399.

AD MESSALAM.

Probavit effectus non inmerito a me sperata, quae praestare dignatus es, magis-30 que me culpam potuisse contrahere, si apud amantem praetorias pignoris nostri ne-

---

2 *om. VM* 3 omnes *P 1 m.* 4 processus *2 m. spatio antea vacuo relicto inscriptum* (?) *P* 6 illum (u *2 m. in ras.*) *P* sit a te] si aetate *V* 7 conlocaui *P* 8 benignitas *V*
10 *om. VMF* 11 libros *P 1 m.* sua efforibus *V*, sua ex foribus *M* 12 uelud *P 1 m.* quendam *V* 13 recepit *V* 14 religiosi debitum *PV*, religionis debitum *FM*, *scribe:* religiosi fenoris debitum *vel simile quid* 15 his *PVMF* 17 auctor *V*, *om. M*
20 *om. VM* 23 morbos *P 1 m.* 24 miserationem — ciuili] *VM(Π)*, *periit in P* 25 de-cerpet] *VM*, decerpit (*Π*), *periit in P* humanitas si ad] *VM(Π)*, *periit in P* nostrum *V* transferatis examen] *VM*, transferatur examen (*Π*), tr/////////////// *P* 26 et pari *post* pariter *inser. V* laboranti detrahetur iniuria] *VM(Π)*, labora//////////////iuria *P* eueniet] *VM(Π)*, eue//// *P*
28 ad messa/// *P*, *om. VM* 29 a me sperata] *VM(Π)*, a/////rata *P* magisque] *VM(Π)*, ma////// *P* 30 apu/ *P*

PVM cessitates pudore tacuissem. ornari ergo nos gaudeo frequentibus amoris tui testimoniis, et volo speres, quidquid gratiae editio nostra quaesiverit, ad tua beneficia me cedente referendum.

LXXXXI (LXXXX) a. 399.

VMΠ AD MESSALAM. 5

Honores quidem semper vitae ac litterarum splendore *prae*cessisti, sed bonorum nunc omnium gratulatio est, etiam publicum tibi decus esse delatum. opto igitur ex sententia partis fruaris insignibus et provectus in cumulum gloriae magnitudinem iudicii imperialis aequiperes.

LXXXXII (LXXXXI). 10

PVMF AD MESSALAM.

Officii mei est nuntiare, quod valeam, voti, ut te salvere cognoscam. ego indicio prosperorum meorum partes amantis inplevi, tu mihi adhuc debes sanitatis tuae gaudia. quae ut solita fide in notitiam meam veniant et deorum favor et tua scripta praestabunt. 15

AD LONGINIANVM.

LXXXXIII (LXXXXII) a. 399.

Amico animo gaudia nostra participas et integratum Flaviani filii mei honorem stili gratulatione prosequeris. dignus es, cui laeta semper eveniant. hanc autem dignationis tuae benignitatem scio ex illius instituto venire, qui praestitit. laudabiliter igitur magisterium sequeris optimae voluntatis. tene quaeso, ut facis, constantiam rerum bonarum: illum imitare, nos dilige. 20

LXXXXIIII (LXXXXIII) a. 398—399.

AD LONGINIANVM.

VMF Honor militiae vestrae dandis beneficiis | enitescit. cum igitur te meritorum ratio summis proximum faciat, famae et gratiae decus benignitate conquire. nec procul *PVMF* abest, de quo huiusmodi fructum capessas. iuvan|dum enim tibi filium meum Desiderium litterae meae ingerunt, virum praeter fortunam cunctis rebus ornatum, quas sibi potest hominum cura praestare. sed illa quoque cum eo in gratiam, si faveris, revertetur. restat, ut velis, quod pro loci ac meriti tui viribus potes: facile inclinatum amici nostri negotium depulsa lite sanabis. 30

---

5 *om. VM* 6 litte//rum *P* praecessisti] *ego*, gessisti *PVM* 9 aequipperes *V*

11 *in P huius epistulae non supersunt nisi haec:* 12 . . . qd̄ ualeam . . . cognoscam ego indi 13 . . . meorum partes amantis . . . i adhuc debes sanitatis 14 . . . ia quae ut solita fide in no . . . eam ueniant et deorum fauor et . . . scripta praestabunt 11 ad eundem *F*, *om. VM*

16 //plicit ad messalam /nc̄ ad longinianum *P*, ad longinianum *F*, *om. VM* 19 cui] qui *V* 20 ex *om. P* laudabiliter] lauda/t *P* 22 dile *P 1 m.*

24 ad eundem *F*, *om. VM* 25 enitescit — 27 capessas iuuan *om. P spatio 6 versuum vacuo relicto* 26 ergo *post* famae *inser.* (*Γ*) 29 cura hominum *V* sed] et *F* 30 restet (*Γ*) uiribus tui meriti *F* inclinatam *F* 31 negotium] *P*(*Γ*), negum̄ *V*, statum *M*, felicitatem *F*

LXXXXV (LXXXXIIII) a. 398.

AD LONGINIANVM. *PVM*

Amplecti amicitias domini et filii mei Flaviani ante dignatus es, sed nunc tempus datur, ut illi documenta verae familiaritatis exhibeas. sacris enim d. n. Honori
5 augustissimi principis litteris ad officium magnifici consulis evocatus occasionem dabit, qua et ipsius meritum iudicio tuo pateat et tua in eum clarescat adfectio. interea partes parentis meus interventus exequitur, nec in dubium venit, quid habeat ponderis pignorum commendatio apud eum, qui suos diligit. haec autem summa est desiderii mei, ut in animo tuo reperiat amorem meo similem.

10 LXXXXVI (LXXXXV) a. 399—400.

AD LONGINIANVM.

In favorem me Dynami cohortaris, cuius tibi amore non cesserim. est enim vir artium bonarum cultus ornatu. libens itaque in tuam concedo sententiam dignumque esse praedico, qui nostro ordini copuletur; sed adicienda est ei praerogativa militiae,
15 ut beneficio allectionis utatur. his quippe tantum munia relaxari divalia statuta voluerunt, quos honor castrensis inluminat. si igitur et hoc insigne detuleris, quod annonarum et evectionum cumulet adiectio, prono cursu in consulares legetur. quare in tua manu est et illius meritum et meum studium supplementis talibus adiuvare. 2
interea nimis miror, quod in viro inlustri Flaviano domino et filio meo nec gradum 3
20 honoris nec ius amicitiae cogitasti. nam cum praestans auctoritas tua vinarii tituli debita flagitaret, | usque ad officii multa*m* con*t*em*p*tione progressa est. patienter *VMII* admitte, neque praefecturam neque amantissimum tui virum tali contumelia debuisse perstringi. quaeso igitur, ut tantum ei posthac deferre digneris, quantum tibi invicem convenit exhiberi. ego certe amborum parens nihil a te patior stridoris emer-
25 gere, quin immo officiis religiosis crescere inter vos causas mutui amoris exopto.

LXXXXVII (LXXXXVI) a. 399.

AD LONGINIANVM. *PVM*

Cepi ex litteris tuis gaudium, postquam familiares meos ad Hispaniam commeantes adiutos epistulari commendatione docuisti. quare acceptam gratiam et mente
30 contineo et ore contestor. facit autem verecundia tua, ut de hoc parcius loquar: adfectum enim non verba desideras.

15 Cod. Theod. VI 35, 7.

---

2 *om. VM* 8 eam quis uos *V*
11 *om. VM* 12 fauerem *P 1 m.* medy namicoortaris *P 1 m.*, medio amico hortaris *V*, amici hortaris *M* 14 nostrae *P 1 m.* 16 quo *V* detuderis *V*, detur *M* 19 meo et filio *V* 21 *inde a voce* flagitaret *maior contextus pars periit in P; supersunt haec:* pr/g . . . 22 neq. p̄f . . . uirum tali contume . . . 23 gi quaeso igitur ut tan . . . deferre digneris quantı . . . 24 conuenit — certe . . . parens — patior strid . . . 25 gere quin — religio . . . cere — amori . . . opto 21 multam contemptione] *ego*, multa condempnatione *VΓ*, multam deprauationem *M*, condemnationem multa (*Π*) 22 praefectura *V* 25 religiosis] (*Π*), religionis *VM*
27 *om. VM* 28 cepi (ce *in ras.*) *P* postquam] *VM*(*Π*), po////// *P* cōm///tes *P* 29 adiutus *P 1 m.*, adiutor *V* cōmendati/// *P* mente] *VM*(*Π*), *periit in P*

LXXXXVIII (LXXXXVII) ante a. 399.

PVMF AD LONGINIANVM.

Iamdudum desiderabam litteras tuas: nunc inmodica animi gratulatione suscepi. *VMF* debita igitur reverentia et amore respondens adicio postulatum, | ut in reliquum frequentare digneris munus optabile, quod sponte tribuisti. sed in hac postulatione non 5 opus est conmorari. neque enim petitio mea debet elicere, quod tua promittit humanitas.

LXXXXVIIII (LXXXXVIII).

PVMF AD LONGINIANVM.

Cultum amicitiae libenter exerceo. video enim mihi a te talionem curae parilis non negari: magnus autem diligentiae incentor est amor tuus. quare beneficii loco 10 exprobrare non possum, quod ex debito officio defero. ipse enim tibi auctor es officiorum meorum, quae scribendi adsiduitate sollicitas.

C (LXXXXVIIII) a. 399—400.

PVM AD LONGINIANVM.

Sentio, quid mihi adfectionis invicem deferre digneris, sed vehementer admiror, 15 quod dominum *et* filium meum Flavianum, qui te parili amore conplectitur, erga amicitiam tuam esse inparem suspiceris. si igitur aliquid in adsertione mea putas esse gravitatis, *quaeso te*, ut huiusmodi persuasionem me adsertore deponas et exclusis aliquorum susurris constantiam serves sanctis moribus tuis et amicitiae congruentem. certe si quid in notitiam tuam aemulus sermo pervexit, mecum quaeso participes, ut ama- 20 ritudo, quae ex aliorum *in*simulatione concepta est, fidis purgationibus diluatur.

CI (C).

AD LONGINIANVM.

Sancto Eusebio arbitror pro summa commendatione sufficere, quod eum mihi profiteor adprobatum, et ideo verbis pluribus elaborare non debeo, ut ei tuam conciliem 25

---

2 ad longinianum *om. P 1 m. spat. vac. rel., add. 2 m.*, ad eundem *F*, *om. VM* 3 littera tua *P 1 m.* 4 *inde a voce* postulatum *in P non supersunt nisi haec:* 5 . . . buisti sed 6 . . . opus est conmo . . . petitio — elicere . . . ttit humanitas 5 opus non est *V*, non est opus *M* 6 tua *om.* (*Π*)

8 ///onginianum *P*, ad eundem *F*, *om. VM* 9 cultum] *VMF, periit in P* enim] *VMF, periit in P* 10 non negari] ////egari *P* in//ntor *P* amor] animus *F* /oco *P* 11 exprobare *P 1 m. VM* deforo *V*

14 *om. VM* 16 et] *ego*, *om. PVM* pari *VM* amicitias tuas *VM*(*Γ*) 17 susceperis *V*, sustines *M* 18 quaeso te] *ego*, uestrae *V*, uolo *M*, oro (*Γ*), ********** *P* me] ne *P* deponas] *VM*, ************ *P* 19 constat *P* amicitia *P 1 m.*, amicitias *P 2 m.* congruentem] *VM*, ************** *P* 20 ęmulus *P 2 m. in spatio vacuo*, e multis *V*, ex multis *M* sermo] *VM*, ************ *P* ut amaritudo] *ΓVM*, ********** *P* 21 quae ex *P 2 m. in spat. vac.* insimulatione] *Lectius*, simulatione *PVM* contempta *V* est fidis *P 2 m. in spat. vac.* purgatoribus *P*

23 *om. VM* 24 mihi eum *V* 25 tuum *V*

voluntatem. praesumptum quippe teneo, *i*is, qui mihi fida obsequia detulerunt, favorem tuum minime defuturum. nos ex sententia valemus libenter habituri, si ipse sospitatis tuae litteras non negaris. *PVM*

AD PETRONIVM ET PATRVINVM.

5 CII (CI) a. 398. *PVMF*

Pro cognitis et probatis pauca dicenda sunt: mei enim officii non sui meriti testimonium ferunt. quapropter laborare non debeo, ut praestantiae vestrae domini et filii mei Flaviani merita commendem. siquidem vetus inter *v*os amicitia revertetur ad usum feliciorem. mei sermonis haec summa est, ut in patriam redux sibi per-
10 petuum amorem vestrum, mihi mutuam reportet salutationem.

CIII (CII) a. 398—399.

AD PETRONIVM ET PATRVINVM. *PVM*

Opto ut hanc salutationem vigoris integer et prosperis laetus accipias. tradetur autem per optimum virum Desiderium, cui maximam laudem pura vita conciliat, testis
15 haec officii mei pagina relatura ad me plurimum boni, si te plurimum in amicitiam tradentis adtraxerit. nam ut respondere digneris, enitendum mihi prae tuo amore non arbitror. haec una voti mei cura est, ut tuum favorem commendatus adquirat redeatque laudator beneficiorum tuorum, quorum utilitas ad illius commodum, ad meum sensum gratulatio redundabit.

20 CIIII (CIII) a. 399.

AD PETRONIVM ET PATRVINVM.

Video Flaviani filii mei honorem propterea hucusque iacuisse, ut ei testis melior |eveniret. inciderat in tyranni beneficium iudicio bonorum temporum reservandus, *e*t praestitit illi amissio praefecturae, quod mutavit auctorem. quae igitur verba tantum *VMII*
25 munus aequabunt? coniungite, oro, vos nobis ad referendas praecelso viro gratias. nam cum sin|guli vincamur rei magnitudine, opus est laudatoribus multis, ut nume- *PVM*
ro*s*um munus impleat onus debiti. et sane dominus pectoris mei, a quo profectum 2
est beneficium, non ex alterius verbis sed ex gaudio conscientiae mensuram facti sui

1 his *PVM* 2 ualere *VM* 3 suspitatis *V*

4 viiii expliē ad longinianum inē. ad petronium et patruinum. *P*, symmachus petronio *F*, *om. VM sub hac inscriptione confusae reperiuntur epistulae partim ad Petronium, partim ad Patruinum, partim ad utrumque fratrem datae; prima ad utrumque pertinere videtur* 6 percognitis *VF* 8 internos *P*, inter nos *M*, in nos *V*, *om. F* 9 sibi reduxit *F*

12 *om. VM; epist. non ad fratrem utrumque, sed ad unum tantum scripta est* 14 per] pro *P 1 m.* 17 adquirit *P 1 m.*

21 *om. VM; ad utrumque fratrem* 22 honorē (ē *in ras.*) *P* protere *P 1 m.*, *om. M inde ab* melior *non servata sunt in P nisi haec:* 23 ficium iu . . . uandus sed pre . . . 24 fecturae quod mutaı . . . igitur — tantum màn . . . 25 ēiungite — nobis a . . . das praecelso — gratias n . . . 26 guli uincamur *usque ad finem* 23 et] *ego*, sed *PVM* 24 amisi *V*, amisso *II* praefecturaeque mutauit *V*, prefecturae quae immutauit *M* 25 munus] man// *P 1 m.* 26 uincamus *V* magnitudinem *V*, magnitud/// *P* numerosum] *ego*, numerum *V*, //merū *P 1 m.*, //meri *P 3 m.* (*II*), numerus *M* 27 munus *om. VM* et] // *P* pr/fectum *P*

PVM colligit nec ignorat, talia esse, quae praestat, ut vincat spem solutionis. nos tamen gratiae vicem fide amicitiae et observantiae rependemus damusque huius rei animos obsides, quibus satisfaciunt liberi lucis auctoribus. piis enim contractibus amor sufficit.

CV a. 399. 5

PVMF

AD PATRVINVM.

Agendis d. m. comiti excellentissimo viro gratiis par esse non potest mediocritas *VMF* |verborum meorum. tibi igitur hoc munus iniungo, ut de impetratis evectionibus in adminiculum praetoriae functionis habitum mentis meae apud eum plenius exequaris simulque digneris eniti, ut in rem missis celer ad Hispanias transitus impetretur. 10 *PVMF* adpetit enim tempus praetoriae functionis, | metusque est mihi, ne equorum curulium 2 tarda emptio et morosa deductio sollicitis artetur angustiis. de hoc etiam sublimem virum et praecellentissimum comitem securus impetrationis oravi. adieci praeterea commonitionem, cuius suffragator esse dignaberis, ut si molesta petitio non videtur, familiares meos datis ad potissimos Hispanorum litteris prosequatur. satis dictum est. 15 si quid aliud tuis auribus amicorum meorum sermo suggesserit, oro, ut in curam sancti et fidissimi pectoris tui recipere non graveris.

CVI a. 399.

PVM

AD PATRVINVM.

Amor mutuus facit, ut tibi ex usu meo agenda delegem. cum igitur filii mei 20 praetoria instet editio, quam vir inlustris comes omni virtutum genere sublimissimus evectionibus iuvare dignatus est, coemptioni equorum ex Hispania celeritas admovenda est. quare quaeso te, ut familiares meos ad Hispanias missos nulla tarditas demoretur, quos iuvari tuis litteris volo, ut illis merita tua Hispanorum mentibus inpressa suffragio sint. 25

---

1 ignorat] *P 2 m. VM*, ignorai// (ignoramus?) *P 1 m.* talia] (*II*), alia *VM*, *om. P*, *ubi fortasse in margine additum erat* uincant *P 2 m.* nos tamen] nostrum *V* 2 fidei *V* rependemus] (*II*), repend//// *P*, rependere *V*, repende *M* 3 satisfaciant *V*

6 *om. VMF; simul cum epistula sequenti emissa, quae ad Petronium pertinet; haec ergo ad Patruinum* 7 d. m. *om. F* gratus *P 1 m. V* *inde a* mediocritas *non supersunt in P nisi haec:* 8 . . . bus 9 . . . functionis ha . . . pud eum plenius ex 10 . . . q. digneris — in rē . . . ad hispanias transitus im 11 . . . dpetit — praetoriae fun . . . ıetusque *usque ad finem* 9 eum *om. V* 10 misis *V* hispaniam *F* imperetur *V* 11 //rulium *P* 12 contio *V*, coemptio *M* deductio] de//ıco *P* he /oc *P* *praetulerim:* sublimem et praecellentissimum uirum comitem 13 p̄cellentis//nū *P* ora// *P* 14 suf///gator *P* dignaueris *P 1 m. V*, digneris *M* //titio *P* 15 /////quatur *P*, prosequati *V*, prosequatur (quatur *in ras.*) *M* 17 fidelissimi *F* non graueris] digneris *F*

19 *om. VM; cum merita eius, ad quem epistula scripta est, de provinciis Hispanis commemorentur, Petronio, qui vicarius Hispaniarum fuerat, adscribenda est* 20 tum *VM* 21 praetoriana *V* uirtuttum *V* sublimissimis *P 1 m. V*, sublimis *M* 23 missos] uiros *V* 24 mentibus *corr. ex* tibi *P 1 m.*

CVII.

AD PATRVINVM. *PVMF*

Iuliani agentis in rebus modestiam novi, natales probo, doleo fortunam; fatalibus enim malis diu et graviter exhaustus est. sed credo cum eo omnia in gratiam esse 5 reditura, si tuo patrocinio et humanitate foveatur. plura non dicam, cum praeclaris moribus tuis familiare sit opis indigos sublevare et huic petitioni meae etiam tuae mentis natura consentiat.

CVIII a. 398—402.

AD PATRVINVM. *PVM*

10 Post consensum partium, post vinculum pactionis allegataque in iudicio monumenta placitorum filius meus Caecilianus denuo ad incerta litis adtrahitur. nota est tibi qualitas causae: merito omitto conperta stilo exequi. hoc tantum de sancto animo tuo inpetratum volo, ut *i*isdem viribus, quibus pro eo luctamina prima sedasti, repetitae medearis iniuriae, quia iustitiam tuam debet acrius incitare adversum fidem pla- 15 citi rupta concordia.

CVIIII a. 398—402.

AD PATRVINVM. *PVMF*

Aperta est inprobitas eorum, qui reducunt in quaestionem pactionibus terminata et per inpatientiam quietis finem iurgii secunda lite commutant. aestima igitur filii 20 mei Caeciliani dolorem, cui otium conciliare non potuit damnis patrimonii empta concordia. nam reducitur in longinqua iudicia, quibus facile, si suffragium tuleris, eruetur. est enim in te atque fratre portus omnium, quos fortuita sollicitant. prolixus in petendo esse non debeo, cum causae qualitas et tua iustitia plus de te favoris quam meus interventus eliciat.

25

CX a. 401.

AD PATRVINVM. *PVM*

Duo ad me bona parilis voluptatis recentes nuntii pertulerunt, et vos iustis honorum | crevisse processibus, et domino ac filio meo Flaviano fructum privati otii esse *VMΠ*

---

2 *om. VMF* 3 iuliani (iu *in ras.*) *P* noui natales *om. F* fortunam doleo *FM* 4 diu et] diues *V* 5 patrocinio tuo *F* 6 familiares et *V*

9 *om. VM; epistularum 108 et 109 altera ad Petronium, altera ad Patruinum scripta est* 11 cecilianus *PV* 13 impetrato *V* ḥisdem *P*, hisdem *VM* 14 mediaris *V* quia] quod *V*

17 *om. VMF; cf. adn. ad v. 9* 18 aperta] *VMF(Γ)*, comperta (com *in ras.*) *P* 19 sine iniurgii *V* commutata *V* 20 ceciliani *VMF* 22 seruetur *F* atque in *F*, et in *M* 23 esse] est *V* causa equalitas *P 1 m.*

26 *om. VM, ad utrumque fratrem* 27 recentis *P 1 m. V* bonorum *V*, *om. M* 28 *inde a voce* honorum *non supersunt in P nisi haec: p.* 208, 2 qua . . . uobis . . . 3 ūrō in n . . . diis etiam il . . . 4 toria edition . . . lata meminist . . . 5 iustis ut sollemni . . . 6 rescriptum itaq . . . sus oraui ut petit . . . 7 mihi uero iucundas . . . etiam minorum magistr . . . 8 exempla — mos . . . iubeat — benefi . . . 9 uiri — supra . . . na prestare *usque ad finem*

VMΠ delatum. sumpta igitur gemina fide vestras litteras super his expectare non debui, quas aestimavi per verecundiam differendas. quare aestimationem laetitiae meae vo-
2 bis relinquo, quia mensuram eius de vestro in nos amore colligitis. sed his gaudiis etiam illa opto coniungi, quae de praetoria editione filii mei iam pridem postulata meministis. nam vehementer admiror iustis et sollemnibus desideriis nondum adrisisse 5
rescriptum. itaque secundis litteris *virum praecellentissimum comitem* rursus oravi, ut petitiones nulli graves, mihi vero iucundas, quibus *per*missa pariter etiam minorum magistratuum suffragantur exempla, benigne, ut mos eius est, tradi iubeat effectui.
PVM sed beneficentiam tanti viri, cui semper voluptas est supra spem mag|na praestare, promptiorem spero reddendam, si ut frequenter poposci, vestris admonitionibus pro- 10
vocetur.

CXI.

AD PATRVINVM.

VMΠ Fratrem meum Severum multo sermone | prosequerer, si novo aditu amicitiam tuam peteret aut praedicationi eius meum ingenium conveniret. parco igitur copiae tuoque 15
cedo iudicio, ut diligentia eius tuae potius voluntati quam meis litteris adplicetur. vale.

CXII (a. 397?)

AD PATRVINVM.

Cum tibi omnium meorum cura praecipua sit, praesumo filio meo Arcentio spectabili viro, quem mihi iungit adfinitas, intimam familiaritatem tuam posse rese*r*ari, 20
quam merito illi et vitae decus et familiae conciliat antiquitas. his propriis eius bonis etiam meae preces in augmentum commendationis accedunt, ut plane dubitare non possim, cumulatius ei et meum testimonium et tuum iudicium profuturum. vale.

CXIII (a. 398).

PVM

AD PATRVINVM. 25

Dominum et filium meum Attalum de summatibus viris ad dominos et principes nostros amplissimus ordo legavit instructum variis de more mandatis. quae spectare

---

1 geminaui *V*, germani *M* his] (*Π*), hoc *VM*(*Γ*) 2 uecundiam *Π* 3 quia] (*Π*), quod *V*, quam *M* colligitis] *VM*(*Γ*), colligimus (*Π*) 5 et] ut *P* arrississe rescriptum (*Π*), //////////rescriptum *P*, arrisere scriptum *V*, uestrum arridere scriptum *M* 6 uirum praecellentissimum comitem] *ego*, *om.* *VM*(*Π*); *secundae illae litterae adhuc supersunt IIII 8* 7 permissa] *ego*, missa *VM*(*Π*) 8 effectus *P*, *om.* *M* 9 si benificientiam *V*, siquidem bęnefitium *M* 10 sper////dendam *P* ūr////monitionibus *P*

13 *om.* *VM* 14 *quae vocem* sermone *sequuntur, perierunt omnia in P* 16 diligentia eius tuae] (*Π*), diligentiae iusticiae *VΓ*, diligentis iusticię tua *M* uale *om.* *V*

18 *om. VM; epist. ad Patruinum scripta esse videtur, cum Petronius eo tempore, quo Arcentius Mediolanium proficiscebatur* (*p. 154, 31*), *in Hispania fuerit* *totius epistulae in P supersunt haec:* 19 . . . t p̄su 20 . . . uiro quem . . . ā familia 21 . . . quā merito . . . ae conciliat anti 22 . . . nis etiam meae . . . mendationis acce . . . are non possim cu 23 . . . estimonium et tuum indi 20 reserari] *Iuretus*, reseruari *VM*(*Π*) 22 debitare *V* 23 uale *om.* *V*

25 *om. VM; simul cum sequenti emissa, quae ad Petronium scripta est; ergo ad Patruinum* 26 dominum et filium meum] *VM*(*Π*), ////////////////eum *P* uiris ad dominos] *VM*(*Π*), //////////inos *P* 27 amplissimus ordo] *VM*(*Π*), am//////////rdo *P* de more] *VM*(*Π*), /////e *P* spectare causa sunt *V*, spectant et causas et *M*

visa sunt bonum publicum. huic si fautor accesseris, futurum reor, ut illi pro labore *PVM*
fructus accommodet. quaeso igitur, vel legationis merito vel meo nomine in optimum
virum bene consulas, qui satis animi confirmatus est, suffragio tuo successuram feli-
citatem.

5 CXIIII a. 398.

AD PATRVINVM. *PVMF*

Beatum te, qui honorum emeritus otiaris; nos in patriae salo vivimus et fortunae
fluctibus verberamur. quorsum ista protulerim, dominus et filius meus Attalus elo-
quetur, cui spes visendae prudentiae tuae laborem peregrinationis fecit optabilem.

10 CXV.

AD PATRVINVM. *PVM*

Duo mihi pariter iucunda delata sunt: primo sermo tuus, qui etiamsi posset esse
continuus, fastidium non moveret, dehinc fratris nostri Frumentii exoptatus adventus.
quem ego in numerum bonorum esse referendum, priusquam morum ipsius periclum
15 facerem, ex praerogativa tui testimonii iudicavi; | sed ubi propiore congressu probi- *PV*
tatis eius ornamenta patuerunt, adverti minus eum, quam ratio postulavit, per vere-
cundiam praedicatum, ne ipse laudationem suam mandatam litteris videretur ingerere.
pro his ergo muneribus optatum tibi solvo responsum, quo me agere ex sententia et
frui commoda cum meis valetudine recognoscas. huic autem rei nihil adiciendum
20 puto, cum solo nostrae salutis indicio gratulatio fraterna possit expleri.

CXVI.

AD PATRVINVM.

Scis pro insita tibi humanitate, quid parvulis et parentum suffragio destitutis
benignitatis ac misericordiae debeatur. merito mihi apud te utendum esse non arbi-
25 tror longo ambitu litterarum pro inlustris memoriae viri Severi filiis, qui nisi bono-
rum iudicum iuventur auxilio, praedae atque iniuriae subiacebunt. quidquid igitur
eorum poscit utilitas, favor tuus non gravetur inpendere, ut publico saltem defen-
dantur adiutu, qui familiaribus adminiculis deseruntur.

---

1 bonum] *VM(Π)*, /////ı *P*

6 *om. VMF, ad Petronium scripta, utpote qui eo tempore vicariatum Hispaniarum deposuerit* 7 salo] *M*, solo *PVF* 8 uerueramur *P 1 m.*

11 *om. VM* 12 duo *in ras. P* 13 continuum *V* 14 mori *V* periculum *P 2 m. M* 15 *in voce* indicaui *desinit M* propriore *P* 16 aduerti ininus *P 1 m.*, aduertimus *V* qua *V* 17 laudatione sua mandata *Γ* 19 commoda] *ΓV*, commodo *P* 20 explere *V*

22 *om. V* 23 paruulis et] paruulosi *V* destitutus *V* 26 iudicum *om. V* quid-quic *P 1 m.*

CXVII.

PVF AD PATRVINVM.

Exsortem te sermonis mei esse non patior neque ab scribendi perseverantia silentii tui imitatione deducar. scio enim plerumque non amicitiae neglegentia sed obstrepentibus curis officia retardari. velim | . . . . credas et in posterum curam capessas integrandi istius muneris. quod ipse iam pridem moraris . . . . ero promptior litteris exhibendis, qui ne nunc quidem tempero, cum gratiam mutuam non reporto.

VF 5

CXVIII.

VΠ AD PATRVINVM. 10

Certum habeo, nihil apud animum tuum amicorum litteris esse iucundius, et ideo promptissime frequento conloquia, quae scio apud eximium virum magni esse momenti. superest, ut ipse, quam benigne litteras meas sumis, tam libenter indicia propriae sospitatis emittas.

CXVIIII.

15

PVF AD PATRVINVM.

Cordi mihi est frequenter adloqui vos, ne videatur apud me officiorum familiarium cura tepuisse; atque ideo salutem vobis votis opto, litteris dico, petens, ut si quando epistularum mearum usus intervallo longiore cessaverit, causam silentii non voluntati aut desidiae meae sed occupationibus adplicetis. 20

CXX.

AD PATRVINVM.

VΠ Athanasius v. c. peregrinationis iniuriam iusto dolore suscepit. nam pactae ei et nobis arbitris vinctae obligatione pignorum nuptiae denegantur. exaggerarem facti

---

2 *om. VF* 4 deducor *P 2 m.* 5 *finis epistulae inde a voce* credas *periit in P* uelim credas *VF, supple:* uelim tamen me offensum credas *vel simile quid* 6 moraris ero *VF, supple:* quod si feceris *vel simile quid* 7 quidem *om.* (*Γ*)

10 *om. V, periit in P; reliquae epistulae supersunt haec:* 11 cer . . . amico . . . 12 promp . . . quae scio a . . . ēē momen . . . 13 benigne litt . . . indicia propri: . . .

16 ad pat////// *P*, symmachus patruino *F*, *om. V* 17 frequenter adloqui uos] *VF*, fr////////////////// *P* officiorum familiarium] *VF*, //////////////liarium *P* 18 tepuisse atque ideo salutem uobis] *V*, tepuis////////////////// uobis *P*, tepuisse atque salutem ideo uobis *F*, tepuisse atque uobis ideo salutem (*Π*) litteris dico petens] *VF*(*Π*), litter//////////// *P* 19 mearum usus internallo] *V*(*Π*), mea/////////teruallo *P*, mearum *om. F* cessauerit causam] *VF*, cessau////////// *P* 20 desidiae meae] *VF*, desidi////// *P* adplicetis *om. V*

22 ad patruinum *P*, *om. V* *epistula ipsa periit in P praeter litteras has:* p. 211, 1 . . . pud 2 . . . ıetur . . . ır auxi 3 . . . ndet et mu . . . t 23 u. c.] (*Π*), uir consularis *V* 24 abitris *V* uinctae] *VΓ*, iunctae (*Π*)

huius invidiam, *ni*si verba rebus essent minora. ipse apud te, quod quaesito opus est, plenius eloquetur. orare non debeo, ut tuo iuvetur auxilio, quod illi et amor tuus spondet et munita legibus causa conciliat. *VII*

CXXI a. 401.

AD PATRVINVM.

5 Scio ad indicium amicitiae pertinere, quod religionem tuam participem nostrae necessitatis adsumo. suscipe igitur, quaeso te, proclive mandatum, quod pro mutua diligentia etiam non rogatus curare deberes. u*r*si quam plurimi ad editionem muneris nostri ex †Italia devehuntur, quos cupi|mus celeriter in usum propinqui muneris exhiberi. dignare igitur eorum transitum studio et diligentiae vindicare simulque adhibere custodiam, ne qua eos fraus avara commutet. maxime autem rumpendae sunt morae, quia dies proximus functionis cogendo apparatui non relaxat indutias. *PV* 10

CXXII a. 400.

AD PATRVINVM.

15 Probo modestiam tuam, sed damno mihi esse non debuit, dum sperata expectat impleri; et certe nunc, postquam rei effectus finem silentio dedit, dispendium meum frequentior stilus sarciat. est aliud, quo diu ne*gl*ecta scripta conpenses: in agendis d. m. consuli pro beneficio suo gratiis nostram sortire personam eo adfectu, quo amicorum gaudia tibi vindicas. sed ut scio, luculentioribus verbis et propter ingenii tui 20 magnitudinem et sine adulationis pudore absentis gaudium prosequeris. adde, si placet, quod a me postulatum tenes, ut aliarum Libycarum mihi emptio sacra auctoritate praestetur. quo impetrato omnium perception*e*m donum putabo. de iuvene autem meo retexere non laboro, quae sponte meministi. intellego enim remitti modestiae meae precandi necessitatem, cum libentius a sublimi et magnificentissimo viro 25 non expetita praestentur. 2

CXXIII.

AD PATRVINVM.

In viro optimo et amicissimo meo Petrucio Romana simplicitas est. taceo, quod illum longa militia et inculpata cohonestat; minora enim cetera facit morum eius in-

---

1 huius] (*Π*), eius *V* nisi] *Iuretus*, si *VΠ* te quod] (*Π*), *om. V* quesito *ex* quesio *corr. V 1 m.* 2 ille (*Π*) amor tuus] (*Π*), a mortuis *V* 3 munita] *Iuretus*, minuta *Π*, munia *V*

5 *om. V; in P supersunt huius epistulae haec:* 5 . . . um 6 . . . iae ꝑtinere . . . rticipē nr̄ae ne 7 . . . cipe igitur quaeso . . . tū qđ pro mutua 8 . . . rogatus curare debe . . . lurimi ad editionem 9 . . . ri ex italia deuehuntur . . . mus celeriter *usque ad finem* 8 etiam] et (*Π*) ursi] *Lectius*, ut si *V*(*Π*) quam] *V*(*Γ*), quidem (*Π*) a deditione *V* 9 *fort.* ex Praeualitana muneris] *V*(*Π*), ////ris *P* 10 eorum] ////m *P* studium *V* diligentia *P* 11 neq/a *P 2 m.*, neque *V*, neq/e (?) *P 1 m.* eos *om. V* 12 quod dies *V*, quiad *P 1 m.* functionis̹ *P* apparatu *V*

14 *om. V* 17 quo diu neglecta] *ego*, quod iuncta *PVΓ* 18 d. m.] deū *V* eo] ex *V* 21 lybicarum *P*, lybitarii *V* 22 perceptionem] *ego*, perceptionum *PV* 24 uiro *om. V*

27 *om. V* 28 Petrucio] *V*, *cf. VIIII 60*, petro *P sed add.* cio *1 m.* 29 longo *P 1 m.* cetera] certe *V*

PV spectio. hunc si unanimitas vestra ante non didicit, iudicium meum secuta suscipiat, si usu aliquo iam proba*vit*, quaeso, ut illi honor testimonii mei conciliet apud vos amoris augmentum.

CXXIIII.

AD PATRVINVM. 5

Amicorum liberis usui esse debemus, quod etiamsi ipse nescirem, tuo exemplo et imitatione didicissem. ad hanc sententiam pertinet, qui tibi litteras exhibebit. fungitur autem militia in scriniis litterarum. cui satis opis et felicitatis eveniet, si ad clientelam splendidissimae domus tuae meruerit pervenire.

CXXV. 10

PVF AD PATRVINVM.

Athanasium bonis artibus clarum securius amare coepi, postquam de eo iudicium *VF* tuum | conperi. magna enim praerogativa est, placuisse sapienti. quare commendatione eius abstineo, ne minora adferam, quam tibi credo sentir*i*. illa pars mihi pronior dict*u* est, ut ames in eo spem, quam dedisti, addasque inchoato beneficio *per*fectionem. quam si aliquis eventus eluserit, effice, oro te, maiora praestando, ut illi prioris voti prosit amissio. 15

CXXVI a. 401—402.

VII AD PATRVINVM.

Non novum atque intemptatum ad te refero postulatum, sed quod ingestum tuis auribus recognoscas. inlustris memoriae viri Rufini expraefecti urbi filias paterna adfectione defendo, quarum solitudinem per vos, quibus reip. cura est, opto tutari, et ideo precator accedo, ut quidquid clarae quidem sed miserabilis domus usus exegerit, facili impetratione mereantur. res namque illis est per Apuliam non tam reditu ampla quam censu. haec nisi bonorum iudicum fulciatur auxilio, publicis oneribus fessa subcumbet. opis igitur tuae levamen expectat, meque tibi gratiae faciet debitorem, si gravi onere inc*lina*tas salutaris defensor erexeris. 20 25

---

1 si *om. P* animitas *P 1 m.* uestra] uestri *P* non didicium meum *V*, non didicit iumdñm (*sic*) meum *Γ*, cit iudi *in spatio ante vacuo relicto suppl. P 1 m.* secutae *V* 2 uisu (*Γ*) probauit] *ego*, probatum *V*, ********** *P*

5 *om. V* 6 amicorum — debemus *in ras. P* 9 pertinere *V*

11 *om. VF* 12 securus *F* iudm tũm *P*, *corr. 2 m.; quae sequuntur interierunt exceptis litteris his:* 15 b . . . 16 euen . . . presta . . . 17 sio 14 tibi] *V*, te *F* sentiri] *ego*, sentire *VF* prãs (*i. e.* praestas) *V* 15 dictu] *Schottus*, dictum *VF* perfectionem] *Lypsius*, profectionem *VF* 16 qui si aliqui *V*

19 *om. V; haec epist. revera ad Patruinum scripta est, utpote qui comes s. l. fuerit; supersunt in P haec:* 19 ad . . . 20 Non nou . . . fero postu . . . 21 aurib; reco . . . riae uiri ruf . . . lias paterna a . . . 22 quarum solitudinẽ p . . . est — et id . . . 23 ut — clare qu . . . bilis — exeger . . . 24 petratione mereantur r . . . est per — reditu amp . . . 25 censu — iudicum fu . . . auxilio — subcumbet 21 illustris memoriae (*II*), ////////////riae *P*, ĩ m̃te (*i. e.* in mente) *V* urbi] (*II*), urbis *V* 23 precatus *V* quidem sed] (*II*), quid si *V* 26 fassa *V* neque (*II*) 27 inclinatas] *ego*, uinctas (*II*), iuncta *V*

CXXVII.

AD PATRVINVM. *VII*

Promptiorem me circa Herennii laudabilis viri defensionem iudicia vestra fecerunt. habet enim plurimum voluptatis electio, et provocant animum sperata praesidia. sed 5 meum non est scripto ostentare, quid negotio promovendo cura nostra contulerit. narrabit haec vobis ille, quem iuvimus; simul ipsius rei exitus officia nostra testabitur. cuncta enim, quae direptio sparserat, investigata patuerunt. itaque in ius Herennii revertetur legibus quidem debita, sed patris sensui acerba successio. nunc vestrae de me existimationi ago atque habeo gratias et spero fiduciam nostri apud 10 optimates viros esse mansuram, cuius documenta cepistis.

CXXVIII.

AD PATRVINVM. *PVF*

Amor in te meus ex summis opibus adnititur, ut in dies singulos bonorum tibi cultus accedat, tantum abest, ut sinam veteres tibi amicos insimulationum inprobitate 15 decerpi. inter quos v. c. Scipio, virtutum tuarum me quoque teste laudator, spoliatum se amore tuo per aemulos ingemiscit. sed mihi verisimile non videtur, stabilitatem animi tui falsis rumoribus potuisse mutari, cum bene conscius vitae nihil in se maledicis licere sermonibus debeat aestimare. quare hortor et deprecor, despuas, 2 si qua sunt inculcata mendacia, atque hunc honorem meritis tuis vindices, ut qualis 20 ipse es, talem te ab omnibus intellegas iudicari. nemo in te transferat odii sui semina. iam dudum enim genus artis est ad alendas vires discordiae suae metum sollicitare potiorum. non ibo longius, cum mihi inpetrationem spondeat sapientia morum tuorum; quam puto eatenus responsuram litteris meis, ut non tam ignovisse te Scipioni c. v. quam nihil de eo adseras credidisse.

25 AD SIBIDIVM.

CXXVIIII.

Curam de te meam nolo ex epistula metiaris: pauca †salutantis verba sunt . . . . sed vota prolixa. liceat igitur mihi imitari erga te parsimoniam religionum,

---

2 *om. V, periit in P, ubi supersunt haec:* 3 . . . ā ([ur̄]ā *i. e.* uestra) 4 . . . tis . . . perata 5 . . . ostenta . . . o cura n̄ra 6 . . . obis ille quē . . . i exitus officia 7 . . . a enim quae direp . . . igata patuerunt 8 . . . ii reuertetur legib; . . . sed patris sensui acer . . . nc uestrae deme exis 9 . . . go atque — et . . . iā n̄ri apud optimates ui 10 . . . nansurā — cọe . . . s 3 defensione *V* fecerunt] (*Π*), fecerit *V* 6 haec] (*Π*), hoc *V* uiuinus *V* 8 quidem] (*Π*), quod *V* acerua *V*, acer// *P*, asseruata (*Π*) secessio *Π* nunc uestrae] non cura est *V*

12 *om. VF* 13 meus in te *F* ut *om. P 1 m. VF* in dies enim singulos bonorum cultus tibi accedit *F* 14 tantum — 15 decerpi *om. F* tantum] *VΓ*, tanti *P* insimulationum] *P 2 m. VΓ*, insimulationem *P 1 m.* improbitate *P 2 m.*, probitate *P 1 m. VΓ* 15 decerpsi *V* uir consularis *F* laudatur *P 1 m.* 16 ingemescit *P 1 m.* uirisimile *P 1 m.* 17 posse *F* 18 deueat *P 1 m.* respuas *P 2 m.* 21 est artis *F*, arti (est *om.*) *V* uirtutes *F* sollicitare metum *F*, metum licitare *V* 22 mihi *om. F* 24 c. u.] *ego*, cum *P*, *om. VF* adferas *P*

25 xxvi explic̄ ad petronium et patruinum incipit ad sibidium *P*, symmachus sibidio *F*, *om. V* 27 nolo meam *F* salutantis] *P*, salutantium *VF*(*Γ*) sunt ******* sed *P*, sunt sed *VF* 28 imitare *V*

PVF quibus iure amicitia confertur, et officium pium brevi pagina tamquam parvo . . . . . ac ore persolvere. neque enim requirit dictio . . . . excursum. tibi autem praescribo stili terminos: erunt mihi, quae de te scripseris, nimis magna, si laeta sint.

CXXX.

AD SIBIDIVM. 5

Aeger est animus meus, quamdiu fides certa sit, quod portum sanitatis intraveris. huic expectationi satisfacias volo. non enim mihi honorem fieri obsequio litterario, sed magnae sollicitudinis tribui levamen exopto.

CXXXI.

PV

AD SIBIDIVM. 10

Numquam efficies silendo, ut me ad parem voluntatem ducat imitatio. cogito *VII* enim, non quid temporali causae sed quid per|enni amicitiae debeatur, cumque sim mei officii severus arbiter, curam tuam casu saepius quam fastidio credo cessare. sed ne longa conloquii intercapedo quamvis tui amantem cogat timere neclectum, quaeso constanter munia familiaritatis exerceas. quo enim pacto intellegere possum, grata 15 esse, quae defero, si negaveris, quae reposco?

LIBER OCTAVVS.

I.

Conpertum habeo, quolibet honorum culmine animum tuum non solere mutari — quidquid enim bene meritis honestatis accedit, id solutum magis videtur esse quam 20 praestitum —, et ideo mirari me ac stupere confiteor, cur tanta virtute atque humanitate praeditus iampridem circa me munere litterarum [causis occupationis] abstineas. quod ego etsi occupatione magis quam voluntate arbit*r*er accidisse, tamen orare non desino, ut censuram tuam nostri memorem frequens sermo declaret.

---

1 iurae amicitia *P 1 m.*, iura amicitiae *P 2 m.* confertur] *ego*, consertor *V*, conseritur *F*, confers *P* pagina tam********* ac ore *P*, pagina tamquam paruo ore *VFΓ* 2 dictio excursum *VF*, datio excursum *P* 3 termino erit *V* mihi] tibi *F* *restitue hoc fere modo:* curam de te meam nolo ex epistula metiaris: pauca *sacerdotis* litantis verba sunt *et sollemnia*, sed vota prolixa. liceat igitur mihi imitari erga te parsimoniam religionum, quibus iure amicitia confertur, et officium pium brevi pagina tamquam parv*a precatione* persolvere. neque enim requirit dictio *salutis longiorem* excursum. tibi autem *et q. s.*

5 *om. VF* 8 exopto (opto *in ras.*) *P*

10 *om. V* 11 me ad] meā/ *V* 12 sed quid per *claudit paginam in P; reliqua epistula interiit praeter has litteras:* 14 ca . . . tem . . . 15 muni . . . enim p . . . ta ēē qua . . . 16 posco 12 sim] *V*, sin (*Π*) 14 quamuis] (*Π*), quam *V* timere] *V*, temere (*Π*), tem/// *P* 15 intellere *V*

18 q̄. ////////////// ēsular: ep/////////// incipit l//////// *P*, *om. V* 19 *inscriptio deerat etiam in P, reliquae epistulae supersunt haec:* comptum (m *prius in ras.*) habeo . . . culmine animū tı . . . 20 quidquid enim be . . . tatis — solut . . . esse — et id . . . 21 aestupere (e *superscr.*) — cur . . . atque — p̄ditus iaı . . . 22 circa — litterarū . . . occupationis — 24 desino 21 me aestupere *P 1 m.* humilitate *V* 22 causis occupationis *delet Iuretus* 23 etsi] et// *P* occupationi *P 1 m.*, occupationem *V* arbiter *PV* 24 tuam] tamen (*Γ*)

II.

AD ALMACHIVM. *VΠ*

Mihi quidem multiplex a te et varium munus exhibitum esse . . . . . . sed adverti verecundia factum, quod tibi in solidum adsumere noluisti omnem capturae sil-
5 vestris eventum. nam tua indage captum leporem gloriatus, aprum serviles manus adseris incidisse. an brevitas ferae indigna tibi visa est, quam laudi propriae vindicares? sed haec ioco dicta ridebis. nunc alia, quae de me requiris, adverte. diebus pauculis etiam nunc morari Capuae destinavi; dehinc mutationibus vicinorum locorum totum hunc mensem cupio producere, atque ita, si dii iuverint voluntatem, relegere
10 Appiam . . . . molestiae accessu hiemis.

III.

SYMMACHVS FRVCTIANO. *PV*

Sollicitatus iamdudum litteris tuis pendeo animo, quamdiu de te secunda cognoscam. quid igitur vel medicorum curatio vel abstinentia tua ad salutem promo-
15 verit, opto cognoscere. ipse bonae valetudinis compos revisere patriam fortuna suffragante constitui, priusquam labor itinerum processu adultae hiemis augeatur.

IIII.

AD LOLLIANVM. *PVF*

Primas litteras sponte tribuisti, secundas mea cura debet elicere. sume igitur
20 salutationem, quam vicissitudine munereris. polliceor itidem cum responsis tuis paria me esse facturum.

V a. 375—376.

AD PRISCIL*L*IANVM. *PV*

Essent mihi gratae litterae tuae, vel si nihil de meis apud Africam meritis ac
25 laudibus continerent; n*unc* ut mihi decus aliquod, ita tibi pro mutua amicitia gau-

---

2 *om. V* *periit epistula in P praeter haec:* 4 . . . ae 5 . . . ge cap . . . iiles man^9 6 . . . s ferę in . . . di proprię 7 . . . ictari debes . . . requiris aduer 8 . . . nunc morari ca . . . c mutatiónib; uici 9 . . . hunc mensem cupio . . . a si dii iuuerint uolun 10 . . . appiam *************** . . . ccessu ********* ****** 3 multa lex *ΠΓ* esse sed *V*, est sed (*Π*), *supple:* gratanter agnosco *vel simile quid* 4 uerecundiae *V* in solidum] *Γ*, insolidus *V*, *om.* (*Π*) 5 aprorum *V* 6 uindicare *V* 7 ioco] *VΓ*, ioci (*Π*) dictari debes *Γ*, //ctari debes *P 1 m.*, dictare debes *V* requaeris *V* 9 uoluntate *Γ* relegere] (*Π*), religere *VΓ* 10 appiam *************** *P*, appiam pateris *V*, appiam poteris *Γ* hiemis] *VΓ*, *om. P spatio vacuo relicto; supple:* relegere Appiam constitui, antequam itineris crescant molestiae accessu hiemis *vel simile quid*

12 /////chus fructiano *P*, *om. V* 13 sollicitatus] *V*(*Π*), ////////atus *P* pendeo animo] *V*, ********** immo *Γ*, *************** *P*, tandiu angar (*Π*) cognosco menti igitur tibi medicorum *V* 14 prouenerit *corr. ex* promouerit *V 3 m.*

18 ad lollianum *PV*, Symmachus Iuliano F^1, *om.* $F^{2.3}$ 19 tribuistis F^2 20 muneris *VF* itidem *om. F* me parem F^3 21 uale *add.* $VF^{1.2}$

23 ad priscilianum *PV* 24 uel *om. V* 25 nunc] *ego*, nam *PV* mutua] mea *V*

PV dium praestiterunt. hinc factum est, ut epistulam laetus emitteres. exultans quippe animus gloriatur et ostentatione sui non potest abstinere. *pro* tanto igitur in nos amore deorum te benignitas muneretur. etenim cum ipse me non esse solvendo [dignum] arbitr*e*r, ad vicem meae gratiae favorem tibi praesidii caelestis exopto.

VI.

AD SEVERVM.

Gratae sunt quidem semper litterae tuae; nunc *autem* legentis animum momorderunt, cum te indicarent morbi diuturnitate macerari. quaeso custodes bonorum, *P* valetudini tuae medicas applice*n*t manus, ne optimi senatoris longa vexatio | fidem faciat, nihil curare caeleste*s*. a qua ego opinione dissentio, teque protinus ope salutarium potestatum solidae sanitati praesumo reddendum, si modo ipse plenus spei la*e*tis cogitationibus elucteris adversa.

VII.

AD CAPREOLVM.

PV Adventante Euscio speravi | litteras tuas, sed fiduciam casus fefellit; ego tamen silentii tui imitator esse non potui. quare indebitis fungor alloquiis, ut qui praesul huius officii esse debueras, exempli necessitate ad diligentiam provoceris.

VIII.

AD EVSEBIVM.

Fuerit verecundiae tuae, quod nihil hactenus nobis adloquii detulisti. nunc sume fiduciam, quam tibi ad invitamentum familiaritatis ingerimus, et gratas tibi fuisse litteras meas sermonis adsiduitate testare.

VIIII.

PVF

AD MARCIANVM.

VF Scriptionis auspicio fiduciam tuam provoco. | quare familiaritatis nostrae aditum securus ingredere. vicissitudo officii tui faciet, ut inchoata per me amicitia convalescat.

---

1 hinc] nunc *V* 2 pro] *Lectius, om. PV* 4 dignum *uncis inclusi* arbitrer] *Wingendorp*, arbitror *PV* id inuicem *V*

6 ad seuerum *PV* 7 nunc autem legentis] *ego*, nunc/‡legentis *P*, nunc legentis *V* remorderunt *V* 8 tum *P 1 m.* morbi] *P*, ********** *V* custodes] *P*, ************ *V* bonarum *P 1 m.* 9 medicos *P 1 m.*, medicus *V* applicet *PV* fidem faciat *usque ad finem om. V spatio vacuo relicto* 10 caelestis *P* 11 sanita** *P 1 m.* 12 laetis] *Iuretus*, latis *P*

15 Aduentante Euscio speraui] *P*, A *et spatium vacuum 25 litterarum V* tuas prae fiducia *V* 17 ad] ob *V*

19 *om. V* 20 actenus *P 1 m.* 22 uale *add. V*

24 ad marcianum *PV*, Symmachus Martiano F^{1}, *om.* $F^{2.3}$ 25 scipionis F^{2} prouoco *claudit columnam in P, reliqua perierunt* familiaritis *V* 26 ingredere securus $F^{1.2}$ per] pro $F^{1.2}$ uale *add.* $F^{1.2}$

X.

AD IRENAEVM. *VII*

Expectasse te arbitror litteras meas, ut in mutua officia provocatus erumperes. sume igitur sermonem, cuius sequaris exemplum. ero posthac in scribendo diligentior, si coeptis nostris vicissitudo respondeat.

XI.

* * * * * * * * * * *VF*

Adfectio in te animi mei non litteris aestimanda est. religio enim fide pectoris continetur: in verborum officiis latet plerumque simulatio. quare si tibi in scribendo rarior videor, nihil aestimes amori esse decerptum. et saepe evenit, ut homines tui nec profectionis *s*uae indicium mihi faciant et mutuas paginas non reposcant. sed de hoc loqui largius non oportet, quia sufficit | amanti brevis et *r*estricta purgatio. ad ea *PVF* transeo, quae utrique votiva sunt. hilaratus sum sanitatis tuae nuntio et rependo, quo gaudeas. nam mei quoque | corporis vigor post infirmam valetudinem coepit adsurgere. *VF*

XII.

AD PACATVM. *VII*

Et in deferendis et in rependendis tibi litteris desidem me arbitror non videri. quare etsi memini ad te diebus proximis officia nostra manasse, curavi tamen etiam *in*debito fenore sermonis absolvi. sed si umquam brevi intervallo usus iste cessaverit, velim cogites amicitiarum non frigere respectum. religio enim magis fide animi metienda est quam ostentatione verborum.

---

2 Ad Ireneum (*II*), *om. V* *periit epist. in P exceptis litteris his:* 3 ex . . . in n . . . 4 sume . . . emplu . . . tior si coep . . . 4 sequeris (*II*)

7 *versus vacuus in P, ante VII 105 hanc epistulam coll.* F^1 8 *supersunt in P epistulae verba haec:* adfectio in te . . . manda est relig . . . 9 tinetur in uerborum of . . . simulatio quare si ti . . . 10 uideor nihil aestime . . . et saepe euenit ut hom . . . 11 fectionis tuae indiciũ m . . . mutuas paginas ñ reposca . . . 12 loqui largius ñ oportet quia . . . anianti *usque ad* 14 quoque 8 est estimanda F^3 9 rarior in scribendo $F^{2.3}$ 10 uidear (*Γ*) estimes amori esse *V*, *eadem fuisse in P, spatio computato efficitur,* amori existimes F^1, amori estimes $F^{2.3}$ homines] absentes F^3 11 suae] F^2, tuae $PVF^{1.3}$ mihi indicium faciant F^1, indicium faciant mihi F^2, mihi *om.* F^3 12 quia] quod *V* anianti *P 1 m.* restricta] *C. F. W. Mueller*, destricta *P*, districta *VF* purg//// *P* 13 sunt *periit in P* nuntio *om.* F^1 14 infimam F^3 15 uale *add.* $F^{1.2}$

17 *supersunt huius epistulae in P haec:* 19 . . . ã 20 . . . d si . . . iste 21 . . . citiarũ . . . io enĩ magis . . . 22 quã ostenta 17 Ad paccatum *V*, Paccato (*II*) 18 in deferendis et in rependendis] (*II*), inde************ et in repetendis *V* arbitror] *V*(*II*), *fort.* adnitor non uideri] (*II*), causari *V* 20 indebito] *ego*, debito *V*(*II*) foenore (*II*), honore *V* 21 frigere] (*II*), frangere *V* enim] *P*, *om. V* 22 metuenda *II*

XIII a. 400.

VII AD APOLLODORVM.

Praevenisse *me* arbitror famam, quae te absolutum non modo honoris verum etiam curarum fasce vulgavit. si ita est, ero tibi nunc confirmator boni olim desiderati. mea cum filio sanitas ope divinitatis in solido est; tibi ut salus valida et reditus felix secundet, tam nostra vota quam tua merita praestabunt. 5

XIIII a. 400.

PV AD CAECILIANVM ET PROBIANVM.

Abundo laetitia, postquam valere vos didici nostraeque amicitiae inter negotiorum *P* dura meminisse. | sed quando fiet, ut solaciis litterarum damna abstinentiae sarciantur? 10 ego autem vos praetoris mei fascibus primos interesse voluissem festisque communibus decus facere; sed feram necesse est anteferri mihi causam senatus. quare in superioribus verbis desiderii magis contestatio est quam querella discidii. praestabit caelestium favor, ut mandatis patriae absoluti iter felix ad ludorum nostrorum sollemne relegatis. 15

XV.

AD ALEVIVM.

Ex debito venit sermo, qui redditur, ex beneficio, qui sponte defertur. secundae igitur mihi partes relictae sunt, postquam stilus tuus mea scripta praevenit. nunc vice salutationis repensa operam tuam curamque deposco in *i*is, quae Castor ex usu 20 atque utilitate nostra promovenda suggesserit.

XVI.

PF AD CARTERIVM.

Gratum habeo de testimonio meo non esse dubitatum, receptumque esse in familiam tuam Auxentium filium nostrum lectissimum iuvenem in meo aere duco. quo 25 nomine amicitia nostra in artiora fidei iura convenit. praestabit usus longior, ut cum in eo bona plura cognoveris, adstipulationem meam de merito eius infra terminos veritatis stetisse fatearis.

---

2 *supersunt huius epistulae in P haec:* . . . pollodorū 3 . . . famā quae te ab . . . oris — cura 4 . . . uit si — ero tibi . . . tor — desidera 5 . . . io — diuinitatis . . . ibi ut — reditus 6 . . . undet — tua . . . a prestabunt 3 praeuenisse me] *ego*, preuenisse *V*, peruenisse (*Π*) te] *P*, *om. V* 5 cum filio] (*Π*), //////io *P*, dum *V* est] (*Π*), sit *V*

8 ///aecilianum *P*, ad cecilianum *V* 10 meminisse. ual *desinit V in media pagina* absentiae *Iuretus* sanciantur *P 1 m.* 14 ut *supplet 2 m. in spatio vacuo P* 15 religatis *P 1 m.*

20 his *P*

23 Symmachus Carterio F^1, *om.* $F^{2.3}$ 24 de (d *in ras.*) *P* 25 aumentium *Γ*, ·A· F^2 doctissimum F^1 meo aere] uota mea F^3 26 nomine] negotio F^3 in artiora] maiora F^3 et *ante* praestabit *inser.* $F^{1.2}$, etiam *inser.* F^3 27 plura bona F^3 intra terminos *Latinus Latinius* 28 fecisse *F* uidearis F^2 *1 m.* ipsum autem te malo delinimenta uerborum tuorum (*initium ep. 19*) *add.* F^2, *utramque epistulam coniungunt* $F^{1.3}$

XVII.

AD RVFINVM. P

Provinciali actione decursa, quae ad sacri auditorii cognitorem necessaria provocatione pervenit, delectatus sum fide ac diligentia tua et fortunam negotii non defensoris inscientiae sed voto iudicis inputavi. hortor igitur, ut amicitiae meae fiduciam geras et testimonii interim nostri adstipulatione contentus domum nostram. quae multis circumlatratur iniuriis, forensis industriae tuearis officio. nos ut sponte gratiam nudo et simplici protestamur adloquio, ita ad referendam vicissitudinem, si fors iuverit, pares esse nitemur.

XVIII.

AD PATRVINVM.

In agro me esse miraris. at ego iustius stupeo ad communem te patriam spreto ruris otio revertisse, nisi quod causam | tibi reditus iterata lis adtulit. alioquin, ut Π est mens tua quietis cupida, mallet negotiis rusticis inmorari. mihi suburbanitas pedum aegritudine laboranti magis solacio quam voluptati est. nullam iucunditatem tristis morbo sensus admittit. sed spero, si innocentiam divina respiciunt, et te forensi observatione cariturum et me valetudinis reconciliatione sanandum. gratus et facilis erit aut *mihi* Romam reditus, aut tibi ad agrum, in quo nunc diversor, excursus.

XVIIII.

AD PATRVINVM. F

Ipsum te malo quam delenimenta verborum; tu contra epistulis absentiae moras redimis. quid si respondisset opimitas segetis aut vindemiae adrisisset ubertas? omnium temporum vices in otio ruris exigeres, qui patriam fame in agris dominante non respicis. an solo iuvaris aucupio, cuius me parte donasti? sed his quoque gulae inlecebris Romae positus largiter utereris. nam simul tibi et coempta ex foro cupedinario et ex suburbano tuo perlata suppeterent. quid quod etiam iactari morbo ma- 2 tronam tuam simulas? cuius valetudini, si vera praedicas, solitudo non conpetit. plura

---

3 sacri] *P 2 m.*, sa*** *P 1 m.* cognitorem] *Iuretus*, genitorem *P* 4 defensores *P 1 m.*
13 *inde a voce* causam *non supersunt in P nisi haec:* 15 bo . . . ti es . . . 16 bo sen . . . centiā . . . 17 si obseru . . . tudinis r . . . gratus et fa . . . 18 redit⁹ aut tibi . . . diuersor excur . . . 14 tua] (*Γ*), tuae (*Π*) 16 morbi (*Π*), ///bo *P* 18 mihi] *Lectius*, in (*Π*)
21 *om. F* *huius epistulae non supersunt in P nisi haec:* 22 ipsum te malo qua . . . uerborum tu contra . . . tiae moras redim(is)qu . . . 23 disset — segite . . . mie — uberta . . . 24 porū — ruris . . . patriam — dom . . . 25 ñ — iuuaris . . . cuius — sed . . . gulę — largiter . . . *p.* 220, 2 . . . cio . . . iugem 3 . . . atione 22 ipsum — contra *om.* F^2, *cf. p.* 218, 28 ipsum te] *P*, ipsum autem te F^3, ipsum autem de F^1 tu contra] *P*, tuorum *F* 23 redimqu// *P 1 m.* quodsi F^3 oportunitas F^2 segite/ *P* risisset F^3 24 exigeres] *Π*, ageres $F^{1.3}$, agens F^2 patriam fame] PF^3, patriae famam $F^{1.2}$ dominantem F^1 25 an] PF^3, aut $F^{1.2}$ iuniaris F^2 cuius — 26 utereris *om.* F^2 *1 m.* in *ante* his *inser.* F^2 quoque] quo F^3 26 uteris F^1 simul tibi] simulac F^3 cupidenario F^1, cupe denario F^3 27 ex *om.* F^3 tua F^3 quid quod etiam iactari morbo] *Π*, quin etiam morbo iactari F^3, qua et morbo lactari F^2, quamquam morbo iactari F^1 28 famulas F^2

F enim Romae salubritatis instrumenta sunt, maior medentium numerus. vide igitur, ne aliud genus suspicionis incurras, si obsessam a morbo coniugem vacuo secessu et intuta ablegatione maceraveris.

XX post a. 374.

PF * * * * * * * * 5

Prae ceteris temporum vicibus aestate delector: non quod diurnas horas longior solis meta producit, ne*que* quod res rationesque nostrae nova fruge ditescunt, sed quod pacata navigatione desideratas mihi litteras tuas frequens invehit commeatus. quid enim vel animi voluptate iucundius vel ad officium amicitiae adcommodatius 2 praestari potest, quam ut te mei amantem usu crebri sermonis experiar? ergo dum 10 anni tempus invitat, dum pervium mare est, pabula quaedam et nutrimenta mutuae adfectionis veluti in hiemem congerantur. cum haec scriberem, salus mihi ex sententia suppetebat, tuis videlicet adiuta votis. neque enim nobis alia de causa arbitror optata succedere quam iudicio et amore Carthaginis.

XXI a. 399. 15

LVCILLO.

Indulgere te otio opinionis falsus putabam; tu vero animum lectione, labore corpus exerces. hoc indicant scripta et munera tua stilo exsculpta et parta venatu. mihi Flaminia emetienda est ad novos fasces generosi consulis evocato. o si reditus tuus 2 antecaperet profectionis meae molitiones! iuvari me amplissimo viatico crederem. sed 20 quia multo itinere discernimur et neque mihi mora neque properatio tibi commoda est, †verbis meis pagina nostra fungetur. praefata numinum venia praetorem Symmachum meum mox urbanum tribunal accipiet. festa eius frequentari a potissimis amicorum, quibus adnumeraris, exopto. da istam gratiam procul afuturo iisdem diebus. gratius est, quod defertur absentibus. 25

---

1 medentum F^{2} 2 suspiciens F^{2} recessu F^{3}, successu F^{2} 3 intuta abligatione *Π*, diutina ablegatione $F^{2.3}$, diutina abnegatione F^{1} uale *add.* $F^{1.2}$

5 *linea vacua in P* 6 prae ceteris temporum] *F*, *periit in P* delector non quod diurnas] *F*, delector non quia diurnas (*Π*), de//////////////////nas *P* 7 solis meta] *F*, *periit in P* producit] $F^{1.2}$, producat F^{3}, *periit in P* neque quod] *ego*, ne quod *P*, nec quod *F* nostrae noua fruge] *F*, /////////////uge *P* 8 quod *om.* F^{2} placata nauigatione $F^{1.2}$, pa//////////tione *P*, placida nauigatione F^{3} litteras tuas] *F*, lit////////// *P* 9 quid enim] ///////m *P*, quid enim mihi $F^{1.2}$, quid mihi F^{3} uel *om.* F^{2} *1 m.* uoluntate $F^{1.2}$ iucundius uel] *F*, ///////////l *P* accomodantius F^{2}, ///////datus *P 1 m.* 10 ut te mei amantem] $F^{1.3}$, ut te me amantem F^{2}, ////////mantem *P* experiar] *F*, /xp///// *P* 11 annum F^{2}, animum F^{1} perhiemale est F^{3} quadam *P 1 m.* 12 uelud F^{2} congregantur F^{1}, congregentur F^{3} 13 alia nobis *F* 14 cartaginis *P 1 m.*, kartaginis F^{2}, caritatis F^{3} uale *add.* $F^{1.2}$

16 Lucillo] *P*, Symmachus Lucillo (*Γ*), *om.* *F*(*Π*) 18 etsculpta *P 1 m.*, exculta F^{3} uenatus F^{2} 19 flaminiae metienda *P*F^{1}, flamine metienda F^{2}, familie metienda F^{3} est *om.* F^{3} nouas faces $F^{1.2}$ euocato o si *add. P 1 m. in spatio ante vacuo relicto*, o si F^{1}, ·o͡ɔ· o si F^{3}, quod si F^{2} 20 antecaperent F^{2} molitionis *P* 21 mora] mo** *P 1 m.* tibi properatio F^{1}, tibi probatio F^{3} 22 *fort.* uerbi uices pagina nostra] $F^{1.2}$, ********** nr̄a *P*, pagina F^{3} uenia praetorem] uetita precatione F^{3} syminachum *P*, simachum F^{2}, siuiaticum F^{3} 23 meum mox] morum F^{2} eius] mihi F^{2} a *om.* *F* 24 amicorum *om.* F^{2} annumeraueris F^{2}, *om.* F^{3} ḥisdem *P*, hisdem F^{1}, isdem F^{2}, hiisdem F^{3} 25 quod] quem F^{2} *1 m.* differtur F^{2} uale *add.* $F^{1.2}$

XXII.

AD ANDRONICVM. *PF*

In tuo ore vernat Musa Cecropia, mihi lingua Latiaris est, ne desideraveris aequa stili mei munera. litteris vincimur, amore certamus. sed haec merito rescriberem, si mihi solam epistulam detulisses; tu vero, ut es diligens amicorum, bibliothecae nostrae carminum tuorum divitias intulisti. quid tibi pro hoc dignum rependam tenuis ipse facundiae et pauper ingenii? tradam publicae admirationi, quae legenda misisti, et quamquam laudator inpar bonum saeculi publicabo. nihil ex hoc derogabitur operis tui gloriae; nam et Homerum novimus a dissimilibus praedicari. careret quippe fama magnorum virorum celebritate, si etiam minoribus testibus contenta non esset. sed quid haec longius traho, cum brevitatem verecundia tua postulet? cura, ut valeas, et si quid stilo adieceris, cum medioeri iudice sed non ingrato lectore participa.

XXIII a. 396.

AD MARCIANVM. Π

Deos oro, ut quae mihi interim valetudo est, eadem tibi ac tuis suppetat videor plene hoc anteloquio scribenda conplexus, de tua sanitate votum, de mea gaudium. sed epistulas breves esse non pateris. quae igitur ὑπόθεσις erit paginae longioris? ubi sim, quid egerim — nam praecipue amicitia rerum talium curiosa est —, si placet, prosequar. principium voluptatum de Formiano sinu nascitur, quae civitas quondam Laestrygonum populo fertur habitata. hos ventri et gulae usque ad feritatis invidiam legimus obsecutos. plusculos in eo litore dies sed deliciarum parcus exegi tantum caeli salubritate et aquarum frigore suadentibus moram. adfuerunt pignora mea, quorum cupiens nostra urbe processeram. nec fuit operae mox ulterius iter adgredi, cum praesto essent desiderati. illorum dehinc arbitratu legi oram, quae Formias et Cumanum litus interiacet. nunc mutuis invitationibus aut in Baulos aut in Nicomachi Gaurana migramus. amicorum subinde mihi adfluentium largiter est. non vereor, ne me lascivire in tanta locorum amoenitate et rerum copia putes. ubi-

---

2 Ad Andronicum] *P*, ad Martianum (Π), Symmachus Andronico Γ, *om.* *F* 3 cecropria *P 1 m.*, cęcropia *P 2 m.*, cycropia F^3 latialis F^1, latina F^3 nec *P 2 m.* aequa] umquam F^3 4 munia F^2 litteras *P 1 m.* hoc F^3 5 dedisses F^3 tu mihi ut (ut *om.* F^2 *1 m.*) es amicorum diligens *F* bibliotaecae *P* 6 pro hoc dignum] *P*, de hoc dignum F^2, de hac dignum F^1, dignum pro hoc F^3 7 cum *ante* tenuis *inser.* F^3 /facundiae *P*, facundia *F* ingenio *F* 8 et quamquam — 9 nam et *om.* *F* publicabo/ *P* 9 nouimus homerum F^1, nouimus hunc erum F^2, noui homerum F^3 10 carerent F^3 flama bonorum uirorum F^2 celebritates si non minoribus contestatum esset F^3 11 quid *om.* F^3 hoc F^3 breuitate *P 1 m.* 12 curo $F^{2.3}$ ut] autem F^2 adiceris F^3 integrato F^2 13 uale *add.* $F^{1.2}$

15 ***non supersunt in P huius epistulae nisi haec:*** 17 da . . . de m . . . 18 uis ēē ı . . . erit pag . . . 19 egerim n . . . talium curio . . . 20 principium u . . . sinu nascitur qu . . . 21 lęstrygonum popul . . . hos uentri et gulae . . . 22 inuidiam legimus obs . . . in eo — sed del . . . 23 exegi — salu . . . rū frigore suadentib; . . . pignora mea quorū cu . . . 24 processeram nec fuit o . . . 25 iter adgredi cū pręst . . . ti illorum — arbitr . . . quae — litus int . . . *p.* 222, 1 . . . agimus . . . umus 2 . . . la in con . . . entatio . . . enū procaces 3 . . . ēē inluxòria (*corr. 2 m.*) 15 Ad Martianum ***praecedenti epistulae proponit*** (Π) ***illius inscriptione*** (Andronico) ***in hanc translata***, Symmachus Marciano (Γ) 17 de mea gaudium] Γ, de me ac studium (Π) 18 breues] (Π), ///uis *P* 22 sed] *P*(Γ), *om.* (Π) 23 tantum] *P*, tantam (Π) 27 nichomachi (Π)

Π que vitam agimus consularem et in Lucrino serii sumus. nullus in navibus canor, nulla in conviviis helluatio, nec frequentatio balnearum nec ulli iuvenum procaces natatus. scias nullum esse in luxuria crimen locorum.

XXIIII a. 396.

PF AD MAXIMIANVM. 5

Nihil inter te et optimum parentem tuum re aut adfectione divisum est. ergo et litteras, quas ad eius reverentiam misi, ut omnium particeps in acceptum referre potuisti. sed iam colendus es nobis etiam tuo nomine. praeterea cavi, ne respondente uno inputaretur . . . . munus duorum. convenit tamen brevitas huic paginae, quia relatu digna praecerpsi. quare sermonem istum tamquam amoris in te nostri testem tenebis. 10 verum te in rescribendo decet esse prolixum. neque enim par condicio est a me iterati, utrique autem vestrum singularis laboris. duos meatus repleri uno fonte difficile est; uni alveo abunde influunt duplicata principia.

XXV a. 396.

AD ALBINVM. 15

Credo arbitreris, circumsessum me Campaniae amoenitatibus scribendi ad te hactenus neglegentem fuisse. non est ea fortuna horum locorum, ut seriam curam sepeliant voluptates. insolitis omnia necessitatibus strepunt et oneri cessere deliciae. quare negotium pro otio repperi, nec possum facile ad haec amicitiae munia animum retorquere. spondeo tamen reverentiae tuae, quod litteris meis praeferas. relegere 20 ad vos iter avidissime studeo. eadem quippe me causa, quae vetuit scribere, cogit redire.

XXVI a. 396.

GREGORIO.

Dedi ad parentem tuum litteras, quibus contentus esse potuisti. nam ut est utri- 25 que vestrum unus animus, ita satisfaceret idem cultus ambobus. sed metui imitatio-

---

1 nauibus] *Γ*, auibus (*Π*) 2 helluatio] *Γ*, belluatio *Π* ulli] *Γ*, illi (*Π*) 3 luxoria *P 1 m.*
5 *om. F* 6 nihil inter te et] *F*, *periit in P* optimum parentem tuum re aut affectione] $F^{2.3}$, optimum parentem ////////////ctione *P*, parentem tuum optimum re aut affectione F^{1} et litteras quas] $F^{1.2}$, et litteras tuas quas F^{3}, /////////////s *P* 7 misi ut omnium] *F*, *periit in P* referre potuisti] *F*, //////////uisti *P* 8 nobis etiam tuo] *F*, ////////////o *P* ne respondente] *F*, *periit in P* 9 inputaretur****////////////unus *P*, imputaretur munus $F^{1.3}$, imputaretur minus F^{2}, *sensus hic fere fuit:* ne respondente uno alterius litteris fraudarer aut mihi inputaretur munus duorum tamen breuitas huic] *F*, //////////////uic *P* relatu digna] *F*, re////////// *P* 10 decerpsi *F* istum] *F*, ///um *P* tanquam sermonis uel amoris $F^{1.2}$, tanquam uel amoris F^{3} in te nostri] tui F^{2} tenebis testem (*Γ*), interpretem tenebis *F* 11 scribendo $F^{1.2}$ enim *om.* F^{3} est *om.* F^{3} a me *om. Γ* iterari *F* 12 nostrum $F^{1.2}$ replere (*Γ*), repreni F^{3} 13 abunde *om.* F^{3} uale *add.* $F^{1.2}$
15 *om. F* 16 arbitraris F^{2}, *fortasse recte* amoeniatibus F^{1}, amentatibus F^{2} *1 m.* et scribendi F^{2} actenus *P 1 m.*, eatenus *F* 17 est *om.* F^{3} seriam curam *om.* F^{3} sepeliantur uoluptatibus F^{3} 18 oneri] omnium F^{2} cessare F^{2} *1 m.* 19 ob hoc F^{3} amiciae F^{1} tuae *ante* munia *inser. F* nimia F^{2} *1 m.* animum *om. F* 20 tamen] enim F^{1} uerecundie F^{3} legere F^{3} 21 ad uos *om.* F^{3} me causa quae] *F*, metuus aquae *P* uetuit] ueni F^{2} cogitque F^{2} 22 uale *add.* $F^{1.2}$
24 *om. F* 25 parentum F^{2} *1 m.* 26 nostrum $F^{2.3}$ idem] ad F^{3} imitationem *om. F*

nem, ne mihi alter e vobis duorum vice et ore rescriberet. quare, ut in honore numinum solet fieri, litationi addo donarium, breve, fateor, et quod tu prolixius esse voluisses, sed in adiectis mensura non quaeritur. ipse copiam redde brevitati, quia familiares paginas eos oportet extendere, quibus non est necesse geminare.

XXVII a. 396.

AD CENSORINVM.

Prompta et avida manu litteras tuas, cum mihi offerrentur, invasi ut prospera cogniturus; sed cum percurrerem lectione enumerationem dispendiorum tuorum, voluptati successit offensio. et illa quidem adversa, quae cum plurimis pertulisti, more humani ingenii habent aliquod de societate solacium, hunc vero piraticae depraedationis ictum, quem speciatim casus tibi durus adiecit, inpressum altius puto, quia neque habet participem et geminavit dolorem. | contra haec fortuita virtute atque ratione animus armandus est, spes quoque adsumenda est meliorum. saepe titubantia in solidum reverterunt; nihil hominibus aeternum est: volvunt mortalia vices crebrae, et *in* omnium rerum fuga vivitur. paucis ista perstrinxerim, cum tibi pro eruditione plura succurrant: nunc ad illa respondeo, quae de me scire voluisti. quamprimum Neapolim petitu civium suorum visere studeo. illic honori urbis religiosae intervallum bidui deputabo. dehinc, si bene destinata dii iuverint, Capuano itinere venerabilem nobis Romam laremque petemus. inter haec, si mihi evenerit aspectu et conloquio tuo defrui, explebor gaudii satietate; sin maior necessitas negaverit nobis tui copiam, velim curarum nube detersa eam sapienter resumas animi alacritatem, quam tibi congressus noster sedulo conciliare potuisset.

XXVIII.

AD ROMANVM.

Meminisse te scio, quod me quoque idem de amico dolor perculit; sed iam nobis sermonum vices debent esse solacio. scribo igitur, ut respondere cogaris et a funestis cogitationibus redeas in officia viventium. fecerat religiosa causa, ne prior scriberes: non eris tam inreverens, ut provocatus abstineas.

---

1 nimihi *P 1 m.* minimum solet esse F^{2} 2 litterationi $F^{2.3}$ breue *om.* F^{3} prolixus F^{2} *1 m.* 3 reddere F^{2} breuitate *P 1 m.* quod F^{3} 4 uale *add.* $F^{1.2}$

6 *om. F* 7 manuș *P* offerentur $PF^{1}F^{2}$ *1 m.* 8 praecurrerem F^{1} lectionem enumeratione F^{3} 9 offentio F^{2} quidem] quasi F^{3} 10 hunc (u *in ras.*) *P*, nunc F^{2} 11 durus *om. F* quia que non habent participem geminant F^{3} 12 habuit F^{2} et] sed F^{1} *inde a voce* contra *non supersunt in P nisi haec:* 13 t . . . 14 nih . . . mort . . . 15 rerū f . . . strinxe . . . plura succ . . . 16 pondeo qua . . . quā primū neap . . . 17 suorū uisere stu . . . urbis religiosę in . . . putabo dehinc sibe . . . 18 dii — capuano . . . rabilem — romā la . . . 19 inter — euene . . . et — defru . . . 20 gaudii — sin n . . . tas — nobis . . . 21 curarum — dete . . . resumas — ala . . . c̄gressus — potuisset 12 haec] hoc F^{3} fortuna F^{2} *1 m.* 14 reuerterunt] *Π*, conuersa sunt $F^{1.2}$, uersa sunt F^{3} est *om.* F^{3} in] *ego, om. F* 15 uiuitur] *ΠΓ*, uiuit $F^{2.3}$, iuuit F^{1} perstruxerim F^{2} *1 m.* plura pro eruditione F^{2} 16 illa] *F*(*Γ*), alia (*Π*) · uiuam *ante* quamprimum *inser.* F^{1} 17 suorum ciuium F^{3}, ciuium tuorum *Lectius* illic — deputabo *post* 19 petemus *colloc.* F^{2} honore F^{1} 18 dii *om.* F^{3} uiuerunt F^{2} *1 m.*, iuuerunt F^{2} *2 m.* 19 defru/ *P*, frui *F* 20 societate *P 1 m.* F^{3} sin] sui F^{2} necessitas negauerit *om.* F^{3} copiam tui F^{2} 21 nube dete/// *P*, nubem detorsam F^{2} *1 m.*, nubem detersam $F^{1.3}$ 22 uale *add.* $F^{1.2}$

24 *periit epistula in P praeter haec:* 26 . . . nes 27 . . . a ui . . . ne prior 28 . . . ns ut pro 24 Ad Romanum] (*Π*), *om. F* 26 respondem F^{2} *1 m.* rogaris F^{1} a funestis] mestis F^{3} 27 fecerit (*Γ*) ne] me F^{1} 28 uale *add.* $F^{1.2}$

XXVIIII a. 399.

Π AD SALVIVM.

Vidi in litteris nuper mihi redditis religiosum pro nobis animi tui gaudium et apertissime deprehendi, quid ex amicorum prosperis rebus voluptatis usurpes. promptius igitur *te* diligo, postquam hoc votum bonae mentis inspexi, et quamvis ipse domino pectoris mei excellentissimo viro scriptorum gratiam pro Flaviani fratris tui honore retulerim, nihilominus tamen quaeso, ut etiam *tu* magnitudinem gratulationis meae apud auctorem tanti beneficii digneris adstruere.

XXX.

PF AD IOVIVM.

Interfuit publicae utilitatis, ut tibi maiora negotia crederentur. quare prolixa esse non debet gaudii mei adtestatio, ne adulationis suspicio devenustet iudicii veritatem. opto igitur, ut tibi suscepti officii cursus adrideat, quamvis dubitare non possim, neque mutari posse probitatem et bonas artes stimulo praemiorum felicius incitari.

XXXI.

AD EVDOXIVM.

Exultavi gaudio ob amicitiae honorem, cum litteras tuas sumerem. sed ubi Annius noster, quod sis dubius valetudinis, indicavit, in gravem curam laetitia derivata est. video enim peregrinationi, quae morbi instar est, damnum sanitatis adiectum. solatur tamen sollicitudinem meam, quod parsimonia tibi familiaris est, quod cognita sapientia et adversis fortunae animus ingentior: quae bona reducere solent valentiam corporis et vigoris serenum. spero igitur de te cognitu laetiora et aures iam felicibus nuntiis paro. faciet iustitia, quae pios respicit, ut post huius incommodi citum transitum vitae tuae prospera longius porrigantur.

---

2 *in P non supersunt huius epistulae nisi haec:* 2 . . . uium 3 . . . redditis reli . . . i gaudiū et ap 4 . . . quid ex amicorū . . . uptatis usurpes 5 . . . r et diligo postquā . . . m̄tis — et quam 6 . . . ino — excellen . . . scriptorū — flaui . . . i honore retulerim 7 . . . m̄ quaeso — mag . . . tulationis — apud 8 . . . eneficii — ads   2 /////uium *P*, Symmachus Saluio (*Γ*), Saluino (*Π*); Saluinus *etiam in cod. Theod. XI 1, 27 nuncupatur*   5 te] *Lectius*, et *P*   7 detulerim (*Π*)   tu] *ego, om. P*

10 *om. F*   ad *periit in P*   11 interfuit] *F*, *periit in P*   publicae] p//licae *P*   ut] uel F^2 prolixa gaudii mei esse desinit attestatio F^2 esse non debet] non est F^1 12 ueritatem iudicii F^3 13 possum nec *F*   14 imitari F^3 probitatem] proluctantem F^3 uale *add.* $F^{1.2}$

16 *om. F*   17 in *ante* gaudio *inser. F*   animus F^2, nuncius F^3 18 uester F^2 *2 m.* F^3 quod sis] quod si F^1, quasi F^2, quam sis F^3 dubie F^3 peregrinationem *post* ualitudinis *inser.* F^2 *2 m.*   iudicauit F^1 graue F^2 *1 m.*   diriuata F^2 19 inuideo F^3 additum F^2, additum uel adiectum F^1, *om.* F^3 20 solatus F^2 tamen *om.* F^3 quia noui *post* meam *inser.* F^2 *2 m.*   parsinio F^1 cognata *P 2 m.*   21 et *om.* $F^{1.2}$ 22 corporis sereni uigoris F^2 spero] scribo F^2 cognita leticia F^2 *1 m.*   fidelibus F^1 23 post] propter *F*   huius incommodi] huiusmodi F^3 24 tuae] $F^{1.3}$, uiae *P 1 m.*, *del. 2 m.*, suae F^2 uale *add.* $F^{1.2}$

XXXII.

AD VRBICVM. *P*

Auspicium mihi scribendi prior, ut mos est, facere debuisti, cum te huius diligentiae domestici tabellarii reditus commoneret. quia nobis vel oblivio vel occupatio 5 religionis tuae desideratum munus invidit, ego usurpo principium, aestimaturus in reliquum de raritate vel copia scriptorum tuorum, utrum voluntate litteris ordiendis an magis necessitate defueris.

XXXIII.

AD IVSTINIANVM.

10 Scio me in scribendo tardum fuisse. consulto distuli stilum, dum refoveo itinere tenuatum vigorem, quo tibi de me laeta cupienti voto similis pagina traderetur. fiat igitur ex optimo nuntio morae conpensatio. certe ego eam dico legem litteris amicorum, ut adsiduitate illorum animos probent, meum bonitate delectent.

XXXIIII.

15

AD EVSEBIVM.

Scribere ad te ante voluissem, sed commeantibus multis fidam occasionem debet excerpere scribentis electio. accepisti | causam tardioris officii; quae si animo tuo *Π* satisfecit, curare dignaberis, ut ad me quoque responsa tua idoneis commissa perveniant.

20

XXXV.

AD IOHANNEM. *F*

Quod sero ad te scribo, amicitiae tenacis indicium est, cuius memoria repetitis ex intervallo probatur officiis. ipse quoque silentium tuum non aliter interpretor. nam et*si* stili honorificentiam quaero, certus fidei tuae etiam de tacito amore non dubito. 25 sed vereor, ne ista sententia tibi suadeat neglegentiam scriptionis et haec amicitiae munia iudicii mei securus omittas. hortor igitur quaesoque, ut illam potius cogites partem, quae adsiduitati gratiam parit, non quae promittit veniam raritati. vale.

XXXVI.

AD QVINTILIANVM. *Π*

30 Ad indicium mei circa te amoris haec scribimus, et ut ipse ad respondendum provoceris exemplo. cum igitur ego partes religionis inpleverim, expecto, ut ipse etiam vicissitudinis solutione fungaris.

3 diligentia domestica *P 1 m.* 4 sed quia *Iuretus* 5 relicum *P 1 m.*
17 *inde ab* accepisti *periit P columna altera paginae abscisa*
21 Ad Ioannem (*Π*), Symmachus Iohanni (*Γ*), *om. F* 23 interpretor] precor *Γ* 24 etsi] *Scioppius*, et *ΓF* stili *om.* F^1 etiem F^1 25 suadant F^2 26 quoque *ante* munia *inser.* F^2 quaeso F^1 cogites] F^1, quaeras $F^{2,3}$ 27 parte F^2 *1 m.* assiduitate F^2, assiduam F^3 quae *om.* F^2 *1 m.* promittit] *Π*, permittit *F* raritatis F^2 uale *om.* F^3

XXXVII.

Π CHRYSOCOMAE.

Proxime penatibus meis redditus etiam nunc te mente et cogitatione respicio atque omnem illam iucunditatem, quam coram de sermone tuo hucusque capiebam . . . . . . voluptate conpenso. cui si mutua cura responderit, cum tanta*m* mihi delata amicitiae scriptio gratiam tribuat, quanto amplius relata praestabit!

XXXVIII.

AD ROMVLVM.

Salus pignoris communis in tuto est, cuius studia sollicitudini meae delegata proficient. meae quoque valetudinis esto securus et ad vicem talium nuntiorum curam de te meam similibus absolve responsis.

XXXVIIII.

AD DYNA*M*IVM.

Queri de silentio meo non potes, qui nihil scriptorum mihi hucusque tribuisti. sed si simile stili opperiris auspicium, sume exemplum religio*s*i officii, quod debeas aemulari. ero deinceps ad exercendum stilum promptior, si me fructu mutui sermonis animaveris.

XXXX.

P AD AVENTIVM.

Secessionem tuam etiam tacitus adprobavi. nam cum interveniente discordia supremis congeneri interesse non posse*s*, maesta profectione visus e*s* *s*atisfecisse pietati. ipse quantum civi optimati fuerat deferendum, triduo domi commoratus implevi, non famam captans, sed humanae fortunae vices cogitans. quid enim tam rationabile est quam tribuere collegae, quod tibi quandoque bonos cupias exhibere?

XXXXI.

AD ANTIOCHVM.

Nunc primum honoris limen ingressus, nimis inmature adventum successoris exoptas. agnosco inpatientiam Graecis deliciis congruentem, qua*m* velim toto anni orbe dissimules ac te migrasse in tribus Romuleas recorderis. quid enim dignum conque-

2 Crisocome (*Π*) 4 omnem] amni *Γ* capiebam noluptate (*Π*), capiebam uoluptatem *Γ*, *supple:* stili *vel simile quid* 5 cum tantam] *Lectius*, tum tanta *Γ*(*Π*) 6 tuae *post* amicitiae *inser.* *Γ* tribuat] *Γ*, tribuet (*Π*)

8 *huius epistulae non supersunt in P nisi haec:* 10 . . . le . . . lium

13 ////////ū *P*, *reliqua epistula periit*, Dunanio (*Π*), *om.* (*Γ*), Dynamio *Latinius* 15 simile] (*Π*), *fort.* timide *aut* sollemne relligioni (*Π*)

19 ad auentium *denuo incip.* *P* 21 posse emęsta *P* nisus es satisfecisse] *Iuretus*, uisu senatis fecisse *P*

26 ad anthiochum *P* 28 quam] *Scioppius*, qua *Γ*, a qua *P*

stione perpessus es? nondum te militares contumeliae perculerunt, nondum catervas mulierum scissa veste fugisti, | nondum ante ianuas eminentium potestatum vigilem noctem salutator expertus es et iam delicato fastidio renuis magistratum? commuta, si vales, animum teque in annum vel biennium obdura.

XXXXII (XXXXI).

Probabilem causam . . . . quis enim Siciliam recto itinere petens sermonem meum potest reddere in longinquis †studiis constituto? sed definit*um* tene, curam circa te meam de numero epistularum non debere perpendi. diligentia enim mea erga amicos iugiter manet, occasionum vero *r*aritas scripta distinguit. 2 sed de his satis dictum puto: nunc elegantia mihi ingenii tui et inventionum subtilitas prae*dic*anda est. novum quippe musivi genus et intemptatum superioribus repperisti, quod etiam nostra rusticitas ornandis cameris temptabit adfigere, si vel in tabulis vel in tegulis exemplum de te praemeditati operis sumpserimus. vale.

XXXXIII (XXXXII).

AD CALLISTIANVM.

Inter cetera parentum decedentium bona amicitiae quoque adfectanda successio est et fortasse studio validiore captanda familiaritatis hereditas, quia facultates fortuna praestat, caritas iudicio foederatur. volo igitur, ut inter nos promptius convalescat familiae tuae propagata coniunctio. consentaneum quippe naturae est, ut officia a te inchoata, a me probata coalescant. ergo in reliquum sermonis esto munificus; mea cura non deerit, quae te stili vicissitudine muneret. vale.

XXXXIIII (XXXXIII).

AD PASTINATVM.

Litteras tuas agrorum fructibus iure contulimus; nam ut illorum proventus non fallit temporis sui debitum, ita fidem nostrae expectationis annuus dignationis tuae sermo non decipit. huius nunc mihi per homines nostros adportatio satisfecit. lectis igitur paginis valere te gaudeo et adloqui*i* tui honore delector. nec me arbitror in respondendo inparem iudicari. praestabit divinus favor, ut has inter nos officiorum vices aetas prolixa multiplicet. vale.

---

1 perculerunt *corr. ex* pertulerunt *P* 2 scissa] a *Γ* *in voce* fugisti *desinit P* 3 fastidior ennius magis eratum *Γ*

6 *hanc epistulam cum praecedenti coniungit* (*Π*), *divisit epistulas* (*Γ*) *ex coniectura Lectii?* probabilem causam ****] (*Γ*), *om.* (*Π*) 7 studiis] *Π*, *latet nomen oppidi, quod in Italia meridionali situm erat sed non in itinere, quo Roma Siciliam petentes ire solebant; fort.* Rudiis definitum] *Suse*, definit *Γ*, desinit (*Π*) 9 raritas] *Iuretus*, charitas *Π* 10 his] hoc (*Γ*) praedicanda] *Iuretus*, prec*anda *Π*, precanda *Γ*

15 *om. F* 16 dona F^{3} amicorum F^{2} 17 non est *ante* studio *inser.* F^{3} captandae $F^{1.2}$ haec editas F^{2} 18 indicio F^{2} *1 m.* foederatur] *F*(*Γ*), foederat *Π* ut *om.* (*Π*) promptis F^{2} *1 m.* 20 calescant F^{2}, conualescant F^{3} isto F^{2} *1 m.*, ista F^{2} *2 m.* 21 qui F^{1} muneret] ΠF^{2}, muneretur $F^{1.3}$ uale *om.* F^{3}

24 contulerim *Iuretus* 27 alloquiis (*Π*)

XXXXV (XXXXIIII).

Π AD PIERIVM.

Redditum mihi esse annuum quodammodo sermonis tui debitum .... tibi quoque gaudium sollemne de nobis haec responsa praestabunt. quae quia propter tantam longinquitatem frequentare non possumus, deb*it*a fide certis temporibus ex- 5 hibemus. maneat igitur hic usus et quo*tannis* salutis indicio mutua inter nos securitas recondatur. vale.

XXXXVI (XXXXV).

AD STRATEGIVM.

Agis mecum desiderio amantis, ut redeam. iamdudum hoc animus meus vestri 10 expetitor efflagitat, sed valetudo saucia obstrepit voluntati. humor enim noxius articulis inlapsus etiam nunc me tenet lectulo et vix litorali siccitate tenuatur. tribue igitur tempus refectioni, quod ego vindicaveram voluptati. prae me autem fero, quod tibi in tanta bonorum multitudine post discessum meum nihil, ut ante, iucundum est. 2 sed puto, quo*d* pia adfectione fallaris, quia parvum est in amante iudicium. et ego 15 quidem non ex his primum litteris, quid de me sentias, scio, prope est tamen, ut agere gratias absentiae meae debeam, quia mihi syngrapham quandam testimonii tui praestitit. verum haec missa faciam. non morabor expectationem tuam post conciliationem vigoris: sed quia hoc longum est diligenti, v*i*sis, quae in proximo possidemus, reditum maturabo. spero enim tantundem accessurum sanitati meae ex con- 20 spectu vestro, quantum sperari possit ex otio. vale.

XXXXVII (XXXXVI).

F AD VALERIVM.

Vellem sedatam filii mei aegritudinem nuntiare, sed nihil prosunt figmenta sollicitis. audeo tamen sperare meliora. inminutio enim febrium deo auctore ad fidu- 25 ciam sanitatis coepit accedere. tuae pro nobis sollicitudini gratias ago et caelestem conprecor potestatem, ut tuo circa amicos animo prosperorum omnium vicissitudo respondeat. vale.

XXXXVIII (XXXXVII).

Π AD MAXIMILIANVM. 30

Soles in scribendo esse prolixus pro ingenii tui viribus; postquam te honor aulicus in procinctum vocavit, tu quoque verba succingis et tamquam levis armaturae

---

2 Ad Plerium (*Π*), Symmachus Pierio (*Γ*) 3 debitum tibi (*Π*), *lacunam indicavi* 4 quia *om.* (*Γ*) 5 debita] *ego*, de bona (*Π*), sed bona (*Γ*) 6 quotannis] *ego*, quodam (*Π*)
15 quod] *Iuretus*, quia (*Π*) paruum] rarum (*Γ*) 19 diligenti uisis] *Scioppius*, diligentius is *Γ*, diligentius his (*Π*) 21 posset (*Γ*)
23 *om.* *F* 24 uelle F^2 *1 m.* mei] nostri F^3 25 enim] tantum F^2 26 pro nobis *post* gratias ago *colloc.* F^2 27 potestatem] *Π*, maiestatem $F^{1.3}$, sanitatem F^2 tuo] *F*, tibi *ΠΓ* prosperumque F^1, prosperorumque F^2 28 uale *om.* F^3
31 solebas *Latinius* *fort.* postquam autem te 32 et] *Γ*, *om.* (*Π*)

miles rorarios aemularis. quid faciam senex garrulus, cui mensura sermonis a iu- *Π*
vene praescribitur? trahit nos vitium senile v*er*bositas, sed occurrit exemplum, et
fastidia aurium tuarum de stili brevitate coniecto. non enim violanda est interim
mihi paginae tuae formula. expectabo tamen, an copiam de me exigas, si plura re-
5 scripseris.

XXXXVIIII (XXXXVIII).

AD VITALEM. *F*

Diu sanitati pariter ac venustati litterarum tuarum mediocris eloquii conscius re-
spondere dubitavi, sed religio rupit timorem. malui enim tibi stilo quam superbia
10 displicere. quidquid igitur hoc est, quod tenet pagina, quaeso, ut boni consulas te-
que submittas ad mediocritatem scriptorum meorum, ne retundatur officium meum,
dum desperatur imitatio. vale.

L (XXXXVIIII).

AD IOVIVM. *Π*

15 Iamdudum datis ad te litteris mutua scripta non merui, et tamen propositum
meum servans honorificentiam scriptionis instauro. credo enim, quod negatam primo
officio vicem vel nunc impetrare possit iteratio.

LI (L).

AD MAXIMILIANVM. *F*

20 Adsiduitatem scriptorum meorum tibi esse fastidio prope adserit raritas tua; es
enim praeter solitum parcus eloquii. sed tueor constantiam diligentiae nec a propo-
sito argumentatione deducor. erit potestas tua hunc animi mei habitum vel augere
silentio vel litteris amovere. vale.

LII (LI).

25 Quatenus me absentia tua contristet, intellegis; nam ideo . . . . necessitatem *Π*
tibi a filio meo scribis iniunctam, ut publici negotii excusatione purgeris. alterum
igitur religioni tuae ex utroque faciendum est, ut aut cervorum aut aprorum copiam
mittas aut in conspectum amici celerius revertaris. nulla enim satisfactio iust*a* ia*m*
suppetit, si et illi venatum et mihi solacium denegaris.

---

1 miles *om.* *Γ* rorarios] *Γ*, rurarius (*Π*) 2 uerbositas] *Iuretus*, ubositas *Π* 3 enim] (*Π*), *fort.* ergo *aut* igitur 4 si plura rescribserim *Γ*, cui rare scripseris (*Π*)

7 *om.* *F* 8 diu] qui F^3 suauitati F^2 *2 m.* uetustati F^2 *1 m.* tuarum *om.* F^3 9 stilo tibi F^3 10 ut] uel F^2 teque] et F^3 11 summitas F^2, sumas F^3 ne] $ΠF^{2.3}$, non F^1 retundatụṛ F^2 12 desperatur] (*Π*), speratur *F* uale *om.* F^3

19 *om.* *F* 20 assiduitate F^1 21 adloquii (*Γ*) diligentissime ñ apposito F^3 pro-posita (*Π*) 22 argumentationem F^2 animum F^3 mei habitum uel *om.* F^3 23 ad-monere F^3 uale *om.* F^3

25 ideo necessitatem (*Π*), ***supple:*** ferarum conquirendarum *vel simile quid* 27 tuae] *Γ*, meae (*Π*) et aprorum ***Scioppius*** 28 iusta iam] *ego*, iustitia (*Π*)*Γ* 29 suppetit] *Γ*, supplebit (*Π*)

LIII (LII).

Π LEPORIO.

Debitum tibi rependo sermonem; dudum enim parem mihi scriptorum tuorum honorificentiam communis amicus exhibuit. cuius verecundia et honestate diligenter inspecta dignum esse, quem diligas, adprobavi.

LIIII (LIII).

F MARCIANO.

Seras tibi videri arbitror litteras meas; sed si itineris mei dies numeras, ratio moram diluet. intervenit praeterea ex humore solito dolor corporis officiorum familiarium sequestrator. nunc quia labori et valetudini quies reddita est, salutationis verba non differo pretium laturus obsequii de remuneratione responsi. vale.

LV (LIIII).

Π AD MAXIMILIANVM.

Si bene in te animum meum nosti, dubitare non potes, adversam valetudinem corporis mei missitandis hucusque litteris obstitisse. hac parte purgatus salutatricem tibi paginam reddo, quae testabitur, esse me sospitem, postquam sanitas silentii excusationem removit.

LVa (LIIII).

Venturum te ad Campaniam filii mei adsertione cognoveram. hinc factum est, ut scribendis litteris abstinerem. sed dum te aut curae urbanae aut voluptates morantur, paene culpam silentii expectatio nostra contraxit. fungor igitur erga te salute dicenda et tibi eligendum relinquo, utrum mihi adventum praestare malis an responsum persolvere.

LVI (LV).

AD ROMANVM.

Servo observantiam, quam mos priscus instituit, ut domo profecti litteras auspicentur, et salvere me nuntio. ex debito venit, u*t* *e*misso a me muneri solvas amica responsa.

---

7 *om.* *F*   8 ueras F^2 *1 m.*   mei *om.* (*Γ*)   9 moram *om.* F^2 diluet] *Lypsius*, deluit F^1, diluit $F^{2.3}$ ex humore solito *post* corporis *colloc.* F^2, *fort.* dolor corporis ex humore, solitus officiorum familiarium sequestrator   familiarium] (*Π*)F^3, *om.* $F^{1.2}$ 10 nunc quia] namque F^3 ualitudine F^1 11 respondi F^2 *1 m.*, respondendi F^2 *2 m.*   uale *om.* F^3

15 missitandis] (*Γ*), scriptitandis (*Π*)

19 *hanc epistulam cum praecedenti coniungit* (*Π*), *post* 16 esse me sospitem *novam incipere, suspicatus est Iuretus, post* 17 remouit *divisi ego*   22 an] *Γ*, aut (*Π*)

27 ut emisso] *Iuretus*, ut te emisso (*Π*), ut tu emisso (*Γ*) *ex coniectura Lectii?*

LVII (LVI).

AD VALERIVM. *F*

Filium meum Romulum ego accerso, tu retines; ego in eum mihi personam parentis adrogo, tu ius adfinis exerces; mihi ex voluntaria sponsione praesentiam suam
5 debet, a vobis spe sociandi itineris retentatur. sed cum mihi etiam *tuus* promittatur adventus, quaestuosa taxatio est morae, quae mihi pro uno utrumque promittit. cedo igitur voluntati tuae et paucorum dierum patientiam non nego. fratri quoque tuo Romulo nimis gratulor, cuius nobis ambo solacium pio et amico certamine vindicamus. vale.

LVIII (LVII).

10
AD MARCIANVM. *Π*

Filius meus cum bona dei venia periculo caret, sed defectum virium patitur prope usque ad aegritudinem. redire consilium est paulatim mansionibus in spatia minora divisis. ego quoque meorum contagio socius accessi, credo ex vigiliis nocturnis, quarum in praesentia exiguus fuit sensus, noxa post cruduit. conprimere tamen
15 nitor diligentia et parsimonia ingruens malum. ergo caelestibus advocatis iter paramus ordiri. vestrae in nos diligentiae grates referrem, si se amor speratus et ex mutuo debitus lactari laude pateretur.

LVIIII (LVIII).

AD ROMANVM.

20 Ad scribendum creber esse voluissem et hoc sperandum esse promiseram, sed valetudo filii mei diu in dubio versata cessationem mihi ab huiusmodi officiis imperavit. qui ubi primum suffragio salutarium potestatum . . . . . . coepit emergere, secutus est ilico scribendi usus securitatem. accipe igitur libens a me dictam salutem, quam si fors optata iuverit, mox sequemur.

25
LX (LVIIII).

AD SERVIVM.

Opperiris, ut intellego, litteras meas, quasi ipse familiaris officii praesul esse non debeas. fortasse allegatione moris uteris, quoniam plerisque persuasum est, auspicium salutationis profectis esse capiendum. absolvo te consuetudinis observantia
30 aut lege pigritiae. satis erit mihi ad plenam satisfactionem, si aversatus scribendi occupare principium saltem sequaris exemplum.

---

2 *om.* *F* 3 Romulum] ·R· F^2 accelero F^3 ego *post* retines *om.* F^1 personam] *Π*, personas $F^{2.3}$, *om.* F^1 patris F^2, *om.* F^3 5 nobis F^1 retentatur] *Π*, retinetur *F* etiam] et F^2 etiam mihi F^3 tuus] *Lypsius*, mutuus F^2, inuitus F^3, munus F^1 6 est taxatio F^2, taxatio uel existimatio est F^3 mihi] (*Π*), *om.* *F* credo F^1 7 tuo *om.* $F^{2.3}$ romidolo F^1 8 uale *om.* F^3

12 ad aegritudinis magnitudinem *Γ* rediit *corr. ex* rediret *Γ* in *om.* *Γ* 13 diuiduae *corr. ex* diuisis *Γ* 14 sensus] (*Γ*), usus (*Π*) 16 gratias (*Γ*) 17 debitus] *Γ*, *om.* (*Π*)

22 potestatum coepit (*Π*), *supple:* e periculo *vel simile quid*

LXI (LX).

Π

AMICIS ROMAM.

Iter Capuam promovemus. forsitan suspicemini interventuram soliti in vos officii oblivionem per longitudinem viae; vulgati quippe proverbii est, enavigato Maleo oblimari eorum memoriam, quos domi reliqueris. me, quoquo versum pedem tulero, 5 amicorum cura comitatur. sperate igitur honorem huius muneris circa vos esse mansurum, si optatis fortuna consenserit.

LXII (LXI).

F

AD ROMVLVM.

Non sum opinionis ambiguus, expectari litteras meas. nam ego quoque parem 10 desiderii inpatientiam de epistulis tuis patior. una igitur est nostri causa sermonis, ut tuum merear; cuius, ut in potu fontium, ideo maior est sitis, quia sapor dulcior. vale.

LXIII (LXII) a. 398.

Π

AD LAMPADIVM. 15

Admonueras, cum proxime urbe digrederer, si vellem tibi aditum scriptionis aperire, ut prior litteras inchoarem. satisfacio voluntati tuae, quae observantia*m* prisci moris amplectitur. absolutus igitur hac religione erumpe in familiaris stili munera mecumque communica, quidquid in administranda urbis tutela ex bono publico feceris. nec quidquam vero scribentis detrahat pudor, ne voluptati meae damno sit epistulae 20 verecundia.

LXIIII (LXIII).

F

AD DIONYSIVM.

Offenderat nos, quod inmature ante discesseras. diluit fortuna peccatum suum, quae bonis te pari festinatione restituit. sed quid me iuvat amici reditus absentem? 25 solare hunc litteris frequentibus casum. scribe etiam, quid tibi apud urbem mandata cura permiserit, ut cum mihi spem visendae eximietatis tuae promiserit dies largior, ego quoque vix post urbanas molestias usurpato otio longius fruar. vale.

---

9 *om.* F 10 spectari Π egoque F^{2}, ego F^{3} 11 de epistolis tuis impatientiam F^{3}, etiam patientiam de eplis tuis F^{2} uana F^{2} igitur est] (Π), est enim $F^{1.2}$, est ergo F^{3} nostri] mei F^{3} 12 ut in] (Π)F^{3}, ut *om.* $F^{1.2}$ fontibus F^{2} est *ante* dulcior *inser.* F^{3} 13 uale *om.* F^{3}

17 obseruantia (Π)

23 *om.* F 24 offendant F^{2} *1 m.* nos] F, bonos Π 25 bonis] Π, nobis F(Γ) te pari] ΠF^{3}, de patris $F^{1.2}$ abscentem F^{2} 26 etiam] igitur F^{2} 27 cura *om.* F^{3} permisit F^{2} mihi] ipse F^{3} spem] spes F^{1} largior] Π, longior F 28 uale *om.* F^{3}

LXV (LXIIII) a. 398.

AD LAMPADIVM. *Π*

Indicio quietis urbanae tempus quodammodo usurpandi otii prorogasti. abesse enim longum placiditas me civium sinit consiliis tuis parta, quibus plebs redacta est 5 in paenitendi verecundiam. *nunc* ergo post curarum omnium fugam producere mihi ferias, ut ita dicam, pingues licebit. quamvis praecipere animo tuo incerta non debeam, qui sim mihi conscius tenerae in vos adfectionis et illius desiderii, quo *prae* cunctis vitae voluptatibus patriam meam diligo.

LXVI (LXV).

10 AD HERCVLIVM.

Agerem tibi largiter gratias, quoniam me haud dudum a vobis profectum dicenda salute praeveneris, nisi hanc sibi gratulationem meam spes auct*i*oris beneficii vindicaret. ipse enim diceris adfuturus, cuius rei nomine vadari me tibi in maioris gratiae modum fateor. velim tamen scriptis tuis sperato bono adstrui fidem, ut qui tali 15 opinion*e* delector, multo amplius gaudeam confirmationis securitate.

LXVII (LXVI).

DYNA*M*IO. *F*

Litteras meas amore desideras, sed infrequentem me videri communis filius facit, qui rescripta non repetit. hoc tamen strictim dixisse sufficiat, ne illius verecundiae 20 oneri sit nostra purgatio. *nunc* tibi honorem salutationis inpendo nec exposco, quod sponte facturus es, ut nos mutuis . . . . . . adloquaris, cum mihi hanc vicem et religio animi tui et consuetudo promittat. vale.

LXVIII (LXVII).

AD TITIANVM.

25 Desideratas quidem litteras tuas libens sumpsi, sed cognitio actuum tuorum, quorum testis atque narrator Euscius fuit, uberiorem mihi adtulit voluptatem. itaque hortor ac moneo, ut bene coepta non deseras et praemium laudis honestate secteris. subiungerem curam meorum, si mihi esset alius adloquendus, sed cum facias ultro, quae meus sermo posset expetere, partes commendationis omitto: quia quidquid ex fiducia 30 amicitiae praesumitur, plus habet gratiae, si sponte praestetur. vale.

---

5 nunc] *Iuretus*, nec (*Π*) 6 *fort.* praeripere tuo *om.* *F* 7 prae] *Modius*, *om.* (*Π*) 12 auctoris (*Π*) 15 opinioni (*Π*)

17 Dynanio (*Π*), *om.* *F* 18 ex *ante* amore *inser.* F^3 communis *om.* F^3 *spatio vacuo relicto* 19 hec F^3 tamen] (*Π*)F^2, iam F^1, inde F^3 stricte F^3 20 oneri] F^1, crimen F^2, honus F^3 nunc] *Iuretus*, nec *F* reposco F^2 *1 m.*, te posco F^2 *2 m.* 21 mutuis alloquaris $F^{1.3}$, mitius alloquaris F^2, *supple:* epistulis *vel simile quid* 22 promittat] F^3, promittit $F^{1.2}$ uale *om.* $F^{1.3}$

24 Ad Ticianum (*Π*), *om.* *F* 26 enarrator $F^{2.3}$ Euscius] (*Π*), eustius $F^{1.3}$, ·E· F^2 nobiliorem F^3 27 laudis *om.* F^3 subiungere F^1 29 quia quia F^2 30 amicitiae] *Π*, *om.* *F* uale *om.* F^3

LXVIIII (LXVIII).

Π

AD VALERIANVM.

Rusticari te adseris et ducendis vitibus aut arboribus inserendis crudam senectutem fovere. non hoc litterae tuae sapiunt, nisi forte Gallia tua dedux Heliconis. alios sulcos stilo intermoves, alios ordine*s* pangis. ego autem, quoniam scire nostra desideras, in domicilio Latiaris facundiae otio et studio torpeo. dii dabunt incrementa annorum parvulo meo. ipse me praefata Fortunae venia ad studiorum suorum societatem vocabit. interea frequentibus epistulis desidiam meam stimula. unum quippe hoc litterarum genus superest post amaros casus orationum mearum, quod me ad usum scribendi possit adlicere.

LXX (LXVIIII).

F

AD ROMANVM.

Nunc demum adfluo voluptate, quod te curarum vacuum nuntiasti, nam me hactenus rerum tuarum amaritudo mordebat. itaque salutis praesides deos conprecor, ne umquam paginas tuas mens tristis infuscet. interea talibus litteris pretium rependendum est; quare vicissim sume, quo de me gaudeas. in bono statu valetudinis sumus et relegere . . . . . . urbi propinqua meditamur. sinat fortunae benignitas hoc inter nos manere commercium, ut prosperis scriptis responsa consentiant. vale.

LXXI (LXX) a. 400.

Π

AD PRAETVRAM MVLTOS INVITAT.

Praefato divinitatis favore urbanae praeturae fasces filius meus Symmachus kalendis Ianuariis sortietur. praesentia tua ornari eius officium participata petitione deposcimus.

LXXII (LXXI) a. 400.

SIMILIS.

Divinitatis honore praemisso filius meus Symmachus kalendis Ianuariis praeturae urbanae accipiet magistratum. quaeso, ut praesentia tua festa nostra cohonestet.

LXXIII (LXXII).

F

AD MARCIANVM.

Silentium mihi duci vitio non oportet: familiarium quippe usus officiorum inter adversa neglegitur. sed quia spes datur Symmacho meo integrandae paulatim bonae

---

4 non] *Γ*, nam (*Π*) sit *post* dedux *inserit Γ* 5 ordines] *Iuretus*, ordine (*Π*) 8 uocauit (*Π*) desidiam meam] *Γ*, desideria mea (*Π*)
12 *om. F* 13 diffluo F^3 14 ideoque F^3 deos praesides F^2 16 quo de me] (*Π*), quod F^3, quo $F^{1.2}$ 17 relegere urbi *F*, *supple:* relegere iter in urbi propinqua sinat fortunae] *Π*F^3, uult nanque F^1, *om.* F^2 hoc] fortune hoc det F^2 *2 m.* 18 scripturis F^3 consentiant] *Π*, conueniant *F* uale *om.* F^3
29 *om. F* 30 dici *Π* 31 simacho F^2, symaco F^3

valetudinis, redit animus ad amicitiae munia, ut si quem tibi taciturnitas mea metum fecerat, sermonis securitas absolvat. vale.

LXXIIII (LXXIII).

ANTIOCHO.

Certum habeo, nihil te litteris meis antiquius aestimare; nam mihi quoque eadem de tui sermonis iucunditate sententia est. merito amicitiae munus adripui; quod si pari lance reddideris, studium meum incitamento religionis acuetur. vale.

LIBER NONVS

CONTINENS COMMENDATICIAS.

I a. 380—382.

AD PALLADIVM.

Si amicitiae veteris memoria perseverat nec ulla oblivione tenuata est, credo, quod litteras meas libenter accipias, quas fiducia mutui amoris emisi, multum relaturus gratiae, si officio vicissitudo respondeat. nunc te pro amico meo Benedicto oratum volo, quem gradu atque honore militiae fortuna magis quam culpa privavit, ut innocenti fautor adrideas nec eum publicae felicitatis, quae ad universos pari ratione manavit, solum exortem esse patiaris. interest enim serenissimorum temporum gloriae, ut sicuti omnibus in hac vita positis ac locatis communis est caeli spiritus, lux diei, ita clementia*m* maximi principis nostri sentiant vota et fa*t*a cunctorum. vale.

II.

AD IAMBLICHVM.

Plerisque amor est undique gentium pretiosa conquirere: me iuvat studiosos sapientiae viros in amicitiae possessionem vocare: quorum te esse summatem iamdiu adtestantur experti, in primis familiaris noster cunctis probatus Eudoxius diligens iudex bonorum, qui degustatis propius virtutibus tuis ceteros aeque ad honesta ten-

---

1 cor redit F^3 animus] ΠF^3, *om.* $F^{1.2}$ si] ΠF^3, *om.* $F^{1.2}$ tibi *om.* F^3 mea *om.* F^2 2 facerat (Π) sermonis securitas] Π, securitas sermonis F^3, sermonis *om.* $F^{1.2}$ uale *om.* F^3

4 Anthioco (Π), *om.* F 5 certum — aestimare *om.* F^3 antiquo F^2 *1 m.* 6 sententia] summa F^3 est *om.* F^2 7 uale *om.* F^3

8 Q. Aurelii Symmachi epistolarum lib. VIIII. continens commendatitias (Π), *om.* F 11 *om.* F *epistulas, quae inter 1 et 36 in reliquis F codicibus leguntur, om.* F^3 12 oblatione F^2 *1 m.* Γ, oblitteratione *Susc* 13 amoris] Π, *om.* F es *post* relaturus *inser.* F^2 *2 m.* 14 meo *om.* F^1 Benedicto] ·B· F^2 15 fortuna militiae F^2 17 temporum] imperatorum F^2 *2 m.* 18 dei F^1 19 clementia F^1F^2 *1 m.* sentiat F^1 fata] *Susc*, facta F cunctorum igitur consensu F^2, *sequitur p.* 236, 2

21 Ad Iamblicum (Π) 25 quid ego statis breuius Γ aeque] ea quem Γ

Π dentes laudare didicit, illis desiderium doctrinae vitaeque tribuens, tibi perfectionem. *F* invitatus | igitur consensu famae et optimorum testium fide amicitiae tuae dexteram porrigo simulque opto, ut mihi epistula a te relata declaret concordiam voluntatis tuae et mutuae in nos diligentiae impetrationem. vale.

III a. 398—401? 5

Π AD ZENODORVM.

Repetenda mihi apud te, non inchoanda est Euscii commendatio: nam cum Romae ageres, meo precatu in eius suffragium provocatus libenter partes benevolentiae recepisti. tempus est igitur, ut meas utilitates in Euscio iuves, cuius modestia ita negotiis nostris aderit, ut famae iudicis nihil deroget. vale. 10

IIII a. 398—401?

AD DIONYSIVM.

Iamdudum te mihi et morum et medicinae fama commendat. hortatu igitur laudis utriusque amicitiae tuae manum porrigo et te sponte ad fidem nostrae familiaritatis invito. dabit autem tibi iudicii mei non mediocre documentum, quod his, quos 15 erudiendos misimus arte medicinae, praeceptor adhiberis. repende igitur mihi pignus mutuae voluntatis et suscipe in disciplinam medendi, quos et fidei tuae et honestati Euscio tradente committimus. vale.

V a. 398—401?

AD AVXENTIVM. 20

Amicitias inter nos, cum Romae ageres, inchoatas munere scriptionis adcumulo, ut fidem tibi animi mei faciat conlati in absentem pignus officii. tuam circa nos diligentiam privatim litterarum vicissitudo, publice forensis pro Euscio cura testabitur. vale.

VI a. 398—401. 25

* * * * * * * * * *

Actores absentium, quibus res longinqua committitur, tamquam soluti legibus vivunt, quoniam procul positis nullus dom*i*norum terror incurrit. opus est igitur iudiciali vigore, ut locationibus adscripta persolvant. quare quaeso, ut suggestiones notarii mei, cui adhibenda nonnulla ad praetoriam functionem et debita ab obnoxiis 30 servis eruenda mandavi, iuvare digneris et vicem sollicitudinis meae in curam tuam recipere non recuses. vale.

---

1 illis] *Γ*, ille (*Π*) perfectionem] *Γ*, perfectionis (*Π*) 2 | igitur consensu *incip. F* amiciae *F*2 3 te] tu (*Π*) 4 mutuam (*Π*)

13 hortatu] *Scioppius*, portatu *Γ*, hortator (*Π*) 16 arte] *ego*, arti (*Π*) adhiberis] (*Γ*), exhiberis (*Π*)

26 *inscriptionem om.* (*Γ*), Ad Carterium (*Π*), *fortasse supplendum:* Ad Vincentium, *cf. p.* 237, 2, *ut in Π idem mendum fuisse sumamus, quod p.* 221, 15 27 committitur] *Γ*, remittitur (*Π*) 28 dominorum] *Rittershusius*, damnorum *Γ*(*Π*) 30 *fort.* adquirenda

VII.

AD CARTERIVM. F

Pro filio meo Auxentio parentis religionem, petitoris ambitum, fidem testis in me recepi. si quid igitur tantarum rerum auctoritas apud te ponderis habet, admitte 5 quaeso in familiam tuam iuvenem cunctis vitae bonis et fortunae muneribus excultum. vadem me tibi in omnia spondeo, quae solet parentum sollicitudo trutinare. licet noverim futuros generos moribus aestimari, *a*ttamen huic post ornamenta naturae etiam census ad honestatem redundat. possem de eo copiosius loqui, sed non vult 2 veritas *verbis* iuvari. quare si tibi videor non inanis adsertor, perpende hominem de 10 testimonio meo et ei, quem pignoribus meis libenter adnumero, dignare filiae tuae respondere coniugium. credas velim, cum vota processerint, interventui meo non minorem te gratiam, qui rogaris, habiturum, quam istum, quem commendo. vale.

VIII.

AD POMPEIANVM. Π

15 Arguere diuturnum silentium meum non potes, qui me in sacro comitatu hactenus fuisse didicisti; unde nuper regressus honorificentiam dicendae salutationis exerceo. vicissitudo testabitur, quod paginam meam libenter acceperis. interea commendo scripta reddentem. mihi enim proficiet, si quid suggestioni eius favoris inpenderis. vale.

20

VIIII.

AD VINCENTIVM. F

Probo homines ad clientelam tuam pertinere cupientes — nam quaedam scintilla sapientiae est, virtutum luminibus adplicari —, et ideo amici mei Zenodori laudabilem voluntatem commendatione non differo eundemque in domus tuae sacrarium tamquam 25 mystagogu*s* induco. fac quaeso, ut et meo studio et ipsius voto impetratio prompta respondeat. vale.

X.

AD LEPORIVM.

Fortunae telo graviter sauciatus nunc primum epistulae maesta verba committo; 30 neque enim diu ab officio debui temperare, cum tanti vulneris dolor nulla temporis diuturnitate possit aboleri. salutato igitur te simul amicissimum meum Silvanum

---

2 Ad Vincentium (*Π*), *cf. p.* 236, 26, Symmachus Carterio *Γ*, *om. F* 3 Auxentio] ·A· *F*2 4 tantorum *F*2 *1 m.* 5 muneris *F*2 *1 m.* exculptum *F*2 6 tercimare *F*2 7 attamen] *ego*, et tamen *F* 8 etiam *om. F*2 incenso *F*2 *1 m.* 9 uitas *F*2 *1 m.* uerbis] *Lypsius*, *om. F* 11 presserint *F*2 *1 m.*, precesserint *F*2 *2 m.* minorem] debere *F*2 *2 m.* 12 gratia *F*2 *1 m.* habiturum] (*Γ*), *om. F* commendo] *Π*, committo *F*(*Γ*)

21 *om. F* 23 amplificari *F*2 zenodari *F*1, ·Z· *F*2 laudabile *F*2 *1 m.* 24 commendatione] *ΠF*2, commendari *F*1 *fort.* non desero 25 mystagogus] *Lypsius*, mystagogum *F*1, mixtagogum *F*2 impetrato *F*1, intratio *F*2 *1 m.*

28 *om. F* 29 caelo *F*2 *1 m.* 30 diu *om. F*2 cum tanti] cunti *F*1 31 salutato *F*2, soluto *F*1 igitur] ergo *F*1 Siluanum] ·S· *F*2

F diligentiae *tuae* promptus commendator insinuo: qui refovendi patrimonii mei gratia laboriosam peregrinandi necessitatem recepit, eoque dignior est boni cuiusque suffragio
2 . . . . ullis edictis designationem personarum videmus expressam, sed principalibus et tabulariis liberum est, alios a dispendio vindicare, aliis indebitum munus inponere. unde quaeso, ut hanc partem et nostrae utilitatis et tuae l*aud*is consideratione discutias. postulant enim capitulani taxationem tironis ab hominibus meis nulla super hoc publicae v*alid*itatis monumenta prom*entes*; unde mihi non *in*iusta suspicio est, quod in excusationem sui aut suorum nostros quoque homines falsa adscriptione subdiderint. et ideo dignum est, ut provincialibus vel edicto vel subscriptione tua instructio plena pandatur, ne tabulariorum et curialium vaga et libera exactio quaestum praestet licentiae. vale.

XI.

Π

SYMMACHVS MARCELLO.

Cum vicem praesentiae meae et possit et debeat tuus interventus inplere, miror suggestionibus Amazonii occupationes nostras frequenter onerari. exequere igitur, oro te, partes amicitiae congruentes, ut auxilio tuo tutata possessio et ipsa a molestiis
2 vindicetur et nobis aliquid commoditatis exhibeat. inter reliqua autem, quae idem Amazonius intimavit, magnopere deprecatus est, ut Vrsum, quem dudum domui nostrae cum familia sua dicit obnoxium, ab omni publica conventione secernas, quo facilius . . . . delata munivit. sed maior ei opitulatio ex tuo, arbitr*i*, favore proveniet, cum causae eius etiam iustitia non desit. circumscriptus enim, quantum res docuit, inprovida cautione, non debet noxam rusticae *faci*litatis incidere. vale.

XII a. 399.

AD PERPETVVM.

Votiva domus meae functio tua adiumenta deposcit; proxime enim, si optata nostra favor divinitatis adiuverit, filius meus praeturae editione fungetur, cui equorum curulium paranda nobilitas est. si quid igitur apud te valet amicorum absentium cura, quaeso te, ut ex omnibus gregibus, quibus pollet Hispania, lectissimos genere et velocitate praestantes diligenter edecumes, quos amici mei in rem missi iusta pretii definitione mercentur. stabit apud me i*u*giter beneficii tui gratia, si huic negotio studium, quod religio mutua promittit, inpenderis. vale.

---

1 dilengiae F^2 *1 m.* tuae] *Scioppius*, *om.* *F* 2 eoque] *ΠF*², eo quod *F*¹*Γ* dignior] *ΠΓ*, dignius *F* cuiusque suffragii ullis *Γ*, cuiusque suffragium ullis (illis *F*² *1 m.*, cum *2 m.*) *F*, cuius usus ullis *Π*, *lacunam indicavit Scioppius* 4 alio *F*¹ 5 uindicate *F*² ut] et *F*² 6 laudis] *Lypsius*, salutis *F* postulent *F*² *1 m.* capitulani] *ΠΓF*¹, capitulam *F*² 7 super hoc] superest *F*² *1 m.*, superest cuius *F*² *2 m.* ualiditatis] *ego*, utilitatis *F*, auctoritatis *Iuretus* 8 promentes] *Lypsius*, promittis *F*¹*F*² *1 m.*, promittentes *F*² *2 m.* iniusta] *Lypsius*, iusta *F* 9 nostros] nos *F*¹ subdetur *F*² est *om.* *F*² 10 scriptione *F*¹ pandatur] *ΠF*², pendatur *F*¹ 11 curalium *F*² licentiae *ante* uaga *colloc.* (*Γ*)

19 quo facilius **** delata muniuit] (*Γ*), *om.* (*Π*) 20 arbitri] *ego*, arbitrii (*Π*) 22 facilitatis] *Iuretus*, foelicitatis *Π*

26 diuinitatis] *Γ*, diuinus (*Π*) 28 te *om.* (*Γ*) 30 ingiter] *Lectius*, igitur (*Π*)*Γ*

XIII a. 401.

SYMMACHVS VALERIANO.

Ingeniorum video inter nos esse certamen in eo negotio, quod ratio amicitia tempus abolere debuerat. modum igitur expostula*tion*ibus mutuis facio, ne amarissimae scriptionum vices sine fine procedant. munus totius Liviani operis, quod spopondi, etiam nunc diligentia emendationis moratur. sed a te praedicti muneris posco vectorem, quia meos praetori*us* apparatus *spars*im in longinqua egit . . . . retinet et ignotos. vale.

XIIII a. 399.

SYMMACHVS APOLLODORO.

Curarum tuarum me esse participem iure praesumis, quas ego animo meo etiam non commonitus pro amicitia vindicarem. pars igitur sollicitudinis tuae filia mea adventante minuenda est, quam proxime Roma suscepit dimissura in conspectum tuum, cum se interposita refectione recreaverit. interea de communis patriae victu celeriter invehendo silere me apud te non sinunt angustiae conditorum. quaeso itaque te, ut vigore, quo praeditus es, annonarios urgueri iubeas apparatus. adiciet enim plurimum gloriae tuae Romana securitas. vale.

XV a. 400—401.

SYMMACHVS GEMINIANO.

Consuetudinem meam servo et religiosa in amicos instituta custodio. quare salutationis honore praefato mutuum de te posco responsum, et si memoria viget mandatorum meorum, ut securum me de apparatu praetoriae functionis facere digneris, exhortor. crescit enim per dies singulos cura apud me, quoniam propinquat editio, et nihil de vestibus atque animalibus, quae olim sub aestimatione ac definitione tua per meos coemi debuerunt, miror exhibitum. et quoniam sollicitor tarditatis, notarium meum misi, qui tuis praeceptis et monitis obsecutus devehenda cuncta suscipiat actoresque nostros ad pretia, quae statueris . . . . hactenus tuum declinasse conspectum. tandem igitur partes religionis exequere, ut exemplo diligentiae tuae in officiorum vicissitudine*m* provocemur. vale.

XVI a. 399—401.

SAPIDIANO.

Leontius agens in rebus et honestate vitae et militiae exercitatione bonis quibusque placitus meum quoque iudicium adsidua diligentia provocavit. inter amicos igitur

---

4 expostulationibus] *Iuretus*, expostulantibus *Π* 5 fine] *Γ*, fide (*Π*) 7 praetorius] *Iuretus*, praetorios (*Π*), praeconos *Γ* sparsim in] *Iuretus*, pars in (*Π*)*Γ* egit retinet et ignotos] *Γ*, egit *reliquis omissis* (*Π*), *supple:* ludorumque expectatio retinet et ignotos *vel simile quid*

13 minuenda est] *Γ*, ******** (*Π*) 16 iuues *Γ* apparatus] *Γ*, paratus (*Π*)

21 de te posco] (*Γ*), deposco (*Π*) 27 actoresque nostros ad pretia quae statueris *** actenus tuum declinasse conspectum] *Γ*, *om.* (*Π*), actoresque nostros ad pretia, quae statueris soluenda inpellat, ne pecuniarum uideantur inopia hactenus tuum declinasse conspectum *Scioppius*, *vix recte* 29 uicissitudine (*Π*)

Π ac familiares meos iure numeratur. hunc tibi in manum trado petens, ut exemplum nostrae circa eum adfectionis imiteris; quod te sedulo praesumo facturum. interea de animalibus ludorum apparatui praeparandis admonitionem frequentare non desino, cum ineam sponsionem, qu*od i*am me istius curae vacuum reddidisti. mandavi tamen Leontio monitoris officium, cui aurem praebere dignaberis, si quando ipse publica et maiora tractanti hanc quoque petitionem domestica insinuatione suggesserit. vale.

XVII.

AD VENVSTVM.

Integrum mihi situm praetorii mei et picturam quandam fabrilis operis ante oculos conlocasti; ita adaperta distributio vel adhuc adsurgentia vel iam absoluta signavit. dissimulo igitur meorum tantisper accusare segnitiem, qui in iisdem molitionibus fabricatione haeserunt, dum suavitate paginae tuae mulceor. volo tamen relegendo . . . . tione castiges. vicem mei fellis exerceas, ut de tua obiurgatione coniciat, quanta illi pernicies, nisi omissa curaverit, ex mea indignatione metuenda sit.

XVIII a. 399.

F SYMMACHVS POMPEIAE.

Votiva emersit occasio, quae tibi salutationis adportaret obsequium. nam cum *ob* praeturam filii mei familiares nostros ad Hispanias mitteremus, quibus equorum curulium mandavimus emptionem, litterarum cultum tibi par fuit exhiberi simulque adicere postulatum, ut nobilissimos quosque de tuis gregibus equos digneris excerpere, quos in rem missi sub iusta taxatione mercentur. quaeso igitur, ut si qua apud te memoria domus meae residet, rem tibi factu facilem, mihi vero iucundam atque honoratissimam promptissima beneficentia digneris adnuere.

XVIIII a. 399.

Γ SYMMACHVS FLAVIANO.

Votiva me in amicitiam tuam causa deducit, quamvis ob decus generis et morum tuorum familiaritas tua mihi fuerit ambienda. praetura filii mei — fors dictum iuvet — equis curulibus instruenda est. dudum per meos . . . . . . gregibus tuis pecoris . . . .

---

4 quod iam me istius] *ego*, quam me istius *Γ*, tu me huius (*Π*)
11 signitiem (*Π*) 12 relegendo **********tione castiges] *Γ*, relegendo ******************** castiges (*Π*), uolo tamen relegendo iter Capuanum architecti nostri tarditatem seuera oratione castiges et uicem mei fellis exerceas *Scioppius* 13 uicem] (*Π*), ut uicem *Γ*
17 *om. F* 18 cum ob] *Iuretus*, cum ad (*Π*), ad *F* 19 mei *om.* (*Π*) famulares F^2 Hispanias] (*Π*), hispaniam *F* mitteremus] (*Γ*), misimus *F* 20 exhibere (*Γ*) 21 adicio F^2 exerpere F^2 *1 m.* 22 ista tractatione F^2 *1 m.* 24 uale *add. F*
26 *hanc epist. om.* (*Π*), *primus edidit Scioppius in Verisimilium l. IIII 11*

XX (XVIIII) a. 399.

SYMMACHVS BASSO. *F*

Salutationis honore praemisso subtexo necessarium postulatum: filii nostri instat
edi*t*io; huic equorum curulium paranda nobilitas est. quapropter ad Hispanias fide-
5 lissimos cum copiosis sumptibus misimus, ut generosas quadrigas sub diligentissima
lectione mercentur; sed quia veremur, ne equorum transitum hiemis interventus ex-
cludat, quaeso te, ut si necessitas postulaverit, tribus aut quattuor hibernis mensibus
pabula illis in re tua pro numero iubeas ministrari, ut incipiente temperie sine vexa-
tione perveniant. praeterea adiumentum meis oro decernas ad equorum coemptionem, 2
10 si quos in Arelatensi urbe cursu et genere praestantes meorum cura reppererit. am-
plectenda est enim vicinae emptionis occasio, si eximium aliquid casus obtulerit.
stabit apud me iugis memoria beneficii tui, cum votivae editioni nostrae fraterna, ut
spero, cura profuerit.

XXI a. 399.

15 SYMMACHVS . . . . VICARIO HISPANIARVM. *Γ*

Senatoriis editionibus convenimur, quarum necessitas equorum curulium desiderat
em*p*tion*em*. huius igitur rei gratia familiarissimos meos ad Hispaniam misi, ut qua-
drigas ex omni gregum nobilitate mercentur. his ad peragenda mandata tuum posco
suffragium summoque beneficio profiteor obligandum, si rem fact*u* facilem, sed im-
20 per . . . . promoverit.

XXII (XX) a. 399.

SYMMACHVS AVRELIANO. *Π*

Domum nostram in apparatu esse ludorum, quos deo iuvante filii mei praetura
deposcit, quantum credo, didicisti. missurus igitur ad Hispanias meorum aliquos, qui
25 curules quadrigas ex omni gregum nobilitate merc*e*ntur, iam nunc in favorem praeter-
euntium curam tuam provoco, ut illis et velocitas transeundi et evectionum praestetur
adiectio. haec interim pro tempore praelibavimus; sed plura tribues vel tuo provisa
studio vel illorum suggestione conperta.

---

2 Symmachus Basso] *Lypsius*, basso (*Π*), *om. F* 3 instat edictio F^1F^2 *2 m.*, instacedictio F^2 *1 m.* 4 hinc F^2 quod propter (*Γ*) 6 lectione] (*Γ*)F^2, electione F^1 transitus F^2 7 a quatuor F^2 *1 m.*, uel quatuor (*Γ*) mensibus hibernis F^2, hiemis mensibus (*Π*) 8 teperie F^2 *1 m.* 9 ad equorum coemptionem *om.* F^2 10 araletsi F^2, aurelatensi *Π* cura meorum F^2 repperit F^2 *1 m.* 11 enim] (*Π*), *om. F* temptationis *Γ* 12 tui *om.* F^2 *1 m.*, tui beneficii F^2 *2 m.* 13 uale *add. F*

15 *hanc epistulam om.* (*Π*); *primus edidit Scioppius Verisim. IIII 11* Symmachus Vicario Hispaniarum *Γ*, *deest nomen* 17 emptionem] *Scioppius*, emtation. *Γ* 19 factu] *Scioppius*, facta *Γ* sed imper promouerit *Γ*, *fort.* sed impetratione gratam tua cura promouerit

22 Symmachus Aurelio (*Γ*) 25 mercarentur (*Π*) 27 haec] (*Γ*), hoc (*Π*)

XXIII (XXI) a. 399.

Π SYMMACHVS MARCELLO.

Requirunt te per Hispanias aliae litterae meae; illic enim te degere ob rei familiaris amplitudinem duxeram. postquam te in avitis penatibus otiari constantior fides adtulit, egi huic errori gratias, qui mihi praestitit, ut te rursus adloquerer. et tamen ista geminatio, quamvis satisfacere animo tuo debeat, nondum meo sufficit; vellem quippe ita continue honorare amicitiam tuam litteris, ut mente iugiter colere Γ 2 numquam dissimulaverim. | subiungo postulatum. iampridem commendata sensibus tuis praetoria filii mei, si fors dictum iuvet, instat editio. ea nos admonet, ut quadrigas nobiles in certamen . . . . . quae posset ex multorum gregibus edecumare meliores. non obsit securitati meae, quod Hispanias longinqua sede *mutasti*; admotos *a* me equorum coemptioni tantum litteris iuva. valebit pro nobis, ut spero, apud amicos curae tuae delegatio.

XXIIII (XXII) a. 399.

F SYMMACHVS BASSO.

Multam capio animi voluptatem, quotiens sermonis tui munus accipio. est enim in illis litteris et sanitatis tuae et amoris indicium. praeterea laetitiae mihi est, quod brevi te adfore polliceris. quo magis autem venire deproperes, nuntio filium meum, si favor divinus adriserit, praetorios fasces anno veniente sumpturum. de qua re ad *te per* familiares meos plenius scripsi, quibus equorum de Hispania mandavimus emp- 2 tionem. sed quia suadet occasio, nunc quoque reposco postulatum et quaeso te, ut si forte equorum reditum *in*temperies hiberna retardaverit, stabulari in agris tuis equos nostros paucis mensibus iubeas atque ad nos inde verno tempore incipiente proficisci. interea hominum tuorum cura submota est, quos et praesentia mea et iudiciaria tuitio defendit. denuntiavi enim litem moventi, quod ad me causa pertineat, nec defuturum eis meae actionis auxilium. quod non dubito *eximi*etatis tuae homines indicasse. vale.

XXV (XXIII) a. 399.

Π AD VINCENTIVM.

Facio officium meum, si quando te cultu sal*u*tationis inpertio, nec dissimulo referre grates, quod invicem me frequentet remuneratio scriptorum tuorum. sed haec produci longius non oportet, quia bonae amicitiae iactationes refutant; illud nunc de

---

4 duxeram] (Γ), didiceram (Π) 8 *vox* dissimulauerim *ultima huius epistulae est in* (Π), *quae sequuntur, primus edidit Scioppius Verisim. IIII 13* subiunge Γ 10 certamen ***** quae Γ 11 longinqua sede mutasti] *Scioppius*, longinquas edecumasti Γ admotos] *Suse*, admotus Γ a me] *Lectius*, ad me Γ

15 Symmachus Basso] *Lypsius*, *om.* F 16 multum F^2 cui F^2 *1 m.* 17 tuae *om.* F^2 18 breui te] Π, in breui F uenire] Π, redire F noncio F^2 *2 m.*, non scio F^2 *1 m.* 19 praetorias F^2 ueniente] Π, ineunte F 20 te per] *inserit Mercer*, *om.* F equarum F^1 21 occasionem quoque F^1 22 equorum reditum *om.* F^2 intemperies] *Lypsius*, temperies F 25 deciaui F^1 litem] F^1, litterae F^2 *1 m.*, lictori F^2 *2 m.* nec] ΓF^1, n̈ F^2 26 eis meae] Γ, me eius F eximietatis tuae] *Wingendorp*, aetatis tuae Γ, praestantiae tuae F^1, etiam tuos F^2

29 saltationis Π

te impetratum volo, ut litteris et apparitore decreto iuvare digneris curam meorum, quibus *e*mendas ex Hispania curules quadrigas in apparatum praetoriae functionis iniunxi. oro praeterea, ut equorum tractoriis, quas vir inlustris Theodorus emisit, confirmationem per epistulam praestes, ne mutato iudice beneficii lentescat auctoritas. exambirem super his nimio precatu gratiam tuam, sed apud verecundas aures tuas simplicitas efficacior est, et libentius pudor adnuit, quod cum fiducia postulatur. velim tamen teneas, nunc quidem in petendo esse me parcum, sed fore in agendis post impetrationem gratiis copiosum.

XXVI (XXIIII).

AVRELIANO.

Iuvat animum meum, quod saepe mihi vitio *v*ortis scribendi ad te neglegentiam. amoris enim tui signum est vicissim desiderare, quae praestas. et tamen dissimulandi . . . . destinatio tua voverat. contristavit me fateor nec tibi conveniens nec mihi sperata iactatio irriti beneficii. ne quid igitur ingenua verecundia *tua* simile rescriberet, malui premere mut*u*m dolorem; nam inter absentes alterna epistularum decertatio plerumque ad odia procedit. nunc redeo in usum simplicis stili gratus magis voluntati tuae quam reus casui; te oro, ut iam desinas amicitiam meam, quae nihil tibi indixerit oneris, damnosam putare.

XXVII (XXV) a. 399—401.

ALEXANDRO.

Silentium circa te meum nullo iure culpabis, si tuum cogites. et fortasse iustius tibi huius rei subeunda est verecundia, qui ob rem . . . . . . Romam saepe litteras mittens amicitiae circa nos munia praeteristi; meos autem sola ferarum emptio Aquileiam conpulit praeterire. nec tantum susce*n*sionis meretur unius occasionis oblivio, quantum laudabilitas tua inter adsiduos commeatus tuorum ex contemptu mei contraxit invidiae. sed *sit* venia utrique nostrum, quamquam inparis neglegentiae. posthac et ipse omissum munus instaura et nobis rescribendi per eosdem copiam praesta; difficilis est enim mihi hinc pergentium inquisitio. denuo stili cessabit officium, nisi familia*res tui* nostra ad te redituri susceperint. vale.

---

2 mendas Π   3 oro praeterea — 4 auctoritas] Γ, *om.* (Π)

10 Aureliano] (Π), Symmachus Aureliano *Lypsius*, Symmachus Valeriano (Γ), *om.* F   11 uortis] *Lypsius*, duxi fortis F^2, duxi sortis F^1 13 *post* dissimulandi *spatium vacuum trium versuum in* ΓΠ, dissimulandi destinatione F   14 tua uouerat] Γ, *om.* F   me fateor] Γ, quia F   est *post* conueniens *inser.* F   desperata F^1 15 tua] *ego*, *om.* F   16 mutum] *ego*, mutuum F   17 stili simplicis F^2 18 indixerit] ΠF^2, induxerit F^1 19 uale *add.* F

21 *om.* F   23 rem romam FΠ, *supple:* familiarem *vel simile quid*   24 munia circa F^2, nos *add.* F^1 2 *m.*   25 suscensionis] *Lypsius*, successionis (Γ)F   27 sit] *Lypsius*, *om.* F   in partes F^2 neglegentiae posthac] Γ, negligentiae sumus posthac F^1, negligentiae simus posthac F^2 29 hinc] Γ, *om.* F   inquisitio] F, conquiri**** Γ   nisi tui familiares nostra ad te redituri acceperint *Scioppius*, nisi rei familia nostra ad te reditus acceperit Γ, nisi ad te redituri susceperint F

XXVIII (XXVI).

F MAXIMO.

Agitare te venatibus feras et hibernis mensibus Appennini gelida lustrare, valetudinis tuae aestimatione . . . . putavi; amicior enim litteris, quam laboribus videbaris. horum alterum de te ignoratum munus silvestre patefecit, alterum bene creditum paginarum tuarum cultus adseruit. quare inter sodales Apollinis ac Dianae sectator utriusque numerabere, etsi te magis, ut scripta testantur, venaticae artis gloria iuvat. nam cum te nivosis saltibus inerrasse describeres, supra epistulae temperamentum verbis tripudiasti, nimirum laetus ex ard*uo* et adhuc calens montani operis eventu. interea satis fuerat Appennini spolia misisse; adiecta autem de corte plura fastidio esse potuerunt, nisi amor tui removisset satietatem. vale.

XXVIIII a. 397.

Π[2] SYMMACHVS VARO.

Dum provincialium mederis adversis et salutarem laborantibus manum porrigis, gravior Apulos casus incessit, a quibus ob inanem famam fecunditatis frumenta poscuntur et detrahenda provincia*e* et reip. usui non futura. quando enim in hiemem vergente anno poterit maturari tantae frugis . . . . si igitur tibi suppetit, facultates . . . .

XXVIIII A.

. . . . itineris celeriter ad Campaniam promovendi, scire me facito, ut te paulisper opperiar; aut si promissum maior causa mutavit, id ipsum notitiae meae protinus pande, ut Symmachus noster diu in Formianis litoribus otiatus propere mecum ad studia revertatur. vale.

XXX (XXVII).

Π SYMMACHVS LEONI.

Opto quidem te in tantum copiis pecuniae familiaris adfluere, ut possis opima praedia conparare, sed mallem sine amicorum noxa atque iniuria oculum te ac desiderium novis emptionibus admovere. nam ego Postumianensem rem iure optimo sine ulla mentione consortii tui ab antiquissimo possessore mercatus nunc primum tua admonitione convenior, ut prope iam inveterata possessione decedam, cuius pretium non

---

2 Maximo] (*Π*), Symmachus Maximo *Lypsius*, *om. F* 4 aestimatione putaui *F*, aestimatione numquam putaui *Lypsius*, *plura deesse videntur* amicicior *ΠF*[1] 7 utrique *F*[2] 8 myosis *F*[2] describeres] *Π*, descripseris *F*[1]*F*[2] *2 m.*, descripsis *F*[2] *1 m.* 9 ex arduo] *Lypsius*, exardeo *F* 10 operis montani *F*[2] 11 decortae *Γ*, decurte *F* potuerunt esse *F*[2]

13 *haec fragmenta om.* (*Π*), *primus edidit Iuretus in Symmachi editione secunda p. 304, hoc loco collocavit Scioppius* Symmachus Varro (*Γ*) 15 famem *Π*[2] 16 prouincias *Γ*, prouinciis (*Π*)[2] 17 frugis si (*Π*)[2], *lacunam indicavi* 18 *post* facultates *spatium vacuum trium versuum in Γ*, facultas itineris celeriter (*Π*)[2], *epistulas divisit Suse*

eius mediocritatis est, ut emisse delectet. *i*deo cum possim tibi legibus obviare et desiderio eius, cuius res aguntur, obsistere, copiam tamen facio, ut quod argenti dedimus venditori, id homini meo Euscio, cui summa conperta est, digneris expendere: si tamen praeoptas nostra mercari quam tua nexu obligationis absolvere.

XXXI (XXVIII).

AD CARTERIVM.

Quod defe*r*endum socero erat, cuius te momordit querella, conpetenter in Epictetum conmotus inplesti. caret foro et inconsultae linguae pretium tulit, ac si quid mihi credis, contumeliae talione correctus est. nunc ingenium tuum moresque considerans flecte ad veniam placabilem voluntatem. scis causidicorum saepe inprovidos lapsus, et cum ornares tribunalia ante defensor, post cognitor iurgiorum tal*e*s advocationis error*e*s plerumque re*press*isti. sed quia nunc aliqui, quorum tuta flagitia sunt, Epicteti amici mei silentio claruerunt, quaeso, ne diu infortunato potius quam *n*ocenti patiaris inludi. faciet vir amplissimus communis frater, quidquid te velle cognoverit; erit etiam ille promptus ad restituendum ei munus orandi, si voluntatis tuae sumat indicium. tu modo benignam mentem litteris meis adplica, et qui togae amicus es, cuius laude supra alios splenduisti, et honesto ordini notam detrahe et homini parum cauto rogatus ignosce.

XXXII (XXVIIII).

AD IANVARIVM.

Solebas antehac, cum tribunalibus praesiderem, fori tirones commendare iudiciis; quod nunc officium versa condicione suscepi, qui magisterio tuo causidicinae insinuo candidatos. qua in re meum necesse est sequ*a*ris exemplum, ut qua facilitate oblatos a te frequenter admisi, eadem religione suscipias meos me adsertore productos.

XXXIII (XXX).

Adsectatores diligo litterarum, non quod mihi cum talibus studiis sit ulla cogn*a*tio, sed quia professio bonarum artium quasi pulchritudo, etiam in alieno corpore locata delectat. merito Valentinianum congressu mihi primore conpertum litteris prosequi officium meum duxi, ut ei apud te primam ianuam meus sermo reseraret, sua vita atque eruditio conciliaret amicitiam pleniorem. vale.

XXXIIII (XXXI).

Religiosa cura est, quae amicorum liberis exhibetur, praesertim si familiaritas delata maioribus cumuletur meritis posteriorum. in rem praesentem spectat praefata

---

1 ideo] ***Wingendorp***, adeo (*II*)

7 deferendum] ***Suse***, defendendum (*II*) 11 tales aduocationis errores plerumque repressisti] *ego*, talis aduocationis erroris plerumque resisti *Γ*, talis aduocationis errori restitisti (*II*) 13 nocenti] ***Suse***, innocenti (*II*) 17 parum cauto rogatus] *Γ*, paras mea ut arrogatus *II*

23 sequeris (*II*)

26 assertatores F^1, assectores F^2 cognatio] *Lypsius*, cognitio *F* 27 profectio F^1 etiam in alieno] (*Γ*), in alieno etiam F^1, in alieno esset F^2 28 delectati F^2 Valentinianum congressu] *II*, ualentini congressum *F* primore compertum *II*, primo repertum *F*

Π sententia. nam Lamp*ad*ium c. m. v. non usque ad sep*ulturam tantum p*ensi habui, ut solet esse multorum caduca et fragilis adfectio, sed ex eo genitos et in bona paterna nitentes propagato amore conpl*ector*. hos tibi trado ab omni iniuria vindicandos. quaeso, ut vicem meam, si usus tulerit, iustus arbiter exequaris. multum huius beneficii impetratio in tuam laudem, in meam gratiam promovebit. 5

XXXV (XXXII).

F Multas inter nos officiorum vices scribendi cunctatione perdidimus; non sinam produci longius commune delictum. adsumo igitur mihi religiosi muneris partes priores, et si referre verba distuleris, non mutabo propositum. tuae deliberationis erit intercapedo rescripti, modo ut memineris, adceleratum gratiae recursum voluntatis 10 signa praeferre, serum necessitatis. satis mihi videor instaurandis commerciis litterarum locutus; aliquid sermo noster portanti litteras meas utilitatis debet adferre. est enim mihi familiaris dignusque patrocinio tuo; quem si placido ore respexeris, fortunas suas crevisse gaudebit.

XXXVI (XXXIII). 15

Taceas licet et salutationi respondere dissimules: numquam me a religioso officio demovebis; excudam quandoque, ut hac obstinatione decedas. interea nondum recuperata fiducia tui audax munus ingredior; commendare enim tibi huius scripti studeo vectorem, iuvenem gravitatis exactae mihique dudum probatum per honesta documenta nec inexpertum, si recte aestimo, iudicio tuo; quia securus vitae et militiae vetus 20 numquam refugit examen superiorum. sed fac mediocriter a te bona homin*is* esse perspecta, fas non est, si quid tribuis amicitiae nostrae, ut post testimonium meum tamquam novus amicus tibi accedat.

XXXVII (XXXIIII).

Π Pend*e*o animo usque ad vale*tud*inis tuae nuntium: nam infirmis adhuc viribus 25 tuis laborem longi itineris addidisti. nec possum super hoc commeantium sermonibus esse contentus; siquidem maior adfectio falsis acce*nse*t dubia rumorum. expecto igitur litteras, quarum fides adportet mihi de te certam securitatem. si quid ipse meorum actuum scire postulas, ab epistulae perlatore cognosces. est enim nobis conciliatissimus ob vitae integritatem dignusque me teste, qui sedulo domus tuae cultoribus in*s*eratur. 30

---

1 Lampadium] *Lectius*, lampium (*Π*) usque ad sepulturam tantum pensi] *ego*, usque ad saepem si *Γ*, usque adpensi *Π* 3 conplector] *Iuretus*, contemplor (*ΠΓ*)

9 uerba *om.* F^2 10 uoluntas seruit praeferre signa necessitatis F^2 11 litterarum] *F*, epistularum (*Γ*) 12 aliquid sermo — 13 tuo quem] *Π*, denique probum familiarem tuoque patrocinio dignum *F* 14 creuisse] *Π*, *om.* *F* uale *add.* *F*

16 salutationem *Γ* officio] *Π*, studio *F* 17 dimouebis *Π*, remouebis F^1 excudam] *ΠF*, extundam *Γ* ut ab hac obtinerotie (s *add. supra* t *2 m.*) discedas F^2 numdum (*Π*) 18 ingredior] *Π*, ingrediar *F* studeo] (*Γ*)*F*, *om.* *Π* 21 examen superiorum] *Π*, tamen superiorem *ΓF* mediocritate F^2 bona hominis esse perspecta] *Lypsius*, bona hominem esse perspecta F^2, bona hominum esse perspecta F^1, hominem esse perspectum (*Γ*) 22 quid] quem F^2 23 uale *add.* *F*

25 pendo (*Π*) ualedunis *Π* 27 accenset] *ego*, accepit (*Π*), pro falsis accepit *Modius* exopto (*Γ*) 29 cognosces] *Iuretus*, recognosces (*Π*) 31 inseratur] *Iuretus*, inferatur (*Π*)

XXXVIII (XXXV).

Antistianus vir ordinis nostri olim mihi probitate vitae conplacitus est et honestis carus officiis. quod me ex vero potius quam in gratiam eius adserere, qualitas praesentis desiderii ostendit. nam diu patriae suae functus defensionem desiderat tandem portum privatae quietis adipisci, quae res tibi commendabilem facere . . . . etiamsi meus non interveniret adfatus. soles enim pro tua virtute diligere cupidos otii et nescios ambiendi. oratus igitur atque exoratus litteris meis dignare concedere optatam requiem vacare cupienti. nec deerit subrogandus, cum facile ex tot optimatum numero parem fide atque industria virum tua edecumare possit e*l*ectio.

XXXVIIII (XXXVI).

Desiderium mihi amicitiae tuae frater meus Nicias cum primis philosophorum numerandus incussit, postquam nobis per epistulam fecit indicium, quod ei filiam tuam fida pactione desponderis. quae res testimonio est, sincerum tibi inesse iudicium et propterea familiaritatem tui ultro omnes bonos debere sectari. adserit enim probabilem mentem talis electio. quare optimae voluntati tuae calcar admoveo teque hortor, ut quamprimum laudatissimum generum diis iuvantibus sortiaris: cuius accessio tibi et conciliabit gratiam plurimorum et decus adfinitatis adiciet. vale.

XXXX (XXXVII).

Ratio quidem semper habenda iustitiae est, sed circa nobiles probabilesque personas plus debet esse moderaminis, ut perspiciatur in discretione iudicium. hoc eo proloquor, ut interventum meum generalitate commendem: genus autem petitionis huiusmodi est. agri sororis meae Italicae inlustris feminae culturae vacuati et fessi onere munerum publicorum iudiciaria auctoritate refovendi sunt. hanc ego opem de tui animi aequitate promisi; certa est enim de bonorum mente praesumptio. sponsioni igitur meae, si tibi cordi sum, fidem praesta, et quidquid rebus atque rationibus matronae absentis adcommodum est, nutu facili tribue meae inputaturus gratiae, quidquid illi favoris inpenderis. vale.

---

4 defensione (*Γ*) 5 facere etiamsi *II*, *supple:* deberet *vel simile quid* 7 atque exoratus] *Γ*, *om.* (*II*) 9 tua edecumare possit eiectio *Γ*, tu edecumare possis (*II*)

11 desiderium *denuo inc.* F^3 tuae] F^3, *om.* $F^{1.2}$ frater meus *om.* F^2, meus *om.* F^3 Nicias] F^1, ·N· F^2, *om.* F^3 12 incussit] *II*F^3, incutit $F^{1.2}$ postquam] quandoquidem F^3 tuam] meam F^3 13 inesse tibi F^2 14 familiaritates F^2 ultra F^1 probabilem] pro paginae F^2 15 tuae] (*II*)$F^{1.3}$, *om.* F^2 16 laudacissimum F^3 17 conciliabit] *II*, conciliet $F^{1.2}$, conciliat F^3 uale *om.* F^3

19 ratio] facio F^3 semper habenda iustitiae est] *II*, sera habenda iusticiae est F^2, sero habendum iusticie est F^3, iusticiae sero habenda est F^1 20 prospiciatur F^3 haec ergo F^2, nunc eo F^3 21 generaliter F^1 22 agri] $\overline{st}$ $\overset{i}{g}$ F^3 Italicae] F^1, ythalice F^3, ·I· F^2 cultore *Lypsius* uacuati] *II*, euacuati $F^{1.2}$, euacuari F^3 et fessi] *II*, oppressi *F* 23 ego] (*II*), ergo F^1, igitur F^2, igitur queso F^3 24 certe F^1 est *om.* F^1 25 concordi *II* praesta fidem F^3 et *om.* F^2 rebus *om.* F^1 26 mat⁹ne F^3 27 uale *om.* F^3

XXXXI (XXXVIII).

Π Silere non debui eo commeante, qui tuus est. siquidem necessitudo inter vos futura persuadet, ut utrique vestrum similis a me diligentia deferatur. quare salutationem litterarum tibi defero et hortor, ut virum devotissimum Titianum mihique amicissimum promissae coniunctionis quamprimum conpotem praestes. 5

XXXXII (XXXVIIII).

F Fructus laboris est placere melioribus et pro industria atque animi integritate palmam iudicii promereri. quapropter Benignus v. c. filius meus rei frumentariae negotium pervigili animo et puris manibus executus solam de te mercedem iusti amoris expectat. testatur insomnes curas eius inbecillitas corporis. nihil enim de Sardinia 10 reportavit nisi bonam conscientiam et malam valetudinem, horreis autem tantum fru-
2 gis invexit, quantum illi provinciae anni fortuna contulerat. nullus de eo rumor adversus, nulla conquestio nisi semper ad arguendum paratae. horum omnium locupletissimum pretium est, si amicitia tua dignus habeatur. quod mihi declive ad impetrationem videtur; siquidem necesse est te delectet eorum probitas, quorum non 15 fefellit electio.

XXXXIII (XXXX).

Religiosa potius quam invidiosa quaestio est, quae fidem pactarum repetit nuptiarum. nolo igitur existimes, culpabiliter ad me esse perlatum, quod pactas filiae tuae nuptias cum Herculio amicissimo meo haesitatione suspendas; sed ceteris, quos 20 matrimonii de te impetrati vel adiutores scit fuisse vel testes, me quoque voluit ad-
2 movere, ut suspensa diu vota novi hortatoris inpulsus acceleret. maneat igitur, oro te, stabilitas promissorum nec senatoriam fidem voluntatis mutatio devenustet. *prosit* etiam pacto foederi meae pro illo petitionis adiectio, cui non sine contumelia placita denegabis, cum prompte nobis deferre etiam intemptata debueris. certe ea viri mo- 25 destia, ea in foro Romano dignitas est, ut quantum ei gratiae tribuisti, tantum orna-
3 menti ex gener*o* consequaris. uberes laudes eius et vitae honestamenta prosequerer,

---

3 similis] (*Γ*), *om.* (*Π*) 4 ticianum (*Π*)

7 melioribus placere F^2 atque] et F^3 animi *om.* $F^{2.3}$ 8 promoueri F^1 quapropter] *Π*, quare $F^{2.3}$, qua te F^1 u. c. filius] *Π*F^2, ut confilius F^1, confilius F^3 negotia F^3 9 et *om.* F^1 monibus *Π* amoris] *Π*, laboris *F* 10 enim *om.* F^2 sordinia *Π*, sardinio F^1, sardino F^2, sardonia F^3 12 de ea (*Γ*) 13 nulla conquestio nisi] *Γ*, nullae conquestiones *F*, nulla conquaestio (*om.* nisi) *Π* paratae] *ΓF*, parata *Π* 14 mihi] *hoc loco habent ΠΓ*, *post* impetrationem *coll.* $F^{1.2}$, *post* decliue F^3 declunae F^2 impetrationem] *ΠΓ*$F^{2.3}$, impetrandum F^1 15 siquidem necesse est] *Γ*$F^{2.3}$, si quid necesse est F^1, *om.* *Π* te] *Γ*, ut te *F*, cum te *Π* 16 uale *add.* $F^{1.2}$

18 pacturam *Π* 19 esse perlatum] *Π*(*Γ*), delatum *F* 20 Herculio] *Π*(*Γ*), herculeo *F* caeteros F^1 21 patrimonii F^3 impetrari F^2 admonere F^1 22 impulsus *Π*, impulsu *F* igitur] *Π*, *om.* *F* 23 nec] sed F^1 mutatio uoluntatis F^3 uoluntatis *om.* F^2 prosit] *Lypsius*, et prosit *F* 24 etiam pacto foederi] F^1, in pacto fidei $F^{2.3}$ meae] (*Π*)$F^{2.3}$, mea F^1 cui non *om.* F^3 placida F^2 *1 m.* 25 deferre] *Π*, deferta $F^{2.3}$, deserta F^1 etiam] et F^1 intemptamenta F^2 decreueris F^3 certa F^2 26 Romano] ratiocinatio F^3 ut] in F^2 ex genere ornamenti F^2 27 genero] *Lypsius*, genere *F*

si tu novum aliquem videreris admittere; at cum tibi eius bona esse conperta, evidenter adstruat dudum recepta condicio, non debeo eius protelare praeconium, quem tibi suscepti foederis pignus indicat iam probat*um*. vale.

XXXXIIII (XXXXI).

D*u*sarius medicinae professor vir*um* sanctae memoriae atque inlustris patrem tuum spe . . . . et quia ei cohaerere decreverat, rerum suarum in Aquitanicam nonnulla praemisit. n*unc* contra bonorum omnium votum tanti viri obitu destitutus, relegere ad suos iter, ut parens adtestatur eius, exoptat. iuva, quaeso te, piam iuvenis voluntatem, et quae ei pro insita moribus tuis fidelitate reddenda sedulo spo*po*ndisti, iube ocius reportari, ne illi supra vulnus amissae spei iniuria longae peregrinationis addatur.

XXXXV (XXXXII).

Pervectae sunt ad me litterae tuae, cum in Campanis litoribus otiarer. credo te fando aut lectione didicisse, quanta sit huius regionis venustas: vicit epistula tua adpositas voluptates. spretis igitur ceteris, quae ingerebat loci gratia, totum animum recensendae paginae usque ad memoriam mancipavi. utinam plura dictasses! mihi tamen saepe repetita instar multorum fuerunt. posthac cave parcius promas, quod ex abundantia ingenii tui nascitur, *ne* me quoque, cui stilus pauper est, in artum revocet voluntaria frugalitas tua. quod restat, Aurelium tibi denuo in manum tradimus, non quo inefficax fuerit prior commendatio, sed ut meritum eius nostramque curam testetur etiam iteratio. vale.

XXXXVI (XXXXIII).

Quisquis a nobis in commendationem sui litteras petit, praestat gratiam, ... accipere. antiquior est enim mihi amicitiae cultus, quam illis praesidii impetratio. repende igitur huius pro me operae mercedem scripta reddenti et pro mediocritate fortunae hominem munerare. in tuo iure est, an etiam me tui officii honore digneris;

---

1 aliquid F^3 uideris F^2 euideat F^2 *1 m.* 2 eius *om.* F^3 3 pignus] *Π*, si genus $ΓF^{1.2}$, signum F^3 indicat iam probatum] F^3, indicat iam probat $F^{1.2}$, indicat an probat *Γ*, inductum cōprobauit *Π* uale *om.* F^3

5 Dusarius] *Mommsen*, disarius (*Π*) uirum] *Scioppius*, uir (*Π*)*Γ* tuum spe ************* et] *Γ*, tuum ************** et (*Π*) 7 nunc] *Gruter*, nec (*Π*) 8 optat (*Γ*) 10 spondisti (*Π*)

13 perfectae F^1 campaniis F^1 credo te fando aut lectione] *Π*(*Γ*), credo autem te fando lectione F^2, credo autem te fando lectioneque F^1, credo autem fando lectione F^3 14 regionis] F^3, religionis $F^{1.2}$ uetustas F^2 15 spretis — 16 mancipaui *om.* F^2 ceteris] F^3, litteris F^1 quae] *Π*, *om.* *F* 16 usque ad memoriam (meriam *Γ*) mancipaui] *ΠΓ*, *om.* *F* 17 saepe repetita] *Γ*, saepe petita *Π*, sero petita $F^{1.3}$, sero potita F^2 multarum F^3 posthaec (*Π*) 18 tui *om.* F^3 nascatur F^3 ne] *Lypsius*, *om.* *F* cui] tui F^2 *1 m.* 19 fragilitas F^3 manus F^3 20 non] nam F^3 quo] $ΓF^1$, quod F^2, *om.* F^3 fuit F^3 21 etiam] (*Γ*), *om.* *F* uale *om.* F^3

23 parerat F^2 *1 m.* gratiam *********** accipere] (*Π*), gratiam ***cipere *Γ*, gratiam accipere *F*, gratiam, quam se putat accipere *Scioppius* 24 enim mihi est F^3 mihi *om.* F^2 illius F^2, ullis F^3 interpretatio F^1 25 responde F^3 huius *om.* F^3 pro me] (*Π*), promptae *F* pro mediocritate] (*Π*), pro medicritate F^3, pro *om.* $F^{1.2}$ 26 an etiam me tui officii] F^1, an ēē (*i. e.* esse) me tui officii F^2, ut etiam me tui officii F^3, me etiam mutui officii *Iuretus*

F neque enim verborum fenus exerceo, ut te de solutione conveniam. grave enim est te ad leges debiti redigi, qui me officiis voluntariis saepius onerasti. vale.

XXXXVII (XXXXIIII) a. 398.

ΠF Bonorum virorum curam tibi esse non ambigo; mores enim tuos necesse est similium [virorum] coniunctione gaudere. si quid igitur mihi tribuis, amplectere, quaeso te, amicitias domini et filii mei Flaviani, quem non solum parentis . . . . verum etiam testis fidelitate commendo. reperies in eo mentem dignam amore tuo et meliore fortuna, licet sacri beneficii magnitudo casibus eius occurrerit et ad cumulum lenitatis adiecta sit evocatio. unde aequum est, ut quem respicit imperiale suffragium, familiaritas vestra non deserat. vale.

XXXXVIII (XXXXV).

Π Ad posteros amicorum curam transferre debemus, ne fides cum homine interisse videatur. exigit igitur a me memoria Petronii ex consularibus, cui lar apud Ariminum fuit, ut eius filios hereditario amore defendam. horum . . . . militaribus habitanda decernitur, et ni publica succurrat auctoritas, extremum patietur excidium. si quid igitur interventui meo tribues, datis ad Ariminensium magistratus atque ordines minacibus litteris arceri ab ea hospites iubeatis et restituere penatibus parvulorum priscam securitatem. in iudicis enim iubentur esse tutela, qui a parentibus deseruntur. vale.

XXXXVIIII (XXXXVI).

ΠF

AD IVSTVM.

Voto ac desiderio suo me adiutorem Severus vir honestus adscivit; cuius cum petitionem probabilem iudicassem, totiens flagitatas litteras negare non debui. summa autem petitionis huiusmodi est, ut filio eius coniunctionem filiae tuae spondeas. cuius rei impetrationem facilem fore, personarum promittit aequatio et honestate et possibilitate congruitas. expecto igitur, ut responsio tua testimonium meum vires apud te habuisse declaret. vale.

---

1 fenus uerborum F^2, fenus *om.* F^3 te *om.* F^3 desolatione F^2 *1 m.* F^3 enim] (Π), *om.* F(Γ) 2 debite redigionis F^3 uoluntarie Γ saepius onerasti] Π, saepe superasti F

5 uirorum *uncis inclusi*, uirtutum *Iuretus* te quaeso amicitias F, amicitias quaeso te (Π) 6 Flauiani] ·F· secundum F^2 quem] q̄m̄ (*i. e.* quoniam) F^2 parentis uerum (Π)$F^{1.3}$, parentes uerum F^2, *supple:* parentis adfectione *vel simile quid* 7 testes F^1 *supra* amore *add.* F^2 *1 m.* honore amore tuo et *om.* (Π) 8 sacri] sic F^3 tui *post* beneficii *inser.* F^3 9 sit] (Π)F^3, *om.* $F^{1.2}$ est equum F^2 ut] (Π)F^1, *om.* $F^{2.3}$(Γ) quem] q̄m̄ F^2 10 uestra] (Π), tua F uale *om.* F^3

12 homine] (Γ), hominibus (Π) 14 horum ********** militaribus] (Π), horum domus uiris militaribus *Iuretus*

21 *om.* F 22 ac] et F^2 tuo F^3 me adiutorem Seuerus uir honestus asciuit (Π), Seuerus uir honestus me adiutorem adsciuit F^1, ·S· ů (*i. e.* ubi) honestus me adiutorem assiuit F^2, securus uir honestus me ad tutorem asciuit F^3 23 toties flagitatas (Π), flagitatas totiens F^1, totiens *om.* (Γ)$F^{2.3}$ 25 personarum *om.* F^2 promittit fore F^2 aequitas F^1 nam *post* aequatio *inser.* F^3 et compassibilitate F^3 26 congruitas] $F^{1.2}$, congruitis $\Pi\Gamma F^3$ meum] nostrum F^3 27 declarat F^2 uale *om.* F^3

L (XXXXVII).

AD CAECILIANVM. *Π*

Quantum domui meae cultum Lucillus quondam pictor adiecerit, cum potissimis amicorum nosse te certum est. huius filium, per naturam quidem . . . . . . et per 5 necessitatem procul positum, ... bus iniusta sollicitat, orto certamine inter numerarium quendam et Opinatorem dudum supradicti possessoris colonum, qui superiorum temporum ratiocinia in Lucilli vertere damna nicum . . . . posco, non gratiam, licet interventui meo etiam voti et studii accessio debeatur. et primo loco postulo, *ut* domus viri pudentissimi longeque degentis per officia publica et ordines 10 tuta praestetur, dehinc, ut si quid inter illos decertationis est, tuo †cedatur examini, ne quando alteri iudici servata cognitio recidivam Lucilli filio gignat iniuriam.

LI (XXXXVIII) a. 399—400.

*A*POLLODORO.

Quintus et Felix Hippo*n*ensium curiales has de me litteras summatibus viris 15 intervenientibus impetrarunt: debui enim probitatem hominum de testibus aestimare. interest igitur amicitiae nostrae, ne spes eorum, qui me ad impetrationem validum crediderunt, decepta videatur. quare si quid eorum poscet utilitas, benignitatem adde iustitiae. credo enim talia esse poscenda, quae nec intervenientis petitionem nec praestantis iudicium decolorent.

20

LII (XXXXVIIII).

MAXIMILIANO.

Me ex sententia valere significo, tibi secunda opto suppetere. post haec de te postulo, quod spontanea benignitate fecisses, ut conductorem rei meae Siciliensis ad provinciam revertentem celeri transcursu ad destinata dimittas . . . .

25

LIII (L).

Adsiduae scriptionis nullum potest esse fastidium. fungor igitur apud te salute *ΠF* dicenda simulque hortor et deprecor, ut hominum meorum curam gerere non graveris. quibus non solum tribuenda est fiducia, si quid usus desideret, suggerendi, verum etiam necessitas admovenda. haec est enim natura servorum, ut adire metuant pro- 30 futuros, dum culpam suam metuunt deprehendi.

---

3 meae] (*Γ*), tuae (*Π*)   4 nosse] (*Γ*), nosce (*Π*)   quidem et per (*Π*), *lacunam indicavi* 5 positum bus iniusta sollicita tortu *Γ*, positum iniusta sollicita certo (*Π*)   6 quendam] *Γ*, quondam (*Π*) dudum] (*Π*), totum *Γ*   7 in Lucilli uertere damna nicum ********* posco] *Γ*, in Lucilli ********* posco (*Π*)   9 ut] *ego, om.* (*Π*)   pudentissimi] (*Γ*), prudentissimi (*Π*)   10 cedatur examini] (*Π*), caedatur examine (*Γ*), cedat examini *Kiessling*, sedetur examine *Iuretus*, credatur examini *Lectius*, decidatur examine *cod. Bertinianus* (?)

13 Pollodoro (*Π*)   14 Ippomensium (*Π*)   16 nostrae *om.* (*Γ*)   17 crediderunt] (*Γ*), crediderint (*Π*)

22 suppetere] (*Γ*), superpetere (*Π*)   post haec] (*Γ*), posthac (*Π*)   24 reuertentem *post* transcursu *repetit* (*Γ*)   *punctis epistulam claudit* (*Π*)

26 assidua F^2 *1 m.*   29 admouenda] (*Π*), admonenda F^3, amouenda F^2, amouenda est F^1 enim] (*Π*)F^3, *om.* $F^{1.2}$ 30 dampna sua F^3 uale *add.* $F^{1.2}$

LIIII (LI) a. 402?

IIF AD POEMENIVM.

Tacenda sunt damna fortunae, ne sera conso*l*atio scindat praeteriti cicatricem doloris. rectius ergo tecum de filii nostri Nemesii ornatissima indole vel potius fecunda laudum fruge contulerim. habes virum dignissimum pro numerosa prole censeri. hunc 5 tibi in manum reddo, quod facere de utroque voluissem. aestimabis de cultu morum eius ac litterarum, quantum illi studiorum mora potuisset adicere, nisi respectum paterni desiderii timor noster habuisset.

LV (LII).

II AD EVSEBIVM. 10

Communis amici Eusebii merita longo sermone prosequerer, nisi *de* probitate eius atque militia plura sentires. qui nunc de loco suo anxius, postquam de eo conperit esse dubitatum, allegationes suas properavit adstruere lectione publici scripti, n*on* adsertione verborum. qui in re et fautor . . . . liberis, quorum alterum nobis tua amicitia promisit, fides alterum pollicetur. nam dudum eum ad scholam Gal- 15 licam palatii translatum esse meministi. quod ideo te credimus ipso absente siluisse, ne existimaretur gratiosa esse suggestio. n*un*c maiore fiducia aderis veritati, cum allegationes praesentis a*u*d*i*eris. vale.

LVI (LIII).

GEMINIANO. 20

Felix cum et domus tuae cultor esse diceret et humanitatem commendationis meae amicis intervenientibus postularet, desiderio eius familiarem paginam non negavi; qua principe loco fungor apud te salute dicenda, dehinc prosequor receptam petitionem, quae supradicto, si nondum tibi cognitus est, praestet clientelae aditum, si iam notus, augmentum. vale. 25

LVII (LIIII).

IIF QVINTILIANO.

Moris mei est bene cognitis adprobatisque ferre suffragium nec personas hominum sed vitae merita cogitare. cum igitur Asellus domesticus noster in urbanis ca-

---

2 Ad Poemium (*II*), Symmachus Poemenio (*Γ*), *om. F* 3 consolatio] *Iuretus*, consultatio *IIF* praeteritam *F*2 cicatricem doloris praeteriti *F*3 4 de] *ΓF*, *om.* (*II*) Nemesii] (*II*), *om. F* honoratissima *F*3 facunda *F*3 5 nunc *F*2 6 in manu trado uel reddo *F*3 de utroque placere *F*2 meorum *F*3 7 eius ac litterarum *om. F*3 nisi *om. F*2 *1 m.* 8 uale *add. F*1.2

11 de] *Pareus*, *om.* (*II*) 13 non] *Iuretus*, nunc (*II*) 14 qua in re *Lectius* fautor *********** liberis] (*II*), fautor ***********beris (*Γ*) 17 nunc] *Iuretus*, nec (*II*) 18 audieris] *Iuretus*, adiuueris (*II*)

23 receptam petitionem] *Γ*, recepta est (*II*)

27 Quintiliano] (*II*), *om. F* 28 approbatisque (*II*), et probatisque *F*3, ac probatis (*Γ*)*F*1, atque probatis *F*2 29 Asellus] *F*1, ·a· *F*2, Assellus (*II*), ansellus *F*3

stris militiae stipendia sine offensione confecerit, quaeso, ut admissus in clientelam tuam et meum sibi patrocinium profuisse et tuum accessisse laetetur. *ΠF*

LVIII (LV).

AD CAECILIANVM. *Π*

5 Intervenire pro iustis debitis non recuso; malitiae est enim repudiare locum gratiae in his, ... Formianis ad egestatis levamen certum ex Africa olei modum decrevit antiquitas. poscunt a te morem longa aetate servatum, cui debet adicere celeritatem praestantis humanitas.

LVIIII (LVI).

10 AD IOVIVM.

Non novum vel incognitum sed conpertum iam fide et antiquitate militiae Eusebium amicum meum promptus commendator insinuo; quem ad hoc aevi nulla actuum culpa foedavit, sed absentia, quae plerisque occulit merita, si testimonio praesentium deseratur, locum eius dicitur in ancipitem statum deduxisse fortuna*e*. singularis tamen 15 animi tui aequitas non patietur, ut spero, adversum stipendiorum praerogativam casum valere. et mea igitur hortatio et ipsius fiducia iudicium tuum respicit. quaeso, ut causa cognita veterum eius stipendiorum iusta confirmes, praestaturus et nobis amic*i* securitatem et honestum collegis eius de optimi viri retentione consortium. vale.

LX (LVII).

20 AD PROBINVM.

Omnibus, qui occasionem scriptionis inpertiunt, et commendationis quandam rependo mercedem. nunc optimo viro Petrucio factum volo, quem scio hanc epistulam non tam *in* sui commendatione*m* quam mei officii gratia postulasse. cuius operam versa vice munerandam putavi: poposcit litteras, ut tibi probare*m*ur inpensius; ego contra 25 ideo scripsisse me fateor, ut tibi ille acceptior redderetur.

LXI (LVIII).

AD PACATVM. *F*

Vix adducor, ut credam, litteras meas saepe repetitas nihil Leontio remedii contulisse; quia si nihil virium frequens interventus noster habuisset, desisteret suffra-30 gium meum totiens elusus optare. cum igitur apud me querellae istius fides dubia sit, experiri volo; cui potissimum parti dubitatio mea debeat adplicari. est igitur in

---

2 sibi patrocinium] (*Π*), patrocinium sibi *F* accessisse] (*Π*) F^1, accepisse $F^{2.3}$ uale *add.* $F^{1.2}$
5 est] (*Γ*), *om.* (*Π*) 6 *lacunam punctis indicat* (*Π*), quae ipsa postulati aequitas commendat *supplet Scioppius* 8 praestantis] (*Γ*), praesentis (*Π*)
14 fortunae] *Kiessling*, fortuna (*Π*) 17 amici] *Suse*, amicis (*Π*)
21 et *om.* (*Γ*) 23 in sui commendationem] *ego*, sui commendatione (*Π*) 24 munerandam putaui poposcerit (*Γ*), numerandam ****** poposcit (*Π*) probaremur] *ego*, probaretur (*Π*), probarer (*Γ*)
27 Ad Pacatum] (*Π*), *om.* *F* 28 Leontio — 29 nihil *om.* F^3 29 habuisse *ante* frequens *repetit* F^3 noster interuentus F^2 30 elusus] F^3, elusum $F^{1.2}$ fides querelae istius $F^{2.3}$

F manu tua, utrum posthac tenere in scribendo morem meum debeam, an verecundiae nostrae continua *i*am taciturnitate consulere.

LXII (LVIIII).

Π ROMVLO.

Tu quidem paterna adfectione pignus commune commendas, sed illi efficacius 5 studia et amorem bonorum probabilis vita conciliat. habes iuvenem, cuius debeas fruge gaudere, etsi scio, patres avaros esse voti nec ulla filiorum bona putare esse perfecta desiderio et cupiditate potiore. forte lactari animum tuum iudicas dulci potius nuntio quam fideli . . . . confore, cum tibi eius reditum favor divinus adnuerit, ut in illius meritis deprehendas mei testimonii veritatem. 10

LXIII.

Γ Observantiam vetus usus induxit, ut domo profecti praestent auspicium mutuae scriptionis, sed ego longae expectationis inpatiens ordinem servare non potui. prior igitur tibi honorificentiam stili defero; dehinc subicio postulat*um*, cuius haec forma est, ut Laurentium domesticum meum, quod domus meae poscit utilitas, suffragio tuo 15 non dissim*u*les adiuvare.

LXIIII (LX).

Π PACATO.

Incitare debueras; sed prolixus in hac conquestione esse non †pigeo. itaque ad commendationem viri devotissimi Olympii amicissimi mei flecto sermonem teque se- 20 dulo rogo, ut eum securus testimonii in penetralia familiaritatis admittas. reperies in eo morum bona, qualia iudicii tui circumspectio consuevit eligere.

LXV (LXI).

ALEVIO.

Vehiculi rotae cuius debeant esse mensurae, linea missa testabitur. superest, ut 25 omne carpentum adfabre et firmis conpaginibus explicetur. si parte pretii ad hoc opus est, quod dandum scripseris, iubebo numerari. humanitas xeniorum tuorum debet esse moderatior; religio enim animis potius quam muneribus aestimatur.

---

2 nostrae *om.* F^3 continua iam taciturnitate] *ego*, continua etiam taciturnitate F^1, *et idem correxit* (*Π*) *ex* continua taciturnitate, *quod in editione Lypsii invenerat*, *ita ut saltem vox* etiam *in Π fuisse videatur*, etiam taciturnitate F^2 *2 m.*, et taciturnitate F^2 *1 m.*, taciturnitate (*Γ*) F^3 uale *add.* $F^{1.2}$

8 potiorum *Kiessling* lactari] *Γ*, laetari *Π* 9 fideli comfore cum *Γ*, fideli cum fore (*Π*), *supple:* sed scio *vel simile quid* 10 illius] *Γ*, illis (*Π*)

11 *epistulam om.* (*Π*), *primus edidit Scioppius in Verisim. l. IIII 17* 14 postulat. *Γ* 16 dissimiles *Γ*

19 non debeo *Kiessling*, non pergo *Latinius* 22 circumspectio] *Iuretus*, circunspectionis *Π* eligere] (*Γ*), elicere (*Π*)

24 Leuio (*Π*), Symmachus Allenio (*Γ*) 25 esse debeant *Γ* linea] *Γ*, in ea *Π* 27 xeniorum] *Γ*, semorum (*Π*)

LXVI.

AD SAECVLAREM. II^2

Pretia desertorum confuso errore poscuntur. nam neque iudicia . . . .
certus futuri laboris institues. fixum enim ac definitum tenet amplissima praefectura,
5 nullum eius esse meriti, ut sublimitati tuae debeat subrogari.

LXVII (LXII).

Et quiete provinciae et vigoris tui delector laude, nec quidquam magisterio meo F
vindico, cum omne, quod spectat ad gloriam, tuae potius indoli debeatur. macte igi-
tur primi honoris auspiciis et ad honorem et gloriam felices tende conatus, ut et tibi
10 ad celsiores gradus ianuam pandas et Romanum nomen claritudine administrationis
inlumines.

LXVIII (LXIII).

Soleo amicitias optimorum primus expetere: nunc fortunae meae inclinatio, ne
praevenirem, effecit. tribuenda est igitur venia tarditatis non neglegentiae sed mae-
15 stitudini meae et bono omine familiaritas copulanda, cui auspicium fortunatius prae-
stitisti. sed licet me ipse officii ordine et dignatione praeverteris, in posterum tamen
nequaquam residem iudicabis, ut animorum nostrorum conciliatio, quae tuo invitamento
sumpsit exordium, meis litteris frequentata cumuletur. vale.

LXVIIII (LXIIII).

20 Mallem quidem reditum tuum quam litteras impetrare, sed habent etiam solacia
locum, quotiens fraudamur optatis. vereor autem, ne te diu ab urbe protermines,
namque hoc nobis minatur tarditatis tuae elaborata defensio. quare velim noveris,
nullas morae allegationes desiderantibus iustas videri. quidquid igitur ipse causa-
tionis adtuleris, surdis, ut aiunt, auribus ingeretur. haec interim de quarto Latinae
25 viae mox agrum Laurentem petiturus emitto. est enim familiare maerentibus animi
curas migratione discutere. vale.

---

2 *epistulam om.* (*II*), *primus edidit Iuretus in editione Symmachi secunda p. 304, hoc loco collocavit Sciopptus*

7 tui] mei F^3 delector laude] (*II*), laude delector F 8 potius laudi (laudis *2 m.*) debeatur indoli F^2 9 oneris F^2 et ad] F^1, ad $F^{2.3}$ tende] F^1, tarde F^2 *1 m.*, trade F^2 *2 m.*, tendere F^3 et tibi *om.* F^2 11 uale *add.* $F^{1.2}$

13 me F^2 *1 m.* ne praeuenirem] *II*, ut praeueniret $F^{1.2}$, ut praeuenirer F^3 14 est *om.* F^3 igitur] ergo $F^{2.3}$ uenia] $IIF^{2.3}$, nota F^1 15 homine F^2 16 me ipse] $II(\Gamma)F^1F^2$ *2 m.*, uici p̄ F^2 *1 m.*, me nunc ipse F^3 puerteris F^2, praeueneris F^3 18 cumulata frequentetur F^3, frequentata curetur *II* uale *om.* F^3

20 quidem] quoque F^3, *om.* F^2 etiam *om.* (*II*) 21 fundamur F^1 ab urbe] IIF^3, ad urbem $F^{1.2}$ 22 defentio F^2 noueris uelim F^2 23 istas F^2 *1 m.* igitur] (*II*), *om.* F causationis] excusationis F^2 24 ingeratur F^3 de quarto] $IIF^{2.3}$, die quarto F^1 25 emitto] $IIF^{2.3}$ omitto F^1 26 nigratione discurrere F^2 *1 m.* uale *om.* F^3

LXX (LXV).

Π Accusarem silentium tuum, nisi te in fratre vidissem. ille et officii tui satisfactionem et praesentiae tuae imaginem mihi solus exhibuit; nam omnia bona in eo agnovi, quae in te dudum probavi. amo igitur ven*a*m familiae vestrae, de qua nobis, etiam qui adhuc conperti non sunt, praerogativa optimi generis laudabiles iam 5 videntur. superest nunc mihi sollemnis illa efflagitatio litterarum, quam nec omittendam penitus existimo, ne remissius cures, qua*e* putas non desiderari, nec magnopere perurgendam, ne tibi perpetua conventio spontanei gratiam decerpat officii.

LXXI (LXVI).

Quamvis relegere iter atque ilico parem rure dece*de*re, hoc ipsum tamen breve 10 intervallum diei vacuum esse litteris non patiar, primum ut officium scriptorum tuorum vicissitudine sermonis aequiparem, dehinc ut expetitas amicitias relatu gratiae intellegar munerari, postremo ut indicio adventus mei pauxillum de te, *qu*i mox abire 2 decreveras, residendi tempus obtineam. ob has causas epistulam venturus ipse tamquam praesulem misi. sed in his praecipua mihi fuit ratio non silendi, quod prior 15 votum sanciendae familiaritatis habuisti; unde curare me decuit, ne culpam fastidii contraherem dissimulando responsa. atqui mallem semper mea opera amicitias inchoari, tantum abest, ut pigre et neglegenter accipiam munus religionis oblatae. ago igitur gratias bonae voluntati tuae et curabo sedulo officiis meis, *ut* credas potuisse me scribendi ordine praeveniri, diligentia animi non posse. 20

LXXII (LXVII).

Alexandrum, sicuti loquuntur historiae, gravis momordit invidia, quod Achilli fortissimo aevi sui Homerum praeconem fortuna tribuisset. at mihi animus gliscit gaudio, quod eventus reip. prosperos parili tuo sermone ornasti. unde factum est, ut nostris quoque obtutibus, qui procul agimus, quaedam gestorum facies subderetur. 25 quare et fortunae tuae gratulor, quae spectatorem te secundis rebus adposuit, et facundiae, quae talium negotiorum magnitudini orationis gravitate respondit. caelestis nutus efficiet, ut ornatissimo linguae tuae promptuario numquam desit materia talium nuntiorum.

LXXIII (LXVIII). 30

Cura anxius eram, priusquam litteras tuas sumerem, utrum commode peracto itinere ad destinata pervenisses; sed ubi certior factus sum, nihil valetudini tuae ex labore itineris deminutum, animus ad securitatem revertit. praestabit divinus favor, ut sicuti de absentia tua optata cognovimus, ita tuo reditu gaudeamus.

---

4 uenam] *Iuretus*, ueniam *Π*(*Γ*) qua nobis] (*Γ*), uobis (*Π*) 7 quae] *Iuretus*, quam (*Π*)
10 decedere] *Iuretus*, deducere *Π* 13 qui] *ego*, si (*Π*) 17 atqui] (*Γ*), atque (*Π*) 19 officiis meis ut] *Iuretus*, ut officiis meis (*Π*)
26 quae spectatorem — facundiae] *Γ*, *om.* (*Π*) 28 ornatissimo] (*Γ*), ornatissimae (*Π*)

LXXIIII (LXVIIII) a. 398—400?

Editionibus nostris amicam operam polliceris. intellego litteris benevolentiae tuae effectum respondere potuisse, si honoris tui tempus felicitas provinciae prorogasset. sed quamvis depositis reip. habenis nequeas promissis terminum dare, ego tamen fateor ita me tibi vadatum gratia, ut *si* sperata perfeceris. voto enim faventis non exitu rei animus obligatur. interea abundo gaudio, quod tibi omnium rerum fama floret, et in partem quaesitae a te laudis accedo. vale.

LXXV (LXX).

Beasti curiam nostram forumque Romanum, de quo sortiri Sicilia magistratus anteriorum recordatione metuebat. ades igitur nobis expectatus, illis desiderandus, et praesume tibi accepto ferendum, si provinciae commodaverit posterioris imitatio. auctor est enim bonorum sequentium, qui reliquit exemplum. vale.

LXXVI (LXXI).

Querebar tacitus ipse mecum de silentio tuo, sed amicam suscensionem recens sermo placavit. ergo in usum veterem revertamur et mutuam diligentiam religiosis salutationibus excolamus. vale.

LXXVII (LXXII).

Scripta tua plurimum mihi trib*u*unt voluptatis, sed si paululum Romae residere voluisses, multo amplius nobis praesentia tua quam sermo gratiae contulisset. fero tamen aequo animo, quod desiderio nostro amorem patriae *prae*tulisti, et spero, visendi filii tui gratia, qui nunc liberalibus studiis eruditur, reddendam mihi saepius tui copiam. interea dum absumus, frequentanda tibi est opera scriptionis, ut meus etiam stilus ad vicissitudinem provocetur.

LXXVIII (LXXIII).

Credo miraris, quod adhuc crudo fortunae meae vulnere silentium ruperim. haec solacia mea, his pascor, his recreor; etsi illa duco maiora, quae mihi ex tuo pectore et sermone redduntur. sed nolo tantisper a me exigas litteras longiores; breves sunt doloris indutiae, et mox in miseras cogitationes recurrunt dissimulata paululum mala.

---

2 tuae *om.* F^2 3 bonis tuis F^3 5 tibi] (Γ), *om.* F si] *cod. Pithoei, om.* ΠΓF uote F^2 *1 m.* fauens F^3 6 integre F^2 abundo gaudio] ΠF^3, abunde gaudeo $F^{1.2}$ 7 inquesitae partem F^2 a te] Π$F^{2.3}$, ante F^1 uale *om.* F^3

9 curam F^2 de quo] (Π)F^3, *om.* $F^{1.2}$ sortita F^3 magistratus] F^3, magistra $F^{1.2}$ anteriorum] F^1, animorum $F^{2.3}$ 10 desiderantibus F^3 11 commoda erit Π potioris F^3 imitatio] (Γ)F, mutatio Π 12 auctor est] F^1, auctorē F^2, *om.* F^3 enim] (Π), *om.* F sequendus F^1 reliquerat F^2 uale *om.* F^3

14 querebam tū tacitus F^2 mecum] (Π), *om.* F antiquam F^3 successionem F^2 16 uale *om.* F^3

18 tribunt (Π) 20 praetulisti] *Iuretus*, contulisti (Π)

26 mea] F^1, mera F^2, amo F^3 27 sed] Π, *om.* F tantisper] Π, tamen F

F ergo tua potius redundet oratio, quae et tibi laudem pariat servatae amicitiae et mihi solamen adferat praesentis aerumnae.

LXXVIIII (LXXIIII).

Π Vtinam te melior causa tenuisset: facile absentiae tuae damna ferremus. utrumque tamen . . . . desiderium tui litterarum solacio mitigasti: quas frequentare dignaberis, si qua tibi adhuc moram necessitas familiaris indixerit. vale.

LXXX (LXXV).

Et sancti animi tui adfectione et sermonis adsiduitate delector: ne illud quidem beneficii minoris existimo, quod ad scribendum mihi idoneas tribuis facultates. spero enim vel has litteras meas tibi posse restitui, quas reposcunt, qui tuo iudicio portitores huius officii deliguntur. ea vero, quae pro mutua amicitia dignaris iniungere, libenter exequenda suscipio, quotiens desiderant operam meam, quos commendatione prosequeris; sed si quid aut neglegentius aut serius sortitur effectum, eorum dissimulationi, quos commonendi cura deserit, oportet adscribi. ceterum tam iusta et honesta sunt, quae ipse plerumque delegas, ut mihi vel ultro adpetenda sit executio probabilium litterarum.

LXXXI (LXXVI) a. 398?

Diu litteras tuas desiderasse me fateor, quarum adportatio expectationi meae plenissime satisfecit. praecipue autem mihi gaudio fuit, quod te pro voto agere nuntiasti, dehinc quod adventus tui dedisti obsidem sponsionem: et quoniam te mutuis de me praesumo gaudere, post ingentia pericula, quae solus in communis patriae perturbatione toleravi, in bonum me statum redisse significo. superest, ut ad plenitudinem prosperorum laetitia nobis sperata proveniat. quod mihi de tuo reditu spopondisti. vale.

LXXXII (LXXVII).

Pomis tuis abunde honorem scripto facerem, si valerem: nunc obsessus membrorum omnium doloribus, silvarum tuarum laudem sequestro. faciet frequens humanitas tua, ut saepe alias in Marsos bona Phaeacum translata celebremus.

LXXXIII (LXXVIII).

Ruri cum parentibus otiabar, ut algore Praenestini diversorii flagrantiam torridae aestatis excluderem. eo me loci reppererunt litterae tuae, quas expectatione prosperioris indicii principio laetus accepi — namque ad hoc locorum nullo me munere sermonis hilaraveras —, sed ubi omnes molestias, quas Pado auctore tolerasti, sollicita

---

1 ergo] quare *F*[3] potius redumdat *F*[2], redundet potius *F*[1] pariat] *F*[1], palmae *F*[2], seruat *F*[3] 2 affert *F*[2.3] aerumnae] *Π*, uitae ruinae. uale *F*[1], ruinae. uale *F*[2], iniurie *F*[3]

4 et *post* tenuisset *inser.* (*Γ*) 5 tamen desiderium (*Π*), *lacunam indicavi* 6 quam (*Γ*)

10 has *om.* *Γ*

22 *praetulerim:* superest ad plenitudinem prosperorum, ut ex te laetitia nobis sperata proueniat

31 eo *om.* *Γ*

lectione percensui, accusato vernula tuo flumine, cuius turbidos meatus et infidum agmen expertus es, retuli conservationis tuae gratiam diis auctoribus bonaeque fortunae. quamobrem conplacitum est mihi serum exhibiti sermonis officium, cuius longam cessationem secundis rebus tuis incusare potuissem. factum est enim religione qua debuit, ut prius liberationem tuam quam periculum discerem. quare penes sospitatores tui deos manebit haec cura, ut beneficiis suis iugiter inmorentur teque ob meritum donent largo aetatis excursu, ita ut senectus nihil decoquat firmitatis. interea quoniam te grata secessio et quies dulcis amplectitur, quaeso curam dignatus adripias nobiscum saepius loquendi. adicies pluseulum refectioni corporis, si aut emittendis epistulis aut vicissim sumendis peregrinationem levaris. Certe nobis nihil antiquius erit quam te legere, quibus blanditias oris tui interim non contingit audire. vale.

LXXXIIII (LXXVIIII).

Quod ait noster comicus: numquam te adeo, quin abs te doctior abeam, id ego de epistulis tuis iure memoraverim, quae multis salibus nonnumquam sententiarum, plerumque versuum farciuntur. veluti nunc litterae tuae halantes Platonicum nectar quantum mihi muneris et honoris dederunt! nam nisi tibi bonarum partium spectatus essem, numquam me Atticis Musis inpertiendum putasses. quare huiusmodi operi frequenter accingere et amicitiae diligentiam sedulo persevera, cum hoc negotium tibi nostri officii vicissitudo commendet. vale.

LXXXV (LXXX).

Amicae voluntatis indicium est, quod adeptus amplissimum consulatum cognitionem mihi et societatem tanti gaudii praestitisti. quare huius tibi apud me muneris opima laus est, quando ita securus es mei, ut tuis rebus prosperis scias nos posse laetari. quid quod etiam consulare negotium fuit honoris tui nuntium latius promovere? gaudia enim, quibus pauci fruuntur, angusta sunt: dehinc ipsius aeterni principis beneficium celebrius atque ornatius reddidisti, cui sub occasione talium litterarum apud multos gratias videris egisse, quod tam benigne animadvertat officia. facito, oro te, ut istam gratiam scribendi adsiduitate continues. vale.

LXXXVI (LXXXI).

Conpotem me optati nuntii praestitisti: fateor enim verae amicitiae hanc esse rationem, ut commoda nostra mutuo gaudeamus. gratulor igitur cum tibi familiaritatis nostrae, tum famae temporum, quam recentis iudicii aequitas in aeternam gloriam vindicavit. functus es optimi civis officium multa opera, perpeti sollicitudine;

13 Terent. Eun. 791.

---

2 retulisti *Γ*   6 suis] *Iuretus*, tuis (*Π*)*Γ*   11 audire] *Γ*, *om.* (*Π*)
13 comicus noster F^2 *2 m.*, amicus noster F^2 *1 m.*   adeo te F^3 14 iure *ante* de epistulis *repetit* F^3 non unquam F^1 15 sarciuntur F^3 nunc *om.* F^2 tuae *om.* F^2 halantes] *Iuretus*, alantes F^3, alentes F^2 *1 m.* *Π*, olentes F^1F^2 *2 m.*   16 et honoris-*om.* F^3 tibi *om.* F^3 partium] *Γ*, artium *F*, patrum *Π*   17 Atticis] a tuis F^3 quare et F^3 18 diligentiam] *Γ*, diligentia *F*   19 uale] (*Π*), *om. F*, *qui epist. 87 cum hac coniungunt*
24 tui] sui (*Γ*)   27 quod tam] *Suse*, quam (*Π*)   animaduertantur (*Γ*)
31 igitur cum] (*Γ*), ergo (*Π*)

Π sed nolo paeniteat: virtus durioribus negotiis enitescit et aspernatur declivem facili-
2 tatem maximoque sudore arduum laudis adnititur. adde huc, quod *in* ore fortissimi
principis agis et publico bono sine satietate defrueris, quae res non conpensat modo
sed etiam commendat laborem. iam illud quale est, quod in causa non tantum tua
fortunae eluctatus incertum nulli nostrum debes victoriae tuae gratiam! plura vellem, 5
sed videor mihi *in* praesentia satis fecisse v*er*borum. nunc si tibi potestas est, malo,
ut iam recurras; si quid morarum est, quaeso respondeas.

LXXXVII (LXXXII).

F Summa tibi apud me laus et solida gratia est, quando i*ta* adfectas amicitiae cul-
tu*m*, ut nos litterarum honore digneris. sed pars epistulae tuae, quae laudem mihi 10
adsignavit eloquii, sit licet nimis iucunda, minus tamen est vera. non audeo scri-
bere: mentiris et decipis, cum haec de me praedicas, sed illud potius: scio, quod
amore fall*a*ris. tu quemquam facundum voces, vir in dicendo summarum partium,
cui sit patriciae dignitatis oratio? ergo parce verbis lenocinantibus et fuco oblitis et
ad gratiam conparatis. amicitiae nostrae forte conveniat, ut talem videri me ceteris 15
cupias, pudoris tamen mei est, ut mi*nime* ipsi talem me esse persuadeas.

LXXXVIII (LXXXIII).

Π Olim te mihi fecit optabilem cultu fama litterarum tuarum, sed diu officium scri-
bendi per verecundiam distuli, ne in aula positum viderer ambire; cuius morbi ita
crebra est adfectatio, ut diligent*e*s existimationis viri pro alienis vitiis erubescant. 20
iam remota est causa haesitantiae, postquam me prior salutatione dignatus es. pa-
tentes amicitiae tuae fores benigne accitus intrabo et conpensare meditabor pudentis
2 silentii moras crebrioribus paginis. tu tantum bona venia respice obsequium linguae
inopis et paulisper imperialis magistri submitte iudicium. indicasti certe meorum te
aliqua legisse: eandem posco patientiam. novus tibi non ero nec inexpertum formi- 25
dabo arbitrum; omnia mea ferre didicisti. accessit etiam nobis familiaritas, quae te
mihi aequiorem iudicem faciat. gratiosa quippe est amicitia et a severo examine in
3 blandiores sensus caritate mutatur. quodsi ego deposito ingenii pauperis metu ad-
siduas tibi epistulas spondeo, vides, quanto amplius sperem de promptuario largiore.
fatendum tibi est amice: Gallicanae facundiae haustus requiro; non quod his septem 30
montibus eloquentia Latiaris excessit; sed quia praecepta rhetoricae pectori meo senex
olim Garumnae alumnus inmulsit, est mihi cum scholis vestris per doctorem iusta
4 cognatio. quidquid in me est, quod scio quam sit exiguum, caelo tuo debeo. riga
nos ergo denuo ex illis Camenis, quae mihi lac bonarum artium primum dederunt,
et si te in meis scriptis aliquid offenderit, auditorem quondam popularis tui aut 35
silentio tuere aut tu quoque rursus institue.

---

2 in ore] *Gruter*, more (*Π*) 6 in] *Iuretus*, *om. Π* uerborum] *Iuretus*, uborum *Π*
9 apud me laus et solida gratia est] (*Π*), laus apud me et solida est gratia $F^{1.3}$, laus apud me est et solida gratia F^{2} ita] *Suse*, id *F* cultum] *Suse*, cultu *F* 11 uera est F^{2}, 12 et decipis] (*Π*), sed decipis $F^{1.3}F^{2}$ *1 m.*, sed deciperis F^{2} *2 m.* sed illud — 14 dignitatis oratio] *Π*, *om. F* 13 falleris (*Π*) 16 minime] *ego*, mihi *F* ipsi] (*Π*)$F^{2.3}$, ipse F^{1} me] (*ΠΓ*), *om. F* non persuadeas F^{3} uale *add.* $F^{1.2}$
20 diligentis (*Π*)*Γ* 32 garundae alumnus (*Π*), garunna calumniis *Γ*

LXXXVIIII (LXXXIIII).

Accuso litteras tuas, quas male credulus desiderio meo facturas medicinam putavi; *II* at illae decursae oculis admoverunt mihi taedas ferventiores. adfluebant enim multo melle facundiae, quod avectum tecum dolemus; itaque parvae lectionis sapore com-
5 monitus tristiorem damni nostri sensum recepi. inter haec occurrit mihi altera cogitatio, amarius esse, si taceas. quapropter condicio durior vertit me ad optionem prioris. peto igitur scribas, sed fac epistulis tuis temporis intervalla breviora. sae- 2 pius ad me commeent et confabulationem praesentis imitentur. fru*a*mur adsidue ea parte, qua melior es. quod si aliquid prolixioris curae et elaborati a te operis ad-
10 iunxeris, prope erit, ut mihi non solum Romae sed in Athenaeo quoque nostro, qua soles gratia, perorare videaris.

LXXXX (LXXXV).

In curam tuam redisse me gaudeo; sed huius tam subiti [operis] boni ornatissimus iuvenis Asterius mihi auctor est, qui parandae commendationis gratia, ut tandem scri-
15 beres, impetravit. et illius quidem familiaritati, licet a nobis olim repertae, ob meritum recens adiecimus animi diligentiam, te vero non patiar ultra expectare monitores et aliorum potius usui operam navare quam mutuae inter nos adfectioni debitum pium solvere. non invideo poscentibus testimonia vel suffragia tua, sed validior est amicitiae causa quam gratiae. precarias epistulas postpone legitimis: his frequentius
20 caritas studeat, illas nonnumquam praestet humanitas.

LXXXXI (LXXXVI).

Expectare non debui litteras tuas, quibus indicium mihi faceres honoris accepti. *F* itaque verecundiam tuam gratulatione praevenio et opto, ut augeat gradum meritis tuis iure delatum continuata felicitas. restat, ut stili adsiduitate acuas inter nos ami-
25 citiae diligentiam vincasque officii sincer*itate suc*cessus tuos. ille enim vere incrementis suis maior est, quem sublimitas parti honoris inclinat. vale.

LXXXXII (LXXXVII).

In cassum dissimulationis et taciturnitatis accusor, cum debitam diligentiam Iove teste non deseram; sed nequitia meorum arbitror accidisse, ut missa ad te scripta
30 residerent. quaeso igitur, ne ex infrequentia litterarum meus in te animus aestimetur. nam plerumque officiis simulatur adfectio, amicitiae autem sinceritas pectoris magis fidem postulat quam delenimenta sermonis. vale.

---

2 in te *post* desiderio *inser.* (*Γ*) 8 fruemur (*Π*)
13 operis *uncis inclusi* 14 mihi] (*Γ*), *om.* (*Π*)
24 continua F^2 *1 m.* assuduitate F^2, uita *2 m. in ras.* 25 officii sinceritate successus] *ego*, officiis intercessus *FΓ*, officiis successus *Gruter* uere] *Π*, uenire *Γ*, uenie status *F* 26 suis] s̄s F^2 parca honoris inconsinat F^2 uale *om.* $F^{1.3}$
28 diligentiam tuam $ΠF^3$ Ioue] *Π*, deo *F* 29 testante F^3 30 igitur] ergo F^2 ex *om.* F^3 31 autem] at F^3 32 postulat fidem F^3 uale *om.* F^3

LXXXXIII (LXXXVIII).

F Pignora nostra coniunximus, atque ideo consentaneum videtur, ut quos coetus participes habuimus, etiam honore sportulae prosequamur. duos igitur solidos offerendos tibi misimus, parvum munusculum, si aestimatur pretio sui, religiosum, si amore pendatur.

LXXXXIIII (LXXXVIIII).

Π Romam te venturum certa fama promiserat: spem visendae praestantiae tuae multo gaudio ceperamus; sed inproviso mutatus nuntius indicavit, quod pio accitu domini et principis nostri ad votiva remeares. ergo officium salutationis, quod coram speraveram deferendum, stili honore conpenso teque oro, ut ingravatam vicem referas, quae *per*suadeat, desiderari ex me crebra conloquia, si ostenderit, prima placuisse.

LXXXXV (LXXXX).

Pro utroque nostrum causam diuturni silentii reddidisti, nam me quoque fateor scribendi officio hactenus temperasse. tua igitur purgatione defensus diluere litteris, quod commune est, non laboro. nunc omnium statu in tranquillum redacto aemulis studiis omissa repetamus. ita enim demum proba*bi*tur temporis fuisse, quod diu int*er* nos stilus quievit, si nunc reddita facultate mutuam diligentiam frequens sermo reparaverit.

LXXXXVI (LXXXXI).

Etsi tu a litteris temperasti, exempli tui imitator esse non debeo. integro igitur tibi largam salutationem nec diffido, reddenda saltem mihi esse officia, quae a te fuerant inchoanda.

LXXXXVII (LXXXXII).

Solet bonis livor obstrepere; ut nunc speratum praesentiae tuae gaudium mihi subduxit invidia. hactenus vires suas in damna voti communis intenderit: sic ero contentus, quod me adventus tui expectatione fraudavit. ipsum te sospitem manere patiatur et tandem cum utroque nostrum redeat in gratiam. instar beneficii erit, si mihi contingat de te ex voluptate securitas.

---

2 ideo] F^3, idem *Γ*, id F^1F^2 *2 m.*, hic F^2 *1 m.* coetus] *Lypsius*, coitus $F^{1.2}$, cogi *Γ*, contra F^3 3 *fort.* habere uoluimus etiam] $F^{1.3}$, et in F^2 prosequamur] F^3, prosequantur F^1, consequantur F^2 4 si] sed F^3 estimetur F^2 5 uale *add.* F^2

11 persuadeat] *ego*, suadeat (*Π*) ostenderit] (*Γ*), ostendero (*Π*)

16 probabitur] *Mercer*, probatur (*Π*) inter] *Lectius*, intra (*Π*)

20 tu] (*Π*), *fort.* diu ingero *Latinius*

28 *fort.* pro uoluptate

LXXXXVIII (LXXXXIII).

Amo litteras tuas, sed expecto praesentiam; nam mihi dierum ratio . . . . *Π*
pollicetur. plura me scribere spes adventus tui non sinit, sed quod nunc epistulae
[tuae] detrahimus, coram fabulis rependemus.

5 LXXXXVIIII (LXXXXIIII).

Gratum mihi est, quod promptissimum studium rei nostrae dignaris inpendere et
quod te nostri memorem scriptorum adsiduitate testaris. hinc fit, ut officiis tuis etiam
cura nostra respondeat. libenter igitur tibi rependo sermonem, et quamvis sponta-
neam iuvandis hominibus meis adhibeas voluntatem, hortamentum tamen petitionis
10 adicio, ut officia, quae ultro tribues, cumules provocatus.

C (LXXXXVIII).

Sumpto adventus mei nuntio, de quo non potuit apud te fama reticere, expec- *Γ*
tavi, ut prior scriberes, vel quod est amabilius, ut ipse Formias commeares. sed
quia utrumque mihi vel dissimulatio tua vel occupatio denegavit, in partes tuas li-
15 benter ipse succedo teque oro, ut mihi aut excursum tuum praestare digneris, aut si
obstat aliquid, saltem litteraria salutatione respondeas.

CI.

Conquestio tua de raritate epistularum mearum magis religiosa quam iusta est. *Π*²
nam cum ex amore descendat, non habet tamen . . . . quievit.
20 nunc tamen emenso itinere promitto praeterita officiorum dispendia crebris a me epi-
stulis sarcienda.

CII (LXXXXV).

Dum petis beneficium, praestitisti: plus enim mihi ex amicitia tua quam tibi ex *Π*
nostra defensione quaesitum est. nihil igitur adsumam gratiae meae, cum plurimum
25 tuae debeam. potest tamen adhuc istiusmodi munus augeri scribendi adsiduitate, ut
cumulet voluntas familiaritatem nostram, quam nunc videtur necessitas inchoasse.

CIII.

Totis viribus adiuvandi sunt communis patriae corporati, praecipue mancipes sa- *Π*²
linarum, qui exercent lavacra lignorum praebitione. his plerique sunt debitores, quos

---

2 nam mihi] *Γ*, nam etsi (*Π*), quam mihi *Scioppius* ratio pollicetur (*Π*), *supple:* nam mihi die-
rum ratio sollemnium te confestim adfuturum pollicetur *vel simile quid; cf. p.* 170, 20 4 tuae *del. Iuretus*
10 ultro tribues] (*Γ*), sponte tribuis (*Π*)
12 *epistulam om.* (*Π*), *primus edidit Scioppius Verisim. l. IIII 17*
18 *epistulam om.* (*Π*), *primus edidit Iuretus in editione Symmachi secunda p. 305, hoc loco collocavit Scioppius* 19 tamen quievit (*Π*)², *lacunam indicavi*
23 dum] (*Γ*), cum (*Π*) 25 augere (*Γ*)
28 *epistulam om.* (*Π*), *primus edidit Iuretus in Symmachi editione secunda p. 305, hoc loco collocavit Scioppius*

*Π*² nisi ad solutionem vigor iudicialis adstrinxerit, eliciet publicam querellam series incommodi. quare quaeso, ut inter cetera, quae sibi de studio tuo Roma promittit, hanc quoque partem diligentiae tuae vindices.

CIIII.

Γ Parva fatemur esse, quae misimus, sed honorificentiae *praeb*entis religione potius quam *modo* muner*um* aestima*n*tur. haec ipsa tamen exi*l*is oblatio plus ad me gratiae portabit, si religio tua usui suo a me delibata susceperit.

CV (LXXXXVI).

Π Iuvandi sunt mancipes salinarum, qui splendori atque usui patriae communis inserviunt. dignaberis igitur auditis eorum querellis adeuntibus deferre iustitiam et urbi Romae utilem et tuis moribus congruentem. vale.

CVI (LXXXXVII).

Pro filiis nostris deo iuvante coniunctis in duobus solidis ad te misimus sportulam nuptialem, quam cum prompta dignatione susceperis, documentum dabis, omnia amicorum festa esse communia.

CVII (LXXXXVIII).

Nuptiis quidem filii mei te quoque inter amicorum potissimos interesse voluissem; sed quia longinqua absentia tua desideratum mihi negavit officium, in duobus solidis sportulam misi, ut *v*igere apud me tuam memoriam votiva oblatione testarer. parvum quidem munusculum est, si aestimatur pretio sui, religiosum, si amore pendatur.

CVIII (LXXXXVIIII).

Omnia, quae sine auctore iactantur, incerta sunt; sed ego in sacrae virginis famam nihil patior licere sermonibus. quare officio pontificis, fide senatoris admoneor proferre conperta. diceris ante annos legibus definitos vest*a*li secreto velle decedere. nondum credo rumori, sed adsertionem tuae vocis expecto, quae opinionis dubium aut agnoscat aut respuat.

CVIIII (C).

Tandem de actibus tuis certum me facere dignatus es; quibus lectis atque decursis laetatus sum, vitae et innocentiae tuae apud iustum . . . . ceteris

---

1 series] (*Π*)², senius *Γ* 3 uindices] (*Γ*), uendicet (*Π*)²
5 *epistulam om.* (*Π*), *primus ed. Scioppius a. 1608* praebentis] *C. F. W. Mueller*, parentis (*Γ*)
6 modo munerum aestimantur] *C. F. W. Mueller*, me de munere aestimatur (*Γ*) exilis] *Scioppius*, ex illis (*Γ*)
10 dignaberis] (*Γ*), *om.* (*Π*) deferre] (*Γ*), deferto (*Π*)
18 longinqua] (*Γ*), longa (*Π*) 19 uigere] *Iuretus*, ingere *Π* 20 manusculum (*Π*)
24 uestili *Π*
28 actibus] uocibus *Γ* 29 iustum ceteris (*Π*), *lacunam indicavit Scioppius*

in rescribendo diligentiam defuisse. quos tu ad referendam gratiam dignaberis incitare, ut intellegam vicissitudine provocatus, epistulas meas iisdem fastidio postea non futuras. *Π*

CX (CI).

5 Aliorum quidem tibi spectanda est sententia, quos decet de pa*r*ibus iudicare; mei ingenii exilitas etiam parva miratur. quare velim credas, nihil tibi ex meo testimonio honoris accedere. nam etsi laudari ab laud*a*to v*i*ro vetus dictum est, nostri tamen mediocritas non multum famae tuae claritudinem iuvat. sed quia voluntati tuae mos gerendus est, quid e medio *unus de* orationibus tuis sentiam, iussus expe-
10 diam. prope est, ut te arguere debeam, quod saeculo nostro Tullianum stili *t*am parcus inv*i*d*e*as. respondebis, omnem te operam condendae historiae deputasse. ignosce avaritiae meae, si utrumque desidero. nam pari nitore atque gravitate senatorias actiones et Romanae rei monumenta limasti, ut plane Homerica appellatione usus περιδέξιον [id est aequimanum] te esse pronunti*e*m. perge igitur quaeso et stude
15 hanc posteris dotem relinquere, ut quae divisa in singulis auctoribus ante placuerunt, eadem nunc in te coniuncta laudentur. 2

CXI.

. . . . condicio ac difficultatem ducendae aquae inter labores cens*e*re Herculeos debeamus. nunc me Neapolis mutata sede suscepit, unde post breve inter-
20 vallum dierum transire Capuam tui desiderii gratia non morabor. *Γ*

CXII (CII) a. 370?

Cum iam Decembrium kalendarum tempus adpeteret, redditae sunt mihi litterae, quae te annalem trabeam meruisse loquerentur. creda*s* velim, multo ex ea re gaudio mentis meae habitum splenduisse, primo quod ita natura conparatum est, ut omnes
25 sibi delatum decus iudicent, quod dign*u*s acceperit, dehinc quia honor iampridem togae et ordini rarus nimisque difficilis tandem summatem civilium partium virum respicit, postremum quod amicitias nostras necdum aliis officiis inchoatas prompta evocatione iunxisti. videsne quam probabiles laetitiae meae causae sint? sed vereor, ne his parum credas, cum accitus excusem, quamvis iusta ratio sapientem non possit
30 offendere. quo enim pacto ad prima fascium tuorum vocatus auspicia, paucis diebus Galliarum longinqua penetrarem? exime itineris apparatum, cogita hiemis impedimen- *Π* 2

7 Naevius ap. Cic. Tusc. IIII 31, 67; ad fam. V 12, 7; XV 6. 14 Hom. Il. XXI 163.

5 paribus] *ego*, patribus (*Π*) 7 laudato uiro] *Iuretus*, laudito uro *Π* 9 quid e medio unus de orationibus] *ego*, qui demedioratioibus *Γ*, quicquid de orationibus (*Π*), quid quidam e medio de orationibus *Scioppius* 10 tam] *ego*, fame *Π* 11 inuideas] *Iuretus*, inuadas *ΓΠ* 13 homeri******* relatione usus ****** (*Π*), homerica appellatione περιδέξιον *Γ* 14 id est aequimanum *uncis inclusi* pronunciam (*Π*) igitur *om. Γ* et stude *om. Γ* 15 dotem] totam *Γ* quae diuisa in] quod *Γ* 16 eadem nunc *om. Γ*

18 *omisit epistulam* (*Π*), *primus edidit Scioppius a. 1608* censere] *Pareus*, censurae (*Γ*)

22 *epistula ad Probum consulem a. 371 scripta esse videtur* KL (*Π*) 23 credam (*Π*) 25 dignas *Π* 26 togato ordini rarum *Γ* difficilitas *Γ* 29 excusem] *Γ*, accusem (*Π*) possit] potest *Γ* 30 pacto] *Γ*, precio (*Π*) uocatus] *Γ*, sum uocatus (*Π*) 31 penetrarem exime] *Γ*, pene****** ex me (*Π*) hiemis] *Γ*, ****** (*Π*)

Π tum, defectum cursus publici et brumalis lucis angustias: nonne mihi ante kalendas Ianuarias futurus erat irritus labor, aut post inverecundia . . . . ventus? haec oro te, aequo animo . . . . pronuntiet amicitiae nostrae bonus auctor esse dignaris. eo animo interpretare, quae iure adstruo, quo rogasti, nec propositum tuum deseras. solus enim benigne creditur advocasse, qui excusatione non laeditur.

CXIII (CIII) a. 380.

Multa me gratia nexuisti, et cum prioribus officiis tuis adhuc solvendo non sim, denuo aliud posco, quod debeam. consul me amplissimus auspiciis honoris sui interesse praecepit, cuius litteris tua quoque accessit oratio. haec ut venturo honesta est, ita excusanti vehementer onerosa. sed tua aequitas verecundiam meam vana felicitate relevabit: ille ut sit placatus adnitere, cui me tristis de fratre casus excusat. 2 nam mihi turpe atque inpetibile est adtonito animo et fronte maesta laetos adire conventus. quid fortunam meam deceat, agnosco, cum qua nimis contumaciter agit, qui *ex*cepto vulnere statim miser esse dissimulat. si iusta, si necessaria, si vera praetendimus, facito, oro, ut tam prompta venia ignoscat absentiae meae, quam bona adfectione, ut pergerem, postulavit.

CXIIII (CIIII).

F Recte Caecilius comicus, h o m o, inquit, h o m i n i d e u s e s t, s i s u u m o f f i c i u m s c i a t. hanc ego in te dixerim sententiam convenire, qui †gratia tua in nostris negotiis curam vigilem praestitisti. hinc in nostro pectore memoria, laus in ore versatur, nec in praesentia modo floret facti et studii tui gloria, sed ut mens augurat, aevum 2 vigebit. prolixior agendis gratiis sermo etiam nunc conpeteret, ni vererer, ne simul totum videar expendisse, quod debeo. inpatiens est accepti beneficii, qui nexu properat liberari, nec videtur mutuam operam quasi amicus accipere, si erubescit ad moram gratiae. alia mei ingenii ratio est: pecuniae fenus accelero persolvere, officiorum vices diu opto debere. vale.

CXV (CV) a. 375—376?

Π Mones, ut aequo animo feram vel aemulorum facta inproba vel ingratorum foeda decreta. convenit cum studio atque ingenio nostro consilii tui qualitas. nullius quippe tam vehemens nequitia est, ut motu meo digna sit. an ego istud feram moleste, qui noverim Marcellorum monumenta sublata Verre praetore et Marianis tropaeis nequa-

18 Caecil. frg. v. 264 Ribbeck.

---

1 kalendas Ianuarias] *Gruter*, kl. Iun. (Π) 2. 3 *lacunas indicat* (Π), *nec explet* (Γ), inuerecundior aduentus *Iuretus*

9 hortatio *Suse* 10 uana] Γ, uera (Π) 11 adnitere] *Scioppius*, admittere Γ, enitere (Π) 14 excepto] *Scioppius*, et cepto Γ, accepto (Π) 15 *fort.* prona adfectione

18 cecilius F, caecilicus (Γ) 19 ergo F^2 gratia tua in] (Π), *om.* F negotiis] officiis F^2 20 huic F^1 pectore nostro F^3 nostra F^2 pectore *om.* F^2 21 nec] haec F^2 modo] in F^2 tui] F^3, *om.* $F^{1.2}$ aeuum] exinde F^3 22 uigebat F^2 etiam] quia et F^2 *1 m.*, quia etiam F^2 *2 m.*, quod F^3 nisi $F^{2.3}$ uerere F^1 23 beneficii *om.* F^3 24 *fort.* qui erubescit 25 alia mei] alearum F^3 ingenii mei F^2 est ratio F^3 26 opto diu F^2 uale *om.* F^3

28 mones — p. 267, 1 pepercisse *om.* F ingratorum] (Γ), gratorum Π

quam manus in*v*idas pepercisse? | in sola conscientia est fructus et ratio virtutis. nihil moror statuas et publica falsa titulorum: fucum faci*a*nt provincialium oculis, qui animis occiderunt! quod si mihi ullus honor testimonii publici adfectandus foret, iudicio tuo et similium contentus esse deberem, vel fidicinis exemplo, qui indignatus considentium turbam sibi et Musis cantum ciebat, vel secundum Heraclitum physicum, qui summam laudis arbitrabatur placere uni, *si* esset optimus, qui probaret. quare esto securus patientiae nostrae et gratulare mihi, quod ego solus torqueo corda liventium, cum alii, quibus statuae quoquo modo tributae sunt, nihil habeant invidendum.

CXVI (CVI).

Valeo, quantum sinit aeger animus. atque utinam leges aeque mecum valerent, quarum sanitas ab ipsis plerumque corrumpitur, quibus curanda mandatur. non pergam longius, cum hoc aenigma nostrum frater meus Bulephorus possit aperire, cui ut amicitia mea cara, ita querella conperta est. is ubi te scientem dolor*is* mei fecerit, confido tali adiutore leges ad fora nostra redituras.

CXVII (CVII) a. 394.

Exprobraveras mihi antehac feras, quibus non est usa quaestura filii mei. mordebar commemoratione irriti beneficii, de quo arguere amicum nec conpotem gratiae debuisses; tu vero etiam pretia, ut vir excellentissimus communis frater Protadius allegat, nec speratae nec traditae rei e*x*postula*s* . . . . . . me, si credis, a verecundia ad pecuniam t*ran*slata conventio; minus enim grave est debitorem quam ingratum videri. est igitur optio tua . . . . . . quos tempestate dicis amissos, naufragia taxare. habes in manu, quanto aestimare mihi debeas inefficacis voti benignitatem; tantum maneat amicitia nostra nihilque fortunae in eam liceat. summam pone dispendio, non subducam pecuniam meam navis tuae casibus.

CXVIII (CVIII).

Hospitem tuum Faustinum senatus amplissimus in societatem recepit. tanta apud nos testimonii tui antiquitas fuit, ut differri, quae velis, instar iniuriae . . . . sit. tibi igitur acceptum ferat studium totius ordinis; nam ut beneficio sacro debet dignitatis impetrationem, ita tuo decreti nostri celeritatem.

4 Valer. Max. III 7 ext. 2. 5 Heracl. frg. 113 Bywater.

---

1 inuidas] *Iuretus*, incudas Π et *om.* F^2 *fort.* et gratia uirtutis 2 nihil moror *om.* F^3 qui *ante* fucum *inser.* Γ faciant] *ego*, faciunt ΓF qui] (Π)ΓF^3, quae $F^{1.2}$ 3 occiderunt] $F^{1.3}$, acciderunt F^2, exciderunt Γ, *om.* (Π) ullus honor] ΠF^3, honor ullus F^2, ullus fauor F^1 4 fidicinis] si demis F^3 indignatus] ingratus F^3 5 *fort.* confidentius *aut* non audientium turbam] Π, cimbam Γ, turbe et F^2, turbae $F^{1.3}$ tantum F^2 *1 m.* sciebat F^2 eraclitum $F^{1.3}$, eraditum F^2 6 arbitratur F^3 uni si] *Mercer*, uni is Π, unid Γ, uni $F^{1.2}$, *om.* F^3 si esset — probaret *om.* F esset optimus] Π, esse optimum Γ quare] Π, pro qua re F 7 patientiae] patrie F^3 ego] (Π)F^3, *om.* $F^{1.2}$ torquet F^3 niuentium F^2 8 alii quibus] (Π), aliquibus F quoque modo tributa F^2 sunt] F, sint (Π) quae nichil F^3 uale *add.* $F^{1.2}$

12 buleforus (Π) 13 doloris] *Iuretus*, dolorem (Π)

18 debuisses] (Γ), debui (Π), debuisti *Gruter* 19 expostulas] *ego*, epistola-(Π), postulas (Γ) *lacunam punctis indicant* (ΠΓ), *supple:* iuuat *vel simile quid* 20 translata] *ego*, etiam lata (Π), lata (Γ) 21 *lacunam indicant* (ΠΓ) 22 mihi] (Γ), *om.* (Π)

26 hospitem] (Γ) *ex coniectura Gruteri?*, sospitem (Π) 27 fuit] (Π), est (Γ) iniuriae sit (Π), *scribe:* instar iniuriae uisum sit *vel simile quid*

CXVIIII (CVIIII) a. 394.

Π Plerique te accitu consulis Mediolan*i*um venire credidimus, pars in Gallia resedisse iactabant. inter haec opinionum varia, quonam mittenda essent quaestoria dona, dubitavi. postquam mihi solvendi officii occasionem tribuit adventus tuorum, Clarentio, cuius spectatam fidem noveram, consueta munerum deferenda commisi. non aspernabere, ut aestimo, diptychi et apophoretici oblationem. neque enim grave est verecundiae tuae sollemnia et votiva suscipere. quae cum amicitiae deferantur, pertinet ad caritatis confessionem, ut deberi sibi haec animus sumenti *per*suadeat.

CXX (CX).

Ariminum saepe praeteriens magisterio tuo didici amicos honorare munusculis. quare tuo institutus exemplo necessaria usui magis rependo quam defero. quae nisi prompta dignatione susceperis, videbere meam facilitatem de acceptis totiens notare muneribus.

CXXI (CXI).

Promptum mihi atque declive negotium credidisti, in quo nullum nisum tibi operae meae vendito. quippe ubi primum spectabilem virum Faustum tua epistula, meus sermo convenit, ut Epiro mancipium, de *quo* ambig*it*is, in examen accersat, nequaquam adversatus est postulatis. spero igitur, accitu eius brevi adfore hominem, quem vestrum alteri disceptatio familiaris adiudicet. sed de hoc satis verborum est. te oratum volo, ut nos subinde scriptorum honore locupletes, et quod nunc causa cogente fecisti, id amicitia hortante non deseras.

CXXII (CXII) a. 392—393.

Praesumebam quidem iustitiam tuam fratris mei Magnilli sinceris actibus adfuturam, sed fide cognitionis audita, quam bonis omnibus adventantium sermo patefecit, admodum gratulatus sum, quod illi aequum iudicem fortuna praestitit. ago igitur gratias pro amici †tui securitate, cuius innocentissimam vitam sententiae testimonio conprobasti, et spero contemplatione tua brevi ceteras infortunii eius reliquias submovendas. itaque ut promptius partes ingenitae tibi aequitatis adripias, precator accedo, memor semper futurus beneficii tui, si eum, quem constanter purgare dignatus es, tandem securitas plena respexerit.

CXXIII (CXIII).

Plurimum voluptatis ex litteris tuis ante capiebam; nunc lacrimabili conque*st*ione mentem legentis infuscas. ubi illa prudentia, quae te et naturae bono *et* veterum

---

2 mediolanum (*Π*) 5 Clarentio] (*Γ*), olarentio (*Π*) 8 sumenti persuadeat] *ego*, sumentis suadeat (*Π*), sumentis agnoscat (*Γ*)

17 de quo ambigitis in] *Mercer*, de ambiget sin (*Π*)

24 nobis omnibus *Scioppius*, *praetulerim*: pronis auribus 25 praestiterit (*Γ*) 26 tui] (*Π*), *delet Modius*, nostri *Kiessling* 27 contemplatione tui *Scioppius*, commendatione tua *ego* 28 promptius] (*Γ*), promptus (*Π*)

32 conquestione] *Iuretus*, conquisitione *Π* 33 et] *Iuretus*, *om.* (*Π*)

lectione contra omnia fortunae tela firmavit? dignam viro adsume patientiam, et quae mutari nequeunt, desiste lugere. leviora tibi cuncta post inprobum generum debent videri. cur autem torpori atque otio vaces et patrimonii neglegens feriatum pascas dolorem? curae sint tibi reliquiae rerum tuarum, quas facinorosus invasor exhaustas et laceras reliquit, ne in his reipublicae necessitatibus recuperata sustentare non possis, quae prius amissa contempseras.

CXXIIII (CXIIII).

Coactum te licet fatearis, ut scriberes, ego tamen non minus acceptum tibi refero, quod me stili honore dignatus es, quam si hoc sponte fecisses. sed videris, qui fuerit auctor muneris tanti; mihi ex illis litteris non hon*o*s tantum, *sed* gaudii fructus evenit. didici enim commeatu annonario convalescere urbis securitatem simulque res tu*rbid*as in tranquillum redire. quae bona, etsi honoris tui necessitas coniungit, meum tamen animum tamquam duplicata iuverunt. sed *ul*te*r*iora metuentes nondum explet hic nuntius, quamdiu in alteram messem procedat ratio conditorum. facito igitur sciam, quid invehant horreis dies singuli, ut voluptas otii mei cum patriae copiis augeatur.

CXXV (III).

A. d. sextum kal. Novembr. quaestoriae editionis exordiis interesse me praecipis. huius evocationis litteras ante biduum temporis praestituti circa Neapolim sumpsi. purgat, ut vides, absentiam meam long*u*s itineris tractus et functionis dies proximus: sed diis iuvantibus *f*ultis spectaculis vestris conpensabo obsequii mei debitum. nunc veniae dandae facilem quaeso te praebeas; neque enim fas est, ut tanto dispendio meo etiam culpa iungatur.

CXXVI (IIII).

Propositi atque ingenii mei est eorum famam curare, quos diligo; tibi autem plus me favoris inpendere hortatur adfinitas. quocirca inpatienter fero, apparitorum not*a*riis senatu*i* nuntiari, quod Romani populi magistratus abesse patiaris, et in tuam referri invidiam, quod patriae functiones ab obnoxiis deseruntur. id e*t*si falso in aures publicas praesumo perlatum, fungor tamen in admonendo parentis officio et deprecor, ut ceteris administrationis tuae laudibus hunc quoque titulum, de quo laboramus, adicias. grave quippe est, ut generosae familiae viro summis per Africam tribunalibus praeside coll*e*gar*um* nonnulli munia Romana detrectent et annus paene editionibus vacuus proconsulari fasti*g*io gignat invidiam. audiant certe, qui deserunt

---

3 feriatum] (Γ), feriatus (Π)

10 honos] *Lectius*, onus (Π) sed gaudii] *ego*, gaudii sed (Π) 11 securitatem ******* codicem constitisse (Π), *sequitur p.* 273, 26; *finis epistulae inde a* simulque *epistulae 2 libri X insertus erat* (*v. p.* 277, 28) *simulque omnia, quae sequuntur usque ad p.* 273, 24, *in librum X translata. partes huius epistulae coniunxit Suse, reliqua huic libro reddidi ego* 12 res turbidas] *ego*, restituas (Π) coniungit] *ego*, contigit (Π), iungit Γ 13 ulteriora] *ego*, altiora (Π) 14 quamdiu] Γ, quae (Π)

20 longus] (Γ), longius Π 21 fultis] *ego*, multis (Π)

27 notariis senatu (Π) 28 id etsi] *Iuretus*, idem si Π 32 collegarum] *Iuretus*, colligar Π 33 editoribus (Γ) fastigio] *Iuretus*, fastidio Π

Π functiones, quanta inpendii mediocritate anni superioris praetor Aedesius urbanos fecerit ludos, et de exemplo colligant, quid praesentibus magistratibus honoris et levaminis deferatur.

CXXVII (V).

Interesse votis tuis animus adfectat, sed valetudo corporis longum recusat excursum. nam ut est morborum ferax otium, denuo me pedum vinxit dolor, dum quieti ruris indulgeo. da igitur, quaeso te, officio meo iustam remissionem, et interim sine nuptialibus me domus vestrae *paulisper* abesse pignoribus, ut foederibus sanatus admiscear. 5

CXXVIII (VI). 10

Non solet ab amicis anxie venia postulari; quapropter *in* pauca cogo sermone*m*. otianti mihi in agro solitus unius pedis morbus *obrep*sit. itaque obeundis officiis . . . . . vacationem desiderati muneris peto. dabunt dii auspices facultatem, ut nuptialibus familiae vestrae votis conpos sanitatis intersim.

CXXVIIII (VII). 15

Frater meus Rabilianus genere et *hon*ore conspicuus iniuriae suae acerbitatem privata apud me conquestione deflevit. adserit enim procuratorem suum sine cuiusquam denominatione correptum, et cum vindictam de te impetrare debuerit, | quam Γ cum Romae degeres, postulavit, auctam domus suae cognovit iniuriam. id ego oblivione arbitror accidisse; quando enim praecipere*s*, quod incoram positus inprobasti? 20 quare ut parens moneo, ne augere, quae doluit, genus putes esse conscientiae. certe si adest aequitas iudicatis, familiariter mihi ede rationem †ita ut noveris, pro absentibus dominis rectorem suscipere debere partes defensionis.

CXXX (VIII).

Π[2] Iucunda mihi fuit perceptio scriptorum tuorum; amicitia enim mutuis gaudet 25 officiis. sed utinam hominum meorum diligentia fidem tuae pollicitationis inplesset! nam cum scripseris, eos ad solvendam pensionem profectos, exiguam partem redituum pertulerunt, nec illis pudori fuit cumulum debitorum sub tanta anni fecunditate contrahere. dignare igitur curam nostrae utilitatis adripere et ad solutionem cogere debitores. quid enim iuvat, quod studio tuo et beneficiis adiuvantur, cum hoc commoditas nostra non sentiat? vale. 30

---

8 paulisper *post* pignoribus ut *colloc.* (Π), *transposui; eodem loco* paulo post *inser.* (Γ) *ex coniectura, ut videtur*

11 in pauca cogo sermonem] *Iuretus*, pauca cogo sermone (Π)Γ 12 obrepsit] *Lectius*, oppressit (Π) officiis uacationem (Π), *supple:* inpar *vel simile quid*

16 honore] *Scioppius*, amore (Π) 18 *in voce* debuerit *desinit Π; quae sequuntur, primus edidit Lectius a. 1601 ex Γ* 20 praeciperes] *Rittershusius*, praecipere (Γ) 21 *fort.* constantiae

25 *epistulas 130—133 primus edidit Iuretus in editione Symmachi secunda p. 303, inter ep. 129 et 134 colloc. Scioppius* 27 soluendam] (Γ), soluendum (Π)[2]

CXXXI (VIIII).

Salute praefata, quam litteris anteferre sollemne est, ut seriem familiarium scriptorum vota praeveniant, silere apud te nequeo, Caietanae formae temptamenta frigere, et nisi praesentia tua coeptis calcar admoverit, vereor, ne operi moliendo aestiva oportunitas subtrahatur. quid igitur super hoc agendum sit, in tuo iure constituo; mihi satis est in his, quae ad laudem tuam pertinent, partes amici monitoris inplesse. vale.

CXXXII (X) a. 399—400?

Abundantissime gaudeo, tibi esse curae, ut filii mei editio ursis pluribus instruatur, statimque pretia adnumeranda misissem, nisi hiemalis asperitas inpediret invectionem. sed paulo post, ubi oportunitas veris molliverit itinerum difficultatem, curabitur ferarum emptio, cui definitionis iustitiam spopondisti. interea tibi ago atque habeo gratias et provocatum me ad amicitiae incrementa protestor, licet sponte digneris advertere, honesta beneficia apud memores non perire. vale.

CXXXIII (XI) post a. 384.

Per amicum communem Gaudentium propinqui mei Valentini preciculas misi sane ad fidem meam et conscientiam pertinentes. nam frater eius Proserius cum premeretur extremis et praesentem me et per epistulam summis precibus obsecravit, ut impetrata sacri auctoritate rescripti filia eius fratris sui filio copuletur; quod multis esse concessum manifesta testantur exempla. quare piae supplicationi adiumentum meum negare non possum, quoniam fidem meam super his nuptiis voluntas propinqui morientis adstrinxit, ut epistula precibus conexa declarat. dignare igitur iuvare effectum pii desiderii catenus, ut si quis conturbare temptaverit mandatum paternum, comminatione infamiae terreatur. rescripti autem beneficium cum fuerit impetratum, spectatae fidei perlator adportet. vale.

CXXXIIII (XII. VIII).

Meretur auxilium tuum causa communis; nam quidquid ad senatorias pertinet functiones, participata ope et coniuncta animositate peragendum est. iuva igitur auctoritate, qua dignum est, partes atque rationes ad amplissimam curiam pertinentes, multum ex hoc negotio laudis habiturus, si munia ordinis nostri, quae iamdudum fluctuare manifestum est, solutio ab obnoxiis efflagitata *re*paraverit.

CXXXV (XIII. VIIII) a. 399—400.

Editioni nostrae fortuna consuluit, quae te regendae Apuliae voluit admovere. utere igitur occasione praestandi et ad praeturam domus nostrae, ad quam feliciter

6 his (Π)[2]
13 ad *om.* Γ
17 Proserius] (Γ), Prosericius (Π)[2]
30 laudis] (Γ), *om.* (Π) 31 reparauerit] *Iuretus*, parauerit (Π)
33 *hanc ep. post ep. 137 coll. F; transposuit* (Π) regnde F[2], rege F[3] noluit F[3] amouere F[1,2], admonere F[3] 34 occasionem F[2] praetoriam F[3]

F de transmarinis locis ursi proxime perferentur, convenientia decerne praesidia, ut prioribus officiis tuis huius quoque cumulus adplicetur. vale.

CXXXVI (XIIII. X).

Π Diligentia tua et iudiciali vigore delector; sed inop*i*a vel potius egestas ordinis Formiani etiam curationis inpatiens est. nam sicut adfecta diuturno morbo corpora saeviorem medicinam ferre non possunt, ita curia numero et paupertate tenuata duritia inmodicae emendationis extinguitur. 2 libens igitur parentis s*u*me consilium, qui non defendit ordinis culpam sed correctionis modum postulat. habenda est ratio vectigalium publicorum et lavacri aestivi instauratio cum reip. viribus conferenda, ut si quid redundat expensis ceteris, in sumptum operis conferatur; dandum quoque est instaurationi largius tempus, ne quid deroget firmitati praecipitata reparatio. 3 nihil ex hac mora tuae gloriae detrahitur; *Γ* | ad praesentem enim i*ud*icem veteris curiae culpa non pervenit. possem plura conectere, sed cum rerum omnium consideratio apud sapientiam tuam vigeat, parco esse prolixior una admonitione contentus, magnopere bonis esse curandum, ut levamen potius ordinibus aliquot exhaustis tuus adventus adportet.

CXXXVII (XV. XI) a. 399—400.

F Si novum beneficium de ursorum conparatione peteremus, longior ambitus esset adhibendus, sed cum promissa rep*e*tantur, admoneri potius te quam rogari convenit. haec igitur epistulae meae summa est, ut homines meos, quibus ferarum iam mandavimus emptionem, iuvare adminiculo non graveris, ut editio nostra, quam deo auspice pro filio properabimus, tuis auxiliis, meis sumptibus instruatur. vale.

CXXXVIII (XVI).

Π[2] Suessa honestorum civium patria est, ita ut merito dixerim, minimae quoque fortunae homines extra vitia plebeia esse censendos. volo igitur credas, nullum ex illa urbe ad fori strepitum processurum fuisse, nisi acerba coegisset inpressio. de qua meae litterae non loquentur; vehementius enim vox publica suffragabitur eorum dolori, quam privata potuisset. audientiae tantum per me optant facilitatem mereri; quidquid autem spoliatis atque vexatis properandum est, favor tuus et legum norma praestabit. vale.

---

1 de] sede F^3 proxime *om.* F^3 perferentur] *Π*(*Γ*), proferentur $F^{1.3}$, deferentur F^2 uero cerne F^3 2 applicetur *Π*F^2, amplietur $F^{1.3}$ uale *om.* F^3

4 inopina *Π* 7 parentis sume] *Iuretus*, parentissime *Π* 12 *in* detrahitur ***desinit*** (*Π*); *reliqua primus edidit Scioppius a. 1608* iudicem] *Scioppius*, inuicem (*Γ*)

18 notum beneficii F^2 ursorum *corr. ex* uxorum F^2 *3 m.* habitus F^2 19 habendus F^1 repetantur] *Iuretus*, reputantur *F* admoneri] (*Γ*), admonere *F* potius te] (*Γ*)F^2, te potius F^1, te *om.* F^3 rogari] (*Γ*), rogare *F* 20 iam] (*Γ*), *om.* *F* 21 iuuare *om.* F^3 ut et ditio F^2 auspice *om.* F^3 22 properabimus] *ego*, properauimus F^2, praeparauimus F^1, imperauimus F^3, praeparamus *Lypsius* sumptionibus *Γ* uale *om.* F^3

24 *primus edidit Iuretus in secunda Symmachi editione p. 304; inter ep. 137 et 139 colloc. Scioppius* 29 fauor] (*Γ*), uigor (*Π*)[2]

CXXXVIIII (XVII. XII).

Suessanorum allegationes commendat tibi publicus magistratus, mihi privata miseratio; atque ideo a te iudiciarii vigoris auxilia, a me verba poscuntur. fungor igitur partibus meis, et familiariter te rogo, ut auditis infelicium deplorationibus in eam partem, quae est iuri et miserationi amica, movearis. vale.

CXXXX (XVIII. XIII).

Prima mihi scribendi causa est, ut tibi honorificentiam salutationis exhibeam, secunda, ut probatam mihi modestiam tuam iusta petitione conveniam. plurimi enim de familia domus meae per fugam *e*lapsi in *i*is locis, quae tibi commi*ss*a sunt, delitescunt. hos auditis allegationibus procuratoris mei quaeso restituas; convenit enim tuis moribus, et amicitiae nostrae contemplationem gerere et servili nequitiae negare perfugium. vale.

CXXXXI (XVIIII. XIIII) a. 400—401.

Postquam de freto Siculo litteras tuas sumpsi, ad curam vicissitudinis incitatus salutem mihi nuntio secundare, tibi opto subpetere; dehinc de apparatu nostrae editionis admoneo, quamvis religiosus animus monitorem alium non requirat. prae ceteris autem, quae Romana spectacula desiderant, c*r*ocodillos functio theatralis efflagitat. de quibus fidam tuam teneo sponsionem, cui facilis succed*e*t effectus, si peculiariter in rem missos suffragii tui nisus adiuverit. vale.

CXXXXII (XX) a. 400—401.

Plures de Dalmatia ursos in apparatum domus nostrae proxime esse venturos, fides adserit nuntiorum, quorum subvectionem dispositis vehiculis etiam privatim debemus instruere. huius mihi curae absolutionem diligentia tua usu explorata promittit. quaeso igitur, ut hanc provinciam confestim . . . .

CXXXXIII (CXXIIII. CXIIII).

. . . . codicem, constitisse rationem. nam cetera, quae post secuta significas, ipso invito opinor exorta, et sperare debemus, talem fore in reliquis disceptatorem, qualem tibi ostendit prima cognitio. ego tamen ad incitamentum iustitiae, quam meritis tuis arbitror deferendam, familiares litteras misi, quas si ratio popos-

---

2 suesanorum F^3 4 te familiariter F^1 audis F^2 deplorationibus] (Γ)F^3, uel de implorationibus F^2, implorantibus F^1 5 uiri F^3 uale *om.* F^3

7 scribenda causa F^3, causa scribendi F^2 8 ista F^2 *1 m.* enim *om.* F^2 9 elapsi] *Lypsius*, lapsi *F* iis] his *F* commissa] *ego*, comina Γ, communia F^2, contigua F^3, uicina F^1 10 hos] hiis F^3 procuratoris mei] (Γ), meis *F* enim] (Γ)F^3, *om.* $F^{1.2}$ 12 uale *om.* F^3

15 nostrae] $F^{2.3}$, meae F^1 16 alium] $F^{2.3}$, alterum F^1 17 qui F^1 cocodrillos F^3, cocodrylos F^1, corcodiuos F^2 aefflagitat theatralis F^2 18 fidem F^2 teneo] F^3, *om.* $F^{1.2}$ facilis] sacculis F^3 succedet] *Lypsius*, succedit F^3, succederet $F^{1.2}$ si specülariter F^2 19 in rem missis F^1, in remissos F^3 uale *om.* F^3

21 *hanc epist. ante IIII 56 coll.* F^1, *ante VII 102* $F^{2.3}$, *hoc loco* Γ proxime in apparatum nostre domus F^3 uestrae F^2 esse] (Γ)$F^{2.3}$, *om.* F^1 22 subuectione F^1 etiam *om.* (Γ) 24 confestim ineundis capituli Γ, confestim ineundam capitali *F*, *sequitur p.* 277, 28

27 extorta *Gruter*

Π cerit, in manus eius facies pervenire; aliud enim salubritatis genus condicio temporum non permittit adhiberi. volo autem scias — et sponte pro amicitia nostra debes advertere — curam pro te meam non desiderare monitorem, sed non posse amplius fieri, quam ut tibi animum disceptatoris petitio nostra conciliet.

CXXXXIIII (CXXV. CXV) a. 398—400. 5

Ludos praetorios praeparamus, quorum ornatus peregrina animalia desiderat, ut novo cultu Romana splendescat editio. addaces igitur et pygargos †studio mihi opto praestari, quorum copiam limes vobis finitimus subministrat. dignare igitur amicitiam nostram votivo pignore foederare; non ero inpar ad vicissitudinem rependendam, si quid etiam tuus usus exegerit. 10

CXXXXV (CXXVI. CXVI).

Spem mihi adventus tui de longo tempore pollicebar; tu etiam nunc de me scriptorum vices postulas et diuturnam quodammodo minaris absentiam. nam quid sibi vult mutui solacii postulatio, si reditus apparatur? si quid igitur apud te consiliis meis loci est, suadeo urbem revisas, ad quam te et amor civicus vocat et cura quae- 15 storia, cuius apparatus, etiamsi copias divitis habet, requirit tamen diligentiam candidati. vale.

CXXXXVI (CXXVII. CXVII).

Animum, quem nobis rependis, agnovimus recentium serie litterarum, sed moleste ferimus huius muneris raritatem et ideo adhortamur, ut frequenter adripias in- 20 dicium familiaris officii. petitio tua super hereditate c. m. v. Aërii neque mihi neque aliis, qui tui curam gerunt, probabilis visa est. nam quae iure ac legibus sunt 2 relicta, alienari impetratione non possunt. quod ita esse Valentinianus communis amicus expertus est, qui magnopere laboravit, ut aliquid, si fieri posset, excu*l*peret; sed eum refragante iustitia deseruit laboris effectus. proinde si quid mihi credis, re- 25 move a te huius petitionis invidiam, quod etiam consorti petitionis tuae opto suaderi. malo enim vobis integram esse famam quam inputari huiusmodi petitionem. haec me amice et benigna circa te voluntate suadere, pro mutua in nos diligentia recognosc*e*s; intellegis enim, nihil me magis quam existimationem familiarium nostrorum debere curare.

CXXXXVII (CXXVIII. CXVIII). 30

More institutoque maiorum incestum Primigeniae dudum apud Albam Vestalis antistitis collegii nostri disquisitio deprehendit; quod et ipsius, quae contaminavit pudicitiam sacram, et Maximi, cum quo nefandum facinus admisit, confessionibus claruisse, gesta testantur. restat, ut in eos, qui caerimonias publicas abominando scelere polluerunt, legum severitas exeratur, quae tibi actio de proximi temporis ex- 35 emplo servata est; et ideo dignaberis, reip. utilitatem legesque considerans facinus cunctis usque ad hunc diem saeculis severissime vindicatum conpetenter ulcisci. vale.

---

1 temporis (*Γ*)
7 studio] (*Π*), tuo studio *Iuretus*, *fort.* struthionesque 9 fenerare *C. F. W. Mueller*
14 iam paratur (*Γ*)
24 exculperet] *ego; cf. rel. 34, 11; 13*, excluderet (*Π*), excuteret (*Γ*) 26 quod] quam (*Γ*)
28 recognosces] *Pareus*, recognoscis (*Π*), recognoscit (*Γ*)
35 actio de] (*Π*) q̄d *Γ*, quae tibi quoque proximi temporis exemplo seruanda est *Suse*

CXXXXVIII (CXXVIIII. CXVIIII).

Secundum proximae aetatis exempla clarissimo et excellentissimo viro fratri nostro praefecto urbi Primigeniae virginis, quae sacra Albana curabat, a collegio nostro vindicta delata est; sed quia litteris eius causae probabiles adseruntur — quod neque muros urbis aeternae tanti criminis ream fas sit intrare, neque ipse ad longinqua possit occurrere, cum facinus, ubi admissum est, debeat expiari —, necesse esse perspeximus, potestatem finitimam convenire et cui provinciarum iura mandata sunt, ut in Primigeniam, quae pu*d*ici *nu*minis maculavit arcana, corruptoremque eius Maximum, qui quidem flagitium non negavit, severitas semper his adhibita criminibus exseratur. dignaberis igitur consideratis confessionibus, quae nefandi criminis tragoediam prodiderunt, iniuriam castissimi saeculi reorum suppliciis vindicare. *Π*

CXXXXVIIII (CXXX. CXX) a. 390.

Idoneum tempus est, quo probemus, quid amicitiae nostrae religionis exhibeas. delatus est enim a clementissimis principibus ordinarius consulatus, et ideo curam tuam efflagito in providendis omnibus, quae poscit editio. homines mei specierum pretia ministrabunt; in hoc tantum studium tuum curamque desidero, ut quamprimum pervehi iustis pretiis conparata praecipias. vale.

CL (CXXXI. CXXI) a. 384—385.

Apud eos, quibus curae debet esse fama temporum, ea quae sunt iusta, non sileo certus atque securus, nullius studium legibus obfuturum. ob reliqua arcae vinariae, quae multis praefectis superiores principes exigenda mandarunt et quae magna ex parte conlata imperiali constat aerario, soceri mei Orfiti olim praefecti et ante annos quindecim sine ulla tituli huius conventione demortui pulsatur hereditas obtentu epistulae, qua divus Constantius, id quod operibus publicis constabat inpensum, integrari per eum statuit minatus ipsi atque officio, ut fieri adsolet, sub condicione dispendium, si exactioni cura conpetens defuisset. sed neque ipse mandatum sibi munus omisit, et frequentes principes, quae praefectura susc*i*per*e*t, ad posteriores iudices transtulerunt. hoc inclytus Valentinianus omni aetate memorabilis princeps et divus Gratianus sacris litteris censuere, a quorum definitione non decet deviari. dehinc cum etiam crimina morte soleant terminari, in hac tantum causa contra optimos principis mores ad posteros inopinata damna tenduntur et tamquam integrum designatur, quod partim solutum est, partim a rectoribus provinciarum const*a*t cit*o* eruendum. super hoc cum divina iussa sumpsissem, fidem veri occultare non debui, cum leg*e*s audientiam tribuerent his, qui neque in cognitione constiterant neque sumpserant relationis exemplum. accedebat etiam causa robustior, quod materfamilias mea dudum emancipata bonorum possessionem patre mortuo non poposcit atque ideo rescripto se adseruit non teneri. misi igitur sub relatione monumenta gestorum sperans, etiam

---

5 ream] (*Γ*), reum (*Π*) 7 et *om.* (*Γ*) 8 pudici numinis] *Lectius*, publici criminis *ΠΓ*
15 prouidendis] *Γ*, prodendis (*Π*)
19 ea quae sunt iusta] (*Π*), *fort.* aequa et iusta 21 et quae] (*Γ*), atque (*Π*) 26 si exactioni cura] *cod. Pithoei*, flexat doni cura *Π* 27 quae] (*Π*), quod *Γ cod. Pithoei* susciperet] *ego*, susceperit (*Π*) 31 tenduntur] *in Π additum erat:* traduntur 32 constat cito] *ego*, constituit (*Π*) 34 leges] *ego*, legis (*Π*)

Π tuae religionis auxilio novum exemplum posse removeri in ea praesertim causa, quae
4 nos iure non inplicat. teneantur potius veri huius tituli debitores: extat vetus professio Campaniae consularis, extant acta apud Etruscum confecta rectorem, quibus docetur exactio promissa reliquorum. parcatur innoxiis, ne in omnes, qui rempublicam curant, inusitata forma procedat. convenit saeculo [tuo] ista iustitia, cuius existimatio vestris consiliis debet ornari. vale. 5

CLI (CXXXII. CXXII) a. 398—400.

SYMMACHVS HONORIO.

Meretur de praeclaro animo tuo votiva causa suffragium. †praetoria donum novum deo iuvante expectat, in qua me crocodillos et pleraque peregrina civibus exhibere et aliorum hortantur exempla et propria conpellit animositas. quare amicum meum Cyriacum benigne in curam tuam dignare suscipere, ut *pla*cita promoveat. habebis in posterum tantae gratiae non inmemorem debitorem. 10

CLII (CXXXIII. CXXIII) a. 398—401.

Quod scribis, voluntariae benignitatis est, quod sero, curarum; nos autem religionem meritis tuis debitam et otium nostrum stili adsiduitate testamur. Euscium nostrum circumsessum domesticis negotiis deduci in obsequium tuum praecipe, et quae in meam notitiam pertulisti de instruenda editione ludorum, ipsi familiariter curanda committe. vale. 15

CLIII (CXXXIIII. CXXIIII) a. 391. 20

Sportulam consulatus mei et amicitiae nostrae et honori tuo debeo. hanc in solido uno ad te misi orans, ut benigno animo sollemnia officii mei libamenta suscipias. vale.

LIBER DECIMVS

CONTINENS EPISTVLAS FAMILIARES AD IMPERATORES SENTENTIAS SENATORIAS ET OPVSCVLA. 25

I a. 375—376.

F SYMMACHVS THEODOSIO SENIORI.

Etsi scio, esse virtuti cognatum pudorem, desideravi tamen in litteris celsitudinis tuae copiam maximarum rerum gloriae congruentem; primo quod amicitia postulabat, ut apud amantem tui naevum iactantiae non timeres, dehinc quod aeque manu et ore 30

---

5 tuo *uncis inclusi*

8 *om.* (*Γ*) 9 praetoria donum nouum] *Π*, praetura *Lectius*, domum nostram *cod. Pithoei* 11 impellit (*Γ*) 12 Cyriacum] *cod. Pithoei*, byriacum (*Π*) placita] *ego*, incita *Π*

24—26 Q. Aurelii Symmachi epistolarum lib. x. continens epistolas familiares ad Imperatores, sententias Senatorias et opuscula: editus post eius obitum a Q. Flauio Memmio Symmacho VC. (*Π*) 28 Symmachus Theodosio seniori] (*Π*), *om.* *F* 29 uirtuti esse *F*[3] 30 quod] quidem *F*[2] 31 nouum *Π* iactantem *F*[3] dehinc] de me *F*[2] ore] oratione *F*[3]

promptus fidem gestorum tuorum debueras linguae honore dotare. nunc me ad famas reicis et *sin*is aurem de te praebere rumoribus, cum tanti negotii dignitas parem testem requirat; sed qui animi mei securus es, meritum tuum voci publicae credidisti contentus veritate pro laude. ergo Africa revaluit ex morbo sane invictorum principum medente consilio, quorum remedium tu fuisti. solent enim, qui medicinam callent, cum iam *ex*perti usu in magisterium provehuntur ac fiunt artis emeriti, proximis impe*r*are et feriata manu curationem iuvare praeceptis. tua igitur palma laus temporum est; de qua ego plene et indulgentius loquerer, nisi obsequerer singulari verecundiae tuae et mihi oppido praecaverem, ne laudatus proxime ab excellentia tu*a* feneratam gratiam viderer retulisse. hoc est quod aiunt: mutuum scabere *m*ulos. cui proverbio ne videar esse confinis, praeconia virtutum tuarum presso dente restringo praeclarae conscientiae tuae pendendum relinquens, quid vel ipse mercaris, cuius ductu provincia mihi amica respirat, vel quid ego tibi debeam, cuius fama sub tali teste numquam succumbet invidiae. vale.

II a. 376.

GRATIANO AVGVSTO.

Scio amore factum, quo summates viros plerumque dignamini, ut sacrae orationi vestrae lector adhiberer; sed cum intellego, sermonem illum praenitere omnimodo *r*escriptis aliis, quaecunque ad hoc locorum senatus audivit, me quoque arbitror pluris habitum esse quam ceteros. magnis enim negotiis itidem ut magnis comoediis edecumati adponuntur actores: non idem honor in pronuntiandis fabulis Publi*l*io Pellioni qu*i* Amb*i*vio fuit, neque par Aesopo et Roscio fama processit. quare, optimi principes, quae in me bene consultatis, ut divinitus oblata conplector. laus tua, domine Gratiane, officium est meum, quoniam ita animatus es, ut cum reip. medicinam facis, operam meae vocis accersas. tu nobis publicas turbas in tranquillum redegisti. minim*um* res*t*itit, quin omnes occumberemus, tantum flagitii dissignaverant, qui amplissimas potestates malis artibus possidebant. ferox ille Maximinus ob res secundas, incubator iudiciorum, difficilis decidendis simultatibus, promptus | ineundis, *poena* capitali exiti*a* cunctorum lacrim*a*sque expiavit. nunc interlucet homo homini; senatus

---

1 gestare F^3 tuorum] (*Π*), *om.* *F* famas] *ΠF*^{2}, famam (*Γ*)*F*$^{1.3}$ 2 sinis] *ego*, solis *Π*. iubes *F* de te praebere rumoribus] *Π*, rumoribus de te praebere *F*$^{1.3}$, de te rumoribus praebere *F*^{2} 3 qui animi mei] *Π*, qui animis an *Γ*, quia nimis *F*$^{1.2}$, qui nimis *F*^{3} 4 ueritate] uirtute *F*^{2} ergo] eo *F*^{3} reualuit] *Π*, reuoluitur *F* ex] pro *F*^{3} sane] (*Π*), *om.* *F* in uictoriam *F*^{2}, inuicto *F*^{3} 5 quorum] quo *F*^{3} medianam *F*^{3} 6 experti] *ego*, forti *Π*, forte *F* usui *F*^{1} prouenitur *F*^{3} artis emeriti] *Π*, emeriti officii *F* 7 imperare] *Lypsius*, impetrare *F* seriata *F*^{1}, f racta *F*^{2} curatione *F*^{3}, curata *F*^{2} praeceptis] *Π*, *om.* *F* 8 temporum] exemplo *F*^{3} plane (*Γ*) nisi obsequerer] (*Π*), *om.* *F* 9 et] (*Π*), nisi *F* praecauerem] *F*^{3}, praeuaricarem *F*$^{1.2}$ 10 tua] *Lypsius*, tuae *F* foeneratam *Π*, fameratam *ΓF* uiderer] *Π*, uidear *ΓF* est] autem *F*^{3} mutuum] nimium *F*^{2} scribere *F*^{3} mulos] *Lypsius*, aemulos *F* 11 affinis *F*^{3} restringo] *F*, perstringo *Π* 12 tuae pendendum relinquens] (*Π*), relinquens pendendum *F* quod *F*^{1} uelut *F*^{3} mercaris *F*^{2} 13 ductus *F*^{2} quod *F*^{3} tibi] (*Γ*), *om.* *F* famae cuius *F*^{2} 14 tali te teste numerus succumberet *F*^{2} uale *om.* *F*^{3}

18 praenitere] (*Γ*), praemittere (*Π*), praeminere *Mercer* 19 rescriptis] *ego*, descriptis (*Π*) 21 Publio Pollioni (*Π*), *cf. Commentationes Mommsenianas p. 800* 22 qui Ambiuio] *Iuretus*, quam bauio *Π* et Roscio] *Guilielmius*, et ruscio *Γ*, ethrusco *Π* 24 quoniam] (*Π*), quando (*Γ*) 25 minimum restitit] *ego*, minima res stetit (*Π*), minimo stetit (*Γ*) 28 promptus simulque restituas *ΠΓ*, *sequitur* p. 269, 11 — 273, 24; *altera epistulae pars deerat in Π, in ΓF epistulae 142 libri VIIII adnexa est; membra disiecta coniunxit Suse* ineundis] (*Γ*), ineundam *F*^{2} *2 m.* *F*^{3}, in eundem *F*^{1}, ineunda *F*^{2} *1 m.* poena] *ego*, *om.* *ΓF* capitali] *F*, capituli *Γ* 29 exitia] *ego*, exitio *F* cunctorum lacrimasque] *ego*, cunctorum lacrimisque *Γ*, lacrimisque cunctorum *F* expiauit] *Γ*, expies *F* homo] *F*$^{1.3}$, hoc *F*^{2}

F *ius* antiquum obtinet; vivere libet, natum esse non paenitet, et ad salutem spectant omnia. nulli a paupertate discrimen est. resp. se in vetustatem recepit et decre-
4 pitos †mutavere animos, postquam vos ad virtutem verba fecistis. pari vigilia prospectum videmus, ut res annonaria satietati urbanae liberalius ingeratur, flandae monetae nequitiam decoquat larga purgatio, nullo iam provincialis auri incremento 5 trutinam spectator inclinet, mille alia, quae si persequi velim, vestrae gloriae memor, meae infantiae inmemor deprehendar. nam nemo prudens humanis verbis corrupit
5 oracula. igitur divina *m*ens tua, iuvenis Auguste, Romani nominis decus, vehatur curru eloquii sui: nos in agendis gratiis humile reptamus socco magis idonei quam cothurno, postquam facundia res esse coepit imperii; nam, quod sciam, Musis in pa- 10 latio loca lautia tu dedisti. quae res prospere vortat vobis vestraeque pietati! quia fastus et otium fortunae grandioris vitia nihil moramini. mihi satis salutis est, cum valetis. felicitas voto publico exorata praestabit, ut clementiae vestrae, quanta est reddendi voluntas, tanta suppetat copia negotiis promovendis.

Reliqua desiderantur. 15

Quae praeterea libro decimo adscripta erant, quaere partim in libro nono ep. **125—142**, *partim in Relationibus.*

---

1 ius] *Lypsius*, *om.* F   locum *post* obtinet *inser.* F^3 et *om.* F^3 2 se in uetustatem] (Γ), in uetustatem se F   recipit F^3 decrepitos mutauere animos] F, decrepito in placidum mutauere animi Γ, de crepero *Scioppius*, de trepido *Suse*, *lacunam a librario codicis Γ male suppletam latere suspicor; fort. scrib.:* decrepitos mutauit aetatis uere annos   3 profectum F^1 4 flandae] $F^{2.3}$, fraude F^1 5 decoquat larga] (Γ)F^3, decoqunt larga F^1, decoqueat tam larga F^2 auro Γ   6 spectator] Γ$F^{1.3}$, *om.* F^2 inclinet] Γ, inclinat F   uelim] (Γ), uellem $F^{2.3}$, uellent F^1 7 infantie mee F^3 deprehendar] (Γ), deprehenderer F   nam nemo — 8 mens tua] Γ, *om.* F   8 mens] *Scioppius*, manens Γ   o iuuenis F   decus sed ille uehebatur F^3 9 humile] ΓF^1, humiles F^3, humi F^2 repetamus F^1, reputamus F^3 10 tothūrno F^1 facundiaei F^2, facunda $F^{1.3}$ cupit uel caepit F^1 quid F^3 11 lautia tu] Γ, lautiora F   dedistis F^1 quod F^2 uertat uobis F^3, uortant nobis F^2 12 fastus] *Lypsius*, faustus F^1, festus F^3, fatum F^2, fastum (Γ)   gndioris F^2 uitia] (Γ), uitia sunt $F^{1.3}$, uia sunt F^2 moramini] (Γ), memoramini F   satis] Γ, *om.* F   esse F^1 13 felicitatis Γ   14 reddi Γ   uoluptas F^2 suppetit F^2, superat Γ   uale *add.* $F^{1.2}$, *om.* (Γ)

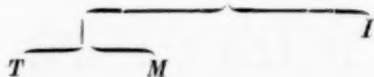
Q. AVRELII SYMMACHI V. C.

PRAEFECTI VRBIS

RELATIONES.

T = *cod. Monacensis 18787, olim Tegernseensis, saec. XI.*
M = *cod. Mettensis 500, saec. XI.*
Γ = *editio Sigismundi Gelenii (Basil. 1549).*

Stemma codicum:

I (XV. XXII) a. 384.

D. N. VALENTINIANO SEMPER AVG. SYMMACHVS V. C. PRAEFECTVS VRBIS. *TMΓ*

Quieto mihi et iam pridem a desideriis honorum remoto praefecturam multis cupitam sponte tribuistis. ago gratias tot bonorum erga me principum voluntati, sed 5 intellego, quanto plus sollicitudinis habeat magistratus, qui ex iudicio, quam qui ex gratia venit. ille enim ut meritis datus spem sui debet aequare, iste ut per beneficium quaesitus a periculo *ex*pectationis alienus est, domini imperatores. 2 quis ergo me huic honori parem faciet? scilicet vestra clementia, cuius interest, ne temere existimer electus; mihi ad conscientiam satis est non adfectasse publicam curam. 10 iam qualis inveniar, in manu temporum est; bonos enim magistratus favor principum facit semperque de moribus vestris virtutes iudicum fluunt. 3 facite, ut omnes intellegant, si forte desit rectoribus integer vigor et iusta conscientia, hominis culpam esse non saeculi. non sum voti inmodicus, cum honorem meum commendo auctoribus suis. quantum est enim, quod ego numini vestro ago gratias? facite, ut vobis etiam 15 res p. pro me grata sit.

Inscriptionem om. TM, Epistolarum Symmachi uiri clarissimi, praefecti urbis, liber primus *Γ*   de praefectura sibi delata *T*, q. aur̄. symachi u. c. de prefectura sibi delata. et idolatria defendenda *M*   2 simmachus *TM*   praef̄ *T*   4 erga (*om.* me) *TM*, circa me *Γ*, ergo *Meyer*   5 habeant *TM*   6 uenit *corr. in* ueniunt *M*   iste] *Γ*, ille *TM*   per *om. M*   7 expectationis] *ego*, spectationis *TMΓ*   domini imperatores] *TM*, D. Imperator *Γ*; *in exemplari ad Augustum misso scriptum erat ita:* domine imperator Valentiniane inclyte uictor ac triumphator semper Auguste, *sed Symmachus, ubi relationes primum collegit et edidit, formulam hanc et eius similes plerumque breviavit perturbavit omisit; quae ut a scriptore ipso profecta corrigenda non duxi*   8 oneri *Γ*   cuius ·ʒ· interest *T*   temere] *Γ*, timere *TM*   9 electus existimer *Γ*   10 principum] populi *M*   13 sum] solum *M*   15 *dies et consules omissi sunt*

II (XVI. XXIII) a. 384.

TMΓ D. N. THEODOSIO SEMPER AVG. SYMMACHVS *V. C.* PRAEFECTVS VRBIS.

Olim me, ut res indicat, cogitationes numinis vestri secundo favore respiciunt: neque enim aliter imperatoribus nihil temere praestantibus inter primos aut primus occurrerem. dilatus ergo hactenus mihi cum re p. videor, quae ubi in longinquas 5 imperii partes maiestatis vestrae curam vocavit, repperit apud vos meditata iudicia, 2 ddd. nnn. imperatores. angustum est igitur, ut aeternitati vestrae pro solo honore, quem cepi, gratias agam: praefectos saepe fecistis et inmensa aetate facietis, sed quos adsiduitas et usus ingesserit; me dudum proconsularem virum cedentem iam diu potentium moribus ante capere magistratum quam expectare voluistis. nunc vos 10 oro atque obsecro, ut favore perpetuo factum vestrum iuvetis. amabile est praeesse civibus, sed placere difficile. multum enim sibi . . . . et inter cognitos semper 3 dura constantia est. quid, quod plerumque evenit, ut . . . . aliqui longae potentiae usu iam nesciant? honorem meum non deseruerint, qui dederunt; ego enitar, ut potero, ne clementiam vestram fefellisse de me prior fama videatur: vestri numi- 15 nis erit communem causam tueri. nam in bonis magistratibus maiorem gloriam quaerit temporum fama quam iudicum.

III (LIIII. LXI) a. 384.

TMA D. N. THEODOSIO SEMPER AVG. SYMMACHVS V. C. P. V.

Vbi primum senatus amplissimus semperque vester subiecta legibus vitia cog- 20 novit et a principibus piis vidit purgari famam temporum proximorum, boni saeculi auctoritatem secutus evomuit diu pressum dolorem atque iterum me querellarum suarum iussit esse legatum. cui ideo divi principis denegata est ab inprobis audientia, 2 quia non erat iustitia defutura, ddd. nnn. imperatores. gemino igitur functus officio et ut praefectus vester gesta publica prosequor et ut legatus civium mandata com- 25 mendo. nulla est hic dissensio voluntatum, quia iam credere homines desierunt, aulicorum se studio praestare, si discrepent. amari coli diligi maius imperio est. quis

1 de prefectura sibi delata *T* 2 d. *om. M* dd. nn. Theodosio et Arcadio semper Augg. *Meyer, recte quidem, sed vitium Symmachi non librarii corrigens* simmachus *TM* u. c. *om. TMΓ* praef *M* 3 secundo fauore *om. M* 4 aut] et *M* 5 occurerem *TM* ergo] enim *M* r̄p *T* 6 uocabit *TM* 7 D. Imperator *Γ*, *scribe:* domini imperatores Theodosi et Arcadi inclyti uictores ac triumphatores semper Augusti angustum] *Γ*, aug̅ *TM* 9 incesserit *TM* 10 capere *om. M* nunuos *T* 11 oro *om. M* perpetuo] primo *M* iubetis *T*, iubeatis *M* 12 sed *om. M* enim sibi et *TM*, enim et *Γ* 13 ut aliqui *TMΓ*, *supple:* multum enim sibi licentiae usurpant et inter cognitos semper dura constantia est. quid, quod plerumque euenit, ut aliis obsequia praestare aliqui longae potentiae usu iam nesciant? *vel simile quid* longo *Γ* 14 nesciunt *M* dederunt] *Γ*, deerunt *TM* 15 nominis *Γ* 16 commonem *M* 17 iudicum] *M*, iudicium *TΓ*

A = consensus codicum Ambrosianorum; A[1] *= cod. Vaticanus 286 s. VIIII—X; A*[2] *= cod. S. Gall. 94 s. VIIII* incipit relatio symmachi (simmachi *A*[1]) praefecti urbis romae *A*, de idolatria defendenda *T*, *om. M* 19 *om. A*, d *om. M*, ddd. nnn. Valentiniano Theodosio et Arcadio semper Auggg. *Meyer recte, sed cf. p.* 279, 7 20 senatum *A*[2] 21 et apprincibus *M* 22 auctoritate *A*[1] 23 deneganda *T*, denegandam *M* 24 quia non — defutura *om. A*[1] futura *M* domini imperatores ualentiniane theodosi et archadi incliti (incliyti *A*[2]) uictores ac triumfatores semper augusti *A recte, sed cf. p.* 279, 7 25 publica] p. *M* prosequar *M*, persequor *T* 26 nullus *A*[2] uoluptatum *M* homines credere *M*, credere hominem *A*[1], credere *A*[2] 27 praeberestrare *T* manus *M*, magis *T*

ferat obfuisse rei publicae privata certamina! merito illos senatus insequitur, qui potentiam suam famae principis praetulerunt: noster autem labor pro clementia vestra ducit excubias. cui enim magis commodat, quod instituta maiorum, quod patriae iura et fata defendimus, quam temporum gloriae? quae tunc maior est, cum vobis contra morem parentum intellegitis nil licere. repetimus igitur religionum statum, qui reip. diu profuit. certe dinumerentur principes utriusque sectae utriusque sententiae: pars eorum prior caerimonias patrum coluit, recentior non removit. si exemplum non facit religio veterum, faciat dissimulatio proximorum. quis ita familiaris est barbaris, ut aram Victoriae non requirat! cauti in posterum sumus et aliarum rerum ostenta vitamus. reddatur saltem nomini honor, qui numini denegatus est. multa Victoriae debet aeternitas vestra et adhuc plura debebit: aversentur hanc potestatem, quibus nihil profuit; vos amicum triumphis patrocinium nolite deserere. cunctis potentia ista votiva est: nemo colendam neget, quam profitetur optandam. quodsi huius ominis non esset iusta vitatio, ornamentis saltem curiae decuit abstineri. praestate, oro vos, ut ea quae pueri suscepimus, senes posteris relinquamus. consuetudinis amor magnus est; merito divi Constantii factum diu non stetit. omnia vobis exempla vitanda sunt, quae mox remota didicistis. aeternitatem curamus famae et nominis vestri, ne quid futura aetas inveniat corrigendum. ubi in leges vestras et verba iurabimus? qua religione mens falsa terrebitur, ne in testimoniis mentiatur? omnia quidem deo plena sunt nec ullus perfidis tutus est locus, sed plurimum valet ad metum delinquendi etiam praesentia numinis urgueri. illa ara concordiam tenet omnium, illa ara fidem convenit singulorum, neque aliud magis auctoritatem facit sententiis nostris, quam quod omnia quasi iuratus ordo decernit. patebit ergo sedes profana periuriis, et hoc inclyti principes mei probabile iudicabunt, qui sacramento publico tuti sunt? sed divus Constantius idem fecisse dicetur. cetera potius illius principis aemulemur, qui nihil tale esset adgressus, si quis ante se alius deviasset. corrigit enim sequentem lapsus prioris et de reprehensione antecedentis exempli nascitur emendatio. fas fuit, ut parens ille clementiae vestrae in re adhuc nova non caveret invidiam: num potest etiam nobis eadem defensio convenire, si imitemur, quod meminimus inprobatum? accipiat aeternitas vestra alia eiusdem principis facta, quae in usum dignius trahat. nihil ille decerpsit sacrarum virginum privilegiis, replevit nobilibus sacerdotia. Romanis caerimoniis non negavit inpensas, et per omnes vias aeternae urbis laetum secutus senatum vidit placido ore delubra, legit inscripta fastigiis deum nomina, percontatus templorum origines est, miratus est conditores, cumque alias religiones ipse sequeretur, has servavit imperio. suus enim cuique mos, suus ritus est: varios custodes urbibus cultus mens divina distribuit; ut

---

1 re *ante* obfuisse *inser.* A^2 rei puplice A^2, rp *TM* 2 suam *om.* *M* contulerunt *M* aut *T* 4 facta A^2 tu maior est A^2, tum maiorem A^1 5 dicere A^2 respeximus *TM* 6 rp. *T* numerentur *A* 7 pars eorum prior] proximus eorum *A* recentio *M* 8 proximorum *om.* *M* igitur *post* quis *inser.* *TM* 9 barbaris *om.* *TM* non requirat uictoriae *M* aliarum] talium *A* 10 ostenta uitamus] ostentauimus *M* tamen saltim *A* numini *M* denegatur (*om.* est) *M* 11 debebit plura A^2, pulchra debebit *T* auertentur *TM*A^2 12 desidere *M* 13 uotiua est ista *T* profitentur optandam *T*, profitendam neget *M* 14 hominis *TA*, nominis *M* saltim *A* 16 constanti A^2 17 nobis *T* uitanda sunt] uel uidistis *add. int. lin.* *M* fama A^2 19 uerba *om.* *M* iurauimus A^2 20 adeo A^2 21 numinis] religionis *A* concondiam *M* 23 nostris *om.* *TM* 24 profina A^1 aperiuris *T*, apeiuris *M* incliti *AM* 25 dicitur *A* 26 principes *M* emulentur *TM* talem *T* - esse *M* 27 et deprehensione *TM* 28 ille *om.* *M* 29 nunc *TM* 30 imitetur A^2 minimus A^2 31 nil *A* 32 repleuit] *A*, decreuit *TM* romanus *T* cerimonias *M* 33 legit] *AM*, uidit *T* 34 numina A^2 percunctatus A^2M est templorum origines A^1, est *om.* A^2 35 ipse *om.* *TM* 36 suus *om.* *A*

TMA animae nascentibus, ita populis fatales genii dividuntur. accedit utilitas, quae maxime homini deos adserit. nam cum ratio omnis in operto sit, unde rectius quam de memoria atque documentis rerum secundarum cognitio venit numinum? iam si longa aetas auctoritatem religionibus faciat, servanda est tot saeculis fides et sequendi sunt
9 nobis parentes, qui secuti sunt feliciter suos. Romam nunc putemus adsistere atque 5
his vobiscum agere sermonibus: optimi principum, patres patriae, reveremini annos meos, in quos me pius ritus adduxit! utar caerimoniis avitis, neque enim paenitet! vivam meo more, quia libera sum! hic cultus in leges meas orbem redegit, haec sacra Hannibalem a moenibus, a Capitolio Senonas reppulerunt. ad hoc ergo ser-
10 vata sum, ut longaeva reprehendar? videro, quale sit, quod instituendum putatur; 10
sera tamen et contumeliosa est emendatio senectutis. ergo diis patriis, diis indigetibus pacem rogamus. aequum est, quidquid omnes colunt, unum putari. eadem spectamus astra, commune caelum est, idem nos mundus involvit: quid interest, qua quisque prudentia verum requirat? uno itinere non potest perveniri ad tam grande secretum. sed haec otiosorum disputatio est; nunc preces non certamina offerimus. 15
11 quanto commodo sacri aerarii vestri Vestalium virginum praerogativa detracta est? sub largissimis imperatoribus denegetur, quod parcissimi praestiterunt? honor solus est in illo veluti stipendio castitatis: ut vi*tt*ae earum capiti decus faciunt, ita insigne ducitur sacerdotii vacare muneribus. nudum quoddam nomen inmunitatis requirunt, quoniam paupertate a dispendio tutae sunt. itaque amplius laudi earum tribuunt, 20
qui aliquid rei detrahunt; siquidem saluti publicae dicata virginitas crescit merito,
12 cum caret praemio. absint ab aerarii vestri puritate ista conpendia! fiscus bonorum principum non sacerdotum damnis sed hostium spoliis augeatur! illud ten*u*e lucrum conpensat invidiam? atqui avaritia in mores vestros non cadit. hoc miseriores sunt, quibus subsidia vetera decerpta sunt; etenim sub imperatoribus, qui alieno abstinent, 25
quia resistunt cupiditati, ad solam detrahitur amittentis iniuriam, quod desiderium
13 non movet auferentis. agros etiam virginibus et ministris deficientium voluntate legatos fiscus retentat. oro vos, iustitiae sacerdotes, ut urbis vestrae sacris reddatur privata successio. dictent testamenta securi et sciant, sub principibus non avaris stabile esse, quod scripserint. delectet vos ista felicitas generis humani. coepit cau- 30
sae huius exemplum sollicitare morientes. ergo Romanae religiones ad Romana iura non pertinent? quod nomen accipiet ablatio facultatum, quas nulla lex, nullus casus
14 fecit caducas? capiunt legata liberti, servis testamentorum iusta commoda non negantur: tantum nobiles virgines et fatalium sacrorum ministri excludentur praesidiis hereditate quaesitis? quid iuvat saluti publicae castum corpus dicare et imperii aeter- 35
nitatem caelestibus fulcire praesidiis, armis vestris, aquilis vestris amicas adplicare virtutes, pro omnibus efficacia vota suscipere, et ius cum omnibus non habere? itane

---

1 nascentis A^2 ingenii A^2, ingenii *T*, gemi *M* 2 deus A^2 asseruit *M* aperto *TM*, operato *A* demo**ria A^2 3 conditio *T* numidum *M* 4 saecilis *T* nobis sunt *M* 5 putamus *TM* 6 principes *A* 7 ut utar *A*, ut a *TM* auitiis A^2 8 hinc A^1 9 sennonas *M* 10 reprehendat A^1 quale sit *om.* *A* quid *A* constituendum *TM* 11 tamen] *AM*, autem *T* indigentibus *A* 15 otiosorum disputatio est haec *T*, occiosorum disputatio haec est *M* non] nunc *M* certamen afferimus *TM* 17 denegatur *A* 18 uelut *A* uitae *TMA* 19 dicitur *TM* sacerdoti *TM*, sacrificii *A* quodammodo *A* inminutatis *M* requiruntur *TM* 20 a *om.* *TM* 21 dicat A^1 22 aerari A^1, aerariis A^2 ita A^2 23 illud tenue] *Meyer*, illud tene *TM*, ullumne *A* 24 inuidia *A* adqui *T*, et quia *A* 25 quibus — imperatoribus *om.* *M* quibus] quia A^1 26 quia] qui *A* admittentis *T* 27 legato *T*, legatus A^2, *om.* A^1 28 retentatur *TM* 31 religione sub A^2, religiones sub A^1 32 oblatio *T* 33 cupiunt *M* ligata *A* libertis A^2, liberque *T*, libertati *M* 34 excluduntur *A* praesidiis *M*, praediis *A* 35 qui A^2 publicae] p. *M* 36 adpublicare A^2, apublicare A^1 37 efficatia *TMA* itane — p. 283, 1 impenditur *in marg. add.* *T* itaque *A*

melior est servitus, quae hominibus inpenditur? rem publicam laedimus, cui numquam *TMA*
expediit, ut ingrata sit. nemo me putet tueri solam causam religionum: ex huius- 15
modi facinoribus orta sunt cuncta Romani generis incommoda. honoraverat lex parentum Vestales virgines ac ministros deorum victu modico iustisque privilegiis; stetit
5 muneris huius integritas usque ad degeneres trapezitas, qui ad mercedem vilium baiulorum sacra castitatis alimenta verterunt: secuta est hoc factum fames publica et
spem provinciarum omnium messis aegra decepit. non sunt haec vitia terrarum, nihil 16
inputemus austris, nec rubigo segetibus obfuit, nec avena fruges necavit: sacrilegio
annus exaruit. necesse enim fuit perire omnibus, quod religionibus negabatur. certe
10 si est huius mali aliquod exemplum, inputemus tantam famem vicibus annorum: gravis hanc sterilitatem causa contraxit. silvestribus arbustis vita producitur et rursus
ad Dodonaeas arbores plebis rusticae inopia convolavit. quid tale provinciae per- 17
tulerunt, | cum religionum ministros honor publicus pasceret? quando in usum hominum *TMA*[1]
concussa quercus, quando vulsae sunt herbarum radices, quando alternos regionum
15 defectus deseruit fecunditas mutua, cum populo et virginibus sacris communis esset
annona? commendabat enim terrarum proventum victus antistitum et remedium magis
quam largitas erat. an dubium est, semper pro copia omnium datum, quod nunc
inopia omnium vindicavit? dicet aliquis sumptum publicum denegatum alienae reli- 18
gionis inpendiis. absit a bonis principibus ista sententia, ut quod olim de communi
20 quibusdam tributum est, in iure fisci esse videatur. nam cum res publica de singulis
constet, quod ab ea proficiscitur, fit rursus proprium singulorum. omnia regitis, sed
suum cuique servatis, plusque apud vos iustitia quam licentia valet. consulite certe
munificentiam vestram, an adhuc publica velit existimari, quae in alios transtulistis.
semel honori urbis delata conpendia desinunt esse tribuentium, et quod a principio
25 beneficium fuit, usu atque aetate fit debitum. inanem igitur metum divino animo 19
vestro temptat incutere, si quis adserit, conscientiam vos habere praebentium, nisi
detrahentium subieritis invidiam. faveant clementiae vestrae sectarum omnium arcana praesidia et haec maxime, quae maiores vestros aliquando iuverunt. vos defendant, a nobis colantur. eum religionum statum petimus, qui divo parenti numinis
30 vestri servavit imperium, qui fortunato principi legitimos suffecit heredes. spectat 20
senior ille divus ex arce siderea lacrimas sacerdotum et se culpatum putat more violato, quem libenter ipse servavit. praestate etiam divo fratri vestro alieni consilii
correctionem; tegite factum, quod senatui displicuisse nescivit. siquidem constat ideo
exclusam legationem, ne ad eum iudicium publicum perveniret. pro existimatione
35 est temporum superiorum, ut non dubitetis abolere, quod probandum est, principis
non fuisse.

---

1 melior est] meliorem *M* impeditur A^2 rp. *TM* 2 expedit *A* me pudet *T*, putet me *M* tueri *post* religionum *colloc. A* 3 honerauerat *T* 4 uictum modico A^2, modico uictu *M* 5 degeneras A^2 trapezetas *M* 6 sacrae *A* famis A^2 7 prouintiarum omnium *AT*, omnium prouinciarum *M* 8 inputamus astris *A*, austris imputemus *M* abena *T* negauit *A* 9 hominibus *Iuretus* 10 mali huius *M* tanta A^1 famam A^2 11 sterelitatem A^2 aura *A* constrinxit A^1 arbutis *Em. Hofmann* 12 addoneas A^2, adidoneas *TM* conualuit *T*, contulit *M* prouintiae TMA^2 pertulerunt expliĉ A^2 16 prouentus A^1 18 aligenae *T*, alienigene *M* 19 olim *om.* A^1 20 fisci iure *M* rp. *TM* 21 fit] sit A^1 22 ualet *om. M* 23 adhuc] haec A^1 25 mecum *T* 26 praesentium A^1 27 trahentium *TM* archana TMA^1 29 nominis *M*, culminis A^1 30 seruabit *TM* heredes] honores *M* 31 more uiolato putat *M* 32 seruabit *T* prestat̄ *M* 33 correptionem *M* 34 pro] per *T* 35 non *om.* A^1 est *om. M* 36 fuisse. explicit relatio symmachi uiri clarissimi p̄reti urbis A^1

IIII (XVII. XXIIII) a. 384—385.

TMΓ D. N. THEODOSIO SEMPER AVG. SYMMACHVS V. C. P. V.

Quod apud germanum clementiae vestrae divum principem non sileremus, si eo res Romana frueretur, custodibus famae eius insinuo ea devotione, qua praefectum vestrum decet fidem praeferre blanditiis, domini imperatores. falso creditum est, 5 quod urbanae fastigium potestatis peregrini ac superbi vehiculi usus adtolleret; haec ratio sola novum statutum benigno tunc persuasit ingenio, ut veterem magistra-
2 tum dives pompa gestaret. recusat istius modi decus honor sobrius, quem numquam paenitet sui; cui si quid patimur accedere, fatemur hactenus defuisse. itaque oculi quaerunt civitatis privati vehiculi nobilem modum et degenerem praefecturam 10 populus Romanus existimat, quae posteriora traxit exempla. absit ut moderator urbis liberae atque ideo devotae tamquam Salmoneus Elius invehatur. nihil moramur ex-
3 terna miracula. inritamentum superbiae Roma vestra non patitur memor scilicet bonorum parentum, quos Tarquinius fastus et ipsius Camilli currus offendit. nam tanto illi viro albentes quadrigae exilium triste pepererunt. at contra Publicolae decus tri- 15 buit inclinatio potestatis; submisit enim contioni civium consularem securem et honoris sui culmen infregit, ut libertatem civitatis erigeret. ergo moribus potius quam insignibus aestimemur. non culpamus novum beneficium, sed bona nostra praeferimus. submovete vehiculum, cuius cultus insignior est; illud maluimus, cuius usus antiquior. 20

V (XVIII. XXV) a. 384—385.

D. N. THEODOSIO SEMPER AVG. SYMMACHVS V. C. PRAEF. VRBIS.

Inter praecipua negotiorum saepe curatum est, ut erudiendis nobilibus philosophi praeceptores ex Attica poscerentur; itaque nonnullos e*tiam* auctoritas publica in usum nostrae urbis acci*v*it, domini imperatores. nunc vestri saeculi bonitas ultro optimatem 25
2 sapientiae Romanis gymnasiis adrogavit. siquidem Celsus ortus Archetimo patre, quem memoria litteratorum Aristoteli subparem fuisse consentit, iuventuti nostrae magisterium bonarum artium pollicetur, nullum quaestum professionis adfectans atque ideo dignus in amplissimum ordinem cooptari, ut animum vitiis avaritiae liberum

de remouenda carruca *T* 2 d. *om. M*, n. *om. Γ et ita deinceps* ddd. nnn. Valentiniano Theodosio et Arcadio semper Auggg. *Meyer recte, sed cf. p.* 279, 7 p̄ urƀ *T* 4 costodibus *M* 5 decet *om. M* d. imperator *Γ*, *scribe:* domini imperatores Valentiniane Theodosi et Arcadi inclyti uictores ac triumphatores semper Augusti 6 uehiculi *om. T* 7 enim *ante* ratio *inser. Γ* statum *M* 10 ciuitatis quaerunt *Γ* nouilem *TM* 11 popłs ·R· *M* quae — exempla *om. T* moderator] *Γ*, modera *TM* 12 salmuneus *T* elyus *M*, aelyus *T*, alius *Γ* moramur] *Γ*, miramur *TM* 13 superuiae *T* scilicet memor *M* 14 Tarquinii *Γ* Carnilli *Γ* 15 at contra — 16 potestatis *om. Γ* 16 summisst (*sic*) *M*, summisit Publicola *I* enim *om. Γ* 18 estimetur *M* 19 uehiculum — 20 antiquior *om. T in ima pagina* malumus *Γ*
de prebendis annonis celso philosopho *T* 22 d. *om. M*, ddd. nnn. Valentiniano Theodosio et Arcadio semper Auggg. *Meyer recte, sed cf. p.* 279, 7 sym̄ *T* p̄ ū *M* 24 nonnullos etiam] *ego*, nonnullo ius et *T*, nonnullos ius et *MΓ* publia *M* 25 acciuit] *Meyer*, accipit *TM*, accepit *Γ* d. imperator *Γ*, *scribe:* ddd. imperatores Valentiniane Theodosi et Arcadi inclyti uictores ac triumphatores semper Augusti bonitas saeculi *M* oprimatem *M* 26 Romanis *om. M* gynasiis *T*, gymnasium *M* arcetimo *TM* 27 literarum *Γ* aristotelem *M* consendit *corr. ex* contendit *T*, *om. M* iuuenti *T* 28 professionis *corr. ex* profectionis *TM* 29 cooptari] *Γ*, coaptari *TM*

dignitatis praemio muneremur. sunt huius rei exempla nobilia, quae prudens aemuletur imitatio. nam et Carneaden Cyrenaeum et Poenum Clitomachum Atheniensis curia societate dignata est, itidem ut nostri Zaleucum legum Locrensium conditorem civitate donarunt. dignum est igitur aeternitate numinis vestri, Celsum genere eru- 5 ditione voluntate laudabilem adiudicare nobilibus pignore dignitatis, cum praerogativa scilicet consulari, ne sumptum eius magis quam magisterium quaesisse videamur non sine avaritiae nota, si ab eo munia publica postulemus, qui spondet gratuita praecepta.

TMΓ 3

VI (XVIIII. XXVI) a. 384—385.

DD. NN. THEODOSIO ET ARCADIO SEMPER AVGG.

10 Praecipua quidem beneficia numinis vestri populus Romanus expectat, domini imperatores, sed ea iam quasi debita repetit, quae aeternitas vestra sponte promisit; non quod sibi tribuenda diffidat — nusquam enim maior . . . . . . est quam in bonorum principum sponsione —, verum ne existimetur oblata fastidiose sperare, nisi instanter exegerit. orat igitur clementiam vestram, ut post illa subsidia, quae victui nostro 2 15 largitas vestra praestavit, etiam curules ac scaenicas voluptates circo et Pompeianae caveae suggeratis. his enim gaudet urbana laetitia, cuius desiderium pollicitatione movistis. expectantur cotidie nuntii, qui propinquare urbi munera promissa confir- 3 ment; aurigarum et equorum fama colligitur; omne vehiculum omne navigium scaenicos artifices advexisse iactatur. et tamen amor perennitatis vestrae acuit desideria 20 plebis, non cupiditas ludicrorum. date igitur interim, quae petuntur, ut sit locus ceteris, quae sine fine tribuetis.

VII (XX. XXVII) a. 384.

DD. NN. THEODOSIO ET ARCADIO SEMPER AVGG. SYMMACHVS *V. C.* PRAEFECTVS VRBIS.

25 Kalendas anni auspices, quibus mensium recursus aperitur, inpertiendis strenis dicavit antiquitas, domini imperatores Theodosi et Arcadi inclyti victores semper Augusti. huius instituti usum munificentiae festinatione praevertitis, seram putantes liberalitatem, quae statutis temporibus admovetur. felix me hercule saeculum, quo principes cohibere diu nesciunt tribuenda devotis, cum sibi debita cunctentur exigere! 30 quid ergo primum, quid potissimum praedicem? promptamne numinis vestri et cele- 2 rem largitatem an circa absentes memorem diligentiam an quod sacrum munus auxi-

---

2 cerne aden *T*, cerneandē *M*, carneadem *Γ* cyreneum *T*, cyrencū *M* clytomachum *Γ*, clytumachum *T* 3 longum *M* 7 munia publica munia *T*

de mittendis scenicis ad urbem *TM* 9 archadio *TMΓ* aug̅ *M* Symmachus praef. urb. *add. Γ* 10 *praetulerim:* perpetua quidem beneficia, *cf.* 20 date igitur interim, quae petuntur, ut sit locus ceteris, quae sine fine tribuetis popls ·R· *M* DD. *Γ* 11 imperat̄ *M*, imper̄ *T* *scribe:* domini imperatores Theodosi et Arcadi inclyti uictores ac triumphatores semper Augg. *cf.* p. 279, 7 12 maior est *TM*, maior spes est *Γ*, maior fides *Meyer* 13 principium *M* 15 praestauit] *Mercerus*, praestabit *TMΓ* scemicas *M* 17 nuntii] num̄ *corr. ex* nom̄ *M* 19 perhennitatis *TM* 20 lidicrorum *M* igitur *om.* *M*

de strenis missis *TM* 23 archadio *TMΓ* aug̅ *M* symmachus praefectus urbis et u. c. *T*, symmachus. p. u. et uc. *M*, u. c. *om.* *Γ* 25 mensuum *T* 26 dicabit *TM* DD. *Γ* imp̄t *M* archadi *TMΓ* *scribe:* uictores ac triumphatores aug̅ *M*, augg. *Γ* 28 statis temporibus ammonetur *Γ* *fortasse recte* 29 deuita *TM* 30 quod potissimum *T* promptamne] *Γ*, promptam *TM*

TMΓ stis honore verborum? dicam, ut res est, curasse clementiam vestram, ut tamquam coram locatus et adloquiis principum fruerer et augusta in ipsis donis ora venerarer. quando mihi eveniet expressa potius et viva gaudia capere de vobis? quantum veri-
3 tatis est bonum, cuius species et imago mirabilis est! ago igitur atque habeo gratias et meam vicem, qui solvendo non sum, caelestibus delego virtutibus. illae clemen- 5
tiam vestram dignis processibus munerentur; nos colimus, nos amamus, quod scitis omnibus rebus esse praestantius, qui ideo salutariter rem publicam regitis, ut haec sola mereamini.

VIII (XXI. XXVIII) a. 384.

DD. NN. THEODOSIO ET ARCADIO SEMPER AVGG. SYMMACHVS V. C. PRAEFECTVS VRBIS. 10

Omnium beneficiorum, quae tribuit potior fortuna subiectis, certa sunt tempora, domini imperatores, solae leges, quae in bonum commune procedunt, numquam patiuntur occasum. agit igitur divinis sanctionibus vestris gratias ordo reverendus etiam nomine posterorum, quibus res publica emendata tradetur. nam cum foeda iactatio 15
senatorias functiones gravibus inpendiis obruisset, et moribus et sumptibus nostris sanitatem veterem reddidistis, ne aut inpares facultate collegas tenuis decoloraret
2 editio aut per verecundiam viribus maiora conatos effusio inconsulta demergeret. eiusdem praeterea orationis salubritate vetus dicendarum sententiarum forma reparata est, ne summum cuique decernendi locum non ratio munerum sed honorum fortuna prae- 20
staret atque id assensio ceterorum vel invita sequeretur, quod ante omnes felicior censuisset. credimus igitur his remotis ad regnum suum redisse virtutes: in editionibus parsimonia, in senatu ordo retinebitur, nec se ostentabit opulentia semper bonis
3 infirma temporibus. superest ut ea, quae serenitas vestra patribus deliberanda legavit, cognito senatus consulto lex augusta confirmet. nullo enim dissentiente decre- 25
tum est, quis modus censu*u*m semel aut saepius fungendis . . . . mediocritas editionibus adplicetur, quae gladiatorio muneri et quae scaenicis ludis sumptuum temperamenta conveniant, quid libertatis habere mereatur praesentis expensio, quid damni
4 absentium contumacia debeat experiri. haec aeternitas vestra venerabilis cum senatui statuenda mandaret, referri ad se protinus imperavit, ut placita cunctis inmortali lege 30
solidentur. iussis paruimus; expectamus oraculum, quo salutariter, ut vestro numini familiare est, patrum decreta firmetis, adiecta comminatione, si ullus aliquando ambitus haec vel illa corruperit, quae consilio caelesti pro ordinis dignitate sanxistis.

16 C. Theod. XV 9, 1 dat. VIII kal. Aug. Heracleae, Richomere et Clearcho coss.

---

1 dictam *T* 2 locatus] *Γ*, locutus *TM* angusta *M* 3 eueniat *TM*, continget *Γ* 5 par *post* soluendo *inser.* *Γ* 6 dignius *M* 7 rē. p. *TM*
de suscepta oratione quam dominus theodosius misit *TM* 10 dnn *M* archadio *TMΓ* auggt *T*, aug. *M* 11 p̄ ū *M* 13 DD. *Γ* imperat̄ *M* *scribe:* dd. imperatores Theodosi et Arcadi inclyti uictores ac triumphatores semper Augusti, *cf. p.* 279, 7 14 agi. Igitur *TM*, agit *Γ* reueredus *M* 15 rp. *TM* ianctatio *M* 16 et moribus] *Γ*, et *om.* *TM* 18 conatus *TM* 19 rationis *Γ* reputata *M* 20 munerum] *Γ*, numerum *T*, numerorum *M* fortunam *M* 21 assentio *T* feliciorem fuisset *M* 22 uirtutes redisse *M* 23 ordo *om.* *M* 25 angusta *M* decretum est *om.* *Γ* 26 censuum] *Meyer*, censum *TM*, censitum *Γ* fungendis mediocritas *T*, fugiendis mediocritas *M*, quae fungendis mediocritas *Γ*, *supple:* quis modus censuum semel aut saepius fungendis muneribus obnoxius sit, quae instruendis mediocritas editionibus adplicetur *vel simile quid* 32 ullum *M* habitus *T*

VIIII (XXII. XXVIIII) a. 384—385.

DD. NN. THEODOSIO ET ARCADIO SEMPER AVGG. SYMMACHVS V. C. PRAEFECTVS VRBIS. *TMΓ*

Gratias beneficiis vestris agere pro urbe Roma ut officii probabilis ita insolentis
5 audaciae est. nam neque ingentibus rebus verba conveniunt, et personam populi
Romani nulla inplet oratio, domini imperatores. sed quia in talibus negotiis voti
magis quam ingenii ratio versatur, non metuo inparis famam, dum fugio nomen in-
grati. urbem caelo et sideribus acceptam! cui bona terrarum omnium congeste prae- 2
stav*is*tis atque id praecipue vobis putatis accedere, quod Roma quaesiverit. recepi-
10 mus veteris praerogativae fidem, securitatem. siquidem constat imperantibus vobis
populi esse Romani, quidquid ubique generosum vel gignit natura vel informat in-
dustria. enimvero etiam posteris egregium dedistis exemplum: scient futuri ita de-
mum adfluere publicas voluptates, si eas palatia non requirant. hoc est specimen
animi continentis sibi negare, quod aliis deferatur, et laetitiam ceterorum propriis
15 anteferre solaciis; hic usus bonos principes decet. namque aurium et oculorum fruc-
tus caducus est, largitatis aeternus. alii triumphis suis haec dona servassent, ut 3
posita lauru novis actoribus personarent Pompeiana proscaenia, ut pro captivis tetrar-
chis Indicae currum beluae praevenirent, ut equorum longus ordo instar gentium du-
ceretur: vester triumphus Arsacidas post tergum revinctos et gazas victae Babylonis
20 accipiet. in magnos quippe animos non cadit adfectata iactatio. nescitis tribuenda
differre; quidquid nationum famulatus obtulerit, statim publicum est. merito vos se- 4
natus ac populus ore celebrat, devotione veneratur, amore conplectitur. mihi credite:
arcana omnium pectorum possidetis, illa bonarum necessitudinum loca, quibus libe-
rorum, quibus parentum inmoratur adfectio. et quia omne praemium, dum beneficiis
25 vestris confertur, angustum est, invenit ordo amplissimus amabilem vicem, qua se
gratum probaret. nam familiae vestrae et stirpis auctorem, Africanum quondam et
Brittannicum ducem statuis equestribus inter prisca nomina consecravit, qui felici sa*t*u
numen i*n* imperium salutare progenuit. sic coluntur, quorum liberi ad bonum publi-
cum nati sunt. at vero populus imperialis munificentiae muneribus expletus in amo- 5
30 rem vestrum prompta inclinatione concessit. qui ubi conperit meo praefatu, adfore
dona publicorum parentum, portis omnibus in longinqua fusus erupit, feliciorem ce-
teris iudicans, qui primus bona vestra vidisset. ergo cum expectari munera princi-
pum soleant, nunc accita venerunt. praetereo illum diem, quo elefantos regios per
conferta agmina equorum nobilium pompa praecessit; malo fremitum Murciae vallis 6
35 exponere atque illam quadrigarum distributionem, in qua sibi cum fortunatior vide-

---

de aequis et elefantis *T*, de equis et elephantis *M* 2 dnnn *TM* et] *MΓ*, ae *T* archadio *TMΓ* aug̅ *M* ·u· c. p. u. *M*, u. c. *om. Γ* 5 rebus *om. Γ* populi ·r· *M* 6 DD. *Γ* impr̄ *M* *scribe:* domini imperatores Theodosi et Arcadi inclyti uictores ac triumphatores semper Augusti, *cf. p.* 279, 7 8 erga *ante* urbem *inser. Γ* congesta *Γ* praestauistis] *ego*, praestabitis *TM*, praestatis *Γ* 9 recepimus] *Γ*, recipimus *TM* 10 fidam securitatem *Lectius* securitate *M* 11 esse ·r· *M* 13 requirant] *Γ*, requirunt *TM* 15 usus] rursus *M* 16 dona] *Γ*, iona *TM* 17 lauro *Γ* nobis *TM* 18 currum] *M*, cursum *TΓ* 19 postergum *T* inuictae *M* babilonis *TM* 20 magno *T* affecta *TM* 23 possidetis pectorum *M* 25 augustum *M* 26 probaret tam *M*, probetretam *T* 27 nomina] *TΓ*, numina *M* felici satu numen in imperium] *Meyer*, felicis adunum enim imperium *TM*, felicissimum sydus et imperio *Γ* 28 pergenuit *T* 29 pignoribus *Γ* 31 dona] *Γ*, iona *TM* 32 nostra *M* 34 Murciae] *Iuretus*, urciae *TM*, martiae *Γ*

TMΓ retur, cui electionem mox urna tribuebat, par vel potior erat, quem sors fecisset extremum. quotiens sequenti primus invidit? dubia est optio, cum de similibus iudicatur. nec putetis istiusmodi voluptatem plebi Martiae parvam videri, cui delenimenta circensium finitimorum conubium praestiterunt, cui summus honor visus est, ut ovantes equorum dorsa gestarent, ut triumphantes currus inveheret. quare Vic- 5
7 toria genti Romuleae familiaris clementiam vestram pro voto omnium muneretur. fecistis ut urbs cana luxuriet in primam reducta laetitiam et ver illud quondam vigentis aetatis. audeo iam sperare potiora: mittetis etiam regiam classem, quae annonariis copiis augeat devotae plebis alimoniam. hanc vero in Tiberinis ostiis mixtus populo senatus excipiet; venerabimur tamquam sacras puppes, quae felicia onera Aegyptiae 10 frugis invexerint. non sunt avara vota, quae saeculi excitavit humanitas: de exem-
8 plis venit ista fiducia; magna sumendo maiora praesumimus. nunc legite senatus ac populi fausta suffragia, licet sciam, plus inesse animis, quam vocibus explicari, et quaedam libamina publici in vos amoris accipite. si parva adhuc dicta sunt, munerum vestrorum inputate miraculis; nam magnitudo stuporis locum multis plausibus 15 non reliquit.

X (XXIII. XXX) a. 384.

DD. NN. THEODOSIO ET ARCADIO SEMPER AVGG. SYMMACHVS V. C. PRAEFECTVS VRBIS.

Laetarum rerum index esse malueram, domini imperatores, sed ratio officii pu- 20 blici necessitatem mihi nuntii tristis inposuit. Praetextatus vester, Praetextatus bonorum, antiquae probitatis adsertor, invida sorte subtractus est, vir omnium domi forisque virtutum, in cuius locum vestrae quoque aeternitati, quae optimos novit eligere,
2 nimis arduum est similem subrogare. itaque summum sui in re publica desiderium magnumque civibus gratis reliquit dolorem. nam ubi primum Romae amarus de eo 25 rumor increpuit, recusavit populus sollemnes theatri voluptates memoriamque eius inlustrem multa adclamatione testatus graviter egit cum livore fortunae, quod sibi inclytorum principum beneficia sustulisset. et ille quidem functus est lege naturae, nos vero socios animi sui vestrique iudicii tanto dolore confudit, ut otii remedium
3 postulemus. sileo cetera, quae me non sinunt praefecturam ferre patienter: vel haec 30 una consortis amissio iusta est ad impetrandam vacationem. ament alii perpetuas potestates: mihi summus est fructus felicitatis, ut coram vestrum numen advenerer, intuear benign*a salu*tis meae sidera. hoc unum pro omnibus, quae praestitistis, exopto. simplex petitio est nec viam capessendi honoris adfectat; semel enim claru*er*it nihil aliud esse, quod cupiam, cum supplex refuderim magistratum. 35

---

2 enim *ante* optio *inser.* *Γ* 4 conubia *M* 5 ouantes *om.* *M* quare] quando *Γ* 6 famiaris *M* omnium uoto *M* 8 audeo] *Γ*, aut eo *TM* iani *T* 9 hanc uero] *M*, hanuero *T*, hanc ergo *Γ* hostiis *TM* 10 uenerabuntur *Γ* feliciora *T* honera aegiptae *M* 13 animo *M* 14 sunt dicta *Γ* 16 relinquit *M*

de nuntio mortis praetextati *T* 18 dnnn. *T* archadio *TMΓ* 19 ·PV· *M* 20 DD. *Γ* impr̄ *M*, *scribe:* domini imperatores Theodosi et Arcadi inclyti uictores ac triumphatores semper Augusti, *cf. p.* 279, 7 publici officii *M* 21 pretextatus uester bonorum *M* honorum *Γ* 22 inuidia *T* morte *Γ* 23 quos obtimos *M* 24 rp. *T*, re ·p· *M* 26 increbuit *Γ* 28 beneficium *Γ* 31 una *om.* *M* uocationem *M* 32 fructus est *M* 33 benigna salutis] *ego*, benignitatis *TMΓ* pro] prae *M* 34 semel] satis *Γ* claruerit] *ego*, claruit *TMΓ* 35 refudero *M*

XI (XXIIII. XXXI) a. 384.

D. N. VALENTINIANO SEMPER AVG. SYMMACHVS V. C. PRAEFECTVS VRBIS. *TMΓF*

Licet arbitrer litteras meas nuntiis aut rumore praeventas — quid enim fama
5 potest esse velocius, domini imperatores? — ego tamen officii publici necessitate cogente excessum viri inlustris crudo adhuc dolore non sileo. Vettium Praetextatum veteribus parem virtutum omnium virum fata rapuerunt summo patriae gemitu, cui decus insigne praestabat. cuius ego laudes et iusta praeconia animi consternatione praetereo; neque enim locus est cuiusquam testimonio, cum vitae eius gloriam cle-
10 mentiae vestrae iudicia testentur, mortem celebrem dolor omnium fecerit.

XII (XXV. XXXII) a. 384.

DD. NN. THEODOSIO ET ARCADIO SEMPER AVGG. SYMMACHVS V. C. PRAEFECTVS VRBIS. *TMΓ*

Licet Vettius Praetextatus naturae lege resolutus sit, vivit tamen in memoria et
15 amore cunctorum felicior civium lacrimis quam quisquam gaudiis suis, atque hoc uno punit invidiam, quod tantum ei mors ad gloriam contulit, ut huic quoque fortunae livor debeat invidere, domini imperatores Valentiniane Theodosi et Arcadi inclyti victores ac triumphatores semper Auggg. nam praeter illum populi Romani inusitatum 2 dolorem etiam senatus inpatiens dispendii sui solacium petit de honore virtutis ve-
20 strumque numen precatur, ut virum nostra aetate mirabilem statuarum diuturnitas tradat oculis posterorum, non quod ille praemia terrena desideret, qui gaudia corporis, etiam cum hominem ageret, ut caduca calcavit, sed quia ornamentis bonorum incitatur imitatio et virtus aemula alitur exemplo honoris alieni. hinc factum est, ut rusticis adhuc saeculis optimi quique civium manu et arte formati in longam memo-
25 riam mitterentur. atque utinam nihil huic decori facilitas adulantium postea derogasset! quamvis paria non sint, quae dispari arte quaeruntur. dignum est igitur, ut 3 qui in pectoribus omnium manet, sit in ore populorum: ille semper magistratibus suis celsior; in alios temperatus, in se severus; sine contemptu facilis, sine terrore reverendus; cui si quod commodum successionis evenit, ad testatoris proximos mox

---

F[1] *= editio Argentoratensis a. 1510, F*[2] *= cod. Paris. 8559 s. XII, F*[3] *= cod. Vat. Reg. 1575 s. XIII. F = consensus codicum florilegii* de nuncio mortis praetextati *T* 2 Symmachus Valentiniano semper Augusto *F*[1], *om. F*[2.3] n. *om. Γ* u. c. *om. Γ* p̄ ū *M* 4 meas literas *Γ*, litteras melius *TM* aut] ac *F*[2] quid enim — 5 imperatores *om. F* quod *T* 5 domini impr̄ *M*, D. Imperator *Γ*, *scribe:* Domine imperator Valentiniane inclyte uictor ac triumphator semper Auguste, *cf. p.* 279, 7 6 illustris uiri excessum *F*[3] adhuc *om. F*[2] uecium *corr. 2 m. in* uetcium *T*, uectium *MΓ*, uetitium *F*[1], uetitum *F*[2], uicticium *corr. in* uictricium *F*[3] 7 cui — 8 praestabat *om. F* 8 ergo *F*[2] obstinatione *F*[2] 10 testentur indicia *F*[3] uale *add. F*[1.2]

de nuncio mortis praetextati *T* 12 ddd. nnn. Valentiniano Theodosio et Arcadio semper Auggg. *Meyer recte* dnnn. *T*, dnn. *M*, dd. *Γ* archadio *TMΓ* aug̅ *T* u. c. *om. Γ* 13 ·pu· *M* 14 uetcius *T*, uectius *MΓ* 15 felicior — gaudiis suis *om. Γ* hoc *om. M* 16 fortunae] sententiae *M* 17 domini — 18 auggg. (*sed* archadi incliti *TM*, aug̅g̅ *M*) *TM*, DD. Imperatores *Γ* 18 populi ·r· *M* 19 dolori sui dispendii *M* petit *om. T* uestrumque] *Γ*, uestrum *TM* 21 terrena praemia *M* 22 ut caduca] *Γ*, ut adcaduca *T*, et adcaduca *M* bonorum *om. M* 23 aligeni *T*, alienigeni *M* 25 posthaec *M* 27 in aure populorum *M*, in ore plurimorum *Γ*, in ore populi Romani *Kiessling*

TMΓ revertit; qui nullius prosperis fractus est, nullius risit adversa; indecorae nescius largitatis ille, quem semper invitum secutus est honor, ... cuius aequitati 4 conterminus quisque limites suos credidit. plura de eo vellem, plura deberem, sed clementiae vestrae testimonio cuncta servanda sunt: inlustrior enim laus est de caelesti profecta iudicio. ergo ut probitatis patroni bona temporum vestrorum futuris 5 quoque visenda proponite. certe ille est Praetextatus, quem iure consulem feceratis, ut fasti memores celebre nomen extenderent. aliis titulis fatalia damna reparate. abierit cum homine praemium, sed iudicium post hominem perseveret. probate casibus adversum gloriam nihil licere. nam quod meruit a civibus, singulare est, illud multis commune, quod perdidit. 10

XIII (XXVI. XXXIII) a. 385.

D. N. VALENTINIANO SEMPER AVG. SYMMACHVS V. C. PRAEFECTVS VRBIS.

Si divinae clementiae tuae merita cogitentur, nullae opes, quas aut natura sufficit aut fortuna circumfert, gratiam nostri erga te amoris aequabunt, sed ut mea fert opinio, publicum de optimo imperatore iudicium non est muneribus aestimandum. 15 2 senatus tamen promptus obsequii omnes officiorum partes ultro adripit, quibus indicatur adfectio, et salutare numen tuum precatur, ut in hac oblatione, quae nonnihil superioribus addidit, intellegas hoc esse curatum, ne sub te minus posse videamur. nam divis parentibus tuis ob decennium singulis minor summa decreta est: etiam divus frater mansuetudinis tuae, cum tertium lustrum aevi imperialis exigeret, parciore 20 munificentia honoratus adseritur. nunc in amorem tuum studia nostra creverunt. nam mille sescentas auri libras decennalibus imperii tui festis devotus ordo promisit 3 urbanis ponderibus conferendas, id est trutinae largioris examine. quodsi pares animo vires senatus habuisset, scires in publico amore perennitatis tuae esse divitias. sed maluit clementiae tuae solutionis fide placere quam magnitudine perfidae spon- 25 sionis. dehinc sub imperatore primaevo sanus muneris modus votum est saepe faciendi. absit, ut bono principi plus quam possumus ingeramus; amantium quippe largitio non iure deterit offerentes. ergo et nunc libens sume sacro aerario decreta subsidia et futuris processibus imperii tui obsequiorum similium spem reserva.

XIIII (XXVII. XXXIIII) a. 384—385. 30

D. N. VALENTINIANO SEMPER AVG. SYMMACHVS V. C. PRAEFECTVS VRBIS.

Habeant hoc publicae necessitates, ut inpossibilia plerumque persuadeant, domine imperator, sed cauto opus est, ne asperitas negotii effectu inrito solas arcessat offensas, quae nulli magis evitandae sunt, quam iuveni et principi, cuius gratia cum

---

1 reuertitur *MΓ* nullis prosperis *Γ* 2 sequutus honor *M* honor cuius *TMΓ*, *supple:* indecorae nescius largitatis (*i. e. ambitus*) ille, quem semper inuitum secutus est honor: quaestus iniusti nescius, cuius aequitati conterminus quisque limites suos credidit *vel simile quid* 3 de eo *ante* deberem *repetit Γ* 5 profecto *M* 6 uisendo *M* 7 titulis] utiles *Γ* 8 hominem] *Γ*, homines *TM* 9 aduersus *Γ* ciuibus] *Γ*, cunbus *T*, curibus *M*

de oblatione facta a senatu *TM* 12 D. Theodosio *Γ* u. c. *om. Γ* ·pu· *M* 13 cogitantur *Γ* sufit *M* 16 obsequi *Γ* ultro *om. T* 17 numen] *Γ*, nomen *TM* oblatione] *Γ*, obligatione *TM* 18 esse curatum *om. M* 19 nadiuis *M* obdennium *M* 20 uestrae *Γ* partiore munificentiae *TM* 22 fastis *Γ* 23 quid si *T* 24 asenatu *M* perhennitatis *M* 26 primeuos *TM* 28 largio *M* uires deterit offerentium *Γ*

de corporum excusatione *T* 31 n. *om. Γ* p. u. *M* 32 habent *Γ* *scribe:* domine imperator Valentiniane inclyte uictor ac triumphator semper Aug., *cf. p.* 279, 7 34 eiurandae *M*

aetate debet adolescere. ergo numinis vestri famam simulque arduum re*i* cogitans corporatos negotiatores, membra aeternae urbis, ad equorum conlationem, quam litteris imperastis, vocare dubitavi, ne librationem clementiae vestrae querella publica praeveniret. integra res est: adhuc salubritatem consilii diligentioris expectat. iustitiae praestate, quod remittetis invidiae. de exemplo veniunt, quae cavemus: siquidem caeli particeps parens clementiae vestrae, cum munus exiguum huic hominum generi mandare temptasset, motus libertate plebis abstinuit. et certe paucorum curam res illa poscebat magisque officium desiderabatur tractandae pecuniae publicae quam dispendium conferendae. consuluit tamen gloriae suae, ne quid iuberet invitis, et diligentissimus ac serius imperator speratum emolumentum tamquam popularis ignovit. nec putet aeternitas vestra ab incepto temere destitisse deo proximum virum; noverat horum corporum ministerio tantae urbis onera sustineri. hic lanati pecoris invector est, ille ad victum populi cogit armentum, hos suillae carnis tenet functio, pars urenda lavacris ligna conportat, sunt qui fabriles manus augustis operibus adcommodent, per alios fortuita arcentur incendia. iam caupones et obsequia pistoria, frugis et olei baiulos multosque id genus patriae servientes enumerare fastidium est. ad summam liquet privilegium vetus magno inpendio constare Romanis; iugi obsequio inmunitatis nomen emerunt. quod si adiciantur insolita, forsitan consueta cessabunt. quare paternum clementiae tuae ingerimus exemplum. praetuli oraculum, quod pius successor imiteris. oro atque obsecro, ne populum, quem triumphantes saepe veneramini, ceteris urbibus conferatis. dabit fortuna melior, quidquid castrensis usus efflagitat; humanitatis merito necessitas vestra sedabitur.

XV (XXVIII. XXXV) a. 384.

DDD. NNN. VALENTINIANO THEODOSIO ET ARCADIO SEMPER AVG*GG*. SYMMACHVS V. C. PRAEFECTVS VRBIS.

Ab exortu paene urbis Martiae strenarum usus adolevit auctore Tatio rege, qui verbenas felicis arboris ex luco Streniae anni novi auspices primus accepit, ddd. imperatores. nomen indicio est, viris strenuis haec convenire virtut*e* atque ideo vobis huiusmodi insigne deberi, quorum divinus animus magis testimonium vigilantiae quam omen expectat. sumite igitur, defensores publicae salutis, sollemniter auro ducta munuscula, non quia divitis metalli honore gaudetis, sed ut nostra devotio felicis saeculi testetur opulentiam. bonis principibus bene parta libamus. suscipite a iudicibus aperta obsequia, qui pretia occulta damnatis. merito vobis sollemnes pateras cum quinis solidis ut numinibus integritatis offerimus, quibus nec vester pudor nec noster census oneratur. maneat aevum talis circa vos usus officii et honorem clementiae vestrae interminus annorum recursus instauret. libenter strenis sollemnibus praefectura fungetur strenuis deferenda.

19 Cod. Theod. XIIII 2, 1.

1 rei cogitans] *Suse*, recogitans *TMΓ* 3 librationem] *Γ*, liberationem *TM*, deliberationem *aliquis apud Iuretum* 5 remittitis *Γ* 6 uestrae] *MΓ*, tuae *T* 7 dare *T* 9 iuueret *TM* 10 imperatori *TM* 12 honera *TM* 13 inuentor *T* 14 *inter* lauacris *et* ligna *inserit p.* 302, 14 libertum esse — 313, 22 pudore ditatur *M* angustis *TM* commodent *M*, accommodant *Γ* 18 abitiantur *M* 19 protulit *Meyer*

24 ddd. nnn.] dd. *Γ* archadio *TMΓ* aug̃ *TM*, augg. *Γ* 26 sternarum *M* adolebit *T* tacio *T* autoritate Tatii regis *Γ* 27 domini *T*, dd. *Γ* impratores *M* *scribe:* ddd. imperatores Valentiniane Theodosi et Arcadi inclyti uictores ac triumphatores semper Auggg., *cf. p.* 279, 7 28 uirtute] *Mommsen*, uirtutem *TM*, ob uirtutem *Γ* 29 huiusmodis *T* 30 nomen *T* 31 diuitis] *Γ*, diuitiis *M*, diuitias *T* 35 oneratus *TM* 36 strenis] *Γ*, strenuis *TM*

XVI (XXVIIII. XXXVI) a. 384.

TMΓ

DDD. NNN.

Profiteor ultro, quod scio clementiam vestram posse rescribere: verecunde potius quam iure suscepi provocationem non extante sententia, ne existimarer offensus liberae quidem sed inmaturae vocis obiectu, ddd. imppp. nam cum inter proximos 5 Euphasii c. m. viri itemque heredes scriptos, qui olim beneficio praetoris corporibus defruuntur, super testamenti iure actio verteretur et sententiam de possessione inpatienter exigerent, quibus ab intestato bonorum possessio minime conpetebat, quia heredibus scriptis secundum tabulas docebatur indulta, Priscianus et Polemonianus ad 2 denuntiationem dilato negotio provocarunt, et cum ab iis ratio quaereretur, alios vocis 10 suae incentores fuisse testati sunt, ut gesta litteris conexa monstrabunt. nec officium partibus defuit ad multam praeiudicii suggerendam, sed iudicem vestri saeculi decuit vim constitutionis sacro oraculo reservare, cum allegaverint petitores, quod se ad incautam provocationem alienus hortatus inpulerit.

XVII (XXX. XXXVII) a. 384—385. 15

DDD. NNN.

Fidem meam convenit amor saeculi vestri et cura rei publicae, ne corrigenda dissimulem, ddd. imppp. cum ad praefecturam urbanam civilium rerum summa pertineat, minoribus officiis certa quaedam membra creduntur; quibus regendis industrios et probatos oportebat adhiberi, ut suum quisque munus inculpata facilitate pro- 20 2 moveat. tales nunc de iudicio numinis vestri publicus usus expectat. sed nolo culpare praesentes, cum satis sit sollicitudini meae, si melioribus viris officia intramurana mandetis. meis quippe umeris rerum omnium pondera sustinentur cedentibus reliquis, quos clementiae vestrae multiplex occupatio probare non potuit. habet temporum felicitas digniores; bonorum virorum vena fecunda est. melius urbi vestrae 25 in posterum consuletis, si legatis invitos.

XVIII (XXXI. XXXVIII) a. 384—385.

DDD. NNN.

Felicitas quidem vestra aeternae urbi sollemnis alimoniae copiam pollicetur, ddd. imppp., sed re magis quam spe tuti esse debemus. quod facile factu est, si hanc 30

13 Cod. Theod. XI 36, 26; cf. XI 30, 44.

---

incentorem prouocationes *T* 2 D. Theodosio semper Aug. Symmachus praef. urb. *Γ* 3 uere. uerecunde *TM* 5 uoces *TM* ddd impr *M*, D. Imperator *Γ*, *cf. p.* 279, 7 6 Emphasii *Γ*, Euphrasii *Meyer* cm. uiri *T*, c. u. *Γ*, *om. spatio vacuo relicto M* idemque *TM* 8 minine *M* quia] quod *Γ* 9 prescianus *M*, psciamus *T* polemoniamus *T* 10 his *TMΓ* 13 *fort.* uindictam constitutionis *aut* uim constitutionis exerendam allegauerit *T*, alligauerint *M* incautum *TM* 14 alienis ortatus *M*

ut iniungatur nonnullis necessitas publica *T* 16 D. Theodosio semper Aug. Symmachus praef. urb. *Γ* 17 rep. *T*, rp. *M* 18 dissimilem *T* ddd impr *M*, domini imppp *T*, D. Imperator *Γ*, *cf. p.* 279, 7 20 probatos] *Meyer*, priuatos *TMΓ* 21 nolo] *Γ*, *om. TM* 22 intramurana] *Γ*, intra mura *T*, intra muros *M* 24 reliquis] ceteris *M* 25 felicitas] *Γ*, facilitas *TM* nostrae *Γ* 26 imposterum *MΓ* legatis] *Γ*, litigatis *TM*

ut triticum de affrica mittatur *T* 28 D. Theodosio semper Augusto Symmachus praef. urb. *Γ* 29 ddd impr *M*, D. Imperator *Γ*, *cf. p.* 279, 7

quoque partem clementiae vestrae cura respexerit. nam aestate provecta cum ex Africanis portibus minimum devehatur, non inani tangimur metu, ne res annonaria in graves cogatur angustias, et ideo oro quaesoque perennitatis vestrae salubre praesidium, ut iudices Africanos et notarium, cui aeternitas vestra mandavit frumentarios commeatus, severiora scripta destimulent, missis in hoc negotium strenuis, qui onera consueta, dum tractabilis navigatio est, victui urbis exhibeant. hoc saeculo vestro, hoc divinis virtutibus dignum est, ut securitatem Romani populi inter praecipua et prima curetis. aderunt optatis cursibus plena navigia et Romanos portus frequens atque onusta classis intrabit, si adspiraverint numinis vestri secunda suffragia.

XVIIII (XXXII. XXXVIIII) a. 384—385.

DDD. NNN.

Difficilis est exitus veterum iurgiorum: res enim multis agitata iudiciis et actionum varietate et cognoscentium motu et personarum mutationibus inplicatur, ddd. imppp. ut mihi nunc venit usus, cum inter Gaudentium curatorem Marcianae clarissimae feminae itemque Liberium procuratorem amitae eius, eodem nomine dum viveret nuncupatae, annosum luctamen audirem. nam in ipso limine quaestionis, cum procuratio, quam c. m. f. senior Marciana mandaverat, invalida diceretur, quod ante cuidam Principio esset iniuncta, ubi refusas in dominam conperimus actiones atque actis praetoriis in Liberium denuo iure translatas, obiectum cassae praescriptionis amovimus. tunc defensio partis adversae negavit stare personam, cuius procurationem superioris gesta iudicii non tenerent. contra neque exactam prius mandati recitationem et inter partes tributum procuratori beneficium reparationis aiebant. huic parti longius quam oportuit inmorata contentio est. sed quia prior cognitor ut iusto defensori restituerat temporum cursum, qui per actores non potest impetrari, et procuratio legebatur praetoris allegata iudicio, haec quoque praescriptio conquievit. successit aliud, ut obitu Marcianae c. m. f. mandatum diceretur extinctum. sed contra venerabilis Iuliani sanctio stare procuratorum iussit officia causarum dominis viventibus inchoata. ergo cum et reparationem superstite Marciana et conventionem partis adversae super aestimandis bonis Liberius impetrasset, pronuntiavimus non perisse mandatum. dehinc petitore properante, ut ex constitutione numinis vestri servandi debiti causa in materna corpora mitteretur, quod adversaria aestimationem bonorum conventa facere noluisset, responsum est, de supplicationis fide prius esse tractandum. id quia probabile videbatur, admisi. facto autem aditu de precibus disputandi defensor c. f. Marcianae notare sibi visus est mendacium supplicantis, quod, cum Pris-

27 Cod. Theod. II 12, 1.

2 partibus *Γ* minimum] *Γ*, nimium *TM* 5 negotio *M* honera *M* 6 tracta nilis *TM* exibeant *M* 7 uirtutibus diuinis *Γ* dignum *om.* *M* romani ·p· *M* 8 obtatis *M* romanus *TM* 9 honusta *M* intrauit *T*

diuersis lectionibus prolatis consuluit imperatorem *T* 11 D. Theodosio semper Aug. Symmachus praef. urb. *Γ* 13 metu *M* d̄d̄d̄ imp̄r̄ *M*, D. Imperator *Γ*, *cf. p.* 279, 7 14 martianae *TMΓ* 15 feminae *om.* *Γ* uiuerent *TM* 16 noncupatae *T* lumine *T* 17 cm̄. f. et *M*, c. f. *Γ* martiana *TMΓ* 18 principi *Γ* iniuncta] inquesita *corr. ex* quesita *M* confusas *T* 19 iura translata, obiecta *Γ* 20 tum defenso *M* 23 ut] aut *M* 24 poterat *Γ* 25 coquieuit *T* successit] *Γ*, suggessit *TM* 26 obitum *M* martianae *MΓ hic et deinceps* c. f. *Γ* 27 sanctio iuliani *M* inuentibus *M* 28 ego *T* superstitae Martianae *Γ* 30 petitorem *TM* 31 materia *T* 33 quia] quod *Γ* autem] igitur *Γ* 34 cm̄. f. *TM*

TMΓ eae matris suae testamento neptes eius ex Placidiano genitas hereditatem cepisse dixisset, non omnes neptes ab ea scriptas probaret heredes. responsum est, de *i*is tantum, quas avia heredes instituit, supplicatum nec usquam factam omnium men-
7 tionem sed earum, quibus fuerat delata successio. his deiectum curatoris patrocinium coepit exigere, ut petitor ediceret, ex quibus nominibus propositae descenderent ac- 5
tiones. tunc e diverso veniens ex Placidiani c. m. viri nomine, qui pater adultae fuit, inmodicarum donationum causam manasse respondit; supplementum vero unciarum ut ab herede Placidae, cui soror Marciana successit, adseruit postulari. haec adversarius eatenus refellebat, ut diceret c. f. iuniorem Marcianam non Placidiani tantum patris successionem sed etiam Placidae germanae suae pro certis unciis con- 10
8 secutam, nec tamen ullam Placidae mentionem precum serie contineri. sed cum allegatio diversae partis adstrueret, rem se obnoxiam persequi designatis titulis actionum et id, quod in litem venit, pro certa parte Marcianam c. f. possidere eiusque nomen cum designatione causarum doceret precibus conprehensum, stetit iudicii mei deliberatio, hoc adserente, personam Placidae supplicationi adici debuisse, illo ne- 15
gante, post designationem rei et eius personae, quae hodie possessione corporum de-
9 fruitur, quidquam esse quaerendum. accessit cunctationi meae causa vehementior, quod iubente lege, ut intra quattuor menses ad aestimationem bonorum possessor *pe*titor*i* teneatur, nunc, ut gesta monstrabunt, angustum nimis ex conventione tempus
10 fuisse visum est peregrinis corporibus aestimandis. et ideo motus ambiguis oraculo 20
numinis vestri discingenda cuncta servavi; nam in rebus dubiis una salubritatis est via, ut divina quaeque vel deo proxima consulantur. coniunctae paginae allegationes partium et supplementa sumpserunt; quae cum maiestatis vestrae iustitia perpenderit, precor, ut metas curiosae liti absoluta definitione ponatis.

XX (XXXIII. XXXX) a. 384—385. 25

DDD. NNN.

Cum clementia vestra meminisset faciendae carrucae inpendium de sacro aerario esse decretum, censuit, ut eius argentum publicis conditis redderetur, ddd. imppp. sed examinis repperit fides ex aliis titulis adsumptam speciem, quam vehiculi ornatus accepit. cuius rei etiam vir inlustris prodecessor meus Auchenius Bassus perennitati 30
vestrae rationem dicitur intimasse; et ideo saeculi vestri aequitas imperavit, ut exa-
2 minata et conperta suggererem. cum fiscus in tempore, quod praebendum fuerat, non haberet, ex arca quaestoria itemque ex formarum conditis, praeterea ex argentariorum parsimonia argentum iusso operi ministratum est, cuius solutio, si carrucae
3 usus maneret, de thesauris imperialibus iure peteretur. sed nunc carpenti novitate 35
submota suum quisque deposcit, nec difficile credimus impetrari, quod a legum pa-

1 neptes *om. Γ* 2 his *TMΓ* 3 suplicantum *M* unquam *Γ* 6 c. u. *Γ* 7 causa *Γ* 8 ut ad heredem *TM*, ab haerede *Γ* Placidiae *Γ hic et deinceps* 9 dicerent *M* c. f.] *Γ*, cm̄. f. *TM* 11 ullam] *Γ*, nullam *TM* 12 se *om. M* 13 c. f.] *Γ*, cm̄. f. *TM* 15 persona *TM* aduci *M* 16 possessionem corporum *M*, corporum possessione *Γ* definitur *M* 18 quo iuuente *M* intra] *MΓ*, in *T* petitori] *Mercerus*, apetitore *TMΓ* 21 discengenda *M*, distingenda *Γ* est salubritatis *Γ* 23 maiestas uestra *M* iustitia *om. M*

de reddendo argento carrucae quod fiscus occupauerat *T* 26 dddnnn. *TM*, D. Theodosio semper Aug. Symmachus praef. urb. *Γ* 28 đđđ impr̄ *M*, D. Imperator *Γ*, *cf. p.* 279, 7 29 assumptam *Γ*, absumptam *TM* 30 praedecessor *Γ* Anthenius *Γ* 31 ratione *TM* 33 archa *T* 34 carruchae *T* 36 impetrare *M*

rentibus postulatur. quaeso, ut digna temporibus responsa reddatis, quo v. c. et inlustris sacrarum largitionum comes refundendum esse cognoscat publicis titulis privatisque personis, quod sine lacuna imperialis aerarii deprompsit aliena conlatio. *TMΓ*

XXI (XXXIIII. XXXXI) a. 384.

5 Scio quidem naturae humanae vitio probitatem subiacere livori, sed miror eo progressas insidias aemulorum, ut crudo mendacio insontis fama peteretur, ddd. imppp. quid enim non audeant quidve intemptatum relinquant, qui in arce terrarum Christianae legis iniuriis vindicata fana finxerunt? flevit, credo, scaenae istius fabricator, 2 cum de ecclesiae penetralibus raptos ad tormenta simularet, cum de longinquis ac 10 finitimis urbibus duci antistites in vincla describeret; neque enim serenum clementiae tuae animum sine his argutiis conpulisset sacro edicto populum convenire, ut asperioribus, quam pietati tuae mos est, litteris praefectum, quem sine ambitu legistis, argueres. reddat nunc, quisquis ille est, causas fallaciae suae, qui sub occasione iu- 3 stae inquisitionis, qua me cultum spoliatorum moenium investigare iussistis, tragicas 15 quaestiones de ministris catholicae iactavit agitatas; respondeat litteris episcopi Damasi, quibus adsectatores eiusdem religionis negavit ullam contumeliam pertulisse. non magnopere officii mei praetendo responsa, a quo ideo quaesita est rerum fides, ne factum aliquod recordationem cognitoris effugeret: credatur eius legis antistiti, quae laesa simulatur, credatur populo Romano, qui perennitatis vestrae admonitus 20 edicto miratur in procinctu creditum, quod Roma nescit admissum. omitto iniu- 4 riam praefecturae et conscientiae meae, quando eo processit insimulatio, ut vos quoque ipsos auctores honoris mei quadam reprehensione praestringat. nam qui summi loci iudices decolorant, sacri testimonii facilitatem videntur incessere. iam dudum me divus genitor numinis tui praecipuo honore dignatus est, ille meri- 25 torum arbiter singularis, cuius imperium cum moribus recepisti. paternum sequere, tuum tuere iudicium: qui praefecturam sine ambitu meruimus, sine offensione ponamus. suggestionibus viri excellentis et de re publica bene meriti Prae- 5 textati praefecti praetorio abusus existimor. quid, si ex illo decreto, quod probabiliter impetravit, necdum a me quaestio ulla temptata est? praevidi enim, quid 30 possint aemuli suspicari, atque ideo obsignat*a* officio praefecturae sacra iussa commiseram. nec me huiusmodi coniectura decepit: siquidem severe executus insimulor, quod non convincor adgressus. haec omnia fide actorum conprehensa subieci, unum 6 illud adiciens, ut me perennitas vestra necessitate inquisitionis huius absolvat, cuius auctoritatem referri ad scrinia palatina iussistis. nam si tantum de me inprobis li- 35 cuit extante praecepto, quid retractatis litteris non licebit? sane laudabili viro episcopo denegante ullum e suis aut carcere aut vinculis adtineri et officio eadem sug-

23 Cod. Theod. I 6, 9.

1 repensa *M* quo] *Γ*, quod *TM* uir consularis *Γ* 3 deprompsis *M*
4 DD. Theod. et Archad. semper Augg. Symmachus praef. urb. *Γ* 5 labori *M* 6 d̄d̄d̄ impr̄ *M*, DD. Imperatores *Γ*, *cf. p.* 279, 7 7 quodue *T* 8 istius scenae *T* 9 ac] *M*, ac de *Γ*, et *T* 10 uincula *Γ* 11 *et* 12 uestrae *Γ* 12 argueret *Γ* 14 quam *T* spoliatorem *TM* inuestigandas *M* 15 iactat *Γ* damasi episcopi *M* 17 non] nam *M* est *om. M* finis *M* 18 quaesitoris *Γ* 19 populo Romano] *Meyer*, pr. *TM*, praefecto *Γ* quae *M* 20 credatur *M* 22 perstringat *Γ* 23 facilitate *TM* 24 merito *M* 25 *post* recepisti *in infima pagina add.* me *T* 27 suggestio *M* rp. *TM* 28 improbabiliter *M* 29 quod *T* 30 possent *Γ* obsignata] *Iuretus*, obsignato *TMΓ* 31 me] *Γ*, *om. TM*, *sed cf. adn. ad l. 25* 32 auctorum *M* 33 huius] eius *Γ* 34 auctoritate *T* palatinum *M* 35 quod *T* 36 ullum e suis] *Γ*, ullumuis *TM* carcere] *Γ*, arcere *TM*

TMΓ gerente ignoro, quos potissimum praeceperitis absolvi. tenent quidem leges variorum 7 criminum reos, sed ut conperi, a ministerio Christianae legis alienos. quid igitur aeternitas vestra decernat, devotus opperior et quaeso, ut fallaciam retundatis, quae divini pectoris tui sollicitavit quietem, quae ad edicti necessitatem venerandi principis curam coegit. me munivit invidia: apud aures enim sacras locum postea non habebit convicta mendacii. si quid tamen denuo obtrectantium murmur ingesserit, opto iudicium: experientur me sub imperiali disceptatione constantem, qui nocentem probare non possunt.

XXII (XXXV. XXXXII) a. 384—385.

De tribunatu suarii fori nuper orta contentio causam mihi adtulit legum arbitros consulendi, ddd. imppp. provectus instabat, ut delatum sibi sortiretur officium; vetus e *lege*, quae tempora istiusmodi actibus certa decrevit, recusabat honore decedere. secutus morem longa aetate servatum eum, qui recens maiestatis vestrae beneficium praeferebat, admisi; sed ut deinceps, si forte usus tulerit, cunctationem iudicii absoluta forma submoveat, statui sacrum numinis vestri oraculum sciscitari, utrum fas sit novos tribunos servata lege differri an magis veteres oporteat praelata devotione removere.

XXIII (XXXVI. XXXXIII) a. 385.

Vnum levamen iniuriis meis tribuit eventus, ddd. imppp., ut Romam publicae utilitatis gratia v. c. et inlustris clementiaeque vestrae semper dicatus comes Hesperius mitteretur; nam si eum testem contumeliarum, quas pertuli, non haberem, quis dubitaret, eam praefecturam, quae Romae est superior ceteris, turbidum aliquid pro potestate fecisse? is, quoniam semper amicus est veritati et famam bonorum temporum colit, si dederit aeternitas vestra copiam, contemptum legum ac saeculi non silebit: ego, ut potero, de multis pauca narrabo repetitis paululum causis, quae 2 mihi, ut arbitror, has insidias excitarunt. cum pro diligentia, quae debet omnibus inesse iudicibus, argenti publici ratio quaereretur, quod censualium editores munerum contulerunt, inter ceteras fraudes repertum est, quosdam functionibus absolutos sumptum debitum rei publicae non dedisse et, ut fallacia ista tegeretur, ex alieno argento tantundem censualibus falsis titulis inputat*um*, quantum duo conferre debuerant. hoc cum clarissimi viri sponte sine adiectione dispendii reddidissent, senatum prisco more consului, quid in communi causa patrum innueret auctoritas. dictis aliquot sententiis 3 factum meum reverendi ordinis probavit adsensio. interiectis diebus cum Romam v. c. et laudabilis vicarius commeasset, v. c. causidicus fori mei Celsus, socius eius, qui

---

2 mysterio *Γ* aligenos *TM* 3 operior *Γ* 5 me muniuit inuidia *ante* 4 quae ad edicti *collocandum videtur* 6 mendaciis *TM*

9 D. Theodosio semper Aug. Symmachus praef. urb. *Γ* 10 uinarii *Γ* mihi *om. M* 11 đđđ imp̄r *M*, D. Imperator *Γ*, *cf. p.* 279, 7 dilatum *TM* 12 e lege] *Lectius*, eligit *TMΓ* decere *M* 13 morem *om. M* 14 admissi *M* 17 remoueri *Iuretus*

18 D. Theodosio semper Aug. Symmachus praef. urb. *Γ* 19 đđđ imp̄r *M*, D. Imperator *Γ*, *cf. p.* 279, 7 22 eamq *T* superior est *Γ* 23 semper *om. T* 24 copiam *om. T* ac] et *Γ* 25 ego] *Γ*, ergo *TM* 27 censualibus *Γ* 29 reip. *TMΓ* non *om. T* 30 inputatum] *Meyer*, imputatis *TMΓ* duo] *Γ*, ·ii· *T*, *om. M* debuerat *M*, debuerant contulerunt *Γ* 31 spontem *T* 32 innueret] *Γ*, iuueret *TM*, iuberet *Meyer* 34 comes esset *M* u. c. causidicus] *Γ*, causidicus uc. *TM*

debitum refudit inpendium, tuitionem contra me et annonae praefectum clarissimum virum de sede vicaria postulavit, cum *ego* aditus in causa publica civilem conventionem matri eius, *quae retinere adseritur patrimonium candidati*, super nepotis sui munere detulissem responsione servata, praefectus vero annonae v. c. pistorem publicae annonae verbo tantum reposcere diceretur, quem manibus officialium Celsus eruerat. hic iam vestrae perennitatis est aestimare contumeliam praefecturae, cuius causidicus nihil passus auxilium secundis iudiciis impetravit. par*va* haec visa sunt: quoniam patientiam meam minime perculerunt, adiectum est, quod dissimulare non possem. nam cum ad examinandos actus v. c. Bassi ex praefecto urbi potestas vicaria ad secretarium commune prodi*i*sset, nescio quis, ut aiunt libello dato, de officii mei conludio vel iniquitate conquestus est, quod Memorius litigator iussus a Basso solvendi debiti gratia ad iudicia Africana deduci, cum et a viro inlustri decessore meo Aventio et a me per libellos, ne eo pergeret, postulasset, navi esset abductus. hunc ilico v. c. et laudabilis vicarius, ut subscriptio libelli indicat, adesse praecepit. ubi pariter ambo consedimus et seriem querellarum recitatione cognovi, admonui, ut is, qui adierat vicariam sedem, probaturus intraret. tunc officium eius hominem deesse respondit, *q*uem praecepto iudicis sui in examen accir*e* debuerat. quid hic aestimandum sit, relinquo sapientibus. semel atque iterum praeconis vocibus advocatur nec tamen inclamatus adcurrit. tunc nullo adsistente apparitio urbana coepit urgueri, quod ad Africam transvectus esset, qui Bassum clarissimum virum criminis posset arguere. suggestum est, paritum esse sententiae, quam cum Bassus post luctamen partium protulisset, provocatio non removit. ad haec Fulgentius v. c. tribunus et notarius conventos adiutores urbanae sedis adseruit, ne Memorius navigaret. a quo cum requireretur, an ad eum aliquid super Bassi criminibus Memorius detulisset, ait querellas eius libellorum paginis contineri, credo, simulare non ausus, quod accusator esse voluisset. ad hoc urbani adiutor officii per Felicem sibi a clarissimo viro Fulgentio mandatum esse respondit, ut secundum sententiam Memorius ad Africam duceretur. mox Felicem censuimus adtinendum, quo posset liquere, an huius mandati internuntius extitisset. interea vir laudabilis vicarius, cum adessent alii, quos in Bassi causis possemus audire, ob eius absentiam, quem facile est ex Africanis revocare provinciis, iudicium omne deseruit, nescio an ex usu eorum, qui ut audirentur adfluxerant. promissa relatione discedo. Felix, qui in communi iudicio iussus est adtineri, officii executione corripitur. is cum a me insequenti *die* tuitionis auxilium poposcisset et unius nomenclatoris, ut in urbe pacata, adminiculo fretus incederet post vehiculum praefecturae, iussu Fulgentii c. v. per Gaudentium et Victorem agentes in rebus et Bonifatium palatinum, qui hactenus in officio urbano militavit, violenter adreptus deducitur in eius aedes, de cuius mandatis fuerat audiendus. quod cum sibi Fulgentius v. c. auctor contumeliae meae invidiosum putaret, ad circi secretarium

2 ego] *Mercerus*, ergo *TMΓ* 3 quae (qua *Γ*) retinere (retine *T*) asseritur patrimonium candidata (candidati *Iuretus*) *post* 4 responsione seruata *colloc. TMΓ*, *transposui* 4 praef̄ *T*, pref̄ *M* 7 secundi iudicis *Lectius* parua haec] *ego*, phaec *TMΓ* uisa sunt *om. Γ* 9 ad examinandus *T*, ad examinandum *M*, examinandos *Γ* actus Bassi praefecti urbis *Γ* 10 commune *om. M* prodiisset] *Iuretus*, prodidisset *TMΓ* 13 naui] *Γ*, nam ui *TM* 16 probaturus] *Γ*, probatus *TM* responditq, quem *M*, respondit q3 (*i. e.* quia) quem *T*, respondit: qui *Γ* 17 accire] *Meyer*, acciri *TMΓ* 19 urgere *Γ* ad *om. M* 21 pari itum *T*, pari iterum *M* 23 nauigaret] *Γ*, nauigasset *TM* 24 aliquod *M* Bassi] hisce *Γ* querelorum *M* 26 adhaec *Γ* 28 mandati nuntius esset *M* 30 quem] quae *T* 31 usu] iussu *Γ* afluxerat *M* 32 dissedo *M* iudicio *om. Γ* 33 excussione *M* corrupitur *T* die] *ego*, *om. TMΓ* sequenti uitionis *M* 34 numen cultoris *T*, numen latoris *M* 35 c. u. *om. Γ* per *om. M* 36 bonifacium *TΓ* actenus *TM* milauit *M*

TMΓ convolavit facti inliciti volens praestare rationem, quod sibi metum fuisse dicebat, ne officii subornaretur inpulsu. expectatis, credo, augustissimi principes, ut praefectus et iudicii vestri securus et innocentiae suae, aliquid severum censuisse dicatur: fa-
10 teor, neque paenitet, animum temperavi, dum certam de vobis spero vindictam. statui, ut Felix vadibus, qui Fulgentio non essent cogniti, traderetur. quid mitius de- 5
cerni, quid remissius potuit? tunc ille tamquam cessurus egreditur; sed cum ad eius aedes semel atque iterum princeps officii commeasset et obstinatam hominis contumaciam non posset inflectere, inanem syngrapham reportavit, qua redhibitionem Felicis in alterum diem sponsione distulerat. tenet domi testem, quem de se noverat audiendum: etiam huius iniuriae adsumo patientiam. culpate, ut vultis, ut dignum 10
11 est: scivi meliorem esse iudicum causam, quae rerum dominis reservatur. expectamus, ut altero die quam*vis* instructus officio redderetur: at ille crastina luce, ut gesta monstrabunt, adversum cautionis fidem vicariae potestati tradendus abducitur. hoc ubi princeps officii conperit, paucis comitatus excurrit; retinet Felicem celebri urbis loco nec tamen eripit; ita Fulgentius, qui se simulat verberatum, manu va- 15
lidiore legibus repugnavit. interea Felix a militibus vicariae potestatis abducitur, et †cum princeps officii mei sub conspectu Romanae plebis auditur. videro, quid de hoc
12 facto perennitas vestra debeat iudicare; ego ordinem tenebo gestorum. fatetur sub alterius cognitoris examine litigator, nihil sibi ab apparitoribus meis adversum Fulgentium esse mandatum. hi*n*c iussu eius ad commune secretarium, quo faciendae 20
oblationis gratia summates quosque conduxeram, a principibus officii utriusque per-
13 ducitur; nihil enim repertum fuerat, quod praefecturam posset involvere. tunc Fulgentius facti sui conscientia percitus, caesum se esse conqueritur; sed mox eiusdem Felicis ac devotissimi viri principis responsione pars ista purgata est. et tamen querellae eius audientiam non negavi, clarissimo et spectabili viro vicario in societatem 25
cognitionis, si vellet, adscito . . . . stuere nomina testium plebeiorum danda promisit, credo, ut per moram vel meus dolor *praeter* satisfactionem mitesceret vel ipse
14 rursus alias moliretur insidias. qui, ut res indicat, conscientia hominis subornati, a quo vicariae potestati libellus oblatus est, domesticе confectis apud eundem actis ausus est postulare, ne apparitores eius, quos ob discessum litigatoris custodia carceris 30
iusserat adtineri, iniuriae subiacerent. post haec usurpato cursu publico neglectoque iudicio audacis facti conscius evolavit, ut praefecturae iustas querimonias praeveniret, ignarus, ut res est, parentes generis humani magis iustitia quam invidia commoveri.
15 haec ita esse gesta nec ulla arte fucari, instructio subiecta testabitur. in qua repperiet aeternitas vestra, praefecturam, quam in me puro iudicio contulistis, nihil sal- 35
tem ad vindictam publicae disciplinae esse molitam, cum omnibus iniuriis cederetur, quas boni quique praesumunt pro vigore saeculi vindicandas. haec enim spes et

---

1 inliciti] illicitauit *M* 2 expectatis] et peccatis *T* principis *TM* 5 essent traditi traderentur *M* 6 remisius *T* cessurus *ex* censurus *corr. M*, censurum *T* edes eius *T* 8 inflectere *om. M* redibitionem *TM* 10 assumptio *M* uti uultis *Γ* 11 iuditium *M* reseruatum *TM* 12 quamuis] *Meyer*, quam *TM*, *om. Γ* ille crastina] *I*, ille crassa *T*, illa crasse *M* 13 cautioni *TM* potesti *M* 15 itaque *Γ* 17 *fort. scrib.* et ui princeps officii mei sub conspectu Romanae plebis auellitur (*scil. a Felice, quem apprehenderat*) uideo *I* 18 debuit *Γ* ergo *TM* 19 apaparitoribus *M* 20 hinc] *Meyer*, hic *TMΓ* quo] quos *M* 21 quoque *TM* princibus *M* 22 fulgentii *M* 23 fati *T* conscientia *om. M* eiusdem uiri ac deuotissimi principis *M* 26 si uellet asscitostuere *T*, si uellet statuere *M*, ascito, si uellet struere *Γ* 27 per moram meus dolor uel per satisfactionem *Γ* praeter] *Suse*, *om. TM* mitescere *TM* 29 est *om. M* confectus *MΓ* factus *Γ* 31 ius erat *Suse* cursu] rursum *Γ* 33 parentis *TM* 34 fucari] *Meyer*, fugari *TM*, fingi *Γ* 37 haec] nec *Γ*

fiducia ius creditae mihi potestatis infregit, ut auctores honoris mei et publicae dignitatis et iudicii sui contumeliam iusta severitate defendant. ss. IIII. kl. Aug. Aeliano ocab. *TMΓ*

XXIIII (XXXVII. XXXXIIII) a. 384.

5 Per vices mensium singulorum ad perennitatis vestrae scrinia senatus et populi acta mittuntur, quae poterunt indicare, quid vir praecelsae et inlustris memoriae Praetextatus vel ad amplissimum ordinem vel ad devotum vobis populum pro saeculi vestri commendatione pertulerit, ddd. imppp. Valentiniane Theodosi et Arcadi inclyti victores ac triumphatores semper Augusti, sed quia speciatim sacris litteris imperastis, 2
10 ut, si qua ab eo Romae in his coetibus gesta sunt, agenti in rebus excerpta tradantur, misi omnia iussis caelestibus obsecutus, quae ipso praesente venerabilium orationum vestrarum sanctio definivit et patrum probavit auctoritas; praeterea quae apud plebem locutus est, ut cunctos in amorem bonorum temporum provocaret, adiunxi. iudicium vero civium, quod supremo die de virtute atque innocentia eius ha- 3
15 buerunt, speciatim v. c. et inlustri officiorum magistro subditis exemplaribus gestorum intimavi, licet vehiculo publico cum ceteris, quae ex more mittuntur, omnia necesse sit rursus ad serenitatis vestrae notitiam pervenire.

XXV (XXXVIII. XXXXV) a. 384—385.

Iam pridem rescriptum numinis vestri Cyriades v. c. comes et mechanicae pro-
20 fessor exhibuit, ddd. imppp., quo statuerat aeternitas vestra, ut se ipse a quorundam criminatione purgaret ac rursus urgueret obiectis, si quos fraudis incesseret. qui cum 2 Auxentium v. c. sub examine decessoris mei coepisset arguere, postquam ad cognitionem meam ventum est, super basilicae atque pontis inmodico sumptu Auxentii v. c. voce perstrictus est, quem Cyriades vir parilis dignitatis mutua accusatione credidit
25 remordendum. visum est igitur adcommodum, ut utriusque aedificationem fida aestimaret inspectio. dedi negotium sollicitis, quantum arbitror, viris et Cyriade paene recusante decrevi fabrilis artis magistros, quos adversario aequiores putabat, aestimationi operis admovendos, manente nihilominus penes Auxentium cura atque administratione coeptorum, quod necdum aeternitas vestra officium eius successore mu-
30 tasset. itaque exactis aliquot diebus et adhuc pendente operis examine apparitio, 3 quae Auxentio fuerat deputata, per notoriam mihi fecit indicium, deseruisse clarissimum virum susceptorum curam locorum et sub ipso aestatis exordio, quo posset provectus aedificationis adsurgere, nihilum promoveri; sed quia senatoris fuga non vide-

---

1 mihi credite mihi *M* 2 *subscriptionem om. Γ*

4 D. Theodosio semper Aug. Symmachus praef. urb. *Γ* 5 scrinia] scripta *Γ* 6 quid] quod *T* illustrisque *Γ* 7 uel aduotum *M* 8 protulerit *Mommsen* ddd imppp uat theodosi et archadi incliti — augusti *T*, dddd impr "theodosi "ualentiniane et archadi incliti — aug *M*, D. Imperator *Γ* 10 argenti *T*, *om. Γ* 11 ipso praesidente *Meyer*, ipso praefante *Mommsen* 12 rationum *Γ* 15 uiro consulari *Γ* gestorum exemplaribus *Γ*

18 D. Theodosio semper Aug. Symmachus praef. urb. *Γ* 19 iam quidem *Γ* mehanicae *M* 20 D. Imperator *Γ*, *cf. p.* 279, 7 quo] quod *TM* ut sepe a *M* 21 fraudes *TM* 22 uirum consularem *Γ* 23 superba atque *Γ* auxenti *M* uiri consularis *Γ* 24 perstrinctus *T* 26 sollititis *M*, *fort.* sollertibus 27 ad aduersio *M* 28 operi *M* admouendos] *Γ*, admouentes *T*, aduentes *corr. in* admouentes *M* paenis *TM* 29 successione *I* 30 appario *M* 31 notoriam] *Iuretus*, notarium *TMΓ* fecit mihi *M* 32 susceptorem *TM* aetatis *TM* posset] *Latinus*, possit *TMΓ* profectus *Γ*

TMΓ batur temere credenda, ut inpensius requireretur, admonui. diu nusquam gentium deprehensus, ubi comitatum sacrum numinis vestri adire iussus est, evolavit. interea Cyriades v. c. comes et mechanicus, cum statutum meum discessu eius videret elusum, multum anxius, ne quid in absentem adversarius moliatur, ut aeternitati vestrae
4 et relationem v. c. prodecessoris mei et nunc acta suggererem, depoposcit. cui au- 5 dientiam negare non potui, eadem via praecepto numinis vestri cupiens edoceri, quid facto usus sit de aestimatione sumptuum, quos utriusque insumpsit expensio; siquidem meum spectat officium lacunam pecuniae publicae non tacere. fidem litteris sociata gesta praestabunt. quae ubi ad sacras aures perennitatis vestrae recitata pervenerint, oro atque obsecro, ut incertum animi mei responsis imperialibus instruatur. 10

XXVI (XXXVIIII. XXXXVI) a. 384—385.

Certum est quidem, clementiam vestram fidei amore et studio veritatis in examen adsiduum saepe explorata revocare, ddd. imppp., sed cum Auxentius v. c. et Cyriades comes ac mechanicus parilis dignitatis quadam inter se concertatione dis-
2 sentiunt, nonnihil superioribus iudicibus derogatur. iam dudum enim v. c. et inlustris 15 Auchenius Bassus novi pontis opere perspecto sub actorum confectione signavit culpam vel diligentiam singulorum; denuo successor eius eadem loca rimatus adseritur; dehinc cum apud me ex rescripto, quod Cyriades v. c. impetravit, recidiva cognitione confligerent atque ipsis *i*nsistentibus censuissem, ut utriusque tam sumptus quam aedificationem investigatio discussionis inquireret, v. c. Auxentius repente deseruit iu- 20
3 dicatum. de cuius facto missurus relationem, quam sollicitudo intermissi operis exigebat, alia numinis vestri decreta rursus accepi, quibus examini meo v. c. et laudabilem vicarium copulastis, ut utroque residente accusata pontis vitia quaererentur. nec obsequium defuit imperatis. itaque adhibito v. c. tribuno et notario Aphrodisio, cui post Auxentium v. c. novarum molitionum cura legata est, habita est de *i*is 25
4 quaestio, qui pontis eiusdem fundamenta posuerunt, atque ita constitit, partem brevem atque discretam sub exordio hiemis inchoatam vi fluminis corruisse, cuius inpendium viginti solidorum definitione artifices aestimarunt. sed casus partis istius utpote adhuc a cetero corpore segregatae nihil videtur iniuriae locis distantibus ad-
5 tulisse; *ips*am facili aedificatione reparandam Cyriades v. c. pollicetur. post haec 30 alterius loci exploratio hiulcam conpagem lapidum deprehendit, quam Cyriades comes et mechanicus consilio suo et ratione artis ita positam suggerebat, ut infuso postea inpensarum liquore hiantia stringerentur. quod cum facere debuisset succedentis industria, adfectasse potius dicitur, ut in auctoris invidiam patula quaeque faeni et sparti manipulis clauderentur. quod cum adstrueret recitatione gestorum, factum qui- 35 dem urinandi artifex non negavit, sed ex usu operis, non in dehonestamentum Cy-

---

3 ciriades *M* 5 praedecessoris *Γ* 6 quid] *Γ*, *cf. p.* 2, 27, qui *TM* 7 usus sit *om. M* 8 spectat] *Γ*, expectat *TM* lacunam] iacturam *Γ* 10 ut *om. M*

11 DD. Theodosio et Archadio semper Augg. Symmach. u. c. praef. urb. *Γ* 13 d̄d̄d̄ impr̄ *M*, DD. Imperatores *Γ*, *cf. p.* 279, 7 14 ciriades *M* ac] et *M* contertatione *M* 16 achenius *M*, Anthemius *Γ* noui potens *M*, pontis noui *Γ* *fort.* inspecto confectionem *TM* 17 negligentiam *Γ* 18 ciriades *M* recidiuịua *T*, recidua *M* 19 refugerent *Γ* insistentibus] *ego*, consistentibus *TMΓ* 20 repente deseruit] *Γ*, rependae seruit *M*, repetende seruit *T* 24 imperatis] *Γ*, impetratis *M*, impetrastis *T* Aphrodisio] *Γ*, afridisio *TM* 25 habitata *corr. ex* habitati *T* his *TMΓ* 30 ipsam] *Mommsen*, quam *TMΓ* felici *T* reparandum ciriades *M* uir consularis *Γ* 31 ciriades *M* 32 moenichus nisus *M* 33 industriam *Γ* 34 patula quaeque *om. I* 35 sparo *M* 36 urinandi] *Γ*, murinandi *T*, *om. M*

riadis c. v. adserebat remedium huiusmodi esse provisum. tunc responsionum varietate conmoti coercuimus a praeteritis discrepantem; at ille Cyriadem sibi ait dudum fuisse terrori. quod credibile non videtur, cum illius temporis cognitor ad fidem veri districta quaestione pervenerit. interea Cyriades v. c. facilem profectum esse suggessit operis sarciendi, cuius stabilitatem, sicuti adsertum est, hiems tertia non resolvit. ipse autem de aedificationibus Auxentii v. c. et de usurpatione inmodici auri nonnulla iudiciis intimavit, quae ideo gestorum paginis placuit adplicari, ut aeternitas vestra cunctis per ordinem patienter auditis providere dignetur, quem ad modum concertantium aemulatione conpressa et integritati sumptuum et firmitati operis consulatur.

XXVII (XXXX. XXXXVII) a. 384—385.

Vt vestri numinis veneror sanctiones, ita observantiam iugem saluberrimis divi genitoris vestri inpendo decretis. quid enim ille constituit, quod possit publica cura deserere? is inter alia, quae in bonum publicum contulit, etiam medendi professoribus dedit ordinem successionis, si locum quempiam decedentis fortuna nudasset. qua lege cautum est, ut primi artis eiusdem de novorum scientia iudicarent. hanc formam, quantum adserunt, aetas secuta servavit, ddd. imppp. nunc Iohannes v. p. non eum gradum, quem subrogandis dederunt scita divalia, sed summo proximum conatur adipisci fultus palatinae militiae privilegio et impetratione specialis oraculi, quo Epicteti archiatri locum tunc adhuc superstitis inpetravit. sed quia lege et more cogentibus summates eiusdem professionis par fuit in examen acciri, adhibitum est iudicio collegium omne medicorum. quorum potissimi inter venerationem legis et novi beneficii reverentiam iudicare non ausi eum locum Iohanni v. p. statuer*u*nt de*fe*ren*d*um, quem tenere potuisset, si eo tempore, quo aulae obsequiis deputatus est, archiatrorum numero fuisset adiunctus. *s*ed cum ab eo palatini honoris indicia poscerentur, ut codicillorum praerogativa monstraret, quis illi inter archiatros ordo conpeteret, adseruit domestica expilatione etiam documenta dignitatis ablata. at vero pars magna medicorum munita lege divali eorum exempla deprompsit, qui e palatio in hunc gradum servato ordine transierunt. quare motus ambiguis et neque divi genitoris vestri ausus rumpere sanctionem neque obviam specialibus venire praeceptis, divino arbitrio numinis vestri subditis allegationibus partium summam negotii reservavi, opperiens, quid deliberatio augusta constituat, cui soli fas est de scitis divalibus iudicare.

14 Cod. Theod. XIII 3, 9.

---

1 c. uir *TM*, consularis uiri *Γ* huiusmodi remedium *M* 2 ciriadem *M* 4 ciriades *M* prospectum *Γ* 5 sicut *Γ* 6 uiri consularis *Γ* 7 iudiciis] *Suse*, iudicis *T*, iudici *M*, indiciis *Γ* applicari placuit *Γ*

11 D. Theodosio semper Aug. Symmachus u. c. praef. urb. *Γ* 12 obsenuantiam *T* 17 d̄d̄d̄ imp̄r *M*, D. Imperator *Γ*, *cf. p.* 279, 7 Ioannes uir patritius *Γ* 18 diualia scripta *Γ* 20 Epicteti] *Γ*, epictici *TM* adhuc nunc *M* 21 summatis *TM* in *om. M* est *om. M* 23 Ioanni *Γ* statuerunt] *ego*, statuerant *TΓ*, statuerat *M* deferendum] *Meyer*, deferre nudum *TMΓ* 25 sed] *Meyer*, et *TMΓ* officia *Γ* 26 codicellorum *TM* 27 explanatione *M* sibi *post* documenta *inser. Γ* 29 *fort.* in hunc locum graduum seruato ordine transierunt 31 summa *M* seruaui *T* 32 operiens *TM*

XXVIII (XXXXI. XXXXVIII) a. 384.

TMΓ Quid possint iusti principes culpare, praesentio: in causis etenim, quibus momenti reformatio postulatur, appellationes recipi non oportet. sed consulto nunc obiectum provocationis admisi, ut in examen clementiae vestrae et invasionis indignitas
2 et modus iudicii perveniret, ddd. imppp. nam Scirtius v. p. ereptam sibi partem 5
Caesarianae massae crebra aditione conquestus, cum integrationem status, quem amiserat, inpetrasset, heredes Thesei, qui reluctarentur, obiecti sunt, du*m* rever*a* Artemisius Olybri clarissimi atque inlustris viri actor executur*o*, ut ipse professus est, obviavit, et cum ad pernoscendum possessionis statum loci habitatores adesse iussissem, in iniuriam legum Rufino officiali iussa curanti, qui deducebantur, abrepti sunt. gesta 10
indicabunt facti incivilis auctores. interea distuli vindictam iudiciorum et rursus of-
3 ficio negotium dedi, ut necessarios evocaret. tunc cessantibus actoribus clarissimae domus ceterisque subtractis ad contradicendum Thesei subrogantur heredes, †uno tantum exhibiti, qui se adsereret libertum esse defuncti. is interrogatus, quo abissent incolae praediorum, delituisse nonnullos, Scirti vero mancipia ad *sub*urbanam villam, 15
quae est clarissimi et inlustris viri Olybrii, translata respondit. cetera ut a liberto Thesei dicta praetereo, licet in eum praescriptio ista non conpetat, cum a patre
4 minorum beneficium libertatis acceperit. his ita positis Praenestini curial*e*s, quorum in regione Caesariana possessio iacet, missis apparitoribus exhibentur. tunc demum v. c. et spectabilis Olybrii procurator emergit *tandem cogentibus indiciis postulatus*; 20
adest etiam defensor minorum. Scirtio adversum duos pugna proponitur, quamvis
5 patrocinia clarissimae domus et successorum Thesei quadam specie dissiderent. itur in quaestionem possessionis; quae partium variis agitata conflictibus ad interrogationem testium iure transivit. admoveri singillatim, ut mos est, iubeo curiales; nominum et dignitatis ab uno quoque posco responsa; tunc locorum iustos possessores 25
requiro; dehinc percontor, quis annuas functiones aut indicta persolverit. cum secundum Scirtium testimonia cuncta procederent atque eam possessionem cum Theseo tenuisse constaret, quando et per quos deiectus esset examino. secundum fere vel tertium mensem manere consentiunt, ut eum clarissimae atque inlustris domus homi-
6 nes expulerunt. auditis optimatum testimoniis denuo cum defensoribus admitto iur- 30

---

1 D. Theodosio semper Aug. Symmachus praef. urb. *Γ* 2 principis *TM* prae se sentio *M* 3 reformatur postulatio *M* recepi *T* consultum *M* 5 d͞d͞d͞ imp͞r *M*, D. Imperator *Γ*, *cf. p.* 279, 7 scricius *T*, scritius *M* 6 cesarianae *TM* aditine *T* 7 dum reuera] *ego*, duro uero *T*, ruro uero *M*, tum uero *Γ* 8 Olybri] *T*, olibri *M*, Olibrii *hic et deinceps Γ* clarissimi uiri atque illustris uiri *TM* executuro] *ego*, exequuturi *M*, exequutiri *T*, executori *Γ* profectus *M* 10 Ruffino *Γ* adrepti sunt *T*, *om. M* 12 actoribus] *Latinus Latinius*, auctoribus *TMΓ* 13 theseis *T*, teseis *M* 14 exibiti *TM*, *sed corr. in* exhibiti *T*, exhibito *Γ* *fort. scrib.* tunc cessantibus actoribus clarissimae domus ad contradicendum Thesei subrogantur heredes ceterisque (*scil. testibus*) subtractis, unus tantum exhibitus, qui se adsereret libertum esse defuncti libertum esse — *p.* 313, 22 pudore ditatur *hoc loco omissum ante p.* 291, 14 ligna *inser. M* defuncti. is] *Γ*, defunctus *TM* 15 ad suburbanam] *ego*, ad urbanam *TΓ*, adiubandam *M* 17 praetereo] *M*, praeterea *T*, praetereaam *Γ* in eum] *Γ*, cum *TM* a *om. T* 18 his] is *TM* Praenestini, in quorum finibus Caesariana *Γ* curialis *TM* 19 cesariana *TM* 20 spectabili *M* olibrii *M*, olybi *T* tandem cogentibus indiciis postulatus *post* 21 defensor minorum *colloc. TMΓ*; *eo q. e.* iudiciis *in* indiciis *mutato transposui* 21 scircio *M* 22 tesei *M* 24 admoneri *MΓ* singulatim *Γ* 25 tum *Γ* 26 percunctor *Γ* 27 scircium *M* 28 quando et] *ego*, ut quando et *M*, quando aut *TΓ* exanimo *M* 29 testium *TM* mense *T* manare *Γ* 30 expulerint *Γ* optimatium *T* denuo defensores admitto iurgantes *Γ*

gantes; quaesita et responsa partibus intimantur. ibi Tarpeius v. c. procurator inlustris viri Olybrii adseruit, ei sex uncias praediorum Thesei morte quaesitas. contra Scirtius de sex unciis, quas minores etiam se consentiente retinebant, non ibat infitias nec sua interesse dicebat, actores clarissimae domus an heredes Thesei eadem parte fruerentur. tunc actionibus copulatis Scirtium urguere coeperunt, quod secundum mandatum c. m. feminae Farianae sex uncias Theseo per epistulam reddidisset, sex vero alias in eius liberos contulisset spontanea largitate. ad haec Scirtius idem litteris familiaribus quod donationibus in Theseum vel parvulos transfusum esse dicebat ipsius petitu, ut actorum fides beneficium roboraret. et re vera cum posteriora gesta pro indiviso sex uncias massae in eos conlatas esse testentur, intelleximus partem donatoris exceptam. cur enim pro indiviso daret, si nihil resederat, quod ipse retineret? sed haec cum ad proprietatis causam dicerem pertinere, recitata est a defensoribus constitutio, quae iudicibus tribuit copiam, non inponit necessitatem, ut quotiens de possessione successionis iudicant, continuo, si casus tulerit, etiam de iure cognoscant. qua actione confessi sunt ad aliam causam se malle transire. praeterea non solus Scirtius proprietatis quaestione videbatur urguendus, cum ipsi quoque inter se super hac parte quodammodo dissiderent. quare de possessione secundum documenta Scirtii et principalium testimonia iudicavi, adversariis eius sex unciarum retentione et iure firmatis; principalem vero causam salvis allegationibus partium futuro examini reservavi, et mox sententiae exemplar emisi, cum eius editionem procurator spectabilis viri continuo postulasset. tunc Scirtius optulit sanctiones, quibus doceret in reformatione momenti nullum esse appellationibus locum. postridie procurator clarissim*i* et inlustris *viri* ac defensor minorum, qui putaba*n*tur in iudicio discrepare, concordiam suam iunctis provocationibus indicarunt. haec est omnis summa luctaminis; nunc oraculum numinis vestri fortuna litis expectat. gesta et supplementa partis utriusque subieci; quibus instructa perennitas vestra exemplo unius causae securitati omnium dignabitur commodare.

XXVIIII (XXXXII. XXXXVIIII) a. 384—385.

Vendendis solidis, quos plerumque publicus usus exposcit, collectariorum corpus obnoxium est, quibus arca vinaria statutum pretium subministrat. huic hominum generi taxationis exiguae vilitate nutanti divus frater numinis vestri tantum pro singulis solidis statuit conferendum, quantum aequitas illius temporis postulabat, ddd. imppp. sed paulatim auri enormitate crescente vis remedii divalis infracta est, et cum in foro venalium rerum maiore summa solidus censeatur, nummulariis pretia minora pen-

---

1 intimaretur *T* ibi] *TΓ*, ita *M* 2 olybri *T* unctias *T* 3 scircius *M*, scyrcitius *T* retinebat *TM* 4 ducebat *TM* 5 fruerentur *M*, frueretur *T* copulatis] pulsis *M* scyrtium *T*, scircium *M* 6 cm̄. feminae] *TM*, c. f. *Γ* Facianae *Γ* tradidisset *Mommsen* 7 sex] sed *M* scyrtius *T*, scircius *M* 9 actor ei *M* 11 resideret, quod retineret *Γ* 12 hoc *Γ* 13 copiam tribuit *M* 14 continuo sus si *T* 15 quia *M* se causam mallem *T* pretera *M* 16 scyrtius *T*, scircius *M* propietatis *M* urguendum *T* 18 scyrti *T*, scircii *M* 19 saluis allegationibus] *Γ*, salius gationibus *M*, solius gationibus *T* 20 exempla remisi *TM* 21 scyrtius *T*, scircius *M* 22 clarissimi et inlustris uiri ac] *Bethmann-Hollweg*, clarissimus et in. L. ac *T*, clarissimus et in hac *M*, clarissimus et illustris ac *Γ* 23 putabantur] *Bethmann-Hollweg*, putabatur *TMΓ* 24 inducarunt *T* 26 subiecique quibus *TM*

28 D. Theodosio semper Aug. Symmachus praef. urb. *Γ* 30 obnoxam *TM* statuta *T* 31 uilitati *TM* 32 đđđ impr̄ *M*, D. Imperator *Γ*, *cf. p.* 279, 7 33 inormitate *TM* 34 minora] maiora *M*

TMΓ 2 duntur. petunt igitur de aeternitate vestra pro ratione praesenti iust*a* definitionis augmenta, qui iam tanto oneri sustinendo pares esse non possunt. haec est causa querimoniae, quam divinis sensibus vestris fides gestorum plenius intimabit; si petitionis genus probabile iudicatis, quaeso ut huic quoque parti praecepto mansuetudinis vestrae salubre remedium deferatur. 5

XXX (XXXXIII. L) a. 384—385.

Palatini munerationum sacrarum Avitus et Castor quaestus publicos eruentes inter cetera nomina, quae iudicio persequuntur, heredes Postumiani c. *m*. v. in examen meum conventionibus evocarunt, ddd. imppp., Luciano monente, qui census senatorios ante tractavit, quod oblativis functionibus eadem domus esset obnoxia. pars debiti 10
2 Lollianam, pars Cattianillam pariter ac Severillam suggerebatur urgere. interea sequestrato Lollianae c. f. nomine, quam pro sex unciis stringit exactio, h*a*rum orta refragatio est, quas pro singulis bonorum quadrantibus solutionis cura mordebat. conperendinato plerumque iudicio res eo deducta est, ut fisci patrocinium securitat*es* a clarissimis personis inpleti per vices muneris flagitaret, Cattianillae vero ac Severillae 15
3 defensio *re*scripto ad relationem divi principis niteretur. vetus enim quaestio et cognitionibus praefecturae frequenter agitata usque ad inclyti semperque verendi genitoris vestri cucurrit arbitrium, qui Viventii clarissimae et inlustris memoriae viri tunc praefecti urbis insinuatione consultus quadam rescripti parte signavit, suis quibusque temporibus a Cattianilla ac Severilla clarissimis feminis oblativa munera soluta con- 20
4 stare. hic me *n*odus iam promptum atque declivem ad efflagitanda inlationum documenta defixit, cum videretur omnibus securitatibus esse vehementior imperatoris adsertio. de cuius responsis iugi honore mansuris vestrae clementiae fas est esse iudicium; nos venerari potius quam interpretari oracula divina consuevimus. praesto sunt monumenta gestorum, partium quoque supplementa non desunt. aequum est, ut ma- 25
iestatis vestrae informetur arbitrio humana cunctatio.

XXXI (XXXXIIII. LI) a. 384—385.

Moribus scaevis familiare atque cognatum est armare spiritus inpunitatis exemplo, ddd. imppp. cur enim secundum desperet effugium, qui laqueos criminis prioris evasit? praesenti causae congruit praemissa sententia. siquidem Valerianus vir clarissimus, 30
cui lar in Epiro esse suggeritur, neque rescriptorum veneratione neque legum severi-
2 tate vel pactionum fide aut iudiciorum reverentia permovetur. qui primo in examen

---

1 iusta] *ego*, iustae *T*, iuste *M*, iustitiae *Γ* 3 intimauit *T* 5 conferatur *M*
6 D. Theodosio semper Aug. Symmachus praef. urb. *Γ* 7 Auitus] Amicus *Γ* Castor] questor *M* questos puplicos *M* 8 persequantur *TM* depostumiani *TM*, *fort.* Cl(audii) Postumiani c. m. u.] *ego*, ū c̄ *TMΓ* 9 d̄d̄d̄ imp̄r *M*, D. Imperator *Γ*, *cf. p.* 279, 7 10 debiti *in margine add.* *M* 11 catcianillam *T*, catianillam *M* seuerellam *corr. ex* seuerallam *M*, Seuerellam *Γ* urgere *om.* *T* 12 astringit *Γ* harum] *Meyer*, horum *TMΓ* 13 quas] *TM*, quos *Γ* 14 securitatis *TMΓ* 15 impletis *M* catcianillae *T*, catianillae *M* Seuerellae *Γ* 16 rescripto] *Suse*, scripto *TΓ*, spripto *M* mitteretur *MΓ* enim] uero *M* 17 uerendi] *Γ*, gerendi *T*, reuerendi *M* 18 uiuentii *vel* iuuentii *TM*, Iuuentii *Γ* 19 urbi *Γ* 20 catcianilla *T*, catianilla *M* Seuerella *Γ* clarissimis f. *TM* solita *Γ* 21 hic me nodus iam] *Meyer*, hic me dodusiam *TM*, hoc me dudum *Γ* 24 potius *om.* *M*
27 D. Theodosio semper Aug. Symmachus praef. urb. *Γ* 28 saeuis *Γ* immunitatis *Γ* 29 d̄d̄d̄ imp̄r *M*, D. Imperator *Γ*, *cf. p.* 279, 7 prioris criminis *M* 31 larinae pyro *M*

praetorianae sedis iussus acciri ad supplicationem v. c. Iunioris vim rescripti, sta*tu*tum praecelsae potestatis elusit; dehinc proconsularibus evocatus edictis leges pari arte frustratus est; nunc cum et actione civili et criminali accusatione premeretur, statutis inciviliter repugnavit, ut apparitores praefecturae urbanae partim notoriis partim 5 suggestione signarunt. quorum unus agente in rebus eo mortuo, ad quem sacri praecepti executio pertinebat, adfectum se a Valeriano gravibus iniuriis indicavit. motus 3 igitur indignitate talium querellarum, cum viderem rursus inludi posse iudiciis, si quid severius censuissem, factu optimum credidi, ut aeternitati vestrae causae istius pontificium reservarem; soli enim iure corrigitis admissa potissimae dignitatis. fides 10 rerum gestis cohaerentibus explicatur; nihilominus adservatu*r* regressus apparitor, qui contumaciam senatoris et serviles impetus nuntiavit, suggestionibus suis, cum forte usus tulerit, adfuturus. quaeso aeternam clementiam vestram, ut omnibus solita aequitate perpensis evagari ulterius frustratorem tot iudicum non sinatis.

TMΓ

XXXII (XXXXV. LII) a. 384—385.

15 Difficile est, ut bona causa sit, cuius actio in ius alterius desperatione transfertur. id adeo res probavit, ddd. imppp. nam Theodorus, ut adseruit, ex protectoribus ab Anniana quadam in rem suam procurator creatus iam pridem clarissimo atque emendatissimo viro Eupraxio urbanis tribunalibus praesidente Flavianum quendam denuntiata lite pulsavit, sed diem legitimum causae lapsus excessit. longo inter- 2 20 vallo a me petita reparatio cum partes ad necessarium contraxisset examen, post multas allegationes, quas iudicia ut invalidas respuerunt, orta praescriptio est, quae adsereret novari tempora possessore mortuo debuisse; nam constabat non modo Flavianum, qui propositam legibus quaestionem primus exceperat, sed etiam successorem eius finem fecisse vivendi. ad hoc promissa est lectio veluti probatura indiciis, no- 3 25 vationem tantum petitoris heredi esse decretam; quod verbo quidem adsertum sed sanctionibus non probatum contrariae legis recitatione conpressum est. secutus igitur scita manifesta et nullis principum vacuata responsis cessare processum negotii iudicavi, cum lis alteri denuntiata aliam personam temporibus novationis etiam exactis tenere non posset. tunc oblatis provocationis libellis suspensa sententia. cuius me- 4 30 ritum perennitas vestra lectis gestis ac refutatoriis cohaerentibus aestimabit: ego in referendo prolixus esse non debui, cum paene in ipso actionum vestibulo repulsa legibus causa constiterit.

24 Cod. Theod. II 6, 4 ita tamen, ut ea res non lateat possidentem. 26 Cod. Theod. II 6, 3.

---

1 uim] uestri *M* statutum] *ego*, statum *TM*, statu *Γ* 3 fustratus *T* nunc] nam *Γ* 4 notoris *TM*, notariis *Γ* 5 agenti *Γ* 7 indignatione *M* 8 optimum] autem non *M* aeternitatis *TM* 9 pontificum *T* 10 gestis rerum *Γ* nihil hominus *M* adseruatur] *Meyer*, adseruatum *TM*, ad senatum *Γ* 13 fustratorem *T*

14 D. Theodosio semper Aug. Symmachus praef. urb. *Γ* 15 in ius] unus *M* 16 ddd impr *M*, D. Imperator *Γ*, *cf. p.* 279, 7 17 aniana *M* in re sua *Γ* 18 Cuprasio urbanis tribulationibus *Γ* praesumente *M* 19 elapsus *TM* 20 petita a me *Γ* 23 praepositam *T* 24 adhaec praemissa *Γ* uelim *M* probatur *Γ* 25 decretum *M* uerbum *M* sed] uel *M* 27 scit *T* negotii *om. M* 28 etiam nouationis *post* 29 prouocationis *colloc. Γ* 30 aestimauit *T*, estimauit *M*

XXXIII (XXXXVI. LIII) a. 385.

TMΓ In causis appellationum malo ius potestatis infringere quam interpretationum dubia sustinere, praesertim conscius haud iniquae iudicationis, cui nonnihil honoris
2 eveniet, si aeternitatis vestrae oraculo roboretur, ddd. imppp. tuli igitur Constantium suarium temere provocantem, cum ex rescripto numinis vestri statum, quem Theodosio 5
absenti ademerat, reformassem. mota enim vestra clementia supplicationibus que*ru*lis brevi examine iussit inquiri, an Theodosio extra conflictum locato ac deinde, ne rebus excederet, provocante possessionem corporum Constantius esset indeptus. allegata igitur praeceptione divina primo cognitionem totius negotii, quamvis speciatim mihi tranquillitatis vestrae delegatione mandatam, viri clarissimi vicarii praesentiae 10
reservavi. siquidem videbatur haec causa ceteris provocationibus esse coniuncta, quae v. c. prodecessor*i* meo negabantur admissae et alterum mecum sumpsera*n*t cog-
3 nitorem. dehinc ubi eam partem, quae ad illius temporis iudicem pertinebat, vestro retinuistis examini, appellationis inquisitione discreta, cum iam participem iudicii non haberem, turbatae possessionis querellam rescripto obsecutus audivi; et quia Theo- 15
dosium iudicio non interfuisse constabat, quo sibi demptas questus est facultates, nec ulla precum mendacia Constantius detegebat, executus sum circa germanum supplicatoris heredem caeleste iudicium reformato statu, quem claruit mox proposita appellatione defensum, licet †cultus subditus quaestioni libellos, quos Theodosius publicavit, apud se resedisse memoraverit. nihilominus oboediens imperatis statui, ut fides ge- 20
4 storum superiorum ad augusta scrinia mitteretur. hinc orta est provocatio, cuius vel iustitia vel contumacia sacro expendetur arbitrio. interea constitutionis memor sequestrari mobilia fructusque praecepi, ne medii temporis usurpatio abutatur indebitis. omnium gestorum fida documenta cum supplementis partium relationi ex more sociata sunt, ut diu fluctuanti causae tandem stabilem terminum divino ore ponatis. 25

XXXIIII (XXXXVII. LIIII) a. 384—385.

Omnes, qui ad amplissimos honorum gradus iudicio clementiae vestrae vel favore provehimur, summo studio debemus eniti, ut famam saeculi suggestionum veritate tueamur, ddd. imppp. quod enim genus gratiae beneficiis principum rependendae
2 fortuna inpar inveniet, si fidem deserat, quae sola munit imperium? contemplanti 30
mihi igitur rescriptum numinis vestri, quo arcae vinariae debita a praefecto eius temporis, quo contracta dicuntur, erui censuistis, silere fas non fuit, quid temporum vestrorum congruat aequitati. iam primum stupere me fateor caelesti mansuetudini ve-

22 Dig. XXXXVIIII 1, 21 § 3.

---

1 D. Theodosio semper Aug. Symmachus praef. urb. *Γ* 2 *post* appellationem *spatium vacuum litterarum 12—15 in M* instringere *T* 4 ddd impr *M*, D. Imperator *Γ*, *cf. p.* 279, 7 tulli *TM* 5 saiarum *M* scripto *M* uestri numinis *M* 6 reformasse *M* querulis] *Kiessling*, querelis *M*, quaerelis *T*, et querelis *Γ* 7 consilium *M* 8 excideret *Γ* possessionum *M* indemptus *TM* 12 prodecessori] *ego*, prodecessore *TM*, praedecessore *Γ* mecum] meum *M* sumpserant] *Meyer*, sumpserat *TΓ*, susceperat *M* 14 *fort. scrib.* cum appellationis inquisitione discreta iam participem iudicii non haberem 18 stato *M* 19 cultus] *TMΓ*, *fort.* cornicularius *vel* cognitionalis 20 resedisse] *Γ*, redisse *TM* 22 sequestraui *Γ* 24 cum *om. Γ*

26 DD. Theod. et Archad. semper Augg. Symmachus praef. urb. *Γ* 29 ddd impr *M*, D. Imperator *Γ*, *cf. p.* 279, 7 repetende *T*, repetendae *M* 30 impar inpar *T* muniat *Γ* 32 contra *M* dicitur *Γ* 33 primum] dudum *T*

strae totius orbis negotiis occupatae *et cui ideo inter multa curarum summatim nonnulla* TMΓ
tractanda sunt, litteras divi Constantii ita esse suggestas, ut comminatio sub condi-
cione deprompta instar cuiusdam debiti duceretur; dehinc tacitum quodam casu de
ea parte rescripti, quae tenebat officium, ut persona iudicis tamquam vilior appari-
5 torum suorum inpunitate premeretur; tertio quod ea summa solidorum, quam cog- 3
nitio et relatio viri inlustris decessoris mei ex maiore parte solutam probavit aerario,
tamquam debita et intacta deposcitur. namque XI milia CCCCXLVI solidos ex eo
anno, qui Sergii et Nigriniani sequitur consulatum, sacris accessisse thesauris et prae-
fecturae inquisitio et discussorum litterae et v. c. decessoris mei scripta docuerunt.
10 inter haec igitur tam multa valida fidem clementiae vestrae debitam silentio violare 4
non potui, cum vestrum quoque numen adverterem solita cautione neque iudicis no-
men signasse rescripto et aestimasse, quod conveniendus luce frueretur. nam quando
clementia vestra vim veteris comminationis in mortuum tetendisset, cum etiam gra-
vium noxarum poena fine vitae solvatur? at vero iste terror divi principis litteris
15 conprehensus ne viventem quidem posset urgere; gravia enim subiectis saepe mini-
tamini acuendi potius studio quam nocendi. hoc etiam divus genitor tuus in omnium
semper animis et ore victurus pia lege constituit, qui sententias quoque sub commi-
natione depromptas effectu atque exsecutione vacuavit. hanc vero condicionem, quam 5
divus Constantius adiecit litteris suis, multa quae post visa sunt, subruerunt. nam
20 eodem principe adhuc orbem regente ad Tertullum praefectum urbi memorabilem vi-
rum migravit exactio, quae si hominis, non potestatis fuisset, circa personam prioris
iudicis potuisset haerere; nec multo post tempore inclyti Iuliani Maximum pari
honore tunc praeditum tituli istius cura convenit; divo etiam parente numinis tui 6
Romana iura et fata moderante praefectis ac discussoribus *haec* mandata provincia
25 est et per vices administrantium publici debiti cucurrit exactio. novissime relatus in
caelum germanus clementiae tuae, cum ipsum Basilium c. v. haberet adpositum, qui
personis iudicum non pepercit, primiscrinios urbani officii, quorum sollicitudo per
successiones exigenda curaverat, vel solvendo nomini vel edendae rationi fecit ob-
noxios. itaque a v. c. ac probatissimo Anicio Basso et Aventio viro spectabili 7
30 frequentata cognitio et solutam maiorem partem debiti deprehendit et provincialium
iudicum repperit sponsionem, qua professi sunt, si urbanum cessaret officium, per se
huius tituli integritatem posse sarciri. si igitur haec legibus conferantur, pronuntiabit
aeternitas vestra, in professione verum esse nexum, in comminatione terrorem. quid,
quod proxime apparitio cogendis provinciarum iudicibus admota spem debiti eruendi
35 fecisse suggeritur? non est meum famae incerta sectari; inveniet divina maiestas tua,
cur huic exactioni perpes cura defuerit. nam socerum meum clarissimae memoriae 8
virum Orfitum petit ista molitio, cuius heredes v. c. et inlustris officiorum magister
adscripsit litteris suis, cum tuae mansuetudinis verecundia nullum sacro oraculo no-

17 Cod. Theod. VIIII 38, 3. 4.

---

1 atque (*sic*) ideo inter — 2 tractanda sunt *post* 7 intacta deposcitur *colloc.* TMΓ; atque *in* et cui *mutavi et transposui* 3 diceretur *Meyer* 4 personam *TM* 6 praedecessoris *Γ* 8 quo *M* 9 praedecessoris *Γ* 13 grauium etiam *Γ* 14 poenam finem *T*, paenam finem *M* error *TM* 17 sententiam *Γ* 18 depromptam *Γ* 20 praef̄ *T* urbis *Γ* 21 non potestatis] potestas *Γ* 22 oportuisset *Meyer* inclyti Iuliani] in Clytholiam *Γ* patri *T* 23 tunc praeditum] *Γ*, praeditum tunc *M*, praedictum tunc *T* 24 discursoribus *M* haec] *ego*, *om.* TMΓ 25 administrandum *M* occurrit *Γ* 26 cum] eum *Γ* c. u.] *Meyer*, cum *TMΓ* 27 iudicium *T* primiscrinio sorbani *T* 28 successores *M* soluendo] sollicitudo *T* 29 et *post* itaque *inser.* *Γ* anitio *T* 30 debiti] *Γ*, *om.* *TM* 31 si urbanum *bis scrips.* *M* 32 integritate *M* haec igitur si *Γ* pronuntiauit *TM* 33 uestra] uestra tua *T* 34 proximae *TM*, proxima *Γ* apparatio *TM* cogendi *T* debiti erudiendi *M*, debitis eruendis *Γ* 37 heredis *T*

TMΓ men expresserit. quid ergo? existimem merito illius factum, qui maior honoribus quam facultatibus ante annos fere quindecim vitam peregit, ut comminatio saepe lecta semper omissa et novis post sepulta decretis, quam neque lex divalis admittit et so-
9 lutio magnae partis exclusit, resurgat in mortuum, quae non obfuit ante viventi? an meae potius contumeliae causa et ordinem tot ac talium statutorum et divi Gratiani 5
recentem praeceptionem et discussorum diligentiam et praefectorum cognitiones et relationis fidem novis suggestionibus arbitrer sauciari? testor custodem numinis vestri deum nihil esse, quod iniuria dignus existimer. quieto mihi hanc praefecturam sine ulla adfec*ta*tione tribuistis: si quem forte mordet invidia, si alicuius desideriis rei publicae amore non cessimus, cogitet privata odia adversum leges exercenda non 10
10 esse; postremo cognoscat, si quis ille est, me meosque successionem clarissimae atque inlustrissimae memoriae viri Orfiti neque ratione iuris neque bonorum aditione cepisse. quaeso igitur, ne in contumeliam iudicii vestri et iuri et innocentiae fraus paretur. quando enim absentibus atque ignorantibus inter alios gesta nocuerunt? quis umquam sententiam numinis vestri inauditus excepit? quando comminatio ad heredes usque 15
porrecta est? certe, ut ipsam causam loquar, quae me ac necessitudines meas vobis propitiis nullo iure contingit, pars maior debiti soluta monstratur, in evidentibus nominibus pars resedit: cuius studio absolvendi sunt debitores, ut inplicentur innoxii?
11 quare insitam divinis sensibus vestris oro iustitiam, ne adversum divi Gratiani definitionem, adversum rescripta tot principum, quae praefectis debita eruenda manda- 20
runt, adversum relationem, quae uberiorem summam docuit exsolutam, reliquum vero secundum rectorum litteras exculpendum ab obnoxiis intimavit, ignaros negotii et paternae hereditatis alienos pulsari incongrua conventione patiaris, neve exemplum novum pius imperator inducas, ut successio *hom*in*um, qui rei publicae profuerant, ad
12 liberos secura non transeat. multos haec forma retinuit et plerosque, ut arbitror, 25
iustius, si qui forte provinciis vestris male abusi sunt; at vero posteritas inlustris memoriae viri Orfiti nihil ex illo aliud quam generis insigne quaesivit. meae tantum iniuriae *stud*et ista suggestio, nam tenuitati illius frequenter exhaustae nemo testamento, nemo nostrum bonorum aditione successit. unde intellegit clementia vestra, quod non metu familiaris causae, quae legibus tuta est, sed temporum amore solli- 30
citer, ne ad innocentiam fisci vestri infructuosa tantum recurrat invidia. et haec quidem cursim, ne mandatum negotium conperendinatio differret, tantum pro coniugis meae Rusticianae c. f. parte quaesita sunt, cuius germana multo angustior facultatibus
13 ex Etruriae longinquis adesse praecepta est. vestrum vero salutare numen omnes precamur, ne quod de tot provinciis pro maiore parte iam redditum adhuc difficilis 35
exculpat exactio, senatoriae domus inopinata labes speretur posse persolvere. multis nocuit ista condicio, qui rei publicae praefuerunt: neque enim ius si*t*, *u*t una familia novo opprimatur exemplo. quaeso igitur, ut gesta, quae fidem relationis adserunt, audire dignemini legesque percenseatis, quarum plerumque duritiam pro clementia vestra decretis moderatioribus temperastis. 40

1 expressit *M* 2 consummatio *Γ* 4 non fuit *Γ* 5 causa *om. M* ac] et *Γ* graciani *T* 7 uestri *om. M* 8 quod] quo *TM* 9 adfectatione] *Latinius*, affectione *TMΓ* r̄ p̄ *T*, ·p· r. *M* 10 non cessimus] concessimus *TM* 12 bonorum *om. M* 19 diuinam *TM* gratiam *M* diffinitionem *TΓ* 20 qui *Γ* 22 ignarus *TM* 24 successio hominum] *Meyer*, successio omnium *Γ*, successor omnium *TM* reip. *TMΓ* profuerat *M* 25 retinebit *Γ* 27 alium *TM* insigne *in margine add. M* tamen *Γ* 28 studet] *Meyer*, est ut et *TM*, est *Γ* 30 sollicitus *Γ* 32 conperendi ratio *T* 33 rustitianae *T* 35 parte iam *bis scriptum in M* 36 exculpit *Γ* actio *M* lauis *TM* multis nocuerit *Mercerus*, multos nectat *ego* 37 rp. *TM* ius *om. M* sit ut] *Meyer*, sinit *TM*, fuerit ut *Γ* 40 temperetis *M*

XXXV (XXXXVIII. LV) a. 384—385.

DDD. NNN. *TMΓ*

Felicitas quidem vestra indefessas populo Romano copias pollicetur, ddd. imppp., sed cautio iudicum suggerenda non deserit, ut diligentia muniat, quod melior fortuna promittit. frumenti cotidianus usus in facili est; olei tantum species victum plebis tenuiter invecta sollicitat. cuius rei v. c. praefectus annonae, partium suarum diligens executor, praetorianae amplissimae praefecturae, ut ipse adserit, dudum fecit indicium missis de more brevibus, qui angustias patefacerent conditorum. sed ingravescente defectu sileri apud clementiam vestram patriae cura non debuit, cuius spes atque opes bonorum principum favore cumulantur. quare omnes suppliciter oramus, si expectatis preces, qui vota omnium beneficiis praevenitis, ut quam primum iudices Africanos super hac specie Romanis horreis inferenda divinus sermo destimulet. nam properato opus est, priusquam reliquum profliget diurna praebitio. addite igitur hoc munus ceteris, quae praestare consuestis, ut cuncta saeculi bona pari adfluant largitate.

XXXVI (XXXXVIIII. LVI) a. 384—385.

Dies noctesque sollicitor, ut prompto obsequio divinae clementiae vestrae iussa promoveam; siquidem non licet longa conperendinatione differri iustitiae ac legibus amica decreta, ddd. imppp. unde cauto opus est, ne existimationem meam per alios adlata praeceptis tarditas devenustet. nam cum de Macedonio secus de re publica merito itemque Ammiano dudum mihi iudicium perennitas vestra legaverit, Ammianum quidem protectorum adtestatione cognovi, cum urbis vicina contingeret, languore consumptum; de Macedonio varia iactantur, quem iam pridem debuit custodum sollicitudo perducere. quaeso igitur mansuetudinem vestram, ne mihi fraudi sit mora alieno studio aut torpore contracta, simulque deprecor, ut venerabilis aeternitas vestra singulatim quaerenda distinguat, si forte designatum reum cognitioni meae prosequentium cura tradiderit.

XXXVII (L. LVII) a. 384—385.

Soli omnium potestis aeternae urbis expensas a defectu sumptuum vindicare, ddd. imppp., maiestati autem vestrae subditae potestates tantum mediocribus causis valent ferre medicinam, magnarum vero rerum mole superantur. ad vos igitur salutaria numina convolamus et opem largam populi Romani inploramus aerario, cum iam

---

de inopia olei *T* 2 D. Theodosio semper Aug. Symmachus praef. urb. *Γ* 3 p. r. *TΓ*, r. p. *M* đđđ $\overline{\text{ppp}}$ *T*, đđđ imp̄r *M*, D. Imperator *Γ*, *cf. p.* 279, 7 4 iudicium *M* 6 inuicta *TM* praef̄ *TMΓ* 8 quae *Γ* 12 orreis *T* 13 diuina *T*, indiurna *M* 14 bonitate *Γ*

15 D. Theodosio semper Aug. Symmachus praef. urb. *Γ* 18 đđđ $\overline{\text{ppp}}$ *T*, đđđ imp̄r *M*, D. Imperator *Γ*, *cf. p.* 279, 7 19 ablata *T* machedonio *T* rp. *TM* 20 itaque animiano *M*, itemque Aminiano *Γ* animianum *M*, Aminianum *Γ* 21 dum *M* 22 machedonio *T* 24 corpore *TM* sigillatim *Γ* 25 quaerenda *om. M* reum *om. M* persequentium *Γ* 26 tradiderim *TM*

27 D. Theodosio semper Aug. Symmachus praef. urb. *Γ* 29 đđđ impr *M*, D. Imp. *Γ*, *cf. p.* 279, 7 30 ualens *M* 31 p. r. *TMΓ*

TMΓ diu nihil solitorum vectigalium decretae provinciae contulerunt atque ideo iustus est metus, ne cessantibus subsidiis necessaria deserantur, quae hactenus personae tenues alieno, ut queruntur, aere tolerarunt. super hoc etiam reverendus ordo consultus, cum per se mederi adfectis rebus nequiret, opem vestrae perennitatis oravit. edita ratio est vectigalium, quae Hispaniensis atque Alexandrinus invehere debuit commeatus; expen- 5
3 sionum quoque titulos conpetentes officii cura digessit: quaeso, ut omnibus, quae cohaerent, libenter inspectis utilitati publicae velox remedium porrigatis. urgentibus enim causis negari non potest inlatio sollemnis inpendii. quare ferte, ut soletis, propitii auxilium, et qui mentibus piis nova populo Romano beneficia defertis, etiam prisca servate atque urbi vestrae adnuere dignamini, et quod praetermissio praeterita suspendit et 10 quod futurus usus expectat.

XXXVIII (LI. LVIII) a. 384—385.

In negotiis tempore ac iudicatione finitis cessare aequum est longae orationis excursum, ne et numinis vestri salutares actus oneret sermo prolixior et sine argumento
2 rerum loquacitas morosa displiceat, ddd. imppp. cum in iudicio moderatoris Apuli 15 inter Marcellum, qui se deiectum possessione questus est, itemque Venantium stratorem, ut ipse confirmat, eiusque germanam Batrachiam causa violentiae di*sceptare*tur, provocatio a reis inconsulta processit, quod provincialis cognitor promissis litteris ad vicariam potestatem susceptum retineret examen. tunc auditorii sacri iudex rectoris adfatu super appellatione consultus et praeiudicialem multam statuit a provocat*or*ibus 20
3 inferendam et ipsum quaesitorem crimini dedit cum executione vindictae. post haec obreptionibus partium nonnulla gesta sunt, ut iudicatio consummata traheretur. nam et vir spectabilis decessor meus, cum multam didicisset exactam, quam decreto sacri auditorii appellatio praeiudicialis agnoverat, statuit causam criminis ad se debere
4 transferri, et ego idem secutus partes in examen accivi. sed cum et tempus repara- 25 tionis esset emensum, et poenam prov*oc*ationis aut expectaret aut sumpsisset aerarium, violentiae quoque causam Venantii ac Batrachiae professio ac quorundam capitalis damnatio terminasset, pronuntiavi cognitionem sacri cessare iudicii et Venantium, quem v. c. et inlustris officiorum magister iusserat exhiberi, censui agenti in rebus
5 Decentio, quo prosequente venerat, esse reddendum. sed cum Venantii stratoris inli- 30 citam usurpatamque militiam Marcellus argueret, quod decurionum adscriptus albo, ut gesta docuerunt, adversum leges ad palatina castra transisset, non debui obiecta reticere, ut in ea re, quae modum mei egrediebatur examinis, aeternitas vestra ipsis legibus, quas tuetur, augustior iudicaret.

32 Cod. Theod. XII 1, 94. 95. 100 et passim.

---

1 solitorum nihil *Γ* 2 subsidiis *corr. ex* subdiis *T*, studiis *M* actenus *TM* 3 ut queruntur] *Γ*, *om. TM* haec *Γ* 4 effectus *M*, afflictis *Γ* 5 Hispanienses atque Alexandrinos *Γ* 6 officii *om. T* 8 propitii ut soletis *Γ* 9 p. r. *TΓ*, r. p. *M* 10 dignemini *Γ* 11 expectat feliciter *Γ*

12 D. Theodosio semper Aug. Symmachus praef. urb. *Γ* 15 dispiceat *M* ddd impr *M*, D. Imperator *Γ*, *cf. p.* 279, 7 16 inter] iter *M* directum *M* item *M* 17 uiolentiae disceptaretur] *ego*, uiolenti aedificetur *T*, uiolentiae aedificetur *M*, uiolentiae diceretur *Γ* 18 praemissis *Γ* 19 susceptam *TM* auditori *TM* rectori *TM* 20 est consultus *Γ* a *om. Γ* prouocatoribus] *Contius*, prouocationibus *TMΓ* 22 opreptionibus *T*, correptionibus *M* 23 multa *TM* exacta *TM* quam] cum *M* 24 agnouerat *om. M* statui *M* 25 idem] quidem *M* cum *om. M* 26 prouocationis] *Lectius*, probationis *TMΓ* 27 et *post* causam *inser. TM* Batracheae *M* *fort. scrib.* confessio quorumdam *TM* 28 cessare] esse *Γ* 29 censu agenti *M*, censui genti *T* 30 decencio *M* 32 ad] et *TM* 33 exanimis *M* 34 legibus *om. M*

XXXVIIII (LII. LVIIII) a. 384—385.

Facit plerumque ratio aut fortuna causarum, ut in controversiis alter aequitate *TMΓ*
alter iure nitatur; tunc humano labante consilio deliberatio cognitoris ad clementiae
vestrae recurrit oraculum, ddd. imppp., quod etiam praesentis negotii qualitas depo-
5 poscit. nam Musa annos egressa legitimos, cum in partem rerum paternarum Syn- 2
trophium quereretur admissum, quem veluti adultae suae fratrem dolus Acholii cura-
toris adsciverat, integri restaurationem suffragio iuris accepit, sed multis provocatio-
nibus variisque tracta iudiciis intra metas iusti temporis nequivit exequi propositas
actiones. ut res monebat, amissum beneficium remedio integravit supplicationis; sed 3
10 idem mulierem casus etiam rescripti sacri humanitate fraudavit. siquidem mensium
quattuor dilata curriculis supremo die temporis impetrati excidit; cognitorem *n*amque
successor adveniens praemisso interdicto potestate privaverat. post haec cum vellet in-
felicem causae lapsum reparatione sarcire, obiectu Constantinianae legis explosa est,
quae extra ordinem temporibus indultis longiorem negavit excursum. secuta est provo- 4
15 catio iudicatum. ubi ventum ad sacrae sedis examen et eadem constitutio a Faustino
herede Acholii curatoris rursus ingesta est, pars procuratoris, cui actiones Musa man-
daverat, non suo vitio causam cecidisse temporibus adprobavit. ad hoc parentum
numinis vestri divorum principum protulit sanctionem, quae inter reliquas exceptiones
reparationem iurgantibus tribuit, si per cognitorem causa labatur. cum igitur et in 5
20 Constantiniana lege, qua reparatio adimitur temporibus extra ordinem datis, casus
iste cessantis disceptatoris non sit exceptus et recentiora scita divorum cunctis negotiis
reparatione subvenerint, si forte a iudice deserantur, facilis in alteram partem esse
non potui, sed quod unum remedium convenit rebus ambiguis, fortunam curiosi lucta-
minis augustissimis legum arbitris reservavi gestis omnibus de more subiectis, ut
25 eorum lectio insinuationis meae adstruat veritatem.

XXXX (LIII. LX) a. 384—385.

Vrbium populorumque luctamina, quoniam sunt maiora privatis, iudicio augustior*i*
cedenda sunt, ddd. imppp. merito Puteolanorum ac Tarracinensium causam, quae
post Campani moderatoris examen ad sacrum auditorium ex provocatione migravit,
30 cum perspicerem pari lance libratam, maiestatis vestrae arbitrio reservavi. est autem, 2
de quo agitur, eiusmodi: Puteolanis municipibus divus Constantinus centum quinqua-
ginta milia modiorum in alimoniam civitatis indulsit, quae summa a divo Constante

13 Cod. Theod. II 6, 1. 18 Cod. Theod. XI 31, 2.

---

1 D. Theodosio semper Aug. Symmachus praef. urb. *Γ* 4 d̄d̄d̄ imp̄r *M*, D. Imperator *Γ*, *cf. p.* 279, 7 deposcit *Γ* 5 annosa *T* syntrofium *M*, syntrophum *Suse* 7 integram restitutionem *Γ* 9 missum *T* 10 mulierum *M* sacri *om. MΓ* mensuum *T* 11 summo *Γ* cognitorem namque] *Gothofredus*, cognitor eamque *Γ*, cognitorem quem *TM*, excidit cognitore, quem *Meyer* 12 inflicem *T* 13 obiectum *T* Constantinianae legis] *M*, constantiane legis *T*, legis Constantianae *Γ* 17 approbabat *Γ* 18 duorum *TM* sanctionem] *Meyer*, sanctiones *TMΓ* 19 tribuunt *Γ* 20 constantiana *MΓ* 21 diuorum principum *Γ* 23 potuit *T*, possit *corr. in* potuit *M* cariosi *M* 24 arbitriis *Γ* de more subiectis] deiectis *T*

26 D. Theodosio semper Aug. Symmachus praef. urb. *Γ* 27 augustiori] *Meyer*, augustiore *TMΓ* 28 censenda *Γ* d̄d̄d̄ imp̄r *M*, D. Imp. *Γ* Terracinensium *Γ et ita deinceps* 29 ex] *TΓ*, quae ex *M* 31 Constantinus] *M*, constantius *TΓ* 32 cl. M. mod. *Γ*, milia *om. TM*

TMΓ regente rem publicam media parte mutilata est. post Constantius aeque relatus in caelum supplicatione deposita annonam Puteolani populi viginti et quinque milium adiectione cumulavit, atque ita factum est, ut centum milia eiusdem populi victus 3 acciperet. sed divo Iuliano moderante rem publicam, cum Lupus consulari iure Campaniae praesideret *et* Tarracinensium contemplaretur angustias, quod nihil subsidii decreta 5 dudum oppida conferebant, ne commoda populo Romano civitas, quae lavacris publicis ligna et calcem reparandis moenibus subministrat, defectu subito exhausta succumberet, quinque milia et septingentos modios Puteolanis municipibus derogatos Tarracinensium usui deputavit et amplissimae praetorianae sedi statuta et definita suggessit. Mamertinus id temporis praefecturae honore pollebat. is cum disposita roborasset, 10 nihilominus arbitrium imperiale consuluit neque ullum responsum, quod eo tempore 4 bello Persico rector imperii tenebatur, accepit. exhinc per aliquot annos cucurrit ista praebitio, donec Capuana legatio apud divum atque inclytum Gratianum germanum numinis vestri sua tantum damna deplorans eum frumenti numerum, quem Cerealis ex multis urbibus Romano populo vindicarat, restitui omnibus impetraret. 15 sed occasione rescripti cum sola triginta et octo milia modium, quae horreis aeternae urbis accesserant, provincialium recuperasset alimoniae, etiam quinque milia et sep- 5 tingentos modios Puteolani municipes Tarracinensibus abnuerunt. cum igitur haec causa in iudicium provinciale venisset, v. c. consular*i*s non considerata summa, quae rescripto divi principis tenebatur, iudicatione generali omnia Puteolanis reddenda de- 20 crevit. verum post appellationem cognitio auditorii sacri, cum illum frumenti modum, qui Campanis fuerat restitutus, a quinque milibus et septingentis modiis, quos ob necessitates urbis aeternae civitas Tarracinensis accepit, *s*ecretum esse perspiceret, manente decreto divalis oraculi ea subsidia, quae Tarracinenses iudicio Lupi et Mamertini praefecti confirmatione capiebant, nec roborare potuit, cum responsi sacri nulla 25 extaret auctoritas, nec demere civitati, ne populus utilitatibus aeternae urbis obnoxius 6 iustis commodis indigeret. ergo ut in rebus dubiis f*i*eri am*a*t, ad clementiae vestrae salubre iudicium convolamus, licet defensio Puteolana post promissam relationem in cassum crediderit provocandum. praesto est gestorum fides, quae perennitatem vestram possit instruere. quaeso atque obsecro, ut negotio multa aetate nutanti tandem sta- 30 bile remedium deferatur.

XXXXI (LV. LXII) a. 384.

Certum atque dilucidum est, nihil esse tam familiare legibus quam vestra decreta, ddd. imppp., sed executorum prava interpretatio, dum supplicantibus favet, plerumque iussa corrumpit. statuerat receptus in caelum germanus numinis vestri, cum Marcianus 35 dudum protector Aggareae bona tamquam vacantia postulasset, ut, si ea hereditas

1 *et* 4 rp. *TM* 1 Constantius] quem N. *Γ* 2 puteoli *M* xxv M. mod. *Γ* 3 C M. mod. *Γ* 4 iuliani *M* 5 praesideret et] *Meyer*, praesideret *TM*, praesidens *Γ* terracinensium *MΓ* 6 opida *TM* balacris *M* 8 derogata *TM* 9 diffinita *Γ* suggesit *TM* 12 et hinc *M* 13 denec *T* 15 r. p. *Γ* uindicara *T* restitui omnibus *bis scriptum in T* imperaret *Γ* 16 xxx et viii modium *Γ* 17 accesserat *TM* alimonia *Γ* 18 municeps *M* 19 consularis] *Meyer*, consulares *TM*, *om.* *Γ* 20 iudicationi *M* 21 cognitio *om.* *T* adiutorii *T* 22 milibus et *om.* *M* 23 terracinensis *MΓ* accepit — 24 quae Tarracinenses *om.* *M* 23 secretum] *Meyer*, discretum *Suse*, decretum *TΓ* 24 tarracinensis *T* 27 fieri amat] *Meyer*, feriam. et *TM*, fieri solet *Γ* 28 praemissam *I* 31 *hoc loco relationem tertiam inserit Γ*

32 D. Theodosio semper Aug. Symmachus praef. urb. *Γ* 34 ddd impr *M*, D. Imperator *I*, *cf. p. 279, 7* 35 martianus *MI* 36 Aggariae *Γ*

scriptum successorem vel legitimum non haberet, in ius fisci tamquam domino nuda *TMΓ*
concederet; tunc insinuato per rationalem patrimonii modo opperiretur petitor, quid ei
sacra deferret humanitas. annus fere secundus est, ut per defensores et rationales 2
augustissimae domus contra iustitiam sollemnis oraculi scripti fatigantur heredes. licet
5 iam sextus annus a testamenti recitatione numeretur, novissime fortuna causae in-
petibilem scopulum foedae cognitionis incurrit. nam cum apud virum perfectissimum
rationalem Bassianum primo delator bonorum secundum sacra scita *prod*eretur, novo
ausu calcata praescriptio est. dehinc cum testamenti iure confecti fidem recitatio 3
publicaret, calumnia inanis obiecta est, quod signatores nescio quid legati ex eadem
10 voluntate cepissent. adduntur etiam rescripta divalia, quibus adstipulatio cuiusdam
remota est, qui suam iuvisse causam testimonio diceretur, quasi vero simile esset
exemplum aut tenuis honor, quo subscriptores ob amicitiam defunctus adsperserat,
legitimum posset abolere iudicium. nam si his legibus viveremus, inimicis signa-
toribus tutius uteremur, quorum offensa nihil de testatore humanitatis exigeret. piget 4
15 dicere in quinque numero solidis potissimum subscriptoris fuisse legatum; ceteris enim
magis commemoratio honesta quam pecuniae quaestus accessit. ergo aut extremae
paupertatis successio fuit, si putatur exiguus honor fidem legitimi iudicii sauciasse,
aut si census hereditarius existimatur uberior, aliena est a suspicionibus brevis summa
legati. quis non familiarissimum quemque signandis adhibet, cum extrema condun-
20 tur? iam quid mirum est, si in oculis positus mereatur aliquod monumentum reli-
gionis, qui meruit advocari? non fero signatorem, cui pars bonorum magna defertur, 5
nam etsi integra conscientia non tamen sincero pudore ditatur: at vero haec levia
pignora aut amoris gratia aut testatoris verecundia relinquuntur. nihil huic religioni
novis legibus derogatum est; manet iste usus et vobis iura servantibus semper manebit:
25 unus et solus post humani *generis* memoriam rationalis emersit, qui exemplum novae
iudicationis induceret. hinc orta est provocatio, quae ubi auditorium sacrum decreto 6
etiam vestrae legis intravit, rursus eludendi iudicii causa propositum est inane com-
mentum, ut ab inlustri viro privatae rei comite delegata cognitio diceretur rationalis
examini atque ideo rursus ad eiusdem iudicium debere transferri, cum omnis quaestio
30 ex precibus Marciani dudum protectoris et vestrae clementiae largitate descendens
sacro potius auditorio ex provocatione conpeteret, accedente etiam proxima sanctione,
quae indiscrete huiusmodi appellationes sedi, quae vicem principum tuetur, prisco
iure commisit. examinatis igitur omnibus pronuntiavi bona obnoxia non esse rescripto, 7
cum vestri numinis aeterna iustitia, si scriptis aut legitimis successoribus vacaret here-
35 ditas, fiscum statuisset admitti, has autem facultates Marcellus Bizias et Heliodorus
iusta defuncti voluntate cepissent. tunc sententiam meam defensor venerabilis domus
inusitata provocatione suspendit. sed cum huius rei nullum exemplum cognitionalis 8
extare suggereret, nihilo minus obiectam vocem libenter admisi et relatione summatim
cuncta conplexus gestorum quoque documenta subtexui, praesumens bonis placitura
40 principibus, quae secundum leges pro fama temporum iudicavi.

7 Cod. Theod. X 10, 8. 9. 12. 10 cf. Cod. Theod. II 2. Dig. XXII 5, 10. 31 Cod. Theod. XI 30, 41.

---

1 successorem scriptum *T* nuda domino *T* 2 quidoei *T* 4 cum insticia *Γ* 7 proderetur] *ego*, peteretur *TMΓ* 8 testati *M* 9 quo *M* qui *M* 10 scripta *Γ* 12 aut] ut *Γ* ob] ab *T* 14 piger *M* 15 solidos *Γ* 17 legitimi fidem *T* suasisse *T* 18 est auspitionibus *T* 20 si *om.* *TM* 24 nobis] nobis *Γ* 25 humani generis] *ego*, humani *TM*, humanam *Γ* 29 examinis *Γ* iudicium *om.* *T* 30 martiani *MΓ* discedens *T* 31 accede *T* 32 indiscretae *T*, indiscretas *Γ* appellationis *TM* tueretur *M* 36 iuxta defuncti uoluntatem *Γ* 37 exemplum *om.* *TM* 38 subiectam *Γ*

XXXXII (LVI. LXIII) a. 384—385.

TMΓ Petronianus urbanarum dudum cohortium miles ad corniculorum gradum inculpati laboris diuturnitate provectus more institutoque maiorum testimonium meruit castrensis industriae, quod ceteris quoque post honestum cursum stipendiorum iudicia detulerunt, ddd. imppp. Valentiniane Theodosi et Arcadi inclyti victores ac triumphatores semper 5 Augusti. dignum est igitur divina temporum vestrorum felicitate, ut peractam sine offensione militiam, si perennitatis vestrae pius vultus adriserit, praerogativa sollemnis exornet.

XXXXIII (LVII. LXIIII) a. 384—385.

Curae mihi est, ut qui animis et maiestate congruitis, mutua honorificentia gau- 10 deatis. dignum est igitur, domine imperator Valentiniane inclyte victor ac triumphator semper Auguste, ut decretum senatus ad invictissimos fratres numinis tui, si ita 2 placet, clementia tua insinuante perveniat. quorum auctor et parens, ut dudum v. c. et inlustri officiorum magistro scripsisse memini, statuarum equestrium honore decoratus est, quas ei ordo venerabilis Africani et Brittannici belli recordatione decrevit ea sci- 15 licet causa, ut iustis superiorum ducum titulis praesentium circa vos devotio provocetur.

XXXXIIII (LVIII. LXV) a. 384—385.

Cum mancipes salinarum magno ex numero ad paucos redacti necessitatis publicae molem ferre non possent, delata supplicatione meruerunt, ut his . . . . . . qui ante *s*ecreti atque excusati fuerant, redderentur et ex aliis corporibus seu vacantibus iusta 20 supplementa incunctanter acciperent, ddd. imppp. allegata igitur praeceptione divina, cum plerosque consortio suo ante *s*ecretos muniri Macedonii suffragio repperissent, relationem super eorum muniminibus impetrarunt. vestrae tantum clementiae liberum 2 est inique elicita rescripta rescindere. tunc urgente defectu navicularios aeque lignorum obnoxios functioni ad parem sollicitudinem vocare coeperunt, ut utriusque corporis 25 cura coniuncta indiscretum munus agnosceret. at illi nonnullos de turmalibus suis tradere maluerunt quam in societatem tanti oneris convenire. itaque factum est, ut volentibus iisdem certi homines m*an*cipibus iungerentur. nunc perennitatis vestrae stabilem censionem publica causa deposcit, ne obreptivis supplicationibus subsidia

---

1 D. Theodosio semper Aug. Symmachus praef. urb. *Γ* 2 cornicułariorum *Γ* 3 prouectus] *Γ*, peruectus *corr. ex* prouectus *T*, peruectus *M* 5 d̄d̄d̄ imp̄r *M*, D. Imperator *Γ* Valentiniane — 6 Augusti *om. Γ* 5 archadi *TM* 6 aug̅ *M* uestrorum temporum *Γ* 7 uultus] *Γ*, natus *TM*, nutus *Meyer et Halm*

9 D. Theodosio semper Aug. Symmachus praef. urb. *Γ* 11 imp̄r *M* Valentiniane] Theodosi *Γ* 12 aduictissimos *T* 14 me scripsisse *Γ* 15 ei] illi *M* brittanni *TM* 16 nos *Γ*

17 D. Theodosio semper Aug. Symmachus praef. urb. *Γ* 18 municipes *Γ* publicae *om. M* 19 non possent *om. M* his qui *TMΓ*, *supple* obsequiis *vel simile quid* ante *post* 20 excusati *colloc. Γ* 20 secreti] *Meyer*, decreti *TMΓ*, discreti *Lectius* 21 d̄d̄d̄ imp̄r *M*, D. Imperator *Γ*, *cf. p.* 279, 7 22 secretos] *Meyer*, decretos *TMΓ*, discretos *Lectius* macedoni *TM* 23 muniminibus] *Γ*, numinibus *TM* enim *ante* tantum *inser. Γ* 26 de turmalibus] *MΓ*, detur manibus *T*, *fort. scrib.* de decurialibus 28 iisdem uolentibus *Γ* hisdem *corr. 1 m. ex* isdem *T*, hisdem *M* municipibus *MΓ*, municipibus ṣụịṣ *T* 29 publicationibus *Γ*

integrati corporis subruantur. relationi gesta coniunxi tam de *i*is habita, quos Macedonii interventus absolverat, quam me disceptante confecta, quibus sine vexatione cuiusquam voluntas naviculariorum nonnullos m*an*cipibus deputavit. erit iam sacrosancti numinis vestri et illorum antiquare suffragia, quos ostenditur ambitus liberasse, et his obstruere aditum supplicandi, quos sui corporis adiudicavit adsensus.

XXXXV (LVIIII. LXVI) a. 384—385.

Devotione et more commonitus magistratuum nomina, quibus varias functiones designationum tempore amplissimus ordo mandavit, ad aeternitatis vestrae perfero notionem, ut muneribus exhibendis aut subeundis fascibus destinatos cognitio imperialis accipiat. his copulati sunt, quos senatui vestro recens ortus adiecit. prolixus in talibus rebus esse non debeo, cum decreti publici fides gestorum potius insinuationem postulet quam largum referentis eloquium.

XXXXVI (LX. LXVII) a. 384—385.

Etiamsi prisca institutio mittendis ad clementiam vestram censuum brevibus cursum vel ordinem non dedisset, ddd. imppp. Valentiniane Theodosi et Arcadi inclyti victores ac triumphatores semper Augusti, diligentia tamen boni saeculi fidem publicae instructionis exigeret. siquidem convenit principes et parentes humani generis edoceri, quid reverendo ordini vel senatorum novorum accessus adiciat vel glebae excusationibus detrahatur. harum rerum aeternitati vestrae fidum exhibebit indicium trimestris instructio, quam sollemniter sumptam de officio censuali paginis relationis adnexui, ut maiestas vestra cognoscat, qui in amplissimam curiam collegarum numerus influxerit, et quid censibus senatoriis aut nov*i* professio incrementi dederit aut exemptio veteris amputarit.

XXXXVII (LXI. LXVIII) a. 384—385.

Bellorum quidem vestrorum gloriosos exitus fama non occulit, sed maior est victoriae fides, quae oculis adprobatur, ddd. imppp. Valentiniane Theodosi et Arcadi inclyti victores ac triumphatores semper Augusti. dudum fando acceperat Romanus populus caesorum funera Sarmatarum, at nunc confirmata est nuntiorum laetitia spectaculo triumphali. iam minores non sumus vetustatis exemplis: vidimus, quae *l*ecta mira*ba*mur, catenatum agmen victae gentis induci illosque *t*am *truces* pridem vultus

---

1 integritati *M* his *TMΓ* macaedonii *T* 2 ueneratione *Γ* 3 nonnullos *om. M* municipibus *TMΓ* 4 librasse *M* 5 et in his *TM* adiuuauit *TM*

6 D. Theodosio semper Aug. Symmachus praef. urb. *Γ* 8 temporum *M* profero *T* 9 exibendis *TM* 10 excipiat *M*

13 D. Theodosio semper Aug. Symmachus praef. urb. *Γ* 14 cursum uel ordinem] *TMΓ*, *fort. scrib.* cursum sollemnem 15 dddd̄ imp̄ *M*, D. Imperator *Γ* Valentiniane — 16 Augusti *om. Γ* 15 archadi *TM* 16 aug̅ *M* 18 quod *M* gleuae *M*, *om. Γ* 19 exibebit *M* 20 trimenstris *M*, quadrimestris *Contius* 21 in *in rasura T*, *om. M* 22 noui] *ego*, noua *TMΓ* 23 uetus *Γ*

24 D. Theodosio semper Aug. Symmachus praef. urb. *Γ* 25 gloriosus *TM* 26 occulis *T* dddd̄ imp̄ *M*, D. Imperator *Γ* Valentiniane — 27 Augusti *om. Γ* 26 archadi incliti *TM* 27 aug̅ *M* r. p. *Γ* 29 lecta] *Meyer*, tecta *TM*, acta *Γ* 30 mirabamur] *Lectius*, miramur *TMΓ* catenarum *M* tam truces pridem] *ego*, iam pridem truces *TMΓ*

TMΓ misero pallore mutatos. stetit harenae medio subiecta voluptati, quae fuit ante for-
2 midini, et adsuetae armis gentilibus manus gladiatoria instrumenta timuerunt. felicem nimis belli istius ducem, qui divinae clementiae vestrae fretus auspiciis ex hostium numero alios ad securitatem provinciarum penitus extinxit, alios ad laetitiam plebis Martiae reservavit. merito illi iudicia vestra respondent, iure in litteris imperialibus 5 saepe celebratur; neque enim tanta devotio digniorem possit invenire praeconem. sit vobis frequens usus ac facilis laurearum, et eos, qui forte ausus inpios in Romanum nomen extulerint, fortitudo militum capiat, harena urbis expendat. perpetua haec devotis civibus virtutis vestrae tamquam tributa praestetis.

XXXXVIII (LXII. LXVIIII) a. 384—385. 10

Certa officia sunt omnium potestatum: praefecturae urbanae proprium negotium est senatorum iura tutari, ddd. imppp. quare partium mearum conventus necessitate allegationibus clarissimorum virorum iusta poscentium deesse non potui. a quibus pleraque servitia palatinus Eusebius iussus eruere, ut bonorum Catuli clarissimae memoriae viri quaestio iudicationibus sacrisque responsis consumpta repetatur, opti- 15
2 matium querimonias, qui dudum partis fruuntur, excivit. ventum est igitur ad leges executore cupiente . . . . quem contradictio repellebat, inplorataeque vestri numinis sanctiones, quae senatorum controversias transferri ab urbano foro ad peregrina vetuerunt. sed cum adsererem, non eandem praerogativam esse . . . . . . servorum, quibus supplicantibus certum perennitas vestra detulit cognitorem, responsum est, quod 20
3 fortunas clarissimarum personarum precatio subtilis incesserit. inter haec cum Donatus adsisteret ceteris precatoribus sacro iunctus oraculo, quaesivi, ut mos est, ne eodem nomine alius subderetur, quae hominem condicio haberet et an ipse de Catuli iudicio supplicasset. tunc ille Hilariani clarissimi viri servum professus ab illarum precum conscientia, quas dicitur obtulisse cum ceteris, alienum se constanter adseruit; atque 25
4 ita visa est supplicationis fides etiam de auctore nutare. adiecta sunt alia plena iuris atque rationis, quod post crebras cognitiones et rescripta ad relationem numerosa poenam legis inciderint, qui denuo contra vetitum supplicarunt. extant quippe sententiae, quas cum provocatio temptasset inhibere, consultus relatione divus genitor clementiae vestrae finem posuit quaestioni. cui victoriae fiscus accessit emolumentum 30 bonorum Catuli clarissimae memoriae viri, ut adsertum est, pro certa parte sortitus.
5 cum igitur senatorum allegatio rescriptis ac legibus niteretur, maluerunt causam suam vestrae per me aperire iustitiae quam legitimo vindicare iudicio, securi decretorum, quae et necessitate iuris et divi patris veneratione servabitis. itaque servos bona fiducia tradiderunt; quos in praeiudicium absentium post consummationem negotii aequitas 35 temporum, quantum praesumimus, non patietur audiri.

---

2 et *om.* *Γ* tenuerunt *Γ* 3 numero hostium *Γ*

10 D. Theodosio semper Aug. Symmachus praef. urb. *Γ* 12 ddd impr *M*, D. Imperator *Γ*, *cf.* *p.* 279, 7 14 seuitia *T* 15 consummata *Γ* optimatuum *M*, optimatum *Γ* 16 exciui tuendum *TM* 17 cupiente quem *TMΓ*, *supple* executore cupiente, ut causa ad cognitionem u. c. et inlustris comitis rerum priuatarum ex sacro rescripto transferretur *aut simile quid* inplotaeque *T* numins *T* 18 transferre *Γ* 19 uetuerint *corr. ex* uetuerunt *M* non *om.* *T* esse seruorum *TMΓ*, *supple* in causa *vel simile quid* 22 uti *Γ* eodem ne *Γ* 23 scibus deretur *TM* 24 precum *om.* *TM* 26 adiecta est *Γ* aliena *M* 27 atque] at *T* 28 plenam *T* supplauerunt *T* 36 patiemur *T*

XXXXVIIII (LXIII. LXX) a. 384—385.

Quid habeat condicionis inscriptio, prae ceteris nostis iuris publici conditores, *TMΓ*
ddd. imppp. Valentiniane Theodosi et Arcadi inclyti victores ac triumphatores semper
Augusti. provisum est enim, ne quis temere in alieni capitis discrimen irrueret, ut
5 se *eius*dem prius poenae sponsione vinciret. secundum haec scita legum agens in 2
rebus Africanus accusationem professus Campano et Hygino clarissimis viris violentiae
crimen obiecit. continuo, ut severitas exigebat, reos custodia militaris dissimulata
dignitatis *reverentia* circumdedit; sed ubi partes sub examine constiterunt, multo lucta-
mine patronorum decursa cognitio oratione magis quam probationibus redundavit. cum 3
10 longa verborum serie causa traheretur, summates Aricinae urbis, quos ut conscios
accusator exciverat, adhibuimus quaestioni. gestorum ordinem sciscitamur: omnium
convenit adsertio, nihil turbarum esse conflatum. tunc ad eludendum iudicium prae-
sentia cuiusdam coepit exposci, quem non tenebat inscriptio. eo denique res rediit,
ut a partibus Africani accusationis omissio desperatione peteretur. supererat ut cri-
15 mine non probato in accusatorem formidata reis poena transiret; sed cum me Africani 4
militia pariter atque incauta adolescentia permoveret, malui iudicium de eo clemen-
tibus reservare. alia est enim condicio magistratuum, quorum corruptae videntur esse
sententiae, si sint legibus mitiores, alia est divinorum principum potestas, quos decet
acrimoniam severi iuris inflectere. relationi gesta subtexui, partium quoque subple-
20 menta sociavi. quaeso augustissimam perennitatem vestram, ut perpensis omnibus
sequenda iubeatis.

4 Cod. Theod. VIIII 1, 5. 8. 9. 11. 14.

---

1 DD. Valentiniano Theodosio et Archadio Symmachus u. c. praef. urb. *Γ* 2 prae ceteris nostri *TM*, nostis prae ceteris *Γ* 3 d̄d̄d̄ imp̄r *M*, DD. Imperatores *Γ* archadi *TMΓ* incliti *TM* 4 aug̅ *M* ut] *T*, et *M*, ni *Γ* 5 eiusdem] *ego*, idem *TMΓ* uinceret *M* 6 Affricanus *Γ* ygino *TM*, Higino *Γ* 8 dignitatis reuerentia] *ego*, dignitatis *TM*, dignitate *Γ* 9 probationis *M* 10 ariciorum *M* conscius *TM* 11 questori *M* 13 adiit *M* 14 affricani *MΓ* disperatione *T* 15 Affricani *Γ* 16 iudicium *om.* *M* 18 est *om.* *Γ* diuorum *Γ* 20 uestram augustissimam perennitatem *Γ* per perpensis *M* 21 quinti. aur. (aurelii *M*) symmachi. uc. relationes explicitae sunt feliciter *TM*

Q. AVRELII SYMMACHI V. C.
ORATIONVM
QVAE SVPERSVNT.

Subiecta est varia lectio codicis rescripti, cuius pars maior in bibliotheca Ambrosiana (E 147 inf.), minor in Vaticana (5750) asservatur.

Litteris **diversis** *in apparatu critico ea distinxi, quae aut lectionis minus certae aut plane dubiae erant.*

Quae Symmachus, cum editionem alteram orationum pararet, margini adscripsit (v. praefationem), litteris minoribus distinxi et lineis binis inclusi.

I hab. d. 25 Febr. a. 369.
LAVDATIO IN VALENTINIANVM SENIOREM AVGVSTVM PRIOR.

Deest folium unum.

Ambr. p. 438 . . . . liem. totius orbis estis ind*i*genae alibi fructum lucis, alibi usum laboris indepti. an non ipsam quoque Africam iure patriam tuam dixerim, quae te prima in contuberni*o* parentis edocuit, qual*i*s princeps esse deber*e*s? || nec umquam te existimes aliis militasse: futurus Augustus sibi quaesivit, quidquid ante defendit; servavit tenera aetas, quod regeret matura felicitas || ibi primum tolerans solis et pulveris esse d*i*dicisti, cuius dudum cunabula Illyriae nives texerant; qui caesam glaciem paulo ante potaveras, is veluti ad alia elementa translatus arentis Libyae sitim patienti*a* temperabas. pro*r*sus quasi a*d* ipsius mundi gubernacula designatus, mutando varias caeli plagas usum tibi omnium cardinum vindicasti. merito non potest hodie obesse provinciis tam longa absentia tua, quas tuetur prima noti*o*. similis est princeps deo pariter universa cernenti, qui cunctas partes novit imperii.

2 'Si litteras', inquit Tullius, 'Graecas Athenis non Lilybaei, Latinas Romae non in Sicilia didicisses', videlicet ex locorum ingeniis adprobans, ea nescire Caecilium, quae eum dicit, ubi innata non erant, adsecutum; sola est enim disciplinarum magistra natura regionum. tibi ardores Gaetuliae aestivam consuetudinem, tibi Illyriae pruinae brumalis *h*orror*i*s tolerantiam tradiderunt; genitus in frigoribus, educatus | in solibus, [Ambr. p. 437]

16 Cic. div. in Caec. 12, 39.

---

2 *de inscriptionibus v. praefationem* 5 indegene 7 contubernia quales deberis *locus, cui periodos* nec umquam — 9 matura felicitas *inserenda erat, cum folio primo periisse videtur* 8 seruabit 10 dedicisti 11 ly|biae patientiam 12 pronsus ad] *Mai*, ab, *fort.* quasi ab ipsius uitae primordiis ad mundi gubernacula designatus 14 notio] *ego*, notitia *Mai*, notia est *post* princeps *repetitur*

16 lilybei romae *corr. 1 m. ex* pomae 19 getuliae 20 horroris] *Mai*, errores geni/**u**s

ante fortunae munera totius mundi exempla sumpsisti. quare seu in Aethiopas *a*tque
Indos contra externum militem solo calore munitos felicia signa contuleris, frustra
ad aestuantes recessus || aut torrida astra || confugient — cito enim terrarum talium
dominus eris, qui vim siderum non timebis —; *s*eu in Scythia*e* regna frigentia Ta-
5 nainque glacialem fines Ponticos proferre censueris, ibi quoque naturam patriae recog-
noscens fugaces incolas per dorsa fluminum consequeris. v*ic*isti experientiam singu-
lorum, qui habes omnium. privatae hoc industriae tuae debe*s*, quod *t*e dignum reddidit
principat*u*: cum tantum munus acceperis, ut nihil tibi possit adici, tantum meriti
p*rae*tulisti, ut nullum praemium tibi debeat inputari.

10 Meruisti quondam, inclute Gratiane, meruisti, ut de te sacra germina pullularent, 3
ut esses seminarium principatus, ut fiere*s* vena regalis: erudisti liberos parent*e*s om-
nium mox fut*u*ros, in quos tantum frugis bonae institutio privata conge*ssit*, ut fortuna
hodie clarior nil requirat. hinc factum est, quod primaevum nepotem castrensia
decreta legerunt: cum familiae vestrae natura pe*r*mitteret, ut cautela patris in puero
15 nil timeret, cur tardaret aetas, quem tot exempla generis adserebant? praeiudicata
bona in examen vocare . . . .

Deest folium unum.

. . . . aut licentia poetarum d*e*arum aliquam dixerim d*e*strictos 4 Vat. p. 11
a vitalibus tuis detorsisse mucrones, neque te quadrigis pernicibus diva aurigante
20 simulabo subtractum, nec cavae nubis infusa circa te narrabo velamina: sint haec
figmenta carminum, nos hab*e*mus exempla fa*c*torum. haesit ante te maestior rebellis
instinctus, et si mihi credis, Auguste, tibi magis quam sibi timuere dementes, nec
ignorabant hoc ipso crimen suum posse cumulari, quod solum principis socerum dignum
caede cred*i*derant, iam nec furoris nomine || et defensione || purgandi, qui ab alterius
25 nece consilio temperabant.

Credamus historiis minora iactantibus, quae ferunt Gaium Marium pressum labe 5
fortunae obiectu quodam prioris evasisse reverentiae. cum secundis, inquiunt, rebus
eius in adversa mutatis virum toto orbe victorem Minturnensis carcer includeret, per-
cussoris ictum, qui iussus inruperat, maiestate suspendit, quae ei sola restabat. stetit
30 pro sene vetus gloria, nec valuit carnifex inpia manu ferire, quem necesse habebat
agnoscere. quae, rogo, sunt maiora miracula, ministrum irascentis inhibere an ipsos,
qui irascuntur, obtundere? unus, cui parcit, ignoscit, multi metuunt, quem tuentur;
iuvenem terror excusat, senem miseratio; in illo recolebatur, in te sperabatur im-
perium. || non sunt par*i*a exempli | utriusque momenta: Mario adhuc supererat fulgor occidui si- Vat. p. 12
35 deris, in te iam radiabat flamma nascentis. ||

---

1 Aethiopas atque] *Mai*, aethiopa|setquae 3 aut] *2 m.*, ut *1 m.*, *scribendum erat aut* ad aestuantes recessus, *aut* ad torrida astra 4 bim timebiseu Scythiae] *Haupt*, scy|thia rigen-tia *Kiessling* 5 ṣibi 6 uicisti] *Mai*, uteisti 7 debes quod te] *Heindorf*, debeoquodie 8 principatum 9 praetulisti] *ego*, pertulisti

11 essent *1 m.* seninarium *corr. in* seminarium *1 m.* fieris li/erosparentis 12 fu-toros tan/um congessit] *Mai*, conce//// *corr. in* conge//// *1 m.* 14 permitteret] *ego*, promit-teret 15 tot *corr. in* non *1 m.*

18 ligentia deearum districtus 19 neque] *2 m.*, que *1 m.* 20 caue inf/sa 21 habemus exempla factorum] *Baehrens*, habeamusexemplafatorum 22 dementis *1 m.* 23 cu-mular/ principes *1 m.* 24 credederant furores *1 m.* defensionem̦ *scribendum erat aut* furoris nomine *aut* furoris defensione *Kiessling*

28 uictoreminturnensis *sed corr. 1 m.* 33 *in prima editione scriptum erat* in illo recolebatur, in te sperabatur imperium, *in altera* non sunt paria exempli utriusque momenta: Mario adhuc supererat fulgor occidui sideris, in te iam radiabat flamma nascentis *Kiessling* 34 paria] *Mai*, parta

6 Ecquis est motus animorum vel ordo vivendi, qui pro vicissitudine temporum et mutatione causarum non aliquando varia iactatione quatiatur? Fuerit aliquis in pace iucundus, sed idem rebus trepidis parum felix; hunc timuerint factiosi, sed despectui habuere concordes; hunc violandum nemo cred*i*dit, non tamen etiam sublimandum aliquis aestimavit; illi honorem regium decrevit exercitus, sed idem latuit ante pri- 5 vatus: te unum timent rebell*e*s, eligunt iudicantes, quem nemo audax in furore contempsit, nemo consultus in honore praeteriit. quid interest, saeviat miles an sapiat? ubi ira est, tu solus evadis; ubi consilium est, tu solus eligeris.

7 Vrgeor, Auguste venerabilis, ut mihi tamquam aliquod lumen astrorum post privatas exuvias iam purpuratus in oratione nascaris. sentio divinae lucis adflatum, ut 10 ferme adsolet, cum iubar emicat et mundi splendor aperitur. || aut cum solis emergente purpura ruborem ducit aurora || tandem rogatus exorere sideri novo similis, quod in rediviva diei erumpentis officia perfusum sacris undis adtollit oceanus! procedat imperii candidatus insig|nis suis armis ante quam publicis, nam semper enituit, qui (Vat. p. 5) electioni omnium solus occurrit. galea diademate, sceptris pila mutentur: || auri prae- 15 mium ferri labore meruisti || haec in te mutari sola potuerunt, nam quod spectat ad mores, unum hoc tibi fortuna addidit, ut plura curares.

8 Excesserat divus Iovianus e terris ac se inproviso fine subtraxerat. maestum omnium repente iustitium, nec ulla, ut adsolet, murmura factionum. cessabat ambitus, quia dignus extabat. ecquis miratur non ilico in te conversa suffragia? nulla causa 20 properandi est, ubi non est suspecta dilatio, et saepe minuit boni facti laudem, quisquis ei obesse existimat tarditatem. || ergo servatus es iudicio multitudinis, nequis te mus*si*taret praeiudicium captasse paucorum. || nihil circa honorem tuum sibi adsumit eventus: ab *i*is imperator electus es, qui deliberarunt. agimus gratias consilio longiori: sic de te diu tractatus est habitus, ut palam constet, quod dignior non sit inventus. 25

9 Et iam concilii dies certus instabat: aderat exercitus ex omni robore Romanae pubis electus. digna plane comitia tanti imperii principatu! decernebant liberi, cui deberent esse subiecti. tibi habe, vetustas, redemptas saepe centurias et gratiosas Quiritium classes et tribus plerumque venales: negotia mandare nesciunt otiosi; emeritum bellis virum castrensis | senatus adscivit. noti testimonio, ignoti suffragio pro- 30 (Vat. p. 6) vehuntur. ubi hic equinus hinnitus Persici quondam lector imperii et adfectata ad regnum via libidine pecudis concubitum gestientis! qualis ille dominus fuit, de quo inprudens animal iudicavit! remove hinc prisca miracula et theatralibus praestigiis digna conmenta. armati censeant, cui potissimum regenda arma credantur; ars est boni militis ducem nosse deligere. merito nunc quoque || certatim in omnibus parent || 35 libenter obtemperant; neque enim tantum imperio tuo, sed etiam iudicio suo militant.

10 Vellem nunc tecum civica expostulare pietate, cur in medium invitus existi, cur diu obluctatus, cur sero mollitus es. an et hoc maiestati tuae debebatur, ut semper invictus in accipiendo tantum inperio vincereris? periclitati sumus, ne te superiorem faceret excusatio. maiore beneficio praestitisti coactus adsensum, quam adeptus es 40

---

4 crededit 6 rebellis

10 ḥoratione 11 iuuar *scribendum erat aut* cum iubar emicat et mundi splendor aperitur, *aut* cum solis emergente purpura ruborem ducit aurora 13 ṭoceanus 14 ins/g|nis 15 *scribendum erat aut* galea diademate sceptris pila mutentur: haec in te mutari sola potuerunt, nam quod spectat ad mores, unum hoc tibi fortuna addidit, ut plura curares *aut* galea diademate, sceptris pila mutentur: auri praemium ferri labore meruisti

19 ut *corr. ex* ui *1 m.* 20 hecquis 22 ergo seruatus — 23 paucorum *post* 25 inuentus *inserendum erat?* 22 mussitaret] *ego,* mutaret 24 his quiḍ 25 tractatu/

26 ạḍeaderat 30 proueuntur 31 pers/ci 32 libidineṃ gestientes *1 m.* 35 cer|tatinomnibus *1 m.* *in prima editione scriptum erat* libenter obtemperant. *in secunda* certatim in omnibus parent

39 iniṇ|perio

probatus imperium; || quae res invitamento omnibus fuit || nam res publica vehementius delectatur invitis. nemo plus dignitati tuae adfuit, quam qui non paruit voluntati. | stabat ante nobilem candidatum aula viduata || erat quidem verecundiae tuae, ut repugnares, sed non minus devotionis, ut cederes. prodest nonnumquam militaris inpro-
5 bitas: hodie bo . . . .

Deest folium unum.

Ambr. p. 452

. . . . . . incredibili providentia utrumque conplexus, ne aut in uno spes staret 11 imperii aut in duobus esset causa certandi.

Huic accedit, quod cum duo sint in imperio gradus, ilico in germanum et pariter
10 contulisti, quod noveras bis posse praestari. adeo ne gratiam quidem captas, ut a perfectis beneficiis semper incipias. exigui animi vices munerum partiuntur; tua liberalitas desideriis nil reliquit maximeque in imperatore faciundo magnitudinem regiae largitatis minui cred*i*disti, si cum insperata concederes, adhuc speranda differ*re*s. ergo Augustum pari iure confirma*n*s curasti, ne umquam tibi suspectus esset,
15 cui non reliquisti, quod ultra optare deberet.

| Hinc plerique principum, quos secundos creaverant, quasi aemulos mox timebant. urget 12 enim potissim*os* expectatio proximorum, semperque similis invidenti est, cui superest, quod requirat || nec istud nimium gratiosa aut populari festinatione fecisti *i*amdudum cuncta expertus in fratre, quae diu explorantur in Caesare. dubitaretur de iudicio tuo, nisi
20 ab inmodicis inchoasses. statim perspeximus, qualem principem legeres, postquam cognovimus, quod nihil tibi quasi sollicitus reservares.

Si qua inter cognatas caelitum potestates huiusmodi esset aequatio, paribus cum 13 sole luminibus globus | soror*i*s arderet, nec radiis fratris obnoxia precarium raperet Ambr. p. 451 luna fulgorem; || *i*isdem curriculis utrumque sidus emergeret || pari exortu diem germana
25 renovaret, per easdem caeli lineas laberetur, nec menstruo pigra d*e*cursu aut in renascendo varias mutaret e*f*figies aut in senescendo parvas pateretur aetates. ecce formam beneficii tui astra nesciunt aemulari; illis nihil est in mundana luce consimile, vobis totum est in orbe commune.

Nondum adulta rerum a te gestarum profano monumenta *et* iam cedo primitiis. 14
30 faciam, quod usu*v*en*i*re nobis in prolixo itinere solet, ubi qui ad destinata properant, non omnes obvios consalutant. ergo in duas curas dividis orbis excubias: invictum fratrem reliquens Orienti, ipse supra inpacati Rheni semibarbaras ripas raptim vexill*a* constituens et provincias luxu superiorum deditas veteris ignaviae pudore defendens, princeps creatus ad difficilem militiam revertisti. statim itinera, statim proelia et
35 primus in aci*e* purpuratus; || et regalis aula sub pellibus || somnus sub caelo, potus e fluvio, tribunal in campo. haec imperio quidem nova sed tibi cognita. docuisti magis fortunam regiam, quid virum facere conveniret, quam didicisti ab ea, quid imperatores | ante fecissent. Ambr. p. 53

---

1 non quaerens inuitamento omnibus fit *Baehrens* resp. 3 autemobilem *1 m.* /rat 4 prodes/
11 inc/pias 12 im|peratorem 13 crededisti differres] *Mai*, d/fferis 14 confirmans] *Baehrens*, confirmas tibi] *2 m.*, ti *1 m.*
16 hinc plerique — 17 quod requirat *ante* 14 ergo Augustum *inserendum erat* 17 potissim// 18 fecistiamdudum 19 caesarem 21 quod/ihil
22 potest/tes 23 /orores praecarium 24 isdem *scribendum erat aut* iisdem curriculis utrumque sidus emergeret *aut* pari exortu diem germana renouaret 25 decursu] *Baehrens*, discursu 26 ecfigies] *Baehrens*, etfegi|es
29 et] // 30 ususuuenre prolyxo quiaad distinata *1 m.* 31 cu|/as 32 reni uexillas 33 luxu 35 acie] *Haupt*, aciem et regalis — pellibus *post* 36 tribunal incampo *inserendum erat* 36 trib/n/lin ti/i 37 didic/sti

15 An exiguum virtutis et patientiae tuae specimen arbitraris, quod rerum summa fastigia || et Romani nominis apicem || consecutus inter tot provincias partim situ amoenas partim pace iucundas aut urbium maiestate mirabiles aut populorum copiis redundantes sedem quodammodo in ea parte posuisti, qua totius rei publicae ruina vergebat? tales sibi terras eligunt, qui ut subveniant eliguntur. nondum degustatis imperii bonis 5 solas difficultates de honore sortiris. ta*m*diu te non tenerent Galliae, si placerent.

16 Iactet se Punicis Africanus exuviis, sed diu in Sicilia palliatus erravit; Mithr*a*-daticis spoliis Lucullus exultet, sed [diu] in Pontico luxu paene victor elanguit; Orientis tropaea ostentet Antonius, sed inter Aegyptias taedas regio amore diffluxit. h*i* sunt illi triumfales viri, d*e*licatis negotiis frequentibus occupati, amoena litorum terrarum- 10 que opima sectantes. vis petam proximae aetatis exempla? ecce Baias sibi Augustus a continuo mari vindicat et molibus Lucrinis sumptus laborat imperii; Tiberius in devorsoriis insularum natans et navigans adoratur; Pius otia Caietana persequitur; in Lycio et Academia remissior Marcus auditur. tibi nullae sunt feriae proeliorum, Ambr. p. 54 || maximeque hoc in Galliis delegisti, quod hic | non licet otiari || tibi nulla*s* necessitas re- 15 mittit indutias. lustrum inperialium iam condis annorum, ubi caelo et terris horror aequalis est, sub crassa nube iugi frigore feroci hoste latissima vastitate. quietem tibi negas, quam ceteris praestas; inter tot milia laurearum nondum digrederis ad triumfum, et cum sis maior Augustis, delegisti tibi provinciam, de qua Caesares querebantur. 20

17 Et tu quidem bellico intentus operi dudum ferocis Alamanniae terga vertebas, sed parte alia fraterni inperii liberam pacem rebellis exul inruperat. quod cum ad te primum pernices nuntii et fidae litterae pertulerunt, quis non congruum iudicavit, ut a caede barbarica in facinus civile arma torqueres?

18 At tu rei publicae plus timebas et inter duas causas hi*nc* *in*tes*t*inam, inde finitimam 25 malebas potentiam tuam interim frui aemulum quam longa*m* inpunitatem vicinum, nec ita turpe duxisti plures tecum esse principes quam terras imperii breviores. frustra tunc tibi perduell*e*s motus optav*era*t Alamannia, cui tantum miseriae invexit conflictus tuus, quantum proeliis debebatur ambobus. probasti animum constantissimi duc*i*s minus tibi consulendo quam ceteris. tutior aput te fuit tuus quam noster inimic*us*. 30 Ambr. p. 283 non uno igitur beneficio Gal|*lias* obligasti, quibus pariter a te utrumque delatum est, et sui periculi cura et tui neglegentia.

19 Qui*n* ipsas contiones tuas et humanis sensibus celsiora retexo conloquia! 'huc', inqui*t*, 'fidissimi commilitones, adversum truces populos || et Rheni feroces ind*i*genas || vexilla conferte! hic communis host*i*s est, ille privatus; prima victoriae publicae, 35

---

1 *scribendum erat aut* rerum summa fastigia consecutus *aut* Romani nominis apicem consecutus 3 mirabilis *corr. in* mirabiles *1 m.* renundantes *1 m.* 4 reip. 5 decustatis *corr. in* degustatis *1 m.* 6 sor|tires *1 m.* tandiu

7 deu *1 m.* palleatus *1 m.* mitha|ridaticis 8 deu *1 m.*, *uncis inclusit Baehrens* orientes *1 m.* 9 tro|pea iner *1 m.* hii 10 tri|umfalis *1 m.* dilicatis, *fort.* deliciis quam negotiis frequentius occupati 13 adoratur] *fort. scrib.* demoratur 14 nulle *corr. ex* nulli *1 m.* *in prima editione scriptum erat* tibi nullae sunt feriae proeliorum, tibi nullas necessitas remittit indutias, *in secunda* tibi nullae sunt feriae proeliorum maximeque hoc in Galliis delegisti, quod hic non licet otiari 15 nullas] *Maehly*, nulla 17 suscrassa *1 m.* feruci *1 m.* 18 n/|gas

23 pernicies fide *1 m.* 24 cede

25 reip. hinc intestinam] *Mai*, hicstentinam 26 potentiamtuam longainpunitatem 28 tib/ perduellis optauerat] *ego*, optauit 29 quantum] *2 m.*, tantum *1 m.* duces 30 manus *corr. in* minus *1 m.* inimicos 31 Gallias obligasti] *Mai*, gal|obligasti dila|tum *1 m.* 32 et tui] *Mai*, detetua *1 m.*, tui *2 m.*

33 quin] *Baehrens*, quid huicinquid 34 fidessimi *1 m.* *scribendum erat aut* aduersum truces populos *aut* aduersum Reni feroces indigenas reni indegenas 35 hostes

secunda vindictae meae causa est: alio bello petitur nostra dignitas, hoc vestra possessio'. quid plura? contra te suadendo vicisti, tantumque valuit auctoritas tua, ut dissimularetur iniuria. putasses praeceptum tuum parvi habitum, si quis te vindicasset invitum. quisquamne neglectum sui postulat et devotionem putat, si se nemo 5 defendat? en animus maior imperio, sub quo maiestas necleg*i*tur et eruptio vindicatur!

20 Quid quod vis ista naturae est, ut ea sint unicuique ad sensum doloris prima, quae propria, nec quisquam se ipso iudice inpune laedatur? tu in casibus tuis clemens, severus in publicis turpe existimas principi motus odii habere privati. merito ergo a nobis amplius amaris, quia pro te minus irasceris. nescis uti regia manu contra 10 domesticas simultates. si erubescis tuas iniurias ultum ire, audi, imperator, quod te acuat: nostri inimici sunt, qui rebellant.

Ambr. p. 284

21 | Sed illius latronis iustus occasus venerandi fratris tui laudibus cum ceteris Orientis ado*r*eis reservetur: unum tamen hoc praelibasse sufficiet, cum diu anceps bellum fuerit, sic victoriae moderatus est, quasi contra se nemo pugnarit.

15 22 O mira inter vos similitudo pietatis! tu nescis civile certamen adripere, ille non potest vindicare. quamquam illa dissimulatio tua non caret honore germani: satis idoneus tibi ad vincendum visus est, cui auxilium non tulisti. in magna fiducia minor cura est. merito illi captivus rebellis in deditionem datus est, merito usurpator tanti nominis oblatus ad poenam: consilio quippe tui n*u*minis factum est, ut imperio iudi- 20 caretur indignissimus, qui ne hoc quidem meruit, ut ei videreris infensus.

23 Inter has belli artes externosque procinctus et semper de hostibus novas laurus, civilium rerum nulla cessatio. possum dicere, fugato ambitu virtuti redditas dignitates nec iam ad honorum infulas opibus viam patere sed moribus, castrorum curiaeque parem nunc esse fortunam, cum videas praetorianas cohortes parere nobilibus et 25 ante merit*o*s duces urbana insignia gestare lictores. togas paludamentis saepe mutamus, armatis trabeas frequenter in|*duimus* . . . .

Desunt folia sex.

II hab. kal. Ian. a. 370.

LAVDATIO IN VALENTINIANVM SENIOREM AVGVSTVM

30 ## ALTERA.

Desunt pauca.

Ambr. p. 285

. . . . solvitur pro labore. fastidium te forsitan *c*aperet iterati praemii et saepe repetendi, nisi nobis consuleres, ne videamur ingrati. honor tibi summus in viribus est, honor plenus in moribus. tuas veras secures non lictorum umeri 35 sed cervices gentium ferunt, reges decreta custodiunt, castella pro fascibus eriguntur. tu inter obsides victoris iure disceptans viam iube*s* ire, quos reddis, et redire, quos suscipis. ambiat licet sacros umeros gemmarum cohaerentium velamen opulentum et trabeam consularem discolora serta praetexant: ille tamen ornatus insignior est, quem

---

1 illo bello *Maehly* 3 te *corr. ex* ue *1 m.* 5 neclegetur
6 nalurae *corr. in* naturae *1 m.* 7 causis tuis *Baehrens*
12 latrones *1 m.* 13 ado|eis
19 numinis] *Mai,* nominis
21 nouasnouas 25 emeritus
32 te|aperet 35 fecerunt 36 dis|ceptans iubens 37 suscipis coherentium opitulen|tum *1 m.*

Rhenus meruit, quem limes accepit. || beneficia tua devotionem v*i*cere rei publicae: quae sumis, annua sunt, quae condis, aeterna ||

2 Novimus, invicte moderator, tantis negotiis parem non esse mercedem; idem tibi praemium plerumque decernitur, cum a te diversa praestentur. si non congruit meritis, quod solutum est, honor vincitur non voluntas. nam quid tibi adicit cons*u*latus, cum 5 *f*elices annos imperii tui de aetatibus novarum urbium calculemu*s*? aliorum tempora fastis numerata sunt, vestra victoriis. hoc unum tamen rite curavimus, ut in oppidis Ambr. p. 286 nuper erectis primum discerent consulem conditorem, | inaugu*rare*n*t*ur incl*u*tis triumfalia castra nominibus. fuit evidens causa, qua fasces sumere tertio cogereris: etenim ne magistratus Romanos proxime adiuncta terra respueret, ab eo sumptum est princi- 10 3 pium, qui timetur. nihil ante || prioribus || gestis, Auguste, decerpimus, si recentia sola repetamus. stupeo non minus illa *sane*, quae conperi, sed haec magis diligo, quae probavi. adque utinam modicum ingenii mei saltem nota conmende*nt*! adempta mihi 4 est honesta defensio: quae ipse non videram, venia maiore laudabam. quisquis arcana naturae scrutari postulat, te sequatur: non fluminum meatibus, non obiectu montium, 15 non itinerum errore tardabitur. omnia adversum barbaros patent, quae sunt munita pro nobis. scit bicornis iste vicinus succu*m*bendum esse rostratis, ne ei necesse sit viam praebere vestigiis; cui possibile est fluenta cont*e*gere, ludus est navigare. nec arduis locorum obicibus inpedimur: testis est haec ipsa ripa barbariae, cui altitudo nomen inposuit, imis summa cessisse; ascendentem fugere nuper exercitum, qui 20 occurrere per plana *con*suerunt. et tu quidem bello vincere maluisses, sed gloriosius factum est, ut ferox natio videret Alamanno|*rum* . . .

Deest folium unum.

Ambr. p. 209
5 . . . . . tenere secretum. itaque Crassus percontanti filio, quid noctis moveri castra iussisset: 'vereris', inqui*t*, 'ne tuas aures forte non penetret occent*a*tio bucinarum?' nobis satis est curare praesentia, futuros exitus tecum fortuna disponat. 25 num ambiguum est, semper barbaros suspicari, quae saepe perpessi sunt? sed inexplorata veritas magis anxios efficit, quam paratos. sciunt, quid . . . . cavere. altitudo principis utrumque providit, ut et illorum circumspectio falleretur, qui numquam mente securi sunt, et *h*os *er*rorum animus integer per*m*uniret, qui ante solliciti 30 non fuerunt.

6 Quid ego in te peritiam bellicae rei, quid usum ducendi agminis, quid locorum notitiam temporum demensiones, laborem sine †pernicie curam sine maerore conlaudem? vidi fidissimos comitum tuorum solito laetiores, cum ad d*e*stinata praemissi, quae videbant prae ceteris se tantum meruisse cognoscer*e*, *g*auderent cum omnibus 35 etiam se ante nescisse. praestitum sibi utrumque dicebant, cum eos iudicio el*i*geres

---

1 renuseruit *1 m.*, m *add.* *2 m.* deuotionem uicere] *Maehly*, deuotionemulcere reip. beneficia — 2 aeterna *post* 3 esse mercedem *collocandum erat*

3 inuice *1 m.* 5 naquid *1 m.* abicit *1 m.* consolatus 6 filices calculemur 8 inaugurarentur] *ego*, inauguremtur inclotis 10 adiunta *1 m.* ab/esumptum

11 anterioribus *Haupt, in prima editione scriptum erat* ante gestis, *in secunda* prioribus gestis augustae recentisola *1 m.* 12 minus sane] *ego*, sunt 13 ingenii conmendent] *ego*, conmendem

17 iste succunbendus *1 m.*, m *pro* s *corr.* *2 m.* sint 18 contenge|re 21 consuerunt] *ego*, potuerunt uello *1 m.* 22 ferox alamanno *videre mihi visus sum*, alamannia *legit Mai*, alamanni *Krueger*

25 inquid occentantio 27 perpessi 28 amxios *1 m.* sciuntquidcauere. *supple* sciunt, quid cauendum sit, nesciunt cauere 29 circumspectio 30 hos errorum] *ego*, nostrorum permuniret] *ego*, perueniret

33 pernicie *cod.*, peruicacia *Maehly*, pernicitate *Baehrens* merore 34 fiducissimos distinata 35 gaucere *ante* gauderent *inser. cod.* 36 elegeres

et auspiciis adiuvares, nec dubitabant principem protinus adfuturum. qui inter divisas cohortes discretasque | legiones et illorum coeptis inprovisus interfuit et nobis praestitit, Ambr. p. 210 quod resedit. ita nulla pars questa est, vel cito abisse ductorem vel sero venisse. divina consilia post terminum patent: intellegimus te ideo praemisisse nonnullos, ne 5 esset tarda victoria, ideo plerosque tenuisse, ne esset multitudo suspecta. ante Alamanniam mancipasti, quam interiora quaereres.

|| Vides nihil esse prolixum magna curantibus: nec remanentem relinquis, nec a praecedente 7 desereris. ignosco iam desidiae barbarorum: quid iuvat quaerere, ubi potissimum degas, cum ubique semper appareas? ||

10 Cedo mihi, imperator, belli Iliensis historiam! probabo Graeciam parva mentitam 8 nec magnitudini servisse nec fidei. aiunt heroas ad Troiam classe delatos ignoti litoris timuisse contactum, donec formidata responsa vel strenuus temeritate iniret vel fraude versutus eluderet. nolo dolos, nolo conmenta! in exercitu principis mei certatum est, quis primus exiret, necdum extrema riparum navalia rostra pulsaverant et iam 15 miles inpiger desilibat. sub tali duce tuta devotio est; magis unusquisque curavit, ne quis anteiret, quam ne quis occurreret.

Ambr. p. 365

Plus | videris mihi e*g*isse quam cuncti, qui fortunam singulis praestitisti. non 9 harenis inmersa haesere vestigia nec tardior nisus per adclive cunctatus est. mitiora omnia visa sunt, quam fuerunt: Rhenus placidus, cum aestuaret, terra stabilis, cum 20 dehisceret, ripa planior, cum tumeret.

His virtutis excursibus non obreptioni via quaeritur nec repentinae caedi insidiarum †appacit ferire praeventus; exaturat animum gloriosum fortunata velocitas. abire 10 cum liberis et, quo magis cognoscerent, bella exigi, patiebaris a barbaris arma transferri. nemo vilibus culmi*s* contecta gurgustia internecivo igne populatus est, nec 25 indormientes lectulis feras matres antelucanus raptor extraxit; vix desudata in diem crapula || et refrigeratis cubilibus || fugam veniae miscuerunt. ut dammis pernicibus campus aperitur, || ut agmina ignava cervorum latibulis emota silvestribus in plana coguntur || ita gratius v*i*sum est discurrentem barbarum spectare quam caedere. triumph*i* speciem vicit inpunitas: si bene aestimo rigidum nationis ingenium, vitam credit in- 11 30 famem, cui contemptus ignoverit. || numquam paeniteat pepercisse metuenti: laus certaminum for|tuita est, certa clementiae || qui odium hostile non meruit, par esse desivit. alterum Ambr. p. 366 necesse est de miserabili populo suspic*e*mur: si adficitur indulgentia tua, mihi crede, punitus est, si gratulatur, obnoxius est.

Dicam, quod nulla monumenta testantur: tibi incola vivit Alamanniae; quos 12 35 ferro subtrahis, ad*d*is imperio. sat est, quod mores gentium parcendo mutasti. quid illis remansit inmune, quorum salus mancipata est beneficiis tuis et terra castellis? iure interim liberi sunt, sed iam pudore captivi. an ad longinqua diffugient, quos non vexilla tantum tua, verum etiam nova oppida perseq*u*untur? exclusit cultus in- 13

---

1 Necdubitabant *novum caput incipit in codice* 3 quaesta 6 intempo|riora *1 m.*
7 uides nihil esse — 9 semper appareas *ante* 5 ante Alamanniam *inserendum erat* 7 relinquens
12 firmi|data *1 m.*
17 eggesse 18 haeserestigia *1 m.* 19 sun/
21 nec repentinae caedi ansa; parum placet ferire praeuentos *Haupt*, nec repentinae caedi insidiarum appa[ratus statuitur. nolebas obtruncari aduentu] citeriore praeuentos *Kiessling*, caedi. insidiarum piget, piget ferire praeuentos *Baehrens* 23 etbarba|ris *1 m.*, a *add. 2 m.* 24 culmis] *Haupt*, culminis 25 indormientis *1 m.* *scribendum erat aut* uix desudata in diem crapula *aut* uix refrigeratis cubilibus 26 damnis *1 m.* *in prima editione scriptum erat* ut dammis pernicibus campus aperitur, *in secunda* ut agmina ignaua ceruorum latibulis emota siluestribus in plana coguntur *Kiessling* 28 uiusum cedere
28 triumphis 30 numquam — 31 clementiae *ante* 28 triumphi speciem *collocandum erat* 31 alterum *novum caput incipit in codice* 32 suspicemur] *Heindorf*, suscipimur adficimur *1 m.*
35 adis 38 persequntur

digenas, et quasi iam vacantibus mediis ulterior accola Romanum foedus efflagitat. non est, ut auguror, otiosum, quod Burgundionum crebra legatio concordiam postulavit: aut arma principis sentiuntur, aut iam celsa eminus castrorum tecta rutilarunt. optant cohaerere victoribus prius pace quam limite. si ulla tibi in otio esset aetas, preces forsitan distulissent. quidquid interiacet, ornando iungetis accessu 5
Ambr. p. 447 ore rogans tota consumitur. ubi ill*i* sunt, qui dudum Germaniae civitates obsidio|ne ceperunt? si fas est dicere, civitatibus obsidentur.

14 Verum est, quod saepe non credidi, etiam † bosis facti deberi. qualem te, inhospita regio, nuper invenimus? ignaram vetustatis urb*ium* *ac* virgeis domibus et tectis herbidis indecoram. pro beneficio tibi exprobro, quod victa es: cum ceteris 10 provinciis et tu iam turrita pingeris. felicius principi meo terrae serviunt, quam resistunt: si haec, quae nuper adiunxit, conferantur intactis, quis non putet illa expugnata, quae libera sunt, et haec defensa, quae capta sunt?

15 Audite, quam *mi*ra adseram, qui gesta nescitis: sponte obtulit barbarus diruenda et novae constructionis adiuvit effectum, credo veritus, ne in occ*a*sionem belli cessatio 15 operis verteretur. quae possunt tr*ibuta* esse graviora! superat omnem famulandi modum, qui contra se huiusmodi praestat officium. o pulchra admodum pompa for-
16 tunae! servitus misera, quod amiserat, extruebat. prospexerant forte finitimi, ne quod sibi relinquerent, instaurar*e* victor optaret. urebant consciam latrocinii nationem quondam Romanae coloniae antiqua vestigia et tituli sceleris proditores. obsequio 20
Ambr. p. 448 reddidit, quod norat gladiis | vindicandum. qua in re animus victor*i*s apparuit receptae urbis reliquias transferentis; ostendit enim se potuisse reparare, quae licebat evehere. familiare est magnis animis repudiare conpendia: incaute positam civitatem probarat amissio; captivam solvimus, ut liberam conderemus. antiquata sunt delicta maiorum: turpiter amissa revocastis, neclegenter facta corrigitis. in eam condicionem 25 venit Alamannia, ut quae sua conpellebatur amittere, fateretur se nostra tenuisse.

17 Carthago Tyriorum, quam Punicis glaebis advena opulentus inposuit, pre*tio a* Li*b*ysin veni*t*. *e*cce exempla veterata saeculorum! armato populo terra Li*b*yae tuta est nec otiosae, suspicor, || *bo*vini *t*egm*i*nis ambitum definitum || a*di*tionis. inermitas conpulit breve spatium postulari, sed quo magis fieret turpe conmercium, dolus circum- 30 cisi tergoris au*x*it dedecus emptionis. tibi succu*m*bunt regna, non veneunt, nec urbium tuarum fata trutinata sunt. sic omnia ingrederis, quasi ad prop*r*ia revertaris. non
Ambr. p. 441 ferro pellimur, non auro || aut aere || fraudamu*s*. idem metus ava|ritiam coheret hostilem, qui conpescit audaciam; sublata fiducia certaminis nullus locus est pactionis. aestimet

---

2 bur|gumdionum *1 m.* 3 ru|tularunt *1 m.* 5 praeces ac|cessuorerogans, *supple* barbaria pro parte citeriore pugnans, pro ulteriore rogans *vel simile quid* 6 illis 7 fas dicere
8 n/n etiambosisfactideberi, *fort.* etiam ab hostibus tibi gratiam benefacti deberi 9 ignara *1 m.* urbium ac] *ego*, urbinis/c 10 tec|tisherbidis beneficio ceter/sprouinciis|et 11 terrae resistunt 12 nuper quino~|potet *1 m.* expugn///q/aeliber/s/nt 13 capta
14 mira] *ego*, uera sponte|obt/lit/arbarus deruenda *1 m.* 15 noue str/cti/|nis *1 m.*, con *add. 2 m.* adi///teffectum ueritus oc|cansione *1 m.*, m *add. 2 m.* bellicessatioperis *1 m.* 16 possunttr/b/// famulandi/odum 17 hu|iusmod/praetat *1 m.* 18 quo|damiserat
18 prospexerant 19 quid *1 m.* reli/querent instaura|ret 21 uictores 22 quae 24 delicta 25 am/s|sa neclegenter corri|gitisineam 26 alaman|nia q//esuacon-p/lleba/ur
27 ca/tago quampun/cis a/uena inposuit pretio a Libysin uenit ecce] *ego*, prae///oliuis| inueni///ce 28 uetererat/saecu|lorum terraliue *1 m.*, terraliuie *2 m.* tuta 29 otiosesuspicor b//ini/egm/nis bouini tegminis ambitum definitum *post* 30 spatium postulari *collocat Gruppe* aditionis] *ego*, auttionis 31 auxit] *ego*, ausit tibisuccunbunt 32 pro|pia 33 *scribendum erat aut* non auro fraudamus *aut* non aere fraudamus fraudamus] *ego*, fraudamur host/lem 34 sublata locus

tibi ter*ras suas* barbarus, si audet obsistere. *id i*am a te munus sumit Alamannia, quia nonnulla interim relinquis intacta.

18 Invideant novis moenibus ceterae civitates, quas manus designavere privatae; si quae sunt con*d*itionis principum, li*v*ore aemulo mordeantur. habent *au*c*tores inclutos:
5 numquid art*i*fice*s purpu*ratos? interfui, Auguste venerabilis, *cum po*sitis armis fundamenta describ*eres*, felicem dexteram fabrilibus linei*s occu*pares. hinc ego oppidis tuis perennem promitto fortunam: quae deo proximus auspicatur, aeterna sunt. hactenus Syracusani Archimedis stetit gloria; docuit namque exitus, nihil valuisse pro civibus conmenta prudentis. qui nequivit clausa protegere, quando potuisset aperta munire?
10 peritius urbes const*it*uunt, qui tuentur. 19 sed qui*d* prius mirer, ignoro, cetero*s* ab usu fabricationis, *te per* te solum scisse, quid conderes, an sub te uno magistro omn*e*s ilico, qui aderant, institutos? nullus inde abiit | inscius, quod iam *per* te erat eruditus. Ambr. p. 412
|| praetereo, quod aliis vic*e*s *mensium* curantibus vim solis aut imbrium iugi patientia pertulisti — quanto tibi labore cons*ta*nt *r*ei *publicae* semper oti*a* vindicata! — || sol*u*s Epius Troianis arcibus
15 adduxit excidium et Cretaeus Daedalus grassatorem Cecropiae nobilitatis inclusit: quid expecta*b*it Alamannia, quam totus exercitus et mancipare novit et claudere?

20 In quod periculum s*ermo* prolapsus est? formam con*d*itae *civitati*s nec describere audeo nec tacere. *at ser*viam fidei, quae suade*t* audaciam. pr*imum* visentibus naturae munus occurrit, soli tribunal et duorum fluminum benignus adflexus; inde artifex
20 manus geminas aggerum institutiones mole vallavit. succedit scaena murorum tantum ex ea parte declivis, qua margines turrium fluenta praestringunt. nam bra*c*hiis utrinque Rhenus urgetur, ut in varios usus tutum praebeat commeatum. ipsa illa, quae propugnaculis ambiuntur, *ut* opere suo decenter armata sunt, ita crebris hiatibus d*i*sti*n*cta coniunctio pandit exitum *c*landestinis iactibus sagitta|rum. stat mediae arcis Ambr. p. 363
25 aurata sublimitas et tecto comitur pro tropaeo, cui per ordines in prona declives levis plumbi lorica su*per*texitur. quem tibi, Auguste, animum, cum haec conderes, fuisse credamus? quasi sollicitus munita fecisti, quasi securus ornasti.

21 Prodidit vetus fabula, giganteam manum quondam montanas turr*e*s intulisse sideribus. talia forte temptavit, neque enim terr*i*genas licet iuvenes Pelion adque Ossam
30 conve*x*isse credibile est. dum solitis maiora conantur, infirma moliti sunt; sed fama auxit invidiam, ut fragilitas operis neclegentius conlocati simulata n*u*minum conspiratione culpa careret incuriae. aut si rerum talium fides constat, habes testimonium grande meritorum: tanto caeli favore ista perfecta sunt, quanto illa odio corruerunt.

---

1 tibi terras suas] *Mai*, **t**ibi|ter/////// id iam] *ego*, ///am 2 qu**i**a
3 nobis *1 m.* priu**a**|tae 4 conditionis] *Kiessling*, cognitionis princip**u**/**li**|bore auctores] *ego*, ///**t**o|res 5 artifices purpuratos] *ego*, arteficis/////**ra**(*in ligatura*)|tos uenerabilis cum positis] *Mai*, uenerabili**s**/////**si**|tis 6 describeres] *Mai*, describ///**s** lin**e**i/ occupares] *Mai*, ////pa|**r**es hunc *1 m.* 7 **pro**|mitto**fortuna**m proxim/s (u *superscr.*) *corr. 2 m.* /**us**|**pica**tor *1 m.* hacten**u**s 8 na~| quae 9 glausa *1 m.* 10 constituunt] *ego*, construunt *Mai*, constuunt
10 quit miser *1 m.* ceteros] *Heindorf*, ceteris 11 te per] *Heindorf*, *om. cod.* omnis 12 i**am**///**te** /ruditus 13 praetereo — 14 uindicata *ante* 10 sed quid prius mirer *collocandum erat* 13 praeter**e**o uices mensium] *ego*, **u**ic**is**:**m**/**n**//**m** uim**s**o**l**is pati**en**tiaper|tulist/-qua/to 14 lab**orecons**//**nt** rei publicae semper otia] *ego*, //**ei**|semperotio solosepiu**s**//**o**ia|nis 15 cre**ta**//**s**|dedalus grassorem *1 m.* caecropiae nobilita|/**isi**nclusit 16 expectauit **q**//m no|**ui**//telaudere
17 sermo] *ego*, **s**//// conditae ciuitatis] *ego*, cognit/e|////////s 18 at seruiam] *ego*, /////**ui**am suadit primum] *ego*, **pr**//// 19 occur|**rits**oli **b**/**ni**gnus **in**d**earti**f**e**x 20 gemin**a**s mol**e** succaedit moeroru~ *1 m.* 21 margi|nis *1 m.* prestringunt *2 m.*, perstringunt *1 m.* bracchiis 23 ut] *ego*, *om. cod.* opere sufficienter *Maehly* distincta] *ego*, destricta 24 glandestinis 25 tropeo leues *1 m.* 26 supertexitur] *ego*, subtexitur conderis *1 m.* 27 *fort.* munimenta
28 gigantean *1 m.* turris 29 ter|regenas 30 conuexsisse *2 m.*, conuessisse *1 m.* infirmam 31 flagilitas *1 m.* conlocatiusimulatanomi|num 33 qua**n**|to illa *corr. ex* illo *1 m.*

22 obs*i*detur oculis subiecta barbaria et intellegit sibi libertatem pro parte sublatam, cui non licet habere secretum. non ego montium speculas aut decisa Aegyptiis rupibus procera miracula || vel pyr*a*midum vertices angulosos || fastigiis celsae urbis aequa- Ambr. p. 364 verim. reg*e*s ipsos si quis interroget, laudabunt | mehercule, quod institui noluissent. ipse in hostibus deprehendi ambigua signa formidinis et stuporis; ita conspicuam moenium dignitatem vario interpretantur adfectu, ut adhuc d*i*iudicare non possint, utrum eam mirari magis debeant an vereri.

23 Dixi, Auguste venerabilis, negotiis tuis auxilio fuisse caelest*e*s. facilis adsertio est, cum Rheno teste nitamur; qui Alpinae nivis defluo liquore cumulatus, cum ripae utriusv*is* confinia cogeretur excedere, maluit ad victoris iura transire. aversatus est solum barbarum totumque principi agmen exposuit more migrantium perfugarum. non fuit ille, si credis, hostil*i*s excursus; lento per aperta processu venit similis supplicanti. deditionem vidimus fluentorum Nili eruptionibus proximam, quibus arens Ca*nop*us et Memphitica glaeba pinguescit; et ille ut obsequatur egreditur. *ac*cessit aliu*d*, quo magis hoc amice fieri crederemus, quod Nigrum fluvium quasi quoddam pignus accepimus. iam minus mirum est, quod tibi regum liberi pro foederibus offeruntur; nec Rhenus, ut ita dixerim, Romana pace gauderet, nisi amnem convenam velut ob- Ambr. p. 199 s*i*dem tradi|disset.

24 Ventilemus prisca monumenta, scrutemur annales: invenies vetustatem paene ignaram fluminum, quae tenetis. ipsi illi vates exoticis nominibus licenter ornati, cum ad Indicum Gangen et Borysthenen Scythicum carmen extenderint, Nigrum parem maximis ignoratione siluerunt. nunc primum victoriis tuis externus fluvius publicatur. gaudeat servitute: captivus innotuit. elementis quodammodo ditatam cerno rem publicam, ' cui amnes incogniti mancipantur, longinqua terra coniungitur. dum orbis terminos quaeris, gentium sustulisti. parum quiddam naturae superest, quod adhuc

25 Romanus inquirat. relabi credis imperium, nisi semper accesserit. quid si impetus tuos institutio moenium non teneret? nescis transire deserta. diligentiam iactantiae praetulisti, nam celeritas famae commoda est, munitio firmitati. quererer, consul invicte, necdum tibi parere omnia, nisi ea, quae adiuncta sunt, scirem facta meliora.

26 Consulto multa praetereo, ne in poeticos flatus rerum ingentium cothurnus erum- Ambr. p. 200 pat. unum e pluribus stri*c*ta insinuatione contingam: Rhenum | numquam antehac temere navigatum tumentibus aquis itinera tuta portass*e*. se*m*ita*e* in morem nexa navigia constrato desuper solo riparum ex*t*ima momorderunt. unius diei negotio pendentis machinae ordo convaluit. ludo iocoque certatum est, ex qua parte velocius in amnem medium contextio perveniret. eat nunc Troiani carminis auctor inlustris et pro clade popularium Xanthum fingat iratum, ar*t*atas cadaveribus undas scriptor decorus educat: nescivit flumina posse frenari. tantumne valuit rivus Iliacus, ut in auxilium Vulcani flamma peteretur? profundus didicit, quid parvus evaserit. defensio ipsa

---

1 obsedetur partem 2 *scribendum erat aut* decisa Aegyptiis rupibus procera miracula *aut* pyramidum uertices angulosos 3 pyrumidum *corr. ex* purumidum *1 m.* fastidiis *1 m.* 4 regis quodstitui *1 m.* 5 depraehendi 6 interpraetanturadfec|tum diiudicare] *Haupt*, diiuidicare

8 caelestis 9 quia 10 utriusuis] *ego*, utriusq. 11 megrantium *1 m.* 12 hostiles similes *1 m.* 13 fluendorum *1 m.* ares *1 m.* Canopus] *Mai*, caponus 14 est|memfitica pinguiscit *1 m.* accessit] *ego*, cessit aliut 15 quondam *1 m.* 17 renus *2 m.*, renos *1 m.* obsedemtradi|dissent

24 long/nqua morbis 25 parunm *Baehrens* quiddam *corr. ex* quidam *1 m.* adhoc *1 m.*

28 quaererer consuluictae *corr. 1 m.*

30 /ngentiumcoturnus 31 stricta] *ego*, strita 32 tenere *1 m.* portasse semitae] *Kiessling*, portasse|ita 33 extima] *Mai*, existima unius 36 artatas] *Baehrens*, armatas

caelestium tuo operi non meretur aequari: fluvium incendisse vindicta est, calcasse victoria.

27 Vt video, aeterne defensor, conscientia tua maior est consulatu. habes, quod tibi alter praestare non possit, animum praemio ce*ls*iorem. nec ideo putes ingratam esse 5 rem publicam: hoc est in orna*m*entis civilibus maximum, quod tuis meritis fatemur angustum. sa*t* est ad remunerationem beneficii, ut cu*i* digna rependi nequeunt, vel summa solv|*antur* . . . .

Desunt folia tria.

Ambr. p. 369

28 . . . . *Rheni ab* | ortu in oceani ostia riparum margines operum co- 10 rona praetexit. quis credat hoc quoque esse curatum, ne portibus indigeret? nam qua regio Nemetensis extenditur, recessum fluminis murorum ambitus vindicavit, parvo aditu nec satis libero, ut stationis exitus propugnaculis desuper protegatur. habent sua quodammodo castra rostratae, et intr*a* conclave Rheni regia classis armatur. fallit eminus intuent*e*s theatra*le* consaeptum, qui cum videant per summ*a* discurri, per ima 15 nesciunt navigari.

29 Supererant, Auguste, plura quae dicerem, sed inter tot scriptores rerum tuarum nolo ceteris universa decerpere. debent tibi ingenia omnium, quod lo*qu*untur: sonet aput te libertas forensis eloquii, quam dudum exulem tribunalibus reddidisti! ruri emeritus torpebat orator; quibus facundiam natura dederat, officium *iu*s negabat. 20 nusquam maius silentium quam in sacrariis litterarum. idem varias aetat*e*s tacendi morbus urguebat, cum incipientium studia brevis finis artaret, peritiam veterum desuetudo longa conrumperet. exitum litium regebat eventus: | quid enim de actore Ambr. p. 370 praesumer*e*s, in quo haec tantum spes erat, quod cum peiore certabat? nec dubitabamus, *e*um plus in negotiis p*er*sequendis habere prudentiae, qui soleret consilium a 25 desinentibus postulare. haec alieni temporis vulnera in Alamannicis conte*m*platus excubiis, cum alligares manus hostium, solvisti vincla linguarum.

30 Congruebat hoc gloriae tuae, congruebat vigiliis curisque sollertibus, ut campi pariter ac fori laude fruereris. nullae art*e*s silent, nulla friget industria; vacant ora legibus, arma limitibus. par fuit, ut eloquentiae usum redderes, cum iam totiens 30 scribenda gessisses. silentium magnis rebus inimicum est; quid est gloria, si tacetur? habes tot testimonia, quo*t* ingenia liberasti. invenisti, principum maxime, genus aliu*d* laurearum: dum orb*i*s secreta rimaris, dum in medul*l*is barbarorum non t*e*ntoria sed tecta constituis, triumfum pacis egisti.

31 Canant alii, quae supersunt: ego testis fung*a*r officio. ibo per urbes, ibo per 35 populos iactantior victore laudato; dicam senatui plebique Romanae: 'fasces in provincias novas mittite, trans Rhenum iudices praepara|te'. de te autem, Gratiane vene- Ambr. p. 359 rabilis, narrabo grandia, sed spondebo maiora. sciet res publica, geminis se custodibus esse munitam sed quasi uni esse munificam, sub communi stipendio duos prin-

---

3 consula/u 4 celsiorem] *Heindorf*, certiore~ 5 ornammentis 6 sa/|est, *potest etiam* satis est *fuisse* cu/
13 intro 14 intuentis theatrale] *ego*, theatra summam
17 ingenia oratorum *Heindorf* locuntur 19 ius] *ego*, uis 20 aetatis 21 studia
22 actore] *Heindorf*, auctore 23 praesumeris 24 cum persequendis] *Baehrens*, prosequendis
25 contenplatus
28 pariter artis 30 ges|sisesses *1 m.* 31 quod 32 aliut orbis] *Mai*, urbes medu|liis 33 tantoria
34 que fungar] *Haupt*, fun|gor 35 iac|tantior 36 renum praepara|tae 37 ·r·p·
38 duo *corr. in* duos *1 m.*

cipes militare, plures necessitat*e*s laborum esse quam sumptuum. felic*i*s saeculi ista commodita*s* est obsequia utrique iuncta praebere et beneficia divisa percipere. moderatum est, quod penditur, quia simul sumitis, amplissimum, quod geritur, quia 32 certatim ambo praestat*i*s. quanto parcior ve*s*tri numinis cultus est quam deorum! illis singula templa fundantur et sua cuique locantur altaria. inde, ut arbitror, maluerunt dispares ritus, ne in consortium cogerentur: nulli cum altero fas est dicare pulvinar; *h*unc Phrygius antistes pla*c*at, hunc pontifex; illas castae matr*e*s tuentur aras, has infulata virgo custodit; sumpserunt nomina diversa tot flamin*e*s, ne possent dis pluribus esse communes. ipsas nobilium divisere gentes: Pinarios Hercules occupavit, Idaea mater legit hospites Scipiones, Veneriis sacris famulata est domus Iulia. [Ambr. p. 360] orbem paene ipsum sumptus defecit, quia cul|tus inplevit. vestri imperii iuncta frugalitas est, discreta ma*i*estas; unum quodammodo in vobis putamus esse, qui regimur, cum duos sentiant, qui resistunt.

III hab. d. 25 Febr. a. 369.

LAVDATIO IN GRATIANVM AVGVSTVM.

Desunt pauca.

. . . . sollemnibus copulare, sed prima mihi devotionis causa peragenda est: libens aurea su*m*e munuscula, qui talia tempora praestitisti.

2 Salve no*v*i saeculi spe*s* sperata et in gremio rei publicae nutricis adolesce, laetitia praesentium, securitas posterorum. an ego vere*a*r, ne in adulescentem gratiosus existimer, cuius primum est st*i*pendium principatus? tuis certe auspiciis discis imperium, [Ambr. p. 357] | te imperii candidatum toga picta vestivit. neque enim aliud expectare iam poteras, qui a perfectis honoribus inchoabas. vidimus in sellis curulibus novum lumen, clementiae auspices incruentas secures, virtutis omina in fascibus laureatis, maiestatis au*gu*rium in a*q*uilis scipionum. tunc primum forensis in*d*ustria, lege quondam silentiis subiugata, liberos oculos ad tuum tribunal erexit. cum in amplissimo magistratu inlustre quiddam et dulce resonantia decreta sancires, statim intelleximus, ad honesta officia facundiam posse remeare, quam videbamus in consule.

3 His ad imperium lectus auspiciis praerogativam consulis ad comitia purpurae detulisti. errat, quisquis i*n* deo *re*censet aetatem: pro senibus puer dimica*s*, pro liberis nostris aequaevus insudas. tu nempe e*s*, quem paene intempestive putabamus electum!

4 O militum sincera suffragia! scit iudicare devotio! fortunae publicae fuit, ut qui *g*enuerat, parciora promitteret, qui necdum noverant, felicius iudicarent. quis umquam de indole pueri cum parente contenderet? et tamen fiducia non peccat exercitus: spe electus es, re probatus.

---

1 necessitatis   felices   2 commoditatest   4 praestates

4 uertri   7 nuncfrygius   plagat   matris   8 tot nomina diuersa *Baehrens*   flaminis   10 idea   11 pene   frugalitas   12 magistas   13 *post versus tredecim, qui olim rubrica scripti fuerunt, nunc autem vacuorum instar sunt, sequuntur laudationis in Gratianum prima, quae supersunt, verba*

18 sume|me

19 nobi   spes sperata] *Cramer*, spes parata *Heindorf*, spesperata   ·r·p·   20 uerear] *ego*, uereor   21 stependium   25 augurium in aquilis] *Mai*, auriuminali|quilis   industria] *Mai*, inlus|tria   28 uideamus *corr. in* uidebamus *1 m.*

30 in deo recenset] *ego*, ideocenset   dimicans   31 est   intempesti|uae

34 genuerat] *Mai*, tenuerat

Ambr. p. 358

Si quis mihi Zeuxis disco|loribus ceris haec comitia spectanda digereret, si quis 5
Apelleus imitator illud caeleste iudicium verisimili adf*la*tu artis animaret, viserent
posteri vix credenda miracula. hinc Augustum, inde legiones et inter hos medium
regni inpuberem candidatum; anceps diu utrimque certamen et cunctis alacri favore
5 plaudentibus patrem sero cedentem. ‖ turmas supplices, cuneos a*m*bientes ‖ digna tabula
saeculis, ‖ digna pictura temporibus ‖ quibus magis utiles videmus eligi quam volentes!

Decuit annis florentibus omnium favere iudicia: melius unumquemque officii usus 6
exercet. sic Antiocho ante robur aetatis Syria sponte subiacuit, Pellaeum ducem
praecox fortuna delegit, Ptolomaeo inter prima rudimenta lactantis infantiae regnum
10 Roma reparavit. et mehercule tenacius rapit inperii disciplinas teneritudo primaeva;
virtus, cum cito inchoat, diutius perseverat. nempe virentibus ramis artifex rusticandi
alienum germen includit, ut novella praesegmina coagulo libri †ubidiovis inolescant.
audio in edomandis equis a e v i, ut ait . . . . ., i n s c i o s aptius essedis colla sub-
iun|*gere*. . . . .

15 *Desunt folia quinque.*

Ambr. p. 206

. . . . . . *ty*|rannos vinces officiis. servetur tibi aliquod opus virtutis in posterum, 7
cui nihil iam remansit ignotum. quas habes laboris indutias? tropaeis et litteris occu-
patus otiosa cum bellicis negotia miscuisti. agnosco in te non adumbrata vestigiis
sed expressa veterum signa virtutum: nempe Fulvium nobilem tam laude quam nomine
20 inter aquilas cantusque lituorum praeceptor Accius frequentavit; Africanum illum terra
marique victorem lectionis particeps et laboris Panaetius non reliqui*t*; cum magno
Alexandro mundanam paene militiam philosophorum comitatus exegit. iam credimus
vetustati, cum in *i*isdem tentoriis tuis volumina et arma tractentur. nec deest, quod
pro condicione rerum temporumque percenseas: historia oblectar*i*s in proeliis, in ad-
25 hortatione suasoriis, actionibus in conloquiis, carminibus in triumphis.

Sentio me ad exempla veterum tempestive esse dilapsum; iure igitur ex annalium 8
memoria Pompei usurpabo responsa. is equestri censu equum de more traducens,
cum forte interpellaretur voce censoris, sub quo imperatore meruisset, 'me ipso', in-
qui*t*, 'prin|cipe militavi'. nolo explorare iactationem ducis tanti fortasse mendacem; Ambr. p. 205
30 dignius tamen sibi istam gloriam vindicaret, qui coepit ea aetate ceteros reger*e*, qua
nondum posset ipse parere. me si quis interroget, quando inclytus Gratianus dilectui
nomen obtulerit, respondebo libere: 'quando imperatoris accepit'.

Si mihi nunc altius evagari poetico liceret eloquio, totum de novo saeculo Maronis 9
excursum vati similis in tuum nomen excriberem; dicerem caelo redisse Iustitiam et
35 ultro uberes fetus iam gravidam spondere naturam; nunc mihi in patentibus campis
sponte seges matura flavesceret, in sentibus uva turgeret, de quernis frondibus roran-
tia mella sudarent. quis haec sub te negaret esse credenda, cuius indol*e*s multa iam

11 Verg. Georg. II 75 angustus in ipso fit nodo sinus, huc aliena ex arbore germen includunt udoque docent inolescere libro. 13 Verg. Georg. III 189. 204. 33 Verg. Ecl. 4.

---

1 zeuxisdisco|lorib· 2 adflatu] *ego*, adfectu 5 turmas — ambientes *ante* 4 anceps *inserendum erat* anbi|entes digna tabula saeculis *in altera editione scriptum erat*, digna pictura temporibus *in altera* 7 fauore *1 m.* 8 exercit *corr. in* exercet *1 m.* robor *1 m.* spontae pelleum 9 ptolenaeo *1 m.* 12 ut] *2 m.*, et *1 m.* ubidiouis *codex*, uuidioris *Kiessling*, uuidi ocius *Baehrens* 13 equisae|uiuntaitinscios, *supple:* ut ait uates *vel simile quid* 16 rantnos 17 tropeis 19 nemfe *corr. in* nempe *1 m.* 21 reliquid 22 filosoforum 23 Cuminisdem *novum caput incipit in codice* 24 oblectares adortatione *2 m.*, adoratione *1 m.* 27 me|moriam 28 inquid 30 regeret 33 marones *1 m.* 37 indolis *2 m.*, indolus *1 m.*

praestitit et adhuc spes plura promittit! et vere, si fas est praesagio futura conicere, iamdudum aureum saeculum currunt fusa Parcarum. nec poeticis utar indiciis: ecce iam Rhenus non despicit imperia sed intersecat castella Romana; a nostris Alpibus
Ambr. p. 449 in nostrum exit oceanum. ille libera hucusque cerv*i*ce repagulis pontium cap|tivus urgetur. en noster bicornis, ca*v*e aequalem te arbitrere Tiberino, quod ambo princi- 5 pum monumenta gestat*i*s: ille redimitus est, tu subactus. non uno merito pons uterque censetur: victus accepit necessarium, victor aeternum; pretiosior honori datus est, vilior servituti.

10 Queri de paterna gloria Macedonum rex solebat, quod subactis longe lateque provinciis nihil ad victoriam virtuti reliquisset heredis. absit a meo iuvene ista queri- 10 monia! laus omnis amborum est; filium te exhibes reverentia, virtute collegam. *u*na est utriusque militia et coniuncta felicitas: tu gaudes magisterio patris, ille contubernio iunioris. certa ratione naturae numquam invidet, qui cohaeret.

11 Quodsi fortunam tuam, Gratiane venerabilis, quae prima in ducibus aestimatur, perpensa examinatione libremus, quid felicius principe sub parentibus imperante? te 15 placido sinu cunctus orbis amplectitur, cumque sit res publica patri et patruo tuo quadam specie distributa, tibi uni tamen cum utroque communis est. a cubilibus sur-
Ambr. p. 450 gentis aurorae ad metas solis occidui nihil cer|nis alienum. inter cognatos siderum globos quantum adhuc alterutro minor es, tantum singulis ex utroque cumulatio*r*.
12 audio iampridem fatidicos obmurmurare gentium vates, hactenus nomen stetisse bar- 20 baricum, iam genitum esse, iam crescere, cui necesse sit cum toto orbe servire. incusant alii senectutem servatamque in tempora captiva canitiem; alios tenerae taedet aetatis, qui postquam sensum libertatis hauserunt, metu servitutis agitantur. merito undique certatim supplices misere legatos: captivo similis est, qui primus currit ad pacem. credo hostium responsis, credo praesagiis: quantum gloriae consequeris olim 25 patre incolumi ducturus exercitum, qui quacumque duceris, iam rogar*i*s!

IIII a. 376.

PRO PATRE.

Si quis miratus, cur post patris mei gravissimam orationem ego quoque susceperim |
Ambr. p. 439 dicendi munus et gratulationis verba p*ro*tulerim, secum repute*t*, quantos huius bene- 30 f*i*cii habeamus auctores — humanitatem vestram, qui pos*t*ulastis, clementi*am* principum, qui dederunt — desinet profecto mirari, non unum pro consulatu gratias agere, quem tam multos videat detulisse.

2 An si vos, patres conscripti, tantopere curastis, ut optimae voluntatis vobis ratio constaret, ut omnium pro uno testimonium concordiam senatus et pios mores can*did*ati 35 adsereret, nonne ius hominum *et* deorum est, aliquid laeti negotii praeter ceteros

---

2 nec] 2 *m.*, ne *1 m.* 3 renus 4 ceruce 5 caue] *Mai*, catio **a**equa|/**e**m 6 gestates redimi|/us pons] 2 *m.*, post *1 m.*

9 quaeri 10 heredes *1 m.* **ab**|sit 11 o/|**nis** teexibes 2 *m.*, texibes *1 m.* reueren**n**/// una] *Mai*, Vana 2 *m.*, Vanum *1 m.*, *incipit novum caput* 13 iu|**n**/ores *1 m.*

14 quodse *1 m.* gratiamne 17 surguen|tis 2 *m.*, urguen|tis *1 m.* 18 aurore ce**r**|nis 19 cumulatio**n** *1 m.*, cumulati**a** 2 *m.*

23 **a**etatis hau|//runt mer**ito**|//dique 24 leg**a**tos|**C**aptiuo 26 quac**um**|que**d**uceris rogares *novem, qui in pagina supersunt versus nunc vacui esse videntur, sed olim inscriptionem et initium orationis pro patre rubrica scripta continebant*

30 grat**ulatio**nis protulerim] *ego*, per|tulerim reputet] *Mai*, reputem be|nefli 31 ues|**tra**m posttulastis clementium 32 consolatum 33 **m**u**l**tos

34 optime *1 m.* 35 omn/um candidati] *ego*, **canta**tis 36 et] // praet**erc**eteros

filium sustinere? quando de benefactis principum dignius, quando aput vos iustius, quando de patre felicius disser*e*mus? nova sunt, quae adgredimur, sed vestra humanitas auctor est inusitata faciendi. egistis comitia non petentis; consulatum istum bonorum ambitus impetravit: vos recepistis candidati officia, nos designati.

5 Quid quod etiam mearum partium terminos occupastis modo ac plane paulo ante 3 laudes principum totus ordo celebravit? sed omnia mihi non potest*i*s eripere: eadem gratiarum actio debetur et vobis. crevit | igitur et honor imploratus a multis et gratia Ambr. p. 440 soluta per multo*s*. vultis scire, qui petitor*e*s pro meo parente fuer*i*tis? merito conpetitores esse possetis. hicine noster est consulatus an curiae? quem nos fatemur ab 10 omnibus praestitum, vos putatis omnibus esse decretum.

Vbi sunt, qui falso animis inb*i*berunt, magis efficace*m* esse audaciam factionis 4 quam voluntates bonorum? nempe fugit repulsa virtutem et contra ambitus omnis ignavus est. quod honeste poscitur, feliciter impetratur. hoc ius patriciae genti tempora reddiderunt: postulatio vestra iudicium est. impetrabilius cuncta nunc petitis, 15 quam aliquando iussistis.

Quam raro huic rei publicae, patres conscripti, tales principes contigerunt, qui 5 idem vellent, idem statuerent quod sena*t*us! nemo olim sibi in illa arce fortunae potens nimium videbatur, nisi diversa sensisset. quantis plerumque offuit amor publicus! neque enim pati poterat sollic*itudo* dom*i*ni, cuiquam deferri, quod ipse non mere- 20 batur. inpatiens est alienae gratiae, qui diffidit suae. hinc saepe mortalium pessimos ad amplissimas potestates fatorum vola|tus evexit, scilicet hoc uno placendi suf- Ambr. p. 204 fragio, quia omnibus displicebant. genus quoddam erat novi ambitus non amari. hanc inlecebram propositae spei mores publici sequebantur; ita accidebat, ut boni, quibus adversa omnia erant, aut opprimerentur improborum insidiis aut mutarentur exemplis.

25 At nunc idem principes nostri quod proceres volunt. unum corpus est rei publi- 6 cae adque ideo maxime viget, quia capitis robusta sanitas val*e*tudinem membrorum tuetur. amor vester praerogativa est consulatus; magistratu*s* boni capiunt, quia non ab uno tantum sed ab omnibus eliguntur. sciunt enim parentes generis humani, diligentiora iudicia esse multorum || et de proximo melius spectari cuiusque mentem || et in- 30 fucatum semper esse examen aequalium; quia par dignitas, nisi meritis adquiescat, aemulationi magis opportuna est quam favori. ergo in eum locum venimus, ut iam de vestro studio, patres conscripti, de vestra adfectione possit intellegi, quos dehinc consules ex hoc numero simus habituri. quisquis bonus est, iam designatus est. renuntiet ceteris artibus, quae spem plerumque frust*r*antur; | vitam denique subeat con- Ambr. p. 203 35 sularem. ad mores rediit honor, quem saepius, ut de ambitu taceam, fata praestabant.

Sit mihi fas, patres conscripti, in certamen praesentium vetustatem citare. illa 7 tribus evocet libertina ac plebeia faece pollutas, nos patricios; *di*visores classis illa,

---

2 disserimus 4 Vos — designati *caput proprium constituit in codice*
5 etiam Occupastis 6 sedomni/ nonpotestes *2 m.*, nonpotesses *1 m.* eripere 7 igi/uretho/or/mploratus 8 multo petito|ris parentefueretis con|petitores 9 noste/est
11 falso inbeberunt efficaces au/aciam 12 fugit contr/ambitus 13 hone/teposci/ur iusp/triciaegenti 14 cuncta 15 iussistis
16 raro reip·|·p·c· contigerun//quidem, *corr. 1 m.* 17 senattus olim in 19 sollicitudo domini cuiquam] *ego*, sollic///do/nicui|quam ipse 20 enpatiens *corr. in* inpatiens *1 m.* alienaegratiaequi hinc mortalium pessimus 21 fatorum 22 umbitus *1 m.*
25 at] ad principis, *sed corr. 1 m.* proceris *corr. in* proceres *1 m.* 26 ualitudinem 27 tuetor *1 m.* magistratus] *ego*, magistratum 29 *scribendum erat aut* et de proximo melius spectari cuiusque mentem *aut* et infucatum semper esse examen aequalium 32 ·p·c· 33 simus *corr. ex* simul *1 m.* 34 frustantur 35 honorem
36 ·p̄·c· 37 plebeiamfaecae diuisores] *ego*, fauisores

nos principes. tales collega vester suffragatores habuit, quales antiquitas candidatos. intellegamus nostri saeculi bona: abest cera turpis, diribitio corrupta clientelarum cuneis, sitella venal*i*s; inter senatum et principes comitia transiguntur: eligunt pares, confirmant superiores. idem castris quod curiae placet: quis hoc non putet orbis terrarum esse
8 iudicium? si haec nimis obsoleta adque arida sunt, sequentem scrutemur aetatem. 5
fasces istos largiri didicerat prisca dominatio, et ne ad aliam munificentiam cogeretur, obtentu honoris tegebat aerarium. aliis mos fuit fastidita diu onera praetextae privatorum umeris paulisper inponere. renuntiavit his iniuriis consulatus: ipsae dignitates decus suum receperunt; res, quae donum solebat esse, iam praemium est.

Deest folium unum? 10

Ambr. p. 371
9 . . . . *talia, quae singuli accipimus, ut in* | cunctos redundent, talia, quae in commune consequimur, ut perveniant ad gratiam singulorum. quantum est, quod boni mor*e*s timer*e* iam nesciunt, || quod iudicio non terretur alieno, qui fretus est suo || quod totus senatus non refertur in numerum noxiorum, quod sola suspicio reos non facit? in absentes ideo nihil fingitur, quia nihil creditur; nullius divit*i*s crimen optatur. certe 15
innocentes sumus, necdum liceret hoc dicere, si eosdem adhuc accusatores haberet Roma quo*s* iudices. quantum est gratias agere pro nobis! etiam famam saeculi superior*i*s diligentiores posteri diluerunt. neque enim fas est negari, non alios divum principem pertulisse hostes existimationis, quam nos salutis. iamne constat, fortunam nobilitatis consentire temporibus? eadem iustitia purgavit imperium quae senatum. 20

10 Gratulamur tibi, iu*v*enis Auguste, quod paterni successor factus imperii, tantum malos iudices quasi hereditatis onera repudiasti. non satis tibi idonea bona illa visa sunt cum †ministris. at primo consilium tuum deliberatio distulit, dum experiris, an
Ambr. p. 372 improbi atque externi mores exem|plo saeculi vincerentur, vel quod optimo filio congruebat, dum palam facere studes, praeterita delicta potestatum fuisse non temporum. 25
sciebas enim, quo spectaret invidia, cui familiare est maximas insimulare fortunas, adque ideo paulisper inpotentiam passus es, ut liqueret, eos publici doloris auctores dudum fuisse, qui etiam tum nocendi artem colebant, cum iam noverant non licere.

11 Quid primum igitur admirer, quod circa divum munus pii filii an quod circa nos partes parentis egisti? alienorum simulatio*ne* criminum Maximinus fidem fecit suorum. 30
vestra aestimatio sit, qualis fuerit in ceteros, quem ipsi rerum domini tyrannum paene estis experti. urgebat enim novo fastu patientiam regiam et praefecturae suae putabat esse dispendium, si quid licuisset imperio. interea nos opperiebamur, ut principatus
12 ultro talia vindicaret, vos exspectabatis, ut senatus argueret. credo tamen, has moras ad suffragium publicae causae parasse fortunam, ut suscepturus, Gratiane venerabilis, 35
Ambr. p. 201 iudicium doloris nostri, adferr*e*s testimonium tui; etsi illud magis confirmare | me convenit, nostram legationem nostras egisse querimonias, ut videreris *tu* quoque inter

---

3 uenales
7 mox *1 m.* 8 ipse *1 m.*
11 redundent in 13 moristimeri *in prima editione scriptum erat* quod boni mores timere iam nesciunt, *in secunda* quod iudicio non terretur alieno, qui fretus est suo 14 referturinnumeru/ 15 diuites certe 17 quos] *Mai*, quod superiores 19 existima|tiones *corr. in* existima|tionis *1 m.* 20 eandem *2 m.* iustitiam que *1 m.*
21 iube|nis 23 ministris istis *Baehrens*, malorum ministris *ego* at delibera/io 24 sae/uli optime *1 m.*
29 quid] quod *1 m.* 30 parentes *1 m.* simulatione] *Mai*, simulatio 32 fasto *1 m.*
36 i/dici/md/loris adferris 37 uidereris tu] *ego*, *om. cod.*

ceteros vindicari. nam priusquam senatus causa iungeretur tuae, satisfactum tibi putabas, quod insidiator regni exemplo innocentium potestate decesserat: postquam ventum est ad commun*e*s querellas, adhibuisti severitatem, qualem reliqui principes maiestatis tantum negotiis exhibebant. actum erat, clementissime imperator, de iniuria 5 tua, nisi nobilitas fuisset offensa.

Bene igitur aput vos locata est tutela rei publicae: pacem innocentiae reddidistis, 13 abrogata est externis moribus vis nocendi. crevit principatus, quia liberis imperatis: tantum potestatibus quantum legibus licet. nullae iam nuptiae caesa parente iunguntur nec funeri succedit hymenaeus neque flammeo vestis atra mutatur. credetne 10 posteritas, olim talia fuisse iudicia, quae conubia satellitum suorum sacrarent auspice pugione, spineam facem de rogo damnatae matris incendere*n*t, ululatibus adultarum carmina fescennina misc*e*re*nt*? quid loquar crimina necdum delata iam vendita et 14 humani sanguinis auctiones, aut eru|ditos in mendacium reos et subornandi art*i*fices ianitores, veteres calumnias novas poenas, crimina sine accusatore iudicia sine iure 15 *sine iure* sententias? fortunata esset, optimi principes, ter quaterque res publica, si adhuc promitteretis, quae iam praestitis*tis*. rerum versa condicio est: paulo ante soli invidiam felicitatis trahebant, quos mors subripu*it* is*tis* a*e*rum*nis*, mis*e*rabiles nunc habentur, quos vita non serva*v*it his gaud*ii*s.

Ambr. p. 202

Haec est illa Latii veteris aetas aureo celebrata cognomine, qua fertur incola 15 20 fuisse terrarum necdum moribus offensa Iustitia. pie regimur et quaedam pignora principum sumus, neque alia inter cives quam inter filios iudicii discretio est: dignus amore praeponitur et tamen, quis*quis* displicet, non necatur; praemiis virtutis corrigitur ignavia. quant*o*s iste ad optimam frugem rapiet consulatus! dum alios honoratis, alios eruditis; nam quibus ab natura recti amor defuit, spem sequentur. vellem nunc 25 truces iudic*e*s sciscitari, quae validior emendatio sit? olim timor agebat, ut bonus quisque trepidaret, nunc honor facit, ut malus quisque desperet.

Honor . . . .

Desunt folia sex?

V hab. d. 9 Ian. a. 376.

30

PRO TRYGETIO.

. . . . *desiderio ves*|tro, cum absumus, testimonio, cum venimus. nec formidamus invidiam: sensit ac exp*e*rta est, quid parenti meo adversata profuerit. cesserat quidem sponte ille per verecundiam pau*c*orum facilitati, et quo melior ad vos rediret, curarum vacuus animum litteris excolebat. sed hoc ordo amplissimus diu non tulit: 35 statim quasi ex longo, ut redire vellet, orastis — iussistis malui dicere, nam senatus, cum petit, vehementius praecipit. pa*r*um hoc deferentibus visum est: adlegantur ad 2 eum cum primis nobiles viri administri et internuntii publicae voluntatis. quanta haec

Ambr. p. 207

---

3 communis 4 maiestates *1 m.*

6 r. p. 8 potestatibu/ caesa] *2 m.*, causa *1 m.* iunguntur 9 hymeneus 11 incenderent ululatibus] *ego*, incendereauttululatibus 12 miscerent] *Mai*, mscire *1 m.*, miscire *2 m.*

13 artefices 14 sine iure sine iure] *ego*, sineiure 15 resp. 16 praestitis 17 subripuit istis] *ego*, subripuis|set aerumnis] *Haupt*, aurum miserabiles] *Mai*, mirabilesnise 18 seruabit gaudiis] *Mai*, gaudes

19 latiiṣ 21 discretio *corr. ex* discritio *1 m.* 22 quisquis] *ego*, quis 23 quantus consulates *1 m.* 24 defit *Baehrens* 25 iudicis 26 faci/

32 sensitac|exparta 33 paucorum

36 parum

desiderii vestri pompa est, quae beneficium suum paene ambitum vult videri! || credo haec vestra opinio erat, ut per fetiales quodammodo evocaretur; verbenae tantum et sagmina defuerunt || certum est quidem, patres conscripti, et inexcusabile, quod iubetis, sed ille sic accitus est, tamquam posset negare.

3 Ad te etiam, venerabilis imperator, laudis istius summa referenda es*t*. is enim rem publicam liberam tenet, sub quo aliquid invidendum *in* potestate senatus. *i*deo | (Ambr. p. 208) magnus, ideo praeclarus es, quia primum te mavis esse quam solum. quidquid adipiscu*n*tur boni, saeculo tuo prof*i*cit. traxerunt olim pl*e*rique . . . . . . suspiria, et quasi amari imperatoribus tantum liceret, privatorum merita presserunt. mihi autem vere pater patriae videtur, sub quo laudari vir optimus non timet. est etiam illa securitas temporis tui, quod nemo se apud principem minorem fieri putat, si ipse alterum sibi praeferat. quis enim est invidiae locus, cum omnes a te iusto ordine diligantur?

4 Sed iam satis multa de nobis! demus aliquid operae, aliquid temporis etiam Trygetio clarissimo et emendato viro, qu*i* vos oratos per me adque exoratos cupit, ut eius filium function*i* praetoriae destinatum decimus annus accipiat. si voluntas spectanda est, debetis munificum senatorem probare; si facultat*e*s, nihil plus potestis inponere.

5 Me quoque in hoc negotio cogitari decet, qui soleo agere gratias. || qui obliterari benefacta non patior || recte locantur officia secunda, ubi prima viguerunt. istum novo debito alligate, me gemino . . . .

VI a. 376—378.

PRO FLAVIO SEVERO.

(Ambr. p. 211) . . . . posset vindicare virtuti. sed quid opus est ap*ud* nobilissimos humani generis de cuiusquam familia gloriari? solis radiis omne lumen obtunditur. || stellarum ign*e*s rutilare non sinit candor diei || vos tamen mementote, non diffidentia istud fieri sed reverentia. ante sacras quodammodo curiae for*e*s ornamenta maiorum suorum novus collega deponit, tantum virtutibus stipatus ingre*d*itur, quae solae etiam genus indicare possunt, quod laudare noluimus.

2 Si posset ullus in tantis rebus ordo retiner*i*, mor*e*s viri prius adsererem, tunc honores; sed intellego utrumque iungendum; fideliter enim de ingeniis singulorum potentia iudicat. quanta verecundia factum putatis, ut tam sero legeretur! olim pervectus in fastigia summa rei publicae adhuc dubitat, an senatorem possit implere. nempe auxit dignitatem nostram ista cunctatio et superior locus factus est, quem sibi optimus virorum post honores potissimos reserva*v*it. fateamur necesse est, patres (Ambr. p. 212) conscripti, ideo nobis amplius esse delatum, quia properantibus | aliis ad hunc ordinem nil negamus.

---

1 Credo *novum caput incipit in codice* 3 ·p·c·
5 estest 6 in potestate] *ego*, po/estate *2 m.*, po/estut *1 m.* ideo] *Mai*, adeo 7 adi|piscumtur 8 profecit pliriquesuspiria, *supple* traxerunt olim plerique principum in inuidiam, si quisquam absens ciuium moueret suspiria *vel simile quid*
14 quisuos 15 functioni] *Mai*, functiones 16 facultatis
18 *in prima editione scriptum erat* qui soleo agere gratias, *in secunda* qui obliterari benefacta non patior
23 nobilissimus 24 *in prima editione scriptum erat* solis radiis omne lumen obtunditur, *in secunda* stellarum ignes rutilare non sinit candor diei 25 ignis 26 foris
29 reti|neremoris 32 r. p. 34 potissimus *1 m.* reseruabit|fateamur ·p·c·
35 am|plius

Non tenui laud*e* celebrand*a* est votorum mediocritas, in hac praesertim nostrae 3
aetatis facilitate, quae desiderii gradus non habet. quis credat, summatem facundiae
diu inter fori ornamenta numeratum praesidalem dudum recepisse provinciam multo-
que itinere decurso ad honorem paene exiguum navigasse, cum pl*e*rique hominum
5 viliorum prope a summis potestatibus inchoarent? sed bona conscientia illud ducit
eximium, quod ipsa susceperit, eumque ordinem statuit magistratuum, quem fecerint
merita rectorum. ‖ nescit publicam curam nominibus aestimare et illud putat esse fastigium,
quod acceperit digniorem ‖

Crevit adeo illo tempore praesidatus seseque ad magnitudinem regentis tetendit, 4
10 et cum potissimi viri gloriam provincia una non caperet, egit fama latior negotium
suum, ut Theodosio quondam militarium magistrorum celeberrimo consultor belli per
Africam iungeretur. hic iam dissimulare non possum, quid testimonii . . . .
. . . .

VII ante a. 388.

15 PRO SYNESIO.

Quod Iuliani c. v. cum primis amici mei filio precator potius quam testis adsum, Ambr. p. 197
nemo viri diffidentia curatum putet, cum statuerim, patres conscripti, non minore a vobis
reverentia *me*met fidem *in* omnia poscere quam ceteros. opto iurare et mehercule de-
buissem subire partes dicendi testimonii, nisi eius desiderium recepissem, a quo lauda-
20 tores consuetudo vestra magis exigit quam dubitati*o iurat*ores. nulli igitur suspecta sit 2
ista libertas muneris mei: rogaturus, ut dignitati nostrae novus senator accedat, habeo
praesentem poena*m*, si iungor indigno, neque eam numero et modo simplicem, si uno
facto et meae auctor iniuriae et reus vestrae sim. quare credatis velim, non mea
cautela factum sed securitate suscepti, ut hoc potius sortirer officium. dum iuratoribus
25 abundat, dum meriti sui certus est, adhibuit petitorem, quem testem sibi alius reser-
vasset: ‖ nec me putetis satis absolutum condicione iurantium ‖ ego vero, cum res amici
agitur, etiam de nobis arbitror iudicandum. memini, quanta diligentia mihi constet 3
singulorum | familiaritas, neque ita sum prodigus publicae dignitatis, ut de alieno Ambr. p. 198
solvam contractum domesticae gratiae. taceo officiorum nostrorum laudabil*e*s vices:
30 nolo pro meo debito curiam *int*ervenire. quippe utrumque deforme est, et collegam
futurum non censeri merito suo et laudatorem eius de commun*i* esse solvendo. quanto
honestius dico, non ideo Synesius in senatum legendus est, quia mihi amicitia iungi-
tur, sed ideo amicus est mihi, quia dignus est, qui legatur!

Pater huic iuveni est iamdiu adscitus senator, quae res de meritis venit; siquidem 4
35 dignitas innata felicitatis est, delata virtutum. ceteri retro maiores illius tunc a vobis
probati sunt, cum ipse legeretur. num distat orationis meae fides a testimonio? iurasse

---

1 laudemcelebrandam 4 plirique 5 *in prima editione scriptum erat* sed bona conscientia illud ducit eximium, quod ipsa susceperit, eumque ordinem statuit magistratuum, quem fecerint merita rectorum, *in secunda* sed bona conscientia nescit publicam curam nominibus aestimare et illud putat esse fastigium, quod acceperit digniorem

16 praecator 17 p. c. 18 reuerentia memet fidem in] *ego*, reuerentiametfidem 20 dubitatio iuratores] *Mommsen*, dubitatiores

22 poena 25 /i|bi 26 Nec *novum caput incipit in codice* nec me — iurantium *ante* 24 dum iuratoribus *inserendum erat* conditione

27 c/nstet 29 laudabilis 30 interuenire] *Haupt*, peruenire 31 commune 32 quia *corr. ex* qui *1 m.*

35 felicius *1 m.* 36 fides

me existimate, quia praedico, quae potestis agnoscere. nec iniuria quis dixerit, Synesium plus decoris *quam geni*torem adferre, cui et illud accessit, quod ex eadem domo iam secundus admittitur. etenim propago generis, quanto longius recedit a novis, tanto altius tendit ad nobiles. non multum apud . . . .

5 5

Vat. p. 7 . . . . timori. pendet circa illum sollicitae dom*u*s pietas, sed ipse de se exigit, quidquid omnium sibi humanitas relaxavit. iam video, Iuliane, causas consultissimae

6 placiditatis tuae: tali filio magis securus es quam remissus. illud autem non vereor, patres conscripti, ne quis inparem senatoriis muneribus arbitretur unicum filium non pauperis patris. atque utinam fortun*a* germanum quoque eius incolume*m* senatui tradidisset! quod nunc alteri superest, satis esset ambobus. Synesius quidem meus omnes sibi opes cum fratre credit ablatas, sed res naturae est, ut divisa, cum in unum redeunt, augeantur. et quantum, dii boni, in dies proficit domus sobria! quippe, ut scitis omnes, saepe inopia vel copia ex moribus venit. nisi forte excongruam putatis istiusmodi laudem: ‖ plane inter facultat*e*s censenda est parsimoni*a* ‖ nam senator, qui privato usui minimum vindicat, *p*ublico plus reservat. 10 15

7 Cetera testibus sedulo adde*n*da servamus: mihi uber*i*us loqui cautio est, ne videar Vat. p. 8 non tam fide actoris multa dicere quam iniurati securitate. | duobus quidem nitimur Euresio adque Avito cc. vv., quorum religionem si omnes aequare possent, nemo iuraret. sed horum priori quamquam facundo posse*m* gratiam facere dicendi: suff*i*cit desiderio nostro ad suffragium, quod avunculus petitoris est. siquidem vir honorum frequentium, multae in re publica vigilantiae, generi suo quaesivit omne, quod meruit. enimvero nec Avitus meus orator de summatibus minore momento causam iuvabit, quia ornamentum sic de amicis ut de proximis sumitur; in his dignitas generis, in illis specimen honestatis est; illa pars familiam commendat, haec vitam. 20 25

8 Vos nunc, patres conscripti, oro adque obsecro, ne tamdiu in una domo sinatis esse dispares dignitat*e*s. hic omnium parentum summus est labor, ut magis splendeant, qui sequuntur. dedit natura Synesio bonos mores, pater optimas disciplinas, fortuna commodas facultates: hoc unum ac potissimum novo adhuc iuveni decus superest, cuius vos er*i*tis auctores. 30

VIII.

PRO VALERIO FORTVNATO.

Vat. p. 9 . . . . *audierat fibrum, ubi periculo ur*|getur, parte corporis, quae in se desideratur, ab*s*cisa vitam pacisci. quod mater familias in usum vertit suorum, sed maiore *i*actura, dum nimis timide consulit aeris a*n*gustiis, ‖ hoc tamen verius questa ‖ quo minus eripuit quam refudit. 35

---

1 exis|ti//te ag|noscere 2 decoris quam genitorem adferre cui] *ego*, decoremadferresui 4 nobiles
6 domos
9 ·p· c. 10 fortunam incolumen 15 plane — parsimonia *ante* 13 quippe, ut *inserendum erat* facultatis parsimonia~ 16 minimu/ plublico
17 addeda uberibus 18 securitate 20 possem] *ego*, possent suffecit 22 multe
26 patres ·c· 27 dignitatis 28 n//ura 30 eretis *post* auctores *sequitur virgula finem orationis indicans*
34 abcisa 35 maiore iactura] *Baehrens*, maio|resactura augustiis hoc — questa *post p.* 339, 3 quod precatur *inserendum erat* quaesta

Subicite oculis, patres conscripti, imaginem quamdam *sub*p*licanti*s matronae et 2
ante principum pedes filii ornamenta ponentis. dolet misera et quod queritur et quod
precatur [id est defectum pecuniae et voti deformitatem]. nam certe potuerat conve-
nientem censibus suis, ut nunc facimus, petere quaesturam, sed inopiae suae conscia
5 hoc quoque ut gravissimum timuit, quo minus nihil est. erat censurae vestrae, pa-
tres conscripti, Fortunati ostentationem notare, quod nullo postea rei familiaris auctus
profectu vel minima fungi optat supra matris confessionem.

Sed ut narrandi viam relegam, diu *tenui*tas infelici remedio fuit. postquam illi 3
aetas provenit ad maturitatem, agitur in votum recuperandi, quod genere quaesiverat,
10 inpulsu fortasse boni sanguinis, qui se semper agnoscit; nam, quod sciam, | nullus Vat. p. 10
illi adventus novi conpendii fiduciam sui fecerat. supplicat contra matris orata —
quid dico matris? — adversum se supplicat pro senatu. et *f*orte eo tempore tamquam
vacuum dignitat*i*s Emeritensis ordo pulsabat, ratus saltem mediocritati suae Fortunati
conpetere facultat*e*s. lis procedit ad forum; multa de genere et integrato natalium
15 splendore dicuntur, quae licet essent valida ad victoriam, plus tamen profuit, quod
nec illis idoneus visus est. *i*deo rennuerunt sterile certamen, adque ita noster hic
quaestorius candidatus non magis ut senator obtinuit quam ut pauper evasit.

Eligite nunc tempus, quo potuit, si modo umquam debuit, vocari ad tantae edi- 4
tionis inpensas: primis aevi sui annis senator *e*sse desierat, proximis laboravit, ne
20 minori curiae iungeretur. num designari potuit a vobis aut per beneficium primae
supplicationis alienus aut sub periculo secutae *l*itis incertus?

Intellego amplitudinem vestram diu ista nescisse, adque ideo ratum esse non de- 5
buit, quod statuit ignoratio earum . . . .

---

1 ·pc· subplicantis] *ego*, publicantes matrone 2 quaeritur 3 prae|catur id est — deformitatem *uncis inclusi* 5 ·pc· 6 **rei**
8 tenuitas] *ego*, **t**//**as** 9 /e|**t**as agit**ur**|/n 12 p**o**rte 13 dignitatis] *Baehrens*, dignitates 14 facultatis 16 ideo] *Baehrens*, adeo
18 tante 19 senator esse desierat] *ego*, senatorissedesierat 20 n**u**m be|n/ficium 21 **aut**sub bitis
22 i/|ta 23 ea**rum**

FRAGMENTA.

AD THEODOSIVM IMPERATOREM.

1. *Symmachus ad Theodosium imperatorem*: beatum iam parvulum meum, cui pium adrisit .... *Arusianus Messius VII p. 458 Keil. s. v. Arrisit illi. vocem* adrisit *in cod. omissam ex lemmate supplevi.* 5

2. *Symmachus ad Theodosium imperatorem*: solere principes bona verba largiri. *Arusianus Messius VII p. 489 Keil. s. v. Largior hanc rem.*

DE CENSVRA NON RESTITVENDA.

3. Quae tempestate resecata est. *cf. p. 108, 21.*

EX LIBRIS INCERTIS. 10

4. *Retinetis facundissimi Symmachi eximium dictum*: specto feliciter virtutis eius augmenta, qui differo laudare principia. *Cassiod. var. XI 1 fin.*

5. *Sed si pudoris nostri fecisses utcumque rationem, Symmachianum illud te cogitare par fuerat*: ut vera laus ornat, ita falsa castigat. *Apoll. Sid. ep. VIII 4, 1 (10, 1). Illam sententiam saecularem quidem sed valde utilem cogitemus*: ut vera laus 15 ornat, ita falsa castigat. *Caesarii Arelat. hom. 25. Margarin de la Bigne, Maxima biblioth. vet. patr. Lugduni a. 1677. tom. VIII p. 845. Verecundiam magis incurrimus illud doctissimi viri ad animum producentes, qui dixit*: sicut vera laus ornat, sic falsa castigat. *Pelag. pap. epist. 8 (9).*

6. *Symmachus sic*: verba dare captivi est, argentum dare satellitis. *Sergii explan.* 20 *in artem Donati, IV p. 488 Keil.*

INDICES.

I.

SYMMACHI SCRIPTA ORDINE CHRONOLOGICO DIGESTA.

364—365.
II 44.

365—366.
II 27.

369.
Orat. 1. 3.

370.
Orat. 2. — IX 112.

370—371.
I 14.

375.
VIII 5. 6. 7. 8. 9. 10. 20. IX 115. X 1. — I 1. 2. 3. 4. 5. 10. 11. 9. 7. 8. II 38.

375—376.
I 6.

376.
I 13. — Orat. 5. I 44. 105. III 7. V 43. — I 52. 96. 78. — III 43. X 2. Orat. 4. 6?

376—377.
I 16.

378.
I 18. III 17? — VII 66. — I 49? III 47. — I 85. 22. 20. 19.

378—379.
I 15. 26.

379.
I 21. — I 94. III 50. — I 104. — IV 53. IX 1. — I 27. — I 25. IV 24. — I 95. III 18.

379—380.
I 31. 32. — I 58. — II 57.

380.
III 45? — I 102? — III 19. I 46. — I 64. 65. 66. 67? 68. 69. 70? 71? 72? 73? 74? — I 101. III 21. IX 113. I 54. 83. III 6.

380—381.
I 100?

381.
I 103.

382.
III 81. 66. II 8. III 58. II 17. 23. 19. III 89. IV 2.

382—383.
II 33. 66. 87. III 86. V 36. II 18. V 37. II 22. — III 25? 29?

383.
III 90. II 24. 65. III 69. — III 24? 27? — IV 74. II 4. 5. 6. 52. VI 72. I 51. II 7.

384.
I 55. Rel. 1. 2. — III 28? — Rel. 41. 3. 8. 28. 16. 21. 10. 11. 12. 24. 7. 15.

384—385.
Relationes.

385.
II 36. Rel. 33. 13. — III 59. 61. — IV 15. — Rel. 17. 34. IX 150. Rel. 23. — II 47. 48. 55. 26.

385—386.
V 55.

386—387.
IV 68.

387.
III 62? 63. 52. 65? IV 69. 70. V 76.

388—389.
VIII 69.

389.
II 13. — II 30. 31. 28. 32. — V 39. — III 84. 82. 55. — III 85. V 38. 34.

390.
II 62. V 15. IX 149. II 63. 64. IX 61. 62. 63. 64. 65. — II 20.

391.
IX 153. — VIII 41? — Fragm. 1. 2.

392—393.
V 21. 22. 25. 26.

393.
V 59. 49. II 46. 76. V 20. 46. II 77. — II 83. 84. 85. V 53.

394.
II 81. VII 76. IX 117. 118. 119. 120. 121. 122. II 78. — VI 74? — IX 10. 77. 78. 79. IV 17. V 98. 97. VI 20. IX 68. 69. 70. 71.

394—395.
VI 1. — IV 46? — III 34.

395.
IV 50. 20. 19. 51. III 33. — IV 30. — V 85. 86. IV 34. 35. 52. VI 22. 2. 4. 55. 65. VII 68.

395—396.
VI 18. 21. 15.

396.
VI 12. 41. 45. V 47. VI 26. 14. IV 18. 36. 32. 22. — IV 21. V 93. VII 63. VIII 23. 24. 25. 26. V 12. VIII 27. VII 36. 24. 30. V 78. VIII 46. 47. V 33. VIII 48. 49. 50. 51. 52. 53. VII 28. 32. 79? 80? VIII 54. 55. 56. 57. 58. 59. 73. 60. 61. 1. 2. 3. IX 124. 125. 126.

396—397.
V 54. 66. — V 62. 63? — VI 71. — III 36? IX 55? 56? 57? 58? 59? 60?

397.

IV 23? — VII 35. VI 80. 81. VII 20. VI 78? 70. 52. 63. 53. 56. 59. 8. V 52. VII 65. VI 6. 73. 28. 16. 19. VII 77. 78. III 11. VI 23. V 69. VII 71? VI 75. 76. VII 73. 74. VI 77. V 67. 68. IX 29. 29 A. 30. IV 54. VI 51. VII 18. VIII 33? 34? 35? 36? 37? 38? VI 50? 7. VII 112. IV 44. VII 15. 26. 27. VI 47. 48. III 38? 39? VIII 17. 18. IX 127. 128. VI 54. VII 43. VI 29. 57. IV 71? V 58? VIII 11? 12? IX 91? 92? VIII 19. IV 5. VII 39.

397—398.

VI 64. — IV 29. 45. V 9. VII 58. — IV 43. V 65?

398.

VII 54. 113. 114. — VI 58. VII 21. 22? VI 61. 62. VIII 63. 64. 65. 66. 67. 68. VI 66. IX 81. — VII 40. 41. 38. — IV 59. — V 10. 11. VI 30. 10. 35. 36. V 5. VI 60. — V 6. IV 6. 39. VII 47. 95. 102. IX 47. 48.

398—399.

IV 37. — IV 38. VII 45. — IV 40. VII 46. 94. 103.

399.

VII 91. 81. 89. 83. — IV 4. VII 93. 104. VIII 29. 30. — IV 58. V 82. — IV 7. VII 48. 105. 106. 82. V 83. IV 60. IX 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. — VII 90. 97. — IX 23. 24. 25. 26. 27. 28. — VIII 21. VII 1.

399—400.

VI 5. — VII 88. — VII 96. 100. — IX 51. — IX 144. 151. 152.

400.

VII 4. 7. 8. IV 31. — IV 49. V 74. IX 7. 8. 9. — IV 63. VIII 44. 45. 13. 14. 15. 16. IX 73. 74. 75. — IV 12. VII 59. 122. — VIII 71. 72.

401.

VII 121. IX 131. 132. 133. 134. 135. 136. 137. 138. 139. 140. 141. 142. — IV 8. VII 110. 50. — VI 40. 17. 25. IX 3. 4. 5. 6. VI 42. 33. 34. 38. 43. — V 56. — IV 14. IX 93. 94. 103. 104. 105. 106. 107.

401—402.

VII 126.

402.

VII 2. 13. 14. IV 9. V 95. — IV 13. V 96. 94. IV 56. IX 54.

II.

INDEX NOMINVM.

ABORIGINES 108, 9.
Acacius, rhetor CXXXII.
ACCIVS 331, 20.
ACHAEMENIVS mos 110, 32.
ACHILLES 74, 30; 93, 11; 256, 22.
ACHOLIVS 311, 6. 16.
Acilius v. Faustus, Sibidius.
Acinatius v. Albinus.
ACINDYNVS 1, 13; 2, 14. praefectus praetorio Orientis a. 338—340, consul a. 340.
Aconia v. Paulina.
Aconius v. Catullinus.
ACVTIANVS 31, 7.
Adelphius. Clodius Celsinus Ad., corrector Apuliae et Calabriae, proconsul, praefectus urbi a. 351 XCI. XCV.
AEDESIVS 270, 1.
AEGYPTVS 10, 10; 108, 9; 288, 10; 322, 9; 328, 2.
AELIANVS 299, 2.
Aemilia v. Aeonia, Dryadia, Hilaria, Maura, Melania.
Aemilius v. Arborius, Paternus, Probus.
AENEADAE 2, 14.
Aeonia. Aemilia A. LXXV. LXXVI.
Aeonius v. Ausonius.
AERIVS, vir clarissimus 148, 4; 274, 21.
AESOPVS, poeta 18, 2.
AESOPVS, histrio 277, 22.
AETHIOPES 319, 1.
AETOLIA 12, 30.
Afranius v. Syagrius.
AFRICA 43, 17; 59, 11; 62, 10; 81, 16; 88, 7; 93, 26; 95, 15; 99, 26; 114, 24. 27; 116, 26; 124, 9; 187, 15; 196, 6; 215, 24; 253, 6; 269, 31; 277, 4; 287, 26; 293, 2—4; 297, 12 20. 27. 30; 309, 11; 314, 15; 318, 6; 337, 12. cf. Libya.
AFRICANVS (Scipio) 12, 31; 106, 15; 322, 7; 331, 20.
AFRICANVS, agens in rebus 317, 6. 14. 15.
AGGARRA 312, 36.
AGORIVS v. Praetextatus.
Agrypnius v. Volusianus.
ALAMANNI 322, 21. 28; 324, 22; 325, 5 34; 327, 1. 16; 329, 25.
ALBA 274, 31; 275, 3.
Albinus. Caeionius Rufius A., praefectus urbi a. 335—337, consul a. 335 CLXXV. CLXXVI. CLXXVIII.
Albinus, vicarius Hispaniarum a. 341, consul a. 345 CLXXV. CLXXX.
ALBINVS VIII 25; [222, 25]. Publilius Caeionius Caecina A., consularis Numidiae circa a. 365 CLXXV. CLXXVIII.
Albinus. Caeionius Rufius A., proconsul Africae inter a. 381 et 388 (?), praefectus urbi a. 389—391 CLXXV. CLXXX. XCVIII.
Albinus. Caecina Decius A. v. Decius.
Albinus. Caecina Decius Acinatius A., praefectus urbi II a. 414. 426, praefectus praetorio Galliarum a. 440, Italiae a. 443—448, consul a. 444, patricius CLXXV. CLXXIX.
ALBVLA 110, 15.
ALEVIVS VIII 15; IX 65.
ALEXANDER (Macedo) 256, 22; 331, 22; [12, 29].
ALEXANDER, praeses 42, 12; adn. 520.
ALEXANDER, tribunus et notarius 134, 14.
ALEXANDER IX 27; 192, 29.
ALEXANDRIA 310, 5.
ALGIDVS Praenestinus 86, 27.
ALMACHIVS VIII 2.
ALTARIPA [324, 19].
ALYPIVS VII 66—71; 67, 14. Faltonius Probus A., vicarius Africae a. 378, praefectus urbi a. 391 XCI. XCVIII. CLXXXV.
AMATHVSIVM 7, 11.
AMAZONIVS 238, 15. 18.
AMBIVIVS, histrio 17, 15; 277, 22.
AMBROSIVS III 30—37. Aurelius A., episcopus Mediolanensis XVI. XLIX. LIV. LVIII. CII. CXXVIII.
AMBROSIVS, advocatus 11, 29.

Ammianvs 309, 20. comes rerum privatarum a. 383 Cod. Theod. XI 30, 41.
Ammonivs, censualis 139, 33.
Amnivs 3, 26; adn. 420. v. Iulianus, Paulinus.
Ampelivs 138, 32; 139, 17; 143, 3. 6. 18. Priscus Ampelius, praeses Cappadociae, magister officiorum, proconsul Asiae, proconsul Africae a. 364, praefectus urbi a. 371—372 CLXX; adn. 153.
Ampelivs, senator 53, 12.
Ampelius, Attali Augusti filius CLXX.
Amyclaei 103, 23.
Anastasivs 130, 15.
Anatolius, proconsul Achaiae circa a. 370 XCIX.
Anaxagoras, philosophus 72, 7.
Andromachvs 66, 7.
Andromachus, comes rerum privatarum, praefectus urbi a. 395, praefectus praetorio Galliarum a. 401 LXVII; adn. 936.
Andronicvs, poeta VIII 22; CXCV.
Anepsia [335, 8] cf. Amm. XXVIII 1, 35. 56.
Anicivs. Aniciorum stemma XCI. cf. Boëthius, Faustus, Symmachus.
Anniana 305, 17.
Annivs 179, 13; 224, 18.
Annius v. Bassus.
Antiochia 120, 5.
Antiochvs, rex Syriae 331, 8.
Antiochvs VIII 41. 74. praefectus annonae a. 391 (?), proconsul Achaiae a. 395 CXCVIII.
Antistianvs, vir clarissimus 247, 2.
Antonivs, triumvir 322, 9.
Antonivs I 89—93. Claudius Antonius, magister scrinii, quaestor sacri palatii, praefectus praetorio Galliarum a. 376—378, consul a. 382 CVIII.
Antonivs 43, 16.
Antonius v. Volusianus.
Anysivs 30, 21.
Apelles, pictor 42, 26; 331, 2.
Aphrodisivs, tribunus et notarius 300, 21.
Apollodorvs VIII 13; IX 14. 51. [74]. proconsul Africae a. 399—400 CXCIV. CCVII.
Apollodorus, comes rerum privatarum a. 396 CLVI.
Appenninvs 122, 20; 244, 3. 10.
Appia via 8, 9; 43, 12; 61, 3; 187, 14.
Appius v. Dexter.
Apringius, proconsul Africae CXCIV.
Apronianus. L. Turcius A. Asterius, praefectus urbi a. 363—364 XLII.
Apvlia 53, 18; 156, 38; 212, 24; 244, 15; 271, 33; 310, 15.
Aqvileia 122, 8; 243, 24.
Aquilius LXXV.
Aquillius v. Titianus.
Aqvitanica 249, 6.
Arabiana 60, 20; 170, 19; adn. 117.
Aradivs v. Proculus, Rufinus.
Arborius. Caecilius Argicius A. LXXVI.
Arborius. Aemilius Magnus A. LXXVI; adn. 352.
Arborivs [60, 21], Magnus A., comes rerum privatarum a. 379, praefectus urbi a. 379—380 LXXV. LXXVI. LXXXIX. CXXIII; adn. 656.
Arcadivs Augustus, Relationes; 99, 36; [104, 24].
Argentivs 154, 31; 208, 19.
Archetimvs, philosophus 284, 26.
Archimedes Syracusanus 327, 8.
Arelate 241, 10.
Argicius LXXVI.
Aricia 196, 12; 317, 10.
Ariminvm 250, 13. 16; 268, 10.
Aristoteles, philosophus 5, 12; 12, 29; 284, 27.
Armenii 4, 3.
Arpinas 2, 13.
Arsacidae 287, 19.
Artemisivs 302, 7.
Asclepiades, philosophus 132, 3.
Asclepiodotus. Oecumenius Dositheus A., consularis Cretae a. 382—384 LXXXIII.
Asellvs 252, 29.
Asia 50, 5; 87, 17.
Asinius v. Iulianus, Quadratus.
Asterivs 261, 14.
Asterius v. Apronianus.
Atellanvs 161, 17.
Athanaricus, Gothorum iudex adn. 651.
Athanasivs, vir clarissimus 210, 23; 212, 12.
Atilivs (Serranus) 27, 28; 144, 12; 180, 31.
Attalvs VII 15—25; 67, 7; 184, 20; 192, 7. 9; 208, 26; 209, 8; [169, 23; 170, 32]. Priscus Attalus, comes sacrarum largitionum a. 409, praefectus urbi a. 409, Augustus a 409, 410, 414 CLXX. XXIII. CLXXIII; adn. 1020.
Atticvs VII 30—34. Nonius Atticus Maximus, praefectus praetorio Italiae a. 384, consul a. 397 CLXXIII. LXI; adn. 210.
Attusia v. Sabina, Talisia.
Attusius v. Talisius.
Avchenivs adn. 420, v. Bassus.
Aventivs VIII 40; 297, 12; 307, 29; [300, 17; 307, 6. 8; 310, 23]. praefectus urbi a. 383 CXCVIII; adn. 210.
Augustinus. Aurelius A., episcopus Hipponensis CXLI.
Avgvstvs 322, 11.
Avianius v. Symmachus.
Avitianus LXXVI.
Avitvs, vir clarissimus 338, 19. 23.
Avitvs, palatinus sacrarum largitionum 304, 7.
Avrelianvs IX 22. 26.
Avrelianvs 47, 3.
Avrelivs 129, 29; 130, 6; 137, 26; 194, 24; 249, 19.
Aurelius v. Ambrosius, Augustinus, Opilius, Symmachus, Victor.
Avsonianvs, vir clarissimus 87, 17.
Ausonius. Iulius A., praefectus praetorio honorarius LXXVI; adn. 346.
Avsonivs I 13—41. 43; [278, 10; 331, 19]. Decimus Magnus A. Aeonius, comes, quaestor sacri palatii, praefectus praetorio a. 378—379, consul a. 379 LXXV. XLVII. LII. CVII. CIX. CX. CLXXIV; adn. 78. 556. 617.
Ausonius, poetae filius LXXVI. CLXXIV.
Ausonius. Censorius Magnus A., poetae nepos LXXV. LXXVI. LXXVII.
Avxentivs IX 5; 158, 4; 218, 25; 237, 3. Fonteius Litorius Aux., praefectus urbi CCII. CCIII.
Avxentivs, vir clarissimus, comes et mechanicus 299, 22. 28. 31; 300, 13. 20. 25; 301, 6.
Avxentivs 94, 1.
Axvr 44, 3.

Babylo 287, 19.
Baebianvs, vir clarissimus 83, 22. 26.
Baiae 4, 24; 5, 2; 6, 21. 30; 7, 8; 24, 7. 20; 48, 5; 50, 18; 151, 7; 155, 15; 159, 15; 172, 29; 181, 9; 183, 27. 29; 322, 11.
Bappo, praefectus urbi a. 372 adn. 716.
Barachvs, philosophus 16, 4. 9.
Barbarus v. Pompeianus.
Basilina, Iuliani Augusti mater CLXXV. CLXXVII.
Basilivs 307, 26. comes sacrarum largitionum a. 379 —383, praefectus urbi a. 395 LXVII; adn. 656.
Bassianvs, rationalis rei privatae 313, 7.
Bassus. Annius B., consul a. 331 XCI. XCIV.
Bassvs 297, 9. 11. 20. 21. 24. 29; [306, 12]. Anicivs Bassvs 307, 29. Avchenivs Bassvs 294, 30; 300, 16. Anicius Auchenius B., proconsul Campaniae, praefectus urbi a. 382 XCI. XCIII. CLXXXII.
Bassus. Anicius Auchenius B., consul a. 408 XCI. XCIV.
Bassus. Anicius Auchenius B., consul a. 431 XCI. CIV.

Bassvs, vir spectabilis IX 20. 24; 31, 32; 111, 20; 114, 21.
Batrachia 310, 17. 27.
Bavli 1, 11. 12; 2, 5. 8. 18; 6, 31; 221, 26; L.
Bavto IV 15. 16. magister militum sub Gratiano et Valentiniano II, consul a. 385 CXL.
Benedictvs 116, 13; 235, 14.
Beneventvm 4, 26.
Benignvs, vir clarissimus 248, 8. cf. Cod. Theod. IX 30, 5; XII 1, 162; 6, 26.
Bithynvs lapis 8, 24.
Bizias 313, 35.
Blaesilla CXXX.
Boëthius. Flavius Nar. Manlius B., consul a. 487 XL.
Boëthius. Anicius Manlius Severinus B., consul a. 510 XL.
Boëthius. Flavius B., consul a. 522 XL.
Bonifativs, palatinus 297, 36.
Bonosvs, vir praesidalis 122, 28; 146, 18. 22. 25.
Borysthenes 328, 21.
Britannia 287, 27; 314, 15.
Brittii 56, 22; 131, 19; 160, 14.
Bvlephorvs 267, 12.
Bvrgvndiones 326, 2.

Caecilianvs VIII 14; IX 50. 58; 82, 3; 112, 23; 164, 27; 207, 11. 20. praefectus annonae a. 396—397, vicarius a. 404, praefectus praetorio Italiae a. 409 CXCIV. CCVI.
Caecilianvs, Laurentium Lavinatium defensor 31, 24.
Caecilivs, Verris quaestor 318, 17.
Caecilius v. Arborius.
Caecina v. Albinus, Decius.
Caecinia v. Lolliana.
Caeionius v. Albinus, Gregorius, Iulianus, Volusianus.
Caelivs mons 74, 19; 97, 5; 181, 27; 182, 22.
C. Caesar 104, 7. 8.
Caesarea Mauretaniae 29, 22.
Caesarivs 32, 29; 302, 6. 19.
Caesarius v. Claudius.
Caesonius v. Faustus, Paulinus.
Caieta 271, 3; 322, 13.
Calabria 56, 15.
Callippio. Iulius Call. LXXVI.
Callistianvs VIII 43; 194, 17.
Camenius, vicarius Africae a. 381 CVI.
Camenius v. Iulianus.
Camillvs (M. Furius) 284, 14.
Campania 2, 31; 5, 30; 6, 21; 8, 3; 19, 17; 24, 9; 50, 20; 52, 33; 105, 10; 114, 6; 154, 19; 156, 38; 158, 13; 165, 12. 15; 167, 7; 171, 4; 185, 13; 186, 12. 21; 187, 12; 188, 5; 194, 27; 222, 16; 230, 19; 244, 20; 249, 13; 276, 3; 311, 29; 312, 22.
Campanvs, vir clarissimus 317, 6.
Canopvs 328, 13.
Capreolvs VIII 7.
Capva 7, 27; 16, 23; 17, 22; 50, 19; 156, 6; 215, 8; 223, 18; 232, 3; 265, 20; 312, 13.
Carissimvs, ex comitibus 45, 19.
Carneades, philosophus 285, 2.
Carterivs VIII 16; IX 7. 31; 135, 25. iudex CLIII. CXCIV. CCIII.
Carthago 220, 14; 326, 27.
Castor, palatinus sacrarum largitionum 304, 7.
Castor 155, 19; 158, 13; 218, 20.
Cataphronia. Iulia Cat. LXXVI.
Catervius, comes sacrarum largitionum a. 379 adn. 656.
Cato (M. Porcius) 5, 14; 85, 1; 180, 31.
Cattianilla 304, 11. 15. 20.
Catullinus. Aconius C. Philomatius LXXXV. LXXXVI.
Catvlvs, vir clarissimus 316, 14. 23. 31.
Cecropivs 221, 3; 327, 15.
Ceionius v. Albinus, Gregorius, Iulianus, Volusianus.
Celsinvs v. Adelphius, Titianus.
Celsvs, philosophus 284, 26; 285, 4.
Celsvs 296, 34; 297, 5. Vincentius Ragonius Celsus, advocatus a. 385, praefectus annonae circa a. 386 LVI.
Celsvs 134, 26.
Censor v. Iulianus.
Censorinvs VIII 27; 155, 15. 20; 156, 12.
Censorius v. Ausonius.
Cerealis 312, 14. Neratius Cerealis, praefectus annonae a. 328, praefectus urbi a. 352—353, consul a. 358.
Cethegus, vir clarissimus adn. 630.
Chrysocoma VIII 37.
Cineas, Pyrrhi amicus 13, 1.
Circe 24, 10.
Clarentivs 268, 5.
Claudius. Clodius Hermogenianus Caesarius qui et Claudius, proconsul Africae a. 368—370, praefectus urbi a. 374—375 XCI. XCVIII; adn. 153.
Clavdivs 15, 26.
Claudius v. Adelphius, Antonius, Contentus, Dexter, Mamertinus, Namatianus, Olybrius.
Clemens, episcopus Caesariensis 29, 22. 27.
Clementianus LI.
Clitomachvs, philosophus 285, 2.
Clodius v. Adelphius, Claudius, Olybrius.
Cocceius v. Flavianus, Paulinus.
Coelia v. Concordia.
Colchvs 182, 19.
Comazon 156, 35; 165, 6; 172, 12.
Concordia [54, 18]. Coelia Concordia, virgo vestalis LXXXIV.
Constans Augustus 311, 32.
Constantinvs Augustus 311, 13. 20. 31.
Constantivs Augustus 275, 24; 281, 16. 25. 30; 307, 2. 19; 312, 1; [307, 14; 321, 16].
Constantius. Iulius C. Caesar CLXXV. CLXXVII.
Constantius, proconsul Africae a. 375 XLVIII.
Constantivs, suarius 306, 4. 8. 17.
Contentus. Claudius Cont. LXXVI.
Contucius v. Gregorius.
Cora 6, 31; 43, 9; 170, 27.
Corinthia v. Maura.
Cossinius v. Rufinus.
Crassvs (P. Licinius) 324, 24.
Cresconivs, agens in rebus 62, 9.
Creta 327, 15.
Cvmae 43, 20; 110, 9. 31; 221, 26.
Cvrivs 5, 13.
Cynegivs, quaestor 141, 24; 142, 27.
Cyrene 285, 2.
Cyriacvs 64, 9; 276, 12.
Cyriades, vir clarissimus, comes et mechanicus 146, 21. 26; 299, 19. 24. 26; 300, 3. 14. 18. 30. 31. 36; 301, 2. 4; [122, 31].

Daedalvs Cretensis 327, 15.
Dalmatia 273, 21.
Damasvs, episcopus Romanus 295, 15. 35; LIV. LVI.
Datianvs 82, 26.
Davnii 53, 18.
Decentivs, agens in rebus 310, 30.
Decimius v. Hilarius.
Decivs VII 35—41. [42—52; IX 103]; 159, 33. Caecina D. Albinus, proconsul Campaniae a. 397—398, quaestor sacri palatii a. 398—401, praefectus urbi a. 401—402 CLXXIV. CLXXXIII. CLXXXIX.
Decius v. Albinus.
Delphi 110, 10.
Demetrias, Petronii Probiani uxor XCI. XCIV.
Demetrias, Olybrii filia XCI. CIV.
Demosthenes, orator 18, 3.
Desiderivs 112, 15; 189, 25; 202, 27; 205, 14.
Dexter. Appius Claudius Tarronius D. XL. LI.
Dexter. Appius Nicomachus D. XL. LI. CXIII.

Dionysivs VIII 64; IX 4.
Disarius v. Dusarius.
Dodona 110, 10; 283, 12.
Dominator, vicarius Africae a. 398 adn. 1034.
Domitivs 65, 12.
Donatvs 316, 21.
Dorothevs 80, 29. 31.
Dositheus v. Asclepiodotus.
Drepanius v. Pacatus.
Drinnacivs 135, 17.
Dryadia. Aemilia D. LXXVI; adn. 885.
Dryadia. Iulia D. LXXVI.
Dvsarivs, medicus 82, 14; 249, 5.
Dynamivs VIII 39. 67; 203, 12.
Dysarius v. Dusarius.
Dyscolivs 65, 3.

Egnatius v. Ignatius.
Elis 284, 12.
Elpidius v. Helpidius.
Emerita 339, 13.
Endelechius, rhetor adn. 803.
Ennivs, poeta 12, 30.
Ennodius adn. 4. 41.
Ennoius, proconsul Africae a. 395 CLX.
Entrechivs, vir spectabilis 159, 3.
Epictetvs, archiater 301, 20.
Epictetvs, advocatus 135, 4. 8. 13; 245, 7. 13.
Epirvs 268, 13; 304, 31.
Epivs 327, 14.
Erius v. Geminianus.
Erminuscius v. Regulus.
Etrvria 25, 32; 113, 16; 187, 23; 276, 3; 308, 34.
Evangelvs 154, 32. cf. Macrob. Sat. I 7, 2.
Eucherius, proconsul Africae a. 380 CX; adn. 153. 508.
Eudoxia Augusta CXL.
Evdoxivs VIII 31; 235, 24.
Evgenivs Augustus 89, 20. 26 (?); [57, 14; 66, 26; 81, 8; 137, 19; 205, 23]; XXIII. LVIII. LIX.
Evphasivs, vir clarissimus 292, 6.
Evphrasivs IV 58—63; VII. CXLVI.
Evpraxivs IV 64 (?). 65 (?); 305, 18. Flavius E., magister memoriae, quaestor sacri palatii a. 367—371, praefectus urbi a. 374 CVIII. CXLVI.
Evresivs, vir clarissimus 338, 19.
Euromius. Valerius Latinus E., praeses Dalmatiae LXXVI. LXXVII.
Evscivs 162, 16; 165, 11; 172, 13. 15; 216, 15; 233, 26; 236, 7. 9. 18. 23; 245, 3; 276, 16; [236, 29]; CCII.
Evsebivs IX 55. comes sacrarum largitionum a. 395, praefectus praetorio Italiae a. 395—396 CCVI.
Evsebivs, vir clarissimus 121, 15; 200, 27.
Evsebivs, archiater 48, 16; 133, 18. 25.
Evsebivs, ex notariis 138, 27; 139, 5. 10; 143, 9.
Evsebivs, palatinus rei privatae 113, 13; 316, 14.
Evsebivs VIII 8. 34; 81, 26; 105, 31; 130, 8; 162, 28; 191, 27; 204, 27; 252, 11; 253, 11.
Eusebius v. Symmachus.
Evsignivs IV 66—74; [146, 30]; proconsul Africae a. 383, praefectus praetorio Italiae a. 386—387 CXLVII. CLXXXI.
Evtropivs III 46—53. historicus, magister memoriae a. 369, proconsul Asiae a. 370, comes rerum privatarum a. 379, praefectus praetorio Orientis a. 380—381, iterum a. 385, consul a. 387 CXXXII.
Eutropius, eunuchus CXXXVII.
Evtychia 31, 18.

Fabia gens 5, 14.
Fabia v. Paulina.
Fabius v. Symmachus, Titianus.
Faltonia v. Proba.
Faltonius v. Alypius.
Fanius v. Geminianus.
Fabiana, clarissima femina 303, 6.
Fasgania, clarissima femina 32, 16.
Favstinvs, vir clarissimus 267, 26.
Favstinvs 311, 15.
Favstvs, vicarius Macedoniae a. 394 199, 3; 268, 16.
Faustus. M. Iunius Caesonius Nicomachus Anicius Faustus Paulinus, consul II a. 298, praefectus urbi a. 299 XC. XCI.
Faustus. Anicius Acilius Glabrio F., praefectus urbi ter, praefectus praetorio Italiae a. 438, consul a. 438 CXC.
Faustus v. Flavianus, Paulinus.
Felix V 47—54; 119, 27; 193, 4; [154, 14]. Rufius Postumius F., quaestor sacri palatii a. 395—397, praefectus praetorio Galliarum a. 398 CLIV. CLXXXVI.
Felix, advocatus 146, 9.
Felix, decurio Hipponensis 251, 14.
Felix 92, 17; 123, 33; 155, 19; 165, 15; 252, 21; 297, 26. 28. 32; 298, 5. 8. 14. 16. 24.
Ferreolus. Tonantius F., vir praefectorius CIX.
Festvs, agens in rebus 132, 27.
Festus, consularis Syriae, magister memoriae, proconsul Asiae a. 371 CXXXIII; adn. 652.
Festus v. Hymettius.
Firminus, comes rerum privatarum a. 398 CXLII.
Firmvs, tyrannus Africanus [29, 23; 277, 4; 287, 26; 314, 15; 337, 11]; XLVIII.
Firmvs, protector 91, 6. 10.
Flaccianus, proconsul Africae a. 393 CLX.
Flaccilla Augusta CXXXVII.
Flaminia via 50, 3; 220, 19.
Flavianus. M. Cocceius Anicius Faustus Fl., patricius, consularis Numidiae XCI. XCII.
Flavianus, proconsul Africae a. 358—361 XCVII; adn. 449.
Flavianvs II 1—91; 88, 33; 90, 31; 91, 20; 95, 3; 96, 20; 181, 13; [94, 24; 97, 24; 104, 20; 115, 20; 133, 15; 138, 17; 153, 2; 163, 18; 174, 22; 268, 2]. Virius Nicomachus Fl., consularis Siciliae a. 365, vicarius Africae a. 376—377, quaestor sacri palatii a. 382, praefectus praetorio Italiae a. 383, iterum a. 389—394, consul a. 394 CXII. XL. LI. LIX. CIII; adn. 388.
Flavianvs VI 1—81; 49, 18; 50, 4; 97, 17; 98, 12. 15. 28; 99, 5. 23; 100, 3. 9; 104, 18; 112, 9; 115, 14; 125, 27; 133, 18; 181, 13; 186, 16; 190, 3; 191, 2; 202, 18; 203, 3. 19; 204, 16; 205, 8. 22; 207, 28; 221, 27; 224, 6; 250, 6; [47, 31; 48, 2. 22; 68, 27; 91, 26; 123, 9; 137, 1; 177, 20; 221, 23]; Nicomachvs VI 1—81; 221, 27. Nicomachus Flavianus, consularis Campaniae, proconsul Asiae a. 383, praefectus urbi a. 394, iterum a. 399—401, tertium ?, praefectus praetorio Italiae a. 431 XL. LI. LIX. LXVI. LXXI. LXXII. CXII. CXVI. CXXI. CLXI. CLXXXIII. CXCIV.
Flavianvs IX 19; 305, 18. 22.
Flavius v. Boëthius, Eupraxius, Longinianus, Promotus, Romulus, Sallustius, Sanctus, Sergius, Severus, Sexio, Stilicho, Syagrius, Symmachus, Theodorus, Theodosius, Timasius, Vincentius.
Florentinvs IV 50—57; 106, 17; 152, 14; [IX 124; 104, 31; 105, 6. 16; 107, 14; 108, 31; 110, 19; 111, 8; 156, 20; 166, 23; 167, 33; 169, 3; 170, 8; 171, 21]. notarius (?) a. 379, quaestor sacri palatii a. 395, praefectus urbi a. 395—397 CXLI. CLV. CLXIV. CCVIII.
Florus v. Paternus.
Fonteius v. Auxentius.
Formiae 6, 31; 8, 12; 43, 10. 21. 27; 44, 3; 75, 27; 144, 22; 151, 6; 152, 5; 163, 22; 174, 28; 175, 1. 20; 181, 27; 182, 4; 185, 17; 187, 3; 196, 20; 197, 14; 221, 20. 26; 244, 22; 253, 6; 263, 13; 272, 5.

Fortvnatvs. Valerivs F. Orat. 8.
Frvctianvs VIII 3.
Frvmentivs 209, 13.
Fvlgentivs, tribunus et notarius 297, 22. 26. 35. 38; 298, 5. 15. 19. 22.
Fvlvivs Nobilior 12, 31; 331, 19.
Fvlvivs 153, 17.
Fvndi 174, 28.
Furia, Hilarii filia, Probi nurus CI. CXXIX.
Furius v. Gracchus.

Gabinius v. Pompeianus, Probianus.
Gaetvlia 318, 19.
Gaetvlicvs, agens in rebus 186, 5.
Galatia 79, 9.
Galla, Symmachi neptis 162, 9; [102, 17; 164, 29; 176, 19; 262, 2; 263, 13]; XL. LII. LXXII; adn. 242.
Galla, Q. Aurelii Memmii Symmachi consulis a. 485 filia XL.
Gallaecia 79, 9.
Gallia Citerior 114, 13. cf. Quinque Provinciae.
Galliae 104, 6. 9; 111, 23; 161, 16; 162, 28; 234, 4; 252, 15; 260, 30; 265, 31; 268, 2; 322, 6. 15. 31.
Ganges 328, 21.
Garvmna 260, 32.
Gavdentivs, vir clarissimus 112, 3; 189, 16; 271, 16.
Gavdentivs, agens in rebus 297, 35.
Gavdentivs, apparitor 61, 32.
Gavdentivs 293, 14.
Gavrvs mons 7, 4; 221, 27.
Gelasivs, rationalis 30, 12. 17; adn. 495.
Geminianvs IX 15. 56. Erius Fanius G., proconsul Africae a. 398—399 CCIV.
Germania, provincia 326, 6.
Geryones 2, 7.
Gildo 99, 30; [187, 15]. comes et magister militum per Africam VII. LXV. LXVII. LXIX. LXX.
Glabrio v. Faustus, Sibidius.
Gorgonivs 21, 4.
Gracchus. Furius Maecius Gr., corrector Flaminiae et Piceni, praefectus urbi a. 376—377 CXXX.
Gracchus, consularis Campaniae a. 397 adn. 930.
Gratianvs, comes Africae, Valentiniani Augusti pater 319, 10; [318, 7]; cf. C. I. L. VIII 7014.
Gratianvs Augustus X 2; Orat. 3; 9, 6; 85, 34; 275, 29; 308, 5. 19; 312, 13; 329, 36; 334, 35; [12, 28; 13, 2; 23, 34; 25, 32; 29, 23; 38, 20. 27; 39, 3; 84, 13. 16; 85, 16; 121, 26. 29; 280, 23; 283, 32; 284, 3; 290, 20; 303, 31; 307, 26; 312, 35; 319, 13; 333, 6. 16. 25; 334, 1. 21; 336, 5].
Gratianvs pons [332, 5]; adn. 92.
Gratianvs, agens in rebus 161, 27.
Gregorivs III 17—22; 201, 12. Proculus Gr., praefectus annonae a. 377, quaestor sacri palatii a. 378—379, praefectus praetorio Galliarum a. 383 CXXVI.
Gregorivs VIII 26. Caecionius Contucius Gr., consularis Piceni a. 399 CLXXV. CLXXX.

Hadrianvs 162, 28. Rufius Synesius H., comes sacrarum largitionum a. 395, magister officiorum a. 397—399, praefectus praetorio Italiae a. 400—405, iterum a. 413—416 CLXXXVI.
Hannibal 24, 8; 282, 9.
Helico mons 103, 21; 234, 4.
Heliodorvs 313, 35.
Helpidivs V 78—98; 67, 30; 68, 18; 138, 17; 146, 1. proconsul Africae a. 402 CLIX.
Hephaestio V 34—37; 48, 10. 18; CLIII.
Heraclianus, comes Africae CXCIV.
Heraclitvs, physicus 267, 5.
Herasius, proconsul Africae a. 381 CLXXXI.
Herculanus. Pomponius Maximus H. LXXVI.
Hercvlivs, vir clarissimus VIII 66; 165, 30; 248, 20.
Herennivs 213, 3. 8.
Hermogenianus v. Claudius, Olybrius.
Herodes, proconsul Africae a. 395 CLX.
Hesperivs I 75—88; 11, 18. Ausonii filius, proconsul Africae a. 376, praefectus praetorio a. 377—380 LXXV. LXXVI. LXXVIII. CVII. CXIV. CLXXIV; adn. 8.
Hesperivs 296, 20. comes, vir inlustris a. 385 LXXV. LXXVI.
Hiberi 120, 17.
Hierophantes V 1—3; CXLVIII.
Hilaria. Aemilia H. LXXVI.
Hilarianvs, vir clarissimus 316, 24.
Hilarianus v. Hilarius.
Hilarivs III 38—42; 66, 17. Decimius Hilarianus H., proconsul Africae a. 377, praefectus praetorio a. 396, praefectus urbi a. 408 CXXIX.
Hippo 251, 14.
Hispaniae 68, 18; 100, 16; 118, 4. 18; 119, 13. 30; 148, 14. 20; 190, 12; 199, 28; 203, 28; 206, 10. 15. 22; 238, 28; 240, 19; 241, 4. 17. 24; 242, 3. 11. 20; 243, 2; 310, 5.
Hispanvs 155, 32; 163, 17.
Honorata. Tyrrenia H., Anicii Auchenii Bassi uxor XCI. XCIII. XCIV.
Honoratvs, vir clarissimus 64, 13. cf. Cod. Iust. I 33, 1.
Honoratus v. Servius.
Honorivs Augustus 99, 7. 29; 100, 25; 101, 11; 102, 2; 203, 4; [103, 29; 104, 24; 107, 27. 30; 115, 10. 22; 151, 22; 162, 21; 163, 15. 21; 167, 31; 169, 26; 171, 9; 180, 5. 16; 187, 15; 191, 5; 200, 7; 208, 26; 250, 8, 262, 8].
Honorivs IX 151.
Honorius v. Orfitus, Paulinus.
M. Horativs, consul a. 509 ante Chr. n. 72, 9.
Hortensivs, orator 2, 12.
Horvs, philosophus 55, 14. cf. Macrob. sat. I 7, 3.
Hybla 41, 9.
Hyginvs, vir clarissimus 317, 6.
Hymettius. Iulius Festus H., proconsul Africae a. 366—367 adn. 153.
Hymettvs 41, 9.
Hypatius, vicarius urbis a. 363, praefectus praetorio Italiae a. 383 CIII. CXCII.
Hyperechivs 87, 4.

Iamblichvs, philosophus IX 2.
Ianvarivs, iudex IX 32.
Idalia, Iulia Id. LXXVI; adn. 885.
Ignativs 55, 21.
Ilivm 325, 10; 328, 37.
Illvs 63, 6.
Illyria 318, 10. 19.
Indi 287, 18; 319, 2; 328, 21.
Innocentivs 19, 27.
Iohannes VIII 35. tribunus et notarius a. 394, magister officiorum a. 409, praefectus praetorio Italiae a. 412—413 CXCVII.
Iohannes, archiater 301, 17. 23.
Iovianvs Augustus 320, 18; [319, 24].
Iovivs, vir clarissimus 139, 3.
Iovivs VIII 30. 50; IX 59. comes a. 399, praefectus praetorio Italiae a. 408—409 CXCVII. CCVI.
Irenaevs VIII 10.
Isocrates, orator 18, 2.
Italica, clarissima femina 247, 22.
Italvm aerarium 142, 6.
Ivcvndvs 199, 17; 200, 3; 201, 22.
Ivgvrtha 106, 15.
Ivlia domus 330, 10.
Iulia v. Cataphronia, Dryadia, Idalia, Veneria.
Iuliana. Tyrrenia Anicia Iuliana, Q. Clodii Hermogeniani Olybrii cos. a. 379 uxor XCI. XCIV. XCVI.

Iuliana. Anicia Iuliana, Anicii Hermogeniani Olybrii consulis a. 395 uxor XCI. CIV.
IVLIANVS Augustus 293, 27; 307, 22; 312, 4; 337, 16; 338, 7; [312, 12; 321, 16; 322, 19; 337, 34]; CLXXV. CLXXVII.
Iulianus. C. Asinius Nicomachus Iulianus, consul suffectus, proconsul Asiae XC. XCI.
IVLIANVS. AMNIVS ANICIVS IVLIANVS 3, 24; proconsul Africae, consul a. 322, praefectus urbi a. 326—329 XCI. XCII.
Iulianus, praeses Tarraconensis a. 316 XCII.
Iulianus. Caeionius I. Camenius, praefectus praetorio a. 312—316, consul a. 325, praefectus urbi a. 333—334, avus Iuliani Augusti CLXXV. CLXXVII.
Iulianus. Publilius Caeionius I., comes Orientis a. 362 CLXXV. CLXXVII.
IVLIANVS RVSTICVS III 1—9; 337, 16; 338, 7. magister memoriae a. 366, proconsul Africae a. 371—373, praefectus urbi a. 387 CXXV.
Iulianus. Severus Censor Iulianus LXXV. LXXVI. LXXVII.
IVLIANVS, advocatus 22, 15.
IVLIANVS, agens in rebus 207, 3.
IVLIANVS 18, 21; 166, 2.
Iulianus v. Symmachus.
IVLIVS, agens in rebus 193, 10.
Iulius v. Ausonius, Callippio, Constantius, Hymettius, Toxotius.
IVNIOR, vir clarissimus 305, 1.
Iunius v. Faustus.
IVSTINIANVS VIII 33. cf. Zosim. V 30.
IVSTINVS 160, 33.
IVSTVS IX 49.
IVTVRNAE lacus 38, 31.

LAESTRYGONES 221, 21.
Laeta, Caecinae Albini filia CLXXV. CLXXX.
LAMPADIVS VIII 63. 65; 128, 16; 171, 22. praefectus urbi a. 398, praefectus praetorio Italiae a. 409 CC. LXX. CLII; adn. 765. 842.
LAMPADIVS, vir clarissimus 246, 1.
Lampadius. Postumius L., consularis Campaniae, praefectus urbi inter annos 403 et 408 CC.
Lampadius v. Volusianus.
LATINA via 255, 24.
Latinius v. Pacatus.
Latinus v. Euromius.
LAVDICIANORVM grex 120, 13.
LAVINIVM 184, 14.
LAVRENTES LAVINATES 31, 24.
LAVRENTIVS 254, 15.
LAVRENTVM 113, 25; 180, 26; 255, 25.
LEO IX 30.
LEO [334, 22]; magister officiorum a. 375 CXXXI.
LEONTIVS, agens in rebus 239, 32; 240, 5.
LEONTIVS 63, 13; 253, 28.
Leontius, Novatianorum episcopus LVII.
LEPORIVS, iudex VIII 53; IX 10; CXCIX.
Libanius, rhetor LXXIX. CXXXV. CLXXI.
LIBERIVS 293, 15. 19. 29.
LIBYA 57, 14; 65, 18; 187, 19; 211, 21; 318, 11; 326, 28.
Liceria. Veria Liceria, Arborii uxor LXXVI.
LICINIVS V 72. 73. 76. 77; 62, 28. vicarius Africae a. 385, comes sacrarum largitionum (?) a. 387 CLVIII.
LIGVRIA 81, 19.
LILYBAEVM 318, 16.
LIMENIVS V 74. 75. comes sacrarum largitionum a. 400—401, praefectus praetorio Galliarum a. 408 CLIX.
LITERNVM 154, 3.
Litorius v. Auxentius.
LIVIVS 104, 7; annales eius Symmachi iussu correcti 239, 5; adn. 107. 181. 246.
LOCRI 285, 3.
LOLLIANA, clarissima femina 304, 11. 12.
Lolliana. Caecinia L., Volusiani Lampadii uxor CLXXV. CLXXVIII.
LOLLIANVS VIII 4.
Lollianus, Volusiani Lampadii filius CLXXIV. CLXXV. CLXXIX.
LONGINIANVS VII 93—101. Flavius Macrobius Longinianus, proximus scrinii memoriae a. 398, comes sacrarum largitionum a. 399, praefectus urbi a. 403, praefectus praetorio Italiae a. 406—408 CLXXXVIII.
LOTOPHAGI 181, 14.
Lucana v. Sabina, Talisia.
LVCANI 127, 23; 160, 14.
Lucanus v. Sabinus, Talisius.
LVCIANVS, censualis 304, 9.
LVCILLIANVS, Ioviani Augusti socer [319, 24].
LVCILLVS, pictor VIII 21; 42, 27; 43, 3; 251, 3. 7. 11.
LVCRINVS 1, 11; 6, 30; 181, 10; 222, 1; 322, 12.
LVCVLLVS (L. Licinius) 61, 14; 173, 27; 186, 28; 322, 8.
LVPVS, consularis Campaniae a. 363 312, 4. 24. cf. C. I. L. X 3858.
LYCVRGVS Spartanus 74, 1.

MACEDONIA 88, 6; 95, 15; 332, 9.
MACEDONIVS 309, 19. 22; 314, 22; 315, 1. comes sacrarum largitionum a. 381, magister officiorum a. 383 CLXXII.
MACEDONIVS, vir clarissimus VII 26—29; 56, 7; CLXXII.
Macedonius, comes rerum privatarum a. 410 CLXXII.
Macedonius, vicarius Africae a. 414 CLXXII.
Macrobius v. Longinianus.
Maecius v. Gracchus.
MAENIA columna 139, 5.
Maesius v. Titianus.
MAGNILLVS V 17—33; 31, 17; 48, 32; 63, 6; 81, 16; 268, 23; vicarius Africae a. 391—393 CLII. CXXI. CXXIX. CCVIII.
MAGNVS 31, 17; CLII.
Magnus v. Arborius, Ausonius.
MALEVM promuntorium 232, 4.
Mallius v. Theodorus.
MAMERTINVS 312, 10. 24. Claudius M., comes sacrarum largitionum a. 361, praefectus praetorio Illyrici et Italiae a. 361—365, consul a. 362.
Manius v. Paulinus.
Manlius v. Boëthius.
MANTVA 85, 8.
MARCELLINVS, Maximi Augusti frater 52, 20.
Marcellinus, tribunus et notarius CXCIV.
MARCELLORVM monumenta 266, 31.
MARCELLVS IX 11. 23; 47, 11. magister officiorum a. 395 CCIV.
MARCELLVS 310, 16. 31.
MARCELLVS 313, 35.
MARCIANA, clarissima femina 153, 9; [159, 18]; CLXII.
MARCIANA, clarissima femina 293, 15. 17. 26. 27.
MARCIANA, clarissima femina 293, 14. 34; 294, 8. 9. 13.
MARCIANVS VIII 9. 23. 54. 58. 73; 81, 6; [222, 6]. vicarius Italiae a. 384, proconsul Africae a. 394, praefectus urbi a. 409 CXCII. CXXIX. CLX.
MARCIANVS, protector 312, 35; 313, 30.
MARCIANVS 105, 10. 22.
MARCII, vates 110, 30.
MARCVS Augustus 9, 18; 322, 14.
MARIANVS 158, 4; CCII.
MARINIANVS III 23—29, vicarius Hispaniarum a. 383 CXXVII.
Marinus, comes CXCIV.
MARIVS (Gaius) 266, 31; 319, 26. 31.
MARIVS, iudex 37, 4; CVIII.
Marius v. Servius.
MARSI 143, 32; 258, 28.
MARTINIANVS 161, 15.
MARTYRIVS 105, 32; 195, 3.

Maura. Aemilia Corinthia M. LXXVI.
MAVRETANIA 29, 24. M. CAESARIENSIS 195, 14.
MAXIMIANVS, vir clarissimus VIII 24; CXCII.
MAXIMILIANVS, vir clarissimus VIII 48. 51. 55; IX 52; CXXVII. CXCIX.
MAXIMINVS 277, 27; 334, 30. praefectus praetorio Galliarum a. 372—376 LXXIX. CXXXI. CCIX.
MAXIMVS Augustus [52, 7. 18; 134, 18]; VI. XXIII. LVII.
MAXIMVS 307, 22, praefectus urbi a. 362.
MAXIMVS, agens in rebus 168, 9.
MAXIMVS, philosophus 51, 19.
MAXIMVS IX 28; 171, 7; 274, 33; 275, 8.
Maximus. Pomponius M. LXXVI.
Maximus v. Atticus, Herculanus.
MEDIOLANIVM 35, 24; 41, 3; 87, 11; 104, 30; 109, 14; 111, 17; 114, 32; 151, 22; 167, 32; 180, 4. 15; 197, 10; 268, 2.
Megentira LXXVI.
Melania. Aemilia M. LXXVI; adn. 885.
Melania, Volusiani neptis CLXXIX.
MELO 10, 10.
Memmius v. Orfitus, Symmachus.
MEMORIVS 297, 11. 23. 24. 27.
MEMPHIS 328, 14.
MENIPPEVS Varro 5, 8.
MESSALA VII 81—92; 167, 12. Rufius Valerius M., praefectus praetorio a. 399—400, praefectus urbi post a. 416 CLXXXVI.
Messianus, proconsul Africae a. 385 CLXXXI.
METELLVS, conservator religionum 54, 22.
METRODORVS Scepsius 13, 1.
MICIPSA 106, 16.
MINERVIVS [111, 9]; consularis CXLI.
MINERVIVS IV 35—49. 56. 57; 104, 11; 108, 16; 109, 2; 193, 4; [IX 91? 107, 14; 110, 19; 115, 26]. comes rerum privatarum a. 397—398, comes sacrarum largitionum a. 398—399 CXLI. CLVI. CLVII. CCVIII.
MINERVIVS, Florentini filius 117, 6.
MINERVIVS [260, 31]. Ti. Victor M., grammaticus XLIV.
MINTVRNAE 319, 28.
MINVCIANVS, vir clarissimus 142, 4. 10.
MITHRIDATES Ponticus 13, 1; 322, 7.
Modestus, consul a. 372 adn. 49.
MOLOSSI 103, 23.
MOSELLA 10, 8. 11.
MVRCIA vallis 287, 34.
MVSA 311, 5. 16.
Musonius, Antiochi pater CXCVIII.
MYRONIS bucula 16, 6.

Naeratius v. Cerealis.
Namatianus. Claudius Rutilius N. CLXXX.
Namia v. Pudentilla.
NAVCELLIVS, vir clarissimus III 10—16; CXXVI.
NEAPOLIS 4, 26; 61, 13; 165, 14; 183, 26; 186, 26; 187, 3; 223, 16; 265, 19; 269, 19.
NECTARIVS 172, 13.
NEMESIVS 117, 18; 252, 4.
NEMETENSIS regio 329, 11.
NEOTERIVS V 38—46; 163, 18; [132, 25]; notarius a. 366, praefectus praetorio Orientis a. 380—381, Italiae a. 385 et 390, consul a. 390 CLIII. LVIII. CXLVII.
NERVA Augustus 9, 17.
NESTOR 73, 19; 74, 29.
NICAGORAS, consularis Siciliae 55, 29.
NICASIVS 31, 10; 47, 20.
NICIANVS 134, 26.
NICIAS, philosophus 247, 11.
NICOMACHVS VI 1—81; 221, 27. v. Dexter, Flavianus, Faustus, Iulianus, Paulinus.
NIGER fluvius 328, 15. 21.
NIGRINIANVS, consul a. 350 307, 8.
NILVS 328, 13; cf. Melo.
Nonius v. Atticus.
NVMA 54, 22.
NVMANTIA 106, 16.
NVMIDA 200, 20.
NVMIDIA 31, 10; 106, 20; 131, 6.

OCEANVS 130, 31.
Octavianus, proconsul Africae a. 363 XCVII.
Oecumenius v. Asclepiodotos.
OLYBRIVS 302, 8. 16. 20; 303, 2. Q. Clodius Hermogenianus Ol., consularis Campaniae, proconsul Africae a. 361—363, praefectus urbi a. 369—370, praefectus praetorio Italiae a. 376, Orientis a. 378, consul a. 379 XCI. XCVI; adn. 886.
Olybrius, consularis Tusciae a. 370 XCI. XCVI; adn. 886.
OLYBRIVS V 67—71. Anicius Hermogenianus Ol., consul a. 395 XCI. XCVI. CIV. CLVIII; adn. 886.
OLYMPIVS 254, 20.
OLYMPIVS Iupiter Phidiae 16, 6.
OPILLVS, grammaticus 13, 1.
OPINATOR 251, 6.
ORCHOMENVS 182, 30.
ORFITVS 2, 15; 275, 22; 307, 27; 308, 12. 27. Memmius Vitrasius O. Honorius, proconsul Africae circa a. 352, praefectus urbi a. 353—355, iterum a. 357—359 XL. XLIX. LVI. LXXV.
ORIENS 1, 20; 156, 24; 321, 32; 322, 8.
OSSA 327, 29.
OSTIA 6, 15; 59, 8; 155, 6; 163, 7; 172, 7; 174, 9.

PACATVS VIII 12; IX 61. 64. Latinius Pacatus Drepanius, proconsul Africae a. 390, comes rerum privatarum a. 393 CXCIII. CCVI.
PADVS 258, 33.
PAEONIVS 56, 30.
PALLADIVS IX 1; 10, 25; 11, 7; 38, 13. 16; 86, 29. comes sacrarum largitionum a. 381, magister officiorum a. 382 CCII. LXXXI. CXI.
Pammachius, proconsul Africae inter a. 380 et 390 CLXXXI.
PANAETIVS, philosophus 12, 31; 331, 21.
PARALIVS, vir clarissimus 42, 19.
PAREGORIVS 93, 26.
PARTHENIVS 55, 5.
PASTINATVS VIII 44.
Pastor, Hesperii filius LXXVI. CVII.
PATAVIVM 104, 6.
PATERNVS V 58—66, Aemilius Florus P., proconsul Africae a. 393, comes sacrarum largitionum a. 396—398 CLVII. CLX.
PATRICIVS VII 54—65; [154, 14]; magister epistularum a. 396—400 CLXXXIII. CLXXXIV.
PATRICIVS 45, 28; 69, 11.
PATRVINVS VII 102. 103? 104. 105. 107? 109. 110. 111? 112. 113. 115? 116? 117? 118? 119. 120? 121? 122? 123? 124? 125? 126. 127. 128? 140, 15. comes sacrarum largitionum a. 401—408 CLXXXIX. XXIV; adn. 822.
PATRVINVS, vir clarissimus VIII 18. 19; 13, 22.
Paula, Iulii Toxotii uxor CXXX.
Paula, Toxotii filia CLXXV. CLXXX.
PAVLINA 24, 20. 26. Aconia Fabia Paul., Praetextati uxor LXXXIV. LXXXV. LXXXVI.
PAVLINVS, vir clarissimus 159, 24; 160, 29.
Paulinus. Sex. Cocceius Anicius Faustus P., proconsul Africae XC. XCI.
Paulinus. Sex. Anicius Paulinus, proconsul Africae, consul II a. 325, praefectus urbi a. 331—333 XCI. XCII.
Paulinus. Amnius Manius Caesonius Nicomachus Anicius Paulinus Honorius, proconsul Asiae, praefectus urbi a. 334, consul a. 334 XCI. XCIII.

Paulinus (Pellaeus), comes sacrarum largitionum a. 414 LXXVI. LXXVII.
Paulinus LXXVI.
Paulinus v. Faustus.
Pavlvs, palatinus sacrarum largitionum 111, 28.
Paulus. Sancti Pauli basilica [122, 28; 146, 19. 22. 25; 299, 23]; adn. 804.
Pelion 327, 29.
Pella 331, 8.
Pellio. Pvblilivs P., histrio 277, 21.
Pentadia, Timasii uxor CXXXVII.
Pericles Atheniensis 76, 6.
Perpetvvs IX 12.
Persae 312, 12; 320, 31.
Petronia 153, 8.
Petronianvs, cornicularius 314, 2.
Petronivs VII 102. 103? 104. 106. 107? 108. 110. 111? 114. 115? 116? 117? 118? 119. 120? 121? 122? 123? 124? 125? 127. 128? vicarius Hispaniarum a. 395—397, magister scrinii, quaestor sacri palatii a. 401, praefectus praetorio inter a. 403 et 408 CLXXXIX. XXIV.
Petronivs, ex consularibus 250, 13.
Petronivs 3, 31. v. Probianus, Probinus, Probus.
Petrvcivs 211, 28; 253, 22.
Phaeaces 258, 28.
Phidiae Iupiter Olympius 16, 6.
Philippvs, vir clarissimus 70, 28.
Philomatius v. Catullinus.
Phosphorius v. Symmachus.
Phrygivs 330, 7.
Picenvm 21, 5.
Pierivs VIII 45.
Pinarii 330, 9.
Pinianvs, vir illustris 159, 22; 160, 28; [103, 29; 116, 6; 156, 35]. praefectus urbi a. 386—387 adn. 805.
Pirata 82, 4.
Pisidius v. Romulus.
Pivs Augustus 9, 17; 322, 13.
Placida 294, 8. 10. 11. 15.
Placidianvs, vir clarissimus 294, 1. 6. 9.
Plato, philosophus 5, 12; 259, 15.
Plinii historia naturalis 14, 18; Pl. Secvndi bella Germanica 104, 10.
Poemenivs IX 54; [117, 18].
Poenvs 285, 2.
Polemonianvs 292, 9.
Polybivs 113, 32; [126, 18]; proconsul Africae inter annos 380 et 390 CLXXXI. VII.
Polycliti canephorae 16, 7.
Pompeia IX 18.
Pompeianvs IX 8; 153, 18; 155, 16. Gabinius Barbarus Pompeianus, consularis Campaniae, proconsul Africae a. 400—401, praefectus urbi a. 408 CCIII.
Pompeianvs, quaestor circa a. 398 142, 27.
Pompeivs 285, 15; 287, 17; 331, 27.
Pomponia v. Vrbica.
Pomponius v. Herculanus, Maximus.
Ponticianvs 39, 32; 132, 11.
Pontvs 13, 1; 319, 5; 322, 8.
Populonius v. Proculus.
Porphyria 139, 3. 4. 16; 143, 7. 11.
Postvmianvs, vir illustris 86, 11; 159, 22; 160, 28; 244, 28; 304, 7; [103, 29; 116, 6; 156, 35].
Postvminvs, vir clarissimus 139, 2. 16; 143, 7.
Postumius v. Felix, Lampadius.
Potitvs 12, 14. vicarius urbis a. 379—381.
Praeneste 5, 29; 86, 27; 186, 13; 258, 30; 302, 18.
Praetextatvs 54, 17; 288, 21; 290, 6; 295, 27; 299, 6. Agorivs Pr. I 44—55. Vettivs Pr. 289, 6. 14. Vettius Agorius Praetextatus, corrector Tusciae et Vmbriae, consularis Lusitaniae, proconsul Achaiae a. 362—364, praefectus urbi a. 367—368, praefectus praetorio Italiae a. 384 LXXXIII. XLIV. LIV. LVI.
Praevalitana 211, 9.
Primigenia, virgo Vestalis 274, 31; 275, 3. 8.
Principivs, vir clarissimus 161, 33; 293, 18.
Principius, praefectus urbi a. 373, praefectus praetorio a. 385—386 adn. 219.
Prisca 293, 34.
Priscianvs, philosophus 34, 4.
Priscianvs 292, 9.
Priscillianvs VIII 5.
Priscus v. Ampelius, Attalus.
Privatus, grammaticus CLXXI.
Proba, Adelphii uxor, quae centonem Vergilianum scripsit XCI. XCV.
Proba. Anicia Faltonia Pr., Sex. Petronii Probi uxor XCI. XCIV. XCVII. XCIX.
Proba, Q. Aurelii Memmii Symmachi consulis a. 485 filia XL.
Probativs 125, 3.
Probianvs. Petronivs Pr. 3, 31. 34. proconsul Africae a. 314—316 (cf. C. I. L. VIII 1277), praefectus praetorio a. 321, consul a. 322, praefectus urbi a. 329—331 XCI. XCIV.
Probianvs VIII 14. Gabinius Vettius Pr., praefectus urbi a. 377 CXCIV.
Probinus. Petronius Pr., consul a. 341, praefectus urbi a. 345—346 XCI. XCIV. XCV.
Probinvs V 67—71; IX 60. [126]. Anicius Probinus consul a. 395, proconsul Africae a. 397, praefectus urbi a. 416 XCI. CV. CLVIII. CLX. CCVI. CCVIII.
Probus. Aemilius Probus adn. 428.
Probus, consul a. 310 XCI. XCIV.
Probvs I 56—61; 51, 32; [IX 112]. Sex. Petronius Pr., proconsul Africae a. 357—358, praefectus praetorio Italiae a. 368—376, Galliarum a. 380, Italiae a. 383—384 et 387, consul a. 371 XC. XLVII. CLXXIV.
Probus. Anicius Petronius Pr., consul a. 406, comes sacrarum largitionum a. 412—414 XCI. CV.
Probus, praetor a. 424 XCI. XCVIII.
Probus v. Alypius.
Processvs 201, 4.
Proclianus, proconsul Africae a. 356 adn. 448.
Proclianvs, vir clarissimus 185, 3. vicarius Quinque Provinciarum a. 399 Cod. Theod. XVI 10, 15.
Procopivs Augustus [322, 22].
Procvlvs. L. Aradius Valerivs Procvlvs Populonius 3, 17. 19. cf. C. I. L. VI 1690—1693.
Proculus v. Gregorius.
Proiectvs 72, 13.
Prometheus 110, 11.
Promotvs III 74—80; 47, 21. Flavius Pr., comes Africae, magister militum a. 386—391, consul a. 389 CXXXVII. CXXXVIII.
Prosdocivs 174, 24.
Proserpivs 271, 17.
Protadivs IV 17—34. 56. 57; 267, 18; [111, 8. 21; 115, 5. 9. 26; 116, 2]; praefectus praetorio circa a. 397 CXLI.
Protadivs, Minervii filius 114, 12.
Protimus v. Quadratus.
Ptolomaevs, rex Aegypti 331, 9.
Pvblicola 3, 20; 284, 15.
Publilius v. Albinus, Iulianus, Pellio.
Pudentilla. Namia Pud. LXXVI.
Pvnicvs 322, 7; 326, 27.
Pvteoli 6, 30; 50, 18; 151, 6; 172, 18; 311, 28. 31; 312, 2. 8. 18. 20. 28.
Pyrrhvs, rex 13, 1.
Pythagoras, philosophus 5, 11.

Quadratus. C. Asinius Protimus Quadratus XC.
Qvinqve Provinciae 108, 30.
Qvintilianvs VIII 36; IX 57.
Qvintvs 251, 14.

RABILIANVS 270, 16.
Ragonius v. Celsus.
REATE 3, 5.
REGILIANVS 145, 16.
Regulus. Erminuscius R. LXXVI.
REPENTINVS 83, 8.
RHENVS 107, 27; 110, 15; 321, 32; 322, 34; 324, 1; 325, 19; 327, 22; 328, 9. 17. 31; 329, 13; 332, 3.
RICOMERES III 54—69. comes domesticorum a. 377, magister militum a. 380—394, consul a. 384 CXXXV. LVIII; adn. 43.
ROGATIANVS 31, 10.
ROMANVS VIII 28. 56. 59. 70; 32, 7; 41, 21; 47, 11; 48, 32. comes Aegypti a. 391 CXXI. CLII. CXCIX.
ROMANVS, palatinus sacrarum largitionum 28, 20.
ROMVLVS VIII 38. 62; IX 62; 231, 3. 7. Flavius Pisidius R., consularis Aemiliae et Liguriae a. 385, comes sacrarum largitionum a. 392, praefectus praetorio Galliarum a. 400, praefectus urbi a. 405 CXCVIII.
ROSCIVS, histrio 17, 14; 277, 22.
RVFINVS. ARADIVS RVF. 3, 10. 12. praefectus urbi a. 312—313, praefectus praetorio a. 319, consul a. 311 aut 316.
RVFINVS 212, 21. L. Aradius ..... Rufinus Sa.....nus Tit....., comes Orientis a. 363, praefectus urbi a. 376. cf. C. I. L. VI 1695.
Rufinus. C. Vettius Cossinius R., praefectus urbi a. 315, consul a. 323 LXXXVI.
Rufinus. Vulcatius Ruf., praefectus praetorio Italiae II a. 365—368 CII.
RVFINVS III 81—91; 157, 10; [49, 17]. magister officiorum a. 382—392, consul a. 392, praefectus praetorio Orientis a. 392—395 LVIII. CXVI. CXXXVIII.
RVFINVS, vir spectabilis 98, 20.
RVFINVS, advocatus VIII 17.
RVFINVS, officialis 302, 10.
Rufius v. Albinus, Felix, Hadrianus, Messala, Volusianus.
RVFVS, pontificalis arcarius 30, 27; 31, 3.
RVSTICIANA, Symmachi uxor 308, 33; [8, 6; 59, 30; 275, 35]; XL. XLIX.
Rusticiana, Boëthii consulis a. 510 uxor XL.
RVSTICVS 16, 15. 17; 112, 23.
RVSTICVS 175, 27.
RVSTICVS v. Iulianus.
RVTILIVS (P. R. Rufus) 13, 1.
Rutilius v. Namatianus.

SABELLVS 143, 32.
Sabina. Attusia Lucana S. LXXVI.
SABINIANVS, vir clarissimus 33, 11.
SABINVS 86, 18; 135, 5.
SAECVLARIS, iudex IX 66.
SALERNVM 165, 13.
Sallustius. Flavius S., praefectus praetorio Galliarum a. 361—363, consul a. 363 CLVI.
SALLVSTIVS V 55—57; 80, 15. 21; 163, 8; [59, 32]. praefectus urbi a. 385—386 CLVI. CXXIII.
Sallustius, quaestor sacri palatii a. 424 CLVI.
SALMONEVS Elius 284, 12.
Salvinus, comes rerum privatarum a. 400 adn. 996.
SALVIVS VIII 29, quaestor sacri palatii a. 408 CXCVI.
SALVTIS clivus 139, 1.
SAMNIVM 73, 30; 156, 7.
Sanctus. Flavius S. LXXVI.
SAPIDIANVS IX 16. vicarius Africae a. 399—400 CCIV.
SAPRICIVS 160, 6.
SARDINIA 53, 12; 248, 10.
SARMATAE 315, 28.
SATYRVS 29, 17. Ambrosii episcopi Mediolanensis frater XLIX. CXXVIII.
SAXONES 57, 9. 12.
SCAEVOLAE (Mucii) 78, 10.
SCIPIO 5, 14; 106, 20; 330, 10; cf. Africanus.
SCIPIO, vir clarissimus 142, 20; 213, 15. 23.
SCIRTIVS, vir perfectissimus 302, 5. 15. 21. 27; 303, 3. 5. 7. 16. 18. 21.
SCOTTICI canes 65, 26.
SCYTHIA 10, 10; 319, 4; 328, 21.
Sebastianus, magister militum a. 378 LXXXIX.
SEBASTIVS 113, 22.
SECVNDVS v. Plinius.
SENATOR 69, 17; praefectus praetorio a. 407 Cod. Theod. XVI 5, 40.
SENONES 282, 9.
SEPTIMIVS 80, 29.
Seranus, proconsul Africae a. 397 CLX; adn. 481.
SERAPAMMON, philosophus 61, 25.
SERGIVS 307, 7. Flavius Anicius S., consul a. 350 XCI. XCII.
SERVIVS VIII 60. Marius S. Honoratus, grammaticus CXCIX.
SEVERIANVS, princeps officii 96, 28.
SEVERIANVS 154, 3.
SEVERILLA, clarissima femina 304, 11. 15. 20.
Severinus v. Boëthius.
SEVERVS VIII 6; 209, 25. Valerius Severus, vicarius urbis a. 364—365, praefectus urbi a. 381—382 CXCI.
SEVERVS. FLAVIVS SEV. Orat. 6. praeses a. 373 CXCII. CCXI.
SEVERVS 154, 4. 6; 164, 3; 167, 8; 208, 14; 250, 22; [IX 131? 136? 138? 139?]; consularis Campaniae a. 400—401 CXCII.
SEVERVS, episcopus 191, 13.
Severus v. Iulianus.
SEXIO 56, 15. 18. Flavius S., corrector Apuliae et Calabria CXXIII.
SIBIDIVS VII 129—131; 167, 19; 169, 20. Acilius Glabrio Sib. Spedius, consularis Campaniae, vicarius Septem Provinciarum CXC.
SIBVRIVS III 43—45. magister officiorum a. 376—379, praefectus praetorio Galliarum a. 379 CXXX. CVII.
SICILIA 11, 29; 51, 27; 52, 3. 7; 56, 1; 123, 11; 162, 16; 169, 15; 172, 12; 180, 30; 227, 6; 251, 23; 257, 9; 273, 14; 318, 17; 322, 7.
SICYONIA baca 78, 6.
SILVANVS 130, 22; 237, 31. comes rerum privatarum a. 405 adn. 996.
SIMPLICIVS, agens in rebus 50, 3.
SIRENAE 181, 14.
SOCRATES, philosophus 57, 6.
SOLON, Atheniensis 74, 1.
SOSIAS 18, 12.
SPARTACVS 57, 13.
Spedius v. Sibidius.
SPERCHIVS 139, 20; 143, 20. comes rerum privatarum a. 396—397 CLV.
SPOLETIVM 25, 7; 74, 19. 31.
STABIAE 158, 7.
STAGIRITA 12, 29.
STEMMATIVS, vir clarissimus 92, 22; 121, 24.
STILICHO IV 1—14; [107, 27; 109, 14. 17. 19; 155, 28; 156, 36; 163, 20; 177, 25; 178, 19. 28; 180, 7. 17; 190, 16; 193, 12; 202, 20; 205, 25; 206, 7. 13. 21; 208, 6; 211, 18. 24; 220, 19; 224, 5]. Flavius St., magister militum, consul a. 400 et 405 LXIII. LXVIII. LXIX. LXX. LXXII. CXL; adn. 260.
STRATEGIVS VIII 46, vicarius Africae a. 403 CXCIX.
STRENIAE lucus 291, 27.
SVESSA 272, 24; 273, 2.
SYAGRIVS I 94—107; 77, 2; [77, 14; 266, 8]. Flavius Afranius S., notarius a. 370, magister officiorum a. 379, praefectus praetorio Italiae a. 380—382, praefectus praetorio iterum et tertium, consul a. 381 CIX. CVI. CXXVI. CXXXI.
Syagrius. Flavius S., proconsul Africae a. 379, consul a. 382 CIX; adn. 153. 508.
Syagrius, Timasii filius CXXXVII.

Symmachus. Aurelius Iulianus (aut Tullianus) S., consul a. 330 XL. XLI.
SYMMACHVS [I 1—12; Orat. 4. 5; 22, 31; 23, 1. 4; 25, 18; 29, 11; 56, 24]. L. Aurelius Avianius S. Phosphorius, praefectus annonae, vicarius urbis, praefectus urbi a. 364—365 XL. XLI. LXXIII. CXIV.
SYMMACHVS 18, 6; 95, 8. Q. Aurelius S. Eusebius, corrector Lucaniae et Brittiorum a. 365, proconsul Africae a. 373—375, praefectus urbi a. 384—385, consul a. 391 XXXIX.
Symmachus. Aurelius Anicius S., praefectus urbi a. 419—420 XL. LIII; adn. 169.
SYMMACHVS VII 1—14; 66, 23; 132, 16; 144, 16; 165, 4; 220, 22; 234, 31; 244, 22; [57, 25; 58, 4; 104, 35; 105, 3; 125, 18; 150, 28; 154, 28; 156, 32; 157, 22; 160, 22. 27; 162, 25; 163, 28; 167, 25; 170, 25; 183, 6. 21; 199, 6. 12]; quaestura eius [57, 15; 61, 9; 65, 21. 25. 34; 66, 23; 118, 12. 31; 119, 9; 129, 20; 130, 6; 136, 23; 140, 30; 198, 11; 267, 16; 268, 3]; praetura [100, 14. 23; 102, 5; 118, 12. 28; 119, 3; 120, 11; 148, 12. 18; 162, 19. 30; 163, 9; 164, 5. 30; 165, 17. 22; 190, 17; 193, 10; 199, 26; 201, 30; 203, 28; 206, 9. 20; 208, 4; 211, 8. 22; 218, 11; 220, 22; 234, 21. 26; 236, 30; 238, 26; 239, 7. 22; 240, 3. 19. 28; 241, 3. 16. 23; 242, 9. 18; 243, 2. 24; 257, 2; 271, 9. 33; 272, 22; 273, 15. 21; 274, 6; 276, 9. 18]; nuptiae [102, 17; 262, 2; 263, 13. 17]. Q. Fabius Memmius S., quaestor a. 393, praetor a. 401 XVII. XXIII. XL. L. LII. LVIII. LXV. LXVIII. LXXI. CLXVI. CLXX.
Symmachus, consul a. 446 XL.
Symmachus. Q. Aurelius Memmius S., consul a. 485 XL.
Symmachus. Flavius Symmachus, consul a. 522 XL.
SYNESIVS, Iuliani filius Orat. 7; CXXV.
Synesius v. Hadrianus.
SYNTROPHIVS 311, 5.
SYRACVSAE 327, 8.
SYRIA 331, 8.

TABVRNIVS 154, 24; 158, 19.
Talisia. Attusia Lucana T. LXXVI.
Talisius. Attusius Lucanus T. LXXVI.
Talisius. Lucanus T. LXXVI.
TANAIS 10, 10; 319, 4.
TARENTVM 180, 29.
TARPEIVS, vir clarissimus 303, 1.
TARQVINIVS (Superbus) 284, 14.
TARRACINA 43, 10; 44, 3; 311, 28; 312, 5. 8. 18. 23. 24. cf. Axyr.
Tarronius v. Dexter.
TATIANVS, vir spectabilis 67, 21.
TATIVS, rex 291, 26.
TERENTIVS (Varro) 3, 4.
TERENTIVS (Afer) 3, 4.
Terracina v. Tarracina.
TERTVLLVS 307, 20; praefectus urbi a. 359—361 adn. 87.
THALASSIVS 14, 26. vicarius Macedoniae a. 376—377, proconsul Africae a. 378—379 LXXVI. LXXVII. LXXVIII. LXXXII.
THALASSVS, vir clarissimus 140, 20; 200, 15.
THEODORVS V 4—14. 16; 167, 31; 243, 3; [VIII 1; 163, 14. 16; 203, 5]. Flavius Mallius Th., praeses, consularis Macedoniae, magister epistularum, comes rerum privatarum a. 380, praefectus praetorio Galliarum, praefectus praetorio Italiae a. 397—399, consul a. 399 CXLVIII. LXXI. CLXXXVI. CXCI. CC.
THEODORVS V 15. praeses a. 390, proconsul Africae a. 396, praefectus praetorio iterum Italiae a. 408 CLI. CLX.
THEODORVS, ex protectoribus 305, 16.
THEODOSIVS X 1; 337, 11; [287, 26; 314, 13]. Flavius Theodosius, magister militum, Theodosii Augusti pater XLVII. XLVIII. CCXI.
THEODOSIVS Augustus, Relationes; 46, 16; 49, 15. 30; 52, 9. 17; 62, 3. 21; 94, 32; 128, 9; [44, 34; 45, 4; 81, 11; 88, 7. 10; 95, 15; 99, 5; 104, 10; 115, 16; 121, 26. 29; 155, 26; 163, 14; 235, 19].
THEODOSIVS 139, 4; 143, 10. 11.
THEODOSIVS 306, 5. 7. 15. 19.
THEODVLVS 137, 9; 192, 22.
THEOPHILVS, vir clarissimus 42, 7; 181, 28. 32.
THESEVS 302, 7. 13. 17. 22. 27; 303, 2. 4. 6. 8.
THESSALVS 182, 19.
TIBERIS 10, 11; 88, 4; 95, 13; 118, 6; 288, 9; 332, 5. cf. Albula.
TIBERIVS Augustus 322, 12.
TIBVR 173, 23; 176, 21; 180, 26; 181, 29; 182, 9. 21. 27; 184, 14; 185, 13.
TICENVM 180, 5.
TIMASIVS III 70—73. Flavius T., magister militum, consul a. 389 CXXXVII. CXXXVIII.
Titiana, Decimii Hilariani Hilarii uxor CXXX.
TITIANVS 23, 33; CELSINVS TIT. I 62—72; [23, 25. 29; 26, 26; 35, 5; 40, 20. 26; 72, 2; 76, 32; 266, 11]. Symmachi frater, vicarius Africae a. 380 CVI. XL. LIII. LXXXIX.
TITIANVS VIII 68. C. Maesius Aquillius Fabius Tit., consularis Siciliae a. 398 CCI.
TITIANVS 66, 17; 146, 1; 248, 4.
Tonantius v. Ferreolus.
Toxotius. Iulius Tox. CXXX.
Toxotius CLXXV.
TRAIANI platea 163, 21.
TRAIANVS Augustus 9, 17.
TREVIRI 108, 29.
TROIA 325, 11; 327, 14; 328, 35.
Troinus v. Patruinus.
TRYGETIVS Orat. 5; 23, 3; VI.
TVENTIVS, vir clarissimus 119, 21. 26.
Tullianus v. Symmachus.
TVRASIVS 141, 9. 12. cf. Cassiod. var. IV 24.
Turcius v. Apronianus.
Turrenia v. Honorata, Iuliana.
TVSCI 73, 30.
TYRII 326, 27.
Tyrrenia v. Honorata, Iuliana.
TYRRHENVS 186, 27.

VALENS Augustus [321, 9. 32; 322, 22; 323, 12; 332, 16].
VALENTINIANVS Augustus I. Orat. 1. 2; 275, 28; [10, 8; 277, 4; 283, 29; 290, 19; 291, 6; 295, 24; 301, 12; 304, 16; 307, 16. 23; 311, 17. 21; 316, 29; 330, 33; 331, 3; 332, 5. 11. 16. 26; 333, 17; 334, 12. 18. 21. 26. 29; 335, 16. 25; 336, 8].
VALENTINIANVS Augustus II. Relationes; 87, 11; 90, 10; 134, 17; [59, 11; 96, 6; 121, 28; 124, 10; 132, 6; 134, 5].
VALENTINIANVS pons XLII.
VALENTINIANVS, vir clarissimus 274, 23.
VALENTINIANVS, protector 64, 25.
VALENTINIANVS 245, 28.
VALENTINVS 166, 1; 271, 16.
VALERIANVS VIII 69; IX 13. vicarius Hispaniarum a. 365—366, praefectus urbi a. 381 CCIV.
VALERIANVS, vir clarissimus 304, 30; 305, 6.
VALERIVS VIII 47. 57. comes, vir illustris a. 418 CXCVIII. CXCIX.
Valerius v. Euromius, Fortunatus, Messala, Proculus, Severus.
VARRO 3, 4; 4, 9; 5, 8.
VARVS IX 29; vicarius urbis a. 397—398 CCV.
VATICANVS 169, 24; 183, 6.
VENANTIVS, strator 310, 16. 27. 28. 30.

Veneria. Iulia Ven. LXXVI.
Venerius Volusianus adn. 923.
VENVSTVS 123, 12. Volusius Ven., corrector Apuliae et Calabriae, consularis Siciliae, vicarius Hispaniarum a. 363 XL. CXIII.
VENVSTVS IX 17; [47, 31; 48, 2; 68, 27; 156, 29. 31; 158, 32]; Flaviani filius XL. LI.
Veria v. Liceria.
VERINVS 4, 1. 2.
VERRES, praetor 266, 31.
Vettius v. Praetextatus, Probianus, Rufinus.
VICTOR, vir spectabilis 63, 7. Sex. Aurelius V., historicus, consularis Pannoniae secundae a. 362, praefectus urbi inter a. 379 et 395 Amm. XXI 10, 6; C. I. L. VI 1186.
VICTOR, agens in rebus 297, 35.
VICTOR 21, 12.
Victor v. Minervius.
VICTORIAE ara 281, 9; VII. XVI. LIII. LVIII. LXXXIX.
Victorianus, Livii emendator adn. 107. 181.
Victorius, proconsul Africae a. 398 CLX.
VINCENTIVS IX 9. 25. Flavius Vincentius, praefectus praetorio Galliarum a. 395—400, consul a. 401 CCIII.
Vincentius v. Celsus.
Vindicianus, proconsul Africae post a. 380 CLXXXI.
Virius v. Flavianus.
VITALIANVS, vir clarissimus 34, 21.
VITALIS VIII 49, praefectus annonae a. 403 CXCIX.
Vitrasius v. Orfitus.
VIVENTIVS 304, 28. quaestor sacri palatii a. 364, praefectus urbi a. 366—367 LXXXVII. CVIII.
Volusianus. C. Caeionius Rufius Vol., corrector Italiae a. 283—290, proconsul Africae, praefectus urbi a. 310—311, iterum a. 313—315, praefectus praetorio a. 321, consul a. 311 et 314 CLXXV. CLXXVI.
Volusianus. Rufius Vol., praefectus praetorio a. 311 CLXXV. CLXXVI.
Volusianus. C. Caeionius Rufius Vol. qui et Lampadius, praefectus praetorio Italiae a. 355, praefectus urbi a. 365 CLXXV. CLXXVIII.
Volusianus, vicarius urbis a. 355 CLXXV. CLXXX.
Volusianus, vicarius urbis a. 365 CLXXV. CLXXX.
Volusianus, comes rerum privatarum a. 408 CLXXV. CLXXIX.
Volusianus. Rufius Antonius Agrypnius Vol., proconsul Africae, quaestor sacri palatii, praefectus urbi II a. 416 et 420, praefectus praetorio Italiae a. 428—429 CLXXV. CLXXXI.
Volusius v. Venustus.
Vrbica. Pomponia Vrb. LXXVI.
VRBICVS VIII 32.
Vrsicinus, comes rerum privatarum a. 405 adn. 965.
VRSVS 238, 18.
Vulcatius v. Rufinus.

XANTHVS 238, 36.

ZALEVCVS Locrensis 285, 3.
ZENO 38, 3.
ZENOBIVS 64, 3.
ZENODORVS IX 3; 160, 13; 237, 23; corrector Lucaniae et Brittiorum a. 401 CLXVIII. CCII. CCIV.
ZEVXIS, pictor 42, 26; 331, 1.

III.

INDEX AVCTORVM

QVI AVT A SYMMACHO COMMEMORANTVR AVT IN PRAEFATIONE ILLVSTRANTVR.

Ambros. de offic. ministr. III 7 adn. 412; CXIX.
,, de obit. Satyri XLIX.
,, de obit. Theod. 4 adn. 249.
,, ,, ,, ,, 5 CXXIX.
,, epist. 17. 18 XVI. LIII. CXX; adn. 212.
,, ,, 41, 27 adn. 686.
,, ,, 57, 2 CXXVIII.
,, ,, 57, 3 adn. 709.
,, ,, 57, 4 adn. 325.
,, ,, 60, 8 adn. 814.
Ammian. Marc. XXVII 3, 3 adn. 92.
,, ,, XXVIII 1, 8 adn. 153.
,, ,, XXIX 5, 20 adn. 150.
,, ,, XXX 5, 10 adn. 641.
Apoll. Sidon. epist. V 5 adn. 532.
Apul. metam. subscriptio adn. 803.
Arusianus Messius s. v. arrisit et largior adn. 11.
Augustin. de civ. dei V 26 adn. 244. 245.
Augustin. de civ. dei XVIII 53 adn. 590.
,, confess. V 23 adn. 225.
,, contra litt. Petill. II 184 adn. 828.
,, epist. 87, 7 adn. 556.
Auson. ad lectorem (III) 9 adn. 78.
,, grat. actio (VIII) adn. 371.
,, ,, ,, 1, 3 adn. 362. 375.
,, ,, ,, 12, 55 adn. 434.
,, ,, ,, 15, 71; 16, 72 adn. 362.
,, epiced. in patr. (XI) 2, 45 adn. 354.
,, protrept. (XIII) 2, 36 adn. 349.
,, ,, 2, 43 adn. 350.
,, parent. (XV) 16 LXXVII.
,, profess. Burdigal. (XVI) 2 adn. 106.
,, Mosella (XVIII) p. 10, 2; LXXXI.
,, ,, 405 adn. 716.
,, epist. XVI 1, 4 adn. 442.
Auson. epist. XVI 2, 1 adn. 452.
,, ,, ,, 2, 16 adn. 453.
,, ,, ,, 2, 21 adn. 456.
,, ,, ,, 2, 27 XCIII.
,, ,, ,, 2, 83 XCV.
,, ,, XVII p. 17, 20; 71, 31; XXII. XXXVII; adn. 143. 356.

Boëth. comm. in Arist. περὶ ἑρμην. ed. sec. I 1 CLXXVIII.

Caecilius frg. 264 p. 266, 18.
Caesar. bell. Gallic. p. 104, 8.
Carm. cod. Paris. 8084 v. 38 adn. 586.
,, ,, ,, ,, v. 86 adn. 628.
Cassiod. var. XI 1 fin. VII. X.
Cato orig. I 2 Iordan. p. 1, 10.
Cicero p. 2, 13; 4, 18; 16, 23; 18, 3; 74, 17; 85, 2; 119, 25; 265, 10.
,, pro Rosc. Amer. 13, 37 p. 19, 10.
,, divin. in Caecil. 12, 39 p. 318, 16.

Cicero pro Planc. 6, 16 p. 18, 10.
,, ,, ,, 27, 66 p. 1, 10.
,, pro Flacc. 12, 28 p. 119, 15.
,, Tuscul. IV 31, 67 p. 4, 13; 265, 7.
Claud. de cons. Ol. et Prob. 8. 21 adn. 420.
,, ,, ,, ,, ,, 29 XCVI.
,, ,, ,, ,, ,, 55 adn. 463.
,, ,, ,, ,, ,, 75 adn. 479.
,, de cons. Theodori CXLVIII.
,, de cons. Stilich. adn. 260.
,, ,, ,, ,, I 306. 315 adn. 313.
,, ,, ,, ,, I 326 adn. 311.
,, de bell. Pollent. CXL.
,, de VI cons. Honor. 361 adn. 838.
,, ,, ,, ,, ,, 531 adn. 951.
,, epigr. de Theodoro et Hadriano adn. 744. 941.
,, de rapt. Proserp. II praef. 50 adn. 719.
Codex Iustinianus*)
I 48, 2 adn. 466.
I 54, 4 adn. 658.
II 7, 2 adn. 515.
II 20, 8 adn. 80.
IV 61, 11 adn. 1018.
V 4, 20 adn. 767.
VII 38, 1 adn. 462.
XI 60, 1 CLVIII.
XI 71, 4 adn. 725.
Codex Theodosianus
I 6, 9 LVI.
I 10, 7 adn. 822.
I 11, 2 adn. 724.
I 15, 9 XCVIII.
I 15, 10 adn. 153. 522.
I 15, 17 adn. 949.
II 2, 1 p. 313, 10.
II 4, 1 adn. 80.
II 6, 1 p. 311, 13.
II 6, 3 p. 305, 26.
II 6, 4 p. 305, 24.
II 12, 1 p. 293, 27.
II 13, 1 adn. 1005.
II 15, 1 adn. 80.
II 19, 4 adn. 433.
II 28, 1; 30, 2; 31, 1; 32, 1 adn. 1005.
III 10, 1 adn. 767.
IV 4, 2 p. 46, 19.
IV 12, 7 adn. 153.
V 1, 3 adn. 634.
VI 2, 17 adn. 964.
VI 30, 6 adn. 210.
VI 30, 20 adn. 1005.
VII 4, 10 adn. 91.
VII 4, 16 adn. 452.
VII 8, 3 adn. 567.
VII 8, 9 adn. 1034.
VII 8, 10 adn. 1005.
VII 13, 12 adn. 313.
VII 13, 13. 14 adn. 315.
VII 23, 1 adn. 452.
VIII 5, 7 adn. 431.
VIII 5, 22 adn. 915.
VIII 5, 28 adn. 452.
Codex Theodosianus
VIII 5, 43 adn. 466.
VIII 8, 10 adn. 1005.
VIII 15, 5 adn. 452.
IX 38, 3. 4 p. 307, 17.
IX 40, 10 adn. 403.
IX 40, 12 adn. 515.
IX 40, 13 adn. 579.
IX 42, 1 XCV.
IX 42, 14 p. 157, 11.
IX 42, 19 adn. 965.
X 1, 14 adn. 798.
X 10, 8. 9. 12 p. 313, 7.
X 19, 14 adn. 812.
X 20, 9 adn. 153.
XI 1, 27 adn. 996.
XI 2, 1. 2 adn. 91.
XI 13, 1 adn. 210.
XI 16, 12 CL; adn. 373.
XI 17, 3 adn. 964.
XI 19, 4 adn. 724.
XI 28, 2 CXLVI.
XI 28, 3 adn. 936.
XI 30, 41 p. 313, 31.
XI 30, 44 p. 292, 13; CCX.
XI 30, 55 adn. 949.
XI 31, 2 p. 311, 18.
XI 36, 18 adn. 91.
XI 36, 26 p. 292, 13.
XII 1, 68 adn. 970.
XII 1, 73 adn. 148.
XII 1, 89 adn. 530.
XII 1, 140. 148 CL.
XII 9, 2 adn. 1017.
XIII 1, 11 adn. 368.
XIII 3, 7 adn. 452.
XIII 3, 9 p. 301, 15.
XIII 5, 9 adn. 433.
XIII 6, 7 adn. 153.
XIV 2, 1 p. 291, 19.
XIV 3, 11 adn. 91.
XIV 3, 13 adn. 433.
XIV 10, 4 CV.
XV 1, 18 adn. 452.
XV 1, 32 adn. 1037.
XV 9, 1 p. 286, 16.
XVI 1, 1 adn. 91.
XVI 5, 4 adn. 557.
XVI 6, 2 adn. 556.
Cornel. Nepos subscriptio adn. 428.
Corp. Inscript. Attic. III 1, 639 XCIX.
Corpus Inscriptionum Graecarum
2593 XCIX.
2594 LXXXIII.
2595 CXCI.
2597 XCIII.
5498 XC.
Corpus Inscriptionum Latinarum
III 568 adn. 343.
III 6159 adn. 141.
V 1083* XCIX.
V 3344 XCIV. XCV. XCIX.
VI 102 LXXXIII.
VI 315 XC.
VI 498 XCII.
VI 499 XCVIII.
VI 1140 CLXXVI.
VI 1141 XCIII.
VI 1159 CLXXVII.
VI 1170—1174 CLXXVIII.
Corpus Inscriptionum Latinarum
VI 1175 adn. 651.
VI 1177 CXLVI.
VI 1185 XCVIII.
VI 1188—1190 CLXXXVIII.
VI 1192 adn. 882.
VI 1194 adn. 923.
VI 1652 XCII.
VI 1657 XCVI.
VI 1658 CXCIV.
VI 1659 CLXXIX.
VI 1661 adn. 923.
VI 1669 CCIII.
VI 1678 CXC.
VI 1679 XCIII; adn. 424.
VI 1680—1683 XCII; adn. 100.
VI 1693 adn. 99.
VI 1698 XLI.
VI 1699 XLV; adn. 1.
VI 1703 CLXXIX.
VI 1706 CLXXX.
VI 1707 CLXXVI.
VI 1708 CLXXVI. CLXXVIII.
VI 1709 adn. 630.
VI 1712 XCV.
VI 1713. 1714 XCVI.
VI 1719 adn. 195.
VI 1729 adn. 802.
VI 1731 adn. 1006.
VI 1739—1742 adn. 100.
VI 1751 XCIX.
VI 1752—1756 XCIX. CI; adn. 420.
VI 1759. 1760 adn. 100. 223.
VI 1772 adn. 100.
VI 1775 adn. 950.
VI 1777—1781 LXXXIV. LXXXV.
VI 1782 CXII; adn. 186.
VI 1783 CXII; adn. 179. 246. 249.
VI 1791 XCIII.
VI 2145 LXXXV.
VI 3791 adn. 916.
VI 3864 CXCIV.
VI 3866 CLXXVIII.
VI 9920 CC.
VI 535* CLXXVIII.
VIII 969 CCIII.
VIII 1219 CXXIX.
VIII 1412 adn. 812.
VIII 1437 XC.
VIII 1783 XCIX.
VIII 1860 XCVI.
VIII 2242. 2388. 4767 CLXXVIII.
VIII 5334 XCVI.
VIII 5337 adn. 853.
VIII 5338 adn. 150.
VIII 5347 adn. 149.
VIII 5423 adn. 343.
VIII 6975 CLXXVIII.
VIII 7040 XCII.
VIII 7975 CLXXVIII.
IX 329 adn. 544.
IX 333 adn. 609.
IX 1568. 1569 XCIII.
IX 1576 XCV.
X 1199 CCIII.

*) De constitutionibus, quae ex Codicis Theodosiani partibus superstitibus haustae sunt, vide s. v. Codex Theodosianus.

Corpus Inscriptionum Latinarum
X 1479 adn. 182.
X 1655 CLXXVI.
X 1704. 3860 CC.
X 5061 adn. 387.
X 5651 XCIII.
X 6083 XCVI.
X 6656 XCIII.
X 7345. 7346 CCI.

Demosth. Olynth. III 39 p. 14, 5.
Digest. XXII 5, 10 p. 313, 10.
,, XLIX 1, 21 § 3 p. 306, 22.

Ennodius adn. 4. 41.
Ephemer. epigr. IV p. 279 adn. 92.
,, ,, IV p. 280 CCIII.
,, ,, IV p. 294 adn. 1011. 1012.
Eutrop. brev. praef. adn. 651.
,, ,, X 16, 3 adn. 645.

Gregor. Nazianz. epist. 137. 138 CXXXII; adn. 657. 659. 660.
Gregor. Turon. II 9 adn. 663.

Hesiodus p. 26, 18; 182, 32.
Hieron. epist. 23, 2—3 adn. 408.
,, ,, 39, 3 adn. 408.
,, ,, 54, 4 adn. 632.
,, ,, 54, 6 CXXIX.
,, ,, 60, 16 adn. 691.
,, ,, 107, 1 CLXXIX.
,, ,, 107, 2 adn. 631.
,, ,, 123, 18 adn. 444.
,, ,, 130, 3 XCIV; adn. 430.
Himerius ap. Phot. cod. 165 adn. 860.
Hippocrat. aphor. II 46 p. 166, 7.
Homerus p. 221, 9; 256, 23.
,, Il. IX 185 p. 93, 10.
,, ,, XXI 163 p. 265, 14.
Horat. ars poet. 1 p. 5, 18.

Liban. Antioch. p. 329 adn. 601.
,, epitaph. p. 524 adn. 893.
,, epist. 75 adn. 992.
,, ,, 208 adn. 861.
,, ,, 891 adn. 680.
,, ,, 923 adn. 88.

Macrob. saturn. I 2, 3 CLXXXII.
,, ,, I 2, 15 CLXXIX.
,, ,, I 2, 16; 24, 19 etc. adn. 916.
,, ,, I 11, 16; 17, 1; 7, 17 adn. 393.
,, ,, III 1 adn. 589.

Naevius frg. p. 4, 13; 265, 7.

Olympiod. ap. Phot. cod. 80 p. 63 A. adn. 2. 136. 436.
Orelli, Inscr. lat. sel. 105 XCIII.
,, ,, ,, ,, 3172 adn. 630.
,, ,, ,, ,, 3327 adn. 616.
Oros. VII 33, 7 CCXI.

Paulin. vit. Ambros. 26 adn. 29. 31.
Paulin. Nolan. natal. VIII 103. 113 adn. 951.

Paulin. Pellaeus euchar. 24 sqq. adn. 351.
,, ,, ,, 232 adn. 352.
Philostorg. XII 3 adn. 865.
Philostrat. Apollon. Tyanensis CXV.
Plaut. Capt. 80 p. 18, 26.
Probae centonis Vergiliani subscriptio XCV.
Prosper de promiss. dei III 38, 2 adn. 10. 236.
Prudent. contra Symmach. adn. 37. 337.
,, I 548 adn. 420. 430. 474.
,, I 558 XCIV.
,, I 562 adn. 631.
,, I 595 adn. 99.

Rutil. Namat. I 167 adn. 924.
,, ,, I 267 CLXXXVII; adn. 945.
,, ,, I 419 adn. 923.
,, ,, I 466 adn. 905.

Sallust. Catil. 51, 38 p. 73, 30.
,, Iugurth. 9 p. 14, 29; 106, 15.
Script. hist. August. vit. Albin. 4, 1; 13, 5 adn. 883. 894.
Serv. ad Aeneid. VI 107 p. 2, 6.
,, ,, ,, VII 662 p. 2, 6.
,, ,, ,, XI 301 p. 84, 31.
Socrat. V 14 adn. 3. 228.
Sulpic. Sev. chron. II 49, 3 CXXVII.
Symmachus inscriptio XXIII.
1, 11 L.
10, 8 adn. 144.
18, 7 adn. 143. 356.
22, 31 adn. 95.
26, 8 adn. 98.
26, 14 adn. 394.
26, 18 adn. 55.
28, 11 XXXVIII.
29, 16 adn. 627.
33, 21 adn. 8.
36, 19 adn. 509.
36, 23 adn. 517.
39, 12 adn. 532.
40, 27 adn. 102.
42, 12 adn. 520.
43, 9 XXXVIII.
46, 16 VI
47, 31 adn. 571.
49, 14 adn. 569.
52, 11 adn. 228.
52, 20 VI.
56, 22 adn. 554.
57, 13 adn. 43.
58, 2 adn. 45.
62, 10 adn. 149. 555.
63, 6 adn. 770.
66, 26 adn. 43.
72, 22 XXXVIII.
76, 4. 25 adn. 536.
76, 32 adn. 493.
86, 2 CXXXII.
86, 29 adn. 1023.
96, 20 adn. 565.
97, 17 adn. 571.
98, 30 adn. 246.
99, 4 adn. 245.
99, 31 adn. 311.
99, 35 VII.
100, 6 adn. 245. 325.

Symmachus
103, 27 adn. 300.
104, 22 adn. 245.
104, 24 XXXVIII.
106, 8 adn. 736.
108, 30 adn. 732.
110, 28 adn. 44.
111, 11 adn. 720.
115, 16 adn. 245.
116, 3 adn. 294.
116, 13 adn. 727.
123, 11 adn. 547.
125, 27 adn. 325.
128, 18 adn. 1016.
132, 26 adn. 701.
137, 19 adn. 43.
138, 29 adn. 790.
149, 3 adn. 44.
149, 7 adn. 46.
149, 18 adn. 44.
152, 21 LXVII.
153, 2 adn. 595.
156, 18 adn. 299.
156, 27 adn. 794.
157, 15 adn. 299.
158, 15 adn. 295.
158, 32 adn. 599.
159, 3 adn. 296.
159, 21 adn. 294.
160, 23 adn. 299.
160, 27 adn. 294.
162, 6 adn. 259.
166, 21 adn. 259. 732.
167, 31 adn. 745.
187, 14 adn. 323.
197, 14. 20 XXXVIII.
201, 17 adn. 947.
202, 18 adn. 246.
202, 25 adn. 954.
205, 23 adn. 246.
211, 9 adn. 71.
220, 18 adn. 331.
243, 3 adn. 330.
260, 30 adn. 106.
271, 19 adn. 187.
280, 9 adn. 149.
280, 24 XVII.
285, 30 XXI.
286, 3 adn. 220.
286, 16 XXI.
286, 26 adn. 112.
288, 28 adn. 220.
290, 6 adn. 101.
295, 5 LV.
295, 24 adn. 149.
300, 19 adn. 36.
307, 30 XXII.
308, 32 adn. 161.
314, 7 XXI.
318, 7 XV.
319, 3. 34 XI.
320, 11 XI.
320, 22 XV.
320, 35 X.
321, 16 XIII.
322, 16 adn. 140.
322, 25 VIII.
326, 29 XIII.
326, 33 XII.
327, 13 XIV.
328, 3 XII.
329, 34 adn. 146.
332, 5 adn. 92.
335, 17 VIII.
335, 31 adn. 94. 95.

Symmachus
336, 18 XI.
337, 10 CCXI.
337, 34 adn. 613.
338, 15 XIII.
340, 3. 6 adn. 11.
340, 9. 11 VII.

Terentius p. 3, 4.
,, Andria 43 p. 18, 12.
,, Hecyra 848 p. 33, 23.

Terentius Adelphi 532 p. 14, 12.
,, Eunuch. 791 p. 259, 13.
Themistius adn. 395.
,, p. 203 D adn. 508.
,, 222 A adn. 601.
,, 347 A adn. 994.

Valer. Maxim. III 7 ext. 2 p. 267, 4.
,, ,, VIII 2, 4 p. 196, 12.
Vergilius p. 10, 18; 18, 4.
,, Eclog. I 29 p. 103, 24.

Vergilius Eclog. IV p. 331, 33.
,, ,, IX 36 p. 2, 2.
,, Georg. II 75 p. 331, 11.
,, ,, II 519 p. 78, 5.
,, ,, III 189 p. 331, 13.
,, ,, III 204 p. 331, 13.
,, Aen. IV 174 p. 85, 8.
,, ,, VI 688 p. 7, 21.

Zosim. IV 16 adn. 150.
,, V 32 adn. 965.

Typis expresserunt Breitkopf et Haertel Lipsienses.

MONVMENTA
GERMANIAE
HISTORICA

INDE AB ANNO CHRISTI QVINGENTESIMO
VSQVE AD ANNVM MILLESIMVM
ET QVINGENTESIMVM

EDIDIT

SOCIETAS APERIENDIS FONTIBVS
RERVM GERMANICARVM MEDII AEVI

AVCTORVM ANTIQVISSIMORVM TOMI VI PARS POSTERIOR

ALCIMI AVITI OPERA

BEROLINI
APVD WEIDMANNOS
MDCCCLXXXIII

ALCIMI ECDICII AVITI

VIENNENSIS EPISCOPI

OPERA QVAE SVPERSVNT

RECENSVIT

RVDOLFVS PEIPER

BEROLINI
APVD WEIDMANNOS
MDCCCLXXXIII

I.

Alcimi Ecdicii Aviti operum non unum corpus est in libris antiquis; separatim describebantur epistulae homiliae carmina. Atque ut ab EPISTVLIS initium capiamus: querebatur olim Baluzius[1], quod Iacobus Sirmondus lectorem celasset, unde haberet librum, ex quo Aviti epistulas edidisset. Non nescius erat Ferrandus qui 'quae tamen, ait, in nostri Sirmondi manus e Parisiensi chartusia tandem aliquando venerunt'. De huius bibliothecae fatis pauca quaedam narravit A. Franklinus[2], unde exeunte s. XVIII in bibliothecam Mazarinaeam transisse eorum librorum partem discimus: epistularum Aviti codex inter eos non fuit et pronum est credere de Flori libro Cartusiano quod dixerat Sirmondus, male illum interpretatum esse. Qualis autem fuerit incertae bibliothecae codex ille, cuius nusquam ne tenuissimum quidem apparet vestigium, praefatione sua lectorem Sirmondus non celavit: 'Fecit epistolarum utilitas et elegantia, ut taedium quod in vitiosi codicis emendatione devorandum fuit, alacrius perferremus: ac librorum etiam quinque partitionem, quam promittebat, amplexuri eramus, si integram praestitisset. Verum tanta inerat perturbatio, ut satius nunc quidem visum sit, omisso librorum discrimine epistolas tibi omnes uno textu continuas repraesentari. . . . proximum erit ut corruptae quoque lectionis vitia quae restant

---

1) Lettre au président de Valbonnay du 11 mars 1717, vid. M. A. de Lagrevol, Notice sur Saint Avite, Lyon 1863 p. 11.

2) A. Franklin, Les anciennes bibliothèques de Paris, Paris 1867 sqq. tom. I p. 323—328, tom. III p. 129. Tenue quidem vinculum inter Avitum et Cartusianos Parisinos extitit; Ioh. enim Cordesii canonici Lemovicensis, qui sepultus erat a. 1643 in coemeterio Cartusiensi, libros Mazarinus cardinalis coemerat, cf. Franklin. III 141; inter eos quod fuit exemplar carminum Avitianorum Gagneianum, cuius in margine Cordesius lectiones aliquot ex vetere nescio quo codice adiecerat, bibliotheca Mazarinaea possidet.

feras indulgentius'. Multos autem annos vir prae ceteris suae aetatis egregius in corrigendis epistulis, quas olim se editurum promiserat, desudavit[3]: tandem post Ennodium et Sidonium emisit hoc libro:

> S. Aviti archiepiscopi Viennensis opera edita nunc primum, vel instaurata, cura et studio Iacobi Sirmondi Societatis Iesu Presbyteri. Parisiis apud Sebastianum Cramoisy, M.DC.XLIII. 8°[4]).

quae tamen fuerint libri vel librorum quos adhibuerat lectiones, ut mos erat viri, prorsus tacet[5]). Inde ex eo tempore Sirmondianus textus aliquotiens repetitus est[6]), nemo neque codicem requisivit, qui nescio an numquam suis possessoribus redditus sit, neque ingenio fretus tollere naevos mendasque corrigere studuit, quas multas satis editor corrigendas reliquerat posteris.

L Vnus quidem extitit, quem supra dixi, Ferrandus, qui quidem meliorem fontem, ad quem felici casu delatus erat, aperuit, sed uti eo prorsus nescivit:

> Sancti Alcimi Ecdicii Aviti Viennensis episcopi epistolae quatuor nunc primum in lucem editae et notis illustratae opera et studio R. P. Ioannis Ferrandi Aniciensies (!) societate Iesu Theologi. Cabilone, apud Philippum Tan, Typogr. Regis et Vrbis, M.DC.LXI. 4°.

Quattuor is epistulas, quas Sirmondianum exemplar non habet (nostrae editionis sunt epp. VI. L. LVIII. LXIIII) amplissimis sed futilibus maximam partem adnotationibus inlustratas edidit ex libro, qui nunc est Lugdunensis, adiectaque diversitate lectionum in m. s. codicibus epistolarum Aviti a p. 57—62 (1. diversus epistolarum titulus. 2. diversus epistolarum ordo et series. 3. magna et frequens lectionum diversitas. 4. aliqua in iisdem codicibus identidem desiderantur).

Leviter cum versatus esset Ferrandus in describendo et conferendo libro multaque quae erant sana in contextu quattuor illarum epistularum temere mutavisset, mox iterum eas edidit Stephanus Baluzius Miscellaneorum tom. I p. 355 sqq. a. 1678. Idem ipsum librum descripserat antea in praefatione ad Agobardum, ed. Paris. 1666, locos quosdam ex ep. 2 et 28 et 80 Sirm. protulerat ad Agobardi de Iudaicis superstitionibus c. 4 (Mign. p. 82) et in adnot. ad eiusdem adversus Felicem libri c. 41 (p. 67 Mign.), atque etiam primam epistulam (ipsius codicis quartam) totam dederat in appendice actorum veterum ad Agobardum tit. II p. 156 sq.

---

3) 'Epistolarum Aviti, quas tibi, lector, iam tot annos debebamus, verendum erat ne sera nunc apud te vel consumpta sit gratia'.

4) Praefixo novo titulo: Iacobi Sirmondi Soc. Iesu presbyteri opuscula varia in duos tomos tributa. Tomus primus. (Eugenii Toletani opuscula. Paris. 1619. Aviti Viennensis opera. Paris. 1643. Eusebii Pamphili opuscula XIV. Paris. 1643. Fulgentii librorum contra Fabianum excerpta. Paris. 1643). Parisiis, apud Sebastianum Marbre-Cramoisy, M.DC.LXXX.

5) Ter vel quater tantum quid in libro fuerit satis distincte memorat: ad ep. XVIIII (17 *S.*), infra p. 53, 11: 'Eugendi nomen, ait, quod in codice nostro desiderabatur, supplevimus ex schedis Thuanis'; ad ep. XXXVI (33 *S.*), p. 66, 21 'de Sidonii filio ut coniiciam, monet sub finem nomen Archadii'; ad ep. LI (45 *S.*), p. 80, 12 'quoniam si vos a patre vestro Archadio [vestro hoc *L*] didicistis] Archadius vero, quem Apollinari patrem affingit (Avitus), quis fuerit, quaerendum est'; adde ep. LXXXX (80 *S.*), p. 98, 13, ubi 'in parochia Eponensi' scribit, cum ante in Conciliis Galliae scripsisset 'Epaonensi'.

6) In variorum Sirmondi operum tomo II Paris. 1696 et Venetiis 1728, in Bibliothecae Maximae Patrum a. 1677 tom. IX, in Gallandi Bibliothecae Patrum tom. X a. 1774, denique in Mignii Patrologiae latinae tom. LIX.

Liber bibliothecae est civitatis Lugdunensis a Delandino[7] descriptus sub n. 535, nunc 111 membranaceus formae maximae, scriptus s. X vel XI, ut Lagrevolius putat, s. XI/XII vel XII, ut ego crediderim; coaeva manus atramento nigerrimo sed neglegentiore scriptura multa correxit aut supra addidit eodem usa exemplari: supplevit aliquotiens totos versus, quos omiserat librarius deceptus verborum similitudine. Vna quaeque epistula a rubricatore scriptam inscriptionem habet: eam atramento praescripserat librarius in margine; sed librarii verba oblique in margine posita saepe recisa sunt; et nonnumquam illis neglectis rubricator scripsisse videtur, quod in ipso exemplari scriptum erat: sic statim ante ep. LXXXX (80 *S.*), quae prima est in *L*, 'ad quintianum epm̄' librarius in margine, 'ad amandum' rubricator; ep. LXVI (57 *S.*), quae numerum 59 fert in *L*, 'ad elexandrinū epm̄' rubr., 'ad maximū epm̄' librarius.

Hunc ipse librarius titulum fecit f. 1v:

In hoc uolumine continentur
epl'ę scī paulini. ac scī auiti. } (*minio*)
Liber etiā agobardi archiepī
lugdunensis . contra ama-
lariū abbatē. Epl'a quoque eiusdem
agobardi de sacerdotii dignita-
te [ad barnardū uien. epūm *m. s. XVII/XVIII add.*]
Incipiunt capitula epl'arum
bī paulini epī. que in hoc uolumine } (*minio*)
continentur.

(*sequuntur col. 1: capitula epp. I—XVIII, col. 2: epp. XVIIII—XXXX numeris minio scriptis*)

Expliciunt capitula (*minio*)

Paulini epistulis adiecta est epistula Eucherii, quam tabula quoque exhibet; desunt capitula epistularum Aviti. Prima Aviti epistula eadem in pagina incipit, ubi finit Eucherii epistula. Aviti epistulae leguntur a quaternionis XVII fol. 4v ad quat. XXIIII fol. 4v[8].

Constat liber XXV quaternionibus integris atque quinque foliis; numeri quaternionum in calce quaternionum adscripti; nisi quod in calce quat. XXIIII et q. s. pro numero prima verba quaternionis qui sequitur apparent.

Possessorum nomina ex variis inscriptis conperimus: in integumenti parte priore habetur:

Petri de Trivio E. Vien. Can. ex libris
en 203 Feuillets
LEVSSE

---

7) Manuscrits de la Bibliothèque de Lyon . . . par Ant. Fr. Delandine, Paris 1812 t. I—III.

8) ·Q· XVIII. incipit p. 34, 17 *P.* ep. VI inter voces: clamet | quod
·Q· XVIIII. incipit p. 49, 14 *P.* 58 *S.* ep. XVII (15 *S.*) med. inter voces: videtur | dum
·Q· XX. incipit p. 66, 2 *P.* 83 *S.* ep. XXXVI (33 *S.*) in. inter voces: mihi | domnus
·Q· XXI. incipit p. 80, 5 *P.* 101 *S.* ep. LI (45 *S.*) med. inter voces: securitatis | accepto
·Q· XXII. incipit p. 90, 17 *P.* 119 *S.* ep. LXX (63 *S.*) ex. post extremam vocem: direxi
·Q· XXIII. incipit p. 15, 7 *P.* 6 *S.* ep. I (1 *S.*) ex. post extremam vocem: acquisivit
·Q· XXIIII. incipit p. 25, 17 *P.* 26 *S.* ep. III (3 *S.*) med. inter voces: circumpendentium | latronum

fol. 1r summo:

N° 6℞

media pagina inpressum est sigillum bibliothecae Lugdunensis

fol. 1v sub tabula sinistrorsum (exhibeo quae mihi legere videbar):

Mr. le Conseiller Levsse
a qui ce liure appartenait
auait se? mos? les antiquite. de
Nisartj por poldo in fol. en
quelques autres liures que les
heritiers ont vendu avec sa
bibliotheque au lieu de ne les vendre.

dextrorsum:

Tandem post multos annos, cum recuperandi spes iam nulla superesset, Kal. Martis ann. MDCLXXXV restitutus: quod faustum, felix, fortunatumque siet. Monacho praeterea nunquam confideris.

folio ultimo verso (post octo ultimos versus Agobardi contra Amalarium) minio scr. s. XIIII:

Liber Scē Marie boneuall'

infra repetitur m. rec.

Bonneuall'

supra scriptum:

Leusse

in integumenti parte posteriore:

De Trivio

Abbatia Bonae Vallis, cuius olim erat hic liber, dioecesis Viennensis erat auctore Sancto Bernhardo per monachos Claravallenses a. 1117 condita; Petrum de Trivio Delandinus dicit canonicum fuisse S. Mauricii Viennensis; Leusse 'in summo rei tribunariae tribunali, a Christianissimo Francorum Rege Ludovico Iusto Viennae Allobrogum excitato, sapientissimus olim senator' appellatur ab Ioh. Ferrando. A Leussio liber venit ad Petrum Marnaesium senatorem Gratianopolitanum. Agobardi priorem librum Chiffletius descripserat; Chiffletii copia usus Baluzius mox per Franc. Solleisel. Clapierium patricium Lugdunensem ex Marnaesii bibliotheca codicem Parisios missum non solum contulit ad Agobardi libros quos edidit a. 1666, sed et ad Aviti epistulas 'meliore fortean luce aliquando donandas'. Frustra inter Baluziana quae servat bibliotheca Parisiensis hanc conlationem quaesivi: nil inveni praeter ordinem epistularum qui est in Lugdunensi codice, notatum eodem in volumine, quod papyri Thuaneae apographum Bignonianum continet f. 79v.

F Parata erant Sirmondo ad singulas epistulas vel epistularum partes alia quoque subsidia, in quibus primum locum obtinent Flori diaconi Lugdunensis excerpta, de quibus infra plenius agetur, cum de homiliis disputabimus. Nobis copia libri egregii tum demum facta est, cum epistulae praelis essent absolutae; retinueramus tamen primum atque alterum quaternionem itaque in dialogi relliquiis eius lectionibus uti licebat. Hic adnotabimus, ubi in ipsis epistulis Sirmondus (*S*) ab Flori lectione (*F*) defecit[9]. Quod raro factum est; nam qui intellexisset, quam egregium praesidium

9) Itaque in adnotatione locorum ab Floro sublatorum pro *S* littera *F* ponenda erit, nisi ubi index qui sequitur aliud quid scripsisse Florum adfirmet; adieci tamen etiam leviores res orthographicas, in quibus *F* ab contextu nostro discedit.

Maior Cartusia sibi subministrasset, ubique artissime ad magistrum Lugdunensem se adplicavit suumque prae illo codicem plane neglexit. Qua in re quam prudenter se gesserit, quivis conparatis *LFS* lectionibus perspiciet.

p. 17, 11—30] 12 esaias *F* 18 cętera *F* 19 uocabulorum: a *ex* u *corr. F* 21 hereticum *F* 22 intelligi *F* seculi *F* (*aliis locis* scl') 26 postquam inquiens autem venit *S*] postquam inquit uenit (autem *om.*) *F* 29 genitrix *F* 29 *sq.* concepit — erit] concepit hęc & dei fili' ūt hominis erit (*pr. corr.*) *F*

p. 18, 2—26] 2 Intelligit *F* 6 pareat ne *S*] p ea necne *F* 9 penę *F* 11 reconciliat: ci *ex* co *pr. corr. F* 17 cyragrapho *FL* 17 Hoc ergo remedium idem apostolus *LS*] Hoc remedium apl's *F* 19 qua *post lin. add. F* 23 nichil *F* (nihil *S*)

p. 18, 27—35] 29 adquireret: ad *ex* ac *pr. corr. F* 30 erūnt *F*

p. 19, 4—21] 9 redisse *FL* 10 et *non om. F* p̄ciosissimi *F* ascendet *FL* 12 Etsi *FL* ″ipse ″ita *F* 16 Et ne *FL* inseparabilitate *FL* 17 testimoniọum *F* 18 egit *FL* 20 terrena *FL*

p. 21, 10—12] 12 pater (*non* patre) *F*

p. 23, 12—16] 13 nichil *F* 14 nichil penę *F* 17 nocturnis f. t. dies] diurnis f. t. mundus *F* 19 *sq. verba* caret — sufficiat *omisit F* 24 quoniam] quia *F* affigitis *F* 24 *sq.* Rogo — obstruat *omisit F*

p. 26, 9—26] 9 sc̄ę ysaiẹa *F* 10 euthycetis *F* 11 langores *FL* tulit et] et *om. F* 13 uoluntarię *F* 16 ″omni ″recte *F* 19 nostros] n̄ros *in marg. suppl. F* ista sunt *FL* 25 prelia *F* in naturam *F*

p. 27, 6—12] 10 illusione *F* 12 conclusit *FL* dolore *F*

p. 30, 29 — 31, 7] 34 est *om. F* a commemoratione *FL* 31, 2 tucius *F* 4 denuncians *F* 5 orọationi *F* 6 in ipsum (id *om.*) *F* 7 uicerat (*non* uiderat) *F* 15 quilibet *FL*

p. 31, 13 — 32, 12] 15 aut] ul' *F* 15 heresi *F* euo *F* 16 iactitor (ta *suprascr.*) *F* 17 nichil *F* bone *F* 23 solo *FL* 24 iusticiam *F* 24 rahab *F* preteritam *F* 25 chananitis *F* 28 n̄,gligere *F* 30 quoque *post lin. pr. add. F* Pharisaeus ille *S*] Pharisaeus *om. FL* 32 cęteri *F* 33 elemosinas *F* 34 sola] in sola *F* 35 preripiens *F* 32, 2 sentiens] sentit in *F* 3 addit' paradyso *F* 4 deductus (*hic quoque* est *omisso*) *F* euum *F* 5 si *om. F* iusticiam *F* 11 non ut super — nobis sed *omisit F*

60, 23 — 61, 14] 23 Esaias *F* 24 spū *in marg. suppl. F* 30 ac *ex* hac *corr. F* 32 dedit] dedit eā *F* (et tradidit illam *Vulg.*) 61, 1 uideātur *F* 4 cum in] in *om. F* et hiulcum *FL* 7 uoli/nt noli/nt *F* heretici *F* 9 quadraginta] quinquaginta *F Vulg.* 11 quęat *F* 13 passionum *FL* 14 antequam] priusquam *F*

p. 61, 16—26] 18 non rapiunt *FL* 20 heretici *F* intelligere *F* 22 accipiūnt *F* 26 filii *ex* filiū *F*

p. 61, 27—33] 27 autem *om. F* postquam uero uenit *FL* 29 cęteris *F* 29 dei filium] dī filiū *in margine add. pr. m. F* 30 dilexit deus *FL* 31 ineffabibili *F* 33 cępisse *F*

Neque silentio praetereundae (quamquam praeteriit in praefatione Sirmondus) p a p y r i T h u a n e a e, quae infra accuratius describentur. Codicis antiquissimi s. VI ex. *P*

sunt relliquiae, qui non solum homilias, sed etiam epistulas conplectebatur. Eis olim usus erat Sirmondus: folium 10r v. 7 sqq. (ep. VIIII 7 S.) proposuit in nota ad Facundum a. 1629 Parisiis editum, f. 9 [XVIII (16 S.) XVIIII (17 S.)] eum habuisse cum lectionibus *LSP* conlatis proditur, tum ipse testatur ad ep. XVIIII, ubi Eugendi nomen supplevisse se ait ex schedis Thuanis. Non descripsit, quod merito miramur, epistulam quae est in f. 10v, quam cum postea descripsisset Bignonius, tamen usque ad hoc tempus fuit inedita. Inter minutulas scedulas, quae praeter tota folia restiterunt ex codice chartaceo, quas si noverat Sirmondus, certe sprevit, quinta, cuius imaginem p. 154 exhibet, epistularum aliquot vestigia praebet.

P Porro epistulae XXXIIII (31 S.) praeter codicem suum epistularum Aviti alterum exemplar in regia bibliotheca nanctum se dicit editor: est is codex Parisinus lat. 1920 membr. s. XIIII miscellaneus, in quo epistula illa legitur sub n. 39 fol. 232r. Vsus est eo, cum Conciliorum Galliae tomum I ederet a. 1629 eundemque postea Harduinus inspexit Conciliorum tom. II 981.

P De basilicis haereticorum non recipiendis epistula VII (6 S.) servata est praeter *L* et *S* in antiqua canonum conlectione olim Laureshamensi, quam descripsit post Ballerinos de antiq. collection. et collector. canonum 2, 10, LVI 149 sqq. Reifferscheidius B. P. L. I. I 249 sqq. Codex nunc est Vaticanus Palat. 574 membr. oct. s. VIIII f. 86r. Sirmondus eo non est usus; nostrum in usum contulit A. Mauius.

Epistula quam nomine episcoporum Gallicanorum ad Hormisdam scripsit Avitus Hormisdaeque responsum XXXXI et XXXXII (87 et 88 S.) si non aliena fuerunt ab initio epistularum Avitianarum conlectioni, at a communi fonte librorum *L* et *S* afuerunt; ex Hormisdae epistulis et decretis transtulit Sirmondus in Conciliorum Galliae

V tom. I, postea inter epistulas Aviti: earum antiquissimus codex Vaticanus est 4961 s. X., quem nobis contulit A. Mauius: collectionem dicunt Avellanam eamque olim possedit S. Petrus Damianus, qui factus est cardinalis a. 1058 (sed vid. P. Ewaldus in Neues Archiv III 149); cf. Maassenii Geschichte der Quellen des kanonischen Rechts I 1 *B* 2 *K* p. 787 sqq. coll. pp. 288 et 376; A. Thielii Romanorum pontificum epistolae I p. XXV.

v Ex hoc libro, priusquam alterius manus correcturas passus est, descriptus est Vaticanus 3787 s. XII: in rebus orthographicis saepe ab illo recedit librarius, quin etiam graviora mutat, quae ipsi minuta viderentur, velut cum Alexius reponit pro Alecio. Neglegenda duximus recentiora apographa Vaticana 3786 et 4903 et Corsinianum 817, quorum priora duo Thielius, omnia P. Ewaldus ex ipso vetustissimo descripta existimant, praeterea Angelicanum 5 III 9 (de hoc et Corsiniano vid. Ballerin. II XII § 3) Marciana 171 et 172 s. XV et XVI.

Symmachi papae epistula (XXXIII) post Sirmondum demum reperta est a Pet. Franc. Chiffletio, edita a Dacherio Spicil. vet. ed. V 583, nov. ed. III 306; ex schedis Hieronymi Vignerii descriptam dicunt Labbeus eumque secutus Bréquignyus: propterea, ni fallor, quod Collationem quae dicitur episcoporum inde hauserat Dacherius. Codicem neque Maassenius neque ante eum Thielius investigarunt: latet haud dubie in meridionalis Galliae bibliotheca aliqua, unde etiam Viventioli epistula, quam p. 165 dedi, emersit: nisi forte sicut ad papam urbis epistula, quae in *LS* desideratur, etiam haec in una ex Thuaneis papyris fuit, quae paulo postquam descripta est, rur-

sus intercidit. ex illo enim rivo nunc occluso deductum suspicor et fragmentum ad Symmachum papam ep. XX (18 *S.*) et ep. XXII (20 *S.*) ad Gundobadum regem, quin etiam ad Anastasium imperatorem ep. LXXXXIIII (84 *S.*), quae in editione Sirmondiana sunt, non reperiuntur in *L*. Quamquam sane fieri potuit, ut liber Sirmondianus quamvis recentior servaret, quod non servavit Lugdunensis codex: velut in uno *L* deest ep. LXXXVII (78 *S.*) posterior pars (ad Apollinarem episcopum), ep. LXXIIII (65 *S.*) quinque ultimi versus, contraque in *S* non sunt quattuor illae epistulae, quas edidit Ferrandus.

II.

Recensis quotquot innotuerunt libris iam disquirendum erit, ex principalibus libris utrum Lugdunensi an Sirmondiano potior sit adiudicanda dignitas atque auctoritas. Ad quam conparationem recte instituendam ab initio praetermittendae sunt eae epistulae, in quibus Sirmondo Flori excerpta aut papyri Thuaneae praesidium praesto fuerant. Quorum quanti fecerit auctoritatem, cum ampla verba testantur quae de alteris fecit in praefatione, tum de papyris ex ipsius Sirmondiani textus consensu iudicium ferendum: nam praeter orthographicas res vix quidquam invenies in papyris, quod ille non receperit.

Prorsus aliter egit in ep. XXXIII (31 *S.*), ubi ad plenum codicem epistularum subsidium non contemnendum accedebat Parisinus iste recentior. Quae res si non ipsius Sirmondi testimonio constaret, vix crederes. Nam cum Parisinus ille liber satis bonus esset paucisque nec vehementibus indigeret correctionibus, tamen princeps editor multis magnisque mutationibus deformavit verba auctoris, quas non dubium quin illi non praestiterit scriptus liber. Nam cum Parisinus iste, qui nequaquam derivatus est ex Lugdunensi[10], ab hoc tamen non valde diversus sit, epistulas autem Avitianas neque ab ipso auctore neque post eum umquam ab alio docto viro relectas et inmutatas esse sit credibile, facile conieceris ne illum quidem codicem, quo usus est Sirmondus, neque ab Lugdunensi, cum quo *S* multa vitia habet communia[11], neque ab Parisino tantopere variasse, quantum ab utroque variat contextus, quem Sirmondus edidit. Nil certius esse potest quam Sirmondum ipsum suum librum principalem non minus refugisse quam Parisinum. Neque latent causae. Quae fuerit externa libri indoles ipsius Sirmondi querela supra adlata docet. Lectio libri satis recentis ni fallor inpedita erat quam maxime: celerrime atque summa incuria cum esset exaratus, in-

---

10) *L* et *S* et Parisinus ex diversis exemplaribus descripti erant; orthographica quidem unusquisque librarius ex sua voluntate inmutare poterat: igitur quod 64, 27 'theoderico' *L*, 'theudericho' *P* habet nolo urgere: neque etiam quod alter recte 'vester', alter male 'noster' habet 64, 30. 65, 1: verum gravissimum est, quod in *SP* legitur 65, 2 'si profundo illo tractatus vestri consilio rem videtis', cum *L* omittat pronomen 'illo'. Contra *L* et *S* adversus Parisinum consentiunt 65, 13 ubi illi 'reintegratae', *P* vulgatam magis formam 'redintegrate' profert.

11) Sufficiant pauca: 19, 32 cum faenore] cum fine *LS*; 20, 5 dilige] diligo *LS*; 22, 32 iacturam] facturum *L*, facturus *S*; 32, 33 patruum *L*, parvum *S* *sequitur lacuna*; 46, 9 exulantibus] exultantibus *LS*; 48, 18 *lacuna post* 'ausu'; 58, 25 possit *L*, pasci *S* *utrumque vitiosum*.

certa saepe erant scripturae conpendia, id quod multis locis ex Sirmondianis lectionibus cum Lugdunensi conlatis patet; aliquotiens vulgatae pronuntiationis vestigia restiterant, quae cum ceteris non consentientia difficultatem praebebant legenti e. g. 75, 32 'crines nutritos' (plura vid. infra p. XV n. 17). Accedebat, quem non satis perspectum habebat, sermo auctoris inaequalis, qui passim salebrosus intricatus nodosus, alibi placido flumine decurreret, mox diffusus nimis intellectum impediret; denique labes atque vulnera illa, quibus nullus paulo antiquioris auctoris liber prorsus caret. Vnde factum est, ut nulla omnino sententia sine gravi luctamine ab editore explicaretur. Quid mirum quod Sirmondus noster[12] ipso legendo libro atque describendo occupatus permulta temptavit coniectura: ex quo adsiduo coniectandi labore qui natus erat epistulae XXXIIII (31 *S.*) contextus, eum ne tum quidem abiecit, cum reperisset apographum Parisinum, sed typis descripsit a. 1629 in Conciliis Galliae. Quin ne multis quidem annis post, cum ederet omnia Aviti opera a. 1643, ad simplicitatem melioris libri rediit, sed inventionum suarum cumulum novis auxit fetibus quaeque antea sana servaverat, mirum in modum corrupit[13].

Proditur hoc exemplo, quam rationem in ceteris epistulis, ubi tam fido duce destitutus erat, Sirmondum secutum existimare debeamus. Pluris illi erat plenus epistularum liber, quam frustula illa in miscellaneo codice deprehensa, sed ita maiorem libro suo auctoritatem tribuebat, ut mendas, quibus scatebat, melioris lectionis atque plenioris vestigia putaret, in Parisino mera vitia scripturae vitiosius etiam descripta cerneret. Tantumque aberat ut longo illo tempore rectius iudicare disceret, ut coniecturarum seges maior potius in dies pullularet atque lolio illi infelici et avenae similis etiam sanissima obrueret.

Haec quae dixi vera esse quo facilius quisque intellegeret, collegi locos, quibus contextus Sirmondianus aut amplificatus est additis vocabulis, quibus Lugdunensis liber caret, aut truncatus omissis quae in illo leguntur. Tantum vides numerum, quem non casus quotquot acciderunt infelices potuerint gignere, sed sola ratio et consilium strenui editoris atque intenti quam maxime solvere aenigmata atque nodos, quos liber praeberet.

	omissa :		*omissa :*
19, 22	exerta	49, 23	simpliciter dico
21, 5	vellet	51, 8	Eugendi
22, 7	dicta	55, 35	velle proponere
30, 23	Salomoniacum illud	56, 4—7	(*vid. ipsa verba*)
38, 17	quae usu careant	57, 5	consortio
44, 5	accepimus	57, 7	Lugdunensi

12) Non enim ut obtrectem iustis laudibus, quibus C. Barthius (Adversariorum libro XXVIIII c. 2, LI c. 4) Arevalus (in prolegomenis ad Dracontium p. 11 et 46) alii Sirmondum extulerunt, haec dico, 'sed non propterea sine examine illico recipiendum est, quidquid ab eo ita profertur, ut ex aliquo vetere ms. videri possit desumptum' Arevalus p. 11.

13) Velut 65, 3 recte olim cum libris scripserat: 'in sacerdotibus ceteris potest si quid (quidem *LP*) forte nutaverit reformari', postea sententia ipsi quoque obscura, id quod asteriscus margini adlitus prodit, sic effinxit: 'sed et in sacerdotibus ceteris potest si quid forte quod vocaverat reformari'. — Minus saepe a priore editione descivit in epistula ad Clodevechum (ubi a. 1643 ex libro suo semel veram lectionem restituit, a qua olim discesserat, bis cum olim posuisset corrupit, semel dubiam nova ratione temptavit) atque in epistula qua episcopos Epaonem vocat ad synodum. In epistula ad Hormisdam data atque Hormisdae in responso nescio an novis auxiliis usus sit: nam priorem scripturam saepius deseruit.

omissa:

58, 6 redubiarum
58, 11 Lugdunensi episcopo
60, 23 ergo
61, 20 ipsi
63, 8 sinerer
68, 23 Ravennati
72, 23 episcopo
74, 5 cum
74, 9 regi
75, 27 qua conpetentem vos profitebamini
76, 28 (*inscriptio deest*)
76, 30 non convenit
82, 20 etiam
82, 28 vobis
83, 1 (*inscriptio deest*)
85, 17 pandendo
85, 19 cum rumor ex vobis susurriat (*pro his* audio *praefigitur*)
85, 24 discendi cupiditas non mutatur
85, 24 quia
86, 10 nosti
86, 11 cum — indecores (*totus versus*)

addita:

31, 31 Pharisaeus
48, 18 qui studio a
55, 17 regione
55, 23 consulte
57, 12 satis
57, 20 versata est
58, 4 promitto quod
58, 8 cupit
58, 9 nec falli
58, 22 istam
63, 9 sui
68, 33 perinde
73, 31 quia
79, 20 debemus
80, 13 nec ego parum
81, 20 semper
82, 3 fraena
82, 11 itaque

omissa:

86, 13 ergo
86, 15 sq. (*vid. totus locus*)
86, 27 sequi — possumus (*dimidius versus*)
89, 11 episcopus
90, 24 tanto
92, 7 deliciis
92, 20 quia divisi aegre prospere
93, 1 (*inscriptio deest*)
93, 28 adhuc
94, 29 iam
95, 16 (*inscriptio deest*)
97, 1 occupatione (*additur* exegeris)
97, 20 atque
97, 24 lactitiae
98, 6 assiduitate (*additur* utinam)
98, 13 die
98, 15 fieri
98, 18 que
99, 10 simus
100, 1 (*inscriptio deest*)
100, 31 iura
102, 26 (*inscriptio deest*)

addita:

83, 29 autem
84, 7 quo peiori
84, 19 adhuc
85, 4 iniuriam
85, 5 meque
85, 7 saltem
87, 14 quoque
87, 25 fuit
89, 22 sed quibus
90, 13 qui
92, 9 nunc
92, 13 peto *et* nobis
94, 28 ut si
95, 13 indicans
95, 18 tamen
98, 20 cuicumque
98, 29 debeant [14])

---

14) Ne quis me iniuste egisse arguat: in *L* quoque singula verba exciderunt: 16, 14 in id ipsum; 26, 7 in]carnatione; 60, 25 et vocabitur nomen eius; 63, 6 ipse; 67, 8 legis; 74, 9 domno; 91, 7 viro illustrissimo; 94, 6 intuitu; 98, 19 excusationis; 99, 2 patriae. Quod totos versus omissos a Sirmondo indicavi (ad 86, 11. 27 adde 85, 19. 24): potuit talia, concedo, ipse librarius committere (sic 36, 6 'obitum cui' deest in *PS*, totum versum 39, 14 solus Palatinus servavit): sed cum rariores sint in *S* tales lacunae, Sirmondo potius adscribendas putavi. Earum numerus multo maior est in *L*: decies iacturam ver-

Igitur Lugdunensis liber et Sirmondianus mea quidem sententia inter se non magis differunt, quam Lugdunensis et Parisinus: nil interest nisi minutiora illa discrimina, quae conplurium deinceps librariorum sive ingenio vario sive incuria nasci solent. Inter *S* autem, qui non est liber Cartusiensis sive quocumque editor usus est, sed ipse contextus Sirmondianus: inter hunc igitur atque libros sive Lugdunensem sive Cartusiensem maximum illud interest discrimen, quod Sirmondi praeproperum simul et praeposterum emendandi studium peperit.

Sed ne leviora atque debiliora videantur argumenta, quibus nititur mea sententia, luculentus testis examinandus erit accuratius atque audiendus Palatinus liber qui ep. VII (6 *S*.) exhibet. Hunc enim et Sirmondianum ex uno fonte derivatos diverso quidem ab eo exemplari, unde descriptus est Lugdunensis, communes utrique errores ostendunt, ubi Lugdunensis vitio caret, e. g.

36, 6 et quia post nostri quoque regis obitum, cui deus tribuat *L*
et quia post nos nostrique regis deus tribuat *PS*

36, 23 id primitus haereticis conceditur. fecit transitum *L*
idem / eadem primitus hereticus conditor / conditur fecit. transit *S* / transmisit *P*

37, 14 dicit apostolus despondisse se uni viro virginem castam *L* (*cum vulgata*)
dicit apostolus suscepisse (viro *addit S*) virginem castam *PS*

37, 17 post hinc in exitia sera coniunctio est *L*
post incerti nexi sera coniunctio est *P*, *unde*
post incesti nexum sera coniunctio est *S effinxit*

37, 26 rugam igitur talem necat (*leg.* negat) sancta sinceritas *L*
ruga tegitur. talem nequaquam sancta sinceritas *S*
fugiat igitur talem nevum sancta senceritas *P*

Primam igitur vocem rectius legebat Sirmondus in suo codice, quam librarius ipsius libri *P* vel quem iste secutus est (nam inter archetypum et Palatinum plures interfuisse libros verisimile); quarta vox quid sibi vellet, haerebant: igitur uterque vitium coniecturis texerunt.

Idem sine dubio consensus vitiorum *PS* Sirmondum his locis ad coniecturas ut confugeret, perpulit:

38, 5 funeribus *L*] funerebos *olim cum legeretur*, funereos *erravit librarius archetypi PS*, *inde* funerum *coniecit Sirmondus*

38, 6 consumptis alba iam carnibus tumuli ossa tollantur *L*] *idem prorsus sed* tumulis *P et*, *nisi fallor*, *Sirmondi codex*, *unde editor effecit:* consumptis iam carnibus albis tumulis attollatur

38, 13 fugiam *L*] fugiat *P*, *unde* fugiendum *Sirmondus coniecit*

39, 16 in domni inpendia *L*] domni inpendio *P*, *unde* haud omni impendio *Sirmondus*

39, 17 orandum est *L*] orandum *P*, orate *Sirmondus*

---

suum passus est hic liber 12, 18 sq. (librarius ut mancum locum sanaret, verba aliquot inmutavit) 32, 27. 56, 19 sq. 83, 20. 84, 22 sq. 85, 14 sq. 86, 17. 91, 15—17 (extremi epistulae versus). 98, 14. 100, 26 sq. Interpretamentorum numerus par est in utroque: in *L* 12, 24 et 25, in *S* 13, 2. 89, 27. Totarum epistularum iacturam saepius puto factam esse in *S* quam in *L*, qua de re infra agetur.

Exemplar autem, quo utebatur librarius *P*, satis vetustum erat; inde et antiquiorem melioremque scribendi rationem[15] et vulgarem Gallicanum usum[16] adscivit: quae res ne ab Lugdunensi et Cartusiensi quidem libris prorsus aliena Sirmondum passim in errores induxit[17]. Praeterea non semel ex vetusta et insolita litterarum forma vitia nata videntur[18].

At ab vetusto illo libro, ex quo fluxit, Palatinus innumeris locis declinavit: tot singularibus vitiis scatet (sexaginta et quod supra est locos numerare potes) quibus Cartusiensis liber vacabat (id quod consensus *LS* ostendit), ut multorum deinceps librariorum incuriam grassatam inter archetypum *PS* et exemplar *P* deprehendas. Haec igitur in communi *PS* fonte non aderant: aderant in archetypo *PS* aliae permultae lectiones ab eo exemplari, unde Lugdunensis descriptus est, alienae, ex quibus paucas supra delibavimus. Tantum autem abest ut librorum *PS* consensus meliorem lectionem quam *L* habet suadeat, ut plerumque meros errores agnoscas, quibus sermo auctoris inquinetur[19].

---

15) E. g. praepositio ad litteram d servat ante p, s, t: adplecari, adtrahat, adsueta, in non mutatur ante l, m, p, r: inlecita inmerito inposita inrogari; thensaurus turabula; nescio an etiam 38, 8 'et mortuam' i. 'eemortuam' huc pertineat.

16) E. g. vocalium e et i, o et u commutationem: antestites praestetet condedirit facire consoleres consolantur pulluta tutius (pro totius); h omissum: redebeat; d pro t: inquid; c pro cc: eclesia, aliaque.

17) 38, 6 recordationi *L*] recordatione *PS*
39, 1 praecipit *L*] praecepitur *P*, *unde* praeceptum est *Sirmondus*
38, 9 faetoris *L*] faetores *PS*
37, 25 simplum *L*] simblum *P et sine dubio Sirmondianus*, *quod cum non intellegeret editor* symbolum *effecit*
36, 7 immutabile *P*] immutabili *LS*
62, 20 communioni] communione *LS*
82, 3 pudores *L*] pudoris *S*, *propterea* fraena *addidit editor*
75, 7 fides *S*] sedes *L*
76, 21 affectu fervet] affectu servit *L*, affectum servat *S*
67, 22 potest *L*] putes *S*
82, 11 potuit *L*] puduit *S*, *nimirum ex* putuit *natum*
93, 23 debitor] debetur *L*, debitus *S*
80, 9 sequente] exequente *LS*; *sic non raro* expectare *LS pro* spectare (*qua de re cf. Hartelius ad Cyprianum III 453*)

ad vulgarem sermonem etiam pertinet: 36, 15 utar gloriam *P*, fortasse etiam 36, 22 altarem *P* etc.

18) Velut 38, 17 usu careant] usu capiant *P*
37, 24 inpenditur] infunditur *P*
39, 4 comparationem] operationem *P*
cf. 39, 18 conpos] opus *P* cum post *L* post *S*.

19) Excipienda sunt minuta quaedam, quae aperte vitiosa sunt in *L*, atque potuit haec unius librarii iniuria delinquere: velut
35, 16 fuerit *PS*] fieret *L* (*ex* fueret *ortum*)
36, 16 si qui] sed qui *PS*, qui (*om.* sed) *L*
39, 9 poterunt *PS*] poterant *L*
36, 24 divinam *PS*] divina *L*

huc pertinent aliquot loci, ubi unus *P* vera auctoris verba dare videatur, velut
38, 7 aspectui *P* (*quod perperam a me neglectum est, respondet enim* recordationi), aspectu *S*, aspectus *L*
36, 14 metum ridens *P*, metrum ridens *L*, me deridens *S*
36, 26 horrori *P*, errori *L* (*ex* orrori *ortum*), honori *S*

fortasse etiam 35, 13 crededirent (*i.* crediderint) *P*, crediderunt (quod ferendum) *LS* — his enim locis parvulis erroribus *L* inquinatus est, veram lectionem quam Cartusianus habebat, Sirmondus sprevit. Aliquotiens

Vnus est locus 39, 14 ubi **Palatinus** solus **Aviti verba integra servavit**, cum propter repetitum in duobus versibus 'propriae' vocabulum ceteri totum versum omitterent. Poterat sane talis error ab diversis librariis committi: quod tamen uterque librarius *L* et *S* media in voce 'religiosis|simus' sententiam interrumpit, non casu factum crediderim, sed archetypi *LPS* habitu effectum; nec tamen habeo qua ratione illud explicem.

Percenseamus denique locos ubi **Palatinus cum Lugdunensi contra contextum Sirmondianum** stant. Iam illud consentaneum est lectiones illas *LP* multo vetustioris libri proprias esse quam archetypus *PS* fuit, ideoque nisi archetypus *LPS* prorsus degeneratus fuit ab ipsius auctoris exemplari (id quod nisi multis certissimisque testimoniis prolatis non constabit) plerasque pro veris atque sinceris esse habendas; contra lectionem Sirmondianam, ubi pugnat cum *LP*, ut recentiorem esse spernendam, nisi forte inveteratam aliquam mendam tollit, quod tamen non nisi raro factum esse poterit. Hinc prope quadraginta locis textus Sirmondianus ex consensu *LP* corrigendus erat[20]).

Quae cum ita sint, non est credibile Sirmondum habuisse librum ab illis tribus Lugdunensi Parisino Palatino tantopere diversum. Credibilius sane, cum in ep. XXXIIII Lugdunensis cum Parisino, in ep. VII Lugdunensis cum Palatino Sirmondiano textui repugnent, hunc textum non esse libri cuiusdum scripti, sed ab editore quasi constructum super fundamento debili quidem sed quam maxime cognato ceteris libris, qui nobis sunt praesto.

Non igitur fieri poterit, ut Sirmondiano textui priorem locum concedamus in emendandis Aviti epistulis quam Lugdunensi, quantumvis ille habeat speciosas lectiones, quae auctoris verbis videantur lucem adferre. Premenda ubique erunt Lugdunensis libri vestigia ac ne tum quidem statim deserenda, ubi difficilior et obscurior est vetusti libri lectio, plana atque dilucida Sirmondiana: dum appareat, quo modo altera ex altera potuerit oriri, aut aliqua tamen ratione quod Lugdunensis habet, possimus interpretari, aut denique non sit desperandum fore ut ex ipso vitio melioris libri verius aliquando, quam quod est in Sirmondi editione, possit expediri. Nam qui aliter egerit, maximopere verendum ne videatur fucum fecisse legentibus. Nec tamen infitiabimur in amplectendis Lugdunensibus lectionibus aliquotiens nos pro constantiae laude rigoris crimen subisse[21]).

Habet nimirum etiam *S* virtutes suas non in sola coniectura positas, quia cum diligentissimus quoque librarius passim dormitet, ubi alter erravit, ex altero subinde

non merus error, sed coniectura aut potius arbitrium librariorum deprehenditur, ut 39, 7 ministeriis] meministis *P* quod ex inculcata vocula 'me' et 'ministeriis' ortum est. 38, 24 aeterna signante] aeterno igne *P* vid. quod supra ad 37, 26 'nevum' diximus.

20) Aliquotiens consensus *LP* aut *LS* auctoritate Vulgatae fulcitur:
velut 36, 28 legem *LP Vulg.*, legis *S*
36, 28 sacerdotes *LS Vulg.*, sacerdotem *P*
37, 5 et dixerunt *LS Vulg.*, et dixit *P*
cf. 37, 16 *ubi* renubere *LP Tertulliani auctoritate contra S, qui habet* nubere, *defenditur.*

21) Reponendum nunc censeo 27, 30 transpuncti coll. 61, 5; 44, 10 affatus; 62, 24 prosperitatis; 75, 26 nostris; 99, 13 risum moverit (nam quod habet *L* 'ris submoveris', ex eo ipso natum est).

medela peti potest; accedit quod Cartusiensis librarius nonnumquam veterem memoriam servavit, quam Lugdunensis (consulto, ut suspicor) deleverat, quia iam parum rationis inesse putaret. Rarius hoc quidem obtigit, sed ita ut nulla paene dubitatio existat: in illis lubrica saepe res est nec nisi omnibus diligenter expensis in gratiam Sirmondiani textus decernenda. Quin ne leviorum quidem emendationum magna pars utrum ipsi Sirmondo debeatur [22]) an libro, ubique satis certo constabit.

Restat ut de papyris Thuaneis dicamus, quae cognationem aliquam cum Palatino habere videntur propter vulgarem litteraturam. Hae cum sint vetustissimae — nam ipso saeculo quo obiit Avitus exaratae creduntur — integriores quis non expectet fore ac puriores quam esse potest Lugdunensis multis post saeculis scriptus? Et sane Sirmondiano libro omnibus numeris praestabant, quare vir doctissimus ita se adiunxit ad haec folia, ut prae eis suum codicem prorsus neglegeret vel eis locis ubi charta aperte manca erat velut 43, 9 ('oportet exemplo' *L*, 'et exemplo' *S*: in papyro 'oport]et exemplo' manifesta scissura) [23]).

Ad unum autem fontem librum chartaceum atque Lugdunensem redire errores communes ostendunt: 42, 15 regionis *pro* religionis; 42, 15 expetat *pro* spectat; 42, 16 arbitrio *pro* arbitri?; 51, 1 ingemui *pro* ingemuit; 52, 17 maximus *pro* in maximis, cf. 52, 19 dissensio . . . potuissit . . *P*, discessione potuistis *L*.

Multa tamen vitia etiam chartaceus contraxit: ex vulgari litteratura fluxerunt haec: 51, 4 adebuisset (*i.* adhibuisset) *pro* debuisset; 51, 13 expectat *pro* spectat; 51, 21 lugduno *pro* lugdunum; 52, 11 vicissitudine *pro* vicissitudinem; 52, 12 minimum *pro* minimo; 52, 19 dilixio *pro* dilectio.

Litterae et syllabae vel omissae vel additae: 41, 9 vim *deest;* 41, 10 geretis *pro* quas geritis *vel* quas regitis; 51, 7 eo *pro* ab eo; 51, 7 quod *pro* quo; 51, 17 excusso *pro* excussus; 52, 4 aegere *pro* egeret; 52, 5 adhunc *pro* adhuc; 52, 6 taliter *pro* ut taliter; 52, 10 inventae *pro* in veritate (quod ex sermone illius aetatis conprobatur); 52, 14 simplicitates *pro* simplicitate; 52, 18 secreti conscientia *pro* secretam conscientiam; 52, 18 quo *pro* quod; 52 19 monatirium *pro* monasterium.

Permutantur litterae: 42, 4 se *pro* de; 52, 1 praepositum *pro* propositum; 52, 13 ad *pro* ab.

Non plura habet his in epistulis vitia Lugdunensis liber: atque quae primo loco recensebo, veniam habent ex sollemni quadam verborum permutatione: 42, 6 cum *L*, dum *P;* 51, 8 dum *L*, cum *P;* 51, 1 correptionem *L*, correctionem *P;* 52, 14 ut *L*, uti *P;* 42, 15 quis non merito delectetur reditum . . . statum *L*, reditu . . . statu *P* (quod ex vulgari sermone explicandum); 42, 11 reintegratae *L*, redintegratae *P* (cf. 37, 20); 42, 5 quod est in *P* papae Constantinopolitano, pro eo recentior Lugdunensis

---

22) Ipsi sine dubio debetur 64, 19 'quia sicut', ubi 'quasi quod' *LP;* 65, 23 'quid', ubi ceteri 'quod'. 65, 3 verum quidem est quod scripsit 'si quid', pro eo quod est in *LP* 'si quidem', sed ut puto scriptum hoc invenit in Cartusiensi, cum evanuisset conpendium, quo 'quid' et 'quidem' vocabula inter se differebant.

23) Tamen hic quoque praeter necessitatem Sirmondus mutavit quae in *P* erant: 49, 19 concordia vestra *PL*] concordiae vestrae; 51, 14 sufficiant *PL*] sufficiunt; 51, 21 pietate *PL*] pietatis; 52, 6 ut taliter *L*, taliter *P*] qualiter; 52, 9 locum quo *PL*] locum qui; 52, 14 retrahat *PL*] retineat.

libri aetas episcopum scripsit, similiter pro episcopo Avito reposuit archiepiscopum in inscriptione totius libri.

Litterae et syllabae omissae vel additae in *L*: 42, 6 gloriosimum *pro* gloriosissimum; 51, 12 secura *pro* secutura (quod Sidonii loco probatur); 52, 3 ad rationem *pro* adhortationem; 52, 4 conlatione *pro* consolatione; 52, 11 et *deest;* 52, 19 discessione *pro* dissensione.

Permutantur denique litterae in *L*: 51, 21 suppliciter *pro* dupliciter; 52, 1 p'us *pro* plus.

Sunt denique loci quidam, ubi pro incerto haberi possit, utra sit vera lectio, chartacei an Lugdunensis libri: 51, 15 intestabili *L*, instabili *P;* 51, 21 veniendo *L*, veendo *P* (alterum ex altero coniectura factum); 51, 17 petatur paenitentia *L*, patiatur paenitentiam *P;* 42, 13 quis enim qui vel catholicus dici potest de . . . pace non gaudeat *P*, quis enim vel catholicus dici potest, qui non de . . . pace gaudeat *L*, quod cum olim spreverim, nunc recipiendum duco; 52, 2 deferatis *L*, debentibus *P*: utraque sententia bona, modo sublato chartacei vitio scribatur 'debeatis'; 52, 2 conventus *L*, conversus *P*: hic coniectura mea nihil opus erat: conversus enim ex conventus natum, conventus autem aegrotus est Lugdunensis episcopus quem visitaverat Viventiolus.

Verum quidquid senties de his locis, Lugdunensis libri auctoritatem si non superiorem, attamen non inferiorem esse concedes chartis Thuaneis.

Plane idem de Flori excerptis valebit. Nimirum qui excerpit librum, non tenetur singula sic ad verbum transcribere, quae in suum usum veniunt, ut facit is, qui totum aliquem librum denuo exarat. Potest ille resecare quae non opus sunt, debet nonnumquam alia verba ponere, quae aptiora videantur ad sententiam explicandam, modo ne ipsius auctoris sententiae refragentur. Hanc igitur liberius versandi licentiam in tollendis locis Avitianis ne Florus quidem fugit: quin cum idem dialogi fragmentum bis describeret, non eadem verba utrobique servavit (nam altero loco pro 'idem' reposuit 'unus' p. 9, 1), sed tamen moderate usus est. Sic fit ut, ubi dissentit Lugdunensis ab Floro, plerumque ille *L* meliora praebeat (e. g. 19, 9 'terrenis' *L*, 'terris' *F*, at 19, 20 'terrena' uterque; 23, 18 'nocturnis fuscatus tenebris dies' *L*, 'diurnis fuscatus tenebris mundus' *F;* 31, 23 'laudanda credulitas' *L*, 'laudata credulitas' *F;* causa mutationis apparet 31, 28 'fidelem non pertinet' *L*, 'non pertinet ad fidelem' *F*), nonnumquam utriusque lectio paris pretii esse (velut 23, 15 'odium rependere' *L*, 'odium reponere' *F*), aliquotiens in sacrae scripturae locis veriora Florus habere videatur, quippe qui scriberet, quod vulgatum eo saeculo erat (19, 12 'qui erat prius in caelo' *L*, 'qui est in caelo' *F;* 23, 24 'quoniam' *L*, 'quia' *F;* 61, 9 'quadraginta' *L*, 'quinquaginta' *F*). Aperta vitia scripturae cum non desint in *F* (8, 38 'alter] aliter' *F;* 17, 30 'aeque] hęc et' *F;* 18, 6 'pereat] perea' *F;* 27, 12 'dolorem] dolore' *F;* 26, 25 'in natura] in naturam' *F*), evitavit tamen passim quae errata erant ab librario Lugdunensi (26, 14 'commenticium] commenticios' *L;* 30, 30 'in usu] in usum' *L;* 31, 27 'fluxum] fluxu' *L;* 61, 24 'planissime] plenissime' *L* etc.). In universum tamen eundem prorsus textum Avitianum Florus habuit sine dubio, quem Lugdunensis librarius, nondum quidem tot levioribus deformatum vitiis, nisi forte ipse ratione et

consilio agens inter scribendum multa correxit, neque turpatum pravo scribendi more, qui medii aevi saeculis paulatim invaluit (velut 26, 16 'diffinitione' *L*)[24]).

Ex eodem quo Florus libro nescio an Agobardus hauserit, cuius tamen contextus altero inprimis loco quo Avitum citat, maxime est depravatus.

III.

Epistularum Avitianarum corpus olim magnas turbationes passum esse cum epistulae quae singulis in libris desiderantur, tum ordo qui diversus plane est in *L* et *S*, ostendit. Atque ut priore loco quae interciderunt recenseam:

In utroque libro desunt ex papyris, ex Floro et Conciliorum conlectionibus prolatae
1. ep. VIII ad papam urbis,
2. ep. XXXIII Symmachi ad Avitum,
3. 4. ep. XXXXI. XXXXII (85. 86 *S*.) ad Hormisdam et Hormisdae,
5. librorum contra Arrianos relliquiae quas Florus servavit.

In uno Sirmondiano exemplari desiderantur quattuor illae epistulae ex Lugdunensi editae a Ferrando et Baluzio.

In uno Lugdunensi libro deest ep. LXXVIII (78 *S*.) ad Apollinarem episcopum posterior pars, ep. LXIIII (65 *S*.) quinque ultimi versus. Desunt porro ep. LXXXXIIII (84 *S*.) ad Anastasium imperatorem et ep. ad Symmachum papam fragmentum XX (18 *S*.) et ep. ad Gundobadum XXII (20 *S*.):

has tamen utrum ex suo libro Sirmondus descripserit, an alienas ab pleno corpore epistularum aliunde adsciverit, incertissimum putaverim.

Praeterea adsunt vestigia quibus plures olim in archetypo *LS* fuisse epistulas apparet, qua de re vide quaeso quae adnotavimus ad epp. LXXXXVIIII (80 *S*.) et LXIIII sqq., adde epp. XX[a] et LXXXXVII titulos quos ipse supplevi.

Plenior aliquanto quam Lugdunensis et Sirmondianus vel eorum quem modo dixi archetypus (decurtatum nuncupo), fuit codex chartaceus, unde protraximus ep. VIII; qui cum tempore attingat vetustissimum illum codicem Lugdunensem, unde hausit auctor de dubiis nominibus, quae ex ep. ad Anastasium laudat (adde fr. LXXXXVII), ne hanc quidem epistulam a papyris olim exulasse suspicor, quin ex ipsius huius codicis disiectis dispersisque foliis quae postea rursus perierint, ipsam hanc epistulam edidisse Sirmondum, Symmachi epistulam Chiffletium. Nec gravior dubitatio oriri possit de duabus epistulis, quas ad Hormisdam Avitus, ad Avitum Hormisdas dedit, utrum ab ipso Avito omissae fuerint an receptae postea exciderint; nam cum in conlectionem receperit auctor ad Senarium et ad Petrum epistulas, quae propter priorem

---

24) Egregium hoc in epistulis emendandis praesidium multis tamen locis nullo negotio Sirmondus sprevit: 17, 26 postquam inquit *F*, ait postquam *L*] postquam inquiens *S;* 19, 18 captivitatem egit *FL*] captivitatem duxit *S cum vulgata* (et sic *F* 8, 34); 27, 12 conclusit *FL*] conlusit *S;* 31, 23 solo *FL*] solum *S;* 31, 31 ille *FL*] Pharisaeus ille *S:* aperte haec contra librum suum, ex quo semel Florum correxit huius mendam cum vero quod in Cartusiensi invenerat coniungens 17, 30: 'aeque — ut' *L*, 'hęc et — ut' *F*, 'hic aeque — et' *S;* peius egit 18, 6 ubi parvulam mendam quae erat in *F* 'perea necne' (pro 'pereat nec ne' *L*) exaggeravit 'pareatne' scribens.

illum ad Hormisdam scriptae erant, quid in causa potuerit esse, cur multo graviores has chartas cum papae responso sperneret, non video; video fontem, ex quo conlectionis Avellanae quam dicunt conditores hauserint, vetustissimum librum vel Lugdunensem vel Viennensem chartacei codicis similem, cuius cum tres chartas inplevisse videantur, facile potuerint inde removeri sive casu sive iniuria.

Hinc quotquot habemus Aviti et ad Avitum datas epistulas olim uno volumine congestas fuisse facile tibi persuadeas.

Iam conferamus ordinem epistularum qui est in Lugdunensi cum Sirmondiana editione. Est autem hic, si numeros Sirmondianos sequimur:

80, 4, 5[1]), 31, 6—30[2]), 32—50, 66, 67, 51—65 (deest finis), 68, 69, 79, 81ᵃ, 70—78ᵃ (altera pars deest), 81ᵇ—86[3]), 1—3

1) Quattuor epistulas a Ferrando editas *L* habet post 5, post 44, post 51, post 56.

2) Excidit in *LS* epistula quam papyrus habet ante ep. 7; epp. 18 et 20 ne in Sirmondiano quidem libro fuisse suspicor: propterea seriem 6—30 non interrupi, quamquam *L* eas non habet.

3) Omissa tamen ep. 84 ad Anastasium, qui ab utroque codice alienus videtur; epistulae 87 et 88 ex Romano codice descriptae sunt.

Facilius haec ad Sirmondianum ordinem restitui posse intellegitur quam ad Lugdunensis libri normam Sirmondianum inmutari. Nam ubicumque Lugdunensis ordo alius est. aut transpositionis violenter grassatae indicia manifesta habes (interierunt epp. 65 et 78 posteriores partes, discissa est ep. 81 in duas partes), qua correcta ex *S* habebimus non interruptam nisi bis seriem ab ep. 4 ad ep. 86; aut certa cernitur causa transpositionis: locis suis pulsae sunt ep. 31 et 80, altera ad Faustum et Symmachum senatores urbis de iniuria Symmacho papae inlata, altera invitatoria ad Epaonense concilium gravissima utraque auctoritate, quae possunt a prudente quodam lectore in numero earum epistularum, quae cognitu maxime dignae erant (quales sunt ad Gundobadum scriptae epp. 4 5 VI, ad Victorium de basilicis Arrianorum 6), esse sepositae in prima voluminis parte[25]), atque propter eam dignitatem ex eis duae (6 et 31) in alios libros transcriptae sunt[26]). Accedit quod de ep. 80 falso in fronte libri posita certissimum testimonium habemus.

Superest enim, ut de epp. 1—3 agamus, quae primum obtinent locum in *S*, ultimum in *L*. Hoc non nisi auditis antiquissimis testibus fieri potest G r e g o r i o A d o n e e o q u e q u i v i t a m A v i t i e n a r r a v i t. At hagiographum et Adonem non duos esse testes dicunt, sed unum tantum modo; summam illi intercedere similitudinem cum Adone in eis partibus, quae non sunt descriptae ex vita Apollinaris; igitur non dubitarunt vitae auctorem contemptui dare, qui exscripserit Adonem; prorsus nullius pretii eum dicit Bindingius p. 170 n. 560 et p. 238 n. 819 (cf. Pagius ad a. 516 n. 4. Histoire litt. de la France V p. 680, ubi dicitur s. VIIII ex. scripsisse). Mihi quidem diligentius conparanti utriusque narrationem contra videtur: episcopus Viennensis vitam

25) Atque habet ep. 80 sine inscriptione 54 versus Sirmondianae editionis, quorum cum 33 unam papyrei codicis pagellam efficiant, in una charta perscriptam fuisse atque sic transpositam conicias: haec autem translatio ante eam facta esse debet, qua ep. 79 et 81ᵃ ordine motae sunt.

26) Idem factum olim videtur in epistulis ad Anastasium Hormisdam Symmachum pertinentibus: inde nescio quo casu accidit, ut epistulae illae prorsus exciderent ex collectione Avitiana.

exscripsit, non vitae auctor Adonis chronicon[27]. Contorta sunt et implicata prima Adonis verba (Avitus — filii infra p. 177), simplicia, quae alter narrat; pleniora huius, non quod amplificaverit alterius narrationem, sed quia Ado inlepide excerpsit, quae ille dixerat:

Vita: Tempore Zenonis imperatoris b. Avitus episcopus sapientia et doctrina mirabilis deo mortalibus favente Viennensem ecclesiam post patrem Isicium aeque episcopum suscepit regendam. Hic Isicius vir primum fuit senatoriae dignitatis; cui fuerant duo filii, clarissima lumina, infula sacerdotali praediti Apollinaris Valentiae episcopus miraculis insignis et Avitus, qui, sicut iam dictum est, in Viennensi episcopatu patri successor extitit.

Ado: Avitus quoque Viennensis episcopus eloquentia et sanctitate praecipuus, cuius frater Apollinaris Valentiae episcopus miraculis insignis, Isicii senatorii primum viri, postea Viennensis episcopi, duo lumina clarissimi filii.

'Sapientiam et doctrinam' vitae auctor laudat, 'eloquentiam et sanctitatem' Ado: sed ne quid desideres, in martyrologio ait: 'cuius fide et industria atque admirabili doctrina' etc.

Quae secuntur (p. 177, 13 — 178, 2) ad verbum descripsit alter ab altero, neque potest dubium esse, uter sit auctor, uter sectator: nam quae addidit alter paucula verba vel inmutavit, satis clare loquuntur. Pro 'hic' Ado posuit 'hic beatus Avitus', 'magna ex parte' pro 'ex parte, eloquio' posuit pro 'sermone'.

Quae porro persequitur auctor vitae cetera Aviti opera, ea omisit Ado, quem si unum hagiographi fontem credere deberemus, ne potuisset quidem ille recensere, quae recensuit. Nedum potuisset homiliae, quam papyri Parisinae nobis servarunt, in capite quinto tam amplam perscribere memoriam, de qua ne verbum quidem legitur apud Adonem. Similibus uterque verbis hunc conspectum concludit:

Vita: et multa alia tam prosaice quam metrice ad eruditionem omnis ecclesiae dei composuit.

Ado: fuerunt et alia illius plura eximia opera in Christi ecclesia probatissima.

quae quidem potuit Ado ex vita, vitae auctor non potuit ex Adone scribere. Quae secuntur in vita de Verano et Viventiolo Lugdunensis ecclesiae episcopis, Ado praetermisit; quae ille narrat de Symmacho, hoc quidem loco neglexit, quia non opus erat memorato, sed alibi exhibet in chronico (vid. p. 178 not.) truncata quidem, sed ita ut non dubites, quin ex ipsa vita, non ex communi quodam fonte, ea hauserit.

Quae ex vita Apollinaris fratris transumpta sunt in Aviti vitam, ea Ado non conmemorat, sed descripsit quinti capitis initium et finem:

Vita: Hunc Sigismundum regem beatus Avitus post exilium in fide pietatis erudivit, qui illo agente monasterium sanctorum martyrum Agaunensium Mauricii sociorum que eius construxit: quem

Ado: Hic Sigismundum regem in fide pietatis erudivit. Qui agente illo postmodum monasterium sanctorum martyrum Agaunensium Mauritii sociorumque eius construxit. Quem postmodum captum et a

27) Accedit meae sententiae A. Iahnius II 132 adnot. 2: Dieselbe ist aber nicht so ganz werthlos, wie er (Binding) glaubt; obschon z. Th. aus der Vita S. Apollinaris abgeschrieben, bietet sie doch auch Eigenes, was bei Ado fehlt, so dass, wo der Verfasser der Vita S. Aviti und Ado wörtlich übereinstimmen, eher Ado den Hagiographen, als dieser jenen ausgeschrieben hat.

postmodum captum a Francis et occisum vehementissime doluit . . . . Quantus autem in ecclesia, dum vixerit, fuerit, quisquis scire ad plenum vult, post eius innumera in divinis laboribus opera epitaphium ipsius legat, et quantus fuerit, videre poterit.

Francis occisum vehementissime doluit. Quantus autem in ecclesia Christi vixerit, quisquis scire ad plenum vult, post eius innumera in divinis laboribus opera epitaphium ipsius legat: ibi quantus fuerit, videre poterit. Vbi inter alia sic metrice lusum est veritate pura subnixum etc.

Haec quem fugiat Adonem ex ampliore narratione vitae auctoris mutuatum esse? quin etiam erravit aperte Ado in describendo: nam cum voculae 'dum' conpendium 'dei' interpretaretur vel 'domini' (ipse reposuit 'Christi'), quid verbum 'fuerit' sibi vellet, non perspexit, atque eiciendum censuit. Magisque etiam erravit, Aviti dolorem cum narraret, qua de re statim agemus.

Ante Adonem igitur scripta est vita[28]), neque multo post quam fratris Apollinaris gesta ab nescio quo[29]) narrata erant, sed tamen tanto tempore post, ut errores in vitam Avitianam potuerint inrepere. Vt taceam de 'Verano episcopo', quem potuit librarii incuria efficere ex 'Stephano': quod 'Anastasio adhuc principe' mortuus dicitur Avitus, ignosci hoc facile potest ei aetati, qua ipse episcopus nescire se ait, quis esset papa urbis, in regione praesertim, quae tam spatio quam animis satis procul posita esset ab sede imperii; eoque facilius potuit errari, quod Iustini vel Iustiniani successorum in epistulis nulla memoria occurrit, Anastasius scribentis memoriae inhaerebat, ipsiusque Aviti et auctoritas et vires multo ante Sigismundi regis mortem fractae erant atque exhaustae. Gravius est, quod Sigismundum occisum doluisse narratur Avitus; nam sane cum nemini dubium esse possit, quin revera Avitus doluerit pro familiaritate, quae inter regem et episcopum fuit, proque pietate episcopi: scriptorem tamen nisi singulari quadam causa permotum non fuisse narraturum constat. Quare recte monuerunt haec non ad nostrum Avitum, sed ad cognominem abbatem Miciacensis coenobii pertinere non procul siti ab Aurelianensi urbe, prope quam Sigismundus interfectus in puteumque deiectus erat.

Hoc autem errore magis profuit auctor, quam nocuit; inde enim patet, ni fallor, eum scripsisse Gregorii tempore, qui in hist. Franc. III 6 narrat Avitum illum magnum tunc temporis sacerdotem suasisse nec tamen persuasisse Chlodomeri regi, ut parceret Sigismundo cum coniuge et liberis. Hoc aut ipsum perperam interpretatus est auctor[30]), aut famam Gregoriana narratione ortam (nam neque Gregorii librum vitae auctor neque vitam Gregorius vidit) ad nostrum Avitum transtulit. Peius gessit Ado, qui cum ipse eodem folio Miciacensem presbyterum in morte Sigismundi commemoret[31]) (ex Gregorio ut videtur), hic tamen iudicio destitutus quantopere sibi imposuerit vitae auctor non perspexit. Sic Adonis auctoritate eversa maior fides adcre-

---

28) Et dubito an Ado, qui mortuus est a. 874, integrum atque plenum Avitianorum librorum corpus non potuerit videre, vid. infra p. XXVII sq.

29) Ab coaevo quodam auctore forsan Eladio diacono conposita dicuntur in Actis SS. Bolland. Octob. III p. 58 (Antverp. 1770). Nescio an Elpidii diaconi Lugdunensis nomen, quod vita Aviti c. ultimo memorat, huius famae ansam dederit.

30) Id quod A. Iahnius II 138 suspicatur.

31) 'Tunc temporis et Avitus presbyter insignis apud Aurelios habetur'.

vit vitae auctori; inter hunc autem et Gregorium quam bene conveniat de ordine epistularum, iam videamus.

Vita (*infra p.* 177, 15 *sqq.*):

Hic adversus haeresim Arrianam . . . magno sudore decertavit, quod clarissima eius opera testantur. Scribit enim dialogum haeresim illam (Arrianam) oppugnans fidelissimo et doctissimo immortalique ingenio ad Gundobadum Burgundionum regem filium Gundovei; item alios libellos duos contra Nestorium et Eutychem auctores erroris luculentissimo et castigato satis eloquio; item de subitanea paenitentia; item consolatoriam de transitu filiae Gundebadi; item epistolam (epistolas *libri*) ubi solvit illud quod in evangelio (Matth. 19, 29 sqq.) dicit dominus . . .; item epistolarum ad diversos libros tres; item homilias de diversis temporibus anni, et multa alia tam prosaice quam metrice . . . composuit.

Gregorius (*infra p.* 182, 2 *sqq.*)

(Gregorius postquam conloquium inter regem et episcopum habitum narravit, pergit:) Rogante Gundobado rege ipse contra eos (Eutychetem et Sabellium) scripsit. Extant exinde nunc apud nos epistolae admirabiles, quae sicut tunc haeresim oppresserunt, ita nunc ecclesiam dei aedificant. Scripsit enim homiliarum librum unum, de mundi principio et de diversis aliis condicionibus libros sex versu compaginatos; epistolarum libros novem, inter quas supradictae continentur epistolae. Refert enim in quandam homilia, quam de rogationibus scripsit *etc.*

Haec neuter ex altero descripsit, nam uterque propria habet satis multa, quae alter omittit. Neque credendi sunt tertio quodam auctore ut communi fonte usi esse[32]: nam nemo, credo, eo saeculo tam ample et luculenter de Avito egit, ut in paribus tam diversa transumerent posteriores scriptores; si autem extitisset tam locuples testis, non dubium quin etiam de vita episcopi multo plura traditurus fuerit et certiora, quae nec vitae auctor sprevisset nec Gregorius. Vtrumque igitur ipsa opera Aviti ante oculos habuisse veri est simile. Atque alter novem epistularum libros Avitum scripsisse diserte pronuntiat: alter novem scriptiones epistulares, inter quas tres libri epistularum inveniuntur, proponit: sed ita proponit, ut vix quisquam Gregorianum illum numerum consummando potuerit efficere. Ab dialogo ille initium capit, quem cum bis Agobardus quoque commemoraverit (p. 2, s. 23), et ita commemoraverit, ut scriptionem eam fuisse epistularem pateat (id quod etiam vitae auctor verbis 'ad Gundobadum' exprimit), Gregorius quod ex conloquio cum rege habito narrat, ex eodem petitum sine dubio est. Hinc quod Gregorius dicit 'inter quas supradictae continentur epistolae', non ad solos libros adversus Eutychem et Nestorium scriptos pertinere puto, sed etiam ad illum dialogum, qui et ipse ad haereticos oppugnandos scriptus erat.

Hic igitur dialogus cum Gundobado rege habitus in fronte voluminis epistularum conlocatus erat. Tum libellis duobus contra Eutychetem et Nestorium subiciuntur tres epistulae (epp. IIII. V. VI) breviores quidem, quam ut iure librorum nomen adrogare possint[33]: sed interpositas inter libellos, quos modo diximus, et tres epistularum libros videbat auctor inscriptionibusque singularibus ornatas, quas in Lugdunensi quoque libro

32) Gregorius praeter homilias et epistulas etiam carmina vidit, vitae auctor carminum obscuram tantum famam habet.

33) Neque Avitus ipse sic appellavit, qui si Sidonii exemplum secutus novem libros epistularum voluisset edere, aliter rem instituisset.

invenimus[34]; itaque vitae auctor singulas recenset, Gregorius pro libellis numerat. Ante septimam epistulam, quae carebat inscriptione illa singulari, quam Palatinus et Sirmondianus liber habent, non habet Lugdunensis, titulus positus erat (primi ex tribus epistularum ad diversos libris), qui doceret hinc incipere epistularum conlectionem tribus libris conprehensam; vereor tamen, ne non fuerit vera inscriptio, quam ipse posui p. 35, epistularum a d d i v e r s o s: nam hoc a d d i v e r s o s vel d e d i v e r s i s sollemne erat auctoribus significantibus ad plures sive homines sive res pertinere scriptionem aliquam nec velle se singula percensere: sic vitae auctor Avitum de diversis temporibus anni scripsisse homilias refert, quod falsum est; sic Gregorius de mundi principio et de diversis aliis condicionibus libros VI, quem titulum nullus umquam carminum codex habuit, sed praeivit ipse Avitus, cum dicit in prologo carminum 'si quid a me de quibuscumque causis metri lege scriptum est' (p. 201, 5); sic Gennadius XLVIIII de Paulino Nolano: 'ad sororem quoque epistulas multas de contemptu mundi dedit et de diversis causis diversa disputatione tractatus edidit'. Igitur qui praecedebant libri epistularum speciem praeferentes, cum videret ad unum Gundobadum regem scriptas esse, ad diversos homines quae sequebantur, hunc titulum fecit pro eo, qui videtur fuisse in codice: INCIPIT LIBER PRIMVS EPISTVLARVM, id quod cum Gregorio convenit, qui adnumeratis prioribus epistularum libros novem fuisse perhibet.

Hunc trium librorum numerum prorsus adspernatur Lugdunensis liber: videtur enim librarius omisisse consilio, quorum propter turbationem, quam passus erat liber, nullam iam videret utilitatem[35]; Sirmondianus liber adgnovit: 'ac librorum etiam quinque partitionem, quam promittebat (vitiosus codex) amplexuri eramus, si integram praestitisset'. Amplexus esset sine dubio editor, si vitam legisset (quae tamen anno demum 1657 ab Labbeo protracta est); tum enim intellexisset prioribus duobus dici Eutychianas conmentationes, epistulis 1 et 4 et 5 non turbari illum ordinem, sed aperte ab his detrectari librorum nuncupationem, trium librorum partitionem pertinere ad epp. 6 ad 86[36].

Vetusti igitur testes nostri, vitae auctor atque Gregorius, non eum ordinem epistularum viderunt in libro vel potius libris, quem Lugdunensis habet, sed Sirmondianum; non erat primo loco posita ep. 80, sed dialogum sequebantur epp. II—VI. Desideratur in conspectu operum Avitianorum, quem illi proponunt, epistula prima. At hic nodus facile solvitur: d i a l o g u m illum non breviculam fuisse conmentationem neque unam, sed pluribus contineri partibus cum multae quae in eo tractantur res, tum Agobardi verba ostendunt, qui non forte fortuna d i a l o g o s videtur dixisse (p. 2, 24): atque epistulare illud fuisse conloquium nulli dubium esse poterit, qui hagiographi, Gregorii, Agobardi verba accurate pensaverit: ex quibus cum duo priores dialogum

---

34) Etiam ep. XXX (28 *S.*) singularem titulum habet 'de divinitate filii dei' *L*, 'de Christi divinitate' apud Florum: quam cum medio in libro positam viderent, pro singulari libello cur recenserent nihil fuisse causae dicas: veram tamen causam infra indicabo.

35) Eadem de causa Hieronymiarum epistularum libros librarii neglexerunt, cf. Birt, Das antike Buchwesen p. 378. — Neque solum omisit librarius Lugdunensis, sed etiam mutavit suo quidem iure inscriptiones; sic epistulae LXXVIIII (70 *S.*) rubrica in *L* est: 'item epistola ad eundem' (sc. Sigismundum), praecedit enim in *L* per errorem epistula 81 *S.* etc.

36) Videtur tamen in *S* etiam libri primi initium (incipit —) abreptum fuisse cum epistula VI.

inter epistulas retulerint, Agobardi quoque verba 'dialogos in praesenti conficiens et epistulis absenti respondens' ad eandem prorsus rem, sc. dialogum nostrum, pertinere credas. Hic autem liber deperditus est, nec quidquam ex eo habemus praeter paucula illa, quae Gregorius et Agobardus narrant. Vbi tamen olim legebatur in libris, nunc adest epistula ad Gundobadum, in qua Arrianos adgreditur Avitus regemque ad ultimum monet, ut tandem aliquando veram fidem profiteatur. Quid potest clarius esse quam hanc epistulam, quae nunc est prima, ultimam olim fuisse dialogi partem, qui quia primam efficiebat codicis partem, interiit!

Neque prorsus deest vestigium eius iacturae in codicibus. Nolo hanc in partem vocare verba, quibus epistula illa concluditur: 'illud in fine sermonis . . . obsecro' (p. 14, 37): nam huius ipsius epistulae, non totius dialogi finem, significare possunt (similiter enim ep. LXXXVII 78 S. concluditur: 'in fine autem epistulae, luteo operi, sermo faeculentus deposcit'): sed in libro Lugdunensi huic epistulae praefigitur rubrica non quae aliis epistulis praefigi solet: 'Epistola beati Aviti episcopi ad domnum regem' (vel 'ad Gondobadum regem'), sed haec:

Item beati Aviti Viennensis epistola

atque deest, quae deesse non debebat, inscriptio: Avitus episcopus domno Gundobado regi. Nempe abrepta priore parte cum inscriptione librarius ad quem data esset ista epistula haesitans nemini adscripsit[37]).

Integrum istum dialogum saeculo VIIII medio doctissimi viri Lugdunenses Agobardus episcopus (obiit 841) et Florus eiusdem ecclesiae diaconus (obiit post 854) viderunt atque legerunt; nam Aviti locus ab Floro exceptus ad Philipp. 2, 11 (fragm. XXV p. 10, 1) tam similis est eius, quem ex dialogo profert Agobardus libri de imaginibus sanctorum c. 9, ut non possit non ex eodem fonte haustus esse. Quem fontem cum libros contra Arrianos vel epistolas contra Arrianos dixerit Florus, dialogum autem ad oppugnandos Arrianos scriptum vitae auctor dicat, neque alios libros, quam quos novimus, prosaico sermone scriptos ab Avito credibile sit (nam quod dicit vitae auctor 'et multa alia tam prosaice quam metrice composuit', sui tuendi gratia in fine adiecit, si quid fugisset ab Avito scriptum), quidquid ex eis vel libris vel epistulis protulit, ex dialogo deprompsisse credemus; neque dubitaverunt Historiae litterariae Franc. auctores III 135.

Confirmatum inde videmus, quod ex Agobardo aliisque coniecimus, epistulare opus etiam dialogum fuisse atque varias huius scriptionis fuisse partes. Nam quae posuimus fragmenta XII—XIIII, ex libro de divinitate spiritus sancti contra Gundobadum descripta habet liber quidam Sancti Galli, ex epistolis contra Arrianos dedit primum eorum Florus. Inde nostro iure duo fragmenta, quae ex libro contra phantasma sustulit Florus (XXVIII sq.), ex alia quadam dialogi parte excepta dialogique relliquiis putavimus interponenda[38]). Amplamque satis fuisse

37) Inscriptionem quae est in *S*, aut prudentior librarius, aut ipse Sirmondus fecit.

38) Nam quamquam Florus libros contra Eutychianam haeresim noviens libros contra phantasma appellaverit, tamen non est quod erroris eum incusemus; neque enim dialogi partium neque epistularum singularum tituli ab ipso Avito facti sunt, sed ab legentibus vel librariis. Sic Florus epistulam IIII non de subitanea paenitentia sed contra Faustum inscripsit.

scriptionem numerus locorum ad solas Paulinas epistulas pertinentium, quos Florus conlegit, ostendit, in quibus aliquotiens auctor saepe iam de eadem re locutum se praedicat (velut fr. XXVI p. 10, 30 ut saepe iam dixi)[39].

Reduximus vel potius probavimus ordinem epistularum: reducenda erit quantum fieri potest librorum trium partitio. Fieri autem potest ita, ut quas librarius Lugdunensis habuerit causas de ea tacendi, inquiramus. Equidem crediderim perturbato ordine epistularum amissisque aliquot epistulis si qua superfuit nota librorum, eam, quia iam inritam atque vanam putaret, librarium delevisse. Patet autem in ipsis librorum commissuris vel singulorum fasciculorum aut initio aut exitu damna facilius accipere potuisse epistulas. Iam si totam epistularum congeriem ab ep. 6 ad 86 (p. 42—143 S.), in tres aequales partes distribuere velis paginarum 33 vel 34 Sirmondianarum: finis primae partis in exitum epistulae 30 (p. 79) cadet, unde depulsa est epistula 31 in *L*, secundae in exitum ep. 50 (p. 111), ubi intrusis epp. 66 et 67 ordo turbatus est in *L*.

His igitur locis ne prorsus partitionis illius memoria ab ipso nimirum Avito institutae extingueretur, librorum II et III initia posui, quam lubrica res esset quamque parvi momenti non ignarus. Sed neglegitur, quod est in notis; quod non vult sperni, omnium oculis obversari oportet[40].

Verum ita turbari non potuit, nisi cum transpositae epistulae plenas efficiebant chartas; atque hoc aliquotiens ita esse facile conprobatur; nam epistula 80 Sirmondianorum versuum 54 vel 55 unam sine dubio explevit chartam; ep. 66 cum ep. 67 tantum 47 versus faciunt, at cum transponerentur, quinque ultimos epistulae 65 versus secum traxisse videntur, quae cum nullam praeberent sententiam, omisit librarius: 52 igitur fiunt versus, qui unius chartulae modulum efficiunt; eundemque versuum numerum praebet ep. 68 cum ep. 69 (versuum ille 18, hic 33 vel 34), eundem ep. 78 posterior pars, quam sprevit librarius, cum ep. 79 (sunt autem 27 et 26 i. e. 53 versuum). Minores igitur paginae erant libri, ex quo *L* descriptus est, quam foliorum Thuaneorum, quorum quaeque pagella 33 Sirmondianos versus habet. Nescio quo casu factum, ut ep. 81 A (quae est 9 versuum Sirmondianorum) intruderetur inter ep. 79 et 70: neque modulus iste 52 versuum consentit cum ep. 31 (85 vel 86 versuum), nisi plures alias epistulas una cum ep. 31 loco motas posteaque omissas suspicamur: nam una Symmachi epistula (38 versuum), quam ego epistulae 31 praemisi numero XXXIII

---

39) Eorum autem refellenda opinio, qui ad unum quoddam conloquium cum rege habitum pertinere dialogos crediderunt inprimisque de eo agi conloquio, de quo Avitus ep. XXIII 21 *S.* Sigismundo se relaturum pollicetur (ita autem erravit Henschenius p. 663) ex eodemque esse petita, quae Gregorius tradiderit. Nam ep. XXIII 21 *S.* quod recte viderunt et Bindingius et A. Iahnius praeter alios, ad conloquium a. 499 habitum pertinet, cuius imaginem aliquam 'Conlatio episcoporum coram rege Gundobado' servavit.

40) Breviter indicabo, quomodo quae post Sirmondum accesserunt inserenda mihi visa sint. Quae accesserunt ex *L* et ex Papyris epistulae, nullo negotio suis locis interponi poterant cum novis illis titulis ex *L*: epp. VI. L. LVIII. LXIIII, tituli LXV et LXXXVIIII; ex Papyro ep. VIII, nec dubito quin eadem duce ad Anastasium epistulam (LXXXXIIII 84 *S.*) Sirmondus eo in loco reposuerit. Litteras papales Hormisdae, quas in fine posuit Sirmondus, Symmachi quae post Sirmondum inventa est, opportunis locis interposui (Symmachi XXXIII, ad Hormisdam atque Hormisdae XXXXI et XXXXII); novum titulum feci non duplicato numero XXa: nam etsi non omnes quotquot scripsit Avitus epistulas credendus est in nostram conlectionem recepisse, quin hanc omissurus non fuerit nemo dubitabit. Denique in fine addidi incertam ac dubiam aliarum epistularum memoriam.

insignitam, non sufficit ad explendas tres chartas. Verum neque meum est haec omnia conputare et in prioribus libris non dubium quin multa fuerint turbata. Vnum adferam exemplum, in quo libri *LS*, qui ex decurtato fluxerunt, consentiunt.

Quaeritur enim, num ex epistulis ad Gundobadum scriptis quae in aliis fasciculis leguntur, illa quam de divinitate Christi inscribit Florus XXX (28 *S*.), ex dialogo illuc translata sit; nam concordant cum dialogo et adversarii[41]) quibuscum pugnat, et ipsa ratio pugnandi, et res quae tractatur, et tempus. Accedit aliud quoddam momentum, quod antea minus pensaveram. Agobardus[42]) in libro adversus Felicem Vrgellitanum (qui a. 799 Aquis condemnatus exul degebat Lugduni ibique mortuus est a. 818)[43]), postquam ex Aviti libro I contra Eutychetem locum quendam laudavit, alterum locum adnectit ex epistula, de qua agimus, his quidem verbis: 'Sed quia (Avitus) haec dicens nec credidit nec docuit . . . apparet ex eo quod ibidem praemisit dicens: Apostolus autem' etc. Hic aut mutanda vox 'praemisit', aut coniciendum, quod diximus, epistulam XXX (28 *S*.) Agobardi temporibus ante libros contra Eutychetem et Nestorium conlocatam fuisse in eodem nimirum fasciculo, id quod 'ibidem' voce exprimitur; quod si verum est, ex dialogo translata est ad eum locum, quem in *LS* obtinet[44]).

At si aequales fuerunt tres fasciculi epistularum scriptarum ad diversos, crassior fuit fasciculus primus, si dialogum, Eutychianos libros, epistulas IIII—VI amplectebatur; duobus fasciculis illa perscripta fuisse conicio, quorum prior dialogum, posterior cetera continebat. Inde amplitudo dialogi quae fuerit, facile conputatur: mille vel mille ducentos habebat versus, ex quibus quae servata sunt, tres faciunt ex quinque partibus[45]).

In fine huius sermonis (ut cum nostro loquamur) si minus luteo at lubrico opere quae fuerit textus Avitiani historia quam brevissime delineabimus. Diversa igitur exemplaria fuerunt, quibus vetustissimi testes Gregorius atque vitae auctor utebantur: alter homiliarum librum cum ante epistulas recenseat, diversis eas codicibus exaratas habuit, alter sine dubio uno codice coniunctas: itaque hic si non ipsum papyreum at cognatum papyreo librum habebat, ex quo et homiliarum et epistularum partes ad nos venerunt.

Vterque tamen contextus idem erat atque eisdem vitiis inquinatus per primos librarios, quae qui sequebantur quasi per manus alter alteri tradiderunt. Sic factum

---

41) Sed si sit quisquam de his contra quos agimus p. 62, 1.

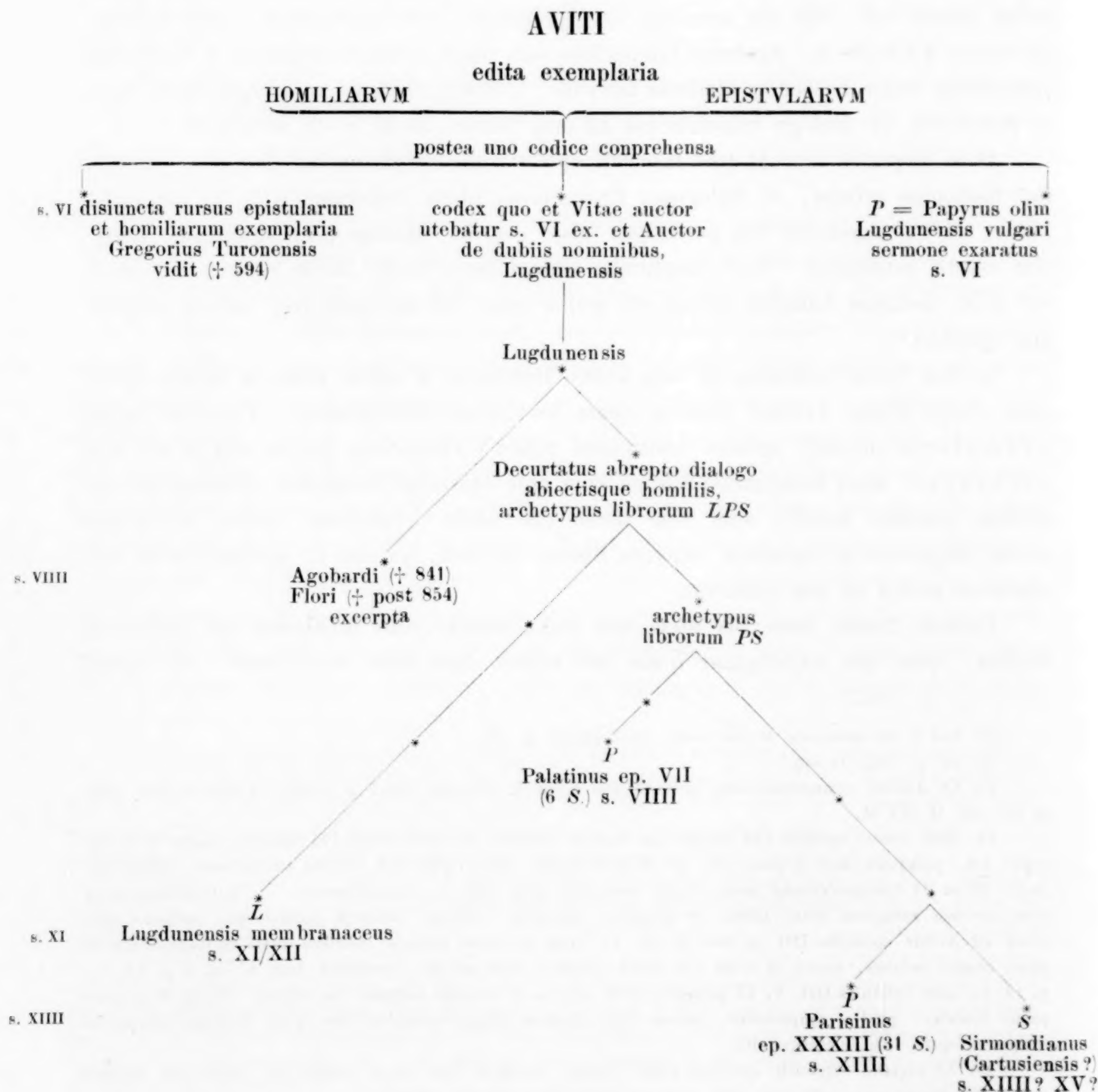
42) Cf. p. 102, 24 sqq.

43) Cf. Leistii commentationem Agobard von Lyon I. Stendal. 1867 p. 3 sqq. Fabricius bibl. med. et inf. lat. II 161 M.

44) Haec autem epistula 129 versus cum habeat, epistula 30 et 31 versus 124 efficiant, nescio an archetypus *LS*, postquam inde is liber, ex quo *S* derivabatur, transcriptus est, novam turbationem scilicet epistulae 30 et 31 transpositionem passa fuerit, antequam pater libri *L* transcriberetur. — Non prorsus tacendum est iam antequam vitae auctor et Gregorius epistulas viderent, ordinem epistularum confusum esse. Quod ait Avitus epistulae IIII in fine (p. 32, 11) 'non ut super audistis assertum quasi creatura nobis sed quasi creator infusus, auctor et testis est nostri spiritus, non natura', pertinent haec ad ep. I p. 13, 20, p. 14, 9; hinc epistulas IIII. V. VI quoque eodem quo ep. I tempore scriptas, ut videtur, dialogi olim fuisse partes conicias: quod si conprobetur, mirum illud singulas aliquot epistulas inter opera librorum nomine inscripta receptas esse, sublatum sit.

45) 33 paginae Sirmondi efficiunt 1089 versus; excerpta Flori atque codicis St. Galli cum epistula prima 369 versus meae editionis, 679 igitur editionis Sirmondianae efficiunt.

est, ut Lugdunensis liber, qui est alterius familiae, in malis non raro consentiat cum foliis Thuaneis. Integrum corpus epistularum ut olim vitae auctor et Gregorius, ita nono saeculo Agobardus et Florus viderunt. Quorum alter cum multa ex homiliis excerpserit, eiusdem familiae, cuius vitae auctor, exemplar habuisse conicias, quod idem fuit sine dubio eiusdemque bibliothecae sc. Lugdunensis, quo utebatur Agobardus et ante Agobardum Felix Vrgellensis antea episcopus. Paulo post magnam iacturam passus est liber: abreptus est dialogus paene totus: quae dialogi olim fuit particula ep. 28, intrusa est inter epistulas quas ad diversos dedit auctor; in fine autem codicis interierunt homiliae. Ex libro ita decurtato duo exemplaria fluxerunt, quorum alterum progenuit Lugdunensem nostrum, alterum fons est et Palatini et Sirmondiani cum Parisino.

IIII.

Ex Homiliarvm libro una homilia, quae est de institutione rogationum, lectitata olim fuit pluribus. Primus eam edidit Ioa. Gaigneus s. Gagneius theologus Parisinus Lugduni a. 1536 post carminum libros VI ex Viennensi codice (vid. infra) quem inpertiverat ipsius Viennensis archiepiscopi benevolentia. Minus autem in ea homilia grassata est hominis libido quam in eiusdem Aviti atque Victoris carminibus. Postea edidit Sirmondus, qui in notis p. 59 adfirmat: 'Quae in hac editione nostra discrepant a Gagneiana omnium prima, veteri exemplari debentur, ex quo deprompta sunt'. Quod ubi nanctus sit Sirmondus non narrat. Christianus quidem Daumius ep. XXXV ad Reinesium (Ienae 1670) p. 111 scribit: 'Cum in MS[to] Parisiensi hodieque exstet initio Homiliae de Rogationibus Rogationalis observantiae flumen irriguum, supposuit Primus Editor Gagneius: Rogationis obs. fl. irr.': sed tamen Parisinum fuisse exemplar coniecisse potius quam certis testimoniis fultum adfirmasse illum suspicor. Diversum utique Sirmondianum ab Gagneiano exemplari fuisse atque magis genuinum lectionum varietas prodit. Neque desunt qui testentur alibi quoque extitisse olim huius sermonis apographa. Sic librorum par Montefalconius recenset p. 1234 et 1235 in catalogo librorum mstorum Abbatiae S. Theodorici prope Remos. In altero n. 51 post sermones S. Augustini, S. Maximi, S. Leonis aliaque circa finem libri habebantur Aviti sermones in Rogationibus et in natali unius confessoris, idemque in altero, ad quem lector reicitur, n. 105, extitisse videntur, cuius ibi titulus est: Sermones diversorum patrum per aestatem. Qui libri, si non interierunt, in Anglia aliquando, ut sperare licet, reperientur. Sirmondum quidem prorsus fugerunt: nam ei una tantum homilia de Rogationibus innotuerat, homiliae autem de natali confessoris illius incerti ne titulum quidem exhibet. Quamquam in promptu est suspicari per errorem Avito tribui a catalogi scriptore, quae essent aliorum.

G. Henschenio, cum ederet S. Mamerti Viennensis episcopi Acta (Acta Sanctorum Maii collecta . . . a G. Henschenio et D. Papebrochio, Tom. II, Antverpiae 1680 p. 631 sq.) praesto fuit exemplar primae in Rogationibus homiliae ab Sirmondiano alienum vix diversum ab exemplari Viennensi, unde Gagneius edidit, diversum tamen ab editione Gagneiana locis aliquot, qui non possunt coniectura ab Henschenio mutati esse (eiusque lectiones *H* littera significatas subscripsi): nec tamen dicit ille, unde prompserit. Eandemque nostram homiliam Ruinartius in vetere msto se invenisse profitetur ad Gregorii Turonensis Hist. Franc. II c. 35 p. 231 Mign.

Prima homiliae particula (v. 1—8) legitur in cod. Bernensi 394 s. VIIII f. 225[v] 226[r] Alcvini Aviti homelia in rogationibvs Currit quidem — ęgritudinis suę (reliqua parte f. 226[r] vacua). Meum in usum contulit Hermannus Hagenus.

Exscripsit ex hac homilia quae ad originem Rogationum pertinent Gregorius Turonensis Hist. Franc. II 34 cuius verba p. 109 subscripsi. Ex Gregoriano opere descripta haec leguntur in cod. S. Gallensi n. 454 fol. membr. s. VIIII vel

s. X teste Waitzio, qui continet martyrologium Adonis aliaque. Hic inter passiones S. Ignatii Gereonis Severini (ab n. 343—368) interpositum est p. 355. 356 excerptum 'de institutione rogationum ante ascensionem domini celebrandarum'. Ex hoc autem codice transiit in alterum Sangallensem librum 620 fol. membr. 331 s. XIII vel s. XII teste Waitzio ubi legitur p. 10 (praecedunt excerpta ex martyrologiis Notkeri et Adonis): utrumque descripsit et contulit Waitzius.

Eadem paullulum inmutata narrantur ex Gregorio in Gestis Francorum c. 16, ex quorum codice Bernensi 599 f. 46r descripsit A. Iahnius Geschichte der Burgundionen II 534; hinc rursus deprompta est 'Explanatio Mamertini episcopi de letanię ante ascensa domini' quam ex codice Cassinensi 95 f. 186v s. XI protraxit A. Reifferscheidius B. P. L. I. II 373 sq.

Eandem sine dubio narrationem de institutionis huius origine sequuntur Sidonius et Avitus: quae ut commodius inter se possent comparari, quae huc pertinent ex Sidonii epp. VII, 1, V, 14 ad ipsum Mamertum et Aprum data homiliae praemisi.

Alteram homiliam, quae ad nostra usque tempora integra pervenit, sermonem in Rog. feria III, ex vetere codice manuscripto Maioris Cartusiae transcriptam a R. P. Domno Innocentio Bouchart eiusdem loci monacho ediderunt Edmundus Martenius et Vrsinus Durandus in Thesauro Novo Anecdotorum t. V p. 50—56. Lutetiae 1717. Adquiescendum erat in horum exemplari, cum nova subsidia non praesto essent.

Denique ex Remensi quodam codice, quem laudat Montfaucon, titulum XXXIIII dedi.

Aliorum XVI sermonum quorum plerique agunt de diversis temporibus anni, duo tantum de singularibus festis, Sirmondus ex Flori diaconi Lugdunensis opere quodam transcripsit relliquias una cum selectis ex dialogo atque epistulis locis. Codicem, quem suppeditaverat Cartusiae maioris bibliotheca, descripsit ipse editor p. 167 sq. et in notis p. 60 sq., accuratius de eo opere egit Mabillonius (Vetera Analecta ed. Paris. 1675 I 20, ed. Paris. 1723 p. 489)[46]. Baluzius quoque in epistula ad Tourneminium data nescio quid de codice dixisse fertur (Journal des Scavans a. 1716 p. 234).

Singularem plane Flori librum frustra apud Gratianopolitanos atque ipsos Cartusienses quaesiveram neque etiam Chiffletianum illud apographum poteram invenire[47],

46) 'Posteriorem hanc collectionem ex codice ms. maioris Cartusiae descriptam Petrus Franciscus Chiffletius, Societatis Iesu Presbyter eruditus, Acherio nostro transmisit ac dono dedit, observatque statim in limine Collectionem istam delibatam esse non tantum ex decem, ut Sirmondus scripsit in notis ad Avitum, sed ex duodecim Patribus, nimirum ex Cypriano Carthaginensi, ex Hilario Pictavensi, ex Ambrosio Mediolanensi, ex Paciano Barcinonensi, ex Theophilo Alexandrino, ex Gregorio Nazianzeno Episcopis; ex Ephrem Diacono, ex Leone Papa, ex Cyrillo Alexandrino, variisque Romanorum pontificum et Conciliorum Canonibus ac decretis, ex Fulgentio Ruspensi, ex Paulino Nolensi, ac demum ex Avito Viennensi Episcopis. In duodecim libros pro totidem patribus partitus est Florus Collectionem suam uno volumine contentam: tertium decimum ex Augustino contexuit, quem uno volumine, quia maioris erat molis, separatim inclusit'.

47) Apographum illud Chiffletianum duobus voluminibus conprehensum servari Parisiis in Armario S. Germani a Pratis dicit Auctor Hist. litt. Franc. loco infra citato, secutus Iac. Le Longium (Bibliotheca sacra Paris. 1723 p. 727), qui laudatis de nostro opere Mabillonii verbis numeros, quibus in celeberrima illa bibliothecae signata essent ea volumina (488 et 631), subicit. Verum enimvero ea ipsa volumina, quae in bibliothecam nationalem transierunt (nunc codd. latt. 11636), nec Chiffletianum aliquod apographum, nec nostrum opus continent, sed commentarios a Floro ex solo Augustino collectos, quorum frequentia sunt exemplaria

iamque verebar, ne adquiescendum esset in eis quae Sirmondus inde descripserat (quamquam damnum litteris inflictum tam egregii libri iactura non tam ad Avitum pertinere videbam, in cuius fragmentis edendis nullum fuisse laborem dixit Sirmondus, Flori enim exemplar probum et castigatum secutum se, quam ad ipsum Florum aliosque Christianae ecclesiae patres): cum Pitrae Spicilegia denuo retractans propter Christiana quaedam carmina incidi in locum, qui antea oculos fugerat, unde edoctus sum codicem nescio quo casu quove tempore ablatum[48]) ex Maiore Cartusia dudum inter libros mstos ill. viri Martini Routhii doctoris, qui tum hospitio Sanctae Magdalenae Oxoniensis gaudebant, emersisse (Spicilegium Solesmense I p. VIIII). Inde non multo post mortuo Routhio a. 1855 auctionis iure soluto pretio 160 librarum in Phillippicam bibliothecam, quae nunc est Cheltenhami in Thirlestan House, transiit, ubi aestate a. 1881 F. Vogel Onoldiensis quae ad Avitum pertinent sollerter contulit atque descripsit. Cuius cum plenior sit descriptio, quam quae in catalogo Phillippico (cuius exemplar possidet bibliotheca Berolinensis) narrantur, totam propono.

Cheltenhamensis 14036 saec. XI, quaternionum XXV fol. binis columnis ser.: Incipiunt sententiae ex epl'a beati Pauli apostoli ad Romanos. A beato et glorioso Cypriano (epo &) martyre expositę atque ex opusculis eius in ordinem digestę.

Ex epistula ad Cornelium I. III. IIII; ad Quirinum I 1. III 4. II 28. III 2. I 20. I 8. II 10. de ecclesię unitate. de Martiali et Basilide. ad Fortunatum. de dominica oratione. ad Rogatianum et confessores. de laude martyrii. ad martyres et confessores. ad clerum de deprecando deo. de lapsis. ad Donatum. de zelo et livore. de opere et elemosynis. de habita virginum. ad Pomponium de virginibus. epistola ad Magnum II. de sacramento calicis. de mortalitate. ad Antonianum. ad Epictetum. ad Tibaritanos. ad Iubaianum I. quod idola dii non sunt. ad Rogatianum de diacono. ad clerum et plebem ecclesię. ad Maximum et ceteros. ad Pompeium.

[Q. II fol. ultimo (8)] Incipiunt . . . a beato et glorioso confessore Hylario expositę etc.

Tract. psalm. 128. 127. 138. 131. 125. 129. 136. 119. 132. 133. 130. 122. 138. 134. 136. 20. 140. 28 etc. lib. in Constantium. de fide contra Arrianos XII libri.

[Q. III f. 2] Incipiunt . . . confessore Ambrosio etc.

Psalm. 118. evang. Lucae. expos. cantici. de virginitate. incarn. domini. fuga saeculi. hex. ad Gratianum. Officia vitae beatae. Epistolae ad Orontianum, Hyreneum, Simplicium, ad Marcellum, Eusebium, Iustum, Sabinum, Felicem. Sermo de sacramentis. de hystoria Iosephi.

[Q. XIIII f. 7] Incipiunt . . . a beato Paciano episcopo admirandae sanctitatis et doctrinae viro expos. etc.

Ex libro de paenitentibus; de baptismo. Ex epistola ad Simphronianum III. II.

---

cum Parisiis tum in aliis bibliothecis. Eodemque sine dubio errore duo alia nostri commentarii exemplaria extare Le Longius dicit, S. Laurentii Legionensis et Monasterii Camberonensis, quorum alterius Sandero, alterius Possevino notitiam debet.

48) Divenditos aliquot Cartusianos libros in usum ipsius monasterii etiam nostris diebus Leopoldus Delislius refert: Le Cabinet des manuscrits I 68.

[Q. XV f. 5] Incipiunt . . . . . . Theophilo episcopo Alexandrino expos. etc.
Ex epistolis paschalibus

[Q. XV f. 8] Incipiunt . . . a beato Gregorio episcopo Nazanzeno expos. etc.
Ex libro de grandinis vastitate; de reconci[li]atione monachorum; ex libro apologetico. ex libro solitudinis. Ex sermone Iheremiae prophetae. Ex sermone de natali domini.

[Q. XVI f. 8] Incipiunt . . . a beato Ephrem diacono expos.
Ex libro de paenitentia; de iudicio et compunctione cordis; de regno et mundicia animi; de agone; de beatitudine.

[Q. XVII f. 5] Incipiunt . . . a beato Leone papa expos.
Ex sermone de natali domini; de epiphania; de passione; de quadragesima; de ieiunio mensis septimi; de penitentia. Ex epistola ad Flavianum Constantinopolitanum; ad Anastasium episcopum Thessal.; ad Rusticum episcopum Narbon. Ex libro de sacro baptismate Sicilie. Ex epistola ad Iulianum episcopum; ad Turybium episcopum; ad episcopos Mauritaniae Caesariensis.

[Q. XVIIII f. 8] (Expositiones ad Romanos, Corinthios etc. *nullo titulo*).
Ex concilio Calchydonensi; ex epistola Africani concilii ad Zosimum papam. Ex epistola Symmachi papae ad Anastasium imperatorem (hereticum); Anastasii papae ad Anastasium imp. Ex concilio Carthaginiensi. Ex libro S. Gelasii papae contra Euthicem et Nestorium. Ex epistola Syricii papae ad Hymerium episcopum; Innocentii papae ad Victricium episcopum; ad Felicem episcopum; ad episcopos Macedoniae. Ex concilio Eph'. Ex epistola Sancti Gregorii papae ad episcopos Hyberos; Sancti Cyrilli ad Successum episcopum.

[Q. XX f. 3] Incipiunt . . . a beato et glorioso confessore χpi Fulgentio expos.
Ex libris contra Fabianum. Ex libro de praedestinatione; ad Ferrandum diaconem; de incarnatione χpi.

[Q. XXIII f. 1] Incipiunt . . . a beato et glorioso confessore χpi Paulino ecclesiae Nolensis episcopo expos.
Ex epp. ad Iovium, Severum, Amandum episcopum, ad Sanctum et Amandum, Aprum, Victricium, Delfinum, Desiderium, Pammachium. Ex sermone de gazophylatio. Ex ep. ad sanctum Augustinum.

[Q. XXIIII f. 6 col. 2 ima] 'Incipiunt sententiae ex epistola beati Pauli apostoli ad Romanos — a sancto et illustrissimo doctore ecclesiae Avito episcopo Viennensi expositae atque ex eius opusculis in ordinem digestae'. (In *minio, post* digestae *tres versus vacui*). Praemittitur singularum epistularum Paulinarum excerptis tabula omnium locorum quae ibi tractantur, quorum numerus non ubique cum ipsis excerptis convenit. Propono tabulas additis excerptorum et numeris et titulis[49]).

I [1, 3] Qui factus est ex semine David secundum carnem	I Ex libro contra phantasma [Dialogi fr. XXVIII]
II [4, 11] Vt sit pater circumcisionis et sit pater credentium per praeputium	II Ex libris contra fantasma [Contra Eutychen I p. 21, 10—12]

49) Sacrorum librorum verba quae tabula habet ex suo exemplari descripsit Florus: omitti igitur poterant in adnotatione Avitianorum operum. Ipse Avitus non ubique Hieronymianum exemplum sequitur, sed mox Italam mox Vulgatam usurpat. Cf. Kaulen, Geschichte der Vulgata p. 197, atque scriptorum in indice locos asterisco notatos. Gundobadus rex ep. XXI (19) Itala videtur uti, Avitus in responsione ep. XXII (20) Hieronymi versione. Ipse antiquos codices laudat in ep. I ad Gundobadum missa.

III [5, 18] Igitur sicut per unum hominem in omnes homines in condemnationem, ita et per unum hominem in omnes homines in iustificationem	III Ex libris contra Arrianos [Dialogi fr. IIII]
IIII [8, 26] Nam quid oremus sicut oportet nescimus	IIII Ex libris contra Arr. [Dialogi fr. V]
V [8, 32] Qui etiam proprio filio suo non pepercit	V Ex sermone die VI° pasche [Hom. V 1]
VI [8, 32] Item de eodem	VI Ex libris contra phantasma [Contra Eutychen II p. 27, 6—12]
VII [9, 3] Obtabam ego ipse anathema esse (ēē *m. alt. ex* ee *corr.*) a χp̄o pro fratribus meis	VII Ex sermone de natali calicis [Hom. I 1]
VIII [9, 5] Quorum patres et ex quibus Christus secundum carnem etcę̄t	VIII Ex libro de Christi divinitate [Ep. XXX p. 60, 23 sqq.]
VIIII [11, 33] O altitudo divitiarum sapientiae et scientiae dei	VIIII (*ex* VIII *corr. m. alt.*) Ex epl'is (libris *m. alt.*) contra Arr. [Dialogi fr. VI]
X [14, 23] Omne quod non est ex fide peccatum est	X Ex epl'a contra Faustum [Ep. IIII p. 31, 13 sqq.]
[10, 9]	XI Ex libris contra Arrianos [Dialogi fr. VII]
XI [15, 4] Vt per patientiam et consolationem scripturarum spem habeamus	XII Ex sermone die II° Rogationum [Hom. VIII 1]
Ad Corinthios primae:	
I [1, 28] Et ignobilia et contemptibilia mundi elegit deus &cęt	I Ex sermone in ordinatione episcopi [Hom. XVI 1]
II [2, 8] Si enim cognovissent, numquam dominum gloriae crucifixissent	II Ex libris contra phantasma [Contra Eutychen II p. 23, 12—26 et p. 26, 9—26]
III [2, 8] Item de eodem	III Ex libris contra Arrianos [Dialogi fr. VIII]
IIII [2, 10] Spiritus enim omnia scrutatur, etiam profunda dei	IIII Ex sermone de symbolo [Hom. XII 1]
V [2, 10. 11] Ita et quae dei sunt nemo cognovit nisi spiritus dei	V Ex libris contra Arrianos [Dialogi fr. VIIII]
VI [3, 16] Nescitis quia templum dei estis et spiritus dei habitat in vobis?	VI Ex sermone de Pentecoste [Hom. XI 1]
VII [5, 7] Etenim pascha nostrum immolatus est Christus	VII Ex sermone de natali calicis [Hom. I 2]
VIII [9, 21] Cum sine lege dei non essem, sed in lege essem Christi	VIII Ex libris contra phantasma [Contra Eutychen I p. 18, 27 sqq.]
VIIII [11, 3] Caput autem Christi deus	VIIII Ex sermone de Iona [Hom. XV]
X [11, 19] Nam oportet et hereses esse & cętera	X Ex sermone die (die *alram. supra add.*) II° Rogationum [Hom. VIII 4]
XI [11, 19] Item de eodem	XI Ex libris contra Arrianos [Dialogi fr. X]
[12, 3] [Nemo honorat dominum Iesum nisi in spiritu sancto]	XII Ex libris contra Arrianos [Dialogi fr. XI]

XII [12, 6] Deus qui operatur omnia in omnibus	XIII Ex epl'is contra Arrianos [Dialogi fr. XII]
XIII [12, 11] Omnia autem haec operatur unus atque idem spiritus dividens singulis prout vult	XIIII Ex sermone de ascensu Heliae [Hom. XIII]
XIIII [15, 24] Cum tradiderit regnum deo et patri	XV Ex libris contra Arrianos [Dialogi fr. XV]
XV [15, 28] Cum autem subiecta fuerint illi omnia & cętera	XVI Ex libris contra Arrianos [Dialogi fr. XVI]
XVI [15, 47] Primus homo de terra terrenus, secundus de caelo caelestis	XVII Ex libris contra phantasma [Contra Eutychen I p. 19, 4 sqq.]
XVII [15, 47] Item de eodem	XVIII Ex libris contra Arrianos [Dialogi fr. XVII]

Ad (*min.*) Corinthios secundae (*m. rec. atramento scr.*):

I [3, 7. 13] Vt non possent intendere filii Israel in faciem Moysi propter gloriam vultus eius	I Ex sermone die natali calicis [Hom. I 3]
II [3, 7. 13] Item de eodem	II Ex sermone die VI° pasche [Hom. V 2]
III [5, 6] Quoniam dum sumus in corpore, peregrinamur a domino, & cętera	III Ex sermone de symbolo [Hom. XII 2]
IIII [5, 19] Quoniam quidem deus erat in Christo mundum reconcilians sibi	IIII Ex libris contra phantasma [Contra Eutychen I p. 18, 2—17]
[12, 4] [Audivit arcana verba, quae non licet homini loqui]	V Ex sermone die sexto pasche [Hom. V 3]

Ad Galatas:

I [3, 20] Mediator autem unius non est, deus autem unus est	I Ex libris contra phantasma [Contra Eutychen I p. 18, 17—26]
II [4, 4] Misit deus filium suum factum ex muliere	II Ex libris contra phantasma [Contra Eutychen I p. 17, 11—30]
III [4, 4] Item de eodem	III Ex libro (*ex* libris *corr. m. pr.*) de Christi nativitate (divinitate *supra scr. m. alt.*) [Ep. XXX p. 61, 27—33]
IIII [6, 14] Michi autem absit gloriari nisi in cruce domini nostri Iesu Christi	IIII Ex sermone die III° Rogationum [Hom. VIIII 2]

Ad Ephesios:

I [4, 30] In quo signati estis in diem redemptionis vestrae	I Ex libris contra Arr. [Dialogi fr. XVIII]
II [4, 5] Vnus dominus, una fides, unum baptisma	II Ex libris contra Arr. [Dialogi fr. XVIIII]
III [4, 10] Qui descendit, ipse est, et qui ascendit super omnes caelos	III Ex libris contra Arrianos [Dialogi fr. XX]
IIII [5, 30] Quia membra sumus corporis eius de carne eius et de ossibus eius	IIII Ex sermone de passione domini [Hom. II]
V [5, 31 sq.] Et erunt duo in carne una & cętera	V Ex libris contra Arrianos [Dialogi fr. XXII]

Ad Philippenses:

I [2, 6] Qui cum in forma dei esset, semet ipsum exinanivit etcęťa	I Ex libris contra phantasma [Dialogi fr. XXVIIII]
[2, 8] Factus obędiens usque ad mortem	II Ex libris contra ARR. [Dialogi fr. XXIII]
[2, 9] Propter quod et deus illum exaltavit et donavit illi nomen, quod est super omne nomen	[III] Ex libris contra ARR. [Dialogi fr. XXIIII]
[2, 10] Vt in nomine Iesu omne genu flectat	
[2, 11] Et omnis lingua confiteatur, quia dominus Iesus in gloria est dei patris	IIII Ex sermone de Pentecoste [Hom. XI 2]
[2, 11] [Item de eodem]	V Ex libris contra ARR. [Dialogi fr. XXV]
[2, 11] Item de eodem	VI Ex sermone in dedicatione ecclesiae archangeli Michahelis [Hom. XVIII]

Ad Colossenses:

I [1, 18] Qui est principium primogenitus ex mortuis	I Ex sermone die primo pasche [Hom. IIII]

Ad Thessalonicenses I°:

I [4, 15] Quoniam ipse dominus in iussu et in voce archangeli et in tuba dei etcęt	I Ex libr sermone de ascensione domini [Hom. X]
II [4, 16] Rapiemur in nubibus obviam Christo in aera	II Ex sermone die I. Rogationum [Hom. VII 139—150]
III [4, 16] Item de eodem	III Ex libris contra ARR. [Dialogi fr. XXVI]

Ad Timotheum primae:

I [2, 5] Vnus et mediator dei et hominum homo Christus Iesus	I Ex libris contra Arrianos [Dialogi fr. XXI]
II [3, 1] Si quis episcopatum desiderat, bonum opus desiderat et cęťa	II Ex sermone in ordinatione episcopi [Hom. XVI 2]
III [5, 11] Cum enim luxuriatae fuerint in Christo, nubere volunt etcęťa	III Ex epl'a contra Faustum [Ep. IIII p. 30, 29 — 31, 7]
IIII [6, 7] Nihil intulimus in hunc mundum & cęťa	IIII Ex sermone die scd'o Rogationum [Hom. VIII 1]

Ad Timotheum secunde:

I [2, 20] In magna autem domo non solum sunt vasa aurea et argentea, sed et lignea et fictilia	I Ex sermone die III Rogationum [Hom. VIIII 3]

Ad Hębreos:

I [1, 5] Filius meus es tu, ego hodie genui te	I Ex libro de Christi divinitate [Ep. XXX p. 61, 16—26]

II [2, 7] Minorasti eum paulo minus ab angelis
III [9, 16] Vbi enim est testamentum, mors necesse est intercedat testatoris [9, 16] [De eodem]
IIII [11, 17] Fide obtulit Abraham Isaac, cum temptaretur
V [11, 37] Lapidati sunt, secti sunt

II Ex libris contra Arrianos [Dialogi fr. XXVII]
III Ex sermone de natali calicis [Hom. I 4]
IIII Ex sermone die pasche [Hom. III]
V (*in ras.*) Ex sermone de Ezechia rege [Hom. XVIII]
VI (I *in ras.*) Ex sermone die II° Rogationum [Hom. VIII 3]

In fine ultimo quaternionis XXV folio recto:

Ex dictis patrum diversis catholicorum
haec Lugdunensis Florus collegit in unum.

Subiciuntur m. saec. XV/XVI octo nomina auctorum quorum opera excerpsit Florus (omissus est Hilarius Pacianus Gregorius Conciliorum collectio). *fol. versum vacuum est. — Adiecta autem sunt duo folia alia m. s. XI/XII scripta, quorum alterum incipit:* alius alio sapientior alius alio sanctior. in domo patris mei multae sunt mansiones. Nullus eorum alienabitur ab illa domo *etc.*, *finitur col. 3:* quod oportunius vobis patrefamilias nostro largiente reddamus. *col. 4 versu 3:* (p)er idem tempus helena constantini mater. femina incomparabili fide religione animi ac magnificentia singularis. cuius vere constantinus et esset filius et crederetur. divinis admonita visionibus iherusolimam petit atque ibi locum in quo sacro sanctum corpus χp̄i patibulo affixum pependerat ab incolis requirit; Qui idcirco ad conveniendum difficilis erat quod ab antiquis persecutoribus simulacrum in eo veneris fuerat defixum; vt si quis χp̄ianorum in loco illo χp̄m adorare voluisset venerem videretur adorare *etc. Fol. 2 col. 2 ima:* cibum apponeret et poculum porrigeret aquam manibus ministraret et regina orbis ac mater imperii famularum χp̄i se famulam deputaret. haec quidem iherusolimis gesta sunt[50]. *post duo versus vacuos:* (S)i quantum me necesse est dicere et vos oportet audire, tantum prosequi corporis infirmitas posset, profecto omnes excusati essemus; scilicet ego insinuando praeceptum vos exequendo mandatum *etc. Finitur columna his:* Quis enim bonum factum videns non gaudeat. misereatur. imitetur. ac veluti tacito magistro utens *columna 4 tota vacua est.*

Dubitare possis num Phillippicus liber idem sit atque ille quo usus est Sirmondus, qui in notis p. 61 narrat: 'post hunc librum sequitur in eodem codice Cartusiano liber II Flori eiusdem de Missa et de aliis quibusdam Ecclesiasticis institutionibus'. Hic aut erravit Sirmondus[51] aut liber de Missa post Sirmondi tempora abreptus est: nam lectiones idem prorsus exemplar produnt[52].

De Floro autem atque Agobardo, cuius ille fuit familiaris, videatur D. Rivetus

50) Rufinus hist. eccl. X c. 7 et 8 (Autores historiae ecclesiasticae recogniti per Beat. Rhenanum, Basil. 1523 p. 223 sq.).

51) Addit Sirmondus: 'In alio vero eiusdem Bibliothecae volumine operibus Irenaei praefixa est Flori praefatio cum epistola Agobardi'. De illa praefatione vid. Pitra Spicil. Solesmense I p. IX et p. 8 sq.

52) Ne quid desideretur, ex catalogo Phillippico haec suppleo: 'The Press Mark of the Monastery on the side of the Cover is 'H. H. . .' The No. is partly erased, bot seems to have been either 3 or 5. Underneath, on a bit of paper, or vellum pastedon, is B. 9, the B. red, the 9 black. 95'.

in Historiae Galliae litterariae t. V 213—240, et qui nuper de eis egerunt, E. Duemmler, Die handschriftliche Ueberlieferung der lateinischen Dichtungen aus der Zeit der Karolinger, Neues Archiv IV 263 sq. 296—301, atque A. Ebert, Allgem. Geschichte der Literatur des Mittelalters im Abendlande II 268—272.

V.

Maiora homiliarum fragmenta integrasque aliquot homilias debemus papyris Thuaneis s. VI ex. scriptis i. codd. Parisinis latinis 8913 (antea Suppl. lat. 668) et 8914 in fol., quorum alter quindecim folia, alter tres et triginta scedulas maximam partem papyraceas continet, quas descripsi Parisiis m. Iuli 1877. Harum relliquiarum fata Leopoldus Delislius indagare coepit[53].

Erant olim in bibliotheca Iacobi Augusti Thuani (ob. 1617); ibi vidit praeter alios[54]) particulasque aliquot descripsit Iac. Sirmondus, cum Aviti opera edere pararet. In eadem bibliotheca post Sirmondum Hieronymus Bignon (n. 1590, ob. mense Aprili 1656) bibliothecae regiae praefectus folia quae tum extabant quattuordecim descripsit: scedularum nullam dedit notitiam; Bignonii apographum Emericus Bigotius (ob. 1689) fertur contulisse cum papyris[55]: hoc exemplar ex Baluziana bibliotheca

---

53) Études paléographiques et historiques sur des papyrus du VI siècle, en partie inédits renfermant des homélies de Saint Avit et des écrits de Saint Augustin. Genève 1866. 4⁰. Conplectitur liber has conmentationes: Avertissement, Genève, Janvier 1866 p. 5. 6. Notice sur un feuillet de Papyrus récemment découvert à la bibliothèque impériale de Paris et relatif à la basilique que Maxime, évêque de Genève, substitua vers l'année 516 à un temple payen. par *Leopold Delisle* de l'Institut de France (Académie des Inscriptions et Belles-Lettres). p. 9—30 (parue d'abord dans les Mém. et Doc. de la Soc. d'hist. et d'arch. de Genève XV 285, puis dans les Comptes-rendus de l'Acad. des Inscr. 1865 p. 70—74). Conjectures historiques sur les homélies prêchées par Avitus, évêque de Vienne dans le diocèse de Genève et dans le monastère d'Agaune en Valais par *Albert Rilliet* ancien Professeur à l'Académie de Genève p. 33—106. Restitution d'un Manuscrit du sixième siècle mi-parti entre Paris et Genève contenant des lettres et des sermons de Saint Augustin par *Henri Bordier* Membre du Conseil de la Société de l'histoire de France. p. 109—154. Accedunt quattuor tabulae ad Avitum (in quibus sunt imagines foliorum 6^r, 6^v, 4^r v. 1—10, 15^r ex., 15^v), una ad Augustinum pertinentes, cf. Revue critique 1866 art. 142. — Inde textus papyrorum cum fragmentis a Sirmondo editis repetitus est in: Annales de philosophie chrétienne 5e série, XV 426—447 et XVI 82 sq., cf. Revue critique 1869 n. 8 p. 119 not. — Iterum brevius de codice egit L. Delislius Cabinet des manuscrits III 222 sq. imaginesque aliquot dedit Planches XV 1—3 (f. 3^v v. 6—10, 'Finit' folii 15, crucem ornatam folii 16) totumque folium 15^r photographi opera exhibuit in 'The palaeographical Society' ed. a Bondio Thompsonioque I—VIII 1873—1878 tab. LXVIII. Praeterea de scriptura atque aetate papyrorum sententias tulerunt atque imagines dederunt: *Mabillon*, de re diplomatica supplementum 1704 p. 10 (imago inest f. 10^r v. 5—13); *Nouveau traité* de diplomatique 1754 III 422 (f. 10^r ex Mabillonio repetitum); *Champollion-Figeac*, Chartes et manuscrits sur papyre de la bibliothèque royale. 1840. planches XIII et XVI (foll. 3^r, 3^v, 9^r, 9^v); *Natale de Wailly*, Élements de paléographie II 288; *Silvestre*, Paléographie universelle tab. CLXIV; cf. *Hist. litt. Galliae* III 728 sq., *W. Wattenbach*, Das Schriftwesen im Mittelalter, Leipzig 1871 p. 66 sqq. 2. Aufl. 1875 p. 80 sqq. Scriptura cursiva est quae Merovingica dicitur s. VI, cuius et originem et patriam ductus litterarum graecarum simillimi produnt; cf. *V. Gardthausen*, Griechische Palaeographie, Leipzig 1879 p. 421 sq.

54) Titulum quem exhibet f. 4^r etiam *Godefroi* ibi vidisse testatur 'dans ses mémoires conservées aux archives de Genève', cuius viri notitiam de homilia Genevensi (qua postea nixi sunt historiae Genevensis scriptores velut *Spon* hist. de Genève ed. 1730 I p. 24 not. h) *H. Bordier* l. l. communicavit.

55) Bigotiana ab Bignonianis discernere accurate nec licebat per temporis angustias neque opus erat; ubique unum Bignonium in notis nominasse satis habui.

a. 1719 in regiam bibliothecam inlatum servatur inter Baluziana vol. 297 foll. 68—78 (Baluze Papiers-Armoires Paquet 12 N° 1 || fol. 69: 'Ex vetustissimis membranis in cortice scriptis quae fuerunt olim bibliothecae Thuanae'. Adiectae sunt lectiones aliquot epistularum XVII et XVI diversae ab ed. Sirmondi cum nota: 'Vide etiam Notas Sirmondi ad Ennodium pag. 68'. fol. 68: 'Aviti episcopi Viennensis fragmenta | Hactenus non edita | Manu Illustr. V. Hieronymi Bignonii; cuius sunt & coniecturae margini appositae'). Ipsa folia inter regios thesauros conspexit Ruinartus a. 1689 (vid. Acta sincera ed. 1731 p. 238 col. 2) posteaque Mabillonius.

Vltimum folium (XV) felici casu repertum est m. Ianuario 1865 in codice quodam Daleschampiano (nunc Paris. 11859), qui ab a. 1715 ad civilium turbarum tempora in bibl. S. Germani de Prato, ante illum annum Seguerii cancellarii fuerat emptus Lugduni a. 1626.

Cetera quoque folia Lugduni olim fuisse Guillelmi Paradini historici et poetae Lugdunensis (c. 1550) testimonium luculentum habemus in libro Mémoires de l'histoire de Lyon p. 103. Qui codicem nostrum aliquanto pleniorem vidit in bibliotheca cathedralis S. Iohannis; nam praeter initium epistulae VIIII (7 S.) ad papam Constantinopolitanum (quae est in f. 10^r) homiliamque de Segistrici sororisque conversione (f. 8^r) alteram homiliam quae post illud tempus periit commemorat de conversione Lenteildis Chlodovechi sororis.

Videtur igitur inter turbas ecclesiasticas s. XVI Aviti codex ex ecclesiae illius bibliotheca ablatus maximam partem interisse.

Sed ne post Bignonium quidem relliquiae manserunt integrae: ut taceam paucas litteras in initiis paginarum abreptas (e. g. f. 2^v, 3^r, 7^v, 7^r, 8^v), totorum versuum iacturam fecerunt f. 13^v (v. 21), 7^r (v. 20 sq.), rescissae sunt particulae foliorum 1, 8, 13, 14, quarum partem tantum recuperavi ex scedulis 28 et 29. Plura quoque Sirmondum habuisse ex epistulis quam Bignonius vidit, supra suspicatus sum.

Foliorum et scedularum vetus numeratio non neglegenda erit, quamvis in foliis qui olim fuerunt numeri, non respondere videantur ordini ab librario instituto.

Sirmondus igitur cum mentionem iniceret homiliarum Aviti ad Ennodii Vitam B. Epiphanii (Sirmondi opera ed. Venet. II p. 1029), quinque titulos recenset ex eis, quos in ed. Aviti descripsit postea, hoc quidem ordine:

8. 7. 3. 6. 4,

omisit 1. 2. 5. Propius idem accessit ad verum foliorum qui tum erat ordinem in editione, ubi titulos octo, fragmenta septem dedit, eumque ipsum Bignonius ante oculos habuit. Is enim a f. 71 ad 78 sic descripsit folia Thuanea: (adscribo titulorum et fragmentorum Sirmondianorum numeros):

Bignonii:	*Papyri:*	*Tituli Sirmondiani:*	*Fragmenta Sirmondiana:*
f. 71 :	10^r, 10^v	—	—
71^v:	7, 8^v	VII Acaunum	V & VI
72 :	8^r	VIII Segistricus	VII
73^r:	1	I Superior basilica	—
73^v:	13	—	—
74 :	14	—	I

Bignonii:	*Papyri:*	*Tituli Sirmondiani:*	*Fragmenta Sirmondiana:*
f. 74^{v}:	3	II S. Maria	—
75 :	2	III Baptisterium Viennae	—
75^{v}:	11	—	—
76 :	4	IIII Basilica Genevae	—
76^{v}:	5, 6^{v}	V Dedicatio incerta	II
77 :	6^{r}, 12^{r}	VI S. Petrus Tarantasiae	III
77^{v}:	12^{v}, 9^{v}	—	IIII
78 :	9^{r}, 10^{r}	[epp. XVIII et XVIIII (16. 17 *S.*); VIII et VIIII (7 *S.*)]	—

Vides eo tantum differre, quod quae priora sunt apud Bignonium tria folia (10. 7. 8.), Sirmondus cum describeret posteriora erant; sed cum apud illum f. 10^{r} particulae transcriptae sint in ultimum et primum folium, nescio an is qui conligavit ea folia errorem potius commiserit quam ipse Bignonius.

Eum autem ordinem maxime vereor ut, quia sic forte fortuna traditus erat, amplexi sint Sirmondus et Bignonius vel si quis ante hos chartas perscrutatus est: sed ita, ut cohaerere videbantur sententiae, ordinarunt. Coniectura igitur quamvis facili eum ordinem assecuti videntur, quo f. 7 et 8, 1 et 13, 14 et 3, 2 et 11 et 4, 9 et 10 coniuncti apparent.

De vero ordine, qui mihi quidem videatur, infra disputabitur.

Coniectura autem nil proficiebatur in scedulis, quas cum adeo essent mutilatae atque truncatae, ut paene nihil eliceretur sententiae, prorsus neglexerunt priores. Pleraeque autem earum pauca tantum verba vel litteras in initio sive exitu versuum conlocatas continent: laciniae sunt, quae in tergo restiterunt, cum folia sive abriperentur sive longo situ putria et corrupta ultro solverentur; binorum igitur foliorum plerumque fragmina continent conplicatorum olim. Quae cum nunc glutine chartae adfixa sint, vix discernitur, quod tamen usui esse possit, ubi sit sinus id est anterior s. interior pars, ubi posterior s. exterior, quae voluminis tergum spectabat. Atque numeri, quibus antea inscriptae erant laciniae, non raro obtecti nunc sunt aut perierunt prorsus; neque ego, quod alicuius tamen momenti esse poterat, satis curavi, utra in parte scedulae numeri isti essent scripti, utrum dextra an laeva. Priorem igitur numerationem, quatenus inveni, adscribo cum ea, quae nunc est, conlatam.

2^{r}	[1?]	(I potius esse videtur)
3^{r}	2	
3^{v}	3	
2^{v}	4	(2^{r} legitur I)
5^{r} d. + 5^{v} s.	5	
6	[6?]	numero caret
7^{v} d. + 7^{r} s.	[7?]	obtectus numerus ut videtur
8^{r} d. + 8^{v} s.	8	(sed plumbo adscriptus 9)
8^{v} d. + 8^{r} s.	[9?]	obtectus numerus videtur
7^{r} d. + 7^{v} s.	10	(plumbo 8 additus)
6	[11?]	numero caret
5^{v} d. + 5^{r} s.	12	

10^r	13	unam olim plagulam effecerunt; numerus autem 14 scriptus est in sced. aversa quae est 11^r
11^v	14	
13^r d. + 13^v s.	15	
14^v d. + 14^r s.	16	
14^r d. + 14^v s.	17	
13^v d. + 13^r s.	18	
15 A	19	
16^r d. + 16^v s.	?	
16^v d. + 16^r s.	21	
15 B	22	
30^r d. + 30^v s.	23	
31^r	24	media pars folii cuius fragmen est 31^r = 24, nunc 33, olim 1 erat signata
32	?	videtur olim cum sced. 31 unam effecisse plagulam
30^v d. + 30^r s.	?	
17^v d. + 17^r s.	26	
19^v d. + 19^r s.	27	
18^r d. + 18^v s.	28	
18^v d. + 18^r s.		
19^r d. + 19^v s.		videtur cum 27 pro una scedula numerata esse
17^r d. + 17^v s.	29	

sced. 24 et 25 numeris carent, 26^r et 27^r plumbo inscripta sunt num. 3 et 4; sced. 1 prorsus vacua est, 22 et 23 videntur particulae esse foliorum servatorum, ut 28 et 29 (a fol. 8 et 13 abreptae); omnes autem scedulas, quae hodie numeris 20—33 insignitae sunt, abreptas esse contenderim ex foliis quae s. XVII extabant. Quinque membranulae conplicatae (4. 9. 12. 20. 21), quae inserviebant servandis quaternionibus, olim non erant numeratae; totidem fere, quot membranulae, sine dubio restiterant ex toto codice fasciculi vel fasciculorum interiores particulae, quarum scedulae non omnes sed pleraeque numeris, ordini qui conveniebant, consignatae sunt olim in bibliotheca Thuanea.

Non conplicatae fuerunt aut non iam apparuit mihi plicatura 1. 2? 3? [10. 11]. 15. 22. 23. 26. 27. [28 et 29 vid. supra]. [31. 32. 33].

Aliena ab his quinque vel octo fasciculis, quos scedulae repraesentant, folia quindecim nostra fuisse veri simile est. Nam ex foliis hisce nullum adiunctum fuisse olim scedulis, quas supra indicavimus, probari potuit.

Pertinebant autem fasciculi illi sicut etiam folia non solum ad homilias, sed etiam ad epistulas. Nam in scedula 5^v sinistr. exitus aliquot versuum ep. LI (45 S.), 5^r sinistr. exitus versuum epp. LV et LVI (49. 50 S.) inventi mihi sunt. Quae res docet non prorsus verum esse posse nec vetustiorem nec recentiorem scedularum ordinem. Nam cum unaquaeque papyrorum pagella aequiparet unam pagellulam Sirmondianam (ed. 1643), facili ratiocinatione efficitur inter 5^r dextr. et 5^r sinistr. totidem defecisse folia, quot intersunt inter pag. 101 et 110 ed. Sirmondi, nempe quattuor folia vel duas plagulas, non sex folia (quod numeri 6—11 vetusti suaderent) vel tres plagulas (quod quis ex numeris recentioribus 6. 7. 8 suspicari possit). Haec quantumvis exigui sint fructus, non tamen transeunda silentio videbantur.

Praefixa est unicuique et epistularum et homiliarum titulo crux qualis solita erat olim praefigi scriptionibus ecclesiasticis[56]. Atque simplex quidem crux cernitur in homiliis f. 4^r et 3^v, paulo ornatior habetur f. 1^r, 5^r, littera ω adpensa 15^r. In scedulis simplex crux apparet 2^v, 6^v, 26, ornatior 18^v, 15^a, 15^b, denique utraque Christi littera adpensa[57] 16^r. Abrepta est crux in homiliarum titulis fol. 2^v, 6^r, 7^r, 8^r; quae nescio an addenda sit ex scedulis 2^v, 15 A, 15 B, 26. Restabunt tres cruces quae in scedulis 6^v, 18^v, 16^r conspiciuntur: si non plurium, trium igitur homiliarum initia ex scedulis accedunt eis quas servarunt folia. Epistularum cruce signatarum nunc unum exemplum est f. 10^r (ep. VIIII 7 S.), ornamentum supra additum mansit, disperiit ipsa crux in scedula 5^r ante ep. LVI (50 S.), neglecta est aut non iam apparet f. 9^r ante ep. XVIIII (17 S.).

Sicut initia sic exitus et homiliarum et epistularum suis notis ornantur. Sed diversa utrisque est ratio: nam homiliarum conclusio fit voce FINIT, epistularum voce EXPLICIT. Illa vox extat f. 15^r[58], 6^r, 7^r, 8^r ('Fini' nunc, Bignonius 'finit' habuit), 12^v (Bignonius dedit, deest nunc), abrepta est f. 11^v, 3^v, 1^r, 5^r. In scedulis servata est aliquotiens: 32^r (fortasse ad f. 3^v pertinens), 18^v Fi[nit], 30^r Fı[nit] (ad f. 11^v vel 12^v pertinens?), 32^r sola F littera, 3^r sola t littera adest, haec fortasse abrepta ab f. 12^v. EXPL' f. 10^r (ep. VIII), f. 9^r (ep. XVIII 16 S.), f. 9^v (ep. XVIIII 17 S.); accedit in scedula 5^r PL exitum ep. LVI 50 S. significans.

Versuum numerus non idem omnibus pagellis[59]. Versus 20 numerantur in f. 15, 6, 1?, 5?, sced. 31 et 33; 21 in f. 13, 7, 8, 12 et 10; 22 in f. 11, 4^r?, 14, 9^r (quin etiam 23 in hoc folio, nam unum verbum latius expressum subiectum est versui 22: sic f. 8^r quoque 22 versus habet, si quidem vox FINIT sola septimum efficiat); 23 in f. 2; 19 tantum leguntur in f. 9^v: sed noluit scriptor post 'explicit', quod versum 19 claudit, solum titulum vel pauculos versus sequentis epistulae in hanc paginam transcribere, quamquam f. 9^r id commisit: 18 tantum in f. 4^v, cuius rei singularis erat causa; nam medio in versu 18 post 'inpediret' ut significaret scriptor nihil in hac pagella amplius se additurum, lineolam extensam adpinxit. Hoc autem signum non intellectum est a prioribus editoribus, qui finiri ita homiliam opinati sunt, cum potius in sequenti pagina pergendum significaretur. Idem signum f. 11^v v. 13 posuit librarius media in pagina et post 'finit' f. 15^r, atque in ultimo paginarum versu f. 6^v et 3^v, eo ni fallor consilio, ne novam enuntiationem discinderet sive quod in exemplari, unde transcribebat, finis paginae erat. Nam pensi vel quaternionis finiti signum nostris in foliis non agnosco.

Litterarum numerus singulis versibus non constat in scriptura vetere Gallicana propter frequentes ligaturas, nec tamen superare videtur numerum 60.

Ipsarum scedularum effigiem qualemcumque dedi infra p. 154—157 et 152: non dubitans, quin, qui post me diligenter conparabit, multo plura quam ego potui sit inventurus.

---

56) Cf. Le Blant Inscr. chrét. des Gaules I 215 (tab. XXIV n. 144): ✝ Hıjc sunt . pignora de coberturio domno Monulfo Treiectense Epo.

57) L. Delisle, Cabinet des manuscrits tab. XV n. 3.

58) L. Delisle, Cabinet des manuscrits, Planches tab. XV n. 2.

59) 'L'espace occupé par l'écriture sur chaque page forme un cadre large de 254 millimètres, et dont la hauteur varie entre 260 et 280 millimètres'. L. Delisle, Cabinet des manuscrits III 222.

Homiliarum sermo qualis est in papyris vulgarem sequitur pronuntiationem[60] non ubique nec certis legibus sed frequentissime permutatis vocalibus *ae* et *e*, *e* et *i*, *o* et *u*; qua in re quae cernitur inconstantia nata est contentione quadam inter manum scriptoris, quae adsueta erat formis vere latinis, et linguam quae cottidiano favebat sermoni. Eius generis quae in epistulis ceterisque homiliis (ne dicam in carminibus, ubi Vergilianum exemplum ne hac quidem in re deserere par erat) deprehendimus, tam pauca sunt exempla, ut librariorum ea incuria inrepsisse pateat: hic non inrepserunt, sed arbitrio atque studio librarii inculcata sunt, quo melius intellegerentur Aviti scripta a popularibus, id quod dignitatis, qua ille post mortem quoque apud populares suos florebat, non exiguum est indicium. Neque enim mihi persuadere possum Burgundionum in aula et prope aulam sollemnem fuisse iam tum eum sermonem adeo, ut in litteris publico usui destinatis posset usurpari.

Vocalium *e* et *i* permutatio sollemnis erat in certis quibusdam vocabulis. Sic ubique fere caeteri, praecor, praecibus, praetium, praessura, faecundus, caelebrare, hodiae; at pre in verbis conpositis, heresis, hereticus, longevitas, premium etc. Vocalium *e* et *i*, *o* et *u* permutatio nec primitivis verborum syllabis pepercit nec ultimis, unde quae nasci potuerit et saepe nata sit confusio, facile intellegitur, praesertim ubi consonantium mutationes accedebant; quis primo statim obtutu libra pro lepra positum intellegat, abetit pro habitet, hereus pro aereus, hedebus pro aedibus? Vt praeteream *i* pro *y* positum et invicem (aelyseum, paralisi, misterium), non praetereundum *y* pro *e* vel *ae*: scyptris 12^{r}, 3, cymenta 13^{v}, 17; *i* pro *oe*: prilia 12^{v}, 17; *h* nunc additur, nunc omittitur. hac 2^{r}, 10^{r}, hisdem 3^{r}, herimi 15^{v}, heremo 9^{v}, herimum 9^{v} (at eremus 9^{v}, 10), hedebus 6^{v}, hereus 6^{r}, hisrahilita 15^{v}, hodio 7^{r} — as 7^{v}, actinus 6^{v}, aeresis 10^{v}, orreis 15^{r}, omilia 15^{r}, abitantum 14^{r}, abetit 8^{v}, adortatione 9^{v}, 10^{v}, aelyseum 6^{v}, retraat 9^{v}, proviendi 9^{v}, veendo 9^{r}, quoercendam 9^{r} — crisma 8^{r}, scola 9^{v}, scisma 10^{v}. *c* pro *t*: discricione, lavacione, sullercia, duricia, diviciarum, hospicio, meciens, sicientibus etc., (at solatii). *c* pro *cc* constanter fere in voce eclesia (7^{v}, 19, 8^{v} bis, 10^{r} bis). Rectius *cch* pro *ch*: Zaccheus 1^{r}, 4^{r}, 15^{r}. *ct* ante *io* syllabas in *x* transiit: dilixio 9^{v}, 19. *qu* pro *c*: quoram 1^{v}, quoactus 6^{r}, quohabitatio 9^{r}, quoercendam 9^{r}. *c* pro *g*: docmata ut videtur 10^{v}, 1 (at dogmatis 15^{v}). *cx* pro simplici *x*: puncxisse 15^{v}, 18. *b* et *p*: librae (*i.* leprae) 11^{r}, 9, scribto 10^{v}. *v* et *b*: libor 6^{v}, fabore 6^{v} — scrovibus 12^{v}, provandam 4^{r}, laxavetur 9^{r}. *f* pro *ph*: lymfa 11^{r}, 11^{v}. *d* pro *t*: ad 10^{v}, 5, adque 9^{r}, 12^{v}, 14^{v}, capud 4^{v}, 6^{r}, 10^{v}, 14^{v}. *l* duplicatum: malluissimus 9^{r}, vellit (utrum pro velit an vellet incertum) 6^{v}, nollentia 7^{v}, mollibus 14^{v}; at solemne simplici *l*. *n* pro *m*: nunquam 8^{v}, 10?. Adde porro: quicquid pro quidquid ubique, sicut quicquam pro quidquam; prorsus singulare est quidpe pro quippe 9^{v}; duplici *m* scribitur nummerus vox cum derivatis suis nummerosus et nummerositas et saepenummero 6^{v}, 8^{v}, 11^{r}, 12^{v}, 13^{v}, 8^{r}; efflagrat pro effragrat 15^{v}, 17, fluvidi 14^{v}, oportunitate 10^{r}; *m* ante *t* interposito *p* levatur plerumque (redemptis, redimptor, timptationis), sed pro sumptibus quod est 11^{r}, legitur sumtibus 8^{v}.

---

60) De hac et quae cum ea coniuncta sunt pauca ex epistulis supra p. XVII dedi.

Praepositiones cum verbo plerumque non coalescunt: *ad* non mutatur ante *g*, *q*, *t*, raro ante *c*, *n*, *p* (accuratione 3^r, annisu 15^v, apponet 15^r), saepius ante *s* (ascenderet 1^r, ascensus 4^r, aspersit 6^v, aspici 1^v) et ante *l* (alliserat 12^v, allegante 2^v, alligati 15^v) et ante *f* (affectu 6^v, 9^r, 10^v). *con* coalescit raro cum sequente *l* et *p* (collegistis 15^r, compos 1^r), saepe cum *m* (commissam 12^v, commendandum 14^v, commotum 14^v, committi 9^r, communis 9^v, communione 7^v, commutatio 15^r), ubique cum *r* (correctio 9^r, corregens 10^v). *in* non nisi ante *p* mutatur aliquotiens (impiis 8^v, implere bis 1^r?, imponi 1^v?). *ob* semel facit optenere 10^r (at obtenuit 14^r). *sub* bis manet integrum: submittentibus 2^r, subfragante 7^r. Verborum ab *s* incipientium post *ex* praepositionem prima littera excidit (expectat 9^r, exultatione 6^r, 12^r etc.).

Non praetereunda hoc loco conpendia scripturae quae rara sunt: s'cs, semel scts̄ 1^r, 16, χ'ps, χp̄ianum, d's (pro deos 6^v, 11), d'om (domini 8^r, 1), ep's, prbo, basiℓ, inℓ (inlustris), ExpL', q'm (quam) 3^r, 8^r, 6^r; *u* inprimis syllabarum finalium littera *v*, saepius nota ' vel ` vel ¯ vel simili superposita indicatur (parvor'm, tenet`r, quinq̄e, aedīm, diverss̄, praecib`s, exercit`s), finali littera *m* abiecta: sacra`r 3^r.

Nec minus contra linguae latinae leges aliquotiens peccatum est ab librario, suae aetatis qui sequebatur consuetudinem: scribit enim 'infercesse' pro 'infersisse' 13^v, 16, 'in altario' 8^v, 6, cum verum servaverit 7^r, 1. Haec igitur ab editore spernenda erant, sicut sprevit pro ablativo positum accusativum 2^v, 2 'sine fundamentum', pro accusativo ablativum 12^r, 17 'ferro suppliciis coaptatu', 'deo' 8^r, 'psalmisono' 8^v, 'Lugduno' 9^r. Alia ratio erat urbium ablativi positi pro genetivo: 'Tarantasia' 6^r, 'Genova' 4^r, atque accusativi absoluti quo usus est in inscriptione 15^r: 'revertentis': haec enim leguntur in inscriptionibus homiliarum, quas num ipse Avitus posuerit, maximopere dubitandum (quamquam non dubitavit Rillietus): iniuria igitur partim in contextu correcta.

Non pauca vitia commisit librarius, quae cum scripturae generi quo usus est, tum orthographicis quas modo exposuimus rationibus adscribenda erunt. Nam et omisit singulas litteras: diviso *i.* divisor 6^v, 12, de *i.* deo 12^r, 13, nostroncessanter 8^r, 10, a supernis *i.* ac supernis 15^v, 16, et addidit: vitaturibus *i.* viatoribus 6^v, 1, transmissor refulgit *i.* transmisso refulget 4^v, 10, adseruam *i.* adseram 1^v, 13, sug[g]estum modico *i.* suggestu modico 13^v, 9, germinis *i.* geminis 12^v, 7, posttridiae? 8^r, 9, acque *i.* aquae 11^r, 5; permutavit: helsae *i.* Heliae 6^r, 4, notae *i.* Noae 13^v, 3, quondam *i.* quoddam 12^r, 15, sacrarum *i.* sacrorum 3^r, 9, constipatus *i.* constipatas 13^v, 5, discretus *i.* discretas 7^v, 10, fornacibus *i.* fornicibus 14^r, 16, omicienda *i.* committenda 1^v, 20; transposuit syllabas: dedeceret *i.* decederet 11^v, 15; etiam maiora commisit: caeteris *i.* cernens 8^v, 14. Huius generis alia memoravi supra p. XVII. Syllabas omisit: quadrui *i.* quadridui 8^r, 17, tam et sit *i.* tametsi sit 1^r, 17, caebrat *i.* caelebrat 8^r, 17, diligenssimo *i.* diligentissimo 14^v, 2, geratio *i.* generatio 14^v, 7, instemando *i.* in aestimando 4^r, 7; syllabas duplicavit: sanareremedio *i.* sana remedio 11^v, 3, neglexit denique totum versum f. 12^v inter v. 6 et 7.

Parum veri simile est pauca illa folia, quae ex magna epistularum et homiliarum conlectione servata sunt, ex diversissimis eius codicis partibus abrepta fuisse neque inter se olim cohaesisse. Sine dubio folia nostra XV paucorum fasciculorum,

qui nexu soluti soli restiterunt, relliquiae sunt, atque vix aliter fieri potuit, nisi ut fasciculi parte sive anteriore sive posteriore absumpta quae restiterunt folia continuam homiliarum seriem efficerent, nisi ubi infelici casu uno alterove folio vel etiam plagula haec quoque pars destituebatur sive aliunde inferciebatur quod illo fasciculo ab origine esset alienum.

Non igitur mirum papyris Parisiensibus non nisi dedicatorias homilias contineri, nullam ex solitis anni sollemnitatibus; nisi epistulae aliquot occurrerent duobus in foliis, quibus Sirmondi temporibus tertium ni fallor accessit, in quo mea quidem opinione legebantur, quae desunt in Lugdunensi libro, fragmentum ep. XX (18 S.) et ep. XXII (20 S.). Haec igitur alieni ab homiliis erant fasciculi, quae probare possint duarum plagularum eos si non omnes at plerosque fuisse, membranulis insertarum, ne bibliopegi filis tenuis charta concideretur. Illud quoque recte ni fallor inde concluditur, cum fasciculi illi, ex quibus sive folia sive schedulae servatae sunt, ad unam eandemque codicis partem videantur pertinuisse neque separati fuisse interiectis aliis multis, nostras homilias aut praecessisse epistulas, posteriorem igitur homiliarum tamquam partem effecisse, aut subiectas epistulis homiliarum corpus esse auspicatas.

Exiguus erat dedicatoriarum homiliarum ambitus; nam quicumque dedicanti episcopo amicus ex propinqua quadam dioecesi advenerat consalutaturus talia recitabat verba (vid. Sidonius ep. VIIII 3): igitur Rogationum sermones quos apud suos habuit Avitus, octo quidem alter, alter duodecim pagellas Sirmondianas explent, Parisinae homiliae dimidio sunt breviores nec plus quam quattuor efficiunt paginas.

VI.

Brevissime exponam causas, quibus commotus eum quem infra habes ordinem foliorum homiliarumque in eis perscriptarum XVIII—XXX constituerim; praeterea addam, quae de locis temporibusque notanda videntur.

XVIII. Ordiatur seriem par foliorum, quod utrum cum ceteris olim fuerit conexum necne dubium, quia alterius in fine desinit homilia, quae ibi tractatur. Praeposui autem ceteris propterea, quod de Viennensis civitatis ecclesia s. baptisterio ibi agitur. Sunt autem folia 2 et 11. Cum f. 2^v summum titulum habeat, 2^r imum, quod folium integrum est, non habeat alius homiliae conclusionem, recta quae nunc est pagina continuari patet versam. Ad eandem homiliam pertinere f. 11 luculentum testimonium exhibet Avitianae vitae auctor c. V, qui prima huius partis verba 'Ante locus' etc. conmemorat. Sed ut sententiae recte se excipiant paginarum 2^r ex. et 11^r in.[61] (quod quamquam non integra sunt f. 2^r ultimi versus, contra videtur), sunt tamen in hagiographi verbis quae non leguntur in f. 11 neque tamen in alia homiliae parte possunt dicta esse, ea nempe quae de constructione et ornatu ecclesiae ille

61) Nam f. 11^v quae perficit rem f. 11^r ex. incohatam, revera posterior est.

protulit. Intercidisse igitur censebimus unum folium inter f. 2 et f. 11, item absumpta est ultima pars, ubi patriarchis et prophetis sanctoque Iohanni baptistae baptisterium commendabatur. Quae pars cum extremae paginae 11ᵛ verbis his 'Quid multis' etc. praeparari videatur, una tantum pagella eaque non tota in fine deerit.

Dirutum autem erat hoc baptisterium sine dubio a. 500, quo tempore urbs ab hostibus est capta, qua de re vid. A. Iahnius, Geschichte der Burgundionen II 129, restauratum vix ante a. 515 atque intra anni spatium, cum templum Lugdunense, cuius mentio fit hom. XXVI f. 8ʳ, intra quinquaginta dies esset constructum c. a. 516.

Hanc sequi iussi septem folia 4, 15, 6, 14, 3, 1, 13, non pari omnia fide, nam de duobus quidem vel tribus utrum sese recte excipiant eorumque partes ad unam eandemque pertineant homiliam res incertissima est.

XVIIII. Dedicatur basilica quaedam Genevensis f. 4ʳ: cuius sollemnitatis lectio evangelica Lucae apostoli narrationem de Zacchaeo proponebat. Quem cum f. 1ʳ iterum conmemorari legeret Rillietus, nostram ibi homiliam continuari et finiri credidit. Sed ibi Zacchaeus tamquam novum aliquod exemplum infertur: narrantur quae dudum in principio orationis narrata erant. Si lectio de eo egisset, aliter prorsus tractanda res erat, ita e. g. ut factum videmus f. 15ʳ: 'ex qua hodie Zacchaeus noster Abrahae sui filius declaratur'. Fugit hic locus virum doctissimum et de Avito optime meritum Rillietum; fugit et alterum doctrina et meritis longe superiorem Leopoldum Delislium, cum alia prorsus in mente agitaret: cum enim ab hoste olim incensam hanc basilicam in titulo legisset, folium 12 occurrit oculis, ubi scriptum est: 'Erexisti quod hostis illiserat; rediit quae perierat forma templorum'; sed multas tamen multis regionibus excisas esse Aviti temporibus ab hostibus ecclesias atque renovatas scimus. Iam mihi uterque confido concedet Zacchaei memoriam quae est f. 15ʳ, satis evincere f. 4ʳ et 15ʳ de una eademque sollemnitate agi. Iam cum altero, Rillieto, solo agendum erit, qui Delislio adversatus f. 4ᵛ alienam ab f. 4ʳ putat: paganici enim fani restitutionem (qualem Namasci factam testatur f. 15) significari ait verbis: 'sileantur loca [erepta] errori, adiecta veritati, viduata idolis, desponsata [domino]': verum haec quid ad nostram basilicam, de aliis templis eiusdem quidem regionis intellegenda nimirum. Neque finem homiliae in pagina 4ᵛ extare dixeris, quod non solitus ibi sit versuum numerus et concludatur extensa quadam et curvata linea; nam ipsa verba parum apta sunt ad concludendam orationem; immo quae breviter laudaturum se promittit orator f. 4ʳ ex., hic laudata invenies f. 4ᵛ superiori. De ista autem linea rectius interpretanda supra exposuimus. Iam cum veri simile non sit, a laudatione eorum, quorum studio et beneficio aedes erat renovata, Maximi ut videtur episcopi[62]) (nam hunc maxime amplexus est Avitus, cum de antecessore vel antecessoribus nihil legatur in epistulis) atque Sigismundi principis, statim ad ea quae f. 15ʳ leguntur potuisse transiliri, breviorque iusto videri possit haec homilia, unum inter f. 4 et 15 deperisse folium suspicor.

Basilicam illam bello quod exarsit inter Gundobadum et Godegiselum fratres a. 500 incensam putat Rillietus, neque ille de cathedrali ecclesia, quae Sponsii erat sen-

62) pontifex vester f. 4ʳ.

tentia olim refutata a Gautierio, sed de S. Victoris basilica quae erat prope Genevam agi coniecit. Non Burgundiones — quos ne postea quidem hostes poterat dicere auctor — sed Francos destruxisse censet Bindingius p. 158 n. 534 ex., cui adcedit A. Iahnius II 169. Ipsam homiliam non post a. 522 recitatam Rillietus, non ante 525 ex. vel 526 in. putat Bindingius p. 260, cf. p. 265. Circa idem tempus hanc et homiliam XXIIII p. 141 scriptam suadent similia verba quibus in utraque laudat Sigismundum[63]. Omnes autem et epistulas et homilias, quae pertinent ad Genevam urbem, intra annos 513 et 516 scripsisse puto Avitum, quibus annis Sigismundus cum persequendis haereticis tum catholicis ecclesiis et renovandis et aedificandis fidem, quam professus erat nuper, conprobare studebat.

XX. Eodem folio sequitur basilicae Namascensis dedicatio 15^r, 15^v, quam continuari vidit Delislius f. 6^v, cuius primis verbis absolvitur enuntiatum, quo manna describitur. Integra igitur est homilia. De anno vid. ad homil. Acaunensem; de loco Rilliet. p. 49 sqq. Binding. p. 249 sqq.

XXI. Subiciebatur ab Avito in codice f. 6^r homilia de Tarantasiensis ecclesiae S. Petri dedicatione. Quaeritur utrum in foliis quae restant inveniantur, quae huic folio possint adiungi. Atque Bignonius folio 12^r continuari putavit nostram homiliam, quia ibi quoque de Petro apostolo sermo est. Verum enimvero ibi Petro adiungitur Paulus atque in his Christianae ecclesiae principibus cunctum sanctorum numerum contineri dicitur; quae res minime convenit in dedicationem ecclesiae soli retifici apostolo consecratam. Celebratur autem solus apostolorum princeps, ut dedicatae ecclesiae patronus f. 14^v (quae pagina aperte sequitur f. 14^r): 'hic quoque non minus ad habitationem quam ad imaginem Petri aedem fide fundatam securitas insequetur' etc. iterumque f. 3^v, quam pagellam nemo non agnoscet artissime cum 14^v cohaerere, atque ita celebratur, ut ultimam homiliae ad Petri aedem aliquam pertinentis partem ab ultimis versibus f. 14^v incipere, primis f. 3^v confici nemo sit infitiaturus. At Petri multae fuerunt ecclesiae: Viennensem habes in inscriptionibus Gallicis apud Le Blantium 402. 405. 425. 438 A, Genevensem alibi conmemoratam ab Avito ep. XXXI (29 S.); Arvernense, Burdegalense, Parisiense templum in Gallia laudat Gregorius Hist. IIII 31, de gloria martyrum (I) 34, Hist. III 18 etc.; atque cum post paucos versus, qui in nostra post titulum servati sunt f. 6^r, lacuna satis magna sequatur, quae prohibeat perspicere, num sententiarum nexus intersit inter f. 6^r et 14^r satis artus, dubitatio existere possit, num f. 6^r foliis 14 et 3 re vera excipiatur; eam autem tollit ni fallor cognatio quae intercedit inter prima verba 'Par est decrescat facultas virium crescente materia gaudiorum' etc. cum eis quae f. 14^r leguntur: 'absistente aedific[andi] materia materiam crevisse dicendi' etc. Ego autem praeter absumptas versuum particulas paucosque versus nihil deesse huic homiliae crediderim.

Sanctus episcopus quem exhibet titulus, Epaonensi concilio a. 517 subscripsit, atque circa id tempus recitata videtur homilia.

---

63) Eisdem paene verbis utitur f. 4^v et f. 7^v (p. 145, 18): legimus ibi: 'prae]sul inclite, religionis columen, caput regionis', hic: 'catholicarum gentium pater, religionis lumen et columen regionis'.

XXII. XXIII. Iam delati sumus ad basilicam S. Mariae f. 3^v nescio ubi aedificatam nec quidquam elucet de tempore; abrumpitur oratio f. 3^r ex. Vnius folii lacuna interiecta submittendam olim putavi f. 1^r nescio an non satis idoneis causis. Sermo enim quo concluditur homilia incerta quae est in 1^r similitudinem habere videbatur cum nostra; accedebat quod initio f. 3^v atque in dedicatione superioris basilicae eundem episcopum designari putabam verbis 'sanctus pontifex vester' atque sic iuxta positas, quae ad unum papam unam pertinerent civitatem. Atque Genevensem S. Mariae basilicam Sirmondus quoque fecit in indice p. 184. Haec igitur cum non sufficere prorsus putarem, ut offensionem omnem fugerem, duplicem posui numerum XXII. XXIII.

XXIIII. Verum in illa ipsa explenda quae est de superiore basilica (f. 1^r, 1^v) non vereor, ne quis consensum negaturus sit, si continuari eam dico foliis 13 et 7, in quibus manifeste agitur de superiore aliqua alienae civitatis basilica. Nam vox superior non significat, quod quis putaverit, maiorem ecclesiam s. cathedralem; cf. 13^v, 18 'multiplex templum' et 'cernas quasi vice mutata super terra scriptam basilicam fulgere sub terris'. Neque diu quaerendum, quae fuerit illa civitas: hic quoque habemus Genevam 'plus basilicis quam propugnaculis urbem munitam' (7^v, 6), hic quoque 'catholicarum gentium patrem, religionis lumen et columen regionis' (7^v, 18) Sigismundum principem, cuius in gratiam modo nummorum Burgundicorum inscriptionem orationi intexuerat (7^v, 14), de quo ampliora sibi pollicentur Burgundiones (7^r, 6: 'in quiddam sublimius tuorum gaudia se reservant').

Optime inter se cohaerere f. 1^v et 13^r quisque videt, quamquam ultimus prioris versus excidit: nimietatem praeconii vitare se velle, huic sententiae et prioris paginae exitus et posterioris initium deservit.

Non tam evidens est coniunctio inter f. 13^v et 7^v. Quasi breve opificium aedificationem descripserat multis verbis f. 13^r, multiplex tamen templum mirandamque molitionem demonstrat f. 13^v: Iam praecipiti transitu 'Tunc nobis' ait 7^v, 1 'patronos, quos colimus, nolentia regna fecerunt; nunc nobis, cum communes sancti suspiciunt, in gloria praesentis aevi parum [videtur] esse, si permitti ad haec fabricanda dicamur; illud supra est, quod ad tales conatus, si otiari vellemus, inpellimur': Illud 'tunc' interpretatione caret nobis quidem, sed qui aderant, poterant ni fallor intellegere. Verba autem 'ad haec fabricanda' et 'ad tales conatus' ostendunt talem expositionem, qualem habemus f. 13^v, praecessisse. Desideramus autem in tota oratione adhortationes, quas in aliis legimus, sumptaque ex sacra scriptura exempla et dictiones: de solo opere loquitur atque in ultima parte conditorem nimio praeconio celebrat: verum cur Avitum talem orationis cursum ipsum instituisse negemus, nullam ego video causam.

Haec autem basilica, quod f. 7^v, 2 et 8 proditur, 'communibus sanctis', 'sanctis ianitoribus' consecrata erat: intellegendi sunt Petrus atque Paulus, quorum coniuncta veneratio eis saeculis iam sollemnis erat: apud urbem Turonicam in honore beatorum apostolorum Petri et Pauli basilicam construxerat Perpetuus Gregor. Hist. Fr. II 14; cf. Gregorius X 31, 6 de vigiliis ab eodem Perpetuo (ob. c. a. 490) institutis, alterumque exemplum infra exhibebitur f. 12.

Genevae igitur, Sigismundo ibi commorante, recitata est homilia eodem (ut ex Sigismundi laudatione conicias) tempore, quo habita est basilicae Genevensis dedicatio, quam servavit f. 4^{v}; ad eamque basilicam nescio an pertineant verba quae de Sigismundo Avitus scripsit ad papam epistula VIII, quam primus ex papyris protuli, 'basilicam legis nostrae in urbe quae regni sui caput est, quantum ad [exter]nam paupertatem pertinet, magno sum[ptu], maximo construxit affectu' et si non eiusdem ecclesiae in usum destinatae erant relliquiae beati Petri, quas petit Sigismundus a Symmacho papa a. 514 ep. XXVIIII (27 S.) p. 59, 27, ('nobis venerabilium relliquiarum conferte praesidia, quarum cultu beatissimum Petrum in virtute habere mereamur'), eodem tamen tempore omnia ea studia fidei catholicae et probandae et provehendae agitata fuisse probabile erit.

XXV. Subsequitur homilia recitata in Acaunensis monasterii innovatione f. 7^{r}, cuius finem f. 8^{v}, 8^{r} contineri priores (Sirmondus, Bignonius, Rillietus) viderunt. Vnum tamen vel duo folia inter folia 7 et 8 interciderunt. Marius Aventicensis episcopus monasterium anno 515 constructum scribit, quod de innovatione, quam Aviti homilia celebrat, intellegendum vidit Ruinartus ad Gregorium Hist. Franc. III 5 p. 107, eumque secuti sunt L. Delislius, W. Arndtius; anno demum 522 post Sigistrici necem ex ipso Gregorio III 5 restauratam psallentiumque ibi adsiduum institutum Rillietus p. 43 et 82, Bindingius p. 247 sq. et adnot. 852 sqq. (cf. p. 217 n. 750 sq.), A. Iahnius II 188 n. 1, 288 n. 3 censuerunt (cf. infra p. 180 ad v. 12).

XXVI. XXVII. Excipit eam homilia in Sigistrici conversione habita f. 8^{r}: eam paulo ante ep. VI a. 516 recitatam suspicatur Bindingius p. 185, a. 517 A. Iahnius II 43 atque adnot. 2; cui duorum foliorum iactura indicata subieci f. 5^{v}, 5^{r}, quae cum et ipsa de conversione aliqua agere videantur, ad eandem pertinere facile quis conieeerit.

XXVIII. XXVIIII. His laciniis succedit eodem in folio 5^{r} incertae dedicationis fragmen exiguum, quod quo pertineat, nihil prorsus docet. Restat tamen f. 12 quod partem posteriorem dedicationis ecclesiae consecratae geminis apostolis vel communibus sanctis i. Petro atque Paulo continet. Alienam hanc a f. 4 esse supra ostendi; et ad Genevam non posse pertinere Rillietus recte contendit Bignonii ut videtur amplexus sententiam, qui Tarantasiensi dedicationi folium adiunxerat. Et sane flumen praeterlabens ecclesiam Isaram potius quam Rhodanum qualis est apud Genevam interpreteris. Certiora de tempore docentur: 'florent' enim, ut auctor ait, 'sceptra catholicae potestatis' (f. 12^{v}), quod, quamvis liberiore oratione in laudem catholici principis Sigismundi iam pridem videatur usus Avitus, non nisi postquam ipse sceptra sumpsit, potuit scribi; atque cum haec quoque ecclesia ab hoste olim diruta dicatur (12^{v} 'erexisti quod hostis alliserat'), in hoc tempus quominus deprimatur homilia, nihil obstat. Subiunxi igitur folio 5 (cautione tamen eadem qua supra ad XXIII usus). Nam ad unam ex ceteris quae servatae sunt homiliis f. 12 nullo modo pertinere potest, potest ad incertam folii quinti dedicationem ita, quod in paucis versiculis, qui post titulum servati sunt, prorsus nihil est, cur aut cognata dixeris inter se argumenta aut aliena.

XXX. Sequuntur quae extant in scedulis 33 et 31 attrita adeo, ut vix aliquot verba potuerint intellegi Ad homiliam ea pertinent, quae post Gundobadi regis mortem recitata est. Cum Moyse conparari quis rectius poterat quam rex ille, cui per quadraginta annos inter Arrianorum deserta cum migrasset, verae fidei lux versabatur ob oculos nec tamen ipsam terram repromissionis videre contigit; cf. Gregorius II 34.

XXXI—XXXIII. Addidi tres titulos, quorum primus in papyris olim fuit teste Paradino. De cuius auctore Avito quam dubitationem levem movit A. Iahnius II 136 not. 3 ('Die Homilie hatte wahrscheinlich Remigius zum Verfasser; denn wie wäre Avitus dazu gekommen sie zu halten?), ipse infregit subdita hac coniectura: 'oder übersandte er sie zum Recitieren'? Certo si fuisset Remigii, non in codice Avitianarum homiliarum esset lecta; si ibi legebatur, quod minime est dubium, Aviti erat, eiusque auctor ut Chlodoveum gratulatur transisse ad fidem Christianam, ita par erat gratulari sororem redisse ex Arriano errore ad catholicam fidem, quam iam frater amplexus erat. Hoc quo tempore factum sit, non satis certo ex Gregorii narratione elucet, utramque tamen conversionem in idem fere cadere tempus consentaneum est.

Tertium ex ipsius Aviti epistula posui, qui provecta iam aetate scripsisse istam homiliam se dicit ubi 'omnia fert aetas, animum quoque'. Non tamen senex fuisse inde putandus erit, etiamsi seniles partes agere se simulat: idem ego tempus intellego, eundem animum, qui carminum prologis proditur. Vnde nescio an haec ad homiliam XVII habitam in dedicatione ecclesiae S. Michahelis pertineant, quae ante a. 506 est dedicata, non tamen multo ante ut videtur. Nam quin Caretene regina, quae Michahelis templum istud condidit, Gundobadi fuerit uxor, post ea quae disseruit A. Iahnius II 36 sqq., vix dubium esse potest satisque puto testantur versus epitaphii, quibus dicitur 'praeclaram subolem dulcesque gavisa nepotes ad veram doctos sollicitare fidem'. Qui versus Le Blantium iniuria Fortunato carmen illud adscribere convincunt; auctoris sunt, qui certamini catholicorum et Arrianorum ipse intererat: neque equidem habeo, quod adverser, si quis ipsi Avito velit adscribere, qui ne talia quidem epigrammata refugisse credendus est.

Maior sine dubio erat numerus homiliarum Aviti, quam qui Flori opere atque papyris traditus est. Multas ille omisit, quia nulla Paulinarum epistularum in eis erat mentio: quod inprimis dicendum est de papyris, in quibus pro Paulinis locis exempla et locutiones ex historicis maxime libris petita leguntur. Diversarum homiliarum relliquias eodem per errorem titulo inscripsisse Florum, quod suspicatur auctor in Historiae litt. Francogall. t. III p. 133, non credo.

Eiusdem igitur aetatis omnes sunt eae homiliae, quarum relliquias papyri Parisinae suppeditarunt: inter Maximi episcopi Genevensis vocationem a. 513 et primum Sigismundi regis annum 516/517 recitatae sunt. Iam paucae illae, de quarum tempore ambigitur, in idem tempus conferendae erunt patebitque aliquam tamen temporum rationem secutum auctorem in homiliarum libro condendo. Quae non servatae sunt de Lenteildis atque de Sigismundi conversione, diversa in parte codicis, unde nil est servatum, positae erant.

Attamen testatur Avitus in prologo carminum ad Apollinarem fratrem dato: 'Nuper quidem paucis homiliarum mearum in unum corpus redactis hortatu amicorum disceri-

men editionis intravi'. Aut igitur falso c. a. 507 carmina edidisse auctorem infra dixerimus, aut cum iam propior esset mortem, alterum homiliarum librum ei quem antea ediderat adiunxit. Priori sententiae favere videtur et Gregorius, qui scripsisse homiliarum librum unum, non duos, dicit — nisi forte, quamvis nosset ipsas homilias, hac in re prologi verba exscripsit —, et vitae auctor, qui scripsisse quidem homilias de diversis temporibus anni Avitum narrat, id est homilias cuius generis sunt quas priores posuimus I—XVI, sed etiam posterioris temporis unam, qua de Viennensi baptisterio agitur, multis verbis laudat, uno igitur omnes libro coniunctas habuit, quamquam inscriptionem finxit, quae in priores tantum conveniebat.

Verum haec testimonia etiam in contrariam partem possunt adhiberi gravioresque videntur rationes ex epistulis ad Apollinarem Sidonii f. adlatae. Circa idem igitur tempus, quo epistularum corpus conligebat Avitus, novam puto homiliarum quoque conlectionem instituit.

Eo minus ordo temporum, quibus Avitus opera sua edidit, a nobis poterat servari: nos vitae auctorem secuti quae gravissima sunt, priora fecimus, cetera subsequi iussimus pro ea quae cuique litterarum generi est in illorum temporum rebus investigandis auctoritate.

Superest ut quam secutus sim in papyris edendis rationem ostendam. Primum igitur folia quam potui accuratissime descripsi, ut qualia nunc habentur repraesentarem, additis tamen quae olim Sirmondus et Bignonius legerant vel legisse sibi videbantur; haec tamen uncinis separavi. Litteras quae non satis certae essent cursiva quam dicunt scriptura expressi, sola litterarum vestigia punctis indicavi. His foliorum imaginibus subieci varias lectiones et coniecturas, quae temptatae erant a prioribus. Tum ut legendi difficultatem pro viribus levarem, contextum dedi vulgaris sermonis vitiis purgatum, distinctum, correctum et quantum vel fieri poterat vel satis videbatur suppletum, denique lacunarum magnitudine diligenter definita. Ea tamen supplementa ne putaveris pro Avitianis me velle venditare, cuius quis crediderit ad verbum posse vindicari sermonem; interpretandi potius munere fungendum erat satis lubrico; quo factum est, ut aliquotiens proponerentur, quae non prorsus consentirent cum ipsis auctoris verbis, saepius quae vitiosa esse quis non intelleget, relinquerentur ita ut erant, quia remedia non erant in promptu.

In scedulis describendis p. 154 sqq. inutilem conlocasse me operam non deerunt qui dicant: confido tamen, qui praeeunte me repetito studio eas tractaverint, multo plura lecturos homiliarumque cognitionem aliquantum aucturos.

VII.

Olim cum CARMINA sua — EPIGRAMMATA ipse dicit — Avitus ordinare meditaretur 'non minimo volumine' servato causarum vel temporum ordine, omnia paene in infelici perturbatione, quam genuerat Viennensis civitatis a. 500 facta expugnatio (cf. A. Iahnius II 128), dispersa sunt. Quae quoniam singillatim aut requirere difficile

aut invenire inpossibile esset, 'abieci, ait, ea de animo, quorum mihi vel ordinatio salvorum, ne dicam dispersorum reparatio dura videretur. Aliquos sane libellos apud quendam familiarem postea repperi, qui licet nominibus propriis titulisque respondeant, et alias tamen causas inventa materiae opportunitate perstringunt'. Iam postquam hortatu amicorum homiliarum corpus emisit, Apollinare fratre maiora suadente hos libellos — sunt autem priores quinque carminum libri — fratri adscripta edidit. Hoc autem factum est aut ipso anno 507 aut non multo post; agitur enim de libris apud familiarem quendam inventis in epp. XXXXIII 38 S. et LI 45 S., quae scripta sunt ante pugnam Vogladensem[64]) interfectumque ibi Alaricum Gotthorum regem[65]). Atque in altera quidem opusculi illius iam diu quaesitum praedonem[66]) in manus suas venisse laetatur Emeteriumque (is nimirum fuit praedo) Eufrasio Arvernorum episcopo, ad quem data est epistula, libellum illum reportare nuntiat rogatque, ut is Apollinari Sidonii f. tum in ea civitate conmoranti tradat. Traditus est atque placuit Sidonii filio atque placuisse hos de spiritalis historiae gestis libros ad communem quendam amicum scripserat. Puduit tamen libelli, qui sine dubio ad Avitum reverterat, auctorem: nam, ut scribit Apollinari aliquot mensibus post quam legerat ille et laudaverat, 'libellum amicus, qui ut puto ad vos pervenire fecit (Emeterium dicit, non Eufrasium, ut voluit Bindingius p. 296: nam hic librum non praeripuerat, sed ab auctore tradendum Apollinari acceperat), non de librariis, sed adhuc ex notarii manu adeo mihi inemendatum crudumque praeripuit, ut non facile denotes, auctoris magis scriptorisne vitiis irascaris' (et dixerat in priore epistula ad Eufrasium 'qualecumque opusculum nec antea editum nec omnimodis emendatum'), quapropter in membranas redactum, sed adhuc non quanta voluerat correctione politum celeriter illi transmittit. Accessit igitur haec causa ad fratris admonitiones permovitque, ut tandem carmina illa in publicum emitteret. Quod ipse dicit in prologo sexti libri: 'libellorum quos non sicut voluerat edidit dispositio mea, sed tua sodaliumque quorumpiam festinatio affectuosa quidem sed inconsulta praeripuit'. Hanc autem editionem paulo post instituit, ut apparet ex verbis epistulae LI p. 80, 31 sqq. cum prologo p. 201, 5 conlatis, neque ita instituit, ut Sosiis[67]) divulgandum daret, sed ut fratris Apollinaris nomine praefixo absolutum iam opus professus nec postea limae subiciendum tamquam sua possessione cederet illiusque in fidem potestatemque libros permitteret.

Mox post consummationem librorum quinque fratre iterum petente singulari praefatione ornatum sextum librum ad Fuscinam adiungit cum familiae coniunctissimis tantum hominibus communicandum. Quod ut fieri posset, duobus voluminibus perscripta fuisse oportet carmina, quorum alterum Mosaicae historiae libros, alterum de virginitate carmen conplecteretur paucis tantum insinuandum.

Priora ista exemplaria anni 507, quia non erant conprobata ab auctore, nemo de-

---

64) Cui ipse Apollinaris intererat: cf. Gregor. II 37: Maximus ibi tunc Arvernorum populus, qui cum Apollinare venerat.

65) Scripsistis circa vos dignationem domni regis Alarici illaesam et pristinam permanere p. 79, 34.

66) Per iocum nimirum praedonem appellat, quod dico propter A. Iahnium II 129.

67) Qui quidem multi fuerunt Viennensi in civitate Bedae temporibus (Bedae opp. IV 364 sqq. Ebert, Lit. des Mittelalters I 601).

scripsit et interierunt: exemplum Apollinari fratri dedicatum mox in unum volumen transcriptum est, atque ad hoc exemplar VI libros conplexum quae ad nos venerunt exemplaria omnia referenda sunt, ea quoque quae quinque tantum libros exhibent.

Ex libris, qui ad nostra tempora aut ipsi venerunt aut quorum aliqua memoria servata est, primum recensendi sunt GALLICANI (*α*), qui integriora multo servarunt auctoris verba ibi quoque, ubi ab usu priscorum poetarum descivit, orthographicasque superioris aetatis rationes sequuntur.

α

Eorum tres ordines constituendi sunt, quorum primus et alter dignitate ab initio parum fuisse videntur diversi, tertius ab primo ut videtur derivatus multo est inferior.

Praemittenda tamen aliquot librorum memoria, qui utrum propius ad archetypum Avitianum recedant, quam tres illi ordines, an cum tertio ordine habeant cognationem, incertissimum est.

Laudat enim versiculum Aviti V 135 auctor qui dicitur de dubiis nominibus (Gramm. lat. ed. H. Keil 574, 4): Lugdunensem eum fuisse suspicatus sum nuper[68], scripsisse autem non ante medium s. VII.

Porro in vetere catalogo quem exhibet codex Dietzianus (Berolin. Santen. 66) s. VIIII legitur:

> Libri Alchimi. sic incipit In adulescentiam qui In publico patre cadente risisset et languenti puellae amatorium dedit. De controversia fullonis vel calvi.

Ad rhetoris Alcimi deperdita opuscula pertinere haec suspicabatur M. Hauptius (Hermae t. III 222, Opusculorum III 425 sqq.), neque hunc neque episcopum spectari alii voluerunt. Rectius A. Riesius (Anthol. lat. I p. XXXVI not. 21) coniecit episcopi nostri poematis, qualia nunc habentur, subiecta fuisse eodem in volumine incerti cuiusdam auctoris epigrammata eorum similia, quae servavit Salmasiana anthologia. Nisi forte fuerunt opuscula similia 'dictionum' quae vocantur conpositarum ab Ennodio[69]. Quod autem verbis 'sic incipit' librarius quod Alcimum sequitur opus inducit, non est quod offendat.

Huc pertinere putaverim Alcimi laudationem quam exhibet Aethici Istri breviarium[70] scriptum Merovaeorum in regno c. a. 630:

> [ex c. 11] Et illud quod ait Alchimus: ut diabolus, qui primus conditus fuerat et primus corruerat, in die iudicii ante omnes pessimos homines punietur et in infernum reclaudetur. Quia 'quique[71] creaturae praefulsit in ordine primus' et viarum dei claruit in rude miraculum idemque 'primus'[72] in novissimo 'iudice' terribile 'venturo poenas daturus', quales ab initio dictae sunt, in ca-

68) R. Peiper, Die handschriftliche Ueberlieferung des Ausonius, Jahrbücher für class. Philol. Supplementband XI 297.

69) E. g. In novercam quae cum marito privigni odia suadere non posset, utrisque venena porrexit. In eum qui praemii nomine Vestalis virginis nuptias postulavit. In aleatorem, qui agrum, in quo parentes eius erant positi, pro ludi pretio dedit etc.

70) H. Wuttke, Die Kosmographie des Istrier Aithikos. Leipzig 1853 c. 11 et 12 p. 6 sq.

71) Quia enim cuique *Wuttkius*, *sed* enim *om. codd. Lips. Guelpherbyt. Sangallensis*, quippe *Lips. Guelpherb.*; *est Aviti versus II 47*.

72) *Avitus II 48* primas venturo pendet sub iudice poenas; primus *Aethici libri*; iudice *Guelpherb. Sangall.* (*de Lips. non constat*), iudicio *Wuttkius*; daturus *scripsi*, damnaturos *Lips.*, dampnaturus *Guelpherb. Sangall.*

vernam laci, tales et tot ante tribunal regis in ipso iudicio dilatae mortis indicium peccatorum itemque cum auctore mortis praeferendae atque ostendendae erunt, religato ac catenato eodem antiquo serpente, ut cernant impii truculentissimum ac furibundum mortis auctorem, quem secuti fuerunt in desideria multa inutilia et nociva, quae mergunt hominem in interitum . . . . . . [12] Haec omnia Aethicus in chosmografia et Alchimus pulchre dixerunt.

Cum haec scriberentur, dudum extra artiores provinciae fines in alias inde regiones evagata erat collectio carminum Aviti; neque solius Aviti, sed aliorum quoque poetarum, qui vel olim lectitabantur in civitatibus Lugdunensium Viennensium Arvernorum vel quorum laus nuper eo pervenerat; iam enim in unum corpus redacta multorum opera per codices vulgabantur. Id quod primum factum esse videtur s. VI ad exitum labente, cum innotuissent in Galliis et Aratoris carmina missa ad Parthenium praefectum Galliarum, et eius auctoris, qui Cyprianus dicitur in vetustissimis libris.

PRIMI ORDINIS LIBRI.

Vetus catalogus codicum Sti Nazarii Laurissensis (ed. A. Maius, Spicileg. Rom. V 192) in uno rubricae *L* codice haec refert conprehensa:

> 20 Metrum Cypriani super heptateuchum et regum et Hester Iudith et Machabaeorum. 21 Metrum Alcimi ad Apollinarium episcopum lib. .VI., .I. de initio mundi, .II. de originali peccato, .III. de sententia dei, .IV. de diluvio mundi, .V. de transitu maris rubri, .VI. de decem plagis Aegypti. 22 de virginitate metrum Dracontii. 23 de fabrica mundi metrum Columbani. alii versus quam plurimi in uno codice.

Falsissimarum de Dracontii et Columbani carminibus opinionum auctores extiterunt, qui temere haec sicut scripta erant amplexi sunt. Legendum enim erat:

> 'V de transitu maris rubri; VI de virginitate: 22 Metrum Dracontii de fabrica mundi; 23 Metrum Columbani; alii versus quam plurimi, in uno codice'.

Columbani autem sine dubio fuerunt praecepta vivendi sive monastica (monosticha), quae olim a Quercetano, nuper ab E. Duemmlero inter Alcuiniana recepta sunt[73]. Quae autem numero VI subiciuntur verba 'de decem plagis Aegypti', Eugenii notissimos versus significant sive in ipso codice, sive in catalogo falso loco positos: nam in codice non verum opus Dracontii legebatur, cuius quattuor libros sine dubio enumerasset is qui catalogum confecit, sed Eugeniana transcriptio: inter 'alios versus' autem minora Eugenii carmina fuisse putaverim, quorum XX in ed. Sirmondi est illud quod est de decem plagis Aegypti.

Hunc codicem interisse dolemus magnopere; nam non omnia, quae continebat, servarunt codices duo Laudunenses, quorum vetustior est

Laudunensis n. 279 fol. maximo, s. VIIII in. (olim 'no. 361 varia opera'). N Extremo in folio legitur *PP* litteris Pithoeanae manui simillimis, insunt autem in eo haec:

1ʳ metrum sancti Hilarii Pictaviensis episcopi in genesi (fragmentum)
1ᵛ Proba de aeptatico
3ᵛ Cipriani de Sodoma
5ʳ—18ʳ Alcimi libri I—IIII

73) Poetae Latini aevi Carolini t. I p. 1. Berol. 1880 p. 275—281, cf. p. 164 sq.

18r Dracontii liber I
22v—33v Liber geneseos metricus Cipriani
34r (vacuum)
34v Incipit liber questionum super librum Genesis
100v—105v Alcimi liber V
105v, 1 — 114v, 1 metrum de Exodo (inscr. deest, subscr.: Finit liber Exodus)
114v, 2 (vacua)
115r, 1 — 125v, 2 explanatio libri exodi
125v, 2 — 127v, 2 liber leviticus
128r, 1 — 132r, 2 capitulatio (et explanatio) de levitico
132r, 2 — 137v, 1 metrum super numerum
137v, 2 — 144v, 1 capitula (et explanatio) libri numeri
144v, 1 — 146v, 1 metrum deuteronomii
146v, 1 — 150r, 2 (capitulatio et explanatio) libri deuteronomii
150v (vacuum)
151r, 1 — 155r, 1 metrum Iesu nave
155r, 1 — 157v, 2 capitula et expositum in Hiesu nave
157v, 2 — 162v, 2 metrum super librum iudicum
162v, 2 capitula et expositum de libro iudicum
163v, 2 abrumpitur codex inde a f. 158r mutilatus

Conpositus est hic liber quaternionibus XX, qui insigniti sunt in fine litteris A-V. Primi autem quaternionis interierunt folia 1 et 2; inter quat. D et E tria folia interposita sunt (f. 32—34), in quibus posterior pars Cypriani metri de genesi perscripta est.

Foliorum numeratio recenti manu facta est neglegenter: non semel omissi sunt numeri, nec tamen praeter prima et ultima folia quidquam excidisse videtur.

n Laudunensis n. 273, forma quaternaria maxima, s. VIIII ex. (olim 'no. 360 varia opera'). 'Hunc librum dederunt Bernardus et Adelelmus deo et S. Mariae Laudunensis ecclesiae. Si quis abstulerit offensionem dei et scę Mariae incurrat'. Paulo inferior aetate est altero.

1r in nomine dñi nri ihv χpi incipit metrum scī Hilarii pectaviensis epi in genesi ('ad leonem papam' al. add.)
2v, 1 Proba de aeptatico
5r, 1 versus Cipriani de Sodoma
6r, 2 Alcimi Aviti libri I—IIII
21r, 1 Dracontii liber I
25v, 1 Liber questionum super librum genesis
111r, 2 Alcimi Aviti liber V
116v, 2 explanatio libri Exodi
129v, 2 — 130r, 1 metrum super leviticum (pars extrema a. v. 263—309)
130r, 1 capitulatio et explanatio in leviticum
135v, 1 metrum super numerum
140r, 1 capitulatio et explanatio libri numeri et catalogus mansionum
147v, 2 metrum super deuteronomium
150r, 1 capitulatio et explanatio libri deuteronomii
154v, 1 metrum Iesu nave
159r, 1 capitula et expositum in Hiesu nave
162v, 2 metrum super librum iudicum
169r, 1 capitula et expositum de libro iudicum

Recensentur huius libri novem capitula, quorum ultimum agit 'de ruth moabitide'. Huius autem capitis explanationi f. 173r, 2 inscriptio praefixa est minio ornata 'Incipit explanatio libri ruth;' atque subscriptum est 'Explicit expositum libri ruth'. Hic finitur f. 173v, 2 quaternio XXII totusque simul codex, cuius quaterniones VI et VII ternis tantum foliorum paribus constant (f. 42—47, 48—53).

Quoniam autem carminum nostrorum fata coniuncta sunt cum libro quaestionum super veteris testamenti libros, adscribere placet titulum et initium et exitum eius operis:

Liber questionum super librum Genesis ex dictis scōrum patrum Augustini Gregorii Hieronimi Ambrosii Hilarii Hisidori Eucherii et Iunilii.

Δ Primo omnium praeceptor mi inquiri mihi necesse est quis huius libri qui Genesis apud nos dicitur scribtor habeatur — — quicumque enim fidem 5 domini promeretur, nullis maculis carnalis nativitatis offuscatur. Nam hoc ita futurum etiam per prophetam significatur, dicente domino, erit in novissimis diebus effundam de spiritu meo super omnem carnem.

Prologus autem quaestionum de libro Exodo haec est:

In dei nomine orditur prologus. Quaedam mysteria ex libro geneseos et 10 obscuriora rerum gestarum quae allegoricis sunt obtecta figuris ex libris maiorum breviter excerpta perstrinximus. Nonnulla vero sequentis legis typica et figurata mysteria singillatim ex litteris sanctorum virorum sublata subiungimus, pauca scilicet ex eorum stilo promentes. Nam omnia legis quis poterit indagare, quae tam inmensa sunt, ut nec iuxta hystoriae textum ex- 15 plicari facile possint. proinde tantum secuti sumus quantum contiguo operi sufficiendum putavimus, ut nec libellus excedat modum nec lector incurrat fastidium. expl.

incipiunt capitula libri huius.

Exodus quae in se contineat I *etc.* (*recensentur capitula LVIIII*) — — expliciunt. Incipit explanatio sanctorum patrum quorum in praefatione prima huius libri memini super Exodum; Δ Exodus iuxta fidem historiae quae describit? M Exodus continet haebraeorum servitutem — — — *finis:* — et exoret pro omnibus in se credentibus; Explicit explanatio libri Exodi.

Post metrum super Leviticum sequitur:

incipit capitulatio de Levitico (*sunt autem XVII capitula*) — expliciunt cap [libri Levitici *n*, *om. N*]. Incipit explanatio in Leviticum. Hostiarum diversitates exsequitur (exsequuntur *al. corr. n*) quarum — — — huiusmodi sacrificium ab ecclesia catholica. explicit Leviticus.

Post metrum super Numerum:

Incipiunt capitula libri huius (*sunt XXX*) — finiunt capitula. Incipit explanatio liber Numeri et catalogus mansionum. Δ Prima nobis questio oritur, cur hic liber Numeri nomen acceperit — — — idolatria omnia etiam vitia extinguimus. explicit [liber Numeri *n*, *om. N*]

10 obscuriosa *n* alligoricis *n* 11 excrepta perstruximus *n* 13 stillo *n* promentes] *n*, promerentes *N* 14 tam] *n*, tamen *N* 15 conticuo *N*

Post metrum Deuteronomii:

Δ Deuteronomium iuxta fidem historiae quae describit? M In Deuteronomio — — — Incipit capitulatio libri Deuteronomii (*sunt XXVII capita*) — explicit capitulatio. incipit capitv libri Deuteronomii I Liber Deuteronomii repetitio est praecedentium — — — si enim hic pro peccatis cedimur, illic sine peccato invenimur.: explicit liber Deuteronomii.

Post metrum Iesu Nave:

Incipiunt capitula libri huius [libri iesu nave *n*] (*capita sunt XVIII*) — — — expl'. capitula [nave *add. n*]. Expositum in Hiesv nave. I Post mortem ergo Moysi loquitur dominus — — — explicit [liber iesu nave *add. n*].

Post metrum super librum Iudicum:

Incipiunt capitula libri Iudicum. *sunt autem VIIII, quorum ultimum inscriptum est* de ruth moabitide. *Sequitur* expositum de libro Iudicum. Historia iudicum non parva mysteriorum indicat sacramentum — — — *Capitis noni inscriptio minio ornata:* Incipit explanatio libri ruth; *finit:* cum quo est illi honor et gloria in saecula saeculorum. Amen. Explicit expositum libri ruth.

Forte fortuna, cum haec scriberem, Martenianae collectionis tomum VIIII pervolvens incidi in Wicbodi quaestiones in Octateuchum[74]), quarum vir doctissimus priora aliquot capita ex pervetusto codice Trevirensis S. Maximini monasterii edidit p. 295—366, agnovique easdem quas in Laudunensibus libris inveneram quaestiones. Praefigitur autem in codice Trevirensi inscriptio cum laude Caroli regis et allocutione ad librum. Inscriptio haec est: 'Carolus rex Francorum et Longobardorum, ac patricius Romanorum hunc codicem ad opus suum scribere iussit'. Sequitur: Lavs regis:

Quis digne indoctus metrorum versibus umquam
Rusticus explanet, cuius praeconia passim
Latus concelebrat sub caeli cardine mundus *etc.*

sunt XIIII hexametri. Sequitur: 'Epigramma operis subsequentis':

O quam magna tuae clarent praeconia laudis *etc.*

Iterum Carolus rex celebratur (LXI hexametris) maximeque merita eius de servandis patrum scriptis extolluntur v. 8—10

Quis saltem poterit seriem enumerare librorum,
Quos tua de multis copulat sententia terris
Sanctorum renovans patrum conscripta priorum.

---

74) *Octateuchus* falso inscribitur a Martenio: nam librum Ruth appendicem libri Iudicum esse voluit auctor, ut supra vidimus. Idque solito more ut videtur, cf. Forcellinius s. v. Heptateuchus [ex Sidonii ep. V 15 quocum iunge Avitum ep. VII (6 *S.*) p. 38, 23]. Octateuchus quidem Cassiodorius dicit instit. divin. I 'Primus scripturarum divinarum codex est Octateuchus'. Sed tamen per medium aevum Heptateuchi nomen frequentius. Exemplis a Du Cangio s. v. heptaticus atque Wattenbachio conlectis (Schriftkunde[2] p. 126, ed. pr. p. 102 et 395) praeter Cypriani et Probae heptatychos supra p. 7 et 8, infra p. 20 (Alchimi) conmemoratos adde haec: 'sextus heptateuchi voluminis textus' Aldhelmus ep. ad Acircium p. 223 Gil.; 'Volumen in quo continetur Ribani [Rabani?] stilus in eptateucum' Cluniacensium codd. vetus catalogus n. 338 (Delisle, Cabinet des manuscrits II 471); 'Origenes in Heptateuchum' cod. Phillippicus 1670 s. XI (Meermann. 294); 'De quaestionibus (de locutionibus) super Eptateuchum (Augustini)' cod. Abrincensis n. 74 s. XII; Claudius Gregorii Magni discipulus Expositiones in Heptateuchum scripsit, cf. Fabricius III 88 M.

Atque hoc loco apte offerebantur Alcimi versus ex libro ad Fuscinam sororem 379—414

Nam quicquid sacrum divina volumina verbis etc.

quos haud cunctatus transcribit v. 11—46 inflexos turpiter suum in usum: nam pro eo quod Alcimus scripsit 414 'studio converte virili', ille reposuit: 'studio converte regali'. Post hos ex Eugenii praefatione Dracontiani operis v. 13—25 exscribit (v. 47—59):

At si de plebe quisquam livore perustus etc.

in quibus multo meliorem, quam qui editionibus circumfertur, contextum praebet cum codice Parisino 2832 ante me non adhibito consentientem — nam haec carminis Eugeniani pars in Laudunensibus libris non habetur. Eorum in ultimo suum nomen auctor reposuit pro parvulo Eugenio:

Vvigbodus humilis nucarum mole piavi,

post quem duobus versiculis praefationem finit, quos mutuatus est ex monostichis Dracontiano operi subiciendis v. 666 sq. ed. Carpzov.:

Haec tibi rex summe iussu compulsus herili
Servulus ut potui devota mente dicavi.

Iam subsequuntur versus inscripti Ratio VII dierum, scilicet ipsa illa monosticha Eugeniana praeter versus iam dictos 666 sq.

Huius autem Wigbodi opus collectaneum servabatur in armario Laureshamensis coenobii viditque A. Maius[75] in prisco codice Vaticano[76]. Vetus S. Nazarii catalogus quem ille edidit Spicileg. Rom. V 179, hunc eius recenset titulum:

Collecta quae collexit Wicbodo ex opusculis Sancti Augustini Ambrosii Hieronymi et ceterorum patrum in quinque libros Moysi in uno codice.

Quis harum quaestionum auctor fuerit, quando et quo loco scripserit, satis certo pro re nostra erui poterit. Primum enim constat eius farinae opera non ante Alcuinum condita esse[77]. Porro scripsisse nostrum ante a. 800 inde apparet, quod Carolum regem appellat, non imperatorem (vid. Duemmlerus N. A. IV 147). De loco autem, ubi scripserit, vix dubia res esse poterit: convertimur statim ad ipsum Laureshamense coenobium conditum a. 764, ubi erant ea opera, quibus Wigbodum usum videmus. Eu-

75) Spicilegium Romanum V p. XV.

76) Recentiores aliquot codices quos nominat E. Duemmlerus, Neues Archiv IV 147; Poetae latini aevi Carolini I p. 88 (Vindobonensis 1004 s. XIII et Admontensis 174 (18) 2 s. XII hanc inscriptionem habent: 'Incipit explanatio quam fecit Wichbodo presbiter domni Caroli imperatoris'. Desunt in Vindobonensi, nescio an et in Admontensi, carmina praemissa in Treverensi. Ipse Treverensis ubi nunc sit nescitur, sed Martenianum apographum possidet bibliotheca Parisina cod. lat. 17188, cf. E. Duemmlerus l. c. p. 577.

77) Vid. quae de hac re dixit A. Ebertus, Allg. Geschichte d. Lit. des M.-A. im Abendlande II p. 21; praeterea cf. Alcuini ep. 143 ed. Iaffé (p. 546 sq.) ubi Alcuinus Carolo regi in conponendo maiore suo adversus Felicem episcopum Vrgellitanum opere quibus auctoribus usus sit, exponit a. 800 medio mense Iunii: 'Hos quinque panes et duos pisciculos, simul septenario numero consecratos . . . vestrae sanctissimae auctoritati direxi, domine mi David, . . . In hoc namque opusculo catholicae fidei veritatem ex sanctorum patrum certissimis probare testimoniis nisus sum; id est beati Hieronimi atque sancti Augustini, Gregorii papae Romani, Hilarii Pictaviensis episcopi, Leonis quoque papae et Fulgentii episcopi, Ambrosii quoque Mediolanensis episcopi, sed et fortissimi contra Nestorium militis Cyrilli, Petri etiam Ravanensis episcopi et beati Bedae presbyteri Gregoriique Nazanzeni nec non et Ysidori Hispaniensis et Iuvenci eiusdem provintiae scolastici . . . Origenis quoque quaedam vel Cassiani exempla posui' *etc.*

genii et Aviti carmina et quidem plena, et ubi priscum Wigbodianorum conlectorum codicem fuisse testatur catalogus S. Nazarii. Neque ignotum fuit Wigbodo nomen apud Laurishamenses s. VIIII: citatur a Foerstemanno I 1295 ex cod. diplomatico Laureshamensi edito Mannhemii 1768, 4°. Nihil attinet quaerere, qui illud opus ad S. Maximinum Treverensem translatum sit: nam multis modis fieri illud poterat nec quidquam ea in re mirum. Sed tamen recordabimur tertium abbatem coenobii Nazariani a. 791 in sedem (archi)episcopalem Trevirensem vocatum esse, qui dicitur 'vir plane dilectus deo et hominibus, simplex et sapiens atque tam in divinis quam in secularibus disciplinis adprime eruditus'. Eius nomen mirum in modum accedit ad nostrum auctorem: erat Richbodo, qui obiit eodem anno 804 quo Alcuinus[78]. De eius scriptis nihil quantum scio traditum: nostro si conmentarii illi parassent episcopatum, non mirandum illo tempore. At ne unum hominem ex duobus faciamus, oblatrat atque obstrepit littera illa canina, quae non minus constare videtur episcopo, quam *W* littera conmentatori biblico[79].

Quidquid de nomine auctoris[80] statuemus eorum conmentariorum, illud certissimum codicum Laudunensium archetypum prodiisse ex S. Nazarii coenobio; ibi fuisse qui, ut et delectaret et prodesset, Hilarii Probae Dracontii Aviti Cypriani denique carmina cum Wigbodi conlectis coniungeret eum ordinem secutus, ut singulis carminibus singulas conmentationes submitteret. Ita factum, ut Aviti liber V a prioribus seiungeretur absciderenturque quae ab eo consilio erant aliena, velut Eugenii ad Chindasvintum regem epistula eiusdemque praefatio atque monosticha alterque liber Dracontii sive elegia ad Theodosium, item Probae dedicatio (v. 1—15) et ultimi veteris testamenti versus cum toto novo testamento, denique ad Fuscinam Aviti liber.

Inde patet non exiguum Laudunensium librorum pretium esse cum in ceteris carminibus[81], tum in Avitiano opere, ubi Wigbodianarum lectionum ex sexto Alcimi libro petitarum cum optimo Leidensi consensum deprehendemus.

Laudunensium codicum frater fuit quem Cluniacensis monasterii (conditi a. 910) armarium habebat. Vetus catalogus conpositus Delislio iudice sub abbate Hugone III (1158—1161) ita eum describit (L. Delisle, Le Cabinet des manuscrits II 459 sqq.).

> '537 Volumen in quo continetur Alchimus episcopus in eptateucum versifice, et in libros Regum, Paralipomenon, Hester, Iudith, Machabeorum, et opusculum de veteri Testamento, nativitate ac passione domini, excerptum de Virgiliano, de sententia dei, de diluvio mundi, de originali peccato, de transitu maris rubri et de enigmatibus variarum rerum'.

In Alcimum igitur translata iam hic vides, quae sunt Cypriani; Probae est opusculum de vetere testamento Virgilianum, aenigmata in fine adiecta aut Symphosii aut Aldhelmi. Aviti ut in Laudunensibus liber sextus desideratur; Wigbodiani conmen-

---

78) Inter Alcuini discipulos vel sectatores numerat Ricbodum Guizot Cours de l'histoire moderne p. 345.

79) Quidam *Vvighodus* abbas presbyter, qui a Carolo legatus Georgii episcopi Ostiensis comes erat in duabus Britanniae synodis, in epistula Georgii ad Hadrianum papam a. 786 memoratur (Monumenta Alcuiniana p. 155).

80) Falsa sunt, quae Martenius et post eum Hist. litt. Franc. IV 177—179 ed. novae (1866) de auctore dicunt.

81) Alio loco disserendum erit de Cypriano Hilario Dracontio; Probae centonem non examinavimus.

tarii nescio an hic non fuerint omissi: non defuerunt in codice S. Richarii, cuius inter libros quos monasterium Centulense a. 831 possidebat, mentio est in Hariulfi chronico, quod Dacheryus edidit Spicilegii tom. IV p. 419, ed. nov. II p. 310:

> Hilarii autem: de fide sanctae Trinitatis; quaestiones Hilarii, Cypriani, Alcimi Aviti, Hieronymi, Augustini super Pentateuchum in I. vol. qui sunt libri duo.

unde falso quaestiones de Pentateucho scripsisse Avitum coniecerunt, vid. Hist. litt. de la France III 137.

Derivatus ex hoc vel illo videtur codex Parisinus lat. 11328 (Suppl. lat. 388) *P* foll. 56 s. XI/XII (non VIIII, ut infra p. 200 inpressum est) unum Avitum habet; media in pagina sexti libri v. 430 abrumpit. Omnium librorum particulas excussi.

Nescio an ad eandem familiam pertinuerit codex quem recenset vetus quidam catalogus bibliothecae Ovetensis a. DCCCCXX aerae Hispanicae

> 'Alchimi ępiscopi libros VI corpore uno'.

(Neues Archiv VI 279). Prologum libri ad Fuscinam in libro Scorialensi & I 14 membr. s. VIII f. 167 reperit P. Ewald (Neues Archiv VI 250) mihique benevole transmisit.

Ex duarum familiarum, prioris et quam posteriorem enarrabimus, libris conpositus est codex Sti. Victoris ille, unde Morelius a. 1560 primus edidit Hilarium, *p* de Sodoma carmen, Cypriani Genesin, Dracontium, olim S. Victoris 380, hodie Paris. lat. 14758 s. XIII. Prudentius qui in fronte erat, totus abreptus est; nunc continet Sedulium ab libri IIII v. 172 (Deponens habitus proprium suscepit amictum); sequitur Arator, sequuntur Prosperi epigrammata, Iuvencus, Hilarius in Genesim, Prosa de eptatico (*i.* Probae cento a versu: Iam dudum temerasse duces —), Cypriani Sodoma, f. 69—80: Alcimi libri I—IIII, Dracontius de opere VI dierum (Prima dies lux est terris —), Liber geneseos metricus Cypriani. Adiciuntur duo carmina s. XI/XII: alterum 'Liber sacramentorum super canonem missae (Scribere proposui, quid mistica sacra priorum —)' Hildeberti est, alterum 'quatuor libri regum metrificati, ut ait tabula praefixa codici, ('Incipit Prologus libri Regum. Maxime pontificum romane signifer aule | Carnotensis apex et pater urbis ave —') nescio cuius auctoris. Insunt igitur, quae in priore codicis Laudunensis 279 parte leguntur usque ad f. 23ᵛ, 1; nec tamen derivatus est Victorianus ex ipsis Laudunensibus libris; nam non habet lacunas quae in *Nn* extant; nullius prae illis esse pretii, cum ipse Avitianorum carminum praeter prologum paucos tantum versus contulerim, ex Harteliana Cyprianeorum conlatione Hilariique et Dracontii libris a Morelio editis conicio.

Ex hoc libro Avitianorum carminum prologum dedit Sirmondus anno 1611 ad Ennodii Vitam B. Epiphanii (Sirmondi Opera I 1019 sq.). Non tamen uno hoc libro in edendis a. 1643 carminibus usus est[82]. Praecipuum locum inter Sirmondianos videtur liber Carolivillensis habuisse signatus n. 97 s. XII, in quo post Alcimi libros VI (nunc desiderantur primus et pars alterius libri) leguntur Probae centones,

82) '. . . hoc igitur contagio ut liber sit Avitus in posterum, suae illum origini genuinoque nitori reddere conati sumus ope nixi veterum aliquot exemplarium, cum quibus hos libros religiose contulimus.

Ecloga Theoduli, Libellus gestorum viae nostri temporis Hierosolimitanae, quem edidisse dicitur Duchesnius ad Sirmondianum manuscriptum: id est ad hunc ipsum codicem Carolivillensem aut ad eius exemplar a Sirmondo factum.

Dicendum erit, antequam progrediamur, de Cypriani istius carminibus, quae falso tributa Avito Sirmondum non fugerunt[83].

Sunt autem eiusdem Cypriani carmina, quae codex Nazarianus pleniora quam nunc feruntur habuit. Eorum praeter Laudunenses libros, ut omittam Victorinum librum[84], qui Genesis particulam habet, atque Corbeiensem[85], ex quo Martenius Genesin paene totam descripsit[86], nunc extat tertius liber Cantabrigiae[87]: qua triga Pitra[88] in edendis huius heptateuchi eclogis — perverse autem Iuvenco adscribit, cuius nomen, cum deesset Cypriani, secunda manus in Corbeiensi libro addiderat — usus est.

---

varias lectiones nullas aspernati praeter inutiles aut quas aliorum codicum consensus refelleret'. Sirmondi nota ad Avitum p. 62.

83) Sirmondus Notarum p. 62 sqq.: 'Praeter hos quinque libros et sextum qui adtexi solet, ad Fuscinam sororem, carmen hactenus Aviti nullum prodiit: nec plura his olim Gregorio Turon. et Isidoro cognita fuisse Aviti poemata constat. Sed alia tamen non pauca diversis de rebus ab eo versibus scripta docet epistola ad Apollinarem fratrem. De quibus sermo nobis hoc loco non est: sed de iis tantum libris, qui Mosaicam historiam continuantes, Exodum, et reliquas Heptateuchi partes persequuntur, atque Alcimi Aviti nomine in nonnullis Bibliothecis reperiuntur. Quos ego ut ad Avitum pertinere non abnuerim, adeo tamen rudes passim, et impolitos ac mendis scatentes in tribus quae vidi exemplaribus animadverti, ut religioni sit, opus, quod auctor ipse, ni fallor, hoc habitu premi mallet, in lucem evulgare . . . Singulorum autem librorum initia, si cui animus est cognoscere, ex subiecto indice deprehendet' etc.

84) Hunc solum habuit Hartelius: Martenii atque Arevali editiones neglexit.

85) Corbeiensis ille idem est atque liber Sti Germani de Pratis quem Montefalconius p. 1136[c] ita descripsit:

675 Iuvenci, aut sane Cypriani, Historia Genesis.
Epistola quaedam S. Hieronymi et S. Augustini.
S. Cypriani quaedam.
Iuvenci carmen de ascensione domini.
Sibyllae versus de die iudicii.
Iusti episcopi epistola ad Siagrium Papam et ad
Iustum diaconum alia.

Liber nunc est Paris. lat. 13047 s. VIIII (olim S. German. 841), cf. L. Delisle, Inventaire des mss. de St. Germain, Paris 1868 p. 86; Hartel in praef. ad Cypriani opera III p. XXII (qui tamen Genesim in hoc codice pleniorem haberi non comperit); H. Omont in Revue de philologie, Nouvelle série IV 1880 p. 67 sq. Martenius eodem Collectionis suae tomo p. 1—14 ex eodem libro S. Cypriani carmen ad Felicem de resurrectione mortuorum ediderat: ibi maiusculis exaratum librum dicit; porro Sedulii (?) carmen de verbi incarnatione 'Omnipotens genitor tandem miseratus ab alto —' (ex Martenio repetivit A. Riese, Anthol. lat. n. 719) quod ne desideres in tabula codicis 675 Martenii verba addam: 'In pervetusto codice Corbeiensis monasterii (ante annos nongentos exaratum dicit p. 14; in fine Genesis sequentis libri solam inscriptionem librarius servavit 'Incipit Exodus'), unde Iuvenci librum in Genesim eruimus, extat absque ullo auctoris nomine Sedulii presbyteri Scoti operis paschalis liber I, cui tamquam pars eiusdem nulla interposita dictione, nulla divisione nulloque titulo praemittitur sequens de verbi incarnatione carmen'. — Lugdunensis olim fuisse declaratur hic codex S. Iusti epistulis: neque neglegendum est Sibyllae versus in Lugdunensibus libris, e. g. Parisino 2832, reperiri.

86) Ampliss. Collectionis t. IX, Paris 1733 p. 14—56; Martenii textum correctum repetivit Arevalus in calce Iuventii, Romae 1792.

87) Cantabrigiensis Colleg. S. Trinitatis s. X. 'Aldhelmus in Pentateuchum et alios libros' (cf. Catalog. Angliae et Hiberniae, Oxon. 1697, I 3 p. 99 n. 448. Zangemeister, Bericht über die Durchforschung der Bibliotheken Englands p. 74. Pitra, Spicil. Solesm. I p. XXXVIII).

88) I. B. Pitra, Spicilegium Solesmense, Paris 1852, I p. 171—258.

Sed aliorum quoque librorum memoria extat, qui interisse videntur. Alter quidam **Corbeiensis** a Montefalconio p. 1408[d] describitur in catalogo codicum quem illi miserat ipsius monasterii Prior:

> Carmina Iuvenci in vetus testamentum, quibus succedunt categoriae Aristotelis[89]); cod. membr. saec. X.

Temere Arevalus Proleg. in Iuvencum n. 16 p. 10 et n. 44 p. 22 mutat: 'in novum testamentum'. Potius iuvenci nomen ex libro illo vetustissimo Corbeiensi pro Cypriano positum suspicari licet.

Labbeus nova bibliotheca mss. Paris. 1653 p. 57:

> 'Alcimi opera poetica nondum edita in Leviticum, Numeros, Deuteronomium et libros Iosue ac Iudicum proferemus in lucem. Ex Apographis mss. eo praesertim quod Theodori Pulmanni manu descriptum sibique ab Abrahamo Ortelio donatum miserat huc alias R. P. Andreas Schottus Soc. nostrae Presbyter'.

Non indicantur primi libri Genesis et Exodus: desinit in libro Iudicum; unde conicitur diversum ab illa triga librum Pulmannum habuisse, sed in fine aeque truncatum[90]).

Ipsius Sirmondi liber Exodum quidem praebebat, non autem Genesin; quae post Iudicum sequebantur, aut desiderabantur aut neglegebantur.

Nostri carminis codicem habuerunt **Aldhelmus** et **Beda**[91]) qui aliquot versus inde proferunt non addito auctoris nomine, cuius ipsi ut videtur ignari erant. Codex autem quo Aldhelmus utebatur, Avitum cum Cypriano servabat. Mirum quidem possit videri, quod cum Cypriani aliquot versus in epistula ad Acircium habeat, quos infra adscribam, nullum ibi legatur Aviti exemplum. Huius tamen ad Fuscinam libro consilium sine dubio debet carminis de laudibus virginum, in qua etiam Eugenia illa (ab Avito vv. 503 sqq. laudata) celebratur.

Aldhelmus igitur in epistula ad Acircium haec habet:

> p. 281 'ut ille versificus septimo divinae legis libro de pellice fraudulenta Samsonis, quae subdola pellicatus persuasione synagogae typum praetulit, eleganter cecinisse memoratur dicens [v. 619]:
>
> Suspensa nectit dextra palisque reflectens
>
> et infra [v. 621]:
>
> Exiliens (inquit) reicit palos crinemque renodat'.
>
> p. 244 'libro Iudicum
>
> Septuaginta prius truncarat corpora regum'.

desideratur versus in Laudunensibus: quare ex libro Regum, qui in Laurissensi co-

---

89) Categoriae puto, quae ab Augustino latine versae sunt, quas continet praeter alios liber Vindobonensis 843 s. X.

90) Quae Sixti Senensis Bibliothecae sacrae libro IIII, Lugduni 1575 fol. p. 229, 2 dicuntur Aviti de Genesi et Exodo carmina in bibliotheca Wolfgangi Lazii Vindobonis extare, parum recte Historiae litterariae Francicae auctores III 135 ad Cypriani nostri carmina referunt; Avitiana sunt et nescio an codex Cuspiniani, qui nunc est in bibl. imperiali Vindobonensi, significetur.

91) Vera quaedam falsis interposita profert de heptateucho carmine tractato L. Mueller, Zu Ennius und den christlichen Dichtern, Rh. Mus. XXI (1866) p. 123—133, Zu Hieronymus Porfirius und Alcimus Avitus, ibid. p. 263—272.

dice extitit posteaque absumptus est, petitum suspicor. Accedit alter locus ex Regibus sumptus:

p. 232 'sicut in novissimo versu libri Regum cautum[92])
Purpureis maior Persarum in sede tyrannis'.

cf. Reg. IIII 25, 28: 'et (Evilmerodach rex) locutus est ei (Ioachino regi Iudae) benigne et posuit thronum eius super thronum regum, qui erant cum eo in Babylone'. Quod autem Aldhelmus profert:

p. 310 'tener tenerrimus ut in Basilion cautum est,
Quasi vermiculus ligni tenerrimus':

legitur Reg. II 23, 8: 'ipse est quasi tenerrimus ligni vermiculus'[93]). Poterant haec ad verbum transcribi in carmen: titulo tamen moveor, ut ipsius sacrae paginae, non carminis locum dedisse Aldhelmum existimem.

Porro Beda de arte metrica I 17 (Gramm. lat. ed. Keil. VII 254): 'Est igitur metrum dactylicum falleucium pentametrum quod constat ex spondeo et dactylo et tribus trocheis. Huius exemplum [Exodus v. 562—577]:

Cantemus domino deoque nostro —
cui gloria cum honore pollens
sese magnificis decorat actis,
dum currus celeres Aegyptiorum
iunctis equitibus gravique turba
rubri marmoris enecat fluentis.
Adiutor validae meae salutis
plebem de medio tulit profundo,
custos et genitor salusque vera.
hic est, hic dominus meus et altor;
ipsum conspicua sacrabo laude,
est qui progenitor mei parentis.
Ipsum vocibus arduis fatebor
qui bellum tulit obruitque fortes,
dignus nomine, quo deus vocatur'.

Ad Exodi v. 340, qui receptus est inter exempla poetarum (ed. H. Keil v. 196):

His actis cynomia fluit quae musca canina
Dicitur —

pertinere suspicor quod ait Beda de orthogr. p. 6 Giles:

'Κυνομυῖα per y scripta caninam muscam significat; κύνος enim graece canis dicitur: κοινομυῖα per diphthongum oe, communem muscam: κοινὸν enim graece commune est: unde coenobium a communi vita nomen accepit: quod in Exodo et in Psalterio inprimis translatum esse arbitramur, ut omnis generis musca significaretur: sed similitudine soni per incuriam contigisse, ut cynomia pro coenomia scriberetur'[94]).

---

92) 'cantum' voluit L. Mueller.

93) Falso igitur L. Mueller 'teter teterrimus' coniecit.

94) Psalt. 77, 45 et 104, 31 Vulgata habet coenomyia ex auctoritate Hieronymi (cf. H. Roensch, Itala und Vulgata[1] p. 251) qui κυνόμυια quod habet graecus textus Exod. 8, 21. 22. 24, latinis verbis sic expressit: 'omne genus muscarum' (et sic vulgatus textus v. 21) 'muscis diversi generis' (Vulg. v. 24 ab huiuscemodi muscis, v. 22 muscae).

Illorum autem carminum omnium unum fuisse auctorem et ingenium et sermo et metricae rationes evincunt. Ad incertum auctorem refertur Genesis a Baluzio in ed. Cypriani, Parisiis 1726, appendice; sed fuerunt etiam qui Cypriano martyri [95], Tertulliano [96], Salviano Massiliensi [97] adsignarent. Alcimo Avito indignos esse versus iudicavit L. Muellerus Rh. Mus. 1866 p. 270 atque 'bis eadem recoxisse Avitum nemo sanus existimaverit', ut ait Pitra p. XXXIX [98]. Hic igitur post Martenium fortissimus Iuvenci propugnator extitit, non satis diligenter perpenso Arevali iudicio, qui dudum redarguit hanc coniecturam [99], neque contentione inter incerti auctoris et Iuvenci carmina, quam flagitaverat Arevalus, recte instituta [100].

Vidit L. Muellerus (Rh. Mus. 1866 p. 127) de Genesi carmen s. V vel VI (priorem ipse temporis definitionem amplectitur) in Gallia factum esse, Italamque, non Vulgatam, auctorem sequi. Cypriani nomen per illa saecula cum in oriente tum in occidente vulgare erat neque rarum in Gallia. Atque ad meridionalem Galliam convertimur collectione, cuius partem efficiunt Cyprianea carmina: ibique hominem invenimus saeculo VI medio celebrem, cuius et ingenium et studium ad ea carmina pangenda idoneum fuisse videtur: Cyprianum dico, qui Sancti Caesarii Arelatensis episcopi (ob. 542) discipulus rogante Caesaria sorore vitam et res gestas magistri usque ad a. 530 scripsit, ante Caesarii mortem Tolonensis episcopus electus [101]. Sed sive is ipse sive alius Gallicanus homo est Cyprianus poeta: eidem cetera quoque carmina tribuenda censuerim, quae Cypriani nomine in optimis libris circumferuntur, velut de Iona, de Sodoma et si qua sunt alia eiusdem generis.

ALTERIVS ORDINIS LIBRI.

Cum aliis sacris poetis iam olim (non inferioribus demum saeculis, ut in codice S. Victoris) Alcimum coniunctum ferebant libri: quod eiusdem Cluniacensis bibliothecae catalogus testatur:

> '524 Volumen in quo continetur Arator, idem Fortunatus, ut supra, Porphyrius, Iuvencus, Sedulius, Fortunatus, Aviti episcopus'.
>
> '526 Volumen in quo continentur Iuvencus, Sedulius, Arator, Prosper, quoddam metrum Tertuliani, Cato, Avianus, quedam diverse collectiones ver-

---

95) G. Fabricius p. 295, Comment. p. 42, Pamelius aliique; de Cypriano cf. Martenius IX p. 1 sqq.

96) Rivinus in Tertulliani opusculis ed. Lips. 1651; Tertulliani ed. Wirceburg. 1781 II p. 723.

97) El. Pinius, Bibl. nov. auctt. eccles. I p. 141 not. p. 172 cui adstipulatur Allixius: putant Genesin idem illud esse poema, quod Gennadius de viris illustr. c. 67 Salviano adsignavit.

98) Iam accedit quod M. Hertzius Cyprianea carmina frustulis Horatianis repleta invenit (Analectorum ad carminum Horatianorum historiam part. IV p. 23 sq. 1880), Avitianis paucissima Horatiana inspersa sunt.

99) In Prolegomenis ad Iuvencum § 17 p. 11 ait: 'Quod attinet ad carmen in Genesin, quoniam a multis Iuvenci opus dicitur, referendum illud est inter opera Iuvenci dubia, et mea quidem sententia inter suppositicia: cuius rei non aliud magis efficax argumentum a me proferri potest, quam ipsa contentio huius poematis cum Historia evangelica' (cf. cap. 25 not. 220) qua de re nuper optime disseruit A. Ebert, Lit. d. Mittelalters I p. 114—116, L. Schwabe in Teuffelii Gesch. d. röm. Litt.⁴ § 403, 5.

100) Cf. Pitra p. XL—XLV, Addenda p. 569.

101) Eam vitam cum alii tum Bollandistae ediderunt in Actis Sanctorum 27 Aug. VI p. 64—83, ubi conf. cap. V not. 40 p. 73, not. 46 p. 74 atque testamentum Caesarii p. 62 col. 2 E. praeterea vid. Guil. Cavei SS. eccles. historia litteraria ed. noviss. Basil. 1741, t. I 524; Casim. Oudini, Commentarius de SS. eccles. antiquis Basil. 1722, t. I 1434 sq.

suum diversorum actorum, libri Archini episcopi, ars Isidori de grammatica et de disciplinis aliarum artium'.

'560 Volumen in quo continentur libri Sedulii et Alchimi Aviti'.

Horum poetarum opera non eo demum tempore, quo conditum est coenobium Cluniacense consociabantur: prisca ea fuit coniunctio. Nam in uno vel paucis libris[102] Fortunatum eos legisse coniunctos veri est simile (atque vetustior tum esset haec conlectio quam illa, quae Avitum Cyprianum Eugenium continet — modo ab initio Eugenium habuerit —, et fortasse ab ipso Fortunato instituta), quique post eum sacros illos poetas recensuerunt Isidorus, Theodulphus, Alcuinus, quibus accedit Rabanus: nam quis alterum ab altero exscriptum existimet, cum librorum sat magnam copiam praesto fuisse constet[103]?

Fortunatus ait in praefatione librorum de divo Martino:

Primus enim docili distinguens ordine carmen
Maiestatis opus metri canit arte Iuvencus;
Hinc quoque conspicui radiavit lingua Seduli,
Paucaque perstrinxit florente Orientius ore
Martyribusque piis sacra haec donaria misit:
Prudens prudenter Prudentius immolat actus;
Stemmate, corde, fide pollet Paulinus et ore;
Sortis apostolicae quae gesta vocantur et actus,
Fecundo eloquio vates sulcavit Arator;
Quod sacra explicuit serie genealogus olim,
Alcimus egregio digessit acumine praesul[104].

Isidorus qui, ut patet ex libro de illustribus ecclesiae scriptoribus c. XXIII, nonnisi carmina Aviti habuit, libro usus est, ubi carminis ad Fuscinam titulus cum Sancti Galli libro (vid. infra) consentiebat: 'Avitus episcopus, scientia saecularium[105] litterarum doctissimus, edidit quinque libellos heroico metro compositos: quorum primus est de origine mundi[106], secundus de originali peccato, tertius de sententia dei, quartus de diluvio mundi, quintus de transitu maris rubri. Scripsit et ad Fuscinam sororem de laude virginitatis[107] librum unum pulcherrimo compositum carmine et eleganti epigrammate coaptatum'.

Eidem Isidoro adscribuntur versus in bibliotheca[108], in quibus haec nomina leguntur:

---

102) Paulini opera, quae a Fortunato et ceteris citantur, cum Aviti epistulis, non cum carminibus coniuncta habet codex Lugdunensis; Fortunati ipsius carminibus Paulini vita Martini addita erat in codice Cluniacensi 525.

103) E. g. inter libros quos Dungalus obtulit beatissimo Columbano (apud Murator. Antiqq. italic. med. aevi III p. 818 sq.) catalogus habet 'Librum Fortunati unum, in quo est Paulinus, Arator, Iuvencus et Cato'. Ibidem ex libris Benedicti presbyteri: 'Iuvenci unum .... Sedulii, Iuvenci et Prosperi ac Prudentii et aliorum versificatorum libri unus'.

104) Fortunatus carmen suum de virginitate VIII 3 Avito auctore fecisse videtur.

105) Al. 'sacrarum'.

106) 'de initio mundi' Aviti codices ω.

107) Sic Aviti cod. *G*.

108) Fabricius bibl. med. et inf. lat. V 317 M. (extant in cod. Vatic. Palat. 276 s. X f. 39v, cf. Reifferscheidius B. P. L. I. 1 291).

Si Maro, si Flaccus, si Naso et Persius horret,
Lucanus si te Papiniusque tedet:
60 Pareat[109]) eximio dulcis Prudentius ore
Carminibus variis nobilis ille satis.
Perlege facundi studiosum carmen Aviti.
Ecce Iuvencus adest Seduliusque tibi.
Ambo lingua pares, florentes versibus ambo,
65 Fonte evangelico pocula larga ferunt.

Theodulphus Aurelianensis de libris quos legere solebat v. 11 sqq. (Sirmondi ed. l. IV c. 1, Duemmleri ed. c. XLV p. 543):

Cura decens patrum nec erat postrema piorum,
Quorum sunt subter nomina scripta, vide:
Sedulius, Rutilus, Paulinus, Arator, Avitus
Et Fortunatus tuque Iuvence tonans.
Diversoque potens prudenter promere plura
Metro, o Prudenti, noster et ipse parens.

'Sedulius rutilus' quod cum aliis Arevalus ad Iuvenc. Proll. § 100 p. 46 legit ex Theodulphi v. 91: 'Hinc quoque conspicui radiavit lingua Seduli', aperte perversum est. De Rutilio Namatiano quominus cogitemus cum et metrum prohibeat et quod Christianorum erat adversarius (cf. Ebertus II 71 not. 1), mihi potius auctor Porphyrii nomen latine vertisse videtur, qui celebris erat saeculo maxime Carolino — imitabantur eum Iosephus Scottus, Rabanus, Eulogius[110]) — cuiusque carmina in Cluniacensi libro 524 cum Aratore, Iuvenco, Sedulio, Avito, Fortunato legebantur.

Alcimi quoque carminum exemplar fuisse in Eboracensis ecclesiae bibliotheca ab Egberto Alcuini praeceptore condita Alcuinus narrat, ubi sacros recenset poetas in versibus de sanctis Euboricensis ecclesiae v. 1550 sqq. ad a. 778[111]):

Quid quoque Sedulius vel quid canit ipse Iuvencus,
Alcimus[112]) et Clemens, Prosper, Paulinus, Arator,
Quid Fortunatus vel quid Lactantius edunt[113]).

Rabanus de clericorum institutione l. III c. 18[114]). Quamobrem non est spernenda haec quamvis gentilibus communis (metrica) ratio, sed quantum satis est perdiscenda, quia utique multi evangelici viri insignes libros hac arte condiderunt et deo placere per id satagerunt, ut fuit Iuvencus, Sedulius, Arator, Alcimus, Clemens, Paulinus et Fortunatus et caeteri multi.

Non unum puto codicem Aviti vidit Rabanus: at inter eos quos vidit fuit unus aliquis Laurishamensis familiae. Nam hymnum suum dicendum in Pascha domini[115]) ad Cy-

---

109) 'Par eat' Fabricius.

110) De Iosepho vid. E. Duemmlerus, Poetae latini aevi Carolini I 1 p. 149—159, de Rabano Ebertus II 142 not. 3, de Eulogio idem II 301 not. 3.

111) Monumenta Alcuiniana a Philippo Iaffeo praeparata ediderunt Wattenbach et Duemmler p. 129. Poetae latini aevi Carolini rec. E. Duemmler I 1 p. 204.

112) 'Alcuinus' edd. et cod. Cantabr., emend. Frobenius.

113) Aperte significatur liber qualis vel fuit Trevirensis Brouweri vel est Parisinus lat. 13048, in quo Fortunati carminibus interpositum est Lactantii de ave Phoenice carmen.

114) Opera t. I p. 396, ed. Mignius Patrol. curs. t. 107.

115) Rabani opp. ed. Mignius t. 112 p. 1655.

priani metri in Exodum c. 15 exemplar conposuit; neque enim credo solum Bedae locum, quem supra adscripsi ex Metr. I 17, potuisse eum ad imitandum permovere [116].

Liceat his adiungere **Godelbertum** presbyterum, qui temporibus Anastasii c. a. 500 historiam a mundo condito usque ad natalitia salvatoris scripsisse fertur metro heroico (Allegoriae scripturarum libros IIII) imitatus Aviti studium, ut ait Sigebertus de scriptt. eccles. c. 23 quem sequuntur Trithemius de scriptt. eccles. n. 198, P. Leyserus p. 73, Fabricius III 67.

Nescio an ille Wandalberti Prumiensis [117] (n. a. 813) carmen aliquod iam deperditum ita significaverit per errorem. Iuvencum, Aratorem, Prudentium is laudat in Martyrologio; Avitum non laudatum tamen sequi potuit.

Ex libris Cluniacensibus quos nominavi unus ad nostra venit tempora. Est is *L* codex **Lugduno-Batavus Voss.** lat. Q 86 membr. s. VIIII (P. Colomesi catalogus codd. Vossianorum n. 143) decurtatus quidem, nam abrepti sunt qui olim initium faciebant Iuvencus et Sedulius, Avitianorum tamen librorum multo praestantissimus. Haec autem continet:

f. 1—63 **Arator** (Moenibus undosis — Et tenet aeternam socialis gratia palmam. Aratoris subdiaconi sc̄ae ecclesiae (romanę *al. ss.*) historię apostolicae explicit liber II. In nomine patris et filii — in aethere regredientem. EXPLICIT) f. 1—41ᵛ *paginas habent 16 versuum*, f. 42ʳ—63 *versuum 32*.

f. 63ᵛ—79ʳ **Prosperi** epigrammata (Incipit praef. lib̄. epigrammatorū. Dum sacris mentem — Crescere non cupiens perdit adepta tenens. EXPLICIT EPIGRA MATV̄).

f. 79ᵛ Hymnus **Sedulii** cum figura epanalesi INCIPIT (Cantemus socii domino cantemus honorem etc.).

f. 81ʳ Inc̄p Ambrosianum ipsius **Sedulii** (A solis ortu cardine adusque terrae limitem etc.).

f. 81ᵛ In χp̄ı nomine inc̄p dictatus **Tertulı/ani** metrica arte constrictus inprimis **de incendio sodomorum** *duabus columnis; cf. L. Muellerus, Mus. Rhen. XXII 329.*

f. 83ʳ col. 1 *ima:* de sodomis explicitum. de IONA *duabus columnis.*

f. 84ʳ col. 1 — 85ᵛ col. 1 de IONA explicitum. finit. incipit liber **Catonis** etc.

f. 86ʳ col. 1 — 91ᵛ col. 2 Dictatus Theodı^osi opme^ti (*est* **Avianus**). Sequuntur usque ad f. 111ʳ **Anthologiae carmina** (*Ries. n. 392—479*) et excerpta ex **Martiale** (*contulerunt Naekius 1826, Schneidewinus 1840, Boeckingius 1843, nuper L. Muellerus, Riesius qui de codice dixit Anthol. praef. I p. XXXVIII sqq.*).

f. 111ᵛ col. 2 incipit versus **sapientium** etc.

116) Cantemus domino deoque nostro
Fratres unanimes probas verenter
Laudes ex animo pio canentes,
Nunc paschalia festa cum tenemus;
Surrexit quia Christus a sepulcro
Collaetetur homo choro angelorum.
. . . .
Qui sicut populum tulit priorem
Per rubrum mare hoste ibi interempto,
Sic baptismate nosque liberavit
Submerso sabulo unda passionis.

117) Cf. E. Duemmlerus in Neues Archiv IV 305.

f. 114r col. 1 de singulis libris Vergilii Aeneidos (Primus habet etc.).
col. 2 versus Siville.
f. 114v versus XII sapientium.
f. 116r de pedibus lib IIII (Pes est pondius etc., *Anthol. Ries. n. 480*) *subdita sunt haec verba:* AROS'TREOM'. ELIAE.
FL
f. 116r Alchimus.
f. 145r—150v incip ars isidori epi de grammatica (*abrumpitur his verbis:* unde non oportet in carmine has syllabas quodlibet excedere nomen).

TERTII ORDINIS LIBRI.

Memorabilis liber est Vaticanus Reginae 2078 olim Petavianus s. VIIII—X *R* quem descripsit Arevalus ad Prudentium 4, 78; Reifferscheidius, Bibliotheca Patrum Latinorum Italica I 319—324; E. Duemmlerus, Neues Archiv IV 142—145 et Poetarum latinorum aevi Carolini tomo I p. 393 sqq., excussit Mauius a. 1879.

Post Theodulphi versus biblicos Avitus sequitur f. 2v—58r. Hunc excipiunt Prudentii Psychomachia, Ars Capri et Agroetii, Aldhelmi carmina, Cato, Carolini aevi carmina (Hibernici exulis, Epitaphia) Aldhelmi et Simphosii aenigmata, Eugenii minora carmina, iterumque aevi Carolini versus a Bernowino potissimum facti ut videtur. Inmixta sunt alia, quae habentur in Anthologia latina.

In fine sexti libri leguntur tres versiculi:

ALCIMVS HEC LVBRICO TEXIT QVE CARMINA VERSV,
BINIS IAM BREVIBVS, SED SENA VOLVMINA, PINNIS
CONSCRIPSI EN CELERIS DENO SVB LVMINE SOLIS.

Rectius hic leguntur, quam in omnibus aliis libris, ubi falso ad ipsum Alcimum referuntur — nam TEXI scribitur vulgo — sed non ita recte, ut autographam subscriptionem agnoscas: nam in codice est ALTIMVS, et pro LVBRICO reponendum erit LVDICRO, et falso distinguitur DENOS VB[118]. Scatet codex ingenti multitudine vitiorum, quae commisit librarius, non solum in eis partibus quas descripsit Duemmlerus, sed etiam in Alcimo: sed praeter has scripturae mendas, quae scribentis oscitantiae debentur[119], sexcenties mutatum habes textum coniectura quamvis prava; qua grassabatur, qui exemplaris lectu difficillimi evanidas ut patet non raro litteras et syllabas interpretari ingenio, atque celeriter interpretari et raptim, coactus erat. Verum is non fuit librarius Vaticanus, sed ille ipse, qui versiculos istos subiecit. His autem propagatorem se fatetur librorum paene omnium qui Avitum solum separatumque ab ceteris sacris poetis continent.

Cognatus est cum libro *R* codex Laurentianus pl. XXXIII cod. 20 membr. *F* s. X, qui unum Avitum continet, vid. Bandinius II 103 sq., Reifferscheidius, Bibliotheca Patrum Latinorum Italica II 280 sq. Magna cum cura scriptum dicit G. Meynckius, qui librum contulit mense Octobri 1879. Ipse librarius saepe correxit atque in margine et inter lineas addidit glossas. Alia manus s. XII pallidiore atramento priores quin-

118) Casui tribuo, quod versiculi tres ab litteris *A B C* incipiunt septenosque habeant voces atque septenas et tricenas litteras.

119) Correctus est textus non solum ab ipso librario (m. 1), sed tribus aliis manibus, quarum una nigro, fulvo altera, tertia flavo atramento est usa; multa tamen non satis certo uni ex his tribus poterant tribui.

que libros correctionibus temptavit, in sexto libro paucas tantum glossas adiecit. Diversa ab ea manus in quinto libro quaedam addidit in margine.

De patria libri non constat. Vt orthographica, ita pravas illas libri *R* emendationes plerumque exhibet, maxime libro IIII: accedunt alia multa vitia, quae partim librario partim exemplari quod descripsit debentur.

Desiderantur sexti libri ultimi versus 569—666; non tamen prorsus interierunt: nam cod. Monacensis lat. 756 (Victorianus) chart. fol. s. XV fol. 182—184 Petri Criniti manu a. 1500 scriptus exhibet 'Excerpta ex cod. antiquissimo Aviti poetae'. Sunt autem ipsi illi versus, qui in Laurentiano interierunt 569—666: atque contextus eundem prae se fert colorem, quem habet totus Laurentianus; accedit subscriptio, quae eandem quam contextus cum sequioribus libris cognationem prodit.

K Sperabam Gratianopoli ex thesauris Maioris Carthusiae egregium aliquod subsidium me nancturum; ea tamen spe deceptus sum: nam praeter eum librum, quem Haenelius p. 168 recenset 'Aviti versus de laude castitatis; olim bibl. Carthusian. c. 95 s. XII membr. 4°', nihil ibi extat quod ad nostrum pertineat; neque hic sextus liber Aviti totus atque integer: desunt vv. 1—106. Continet enim hic codex (olim signatus 401 et 219 et Υ, vel Υ/401) tantum quaterniones XX—XXIII; adnotaturque in fronte libri initium huius fragmenti inveniri in codice 49. 195 (scil. Carthusiensium) nunc deperdito. Alcimum sequuntur: 'Meditationes Guigonis prioris Cartusiae' et Boetii quinque opuscula sacra (eodem ordine quo a me edita sunt, sed liber contra Eutychen et Nestorium non integer). Neque magni pretii est liber: nam Vaticani et Laurentiani textum depravatum propriis mutationibus continet.

In conspectum hic proferam Exempla poetarum a diversis conlecta, quae Alcimi sive veri sive spurii versiculos exhibent. Et ea quidem, quae ex codice Vaticano Reginae 215 s. VIII ex. vel VIIII (quem non describit Reifferscheidius) edidit H. Keilius (Index scholarum aest. a. 1872)[120], Mico Centulensis monasterii s. VIIII civis, de quo praeter alios optime egit E. Duemmlerus, Neues Archiv IV 516, non conlegisse quidem, sed in suum usum convertisse videtur; in utraque autem conlectione Cypriani versus citantur, omisso poetae nomine in Vaticano, addito Alchimi primo et alteri apud Miconem. Sunt autem hi:

196 His actis cynomya fluit quae musca canina
190 Protenus adscribit vatis populoque viritim
191 Saffirus hanc sequitur cum qua carbunculus ardet.

Leguntur apud Cyprianum Exod. 340, Iosua 405, Exod. 1157.

In ipso illo codice Vaticano, quem S. Marii Forcalqueriensis (Galliae meridionalis) olim fuisse ex rubris litteris 'Sancti Mar....' initio libri servatis coniecit Arevalus ad Isidori opp. II p. 304, interiectis minoribus carminibus[121]) sequuntur f. 129r (Ex-

120) Codicibus ab H. Keilio laudatis addendus est Parisinus 1928, quem inspexit Ch. Thurot, Notices et Extraits XXII 2 p. 424: 'Il commence par Perseverat. Post manes tumulum quae perseverat Marcialis. Il finit par Zizania. De satione dei Zizania fulsit amara. Fortunatus'. (hic etiam apud Miconem legitur). Inest v. 58 Keil. addito nomine 'Sophocles' (cf. Keilium p. IV), Statii Achilleidis v. 419 addito nomine 'Achilles'. 'Et vitam insignem laudamus Socratis arte. Rufinus. V. C.' praeterea Avitus et Alcuinus laudantur.

121) Anth. lat. 488, Versus de palmis (psalmis), Anth. lat. 489. 490.

empla) Ex libris Alchimi Aviti (sunt triginta), Iuvenci presbyteri (septem) Furtunati presbyteri (duodecim, quorum primus: Fortior adriacas nec padus intrat aquas CATLC ādrĭăcās), quos omisit H. Keilius. Eos qui ibi Aviti vel sunt vel dicuntur, benevolentia A. Maui descriptos hic habeto:

'Ex libris Alchimi Aviti.

Sereni 3	Tuque potens artus reduces qui tradere vitas	Rĕdŭcēs
9	Huc ades et quicquid cupido michi sepe locutus	Cŭpĭdō
150 (155)	Cigneos adipes claro miscere lieo	Cīgnēōs Lĭēō
210 (214)	Seu fel perdicis equo cum pondere mellis	Pĕrdīcĭs
260 (264)	Et nondum extincti moreretur lingua diserti	Dĭsērtī
331 (335)	Que ciato diluta garimandesque bibesque	Dīlūtă
400 (404)	Persicum huic potum e nuce dabitur interiore	Pērsĭcŭm
408 (412)	Sive meraca potens seu ros cum pane marinus	Mĕrăcă
435 (439)	Atque poma macidon creteis misit ab horis	Crētēīs
459 (463)	Fertur amicdalinae sucus nucis esse bibendum	Ămīcdălīnāē
474 (478)	Heminis tribus in limpham validam coque rutam	Hēmīnīs
583 (588)	Aut ederae sucum aut lacrimosi trita sinapi	Sĭnăpī
617 (624)	Diptamnum bibitur cocleae mandantur edules	Ĕdūlēs
639 (646)	Succida lana malos remoratur subdita cursus	Sūccĭdă
772 (779)	Cum vino veteri sic contractos perline nervos	Pērlĭnĕ
Aviti I 62	Astra notet caelique vias ac sidera norit	Nŏtĕt
II 240	Et sic orsa loqui semesum namque gerebat	Sēmēsŭm
367	Nec sicut tonitru crebro cum percitus ether	Tŏnĭtrū Pērcĭtŭs
III 296	Ille gemens vanum repetita voce precatur	Rĕpĕtītā
IIII 130	Pressa giganteas tellus produxerit arces	Gĭgāntēās
240	Machina que surgens fluctus supernatet omnes	Sūpērnătĕt
438	Vmida massilas tetigerunt frigora sirtes	Māssīlās
441	Non aliter tanais nivibus cum pascitur	Tănăĭs
442	Rifeo de monte ruens inriditur amni	Rīfēō Īnrĭdĭtŭr
517	Parnasi vertex cautem non protulit altam	Pārnăsī
631	Saffirus atque virens maculosus cerulus albus	Săffĭrŭs
V 64	Testor nile tuos et dive vocis anubem	Ănūbĕm
VI 11	Non hic fallaci tingetur barbitus unda	Bārbĭtŭs
138	Nam qui diffusam spatio laxante plateam	Plătēăm
552	Primum disiuncto quos coepit clausa viritim	Vĭrītīm'

Priora exempla ex codice Laudunensibus simili fluxerunt: Mico demum nomen adposuisse videtur ex codice S. Richarii. Quae secuntur, non ab ipso libri scriptore conlecta esse docet error, quo Aviti nomen Serenianis praefixum est, descripta autem sunt ex codice qui Serenum cum Avito coniunctum habebat[122]. Cuius familiae is fuerit, libri IIII v. 240 indicare videtur: nam 'supernatet' pro 'superenatet' Laurentianus liber habet, eiusdemque libri v. 631 'atque' pro 'que' legitur in Laudunensibus, Vaticano itemque Laurentiano. Laurentiani inde contextum multo priorem esse videmus eo saeculo, quo ipse liber *F* scriptus est.

122) Sereni textus alterius atque deterioris est familiae *B* (cf. Baehrensius P. L. M. vol. III), quae tamen multo superior est aetate Carolina Iacoboque scriba, cuius operae quod unum habemus integrioris textus (*A*) exemplar Turicense debetur.

β A Gallicis libris transeundum ad GERMANICOS (β) non patria solum sed etiam lectionibus, quibus corrigebantur priorum librariorum vitia et quae vitiosa visa sunt, rationibusque orthographicis seiunctos ab superioribus. Atque primum de Gagneiana editione Avitianorum carminum dicendum videtur, cuius exemplar Gymnasii Carolini quod est Osnabrugae bibliotheca mihi commodavit. Eius titulus hic est:

Christia|na et docta divi | Alchimi Aviti Viennensis archi|episcopi, & Claudii Marij Victoris | Oratoris Massiliēsis, poëmata, aliaq́ʒ | non poenitenda. Per Ioannem Gaigneium [123]) Parisi|num Theologū è vetustiss. libra-|riis in lucem asserta, | suoq́ʒ nitori restituta. | quo|rum catalogum proxima pa|gella indi|cabit. | * | Vaeneunt Lugduni a vin-|centio Portonario. | Cum privilegio Regio ad quadriennium. | 1536 |[124]).

p. 259:

FINIS
excudebat Lugduni Melchior
et Gaspar Trechsel fratres
1536.

Quid conclamatissimo huic Aviti et Victoris editori [125]) fuerit subsidii, quae fuerit causa, cur tantopere inmutatos horum poetarum libros emiserit, ex ipsius verbis discas infra positis [126]).

---

123) Qui Gaigneius scribitur in titulo, in inscriptione carminum suorum Gagneius dicitur.

124) Habentur autem in hoc libro post Praefationem Aviti vita ex Gennadio, Adone, Trithemio atque Epitaphium. Deinde Index materiarum scitu dignissimarum et Erratorum recognitio (hucusque cum titulo 12 folia 8⁰). Alcimi poemata libri VI p. 1—158. Eiusdem Homilia de festi Rogationum institutione p. 159—164. Apostolicae tres ac pietatis plenissimae Romanorum pontificum ad Viennenses episcopos epistolae p. 164 et 165. Cl. M. Victoris De historia Geneseos libri 3 p. 168—249. Eiusdem de perversis suae aetatis moribus lib. quartus ad Salmonem p. 250—254. Ioannis Gagneii Parisini Theologi 1) De sacro Christi corpore in Eucharistia carmen, 2) Hendecasyllabon (sic!) Divo Leufredo sacrum p. 255—259.

125) De Gagneio haec scribit Chr. Daumius ad Thomam Reinesium Kl. Martiis CIↃIↃCLIII (Thomae Reinesii epistolae ad Christianum Daumium, Ienae CIↃIↃCLXX epist. XXXV p. 110): '— si examinaverimus singula quae Gagneius supposuit, ne verbum quidem, nedum versum, commode producere possumus, qui non a Genio Aviti, seculique illius longe absit, manifestissimisque indiciis, quorum Glossario in Alcimum non exiguam farraginem σὺν Θεῷ producturus sum, novitatem monstret et cum caeterorum Gagneianorum Carminum conspiret indole. Sunt in genuino Alcimo multa alibi non lecta, aut saltem aput συγχρόνους exstantia, ideoque quod florentis aevi non essent, a temerario hac in parte et inconsulto Correctore (qualis et Ingolstadiensis Galteri Editor fuit) expuncta'. Quae exemplis satis multis vir doctus probat.

126) Divione agente mihi . . . indicavit . . . Panagius Hocedius abbas Honecurtius . . . esse in antiquo coenobio quod divo benigno sacrum est, vetustissimam librariam bonorum librorum ut existimabat refertissimam. Adductus ego . . . loci illius subpraefectum (ipsi priorem appellant) adeo fratrem Antonium a medio ponte. Peto et impetro . . . inspiciendae librariae copiam ut faciat, quo ego comitante illo quum pervenissem et ille per immodicum pulverem et situm ab evolvenda libraria dehortaretur, conieci statim latitare posse preciosam aliquam in vili pulvere drachmam, nec vanus augur. Nam praeterquam quod supra triginta pietatis et eruditionis plena illic volumina reperi nobis adhuc incognita, offendi poemata Divi Alchimi Aviti Viennensis archiepi . . . cogitavi apud me extare forsan apud Viennenses multo plura tanti viri opuscula . . . Igitur Petrum Palmerium . . . Viennensem archiepiscopum . . . Is . . nihil prius duxit quam meam operam sua diligentia adiuvare. Summa igitur diligentia inspectis librariis omnibus nihil e tanti viri lucubrationibus praeter cuiusdam homiliae fragmenta reperimus . . . Enimvero quum diu asservaret in scriniis . . . apostolicas tres Romanorum pontificum ad episcopos Viennenses epistolas, in publicum mihi dedit proponendas . . . . Acceptis itaque his a Viennensi archiepo divitiis Lugdunum reversus, quum in praelo versaretur Alchimus, audivi in insula Barbarensi insignem esse librariam, nec fallax rumor. Profectus enim eo loci et in bibliothecam admissus supra viginti insignioris monetae ac purioris metalli statuas reperi: tum vero victoris cuiusdam nobilis monimentum egregium. Is est Claudii Marii Victoris oratoris Massiliensis in genesim commentarius . . . existimavi non parum rei literariae profuturum, si eadem opera uterque in lucem exiret. Nemo vero crediderit quam in restituendis illis

Ex Divionensis S. Benigni bibliotheca Montefalconius p. 1284 Avitum non adfert. Igitur aut eo ipso tempore, quo describendum curavit librum Gagneus, deperditus est aut turbis ecclesiasticis, quibus non multo post Galliae bibliothecae vastabantur, evanuit.

Hunc in locum reiciendum putavi librum, quod eis in lectionibus, quibus ab editoris correctionibus atque supplementis liberum textum arguit ceterorum codicum conlatio, summam cum Sangallensibus cognationem prae se fert, quibus tamen, quantum ex Gagnei verbis conicitur, multo fuit vetustior, ut hos ex illo fluxisse veri fiat simile. Hanc autem familiam ex turbato et vitiato *RF* familiae contextu, quem nescio quis coniectura emendare conatus est, repetendam esse lectiones textui meo subditae satis indicabunt [127].

Ceteri omnes quos in hoc ordine recensebimus libri derivati sunt ex codicibus Sancti Galli (*G*, *g*) 197 et 198 s. VIIII et X [128]. In altero est Dictys s. VIIII—X, Epistulae Pauli et Senecae s. XIII, Dares s. X, Avitus s. VIIII, Columbani monosticha s. X, Thietholfi, Salomonis, Waldrammi versus, Iuvencus et Sedulius s. X. Alter qui unius Aviti libros habet cum Columbano, descriptus est ex priore: utilis autem erat, cum in illo excidisset quaternio X i. sexti libri vv. 96—401. Hunc alterum designari Weidmannus [129]) dicit vetere catalogo s. VIIII: 'Metrum Alcimi Aviti epi. libri VII in vol. I'. Ex eodem libro 197, quod ostendit e. g. quarti libri v. 255, descriptus est s. X fortasse Vdalrici episcopi (923—973) temporibus (nam Augustanis cum S. Galli monachis artissima erat per eos annos coniunctio) liber olim Augustanus monasterii SS. Vdalrici et Afrae (cuius bibliothecae est numerus 118 ni fallor, qui legitur f. 1): postea fuit V. E. Loescheri, cuius ex bibliotheca Henr. Ionath. Clodius redemit, nunc possidet bibliotheca regia Dresdensis (*D*). Solum Avitum continet, cuius liber VI non integer est: abrumpitur VI 98: 'Def. complura' Loescheri manus adscripsit. Supersunt 71 foll. in 8°. Ex Augustano autem nisi omnia fallunt derivatus est codex

Gg

D

laborandum mihi fuerit codices nacto tum vetustate exesos, tum inerti et imperita exscriptorum ignavia depravatos, quos tandem plus mille locis restitutos, ac quingentis paene versibus immutatos sub tuae maiestatis patrocinium, Francisce Rex Christianissime abire sinimus . . . . Lugduni anno 1536 Idibus Martiis. — *Porro in praefatione ad Marium Victorem p. 166 haec dicit:* incidit in manus nostras ex eius loci vetusta, sed ante annos aliquot depeculata libraria, poema doctum et elegans quatuor libris distinctum historiam libri Geneseως ad vigesimum usque caput persequens, Claudii Marii victoris Massiliensis oratoris titulo insignitum . . . Tot vero partim vetustatis iniuria, partim eius qui descripserat incuria mendis liber scatebat, ut nullum plane descriptorem liber invenire potuerit. Itaque quum illi describendo animum manumque coactus adiecissem, necesse habui divinare plerisque in locis magis quam legere. Nam quum vix locis non paucis literarum superessent vestigia, multa etiam sic descriptoris culpa immutata essent, ut ne sensum quidem ullum subodorari possemus nobis ex ipsis, quod potuimus ex sacris bibliis et Geneseως historia mutuati: qualicumque nostra Minerva temporis iniuriam descriptorumque sarcire curavimus inertiam. Quae autem ab historica Geneseως serie remotiora erant (ut plerumque non inepte autor digreditur) ea locis aliquot compulsi omisimus . . . . . alioqui quae ad rem faciebant, et ad historiae pertinebant narrationem, si quando cariosa monimenta legendi neque locus daretur neque facultas, factis de integro versibus aliquot proxime ad scripturae sancte ordinem restituere conati sumus, si quando emendatiorem nacti erimus codicem integrum autorem reddituri. Horum te lector optime admonitum voluimus, ne nos temere autorem aut mutilasse crederes aut immutasse.

127) Libri β prologum non habent — abreptus erat in libro unde originem traxerunt. — Quod tamen Viennensis episcopus dicitur auctor, hoc non nisi is potuit addere, qui sive Lugduno oriundus sive Vienna aliunde novisset auctorem. — Habuit autem archetypus ordinis β traditam libro Leidensi tabulam, quae deest in *R*.

128) Vid. Scherrer, Verzeichniss der Handschriften der Stiftsbibliothek von St. Gallen p. 72—74.

129) Weidmann, Geschichte der Stiftsbibliothek St. Gallen p. 392.

V Vindobonensis 391 Endl. (Tabularum 261/*R* 2132) (*V*) foliorum 75 in 4°, incertae originis, s. X scriptus Denisio et Endlichero arbitris, s. XI adscriptus rectius ab H. Hoffmanno Fallerslebensi p. 387, quem sequuntur Tabularum auctores. Continet solum Avitum. Libros *GDV* totos excussi.

Hac data occasione error castigandus est, qui antiquissimo natus tempore ad nostra usque manavit tempora. Notkerus enim Balbulus de interpretibus divinarum scripturarum agens c. 7 (B. Pezius, Thesaurus Anecdotorum t. I August. Vind. 1721 fol. p. 9; I. A. Fabricius, Bibl. med. et inf. latinitatis t. V p. 313) 'Si vero, ait, etiam metra requisieris, non sunt tibi necessariae gentilium fabulae, sed habes in Christianitate prudentissimum Prudentium . . . Alcwinus (Alcimus *Fabricius*) vero nomine Avitus licet historiam Geneseos quasi solam assumpserit, tamen omnia nostra (Heptateuchum *Fabricius interpretatur*) dulcissimo carmine decantavit et pulcherrimum librum de virginitate ad sororem suam descripsit, et alium de institutione mortalium (*al.* moralium), pro quo tu legisti Catonianum; sed quantocius facito tuum esse. Iuvencum et Sedulum (*Fabr.* Sedulium) Oratorem (*lego* Aratorem) Hymnosque Ambrosianos scio quia iam memoriae commendasti'. Ad haec verba Fabricius in nota monet: 'Hoc Aviti poema, quantum memini, hodie non exstat' eiusdemque sententiae est auctor Historiae litt. Franc. III 137. At enim poema quidem exstat, poetae nomen evanuit. Notkerus enim procul dubio ipsa illa Praecepta vivendi intellegit, quae in Sangallensibus libris Aviti carminibus subiciuntur. Titulus ibi est qui in aliis libris: INCIPIT LIBELLVS CVIVSDAM SAPIENTIS ET VT FERTVR BEATI COLVMBANI. Ita est, est libellus 'cuiusdam sapientis', poetae nomen in oblivionem dudum venerat; pro auctore postea habitus est operis quod praecedebat auctor: sic Lucano Orestis tragoedia, sic Statio Oedipi querimonia, sic aliis alia attribuebantur. Sic mox Avitus, mox Columbanus praecepta illa scripsisse putatus est, quae utique ab alterius, Alcimi dico, ingenio prorsus abhorrebant. At certa, obicies, res est de praeceptorum auctore; nam Lupus Ferrariae abbas ep. XX ad Altuinum data (Lupi epp. ed. Baluzius p. 40): 'In versibus, inquit, moralibus, quos Alcuinus dicitur edidisse, statera sic posita est: Non tibi sit modius duplex nec statera duplex' (est autem praeceptorum v. 88), eamque auctoritatem secutus recte inter Alcuiniana carmen recepit E. Duemmlerus[130]). Rectius ego contendo eundem statuisse antea, cum Frobenium secutus removendum esse ex Alcuinianis putaret (Neues Archiv IV 138). Lupi ego quoque auctoritatem libenter amplecterer: sed hac in re nihil moramur. Nam si magistrum suum Alcuinum significare voluisset, non nudo extulisset nomine: at scripsit ille: 'quos Alcimus dicitur edidisse': nempe Notkeriani erroris consors est; Alcimi autem et Alcuini nomen quam facile potuerint conmutari, quam saepe conmutata sint, praeter ipsius Notkeri locum qualis est in ed. Peziana pauca alia exempla satis docent: sic cod. Bernensis 394 s. X f. 225ᵛ 'Alcuini Aviti homelia de rogationibus'; contra 'Alcimi ex libris Augustini de trinitate'. Catalogus codd. Casinensium ad Paulum II transmissus (A. Maius, Spicileg. Rom. V 222). 'Carmina et dictamina Alchuini de Veteri et novo testamento' titulus est codicis Tegernseensis s. XV, si recte memini, scriptus: sic 'Alcuini carmina'

130) Poetae latini aevi Carolini I 1 p. 275 sqq. cf. p. 164.

Aviti codex Vindobonensis 2132 habere dicitur a Graffio Diut. III 186. Alcuino autem, qui s. VIII ad finem vergente in Franciam venit, antiquius esse carmen ipse ille versus quem Lupus laudat ostendit. Nam is in Exemplis poetarum Vaticanis legitur (v. 804), quae poetarum Eugenio Toletano (ob. a 657) minorum versiculos non habere videntur (eius autem ex Hexamero v. 210 sumptus est versus Dracontianus, qui sine auctoris nomine profertur 193).

Bavarici libri, ad quos transeo, alteram ordinis *β* classem constituunt interpolatam adscitis ordinis *α* libris maximeque eius classis ad quam pertinet *F*[131].

M Monacensis lat. 330 membr. 4°. s. XI et X. 75 fol. Ex codd. veteris bibliothecae electoralis Monacensis. Fol. 1 s. XI Alcimi Aviti Viennensis episcopi libri (carmina) numero VI. f. 60 s. X Persii satirae cum Cornuti conmento; cf. ed. O. Iahnii p. CCIV, ubi codicis aetas non recte indicata est. Additi sunt in extremo folio (eadem manu scripti) octo versus remedium ut crines renascantur continentes, quos edidi Mus. Rhen. XXXII p. 531. Ex cod. Vercellensi LVIII 39 s. X ediderat Reifferscheidius, Bibl. Patr. Lat. Ital. II 2 p. 212 et multo ante Du Cangius v. cima ex cod. Canonum Chauveliniano s. X. Totum contuli.

M[1] Monacensis lat. 493 membr. 4°. s. XII. 61 fol. Ex electorali bibl. utriusque Bavariae ducum, olim liber H. Schedelii. Fol. 1 Alcimi Aviti Viennensis episcopi carminum libri VI descripti ex cod. 330; contuli librum I[132]. f. 60 Elegia de Philomela (Riesii, Anthol. lat. Ries. n. 762). f. 61 Ad quendam amicum. Inc. 'Quot caelum retinet stellas quot terra lapillos'. Sunt 6 hexametri; f. 61ᵇ De variis bestiarum vocibus. Inc. 'Apes bombilant vel bombizant'; vid. de omnibus his Mus. Rhen. l. l. p. 527—531.

E Monacensis lat. 14420 (Ratisbonensis S. Emmerami E, 43) membr. in 4° mai. s. VIIII (f. 1—54) et s. XII. 199 fol. Fol. 1—20 Bedae lib. de arte metrica, item de schematibus et tropis. f. 21—36 Pauca de metrica ratione ex multis grammaticorum libris excerpta. f. 37—54 Idem II libri Bedae qui supra f. 1—20. f. 55 Divisiones super Boetium de consolatione philosophiae. f. 66—72 Quaestiones in Donatum de VIII partibus orationis. f. 73—78 Glossae in Statii Thebaidem. f. 79—144 Com-

---

131) Ab ordine *GDV* ordo *MEB* discedit e. g. II 161, ubi altera paragraphum habet, altera omittit, illa 'Hic', haec 'Sic' legit. *M* non raro lectiones Leidenses habet; *E* habet secundae manus codicis *M* lectiones atque cum hoc consentit in paragraphis, non omittit VI 502 qui desideratur in *M*, ante VI 500 paragraphum in *M* omissum ponit cum *GV*. Vbi *M* lectiones ordinis *α* vel Leidenses habet, *E* plerumque dissentit, ipse non raro librum *F* sequitur, ita ut si quando lectio *F* in hoc codice obviam fit, statim plura eius generis occurrant, inprimis libro II a v. 300 (ut 315 lingua, 320 putant). *B* non raro cum Leidensi consentit, aliquotiens singulares lectiones habet; in libro II cum glossis et variantibus lectionibus in *M* suprascriptis convenit. *T* consentit cum *GgV*, *N* cum *E*; sed mox mutatis partibus *T* cum *M*¹*E*, *N* cum *GVM*² consociantur (ut VI 289 *N* erugine, *T* rubigine), postremo alter tendit cum altero.

132) Praefixum est hoc carmen s. XV ex.:

Alcimus in lucem nunc prodeo sydere dextro.
  Conditus en latui secula dena quidem.
Quae nam sit cecini mundi melioris origo.
  Et quo flagitio primus adam cecidit (cecinit *codex*).
Iusta dei patris que sit sentencia lata.
  Dextera cur christi diluvium peperit.
Transitus et pelagi rubri narratur abunde
  Atque placens summo candida virginitas.

mentarius in Terentii comoedias. f. 145—148 Glose Sedulii (ad opus paschale). f. 149 —161 Virgilii Bucolica. f. 162—193r Alcimi Aviti poematum de mosaicae historiae gestis libri V. f. 193—199 Eiusdem poematum liber VI de consolatoria laude castitatis. Contuli totum[133].

B Monacensis lat. 4652 (Bened. 152) membr. misc. 8°. s. XII—XIIII. 117 fol. Fol. 1 (s. XII Halmio iudice, mihi s. XI scriptus videbatur): (Alcimi Aviti) Poematum lib. I—III v. 406; contuli librum primum. f. 29 (s. XIII/XIIII) Palpanista Bernhardi (Geistensis). Libro in fine mutilo desunt 29 extremi versus; cf. Leyser p. 2001 (1101). f. 47 (s. XIII) Liber Aviani poetae (Novus Avianus). Inc. 'Huc precor invito cum musis phoebe venito' *etc.* edidit Aemilius Grossius in programmate collegii Fridericiani Regiomont. a. 1868. f. 61 'Liber Catonis' (Novus Cato Martini) s. XIII ab eadem manu quae Avianum scripsit. f. 65—117 (s. XIIII) Varia ad logicam pertinentia, inter quae f. 104—116 Introductoria dialecticae. De toto codice nostro post Docenium (vid. Aretinus, Beiträge IX 1235 sqq.) et alios diligentissime disputavit idem Grossius.

T Monacensis lat. 19450 (Tegerns. 1450) membr. in 8°. s. X. 109 fol. Alcimi Viennensis episcopi libri. Desunt in cod. versus libri I 218 usque ad lib. II 120. Contuli libri I quae supersunt et librum VI.

N Monacensis lat. 23480 (cod. mixti n. 480) membr. in 8°. s. XII. 63 fol. Alcimi Aviti poematum lib. I v. 274 — lib. V 552 et lib. VI v. 177—661. Contuli librum VI[134].

Carminum contextum, quem Sirmondus deteriorum librorum lectionibus sexcenties deformatum dederat, ego ex optimis libris Lugdunensi Laudunensibus Vaticano restitui, qui quidem quo cognationis vinculo inter se cohaereant, non liquide adparet: nam ne illud quidem satis constat, utrum *n* ex *N* sit descriptus, ut Pitra censebat Spicil. Solesm. I p. XXXVII (quod non nisi antequam *N* corrigeretur ab incurioso librario potest factum esse), an uterque, quae mea est sententia ex conmuni fonte sint derivati. Ex his igitur principalibus libris plenam lectionis diversitatem subscripsi, ita tamen ut leviora velut *c* pro *t* atque invicem, *e* pro *ae* (non *ae* pro *e*) posita in *R* non indicarem; in Laurentiano (*F*) qui cum Vaticani sit socius, tamen pauca quaedam cum altero Laudunensi habet conmunia (vid. subscriptionem prologi prioris et I 124), satis habui diligenter indicare, ubi consentiret cum ceteris vel minutulis in rebus. Tanta enim conlecta est in eo foedissimorum errorem conluvies, ut eis subscriptis taedium movere legentibus puderet.

Alterius ordinis *β* librorum, qui ad exemplar aliquod cum *RF* cognatum recedunt, quamvis nullus omnino sit usus in constituendis auctoris verbis, non vereor ne quis abiciendam eorum memoriam fuisse iudicet: nam cum non nihili intersit indagare, quae fuerint per medii aevi saecula veterum auctorum fata, tum quantum possit ex eorum fatorum cognitione ad proferendam artem criticam profici, quis negaverit? Velut conferendis Gallicanis et Germanicis Aviti libris, qui uno illo S. Gallensis libri vin-

133) Libro *E* cognatus videtur Fuldensis, quo utebatur Zehnerus (ed. Lips. 1604), 'annis abhinc ducentis in membrana vetustissima pulcerrimo literarum ductu exaratus'; cf. VI 534—666 quos versus Zehnerus in commentariis integros ex eo libro descripsit.

134) Praeterea aliquot folia (vier doppelblätter) libri s. XI scripti formae quart., ex quibus olim Schmeller glossas germanicas descripserat ad tertium librum pertinentes, atque fragmentum libri IIII Elias Steinmeyer nuper denuo invenit Monaci, vid. libri infra laudati p. 5 et 770; ego non vidi.

culo inter se coniugantur, quid fuerit discriminis inter Gallorum, quae superior est aetate, atque Germanorum orthographiam, luculento docemur exemplo. Ego vero rem tam late fusam, ut Fabii verbis utar, tam breviter adstrinxi, ut hinc quoque omnem reprehensionem evitasse me sperem.

Neque recentiorum librorum memoria praetermitti debet, si studiorum in Avito conlocatorum pleniorem aliquam notitiam habere volemus [135]. Nominandi igitur

Cracoviensis bibl. Zaluscianae 436 s. XV (Sedulius, Aviti carmina).

Parisinus lat. 8321 s. XV, Arator, Iuvencus, Aviti carmina V.

Gabrielis Naudaei (Doctoris med. et Prioris Artigiae in Lemovicibus) codicem describit Labbeus nova bibl. Paris. 1653 p. 226. Inerant in eo post acta ad Benedictum XIII et Vrbanum VI spectantia Fulgentii fabulae, Sedulii opus paschale, Aviti libri VI (subditis in fine tribus istis versiculis, de quibus egi supra p. LXVII), sequebantur sermo beati Martini de trinitate, Albertini Mussati Eccerinis aliaque opuscula in Italia s. XIIII et XV scripta.

Ex catalogis Vaticanis qui recensentur recentiores libri a Montefalconio, frustra quaesivi: p. 53 Vatican. Reginae Sueciae 1719 'Alani, Aviti vel Matthaei Vindocinensis carmina. Ovidii de remediis amoris. Matthaei Vindocinensis Tobias'. p. 133[d] (Vaticana. Autre catalogue trouvé dans les manuscrits de D. Claude Etiennot): 'Cresconii Breviar. Canonum. Marcellini Comitis Illiriciani Chronic. Ioannis Maxentii Scythae Monachi opera. S. Aviti Archiep. Viennensis opera [an Sirmondianus epistularum is fuit codex?]. Leontii Byzantini opuscula. Dracontii Hexameron. Iusti Orgelitani Epi expositio in Cantica. Aretae Caesareae Episcopi explanatio in Apocalypsim. Agapeti Diaconi Paraenesis ad Iustinianum. Zachariae Mitylenensis Epi Syntagma et alia. Facundi Hermianensis defensio trium capitulorum 572. 573. 4276. 1321'.

Prima et antiquissima editio erat Argentinensis Iohannis Adelphi Muelingi [136], qui exemplum manuscriptum a praeceptore suo Philippo Beroaldo Bononiensi acceptum anno MDVII Grueningero imprimendum tradidit.

Vindobonensis 3279/V 636 s. XIIII (s. XVI Endlicher) Arator, Aviti libri VI (al. m. subscripsit tres istos versiculos: Alcimus — solis), Pseudocypriani carmen de ligno crucis; codex olim Io. Cuspiniani.

Monacensis lat. 24515 s. XVI: Arator, Aviti libri VI cum I. A. Mulingi praefatione.

Berolinensis Theol. lat. Fol. 265 membr. s. XV ex. descriptus est ni fallor ex Argentinensi editione. Subiecti sunt tres isti versiculi; habeo totum olim excussum ab H. Middeldorpfio.

Bruxellensis n. 5254—5267, olim Gemblacensis s. XVI in. (1495—1510, scriptus a Iean Baillini monacho Gemblacensi), Aviti I 14—108; cf. Reiffenberg, Annuaire de la bibl. royale de Belgique 1842 III 152 sq.

135) Eberhardus Betuniensis in Laborinto Avitum non laudat.

136) Sequitur Parisina 1508 et 1510 (Hist. litt. de la France III 140), ed. Coloniensis Martini de Werdena 1509, ed. Lugdunensis Gagnei de qua supra dictum est a. 1536, repetita Parisiis 1545, Basileensis Menradi Moltheri (l. I—V) impressa ab Oporino a. 1545, Georgii Fabricii Poetarum Veterum Ecclesiasticorum opera Christiana Basileae per Ioannem Oporinum 1562. 4⁰. p. 367—444, Lipsiensis Zehneri 1604. Patrum bibliothecae maximae quae dicuntur aut Gagnei textum habent (velut Bignii Paris. 1589, Coloniensis 1618, Parisiensis 1654) aut Sirmondianum (velut Lugdunensis 1677 et Gallandiana etc.).

Georgius Fabricius habuit codicem manuscriptum, quem communicaverat poeta clarus Michaelus Toxites: is plane convenit cum Menradi Moltheri et Ioannis Adelphi editionibus (G. Fabricii Comment. p. 6).

Capita vel partes carminum, quas non agnoscit *L*, raro habet *N*, frequentiores quidem *n*, sed ut nulla prorsus lex nisi ipsius librarii cernatur libido; ego plerumque cum Sirmondo constitui, cui hac in re plerumque cum *P* convenit, quo in libro numeri quoque praefixi sunt singulis partibus. Cum recentioribus libris Gallicanis cognata est etiam divisio quam sequuntur ordinis *β* libri, ut tamen multo plures faciant partes; aliter tamen distinguunt priores huius ordinis libri *GDV*, aliter *MBE* interpolati ex ordine *α*. Ex *RF* ab eo qui contulit nil traditum est de ea re, quam tamen ad studia medii aevi cognoscenda non minoris momenti est quam scholia atque glossae teutonicae exemplaribus adiecta. Atque has quidem ex libris Sangallensibus Vindobonensibus Monacensibus *METN* denuo sollertissime conlectas edidit Elias Steinmeyer in libro: Die althochdeutschen Glossen gesammelt und bearbeitet von Elias Steinmeyer und Eduard Sievers tom. II Berlin 1882 p. 1—5 et 770.

Ne quid omittamus: ex Avito, cuius tam multi codices per Germaniam erant vulgati, multa sine dubio patriae nostrae poetae latini hauserunt, nec tamen quisquam Avitum cum nostris contulit, praeter A. Pannenborgium, qui carminis de bello Saxonico vel de gestis Heinrici IV imperatoris[137] auctorem libro I vv. 11—19 extulisse quaedam ex nostri l. IIII 13 sqq. suspicatus est[138], quamquam mihi fallacia ista vestigia imitationis apparent.

Secutus sum in carminum libris atque in homiliis quantum licebat optimorum librorum orthographiam, levissima quaeque, ubi deserendi erant libri, adnotationi commendans. In epistulis quoniam non obsequendum erat libro Lugdunensi utpote inferiori demum saeculo exarato, tacite correxi quae ubique recurrunt *e* et *ae*, *c* et *t* permutata, genitrix intelligere negligere, epistola soboles adolescens, nichil nichilominus michi; in eis tamen epistulis, ubi Lugdunensis cum aliis libris conferendus erat, ne talia quidem praetermisi. In conpositis si cui non satis severe adsimilationem evitavisse videbor, his in rebus quae veterum quoque fuerit inconstantia cogitet. Sirmondianae orthographiae, quam non repetiverat ille ex libris, nullam habui rationem in commentario, atque tacite correximus scripturam eorum opusculorum, quae non scriptis sed inpressis tantum libris debebamus.

Superest ut doctissimos viros memorem qui pro adornanda appendice canonum Epaonensium Lugdunensiumque libros excusserunt. Primum in eis locum obtinet F. Maassenus, cui codices Phillippicos et Amandinum conlatos debeo, W. Schmitzius qui Coloniensem, W. Meyerus qui Diessensem, A. Mauius qui Palatinum et Vaticanum, A. Schoenius qui ceteros Parisinos atque vitae libros contulit.

137) Ed. E. Waitz in Abhandlungen der K. Ges. d. Wissensch. zu Göttingen Bd. 15, Göttingen 1871 histor.-philol. Classe p. 3—86.

138) Forschungen zur deutschen Geschichte XIII 1873 p. 413.

Wratislaviae m. Iulio a. MDCCCLXXXIII.

Rudolfus Peiper.

ALCIMI ECDICII AVITI

VIENNENSIS EPISCOPI

EPISTVLAE HOMILIAE CARMINA.

TABVLA.

Dialogi cum Gundobado rege vel librorum contra Arrianos relliquiae 1
Contra Eutychianam haeresim libri II. Liber primus 15
Liber secundus 22
Epistula ad Gundobadum regem de subita paenitentia 29
Epistula consolatoria ad eundem de transitu filiae regis. 32
Epistula ad eundem de loco evangelii Matth. 19, 29. 33
Epistularum ad diversos libri tres. Liber primus (epp. VII—XXXII) 35
Liber secundus (epp. XXXIII—LVI) 63
Liber tertius (epp. LVII—LXXXXVIII) 85
Ex homiliarum libro quae restant. 103
Flori diaconi Lugdunensis excerpta . . . . 103—108, 118—126
Homilia in rogationibus 108
Sermo die I rogationum 113
Fragmenta papyri Parisinae. . . . . 126—157
Appendix. Collatio episcoporum coram rege Gundebado adversus Arriano 161
Acta concilii Epaonensis. 165
Acta concilii Lugdunensis 175
Vita beati Aviti episcopi Viennensis 177
Aliorum scriptorum quae restant de Avito testimonia 181
Titulorum Gallicanorum (maxime Viennensium) liber 183
inest epitaphium Sancti Aviti 185
Poematum libri sex. Prologus librorum I—V ad Apollinarem episcopum 201
Liber primus de mundi initio 203
Liber secundus de originali peccato 212
Liber tertius de sententia dei 224
Liber quartus de diluvio mundi 236
Liber quintus de transitu maris rubri 255
Prologus libri VI ad Apollinarem episcopum 274
Liber sextus de virginitate 275
Indices. I. Index scriptorum quos vel citavit vel imitatus est Avitus ceteri in epistulis homiliis appendice 297
Sidoniani sermonis imitatio 300
Carminum libri VI cum priorum scriptorum inprimis Vergilii et Sidonii locis conferuntur. 302
II. Index nominum et rerum 308
III. Index verborum et locutionum.
A. ex epistulis homiliis appendice quae ad inferioris aetatis sermonem pertinent 324
B. ex poematum libris VI ea potissimum quae ab usu Vergiliano recedunt . . 354
Epistularum numeri et tempora 372
Corrigenda atque addenda 374

ALCIMI ECDICII AVITI VIENNENSIS EPISCOPI

1 DIALOGI CVM GVNDOBADO REGE VEL LIBRORVM CONTRA ARRIANOS RELIQVIAE.

I.

GREGORIVS TVRONENSIS HISTORIA FRANCORVM II 34.

Cum autem [Gundobadus rex] cognovisset adsertiones haereticorum nihil esse, a sancto Avito episcopo Viennensi, Christum filium dei et spiritum sanctum aequalem patri confessus, clam ut chrismaretur expetiit. Cui ait sacerdos:

Si vere credis, quod nos ipse dominus edocuit, exequere. Ait autem: Si quis 5 me confessus fuerit coram hominibus, confitebor et ego eum coram patre meo, qui est in caelis. Qui autem negaverit me coram hominibus, negabo et ego eum coram patre meo, qui est in caelis. Sic et ipsis sanctis ac dilectis suis beatis apostolis, cum de futurae persecutionis temptationibus doceret, insinuavit dicens: Attendite vobis ab hominibus; tradent enim vos 10 in conciliis et in synagogis suis flagellabunt vos et ante reges et praesides stabitis propter me in testimonium illis et gentibus. Tu vero, cum sis rex et a nullo apprehendi formides, seditionem pavescis populi, ne creatorem omnium in publico fatearis. Relinque hanc stultitiam et quod corde te dicis credere, ore profer in plebe. Sic etenim et beatus apostolus ait: Corde creditur ad 15 iustitiam; ore autem confessio fit ad salutem. Sic et propheta ait: Confitebor tibi, domine, in ecclesia magna; in populo gravi laudabo te. Et iterum: Confitebor tibi in populis, domine; psalmum dicam nomini tuo inter gentes. Metuens enim populum, o rex, ignoras, quia satius est, ut populus sequatur fidem tuam, quam tu infirmitati faveas populari? Tu enim es caput 20 populi, non populus caput tuum. Si enim ad bellum proficiscaris, tu praecedis cater-

4 Matth. 10, 32. 33. 9 Matth. 10, 17. 14 Rom. 10, 10. 15 Psalm. 34, 18. 17 Psalm 56, 10.

Vita Aviti c. I: Hic [b. Avitus] adversus haeresim Arrianam, quae tunc non solum Africam, sed et Galliam Italiamque ex parte occupaverat, magno sudore decertavit, quod clarissima eius opera testantur: scribit enim dialogum haeresim illam oppugnans fidelissimo et doctissimo immortalique ingenio ad Gundebadum Burgundionum regem, filium Gundovei. *Haec omnibus apicibus transcripsit Ado in chronicon sexta aetate (Mignii t. CXXIII p. 105). Vid. fragm. I—III atque adnot. ad fragm. IIII, XII—XIIII et XXVIII s. Duo vel plures videntur libri fuisse.*

vas hostium et illac, quo abieris, subsequuntur. Vnde melius est, ut te praecedente cognoscant veritatem, quam te pereunte permaneant in errore. Nam deus non irridetur: nec enim diligit illum, qui propter terrenum regnum eum non confitetur in saeculo.

Ista ille ratione confusus usque ad exitum vitae suae in hac insania perduravit 5 nec publice aequalitatem trinitatis voluit confiteri.

II.

S. AGOBARDVS EPISCOPVS LVGDVNENSIS LIB. DE IMAGINIBVS SANCTORVM cap. 9.

His ita se habentibus est modus divinae sive angelicae vel etiam humanae gloriae, sicut Alcimus Avitus episcopus Viennensis in dialogo, ubi cum Gundobado rege loquitur, dicit:

Illud tamen, quod ab aequalitate caelestis gloriae patrem et filium perinde ut 10 creaturam angelicam secludentes quandam mihi invidiam illicite supernis virtutibus delati honoris obtenditis dicentes: Ergo et angelis atque archangelis et quaecumque in excelsis sunt, gloriam ferre debemus: licet minime pertineat ad causam, etiam ad praesens non omnino sic renuo, quasi creaturae sublimi atque praestanti gloriam ferre timeamus. Est quippe divinae, est angelicae, est etiam humanae gloriae modus, quem 15 in multis scripturarum locis inveniamus et sanctorum meritis et apicibus regum sine vitio adsentationis adscribi. Quae enim inter homines prima gloria, haec est omnibus sanctis eius et in evangelio dominus dicit, quod nec Salomon in omni gloria sua sic vestitus est, sicut lilii flosculus specie naturali.

III A.

S. AGOBARDVS LIB. ADVERSVS LEGEM GVNDOBADI cap. 13.

Temporibus praedicti Gundobadi regis Burgundionum fuit in urbe Vienna sanctus 20 episcopus Avitus nomine, fide catholicus, eloquentia facundissimus, ingenio acerrimus, sacrarum scripturarum expositor suavissimus, litterarum etiam saecularium doctissimus et in metris facillimus, sicut et eius opera testantur: qui cum eodem Gundobado frequenter de fide altercans, et dialogos in praesenti conficiens et epistulis absenti respondens plura et clara ingenii sui et virtutis opera reli- 25 quit. Qui ipso Gundobado in sua perfidia perdito successorem eius Sigismundum regem ad fidem catholicam convertit: in cuius conversione recitavit homiliam in populo sensuum suavitate plenissimam et verborum compositione dulcissimam. Quid iste venerandus et sanctus vir saepe dicto Gundobado de supradictis certaminibus responderit, audiat, si placet, benignitas vestra. Cum de his inter utrumque sermo esset et beatus 30 Avitus talia certamina reprehenderet, respondit ei Gundobadus:

Quid est, quod inter regna et gentes vel etiam inter personas saepe singulas dirimendae proeliis causae divino iudicio committuntur et ei maxime parti, cui iustitia competit, victoria succedit?

Ad quod beatus Avitus intulit dicens: 35

Si divinum, inquam, iudicium regna vel gentes expeterent, illud prius quod scribitur formidarent dicente psalmista: Dissipa gentes, quae bella volunt, et illud diligerent, quod perinde dicitur: Mihi vindicta, ego retribuam, dicit

2 Galat. 6, 7. 18 Matth. 6, 29. 37 Psalm. 67, 31. 38 Rom. 12, 19.

II—III B *vid. Mignii t. CIIII p. 207, 124, 254.* 14 *cf. fr. XXV.*

dominus. An forte sine telis et gladiis causarum motus aequitas superna non iudicat? cum saepe, ut cernimus, pars aut iuste tenens aut iusta deposcens laboret in proeliis et praevaleat iniquae partis vel superior fortitudo vel furtiva subreptio.

III B.

IDEM AGOBARDVS LIB. CONTRA IVDICIVM DEI cap. 6.

Haec pie humiliterque considerantibus apparet non posse caedibus, ferro vel aqua 5 occultas et latentes res inveniri. Nam si possent, ubi essent occulta dei iudicia? Deberet ergo inter catholicos et haereticos tali examine veritas indagari, sicut quidam superbus ac stultus haereticus Gundobadus Burgundionum rex temptabat a beato Avito egregio et orthodoxo praedicatore, qui eius vesaniam sapientissime laudabiliterque repressit atque redarguit.

IIII—XXVII.

[Ex libris contra Arrianos.]

IIII.

10 Abraham, Moysen et prophetas non solum salvos, sed et beatissimos esse pronuntio eosque non nisi per Christum salvatos esse convinco dicente in evangeliis ipso domino: Abraham, pater vester, concupivit, ut videret diem meum: vidit et gavisus est. De Moyse: Si crederetis Moysi, utique crederetis et mihi. De me enim ille scripsit. Etiam de prophetis similiter: Quanti prophetae 15 cupierunt videre, quae videtis, et audire, quae auditis? Et alio evangelii loco ipse dominus ista, quae singillatim memoravi, cuncta perstringens: ut impleantur omnia, quae scripta sunt in lege et prophetis et in psalmis de me. Vos porro conicite, utrum crediderint Christum, quos tam manifeste constat scripsisse de Christo. Nam et Paulus apostolus, qui ante ortum Christi salvati sunt, 20 in Christo redemptos exponens sic omnem causam definit: Sicut in Adam omnes moriuntur, sic in Christo omnes vivificantur. Vnde sicut nemo perit nisi per Adam veterem, ita nullus adquiritur nisi per novum.

V.

Quia quid oremus, sicut oportet, nescimus, firmum apud nos debet fixumque teneri, quod quidquid omnipotens non fecerit, restat ut nolit.

12 Ioh. 8, 56. 13 Ioh. 4, 46. 14 Matth. 13, 17. Luc. 10, 24. 16 Luc. 24, 44. 20 Corinth. I 15, 22. 23 Rom. 8, 26.

IIII—XXVIIII (*exceptis* XIII et XIIII) *ex Flori commentariis collegit Sirmondus, ubi* ex libris contra Arrianos, *bis* (VI *et* XII) ex epistolis contra Arrianos *inscriptum est. Singulares titulos habent XII—XIIII in codice Sancti Galli, XXVIII et XXVIIII apud ipsum Florum. Librorum Paulinorum ordinem nisi in his et fr. XXI non deserui.*

IIII *Florus ad Rom. 5, 18.*

V *Florus ad Rom. 8, 26.*

III B 4 ferroue *Mommsenus*

IIII *F = Flori codex. Ante hoc fragmentum legendum fr. VII, subiciendum autem videtur fr. XXVI quod est de ascensione Christi* 11 euangelio *S* (= *Sirmondus*) 13 De Moyse] se *ex* si *pr. corr. F* 16 ista] ita *F* 19 apostolus *supra add. F*

V 23 Quicquid (a *supra* c) *minio corr. F* debet apud nos *S*

VI.

O, inquit, altitudo divitiarum sapientiae et scientiae dei! quam incomprehensibilia sunt iudicia eius et investigabiles viae ipsius! Quis enim cognovit sensum domini aut quis consiliarius eius fuit aut quis prior dedit ei, ut retribuatur illi? Quoniam ex ipso et per ipsum et in ipso sunt omnia: ipsi gloria in saecula saeculorum. Non 5 ergo altitudo sapientiae et scientiae solius patris, sed dei, in quo et filii adnuitis esse personam. Cuius nec consiliarius quisquam fuit nec sensum ullus scrutator agnovit, quanto minus, qui summo nec augmentum recipienti convicium etiam minorationis intendit? cum ipse apostolus inscrutabilem dei altitudinem pro corporea infirmitate suspiret. Quis autem prior dat deo, ut retribuatur illi, nisi qui dat initium creatori, ut 10 et ipse quasi ab inchoata substantia dei inchoationem sui recuperasse videatur? Vnus hic nempe nominatur, unus exponitur deus. Certe si secus quam ex ipso et per ipsum et in ipso sunt omnia, si haec, ut vultis, trium sunt, dicite nunc, cui ipsi gloria in saecula saeculorum? Si tribus, quare non ipsis? Si ipsi, cui de tribus? Certe si, ut vultis, tripartita est substantia maiestatis, cur non dixit: ex ipso per alterum in tertio, 15 nisi quatenus nominatus ipse unus in tribus est? De quo et apostolus alio loco: Et ipse est, inquit, ante omnia et omnia in ipso. Porro autem si, ut dixistis, omnia in spiritu sancto constant et ipse est ante omnia, ne post multa esse incipiat, non erit creatura et cum creatura non fuerit, servitium non debebit restatque, ut sit dominus, si non est servus: et qui famulari ratione non colligitur, dominari veritate credatur. 20

VII.

Libera responsione profiteor, quod deo suorum animos inspirante longe fulget claritas veritatis. Illud namque apostolicum, quod saepe repetitis, sufficit in redemptore cognosci: quia si confitearis dominum Iesum et quia deus illum suscitavit a mortuis, salvus eris. Sic tamen ut intellegatur divinitas sua cum patre vitam crucifixo homini reddidisse. Sicut ipse in Iohanne evangelista testatur: Potestatem habeo 25 ponendi animam meam et potestatem habeo iterum sumendi eam. Porro nequaquam salvat de homine Christo tantummodo rectum credere, nisi iungas etiam catholico intellectu de divinitate sentire. Nam et Photiniani mortuum ac resuscitatum adserunt Christum. Et quoniam scelestissimas in hoc eorum blasphemias perinde etiam vestrae ut nostrae legis sententia detestatur, si tantummodo adsumptum 30 hominem interisse ac sola patris virtute resuscitatum esse dicitis, quaero, quid in supradictae pestis professionibus arguatis, cum ipse dominus noster, ut legitur, suo nutu suscitet templum ab adversariis dissolutum? Quod certe de quo templo dicatur, in promptu est, cum reparatio templi inter biduum in statum pristinum revertentis resurrectionem dominicae carnis, quam divinitas sua templi vice habitaverat, evidenter 35 exponat. Idem ergo filius dei deus, qui mori non potuit, defunctum hominem suscitavit et templum inimicis manibus dissolutum in unitatem personae solidata rursus divinitati, quam adsumpserat, carne restituit.

1 Rom. 11, 33—36. 16 Coloss. 1, 17. 23 Rom. 10, 9. 25 Ioh. 10, 18. 32 Ioh. 2, 19.

VI *Florus ad Rom. 11, 33.* VII *Florus ad Rom. 14, 23.*

VI *cf. fr. XI. XVIII sq. XXII de trinitate* 6 annuitis *F* 12 quam] qm̄ *F* 19 dominus *scripsi*, deus *FS* 20 familiari *F*

VII *cf. fr. IIII et XXVI* 25 in Iohanne] in *post lineam add.*, Iohanne *in ras. F* 28 fotiniani *F* 29 asserunt *F* scelestissimam — blasphemiam *S* 30 assumptum *F* 31 ac] hac *F*[1] quaeso *S* 37 solidita (a *supra* i) *F* 38 assumpserat *F*

VIII.

Dominus maiestatis crucifixus exponitur, cum, si alternae substantiae respicias proprietatem, divina celsitudine ab omnibus crucis contumeliis sequestrata sola suscepti corporis humilitas senserit passionem. Nam postquam deus in Christo mundum reconcilians sibi creaturae, quam adsumpsit, unitus est, significatur plerumque homo per deum deusque per hominem, sicut est illud: *Cum venerit filius hominis in maiestate sua*, cum maiestatem deo potius quam homini nemo convenire dubitet. Quod et psalmista de deo exponens: *Et videbitur*, inquit, *in maiestate sua*. Et Malachias propheta ob dictorum perspicuitatem angelus cognomento de cruciaria domini passione: *Si affigit*, inquit, *homo deum suum, quia vos configitis me?* Cum tamen, quod nullus infitiabitur, non deus, sed homo confixus sit.

VIIII.

Nobis autem deus revelavit per spiritum suum. Spiritus enim omnia scrutatur, etiam altitudines dei. Quis enim hominum novit quae in homine sunt, nisi spiritus hominis qui in ipso est? sic et quae in deo sunt, nemo novit nisi spiritus dei. Rogo suppliciter, locum istum utpote illuminati a deo arbitri iudicate: et utrum aequalis sit patri vel filio spiritus sanctus, ex ipsa scientiae suae profunditate perpendite. Nemo novit filium nisi pater neque patrem quis novit nisi filius. Sed quia nec pater nec filius sine spiritu aliquid novit, ideo quae in deo sunt, nemo scit nisi spiritus dei: quia nec spiritus scire aliquid sine patre vel filio potest. Quid est: nemo novit praeter patrem, nemo praeter filium, nemo praeter spiritum sanctum, nisi quia in trinitate praeter unitatem nihil possumus invenire? Legimus alio loco: *Qui filium non habet, nec patrem habet.* Itemque alio loco: *Si quis spiritum Christi non habet, hic non est eius.* Quod non potest non simul totum haberi, quomodo poterit dividi?

X.

Dicit apostolus, quod *oporteat haereses esse*. Oportet autem non haereticis, quod sunt, esse, sed catholicis sustinere, quod non sunt. Sicut de Iuda traditore suo dominus dixit: quod *bonum fuerat homini illi non nasci*. Inde enim ait *illi*, quia suum nasci illi malum erat, qui tradidit, nobis bonum, ad quos salus ex traditione pervenit.

XI.

Cum apparuissent angeli in terra, clamaverunt: *Gloria in excelsis deo.* Si pater et filius et spiritus sanctus in excelsis est, bene dicimus: *gloria patri et*

5 Matth. 25, 31. 7 Psalm. 71, 19. 9 angelus] cf. p. 23, 23. Mal. 3, 8 11 Corinth. I2, 10. 11. 21 Ioh. ep. I 2, 23. 24 Corinth. 11, 9. 26 Matth. 26, 24. 29 Luc. 2, 14.

VIII *Florus ad Corinth. I 2, 8.* VIIII *Florus ad Corinth. I 2, 10.* X *Florus ad Corinth. I 11, 19.* XI *Florus ad Corinth. I 12, 6.*

VIII *hoc et fr. XX ex eadem dialogi parte petita videntur* 4 assumpsit *F* 7 uidebitis *S* 8 crucaria *FS*

VIIII *cf. de divinitate spiritus sancti fr. XII—XIIII* 11 reuelabit *F* 23 quomodo] quo$^{\overset{o}{m}}$ *F* 27 a^{d}quo^{s} *F*

filio et spiritui sancto: nec possumus patri sine filio gloriam honoremque dare, cum ipse in evangelio iubeat, ut omnes sic honorificent filium, sicut honorificant patrem. Et apostolus dicit, quod nemo honorat dominum Iesum nisi in spiritu sancto.

XII—XIIII.

[DE DIVINITATE SPIRITVS SANCTI.]

XII.

De divinitate spiritus sancti, quem nec factum legimus nec genitum nec creatum, apostolus ait: deus est, deus qui operatur omnia in omnibus. Et eodem loco: Omnia autem haec operatur unus atque idem spiritus dividens singulis prout vult. Et Petrus in actibus apostolorum: Quid convenit, inquit, inter vos mentiri spiritui sancto? et post: Non es mentitus hominibus, sed deo. Item alio loco: Nescitis quia templum dei estis et spiritus dei habitat in vobis? Et alibi: Si quis spiritum Christi non habet, hic non est eius. Nos vero spiritum sanctum dicimus a filio et patre procedere.

XIII.

Ipse certe per se dominus spiritum, inquit, veritatis, qui a patre procedit. Enimvero non dicendo processit, sed procedit, non tempus procedentis docuit, sed praeterito futuroque submoto sub interminabilis aeternitate praesentiae virtutem processionis ostendit; ut sicut est proprium spiritui sancto a patre filioque procedere, istud catholica fides, etiamsi renuentibus non persuaserit, in suae tamen disciplinae regula non excedat.

XIIII.

Spiritum sanctum aeque patris et filii esse confiteor cumque a patre vel filio similiter mitti. Quod mecum prolata quoque apostoli sententia videtur adprobasse. Nam legimus: Paraclitus quem mittet pater in nomine meo. Et alio loco: Quem ego mittam vobis a patre. Nec tamen, ut nuper habita conlocutione tractavimus, scinditur una personarum discretione divinitas. Quia si spiritus, ut adquiescitis, a patre filioque vel mittitur vel procedit, non potest missus mittensque misceri et ex quo procedit procedensque confundi.

2 Ioh. 5, 23. 3 Corinth. I 12, 3. 6 Corinth. I 12, 6. 7 Corinth. I 12, 11. 8 Act. 5, 3. 9 Act. 5, 4. 10 Corinth. I 3, 16. 11 Rom. 8, 9. 14 Ioh. 15, 26. 22 Ioh. 14, 26. Ioh. 15, 26.

XII. XIII. XIIII *Baluzius Miscell. 1678 p. 361 ex veteri cod. Sancti Galli nescio quo edidit: excerpta videntur qualia Flori.* XII Sanctus Avitus in illo libro quem de divinitate spiritus sancti contra Gundobadum Arrianum regem scripsit, processionem spiritus sancti a patre et filio ita declarat *Baluzii liber*, Ex epistolis contra Arrianos *Florus ad Corinth. I 12, 6.* XIII *et* XIIII *Florus non dedit.*

XIII. Item Avitus in eodem libro *Baluz.* XIIII. Item Avitus *Baluz.*

XII 6 deus est *om. F* 9 non est *Baluz.* 11 Christi] dei *Baluz.* 12 nos — procedere *non habet F*

XIII 19 excedat *scripsi,* excedit *Balus.*

XIIII 23 *vid. Avitus in collatione episcoporum et dialogi fr. XVIIII et XXI*

XV.

Quia posueram de evangelio: Data est mihi omnis potestas in caelo et in terra, ut potestatem illam, quam sibi dicebat datam, semper in natura divinitatis suae salvam fuisse monstrarem, commemoravi apostolicum illud, quod de filio dictum est: Cum tradiderit regnum deo patri, cum utique pater nullo tempore sine
5 regno esse potuerit: nec ideo patrem, qui potestatem filio dedit, esse maiorem, cum et ipse filius regnum patri traditurus esse dicatur. Vbi enim quis beneficio aliquid confert, iure censetur maior accipiente qui donat. In divinitate autem, ex qua, quod ineffabiliter filio datur, non est gratia sed natura, restat dantis et accipientis aequalitas.

XVI.

Cum autem subiecta fuerint illi omnia, tunc etiam ipse filius sub-
10 iectus erit illi, qui sibi subiecit omnia, ut sit deus omnia in omnibus. Istud apostolus ab octavi psalmi posuit exemplo. Sic namque scriptum est: Minorasti eum paulo minus ab angelis: omnia subiecisti sub pedibus eius. Ergo eius pedibus omnia subdidit, quem paulo minus ab angelis minoravit. Nec mirum est, ut in ea creatura patre dicatur minor, in qua ei etiam beatitudo angelica
15 extitit maior.

XVII.

Apostolus Paulus ad Galatas personae inseparabilitatem designans ipsum dicit natum de muliere, quem misit deus filium suum, sicut alio loco: Primus, inquit, homo de terra terrenus, secundus de caelo caelestis; cum unus idemque mediator, de caelo deus, homo de terra sit: qui de utero virginis editus, antequam caelos
20 ascenderet, caelestis congrue dictus est, quia celsitudini substantiae caelestis immixtus caeli dominus factus est.

XVIII.

Vnum nomen est trinitatis. Neque enim est aliud nomen, ut in actibus apostolorum legimus, in quo oporteat salvos fieri. Si sequestrato filio de solo istud nomine patris creditur, dicendus est non salvare salvator rursusque si patre secluso
25 in solius redemptoris nomine adquirimur, cessavit ab hac redemptione pater, de quo scriptum est: quod redemptionem miserit populo suo. Cum et de spiritu sancto apostolus dicat: In quo signati estis in die redemptionis vestrae.

1 Matth. 28, 18. 4 Corinth. I 15, 24. 9 Corinth. I 15, 28. 11 Psalm. 8, 6. 16 Gal. 4, 4. 22 Act. 4, 12. 26 Psalm. 110, 9. 27 Ephes. 4, 30.

XV *Florus ad Corinth. I 15, 24.* XVI *Florus ad Corinth. I 15, 28.* XVII *Florus ad Corinth. I 15, 47.* XVIII *Florus ad Ephes. 4, 30.*

XV 1 posueram: *vid. fr. XXVII* (*p. 11, 9*). *de aequalitate filii praeter XV et XVI agunt fr. XXIII sq.* 8 filo *F*

XVI 11 Minorasti: *cf. fr. XXVII*

XVII *cf. fr. XX sq.* 16 inseparabili(ta)tem *F*

XVIII 23 nos saluos *S*

XVIIII.

Vbi plurale aliquid in divinitate subresonat, non dualitas videtur intellegenda, sed trinitas, sicut in ipso Sodomiticae urbis refertur exitio. Apparuit, inquit, dominus Abrahae sedenti in ostio tabernaculi in ipso fervore diei: cumque levasset oculos, apparuerunt ei tres viri; quos cum vidisset, cucurrit in occursum eorum et adoravit in terram et dixit: Domine, si inveni gratiam in oculis 5 tuis, ne transeas servum tuum. Certe non in aliquo horum trium aut cultior habitus aut eminentior forma praestabat. Et tamen Abraham sacramentum indivisae divinitatis intellegens uno nomine tres precatur, quia trina in unitate persona et una est in trinitate substantia. De qua et apostolus dicit: Vnus deus, una fides, unum baptisma. Quis praesumat contra vas electionis unitatem istam pluralitate confun- 10 dere? Noverat namque cum patre vel filio dominari spiritum sanctum, cui quasi domum corpora nostra sacrabat dicens: Nescitis quia templum dei estis et spiritus dei habitat in vobis? Quo umquam magis testimonio deus probabitur spiritus sanctus, quam quod habitaculum ipsius sumus et deus habitat in nobis. Sed iam dudum huiusmodi credulitatem divinae vocationi Paulus debebat. Sic quippe in aposto- 15 lorum actibus scribitur: Deservientibus autem illis et ieiunantibus dixit spiritus sanctus: Sequestrate mihi Paulum et Barnabam ad opus, ad quod vocavi eos. Non ex superioris praecepto, sed spontanea est, ut opinor, ista vocatio. Sibi sequestrari praecipit, sibi dicit adsumi. Deus est sine ambiguo, qui inspirat, eligit vel mittit apostolos. Et tamen idem sanctus Paulus, cum distincte aliquotiens pa- 20 trem, filium vel spiritum sanctum dominum esse doceat, fidei culmen ea qua supra dixi definitione consummat: Vnus dominus, una fides, unum baptisma. Sic ergo non possumus duos deos sicut nec duas fides nec duo baptismata dicere. Deos nominare gentilitas appetit, crebro se lavacro a peccatis ablui Iudaeus credit, fides plurali numero quasi multas dici veritas prohibet nec Latinitas sinit. Vnus dominus 25 est, non dividimus: una fides, non scindimus: unum baptisma, non iteramus. Cui honorem suum etiam in Bonosiacorum aliorumque receptione servantes si se in nomine patris et filii et spiritus sancti baptizatos esse respondeant, quod bene confessi sunt, servando recipimus, quod perperam crediderant, benedicendo sanamus et quod minus fuerat nominatione praemissa, suppletur credulitate firmata. 30

XX. XXI.

Psalmus dicit: A summo caeli egressio eius et recursus eius usque ad summum eius. Nemo porro recurrit nisi quo fuit: sed ascendente Christo filius hominis recurrit in caelum, qui erat prius in caelo. Sicut etiam sanctus Paulus exponens ait: Ascendens in altum captivam duxit captivitatem, dedit dona hominibus. Et paulo post: Qui descendit, inquit, ipse est et qui ascendit super 35 omnes caelos, ut impleret omnia. Cumque per omnem eloquii sui locum deum venisse praedicet hominem redisse concludens, hic tamen ipsum dicit ascendere, qui descendit: quia in Christo deus et homo, non alter, sed ipse, non duo ex diversis,

2 Genes. 18, 1—3. 9 Ephes. 4, 5. 12 Corinth. I 3, 16. 16 Act. 13, 2. 22 Ephes. 4, 5. 31 Psalm. 18, 7. 34 Ephes. 4, 8. 35 Ephes. 4, 10.

XVIIII *Florus ad Ephes. 4, 5.* XX 31 Psalmus — *p.* 9, 1 persona est: *Florus ad Ephes. 4, 10.* XXI 38 in Christo deus — *p.* 9, 9 iudicaturus: *Florus ad Timoth. I 2, 5.*

XVIIII 1 plurale *ex* pluraliter *pr. corr. F* 2 exșitio *F* 3 hostio *F* 8 diui||nitatis *F*, trinitatis *S* 17 Sequestrate] Segregate *S* ad quod] ad *om. FS* 19 assumi *F*
XX. XXI 33 Sicut] Sič *F*, Sic *F* 38 alter] aliter *F in fr. XXI*

sed idem ex utroque mediator; gemina quidem substantia, sed una persona est. Quam soliditatem si quis scindere dualitate praesumat, primum est, quod publice contra apostoli sententiam profitetur dicentem: Vnus mediator dei et hominum Christus Iesus. Deinde eligat necesse est de duobus, id est divina humanaque, quam naturam media-5 tionis huius velit mysteria suscepisse. Si solus deus mediator, non est alius, apud quem intercedat; si solus homo, non est, qui reconciliare praevaleat. Iunge porro, ut sit deus in Christo, et est mundum reconcilians sibi. Ipse videlicet, penes quem agendum est, ipse qui agat: sic idem missus et idem regressus, sicut ipse iudicatus et ipse iudicaturus.

XXII.

10 Consultus in evangelio dominus quid de vinculi matrimonialis soliditate decerneret: Non sunt, inquit, iam duo, sed una caro. Propter quod dico vobis: quod deus iunxit, homo non separet. Ecce quod ait apostolus de coniugio: Sacramentum hoc magnum; ego autem dico vobis: in Christo et in ecclesia. Nascitur nempe ab humilitate exempli altitudo mysterii. Si ex duobus dicitur unum 15 facere copula corporalis, quare totam trinitatem non solidaverit una substantia? aut cum dicamus in terrenis separari non licere, quod deus iunxit per concordiam, quanto periculo in supernis separari velimus, quod deus iunctus est per naturam? Iam ut illud taceam, quod scriptum est, quod multitudinis credentium erat anima una et cor unum. Quorum singula corda unum cor reddebat unanimitas, sicut proprias 20 in trinitate personas solidat et exunat aequalitas.

XXIII.

Non per hoc minuit aequalitatem filii dei, quod filius hominis oboedivit. Quomodo enim non oboediret patri, qui subditus erat matri? dicente evangelista de parentibus eius: Et venit Nazareth et subditus erat illis. Sic enim factus est, dicente apostolo, oboediens usque ad mortem, sicut ipse dominus dixit: Tristis est 25 anima mea usque ad mortem.

XXIIII.

An forte solus pater dicendus est dominus? In evangelio Christus discipulis ait: Vocatis me magistrum et dominum: bene dicitis, sum enim. Et apostolus ait, quod post mortem Christi, mortem autem crucis, exaltaverit eum pater et dederit ei nomen, ut in nomine Iesu omne genu flectat cae-30 lestium, terrestrium et infernorum, id est adoret, dicente alibi ipso domino: dominum deum tuum adorabis et illi soli servies.

3 Timoth. I 2, 5. 11 Matth. 19, 6. 12 Ephes. 5, 32. 18 Act. 4, 32. 23 Luc. 2, 51. 24 Philipp. 2, 8. Matth. 26, 38 = Marc. 14, 34. 27 Ioh. 13, 13. 28 Philipp. 2, 8—10. 31 Matth. 4, 10.

XXII *Florus ad Ephes. 5, 31.* XXIII *Florus ad Philipp. 2, 8.* XXIIII *Florus ad Philipp. 2, 9. 10.*

1 idem] unus *F in fr. XXI* persona] forma *S in fr. XX*
XXII 15 totam] ā *minio corr. F* 17 separare *F*
XXIII 21 quod *bis F*[1] 23 erat subditus *S*
XXIIII 26 est] ē *ss. F* 29 flectatur *S*

XXV.

Dixi cum patre filio aequalem gloriam honoremque nos docere, quia legimus: ut omnis lingua confiteatur, quod dominus Iesus Christus in gloria est dei patris. Si tantummodo dixisset in dei, forte putaretur: esto, in dei certe minoris; at cum in patris gloria, quid inaequale, quid exiguum, quid divisum? Non enim in angelica, vel humana, sed in gloria est dei patris. Alias autem, nisi aequalis gloria ista credatur, contra ipsius domini iussionem, non omnes sic honorificabunt filium, sicut honorificant patrem. Nulla enim ratione sic honorari poterit maior ut minor. Sed quicumque non sic honorificaverit filium, sicut honorificat patrem, quidquid gloriae dempserit, contumeliae deputavit.

XXVI.

Intellegendum est, quod dicente filio: Nemo ascendet in caelum nisi qui de caelo descendit, divinitatis tantum potestas, unde venerat, ascensura dicatur, non eo modo, quo ascensum sanctis vel tribuit idem dominus vel promittit. Ex quibus Henoch propter meritum translatus a terris, Helias curru elatus est caelis. Taceo illum, qui in corpore an extra corpus nescio, deus scit, in triplicibus supernorum secretis audivit verba, quae non licebat hominibus eloqui, quia videbat arcana, quae non licuerat mortalibus intueri. Sed forte parum videtur de ascensu fidelium personalia replicari. Noverat videlicet apostolus praemia futurorum, cum sponderet illis, ad quos scribebat, quod recte viventium conversatio iam nunc esset in caelis, quo utique post resurrectionem corporis et habitatio servaretur: sicut et dominus noster discipulis suis in evangelio Iohannis insinuat dicens: Vado parare vobis locum. Et si abiero et paravero vobis locum, iterum venio et accersibo vos ad me, ut ubi ego sum et vos sitis. Iuxta quam promissionem sancti in caelo futuri sunt. Numquid sine ascensu celsitudinem regni caelestis intrabunt? Et quomodo nemo ascendet in caelum, nisi qui de caelo descendit? Sed quia incommutabilis veritas tam de se falli, cum protestatur, quam de nobis fallere non potest, cum pollicetur, quamlibet illic cum illo futuri sint, qui fuerint glorificandi, ille solus ascendit, qui levari alterius ope non indiget, cui cum voluit, solide substratus est aeris gradus, cuius quo venerat revertentis de superno vigore vibratum, de terrestri substantia corpulentum viae famulata pendenti sustinuit aura vestigium. Praeter hunc ergo solum, cui, ut saepe iam dixi, per duplicem generationem subpetiit haec potestas, multi in caelo futuri sunt, sed nullus ascendet. Quia, ut impleatur fidelibus divina promissio, non ascensuris sed adsumendis dabitur altitudo. Quod praevidebat apostolus, cum sociandos nos domino et apud ipsum semper futuros per nubem rapiendos in aera praemoneret. Porro intellegi promptum est, quod alieno subvectus arbitrio non graditur propria libertatis sponte, qui rapitur. Nec semper invitos rapi rearis: frequenter raptos suos monstrat et gratia. Siquidem teste evangelio

1 Philipp. 2, 11. 6 Ioh. 5, 23. 10 Ioh. 3, 13. 13 Hebr. 11, 5 (Eccles. 44, 16). Reg. IIII 2, 11. 14 Corinth. II 12, 2—4. 18 Philipp. 3, 20. 20 Ioh. 14, 2. 3. 24 Ioh. 3, 13. 33 Thessal. I 4, 16. 36 Ioh. 6, 44. Matth. 11, 12.

XXV *Florus ad Philipp. 2, 11.* XXVI *Florus ad Thessalon. I 4, 16.*

XXV 1 docere *scripsi*, dicere *F*, debere *Mommsenus* 9 quicquid *F*
XXVI 12 promisit *S* 13 enoch *F* 14 illum — corpore *in ras. F* 16 archana *F* 22 accersio *FS* 27 ascendet *F* 32 assumendis *F* 34 praemoneret] *syllaba* ret *minio corr. ex* bat *F*

et pater trahit, qui ad filium veniunt et a violentis rapitur regnum caeleste. Quae sic rapina desiderii sui sancti efficit compotem, ut dei, cui hoc violenter eripitur, magis provocet largitatem.

XXVII.

Minorasti eum paulo minus ab angelis. Quod apostolus de Christo exponit dictum, cum in natura divinitatis suae maior esse angelis a nemine dubitetur. De quo dicit apostolus ad Titum scribens: ut abnegantes impietatem et saecularia desideria prudenter et iuste et pie vivamus in hoc saeculo expectantes beatam spem et adventum gloriae magni dei et salvatoris nostri Iesu Christi, qui dedit pro nobis semet ipsum. De quo alio loco scriptura nostra dicit: Qui est, qui erat quique venturus est omnipotens. Si omnipotens, unde minor? Nam et illud omnipotens dicit iam post resurrectionem suam secundum Matthaeum: Data est mihi omnis potestas in caelo et in terra. Quod si quis minorem putat accipientem eo, qui dat, legat et de Christo per apostolum dici: Cum tradiderit regnum deo et patri, cum sic non possit esse pater sine regno, quod ei filius dicitur traditurus; sicut nec filius sine omni potestate, quam sibi dicit datam in caelo et in terra. De quo sanctus Paulus ad Colossenses prohibens, ne credamus secundum traditionem hominum, secundum elementa huius mundi et non secundum Christum: Quoniam, inquit, in ipso habitat omnis plenitudo divinitatis corporaliter.

XXVIII—XXVIIII.

[Ex libris contra phantasma.]

XXVIII.

Ideo in capite dominicae generationis totiens David scriptura commemorat, ut cum patuerit veritas de auctore, nulla possit dubitatio esse de subole. Nam ut taceatur illud, quod in evangeliis duo caeci una consonantis fidei voce clamabant: Miserere nostri, domine, fili David, scientes de patriarcha genitum recte hominem credi et nihilominus fructuose miserenti deo pro sanitate luminum supplicari: quis evidentius quam sanctus Paulus hoc explicat? Segregatus in evangelio, inquit, dei, sicut ante promiserat in scripturis sanctis per prophetas suos de filio suo, qui factus est ei ex semine David secundum carnem. Adseruit duplicem plena descriptione naturam: unam, in qua secundum divinitatem factor est omnium, et alteram, in qua factus est ex semine David secundum carnem. In quarum neutra substantia suspicio potest phantasmatis inveniri: quia sicut per se invisibilis erat divinitas, quae inclinabatur e caelo, ita de David stirpe descendens nihil ludificatorium habere potuit veritas carnis Christi: quae non solum usque ad David per proavos suos, sed per ipsum David usque in Adam expressa parentum nominatione revolvitur. Et ideo dixit apostolus esse ex semine David secundum carnem, ut eum consubstantialem exponeret matri, de qua utique sumpsit et mortem, cum phantasma nec nasci nec mori possit, sed principium eius deludere finisque vanuisse sit.

4 Hebr. 2, 7 = Psalm. 8, 6. 6 Tit. 2, 12—14. 10 Apocal. 11, 17 12 Matth. 28, 18. 14 Corinth. I 15, 24. 18 Coloss. 2, 9. 22 Matth. 9, 27. 25 Rom. 1, 1—3.

XXVII *Florus ad Hebr. 2, 7.* XXVIII Ex libro (*sic*) contra phantasma *Florus ad Rom. 1, 3.*

1 trahit] rapit *Mommsenus* 6 quo *ss. pr. F* 12 matheum *F* 15 esse traditurus *S* 16 colosenses *F* 21 taceamus *S* 23 nostri] mei *S* 27 asseruit *F* 29 factus *ex* facta *pr. corr. F* 31 styrpe *F* 34 dicit *S*

XXVIIII.

Cum in forma dei esset, semet ipsum exinanivit formam servi accipiens et humiliavit semet ipsum usque ad mortem, mortem autem crucis. Verus deus est, qui dignatur inclinari; verus homo est, qui potuit mori. Propter quod, inquit, et deus pater exaltavit illum et donavit illi nomen, quod est super omne nomen. Inter eum, qui dat et eum, qui accipit honorem, trinum est omne nomen: imum est homo, medium angelus, summum deus. Hoc nomen donavit, quod super omne nomen est, non ei quem genuit, sed illi quem misit, qui factus est oboediens usque ad mortem. Aut quid novum est credi in eo formam servi, qui nec maledicti obprobria ferre despexit apostolo protestante: Eum, qui non noverat peccatum, pro nobis maledictum fecit. Quia scriptum est, inquit, Maledictus omnis qui pendet in ligno. Propter quod exaltatus est, ut in nomine Iesu omne, id est non solum hominis, verum etiam angeli genu flectatur: ei scilicet, qui secundum eiusdem apostoli dictum propter vos pauper factus est, cum dives esset, dives ab aeternitate, pauper ex ventre; dives in caelis, pauper in pannis.

XXX.

(1) [Avitus episcopus domno Gundobado regi.] post a. 500

Tantum Christo propitio per diversas sollicitudines mentem vestram veritas indagata perdocuit, ut nihil prorsus sit, quod de totius divinae legis definitione vos lateat. Vnde ex his, quae pietas celsitudinis vestrae dignatur inquirere, iam de plenae instructionis arce descendens non est nescientis interrogatio, sed conferentis, in tantum ut sententia evangelii, quam litteris attigistis, non aliquid ambiguitatis in fide habeat, sed de reprehensione Iudaica sensum magis expositionis inquirat. Sic ergo ait lectio evangelica, cuius in subdito mentionem fecistis: Vos autem dicitis: Si dixerit homo patri suo aut matri: corban (id est Hebraica lingua munus, illud specialius quod obsequio devotae oblationis offertur), tibi profecerit (hoc est patri aut matri): et non missum facitis eum quidquam facere patri aut matri. Puto vos autem hoc sermone morderi, quia revera ipsum specialius in epistula memo-

1 Philipp. 2, 6 sqq. 4 Philipp. 2, 9. 9 Corinth. II 5, 21. 10 Gal. 3, 13. 11 Philipp. 2, 10 13 Corinth. II 8, 9. 22—25 Marcus 7, 11. 12.

XXVIIII Ex libris contra phantasma *Florus ad Philipp. 2, 6 sq. Praeterea* ex libris contra phantasma *Florus novem locos dedit, qui deprompti sunt ex libris contra Eutychetem; sunt autem hi: ex ep. II: p. 17, 11. 18, 2. 17. 27. 19, 4. 21, 10. ex ep. III: p. 23, 12. 26, 9. 27, 6.*

XXX *Ab hoc sermone Sirmondianus epistularum codex incipiebat; post epistulam LXXXXVI (86 S.) quae est 84 in L, in fine codicis L legitur cum libris contra Eutychianam haeresin, praefixo numero 85.*

XXVIIII 6 trium *FS* imum] Inimum (r *in marg. add.*) *F* 13 ei *ex* ei' *corr. F*

XXX Item bī auiti uiennensis ep̄i epl'a *rubr. et marg. L* Auitus Viennensis Episcopus Domno Gundobado Regi *S* 17 quod de catholicae legis *S* 18—19 unde — conferentis *om. L* 19 in tantum ut *S*, scitis quod *L* 20 ęugl'ii *L* 21 sed reprehensiones iudaicas *S* sensum *L*, in summa *S* 22 ęugl'ica *L* autem *S*, inter *L* 23 specialiter *S* 24 quod obsequio *S*, quod iudęi donaria. obsequio *L* profuerit *S* 25 *post* matri *iterum glossa inrep^r sit* improperatur parentes accipere quae domino deberentur *L*, *om. S* et iam non *S* quicquam *L* 26 moderi (*pr. c.*) *L*, ordiri *S*

rastis, quid vel unde dictum sit: *non missum facitis*. quod omnino nihil est aliud quam *non dimittitis*. A cuius proprietate sermonis in ecclesiis [palatiisque sive praetoriis] missa fieri pronuntiatur, cum populus ab observatione dimittitur. Nam genus hoc nominis etiam in saecularis linguae auctoribus, nisi memoriam vestram per occupationes lectio desueta subterfugit, invenitis. Ergo *non missum facitis*, id est non dimittitis, *eum quidquam facere patri vel matri*, a quo honorari senium parentelae non verbis tantum sed rebus obsequiisque praeceptum est. *Et similia*, inquit, *huiusmodi multa facitis traditionem vestram institutis caelestibus praeponendo*. Sed haec ad solos scribas et Pharisaeos dicta, qui sibi de legis supercilio blandientes quasi debita doctrinae pretia reposcebant, nullum locum in sermone, qui de fide tractatus est, habuisse reperio. *Racha* vero, Hebraeum nomen, Latine sonat inanis aut vacuus: quod, ut nostis, convenientius exprimit uno vocabulo Graecus dicens *cenos*. Hoc autem convicium fratri, id est sub uno deo patre et una ecclesia matre in una fide posito, dicere prohibemur, quia inanitatis obprobrio indigne appetitur, qui non est vacuus a salute.

Sed his conlationis magis quam elucidandae fidei exercitio reseratis illud potius revolvamus, quod a sacerdotibus vestris scripsistis obiectum. Igitur discutientibus vobis, utrum spiritus sanctus, qui in sacro baptismate indivisae dominationis vindicat unitatem, creator an creatura credendus sit, cum, si creator est, a divinitate nequeat separari, si creatura, deo non possit uniri: pro penuria respondendi sub cuiusdam lubrico quaestionis interrogatum est a parte diversa, utrum spiritus noster creatus an sempiternus debeat iudicari, quasi exemplo scripturae caelestis intersito, quo dictum sit: *Insufflavit deus spiritum in animam vitae*. Primum ergo conicite, quid in dispositione facturi sint, qui de testimonio mentiuntur, aut qualiter adinventiones suas fallaciae tumoribus impleant, qui dicta divinae auctoritatis immutant. Nam quod dixerunt: *Insufflavit deus spiritum in animam vitae*, artificiosa fraude confictum est. Quem locum si recensendum sibi pietas vestra decernat offerri, sic inveniet scriptum: *Et fecit deus hominem de limo terrae, et inspiravit in faciem eius spiraculum vitae, et factus est homo in animam viventem*. Perpendite nunc quanta sit in sermone distantia. Illi dixerunt: *Insufflavit in animam*, cum scriptum sit: *Inspiravit in faciem*. Inspirare enim incorporeus potest, insufflare nisi corporeus non potest. Deus autem non quasi animae iam viventi spiritum legitur insufflasse,

7 Marcus 7, 13. 11 Matth. 5, 22. 23 Sap. 15, 11. 28 Genesis 2, 7.

---

3 *Florus diaconus de missa c. 92* (*Martenii et Durandi Ampl. collectio VIIII p. 641*): Missa ergo nihil aliud intellegitur quam dimissio, id est absolutio, quam celebratis omnibus tunc diaconus esse *pronuntiat*, *cum populus* a sollemni *observatione dimittitur*.

13 *Hilarius in Matth. c. IIII* (*I p. 684 Maff.; Mignii Patrol. VIIII 957*): Racha vacuitatis opprobrium est, et qui sancto spiritu plenum convicio vacuitatis insimulat, fit reus concilio sanctorum, contumeliam spiritus sancti sanctorum iudicum animadversione luiturus.

---

2 palatiisque siue praetoriis *S*, *om. L adulterina puto* scl'aris *L*, saeculariis *S* linguae *om. S* 5 inuenietis *S* 6 quicquam *L* senio parentali *S* 11 nomen est *S* 12 uacuis *L* 13 cęnos *L*, κενός *S* 14 unanitatis *rasura pr. c. L* 16 collationis *S*, consolationis *L* lucidandae *S* reseruatis *S* 17 reuoluemus *S* 18 sacro *L*, secreto *S* nominationis *S* uendicat *S* 19 diuinitatę *L* 22 sepiternus *L* interposito *S* 23 sit *L*, est *S* 24 disposicione *L*, expositione *S* sunt *S* suas *om. L*[1] (*ss. coaeva m.*) 25 //timorib; (u *supra* t; t *in ras.*, *ante* t *littera* n *erasa vid.*) *L* 26 art. eorum fraude *S* 27 locum cum si *L*[1]

quem adderet, sed materiae nondum viventi, sicut antiqui codices habent, spiramentum vitae, quo in animam viventem sublimaretur, infudit. Ergo si inspiratione hac anima hominis facta est et non est aliud anima humana quam spiritus, restat spiritum principio non carere. Quod obiurgati a vobis senserunt sibi protinus obponendum, nisi per insufflationis carnale commentum spiritum ipsum animae potius quam corpori inditum mentirentur. Nam cum quaerant intentione letali, non quomodo quae sunt scripta cognoscant, sed qualiter scripta putentur esse quae praedicant, quid, putamus, imperitis faciunt, qui instructionis vestrae reverentiam non pavescunt?

Tractemus nunc, si propitii sinitis, quanta ineptia proponatur: quod si dei spiritus creatura non est, ac si nec in homine creatura poterat dici spiritus, quem deus insufflasse perhibetur. Nihil omnino esse praeter duo, id est creatorem creaturamque, saepe definitum est. Dei porro spiritus factor, hominis vero factura accipi debet. Vnde spiritus, qui in nobis vivit, potentia dei intellegitur, non natura. Nam si vegetandis nobis substantia sancti spiritus credatur inmixta, placabilis sit dei et vester auditus, blasphemia talis ut etiam convincatur, vix sine peccato repeti potest; quoniam si praeventus carnalitate peccat spiritus humanus, spiritus sanctus peccare in eo dicendus est: vel certe spiritui sancto remissionem dari poscimus, cum pro defunctorum spiritibus supplicamus. Parumne rogo hactenus fuit, ut alter spiritus sanctus, alter Paraclitus diceretur: nisi addatur haec pro ultima perfugii necessitate numerositas, ut mancipati insuper contagio delictorum tot divini spiritus quot hominum computentur? Et perite scilicet decrevit sacerdotalis auctoritas uno modo cunctis generaliter spiritum divinitatis infundi. Perinde se fortasse Iudaeo, haeretico gentilique ut catholico spiritus sanctus insinuat, an forsitan patris vel filii iussione invitus in criminosorum membra contruditur? Sed quid facimus, quod spiritus ubi vult, spirat? Quia, si arbitrio suo corpora indigna sanctificat, revincet prophetam dicentem, quod non habitabit in corpore subdito peccatis. Quo circa humanus spiritus creatione inchoatur, divinus autem benedictione conceditur. Non enim absque vitae suae spiritu erant, quibus in apostolorum gestis imponitur manus, ut accipiant spiritum sanctum. Quod si ipsum quoque spiritum sanctum pro eo, quod creatorum fidelium mentes introeat, volunt fieri creaturam, de supra scripta videlicet conclusione, qua peremptorie nihil dicentes: Si dei, aiunt, spiritus creatura non est, ac si nec in homine creatura poterat dici: quid nunc de patris vel filii divinitate censebunt, quam et creatam comminisci non poterunt et lectione perterriti habitare sanctorum corpora non negabunt apostolo fidelibus protestante: Templum enim dei sanctum est, quod estis vos.

Sed cum incomparabiliter plura sint, quae sub praesentia gloriae vestrae suggeri queant, illud in fine sermonis, cui non solum tribuitis, sed iniungitis libertatem, deum vosque divina vestraque promissione fretus obsecro, ne diutius sacerdotes vestri dicantur, qui sancto spiritui contradicunt; ne deinceps coram vobis putentur docere, qui

24 Ioh. 3, 8. 26 Sap. 1, 4. 28 Apost. acta 8, 17. 19, 6. 34 Corinth. I 3, 17.

1 addiderit *S* 1. 2 uiuenti *sqq.*] uenti — animam *om. L*[1], *add. coaeva m. partim in rasura in ipso versu, partim in margine L* 6 inditum *S*, indutum *L* (*fort. recte cf. Paralip. II 24, 20* Spiritus itaque dei induit Zachariam) 7 qualit̄: it̄ *in ras. pr. L* 9 nunc *om. S* 10 poterit *S* 14 substentancia *L* 15 pecto (ca *ss.*) *L* 16 carnaliter *S* 19 paracletus *S* 20 homines *S* 25 qui si absque arbitrio *S* reuincit *S* 27 benedictione *L*, benignitate *S* 30 qua *L*, qui *S* 32 poterit *S* 36 quę *ex* quē *ut vid. L* 37 tribuetis *L* iniungetis *L* 39 putentur *L*, permittantur *S*

renuunt discere; ne ad perfectionem vestram aliquatenus differendam persistant blasphemare, quod audiatis, qui nolunt sentire, quod creditis; ne tolerando imperitorum versutias et ineptias callidorum suspendamini a professione, cum iamdudum in confessione teneamini. Vobis enim per epistulam suam sanctus apostolus Paulus inclamat: 5 Quae pax fideli cum infideli? quae societas luci cum tenebris? Propter quod, inquit, exite de medio eorum et separamini: id est ne communicaturos ultra peccatis alienis laevae partis vicinitas maculet, quos dexterae veritas adquisivit.

ALCIMI ECDICII AVITI VIENNENSIS EPISCOPI CONTRA EVTYCHIANAM HAERESIM LIBRI II.

LIBER PRIMVS.

II (2) — a. 512 vel 513

Avitus episcopus domno Gundobado regi.

Vnicum simul et multiplex donum saeculo nostro nutu divinitatis indultum est, 10 ut inter regias ordinationes gloriosissimi principatus vestri principaliter de tuenda catholicae partis veritate curetis. De cuius studii pietate processit, quod dimissa nuper clementis praecepti auctoritate iussistis, ut contra Eutychiani dogmatis redivivum furorem velut ab extincto resurgentis incendii fomite pullulantem de sacro scripturarum caelestium fonte exemplorum flumina derivem. O res dignissima, quam tantus praesul 15 iubet, si eligeretur, qui iussionem dignus exciperet: si virtus facundiae thematis responderet auctori; si ad multiplicandam populorum salutem sic nostra satis faceret lingua proloqui, ut abunde sufficit benignitatis vestrae praeceptum, cum devincti vobis imperatoris patriam personamque non, ut regibus ceteris moris est, tantummodo ad commodum mundanae pacis amatis: sed dum carum vobis praeveniri timetis errore, 20 omnem quae inter vos est amicitiam in eo illi vultis prodesse, ne peccet. Quem quod et praeconio attollitis et fidelem deo devotumque laudatis, de quo praecipuae ac triumphalis venia in plenitudine veniat, quis digne miretur? Ego tamen deum pro viribus

5 Corinth. II 6, 15. 14. Corinth. II 6, 17.

1—4 *vid. Gregorius Turonensis Hist. Franc. II 34 (supra p. 1 sq.).*

II *Gregorius Turonensis Hist. Franc. II 34:* Magnae enim facundiae erat tunc temporis beatus Avitus: namque insurgente haeresi apud urbem Constantinopolitanam, tam illa quam Eutyches, quam illa quam Sabellius docuit, id est nihil divinitatis habuisse dominum nostrum Iesum Christum, rogante Gundobado rege ipse contra eas scripsit. Extant inde nunc apud nos epistulae admirabiles, quae sicut tunc haeresim oppresserunt, ita nunc ecclesiam dei aedificant. *Vita Aviti c. 1 (ex eaque Ado Viennensis chronicon aetas sexta, Mign. CXXIII p. 105)*: Item alios libellos duos contra Nestorium et Eutychem auctores erroris luculentissimo et castigato satis eloquio.

---

4 enim *om. S* 5 quę *ex* quē *ut vid. L* cum infidelibus *S* 7 maculet] *compendium syllabae* et *in ras.* ni *f. L* acquisiuit *L* *explicit quat.* ·XXII·, *incipit quat.* ·XXIII· *L*

II: 8 incipit liber primus bī auiti uiennensis epī contra euthicianam hęresem *L*, *om. S* 8 auitus — regi *S*, *om. L*; *S tamen ubique in titulis* Auitus Viennensis Episcopus *habet* 12 euthiciani *L* 14 diriuem *L*, deriuentur *S* 15 iuberet *S* stematis *L* 17 linga *L* benignitas uestra praecipere *S* 19 carum *L*, coram *S* 20 quod *L*, quidem *S* 21 de qua praecipui ac t. ueniam plenitudine ueniat *L*, de qua praecipue ad t. ueniam plenitudinis ueniant *S*, de quo praecipua ac t. uenia in plenitudine ueniat *scripsi* 22 miretur *L*, meretur *S*

quaeso, ut is ipse, de quo loquimur, Caesar Graecorum, si fidelis vobis, etiam nobis honorabilis, persuadeatur a principe nostro, quod suadeat populo suo. Cumque se ad tenendam veritatem vobis reddiderit docilem, ad expugnanda propriae regionis contagia praedicationis vestrae factum se gaudeat adiutorem.

Eutyches ergo, perniciei, cuius mentio est, funestus incentor, Constantinopolitanae 5 ecclesiae quidem presbyter, sed copiosae monachorum multitudini praepositus fuit; cuius officii personas episcopi orientales archimandritas appellant. Hic ergo ad summum sacerdotium famae suffragio comparandum intromittendae cuiuscumque novitatis studio adpetenter ardescens istud, quod in sectatoribus eius horremus, susurriis dicitur magis invexisse quam litteris. Siquidem nihil extitit clarae eruditionis in viro, quod 10 in aliqua recti similitudine sensum conceptae animositatis adstrueret. Infectis primitus monachorum animis hoc veneno, quos nefario docens sub colore gubernaculi naufragiis exponebat, numerosi, ut supra diximus, comitatus haeresiarches effectus, multorum antistitum iudicante concilio nec non et presbyteris urbis Romae in id ipsum directis discussus, detectus atque damnatus est. Sed quia nullum scisma sic umquam cum 15 auctore suo potuit abrogari, ut ex integro depelleret perniciem magisterii mors magistri, quod digna pontificum fuerat provisione succisum, contagia susceptorum iampridem seminum servans velut ab infecta loliis tellure surrexit.

Hinc nunc haereseos, contra quam loquimur, audite propositum. Filium dei cum patre ante saecula permanentem, quem idcirco ad salutem nostram descendisse de 20 caelo, ut corpus adsumeret, fides recta compellat, negant in alvum femineam potuisse contrudi: cum dei filius, utique deus, qui dixerat per prophetam: **caelum et terram ego impleo**, non potuerit venire, quo erat, nisi per susceptionem carnis adquiesceret esse quod non erat. Quam conclusionem metuens Eutyches ille, de quo loquimur, cum, in synodo superius designata studiose ab auditoribus urgeretur, ut Mariam virgi- 25 nem **theotocon**, id est quae deum peperisset, pronuntiaret atque subscriberet, ad ingenii nequitiam fraude conversus **christotocon**, quae Christum tantummodo videretur edidisse, confessus est, ut scilicet divisa credatur persona, quae servat divinitatis naturam, ab ea quae sustinuit passionis iniuriam. Sed refrenandam a praerupto ancipiti laevam fugiens, dexteram non praesumens ac perinde latus utrumque formidans, 30 sub temperamenti medio via tutior, in qua duplicem substantiam redemptoris discerni dicimus posse, non dividi. Neque nos nitimur, ut inviolabilis divinitas dolores corporeos perpessa credatur, cum omnis cunctorum corporum dolor secuturam mortem naturali quodam praecedat officio. Vnde sicut et ipsa caro nostra resurrectionis dono impassibilis futura post mortem est: sic deus, qui sentire obitum non potest, suscepto 35 corpori, cui unitus adhaeserat, sine patiendi acerbitate compatiens nec defuit in salutis nostrae glorioso agone nec doluit. Contra huius distinctionis sensum haeresis adversa se subrigens veris cruciatibus nec Christum patitur inquinari: cum in ipsa divinitate, in qua inveniri non potest adflictio corporalis, interdum tamen pietatis reperiatur affectio, sicut legimus dici de Israhelitis: **Exclamaverunt ad deum. Qui doluit** 40

22 Ier. 23, 24. 40 Iudic. 10, 16.

---

1 is] his *L* 2 cumque *L*, et cum *S* 5 euthices *L* funestus *S*, functus *L* 6 quidam *L* multitudinis *S* 9 sussurriis *L*, susurris *S* 10 clarem *L*[1] (*litt.* m *deleta al.* clarę *corr.*) uero *L*[1] (*al. c.*) 11 astrueret *L* 14 in id ipsum *S*, *om.* *L* 16 mors magistri *L*, mox malum *S* 17 succissum *L* contagio *S* 18 semina *S* ab infecta *S*, ab in effecta *L* 21 assumeret *L* compellat *L*, confitetur *S* 24 esse quod *S*, esse *om.* *L* euthices *L* de quo *L*, quem *S* 26 θεοτόκον *S* 27 χριστοτόκον *S* 29 Sed] S; *L*, *om.* *S* 38 inclinari *S*

super miseriis eorum. Et apostolus iubet, ut non contristemus spiritum
sanctum dei: et si qua his sententia similis, quae in sacris voluminibus recensita
bonitas potius misericordiae quam necessitas est naturae. Interim in consequentibus
duorum adsertione dilata unitas mihi in Christo substantiae duplicis adstruetur. Vbi
5 sunt enim tanta in scripturis caelestibus mysteria veritatis, quae nihil aliud moliuntur,
nisi ut nobis incarnationem verbi cum hominis divinitate persuadeant? In principio,
inquit, erat verbum. Et verbum erat apud deum. Et deus erat verbum.
Ecce agnovimus, quid erat, quod non coeptum est: nunc studeamus videre, quid coep-
tum atque secutum sit. Et verbum, inquit, caro factum est. Quod deus in
10 principio erat apud deum, et initio caret et termino: quod verbum carne vestitur,
caret fine, sed constat a capite. Adsit nunc sermoni nostro Emmanuhel ille prisca
prophetalis oraculi voce praedictus, qui, ut nobiscum deus esset, sicut dixit Isaias,
puer natus et datus est nobis filius dei. In cassum corporalitas a divinitatis
dividitur sacramento, si veraciter propheta dei filium processisse confirmat in puero.
15 Et vocabitur, inquit, puer ipse admirabilis, consiliarius, deus, fortis,
pater futuri saeculi, princeps pacis. Quantum pertinet ad vocabuli proprie-
tatem, sufficit Emmanuhel puerum nuncupari. At vero cum dicat: vocabitur ad-
mirabilis, consiliarius, deus, fortis vel cetera quae secuntur, quae rogo tot
vocabulorum ratio reperitur, nisi ut agnoscas veridicum vatem, in una eademque per-
20 sona quae divinitati humanitatique compèterent exprimentem, ex operibus secuturis
beneficia mediatoris potius enumerasse quam nomina? Cogam tamen hic haereticum
respondere, quis vocandus possit intellegi deus, fortis, pater futuri saeculi,
princeps pacis? Si filius dei ante saecula manens, cur adhuc in futuro sic voca-
bitur, qui semper hoc extitit? Si filius hominis qui nascitur, servat copulandae diver-
25 sitatis mysterium temporum plenitudo, quam cum utique consequenter apostolus repli-
caret, ait: Postquam autem venit plenitudo temporis, misit deus filium
suum natum ex muliere. Quod mater peperit, pater misit. Hoc est nasci cor-
poreum, quod venire divinum. Noluit deus latere, quem destinat: capiat mundus
dominici adventus indicia. Quem pater sine matre genuit, genetrix sine patre concepit,
30 aeque dei filius ut hominis erit. Super sacramentum tamen unitatis istius Gabrihelem
archangelum consulamus: principem videlicet ministrorum, cui ineffabilia perspicuae
maiestatis arcana, ut pote qui indefessae obsecrationis ministerio conspectibus perpetuae
claritatis assistat, non intellegenda tantum modo sed contemplanda monstrantur. Hic
quippe primus legationem caelorum terris adtulit: hic verbo virginem fecundatam di-
35 vini germinis promissione dotavit: hic unius mulieris salutatione omnem mundum salute
complevit. Spiritus, inquit, sanctus superveniet in te, et virtus altissimi
obumbrabit tibi: ideoque et quod nascetur ex te sanctum, vocabitur
filius dei. Cum ratio nulla reperiat, ut solus homo credatur de spiritu sancto con-
ceptus, cum omnem hominem psalmista in iniquitate concipi et in peccato asserat

1 Ephes. 4, 30. 6 Ioh. 1, 1. 9 Ioh. 1, 14. 13 Is. 9, 6. 26 Gal. 4, 4.
33 cf. Luc. 1, 19. 36 Luc. 1, 35. 39 Psalm. 50, 7.

11—30 Adsit nunc — hic et dei filius et hominis erit *Florus ad Gal. 4, 4.*

1 contri-temur *L*[1] *pr. c.* 2 quae *om. S* 4 duorum *S*, quorum *L* 5 caelestia *S*
8 uidere quid *S*, uidere quod *L* 12 ysaias *L* 19 agnoscamus *S* 24 nascetur *S* 26 ait
om. S postquam inquiens autem *S* 30 hic aeque *S*, hic *om. L*, hic et *Florus teste Sirmondo*
ut *L*, et *S Florus t. Sirm.* super sacramento tamen isto Gabrielem *S* 32 archana *L* obsecu-
tionis *S*

nasci: ostenditur hic per angelum ob spiritus sancti virtutem feminae membris infusam sanctum, quod de tali mysterio esset edendum. Quod nunc separatione conexi intellegit apostolus ac definit, quod ad redemptionem nostram deus esset in Christo. Sed callidus forsitan contradictor sic apostolici sermonis huius testimonio volet abuti, ut adquiescat deum esse in Christo, sed gratia, non natura: sicut est in corde sanctorum, 5 quorum mentes a peccato liberas habitatio divinitatis illustrat. Videamus nunc, pereat necne commentum, si sententia compleatur. Deus, inquit, erat in Christo mundum reconcilians sibi. Eligat hic doctor adversus, quis mundum, inter ipsa paene sui exordii rudimenta benignissimo creatori peccato primi parentis offensum, sibimet ipsi in saeculorum fine conciliet. Si solus deus, quid excuset sibimet, quod 10 sufficit remisisse? Si autem solus homo, quo effectu sibi mortalis reconciliat, quod divinitas non relaxat? Vnus est ergo deus et homo, qui sibi mundum ipse commendet, qui pro saeculi vita sibi patris filio supplicet filius matris. Vnde non dixit apostolus: mundum reconcilians deo, sed sibi: ne forte pro redemptione humani generis solum hominem orasse sentires, qui utique, nisi in divinitatis naturam transiret 15 assumptus, non solum obnoxietatem humani generis nulla intercessione dissolveret, sed et ipse communis debiti sarcinam parentali cirographo sustineret. Hoc ergo remedium idem apostolus dicit dispositum esse per angelos in manu mediatoris. Et ostendens causam, qua medium se praebuerit, assumptus ab infimis, inclinatus a summis, mediator, inquit, unius non est: deus autem unus est. Quae cum ita 20 sint, sicut, nisi inter duos agat, incongrue mediatio nominatur: ita ipse, quem mediatorem dicimus, si solam quam velis ex duabus substantiam reciperet, ad subeundum mediationis officium ipse medium nil haberet. Quod uno quidem et tali, qui nulla calliditate fucetur, sermone concludit dicens: Ipse est enim pax nostra, qui fecit utraque unum. Ipse videlicet pax humilium atque celsorum, unus factus ex utro- 25 que, unum reddidit ex utrisque. Certe, sicut supra posuimus, aut expositione testimonium, aut argumento egere videtur exemplum. Quid vel illo apostoli sermone lucidius, quo cum diversis hominum generibus se coaptans omnibus omnia se factum referret, ut omnium animas talentorum caelestium cupidus duplicator acquireret, factus sum, inquit, his qui sine lege erant, quasi sine lege essem, cum sine 30 lege dei non sim, sed in lege sim Christi? Numquid est quisquam tam in profunda demersus, qui istud censeat explanandum, si in lege Christi est sine lege divina? Patet nempe, quod unus est lator legis, qui unus idemque, ut significat psalmus, praeterita futuraque complectens, benedictionem dat in baptismo, qui legem dederat in praecepto. Offendit quidem mentes carnalitate depressas et coniec- 35 turis humanae consuetudinis hebetatas tantae disparilitatis in unum coacta proprietas:

7 Corinth. II 5, 19. 18 Gal. 3, 19. 20 Gal. 3, 20. 24 Ephes. 2, 14. 29 Corinth. I 9, 20 sq. 34 Psalm. 83, 8.

2—17 intelligit — chirographo sustineret *Florus ad Corinth. II 5, 19.*
17—26 Hoc remedium — ex utrisque *Florus ad Gal. 3, 20.*
27—35 Quid vel — praecepto *Florus ad Corinth. I 9, 21.*

---

1 feminē L^1, feminę *corr.* *L* 2 mysterio esset edendum *L*, ministerio esset dicendum *S* conexi *L*, connexa *S* 4 uelit *S* 5 *post* deum *in marg. obelus antiqua manu add. L* 6 pereat necne *L*, pareatne *S* 12 diuinitatis L^1, *litt.* ti *expunxit al. m. L* re,xat (lax) *al. corr. L* 15 natura *L* transiret et *L*, et *om. S* 16 obnoxitatem L^1 (e *pr. ut vid. ss.*) 17 cyrographo *L* 19 praeberet *S* 23 nihil *S* 25 unus factus *S*, unius pactus (*et in marg.* r *add. pr. m.*) *L* 30 inquit *L*, dixit *S* qui sine lege *S*, qui sub lege *L* 34 dat *L*, dabit *S*

ut scilicet divina plenitudo et humana condicio, ut servi humilitas dominique maiestas, ut creatoris virtus et servitus creaturae unam ex his omnibus videantur reddidisse personam. Sed nec ratio soliditatis istius a sapientum soliditate longinqua est, quae videtur maximum tenere in heredibus, quod ille solus hominis statum potuit reformare 5 de perdito, qui formavit e caeno. Vnde beatissimus Paulus: Primus, inquit, homo de terra terrenus, secundus de caelo caelestis. Verum quidem hominem dixit, sed terrenum cum contagio pollutionis, caelestem cum consortio divinitatis. Rogo nunc, cum apostolus dicat hominem descendisse de caelis: quis est, qui negare audeat deum redisse de terrenis? Adhuc si parum est, quod vas electionis asseruit, consula- 10 mus illum, qui mentem electi et pretiosissimi vasis implevit. Nemo, inquit, ascendet in caelum, nisi qui de caelo descendit, filius hominis, qui erat prius in caelo. Et si ita ipse deus veritas cum sua incarnatione concordat, ut ante omne saeculum uniret praescientia, quod in saeculorum fine assumere disposuerat in natura: videte, utrumnam deus sit, cum conscendit post resurrectionis triumphum, si 15 cum patre filius fuisse dicitur ante carnis exordium: aut quanta facta sit soliditas in praeteritis, cuius unitas tanta praedicatur in futuris. Et ne aliquid de hac inseparabilitate cunctemur, adhuc addit apostolus de psalmo testimonium ponens: Propter quod dicit: Ascendens in altum captivam egit captivitatem; dedit dona hominibus. Quod autem ascendit, inquit, quid est, nisi quod 20 etiam descendit in inferiora terrae? Parum est, quod deum dicit in terrena venisse, nisi confirmet eum propter unitatem personae, quam susceperat, in inferna descendere. Certe circumfrementibus Iudaeis et in dominum nostrum exerta blasphemiarum tela vibrantibus, quem respondisse credimus: Amen amen dico vobis: ante Abraham ego sum? nisi quia per concordiam genitoris et generis ipse per 25 traducem maternorum parentum descendit ex Abrahae semine, qui sine annorum numero Abraham praeivit aeternitate? Qui maximus patriarcharum, cum videret illum diem, in quo sine fide permanet deus, concupivit tamen illum videre, quo homo unitus est deo. Vidit, inquit, et gavisus est. Quia sicut cernebat illum, in quo erat genuina maiestas, ita et istum desiderio concupierat, in quo adoptata illustrabatur humilitas. 30 Tulerunt ergo, inquit, lapides, ut iacerent in eum. Quid porro miremur Eutychianos contra catholicam fremere, cum videamus caput nostrum a suis, ad quos venerat, pertulisse redditurumque perfidiam indignatione una cum faenore? eo contumeliae sensu illic Iudaeos saevisse, quo hic haereticos? Parricidalis quidem illic fuit in dominum caeli lapidum iactus; sed putes et istos tempore suo veritati perspicuae cum duris

5 Corinth. I 15, 47. 10 Ioh. 3, 13. 17 Ephes. 4, 8. 9. cf. Psalm. 67, 19. 23 Ioh. 8, 58. 28 Ioh. 8, 56. 30 Ioh. 8, 59.

4—21 ille solus — in inferna descendere *Florus ad Corinth. I 15, 47.*
22—29 Certe — humilitas *Agobardus adv. Felicem c. XLI.*

3 longinquę (est *om.*) *L* 4 uidentur *L* 9 rediisse *S* terrenis *L*, terris *S* 10 et *om. S* ascendit *S* 11 qui erat prius in caelo *L*, qui est in caelo *S* 12 etsi *L*, si *S* 13 omnē *L*[1] 14 cum *L*, qui *S* resurrectio *L*[1] (nis *ss. antiqua m.*) 15 exordiū/. *L* 16 tanta unitas *S* sed ne *S* inseparabilitate *L*, immutabilitate *S* 18 egit *L*, duxit *S* 20 terrena *L*, terram *S* 22 exerta *L Agob.*, *om. S* 23 quem *L Agob.*, quid *S* amen] *semel S Agob.* 24 genitoris] nitoris *L* generis *L Agob.*, geniti *S* 26 p̄/iuit (*ras. pr. m.*) *L* 27 tamen] talem *Agob.* 29 concupierat *L*, conceperat *S Agob.* 30 miramur *S* 31 euthicianos *L* 32 indignatio *L* cum faenore *scripsi*, cum fine *LS*, *in marg.* r *pr. m. L* 33 illic *L*, hic *S* iudeos *L*, Iudaeus *S* saeuit *S* haereticus liuet. *S*

mentibus saxa iaculare: ne deus et homo unum credatur, coniurat furor duorum. Liceat rogo quod facti sumus in melius provehi: liceat compactam luto materiam supernorum honore sustolli. Quid tantum contra te, homo, niteris, ne in deum transire posse credaris? Vocat te ad participationem sui superna maiestas: cur offerentem renuis? cur despicis ingerentem? excole pro adipiscenda similitudine veritatem, dilige pro sectanda imitatione doctrinam. Si caput nostrum est Christus, in sublimatione sument quantulaecumque sublimitatis consortium membra de vertice. Poscant igitur alii instructioni de utriusque testamenti corpore exemplorum multitudinem, quibus proposita tueantur; negotio autem huic sic adnisus bibliothecae utriusque constat, ut si confirmare quod loquimur testimonio adstipulante velimus, cuncta videantur in unum opus canonicorum voluminum oracula congerenda. De quorum multitudine iuste, ad declinandam prolixitatem, electa quaeque ac deflorata ponuntur. Quia sicut minimi effectus sunt, quae tantum de nostro prolata nullo scripturarum caelestium adminiculo fulciuntur: ita qui recipere pauca fastidit, non virtute, sed mole rem conicit; quoniam vinci metuens, instrui nolens, ad deferendam veri cognitionem volumen potius quam documenta desiderans, non causis putat rerum magnitudinem constare, sed paginis. Dominus itaque ac redemptor noster adventum gloriae suae discipulis specialius inter praecepta omnia manifestans: cum, inquit, venerit filius hominis in maiestate sua et omnes angeli cum eo, tunc congregabuntur ante illum omnes gentes. Et separabit eas ab invicem, et statuet iustos quasi agnos a dextris, impios autem sicut haedos a laeva. Tunc dicet rex illis: venite benedicti patris mei, possidete regnum, quod paratum est vobis a constitutione mundi: et eis qui a sinistris sunt, ut discedant ab eo in ignem aeternum, quem praeparavit deus pater diabolo et angelis eius. Quid rogo hic contemptibile in Christo superbia humana fastidiat? quid tam metu dignum? tam honore conspicuum? tam terrore venerandum? Et cogitet haereticus, utrum istud patris gloriae adiungat an filii? Ad negotium, quod gerimus, audire mihi sufficit: cum venerit filius hominis in maiestate sua. In praesenti saeculo discite a me quia mitis sum et humilis corde; in futuro praenoscite, quia celsus et terribilis claritate in gloria sua veniet cum angelis sanctis suis. Dicat nunc divisor mediatoris uniti, in corpore contumeliis inclinato unde sit quaecumque maiestas, si non est ulla divinitas? ut taceam, quod a patre seu regnis seu gentibus per singulorum merita destinatur: formidabilius videri potest hominem retributiones congruas iudicando decernere, quam deum patrem sententiae filii hominis instrumenta iudicii praeparasse. Filius enim hominis venturus est in maiestate patris sui cum angelis sanctis suis et tunc reddet unicuique secundum opera eius. Non dixit: cum patris angelis veniet, sed: cum suis: quia quaecumque habet pater, et sua sunt. Vnde cum filius matris recipiat in celsitudine, quod patris filius contentus est in humilitate: quis umquam sit haereticus tam

6 Ephes. 4, 15. 18 Matth. 25, 31—34. 23 Matth. 25, 41. 28 Matth. 25, 31. 29 Matth. 11, 29. 30 Matth. 16, 27. 35 Matth. 16, 27.

---

1 iaculari *S* 2 cōpactum *L* 5 cur *L*, quid *S* excole *L*, excolo *S* diligo *LS correxi* 8 instructionis *L correxi*, destructores *S* multitudinem *L*, similitudinem *S* 9 autem *om. S* 12 minime *L* 14 uirtute sed mole rem *S*, uirtutē sed molarem *L* conicit *L*, coniicit *S*, *an* conficit? 16 causis] causas *S*, ausis *L* magnitudine *S* const/are *L* 21 aedos *L* a leua *L*, ad laeuam *S* 26 excogitet *S* 31 in *om. L*[1] (*pr. ss.*) 34 sententiae filii *L*, sentiat filio *S* 36 suis sanctis *S* 37 eius *L*, sua *S* 38 filius t/s (*vel* ∂/s) matris; *erasa littera* u *fuit ni f. L*, *vocem mediam om. S*, *in marg.* r *L* 39 contentus *L*, contemptus *S*

rebellis, qui deum, cui immortalem angelorum substantiam videt subici, ipse mortalis, immo iam mortuus nolit intellegi. Sed dixerat iam patriarcha rem, cuius supra fecimus mentionem, cum a quodam pro remedio aestuantis incendii cassis sero precibus oraretur, quod si quis Moysen vel prophetas noluisset recipere, utique nec venientem a
5 mortuis vellet audire. Quis est autem praedicator ex mortuis suscitatus, nisi Iesus Christus, in cuius duplicem quam loquimur substantiam duplicis testamenti unitas ex diversitate colligitur? Ea siquidem referuntur in evangeliis, quae praedicata sunt in prophetis. Et fit ex viribus novitas testamenti non diversitate, sed tempore. Recens quippe, quod hodie completur: quod autem diu expectabatur, antiquum est. Nam
10 quia de Abraham opportunitas sermonis exorta est, qui auctor utriusque testamenti legitur institutus, vetusti scilicet intromittendo circumcisionem, novi vero placendo per fidem, in illo Iudaeorum tantummodo, in isto autem multarum gentium pater: experiamur, utrum evangeliis de Christi generatione concordet, in quo se patrem gentium recognoscat, an aeternitatem huius ipsius subolis, quam erat geniturus, intellegat;
15 utrum se in iuniore nepote cognoscat, utrumnam redemptori, qui se Abraham anteponit, et ipse consentiat: utrum sine supercilio parentali reverenter impenderit ministerium seminis corporali exortu creatoris. Inserat se paulisper loco praesenti illa obtestatio, iuramentum quidem poscens, sed sacramenta patefaciens, qua dispensatorem domus suae non sine mysterio gratiae subsequentis adiurans: **Pone, inquit, manum**
20 **tuam sub femore meo et iura mihi per dominum caeli, quod non accipias uxorem filio meo de filiabus Canahan.** Dicatur mihi quaeso, quae iurisiurandi reverentia putetur in femore? Quod si personaliter tantummodo fieret, facilius caput tangeret adiuratus. Aut quae causa femoris interposita dei ac domini mentione iurandi, nisi quia per illum deum ac dominum caeli, quem inde saecula
25 videbantur prolatura, iuratum est? Scit ergo, scit nimirum, cui prosapiae non tam praemineat ipse, quam serviat. Novit quippe, quid in corpore suo debeat adorare: intellegit membra, quae contra humanam consuetudinem speciali honore veneretur. Post quae praecedentum indicia, miracula subsequentum, licet plurima testimoniorum de evangeliis apostolisque promamus, metuo ad ultimum, quod, cum Eutychiani nec
30 patriarchalibus factis nec dictis prophetalibus excitentur, **si Moysen et prophetas non audierint, nec ei, qui ex mortuis reversus est, credant.**

2 Luc. 16, 31. 11 Act. 7, 8. Gal. 3, 7. 19 Genesis 24, 2. 3. 30 Luc. 16, 31.

10—12 Abraham auctor utriusque — gentium patre *Florus ad Rom. 4, 11.*

2 immo iam *L*, in mortem *S* nolit intelligi *L*, nollet inflecti *S* sed — rem cuius *sic L*, Dixit quodam euangelii loco Abraham ille cuius *S* 5 uellet *om. S* Christus Iesus *S* 8 *ante* uiribus *in marg.* r *L* nouitas *om. S* 10 oportunitas *L* utrisq; *L*[1] (utri'/q; *al. c.*) 12 patre *Florus t. Sirm.* 13 ęuangelis (*pr.* i *ss.*) *L* 15 se in iuniore *L*, se iuniorem *S* qui *L*, quod *S* ante Abraham ponit *S* 16 impenderet *S* 17 semine *S* exorto creatori *S* 18 iuramentum quidem *L*, iuramenti fidem *S* 21 chanahan *L*, Canaam *S* dicatur *L*, dicat *S* 25 scit ergo nimirum *S*, sic ergo sic mirum *L correxi* 28 post quae *S*, post quam *L* 29 promanųs (*al. c.*) *L* euthiciani *L* 31 credent *S*

III (3)

LIBER SECVNDVS.

a. 512

[Avitus episcopus domno Gundobado regi].

Puto nunc non parvi operae pretium esse momenti, si occasionem, quae praesenti tempore in abruptam diversitatem letabundum virus erupit, pagellae praesentis mentione contingam. Quieverat ergo post Acacii quondam Constantinopolitani sacerdotis excessum mali huius, quod expugnandum suscepimus, pullulans ab Eutychete persuasio. Cuius idem Acacius, ut celsitudo vestra potest habere compertum, amator trepidus quam adsertor publicus erat: laudans quidem, quae ab illo dicta repeteret, sed praedicare ea devoto tunc atque impolluto populo non praesumens. Pro cuius obumbratione figmenti simulati ob gratiam imperatoris saeculi sui non impunitus tantummodo, verum et indiscussus interiit. Hinc se de impudenda defuncti communione in contrarium vulgi, immo, quod asperius fuit, et sacerdotum studia diviserunt. Et ut quisque recte aut prave de fidei ratione conceperat, ita etiam de praedicatoris praeteriti memoria sentiebat. Tracta est interim non manifesta sub hac nec tam separatione quam simulatione dissensio. Agitur cum rege orientis anno superiore, hinc cum episcopo urbis suae, quasi leni colloquio et blanda meditatione conferret. Est autem illic consuetudo in ecclesiis nobilium civitatum supplicationem cum laude divina inter missarum initia celebrari: quam tanta devotione atque alacritate consonae plebis clamor attollit, ut credant non immerito omne suffragium sacrificii subsequentis praemisso huius devotionis obsequio placiturum. Supplicationis vero ipsius imam partem, licet pietati vestrae notissimam, in loco, sicuti res postulat, suggerendam putavi:

ἅγιος ὁ θεός, ἅγιος ἰσχυρός, ἅγιος ἀθάνατος, ἐλέησον ἡμᾶς·
ὁ σταυρωθεὶς δι' ἡμᾶς, ἐλέησον ἡμᾶς.

Itaque sicut insusurratum fuerat principi, et ipse insinuat sacerdoti: nil in querelam veniret; nullam fieri de scismate mentionem, si hoc, quod in ipsa oratione animos aliquantorum movebat, a principe obsecratus antistes aut iusserit aut permiserit abrogari. Illud moleste quospiam ferre, quod in ima praedicationis ipsius parte clamatur:

ὁ σταυρωθεὶς δι' ἡμᾶς, ἐλέησον ἡμᾶς.

quod Latine intellegitis dici: qui crucifixus es propter nos, miserere nobis. Persuadetur episcopo neglegenti nec usque quaque sic docto, ut tantae urbis perque eam totius orientis patriarcham decet. Concipit ergo atque disponit sollemnis huius praeconii incauta definitione iacturam tam maximi effectus, quo res nec de canonicis scripturis tradita nec apostolorum temporibus instituta etiam contra vota populorum facile videri posset mutari. Sed ubi primum hymnus in ecclesia cantari solitus, ultima orationis

III: 87 Explicit liber primus. Incipit sed's *L*, *om. S* 1 Auitus — regi *S*, *om. L* 2 quae *LS*, qua *Mommsenus* 3 in abruptae diuersitatis *S* 5 huius *L*, eius *S* euthicete *L* 6 trepidus *L*, magis trepidus *S* 7 dicta *om. S* repeteret *L*, repererat *S* 8 atque *L*, itaque *S* 9 simulati *S*, simulat *L* 10 de impudenda defuncti *L*, de impendenda defuncto *S*, dein pudenda *Mommsenus* 12 de fidei *S*, de *om. L* 13 non manifesta sub hac *L*, non per manifesta sed subita *S* 14 simulatione *L*, simultate *S* agitur *L*, actum est igitur *S* hinc *L*, ut hinc *S* 18 oms *L* 19 imam] unam *ut vid. L* 21. 22 ΛΝΛCΟ ΘCΛΤΙΟCΙ · CΧΥΡΟC · ΛΓΙΟC ΛΘΛΝΛΤΟC ‖ ΕΛΕΗCΟΝ · ΗΛCΟCCΤΛΥΡΟΘΝC ΛΙΝΗΛΕΗCΟΝΗΛΙΛC; (Η *et* Ν *accurate satis discerni nequeunt*) *L* 24 uenire *S* scysmate *L* 25 iuberet aut permitteret *S* 26 clametur *S* 28 *graeca om. L* 30 usquęqq; (a) *L*, usque *S* perquę eam tocius *L*, perindeque totius *S* 31 incaute definitionem *S* 32 iacturam tam maximi effectus *scripsi*, facturum tam maxime effectus. *L*, facturus: eo maxime effectu *S* 33 uideri posset *L*, uideretur posse *S*

parte truncatus minus audientibus satisfecit, quicquid putabatur ab Eutychianis haereticis concipi, patuit totum hoc ab episcopo praedicari. Quis enim fidelium non iure moveretur audiens crucifixo pro nobis, ut misereatur, minime supplicandum? Quid multis? crescente seditionum procella, dum insistit populus nec obsistit Augustus, antiqua sacerdos, quodque magis dolendum est nec innocens, sede propellitur. Sicut legimus quodam loco scripturae: Si peccaverit vir in virum, orabit pro eo sacerdos. Quodsi peccaverit sacerdos in deum, quis exorabit pro eo? Super omnia vero delicta specialius in deum peccat, quod doctrinae apostolicae contradicens a regula veritatis exorbitat; sicut nihil est gravius, quam si caecus praesumpto ducatu ex praedicatore fidei incipiat esse destructor. Vos modo perpendite amentiam totius haeresis in unius reprobatione sermonis. In quo parum est quidem, quod auribus putetur ablatum: sed totus cum verbo illo catholicae veritatis sensus excluditur. Nolunt enim a nobis ei, qui crucifixus est, supplicari, ut videatur tam nihil posse praestare persona hominis, quam nihil poenae pati potuit substantia maiestatis. Quod quid est aliud quam odium pro dilectione rependere et convicia pro beneficiis repensare? Inserta est namque humano corpori dignitas supernorum. Deus quidem non subiacet cruciatui, sed divinitas interest passioni. Dei iniuriam crucis tempore nocturnis fuscatus tenebris dies expavit: in caelum peccare Iudaeos testata est terra quae tremuit. Caret coniecturarum: per necessitatem veritas fulget: necesse adfirmari a nobis expectat, cum sola sibi auctoritate sufficiat. Audiamus ex his apostolum protestantem: Qui si, inquam, cognoscerent, numquam dominum maiestatis crucifixissent. Sed dixerat hoc prius etiam ille propheta, qui ob praescientiam futurorum cognomento angelus nuncupatur: Si affiget homo deum suum, quoniam vos adfigitis me? Rogo, intentionis obstinacula tam aperta sibi perstruat? Si dominus maiestatis pependit vel affixus est patibulo, dicat adversarius, cur hominem non rogemus in caelo? Adhuc quippe caelestem gloriam in corporis secreto reposuerat, adhuc obitum ex ventre debebat, adhuc ad informationem nostram exercebat humilitatis studia, etiam inter opera claritatis. Cum Cananaea quaedam credulitatis quidem Israeliticae, sed gentis alienae, virtute virili, petitione laudabili, obstinatione victrice Christo propitio supplicaret: Miserere mei, fili David, quiddam hic sensus interiore sapientia *sexu carnis suprahumanum sentit in homine. Non acquiescunt Eutychiani doctores ei, qui propter nos crucifixus est, supplicare: ista in cruce figendam et divinitatem praedicat, quae non poterat mori, et humanitatem, quae poterat suscitari; fili David carnem resonat, miserere mei deum declarat. Dominus caeli vocatus est in virtute, auctor hominis vocatus in genere. Longa iam, ut

6 Reg. I 2, 25. 17 Matth. 27, 45. 21 Corinth. I 2, 8. 23 Augustinus de civ. dei XX 25: Malachi qui et angelus dictus est. Mal. 3, 8. 30 Matth. 15, 22.

12—26 Nolunt — non rogemus in caelo *Florus ad Corinth. I 2, 8.*

1 minus] //ininus (*ex* himnus *ut vid. pr. m. corr.*) *L* euthicianis *L* 5 antiquam *L* 7 peccauit *S* 8 quod *L*, qui *S* 9 quam si caecus *S*, quam casus *L* 12 nolint *L*[1] (*al.* v *ss.*) 15 rependere *L*, reponere *S* 17 tempore mundus diurnis fuscatus tenebris expauit *S* 19 coniectura quae per *S* necesse] nec ēē *L*, nec se *S* 20 sola *L*, salua *S* 21 inquit *S* 22 praesentiam *L*[1] (*litt.* ci *antiqua m. ss.*) 24 rogo quis contentionis obstaculo t. a. s. obstruat? *S* 26 gloriam *L*, potentiam *S* 28 etiam in opere *S* crudelitatis *L* (*al. m. non coaeva corr.*) 30 propicio *L*, pro filia *S*, *an* prospicuo? miserere, inquiens, mei *S* quiddam hic *L*, uicit hic *S* 31 sexu *L*, sexum *S*, *an* conexu? acquiescunt *S*, quiescunt *L* 32 euthiciani *L* in crucifigendo *S* 33 praedicat *L*, precata est *S* 35 inuocatus est *S* uocatus est *S* longe *S*

opinor, post mortem David, de cuius semine terris per Mariam Christus effulsit, temporum series, stemmatis regiae prosapiae ducebatur. Posco nunc, his proavorum successionibus ac nepotum, ex memorato patre usque ad virgineum fetum toto derivatae hereditatis accessu phantasmatis linea ducatur an traducis? Porro autem ambiguo caret, quod et de genere caro vera processit et phantasmatis genus habere non potuit. Experiamur 5 tamen, utrum praelibaverit Christus praefatae Cananitidis in oratione sermonem, an fortassis exasperet ineptiam supplicantis. O mulier, ait, magna est fides tua: fiat tibi sicut vis. Si ista fides est utique magna, quae non sic constat, non erit recta. Altera certe fuerat ad matrem illa responsio, cum comitante discipulorum choro festis nuptialibus invitatus deficiente vino ad faciendum miraculum posceretur. Ad 10 quam ille: Quid mihi et tibi est mulier? nondum venit hora mea. Velut si dicat: cur illud tantummodo, quod peperisti, esse me credis? Si hoc solum mihi putas constare, quod carnis est, non possum complere, quod exigis. Sublime hoc, quod a me requiris, de patre attuli, non in matre suscepi. Formato in te corpori debita infirmitatis instituis et opera virtutis iniungis? Bene me putas posse quod petis, 15 si te, sicut mei corporis, sic matrem tui intellegis creatoris. Quod si solum te edidisse hominem velis, nondum venit hora mea. Nemo autem sic ineptire putandus est, ut istud quod dixit: Nondum venit hora mea, velut errore gentili constitutis velit fatalibus adplicare. Ad intellegendum horae illius mysterium discretionem potius requiri convenit, quam decretum. Quo cum ipsa quoque nostrae mortalitatis condicio 20 non ligetur, sed omnis status nostri necessitas gubernatoris perpetui sit voluntas: quanto magis Christus, qui potestatem habet ponendi animam suam et iterum sumendi eam, nullo se fati voluit implicare praescripto. Sed cum venerit subeundi hora patibuli, apparebunt caelestia, quae pater genuit, et corporea, quae alvus effudit. Ergo cum ipse dominus hic in perficiendo miraculo actus divini non repulerit gene- 25 tricem, sed instruxerit ignorantem, videamus quid hinc cum apostolis suis tractatu impensiore contulerit. Interrogabat autem eos quodam evangelii loco, quae de persona sua vulgi variantis sentiret opinio. Cumque diversitate sententiae populos aut unum ex vatibus priscis aut Moysen vel certe Heliam illum credere suggessissent: Vos autem, inquit, quem me esse dicitis? Tum princeps condiscipulorum prin- 30 cipium responsionis assumens: Tu es, inquit, Christus filius dei vivi. Sufficere plane potuerat, quod confitetur hic Petrus, etiamsi hoc non tam manifesta responsione confirmasset et Christus. Beatus es, inquit, Simon Bar Iona, quia non caro et sanguis revelavit tibi, sed pater meus qui in caelis est. Beatus es, inquam, qui, ut dei filium cerneres, non carne tantum modo et sanguine censuisti: nec 35 revelandam tibi gloriam meam liniamenta sumpti corporis obtulerunt. Non avertisti generosae mentis aspectu, quod de sanguine et carne prolatum est; sed pater meus, qui est in caelis, revelavit tibi filium, cui adhaeret in terris: cuius gloria paupertate

7 Matth. 15, 28. 11 Ioh. 2, 4. 22 Ioh. 10, 17. 27 Matth. 16, 13—17.

---

2 serie *S* stemmatis regii prosapia *S*, *an* stemmate? 3 diriuatae *L* 5 fantasmatis *L*, phantasma *S* 6 praelibauerit *L*, spreuerit *S* 8 magna. quę n̄ sic constat *L*, magna si constat *S* 9 recta *S*, relicta *L* altera. Certe *L* 10 Ad quam *L*, atque ille *S* 13 sublimia haec quae *S* 15 institutione, opera *S* 16 intelligas *S* 17 ineptus reputandus est *S* 20 quo *L*, quod *S* 21 ligetur *L*, eligatur *S* 22 habebat *S* 23 implicare *LS*, *an* implicari? 24 apperebunt (*sic plene scr.*) *L* 25 in *om.* *S* 28 populum *S* 29 e(h)liam (*pr.* h *ss.*) *L* 33 et *om.* *S* symon *L* quia c. et s. non reuelauit *S* 35 quia ut deum cerneres *S* carnem t. sed et sanguinem *S* 37 aspectum *S* de sanguine *om.* *S*

non tegitur, cuius honor contumeliis non celatur. Pendebat siquidem in ligno salutaris excelso triumphali praeminentia mediatoris nostri corpus altatum, et unius cuiusque sententiam de cordis penetralibus virtus salutiferi stipitis exigebat. Iniuriam ille deridens: Ecce qui destruebat, inquit, templum dei, ut illud triduo susci-
5 taret: alter aceti potionem ferino felle corruptam spongiae poculo porrigebat. Ipse tamen servans inter poenas hominis misericordiam creatoris, dolens eos, pro quibus venerat, adhuc sub tempore ipsius redemptionis errare, clamabat: Pater, ignosce illis, quia nesciunt quod faciunt. Quid est nesciunt quod faciunt, nisi quia credunt se solum hominem addixisse iudicio? Ignorat, quid faciat, qui non sentit
10 in cruciato corpore maiestatem. Et si illi, solius matris filium interficere se credentes, quid facerent ignorabant, cur adhuc hodie Eutyches ignorare se simulat? Quod si illi tunc scissent, Christo et apostolo protestante numquam dominum gloriae crucifixissent. Vnde quod hic dominus nescientibus optat ignosci, constat expertorum conscientiae non posse concedi. An forte miramur, quod tam evidenter Chri-
15 stus passionis suae martyrium dignatur exponere? Ausim dicere, habemus hic adhuc amplius, quod mirari oportet. Comitata est, ut legitis, dominicam mortem circumpendentium latronum coniuncta crucifixio, quos tamen temeritas crudelis iudicii, non servilis culpae meritum, coaequaverat innocenti. Non enim poterat sancti germinis incorruptum nitorem vicinae pollutionis horror aspergere, sicut et sol, si radium in
20 faeculenta dimittat, intratum prorsus nescit sentire contagium. Horum igitur unus latronum, longi sceleris vitam brevis compendii fine permutans, ex interfectore medicus, martyr ex fure, nexus membris, criminibus absolutus, fixus clavis, liber affectu: Domine, inquit, memento mei, cum veneris in regnum tuum. O felicis beatitudo testimonii, o ineffabilis fortitudo credendi! Non istum, ut divinitatem in
25 homine sentiat, signa vicerunt, sed virtutis dilectionem infirmitatum collegit indicio. Concupivit invocare similiter vinctum, et adhuc Eutyches orare despicit sublimatum. Obeuntem ille contremuit, regnantem iste fastidit. Iste mortem non timebat a iudicaturo, cum ille vitam requirat a mortuo. Sed redemptori suo squalentis veterni mortificatione compassus iunxit dominicae propriam crucem; adoravit expertus culpae,
30 particeps poenae; dudum invadendi cupidus mutavit vota praedicando; armatus trabalibus clavis vim intulit regno caelorum. Intellexit in Christo paupere locupletem vicinum, invenit quod tolleret nudo, sumpsit veniae plenitudinem, rapuit innocentiae portionem, in ligno deum contuitus, in caelo hominem consecutus. Iam porro quam transacta passio docet hominem verum, cruciatum doloribus, latronibus comparatum,
35 confectum supplicio, tumulatum sepulchro: per quae omnia phantasmatis adsertoribus assumpti corporis veritas contradicit. Quos cum in Christo unitas utriusque substantiae perspicua testimoniorum luce convincit, omnem, quae in consequentibus replebitur, dominicae seriem passionis phantastica honoris contumeliosi molitione perturbant: asseren-

4 Matth. 26, 61; 27, 40. 5 Matth. 27, 48. 7 Luc. 23, 34. 12 Corinth. I 2, 8. 16 Matth. 27, 38. 23 Luc. 23, 42. 30 (cf. Matth. 11, 12; Luc. 16, 16). 31 (cf. Luc. 14, 12).

---

1 non *L*, nunc *S* non *L*, nunc *S* ligno *L* (salutare *substantivi loco usurpatum ut Luc.* 2, 30. 3, 6), ligni *S* 2 praeeminentia *S* 3 deridebat *S* 8 quod faciunt] *utrobique* quid faciunt *S* 9 addixisse *L*, *cf. Iacob.* 5, 6, adduxisse *S* 11 euthices *L* 13 obtat *L* 16 oportet *om.* *S* 17 *post* pendentium *explicit quat.* ·XXIII·, *incipit quat.* ·XXIIII· *L* 20 intratum *L*, intactum *S* 22 clauo *S* 25 sentiret s. uicerant *S* 26 euthices *L* 28 scalentis *L* ueterni *S*, ęterni *L* 29 expertus *L* (*i. sibi conscius, cf. Luc.* 23, 41), expertem *S* 30 praedicando *L*, praedandi *S* 31 paupere *scripsi*, pauperem *LS* 33 quam *L*, quoniam *S* 35 per quē (*in* que *corr.*) *L*, per haec *S* 37 replebitur *L*, replicatur *S*

tes quoddam nebulosi corporis extitisse figmentum, quod pro redemptore nostro iniuriis poenarum dolorumque videatur oppositum, exanimis hominis similitudine, poenas quod maiestas incurrere non possit, adficta, quodque vera caro non extiterit, quam exequitur populus, cruciat iudex, pulsant verbera; quam contumeliae inludunt, spinae transpungunt; cui calamus illiditur, figitur clavis, sanguis excutitur. At cum omne 5 quod spei est in solo redemptionis nostrae mysterio collocemus, nec sit aliud nostrum reviviscere, quam domini necem pertulisse, falsum est, quod incarnatione sua nos salvat, si et hoc in dubium venit, quod tolerandum pro nobis in carne susceperat. Veni potius, sancte Isaias, propheta quidem tui, sed evangelista temporis nostri: veni celeriter: ad tuendam contra Eutychetis mendacia Christianorum salutem dicere de 10 Christo, immo etiam iurare non pigeat: Vere languores nostros ipse tulit et dolores nostros ipse portavit et livore eius sanati sumus. Non medendi facultate secura, sed voluntarie pro nobis dolendi veritate suscepta. Si veraciter dolores nostros ipse portavit, iam et nos securi sumus, quod veros dolores commenticium phantasma non pertulit: et si livore eius sanati sumus, in cassum collatam mihi sanitatem 15 invidet falsiloquus livor. Ceterum recte omni definitione concluditur, quia quod potuit esse commenticium, non potuit vivere simulatum. Sed etiam in hoc prophetae sermone evidens geminatae substantiae proprietas invenitur. Vere, inquit, languores nostros ipse tulit et dolores nostros ipse portavit. Duo ista sunt, quorum aut deus solus aut homo solus utrumque non faceret, sed unum deus, aliud posset 20 homo. Dicendo autem propheta: ipse languores nostros tulit, ipse dolores portavit, unum evidenter expressit, qui ex divinitate constaret et corpore. Languores enim, quos Adae sauciata progenies ex vulnere corruptae originis attrahebat, ille solus sanavit, qui sanum ante condiderat. Dolores vero nostros portavit, qui desudare proelia passionis nisi cruciatibus ac labore non potuit. Quo circa quod in natura 25 malum habuimus, tulit deus; quod in corpore malum patimur, pertulit Christus. Vnde respiciendum est hic, quantum Eutychiani Bonosiacis baratro profundiore mergantur. Illi Christo divinitatis honorem tantummodo adimunt, isti et corporis veritatem. Photinus hominis personam nos adorare deridet, hic nebulam. An forte haeretici huius ipsius illusionis exordium ab ipsis in Christo sacrae nativitatis tripudiis ordiuntur? 30 Et perinde falsum erit, quod iacuit in pannis, quod apparuit magis, quod planxit in cunis? Taceo reliquos in succidua aetate profectus, quibus divinam pariter humanamque naturam complectens lassitudinem refectio pertulit, consolatio lacrimas fudit, lux dormivit, panis esuriit, fons sitivit. Taceo planctu illum, quem super defunctum

11 Isa. 53, 4. 5. 31 Matth. 2. 34 Ioh. 11, 35. 36.

9—26 Veni — pertulit Christus *Florus ad Corinth. I 2, 8.*

---

2 ex animis *L*, et per inanis *S* similitudine *scripsi*, similitudinem *S*, simulitudinem *L*[1] (u *in* i *corr. pr.*) pęnas quod *L*, poenis quas *S* 3 adficta *scripsi*, addicta *LS* quodque *L*, quoque *S* 4 exequitur *L*, execratur *S* 5 clauus *Mommsenus* at cum *L*, adhuc cum *S* 7 dominicum (*om.* necem) *L*, dominum necem *S correxi* (*cf. Rom. 6, 4—10*) quod sua incarnatione nos *S*, quod in sua nos *L correxi* 9 ysaias *L*, Esaia *S* 10 euthicetis *L* de *L*, te de *S* 11 langores *L* 14 commenticios *L*, commentitium *S* 16 diffinitione *L* quia quod potuit *L*, quod si potuit *S* 17 bibere *L*, liuere *S correxi; an* non uiuere? 19 duo sunt ista *S* 20 fecerit *S* possit *S* 21 nostros *om. S* 27 euthiciani *L* 28 fotinus *L* 30 ″natiuitatis ″sacrae (*transponendi notae al. m.*) *L* tripudiis *L*, *cf. Esth. 8, 16*, crepundiis *S* 31 et *L*, ac *S* 33 naturam *om. L* fudit *L*, effudit *S* 34 planctum *LS correxi* 34 *sq.* quem s. d. lazarum antequam e. r. o. d. p. h. condicionis impendit affectum *L*, *verbo* impendit *transposito correxi:* quem s. d. lazarum habuit antequam e. r. o. d. p. h. condicionis affectum *S*

Lazarum impendit, antequam effectu resuscitandi ostenderet deum, praemisisse humanae condicionis affectum. Quod si in dubium vocatur, qui tanta praestitit, necesse est, ut ambigua incipiant esse, quae gessit: ac perinde falso se putat sanatum paralyticus, claudus erectum, circumscribitur solis radius, quem caecus ab utero
5 post nativi carceris tenebras intuetur. Aut hoc phantasmate Lazarus ipse delusus est, ut, cum inter mortuos dormiret, iam surrexisse se crederet? Quod si haec omnia vera esse recipiunt et solius passionis iniuriis contradicunt: respondeant, ubi tunc fuerit filius virginis, cum umbram tenui nube fallentem pro se offerens, quem pro nobis putamus offerri, vana sui specie et persequentes falleret et fideles, patrem quoque
10 faciens hac inlusione mendacem, de quo apostolus ait, quod *filio suo non pepercit, sed pro nobis tradidit illum.* Quem *filium*, si non verum? quomodo *tradidit*, si conclusit? qualiter *non pepercit*, si dolorem prohibuit? Vel certe qua dominus noster morte finitus sit, qui non potuit non aliquantulum mortem pro matris mortalitate debere, soluturus condicionem obeundi lege, etiamsi corruptionem pro re-
15 surgendi instantia non visurus? Quam legem utriusque naturae significavit fel illud, quod *gustatum noluit bibere*, dum mortem, quam ex Adam parente omnes debemus, pro divinitate noluit bibere, sed debuit pro dispensatione gustare. At vero cum factum est, quod apostolus dixit, cum *resurgens Christus iam non moritur et mors ei ultra non dominabitur*, optet nunc, si quid valet, haereticus aut Christum
20 sine deo, aut sine homine deum. Afuerat sanctus Thomas, cum reversus salvator a mortuis praesentia visibili praestolantium discipulorum vota repararet et vacillantem quodammodo fidem suorum revalescens a mortuis vita componeret. Referunt ergo discipuli dominum se vidisse; negat ille se credere nec se adhibiturum ullatenus fidem promittit nisi contemplatione percepta. Transacto temporis intervallo superveniens
25 secundo Iesus, sed iam omnibus simul, pacis salutatione praemissa, arguit increpatione mitissima cunctantis apostoli tarditatem: et iubente domino, ne adhuc parum sit, quod visus indicat, fidem tactus explorat. *Infer*, inquit, *digitum tuum in latus meum et noli esse ambigens, sed fidelis.* Qui utique inexcusabiliter iam perseverabis incredulus, cum palpando reddaris expertus. Scrutatur ille digito vestigia passionis.
30 Permanebat, ut inflictum fuerat, medicum vulnus, et hiulcum transpunctu lateris aditum felici indicio vitalis plaga servabat. Tunc demum in semet ipsum reversus et tactu sancti illuminatus corporis: *Deus meus*, inquit, *et dominus meus.* Quid rogo sanctus apostolus de caelestibus intellexit in carne, quid curiosae manus attactu divinum sensit in vulnere, nisi quia iam pridem didicerat Christum sine deo esse non
35 posse, et haec ipsa vulnera, quae palpabat, praevaluisse quidem homini, sed cessisse victori? Quae tamen nec adficere morte nisi hominem nec vinci a deo nisi resuscitante

4 Matth. 9, 2. Ioh. 5. Ioh. 9, 1. 10 Rom. 8, 32. 16 Matth. 27, 34. 18 Rom. 6, 9. 20 Ioh. 20, 19 sqq. 27 Ioh. 20, 27. 32 Ioh. 20, 28.

6—12 si haec omnia — prohibuit *Florus ad Rom. 8, 32.*

---

4 paraliticus *L* circumscribit *L*, *corr. Mommsenus*, circumscribendus *S* 10 inlusione *L*[1] (*unde* illusione *pr. ut vid. corr.*) 12 conclusit *L*, conlusit *S* dolorem *L*, dolere *S*, dolore *Florus* 13 aliquantulam *S* 14 solĭturus *L* lege etiamsi *L*, legitimam sed *S* 15 illud *L*, istud *S* 18 cum *L*, quod *S ex vulgata* 19 optet *Mommsenus*, obstet *L*, audeat *S* 20 deum *L*, deum confiteri *S* affuerat *L*, abfuerat *S* 27 indicat *L*, iudicat *S* tuū *ex* tūū *corr. L* 30 i^{h}ulcum *pr. corr. L* transpunctu *scripsi*, transpunctum *L*, transpuncti *S* 32 tactu *om. S* sancto — corpore *S* 33 sanctus *scripsi*, sicut *L*, sacer *S* quid *S*, quod *L* 36 quae *om. S*

potuerint. Hic itaque, magno miraculorum stupore conclusi, cum audiunt, agnoscant dominum nostrum, recepti corporis situ visibilem oculis digitisque palpabilem, locum, quo apostoli consederant, clausis foribus introisse: ad familiare commentum asserendum phantasmatis per fallaces inanium nebularum fraude praestigias illusos humanae caliginis queruntur obtutus. Sentiunt enim in facti magnitudine quiddam divinum vigoremque illius subtilitatis, quo foribus obseratis penetrale secretum sine aditu corpus intraverit; ne cogantur fateri mirificum, comminiscuntur incertum. Quod videte ad quantam spectet divinitatis iniuriam, si veritatis magister, qui nobis etiam verborum mendacia interdixit, ipse factis credatur potuisse mentiri. Procul dubio enim mendacii genus foret, si quod a se gestum non fuerit, credi a suis velit, et putaretur factum a Christo, quod non licet facere Christiano. Qui ad cognoscendam mysterii dispensationem et visu instructus, quod sufficit sano, et tactu convictus est, quod additur caeco. Sed caret remedio sponte petita debilitas; quicquid libet medicaminis oculis lippientibus imponatur, curari non potest, quem caecum ire delectat. Aut quis in tali obstinatione usus oculorum est, qui verum esse renuit, quod annuit visu? Quasi non minus sit deum penetrasse conclusa, quam homini patuisse caelestia. Qui tamen suis post resurrectionem saepe testatus est: Palpate et videte, quia spiritus carnem et ossa non habet, sicut me videtis habere. Quid Eutychi tam clausum, quid contra phantasmata tam apertum? velut si dicat: Molem ossium carniumque specimen ventosum non recipit. Noluit se vel solum quamlibet verum, hoc est sine corpore, spiritum dici: sed ut talem hominem recognoscatis in iudicio, qualem redisse conspicitis a sepulchro. Vnde iam post passionis certamina triumphator nihil quidem habuit, quod mundanum indigentia redivivi corporis postularet. Non illic quippe aut fames cibum aut potum sitis aut requiem labor aut somnum poposcit operatio. Quae omnia non solum in capite nostro, quod est Christus, exigua illa parvi temporis morte decocta sunt, sed etiam in nobis sic usque ad obitum valebunt, quod resurrectione finientur. Et tamen, ut dicere coeperam, cum membra illa dominica nulli iam indigentiae obnoxia tenerentur, ad suspicionem phantasmatis suorum cordibus eximendam cum apostolis visus est, cibum iussit apponi, quibus convesci commissa benedictione dignatus, quod faciebant illi adhuc pro redemptione corporis, fecit bonus magister pro testimonio veritatis. Nisi forsitan dicat phantasmatis praedicator caliginem illam, membrorum speciem seductricem, quae ponebantur absumere, nec escam illam pignoris sancti in dominicum corpus sine onere corruptionis intrare, sed inanem ventum incerti esus gravare ponderibus. Quem certe pastum fallens imago aut furata est, si subripuit, aut non est aeria, si comedit. Scio tamen, quod non alter quam Christus inter suprema cibi illius monumenta testatur: Quia oportet impleri omnia, quae scripta sunt in lege et prophetis et psalmis de me. Et nos pauca exemplorum quaerimus, cum ille omnino scripturam in sua dicat unitate compleri? Et post haec [inquit]

8 e. g. Matth. 12, 36. Ioh. 8, 44. 17 Luc. 24, 39. 25 Corinth. I 11, 3. Ephes. 5, 23. 36 Luc. 24, 44. 38 Luc. 24, 51.

1 potuerunt L^1S, potuerint *L ex corr. pr. m.* agnoscant *om.* S 3 consederant *L*, consuerant *S* asserendi *S* 4 per *L*, et per *S* 7 fateri *L*, facere *S* 9 interdicit *S* 10 si quod a se gestum non fuerit credi *L*, si quod ipse non fuerit se credi *S* 14 quē cęcū ire *L*, caecutire *Mommsenus*, qui caecatus ire *S* delectat̃ L^1, delectat *L corr. rasura, S* 15 uisum *S* 16 homini patuisse *S*, omīa patuisse (a *ex* o *corr. ni f.; sed non certa satis res*) *L* 18 euthici *L* quid *S*, quod *L* 19 speciem uentosum *L*, specimen *scripsi*, species uentura *S* 20 quemlibet uirum *S* 21 hominem *om. S* 22 e sepulcro *S* 23 illic *L*, illi *S* 29 dignatus est *S* 31 forsitam L^1 32 apponebantur *S* absumere *L*, assumere *S* 33 uentum *L*, uentrem *S* 34 furata *L*, futura *S* 36 monumenta L^1, monimenta L^2S 38 inquit *LS*, *delevi*

cum benediceret suos, ferebatur in caelum. Recede procul, Eutyches, cum praestigiis, quas animo concepisti. Solus hac benedictione careat, qui se a phantasmate aut benedici laetatur aut redimi. Interim ferebatur filius hominis, qui erat in caelo dudum praescientia, nunc natura. Nec aliquo angelicae manus auxilio, quam-
5 quam portari dicatur, indiguit: sed ferebat matris filium filius patris: ibat, quod deus erat; quod homo, ferebatur. Patebat redeunti porta caelestis et deum suum cum accessu corporis revertentem originalis patriae claritas invitabat. Quo recepto duo, inquit, angeli astiterunt apostolis sic loquentes: Viri Galilaei, Iesus hic, qui receptus est a vobis, id est: quem in sede pater, quem vos recepistis in
10 fide, sic veniet, quemadmodum vidistis eum euntem in caelum. Habent ergo in hoc sermone, quod sperent, quibus phantasma videtur esse, quod gestum est, si sic veniet, quomodo vidistis euntem in caelum. Vbi videbunt catholici, quem ambiunt, adversarii, quem confixerunt; ubi ad eadem clavorum vestigia, quae cernuntur, vel illos ignes Eutyches simulatos putare desinat, quibus post phantasmatis fumum sera
15 paenitudine perpetuus torris ardebit. Ad cuius pristinum dogma denotandum vel corrigendum aliquantisper, sicut optandum est, sectatores pauca haec suscepisse sufficiat: ut ex similitudine testimoniorum, quae posuimus, etiam ipsi sibi necessaria et numerosiora perquirant. Quod si forte pristino sceleri dogmatis sui aut infidelitatis perseverantiam servant aut aliquid novae molitionis accumulant: si quidem peculiaris erran-
20 tibus mos est, in obstinatione perversa semper dicere velle, quo pereant: dabit deus, ut iussu vestro meoque famulatu pravitas, quae adhuc augmento accenditur, uno et semper aequali scripturarum caelestium magisterio propulsetur.

IIII (4) EPISTOLA AD GVNDOBADVM REGEM DE SVBITANEA PAENITENTIA. post a. 500

Avitus episcopus domno Gundobado regi.

Sciscitatio vestra plena religionis atque pietatis est. Sed quia inquisitione pro-
25 posita consultoris vel respondentis nomina praemisistis, suggerendum puto fuisse in Africa quendam Faustum episcopum secta Manichaeum, opusculorum quorumpiam conditorem execrabilium sane et in nonnullis etiam sermone turpissimorum. Hic autem, quantum ad frontem pertinet, quasi abstinentissimam vitam professus, et non secretam crucem, sed publicam vanitatem iactantia ventosi tumoris exaggerans, quantum potuit
30 auditoribus veniae desperationem velut indeclinabilis virtutum servator indixit. Et quia legistis consulenti cuidam Paulino Burdegalensi ab episcopo supradicti nominis fuisse responsum: cuius temporibus Paulinus quidam (deus viderit, utrum is quem memoratis, tamen Burdegalensis) non pauca stilo catholico et inreprehensibili fide conscripsit: praefati haeretici mentionem idcirco praemisi, ne Manichaei ipsius Fausti opus infaustum

7 Act. 1, 10. 11. 31 Fausti episcopi ad Benedictum Paulinum epistula (Max. Biblioth. veterum Patrum Lugdunensis t. VIII p. 550 col. 2).

---

1 euthices *L* 3 ferebatur in caelum *S* 9 pater, seu quem *S* 12 eum euntem *S* 13 ad eadem] ad *pr. ss. L* 14 euthices *L* 15 perpetuo *S* corrigendos *S* 16 obtandum *L* suscepisse *L*, dixisse *S* 17 necessarie numerosiora *S* 18 sceleris *L* 22 *sequitur in L*: Epl'a agobardi epi lugdunensis de sacerdotii dignitate ad barnardum uiennensem archiepm (*paginae XVIIII*) *eaque absoluta* Incipit liber uenerabilis agobardi. archiepi lugdunensis! contra libros quatuor amalarii abbatis (*folia VIII*).

IIII: 2 Incipit epl'a auiti epi ad gondobadū regem de subitanea pęnitentia. Auitus episcopus gondobado regi *rubr. L*, Auitus Viennensis Episcopus Domno Gundobado Regi *S* 24 inquisitatione *L* 26 Faustum] factum *L* 27 ex/ecrabilium (c *ex* r *ni f.*) *L* 29 iactantiam *L* 30 ueniae desperationem *L*, uenenatam disputationem *S* 33 tamen perinde Burdegalensis *S*

citeriorem hunc, quem etiam gloria vestra noverat, ortu Britannum habitaculo Regiensem, titulo nominis accusaret; simul etiam qui aut consulere supra ambiguo quaestionum aut dignus rescripto posteris reservando potuerit inveniri. Cuiuslibet tamen eorum in manus vestras dicta pervenerint, sancte, sollicite regieque vos moverunt: paenitentiam, quam proprie momentaneam nominastis, id est in aegritudine quasi sub 5 momento mortis acceptam nihil aut nulli prodesse adversa veritati et admodum cruda definitio est. Apud divinam quippe misericordiam vel ipsa humilitas confitentis non debet fructu carere. Quia, cum legimus, quod qualitate vitae anterioris abolita, qua plerumque contingit et peccare iustos et resipiscere peccatores, in ea quis via iudicetur, qua obitus sui tempore fuerit deprehensus, incunctanter credenda sit vel ipsa 10 correctionis voluntas placere, si vera sit. Sed totum apud caelestem clementiam fidei qualitate pensatur. Vnde et inter illos operarios, quos in evangelio legitis esse conductos, pro devotionis ardore mercedem prioribus exaequatam etiam qui tardius venerunt sortiuntur. Sicut et Ninivitarum brevissima paenitudo, omnem indulgentiae summam triduo fervente mercata, gladium peccatricis urbis cervicibus imminentem, 15 quem iam ictu destinato per monita Ionae prophetae dies statuta vibraverat, repagulo consonae satisfactionis obtudit. Contradicant autem exemplis huiusmodi, quos verius reddidit appetita superbia turgidos, quam conscientia illibata securos. Hoc tamen loco quid saepe doleam, quia fandi licentiam dignamini praestare, confiteor. Contristamur nonnumquam in hac nostrorum facilitate, quod rem tam pretiosam pro levi 20 accipere grave discrimen est. Cum enim videntur paenitentiam precibus ac lacrimis poscere, impium dicimus, si negetur. Contingit interdum, ut acceptam quicumque, si sanitatem corporis recipit, aut neglegat aut factus sit, ut Salomoniacum illud apostolus ait, c a n i s r e v e r s u s i n v o m i t u m. Qui tolerabilius oneraretur fragilitate peccati, plectibiliter obprimitur abusione remedii. Et dicitur ei illud, quod Ananiae in actibus 25 apostolorum: N o n n e m a n e n s t i b i m a n s e r a t e t p r o m i t t e n d o i n t u a p o t e s t a t e p e n d e b a t? M e l i u s e s t a u t e m, ut ait propheta, n o n v o v e r e, q u a m v o v e r e e t n o n r e d d e r e. Vnde contraxit consuetudo sermonis, ut, donec quisque nostrum votum compleat, voti reus dicatur. Quocirca fateor in necessitate positis non sine metu dari debere paenitentiam. Quos si absque capitalibus culpis in usu coniugalis copulae dies 30 suprema reperiat, utpote rem licitam praesumentes nec damnatione dignos putamus nec sacrificio commemorationis excludimus. E contra si professam conpunctionis saeculo retrahente vacuaverint, quasi iam apostatas, id est ab standi firmitate deciduos, necesse est a commemoratione suspendi: cum melius sit manere intra quantulam-

12 Matth. 20, 1—16. 14 Ionae 3. 23 Proverb. 26, 11. 24 Pet. II 2, 22. 26 Act. 5, 4. 27 Eccles. 5, 4.

---

29 — *p.* 31, 7 fateor — coniugatos *Florus* 'ex epistola contra Faustum' *protulit ad Timoth. I 5, 11 sq.*

---

1 citeriorem hunc *L*, uel alterum *S* 2 etiam *L*, et *S* qui *S*, quia *L* 4 regieq; *L*, que *om. S* 8 anterioris *S*, interioris *L* qua *L*, quia *S* 9 respicere *L*[1] (*pr. ut vid. corr.*) quis] *fort.* quisque 10 obitus *S*, oblitus *L* tempore *S*, temporis *sed* is *in ras. al. m. L* sit // uel *L*, est uel *S* 11 correctionis *S*, correptionis *L* 13 uenerant *S* 15 feruentem *L* 16 ictui *S* per monita *L*, per manum *S* 17 consone *L*[1] huiusmodi/ (s *eras.*) *L* 18 reddit *S* 19 sępę *L*[1], sepe *al. c. L* 22 si negetur. contingit *L*, denegare. sin igitur contingat *S* quicumque poenitentiam si *S* 23 sit *om. L* salomoniacum illud *om. S* 24 qui ueniabilius onerabatur *S* 25 plectibilius opprimetur *S* et dicetur illud *S* 26 et de promittendo *S* 30 usum *L* 32 nec a sacrificio *S* conpunctionis *L*, compunctionem *S* 34 a communione suspendi *S*

cumque salutem humilitate mediocrum, quam ipsam salutem ex toto destrui violatione summorum; et tutius inveniatur cum honestate in matrimonio vivere, quam castitate mentita illicitis licita maculare. Quod praevidens apostolus et viduas, quae primam fidem irritam fecerint, maiorem damnationem denuntians subituras, personas
5 legitimi atque inreprehensibilis tori pace devinctas vacare orationi ad tempus ac rursus in id ipsum regredi sinit: ne Satanas, inquit, per incontinentiam illorum temptet in promissione perfidos, quos in carne non vicerat coniugatos.

In secunda quoque quaestione quod negatum est fidem solam homini prodesse non posse, minime probo: neque me ab illorum parte profiteor, qui, sicut ait dominus,
10 grave super humeros discipulorum pondus imponunt, quod ipsi tamen uno digito movere detrectent. Propter quod tam rigidam de fide sententiam aut extraneus potuit praesumere aut noster debuit temperare. Quod si dignanter admittitis, coniectura breviter exemplisque patefaciam. Fidem esse omnium bonorum spiritalium fundamentum per hanc primitus informata Christianorum rudimenta testantur.
15 Nam si baptizatus aut etiam translatus ab haeresi quilibet parvulus vel forsitan aevo longiore provectus celeri post lavacrum fine rapiatur, nec ipse operis iactitator abnuerit hominem sola fide salvatum. Extra quam quod nihil quaelibet bonae profuerint actiones, de saeculi philosophis aestimemus: quos contemptores mundi amatoresque sapientiae castitate proposita, facultate despecta, quicquid hodie catholici praedicamus, quia
20 fides defuit, non profuit operatos. Adeo machina vanitatis nutabundis exculta fastigiis, quia sine fundamento surrexit, per se sola constare non potuit. Quid si nunc diversorum in scripturis caelestibus fidem retexam, quam semper desiderii compotem reddidit laudanda credulitas? Abraham quod solo credidit deo, reputatum est illi ad iustitiam. Raab meretrix vitam praeteritam prostitutione sordentem Israelitarum
25 populum per fidem praestolata purgavit. Sic illa evangelii Cananitis, quamquam repulsa convicio, dari tamen catulis suis filiorum panem perseverantia petitionis elicuit. Alia fluxum carnalitatis obscenae tactu fideliter medente restrinxit. Suadetur tamen, quod et bonorum operum sit iungenda devotio, quam neglegere fidelem non pertinet. Sed cum dicat apostolus: quicquid non est ex fide, peccatum est, videtis
30 ipsam quoque quam rectam credimus operationem, nisi fidei suffragio fulciatur, in peccatum posse mutari. Expertus est hoc nimirum ille in evangelio, qui gratias se referre, quod non esset sicut ceteri homines, raptores, iniusti, adulteri; elemosynas subinde facere, bis in sabbato ieiunare tumido ac resupino pectore iactitabat: cum publicanus fronte cernuus, fide rectus, merita bonorum operum sola
35 humilitate praeripiens domum suam, de qua non iustus exierat, iustificatus intraret. Quid plura commemorem? adhuc unum patienter accipite. Latro ille, cuius assuetum

3 Timoth. I 5, 12. 6 Corinth. I 7, 5. 8 Faustus l. l. p. 550: Fides ergo nuda meritis inanis et vacua est, sicut apostolus dicit: Quid prodest . . . [Iac. 2, 14]. 10 Matth. 23, 4. 23 Rom. 4, 3. 24 Ios. 2, 1. 25 Matth. 15, 22—28. 27 Matth. 9, 20—22. 29 Rom. 14, 23. 31 Luc. 18, 11—14. 36 Luc. 23, 40—42.

13 — *p.* 32, 12 Fidem — spiritus, non natura *Florus* 'ex epistola contra Faustum' *protulit ad Rom. 14, 23.*

1 mediocrium *S* 2 castitatem mentitam illicitis maculare *Mommsenus* 5 thori *L* 6 sathanas *L* 7 uiderat *Florus t. Sirm.* 8 negamus est *S* 9 hoc minime *S* me *om. S* 11 detrectent *L*[1], detrectant *pr. corr. LS* 15 qualibet *S* 20 operatos *S*, operat[9] *L* 23 laudata *S* solum *S* 24 prostitutione/// (m *eras.*) *L* 25 cananites *L* 27 fluxu *L* 28 quod *om. S* sit *om. S* fidelē (ē *ex corr. pr.*) non pertinet *L*, non pertinet ad fidelem *S* 31 ille] Pharisaeus ille *S*

sceleribus corpus iuxta crucem dominicae puritatis servili patibulo criminum vindicta suspenderat, sentiens in morientis Christi corpore maiestatem, pro praemissa crudelitate addictus supplicio, pro subsecuta est confessione additus paradiso, per iniustum deductus aevum, ut de iusta raperet morte martyrium. Ecce, sunt virtutes ex fide: ostendat quisque, si potest, sine fide virtutem. Dominus in evangelio exiguitatem 5 fidei grano sinapis comparatam quaecumque voluerit valituram promittit. Sic fit, ut, cum opera sine fide possint esse, fides sine operibus esse non possit. Quia corde credatur ad iustitiam, et ore fiat confessio ad salutem. Apud sensum spiritus sancti promissiones sequentem principium est boni operis integre credidisse: si tamen, ut apostolus ait, ipse spiritus testimonium reddat spiritui nostro: 10 non, ut super audistis assertum, quasi creatura nobis, sed quasi creator infusus auctor et testis est nostri spiritus, non natura. Ecce ad epistulam Fausti episcopi, nec interest cuius, quae veritati arbitror convenire, suggessi. Mihi in eis, quorum salutem sitio, fidei plenitudo donetur: illis opera sua, si fide fuerint vivificata, sufficiunt.

V (5) EPISTOLA CONSOLATORIA AVITI EPISCOPI DE TRANSITV FILIAE REGIS.

Avitus episcopus domno regi. 15

Si gratiam priscae pietatis expertus rite artificium sanctae dignationis interpretor, ad consolandum me domnos et conservos meos sacerdotes vobis iubentibus puto venisse. Quod ecce, sub divino testimonio loquar, pro debiti famulatus reverentia praecelsissimo domno dependere non praesumpsi. Virtuti enim vestrae derogat, si quis super casu, qui contigit, consolationis aliquid scripto verboque suggesserit. Neque porro cadit in 20 regiam quidem, sed philosophicam mentem maeroris abiectio. Lacessivit, verum est, cunctorum lacrimas amor vester, sed si ambienti saeculo salus vestra concedit, parum est, quod perdidit unum pignus omnium pater. Temporalis luctus est, ubi tam innocens quis obiit, cuius mortem nullus putavit. Iudicet unusquisque quod sentit, nihil umquam vestris temporibus contingere, quod non semper arbitrer profuisse. Vnde 25 nihil hic casuale praesumo, nil asperum. Ordinavit hunc potius occulta dispensatio quem inflixit angorem. Flebatis quondam pietate ineffabili funera germanorum. Sequebatur fletum publicum universitatis afflictio, et occulto divinitatis intuitu instrumenta maestitiae parabantur ad gaudium. Minuebat regni felicitas numerum regalium personarum et hoc solum servabatur mundo, quod sufficiebat imperio. Repositum est 30 illic, quicquid prosperum fuit catholicae veritati. Et nesciebamus illud tunc frangi tantum modo, quod deinceps nesciret inflecti. Aut quid de fraterna sorte dicamus? Ipse quem vocitari patruum * * vestra natura circumdedit bonis vestris, omni malitia

5 Matth. 13, 31 sq. Marc. 4, 31 sq. Luc. 13, 19. 7 Rom. 10, 10. 10 Rom. 8, 16.

3 est *om.* *S* 4 deductus est *S* 7 esse/ (t *eras.?*) *L* quia] quia si *S* 9 promissionis *L* 11 arssertum *L* quasi *L*, qui *S* quasi *L*, qui *S* 13 ueritate *L*[1] mihi et eis *S* 14 sufficiunt *L*, sufficient *S*

V: 3 Epistola *et q. s. rubr.* *L*, *om.* *S* 15 Auitus Viennensis e. d. Gundobado r. *S* 17 dominos *S* 18 praecelsississimo *L* 20 cadet *S* 22 conceditur *S* 24 putabit *L* iudicet] *an* uidelicet? 25 contingere potest quod *S*, potest *om.* *L* 26 casule (a *suprascr.*) *L* nil] nihil *S* 27 quem *L*, quam *S* flebatis — germanorum *S*, *om.* *L* 28 publicum *LS*, publica *Bluhmius Jahrbuch des gemeinen deutschen Rechts I 66* 30 illic repositum est *S* 33 patruum *L*, paruum *S* *excidisse aliquid post h. v. suspicor* (*an* uocitari patrium in regnum passa?) *cum Bluhmio l. l. p. 67*, circumfecit *dubitanter coni. Bindingus p. 116 not. 416* omni *L*, absque omni *S*

militavit: cum saeviret vobis nescientibus, periculum gentis; cum futura pace disponeret, turbatio regionis: experto credite, quicquid hic nocuit, hic profecit; quicquid tunc flevimus, nunc amamus. Nec valentibus ista praescire potest equidem durum videri vicinam thalamis virginem taedio incumbente praereptam. Quae tamen ambita
5 est ut regina, defuncta est incontaminata. Quamquam revera maiorem causam luctus sui reliquisse dixerim, si diem ultimum post recentia vota clausisset. Ibi enim forte potuerat inveniri, ubi mihi post invidiae nodum insultationis dentem fixisset aemulus livor. At vero nunc quae mens tam barbara, quae non misereatur virginis felicitatem, quae in paterno regionisque sinu recepta nec mutavit sedem nec contigit peregrina-
10 tionem, ubi diu esse potuit domina nec breviter extitit peregrina. Vnde cum laetitiam vestram quasi serenitatem caeli expectet universitas, reddite vos gaudiis populorum, quia numquam vestra respublica orphanitatis incurrit perniciem, quamdiu sustentantibus vobis mater ecclesia non sensit orbitatem.

VI Avitus episcopus domno regi. post a. 500

15 Quaestio, quam pietas vestra disserendam proposuit, tota prorsus ad interiorem figuram spiritali consideratione referenda est. Neque enim illud centuplicato faenore promittitur reformandum, quod unusquisque animo miserendi alimoniae pauperum pia professione contulerit. Quia et in hac ipsa elemosynaria largitate, in qua operantis sensus potius quam census aspicitur, non est doni quantitas pensanda, sed studii.
20 Quo factum est per evangelicam lectionem, ut infinitis auri argentique donariis paupertina numi duplicis praeferatur oblatio; quae si utique viduae donatrici ad mensuram centupli redderetur, sine dubio cunctis minus reciperet, quae minus omnibus intulisset. Vnde et sanctus Petrus, cum dixisset: Ecce nos reliquimus omnia et secuti sumus te: qui certe, sicut lectio docet, nihil aliud quam retia reliquerat, quibus
25 tenuem victum piscandi artificio transigebat, responsum illi est: Omnis qui reliquerit domum aut fratres aut sorores aut patrem aut matrem aut uxorem aut filios aut agros propter nomen meum, centuplum accipiet et vitam aeternam possidebit. Namque cum in scripturis sanctis centenarius numerus omni perfectione sacratus sit: discernite, quod reddantur in centuplum non
30 quae tribuuntur Christi nomine, sed quae pro Christi nomine relinquuntur. Quia licet

2 Verg. Aen. XI 283. 20 Luc. 21, 2. 3. 23 Matth. 19, 27. 24 Matth. 4, 20. 25 Matth. 19, 29.

---

1 cum *ex* Cum *pr.* *L* seuiret *L*, seruiret *S* fitura (u *supra* i) pace *L*, futuram pacem *S* 2 credito *L* hic nocuit] illic nocuit *Mommsenus* proficit *L* 3 nec *L*, non *S* 7 potuerit *S* nudum *L* 8 barbara non (quae *om.*) *S* miseratur (e *supra*) *L* uirginitatem felicitatemque in p. regioque s. receptam *S* 12 uestra *om.* *S* orfanitatis *L* 13 senserit *S*

VI: 4 *ex L ediderunt F*(*errandus*) *et B*(*aluzius*), *non habetur in S*, Epistola auiti episcopi ad domnum regem facta *rubr. L*, item epistolas (scripsit), ubi soluit illud quod dominus in euangelio dicit: Omnis qui reliquerit domum aut fratrem aut sorores aut patrem aut matrem aut uxorem aut filios aut agros propter nomen meum centuplum accipiet etc. *Vitae auctor c. 1* 14 domino *B* 18 professione *L*, profusione *coni. F* elemosinaria *L* 23 relinquimus *L*, *corr. F* 26 aut matrem *L*, et matrem *F* 30 reliquuntur *L*, *corr. F*

magna salutaris prosit merces elemosynae, incomparabiliter tamen maius est omnia dimittere, quam plurima dispensare. Quo circa definiat gloria vestra de solo istud martyrio praedicari, cuius coronae nullum penitus meritum humani operis exaequatur. Iste est centesimus fructus, qui in futuro quidem vitam aeternam expectat, sed in praesenti quoque saeculo illatas martyribus contumelias mirificato honore compensat. Vnde 5 et alio evangelii loco dominicus sermo testatur, quod ad centenariam frugem cadens in terram bonam nutritae sementis germen exierit. Parentes ergo, uxorem vel filios sive fratres pro Christi tantum consecrat nomine relinquendos, id est cum pro adserenda nominis confessione non tantum huiusmodi necessitudinum, sed animarum quoque nobis corporumque facienda iactura sit; de qua divisione idem dominus alio loco: Veni, in- 10 quit, separare filios adversus parentes, nurum adversus socrum; id est ut quorumlibet affectuum personae tendentibus nobis ad Christum, si comitari noluerint, deserantur. Excepto autem hoc sensu propinquitates istas non semper nobis ut praeiudicatas debere dimitti et exemplis et ratione colligitur. Nec enim et illi propinqui dimittendi sunt, qui ad caelestes coronas contemptu saeculi calcata morte festinant; 15 neque suadere fidelibus possumus, ut coniugia vel parentes abiciant, cum dominus clamet, quod non liceat homini dimittere uxorem, et: Quod deus, inquit, coniunxit, homo non separet. Et apostolus protestatur, quod qui suis et maxime propinquis non providet, fidem neget sitque deterior infideli. Dominum Petrus, Petrum coniunx propria sequebatur; cessante carnali usu 20 manebat spiritale solacium; et comitante se Andrea germano nec fratrem nec uxorem dimiserat, in quorum contubernio Christi vestigiis adhaerebat. Quapropter personas huiusmodi non obesse nobis, sed impedire timendum est. Nam cum omnino hominum generi, ordini, dignitati obtinendum caeleste regnum divinus sermo proponat: est temerarius praedicator necessitati principum, quae regnum divinis nutibus administrat, 25 si omnia, quae supra diximus, relinquenda suaserit, cum tamen etiam personis huius culminis contemptus mundi suggeri et caelorum regnum debeat repromitti, apostolo, sicut recolitis, protestante locupletibus, ut divites sint in operibus bonis et thesaurizent sibi fundamentum bonum, ut apprehendant veram vitam. Quibus secundum hanc sententiam agrorum sive redituum et prodesse usus poterit, si 30 non nocuerit appetitus.

Est tamen et aliud sanctitatis genus, in quo, si tempus persecutionis absistat, martyrium quoddam plena confessio queat imitari. Si quis enim antiquam parentum consuetudinem sive sectam melius credendo commutet nec teneatur privilegio consuetudinis, cum veritas provocat ad dilectionem salutis, utiliter hic parentes, fratres 35 sororesque dimittit: velut Abraham dives, qui cunctis caelestibus donis fruens, filiis famulis, auro argento, patrimonio matrimonio recte usus, patriae se tamen et cognationi suae voto mutandae religionis excussit et imminente iam senio signum circum-

5 Matth. 13, 8. 10 Matth. 10, 35. 17 Matth. 19, 3. 6. 18 Timoth. I 5, 8. 20 Corinth. I 9, 5. 28 Timoth. I 6, 18. 19. 37 Genes. 12, 1. 38 Genes. 17. cf. Rom. 4, 11.

1 magna et salutaris *F* prosit *L*, sit *F* elemosine *L* 3 exequatur *L*, *corr. B*, aequatur *F* 8 consecrat *L*, consulit *coni. F* 10 inquid *L*[1] 12 noluerint *scripsi*, uoluerint *L* 13 ut praeiudicatas] ut *ex* aut *rasura corr. L* 17 clamet] *post hanc vocem incipit quat.* ·XVIII· *L* 21 spāle *L*, spirituale *F* co///‖mitante *L* 22 contubernio *ex* contubernium *pr. corr. L* 23 omnino *L*, omni *F* *fort.* omnino omni generi 25 quę *L*, qui *F* nutibus *F*, nitib; *L* administrant *F*, *qui etiam* quae r. d. uicibus administrat *coniecit* 29 ueram uitam *L*, uitam aeternam *F* 30 redditunm *L*, *corr. F* poterit usus *F* 31 appetitus *L*, abusus *coni. F* 32 absistat *F*, assistat *L* 37 cognationis suae onere uoto *F*

cisionis, quo Christianitas figurabatur, accipiens provectos iam per aetatem conversione pueros fieri posse praemonuit; de quibus et propheticus sermo: Puer, inquit, centum annorum morietur, id est centuplum accipiet, quod puer factus est; quem praefata sacrati numeri pluralitate praestantem sicut aetate matura vivendi novitas fecit puerum, 5 sic custodita renovatio immortali facit longaevitate perfectum.

ALCIMI ECDICII AVITI VIENNENSIS EPISCOPI

EPISTVLARVM AD DIVERSOS

LIBRI TRES.

[LIBER PRIMVS].

VII (6) DE BASILICIS HAERETICORVM NON RECIPIENDIS. ante m. Sept. a. 517

Avitus episcopus Victorio episcopo.

Petisti, immo potius praecepisti, frater piissime, ut datis ad beatitudinem tuam litteris indicarem, utrum haereticorum oratoria sive basilicae ad usus possent nostrae religionis aptari, cum conditores earum ad catholicam se legem erroris correctione 10 transtulerint. Digna profecto res, de qua tu consuleres, si ad respondendum idoneum repperisses. Quia iussisti tamen, reserabo in subditis, quid consequens putem. Nec ea scilicet definitione, ut locum censendi aliis non reservem, si modo id, quod statuendum crediderint, vel ratione perspicua vel prolata de canonicis voluminibus auctoritate confirment. Istud quod de oratoriis vel basiliculis privatis interrogasti, perinde ut de 15 ecclesiis eorum difficile definitur. Hoc namque suadendum est catholicis regibus, quod de subiectis eorum fuerit constitutum. Vnde primum quaeso, si a principe regionis nostrae, cuius nobis deus praestitit in vera religione consensum, sortis suae antistites

2 Isa. 65, 20. 8 cf. Concilii Epaonensis can. XXXII (XXXIII).

1 accipiens *om. F* prouectus *L, corr. B* 5 immortalis *L, corr. F* faciet *B* perfectum *L*, prouectum *B*

VII: 6 Ad uictorium epm *rubr. L, om. SP* (*P = Palatinus 574 f. 86*) 6 uictorio *LS*, uictori *P* de basilicis hereticorum non recipiendis *post* episcopo *add. P*, de haereticorum oratoriis non recipiendis *S*, *om. L* 8 indecarem *P* utrum de hereticorum oratorię *P* possint nostre relegionis *P* 9 ad catholicam] ad *om. P*[1] errores *P* 10 transtulerint *PL* (ut *in ras. pr. m.*), transtulerunt *S* consuleres *L*, consoleris *P*, consulis *S* ad respondendum *L*, respondendi (ad *om.*) *PS* 11 repperisses *P*, reperisses *LS* iussisti *LS*, dixisti *P* consequenter *P*[1] (*pr. corr.* ter *del.*, s *ss.*) nec ea *PL*, ea (nec *om.*) *S* 12 censendi *P*, censensi (*prior* s *in ras.*) *L*, succensendi *S* 13 crediderint] crededirent *P*, crediderunt *LS* de canon.] de *ss. P* 14 uel de basilicolis *P*, de *om. LS* 15 eclesiis *P* difinitur *P* 16 fuerit *PS*, fieret *L* regiones *P* 17 praestetet *P* relegione *P* antestites *P*

consulantur, utrum respondere possimus fabricas a patre suo haereticis institutas catholicis debere partibus adplicari. Quod si aut nos suadeamus aut ille consentiat, persecutionem in se commotam haeretici non inmerito causabuntur, cum catholicam mansuetudinem calumnias haereticorum atque gentilium plus deceat sustinere quam facere. Quid enim tam durum, quam si illi, qui aperta perversitate pereunt, de confessione sibi aut martyrio blandiantur? Et quia post nostri quoque regis obitum, cui deus tribuat felicissimam longaevitatem, si quidem nihil de processu temporum immutabile credi debet, poterit forsitan haereticus quicumque regnare, quicquid persecutionis locis personisque commoverit, non sectae suae studio, sed ex vicissitudinis retributione fecisse dicetur, et nobis etiam post mortem gravandis ad peccatum reputabitur, quicquid fuerit perpessa posteritas. Et forsitan adiciet divina miseratio, ut proles principis, de quo loquimur, per receptam fidei plenitudinem catholicum sequatur auctorem. Quid tamen, si nunc quisquam de vivis regibus legis alienae ulcisci in regione sua similiter velit, quod hic sacerdotibus suis doluerit inrogari? Aut si quis huiusmodi metum ridens in haec verba prorumpat: 'utar gloria temporis mei: prospiciat statui suo subsequens aetas!' — si qui talia secum tractat, paulisper mihi redhibeat quam postulo rationem: ut haeretici nobiscum veritatem receperint, recipiantur. Lucidissima salus est, quia, sicut scriptum est, credidi, propter quod locutus sum. Praecedit fides locutionem et sequitur confessio credulitatem; et per inpositionem manus sacerdotalis pravitatis amissio fidei redditur plenitudo. Res autem insensibilis, quae primum innovata polluitur, ignorare me fateor, qua deinceps sanctificatione purgetur. Dico certe, si potest pollutum ab haereticis altare sacrari, posse et panem, qui super illo positus est, ad sacrificia nostra transferri. Id primitus haereticis conceditur: fecit transitum ad repromissionem divinam libertate gaudens; dimittit Aegyptum ad fidem rectam felici mutatione transmigrans; reliquit potius mala, quam attrahat * *. Cum aliquid non legitimum inpurgabili confertur horrori, gravant magis polluta contactum, quam capiant a tangente remedium. Vnde et in Aggaeo propheta: Haec dicit dominus exercituum: Interroga sacerdotes legem dicens: Si sustulerit homo carnem

18 Psalm. 115, 1. 27 Aggae. 2, 12—14.

---

1 consolantur *P* 2 adplecari *P*, applicari *LS* suade[a]mus *PL* (*in utroque* a *pr. ss.*), suademus *S* 3 in se *om. L*[1] (*pr. ss.*) inmerito] *P* mansuetudinem *LS*, consuetudinem *P* 4 calumpnias // hereticorum (n *ut vid. eras. pr. m.*) *L* facire *P* 5 aperta *LS*, aduersa *P* 6 et quia post nostri quoque regis obitum cui deus tribuat *L*, et quia post nos nostrique regis deus tribuat (obitum cui *om.*) *PS* 7 longeuitatem *PL* si quidem *om. P* nichil *L* immutabile *P*, immutabili *LS* 8 debit (i *in ras.*) *P* et quicquid *S*, et *om. PL* locis personisque *PL*, ecclesiis personisque *S* 9 commouerit *LS*, condedirit *P* uicessitudinis *P* 10 dicetur *LS*, dicatur *P* 11 forsitam *P* principes *P* 12 per[re]ceptam (*al.* re *ss.*) *P* 13 nunc quisquam *LS*, nusquam *P* uiuis *L*, uicinis *PS* 14 inrogari] *P* aut *L*, at *PS* metum ridens *P*, metrū ridens *L*, me deridens *S* 15 gloriam *P* 16 si qui *scripsi*, sed qui *PS*, qui (*om.* sed) *L* secum *om. P* michi *L* redibeat *L*, redebeat *P* postolo *P* 17 ut *PL*, utrum *S* nobiscum *L*, a nobis cum *PS* ueritatem receperint *PL*, ueritate recipi debeant *S* 18 crededi *P* precedit *L*, praecedet *P* 19 inpositionem] *P* sacerdotalis fit prauitatis *S*, fit *om. PL* 20 amissio *LS*, amisit *P* insensibelis *P* 21 polluetur *P* 22 heretecis *P* altarem *P* illo *L*, illud *P*, illum *S* 23 id *L*, idem *S*, eadem *P* hereticis conceditur. Fecit *L*, hereticus conditur (conditor *S*) fecit *PS*, *an* heretico? Fecit transitum *L*, fecit. transmisit *P*, fecit. transit *S* 24 diuinam *PS*, diuina *L* dimittit *L*, dimittat *PS* egiptum *L* 25 reliquit *LS*, relinquat *P* mala *PL*, maculam *S* qu*a*m (a *in ras. pr.*) *P* attrahat *S*, adtrahat *P*, attrahit *L* *excidisse* bona *suspicor* 26 inpurgabili] *P* confertur *PL*, *om. S* horrori *P*, honori *L*, errori *S* pulluta *P* 27 aggeo *PL* 28 sacerdotem *P* legem *PL*, legis *S* sustulerit *LS*, tulerit *P*

sanctificatam et tetigerit de summitate eius panem aut quodcumque
aliquid, numquid sanctificabitur? Respondentes autem sacerdotes
dixerunt: Non. Et dixit Aggaeus: Si tetigerit pollutus ex omnibus
his, numquid contaminabitur? Id est ille panis, qui dudum sanctus extiterat.
5 Et dixerunt sacerdotes: Contaminabitur. Qua propter coniciendum est,
si potest ille panis in his altaribus consecrari, quem si consecratus panis tetigerit,
redditur inquinatus. Malachias quoque propheta sic dicit: Si offeratis caecum
ad immolandum, nonne malum est? Et si offeratis claudum, nonne
malum est? Et paulo post: Maledictus, inquit, dolosus, qui habet in grege
10 suo masculum, et votum faciens immolat debile domino. Quid hoc iudi-
cio sincerius? quid tali auctoritate manifestius? Fabrica, quam iterata cupis innovatione
praesumere, si sana est, quid benedicitur? si languida, cur offertur? Quantumcumque
munera a malis oblata in bonum trahere concupiscas, sequi te ad sanctitatem clauda
non poterunt. Dicit apostolus despondisse se uni viro virginem castam ex-
15 hibere Christo, id est ecclesiam. Ecclesia porro quae haereticorum fuit, etsi licet
meliori renubere, non erat virgo. Cur ergo appetat sacerdos illicita, qui prorsus a
contactu repudiatae et viduae prohibetur? Post hinc in exitia sera coniunctio est. Qui
sociatur, inquit, meretrici, unum corpus efficitur. Nec tollam membra
Christi et faciam membra meretricis. Vide si possit iunctis sibi Christi mem-
20 bris meretrix adintegrari, in cuius corpus unita Christi, id est Christiani, per pollu-
tionem membra vertuntur. Vnde et alio loco apostolus dicit talem se ecclesiam
velle, quae non habeat maculam aut rugam aut aliquid huiusmodi.
Numquid ullo pacto poterit istud de haereticorum fabricis dici? Benedictio, quae rebus
fide carentibus ac pollutis inpenditur, nec purgat maculam nec explicat rugam. Immo
25 magis, si paulo attentius intuemur, caret macula, quod simplum est novitate; rugosum
porro, quod iteratione duplicatum est. Rugam igitur talem negat sancta sinceritas et
Adam veterem exuens novo quod offertur homini conparatur. Quam novitatem nobis
auctoritas testamenti novi evangeliorum voce commendat. Vnde etiam ipsum sibi
dominus sterni pullum praecepit, cui ante ipsum nullus insederat, quem totius saecu-

7 Malach. 1, 8. 9 Malach. 1, 14. 14 Corinth. II 11, 2. 17 Corinth. I 6, 16. 15.
21 Ephes. 5, 27. 27 Ephes. 4, 23. 24 sqq. 28 Matth. 21, 5.

1 tetegerit *P* quodcunque *L* 2 nunquid *L* 3 aggeus *L*, aggeos *P* tete-
gerit *P* pollutus (o *ex* u *pr. c.*) *P* 4 extetirat *P* 5 et dixerunt sacerdotes contamina-
bitur *LS*, et dixit contaminabitur *P* 6 panis consecratus *P* tetegerit *P* 7 mal(a h)cias *P*
cecum *L* 8 et si offeratis — 9 malum est *om. P* 9 inquid *P* 10 ma/colum *P* domino
debilem *P* 11 sencerius *P* tale *P* manefestius *P* 12 presumere *L* 13 sancti-
tatem *LS*, sanitatem *P* 14 pot/erunt (u *eras.*) *P* despondisse *L*, suscepisse *PS* (suscipisse *P*)
se uni *om. S*, se uni uiro *om. P* 15 ęcclesiam. ęcclesia *L*, eclesiam. eclesia *P* fuit (ui *in ras. pr.*)
P etsi *LS*, etiam si (*pr.* si *ss.*) *P* licet *LS*, lecito *P* 16 meliori renuberet *P*, meliori
//nubere *L*, meliori nubere *S* illicita *L*, inlecita *P*, illicitam *S* 17 repudiate *P* et *L*, ac *PS*
uidue *L* post hinc in ex(i)tia sera (x *ex correct. pr.*, i *ss. pr.*) *L*, post incerti nexi sera *P*, post incesti
nexum sera *S* 18 inquid *P* 20 adintegrari *L*, redintegrari *PS* unitas *P* pollucionem *L*
21 se *om. P* ęcclesiam *L*, eclesiam *P* 23 de haereticorum] de *om. P* fabrecis *P* 24 fide
PL, sensu *S* impenditur *LS*, infunditur *P* explicat *LS*, exemplicat *P* 25 attenti' intuemur:
litt. i' intu *in ras. pr. L* carit *P* simplum *L*, simblum *P*, symbolum *S* 26 rugam igitur *L*,
ruga tegitur *S*, fugiat igitur *P* negat *scripsi*, necat *L*, neuum *P*, nequaquam *S* senceritas *P*
27 comparatur *L*, conparetur *P*, comparetur *S* 28 engl'iorum *L* ipsum *PL*, ipse *S* 29 nul-
lus // insederat *L* totius *S*, tocius *L*, tutius *P*

laris usus expertem feliciter redderent non inposita flagella subditum, sed exordia
sancta mansuetum. Et ut ipsum quoque dominicae mortis mysterium novitatis honore
non careat, in monumento novo, quod in petra excisum est, redemptricem
nostram dominicam carnem legimus quievisse. Quis ergo mihi persuadere conetur post
horrores funeribus sepulchrum posse mundari? Quamvis putredinis humore siccato 5
consumptis alba iam carnibus tumuli ossa tollantur, remanet inmunditia recordationi,
etiamsi abesse putetur adspectus. Expulisti quidem morticinum dogmatis alieni et
fortitudinem eius emortuo de sepulchro suo quasi ossa honore carentia proiecisti; sed
puto, quod poni in factoris diuturni reliquiis sacri corporis membra non debeant. Et
dices forsitan haereticos, si eis potestas detur, altaria nostra temerare. Verum est 10
nec refello. Saeviunt quidem, cum possunt, foedis unguibus alienarum aedium pervasores.
Sed vim intendere, loca pervadere, altaria commutare non pertinet ad columbam.
Specialius ergo fugiam, quod licere sibi haereticus putat ab exemplo. Magis
vitare convenit, quod hostis amplectitur. Nec mirum est, ut dedicationes geminare
audeant, qui baptismata confrequentant. Quocirca non quid statuam, sed quid optem, 15
breviter indicabo. Haeretici cultus loca pervadi nollem, cuperem praetermitti in morem
ergastulorum, quae usu careant. Semper optandum est, non ut mutata transeant,
sed infrequentata torpescant. Salubri populorum correctione desertis maneat
aeterna viduitas: nec umquam recipiatur a nostris, quod conversionis studio repudiatur
a propriis. 20

De ministeriis haereticorum, quae ab illis facta a nobis execrabilia iudicantur, id
est patenis paterisque, quia quid censeam rescribere me iussisti, validae quidem observationis
exemplum est, quod legitur in heptatycho de turabulis peccatorum, qui ignem
inlicito praesumentes incendio temporalis gehennae aeterna signante consumpti sunt.
Iacebant namque cineri prunisque permixta ad mortuorum iudicium terroremque viventium 25
vasa, quae diximus, et odoribus turis adsueta abominabilem immunditiam perversi

3 Matth. 28, 60. Marc. 14, 46. Luc. 23, 53. Ioh. 19, 41. 12 columbam] Matth. 10, 16.
23 Num. 16, 6—32.

1 reddet[n] *P* inposita] *P* sed exordia] sed *om.* *P* 2 ut *om.* *L*[1] (*pr. ss.*) quodque *P* dominica[e] *al. c.* *P* mysterium *LS* (misterium *L*), ministerium *P* 4 michi *L* 5 horrores *PL*, errores *S* fu/nerib; *L*, funereos *P*, funerum *S* putridinis honore *P* 6 consumptis alba iam carnibus tumuli (*sic* *L*, tumolis *P*) ossa tollantur *LP*, consumptis iam carnibus, albis tumulis attollatur *S* inmunditia *P*, immundicia *L* recordationi *L*, recordatione *PS* 7 aspectus *L*, aspectui *P*, aspectu *S* 8 emortuo *L*, et mortuam *P*, emortuam *S* proicisti *P* 9 poni *PL*, imponi *S* faetoris *L*, faetores *S*, foetores *P* diuturni reliquiis *om.* *S* 10 dicis *P* forsitan *LS*, forte et *P* haereticos *S*, hęreticos (ę *ex* e *corr. al.*) *L*, heretici/ *P* datur *P* tem/erare (p *eras.*) *P* 11 refello *LS*, repello *P* saeuiunt *LS* (seuiunt *L*), saeui/unt (*altero* u *eras. ut vid.*) *P* fedis *L*, faedis *PS* 12 commotare *P* pertenit *P* 13 ergo specialius *P* fugiam *L*, fugiat *P*, fugiendum *S* lecere *P* 14 est ut *PL*, est si *S* dedicationes *LS* (dedicaciones *L*), debeationes *P* 15 confrequentant *LS*, consequentur *P* quocirca *PL*, quod circa *S* obtem *L* 16 hinc breuiter *P*, hinc *om.* *LS* indicabo *PL*, indicaui *S* nollim. cuperim *P* 17 quę usu careant *L*, quae ut usu capiant *P*, *desunt haec verba* *S* obtandum *PL* non ut *LS*, ut *om.* *P* 18 [in]frequentata turpiscant *P* 19 recipiantur *P* 21 quae ab illis facta a nobis *L*, quae illis sacra nobis *PS* 22 patinis paterisquę *P* perinde rescribere *S*, perinde *om.* *PL* iusisti[s] *P* ualidae *LS* (ualide *L*), ualde *P* exemplum obseruationis *P* 23 heptatycho *S*, eptatitico *L*, yptateco *P* turabulis *P*, turubulis *L*[1] (u *in* i *pr. corr.*), thuribulis *S* 24 inlicito *PL* (illicito *L*), illicite *S* temporales *P* aeterna (aeternam *S*) signante *LS*, aeterno igne *P* 25 ceneri *P* uiuentum *P* 26 adsueta *P*, assueta *LS* inmundicitiam *P*, immundiciam *L*

usus factore contraxerant. Tunc duci legifero consulenti praecipit sermo divinus, ut haec infusa fornacibus et distenta per lamminas ornatibus sacri altaris adfigeret. Vides ergo, quod illic pariter erudimur usum execrabilem metallorum ad bonum, si ignibus careat, non posse transferri: adeo ad catholicam comparationem hoc praestat metallis 5 ignis, quod sensibus fides. Vnde et in psalmo propheta: Vre renes meos et cor meum. Reprehendat certe quispiam pro sensus sui discretione, quod sentio. Fateor ministeriis illis minime delectari, quae in superioris Galliae partibus ad ecclesias legis nostrae captiva venerunt: quaeque nil voluntarium, nil innocens praeferentia, si dolentibus rapiuntur, offerentibus prodesse non poterunt. Cur mihi dicat victor: quod alta-10 ribus tuis exhibeo, quoquo libet ordine meum factum est, si iubetur: Honora dominum de tuis iustis laboribus? Parum est de laboribus, nisi de tuis; parum est de tuis, nisi de iustis. Numquam oblata pronuntiem, quae antequam offerrentur ablata sunt. Sed talia semper munera gratuler sanctis altaribus superponi, qualibus religiosissimus princeps patriae nostrae ecclesias propriae regionis exornat. Plane non solum 15 propriae, quia ei sua videtur, ubicumque catholica est, cum de thesauris suis lectissima quaeque producens in domini impendia curat, ut in his, quae ad sanctum ministerium pertinebunt, non magis pretiositas possit placere quam novitas. Orandum quod restat est, ut longo tempore conpos votorum, opes sibi a deo creditas non in secretis molibus, sed in publicis muneribus possessurus, cum populo sibi subdito gaudens 20 usibus sacris semper habeat, quod donavit.

1 Num. 16, 36—39. 5 Psalm. 25, 2. 10 Proverb. 3, 9.

---

1 tun (c *sup.*) *P* duci] doci *P* consolenti *P* pcip sermo diuinus *L*, praecepitur (praeceptum est *S*) sermone diuino *PS* 2 lamminas *P*, laminas *LS* ornatibus sacri altaris *PL*, sacro altari (ornatibus *om.*) *S* adfigerit *P*, affigeret *LS* 3 illi (e *sup.*) *L* ignebus *P* 4 comparationem *LS*, operationem *P* hoc *om.* *P* prestat *L* 5 propheta sic orat *S*, sic orat *om.* *PL* 6 certe quispiam *in ras. pr.* *P* 7 ministeriis *LS*, meministis *P* minimę *P* quae in] in *om.* *S* superiores *P* ęcclesias *L*, eclesias *P* leges *P* 8 quequę *P* nil — nil] nihil — nihil *P* 9 rapiuntur *L*, rapiantur *PS* poterunt *PS*, poterant *L* 10 meum factum est *PL*, meo factum (est *om.*) *S* honera (e *in* o *al. c.*) *L* 12 *nu*mquam (nu *in ras. al.*) *P* offerentur (r *sup.*) *L* ablata *LS*, oblata *P* 13 gratuler *PL*, gratulor *S* qualibus *P*, qualia *L*, qualiter *S* relegiosissimus *P*, religiosus *L*, religiose si *S* 14 *verba* princeps — Plane *solus P habet* (eclesias *P* propriae *al. m. ss.* *P* regiones exhornat *in ras. pr. m.* *P*), *desiderantur LS* 15 propriae *P*, proprie *LS* quia *LS*, quae *P* ei *PL*, eis *S* cum *PL*, cur *S* thensauris *P* 16 in dñi impendia (a *pr. rasura corr. ex* ai *vel* м) *L*, domni impendio (in *om.*) *P*, haud omni impendio *S* 17 pertinebunt *LS*, pertinebant *P* preciositas *L*, praetiositas *P* orandum *PL*, orate *S* 18 est *L*, *om.* *PS* conpos *scripsi*, cum post *L*, opus (*om.* cum) *P*, post (*om.* cum) *S* 19 possessurus *L*, possessuras *PS* 20 usub; *L* sacris *LS*, suis *P* donauit *PL*, donabit *S*

VIII * * * inter a. 496 et 49[illegible]

. . diu do*g*mata tenebrarum et mysteriorum orientalium *feroci*um barbarorum corda secluserant. Si quod autem vel in Romanorum *cordibus* culpa cuiuscumque scismatis offendere possit et . . . . . . sic divers*arum* terribiles animos nationum aut haeresis Arriana maculaverat aut naturalis *inmani*tas possidebat; a*t* postquam princeps praefatus, in catholicam vestram d*e pristino* errore conmigrans, velut Christianorum signifer portanda coram populo veritatis vexilla suscepit, omnes adhortatione inliciens, nullum potestate conpellens suam gentem proprio, extraneas autem suae adquirit exemplo. Nec vobis *in*geri dignum est, quam *vim* veritas habet: catervatim quidem populi ad caularum *quas re*g*i*tis saepta concurrunt: sed adhuc de regibus solus est, quem in bonum trans*isse n*on pudeat. Sic quoque illos, quos adhuc provocatione non corrigens, iam tamen admiratione conpescens, si nondum saluti potuit adponere, saltem praestitit *i*ta persecutione cessare. Servate, quod superest, oratu adsiduo his partibus soli religioso unicum pignus et inpetrate a deo aliis regionibus tribui, qu*icqui*d nobis petimus custodiri. De cetero veraciter ignorare me fateor, utrum memoratus filius vester scripto aut verbo votum suae obligationis aper*ueri*t; b*asili*cam legis nostrae in urbe, quae regni sui caput est, quantum ad *exter*nam paupertatem pertinet, magno sum*ptu*, quodque de poten*tibus ra*rum est, maximo construxit affectu et benedico munere vestr*o* . . . . . . pars quae desiderat*ur* ad*huc*, pre*cibus* illius au * * *

VIII *ex Papyro Parisiensi f.* 10^v. 10^r = *P cuius exemplum p. 41 exhibet; deest in LS; epistulae ad papam urbis de conversione Sigismundi regis fragmentum. Litteris obliquis supplementa et mea et aliorum exaravi* 4 immanitas *suppl. Bignonus* 5 in catholicam uestem de ariano errore commigrauit *Bignon.* 8 nec uobis narrationem ingeri dignum est *Bignon.* 9 regitis *scripsi: in apographo* geretis, *quod habet P, delevit Bignonus et* christi *superscripsit* *an* quarum curam geritis? *ut ep. LXII* (55). *praeterea cf. ep. XXXIIII* (31): qui ouili dominico praeest 10 transisse *scripsi:* transformauit diuinitas *coni. Bignon.* prouocatione] prouida ratione *Bignon.* corrigens] corrigit *Bignon.* 11 admiratione] pro ueneratione *coni. Bignon.* 12 ita] *nisi forte deleta syllaba* it, *quae videri potest per errorem repetita esse, praestat* a persecutione cessare 13 nobis] hunc sane nobis *suppl. Bignon.* 15 basilicam *superiorem Genevae extructam ni fallor, in cuius dedicatione Avitus recitavit homiliam XXIIII* 17 *ante vocem* rarum *nescio an* dici *supplendum sit* uestro: *an* uestrae pietatis?

Exemplum Papyri Parisinae f. 10^{v} (Bignon. f. 71^{r}).

VIII . . d*u*d*cc*mata tenebrarum et mistiriorum [orien]tali[um] *cer*.
um barbarorum corda seclusera^{n}t. si quod autem [ue]l in romanorum
d culpa cuiuscumque scismatis offendere possit et sic di*u*ers*a*
terribilis animòs nationum. aut aeresis arriana macolauerat aut natural[is
5 *t*as possedebat; ad postquam princeps praefatus in catholicam uestram d
errore conmegrans uelut christianorum signefer portanda coram popul*o*
u]eritatis uixilla suscepit omnes adortatione inliciens nullum potestate conpellens
suam gentem proprio extraneas autem suae adquirit exemplo, nec uobis *l*
ge]ri dignum est quam uerita[s] habet caternatem quidem populi ad caularum
10 geretis septa concurrunt sed adhuc de regebus solus est quem in bonum trans
*g*on pòdeat. sic quoque illos quos adhuc prouocatione non corregens iam ta[m]en
*ad*miratione conpescens; si non dum saluti potuit adponere! saltim praestitit
et a persecutione cessare; seruate quod superest oratu adseduo hiis partibus
sole re*li*gi*o*so unicum pignus et inpetrate adeo aliis regionibus tribui qu . . . d
15 nobis petemus custodiri; de cetero ueracc*t*er ignorare me fateor utrum
memorat*us* filius *u*ester scribto. aut uerbo uotum suae oblegationis ape*ri* .
t; *l* cam legis nostrae in urbe quae regni sui capud est quantum ad
N*a*m paupertatem pertenit magnosum . . . . quod quae de poten . e .
rum est maxemo construxit affectu *et* benedico m*un*ere uestr
20 pars quae d*i*siderat . . *r* ad*ep*rae*t* . *l* ill*i*us au

---

Vncinis inclusi quae post Bignonum evanuerunt; obliquis litteris quae parum certa sunt exaravi, puncta posui, ubi vestigia litterarum, non litterae adparent.

5 possedebat] *hic et in ceteris* e *littera non raro in* i *correcta est antiqua ut vid. manu.* praesatus *an* praefatus *dubium* 8 *post* uobis *sequebatur longa littera* (i *vel* l) 11 prou ratione *descripsit Bignon.* corregens] corrigens *fort. pr. m. corr.* 12 ad ratione *neglecta* mi *syllaba dedit Bignon.* praestitit] praestans *falso Bignon.* 13 hiis] *falso* piis *Bignon.* 14 soli *dedit Bignon.* et] ex *falso Bignon.* aliisque *falso Bignon.* 18 magnosum] magnorum *falso Bignon.; cetera desiderantur prorsus in exemplari Bignoniano* *post* poten . e *sequebatur longa littera* 20 adepraet? adebraet? *unum versum post v. 20 excidisse prodit versuum numerus quem habet fol. 10^{r}*

Exemplum Papyri Parisinae f. 10r (Bignon. f. 78 et 71).

VIII *int*ellegete verum totis *ue*lle tribuere quod a uobis poterit optenere petition*is*
suae uos quantum talis persona meriri uidetur adicite; ceterum ille piissima
humilitate decernit quod cum omnes ciuitas uestra recte una dicatur eclesia
iuste pro caelo habetur quicquid se sacro terrae uel puluere miseretis EXPL'
VIIII (7) † Auitus eps /// /// /// /// papae Constantinopoletano 5
dum domnus meus filius uester patricius segismundus gloriosissimum princepem
offio (ci) legationis expetiit nobis quoque deferendi ad uos famolatus aditum dupleciter
sancta oportunitate prospexit Cum enim ut praecipuum sacerdotem iusto
uos disiderio sitiremus adiciit uir inl. laurentius honorem uestri animis nostris
indecans apecibus suis omne nubilum quod quietem orientalium populorum 10
ambiguo caligante fuscauer[at] redintegratae pacis serenetate detersum et eam
cum romano antestete uos habere concordiam quam uelut geminus apostolorum
princepes mundo adsignare conueniat; quis enim qui uel catholecus dici potest
de tantarum hac talium eclesiarum pace non gaudeat quas uelut in caelo
positum regionis signum pro gemino sidere mundus expetat; Quis non merito dilec 15
tetur infirmantium reditu incolomium statu cum aliis ouibus intra claustra
saluatis illa quae uitio errantes arbitrio fuerat euagata caelestibus caulis
l[*aetitia*] plaudente reuocatur. Custodite igitur quasi patres traditam uobis etiam su
[*per no*]s eclesiae disciplinam. Concordia uestra tantum opus est magisterio quantum
[oportet exemplo qua]m *car*etatem populis suadebimus si hanc in nostris ricto 20
[ribus nesciamus quid in corpore firmum uideri poterit]

---

1 petitioni *legit Bignon.* 3 omnis *Bignon.* 5—21 *vid. notas ad ep. VIIII* (7) *infra p. 43*
5—13 *papyri imaginem dedit Mabillonius Supplem. Paris 1704 p. 11: viderat olim hanc epistulam Paradinus.*
— *Lacunas explevi ex Lugdunensi libro* 20 oportet exemplo: *abscissa* haec *ante Bignonum; idem verba* quam caritatem *non vidit legitque* magisterio quantum * * * pro populis 21 *ex hoc versu pauca litterarum vestigia restant*

intellegite v*i*rum totis velle tribuere, quod a vobis poterit optinere petitioni*s* suae. Vos quantum talis persona mereri videtur, adicite. Ceterum ille piissima humilitate decernet, quod, cum omnis civitas vestra recte una dicatur ecclesia, iuste pro caelo habetur, quicquid *d*e sacro terrae vel pulvere miser*i*tis.

VIIII (7)

5 Avitus episcopus papae Constantinopolitano. — post m. Mart. a. 515

Dum domnus meus filius vester patricius Sigismundus gloriosissimum principem officio legationis expetiit, nobis quoque deferendi ad vos famulatus aditum dupliciter sancta opportunitate prospexit. Cum enim ut praecipuum sacerdotem iusto vos desiderio sitiremus, adiecit vir inlustris Laurentius honorem vestri animis nostris, indicans 10 apicibus suis omne nubilum, quod quietem orientalium populorum ambiguo caligante fuscaverat, redintegratae pacis serenitate detersum et eam cum Romano antistite vos habere concordiam, quam velut geminos apostolorum principes mundo adsignare conveniat. Quis enim, qui vel catholicus dici potest, de tantarum ac talium ecclesiarum pace non gaudeat, quas velut in caelo positum religionis signum pro gemino sidere 15 mundus spectat? Quis non merito delectetur infirmantium reditu, incolumium statu, cum aliis ovibus intra claustra salvatis illa, quae vitio errantis arbitri fuerat evagata, caelestibus caulis laetitia plaudente revocatur? Custodite igitur quasi patres traditam vobis etiam super nos ecclesiae disciplinam. Concordia vestra tantum opus est magisterio, quantum oportet exemplo. Quam caritatem populis suadebimus, si hanc in 20 nostris rectoribus nesciamus? Quid in corpore firmum videri poterit, quod nutat

16 Matth. 18, 12.

VIIII: 7 Ad constantinopolitanum ep̄m *rubr. et marg. L, om. PS* (*P* = *Papyri Parisiensis f. 10*[r] *ubi leguntur v. 5—20 huius editionis; eius exemplum vid. p. 42. Versus 9—17 olim Sirmondus ediderat in nota ad Facundi episcopi librum XII* (*inter Opuscula varia Paris. 1696 II 820*) = *s*) 5 † Auitus ep̄s//////// papae Constantinopoletano (*post* ep̄s *III vel IIII vocibus erasis*) *P sequitur S*, Auitus e. constantinopolitano ep̄o *L* 6 dum *PSs*, cum *L* segismundus *P* gloriosimum *L* 7 offīo (ci) *P* 8 oportunitate *PL* 9 adiciit *P* inl; *P*, illustris *LSs* 11 reintegratae *LS* eum *L*[1] (*pr. corr.*) antestete *P* 12 adsignare *PS*, assignare *Ls* 13 qui uel *PSs*, qui *om. L* potest de] potest qui non de *L* ac *Ss*, hac *P*, aut *L* 14 non gaudeat *PSs*, non *om. L* religionis *Ss Bignon. ex coni.*, regionis *PL* 15 spectat *scripsi*, expetat *PL*, expectat *S*, aspectat *s* reditu *et* statu *PSs*, reditum *et* statum *L* incolumique *s* 16 arbitri *scripsi*, arbitrio *PL*, arbitrii *S* 17 l[*aetitia*] *P* (*litteram* l *non vidit Bignon. supplevitque* mundo plaudente) 18 su[*per no*]s *P* concordiae uestrae *S* 19 oportet exemplo *L*, *absumpta haec* (*lacuna circa viginti litterarum*) *P*, et exemplo (*litteris* oport *om.*) *S* [qua]m *caretatem P omisit haec et* quantum necesse erit pro populis *coni. Bignon.* 20 ricto‖ *P*, *quibus neglectis* partibus *coni. Bignon.*; *cetera desunt in P praeter vestigia quaedam incerta insequentis versus*

in vertice? Vnanimi ergo copiam redeuntibus date; ne quis intentione pereat, praedicatione prospicite, ne speculam adsignatam furax bestia populetur, si ab unitate sensus vestri Roma dissultet. Maeror noster, si super dissensionem vestram sol occidat, damnum orientis est. Quia nos prosperrimum, quem supra dixi, nuntium per fidelissimum virum accepimus, ad notitiam nostram vestro firmate rescripto: ut expectans occidentalis ecclesia in sermonibus vestris donum caelestis oraculi, quod se laetatur accepisse per condiscipulum, multiplicari sibi gaudeat per magistrum. 5

X (8) Avitus episcopus Eustorgio episcopo. post a. 494

Adventu praesentium portitorum ecce iam secundo ad me desiderandi reverendique affectus vestri dona venerunt: quae tamen plus fierent prosperitate secunda, si fierent numerositate copiosa. Revera duplex in litteris vestris materia gratulationis accessit. Primum quod salvam mihi gratiam sic etiam in vestro, sicut in vestrorum extitit animo decessorum, hereditario monstratis affectu; deinde quod in eo me famulari negotio praecepistis, quo dum tuendae vel reparandae libertatis curam geritis, etiam me non indignum tali ministerio censuistis. Impletum est igitur beatitudinis vestrae sanctum ac spiritale praeceptum. Cumulastis oratione mercedem: interventu vestro pretiosius factum est pretium, quod misistis; victa est per reverentiam vestri in rigore barbarico humilitate immanitas, intercessione crudelitas, inlatione cupiditas. Conicimus, qualiter illic praedicationibus duriores animos edomatis, cum etiam interveniendi viribus absentia vobis saxa sic frangitis. Visitatur opere vestro nostrarum aerumna regionum: et emanans ex largiendi thesauro irrigui fontis ubertas, cum Italiam rigaverit, respergit et Galliam. Quapropter depenso salutationis honorificae famulatu me utique vestro intercessu vel favori votis profusae supplicationis insinuo: optans licet in cunctis, in his tamen specialius causis litteras vestras: in quibus sic vobis per misericordiam competat, ut etiam me per oboedientiam vestrorum operum fructus attingat. 10 15 20 25

---

1 Vnam ergo copiam *L correxi*, mancum? Ergo piam *S* pereat *pr. in ras. L* p̄dicatione (p *in ras., lineola superscripta non in ras.*) *L*, praedicationem *S* 2 speculata signa tam fera bestia *S* assignatam *L locus ex Isaiae c. 21, 8 intellegendus ni f.* census L^1 *pr. corr.* 3 meror n̄r *L*, memores uero nostri *S* si super *L*, quia si super *S* 4 quia nos *om. S* 5 accepimus *L*, *om. S* nostram *S*, ur̄am *L* · uestro *om. LS addidi* firmitate *L* expectans] *fort.* spectans

X: 8 Ad fortugium ep̄m *rubr. et marg. L* 8 foturgio *sed* t *ex corr. vel cum* r *ligatum pr. m.*, forturgio *Ferrandus legit.* Eustorgium *Mediolanensem episcopum agnovit Sirmondus* (*coll. Cassiodor. Var. I 9. II 29 Ennodii epigr. 149*) 9 ad me *L*, a te *S* 10 affectus *L*, affatus *S* dona uenerunt *S*, donauerunt *L* 16 uestrę (ę *in ras.*) *L* 19 cum etiam *L*, etiam *om. S* 21 ʳegionum *L* 22 respergit *L*, adspergit *S* 23 me utique uestro *scripsi*, metuq; uestro *L*, me uestro *S* intercessu *L*, intercessui *S* profuse supplicationis *L*, praefusa supplicatione *S* obtans *L* 24 in his tamen specialius *L*, mihi tamen specialibus *S*

XI (9) Avitus episcopus Caesario episcopo.

Licet ipsa se venerandi portitoris persona animis fraternae caritatis insinuet, sanctus tamen Maximianus antistes hanc peculiarius ad vos officii mei paginam petiit destinari: per quam me potius ab illo, quam illum a me commendari debere mani-
5 festum est. Et quia iubere dignatus est necessitates suas sermone meo pandere, nihil dicendum de peregrinationis labore suscepi: quia, quantalibet vel temporum longitudine vel itineris vastitate genitalis patriae linquat habitaculum, peregrinus sacerdos dici non potest, ubi catholica reperiri ecclesia potest. Quamquam nec illa vobis regionis suae subversio quasi incognita exaggerari debeat: cum pietatem vestram quaerentem ubique
10 misericordiae aditus non lateat, ubi est miseriae locus. Principalis tamen ei, quantum dignatur adserere, causa veniendi est, ut peritiorem medicum quocumque perquirat, qui imbecillitati corporeorum luminum cuiuscumque remedio artis succurrat. Quamquam religiosae mentis intuitus contemplandis magis spiritalibus occupatus nec nimium de exterioris hominis caecitate perterritus eo temperamento hanc, quantum comperi,
15 curam requirat, ut amatoribus potius suis satisfacere in huius studii necessitate contendat; simul et ne videatur per neglectae sanitatis culpam facultas in eo sacerdotalis officii reprehensibiliter minorata. Spem vero recipiendi obtutus, quantum arbitror, et ab exemplo requirit, quod scilicet Tobiam nostrum caligantem quidem terrestribus, sed quae mundo erant invisibilia contuentem, attentum aeternae luci et iam paene diei
20 mortalis immemorem, latens in angelo medicina reduxerit per collyrium fellis ad dulcedinem sanitatis. Quocirca suscipite fratrem sinceritate solita, reverentia digna: et si quid consolationis anxio debetur, impendite. Implebitur autem commune desiderium, si etiam qualiscumque infirmitatis medela provenerit. Quod certe si minus, saltem incorruptibilem vultum pietatis alternae nulli obnoxius caecitati sacerdotalis conscientiae
25 oculus recognoscat.

XII (10) Avitus episcopus Maximo episcopo.

Licet nulla, quibus ad praesumendum hoc ipsum officium provocarer, vestri apostolatus scripta promeruerim, offerre me tamen paginam debiti famulatus, cum appellatione non iusseritis, opinione compellitis. Si quidem ad occurrendum animis vestris,
30 si non meremur aspectibus, fama trahimur, etiam dum absentia cohibemur. His additur, quod ita aerumnas infelicium Gallorum consolatione consilii et largitate palpatis, ut

18 Tob. 11, 8. 13.

XI: 9 Auitus niennensis episcopus ad cesarium epm *rubr. et marg. L* 2 se *L*, sese *S* 3 peculiarius (i *supra*) *L* 5 est necess. — pandere *L*, est ut necess. — panderem *S* 7 iteneris *L* 11 asserere *L* 12 remedii arte *S* 14 de exterioris *L*, de *om. S* 20 collirium *L* 22 anxio *L*, sancto *S* 23 qualicumque (s *supra*) *L* infirmitatis *L*, infirmitati *S*

XII: 10 Ad maximum episcopum *rubr. et marg. L* 26 maximo *L*, magno *S* 28 promouerim *L*, promeruero *S correxi* cum compellatione *S* 31 consilii et largitate *S*, et *om. L*

sub specie eius, quam comperi, misericordiae ad agnoscendam suorum necessitatem in Italiam festinantes post longam peregrinationem, cum duce Christo vestram meruerint videre personam, merito propriam credant intrare se patriam. Commendo, quod superest, regionis nostrae presbyterum, praesentis scilicet obsequii portitorem. Qui licet pro redimendo cuiusdam propinqui sui filio laborem fatigationis adgressus sit, a quo- 5 dam tamen nobili viro provinciali cum mea prosecutione directus est, ut praefati filium a comite Betanco, nomine Avulum, ante hos circiter quattuor annos pro pignere obsidatus adsumptum, sub auxilio vestrae intercessionis requirat ac revocet. Quod superest obsecro, ut dignabili beatitudinis vestrae rescripto et illic exulantibus ingenuitatis statum reparabilem et hic desiderantibus scribendi aditum doceatis esse communem. 10

XIII (11) Apollinaris episcopus Avito episcopo.

Satis licet iam poenarum dederit sera paenitudo, tamen, quia ad diem festum angelis nobiscum colendum nec vicario quidem famulatu adesse merui, qui devotionem non ostendi, vel satisfactionem deferre curavi. Ad quod vere, ut confido, ipso sum beato, reverentissime domine, spiritu visitante commonitus. Nam in ipsa sancta nocte 15 in visione nescio quid manibus meis haeserat, quod considens iuxta me fulgentissima, sed inusitato colore rubea columba vellebat. Cumque expergefactus cotidianum quidem manuum mearum horrorem recognoscerem, sed purgari me immerito nihilominus meminissem, dum ipsum ambiguum maestus mecum atque anxius volvo, repente quasi stimulo percussus illico sum reliquati faenoris recordatus. Iam quae me hinc confusio 20 quaeve presserit amaritudo, pietas sancta perpendit. Aliquatenus tamen hac spe solatus sum, quod ignoscat, quae commonere dignata est, ut misero mihi non omnis sancti obsequii opportunitas fraudaretur. Vnum tantum mixta debitis commemorationi eius officiis supplicatio deposcit, ut hanc quoque indulgentiae suae partem sensibus vestrae, quae in me plus iam iusta est, imputationis inspiret. 25

---

4 petitorem L[1] (potitorem *pr. c.*, r *superscr.*) 5 redimendo — filio L, redimenda — filia S 7 Auulum S, auulsum L, Auolus *nomen non raro occurrit* quatuor L pignere L[1] (e *in* o *pr. ut vid. corr.*) obsiatus L (d *superscr.*) 8 assumptum L 9 exultantibus LS, *correxi*

XIII: 11 Apollinaris eps. ad auitum epm germanum *rubr. et marg.* L 11 Auito episcopo] Auito Viennensi e. germano S 12 tamen quia L, quia *om.* S 13 angl'is nobiscum L, ante alios nobis S nec L, ne S 15 beato L, beate et S 16 consedens S 17 /inusitato (ı *ante* i *eras. pr. m.*) L *post* columba *interrogandi nota praeter punctum erasa* L 20 ilico L iam quae me S, iamq; me L 21 *fort.* perpendet hac] ac L 22 misero L, miserto S 23 oportunitas L debitis SL[1], debetis *pr. c.* L commemorationi *scripsi*, cōmemoratione L, commemorationis S 24 officiis quod supplicatio L, quod *om.* S

XIIII (12) **Avitus episcopus Apollinari episcopo.**

Apparet liquido, quanta sit in vestri merito gratia dei aut quantus conici debeat virtutum cumulus, ubi error ipse tam sanctus est. Nam dum iustus accusator sui conatur in se convincere, quod peccare non potuit, confitentis humilitas crescit ad
5 meritum, non confessionis veritas ad reatum. Excessistis fateor consuetudinem, sed pietatis augmento. Semper diei, cuius meminisse dignamini, dulcis vobis venit a nobis sollicitudo, sed non incomparabiliter praevenit oblivio. Minus enim procul dubio salva observatione apparet effectus. Sed ostendistis, quanta spiritalitate vos exercere delectet, quod praeterisse sic doluit. Vere secuta est dignitatem delicti vestri sancta
10 revelatio: et tale repertum est in dormiente supplicium, quale fuerat in vigilante peccatum. Ecce veritatem dico in Christo, non mentior. Cum parturientibus lacrimas oculis legissem somnium, quod vidistis, omnis mentem meam subiit necessitudinum recordatio praemissarum, quibus per visitationem vestram honorem dependere nos admonitos intellexi. Porro autem de ipsa revelatione quid senserim, in simplici-
15 tate depromo. Sic ergo inquis: Nam in ipsa nocte sancta, in qua scilicet germanae communis depositio celebrabatur, nescio quid manibus meis haeserat, quod considens iuxta me fulgentissima, sed inusitato colore rubea columba vellebat. At vero cum iuxta te pietas tua nec longe avolans celeri recordatione consedit, debitum quod sanctissime tu, piissime propinquorum, tu inquam
20 merito haec columba sentires, fulgentissima, cum simplicitate sic luceas, inusitato colore rubrata, cum innocens singulariter quasi propriis compuncta stimulis erubescas: ampliastis ergo quidem, ut supra dictum est, faenus adsuetum. Nec illud tamen consuetudini defuit, quod putastis; nam nocti ipsi, quam vos excitante Christo non licuit oblivisci, adhuc de abundantia superioris anni vestra nihilo minus luxit oblatio. Sic
25 ex quodam supernae benedictionis irriguo, quod impenditis annis singulis, sufficit multis. Deum quaeso, ut hoc etiam mihi pietas vestra quandoque dependat.

11 Timoth. I 2, 7. 15 Aviti ep. XIII (11) 15—17.

XIIII: 12 Auitus eps. ad apollinarem epm *rubr. L* 2 ūri *L*, uestro *S* gratiam *L* 4 in se] id se *Mommsenus* 5 excessisti *S* 6 augmento *S*, augmentum *L* cuius *L*, huius *S* dignanimini *L* dulcis uobis uenit a uobis (a nobis *Mommsenus*) sollicitudo *L*, dulcis a uobis uenit sollicitudo *S* 12 necessitudinis *S* 14 simplitate *L* 16 celebratur (ei) *L* aeserat (h) *L* 17 consedens *S* /ınusitato *L* 20 sentiris *L* 22 amplicastis *L* assuetum *L* 24 habundantia *L*

XV (13) Avitus episcopus Contumelioso episcopo.

Quantum vobis apud deum suffragantibus qualiscumque voti mei dies propinquant, tantum animis meis desiderium pudorque decertant. Benedictionem quippe flagito operi imperfecto. Esset fortasse quantulacumque excusatio, si in eo inertiae meae noxam velaret ac tegeret magnitudo. Nunc vero exiguo pariter atque impolito quid 5 potest esse deformius? Vnum igitur est, quod trepidantem animum audaci solatur hortatu, vestro scilicet, si pios deus exaudire dignatur, adventu cuncta in melius esse vertenda. Neque enim est, quod non possitis aut orando componere aut perorando excusare. Tantum sicut de incomparatae pietatis voto certi sumus, ita praevio praestolatae visitationis nuntio gaudeamus. 10

XVI (14) Victorius episcopus Avito episcopo. a. 516–517

Ad separandum a tritico lolium in area domini ordinationis vestrae ventilabra poscenda sunt; quia ille, qui vos constituit tenere loci principis principatum, nos voluit exequi, quod praeceperitis in opere, quod autem operandum est, vos iubere. Quidam enim civium, ut nunc delatum est, ante quam plures annos sororem defunctae coniugis 15 sibi in matrimonium sociavit. Quod ergo nunc sub multorum praesentia auditus accusator tanti criminis non occulta susurratione a sociis facti disseruit qualitatem, sed ipso coram, qui peregit ista, proposuit quique eodem quo illicita praesumpsit ausu, * * * vobis dispensantibus miserabilis prope modum, non negavit. Proinde qua sit abstinendus condicione, praecipite: sive ut pariter lugeant, vel si est indicenda sequestratio, 20 vel qui modus paenitentiae, edocete. Nam non est, ut puto, minus in coniugium germanam coniugis quam uxorem fratris adsciri. Vos tamen, ut suggessi, statuite, quod videtur; quia praeter ordinationem vestram de tali causa quid pronuntiari conveniat, vix decerno. Communioni nempe cum trepide subtraho vel permitto, nisi auctoritate vestra roboratus extitero. 25

12 Matth. 3, 12.

XV: 13 Auitus eps̄ ad contumeliosum ep̄m *rubr. et marg. L* 2 qualescūque *L* propinquantur *S* 3 animis meis *L*, animi mei *S* 4 fortasse *om. S* inhęrtiae *L* 6 ortatu *L* 7 pios *L*, nos *S* 8 positis (s *suprascr.*) *L* 9 sicut *S*, si quod *L* de incomparatae *L*, de compertae *S*

XVI: 14 Victorius eps̄ ad auitum ep̄m *rubr. et marg. L* 11 Victurius *S* 13 uos] uobis *S* 14 exsequi *L* iubere *S*, iubete *L* 15 sororem *L*, sorori se *S* 16 sibi *om. S* in matrimonium *L*, matrimonio *S* ergo] g (o *suprascr.*) *L*, ego *S* auditus *L*, aditus audiui *S* 17 a sociis *L*, atrocis *S* 18 peregit *scripsi*, regit *L*, gessit *S* ausu uobis *L*, ausu, qui studio a uobis *S* *pauca verba hoc loco excidisse suspicor ex eis quae Avitus infra p. 49, 10 habet:* quia indicatis laboriosum ipsum *et q. s.* 19 qua sit sit (*punctis notatum*) *L* 21 in coniugio *S*

XVII (15) Avitus episcopus Victorio episcopo. a. 516—517

Probatae summaeque pietatis est, ut de causis ad pontificium vestrum pertinentibus meum quoque consilium consulendum esse ducatis. Quod facere vos, ut dixi, non ambiguitatis animo, sed dilectionis ostenditis. Quapropter contra culpam, quam litteris 5 indicastis, arbitror vos merito moveri. Quis enim vel laicus non advertat non sine grandi macula fieri de affinitatis propinquitate coniugium? Vnde licet sollicitudini nostrae iustissimus dolor de necessitate ipsius districtionis incumbat, salubriter tamen exasperatur in temporaneis, quem salvari cupimus in aeternis. Oportet ergo hominem maritum duarum scilicet germanarum non inrevocabili anathemate percuti, sed pro- 10 positis observationibus interim ab ecclesia sequestrari. Et quia indicatis laboriosum ipsum ante multos iam annos illicitam secundae uxoris copulam fuisse sortitum, sufficiat impune baiulatum longo tempore crimen incesti. Nil hic quasi timore divortii dubitetis. Merito censetur separatio legitima, ubi extitit coniunctio criminosa. Vtrisque ergo, si videtur, dum in tam infelici obstinatione persistunt, votum excommuni- 15 cationis indicite, donec a consortio criminali publica paenitentiae professione desciscant. Et tunc miserentibus vobis ad timoris ex correctione exemplum gratiam reconciliationis accipiant. Ego certe sinceritati vestrae quod rationabile credidi, quia tanti habuistis iubere, suggessi. Auctoritatis vestrae est errantium compunctione perspecta severitatis ordinem temperare. Quos tamen aestimo, si veraciter compunguntur, supra 20 scriptis condicionibus parituros.

XVIII (16) Avitus episcopus Victorio episcopo. a. 516—517

Cautelae et caritati satisfacitis, dum me aliquid interrogando non minus honorare quam onerare dignamini. Sed cum veritate simpliciter dico recte vos, si non de peritia mea, saltem de amicitia iudicare nec aliquid vobis umquam responsione mea 25 suggeri, nisi quod volo a Viennensi ecclesia custodiri. Secutus est ergo, ut indicastis, filium nostrum diaconem Vincomalus, quem deus tribuat ut in bono vincat malum. Vidi hominem nimie crudum, cuius miseriae constat vix quemquam posse misereri. Iuvenis vitiis, senex annis se decipit: aevo friget, adulterio calet. Quid multis? optandum est, ut pro voluptate desperabili nec quamlibet perire aetatem liceat. Nam 30 cum adhortatorie plus quam aspere pro incestus facinore culparetur, severitatem nostram sola praescriptione tarditatis accusans, sero non licitae coniugationis tricennale consortium damnasse causatus est. Ad hunc locum cessi fateor imputando, quod scilicet

---

XVII: 15 Auitus uiennensis eps̄ ad uictorium ep̄m *rubr. et marg. L* 1 Victurio *S* 3 ut dixi non *L*, non, ut dixistis *S* 5 merito uos *S* 7 nostrae *L*, uestrae *S* 12 baiulatum *scripsi*, baculum (*in marg.* r *pr.*) *L*, bacchatum *S* longuo *L* crim̄. Incerti nil *L*, crimen incesti. Nihil *S* 13 sed merito *S* utrique si uidetur ergo *S* 14 *post* uidetur *finis quat.* ·XVIII· *L* uotum *L*, notam *S* 15 disciscant *L*, dissuescant *S* 16 et tum miserantibus *S* ex correctione *L*, et correctionis *S*

XVIII: 16 Item ad eundem *rubr. et marg. L* 22 onerare quam honorare *S* 23 Sed cum — recte uos] sed cum noueritis recte uos *S* 25 a Viennensi *S*, a *om. L* 26 diaconem *L*, diaconum *S* uincat] uincatis *S* 27 miseriae] miseriis *S* 28 uiciis *L*, uirtute *S* annis *L*, fide *S* se decipit *L*, *om. S* obtandum *L* 29 per uoluntatem disparabilem *S* nec *L*, non *S* ętatem *L*, tam *S* 30 adortatorię *L* incesti *S* 31 non licitae *scripsi*, nos licite *L*, nos illicitae *S* iugationis *S* 32 damnase (s *superscr.*) *L* imputandi *L correxi*, impudenti *S*

sua dilectione sententiam differentes maluissemus correctionem viri conpunctioni ipsius voluntatique servare; ac perinde iustum esse, ut post spatia tot annorum vel criminalia restringeret, qui refrenare iam longaevitatis accessu etiam legitima debuisset. Ad haec, ut sentire me credidi, non conpunctus sed confusus ingemuit, promittere aliquantisper adgressus mulierem cohabitationis indignae ab accessu aspectuque suo protinus cohercendam. Suasi respondens, ut vobis ista promitteret et facti paenitens ab eo se solvi, quo ligatus fuerat, postularet. Tamen, quia iussistis, ut quicquid sensui meo videatur aperiam, sufficiat censurae vestrae separatio personarum. Scindatur infelix coniugium innocentiore divortio. Sufficiat districtionis fructui terminus mali. Nec sane promissio eius fidelis putetur, cuius vita extitit infidelis. Ipsis fideiussoribus emendatio secutura credatur, quibus intercedentibus prior culpa laxabitur. De cetero autem, quod ad paenitentiam spectat, moneatur interim agere, accipere non cogatur. Sufficiant infelici crimina sua, nec ingeratur laborioso, cum respuit, quod tam intestabili animo vix committi debuerat, si petisset. Cesset a fragilitate perfidia nec subeat in carnalitatis cumulum rebellionis augmentum. Si iubetis, breviter ad ultimum suggero: Excussus ab scelere suscipiatur ad veniam; patiatur paenitentiam, cum perdit peccandi occasionem; profiteatur, cum amiserit voluntatem.

XVIIII (17) Avitus episcopus Viventiolo presbytero. a. 516—517

Dupliciter pietate plenum est quod fecistis, dum vehendo Lugdunum hucque mittendo studuistis de duobus fratribus illic requirere infirmum, istic visitare sollicitum.

8 cf. Concil. Epaonensis can. XXVIIII (XXX).

1 sua *L*, sui *S* 1—17 *leguntur in Papyro Paris. f.* 9^r *= P, vid. p. 51* 1 correctionem *PS*, correptionem *L* conpunctioni] *P* 3 acce^{s}su *L* legitima adebuisset *P* 4 ce^{r}didi *L* conpunctus] *P* ingemuit promittere *S*, ingemui ‖ promittere *P*, ingemui Promittere *L* 6 cohercendam *L*, quoercendan (*sic*) *P* ab eo *L*, ab *om. PS* 7 quod legatus *P* 9 dist^{i}ctionis *sed* st^{i}c *ex* rec *al. corr. videtur L* 10 fideiussor^{i}bus *P* 11 secutura *PS*, secura *L* 12 spectat *L*, expectat *PS* 13 sufficiunt *S* intestabili *L*, instabili *PS* 16 excussus *LS*, excusso *P* patiatur *PS*, petatur *L* pęnitentia *L* 17 cum *PS*, dum *L* expl' *P*

XVIIII: 17 Auitus eps̄. ad uiuentiolum epm̄. *rubr. et marg. L, om. P (Papyrus f.* 9^r*.* 9^v*) S* 19 dupliciter *S*, dupleciter *P*, suppliciter *L* pietate *PL*, pietati *rec. corr. P*, pietatis *S* ueendo *P correxi*, ueniendo *LS (et sic rec. m. suprascr. in P)* lugduno *P*

Exemplum Papyri Parisinae f. 9r (Bignon. f. 78).

XVIII (16) sententiam di]ffer*entis* malluissimus correctionem uiri conpunctioni ipsius uolu[n
t]ati quae seruare hac perinde iustum esse ut post spatia tot annorum uel
criminalia restringerit qui refrenare iam longeuitatis accessu etiam legiti
ma adebuisset ad haec ut sentire me credidi non conpunctus sed confusus ingemui
5 promittere aliquantisper adgressus mulierem quohabitationis indignae ab
accessu aspectuque suo protenus quoercendan suasi respondens ut uobis ista
promitterit et facti paenitens eo se solui quod legatus fuerat postolaret
tamen quia iussistis ut quicquid sensui meo uideatur aperiam sufficiat
censurae uestrae separatio personarum scindatur infelix coniugium innocenti
10 ore diuortio sufficiat districtionis fructui terminus mali nec sanae promissio
eius fedelis pǒtetur cuius uita extetit infedelis ipsis fideiussorbus emendatio
secutura credatur quibus intercedentebus prior culpa laxauetur De cetero
autem quod ad paenitentiam expectat moneatur interem agere accipere non
cogatur sufficiant infelici crimina sua nec ingeratur laborioso cum respuit quod
15 tam instabili animo uix committi debuerat si petisset; cesset a fragilitate per
fidia nec subeat in carnalitatis comolum rebellionis augmentum si iubetis
b]reuiter ad ultemum suggero; excusso ab scelere suscipiatur ad ueniam patiatur
p]aenetentiam cum perdit peccandi occasionem. profeteatur cum amiserit
uoluntatem. expl

XVIIII (17) 20 Auitus eps Viuentiolo prbo
Dupleciter pietate plenum est quod fecistis dum uecendo lugduno hucque
mittendo studuistis de duobus fratribus illic requirere infir[mum istic uisitare
s o l l i c i t u m

1 sententiam *Bignon. non iam legit* deferre *ss. Bignon.* *litterarum* entis *inferior pars adest* 10 sane *Bignon.* 11 iussoribus] i *ss. pr. m.* 13 spectat *Bignon.* 21 uecendo] ueniendo *supra additum ab eo qui transcripsit verba in scripturam usitatam*, utendo *Bignon.* hucque] huc . . . . *Bignon.* 22 infirmum isthic uisite *sic Bignon.* 23 *nihil in hoc versu legitur praeter* sollicitum *spatiosis litteris scriptum, quod omisit Bignon.*; 'Require' *praefixit transcriptor*

Exemplum Papyri Parisinae f. 9[v] (Bignon. f. 77[v]).

XVIIII (17) Nec a uobis praepositum intermissum esse potabitur. cum uos religioso fratri plus
in affectu adque honore debentibus spiritalis officii huius conuersus etiamsi
non popuscisset aegrotus quidpe cum sacerdotis germani iure uel adortationem
nouitas quaereret etiamsi consolatione anxietas non aegereproinde laborem
iusta fatigatione susceptum prorsus excusare desistete ne uideamini adhunc adri 5
piendi uel definiendi ambiguetate peccasse, iam uerotaliter dignas pro transmisso
munere gratias agam uotis me magis sentio inuenire quam litteris; illud quoque ut
de heremo talia proferri posse dicatis elegantia quadam disideria hominum ad locum
uestrae cohabitationis adtrahetis quo procul dubio personae uestrae sullicitudine
institutione doctrina etiamsi Iiuentae[s]sint eremus fieret paradisus quapropter 10
pro sella quam transmisistis cathedre uicissitudine inpraecans quaeso ut nutan
tem scolam cari communis eugendi et non minimum quantum ad statum suum adtenet
praesule uiduatam spiritali solatio et sacerdotali magisterio foueatis neque illud ad
inpendenda caretate uos retraat quod simplecitates magis uti arbitror quam abusio
nis animo minus digne ab eis cura uestre ordinationis ambitur ut ad maiora ut pres 15
tante deo cupimus gubernacula prouiendi et ad duplecanda quinque talenta de
duobus addetis adsurgentis probati in secundo gradu fedelis et maxemus ha[nc
secreti conscientia feratis ad populus ut quo in aliis fraterna dissinsio . .
potuissit a*c* herimum facere in uobis studuerit paterna dilixio mo*n*[a]tirium contenere. Expl

---

10 Iiuenta] n *inter* I *et* u *altera linea potest sub folii plica latere* 18 dissinsio- *Bignon.* 19 potuisset u: *Bignon.*; *lego* ac, *nam litterae* c *arcus apparet*

Nec a vobis propositum intermissum esse putabitur, cum vos religioso fratri plus in affectu atque honore deferatis spiritalis officii huius, conservus etiamsi non poposcisset aegrotus, quippe cum sacerdotis germani iure vel adhortationem novitas quaereret, etiamsi consolatione anxietas non egeret. Proinde laborem iusta fatigatione susceptum 5 prorsus excusare desistite, ne videamini adhuc adripiendi vel definiendi ambiguitate peccasse. Iam vero ut taliter dignas pro transmisso munere gratias agam, votis me magis sentio invenire quam litteris. Illud quoque ut de heremo talia proferri posse dicatis, elegantia quadam desideria hominum ad locum vestrae cohabitationis adtrahitis, quo procul dubio personae vestrae sollicitudine, institutione, doctrina, etiamsi in veri- 10 tate sit heremus, fieret paradisus. Quapropter pro sella, quam transmisistis, cathedrae vicissitudinem inprecans quaeso, ut nutantem scholam cari communis Eugendi et non minimo, quantum ad statum suum adtinet, praesule viduatam, spiritali solacio et sacerdotali magisterio foveatis, neque illud ab impendenda caritate vos retrahat, quod simplicitate magis, uti arbitror, quam abusionis animo minus digne ab eis cura vestrae 15 ordinationis ambitur: ut ad maiora, ut praestante deo cupimus, gubernacula provehendi et ad duplicanda quinque talenta de duobus additis adsurgentes, probati in secundo gradu, fideles et in maximis hanc secretam conscientiam feratis ad populos; ut, quod in aliis fraterna dissensio nec potuit istic heremum facere, in vobis studuerit paterna dilectio monasterium continere.

XX (18)
20 [Avitus episcopus Symmacho papae urbis].

* * *

unde, etiamsi pignus reliquiarum sacrae crucis putamus esse vobiscum, a sancto tamen Aeliae urbis antistite hanc specialiter munificentiam credimus expetendam. Qui re vera sacramenti istius veram et inviolabilem puritatem loci administratione conservans, 25 sic desiderabili potens est impertire nos dono, ut ab omni cunctationis absolvat ambiguo. Qua de re plurimum pagina famulante deposco, ut ad praefatae ecclesiae sacerdotem litteras apostolatus vester tribuat portitori: quatenus gemina nobis veniat benedictione firmamentum, quod ecclesiarum praeminentium mundo vel consulta sedis vestrae auctoritas respondebit vel humanitas illius obsecrata porrexerit.

16 Matth. 25, 16.

---

1 praepositum *P* plus *PS*, pus *L* (i *supra*) 2 deferatis *L*, debentibus *PS* conseruus *scripsi*, conuersus *PS*, conuentus *L* 3 quidpe *P* adhortationem *S*, adortationem *P*, ad rationem *L* 4 consolatione *PS*, conlatione *L* aegere *P* 5 adhuc *L*, ad hunc *PS* adripiendi *P*, arripiendi *LS*, corripiendi *Bignon. coni.* 6 ut taliter *L*, taliter (*om.* ut) *P*, qualiter (*om.* ut) *S*, *fort.* ut aliqualiter, nisi *forte mavis* ut totaliter 7 heremo *PL*, eremo *S* 8 locum] c *ex* l *pr. corr. L* adtrahetis *P*, attrahitis *L* 9 quo *PL*, qui *S* doctrine *L*[1] *pr. corr.* in ueritate sit *L*, Iuentaesint (s *supra*) (*.i.* inuenta essent) *P*, inuenta sit *S* 10 heremus *L*, eremus *PS* 11 uicissitudine *P* inpraecans *P*, ĩprȩcans *L* scolam *PL* 'Eugendi *nomen, quod in codice nostro desiderabatur, supplevimus ex schedis Thuanis' Sirmondus* 12 minimo *L*, minimum *PS* adtenet *P*, attinet *LS* 13 ab *LS*, ad *P* retrahat *L Gallandus in marg.*, retraat *P*, retineat *S* 14 simplicitate *L*, simplecitates *P*, simplicitatis *S* uti *P*, ut *LS* curam *L*[1] 15 ut praestante] ut *eras. L* prouiendi *P* 17 fedelis et maxemus *P*, fideles et maximus *S*, fidel' maximus *L*, et in maximis *scripsi*, *coll. Luc. 16, 10*, maximos — ad populos *Mommsenus* secretam conscientiam *L*, secreti conscientia *PS* quod *L*, quo *PS* 18 dissensio nec potuit istic *scripsi:* dissinsio . . ‖ potuissita (c *evanuit post* a) *P*, discessione potuistis *L*, dissensio potuisset *S* heremum *L*, herimum *P*, eremum *S* 19 dilixio *P* contenere. Expl' *P*

XX *Hoc fragmentum, quod Sirmondus post ep. XVIIII (17) posuit, ex papyro potius nunc deperdita una cum ep. XXII (20), non ex codice Cartusiano descriptum suspicor. Titulum addidi ex Sirmondi coniectura*

XX[a] [Avitus episcopus papae Hierosolymitano].

* * *

XXI (19) Domnus Gundobadus rex Avito Viennensi episcopo. post a. 500

De prophetica lectione sanctitatem vestram censui consulendam, cuius lectionis exemplar subter adieci. Et ideo utrum iam tempora ista fuerint, an futura sint, scripto vestro declarare dignamini. 5

Ex Sion procedet lex et verbum domini ex Hierusalem. Et iudicabit inter plebes multas et redarguet gentes validas usque longe. Et concident gladios suos in aratra et lanceas suas in falces. Et iam non extollet gens super gentem gladium, et iam non stabunt belligerare. 10

Et requiescet unus quisque sub vinea sua et sub ficu sua: et non erit qui in timorem mittat eos.

XXII (20) Avitus Viennensis episcopus domno Gundobado regi. post a. 500

Licet de lectione prophetica scitos magis, inter quos ipse profiteri non audeo, 15 debueritis consulere sacerdotes, opto tamen iussioni vestrae satisfacere vel oboedientia, etsi nequeo respondere doctrina. Ita, quod indicari vobis iubetis, etiam textu, ne dicam expositione, prolixum est et maiorem disputationis vacationem postulat, quam succincta celeritas rescripti epistularis admittat. Et idcirco quanta possum brevitate respondeo, quod ex propheta Isaia directae ad me termino paginae subdidistis, iam dudum, id 20 est tempore dominicae incarnationis, impletum. Nam cum dicat: Ex Sion egredietur lex et verbum domini ex Hierusalem, tractate diligentius, an, quae adhuc expectari debeat, promulgandae legis restet auctoritas. Certe post verbum dei, quod caro factum est, ut per nativitatem corporis habitaret in nobis, si adhuc ex Hierusalem aliud verbum sperandum est, istud, quod supra diximus, unicum non est. 25 Vnde incunctanter in eo, quem proposuistis, loco sermo patris Christus et lex Christiana praedicata est. Quia cum duae leges sint, id est Iudaica, quae praecessit, et nostra, quae sequitur, et illa vetusta iam etiam prophetarum temporibus diceretur, videtis ab Isaia istam tantummodo nuntiari, quae vocatione gentium magisterio Christi docentis exorta est. Vnde sequitur: et iudicabit inter medium gentium et increpabit populos multos. 30 Quos ex cunctis cognationibus terrae intra unam ecclesiam dominus noster iudicando instituit et arguendo convertit. Quod vero ait: concident gladios suos in aratra et lanceas suas in falces, licet possit de corporea aetate domini, in qua per orbem quietum inconcussa pax floruit, aliquantisper intellegi: evidentius hoc tamen Christianis fidelibus coaptatur, quorum cum maiori numero desit 35 ac defuerit ferri usus, quem in perniciem hominis malitia primae nativitatis armaverat, ad usus salutis vitalemque culturam nativitas secunda convertat. Nam cum in evangelio

7 Isa. 2, 3. 4. 12 Reg. IIII 18, 31. 32. 21 Isa. 2, 3. 23 Ioh. 1, 14. 30 Isa. 2, 4. 32 Isa. 2, 4.

XX[a] *Hic sine dubio prior legebatur epistula ad Aeliae urbis antistitem* [*posterior est XXV* (23)] *eodem tempore quo XX scripta eodemque casu quo XX et XXII abrepta ut videtur*

XXI: 18 Gondobadus rex. ad auitum uiennensem epm *rubr. et marg.* *L* 3 Domnus Gundobadus *S*, Gondobadus (domnus *om.*) *L* 4 cuius lectioni *L* 6 dignemini *S* 7 syon *L* iehrl'm *L*

XXII *haec epistula desideratur L* 36 ferri *om. S, add. Mommsenus*

de fine saeculi praedicetur: Exurgent gens contra gentem et regnum contra regnum, et ex ipsis malorum indiciis imminere iam paene mundi terminum colligamus, nisi quod supra dixi de catholicis figuraliter accipiatur, nescio, ut quid post saeculi finem obtunsa telorum acies in ligones et vomeres commutetur. Illud vero, 5 quod imo lectionis iussistis adiungi, id est: requiescet unus quisque sub vite sua et sub ficu, nec esse in eadem lectione nec ad causam de qua consuluistis suggero pertinere. Quod tamen temporibus priscis Iudaeorum populo, meriti alternante distantia, frequenter aut pro peccati emendatione concessum, aut rursum pro succedentium culparum castigatione sublatum est.

XXIII (21)

10 Avitus episcopus domno Sigismundo. a. 499

Quod me de collocutione regali ad notitiam vestram non detulisse culpatis, occursu meo exacta festivitate servaveram; quia revera indicari vobis litterario famulatu cuncta per ordinem disceptationis prolixitas perplexitasque non patitur. Nam quantum in animis domini mei, patris vestri, sensisse me puto, fervet in eius studio confictum 15 otii fronte certamen. Nam quod credebamus animositate deposita, silentio temperante subitam opportunitatem potius quam quietem requirens non cessavit praeterita induciarum brevitate, sed latuit: adeo ut nec ipsa contentionis arma, quae quasi iam in nostra defecerant, poscantur extrinsecus vel usque ad reditum legatorum suorum fervor meditationem expectet. Redeunti igitur mihi de eo, quod nostis, itinere nec aliquid 20 interim de huiusmodi propositionibus opinanti, vel quicquid per implicatissimos quaestionum mordacium nodos longa satisfactio et sagax industria potuit parare, commotum est. Fervet validius prolixa disputatione tractatus, placidus tamen nec aliquid supercilio dominandi turbulentae commotionis interserens. Sed curavit necessarii opportunitas provisa secreti, ut, quicumque contentionis fuisset eventus, nec superiorem tumere nec 25 superatum pateretur erubescere. Quid multis? sine iactantia vobis libere dico, ad proposita, quantum mihi videtur, quod si audissetis potuit placere suggestum est. Quod sane vereor ac . . . audientis plus iudicio satis facere quam studio placuisse. Cum praesentiam vestram deo largiente meruero, per me seriem totius altercationis exponam. Interim sermonis cursum de fine colligite et ex eo, quod discedenti mihi 30 praecepit, utrum ad responsa motus fuerit, aestimate. Iussit namque, ut, quodcumque de scripturis nostris testimonium ad interrogata protuleram, seu si forte occurrisset et aliud, ad singula quae tempore collocutionis aptaveram, subnotatum ei ordinatumque transmitterem. Quod cum sibi ex maxima parte pronuntiaret incognitum, adiecit simpliciter: si scriptum misissem, sacerdotibus, immo magis seductoribus et, ut adhuc 35 verius dicamus, sectatoribus suis se velle proponere. Vnde conicere pietas vestra

1 Marc. 13, 8. 5 Reg. IIII 18, 31.

XXIII *vid. Collatio episcoporum.*

XXIII: 19 Epl'a auiti epi ad domnum sigismundum regem *rubr. L* 11 me de] me do *L* occursui meo *S*, occursum mea *L* 14 conflctum *L*, conflcta *S* 16 oportunitatem *L* 17 in nostra *L*, in nostra regione *S* 19 meditacionē expectet *L*, meditationis expectat *S* 20 uel *om. S* implicatissimas *L* 21 mordacium *L*, mendacium *S* longa satisfactio et sagax *L*, longo spatio sagax *S* parare *L*, arare *S* commotum *S*, quod motum *L* 22 ualidus *S* aliquid a supercilio *S* 23 sed curauit consulte, necessitatis opportunitate prouisa et rei, ut quicumque *S* sed] rex *A. Iahnius I 130 n. 5* oportunitas *L* 27 uereor ac audientes *L*, uereor audientis *S*, *aut* acrius *legendum aut excidisse* metuo *putaverim* 28 cum] sed cum *S* 29 discedenti *S*, dicenti *L* 32 collocutionis *L* subnotata ei ordinataque *S* 33 *ante* parte *littera erasa quae nescio an fuerit* ē *L* 34 si *L*, sic *S* 35 se *om. LS*, *addidi* uelle proponere *L*, *om. S* cognicere *L*

potest, quamquam intento contradictori, tamen arbitro sapienti non invalida vel absque viribus visa, quibus intentionem suorum etsi non optat corrigi, desiderat fatigari. Ego autem, licet sciens, quantum potestatibus divino quoque iussu frequenter et regibus pro veritate non ceditur, utrum parerem diu dubius fluctuavi, sciens et amoris animo timens non tam me per haec illi serviturum, quam hostibus arma ministraturum, et non minus a cive quam ab hoste dissidente impetendum, dum adversas acies odia privata publica obsidione circumdant. Quo deo praestante pollętis fastigio culminis, studio religionis, privilegio auctoritatis, vallatam muris discordiam propulsate et furentia in castris velut per campos Emathiae plus quam civilia bella dispergite. Quia cum iamdudum pondere duplicato clamantum querimoniae non audientum duritiam fatigant, aequum est, si dignamini, vestram quoque severitatem aut illic castigandis consulere aut hic erubescentibus condolere.

XXIIII (22) Avitus episcopus viro illustri Apollinari. a. 507

Fecit pietas vestra rem solitam sollicitudinem tam porrigendo de nobis quam de vobis nostram credendo. Nam revera nuntio vestri discessus accepto in summo metu et trepidatione pependimus; quia nobis diversis nuntiis dicebatur vos dominorum, quibus observatis, accitu cunctos pariter evocatos. Vnde faciebat hoc meorum conscientia peccatorum, ut quantum mihi pauciores remanserant, tanto intellegerem remanentibus plus timendum. Sed deo gratias, quia prospero reditu in laetitiam vestros vosque revocavit in patriam. Servet Christus hanc, quod superest, desideriis communibus libertatem, ut nobis et consolari absentiam vestram sit possibile et ad praesentiam pervenire.

XXV (23) Avitus episcopus papae Hierosolymitano.

Exercet apostolatus vester concessos a divinitate primatus et quod principem locum in universali ecclesia dei teneat, non privilegiis solum studet monstrare, sed meritis. Ornat pariter legem nostram cathedra vestra, cathedra cum persona. Vnde obligatus dignationi vestrae debito largitatis per ipsum dependo gratiarum vota, per quem ad me munera pervenerunt non quantitatis pretiis, sed salutis praemiis aestimanda. Ditastis namque sanctificationis opibus pauperiem orbis extremi et obscuritatem solis occidui participato nobiscum fulgidi ortus lumine contigistis. Tersit a provinciis nostris torpentis religionis rubiginem claritas doni, quae boni supercurrentis irriguo

3 Luc. 12, 4. 5 = Matth. 10, 28. Act. 5, 29. 9 Lucani Phars. I 1.

---

1 arbitrio *L* 2 obtat *L* 4 cęditur *L*[1] 4—7 sciens et amoris — circumdant] sciens, certe hominis animum timens, nunquam me per haec satis facturum, nec minus ab eo cauendum, quam ab hoste, dum aduersa acies odia priuata publica obsidione circumdat *S* 7 Quo] At quo *S* 10 Quia cum iamdudum simus p. d. et cl. querimonia et non audientium duritia fatigati *S* 11 castigandis *S*, castigantes *L*

XXIIII: 20 Auitus eps̄ ad uirum illustrem apollinarem *rubr. et marg. L* 13 uiro illustri apollinari *L*, Apollinari illustrissimo *S* 14 solitam *L*, sollicitam *S* 15 nostram *S*, n̄ra *L* s/ummo *L* 16 et trep.] et *om. S* perpendimus *LS correxi* 17 accitu *S*, accitos *L* euocatos *S*, et uocatos *L* 19 quia *L*, qui *S* 19—20 in laetitiam — superest *desiderantur L* 21 uestram *S*, nostram *L* ad *om. L*

XXV: 21 Auitus eps̄ ad papam iherosolimitanum *rubr. et marg. L* 23 iherosolimitano *L* 24 concessęos *L* 25 dei *om. S* 26 cathedra cum persona *L*, cathedramque p. *S* 27 largitati *L* 29 ditatis *L* 30 conti(s)gitis *L* 31 torpentia *L* (torpentis *corr. rec. m.*) doni quae *S*, doniq; *L* boni. Supcurrentes *L*, boni semper currentis *S* irriguos *L*

fidem nostram contemplatione munerata est, cum patefactis in aetate vestra penetralibus caelestium thesaurorum quicquid catholici credere iubemur, inspeximus. Orate, quod superest, ut dignis talia miseritis: commendate nos mysteriis, quae nobis committenda duxistis. Aedificetur his devotio nostra, regio defendatur, ut indulto nobis 5 pignore salutari, quos terrestris Hierosolymae consortio non censuistis indignos, supernae ac caelestis habitaculo reddatis idoneos.

XXVI (24) Avitus episcopus Stephano episcopo Lugdunensi. *inter a. 499 et 517*

Quamlibet attentis culturae dominicae famulis inter adsidua plantandi studia semper etiam, quae succidi expediat, oriuntur. Ergo pervigilibus sollicitudinis vestrae 10 studiis opportunissimum his operibus adquirendae salutis faenus adcrescit. Sed inter lolium Arriani germinis numerosa, quod peius est, corruptione diffusum conicere nequeo, unde sese facies seminis inimici non quidem nova, sed rara monstraverit, quis transmarina contagia orbi nitido ventus attulerit. Sed navem gubernantibus vobis nullo fulta solamine parum luis ista metuenda est. Non habet de multitudine tempe- 15 stas profectum, n e c t e n u i s p e r f i c i t a u r a n a u f r a g i u m. Quocirca Donatistarum nomen ne diu in loco vivere possit alieno, benedictione protinus sepelite vitali. In ipso fomenti sui ortu peregrinantis igniculi frigescant incendia. De quo ne vel famae fumus narem Galliae innocentis adspergat, manus impositionem personae, de qua scribitis, adhibete, interdicta nominis ipsius in posterum, si ex corde convertitur, mentione. 20 Quam constat revera in supradicti scismatis professione cum ministerio baptismatis etiam chrismate consignatam. Hoc certe eos in regione illa observare manifestum est: in qua primum deus tribuat, ut quicumque huius erroris fuerint, corrigantur; deinde a nobis quam secta distante tam patria, ut ad partem nostram, qui salvandi noluerint, agnoscendi transire non possint.

XXVII (25)
25 Avitus episcopus Apollinari episcopo.

Iubetis, et voti est, ut cultibus novis pariterque consuetis studio geminae dilectionis occurram. Sed vereor, ne nos hoc teneat, quod potestates diutius tenuistis. Orate tamen, ut par desiderio succedat effectus. Nisi forte illam magis expensam numeraveras, quae penu adhuc frigente animis tuis calet. Quocirca licet pauca ero- 30 gasse te dicas, licet laxato aulicorum conventu relevatum esse te gaudeas: si qua

11 Matth. 13, 25. 15 incerti poetae.

---

1 contemplationē *L* in ętatę *L*, a pietate *S* 3 committere duxistis *S* 5 iherosolimae *L* consorcio *L*, *om. S*

XXVI: 22 Ad stephanum lugdunenensem (*marg.* lugdunensem) ep̄m *rubr. et marg. L* 7 lugdunensi *om. S* 8 assidua *L* 9 Ergo periugibus *S* 10 oportunissimum *L* acquirendae *L* accrescit *L* 11 conicere] re *in ras. pr. m. L* 12 sed satis rara *S* 13 contagia] con *syllaba radendo affecta L* contagia, orbi (*lineolam et* uelis *al. m. add.*) *L* Sed — nobis] sed deo gubernante nos *S* 14 luis *scripsi*, lis *L*, labes *S* 17 fom̄ti *L*, fomitis *S* peregrinantis *S*, peregrinantes *L* frigescant *L*, frigescat *S* incendia *scripsi*, incendio *L*, incendium *S* 18 aspergat *L* 20 Quam constat si reuera in suprad. s. professione uersata est, cum ministerio *S* 21 crysmate *L* 22 deinde] tum deinde *S* 23 tam s. d. quam p. *S* ut ad *L*, iam ad *S* saluandi *S*, saluari *L*

XXVII: 23 Auitus ep̄s ad apollinarem ep̄m *rubr. et marg. L* 26 studiis *S* dilectionis *L*, dedicationis *S* 29 numeras *S* pauca errogasse *L*, paucos rogasse *S* 30 aulicorum *S*, aliquorum *L*

tamen mihi excurrendi copia fiet, vel invitos, qui supervenerint, invitabis. Providebit deus epulas multitudini tibi convivii, sibi pauperum. Cibus olei cado et farris hydria persistente cumulabitur. Ibi si vel quinque panes fuerint, geminum piscem providisse sufficiat. Illud autem fidas post haec miraculorum experimenta: Christo pauperum suorum conventui minime defuturo quando plura populorum milia collegeris, plures 5 reduviarum cophinos reportabis. Apud filium nostrum vero, qui sicut scribitis reconciliationem mutuam dignatur ambire, vos estote vadimonium. Quod si ille pacifico voto agere, ego amicum; si ille discordiam poscit tolli, ego cupio concordiam perennari. Si tamen homo ordinis mei, quem nec fallere decet, crediturus catholico senatori non ad hoc solum securus incipiat fieri, ut incautus valeat inveniri. 10

XXVIII (26) Avitus episcopus Lugdunensi episcopo.

Epistolas vestras post longum tempus accepi: in quibus me servandae caritatis, quamlibet noveritis tristem, nec sic debetis credere neglegentem. Nam vere testis deus est, quod ex magnitudine vestri affectus fit animo meo maior et gemitus. Nec valeo sine grandi vobis dolore suggerere, quam graviter sanctitas vestra de veniae 15 facilitate praeventa sit. Instruxistis adversarios armis vestris, prodidistis imperfectis secreta nostra, cantastis canticum domini in terra aliena; protulistis velut vasa dominica spectaculo convivali, quae Syris dentur: exposuistis velut nudatum Noe cachinnis numquam obprobrio carituris. Si renituntur aut secuntur, periculose subrepsit aequalitas veritati. Certe si pretiosum vobis erat, quod publicari debere puta- 20 stis, terrere vel Ezechiae regis culpa vos debuit, quem iactantia notavit scriptura peccantem. Sed cum trepidationem dicatis animo convertentis abstersam, iustum est, ut cum exultatione dicamus: Haec est mutatio dexterae excelsi. Nam quod vobis inaniter contradicunt beluati sic minantes: deo protegente quod debilis quisque, plus mirum est, carere dentibus et furoribus possit. Qui cum gemerent perditionis 25 suae perire discipulos, perdere incipiunt et magistros. Salubriter coram deo vel hominibus lucra talia conquiruntur. Nihil in recipiendo expetente violentum est. Vt volentis devotionem benedictio praestanda confirmet, non est rapina sed gratia. Quod Christus dignatur accipere, dicere non possumus invasisse. De reliquo autem, quia me super conversi statu creditis consulendum, definio inspiratione divina ad quemlibet 30 sacerdotii gradum hominem posse consurgere, si non est aut in ratione coniugii aut in

2 Reg. III 17, 12. 3 Matth. 14, 17. 20. Marc. 6, 38. 43. 6 cf. Matth. 16, 9 sq. Marc. 8, 19. 20. 17 Psalm. 136, 4. 18 Syris] Daniel 5, 2. 3. Noe] Genes. 9, 22. 21 Reg. IIII 20, 12 sqq. 23 Psalm. 76, 11.

---

1 inuitos *S*, inuitus *L* 2 tibi conuiuii sibi pauperum. Cibus *L*, tibi conuiuae. Ibi pauperum cibum *S* ydria *L* 4 fidas *scripsi*, fidus *LS* experimenta *S*, experimento *L* experimenta promitto quod Christo *S*, *media verba om. L* 5 quando *L*, quanto *S* 6 redubiarum *L*, *om. S* cophinos *S*, confinos (*prior* n *rasura laesum*) *L* 7 uadimonio *S* 8 ageret *L*, agere cupit *S* ego et amico *S* 9 perennari. Si tamen *L*, confirmari. Tamen *S* nec falli nec fallere *S* 10 sanatori *L*

XXVIII: 24 Auitus eps ad quendam epm lugdunensem *rubr. et marg. L* (Stephano *sine dubio*, *quod Ferrandus suspicabatur*) 11 lugdunensi epo *L*, cuidam (episcopo *om.*) *S* 13 debeatis *S* 14 fit *L*, sit *S* 15 grauit *L*, graui *S* de uenię *L*, date ueniam *S* 18 quę syris dentur *L*, quae irrident *S* 19 cariturus *L* renituntur *scripsi*, retinent *LS* subrepsit (b *ex* p *pr. c.*) *L*, subtexit *S* 20 ęqualitas *L*, qualitas *S* putastis *L*, putatum est *S* 21 iactantia notauit scriptura peccantem *L*, iactantiae odore peccantem propheta redarguit *S* 22 trepidationem istam *S*, istam *om. L* 24 belluae sic minaces *S* sic] *fort.* isti debiles quasque *S* 25 possit *L*, pasci *S*, *intellego* furoribus rumpi solitus sit 29 dicere *L*, dici *S* quia *L*, quod *S* 30 statu *S*, statum *L*

quacumque regula moribusque, quod prohibeat clericatum. Cur enim non pascat Christi gregem, qui sapienter advertit oves non esse, quas paverat? quique, quia non fur latroque, merito pastor futurus per ostia ingressus elegit altaria? Quare non fiat in sacerdotio nostro erectus, qui amore humilitatis a suo voluit esse deciduus? Sit 5 verax sacerdos ex laico, qui fieri laicus ex fallace sacerdote contentus est. Teneat in ecclesia nostra plebem suam, qui in sua contempsit alienam. Datura est tantis bonis augmentum caelestis gratiae plenitudo, ut et ille consecutus incipiat gaudere, qui doluit, et hic cotidie fructuosior praeisse se magis intellegat, quos reliquit.

XXVIIII (27) Sigismundus rex Symmacho papae urbis Romae. ante 19 Iul. a. 511

10 Dum sacra reliquiarum pignera, quibus per me Galliam vestram spiritali remuneratione ditastis, negare petentibus non praesumo, me quoque sanctorum patrocinia postulare ad irriguum vestri apostolatus fontem necesse est. Quamquam etsi est adhuc apud nos de dono vestro, quod catholicae religionis debeat studio celebrari, etiam illud tamen convenit iustae devotionis intellegi, ut directis litterarii sermonis officiis allo-15 quia illa captemus, quibus me pontificatus vester vel praesentem monitis docuit, vel absentem intercessionibus adquisivit. Nec nunc paginae praesentis obsequium opportunitas reperta complectitur: sed destinato ad vos diacono portitore, viro venerabili Iuliano, ad universalis ecclesiae praesulem spiritu repraesentante concurrimus. Crescit quippe beneficiorum recordatione desiderium: nec umquam meis elabi sensibus possunt, quae 20 nobis apud Italiam vestram vel pontificalis benignitas vel civilitas regalis impendit, cum post familiaritatem totius munificentiae commodis praeferendam, quia istic liberius laxavit reditu, illic tenacius cinxit affectu. Attentior pro vestris, quod superest, incumbat oratio. In augmento namque ovium crescit custodia pastoralis. Sacris nos apostolorum liminibus commemoratione adsidua praesentantes specialem, dum vixero, 25 praedicatorem vestri, ubi obtinuistis initium, impetrate profectum. Litteris nos, in quantum possibilitas patitur aut libertas, quibus nobis doctrina et incolumitas vestra floreat, frequentate et, ut supra speravimus, ambienda nobis venerabilium reliquiarum conferte praesidia: quarum cultu beatissimum Petrum in virtute et vos semper habere mereamur in munere.

3 Ioh. 10, 1. 2.

---

1 regula *bis scriptum L* moribusque quod prohibeat *S*, moribus qu*i* (i *in ras.*) prohibeat *L* 3 merito *S*, meret. *L* eligit *L* 7 qui *L*, quod *S*

XXVIIII: 25 Epistola ab auito epo dicta (dictata *S*) sub nomine domni sigismundi (regis *add. S*) ad symmachum (symmacū [h] *marg. L*) papam urbis romę (romae *om. S*) *rubr. et marg. L et S* 9 sigismundus — romae *om. S* 10 relinquiarum *L* pignera *L*[1], pignora *L*[2]*S* 12 ab irriguo u. a. fonte *S* 16 acquisiuit *L* nec *S*, hęc *L* oportunitas reperta *L*, reperta opportunitas *S* 17 portitorē *L*[1] (*rasura corr.*) 19 elabi *L*, elui *S* 21 istic *S*, ista *L* 22 reditum illinc *S* cinxit *L*, uinxit *S* affectum *S* 24 assidua *L* speciali *LS correxi* 25 predicatorem uri *L*, praedicatori uestro *S*, precatori *coni. A. Thielius* (*Pontiff. Romanorum epp. I p. 730*) 27 supra // sperauimus (*litt.* st *ut vid. erasis*) *L* 28 cultu et beatissimum *S*

XXX (28) Avitus episcopus domno Gundobado regi. a. 499

Rediens ab urbe Lugdunensi sanctus Cartenius episcopus, in qua nobis de concilio discedentibus ad privata quaedam negotia expedienda resederat, quaestionem sibi, immo magis omnibus nobis proposuisse vos retulit. Quae si fuisset coram positis indicata, subministrante sancto spiritu facile sciscitationi vestrae, quae ad causam pertinebant, suggeri potuerant. Sed quia tam sanctam sollicitudinem nulla debemus responsi dilatione fraudare, sciens mihi Christo propitio in fide fratrum meorum concordare sententiam, praesentis paginae famulatu respondere ad consulta praesumo. Iubetis igitur ostendi vobis rationem vel potius auctoritatem, qua pateat dei filium habuisse in divinitate substantiam, priusquam sumeret de incarnatione naturam: et per hoc perniciosissima haeresis illa vincatur, quae dominum nostrum ex Maria coepisse contendens etiam deum patrem in filii exauctoratione blasphemat. Necesse est enim, quantum ad illos, inperfectioni divinae aliquid adcrevisse, si tantis retro saeculis sine filio manens paene iam in termino mundi labentis cum Maria prolem tum ille habere inciperet paternitatem. Ac semel ipsius adsertionis suae necessitate constricti quem nominant filium, denegant deum. Sentiunt enim sanas aures ferre non posse, ut ante non multos adhuc annos deus coepisse credatur ex homine. Sed nescio in quem effectum redemptio nostra surrexit, si non creaturae suae pretium deus extitit. Nec enim redimere homo solus hominem poterat, qui in supernis, si deus non est, eguit redemptione. Iubetis ergo, ut haec, quae ratione colligimus, auctoritate doceamus. Sufficiat ergo acrimoniae vestrae paucitas exemplorum, quae sumpta de pluribus abundant cognoscere desiderantibus. Ceterum renitentibus animis et in sua incredulitate durantibus si aliqua non satisfecerint, cuncta non proderunt. Isaias ergo conclamantissimus prophetarum nativitatem Christi spiritu revelante prospiciens: Parvulus, inquit, natus est nobis, filius datus est nobis, et vocabitur nomen eius admirabilis, consiliarius, deus fortis, pater futuri saeculi, princeps pacis. Intuemini quaeso verbi vigorem: Parvulus natus est, filius datus: natus est nobis hominis filius, datus est dei. Vocabitur deus fortis: ac si diceret deus et homo; deus qui creaverat vitam, fortis qui vinceret mortem. Cuius divinitatem sub verbis scribae ac discipuli sui propheta Iheremias ostendens sic ait: Hic est deus noster, non aestimabitur alius ad eum; hic invenit omnem viam disciplinae et dedit Iacob puero suo et Israel dilecto suo. Et post haec in terra visus est et inter homines conversatus. Quod si est forte, cui haec,

23 Isa. 9, 6. 30 Baruch 3, 36—38.

23 — *p.* 59, 14 *Florus ad Rom.* 9, 5 'ex libro de Christi divinitate' *profert verba* Esaias — mundus fieret.

XXX: 26 Auitus eps ad domnum gondobadum regem de diuinitate filii dei *rubr. et marg. L* 1 gon-de-dobado *L* 2 cartenius *L*, Chartenius *S*, Charterius *Sirmondus ap. Labbeum IIII p. 1364* 3 discentibus *L* negotia *S*, negocii *L* 4 indicata] ta *in ras. pr. ut vid. m. L* 6 potuerant *L*, potuerunt *S* 9 dei filium *L*, deum *S* (*pro quo* uerbum *coni. Henschenius p. 664*) 11 coepisse *S*, concepisse *L*, *an* concoepisse? 12 exauctoratione *scripsi*, exortione *L*, execratione *S* 15 inciperet *L*, inceperit *S* hac semet ipsius *L*, ac a semet ipsis *S*, ac semel *scripsi* assertionis *L* 18 redeptio *L* 19 qui *L*, aut qui *S* supernis si deus non est (si d's n̄ *in ras. pr. m.*) *L*, supernis et deus est *S* 22 desiderantibus *L*, cupienti *S* 23 ysaias g(o) *L*, ergo *om. S* 25 et uoc. n. eius *om. L*, *addidit S* 27 paruulus natus est, filius datus *L*, paruulus natus est nobis, filius datus est nobis. paruulus natus est, et filius datus *S* 28 uocabitur *L*, et uocabitur *S* 31 hic *L*, *om. S* 32 et dedit *L*, et *om. S* 33 cui] c *ex* q *ras. L*

quae de antiquis ponimus, obscura videantur, legat apostolum Paulum, qui cum corporeos parentes domini commemoraret: Quorum patres, inquit, et ex quibus Christus secundum carnem, qui est super omnia deus benedictus in saecula. Nam et Thomas apostolus, cum in resuscitati mediatoris corpore fixuras clavorum et hiulcum transpuncti lateris signum digito temptante palpasset, virtutis experimenta inter infirmitatis indicia colligens sic clamavit: Dominus meus et deus meus. Ecce quibus testimoniis velint nolint haeretici ipsi Iudaeorum in perditione confines de filii divinitate vincuntur, quorum verbo credas Iudaeos in evangelio Iohannis dominum discussisse dicentes: Quadraginta annos nondum habes et Abraham vidisti? At ille inquit: Amen dico vobis, ante Abraham ego sum. Est hic, rogo, quod obscurare vel volens queat? Quid nunc restat, nisi ut, qui senior Abraham cognoscitur, iunior vel mundo dicatur? Et istud, quamlibet contentiosum sit, vinci potest ipso domino inter passionum contumelias proclamante: Pater, clarifica me ea claritate, quam habui apud te, antequam mundus fieret. Sed forte et hoc putatur addendum, ut dei filium nominatum cuiuscumque exempli auctoritate doceamus. In psalmo ait: Dominus dixit ad me: filius meus es tu, ego hodie genui te. Hodie hic aeternitas significatur, quae termino atque principio perinde caret: cui non pariunt crastina tempora futurum, non rapiunt hesterna transactum. Penes nos ergo per tenebrarum vices ista mutantur; apud deum vero, cui nox non est, semper hodie est. Quod tamen si haeretici ipsi aliter volunt intellegere, nostra non refert. Nam cum de solo nomine filii dei agamus, quale volunt hodie accipiant, concessuri sunt, ut ante genuerit filium pater, quam mater ediderit. Certe vel Salomon, cui maximam in scripturis veteribus auctoritatem singularis sapientia facit, planissime filium in proverbiis et lucidissime nominat dicens: Quis colligavit aquas quasi in vestimento? quis suscitavit omnes terminos terrae? quod nomen eius et quod nomen filii eius, si nosti? De praeteritis ista sufficiant; apostolus autem dicit: Postquam vero venit plenitudo temporum, misit deus filium suum. Enimvero qui mittitur, erat antequam mitteretur. Qui si ante Mariam non fuisset, hunc similem ceteris adoptio fecerat dei filium, non natura. Nec in evangeliis ipse dixisset: Tantum dilexit deus mundum, ut filium suum unicum daret. Non electum ergo ab ipsa ineffabili paternitate, sed genitum, cui tam deo quam homini vero, in utraque natura fideliter proprio, in divinitate mansisse de patre, in corpore coepisse de matre est. Haec ergo, quia iussistis, quaedam nostrae responsionis indicula et ad dilucidandam veritatem pauca testimoniorum semina transmisi. Quae possit quidem acrimonia vestra vel eloquentia in frugem

2 Rom. 9, 5. 6 Ioh. 20, 28. 9 Ioh. 8, 57. 58. 13 Ioh. 17, 5. 16 Psalm. 2, 7. 24 Proverb. 30, 4. 27 Gal. 4, 4. 30 Ioh. 3, 16.

16—26 filius meus es tu — si nosti: *profert Florus* 'ex libro de Christi divinitate' *ad Hebraeos 1, 5.*
27—33 Postquam vero — de matre est: *Florus* 'ex libro de Christi nativitate' (*sic, non* divinitate, *Sirmondus habet*) *profert ad Pauli ep. ad Galatas 4, 4 eademque verba Agobardus adversus Felicem c. XXXXI.*

5 et iulcum (h *pr. ss.*) *L*, et *om. S* 8 diuinitate *S*, dī unitate *L* 10 abraam *L* 11 qui aut senior abraham *L*, qui senior ab Abraham *S* 13 passionū *L*, passionis *S* 15 set *L* dī filium *L*, eum filium *S* 18 non rapiunt] ñ rapiunt *L*, nec rapiunt *S* esterna *L* 20 ipsi *L*, *om. S* 21 de] do *L* 24 planissime *S*, plenissime *L* 25 uestimento *S*, uento *L* 27 uero *LA*, *om. S* 28 qui si *LS*, quia si *A* (= *Agobardus*) 29 faceret *A* 30 deus dilexit *S* 33 mansisse] emanasse *A* est *om. A* iussitis *L* 34 responsionis nostrae *S* ad delucidandam *L*, ad elucidandam *S*

salutis Christo irrigante nutrire. Sed si sit quisquam de his, contra quos agimus, quem his vestro iudicio * ad thorum respondisse credatis, licet sint vigilantissimi in catholica et fidelissimi tractatores, dabit tamen deus, ut ego quoque possim vobis et numerosiorum exemplorum numerum et rationem, quae satisfaciat, praesumpta scribendi vacatione suggerere. 5

XXXI (29) Avitus episcopus domno Sigismundo. a. 514/516

Omni quidem vitae meae tempore debitorem me offerendi officii factum agnosco, sed impensius festivitate praesenti, quae sollicitudinem vestram non minus explorandis haereticorum conatibus quam nostrae partis occupat cultibus celebrandis. Si quidem per annuum quoddam contagium congregatis adversis attento vobis labore curandum 10 est, ne alienae calliditatis fraude pullulet, quod in dei nomine iam vestra victoria celebrabili virtute succidit, quamlibet Christo propitio praesentibus vobis absistat. Hinc illa sollicitudine priscior constipatio Genavensis, quae in morem originis primae virilibus animis virus anguis sibilo feminei sermonis insonuit. Vnde illud, si mereor, quamprimum scire desidero, utrum in domno clementiae vestrae patre mentio illius 15 ordinationis acciderit, quae Bonosiacorum pestem ab infernalibus latebris excitatam catholicis Arrianisque certantibus intromisit; vel si servatur adhuc credulitatis, immo simulationis illius dolor, quem non impressum animis, sed chartulis exaratum paulatim in antiquam sui dogmatis credulitatem revocat litterata promissio. Quae certe si adhuc, ut coeperat, societatis Arrianae communioni inmixta est, claret gloriosior sub principatu 20 vestro noster triumphus, cum duabus haeresibus in unam redactis non minus adquirentibus quam convincentibus nobis et scismaticorum numerus decrescit et scismatum. Hinc ergo servitium curiositatis meae dignanter adspicite et de peculiaris patroni vestri apostoli festis expectationi nostrae properatis et compellationis vestrae munera duplicate.

XXXII (30) Avitus episcopus domno Sigismundo. post ep. XXXI 25

Nuper cum officia culmini vestro semper debita pro apostolicae festivitatis consuetudine destinavi, non minus civilitate pretioso quam declamatione conspicuo sermone dixistis idcirco vos tardius dedisse rescriptum, ut humilitas sui conscia, quae a scribendi audacia iure temperat, eo diutius ariditatis supplicia penderet, quo fontem splen-

14 Genes. 3, 1. 6.

---

2 ad thorum (u *litterae rami supra lineola coniuncti ut a existeret; r pr. m. in sinistra marg. apposuit*) *L*, ad totum *S* 5 uocatione *S* sugg(e)rere *L*

XXXI: 27 Auitus eps ad domnum sigismundum *rubr. et marg. L* 7 offerendi factum *L*, officii *addidi* asserendi famulatus *S* 10 annum (*in marg. sinistra* r *pr. m.*) *L* aduersis *S*, adue(r)se *L* 12 absistat *L*, obsistat *S* 13 priscior *L*, pressior *S* in morē *L*, in more *S* 14 uerus aguis *L*, uirus anguium *S* 15 in domno *L*, cum domno *S* 16 acciderit *LS*, exciderit *Rilliet.* bonosiacorum *L* (*quod voluit Binding. I p. 218 not. 753*), bonorum *S* 18 dolor *L*, dolus *S* set *L*[1] (*pr. c.*) cartulis *L* 19 antiqua *LS correxi* credulitate *Rilliet.*, crudelitatem *L*, erudelitate *S* literata *S*, liturata *L* 20 societatis *L*, societati *S* communioni *scripsi*, communione *LS* 21 unam *L*, unum *S* non minus *L*, tam *S* 22 nobis *Rilliet.*, uobis *LS* 23 aspicite *L* uestri: i *ex e ras. L* 24 properatis *L*, prosperitatis *S*

XXXII: 28 Item ad eundem *rubr. et marg. L* 28 humilitas sui *S*, humilita(s)// ‖ suis *L*

didum vestri alloquii plus sitirem. Vindictae, sicut dignamini scribere, genus esset, ut portitor a me segnius destinatus vobiscum diutius moraretur. O retributio ultionis blandissimae! o sententia crudelitatis optandae! Quis scilicet tam intolerabilem poenam aequanimiter ferat, ut paradiso vestri conspectus inclusus mora beatiore vos videat? 5 Timeo plane, ne frequenter me iubeatis scribere, si disponitis tarditatem taliter vindicare. Aut si ego certus forem huiusmodi me animadversione plectendum, ipse procul dubio scripta porrigerem, quae iusto rarius exarassem. Et utinam mihi vobiscum posito negaretur celeritas revertendi: verba quae longum tempus sinerer legere, diutius ex ipso meatus tramite donarer audire. Certe deus viderit, quid ego apud iudicium 10 vestrum vel audacia servitii vel trepidatione promerear: tamen officii mei portitoribus reus ero, si eos prolixitate praesentiae vestrae delicti, quo arguitis, emendatione fraudavero.

[LIBER SECVNDVS].

XXXIII Dilectissimo fratri Avito Symmachus. a. 501, 13 Oct.

Non debuit caritatem tuam offendere, quod ad fratrem et coepiscopum nostrum 15 Aeonium nuper rescripsimus. Non enim iuri tuo, dilectissime frater, praeiudicatum fuit, cum nos inaudita parte et absque competenti instructione non posse iudicare respondimus. Vnde fraternitati tuae salvum est allegare, quod putaverit allegandum, et proponere, quod viderit proponendum. Nam licet confusionem provinciae a praedecessore nostro sanctae memoriae Anastasio episcopo praeter ecclesiae consuetudinem 20 et antiqua praedecessorum nostrorum statuta factam esse dixerimus et non esse tolerandam; attamen si ea, quae fecit, rationabiliter fecisse fraternitas tua docuerit, gaudebimus nihil esse ab eo contra canones attentatum; quia quod fit praeter regulam, modo sit ex iusta causa, non infringit regulam, quam sola pervicacia et antiquitatis contemptus laedit. Nam quamvis a patribus statuta diligenti observatione et obser- 25 vanti diligentia sint custodienda, nihilo minus propter aliquod bonum de rigore legis aliquid relaxatur, quod et ipsa lex cavisset, si praevidisset. Et saepe crudele esset insistere legi, cum observantia eius esse praeiudiciabilis ecclesiae videtur: quoniam leges ea intentione latae sunt, ut proficiant, non ut noceant. Quamobrem pergat dilectio tua rationes, quae praedecessorem nostrum ad tractandam praedictam con- 30 fusionem impulerunt, ad nos dirigere, ut et sciamus, quid fuerit statuendum, et in domino laetemur beatae memoriae Anastasium nihil fecisse retractandum. Deus te incolumem servet, frater dilectissime. Data III. Id. Octobr. Avieno et Pompeio coss.

De eadem re extant Symmachi papae ad Aeonium Arelatensem episcopum duo epistolae a. 499, 21 Oct. et a. 500, 28 Sept. (Sirmondi Concilia Galliae I p. 156, Labbei Conc. IIII p. 1291. A. Thielius Pontiff. Rom. epp. I p. 654), eiusdem ad episcopos Galliae epistula a. 513, 6 Nov., qua confirmat divisionem provinciae inter Viennensem et Arelatensem ecclesias a Leone papa constitutam (Sirmondi Conc. Gall. I p. 186, Labb. IIII p. 1309, A. Thielius I p. 722) alteraque ad eosdem confirmatio (apud Baronium Ann. XII p. 899 ex Bibliothecae Floriacensis part. ult. p. 33).

1 sitirem *L*, sitiret *S* uindictǣ *lineola super æ post erasa L* esset] ee̅. *L*, esse censentes *S* 3 blandissimae *S*, blandissima *L* obtandę *L* 6 forem *L*, fuerim *S* animaduersione/// (m *ut vid. eras.*) *L*, animaduersione *S* ipse procul dubio *S*, ipse *om. L* 8 uerba *L*, et uerba *S* post longum *S*, post *om. L* sinerer *L*, *om. S* 9 ex ipso *L*, in ipso *S* meatus sui *S*, sui *om. L* 11 dilictico arguitis *L*, delicti quo arguor *S*

XXXIII *deest LS primus Dacherius a Chiffletio repertam publicavit Spicil. ed. vet. V p. 583, nov. ed. III p. 306; codex ubi lateat nescio* 22 quod fit] 'sit *ni f.*' *nov. ed. Dacherii*

XXXIIII (31) Avitus episcopus Fausto et Symmacho senatoribus urbis. a. 501 ex.

Primum fuerat talis status rerum desiderandus, ut ipsi per nos urbem orbi venerabilem pro dependendis divinis humanisque expeteremus officiis. Sed quia istud iam dudum per rationem temporum fieri posse cessavit, vellemus, quod fatendum est, vel ea securitate accedere, ut, quae in causa communi supplicari oportet, amplitudo vestra 5 congregatorum Galliae sacerdotum relatione cognosceret. Sed quoniam huius quoque nos voti non compotes reddit provincia praefixis regnorum determinata limitibus, quam primum supplici prece posco, ne celeberrimo ordini vestro pagina haec aliquod moveat, quasi ab uno directa, fastidium: quoniam a cunctis Gallicanis fratribus meis, ad hoc ipsum non minus per mandata quam per litteras oneratus, quaecumque a vobis omnes 10 ambimus, unus suggerenda suscepi. Dum de causa Romanae ecclesiae anxii nimis ac trepidi essemus, ut pote nutare statum nostrum in lacessito vertice sentientes, quos omnes una criminatio utique sine invidia multitudinis percusserat, si statum principis obruisset: perlata est sollicitudini nostrae ab Italiae exemplaribus sacerdotalis forma decreti, quam de papa Symmacho apud urbem collecti Italiae antistites ediderunt. 15 Quam constitutionem licet observabilem numerosi reverendique concilii reddat adsensus, intellegimus tamen sanctum Symmachum papam, si saeculo primum fuerat accusatus, consacerdotum horum solacium potius adsciscere quam recipere debuisse iudicium. Quia sicut subditos nos esse terrenis potestatibus iubet arbiter caeli, staturos nos ante reges et principes in quacumque accusatione praedicens: ita non facile datur 20 intellegi, qua vel ratione vel lege ab inferioribus eminentior iudicetur. Nam cum celebri praecepto apostolus clamet accusationem vel in presbyterum recipi non debere, quid in principatum generalis ecclesiae criminationibus licere censendum est? Quod synodus ipsa venerabilis laudabili constitutione prospiciens causam, quam, quod salva eius reverentia dictum sit, paene temere susceperat inquirendam, divino tutius serva- 25 vit examini, perstringens tamen, prout breviter potuit, nihil vel sibi vel gloriosissimo viro Theoderico regi de his, quae papae dicebantur obiecta, patuisse. Quibus cognitis quasi senatores ipse Romanos quasi Christianus episcopus obtestor, si divinitatis, quam colitis, dono temporibus vestris prosperitas optata succedat, si dignitas, in qua floretis universo orbi, speciem nominis Romani mundo labenti contineat, ut in conspectu vestro 30 non sit ecclesiae minor quam rei publicae status. Quodque vobis deus posse prae-

19 Tit. 3, 1. Marc. 13, 9. Matth. 10, 18. cf. Act. 4, 26. 21 Timoth. I 5, 19.

---

14 *Synodi Romanae decretum Rufo Magno Fausto v. c. cons. habitae a. DI vel DII (Concilia Labbei IIII p. 1323—1327) intellegit Sirmondus.*

XXXIIII: 5 Auitus ep̄s ad faustum et symmachum senatores *rubr. L* 1 Auitus episcopus *LPs*, Viennensis *add. S* (*P = cod. Parisinus lat. 1920 membr. saec. XIIII fol. 232ʳ; s = Sirmondi Concilia Gall. I p. 158 ed. a. 1629, ubi discrepat lectio S*) symmaco *L*, simacho *P* 3 expecteremus *L* 4 uellemus *LPs*, uelimus *S* 5 ea securitate *LP*, eo securitatis *S* supplcari (i suprascr.) *L* 7 non compotes *scripsi*, non potes *LPS*, compotes (*om.* non) *Labbeus* 9 directa *LPs*, dictata *S* 10 honeratus *P* 11 anxii nimis *LPs*, anxianimi *S* 14 ab italiae (ytalie *P*) exemplaribus *LP*, ab Italia in exemplaribus *S* forma *LPS*, fama *Sirmondus in notis*, formula *s* 15 simmacho *P* 16 adsensus *S*, assensus *LPs* 17 symmacum *L*, symacum *P* 18 horum *LP*, suorum *S* adsciscere *om. in contextu s* 19 quia sicut *S*, quasi quod *LP* 23 quid *S*, quod *L*, qd' *P* principatum *LPs*, praecipuum *S* 25 tutius *LP*, potius *S* 27 theoderico *Ls*, theodorico *S*, theudericho *P* 28 senatores ipse romanos *LP*, senator ipse romanus *S* si *LP*, sic *S* quam colitis *LPs*, caelestis *S* 29 si *LP*, sic *S* in qua] qua (*om.* in) *s* 30 romani nominis *S* labenti *LP*, labente *S* uestro] nr̄o *P*

stitit, prosit et nobis: nec minus diligatis ecclesiae vestrae sedem Petri, quam in civitate apicem mundi. Si profundo illo tractatus vestri consilio rem videtis, non ea tantum modo, quae Romae geritur, causa cogitanda est: in sacerdotibus ceteris potest, si quid forte nutaverit, reformari. At si papa urbis vocatur in dubium, episcopatus iam vide-
5 bitur, non episcopus, vacillare. Nostis bene, inter quas haeresum tempestates, veluti ventis circumflantibus, fidei puppi ducamur. Si nobiscum huiusce modi pericula formidatis, expedit, ut gubernatorem vestrum participato labore tueamini. Alias autem quae ultio est, si nautae sine magistro fuerint? Non sine illorum periculo ceditur isti discrimini. Reddat rationem, qui ovili dominico praeest, qua commissam sibi curam
10 agnorum administratione dispenset. Ceterum non est gregis pastorem proprium terrere, sed iudicis. Quapropter reddite nobis principalem, si tamen necdum est restituta, concordiam. Quando clienti vestro, venerabili Symmacho presbytero, idcirco laborem huius fatigationis iniunximus, ut nobis in vestrarum oraculo litterarum per redintegratae pacis nuntium supplicationis nostrae referret effectum.

XXXV (32)
15 Avitus episcopus Liberio praefecto. *non ante a. 510*

Postquam multiplices Galliarum labores felicissimus potestatis vestrae visitavit adventus, nullo sum ante hoc in affectibus vestris desiderii mei impertitus effectu. Vnde licet etiam nobis prodesse credamus beneficia, quae iam dudum provincialibus spargitis, mihi tamen hactenus sitienti litteras vestras quasi primum modo venistis.
20 Enimvero ut me offerendis ultro epistularibus officiis non offerrem, illis occupationibus obstrepere timui, quibus me credebam tanto temporum spatio a votiva lectione suspendi. Sed quia etsi tarde compellentibus vobis meque ad praecelsos apices rescribente ordo alternantis commercii in litterario sermone servatus est, qui fecistis me absque verecundia respondentem, reddite, ut cupio, frequentia debitorem. Nec desunt,
25 si adnuitis, causae iubendi: abundant, quae possitis iniungere cupientibus oboedire. Maior scilicet potestate civilitas nec minor est dignitate dignatio. Nam haec ipsa causa, cuius vobis scribendi materiam merces ingessit, quibus inter tribunalia operibus magis studeatis florere, perdocuit. Vnde quod nobis a viro spectabili, vicario vestro, pro quorundam captivorum liberatione suggestum est, ad praeceptionem culminis vestri
30 laetus implevi pretio tamen, quod portitores adtulerant, non recepto. Quia si aliquid praefato viro magnifico, filio meo Gemello, condicionis personae ipsae per originem debent, potest hoc, quod mihi obtulerat, redimendis ingenuis distribuere; si vero istos agnoscitis liberos natu, sufficit pretium profuisse.

---

1 ęcclesiae uestre *L*, ecce nre *P*, in ecclesia uestra *S* 2 profundo illo *SP*, illo *om. L* 3 in sacerdotibus *Ls*, sed et in sacerdotibus *S* si quid *S*, siquidem *LP* 4 nutauerit *LPs*, quod uocauerat *S* epscopatus (i *supra*) *L* 6 puppi ducamur (pi *in ras. pr. L*, pupi *P*) *LP*, puppem ducamus *S* huiusce] huius *Labbeus* 8 ultio] ratio *s* si nautae sine magistro fuerint *LP*, si nautis in magistrum furentibus *S* ceditur isti discrimini *LP*, cedatur isto discrimine *S* 9 reddat *LP*, reddet *S* comissam *L* agnorum curam *S* 10 amministratione *L* 12 quando *scripsi*, quã *LP*, quia *s*, quoniam *S* symmaco *L*, simmaco *P* pręsbitero *L* 13 fastigationis *L*[1] redintegrate *P*, reintegratae *LS*

XXXV: 29 Auitus uiennensis eps. ad liberium pręfectum *rubr. et margo L* 17 nullum *LS correxi* ante hoc *L*, antehac *S* impertitus effectu *L*, expertus effectum *S* 21 lectione *bis scriptum L* 22 compellantibus *S* 23 literario *L* 25 annuitis *L* 26 scilicet *L*, siquidem *S* 27 uobis *L*, nobis *S* 30 attulerunt *S* 32 pro redimendis *S*, pro *om. L* 33 natu *L*, natos *S*

XXXVI (33) Avitus Viennensis episcopus viro illustrissimo Apollinari.

Scio, quod revertens ad devinctissimos mihi domnos Domnulus noster, coram me de vestrae piae sollicitudinis ambiguitatibus aestuante aliter quam volui relaturus, adgravavit magis redeundi festinationem, quam minuit. Scilicet me apud Lugdunum in adventu eius gravis oculorum dolor impotem luminis contuendi impetu ingruente reddiderat. Vnde quia nec ipse fuit eliciendi rescripti efficax nec ego idoneus redhibendi, omnem gratiarum, quaecumque vel pretio munerum vel animo munerantum deberi potuit, actionem verbo potius referendam portitoris auribus allegavi, licet minime dubitans apud sanctae dulcedinis aviditatem parvi pendendam mandatorum seriem desiderio litterarum. Sed cum primum rarescentibus tenebris cubicularis ergastuli aliquantisper ordinandi officii copia fuit, solutionem debiti non moratus praesentem baiulum destinavi: cui ultra quam dici potest verbosis salutationibus onerato, quantum pertinet ad mandata loquacia, perbrevem paginam dedisse me computo. Nam ecce mihi deus testis est, quanto lumine praefatus carissimus noster in ipsa contenebrati recessus nocturnali habitatione respersit, cum dulcissimi pignoris nostri reditus, ante quem nescieram, nuntiato resolidatam Christo propitio familiam meam ab eo, quem misissem, inventam esse firmavit. Quocirca nec vos iam de nobis aliquid semiplenum putetis: quorum contubernio divinitate propitia etiam oculi mei per praesentiam paginae satis facientes adcrescunt, tum videlicet sinceritate perfecta hilaris diei gratiam recepturi, si me rescribere hactenus vestra dulcedo sic ignoscens quamlibet infirmum atque anxium ad votivam tamen frequentiam litterarum in dei nomine Arcadio iam dictante solis subscriptionibus occupanda compellat.

XXXVII (34) Avitus episcopus viro illustrissimo Aureliano. a. 501/506

Indicium quidem quantulaecumque prosperitatis esse manifestum est, quod amicorum affectu tantisper illucescente temporariae pacis colore visitamur. Verum tamen aestus ille diluvii, quem procellis temporalibus comparastis, humanis rebus, dum per mundanum pelagus curritur, fluctu adsiduae perturbationis insistit. Quandoquidem hoc ipsum, quod inter adversitates temporum respiramus, discriminum, quae patimur, intervallum magis debemus putare quam terminum. Nam idcirco tantum incommodis calamitatum circumscribendis potius quam sanandis pax quaedam videtur adludere, ut mentes fallaci securitate laxatas instaurato gravius metu succiduus gemitus adficiat. Quo circa desiste, vir optime, in malis ferventibus credere finem malorum, et cum

XXXVI: 30 Auitus uiennensis eps ad uirum illustrem apollinarem *rubr. et marg.* *L* 1 illustri *S* 2 domnos] dnos *L*, *hac voce incipit quat.* ·xx· Domnolus *S* 2—3 me de uestrae — estuante *L*, me uestrae — aestuantem *S* 3 uolui *L*, uoluit *S* 4 aggrauauit *L* festinatione *S* scilicet *L*, si quidem *S* 6 nec quia *L* (*al. ordinem corr.*) redibendi *L* 8 alligaui *S* 11 officia *S* debeti *L* 13 mandanta *L* 14 praefatus: a *statim ex* o *corr.* *L* 15 ante quam nescieram *L correxi*, quem ante nescieram *S* 17 inueniendam *S* nobis *L*, uobis *S* 18 per praesentem paginam *S* 19 accrescunt *L* hilares *S* grām *L*, gratia *S* 20 infirmim (v *pr. ss.*, fi *ex* st *ut vid. corr.*) *L* 21 nomine *L*, nomen *S* Archadio *S*

XXXVII: 31 Auitus eps ad uirum illustrem aurelianum *rubr.* *L* 23 illustri *S* 25 affectu *L*, affatu *S* interlucente *S* ueruntamen *L* 27 assidue *L* 28 patiamur interualla *S* 29 incommodis *L*, inter incommoda *S* 30 pax *L*, lux *S* 31 secu(ri)tate *L* instaurato *S*, instaurari (*litt.* i *sinistra pars levi rasura affecta*) *L* gemitus *scripsi*, ianitor *L*, angor *S* 32 obtime *L* in malis feruentibus *L*, mala feruentia *S*

se motu dissimili tempestate mollita facies tantillae serenitatis alternat, varietate proventuum non delectare, sed utere. Nec sic te aut prosperitas erigat aut frangat adversitas, ut animis tuis tam amicorum mutetur causa quam temporum. Mementote semper propositae caritatis; si licet, scribite: sin alias, quod prohiberi non potest, vel 5 amate. Et post gurgites, quos litteris descripsistis, in eo magis saeculo sperate portum, quo timere non poterit tranquillitas optata naufragium.

XXXVIII (35) Avitus episcopus Helpidio diacono.

Per quosdam clericos legis alienae divinum munus in nuntio tuae incolumitatis accepi. Nec minuit dirigentis gratiam qualitas portitorum, sicut nec Heliae nostro 10 transmissi caelitus cibi inter horrida volatilium baiulorum rostra viluerunt. Ipsam tamen, cuius satis avidus sum, tuarum dulcedinem litterarum illud aliquantulae amaritudinis asperitate respersit, quod ad te scripta, quae prius reddidi, abnegas pervenisse. Nam per maiorem domus tuae, qui mandatorem tuum, domnum meum Sigismundum, a patre suo in legatione directum in Viennensium civitate repererat, epistulas tuas me 15 accepisse laetatus per ipsum rursus officia profusissimae caritatis exsolvi et affectum tui, quem corde conceperam, studio paginae famulantis excolui. Quae quo eventu in manus tuas perlata non fuerit, maior, quem supra dixi, non potest ignorare. Haec ego quidem moleste tuli et tibi molestum fuisse gavisus sum, in tam idonea opportunitate desideriis duorum unius officii perisse commercium. Verumtamen cum de insti20 tutae dilectionis proposito pars alterna secura est, nonnumquam casibus oportet ignosci, quibus colloquia nostra potius quam vota furatis sollicitudini damnum potest contingere, non amori. Neque enim potest, seu negatis occasionibus seu repertis, ullum esse neglegentiae tempus, quo apud me inter quaslibet alias actiones frequentandae sospitatis tepescat ambitio. Illud igitur in mentibus amicorum censeo esse pretiosius, in 25 quo constat fortuitis nihil licere; quod nec itineris dissipat longitudo nec oblivionis frustratur abusio. Compenso tamen in praesenti caritatis verbum, si pro damno dignatus es putare silentium. Simul et specialius adulescentem, si dignaris, insinuo, filium scilicet viri illustris Cereti, qui post deum ut unicae subolis vitam incipiat operiri, tu facies. Nam ita lacrimabili pignoris infirmitate constringitur, ut incertus optandi, 30 cuius quasi mortem timere compellatur, vitam quasi orbatus deflere cogatur. Quapropter opitulaturae divinitati iunge tua, quantum conicimus de peritia singulari. Vestrum promisisse iam ex parte fecisse est. Tribuat Christus, ut exultando atque impensius laudando in hac cura magisterio tuo simul tibi et Italia medicinae opinionem et Gallia pueri debeat sanitatem.

9 Reg. III 17, 6.

---

1 motu *ex* metu *pr. c.* *L*, motu *S* mollita facies *S*, molitur acies *L* alternat *S*, alterna *L* prouentuum *S*, prouentū *L* 2 delectare *S*, delicta *L* 3 /ut *L* ut in animis *S* 4 scribere *S* 5 gurgites *S*, uirgiņes *L* 6 obtata *L*, rata *S*

XXXVIII: 32 Auitus ep̄s. ad helpidium diaconē *sic rubr. et marg.* *L* 7 Elpidio *S* 8 legis *om.* *L* diuine *L* m̄unus *L*[1] 9 dirigentis *scripsi*, diligentis *LS* 10 horrida *S*, arida *L* 11 cuius — sum *L*, quam — sumpsi *S* aliquantule *L*, aliquantae *S* 12 quod *L*, quo *S* 13 tue *L*, Tullii *S* mandatorem *scripsi*, damnatorem *L*, amorem *S* dominum *S* 14 directus *S* 16 quę quo *L*, quo (*om.* quae) *S* 17 hęc *L*, et *S* 18 oportunitate *L* 19 ueruntamen *L* 21 furatis *L*, frustratis *S* 22 neque enim potest *L*, neque tu putes *S* 25 nichil *L*, nil *S* 27 adolescentem *L* 28 Cereti *scripsi ex ep. LXXX* (*74 S.*), ceriti *L*, Celeri *S* sobolis *L*, soboli *S* operiri *L*, sperare *S* 29 obtandi *L* 30 quasi pater mortem imminere compellitur *S* 31 diuinitatę *L*

XXXVIIII (36) Avitus episcopus viro illustrissimo Senario. a. 515/516

Magnificentiae vestrae gratiam frequenter expertus, quia dignanter accipitis, salutationis officium pagina famulante direxi. Et quia scitis synodalium legum esse, ut in rebus, quae ad ecclesiae statum pertinent, si quid fuerit dubitationis exortum, ad Romanae ecclesiae maximum sacerdotem quasi ad caput nostrum membra sequentia 5 recurramus, ex consensu antistitum provinciae Viennensis ad sanctum Hormisdam, seu quicumque nunc ille est, papam debitae venerationis obsequium cum sollicitudine destinavi, audire a praefatae sedis auctoritate desiderans, quid de effectu directae a se ad Orientem legationis agnoverit. Cum ergo, ut dixi, a provincialibus meis consulor, respondere etiam ego, nisi priorem consulam, non praesumo. Adminiculo igitur ordi- 10 nationis vestrae opus est, ut istud ab utraque parte per ordinem compleatur, ut vel a nobis interrogatio perveniat, vel ad nos redeat ab exponente responsio. Non ad solos sacerdotes ecclesiae pertinet status: cunctis fidelibus sollicitudo ista communis est. Quicumque vel quocumque videmur ecclesiam regere, vestram in catholica religione rem gerimus. Cum de fidei regula vel aegrotat aliquid vel sanatur, nobis- 15 cum vos aut gaudere oportet, aut gemere. Vnde nec vos aliquid de causa, quam consulo, latere credendum est. Si mihi soli agerem, satis interrogationi meae notitia vestra sufficeret: nihil plus a papa quam a vobis possumus veritatis audire. Sed ecclesiarum poscit utilitas, ut, quae vos nostis, doctor insinuet. Ego tamen peculiaris vester rescriptum, si dignamini, a vobis peculiarius praestolabor, quo revera, ut dixi, 20 tantum mihi veritas innotescere poterit, quantum se Romanae urbis antistes auctoritatis privilegio expectantibus respondisse gaudebit.

XXXX (37) Avitus episcopus Viennensis Petro episcopo Ravennati. a. 516/517

Etiamsi alia causa non esset, qua beatitudinem vestram litterario famulatu occursus meae devotionis expeteret, iustum esset vos ab omnibus excoli, qui opinione 25 sancta desiderium vestri omnibus intimatis. Dignum quippe est vos expeti non minus sede Romana, quia non magis potestate illa quam vos caritate fulgetis. Cuius reverentiae, ut debitum est, salutatione praemissa fateor apostolatui vestro, etsi cum verecundia, ignorantiam Gallicanam. Nec melius esse puto quemquam simulare, quod sciat, quam didicisse, si nesciat. Quae inter Romanam vel Constantinopolitanam ec- 30 clesiam res agantur, non quacumque auctoritate cognoscimus, sed de rumoribus magis ac nuntiorum varietate captamus. Et ideo, ne forte quam rustici tam neglegentes credamur, sanctum papam et beatitudinem vestram per Viennenses clericos provincia tota nunc consulit, ut quae vobis de statu fidei cum Orientis parte definita sint, rescripta salubri lumine declaretis. Quia cum magistris etiam procul positis ultro de- 35

6 *vid. ep. XXXXI* (87).

XXXVIIII: 33 Epl'a bī auiti epi. ad uir̄ illustrē senarium *rubr. et marg. L* 1 illustri *S* 5 romanę. *levis rasura supra* e *et sub puncto L* 6 ormisdam *L* 10 nisi *L*, ni *S* 11 cōple||/at² *litt.* le *in ras., ex* cōpel||lat² *sine dubio corr. L* 14 uel] /ul'/ (*ex* uult *corr.*) *L* 15 aliquis *S* 18 nichil *L*, nil *S* 22 expectantibus *L*, expetentibus *S*

XXXX: 34 Epl'a bī auiti uiennensis episcopi ad petrum ep̄m rauennatem *rubr. L* 23 Viennensis Episcopus *S* rauennati *om. S*, 'Rauennati *ut opinor*' *Sirmondus* 30 didicisse: c *in ras. ut vid., sed pr. m. L* uel *L*, et *S* 33 sanctum] perinde sanctum *S* 34 rescripti salubris *S* 35 magistros *S*

ceat praerogare doctrinam, curandum est soliditati corporis, ut semper prosperitatem capitis sui membra cognoscant. Quocirca si servis vestris, filiis meis, quos in id ipsum direxi, tribuatur accedendi usque ad Romam facultas, per duos ecclesiae principes abundabit Gallias erudiri. Quod si forsitan a sede vestra, quos misimus, rever-
5 tentur, vestri apostolatus fida responsio fiet nobis totius instructionis, quae ad cunctos perveniat, plenitudo.

XXXXI (87) Domino sancto, meritis praecellentissimo, in Christo gloriosissimo et apostolica sede dignissimo, papae Hormisdae Avitus. a. 516 ex.

Dum religionis statui et plenis catholicae fidei regulis perspicitis convenire, ut
10 gregem per tota vobis universalis ecclesiae membra commissum pervigil cura vestrae adhortationis informet, Viennensem provinciam superiore anno, si meminisse dignamini, datis ad humilitatem meam litteris visitastis, quaeque ad me, secundum quod opportunitas oblata contulerat, per Arelatensis ecclesiae clericos pervenerunt, et quidem plenissimae sollicitudine pastorali. In quibus nos, sicut per conversionem provincia-
15 rum, id est Dardaniae, Hillyrici vel Scythiae, ad communionem gaudiorum provocatis, sic admonitione cautissima, ne quid nos per ignorantiam praevenire possit, instruitis. Eutychetis igitur Nestoriique damnatio, quos iamdudum per beatissimos decessores sanctae sedis vestrae calcavit auctoritas, ad notitiam iampridem nostram apostolicae ad nos diligentiae provisione perlata est. Sed illud nos modo suspensos multum
20 redigit et anxios, quod, cum pendere nos ad effectum legationis secundo Constantinopolim destinatae omni expectationis studio iusseritis, nec quid filius vester sanctus frater meus Ennodius retulerit, nec utrum secuta redierit, indicastis et promissionem vestram tanta silentii diuturnitate suspenditis, ut non minus modo praedicatoris taciturnitas reddat attonitos, quam antea fecerat legationis mora suspectos. Vnde sola
25 causa servos vestros filios meos, Aletium presbyterum et Viventium diaconum, totius provinciae Viennensis nomine, quae ecclesiae ad me pertinenti ab universis decessoribus vestris et apostolica sede commissa est, cum praesentis famulatus pagina destinavi: per quos oraculo beatissimae responsionis agnoscam, utrum fervor scismatum praefatorum, qui intra Constantinopolitanam urbem vitio perniciosae obstina-
30 tionis exarserat cuique, quod magis dolendum est, Alexandrinam vel Antiochenam ecclesias dicitis inligatas, vobis Christo favente docentibus digna fuerit correctione

---

12 *vid. Hormisdae ad Caesarium Arelatensem episcopum ep. XXX* (*11 Sept. 515*) *Mign. LXIII p. 431, Thiel. p. 758.*

---

1 progare *L*, prorogare *S*   4 si *pr. ss. L*   reuertantur *S*
XXXXI *et* XXXXII *desiderantur in L, leguntur inter Hormisdae epistulas et decreta* (*post ep. VIIII*), *quorum vetustissimus codex, cuius ceteri omnes sunt apographa, est V = Vatic. 4961 f. 76ʳ. 78ʳ. s. X ex.; ex eo priusquam correctorem passus est, descriptus est v = Vatic. 3787 f. 121ʳ. s. XII. s = Sirmondi Concilia Galliae I p. 190, ubi discrepat S; novissima Thielii editio p. 781 sqq. parum attulit fructus. S = Aviti opera ed. Sirmondus a. 1643*   Exemplum relationis Auiti epi Galli *V*   7 sancto *v*, sancti *ut vid. V*[1], sanctis *V*[2]*S*   8 hormisde *V*[2], hormisdo *V*[1]*v*   10 menbra *V*   11 adortationis *V*   uienensem *V*   annos *V*   12 uisitastis *S*, uisitasti *V*   quaeque] quae *s*   oportunitas *V*   14 conuersationem *V Thielio teste*   15 id est] iđ *V*   hyllirici *V*   Scythiae *S*, squiciae *V*, Thraciae *s*   gaudiorum *S*, gaudium *V*, gaudii *s*   16 ne quid *Vs*, quid *S*   nos *om. s*   17 nestoriiquae dampnatio *V*   praedecessores *s*   22 secura *s*   23 scilentii *V*   24 sola causa *V*, sola hac causa *S*   25 alecium *V*, Alexium *S*   presbiterum *V*   uiuentium *V*, Venantium *S*   diac̄. *V*   26 prouinciae Viennensis (uienensis *V*) *VS*, uiennensis prouinciae *s*   praedecessoribus *s*   27 et ab apostolica *s*   28 sismatum *V*   30 exarscerat *V*   anteochenam *V*   31 docentibus *S*, dicentibus *V*

restinctus, aut si reversa legatio in paginis evidentibus quod simplex legeretur, exhibuit, an forte nuntio magis retulit, unde vobis ad hoc qualiscumque suspicio reservetur. Veremur enim, ne pontificale iudicium, dum non indicat prospera, sensisset adversa. His adicitur, quod diversorum fida relatione comperimus de reconciliatione vel concordia ecclesiae Romanae iactitare se Graeciam. Quod sicut amplectendum, si veraciter dicitur, ita metuendum est, ne callide simuletur. Quaesumus ergo servitio meo cuncti, ut, quid filiis vestris, fratribus meis, id est Gallicanis, si consular, responderi debeat, instruatis. Quia cum securus, non dicam de Viennensi, sed de totius Galliae devotione pollicear omnes super statu fidei vestram captare sententiam: orate, ut sic nos perditorum professio fucata non fallat, sicut ab unitate, quam regitis, veritas comperta non separat. [Accepta III. kl. Febr. Agapito consule. Per Aletium presbyterum et Viventium diaconum].

XXXXII (88) Hormisda Avito episcopo vel universis episcopis provinciae Viennensis sub tua dioecesi consistentibus. *Febr. 517*

Qui de his, quae ad disciplinam catholicam pertinent, maxime sciens instrui cupit, quid studii circa mandata divina habeat, evidenter ostendit. Non enim potest esse huiusmodi cura, nisi ubi fides fuerit infucata. Atque ideo exultamus a sinceritate propositi tui, dilectissime frater, dum te secundum directas per Aletium presbyterum atque Viventium diaconum litteras intuemur et de impiis transgressoribus Eutychete atque Nestorio sedis apostolicae constituta recolere et, si quid adversum eos admonitio nostra promoverit, per quos Orientales ecclesiae confunduntur, inquirere. Digna plane sollicitudo fidelibus, ut de miserorum lapsibus ingemiscant et ipsi ne aliena polluantur contagione, provideant. Sed ne nos quidem hoc supersedisse credatis, ut ad notitiam vestram, si quid actum fuisset, competens perferret instructio. Verum breviter silentium nostrum, quo dilectio mordetur vestra, purgamus. Nam quod non saepius nostra admonitio vos frequentat, de conscientiae vestrae et fidei stabilitate confidimus. Sollicitudo impendenda fortasse sit dubiis: satis est vitanda indicasse perfectis. Legationis vero nostrae, quam semel, non secundo, sicut scribitis, misimus, si votivus contigisset eventus, alacres illico vobiscum fueramus desiderata partiti: scientes hoc rationi, hoc nostro proposito convenire, ut quos participes sollicitudinis

---

7 *cf. Hormisdae hanc ep. XI [Labbei Concil. IIII p. 1450, Mign. LXIII p. 397] ad Anastasium:* Pendent anxia corda cunctorum; ab ultimis ad nos Galliis directa legatio, si quid de unitate redintegrationis sollicitudo nostra promovisset, fama secuta consuluit.

---

2 adhuc *s* 5 iactare *s* 6 metuendum] uerendum *S* 7 cuncti] iuncto *s* consulant *s* respondere debeam *S* 8 quia cū securus *V*, quia iam securus *s*, et quia securus *S* uienensi (n *suprascr.*) *V* 9 pollicear *Vs*, polliceor *S* stȓatu *V* uestram super statu fidei *s* 11 *sq. cancellariae romanae notam induxi cancellis* 11 k feƀ *V*, kalendas (cal. *s*) Februarii *S* Agapito u. c. consule *s* cóns. *V* aletium *V*, Alexium *vS* 12 *reposui* Viuentium, uenatium *V*, Venantium *S* diac̄. *V*

13 Hormisda episcopus *s* uel] et *s* sub] uel sub *s* 14 DIO·E‖ECESI *V*, DIOE‖ECESI *v* 15 his] is *V* quae] q; *V*[1], q̄;' *V*[2] dissciplinam *V* 16 euidentur *V* 17 exultamus in domino de sinceritate *s* sinceritatē *V* 18 aletium *V*, Alexium *S* 19 uiuentium *V*, Venantium *S* literas (t *suprascr.*) *V* 20 aduersus *s* 22 solicitudo *V* ingem*i*scant (i *ex* e) *V* 25 quo *scripsi*, quod *VS* mordet̄ *V*, mordet *S* 26 de conscientia uestra *s* 28 scribitis *S*, scriptis *V* 29 partiti *V*, partituri *S*

fecimus, cum his redintegratae unitatis gaudia iungeremus. Sed quantum ad Graecos, ore potius praeferunt pacis vota, quam pectore, et loquuntur magis iusta, quam faciunt: verbis velle se iactant, quod operibus nolle declarant: quae fuerint professi, non exhibent, quae damnaverint haec sequuntur. Nam unde est, quod cum per En-
5 nodium fratrem et coepiscopum nostrum sacerdotales viros ad confirmanda ea, quae sedes apostolica poposcerat, directuros se esse promisissent, multa quoque, quae ad correctionem pravitatis suae a nobis quaesita fuerant, pollicentes, non solum non religiosos viros, penes quos causae ipsius plena esse posset instructio, secundum constituta propria non miserunt: verum etiam, quasi res parva gereretur, laicos et alie-
10 nos ab ecclesiastico corpore destinantes non se quondam studuerunt de caeno, quo inmersi tenentur, evolvere, verum etiam catholicae fidei claritate fulgente sua, quod absit, se posse crediderunt satietate fuscare. Haec fuit nostri causa silentii, quam vos quoque spiritali vobis prudentia revelante vidistis. Quid enim de hac causa poteram directis litteris indicare, quam in statu suo videbam duram pertinaciter custo-
15 dire perfidiam? Novi exitus sollicite diligentiam relationis inquirant: qui de rebus cognitis nihil indicat, abunde in statu suo manere priora declarat. Quapropter, dilectissime frater, et vos praesentibus hortamur adloquiis et per vos quoque, quia occasio data est, alios per Gallias, quos fides eadem nobiscum amplectitur, admonemus: promissam et amabilem deo fidei servate constantiam et transgressorum socie-
20 tate declinata constantiam vestram uni viro virginem castam, sicut spopondistis, exhibete Christo, et cavete ne, sicut serpens Evam seduxit astutia sua, ita sensus aliquorum corrumpantur a simplicitate et castitate quae est in Christo Iesu. Perniciosa sunt blandimenta nocentium, atque ideo vigilare vos convenit: quia adversarius salutis humanae, sicut leo ru-
25 giens circuit quaerens, quem devoret: cui resistite fortes in fide. Quia hoc speciale habent patris sui de caeli arce deiecti, qui vestigia eius sequuntur et diligunt, ut illa veritatis luce privati alios gaudeant sua obscuritate fuscari et cum perversitatis suae poenas luituros esse se sciant, exultent, si miseros cum sua condemnatione coniungant. Nam unde est, quod, cum pro magna parte a conterminis
30 suis Thracibus, Dardanis, Hillyriis cognita eorum perversitate deserantur, procul positos ignorantiae spe, fraudibus aut variis artibus nituntur adlicere, nisi ut lucem quam ipsi non habent, in aliis quoque impia contagione commaculent? Vt autem quae sint partium earum studia, possitis agnoscere, plures Thracum, licet persequen-

20 Corinth. II 11, 2. 3. 24 Petr. I 5, 8.

4 *cf. Hormisdae epp. XI. XVII. XVIII etc. ap. Labb. IIII p. 1448. 1455 sq.* (*Mign. LXIII p. 397 sqq.*). 9 *vid. Anastasii ep. ad Hormisdam per Theopompum et Severianum homines laicos missam Labb. IIII p. 1436. Mign. LXIII p. 383. Thiel. p. 764.*

1 redintegrat*e* (te *in ras.*) *V*, reintegratae *S*, de integritate *s* 2 praeferunt *s*, praefer̄ (*sed lineola super* t *post inducta*) *V*, praeferuntur *S* 3 fuer/int *V* professi, non exhibent *scripsi*, professione diliet *V*, professi negligunt *S* 4 quae] et quae *s* dampnauerint *V* 5 quae] q; *V* 6 promissisent *V* 8 ipsius] illius *s* 10 non se quondam *scripsi*, non scd̄am *V*, non se *S* 11 claritatem fulgentem *s* 12 abscit *V* satietate *scripsi*, sicietate *V*[1], societate *V*[2] *t. Thielio*, obscuritate *S* (*coll. infra* 27) 13 spiritali *V ut vid.*, spirituali *S* 15 sollicite *VS*, sollicitae *s* inquirunt *s* 17 alloquiis *V* 18 fidēs *V* 19 seruate *V*, seruare *S* 21 exibete *V*, exhibere *S* cauete *V*, cauere *S* 24 uigi/lare *V* quia] qui *V* 25 denoret (t *m. sec. in ras.* m *litt.*) *V* 26 habent] hr̄ *V* arche (*m. sec. corr.*) *V* qui ide uestigia (*m. sec. corr.*) *V* 27 alios *V*, et alios *S* gaud(a)ent *V* 29 condempnatione *V*, damnatione *s* 30 ;tracibus *V* hylliriis *V*, Illyricis *S* positos *Vs*, positis *S* 31 aut] et *s* 32 habent] hr̄ *V* 33 tracum *V*

tium incursibus atterantur, in nostra tamen communione persistunt scientes fieri fidem per adversa clariorem. Dardania et Hillyricus vicina Pannoniae a nobis, quod iam fecimus, ubi necessarium fuit, ut sibi episcopi ordinarentur, expetiit in tantum se a consortio perditorum separare gaudentes, ut remedia quaererent, dummodo commune cum transgressoribus nihil haberent. Epiri metropolitanus, hoc est Nicopolitanus epi- 5 scopus, cum synodo sua nuper segregatus ab impiis ad apostolicam communionem deprompta, qua efficeret, professione se contulit. Quae ideo scriptis aestimavimus indenda praesentibus, ut, sicut sortem nos convenit dolere pereuntium, ita laetemur pariter de salute remeantium et ut fideles constituti ab eis longius instruantur, qua virus eorum sollicitudine debeat effugi, quos et a suis videant tam iusta detestatione 10 vitari. Et nos quidem dispensationis nostrae memores necesse est eos repetitae legationis officio convenire, quo adfectu salvationis suae si respectu dei, si rationis intuitu non moventur, saltem pulsantibus inportune et pertinaciter adquiescant et aut ad rectam viam declinatis erroribus revertantur, aut propter impaenitens cor ab omnibus inexcusabiles iudicentur, qui et moniti totiens in perfidiae obstinatione persistunt. Vos 15 orate et nobiscum ad deum preces et vota coniungite, ut per opem misericordiae eius nostra actio laborans pro catholicae fidei stabilitate promoveat, immaculatos vos et integros ab omni transgressorum societate servantes, ut aut cum correctis sensus et corda iungamus, aut ab eorum venenis intacti esse mereamur. Nam qui, sicut vos quoque conscientiam vestram non latere testamini, novimus Eutychetem atque Nesto- 20 rium apostolicae, id est catholicae sententiae auctoritate damnatos: quemadmodum salvi esse poterimus, si eorum sectatoribus ac posteris qualibet parte communionis haereamus, cum Belial cum Christo nostro portionem habere non possit? Instructionis autem vestrae interesse credimus, ut ea, quae apud nos a Nicopolitanis vel Dardanis acta sunt vel quo in communionem ordine sint recepti, vobis nota fa- 25 ceremus ipsarum lectione chartarum. Data xv. kl. Mart. Agapito consule.

XXXXIII (38) Avitus episcopus Eufrasio episcopo. a. 507

Iam quidem per pueros meos litteras dedi, quibus scire vos facerem, quantum fratri Emeterio apud me commendatio vestra profecerit. Tamen non dubitans eum inter initia pontificatus sui senioris germani, sicut dignum est, officia curaturum, has 30 etiam per ipsum libenter adieci, quibus opusculi mei iam diu quaesitum praedonem

23 Corinth. II 6, 15.

---

5 *cf. synodicam epistulam Labb. IIII p. 1440, Mign. LXIII p. 389, Thiel. p. 770.*

---

2 aduersa/// (*c. 3 litt. erasis*) *V* yllyricus *V* panoniae *V* 3 *sq.* a communione perditorum *s* 5 nichil *V*, nil *S* 7 depromta *V* qua efficeret *scripsi*, quae efficeret *VS*; *Thielius coniecit* sufficeret; *postea interpretatur* eorum quae efficeret, *vel cum Labatio supplet* quae luculentam fidei et obedientiae declarationem efficeret 10 debea//t (n *eras.*) *V* uideat *V* 12 quo *s*, quod *V*, quod si *S* salutionis *V* 13 acquiescunt *V* 15 persistunt *Vs*, persistant *S* 21 dampnatos *V* 23 haereamus (s *ex* r *m. sec.*) *V* 24 quae] q; *V* 25 sunt recepti *s* 26 k marč *V*, kalendas Martias *S* cóns. *V*

XXXXIII: 35 Epl'a bī auiti epī ad eufrasiū epm *rubr. L* 27 epo *L*, *om. S* 29 Emeterio *scripsi*, emitterio *L*, Imeterio *S*

in manus meas venisse plus gaudeo. Et quia libellum ipsum, quantum mihi indicavit, vobis reportat, peto ut, qualecumque est opusculum ipsum, nec ante editum nec omnimodis emendatum viro sublimi ac piissimo, si dignamini, fratri nostro Apollinari publicare atque excusare dignemini. Cui impium fuerat non primum iure caritatis 5 offerri, si non rursus fuisset absurdum me domni Sidonii filio inter facundiae paternae delicias meis temporibus nauseaturo movere etiam de praesumptione fastidium. Quocirca volumen per vos temperatius ingerendum si supradictus frater vel infantibus legi debere censuerit, possum per quaecumque magnificentiae suae scripta cognoscere. Si autem post flumina fontium paternorum, ut potius reor, paupertatem venae tenuissimo 10 rore manantem abiecerit, sine verecundia mea suaque impietate sufficiet me reprehensionis suae censuram hinc tantummodo intellexisse, si taceat.

XXXXIIII (39) Avitus episcopus domno Gundobado regi.

Quod servum, qui discussioni necessarius credebatur, de Viennensi ad Lugdunensem basilicam sub custodia destinavi, timoris et oboedientiae fuisse manifestum est. 15 Nam sicut eum hic inexcusatum tradere non praesumpsi, ita illic interrogationibus, quas audientia postulabat, vicinum fieri procuravi. Cum vero et regula ubique una sit et eadem seu impossibilitas seu facultas pro communis ministerii observatione nos maneat, non ego proprietatem Lugdunensis et Viennensis basilicae, sed reverentiam ecclesiae utriusque tractavi: unde intercessionem facilius de proximo suggerendam, 20 quod utrumque nostrum tangere poterat, praesens episcopus allegaret. Si quidem in omnibus locis sanctis sicut ministerio nostro eadem caritas, ita imperium vestrum atque potestas est. Vt taceam, quod servus ipse a domini allocutione digressus non debuit pro concitanda mihi offensa Viennensem expetere, qui illic positus intra Lugdunensem se potuit ecclesiam continere. De causa vero, in qua coram examine celsi- 25 tudinis vestrae callidus depositi negator arguitur, talis conscientia mea est, qualis deo et vobis in omni actu meo et conversatione monstratur. Quamquam etiam me tacente interpellantis simplicitas, quae, ut pii domni dicatis non dubitarit operatione diffiteri, quid in eius consolatione voluerim, si Christum cogitat, poterit profiteri. Quod etiam testificatione praesenti de servis vestris, civibus meis, aliqui cognoverunt. Pul- 30 satis autem, qui laboriosus extra ordinem suum in omni parum stabilis dicitur esse responso. Vtrum de me certa suggerat, deus vobis declaret et veritas; qui castigatus a me eo forte spiritu falsitatis irascitur, quo contra simplicem de depositi infitiatione mentitur; licet deo vobisque propitiis parum ad defensionem suam proficiente commento, dum se a me dicit admonitum, ne redderet, diffiteri non potest, quod accepit.

---

1 uenisse *om., sed coaeva manu marg. add. L* indicaueratt *S* 2 peto *L*, spero *S* nec ante reditum *L*, *correxi* nec uacanter editum *S* 4 non primum *L*, non haec a me primum *S* 6 nauseaturo mouere *scripsi*, nauseaturum. et uere *L*, nausiaturum offerre *S* fastidiū/ (s *eras. ut vid.*) *L* 10 manantis *S*

XXXXIIII: 36 Epl'a bī auiti epī ad gondo(o *in* e *corr.*)badum regem *rubr. L* 12 gundobado] *LS* 13 cui discussio necessaria *S* 15 inaccusatum *S* 16 uicinum *L*, uiuum *S* 19 intercessioni *et* suggerendae *S* 21 imperium nr̄m atq; potestas *L* (uestrum *ex S correxi*), imperio uestro aequa potestas *S* 22 adomina ‖ locutione *L*, *correxi* a domini collocutione *S* 24 ex*a*mine: a *in ras. L* 27 tacente *L*, testante *S* interpell*a*ntes: a *ex* e *pr. c. L* simplicitas] *audio* monstrabit dubitarit *scripsi*, deuitaret *LS* 28 diffiteri *S*, deferri *L* quid *L*, qui *S* uoluerem *L* (*.i.* uoluerim), uolueram *S* cogitat poterit *L*, cogitare putaretur *S* 29 praesenti testificatione *S* meis *L*, nostris *S* aliqui// *1 vel 2 litt. erasae pr. m. L* 30 qui laboriosus *L*, laboriosis (qui *om.*) *S* in omni *L*, omnem (in *om.*) *S* 31 responso: so *in ras. pr. m. L*, responsio *S* certa *L*, erit *S* qui *L*, quia qui *S*

Quae professio sua, etiamsi censeatis, quod gravare me debeat, illum non potest sublevare. Ego tamen praeceptum vestrae pietatis operior. Quicquid habet ecclesiola mea, immo omnes ecclesiae nostrae, vestrum est de substantia, quam vel servastis hactenus vel donastis. Quod inspirante deo praeceperitis, in quantum habuerint vires, parere conabor. Ceterum cum divinae maiestatis adspectus nil ita post offensam suam quam vestram semper timuisse me cernat, hoc suppliciter quaeso, ut infelix ille, ad cuius accusationem satis sufficit, quod excusat, apud iustitiae vestrae animos non me faciat suae infidelitatis socium, etiamsi viderit pro vestra commotione multatum.

XXXXV (40) Avitus episcopus domno Sigismundo regi. a. 507

De festivitate, ad quam profectus fueram, summa quidem festinatione reversus sum. Sed quia iam duce Christo processeratis, laetificandus, ut de deo credimus, reditu vestro, inmodice tamen attonitus reddor abscessu, quod scilicet in ipso successurae prosperitatis regressu advolvi genibus domini mei, permulcere ab osculis manus et in sancto illo pectore sedem fidei nostrae adorare non merui. Nec tamen dicere audeam istud mihi peccato fraudante cessisse: ne divinae gratiae, quae mihi taliter vestram praesentet, reddar ingratus. Nam cum omnibus generale iustumque sit, in gloriae vestrae cultum quod debemus ambire, illud singulariter accepisse me gaudeo, ut pro effectu voluntatum tenente secum a me servitii debitum impossibilitas non sit porrigi, apud vos si pietas censet impendi. Sed ego solus damno percellor, quotiens consolationi meae interesse non mereor: quotiens accensus tribulationum aestus intra me solum ac sermonis vestri refrigerio exclusus includitur: quotiens mihi dolores internos medici illius manus experta non confovet. Qui pro tuendo inter talia famulo suo pietate studens, virtute persistens cum satis esset, si fautorem vellet offerre, laborem dignatur apponere. Sed praesumo de maiestate divina hinc respectum mei sensibus vestris tenacius adhaesurum, quo eum vobis amor catholicae legis infudit. Sub cuius occasionis sancto proventu tam penes vos impossibile erit quem suscepistis servum reicere, quam quem cognovistis dominum non amare. Quod superest, egressi felices, ite sospites, redite victores. Fidem vestram telis inserite, promissionem divinam promittendo admonete; auxilia caeli precibus exigite, iacula vestra votis armate. Dabit deus, ut bellorum trophaea, quae vobis ipse praestiterit, cuiuscumque sermonis obsequio sub materia eius, quem dudum expecto, triumphi pretiosioris exaggerem.

---

1 censetis (a *supra* e) *L* 4 "habuerint "uires (*al. m. sic corr.*) *L*, uires habuero *S* 5 parare *S* cum *om. S* aspectus *L* nil ita post *L*, nihil potest *S* 6 timuisse me cernat *L*, timuissem aeternam *S*

XXXXV: 37 Epl'a auiti epī ad sigismundum regem *rubr. L* 9 domno *om. L* regi *om. S* 12 successurae *S*, successiore *L* 13 ab *om. S* 16 praesentit *S* 18 ut *L*, ut cum *S* tenente *L*, tenere *S* sit *scripsi*, erit *L*, ferat *S* 19 si pietas censet *L*, pietas censeat (si *om.*) *S* 21 ac *L*, a *S* 23 fautorem *L*, fauorem *S* 24 de *om. S* 25 uobis *scripsi*, nobis *LS* 26 praeuentu *S* tam *L*, tum *S* 27 quam quem *L*, quem (*om.* quam) *S* gressi (e *supra*) *L* 28 promissionem *L*, prouisionem *S* 29 caeli *S*, teli (*sed* t *litterae* c *similis*) *L* 30 ut *S*, *om. L* 31 expecto *L*, exequor *S*

XXXXVI (41) Avitus episcopus Clodevecho regi. a. 496/497

Vestrae subtilitatis acrimoniam quorumcumque scismatum sectatores sententiis suis variis opinione, diversis multitudine, vacuis veritate Christiani nominis visi sunt obumbratione velare. Dum ista nos aeternitati committimus, dum, quid recti unus-
5 quisque sentiat, futuro examini reservamus, etiam in praesentibus interlucens radius veritatis emicuit. Invenit quippe tempori nostro arbitrum quendam divina provisio. Dum vobis eligitis, omnibus iudicatis; vestra fides nostra victoria est. Solent plerique in hac eadem causa, si pro expetenda sanitate credendi aut sacerdotum hortatu aut quorumcumque sodalium ad suggestionem moveantur, consuetudinem generis et
10 ritum paternae observationis obponere; ita saluti nocenter verecundiam praeferentes, dum parentibus in incredulitatis custodia futilem reverentiam servant, confitentur, se quodammodo nescire, quid eligant. Discedat igitur ab hac excusatione post talis facti miraculum noxius pudor. Vos de toto priscae originis stemmate sola nobilitate contentus, quicquid omne potest fastigium generositatis ornare, prosapiae vestrae a
15 vobis voluistis exurgere. Habetis bonorum auctores, voluistis esse meliorum. Respondetis proavis, quod regnatis in saeculo; instituistis posteris, ut regnetis in caelo. Gaudeat equidem Graecia principem legisse nostrum: sed non iam quae tanti muneris donum sola mereatur. Illustrat tuum quoque orbem claritas sua, et occiduis partibus in rege non novi iubaris lumen effulgurat. Cuius splendorem congrua redemptoris
20 nostri nativitas inchoavit: ut consequenter eo die ad salutem regeneratrix unda vos pareret, quo natum redemptionis suae caeli dominum mundus accepit. Igitur qui celeber est natalis domini, sit et vester: quo vos scilicet Christo, quo Christus ortus est mundo; in quo vos animam deo, vitam praesentibus, famam posteris consecrastis. Quid iam de ipsa gloriosissima regenerationis vestrae sollemnitate dicatur? cuius mi-
25 nisteriis si corporaliter non accessi, gaudiorum tamen communione non defui: quandoquidem hoc quoque regionibus vestris divina pietas gratulationis adiecerit, ut ante baptismum vestrum ad nos sublimissimae humilitatis nuntius, qua competentem vos profitebamini, pervenerit. Vnde nos post hanc expectationem iam securos vestri sacra nox reperit. Conferebamus namque nobiscum tractabamusque, quale esset illud, cum
30 adunatorum numerosa pontificum manus sancti ambitione servitii membra regia undis vitalibus confoveret, cum se servis dei inflecteret timendum gentibus caput: cum sub casside crinis nutritus salutarem galeam sacrae unctionis indueret: cum intermisso tegmine loricarum immaculati artus simili vestium candore fulgerent. Faciet, sicut

XXXXVI: 38 Epl'a bī auiti epī ad clodouehū regem *rubr. et marg. L* (*s = Sirmondi Concilia Galliae I, quem sequitur plerumque Labbeus Conc. IIII p. 1266, ubi discedit ab S*) 1 clodeuecho *L*, Chlodoueco *S*, Chlodoueo *Labbeus* 2 scys‖//matum (si *eras.*) *L* 3 uisi] uisi *margo Labbei* 4 dum ista nos *L*, at dum status nostros *S* 5 interlucentis *S* 6 arbitrañ *L* (*ex* arbitrâm *ut vid. natum*) 7 fides *S*, sedes *L* 8 ortatu *L* 9 ad suggestionem moueantur *L*, suggestione moneantur *S* 10 nocentem *S* 11 futilem *scripsi*, utilem *L*, inutilem *S* seruant confitentur *S*, seruare conferuntur *L* 13 uos *om. S* stemate *L* 14 contentus *L*, contenti *S* omnis *S* 15 exsurgere *L* 16 instituitis posteros quod regnatis *S* 17 equidem *L*, ergo quidem *S* principem legisse nrm *L*, habere se principem legis nostrae *S* 18 dono *S* illustrat tum (tuum *scripsi*) quoq; orbē claritas sua et occiduis *L*, illustrari, quod non desit et reliquo orbi claritas sua. Si quidem et occiduis *S* 19 in rege non noui iubaris *L*, in rege non nouo noui iubaris *S*, in rege nouo non noui iubaris *Labbeus* congrue *S* 20 regenerari ex unda *S* 21 pareat *S* redemptioni *S* 22 ur̄ *L*, uestri *S* 25 si *L*, etsi *S* 26 urīs *L*, nostris *S* adiecit *s* 27 sublimissime humiliatis *L* *verba* qua competentem uos profitebamini *om. S* 28 perueniret *S* 29 nobiscumque tractabamus *S* 30 numerosa *L et sic* numerosa pontificum manus *coniecit Sirmondus in nota posteriore ap. Labb. IIII p. 1827*, numerus *S* manus *Ls*, manu *S* 31 dei seruis *S* 32 crines nutritos *S* salutaris galea *s*, salutari galea *S* 33 uestium *Ls*, *om. S* sicut *L*, si quid *S*

creditis, regum florentissime, faciet inquam indumentorum ista mollities, ut vobis deinceps plus valeat rigor armorum; et quicquid felicitas usque hic praestiterat, addet hic sanctitas. Vellem vero praeconiis vestris quiddam exhortationis adnectere, si aliquid vel scientiam vestram vel observantiam praeteriret. Numquid fidem perfecto praedicabimus, quam ante perfectionem sine praedicatore vidistis? an forte humilitatem, quam iam dudum nobis devotione impenditis, quam nunc primam professione debetis? an misericordiam, quam solutus a vobis adhuc nuper populus captivus gaudiis mundo insinuat, lacrimis deo? Vnum est, quod velimus augeri: ut, quia deus gentem vestram per vos ex toto suam faciet, ulterioribus quoque gentibus, quas in naturali adhuc ignorantia constitutas nulla pravorum dogmatum germina corruperunt, de bono thesauro vestri cordis fidei semina porrigatis: nec pudeat pigeatque etiam directis in rem legationibus adstruere partes dei, qui tantum vestras erexit. Quatenus externi quique populi paganorum pro religionis vobis primitus imperio servituri, dum adhuc aliam videntur habere proprietatem, discernantur potius gente quam principe * * *.

XXXXVI A (41) — a. 515

* * *

Nulla igitur patria quasi speciali sede sibi vos vindicet; totis, quos honorum gradibus attollitis, constat vos esse communem. Vno solis iubare omnia perfruuntur; vicina quidem plus gaudent lumine, sed non carent remotiora fulgore. Quapropter radiate perpetuum praesentibus diademate, absentibus maiestate. Successus felicium triumphorum, quos per vos regio illa gerit, cuncta concelebrat. Tangit etiam nos vestra felicitas: quotienscumque illic pugnatis, hinc vincimus. Inter haec tamen catholicae religionis affectu fervet in vobis cura miserendi: et in apice rerum omnium gubernacula continente non minus eminet sanctitas quam potestas. Ex qua utique factum est, ut dirigi ad vos servi vestri, viri illustris Laurentii, filium principali oraculo iuberetis; quod apud domnum meum, suae quidem gentis regem, sed militem vestrum, obtinuisse me suggero. Nihil quippe est in quo servire non optet; commendat directum; congaudeo misso, invideo vos visuro. Cui minus computandum est ad utilitatem parenti proprio restitui quam patri omnium praesentari.

XXXXVII (42) — post m. Mart. 515

Sigismundus rex Vitalino senatori.

Quantum pertinet ad dignam iudicii vestri integritatem, quoscumque honorum privilegiis erigitis, Romanos putare debetis. Ex hac ergo fiducia ut ex toto credantur absentes, quos, etsi patria separat, militia repraesentat? Vnde, quod solum valeo, sedulitate officii animum devotionis ostendens, quid adsidue cuperem, vel

---

2 usque huc praestitit *S* 3 hic *L*, hinc *S* exortationis *L* 6 deuotionis *Labbeus* qui nunc primum *S* 8 unum ergo quod uellemus *S* 9 gentib;// *ex* gentilib; *ni f. pr. c. L* 10 ge^r^mina *L* 11 thesauri *L* 12 astruere *L* quatinus *L* 13 quique *L*, quoque *S* 14 aliam *L*, in alios *S* discernant potius gentem quam principem *S*

XXXXVI A 15—27 Nulla] *quae sequuntur errore librarii ex alia epistula data ad imperatorem huc translata suspicabatur Petignyus II p. 433 not. 1 et p. 488 not. 3, quem sequor; continuant libri videntur autem perpauca excidisse in fine superioris epistulae* 15 uos *om. S* 16 communē. Vno *L*, quo communis uno *S* 19 concelebrant *S* uestra] ūra *L*, *om. S* 20 hīc *L*, *om. S* 21 affectu feruet *scripsi*, affectu seruit *L*, affectum seruat *S* miserendi *L Labbeus*, miserandi *S* 25 óptet *L*, potest *S* 26 congaudi *S* inuideo *scripsi*, in diuiduo *L*, inuidi *S*

XXXXVII: 39 Epl'a auiti ep̄i ad uitalinum senatorem *rubr. et marg. L* Epistola ab Auito episcopo dictata sub nomine C. S. ad Vitalianum senatorem *S ubi* C. S. (*quod etiam rubrica ep. LXXXVII (84) exhibet*) Comitis Sigismundi *interpretatur Sirmondus*, clarissumi *vel* gloriosissimi Sigismundi *Binding. I p. 242* 28 Auitus episcopus uitalino senatori *L*, *correxi*, *om. S* 30 f/iducia (i *ex* u?) *L* fiducia non conuenit ut *S*, *media om. L* ut] *fort.* haut 32 quid *S*, qd' *L* assidue *L*

cum possibilitas permittit, allego. Vos nunc clementissimo communi principi, quid velimus, adserite; insinuate adtentius oboedientiae famulatum, quem nunc in obsequio, semper habemus in voto. Suggerite ac pariter commendate ab amatore vestro domno et patre meo impletam me intercedente principalis reverentiae iussionem. Clientis
5 vestri, viri illustris Laurentii, filius studio meo reddatur patri, reddatur regioni. Miseramus dudum in parente famulum: ecce adicimus famulatum. Quo uno vobis directo qualiter cum aliis agatur, advertite. Superest, ut praefatus miles vester, cuius proles et illic gratiae vestrae porrigitur et hinc patriae reservatur, commendatus vobis studio meo ipse commendet, quod vel de illius subolis adeptione iam compos vel de
10 istius, quae nobiscum recedit, prosperitate securus est.

XXXXVIII (43) Avitus episcopus Celero senatori. — post m. Mart. 515

Constat non minus desiderii mei esse quam debiti, ut officia, quae merito inclitae magnitudinis urbi devotus impenditis, a me, qui gratiae eius iam dudum videor obligatus, specialius excolantur. Maxime cum opportunam nunc occasionem favor divi-
15 nus obtulerit, in qua imperio celsitudinis suae plena meruerim devotione servire. Qua propter cultoris vestri, viri illustris Laurentii, filium, quem ad patrem suum dirigi iussio reverenda praecepit, magnificentiae vestrae praefato largissimae sospitatis honore commendo: augeri studio, defendi quod voluistis animo pietatis, in regione expetiit patrem, in vobis reperiat paternitatem. Tuemini etiam cum prole susceptum,
20 qui vobis licet satis sit debitor per honorem, plus tamen incepit debere per subolem, quod per vos potietur proprii affectus solatio, compensaturus erga vos affectionis augmento. De cetero autem, quantum ad fideles vestros pertinet, expectatione semper cupimus iussionem, optamus oboedientiae facultatem. Vos prospera divinitate praestate, ut Romanam sub gloriosissimo principe nostro prosperitatem, in cuius apice
25 digna honoris arce fulgetis, tam serenitate sermonis istius quam dignitatis vestrae rescripto mereamur agnoscere.

XXXXVIIII (44) Avitus episcopus domno Sigismundo.

Si ita, ut dignamini credere, loqui possem, importune obstreperet Graecis auribus sermo Latinus. At cum in lingua nostra hoc magis habituri sint intellegibile, quod
30 minus fuerit expolitum, in litteris, quas per conservum meum fieri praecepistis, possunt vitia cum securitate dictari. Ipsi certe quid velimus dicere, quocumque seru-

---

2 uellemus *S* asserite *L* 5 studio — regioni] studio meo redditus additur regioni *S* 6 adicimus in filio famulatum *S* 8 hinc *om. L* 9 quod uel de *S*, uel *om. L* 10 recedit *scripsi*, recepit *L*, redit *S*

XXXXVIII: 40 Auitus ePs ad "senatorem ep̄m "ad celeriū (ep̄m *antiquitus del. atramento*) *rubr. L*, ad celerum senatorem *marg. L* '*Dictarat, opinor, Avitus nomine Sigismundi non solum superiores litteras ad Vitalianum, sed proximas etiam ad Celerem*' *Sirmondus* 13 magnitudinis urbi *L*, magnitudini orbis *S* impenditis *L*, impendit *S* dumdū *L* 14 oportunam *L* 16 patrem *L*, mundum *S* 18 commendo augeri. studio defendi. Quod *L*, commendo. augete studio defensionis quod *S* 19 tuimini *S* 20 incepit *scripsi*, incipit *L*, incipiet *S* 21 per uos *S*, per *om. L* augmento *L*, experimento *S* 22 expectatioē *L*, expectatam *S* 23 obtamus *L* prospera *L*, propitia *S* 24 romana — prosperitate *S* 25 istius *L*, augusti *S*

XXXXVIIII: 41 Epl'a bī auiti ep̄i ad dōnū sigismundum *rubr. et marg. L* 28 ita *antiquitus del. atramento L prorsus om. S* importune tum obstreperet *S* 29 habituri sint *L*, abiturum sit *S* 30 fieri *L*, offerri *S* 31 uicia *L*, et uitia *S*

tentur interprete: ego in affatu consueto dignationem plus, si dici potest, quam piissimi domni experimento interpretante cognovi. De reliquo Christus vobis pro perseverantia gratiae, quam peculiaribus servis servatis, vicem rependat. Quod etiam in hoc ipso adulescente quem dirigitis tale monstratur, dum cogitantes in eo quidem commodum, sed in utroque mercedem quasi vobis nutristis filium et quasi patri red- 5 ditis nutritum.

L Avitus episcopus viro illustrissimo Arigio.

Scio quidem, quantae devotionis affectu ire me ad festa communia voluistis; verumtamen ita ut quemquem gavisurum tantum modo vobiscum, non aliquid profuturum credere debueritis. Nam cum vobis sacerdotes et magni merito et multi nu- 10 mero digne atque ambienter occurrerint, ego solus damno percellor, qui singularis patroni gaudiis interesse non mereor. Quibus si praesentia mea secundum desiderium provenisset, sicut optaveram, de laude tanti operis quoscumque digni sermonis audirem, qui omnibus membris fabricae sublimis inspectis congruenter possent adscribere conditori in dispositionum qualitate elegantiam, in expensarum profusione iacturam, 15 in dimensionum ratione concordiam, in spatiis diffusionem, in culminibus celsitudinem, in humilitate firmitatem: expolire praeconiis marmorum dignitatem, quibus gemmarum nomen sola magnitudinis tollat invidia, collectum quodam modo atque inclusum industria diem emolumento metallorum splendentium luce vegetari, hisque omnibus pompis digne inferri reliquias, quibus mundus indignus est. Haec igitur exaggeranda 20 melioribus iure concesseram. Verumtamen peculiarem sibi mercedem suam sermo meus fuerat vindicaturus recolens utique tempus illud, quo inter saevissimas perturbationum procellas confecti operis firmam soliditatem quasi gubernatores invicti ad dedicationis portum, circumstridentibus undique naufragiorum casibus, impune duxistis, me, ut ex communi necessitate recolitis, pro gaudiis lacrimas dependente: cui tum 25 ipsum praematurae invocationis ardore, causarum actione librata, non minus congerere suadeo, quam plangere: quia non ut nuptae tali sponso, cui pacta fuerat, qualitercumque iungendae, etsi satis desiderabantur strumenta cultuum, plus tamen formidari oportuit tela raptorum. Quocirca his omnibus consilio maturiore pensatis mutastis viri fortes constantiae genus et deponentes, quo adprime floretis, saecularis ducatus 30 audaciam, quicquid ab adversa parte discriminis incubuerat, timore vicistis. Quapropter omnis, qui viderit coram positam iucunditatem, laudet praeteritam festinationem. Convenit dispositionibus vestris rapta de adversitate securitas. Ante decuit nostrum fieri, quod taliter libuerat ornari. Ego autem ut horum modo visione non perfruar et quae causa faciat, et nobiles patroni et aequales arbitri, etiam si taceatur, 35 advertitis. Apostolorum namque festivitas Viennensibus quidem vestris inter annuum

---

1 affatu *S*, affectu *L* dignatione *S* 4 adolescente *L* in eo *L*, in neutro *S*

L *Ex Lugdunensi libro ed. Ferrandus* (*F*) *et Baluzius* (*B*), *deest in S* Epl'a bĩ auiti ad illustrem uirum arigium *rubr. et marg. L* 7 illustrissimo uiro *F* 9 ueruntamen *L* quẽquẽ *L*, quemque *F*, quem *B* gauiṣsurum *L* 12 desiderium meum prouenisset *F* 13 prouenisset] pro *in ras. pr. m. L* obtaueram *L* 14 possent] possim *F* ascribere *L* 16 cõẓcordiam *L* 21 concesserim *F* ueruntamen *L* 22 quo *scripsi*, quod *L* 23 confecti *scripsi*, cum facti *L* 25 lacrimas dependente] lacrimasse *F* tum *scripsi*, cum *L* 26 praemature *F* inuocacionis *L*, innouationis *B* actione *L*, ratione *B* 28 formidare *F* 30 fortes *F*, fortis *L* quo adprime *scripsi*, quo ad pessime *L*, quoad piissime *coni. F*, quo aptissime *coni. B* 32 iocunditatem *L* 35 et quae *L*, *puto* ecquae faciat *L*, fuerit *F* aequales *L*, et quales *B* 36 *fort.* aduertetis inter annuum martyrium dies *L*, inter annuos martyrum dies *F*

martyrium dies peculiari studio subit. Habeo praesentiam tempori, quo diei passionis fabriculae, quam nostis, videtur iniuncta esse dedicatio. Verum quia nihil est, ad quod animum meum vester destinare non possit affectus, excusans plebeculae absentiam meam anteponerem consuetudini singularitatem, nisi, ut nostis, in ipsis paenitentibus 5 nostris fervor appetens vitium vicinum odium formaret atque strepitum, cum e nostris ambitio aliquos, alios sollicitudo, at gliscentior multos gula tractura sit. Veritus sum, ne forte simul paucos, qui forent, aliquos aliena declinantes suae magis festivitati studium mansuetudinis adgregaret, apud aliquos animus, ut solet, tali turbatione motus esset, quasi per absentiam meam eo die cursus nostrae devotionis putaretur omitti, 10 quo diversae partes videbantur instituí. Vnde excusationem meremur. Si rationem rite agnovistis, ignoscite; communem festivitatem praeteritorum recordatione, praesentium plenitudine cognoscite. Tam absentium eam quam praesentium officiis celebrate. Confido de misericordia dei nostri, quod etiam mihi in hoc loco, quandocumque opportunius, verbi praestabit aditum, quibus geminatae consecrationis ornatiorem concessit 15 effectum.

LI (45) Avitus episcopus viro illustrissimo Apollinari. a. 507

Diu est, si aut verbo meo creditis aut de affectu mutuo digna sentitis, quod litteras alicuius vestri sumere desiderans plus tamen officii mei offerre cupiebam, quaeque in persona vestra dilectioni primum, deinde necessitudini, ad ultimum etiam dig- 20 nitati a me debentur, non semper occasionibus commeantum solvenda committere. Quia licet et ipsa nobis opportunitas portitorum propter frequentiam debeat esse votiva, necesse est tamen, ut illa sollicitudo praecellat, quae se appetitu proprio sine interventu alienae necessitatis insinuat. Huius obsequii me obnoxium sciens intercludi redhibitionem iustam, iniusta obstaculi praepediente obice, iam dudum tacitus in- 25 gemiscebam. Pervenerat quippe non ad notitiam tantummodo, sed ad maestitiam nostram dispositi fumus incendii, quod sanctae ac simplici innocentiae vestrae velut de effetis cineribus coniuratio procellosa ventis mendacibus sufflans in cassum movere temptaverat. Ob quam causam verebamur anxietatis vestrae sarcinam voto libaminis adgravare et maeroris augmentum pro consolatione transmittere. Sub huius ergo am- 30 biguitatis nubilo confusa expectatione pendentibus litteras vestrae serenitatis pristinae pietatis expertas inopinanti mihi deus obtulit. Recognovi illic, qua satis delectatus sum, manum vestram, quam plus paternam declamationem, quam maxime hereditariam benignitatem. Scripsistis igitur Christo praestante iam redux omnia tuta esse circaque vos dignationem domni regis Alarici illaesam et pristinam permanere. Quam-

---

1 subit *scripsi*, uiuit *vel* iuuit *L* tempori *L*, temporis *F* diei *L*, die *F* passionis] piissimae *F ni f.* 2 uerum *scripsi*, uirorum *L*, *om. F* 5 odium *scripsi* (*an* inuidiam?), diu *L*, defletum *deesse putabat F* formaret *L*, firmaret *F* 6 at gliscentior *scripsi*, adolescentior *L* 7 simul *L*, si uel *B* aliquos *scripsi* (*post* forent), quos *L*, *om. F* 8 aggregaret *L* perturbatione *F* 9 esset *scripsi cum F*, isti *L* 11 praesentiam *F* 12 eam *scripsi*, est *L* cęlebrate (ę *ex* e *al. ut vid.*) *L*, celebrare *F* 13 misericordia] mīa *L* opportunius] erit *add. F*

LI: 43 Auitus uiennensis ep̄s ad uirum illustrem apollinarem *rubr. et marg. L* 16 illustri *S* 18 alicuius *L*, aliquas *S* queque *L*, quod *S* 19 etiam *om. S* 20 non semper debemus occasionibus *S*, debemus *om. L* 21 oportunitas *L* 22 tamen est *S* 24 redibicionem *L* iniusta *L*, iniusto *S* praepediente *L*, praepedientis *S* 26 sanctam et simplicem innocentiam uestram *S* 27 effectis *L* 29 aggrauare *L* 30 uestras *S* pristinae pietatis *S*, ‴pietatis ″pristinae *al. m. corr. L* 31 expertas *L*, expertae *S fort. recte* in opinanti *L* 32 quam plus *L*, qua plus *S* quā maxime *L*, qua maxime *S* 33 redux *L*, reduces *S*

quam ego censeam, quod post quamcumque nutationem gratia talium personarum ita sine augmento non redditur, sicut sine periculo non finitur. Volunt enim quasi satisfacere innocentiae lacessitae, tumque erigunt, credidisse cum cernunt, et sic eis conscientia nostra sufficit, si scientia sua testis accedit. Ego tamen nuntio vestrae immo nostrae securitatis accepto, ecce deo teste loquor, in lacrimas mixtas laetitia praeteritorum recordatione prorupi. Animo namque, ut ait vester poeta, s u b i i t c a r i g e n i t o r i s i m a g o, ut memoria retractavi usque ad nostras quamlibet dispari professione personas quandam parentum communium sortem, parilitatem laborum invidia sequente, perduci. Illa tamen in dei nomine etiam nobis suppetit, quae illis consolatio fuit: quod toto aemulorum nisu, toto circumlatrantis undique livoris dente temptata, quotienscumque appeti visa est, criminationi subiacuit familia nostra, non crimini. Quoniam, si vos a patre vestro hoc didicistis v i r u m s a e c u l o m i l i t a n t e m m i n u s i n t e r a r m a q u a m i n t e r o b l o q u i a p e r i c l i t a r i, exemplum a Sidonio meo, quem patrem vocare non audeo, quantum clericus perpeti possit, adsumo. Quo circa illud divinitas tribuat, ut nobis quam novum non est talia obici, tam nos ulla novitas meritos faciat accusari. Sed desistant nunc laetitiae tempore amaritudines, ex opportunitate sermo perstrictus: quin potius inepte iocantis audacia, unde rideatis, exhibeat. Ante aliquot menses datas ad amicum quendam communem magnificentiae vestrae litteras vidi, quibus salutatione praefata in epistulae declamantis parte succidua scribebatis placuisse vobis libellos, quos inter occupationes seria et magis necessaria conscribendi nihilominus tamen de spiritalis historiae gestis etiam lege poematis lusi. Hic nunc nihil falso, nihil adsentatorie me loqui coram sinceritate vestra imprecor testem deum; tantum me tuo iudicio delectatum, veluti si auribus domni mei patris tui meditata confessus cuiuscumque laudis momentis eo censore donarer. Primum namque gaudebam, quod sensum vestrum hic liberius quam alibi pendebatis; deinde quod agnovi vos aliquod bonum de conatu fraterni operis non minus velle, quam credere: certe metris distinctionis non quantae volebatis inventis suppeditare vos voto, quod non poteratis implere iudicio. Libellum tamen amicus, qui ut puto ad vos pervenire fecit, non de librariis sed adhuc ex notarii manu adeo mihi inemendatum crudumque praeripuit, ut non facile denotes, auctoris magis scriptorisne vitiis irascaris. Qua propter opusculum ipsum in membranas redactum et adhuc non quanta volueram correctione politum, ne moram desiderio tuo facerem, celeriter destinavi. Si revera non solum amantibus, sed et iudicantibus vobis placet, quoniam apud extraneos forte non deerit, quem audacis conatus tangat invidia, abunde mihi sufficiet, ut vos, quod cupio, sentiatis. Quia sicut non minus ad meam quam vestram gloriam

6 Verg. Aen. II 560.

---

1 nutationem gratia *S*, notacionum gratiam *L* 2 reddetur *L* 3 erigunt *scripsi* (*cf. p. 76, 30*), eligunt *LS* 5 securitatis] *post h. v. explicit quat.* ·xx·, *incipit quat.* ·xxi· *L* laeticia *L*, laetitiae *S* 6 animum *S* 8 parilitate *S* 9 sequente *scripsi*, exequente *LS* 10 nisu, toto *S*, n (i supra) totum *L* 12 hoc *L*, Archadio *S* uerum *L* 13 exemplum assidonio *L*, nec ego parum exempli a Sidonio *S* 14 pereti (p supra) *L* assumo *L* 15 ulla *L*, nulla *S* 16 meritos *scripsi*, merito *S*, męstos *L* desistat *S* amaritudinis *S* 17 oportunitate *L* inepti iocantis audacia *L*, inepte *scripsi*, ineptia uacantis audaciae *S* 19 declamantes *S* 21 spĩtali *L* 22 adsenatorię *L* 24 confusus *L* momenti se eo censore *L*, *correxi* momento sub censore *S* 25 hic liberius quam alibi *L*, huic liberius quam alteri *S* pandebatis *S* 27 metris distinctionis *L*, meritis dictionis *S* quantae *scripsi*, quantum *LS* suppeditare *scripsi*, supplicare *L*, supplere *S* 29 librarii *S* 30 scriptorisue *S* 31 in membranis *S* et adhuc non *L*, nec adhuc *S* 32 tuo *L*, meo *S* 34 audac*i*s: i *in ras. litt.* e *ut vid.*, *sed pr. m. L* sufficiet *ut vid.*, et *ex* t *corr. L*, sufficit *S*

pervenit communis Sollii opus illustre, ita vobis favente Christo militari actu magis magisque florentibus si in me nisus tenuis aliquid dignum lectione confecerit, etiam senem quandocumque Arcadium non pudebit.

LII (46) Avitus episcopus viro illustrissimo Apollinari. — a. 507 post ep. LI (45 S.)

5 Communi quidem sed veraci sermone vulgatum est, quod sese mutuae dilectionis intuitu concordantium cernant motus animorum. Potest namque tam una nobis sollicitudo nostri esse, ut litteris, quas harum portitor filius meus attulit, ante, si bene metiamini, responderim, quam venirent? Nam in pagina famulatus, quam per meos ex causa direxeram, et gaudium de vestra prosperitate conceptum plus 10 affectionibus quam sermonibus exhalavi, et necessitatem nostram patrumque communium mixta lacrimis exultatione perstrinxi. De cetero autem tribuat divina miseratio, quae spem reparandae prosapiae in personae vestrae honore constituit et secuturae posteritati nostrae te unigenitore etiam nos patres esse concessit, ut calcatis iugiter prosperante successu inimicorum coniurationes seu perfidorum livores, primus victoriae 15 vestrae gradus sit integritatem in conscientia reponere; secundus, cum discutitur, in audientia comprobare; tertius criminantibus post sententiam pepercisse. Torqueatur animo etiam pro indulgentia sibi collata hostis subpressus, et duplici nostro bono, supplicio suo, cum vos gemuerit non posse decipi, doleat posse misereri. Sic potestati vestrae ad hoc tantum redditus, ne periret, dum oblatae ultro veniae amarus 20 irascitur, vitae quodammodo suae invidere cogatur. De reliquo, domine piissime frater, cura pectoris mei, pompa generis tui, fer paulisper trepidantem fraternae admonitionis ineptiam. Cavete attentive malos et linguarum mordacium dolis sibilantibus blandimenta venenaque machinantibus docti post experimenta non credite. Nec minus vos sollertia faciat cautos, quam innocentia praestat securos. Siquidem intercluso 25 explorandi nocendique aditu vel ob hoc rarius debetis debellandis eorum conatibus laborare, quod ultionem divino iudicio reservantes debellantibus semper statuistis ignoscere. Quamquam, ut supra iam fatus sum, non ex toto impunitus habeatur, quem gloria lacessit.

LIII (47) Avitus episcopus viro illustrissimo Heraclio. — a. 499 aut 500

30 Dum incessabilis de amicorum fide ac salute mihi cura est, nuper prosperitatis vestrae inter prima sollicitus agnovi, quod cum familiari catholico episcopus tacere

---

1 illustrare *S* 2 in me nisus tenuis *L*, in minimis subtilius *S* 3 senem *scripsi*, sine me *LS* quandocumque *L*, quodcumque *S* Archadium *S* puderet *S*

LII: 44 Item ad eundem *rubr.* *L* 4 illustri *S* 6 intuitu concordantium *S*, intuitu. n̄ concordantium *L*, n̄ *ex* nota *vocis conpendio ortum suspicor* cernunt *S* potest *L*, patet *S* 7 unam nobis sollicitudinem *S* 8 responderem *S* ueni*r*ent: i *rasura ex* e *ni f. corr.* *L* 10 exalaui *L* 12 quę *ex* quę̄ *pr. c.* *L* 13 posteritatis *S* unigenitorē *L*, uno genitore *S* patris *L* 14 succesu *L* coniuratione et perfidorum liuore *S* 17 animus *S* sịppressus *pr. corr. ex* subressus (ịp *ex* u, *alterum* p *ex* b) *L*, oppressi *S* 20 semper piissime *S*, semper *om.* *L* 21 ammonitionis *L* 22 antentiue malos *L*, attente a malis *S* 23 doctius *S* 24 intercluso probis explorandi *S* 25 rarius *L*, gratius *S* 26 debellantibus *L*, debellatis *S* 27 fatus *L*, fassus *S* habeatur *L*, abeat *S* 28 lacessistis *S*

LIII: 45 Auitus ep̄s ad uirum illustrem eraclium *rubr. et marg.* *L* 29 illustri *S* eraclio *L* 30 cura mihi *S*

non debeam: fructum tamen in vobis mercedis taliter adquisitae non tam verbis valeo exaggerare quam gaudiis. Nam nisi vos a praeconio vestro maturitate senatoria temperatissimi pudores cohiberent, effectum certaminis gloriosi ipsa forsitan lingua digne laudaret apud proprios, quae mirabiliter convincit adversos. Habuistis igitur, ut audio, cum rege tractatum, de quo, quantum comperi, quia non seducebamini, liminibus transistis ad proelium. Discussum est nutu divino, qui caelis dudum notus iam et hominibus appareret religionis adsertor. Os saecularis eloquentiae pompis adsuetum et fluentis exundantibus Romuleae profunditatis irriguum alacritate debita missam sibi de supernis materiam dignae disputationis arripuit; facundia cum interfuit aut describendi mundi iucunditatibus aut regalium triumphorum praeconiis, patronam ubi primum melior pars poposcit, adstruendae veritati non servire non potuit. Sicut alias laudando regem reddidistis Caesari, quod Caesaris erat, ita hic, ut redderetis deo, quae dei sunt, nec Caesari pepercistis. Quapropter habet hic in vobis, etsi non sequatur, potestas regia, quod miretur, quae se aliquotiens declamantibus vobis nunc evidentius sentit ornatam. Siquidem nec scire vos adsentationis illecebram, cum res admonuit, etiam resistendo monstrastis. Illos igitur denotat sapientia potestatum facile humanis fidem posse mutare, quos divinis vident terrena praeponere. Ceterum cognosci in promptu est, custodem primarum partium etiam quae sunt residua, servaturum. Haec igitur dicta sint, cum de saeculari parte tractamus. Si vero ad sacerdotum causam venitur, quorum adhuc non augetis scolam et iam sustinetis iniuriam atque ornaturi contubernio prius informatis exemplo: quis horum vos, quis, inquam, nesciat ad certamen huius spiritalis palaestrae non rudes aut ignaros legis, sed sub longo salutarium meditationum gymnasio pervenisse? Quocirca novum sit aliis necessitatem belli huius a perfectione vos virtutis ordiri; ego autem, in cuius animo caritatis arcem tenetis, iam dudum incunctanter agnoveram ad catholicos sensus intuendos per studium tuendosque per verbum probato in vobis devotionis ardore non tam desideria deesse quam tempora. Qua propter famulatu salutationis oblato, pastu, quo mentem vestram ieiuno corpore satiastis, significans etiam me refectum, unde vobis paucula haec saturitas meae gratulationis eructat, deum, quod restat, exposco, ut, cui praedicatoris officium iam imposuit, honorem subiungat. Quod exercetis actu, ostendatur et habitu; non docilem sed doctum, nec discentem sed doctorem cathedra suscipiat. In qua velut triumphatori conspicuo sertis laureae victricis aut myrto, inter adclamantum gaudio consonas voces, quantus in clipeum adsurgas, etiam nolens adstipuletur hostis expertus, numquam inventurus, quod de qualitate meriti contradicat, sed habiturus semper de proelii inaequalitate, quod timeat.

12 Matth. 22, 21. 33 Verg. Aen. XI 283 sq.

2 temperantissimi *L* 3 pudores *L*, pudoris fraena *S* digne *S*, digna *L* 5 seduceba,ni (mi) liminibus *L*, se ducebant lenibus *S* 6 discussus *S* 7 assertor *L* pompos assuetum *L* 8 irriguo *S* 9 facundia cum *L*, et facundiam quae cum *S* 10 iocunditatibus *L* patronam *scripsi*, patrocinam *L*, patrocinabatur *S* 11 astruendae *L* non seruire *scripsi*, non *om. LS* potuit *L*, puduit *S* sicut *L*, Itaque sicut *S* 13 pepercistis: pe *ex* pt *vel* pr *pr. c. L* sequitur *S* 14 meretur *L* 15 nec scire *L*, nescire *S* assentacionis *L* 16 denotet *S* 19 sunt *S* 20 et iam *L*, *om. S* ornaturi *scripsi*, ornatum *L*, ornandam *S* 24 uos *ante* uirtutis *positum in L*, *post* 23 aliis *in S* 26 ardori *S* 27 salutationis *S*, famulationis *L* 28 uobis *om. S* saturitatis meae gratulatio *S* 29 deum *S*, dum *L* restat: st *ex* ct *pr. c. L* 30 honore *L* quod *L*, et quod *S* exercetur *S* non *L*, nec *S* 32 triumphatore *S* laureae uictricis aut myrto *scripsi*, gloriae uictricis alithir||to *L*, gloriae uictricis euincto *S* acclamantum *L* 33 assurgas *L*, assurges *S*

LIIII (48) Heraclius Avito Viennensi episcopo. *a. 499 aut 500 post ep. LIII (47 S.)*

Vtinam mihi subinde contingat, ut alloquii vestri fecunditate iugi eruditione corroborer. Duplicis enim gratiae effectus tali succedit eventu, dum et fides tepore marcida ferventis hortaminis calescit affatu et ingenium naturali paupertate ieiunum 5 perspicui cultoris ope ditescit. Vnde, si dignamini, comitante salutationis officio maximas grates referre praesumo, quod responsio mea apud principem habita et ad vos, ut indicastis, rumore perlata competens iudicium non ex meo ore, sed ex vestro amore promeruit; quamquam praecellentissimus princeps, cum sit ad inveniendum igneus, profluus ad dicendum, ita sensus scrutatur humanos, ut semper conventibus mitissimo 10 pareat auditu. Tamen laboris mei seriem amputato aequore prolixitatis insinuo; laborem, inquam, dico, quia procellas inopinis flatibus irruentes imperitus nauta vix sustinet. Ergo cum dei beneficio tandem cessantis taedii tranquiliitas se publica reddidisset, quasi mutatis diu castris destinatum certamen inveni. Semper enim ignavas imbellesque personas petulantior conflictus adgreditur. Primum quidem e diversa parte 15 proprii luctaminis sermo praelusit; deinde velut ab insidiis repentinis fusus est vomitus transmarinus; denique incidi chartam, vacuam et chaere oblatrante, quae ita se circumductis irridebat erroribus, ut salva respondentis libertate propositionis pravitate exitum non haberet et ex propriis instrumentis in iugulum suum resistenti arma suggereret. Quid multis? pagina, quae legi coeperat, ad silentium se conferre maluit: 20 omnibus probabiliter innotescat quam sit divisa, quam facilis, quam spernenda persuasio, quae excogitatis multiplicibus argumentis divinae instructionis non inopem turbare non valuit. Haec ita replico, ut, quicquid est, quod in causa dei placeat, vobis procul dubio faciam adscribendum. Enim vero in propatulo habetur, quod me sedulo collocutionis vestrae lima componit omnesque in commune praedicationum vestrarum 25 cultus inuberat; ut sedes illa, cui vos contulit caeleste iudicium, multum administrationis muneri praestitisse, sed non minus in administrantis persona meruisse videatur. Incumbe ergo orationi, domicilium pectoris mei, et auxilium dei quam pro te tam pro omnibus, sicut facere consuesti, pius et pervicax tutor implora. Tuae fidei murus nulla obpugnatione quassabitur. Procurandum est, ut filios alumnosque tuos vulgata 30 indesinenter castigatione tuearis et validissimis doctrinae armis, sicut legimus, tecum vincere cogas.

LV (49) Avitus episcopus viro illustrissimo Ansemundo.

Plurimum miror, quod persona, pro qua intercedere dignamini, ut mihi Lugduni posito sola negarit crimen, quod universitas conclamabat, ad hoc resipiscendo per-

---

LIIII: 46 Heraclii rescriptum ad auitum ep̄m *rubr. et marg. L*, Rescriptum uiri illustris Heraclii *S* 1 Heraclius — episcopo *om. S* 2 iugi *L*, augear *S* 3 enim *L*, siquidem *S* gratiae effectus tali *scripsi*, gloria affectus talis *L*, gloriae fructus tali *S* 4 ortaminis *L* 6 gratias *S* 11 inopinatis *S* 12 cessantis taedii *L*, cessante taedio *S* se publica reddidisset *L*, publica redisset *S* 14 aggreditur *L* parte: p *ex* ꝑ *corr. L* 16 incidi in ch. *S*, in *om. L* et chaere *scripsi* (*quod vulgo scribitur* kere), et //ęre (k *ut vid. eraso*) *L*, ueteri *S* oblatrante *L*, obliterata *S* 17 prauitate *L*, prauitas *S* 19 conferre se *S* 20 ut omnibus *S*, ut *om. L* quam sit diuisa — persuasio *om. L* 21 non inopem *scripsi*, non *om. LS* 22 ita *L*, itaque *S* 23 faciam *scripsi* (*an* fatear?), faciat *L*, sentiam *S* sedulo *L*, sic olim *S* 24 omnisque *S* 25 ut sedes *S*, ut *om. L* administracionis *L*, administratori *S* 26 muneri *scripsi*, muneris *LS* 27 domicilium *L*, domine *S* quam *L*, quantum *S* 28 Tuę *L*, ut *S* 29 quassetur *S* est *L*, autem est *S*

LV: 47 Epl'a beati auiti ep̄i ad uirum illustrem ansemundum *rubr. L* 32 illustri *S* 33 ut mihi *L*, ut *om. S* 34 negarit *scripsi*, negaret *LS* ad hoc *L*, et post ad hoc *S*

venit, ut vobis pro venia supplicaret. Quod si simpliciter petit, constet hominem etiam reatus ordinem confiteri. Quo circa licet in omnibus causis pro dignatione, quam mihi impenditis, liberum non habeam aliud facere quam iubetis: non possum tamen, quia sic vobis visum est, remissurus non prius exaggerare, quod doleo. Scit enim pietas vestra et in ecclesia legi frequenter audivit, in ipso adulterii malo quantos scriptura divina gradus exprimat: Primo fornicandi lapsu peccavit, qui feminam coniugio carentem libidine inflammatus appetiit; secundo, qui furto super cuncta damnabili simplicis tori pudicitiam violavit. Cumque nihil gravius hac iniuria humanus animus putet, vos conicite, qualiter caelestis iustitiae castitas moveatur, si sponsam Christo devotam et in sancti altaris thalamo benedictione dotatam, ut nihil amplius dicam, vel petulanter adspexerit. Audio tamen dicere iuvenem ipsum non se virginem temerasse, cuius turpibus votis prior multorum carnalitas sit abusa. Qua propter cum reum facinoris manifesti nisi satisfactio sua et intercessio vestra non liberet, dici non potest, quantum mirer hunc pro reconciliatione sui aliorum crimina confiteri. Accuso in hac parte nostri temporis neglegentiam sacerdotalem. Non nos ista perquirimus, offert se nobis inexplorata criminum magnitudo. Quid in malis socium quaerit? quid alios maculosos adserit? Atque utinam et ipsius vel sic se temperasset obscenitas, ut lateret. Deinde ex duobus eligat, utrum velit. Si primus in puellam carne peccavit, expectet, quod praedicit apostolus: Si quis templum dei violaverit, disperdet illum deus. Si autem corruptionem, quam non inchoaverat, gravavit augmento, quid excogitari turpius, quid horribilius potest, quam ut illum nec hoc prohiberet a meretrice, propter quod solum deus separari virum permittit a coniuge? Nec solus, si respicitis, ex hac parte commoveor. Gemunt religiosi parentes scelus admissum et quasi perditam prolem lugentes orbitatem planctibus profitentur. Quid de matris maestitia loquar, quam perditi iam dudum mariti omni morte deterius turpis vita viduavit? Et quamquam cito moveri solitus tamen patienter haec tulerat filius sine pietate, maritus sine subole, pater sine herede. Et nutritur insuper eius studio quamlibet ortum ex generosis adulteris nobile malum: sic tamen, quod in desperati nativitate portenti non est augmentum prosapiae, sed infamiae documentum. Et quidem salva, quam mihi deus in vobis praestitit, defensione plus culpam praefati quam inpotentiam pertimesco. Sed, rogo, ne irascatur ista dicenti. Speculator sum, turbam teneo, tacere mihi non licet. Atque utinam peccans humanos animos sumat, cui solitum est labi per facilitatem et ad satisfactionem reverti: ceterum iracundia culpae, tumere superbi, lascivia fetere taurinum est. Quo circa licet diversas in me terrorum flammas evomuerit, ad Romanae forsitan ecclesiae audientiam vocet et, si adhuc placet, etiam filios habere me dicat: nec minas suas adsentatione placabo

5 cf. Deuteron. 22, 22 sqq. Levit. 20, 10. 19 Corinth. I 3, 17. 22 Matth. 5, 32.
31 Incerti ut videtur poetae verba. Episcopi graece, latine speculatores: Isidori Origg. VII 12, 12.

---

1 si *pr. ss.* *L* constat *S* 2 reatus ħ ordinem *L* 4 non prius *L*, nisi prius *S* scit *L*, sic *S* 7 secundo quo peiori qui furto *S* 8 thori *L* 11 aspexerit *L* Audeo *L* 12 multarum *L* 14 mirer hunc *L*, miserum sit *S* sui *L*, sua *S* 16 quid — quaerit? *L*, quis — quaerat *S* quid alios maculosos asserit *L*, quis in aliis maculis se inserat? *S* 19 expectet *L*, adhuc expectat *S* 20 quam non inchoauerat *S*, non *om.* *L* 22. 23 meretrice? gemunt (*verbis* propter quod — commoueor *omissis*) *L* 24 in planctibus *S* matre mesticia *L* 25 perditi *L*, praedicti *S* 26 cito *L*, coitu *S* 27 sobole *L* nutritor *L*, *correxi* nutritum *S* 28 sic *S*, si *L* in desperati *scripsi*, inde si rati *L*, in desiderati *S* 30 inpotentiam *scripsi*, potentiam *L*, poenitentiam *S* 31 turbam *L*, tubam *S* 32 humano animo *LS*, *correxi* 33 sumat *L*, fuerit *S* ad satis factionem *L*, per satisfactionem *S* 34 culpę *L*, calere *S* superbia *S* foetere *S*, fateri *L* 34. 35 diuersitas in me t̄renorum flammas euomuerit. ad *L*, diuersas in me iterum flammas euomat et ad *S*, terrorum *scripsi* romanae //// forsitan (*rasura 4 litt. pr. m.*) *L* 36 assentatione *L*

nec fatigationem itinerum verebor, qui civicis criminibus in patria plus fatigor, nec multos me habere negabo, qui unum ex eis perisse iam doleo. Et quidem mihi haec paucula maeror extorsit. Sed vos, cui iuris summa potestatisque privilegio maior facultas suppetit castigandi, hominem violenter arguite; conciliationi meae meam in-
5 iuriam, quia ita praecipitis, vindicate; ne malum hoc vel mandatis aut nuntiis renovetur, curaturum esse praedicite: ut ei, si non corrigendo per voluntatem, certe vel per custodiam reprimendo facultas culpae possit eripi, si paenitentiae salubritas non potuit persuaderi.

LVI (50) Avitus episcopus viro illustrissimo Messiano.

10 Maximus desiderio nostro cumulus optata gaudiorum ubertate confertur, si magnificum vestrae pietatis statum florenti prosperitate pollentem avida sollicitudinis nostrae vota cognoverint: quia hoc proventibus nostris compendio indubitatae felicitatis adcrescit, quicquid clementiae vestrae caelestium beneficiorum pietas diffusa contulerit. Nam in eo metimur felicibus incrementis nostrum prosperari successum, in quo actionis
15 vestrae crescit sine fine suffragium. Qua propter honorificum salve persolvens quaeso, ut cupimus, si felicia cuncta erga vos geruntur, magnitudo vestra percurrentis paginae eloquio pandendo perdoceat.

[LIBER TERTIVS].

LVII (51) Avitus episcopus Viventiolo rhetori.

Cum rumor ex vobis susurriat, quod in homilia, quam nuper ad populum Lug-
20 dunensem in dedicatione basilicae videor concionatus, barbarismum me incurrisse dicatis, palam scilicet castigantes, quod publica oratione peccaverim: fateor istud potuisse contingere, praesertim mihi, cui, si qua in annis viridioribus fuerunt studia litterarum, omnia fert aetas. Ambieram tamen a vobis hoc ipsum coram positus audire, quia etiam si sciendi in me facultas minuitur, discendi cupiditas non mutatur. Sed quia
25 vos absentem dicere comperi, quamquam absens respondere curavi. Igitur culpasse vos ferunt, quod POTITVR mediam syllabam productam dixerim, Virgilium in hoc verbo scilicet non secutus, qui syllaba ipsa correpte usus est dicens

Vi potitur.

23 Verg. Ecl. VIIII 51. 28 Verg. Aen. III 56. cf. Probi Instit. art.: Gramm. lat. IIII p. 182, 32 Keil.

---

1 fatigationes *S* nec multos filios habere me negabo *S* 2 perisse *L*, peperisse *S* 3 meror *L*, error *S* Sed uos quibus summae potestatis priuilegio *S* 4 conciliacioni meę meam iniuriam quia *L*, conciliationem illi meam, quia *S* 5 uindicate *scripsi*, iudicate *L*, indicate *S* meque ne malum *S*, meque *om. L* 7 saltem facultas *S*, saltem *om. L* eripi *L*, erui *S* 8 potuit *L*, possit *S*

LVI: 48 Auitus ep̄s ad uirum illustrem messianum *rubr. et marg. L, vid. Papyri Parisinae scedulam 5r* 9 illustri *S* 12 prouentibus *scripsi*, p̄sentib; *L*, profectibus *S* indubiae *S* 13 clementiae *L*, eminentiae *S* 14 nr̄m ꝓsp̄ari successum *L*, nostrorum propagationem successuum *S* in quo — 15 suffragium *om. L*, *extitisse haec olim in papyro singulorum versuum longitudo probat* 15 quęso ut cupimus si felicia *L*, rogo quod si, ut cupimus felicia *S* 16 erga nos cuncta *S* percurrentis *L*, occurrentis *S* 17 elocutione *S* pandendo *L*, *om. S*

LVII: 51 Epl'a bī auiti ep̄i ad uiuentiolum rethorem *rubr. L* 19 Cum rumor ex uobis susu(r)riat quod *L*, Audiui quod *S* homelia *L* qua nuper *S* 23 hoc ipsum a uobis *S* quia etiam si *L*, etsi iam (quia *om.*) *S* 24 discendi — mutatur *om. S* sed quia uos *S*, quia *om. L* 25 absentem *L*, absentes *S* 26 mediam — dixerim] media longa syllaba dixerim *S* 27 correpta *S*

Sed istud remissibile est poematis necessitate, quod perinde saepe invenimus Virgilium praesumpsisse, ut scilicet metri legem, sicubi opus est, barbarismo contempto expediat et syllabarum naturam certis quibusque locis artem minime secutus invertat. Quale est illud:

Non erimus regno indecores, 5

vel:

Fervere Leucaten

vel illud:

Namque ut supremam falsa inter gaudia noctem
Egerimus, nosti. 10

Cum utique haec tria verba, id est fervere, egerimus aut indecores, nullus litteratorum corripi adserat, sed productis naturaliter paenultimis syllabis adhortetur ponenda. Virgilius ergo usus licentia poetarum secundum ea, quae supra diximus, corripiens mediam syllabam praesumit POTITVR. Quod verbum sequestrata paulisper poetica libertate artis potius lege tractemus. Secundum quod longa media est POTIRIS, 15 testat, ut persona tertia, id est POTITVR, similiter longa sit; sicut dicimus SORTIOR SORTIRIS SORTITVR. Sic tempore praeterito perfecto prima, secunda, tertia persona POTITVS SVM ES EST; sic imperativo modo tempore praesenti secunda persona POTIRE, sicut SORTIRE. Similiter optativo modo tempore praesenti et praeterito imperfecto sub totis tribus personis aeque syllaba producta: VTINAM POTIRER POTIRERIS POTIRETVR. 20 Ceterum si tertiam personam POTITVR brevem ponas, idem facere cogeris et in secunda, ut POTIRIS dicas, quod utique ab omni exemplo atque usu integritas Latinitatis excludit. Ecce verbum, quod a vobis reprensum fuerat, de quo audeo rationem mutuari. Nunc autem honorificum salve persolvens impensis precibus quaeso, ut, quia ego amicitiae iure, quid mihi videretur, stilo paginae liberioris expressi, vos quoque ad vicem 25 sublato, ut supra dictum est, Virgilianae auctoritatis exemplo, quem vel ob hoc in barbarismorum usurpatione non debemus sequi, quia in carminum dignitate non possumus consequi, licet idem Virgilius POTITVS vel POTITI producte posuerit, sicut est illud

auroque potiti,

vos mihi magis rationem, quam sequi debeam, rescripto exponente tractetis. Aut si 30 certe sciscitantem testimonii cuiuscumque eligitis docere compendio, spero, ut de priscis magis oratoribus, quos discipulis merito traditis, perquisitum diligentius repertumque pandatis. Quod si nec argumento artis nec oratorio invenitur, patere communes filios,

5 Verg. Aen. VII 231. 7 Verg. Aen. VIII 677. 9 sq. Verg. Aen. VI 513 sq. 29 Verg. Aen. VI 624 ausoque potiti, cf. III 55 sq. et auro Vi potitur.

---

1 quod perinde sepę *L*, quod in opere suo saepe *S* 2 contempto *L*, contentus *S* 7 leucatē *L*, Leucatem *S* 10 egerimus nosti] nosti *Vergilius*, nostin *Vergilii scedae Vaticanae*, nr̄m *L*, *om.* *S* 11 Cum — indecores *L* (idē *pro* id est *L*), *om.* *S* 12 corripi asserat. s; productis *L*, inficias ierit productas *S* penultimas syllabas *S* adortetur *L*, ab oratore *S* 13 ponendas *S* ergo] g° *L*, *om.* *S* 14 sillabam *L* praesumpsit, id est POTITVR *S* 15 Secundum — 16 longa sit *L* (16 longua *L*), Commune uerbum, tempore praesenti, numero singulari, personae primae potior, secundae personae longa media potiris: restat nunc personae tertiae, id est potitur, similiter longa sit necesse. *S* 16 sicut dicimus sortior, sortiris, sortitur *S*, *om.* *L* 17 primae secundae tertiae personae *S* 18 secunda persona *L*, ad secundam personam *S* 19 praesenti et praeterito *S*, et *om.* *L*, *fort.* id est praeterito *cf. Prisciani Instit. VIII 42* (*Gramm. lat. II 407 sq. Keil.*) productis *L* 20 personis *S*, eque (ęquę *al. corr.*) *L* 21 cęterum (ę *ex* e *al. c.*) *L* si tertiae personae ut potitur *S* in secunda *L*, secundae *S* 23 uerbum quod *L*, uerbum pro quo *S* reprehensus fueram *S* de qua audeo ratione *S* 27 sequi — possumus *om.* *S* 28 posuerit: p *ex* ꝓ *ras. corr.* *L* 29 auroque *LS*, ausoque *Vergilius l. c.*; *sed videtur ipse auctor altero quem subscripsi loco deceptus* auro *scripsisse* 30 magis *om.* *S* tractetis *L*, tradatis *S* 32 quos *S*, quod *L* 33 quod sine argumento *S* inuenietur *S* paťe communes filios *L*, pater et communis filius *S*

quorum ingenia mallem praesenti tempore ut primus quam solus imbueres, hoc uno tantum vitio esse contentos. Qui tamen ex illo profluentis uberi fonte doctrinae iam nunc inter initia sua non minus quam litteras bibant, quod amicum attrahere magis studiis quam detractare et oratorem eloqui potius quam obloqui decet.

LVIII

5 Avitus episcopus Stephano episcopo.

Post sanctam festivitatem, quam licet avidi atque anxii, vestro tamen interventu divinaque tuitione transivimus, debito famulatus obsequio ac sedulae sollicitudinis devotione servimus, quicquid illud nobiscum meritae asperitatis est, solari vestrae, quam deus semper augeat, prosperitatis agnitione cupientes.

LVIIII (52)

10 Avitus episcopus Viventiolo episcopo.

Festivitati sanctae cumulus, quam prospere vestra intercessione transegimus, caritatis apicibus, quos direxistis, adcrevit: et ob id multipliciter reddidit laetiores, quod ecclesiam, quae ubique una est, unitas complectitur gaudiorum. Tribuat Christus, ut, sicut anno praesenti desideria nostra felicibus complestis indiciis, ita tempore secuturo 15 visitationem semper optandam Viennensi ecclesiae conferatis.

LX (53) Avitus episcopus Gemello episcopo. a. 516|517

Litteras beatitudinis vestrae, quas diuturnitas temporis fecerat desiderabiles, vicina festivitas reddidit gratiores, quam in dei nomine prospere celebravimus et a vobis commode transactam esse gaudemus. Orate illud semper ecclesiae catholicae sancto- 20 rum suffragio provenire, quod divinitatis regula novit pace salva in omnibus fraternitatis caritate congruere.

LXI (54) Avitus episcopus Apollinari episcopo. c. a. 517|518

Post sancta dominicae nativitatis officia, quibus aegerrimus et vere plusquam fessus interfui, quod mihi post deum primum ac singulare est, nuntium vestrum ex- 25 pecto. Quem si meruero sumere, quaecumque illa, qua dignus sum, ut ego confido, temperabitur, ut vos meremini, detergetur asperitas.

---

1 imbueris *L* 2 contentus *S* profluentis *L*, quo profluitis *S* 4 detractare *L*, detrahere *S*

LVIII: 52 Epl'a bī auiti epi ad stephanum epm *rubr. L* *hanc epistulam ex L ed. Ferrandus et Baluzius, deest S* 6 anxii *bis L*[1] (*alterius litterae* nxi *lineola deletae*) 7 diuinaq; ‖ tuicione (q; *pr. corr. ex* r *ut vid.*) *L* diuinaque bonitate laeti transegimus *Ferrand.* sedule *L* 8 uestra q. dominus s. augebat *Ferrand.*

LVIIII: 53 Auitus eps ad uiuentiolum epm *rubr. et marg. L* 11 Festiuitatis *L* 14 ita *L*, ita quoque *S*

LX: 54 Auitus uiennsis (uiēnēsis *marg.*) eps ad gemellum epm *rubr. et marg. L* 17 uicina festiuitas// (*pr. corr. ex* uicinę festiuitatis) *L* 20 diuinitas regulae *S* nouit pace *L*, nouit ac paci *S*

LXI: 55 Auitus eps ad apollinarem epm *rubr. et marg. L* 25 quecumq; (*sic*) *L* sum *L*, sum fuit *S*

LXII (55) Avitus episcopus Victorio episcopo. c. a. 516

Prospera deo propitio festivitatis exordia quia obtinueratis suffragio, visitastis affectu. Nam dum et curam nostri solito geritis et de incolumitate vestra quae votis conveniant, nuntiatis, pariter quod gaudemus, offertis et quod debemus, exigitis. Tribuat Christus huius ipsius pietatis ac dignationis vestrae uberem commeatum, in quo a 5 vobis munere magisterii geminati et per sollicitudinis beneficium confortentur senes vestri et per caritatis exemplum posteri doceantur.

LXIII (56) Avitus episcopus Claudio episcopo. c. a. 518

Pro consuetudine desideria nostra votivis indiciis pietatis studio cumulatis, quorum visitatione suscepta nativitatis dominicae nobis festa prosperitatis vestrae geminantur 10 augmento. Pro qua gratia, quam erga nos beatitudo vestra adsidua dignatione multiplicat, praesentiam vestram succedentium annorum numerositate divinitas propitiata longaevet.

LXIIII Avitus episcopus Gregorio episcopo.

Meis potius adscribo peccatis, quod vos ad dispositionem piissimae voluntatis cor- 15 poris inaequalitas impedivit, quamquam consueta dignatio oratione nos et oblatione comitata sit. Vnde salutationis officia pagina famulante persolvens supra quam sermone valeo, gratias ago, quod festivitatem nostram pleno vos desiderio sitientem, etiamsi non satiastis praesentia, refecistis expensa.

LXV Avitus episcopus ad Alexandrinum episcopum. 20

* * *

LXVI (57) Avitus episcopus Maximo episcopo.

Magnae quidem et nimis admirandae sunt deliciae, quas misistis, copia, tempore, dignitate; sed tamen affectui, pietati, sollicitudini non aequantur. Per quae probatur non tam dignatio vestra nobis quam praesentia defuisse. Expleta est suffragiorum 25 vestrorum prosperitate festivitas: cui quantum accessit corporalium, tantum a consuetudine spiritalium defuit epularum. Quas mihi deus, si in futuro tribuit commeatum, sicut nunc per vos transmittere, ita tunc vobiscum exhibere dignetur.

LXII: 56 Epl'a bī auiti ep̄i ad uictorium ep̄m *rubr. et marg.* *L* 3 nostri] nr̄i *L*, patri *S* 4 ex/igitis *L* 5 ac dignationis] ad dignacionis *L*

LXIII: 57 Epl'a auiti ep̄i ad claudium ep̄m *rubr.* *L* 9 studịo *L* 11 gratia] grām *sed m pr. delevit lineola transversa* *L* assidua *L* 13 longeuet *L*, longaeuitet *S*

LXIIII: 58 Epl'a auiti ep̄i ad gregorium ep̄m *rubr. et marg.* *L* *Epistulam ipsam om.* *S*, *ex* *L* *ed. Ferrandus et Baluzius*, *inscriptio* Auitus Viennensis episcopus Gregorio episcopo *translata est in ep. LXVI* (*57 Sirm. 59 cod. Lugd.*) *in S* 15 ascribo *L* 18 quod praesentiam uestram et festiuitatem nostram *Ferrand.* uos *om. Ferrand.*

LXV *et* LXVI: 59 Epl'a bī auiti ep̄i ad elexandrinū ep̄m *rubr.* *L*, ad maximū ep̄m *margo* *L*, *sine dubio excidit epistolium unum cui numerum LXV dedi* 22 maximo episcopo *L*, Gregorio episcopo *S*, *cf. ep. LXIIII* 24 affectuu *L* 25 expleta *L*, expedita *S* 27 cōmeatū *L*, commeatu *S*

LXVII (58) Avitus episcopus Viventiolo episcopo.

Nisi frequenter vota communia peccatorum impedirentur obiectu, iussioni consuetudinariae caritatis solito volueram parere servitio. Nam cum festivitati vobisque occurrere duplicis compendii res fuisset, videtis ad mei solius pertinere dispendium, quod 5 nequeo implere praeceptum. Ita namque apud nos per momenta singula potestatum speratur adventus, ut, nisi illis venientibus praesens esse curavero, ab eis, qui solent in nobis etiam leviora culpare, quamlibet simplex abscessus meus non solum neglegentiae, sed etiam contumaciae deputetur. Quapropter communi necessitate perspecta impossibilitati meae clementer ignoscite et ut desideriis nostris si non iugiter, vel in-10 terdum satisfacere possimus, orate.

LXVIII (59) Viventiolus episcopus Avito episcopo.

Ad similitudinem divinae benignitatis deliberatio vestra cultorum suorum petitionibus temperetur, ut in sollemnitate sancti Iusti plebeculam suam apostolatus vestri visitatio benedicat.

LXVIIII (60) 15 Avitus episcopus Viventiolo episcopo.

Ad firmitatem promissionis divinae sit, quod antea concessistis Est est! quod postea repetistis Non non! quia, si bene occupatione praesentium qualitas pertractatur, condicionem inter nos habitam, etiam si tunc non debuisset interseri, modo specialiter deceret impleri.

LXX (61) 20 Avitus episcopus Constantio episcopo.

Litteras sanctitatis tuae in pascha quidem, sed non paschales accepi, nihil utique de caritate aut sollicitudine praeferentes: Iubebas, ut fratrem et consacerdotem nostrum Candidianum, quem ego quasi peculiarem commendaveram, non solum ad clericorum, verum etiam ad laicorum audientiam destinarem, a quibus constat diaconum eius pro 25 civili causa servili custodiae mancipatum. Et ideo, si censetis omnia de clericis vestris laicorum testimonio credenda, rescribite. Consequens erit, ut tum saecularium notitiam ex omnibus, quae in rumorem veniunt, consulamus. Illud tamen quasi amator tuus suggerere ac monere praesumo, ne propter leves causas et non ad deum, sed ad saeculum pertinentes ne laici quidem, non dicam clerici, sancta communione priventur, 30 quia nescit, cuius dignitatis ipsa communio sit, qui non eam omni animositate seposita et cum magno dolore suspendit et cum maxima festinatione restituit.

16 Matth. 5, 37.

LXVII: 60 Epl'a bī auiti ep̄i ad uiuentiolum ep̄m *rubr. et marg. L* 2 obiectu *S*, abiectu *L* 7 abscesus *L* 9 nostris *S*, nr̄is *L*

LXVIII: 61 Epl'a uiuentioli ep̄i ad auitum ep̄m *rubr. et marg. L* 11 episcopus *om. S*

LXVIIII: 62 Item auitus ad uiuentiolum ep̄m *rubr. et marg. L* 16 ·ē ē· *L* 17 ·n̄ n̄· *L* 18 nos *L*, uos *S* intc̄esseri *L*

LXX: 63 Epl'a bī auiti ep̄i ad constantium ep̄m *rubr. et marg. L* 22 iubebas *L*, sed quibus iubebas *S* 26 tum *L*, dum *S* 27 consulamus. illud *L*, consulamus, clericorum libertatem prodamus. Illud *S* amator *L*, amor *S* 30 sit ipsa communio *S*

LXXI (62) Apollinaris episcopus Avito episcopo.

Cogitans atque pertractans, inofficiositatem vestram qua ultione percellerem, nil dignius iudicavi, quam si declinatam iniuriam nihil segnius intentarem. Nequaquam igitur in posterum vereamini, qui cernitis praesentem noxam protinus expiari.

LXXII (63) Avitus episcopus Apollinari episcopo. 5

Ne festivitati occurrerem, necessitas obstitit: ut mihi festivitas occurreret, humanitas procuravit. Scribitis ergo indevotionem meam marinis vos copiis ultum isse. Dignum scilicet genus supplicii, quod ne faciat cum desiderio gulae conflictum! Satis vobis praesentari cuperem, si non taliter puniretis absentes. Vtinam censurae vestrae in contumacem poena non desinat. Nihil magis timeo, quam quod me iubetis in 10 posterum nil vereri; indulgentiam illi, qui rogaverit, date; cui avari esse volueritis, ignoscite; ceterum me qualitatem districtionis expertum offensam magis vestram constat desiderare quam veniam. De cetero orationibus vestris tribuat deus noster, ut, qui festivitatis huius praesenti anno officiis qua deliciis adfui, in tempore futuro vestris me orationibus effectu non simili praesentetis et, cum rediero, severitate simili ab- 15 sentasse credatis. Octo palustres quisquilias et duo paria solearum, quae dentibus maceretis, aliquatenus commotus, non tamen ex integro malum pro malo reddens direxi.

LXXIII (64) Avitus episcopus Viventiolo episcopo.

Servatis dulcitudinis morem, immo, ut verius dicatur, augetis. Refecistis sollicitudinem nostram de vobis prospera nuntiando: visitastis festivitatem de nobis, quae 20 optabatis, agnoscere cupiendo. Inter has tamen multiplices epulas animorum etiam corporalibus quoque deliciis ornastis et mensam, qui spiritalibus paveratis ecclesiam. Quapropter impar ad gratias convertor ad preces divinam misericordiam rogans, ut caritas, cuius profectum tanto studio adseritis, vobis ad praemium, mihi ad gaudium, cunctis proficiat ad exemplum. 25

LXXI: 64 Apollinaris ep̄s ad auitum ep̄m *rubr. et marg. L* 2 nil *S*, id *L* 3 declinata iniuria *S* nequaquam *L*, ne quam *S* 4 cernetis *L*

LXXII: 65 Item auitus ad apollinarem ep̄m *rubr. L* 6 occurret *L* 7 ultum isse] ultu,'isse (*lineolis disiunxit ant. m.*) *L*, luisse *S* 8 ne *L*, me *S* (*ubi lacuna indicatur a Sirmondo sic:* quod me faciat * * * * cum desiderio *etc.*) 9 pun*i*retis (i *ex* e *corr. pr. ut vid.*) *L* 10 incontumacē *L*, in contumace *S* 12 *i*gnoscite: i *ex* a *ras. pr. c. L* uestram *S*, uām̄ (r supra) (mı *ex* ru? *pr. c.*) *L* 13 ut qui *S*, qui *om. L* 14 festiuitati h. praesentis anni o. magis quam deliciis *S* adfui] affui *L*, abfui *S* 15 effectu *L*, affectu *S*, *fort.* affectu non dissimili 16 palustres: *aucas vel anates silvaticas intellexit Cangius* quisquias et duo *L*, quisquia se duo *S correxit M. Hauptius Hermae t. I* (*1866*) *p. 261* [*Opuscula III 351*] *coll. Apulei. Met. I 24 p. 113 Elm.:* at has quisquilias quanti parasti? [*cf.* quisquilla = coturnix *Cangius*] 17 aliquatinus *L* *post* direxi *expl. quat.* ·XXI·, *inc. quat.* ·XXII· *L*

LXXIII: 66 Ad uiuentiolum ep̄m *rubr. et marg. L* 19 dulcedinis *S* 21 optabatis: p *ex* b *pr. c. L* 24 tanto *om. S* asseritis *L*

LXXIIII (65) Avitus episcopus Maximo episcopo. inter a. 513—516

Quantum ad infernum spectat et finem, aliquantulis corpusculi viribus vigeo, anxius tamen, quod de domno filio vestro vel absolutione colloquii nil agnosco, quia nec eo loco fuerim, ut cognoscere potuissem. Nam monasteriis Grinescensibus occu-
5 patus aliquamdiu iam habitaculo civitatis absento. Siquidem deliciae, quas dignatione solita direxistis, in itinere me et adhuc ab urbe remotius positum repererunt. Quasque, quod multipliciter miror, servus vester Leonianus multum gemens, minimum sumens, avido quidem, sed vacuo ventre transmisit: putasses eulogias vestras tenaci corvorum rostro ad Heliae pastum parvulis unguibus exhiberi; adeo ob insultationem
10 meam in vos iustius excitandam misit esuriens, quod vorare non potuit concupiscens. Vellem nunc scire, quid prosit, gulae peculiaris famuli si studetis, cui ne datas a deo vobisque epulas de ore vel animus raperet, optabilis absentandi causa me rapit. Ceterum de recentibus quia praecipitis, et meas partes cedo et multiplico suas. Vtatur paterarum capacitate pro cupis; atterat labris fialas, quas circumdet pittaciorum
15 densitate pro circulis. Nam curabo ego quoque, quod eum velle cognosco, quo, cum simile aliquid de vestra benedictione eruero, ad multiplicandas recentes gulae calenti si non excogitatur modus in calicibus, ponatur in piscibus.

LXXV (66) Avitus episcopus Victorio episcopo. post a. 516

Factum, quod litteris indicastis, levi ad me ante affatum vestrum rumore per-
20 venit. Cuius per sanctum archidiaconum acerbitate comperta, si credere dignamini, non minus quam vos dolorem vestrae commotionis ingemui. Siquidem satis gravis exempli est, ut nunc sacerdotalis ordinatio a populis regenda dicatur: cum idcirco tantum in consecrandis episcopis plebibus servetur electio, ut ad succiduas constitutiones velut per quoddam mandatum electis liceat legere, quod videtur. Non autem vos pro
25 novo debetis accipere, quod tribulandis nobis valeat comminisci clericalis nequitiae fulta subsidio insolentia saecularis. Puto sane districtioni ecclesiasticae filiorum vestrorum expeti debere consensum propter illos, quorum abusione consuetudinaria parum de excommunicationibus curare decretum est. Litteras quoque, quas ad presbyterum

9 Reg. III 17, 6.

LXXIIII: 67 Epl'a bī auiti ep̄i ad maximum ep̄m *rubr. et marg.* *L* 2 aliquantulis *S*, mali. ‖ quantulis *L* 3 quia *L*, quod *S* 4 loci *S* agnoscere *S* grinescensibus *L*, Grenencensibus *S*, Grinincensibus *Sirmondus ad Sidon. ep. VII, 17 ex.* 5 aliquandiu *L* absento *L*, abfueram *S* deli(ti)ae *L* 7 miror *L*, mirum *S* len(o)ianus *L* 8 putasses *S*, putans si *L* 9 paruulis *L*, baiulis *S* exhiberi *S*, exhiberet. (et. *al. m. in ras. unius litt. quae videtur* i *fuisse*) *L* adeo *S*, ab eo *L* ob insultationē meam *L*, ab insultatione mea *S* 10 excitandam *L*, exercenda *S* 11 quid prosit gulae peculiares famuli si studetis *L*, quid p. quod g. peculiaris f. sic studetis *S* cui ne mihi datas *LS*, mihi *delevi* 12 anim' *L*, manibus *S* obtabilis *L* abs/entandi (c *ut vid. eras.*) *L* 13 multiplices *S* 14 pro cupis] ꝑcu(p)pıs *L*, procapis *S* pitaciorum *LS* 15 pro circulis — 17 piscibus *om.* *L* 15 eum *scripsi*, deum *S* quo, cum *scripsi*, quocum *S*

LXXV: 49 Epl'a bī auiti ep̄i. ad uictorium ep̄m *rubr. et marg.* *L* 19 affectum *L* peruenerat *S* 20 archidiachonum *L*, Archidiam *S* 22 apopulis regenda: ap *et* reg *syllabae in ras. pr. ut vid. m.* *L* 23 ut ad succiduas *L*, ut assiduitas *S* constitutionis *S* 25 acc(i)pere *L* quod *L*, quid *S* tribulandis *S*, tribulantes *L* nequicię *L*, nequitia *S* 26 insolentiae *S* districtionis *L* filii uestri *S* 27 abusioni consuetudinariae *S* 28 *fort.* curari certum est

illicita praesumentem non minus pie quam regulariter direxistis, inspexi. In quibus vere plus, quam persona meruit, patientiae reservastis. Qua propter, licet satis diabolo in tam horribili rebellione licuerit, vos tamen sine aliqua animi perturbatione dei ac vestram iniuriam castigate et ne quid in posterum similis ausus arripiat, impensa districtione perspicite. 5

LXXVI (67) Avitus episcopus domno Sigismundo. ante a. 516

Dum alii sanctis ac serenis praesentiae vestrae deliciis epulantur, ego sterilitatem desiderii mei sustento magis pauperis officii tenuitate quam ratione. Vnde post festivitatem cunctis quidem semper amabilem, set Cabillonensibus singularem famulae sollicitudinis litteras destinavi. Quae si quantamcumque particulam laudum vestrarum 10 niterentur attingere, nec hoc quidem sufficienter excolerent, quod eas vel humilitati meae licet porrigere, vel dignationi vestrae sumere libet. Coniciens ergo de tantorum laetitia multipliciter quaeso, ut deo propitio laetos paschales dies felici reditu faciatis. Quia, cum in absentia vestra quaedam nobis quadragesimae perduret austeritas, omnibus catholicis principem Christianum, peculiari servulo piissimum domnum etiam post 15 sollemnitatem vidisse sollemne est.

LXXVII (68) Avitus episcopus domno Sigismundo. ante a. 516

Celebravimus vobiscum divinitate propitia, vobiscum, inquam, non loco sed animo, pauperculi Viennenses vestri paschale festivum. Si autem interrogetis et qualiter: quia divisi, aegre; prospere, quia vicini. Quamquam quod adesse facilius potuerat, 20 plus taedeat defuisse. Nec tamen, cum ista deflemus, discrepare nos a vestra voluntate ducatis; iam dudum ab illo, sancte credimus, affectus illic cohibet, non hinc despectus excludit. Vnam in utraque civitate vestram ecclesiam perinde diligitis, sed pio patri, in quantum expedit, donec vos ad quamlibet sequi consentiat, adhaeretis. Vnde sicut iussum est, primum deo de sollemnitate, tum, quod debetur, solvimus Cae- 25 sari. Vos de laetitia vestra et incolumitate sollicitis licet Caesares sitis, quod domnis exigimus, reddite pietati.

25 Matth. 22, 21.

LXXVI: 50 Epl'a bi auiti epi. ad dōnum sigismundum *rubr. et marg. L* 7 deliciis *om. S* 9 set *L*, sed nunc *S* Cabilonensibus *S* 10 quantulamcumque *S* 11 humilitati: i *in ras. pr. m. L* 13 quaeso ut deo *scripsi*, uos deo *LS* laetos peto paschales nobis dies *S* 14 absçentia *L* 15 post *L*, per *S*

LXXVII: 68 Epl'a auiti epi ad dōnū sigismundum *rubr. L* 20 quia diuisi — uicini *sic L*, quia uicinum *mediis omissis S* quamquam quod *L*, quenquam, quia *S* poterat *S* 21 taedeat *scripsi*, deceat *L*, doleat *S* 22 dicatis *S* sancte *S*, sancto *L* affectus *S*, effectu *L* 23 uestra *S* 24 sequi *S*, consequi *sed syll.* con *del. ant. m. L* 25 sicut *bis scriptum L* tum *S*, cum *L* 26 quod domnis *S*, quod oms̄ *L* 27 exigimus *L*, exigitis *S*

LXXVIII (69)

post m. Mart. a. 515 una cum ep. VIIII (7 S.)

Sigismundus rex domno imperatori.

Si devotionem nostram, qua vobis animo militamus, etiam corporaliter praesentari obex temporum regionumque non patitur, quid tamen haberemus in votis, exerere temptamus officiis. Credimus enim totiens coram sacris gloriae vestrae obtutibus intro-5 mitti, quotiens sollicitudinis debitum studio paginae famulantis offerimus. Nam licet mundum latere nequeat vestra prosperitas et orbem suum radiis perspicuae claritatis illustret, dulce tamen est, si hi, quos militiae fascibus et peculiaris gratiae pietate sustollitis, quos in extimis terrarum partibus aulae pollentis contubernio et veneranda Romani nominis participatione ditatis, specialiter gaudia vestrae perennitatis agnoscant, 10 quae generaliter cunctis fama concelebrat. Ornat quippe imperii vestri amplitudinem longinquitas subiectorum et diffusionem reipublicae vestrae adserit, quod remotius possidemur. Vnde suscipite propitii cum obsequio portitorem. Et quamquam universis expetentibus ad honoris apicem sufficiat, si vos merentur adspicere, et nos tamen insinuent, quos praesumimus commendare. Quorum etiam carorum familiariumque per-15 sonas hoc intercurrendi commercio nobis quoque profore iudicantes, desiderii prosiliente compendio in his, quos destinamus, occurrimus illud super omnia deprecantes, ut, quia dignatio celsitudinis vestrae oblivisci non potest beneficia sua, pro gratiarum actione, qua fungimur, quamprimum serenissimi oris responsa mereamur.

LXXVIIII (70)

Avitus episcopus domno Sigismundo.

20 Praesentia domni patris gloriae vestrae biduana occupatione detentus aliquatenus portitorem tardius ordinavi, per quem annuum de sancti Vincentii sollemnitate servitium consuetudinariae sollicitudinis cura dependeret: ut inter actiones, quibus vester pro salute nostra labor invigilat, debitor semper animus cultum merae devotionis offerat. Sufficit ergo ad consolationem desiderii mei, si omnium nostrum sanitas in vestra post 25 deum prosperitate consistit. Ceterum non absque scrupulo potest accipi, quod de Sapaudia itineribus exquisitis videmur ad provinciam praeteriri.

LXXX (71)

Avitus episcopus viro illustrissimo Ansemundo.

Tantum servulos vestros domni nostri recens et adhuc, quantum sentio, nondum plene detersa inaequalitas adtentos reddidit et anxios, ut pro contemplatione pietatis 30 illius, quam festis specialius optare consuevimus, sufficere nobis commoditatem vestram pro omni sollemnium iucunditate credamus. Vnde servans post *colum natalis domi-

---

LXXVIII: 69 epa (*marg.* epl'a) sigismundi regis ad dõnũ imperatorem *rubr. et marg. L*, Epistola ab Auito Viennensi episcopo dictata sub nomine Sigismundi ad imperatorem *S* 1 Sigismundus — imperatori *L*, *om. S* 3 quid tam̄ haberemus *L*, quod tamen habemus *S* exserere *L* 8 quos *S*, quod *L* extimis *L*, extremis *S* 9 perhennitatis *L* 11 asserit *L* possidem⁹ *L* 13 aspicere *L* 14 praesumpsimus *S* familiariumque *S*, famul,ariumque (i *sup.*) *L* 15 prosilente (i *sup.*) *L* 18 fingimur *L*

LXXVIIII: 72 Item epl'a ad eundem *rubr. et marg. L* 20 aliquatinus *L* 22 dependerem *S* ut *scripsi*, et *LS* 23 debitor *scripsi*, debetur *L*, debitus *S* merę *L*, meritae *S* offerat *L*, offerret *S* 26 uidemur *S*, uidemus *L*

LXXX: 73 Epl'a ad uirum illustrem sigismundum *rubr. et marg. L* 27 illustri *S* Ansemundo *S*, sigismundo *L* 28 seruulus uester *S* recens et *L*, recenset *S* adhuc *L*, *om. S* 29 inequalitas *L*, inaequalitate *S* reddit *S* 31 iocunditate *L* colum *L*, cultum *S*

nici solitae sollicitudinis servitutem tota nosse voti ambitione desidero, si decus commune, quod Viennensis ecclesiola praesenti vice non meruit, vel Lugdunensium populorum gaudia duplicavit. Nam si vos Christo favente aut ad ecclesiam potuisse procordare aut devotionem consuetudinariam rescripseritis implesse, participes redditi laetitiae vicinorum epulaturos nos profitemur auditu, si illos, quibus praesentia vestra 5 donata est, refectos cognoverimus intuitu.

LXXXI (72) Avitus episcopus viro illustrissimo Ansemundo. post ep. LXXX (71 S.)

Cum peculiarium vernularum absentando suspenditis vota, facitis nos non ad plenum consequi vel nuntiare votiva. Festis ergo natalis domini, in quantum sine vobis potuit, sollemniter celebratis prosperitatem piissimi domni nostri, quam iusto 10 desiderio optaveramus videre, tam dignabili alloquio praestolamur agnoscere. Illam plebem refecistis gaudio, istam ditate rescripto. Quam per me vester illustret affectus, donec vobis eius servitium meus praesentet occursus.

LXXXII (73) Avitus episcopus viro illustrissimo Valeriano.

Consuetudinem sollicitudinis suae pietas vestra custodit nos dignatione pariter ac 15 litteris visitando. Addidistis sollemnitati, quam gaudenter deo praestante suscepimus et quod expectabatis, in votiva cultuum consummatione supplestis. Mihi autem de laetitia vestra, in quantum eam cognovero, gratulanti non minus dulce est post longum tempus absentiae prospere vos redisse, quam festa paschalia cum exultatione transigere. 20

LXXXIII (74) Avitus episcopus viro illustrissimo Ceretio. una cum LXXVI (ep. 67 S.)

Ad domnum communem litterarum servitio destinato etiam dilectae mihi sublimitati vestrae officia semper debenda persolvo: suadens, immo, quia tantum obduruistis, supplicans, ut stomachos multis Sauconnae deliciis nauseantes tandem parcioribus Iaeriae vestrae ieiuniis atteratis. Quodsi adeo nescitis desiderio vicissitudinem repen- 25 sare, ut nondum vobis videatur absentia vestra sufficere, iniuria coactus hoc opto meque baiulo huius imprecationis ulciscor: ut mutentur praesentiae vices, quod Vienna abundat, Cabillonus obtineat. Hic non habemus, quod debeat expeti: illuc mittamus, quod libeat declinari. Et quia, quod dico, in via est, iam, si adhuc in loco retardatis, excipite, si iam redire disponitis, praeterite. 30

---

1 nosse uos uoti *S* ambitionē *L* 3 ꝓcordare *L*, procedere *S* 6 intuitu *S*, *om.* *L*

LXXXI: 74 Epl'a auiti ep̄i. ad *a*nsemundum (a *ex* e *statim corr.*) *rubr.* (*marg. absciso*) *L* 7 uiro illustrissimo *ex ep. superioris titulo reposui*, uiro illustri *S*, *om.* *L* 8 uer/nularum *L* 12 uester *S*, ur̄t *litt.* t *inferior pars rasura temptata* *L* affectus] a *ex* e *pr. corr.* *L*

LXXXII: 75 Epl'a ad uirum illustrem ualerianum *rubr.* (*marg. absciso*) *L* 14 illustri *S* 16 sollennitati *S*, sollemnitatem *L* 17 expectabịtis (a *suprascr.*) *L*, spectabatur *S* cultuum *scripsi*, cultum *L*, cultus *S*

LXXXIII: 76 Epl'a ad uirum illustrem cerecium *rubr.* (*marg. absciso*) *L* 21 illustri *S* cerecio *L*, Caertio *S* 22 dilectę *L*, deuinctae *S* 24 et supplicans *S* sauconnę *L*, Saxoniae *S* nausiantes *S* 25 i*a*erię (ae *in ras.*) *L* (*an* Hieriae?), iatriae *S* atteratis *S*, afferatis *L*, *fort.* adseratis desiderii *S* 26 uestra *S*, nr̄a *L* 27 baiulo *scripsi*, baculo *LS* mutentur *S*, metentur *L* quod *L*, et quod *S* 28 Cabilonus *L*, Cabilonis *S* hic *L*, ut si hic *S* quod debeat *S*, quid debeat *L* illuc *scripsi*, illic *LS* 29 in uia est, si *S*, inuia ēē iam. si *L*

LXXXIIII (75) Avitus episcopus viro illustri Helladio.

Cum ad officium vestrae magnitudini deferendum perpetua semper causa suppetat caritatis et specialem devotionis observantiam iure debeam obnixae impensius pietati: nunc tamen desideratam mihi necessitatem ratio festivitatis indixit, ut affectui vestro 5 litterarum praesentarer officio, qui cuperem et occursu. Idcirco reverentia suspectans debita, quam et ex voto festam celebraveritis, inquiro redemptoris nostri inexhaustam deprecans largitatem, ut centenaria sua protectione vos provehat et ad ornatum nostrum, sicut hactenus fecit, bonis omnibus remuneratos attollat.

LXXXV (76) Avitus episcopus viro illustrissimo Rucloni. a. 507/510

10 Post festivitatem, in qua de praesentia vel incolumitate domni nostri vota nostra merito claruerunt, paginis ad ipsum officii destinatis iure vobis, peculiaribus pectoris mei, etiam praesentium litterarum famulatio offertur. Per quam nos inter tantos, ut fieri potuit, rerum rumores pascha prospere transegisse significo, sic mihi eius plenitudine divini muneris beneficiis proventura, si vestri quoque adloquii dignationem cum 15 simili prosperitatis agnitione meruero.

LXXXVI (77) Leonianus archidiaconus v. s. Sapaudo.

Licet pompam convivii principalis marinis deliciis terrestribusque fulgentem luculento sermone descripseris, in cuncta declarari amorem consuetum est. Securus enim taliter recitas, postquam datam tibi materiam non versibus, sed dentibus expedisti, 20 cum in uno prandio, quod vix duo burdonum terga detulerant, unus venter inclusit, cum inpexum neglegens crinem alvum nimietate concretam pectinibus pexuisti. Quod licet ad insultandum mihi exaggerasse te pateat, ego tamen constanter affirmo nullum similem nostri, sive esuriat ille seu comedat, beatum merito nuncupari. Nam ut de primo, quod exposuisti, ferculo colloquamur, parvum tibi poenae genus putabas 25 afflictum, quod appetitum interioribus inhiantem devorabili tegmine pavus isicio conclusus excludit et repedans accensis faucibus gula aliquantula temporis mora sub docti incisoris pependit arbitrio. Sicque factum est, ut bibendo cibos, pocula ruminando, primam prandii partem esuriens querelis, medietatem comedens rapinis, ultimam satur

---

LXXXIIII: 77 Epl'a ad uirum illustrem hilladium *rubr.* (*marg. abscisso*) *L* 1 hilladio *L* 4 uestro *L*, uestro uel *S* 5 suspeņtans (*sic nt in et corr.*) *L*, supplicans *S* 6 et ex *L*, ex (*om.* et) *S* festa *S* 7 ut centenaria *L*, ut usque ad aetatem centenariam *S* pro[h]ueat *L*

LXXXV: 78 Epl'a ad uirum illustrissimum ruclonem *rubr. et marg. L* 9 illustri *L* rucloni (o *ex* u *corr. pr.*) *L*, Riconi *S* 10 nostra merito *L*, uestra et merita *S* 11 officiis *S* 12 famulatus *S* per quem *S* 13 rerum mores *L* sic mihi iudicans eius plenitudinem d. m. b. prouenturam *S* 14 alloquii *L*, colloquii *S*

LXXXVI: 79 Epl'a ad usapaudum (ussapaudum *marg.*) dictata ab auito episcopo *rubr. et marg. L*, Epistola ab Auito Viennensi episcopo dictata, sub nomine Leoniani archidiaconi, ad uirum spectabilem Sapaudum *S* 16 Leonianus archidiaconus ussapaudo (a *ex* u *corr. pr.*) *L*, *om. S* 18 in cuncta *L*, incunctanter tamen *S* declarare tuum amorem *S* 19 expetisti *L* 20 duo] duorum *S* 21 inpexum *scripsi*, in pexu *L*, in pransu *S* crimen *LS*, *correxi* aluum *S*, aliud *L* nimietatē *L* 22 licet: c *ex* l *statim corr. pr. L* 23 seu esuriat *S* 25 ysicio *L* 26 exclusit *S* repedans *L*, trepidans *S* sub docti *S*, subducti *L* 27 cibos *S*, ocib; *L* pecularum inando *L* 28 primum *L* medi[e]tatem (e *pr. ss.*) *L*, mediam *S* satus *L*

lacrimis * * * occupatione nec tibi dixerim profuisse, quod defui: vel nobis, quantulumcumque tibi superfuit, omnibus satisfecit. Nam cum tu in tanta convivii beatitudine deliciatus maxime, tardissime satiatus vix te possis probare felicem: quid de me misero censeas, interrogare praesumo, qui ad regalis mensae abundantiam non permittor et in ecclesiasticae frugalitate non saturor; qui sub honoris nomine custodiae mancipatus, 5 quasi ad primam vocatus et a meliore praeventus, ne possim fugere, iacere compellor; impleor oleribus et inflor napis, abundo leguminibus, sed quae tellus, non pontus emisit. Inter haec qualia fuerint bonae memoriae quondam ostrea, nec recordor. Si modicum quid vasculo uno minimo semipleno vini pallentis apponitur, et hic modus vel regula custoditur. Iam de cibis taceo: in accipiendis recentibus maior est poena; 10 musta deposcens aut medicina patior aut aliquid rapuisse confingor. Summa inopportunitate perago, ut tres recentes aliis plus praesumam. Ipsae etiam paterae, quas confictis casibus frango, cotidiana reparatione decrescunt. Quapropter laboriosis tantum insultare desiste: quia, cum utrique nostrum cotidianum fatum sit, quod quisque sortitus est, tum familiaris miseriae oblivisci potero, si epulo suo domnus noster sic 15 adesse me iubeat, ut adesse contingat.

LXXXVII (78) Avitus episcopus Apollinari episcopo. vere a. 509

Confido plane nec dubito divino munere communem laetitiam communi praesentiae nuntiatam. Nam quod et ad vos iam suspicor pervenisse, etiam illi, qui vastare limitem dicebantur, reversi sunt. Vnde causa sollicitudinis has direxi, ut, quae ad vos 20 postea de cuiuscumque securitatis augmento pervenerint, iudicetis: aut si iam ad civitatem liber recursus a consuetudine vos, immo potius ab amore obsidionis extraxit. Propterea magdaliola illa, quae promisistis, spero, ut cum observationis breviculo dirigi iubeatis.

Hactenus familiariter; hinc quod restat, quia iam libet, paulo hilarius indicabo. 25 Signatorium igitur, quod pietas vestra non tam promittere quam offerre dignata est, in hunc modum fieri volo: anulo ferreo et admodum tenui, velut concurrentibus in se delphinulis concludendo, sigilli duplicis forma gemino cardine volubilis inseratur, quae, ut libuerit, vicissim seu latitabunda seu publica obtutibus intuentum alterna vernantis lapilli vel electri pallentis fronte mutetur. Nec quidem talis electri, quale nuper, ut 30 egomet hausi, in sancto ac sincerissimo impollutae manus nitore sordebat, cui corruptam potius quam confectam auri nondum fornace decocti crederes inesse mixturam: vel illam certe, quam nuperrime rex Getarum secuturae praesagam ruinae monetis

---

1 lacrimis. occupatione nectibus. (*sic plene scriptum*) dixerint *L*, lacrymis exegeris. Nec tibi dixerim *S*, *ante* occupatione *lacunam statui* (*fort.* exegeris; qua in occ.) uel id nobis *S*, id *om. L* quantulumcumque *scripsi*, quantumque *L*, quantum *S* 2 in tantum *L* 3 maxima *L* 4 qui a regalis m. abundantia *S* 5 ęcclesiasticę *L*, ecclesiastica *S* frugualitate *L* 6 quasi *S*, quia si *L* praeuentus *scripsi*, p̄betur *L*, prohibitus *S* possim fugere *S*, posse infugere *L* 11 inusta depocens *L* medicina *L*, inediam *S* in oportunitate *L*, importunitate *S* 12 quas ticassibus (s *superscr.*) frango *L* 13 laboriosus *L correxi*, laborioso in his *S* 14 factum *L* 16 ut adesse *L*, ut te deesse *S* continguat *L*

LXXXVII: 80 Epl'a beati auiti ep̄i ad apollinarem ep̄m *rubr. L* 20 causa *S*, causas *L* 21 de cuiuscumque *S*, de quibuscumque *L* 23 praeterea *S* magdali olla *L* spero *L*, posco *S* 25 ilarius *L* 26 signatorium igitur *S*, signaturi iugiter *L* 27 in hunc mo||dum tenui uelut *quae media sunt*, fieri — admodum *omissa primo sed pr. m. in marg. adscripta L* 28 delfinulis *L* gemino cardine luselis inseratur *L*, uolubilis *scripsi*, geminis cardinulis inseratur *S* 29 intuendum *L* uernantes *L* 30 uel *S*, ut (*sic*) *L* pallentis *S*, falentis *L* 32 crederis *L correxi*, crediderim *S* 33 monitis *L*

publicis adulterium firmantem mandaverat. Sed sit eiusmodi color, quem aequaliter ac modeste ruborem ab auro, ab argento candorem, pretiositatem ab utroque, a ceteris rapientem fulgorem artificiosa, siquidem medioxima, viroris commendet amoenitas. Si quaeras, quid insculpendum sigillo: signum monogrammatis mei per gyrum scripti 5 nominis legatur indicio. Medium porro anuli ab ea parte, qua volae clausae vicinabitur, delphinorum, quorum superius capita descripsimus, caudae tenebunt. Quibus lapisculus ob hoc ipsum quaesitus, oblongus scilicet et acutis capitibus formatus indetur. Ecce habes quoddam tantummodo speculum dogmatis exequendi. Nec tamen amplitudinem elegantiae tuae sic ad memoratum exemplar coarto, quasi liberum non 10 sit addere, quod videtur. Licebit porro supercurrenti ingenio vestro terminos praescriptae demandationis excedere.

In fine autem epistulae luteo operi, sine quo tamen non transigetur, faeculentus sermo deposcit, ut artificem figulum brevi tenendum e vestigio dirigatis, qui nobis qualibus strui mensuris cribrati cenaculum furni vel intra quod spatium fossilis glae- 15 bae scrobis, sordibus saeptae animalium pedibus, coctilis caeni glutinum lentari possit, instituat.

LXXXVIII (79) Avitus episcopus Apollinari episcopo.

Innexus pariter adgravatusque dignatione sollicitudinis, magnitudine muneris, consuetudine pietatis, qua digna vel gratiarum actione, non dicam obsequii sedulitate re- 20 spondeam? nisi forte multipliciter *atque invalidus eadem in hoc sustenter gratia vestra, qua oneror. Concedat vos ornatui ecclesiae, consolationi ac refectioni nostrae omnipotens deus: ut, quia revera non solum vobis vivitis, per aliorum solacia vestra merita cumuletis. Fecerunt quidem peccata mea non qualemcumque necessitatem, qua in die susceptae vestrae festivitatulae laetitiae nostrae, corporalis vestrae pietatis prae- 25 sentia fraudaremur. Sed reddidistis ac repraesentastis nobis vicissitudinem vestri adspectus in lumine, oris in sermone, actus in opere. Credo in dei nostri misericordia, quod non meo tantum tempore, sed etiam secuturo donum vestrae oblationis ecclesiola nostra venerabitur. Quod sicut ego, dum vivo, in testimonium inexhaustae largitatis servare desidero, ita mihi deus praestet, ut etiam ei, quem post me, cum deus iusserit, 30 electio vestra decreverit, peculiariter auctoritas vestra commendet.

LXXXVIIII (80) Avitus episcopus Quintiano episcopo.

* * *

---

1 adulterium — 16 instituat *om. L* (*ubi subicitur epistulae LXXXXI* (*81 S.*) *posterior pars*) 14 crebrati *S, correxi*

LXXXVIII: 70 Epl'a bī auiti ep̄i ad apollinarem ep̄m *rubr. L* 18 adgrauatusque *L*, ac grauatus uestrae *S* 19 obsequii *om. et supra add. L* 20 atque *om. S, fort.* satque sustenter: st *ex* ct *corr. L* 21 qua honeror *L*, quae nos onerat *S* ac *L*, et *S* 23 qua *L*, qua nos *S* 24 festiuitatulae *scripsi*, festiuitatę *L*, festitatulae *S* leticię *L*, *vox om. S* corporalis *L*, corporali *S* 25 aspectus *L* 26 lumine///. (*3 litt. eras. pr. m.*) *L* actus *L*, tactus *S* credo *L*, spero *S* 29 desid̄ıo *L*

LXXXVIIII—LXXXX: 1 Incipiunt epl'e auiti uiennēsis archiepī ‖ epl'a ad amandum *rubr. L* epl'a bī auiti ad quintianū ep̄m *marg. L* Auitus (Viennensis *add. S*) episcopus Quintiano episcopo *LS* *ipsam epistulam ad Quintianum datam deesse una cum nostrae epistolae inscriptione Sirmondus vidit, cui accedit Binding. p. 131 not. 458, p. 227 not. 787. neque veram inscriptionem crediderim, quam rubrica libri L*

LXXXX (80) [Avitus episcopus Amando]. a. 517

Diu est, quod rem valde necessariam et non sine divina inspiratione a patribus institutam aut oblivione aut occupatione differimus. Sed rumpenda sunt interdum vincula necessitatum, ut aliquando impleri possint debita praeceptorum. Conventus ergo, quos bis per annum a sacerdotibus fieri cura seniorum decreverat, si bene perpenditis, 5 adsiduitate vel singulos post biennia faceremus. Nam et venerabilis papae urbis nobis ob hanc neglegentiam succensentis mordacia mihi nonnumquam scripta perlata sunt. Vnde supplicat per me, si dignamini, ecclesia Viennensis, poscit intermissae consuetudinis rediviva salubritas, quod hactenus infrequentatum torpuit, excitari. Iustum est, quantum reor, ut constitutis prioribus sub communis praesentiae oppor- 10 tunitate tractatis nostris simul nobisque, prout ordo collocutionis invenerit, vel insinuemus vetera vel, si necesse est, etiam nostra iungamus. Idcirco cuncti simul poscimus fratres, ut deo favente octavo iduum Septembrium die in parochia Epaonensi adesse dignemini, ubi medius atque omnium fatigatione perpensa conventui satis opportunus locus electus est, sicut et tempus, in quantum fieri potest ab in- 15 stantia ruralis operis vacuum liberiorem cunctis permittit excursum. Quamquam ecclesiae potior causa intermitti quaslibet terrarum posceret actiones. Supplicamus ergo et quaesumus, testamur obtestamurque, ne quem a dispositione tam sancta obex ullius excusationis abducat; ne quem a tali caritatis vinculo nexus temporaneae necessitatis impediat. Sed si forte, quod deus avertat, tanta acerbitas corporeae infirmitatis 20 ingruerit, ut spiritale desiderium carnali vincatur incommodo, duos presbyteros magnae ac probabilis vitae mandati instructione firmatos fratribus pro se praesentare procuret. Et tales dignetur eligere, quos episcoporum concilio non minus scientia quam reverentia iure faciat interesse; cum quibus delectet summos pontifices conferre sermonem; quos ad definitiones pro episcopo suo continendas subscribendasque cum fuerit soller- 25 tia eligi, sit auctoritas legi. Set istud non extorqueat nisi summa necessitas. Ceterum dilectionis fraternae ac pastoralis diligentiae magnitudo nisi laboris magnitudine non probatur. Conicit enim sanctitas vestra, post hoc longum abusionis nostrae silentium qualiter aut definiri, quae praestante deo tractanda sunt, aut, quae definita fuerint, universis ecclesiarum provinciae nostrae ministris debeant intimari. 30

---

praefert; nam inter eos, qui Actis Epaonensibus nomen subscripserunt, Amandus non est. quare translatum errore hoc nomen ex Paulini operibus suspicor 3 differimus *L*, deserimus *S* 4 possint debita praeceptorum *L*, possint a praeceptore. (debita *om.*) *S*, possint a praeceptore conuentus. Ergo *Sirmondus Concil. Gall. I p. 603* 5 seniorum cura *S* 6 assiduitate uel singulos *L*, utinam uel singula *S* faceremus *S*, facerem *L* uenerabl' *L* 7 ob hanc *L*, hanc (ob *om.*) *S* 10 oportunitate *L* 11 collucutionis *L* 12 cunctos *S* 13 die *om.* *S* inpa,rochia ep̄at'. (r, i superscr.) u medius atque oportunus locus electus est *L* (uestri *pro* ubi *falso scribit Lagrevol.*), in parochia Eponensi (Epaonensi *Sirmondus l. l.*) adesse dignemini. qui locus, omnium fatigatione perpensa, conuentui satis opportunus electus est *S* 15 fieri *om.* *S* 18 quaesumus] q̄s. *L* que *om.* *S* a dispositione] adisposicionem *L*[1] 19 excusationis *om.* *L* 20 tanta cuicumque acerbitas *S* 21 presbiteros *L* 23 et] sed *S* 24 delectæt *L*[1] 25 continendas] sanciendas *S* sollertia elegisset auctoritas legis. et *L*, sollertia eligi, sit auctoritas legi. Sed *S* 27 postoralis *L* 29 definiri debeant quae deo praestante *S* 30 uniuersis *scripsi*, uniuersa *L*, uniuersi *S* ministri *S* intimari *L*, imitari *S*

LXXXXI (81)

Avitus episcopus domno Sigismundo. a. 507

Scio quidem curis atque occupationibus, quibus sub ope caelesti pro salute patriae fideliter excubatis, importune suggeri servitium litterarum. Sed cum praecelsa pietatis vestrae dignatio adeo peculiaris famuli non sit oblita, ut in ipso susceptae expeditionis 5 procinctu sensibus meis desiderium sui suavi duplicaret alloquio, quis non intellegat, quod patienter ineptiam tolerabitis, quam clementia provocatis? Vnde qualiter sani confortante deo sitis, sollicitus esse praesumo, aut quomodo coeptis spes voti communis arrideat. Illud autem non solum rogo, sed per illam, quam a deo accepistis et mihi praestatis gratiam precor, ut, quamquam merito de indictae fidei firmitate securi nobis 10 magis impenso cautelae vestrae munere simus, trepidationi nostrae et ignaviae consulatis neque plus cogitetis, quod universitas pro vobis devota supplicat, quam quod suspensa formidat. Sed licet pavidi ex conscientia peccatores, incunctabili tamen fide praesumimus, quod, etiamsi vobis protegente Christo hic metus noster risum submoverit, vel divinas aures ad donandam nobis felicitatis vestrae laetitiam permovebit.

LXXXXII (82)

15 Avitus episcopus domno Sigismundo. a. 507

Videtur quidem de divina promissione diffidere, quicumque minus de vestra prosperitate securus est. Sed si animum meum solita dignatione perpenditis, facile intellegitis veniam ignaviae meae pro nimia trepidatione deberi. Quippe cum, quicumque veraciter catholicorum nomen usurpant, pervigili prece deo supplicare nunc debeant, 20 ut vobis vota nostra illibata atque integra relaturis et fideliter vicina coniungat et feliciter adversa subiciat sicque in rerum necessitate multiplici ambifariam vobis Christo propugnante contingat et pax, quae cupitur et victoria, quae debetur. Quapropter si memoriae meae gratiam de animo vestro nec tantae anxietatis tempus imminuit, famulus specialis salutationem quidem deferre non ausus, sed salutem vestram 25 a domino praestolaturus satis suspenso attentoque animo servitium praesentis paginae destinavi primum de vestra, tum de exercitus sanitate sollicitus. Vnde licet in dei nomine per quoscumque transeuntes prospera cognoscamus, potestis tamen piissimi domni conicere, quantum mihi dulcius erit, si, sicut me quibuscumque referentibus pascit illa sancti affectus recognitio, sic me rescriptio laetificet, in qua ad quandam 30 praesentiae vicem verba vestra pro conspectibus adipisci et subscriptionem pro manu merear osculari.

LXXXXI: 71 Epl'a auiti ep̄i ad domnū sigismundum *rubr. L* 2 pro salute patriae *S*, patriae *om.* : 5 suaui *L*, sancto *S* 6 quod *L*, quam *S* unde — 14 permouebit *hoc loco desunt in L, et addi. sunt ep. LXXXVII* (78 *S.* = 80 *L.*) *cuius altera pars in L intercepta est* 8 et mihi (e *ras. ex* a?) *L*, mihique *S* 9 securis *S* 10 cauthelę *L* simus *om. S* 13 noster risum *S*, noste,ris (r *suprascr.*) *sic pr. ut vid. corr. L* submoueris *L*, mouerit *S* 14 uel *S*, ut (*sic*) *L*

LXXXXII: 81 Epl'a ad domnum sigismundum *rubr. L* 17 solida *S* facilem *S* 20 illabata *L* 21 feliciter *S*, fideliter *etiam hic L* 22 continguat *L* pax *L*, pars *S* 23 nec tantę *L*, nutantem *S* 26 tum *scripsi*, tunc *L*, post *S* de exercitus *S*, de *om. L* 27 nomine *S*, nom̄ *L* 28 si sicut *scripsi*, sicut *LS* refentibus *L* 29 recognitione lętificet (*verba* sic me rescriptio *om.*) *L* in quo *L* 30 subscriptione *L*

LXXXXIII
(83) Sigismundus rex domno imperatori. a. 516/518

Notum est omnibus celsitudinem vestram non impedimenta temporum, sed subiectorum vota metiri. Sub cuius fiduciae securitate atque laetitia gloriosissimo principi nostro qui corpore absumus, animo praesentamur. Et quamquam istud famula vestra, prosapia mea, ex devotione persolverit, me tamen gratiae debitorem non magis paren- 5 talia debita quam beneficia mihi impensa fecerunt. Vester quidem est populus meus, et plus me servire vobis quam illi praeesse delectat. Traxit illud a proavis generis mei apud vos decessoresque vestros semper animo Romana devotio, ut illa nobis magis claritas putaretur, quam vestra per militiae titulos porrigeret celsitudo, cunctisque auctoribus meis semper magis habitum est, quod a principibus sumerent, quam quod 10 a patribus attulissent. Cumque gentem nostram videamur regere, non aliud nos quam milites vestros credimus. Implet nos gaudiorum munere vestra prosperitas: quidquid illic pro salute omnium curatis, et nostrum est. Per nos administratis remotarum spatia regionum, patria nostra vester orbis est, tangit Galliam, Scythiam lumen Orientis et radius, qui illis partibus oriri creditur, hic refulget. Iubar quidem conspectus 15 vestri contemplatione non capimus, sed lucem serenitatis, quam ubique diffunditis, desiderio possidemus. Dominationem vobis divinitus praestitam obex nulla concludit nec ullis provinciarum terminis felicium sceptrorum diffusio limitatur. Salvo divinitatis honore sit dictum: non minuit maiestatem vestram, quod adcurrere non omnes valent; satis ad reverentiam vobis debitam sufficit, quod omnes e propriis sedibus vos adorant. 20 Virtute orbi eoo, felicitate regnatis occiduo: licet vos ubique diligi, etiamsi non datur omnibus intueri. Sed cum iure istud de universitate dictatur, conicite nunc, quantum debeant, quos honoribus fastigiatis, quos socios triumphorum omnium successuumque vestrorum dignitatum titulis applicatis: ut sic virtutis vestrae decora nostra sint et ad honoratorum ornamenta pertineat, quidquid gesserit fons honorum. Affecto igitur, 25 principum inclite, litterarum obsequia, vota gratiarum; praestolor oraculum sermonis augusti; ambio, si quid sit, quod iubere dignemini. Quia etiam si indigere famulatu nostro dignitas vestra non creditur, quisquis tamen felici meruerit servire, sibi militat. Me exposcat, supplico, Orientalium quoque gentium distantia, crudelitate exposcat principari sibi praesulem nostrum Parthicus ductor; propter quae si pacis commodo 30 in Romani imperii gaudeat iura transire, Indus ipse post experimenta mansuetus oris striduli voce compressa leges, quibus servire iubeatur, gratia cognoscat interprete. Si quis feruor est, quo axis meridianus exaestuat, refrigerio temperate et edomate per reverentiam, quidquid ante vos indomitum fuerat per naturam. Incumbentia sibi sceptra religionis invictae quisquis non optat, excipiat. Prorogetur per vos non minus 35

LXXXXIII: 82 Epl'a sigismundi regis ad dōnū imperatorem *rubr.* *L*, Ab Auito episcopo dictata sub nomine domni Sigismundi regis, ad imperatorem *S* 1 sigismundus — imperatori *L*, *om.* *S* 7 et *scripsi*, sed *LS* me plus *S* illud *L*, istud *S* 8 romana *LS*, germana *putaverim* 10 habitum *L*, ambitum *S* 12 credimus ordinari *S*, ordinari *om.* *L* implet *L*, impartit *S* quicquid *L* 14 galliam scithiam. lun̄/ (lun̄ *ex* lum̄ *corr. pr.*, *sine dubio ut* lim̄ *existeret*) *L*, Galliam suam lumen *S* 17 uobis *S*, ub' *L* 18 saluo *S*, alio *L* 21 Eoo *S*, eo *L* ubique *L*, ubicumque *S* 22 dictatur *L*, dicatur *S* 23 fastigatis *S* 25 quicquid *L* offecta *L* *correxi*, offero *S* 26 praestolor — 27 iubere *om.* *L* 27 indigere *L*, indigere se *S* 28 dignitas *L*, perennitas *S* creditur *L*, credat *S* 29 me exposcat supplicio *L*, supplico *scripsi*, offerat ergo supplex *S* crudelitate *L*, cruditatem *S* 30 principali sibi *L*, principari (*om.* sibi) *S* Parthicus ductor] parti. quos doctor *L* propter quę si pacis commodo *L*, propter pacis commodum *S* 31 in romani imperii gaudeat uir transire *L*, in Romanum imperium gaudeat transire *S*, iura *restitui* mansuetus horis striduli uoce *L*, mansueti oris stridula uoce *S* 32 gratia] grā *L*, Graeco *S* 33 exestuat *L*, exaestuet *S* 34 quicquid *L* 35 prorogetur *S*, pręrogetur *L*

potestate religio, quae famulantibus populis ad caelestia pariter terrenaque veneranda et veritatem adstruat et porrigat libertatem: qua mediante vobis cultui aeternae salutis innisis non humano tantum ordine, verum etiam divino amore longum servire nos deceat.

LXXXXIIII (84)

5 [Sigismundus rex domno imperatori]. ante a. 518

Quam piae maiestatis iudicio serenitas vestra vel parvi pendat impedimenta temporum vel censeat corda famulorum, nullo indicio meliore cognoscitur, quam quod in sacris apicibus longinquius porrigendis implet desiderantum vota et supplicum non expectat officia. Appetunt occursum vestri omnium mentes: nec tam gloriosum est, 10 quod pauci possunt, quam quod cuncti videre vos cupiunt. Quod autem nunc augustae compellationis affatus debitae vobis paginae praevenit obsequium, nihil indevotioni pius arbiter, nihil imputet tarditati. Nisi aditum conatibus nostris obex interiecta suspenderet, iam nunc profecto verbum mundo venerabile responsa potius quam oracula destinasset. Nec tamen remorando mihi tantum nocuit, quantum invidit aemulus livor. 15 Non me quidem legistis officii mei compotem, sed reddidistis pii oris compellatione felicem. Nec interest, excipiat nos sermo augustus, an expectet: a celsissima dignatione tantum est nostra non despici, quantum vestra concedi. Igitur post obitum devotissimi fidelissimique vobis patris mei, proceris vestri, cui ad felicissimos integra prosperitate successus id quoque contigit divino favore votivum, ut laetam florentemque 20 rempublicam vobis orbem regentibus sciret vosque dominos nationum placido receptus fine derelinqueret: ad haec intimanda vobisque commendanda quin etiam meae militiae rudimenta, quae genitore quidem meo superstite nutristis, sed magis magisque post eum cumulo sacrae dignationis augebitis, sicut debebam vel optare par fuerat, unum de consiliariis meis, qui, quantum ad ignorantiam Gallicanam, ceteros praeire 25 litteris aestimatur, venerandi comitatus vestri auribus offerebam, specialius securitate concepta, quod rector Italiae de pace vestra publice plauderet et rumore disperso redditam sibi Orientis gratiam coloraret. Interclusum est ergo atque prohibitum relationibus destinatis iter arreptum. Certe ipse viderit, quid hinc apud augustam laetitiam spectet series veritatis. Parvum tamen amicitiae videtur indicium eum, quem te 30 colere adseras, nolle a ceteris honorari: cum omnes, qui vos digno cultu suspicimus, id ipsum a cunctis fieri velle debeamus. Parum enim propriae devotionis ostendit, si quis occurrendi libertate damnata alios quoque facere studeat indevotos: cum tamen sanctitas caelestis ingenii nequeat censere culpabilem, quem vel sola voluntas reddiderit innocentem. Vnde evidenter ipsum videtis allegare, quid cuperem, qui tam 35 sollicite conatus est impedire, ne possem. Itaque quoniam divino vestroque munere et sacri apices et opportuni proveniunt, quamquam discrepat, orant augmentum regni

---

13 *De dubiis nominibus p. 584, 31 K.:* Avitus episcopus: responsa potius quam oracula destinavit.

---

1 pariter terrenaque *L*, pariterque (*om.* terrena) *S* 2 astruat *L* qua *scripsi*, quo *L*, quaque *S* cultui *L*, culmine *S*

LXXXXIIII *descripsi ex S*, *non enim extat in cod. Lugdunensi*, *sed extitisse in antiquiore collectione epistularum Lugduni ut suspicor olim servata probant loci ab auctore de dubiis nominibus excepti* Epistola ab Auito episcopo dictata sub nomine domni regis C. S. ad imperatorem Anastasium *S* (*de siglis* C. S. *vid. supra ad ep. XXXXIII*) 5 Sigismundus — imperatori *om. S*, *repetivi ex titulo ep. superioris* 28 ipse *scripsi*, ipsa *S* 30 asseras *S* 36 quamquam *scripsi*, quam *S*, *corruptum locum asterisco in margine addito significavit Sirmondus*

vestri, quibus nova profertis; optant custodiam, quibus consueta servatis. Sic pii moderamine gubernaculi remedia quidem altera conquisivit, etsi repulsam neutra pars pertulit. Inter hos tamen peculiarius illud ego debeo, quod huius petitionis effectum respectui meo praestitum duplicantes quantum peculiari servo impenderitis gratiae, gratis praestando monstrastis: solumque ob hoc commodum in thesauris vestris mercede 5 reposita quod pauperibus donabatis, non pretio voluistis constare, sed praemio. Et hoc ipsum qua elegantia digne memoretur: reddere, quod a famulis oblatum fuerat, quam spernere maluistis et quo laetius fieret donum, contristare noluistis obsequium. Et licet, quidquid ad manus vestras pervenit, vergatur in pauperes atque idcirco ille vos forsitan dehortetur accipere, qui invidet erogare: subministrate tamen retributioni 10 divinae, unde et dispensetis, cum egent inopes, et concedatis, cum supplicant debitores. Currite quapropter piissimi via genuina vestri operis unitate. Numquam, si creditis, sufficientia deerit animo tali. Ipso possibilitatem largiente unde praestetur, habetis, a quo voluntati infusum est, ne aliquid negare possitis.

LXXXXV (85) c. a. 5

Avitus episcopus viro illustrissimo Heraclio. 15

Nisi dolendum amici casum animo concussus gemerem, multa profecto exaggerarem, quod vos in lectulo mendacis podagrae metu, medici vegetos de arte consueta, plus quam poeticae pedibus innitentes montium scandendorum magis moveat cura, quam versuum. Maestus vero has et cum festinatione dictavi, evocatus videlicet ad sepulturam communis filii quondam Protadi: sic tamen vel in hoc ipso patri 20 aliquid consolationis impendat. Vobis porro si cordi est, facta de nobis ex asse iactura, ab incursibus formidandis Rodano limitante muniri, tenete adhuc, dum redeo, et Ceratium nostrum de meo habentem aliqua, de vestro nonnulla, quia me scholasticum vobis adserit bellicosum sumens de matris sapientia, quod libenter barbaros fugit, de virtute paterna, quod litteris terga non praebuit. 25

LXXXXVI (86) post ep. LXXXXV (85 S.)

Heraclius Avito Viennensi episcopo.

Indicastis quidem tantam doloris causam, quae epistularis officii responso clauderetur, ut durissimo nuntio vulnus inflictum plus me lacrimis cogeret servire quam litteris. Tamen metuens silentii culpam vel suspiriis pauca meis, ut potui, verba furatus sum. Probant igitur tempora, cui rectius adscribatur nota formidinis, quem 30

---

5 *De dubiis nominibus p. 584, 16 K.:* Avitus: mercede reposita.

---

4 duplicantes *scripsi*, supplicantes *S* 5 solum *scripsi*, sola *S* 7 memoretur *scripsi*, meretur (*asterisco in marg. add.*) *S* 8 noluistis *scripsi*, uoluistis *S* 10 retributionis *S*, *correxi* 12 genuina *scripsi*, gemina *S*

LXXXXV: 83 Epl'a bī auiti ep̄i ad illustm (o *supra*) uirum eraclium *rubr. L* 15 illustri *S* eraclio *L* 17 medico *LS*, *correxi* uegetos *scripsi*, uegetus *L*, uegetante *S* 19 maestus uero *S*, metus uiro *L* cum festinatione *S*, confinatione *L* reuocatus *S* 20 protadisa tam̄ *L* (*correxi* sic), Protendi: si tamen *S* uel hoc ipsum *S* 22 Rodano] *sic L* muniri *scripsi*, muneri *S*, uenire *L* 23 ceratium *LS*, *fort.* Ceretium *vid. ep. LXXXIII* (*74 S.*), *XXXVIIII* (*36 S.*) quia me *L*, qui a me *S* 24 uobis] a uobis *S* asserit *L* *in marg. sinistra* r *add. pr. m. L* liberter *L*

LXXXXVI: 84 Rescriptum heraclii ad auitum ep̄m *rubr. L*, Rescriptum uiri illustris Heraclii *S* 26 Heraclius — ep̄o *L*, *om. S* 27 quę — responso *L*, qua — responsio *S* 28 ut *L*, et *S* 29 pauca suspiriis *S* 30 ascribatur *L*

magis trepidum provisio claustris commissa designet. Ego urbis caveas dedignatus inter vicina discrimini constantiam pectoris planis exposui, ut tamdiu ad patentium locorum aequora pervenirem, ut virtutis audaciam libertate habitationis ostenderem. Vos autem rumore comperto ad saepta urbis tamquam ventorum famuli convolastis et 5 quem pacis diebus iugiter rura tenuerant, nunc de murorum latebris non educunt. Enim vero quam vos ante civitas flagitabat. tam nunc intra moenia collocatum quaerit relicta possessio.

LXXXXVII DE DVBIIS NOMINIBVS P. 591, 3 K.

Squalor generis masculini, ut Avitus:

squalore vicino

LXXXXVIII FLODOARDVS HISTORIARVM ECCLESIAE REMENSIS LIB. III CAP. 21.

10 [Hincmarus Remensis archiepiscopus] Adoni Viennensi archiepiscopo scribit inter cetera pro epistola beati Aviti ad sanctum Remigium scripta, quam quidam Rotfridus monachus ei dixerat se apud eundem Adonem legisse.

ALCIMI ECDICII AVITI VIENNENSIS EPISCOPI

EX HOMILIARVM LIBRO

QVAE RESTANT.

I.

EX SERMONE DIE NATALI CALICIS.

1.

In effectu quarumcumque rerum non facta, sed vota cogitanda sunt: et abominabili eo, qui invitus profuerit bonis, deo magis gratia referenda est, qua promptissime

---

I. 1. *Florus ad Rom. 9, 3.*

---

1 magistri pedum *L* 2 discrimina: a *ex* i *statim pr. corr. L,* discrimini *S* ut tamdiu *L,* et iam diu *S* 3 locorum *S,* loqcorum (q *expunctum,* c *ex* r *litt. modo incohata statim corr.*) *L* perueni, rem *S* libertatem *L* 4 tanquam *L* uentorum famuli *L,* uenturo aemulo *S* 5 pacis *S,* paucis *L* tenuerunt *S* 6 ante *L,* tunc *S* collocatos *S*

LXXXXVII *potest videri fragmentum carminis iambici, sed nil obstat, quominus ex epistula vel homilia transcriptum putemus. de Alfio Avito vel etiam de Alcimo rhetore cogitare vetamur*

LXXXXVIII *vid. Bibl. Patrum Lugdun. 1677 t. XVII p. 571, 2. Mignii t. CXXXV p. 202*

EX HOMILIARVM LIBRO: *Ipse Avitus in prologo carminum ad Apollinarem fratrem:* Nuper quidem paucis homiliarum mearum in unum corpus redactis hortatu amicorum discrimen editionis intravi. *Gregorius Turonensis episcopus Histor. Franc. II 34:* . . . scripsit enim homiliarum librum unum. *Vita b. Aviti c. 1:* . . . item homilias de diversis temporibus anni. *Hom. VI et VII ex codicibus iam deperditis editae, homiliarum I—V, VIII—XVII reliquiae ex Flori commentariis, XVIII—XXXII ex papyris Thuaneis transcriptae*

I. die natali *scripsi,* de natali *ubique F* (*Flori codex*) 13 effectu *scripsi,* affectu *F* rerum *post lin. add. F* et abominabili] *leg. videtur* etsi de abominabili 14 qua] *puto* quia

pius bene utitur malis. Nam licet Ioseph nostrum sola peregrinatio fecerit principem, non tamen laudat pietas venditorem. Sanctus autem Paulus apostolus simpliciter contentus a Christo anathema esse pro fratribus, praeter labores proprios etiam pro fratribus, quos lucratus fuerat, coronatur: Iudas e contra, quia non fratrum dilectione persequens Christum, anathema est factus a Christo. 5

2.

Eo superstitionis ritu plectitur impietas rebellantium Iudaeorum, ut animal corruptibile, id est agnum, cum veneratione comedant, qui veri et immaculati agni esum periculosissima fame contemnunt. Vnde sibi videntur paschalis festi agere sacramentum, cuius hodie omnis ecclesia initium sumit, mysterium intellegit, praemium concupiscit; quod sermo domini discipulis suis evidenter insinuat dicens: Scitis, quia post biduum pascha fiet? Aliud sonat erit aut celebrabitur, aliud autem pascha fiet. Numeret mihi ergo Iudaeus usque nunc ab exitu Israel quantos vult annos: ceterum pascha primum adhuc post biduum fiet, cum praeteritas implens figuras, sicut apostolus ait, pascha nostrum immolatus est Christus. 10

3.

Videamus comparatam Moysi et multo praecellentem eam quae nostri est gratiam redemptoris. Nam ut nova paululum veteribus conferamus, ille ad hunc populum venit velata facie, iste aperta divinitate: ille sublimitate cornutus, iste humilitate mansuetus: illius vultus radiis et decore luminosus, istius sputis et caede foedandus: illius humanam faciem conservus videre non meruit, istius divinam leprosus aspexit. 15 20

4.

Impleturus redemptor noster sacramentum carnis adsumptae sicut aeternus et piissimus pater creatis a se redemptisque filiis spem indultae adoptionis aperiens substantiamque nobis caelestem ante diem suae mortis adsignans testamentum fecit, quo nos heredes ab his, quae largiebatur, instituit humana quidem comparatione, sed non humana necessitate; non amissurus, quod filiis deputabat, sed habiturus magis filios cum hereditate, quam scripserat. Testamentum hoc appellamus testamentum novum. In quo exheredatis omnibus solus heres instituitur populus Christianus. Non autem iuxta terrenum morem hereditas ista dividitur nec corruptibili distributione in plures dispersa tenuatur. Omnes recipit, omnes invitat, nec de portione tenentum tollitur, 25

1 Genes. 38. 3 Rom. 9, 3. 10 Matth. 26, 2. 14 Corinth. I 5, 7. 17 Corinth. II 3, 7. 13. Exod. 34, 29. 30. 35. Matth. 21, 5, cf. Ephes. 4, 2. 18 Matth. 27, 30. 19 Matth. 8, 2 etc.

2. *Florus ad Corinth. I 5, 7.*
3. *Florus ad Corinth. II 3, 7. 13.*
4. *Florus ad Hebr. 9, 16.*

11 celebra(bi)tur *F* 12 ergo mihi *S* 17 aperta *scripsi*, operta *FS* 21 assumptae *F* 22 indultę *ex* indubitę *ras. corr. F* 23 assignans *F*

quod aliis nascentibus deputetur. Crescat quantum vult et multiplicetur renascendi cupida filiorum voluntas: omnibus se incontaminatam reservat hereditas. Sed istud testamentum novum vetere suppleto ordine suo agitur et totius firmitatis mysteriis celebratur. Quod ipse ineffabilis redemptor noster adhibitis valde idoneis testibus 5 discipulis suis conscripsit traditus, signavit passus, aperuit suscitatus. Et quia cuncta rite peracta sunt, merito apostolus Paulus dicit: Quod hominis confirmatum testamentum nemo irritum facit aut superordinat, id est mutat. Agnoscamus nunc fideliter summam hereditatis indeptae. Illud est videlicet, quod cenantibus apostolis aeterni libaminis ordinem consecravit. Itaque videmus, quod nihil nobis de 10 substantiae plenitudine minuit, qui quod pro nobis adsumpsit, totum nobis reliquit. Alii heredibus suis sua tribuunt, ille semet ipsum, id est carnem vel sanguinem corporis sui.

II.

EX SERMONE DE PASSIONE DOMINI.

Apostolus somno Adae dominicam mortem coaptans in ipso mundi principio aedificationem mulieris de costa dormientis viri nascentis ecclesiae dicit signasse com- 15 pagem. Namque cum formato de terra homini, si lecta recolimus, coniunx deesset et quamquam inexperti tamen solacii contubernium rudis animus flagitaret, ligatur Adam sensu, solvitur somno celebratoque huius similitudinis sacramento tam pressum novi soporis pondus incubuit, ut merito mortem significasse ex ipso immobili atque insensibili quiete videatur. Taliter autem iacenti detrahitur una costarum, atque inde 20 formata muliere reviviscenti admodum viro pro dispendio membri repensantur lucra coniugii. Ecce et hic hodie Adam novum, culpas veteres sanaturum, obpressum somno inpactae crucis suscipit quies. Nunc videndum est quid sit, quod de solo eius latere ecclesia formari dicitur, cum totus ipse homo pro ecclesiae salute moriatur. Refert Iohannes evangelista, quomodo crucifixo domino cum duobus latronibus, scilicet sexta 25 sabbati circa vesperam, uti ne pendentium corpora feriatae diei sollemnitas inveniret, fractis pro acceleranda morte latronum cruribus, cum iam expirasse dominum cognovissent, adverterunt a supplicii similitudine temperandum: quia etiamsi prematur veritas inimicorum coniuratione, non frangitur, maxime cum et de agni esset immolatione praedictum: Os non confringetis ex eo. Et tamen hic circa dominum sic quo- 30 que, quod non fuit necessarium fieri pro exitio, pro sacramento perfectum est. Vnus namque de militibus arrepto missili, ut sermonem ipsum ponam, latus eius aperuit. Ergo non rupit, non transfodit, non iugulavit ad ultimum, sed, inquit, aperuit: ut patentis plagae portam vitalem, non tam vestigium vulneris, quam salutis intellegamus ingressum. Nam et arcam illam, cuius claustro tutus Noe tumentes saeculi fluctus

6 Gal. 3, 15. 13 Ephes. 5, 31 sq. 15 Gen. 2, 18—24. 24 Ioh. 19, 31—33. 29 Exod. 12, 46. 31 Ioh. 19, 34. 34 Gen. 6, 16.

II. *Florus ad Ephes. 5, 31 sq.*

---

1 multiplicatur *S* 8 nunc *in marg. F* 10 assumpsit *F*
II. *fort.* die passionis 17 celebran(to)tq; *F* 23 salute] e *ex* ē *F* 25 feriate *F*, feriata *S*
26 exs(i)pirasse *F* 33 patentes *F* 34 archam *F*

mortemque bacchantem impune solus cunctis pereuntibus enatavit, ostium, quo vel ad salutem ingressus vel regressus ad lucem est, in latere legimus habuisse. Agnosco igitur et hodie in domino, qui surgit per crucem in requiem suam, ipse et arca, id est caro, sanctificationis suae: agnosco, inquam, in latere arcae istius aditum nostrum. Videamus primum, quid inde procedit: advertamus postea, quomodo ibi Christianus introiit. Patefacto ergo latere domini processit ubertim manantibus rivis aqua vel sanguis. Quid admirabilius tali facto? quid lucidius indicio? quid mysterio plenius? Certum est quidem, quod doluit Christus, quod interiit, certum: sed servat in eo dignitatem suam etiam veritas mortis. Quae condicio umquam humani corporis habuit aquae vel sanguinis fluxum? Esto, quod tamen vix consuetudinis ratione permittitur, ut continuerit cruorem suum caro defuncta, ubi latuit viventis aquae fonticulus in corpore morientis? Vnde procedit duplex rivus arentem mundum fecundaturus, purus laticis, pretiosus cruoris? Vnde sancti fluminis unda prorumpit, sola restinguendis gehennae satisfactura vaporibus? Ecce videtis de latere Adam nostri coniugem suam strui; ecce sponsam victuro, dum moritur, praeparari; ecce dormienti praeripi, quod laetificet vigilaturum. Omnis autem ecclesia duo sunt genera hominum. Vnum est, quod fideli morte, aliud, quod sublimi passione salvatur: unum, quod pro Christo occubuit, aliud, quod Christo vixit. Nos ergo excipiamus aquam de latere domini, martyres sanguinem. Illos pretiosa sanguinis purpura vestiat, nos nivea baptismatis unda respergat.

III.

EX SERMONE DIE PASCHAE.

Vniversis igitur ferte, quae sumitis. Quod mensae apposui, mundo transmisi: calix, quem vos gaudetis gustasse, cunctorum est. Novi et aeterni testamenti paucos testes adhibui, multos heredes. Nulla tamen sortis condicio admittit alienum. Certos quosque recipit caelestis cognitio, populus est quidem adoptione, sed unicus.

IIII.

EX SERMONE DIE PRIMO PASCHAE.

Fit Christus in hodierna festivitate non unigenitus, sed sicut apostolus dicit p r i m o g e n i t u s e x m o r t u i s. Video tamen posse aliquos hic moveri, cur Christus hic primogenitus ex morte nominetur, cum factum sit, sicut plerumque nos sacer caelestium lectionum cursus instruxit, ut aliquos mortuorum etiam sanctorum intercessione redivivos laxatis naturae vinculis lux secunda susciperet. Quod admirabiliter quoque ac triumphaliter ipse dominus fecerat, cum prohibitis prius duobus spiritibus de inferno, corporibus de sepulchro Lazarum novissime suscitans iussione tertia die

26 Coloss. 1, 18. 31 Matth. 9, 24. Luc. 7, 12. Ioh. 11, 43.

III. *Florus ad Hebr. 9, 16.*
IIII. *Florus ad Coloss. 1, 18.*

1 bacantem *F* 3 archa *F* 4 archae *F* 5 aduertimus (a *supra* i) *F* 15 praecipi *S*
III. 22 uox (s *supra* x) *F* 23 adhibuit *S*
IIII. 29 admirabiliter] *syll.* ad *ss.* *F* 30 ac *ex* hac *F* *in marg.* r *add.* *F*

quarta non de fauce, sed quodammodo de ventre mortis vinctas funere, putredine relaxatas, fetentes tempore, iussione viventes retraxit exequias. Sed quicumque sic temporaliter resurrexerunt, ut deinceps morerentur, hos mortuorum primitias, id est primogenitos ex mortuis, quod de solo Christo dictum est, appellare non pos-5 sumus. Siquidem isti de morte cum mortis vinculis revertentes, nec sub remedio, sed adhuc sub cirographo, non sunt a condicione liberi, sed pro opportunitate laxati. Christus autem resurgens, ut apostolus ait, iam non moritur, mors ei ultra non dominabitur. Ergo hactenus ipse solus est, qui non moriturus resurrexerit hoc etiam suis postmodum largiturus, cum eos a morte perpetuo victuros resuscitabit. 10 Quocirca illa iam secunda laetitia erit, qua fideles resurgent. Ceterum primum resurgendi gaudium primogenito ex mortuis iure debetur.

V.

EX SERMONE DIE SEXTO PASCHAE.

1.

Post lucidae nubis coruscationem sic patris aeterni super filium dulcis terribilisque vox intonat: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacuit: ipsum audite. Omnes quidem, sicut ait apostolus, filii dei sumus, et in ora-15 tione clamare praesumimus: Pater noster qui es in caelis. Sed aliter filius est, de quo clamatur: Hic est filius meus dilectus. Illum ut habeat pater filium, non praecessit voluntas generationem: nos autem per quam efficimur filii, in lavacro accipimus nativitatem. Et ideo quicumque homo potest filius dei esse, potest et non esse. Vnde dicit Iohannes evangelista, quod dedit eis potestatem filios dei 20 fieri, his qui credunt in nomine eius; ut aut permaneat filius bene vivendo, aut certe per carnalem conversationem reiciat paternitatem. Christus autem, quem dei patris filium non fecit gratia, sed natura, nullo modo potest non hoc esse, quod genitus est: adeo ut substantiae illi, quae ex deo procedit, nec ipsa quae ex homine nata est praeiudicaret.

2.

25 Cum caro necdum mortis fornacibus defaecata adgravet sensum multa cogitantem et impediat visum pauca cernentem, interlucet tamen in aliquibus gestis dignitas futurorum, et secretorum immortalium splendor etiam mortalibus oculis rara revelatione subradiat. Sed hoc illis tantum, quos sola caro, non etiam carnalitas tenet et cordibus mundos mundana cohabitatione non polluit. Sicut praestabatur quondam vati 30 legifero caeleste colloquium: et eo usque divinae gloriae quodam intuitu donabatur, donec quiddam in levi fronte cornutum non asperitas videretur produxisse, sed claritas.

3 primitias] cf. Corinth. I 15, 20 Christus . . . primitiae dormientium. 7 Rom. 6, 9. 13 et 16 Matth. 17, 5. 14 Gal. 3, 26. 15 Matth. 6, 9. 19 Ioh. 1, 12. 30 Exod. 34, 29.

V. 1. *Florus ad Rom. 8, 32.*
2. *Florus ad Corinth. II 3, 7.*

---

1 uinctus (a *supra* u) *F* 6 chyrographo *F* oportunitate *F* 9 eos/a (p *ut vid. eraso*) *F*

V. 13 meus *add. in marg. F* 20 aut *ex* auт̄ *F* 25 aggrauat (o *supra* a) *F* 26 dignitas *om. in contextu, in marg. add. pr. m. F* 27 et¦iā (*ut* et iam *prodiret*) *F* 28 non (n̄) *om. initio pr. m. ss. F* 29 quandā (o *supra* a) *F*

3.

Insonuit Pauli apostoli auribus, quod non licet homini loqui quodque ille permitteretur dicere, si nos mereremur audire. Si enim in modico fideles non fuistis, quod maius est quis credet vobis?

VI.
HOMILIA IN ROGATIONIBVS.

Currit quidem tramite vitali non per Gallias tantummodo, sed paene per orbem totum rogationalis observantiae flumen irriguum et infectam vitiis terram uberi fluxu 5 annuae satisfactionis expurgat. Peculiarior tamen nobis in hac ipsa institutione ser-

---

VI. *Sidonii Apollinaris ep. VII, 1* Sidonius domino papae Mamerto s. . . . solo tamen invectarum te auctore rogationum palpamur auxilio, quibus incohandis instituendisque populus Arvernus etsi non effectu pari, affectu certe non impari coepit initiari, et ob hoc circumfusis necdum dat terga terroribus. Non enim latet nostram sciscitationem, primis temporibus harumce supplicationum institutarum civitas caelitus tibi credita per cuius modi prodigiorum terriculamenta vacuabatur. Nam modo scaenae moenium publicorum crebris terrae motibus concutiebantur: nunc ignes saepe flammati caducas culminum cristas superiecto favillarum monte tumulabant: nunc stupenda foro cubilia collocabat audacium pavenda mansuetudo cervorum: cum tu inter ista discessu primorum populariumque statu urbis exinanito ad nova celer veterum Ninivitarum exempla decurristi, ne divinae admonitioni tua quoque desperatio conviciaretur. Et vere iam de deo tu minime poteras absque peccato post virtutum experimenta diffidere. Nam cum vice quadam civitas conflagrare coepisset, fides tua in illo ardore plus caluit: et cum in conspectu pavidae plebis obiectu solo tui corporis ignis recussus in tergum fugitivis flexibus sinuaretur, miraculo terribili, novo, inusitato, adfuit flammae cedere per reverentiam, cui sentire defuit per naturam. Primum igitur et iis paucis nostri ordinis viris indicis ieiunia, interdicis flagitia, supplicia praedicis, remedia promittis: exponis omnibus nec poenam longinquam esse nec veniam; doces denuntiatae solitudinis minas orationum frequentia esse amoliendas: mones adsiduitatem furentis incendii aqua potius oculorum quam fluminum posse restingui; mones minacem terrae motuum conflictationem fidei stabilitate firmandum. Cuius confestim sequax humilis turba consilii maioribus quoque suis fuit incitamento, quos cum non piguisset fugere, redire non puduit. Qua devotione placatus inspector pectorum deus fecit esse obsecrationem vestram vobis saluti, ceteris imitationi, utrisque praesidio. Denique illic deinceps non fuere vel damna calamitati vel ostenta formidini. Quae omnia sciens populus iste Viennensibus tuis et accidisse prius et non accessisse posterius, vestigia tam sacrosanctae informationis amplectitur sedulo petens, ut conscientiae tuae beatitudo mittat orationum suarum suffragia, quibus exempla transmisit. *Idem ep. V, 14* Sidonius Apro suo s. . . . Quidquid illud est, quod vel otio vel negotio vacas, in urbem tamen, ni fallimur, rogationum contemplatione revocabere. Quarum nobis sollemnitatem primus Mamertus pater et pontifex reverentissimo exemplo, utilissimo experimento invenit, instituit, invexit. Erant quidem prius, quod salva fidei pace sit dictum, vagae, tepentes, infrequentesque ut que sic dixerim, oscitabundae supplicationes, quae saepe interpellantium prandiorum obicibus hebetabantur, maxime aut imbres aut serenitatem deprecaturae, ad quas, ut nil amplius dicam, figulo pariter atque hortulano non oportuit convenire. In his autem, quas suprafatus summus sacerdos et protulit pariter et contulit, ieiunatur, oratur, psallitur, fletur. *Praeterea conf. de hac rogationum institutione Caesarii Arelatensis homilia XXXIII.*

1 Corinth. II 12, 4. 2 Luc. 16, 10—12.

---

3. *Florus ad Corinth. II 12, 4.*

VI. Homilia beati Alchimi Auiti Viennensis Archiepiscopi de prima festi Rogationum institutione, habita ad populum Viennensem *G* (= *Gagnei exemplar*), Homilia de rogationibus. Vnde consuetudo rogationum processerit *S* (= *Sirmondus*), ALCVINI AVITI HOMELIA IN ROGATIONIBVS *B* (*Bernensis codex 394 f. 225^v s. VIIII ubi extant homiliae v. 4 — p. 109 v. 5* Currit — aegritudinis suae), *H* = *Henschenii exemplar* (*Acta SS. Bolland. Maii t. II p. 631 sq.*) 4 tantummodo] modo *G* 5 rogationis *G* ubero *B* 6 satisfactione *B* nobis tamen *B* seruitii] festiuitatis *GH*

vitii et gaudii causa est, quia quod hinc modo ad cunctorum utilitatem defluit, ex nostro primitus fonte manavit; et forte nunc pertineat ad cuiuscumque privilegii ornatum sumptae primitus institutionis exordium.

Ceterum cum ad huiusmodi humilitatem ineffabilis necessitas rigida Viennensium
5 corda perdomuit, sentiens ecclesia nostra causam aegritudinis suae non sibi quasi maxime prae omnibus, sed quasi soli ex omnibus existimans opus esse instituenda observatione praesenti, sollicitius captavit remedium quam primatum. Et quidem terrorum temporis illius causas multos nostrum recolere scio. Siquidem incendia crebra, terrae motus adsidui, nocturni sonitus cuidam totius orbis funeri prodigiosum
10 quoddam bustuale minitabantur. Nam populosis hominum concursibus domestica silvestrium ferarum species obversabatur, deus viderit an ludificans oculis an adducta portentis.

Quidquid tamen ex iis duobus foret, perinde monstruosum intellegebatur seu sic veraciter immania bestiarum corda mansuefieri seu tam horribiliter conspectibus terri-
15 torum falsae visionis phantasmata posse confingi. Inter haec diversa vulgi sententia dispariumque ordinum variae opiniones. Alii quod sentiebant dissimulando, quae fletui nolebant dare, casui dabant; alii spiritu salubriore, abominabilia nova quoque congruis malorum proprietatis significationibus interpretabantur. Quis enim in crebris ignibus imbres Sodomiticos non timeret? quis trementibus elementis aut decidua culminum

---

20 VI. *Gregorius Turonensis Historia Francorum II c. 34:* Refert [Avitus] in quadam homilia, quam de rogationibus scripsit, has ipsas rogationes, quas ante ascensionis dominicae triumphum celebramus, a Mamerto ipsius Viennensis urbis episcopo, cui et hic eo tempore praeerat, institutas fuisse, dum urbs illa multis terreretur prodigiis. Nam terrae motu frequenter quatiebatur: sed et cervorum atque luporum feritas portas ingressa per totam, ut scripsit, urbem nihil metuens
25 oberrabat. Cumque haec per anni circulum gererentur, advenientibus paschalis sollemnitatis diebus expectabat misericordiam dei plebs tota devote, ut vel hic magnae sollemnitatis dies huic terrori terminum daret. Sed in ipsa gloriosae noctis vigilia, dum missarum celebrarentur sollemnia, subito palatium regale intramuraneum divino igne succenditur, pavore omnibus perterritis et ecclesiam egressis, credentibus ne aut hoc incendio urbs tota consumeretur aut certe disrupta tellure de-
30 hisceret, sanctus sacerdos prostratus ante altare cum gemitu et lacrimis domini misericordiam imprecatur. Quid plura? penetravit excelsa poli oratio pontificis incliti restinxitque domus incendium flumen profluentium lacrimarum. Cumque haec agerentur, adpropinquante ascensione, ut iam diximus maiestatis dominicae indixit populis ieiunium, instituit orandi modum, edendi seriem, erogandi hilarem dispensationem. Cessantibus quoque exinde terroribus per cunctas provincias dis-
35 persa facti fama cunctos sacerdotes imitari commonuit, quod sacerdos fecit ex fide: quae usque nunc in Christi nomine per omnes ecclesias in compunctione cordis et contritione spiritus celebrantur. *Hinc fluxit explanatio illa quam ex cod. Casinensi 95 s. XI descripsit Reifferscheidius B. P. L. I. II 373 sq. — Ado chronicon ad a. 425 (Migu. CXXIII p. 102):* Hoc tempore beatissimus Mamertus Viennensis episcopus cladem imminentem lacrimis et precibus suis a Viennensium
40 urbe removit. Siquidem incendia — mundus inclamat (*quae omisi, Aviti sunt verba paulum inmutata p. 108, 8—11 et 21, p. 109, 1—2, 7—14: pro solis cervis, quos Avitus posuit p. 108, 21, Adoni memorantur* lupi ursi ac cervi naturaliter pavidi).

---

1 hinc] huic *G*, hoc *H* utilitatem cunctorum *GH* 2 pertinet *H* 4 humilitatem] utilitatem *G* 6 esse opus *GH* 8 adhuc recolere *GH* 9 assidui *libri* quidam *Ado* urbis *G Ado* 10 quiddam *Ado* bustuale] *om. G*, ac ferale *Ado* miniabantur *S* concursibus] conuentibus *GH Ado* 13 quidquid] *GH* monstrosum *GH* 17 quoque *om. H*, queque *G* 19 imbres] ignes *G*

20—37 *per se leguntur in libro Sancti Galli 454 s. X f. 355 s. = G (ex quo descriptus est S. Gall. 620 s. XII f. 10) praefixo titulo hoc:* De institutione rogationum ante ascensionem domini celebrandarum (*rubr., litteris uncial.*) Sanctus Auitus Viennensis episcopus refert in quadam *etc. G* 20 omelia *G* 23 motu/ (*litt. erasa*) *G* frequenti *G* 25 solemnitatis *G* 26 hic] hi (*eadem m. post add.*) *G* solemnitates: es *in* is *al. corr. G* 27 darent *G* in *om. G* solemnia *G* 30 deprecatur *G* 31 inclyti *G* 32 perfluentium *G* appropinquante *G* 33 populus *G* edendi] legendi *coni. Freher* 35 Quę lętania usque *G* 36 Christi] dei *G* celebratur *G et sic vulgo*

aut disrupta terrarum imminere non crederet? quis videns, certe videre se putans
pavidos naturaliter cervos per angusta portarum usque ad fori lata penetrantes non
imminentem solitudinis sententiam formidaret?

Quid multis? tracta sunt haec inter timores publicos et rumores privatos usque
ad imminentem sollemnium vigiliarum noctem, qua celebrari festum dominicae resur- 5
rectionis annua consuetudo poscebat. Siquidem hanc omnes laborum opem, malorum
finem, metuentium securitatem communibus animis opperiebantur. Adfuit ergo nox
illa venerabilis, quae ad spem publicae absolutionis votivum sollemne patefecerat.
Sed mox illic multo vehementior strepitus ictu flagelli gravius ferientis intonuit; ut-
pote quem iam emensis gradibus superlativum nihil sequi aliud quam chaos intelle- 10
geretur. Aedes namque publica, quam praecelso civitatis vertice sublimitas immen-
siter fastigiata praetulerat, flammis terribilibus conflagrare crepusculo coepit. Inter-
pellatur itaque nuntio discriminis iucunditas sollemnitatis: pleno timoribus populo
ecclesia vacuatur. Omnes namque similem facultatibus vel domibus propriis casum
de quadam praeminentis incendii arce metuebant. Perstitit tamen coram festivis alta- 15
ribus invictus antistes et calorem fidei suae accendens flumine lacrimarum permissam
ignibus potestatem incendio abscedente compescuit.

Desperatione deposita reditur ad ecclesiam et restincta flammarum luce clarescit
luminum pulchritudo. Nec sane ulterius trahitur de adripiendo compunctionis medi-
camine mora. Praedecessor namque meus et spiritalis mihi a baptismo pater Mamer- 20
tus sacerdos, cui ante non paucos annos pater carnis meae accepto, sicut deo visum
est, sacerdotii tempore successit, totas in ea quam supra diximus vigiliarum nocte
sancto paschae concepit animo rogationes: atque ibi cum deo tacitus definivit, quid-
quid hodie psalmis ac precibus mundus inclamat. Revoluta ergo sollemnitate paschali
non iam quid, sed quomodo aut quando fieri debeat, secreta primum collatione tracta- 25
tur. Putabatur a quibusdam Viennensis senatus, cuius tunc numerosis illustribus curia
florebat, inventis non posse adduci, cum vix adquiesceret legitimis inclinari. Sed
pius ac sollicitus pastor sapientiae salibus largus mansuefaciendarum ovium prius
orando animum, quam perorando mollivit auditum. Pandit igitur dispositionem, indicit
ordinem, exponit salubritatem: et viro tam religiosi quam sollertis ingenii parum fuit, 30
si oboedientibus propositum tantummodo institutionis promeret, nisi inter initia etiam
vinculum consuetudinis adsignaret. Inspirante igitur compunctorum cordibus deo
auditur a cunctis, confirmatur, attollitur. Eligitur tempori triduum praesens, quod
inter ascensionis sacrae cultum diemque dominicum quasi quodam opportunitatis pro-
priae limbo circum positis sollemnitatibus marginaretur. 35

Explorante autem episcopo fervorem inchoationis et maxime verente, ne ob tar-
dam populi sequacitatem, paucioribus eductis observatio ipsa confestim in sui novitate
revilesceret, ad basilicam, quae tunc moenibus vicinior erat civitatis, orationem primae
processionis indicit. Itur celebri alacritate, copiosa multitudine, maxima compunctione:
ut revera populi lacrimis laboribusque brevis atque angusta processio videretur. Vbi 40

---

5 uigiliarum solennium *GH* 7 animis communibus *H* operiebantur *libri* affuit igitur *GH* 8 *fort.* patefaceret 10 chaos] gladius *G* 11 ciuitatis Viennensium uertici *GH Ado* in immensum *GH Ado* 12 praetulerat *SG*, protulerat *H*, sustulerat *Ado* 13 nuntiis *Ado* sollemnitatis] sublimitatis *Ado* 15 praeimminentis *Ado* 16 inuictus antistes sanctus Mamertus *GH Ado* 18 igitur desperatione *GH* flamminarum *G* (*at corr. in Erratorum recognitione*) 19 de arripiendo *S*, arripiendo (de *om.*) *GH* medicamini *G in Err. rec.* 20 spiritalis *SG*, spiritualis *H* pater sanctus Mamertus sacerdos *GH* 21 non *ante* paucos *om. GH* 22 sacerdotio in tempore *GH* 23 sancto] sancti *HG in Err. rec. et sic Ado* quidquid] *GH Ado* 25 sed quando aut quomodo *GH* primum] prius *GH* 27 adduci *H*, addici *SG* acquiesceret *H* 29 indicit *SH*, iudicii *G* 30 salubritatem *om. G* et *om. H* 32 assignaret *GH* 39 et maxima *G* 40 ut — uideretur *SG*, et — uidebatur *H*

vero sanctus sacerdos de minorum effectu maiorum indicia collegit, sequenti die institutum est, quod nunc primo, id est crastino, si dominus adnuit, die laboraturi sumus. Sequutae sunt succiduo tempore quaedam ecclesiae Galliarum rem tam probabilis exempli, sic tamen, quod hoc ipsum non apud omnes iisdem diebus, quibus
5 penes nos institutum fuerat, celebraretur. Nec porro magni interérat, quod triduum eligeretur, dummodo psalmorum officia lacrimarum functionibus annuis persolverentur. Tamen cum dilectione rogationum etiam sacerdotum crescente concordia ad unum tempus, id est ad praesentes dies, universalis observantiae cura concessit. Porro autem eo attinuit ista praefari, ut, seu recolentibus haec seu ignorantibus forte retulimus,
10 omnes tamen attendant, quod ecclesia, quae misit aliis formam institutionis, multipliciter est debitrix ostendendae alacritatis; et prima debet esse compunctionis officio, quae in re tam necessaria omnibus facta est mater exemplo.

Vnde imminere nunc, si deus adnuit, rogationum nostrarum operosissimam festivitatem non quasi nescientibus indicimus, sed quasi expectantibus commendamus.
15 Quia licet non absque labore constet servanda professionis ipsius consuetudo, delectat tamen asperitas medicaminis, in quo frequenter inveniri probata est spes salutis. Si dixerimus, inquit apostolus, quia peccatum non habemus, nos ipsos seducimus. Et si confiteri debemus adsidue nos peccare, opus est confitendi officio, humilitate paenitendi. Praesertim cum plebis adunatae compunctio sic ad incitamen-
20 tum boni operis possit aptari, ut rebellis magis convenientius erubescat, si cunctae multitudini propriae mentis solitudine contradicens peccata sua vel vitia cum populo flente non defleat. Necessaria est igitur boni operis conspiratio. Sumit alter ex altero aut de humilitate exemplum, aut in confessione solacium. Periculosius agitur singulare certamen, in quo vires altrinsecus experiri posse paucorum est. At vero cum
25 contra hostem communem multitudinis pugnat adsensus, trahit etiam timidum militem virtus aliena. Robustis bellantibus infirmitas delitescit, et quodam unitatis suffragio laus fit invalidis in exercitu fortium computari. Denique cum victoria contigerit, totis adquiritur: et cum paucorum dextra pugnaverit, omnium gloria triumphavit.

Hoc dico de infirmitate communi, quae si se rogantibus non subtrahat, etiam cum
30 ipsa per se minus fecerit, non tamen ad integrum fructu carebit. In illa gloriosa et admodum singulari historia Ninivitarum contra exertum commotae divinitatis gladium iuncta seniorum viribus etiam infantilis aetas pugnare compulsa est. Humani quoque mercedem et gratiam ieiunii pecorum fames adauxit. Quin et ipsa irrationabilis creatura, quae offensam timere non potuit, quodam modo veniam postulavit. Et quia
35 homines in morem animalium vivendo peccaverant, rursus animalia sua quasi homines ieiunare coegerunt. Propter hanc ergo discretionem in evangelio dominus ait, Petite et accipietis, quaerite et invenietis, pulsate et aperietur vobis. Petere enim docti est, quaerere devoti; petit sciens, quaerit nesciens. Cum petis, vis accipere, quod intellegis: cum quaeris, adhuc conaris invenire, quod petas. Ideo qui iam
40 superiores sunt, orando petant: qui infirmi, laborando quaerant. Porro autem pulsare commune est. Nullus quippe obstructum aditum vocibus pulsat: istud ad manus per-

16 Ioh. I 1, 8. 30 Ion. 3, 5. 36 Matth. 7, 7.

---

2 annuit *libri* 3 secutae *H* 5 intereat *G* 6 annuis *SH*, cernuis *G* 11 debitrix est *GH* 13 nunc imminere *GH* annuit *libri* 17 inquit] inquam sicut ait *G* 18 assidue *libri* 19 et humilitate *H*, et *om. SG* 20 rebelles conuenientius erubescant (magis *om.*) *GH* 21 contradicentes *GH* 22 defleant *GH* 25 assensus *libri* 27 totis] omnibus *GH* 28 acquiritur *H* dextrae pugnauerint *H* triumphauit *SG*, triumphat *H* 32 infantilis aetas *SG*, aetas infantilis *H* 33 irrationabilis *SG*, irrationalis *H* 36 coegerunt] cogebant *GH* 38 deuoti *S*, religiosi *GH* 41 ad manus istud *H*

tinet et corporis actus est. Petat ergo scientia, quaerat amor, pulset operatio, maxime in observatione praesenti. Festivitas siquidem est, cuius iucunditas tota sola sobrietas, cuius epulae lacrimae, cuius pastus esuries est: cuius principium ex necessitate, perseverantia in dilectione, actus in requie, requies in labore: cum tota ista observantia confessio paenitendi pro culpa sit et rogandi pro venia. Etiam vero evangelica praesens lectio utilitatem supplicationis exposuit, dum in navi dominum dormientem chorus discipulorum sub tempestatis strepitu trepidus suscitaret. Neque porro aliud fuit in tanto repugnantium sibi invicem ventorum fluctuumque conflictu sopitum profundius dominum nostrum interrita quiete iacuisse, nisi ut ad eum inter discrimina, quae patimur, timoris nostri causa confugeret. Adsiduo nos ictu tempestas ista fatigat, impulsu terribili contra nos tonitrus saeculi clamat, scintillantibus ad punctum radiis mundana commotio non illuminat, sed coruscat. Ecclesia est navis, quae nos per varios casus velut inter marinos gurgites ducit. Aures quidem nostras obtrectationibus et blasphemiarum stridore quasi laxata laterum compage reverberat: sed puppim veritatis soliditate constructam penetrare non potest, quod fatigat. Et quia promisit dominus noster ecclesiae: Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem saeculi, in navi quidem est, in qua sumus, sed metuere iam non potest, quod timemus. Post resurrectionem enim ascensionemque suam totus inter pericula nostra requiescit. Alienae magis formidini opus est, ut, qui securus iacebat, evigilet.

Clametur ergo vocibus supplicationis et, si ingravante periculo necdum audit, pulsetur manibus largitatis et dicatur ei: Exurge, quare obdormis, domine, oblitus inopiae et tribulationis nostrae? Dicturus est quidem expergefactus: Cur timidi estis, modicae fidei? Reddat salutem et increpet infirmitatem. Etsi parva fides est, quia timemus saecularia, est tamen aliquantula, si recurramus ad dominum. Non autem timeretur coram ipso, si ipse timeretur. Sed minima conscientia recti maxima causa trepidandi est in nostra praecipue vita, cui criminum continuatio fit discriminum multitudo. Quocirca si non diximus Christo: Vigila nobiscum, saltim dicamus: Evigila propter nos. Non rogavimus, ne discederet; obtineamus ut redeat nec deserat cursum navigationis infirmae, donec vento et mari silentium iubeat et furorem insanientis saeculi celerrimo fine compescat et fiat in retributione iudicii tranquillitas magna, quae in hoc mundo esse non potest. Quia si de mundo essetis, mundus quod suum erat diligeret. Sed devicto mundo perveniatur ad supernam quietem: ubi quoniam possibilitas pereundi aberit, nec periculi causa nascetur; ubi semper nobiscum dominus, semper cum illo, si dederit, nos erimus et qui hic aliquotiens neglegentibus dormit, illic perpetuo fruentibus sine fine vigilabit.

6 Matth. 8, 25. 12 Verg. Aen. I 204. 14 Verg. Aen. I 122. 16 Matth. 28, 20. 22 Psalm. 43, 23. 24. 24 Matth. 8, 26. 25 (cf. Sap. 17, 11). 32 Matth. 8, 26. Ioh. 15, 19.

2 iocunditas *SG* tota sola sobrietas *S*, tota est seria grauitas *GH* 3 lacrymae sunt *H*, sunt *om. SG* 4 labore. Mecum enim tota *G*, labore: cum enim tota *H* 5 etiam uero *SG*, enimuero *H* praesens *om. GH* 8 fluctuum uentorumque *GH* 10 assiduo *libri* ictu *om. G* 11 tonitruum *GH* 13 aures *SH*, dum res *G* obtrectationum et blasphemiarum stridor *GH* 15 dominus noster *SG*, noster dominus *H* 17 iam ipse non potest quod nos timemus *H*, ipse *et* nos *om. SG* 22 exsurge *H* 24 quur *G* (*in G saepius etiam* quum *pro* cum) 25 et si *libri* saecularia *S*, seculum *GH* tamen est *GH* aliquantula fides si *G* 29 saltem *H* 31 celerrimo fine *SG*, fine celerrimo *H* 32 magna quae *SH*, magna quia *G* 35 nascetur *SG*, renascetur *H* 36 aliquoties *libri*

VII.

SERMO DIE I. ROGATIONVM.

Legimus in historia regum quendam celebrem prophetarum exiguo superni pastus alimento multis diebus iter longissimum sine ullo adminiculo cibi terrestris egisse: adeo divini beneficii virtus in corpore humano sequestrata infirmitate praevaluit. Comparatio autem modo haec in sermone, non causa est. Sic ergo etiam nobis annuum
5 quoddam iter actionum, casuum, timorum diversitate currentibus quidam, qui nos inter ista confortet, rogationum veluti caelo porrectus sumitur panis: cuius fortitudo atque salubritas non solum inopiam praeteritae sterilitatis suppleat, verum etiam periculum famis ab spiritu nostro non in pane solo, sed in verbo dei vivente secludat. Quod si quisquam rogationes nostro saeculo institutas miretur, quas tantis ante temporibus
10 ecclesiarum multitudo nescivit, constat hunc posse et muneribus redemptionis, quae mundi aevo iam paene consumpto in saeculorum fine adfuit, derogare. Viderit quis certe, quid sentiat: qualitatem medicaminis rideat furibundus, nesciat desperatus, ceterum frequenter expertus. Sed quis est iste sic ad integrum sanus, ut medicinae non egeat, ut nulli aegrotantis animae morbo succumbat, ut non aut cupiditate ardeat, aut
15 avaritia palleat, aut invidia liveat, aut superbia tumeat, aut iracundia caleat, aut obloquio pruriat? Si quis ergo ex his alicuius taedii sibi conscius est, qui cuncto tempore paenitentiam debet, non renuat triduum. Quod etiam pleno ordine atque digesto prophetia, quae lecta est, si gradibus suis replicetur, insinuat sic a principio sermonis exorsa: Vos, inquit, cognovi ex omnibus cognationibus terrae. Hic statim
20 se Iudaeorum populus in quandam rapinam non amore, sed ambitione praecipitat, ut ad divinae familiaritatis notitiam prae omnibus videatur adscitus: Sed desistat hinc opportunitas obstrependi, quia potius sub iudicio rationis de proprietate sermonum causarum certa metienda sunt. Vos cognovi, non dixit inter omnes, sed ex omnibus cognationibus terrae. Qui sunt autem, qui adquiruntur ex omnibus cogna-
25 tionibus terrae, nisi qui ab universitate gentium in unum redacti fiunt ex diversis mundi partibus unus populus et de multis membris sub Christo capite unum corpus? Cui postmodum vocationi agnoscendae atque praedicandae beatissimus Petrus per mentis stuporem defixus vidit linteum quoddam caelo descendere, quod quattuor angulis sinu turgente submissum omne genus animantium cum volatilibus atque reptilibus con-
30 tinebat, commonitusque, ut necessariae refectioni, quod vellet, ipse mactaret: appetitum quidem talem, cum talis ciborum modus praecipiebatur, per observantiam legalem exhorruit. Sed mox ad eum sermo divinus: Quae deus, inquit, mundavit, tu immunda ne dixeris. Atque ille: In veritate, inquit, comperi, quia non est personarum acceptio apud deum, sed in omni populo et gente qui
35 timet deum et voluntatem eius facit, acceptus est illi. Tunc ergo qui cogniti sunt ex omnibus cognationibus terrae, vides, nempe prophetis atque apostolis

1 Reg. III 19, 5 sqq. 8 Matth. 4, 4. 19 Amos 3, 2. 32 Act. 10, 15. 33 Act. 10, 34.

VII. *Ex veteri codice Cartusiae Maioris ed. Martenius Thes. Nov. Anecd. V 50—56. M = Martenii textus. Ex certis quibusdam huius homiliae locis auctor Hist. litt. Franc. t. III p. 128 suspicatur ante saec. V ex. eam fuisse recitatam* Ex sermon. die primo, secundo, tertio rogationum] *quin et his plures numero fuisse crediderim, sed a Floro propterea neque hanc in qua versamur [Hom. VI] neque alias commemorari, quod in illis nulla Pauli epistularum fieret mentio. Sirmondus* Sermo beati Auiti Viennensis archiepiscopi feria tertia in rogationibus *M*, Ex sermone die ·I· rogationum *Florus infra p. 116, 13—24* 11 affuit *M* quis] *fort.* is *Martenius* 21 disistat *M* 22 de] *fort.* quam de 24 acquiruntur *M* 28 quatuor *M*

qua unitate conveniat. Hoc est profecto, quod etiam nunc lectio ait: Numquid ambulabunt duo pariter, nisi convenerit eis? Convenit autem duobus, Christo et Moysi, quia de isto ille scripsit; convenit legi et gratiae, quia . . . . illa districtius imposuit, ut pretiosius ista laxaret; convenit veritati et prophetiae, quia ista peperit, quod illa concepit. Apud Iudaeos ista duo non pariter ambulant, ideo non concordant. Inter ipsa enim duo testamenta quasdam minutias ponunt. Ad unum verum deum nisi uno itinere non itur. Certe si propter quascumque alias causas potest diverso, adverso non potest. Apud nos vero ista duo pariter iunguntur atque conveniunt. Est tamen in hoc prophetae verbo etiam quod personaliter accipi queat, si dualitas ipsa, quam convenire necesse est, sit primum in homine uno, sit deinde in genere humano. Spiritus enim noster et corpus nostrum ex disparis substantiae qualitate compacta sunt. Quae duo viam huius saeculi currere nullatenus queunt, nisi inter se custodita divinae ordinationis lege consenserint. Si enim non subiaceat spiritus carni, sed ad refrenandam concupiscentiam cedat potius menti caro, ducit duos pariter concordia rationis per viam legis ad patriam aeternitatis. Si autem dum per huius saeculi iter curritur, spiritu retardante animam caro praevenerit et facultatem viae permissa sibi peccati libertate praecluserit, deserit ipsa currendi aequalitas, quae homini a creatore praecipitur, et incipit impedita lege mentis perire et superexaltari lege corporis, nec iam duo pariter pergunt, ubi unum iacet et aliud premit. Et haec, quod magis dolendum est, non tam ignaris subrepunt, quam dominantur allisis. Docet hoc sermo, qui sequitur: Leo, inquit, irrugiit, quis non timebit? Dominus locutus est, quis non prophetabit? Peccatum longe apparet, quare non fugimus? Scriptura prope clamat, quare non credimus? Quis est leo rugiens, nisi de quo apostolus dicit, quia adversarius vester diabolus tamquam leo rugiens circuit quaerens devorare vos? Facit furoris incontinentia, ne tacens discubitet, qui rugitum longe praemittit; sed audit rugitum et non cavet, qui praecepti conscientiam secum fert ad exordia peccati, confestimque rabido invaditur morsu, nisi praemisso terretur auditu. Quod revera nec absurde conicimus; nam statim in consequentibus qualitas ipsius morsus ostenditur: Quomodo, inquit, si eruat pastor de ore leonis duo crura ovis aut extremam partem auriculae. Pastor nobis procul dubio ille est bonus, qui relictis nonaginta novem ovibus unam vagantem non despexit inquirere. Operae pretium autem est diligentius intueri, quod illas nonaginta novem, quas iste pastor in montibus reliquit manifestatus in carne, non deseruit permanens in nativitate. Angelorum enim in caelesti altitudine gloriantium, qui utique iam errare non possunt, evidenter gerunt figuram. Leo enim, de quo supra diximus, post illam proprii casus ruinam, qua consortium divinitatis affectans etiam homine miserior factus est, dum dedignatur esse inferior creatore, omnis archangelicae potestatis dignitate nudatus est. Sed huic tamen quantulamcumque potestatem caelestium ministrorum, ne solus periret, casui suae deiectionis innexuit. Et his hoc tamen de illo eminentis creaturae vigore nunc superest, ut damnationem futuram iam patientes, dum praesciunt, cum vivendi meritum perdiderunt, et ipsum saltem moriendi remedium habere non possint. Ab illo itaque, ut dixi, casu quisque in amore conditoris sui et angelicae beatitudinis honore permansit, ulterius seduci non potuit ac proinde nec periclitari et factum est in principio de angelis, quod de hominibus in fine

1 Amos 3, 3. 21 Amos 3, 8. 24 Petri ep. I 5, 8. 29 Amos 3, 12. 30 Matth. 18, 12.

3 *post* quia *spatium 11 litterarum M* 17 deserit *M, fort.* deficit 18 superexaltare *M, correxi coll. Psalm. 36, 35 sq.*

faciendum est, ut evolutus scilicet salutis et perditionis cursus exacto impletoque numero terminetur. Istas ergo supernae celsitudinis oves reliquit pastor bonus et venit ad illam unam ovem perditam, in cuius signatione iacebat genus humanum et illam, quae ab isto leone corrosa per se ascendere ad illas nonaginta novem non 5 poterat, suis humeris vexit, quia in suo corpore sublevavit: Et quando cum homine carnis adsumptae ad superna caelorum rediit, eandem utique, quae de paradiso erraverat, angelis retulit. Quocirca iam patet, qui sit pastor, qui liberat duo crura et partem auriculae, et qui sit leo, qui reliquum devorat: hoc est iste Christus, ille diabolus. Omissa vero utrumque consideratione carnali videamus, quae sit minima pars 10 corporis, quae devoranti legitur remansisse. Neque enim puto, quod ille pastor bonus rem tam dilaceratam et paene consumptam tanto studio vellet eruere, nisi particulae ipsi adhuc aliquid palpitantis vitae inesse cognosceret. Ovis ista, sicut iam prolocuti sumus, quicumque peccator est, utique, si de caulis se protegentibus evagatur, suopte vitio incursurus bestiam, cum a pastore declinavit. Dum enim ambulat per deserta, 15 hoc est dum cogitat inania perituraque, occurrit illi diabolus et cogitationem eius morsu pestiferae persuasionis invadit. Qui cum iam concupiscentiam captivi hominis in potestate habere coepit, priorem quodammodo eius partem vorax laniator absorbuit. Et tamen si concupiscentiam et definitionem peccati non sequatur effectus, liberantur quasi duo crura, hoc est pars posterior, quae adhuc comesa non fuerat. Nam etsi 20 quosdam priores suae cogitationis pedes per concupiscentiam in fauce leonis amisit, et residuos, quos ad effectum non deduxit, operis gressus misericordia pastoris eripuit. Animadvertendum est tamen, quod illius semesi corporis portionem extremae auriculae quod videtur superesse liberaverit. Postquam enim dixerat: Quomodo si eruat pastor duo crura, addidit: et extremam partem auriculae. Auris ergo nostra 25 est oboedientia nostra; nam cum precamur et resipiscimus, primam istius auris partem leo devorat, novissimam pastor salvat. Prima pars auriculae est: Non concupiscas. Ista iam deglutita est, quia cogitatio concupivit. Sequens pars est: Post concupiscentias tuas non eas. Itaque si malum, quod concepimus cogitatione, opere non impleamus, priore parte oboedientiae vulnerata et illa, quae extrema est, ab ore leonis 30 eruitur. Quomodo? Vtique per paenitentiam et correctionem. Quae multipliciter lectio ipsa per totum a domino revolvente, quae et qualia passi necdum resipiscamus: Misi in vos indigentiam panum, stuporem dentium, percussi vento urente. Indigentia panis est, ut sciamus, quod, cum a domino receditur, non est unde vivatur. Stupor autem dentium unde contrahitur? puto convenire illud, quod Salomon quodam 35 loco ait, dum comparationem poneret dicens: Sicut uva acerba dentibus noxia est. Vva autem acerba est praemature occupata promissio et contempta, cum differtur, temporis plenitudo. Nam ut dulcedinem et suavitatem, quae nobis in aeternitate promittitur, in hoc mundo habere velimus, immaturum satis atque acerbum est. Huius

26 e. g. Deuteron. 5, 21. 27 cf. Sirach 5, 2. 31 Amos 4, 6. 35 Proverb. 10, 26.

VII. 21 *Hic respexisse videtur Avitus ad illum canonem concilii Neocaesariensis:* Si quis concupita muliere etiam concubitus eius desiderium habeat, non autem subsequatur effectus, manifestum est eum per divinam gratiam fuisse liberatum. *Ita in vetusta canonum versione, quae Aviti aevo Latinarum ecclesiarum in usui fuit. Martenius.*

---

6 assumptae *M* 13 euagatus *M, correxi* 22. 23 animaduertendum est tamen, quod illius se miscuit corporis portionem extremi auriculae quae uidetur superesse liberauerit *M*, '*locus corruptus*' *Martenius; correxi, et* extremae *quidem Martenius coniecerat* 26 saluat *scripsi*, soluat *M*, seruat *coni. Martenius* 30 quae — 31 resipiscamus *M* '*locus corruptus*' *Martenius; vitium vocibus* per totum *inest; fort.* pertractatur *vel* interpretatur 36 contenta *M, correxi*

uvae adhuc asperae viridisque non vinum, sed virus intra paradisum Adam in sui nostrique perniciem degustavit; et quia parentes comederant uvam acerbam, dentes filiorum obstupuerunt. Sed praevidens Ezechiel originale debitum Christo solvente vacuandum sic ait: Vivo ego, dicit dominus, si erit ultra proverbium illud in Ierusalem: Patres comederunt uvam acerbam, 5 obstupescent dentes filiorum. Iam tibi non nocet, quidquid esset, Adam quod concupivit superbe, quod praesumpsit illicite, quod desideravit incaute; tu tibi de tuo esu stuporem dentium metue, tu tactum appetitus ab inutili aviditate restringe. Desideras uvam acerbam, sed sustine maturitatem promissionis. Non tuo saeculo delectatio ista debetur. Si dulcem quaeris, expecta caelestem; si humanam appetis, patieris 10 immitem. Quae est autem mundi gloria, nisi ipse, quem infra dixit, ventus urens? cuius etiam si lenitas delectat homines, terror tamen percutit amatores: Et quia nec sic redistis ad me, dicit dominus, nunc praeparare in occursum dei tui Israel! Dicit quidem Paulus apostolus, ubi redemptoris describit adventum, qualiter rapiemur ad nubes obviam Christo in aera. Hic tamen puto occur- 15 sum istum ad aliud pertinere. Nam et hic viventes quasi occurrimus deo, si praeceptum, quod porrigitur, amplectimur; et quia paratus est ille ad ignoscendum, occurrat ei correctio ad paenitendum. Sed et quicumque propter amorem aeternae vitae non solum ab illicitis abstinet, verum etiam a licitis se coheret, sponte occurrisse iudicandus est. Nam, ut exempli gratia unum quodcumque dicamus, adulterio generaliter 20 interdicto simplex coniugium lege permittitur: cui tamen virginitatis nitor sine comparatione praefertur, unde qui dat nuptum virginem suam, bene facit, et qui non dat, melius facit. Hoc ergo de omni debemus observatione sentire: qui male facit, fugit; qui bene, expectat; qui melius, occurrit. Iam vero post multas et piissimas admonitiones, quae profectui nostro etiam secundum litteram constant, con- 25 venienter rogationes nostras in ipsius lectionis fine describit dicens: In omnibus plateis et viis sit planctus. Viae istae et plateae actus nostros significant, per quos humanam conversationem mortalitate decurrimus. Viae minora delicta, plateae vero latiora peccata sunt, quae ad illam amplam et spatiosam mittunt, quae ducit ad perditionem, et multi sunt, qui inveniunt eam. Per angustam vero semi- 30 tam itur ad illum, de quo praedixit propheta, quod vocem eius in platea nemo audivit, cuius utique verbum in peccati libertate non sonuit. Ergo in ista platea quia est noster actus, sit noster et planctus: quem tamen planctum non confusum et tumultuarium esse debere testatur sermo subiectus: Vocabit, inquiens, agricolam ad luctum et ad planctum eos, qui sciunt plangere. Cernis nempe, quod 35 istud plangere non omnes sciant, sed illi tantum vocandi sunt, qui noverunt. Agricola est, qui isto paenitentiae luctu et compunctionis affectu terram, id est substantiam suam, spinis purgat, praeceptis edomat, lacrimis rigat, humilitate fecundat, semine ditat, fruge multiplicat. Enimvero secundum statum calamitatis humanae nullus est, qui plangere nesciat, quippe est ita generatio, ut etiam ille, qui non noverit aliud, istud noscat, ut ipsa 40 quoque intrans hunc mundum nova aetas infantium primam vocem fletu erumpens quasi quodam vaticinio calamitatum careat omni sensu, planctum, quem adhuc non habet in

2 Ierem. 31, 30. 3 Ezech. 18, 3. 5 Patres] Ezech. 18, 2. 11 Amos 4, 9—12. 15 Thessal. I 4, 16. 22 Corinth. I 7, 38. 26 Amos 5, 16. 29 Matth. 7, 13. 14. 31 Matth. 12, 19 ex Isai. 42, 2. 34 Amos 5, 16.

13—24 praeparare — occurrit *Florus ad Thessal. I 4, 16* 'Ex sermone die primo rogationum'.

4 uacandum *M*, *correxi* 15 aere *F* 16 aliud *F*, alium *M* 17 amplectimur *Florus*, amplectamur *M*

scientia, iam tamen afferat in natura et sine ullo doctrinae adminiculo ipsa inchoatio discriminum pariat magisteria lacrimarum. Quae cum ita sint, quaeramus secundum spiritum, quae distantia sit inter eos, qui sciunt et illos, qui nesciunt flere. Nam prout sunt genera et ordines hominum, istam scientiam flendi habere singuli debent.
5 Alia regi, alia subiecto, alia peccatori, alia iusto causa lacrimarum. Quendam Parthicum regem saecularis historia refert inspecta post victoriam de eminentiore loco numerosissima sui exercitus multitudine lacrimasse: qui mox a satrapis, quae in tali beatitudine causa flendi esset, interrogatus: istam, inquit, multitudinem lugeo, quae quamlibet victrix intra non multos annos omnis omnino naturae lege finienda est. Si ad
10 saecularem sapientiam ...., ecce lacrimas dignas rege mundano; quamlibet etiam Christiano principi conveniret post triumphos de morte magis quam de culmine cogitantem non tumere, sed plangere: quid si causa praesente istum religiosi principis fletum testem sciamus, cum David ille virtute magnus, potestate praeditus, pietate praecelsus inter aurea serta gemmataque diademata caelestis magis regni coronam
15 instantissimo aestu ferventis desiderii suspiraret: Quando veniam, dicens, et apparebo ante faciem dei mei? Numquid non lacrimas suas habuit panes die ac nocte, dum dicebant illi per singulos dies: Vbi est deus tuus? quod ei certe dicebat non negare compellens persecutor externus, sed videre concupiscens animus suus. Loquebatur enim sibi spiritus caelestibus intentus: Vbi est
20 deus tuus? quando veniam et apparebo ante faciem eius? Si decuerunt igitur regem sanctum lacrimae tales, quid nunc de ipso sanctorum sancto dicamus, qui quatriduano funeri antequam resuscitandi virtutem ostenderet, flendi impendit infirmitatem? In summo itaque gradu conveniunt tales lacrimae redemptori. Multum namque illic ipse deflevit. Ibi Adae peccatum, ibi peccati stipendium mortem, ibi
25 Lazarum, hoc est genus humanum, ibi defunctum lapide obtectum, id est duritiam qualitatis, ibi lacrimosos consolatores, id est incredulitatem resurrectionis, ibi quartam diem venisse defuncto: quae quattuor accidunt peccatoribus in animarum funere conclamatis: prima cogitandi malum, definiendi secunda, perpetrandi tertia, quarta in crimine permanendi. De quarto omnes nos per Lazarum recurrentes, ut resuscitemur,
30 non solum miserendi dulcedo, sed etiam flendi opus est amaritudo. Post haec quia tali magisterio etiam nos docuit plangere, discernamus scientiam imperitiamque lacrimarum. Ecce hodie ad ecclesiam conveniunt multi: sic quicumque semet ipsum in oratione prosternens coepit quantolibet fletu aliquid, quod ad saeculum pertineat, orare, aut conversationis mundanae felicitatem, aut inimicorum mortem, aut divitiarum ampli-
35 ficationem, aut vitae huius longitudinem, aut honorem saecularium dignitatum, numquid non huiusce modi lacrimae docent hominem nescire, quid plangat? quas inutiles satis imperitasque procul dubio perdidit, quotiens sic profudit. Quod non tam miserum, si ea flendo ille sibi petat tribui, quae multi deum nescientes sine ullis precibus peccando videntur adipisci. E contra vides alium ingemiscentem et clamantem: Do-
40 mine propitius esto mihi peccatori, plangere vitam malam, quaerere bonam, iisdem lacrimis, quibus irrigat stratum, lavare delictum, ostendere deo in gemitibus imbecillitatem carnis, ardorem mentis, horrorem mortis, amorem resurrectionis. Hic plangendi peritus, hic doctissimus flendi est. Non cadit in terram lacrima talis, quia commendata est deo, cui dicitur: Posuisti lacrimas meas in

5 cf. Valerius Maximus VIIII 13 Ext. 1. 15 Psalm. 41, 3. 4. 39 Luc. 18, 13. 41 Psalm. 6, 7. 44 Psalm. 55, 9.

10 '*deest hic aliquod verbum, forte* respiciamus *aut quid simile*' *Martenius.* 27 quatuor *M* 32 si quicumque *M, correxi* 38 si ea] quam si ea *M,* quam *delevi*

conspectu tuo. Postremo quoniam, si rogationes nostrae rite solvuntur, sine planctu nequeunt expediri, scientiam plangendi quam potero brevissime discernam. Maxima peritia est hic impendi fletum, ut sanari possit, quem supra diximus, dentium stupor, quam illic servari, ubi numquam finiendus est dentium stridor. Nam illis dicitur: Vae, qui nunc rident, quia lugebunt flebuntque: istis autem: Beati, qui nunc fletis, quia ridebitis et gaudebitis, et gaudium vestrum nemo tollet a vobis. 5

VIII.

EX SERMONE DIE II. ROGATIONVM.

1.

Age nunc, in quantum potest fieri, videamus quae nostra, quaeve aliena sint. Ait Paulus apostolus: Nihil intulimus in hunc mundum, sed nec auferre possumus. Et quid nostrum dici potest, quod non intulimus quodque non relaturi sumus? 10 Nudus, inquit, Iob, exivi de utero matris meae, nudus revertar in terram. Paret, quam infidelis sit usus divitiarum, qui nos nec in principio nostro nec in fine comitatur. Quid aurum et argentum avare multiplicas? quid tuum dicis, ad quod nudus venisti? Mundi est facultas, quam tuam, communis est, quam propriam putas. Via itineris cuiuscumque, quam gradimur, breviter dici nostra potest, dum a 15 nobis ambulatur; nobis vero praetergressis illorum est, qui secuntur. Quomodo potest nostra esse facultas caduca atque terrena, si non pascat egenum, cum possit pascere vinolentum? Quomodo nostrum est, in quo nec capiendo innoxii, nec continendo iusti, nec possidendo certi, nec conservando securi sumus? Et quam pro certo tenemus nos nudos in terram venisse, tam certo sciamus de terrestribus nos auferre nihil posse. 20 Apostolus se recolit nihil intulisse, nihil ablaturum esse. Iob fatetur nudum se natum nudumque moriturum. Salomon omnibus parem clamat introitum et similem exitum. Quantumlibet ambitione velit quisque discerni, principio et fine coniungitur. Nam quod dixit: unus introitus omnibus ad vitam et par egressus ad mortem, non meritorum aequalitatem, sed aequalem docuit condicionem. Vnde si apparet, ut 25 opinor, nec infida fidelium, nec peritura esse salvorum, quae sint nostra paululum discernamus. Ecce ut supra dixi, cum in hunc mundum venientes nihil terrenae facultatis inferimus, animam tamen arbitrii compotem capacemque rationis ad eligendum bonum, si deus inspiraverit, exhibemus. Cumque processu temporis voluntatis nostrae qualitas confirmatur, dei voluntas est, ut bene faciamus, sed nostrum est, quod fecerimus. An forte dicet aliquis: 'at hanc ipsam boni actionem potest homo insidiante 30

5 Luc. 5, 25. Luc. 5, 21. 6 Ioh. 16, 22. 9 Timoth. I 6, 7. 11 Iob 1, 21. 22 Sap. 7, 6.

VIII. 1. *Florus ad Timoth. I 6, 7.*

VIII. 1—3. *Duarum diversarum homiliarum fragmenta agnoscit Hist. litt. Franciae t. III auctor p. 133, quarum alteram egisse de huius saeculi bonorum resignatione (fr. 1), alteram de patientia vere Christiana (fr. 2 et 3). Haec tamen in unam homiliam potuisse coniungi crediderim* 18 uiolentum *FS, correxi* 22 interitum *FS, correxi* 29 nostrae *F,* nostra *S* 31 dicit aliquis et hanc *FS, correxi; cf. hom. XII 1, 8*

diabolo perdere': verum est, quod amittere homo bonum proprium furante adversario potest. Sed hinc magis nostrum conici debet, quia non violenter aufertur. Non enim taliter perdimus mercedem, qualiter facultatem. Quod enim extra nos est, carnalis inimicus rapiendo auferre potest: quod vero intra nos, non potest spiritalis nisi insi-
5 diando furari. Et ideo, si sciret paterfamilias, qua hora fur venit, vigilaret utique et non sineret perfodiri domum suam. Illa ergo est domus nostra, quae, si vigilamus, non potest dirui: illa vero prorsus aliena est, quae potest vigilantibus nobis occupari.

2.

Dicit beatissimus Paulus, quod per patientiam et consolationem scriptu-
10 rarum firmam spem habere debeamus, cum omnes Christiani, tum specialius illi, quibus datur in hoc mundo aut pro deo persecutionem pati, aut pro veritatis amore tribulari, aut pro vitae huius peregrinatione compungi.

3.

Nos magis instruunt isti prophetae et infirmitatem nostram quasi sub suae inpatientiae sermonibus consolantur. Illorum porro patientiam testantur multiplices in
15 infirmitate virtutes. Quorum ut vel paucissimos propter istum, qui dolet iustum ab impio devorari, exempli gratia proferamus: probat hoc de Ieremia gloriosior in captivitate libertas neque per ligamen corporis licentia vincta sermonis; probat Isaias, quem ob praeconium veritatis divaricante serra obtusis dentibus, doloribus acutis saeviens civicus furor quantum ad poenam mortaliter torsit, tantum ad gloriam vitaliter occidit.
20 Cumque victore defuncto victus superstes doleret per laniatam carnem mentem nequivisse lacerari, cum multas membrorum partes, quas disiunxerat, numeraret, plus quam unam fidem invenire non potuit.

4.

Praesentis saeculi actio dilatis causarum eventibus omnium operum perversitate confusa non est tempus, sed causa iudicii. Da porro in praesentibus evidentem
25 bonorum malorumque distantiam, et examini quid remansit? Da, ut hic malum nulli liceat facere, quid aeternitas plus habebit? Da, ut hic a fide nullus exorbitet, et

5 Luc. 12, 39. 16 Ierem. 37. 17 Aviti locus addendus testimoniis patrum de Isaiae martyrio congestis post alios ab Augusto Dillmanno (Ascensio Isaiae aethiopice et latine ed. ab A. Dillmann. Lips. 1877 p. XVI, cf. Gesenius, Der Prophet Iesaia, Leipz. 1821 sqq. II 1 p. 12 not.).

2. *Florus ad Rom. 15, 4.*
3. *Florus ad Hebr. 11, 37.*
4. *Florus ad Corinth. I 11, 19.*

1 quod] *litt.* od *minio scriptae F* 4 spiritualis *S* 6 perfodiri *F*[1] (*cf. Roensch. p.* 285), perfodi *F*[2]*S* 12 peregrinationē *F*[1] 16 iheremia *F* 17 esaias *FS* 18 acutis *post lin. add.*

4. Ex sermone ·II· (die) rogationum *F*, *tertio rogationum diei adscripsit S*

confiteretur, quia dominus Iesus in gloria est dei patris, id est in una cum patre. Quod quamlibet aliquorum intentio negare persistat, etsi non omnium sermo, certe omnis lingua proclamat.

XII.
EX SERMONE DE SYMBOLO.

1.

Audite, quid veritas dicat: Nemo novit filium, nisi pater, neque patrem quis novit nisi filius. Et si nemo adsequitur hanc in saeculo isto notitiam, unde 5 Arrianus adsumit in substantiae ipsius divisione mensuram? Si solus pater novit filium, solus filius patrem, unde dux caecus maiorem intellegit vel minorem? An forte respondet: at si sibi notitiae huius reservat divinitas sola secretum, unde tu aequalem patri filium cognovisti? At ego inquam: paternitatem filius loquitur, omnipotentiam creatura testatur: de substantiae autem intimo si nemo novit filium nisi pater 10 neque patrem quis novit nisi filius, ubi aequalis est consilio alternante notitia, una est procul dubio in substantiae perfectione natura. Neque enim maior aut minor est, qui nec minus nec amplius notus est. Quid nunc de spiritu sancto dicemus, quem credere consequente symboli parte in trinitate praecipimur? Neque enim, si patrem et filium sibi invicem confert ista notitia, alienus ab ea erit spiritus sanctus, 15 de quo scribitur, quod spiritus omnia scrutatur, etiam altitudines dei? Ergo non tantummodo se pater et filius, sed spiritum suum norunt: cui ideo nihil omnino celatur, quia nihil sine illo in veritate cognoscitur. Quocirca sic est cognitio, sicut cooperatio trinitatis. Nam post istud generationis divinae mysterium si in Christo cogitemus humana, quod celebramus virginem peperisse, pater misit, filius venit, 20 spiritus sanctus infudit. Quapropter nec in humilitate minorationis absconditur claritas aequalitatis.

2.

Legimus quodam loco, quod dum sumus in corpore, peregrinamur a domino. Quidquid enim nobis de caelestibus mysteriis traditur, quamlibet indubitabili veritate subsistat, credere debemus, quia videre non possumus. Nam in isto 25 saeculo nostrum nosse tantummodo credere est. Beati enim mundo corde, quoniam ipsi deum non dixit vident, sed videbunt. Vnde qui in praesentibus habuerit fidem, ipse in futuris accipiet contemplationem.

4. 10 Matth. 11, 27. 16 Corinth. I 2, 10. 23 Corinth. II 5, 6. 26 Matth. 5, 8. 27 Iob 19, 25—27.

XII. 1. *Florus ad Corinth. I 2, 10.*
2. *Florus ad Corinth. II 5, 6.*

---

1 confiteatur *S*
XII. 5 assequitur *F* 6 assumit *F* 8 at si *scripsi, cf. hom. VIII 1, p. 118, 31,* et si *S* 10 *fort.* de substantia autem intimo: si *et q. s.* 17 norunt] *in marg.* r *add. F* 24 quicquid *F*

XIII.
EX SERMONE DE ASCENSV HELIAE.

Etsi multa sunt dona, omnia tamen haec operatur unus atque idem spiritus dividens singulis prout vult; non in paucioribus minor nec in maioribus amplior: per quem etiamsi alius alio minus accipit, intellegat donum potius posse minui quam donantem.

XIIII.
EX SERMONE DE EZECHIA REGE.

5 Ille quondam patriarcharum maximus pater, qui immolandum filium iussus offerre viriliter praesumpsit nec maiestati hominem posse resistere nec pietati praeceptum parricidii convenire. Et tamen, cum mysterii ignoraret eventum, altari filium quasi iugulaturus imposuit unum certissime tenens, si huius hostiae deo inrevocabilem libuisset tenere sententiam, non homicidium, sed sacrificium fore, quod oboedientia 10 commisisset.

XV.
EX SERMONE DE IONA.

Pelagus, inquit, operuit caput meum. Nec istud frustra de solo capite dicebat, quem absque dubio pelagus omni ex parte contexerat: sed celavit contumelia mundi dominum caeli. Caput viri Christus, caput autem Christi deus. Velavit humilitas mea gloriam meam et deus, qui quasi caput inerat Christo, mun-15 dum reconcilians sibi ab eis, qui hominem patibulo confixerant, non potuit pervideri.

1 Corinth. I 12, 11. 5 Reg. IIII 20, 12 sqq. Isai. 39, cf. Aviti ep. XXVIII (26) p. 58, 21. Gen. 22, 1—18. 11 Ion. 2, 6. 13 Corinth. I 11, 3. 14 cf. Proverb. 15, 33 gloriam praecedit humilitas.

XIII. *Florus ad Corinth. I 12, 11.*
XIIII. *Florus ad Hebr. 11, 17.*
XV. *Florus ad Corinth. I 11, 3.*

XIIII. 10 commississet *F*

XVI.
EX SERMONE IN ORDINATIONE EPISCOPI.

1.

Ad magisterii testimonium nascendi causa non pertinet; neque ille caelorum ianitor Petrus, quem piscatorem hominum retia contempta fecerunt, origine placuit natalium, sed fine meritorum. Sicut Matthaeus, cum de teloneo adsumptus est, illic inchoavit lucrum, ubi iussus est terminare negotium. Quid de singulis loquar? Talis omnium adsumptio fuit, in quorum personis ignobilia et contemptibilia mundi eligens 5 deus praeposuit pauperes spiritu divitibus censu illum iure locupletissimum probans, qui ad veram et integram nobilitatem non susceptis honorum, sed depositis criminum fascibus pervenisset.

2.

Superest nunc, ut lectionis huius semper meminerit, quae peculiariter ei nunc lecta est inclamante apostolo, acclamante populo, conclamante iudicio: Si quis 10 episcopatum desiderat, bonum opus desiderat. Solent autem plerique propriae ambitionis incendium dicti huius apostolici quasi refrigerio temperare, quod iam et libertate permissa res boni operis concupiscatur. Sed statim cessaret tale desiderium, si sequentia tractarentur. Oportet, inquit, huiusmodi inreprehensibilem esse. Hic secum, rogo, crescendi ambitus et animosa honorum vota decer- 15 tent; hic permissam sibi desiderii securitatem merita semet ipsa scrutata considerent. Si ab omni interdictae reprehensionis naevo candida divinae imaginis integritas custoditur: si quandocumque mentis impetus moderationis limitem non excessit: si quibuscumque indigentibus superfluum quippiam manus avara non renuit: si numquam sermonis petulantia honestatem silentii salubrioris inrupit: si calentem diei ferventis ira- 20 cundiam limes occidui solis absolvit: si numquam corde duplici diversum sonantis cogitantisque aliud verba quam vota moliuntur: si ad ultimum digna observantiae cura, ut de iuramentis taceam, vel periuria formidantur. Non quod ab his omnibus liberi esse omnes possimus: sed quod periculosum sit unum quemque merita sua non recolere et quod solis inreprehensibilibus debetur, ambire. Iam quid de illis dicatur, 25 quos pretiositatem gratiae pretii vilitate mercantes usque ad iacturam pecuniae verecundiae iactura producit? quorum acclamationibus militant conducta mendacia, quorum prurientes scalpentibus praeconiis aures mercennarius clamor inflammat, quique non reminiscentes Simonem Magum divini muneris dispensationem pretio voluisse mercari cum pecunia sua non in sacerdotium, sed in interitum deputantur. Libere ergo haec 30 coram ambitu electo compulsoque detester: placere deo penitus nequit, qui usque ad sui electionem sibi ipse placuerit. Quin potius de innocentum antistitum labore dica-

1 Matth. 4, 19. 3 Matth. 9, 9. 10 Timoth. I 3, 1. 20 Ephes. 4, 26. 29 Act. 8, 18.

XVI. 1. *Florus ad Corinth. I 1, 28.*
2. *Florus ad Timoth. I 3, 1.*

XVI. 3 matheus *F* theloneo assumptus *F* 4 loquar *F*, loquor *S* 5 assumptio *F* 7 honorum *F*, bonorum *S* 12 refrigerio] o *ex* um *corr. pr. F* 15 crescendi *F*, crescens *S* 18 excessit: si] si *ex* sic *corr. F* 19 renuit *scripsi*, tenuit *FS* 26 gratiae *om. in contextu, in marg. pr. add. F* 29 symonem *F* 31 ambito *F*

mus. Neque enim levis est administraturi causa pontificis, quem manet dupliciter sermo ut populi magistrum, actus ut Christi discipulum: qui plebem non minus pietate, quam severitate recturus est: quem timere convenit dispendiis suis, quem communicare non convenit criminibus alienis: qui alium onerat se contestante, qui damnum
5 patitur alio pereunte. Quando audit non turpis lucri cupidum, temperaturus est, ut sit cupidus, et quidem lucri, nec tamen turpis; id est ut studeat commissa sibi talenta adsiduae praedicationis sermonibus expolire et adquisita multiplicataque gregis sui salute geminare. Iubetur esse ornatus: nec istud corporaliter accipiendum est. Episcopum, cui iniuncta merito ornamenta suppeditent, non comit pompa
10 sed gratia. Sic itaque sacerdotalis locus artam illam et contribulatam evangelii semitam tenens perque angustias eius post se etiam populum trahens, sinistram fugiens, dexteram non praesumens periculosum ex utraque parte lubricum pertimescat et sermonis apostolici libram aequalitate considerationis appendens, si districtus esse voluerit, legat non percussorem: si humanus, non vinolentum: si sobrius,
15 non avarum: si subditus, non abiectum: si servus: non elatum: si misericors, non remissum: si terribilis, non cruentum: si domum suam bene regentem, utique ordinantem omnia, neglegentem nulla, adquirentem multa, plurima dispensantem. Ergo et huic ex administratae domus probato rectoque iudicio super evangelici illius numularii mensam pecunia multa committitur, quae multiplicato reddenda compendio vos eritis.

XVII.

EX SERMONE IN DEDICATIONE ECCLESIAE ARCHANGELI MICHAHELIS.

ante a. 506

20 Iste sit ille quam dulcis tam terribilis locus, in quo Iacob cernens dominum scalis innixum perque eas ascendentes descendentesque angelos videns domum divinitatis intellegit. Vbi parato mysteriis lapide caput effultus futurorum causis aptavit unguentum; sicut cum passuri mediatoris pendulum crinem iustificatae peccatricis obsequio fragrantis alabastri unda perfudit, ut, quod lapidibus vivis in spirita-
25 lem fabricam congruenter necessarium flueret, ex inriguo angularis lapidis fonte manaret sicque Abrahae filii per lavacrum ex lapidibus suscitati, ut ariditatem contagii naturalis evadant, odoriferi chrismatis munere gratia fecundante pinguescerent. Istud Iacob sopitus vidit in spiritu, expergefactus gessit in signo. Cum nobis inde oratio consecrantis inclamat, nobis ibi somnium dormientis invigilat. Scalae vero, quas vi-
30 dit, gradus sunt supplicationis humanae, quibus quisque pro viribus in divinas aures precum qualitate nitatur. Ascendunt autem per eas angeli, cum vota nostra in caelum porrigunt: descendunt, cum de caelis optenta transmittunt. Adsistunt hi precibus nostris, non pennarum flatu, sed donorum spiritu, quorum volasse voluisse est. Interque hos sibi vindicat Michahel princeps principem locum. Quem Danihel ille sublimis
35 vir desideriorum, visionum potens, dissolutor aenigmatum, expositor figurarum, heb-

5 Timoth. I 3, 8. 8 Timoth. I 3, 2. 10 Matth. 7, 13. Luc. 13, 24. 14 Timoth. I 3, 3—7. 18 Matth. 25, 27. 20 Gen. 28, 17. 23 Matth. 26, 7. 25 Ephes. 2, 20. 26 Matth. 3, 9. 31 Gen. 28, 12. 34 Dan. 10, 13.

XVII. *Florus ad Philipp. 2, 11.*

---

7 assiduae *F* 10 arcam *F* 11 perq; *ex* perquę *corr. F*
XVII. 21 perq; *ex* perquę *corr. F* 23 sicut *scripsi*, siue *FS* 24 fraglantis alabaustri *F* spiritualem *S* 31 nitatur *scripsi*, mittatur *S* 32 assistunt *F* hi] hic *F* 34 uindicet (a *supra* e) *F* micahel *F* danihel] *F* 35 ebdomade *F*

domadae triplicis fervente ieiunio parum fuit, ut haberet visibilem, nisi acciperet adiutorem. Quocirca etiam hic Michahel noster, sinceritate voti, iucunditate loci, devotione populi provocatus adstat; conferendo magna, maxima obtinendo conspectum divinitatis, quo semper illustratur, huc attrahat. Ad quem quia multis scripturarum locis agnovimus subvehentibus angelis sive quod pium poscitur, sive quod rectum 5 geritur, pervenire, acceptabilium operum salubriumque votorum prospiciamus in studio beatitudinem, qui providimus in archangelo portitorem.

XVIII.

[2^{v}] IN RESTAVRATIONE BAPTISTERII IN CIVITATE SVA VIENNA. c. a. 515

*Terren*orum perturbationes, quibus in praefinit*a* constit*utione creat*urae solubilis currente discidio temporibus suis *natura uti*tur, nonnumquam nobis consolationum causae . . . . . e succedunt. Conicio quippe ex ipso animi mei motu, . . . *desid*eraretur a vobis 10 fons gratiae, flumen v*itae*, ara *salutis*. Cum ergo sic in hac aede fides vestra, quo inpatientius *ardebat*, *relig*ionis matrem et nutriculam salutis ambiret, ego ut *dolore* scilicet tantillae dilationis urebar! quamlibet ut . . . . adsumeret, non libertas adhibita dispositioni, sed . . . . ini nutabat; siquidem aedes antiqua et nullo sub . . . *paten*tibus rimis, pavimento absente, pendebat, ut inter*dum time*rem ruinam 15 fabricae subiacentis pressura videre. *Itaque ubi* me adlegante caritas vestra cognovit causas con*structionis* praesentis templi, vacatione tolerata baptisterii . . . . um simplicitate contenti usus potius qui fuit, *quam* . . . . re quid fuit, probatur, inque operis tenuitatem . . . . sufficientiae vestrae satisfecerit, non pompam . . . . cum, si rite recolitis, praeterita sollemnitate pas*chali sa*crificia et baptismatis sacramenta 20 conpleta sint . . . . consuetudine vacuus . . . der . . . .
. . . .
. . . . [2^{r}] sic quodam cenaculati operis duplo, quo exteriora, si putatur, aperta illic sine fundament*o* videantur . . . nec, ut mos ceteris aedibus, columnarum ancipi*tum series in* longum ducta continuet, cui a parietum ra- 25 dici*bus* prominentium obnitatur accessus, sed per terr*am* . . . . ad*dita*e structurae vicinantis adnisu propriis . . . . . . inpulsibus, ac si aequalitatis lege divisum la*ter* . . . . vinculis submittentibus pendula hoc sit t*a* . . . . *distri*butionis mensura quo iustior interea non a . . . . superba porrigitur in altitudinem non elatam . . . . suggestum ac huius mediantis vertice rationis . . . . . . vel a puncto curratur in circi- 30 num; invexisse er*go* . . . . usui, unum pompae genus minuisse, aliud inv*itasse*, quibus sacrum corpus offerimus, urbane hact*enus* . . ., quid iam in hoc voto sequacis artificium mand . . . . . . tectorum similitudinem radiantis auri lammi*nae furio*sis ventorum tumore fornacibus velut in renid*ent* . . . . ta respondeant aut linteata succrescant, q . . . ., si parvorum elegantia tenetur in maximis, si arti*ficum* . . . . tis 35 metalla vincuntur, si quae servabatur . . . . factura conspectui, si minus levi adcuratione d . . . . argento, in summam certe si lic*et* mediae turri ipsu . . . . consecranda oblatio fer*i*abatur . . . .

---

2 micahel *F* iocunditate *F* 3 adstat] assistat *F*

XVIII. *cf. ep. L p. 78, 36 sqq.* apostolorum namque festivitas Viennensibus quidem vestris inter annuum martyrium dies peculiari studio subit. Habeo praesentiam tempori, quo diei passionis fabriculae, quam nostis, videtur iniuncta esse dedicatio *Supplementa et mea et aliorum obliquis litteris exaravi* 19 pompam] *cf. f. 3^{r}, 18* 20 *hom. VI p. 110, 24* sollemnitate paschali, *hom. I 2 p. 104, 8* paschalis festi 24 duplo] *cf. f. 3^{r}, 14* spatio sui duplex eductum

Exemplum Papyri Parisinae f. 2v (Bignon. f. 75).

IN R]ESTAVRACIONE BAPTISTIRII IN CIVITATE SVA VIENNA
temporum perturbationes quibus in praefinitae consti
t]urae solubilis currente discidio temporibus suis
tur nonnumquam nobis consolationum causae
5 e s]uc cedunt Conicio quippe ex ipso animi mei motu
er]aretur a uobis frons gratiae flumenu[*i*] . . . ara
cu]m ergo sic in hac aede fedis uestra quo inpatientius
on]is matrem et nutricolam salutis ambirit ego ut
sci]licet tantellae dilationis [u]ribar quamlibet ut
10 adsumerit non libertas adhebita dispositionis ed
in]inutabat si quidem aedis antiqua et nullo sub
ti]bus rimis pauimento absente pendebat ut inter
re]m ruinam fabricae subiacentis praessura uidere
me allegante caritas u[es]tra cognouit causas con
15 praesentis templi uaca[ti]one tolerata baptistirii
um simplicitate conte*nt*i usus potius qui fuit
r]e quid fuit probat*ur* *in*que operis tenuetatem
.sufficientiae uestrae sa[ti]sfecerit non pompam
cum si rite recoletis p[*ra*]etereta sollemnitate pas
20 cr]ificia et baptismati[s s]acramenta conpleta sint
[consuetudine uacuus . . . der]

f. 2r (Bignon. f. 75).

sic quodam cenacolati[o]peris duplo quo exteriora si
potatur aperta illic sine fundamentum uideantur .
nec ut mos ceteris aedibus columnarum ancipi . . . .
longum ducta continuet cui a parietum radic[e . . . .
5 prominentium obnitatur accessus sed perterr . . . . . .
ad l . te structurae uicinantis adnisu propriis . . . . . .
inpulsibus ac se aequalitatis lege diuisum la . . . .
uincolis submittentebus pendola hoc sit t*a* . . . .
bucionis minsura quo iustior interea non a . . . .
10 superba porregetur in altetudinem non elatam . . . .
suggestum hac huius mediantis uertece rationis . . . . . .
uel a puncto curratur in circinum inuexisse er . . . . . .
usui unum pompae genus menuisse aliud inu . . . .
quibus sacrum corpus offeremus urbane hact*i* . . . .
15 quid iam in hoc uoto sequacis artificium mand . . . . . .
tictorum similitudinem radiantis auri lammi . . . .
sis uentorum tomore fornacibus uelut in renid . . . .
ta respondeant aut lenteata succriscant q . . . .
si paruorum eligantia tenetur in maximis si arti . . . .
20 tis metalla uinc*u*ntur si quae seruabatu[r . . . .
factura conspectui si minus leui adcuratione d . . . .
argent*o* in summam certe si*l*ici mediae turri ipsu ı . . . .
cıl . . . . consecranda oblatio ferabat[ur . . . .

f. 2v. 2 temporum *etiam Sirmondus qui inscriptionem cum tribus verbis titulo III dedit* perturbationes] nes *ex* nis *ni f.*; -nis *descripsit Bignon.* 4 tur] mittuntur *coni. Bignon.* 6 consecraretur a nobis fons *coni. Bignon.* flumen ui..ara *Bignon.*, *qui* salutis *supplevit* 8 onis] saluationis *coni. Bignon.* 10 ed] ad *falso Bignon.* 11 subfulta columine *coni. Bignon.* 12 patentibus *coni. Bignon.* 14 constructionis *coni. Bignon.* 16 contenti] contrariu *falso Bignon.* fuit] fint *idem* 17 proba mq, *Bignon.*, mq; *vel* inq; *papyrus* 18 faceret *falso Bignon.* 19 p.....acta *Bignon.* paschatis sacrificia *coni. Bignon.* 21 *paucissima versus vestigia nunc adparent*

f. 2r. 8 ta] a *litt. incerta* 13 meruisse *Bignon.* 15 mund *Bignon.* 16 radiantis] adiunctis *Bignon.* lumin *Bignon.* 17 temere *Bignon.* 18 q] to *Bignon.* 20 *vel* uincantur 22 argenti *Bignon.* si sic *Bignon.*

Exemplum Papyri Parisinae f. 11[r] (Bignon. 75[v]).

Ante locus quam annus impletus est et potestis quidem exi . .
fectione metiri nonnulla interem restare quae fiant abunde . . .
fecit perficiendae saluti si quisic in opificio duplecis b*on*
χp̄m offerat aut frontebus χp̄ianum quilibet gemm*a*
fulgor sinceritati aequenitentis adsurgit suffecit 5
sua cuius lauacro tinctus redimptor omnem quod
rior*e* *g*enerationis infurmans non tam baptistirium
baptismum. naaman. ille prisci temporis syru
libre horrore purgandus incassum ut poto cum ma
ponderebus in samariam uenerit nisi relictis omı 10
nudus intrasset! euangelicus ex utero caecus am
rum seruans tenebras naturalis ergastuli de nocte g
ab aluo furaci natiuitas fraudolenta damnauer
longeuitas sine ullis sumptibus simplici lauacione *s*
non paulatim dedeceret habitatur diutinus nouus con 15
turiam Euangelicae lictionis quam ueluti quinque
dem porticuum saepta cingebant unus quodam ı
dinis lectus inpleuerat uideris illic spectamin*e*
cassus lumine alius gressibus inpeditus non null
res paralisi dissolutos quid multis non aegritud 20
nummerum languentum nummerositatem lang
omnebus nihil aliud quam lymfa subuenit.

f. 11[v] (Bignon. f. 75[v]).

q]uidem auri argentique linocinio medentes lauacri salutif
tudo spectantium aquae motum porticebus infusa dif
catoredibat sanareremedio nihil aliud inpraesentibus
internum hominem tetris criminebus diuersitas
ebilitatibus auferendis lex praecepto angusto non 5
ıasdam litterae porticus tendens ad aqu*a* . . . . atiae
et hoc quoque fonte lauandi tempus quisquis [
(que necessarius aestimatur modo fides in langu
uetur unda si credetur quid nunc apostolorum
Cum sine discricione honorum sexuum personarum 10
ı pertenit paulum uocatione mirabili eunuchum
. non fidem muliebri multitudini tamen non in urbe
be saluandae. Consecrauit credolitas lymfa ~
uerat causa personas quapropter unum est quod loco
p]opulo consonat quod redimptis perinde redemendis 15
p]tamus uelut ab hoc templo ueternosis infecta origena
ca]formido laceram primi hominis uetustatem intro
n]dor expurgit squalentem c*u*ltum pollucionis antiq*u*
ut]longeuitas successura iam nesciat quid multis ut
n]em fabricam uestram constare cupetis talis renoua 20
p]erni conspectibus parea[tis

---

f. 11[r]. 1 Antea l. q. a. expletus est *Vita Aviti c. V* exi] ex ipsa *coni. Bignon.* 7 mysterium generationis *coni. Bignon.* 10 omnibus *coni. Bignon.* 22 *verborum* nihil aliud *et* subuenit *pars inferior nunc abrepta*

f. 11[v]. 5 lex] ex *Bignon.* 8 aque? aeque? 11 Paulum *Bignon.* 13 lymfa *ultima versus littera* a *ad explendum versiculum extensa* 16 ptam[v]s *papyrus*, ptaris *Bignon.* 18 ndor] ndos *Bignon.*

* * *

[11r] Ante locus quam annus inpletus est, et potestis quidem ex i*nopinata per*fectione metiri nonnulla interim restare, quae fiant abundè *posthaec*: *pro*ficit perficiendae saluti, si qui sic in opificio duplicis bon*i aut* Christum offerat aut frontibus Christianum: quilibet gemma*rum* . . . . . . *nullus* fulgor sinceritati *a*qu*ae* nitentis adsurgit; sufficit *cuique fides* sua, cuius lavacro tinctus redemptor omnem, quod *legitis*, *mundum mysterio* regenerationis informans non tam baptisterium *esse voluit quam* baptismum. Naaman ille prisci temporis Syru*s* . . . . l*ep*r*a*e horrore purgandus incassum, ut puto, cum ma*gnis auri* ponderibus in Samariam venerit, nisi relictis om*nibus* nudus intrasset. Evangelicus ex utero caecus ani*mum pu*rum servans tenebras naturalis ergastuli de nocte *gehennae*, *cui* ab alvo furaci nativitas fraudulenta damnaver*at*, *posuit*: longaevitas sine ullis sumptibus simplici lavation*i successit*. *Si* non paulatim dece*d*eret habitator diutinus, novus con*mearet*, *nat*atoriam evangelic*ae* lectionis, quam veluti quinque*pertitam toti*dem porticuum saepta cingebant, unus quodam*modo multitu*dinis lectus inpleverat: videres illic spectam*en* e*gregium* cassos lumine, alios gressibus inpeditos, non null*os infirmio*res paralysi dissolutos. Quid multis? non aegritud*inum vides* numerum, languentum numerositatem? lang*uentibus* omnibus nihil aliud quam lympha subvenit *nullo* [11v] quidem auri argentique lenocinio medentis lavacri salutif*eri*; *multi*tudo *ex*pectantium aquae motum porticibus infusa, dif*fusa per undas multipli*cato redibat sana *r*emedio. Nihil aliud in praesentibus . . . . internum hominem; taetris criminibus diversitas . . . . *d*ebilitatibus auferendis lex; praecepto angusto non . . . . asdam litterae; porticus tendens ad aqua*m gr*atiae . . . . et hoc quoque fonte lavandi tempus quisquis *occupaverit* . . . . . . *at*que necessarius aestimatur, modo fides in langu*ente non desit*; . . . *abl*uetur unda, si credetur. Quid nunc apostolorum *principem* . . . . cum sine discretione honorum, sexuum, personarum . . . . pertinet Paulum vocatione mirabili, eunuchum . . . . non fidem muliebri multitudini, tamen non in urbe . . . . *or*be salvandae. Consecravit credulitas lympham; *consecra*verat causa personas. Qua propter unum est, quod loco *non minus quam* populo consonat, quod redemptis perinde redimendis*que* . . . . *tem*ptamus velut ab hoc templo veternosis infecta origina*lis* . . . . ea formido laceram primi hominis vetustatem intro . . . . *ca*ndor expurget squalentem cultum pollutionis antiqu*ae* . . . . ut longaevitas successura iam nesciat. Quid multis? ut . . . . nem fabricam vestram constare cupitis, talis renova*tio* . . . . *su*perni conspectibus pareatis . . . .

* * *

4 frontibus] cf. Apocal. 7, 3. 9, 4 etc. 6 regenerationis] Tit. 3, 5. 7 Naaman] Reg. IIII 5, 1—27. 9 Evangelicus] Ioh. 9, 1 sqq. 13 natatoriam] Ioh. 5, 2. 9, 7. 11. 16 paralysi] cf. Maccab. I 9, 55. 18 expectantium] Ioh. 5, 4. 26 personarum] Act. 10, 34. 35. Petri ep. I 1, 17. (Rom. 2, 11. Gal. 2, 6). Paulum] Act. 9, 3 sqq. eunuchum] Act. 8, 27 sqq.

---

1 *Aviti vita c. V:* Hic imperatoribus et regibus, etiam populo per epistolas, per homilias, insuper et viva voce declamando quasi tonitruum extitit. Huius labore et industria baptisterii ecclesia musivo et marmore mirabiliter ornata et pavimento venusti operis constructa ipsumque baptisterium cum aquaeductu et ornatu suo ad honorem patriarcharum et prophetarum sanctique Iohannis baptistae quanta celeritate a fundamentis reaedificata sit, in homilia, quam populo in dedicatione eius composuit, ita scribit: Antea locus quam annus expletus est 3 *cf. f. 3r, 2* non tam construxit perfectio repentina 8 lebra *pro* lepra *Eugenii Toletani carm. VIIII, 10 cod. Matritensis* 32 *cf. f. 14v, 10* Petrus apostolorum caput, id est principum princeps 36 *excidit folium quod continebat finem homiliae cum laudatione S. Iohannis Baptistae, item patriarcharum et prophetarum*

XVIIII.

[4r] DICTA IN DEDICATIONE BASILICAE GENEVA*E* QVAM HOSTIS INCENDERAT. inter a. 513–516

Novimus et miramur ex evangelica lectione divitem *censu* Zacchaeum, quo*d* repentina salus domui suae fier*et*, nihil *addi posse* beatitudinis titulis opinant*em*, in sanctam Christian*am societatem* revocation*e* adscitum, cum videre cupiens *Iesum quis esset, non posset, quia erat statura* corporis exiguus, sed arboris edito sublima*tus transitu*rum tuentibus, humilis cels*is*, imitan*do monstraret exemplo* ab eo melius redemptorem posse 5
cognosci, que*m humo* levasset adscensus. Huic scilicet dicitur, quod in*quit apostolus*, ut ex divite mundi spiritu pauper adcurrat et *promissionem vitae* pauperum sensu ditatus excipiat. Non ergo sp*ernatur sanctus* pontifex vester nec pro similitudine despicia*tur, qui* . . . . . imitatur in dispensatione substantiam, qui n*ostri Zacchaei* gavisurus exemplo non diffiteatur sequi cum po*pulo*, si quidem nesciens adsumptus est iste, non amb*itione* . . . ., 10
electus est iste, quia meruit: ille probanda*m oboedientiam* obtulit, hic integram voluntatem; magn*um* . . . . *obla*tio, maximum nostra; ibi tunc quadruplum p*endere* . . . *spondebat*, hic hodie centiplicatum redditur; quod . . . . . singul*atim* facta percurram, laudari breviter . . . .
[4v] Hic culminibus diversa virtutis mole surgentibus . . . . veterum, institutio 15
novitatum. Sileantur loca *erepta* errori, adiecta veritati, viduata idolis, desponsata *domino. Quod* ad diem pertinet, praesenti gaudio materia . . . . satisfieri per semet ipse se satians non . . . . men. Hic mihi, quantum reor, t . . . . i . . . . *n*tior in *ae*stimando inmani opere par . . . . . imperfectionem sollicitudo antistitis . . . . . diri per unum res caelo tam digna non . . . . . . distributo et transmissor refulget et . . . . *pra*esul 20
inclite, religionis columen, caput *regionis* . . sacrificia instruis et sacerdotia nutris . . . . . oblationum praemia, crescunt merita . . . . fecundum mercedis tuae germen . . . . . as pridem cum consensu fidelium populo . . . . . *dare*, festis antistitem poscereris, nutabat . . . . . . solaciique iacturam conscientiam . . . inpediret

* * *

1 Luc. 19, 1 sqq. 6 Iacob. 2, 5.

XVIIII. 1 *Luc. 19, 9* quia hodie salus domui huic facta est 3 *Corinth. I 1, 9* fidelis deus, per quem vocati estis in societatem filii eius Christi domini nostri 3 Iesum — 4 statura] *ex Luc. 19, 3* 9 gavisurus] *Luc. 19, 6* et festinans descendit et excepit illum gaudens 12 quadruplum] *Luc. 19, 8* 21 *cf. f. 7v, 18:* catholicarum gentium pater, religionis lumen et columen regionis *post* 24 *videntur excidisse duae paginae*

Exemplum Papyri Parisinae f. 4r (Bignon. f. 76r).

÷ DICTA IN DEDICATIONE BASIL' GENOVA QVAM HOSTI[s]
INCENDERAT]
nouimus et miramur ex euangelica lictione diuitem c
zaccheum quo repentina salus domui suae fieri ni*h*[i]*l*
5 beatitudinis titulis opinanti in scam χpian . . . . . .
reuocationis adscitum cum uidere cupiens
corpo*ri*s exiguus sed arboris edito sublima
torum tuentibus humilis celsus imitan
habeo melius redimptorem posse cognusci qu
10 leuassit ascensus huic scilecit dicetur quod in o
ut ex diuite mundi spu pauper adcurrat et p
pauperum sensu ditatus excipiat non ergo sp
pontefex uester nec pro similitudine dispicia
emitatur in dispinsatione substantiam quin
15 gauisurus exemplo non deffiteatur sequi cum *p*
si quidem nesciens adsumptus est iste non amb
elictus est iste quia meruit ille prouandai
am obtulit hic integram uoluntatem magn
tio maximum nostra ibi tunc quadroplum p
20 bat hic hodiae centeplicatum reddetur quod
singolc . . . . *f*acta percurram laudari breuite*r*

f. 4v (Bignon. f. 76r).

Hic culminebus diuersa uirtutis mole surgentebus
ue]terum institutio nouitatum sileantur loca
errori adiecta ueritati uiduata idulis disponsata
ad diem pertinet presenti gaudio materia
5 satisfieri per semet ipse se satians non
men hic mihi quantum reort i
*n*tior instemando inmani opere par
imperfectionem sollicitudo antestitis
di]ri per unum res caelo tam digna non
10 di]stributo et transmissor refulgit et
c]sul inclete religionis columen capud
sa]crificia instruis et sacerdotia nutris
oblationum premia criscunt merita
f]aecundum mercedis tuae germen
15 a]s pridem cum consinsu fidilium populo
efistis antestetem poscereris nutabat
so]latii que iacturam conscientiam
inpediret ——

f. 4r. versuum 1—10 imaginem dedit Delislius tab. II, 1. quinque verba priora tituli cum tertio versu (novimus — divitem) *dedit Sirmondus tit. IIII* 1 Geneva *Sirmondus ed. a. 1643* Genevae quam hostes incenderant *Sirmondus ad Ennodium de vita B. Epiphanii* 21 singol . . . . . factum *Bignon.*

f. 4v. 1 *primum paginae versum produnt* l *et* d *litterae altiores* 2 loca erepta errori *coni. Rilliet p. 79* 7 ntior] mitior *Bignon. in contextu, ego* n *vel* m *ante* t *agnosco* 11 praesul *coni. Bignon.*

Exemplum Papyri Parisinae f. 15r.

praemium aededitat s recepisti χp̄m in possessionem consort . .
habeat hic caelestis cultus reditus suos legat hic de lacrimarum *riui* .
manepolos gaudiorum exeguetas praesentes tc . l . . rnaculi reponendi satis
est ampla mercidi quamuis malum orreis sollercia ruralis apponet spiri
talis tamen fecundetas fructus hic congregat *ex*qua hodiae zaccheus 5
noster abrahae sui filius declaratur hic χps cum gaudio mansur per
mansurus excipetur hic iuxta euangelii regol . . *p*auperebus thesaurus aperi
tur salus quae facta est hodie domicilio crescat et domino sic refectione du
plecata germine benedicatur prouentibus ubertatis terra temporaneis uilla
perpetuis illa pauperis nutriat haec fidelis ibi corporum suppetat pastus 10
hic mentium quicquid illic largitio sparserit hic adunet oratio et quia
bene recognuscit hodie condetur meritum suum hospis eram et collegistis
me et quicquid fecistis uni ex minimis meis mihi fecistis succedat χp̄s
hospicio introeat quod adtrahetur suscipiat quod offertur benedicat quod
instetuit restetuat quod promisit inuitetur uotis teneatur factis 15
caedatur in sacrificiis pascatur in paruolis. Finit —
DICTA IN DEDICATIONE BASIL' QVAM MAXIMVS EP̄S IN IANAVIN[SIS
VRBIS OPPIDO CONDEDIT I[N] AG . . [AI]D [S]ENESTRVM DISTRVC[TO
INIBI FANO . DICTA OMILIA CVM DE INSTITVTIONE
ACAVN[EN]SIVM REVERTENTIS NAMASCE DEDECATIO CAELEBRATA EST , 20

f. 15v.

a] gentebus nobis uiarum cursu gratulationis procursum fit continu
atione sollemni quodam modo una fistiuitas et dum ambolatur de uirtu
tebus in uirtutis quod fatigat deffecultas itenerum consolatur alacritas
gaudiorum princepis studio sacerdotis anni sucriscunt animae deo
orationebus loca premia construentebus templa martyrebus heretico raris 5
cente profectus religionis adicetur dispendiis perfidiae fidis ricta ditatur
paene est ut in praesentebus iam subradiit quod promittetur in futuris
insertum tritico lolium dogmatis arriani prouentu adseduae separatio
nis ariscit seruantur manipoli uincolis allegati quos poena in perenni
saeculo in praesenti conburat inuidia. addit hanc etiam aedis huius commu 10
tatione felici de sacrilegio sanctitas de uetustate nouitas de confusione
nobilitas fructificat locus martyrum quo fluruit cultus idolorum semen
te mortefera reditus uitalis excreuit magnum erat si perissent uenena
quanto maius est successisse medicamina regnauit actinus uelut
in campo maledictionis incultae spinarum dinsa concritio de qua ecce 15
terrinis pariter satisfaciens a supernis dilictabelis tam odore quam
speciae florum decor efflagrat nec refert actinus horrentem rubum
tactu aspero uicina puncxisse de quo tandem rosae blandeter mollis
centis sero pudore uultus inrubuit sic quondam dum priscus hisrahili
ta terram repromissionis expeterit aredam squalentemque herimi 20

---

f. 15r. 5 *ante v.* qua *excidit* a *vel* ex 15 restetuet *Genevensis editor* 17—20 *imaginem dedit Delislius tab. II, 2* 18 in ag.] in agro *interpretatur Rilliet* 20 namasci *corr. Rilliet* (*cf. Rilliet p. 49 sqq.*)

f. 15v. totius paginae imaginem dedit Delislius tab. IIII 1 agentebus *restituit Delislius* 4 annis sucriscunt *coni. Rilliet et Binding. p. 250* 7 subradiat *coni. Rilliet* 16 a sup.] a *om. Delislius; lego* ac *quod etiam Rilliet. in interpretatione supplevit*

[15r] praemium aede ditatus, recepisti Christum in possessionem consortii. habeat hic caelestis cultus reditus suos, legat hic de lacrimarum rivis manipulos gaudiorum. Exiguitas praesentis tabernaculi reponendi satis est ampla mercedi; quamvis multum horreis sollertia ruralis apponet, spiritalis tamen fecunditas fructus hic congregat, ex
5 qua hodie Zacchaeus noster Abrahae sui filius declaratur. Hic Christus cum gaudio mansor permansurus excipitur: hic iuxta evangelii regulam pauperibus thesaurus aperitur; salus, quae facta est hodie domicilio, crescat et domino; sic, refectione duplicata germini, benedicatur proventibus ubertatis terra temporaneis, villa perpetuis. illa pauperes nutriat, haec fideles; ibi corporum suppetat pastus, hic mentium; quid-
10 quid illic largitio sparserit, hic adunet oratio. Et quia bene recognoscit hodie conditor meritum suum: hospes eram et collegistis me et quidquid fecistis uni ex minimis meis, mihi fecistis — succedat Christus hospitio, introeat quod attrahitur, suscipiat quod offertur, benedicat quod instituit, restituat quod promisit; invitetur votis, teneatur factis; caedatur in sacrificiis, pascatur in parvulis. Finit.

XX.

DICTA IN DEDICATIONE BASILICAE, QVAM MAXIMVS EPISCOPVS IN IANAVENSIS VRBIS OPPIDO CONDIDIT, IN AGRO AD SINISTRVM, DESTRVCTO INIBI FANO. DICTA HOMILIA, CVM DE INSTITVTIONE ACAVNENSIVM REVERTENTES NAMASCI DEDICATIO CELEBRATA EST.

a. 515 post 22 d. Sept.

15 [15v] Agentibus nobis viarum cursu gratulationis procursum fit continuatione sollemni quodammodo una festivitas, et dum ambulatur de virtutibus in virtutes, quod fatigat difficultas itinerum, consolatur alacritas gaudiorum. Principis studio, sacerdotis adnisu crescunt animae deo, orationibus loca, praemia construentibus, templa martyribus; haeretico rarescente profectus religionis adicitur, dispendiis perfidiae fides
20 recta ditatur. Paene est, ut in praesentibus iam subradiet, quod promittitur in futuris: insertum tritico lolium dogmatis Arriani proventu adsiduae separationis arescit; servantur manipuli vinculis adligati, quos poena in perenni saeculo, in praesenti conburat invidia. Addit hanc etiam aedis huius conmutationi felici de sacrilegio sanctitas, de vetustate novitas, de confusione nobilitas: fructificat locus martyrum,
25 quo floruit cultus idolorum; semente mortifera reditus vitalis excrevit. Magnum erat, si perissent venena: quanto maius est successisse medicamina. Regnavit hactenus velut in campo maledictionis inculto spinarum densa concretio, de qua ecce terrenis pariter satisfaciens ac supernis, delectabilis tam odore quam specie, florum decor efflagrat. Nec refert hactenus horrentem rubum tactu aspero vicina punxisse, de
30 quo tandem rosae blanditer mollescentis sero pudore vultus inrubuit. Sic quondam, dum priscus Israhelita terram repromissionis expeteret, aridam squalentemque heremi

4. 6 Luc. 19, 9 eo quod et ipse filius sit Abrahae. 6 Iacob. 2, 5? 11 Matth. 25, 35. 40. 21 insertum] Matth. 13, 24—30. 36—43. 27 campo maledictionis] Gen. 3, 17 sq. maledicta terra — spinas et tribulos germinabit tibi. 31 terram repromissionis] Hebr. 11, 9.

XX. REVERTENTES] *accus. abs. pro abl. abs. positum agnovit Rilliet* 29 *Verg. G. III 315* horrentisque rubos *E. III 89* ferat et rubus asper amomum 30 *cf. Pervigilium Veneris v. 19*

[6v] faciem caelestis cibi candor adspersit. Sic rupes eatenus cunctis vi*a*toribus inexperta largum sitientibus potum, mollit*o* duritia*e* naturalis rigore, profudit. Quid mihi laudet antiquus Moysen suum aquas ab aevo asperas ligno castigante dulcasse? quid Helisaeum vir*tu*te non inparem agrestis cibi amaritudine plenum lebetem medici farris infusione condisse? Haec quidem gesta exempli admirabilis fuisse quis nesciat? sed non minus hodie vestro datum est sacerdoti, quem par diversitas felicis eventus, par in paribus, adproba*v*it, cum minoris paene virtutis sit creaturas orando convertere, quam hoste depulso creatorem *a*edibus invitasse. Inplet hic porro gentilium vices vicinantium Arrianorum tabidus livor et, si paganus hic forte iam deest, qui plures deos ve*l*it excoli, gemit haereticus, qui unum conspicit exorari. Diligit quippe trinitatis diviso*r* numerositatem deorum et consanguineo separationis adfectu pariter soliditate perrupta multos deos fieri a consentaneis adquiescit, sub quorum favore quasi excusabiliter ipse tres numeret. Quid ingemiscat Christi vacuus nominator locum n*u*minibus interclusum patuisse virtutibus? nullus a salutis consortio prohibetur: sit eis pariter conmune cum salvis, quod hactenus nostrum noluimus esse cum perditis. Profanis cultibus claustra damnamus, conversuris cultoribus templa patefacimus. Expetat ergo hic solidum, quisquis amaverat ante divisum; recognoscat nunc Christum petram, quisquis hic dudum saxa veneratus est. [6r] Sacrilegiis ara perit, venit ara sacrificiis. Nomen unum, causa diversa est. Medetur serpens aereus, quo momordit ignitus; cessit constrictioni locum *voluntas*. *Adi*re cogitur ingratus et indicta sibi necessitate beneficii, quod offerre non meruit, *gratiam* ferre coactus est. Putes corvos Hel*i*ae nostri depulsos frenato gutture, *pastio*num portitores, cibo, quem concupierant, aliena magis pavisse ieiunia. *Laet*emur ergo exultatione concordi: effectu conditor, concursor adsensu, po*pulus* lucro, tellus obs*equio*, fidelis ut permaneat, ne remaneat infidelis, *ipse sibi* utilior conversione, dum cedit, quam intentione, si vinceret, agens *ver*itatis caput salutis vinctum, beatitudinis subiugatum; quaestuosa *del*ubri sui amissione multatus tum se antiqua sede gaudeat potuisse de*pel*li, cum intellexerit melioribus nisi pulsum non posse restitui. FINIT.

XXI.

DICTA IN BASILICA SANCTI PETRI QVAM SANCTVS EPISCOPVS TARANTASIA*E* CONDIDIT.

c. a. 517

Par est decrescat facultas virium crescente materia gaudiorum; . . . igentis aevi pretiosum laborem adstructio condigna non sequitur. Plus tamen car*itat*em quam declamationem inplere conanti, etiams*i* non aequantur verba, vel vota monstranda sunt, nec decolorat operis amplitudinem sermonis angustia; per se sibi sufficit, quidquid potest digne laudari; quod auditui maius est, abunda*bit* . . . .
. . . .
. . . .

1 caelestis cibi] Exod. 16, 14 sqq. Psalm. 77, 24 = Ioh. 6, 31—33. 2 Exod. 17, 6. Deut. 8, 25. 3 Exod. 15, 25. Reg. IIII 4, 40. 41. 17 petram] Rom. 9, 33. 18 Num. 21, 6. 9. 21 Reg. III 17, 6 Corvi deferebant ei carnes mane et carnes vesperi.

---

20 offerre — ferre] *cf. f. 12v, 13* illa referens, offerens ista 21 *cf. Aviti ep. XXXVIII (35) p. 67, 9* non minuit gratiam qualitas portitorum, sicut nec Heliae nostro transmissi caelitus cibi inter arida volatilium baiulorum rostra viluerunt *idem ep. LXXIIII (65) p. 91, 8* putasses eulogias vestras tenaci corvorum rostro ad Heliae pastum exhiberi

XXI. 28 *cf. f. 7v, 2* in gloria praesentis aevi parum uidetur esse, si permitti ad haec fabricanda videamur

Exemplum Papyri Parisinae f. 6v (Bignon. f. 76v).

faciem caelestis cibi candor aspersit sic rupis catinus cunctis uitat[*uribus*
inexperta largum sicientebus putum mullitum duricia naturalis regore
profudit quid mihi laudet antiquus moysen suum aquas ab acuo aspe
ras ligno castigante dulcasse quid aelyseum uirte non inparem agrestis
5 cibi amaritudine plenum libetem medici farris infusione condisse haec
quidem gesta exempli admirabilis fuisse quis nesciat sed non menus hodiae
uestro datum est sacerdoti quem par diuersitas felices euentus parin p[ar]i*b*[us
adprobabit cum menoris paene uirtutis sit creaturas orando conuertere
quam hoste depulso creatorem hedebus inuitasse inplet hic porro gentilium
10 uices uicinantium arrianorum tabedus libor et si paganus hic forte iam deest
qui plures ds̄ uellit excoli gemet hereticus qui unum conspecit exorari dil[i
git quippe trinitatis diuiso nummerositatem deorum et consanguene[o se
r
parationis affectu pariter soliditate perupta multos deos fieri a consenta
neis adquiescit sub quorum fabore quasi excusabileter ipse tris [nume
15 ri[t]. *Qu*id ingemiscat χ^{P}i uacuus nominatur locum nominebus interclus[um
patuisse uirtutebus nullus a salutis consortio prohebetur sit eis paret[er
commune cum saluis quod actinus nostrum noluemus esse cum perd[itis
profanis cultibus claustra damnamus conuersuris cultorebus templ[a pate
facimus expetat ergo hic solidum quisquis amauerat ante diuisum recog
20 nus[cat nun]c χp̄m petram quisquis hic dudum saxa ueneratus est —·—

f. 6r (Bignon. f. 77r).

sa]crilegiis ara perit uenit ara sacrificiis nomen unum causa diuersa est
medetur serpens hereus quo momordit ignitus cessit constrictioni locum
Re cogi]tur ingratus et indicta sibi necessitate beneficii quod offerre non meruit
. . . . . ferre quoactus est potes coruos helsae nostri depulsus frenato guttore
5 . . . *n*um portitoris cebo quem concupierant aliena magis pauisse ieiunia
. . . imur ergo exultatione concordi effectu conditur concursor adsensu po
. . . . . . uero tellus obs . . . . *o* fedelis ut permaneat ne remaneat infedelis
. . . . . . ı utilior conuersi[on]e dum caedit quam intentione si uincerit agens
. . . itatis capud salutis uinctum beatitudinis subiogatum quaestuosa
10 . . . ubri sui amissione multatus tum se antiqua sede gaudeat potuisse de
. . . li cum intellexerit meliorebus nisi pulsum non posse restetui. Finit.
DI[CTA IN BASIL' SCI PETRI QM SCS EPS TARANTASIA CONDEDIT
par est de cri[scat] facultas uirium cri[s]centi materia gaudiorum
igentis aeui pr[et]iosum laborem adstr[u]etio condigna non sequitur
15 Pl]us tamen car . . . . em quam declamati[o]nem inplere conanti etiam
n]on aequantur uerba uel uota mun[str]anda sunt nec decolorat
peris ampletudinem sermonis angustia per se sibi suffecit quicquid
potest digne laudari quod auditui m[aiu]s est ab[unda . . .

---

f. 6v. huius paginae totius imaginem dedit Delislius tab. I 1 *post* uitat *litteras* a et *dubitanter legit Delislius, litterae* urib, *mihi apparuerunt, recteque coni. Rilliet* uiatoribus 2 putum] puteum *coni. Rilliet* mollito duriciei *coni. Rilliet* 3 — 6r, 2 quid mihi — ignitus *Sirmondi fr. II* 4 uirte *papyrus*, uirtute *Sirmond. Rilliet* 7 parinp..b *Bignon.*, parem paribus *Sirmond. Rilliet* 10 tabedus] turbidus *Sirmond.* 11 ds̄ *papyrus per compendium, non* deos 12 diuisor *Sirmond. Rilliet* 13 *litterarum* a consenta *superior pars satis manifesta est* 14 nume *dedit Bignon., sed duplici* m *ubique in papyro scripta* nummerus *vox* 15 interclusum *et* 17 perditis] *syllabas* sum *et* itis *punctis infra ornatas dedit Bignon.* 16 pareter] *litteras* er *ex coniectura invenisse videtur Bignon.*

f. 6r. imaginem versuum 1—12 dedit Delislius tab. II 3 Re cogitur *ex coniectura ni f. suppl. Bignon.* 4 sed sufferre *coni. Del.* Heliae *Rill.* depulsos *Rill.* 5 n *ante* um *etiam Bigotius vidit*, carnium portitores *Rill.* 6 laetimur *Del.* exultatione, *sed* u *litterae* a (*qualis est v.* 7 remaneat) *simillima* 7 populus lucro *Del.* obsequio *Del.* 8 hostis utilior *Rill.* cedit *Rill.* 9 ueritatis *Del.* 10 salubri *in marg. coni. Bignon.*, delubri *Del.* *ultima littera* o *in imagine Genevensi, non in ipsa papyro apparet* 11 -pelli *Del.* 12 tarantasiae *Bignon. Sirmondus, qui vv. 12 et 13 titulo VI exhibet* 14 et rigentis auri *suppl. et coni. corr. Bignon.* pr..iosum *Bignon.*, et *litterarum vestigia apparent* 15 plura *falso Bignon.* ca....em *Bignon., qui in marg. coni.* concionem etiam si non *coni. Bignon.* 17 peris *dedit Bignon., in marg. coni.* operis quicquid re non potest *marg. coni. Bignon., sed nullum amplius vestigium inter* quicquid *et* potest

Exemplum Papyri Parisinae f. 14r (Bignon. f. 74r).

magnitudinem locis quam superio
gas sollicitatum arte fulgorem sursum
nescierat expetisse sic alterno temporum
gua mundo etiam certa domicilio iocund
patiens non expectatur aurora sed sapitur 5
su[p]ernorum dispendio mittetur dies ut non m .
tit quam hic origenalia plenus inlustrit no[n
reproductum de se lumen tenebris flamma c
aedeficantis inuentio arte caelesti nec me . . (
contra naturam loca refulsisse quam tempo . . . . [ut in cunctis 10
fabra lignorum lapis saxis unitus adminicolum . . . . [ptibile non ı] . . .
uos porro conicete quantum debeat ad pastus *p* . . . .
etiam ex his quae desunt causam uenire praecu[ni . . . . . absistente aedif . . . . .
materiae materiam creuisse dicendi soliditas [quae faciendis fabricis in
principiis quaeretur hic et culmen obtenuit fir[missimo aliarum aedium 15
fundamene cacumina nostra tutiora sunt sinu[atis e regione fornacibus
dum se per totum scripturae arquatilis nisus ob[iectu mutuo propellit
ac sustenit absque abitantum terrore pend[olae libramine . . . . .
iacens conpage ponderis proprii quo magis pr[emitur plus . . . .
taceo hic urbanam dispositionem part 20

f. 14v (Bignon. f. 74r).

ribus margaritis facies uenustissime
*b*us facta solacio uiantem diligenssimo
*r*nihil praecor inuidias saeculo meo
q]uens aetas quod ueteriscere non potest tu
t]as ad commendandum perennitati aedis huius 5
o]*b*tutebus totum suffecit tam casibus nihil lice
q]uoque tempora quod geratio successura mire
conatibus rudia operum sed e diuerso uincemus
mi]nus est nos laborante mundo aliquanta conce
ma]xema peperisse sic quondam petrus apostolorum ca 10
pud id est princep . . . princ]eps quamlibet commotum uentis pelagus formidaret
adreptum tamen fluuidi]teneris callem uictur explecuit adque undis ponti furen
tis uelut hostilium turbinu*m* mollibus eluctatis flatum timptationis aduersae
priusquam sede continge]rit fede contriuit secuta est illic serenitas iter per
actum hic quoque non min]us ad habitationem quam ad imagenē petri aedem fide 15
fundatum securitas qua]e non praecesserat insequetur innouet autem idem nunc
apostoius dignam sui nomi]nis sedem hisdem clauibus pandat hic locum quibus
aperit regnum. Soluat nu*n*c quae sibi ostensae fuerent conpedes criminum cum
. . . . prius erga]stolarium reliquias uincolorum quorum ferro tac
. . . . . . loci congesta]sunt regalis auri talenta uiluerunt cum inposita 20
. . . . crarentur] instrumenta supplicii cum exclusum ab hominibus
. . . . rebus manc[ipat

---

f. 14r. 1 superie *Bignon.* 7 noņ *Bignon.* 9 me] *incerta sunt quae secuntur* (rto?) 11 *post* non *Bignon. dedit initium* r *vel* n *litterae* 12 ad pastus] adparatus *Bignon.* *litterae* p *prior pars manifesta* 14—16 soliditas — tutiora sunt: *Sirmondi fr. I B*

f. 14v. 5 t]as] tus *falso Bignon.* 10—18 sic — criminum: *Sirmondi fr. I A* 11 princepum princeps] um *Bignon. non habet* 12 fluui dil tenens *Bignon.*, fluuidi tenens *Sirmond.* 16 fundatum] 'sic' *Bignon. adfirmat, corr. Sirmondus*

[14^r] magnitudinem locis quam superi*o* . . . .
gas, sollicitatum arte fulgorem sursum . . . .
nescierat expetisse; sic alterno temporum . . . .
gua mundo etiam certa domicilio iucund*itas* . . . .
5 patiens, non expectatur aurora, sed sapitur . . . .
supernorum dispendio mittitur dies, ut non m*inus* . . . .
tet, quam hic originalia plenus inlustret, non . . . .
reproductum de se lumen tenebris flamma c . . . .
aedificantis inventio arte caelesti nec m*inus* . . . .
10 contra naturam loca refulsisse quam tempo*ra* . . . . . . , ut in cunctis . . . . .
fabra lignorum lapis saxis unitus adminiculum . . . . ptibile non . . . .
Vos porro conicite, quantum debeat ad pastus p . . . .
etiam ex his, quae desunt, causam venire praeconi*i* . . . . absistente aedif*icandi*
materi*a* materiam crevisse dicendi; soliditas, quae faciendis fabricis in principiis quae-
15 ritur, hic et culmen obtinuit: firmissimo aliarum aedium fundamine cacumina nostra
tutiora sunt, sinuatis e regione forn*i*cibus, dum se per totum scripturae arquatilis nisus
obiectu mutuo propellit ac sustinet absque habitantum terrore pendulae libramine . . . . .
iacens conpage ponderis proprii, quo magis premitur, plus . . . . Taceo hic
urbanam dispositionem part*ium* . . . .
20 . . . .
[14^v] . . . . ribus margaritis facies venustissime
. . . . *b*us facta solacio viantem diligen*t*issimo
. . . . *r* nihil precor invidias saeculo meo
. . . . *se*quens aetas quod veter*a*scere non potest tu
25 . . . . *t*as ad commendandum perennitati aedis huius
. . . . obtutibus totum sufficit, tam casibus nihil lice
re . . . . quoque tempora, quod ge*ne*ratio successura mire-
tur . . . . conatibus rudia operum, sed e diverso vincemus
. . . . minus est, nos laborante mundo aliquanta conce*pisse*
30 . . . . maxima peperisse. Sic quondam Petrus apostolorum ca-
put, id est princip*um* princeps, quamlibet conmotum ventis pelagus formidaret, ad-
reptum tamen fluvidi *i*tineris callem victor explicuit atque, undis ponti furentis velut
hostilium turbinum molibus eluctatis, flatum temptationis adversae priusquam *p*ede
contingeret, fide contrivit. Secuta est illic serenitas, iter peractum; hic quoque non
35 minus ad habitationem, quam ad imaginem Petri aedem fide fundat*a*m securitas, quae
non praecesserat, insequetur; innovet autem idem nunc apostolus dignam sui nominis
sedem; isdem clavibus pandat hic locum, quibus aperit regnum. Solvat nunc, quae
sibi ostensae fuerint conpedes criminum, cum . . . . prius ergastularium reli-
quias vinculorum, quorum ferro tac*to* . . . . . . loci congesta sunt; regalis auri talenta
40 viluerunt, cum inposita . . consecrarentur instrumenta supplicii, cum exclusum ab
hominibus . . . . ribus mancipat . . . .

30 Matth. 14, 27—32. 36 Matth. 16, 19. 39 Acta 12, 5 sqq.

37 *cf. hom. XVI, 1, 1* Petrus caelorum ianitor 38 *de Petri catenis etiam f. 12^r, 17 sqq. agitur; ibid. 19:* ferrum . . . metallis pretiosioribus plus luceret, *vid. de Petri catenis repertis legendarum auctores*

[3v] usu famulante poenarum sedentem catenis. Errat fug . . . que omnia idem Petrus, ad mysterium inmortalis triumphi *salu*berrimus verbo, stabilitus praemio, pendulus ligno v*itae*, tam hic supplicaturos fideles ex subiacentis templ*i sinu* . . . . . . ad praemium, quam ipse demerso in terram capite *r* . . . .

XXII. XXIII.

DICTA IN BASILICA SANCTAE MARIAE . . . .

post a. 513?

Statueram dilectissimi et quantum arbitror . . . . *ta-*
centibus dico silentium, quod nuper egressus . . . .
festi sermone percellere, quamquam scirem . . . .
mihi de peritis auribus vindicta contingeret . . . . *Statuerat*
sanctus pontifex vester sollemnitati huic intere*sse* . . . .
sed postquam per ducentenos Christo votivis don . . . .
sunt vel itineris intervalla vel temporis, aed*is* . . . .
ingressu, quo fundamenta non inspexeram . . . . *dis-*
positione perrupta non in laudem nullam edi*tam*, ...
admiratione nimiam, novitate stupidam, vox e . . . .
tisu luitura conpendia, ut intellegat factor ex . . . .
sui nec perorare nec fallere disponentem *p* . . . r . . . .
ita et disputandi modum retinacula conlationi . . . .
diutius singula disseri, quam omnia potu*erint* . . . .
[3r] *ho*die quam delectabilia tam inopinata cernenti de con . . . .
o fabricam suam non tam construxit perfectio repentina . . . .
Hierusalem illam, ut revelatio perhibet, cum muris do*mibusque in caelo* conditam hucque translatam in locum perfectionis . . . . quam crescere, cui non ego expensas vanitate am . . . . adsentationem confingam in necessitatum mul*titudine*, . . abundantia, gemitum penuria, gaudiorum . . . . . . temporis brevitate sacerdotibus sanctis, fratribus piis . . . . , quod sacrorum non tam pompa cupio constare, quam*quam* usitata sit causa dicendi in dedicationibus aedium, *quanta fuer*int ingenia fabricantum; sicque in venerabilibus . . . . unus sermo debetur, in consecratione diversus . . . .
subterraneo cryptici sinus recessu turgens aula . . . .
spatio sui duplex eductum celsis amplitudinem . . . .
te transgreditur; edita stringuntur in conum . . . .
spatium, pars inferior fundamentis nititur superiec*t* . . . .
que satisfactura dispositis illa populositatis fa . . . .
tamen isdem columnis pondus inpositum . . . .
eminentis opificii quam columnarum remotiora . . . .
ior *in* accuratione nobilitas

* * *

21 Apocal. 3, 12. 21, 2. 10.

---

3 sinu] *cf. f.* 3r, *13* subterraneo cryptici sinus recessu

XXII. XXIII. 15 *fort.* -ti solutura 24 *Corinth. II 8,* 2 abundantia gaudii 37 *unum folium videtur interisse. ceterum dubitanter subieci f.* 1r

Exemplum Papyri Parisinae f. 3v (Bignon. f. 74v).

Vsu famolante poenarum sedentem catenes errat fug
que omnia idem petrus ad mistirium inmortalis trium[phi
berrimus uerbo stabelitus praemio pendolus ligno u
tam hic supplecaturus fedelis ex subiacentis templ
ad praemium quam ipse dimerso in terram capeter
† Dicta in basilica scae mar[iae
Statueram dilictissimi et quantum arbi[tror
centibus dico silentium quod nuper egressus
fisti sermone percellere quamquam scirem ı
10 mihi de peritis aurebus uindicta contingerit
scs pontifex uester sollemnitati huic interes
sed postquam per ducentenos χpo uotiuis do[n
sunt uel iteneris interualla uel temporis aed s
ingressu quo fundamenta non inspexeram
15 positione perrupta non in laudem nulla med[i
admiratione nimiam nouitate stupedam uox e
tisuluitura conpendia ut intellegat factor e[x
sui nec perorare nec fallere disponentem *p* r
ita et disputandi modum retinacola conlationi . . .
20 diutius singola disseri quam omnia potu

f. 3r (Bignon. f. 74v).

diae quam delectabilia tam inopinata cernenti decon
o]fabricam suam non tam construxit perfectio repentina
hier]usalem illam ut reuelatio perhebit Cum muris do
con]ditam hucque trans[l]atam in locum perfectionis
5 qua]m criscere cui non ego expensas uanitate am
ad]sentationem confi[n]gam in necessitatum mul
abundantia gemitum penoria gaudiorum
temporis breuitate sacerdotibus scis fratribus piis
q]uod sacrar non tam pompa cupio constare quam
10 u]sitata sit causa dicendi in dedicationibus aedium
en]t ingenia fabricantum sicque in uenerabilibus
unus sermo debetur in consecratione diuersus
su]bterraneo cryptici sinus recessu turgens aula
s]patio sui duplex eductum celsis amplitudinem
15 t]e transgreditur edita stringuntur in conum
sp]atium pars inferio[r] fundamentis nititur superiec
qu]e satis factura dispositis illa populositatis fa
tamen hisdem columnis pondus inpositum
emin]entes opeficii quam columnarum remotiora
20 ior] l ı accuratione nubili[tas] —

f. 3v. 1 Visu *Bignon.* 6. 7 Dicta — arbitror: *Sirmondi titulus II* 6 *haud scio an huc pertineat scedula 32r* 18 disponentem: *sequitur aut* p *aut* si

f. 3r. ad hoc fol. pertinere videntur initia scedulae 32v 17 satis] saxis *falso Bignon.*

Exemplum Papyri Parisinae f. 1r (Bignon. f. 73r).

Et dimerso in quoddam h[erbidum claue humano
quia fallit profundetatem [conspectum non fallit pr
Innummera quidem suppe[tunt quae possint iure con
munium quod ad causam p[ertinet expl zacch
nequam corpore in q[uo] amp[litudini sensuum non ob
membrorum erogatur diuicia[rum uerus seuerus fraud
pulis constipatum uicini arb[oris edito adminiculante pr
ciae uiuacis exponens hum[anum genus clauda pecc
ad uidendum redimptorem s[uum non posse sufficere u
quo a terra exaltari possimus ascenderet denique hodie
facta est quae suscep[it nu]nc [in quendam sinum profundi
fructus exaltet tritici gran[um ut suscitans a terra Inop
pletura misterium frequen[tatores suos descenso adsiduo mitta
† DICTA IN DEDIC[ATIONE SVPERIORIS BASILICAE
Disposueram patientia [taciturnitatis hodiernae neq;
obsequio rem pietatis im[plere ut scilicet scts pontifex
compos uoti tam et s[it redditur uerbi et tempor
dispotationis adserua[ns super

f. 1v (Bignon. f. 73r).

colere suppremere non student] sed ne seruata sibi
is optionem dicendi ad humilitatem p]otius abusurus ad
iuste mercedes iuste accusatur ini]ustus incurrat sc̄m sine
cium quicquid ille fors]it[an] fallere uoluisset uerbo
silentium unde si] umquam apud [ad] tentas aures
indigenas obortum] est i[d p]rofecto mihi hodiae
protestor imponi. anceps quippe locutio et apud diuersus
omicienda successu i]llinc [dile]ctione accendetur
atur pugnat cum integrita]te uerecundia inpeditur fronte
operis quantita]tem d[ig]num aliquid quoram
conscientia dixisse iactantia est] cu[m e]nim parum sit si dicam
nostrum quod facimus immo potiu]s un[u]m esse quod sumus opus ger
hodie consecratis si meum adseruam] de[b]eo silentio si laude pro se
alienum sed christianae integritatis auditu i]dem iure cinsetur sup''
quod expressisse mendacium p]etit[a] primitus uenia dico
tellum gaudii spiritalis augmentu]m quod delectat aspici lice
etam pono suscepti thematis dignit]atem ne aut derogare
rogare uanum potetis tam nolo im]plere quam nequeo
quantum conuenit animi etate p]raecunii multum faciet in

---

f. 1r. 4 Zacchaeus *et* 6 fraudis *explevit Bignon.* 12 exultet in tritici *falso Bignon.* 13 ple-tur ac *Bignon.* 14. 15 DICTA — hodiernae: *Sirmondi titulus I* 15 neq; *Bignon. ut vid., sed n an a vix potest dignosci*

[1r] et demerso in quoddam herbidum clavo humano*rum oculorum* quia fallit profunditatem, conspectum non fallit pr*incipis* .... Innumera quidem suppetunt, quae possint iure con*memorari*: *con*munium quod ad causam pertinet, explic*abit* Zacchaeus *ille* nequam corpore, in quo amplitudini sensuum non ob*stabat pusillitas* membrorum; erogator divi-
5 tiarum verus, severus fraudis *vindex*; *po*pulis constipat*is*, vicini arboris edito adminiculante, pr*aeco fidu*ciae vivacis, exponens humanum genus clauda *fide* ad videndum redemptorem suum non posse sufficere, n*isi* ... *eo*, quo a terra exaltari possimus, adscenderet. Denique hodie *nobis salus* facta est, quae suscepit nunc in quendam sinum profundi*tatis*; fructus exaltet tritici granum, ut suscitans a terra, inop*iam* .... *sup*ple-
10 tura mysterio, frequentatores suos descensu adsiduo mitta*t* ... Finit.

XXIIII.

DICTA IN DEDICATIONE SVPERIORIS BASILICAE.

inter a. 513—516

Disposueram patientia taciturnitatis hodiernae neque *solito* obsequio rem pietatis inplere, ut scilicet sanctus pontifex *vester* .. conpos voti, tamets*i* sit redditor verbi, et tempor ..... disputationis adservans super ....

....

15 [1v] ... colere supprimere non student, sed ne servata sibi ...... is option*e* dicendi ad humilitatem, potius abusurus ad ...... iuste mercedis iust*ae* accusat*o*r iniustus incurrat, sanctum si ne*glegerem officium*, quidquid ille forsitan fallere voluisset verbo, *conmitteret* silentium. Vnde, si umquam apud adtentas aures ...... indigenas obortum est, id profecto mihi hodie ...... protestor inponi. Anceps quippe locutio
20 et apud diversos *diverso* conmi*tt*enda successu; illinc dilectione accenditur *habit*ator, pugnat cum integritate verecundia, inpeditur fronte .... operis quantitatem; dignum aliquid coram .... conscientia dixisse iactantia est. Cum enim parum sit, si dicam ... nostrum, quod facimus, immo potius unum esse, quod sumus, opus ger ..., *quod* hodie consecratis, si meum adser*am*, debeo silentio; si laude prose*quor*, ... alienum.
25 Sed Christianae integritatis auditu idem iure censetur sup*pressisse verum*, quod expressisse mendacium. Petita primitus venia dico ... *tanti*llum gaudii spiritalis augmentum, quod delectat adspici lice ..... *i*tam pono suscepti thematis dignitatem, ne aut derogare *superbum*, *aut ad*rogare vanum putetis, tam nolo inplere, quam nequeo ..... quantum convenit, a nimietate praeconii multum faciet in ....
30 ....

3 Luc. 19, 1—20. 9 cf. Marc. 4, 8 dabit fructum ascendentem.

---

1 demerso — clauo: *intellegendum hoc ni fallor de tertio ex quattuor dominicae crucis clavis ab Helena imperatrice repertis, quem in pelagus demersum narrat Gregorius de gloria martyrum c. 6* (*p. 327 Ruinart.*) 6 *Petr. II 2, 5* praeco iustitiae fide] pecc *falso pro* fed *legisse suspicor Bignonium* 9 suppletura] *cf. Corinth. II 8, 14* uestra abundantia illorum inopiam suppleat

[13r] invenias in sermone, quam factor in culmine quidquam sup*ervacui* . . recondat, in cassum cunctis persuadere nitatur . . am deprecatio . . . . tibus inperfecta proferri. Solus tamen, quid defuerit, potest nosse ad . . . . . . *co*gitaturus est, quid plenitudini possit adcrescere. Servet igitur h . . . . . . iudicio conditor sui, cui *vero* propriorum operum taxatori in qualibet *proportio*ne parvipenditur omne, quod summum est. Ceterum favorem *operis* um . . . meo metiens, quae mihi gratulor sufficere, vobis arbitror abund*are* . . . loci gloriam ipsa, quae primum provisa est, exiguitas localis inmen*sitate ac*cendit praestitus; limitis elegantia condito cernitur, quod molitionem . . . aliorum conatur ambitu diffusiore consurgen*s*. Apud pauperem, *si* n*on censu at* sensu, minus spatii pretiosa est quam ingenii latitudo; lauda*mus* . . *ba*cam atri fructus liquore mellificam; in tenui statu magnus labor; in . . . ditatur viduae munus, parvu*lum* quidem sed aere pretios*um*; probata pro . . . gazarum totius victus, amore potius taxata est iactura quam po*nderatione* . . Parvis gemmarum vultibus minutiora sigillorum lineamenta . . . . . tantoque effigies pretiosius cernenda porrigitur, quanto difficilius *exigu*itas paginae stilo acutiore sulcatur. Sed ecce quasi brevis opificii iam *amplior praedi*catio; paene iusto plusculum partes fraternae sanitatis exequimur. In*novatio* aedis, quam loquimur, populis satisfactura, fidelium sol . . . . *pro*prii angustata congestu, non nostrae habitationis, sed suo . . . .
. . . .

[13v] aquam exiguam censes; una est si cernas, trina si subeas; dispensatur t*aber*n*a*culis capacitas, divisa non distringitur, experienda ea frequentatoribus. Quod saepto demitur, numero reformatur; putes priscum No*e*, vitalis *arcae* claustra texentem multitudin*e* mansionum, cenaculata recessuum loca . . . . et inter angustias amplitudine constipat*as* plus spatii, quam con*venit*, *circum*foraneis infercisse conclusis. Ita et hic fruticat ex fecunda ru*di*menti radice multiplex templum, et ab uno divisum principio, *numer*ositat*e* mediis dilata, in culminis redditur unitatem; altaris sublimiora suggest*u* modico *ab* inferiore discreta duct*us* set*i*nus longitudine conspicua *in latitu*dinem obliquae prolixitatis opponit. Non hic clivosi lateris tractus altandis gradibus porrexit auxilia, *ut* plana fundantis arbitrio descensu as*censu*que terra serviret; non reperta loco natura, sed facta est intercurrentibus *pro*tenus ista fulmentis, quae, quantum ad dignitatem pertinet, sola gemma*rum* prohibet magnitudo; certa inter saeculorum diversa iucunditas sibi qu*aerit*; at malus nitor de genitali nobilitate rupium propriarum taberna*culo* iudicante confligit . his igitur mediis surgentia de profundo nec ullo *tra*bium claudenda processu in fastigium caementa prosiliunt; cernas quasi contra familiarem *us*um vice mutata super terra scriptam basilicam fulgere sub terris, quae eminentiori suae ita subiacens, quod aequalis super*iori altitu*dine, situ potius cessura quam merito, per profund*um* facta, subli*m* . . . *dig*nitate paviment . . . . tegitur excelsa est . . . .

11 viduae] Marc. 12, 41—44. 22 Noe] Genesis 6, 14 sqq. (cf. 19 inducas in arcam, ut vivant tecum).

XXIIII. 9 aliorum] *f.* maiorum *hom. XVI, 1 (p. 124, 6)*: deus praeposuit pauperes spiritu divitibus censu 10 bacam] *an* uvam? 11 ditatur] *an* praedicatur? 27 ductus setinus] *significari videtur aulaeum sericum:* setinus *vel* satinus *pro panno serico ex recentissimis quidem scriptis habet Cangius* 33 *scripsi* trabium *a* trabes *nom. ut* plebium *est apud Prudentium*

Exemplum Papyri Parisinae f. 13[r] (Bignon. f. 73[v]).

inuenias in sermone quam factor in culmene quicqua[m || sup . . . .
recundat in cassum cunctis persuadere [ni]tatur || *a*m de*pre*catio
tibus inperfecta proferri solus tamen quid defuerit p[ot||est nuss[e] ad
getaturus est quid plenitudeni posset aderiscere seruit || i]getur h . . . .
5 iudicio condetur sui cui aur[o] propriorum operum taxat[uri || in qual[i]b[et] p
ne paruipendetur omne quod summum est ceterum fa[u]o||rem . . s um
meo [m]e]ciens quae mihi gratolor suffec[e]re uobis arbitror || [a]bund .
loci gloriam ipsa quae primum pro[u]isa est exigueta[s localis immen
cendit praestitus limitis eligantia condito cernitur [quod molitionem
10 aliorum conatur ambitu deffusiore consurgent apud [pauperem señ
sinsu menus spatii pretiosa est quam ingenii latitu[do lauda
quam atri fructus liquore mellif[i]cam in tenui statu [magnus labor in
ditatur uiduae munus paruolo quidem sed aere pretios[o probata pro
gazarum tutius uictus amore potius taxata est ia[ctura quam pop
15 paruis gemmarum uultibus menutiora segillorum lineamenta . . . . .
tantoque effigies pretiosius ce[rn]enda porregitur [quanto difficilius
tas pagene stelo acutiore sulcatur. Sed ecce quasi br[euis opificii iam . . .
catio paene iusto plusculum part[es] fraternae [san]etati[s exequimur inn
aedes quam loquemur populis [sa]tisfactura f[i]dili[um sol . . . . .
20 prii angustata congestu non [no]strae habitatio[nis sed suo

f. 13[v] (Bignon. f. 73[v]).

. aquam exig[ua]||m cinsis una est si cernas trina si subeas dispensatur
*taber*nacolis capacita[sd]||iuisa non distringetur experiendae a frequentatorebus
*q*uod saept[o d]||emitor nummero refurmatur potes priscum note uitalis
. . . *u* claustra tex[en]||tem multitudini mansionum cenaculata recessuum loca
5 . *a* . . et inter an[g]||ustias amplitudine constipatus plus spatii quam con
. . . . foranei[s]|| infercesseco nclusis. ita et hic fruticat ex fecundarua ~
[m]enti r*a*[di]||ce multiplex templum et ab uno diuisum principio
ositata medii]s dilata in culminis reddetur unitatem alteris sublimiora
gestum modico ubi] inferiore discreta ducte: setenus longetudini conspicua
10 dinem obliquae pro]lexitatis opponit. non hic cliuosi lateris tractu saltandis
gradibus porre]xit auxilia at plana fundantes arbitrio discensu as
que terra seruire]t non reperta loco natura sed facta est intercurrentibus
inus ista fulmentis] quae quantum ad dignitatem pertenit sola gemma
prohibet. magnitu]do certa inter saecolorum diuersa iocunditas sibi que
15 at malus nitor] degeni]tali nubilitate rupium propriarum taberna
iudicante confligi]t. his igetur mediis surgentia de profundo nec ullo
bium claudenda pro]cessu in fastigium cymenta prosiliunt cernas quasi
contra familiarem istum uice] mutata super terra scriptam basilicam
fulgere subterris quae] emenentiori suae ita subiacens quod aequalis super
20 dini situ potiu]s censura quam merito per profundo facta subli
[nitate pauimen tegitur excelsa est.]

---

f. 13r. versuum 1—7 exitus abrepti nunc efficiunt scedulam 29v 2 *ultima verba dubia, om. Bignon.* 3 ad *om. Bignon.* 6 *quae post* rem *apparent, om. Bignon.* 10 *aut* señ *aut* seū 17 stelo] e *ex* i *ni f. corr.* 18 san tatis *Bignon.*

f. 13v. initia abrepta a folio v. 1—7 leguntur in scedula 29r 1 ...quam *Bignon.; ante* aquam c *vel* l *fuisse videtur* subeas] uel habeas *in suo exemplari ss. Bignon.* (*an Bigotius?*) 2 ...aculis *Bignon.* distinguitur *falso Bignon.* 4 *ante* claustra *nihil habet Bignon.; quae litterae* u *praecedunt vestigia similia sunt litteris* sto 5 *ante* et *nihil Bignon.* 6 *ante* for. *lacunam non indicat Bignon.* conclusis] n *ex* m, *ut videtur, rasura* fecunda ra *Bignon.* 8 dilatata *falso Bignon.* altaris *falso Bignon. legit* 9 setenus] scinas *Bignon.* 10 laxitatis *falso Bignon.* 14 que *om. Bignon.* 15 at] ex ni *f. dedit Bignon.* 18 *sex fere litterae sub charta super adglutinata latent* 20 cessura *Bignon.* 21 *hic versus partim abreptus partim charta obtectus*

Exemplum Papyri Parisinae f. 7[v] (Bignon. f. 71[v]).

Tunc nobis patronos quos colemus! euento dispari! nollentia regna fec[erunt
Nunc nobis cum commones sc̄u suspiciunt; in gloria praesentes aeui! parum . .
es[se] si permitti ad haec fabricanda dicamur; illud supra est! quod ad talis conat*us*
si otiari uellemus inpellemur; nouerunt si quidem sciptra saecoli nostri! in
quo sit uirtus temporis sui; quorum inexpugnabeliter! recte ut confidemus . 5
. . . plus haec basilicis quam propugnacolis urbs monitur; cingetur undique
. . tutamene sacrarum aedium! diues accessus; et ad portarum quamuis patenti[um
. l[i]mina tutiora! nisi scis ianitoribus non uenitur; desistat hinc plane! nutu
superno! usus armorum; ne hostilis conatus hic ualeat! hos suffecit pr[ou]idisse
cu[stodes; sic iste meritorum uegore discretas! aut indegenas deducat 10
adi[tus! aut insidias repellat obiectus! as sibi per circuitum uelut
hie]rusalem quae aedeficatur ut ciuitas! turris adtollat; ubi lactaturis quoties
in]domum dn̄i ibimus! haec sc̄orum cultibus turris! haec populorum abundan
t]ia contingat in turribus; sic que ei fiat pax in uirtute! uirtus in pace; uirt[us
scilic]et rectorebus; pax regendis; praesentebus (id) illa! ista famolantebus quaru[m 15
tamen princepebus nostris! utramlibet optantebus! utramque merituris co[n
*u*entus subiectionis deuotae! pax confoueat! uirtus adiciat; ad te nunc sermo
l]iberior! o praesens si que sunt ospiam catholicarum gentium pater; relig[io
n]is lume[n] *et* columen regionis; exemplorum uirtus! eclesiarum pignus!
tempo[rum] decus; ci*ui*litate sublimis! communione terreb[ilis 20
[reuerentia . . .]*as*! qu*am* cum ad[orari]s a po[pulo] l . l . . . .

f. 7[r] (Bignon. f. 71[v]).

qui in] tribunali unus prae omnebus! in altari unus ex omnebus! stipatus
co]etibus subiectorum! Non fulgore diadematis sed mentis luce discerneris ','
sed re]cognuscas tempus est! in manibus nostris munera tua; paremus quidem iobenti
tibi! ut secreta sint cum donantur; sed tu clamas! talia conferendo; quae nisi prin
ceps habere non poterat; gloriosissimmm quippe! in his quoque aedibus quod 5
fecisti; sed in quiddam sublimius! tuorum gaudia se reseruant; commu
nem]hiic quidem hodie laetitiam! oblatio uestra peperit; sed adhuc maior est! quam
p]raestolatio nostra concepit; porregetur hic! preludens per coniecturam prae
sen]tium! contemplatio subsequentum; iuste [aestim]*a*tur tantum
in]nobis! quantum per te potior eris in summam certe! sicut inte rationem 10
illi]c operum perpendemus hic donorum! non quidem solus in praesentibu[s
ad]specis quod delectet! sed solus in futuris poteris proferre quod superet; Fi*nit*.
DIC]TA IN BASILICA SC̄ORVM ACAVNENSIVM IN INNOVATIONE MONASTIRI[I
I]PSIVS VEL PASSIONE MARTYRVM.

Praecunium felicis exercitus in cuius congregatione beatissima ne[mo 15
per]it dum nullus euasit cum iniustam sanctorum martyrum mortem quasi
sort]is iustitia iudecarit qua bis super aciem dispersa mansuetam cen
tuple]x decimatis fructus adcriscerit et hodio in prosperum subfragante
eaten]us [e]l[iger]entur singoli donec simul collegerentur elicti ex consu[etu
. . . . s]eries licte passionis exple[c . . . descripta . . . . est uetalis 20
telorum instrumenta mode]ratio con[tineo . . . .

---

folium 7[v]. 7[r] *distinxit et emendavit corrector s. X ut videtur; signa, quae ille posuit, retinui.* 7[v], 2 in gloria — 7[r], 12 superet: *Sirmondi fragmentum V.* 7[v], 2. 3 parum est si *Sirmond.* 10 discreta[s]! *papyrus*, discretus *Bignon.* 11 as] [h]as (h *al. ss. ut vid.*) *papyrus* 13 haec sc̄orum] hae *Sirmond. et Bignon., atque* c *al. m. deletum in papyro* 15 praesentebus] id *al. ss. ni f.* 16 utramlibet] a *ex* u *al. m.* 19 et *an* o *dubitari potest* eclesiarum] *alterum* c *ss. al.* 21 *Bignon. sic dedit:* reueren—tia (*lacuna*) populo a (*lacuna*) quam cum adoraris a populo — —

f. 7[r]. 3 sed] iam *Sirmond.* 7 hiic *pr. m., unde* hı/c *rasura effectum* 9 *inter* iuste *et* atur *vix quidquam nunc dignosci potest,* aestimatur *corrector quidam s. X ni f. superscripsit* 10 in summa *Sirmond.* in te *om. Bignon. et Sirmondus* 12 proferre] proficere *coni. Bignon.* 13—20 DICTA — explicuit: *Sirmondi titulus VII et fragmentum VI* 16 periit *coni. Bignon.* 19 *ante* eatenus *spatium vacuum reliquit Bignon.* consuetudine *suppl. Rilliet* 20 *post* exple *nunc vix ullum vestigium apparet praeter* co *in ultimo versu* c...descripta *Bignon.*, cuit *suppl. Rilliet. inter* uetalis *et* telorum *magnum interstitium fecit Bignon.: unde versus paenultimi exitum fuisse ibi conicias;* est uitalis . . telorum *Rilliet* 21 contineo *Bignon.*, continua *Rilliet*

[7v] Tunc nobis patronos, quos colimus, eventu dispari nolentia regna fecerunt; nunc nobis, cum communes sancti suspiciunt, in gloria praesentis aevi parum *videtur* esse, si permitti ad haec fabricanda dicamur. Illud supra est, quod ad tales conatus, si otiari vellemus, inpellimur; noverunt siquidem sceptra saeculi nostri, in quo sit vir-
5 tus temporis sui; quorum inexpugnabiliter, recte ut confidimus, . . plus haec basilicis quam propugnaculis urbs munitur; cingitur undique . . tutamine sacrarum aedium dives accessus, et ad portarum quamvis patentium . . limina tutiora nisi sanctis ianitoribus non venitur. Desistat hinc plane nutu superno usus armorum; ne hostilis conatus hic valeat, hos sufficit providisse custodes. Sic iste meritorum vigore discre-
10 *tus* aut indigenas deducat aditus aut insidias repellat obiectus. Has sibi per circuitum, velut Hierusalem, quae aedificatur ut civitas, turris adtollat, ubi laetaturis, quotiens in domum domini ibimus, haec sanctorum cultibus turris, haec populorum abundantia contingat in turribus, sicque ei fiat pax in virtute, virtus in pace: virtus scilicet rectoribus, pax regendis; praes*id*entibus illa, ista
15 famulantibus; quarum tamen principibus nostris utramlibet optantibus, utramque merituris con*c*entus subiectionis devotae pax confoveat, virtus adiciat. Ad te nunc sermo liberior, o praesens, si quae sunt uspiam, catholicarum gentium pater, religionis lumen et columen regionis, exemplorum virtus, ecclesiarum pignus, *horum* temporum decus; civilitate sublimis, communione terribilis, ..., re-
20 verentia . . . . *a*s quam cum adoraris a populo . . . .
[7r] qui in tribunali unus prae omnibus, in altari unus ex omnibus, stipatus coetibus subiectorum, non fulgore diadematis, sed mentis luce discerneris. Sed recognoscas, tempus est, in manibus nostris munera tua: paremus quidem iubenti tibi, ut secreta sint, cum donantur; sed tu clamas talia conferendo, quae nisi princeps habere non
25 poterat. Gloriosissimum quippe in his quoque aedibus quod fecisti, sed in quiddam sublimius tuorum gaudia se reservant. Communem hic quidem hodie laetitiam oblatio vestra peperit; sed adhuc maior est, quam praestolatio nostra concipit: porrigitur hic, praeludens per coniecturam praesentium, contemplatio subsequentum; iuste aestimatur tantum . . . . . in nobis, quantum per te potior eris. In summam (certe sicut in
30 te rationem illic operum perpendimus, hic donorum): non quidem solus in praesentibus adspicis, quod delectet, sed solus in futuris poteris proferre, quod superet. Finit.

XXV.

DICTA IN BASILICA SANCTORVM ACAVNENSIVM IN INNOVATIONE MONASTERII IPSIVS VEL PASSIONE MARTYRVM.

a. 515, 22 Sept.

Praeconium felicis exercitus, in cuius congregatione beatissima nemo perit, dum nullus evasit, cum iniustam sanctorum martyrum mortem quasi sortis iustitia iudicarit, qua bis super aciem dispersa mansuetam centuplex decimatis fructus adcresceret et
35 odio in prosperum subfragante eatenus eligerentur singuli, donec simul conligerentur electi, ex consuetudine *sollemni* series lectae passionis explicuit. Descripta . . . . est v*i*talis . . telorum instrumenta moderatio contin . . . .

* * *

11 Psalm. 121, 3. 12 ibid. 1. 13 ibid. 7. 36 lectae passionis] eiusdem, ni fallor, quam scripsit Eucherius editae in Actis Sanctorum Bolland. 22 Sept. VI 342—345. cf. Commentarii praevii § 22 et 24, p. 312.

---

9 *an* discreto? 13 abundantia — pax] *adludit auctor ad nummorum Burgundici regni inscriptionem quae erat* PAX ET ABVNDANTIA *cf. Collatio episcoporum* (*infra p. 162, 27*) : et caelestis gloria vobis non deesset et PAX ET ABVNDANTIA in turribus vestris. *Binding. I 149 n. 514 Soetbeer in FzdG I 288* 17 *cf. f. 4r, 11* praesul inclite, religionis columen, caput regionis

XXV. VEL *pro* ET *positum vidit Rilliet* 32 felicis exercitus] Sigismundus . . . coram sepulcris beatissimorum martyrum legionis felicis paenitentiam egit *Gregorius Tur. de gloria martyrum I 75* 37 *cf. hom. VIII* (*die II Rog.*) *3* (*p. 119, 19*) Isaiam . . . civicus furor . . . ad gloriam vitaliter occidit *unum vel etiam duo folia interierunt*

[8v] cuius aditus nocte non clauditur, quia non habet noct*em*; cuius fores semper paratas, iustis patulas, inpiis inaccessas non alternant claustra, sed merita; cuius fundamentum Christus est, fides machina, murus corona, margaritum porta, aurum platea, agnus lucerna, chorus ecclesia; cui inter divinas laudes, omnis operis necessitate seclusa, sola erit requies sinceritas actionis. Multa sunt, piissime praesul, in tribunali ali- 5 quibus iunior, in altario omnium prior, multa sunt inquam *in* operibus tuis, quibus nos hactenus gratias debuisse dicamus: Ditati donis, pauperes verbis, percepimus magna, pauca persolvimus; ornasti ecclesias tuas gazarum cumulo, numero populorum; struxisti sumptibus, quae muneribus cumulares altaria; numquam quidem contulimus verba virtuti, sed cum ad praesens psalmison*um* sollemne perventum est, parum puto, 10 si dicam verba nostra: vicisti hodie insuper et opera tua. Quis enim negarit interdum tabernaculis officiorum mutatione vacantibus illud gloriosum innovari, quo semper Christianus sonet, semper Christus *h*abi*t*et, semper audiatur ce*rnens*, semper videatur exaudiens. Vos nunc habitaturos hic . . . . saecoli labor ad spem perpetuae quietis in- 15 vitat, quibus occupatis actione felici omne peccandi tempus excluditur; a quibus quidqu*id* sinistrum *c*essisse laudabile est, quod non delectat, caeleste*s* si nequeat. Mundum quidem fugitis, sed orate pro mundo, excluso a vobis saeculo, cuius actum . . . . ; *san*ctum vigilare vestrum cunctis invigilet, quo . . . . *iug*iter nobis institutione tali . . . . [8r] Gallia nostra florescat; orbis desideret, quod locus 20 invexit; incipiatur hodie et devotioni aeternitas *et* dignitas regioni, laudantibus in praesenti saeculo de*um*, laudaturis pariter in futuro; renovet magis obitus quam terminet actionem; recognoscatis in caelo, quam de hac tellure portabitis consuetudinem praemiorum, tantusque perseverantiam vestram honor sequatur, ut, quod vobis in exercitio erit operis, hoc solvatur in praemio pro retributione mercedis. FINIT. 25

XXVI.

a. 516

HOMILIA DICTA IN CONVERSIONE DOMNI SIGISTRICI LVGDVNI TEMPORE POSTRIDIE QVAM SOROR IPSIVS EX ARRIANA HAERESI EST RECEPTA.

Saepenumero divinitati, quod dilecto suo principi nostro *i*ncessanter alternat muneribus, loquens forsitan adsentatorie, putabar adserere: non tantum posse m*e* [tantum] dicere, quantum valeret gratia superna conferre. Vnde sinat gloriosissimus praesul vel a modo me hinc culpar*i* *m*e*ndaci*i: ad unius diei festivitatem vocato triplicata est votiva transactione sollemnitas natalis tui; prosperrimus dies triduum felix, 30 secuturam festivitatem, mihi peperit. Sic quod*am* modo caelestis imitatione mysterii unum quidem, sed trinum religio nostra ce*le*brat deum. Actum est ergo in hac quadr*id*ui brevitate per chrisma, quod vix ul*la* hominum diuturnas dicatur dedisse per tempora. Nam postquam templum intra quinquaginta proximos dies caelesti operatione constructum ad sacrum annui natalis diem fore promiserat, quo tali antistite altari 35 . . . . novitas admixta benediceret, ce . . . . quid multis? alia desiderio . . . .

* * *

XXVI. 28 tantum *delevi*

Exemplum Papyri Parisinae f. 8^{v} (Bignon. f. 71^{v}).

cu[iu]s aditus nocte non claudetur quia non habit nocte cuius fores sem[per
p[a]ratas iustis patulas impiis inaccessas non alternant claustra sed merita
cu[iu]s fundamentum Christus est fides machina muros corona margaritum porta
a[u]rum platea agnus lucerna choros eclesia cui inter diuinas laudes omnes operis ne
5 ce[ssi]tate seclusa sola erit requies sinceritas actionis multa sunt piissime praeso[l
in [tri]bunali aliquibus iunior in altario omnium prior multa sunt inquam operebus
tu[is] quibus nos actinus gratias debuisse dicamus ditati donis pauperis uerbis
per]cipimus magna pauca persoluimus ornasti eclesias tuas. gazarum cum
u]lo [nu]mmero populorum struxisti sumtibus quae munerebus cumolaris altari
10 a] nu[n]quam quidem contulemus uerba uirtuti sed cum ad praesens psalmison
o]sol[e]mne peruentum est parum puto si dicam uerba nostra uicisti hodie insu
p]er [et op]era tua quis enim *neg*arit interdum tabernacolis officiorum mutacione uac
a[n]tebus illud gl[o]rios[um] innouari quo semper christianus sonit semper Christus
a]*b*[exit] semper au*d*[ia]tur caeteris semper uideatur exaudiens uos nunc hab
15 i]t[atu]rus hic . . . .
s[ae]coli labor ad spem perpetuae quietis inuitat quibus occupatis actione
fe[li]ci omne peccandi tempus excludetur a quibus quicquam senistrum
g[es]sisse laudabile est quod non delectat caeleste si nequeat mundum
q[ui]dem fugetis sed orate pro mundo excluso a uobis saecolo cuius actum
20 . . . . ctum uigelare uestrum cunctis inuegelet quo
. . . . ter no]bis institutione tali . . . .

f. 8^{r} (Bignon. f. 72).

Gallia nostra floriscat orbis disiderit quod locus inuexit incipiatur
hodie et diuotioni aeternitas dignitas regioni laudantibus in praesenti [saeco
lo deo laudaturis pariter in futuro renouet magis obitus quam terminet ac[ti
onem recognuscatis in caelo quam de hac tellore portabitis consuetudinem
5 praemiorum tantusque perseuerantiam uestram honor sequatur ut quo[*d*
uobis in exercitio erit operis hoc soluatur in praemio pro retribucione mer[*ce*dis
Fi[ni]t

Omilia dicta in conversione dom segistrici l[vgd. a] tempore
posttridiae qvam soror ipsivs ex arriana herese est recepta
10 Saepenummero diuinitate quod dilicto su*o* *pr*incipi nostroncessante*r* al[t]ernat
muneribus loquens forsitan [a]dsentaturiae! [put]abar adserere non tantum [po]sse
m[ot]antum dicere quantum ualerit gratia s[up]er[na] conferre unde sinat glo[ri]o
s]issimus praesol uel a modo me hinc culpare . . *e*t daci*s* ad unius diei fistiu[it]a
t]em uocato treplecata est uotiua transactio[ne] sollemnitas natalis tui pros[per
15 remus dies triduum felix secuturam fistiuitatem mihi peperit sic quod . . .
*m*odo caelestis imitatione misterii unum quidem sed trinu[m r]eligio nostra
caebrat dm actum est ergo in hac quadrui bre[ui]tate per crisma quod uix u[l
. . . *h*ominum diuturnitas dicatur dedisse per tempora nam postquam tem
p]lum intra quinquaginta proxemus dies caelesti operation[e co]nstructum
20 ad] sacr[um] annui natalis diem fore promiserat quo tali an[ti]stete altare
nouitas admixta *b*enedicerit c*e* . .
. . . . qu]id multis al[ia] disiderio . . . .

---

f. 8^{v}. *sinistra pars paucas litteras continens nunc abrepta est schedula* 28^{r} 1—12 cuius aditus — opera tua: *Sirmondi fragm. VII A* 1 noctem *Sirmond.* 6 in operebus *Sirmond.* 10 psalmisonum *Sirmond.* 12 negarit *om. Bignon., dedit Rilliet* 13 gloriosum] sum *om. Bignon.,* s *vidit Bordier, suppl. Rilliet* 14 abexit] *sine dubio* abetit *in papyro fuit* abexit — caeteris *om. Bignon.* abexit *om. Rilliet* audiatur *suppl. Rilliet* 15 *post* hic *pauca adsunt vestigia litterarum in exitu versus* uos *ante* 16 saecoli *suppl. Rilliet* 17. 18 a quibus — nequeat *omisit Rilliet* 19. 20 *a voce* cuius *ad vocem quae extabat ante litteras* ctum *omisit Rilliet* 20 ctum] sanctum *suppl. Rilliet* 21 *nunc versus propter chartam superpositam non satis apparet*

f. 8^{r}. *abreptos versuum exitus continet schedula* 28^{v} 1—6 Gallia — mercedis: *Sirmondi fragm. VII B* 1 floriscat] *supra versum legitur m. s. XVII* 'Choisnyn' incipiatur . . . . . . hodie *Bignon.* 2 saeco *in exitu primi versus habet Bignon., sed ibi spatium non sufficit quinque litteris: quare* saeculo *per conpendium initio versus tertii positum fuisse suspicor* 3 deum *corr. Sirmond.* renouat *et* terminat *Rilliet* 8—10 Homilia — nostro: *Sirmondi titulus VIII* 8 Segisrici *Sirmond.* 9 postridie *Sirmond.* 10 ncessanter, i *ni f. excidit* 12. 13 *vocem* gloriosissimus *totam Bignon. versui* 12 *praefixit* 17 quatridui *coni. Bignon.* 18 nominum *Bignon.* 21 benedicerit *an* benedicent? *illud habet Bignon. post* ce *litterae* sp *mihi apparuerunt*

Exemplum Papyri Parisinae f. 5v (Bignon. f. 76v).

tenente conemur crede
gnus si uel mediocrebus accedit
ta . . . mom quo[d] uidetur ex
*di*ecras . . . adum albi exercitus
. . hic agetur uno eodemque 5
*l*i cas strepit in animis tuis
. satiat plenitudo studium
*e*regis maiora disponis ad
templa tibi pauca sunt
. . gemina utelitate pro 10
na *ad*habendum diui
sanc ı m tota transcen
pri ı npotatur abscon
nt . *u*i depraecor quante
di i*n*uenisti ultra natura 15
usr*u*ra fructificent
cia . . ititexercere
ere uidetur tamen
ci*n* m sed melius
[*te*mplo addi]tur 20

f. 5r (Bignon. 76v).

si ab impedimentis mundi *au*
tiis perennibus elegendis . . . ssi tuo
superest conlatis praecibus iactuque
mus secutoris quos illic in heresi quas
te cognuscat interque famol ı s 5
turus dum altaribus inponit .
† Dicta in dedecatio[ne
Pertenit ad locum *cu*
ut audistis ueniens
pullo asine signeficantes 10
animal diuinis usebus ı
telibus stratis uiarum nc
iteneris dura mollirent at
norum inseparabi[liter
uersitas cuius mi[sterii 15
pretium quod premium m*in*
loco χp̄ı introeuntes ad .
rego tamen uerba . .
in . ı . ı .

---

f. 5v. 2 medios] o *ex* u *corr.* 3 mōm *al. corr.*
f. 5r. 7. 8 *Sirmondi titulus V* 12 talibus *falso Bignon.* 17 introeuntis *Bignon.*

XXVII.

* * *

[5v] . . . . tenente conemur crede . . . . gnus
si vel mediocribus accedit . . . .
ta . . . *un*um quod videtur ex . . . . *di*e
cras*tin*a dum albi exercitus . . . . hic
5 agitur uno eodemque . . . . *angel*icus
strepit in animis tuis . . . . satiat
plenitudo studium . . . . *di*rigis,
maiora disponis ad . . . . templa
tibi pauca sunt . . . . gemina
10 utilitate pro . . . . *u*a adhabendum
divi . . . . sanc*t* . m tota transcen
*pro*pri*um* putatur abscon . . . . nt*u*i
deprecor quant. . . . . di invenisti
ultr*o* natura . . . . us rura fructi-
15 ficent . . . . cia . . itit exercere . . . . ere
videtur tamen . . . . ci*n* m sed melius . . . .
templo additur [5r] si ab impedimentis mundi au . . . . tiis
perennibus eligendis. . . ssi tuo . . . . *Quod*
superest conlatis precibus iactuque . . . . mus
20 secuturis, quos illic in haeresi, quas . . . . te
cognoscat interque famul*os* . . . . turus,
dum altaribus inponit . . . .

XXVIII. XXVIIII.

DICTA IN DEDICATIONE . . . . .

post 516

Pertinet ad locum cu . . . . ut
audistis veniens . . . . pullo asine significantis
25 . . . . animal divinis usibus . . . .
*sub*tilibus stratis viarum n . . . . itineris
dura mollirent at*que* . . . . norum
inseparabiliter . . . . versitas.
Cuius mysterii . . . . pretium,
30 quod praemium m*in* . . . . loco
Christi introeuntis ad . . . . r*igo*
tamen verba . . . . in . . . .
. . . .

* * *

4 albi] Apocal. 19, 14. 14 Marc. 4, 28 ultro enim terra fructificat 24 Matth. 21, 1—9 = Marc. 11, 1—10 = Luc. 19, 29—38.

[12r] Co . . . . cum quod verba non explicant . . . . con . . . . generali exultatione gaudendum est, quod . . . . . florentibus sceptris catholicae potestatis orationum loca, martyrum templa, liminum sacra; orna*n*tur oppida non minus aedibus quam patronis, immo potius inlustratae patrociniis fiunt urbes ex oppidiis. Quod si et specialis festi gaudium praeconio currente tangamus, est quidem 5 fabrica praesens iucunda loco: *e*minens fluvio et confragos*a* vicin*i* torrentis tumultu velut inpendentis reverentiae terrore castigat. Cohibetur venerabilibus ripis amnis artatus, et pendulam interiecti pontis semitam ad altrinsecus expetenda sacrorum culminum loca substernit. Aedes sufficiens diffusioni facta est angusta conventui, quaequ*e* sic, iucunditate habitaculi tam terrestria quam superna sollicitans, cum populo suo 10 vix sufficiat, sufficit de*o*. Fabrica multiformi opificum ingenio nitens expulit noctem, adpulit lucem. Quid diu? tristibus tenebris artificio proturbatis, laetior intra quo*d*dam claritatis ergastulum felici custodia clausus est dies! Sic quondam carcer retificis Petri pretios*o*rum ligaminum radio inlustrante resplenduit, cum ferr*um* suppliciis coaptat*um* metallis pretiosioribus plus luceret, serrae fugerent patente aditu, catenae caderent perstrepente tinnitu. Sic cum vas electionis lectione fidelium sensus instrueret 15
. . . .
. . . .

[12v] . . . .
. . . . . sunt, quorum hic patrocinia conlocamu*s*. *Iste regni dis*pensator accepit claves, 20 adponat hic potestatem liga*ndi*, conmissam soluturus exerceat. Hic Paulus Arrianam haeresim torpidam frigore, periculosam veneno velut viperam mordicus dependentem ignibus praedicationis amburat atque quantorum libet reliquias constructor eximiae . .
. . . .
. . . . geminis principibus cunctus sanctorum numerus continetur. 25 Gaude igitur, invicte mercator, dispensatione conmissa; profer de thesauro tuo nova et vetera, institutor rudium, labentium restitutor; sit una in multiplici consecratione sollemnitas. Erexisti lacrimarum machinis, quod hostis adliserat; rediit quae perierat forma templorum; recurrat et sanctitas. Non tu traditam tibi minam damnante sudario terrenis scrobibus suffodisti, nec hoc tantum contentus reddere, quod dudum fuerat 30 consignatum, illa referens, offerens ista, ut frugem primitiarum melius porrigas, prius studuisti solvere, quod debebas. Quocirca, dilectissimi, orate, quod superest, ut, si quid sacrum furatur adversitas, deo ulciscente sic redeat, in multiplicis fructus granum tritici, quod mortuum putabatur, excrescat, velut Iob nostri opes inter proelia temptationis amissas victoriae meritum patientia duplicante restituat; et ut breviter cuncta 35 concludam, agnoscat praesentibus praeteritisque successibus tam perpetrans mul*ta* quam tolerans, quam in aeternis salubres lacrimae nostrae erunt tribuere, quas videmus fidelibus etiam in temporaneis non perire. FINIT.

13 Act. 12, 7. 10. 16 vas electionis] Act. 9, 15. lectione] videntur haec pertinere ad Act. 16, 14. 26. 20 Matth. 16, 19. 26 Matth. 13, 52. 29 Luc. 19, 20. 34 Iob 42, 10.

XXVIIII. 2 *cf. f. 6r, 6* exultatione concordi 3 orationum loca] *cf. f. 15v, 5* crescunt . . . orationibus loca 11 *cf. Ephes. 3, 10* multiformis sapientia dei 13 *cf. f. 14v, 18* 20 *cf. Pauli ep. ad Titum 1, 7* dei dispensatorem 24 *unum versum in papyro excidisse patet* 32 *cf. Matth. 18, 28* redde quod debes, *Ausonii Gratiarum actio p. 288 ed. Bip.* solvere te, quod debebas 33 granum tritici] *cf. f. 1r, 12* fructus exaltet tritici granum

Exemplum Papyri Parisinae f. 12r (Bignon. f. 77r).

co cum quod uerba non expl[icant] . . . .
co[n] . . . . generali exultatione gaudendum est quod . .
florentibus scyptris catholicae potestatis orationum loca martyrum tem
pla liminum sacra ornatur oppida non menus aedibus quam patronis
5 immo potius inlustratae patrociniis fiunt urbis ex oppidiis quod si et
speciales fisti gaudium praecunio currente tangamus est quidem fa
brica praesens iocunda loco iminens fluuio et confragosum uicino tor
rentis tumultu uelut inpendentis reuerentiae terrore castigat Cohibetur
uenerabilebus ripis amnis artatus et pendolam interiecti pontis semi[tam
10 ad altrinsecus expetenda sacrorum culmenum loca substernit aedis s[uf
ficiens diffusioni facta est angusta conuentui quaequae sic iocundetate h[a
bitacoli tam terrestria quam superna sollicetans cum populo suo uix
sufficiat suffecit de fabrica multifurmi opeficium ingenio nitens expoli[t
noctem adpolit lucem quid diu tristibus tenebris arteficio proturbatis lae
15 tior intra quondam claretatis ergastolum felici custudia clausus e[st
dies. sic quondam carcer retificis petri pretiosum legamenum radio inlu[s
trante resplenduit cum ferro suppliciis coaptatu metallis pretiosiorebus
plus lucerit serrae fugerent patente adetu catene caderent perstrepent[e
tennetu sic cum uas elictionis lictione fidilium sensus instruer[et

f. 12v (Bignon. f. 77v).

. . . .
. . . . . sunt quorum hic patrocinia conlocam[u] . . . . . . *pin*
sat]ur accepit clauis adponat hic potestatem lega . . . . commis
sam soluturus exerceat hic paulus arrianam heresem torpidam frigore
5 pericolosam ueneno uelut uiperam mordecus dependentem ignebus prae
d]*e*cationes amburat adque quantorum libet reliquias Constructor eximiae
germinis princepebus cunctos sanctorum nummerus contenetur gaude igetur
inuicte mercatur dispensatione commissa profer de thesauro tuo noua
et uetera institutor rudium labentium restitutor sit una in multiplici
10 con]secratione sollemnitas erexisti lacrimarum machinis quod hostis alli
serat] Rediit quae perierat furma templorum recurrat et sanctitas non tu traditam
tib]i minam damnante sudario terrinis scrouibus suffodisti nec hoc tantum
co]ntentus reddere quod dudum fuerat consignatum illa referens offerens ista
u]t frugem primitiarum melius porregas prius studuisti soluere quod debebas
15 quocirca dilictissimi orate quod superest ut si quid sacrum furatur aduersitas
deo] ulciscente sic redeat in multiplecis fructus granum tritici quod mortuum
pu]tabatur excriscat uelut iob nostri opes inter prilia temptacionis amissas
u]icturiae meritum patientia duplecante restituat et ut breuiter cuncta
co]ncludam agnuscat praesentibus preteretisque successibus tam perpetrans *mul*
20 qua]m tolerans quam in aeternis salubris lacrimae [nostrae] erunt tribuere quas uidemus
fide]lebus etiam in temporaneis non perire [Finit

---

f. 12r. 2—19 generali — tinnitu: *Sirmondi fragm. III* 4 ornantur *Sirmond.* 6 est equidem *Sirmond.* 7 iminens] *litterae* im *non satis clarae in papyro;* imminens *Sirmond.*, eminens *coni. Delislius* uicini t. tumultum *Sirmond.* 13 de fabrica. Multiformi opificum *Sirmond.*, de f. multifurmi. Opeficium *Delislius* 14 qui diu *Sirmond.* 15 quoddam *Sirmond.* 16 pretiosorum *Sirmond.* 17 ferrum s. coaptatum *Sirmond.*

f. 12v. primi versus vestigia nunc nulla adsunt 7—21 gaude — perire: *Sirmondi fragm. IIII* 16 mortuum] maturum *Sirmond.* 19 mul] *om. Bignon.*

XXX.

a. 516

	Scedulae Parisinae 33^{r} (1) — 31^{r} (24)*)			Scedulae Parisinae 31^{v} — 33^{v}*)	
	media pars paginae	*exitus*		*initia*	*media pars paginae*
	t addita nec q—	orege		I[J]—	legend . .
	p]rincepi*s* obitu—	*a*nfe		sig—	[na]nte quodcı
	p]eruaserat formid—	auit		sur(sus?)—	ċernas quoda[mmodo .
	percussus umbr*a*—	rum		Cae—	[i]ctibus ad terr[am
5	Israel]itae legefero lu*c*—	emeate	5	ex—	[un]iuersis gen tıbu[s
	sic etiam utr . . .—	[pr]omissio		ru—	iam qua tutior p
	cissi iordanis un[da]—	. . . . is		. . . .—	icta solo per*i*
	alio lymfas u[i]ge—	l[a]nte		ru—	et expinsarum
	quid diutius hic l—	oqua		to—	s^{l} . . . *c*ta pon
10	o . . . lumin*us* nde—	.um	10	P*a*—	aesiı ımolis n
	mittas ille cur . . ı—	. . capaci		ex—	*usara*cti s q
	. pandus fasti—	*g*iorum		tat—	cmicasil aem
	o . . . . . ingen[era]—	tio		ta—	et perpolitiss[im
	erit facta *e*st in h—	*u*milib$\overset{s}{s}$		In—	[mo]rem specul
15	que magnetudini—	ı . . ere	15	ip—	cernentebus
	. . . . ersa gemma*r*—	um		ae*r*—	bus potest ha
	rit inpraessa o—	mnes		Ce(A?)—	etur hum . *e*
	⋮ margar *o* qu*a*—	m		ti—	florea u*a*
	oradsurgit li—	et me		s*e*—	. . . .
20	ornam]entorum ac u(a?)—	. . . . ı	20	n—	. . . .

*) *lineolis distinxi scedularum 33 et 31 litteras.* 7 *Iordanis*] *cf. Ioh.* 3, 15.

XXXI.

HOMILIA DE CONVERSIONE LENTEILDIS CHLODOVAEI SORORIS.

a. 496

* * *

XXX. *Haec homilia post mortem Gundobadi recitata videtur.*

XXXI. *Lugduni in papyro vidit Guill. Paradinus Mémoires de l' hist. de Lyon p. 103* (*cf. Delisle l. l. p. 268*) 'Il y a une homélie de la conversion de Lenteildis, soeur germaine du roy Clovis, laquelle fut lors convertie de l' hérésie arrienne à la vraye et catholique chrétienne'. *cf. Gregorius Tur. H. Fr. II 31* Conversa est enim et alia soror eius (Chlodovaei regis) Lanthechildis nomine, quae in haeresim Arrianorum dilapsa fuerat, quae confessa aequalem filium patri et spiritum sanctum chrismata est.

XXXII.

HOMILIA IN SIGISMVNDI REGIS CONVERSIONE HABITA.

inter a. 496|499

* * *

XXXIII.

HOMILIA IN DEDICATIONE BASILICAE AD POPVLVM LVGDVNENSEM HABITA.

Avitvs viventiolo rhetori. Cum rumor ex vobis susurriat, quod in homilia quam nuper ad populum Lugdunensem in dedicatione basilicae videor concionatus, barbarismum me incurrisse dicatis, palam scilicet castigantes, quod publica oratione peccaverim, fateor istud potuisse contingere praesertim mihi, cui, si qua in 5 annis viridioribus fuerunt studia litterarum, omnia fert aetas. Ambieram tamen a vobis hoc ipsum coram positus audire, quia, etiam si sciendi in me facultas minuitur, discendi cupiditas non mutatur. . . Igitur culpasse vos ferunt quod potitvr mediam syllabam productam dixerim.

XXXIIII.

IN NATALI VNIVS CONFESSORIS.

* * *

XXXII. Ipso Gundobado in sua perfidia perdito successorem eius Sigismundum regem ad fidem catholicam convertit. In cuius conversione recitavit homiliam in populo sensuum suavitate plenissimam et verborum compositione dulcissimam. *S. Agobardus adversus legem Gundobadi c. XIII* (*Mign. CIIII p. 124*). *Hanc homiliam Avitum tangere ep. XXXXV* (*40 S.*) *scripta a. 507 Sirmondus et Baluzius putant.*

XXXIII. *Ex Aviti ep. LVII* (*51 S.*) *supra p. 85, 18.*

XXXIIII. *Fuit in codice S. Theodorici Remensis nunc deperdito una cum sermonibus in Rogationibus* (*Montfaucon p. 1234^{e}*).

SCEDVLAE PARISINAE.

Scedulae 4, 9, 12, 20, 21 membranulae sunt conplicatae.

1
vacuum

2r (I)
exitus
in superiore parte:
Co
qu:
τ
g
olu
on
in inferiore parte nihil legitur.

2v (4)
initia
in superiore parte nihil legitur
in parte infima:
†

3 (2)
t (Finit?)
pertinet ni f. ad fol. 12v.

3v (3)
vacuum.

5r (5)
in parte sinistra:
exitus — *dextra pars vacua*
3 . s
m]an[datis
5 sIn[on
n
am
or
9 *f*
10
ubert]ate
prosperit]ate
ho]C
d? (ti?)
15 contuler]it
n
hono]refi[cum
mag[nitudo
ex]pt
20 :
plicatura
v. 1 et 2 vacui. Fragmentum est ep. LV (49 S.) et LVI (50 S.) ad Messianum supra p. 85, 5—17.

5v (12)
in parte sinistra:
exitus — *pars dextra vacua*
benign]ita[tem
circa]que
quam]quam
person]arum
5 uolunt]enim
Cum [cernunt
acced]it
teste] loquor
?anim]um
10 ret]racta[ui
quan]dam
p]er[duci
suppeti]t
c]ir[cum
15 ~
plicatura
Fragmentum est ep. LI (45 S.) ad Apollinarem supra p. 79, 33 — 80, 10.

6r
sinistrorsum exitus: — *dextrorsum vacat*
gna
N
is
au
5 t
li
to
~
~
10 nsci
lan
sse
Cum
Cinon
15 fetiri
:ta
car]nalis
ıel
ert
plicatura

6v
sinistrorsum exitus: — *dextrorsum initia*
p p
s s inme
m
ollena
ri
*a*di
:e
~
t
:n
~
e
:
e
L?
v : — †
plicatura

7r (10 at stilo plumbeo 8 sign.)
exitus — *vacat*
in summa pag.
omi
ad
in media
as
~
:
s
~
plicatura
aversas paginas charta tegit.

8r (8, *at plumbeo stilo* 9 *sign.*)

exitus

~
m
~
s cru
5 en
n
ita — *plica* — *vacat*
[*ar*
e
10 ad
ɔ
~
~

8v *charta tegitur.*

11r (14)

duo fragmenta

a) Vc
la
ua
to

b) ~
:
is
~
~

infra (*post spatium quinque versuum*):

~
a
~

11v

charta tecta nihil videtur continere

coniuncta olim fuisse videntur scedulae 10 *et* 11 *ita ut fol. rectum* 11r + 10r, *fol. versum* 10v + 11v *fuerit.*

10r (13)

duo fragmina: initia

	10r	10v
a)	me	e
	hic	:
	est	
	a	
b)	ɪ (p?)	
	pro	
	nia	
	est	
	de	
	pr	
	ex	a
	ut l	m*a*:
	dit	L
	N? (r?)	
	lae	

ordo scedularum a b *genuinus non constat.*

13r (15)

exitus — *plica* — *vacat*

	13r (15) *exitus*
	eadem
	*o*lu
	e
	m
5	rum
	m
	et
	*a*ti (*eti*?)
	ɔ
10	et
	ris
14	

13v (18)

	exitus:	*plica*	*initia*
			timu
			terpr
			u*o*
			qu
5			nio
			qu
	ionis		su
	: : s		m[
	: en		eti
10			ta :
			t(
			sa*t*
			p
14			q

14r (17)

	exitus	*plica*	*initia*
media in pagina	e		Cass
ima:			*se*

sced. 14v (16) *vacua.*

15r (a = 19 b = 22)

scedulae duo diversae

a)	b)
supra N	
in medio	*in medio*
~*ne*	ſ*ne*
†	†
	ſ*ne*

aversas paginas charta tegit.

16r

	exitus	initia
	opin (*ni f. litterae* pin *non vetustissima manu*)	
	:	
	nco	
	oli*to*	
	isl*a*	
	se	
	ado	
	s	
	:	
	:	
	cenda	
	tex	
	dam	
	on	
	us	
	rt	

plica — ∫ᵐ α†ω

16v (21) *vacua.*

17r (29) — 17v (26)

	17r exitus	17r initia	17v exitus	17v vacat
	m			
	tipsam			
	lebeta			
	nina			
5	ir	*abrepta*	*abrepti*	
	ousts̊ (= us)			
	sus			
	ıco			
	ıt			
10	ampate			
	nem	fı :	aemim	
	terrestri	sich	nonma	
	coli	Inde	*st* digna	
	annus	Inter	uosimo	
15	nncunif	Inco	prore	
	conte	m:o	amen	
	tus in	Caeles	bis	
	ate	quo	ıani	
	us	sing*o*	*b*a	
20	bs̊	Vs (Vo?)	e	
	*q*uam	a	::c	

(17r: *plica* between exitus and initia at lines 13–14; 17v: *plica* at lines 11–12)

18r (28) — 18v

	18r exitus	18r initia	18v exitus	18v initia
	rae	Der		
	~			
	ıc	. . .		
	~	cal		
5	m			
	~			
	ɔ			
	~			
	o			
10	e	lı		∫ᵐ
	~	: :		†
	cun	r		
	c	l		
	.			
15	ɔ	r	Fi[nit]	
	~			
	:e	Corpori		
	sus	bis ista dıca*m*		
	se	felicem		
20	si	sibi		
	~			
	~	m :		

(18r: *plica* between exitus and initia at lines 12–13; 18v: *plica* at lines 13–15)

19r

exitus	
to	
e :	
ıC	
cio	
~	
.	*plicatura*
.	*vacat*
.	
~	
lacmis	
*e*dise	
on	
l	
v	

19v (27) *vacat.*

22ʳ

duo exiguae scedulae quarum in altera nihil legitur, aversae paginae charta sunt tecta.

ern(em?)
~
~
d
es

23ʳ

in summa parte:

r

in ima:

dis
N I
:

aversam pagellam charta tegit.

24

exitus:

e
sta
~
um
.
.
.
~
~
~

plicatura *vacat*

fol. versum charta tectum.

25

exitus:

m
.
.
us
ter
L
.
.
ariter
ete
tis
mʳr (mur)
*a*dia

plicatura *vacat*

fol. versum charta tectum.

26 (*stilo plumbeo 3 sign.*)

†

27 (*stilo plumbeo 4 sign.*)

initia

Inp
dor
clus
tu
5 estq
ris t*u*
eternat
nost
sol
10 et
ca
eo
Q

28ʳ **28ᵛ**

vid. fol. 8 p. 147.

29ʳ **29ᵛ**

vid. fol. 13 v. 1—7 p. 143.

30ʳ (23)

exitus *vacat*

plica *vacat*

Fi[nit]

30ᵛ

exitus *vacat*

(*superior pars nulla ostendit vestigia*)

.
.
.
e
m
oca
t*i*s
l
com
...s
orum (oram?)
um
ef
e*r*i
ede
n

plica

l
e

32ʳ

exitus

:
:
:e
:
5 F (Finit?)
:
:
:
:
10 eri
n?
ıa*n* (ari?)
ple
:id
15 :
m

32ᵛ

initia

superior pars abrepta

ı
aı
ex
pc
U
C
: :
L

haud scio an pertineat haec scedula ad fol. 3ᵛ et 3ʳ.

APPENDIX.

I. Conlatio episcoporum coram rege Gundobaldo adversus Arrianos.
II. Acta concilii Epaonensis.
III. Acta concilii Lugdunensis.
IIII. Vita beati Aviti episcopi Viennensis.
V. Veterum scriptorum de Avito testimonia.
VI. Titulorum Gallicanorum maximam partem Lugdunensium et Viennensium liber.

I.

COLLATIO EPISCOPORVM PRAESERTIM AVITI VIENNENSIS EPISCOPI CORAM REGE GVNDEBALDO ADVERSVS ARRIANOS.

a. 499

Providente domino ecclesiae suae et inspirante pro salute totius gentis cor domini Remigii, qui ubique altaria destruebat idolorum et veram fidem potenter cum multitudine signorum amplificabat, factum est, ut episcopi plures non contradicente rege congregarentur, si fieri posset, ut Arriani, qui religionem Christianam scindebant, ad
5 unitatem possent reverti. Quod ut melius fieret videreturque id non consilio accidisse sed occasione, dominus Stephanus scripsit ad episcopos multos et invitavit illos ad festivitatem S. Iusti, quae instabat, in qua ob frequentiam miraculorum fiebat concursus plurimus populorum. Venerunt itaque de Vienna Avitus, de Arelate Aeonius, de Valentia . . . ., de Massilia . . . . . . ius, et plures alii omnes catholicae profes-
10 sionis et laudabilis vitae in domino. Qui omnes ad salutationem regis cum domno Stephano ad Sarbiniacum, ubi tunc erat, profecti sunt. Erant quidam inibi de potentioribus Arrianis cum eo, qui si potuissent, prohibuissent nostrorum accessum ad regem, sed domino cooperante nihil profecerunt.

Post salutationem factam domnus Avitus, cui, licet non esset senior nec dignitate
15 nec aetate, tamen plurimum deferebatur, dixit ad regem: 'Si excellentia vestra vellet procurare pacem ecclesiae, parati sumus fidem nostram tam clare demonstrare esse secundum evangelium et apostolos, quod nulli dubium erit illam, quam retinetis, non esse secundum deum et ecclesiam. Habetis hic de vestris, qui sunt instructi in omni-

---

Collatio] Lugdunensis ecclesiae episcopi fere omnes hoc anno adversus Arianos Lugduni convenere. Mirum est rei tantae monimenta apud scriptores omnes antiquos nulla exstare, et pauca, quae habemus, apud unum de miraculis S. Iusti scriptorem ineditum conservari. Dolemus sane huius celeberrimi conventus acta intercidisse, sed gaudemus satis adhuc in eo auctore superare, quo pio lectori ὄρεξις moveatur nobisque gratuletur, qui thesaurum istum illi minime invidemus. *Hieronymus Vignier in schedis manuscriptis ordine chronologico Galliae episcoporum seriem et historiam complectentibus ad a. 499, ex quibus collationem edidit D'Achery Spicilegii vet. ed. t. V p. 583, nov. ed. III p. 305 sq. Neque huius neque epistularum Anastasii et Gelasii, quas ex eisdem Vignerii schedis D'Achery collationi praemisit, A. Thielio (Epistulae Romanorum pontificum I 624 et 359) innotuerunt codices.*

I. 4 Ariani *ubique D'Acherius* 9 Valentia] Apollinaris *suppl. Labbeus, dubitat A. Iahn II 198* . . . . . . ius] Chartenius *ex Aviti ep. XXX* (28) *HL Fr. III 125*, S. Honoratus *Longueval II 247 alii*, Emeterius *nescio quis coni.* 11 Sarbiniacum] Sabiniacum *A. Iahn II 61, utique* Sauigny; Arbiniacum (Arbigny *vel* Albigny) *coni. P. de Colonia Hist. litt. de Lyon II 279*; Oppidum civitatis Lugdunensium quod nuncupatur Sardinia (*Vita Apollinaris c. III = Vita Aviti c. II*) *idem esse vidit Binding. I 148 not. 510, cui frustra obloquitur A. Iahn II 47 not.*

bus scientiis: iubeatis, ut nobiscum colloquantur et videant, si possint respondere rationibus nostris, ut parati sumus respondere rationibus eorum'.

Ad quae rex respondit: 'Si vestra fides est vera, quare episcopi vestri non impediunt regem Francorum, qui mihi bellum indixit et se cum inimicis meis sociavit, ut me destruerent? nam non est fides, ubi est appetentia alieni et sitis sanguinis populorum; ostendat fidem per opera sua'.

Tunc humiliter respondit dominus Avitus faciem habens angelicam ut et sermonem: 'Ignoramus, o rex, quo consilio et qua de causa rex Francorum facit, quod dicitis; sed scriptura nos docet, quod propter derelictionem legis dei saepe subvertuntur regna et suscitantur inimici omni ex parte illis, qui se inimicos adversus deum constituunt. Sed redite cum populo vestro ad legem dei, et ipse dabit pacem in finibus vestris; nam si habetis pacem cum illo, habebitis et cum ceteris et non praevalebunt inimici vestri'.

Cui rex: 'Nonne legem dei profiteor? sed quia nolo tres deos, dicitis, quia non profiteor legem dei. In scriptura sancta non legi plures esse deos, sed unum'.

Ad quae dominus Avitus: 'Absit, o rex, ut plures deos colamus: V n u s e s t d e u s t u u s, o I s r a e l. Sed ille unus deus in essentia est trinus in personis; et filius et spiritus sanctus non sunt alii dei, sed unus deus, cuius prima persona est pater, secunda filius, tertia spiritus sanctus: sed patri non est alia substantia quam filio, et spiritui sancto non est alia quam patri et filio; et ille deus, qui olim locutus est per prophetas, novissime locutus est in filio et adhuc loquitur quotidie in spiritu sancto. Et quamvis olim per prophetas, mox per filium, nunc per spiritum, unus idemque deus loquitur; sed sic dicitur ad distinctionem personarum, cum revera sint coaeternae et consubstantiales. Hoc profitemur et parati sumus ostendere'.

Et cum videret regem pacifice audientem, protelavit sermonem et dixit: 'O si vellet sagacitas vestra cognoscere, quam bene fundata sit nostra fides, quantum boni vobis et populo vestro inde proveniret; nam et caelestis gloria vobis non deesset, et PAX ET ABVNDANTIA in turribus vestris. Sed vestri cum sint inimici Christi, super regnum vestrum et super populum iram desuper accendunt, quod, ut speramus, non esset, si velletis audire monita nostra et iubere, ut vestri sacerdotes de his nobiscum colloquantur coram sublimitate vestra et populo vestro, ut sciatis, quia dominus Iesus est aeterni patris aeternus filius et utrique coaeternus spiritus sanctus, unus deus benedictus in saecula simulque ante omnia tempora et absque ullo initio'.

Cum haec dixisset, procidit ad pedes regis et amplectens eos flebat amare: procubuerunt et omnes episcopi cum eo; unde rex valde commotus est et inclinans se usque ad eos erexit domnum Avitum cum ceteris, quibus amicabiliter dixit se responsum daturum illis super petitionibus illorum.

Quod et crastina die factum est. Nam rex per Sagonam rediens ad urbem misit ad domnos Stephanum et Avitum, ut venirent apud illum: qui cum venissent, rex dixit ad illos: 'Habetis quod postulatis, nam sacerdotes mei parati sunt vobis ostendere, quod nullus potest esse coaeternus et consubstantialis deo. Sed nolo, ut id fiat coram omni populo, ne turbae excitentur: sed tantum coram senatoribus meis et aliis, quos eligam, sicut vos eligetis ex vestris, quos volueritis, sed non in magno numero; et id fiet die crastina in hoc loco'. Quo dicto episcopi salutato rege discesserunt et reversi sunt, ut omnia intimarent aliis episcopis. Erat autem vigilia sollemnitatis sancti Iusti.

16 Deut. 6, 4. Marc. 12, 29.

3 *vid. regis querelam apud Gregorium Hist. Franc. II 32* 16 *vid. Fragmenta ex libris contra Arrianos XI sqq.* 27 *vid. ad homil. XXIIII p. 145, 13*

Et licet optavissent, quod hoc fieret die sollemnitatem sequenti, noluerunt tamen propter tantum bonum amplius procrastinare. Sed unanimiter decreverunt apud sancti Iusti sepulcrum pernoctare, ut illo intercedente obtinerent a domino petitiones cordis sui.

Evenit autem, ut ea nocte, cum lector secundum morem inciperet lectionem a Moyse, incidit in illa verba domini: *Sed ego indurabo cor eius et multiplicabo signa et ostenta mea in terra Aegypti et non audiet vos.* Deinde cum post psalmos decantatos recitaret ex prophetis, occurrerunt verba domini ad Esaiam dicentis: *Vade et dices populo huic: audite audientes et nolite intelligere; et videte visionem et nolite cognoscere. Excaeca cor populi eius et aures eius aggrava et oculos eius claude, ne forte videat oculis suis et auribus audiat et intellegat suo corde et convertatur et sanem eum.* Cumque adhuc psalmi fuissent decantati et legeret ex evangelio, incidit in verba, quibus salvator exprobrat Iudaeis incredulitatem: *Vae tibi Corrazaim, vae tibi Betzaida; quia si in Tyro et in Sidone virtutes factae essent, quae sunt factae in vobis, iamdudum in cilicio et cinere paenitentiam egissent.* Denique cum lectio fieret ex apostolo, pronuntiata sunt verba illa: *An divitias bonitatis eius et patientiae et longanimitatis contemnis? ignoras, quoniam sustinentia dei ad paenitentiam te adducit? secundum autem duritiam tuam et impaenitens cor thesaurizas tibi iram in tempore irae.* Quod cum ab omnibus episcopis observatum fuisset, cognoverunt lectiones illas sic occurrisse volente domino, ut scirent induratum esse cor regis deumque illum in sua impaenitentia relinquere ad ostendendum divitias iustitiae suae; unde valde tristes effecti noctem in lacrimis transegerunt. Non destiterunt tamen veritatem nostrae religionis contra Arrianos adserere.

Igitur tempore, quo rex iusserat, conveniunt omnes episcopi et simul ad regiam vadunt cum multis sacerdotibus et diaconibus et quibusdam de catholicis, inter quos erant Placidus et Lucanus, qui erant de praecipuis militiae regis. Venerunt etiam Arriani cum suis. Cum ergo sedissent coram rege, domnus Avitus pro catholicis, Bonifatius pro Arrianis sermonem habuerunt. Sed postquam domnus Avitus proposuit fidem nostram cum testimoniis sacrae scripturae, ut erat alter Tullius et dominus inspirabat gratiam omnibus, quae dicebat: tanta consternatio cecidit super Arrianos, ut qui satis amicabiliter audientiam praebuerat Bonifatius, nihil omnino respondere posset ad rationes domni Aviti, sed tantum quaestiones difficiles proponeret, quibus videbatur velle regem fatigare; sed cum ab Avito urgeretur, ut responderet ad antedicta, promittens se etiam responsurum ad ea, quae proposuerat, non potuit respondere ad unam de rationibus, quae fuerant a domno Avito propositae, neque ullam pro defensione suae partis allegare; sed tantum os suum in conviciis aperiebat et dicebat catholicos esse praestigiatores et colere multitudinem deorum. Quod solum cum diceret videretque rex confusionem suae sectae, surrexit de sua sede dicens, quod in crastinum responderet Bonifatius. Discesserunt ergo omnes episcopi, et quia adhuc dies non erat inclinata, iverunt simul cum ceteris catholicis ad basilicam domni Iusti confitentes dominum, quoniam bonus, et laudantes eum, qui dederat illis talem victoriam de inimicis suis.

Sequenti vero die iterum ad regiam profecti cum his, qui in praecedenti aderant: cumque ingrederentur, invenerunt Aredium, qui ei persuadere volebat, ut regrederentur;

5 Exod. 7, 3. 8 Isai. 6, 9. 10. 13 Matth. 11, 21. 16 Rom. 2, 4. 5.

27 Lucanus] Laconius *coni. Binding. I 150 not. 517; fort.* Lacanius vir consularis c. a. 534 *qui Domnini titulo subscriptus est vid. infra p. 186 VIII* 29 Bonifacius *ubique Dacherius*

dicebat enim, quod tales rixae exasperabant animos multitudinis et quod non poterat aliquid boni ex eis provenire. Sed domnus Stephanus, qui sciebat illum favere Arrianis, ut gratiam regis consequeretur, licet fidem nostram profiteretur, respondit ei, quod non timendum erat, ne rixae procederent ex inquisitione veritatis et amore salutis fratrum suorum, immo nihil esse utilius ad iungendos animos in sancta amicitia, quam 5 cognoscere, apud quos esset veritas; quia ubicumque est, amabilis est et professores eius reddit amabiles.

Addidit insuper omnes hic venisse secundum iussionem regis, contra quod responsum non est ausus Aredius amplius resilire. Ingressi sunt ergo, et cum rex eos vidisset, surrexit in occursum eorum mediusque inter domnum Stephanum et domnum Avitum 10 adhuc multa locutus est contra Francorum regem, quem dicebat sollicitare fratrem suum contra se. Sed cum responderent praefati episcopi, quod non esset melior via ineundi pacem, quam concordare in fide, et operam suam, si gratam haberet, pollicerentur pro tam sancto foedere conciliando, nihil amplius locutus est, sed unusquisque locum, quem praecedenti die tenuerat, occupavit. 15

Cum itaque sedissent, domnus Avitus tam lucide probavit, quod catholici non plures deos adorabant, ut sapientiam eius tam catholici quam adversarii cum stupore mirarentur. Id autem fecit, ut responderet conviciis, quae Bonifatius in nostram fidem iecerat. Postquam ergo conticuit, ut locum daret responsionibus Bonifatii, nihil aliud potuit ille dicere, quam quod praecedenti die fecerat, et conviciis addens convicia 20 tanto impetu clamabat, ut prae raucitate non posset amplius loqui et quasi suffocaretur.

Quod cum rex vidisset et satis diu expectasset, tandem surrexit vultu indignationem praetendens contra Bonifatium. Tunc domnus Avitus dixit ad regem: 'Si sublimitas vestra vellet iubere, ut hi responderent propositionibus nostris, ut posset 25 iudicare, quaenam fides esset retinenda'. Sed nihil rex respondit neque ceteri Arriani, qui erant cum illo: adeo stupefacti erant de doctrina et sapientia domni Aviti. Qui cum videret eorum silentium, subiunxit: 'Si vestri non possunt respondere rationibus nostris, quid obstat, cur non omnes simul conveniamus in eadem fide'? Tunc murmurantibus illis, de sua fide securus in domino addidit: 'Si rationes nostrae non possunt illos 30 convincere, non dubito, quin deus fidem nostram miraculo confirmet; iubeat sublimitas vestra, ut tam illi quam nos eamus ad sepulcrum hominis dei Iusti et interrogemus illum de nostra fide, similiter et Bonifatius de sua, et dominus pronuntiabit per os servi sui, in quibus complaceat'. Rex attonitus annuere videbatur: sed inclamare coeperunt Arriani et dicere se pro fide sua manifestanda facere nolle, ut fecerat Saul et 35 ideo maledictus fuerat, aut recurrere ad incantationes et illicita; sufficere sibi se habere scripturam, quae sit fortior omnibus praestigiis, et haec semper repetentes et boantes potius quam vociferantes. Rex, qui iam surrexerat, accipiens per manus domnum Stephanum et domnum Avitum duxit eos usque ad cubiculum suum et, cum intraret, amplexus est eos dicens, ut orarent pro eo. Cognoverunt quidem illi perplexi- 40 tatem et angustias cordis eius, sed quia pater eum non traxerat, non potuit venire ad filium, ut veritas impleretur: Non est volentis neque festinantis, sed miserentis dei. Et ex ea die plurimi Arriani ad paenitentiam venerunt et post aliquot dies baptizati fuerunt et magnificavit dominus fidem nostram per intercessionem domni Iusti in conspectu omnium. 45

35 Reg. I 28, 7—19. 42 Rom. 9, 16.

II.

ACTA CONCILII EPAONENSIS.

a. 517

Dominis devotissimis fratribus et episcopis, universis clericis, honoratis ac possessoribus territorii nostri Viventiolus episcopus salutem.

Disciplinam fratrum filiorumque nostrorum aeque a cunctis sacerdotibus oportet optari: sed si quid ab honoratioribus clericis tale committitur, quod dignum increpatione 5 publica censeatur, rectius castigationis arguatur quam silentio nutriatur. Sicut autem istud simplex atque rectum est, sic commentorum oblocutionibus et voto trepidae murmurationis offendimur. Itaque ne quis nos putet nostrae facilitati aut neglegentiae in aliquo praebere consensum, praesenti protestatione denuntio conventum episcoporum omnium sortis nostrae circa Septembris mensis initium in Eponensi paroecia mox futu- 10 rum: ubi clericos, prout expedit, convenire compellimus, laicos permittimus interesse: ut quae a solis pontificibus ordinanda sunt, et populus possit agnoscere. Et quia iustum est, ut omnes catholici clericos bonae vitae habere desiderent, reprehendendi quod quisque noverit aditum omnibus aperimus. Pateat cunctis, contra quem voluerit, licentia proponendi; iurgandi potestate laxata desinat in votorum nequitia murmur 15 occultum. Studebit tamen probare, quod detulerit, accusator: nec putet quisquis forsitan recte viventes tuto inanibus mendaciis infamandos. Nemo nisi quod docere possit, obiciat: verecundiam, quam virtus timere debebit, convictor excipiet: utrique status parti et audiendi patientia et iudicandi aequitate praemissa. Dominus vos custodire dignetur, in Christo suscipiendi fratres et filii. Proposita sunt die IIII. Idus mensis 20 quarti, Agapeto consule.

Incip. capitula concilii Epauninsis tempore Sigismundi regis.

I. Epis metropolitano ad ordinationem vel (u)[s] concilium veniant provocati.

II. Ne secundae uxoris aut renuptae maritus veniat ad honorem.

EPAONENSIS] *Agobardus de iudaicis superstitionibus c. IIII (Mign. p. 82).* Alchimus Avitus ecclesiae Viennensis episcopus quam eximius doctor orthodoxus et facundus exstiterit, pene tota novit ecclesia Christi. Sanctus Apollinaris episcopus ecclesiae Valentinae quantus fuerit et sit, non solum gesta de eo scripta, sed et crebra eius miracula usque hodie sublimiter testantur. Sanctus Gregorius Lingonicae ecclesiae episcopus quantae sanctitatis et veritatis fuerit, vita eius scripta et finis vitae atque honor ei ab ecclesia delatus usque hodie testes sunt. Viventiolus ecclesiae Lugdunensis episcopus cuius doctrinae fuerit, non solum ipse sed et aliorum de eo scripta testantur. Hi ergo cum aliis viginti reverentissimis episcopis in nomine domini congregati pro defensione et statu ecclesiae de re superius memorata inter caetera statuerunt: Si superioris loci — inquinatus [synodi can. XV]. Et in conclusione statutorum suorum confisi de praesentia domini, sicut ipse ait: [Matth. 18, 20] Vbi duo vel tres congregati fuerint in nomine meo, ibi sum ego in medio eorum, ita sanxerunt: Quocirca haec — cognoscat [synodi can. XXXVIIII (XXXX)].

II. 1—20 '*Ex ms. cod. bibliothecae P. P. Augustinianorum in civitate Tolosana ad nos inde transmisso exemplari per R. P. Petrum Rocques Soc. I.*'. *Harduinus in Actis Conciliorum, Paris 1714 tom. II p. 1046. Liber iste nunc bibliothecae civitatis Tolosanae B 63 f. s. VIII—VIIII scriptus. Hanc epistulam prorsus separatam habet a concilio. vid. Schultii Iter gallicanum (Relationum acad. Vindob. t. LVIIII p. 422) ubi alter codex commemoratur Albigensis 2 fol. s. VIIII, cuius archetypus exaratus fuit ante d. 25 m. Iulii a. DCLXXIII. Non satis firmis causis epistulam spuriam iudicavit A. Iahnius II p. 146 not.* 17 conuictor] '*forte conuiciator*' *ed. Paris. margo* 21 capitula] *hanc tabulam, quae in uno libro Phillippico 1743 (M) legitur, non mutatam transcripsi*

III. Paenitens ad clericatum non veniat.
IIII. Clereci qui canis accepetris studuerint.
V. Clerecus alienus quid debeat observare.
VI. Clerecum sine commendaticiam epistolam nusquam procedere.
VII. Si prbt parrocicon aliquid de ecclesiae iure distraxerint. 5
VIII. Prbt dum diocesem tenet sicut quolibet titulo fuerit adquesitum quid observetur.
VIIII. Vt abba unum monastyrio praesedeat.
X. Sine notitia epi nova congregatione monachus facire non liceat.
XI. Clerecus ad publicum non pulsit nec ad publicum pulsatus respondeat. 10
XII. Vt nullus eps sine notia metropolitani sui de res ecclesiae aliquid vindat.
XIII. Si clericus in falso testimonio convictus fuerit.
XIIII. Si clerecus in aliena civitate eps fuerit ordinatus ecclesia donum ipsi praestitum recipiat.
XV. De convivia hereticorum vel iudaeorum cavenda. 15
XVI. Si clerecus conversionem subitam petat.
XVII. Si eps per testamentum res ecclesiae aliquid distraxerit.
XVIII. Vt clerici per diuturnitate ecl praeiudium non faciant.
XVIIII. Clericus in culpa inventus si se innocentem dixerit esse.
XX. In maiore gradum positi horis praeteritis non procedant. 20
XXI. De viduarum consortio vel (u) quas diaconas vocant.
XXII. Si prbt aut diaconus crimen capitalem commiserit.
XXIII. Si qui professa paenitentiam ad secularia acta redierit.
XXIIII. Laicus cuiuslibet gradu clerecum crimen quod verum erit obiciet.
XXV. De oraturiis vel reliquiis ibidem positis. 25
XXVI. Altaria non nisi lapidea consecranda.
XXVII. Officium metropolitani conprovincialis observent.
XXVIII. Si eps absque damnati recepcione sobito obierit quid successos suos debeat observare.
XXVIIII. Si catholicus in heresem transierit. 30
XXX. De incestis coniunctionibus de quibus personis dibeat observari.
XXXI. De paenitentia homicidarum.
XXXII. Si prbi relicta vel diaci nupserit.
XXXIII. De basilicas hereticorum.
XXXIIII. Si quis sine iudicem proprium servum occiderit. 35
XXXV. Vt dies festus nobilioris personae in civitate teneant.
XXXVI. Vt ab ecclesia eiecti si paenituerint recipiantur.
XXXVII. De laicis conversis.
XXXVIII. De monastiria puellarum.
XXXVIIII. Servi qui ad eccliam confugerint. 40
XXXX. Qui statuta canonica non observaverint.

Expl capitula N XL.

INCIPIVNT CANONES EPAONENSES [TEMPORE SIGISMVNDI REGIS].

[PRAEFATIO.

Quod praecipientibus tantis domnis meis ministerium proferendi sermonis adsumo, facio hoc non tam praesumptionis ausu, quam subiectionis obsequio, dum exequi et implere contendit non audacia temeritatem, sed oboedientia iussionem, simulque tanto maior obtemperantis adparebit humilitas, quanto minor conprobatur facultas, maiorque 5 profecto praecipientium reverentia prodetur, quando oboedientiae nulla possibilitatis fiducia suffragatur. Sic domnus meus mediocritatis meae eo amplius honoravit inperitiam, quo minus potest ornare doctrinam. Caritas quoque vestra, si nequaquam facundo oblectabitur aut instruetur eloquio, aedificetur saltim humilitatis exemplo. Quoniam ergo, sicut volumus, facere non sinimur, aliquid, ut possumus, iam loquamur].

10 Deo propitio ad Epaonensem ecclesiam congregati quid vel de antiquis regulis vel de novis ambiguitatibus senserimus, expressis singillatimque discretis constitutionibus praesentibus titulis credidimus adnotandum.

I. Prima et inmutabili constitutione decretum est, ut cum metropolitanus fratres vel conprovinciales suos ad concilium aut ad ordinationem cuiuscumque consacerdotis 15 crediderit evocandos, nisi causa taedii evidentis extiterit, nullus excuset. [Quod si fecerit, sex mensibus a communione privetur].

LIBRI CONLATI:

ω {
α { *C* Coloniensis (Darmstad. 2326) f. 51^v s. VII (Maassen p. 578)
L Laurishamensis = Palatinus 574 f. 51^v s. VIIII (Maassen p. 585)
N Lugdunensis = Phillippicus 1745 (Meermann. 578) s. VIII (Maassen p. 775) }
G Corbeiensis = Parisinus lat. 12097 (Sangerman. 936. Corbei. 26) s. VI—VII (Maassen p. 556)
P Pithoeanus = Paris. lat. 1564 f. 26^v s. VIIII (Maassen p. 604)
F Fossatensis vel S. Mauri = Paris. lat. 1451 s. VIIII vel s. X t. Schoenio (Maassen p. 617)
β { *M* S. Remigii Remensis = Phillippicus 1743 (Meermann. 576) s. VIII (Maassen p. 638)
γ { *V* Bellovacensis = Vaticanus 3827 f. 109 s. X/XI (Maassen p. 778)
A St. Amandinus = Parisinus lat. 3846 f. 164 s. VIIII (Maassen p. 780) } }
D Diessensis = Monacensis lat. 5508 f. 44^v s. VIIII (Maassen p. 624) }

Orthographiam libri C diligentissime adnotavi; ex deterioribus libris omisi ubi permutantur *ci* et *ti*, *c* et *cc* (eclesia), *e* et *ae*, *e* et *i*, *o* et *u*; *quicquid*, *cotidianum*, *dampnati* et *dampnabili*, *prbt* positum in obliquis casibus; in adsimilatione neglecta *adn*, *adp*, *inl*, *inp* etc. secutus sum C, maiores litteras et interpungendi rationem, quae est in libris, non curavi.

INCIPIVNT CANONES EPAONENSES *CPFβ* (*sed praefixo numero* X:CII *in C*, INCIPIVNT *om. P*, INCP̄ *C*, INCIP̄T *F*, INCIP̄ *A*, INCIP̄NT *V*, INCIPIT *M* CANONES *PA^2*, CANONIS *Cβ*, CANN̄ *F* EPAONINSIS *CA^1*, EPAVNINSIS *MV*, EPAVNINIS AECCLESIAE *P*, EPAVNENSES *A^2*, EPAVNENSIV̄ *F*), TEMPORE SIGISMVNDI REGIS *additur β*, *om. CPF* (TEPORE *V* SEGISMVNDO *A^1*, SIGIMVNDI *A^2*), INCIPIT SYNODVS EPAONENSIS *GLN* (INCIPIT *om. et numero* XXIIII *praefixo L* EPAVNENSIS *N*) XXIIII CONSTITVTIONVM SACERDOTALIVM *D*

1—9 *haec praefatio non nisi in β legitur* 2 exequi] exsequi *A*, obsequi *V* 3 temeritate *V*, temeritatis *M* iussionis *M* tantum *M* 4 obtemperantes *A^1*, obtemperant *V* adparebit *A^2*, adparabit *β* 5 oboedientia *MA* nullam *β* 6 subfragatur *M* inperitia *M*, impericia *V* 7 quo minus p. o. doctrinam *om. γ* 8 exemplum *β*, *corr. A^2* 10—12 *desiderantur L* 10 deo] cum deo *C*, domino *D* epaoninsim *C*, epauninsim *PM*, epaunensem *Gγ*, epauneñs *F* ecclesia *C*, ecl's *F* quid] qui *PD* regolis *C* 11 nobis *NA^1*, nostris *A^2* ambitiaetatibus *F* senserimus *om. C* singillatim *om. M*, sigillatim *P*, singulatim *Dγ* que] quae *C* discretis] discriptis *γ*, decretis *D* 12 credidemus *C*, credimus *F* adnotandum sic *N*, adnotandum. sententia prima *D* *can. I—III desunt L* I] 13 primae *N* metropolytanus *C*, metropolitano *A^1*, metropolitanis *D* fratres] ep̄s *P*, fratres uel *om. D* 14 cumprouinciales *D* suos *om. F* consilium *A* aut] uel *P* ad *om. D* cuiusque *Dγ* consacerdotes *C*, cum sacerdotes *PA^1* 15 euocandus *C*, reuocandos *F*, queuocandos *V*, uocandos *A* causa taedii] caute dii *A^1* euidentes *C*, euidens *β*, euetandi// *D* exteterint *N* excussit *P* quod — priuetur *in uno P adicitur*

II. De ordinationibus clericorum, ne secundae uxoris aut renuptae maritus presbyter aut diaconus ordinaretur, abunde sufficeret ab apostolo constitutum. Sed quia praeceptum eiusmodi excedi quorundam fratrum simplicitate cognovimus, speciali observantia renovamus sciente eo, qui contra interdictum ordinaverit, reum fratribus se futurum: illo autem, qui contra fas honorem prohibitae benedictionis ambierit, nihil se clericalis ministerii praesumpturum.

III. Paenitentiam professi ad clericatum penitus non admittantur.

IIII. Episcopis, presbyteris atque diaconis canes ad venandum et accipitres habere non liceat. Quodsi quis talium personarum in hac fuerit voluptate detectus, si episcopus est, tribus mensibus se a communione suspendat; duobus presbyter abstineatur, unum diaconus ab omni officio et communione cessabit.

V. Ne presbyter territorii alieni sine conscientia sui episcopi in alterius civitatis territorio praesumat basilicis aut oratoriis observare, nisi forte episcopus suus illum cedat episcopo, in cuius territorio habitare disposuit. Quodsi excessum fuerit, episcopus, cuius presbyter fuerit, fratri suo noverit culpabilem se futurum, qui clericum iuris sui inlicita facientem sciens ab scandali admissione non revocat.

VI. Presbytero vel diacono sine antistitis sui epistulis ambulanti communionem nullus inpendat.

VII. Quidquid parrociarum presbyteri de ecclesiastici iuris possessione distraxerint, inane habeatur et vacuum in venditorem [vel heredes suos] conparantis actione vertenda.

VIII. Presbyter, dum diocesim tenet, de his, quae emerit, aut ecclesiae nomine scripturam faciat aut ab eius, quam tenuit, ecclesiae ordinatione discedat. Similis quo-

1 Timoth. I 3, 12.

II] 1 de ordinationibus clericorum *om.* *FM* uxores *C* 2 ordenaretur *C*, ordinetur *PD*β abunde] habē *F*, abunde quae *P* suffecerit *CM*, sufficerit *GPFD* apostholo *C*, apostoli *F*, apostolum *P*γ quia] qua *G* 3 eius *C*, huius *ceteri* excedi] excidii *C*, excidi *GM*, excidium *D*γ symplicitate *C*, simplicitatem *A*, simplicitatam *V* speiali *G*, expectalia *D* 4 sciente eo] et sciente eum *D*γ interdictum] dictum γ reum se fratribus esse futurum *D* se] *om.* *M*, re *F* 5 illum A^2 contra] con *N* honore *CN* abierit *V* 6 clericali *D* ministerio *M* praesumturus *D* III] *can. III mutato numero post can. IIII positus D*γ 7 paenitentia *CN* professi — penitus non *om.* *F* paenitus *C* admittantur *C*, uocentur (uocetur *N*) *ceteri* IIII] 8 prb'r *A*, prb' *PD* adque *CG*N^1*P* diācis *C*, diacs *PA*, diac̄ *FD*, diaconibus *LNMV* ad] a *G* acepitris *G* 9 quis] q̄ *F* fuerit *om.* *P* uoluptate *CLF*, uoluntate (uolutate *M*) *ceteri* uolutate detectus fuerit *M* detectus] deditus *D* 10 se *om.* *F* a communicatione *N* absteneatur *C*, absteneat *M* 11 unum *C*, uno *ceteri* communione et officio *M* cessauit *NFM* V] *can. V deest L* 12 ne *om.* *N* territorii alieni *om.* *F*, terretorii *C*, territurio *GD* alieni] aueni *A* sene *C* cons^{ci}entia *V* sui] siue *V* epīs *V* alterum *D* ciuitate A^1 13 terretorio *C*, territorium *N* baselicis *C* aut] atque *Sirmondus* obseruare] inseruire *F* epīs *D* suos *C* 14 epīco *N*, epi *D*, episcopo illi *A* terretorio *C*, terrio *G* quodsi] quod ex si *A*, in quo si *Sirmondus* epo *G* 15 fuit *F* fratri suo] fratris *P* nouerit] nouē *C* se *om.* *P* cl'rici *F* 16 iuris] iuri *F*, in iuris *C* inlicite *MA* faciente *ND*β ab] si ab *F* admissione] amissionē *C*, admescione *P* non reuocat *om.* G^1, auocat *V*, uocat *D* VI] 17 diac̄ *LD*, diacon' *V* antistetis *C*, antestis *F* epistulis] epistolis *omnes praeter N* ambulantem *PD*γ communione *NA* VII] 19 parruciarum *N*, parrochiarum *G*γ, barrochiarum *D*, parochiarum *F* de *pr. ss.* *L* ecclesiastae *P* possessionem *NM* distraxerit *P*γ, subtraxerint *F* 20 habeantur *pr. corr.* *F* uenditore *FD* uel heredes suos (duos *V*) *add.* β conparantis *om.* *M*, comparentis *D* actiore γ uertenda *om.* *A*, uertendam *D* *post* uertenda *antiquissima m. addit:* et quicquid in (*secuntur verba aliquot notis ut vid. tironianis scripta*) *G* VIII] 21 diocisim *C*, dyocesim *P*, diocensem *N*, dioecesim *VF* tenit *C* nom̄ *F* 22 scripturū *F*, scriptura *CM* eius quem *LF* tenet (tenit *M*) *D*β eclesiam *D*, ecl' *M* ordinationem *F* discendat *N*

que de venditionibus, quas abbates [vel abbatissae] facere praesumpserint, forma servabitur, ut quidquid sine episcoporum notitia venditum fuerit, ad potestatem episcopi revocetur. Mancipia vero monachis donata ab abbate non liceat manumitti. Iniustum enim putamus, ut monachis cottidianum rurale opus facientibus servi eorum libertatis 5 otio potiantur.

VIIII. Vnum abbatem duobus monasteriis interdicimus praesidere.

X. Cellas novas aut congregatiunculas monachorum absque episcopi notitia prohibemus institui.

XI. Clerici sine ordinatione episcopi sui adire vel interpellare publico non prae- 10 sumant; sed si pulsati fuerint, sequi ad saeculare iudicium non morentur.

XII. Nullus episcopus de rebus ecclesiae suae sine conscientia metropolitani sui vendendi aliquid habeat potestatem, utili tamen omnibus commutatione permissa.

XIII. Si quis clericus in falso testimonio convictus fuerit, reus capitalis criminis censeatur.

15 XIIII. Quisque clericus aliquid de munificentia ecclesiae, cui servierat, adeptus et ad summum sacerdotium alterius civitatis est aut fuerit ordinatus, quod dono accepit vel acceperit, reddat; quod usu vel proprietate secundum instrumenti seriem probabitur emisse, possideat.

XV. Si superioris loci clericus haeretici cuiuscumque clerici convivio interfuerit, 20 anni spatio pacem ecclesiae non habebit. Quod iuniores clerici si praesumpserint, vapulabunt. A Iudaeorum vero conviviis etiam laicos constitutio nostra prohibuit, nec cum ullo clerico nostro panem comedat, quisquis Iudaeorum convivio fuerit inquinatus.

---

1 uinditionibus *C*, uendiciones *P* abbatis *C* uel abbatissae (abbatissas *A*) *add.* *β* praesumserint *G*, praesumpserit *F* in forma *N* seruitur *A*[1], seruetur *D* 2 ut] aut *N* sene *C* eps̄ *V*, epsum *A* notitiam *Nγ* sine noticia episcoporum *M* ninditum *C*, uindendum *M* ad] a *M* epīs *V* 3 monachis] monasteriis *β* ab abbate] abb'ate *F*, ab abbatibus utriusque sexus *β* licet *F* manum mitti *A*[1]*D*, manū mittere *V* 4 potamus *C* monachi *GV* urale *C*, usale *F* serui eorum] seruier̄. *F* 5 utio *M*, uti *A*, otium *PD* VIIII] 6 abbate *N* monastheriis *N*, monastyriis *M* praesedere *C* X] 7 congregationculas *C*, congatiunculas *P* absque] ab *P* noticiā *MA* notitia episcopi *D* prohybemus *P* 8 institutui *M*, instrui *G*, construi *D* XI] 9 clerecis *C*, clericis *N*, clerici (clereci) *ceteri* sine] sene *C*, in *N* ordinationē *F* sui *om.* *D* adire] uidere *F* publico *C*, publicum (puplicum *D*) *ceteri* praesumat *LV*[1] 10 sed et si *Remensis et Bellovacensis teste Sirmondo* sequi *om.* *F*, se quae *D* seculare *C*, saecularem *LNPMD* iudicio *G*, iudicem *PD* morentur] permittantur *β* XII] 11 ecl' *M* suae *om.* *D* sene *C* conscientiā *CFγ* metropolitanis *D* 12 uindendi *C*, uindentia *D* aliquid *om.* *PM* utile *C*, uteri *D* omnibus] inter ecl'as *add.* *V* communione *NV* permisa *M*, permissum *F*, ꝓmissa *CD* XIII] *hic canon om. sed in marg. add. pr.* *G* 13 clericos *C* in *om.* *F* conuicatus *A*[1] capitalis *bis scriptum* *L*[1], capitolis *A*[1], capitali/ crimine *D* XIIII] 15 quisque] quisquis *LP*[1]*Fγ* munificentiae *L*, munificenti *N*[1] cui] cuius *γ* seruierit *PFβ*, seruiebat *G* 16 et ad] et *om.* *MV*, ad *om.* *N* sumum *M*, sum *A* alteri *D* est *om.* *F* donum *N* 17 uel] et *N* acceperit] accepit *P* usu] usum *F*, suum *β* uel] uel ex *β* propriaetates *F* instrumen *M*, strumenti *γ*, srumenti *N* seriem] seriae *C*, spem *F* 18 probatur *GDγ* emississe *F* possedeat *C* 17—18 quod — possideat] quia inicum est ut dummodo colonicas aut res ecclesiae unde egreditur posside. ad alia ecclesia. ubi ordinatur transferre debeat. *P* XV] 19 superiores *C*, superius *M*, superioribus *A*, prioris *F* hereticus *D* cuiuscumque *om.* *D* clerici *om.* *Dγ Agobardus* interfuerint *D* 20 spatio] spacum *M* pacem *om.* *L* habeat *N Agobardus* quod] quodsi *γ* iuniori *D* si *om.* *M* praesumserint *G* 21 uabulabunt *LPDγ*, uuabulabunt *F* a] ad *DA* uero *om.* *γ* conuiis *A* aetiam *C* laicis *C*, laicus *LGPFDV*, laicos *NA Agobardus*, aliquos *M* prohibuit] prohibebit *D*, p̄buit *F* 22 nec] ne *GFA* illo *GNMAD* clreco *L* nostro] ñm *M*, ñ *V*, non *A* pane *A* cōmedat *F*, comedet *Agobardus* qui quis *V* in iudaeorum *Dγ* conuiuio fuerit *CLGFM Agobardus*, fuerit conuiuio *NDγ*, conuiuio *om.* *P*

XVI. Presbyteros propter salutem animarum, quam in cunctis optamus, desperatis et decumbentibus haereticis, si conversionem subitam petant, chrismate permittimus subvenire. Quod omnes conversuri, si sani sunt, ab episcopo noverint expetendum.

XVII. Si episcopus condito testamento aliquid de ecclesiastici iuris proprietate legaverit, aliter non valebit, nisi vel tantum de iuris proprii facultate suppleverit. 5

XVIII. Clerici quod etiam sine precatoriis qualibet diuturnitate temporis de ecclesiae remuneratione possederint, cum auctoritate domni gloriosissimi principis nostri in ius proprietarium praescriptione temporis non vocetur, dummodo pateat ecclesiae rem fuisse, ne videantur etiam episcopi administrationis prolixae aut precatorias, cum ordinati sint, facere debuisse aut diu tentas ecclesiae facultates proprietati suae posse 10 transcribere.

XVIIII. Abbas si in culpa repperiatur aut fraude et innocentem se adserens ab episcopo suo accipere noluerit successorem, ad metropolitani iudicium deducatur.

XX. Episcopo, presbytero et diacono vel ceteris clericis horis praeteritis, id est meridianis aut vespertinis ad feminas prohibemus accessum: quae tamen, si causa fuerit, 15 cum presbyterorum aut clericorum testimonio videantur.

XXI. Viduarum consecrationem, quas diaconas vocitant, ab omni regione nostra penitus abrogamus sola eis paenitentiae benedictione, si converti ambiunt, inponenda.

XXII. Si diaconus aut presbyter crimen capitale conmiserit, ab officii honore depositus in monasterium retrudatur ibi tantum modo, quamdiu vixerit, communione 20 sumenda.

XVI] 1 presbeteros *L*, presbiter *A* obtamus *LFM* disperati *D* 2 deconuentibus *CP*, discumbentibus *γ* heredicis *A* conuersione *F* subita *CFD*, subditam *M* petunt *F* chrysmatae *CF*, crismate *LNP* permittemus *C* 3 qûd *C* omnis *C* subuersuri *D* ab *om.* *F* nouerint] conuenerint *F* expitendā *C* XVII] 4 si *om.* *F* testamento *om.* *M* de *om.* *D* iure *L*, iuri *A* iuris — tantum de *om.* *D* proprietatem *CP* 5 legauerint *F* uel *om.* *NF* iuris] iuris sui *Dγ* propriȩ *L*, propria *VD* facultatem *PM* suppleuerint *P*, supplerit (subplerit *M*) *β*, subplicauerit *F* XVIII] 6 clereci *C* aetiam *C* sene *C*, sint *F* praecatoriis *C* qualibit *C* diuturnitatem *C* tempore *L* de *om.* *F* ecl'es *F*, ecclesia *NM* 7 se muneratione *M* possederit *P* dñi *F*, domno *A* gloriosisimi *A* principes *C* nostri] nī *L* in ius] in *om.* *P* 8 proprietario *P*, proprietanum *D*, proprietatum *γ* praescriptionem *C*, perscriptione *LF*, proscriptione *P* uocentur *P* eccl' *M* ecclesiae rem] eclesiarum *D* 9 fuisse] habuisse *M* ne uideatur *FM*, ne deantur *D* *post* uideantur *repetitur* rem fuisse *F* *cetera huius canonis verba atque canones XVIIII. XX. XXI desunt L* ȧetiam *C* administrationes *C*, admistrationis *P* aut *ex* at *pr. corr.* *G* praecatoriis (a *superscr.*) *C* 10 facire *C* diu tentas] diuturnitas *β* ecclesiae *om.* *P*, ecl's *F* proprietatis (proprietates *P*) *PFD*, proprietate *β* possit *F* 11 transcribi *N* XVIIII] 12 a/bas (b *eras.*) *V* si *om.* *D* culpam *N* reper/tur (i *eras.*) *D* aut] et *F* fraudem *CFMD*[1] et] *om.* *M*, aut *F*, si *pro* et *in ras.* *D* innocente *PM* se *om.* *CGPM* adserere *D* 13 accipere *om.* *D*, acceperit *M* noluerit *om.* *CM* noluerit accipere *P* successor ei' (i' *in ras. litt.* m) *D* ad] a *M* metropolytani *C* iudicio *PM* XX] 14 epīs prb' *D* et *om.* *F*, uel *P* diac̄ *D* ceteris] diuersis *γ* clericis *om.* *V* oris *CPD* 15 aut] ac *F*, uel *NDγ* faeminas *C* adcessum *P*, accessu *D* quae] q; (que *A*) *γ* 16 cum] in *M* prb'o *MD*, prb'm *PF* aut] ad (at *A*) *γ* clericorum] diaconorum *P* testimonio *om.* *P*, testimonium *M* uideatur *G*[1]*Dβ* XXI] 17 consecratione *F*, consacratione *P*, congregationem *D*, consortio *M* quas] quos (*praefixo numero XXI*) *F*, uel quas *M* dia͞s *C*, diāconas *F* uocant *FDβ* hanc ab omni *F* regione] religione *N*[2]*Fβ* *Tilianus* nostra *om.* *F* 18 paenitus *C* adrogamus *D* sola eis] sub his *D* paenitentia *M* benedictionis *M* si *om.* *M* abiunt *N*, habeunt *D* inponendam (inponendum *V*) *Pγ*, inpendenda *M* XXII] 19 si presbyter aut diaconus *N*, si prbī aut diaconi *M* capitale *corr. ex* capitulum *V*, *ex* capitali *A* cōmisserit *V*, commisserint *F*, commiserint *M* officio *NF* honorem *D*, honere *A* 20 dispositus *G*, positus *F* monastherium *N*, monasterio *GLMD* retrudantur *N*, recludantur *M* ibique *L* tanto modo *D* quandiu *C*, quamdiu *om.* *F*, *ex* qua *corr.* *D*[2] uixerint *M*, aduixerit *Dγ* commnione *C* 21 sumendọ *N*

XXIII. Si quis accepta professaque paenitentia boni inmemor ad saecularia relabatur, prorsus communicare non poterit nisi professione, quam inlicite praetermiserat, reformetur.

XXIIII. Laicis contra cuiuslibet gradus clericum, si quid criminale parant obicere, dummodo vera suggerant, proponendi permittimus potestatem.

XXV. Sanctorum reliquiae in oratoriis villaribus non ponantur, nisi forsitan clericos cuiuscumque parrociae vicinos esse contingat, qui sacris cineribus psallendi frequentia famulentur. Quodsi illi defuerint, non ante proprie ordinentur, quam eis conpetens victus et vestitus substantia deputetur.

XXVI. Altaria nisi lapidea chrismatis unguine non sacrentur.

XXVII. Ad celebranda divina officia ordinem, quem metropolitani tenent, provinciales ipsorum observare debebunt.

XXVIII. Si episcopus ante damnati absolutionem obitu rapiatur, correctum aut paenitentem successori licebit absolvere.

(XXVIIII). Lapsis (id est qui in catholica baptizati praevaricatione damnabili post in haeresim transierint) grandem redeundi difficultatem sanxit antiquitas. Quibus nos annorum multitudine breviata paenitentiam bienni condicione infra scriptae observationis inponimus: ut praescripto biennio tertia die sine relaxatione ieiunent, ecclesiam studeant frequentare, in paenitentum loco standi et orandi humilitatem noverint observandam: etiam ipsi, cum catecumeni procedere commonentur, abscedant. Hoc si observare voluerint, constituto tempore admittendis ad altarium observatio relaxetur.

XXXIII] 1 si qui *N* acceptae profesque *L* paenitentiam *C*, paenetentiae *Lγ* secularia *C* relabitur *F*, relabuntur *M*, reuoluatur *Dγ* 2 conmunicare *G* nisi pro confessione *V*, professionē *D* illicite *P*, inlicito *NGFDβ* praetermisserat *γ*, praetermiserit *D*, ꝑmiserat *F* XXIIII] 4 laicus *N* gradus: s *in ras. pr. L*, graduus *D* clericorum *γ* crimanali *A* parat *GM* obieccre *M* 5 suggesserant *FM* proponendi: di *ex* do *pr. corr. L* potestate *G* XXV] 6 si sanctorum reliquiis *F* uilaribus *M* ponatur *L*[1], ponant' *V*, ponuntur *D*, permittantur *F* forsitam *D*[1] clericus *omnes praeter NVD*[2] (cl's *F*) 7 cuius *om. F* parrochiae *GFγ* (porrochiae *A*) uicinos *LNVD*, uicinus *ceteri* ceneribus *C*, caeneribus *L*, generibus *P* psallendis *G* 8 famolentur *C*, famule^{n}tur *L*, famoletur *P* quodsi — deputetur *habetur in α, deest GPFDβ 'appendix ista quamquam in uno tantum reperta est codice Lugdunensi* [*N*] *et in eius germano Anitiensi neque extat apud Burchardum et Ivonem, agnoscitur tamen citaturque ut membrum canonis huius in vetustissimis collectionibus canonum Andegavensi, Divionensi S. Benigni et aliis'. Sirmondus* propriae *C*, proprii *β* quam] quiam *C* conpitens *C* 9 depotetur *C* XXVI] 10 chrysmatis *CF*, crismatis *LNGPγ* unguine (uncuine *N*) *α*, unguere *P*, unctione *GFM*, infusione (infusionem *D*) *Dγ, sed hoc ordine*: infusione crismatis *Dγ* sacremus *V* XXVII] 11 celebrandā *A* metropolani *L* prouincialis *C*, comprouincialis *M* 12 ipsorum *C*, 'ipsarum *M*, eorum *ceteri, om. Sirmondus* XXVIII] 13 absolutione *P*, obsolutione *M*, absolitionem *F* obitu] sobito *M* obitura patiatur *N*, obripiatur (itu *om.*) *D*[1]*γ* correpto *P*, correptum *F* 14 lecit *G*, licebat *P* XXVIIII] *numerum om. C* 15 lapsi *CMV*, lapis *A*, lapsis *LNGPD*, lapides *F* catholicam *N*, catholica (a *ex* i *statim corr.*) *A* baptismati *F* si *ante* praeuaricatione *MV* praeuacicatione *C*, praeuaricationem *MD* 16 in *om. PM* herisem *C* transierint *CM*, transierunt *ceteri* grandem eis redeundi *β* sancxit *libri praeter NDγ* nos *om. M* 17 multitudinem *CNGPβ* breuiata] breuitate *F*, priuiatam *V*, priuatam *DA* biennio *D* conditionem *MD*, conditionibus *γ* scripta *F* 18 perscripto *LPMVD*, praescriptae *F* sene *C* relaxatione] relatione *L*, dilatione (dilectione *V*) *Dγ* ieiunet *GF*, ieiunit. et (*litt.* iunit *pr. in ras.*) *P* ecclesiae *Dγ* 19 studeat *P* paenitendum *D*, paenitetum *A* locum *PDγ* locus dandi *F* standio orandi *V*, standi orandi *D* humilitate *M* nouerit *P* 20 aetiam *C*, ac etiam *Sirmondus* cum] quomodo *D* cathecumenis *C*, cathecuminis *L*, caticuminis *NFM*, caticumeni *vel* caticumini *GPDγ* commouentur *D*, commoni$\overset{c}{\text{n}}$entur *G* 21 noluerint *N* constituta *C* tempore *bis scriptum A* admittendos *P*, admittentes *γ* altario *PDβ* obseruasio *C*, obseruato *M*

Quam si arduam vel duram forte putaverint, statuta praeteritorum canonum conplere debebunt.

XXVIIII (XXX). Incestis coniunctionibus nihil prorsus veniae reservamus, nisi cum adulterium separatione sanaverint. Incestus vero nec ullo coniugii nomine praevelandos, praeter illos, quos vel nominare funestum est, hos esse censuimus, si quis 5 relictam fratris, quae paene prius soror extiterat, carnali coniunctione violaverit; si quis frater germanam uxoris accipiat; si quis novercam duxerit; si quis consubrinae subrinaeque se societ; quod ut a praesenti tempore prohibemus, ita ea, quae anterius sunt constituta, non solvimus; si quis relictae avunculi misceatur aut patrui vel privignae concubitu polluatur. Sane quibus coniunctio inlicita interdicitur, habebunt 10 ineundi melioris coniugii libertatem.

XXX (XXXI). De paenitentia homicidarum, qui saeculi leges evaserint, hoc summa reverentia de eis inter nos placuit observari, quod antiqui Nicaeni canones decreverunt.

XXXI (XXXII). Relicta presbyteri sive diaconi si cuicumque renupserit, eatenus 15 ab ecclesia [pellatur], donec a coniunctione inlicita separetur, marito quoque eius simili usque ad correctionem severitate plectendo.

XXXII (XXXIII). Basilicas haereticorum, quas tanta execratione habemus exosas, ut pollutionem earum purgabilem non putemus, sanctis usibus adplicare despicimus. Sane quas per violentiam nostris tulerant, possumus revocare. 20

XXXIII (XXXIIII). Si quis servum proprium sine conscientia iudicis occiderit, excommunicatione biennii effusionem sanguinis expiabit.

---

1 si ad arduam *G* arduum uel durum *M* cañ *C* 2 debent *F*, debunt *V* XXVIIII—XXXIII *numeri codicis C* = (XXX—XXXIIII) *ceterorum librorum* XXVIIII (XXX)] 3 incestis] incunctis *C*, de incestis *M*, incesti *D*[1] coniuntionibus *G*, iunctionibus *A* prursus *C* ueniā *F* reseruamus] tribuamus *F* nisi *om. P* 4 adulterii *M* ullos *N* coniungii *V* nom̄ *F* praeuelandos *CNP*, praeualendos *LD*, praeualendus *GFγ*, praeliabandus *M* 5 uel *om. PDγ* numinare *C*, numerare *F* honestum *F* hos] hoc *NGM* censemus *LGPD*[1], censimus *ND*[2], consensimus *F* 6 fratres *C*, fratri *P* quae paene — si quis frater *om. F* paene] bene *D* existerat *N*, stiterat *D*, exteterant *γ* coniunctioni *C*, coniuncione *V* 7 fratris *D* si quis frater g. u. accipiat *om. V* uxores *C*, uxorem *MD*[1] suae *add. GD* consubrinae] *ω* 8 subrinae *αGMD*, sobrinae *γ*, *om. PF* que] ue *LPD*, *om. M* se *om. LNFDA* societ quod ut a] socie[t]quoa[d] *al. corr. G* ut a *om. D* a] a *pr. ss. P*, ad *F* appraesente *V* prohybemus *A* ea *om. G*[1] quae] q. *F* anterius sunt *CM*, sunt anterius *ceteri* (anịterius *V*) 9 constituta *CM*, instituta *ceteri* relicta *PMV*, relictā *F* abunculi *C* priuig/nae (i *eras.*) *L* 10 concupitu *β* coniuncti *D* interdicetur *C*, interducatur *F* 11 ineundē *F* XXX (XXXI)] 12 omicidarum *A*, homicidiarum *NF*, homidarum *D*[1] qui] quae *P* qui saeculi] quis dī *F* euaseri[n]t *V* hoc] ac *M* 13 reuentia *M* de eis] deis *PV*[1], his (*om.* de) *D* obseruari] seruare *D* antiqui nicaeni (ti *in ras. pr. L*) *α*, anquiritani *G*, anceritani *PFM*, anciritani *V*, acritani *A*, anteritane *D* cañ *C*, chanonis *N*, cananes *P* 14 decreuerant *L* XXXI (XXXII)] *totum canonem om. L* 15 relicta — separetur *om. G*[1] (*coaeva m. adscripsit duobus versibus quos librarius vacuos reliquerat, omissis tamen verbis* renupserit — ecclesia) relicta tam *G*, relictam *Dγ* diac̄ *D* si *om. GFD* nupserint *γ* eatinus *C*, atenus *V* 16 ad ecclesiam *D* pellatur *unus N addit*, arciatur *P*, *neutrum ceteri habent* a *om. NGD* iunctione *GDγ* (iuntione *A*) separitur *C*, separentur *γ* maritum *β* semelius quem *M* 17 ad correctione *Cγ* seueritatis *M* plectendo *NGD*, plectendum *CPFβ* XXXII (XXXIII)] 18 baselicas heriticorum *C* tanta] ante ante *M* exacratione *CP*, exsecratione *βD*, execrationem *G* habuemus *M* exorsas *F*, exortas *D*, exossas *γ* 19 pullutionem *C* eorum *V* porgabilem *C*, portabelem *P* potuimus *F* despicemus *C* 20 sane quas] si q̄ *F* quas] quam M nostras *F*, nostri *P* tulerant *om. M*, tulerunt *P*, tuleram *A*, tolerant *LF*, abstulerant *Sirmondus* possimus *Dγ* XXXIII (XXXIIII)] 21 seruo propriom *C* sine — iudicis *om. D* sine] sene *C*, in *M* conscientiam *PM* 22 excommunicationem *G*, excommunione *F* bienni *γ* effusione *βD* expiauit *GFγ*, emundauit *P*

(XXXV). Vt cives superiorum natalium nocte paschae ac nativitatis domini sollemnitate episcopos, nec interest in quibus civitatibus positos, accipiendae benedictionis desiderio noverint expetendos.

XXXIIII (XXXVI). Ne ullus sine remedio aut spe veniae ab ecclesia repellatur 5 neve ulli, si aut paenituerit aut se correxerit, ad veniam redeundi aditus obstruatur. Sed si cui forsitan discrimen mortis immineat, ut damnationis constituta tempora relaxentur. Quodsi aegrotum accepto viatico revalescere fortasse contingit, statuti temporis spatia observare conveniat.

XXXV (XXXVII). Ne laicus nisi religione praemissa clericus ordinetur.

10 XXXVI (XXXVIII). Monasteria puellarum non nisi probatae vitae et aetatis provectae ad quascumque earum necessitates vel ministrationes permittantur intrare.

XXXVII. Ad faciendas vero missas qui ingressi fuerint, statim exacto ministerio regredi festinabunt. Alias autem [nec clericus] nec monachus iuvenis ullum ad puellarum congregationem habebit accessum, nisi aut paterna aut germana necessitudo 15 probetur admittere.

XXXVIII (XXXVIIII). Servus reatu atrociore culpabilis si ad ecclesiam confugerit, a corporalibus tantum suppliciis excusetur; de capillis vero vel quocumque opere placuit dominis iuramenta non exigi.

XXXVIIII (XXXX). Quocirca haec, quae superna inspiratione communi consensui 20 placuerunt, si quis sanctorum antistitum, qui statuta praesentia subscriptionibus propriis firmaverunt, nec non et quos eorum deus esse voluerit successores, relicta integritate observationis excesserit, reum se divinitatis pariter et fraternitatis iudicio futurum esse cognoscat.

---

can. (*XXXV*) *om. L, numerus deest C* 1 ut *om. Dγ* superirum *M*, superior *F*, sup.hierū *P*, superiorem *γ* nataliçium *D*, nalium *P*, *inverso ordine* natalicium superiorum *Dγ* nocte *om. N*, noctem *GDγ*, nati *C*, noti *F*, nute *M*, noticiae *P* ac] hac *P*, a *V* natiuitatis] natalis *M* sollemnitatem *CPFMD*, sollemnitatis *V* 2 ep̄s *CPD*, epīs *V* nec] cui *F* in quibus] in cuius *F* ciuitatibus] festiuitatibus *P* positus *C*, posita *F* accipiendi *F* benedictionem *P* 3 nonueneri^n^t *D*, nouenerint *A* expitendam *C* XXXIIII—XXXVIIII *libri C* = (XXXVI—XXXX) *ceterorum librorum* 4 nullus *G*, ne hullus *F* remedium *FD*[1] ecclesiam *P* reppellatur *γ* 5 neue] ne *PM*, ne uel *Sirmondus* ulli si] ullis *L*, ullus *M* si aut] sicut *V* paenituerit: rit *ex* rin *corr. V* se *om. libri praeter D ut videtur, add. Sirmondus* 6 si cui] sicut *NG*, si cuique *γ*, sicut quae *D* forsitam *LPMAD* descrimen *C*, descrimine *P*, crimen *AD* inmeneat *C*, inmaneat *P* ut *C*, *om. ceteri* constituta] *CNP*, constitutae *ceteri* tempore *FM* relaxarentur *D* 7 quodsi] si *om. D* reualiscere *CGFMA* contigit *M*, contingeret *F* statute *MV* tempore *VD* 8 spatio *F* conueniat *CPV*, conueniet *LNGAD*, conuenit *FM* XXXV (XXXVII)] 9 nisi] sine *γ* permissa *A* ordinet *D* XXXVI (XXXVIII)] 10 in monasteria *G*, monastheria *N*, monastyria *M*, *om. F* uitae *om. D* et aetatis prouectae *om. N* aetatis] itates *C*, etate *A* profectae *FA*, perfectae *Tilianus t. Sirm.*, prophete *D* 11 ad] id *F* necissitatis *C* ministrationes] omnes traditiones *M* XXXVII] *numerum hic habet unus C* 12 uero *om. D* ministerium *N* 13 fesnabunt *A* ad alias *M* nec clericus *om. C, habent ceteri* monachos *C* illum *N* ad] a *V* 14 congregatione *GPγ* habeat *M* nisi] nisi hoc *GPFDγ* paterne *F* germana] germana persona *Dγ* necessitudo] necesse sit ut *D* 15 probet *D* XXXVIII (XXXVIIII)] 16 atroci *M*, atrutioris *F* si *om. F* ecclesia *CPV*, ecl' *M* 17 a *om. F* supplitii *F* excussetur *V*, excuset *D* cappillis *N*, capitales *C* cocumque *M* opere *om. P* 18 a dominis *Sirmondus* exegi *C* XXXVIIII (XXXX)] *numerum om. C*[1]*D*, *marg.* XXXϙIII *add. C*[2] 19 qui circa *F*, quos circa *MV* quae *om. FVD* superna] uel superna uel *F* inspiratione] instituta sunt *G*[1], spiratione *G*[2]*D* consensu *FβD Agobardus* 20 si quis] *in marg. praefixus numerus XXXVIIII C*[1], *del. C*[2] sanctorum] sacrum *F* antistetum *C* qui *om. D* suscriptionibus *NG* 21 deus] dī *C* uoluerit esse *D* successore *N*, successorem *γ* 22 reum *om. F* se] sed *F* pariter et fraternitatis *om. M*[1], et fraternitatis *in ras. pr. L* iudici *G* futuro *MD*, futurorum *F* esse *om. P*

Avitus ep̄s. constitutiones nostras id est sacerdotum provinciae Viennensis releḡ.
et s̄s̄. d. XVII Kal. mensis octavi. Agapito cons̄s̄. Epaone.
Viventiolus ep̄s. ecclesiae Lugdunensis provincialibus meis constitutiones nostras
rel. et s̄s̄.
Silvester ep̄s. civit. Cabalon̄. rel. et s̄s̄. d et cons̄s̄. sup̄to.
Gemellus ep̄s. civit. Vasensis. rel. et s̄s̄. d et cons̄s̄. sup̄to.
Apollinaris ep̄s. civit. Valentinae. rel. et s̄s̄.
Valerius ep̄s. civit. Segistericae. rel. et s̄s̄.
Victorius. IN χp̄i N̄. ep̄s. civit̄. Gratianop̄. rel. et s̄s̄.
Claudius. IN χp̄i N̄. ep̄s. civit̄. Visontionensis. rel. et s̄s̄.
Gregorius. IN χp̄i N. ep̄s. civit̄. Lingonicae. rel. et s̄s̄.
Praumatius. IN χp̄i N̄. ep̄s. civit̄. Agustae. rel. et s̄s̄.
Constantius. IN χp̄i N̄. ep̄s. civit̄. Octodorensis. rel. et s̄s̄.
Catulinus. IN χp̄i N̄. ep̄s. civit̄. Ebredunensis. rel. et s̄s̄.
Sanctus. IN χp̄i N̄. ep̄s. civit̄. Darantasiensis. rel. et s̄s̄.
Maximus. IN χp̄i N̄. ep̄s. civit̄. Genuensis. rel. et s̄s̄.
Bubulcus. IN χp̄i N̄. ep̄s. civit̄. Vindonensis. rel. et s̄s̄.
Saeculatius. IN χp̄i N̄. ep̄s. civit̄. Deensis. rel. et s̄s̄.
Iulianus. IN χp̄i N̄. ep̄s. civit̄. Carpentoratensis. rel. et s̄s̄.
Constantius. IN χp̄i N̄. ep̄s. civit̄. Vappincensis. rel. et s̄s̄.
Florentius. IN χp̄i N̄. ep̄s. civit̄. Arausicae. rel. et s̄s̄.
Item Florentius. IN χp̄i N̄. ep̄s. civit̄. Tricastinensis. rel. et s̄s̄.

Subscriptionibus prorsus caret D, ab v. 3 L sola; nomina episcoporum habet M et a v. 6—25 F; numerum XLI praefigit P 1 Auitus — 2 Epaone] auitus ep̄s constitutionus (aurelianen̄s *al. antiqua m. ss.*) nāe sub'i *M* epīs *ubique A, aliquotiens V* ep̄s. uienninsis *P* constitutionis *C* id est] id est a *P* prouintiae *LFγ* uienninsis *C*, uienensis *G*, uieninsis *V*, uiensis *A* 2 die — epaone *om. γ* *numerus* XVII *om. L*, VII *P*, septimo decimo *N* kalendarum *LP*, calendarum *N*, KL *G* menses *C*, mens *N* octatii *F*[1], octauo *N*, VIII *P* acapito *N* v. c. *add. Sirmondus* consule] cons̄ *N*, ec̄le *G* epaone *om. L*, et paone *P*, epeune *F* 3 uiuenciolus *M*, uientiolus *N*, uincenciolus *G* lugduninsis *C*, lugđ *N*, lugdonensis *F*, lugdugnensis *γ*, leudunensis *G* prouincialibus — nostras *om. Gγ* con(com P)prouincialibus *NP*, cumprouincialis *F* 4 die et anno quo supra *add. P*, die et consule suprascripto *v. 4 et 5 habet C, tantum v. 5 P, ubique habet N, constanter om. GFγ* 5 siuelter *N*, seluester *G* ciuitatis] ecclesiae *NG* cabillonensis *N*, cabe̊lloninsis *G*, cabiloninsis *P*, cauil'ns *F*, cauallonensis (*ex* nessis *pr. corr. A*) *γ*, Cabilicensis *Binius* 6 gemelius *N*, genellus *G*, cemellus *A* in christi nomine *hic et* 8 — *p.* 175, 4 *interponit N, ab v. 9 demum C, semel tantum v. 15 V, ubique om. GPFA* ciuitatis] ec̄c̄ *G* uasinsis *GP*, uasionensis ciuitatis *γ* đ] N̄. đ *C* 7 apollenaris *CN*, apollonaris *GPF*[1]*A* ualentine *C*, ualentinae ciuitatis *γ* 8 segesterice *N*, egestericae *G*, segestrige *P*, segestirice *γ* 9 uicturius *GPβ*, uictorinus *F Tilianus* ep̄s in χp̄i N̄ *C* gracianopolitanae *G*, gracinopolitanae *P*, gratinopoli *γ* 10 *Claudium omisit F*, glaudius *P*, cladius *V* uisensionensis *C*, uisonsionensis *G*, uisonsium *P*, uesuntionensis *γ* 11 graegorius *C*, grogorius *A* lingonica *C* 12 praumatius *om. M*, praomacius *P*, praugmatius (pracigmatius *V*) *Fγ*, Pragmatius *Sirmondus* agustae *C*, augusthodunensis *N*, agustodunensis *G*, agustoduninsis *P*, austudenensis *γ* *Praumatio subicitur Sanctus* (15), *Maximus relegatur post Saeculatium* (18) *in γ* 13 constantinus *F*, constantianus *marg. Labbei* octodorinsis *P* 14 *Catulinum post Bubulcum* (17) *habet F* catolinus *CF*, catholinus *M* ebreduninsis *C*, ebredonensis *N*, obredunensis *G*, abriduninsis *P*, ebrudunensis *γ* *inter vv.* 14 *et* 15: salutaris ep̄s ciuit. auennicae rel. et sub'si *P*, salutaris ep̄s sub'i *M* 15 darandasiensis *CNG*, taransicus *P*, darantasionensis *γ* 16 maxemus *C*, maximus ep̄s *bis ut vid. scr. F* genauensis *NG*, genauinsis *P*, genuensis *C*, genuaensis *γ* 17 bobulcus *P*, boliulfus *M*, boulcus *γ* uindoninsis *C*, uindoninsae *N*, uindonissae *G*, uidunensis *γ*, uedouencius *P* *Bubulcum Catulinus sequitur F* 18 seculatius *GFβ* deinsis *Pγ* 19 carpentoratin̄s. *C*, carpentorensis *γ*, capaentoractinsium *P* 20 constantinus *F*, item constantius *γ* uappinsis *G*, uappensis *γ*, uappincinsium *P* 21. 22 *unum ex duobus Florentiis fecerunt Fβ et alterum quidem Tricastinensem, ut apparet ex γ* 21 arūuasicae *G* 22 item *om. Nβ* florentinus *F* trecastinin̄s. *C*, trecassinensis *A*, tricasunensis *V*, tricastinae *NGP*

Fylagrius. IN χp̄i N̄. ep̄s. civit̄. Cavellicae. reł. et s̄s̄.
Venantius. IN χp̄i N̄. ep̄s. civit̄. Vivarensis. reł. et s̄s̄.
Praetextatus. IN χp̄i N̄. ep̄s. civit̄. Aptensis. reł. et s̄s̄.
Tauricianus. IN χp̄i N̄. ep̄s. civit̄. Nivernensium. reł. et s̄s̄.
5 [Peladius presbyter iussu domini mei Salutaris ep̄i [civitatis Avennicae] qui huic definitioni interfui et subscripsi].

III.

ACTA CONCILII LVGDVNENSIS.

a. 519 ut vid.

[Incipit epistula tempore Sigismundi regis ab episcopis in urbe Lugduno facta, in qua scriptum invenies de incesti facinore. Item si quis cupiditatis instinctu ecclesiam alterius vel parrociam absque eius ad quem pertinere noscitur cessione praesumpserit 10 aut ordinationem fecerit, et ut nullus in locum viventis episcopalis sacerdotii gradum ascendat. Synodus vel constitutio sanctorum episcoporum contra Stephanum, qui oblitus divinas et humanas leges cognatae suae ausu nefario se sociavit].

(I) In nomine trinitatis congregati iterato in unum in causa Stephani incesti crimine polluti atque in Lugdunensi urbe degentes decrevimus, [ut] hoc factum nostrum, 15 quod in damnationem eius vel illius, quam sibi inlicite sociavit, uno consensu subscripsimus, inviolabiliter servaremus, quod non solum de praefatis eisdemque personis placuit custodiri, sed in omnibus, qui quolibet loco vel tempore in hac fuerint perversitate detecti.

(II) Id quoque adicimus, ut si quicumque nostrum tribulationem [quamcumque] 20 vel amaritudinem aut commotionem fortasse potestatis necesse habuerit tolerare, omnes uno cum eodem animo conpatiantur. Et quidquid aerumnarum vel dispendiorum optentu causae huius unus susceperit, consolatio fraternae anxietatis relevet tribulantes.

---

1 fylagrius *CN*, filagrius (filacrius *M*) *Gβ*, felagrius *PF* cabellicae *G* 2 uiuarensis] *sic C*, albensium *NG*, abbensium *γ*, uiuariensis siue albinsium *P* 3 pretextatus *Fβ* aptinsis *C* 4 *Tauricianum om. G*, taurentianus *F* niuerninsium *C*, neuerninsis *P*, neuernensis *γ* 5 peladius — subscripsi *add. γ, om. ceteri*: *de PM vid. supra ad p.* 174, 14 6 definitione *γ* EXPL'. CAN̄. EPAONINSIS EP̄ORVM. N. XXIIII. *C* in hac synodo subscribserunt ep̄i numero ·XXIII· *L* (*post p.* 174, 2) hi sunt nomina epōrum qui subscripserunt XXXIII ∼ expl' canones epaunēs tempor̄ sigismundi regis (*al. sed antiq. m. addit*: et filiorum uel nepotum clodouet reḡ franc̄) *M* EXPLICIVNT (explicit *A*) CANONES EPAVNENSES (sis *A*) TEMPORE SIGISMVNDI REGIS *γ* *subscriptio deest GNFP*

III. 7—12 *legitur hoc argumentum in uno codice M*, *deest in C* Synodus — sociauit (*v.* 11 *et* 12) tempore Sigismundi eiusdem Regis et Viuentioli Episcopi Lugdunensis, eodem ut uidetur anno Christi DXVII. Nunc primum edita ex codice S. Mariae Remensis. *Sirmondus* 7 lugdunum *M* 8 cupititatis instincto *M* 9 pertenere nuscitur cessionem *M* 10 ordinatione *M* epīs *M* 11 sinodus *M* episcoporum] patrum *Sirmondus* 12 diuinus *M* et] uel *M* legas cognotae *M* se *om. M* sociauit. in nomine *sic continuatur oratio eodem versu M* 13 *desunt tituli canonum, quos habent edita exemplaria. ipsos canones numeris non insignitos continua scriptura dant CM* iteratio *M* crimini *M* 14 adq. *C* leudunensi *C*, lugdoninsi *M* dicentes decrebimus *M* ut *add. Sirmondus, om. CM* 15 in damnatione *C* suscripsimus *C*, subscripsemus *M* 16 inuiolabileter *C*, inuiolabiter *M* seruarimus *C* eisdemque] que *om. M* 17 costodiri *C* qui quolibit *C*, quilibet (qui *om.*) *M*, quolibet (qui *om.*) *Sirmondus* hac] ac *M* 19 adecimus *C*, adicemus *M*, adiecimus *Sirmondus* si quicumque uel amaritudinem nostrum tribulationem aut communionem fortasse *C* quamcumque *M, om. C* 20 potestates *C* omnis *C* 21 aerumnarum *C, om. M* obtentu *M* 22 huius *C, om. M* susciperit *C* consolatio fraternae *C*, consulatur fraterna *M* ancxietates *M*, ancxietate *C* releuit *CM* tribulantes *CM*, tribulatos *Sirmondus*

(III) Quodsi se rex praecellentissimus ab ecclesiae vel sacerdotum communione ultra suspenderit, locum ei dantes ad sanctae matris gremium veniendi sancti antistites se in monasteriis absque ulla dilatione, prout cuique fuerit opportunum, recipiant, donec pacem dominus integram ad caritatis plenitudinem conservandam sanctorum flexus precibus restituere pro sua potentia vel pietate dignetur. Ita ut non unus quicumque [prius] de monasterio, in quo elegerit habitare, discedat, quam cunctis generaliter fratribus fuerit pax promissa vel reddita.

(IIII) Illud etiam iuxta statuta antiquorum canonum specialiter renovamus, omnino ut nullus frater vanitatis vel cupiditatis stimulis incitatus ecclesiam alterius adgredi vel parrocias praesumere absque eius, ad quem pertinere noscuntur, cessione vel permissione praesumat. Nec quisquam, sub hac necessitate absentante episcopo, in eius, qui afuerit, loco aut sacrificiorum aut ordinationum audeat ministeria celebrare. Quodsi in hac temeritate vel audacia quisque proruperit, non solum se in concilio redarguendum, verum etiam communione fratrum noverit alienum.

(V) Id quoque, licet iam antiquissimum vel celeberrima observatione decretum sit, nihilominus iteramus, ut nullus in locum viventis ad ambiendum sacerdotii gradum audeat adspirare. Quodsi qualibet impia vel temeraria voluntate praesumpserit, simul et ipse, qui fuerit ordinatus, et hi fratres, quos ordinationi eius interfuisse constiterit, perpetuae excommunicationis sententia feriantur.

(VI) Haec vero, quae a nobis inspiratione divina tractata vel definita sunt, quisquis excesserit aut implere, quod absit, adversa persuasione neglexerit, quasi divinorum mandatorum transgressor reum fraternitati futurum se esse cognoscat.

Viventiolus. IN χ̄pi Ñ. conss̄.
Iulianus. IN χ̄pi Ñ. conss̄. Silvester. IN χ̄pi Ñ. conss̄.
Apollinaris. IN χ̄pi Ñ. conss̄. Victorius. IN χ̄pi Ñ. conss̄.
Claudius. IN χ̄pi Ñ. conss̄. Gregorius. IN χ̄pi Ñ. conss̄.
Maximus. IN χ̄pi Ñ. conss̄. Saeculatius. IN χ̄pi Ñ. conss̄.
Florentius. IN χ̄pi Ñ. conss̄. Fylagrius. IN χ̄pi Ñ. conss̄.

Domnique gloriosissimi regis sententiam secuti id temperamenti praestitimus, ut Stephano praedicto vel Palladiae usque ad orationem plebis, quae post evangelia legitur, orandi in locis sanctis spatium praestaremus.

---

1 ecl'a *M*, ecclesia *Sirmondus* communionem *M* 2 ultro *coni. Harduinus* sanctae *C*, sacrae *M* antistetes *C*, antestites *M* 3 se in monasteriis *C*, in monastriis se *M* oportunum *CM* 4 dn̄s *C*, *om. M* plenitudinis conseruanda *C* 5 praecibus *CM* potensia *C* 6 prius *M*, *om. C* 8 spicialiter *C* 9 frater uanitatis *M*, fraternitatis *C*, *fort.* frater temeritatis stimolis *CM* incetatus *M* ecclesiam *scripsi*, ecclesia *C*, ecclesiae *M* agredi *C* 10 parrocias] *CM* pertenere *M* nuscuntur *CM* 11 sub hac *C*, hac *om. M* necissitate *C* 12 afuerit *C*, abierit *M* loco *C*, locum *M* ordinacionem audeant *M* ministeria *C*, misteria *M* caelibrare *C* 13 hac] ac *M* timeritate *C* 14 communioni *C*, commonione *M* 15 licet iam] licentiam *C*, etiam quod *M* antiquissimum *scripsi*, antiquissimam *C*, antiquissima *M* sit *C*, est *M* 16 niuentes *C* 17 qualibit *C*, quilibet *M* timeraria nolumtate *C* simol *C* 18 hii *M* consteterit *M* 19 excumunicationis *C* 20 diflnita *C*, flnita *M* 21 persuatione neclexerit *C* 22 reum fraternitati futurum se esse *C*, reum fraternitate futurum esse (se *om.*) *M*, reum se concilio fraternitatis futurum esse *Sirmondus cum collectionibus antiquis Andegavensi, Divionensi, tertia Bonaevallis, quae hunc sextum canonem commemorant* cognuscat *M statim sequuntur in M verba* domini — praestaremus (29—31) 23—28 *nominum una columna M, ubique* episcopus in christi nom̄ consinse *vel* cōnsi *vel* consissi *vel* consensi *subicitur M* *v.* 23 *minio scriptus C* niuenciolus *M* 24 iulian̄s *M* 25 nicturius *M* 27 seculatius *M* 28 flagrius *M* 29—31 *vid. ad* 22 29 domnique *scripsi*, l//////nuque *minio C*, dom̄i quoque *M* sententia *C* praestitemus *C*, praestetimus *M* stafano *M* 30 legitur *C*, legeretur *M* 31 praestarimus *C* praestaremus] *statim sequitur:* Expl' epistl'a contra ‖ Stephanum tempr̄ Sigismundi regis ‖ Incp̄ nomina epōrū ‖

Iulianus. ss.
Silvester. ss. **Apollinaris.** ss.
Victorius. ss. **Claudius.** ss.
Gregorius. ss. **Maximus.** ss.
5 **Saeculatius.** ss.
Fylagrius. ss.

IIII.

VITA BEATI AVITI EPISCOPI VIENNENSIS.

Tempore Zenonis imperatoris beatus Avitus episcopus sapientia et doctrina mirabilis deo mortalibus favente Viennensem ecclesiam post patrem Isicium aeque episcopum suscepit regendam.
10 Hic Isicius vir primum fuit senatoriae dignitatis; cui fuerant duo filii, clarissima lumina, infula sacerdotali praediti, Apollinaris Valentiae episcopus miraculis insignis et Avitus, qui, sicut iam dictum est, in Viennensi episcopatu patri successor extitit. Hic adversus haeresim Arrianam, quae tunc non solum Africam, sed et Galliam Italiamque ex parte occupaverat, magno sudore decertavit, quod clarissima eius opera testantur:
15 scribit enim d i a l o g u m haeresim illam oppugnans fidelissimo et doctissimo immortalique ingenio a d G u n d e b a d u m Burgundionum regem, filium Gundovei [supra p. 1—15].

---

7 — *p.* 178, 10 *Adonis Chronicon aet. sexta* [*Migne. CXXIII p. 105*]: Avitus quoque Viennensis episcopus eloquentia et sanctitate praecipuus et eius frater Apollinaris Valentiae episcopus miraculis insignis, Isicii senatorii primum viri, postea Viennensis episcopi duo lumina, clarissimi filii. Hic beatus Avitus adversus haeresin Arrianam, quae tunc non solum Africam, sed et Galliam Italiamque magna ex parte occupaverat, magno sudore decertavit, quod clarissima eius opera testantur. Scribit enim dialogum haeresin illam oppugnans fidelissimo et doctissimo immortalique ingenio ad Gundebadum Burgundionum regem, filium Gundovei. Item alios libellos duos contra Nestorium et Eutychem auctores erroris luculentissimo et castigato satis sermone. Fuerunt et alia illius plura eximia opera in Christi ecclesia probatissima. Hic Sigismundum regem in fide pietatis erudivit. Qui agente illo postmodum monasterium sanctorum martyrum Agaunensium Mauritii sociorumque eius construxit. Quem postmodum captum et a Francis occisum vehementissime doluit. Quantus autem in ecclesia Christi vixerit, quisquis scire ad plenum vult, post eius innumera in divinis laboribus opera epitaphium ipsius legat: ibi quantus fuerit, videre poterit. Vbi inter alia sic metrice lusum est veritate pura subnixum (*sequuntur epitaphii vv. 22—25*). *Eiusdem Adonis Martyrologium Nonis Februarii* [*Migne. CXXIII p. 226*]: Viennae, beati Aviti episcopi, cuius fide et industria atque admirabili doctrina tempore Gundobaldi regis ab infestatione Arrianae haereseos Galliae defensae sunt.

10 *Ado Chron. aet. sexta* [*Migne. CXXIII p. 103*]: Isicius tunc temporis Viennensem regebat ecclesiam sextus a beato Paschasio, cuius diebus praefatus Severus gloriosus presbyter ab India Viennam venit. Qui episcopus floruit ad tempora Zenonis imperatoris.

---

qui subscripserunt (*sequuntur p.* 176, 23—28, *atque in fine*, *omissis p.* 177 *vv.* 1—6:) Expl' nomina epõrū qui subscripserunt *M*

IIII. Aviti vitam primus *Henschenius* (*β*) edidit in Actis Sanctorum ed. Bolland. 5 Febr. I 667 ex cod. Viennensi, cuius apographum P. F. Chiffletius transmiserat, et Budecensi, paulo post *Labbeus* Bibl. nova I 693 ex veteri manuscripto (= λ). Ad capp. II—IIII, quae transcripsit auctor ex vita S. Apollinaris, cum vetustissimi inter Parisinos latinos libri 15436 s. XI = *P*, tum *Labbei* (Bibl. nova I 689) = *L*, *Martenii* (Ampl. Coll. VI 779) = *M*, *Ghesquinii* (Acta Sanct. ed. Bolland. 5 Octob. III 58) = *B* lectiones adnotavi.
12 patri *om.* λ 15 *fort.* dialogos

(III) Quodsi se rex praecellentissimus ab ecclesiae vel sacerdotum communione ultra suspenderit, locum ei dantes ad sanctae matris gremium veniendi sancti antistites se in monasteriis absque ulla dilatione, prout cuique fuerit opportunum, recipiant, donec pacem dominus integram ad caritatis plenitudinem conservandam sanctorum flexus precibus restituere pro sua potentia vel pietate dignetur. Ita ut non unus quicumque [prius] de monasterio, in quo elegerit habitare, discedat, quam cunctis generaliter fratribus fuerit pax promissa vel reddita.

(IIII) Illud etiam iuxta statuta antiquorum canonum specialiter renovamus, omnino ut nullus frater vanitatis vel cupiditatis stimulis incitatus ecclesiam alterius adgredi vel parrocias praesumere absque eius, ad quem pertinere noscuntur, cessione vel permissione praesumat. Nec quisquam, sub hac necessitate absentante episcopo, in eius, qui afuerit, loco aut sacrificiorum aut ordinationum audeat ministeria celebrare. Quodsi in hac temeritate vel audacia quisque proruperit, non solum se in concilio redarguendum, verum etiam communione fratrum noverit alienum.

(V) Id quoque, licet iam antiquissimum vel celeberrima observatione decretum sit, nihilominus iteramus, ut nullus in locum viventis ad ambiendum sacerdotii gradum audeat adspirare. Quodsi qualibet impia vel temeraria voluntate praesumpserit, simul et ipse, qui fuerit ordinatus, et hi fratres, quos ordinationi eius interfuisse constiterit, perpetuae excommunicationis sententia feriantur.

(VI) Haec vero, quae a nobis inspiratione divina tractata vel definita sunt, quisquis excesserit aut implere, quod absit, adversa persuasione neglexerit, quasi divinorum mandatorum transgressor reum fraternitati futurum se esse cognoscat.

Viventiolus. IN χp̄i N̄. conss̄.	
Iulianus. IN χp̄i N̄. conss̄.	Silvester. IN χp̄i N̄. conss̄.
Apollinaris. IN χp̄i N̄. conss̄.	Victorius. IN χp̄i N̄. conss̄.
Claudius. IN χp̄i N̄. conss̄.	Gregorius. IN χp̄i N̄. conss̄.
Maximus. IN χp̄i N̄. conss̄.	Saeculatius. IN χp̄i N̄. conss̄.
Florentius. IN χp̄i N̄. conss̄.	Fylagrius. IN χp̄i N̄. conss̄.

Domnique gloriosissimi regis sententiam secuti id temperamenti praestitimus, ut Stephano praedicto vel Palladiae usque ad orationem plebis, quae post evangelia legitur, orandi in locis sanctis spatium praestaremus.

---

1 ecl'a *M*, ecclesia *Sirmondus* communionem *M* 2 ultro *coni. Harduinus* sanctae *C*, sacrae *M* antistetes *C*, antestites *M* 3 se in monasteriis *C*, in monastriis se *M* oportunum *CM* 4 dn̄s *C*, *om. M* plenitudinis conseruanda *C* 5 praecibus *CM* potensia *C* 6 prius *M*, *om. C* 8 spicialiter *C* 9 frater uanitatis *M*, fraternitatis *C*, *fort.* frater temeritatis stimolis *CM* incetatus *M* ecclesiam *scripsi*, ecclesia *C*, ecclesiae *M* agredi *C* 10 parrocias] *CM* pertenere *M* nuscuntur *CM* 11 sub hac *C*, hac *om. M* necissitate *C* 12 afuerit *C*, abierit *M* loco *C*, locum *M* ordinacionem audeant *M* ministeria *C*, misteria *M* caelibrare *C* 13 hac] ac *M* timeritate *C* 14 communioni *C*, commonione *M* 15 licet iam] licentiam *C*, etiam quod *M* antiquissimum *scripsi*, antiquissimam *C*, antiquissima *M* sit *C*, est *M* 16 niuentes *C* 17 qualibit *C*, quilibet *M* timeraria uolumtate *C* simol *C* 18 hii *M* consteterit *M* 19 excumunicationis *C* 20 diflnita *C*, flnita *M* 21 persuatione neclexerit *C* 22 reum fraternitati futurum se esse *C*, reum fraternitate futurum esse (se *om.*) *M*, reum se concilio fraternitatis futurum esse *Sirmondus cum collectionibus antiquis Andegavensi, Divionensi, tertia Bonaevallis, quae hunc sextum canonem commemorant* cognuscat *M statim sequuntur in M verba* domini — praestaremus (29—31) 23—28 *nominum una columna M, ubique* episcopus in christi nom̄ consinse *vel* cons̄i *vel* consissi *vel* consensi *subicitur M* *v.* 23 *minio scriptus C* niuenciolus *M* 24 inlian̄s *M* 25 nicturius *M* 27 seculatius *M* 28 flagrius *M* 29—31 *vid. ad* 22 29 domnique *scripsi*, l//////nnque *minio C*, dom̄i quoque *M* sententia *C* praestitemus *C*, praestetimus *M* stafano *M* 30 legitur *C*, legeretur *M* 31 praestarimus *C* praestaremus] *statim sequitur:* Expl' epistl'a contra ‖ Stephanum temp̄r Sigismundi regis ‖ Incp̄ nomina epōrū ‖

Iulianus. $\overline{\overline{ss}}$.
Silvester. $\overline{\overline{ss}}$.
Victorius. $\overline{\overline{ss}}$.
Gregorius. $\overline{\overline{ss}}$.
5 Saeculatius. $\overline{\overline{ss}}$.
Fylagrius. $\overline{\overline{ss}}$.
Apollinaris. $\overline{\overline{ss}}$.
Claudius. $\overline{\overline{ss}}$.
Maximus. $\overline{\overline{ss}}$.

IIII.

VITA BEATI AVITI EPISCOPI VIENNENSIS.

Tempore Zenonis imperatoris beatus Avitus episcopus sapientia et doctrina mirabilis deo mortalibus favente Viennensem ecclesiam post patrem Isicium aeque episcopum suscepit regendam.

10 Hic Isicius vir primum fuit senatoriae dignitatis; cui fuerant duo filii, clarissima lumina, infula sacerdotali praediti, Apollinaris Valentiae episcopus miraculis insignis et Avitus, qui, sicut iam dictum est, in Viennensi episcopatu patri successor extitit. Hic adversus haeresim Arrianam, quae tunc non solum Africam, sed et Galliam Italiamque ex parte occupaverat, magno sudore decertavit, quod clarissima eius opera testantur: 15 scribit enim dialogum haeresim illam oppugnans fidelissimo et doctissimo immortalique ingenio ad Gundebadum Burgundionum regem, filium Gundovei [supra p. 1—15].

---

7 — p. 178, 10 *Adonis Chronicon aet. sexta* [*Mign. CXXIII p. 105*]: Avitus quoque Viennensis episcopus eloquentia et sanctitate praecipuus et eius frater Apollinaris Valentiae episcopus miraculis insignis, Isicii senatorii primum viri, postea Viennensis episcopi duo lumina, clarissimi filii. Hic beatus Avitus adversus haeresin Arrianam, quae tunc non solum Africam, sed et Galliam Italiamque magna ex parte occupaverat, magno sudore decertavit, quod clarissima eius opera testantur. Scribit enim dialogum haeresin illam oppugnans fidelissimo et doctissimo immortalique ingenio ad Gundebadum Burgundionum regem, filium Gundovei. Item alios libellos duos contra Nestorium et Eutychem auctores erroris luculentissimo et castigato satis sermone. Fuerunt et alia illius plura eximia opera in Christi ecclesia probatissima. Hic Sigismundum regem in fide pietatis erudivit. Qui agente illo postmodum monasterium sanctorum martyrum Agaunensium Mauritii sociorumque eius construxit. Quem postmodum captum et a Francis occisum vehementissime doluit. Quantus autem in ecclesia Christi vixerit, quisquis scire ad plenum vult, post eius innumera in divinis laboribus opera epitaphium ipsius legat: ibi quantus fuerit, videre poterit. Vbi inter alia sic metrice lusum est veritate pura subnixum (*sequuntur epitaphii vv. 22—25*). *Eiusdem Adonis Martyrologium Nonis Februarii* [*Mign. CXXIII p. 226*]: Viennae, beati Aviti episcopi, cuius fide et industria atque admirabili doctrina tempore Gundobaldi regis ab infestatione Arrianae haereseos Galliae defensae sunt.

10 *Ado Chron. aet. sexta* [*Mign. CXXIII p. 103*]: Isicius tunc temporis Viennensem regebat ecclesiam sextus a beato Paschasio, cuius diebus praefatus Severus gloriosus presbyter ab India Viennam venit. Qui episcopus floruit ad tempora Zenonis imperatoris.

---

qui subscripserunt (*sequuntur p. 176, 23—28, atque in fine, omissis p. 177 vv. 1—6*:) Expl' nomina epōrū qui subscripserunt *M*

IIII. Aviti vitam primus *Henschenius* (*β*) edidit in Actis Sanctorum ed. Bolland. 5 Febr. I 667 ex cod. Viennensi, cuius apographum P. F. Chiffletius transmiserat, et Budecensi, paulo post *Labbeus* Bibl. nova I 693 ex veteri manuscripto (= *λ*). Ad capp. II—IIII, quae transcripsit auctor ex vita S. Apollinaris, cum vetustissimi inter Parisinos latinos libri 15436 s. XI = *P*, tum *Labbei* (Bibl. nova I 689) = *L*, *Martenii* (Ampl. Coll. VI 779) = *M*, *Ghesquinii* (Acta Sanct. ed. Bolland. 5 Octob. III 58) = *B* lectiones adnotavi.
12 patri *om. λ* 15 *fort.* dialogos

Item alios libellos duos contra Nestorium et Eutychem auctores erroris luculentissimo et castigato satis eloquio [Epp. II et III]. Item de subitanea paenitentia [Ep. IIII]. Item consolatoriam de transitu filiae Gundebadi [Ep. V]. Item epistolam, ubi solvit illud, quod dominus in evangelio dicit: Omnis qui reliquerit domum aut fratrem aut sorores aut patrem aut matrem aut uxorem aut filios aut agros propter nomen meum, centuplum accipiet etc. [Ep. VI]. Item epistolarum ad diversos libros tres. Item homilias de diversis temporibus anni: et multa alia tam prosaice quam metrice ad eruditionem omnis ecclesiae dei composuit et multotiens pro eruditione eius ab haereticis usque ad exilium et mortem periclitatus est. Hic venerabilem abbatem monachorum Veranum episcopum Lugdunensibus dedit. Hic etiam sanctum Viventiolum de grege presbyterorum dei electum eisdem episcopum designavit. Huius temporibus gravissima persecutio Wandalorum ceterarumque gentium in Africa excanduit et Symmachus pontifex per Africam et Sardiniam episcopis, qui in exilio erant, quingentis quinquaginta pecunias et vestes ministravit.

II.

Quanta autem ab haereticis et a sanctae dei ecclesiae inimicis passus sit, gesta fratris eius testantur, quae ita se habent: Itaque accidit ut quidam ex officio regis Sigismundi nomine Stephanus, qui super omnem dominationem fisci principatum gerebat, defuncta eius coniuge sororem uxoris suae sibi illicite coniugii consortio copularet. Qua de re sancti ac beatissimi apostolici viri Avitus et Apollinaris, qui secundum carnem germani, in Christi vero opere famosissimi fratres, omni semper in tempore operibus mancipati divinis, nobilitate eorum cognita, prudentia, doctrinis sacris, spiritu fervente eruditi, synodalem institutionem servantes, cum reliquis pontificibus simul in unum congregati ipsum Stephanum sacra communione privari sanxerunt: ut calcata scilicet humanae fragilitatis impudicitia incestum, quod iustitia superna dampnavit, inhonesta praesumptio non audeat vindicare. Tunc rex dirae insaniae furore permotus beatissimos pontifices acerrime insidias praetendendo iniuriare non desinebat. Sed apostolici atque venerabiles viri minas terreni regis minime formidantes, imperiis caelestibus armati ita se iustitiae vinculo nexuerunt, ut quaelibet supplicia eisdem inferrentur, ut socii passionum tormenta tolerarent. Visum enim illis est, ut in oppido

4 Matth. 19, 29.

14 *Anastasius de vitis pontificum c. LIII p. 81* (*Mign. CXXVIII p. 454*) *ex eoque Ado in Chronico*: Hic omni anno per Africam vel Sardiniam ad episcopos, qui in exilio erant retrusi, pecuniam et vestes ministrabat. *Ado Chronicon aet. VI ad a. 492* (*Mign. CXXIII p. 105 sq.*): Transemundus Wandalorum rex catholicas ecclesias clausit et ducentos viginti episcopos in Sardiniam exilio relegavit . . . (Symmachus papa) omni anno per Africam et Sardiniam episcopis, qui in exilio erant, pecunias et vestes ministravit.

1 authores λ 4 epistolas *libri* 11 Veranum: *immo* Stephanum *cf. Henschenius in Actis Febr. II p. 672, A. Iahn II p. 134 not. 5* 18 fisci eius *B* 19 et defuncta *L* inlicite *B* cumularet *M* 22 nobilitatis *PM* sanctis *L* 24 sancxerunt *P* 25 superna iustitia *β*, superna institit adānauit λ dampnauit] *P* 26 praesumtio *M* permotus furore *M* 27 acerrime] eis *M* iniuriari *βλ* 28 uenerabiles] mirabiles *PM* terreni regis] terrenas res *M* caelestibus *om.* (*sed quattuor punctis lacunam indicavit*) *M* 30 socii] saeua *PML* tolerarunt *P* est enim illis *M*

civitatis Lugdunensium, quod nuncupatur Sardinia, pariter tamquam exilio deputati auxiliante deo comitarentur. Videns vero rex ille constantiam esse eorum incorruptibilem, ab ira non desinens praecepit, ut pontifices, qui ibidem pariter residebant, ad propria reverterentur, et singillatim per singulos menses regem opperiri deberent. Sed 5 quia beatissimus Apollinaris in condemnatione Stephani perseverans videbatur, ipsum primum studuit observare.

III.

Tunc omnes lacrimis divinam potentiam obsecrantes, ne se derelinqueret, vale dicentes celebrata oratione profecti sunt. In quo loco dum vir dei morarum spatia necessitatis causa sustineret, ab ardenti aestu fluenta Rhodani tepefacta sunt, ut a si-10 tientibus ex eo aqua potari non posset. Et quia nullus puteus neque fons, unde aqua hauriri deberet, ibidem reperiebatur, beatissimus vir dei, firmans se spiritu sancto et virtutibus non ignotae potentiae securus, confert se ad locum a deo designatum et secretius praecepit suis sarculum exhiberi. Quo exhibito, oratione completa, ait ad eos: In nomine patris et filii et spiritus sancti, hunc locum aperite. Hoc facto mox, an-15 nuente illo, qui aquas fervere iubet in corde terrae, fons exortus est; et, quam diu beatissimus pontifex ibidem moratus est, beneficio omnipotentis dei aquam sibi placitam semper habere promeruit. Post discessum vero eius fons siccatus est, ut omnes agnoscerent meritis servi dei fontem ipsum obsequium suum detulisse et ad pristinum cursum fuisse reversum. Cumque rex ille virum illum apostolicum nec videre vellet, 20 sed magis insidias praetendere studeret, qui est meritorum rectissimorum iudex et immensae virtutis laudabilis, celerem ultionem demonstrans, illico contigit, ut ipse rex ita vim febrium incurreret, ut potius funebris quam vitalis esse crederetur.

IIII.

Tunc regina ipsius fide accensa alacri festinatione pervenit ad locum, ubi beatissimus pontifex residebat, et avida devotione petebat, ut intercessione ipsius dominus 25 suus incolumitatis donum reciperet. Sed vir dei abdicata mundanae elationis efferentia eundi famulatus omnimodis denegavit: magisque regina illa lacrimis pedes eius rigans poscebat vel cucullam eius sibi praestari, quam super regem sternere deberet. Victus fletibus cessit. Quae cum tribuente deo supra virum suum fiduciali constantia fuisset expansa, statim effugata infestatione febrium vel si qua alia impugnatio vide-30 batur, prosperitatis munus emeruit. His actis reminiscens rex ille facinus quod admiserat, licet grandi confusione repletus tamen exultans, quod suffragante pontifice

---

1 nominatur *M* 2 deo] domino *LB* eorum incorruptibilem esse] esse eorum incorruptibilem *P* 3 pariter residebant] habitarent *M* 4 singillatim] sigillatim *βλL* opperiri *Lβ*, operire (re *ex* ri *ras.*) *PM*, operiri *λB* regi adhaerere *mss. Vrsicampanum et Cisterciense* 5 condempnatione *P*, condamnatione *λ* stephani *om. P* 9 rodani *P* 11 uir dei] dei *om. M* et uirtutibus *λβB*, de uirtutibus *L*, de uirtutis *PM* 12 potentia *PM* 13 sacerculum *P* exhibere *PM* completa *βλ*, impleta *PML*, expleta *B* ait] dixit *B* 14 patris] dei patris *L* apperite *P* mox hoc facto *M* 15 quia quas *P*, qui aquam *L* exorsus *M* 16 moratus] demoratus *L* 19 ille *om. LB* 20 insidias] iniurias *M* qui est] quem *L et codd. Vrsicamp. et Cisterc.* iudex *post* laudabilis (21) *LB sic etiam codd. Vrsic. et Cisterc.* 21 illico *post* rex *M*, ilico *P* 24 praesidebat *M* dominus suus] domni eius *M* 25 suus *om. L* 26 eundi] eumdi *P*, eiusmodi *L* famulatus *PβB*, famulatum *λLM* 27 deberet *om. P* 28 uirum suum] suum *om. λβ* 29 si quae *L* 30 his factis *P* amiserat *P*

per vestimenti eius tegmina pristinam meruisset consequi sospitatem, praecurrens primum studuit, ut tanti miraculi tantaeque virtutis largitate latices, quos dominus servo suo benignitatis munere tribuit, oculis visibilibus cernere mereretur. Agnita virtutis gratia venit ad virum dei et amplectens pedes eius coram positus cum exultationis fletu veniam postulabat dicens: Peccavi, inique gessi, dum iustis indignas saepe 5 intulerim tribulationes; nam quae expugnari nescit iustitia caelestis, hoc ipso, quo impugnatur, fortior est. O caelestis regis indulgentia, qui peccantium animas non vult perire, sed culpas! o virtutum gloria, quae per famulum suum Apollinarem refutatis mundialibus curis gemina gratia claruere virtutis! denique assistens pro iustitia insaniam regis tumidamque eius superbiam reprimit et orationis effectu a languore mor- 10 tali, quo detinebatur, absolvit.

V.

Hunc Sigismundum regem beatus Avitus post exilium in fide pietatis erudivit, qui illo agente monasterium sanctorum martyrum Agaunensium Mauricii sociorumque eius construxit: quem postmodum captum a Francis et occisum vehementissime doluit. Hic imperatoribus et regibus, etiam populo, per epistolas, per homilias, insuper et viva 15 voce declamando quasi tonitruum extitit. Huius labore et industria baptisterii ecclesia musivo et marmore mirabiliter ornata et pavimento venusti operis constructa, ipsumque baptisterium cum aquaeductu et ornatu suo ad honorem patriarcharum et prophe-

---

12 *Marii Chronicon:* Florentio et Anthimio. His consulibus monasterium Acauno a Sigismundo constructum est. *Sic codex, qui unus habetur, Londinensis teste W. Arndtio (Kleine Denkmäler aus der Merowingerzeit, Hannover 1874, p. 10). Gregorius Turon. Hist. Franc. III 5:* Igitur mortuo Gundobado regnum eius Sygismundus filius obtenuit monastiriumque Acaunensem sollerti cura cum domibus basilicisque aedificavit . . . . . *(sequitur Sigirici parricidium).* Nihilominus ille ad sanctus Acaunenses abiens, per multus dies in fletu et ieiuniis durans, veniam praecabatur. Psallentium ibi assiduum instituens Lugduno regressus est, ultione divina de vestigio prosequente. *Sic cod. Parisinus teste W. Arndtio (Kleine Denkmäler p. 11). Gregorius de Gl. Mart. I 75 de sancto Sigismundo rege:* Hic (Sigismundus) post interemptum per iniquae consilium coniugis filium compunctus corde Agaunum dirigit ibique prostratus coram sepulcris beatissimorum martyrum legionis felicis paenitentiam egit deprecans, ut quaecumque deliquerat, in hoc ei seculo ultio divina retribueret, ut scilicet habeatur in iudicio absolutus, si ei mala, quae gesserat, priusquam de mundo decedat, repensentur. Ibique et psallentium cotidianum instituit locumque tam in territoriis quam in reliquis rebus affluentissime ditavit. (legionis . . . Felicis *coniecit A. Iahn Gesch. der Burgundionen II 535, sed vid. homil. XXV in.). Fredegarii Chronicon ad a. 584 (de Guntchramno rege):* An. DLXXXIIII. Anno 24 regni sui divino amore ecclesiam beati Marcelli, ubi ipse pretiosus requiescit in corpore, suburbano Cabillonensi, sed quidem tamen Sequanum est territorium, mirifice et solerter aedificari iussit ibique monachis congregatis monasterium condidit ipsamque ecclesiam rebus plurimis ditavit. Synodum quadraginta episcoporum fieri praecepit, et ad instar institutionis monasterii sanctorum Agaunensium, quod temporibus Sigismundi regis ab Avito et ceteris episcopis ipso principe iubente fuerat confirmatum, huius synodi coniunctione monasterii sancti Marcelli Guntchramnus institutionem formandum curavit. *Historiae Francorum epit. c. 34 (ex Fredegarii cod. Bernensi 318 dedit A. Iahn II 535):* Sygericum novercae insidias iussit interfici. Vnde fortem postea paenitentiam agens monasterium sanctorum Agaunensium miri operis construxit et alia plura monasteria aedificavit. *Ado Chronicon aet. sexta (Mign. CXXIII p. 106):* [Sigismundus cum ad sanctorum martyrum Agaunensium monasterium fugeret, comprehensus a Chlodomiro cum uxore et filiis suis necatur et in

---

1 percurrens *M* 2 studuit] statuit *L* ut *om. LM* '*abundat* largitate' *marg. Bolland.* 3 oculis] ut oculis *PML* cernere mereretur] cerneretur *P*, cernere iuberetur *L* 4 complecteus *B* coram positus] compositus *λβ* 5 inique] neque *P*[1] 6 nam quae] namque *P* 7 inpugnatur *P*, impugnat *M* 9 claruit *LMB* adsistens *LB* 10 que] quae *P* langore *P* 11 absoluitur *L*, absoluit &c. *λ* 15 homiliam *λ*, homelias *β*

tarum sanctique Iohannis baptistae, quanta celeritate a fundamentis reaedificata sit, in homilia, quam populo in dedicatione eius composuit, ita scribit: Antea locus quam annus expletus est [Homil. XVIII p. 129]. Quantus autem in ecclesia, dum vixerit, fuerit, quisquis scire ad plenum vult, post eius innumera in divinis laboribus opera
5 epitaphium ipsius legat et quantus fuerit videre poterit.

VI.

Sepultus est autem in ecclesia apostolorum ad sinistram partem domus in capite longioris maceriae. Hic ad Elpidium Lugdunensem diaconum, virum doctum et sanctum, unam familiarissimam et sale sapientiae conditam scripsit epistolam [Ep. XXXVIII (35 S.)]. Moritur Anastasio adhuc principe.

V.

ALIORVM SCRIPTORVM QVAE RESTANT DE AVITO TESTIMONIA.

10 Gregorius Hist. Franc. II 34: Cum autem cognovisset (Gundobadus) adsertiones — voluit confiteri [vid. supra p. 1 Dialogorum contra Arrianos 1]. Magnae enim facundiae erat tunc temporis beatus Avitus: namque insurgente haeresi apud urbem Constantinopolitanam, tam illa quam Eutyches, quam illa quam Sabellius docuit, id

---

puteum proiectus occultatur. Sed per revelationem postea ab abbate sanctorum martyrum levatus non longe ab ecclesia eorum in monasterio, quod ipse construxit, ubi eorum corpora, scilicet Mauritii sociorumque eius sex milium sexcentorum sexaginta sex posita sunt, honorifice sepultus est. Vbi virtutibus postmodum et ipse claruit. Tunc temporis et Avitus presbyter insignis apud Aurelianos habetur. *Gesta regum Francorum c. 20 (Mign. LXXXXVI p. 1421)*: Tunc temporis (a. 523) aedificabat Sigismundus rex monasterium SS. Martyrum Agaunensium in Burgundia S. Mauricii scilicet cum sociis sex milibus sexcentis. *Passio sancti Sigismundi regis (ex cod. Bernensi 24 s. XI, apud A. Iahn G. d. Burgundionen II 508) c. 6:* Dum multa loca sanctorum perlustrasset, venit in eum locum, qui Agauno vocatur, ubi sanctus Mauricius cum suis commilitonibus pro amore domini nostri Iesu Christi martyrii palmam accipere meruit. Et tam itinere quam ieiuniis fessus petiit, qualiter ipsis preciosis sanctis deservire deberet, per quod se eorum agminibus poterit sociare. Tunc non aliter nisi nutu dei credimus angelo nuntiante ipsi revelatum fuisse, ut ad instar caelestis militiae psallendi choros instituere deberet. Quo consilio divinitus accepto sanctos atque apostolicos viros episcopos consuluit, utrum salubriter an non cogitaret. Qua interrogatione sancti antistites inter se ventilata, licet inusitatum opus tamen domino annuente unanimiter consenserunt. *c. 7:* Quod sanctum opus perfecte institutum et firmatum. *Omitto Reginonis et Aimoini testimonia, qui Gregorium sequuntur, item Chronici S. Benigni Divionensis (D'Achery II 360^b sq.) quod fluxit ex Vita Sigismundi et Fredegario, Sigeberti Gemblacensis qui Marium, Hugonis Flaviniacensis Chron. Verdun. p. 86, qui utrumque et Marium et Gregorium ante oculos habuit. De horum testimoniorum pondere disseruit A. Iahn II 291 not. Graviora multo sunt et quae aegre omitto, quae narrantur in* Vita sanctorum abbatum Agaunensium c. 2 ex. — *7 s. VI medio scripta (ed. W. Arndt, Kleine Denkmäler)* et Concilium *quod dicitur* Agaunense *ex vetustissima charta s. XI/XII vel XII/XIII primum descriptum ab I. Grémaud in Mémorial de Fribourg IVème année, Fribourg, 1857 p. 338—343 (separatim ed. s. t.: Grémaud, Origines et Documents de l'abbaye de St. Maurice d'Agaune, Fribourg 1858).*

V. 10 *Gregorium exscripsit Hugo abbas Flaviniaci coenobii in Chronico Virdunensi (Labbei Nova Bibl. msta I 86).*

---

4 scire *om.* λ   *post* 5 *in ms. Budecensi inserebatur epitaphium Aviti (vid. infra p. 185)*   9 Anastasio] *immo* Iustino

est nihil divinitatis habuisse dominum nostrum Iesum Christum, rogante Gundobado rege ipse contra eos scripsit. Extant exinde nunc apud nos epistolae admirabiles, quae sicut tunc haeresim oppresserunt, ita nunc ecclesiam dei aedificant. Scripsit enim Homiliarum librum unum, de mundi principio et de diversis aliis condicionibus libros sex versu compaginatos; epistolarum libros novem, inter quas supradictae continentur epistolae. Refert enim in quadam homilia — spiritus celebrantur [vid. supra praefixa Homiliae VI p. 109].

Ennodius in Vita Epiphanii episcopi Ticinensis: Dedit etiam [sc. pecuniam ad redimendos captivos, quos Burgundiones ex Liguria abduxerant incursionibus Italiam vexantes] praestantissimus inter Gallos Avitus Viennensis episcopus, in quo se peritia velut in diversorio lucidae domus inclusit [cf. Aviti ep. X (8) et XII (10) ad Eustorgium et Maximum episcopos et Acta Sanct. Bolland. 21 Ian. § 55].

Ado Chronicon aet. sexta (Mign. CXXIII p. 107): Faustus, ex abbate Lirinensis monasterii apud Regium Galliae episcopus factus, Pelagianum dogma destruere conatus in errorem labitur . . . . Contra hunc scribit lucidissima fide beatissimus Avitus Viennensis episcopus eius redarguens errorem.

Ado Chronicon aet. sexta (Mign. CXXIII p. 111): ad a. 575: Philippus Viennensis episcopus clarus floruit. Cuius tempore monasterium sancti Andreae subterioris Viennae conditum a Remila Eugenia Ansemundi ducis filia atque sub testamento matri ecclesiae traditum. Nam aliud monasterium superius sancti Andreae in colle civitatis situm iam erat. Fundaverat enim ipsum beatissimus Leonianus temporibus sancti Aviti eiusdem urbis episcopi, ubi eadem ipsa Remila sub regulari disciplina nutrita fuerat.

Agobardus lib. adversus Felicem Vrgellitanum c. XXXVIIII (Mign. CIIII p. 65): Legit etiam Felix in sanctorum patrum Hieronymi, Augustini, Ambrosii, Hilarii et Aviti libris, cum de incarnatione salvatoris tractaret, intromissum nomen adoptionis, sed iuxta modum adsumptionis vel susceptionis ab eis positum, quod ille alio et e contrario hausit sensu. c. XXXXI: Beatus quoque Avitus Photinianorum haereticorum validissimus expugnator scripsit dicens: 'Certe circumfrementibus — humilitas'. [Contra Eutychianam haeresim I supra p. 19, 22—29]. Sed quia haec dicens nec credidit nec docuit dominum nostrum adoptivum esse filium iuxta humanitatem, apparet ex eo, quod ibidem praemisit dicens: 'Apostolus autem dicit: Postquam — de matre' [ep. XXX (28 S.) p. 61, 27—33]. Ecce catholicus doctor veridice contra Felicem testatur, quod dominus noster nec adoptione nec electione sit filius patris, sed genere et proprietate.

19 et 22 Remila] *sic charta Viennensis a. 534 (Pardessus n. 140)*, Remilla *et* Remilia *Adonis exemplaria* 32 praemisit] '*aut periit Aviti opus, in quo fragmenta istaec conexa erant, aut fatendum est Agobardum memoria lapsum esse'. Baluzius.* *Cetera Agobardi de Avito testimonia supra exhibui p. 2 sq. inter Dialogi relliquias fr II—III B et ad Concilium Epaonense p. 165. — Quae sunt de solis poematis testimonia, in prolegomenis invenies conlecta.*

VI.

TITVLORVM GALLICANORVM LIBER.

I. TITVLVS MEMORIAE SANCTI IVSTI.

Hic patris antiqui condigno nomine Ivsti
In spe perpetuae requiescunt pignora vitae,
Membra beata satis, quae semper dedita Christo
Per varios semet cruce confixere labores,
5 Vt melius celeri rapiantur in aera nube,
Cum caelo adveniens iudex effulserit ipse.
Hic fuit egregius primum Levita Viennae;
Inde gregem domini, doctrina insignis et actu
Conspicuus, praesul Lugduni pavit in urbe.
10 Post anachoriticae vitae flammatus amore
Longinqua Aegypti sitiens deserta petivit,
Quo senibus sacris pietatis foedere iunctus,
Cum miram extremo clausisset lumine vitam,
Plebis amore suae patriam revocatus ad urbem
15 Cum viatore pio Christi tumulatur ad aram,
Vt quos pervigili vivens pietate nutrivit,
Continuis precibus foveat per saecula natos.

II. TITVLVS ABSIDAE.

Christi sancta domus, praepollens aula piorum,
Hospita sanctorum, virtutum sedula mater
Haec est, quam cernis, semper ubi rite precanti
Gratia larga patet per tot cumulata patronos,
5 Quos propriis titulis distinguit gloria consors,
Convexo varia rutilant ceu sidera caelo.

III. TITVLVS MEMORIAE SANCTI WALDOMERIS.

Hic famulus Christi mira virtute refulgens
Waldomeris humo conditus astra tenet,
Conspicuus vita, pretiosa morte sacratus,
Credentum populis dona beata ferens:

VI. *Haec epitaphia ex codice Bigotiano vel Petaviano* (*Parisino lat. 2832 s. VIIII*) *quem nuper E. Duemmler accurate descripsit in Novi archivii t. IIII p. 297—299, olim Duchesnius Script. rer. Francic. I p. 513 sqq. edidit, ego iterum contuli = P.* Voto bonae memoriae Mannonis liber ad sepulcrum Sancti Augendi oblatus *in fronte inscriptum est. De Mannone, qui obiit s. VIIII ex., vid. Historiam litt. Franciae V 657 sq. Ruinartumque ad Gregorium p. 686. Eorum virorum, qui olim ipsos lapides viderunt sive vidisse putantur* (*I. Du Boys, Viennae antiquitates* (*in Bibliotheca Floriacensi; Le Lièvre, Histoire de l'antiquité de la cité de Vienne*), *lectiones Le Blantio debeo, ad eosdem referenda videntur, quae hic ex Charvetii et Chorierii libris protulit.*

I. *Le Blant Inscription chrétiennes des Gaules n. 27. — Agobardi esse vel Flori suspicatur P. de Colonia* 2 pognora *P*[1] 5 aere *Duchesnius*

II. *Martenius Ampl. Coll. V 618 inter Flori opuscula poetica edidit, omisit Duchesnius.* Titulus in abside memoriae sancti Iusti *Martenius* 4 putet *P*

III. *Eiusdem eum primo aetatis esse putat Le Blant adn. ad n. 27; Waldomeris diaconus Lugdunensis obiit c. a. 660*

5 Huius enim precibus solvuntur vincla reatus
Et praesens Christus fert bona cuncta suis.
Languidus hinc hospes remeat, hic daemonis atri
Vis truculenta fugit, vita salusque redit.
Hic perdunt zabulus vires, incendia Maurus;
10 Cedunt hic meritis Tartara, sancte, tuis.
Te pietas, te clara fides provexit ad astra;
Nos tua prex tristi servet ab igne reos.
Soli insunt tumulo sacrati corporis artus:
Vidimus ipsi, oculis fit manifesta fides.

IIII. TITVLVS ABSIDAE.

Martyribus subter venerabilis emicat aula,
Martyribus supra Christus rex praesidet altus.
Circumstant miris animalia mystica formis
Nocte dieque hymnis trinum inclamantia numen.
5 Adstat apostolicus pariter chorus ore corusco,
Cum Christo adveniet certo qui tempore iudex.
Vivaque Hierusalem agno inlustrante refulgens
Quattuor uno agitat paradisi flumina fonte
Pignoribus sacris clarus baptista Iohannes:
10 Altare inlustrat, poscentia pectora purgat.

V. EPITAPHIVM SANCTORVM SEVERINI EXSVPERII ET FELICIANI.

Martyribus reverenda tribus haec fulgurat aula,
Quorum caelesti servantur nomina libro.
Hi domini ob nomen felici sorte perempti
Vrbe Viennensi aetherias sumpsere coronas.
5 Inde huc translati post longi temporis annos
Praesentem inlustrant meritis vivacibus aulam
Conspicuo in templo, praefatae quod pius urbis
Condidit antistes tantoque honore beavit.
Seque piis supplex tradens in saecla patronis
10 Hic vita excessit, hic sacris conditur arvis.
Quem sine fine tegens foveat miseratio Christi.
Nomina sanctorum cupiens cognoscere, lector,
Scito SEVERINVM, EXSVPERIVM ac FELICIANVM.
Auctoris nomen commendant scripta sepulchri.

V. Constructa autem ibidem [Romanensium in civitate] ecclesia in honorem b. Petri et monachis cum abbate collocatis ibidem, in ipso loco sepeliri desiderans trium martyrum reliquias, quos fidei suae primitias Vienna habuerat, primum transtulit reverenter, scilicet Severini, Exuperii et Feliciani. *Vita b. Barnardi archiepiscopi Viennensis s. VIIII c. 7 (Acta SS. ed. Bolland. 23 Ian. II p. 547).*

---

14 oculis. sit *P*

IIII. *Mabillonius in Veteribus Analectis ed. nov. p. 416 inter Flori carmina edidit, om. Duchesnius* 7 hierusales *Mab.* 9 clerus *Mab.*

V. Epitafium *P* 4 aethereas *P* 10 conditor *P*[1]

VI. EPITAPHIVM CARETENES RELIGIOSAE REGINAE QVAE CONDITA EST LVGDVNI IN BASILICA SANCTI MICHAHELIS.

a. 506

Sceptrorum columen, terrae decus et iubar orbis,
Hoc artus tumulo vult CARETENE tegi.
Quo famulam tu, Christe, tuam rerumque potentem
De mundi regnis ad tua regna vocas
5 Thesaurum ditem felici fine secutam,
Fotis pauperibus quem dedit illa deo.
Iam dudum castum castigans aspera corpus
Delituit vestis murice sub rutilo.
Occuluit laeto ieiunia sobria vultu,
10 Secretaeque dedit regia membra cruci.
Principis excelsi curas partita mariti
Adiuncto rexit culmina consilio,
Praeclaram subolem dulcesque gavisa nepotes
Ad veram doctos sollicitare fidem.
15 Dotibus his pollens sublimi mente subire
Non sprevit sacrum post diadema iugum.
Cedat odoriferis quondam dominata Sabaeis,
Expetiit mirum quae Salomonis opus.
Condidit haec templum praesens, quod personat orbe,
20 Angelicisque dedit limina celsa choris.
Laxatura reos regi quas saepe ferebat,
Has offerre preces nunc tibi, Christe, potest.
Quam cum post decimum rapuit mors invida lustrum,
Accepit melior tum sine fine dies.
25 Iamque bis octona Septembrem luce movebat
Nomen Messalae consulis annus agens.

VII. EPITAPHIVM SANCTI AVITI [EPISCOPI].

Quisquis maestificum tumuli dum cernis honorem,
Caespite concludi totum deflebis AVITVM,
Exue sollicitas tristi de pectore curas.
Nam quem plena fides, celsae quem gloria mentis,
5 Quem pietas, quem promta manus, quem fama perennat,
Nil socium cum morte tenet. quin prospice sancti
Gesta viri, primum florescens indole quanta
Spreverit antiquo demissos stemmate fasces,

VI. 3 *Pietatis exemplum reginae narrat Gregorius de miraculis S. Iuliani II c. 8.*

VI. *Fortunato tribuit Le Blant n. 31* Epitafium *P* scī micahelis *P* 3 quo *scripsi, an* quam?, qua *P*, quin *Le Blant* 8 dilituit *P* 10 secrete *P* regi///a *P* 11 principes *P* 19 orbē *P*1 21 quae *Le Blant*

VII. *Le Blant n. 402* Epitafium *P* episcopi *om. P* 1 mestificum *PL* (*L = codex Leidensis Voss. 122 conlatus ab Luciano Muellero Mus. Rhen. XXI [1866] p. 271 sq.*) timuli *in* tumuli *minio corr. L* 2 cespite *P*, .espite *L* 4 nam] .a *L* celse *L*, celsa *P* quem] q; *L* 5 promta] *L*, prompta *P*, larga *vulg.* perhennat *L* 7 flores*a*cens *L* 8 demissos *Le Blant*, dimissos *L*, di/missos *P* stemate *L* faces *L*

Maturum teneris animum dum praestat in annis
10 Et licitum mundi voti virtute relegat.
Nec mora, pontificis sic digna insignia sumsit,
Augeat ut soliti felicia coepta laboris.
Culmen dulcidini, non obstat pompa rigori;
Subicitur magnus, servat mediocria summus;
15 Distribuit parcus, pascit ieiunus, amando
Terret et austeris indulgentissima miscet.
Cunctantem suasu, iuvit solamine maestum;
Iurgia diremit, certantes foedere iunxit;
Dissona veridicam fingunt quae dogmata legem,
20 Hortatu, ingenio, monitis meritisque subegit.
Vnus in arce fuit quoquo libet ordine fandi;
Orator nullus similis nullusque poeta;
Clamant quod sparsi per crebra volumina libri,
Quis vixit, vivit perque omnia saecula vivet.

VIII. DOMNINVS PAPA IN NOMINE CHRISTI PAVPER EPISCOPVS.

D OMNINVS, rem spemque deo qui mente devota
O mnigenam Christo dignis virtutibus offert,
M ente catus, set lege pius, facundia dives,
N escius iniusti doctusque rescindere culpas,
5 **I** ntemerata fide divina in sede locandus;
N il proprium cupiens redemit, quos possidet hostis;
V estitum, pastum, potum tectumque ministrat.
S olus eris iussu domini data morte superstes.

Ex voto Flavius Lacanius vir consularis cum suis fecit
de proprio basilicam, secretaria atque porticum.

VIII. *Ado ad a. 527 (p. 108 Mign.)*: Viennensis episcopus Domninus floruit. Hic tam in divinis quam in saecularibus artibus claruit, amator pauperum, redemptor captivorum vitaque probatissimus.

---

9 prestat *PL* 10 *et licitum L* uoti *P*, *uetum L* 11 *nec L* insig... *L* sumsit] sumit *P*, sumpsit *L* 12 cepta *PL* 13 *culmen L* dulcidini *PL*, *fort.* dulcori *pro v.* 13 *vulgo duo leguntur:*

Nec tamen ob summi culmen tumefactus honoris
Erigitur seque ipse aliis plus aestimat, immo
Subicitur *et q. s.*

15 parcus *post* amando *habet L*, *unde* d. p. i. parcus amando *coni. L. Mueller* 17 cunctantes *vulgo* iuuit (u *post* i *in ras.*) *P* mestum *PL*, moestos *vulgo* 18 diremit *PL*, dissoluit *vulgo* certante *L* federe *L* 19 uiridicam *L* fingunt *P*, *tangunt L*, inficiunt *vulgo* quae *om. L* *unde* quae tangunt *coni. L. Mueller* docmata *L* 20 ortatu *L* meritis monitisque *Le Blant* *vv.* 21—24 *ab Adone laudantur* (*Mign. CXXIII p. 106*) 21 quoquo libet *PL* (*sic* quoquo libet ordine *Avitus in ep. VII supra p. 39, 10*), cui quolibet *vulgo et C. Barthius Adversariorum p. 699*, cui quilibet *Ado* 22 similis similisque poeta *Chorier vel Charvet* 23 parsi *L* libri *L* 24 quis *PL*, qui *Ado* uix uiuit *L* scl'a *P Ado*, tempora *L*

VIII. *Le Blant 405, deest in P, primus (ex chartulario ut videtur) protulit Iohannes Du Boys; qui in subscriptione* Flauius *pro* flaminis *quod habebat codex, reposuit.* Lucanius *Cangius s. v.* secretarium ('uetus inscriptio in ecclesia Viennensi') 1 rem spemque *scripsi*, res suas *codex* 3 catus set *scripsi*, castus et *codex*

VIIII. EPITAPHIVM SANCTI PANTAGATI [EPISCOPI].

Sanctorum vitam transactis cursibus aevi
  Scriptis posteritas cernere magna cupit,
Vt valeat similis ceris consistere veris
  Atque procul tendat vivere post obitum.
5 Hoc igitur sancti conduntur membra sepulchro
  PANTAGATI patris pontificisque pii.
Cuius vita fuit gemino sublimis honore,
  Fascibus insignis, religione potens.
Arbitrio regum quaesturae cingula sumpsit,
10 Stemmate praecipuus, plus probitate cluens.
Dans epulas primis et largo munere gazas
  Pauperibusque dedit caelica regna petens.
Ingenio sollers ingenti dogmate fulsit,
  Orator magnus vates et ipse fuit.
15 His igitur studiis primaevo flore iuventae
  Inter summates esse prior studuit.
Hinc subolem felix diviso munere vidit:
  Pars sacrata deo, pars genitura manet.
Post matura viro quam cessit tempore vita,
20 Culmen apostolicum contulit alma fides.
Sic linquens mundum caelestem possidet arcem,
  Qui sit praesidium, celsa Vienna, tibi.
Bis senum vitae conplevit tramite lustrum,
  Annis quinque super saecula nostra videns,
25 In quibus aeternae contemplans praemia vitae
  Lucem perpetuam promeruitque quiem.

X. EPITAPHIVM SANCTI HESICII [EPISCOPI].

Praesulis iunctum tumuloque Aviti,
Funus HESICI tegitur sepulchro,
Qui cluens olim micuit honore
Pontificali.

VIIII. *Ado Chronicon aetas sexta ad a. 564 (Mign. CXXIII p. 109)*: Pantagathus Viennensis episcopus floruit. Hic consularibus fascibus primum sublimis, sed Christi humilitate primus, postmodum quinque annis episcopalem sedem fidelissime rexit: sub consulatu Paulini iunioris et Basilii vita functus est. Cui successit in episcopatu Isicius, qui et ipse sub Iustiniano floruit.

VIIII. *Le Blant n. 429. Lapidem neglegenter descripsit Le Lièvre in ecclesia S. Georgii; post c. X positum est carmen in P* Epitafium *P* episcopi *om. P* 3 ceris *scripsi*, certis *P*, ut uideat similis sanctis *Le Blant* 13 ingen/ti (i *eras.*) *P*, integro *Le Blant* 15 iuuentae] uirente *Le Blant* 16 summatos *P* 17 hinc *scripsi*, in *P* sobolem *P*, sobole *Le Blant* diuiso] diuino *Duchesnius* 19 uiro *Le Blant*, uero *P* cessit] gessit *Le Blant* 26 quiem *scripsi*, suae *P*

X. *Le Blant n. 413* Epitafium *P* episcopi *om. P* 1 praesuli *Le Blant* 2 funes *P* hęsici *P*, Ysicii *Du Boys*, Isicius *Adoni dicitur, cf. ad epigr. VIIII*

5 Quique mundanis titulis peractis,
Quaestor et regum habilis, benignus
Ambiit demum habitare sacris
Incola tectis.

Cultibus Christi sapienter haerens
10 Fautor et pacis studuit furentes
Reddere cives speciali voto
Mentis amicae.

Temporum mensor numeros modosve
Calculo cernens strenuusque doctor,
15 Vnde fraterna docuit libenter
Agmina templis.

Septenum necdum peragens bilustrum
Corpus huic sedi posuit beatae:
Mente cum iustis habitans refulget
20 Luce perenni.

Quem soror Marcella gemens obisse,
Vltimum praebens lacrimis levamen
Nomen hic scalpsit titulumque fixit
Carmine parvo.

XI. EPITAPHIVM NAMATII [EPISCOPI].

Humanos quicumque tremens sub pectore casus
Ingemis et lustras oculo manante sepulchra
Atque dolens nimio tecum maerore volutas,
Quod cunctos mors saeva voret, quod saepiat umbra
5 Perpetua leti nullum solutura per aevum:
Huc vultus converte tuos, huc lumina flecte
Et cape solamen posito maestissime fletu,
Aeternum quia vivit homo, si iusta sequatur,
Si teneat Christique libens praecepta facessat,
10 Vt tenuit tumulo positus NAMATIVS isto.
Qui cum iura daret commissis urbibus amplis,
Adiuncta pietate modis iustissima sanxit

XI. *Ado Chronicon aetas sexta* (*Mign. CXXIII p. 109*): Hoc tempore [Leovigildo regnante] Namatius Viennensis ecclesiae episcopus floruit nobilis stemmate, sed nobilior vita et eloquio (*cf. infra v. 25 sq.*).

---

9 Christi] sanctis *Du Boys* 13 numeros: o *ex* u *pr. corr. P* 15 sequi superna docuit *Du Boys* 16 templis *P*, templi *Duchesnius* 17 septimum *Le Blant* peragens bilustrum *P*, peragendo lustrum *Duchesnius* 19 iustis] sanctis *Le Blant* 20 perenni] per aeuum *Du Boys* 23 sculpsit *Du Boys*

XI. *Le Blant n. 425* *titulum om. P* 1 tremis *Du Boys* 5 perpetue lętis *P*

Patricius, praesul patriae rectorque vocatus.
Hinc spretis opibus titulis mundique reiectis
15 Aeterno sese placuit submittere regi
Et parere dei mandatis omnibus aptus.
Sic postquam meritis servata et lege superna
Maxima pontificis suscepit munera dignus,
Quin etiam sumpto mercedes addit honori:
20 Pauper laetus abit, nudus discedit opertus,
Captivus plaudit liber sese esse redemptum;
Civis agit grates tantoque antistite gaudet.
Inter se adversos inlata pace repressit,
Perfugium miseris erat et tutela benignis;
25 Nobilis eloquiis et stemmate nobilis alto,
Nobilior meritis et vitae clarior actu,
Vivat ut aeternum et Christi gratetur amore.
Huius si quaeras aevum finemque salutis:
Septies hic denos et tres conpleverat annos,
30 Post fasces posuit vel cingula Symmacus alma
Iunior, et quintus decimus cum surgeret orbis,
Ad summos animam caelos emisit opimam;
Corpus humi mandans terrae terrena reliquit.

XII. [EPITAPHIVM SILVIAE MATRIS CELSI PATRICII]. a. 579

Quisquis lucifero sortitur munere saeclum,
Occasu potius proditur ille suo.
Cunctaque mundano currentia tempore gesta,
Vel bona vel probra, omnia morte cadunt.
5 Phoebus nempe nitens merito producitur ortu,
Si pronus claro clauserit orbe diem.
Consulibus atavis pollens hic SILVIA corpus
Terrenum liquit caelica regna petens.

XII. *Gregorius Hist. Franc. IIII 24:* Cum autem Guntchramnus rex regni partem sicut fratres sui obtinuisset, amoto Agroecula patricio Celsum patriciatus honore donavit, virum procerum statu, in scapulis validum, lacerto robustum, in verbis tumidum, in responsis opportunum, iuris lectione peritum: cui tanta deinceps habendi cupiditas extitit, ut saepius ecclesiarum res auferens suis ditionibus subiugarit. Nam cum audisset quadam vice Isaiae prophetae lectionem in ecclesia legi, in qua ait: Vae his qui iungunt domum ad domum et agrum ad agrum copulant usque ad terminum loci! [Isai. 5, 8], exclamasse fertur: Incongrue hoc vae mihi et filiis meis. Sed reliquit filium, qui absque liberis functus maximam partem facultatis ecclesiis, quas pater expoliaverat, dereliquit (*obiit teste Mario in Chronico IIII cons. Iustini iunioris id est a. 570*).

---

13 patritius *P* 14 hic *Le Blant* relictis *Du Boys* 15 placuit sese *Charvet* 17 sic posthaec meritis seruatus et lege superna *Du Boys* *post v.* 18 *excidisse versiculum puto* 19 addet honore *P* 22 ciuis *Charvet*, cuius *P* 25 eloquio *Le Blant ex Adone* 27 aeterni *Charvet* 30 post posuit fasces *Charvet* uel] et *Le Blant* alma] ampla *Le Blant* 31 surgerit *P* 32 animum — opimum *Duchesnius* obmisit *Du Boys*
XII. *Le Blant n. 221* *titulus deest P* 4 canunt *P* 5 phebus *P*

Insignis gemino vitae quae sidere fulsit
10 Culminibus saeclo, religione deo.
Natorum splendore potens, subfulta vigore
Gaudebat partu se reparasse patres.
Vnde sacerdotii claro dotatus honore
Et CELSVM meruit cernere patricium.
15 Ter quinum rapida vergebant tempora lustrum
Et super adiectus tertius annus erat.
Martius aurati redimitus sidere veris
Nono sole micans praemia tanta tulit.
Haec suprema dies, caelesti in limite prima,
20 Quam rapuit saeclo, hanc dedit ipsa polo.
Pignora desistant lacrimis planctuque gravari;
Non placeat gemere, quod celebrare decet.

XIII. EPITAPHIVM SANCTI GREGORII [PAPAE].

Suscipe terra tuo corpus de corpore sumptum,
Reddere quod valeas vivificante deo.
Spiritus astra petit, leti nil iura nocebunt,
Cui vitae alterius mors magis ipsa via est.
5 Pontificis summi hoc clauduntur membra sepulchro,
Qui innumeris semper vivit ubiquê bonis.
Esuriem dapibus superavit, frigora veste,
Atque animas monitis texit ab hoste sacris.
Implebatque actu, quidquid sermone docebat,
10 Esset ut exemplum mystica verba loquens.
Ad Christum Anglos convertit pietate magistri
Adquirens fidei agmina gente nova.
Hic labor, hoc studium, haec tibi cura, hoc pastor agebas,
Vt domino offerres plurima lucra gregis.
15 Hisque dei consul factus laetare triumphis;
Nam mercedem operum iam sine fine tenes.

---

22 *Fragmentum marmoris Viennae repertum in ecclesia S. Petri* (*Le Blant n. 438 A, planche n. 304*) *ultimos versus servavit:*

non] PLACEAT GEMIRE QVOD CELEBRARE [*decet*
cuius] DEPOSITIO EST VII IDVS MARSIAS
tricies] NOVIES $\overline{\text{PC}}$ BASILII $\overline{\text{V}}$ $\overline{\text{CC}}$ $\overline{\text{IND}}$ $\overline{\text{XII}}$

---

9 insignes *P* uitęq; *P* 19 supprema *P* limine *Le Blant*
XIII. *Gruteri inscriptt. n. 1175; alios libros recenset G. B. de Rossi ad Venanti Fortunati carmina rec. F. Leo p. XXVI n. 3* papae *om. P* 9 quicquid *P* 10 mistica *P* 14 offeres *P* grecis *P*

XIIII. EPITAPHIVM IVLII AVITI.

Christicolas inter populos animasque sacratas,
Quis patet angusti pervia porta poli,
IVLIVS unigenae divi venerator AVITVS
Siderea fruitur lege pari domibus;
5 Corporeamque solo faecem tabemque relinquens
Purpureum domini purus adit solium.
Accipe sublimem, gratantum turba piorum,
Consortemque tene, casta corona, virum.
Illi perfidiae perpes metus ac fuga fraudis,
10 Fucis et maculis mens inimica fuit.
Servator recti semperque probator honesti
Fecunda largi fruge boni viguit.
His laudum titulis ingentes addidit auctus
Consilium felix dives et eloquium.

XV. [EPITAPHIVM AVSTREGILDIS REGINAE].

a. 581

Conditur hic regum genetrix et regia coniunx,
Praecellens lumen patriae, lux orbis et aulae,
AVSTREGILDE potens regis decus, gloria mundi,
Principis invicti quae magnum auferre furorem
5 Sueverat et pulsis absolvere corda periclis.
In qua magnorum praecessit culmen honorum
Omnipotentis amor, cuius dum sedula iussis
Paret et aeterni sequitur praecepta magistri,
Ad caelos praemisit opes dextrisque rogantum
10 Terrenum statuit transferre ad sidera regnum.

XV. *Gregorius Hist. Franc. IIII 25:* Guntchramnus rex bonus primo Venerandam . . . postea vero Marcatrudem . . . in matronium accepit . . ., postquam rex Austrechildem [*al.* Austrigildem] cognomento Bobilam accepit, de qua iterum duos filios habuit, quorum senior Chlotharius, iunior Chlodomeris dicebatur [*cf.* V 17. 21]. *Idem V 36:* His diebus Austrechildis Guntchramni principis regina ab hoc morbo [dysenterico, qui morbus paene Gallias totas praeoccupavit] consumpta est: sed priusquam nequam spiritum exhalaret, cernens quod evadere non posset, alta trahens suspiria voluit leti sui habere participes, agens ut in exequiis eius aliorum funera plangerentur. Fertur enim Herodiano more regem petiisse dicens: Adhuc spes vivendi fuerat, si non inter iniquorum medicorum manus interissem; nam potiones ab illis acceptae mihi vi abstulerunt vitam et fecerunt me hanc vitam velociter perdere; et ideo, ne inulta mors mea praetereat, quaeso et cum sacramenti interpositione coniuro, ut, cum ab hac luce discessero, statim ipsi gladio trucidentur, ut sicut ego amplius vivere non queo, ita nec illi post meum obitum glorientur, sed sit unus dolor nostris pariter ac eorum amicis. Haec effata infelicem animam tradidit. Rex vero peracto ex more exequio, oppressus iniquae coniugis iuramento implevit praeceptum iniquitatis; nam duos medicos, qui ei studium adhibuerant, gladio feriri praecepit: quod non sine peccato factum fuisse multorum censet prudentia. (*Hos medicos Nicolaum et Donatum appellat Marius in chronico, ubi Austregildem obiisse ait a. 581 mense Septembri. Vixit annos duo et triginta*).

XIIII. *Le Blant n. 646* 1 sacratus *Duchesnius* 2 augusti *P* 13 actus *coni. Le Blant*
XV. *Le Blant n. 218, qui Fortunato adcenset* titulum om. *P* 8 parit *P*

Sed tantis provecta bonis sunt tempora vitae
In spatio breviata suo, cui pulchrior aetas
Ter denos tribuens geminos superaddidit annos,
Magna sed angusto deducens saecula cursu.

XVI. [EPITAPHIVM CHLODOMERIS FILII GVNTCHRAMNI REGIS].

Olim quae propriis laetata es, Gallia, regnis
Inque novos luctus gaudia prisca rapis,
Conveniunt lamenta tibi, est et causa doloris,
Gloria qui potuit nominis esse tui.
5 CHLODOMERIS enim excellens regia proles
Migravit regnum raptus ad aetherium.
Qui teneris annis, animis dum vincitur aetas,
Tempora praecurrens coeperat esse puer.
Cuius praecipuis crescens infantia rebus
10 Ipsaque iam verbis murmura mixta dabat
Verbaque maiorem necdum monstrantia sensum
Certabat magnis parvulus ingeniis.
Lactea mellifluis reserabat pectora dictis
Erumpens tenero cordis ab ore vigor.
15 Hunc rapuit mox saeva dies, cum quarta tumescens
Densaret gelidas horrida bruma nives.

XVII. [EPITAPHIVM CHLOTHARII FRATRIS CHLODOMERIS].

Iungitur hic tumulo fratris germanus et almo
Dulcia consocians tradidit ossa loco,
Vt caelo reddens animam, sic membra sepulchro,
CHLOTHARIVS magni nomine dictus avi.
5 Abstulit hunc decimus mundanis cursibus annus
Festinus celsis addere lucra polis.
Francica sic patrium senserunt regna dolorem,
Qui quoque cum populis perculit et proceres.
Concussit et sceptra simul patrisque tribunal,
10 Quamvis immotus principis esset honor.
Heu! nullae vires poterunt, non ulla potestas,
Vitare morsum, mors inimica, tuum.
Nunc quia regis amor nescit deponere luctus,
Vincit et invictum sors miseranda virum.

XVI. XVII. *Gregorius Hist. Franc. V 17:* Guntchramnus vero rex . . . ipse quoque duos filios suos subito morte oppressos perdidit, de quorum funere valde contristatus est eo quod orbatus absque liberis remansisset. (*Eosdem regios ac egregios adulescentes vocat Marius ad 577*).

XVI. 10 murmura] *cf. Ausonius Parent. X.*

XVII. 11 *sqq. cf. Vitalis mimi epitaphium* (*Anthol. lat. Ries. 683*).

XVI. *Le Blant n. 219* *titulum om. P* 1 est *P et* 2 rapit *P correxi* 5 chlodomeres *P* 6 ad&therum *P* 7 teneris annis *scripsi*, tendas annos *P* 13 referebat *L* 14 uigor] rigor *Duchesnius*

XVII. *Le Blant n. 220* *titulum om. P* 3 menbra *P* 4 flotharius *P* 6 festiuus *Duchesnius*

XVIII. [EPITAPHIVM NICHOLAI].

N obilis et magno virtutum culmine cels **E**
I ngens consiliis et dextro belliger act **V**
C are mihi genitor et vita carior ips **A**
H oc nati pietas offert post funera carme **N**
5 **O** fferre incolumi quod mors infanda vetavi **T**
L ux tibi summa dei nec non et gratia Christ **I**
A dsit perpetuo nec desit temporis us **V**
O mnipotensque tuis non reddat debita culpi **S**

XVIIII.

Catholica, sollers, cauta, moderata, venusta,
Prompta peregrinis, parca, modesta sibi,
Moribus ornata, vultu speciosa decoro,
Libera conloquio, casta, benigna, decens,
5 Morigera coniunx fido sociata iugali,
Enutriens subolem severitate pia:
Moribus his vivens decessit tempore fixo,
Vndecimam ducens vidit Olympiadem.

XX. EPITAPHIVM FORTVNATI EPISCOPI.

Ingenio clarus, sensu celer, ore suavis,
Cuius dulce melos pagina multa canit,
FORTVNATVS apex vatum, venerabilis actu,
Ausonia genitus hac tumulatur humo.
5 Cuius ab ore sacro sanctorum gesta priorum
Discimus, haec monstrant carpere lucis iter.
Felix quae tantis decoraris Gallia gemmis,
Lumine de quarum nox tibi taetra fugit.
Hos modicus prompsi plebeio carmine versus,
10 Ne tuus in populis, sancte, lateret honor.
Redde vicem misero; ne iudice spernar ab aequo,
Eximiis meritis posce, beate, precor.

XVIII. *titulum addidi, deest P* CARMEN DE MORTE EVANTII *Duchesnius*, DOMNI EVANTII *Sirmondus* (*B. Eugenii opuscula XVII*) Item *E* (= *codex Eugenii Toletanus*) 1 uirtute *E* 2 dextre uelliger *E* 3 mici *E* 4 offerr& post *P* 5 columi (in *om.*) *E* nefanda *Duchesnius* uetauit] notabi *E* 6 nec desit gratia *E* 8 deuita *E*

XVIIII. *omisit Duchesnius, cf. Le Blant II p. 182 ad n. 476* 6 *cf. Le Blant 462*, 2: instituet sobolem semplecetate pia

XX. 7 decorans *Duchesnius* 12 eximi[i]s *P*

XXI. EPITAPHIVM DINAMII PATRICII ET EVCHERIAE CONIVGIS.

Coniugii dulcis hoc est commune sepulchrum,
Quod nec post fatum liquit amicus amor.
Quos pietate pares etiam post funera iunctos
Vnus et affectus et locus unus habet.
5 DINAMIVS hic nam, pariter EVCHERIA coniunx
Martyris Hippolyti limina sancta tenent.
Stemmate sublimes quamquam, sed moribus ortum
Vicerunt probi nobilitate sua.
Hos pietas, hos prisca fides, hos gloria perpes,
10 Pacifer hos sensus fecit ubique bonos.
Hos iunxit sic castus amor, ut mente sub una
Alter in alterius corde maneret homo.
Lustra decem felix tulerat post terga maritus,
Cum dedit hanc sedem morte suprema dies.
15 Cuius iam geminis privata lumine lustris
Vixisti, coniunx, vita abeunte minus.
Non lugete pios placide post facta parentes,
Vita brevis quorum praemia longa dedit.
Patricium te culmen habet, tu rector in orbe es,
20 Sit tibi perpetuo tempore laeta dies.
DINAMIVS parva lacrimans haec carmina fudi,
Nomen avi referens, patre iubente, nepos.

XXII. VERSVS MARTINI DVMIENSIS EPISCOPI IN BASILICA.

Post evangelicum bis seni dogma senatus,
Quod regnum Christi toto iam personat orbe,
Postque stilum Pauli sacrum, quo curia mundi
Victa suos tandem stupuit siluisse sophistas,

XXI. *De Dynamio Massiliensi rectore provinciae vid. Gregorius Turonensis Hist. Franc. VI 7. 11., Fortunatus VI 9 et 10.*

XXII. *Gregorius Turonensis Hist. Franc. V 38:* Hoc tempore [c. a. 560] et beatus Martinus Galliciensis episcopus obiit magnum populo illi faciente planctum. Nam hic Pannoniae ortus fuit et exinde ad visitanda loca sancta in Orientem properans in tantum se litteris imbuit, ut nulli secundus suis temporibus haberetur. Exinde Galliciam venit, ubi, cum beati Martini reliquiae portarentur, episcopus ordinatur: in quo sacerdotio impletis plus minus triginta annis plenus virtutibus migravit ad dominum. Versiculos, qui super ostium sunt a parte meridiana in basilica sancti Martini, ipse composuit.

XXI. *Le Blant n. 641* *titulum om. P* 5 pariterque *Duchesnius* 6 martiris yppoliti *P* 14 mortē subprema *P* 15 iam g. priuata l. lustris *scripsi*, nam g. priuato l. lustri *P* 16 habeunte *P* 17 lugete *scripsi*, lugere *P* post fata *Duchesnius*

XXII—XXIII. *omisit Duchesnius, ed. Sirmondus post Eugenii Toletani Opuscula a. 1619 p. 57 sq.* VERSVS — BASILICA *sic P*, Tutionum uersus Martini Gerundensis archiepiscopi in uaselica *E* (= *codex Eugenii Toletanus*) 1 euangelum *E* doma *E* 2 quo *E* oruem *E* 3 sacrum pauli stilum *E* 4 uita *E* stipuit silbis sero fetus *E* sofistas *P*

5 Arctous, MARTINE, tibi in extrema recessus
Panditur inque via fidei patet invia tellus.
Virtutum signis meritorum et laude tuorum
Excitat affectum Christi Germania frigens
Flagrat et accenso divini spiritus igne,
10 Solvit ab infenso obstrictas aquilone pruinas.
Inmanes variasque pio sub foedere Christi
Adsciscis gentes: Alamannus, Saxo, Toringus,
Pannonius, Rugus, Sclavus, Nara, Sarmata, Datus,
Ostrogotus, Francus, Burgundio, Dacus, Alanus
15 Te duce nosse deum gaudent; tua signa Suevus
Admirans didicit, fidei quo tramite pergat.
Devotusque tuis meritis haec atria claro
Culmine sustollens Christi venerabile templum
Constituit, quo clara vigens, MARTINE, tuorum
20 Gratia signorum votis te adesse fatetur.
Electum propriumque tenet te Gallia gaudens
Pastorem, teneat Gallecia tota patronum.

XXIII. EPITAPHIVM EIVSDEM.

Pannoniis genitus, transcendens aequora vasta,
Galleciae in gremium divinis nutibus actus,
Confessor MARTINE, tua hac dicatur in aula:
Antistes cultum institui ritumque sacrorum
5 Teque, patrone, sequens famulus MARTINVS eodem
Nomine, non merito, hic in Christi pace quiesco.

XXIIII. EIVSDEM IN REFECTORIO.

Non hic auratis ornantur prandia fulcris,
Assyrius murex nec tibi simma dedit;
Nec per multiplices abaco splendente gavessas
Ponentur nitidae codicis arte dapes;
5 Nec scyphus hic dabitur, rutilo cui forte metallo
Crustatum stringat tortilis ansa latus;

---

5 artous *E* externa *E* 6 inque] in *om. E* uia fltet pater *E* 8 exitat in effectum *E* germani ueri gens *E* 9 *versus deest E* 10 solbit *E* obstrictus *E*, strictas *Sirmondus* pruinus *E* 11 uarius *E* federe *PE* 12 adsiscis *E* alamum nec saxo *E* 13 narra sarmatus dñu *E* 14 histrogotus *E* brugundio duas *E* 15 *versus deest E* 17 tui *E* 18 christo *E* 20 fatetur *PE*, precatur *Sirmondus* 22 tenead gallicia *E*

XXIII. Epitaflon (eiusdem *om.*) *E* 1 aequora uasta] hecorabus *E* 2 gallecie *E* 3 dicatus *P* 4 ante istius cultum instinctumque sacrorum *E* institui *scripsi*, instituit *P* 5 teque puerone *E* 6 nūm *E*

XXIIII. eiusdem *om. E* 1 ornatur *E* 2 assirius *PE* muri *E* simma] simum *vel* sitiam *E*, sigma *Sirmondus* dabit *E* 3 ab acho *E* gauessas *P*, gabessas *E* (*vid. Cangius s. v.* cabessa *et* cabestrus), cauernas *Sirmondus* 4 nitidae] ne tibiae *E* quodicis *E* 5 scifus *P*, sciebus *E* riticulo *E* foret *E* 6 crastatum *E*

Vina mihi non sunt Gazetica, Chia, Falerna
Quaeque Sarapteno palmite missa bibas:
Sed quidquid tenuis non conplet copia mensae,
10 Suppleat hoc, petimus, gratia plena tibi.

---

7 felerna *E* 8 saraptheno *E* 9 quicquid *P* conplet] *E* 10 subpleat *E*

ALCIMI ECDICII AVITI

VIENNENSIS EPISCOPI

POEMATVM LIBRI VI.

I. DE INITIO MVNDI.

II. DE ORIGINALI PECCATO.

III. DE SENTENTIA DEI.

IIII. DE DILVVIO MVNDI.

V. DE TRANSITV MARIS RVBRI.

VI. DE VIRGINITATE.

CONSPECTVS LIBRORVM.

α Gallicani:

L Leidensis Voss. lat. Q 86 s. VIIII.
N Laudunensis 279 s. VIIII.
n Laudunensis 273 s. VIIII ex. ibi tantum laudatus ubi ab *N* discedit.
R Vaticanus Reginae 2078 s. VIIII—X.
F Laurentianus pl. XXXIII cod. 20 s. X, cuius ultimum folium a P. Crinito transcriptum exhibet Monacensis lat. 756.
P Parisinus lat. 11328 s. VIIII.
p Parisinus lat. 14758 (S. Victoris) s. XIII. } raro laudati.

β Germanici:

G Sancti Galli 197 s. VIIII, a quo derivati sunt
  g liber S. Galli 198 s. X (cf. ad VI 96—401).
  D Augustanus nunc Dresdensis s. X.
  V Vindobonensis 261/*R* 2132 (391 Endlicheri) s. XI.
M Monacensis lat. 330 s. XI, unde descriptus est
  Monacensis lat. 493 (Schedelianus) s. XII.
E Monacensis lat. 14420 (S. Emmerami) s. XII.
B Monacensis lat. 4652 (Benedictoburanus) s. XI vel XII.
T Monacensis lat. 19450 (Tegernseensis) s. X.
  Monacensis lat. 23480 s. XII.
} raro laudati (*D*, *V*, *M*, Monacensis lat. 493, *E*, *B*, *T*, Monacensis lat. 23480).

accedit in sexto libro ad Fuscinam scripto:

K Gratianopolitanus c. 95 s. XII.

ω potiorum utriusque ordinis librorum consensum indicat,
ψ Germanicorum librorum non nullos vel singulos dissentientes ab S. Galli codice;
genuinam librariorum scripturam ab posteriorum correctorum manu numeris 1 et 2 adpositis (e. g. L^1 L^2) discrevi; lectionibus ab ipso librario correctis nudum codicis siglum subieci (velut: coniugit *L*).

PROLOGVS
ALCIMI AVITI EPISCOPI
AD APOLLINAREM EPISCOPVM.

Domino sancto in Christo piissimo et beatissimo Apollinari episcopo Alcimus Ecdicius Avitus frater.

Nuper quidem paucis homiliarum mearum in unum corpus redactis hortatu amicorum discrimen editionis intravi. Sed adhuc te maiora suadente in coturnum
5 petulantioris audaciae durata fronte procedo. Iniungis namque, ut si quid a me de quibuscumque causis metri lege conscriptum est, sub professione opusculi vestro nomini dedicetur. Recolo equidem nonnulla me versu dixisse: adeo ut, si ordinarentur, non minimo volumine stringi potuerit epigrammatum multitudo. Quod dum facere servato causarum vel temporum ordine meditarer, omnia paene in illa notissimae per-
10 turbationis necessitate dispersa sunt. Quae quoniam singillatim aut requiri difficile, aut inveniri inpossibile foret, abieci ea de animo meo, quorum mihi vel ordinatio salvorum, ne dicam dispersorum reparatio, dura videretur. Aliquos sane libellos apud quendam familiarem meum postea repperi: qui licet nominibus propriis titulisque respondeant, et alias tamen causas inventa materiae opportunitate perstringunt. Hi
15 ergo, quia iubes, etsi obscuri sunt opere meo, tuo saltem nomine inlustrabuntur. Quamquam quilibet acer ille doctusque sit, si religionis propositae stilum non minus

---

Prologum habet α, desideratur in β INCIPIT PROLOGVS ALCHIMI EPISCOPI AD APOLLINAREM EPISCOPVM *sic L*, INCIPIT PROLOGVS ALCIMI AVITI *sic N* (INDĪ NOMINE *praefixit n*), INCIPIT PROLOGVS AVITI EPISCOPI *sic p, inscriptio tota deest in RFP* 1 ///sc̄o *N* et in *F* et beatissimo] ac beat. *Np* appolinari *n*, appollinari *p*, APOLLINA/RIO *F* ep̄i *R*, *deest haec vox F* alchimus *LnFPp* ecdicius *L*¹*F*, ecditius *P*, egditius *Np*, adatius *R*, edicius *L*² 3 omiliarum *Rn*, omeliarum *ceteri* redactus *R* ortatu *R* 4 quoturnum *LN* 5 petolantioris *P* audaciae durata *libri* (audatiae *RFP*) audatia ‖ edurata *p unde Sirmondus* audaciae edurata *scripsit* procido *p* si quid/a me *L*, si quit a me *nR*, si qua me *N*, si quicquam *p Sirmondus* 6 lege] legibus *L* sup *R* uestra *R* non inde dicetur *p* 7 recolo] seculo *R* uersus *P* ut si ordinarentur] tersior dinarentur *R* 8 epigrama. tum *Rp* (*pro puncto notam ? habet p*) quod dum] quo dum *L*, quoddam *R* 9 ordinem *N* paene *F*, poenae *R*, pene *ceteri* perturbationes *N* (*non n*) *p* 10 diflcile *R* 11 inueniri] inuenire *Np* inpossibile] *LFP* feret *R* 12 salinorum *P* ne dicam] uel *F Sirmondus* repa[ra]tio *L*, repparatio *R* uidetur *RF* 13 reppe[ri] (reppe *al. in ras.*) *L* liceat *P*¹ 14 opportunitate] *nF* perstringant *R* hi *Fn*², hii *ceteri* 15 qui[a] *L* saltem *P*, saltim *ceteri* illustrabuntur *p* 16 quilibet: t *al. in ras. L*, qui *om. RF* -que] quae *L* *pro* si *rasura quattuor litt. L* religionis] relegionis *N*, relegiosi *R*, religiosi *Sirmondus* preposite *R*, propositi *Sirmondus* stylum *F* non minus] noīs *p*

fidei quam metri lege servaverit, vix aptus esse poemati queat; quippe cum licentia mentiendi, quae pictoribus ac poetis aeque conceditur, satis procul a causarum serietate pellenda sit. In saeculari namque versuum opere condendo tanto quis peritior appellatur, quanto elegantius, immo, ut vere dicamus, ineptius falsa texuerit. Taceo iam verba illa vel nomina, quae nobis nec in alienis quidem operibus frequentare, ne dicam in nostris conscribere licet: quae ad conpendia poetarum aliud ex alio significantia plurimum valent. Quocirca saecularium iudicio, qui aut inperitiae, aut ignaviae dabunt non uti nos licentia poetarum, plus arduum quam fructuosum opus adgressi divinam longe discrevimus ab humana existimatione censuram. Quoniam in adserendis quibuscumque rebus vel etiam, prout suppetit, explicandis si quacumque ex parte peccandum est, salubrius dicenti clerico non impletur pompa quam regula et tutius artis pede quam veritatis vestigio claudicatur. Non enim est excusata perpetratione peccati libertas eloquii. Nam si pro omni verbo otioso, quod locuti fuerint homines, rationem redhibere cogentur, agnosci in promptu est illud periculosius laedere, quod tractatum atque meditatum, anteposita vivendi legibus loquendi lege, praesumitur.

2 Horat. A. 9.

---

1 metri] styli *F Sirmondus* quacat *L*, q; ad *N*, que aut *R* licentiam *N*, licentiā *p* 2 ac] et *R* aequae *n* procul *om. R* 3 pellendi *R*[1] seculari *LR*, saeculare *N* peritior] pirior *L* 4 apellatur *LP*, apellatus *R*, appellatòr *n* elegantius *p*, eligantius *L*[1]*NFP*, legantius *R* uere] uereus (i *ss.*) *F* falsū *F* taxuerit: a *ex* e *vel* e *ex* a *N* 5 taceo] taeo *L* nom̄a *F* qui *R* frequentarē *P* 6 ne *pr. ss. L* ///in (an *eras.*) *F* conpendia] *LNRF post* poetarum *omissis quae restant legitur subscriptio prologi P* 7 *inter* significantia *et* plurimum *lacuna c. XXIIII litterarum R* ualet *R* secularium *L* qui aut] quia ẹṭ ut *R* inperitiae *LNnF*, imperite *p* 8 aut] ā *R* 9 adgressi *om. R* ab] ad *n*[1] exestimatione *R* 10 quibusque *Sirmondus* subpetit *n* 11 dicenti] dicente *Fp Sirmondus* pompa/ *L*, pomma *ut vid. n*[1] 12 tutius *p Sirmondus*, totius *ceteri* uestigia *p* claudicatus *L* enim est *p Sirmondus*, est *om. ceteri* excusat/ (a *ss.*) *F* 13 peccati *pr. ss. N* si *om. Rp* ocioso *nF* 14 loquuti *R* fuerunt *p* ra//tionem (ta *eras.*) *F* redibere *Fp* agnoscin *n*[1] prumpto *L*[1]*R* 15 ledere *RF* tractum *R* adque *n* et anteposita *p Sirmondus*, et *om. a* anteposita *RF*, antepotita *N*, antepositum *Lp* 16 EXPLICIT PROLOGVS AVITI *sic N*, AVITI *om. RP* EPISCOPI *add. p*, *totum om. LF* ORA PRO (PRA *F*) ME *subicitur nF*

HIC SVNT ALCHIMI LIBRI ·VI· | ·I· DE INITIO *et q. s. usque ad* RVBRI ET DE DECEM PLAGIS AEGYPTI | ·VI· DE VIRGINITATE | HOS QVOQVE PREDICTVS ALCHIMVS APPOLLONARIO EP̄O ROGANTE MIRO ET SAPIENTER EXAMETRO CONSTRINXIT ORNAVIT *L*, *haec tabula deest in NRFPp; paulo aliter legitur in G:* IN HOC CODICE | CONTINENTVR ALCIMI | AVITI VIENNENSIS EP̄I | LIBRI NVMERO ·VI· | DE INITIO MVNDI. LIB. I *et q. s.* (*ita ut ubique* LIB. I. *subiciatur*) *in quinti libri indice verba* ET DE DECEM PLAGIS AEGYPTI *non habet; sexti titulus est* DE CONSOLATORIA LAVDE CASTITATIS. LIB̄ ·I·, *quae secuntur in L* (HOS — ORNAVIT), *desiderantur in G a quo parum variant huius classis adseclae* (*omittunt tabulam ET*, VIENENSIS *DV*, RVBRI *om. V*, *numeri* I—VI *positi sunt D*, *alterius libri et posteriorum titulos om. M*, *in fine* FELICITER *add. V*)

ALCIMI AVITI EP̄I INCIPIT DE INITIO MVNDI LIBER PRIMVS *ω* (*sed omittunt inscriptionem NpM*), INCIPIT LIBER PRIMVS *RT*, INCIPIT PRIMVS LIBER *G*, LIB̄ ·I· INCIPIT *D*, INCIPIT LIBER *E* *ante* ALCIMI *nomen illud habent FPGET* ALCHIMI *LFP* AVITI *om. T* VIENNENSIS EP̄I *GET* DE MVNDI INITIO *F*, De origine mundi *Isidorus de ill. eccl. scriptt. c. 23*, DE INITIO MVNDI *om. GT* PRAEFATIO *praefigitur M*

ALCIMI AVITI EPISCOPI

LIBER PRIMVS

DE MVNDI INITIO.

Quidquid agit varios humana in gente labores,
Vnde brevem carpunt mortalia tempora vitam,
Vel quod polluti vitiantur origine mores,
Quos aliena premunt priscorum facta parentum.
5 Addatur quamquam nostra de parte reatus,
Quod tamen amisso dudum peccatur honore,
Adscribam tibi, prime pater, qui semine mortis
Tollis succiduae vitalia germina proli.
Et licet hoc totum Christus persolverit in se,
10 Contraxit quantum percussa in stirpe propago:
Attamen auctoris vitio, qui debita leti
Instituit morbosque suis ac funera misit,
Vivit peccati moribunda in carne cicatrix.
Iam pater omnipotens librantis pondere verbi
15 Vndique collectis discreverat arida lymphis
Litoribus pontum constringens, flumina ripis:
Iam proprias pulchro monstrabat lumine formas
Obscuro cedente die varioque colore
Plurima distinctum pingebat gratia mundum.
20 Temporibus sortita vices tum lumina caelo
Fulsere alterno solis lunaeque meatu.
Quin et sidereus nocturno in tempore candor
Temperat horrentes astrorum luce tenebras.
Actutum suavi producens omnia fetu
25 Pulchra repentino vestita est gramine tellus.

I. 1 quidquid *N*, quicquit *L*, quicquid *ceteri* aget *N* 2 carpunt *α*, capiunt *β* 3 quo *R* pulluti *R*[1] 4 praemunt *α* 6 peccator *NR* 8 tollis //occiduae (o *ex* u *al. corr.*) *L* 11 laeti *N* (*non n*) 14 librantes *N* 15 aryda *L* lymfis *LN* 17 flumine *N*[1] 19 districtum *R*[1] mūxdū *L* 20 uices[c]um *al. corr. L* 22 sydereus *G* in tempore *α*, tempore *β* 23 temporat *L*[1] 24 actu[t]um *n* foetu *RFβ*

Accepere genus sine germine iussa creari
Et semen voluisse fuit. Sic ubere verbi
Frondescunt silvae: teneris radicibus arbor
Duravit vastos parvo sub tempore ramos.
30 Protenus in taetras animalia multa figuras
Surgunt et vacuum discurrunt bruta per orbem:
Elatae in altum volucres motuque citato
Pendentes secuere vias et in aere sudo
Praepetibus librant membrorum pondera pinnis.
35 Post etiam clausi vasto sub gurgite pisces
Respirant lymphis flatusque sub aequore ducunt
Quaeque negant nobis, illis dant umida vitam.
Nec minus in pelago vivescunt grandia cete
Accipiuntque cavis habitacula digna latebris:
40 Et quae monstra solet rarus nunc prodere pontus,
Aptat ad informes condens sollertia formas.
Quodque hominum falso credit mens nescia foedum,
Per propriam speciem natura iudice pulchrum est.
Ergo ubi conpletis fulserunt omnia rebus,
45 Ornatuque suo perfectus constitit orbis:
Tum pater omnipotens aeterno lumine laetum
Contulit ad terras sublimi ex aethere vultum
Inlustrans, quodcumque videt: placet ipsa tuenti
Artifici factura suo laudatque creator
50 Dispositum pulchro, quem condidit, ordine mundum.
Tum demum tali sapientia voce locuta est:
En praeclara nitet mundano machina cultu.
Et tamen impletum perfectis omnibus orbem
Quid iuvat ulterius nullo cultore teneri?
55 Sed ne longa novam contristent otia terram,
Nunc homo formetur, summi quem tangat imago
Numinis, et nostram celso donatus honore
Induat interius formonsa in mente figuram.
Hunc libet erectum vultu praeponere pronis,
60 Qui regat aeterno subiectum foedere mundum,
Bruta domet, legem cunctis ac nomina ponat,
Astra notet caelique vias et sidera norit

---

26 acceperi *N* 28 frondiscunt *N* 29 uastus — ramus *RF* paruos obtempore *N* (optempore *n*) tempre (e *ex* i *ut vid.*) *L* 30 protinus *RFβ* taetras *α* (tetras *NF*, terras *R*), uarias *β* 32 in altum] *an* in celsum? 33 uias *bis G* uia se cinae re *R* ære *L* 34 praepitibus *N*, prepidibus *R*[1] pondere *L* pennis *Fβ* 35 pisces: i *ex* o *n* 36 lymphis *Fβ*, lymfls *α* (lymfys *L*) fatus *R* 37 humida *RFβ* uidantā *n* 38 uiuescunt *LnR*[1], uiuiscunt *NFβ* cete *α* (cete/// *R*), câete *F*, coete *β* 40 *verba* monstra solet rarus *in ras. pr. m. L* rarus nunc prodere pontus *α*, noster producere pontus *β* *vv.* 41—60 *transpositi post v.* 80 *L* 41 sollertia *Nβ*, solertia *LRF* formes *R*[1] 42 foedum *Fβ*, faedum *α* (fedum *NR*) 44 ubi] abi *L* conpletis] *α* 45 constetit *N* 48 inlustrans] *α* 51 talis *L* loquuta *NR* 53 impleta inperfectis *N* (imperfectis *n*) 55 contristant *N* 56 for^me^tur *N* 57 numinis *α*, nominis *β* 58 formonsa *LN*, formosa *ceteri* in mente *α* (monte *L*), mente *β* 59 hanc *R* erectum *α*, erecto *β* uultum *N* (*non n*) pronis *α* (p^r^onis *L*), nostris *β* 60 subiectòm *R* foedere *α*, pondere *β* 61 lege *N* hac ^N^omina (*litt.* ιac *in ras., pr. corr.*) *L* 62 celi *L* norit (r *in ras. pr.*) *L*

Discat et inspectis discernere tempora signis:
Subiciat pelagus saevum ingenioque tenaci
65 Possideat, quaecumque videt: cui bestia frendens
Serviat et posito discant mansueta furore
Imperium iumenta pati iussique ligari
Festinent trepidi consueta in vincla iuvenci.
Quoque magis natura hominis sublimior extet,
70 Accipiat rectos in caelum tollere vultus:
Factorem quaerat proprium, cui mente fideli
Inpendat famulam longaevo in tempore vitam.
Haec ait et fragilem dignatus tangere terram
Temperat umentem consperso in pulvere limum
75 Orditurque novum dives sapientia corpus.
Non aliter quam nunc opifex, quibus artis in usu est
Flectere laxatas per cuncta sequacia ceras
Et vultus implere manu seu corpora gypso
Fingere vel signi speciem conponere massae.
80 Sic pater omnipotens victurum protenus arvum
Tractat et in lento meditatur viscera caeno.
Hinc arcem capitis sublimi in vertice signat
Septiforem vultum rationis sensibus aptans
Olfactu, auditu, visu gustuque potentem.
85 Tactus erit solus, toto qui corpore iudex
Sentiat et proprium spargat per membra vigorem.
Flexilis artatur recavo sic lingua palato,
Pressus ut in cameram pulsantis verbere plectri
Percusso resonet modulatus in aere sermo.
90 Exim succiduum porrecto in corpore pectus
Spargit ramosas post brachia fortia palmas.
Succedit stomacho medius, qui tegmine molli
Inter utrumque latus foveat vitalia, venter.
Dividuam partem femur excipit, aptius ut se
95 Alternum moveat duplicato poplite gressus.
At parte ex alia, fingit quam conditor unus,
Occipiti submissa suo descendere cervix
Incipit et vastos compagibus addere nervos.
Spina rigens crebris inter commercia nodis

---

64 subiiciat G^1 65 possedeat *R* quecumque RG^1, q:cumque n^1 66 di^s^cant *n*, discat *RF* 67 inperium *R* iussitque *N*, iussuque *R* 69 homini^s^ *L* extet *NF*, exstet L^1G, ////tet (ex *superscr.*) *al. corr. R* 72 inpendat] *LNF* longeuo *LRn* 74 umentem *LN* (tempera tum̄tē *L*), humentem *RFβ* consparso *RF* in puluere *α*, puluere *β* 75 orditur *α*, molitur *β* diuis *N* 76 nunc] non *R* quibus *scripsi*, cui *α*, cui est *β* in usu est *α* (u/su *N*), in usu *β* 77 cuncta] puncta *LR* ceras *α*, cęras *β* 78 manus eucorpora *N* corporẹa *R* 79 signi *α*, segni *Fβ* conponere] *NRF* massae *α* (masse LNn^2), massa *β* 80 protinus *LFβ* aruum] aurum L^1 *post v.* 81 *sequuntur vv.* 41—60 *L* 81 meditator N^1n 82 hic *NR* 84 olfatu *L* 85 sol' (l' *pr. in ras.*) *R* iudix *N* 86 menbra *n* 88 praessus *N* cameram *ω*, camera *ψ Sirmondus* pulsantes *N* 89 modolatus *NR* 90 exim *α* (etim n^1), exin *Fβ* 92 succidit *R* mollo N^1n 94 femor *N* 95 alternum *α*, alternus *β* 96 ad N^1nR pingit *L* 97 occipti *n* submissa] dimissa *R* discendere *NR* 99 commertia *RF*

100 Diffundit duplicem costarum ex ordine cratem.
Pars interna novos vitae formatur ad usus,
Naturale parant tegmen vitalia cordi
Massaque congestis pendens absconditur extis.
Additur et tenui pascendus ab aere pulmo,
105 Qui concepta trahens lenti spiramina flatus
Accipiat reddens, reddat, quas sumpserit, auras
Inque vicem crebro pellatur anhelitus haustu.
Dextra tenet iecoris vegetandum sanguine fontem,
Quo clausum venae spargant per viscera flumen.
110 Lienis laevam sortitur regula partem,
Qua crines perhibent unguesque recrescere sectos.
Quae vivunt sensuque carent in corporis usu
Nec abscisa dolent, hinc nunc augmenta resumunt.
Postquam perfectae iacuit novitatis imago
115 Formatumque lutum speciem pervenit in omnem:
Vertitur in carnem limus durataque molles
Visceribus mediis traxerunt ossa medullas.
Inseritur venis sanguis vivoque colore
Inficit ora rubor: toto tum corpore pallor
120 Pellitur et niveos depingit purpura vultus.
Inde ubi perfectis consuescit vivere membris
Totus homo et fumant calefacta ut viscera, solam
Expectant animam, puro quam fonte creator
Promat et erectos recturam mittat in artus:
125 Lenem perpetuo flatum profundit ab ore
Inspiratque homini, quem protenus ille receptum
Attrahit et crebri discit spiraminis auras.
Postquam nascentem sollers prudentia sensum
Inbuit et puro rationis lumine fulsit,
130 Surgit et erectis firmat vestigia plantis.
Tum varias mundi species caelumque refulgens
Mirantem tali conpellat voce creator:
'Haec quae mundanis cernis pulcherrima rebus
Incrementa novis ornatum tensa per orbem,

---

100 defundit *RF* 101 [no]uos *R* uite *n* 102 parent *N* 104 et tenui *ω* (& enim *N*), his tenui *Sirmondus* pascendos *n*[1] ære *L* 105 flati *R* 106 supserit *N* 107 anhellitus *LN* 108 uegitandum *LFG*[1], uigitandum *N*, uagitandum *R* 109 qua *R* uene *LR* spargant *α*, spargunt *Fβ* 110 lienis laeuam] benis leuam *L*, lienis et in laeuam *N* leuam *LRβ* sortunt sortitur (*prior vox deleta postea*) *R*[1] 111 perbibent (b *ex* h *ut vid.*) *R* sectas (*in marg. dextro nota* r *addita*) *N* *v.* 112 *ante v.* 113 *positus in LNM, litteris* b *et* a *praefixis alia ut vid. manus eundem ordinem restituit in G, in ceteris* 112 *transpositus est post* 113 113 nec] *ω* abscisa *α* (absci[s]sa *R*[2]), decisa *β*, concisa *Sirmondus* dolere (l' dolent *pr. ss.*) *GD* hic *N* non agmenta *R* 114 iacuit *pr. ss. L* 115 latum *ut vid. R* 116 dĭrata *L* 117 traxerunt *α*, texerunt *β* 119 ròbor *L* toto tum] totum *R*, tutum cui *N* 120 purpora *L*[1] uultum *R* 121 i[n]de *L* consuescon *R* 122 fumant *Lβ*, sumant *NRF* (s/umant *F*) 124 [et e] //////rectos (&ae *vel* &ue *eras. videtur*) *al. corr. R* mittit *R* 125 profundit *α* (profundat *n*, profundit *al. corr. R*, profundat (*marg. al.* l' profundit) *F*), profudit *β* 126 protinus *Fβ* 129 inbuit] *LN* pura *N* 130 plantes *n* 131 caelumque refulgens *α* (celum *L*), caelique figuras *β* 132 conpellat] *NRF* 133 que *vel* q; *αG*[1] pulcherrema *n*[1] 134 nobis *L*

135 Solus habe totisque prior dominare fruendo.
Tu mihi, cuncta tibi famulentur; maximus ordo est,
Te parere pio, qui subdidit omnia, patri.
Non species ullae nec numina vana colantur,
Non si quid caelo sublime novumque coruscat,
140 Non quae vel terris vivunt formata vel undis
Nec quod forte premens prohibet natura videri.
Vsibus ista tuis, non cultibus, esse memento;
Praecellens factis factorem pronus adora'.
Interea sextus noctis primordia vesper
145 Rettulit alterno depellens tempore lucem:
Dumque petunt dulcem spirantia cuncta quietem,
Solvitur et somno laxati corporis Adam.
Cui pater omnipotens pressum per corda soporem
Iecit et inmisso tardavit pondere sensus,
150 Vis ut nulla queat sopitam solvere mentem:
Non si forte fragor securas verberet aures,
Nec si commoto caelum tunc intonet axe,
Sed nec pressa manu rupissent membra quietem.
Tum vero cunctis costarum ex ossibus unam
155 Subducit laevo lateri carnemque reponit.
Erigitur pulchro genialis forma decore
Inque novum subito procedit femina vultum.
Quam deus aeterna coniungens lege marito
Coniugii fructu pensat dispendia membri.
160 Istius indicium somni mors illa secuta est,
Sponte sua subiit sumpto quam corpore Christus.
Qui cum passurus ligno sublimis in alto
Penderet nexus, culpas dum penderet orbis,
In latus extensi defixit missile lictor.
165 Protenus exiliens manavit vulnere lympha,
Qua vivum populis iam tum spondente lavacrum
Fluxit martyrium signans et sanguinis unda.
Inde quiescenti, gemina dum nocte iaceret,
De lateris membro surgens ecclesia nupsit.
170 Principio rector tanti sacrare figuram
Disponens vincli nectit conubia verbo:

---

135 totisque *om.* G^1 136 ordo est *α*, ordo *β* 137 parære *n* 138 nomina *R* 139 si quit *N* 140 que *LR* ui[n]unt *L* 141 nec *α*, non *β* praemens *NR* 142 ussibus istatus *R* 143 praecellens *α* (*at* precelles *L*), precellis *β* 144 uesper] ūr (*al. add.* uesp̣) *L* 145 retulit *RF* depellen[s] *R* 147 soluit *R* et] i *R*, in *in ras. ut vid. F* sō//no *L* 148 praessum *NR* (prae[s]sū *n*, u *ex* a *corr. R*) 149 inmisso *α* (inmenso *N*) 150 quaeat *L* sopitam — mentem *α* (sopitas — mentem *R*), sopitas — mentes *β* 151 forte *om.* G^1 auras *R* 152 commoto: t *in ras. pr. R* tunc *α*, nunc *β* axae *N* 153 praessa *α* (prae[s]sa *n*) 154 tum] tvum *R* uero *om. R* 155 su[b]ducit *L* leuo *RFβ* reponet *N* 156 eregitur *R* pulchroịngen[i]alıs (e *ex* i) *al. corr. L* decore] d coore *R* 159 menbri *n* 160 inditium G^1 sequuta *RN* (*non n*) 161 sumpto (p *pr. expunxit*) *L* quam] quia *R* 163 dum penderet *α*, dum perderet *β* 164 defi/xit (n *eras. ut vid.*) *L* misile *R* 165 protinus $F^1β$ uulnerae *N* lymfa *NR*, limpha *F* 166 quam *N* populi *R* iam] nam *R* lau[a]crum *n* 167 martirium *NRF* 169 aeccelesia *R*, eclęsia *n* nubsit *L*

'Vivite concordi studio mundumque replete,
Crescat longaevum felici semine germen,
Non annis numerus vitae nec terminus esto.
175 Progeniem sine fine dedi, quam tempore toto
Adspicies, generi primus qui poneris auctor.
Pronepos eductos spargens per saecla nepotes
Viventes numeret proavos inque ora parentum
Ducant annosos natorum pignora natos'.
180 Tum lex coniugii toto venerabilis aevo
Intemerata suo servabitur ordine cunctis.
Femina persistat de viscere sumpta virili
Coniugio servare fidem: nec separet alter,
Quod iungit sociatque deus: cum patre relinquat
185 Et matrem iusto constrictus amore maritus.
Ista parentales non rumpant vincula curae,
Vita sed amborum carnem teneatur ad unam.
Taliter aeterno coniungens foedere vota,
Festivum dicebat hymen castoque pudori
190 Concinit angelicum iuncto modulamine carmen.
Pro thalamo paradisus erat mundusque dabatur
In dotem et laetis gaudebant sidera flammis.
Est locus eoo mundi servatus in axe
Secretis, natura, tuis, ubi solis ab ortu
195 Vicinos nascens aurora repercutit Indos.
Hic gens ardentem caeli subteriacet axem,
Quam candor fervens albenti ex aethere fuscat.
His semper lux pura venit caeloque propinquo
Nativam servant nigrantia corpora noctem.
200 Attamen in taetris splendentia lumina membris
Captivo fulgore micant visuque nitente
Certior adcrescit conlatis vultibus horror:
Caesaries incompta riget, quae crine supino
Stringitur, ut refugo careat frons nuda capillo.
205 Sed magnum nostros quidquid perfertur ad usus,
His totum natura dedit telluris opimae.
Quidquid odoratum pulchrumque adlabitur, inde est.
Concolor his ebeni piceo de fomite ramus

---

173 longeuum *LRF* 174 termınıs (u *suprascr.*) *n* æsto *LR* 176 aspices *L*, accipies *N*, aspicies *ceteri* actor *R* 177 pronepos eductos *α* (pronepus *R*), porro nepos ductus *β* per] ꝑ *Nn* secla *LG* 179 annosos — natos *ω* (annosus — natus *N*), annosi — nati *Sirmondus* 181 intemereta *R* ordini *N* 182 uiscera *NR* sumta *LR* 184 cum patre *ω* (cū patrem *N*), patremque *Sirmondus* 185 contrictus *n*[1] 186 parentalis *N* cure *L*, cusae *R* 189 hym̄ *L*, ymen *ceteri* 190 angel/um (i *eras.*) *R* modŏlamine *LR* 191 thalamo *β*, talamo *α* paradysus *Fβ* 192 letis *L*, lęgis (t *suprascr.*) *n* gaudeba^n^t *L* /lammis (f *eras.*) *R* 193 seruatur *n* axae *NR* 195 uicinus *N* percutit *L* 197 albenti] ardenti *R* aethera *N*, aedera (th *suprascr.*) *n* 198 his *LNF*[2], hic *RF*[1]*β* (hîc *G*) celo *L* 199 seruuant *n* 200 adtamen *NR* in tetris *ω*, integris (t *suprascr.*) *n* menbris *R* 202 accrescit *β* conlatis *α* (c̄latis *L*, collatis *R*), pullatis *β* horrer *R* 203 cessaries *R* incomta *N* sopino *RF* (sop/ino: o *eras. ut vid.* *R*) 205 quidquid (c *suprascr.*) *L*, quicquid *ceteri* perfertur *α*, defertur *βR?* 206 telloris *N* 207 quicquid *ω* odoratum *NFβ*, adoratum *LnR* inde est *α* (unde est *L*), inde *β* 208 hebeni *R*

Surgit et hic, eboris munus quae porrigit orbi,
210 Informis pulchros deponit belua dentes.
Ergo ubi transmissis mundi caput incipit Indis,
Quo perhibent terram confinia iungere caelo,
Lucus inaccessa cunctis mortalibus arce
Permanet aeterno conclusus limite, postquam
215 Decidit expulsus primaevi criminis auctor,
Atque reis digne felici ab sede revulsis
Caelestes haec sancta capit nunc terra ministros.
Non hic alterni succedit temporis umquam
Bruma nec aestivi redeunt post frigora soles,
220 Sic celsus calidum cum reddit circulus annum,
Vel densente gelu canescunt arva pruinis.
Hic ver adsiduum caeli clementia servat;
Turbidus auster abest semperque sub aere sudo
Nubila diffugiunt iugi cessura sereno.
225 Nec poscit natura loci quos non habet imbres,
Sed contenta suo dotantur germina rore.
Perpetuo viret omne solum terraeque tepentis
Blanda nitet facies, stant semper collibus herbae
Arboribusque comae: quae cum se flore frequenti
230 Diffundunt, celeri confortant germina suco.
Nam quidquid nobis toto nunc nascitur anno,
Menstrua maturo dant illic tempora fructu.
Lilia perlucent nullo flaccentia sole
Nec tactus violat violas roseumque ruborem
235 Servans perpetuo suffundit gratia vultu.
Sic cum desit hiems nec torrida ferveat aestas,
Fructibus autumnus, ver floribus occupat annum.
Hic, quae donari mentitur fama Sabaeis,
Cinnama nascuntur, vivax quae colligit ales,
240 Natali cum fine perit nidoque perusta
Succedens sibimet quaesita morte resurgit:
Nec contenta suo tantum semel ordine nasci,
Longa veternosi renovatur corporis aetas
Incensamque levant exordia crebra senectam.
245 Illic desudans fragrantia balsama ramus

---

209 heboris *R* quae *α* (que *NR*, q; *n*), qđ *β* 210 deponis (s *ex* t *pr. corr.*) *L*, deponens *G* 211 caput] caprae *R* incidit *N*, indicit *ante corr. n* 213 lucus *α*, lucis *β* inaccessa *n* archae *N* 215 primeui *NR* 216 atque *n ex corr. Fβ*, adque *α* reus *G* filici *L* ab *ω*, a *Sirmondus* reuulsus *G* 217 nunc] unc *eras.*, *al.* ur, *ut vid.*, *in ras. scripsit L*, nec *R* terra *ω*, aula *Sirmondus* 218 hic *G* 219 necstiui *L* post] prae *R* solis *RF*[2], solus *F*[1] 220 sic celsus *α*, excelsus *β* 221 densente *α*, densante *β* 222 assiduum *Rβ* seruant *R* 223 ære *L*, ęre *n* 225 ymbres *β* 226 dotentur *L*[1] (*pr. corr.* e *in* a) 228 facies] facie et *R* 229 come *LN* que *L*, qui *R* frequenti] uirenti *R* 230 diffidunt *N*, diffudunt *n* celeri confortant *α*, celeri et confortant *Rβ* 231 quicquid *ω* nunc] nec (ec *in ras. al.*) *R* 233 flacentia *R* 234 roborem *R* 236 sic cum] sicium *R* hiemps *LR* ferreat *n* 237 autunnus *R* uer] uel *G* 238 quae *G*, que *α* (qui *F*[1]) sabeis *ω* 239 cynnama *G* que *NR*, q; *n* collegit alis *R* 241 resurget *RF* 244 incensum *R*, incessam *n* 245 fragrantia *P Sirmondus*, flagrantia *α*, fraglantia *β*

Perpetuum pingui promit de stipite fluxum.
Tum si forte levis movit spiramina ventus,
Flatibus exiguis lenique inpulsa susurro
Dives silva tremit foliis ac flore salubri,
250 Qui sparsus terris suaves dispensat odores.
Hic fons perspicuo resplendens gurgite surgit:
Talis in argento non fulget gratia, tantam
Nec crystalla dabunt nitido de frigore lucem.
Margine riparum virides micuere lapilli
255 Et, quas miratur mundi iactantia gemmas,
Illic saxa iacent; varios dant arva colores
Et naturali campos diademate pingunt.
Eductum leni fontis de vertice flumen
Quattuor in largos confestim scinditur amnes.
260 Euphraten Tigrinque vocant, qui limite certo
Longa sagittiferis faciunt confinia Parthis.
Tertius inde Geon, Latio qui nomine Nilus
Dicitur, ignoto cunctis plus nobilis ortu.
Cuius in Aegyptum lenis perlabitur unda
265 Ditatura suam certo sub tempore terram;
Nam quotiens tumido perrumpit flumine ripas
Alveus et nigris campos perfundit harenis,
Vbertas taxatur aqua caeloque vacante
Terrestrem pluviam diffusus porrigit amnis.
270 Tunc inclusa latet lato sub gurgite Memphis
Et super absentes possessor navigat agros.
Terminus omnis abest; aequatur iudice fluctu
Annua suspendens contectus iurgia limes.
Gramina nota videt laetus subsidere pastor
275 Inque locum pecorum viridantis iugere campi
Succedunt nantes aliena per aequora pisces.
At postquam largo fecundans germina potu
Lympha maritavit sitientis viscera terrae,
Regreditur Nilus sparsasque recolligit undas,
280 Fit fluvius pereunte lacu: tum redditur alveo
Pristina riparum conclusis fluctibus obex,
Donec dividuum spargens per devia finem
Gurgite septeno patulum percurrat in aequor.

---

246 pingui promit *ω*, promit pingui *Sirmondus* 247 si forte] sis orte *R* 248 inpulsa] *α* 249 diues *Fβ*, dinis *α* tremet *RF* 250 sparsis *n*[2] terris *α*, late *β*, late (terris *pr. ss.*) *G* 252 fulgit *N* tantum *RF* 253 cristalla *ω* dabunt *ω*, trahunt *Sirmondus* 259 quatuor *R* largos] r *pro* n *ut vid. al. corr. L* 260 eufraten *ω* tigrin *α* (trigrin *N*), tigrim *β* certu *R* 261 parthis *β*, partis *α* 264 aegyptum *α* (aegiptum *R*), aegypto *β* 265 certam (n r *ss.*) *n* 266 quoties *L* 267 alueos *Nn*[1] nigros *N* perfundit *α* (perfundat *R*, perfundat *al.* f *ss. et* a *in* i *corr. F*), perinundat *β* arenis *LR*[2]*n*[1] 268 uagante *N* 270 mēfis *L*, memfis *N*, memphys *R*, menfis *Fn* 272 omns *L* equatur *L* fluctu *αG*[2], fructu *β* 273 annu *R* contectis *G* *litterae* ctus iurgia lim *in ras. pr. R* limes *β*, limis *αG*[1] 275 uiridantes *NR* 277 at] ad *N*, ast *G* postquam] praequam *R* fęcundans (ę *ex* e?) *G* 278 lymfa *LN* maritanit *R* sitientis] silentis *L* 279 que *om. R* recollegit *R* 280 fit] sit *N* 281 obix *LN*[1]*n*[1] 282 per[de]uia *al. corr. R* 283 surgite *L*[1] septino *N*

Sed cur dicatur tantum mundana latere
285 Vertex, Nile, tuus? nam qui nesciris ab ortu,
Non solus, sed quartus eris diffusus ab illo,
Despicit excelso qui flumina cuncta meatu
Ipsius atque pater pelagi supereminet omnes,
Quas montes, quas plana vomunt, quas nubila lymphas.
290 Quartus Physon erit, quem possidet India Gangen,
Motus odorifero quotiens qui vertice crevit,
Deciduas pulchro quas spargunt flumina luco,
Praelabens furatur opes et gurgite nostrum
Ducit in exilium; nam ripa largus utraque,
295 Amnibus ut nostris enodes ferre papyros
Aut scirpos algasque leves deducere mos est,
Excrementa trahens magnus sic ditia Ganges
Hoc etiam donat mundo, quod proicit alveo.
Interea primi, summus quos iunxerat auctor,
300 In paradisiaca ponuntur sede beati.
Tum rector tali proponit praemia lege:
'O summum factoris opus, quos sola creavit
Nostra manus, nasci cum cetera voce iuberem,
Adspicitis, quanto pulcherrimus ubere lucus
305 Per multas famuletur opes? haec cuncta dabuntur
Ad vestros sine fine cibos, hinc esca petatur:
Sumite concessas fruges et carpite poma.
Hic operis dulci studio secura quiescat
Deliciisque fruens longaevo in tempore vita.
310 Est tamen in medio nemoris, quam cernitis, arbor
Notitiam recti pravique in germine portans:
Huius ab accessu vetitum restringite tactum.
Nec vos forte premat temeraria discere cura,
Quod doctor prohibet: melius nescire beatis,
315 Quod quaesisse nocet. testor quem fecimus orbem,
Quod si quis vetitum praesumpserit arbore pomum,
Audax commissum mortis discrimine pendet.
Non inmensa loquor; facilis custodia recti est.
Servator vitam, finem temerator habebit'.
320 Accipiunt iuvenes dictum laetique sequuntur
Spondentes cuncto servandam tempore legem.

---

284 cur *Fβ*, quur *α* 285 uertix *LN* nesc/iris (r *eras. pr. m.*) *G* 286 eris *ω*, eras *Sirmondus* defusus *RF²* 287 dispicit *LR* ab illo excelso (ab illo *expunctum*) *L* cincta *Nn²* meatū *L* 288 adque (t *ss.*) *n* 289 nubila ạlimphas (*al. exp.*) *L* lymfas *NR* 290 phison *β* (physon *G*), fison *α* (fyson *L*) erit] er[h]& *L* possedit *R* 292 flamina *G* lucò (v *al. ss.*) *L* 293 praelabens *α*, prelambens *β* (m *eras. postea G*) 295 nr̄i senodes *L* papiros *RFβ* 296 scy[r]pos *L*, scirpus *R* 297 ditia (a *in ras. pr.*) *R* ganges *Fβ*, gangis *α* 298 proicit *α* (prohic&: c& *al. in ras. L*), proiicit *β* 299 ăctor *n* 300 paradisi [h]ac aponuntur *L* beati *ω*, parentes *Sirmondus* 304 aspicitis *ω* (aspitis *R*) 305 cun[c]ta *Ln* 307 ca[r]pite *n* 309 diliciis *R* longeuo *LF* 311 praui/que *G* 312 huius abscessu *R* restringe *L* 313 nec̣ (*al.* c *exp.*) *L* praemat *LN* 315 quesisse *LR* quem] quod *N* 316 arbore (b *ex* p *pr. corr.*) *L*, adbore (r *ss.*) *n* 318 inmensa] *α* recti est *α*, recti *β* 319 seruatur *R* 320 sequantur *R*, secuntur *N* 321 cuncto: o *ex corr. pr. m. R*

Sic ignara mali novitas nec conscia fraudis
Incautas nulla tetigit formidine mentes.
At pater instructos sacrata in sede relinquens
325 Laetus in astrigeram caeli se sustulit aulam.

ALCIMI AVITI EPISCOPI
LIBER SECVNDVS
DE ORIGINALI PECCATO.

Vtitur interea venturi nescia casus
Libertas secura bonis fruiturque beata
Vbertate loci. largos hinc porrigit illis
Tellus prompta cibos: fruticis quin alter opimi
5 Sumitur adsiduus tenui de caespite fructus.
At si curvati fecundo pondere rami
Mitia submittunt sublimi ex arbore poma,
Protenus in florem vacuus turgescere palmes
Incipit inque novis fetum promittere gemmis.
10 Iam si praedulces delectat carpere somnos,
Mollibus in pratis pictaque recumbitur herba,
Cumque voluptati sacrum nemus offerat omnes
Delicias opibusque novis se praebeat amplum:
Sic epulas tamen hi capiunt escamque requirunt,
15 Conpellit quod nulla fames nec lassa fovendo
Indigus hortatur conpleri viscera venter.
Et nisi concessum libuisset noscere pastum,
Esuries ignota cibos non posceret ullos
Nullaque constantem fulcirent pabula vitam.
20 Corpora nuda vident et mutua cernere membra

---

325 q////s lętus (quens *syllaba falso repetita eras.*) *N* as(tri)geram (a *ex* c *al. corr.*) *N* subtulit *R* ALCIMI AVITI EPI EXPLICIT DE INITIO MVNDI LIBER ·I· INCIPIT DE ORIGINALI PECCATO LIBER SECVNDVS *ω*, ALCHIMI *L*, AL. *GD* AVITI] A. *GD* EXPLICIT *post* MVNDI *RGD post* ·I· *V* PRIMVS *NP* INCIPIT EIVSDEM *F* ORIG(IN)ALI *G* EXPLICIT ·I· *prioribus omissis B*, INCIPIT *usque ad* ·II· *deest V*, INCIP LIB ·II· DE ORIGINALI PECCATO *prioribus omissis E*, DE INITIO MVNDI EXPLICAT LIBER PRIM'. | INCIPIT LIBER SCDS DE ORIGINALI PECCA|TO. ALCIMI AVITI EPI *M*

II. 3 locis *N* hi(n)c *al. corr. G* porrig(i)& *n* 4 prumpta *R* cibus *N*, cibos (o *in ras. pr.*) *R* fructicis *nRF*¹ alterap(o)mi *L* 5 adsiduus] *RN* de (e *ex corr.*) *F* caespite] *N* 6 fęcundo *G*² 7 summittunt *β* 8 protinus *Fβ* uacuis *RF*¹ turgiscere *N*, turgis(c)gere *n* palmis *α* (palmas *R*¹, palmos *F*²), palmes *β* 9 foetum *β* 10 dilectat *R* 12 uoluptati *α*, uoluntati *Rβ* omnis *N* 13 dilicias *R* 14 tamen *α*, tunc *β* hi *β*, hii *α*, hic *F* aescam *L* 15 conpellit] *α* fames *L*²*Fβ*, famis *α* fauendo *Nn*² 16 indiguus *N* hortatus *R* conpleri] *α* 19 fulcire *R*, fulciri *F*¹ pabula (a *ex* u *pr. corr.*) *G* 20 uidet *R*, uidere *β* motua *R*

Non pudet atque rudis foedum nil sentit honestas.
Non natura hominis vitio, sed causa pudori est.
Nam quaecumque bonus formavit membra creator,
Vt pudibunda forent, carnis post compulit usus.
25 Tunc mens intactos servabat candida visus,
Angelicae qualis narratur gloria vitae
Sidereas habitare domos qualemque redemptis
Spondet reddendam mortis post tempora Christus,
Quis neque coniugium curae nec foedere turpi
30 Miscebit calidos carnalis copula sexus.
Cessabit gemitus, luxus, metus, ira, voluptas,
Fraus, dolor atque dolus, maeror, discordia, livor.
Nullus egens, nullus cupiens, sed pace sub una
Sufficiet cunctis sanctorum gloria Christus.
35 His protoplastorum sensum primordia sacra
Continuere bonis, donec certamine primo
Vinceret oppressos fallacem culpa per hostem.
Angelus hic dudum fuerat, sed crimine postquam
Succensus proprio tumidos exarsit in ausus,
40 Se semet fecisse putans, suus ipse creator
Vt fuerit, rabido concepit corde furorem
Auctoremque negans: 'Divinum consequar, inquit,
Nomen et aeternam ponam super aethera sedem
Excelso similis summis nec viribus inpar'.
45 Talia iactantem praecelsa potentia caelo
Iecit et eiectum prisco spoliavit honore.
Quique creaturae praefulsit in ordine primus,
Primas venturo pendet sub iudice poenas.
Quandoquidem gravior talem sententia punit,
50 Quem mirum cecidisse putes; nam crimen acerbat
Auctor, in ignoto minor est peccante reatus
Durius atque malum, quod maior fecit, habetur.
Sed quod vivaces pertendit in abdita sensus
Quodque futura videt rerumque arcana resignat,
55 Angelici fervens superest natura vigoris.
Horrendum dictu signisque notabile monstrum:
Nam quidquid toto dirum committitur orbe,
Iste docet scelerumque manus ac tela gubernat
Pugnat et occultus per publica crimina latro.

---

21 foedum *β*, fedum *α* nihil *N* 22 uitio *α*, uiti *F*, uitii *β*, uitium *Sirmondus* 23 quecumque *LR*[2] 24 ut *α*, *idem praefixum a rubricatore in G*, & *n*, cur *β* forent (o *al. ex* or *ut vid. corr.*) *L* u[i]svs *L* 26 angelice *LR*, angelica aequalis *N* 27 domus *RF* redemtis *LN* 28 post[t]empora *n* 29 fędere *L*, federe *R*, fõdere *F* 30 sex/us (v *eras.?*) *R* 32 meror *α* 35 protoplastorum *N*, protoplaustorum *LF*[2], protoplaustrorum *RF*[1] 37 oppraessos *nR* 39 successus *R* exa[r]sit *G* 40 se semet] semet *R*[1]*F* 41 ut *α*, quod *β* rapido *R* 42 diu*i*num (i *al. m.*) *L* inquid *LN* 43 ethera *LF*, aetera *R* 44 inpar] *LNF* 47 quique] qui *RF* 50 cocidisse *R* acerbat *LN*, *om. R*, aceruat *Fβ* 51 in *om. R* ignoto *RNFβ*, ignaro *LG* (*al.* oto *ss. G*) 52 adque *n* 54 archana *NF* 56 dictì *N* (*non n*) dictus ignisque *L* monstrum *in ras. pr. R* 57 quidquid *L*, quicquid *ceteri* orbem *R* 58 ac] hac *N*[1]*n*

60 Et nunc saepe hominum, nunc ille in saeva ferarum
Vertitur ora novos varians fallentia vultus.
Alitis interdum subito mentita volantis
Fit species habitusque iterum confingit honestos.
Apparens nec non pulchro ceu corpore virgo
65 Protrahit ardentes obscena in gaudia visus.
Saepe etiam cupidis argentum inmane coruscat
Accenditque animos auri fallentis amore
Delusos fugiens vano phantasmate tactus.
Nulli certa fides constat vel gratia formae:
70 Sed quo quemque modo capiat teneatque nocendo,
Opportuna dolis clausaeque adcommoda fraudi
Sumitur exterior simulata fronte figura.
Maior adhuc etiam saevo permissa potestas,
Vt sanctum fingat: dudum conlata creato
75 Sic natura valet, rectam quam condidit auctor,
Sed post ad pravos subversor transtulit usus.
Vidit ut iste novos homines in sede quieta
Ducere felicem nullo discrimine vitam,
Lege sub accepta famulo dominarier orbi
80 Subiectisque frui placida inter gaudia rebus:
Commovit subitum zeli scintilla vaporem
Excrevitque calens in saeva incendia livor.
Vicinus tunc forte fuit, quo concidit alto,
Lapsus, et innexam traxit per prona catervam.
85 Hoc recolens casumque premens in corde recentem
Plus doluit periisse sibi, quod possidet alter.
Tum mixtus cum felle pudor sic pectore questus
Explicat et tali suspiria voce relaxat.
'Pro dolor hoc nobis subitum consurgere plasma
90 Invisumque genus nostra crevisse ruina!
Me celsum virtus habuit, nunc ecce reiectus
Pellor et angelico limus succedit honori.
Caelum terra tenet, vili conpage levata
Regnat humus nobisque perit translata potestas.
95 Non tamen in totum periit: pars magna retentat
Vim propriam summaque cluit virtute nocendi.

---

60 hominū/ (m *eras.*) *R* nunc] nec *R* 61 fallentia (a *al. ex* e?) *L*, falentia *R* 63 speties *n* 64 pulchrae *N* 65 protrahit *ω*, pertrahit *Sirmondus* uisis *R* 66 inmane] *LNF* 67 acce[n]dit *Ln* 68 delusus *N* (*non n*) fantasmate *α* (fantes/mate, t *eras.*, *R*) 69 gratiae *N* 70 quo] quod *N* 71 oportuna *NF* adcommoda *LN*, acomoda *R* fraude *L* 74 ut *α*, ter *β* fingat *α*, uincat *β* collata *β* 75 sạ (ic *superscr.*) *L* 76 subuersos *N* 77 homines (que *om.*) *LNF²*, hominemque *RF¹*, hominesque *β* 79 famulo dominarier orbi *α*, domino famularier orbis *β* 81 commouet *R* 84 nexam (in *om.*) *N* prona *cum rasura super* a *R* 85 recēxtē *L* 86 p/eris[s]/e (*ex* puer iste *corr. ni f.*) *L*, periise *R*, perisse *N* possedit *R* 87 tum *ω*, tunc *Sirmondus* pudor: *litt.* dor *in ras. G*, puṭor (d *superscr.*) *al. corr. D* quęstus *N* 89 bolor *R* palma *R*, psalma *F¹* 90 in[ui]sum *L* 91 reạtus (iec *superscr.*) *L* 92 angelico/ (o *ex* us *corr.*) *L* 93 celum *L* uigi *n* conpage] *α* leuatas *N* 95 non *α*, nec *β* pars] *litt.* ars *al. in ras.*, p *pro* x *ni f.* rescriptum *L* retenta *N*

Nec differre iuvat: iam nunc certamine blando
Congrediar, dum prima salus experta nec ullos
Simplicitas ignara dolos ad tela patebit.
100 Et melius soli capientur fraude, priusquam
Fecundam mittant aeterna in saecula prolem.
Inmortale nihil terra prodire sinendum est.
Fons generis pereat, capitis deiectio victi
Semen mortis erit. pariat discrimina leti
105 Vitae principium. cuncti feriantur in uno:
Non faciet vivum radix occisa cacumen.
Haec mihi deiecto tantum solacia restant.
Si nequeo clausos iterum conscendere caelos,
His quoque claudantur. levius cecidisse putandum est,
110 Si nova perdatur simili substantia casu.
Sit comes excidii, subeat consortia poenae
Et, quos praevideo, nobiscum dividat ignes.
Sed nec difficilis fallendi causa petetur:
Haec monstranda via est, dudum quam sponte cucurri
115 In pronum lapsus: quae me iactantia regno
Depulit, haec hominem paradisi limine pellet'.
Sic ait et gemitus vocem clausere dolentis.
Forte fuit cunctis animantibus altior astu,
Aemulus arguto callet qui pectore, serpens:
120 Huius transgressor de cunctis sumere formam
Eligit aerium circumdans tegmine corpus
Inque repentinum mutatus tenditur anguem:
Fit longa cervice draco, splendentia colla
Depingit maculis teretisque volumina dorsi
125 Asperat et squamis per terga rigentibus armat.
Qualis vere novo, primis cum mensibus aestas
Praemittit laetos post frigora pigra tepores,
Evadens veterem reparatis motibus annum
Et siccum nitido discingens corpore tegmen
130 Procedit coluber terrarumque abdita linquens
Perfert terribilis metuendum forma decorem:
Dira micant oculi; tum lumine visus acuto
Laetior optatum discit consuescere solem;

---

97 deferre *R* iuuant (uu *in ras. al.*) *L* 98 dum *ex* tam *ut vid. corr. L* 99 ignara *LG*[2], ignaua *NRF* (na *ex* no *corr. F*) *β* ad tela *α* (at *L*), ac tela *β* (*G?*) patebit *α*, pauebit *β* (*litt.* auebit *in ras. al. G*) 100 molius *R* 101 aeterna in] aeternam *N* (*non n*) 102 inmortale] *α* terrā *R* 103 fon[s] *R* uicti *LNF*[2], uicto *RF*[1], uicta *β* 104 pareat *N* leti (*litt.* o *subscripta*) *L*, laeti *N* 107 tantum *ω*, tandem *G*[2]*ψ Sirmondus* solacia] *α* (*at* solatia *n*) 108 clausus *L* celos *L* 109 claudantur *α*, claudentur *Fβ* laeuius caecidisse *L* putandūt (est *om.*) *R* 110 p̈redatur *L* 111 sit *ω*, si *Sirmondus* comes *β*, comis *α* subæat *L* confortia *R* poene *L* 113 nec *RNF*[1], ne *L?β* petetur *α*, putetur *Fβ* 114 uia *om. L*[1] 115 quae] qui *R* iactia (tan *superscr.*) *L*, iantantia *R* 116 paradysi *Fβ* pellet *α*, pellit *Rβ* 119 aemulȧs *R*, aemulós *N* (*non n*) 120 cun[c]tis *n* 121 elegit *R* aerium *NF*[2]*β*, aereum *α* 122 motatus *R* 124 te/retis (r *eras.*) *R* 125 mouera[t]asperat (t *al. interpositum*) *L* 126 cọm *L* estas *L* 128 montib: *L* 129 sic̣ cum *G* 131 perfert *RG*, pfert *F*[1], ꝓfert *LF*[2], profert *N*, praefert *ψ Sirmondus* decorem] draconem *G* 133 discīt *R*

Nunc simulat blandum, crebro ceu carmine fauces
135 Ludunt et trifidam dispergunt guttura linguam.
Ergo ut vipeream malesuada fraude figuram
Induit et totum fallax processit in anguem,
Pervolat ad lucum; nam forte rubentia laeti
Carpebant iuvenes viridi de palmite mala.
140 Tum veritus serpens, firma ne mente virili
Non queat iniecto subvertere corda veneno,
Arboris erectae spiris reptantibus alto
Porrigitur tractumque suum sublimibus aequans
Auditum facilem leni sic voce momordit.
145 'O felix mundique decus pulcherrima virgo,
Ornat quam roseo praefulgens forma pudore,
Tu generi ventura parens, te maximus orbis
Expectat matrem: tu prima et certa voluptas
Solamenque viri, sine qua non viveret ipse
150 Vt maior, sic iure tuo subiectus amori
Praedulcis coniunx, reddes cui foedere prolem.
Vobis digna datur paradisi in vertice sedes,
Vos subiecta tremit famulans substantia mundi:
Quod caelum, quod terra creat, quod gurgite magno
155 Producit pelagus, vestros confertur in usus.
Nil natura negat, datur ecce in cuncta potestas.
Nec equidem invideo, miror magis. ut tamen una
Contineat liber dulci super arbore tactus,
Scire velim, quis dira iubet, quis talia dona
160 Invidet et rebus ieiunia miscet opimis?'
Haec male blanditam finxerunt sibila vocem.
Quis stupor, o mulier, mentem caligine clausit
Cum serpente loqui, verbum committere bruto?
Non pudet, ut vestram praesumat belua linguam?
165 Et monstrum pateris responsumque insuper addis?
Ergo ubi mortiferum seductilis Eva venenum
Auribus accipiens laudi consensit iniquae,
Tunc ad serpentem vano sic ore locuta est:
'Suavibus o pollens coluber dulcissime dictis,
170 Non, ut rere, deus nobis ieiunia suasit
Nec prohibet largo curari corpora pastu.
Ecce vides epulas, totus quas porrigit orbis:

134 nu[n]c *Ln* si/bulat (bu *in ras. al.*) *G*, sibilat *ψ* /blandum *R* 136 malesuad& [re] *L*, malęsuada *R* fra[u]de *L* 137 *in marg. nota* r *add. n* 138 forte (e *in* i[s] *corr. al.*) *R* 139 iu[e]nes *n* 142 ærectae *L* 143 porregitur *R* 145 felex *R*[1] pulcerrima *L* 148 exspectat *N* (*non n*) uoluntas *RG* 149 uiuerit *R* 150 ut *α*, at *β* 151 coniux *α* foede[re] *L* 152 paradysi *Fβ* sedis *L*[1]*N* 156 nihil *R* 157 nec *α*, non *Fβ* et quidem *RF*[1] 158 dulcis *N* 159 dira *L Sirmondus*, dura *NRFβ* 161 haec *α* (ec *al. in ras. L*), hic *G*, sic *ψ* male] inale (i *in ras. al.*) *L* blanditam (bl *in ras. pr.*) *R* finxerunt *α*, fixerunt *β* 162 quis *α*, qui *Fβ* cla[u]sit *L* 163 serpente/// (m *eras.*) *n* cũmittere *n* 164 praesumet *R* 165 [in]super (*al. ss.* in) *R* 166 euua *Ln*, aeua *NF*, eua *RG* uenenum (en *in ras. al.*) *R* 167 laudi *α*, cladi *β* inique *L* 168 loquuta *RN* 169 o *om. L* pollens (o *ex* u *pr.*) *R* 170 ut rere] utere *NR*

Omnibus his licito genitor promptissimus uti
Praestitit et totas vitae laxavit habenas.
175 Haec sola est nemoris medii, quam perspicis, arbor
Interdicta cibis, haec tantum tangere poma
Non licitum, dives praesumit cetera victus.
Nam si libertas temeraret noxia legem,
Iurans terribili praedixit voce creator
180 Quadam nos statim luituros morte reatum.
Quid vocitet mortem, tu nunc, doctissime serpens,
Pande libens, quoniam rudibus non cognita res est'.
Callidus inde draco et leti tum sponte magister
Interitum docet et captas sic fatur ad aures:
185 'Terroris vacuum formidas femina nomen.
Non veniet vobis rapidae sententia mortis:
Sed pater invisus sortem non contulit aequam
Nec vos scire dedit, sibimet quae summa reservat.
Quid iuvat ornatum conprendi aut cernere mundum
190 Et caecas misero concludi carcere mentes?
Corporeos pariter sensus oculosque patentes
Sic brutis natura creat, sol omnibus unus
Servit et humano non distat belua visu.
Consilium mage sume meum mentemque supernis
195 Insere et erectos in caelum porrige sensus.
Namque hoc, quod vetitum formidas tangere, pomum
Scire dabit, quaecumque pater secreta reponit.
Tu modo suspensos tantum ne contine tactus,
Nec captiva diu frenetur lege voluptas.
200 Namque ubi divinum libaveris ore saporem,
Mox purgata tuo facient te lumina visu
Aequiperare deos, sic sancta ut noxia nosse,
Iniustum recto, falsum discernere vero'.
Talia fallaci spondentem dona susurro
205 Credula submisso miratur femina vultu.
Et iam iamque magis cunctari ac flectere sensum
Incipit et dubiam leto plus addere mentem.
Ille ut vicino victam discrimine sensit,
Atque iterum nomen memorans arcemque deorum
210 Vnum de cunctis letali ex arbore malum

173 licito] licet o *L* promtissimus *RN* (*non n*) *F* 174 totus *N* (*non n*) 175 memoris *R* medi[i] *L* 176 hec *L* 177 diueș *Fβ*, diuis *α* 178 si *al. ss. R* temeraret *ω*, temerarit *Sirmondus* 180 licituros more *R* ꞔreatum *L* 181 quod *R* uocitet *α* (it *in* et *al. corr. L*), nocet et *Rβ* dotissime *R*, doctissimę *N* 182 redibus *R* non cognita] incognita *R* 183 laeti *N* (*non n*) 186 rapide *LG*[1] 189 conprendi] *RF*, conp̄hendi *N*, conprę-hendi *n* aut] ut *N* *v.* 191 *infra in marg. add. n* 194 mage[is] (*al.* is *ss.*) *L* [su]me *al. corr. R* 198 suspensos (o *ex* u *corr.*) *R* tantum/ne *L* continet actus *LF*, conten& tactus (& *in* e *postea corr.*) *N*, contene tactus *n* 199 nec *NF*, ne *ceteri* 201 tuo *α*, suo *β* facient te *α* (faciente *R*, faciunt te *n*), facient tua *β* 202 aequiparare *n* 204 fa[l]laci *n* 205 summisso *β* 206 cuncteri *R* ac *α* (*rasura pro* ac *R*), & *β* 207 laeto *L* 208 uicina uicta *R* 209 arcem *n* deorsum *F*[1]*G* 210 l[o]etali *L*, laetali *N* (*non n*)

Detrahit et suavi pulchrum perfundit odore.
Conciliat speciem nutantique insuper offert
Nec spernit miserum mulier male credula munus;
Sed capiens manibus pomum letale retractat.
215 Naribus interdum labiisque patentibus ultro
Iungit et ignorans ludit de morte futura.
O quotiens ori admotum conpuncta retraxit
Audacisque mali titubans sub pondere dextra
Cessit et effectum sceleris tremefacta refugit!
220 Dis tamen esse cupit similis serpitque venenum
Ambitione nocens. rapiunt contraria mentem
Hinc amor, inde metus: pulsat iactantia legem
Interdumque etiam lex subvenit. aestuat anceps
Dividui cordis dura inter proelia fluctus.
225 Nec tamen incentor desistit fallere serpens
Ostentatque cibum dubiae queriturque morari
Et iuvat in lapsum pendentis prona ruinae.
Vt tandem victae gravior sententia sedit
Aeternam temptare famem per criminis escam,
230 Serpentem satiare cibo, quem sumeret ipsa,
Adnuit insidiis pomumque vorata momordit.
Dulce subit virus, capitur mors horrida pastu.
Continet hic primum sua gaudia callidus anguis
Dissimulatque ferum victoria saeva triumphum.
235 Ignarus facti diversa parte revertens
Adam diffusi laetus per gramina campi
Coniugis amplexus atque oscula casta petebat.
Occurrit mulier, cui tunc audacia primum
Flabat femineos animosa in corda furores.
240 Et sic orsa loqui, semesum namque gerebat
Adservans misero pomum exitiale marito.
'Sume cibum dulcis vitali ex germine coniunx,
Quod similem summo faciet te forte tonanti
Numinibusque parem. non hoc tibi nescia donum,
245 Sed iam docta feram. primus mea viscera gustus
Attigit audaci dissolvens pacta periclo.
Crede libens, mentem scelus est dubitasse virilem,
Quod mulier potui. praecedere forte timebas,

---

211 suaui *α*, suaue *β* perfu^n^dit *n* odore *α*, odorem *Rβ* 214 laetale *N* (*non n*) 215 petentibus *NRF* 216 lud& *N* futuraiii *R* 217 atmotum *n* conpuncta] *NRFβ* 218 mariti tu^r^bans *ex* maliti tubans *al. corr. L* 220 dis *FG*, diis *α* que] q; *al. ss. L* 222 legem *α*, mentem *Rβ* 223 aestuat] statuat *L* 224 inte^r^ *n* p̄lia *LR* 225 desisti^t^ *L* 226 ostenta^t^ *L* quaeritur *LNF* 229 temptare *n cum ceteris*, temtare *NR* æscam *L* 230 saciare *nRF* 231 annuit *F*[1]*β* 232 orrida *LF* 233 continet *Fβ*, contenet *α* (e *in* i *al. corr. L*) hic] haec *N* (*non n*) 234 uicturia *n* seua *L* triumphum *Fβ*, triumfum *α* 235 ignauus *L* facta (i *ss.*) *R* parte *α*, e parte *β* 236 dif^f^usi *n* 237 adque *n* 238 audatia *nR* 239 corde *LN* 240 sic ossa *N?n* semecum *R* 241 adseruans *α* (atseruans *L*), asseruans *β* exsitiale *LN* 242 ex] et *L* coniux *α* 243 simile *L* fatiet *L*[1] tona^n^ti *L*, totanti *n*[1] 244 n̄// *ex* nec *n* 245 feram *ω*, fero *F? Sirmondus* 246 adtigit *R* pericli *R* 247 credo *L*, credi *R* liquens *n*

Saltim consequere atque animos attolle iacentes.
250 Lumina cur flectis? cur prospera vota moraris
Venturoque diu tempus furaris honori'?
Haec effata dabat victurae fercula mortis,
Intereunte anima letum dum crimina pascunt.
Accipit infelix malesuadi verba susurri
255 Inflexosque retro deiecit ad ultima sensus,
Non illum trepidi concussit cura pavoris
Nec quantum gustu cunctata est femina primo:
Sed sequitur velox miseraeque ex coniugis ore
Constanter rapit inconstans dotale venenum
260 Faucibus et patulis inimicas porrigit escas.
Vix uno pomum libaverat horrida morsu
Ingluvies summumque dabat vix esca saporem:
Ecce repentinus fulgor circumstetit ora
Lugendoque novos respersit lumine visus.
265 Non caecos natura dedit nec luminis usu
Privatam faciem peperit perfectio formae.
Nunc mage caecus eris, cui iam non sufficit illud
Noscere, quod tantus voluit te nosse creator.
Ad vitam vobis cernendi facta facultas:
270 Vos etiam letum vestra sed sponte videtis.
Tum patuisse gemunt oculos; nam culpa rebellis
Fulsit et obscenos senserunt corpora motus.
Tum primum nudos (dubium, quid dicere possim)
Extinctus natusne pudor circumspicit artus.
275 Erubuit propriae iam mens sibi conscia culpae
Pugnavitque suis carnis lex indita membris.
Namque hinc posteritas vitiato germine duxit
Artibus inlicitis cognoscere velle futura
Arcanisque sacris tardos inmittere sensus,
280 Edita vel caelo vel taetro mersa profundo
Rimari et cautas naturae inrumpere leges;
Quaerere nunc, astris quo quisquam sidere natus,
Prospera quam ducat restantis tempora vitae,
Dissimilem paribus proventum dicere signis;
285 Nec non et geminos uno sub tempore fusos,

---

249 saltim] *ω* adtolle *RF* 250 quur *N* quur *N* 251 ⊢onori (⊢ *al. ss.*) *L* 252 dabat *α*, manu *β* 253 intereunt *N* laetum *LN* (*non n*) 254 malesuadi L^1R^1 (malesuade^ntia L^2, malesuadenti R^2), malesuade *N* 256 cor^da *al. corr. R* 257 gusto *N* 258 misere *LR* quae *N* ex] et *L*, ęc *R* hore *L* 260 i^ni micas *al. corr. R* aescas *LF* 261 libauerat *α* (liberauerat *N*, *non n*), sic liberat *F*, libarat *β* horrida *α*, sucida *β* 262 quae *N* soporem *L* 263 circumstetit *α*, circumstitit *β* 264 lungendo R^1 respersit *α*, respexit *Rβ* 265 cecos *NF*, cecus *R* 266 faci& *L* perfectro L^1 forme *L* 267 maie *L* cecus *α* eris: s *al. add.*, i *ex* e *L* cui iam *al. ss. R* 269 cernendi^ē (ē *al. del.*) *L*, ē cernendi *F* 270 laetum *LN* (*non n*) sponte (t *ex* d *al. ut vid.*) *L* 273 tum *ω*, tunc *Sirmondus* dice^re *L* 275 propria etiam *L*, proprie iam *G* consciā *L* 276 pugnauit *ω*, regnauit *Sirmondus* menbris *N?n* 277 hinc: c *in ras. al. L* uiciato *R* germine (i *ex corr.*) *R* 278 inlicitis] *ω* 279 archanis *L* inmittere *α*, immittere *G* 280 tetro *ω*, tecro *R* 281 inrumpere *α*, imuspere *ut vid. R*, irrumpere *β* 282 nat^vs *N* 284 dicere *α*, discere *Fβ*

Quos indiscretus luci produxerit ortus,
Motibus adversis varia sub sorte notare;
Indigetes quosdam stellis adscribere divos,
Iunior antiquis aetas quos protulit astris:
290 Atque infernali iam dudum nocte sepultis
Vana per inmensum disponere nomina caelum.
Iam magicam digne valeat quis dicere fraudem
Occultas tacito temptantem pectore vires,
Divinis iungi virtutibus et cupientem?
295 Legifer ut quondam vates sub rege superbo,
Dum nova monstraret iussi miracula signi,
Commovit livore magos, ut talia temptent
Adcumulentque suas zelo fervente ruinas:
Illis subpeteret recta si sorte potestas,
300 Demere, non etiam festinent addere monstra;
Aemula sed signis tantum, non viribus aequa,
Quod removere nequit, duplicavit iustius ira.
Hinc est, laudato possunt quod crimine Marsi,
Cum tacita saevos producunt arte dracones
305 Absentes et saepe iubent confligere secum.
Tunc ut quisque gravem bello persenserit hydrum
Aspidis aut durae clausas cognoverit aures,
Concutit interius secreti carminis arma:
Protenus et lassis verbo lactante venenis
310 Mox inpune manu coluber tractatur inermis
Et morsus tantum, non virus in angue timetur.
Interdum perit incantans, si callida surdus
Adiuratoris contempsit murmura serpens.
Hoc quoniam de matre trahunt et origine prima,
315 Anguinae fraudis quod sic linguaeque periti,
Mutua per carmen reddunt commercia fandi.
Nec minus his pulsat contraria cura saluti,
Angit praescitus ducti-quos terminus aevi:
Cum tamen eductas infernis sedibus umbras

---

286 produxerit α, subduxerit β hortus L 287 mortibus L notare] naturae N^1, notarae N^2 288 indigetes Fβ, indigites α (es *in* is *vel* as *corr. al.* L) stelis L^1N adscribere α, ascribere G 289 protulit α, praetulit β 290 adque nR 291 inmensum α 293 ^{ta}cito R temptantem Rβ, temtantem α (tæmtantem N, *non* n) 295 uatis LN, natis F^1 subregere (re *in* ri *al. corr.*) L 297 cummouit R temptent RFβ, temtent LN (tē/tent n) 298 accumulent β zęlo (ę *ex* e *al.*) G 299 illi L, illos N subpeteret] LR rectas si N sorte α, forte β 300 mo^{n}stra L, monstrā N *inter* 300 *et* 301 *unus versus vacuus* L 301 tantum LNβ, tanti RF^1, tantis F^2 302 nequit β, nequid α duplicauit iustius ira α, duplicata sustinet ira β 303 laudat opus su^{t} quod (N *al. pro* t *corr.*) L possunt quod] quod possunt *Sirmondus* crimine ω, carmine *Sirmondus* ^{m}arsi L 305 c̄fligere (c̄ *in ras. al. ut vid.*) L saecum N 307 dure L 309 protinus Rβ lactante Lβ, licet ante R, luctante NFG^2 *Sirmondus* 310 inpune] α (sinpune: s *pr. del.* L) inhermis N 311 non *om.* R 312 surdus (u *in* o *al. corr.*) R 313 adiu^{ra}toris RF contemsit murmora N 315 anguine α, anguineae Fβ sic] si N, si^{c} F lingue LRF^1 316 motua R carmen ω, speciem *Sirmondus* conmercia R, c̄(*vel* com)mertia β fan//di (an *al. in ras. pro* rau *ni f.*) L, frandi N^1 317 saluti ω, salutis (a *ex* o *corr.*) F, salutis *Sirmondus* 318 ductis RF^1 cui L 319 infernis α, inferni β

320 Conloquium miscere putent et nota referre.
Spiritus erroris sed qui bacchatur in illis,
Ad consulta parat vanis responsa figuris.
Et ne porrecto dicantur singula verbo,
Praesenti inlusus damnabitur ille perenni
325 Iudicio, quisquis vetitum cognoscere temptat.
Nec iam sola fuit scrutatrix Eva malorum:
Dicam nunc aliam, tali quae peste laborans
Et coniuncta viro proprium non vicerit Adam.
Peccandi quasdam fervor succenderat urbes
330 Civica permittens laxatis crimina frenis.
Incestus pro lege fuit totumque libido
Ius habuit, regni sedem metata voluptas
Indigenas populos domina sub carne tenebat:
Et scelerum studio, fida quod plebe localis
335 Dudum parendi promptis res publica iussit,
Abstinuisse nefas et non peccasse pudendum
Credebant omnes, facinus quos iunxerat omne.
Talibus offensus iudex atque arbiter orbis
Cum fureret flammasque loco finemque pararet,
340 Quendam dissimilem cunctis tectoque latentem,
Qui tunc forte fuit propria peregrinus in urbe,
Atque inter multos solum sic adloquitur Loth:
'Oppida lascivo iam dudum plena furore
Respergunt caelum maculis nostrasque fatigant
345 Quamvis obstructas scelerum clamoribus aures.
Inminet exitium, tellus succensa reatu
Ignibus ardebit, restinguet fulminis imber,
Quae non extinxit ferventia crimina fletus.
Ipsa in perpetuas solvetur terra favillas,
350 Quae vivos cineres et post incendia servans
Sicque solum fingens, leviter si calce teretur,
Ad minimum fugiens discedet pallida tactum.
Tu nunc linque domum, perituras desere terras
Et rea cum dignis subsidant arva colonis.
355 Nec tete inpendens letum coniunxerit illis,

---

320 conloquium] *α* 321 bacchatur *LG*, bachatur *ceteri* 324 inlusus] *α* 325 temptat *n cum ceteris*, tētat *N* 326 scrutřatrix *L* euua *Ln*[1], ęuua *n*[2], aeua *NR* 327 dicam] diccet *L* nunc] nec *R* quae] qui *R* 328 et (t *in ras. pr.*) *R* uincerit *n* 330 ciuica *α*, unica *β* permitens *N* f[r]enis *L* 332 sede *R* 333 populas *L* 334 fida *α*, foeda *β* locab' *L* 335 prumptis *R* 336 abstenuisse *NR* putendum *n* 337 omne *α*, unum *β* 339 fureret *ex* fuerit *corr. n* 340 tecto *om. N* 342 adloquitur] *α* lodh *R* 343 lasciu/o (i *eras.*) *N* furore: *litt.* fur *in ras. al. L* 345 celerum *L* 346 inminet] *α* 347 re-stri[n]guet *L*, rest/ing[u]et (r *eras.*) *F*, restinget *R* ymber *β* 348 extinexit *L* ·[f].lęt' *L* 349 ipsa[in] (*al. ut vid.* in *ss.*) *N*, ipsam (in *om.*) *nR*[1] 351. 352 *recte habentur in α* (discedit *R*, palli[d]a *L*), *in F hunc in modum:*

·7 leuit si calce ter&tur ·7at minimv̄ fugiens ·:
Sic que solum fl[n]/g/ens :· disced& pallida tactum

(fingens *ex* fugiens *al. corr.*, tactum *ex* tattum *pr. corr.*, *hemistichia omissa pallidiore atramento supra addita*), *unum versiculum efficiunt libri β:* Sic solidum fingens discedet pallida tactum 353 disere *N* 355 inpendens] *α* laetum *N* coniuxerit *R*

Non iunxit quos vita. Tibi solacia coniunx
Praebeat, hac tantum socia contentus abito.
Adcelerate fugam, tendatur tramite recto.
Neu subvertendas quisquam respexerit urbes.
360 Vos nescite malum; poenas, quicumque subibit,
Adspiciat mortisque suae spectacula secum,
Qui meruere, ferant; salvandis terror abesto'.
Haec pater. ast illi properant abscedere terra
Inciduntque moras crudeliaque arva relinquunt.
365 Coeperat obduci victum caligine densa
Atque ignota prius demittere murmura caelum.
Nec sic, ut tonitru crebro cum percitus aether
Ostentat pavidis innoxia fulmina terris;
Sed prorsus finale malum stridore minaci
370 Taetra per aerios mittebat signa tumultus.
Tendebant moniti simul et mandata tenentes
Concessam rectis ad sedem vultibus ibant.
Callidus alta petens sed qui subverterat Evam
Serpens femineam consuetus tangere mentem,
375 Hic quoque formidans animum temptare virilem
Coniugis inspirat votis, ut nosse ruinas
Vellet et evasas visu deprendere clades.
O demens animi! cur iam non sufficit unam
Subcubuisse dolo: caruit iam parte bonorum,
380 Qui mala cognovit. si non exempla priorum
Terrent, exemplum fies nostroque timori
Vel post te pereat secreti dira cupido.
Inlicitum quod scire fuit vetitumque tueri,
Respiciens tantum nec narratura videbis.
385 Ergo ubi maiorem vicina ex urbe tumultum
Accepit mulier, vultum tunc flexa retortum
Vix primo in visu restrictis motibus haesit,
Cernere desistens, eum coeperat. inde gelato
Sanguine marmoreus perfudit viscera torpor;
390 Diriguere genae, pallor novus inficit ora.

---

356 qu^{os} *al. corr. L* solacia *α*, solatia *n* coniux *α* 357 hac] ac *N*, ae *R* sotia *n*, solacia *R* abitŏ *al. corr. L*, habito *N* 358 adcelerate *α*, accelerate *F*, accelerato *β* 359 neut *R* 361 aspiciat *αG*[1], aspiciet *F*[2]*β* quae *n* sue *R* spec^{ta}cula *al. corr. N*, spectaculu (u *in* a *pr. corr.*) *G* 362 ferant *α*, ferent *β* abaesto *L*, abæstu *N* (*non n*) 363 pateras /ille (t *eras.*) *L* terrā *N* 364 relinquNT *L*, relinquit *R* 365 uittum *R* 366 p^{r}ius *R* demittere *Lβ*, dimittere *NRF* murmora *N* 368 flumina *NF*[1] 369 strọdore *al. corr. L*, stridori *N* 370 taetra] *Ln* aerios *N*, ærios *L*, aereos *RFβ* mittebat *Lβ*, mittebant *NRF* 373 quis *L* subuerterat: *litt.* ubuerte *in ras. al. L*, subuerteret *R*, subuerterit *N* euuam *LN*, ęuam *β* 375 hic *α*, nil *Fβ* temptare *n cum ceteris*, temtare *NR* 376 coniugiț^{s} *L* 377 uellet *β*, uellit *NRF*[1], uelit *LF*[2] euassas *R* dep^{r}endere *L*, deprehendere *G* 378 animi: mi *al. in ras. L* cur *α*, cui *β* unam: un *ex* e *corr. pr. R* 379 subcubuisse] *αG* caruiciam *R* 380 qui *α*, quae *β* p^{r}iorum *al. corr. R* 381 timore *L* 382 post te] poste *L* 383 inlicitum] *NRFβ* 384 respicies *ψ Sirmondus* tantum] totū (tantum *al. corr.*) *L* *v.* 385 *inter lineas add. n* 385 uicinam *N* 386 accipit *R* tunc flexa *α*, deflexa *β* 387 p^{r}imo *al. corr. R* moṇtibus *al. corr. L* ęsit *L*, esit *R* 388 cum coeperat] conceperat *L*, cum ceperat *R* 389 torpor *om. R*[1] 390 gene *LR* pallor (r *in ras. al.*) *L* infecit *R*

Lumina non clausit, non saltim concidit illo
Pondere, quo pulsant demissa cadavera terram,
Sed stetit horrendo perlucens massa nitore
Servavitque suam species decepta figuram.
395 Nec facile ut nosses, vitrum, lapis anne metallum
Succedens homini, si non sal fauce notetur.
Ex tunc insipido mulier praeventa reatu
Plus salsum sine mente sapit, quae pungere sensus
Exemplique potest salibus condire videntes.
400 Hoc tamen hic magnum, quod non inflectitur iste
Nec sequitur sociam fortis nec vincitur Adam.
Credo equidem melius, quod non occurrerit uxor
Enarrare viro. nam si conperta referret,
Forsan et hunc visu suasisset temnere iussa,
405 Ceu proprium gustu fecit primaeva virago:
Quae postquam sese pariter comitemque fefellit,
Et nondum natam percussit vulnere prolem.
Tum victor serpens certamine laetus ab ipso,
Puniceam crispans squamoso in vertice cristam,
410 Iam non dissimulans, quem presserat ante, triumphum
Acrior insultat victis et taliter infit:
'En divina manet promissae gloria laudis.
Quidquid scire meum potuit, iam credite vestrum est;
Omnia monstravi sensumque per abdita duxi
415 Et quodcumque malum sollers natura negabat,
Institui dextrisque dedi coniungere laevum.
Istinc perpetua vosmet mihi sorte dicavi.
Nec deus in vobis, quamquam formaverit ante,
Iam plus iuris habet: teneat, quod condidit ipse;
420 Quod docui, meum est; maior mihi portio restat.
Multa creatori debetis, plura magistro'.
Dixit et in media trepidos caligine linquens
Confictum periit fugiens per nubila corpus.

---

392 quo pulsant] copulsant *L* demissa *Fβ*, dimissa *α* (dimis^s^a *R*) 393 orrendo *L* masa *R* 394 que] quis *R* 395 nosse *N* 396 omini *L* 397 ex] ec *R* 398 quae] qui// (N *eras.*) *R*, q: *L* pingere *L* 399 condereus dentes *R* 402 crede *R* occurreret *R* 403 conperta] *RNF* refert& (t *in* r *corr.*) *L* 404 hunc] hinc *N* uisos uasisset *L*, su/asis.set (s *ante* u *add.*, *post* u *eras. pr.*) *R* 405 propium *R* primeua *α* (primae, ua *om. N*, ua *eras. ut vid. n*) 407 natum *R*[1]*F*[1] 408 lat' (a *in* e *al. corr.*) *L* 409 squamosa *R* 410 dis///simulans (is *in ras. al.*) *L* preserat *R* triumfām *al. corr. L*, triumfum *N* 411 taliter *ω*, talibus *Sirmondus* 412 gloriae *Nn*[1] 413 quicquid *ω* uestrum est *LNF*[2]*β*, est *om. RF*[1] 416 instituit *L*[1]*F*[1] coniunge^re^ (*al. corr.*) *R* leuum *α* (laeuum *N*), leuam *β* 417 istin *R*, isthinc *Sirmondus* sorde *L* 419 teneat] teneta *R* ipsę *n* 420 meum est *LN*, mecum est *RFβ* 422 trepido/s (o *ex* a *al. corr.*) *L* ^in^ọquens *n* 423 fugiens *ω*, linquens *Sirmondus* ALCIMI AVITI EPISCOPI EXPLICIT DE ORIGINALI PECCATO LIBER ·II· INCIPIT EIVSDEM DE SENTENTIA DEI LIBER ·III· *sic LNRFGDV* (ALCHIMI *L* AVITI] ·A· *G*, ·AV̄· *D* EPISCOPI *om. GD* EXPLICIT *post* II *V* DE ORIGINE PECCATI *F* II] I *G* DE SENT. DEI *om. D* EIVSDEM *post* INCIPIT *F*, *post* LIBER *L*, *om. NRGDV*) EXPLICAT LIB̄ SCD̄S DE ORIGINALI PECCATO. INCIPIT LIB̄ TERTIVS. ALCIMI AVITI EPĪ DE SENTENTIA DEI. *M*, INCIP̄ LIB̄ ·III· DE SENTENTIA DĪ *ceteris omissis E*, EXPICIT LIBER SCD̄S. INCIPIT LIBER ·III· DE SENTENTIA DEI *ceteris omissis B*

ALCIMI AVITI EPISCOPI

LIBER TERTIVS

DE SENTENTIA DEI.

Tempus erat, quo sol medium transcenderat axem
Pronus et excelsi linquens fastigia centri
Vicina iam nocte leves permiserat auras.
Illis sed maior curarum volvitur aestus
5 Ferventesque tenent male conscia corda dolores.
Vtque pudor capto detorsit lumina sensu
Reppulit et miseros alterno a corpore visus
Nec iam secura praestatur luce tueri
Signatam fixo peccati stigmate carnem,
10 Indumenta petunt, foliis ut mollibus ambo
Membra tegant nudumque malum de veste patescat.
Vmbrosis propter stabat ficulnea ramis
Frondentes diffusa comas, quas protenus Adam
Vmentem capiens raso de cortice librum
15 Adsuit et viridi solatur veste ruborem.
Induitur simili mulier lacrimabilis arte,
Quosque rapit misero fallax insania pomo,
Vestivit folio: saeva quos arbore nudos
Reddidit, hos gravius tenui super arbore texit.
20 Et tamen adveniet tempus, cum crimina ligni
Per lignum sanet purgetque novissimus Adam
Materiamque ipsam faciat medicamina vitae:
Qua mors invaluit, leto delebere letum.
Aereus excelso pendebit stipite serpens,
25 Cumque venenatum simulaverit, omne venenum
Purget et antiquum perimat sua forma draconem.
Interea genitor viridis per mollia luci
Rorantes sudo capiebat ab aere ventos.

III. 1 quo] quod *Rn*[1] transcenderet *N* 2 et *om.* *G*[1] fa^s^tigia *L* 3 uicinā *N* permiserat *α*, praemiserat *β* aur^a^es *L* 4 aestas *N*[1] (*al. corr.*) 5 teneri *n*[1] conscia] conscientia *N* 6 utque *α*, atque *Rβ* 7 alterna corpore *R* 9 peccat^i^o *N* (peccati *n*) 12 ꝓpter: p *et* t *rasura ut vid. temptatis L* feculnea *R* 13 defusa *F*, effusa *R* protinus *β* 14 umentem *α*, tumentem *N*, humentem *β* 15 assuit *β* solat *R* 16 arce *ut vid.* *L*[1] arte, et *Sirmondus*, et *om.* *ω* 17 quosque *ω*, que *om.* *Sirmondus* rapit *scripsi*, pauit *α*, aluit *β* poma *Nn*[2] 18 folios aeua *R* 22 materiem *RF* (materiē//, s *eras.* *R*) faciat *LG*[2], faciet *NRFβ* 23 quo *L* (o *in* a *rec. corr.*), quam *F* laeto *LN* laetum *n*[2] 24 aereus *LNF*[2], aureus *RF*[1]*β* 26 draconū *N* (*at* draconē *n*) 28 ere *R*

Protenus adtonitis senserunt auribus ambo
30 Praesentem dominum. tristi tum luce perosa
Expavere diem detecto in crimine testem.
Illos nam, vastis specubus si forte baratrum
Panderet aut subitum tellus monstraret hiatum,
Non pigeat prono trepidos descendere saltu,
35 Et si subpeteret iam tum sententia leti,
Hanc etiam raperet solandi cura pudoris:
Se flammis lymphisve darent vel pectora ferro
Adpeteret vindex crudeli vulnere dextra.
Sic miseri mortem nondum discrimine notam,
40 Cum primum meruere, volunt. exordia finem
Signant et similes praedicunt adfore luctus,
Vltima cum mundi senium consumpserit aetas
Cumque repentinus percusserit omnia fulgor
Caelorum clangente tuba, qua nuntius ante
45 Iudicis adventu concussum terreat orbem;
Tunc, cum sinceros pastor discreverit agnos,
Haedis disparibus diversa in parte locatis,
Per medium dirimente chao, quod fluctibus inplet
Sulphureis volvens undosa incendia gurges,
50 Flammarum stagnante lacu, quo fervida quondam
Dicitur adtracto nubes Sodomitica nimbo
Guttatim sparsum fudisse in crimina fulmen,
Cum plueret nox taetra focos caeloque caducae
Aera per calidum stillarent undique mortes.
55 Taliter ignifero missi de fonte gehennae
Fluxerunt tristes aliena in saecula rivi.
At quem terribili iudex decreverit hora
Vivere post mortem poenaque ardere perenni,
Subtrahet optato gravior sententia leto:
60 Cumque foret melius dispersis corpora membris
Carpere perpetuum dura sub morte soporem,
Invitos tamen urna vomet, quis sola voluntas
Rursus posse mori sensuque carere dolendi.

---

29 protinus β attonitis $F\beta$ 30 perosa α (porosa: o *in* e *rec. corr.* *L*), perosam β (per osā, *sed* ā *non videtur prima manu scr.*, *G*) 32 barathrum *RF* 33 iatū *L*, inatum *R* 34 tepidos (s *litt.* f *similis*) *L* descendere *L ex corr. al. m.*, $F\beta$, discendere α saltū *R* 35 subpeteret *L*, supeteret *RF*, suppeteret $N\beta$ laeti *N* 37 se α, seu β lymfis *L*, limfis *RN* darent α (uaderent *pro* uedarent *L*), daret $RF\beta$ 38 adpeteret α (adpenderet *ut vid.* N^1), appeteret β curdeli *R* 39 misseri *R* 41 praedicu^n^t *al. corr.* *L*, predicant *R* affore β 42 consumserit *NR* 45 aduentu *LNF?*, aduentum $R\beta$ 47 haedis] ω paribus(dis *om.*) *N* locat^u^os *L* 48 inplet] *L* 49 sulphureis β, sulfureis *NF*, sulforeis *L*, sulforis *R* uoluens $LN\beta$, uoluent *RF* gurges $F\beta$, gurgis α 50 lacu] rubōlacu (*pr. corr.*) *L* condam *N* 51 attracto β nubes $F^2\beta$, nobis L^1RF^1, nubis NL^2 53 taetra *L*, terra R^1, tetra *celeri* caducae α (caduce *NR*), caduco β 54 udique *R* 56 saecula *N*, secula *LR*, scl'a *F* 57 at quem α (ad *LN*, quen *R*), atqui β, at quos *Sirmondus* terribili *om.* *L* (*al. ss.*) decreuerit *LN*, decreuerat $RF\beta$ 58 ardere] ardore *R? Sirmondi exemplar praelorum vitio* 59 obtato *R* laeto *N* 61 capere *R* ^m^orte *R* 62 inuitus R^1 uomet α, mouet $N\beta$ quis] quos *L* 63 dolendi $RF^1\beta$, dolenti LNF^2

Sed sic accipiet ferventis flamma camini
65 Ambustura suas, ut numquam finiat, escas.
At primi interea iuvenes conamine casso
Per deserta ruunt tutoque abscondita furto
Facta putant, caecis optant latuisse tenebris.
Quid iuvat? infelix, oculos a iudice flectis?
70 Te iudex cernit: nolis cur ipse videre,
Cum videare palam? Solem non fuscat amoenum,
Si depressa gravem formidant lumina lucem
Debilis et sanum visus non sustinet orbem.
Tum sic terribili primum deus increpat ore
75 Atque, ubi sit, miserum noscens interrogat Adam.
Qui trepidam pavido producens pectore vocem
Vix haec pauca refert: 'Tuus, o celsissime, terror
Mentibus insidens latebram temptare coegit.
Nam quia nuda forent inopertis corpora membris,
80 Erubui, fateor, caelumque per abdita fugi'.
'Et quis, ait, subitum concussit corde pudorem?
Visus et unde novus? Nam te nec vellera dudum
Nec contexta prius velavit tegmine vestis.
Forma rudis proprio melius contenta decore
85 Iudice se placuit; sed postquam foedere rupto
Interdicta tuus perstrinxit germina gustus,
Naturale tibi tegmen non sufficit unum,
Hactenus et nudis nunc denudata patescunt,
Arguit obscenus quia turpia corpora motus'.
90 Ille ubi convictum claro se lumine vidit
Prodidit et totum discussio iusta reatum,
Non prece submissa veniam pro crimine poscit,
Non votis lacrimisve rogat nec vindice fletu
Praecurrit meritam supplex confessio poenam.
95 Iamque miser factus nondum miserabilis ille est
Erigitur sensu tumidisque accensa querellis
Fertur in insanas laxata superbia voces:
'Heu male perdendo mulier coniuncta marito!
Quam sociam misero prima sub lege dedisti,
100 Haec me consiliis vicit devicta sinistris,
Haec sibi iam notum persuasit sumere pomum.

---

64 sic *om.* *N* ferrentes flamma/// (m *eras.*) *R* 65 anbustura *NRF* aescas *L* 66 ad *NR* comanine L^1, cunamine R^1 67 tuto] toto Nn^2 69 quid] qđ *L* ad iudice *R* flectis *α*, flecti *β* 70 nolis $L^2F^2\beta$, nollis *α* (nullis *N*) quur *R* 71 pulam R^1 72 depraessa *Ln* 73 sanum *ω*, clarum *Sirmondus* 74 p^r^imum *al. corr.* *R* 75 adq: *L* 76 qui// *G* 77 pa^u^*ca* (a *ex corr.*) *R* tuos *R* celsissime] dulcissime N^1 ter///ror *R* 78 tētare *N* (*non n*), tepretare *R* 79 nuda (n *ex corr.*) *R* 82 etunde: *litt.* t *superior pars et* u *al. m.* *L* nouus: us *in ras.* *R* te nec] tenet *R* uellere *R* 84 propio *R* 85 indices placuit *R* 87 naturala *R* su/ficit: f *pro* b *scriptum in ras.* *R* 89 quia] que *R*, quę *F* 90 conuictū/ (s *eras.*) *R* 91 iusta $NF\beta$, iussa *LR* 92 praece *N* (c *in ras.* *n*) summissa *β* c^r^imine *al. corr.* *L* 93 fletus *R* 94 supplix (i *in* e *al. corr.*) *L*, subplex *R* 96 eregitur *NR* quereliis *α* (quaerillis *N*), querelis $F^1\beta$ 99 socia *N* (sotia *n*) primam *n* 101 haec *ω* (hae^c^ *L*), et *Sirmondus*

Ista mali caput est, crimen surrexit ab ista.
Credulus ipse fui, sed credere tu docuisti
Conubium donans et dulcia vincula nectens.
105 Atque utinam felix quae quondam sola vigebat,
Caelebs vita foret talis nec coniugis umquam
Foedera sensisset comiti non subdita pravae'.
Hac igitur rigidi commotus mente creator
Maerentem celsis conpellat vocibus Evam:
110 'Cur miserum labens traxisti in prona maritum
Nec contenta tuo deceptrix femina casu
Sublimi sensum iecisti ex arce virilem'?
Illa pudens tristique genas suffusa rubore
Auctorem sceleris clamat decepta draconem,
115 Qui pomum vetito persuasit tangere morsu.
Post haec finalem promit sententia legem
Serpentemque reum prima sic voce notavit:
'Tu coluber, cuius peccavit femina fraude
Errorisque virum consortem reddidit ipsa,
120 Propter utrumque reus pendes, quod fecit uterque:
Nec tibi sublimi constabit corpore vertex,
Callida sed pronus per terram pectora volves:
Vtque fuga trepido sinuosa volumina currant,
Non gressus, sed lapsus erit teque ipse sequeris
125 Flexibus et spiras viventia vincula nectent.
Tum pro persuasa miserorum cordibus esca
Tellurem captans pastu vesceris inani:
Mensibus et certis supero depulsus ab orbe
Inclusus terris communi sole carebis.
130 Inter cuncta, replent quae nunc animantia mundum,
Auctor mortis eris, fies gravis omnibus horror.
Praecipue infelix mulier cum prole futura
Sic inimicitias odio currente reponat,
Semina seminibus mandent ut vota nocendi.
135 Insistens semper pavidae sectabere calcem:
Conterat illa caput victoremque ultima vincat'.
Post haec adtonitam iudex commotus in Evam:
'At tu, quae primam violasti femina legem,
Accipe, succiduum vitae quod restat in aevum.

---

102 isti (n *superscr.*) *al. corr.* *R* capud *L* 103 crede^{re} *al. corr.* *L* 105 atque] idque *N*, idquod *n* condam *N* 106 caele^{b}s *L*, celeps *R* 107 praue *LR* 108 rigida (a *ex* i) G^2 109 merentem *ω praeter n* conpellat] *NRF* euuam *L*, aeuam *N* 112 sub^{li}mi *R* 113 gena *N* suffosa ruborem *n* 116 finalem *α*, poenalem *β* 117 reum] euam *R* 118 colòber *R* 121 corpore *ω*, pectore *R* *Sirmondus* uertix L^1N 122 pectora *α*, corpora *β* uoluens n^1 123 trepidos inuosa *L* currunt N^1 126 pro] propter L^2NF^2 persuasa] suasam *L?*, suasā *ex* suasa *al. corr.* *F*, suas amiserorū *N*, suas ///miserorū *n* aescam *F* propter suasam m. c. escam *Sirmondus* 128 orbe (b *ex corr.*) *R* 129 inclusis: i *in* u *al. corr.* *L* 130 animanda *N* 134 se^{mi}nibus *al. corr.* *R* 136 capud *L* 137 hec *L* adtonitam *L*, attonitam *ceteri* euuam *LN*, aeuuā *n*, ęuam *F* 138 ad *N* quae] q: L^1, que *R* prima RF^1 u^{i}olasti *L* 139 aeuum] euuam *L*, euum n^1

140 Imperium patiere tori dominumque timebis,
Quem socium dederam: parebis subdita iussis
Et curvata caput libitus adsuesce viriles.
Moxque ubi concipiens fetum persenserit alvus,
Ventris onus gemitu testaberis ac tibi clausum
145 Anxia crescentem portabunt viscera fascem:
Donec transacto fastidia tempore conplens
Naturale malum partu sub vindice pendat
Producens vitam proles, sic poena parentis.
Quid diversa loquar post iam discrimina matris?
150 Nam cum praeduro mulier confecta labore
Optatam subolem tali produxeris ortu,
Lugebis vacuos nonnumquam orbata dolores'.
    Interea trepidus iam dudum sustinet Adam,
Quid sibi terribilis tandem sententia servet.
155 Cui pater: 'Adtentis, inquit, nunc auribus et tu
Accipe quid mereare, levis quem femina vicit.
Inpolluta prius pulchro sub germine tellus
Non iam fida satis nec puro semine simplex
Pristina monstrabit corruptum terga per orbem
160 Exemploque tuo semper tibi terra rebellans
Vepribus ac tribulis armata resistere discet.
Aut si frangenti cedens subcumbet aratro
Vomeris et fixo mordaci dente subacta est,
Pinguia decipient mentito germine culta.
165 Nam pro triticeo lolium consurgere fructu
Et fictas segetes vacuasque dolebis avenas.
Sic vix extortum producent iugera panem,
Sudore adsiduo nitens quem sumat egestas,
Inlecebramque cibi poenalis vindicet esca.
170 Aequalem brutis facient tibi pabula vitam
Et simul herbarum sucos pastumque requirens
Stercore consimili depressa gravabitur alvus.
Aerumnosa diu volvetur talibus aetas,

---

140 patie^{re} *al. corr.* *n*   tori α (patier&^{h}ori *L*, patierisori *R*), thori L^2β   142 et] ec *R*   capud *L*   adsuesce α (adsuescere *al. corr.* *L*), assuesce F^2β   uirilis *N*   143 foetum β   persenserit ω, praesenserit *Sirmondus*   144 honus *LN*   tibi] cibi *R*   146 tē/pore: tē *in ras. litt.* cor *al.* *L*, tempora *R*   conplens α, cōplens (*G*) *vel* complens *F*β   147 partu sub uindice *LNF*^{2}, partu^s ab uindice *R*β, partus a uindice F^1 (*postea inter* s *et* a *litt.* u *intrusa atque* b *ex* a *factum est*)   pendat α, partus β (partu/ *GgD*)   148 producens uitam α, producas uita ut β   proles *Sirmondus*, prolis ω   sic α (sic *an* sit *incertum* *L*), sit β   poene *R*   149 loquor *L*   151 aptatam (a *in* o *al. corr.*) *L*   subolem L^1β, sobolem α(L^2)   talē *L*   154 qui/d *R*   155 attentis β   inquid *LR*   nu^{n}c *L*   156 merear eleuis *LN*   feminia *R*   157 inpolluta α (inpulluta *R*)   ge^{r}mine *R*, germ̄ine *F*   158 fida satis] sτoa faτis *ut vid.* *R*   simplix n^1 162 subcumbet *L*F^2, subcumbit F^1, succumbit *NR*, succumbet β   163 fixâ *L*   mordaci α, mordacis F^2β   164 pingua *N*, pinguida *R* ^{de}cipiens *al. corr.* *R*   165 fructum *NR*   166 fictẽs *R*   segites *L* (i *in* e *al. corr.*) n^1 auenas β, hauenas α (as *ex* a *postea corr.* *R*)   167 extortum α (ex^{t}ortum *al. corr.* *N*), exortum N^1β   p̄ducent (p̄ *in* ꝓ *corr. al.*) *L*   168 adsiduo *NF*, adsidue R^1, assiduo *ceteri*   sumate gestas *R*   egestas (e *in ras. pr.*) *G*   169 inlecebram α*G*, illecebram F^2β   ęsca L^2F 171 sucus *N*, su/cos *R*   172 depraessa *LN* (*non* *n*)   grauibitur *R*   173 erumnosa *N*β   diu (i *al. m.*) *L*   aestas n^1

Donec praescriptum ponant tibi saecula finem
175 Et conpacta luto solvantur tempore membra.
Limo formatus rursus redigeris in arvum.
Ante tamen proprium nati praecurrere letum
Conspicies poenasque tuas in prole videbis.
Vt metuenda magis cernatur mortis imago,
180 Peccasse agnoscas quid sit, quid mortua fieri
Quidve mori. ac ne quid desit tibi forte malorum,
Quae castigandis corruptus parturit orbis,
Acrior inmenso miscebitur ira dolori.
Nam cum prima tibi producent tempora natos,
185 Livor edax arto certabit limite mundi:
Nec iam sufficiet, vacuus qua tenditur, orbis
Totaque germanis stringetur terra duobus.
Alter in alterius consurget funera frater
Telluremque novam cognato sanguine tinguet.
190 Exim posteritas varios passura labores
Casibus in multis mortalia debita pendet,
Dum veterem ductus dissolvat terminus orbem,
Occidat omne vigens finisque redarguat orta'.
Audierat motumque dedit conterrita tellus.
195 Sic pater exactis haedorum pellibus ambos
Induit et sancta paradisi ab sede reiecit.
Tum terris cecidere simul mundumque vacantem
Intrant et celeri perlustrant omnia cursu.
Germinibus quamquam variis et gramine picta
200 Et virides campos fontesque ac flumina monstrans,
Illis foeda tamen species mundana putatur
Post paradise tuam; totum cernentibus horret
Vtque hominum mos est, plus, quod cessavit, amatur.
Angustatur humus strictumque gementibus orbem
205 Terrarum finis non cernitur et tamen instat.
Squalet et ipse dies, causantur sole sub ipso
Subductam lucem, caelo suspensa remoto
Astra gemunt tactusque prius vix cernitur axis.

---

174 pscriptum *L* secl'a *L* 175 conpacta] *α* soluantur *in ras. pr. G* tempre (temp$_o$re *al. corr.*) *L* 176 redegeris *R* 177 laetum *LN*, loetum *F* 178 conspicias *N* 179 ut *α*, et *F*[1]*β* (/t *erasa initiali quae* E, *non* v *fuisse videtur G*, ȩt *in marg. al. G*, l' v *g*) cernat' (' *al. add.*) *R* 180 quid mortua fieri *in ras. al. et v.* 181 *in marg. al. add. n* 181 de/sit *L* 182 castigantis *RF* 183 inmenso *α* (so *ex* se *pr. corr. R*), immenso *G*, immensa *ed. Sirmondianae error* 184 natus *NR* 185 certauit *N* 186 qua] quae *N* tendit *N* 187 stringet *R* 188 consurgit *N* 189 cognata *R* ting^u& *L* 190 exim *α*, exin *Fβ* uarios spasura: s *al. in ras. L* 192 duotus *R* 193 occidua *R* 194 metumque *ed. Sirmondianae error* 195 sic *α*, hic *F*[1], his *β* hedorum *Rβ* pallib; (pa *in* pe *rec. corr.*) *L* ambos: o *in ras. rec. L* 196 induet *N* scā *NF*, scam *n*[1] paradisi *α* (paradi *R*), paradysi *Fβ* refecit *L* 197 tum *ω*, tunc *Sirmondus* 198 cęleri (ę *ex* e *al.*) *n* 199 gramine] germine *L*, g^{e}r//mine *al. corr. F* 200 et *L*, ac *NRFβ* 201 feda *LN* (fedata mens species *N*, foedata mens species *n*) 202 paradise *α*, paradyse *Fβ* 203 atque *R* 204 angustat *R* gementibus *α* (gentibus *R*), tuentibus *β* 205 terra^{ru}m *al. corr. L* cernit *R* 206 ipse *α*, ipsa *β* causantur: r *ex* s *al. corr. R* 207 subducta in lucem *R* celo *al. ss. R* 208 tactis *al. rec. corr. L*

Tunc inter curas permixti felle doloris
210 Adfectus sensere novos et pectora pulsans
Nondum conpertas prorumpit fletus in undas
Attentisque genis iniussus defluit umor.
Haud aliter vivax deceptus mole caduca
Spiritus, inpleto venit cum terminus aevo,
215 Post obitum peccata dolet: tum quidquid iniquum
Gesserit, in mentem revocat, tum paenitet omnis
Errorum lapsus, semet quos iudice damnat:
Et si praeteritae reddatur copia vitae,
Sponte ferat, quoscumque dabunt mandata labores.
220 Sanctus namque refert de quodam divite Lucas,
Quem nimio luxu dissolvens vita fovebat.
Ipse coturnatus gemmis et fulgidus auro
Serica bis coctis mutabat tegmina blattis:
Inde ut bacchantem suasissent tempora mensam,
225 Currebant epulae, totus quas porrigit orbis.
Cumque peregrinus frugem misisset acervus,
Fervebat priscum crystallo algente Falernum.
Vivida quin etiam miscebant cinnama turi
Et suffita domus pingui fragrabat amomo.
230 Quod pelagus, quod terra creat, quod flumina gignunt,
Certatim mensis cedentibus undique lassus
Portabat pallens auri cum fasce minister.
Languidus ante fores pauper tunc forte iacebat
Divitis obstrictis resoluto corpore membris
235 Et supplex poscebat opem, non munera captans,
Reliquias tantum sed si quas copia iecit,
Has tunc opperiens alvus ieiuna rogabat.
Sed proclamanti dives non addidit aurem
Nullaque languentem pietas respexit egenum,
240 Nec quae conpletis cecidere superflua mensis,
Pauperis ad victum quisquam dedit. insuper aegri
Despicitur facies et putria vulneris horrent.

---

209 curas] corax *R* 210 adfectus *α* (adfectos *LR*), affectus *Fβ* sen/sere (t *eras.*) *R* 211 conpertas] *α* 212 deflu/it (x *eras.*) *R* umor *α* (ămor *L*, amor: a *in* u *pr. corr. R*), hůmor *Fβ* 213 haut *α* (aut *L*), haud *Fβ* deceptos *R* 214 inpleto] *α* uenit *α*, ueniet *β* termina seuo *R* 215 peccato *R* quicquid *ω* 216 in mentem *α*, mentem (in *om.*) *R*, ad mentem *Fβ* penitet *α*, poenitet *β* omnis] omīs *N*, omnes *RF* 217 dampnat *n* 218 praeterite *n* 219 modata *R* 221 nimio *LNF²*, nimium *RF¹β* 222 coturnat *R* iemmis: i *in* g *corr. al. L*, gemis///& *n* 223 sirico *R* motabat *R* bla^t^ti/s *al. corr. R* 224 bacchantem *Rn*, baccantem *L*, bachantem *NFβ* mes̥sem (n, a *supra*) *L* 225 aepulae *N* porrigjt (j *ex* i) *L* 226 aceruis *N* 227 ferřebat *n* cristallo *ω* algente/ (s *vel* f *eras.*) *R* 228 uiuida *α*, uuida *β* turi *α* (tari *RF¹*), talli *β* 229 suffita *LNF²*, suffecta *R*, soffista *F¹*, suffista *β* fragrabat *D*, flagrabat *ω*, fraglabat *FV* 230 quod terra] qđ *ex* qd *al. corr. L* 231 mensis: i *in ras. litt.* o *N* lassus *α*, lapsus *R*, lapsis *β* 233 forti *R* 234 obtrictis *R* 235 supplix *n* 236 reliquias *α*, relliquias *F²β* iac& (*rec.* iecit *corr.*) *L* 237 operiens *n*, aperiens *N* ieiuna: u *rec. ex* o *ut vid. L* 238 proclamanti/ *R* diuis *LN* (*in L* i *in* e *rec. corr.*) addit *R¹* 239 piaetas *R¹* 240 que *LR* conpletis *LR* (conpletus *R¹*), completis *NF?β* 241 uictum (c *in ras. litt.* t *pr.*) *R* egri *nRF* 242 despicitur *F²β*, dispicitur *α* putria] patria *RF¹*

Cumque canes miti perlambant ulcera lingua
Blandior et fesso feritas medicabilis adsit,
245 Sola hominum nescit mens semper dura moveri.
Haec sed diversa penitus dum sorte geruntur,
Inpendens obitus pariter pulsavit utrumque
Divite praevento, numquam qui credidit istud.
Optatam pauper longo vix tempore mortem
250 Pervenit et victor morbos artusque relinquit.
Ille quidem, celsa qui dudum floruit arce,
Fletibus ad tumulum stipato funere fertur
Auratoque datur conditus membra sepulchro
Et pretiosa tegunt elatum lintea marmor.
255 Spiritus abstruso sed mox demissus Averno
Incidit aeternas per saeva incendia poenas.
E quarum medio sublimi sede locatum
Haut procul (hoc certe censetur, nam procul inde,
Vt docet eventus) sinibus conspexit ovantem
260 Abrahae iusti mutatum in paupere vultum
Nec eius similem, quem dudum luce receptum
Quarto forte die vix quisquam largus humandi,
Ne per dispersum naturae lege cadaver
Dira frequentatae contagia mitteret urbi,
265 Obtectum laceris tenui velamine pannis
Naribus adstrictis nuda tellure locavit.
Angelicis manibus tunc in sublime levatus
Iam dives, iam sanus erat: contraque superbi,
Qui congesta tenens opibus diffluxerat amplis,
270 Arida sic flammis mendicant guttura guttas:
'O pater, electas animas qui sede beata
Colligis et meritis dispensas praemia iustis,
Haec ego non mereor: sed saltim deprecor unum,
Lazarus ut missus veniat digitoque levatum
275 Adferat huc labris ardentibus inde liquorem
Quique refrigerio, si non extinxerit omnes,
Ad tempus saltim tantos vel mitiget aestus,
Donec fessa brevi respirent membra quiete'.

---

243 mitti *R* perlumbant *R*, perlambunt *F*[1] 244 assit *β* 245 men[s]sem perdura moueri (s *al. add.*) *R* 246 haec: aec *al. add. R* poenitus *RG* 247 inpendens *α* (inpende[n] s *L*) 248 numquam qui *α*, qui numquam *β* 249 optatam pauper *ω* (obtatam *R*), pauper ad optatam *Sirmondus* 250 peruenit *α*, inuenit *β*, post uenit *Sirmondus* relinquid *LN* 251 illæ *G*[1] 253 dato[ur] *L* menbra *R* 254 praetiosa *LN*, praeciosa *R* 255 demissus *β*, dimissus *α* 257 sede] in sede *F*[2] *Sirmondus* 258 haut *α*, hand *Fβ* hoc *α*, ut *β* nam] n̄ *n*[1] 259 ouantē: ē *ex* e *al. ut vid. L* 260 abrahe *L*, abrœchae *N*, abrachae *R* mota//tum (n *eras.*) *R* 261 recaptū (a *in* e *rec. corr.*) *L* 262 humandi] amandi *R* 263 ne per dispersum *ω* (per *om. N*, nec per dispersum *n*, ne perdis persummatur e lege *R*), ne cito dispersum *Sirmondus* naturae] matur e *R* 264 frequentatae *α* (frequentate *N* (*non n*) *R*), frequentato *β* urbi *LNF*[2], orbi *RF*[1]*β* 266 adstrictis *α* (obstrictis *F*), astrictis *β* tellore *N*, tellère *R* 268 diuis *LN* 269 defluxerat *nRF*[1] 270 guttora *R* 272 collegis *R*, colligitis *ut vid. n*[1] 275 afferat *β* 276 extrinxerit *n*[1] omnis *N* 277 mitigit *R* 278 respirant *R*

Taliter inmixto lacrimis stridore rogantem
280 Magnanimus tandem conpellat sic patriarcha:
'Desine iam seras in cassum fundere voces
Et vacuas miscere preces. haut talia dudum
Dicta dabas, foribus cum te prandente iaceret
Ipse ignotus, egens, aeger, ieiunus, inanis;
285 Cum tua non caperet congestos mensa paratus
Pauperis atque tuas non iret clamor ad aures.
Quapropter tandem librato examine veri
Praeteritae vitae sortem deponis; uterque
Permutate vices: et te iam sufficit amplis
290 Exundasse bonis, laetetur fine malorum,
Qui doluit coeptis. Non est iam terminus ultra.
Insuper horrendo currit qui tramite limes
Et chaos obiectum lato distinguit hiatu,
Non sinit abiunctas misceri foedere partes
295 Accessumque negat, sic vobis semper ut istis'.
Ille gemens vanum repetita voce precatur:
'Si nil post obitum prodest commissa fateri
Nec tua mutatur fixis sententia verbis,
Hoc concede mihi, nulla quod lege vetatur.
300 Fratres quinque domo discedens luce reliqui:
His peto mittatur, qui vivos corrigat, ante
In tormenta cadant quam talia carne soluti.
Nam quamvis duro persistant corde rebelles,
Si tamen obstructa quisquam de morte rediret,
305 Credent experto poenasque intrare timebunt'.
Ille quidem poscens effectum non capit ullum,
Nos autem, dum vita manet, dum luce vigemus,
Olim defuncti perterret nuntius Adam,
Dum locus est flendi, dum non iniussa petuntur
310 Nec obduratis pulsatur ianua serris.
Novimus en cuncti, quid primus planxerit ille,
Qui pulsus prisca nescivit sede reverti.
Namque obitum quendam casu tum pertulit ipso,
Perdita ne precibus lacrimisve reduceret ullis.
315 Ex tunc paulatim retro sublapsa referri

---

279 inmixto] *α* 280 conpellat] *α* patriarca *LN* 281 disine *R* in cursum *R* 282 praeces *N* haut *α*, haud *Fβ* alia *R* 283 iacebat *N* 284 /eger *R*[2] 285 congestus *R* paratos *n*[1] 287 libèrato *R* uiri *N* 288 praeterit ac uitae *R* deponis *α*, dependit *β* 289 permutate *α* (permotate *R*), permutatque *β* sufficit (i *ex* u) *R* 290 letetur *L* 291 *post* doluit *distinxit β* c°eptis *L*, cọeptis *R* 292 currit *ω*, cingit *Sirmondus* limes *Fβ*, limis *α* 293 ubiectum *RF*[1] distingit *R* ʰiatu *rec. sic corr. L* 294 sinⁱt *al. corr. R* miscere *G*[1] 295 sic uobis *α* (nobis *R*), uobis sic *β* 296 praecatur *N* 297 nihil *N* 298 motatur *R*, mutệtur *al. corr. n* fixi *N* 300 domo *LN*, modo *R*[2]*Fβ*, quomodo *R*[1] discendens *R*[1], descendens *F*[1] 301 corregat *R* 302 cadent *L*[1] quam] quem *R*[1] 303 num *N*[1]*R* persistaⁿt *R* rebellis *R* 306 poscens (c *ex* s) *R* 307 luce *α*, lege *RF*[1]*β* 308 ollim *R* 309 iniussa *α*, iniusta *RF*[1]*β* petantur (à *rec. corr.*) *L* 310 obduratis *α*, obturatis *β* iannua *R* serris *NRF*[1]*β*, seris *LF*[2] 311 encuncti: nc *al. m. L* quid] quod *N* illę *N* 313 cassu *R* 314 praecibus *n* 315 sullapsa *L*

Vita prior coepitque malis laxata potestas.
Tum tristes morbi et varii subiere dolores
Et corrupta satis dira pinguidine tellus
Letali quaedam suffudit germina suco.
320 Inde truces saevire ferae dudumque timentes
Excitat ad pugnam tum primum conscia virtus
Reddit et armatas unguis, dens, ungula, cornu.
Ipsa etiam leges ruperunt tunc elementa
Et violare fidem mortalibus omnia certant.
325 Inflatur ventis pelagus volvuntur et undae
Excitusque novum turgescit pontus in aestum.
Tunc primum tectis taetra caligine caelis
Ingratos hominum castigatura labores
Grandineos pavidis fuderunt nubila nimbos
330 Atque polus discors invidit germina terris.
Quin magis ipsa sibi tellus adversa negavit
Seminis excepti vertens mentita nitorem.
Haec gemini primum senserunt tunc protoplasti.
Posteritas nam quanta ferat dispendia rerum,
335 Non cui vel centum linguae vel ferrea vox est,
Enumerare queat, nec si, quem Mantua misit,
Maeoniusve canant diversa voce poetae.
Quis tales referat motus? quis denique fando
Evolvat totos, qui volvunt saecula, fluctus?
340 Arma fremunt, crebra quatitur formidine mundus,
Funditur inriguus sanguis maiorque sititur.
Quid dicam celsas praeclaris coetibus urbes
In deserta dari? populos populante rapina
Dispergi et lacerum vacuari partibus orbem?
345 Servitio subdi dominos famulosque vicissim
Praeferri dominis et belli sorte perire,
Sors generis claro quondam quod sanguine misit?
At si forte brevi requiescant tempore bella,
Legibus armatas furere in certamina lites,
350 Ius anceps pugnare foro, quo iurgia fratrum
Non levius votis feriunt, quam proelia telis?
Sed quis vota notet, clament cum facta nocentum?

316 cepit *L* 317 tristis *L* sub^{i}gere *al. corr. L*, subi/ere *G* 318 correpta RF^1 pinguidine *α*, pinguedine βL^2 319 laetali *LN*, loetali *F* 320 seuire *LRG* fere *LnR* 321 premum R^1 322 armato sanguis *R* 323 legis *L* elementa $FL^2\beta$, elimenta *α* 324 uiolarem *N*, u^{i}olare *al. corr. n* 325 unde *LR* 326 exitus *L* nouuntur gescit *R* turgiscit L^1N aesto (o? u?) *L* 327 tetra *ω*, tecra (c *ex* r) *R* 328 laboris L^1 329 pauidi RF^2, pauide F^1 nimbis n^2 330 adque *n* populus L^1n inuidet *L* 333 tunc] nunc *R* 334 p̣rosteritas (*al. corr.*) *L* 335 certum *L* uox: u *ex* N *corr. R* est] en n^1 336 quaeat *LG*, que ad *R* 337 maeomus *R*, meonius *G* uae *R* 338 talis *N* fando: o *ex* u *R* 339 totus n^1R uoluunt: o *ex* u, l *ex* b *R* secl'a *L* 340 qu^{a}ịtitur *al. corr. n* 341 inriguus] *α* s^{i}titur *R* 342 praeclaris NRF^1, praeclaras LF^2G caetibus *Ln* urbis L^1 343 rapina *α*, ruina $RF^1\beta$ 345 seruitio: *litt.* ui *rec. m. L* 347 generes L^1 quod *α*, quos *β* 349 legebus n^1 certamin^{a}ẹ *L* 351 qu^{a}ẹ *L* 352 clamant *R*

Quis fraudes et furta gemat gaudente rapina?
Quisve minora fleat? — stringi nec maxima possunt —
355 Inde minora tamen, si summis iuncta notentur:
Nam per se nullum facinus sub iudice parvum est.
Nec refert cunctas percurri carmine causas:
Hoc parvo sermone loquar post damna priorum
Nil superesse mali, quod non vel perpetret orbis
360 Vel toleret plenus scelerum pariterque laborum,
In casu discrimen habens et crimen in actu.
Sed tu, Christe potens, cui semper parcere promptum est,
Tu figulus massam potis es reparare caducam
Et confracta diu resolutaque fingere vasa.
365 Qui dudum multo latitantem pulvere dragmam
Invenis accensis verbi virtute lucernis.
Linquentem caulas turpique errore vagantem
Pastor ovem celeri dignatus quaerere gressu
Subvehis, utque suo gaudens reddatur ovili,
370 Sarcina fit, quae cura fuit. Sic filius ille
Iunior, exhaustos postquam dispersit acervos
Vitaque consumpto mutata est prodiga censu,
Turpia porcorum digne convivia sectans
Optavit siliquis conpleri vilibus alvum,
375 Donec saeva fames longo discrimine victum
Cogeret offenso tandem se reddere patri
Confessumque reum laxato crimine solvi.
Denique prostratum mitis pater allevat ultro
Et trepidum blanda solatur voce pudorem.
380 Ornatus reduci vestis dat prima secundos
Laetaque sollemnis celebrat convivia coetus,
Quod rediviva suis quodam de funere proles
Surgat et orbato redeant nova lumina patri.
At tu, praepollens hominum rerumque creator,
385 Quamquam cuncta velis fidae constare saluti,
Nulla tamen pateris nostrae dispendia mortis
Nec quoquam pereunte tuis contingere damnum
Divitiis poterit. nescis decrescere, nescis
Augeri et pleno perstat tibi gloria regno.
390 Sed famulis tu redde tuis, quod perdidit Adam,

---

353 fraudens *L*[1] gem&[a] *n* 354 ne[c] *al. corr. L* 355 tamens summis *R* 359 supēem aliqđ *LR* 360 tolleret *R* 361 gasu *L*[1] 362 promtum *LN*, prumtum *R* 363 potis es reparare *Nβ*, potes s rep. *L*, potes rep. *RF* 365 lat[i]tantem *R* dragmam] *ω* 366 iuuenis *R* accensi *L*[1] 367 liquentem *n*[1] torpi *N* uagantes *L* 368 caeleri *N* (*non n*) 371 exaustos *N* 372 consumto *N* motata *R* prodica *N* 373 dignae *L* conuiua *n*[1] 374 conpleri] *NRF* uiribus *L* 375 fames *Fβ*, famis *α* uictum /// (∻ *eras.*) *R* 376 *et* 377 *in marg. infra additi al. m. praefixa nota* ∻ *R* 376 coger (et *om.*) *N* 377 que///reum (m *eras. ut vid.*) *R* rerum *n* 380 uesti[s] (*litt.* esti[s] *al. m.*) *L* prima (i *ex* e) *R* secundus (saec. *n*) *N* 381 solemnis *NF*, so[l]lennis *R* celebrant *L*[1] 382 sui[s] *L* proles *Fβ*, prolis *α* 384 ad *NR* 385 quanquam *L* fide *NR* 387 coquā *L* periunte *R* 388 nescits *R* 389 prestat *R*[1]*F*[1] *ut vid.*

Quodque tulit primum vitiatae stirpis origo,
Ortu restituat melior iam vita secundo.
Sorduerit nimium lacero circumdata peplo
Forma vetus: scissam ponens cum crimine vestem
395 Pallia prima pater redeunti porrige proli,
Seminecem quondam miserans qui forte repertum
Proiectumque via, quem saevi caede latrones
Inpositis cuncto spoliarant tegmine plagis.
Sed tu, sancte, viam sumpto dum corpore curris,
400 Invenis adlisum nec praeteris: insuper aegrum
Iumento carnis propriae sub tecta reportas.
Nos fuimus quondam rabido data praeda furori;
Sed si nunc medico percurrat vulnera fotu
Gratia producens oleum, sapientia vinum,
405 Commendet stabulo Samaritis dextera curam,
Pelletur validus medicato corpore languor.
Suscipe, qui non vis moriendi crescere causas,
Quos confessa tibi gemitus pia pectora fundunt.
Vt quondam tecum passae sub tempore carnis
410 Proximus inmani dependens stipite praedo,
Quem non culpa tibi similem, sed poena tenebat.
Ille tamen nexus membris nec corde ligato,
Etsi confixas clavis extendere palmas
Non potuit, liber mentem cum voce tetendit.
415 Sicque reus scelerum, dum digna piacula pendit,
Martyrium de morte rapit. cui fine sagaci
Maxima cura fuit tales non perdere poenas,
Praeripuit scandens aditum caeloque levandus
Ardua sublimi tenuit conpendia saltu.
420 Porrige sic nobis celsam, pater inclite, dextram.
Nos quoque perpetuae conquirat vita saluti
Atque profanati deceptis fraude latronis
Ceu tibi conpasso miserans succurre latroni.
Livida quos hostis paradiso depulit ira,
425 Fortior antiquae reddat tua gratia sedi.

---

391 uitiate *L*, uitio tac *R* styrpis *R* 392 secdo *L* 393 sordoerit *R* 394 scisam *N* uertē *L*[1] 395 prema *R*[1] ꝓrige *n*[1] 396 c̄dā *L*[1], quondom *R*[1] 397 seui *LR* cede *NRF* 398 inpositis] *α* spoliarent: e *in* a *pr. corr.* *G* 399 sanctae *NR* uia *R* sumto *N* 400 adlisum] *α* insuper] risuper *R* 401 tegta (e *supra* g) *L* 402 quandam *n* rapido *L* praeda *om.* *N* (*non n*) 403 sotu *R* 405 come[N]det *L*, commendat *N* samaritis *α*, samaritidis *Rβ* (stabulos amaritidis *R*) dextera *α* (dextero *L*), extera *β* curam *α*, cura *Fβ* 406 pellatur *R*[1] lang[u]or *R*, langur *n*[1] 407 causas] caueas *R* 408 pia *pr. ss.* *L* pictora *L*[1] 409 condam *L* passe *LR* 410 inmani] *LN* stipitæ *n* 412 legato (i *supra* e) *R* 413 confixas] conficti *ut vid.* *R*[1] /palmas (p *eras.*) *R* 415 dum *α*, cum *β* 416 martirii *R* cui *bis scr.* *R*[1] segaci *R* 417 non perdere] non per pen de re *L*, non pendere *N* 418 scandes *L* aditam *RF*[1] leuandos *R* 419 sub/limi (i *eras.*) *R* conpendia] *NRF* 420 porriges in nobis *R*, porriges (porrigisi *al. corr.*) e// nobis *F* inclyte *LNG* 422 adque *nR* 423 conpasso] *NRF* subcurrere *n* 424 ostis *L* paradyso *Fβ* depullit *n* 425 antique *L*, antiq: *NR*
ALCIMI AVITI EPISCOPI EXPLICIT DE SENTENTIA DEI LIBER TERTIVS INCIPIT DE DILVVIO MVNDI EIVSDEM LIBER QVARTVS *ω* (ALCHIMI *L* ALCIMI AVITI VENNENSIS EP̄I *post* QVARTVS *in fine* *M* EXP̄C *L*, EXPLI *R* EXP̄L *post* DEI *G*, EXPLICAT *M* TERTIVS] IIII *F* EIVSDEM *in uno F*, *deest in ceteris* EXPLICIT LIBER III INCIPIT LIBER IIII *ceteris omissis* *D*, LIBER ·IIII· DE DILVVIO MVNDI *E*, *subscriptione prorsus caret* *V*)

ALCIMI AVITI EPISCOPI
LIBER QVARTVS
DE DILVVIO MVNDI.

Infectum quondam vitiis concordibus orbem
Legitimumque nefas laxata morte piatum
Diluvio repetam: sed non quo fabula mendax
Victuros lapides mundum sparsisse per amplum
5 Deucaliona refert, durum genus unde resumpti
Descendant homines cunctisque laboribus apti
Saxea per duram monstrent primordia mentem:
Sed veri conpos fluctus nunc prosequar illos,
Per quos inmissus rebus vix paene creatis
10 Lactantem velox praevenit terminus orbem.
Extulerat mortale genus crudelibus ausis
Ingentes animos: licitum quod quisque liberet,
Credidit et propria valuit pro lege voluntas.
Ius adeo nullum, sic nil distare putatum
15 Fasque nefasque inter, recti custodia nusquam,
Non iudex, non testis erat, non denique rector,
Arbiter aut morum vel qui suaderet honestum,
Sed princeps sibi quisque fuit virtute nocendi
Nec meritis sed mole potens; qui fortior esset
20 Hic melior sibimet, sed se censore, placebat.
Sic hominum vitam brutorum more tenebat
Motibus addicens mens inclinata ferinis.
Sanguine potus erat, caesorum viscera passim
Indomitis laceras praebebant faucibus escas.
25 Insuper et quadrupes, propria qui morte necatus,
Saevior aut certe quem vincens bestia cepit,
Pastus erat, quem nulla fides, lex nulla vetabat.
Vt vero pecorum ritu permissa voluptas

IIII. 1 quendam *R* uitias *R*[1] 2 lægitimum *L* laxata morte *α*, laxo de more *β* 4 uictoros *L*[1] amplo *in ras. al. N* 5 resumti *LN* 6 discendat *N*, discendant *R* 7 sexa *L*[1] monstrent *α*, monstrans *β* mentē (en *rec. rescriptum pro* on *vel* or) *L* 8 conpos] *NR* nu^n^c psequar *L* 9 inmissus] *α* poene *NFβ* 10 lactantem *ω* (lantantem, c *ss.*, *al. corr. L*), lactentem *Sirmondus* peruenit *R*[1] terminōs *L* 12 quod] quos *L*[1] quisque *ω*, cuisque *L*[2], cuique *Sirmondus* 13 crededit *R* pro//////, pria *ss.*, *al. corr. litt.* p////e *eras. R* 14 adeo *α*, hominum *β* ni///l *R* 15 nefas quae *L* reti *L*[1] (*rec. corr.*) 16 /testis (s *eras.*) *L* 17 aut *pr. ss. L* honōstū (v *rec. ss.*) *L* 19 quis *RF* 20 hic *α*, is *β* sed se *α*, sese *β* placebit (a *ss.*) *L* 21 morte *N* (*non n*) 22 moṇtib; *L* ferenis *n* 24 praelibant *R* aescas *LF* 25 more *R* necatus *LFβ*, necatis *N*, necatur *R*? *Sirmondus* 26 seuior *Lβ*, sedor *R* seuiora ut *L* certę *L*, cerce *R* 28 uoluptas *LN*, uoluntas *RFβ*

Et diffusa palam ruptis lascivia frenis
30 Luxuriaeque forum atque obsceni nundina mundi
Fervuerit, casto fas non est dicere cantu.
Talibus ac tantis hominum gens inproba gestis
Silvestres animos naturae foedere rupto
Induerat pulsaque simul ratione furebat
35 Et deserta iacens domini caelestis imago
Omne decus mentis turpi deiecerat actu.
Haut secus ac pulchri cum fertilis area campi,
Quam succisa dedit purgato robore silva,
Dum colitur, iusto paret fecunda labori,
40 Subicitur rastris, respondet frugibus ac se
Servat conposito ruralis gratia vultu:
Agricola oblitus si bracchia forte remisit
Laxavitque manus fessoque quievit aratro,
Pigrescit primum durato caespite tellus;
45 Mox rudibus ramis atque aspera palmite crebro
Disciplinatos dissuescit promere fructus,
Effundit frutices vacuos silvamque minatur:
Quam si nec sera succisor falce repurget,
Non iam virgultis, sed denso stipite lucus
50 Texitur et steriles diffundit in aera frondes,
Donec conclusa ramis currentibus umbra
Mox opportunae depulso sole tenebrae
Iam secura feras invitent credere lustra.
Taliter humani generis, non ordine recto,
55 Perdita mandatae iam post primordia legis
In pravum labens paulatim vita tetendit
Proficiens peiore via, constantior ipso
Iam paribus studiis nutriti criminis usu.
Et tamen auctorem vitii culpaeque magistrum
60 Doctior errorum lapsuque peritior omni
Succiduae prolis crescens audacia vicit.
Vt fluvius parva primum diffusus ab urna
Perspicuum leni promittit gurgite fontem,
Tramite quem summo facili transmittere saltu
65 Quisque potest: mox inriguo deductus ab ortu
Viribus augetur subitis ripasque retrorsum

---

29 deffusa *R* 30 luxoriae *RF* 31 feruuerit *LN*, feruuer&: u *post* r *in ras.*, & *in* it *al. corr. F*, ferueret *Rβ* casto *α*, in casto *β* 32 inproba] *NRF* 33 siluestres: est *rec. in ras. L* 34 indurat *L*[1] ferebat *L* 37 haut] *α* 39 secd'a *L*, fęcunda *β* 40 sub[i]icitur *G* respondit *LN* ac se] axe *L* 41 conposito *α*, *sed* conposita *L* 42 bracchia *L*, brachia *NRFβ* 44 caespite] *LN* 46 desciplinatos *R* dissuescit *L*, desuescit *ceteri* fructos *L* 47 fru/tices (c *eras.*) *R* uacuos *ω*, uarios *Sirmondus* 48 nec: c *ex* s *R* 49 densos *N*[1]*n* dens ospiti *R*[1] 50 aera fundit (rondes) *al. corr. L* 51 cŏrrentibus *R* 52 oportunae *α*, importunae *β* 53 iam *α*, ac *β* inu[i]tent *R* credere *α*, credule *RF*[1], ludere *β* 56 labens] legens *L*[1] 58 nutritię *L*, nutrici *nF*[1] 59 auctor est *R* culpe *LR* 60 dictior *L*[1] 61 succidu[e] *L*, succidue *R* uicet *R* 62 parua primum *α* (premum *R*), primum parua *β* difusus *RF* 63 perspicuum (m *ex* i) *R*, perspicium *L* promittit *ω* (promitti *L*[1], promit ut *N*), promit cum *Sirmondus* 65 inriguo] *α* 66 augitur *N* retrosum *R*

Pellens crescentes tendit per plana liquores
Occupat et spatium pereuntique inminet arvo:
Tum circumfusos vicinis vallibus amnes
70 Sorbet praeteriens externasque incipit undas
Augmento finire suo mixtasque sub uno
Nomine cum rasis diffuso gurgite terris,
Cum trabibus stabulisque boum lustrisque ferarum,
Saevior accessu longoque furore potitus,
75 Tandem desistens pelagi transportat in undas.
Hos inter motus similisque ad turbinis instar
Humanum vitiis ibat genus: et tamen ipsa
Longior insanas mentes dissolverat aetas.
Centenos novies crebro cum duceret annos
80 Vita tenax, tanto suspensi tempore leti
Nullus terror erat. sors si quem sera tulisset,
Ceu qui nec natus fuerit numquamque levandus
Morte putabatur. sic cunctis nulla futuri
Spes inerat solusque sibi fundaverat omnem
85 Sensibus in caecis periturum mundus amorem.
Tempore quin etiam peccatrix terra sub ipso
Nutribat saevos inmania monstra gigantes,
Nec tamen effari licitum, quo semine cretos.
Communem cunctis ortum de matre ferebant;
90 Qui genus, unde patres, prohibent arcana fateri.
Si speciem quaeras, humani corporis illis
Plus vultus quam forma fuit: sic linea membris
Conveniens hominem monstrabat, dissona molem.
Quam propter deinceps commentis Graecia fictis
95 Dedecus infandum massis informibus auxit
Et portentosis descripsit corpora membris:
Pube tenus quod forma viris, cum corporis ima
Supplerent vasti mixto pro crure dracones,
Artus semihominum patulis qui faucibus atri
100 Ferrent et verso praeberent vertice gressus:
Tunc etiam solitos iusso terrore tonanti
Blasphemis caelo convicia mittere plantis
Mordacesque pedes moto fremuisse veneno.
Hos similis mendax Phlegraei fabula belli

---

68 hoccupat *R* inminet] *α* 69 circumfusos *α*, circumfusus *RFβ* uicinus *N*, uitinis *R* 71 mixta *R* 72 cum rasis *α*, corrosis *β*, conrasis *Sirmondus* deffuso *R*, defuso *F* terris: i *in ras.* *G* 73 sabulis *R*[1] 74 acce^s^su *n* poti/tus (t *eras. ut vid.*) *R* 75 disistens *RF*[1] transport& *L*[1] in *ex* m *R* 76 inter *α*, inquam *β* turbines *N*, terbinis *R* 77 ui/tiis (r *eras.*) *R* 79 nouices *n* 80 su^s^pensi *L* leti *nG*, laeti *α*, loeti *F* 81 sera *LN*, saeua *Fβ*, seuo *R* tu/lisset *n* 82 lauandus *R* 83 potabatur *R* 85 periturum *ω*, periturus *Sirmondus* 87 inmania] *LNF* 89 commonem *R* mat^r^e *n* fereba^n^t *R* 90 patris *R* 91 Sspeciem (i *om.*) *L* queras *n* 92 qua *R* 93 hominum *F* disona *R* 94 quam *α*, qua *F*[1]*Rβ* propter] $\overline{pp}$ *n* graecia *N*, grecia *ceteri* 96 po^r^tentos is *al.* r *ss.* *R* corpore *L*[1] (*rec. corr.*) 97 quod *α*, cum *RF*[1]*β* co^r^poris *L* 98 uasti *om.* *R*[1] draconis *R* 101 iusso] *fort.* casso 102 blasfemis *R* conuiçia *LN*, conuitia *nRFβ* 103 moto *LN*, motu *F*[2]*Rβ*, mutu *F*[1] ueneno *α*, ueneni *β* (uenenis *G*) 104 hos *ω*, his *Sirmondus* similis *ω*, similes *E* *Sirmondus* flegraei *RG*, flaegraei *F*, flegrei *N*, flagre *L*

105 Excussas finxit iecisse per aera rupes,
Pro telis spatiosa manus quod turbine montes
Sparserit et missis caelum quassaverit arvis.
Haec sunt priscorum quae de terrore gigantum
Carmine mentito Grai cecinere poetae.
110 Et tamen audaci voluit contendere pugna,
Quisque rebellis erat. qui cum confligere telis
Non potuit, saevis concepit proelia votis.
Montibus inpositos fas non est credere montes,
Hoc tamen et deinceps illos temptasse putabo,
115 Qui coctos lateres lentoque bitumine iunctos
In sublime rati manibus sic posse superbis
Sustolli et celsas in sidera surgere moles:
Cum fureret mortale genus cassoque labore
Inrita transcensis caementa inferret in altum
120 Nubibus et refugum sequeretur machina caelum,
Non prius absistens, subitas discordia linguas
Quam daret et varius confunderet omnia sermo.
Hinc sparsum foedus, scissa sic lege loquendi
Consensum scelerum turbata superbia rupit,
125 Dum se quisque suis, possit quae noscere, verbis
Adgregat atque novas sequitur gens quaeque loquellas.
Sic interruptae perierunt culmina massae
Effectuque carens cessavit in aethere turris.
Haec post diluvium; nam quantas tempore prisco
130 Pressa giganteas tellus produxerit arces
Atque lacessitis contemptum miserit astris,
Abstergente deo sat nostra silentia damnent.
Cernebat patiens iam dudum insana frementes
Terrarum populos hominum rerumque creator
135 Expectans, si quem vani consortia mundi
Linquentem melior moneat resipiscere cura.
Sed coniuratus postquam percurrere coeptum
Perditionis iter statuit sensumque per omnem
Obtinuit victor peccati insignia mundus
140 Nec revocare gradum quisquam gressumque referre
Praecipiti iam mente potest, exhorruit auctor
Paenituitque videns totum, quod fecerit, orbem.

---

105 excursus *R* fincxit *L* era *R* 107 quasauerit *R* 109 grai *LN*, grail *β*, greci *F*, greciae *R* poęte *L* 112 concoepit *L* p̄lia *L* 113 motib: *L* inpositos] *α* 115 coctas *R* laento *R* 119 inrita] *α* caementa] *LRG*, cementa *NF* 120 refugium *L*[1] sequaeretur *R* 121 *totus versus bis scriptus L*[1] 122 confunder& (i) *al. corr. R* 123 fedus *RF* 125 quae *α* (que *L*, q; *R*), quem *β* 126 adgregat *NRF*[2], atgregat *F*[1], aggregat *Lβ* adq: *LR* q; q; *R* loquellas *α* (loquillas *L*[1]*N*), loquelas *β* 128 que] quae *N*[1]*n* ethere *L* t^v^rris *N*, tur^r^is *R* 130 praessa *LN* 131 adque *Ln* contemtum *N*, contentum *n* miserit *ω*, immiserit *Sirmondus* 132 deos ad *LNF*[2] (dō sat *F*[1]) damnent *ω*, damnant *Sirmondus* 133 cernabat *n* 137 coeptum *Nβ*, ceptum *LRF* 138 perdicionis *n* 139 optinuit *RFβ*, obtenuit *N* 141 precipiti *N* (*non n*) *R* 142 paenituit *L*, penituit *NF*, poenituit *Rβ*

Tum tales tonuisse minas commotus ab alto
Fertur et excitas laxasse his vocibus iras.
145 'O nullis adtracta bonis nullisque repressa
Legibus, antiquo tantum submissa draconi
Effera gens hominum, ducto corruptior aevo.
Non Evam cecidisse sat est, transcenditur omni
Inventor leti lapsu: nec sufficit illud,
150 Vicit inexpertum quod serpens pristinus Adam.
Non contenta suo foedari vita parente
Adfectat mortem propria virtute mereri.
Expectasse diu non profuit. insuper omne
Concessum veniae rapuerunt crimina tempus.
155 Iam nimium longas patientia presserit iras,
Vindictae iam tempus adest. non fulmina caelo
Flammeus ardor aget vasto nec cedet hiatu,
Quae premitur nimio subcumbens terra tumultu:
Sed sordens vitiis fluctu delebitur orbis.
160 Ad chaos antiquum species mundana recurrat
Inque suas redeant undarum pondera sedes.
Arida decedat lymphis rursusque sepultas
Terrarum facies informis contegat umor.
Haec clades vivis carnique hic terminus esto'.
165 Sic pater aeternus disponens funera rerum
Diluvium dextra terras vibrabat in omnes.
Interea pleno vivebat iustus in orbe
Vnus homo et mentem solus servabat honestam.
Nullus vota deo donis precibusque ferebat
170 Hunc praeter, dignum quem summus laude creator
Nosset et exceptum vitae servare pararet.
Stemmatis hic sancti: nam claro nobilis ibat
A proavo, quem prisca fides et conscia virtus
In caelum sine morte tulit; sic celsa petenti
175 Successit magno non inpar pronepos actu.
Nec plus est illum salvi cum corporis usu
Terrenas liquisse domus, intrasse supernas.
Denique quo priscus quondam conscenderat Enoch,

---

144 et *om.* *L* excitus *R* 145 adtracta] *α* repraessa N^1n 146 summissa *β* 147 co^r^ruptior *L* 148 e^u^uam *L*, euuam *n*, aeuam *NF* 149 leti *nG*, laeti *α*, loeti *F* *inter* 150 *et* 151 *interpositi sunt in β duo versus* Optinuit — mundus *et* Vnum — uno, *qui suis quoque locis* 139 *et* 615 *leguntur* 151 contempta *L* fedari *nRF* 152 adfectat *α*, affectat *β* 155 ni^mi^um *R* patientiā *n* praesserit *nF*, praeserit *R*, presserat *G* 156 flumina L^1 (*rec. corr.*) F^1 157 cedit *N* ^h^iatu (*al. corr.*) *L* 158 primitur *N*, praemitur *R* nimio *om.* *L* subcumbens *α*, succumbens *β* 159 debitur *R* 160 speties *n* 162 decebat *N* (*non n*) lymphis N^2nF, limphis *β*, lymfis *L*, limfis N^1R 163 facies *LN*, species *RFβ* umor *LR*, humor *NFβ* *inter* 164 *et* 165 *legitur libri tertii v.* 198 *in GgD:* Intrant et celeri perlustrant omnia cursu (*erasus in G, signo* ⁒ *circumscriptus in g*), *inter* 164 *et* 166 *in M unus versus erasus est idemque iste versus* III 198 *et v.* IIII 165 *in rasura rescripti coaeva manu* 164 clades *β*, cladis *α* uiuis *LN*, uasis *R*, uas F^1, ^ui^uas F^2, uanis *β* aesto *L*, ē.o *N*, est.o *n* 165 funera] om̄a *N* 166 uibrat *L* 167 plen^a^ R^1 168 honesta *R* 169 praecibus *nR* 170 hu^n^c *L* 171 noscet *N* pareret L^1 172 stematis *R* 175 inpar] *α* pronepus NRF^1 176 illūḍ *n* 177 domus *α*, domos *Fβ* 178 quo] qđ *N* (*non n*) condam *R* conscenderet *NR*

Helias curru post tempora longa sequutus
180 Scribitur ignitis scandens penetrasse quadrigis,
Cum suspensa leves transmitteret orbita ventos
Vngula vel premeret calcatas pondere nubes
Vallatumque ferens sanctum non ureret ignis
Et motus servans nesciret flamma calorem.
185 Hos igitur satis est caelum potuisse mereri
Membrorum sub lege sitos: sed non tamen illud
Segnius admirer, sancti quod tempora Noe
Vnius ob meritum natis nuribusque tuendis
Orbis in exitio potuerunt ferre salutem.
190 Est ille in caelis numero praestantior omni
Angelicus sine fine chorus, qui laude perenni
Conclamat celebratque deum famulantia suetus
Ferre ministeria et iussis parere supernis.
Hi nunc, quod rectum mortalia corda precantur,
195 Concipitur dignis sancto quod pectore votis,
Quidquid larga manus collectis sparsit egenis,
Excipiunt sanctoque ferunt super astra volatu.
Quin etiam iustos, fragilis dum vita fatigat,
Tutantur mundique inter discrimina servant.
200 Sed tamen in cunctis praecellit clarior ille,
Maxima quaeque dei quo dispensante ministro
Res geritur summisque parat mysteria causis.
Hic dominum caeli venturum corpore sumpto
Virginis intactam iussus praedixit in alvum
205 Sacraque dotali conplevit viscera verbo.
Hic et baptistae praecurrens nuntius ortum,
Desperata diu dum ferret germina patri,
Inter sacra virum conterruit et dubitantes
Protenus ingrato restrinxit in ore loquellas,
210 Donec praedicto fecundam redderet ortu
Prolis anum, multos sterilis quae tenta per annos
Fudit diffidens effeta puerpera fetum.
Hic rerum sollers summusque archangelus alto
Aera per liquidum levibus circumdatus auris
215 Vibratasque movens ignito in corpore pinnas

---

179 helias *ω* (haelias *L*) curru *α*, cursu *β* sequutus] *LN* 180 penitrasse L^1 181 transmittere turbita L^1 (transmitteret urbita L^2) 182 praemeret *n* calcatas LNF^2, calcasse RF^1 *ut vid.* (calca////tas, *al. add.* tas, *F*), cassato *β* 186 situs *R* 187 signius *LN* tempore *R* 188 nurubus *NR* tuentis *L* 189 patuerunt: a *ex* o *ut vid. pr. corr. G* 190 illae *R* 191 perhenni *L* 192 caelebrat *N* famuṇlantia *L* 194 hii *N* 195 concepitur *R* sancto *ω*, sacro *Sirmondus* uocis *R* 196 quidquid *LN*, quicquid *n cum ceteris* sparsit *α*, spargit *β* 197 fe^{runt} *al. corr. L*, feru/nt (e *eras.*?) *R* 199 tutanter *R* 201 quo *RFβ*, quod *LN* 202 misteria *nF* e ausis *R* 204 altium *n* 205 conpleuit] *NR* 206 et *om.* R^1 baptistę: *litt.* tę *postea add. L* 207 disperata *RF* f^{er}ret *L* germana R^1 208 conter^{u}it *L* 209 protinus *β* ọin ore *L* loquellas *α* (loquillas L^1N), loquelas *β* 210 foecundam *RF* hortu *L* 211 multis *R* sterelis *nR* q: *L*, que *R* 212 fudit// *N* effecta *α*, effoeta *β* fetum *L*, foetum *NRFβ* 213 sollers $LR^2β$, solers NR^1F 214 laeuibus *L* 215 uibratis *N* pinnas *LN*, pennas *RFβ*

Nulli conspectis ad terram motibus ibat
Et tum forte gemens cunctorum crimina Noe
Inflexis stratus genibus cum supplice planctu
Mundanis veniam mundo nolente petebat:
220 Cum subito clausis foribus tunc aliger intrat
Conspicuus claro resplendens nuntius ore.
Horrescit visu tanto perterritus heros
Mortalisque oculus personam ferre supernam
Vix valet et pavidi detorquent lumina vultus.
225 Ille salutiferis primum mulcere timentem
Adgrediens verbis caeli mandata ferebat:
'Pax tibi, iuste virum, pacem tibi missus ab alto
Inprecor, ut pulso capias mea dicta pavore.
Haec mandat summus terrae pelagique creator:
230 Insperata quidem cunctis sententia leti
Inminet; hanc solus sed qui transire mereris,
Et praescire potes. Nam te calcata voluptas
Iam pridem rectum toto discrevit ab orbe.
Vnica sed quoniam saevum depellere letum
235 Vita tibi poterit, tantos evadere casus
Qualiter incipias, paucis ex ordine fabor.
Finis erit rerum permissis undique lymphis
Atque relaxata vastabitur orbis abysso.
Nunc age, congestis crescat fortissima lignis
240 Machina, quae surgens fluctus superenatet omnes.
Tercentum cubitos per longum ducta tenebit,
Bis quinis lato claudatur bisque vicenis;
In triginta illi constabit culminis altum;
Per medium pariter longo cenacula tractu
245 Edita suspensis domibus tabulata levabunt:
Vt generis proprii servans consortia mansor
Conponat partis dispersa cubilia cellis.
Tum ne rimosi conpagum forte meatus
Accipiant inimicum imbrem, linire memento
250 Iuncturas laterum pigrumque infunde bitumen.
Taliter effectam cum consummaveris aedem,

---

216 nulli ꝑ conspectis *L* terra *R* 218 inflexus *N* 219 nollente LN^1n 220 tunc *α*, tamen *β* 221 resplende^{n}s *R* 222 uiso *N* perterritur *n* haeros *N* 223 oculos RF^1 ferrere L^1 224 detorquent LNF^2, detorquet $RF^1β$ 225 premum R^1 226 aggrediens *β* 227 misus *R* 228 inprecor] *α* 229 terre *LR* 230 inspera^{ta} *L*, inspirat *R* leti *nG*, laeti *α*, loeti *F* 231 inminet] *α* 232 et] sed *L* 233 predem R^1 234 letum *nG*, laetum *α*, loetum *F* 236 fabor] *L* 237 lymfis *NR*, limphis *F* 238 *totus versus deest n* adque *R* rela^{xa}ta *L* abisso *RF* 240 superenatet *α* (super *om.* L^1), supernatet *Fβ* omnis *N* 241 cubito^{s} *al. corr. L* tenebat N^1 242 lato *ω* (/lato: c *eras. L*), late *Sirmondus* claudatur] clauda$^{\bar{\tau}}$ *L*, claudetur *RF* 244 pariter *scripsi*, praeter *α* (p̄.te^{r} *sed* p̄ *ex* ꝑ *corr. L*), ꝑter $L^1β$ cenacula *NR*, caenacula LF^1G, coenacula F^2 247 conponat] *α* partis *ω*, *cf.* 342, parcis *Sirmondus* dispersa *L*, discreta *NRFβ* 248 tū/ne *L* rimosi: mosi *in ras. F*, rinosi *R* conpagum *α*, compagum *β*, compagam *R* 249 ymbrem *Nβ* lenire NRF^1 250 laterẹm *L* 251 infectam *N* cū *pr. ss. L* consummaueris: c *ex* s *corr*, *R*, consumaueris *nF*

Protenus ingredere ac mundum dimitte cadentem:
Exclusit quem culpa frequens, includere vita
Incipiat circumque fremant te sospite mortes.
255 Quin etiam lateris sociam succedere tecto
Et cum coniugibus natos intrare iubebo.
Tuque secundus eris deleti germinis auctor,
Vt te post primum repleatur terra parente.
Sed quia perfecto divinis viribus orbe,
260 Post operis finem, post leges postque sacrata
Sabbata formari quidquam non convenit ultra:
Ne penitus cessans intercidat omne creatum,
Spirantum e cunctis pecorum celerumque volucrum
Silvarumque feris et quae iumenta vocantur
265 Vel quae per tacitos reptant labentia motus,
Bina cape et tecum claustro victura reconde.
Sic tamen, ut proprios teneant sua vincula sexus,
Vnde genus rursum tellus inplenda resumat.
Nec timeas, ne forte feros animantia motus
270 Servent aut solitis praesumant rictibus iras.
Foedus erit totis, quae discordantia profert
Per varios natura modos, et pace fideli
Parebit iussis, quidquid concluseris illic.
Serpentis tantum semper figmenta caveto.
275 Vertice submisso blandum licet ille trisulcis
Finxerit abscondens per dulcia sibila linguis
Inmortale odium, numquam tu credulus illi,
Quem nimis expertus vitandum praemonet Adam.
Hostis namque semel voluit quicumque nocere,
280 Hic semper suspectus erit penitusque cavendum est,
Ne iam mentito coniungat foedera prudens.
Tu post exemplum iussis servire memento'.
Haec fatus vacuum levibus secat aera pinnis
Mortalem fugiens aciem caeloque relatus
285 Heroem trepidum mandata lege reliquit.
Ipse tamen tali manibus cum voce levatis:
'Quisquis, ait, nobis tantam spondere salutem
Seu missus seu sponte tua super aethere celso

252 protinus *Rβ* demitte *R* 254 freman^t^te *L* 255 *versus infra in marg. adscriptus G* 256 ^con^iugibus *R* iubebo *ω*, l' iubeto *pr. ss. M et sic Sirmondus* 258 premum *R*, primūș *n* 261 quidquam] quinquam *L*¹, cuiquam *R*, quicquam *ceteri* 262 intercedat *RF*¹ 263 spirantum *Nβ*, spira^N^tū *LF*, spiratum *R* cunctis *α*, e cunctis *β* (ex *ss. F*) pecodum *NR*, pecudum *F* 265 que *LR* per tacitos *α*, pertractos *β* 266 bina//cape (& *eras.*) *G* et] ac *N* claustro//uictura *L*, claustro: o *ex* a *pr. corr. R* recunde: u *in* o *pr. corr. R* 268 g^e^n' *L* inplenda] *LR* 269 nec *ω*, ne *Sirmondus* 270 solitis *ω* (soli^ti^s *L*), subitis *Sirmondus* 271 erat: a *in* i *pr. corr. n* quae] q: *L*, que *R* 272 modo et *L*, modo sed *R* 273 quicquid *ω* 274 ficmenta *R* 275 summisso *β* 276 finxerint *N*¹*n* dultia *L* sibla: l *ex* i *R* 277 inmortale] *α* illė^i^ *R* 278 uitandum: d *ex* ti *pr. corr. R* 279 nocere/ (t *eras.*) *R* 280 pænitus *L*, poenitus *R* est *om. L* 281 foedere *G*²*ψ* 283 factus *R*¹*n*¹ sęcat *L* pinnis *α*, pennis *Fβ* 284 caelo: o *ex* um *pr. corr. R* 285 heroem *Sirmondus*, heroam *ω* reliquid *LNF*, relinquid *n* 286 uocem *R*¹ leuatus *N* (*non n*) 287 tantum *R* 288 misus *R*

Venisti et placidum sacrasti foedere pactum,
290 Sis fautor firmentque tuas promissa loquellas
Auxiliumque tuum conatibus insere nostris,
Vt tenuis tantam valeat manus edere molem'.
His breviter dictis vitae spem corde rèponit
Adgrediturque celer sacri praecepta laboris.
295 Quis tantus capiat sensus, quis denique sermo
Explicet, advectis fuerit quae copia lignis.
Nudati colles, spoliatae robore silvae;
Mons ut quisque fuit, famulo placuere paratu.
Pelion inmensas cum mittat vertice quercus,
300 Insuper exponit multa virtute recisum
Ossa nemus Pindoque abies subducitur alta.
Atlans ipse novas ictu resonante secures
Sensit et annosas dedit ad navalia pinus.
Invictum tunc surgit opus, contexta levatur
305 Porrectis trabibus praecelsi culminis aedes.
Haec inter discors varii sententia vulgi.
Nam multi lymphis obstacula tanta parantem
Inrisere virum, moles quod clausa moveri
Fluminibusque dari nequeat, quam forte vel ampli
310 Euphrates Nilusque queant vix claudere ripis.
Humani generis quid mens incredula reris
Mortalem non posse manum coniungere ponto
Aedem longinquam? pontus namque obvius ultro
Curret et adductum tanget stans fabrica litus.
315 Ast alios celsam conpacto robore massam,
Ignaros quamquam cladis causaeque latentis,
Mirari novitas et formidare coegit.
Haut aliter studium iam tunc diviserat omnes,
Quam nunc mundus habet: sunt qui conpuncta fideli
320 Corda dicant operi rebusque instare supremum
Discrimen.norunt, corpus quo concidat omne
Bacchatamque diu consumant saecula carnem.
Effugiet tunc ille malum quicumque paratus,
Construat ut validam praeduri tegminis arcam;

---

289 veḷisti (N *al. corr.*) *L* sacrati *R*[1] 290 promisa *R* loquellas *α* (loquillas *L*[1]*N*), loquelas *Rβ* 291 quae *R* 292 tantū *N* 294 aggreditur *β* q:´ *pr. ss. L* caeler *R* 295 tantus *ω*, tantos *F? Sirmondus* capiat] aspiat *R* quae] q: *L*[1] 297 nadati (ă *rec. corr.*) *L*[1] roborę *n* 298 paratus *R*[1] 299 inmensas] *α* cum mittat *α* (comittat *RF*[1]), committit *β* 302 atlans *α* (athlans *R*), athlas *Fβ* nouans (*pr. statim corr.*) *n* reṭonan (s *te om.*) *L* 305 aedes *Fβ*, aedis *α* 306 discor[s] *L* 307 lymfis *N* (*non n*) *R* 308 inrisere] *α* moles *Fβ*, molis *α* (moṛis (l) *coaeva m. corr. L*) mouerim̩ *L* 309 amplis *F*[2] 310 eufratis *L*[1]*N*, eufrates *ceteri* que *Lβ*, ue *NRF* ripas *R*[1]*F*[1] 311 umani *L* 313 ʀadem *L*[1] (*rec.* ʀedem *corr.*) *N*[1], ʀdem *Rn* na///que (m *eras.*) *R* 315 ast] est& *n* conpacto] *NRFG* conpacto robore] conpactor obice *RF*[1] 316 ignoros *L*[1] (*rec. corr.*), ignarum *R*[1], ignarus *R*[2], ignaris *F*[1] 317 formidari *N* 318 haut *α* (aut *L*), haud *β* omnes *F*[2] *Sirmondus*, omnis *ω* 319 habet *α* (habeɴᴛ *N*), agit *β* conpuncta] *nRF* 320 suppremum *Nn*[1] 321 ṭnorunt *n* quo *α*, cum *β* cōdat *L*[1] 322 bacchatam *β*, bachatam *α* quạe *L* saecula *NGF?*, secula *LR* 323 effugiat *L*[1] (*rec. corr.*)

325 Per lignum vitale crucis servatus ab undis
Tunc cernet quanto contempserit otia fructu.
Haut procul adtentum contemplans hunc operantem
Nonne piger quisquam lucri taedensque laboris
Insanire putet, cura quod solus inani
330 Aestuet et rebus nolit pereuntibus uti?
Sic epulans parcum, sic largum quisquis avarus,
Sic nudum raptor, sic castum ridet adulter,
Sic circumscribens inluso simplice gaudet.
Desipuisse dolet dives, cum congregat aurum,
335 Spargentem nummos ultroque in paupere censu
Consumptis opibus miserum re speque beatum.
Inde repentinum iudex cum cerneret orbi
Adventare diem: 'Finis sic protenus, inquit,
Inminet, ut iusti quondam sub tempore Noe,
340 Diluvium varios mundi cum repperit actus
Et carnem consumpsit aquis opifexque salutis
Evasit parto diffusa pericula claustro'.
Haec evangelicis sunt inclamata figuris.
Providus interea consummat conditor arcam.
345 Tum iussae adcurrunt volucres, tum bestia quaeque
Consuetum linquens silvoso tegmine lustrum
Deposita feritate venit seseque tenendam
Ingerit occurrens et libertate relicta
Includi gaudet. tantum secreta futuri
350 Vis valet. occultus brutis in sensibus ardet
Terror et expectans agitat formidine vita.
Ast homines, quos sors certi discriminis urget,
Vicina nec morte pavent. satis undique constat
Vitali indicio praecedere saepe timorem.
355 Securos laetosque reos tellure Gomorrae
Iam prope sub flammis sententia dicta videbat.
Ninivae contra populis terrore salubri
Praevaluit pro pace metus; nam venerat istic
Iussus multum ille et terris iactatus et alto,

---

325 habundis *R* 326 contenserit *L* oṣtia *L*, ocia *nR* 327 haut *α* (HAut *L*), haud *β* attentum *Fβ* hunc *α*, nunc *F*[1]*β* 328 tedens *ω* 329 insani reputet *N* (*non n*) solis *N* (*non n*) mani *R* 330 nolit *L*[2]*N*[2]*Fβ*, nollit *α* 331 aepulans *N* (*non n*) 332 adultor *R* 333 inluso] *α* symplice *RF* 334 desipuisse *α*, dissipuisse *Rβ*, sic sapuisse *Sirmondus* diuis *L*[1] (*rec. corr.*) *N* cum *R? Sirmondus*, dum *ω* 336 consumtis *L* re speq; *N*, res spebeq: (*litt.* be *pr. ut vid. del.*, *alterum* s *al. add. altero non deleto*) *L*, resipisse *R*, res ipi que *F*[1] (*in marg.* RQ), res spe que *F*[2], ratus esse *β Sirmondus* beatum *in ras. pr. G* 337 iudix *n* 338 protinus *NRF*[1]*β* inquid *nF* 339 inminet] *α* condam *LR* 340 tum *an* cum *incertum L* reperit *nR* 341 opiflx *N* 342 parto] parte *N*, parco *R*[1]*F*[1] defusa *R*, difusa *G*[1] 344 prouideus *N* (*non n*) intere[a] *al. corr. L* condit' *R* 345 tum *ω*, tunc *ψ Sirmondus* iusse *LR* accurrunt *β* tum *ω*, tunc *ψ Sirmondus* 346 lustrō *R* 348 libertate: ta *in ras. R* 349 secreta *scripsi*, decreta *ω* 350 occultus: us *in ras. F*, occultos *R* 351 formidinæ *n* uita *α*, uitam *β* 352 ast] est *L*[1] quos *NRFL*[2], quo *L*[1]*β* discrimine surget *LN* (s *ante* u *litt.* f *similis L*) 353 pau&[n] *L* 354 uitali indicio *α* (indicto *RF*), uitale indicium *β* precedere *n* sepe *Rn* 355 saecuros *L*, securus *R* laetus *R* telluẹre gomorre *L* 356 sup *n* 357 niniue *LnFβ*, nineue *N*, ninnaeue *R* 358 metus *om. R*[1] nam *α*, iam *β* istic *α*, illuc *β* 359 illę *n*

360 Qui clamaturus tantae discrimina plebi
Diluvium timuit mundo constante propheta.
Hauserat hunc valido pervadens belua rictu
Inmersumque mari ventris concluserat arca.
Degluttire virum faucesque inplere capaces
365 Ardenti monstro cum sit permissa potestas,
Non licuit mordere tamen; nil dentibus actum.
Intravit cupidum deludens praeda vorantem
Invasusque cibus ieiuna vixit in alvo,
Dum tres luce dies una sub nocte prophetae
370 Sol ageret litusque novum vacuanda viderent
Et castigatum vomerent ergastula pastum.
Vt monstro exutus vates caelumque recepit
Contingens terras, magnam tunc percitus urbem
Terribili cum voce petens: 'Quid criminis, inquit,
375 Ardetis flammis? restinguent omnia poenae.
Iamque venit finis; lentum ẹst hoc dicere, venit'.
Non plus fatus erat, totus coniurat in omne
Lamentum populus: procurrunt undique fletus,
Pectora tunduntur, caelum suspiria pulsant.
380 Mollibus abiectis Cilicum dant tegmina saetae
Inque cibos cinerem lacrimasque in pocula fundunt.
Ipse etiam, dignus tali qui tempore princeps
Ante aciem flentum portet vexilla salutis
Atque novum dictu metuens discrimina vincat,
385 Proicit hic sceptrum, linquit sublime tribunal,
Pallia blattarum spreto diffibulat auro
Serica despiciens atque aspera tegmina sumens.
At pius ex alto contemplans talia rector
Exertas revocat sedatis motibus iras
390 Vibratumque tenens restinxit missile fulmen.
Temporibus propriis iustus sic conditor arcae
Securo solus timuisse pericula mundo
Gaudebit, finem cunctis, sibi ferre salutem

---

360 tante *n* discriminẹ (a *ss.*) *L* 361 profeta *L* 362 auserat *L* 363 inmersum] *α* uent^r^is *L* concluserit *N* arca *ex* ara, *ut vid.*, *al. corr. L* 364 deglutire *RF* facies L^1 que *α* (quae *N*), *om. β* inplere] *R* 365 permissa LNF^2, dimissa $RF^1β$ 366 mordere *ex* in ordine, *ut vid.*, *al. corr. L* nihil *n* 367 uoratem *R* 368 /ieiuna *L* ḍix̄ (n *ss.*) *L* 370 agerat *n* litus] latus L^1 372 uatis *LN* 373 magnum RF^1 ŏrbem *n*, orbem RF^1 374 quid *α*, uim *β* 375 ardetis NF^2, adtetis *L*, ardentis $RF^1β$ restinguent *LN*, restingent *F*, restringent *Rβ* pene *N*, poene *R* 376 diceret *R* 377 factus *R* totos *R* 378 lumentum populos *R* 380 m/ollibus *L* cilicum *Nβ*, celicum *LR*, .i. cilicium *ss. G* saetae] L^1NG 381 cibus *R* 382 ipsa *n* 383 ẹaciem fletum *L* uixilla L^1N 384 adque *Ln* dictū *L* 385 proicit *LN*, proiecit *RF*, proiicit *G* hic *ω*, hinc *Sirmondus* scept^r^um *L* linquit *NRβ*, liq̇d *L*, li^n^quid (*al.* n *ss.*) *F* 386 platarum *L* diflbulat *RF* 387 sirica *R* despiciens *nβ*, dispiciens *α* adque *LnR* tecmi^N^a *L* sum^en^s (u *ex* ū *corr.*) *L* 388 ad *L* 389 exarḍas (t *ss.*) *L* moḍib; (t *ss.*) iras (;iras *in ras. al.*) *L* 390 restinxit *N*, restincxit *L*, restrinxit *nRFβ* misile L^1R flum̄ *L* 391 tēp^o^rib; *L* conditur: u *in* o *pr. corr. G* arce *L* 392 securo *LN*, securus $RF^1β$, securos F^2

Diversam cernens meriti discrimine sortem.
395 Ergo ubi silvestres sexu collegit utroque
Inclusitque feras, pecudum tunc eligit illa
Sumere, quae pastu licitum vel munda vocantur.
Hinc tantum septena dedit viventia claustro,
Vt ternis paribus servato semine salvis
400 Septima quae fuerint, sacris quandoque litentur.
Et iam vitalis concluserat omnia carcer.
Tunc iustum cunctosque suos natosque nurusque
Accipit expectans claustrum vitaeque reponit.
Nam servos nondum dederat natura vocari
405 Nec dominos famulis discernere noverat ordo.
Primus enim maculam servili nomine sensit
Huius natorum medius, qui forte cachinno
Distectum petiit misero spectamine patrem
Materiamque sui risit deformior ortus
410 Et plus iam turpis nudato simplice nequam.
Quod postquam sanctus potuit cognoscere Noe,
Natum germanis famulum dedit. inde repertum
Tale iugum; cuncti nam semine nascimur uno.
Servitii certe causam fecisse reatus
415 Cernitur et liber peccans fit crimine servus:
Si rursum nexu famulus stringatur honestus,
Natales faciens sibimet iam nobilis hic est.
    Nuntius interea, dudum qui missus ab alto
Detulerat iusto caelestis munera verbi,
420 Protenus ut clausum vidit rebusque paratis
Expectare diem, rursus descendere caelo
Festinans laxos firmavit cardine postes
Inclusitque viros atque ostia fortia traxit
Confestimque levans supero se rettulit axi.
425 Aevo sexcentos senior transcenderat annos
Lunaque bis plenos addebat menstrua cursus,
Septimus et decimus qui post inluxerit orbi,
Vltimus ille dies iam nunc dabit omnia leto.

---

394 cernes *N* (*non n*) 395 ego *n* colligit *N* 396 ferax *L* pecodum *R* elegit *L*²*R* illaț (*al. corr.*) *L* 397 pastu licitum *α* (partu *L*¹), licitum est (*voce* pastu *omissa*) *β*; *in his glossa* mandi *supra vel in marg. adiecta prima m. GDME, vel* uesci *g*; *unde Sirmondus scripsit:* quae licitum est mandi; *expletur lacuna sic:* uel quae iam munda *V*, uel quae mundana *E* 398 hinc tantum *α*, hincce tamen *β* 399 ternis] τ̄enjs (ij *al. m.*) *L* seruatos semine *N* 400 q: *L*, que *R* 401 carc& *L*¹, cancer *N* (*non n*) 402 nòrus: n *pro* t *ut vid. rescriptum, al. corr. L* 403 accepit *N* claustru// (q: *eras.*) *L* uide *L*¹, uite *L*² 405 dūs *R* 407 natorum: o *ex* u *corr. R* 408 distectum: s *ex* c *corr. L* 409 que *om. L* suis *L* 410 nutado *L*¹, nudado *L*² 412 germinis *n* 413 semine: ine *in ras. R* nascimur: a *ex* o *corr. R* 416 nexum *R* honestus *α*, honesti *β* 417 natalis *N* iam *in* nam *corr. L*² hic *α*, hinc *β* 418 misus *n* 420 protinus *Rβ* 421 exspectare *G* descendere *Fβ*, discendere *α* celo *L*, //cęlo *G* 422 potes *n* 423 adque *nR* hostia *LF* 424 rettulit: rett *in ras. pr. G* axi *RFβ* (axi/ *F*), axe *N*, ase *L* 425 sexcentos *α*, sescentos *β* transcenderet *N* 427 inluxerit *α* (*ex* inluserit *corr. L*), illuxerit *β*, illuxerat *E*¹ *Sirmondus* 428 nunc dabit *α*, tunc dedit *β* leto *RG*, lete *n*, laeto *N*, loeto *LF*

Ilicet obtegitur caelum nimiisque tenebris
430 Victa repelluntur fuscati lumina solis.
Insanas hominum mentes vix tangere terror
Coeperat, insuetus mox profluus aethere nimbus
Et valido primum similis demittitur imbri.
Arida terrarum pariter maduere per orbem,
435 Vna fuit toto facies et nubila caelo.
Aegyptus tunc ipsa novas expavit ad undas
Alsit et infusus Garamans dudumque calentes
Vmida Massylas tetigerunt frigora Syrtes.
Nec longum pluviae species, non denique guttae
440 Stillant, sed rupto funduntur flumina caelo.
Non aliter Tanais, nivibus cum pascitur alvus,
Riphaeo de monte ruens inliditur amni
Praecipitatque simul, longo quod tramite ducat.
Vndarum tali quatitur certamine tellus,
445 Atque facit luctam conpressus fluctibus aer.
Nec tamen hic lymphas tantum fudere superna,
Terrestres etiam consurgit mundus in iras.
Rumpitur omne solum, crebros dant arva meatus,
Prosiliunt fontes ignotaque flumina manant.
450 Vergitur in sursum mutato pondere nimbus:
Inde cadens caelis, hinc terris undique surgens
Occurrit mox unda sibi iunctoque furore
Coniurant elementa neci. transcenditur omnis
Riparum limes fluviis atque obice rupta
455 Saevit laxatis discurrens umor habenis.
Sed cum diffusae spatium concludere terrae
Omnia certarent mundumque implere capacem,
Suspendi forsan potuit sententia leti
Atque mora maiore trahi, quo tardius omnem
460 Concedens spatium rapiat sors ultima carnem:
Oceanus vertex rerum ni fervidus uno
Litore, quo tantum terras atque aequora cingit,
Exiret rumpensque fidem perfunderet arva.

---

429 ilicet *Rβ*, illicet *LF* optegitur *R* 430 reppelluntur *LN* 431 tanger& error *LN* 432 ceperat *RF* insuaetus *R*, insuetos *N* (*non n*) profluus *ω*, profluit *R Sirmondus* ethere *LR*, aethera *N* 433 primum: i *in ras. R* demittitur *β*, dimittitur *α* ymbri *G* 437 garamans] garamas *solus G cum g* 438 umida *NRF*, humida *Lβ* massilas *β* sirtes *ex* sites *L*², sistes *F* 440 stillant: t *al. add. L* fundantur *N* 441 conpascitur *R* aluus *LN*, albus *RF*¹*β*, albis *F*² 442 rifeo *ω* (rifero *L*) inliditur *α* (inlyditur *L*), illiditur *β* 443 precipitat *n* ducat *ω*, ducit *M*¹ *Sirmondus* 445 atque facit luctam *scripsi* adque *n* luctam] locum *α*, laccum *β*, lacum *ψ* fitque lacus instar *Sirmondus* conpressus *α* (compressus *L*, cumpraes^sus *R*), conpressis *Fβ* (compressis *β*) 446 limphas *R*, lymfas *N* 447 terrestris *N* mundus consurgit *Sirmondus* 448 crebro *N* dent *R*¹ arma *R* 450 motato *R* nymbus *N* 452 iuncta *R* 453 elrmenta *L*¹, elimenta *NR* nec^i *R* 454 limes *Fβ*, limis *α* fluuiis *N*, fluuis *L*, fluuius *RFβ* adque *LR* obicae *R* 455 senit *NR* humor *ω* 456 diffu^s se *R* 458 leti *nG*, laeti *NR*, loeti *LF* 459 trachi *L* quo *LNF*²(*G*?) quod *RF*¹*β* 461 uertex *L*²*Fβ*, uertix *α* ni] in *ut vid. R*¹ 462 quo *α*, qui *β* adque *n* tingit (e above i) *L*

Dissipat aeternas leges et sede relicta
465 Regna aliena petens naturae foedera turbat.
Vt diros primum pelagi sensere furores
Inlustres fluvii, magnos quos inclita cursu
Fama refert, motusque novos stupuere parumper:
Vt credas sapuisse fugam, sic versa retrorsum
470 Per terras spargunt sublata volumina ponto.
Insequitur tamen oceanus refugisque fluentis
Imminet et falsis inpellit molibus amnes.
Tum maior strepitu tanto mortalibus aegris
Fit metus, ascendunt turres et celsa domorum
475 Culmina praesentemque iuvat vel tempore parvo
Sic differre necem. multos, dum scandere temptant,
Crescens unda trahit, quosdam montana petentes
Consequitur letoque fugam deprendit inanem.
Ast alii longo iactantes membra natatu
480 Defessi expirant animas, aut pondere nimbi
Obruta flumineas conmixta per aequora lymphas
In quocumque bibunt morientia corpora monte.
Aedibus inpulsis alii periere ruina
Inque undas venere simul dominique domusque.
485 It fragor in caelum sonitu collectus ab omni
Quadrupedumque greges humana in morte cadentum
Augent confusos permixta voce tumultus.
Haec inter miseri ferventia funera mundi
Praegravis insanis pulsatur motibus arca
490 Conpagesque tremunt, stridens iunctura laborat.
Non tamen obstructam penetrat vis inproba, quamquam
Verberet et solidam fluctu feriente fatiget.
Non aliter crebras ecclesia vera procellas
Sustinet et saevis sic nunc vexatur ab undis.
495 Hinc gentilis agit tumidos sine more furores,
Hinc Iudaea fremit rabidoque inliditur ore,
Provocat inde furens heresum vesana charybdis:
Turgida Graiorum sapientia philosophorum

---

465 poetens *R* foedora *n*¹, foedere *N* 467 inlustres] *α* fluu^ii *al. corr. L* inclyta *LG* 468 fama *LN*, forma *RFβ* resert *R* nouus *NRF*¹ stup^v ere (s *et* v *al. add. ut vid.*) *L* 471 que *om. L*¹ 472 inminet] *LN* inpellit] *α* moxtib: *L*¹, moljtib: *L*² amnes *α*, omnes *Fβ* 473 tum *ω*, tunc *Sirmondus* egris *N* 474 ascenduntur res *R* et celsa *α*, excelsa *β* 475 presentem *n* quae *N*¹*nR* 476 differre *α*, defferre *R*, deferre *G* 477 cresca^n s *N*, crescans *n* 478 leto *nG*, laeto *α*, loeto *F* dep̄hendit *N* 479 alii: i *ex* o *R* 480 expirant *LN*, spirant *RFβ* podere *R* nimbi: ni *ex* im *R* 481 conmixta] *LN* lymfas *NL*, limphas *R* 482 quoq̇cumq: (cu *ex corr.*) *L* bibant *RF* 483 inpulsis] *α* 484 undees *L* 485 it *NRFβ* (it/ a *eras. G*), hic *L*, ut *n* collectis *N* (*non n*) 486 quae *R* in *pr. ss. R* cadentium *R*¹ 487 confussos *RF* 489 montibus *N* 490 conpages] *α* 491 penitrat *L*¹*nR* inproba] *α* (inprobaṭ *R*) 492 furiente *N* fatiget: e *ex* a *R* 493 crebras// (& *eras.*) *R* aecclesia *R*, eclesia *n* 494 si *N* nunc: u *ex* o *ut vid. al. corr. L* 496 iudea *plerique*, iudȩa *G* rapido *L* inliditur] *α* 497 uesana] uana *N* caribdis *ω*, carypdis *F* 498 turbida *N* graiorum *NFβ*, gratorum *L*, grauiorum *R* filosophorum *L*

Inter se tumidos gaudet conmittere fluctus.
500 Obloquiis vanos sufflant mendacia ventos,
Sed clausam vacuo pulsant inpune latratu.
Iam medium crescens arcae contexerat unda
Commovitque cavam suspendens undique molem
Et melius tutam facili portante natatu
505 Quoque vocant undae, sequitur iam mobile pondus.
Cedamus mundo, dum ducimur: omne resistens,
Si flecti nescit, metuat vel pondere frangi.
Sed sic cedamus, fluxum ne sentiat intus
Peccatumve trahat mens inpenetrabilis ullum.
510 Navigat interea claustro commissus eunti
Fons vitae servatque furens super omnia pontus
Orbis depositum, fido quod tegmine promat,
Cum pax terrarum reddi sibi debita poscet.
Ergo ibant undae, tellus subducitur omnis,
515 Collibus inpositae vicerunt edita lymphae.
Delituit tectus ponto tum piniger Othrys,
Parnasi vertex cautem non protulit altam,
Ipsa cupressiferi latuerunt saxa Lycaei,
Subductae rupes, aequatae fluctibus, Alpes,
520 Omnibus exclusis totus iam denique mundus
Axis et unda fuit; nam cunctis morte subactis
Regnabant pelagi silvoso in gurgite monstra.
Et iam vicinum pulsabant umida caelum
Iamque quater denis manabat noctibus imber
525 Conpleratque necem; nec iam quod tolleret, ultra
Mors habuit pressitque natantia funera pontus.
Frenantur tandem pluviae, resplenduit aether
Redditur et caelis vultus. sol ipse reductus,
Sed non inventis, quis reddat lumina, terris:
530 Tantum luxit aquis. tristis videt aequora fulgor
Quamque breves radios admotas frangit in undas,
Tam consumendis fervens ac proximus instat.
Nec minus et patuli terrae clauduntur hiatus
Quaeque prius vomuit letali ex ore fluenta,

---

499 timidos *L*, tuinidos *R* gaudet: t *in ras. G* conmittere] *LN* 500 obliquiis *R* mendatia *LR* 501 inpune] *α* latratus *L* 502 arce *L* 503 u[n]diq: *L* 505 quodque *RF* unde *LR* podus *n*, pontus *RF*[1] 506 caedamus *LN* dicimur *nRF*[1] 508 caedamus *F* 509 trah*at*: a *ex* e *L*, trahit *N* (*non n*) inpenetrabilis] *α* 510 in terra *R* conmissus *n* eunti: i *ex* a *R* 511 fures *R* 513 turrarum: u *in ras. R* poscet *LN*, poscit *RFβ* 514 unde *LnR* 515 inpositae] *α* aedita *LR* lymphae *Fβ*, lymfae *α* 516 delituit *RF*[2], dilituit *LNF*[1]*G* piniger] pin[ni]gero *L*, pinifer *ψ Sirmondus* hostris *L*, ostris *F*[2], otris *N*, othris *β*, ethris *R*, aetris *F*[1] 517 parnasi] *ω* uertix *N*, uer/tix (x *eras.*) *L*[1] caute *R* 518 ipsa: p *al. ut vid. m. L* cupressifieri *L* licei *LFβ*, lichei *R*, lycei *N* 519 aequate *LN* 523 etiam] a *ex* o *R*, etjam: j *al. m. L* ui//ci/nū: n *post* ui *eras. L*, uitinum *R* umida *α* (humida *L*), auida *Rβ* 524 ymber *Nβ* 525 conplerat *NF*, conpleuerat *R* neces *R*[1] 526 p̄sit *L* nata*n*tia: a *ex* e *R* 527 resplenduit *α*, resplendet et *β* &er *L* 530 uidit *R* 531 breues *β*, breuis *α* radios *Nβ*, radius *α* 532 consummendis *RF* 533 & *ss. pr. G* [h]iat' *L* 534 letali *nG*, laetali *α*, loetali *F* ora *N*

535 Obicibus propriis constricta resorbet abyssus.
Nec tamen ut venit, breviter sic lympha recedit:
Siccant non pauci, longo sed tempore, menses,
Quod pauci fudere dies. iam ducta natatu
Armeniae celsis instabat montibus arca
540 Et nondum nudis fundo consedit in arvis.
Vt stabilem sensit senior motuque carentem
Nec fluitare natans ventosa per aequora lignum,
Credidit abductis nituisse liquoribus orbem.
Tum reserat summam sublimi a fronte fenestram,
545 Emissa refluos exploret ut alite fluctus.
Illa volans longo diverberat aera plausu
Atque quatit vacuas pinnarum motibus auras.
Cumque diu fessis undas perstringeret alis
Nec locus optatam requiem concederet ullus,
550 Consuetum repetit prospecto ex aequore claustrum.
Exceptam senior manibus tum colligit intus
Advertens nullas patuisse per umida terras.
Interea magna pontus se mole movendo
In chaos antiquum linquens mundana redibat.
555 Excelsi tandem proferre cacumina primum
Incipiunt, post quos tenues crebrescere montes.
At vero ut pelagus cinxerunt litora priscum
Oceanusque sacer notas collectus in oras
Contentus solito labentia flumina tractu
560 Sorbuit et cunctis districinxit frena fluentis
Torrentesque suae clauserunt undique fossae,
Libera subductis nituerunt arida lymphis.
Tunc interposito producens tempore corvum
Scire cupit senior vacuumque interrogat orbem.
565 Ales ut extensis nitidum petit aera pinnis,
Adspiciens plenis stipata cadavera terris,
Carnibus incumbens et mox oblita reverti
Rectorem placidum communi in sede reliquit.
Sic nescis, Iudaee, fidem servare magistro,
570 Sic carnem dimissus amas, sic gratia numquam

535 abissus *LF*, abysus *R* 536 lympha *ω* (lymfa *NR*), unda *Sirmondus* 538 fẹdere *L* 539 armæniae *L* 540 nuḅis (d superscr.) *L* considit *R* 541 sænior *L* 542 fluuitare *R* natṛans *L* equora: a *ex* um *R* 544 tum *ω*, tunc *Sirmondus* sublim[i]a fronte *L*, sublim[i]aṇ fronte *n* finistram *N* 545 expor& ṭu talite (l r& superscr.) *L* 547 pinnarum *LN*, pennarum *RFβ* 548 fessis] fesflc(?) *R* perstringerit *N* 549 obtatam *G* 550 p̣laustrum (c superscr.) *L* 551 tum *ω*, tunc *Sirmondus* collegit *R* 552 patuis[se] *L* umida *NF*, humida *ceteri* 554 ɪɴchaos: ɴ *pro* u *rescriptum, ut vid., al. m. L* chaus antiquam *R* 555 proferrẹ (æ *al. ex* a) *L* 556 incipiant *R* tenues (e *ex* i?) *L* 557 ad *LN* 558 notus: u *ex corr. ut vid. L* in oras] moras *R* 559 contēpt' *L*, contentos *R* so/lito (*litt.* o *dimidia et* li *al. m.*) *L* 560 distrincxit *L*, distinxit *NRFβ* fluentes *R* 561 fossae: o *ex* u *R*, fosse *L* 562 liberas L^1 lymphis *nFβ*, lymfls *α* (limfls *L*) 563 coruum: o *ex* e *R* 564 seniorum *L* uacuum: u *ex corr. al. m. L* 565 ales $F^2β$, alis *α* extentis *N* pinnis *α*, pennis *Fβ* 566 aspiciens *ω* 567 incumbens: s *al. add. L* mox] inox *L* 568 commoni *R* relịnquit *L*, reliquid *RF* 569 iudeae *LN*, iudee RF^1, iudae *n*, iudę G^1, iudea F^2

Custodi vitae dominoque rependitur ulla.
Mente vaga sic laxus abis, sic foedera legis
Rupisti et primum violasti perfide pactum.
Temporis ut spatio senior collegit inertem
575 Iam potuisse satis corvum se reddere claustris,
Ignarus tardi reditus causaeque morandi,
Ne fors innexis fessum consumpserit alis
Iunxerit et cunctis pereuntibus unda recurrens:
Protenus albentem mittit de sede columbam.
580 Illa memor iussi rapido petit arva volatu
Paciferaeque videns ramum viridantis olivae
Decerpit mitique refert ad condita rostro.
Tali legatus firmavit foedera simplex
Indicio purumque pius sic conperit orbem.
585 Integer emensum vertebat circinus annum,
Quo felix claustrum spirantia cuncta tenebat.
Tum pater ablatis obducta repagula serris
Pandit et inclusis desuetum reddere solem
Incipit, effeto redeant ut semina mundo.
590 Ante tamen iustus iubeat quam sparsa vagari,
Singula de septem, quae dudum claudere munda
Curavit, natis pariter nuribusque vocatis,
Caespite constructa disponens immolat ara
Accendens sanctos his primum altaribus ignes.
595 Plurima dum magnis adolentur corpora flammis
Et numerosa levat praepinguem victima fumum:
Suavis odor laetum tetigit trans aethera caelum
Primaque purgati suscepta est hostia mundi.
Tunc igni permixta sacro vox intonat ista:
600 'Hactenus infectus contagia traxerit orbis;
Sufficiat regnasse nefas. mundata lavando
Perpetuo niteat tellus vultusque reductos
Contineant elementa suos: non amplius ullis
Perturbata malis moles mundana patescat.
605 Vos quoque, quos leti salvavit tempore vita
Intactosque tenens casu defendit ab omni,
Ducite securum servatis legibus aevum.
Vosque caput generis fecundo semine prolem

---

572 laxus *α*, lassus *β* 574 senior: ni *ex* m *R* colligit *n* 576 tarde *n*[1] reditus: s *al. add. L*, redditus *RF* cause *LnR* 577 fors *α*, foris *β* innexus *G*[1] consumpserit *β*, consūserit *LN*, consumerit *RF* 579 protinus *β* albentem: b *ex* li *R* 581 pacifere *LR* quae *N* uiḍẹridantis *n* 583 simplix *N*, symplex *R* 584 pius *post* orbem *R* conperit] *α* 586 quo/ (s *eras.*) *R* 587 serris *LNβ*, seris *RF* 588 inclussis *R* desuetum: tum *ex* com *ut vid. L*, defuetum *R* 589 effecto *n* 591 quae] q: *L* cla//dere: u *eras. R* 592 nurubus *NR* 593 caespite *NF*, cespitę *R* 594 accedens *L* alteribus *L*[1] 596 numeros eleuat *L* numerosa leuat *ex* numero saluo *al. corr. R* 598 ostia *R* 600 actenus *N* infectas *N* 601 regnasse *α* (renasse *R*), tranasse *β* mundato *R* labando *RF*[1] 602 reductus *R* 603 elementa *Fβ*, elimenta *α* non *LN*, nec *F*, h̃ *R*, haud *β* 604 moles *L*[2]*F*[2]*β*, molis *α* patescat *α*, fatiscat *β* 605 leti *β*, laeti *α*, loeti *F* 606 intactus quae *R* 608 capud *L* faecundo *G*, secundo *RF*[1]

Spargite, diffusum late quae conpleat orbem,
610 Deletum instauret numerum dominetur et orbi.
Fertile quin etiam reddant animantia germen,'
Quod tamen inflexum famulabitur ordine prisco.
Insuper et terris ex hoc iam non erit ultra
Diluvium regnans, carnem quod conterat omnem.
615 Vnum quod fuerit, signo monstrabitur uno
Nec similem repetita necem peccata videbunt
Et, si crimen erit, terror non deforet alter'.
Sic unum genitor iurans baptisma sacrabat,
Vt semel ablutum lymphis purgantibus orbem,
620 Sic sperare reos lavacrum non posse secundum.
Vix tribus exactis caeli iam partibus ibat
Pronus in occasum radius, cum forte remotam
Axe sub eoo iussus contingere nubem
Protulit excussum madefacto ex aethere signum
625 Arcus et emicuit, quem nunc Thaumantida Graio,
Irim Romuleo vocitant sermone poetae.
Pendulus obliquum solem cum senserit umor,
Ancipites vario mittit splendore colores:
Nec numerare queas, sic mixtos lumine visus
630 Inludunt dubii diversis vultibus orbes
Sapphirusque virens, maculosus, caerulus, albus.
Purpureum de nube trahit, de sole coruscum,
De caelo nitidum, de terra sumitur atrum,
Et tamen abiunctis quae constant haec elementis,
635 Sic diversa putas, ut concordantia cernas.
Hanc formam signo trepidis mortalibus arcus
Praestitit esse deus promittens nube serenum
Nullaque iam terris debere pericula caelum.
Nunc quicumque cupis veram servare salutem,
640 Illud suspicies signum, quod signa figurant.
Namque dator vitae praemisit talia Christus
Et geminata dedit substantia salvatorem.
In terris sumptae nitida de virgine carni
Naturalis inest patrio de germine fulgor:

---

609 late: ate *in ras.* *R* conpleat] *α* (*praeter nF*) 610 delectum *n* 611 reddant *α*, reddent *β* 612 tamen] tam *N* infletū L^1 fabulabitur *L* pr[i]sco *R* 614 diluum *N* 616 repetata L^1R *ut vid.* necem] nec est *R* 618 uni L^1 619 lymphis *Fβ*, lymfis *α* (limfis *Ln*) purgentibus L^1 620 reos LNF^2, reus $RF^1β$, reū/ G^2 possę[s]d'm *L* 622 remotāţ *L* 623 subeo oiussus *α* (sub eo oius sus *R*) *recte β* 624 aethere *α* (aet[h]ere *L*), aere *β* 625 que *R* taumantida *ω* (taumantida: a *in ras.* *F*, taumantido *R*, tauma[u]tida *G*) 626 romoleo *R* poete *L* 627 oblicum sole *R* umor F^1, amor *R*, humor *ceteri* 629 quæas *L* si *N* mixto[s] *L* 630 inludunt *αG*, inludant RF^1 631 saffyrus *LN*, saffirus RG^1, saffiros G^2, saphirus *F* que *Lβ*, atque *NRF* cerulus *ω* (*litt.* ceru *in ras.* *R*) 632 porporeum *R* 633 nitidum *L*, rutilum *NRFβ* terra *LN*, terris *RFβ* sumitur *α* (sinitur *R*), sumit ut *β*, sumit et *Sirmondus* 634 tamen *α*, tunc *β* quae] q: L^1, que *R* elementis $L^2Fβ$, elimentis *α* 635 putas *ω*, putes *Sirmondus* concordan[tia] (ar *in ras. al.*) *L* 636 crepidis *n* 637 ferenum *R* 639 quicumquae *R* 640 suspicies// *G* quo *n* 641 premisit *n* 642 gemmata R^1 abstantia *R* saluatorem *LN*, salua salutem *RFβ* 643 sumptae] sumte *L*, sumpte *nR*

645 Et medius quidam mediator in aethere celso
Munere multimodo varius, sed fulgidus omni,
Vitalem monstrat sacrati pigneris arcum.
Istum corde vide, quisquis baptismate lotus
Ad caelum liber culpis pereuntibus exis.
650 Namque legis: 'Forma vos, inquit apostolus, ista
Salvabit lavacrum, prisci cum tempore Noe
Conclusas lignis animas discriberet octo'.
Conparat ille datum, tu servans dilige donum,
Hoc votis precibusque gerens, hoc fletibus optans,
655 Ne redeant peccata tibi, ne mersa leventur,
Mortua ne surgant, ne debellata rebellent,
Ne post ablutum valeant discrimina crimen;
Et flammam timeas, quo iam non suppetit unda.

ALCIMI AVITI EPISCOPI
LIBER QVINTVS
DE TRANSITV MARIS RVBRI.

Hactenus in terris undas potuisse canenti
Terram inter fluctus aperit nunc carminis ordo.
Illic diluvium quos perderet, ante petivit,
Nunc ad diluvium pleno succensa furore
5 Sponte sua current periturae milia gentis.
Sed non, ut dignum tanti praeconia facti
Eloquium captent: divina in laude voluntas
Sufficit et famulo monstrari munere votum.
Quod si quis nequeat verbis persolvere grates,
10 Non minimum virtutis habet vel credere gestis,

---

646 munera *N* uario *N* omni: i *in ras. R* 647 uitale *R* monstrant *N* pigneris *LF²*, pignoris *NRF¹β* arcum: c *ex* ct? *R* 649 exhis *LR* 650 namque *ω*, nam *ψ* *Sirmondus* inquid *n* 652 discriberet *LN*, describeret *RFβ* 653 conparat *αG* (conpurat *R*) 654 praecibus *N* (*non n*) *R* flectibus *n* obtans *R* 656 nec *R* surgat *L* ne debelat ar/e bellent *R* 658 quo *α*, quia *β* non] ınon *L* subpetit *R* ALCIMI AVITI EPISCOPI EXPLICIT DE DILVVIO MVNDI LIBER QVARTVS INCIPIT DE TRANSITV MARIS RVBRI EIVSDEM LIBER QVINTVS *ω*: ALCHIMI *L*, AL' *V* AV̄ *V*, Alcimi Auiti ep̄i *om. hoc loco M* EXPLICIT *post numerum* IIII *habet V*, EXPLICAT *M* MVNDI *om. FG*, de diluuio mundi *om. RD*, INCIPIT LIBER ALCHIMI AVITI EP̄I DE — RVBRI *N*, ALCHIMI AVITI EP̄I LIB̄ INCIPIT DE — RVBRI *Vn* TRANSITV/// (M *eras.*) *R* EIVSDEM *in uno F, deest in ceteris* LIBER ·V· *om. N* (*non n*) *D* ALCIMI AVITI VIENNENSIS EPI *post* QVINTVS *in fine habet M* *totus titulus deest E*

V. 1 ter^ris *R* potuisse *ω*, patuisse *ψ* *Sirmondus* 2 nuc *R* *v.* 3 *omissus, sed supra in marg. pr. m. add. notis* h̄d *et* h̄h *adpositis G* 4 nunc *α*, hinc *β* succenso *N* furorae *R* 5 periture *L* 6 sed *ω*, si *Sirmondus* tanti/ (g *eras.?*) *n* 7 diuinum laude *R*, *nec non F ut vid., in quo* in *deest* 8 montrari *R*

Signa per electos quae porrexere priores.
In quibus excellit longe praestantius illud,
Quod pelago gestum rubro celeberrima perfert
Scriptorum series, in cuius pondere sacro
15 Causarum mage pignus erat pulchramque relatu
Pulchrior exuperat praemissae forma salutis,
Historiis quae magna satis maiorque figuris
Conceptam gravido peperit de tegmine vitam.
Sustinuit duros externa in sede labores,
20 Cum Pelusiacae serviret subdita genti,
Plebs oppressa diu: densi quam pondere caeni
Et laterum numeris operis mensura diurni
Adflictam saevi vexabat fraude tyranni.
Invisam sibimet frendens qui crescere turbam,
25 Augeri doluit famulos; nam iusserat, ut lux
Vidisset quoscumque mares, mox docta necaret
Omnis anus natumque premat sollertia sexum.
Sed tamen aversae fugerunt talia matres
Atque interdictos detrectant perdere fetus,
30 Persistente deo plebem diffundere sanctam:
Quoque magis mens caeca trahit crudelia vota,
Hoc plus adcrescunt tenerae primordia gentis.
Viderat interea genitor de sede superna
Adflictamque manum placido prospexerat ore.
35 Iam sacer innocuas dederat de fomite flammas
Et rubus in rubeo viridis permanserat aestu:
Quo signo spinas nostrae fervescere mentis
Et lucere, pium qui non consumeret, igne
Devotus nosset sanctis in cordibus ardor.
40 Ilicet electi vates mandata ferebant,
Depromit regi cum primus talia Moyses:
'Servitii longo lassatam pondere plebem,
Oppressos cophinis umeros attritaque colla
Quasque opus adsiduum fecit durescere palmas
45 Laxandi iam tempus adest: dimitte precantes
Tandem caelesti domino persolvere vota
Et conplere datos patrio moderamine ritus'.
Ille fremens inquit: 'Quae tanti causa tumultus

---

11 que *LR* porrexere *ω*, perrexere *Sirmondus* 12 excellet *N* 13 pellago *n* ròbro *R* caeliberrima *n* 14 scripturum *R* 15 pulchram *α*, pulchrum *β* 16 exuperat *Lnβ*, exsuperat *NRF* praemisse *n*, prĕmisse *R* 17 hystoriis *G* 19 sustenuit *R* in *ex* m *R* 20 cum *ω*, dum *L? Sirmondus* 21 densi: i *ex* a *R* ponderę *N* (*non n*) caeni *α*, ceni *F*, coeni *β* 22 d[i]urni *L* 23 afflictam *β* tyra[N]ni *L* 26 negaret *N* 27 natūq: (u *al. m.*) *L* sollersia *Ln* 28 auerse *L* 29 detractant *R* predere *R* fetus *L*, foetus *NRFβ* 31 ceca *N* 32 accrescunt *β* tenere *LN* premordia *R* 34 afflictam *β* 36 estu *N* 37 feruiscere *L*[1]*n* mentes *LN* 38 pium *LNF*[2], pio *RF*[1]*β* ignem *NRF* 41 cum] cui *NRF* prĕmus *R* moyses *ω*, moses *Sirmondus* 42 seruitu *RF* lasatam *R* 43 oppraessos *R* cophinis *β*, cofinis *α* (cofynis *L*) umeros *N*, umerus *R*, humeros *ceteri* atrita *L* 44 adsiduum *LN*, assiduum *RFβ* 45 adest] id est *n* 47 conplere] *α* 48 inquid *R*

Quisve novus populum deus exigit omine misso?
50 Scilicet haec vacuae tangunt caelestia curae,
Vt dominus dominis famulos nunc tollere priscos
Vellet et ad tumidos mittat mandata rebelles.
Quis deus iste foret, cui me parere necesse est?
Aut sceptris celso quid formidabile regi?
55 Sed vestras nimium seducunt otia mentes:
Et nisi laxatos requies concessa foveret,
Nulla supervacuis tererentur tempora verbis.
Quae si castigans restringat sarcina maior,
Inlicitus vetitum conari desinet ausus.
60 At vos, signifero qui talia vota ducatu
Instruitis vanoque gregem subvertitis ore,
Conspectus vitate meos vultumque cavete.
Ditem namque Pharon vel pollentissime cursus
Testor Nile tuos et divae vocis Anubem,
65 Cum rabidus latrat, iam non inpune futurum,
Si nostrum rursus repetant haec dicta tribunal'.
Virgam forte manu gestabat legifer heros,
Quo baculo nitens gressum tum dextra regebat;
Excutit hanc valido proiectam comminus ictu.
70 Tum, mirum dictu, commotum serpere lignum,
Non insensibiles ceu promit palmite ramos
Vita movens tantum, quos praestat crescere fructus:
Sed flexu reptans mutati et corporis usu
Sensum animamque gerens coepit decurrere virga,
75 Mox anguem formata refert. conterritus haesit
Aeternumque niger tunc palluit ore tyrannus.
Sed ne confusum tali subcumbere signo
Cerneret adsistens vultu nutante satelles,
Dissimulat summo rem gestam credere iussu.
80 Nec divina volens, hominum sed facta putari
Praecipit, ut quoscumque magos vel carmina doctos,
Inlicitam diris temptantes fraudibus artem,
Aegypti longinqua darent hostilia, cogens
Murmure funereo faciat monstrare minister.
85 Vndique tunc iussi concurrunt et medicatas

---

49 homine LN^1 (*non n*) F^2 50 haec *α*, hae $F^2β$ 52. uellet *β*, uellit *α* (uellit *L*) mittā *n* 54 caelso *nR* qui^d *L* 55 hostia *L* 57 tererentur *β*, terrerentur *α* urbis *n* 58 restringat *ω*, restringet *Sirmondus* 59 inlicitus] *ω* dessinet *R* 60 ad uos] *LN* ducatum *N* 61 uanoque plebem *α*, uano et plebem *β*, gregem *scripsi* 63 namque *α*, nam *β* faron *LN*, faraon *RFβ* 64 nilae tuus *R* diuinae *L* 65 rapidus *F* latrantia non *L*, latrant iam non *R* inpune]-*α* (pune, in *om. N*) 67 restabat *R* æros *L*, he/ros *R* 68 quo] qua *NRF* (l'quo *pr. add. in marg. F*) ba/culo *G* tum] dum *RF* 69 conminus *N*, cōminus *n* 70 dictū *n* 72 mo//uens *L* prestat *LRF* 73 motati *R* 76 eternum *L* tunc *ω*, tum *G? Sirmondus* tirannus *LF*, tyrannorū *n* 77 succumbere *β* 78 assistens *β* mutantes satellis *n* satelles $F^2β$, satellis *α* 79 regestam *R* 80 nec: c *ex* x *R* 81 praecipit ut *scripsi*, tum precepit *α* (praecipit *R*, pręcepit *F*), tum iussit *β*, tum mandat *Sirmondus* carmina *LRF*, carmine *Nβ* doctus R^1 82 inlicitam *ω* (inllicitam, n *postea intruso pr. m. L*) tētantes *L*, temtantes *R* 83 hostilia *NRF*, hostalia *Ln*, hastilia *β* 84 monstrare *α*, monstrata *β* 85 undeq: *L*

Armant quisque suas noto phantasmate virgas.
Dant iactae vanas species anguesque putati
Inlusos terrent oculos fallente figura.
Nec longum tumuere magi: consumitur omne,
90 Quod fecisse rati. fictos namque arte dracones
Primus adhuc mordax absorbuit ore cerasta.
Postquam virtutis clausit spectacula Moyses
Victorisque tenens caudam tellure levavit,
Decedit serpens ligno vultusque recedit,
95 Diriguere vagi durato corpore flexus.
Quid multis? fit virga prior, qua deinde sacerdos
Plurima succiduo monstravit tempore signa.
    Hinc dirum frendens Pharaonis conscius ardor,
Divinae incipiens per cuncta resistere dextrae
100 Et, quae cognoscens, nolens tamen ipse fateri,
Protenus expulsos iussit discedere vates.
Illi divinas pulsant cum fletibus aures,
Vt fremitus gentis tandem frenetur iniquae,
Quam gravius saevam monitus fecere superni,
105 Ipsis quin etiam caelestibus arma minantem.
Tum pater accipiens gemitus lacrimasque precantum
Taliter hortatu blando solatur amaros.
'Ne tantum vacuo submittite corda timori,
Plebs mea, quam toto mundi de corpore sumptam
110 Elegi et propria solam mihi sorte sacravi.
Iam nunc cernetis, quanto primordia vestra
Prosequar auxilio saevos ac persequar hostes.
Ducam sublimem portenta per omnia dextram.
Nec volet in paucis Pharius rex cedere signis,
115 Longius ut duram vincant miracula mentem.
Post haec laxatos quin et discedere coget
Expelletque solo: quod nunc negat, ingeret ultro.
Ibitis ad magnas post fortia proelia sedes,
Qua vocat expectans praefertilis ubere terra
120 Et claras victis condetis gentibus urbes.
Vos modo promissis tantum confidite donis

---

86 quisque *ω*, quique *ψ Sirmondus* phantasmate *G*, fantasmate *α* (te *ex* to *R*), medicamine *Sirmondus* 87 iacte *nR* 88 inlusos] *αG* figuraș *L* 89 cũsũmit *L* 90 fic^t^os *L* 91 taceras *R* 92 moyses] *ω* 93 telluẹre *L*, tellurę *G* 95 corpore reflexus *R* 96 quid: i *ex* o *G* multi *n* pre^i^or *R* qua: q *ex corr. R* demde *R* 98 faraonis *αG* 99 diuine *LR* dextre *Ln* 100 que *L*, que/// (m *eras.*) *R* cognofcens *n*, cognuscens *R*[1] nolens *β*, nollens *α* nollenst^a^m̄ipse *L* ipsa *N* (*non n*) 101 protinus *Nβ* expulso *R* discedere: d *ex* r *R*, discere *N* (*non n*) 102 pulsant *post* aures *pr. add. L* flectibus *n* 103 iniq: *Ln* 104 qua *R* seuam *Ln* mon^i^tus *R* 105 ipsi *RF* celestibus *L* minentem: nentem *in ras. al. n* 106 tum] ^t^u *L* 107 ortat^u^ *L*, ortatu *R*, hortatus *N*, horatus *n* soluatur *n* amaros: a *ex* o *L* 108 ne] nec *nRF* submittite *α* (submit^ti^te *R*), summittite *β* 110 solum *R* sacraui *ω*, dicaui *ψ Sirmondus* 112 ac *ex* aut *ut vid. R* prosequar *RF* 113 sublimem *α*, sublimen *G* 114 farius *αG* 116 qui nec *R* discedere *Fβ*, *d*escendere: de *in* di *corr. L*, discere *R* 117 expellæt: æ *ex* a *R* 119 qua *ω*, quo *ψ* uåcat *L* ex/pectans *G* terrā *N* (*non n*) 121 tantǒm *R*

Et, quos deposcent ingentia facta labores,
Laeta ferat virtus seseque ad prospera servet'.
Talibus auditis melior spes accipit illos.
125 Adtollunt animos palmasque ad sidera tendunt
Concipiuntque fidem votis gratesque rependunt.
   Postera lux dubios primum praemiserat ortus
Et successorem depulsa nocte ferebat
Insistens aurora diem: tum flumina sanguis
130 Inbuit et subito maduerunt arva cruore.
Sed non hoc minimis portentum contigit undis,
Fluviorum rex ipse rubet nec lumine prisco
Nilus agit proprium, quem sumpsit fonte, nitorem.
Quin magis averso, ne tangat pristina, Nilo
135 Sanguis in extremum certans manare canalem
Carnosus, non carnis erat nec corpore fusus,
Aut strages quam multa simul quo vulnere possit
Lympharum damnum proprio supplere cruore.
Naribus obstructis pressi vinctoque natatu
140 Interiere simul peregrini in gurgite crasso
Auxeruntque suo saniem de funere pisces.
Et fortasse rear cladis mortisque futurae
Sanguinis indicio iam praecessisse ruinam,
Hoc ipsum ni poena foret; nam scilicet omne
145 Aegypti spatium, vel quo patet ampla Canopus,
Mox inter pingues sitiens defecerat undas,
Si non omnipotens celerem super arva medellam
Spargeret et nitidos revocaret vallibus amnes.
   Tum vero ut requiem pestis subducta reduxit,
150 Effertur rursus dilata morte tyrannus
Et vix evasum contemnens mente flagellum
Innocuam flagris persistit subdere gentem.
At quid per cunctam stilus aestuet ire superbi
Perfidiam caesi numerans periuria regni?
155 Sed tamen extorquent varium mendacia monstrum
Vndaque vicino vixdum purgata cruore
Ranarum foedis texit cantatibus urbes.
Conplentur cellae, strati, penetralia, mensae,

---

125 attollunt *β* 127 premum *R* produxerat p̄miserat (p̄miserat *al. del.*) *L* 129 flamina *N* (*non n*) 130 inbuit] *α* 131 hoc minimis] hominis *L* 133 ait *n*, ag[i]t *R* sūsit *L* 134 ne] nec *RF* tanga[t] *al. corr. L* nilo *α*, limo *β* 135 extremum *auctor de dubiis nominibus* (*Grammat. latini V 574, 4 Keil.*), externum *ω* 137 stragis *NR*, fragis *n* quam *α*, quae *β* 138 lympharum *Fβ*, lymfarum *α* (limfarum *R*) 139 obstructis: c *ex* t *R*, obstr/ıctis *F* uincto *α*, uicto *β* 140 inter[i]e *al. corr. L*, interire *RF* 141 saniest *nR* fune *R* 143 sanguis *N* inditio *nR* 146 pinguis *R* defecerat *α* (defeceens [rat] *al. corr. L*), defecerit *β* 147 caelerem *R* medellam *α*, medelam *β* 150 r[u]ersus *rec. corr. L* 151 euassum *R* contempnens *L* 153 at quid *Sirmondus*, aut quid *ω* [a]estuet (ę *al. ss.*) *L* ire L^1, ira L^2, irae *N* 154 cesi *N* caes in umerans (in *eras.*) *R* numerans *α*, enumerans *β* 155 uaria *N* mendatia *nRF* 156 uitino *R* uixdum *α*, uixtum *β* 157 fedis *LN*, fedes *R* cantatibus *L*, cantantibus F^1*β*, contractibus *N*, cunctatibus *R*, l'concentibus *pr. in marg. add. F* 158 conplentur] *α* celle *n*, caellae *R* mense *nR*

Sustinet innumeros regalis purpura saltus
160 Atque premens homines frendet subcumbere ranis.
Quarum mox cumulis tonitru feriente subactis
Congestisque sonans muscarum nubis ad auras
Exiit infecto corrumpens aere flatus,
Illic quas scinifes vocitant, quantosque volatus
165 Pendula conmittunt levibus corpuscula ventis
Pinnarumque vices peragunt stridentibus alis:
Fundunt se pariter turbataque moenia conplent.
Et licet inmersis defigant vulnera rostris,
Plus horror quam poena movet. sed tollit et istam
170 Ventus agens, cessat laxata molestia paulum
Confestim cessante metu nec longius ira
Sentitur, quam plaga calet: sed peste remota
Succedunt aliae gravius. consumitur omne
Iumentum cunctosque greges nox abstulit una.
175 Nec tantum damnosa reos portenta fatigant:
Vertitur ad carnem, quae suscitet ira dolores.
Insidunt penitus turgentia vulnera membris
Et sacer incubuit percussis artubus ignis.
Creditur hic etiam casu contingere languor:
180 Sed morbus mentis discrimina corporis urget.
Praeterit ille dies: tum demum luce secuta
Concutitur caelum tonitru nubesque coactae
Terribili splendore micant: ferit omnia fulgor
Fulmen agens, totas uno sub tempore mortes
185 Aethere turbato terris elementa minantur.
Ignibus inseritur praegrandis pondere grando,
Non ut nube solet terris nimbosa venire:
Sed quemcumque cadens ut deprimat atque ruinam
Pondere vel solo faciat. coniungitur ergo
190 Grandineum flammis ferventibus aere frigus
Et natura neci servans adsignat utrumque.
Hic primus stragem sparsis dat mortibus imber:
Exim restantem surgit consumere fructum

---

159 sustenet *N* purpora *N*, porpora *R* 160 adque praemens *L* frendet *α*, frendit *β* succumbere *β* ranas *RF* 161 tonitru feriente *α* (tonit^r^u *L*, tonitro *N*), flamma tonitruque *β* subastis *n* 162 sonans: o *in ras.* *R* nubis *α*, nubes *Fβ* 163 infecto *α*, infectum *β* aere flatus *α*, aera flatu *β* 164 scnifes *R*, scynifes *F* quantus *R* 165 conmittunt] *L* laeuibus (laeui *in ras.*) *R* 166 pinnarum *LN*, pennarum *Fβ*, pemiarum *R* uices (ui *in ras.*) *R* 167 conplent] *NR* 168 inmersis] *α* difigant *R* 169 orror *R* pęna *F* toll&(i) *L*, tullit *R* 173 suncedunt ĉt aliae *L* 176 suscitet *LRFβ*, suscitat *N* 177 paenitus *L* targentia *R* 178 ni cubuit *R* percussus *L* 179 hic *α* (hi^c^ *R*), hicce *β* continge/re *n* 180 sed *LN*, et *RFβ* urguet *R*¹*F* 181 preterit *NR* ille: e *ex* i *R* sequuta *L* 182 tonitrŏ *R* nubes *Fβ*, nubis *α* coacte *LnR* 183 fulgur *ψ Sirmondus* 184 fulmen agens *α*, fulmina gens *R*, fulmina agens *β* tempere *L* 185 aelimta (i *in* e *al. corr.*) *L*, elimenta *N*, helimenta *R* 186 inserib: (*al. corr.*) *L* pondere *ω*, corpore *Sirmondus* 187 nubes *R* nimbosa: i *ex* u *L* 188 quemcumque *α*, quocumque *β* adque *LR* 191 assignat *β* 192 tragem *L*¹ moribus *N* imber (m *ex* ni) *R*, ymber *N* (*non n*) *G* 193 exim *α*, exin *L*²*Fβ*

Brucus et excusso confidens crure lucusta.
195 Hoc sed docta malis et iam discrimine crebro
Tamquam lene satis callosa superbia duxit.
Insequitur velox, gravius quae vindicet, ira.
Caecas mane novo surgens sol sparserat umbras
Et laetus iubaris splendebat fronte sereni,
200 Cum surgens mediam nubes se porrigit atra
Nascentemque diem depulso lumine clausit.
In molem nox densa coit, perit obrutus aer
Palpantesque manus densas sensere tenebras
Atque repercussus vexatur anhelitus aeger:
205 Et si sopitos flando quis suscitet ignes
Aut flammas excire velit, conpressa necantur
Lumina nec vibrant restrictos pondere motus.
Quo quemcumque loco tenebrosus repperit horror,
Continuit, vidit nullum nec visus ab ullo est.
210 Squalentes pariter viventia milia credas
Infernas intrasse domos aut forte revulsa
Obice terrarum patriam sordentis abyssi
Migrasse in superos ac mundum luce fugata
Sub leges misisse suas. tres perdidit ista
215 Nocte dies dignis pendens periuria tellus.
Istaec damnati; nam cetera fulgidus orbis
Continet et solitos distinguunt tempora cursus.
Moyses interea lacrimas, ieiunia, vota
Continuat precibusque frequens ac pervigil instat,
220 Maioris natu fultus solamine fratris.
Instruit hos sacris simul informatque creator,
Mystica sollemnem quo pandat victima ritum.
'Cernitis, ut multa desudans clade reatum
Aegyptus contrita gemat satis undique tacta,
225 Sed tamen inmota perstans cervice rebellis?
Nec portanda diu praecedunt ista ruinam.
Aegrotat, quodcumque tumet, nec sana superbo
Causa subest, iunctum monstrat mens turgida letum.
Vnus adhuc restat, qui vindicet omnia, luctus
230 Postque novem decima percellat caede merentes.

---

194 brucus *ω*, bruchus *R?* excurso *L* cru/re (o *eras.*) *R* lucusta *N*, locusta *ceteri* 195 hoc] oc *al. add. R* mali[s] *R* etiam *N* 196 collosa *N* (*non n*) *R* 197 quae] q: *L* 198 cecas *N* 199 laetas *ut vid. L* 200 nubes *Fβ*, nubis *α* astra *L* 201 diem *om. L* clausit *ω*, claudit *Sirmondus* 204 uexatus *N* anhellitus *nL* 205 sopitus *N* qui *L* ignis *NR*[1] 206 exciere *L* conpressa *α* (conpraessa *n*) necantur *α* (nęcantur *n*), nocentur *β* 207 restrictos *α*, restricto *β*, restricti *Sirmondus* 210 uiuenti *R*[1] 211 domos *LRF*[2], domus *NF*[1]*β* aut *L*, seu *NRFβ* reuulsa *α*, reuulso *β* 212 obiice *G* 215 dignis *NRF*, digne *L?β* 216 istaec *R*, ista hæc *Lβ*, ista et *F*, ista eo *N* damnati *ω*, damna tulit *Sirmondus* cętera *RG* 217 contenet *L*[1]*N* distinguunt *β*, distingunt *α* 218 moyses] *ω* 219 praecibus *LR* 220 moioris *L* 221 informat: o *al.*, *ex* i *ut vid. L* 222 mistica solemnem *LRF* quo *NRFβ*, qua *L*, quae *ψ Sirmondus* 224 egyptus *L* 225 inmota] *α* perstans: er *in ras. R* rebelli[i]s *n*, rebelles *R* 227 egrotat *N* 228 turgida: u *in ras. R* letum *G*, laetum *α*, loetum *F* 230 decimam *N* (*non n*) precellat *N*, p̄cellat *n* caedere̩ *L*

Vos modo perpetuos sacrorum discite mores
Cultibus et propriis mansura lege tenete.
Mensibus in cunctis, orbis quos circinat anni,
Iste caput princepsque foret, quem nomine belli
235 Gentiles vocitant, vos tantum dicite primum:
Lunaque bis septem cum fecerit addita noctes,
Vespere tum sero dabitis primordia sacris.
Sumite mansuetum perfecti temporis agnum,
Qui careat macula et purum det corpore vellus.
240 Hoc animal festis mactabitis, huius utrumque
Signabit sanguis nitido de corpore postem.
Hoc dabit indicium servandae cura salutis,
Cum percussor aget tacitam sine vulnere caedem;
Perspiciat sacro limen maduisse cruore
245 Hoc tantum transire volens. distantia talis
Custodiet vestras sparsis a mortibus aedes'.
Sic nos, Christe, tuum salvet super omnia signum
Frontibus inpositum: sic sanguis denique sanctus,
Tunc praemonstrati dudum qui funditur agni,
250 Oribus infusus postes lustrasse tuorum
Inter labentis ferventia funera mundi
Credatur casuque tuos discernat ab omni,
Dum non signatos percurrit funere mucro.
Tu cognosce tuam salvanda in plebe figuram,
255 Vt, quocumque loco mitis mactabitur agnus
Atque cibo sanctum porrexerit hostia corpus,
Rite sacrum celebrent vitae promissa sequentes.
Fermento nequam duplici de corde revulso
Sincerum nitidae conspergant azyma mentis.
260 Finierat rector leges et foedera festi
Paschalis mandare viris, quod protenus omnes
Arripuere simul. peragunt convivia laeti
Sollemnisque novo cultu disponitur esus,
Transeat ad seros quae condita forma nepotes.
265 Nox erat et mediam carpebant cuncta quietem
Vmbraque libratas iamiam diviserat horas:
Ecce venit tacito per dira silentia motu
Angelus, exerto missus qui saeviat ense:
Nec confusa datur subiti sententia leti,
270 Omne malum sed sorte cadit longeque videtur,

234 capud *L* 235 gentiles// (les *in ras. litt.* bus, es *eras.*) *R* 236 quạe *L* 239 det] de *RF* 240 fistis *N*, sistis *R* 241 postem: o *ex* u *R* 242 seruande *nR* 243 percus[sor] *al. corr. L* cedem *n* 244 perspiciat *LRFβ*, perspiciet *N* 245 hoc tamen *G* 246 custodiet *ω*, custodit *ψ Sirmondus* 248 inpositum] *α* 249 premonstrati *NR* 250 lucrasse *n* 251 labentes *LR* feruæntia: æ *ex* a *al. R* 254 cognusce *R* 255 mitis *ω* (mites *R*), sanctus *Sirmondus* 256 adque *nL* ustia *L* 257 celebrent *NLF*², caelebret *RF*¹, celebret *β* sequentes *α*, sequentis *R*²*F*¹*β* 259 nitide *NR* c̄spargant *R* azyma *NF*, azima *ceteri* mentes *ω*, *correxi* 260 rector/// *R* et] ut *n* federa *RF* fisti *N* 261 pascalis *R* protinus *RFβ* omnes] om *n* 262 conuiua *L* 263 aesus *RF* (aesur *F*¹) 265 queaetem *R* 266 iam *semel L* 268 ensae *N* (*non n*) 269 leti *nG*, laeti *α*, loeti *F* 270 forte *F*

Quem petat in tenebris praefixi funeris ordo:
Maiores natu pereunt soli que leguntur
Ad mortem, primos luci quos edidit ortus.
Cum dominis famuli pereunt natique potentum
275 Permixta cum plebe cadunt, sic vilis, ut ille
Quem celsi tenuit morientem purpura fulcri.
Haec nuda tellure iacent, haec serica velant.
Disparibus stratis sternuntur corpora leto.
Non quemquam mors aequa timet, non excipit ullos,
280 In vivis tantum qui discernuntur, honores.
Pauperis ad fletum nulla pietate movetur;
Ditibus ut parcat, nullo corrumpitur auro.
Aegrotum sanus, longaevum iunior ante
Migrat: huic soli debet confidere nemo.
285 Hoc tantum tamen est, sibimet quo mortua distent,
Vivant ut meritis, qui conplent tempora sorte.
Hic numquam penitus morti licet; auferat etsi
Iure potestatis lutea conpage creatum,
Semine mortali genitum terraeque reductum:
290 Iustorum in factis leto nil ceditur ulli.
Ergo ut percussas suboles confusa repente
Aula videt, currunt flentes ad funera matres;
Mors patet et mortis non paret vulnere causa.
Pectora contundunt pugnis crinesque revellunt
295 Vnguibus et nigras festinant scindere malas.
Nec dominos planxere diu, mox occupat omnes
Luctus quamque suus, sonat unus in aethere clamor
Non uno ex fletu. coniungit voce tumultum
Nulla vacans a morte domus. tum lumine multo
300 Omni curatur populosum funus in urbe.
Iustitium iustum cogit maerere merentes.
Et dum quis proprio servat lamenta dolori,
Exequias tardant luctus inhumataque turba
Dilata iacuit tantisper sorte sepulchri:
305 Et nisi iam tandem vacuos et honore carentes
Vel nuda tellure locet vel concremet igni,
Vix collecta manus, quae tantos clauderet urna.
Tum regem circum commoto murmure sistit

---

271 peccat *n* 273 lucis *R* 274 potentem *L* 276 fulchri *NLF²β*, pulchri *RF¹* 277 unda *sed pr. corr. R* tellura *LNR* syrica *L* 278 leto *Nβ*, laeto *R*, loeto *LF* 279 morse quatim et *L* excepit *N* 280 ^{dis}cernuntur *L*, discernantur *N* 282 nulla *L* 283 longa euum *N*, longeuum *LRF* 285 tamen: t *ex* e *ut vid. L* 286 conplent] *α* (*praeter F*) 287 hic *α*, haec *β* 288 conpage] *α* creato *L* 289 mortale *F¹G¹* terre *LnR* 290 leto *Nβ*, laeto *LR*, loeto *F* ceditur *α*, creditur *β* 291 ut *αG?*, ubi *β* suboles *Nβ*, subulas *L*, soboles *RF* repetente *N* 293 *deest hic versus in β, omisit Sirmondus* uulnere *NF*, uulnera *LR* 295 nigres *L* 296 dium nox *n* 297 quamque *NRFβ*, quemque *L* 298 expletu *L* coniungit *α*, confundit *β* 299 multo *ex* mundo *R* 300 *deest G¹* populosum *α*, populorum *β* 301 iustitium *αG²* (iustiti^{t}um: *al.* t *ss. L*, iustitium *in ras. n*), iudicium *β* maerere *LN*, merere *RFβ* 303 exsequias *NR* 304 sepulcri *L* 307 tantus *R* claudere$^{\bar{r}}$na: u *ex* a, $\bar{r}$ *ex* τ, *al. corr. L* 308 commota murmore *N*

Maesta cohors humiles depromens voce querellas.
310 'Heu nimium nostris adversa potentia rebus
Hebraeum populi, totiens cui vindice dextra
Militat omne malum, totus cui denique mundus
Pugnat et irato succedunt prospera caelo.
Vis quaedam secreta dei maiorque potestas
315 Haec in sceptra furit gentemque ulciscitur ipsam
Orbis iactura: solos pereuntia salvant
Victores elementa suos redimuntque cadendo.
En iacet Aegyptus nec iam reparabilis ultra.
Atque utinam poenas vivis damnumque per arva
320 Ferret adhuc divina manus nec funere tanto
Deceptam subita vacuasset caede Canopum!
Tandem parce solo causasque expelle ruinae,
Dum levior strages, dum quisquam luce tenetur,
Dum superest, qui terga premat, qui limite trudat
325 Et, nequam si forte velint ex corde morari,
Non sinat eiecto depellens hospite cladem.
Permoveat noster natorum funere luctus,
Permoveat te forte tuus: vel pauca superstent
Pignora, quae tantos tergant servata dolores
330 Et detruncatae reparent dispendia gentis'.
His dictis lacrimas populus dedit. ipse superbus
Frangitur ad fletum princeps victumque fatetur.
Haec perturbata sed dum tractantur in aula,
Hebraei vatum studio monitisque supernis
335 Optima quaeque sacris fingunt epulisque requiri;
Vasaque, sollemnis quae poscat plurima cultus,
Ornamenta etiam vestesque, monilia, gemmas
Vt reddenda petunt: nec tardus commodat hospes
Ditat et ignorans trepidam manus aemula plebem.
340 Quae iam digna tuis pandantur laudibus ora,
Summe pater, qui tam saevo sic uteris hoste?
Adnuit adversus, largitur munera nolens,
Quae tecum dimisse feras: nec solvere tantum
Sufficit oppressos, opibus ditantur euntes

---

309 maesta *N*, maaesta *L*, mesta *RFβ* cohrs *n* querellas *α* (quaerellas *L*, querillas *N*), querelas *Rβ* 310 heu *ω*, heus *Sirmondus* 311 hebraeum *ω* (haebreum *n*, hębraeum *F*, hebreum *LRβ*, hebraei *ψ Sirmondus*) dextra: e *ex* a *al.* *L* 312 cui *om.* L^1 (*al.* cu *ss.*) 315 fu^{r}it *R* 316 orbis *LN*, urbis *RFβ* solas *R* soluant L^1R^1 317 elementa $L^2F\beta$, elimenta *α* 318 ulta *n* 319 poetas *L* 321 uacuaesset *n* cede *LRF* canorū *L* 322 q: *pr. ss.* *L* expellere *R* 323 laeuior *L* strages $L^2F\beta$, stragis *α* (a *ex* o *R*) 324 /dum *n* limit^e *al. corr.* *L* 325 nequam *α*, ne quem *β* 328 te *α*, uel *β* 330 detruncate *LNR* raeparent *R* 332 fra^{n}gitur *n* princeps fā uictūq: *L* 333 perturbatas et *NR* 334 haebraei *NF*, hebrei *ceteri* que *om.* *R* 335 fingunt: i *ex ras.* *n* aepulis *L* requiri *α*, requirunt *β* 336 sollemnis *α* (solemnis *L*), sollemnes *Fβ* (solemnes *F*) poscat *LN*, poscunt *RFβ* 337 hornamenta *L* mònilia *al. corr.* *L*, munilia *RF* 338 hospis *NR*, ospis (i *in* e *corr.*) *L* 339 trepida RF^1 emula *Rβ* 340 que/// (m *eras.*) *R* dignatus RF^1 spandantur F^1, spandatur *R* 341 seuo *L* utheris L^1, utere *R* 342 annuit *Fβ* nolens *Fβ*, nollens *α* 343 tecum *α*, secum *β* dimisse *α* (dimissae *N*, *non n*), dimissa *β* feras *α*, ferant *β*

345 Thensaurosque novos libertas reddita sumit.
Inter ferventes inimica in sede furores
Praedatur dominum fugiens fallitque videntem,
Praesentem vacuat; non tam discedere pulsos
Quam laetos migrare putes. portantur avari
350 Sic Pharaonis opes: quem tunc mercede soluta
Servitii longum credas taxasse laborem.
Nonnumquam rectis et, quae contraria, prosunt
Et, quae laeva malus voluit, mutata recurrunt
In dextrum vertente deo solosque nocentes
355 Vis odii perimens meditata in vulnera ducit
Et partos fratri laqueos incurrere cogit.
Egressi interea trepido de rege ministri
Conpellunt celerare fugam coguntque volentes,
Praecipitant alacres et festinantibus instant
360 Pellendasque putant pulsa cum gente ruinas.
Iam prope centenum conpleverat advena lustrum
In regnis, Aegypte, tuis, ex tempore quondam
Quo priscus patriarcha Iacob perduxerat illic
Bis sena cum prole domum carosque nepotes,
365 Quo per fecundum creverunt milia patrem.
Procedit tandem populus moxque agmine iuncto
Diram linquit humum tenebrisque ac luctibus orbam.
Nam vicina dies nondum produxerat ortus.
Haec nox festa deo redeuntibus annua sacris,
370 Haec genti sollemnis erit, quae solvitur hoste.
Primo conspicuus fulgebat in ordine ductor
Legifer adiuncto praecedens agmina fratre.
Post quos belliferae disponunt arma cohortes
Ducunt et validas instructo robore turmas.
375 Arma ferunt humeris, enses per cingula laevo
Dependent lateri, presso tum vertice cassis
Fulget et albenti certat lux ferrea lunae.
Nituntur iaculis alii clipeosque sinistris
Volvunt et rapido meditantur bella rotatu.
380 Gaudet pars etiam pharetris volucresque sagittas

---

345 tensauros *LN*, tesauros *F*, thesaurus *R*, thesauros *β* 347 predatur *N* (*non n*) *R* quae *n* 348 presentem *NR* non tam *α*, ne tam *β* 349 letos *L*, loetos *F*[1], loeto *R* migrare *ω*, migrasse *Sirmondus* putantur *R* 350 pharaonis *F*, faraonis *ceteri* 352 nonNumquam: N *super litt. incerta al. m. L* 353 leua *G* malus *α*, manus *β* motata *R* 354 dextrum *ω*, dextram *Sirmondus* solos *NFβ*, solus *LR* 356 pastos f^r^atri *L* 357 trepido: p *in ras. R* de rege] dedere *RF*[1] 358 conpellunt] *α* celærare *N* (*non n*) cogun^t^ *al. corr. L* que uolentes] qui olentes *R*[1] 359 p̄cipitan^t^ *al. corr. L* 361 conpleuerat] *NR* 362 aegyptae *L* 363 patriarca *LN* (*non n*) illic *α*, illuc *F*[2]*β* 365 secundum *R* reuerunt *R*[1] 366 uicto *N* (*non n*) 367 hunum *R* tenebrisque *LN*, que *om. RFβ* 368 uicena *R* hortus *L* 369 fista *n* 370 ^H^ecgenti: H *et* c *al. add. L* genti *LN*, gentis *RFβ* solemnis *L* quae] q: *L*[1] 372 agmine *N* 373 belliferae *ω* (*sed* belliferre *L*, bellifere *n*), belligerae *F*? *Sirmondus* cohortus *L*[1], cohorte *R* 375 ensens *N* (*non n*) cingula *ω*, singula *error ed. Sirmondi* leuo *Fβ* 376 dependent *L*[1]*N*, dependunt *RFL*[2]*β* 378 aculis *N* clypeos *R* 379 uuolunt *N* (*non n*) 380 faretris *NR*

Hostis in occursum mittendis mortibus aptat,
Aut si forte virum fugientia terga sequatur,
Vt pinnata leves transmittant spicula ventos.
  Incedit pavidum postrema per agmina vulgus
385 Non inpar numero, caelum cum pingitur astris
Aestuat aut motus pelagi crispantibus undis,
Litore vel quantas converrit fluctus harenas
Vel quantis stillant umentia nubila guttis.
Mirantur Pharii satrapae nec credere tantum
390 Se potuisse vident: placet eiecisse tot hostes.
Sed non haec acies acie salvabere ferri.
Quamlibet innumeris peditum stipere catervis,
Vnus pugnabit cunctis pro milibus auctor.
At populus lento moderatus tramite gressum
395 Arreptum carpebat iter, praecedere tantum
Adgressis ducibus, quantum vel tarda senectus
Vel rudibus reptans infantia sustinet annis,
Ne praematurus fragilem contristet eundo
Aetatem sexumque labor. sic cuncta supernus
400 Dispensat nutus plebique adsistit ovanti.
  Ergo ubi signatis sederunt milia castris
Armatusque pedes vulgus vallavit inerme,
Vespere tum primo stanti adsimulata columnae
Insistens puro resplenduit aethere flamma:
405 Non tamen ut moto dirum micat ignis in axe,
Prodita cum terris caeli portenta minantur
Seu morbis tristem bellisque aut cladibus annum:
Sed radiis fulgens et lumine candida laeto
Ostendit nitidum castris mirantibus ignem.
410 Diffugiunt tenebrae vicinaque sidera cedunt
Et latuit rutilis oppressus fulgor in astris.
Obstipuere viri primum, perterruit omnes
Incussitque metum novitas, tum luminis usus
Paulatim caeleste iubar commendat amori.
415   Maxima nocturnas iam pars exegerat horas
Et volvenda dies instabat sorte propinqua:
Cunctorum ante oculos per caelum visa moveri
Arripuitque viam populo spectante columna.

---

383 pinnata *α*, pennata *Fβ*   384 agmine *L*   385 inpar] *α*   386 cri^s^pantibus *L*   387 litorem *R*   ^h^arenas *n*, arenas *F?*   388 umentia *R*, tumentia *N*, humentia *ceteri*   389 farii *ω*   satrape *L*   390 se LG^2g^2, sed *NRFβ*   ^h^ostes *L*   391 haec acies acie *α*, hac acie duri *β*   392 stipere $L^1nRF^1β$, stirpere *N*, stupuere L^2F^2 394 aụt *L*   396 aggressis *β*   397 sustenet *N*   398 praematurus *ω* (prematurus *NR*), praematuris *Sirmondus*   400 assistit *β*   403 tàm *al. corr. L*   sta^N^ti *al. corr. L*   adsimulata *NR*, adsimilata *LnF*, assimilata *β*   columne *n*   404 aethera *N*   405 moto *α*, noto *β*   406 portanta L^1 407 gladibus *n*   amnum *L*   408 luminæ *G*   409 *ante h. v. crux posita in G, ante* 409 *et* 410 *in g; cf. v.* 411   410 diffugiunt: i *in ras. R*   tenebre *L*   caedunt *RF*   411 *est in α, desideratur totus in β, omisit Sirmondus*   rutilus *R*   oppressis L^1 412 obstipuere *α*, obstupuere *β*   413 incursit L^1 nou^it^astṛum *al. corr. L*   *litt.* minis usus *in ras. R*   415 exerat *n*

Protenus hanc patres sancti sensere sequendam,
420 Esse ducemque ducum: laeti mox praesule tanta
Abrupere moras, castris excedere certant.
Tunc, ut quaeque tribus primum sortita laborem,
Ordine carpit iter, sequitur tum cetera pubes.
Haec inter clarum rediens lux pandit olympum,
425 Flammea pallescit conspecto sole columna.
Vertitur in nubem totus, qui fulserat, ignis,
Sed species perstat tensae super aethera formae.
Tertia nocturnos deterserat hora liquores
Et matutinas scandens sol vicerat umbras:
430 Ecce novum dictu, caelo servata sereno
Frigida ferventi iussa est opponere nubes
Se radio densumque parat tenuissima tegmen.
Sic circumiectis, tellus quis ardet eoa,
Aestibus ignorat genuinum turba calorem,
435 Vesperis ut credas leni respergere flatu
Blanda vel umentes diffundere frigora ventos.
Nec tamen hanc nubem taetro suffusa colore
Forma dabat nec concreto sic horrida vultu,
Vt terrent, validos cum promunt nubila nimbos:
440 Sed qualis madidi, solem cum viderit, arcus,
Tanta fuit pulchrae species extenta columnae.
Noctibus ignis erat lumenque accensa ferebat,
Cum sol torreret, gelidi dabat umida roris.
Has alternantem ducens cum tempore sortem
445 Mutavit natura vices, substantia discors
Muneribus propriis concordem reddidit usum.
Si mansit, mansere viri: si mota, secuti.
Si multis etiam iussa est pendere diebus,
Subdita defixo tardabant agmina vallo.
450 Ista quater denis pietas percrebruit annis,
Dum vastos heremi curris, Iudaee, recessus
Vincla pedum firmante via, dum tempore tanto
Non adtrita suum servarent tegmina pondus
Mollitieque nova prisci durantis amictus
455 Sic longaeva foret, quod non damnosa vetustas:

---

419 protinus $F^2\beta$ 420 ducūm *L* tanto G^1 421 çastris *α*, castrisque *β* 422 q: q. *L*, quaequae *N* 423 cętera *G* puƀ *L* 424 olimpum *LNβ* 427 praestat L^1, prestat *R* ethera *L* 428 ora *L*, ore *R* 430 caelos seruäta *L* sererene *n* 431 obponere *L* nuƀ *L*, nubis *N* 432 de^n^sū *L* teg^m^eN *ex* tegē *corr.* *L* 433 circūtectis *L* aeoa *L* 435 respergere *α*, respergine *β* 436 uel umentes *α* (u *in ras. al.* *R*, humentes *F*), gelu mites *β* frigore *L* 437 taetro *Ln*, tetro *ceteri* 438 nec] ne *R* 439 com *R* 440 madidi] madidus *ψ* *Sirmondus* uideret *R* arc/us: c *ex* q *ut. vid.* *G*, artus R^1 441 speciaes *R* colūne *L*, columne *R* 443 torreret *NRβ*, terreret LFM^1 umida *R*, humida *ceteri* 446 u/sum (i *eras.*) *R* 447 sequuti *NR* 448 iussa *ω* (sussa *R*), uisa *Sirmondus* 449 tardabat *L*, tardabunt *R* ualle *R* 450 quaterdinis *R* percrebuit *nF* (*litt.* crebuit *in ras.* *n*) 451 ^u^astos *al. corr.* *R* heremi] *ω* Iudaee *scripsi*, iudeae *α*, iudea *Fβ* 452 unicla *R* uia dum] uadum *N* (*non n*) 453 attrita *β* 454 mollitiae *N* durantis *α* (curantis *ni f.* L^1), durantur *β* 455 longeua *α* foret e quod *R*

Dum sacrum populo victum candentia manna
Ferrent et caeli frugem terrena viderent.
Per quam sublimis praediceret ante figura
Edendum ex utero purum sine semine corpus,
460 Quo caperet pascenda salus de sede superna
Inlabente deo sanctis altaribus escas.
Hoc signo summus percussa rupe sacerdos
Protulit inriguos populis sitientibus haustus.
Christum namque vides stabilem consistere petram,
465 Percussus iaculo largas qui praebuit undas
Porrexitque suis sacro de vulnere potum.
Hebraei interea laeti ducente columna
Per terras gressu, per caelum visibus ibant.
Ecce iterum Phariis insedit mentibus ira
470 Et populus sine more ferox his vocibus armat
Tandem postremos vicina morte furores:
'O nimium stultis inludens mentibus error
Praestigiaeque satis nebulosa in fraude peractae.
Nonne pudet famulam nullo certamine gentem
475 Sic inpune rapi? quo numine praesule tanto
Deseruit vacuas discedens accola terras?
Rura vacant, coeptis desistunt oppida muris.
Non solitum consurgit opus, non cultor in agris
Exercet validos adtrito dente ligones.
480 Torpidus exactor siluit nulloque tumultu
Fervida consuetos repetunt suspendia census.
Quin potius sumptis exercitus inruat armis
Inbellemque manu profugosque reducat alumnos.
Quos si servilis tantum succenderit ausus,
485 Vt telis certare velint, mox occidat omnis
Confusa cum plebe manus: ferventibus armis
Permixtae pereant confosso pectore matres,
Vberibus iunctos configant spicula natos.
Prolem quisque suam cernens ante ora cadentem
490 Oblatis optet iugulis succurrere mortem.
Orbatum nostros faciat libare dolores
Vltima sors populum: sic vivens omnia perdat,

---

456 sacram *error Sirmond. ed.* 458 p̄dicerӕt *L* 460 carperet *L* 461 inlabente] *ω* dō: ō *in ras. 2 litt. R* 462 signo: o *ex* um *R* 463 irriguos *β* austus *LN* 464 pretram *n* 465 prebuit *NRF* (p̄buit *n*) 467 haebrei *L*, haebraei *N*, ..aebraei (H *ab rubricatore om.*) *F*, hebreā (ā *al. ex* a) *R*, hebrei *β* 468 tergas *n* 469 ecce rerum *R* fariis *ω* 470 mor/ referox *n* uocibi[s] *R* 471 postremo *N*, post tremo *n* 472 oṃnium *L*, oni[mi]um *R* illudens *β* 473 nebulosa: l *ex* p *al. L* 474 nullo] millo *R* 475 inpune] *α* quo numine *α* (quo nomine *n*, quod nomine *R*), quod nemine *β* tanto *α*, tantus *β* 476 desseruit *N* descendens *R* accula *n* 477 cept' *L*, ceptis *R*, cęptis *F* desistant *L*[1] muris *in ras. R* 479 attrito *ω*, atrito *R* degente *N* (*non n*) 480 torpidus *α* (turpidus *R*), turbidus *Fβ* 481 consuetus *R* 482 sumitis *L* irruat *β* 483 inbellem] *αG* profugus *R* que *om. L* ruducat *L*[1] alumnos: u *ex* o *L* 484 quos si] quosi *L* succenderet *R*, succederit *F*[1] 485 telys *R* nox *R*[1] omnes *RF*[1] 487 confuso *R* 488 configunt *N* (*non n*) 489 hora *L* 490 obtet *LR* 491 liberare *n*

Tum pereat. densa campi sub strage latentes
Tristi committant inhumata cadavera caelo.
495 Inde ubi iam totos satiaverit ense furores,
Thensauros revocet fugientes dextera victrix'.
Talibus excitas acuebant flatibus iras
Inridente deo, solus qui dispicit omnem
Conatum rigido meditantem vana tumore
500 Consiliumque ducum cassato dissipat actu.
Ergo bella rogant, fervens rapit arma iuventus,
Spumantes ducuntur equi phalerisque potentes,
Suspendunt alacres splendentia frena iugales.
Pugnax pompa nitet, subiectos curribus axes
505 Aurato temone trahunt: tum cetera pubes
Induitur chalybe aut fulvo circumdatur aere.
Hi loricarum vasto sub tegmine gaudent,
Intexit creber sibimet quas circulus haerens,
Atque catenosi crepitant per corpora panni.
510 Ast aliis tenui concurrens lammina ferro,
Qua se succiduas iunctim scandente per oras
Flectitur, adsuti cratis compacta metalli,
Horrentes habitus diversa fecerat arte.
Et tamen ardentum cuncta inter tela virorum
515 Terribilis plus forma fuit; quis namque furentes
Spectet, quos laetos vix possit cernere vultus?
Inclusae galeis facies et ferrea vestis
Cinxerat iratas armorum luce tenebras.
Progreditur collecta manus: rex ipse frementes
520 Curru cogit equos, telis tamen undique saeptus
Delituit, densam reddunt hastilia silvam.
Concutitur pulsata rotis et pondere tellus,
Angustavit humum latam stipata iuventus
Conclusitque vias. quidquid virtutis habere
525 Aegyptus potuit, totum mors proxima ducit.
Iunxerat interea, ponto qua Magdalus instat,
Hebraeus populus rubranti castra profundo
Evasos credens securis mentibus hostes.
Dum resident fixoque parant requiescere vallo,
530 Cernunt pulvereas in caelum surgere nubes.

---

493 tum] tunc *L* perat *n* de^n^sa *L* latentes *α*, iacentes *β* 495 saciauerit *nF* 496 tensauros L^1N, tesauros L^2F, thesauros *ceteri* 497 flatibus] fratribus *L* 498 irridente *β* que *R* dispicit *α*, despicit *β* 499 tumore *ω*, timore *Sirmondus* 500 dissipaṇt *n* 501 rogan^t^ *L* 502 aequi *L* faleris *ω* 504 pugnax: x *postea intrusum* *G* 505 auroto *n* trahun^t^tum *L*, trahunt cum *R* cętera *G* pubis L^1N 506 calibe *ω* (colibe *R*) calibea ut *N* (*non n*) 507 hii *NR* luricarum *R* subtegmine *G* 508 herens *NRF* 509 adque *n* catinosi *R* 510 lamina *F* 511 unctim *n*, iuncti L^1R iuncti sunt candeote *R* horas *LR* 512 assuti *β* cratis *ω*, crates *F* 516 letos *LR*, loetos *F* 517 incluse *LR* 520 aequos *LG* talis *N* (*non n*) *R* saeptus *N*, septus *ceteri* 521 dilituit *ω* hastilia *N*, astilia *LG*, sic hostia *RF* (ostia *R*) 523 angustauit *α* (angustant *R*), angustabat *β* humumū L^1 524 quicquid *ω* 525 mori *n* 527 haebreus *L*, haebraeus *F*, hebreus *Rβ*, haebraeum *N* robranti *R* casta *N* (*non n*) 528 hostes *Fβ*, ostes *R*, hostis *LN* 529 resedent *NR* 530 pulueres *R* celum *LR*

Cunctatis primum mox agmina saeva patescunt,
Non tamen infensas patitur conmittere partes
Sole sub occiduo vicinus proelia vesper.
Distulit in lucem vallatus bella tyrannus,
535 Et fors ardentes nondum conpesceret iras
Nec servare furor potuisset foedera nocti
Auroramque velit motis praecedere signis,
Flammea ni retro subsistens forte columna
Obiectu medio gentes discerneret ambas.
540 Contemplans rex ipse tamen mirabile lumen
Sic ignem metuit, quod sensu fervidus ardet.
Paulatimque mori non profuit: itur ad unam,
Quae claudat cunctas pelago pandente, ruinam.
Plebs trepidat conclusa loco finemque sequenti
545 Expectat pavefacta die, non tela nec ullas
Bellorum molita vices, sed voce levata
Vatibus insistens: 'O terque quaterque beati,
Aegyptus quos morte tulit tellure vel ampla
Vrnam defunctis suprema sorte paravit!
550 Digni qui tantos nequeant sentire dolores
Nec stragem prolis vel pignora capta videre.
Alitibus nos esca dati nec sede sepulchri
Condita deserto solvemur corpora vasto'.
Talia voce viri: respondit luctibus omne
555 Vulgus et accenso persultat turba tumultu.
Tum sancti coepere duces promissa referre
Solarique metum fletusque abstergere dictis.
'Quaesumus, ingratos deponite mente timores
Experti multum nec desperanda putetis,
560 Quae tantis spondent caelestia munera signis.
Infidisne potest elabi cordibus umquam
Aegyptus tot caesa malis interque flagella,
Subcumbens quae sensit humus, vos cunctaque vestra
Adflicti regno salvos vixisse sub hostis?
565 Quid de transactis dicatur? nempe videtis
Vt mediatricis curet tutella columnae,
Ne quid ab adversa liceat nos fraude vereri.
Quin magis erectas firma spe tollite mentes.

---

532 infessas *L*[1] conmittere] *L* 533 prolia *R*[1], praelia *n* 535 conpesceret *α* (concupisceret *L*[1]) yras *R* 536 federa *R*, foedere *n* 537 uelyt *R* 538 flammae[a]: *al.* a *ss.* *R* ret[ro] *al. corr.* *R* columne *R*[1] 539 abiectu *R* obiectum edio *L*[1], tedio *corr.* *L*[2] 541 quod *α*, quam *β* 542 ad urnam *R* 543 cunctas] cunctos *ψ* *Sirmondus* padente *n* 545 exspectat *nG* expauet facta (*litt.* spectat *om.*) *N* (*non n*) pauifacta *R* 547 uastibus *L*[1] insistunt *N* o terque *Nβ*, ut̄q: *L*, tot terque *RF* 548 mo[r]te *L* telluere *L*[1] amplā *N* (*non n*) 549 supprema *N* supraemas arte *R* 553 soluemur *α*, soluentur *β* 556 cepere *R* 558 ingrates *RF* tymores *R* 559 desperanda *β*, disperanda *α* putetis: u *pro male facta* u *vel pro* a *rescripsit al. m.* *L* 560 spondet *R* 561 infidesnepotes telabi *L* 562 aegyptȯs *L* tot caesa] toncessa *L*, tota cesa *R* cesa *NRF* 563 succumbens *β* quae] q: *L*, que *R* cun[c]t˜ *R* 564 adflicti *α*, afflicti *β*, afflicto *ψ* *Sirmondus* hostis] hostes *F*, hoste *ψ* *Sirmondus* 566 tutella *LN*, tutela *RFβ* 567 atuersa *R* 568 qui *R*

Vltima namque dies defixa est crastina genti,
570 Quae nunc bella crepans sumptis confidit in armis.
Non sic pugna foret nec telis tela feretis
Obvia nec vestro vobis sudore triumphus
Hac vice proveniet: caeli pugnabitur ira,
Qua vobis placido peragentur praelia nutu'.
575 Talibus intenti vates deiecta levabant
Corda virum, sancta sedantes voce timorem.
At pontum validus ferventi flamine ventus
Vrebat tota consumens nocte profundum,
Contra naturam genitor dum fulminat undas,
580 Ardet et adflatus percusso in gurgite fluctus.
Iam matutinum pervenerat horrida tempus
Vix acies primosque nitens aurora rubores
Spargebat mundo: taetris cum protenus omnes
Erumpunt castris, fremit undique mota iuventus.
585 At pavidae plebis postquam pervenit ad aures
Clangentisque tubae percussit pectora terror,
Arripiunt carpuntque viam, qua proxima ponti
Litora sollicitant rubro nudata liquore.
Vt summas pelagi populus pervenit ad oras,
590 Cessit confestim ducti reverentia fluctus
Expanditque viam, cui terram clauserat hostis.
Machina, pendentis struxit quam scaena liquoris,
Frenatas celso suspenderat aere lymphas.
Adgreditur medium fugiens vincensque sequentes
595 Gens electa dei, figens vestigia terris
In regione maris. calcantur saxa profundi,
Conterit et nudum percurrens orbita limum.
Torridus adspectum scissis sol inserit undis
Ignotamque novo contingit lumine terram:
600 Longior et radius spatium descendere tantum
Certavit fessumque iubar vix inpulit imis.
Credidit exclusos primum fluctuque repulsos
Inque fugam versos Pharius dare terga tyrannus.
Praecipitare moras tali iubet agmina verbo:
605 'Ecce iterum fugitiva cohors pendentia bella
Deserit auxilioque pedum confisa recedit:

---

569 castrin agenti *L* 570 sumtis *LN* 572 nec] netu *L*[1], ne *n* triumfus *ut vid.* *L*[1], tryumphus *R* 573 ac *L* 574 prelia *n* 577 at *Fβ*, ad *α* potum *n* flāmine *L* 579 fluminat *n* 580 aflatus *R*, aflatos *F*, afflatus *ceteri* iurgite *L* 581 peruenerat *α*, praeuenerat *β* orrida *LR* 582 primus *R* 583 mundo *om.* *n* taetris *n*, tetris *ceteri* cum *L*, tum *NR*, dum *Fβ* protinus *Rβ* 585 ad *LN* plauide *L*, pauide *R* 587 uia *R* 588 nudata *α* (nodata *N*, nutata *R*), insignita *β* liquure *R* 589 uenit (per *om.*) *R* adaure *N* (*non n*) 592 pendentes *R* scaena *n*, scena *ceteri* 593 caelso *N* lymfas *LN* 594 adgreditur *α* (atgreditur *L*), aggreditur *β* 595 sens *n* fugens *n* 598 aspectum *ω* 599 terra *n* 600 longior et radius *α*, longius et radiis *β* descendere *L*[2]*NF*, discendere *L*[1]*R*, discindere *β* 601 inpulit] *α*, intulit *Sirmondus* 602 fluctus *N* (*non n*) 603 farius *ω*, uarius *L* terra *L*[1]*F*[1] 604 precipitare *NR*

Vos armis premite et clausis insistite tantum,
Cetera pontus aget'. vix haec perdixerat: illi
Prosiliunt cursuque ruunt adtingere litus.
610 Vt venere, vident arentis vasta profundi
Insolitam praebere viam pansoque recessu
Ceu trepidas fugisse piis calcantibus undas;
Hos quoque per siccum tutos descendere callem,
Securos pelagi atque sui, non arma nec ipsum
615 Formidare satis patientem vincula pontum.
Substitit ad modicum restrictis motibus agmen
Frenaque suspensos tenuerunt ducta iugales.
Atque aliquis, cui vel tenuem permota calorem
Tunc scintilla dabat cordi, sic forte locutus:
620 'Quis deus a prisco detorquet cardine mundum
Lege nova mutatque vices et condita turbat?
Nam si servatur rebus natura creatis,
Monstriferae quae causa viae? quid denique restat,
Si mare transitur gressu, nisi navibus arva
625 Sulcentur caelumque suo decurrat ab axe,
In superos inferna levent, plaga fervida caeli
Algeat, adflatam succendat scorpius ursam:
Haec nisi confusus rerum subverterit ordo.
Non duce me quisquam siccum descenderit aequor:
630 Sit suspecta mihi quae semita dirigit hostem.
Nam si bella velit librans aequalia numen,
Obice servata fugitivum clauserat agmen.
Nunc habeant tantumque vagos sua monstra sequantur.
Nec satis amplectar, scissum circumvenit alte
635 Quod pelagus nudo celans discrimina fundo'.
Excipit haec ardens cum seditione tumultus
Instantisque latens urget sententia leti.
  Vicerat aequoream pedibus plebs inclita vallem,
Gurgitis et vacui conexa volumina linquens
640 Post baratrum superas scandebat litore terras.
Effertur nigri dux agminis et Pharaonem

---

607 premitte *R* clausis *α*, clusis *β* insiste *n* 609 adtingere *α*, attingere *β* li/tus: i *ex* u *n* 610 uiderent *n* arentes *R* 611 insolitum *R* prebere *N* (*non n*) *R* 612 fugysse *R* piis *om. N* (*non n*) 613 p̱ sic cum *al. corr. L* descendere $L^2F\beta$, discendere *α* 614 secures *L* adque *N* (*non n*) 615 pacientem *nF* uinculo *N* 616 sub//stitit *n* ad] & *L* retrictis *n* 617 iugalis *R* 618 adque *NR* permota *α*, mutata *β* 619 cordi sic *α*, cordis sic *β* loquutus *N* 620 mumdum *R* 621 ui^c^es *al. corr. R* 622 creatu̇s *n* 623 monstrifere *LR* uie *LR* demque *R* 624 transitus R^1 nisi] si *R* 625 decur^rat^ *al. corr. L* 626 insuper hos *R* 627 afflatam *ω*, afflatum *R* succedat *R*, insuccendat *n* 628 subuerterit *α*, subuerteret *β* 629 siccum *ω*, saeuum *Sirmondus* discenderit *α* (discender^i^et: i *pr. ss.*, di *in* de *al. corr. L*), decenderit *F*, descenderet *β* 630 sit] sic *L* semida d^i^rigit *L* 632 /obice *n* 633 habeant *α*, abeant *Fβ* ṡuagos *L* 634 amplectar *α*, amplector *β* scissum *LN* (scīs sum *n*), siccum *RFβ* 635 caelans *NG* discrimine *L* 637 instatis *N* (*non n*) que *om. L* latem surget *L*, laten surget *N* laeti *N* (*non n*), loeti *F* 638 equoream *LRF* (am *ex* um *pr. corr. L*) plesb *R* inclyta *Nβ* 639 conexa *α*, conuexa *β* 640 sancdebat *R* litorę *n*, a litore *R* 641 pharaonem *RF*, faraonem *LNβ*

Ira subit proprio vocitatum nomine Cencren.
Arripiunt pariter reserati concava ponti
Invaduntque viam. Quid non furor audeat amens?
645 Hinc equitum pars agmen agit, pars inde citatis
Ire iubet stimulis rapidas super arma quadrigas.
Vt medium venit frendens equitatus in aequor
Accusatque moras tam lati gurgitis ardens
Ira virum, tremit artato pars altera mundo:
650 Tum per sublimem splendenti nube columnam
De caelo vox missa tonat verbique superni
Interpres sanctum conpellans nomine Moysen:
'Venit, ait, tempus, mea quo mandata probentur:
Aegypto iam finis erit, iam clade suprema
655 Tot castigatam vicibus sententia gentem
Puniet expugnans: ensis succede flagellis.
Tu modo divisum virga iam percute fluctum
Atque reducta suos adsumant aequora vultus'.
Ille genu fixo siccati marginis oras
660 Et litus, cui fluctus abest, mox iussus, ut adsit,
Percutit insigni credens mysteria ligno.
Hinc subitus crepitare fragor, tonat undique circum
Lympha ruens primumque illic conmittitur unda,
Qua monstrabat iter Phario sors ultima regi.
665 Postquam clausa via est fluctusque repellit euntem,
Paenitet intrati iam gurgitis et fuga serum
Molitur reditum: trepidae dant terga cohortes
Armaque proiciunt. pontus fugientibus instat
Occurritque sequens: perit undique circumiectus
670 Decurrentis aquae laxatis murus habenis.
Ille ferus semper, iam mitis morte sub ipsa:
'Non haec humanis cedit victoria bellis;
Expugnamur, ait, caeloque evertimur hoste.
Effuge quisque potes victusque evade satelles
675 Nec iam tela deo conatibus ingere cassis'.
O si conpunctas humana superbia mentes

---

642 uocitaNum *R* cencren *α*, cencrem *β*, Cenchrem *Sirmondus* 643 concaua: u *ex corr. R* 644 inuadūq; (N *al. ss.*) *L* qui[d] *al. corr. L*, quod *G*[1] umens *R* 645 hic *n* agmen] m̄ (*om. litt.* ag) *R* agyt *R* 646 stymulis radas *R* arma *α*, arua *β*, l'arua *pr. add. F* quadrigis: i *in ras. R* 647 aequitatus *LN* (*non n*) 648 accussat *R* iurgitis *L* 649 uerum *R* tremet *RF*[1] orato *ut vid. R*[1] 650 sublimē/// (ē *ex* e) *G* 652 conpellans] *α* moysen *ceteri*, mosen *L* 654 supprema *N* 655 gentem *αG*[2], mentem *β* 656 puniet *α*, puniat *β* ensis *LNF*[2], enses *RF*[1]*β* succede *α* (suc[c]cede: *tertium* c *al. ss. L*), succido *G* 657 disum *N* (*non n*) uirga/iam *R* 658 atque *Fβ*, adque *α* adsumant *α*, assumant *β* 659 g[eN]u *L* horas *L* 660 ut adsit *α*, ut assit *β*, iussus adesse *Sirmondus* 661 mysteria *NG*, misteria *ceteri* 663 limpha *RF*, limfa *L*, lymfa *N* primumque *α*, primum (*om.* que) *β* conmittitur] *LN* 664 fario *ω* (farao *L*[2]) ultima: ul *in ras. pr. R* regy *R* 665 luctus *N* repellit euntem *α* (reppellit *R*), rebellat eunti *β* 666 penitet *LNF*, poenitet *ceteri* 667 mo/litur *G*, moliter *R* trepide *LR* terga] tergaș *n*, tegmina *RF* 668 proiiciunt *G* 669 u[n]dique *R* circumi&us *n* 670 aquae] aq: *L*, aque *R* 671 mittis *L*[1]*R* 672 caedit *L* 673 celo *LR* oste *L* 674 potest *N* aeuade *R* satelles *Fβ*, satellis *α* 675 iam/tela (*1 litt. eras. pr. m.*) *n* 676 conpunctas] *α*

Ante obitum mutare velit! quid denique prodest
Tunc finem posuisse malis, cum terminus urget,
Praesentis vitae spatium dum ceditur aevo?
680 'Confitearis'! ait sanus scriptura valensque.
Si tunc peccatum quisquam dimittere vovit,
Cum peccare nequit, luxu dimittitur ipse.
Ergo exaltatis pendens sustollitur undis
Mox mergenda phalanx: lympharum monte levata
685 Pondere telorum premitur, fundoque tenaci
Indutum revehunt morientia corpora ferrum.
Pars exarmatis cum primum libera membris
Inplicuit nantes miseris conplexibus artus,
Auxilio decepta perit pariterque tenentes
690 Alterno sub fasce ruunt nexique necantur.
Ast alii, lassata diu dum brachia iactant,
Incurrunt enses iaculisque natantibus haerent,
Concolor et rubro miscetur sanguine pontus.
Quin et conspicuus princeps Memphitidis aulae,
695 Candentes ducens nigro rectore iugales,
Inspector cladis propriae gentisque superstes
Vltimus ingressis per currum naufragat undis.
Bella vacant pugnante salo vincitque quietus
Israhel solo peragens certamina visu.
700 Tum vallis conpleta perit fluctuque reverso
Ducitur extentum planati gurgitis aequor.
Litore iactantur tum taetra cadavera toto
Exposuitque suum pelagus super arva triumphum.
Inclitus egregium sollemni carmine ductor
705 Describit factum, toto quod psallitur orbe,
Cum purgata sacris deletur culpa fluentis
Emittitque novam parientis lympha lavacri
Prolem post veteres, quos edidit Eva, reatus.
De qua sermonem praemisso carmine sumpsit,
710 Luctificos replicat tenuis dum pagina lapsus.
Si quid triste fuit, dictum est quod paupere versu,
Terserit hic sacri memorabilis unda triumphi,

---

677 motare *R* 678 malis *om. R* surget *R* 679 dum *ω*, cum *F? Sirmondus* caeditur *N* (*non n*) *G* 680 conftearis (s *al. pro* t) *L* agit *L* saxus: x *in ras. al. L* 681 quisq: *n* demittere *R* uouit *α* (uouet *R*, uellet, *sed pr. ad marg.:* l' uou& *F*), malit *β* 682 nequid *R* de///mittitur *R* 684 falanx *ω* (*sed* fallax *L*) lympharum *Fβ*, lymfarum *α* 685 ponde[re] *L* telor (r *in ras.*) *R* tenacj (j *in ras. al.*) *L*[2], tenacem *L*[1] *ut vid. R* 686 reueunt *L* 688 inplicuit] *α* miserils (l *al. add.?*) *R* conplexibus] *α*(*R?*) actus *R* 689 auxilia *R* 690 alterno] aeterno *L* runt *R* 691 ast *LNF*[2], aut *RF*[1]*β* ali[s] *R* lasata *n* 692 aerent *L*[1] 693 rubor *L* miscet *R* 694 memfitidis *αG* 696 superstes *Fβ*, superstis *α* (supertis: i *in* e *al. corr. L*) 697 percurrunt *L* 698 balla *L*[1] 699 israhel *NRFβ*, isrl' *n*, isdrahel: d *ex* t *al. L* 700 conpleta] *N* 702 tum] tam (a *vel* u *ex* ā *vel* ū) *L* tetra *ω* tetrat cadauera: c *al. add. R* 703 super atriumphum *n* tryumphum *R* 704 inclitus *α*, inclytus *NG* 705 sallitur *L*[1] 706 pàrgat *R* del&ũ: *rasura super* &, u *in ras. R* fluendis *R* 307 parientes *R* lympha *β*, lymfa *α* (limfa *L*) 708 euua *LN*, aeua *R* 709 sumsit *n* 710 pagyna *R* labsus *L* 712 hic *ω*, hoc *Sirmondus* tryumphi *R*

Gaudia quo resonant, crimen quo tollitur omne
Per lavacrum vivitque novus pereunte veterno;
715 Quo bona consurgunt, quo noxia facta necantur,
Israhel verus sacris quo tingitur undis;
Consona quo celebrat persultans turba tropaeum,
Quo praecurrentes conplentur dona figurae,
Quas pius explicuit per quinque volumina vates.
720 Nosque tubam stipula sequimur numerumque tenentes
Hoc tenui cumbae ponemus litore portum.

PROLOGVS
ALCIMI AVITI EPISCOPI
AD APOLLINAREM EPISCOPVM.

Domino sancto beatissimo et piissimo germano Apollinari episcopo Alcimus Avitus frater in Christo.

Post consummationem libellorum, quos non, sicut voluerat, edidit dispositio mea, sed tua sodaliumque quorumpiam festinatio affectuosa quidem, sed inconsulta praeripuit, cogis insuper tibi specialius dari versus illos, quos ad venerabilem Fuscinam 5 sororem nostram de consolatoria castitatis laude conscripsi. Quos tamen cum ego post denuntiatum poematis finem epigramma rectius dicerem, tu primum libri nomine vocitasti, hoc scilicet vocabulum prolixitati eius adserens convenire. Quapropter habe me etiam in hac parte famulantem iudicio, immo potius affectui tuo: quoniam profecto iniquum est, ut, cui parui in maioribus, in exiguis contradicam. Meminerit autem 10

---

713 quo] qd' *N* (*non n*), quod (l'quo *marg. pr.*) *F* 714 uiuet *RF*[1] quae *N* [ue]terno *L* 715 quibona: i *an* o *incertum, insertumque ut vid. al. m. L* consurgant *R* 716 israhel *RFβ*, isrl' *Ln*, istrahel *N* tingitur *LRF*, tinguitur *Nβ* 717 celebrat *ω* (celebrant *R*), resonat *Sirmondus* trop[h]aeum: p *al. ut vid. ex* f *L*, tropeum *R*, trophęum *N*, tropheum *Fβ* 718 praecurrentes *α*, praecurrentis *Fβ* conplerunt *N* figure *LnR* 719 quas *LN*, quos *RF*, quae *β* quinqua *N* (*non n*) uates *Fβ*, uatis *α* 720 stypula *R* /nunerū *G* 721 cumbae *Ln*, cumbe *R*, cymbae *NFβ* ponemus *LNF*[1], ponimus *F*[2], ponimus nunc *Rβ* (nonc *R*, nunc *om. LNF*) ponimus hoc tenui cumbae nunc *ψ*(*G*[2]*ME*) ALCIMI AVITI EPISCOPI EXPLICIT DE TRANSITV MARIS RVBRI LIBER QVINTVS *extat haec subscriptio in α*(*LNRFP*) *et G* (ALCHIMI *α*, ALCIMI *FG* LIBER DE T. M. RVBRI (*omisso numero*) *N*, DE T. M. RVBRI (LIBER V *prorsus om.*) *n* FELICITER AMEN *add. RF*), *sequitur* INCIPIT PROLOGVS LIBRI EIVSDEM *LP*, *desunt haec in Nn, qui libri sextum librum non habent, atque in RFDVT;* INCIPIT PROLOGVS DE LIBRO ·VI· *G* EXPLICAT LIB̄. V. DE TRANSITV M. R. INCIP̄. LIB. VI. DE CONSOLATORIA LAVDE CASTITATIS. PROLOGVS *M*, INCIPIT *ad* CASTITATIS *ceteris omissis E*

1 DOMINO — 2 XP̄O *LPF S* (= *Scorialensis*), *om. Rβ* 1 sancto ac beatissimo *F* APOLLONARI *L* ępsco *S* ALCHIMVS *L*, *om. PFS* 2 FRAT̄ IN XP̄O *LP*, *om. FS* 3 consumationem *R* aedidit *L* 4 quorumpiam *ω*, tuorum pia *S*, quorundam pia *Sirmondus* inconsolta *L*[1], inconsolata *R* 5 quogis *R* 6 consulatoria *LPR*, solatoria *F* lude *R* transcripsi *F* tamen *α*, tunc *β* ergo *R* 7 p[o]ematis *R* epigrammam *R*, epigrammata *F*[1] libro: o *in* i *pr. L* 8 prolixitacitius (eius *om.*) *L* asserens *Sβ* conconuenire *L*[1] 9 effectui *R*

pietas tua hunc ipsum, quem sic vocas, libellum vel de religione parentum communium vel de virginibus nostrae familiae familiarius disputantem illis tantummodo legendum dare, quos revera nobis aut vinculum propinquitatis aut propositum religionis adnectit. Potes enim ex materiae qualitate metiri, quod germanae sanctimoniali secreta 5 meditatione conpositum vix vel tibi crebra victus iussione confiteor, quando aut qualiter venire in extraneorum manus velim. Sane a faciendis versibus pedibusque iungendis pedem de cetero relaturus, nisi forte evidentis causae ratio extorserit alicuius epigrammatis necessitatem: cuius tamen tantam exiguitatem fore polliceor, ut ei aliud nomen adsumere nec ipse praesumas. Decet enim dudum professionem, nunc etiam 10 aetatem nostram, si quid scriptitandum est, graviori potius stilo operam ac tempus insumere nec in eo inmorari, quod paucis intellegentibus mensuram syllabarum servando canat, sed quod legentibus multis mensurata fidei adstructione deserviat.

ALCIMI AVITI EPISCOPI
LIBER SEXTVS
DE VIRGINITATE.

Suscipe conplectens Christo dignissima virgo,
Alcimus ista tibi quae mittit munera frater
Inque levi calamo causarum respice pondus
Et tenuis fortem commendet cantus amorem.
5 Nam quotiens sanctum conpleveris ordine cursum
Alternos recinens dulci modulamine psalmos,
Quos vivens in corde chelys virtute canora
Interiore sono castis concentibus aptat:
Tunc licet excusso libeat tibi ludere versu
10 Atque fatigatam meditando absolvere mentem.
Non hic fallaci tinguetur barbitus unda,

---

1 quem *LFβ*, l' quem *ss. P*, qua *R*, quia *SP Sirmondus* relegione *R* commonium *R* 2 tantǒmodo (v *al. ss.*) *L* 4 potes *α* (potest *F*), dotes *β* materie *L* metiri quod *LSP*, meriti qua *R*, meritisq: *F*, meritiq: *β* quod de germanae sanctimonialis affectu secreta *etc. Sirmondus* germanae *L*, germane *S*, ger////ane *P*, germine *RFβ* sanctimoniali *SPRβ*, sanctimonialis *LF* 5 meditione *R*[1] conpositum *αS*, cōpositas *β* quando] quomodo *R*, qund' *F* 6 uelin *R* 7 alicuis *L* 8 tamen tantam *LPF*, tamen *om. Rβ*, tantum *RS* exiguitate *R* 9 nomen *om. F* assumere *Pβ* detet *R*, dicet *F* 10 scripsi tandum *R*, scripti tandum *G* 11 inmorari] *αS* intellectibus *P* sillabarum *R* 12 quo[d] *R* adstructione *SP*, adstrictione *RF*, atstructione *L*, astructione *β* deseruiat explīc *F* ALCHIMI AVITI EP̄I INCIP̄ | DE VIRGINIT̄ LIB̄ VI *LP*, ALCIMI AVITI EP̄I EXPL' LIBER ·V· | INCIP̄ LIBER VI DE VIRGINITATE *R*, EXPL' P̄F̄ LIB̄ SEQ. | INCIP̄ DE VIRGINITATIS PERFECTIONE EIVSDĒ. LIB̄ ·V· *F*, FINIT PROLOGVS. | INCIPIT ALCIMI AVITI EP̄I. LIB̄ | ·VI· DE CONSOLATORIA LAVDE CASTITA|TIS *G*, de consolatoria castitatis laude ad Fuscinam sororem *Gagneus*, *om. DVT*, FIN̄ PROLOGVS. INCIP̄ LIB̄ AD FVSCINĀ *M*, *om. E*

VI. 1 conplectens] *α praeter F* 2 quae] q: *L*, que *R* 5 conpleueris] *α praeter F* 6 modolamine *L*[1]*R* salmos *L*[1] 7 celis *LR*, celes *F*, scelis *P*, chelis *β* 8 son/*o*: o *in ras. al. L* castis] cafos *L* optat *R*[1] 9 tunc *ω*(*L?*), tum *Sirmondus* 10 adq: *L* 11 barbytos *Sirmondus*

Pegasus unde leves praevertens motibus auras
Fingitur adsumpto pendens hinnisse volatu,
Dum ferretur equi gravis ungula praepete pinna.
15 Sed nec Pierio ducent hic cantica ludo,
Quas sibi ter ternas mentitur fama sorores.
Dat tibi germanum sed verax musica plectrum
Et Christum resonans claudetur fistula Phoebo.
Edidit ut quartam genetrix Audentia prolem
20 Teque dedit generi partu fecunda supremo,
Confestim parcam promittit ducere vitam
Ac deinceps paribus castum servare cubile
Constituit votis carorum cura parentum.
Et quia principium tam sancti foederis esses,
25 Tu simul offerris Christo, qui protenus ipsis
Accipit in cunis lactantia membra dicatis.
Sic quondam, cum prima novo splendesceret ortu
Terra nitens pulchrasque darent sua semina fruges,
Viventem ducens ad sancta altaria fetum
30 Innocuis sonuisse deo balatibus agnum
Insinuante fide iustus cognoverat Abel
Et capite oblato placuit grex totus ab uno.
Ergo ubi vitalis fovit te lympha lavacri
Iamque suum peperit caelestis gratia pignus,
35 Non tibi gemmato posuere monilia collo
Nec te contexit, neto quae fulgurat auro,
Vestis ductilibus concludens fila talentis,
Nec te Sidonium bis cocti muricis ostrum
Induit aut rutilo perlucens purpura fuco,
40 Mollia vel tactu quae mittunt vellera Seres.
Nec tibi transfossis fixerunt auribus aurum,
Quo dependentes ornarent vulnera bacae,
Et pretiosa quidem malas, sed saxa, gravarent.
Latius haec vero sanctus describit Esaias
45 Ornatusque refert varios, qui membra venustant,
Quae mox pascendis praebebunt vermibus escas,
Et forsan dum vita manet: nam currere verbis
Morborum tot saeva potest discrimina nemo,

---

12 pega/sus (s *eras.*) *G* p̄uerte^{n}//s *L* montibus *L*[1] 13 assumto *P*, assumpto *β* hinnisse *α* (ymnis se *R*, innisse *F*[1]) innasse *Pβ* 14 ferreretur *R*[1] aequi *L* praepete *Fβ*, praepite *α* pinna *α*, penna *Fβ* 15 pierio *α* (p/i/erio: i *in ras. 2 vel 3 litt. R*), pierido *β* 16 ter ternas *Sirmondus*, ^{ter}ternas *al. corr. L*, terrenas *ceteri omnes* 18 fistola *R* foebo *LP* 19 genetrix *PRF*, genitrix *Lβ* 20 fecundat *L*, fęcunda *F*, foecunda *G* supraemo *R* 25 offerris *Sirmondus*, offerres *LPβ*, offeris *R*, offereris *F* protinus *β* 26 lactantia *ω*, lactentia *Sirmondus* menbra *R* 27 condam *L* splendisceret *L*[1]*P* 29 ducent *L* foetum *Fβ* 31 habel *R* 32 oblata *R*[1] 33 uitatis *R* foui: oui *in ras. pr. R* lymfa *LP* 35 cēmato *L* postuere *R* mŏnilia: v *al. ss. L*, munilia *R*, m/unilia *F* 36 quae] q: *L*, que *R* fulgurat *β*, fulgorat *α* (fulgora tauro *L*) 37 fil/a *R* 40 tactu] tacito *RF* quae] q: *L*[1], que *R* 42 quod pendentes *RF* bacae *α* (bace *L*), baccae *β* 43 malis *RF* 44 hec *L* sa^{n}ctus *R* eseias *L*, isaias *P* 45 uarias: a *ex* o *al. R* menbra *R* uenustrant *L* 46 aescas *L*, escam *F Sirmondus* 47 maneņt *L* nam currere *α*, percurrere *β*

Ante obitum cuncti quae formidare docemur,
50 Singula vel totis obnoxia mortibus esse,
Omnia dum proprio solvantur corpora fine
Atque unus praestet reliquos desistere casus.
En quid quisque cupit perituro comere cultu,
Interior dum sordet homo ac se crimine turpat.
55 Sed tibi cum geminum tetigerunt tempora lustrum,
Mox stola sincero velat te candida cultu,
Virginis os habitumque decens, et concipit omnem
Floribus in primis iam mens matura pudorem.
Haut secus exultans sterilis, post damna iuventae
60 Fecundata novum cum ferret femina fetum,
Vestem laeta suo parvam texebat alumno,
Disceret ut Samuhel iam tum puer esse sacerdos.
Sic te laeta domus sanctis altaribus aptans
Adsueto docuit dignam concrescere templo:
65 Scriberis in thalamos ac magni foedera regis
Et cupit electam speciem sibi iungere Christus,
Ornatu vario ditat quam gratia pollens.
Haec ubi respirans pervenit gaudia mater
Ac tibi conlatum parvo conspexit in aevo
70 Grande bonum, teneris dum virtus creditur annis,
Teque reparturiens melius quam corporis alvo
Spemque metumque inter, quamquam iam libera voti,
Fert tamen adtonitas sic laeta, quod anxia curas
Insinuans causam lacrimis, tum talia mandat:
75 'Ortu quarta quidem, sacro sed munere prima,
Dulcis nata mihi, caelo quam carne fideque
Bis genui Christoque rudem de ventre dicavi,
Hactenus hoc nostrum fuerat, sed tempore ducto
Iam decet esse tuum: nam quod servabere virgo,
80 A me principium, tibi pervenit. omnia posse
Incipies, cum velle subest. vestigia fervent,
Per quae sectato conscendas tramite caelum.
Nec desunt exempla domi; nam respice quantas
Virginibus florens iam nostrum stemma coronas
85 Miserit in caelum, sancto quas dogmate mater
Severiana levans et te coniungier optat.

---

49 quae] q: *L*, que *R* 51 saluantur *R*[1] 52 desistere *LP*, resistere *RF* (resystere *R*), persistere *β* 53 en *ω*, et *Sirmondus* perituro comere cultu *α* (cultum *R?*), periturum comere uultum *β* 55 tetegerunt *R*[1] 57 uirginis os] uirginosus *R*, uirginosusq: *F* os] hos *L* 59 aut *α*, haud *β* sterelis *L*[1]*R* iuuente *R* 60 fecundata *α*, iam foecunda *β* fetum *α* (fetu *ut vid. L*[1], fecum *R*), foetum *β* 62 samuhel] *αG* sacerdus *R* 63 te] tae *L* leta *LR* optans *RF* 64 assueto *β* 65 scriberis *α*, scribens *β* thalamos *β*, talamos *α* federa *R* 66 aelectam *R* 68 peruenit *α*, praeuenit *Pβ* 69 conlatum *α* (conlectam *R*[1]), collatum *β* 70 uirtus] iust' *L* credit' *ex* credit *al. corr. R* 71 corporis aluo *α*, corpore saluo *Rβ* 72 uoti *LP*, uoto *ceteri* 73 adtonitas *LP*, attonitas *Fβ*, atconitas *R* letanxia (a qd' *supra*) *al. corr. L*, leta anxia (quod *supra*) *R* curras *L*[1] 77 genui/χhristoq: (χ *in ras. al.*) *L* 78 actenus *L* hoc *LP*, et *ceteri* 79 tuam *R* uirgo: ir *in ras. R* 81 feruent *α* (seruent *R*), serues *β* 82 quae] q: *LR* conscendas *LP*, conscendens *RFG*[2], conscendes *G*[1] 84 stema *R* 85 misserit *R* 86 coniugier *R*

Nec multum senior gaudens Aspidia, quondam
Sacratum velata caput, tua munia sumpsit
Bis senos iungens sanctis altaribus annos.
90 Quam licet hinc celeri tulerit fors ultima leto,
Nil tamen est subitum semper migrare paratis.
Adspice nunc columen, gemina quod virgine fulget,
Eximiumque decus, cuius tu iure propinqua
Fuscinam Fuscina refer: nec segnius illam,
95 Quae pietate potens, Graia si voce sonetur,
Significat propriam sumpto de nomine mentem.
Quis licet emeritum cedant sua saecula culmen
Vitaque sublimi cunctis praepolleat arce,
Has generosa tamen matres si corde sequaris,
100 Gaudebunt vinci, dum proficis, ac tibi summam
Sponte dabunt palmam superantes vota magistrae'.
Haec dicens teneros sancto hortamine sensus
Inpulit accendens ad virginitatis amorem.
Sic mater fecunda utero, fecundior actu
105 Machabaea potens et prolis funere felix,
Orbari gaudens animo vincente senectam,
Edocet hortanti subolem non cedere mundo
Inflammatque pios ad fortia facta furores.
Quid tua nunc repetam, tenero quae fortior aevo
110 Ante annos animumque gerens responsa dedisti?
Non haec parva tuam suscepit pagina laudem.
Exitus inpleto veniet cum tempore victor,
Laus melius canitur, cum iam clamante triumpho
Consummata tuis reddentur praemia factis.
115 Nunc decet adtonitos cauta te voce monere,
Sollicitas tecum partiri ac volvere curas
Atque iuvare tuos hortantia dicta labores,
Dum pugnat varius per crebra pericula casus,
Lubrica dum fragili currit sub tramite vita,
120 Dum tua calcatus captat vestigia serpens,
Ascendens dextro quem conterat aggere planta.
Nil non incertum praesentia saecula ducunt
Nec secura datur requies in carne caduca.

---

87 multum *ω*, multo *Sirmondus* aspidia *ω* (aspidam *R*, aspida *ψ*) nunc gaudens Aspida *Sirmondus* 88 capud *L* sumsit *L*, supresit *R* 90 loeto *LPF* 91 nihil *R*[1] sēp: ē *al. in ras. L* 92 aspice *ω* gemma *RF* 94 refer *α*, refers *Pβ* net *R* signius *L* 95 qua *P* .i. eusebia *ss. P*, Euphrosyne *adscripsit Sirmondus* 96 sumto *P* 97 meritum *R* saecula] *G* 99 as *L* matre *RF* sic corda *R* 100 ac tibi] actibus *RF* 101 superantes *LR*, superantis *FP*, superanti *β* 102 sancto ortamine *LP*, sancto exhortamine *Sirmondus*, tam sancto hortamine *RFβ* (ortamine *F*[1]) 103 inpulit] *α* accendens *Pβ*, accedens *α* 104 sic inater *R* foecunda *G* foecundior *G* 105 machabea *ω* fllix *R* 107 hortanti *Pβ*, ortanti *L*, hortante *RF*, hortando *Sirmondus* subolem *G*, subulem *L*[1]*P*, sobolem *RF*, sobulem *L*[2] [c]edere *R*, cędere *K* 109 aebo *L* 110 que *om. K* responso *R* 111 tua *R* suscipit *R*, suscępit *K* 112 inpleto] *L* [u]fictor *L* 113 triumfo *LP* 114 consumata *R* 115 adtonitos *α* (adtonitus *R*), attonitos *Kβ* 116 cuṙras *L* 117 ortantia *LR* 118 uarios *L* cassus *K* 120 captas *RF* 121 ascendens: s *in ras. R* 122 incertum *L*, .i. incertum *ss. P*, interdum *PRFK*, interitum *G* saecula] *LG*

Vertuntur nam saepe boni, perit obruta virtus
125 Partaque transactae decedunt praemia laudis:
At plerumque solet subito succensa calore,
Frigida quae nuper fuerat, mens linquere mundum
Atque repentino restringere crimina freno.
Sic alternantem commutant fata rotatum,
130 Impius ut speret veniam iustusque timendo
Proficiens cumulum magnis virtutibus addat.
Nam studium sancti laxet si forte laboris
Pigraque consuetas dissolvant otia curas,
Labitur in praeceps damnosae gloria vitae.
135 Stare nequit meritum: si non adquirit eundo,
Amittit rediens; nitendum est viribus amplis,
Vt satis angustum servent vestigia callem.
Nam qui diffusam spatio laxante plateam
Mundanis ludens facili nunc aggere currit,
140 Strictior hunc carcer crudeli sorte ligabit.
Tu modo da veniam, qui te exhortatur, amori
Currentemque monens, cum vix tamen ipse sequatur,
Suadet veloci tardus conpendia gressus.
Namque ad doctrinam, canimus quam paupere versu,
145 Tu melius iam docta venis, quae iunior ortu,
Religione prior vivendi iura dicasti
Annorumque sequens meritorum sorte superstas.
Et si consequimur, iam nostrum forte putetur:
Quod sequimur tamen, hoc tuum est: conversio fratrum
150 Exemplo debenda pio; te respicit auctor
Primitiasque in te sacris de fructibus offert:
Indicit sed sancta fides, ut corde propinquo
Participata levet fraternum sarcina pondus.
Tu germana, pium quem ducis ab ubere fascem,
155 Non carnis, sed legis habes cervice fideli
Subdita ferre iugum nec vincla in coniugis ire,
Mundanas odisse vias, percurrere mundas,
Illinc nolle toros, hinc sponsum quaerere Christum,
Sic taedas tempsisse, pio quod amore calere,

---

124 uertantur *RF* obrupta *L* 125 transacte *L* decendunt *L*, decędunt *K* 126 at *LPR*, at *FK*, ac *G? Sirmondus* 129 commutat *P*, commotat *R*, comutat *G* fata *ψ Sirmondus*, facta *ω* 130 uenia (*nescio an oblitterata virgula*) *G* quae *G* 132 lab°ris *L*, labores *RF* 133 disoluant *R* 134 dampnose *L* 135 adquirit *ω*, acquirit *K* 136 reddens *F* est *om.* *L*[1] 137 seruent *ω*, obseruent *Sirmondus* 138 luxante *R* 139 angere *L* 140 cruduli *R* 141 exortatur *R*, exortatur *G*, exobtatur *L* amanti *K* 142 monens *ω*, monet *Sirmondus* 143 conpendia] *α* 145 quae] q: *L*[1] 146 religione *α* (relegione *R*), relligione *β* 147 supertes: *litt.* pertes *in ras. al.* *L* 148 *deest versus GT* et si] quod si *K Sirmondus* potetur *R* 149 quod sequimur tamen hoc (ecce *K*, hocce *Sirmondus*) ṭuum (totum *M*, l' totum *ss.* *P*) est conuersio (c̄uersi° *L*) fratrum *αKM*, quod si con(sicut *T*)sequimur tua fit (*sic GTM*²*E;* tamen hoc *V*) conuersio fratrum *β* 150 exempla *L* 151 fructibus: f *ex* st *R* 152 se[d] *al. corr.* *L* 153 particip/ata (i *eras.*) *L* partitipa leuet *R*, participa releuet *F* 154 tu/ *G* quem] quae *K Sirmondus* ubepe *L*[1] 155 abes *L* 156 uincla in] uinclū *K* 157 mundas] tundas *R* 158 toros *α*, thoros *Kβ* 159 sictedas: t *al. m. intruso* *L* tedas *LRKG* temsisse *L* tempsis sepio *RF*

160 Pigra voluptati fervescere corda labori,
Ignorare virum, fetus tamen edere tales,
Quos numquam tristis possit tibi tollere casus.
Non orbata gemes fecundae pignora vitae
Nec viduam sponso metues superesse perenni,
165 Expers ipsa mali: nec te sententia tangit,
Qua prolis mortisque parens percellitur Eva,
Occisam pariens subolem vivente reatu.
Quae subiecta viro, dominum passura cubilis
Servit in obsceno tolerans conubia lecto.
170 Sic captiva tori, cum portet nomen inane
Coniugis et vana dicatur imagine consors,
Sola iugo premitur non aequam ducere sortem.
At cum longa decem conplent fastidia menses
Perfectoque gravis fetu distenditur alvus,
175 Semina quae patris fuerant, haec pondera matri
Infligunt duros utero turgente dolores.
Nam cum luctato solvuntur viscera partu,
Vna luit tanto carnis discrimine pendens,
Quod coiere duo. spes palpat forte dolentem,
180 Editus in lucem si vivat filius: atqui
Contingit plerumque, gemens ut mortua fundat.
Saepe etiam suboli nec mortis tempore natae
Dant geminum matris commortua membra sepulchrum.
Illud iam levius quotiens intervenit, ipsa
185 Vt pereat tum sola parens ac pondere fuso
Emittat cum prole animam? quid forte levatum
Nutritumque diu rapitur si funere pignus,
Vnica quod crebro spes respicit, et perit omne,
Quod sibi conceptis spondebant gaudia votis?
190 Omnibus his illud gravius, si forte carentem
Caelesti lavacro tenerum mors invida natum
Praeripiat dura pariendum sorte gehennae.
Quique, genetricis cesset cum filius esse,
Perditionis erit. tristes tunc edita nolint,
195 Quae flammis tantum genuerunt, membra parentes.

---

160 feruesce recorda: f *in ras. R* 161 foetus *Fβ*, fętus *K* talis *R* 162 tristis numquam *ψ Sirmondus* poss& *RG* 163 //gemes: g *in ras. al. L* fęcundae *K*, foecundae *G* 164 ^{ui}duam *L*, uideam *R* perhenni *L* 165 expers: ers *in ras. al. L* sentintia R^1 tangit *LRβ*, tanget *FK* 166 quę *al. ss. L* percellitur *L*, conpellitur *RF*, compellitur *Kβ* aeuua *L*, aeua *RFβ* 167 occissam *R* subolem *β*, subulem L^1, sobulem L^2, sobolem *RFK* rectui *R* 168 subtecta *K* uirum *RF* 170 thori *β* conportet *R* 172 sorte *RF* 173 at *ω* (ad *R*), et *Sirmondus* decim *R* complent *ω* (conplent *R*), tulerint *Sirmondus* 174 fętu *K*, foetu *RFβ* 175 quae] q: *L*, que *R* haec] et R^1 176 torgente *R* 177 soluuntur luctato *K* 179 cogere *L* 180 aedit' *L* ᶜdat ᶜatqui (*vid.* 181) *R* 181 fun (*vid.* 180) *R* 182 suboli *β*, subili L^1, sobili L^2, soboli *RFK* 183 gemitū *in ras. pr. K* commortua *LK*, cum mortua *RFβ* (cō G^2, mortu: a *om. R*) 185 tum] tu *L* fusso *R* 188 respicet *R* peret *R* 190 is *L* 192 pariendum *ω*, generatum *Sirmondus* gehenne *LR* 193 genitricis *Kβ* cesset *LN*, cessit *RFKβ*, cessat *ψ Sirmondus* 194 tristis *RF* nolint L^2, nollint L^1RF, nollent *K*, nolunt *β* 195 menbra *R*

Quis memorare queat tanti discrimina casus,
In quos pertrahitur dilectae gloria carnis?
At late longeque tuam discernere sortem
Libertas cum lege potest, qua necteris, ut te
200 Inpia fallentis non stringant vincula mundi.
Tu Mariam sequeris, dono cui contigit alto
Virginis et matris gemina gaudere corona,
Conciperet cum carne deum caelique creator
Intraret clausum reserans mysteria ventrem.
205 A genetrice satus, sed quam formaverat ipse,
Elegit nitidam, de qua procederet, alvum,
Solus qui carnis propriae disponeret ortum
Praesciretque diem longe tempusque videret,
Quo pariendus erat: praecessit membra voluntas.
210 Ipse deus verbum vestitur viscere sumpto;
Qui cum patre iubet, materno in corpore servit
Suscipit et famulum, dominus quod iusserat, aevum:
Tempora per patrem, per matrem semina nescit.
Illa quidem fecunda fuit, quae pondere casto
215 Factorem portare suum dominumque perennem
Edere promeruit; sed nec tibi gloria tanti
Defuerit facti, si Christum credula corde
Concipiens operum parias pia germina caelo.
'Si quis, ait, nostram conpleverit ordine legem,
220 Hic mihi semper erit frater materque sororque'.
Adspicis, ut sexu careat caelestis imago,
Interior sortitus homo quam mente retentat?
Praebuit exemplum surgens a morte redemptor,
Femineum maribus cum sic praeponit honorem.
225 Gustabat sumptam nostro pro crimine mortem
In crucis excelso pendens sine crimine Christus
Atque animam, vivos quae mox remearet in artus,
Fixus adhuc sancto clavis efflaverat ore.
Deseruit populi spectacula talia coetus
230 Signaque ferre nequit, caelum quae triste minatur.
Nam sol obductus vultumque retortus ab orbe
Cesserat iniustas nocturnis luctibus horas
Atque peregrinis aditum dabat ipse tenebris.

---

197 in quos] in quas *L*, in quae *Sirmondus* 198 at *ex* ac *ut vid. L* que *ss. R* 199 potes *L* 200 inpia] *L* pallentis *RF* 201 sequiris *R* 203 conceperet *R* celi *LR* 204 misteria *LRF* 205 genetrice] *RF* 206 eligit *L*[1] 207 propriae *ω*, proprium *Sirmondus* 208 die *R* 209 que *R* menbra *R* 210 uestitur *ω*, uestitum *Sirmondus* sūto *L* 212 qđ *L*, qua *R*, quē *FK*, qui *β* 214 fęcunda *K*, foecunda *G* quae] q: *L*, que *R* 215 perhennem *L* 216 nec] ne *K* 217 defuet *R* si c[h]ristum *L*, christum si *β*, christum sed *RFK* 218 pareas *R* 219 nr̄m *K* conpleuerit] *R* legem] uelle *K* 220 hinc *R* 221 aspicis *ω* . ut /sexu *L* 223 prebunt *R* exemplo *L*[1] redemtor *R* 224 feminem *R* sic *ex* 'sit *R* ꝑponit *G* 225 gustabat *ω*, gustauit *F*[2] *Sirmondus* sumptamtā *L* 226 exelso *R* 227 quae] q: *L*, que *R* ortus *R* 228 hore *L* 229 cętus *LK* 230 nequid *R* celum *LR* quae] q: *LG*[1], que *R* 231 urbe *R* 232 cesserat *LK*, cessarat *RF*, texerat *β* in iustis *K* 233 dabat *L*, dat *RFβ*, dedit *K Sirmondus*

Temporibus magno mutatis ordine rerum
235 Nox erat in superis lucemque inferna videbant.
Intremuit tellus et nisu moenia magno
Concussis celso nutabant vertice cristis.
Senserunt motum priscis discedere saxa
Iussa locis sonitusque novos conlisa dederunt.
240 Hos inter strepitus cunctis fugientibus illae
Decernunt quamquam trepidae persistere matres,
Pervigil ut sancto sic vivens cura sepulchro
Serviat et voto praesens persolvat honorem.
Pinguia fragranti conponunt inlita suco,
245 Quae salvans salvum servarent lintea corpus.
His amor expensis lugubria dona parabat
Supremum credens semet persolvere munus.
Et cum sic breviter praevenerit ista resurgens,
Quod credebatur servandum poscere funus,
250 Quo non indiguit, placatur munere Christus.
Pro quo respondens confestim gratia praestat,
Angelicos cernant humana ut lumina vultus.
Splendida candebat caelesti in corpore vestis
Et vultum rutilus resperserat undique fulgor,
255 Matribus ut dignis verbum caeleste sonaret,
Angelus adloquitur sancto quas taliter ore:
'Femineo sexu mentes transite viriles
Nec trepidate novo, fortissima corda, tumultu.
Adversos haec signa petunt; vos nulla timendi
260 Causa manet, quas cura pii confirmat amoris.
Quaeritis, agnosco, pretiosi in sede sepulchri
Sollemni nuper tumulatum funere Iesum;
Sed meminisse decet, quod praescius ore fideli
Dixerit ante obitum duplici non amplius ulla
265 Servandum se nocte neci: iam tertius hic est,
Qui conplet promissa, dies. patet ecce sepulchrum,
Deseruit vacuum victa quod morte resurgens'.
Taliter excelsus iusso sermone minister
Sparsurus mundo vitalis dona triumphi

---

234 mutatis *α*, mutatus *β* ordine *L*, cardine *ceteri* 236 intremuit *ω*, contremuit *Sirmondus* et] ac *K* 237 celso *ω*, summo *Sirmondus* 238 discedere *L*, discędere *K*, discendere *R*, descendere *Fβ* 239 sonitos *RF* conlisa *RF*, c̄lisa *L*, collisa *Kβ* 240 hos] os *R* cinctis *R* ille *LR* 241 trepide *LR* 242 ut sancto sic uiuens *α*, ut uiuo sic sc̄o *β* 243 noto *K* 244 fragranti *ψ Sirmondus*, fraglanti *K*, flagranti *Lβ*, flagrantur *R* conponunt] *RF* illita *β* 245 quo saluum salua *K* seuarent *R* litea *L* 247 suppremum *RF* craedens *R* mànus *R* 249 quod *L*, quae *ceteri* funus *L*, munus *RFK* 250 quod *R* 251 prestat *LR* 253 candabat *R* corpora *R* 266 adloquitur *LF*, alloquitur *RKβ* 257 femine° *L* transite *Lβ*, transgresse *R*, transgressę *F*, transgressa *K* 258 nec *Lβ*, ne *RFK* trepida[te] *al. corr. L* tumulto *R* 259 aduersus *LR* 260 quos *F Sirmond. ed. error* pii] piș *R* 261 pretiosi *LKG*, pretioso *R*, pręciosum (*om. quod sequitur* in) *F* 262 solemni *R* hiesum *R* 263 quod] quos *L*[1], quid *Sirmondus* p̄tius *L*[1], prescius *L*[2]*R* 264 dixerat *FG*[1] 265 neci iam *α*, et iam iam *β* hic *α*, hicce *β* 266 conplet] *R* promi/sa *R* pat̄ *L* 268 excęlsus *L* mynister *R*

270 Has primum gaudere dedit luctuque levavit.
Ibant inpavidae laeto iam pectore matres
Credula conceptae servantes corda saluti,
Cum medium Christus sese gradientibus offert
Agnoscique iubet blando et sermone salutat.
275 'Ite, ait, et nostris haec iam mandata referte
Discipulis, norint ut surrexisse magistrum'.
Illae conplexis defigunt oscula plantis
Atque ad discipulos alacri cum mente recurrunt
Doctoresque docent et, quae spargenda per orbem,
280 Primum femineis instructi discere verbis
Agnoscunt animum potius quam vincere sexum.
Communis virtus igitur, commune periclum
Matribus atque viris, nulla est distantia cordis;
Rectum velle subest, si gratia constet, utrisque,
285 Cui tamen adtento desudet vita labore.
Aut quid dona iuvant hominem, si mente soluta
Torpida conlatum disperdant otia munus?
Auxilium conatus amat; quis namque vacantem
Adiuvet aut somno virtutem iungat inerti?
290 Caelestis rex ille parans discedere terra
Argentum famulis, ut quis virtute valebat,
Quinque minas primo, duplicem dat sorte secundo
Atque inpar magnis suscepit tertius unam.
Tunc sic discedens famulos simul instruit omnes:
295 'Nunc ut, quis vestrum devota mente fidelis,
Experiar, fuerit quaestu noscendus ab ipso,
Qua quis sit virtute potens, qua praeditus arte:
Thensauros geminate meos usuque polite,
Livida ne facies pulla rubigine tinguat,
300 Accipitis nitidum pura quod fronte metallum.
Si redeam, meritis reddentur praemia iustis'.
Dixit et abscessu caelestia regna petivit.
Incubuere duo studii certamine vernae.

---

270 primo *K* gaude[re] *L* 271 inpauidae] *ω* 273 christus sese *ω*, sese Christus *Sirmondus* 275 et *om.* *RF*[1]*K* het iam *R* refer/te (e *eras.*) *R* 276 discipulit *L*, discipuli *R* norent *RF* surexisse *R* 277 ille *LR* conplexis] *α* defigant *R* 278 ad] a 279 docent: o *ex* u *R* 280 foemineis *R* instructis *L* 281 animum *ω*, animam *Sirmondus* uincere *ω*, uiccere *L*, uiuere *Sirmondus* sexu *R* 282 commonis *R* comone *R* 283 adque *R* est *om.* *K*[1] 284 sectum *R* constet *ω*, constat *Sirmondus* 285 adtento] *RF* desuadet *L*[1] labori *RF* 286 quid] qui *R* semente saluta *R* 287 torpida *LKβ*, turpida *RF*, turpia *Sirmondus* conlatum] *α* ostia *L*[1] manus *R* 288 uocantem *RF* 289 ant *L* 290 discere *R* terra *ω*, terris *Sirmondus* 291 familis *R* 292 duplici *K* 293 adque: d *in* t *corr.* *L* inpar] *α* suscipit *R* 294 descende[n]s: e *ex* i *L*, discendens *R* simul instruit *LK*, instruit (simul *om.*) *R*, sic instruit *F*, instruxerat *β* 295 ut quis *L*, qui (ut *om.*) *R*, qui sit *F*, si quis *Kβ* 296 questu *LR* ipso *L*, isto *ceteri* 297 quis sit *Lβ*, quis (*om.* sit) *R*, quisquis *FK* potens *β*, potes *L*, potest *RFK* arte est *K* 298 thensauros *L*[1], tesauros *F*, thesauros *L*[2] *ceteri* gemine *R* 299 pulla rubigine *α* (rubigne *R*), polluta erugine *β* 300 nutidum *R* fonte *L* 301 reddentur *LK*, redduntur *RFβ*, addentur *Sirmondus* pramia *L*[1] 302 abcessu *R* 303 uerne *LR*

Faenerat ille citus partem splendentis acervi
305 Pauperibus largo dispensans plurima dono,
Crescit et in cumulos, quidquid confertur egenis.
Exponens alter sacri mysteria verbi
Vsuras sancto gaudet concrescere lucro
Et cupidus recti vitam, dum praedicat, addit.
310 At solus, minimo qui sumpsit pondere libram,
Defossis scrobibus marsuppia mersa locavit
Degenerique fluens elegit vivere luxu.
Sed iudex tandem finito tempore mundi
Regreditur, cuiusque moram despexerat, excors
315 Contemnit servus reditum. tunc omnibus ille,
Vt doceant ratione, iubet, quem tempore tanto
Poscenti reddant operata negotia fructum.
Argentum gemini geminata mole ministri
Promunt et laeto referunt conmercia vultu.
320 Tertius ille piger dragmam tellure latentem
Promit, quae iuncti sorbens contagia caeni
Perdiderat proprios incluso lumine vultus.
Illum terribili dominus tunc increpat ore:
'Tantane te nostri tenuere oblivia segnem,
325 Serve piger, reditusque mei sic cura refugit?
Argentum, nitida quod purum luce tulisti,
En taetrum pressumque refers. nam cognita quondam
Delituit nec respondens, ut saepe solebat,
Forma mihi vultusque mei nunc paret imago
330 Adsignata tibi. sed si ferrentur ad usus
Altarisque mei tetigissent credita mensam,
Cresceret inscriptus nostro de nomine nummus.
Nunc igitur famuli vos totum ferte fideles,
Addat et utilibus sors ultima, tollat inerti.
335 Inprobus in paucis hic dignus non erit ullis:
Quisque voluntatem noscens contemnit erilem,
Caeditur hic multis; paucis, qui nescius errat'.
Ergo age, succinctis ad fortia praelia lumbis
Armata cum mente veni nec femina bellum

---

304 faenerat *K*, fenerat *LR*, foenerat *FG* scidus *R* acerui: u *in* b *al. corr. L* 305 dispens^sans^ *al. corr. L*, dispensus *RF* 307 misteria *α* 308 sacro *K* 309 uitam] mittam *vel* minam: *litt.* mit *al. in ras. K* 310 at] ad *L*, ut *R* qui sumpsit *ω* (sumsit *L*), sumpsit qui *Sirmondus* 311 scrolibus *R* marsuppia] marsuppiam *R*, marsuppia: *prius* p *ex corr.*, ia *in ras. F*, marsupia *K* 313 tand^ē^: d *ex corr. al.*, ē *ex* e *L* 314 cuique *R* despexerat *Kβ*, dispexerat *α* (dispex/rat *R*) excors: ex *ex corr. al. L* 315 contemnit *L*, contremuit *ceteri* redditum: m *ex* r *R* 318 gemini *α*, splendens *β* 319 et] ac *K* leto *LR* referant *R* conmercia] *R* cultu L^1 320 dragmam] *ω* latēntē *L* 321 promet *R* quae] q: *L*, que *R* caeni *LR*, coeni *Fβ* 323 illum] quem sic *K* 324 tenuere obliuia *α* (tenere K^1, obuia *R*), tenuerunt otia *β* 325 sic] si *R* 326 purum *Lβ*, pura *RFK* 327 en] an *RK* tetrum *ω* præssum *RF* nam *L*, non *ceteri* cognitu *R* quandam *L* 328 dilituit L^1F resplendens *K* 329 nunc *α*, non *β* 330 assignata *Kβ* ferentur *R* 331 abtaris *R* 333 uoto tum *R* 334 et *ω* (addate/: s *vel* f *eras. R*), ut *K Sirmondus* 335 inprobus] *α* dignis *R* i^u^llis *L* 336 erilem *LR*, herilem *FKβ* 337 ceditur *L*, creditur *K* multis] mundus *K* qui] est qui *RK* erret *K* 338 succintis *R* praelia] *RK* 339 arm̄ta *L*

340 Formides, quod mens peragit. nam gloria dudum
Sexus ista tui nota est tibi saepe legendo.
Nec dubium te nosse reor, cum Debbora quondam
Duceret instructas post fortia classica turmas
Et mulier sumpto praecederet agmina signo
345 Mirantes hortata viros, quos ipsa ducatu
Exemplo verboque monens accendit in hostem.
Sed postquam ducens princeps animosa catervas
Inpulit accendens vegetata furoribus arma,
Barbaricae cecidere manus: dissolvitur omnis
350 Hostilis virtus et, qua se femina monstrat,
Palantes dant terga viri latebramque petentes,
Si vivant, vicisse putant. tunc maximus ipse,
Forma giganteae iunxit quem corpore moli
Inmensaque levans produxit verticis arce,
355 Rex Sisarra fugam telorum fasce reiecto
Incomitatus agit metuens sublime notari
Corpus et excelsa fugitivum prodere massa.
Sed postquam latuisse putans tectoque receptus
Mollia perpetuo demisit lumina somno,
360 Hunc etiam sternit mulier terraque iacenti
Malleus infixo transfodit tempora clavo.
Femineus sic ille fuit per cuncta triumphus.
At tu virgo dei, sanctis quam moribus ornant
Hinc pudor, inde fides, internis fortior armis
365 Bella geris, iustis saevus quae commovet hostis.
Spes tibi fida foret felix in vertice cassis,
Contineat lumbos pretiosi zona pudoris,
Iustitiae lorica tuos constringat amictus,
Pro gladio semper verbum teneatur acutum.
370 Has virtutis opes, haec sic solacia belli,
Discribens mentis varias cum corpore pugnas,
Prudenti quondam cecinit Prudentius arte.
Namque ibi bellatrix et pleno robore pollens
Virginitas armata venit: quam foeda libido

---

340 furmides *R* 341 ista tui sexus *K* ista tui] statui *R* sepe *LKG*, semper *R* 342 dubium *α*, dubiam *β* cum] q̊d *K* debbora *α* (debborra *R*), debora *Kβ* 343 tᵛnas *L*, termas *R* 344 sūto *L* sig/no (*litt.* g *superior pars ex corr.*) *L* 345 dicatu *L* 348 inpulit] *R*, impᵛlit: v *rec. m. ss. L* accendes *L* uigitata *L*[1]*RG*, uegitata *L*[2]*F* 350 qua si *R* 351 pallantes *L*[2]*F*, pallentes *K* 353 furma *R* gigantae eiunxit *L* gigantaeae *K*, gigantea *F*, giganteo *G* quem iunxit *K* moli] molis *Kψ Sirmondus* 354 inmensa *α*, immensam *β* uerticẹs *R* arce *α* (arte: te *in ras. ut vid. K*), arcem *β* 355 dux etiam sisara (fugam *om.*) *K* sisarra] sisara *L*[2]*K* 356 incommitatus *R* agit *α*, abit *β* nutari *RF* 357 excussa *K* 358 putans: s *ex* t *R*, putat *K* recepit *R* 359 demisit *Lβ*, dimisit *RF* summo *R* 361 tempora] timpora *LK*[1] 365 seuus *L* quae] q: *L*, que *RF* commonet *RF* 366 spes sit fida tibi *K* 367 cunteneat *R* praetiosi *L*, preciosam *R*, pretiosa *F* dona *R* 368 lurica *R* ami&' *R* 369 semper uerbum teneatur *ω*, uerbum semper tueatur *Sirmondus* 370 uirtutes *R* hec *L* solacia *L*, solicia *R*, solatia *FKβ* 371 discribens *α*, describens *Kβ* ΨΥΧΟΜΑΧΙΑΝ *in marg. add. G*[2] 372 caecinit *L*, cicinit *R* arte *ω* (artae *L*), ore *Sirmondus* 373 namque ibi *LFK* (namque /ibi: s *vel* t *eras. K*), nam ibi *R*, nam tibi *β* pellens *R* 374 arma *R* quem *R* foeda *G*, feda *α*

375 Adpetit et casso vocat in certamina nisu.
Sic bellatricem te sentiat aemulus anguis
Cumque lacessitae concedent proelia palmam,
Laeta feras summum calcato ex hoste tropaeum.
Nam quidquid sacrum divina volumina verbis
380 Eloquio sensuque docent, quod praedicat ipse
Antiquus mundi replicans exordia vates,
Seu ille historias texat seu forte figuras,
Quod diversa retro multorum tempora regum
Post Ruth succiduo gesserunt ordine magnum:
385 Vel quos post reprobum Davitica regna Saulem
Ter quinquageno scripserunt carmine psalmos,
Pacificus quidquid lata inter sceptra Salomon
Obscurum sensu per clara proverbia duxit:
Quodque bis octoni post se videre prophetae,
390 Quod clausum Iob mitis ait cum vulnere aperto:
Hester quid memorem et castae mendacia Iudith,
Ornati cum fraude satraps accenditur oris,
Cum manet inludens obscenum femina lectum
Desectoque feros conpescit vertice visus?
395 Quod melius cernens caecato in corpore Tobit,
Quae secreta videns perscripsit conditor Esdras,
Quidquid post priscam succedens gratia legem
Intonat atque novi miracula testamenti
Hinc hominis clamat facies, ast inde leonis
400 Et pernix aquila et fortis certamine taurus.
Inde quater terni puris quod mentibus agni
Egerunt toto spargentes semina mundo;
Bis septena pii quod spargit epistula Pauli,
Quod Petrus Iacobusque docent, quod Iudas et ipse
405 Qui conspecta refert caeli secreta, Iohannes;
Quin et veridici quae plurima tractatores
Exposuere suis mysteria digna libellis:

---

375 adpetit *L*, appetit *ceteri* craso *R* niso *R* 377 quę *R* concident *RF* 378 ferens *K* calcata *R* tropeum *L*¹*R*, tropheum *L*²*Fβ*, trophaeum *K* *vv.* 379—414 *Wigbodus* (= *W*) *praefationi Quaestionum in octoteuchum inseruit v. 11—46* (*edidit ex cod. S. Maximini Treverensis Ed. Martenius Coll. ampl. tom. VIIII p. 295 eumque secutus E. Duemmler in Poetarum Latinorum aevi Carolini tom. I part. 1 p. 96 sq.*) 379 quicquid *ω* sacrum *αW*, sacrae *β* lumina *R* uerbis *αW*, legis *β* 380 sensū *L* 381 antiquos *R* uatis *LR* 382 seu *LWRK*, siue *Fβ* illae *R* istorias *R*, hystorias *KG* 384 subciduo *W* 385 quos *L?RF*, quod *in ras. al. G*, qui *W* dauitica *RKβ*, dauidica *W*, diuitia *LF* (*an* dauitia *F?*) salutem *R* 386 quinquagenos *F* carmine *LW*, ordine *RFKβ* salmus *R*, psalmi *K* 387 pacificos *R* quicquid *ω* solomon *L*, salamon *R* 388 sensum *RF* praeclara *W* duxit *LWRG*, dixit *FK* 389 ꝑpfetę *L* 391 hester] ᴇster (ᴇ *pr. postea add.*) *L*, esther *W* caste *LR* iudith] iubet *R* 392 fraudes atraps (atraps *in ras. pr.*, s *post* fraude *postea add. pr.*) *R* 393 manet *αW*, meat *β* illudens *WKβ* 394 defecto *K* conpescit] *RF* uerticae *R* 395 cernit *K* cecato *LR* tobit *α*, tobi *WKβ* (tobî *G*) 396 *inter lineas add. G*² esdras *K*, aesdras *LF*, estras *R*, hesdras *β*, ezras *W* 397 quicquid *ω* 399 ast *L*, *om. RF*, ait *W*, uox *Kβ* 401 quaterni *L*, qua^ter^terni *R* furis *L*¹ 403 ^s^pargit *R* aepistula *L*¹, aepistola *L*², epistola *ceteri* 404 iacõb; (*al. corr.*) *L* quod iudas iacobusque docent quod petrus et ipse *K* docent *om. W* 405 ioannes *L* 406 ueredici *R*, uereduci *F* tractat^i^ores *L* 407 misteria *LRF*

Haec tu cuncta tenens animo sitiente bibisti.
Nec, si quid sacrum nostri cecinere poetae,
410 Te latet: agnoscis leges et commata servas
Atque aliena tuo commendas carmina cantu.
Quid totum replicem? tu sensibus utere doctis
Et quae nota tibi vel quae percursa legendo,
Ad virtutis opus studio converte virili.
415 Nam nisi doctrinae iungatur vita fidelis,
Agnosci gravius non observanda nocebit.
Esuriit quondam dominus, cum forte vianti
Conspicitur diffusa levi ficulnea fronde,
Et iam maturum praedicta ex arbore fructum
420 Carpere tempus erat. quam mox ut repperit ille
Indutam tantum foliis, sed germine nudam:
Prorsus inane virens ornatus inutilis horret:
Percutitur subito radix adflata calore
Aruit et posito ramorum tegmine truncus.
425 Instruimur tali legem cognoscere signo,
Ne Christi famulum solo sermone fatenti
Nomine conficto vivens operatio desit.
Nam si Christicolas nosmet sanctosque putemus,
Adgravat hoc etiam, ni dictum facta sequantur.
430 Sic et virginitas sacro devota pudori
Indiget adiunctis virtutibus et, nisi mentem
Intactam servans casto cum corpore iungat,
Concumbit vitiis nec castam dicere carnem
Iure potest, animus quam sic corrumpit adulter.
435 Ira, furor, maeror, livor, discordia, luxus,
Lingua duplex, constricta manus, laxata voluntas
Moechantur cum corde hominis, tum semine turpi
Fetus mortis alunt. en quo perducitur omnis,
Nomine virgineo quae se dum iactitat, intus
440 Criminibus gravidam nescit turgescere mentem.
Ecce tibi e multis unum, quo cetera noscas

---

408 sitienti *W* 409 nostri *om.* W poetae] prophetae *W* 410 agnoscis] agnosti *ψ* *Sirmondus* agnoscisque *β*, que *om.* *αW* leges *LW*, legis *RFK*, legens *β* et] h& *K* commata *WF*, comminata *R*, cōmota *LK*, cognita *β*, condita *Sirmondus* 411 adque aliaenatio *R* 412 tutum *R* 413 uel que *LR* percursa *Kβ*, percussa *LR*, parcursa *F*, percepta *W* 414 at *L* c̄uertere *LR* uirili] regali *W* 416 obseruanda *αG*[2], obseruando *Rβ* 417 quondam *ω*, postquam *Sirmondus* forte tuianti *L* 418 ficulmea *L* 419 et *α*, nec *β* amaturum *R*[1] 421 nudam: a *ex* u *R* 422 inane *L*, inhanc *FK*, inhunc *R*, inhacce *β* uires *L* 423 afflata *Kβ* 424 arruit *L* 425 instruimar *L*[1] 426 ne] neċ *L* famulum *α*, famulo *β* 427 nomine: mi *al. in ras. litt.* ꝝ *R* conficto *α* (confictu *R*, confecto *K*), confesso *β* 428 putemus *ω*, putamus *Sirmondus* 429 aggrauat *K* ni] ne *RF* 431 et] ac *K* 433 concumbit] concubit *R*, concubuit *K*, succumbit *Sirmondus* 434 adultos *R* 435 meror *ω*, memor *L* loxus *L*[1] 436 duplix *L*[1] manu *R*[1] 437 mechantur *RK* homines *RG*[1] tum *α*, cum *Rβ* turpi] mortis *Sirmondus* 438 fetus] fletus *L*, fętus *K*, foetus *F* mortis: & *al. ss.* *L* alunt en quo perducitur] lumen q̊uducitur (lumen q̊ud *rec. m. in ras.*) *L*, mortisalutem quo perd. *R* 439 quae] q̇ *K*, quę *in ras. al.* *L* se dum] secum *in ras. al.* *L*, sedui (s *ex* c *pr. corr.*) *R* mactitat *R* 440 grauidam] uacuam *K* nesciturgescere *R* turgiscere *L*[1] 441 aemultis *R* caetera *RKG*

Exemplo: dominus plebem cum forte doceret
Pervigili cura supremum noscere tempus,
Expectare diem, quo iudex imminet orbi,
445 Virginibus sancto signatos chrismate confert
Hasque decem nobis documenti in vertice monstrat.
Quarum quinque tamen sapientia dives adornat,
Ast aliis stolidum lentavit inertia sensum.
Sopitas pariter requies conplectitur una
450 Atque obitum signans depressit lumina somnus.
Transierat medium vix forte quietis et illud
Tempus noctis erat, quo Christus carne recepta
Fregerat obstructas perrupto cardine leti
Iam portas, inferne, tuas spretoque sepulchro
455 Devictis laeta remeabat luce tenebris.
Perstrepuit subitus rumpitque silentia clamor:
'Tandem sponsus adest, nocturnus corpore torpor
Cedat et abiecto vegetentur membra cubili'!
Protenus exiliunt omnes stratisque relictis
460 Aptavere suas quaesito lumine flammas.
Tunc sed quinque, quibus cordi sollertia maior,
Quamvis festinent, oleum tamen addere sumptis
Sollicitudo fuit vasis pinguique liquore
Ignibus armatis squalentem rumpere noctem.
465 At quae neglectum liquit pars altera sucum,
Sumens flammigeras nequiquam sustulit hastas.
Emicat exiguus commoti luminis ignis,
Sed virtute carens languentem lampada fervor
Deserit et siccam percurrit flamma papyrum
470 Atque inter picei nebulosa volumina fumi
Canescunt pigra crescentes mole favillae.
Vt sese indignas tali videre paratu,
Occurrant sponso quae comminus advenienti,
Tarda movet lentis pudibundum cura dolorem.
475 Quae prece submissa stultis tum vocibus orant,

---

442 exemplo *ω*, exemplum *Sirmondus* 443 ᴀᴘeruigili *L* suppremum *R* 444 exspectare *R* orbis *K* 445 uirgi^ni^bus *R* sancto signatos *K*, sanctos ignatós *L*, sanctos signatos *RF*, sanctis signato *β* crismate *L* conferit *R* 446 as *L*[1] decim *R* monstrant *RK* 447 quarum: a *ex* o *R* diuis *L*[1] 448 aliis: a *in ras. al. R* st/olidum (r *eras.*) *R* in ere asensum *R* 449 sopitaspiritaliter *R*, pariter *om. spatio relicto K* conplectitur] *R* 450 adque *R* 451 transfierat *R* uix *ex* uis *R* 452 noctis tempus erat *K*, t. erat noctis *Sirmondus* quo *ex* qui *R* 453 obstruetas *R* laeti *LK*, loeti *F* 457 tiorpor *R* 458 Cedat — cubili *α* (cędat *FK* uigentur: e *al. ss. L*, uigitentur *R* membra: m *in ras. al. L*, menbra *R*) Abscedat sapidae raptim properate puellae *β* 459 protinus *Kβ* exsiliunt *K* relictos *R* 460 abtauere *L* q:sito *L*[1], quessitos *R* 461 sed tunc *K* cordis *RK* 462 festinent *ω*, festinant *Sirmondus* sūtis *L* 463 uassis *R* 464 scalentem *K* 465 adq: (d *in* t *corr.*) *L*, atque *R*, atqui *K* liquid *LR* 466 sumnens *R* flammigeras *α* (frammigeras *R*), fumigeras *G*, fumiferas *ceteri* 468 languentem *α* (languente *R*), languenti *β* (languenti^a^ *G*[2]) lampade *L*[2] ferror *L*[1] *ut vid.* 469 flammi///ɴa (ɴ *in ras.*) *R* papirum *ω* 470 picei *α* (picei/: *altero* i *eras. L*, /pice inebulosa: s *ante* p *eras. R*) piceos *β* fumi *α*, fumos *β* 471 canescunt *ω* (caniscunt *R*), uanescunt *ψ Sirmondus* mole *ex* sole *R* 473 occurrunt *K* que/// (m *eras.*) *R* 474 mouit *RFK*[1] dolorem *L*, laborem *ceteri* 475 praece *LF*, preces *R* summissa *β*

Vt porrecta manus torpentes suscitet ignes
Dividat et proprium sapientia pinguis olivum.
Respondent pariter tali sermone sorores:
'Est miseranda quidem vestrorum causa malorum,
480 Sed tamen hic oleum non plus, quam sufficit, adfert
Vnusquisque sibi: constat iam copia vasis
Et perfecta suum servat mensura liquorem.
Nec fas quaesitum partiri aut perdere sucum,
Ne dispersa cavis desint fomenta lucernis,
485 Cumque lucrum vobis dispendia nostra negabunt,
Tota simul fessis torpescant lumina flammis'.
Talibus abiectae dictis tristique repulsa
Perlustrant, quocumque loci commercia fervent
Venalesque manus: sed dum disceditur, ecce
490 Introiit sponsus thalamum duxitque paratas
Atque vagas linquens exclusit porta sorores.
Cernis, virginei pereat quod nomen honoris,
Ni fertur sanctus thalamis caelestibus ignis.
Felix illa manus, largis quae provida donis
495 Accensum pura fovit pinguedine lumen.
Tantum namque olei vasis diffunditur amplis,
Quantum poscenti miserans porrexit egeno.
Hinc dominus palmis ardentes ferre lucernas
Admonet: hoc opus est, haec clarae gloria vitae.
500 Suppetat ergo tibi pietas, patientia, virtus,
Sed virtus animi. fragiles nam carne puellas
Protulit interdum caelo constantia mentis.
Eugeniae dudum toto celeberrima mundo
Fama fuit, dum dat Christi pro nomine vitam.
505 Ante tamen mulier fortes processit in actus,
Cum stipante choro sanctorum fieret abbas
Atque patrem conplens celaret tegmine matrem.
Sed postquam sancto cunctis perclaruit ore
Et meritis annisque graves longaque verendos
510 Religione senes iuvenali rexit in aevo:
Inpatiens recti toto qui tempore serpens
Mille nocendi artes stimulis inflammat amaris,
Quod famam violare cupit, dedit inde coronam.

---

476 torpentet *K* ignes: i *in ras. litt.* a *R* 477 diuidat: i *in ras. R* 480 hic] inc *R* suffecit *R* affert *β* 481 constat iam *α* (*prorsus sic F*, constantiam *LR*, constantia *K*), constat quia *β* 483 q:situm *L*, quessitum *R* 485 negabunt *α* (negabit *R*[1]), parabunt *β* 486 torpescat *L* 487 adiectae *R* repulsae *L*[2] 488 quoque *R* loco *K* c̄omercia *G* ferent *L*[1] 489 descenditur *R*, descentur *F* 490 talamum *R* duxit *ω*, induxit *Sirmondus* 493 talamis *L*, talami *R* celestibus *L* 494 quae] q: *L*, que *R* 495 pinguidine *L*[1]*R* 496 defunditur *R* 497 ægeno *L* 498 hin[c] *L* palmis] manibus *K* 499 atmonet *L* hoc *α*, hocce *β* clare *LR* 500 piaetas *R* 501 fragilis *LR* 502 coelo *R*, in cęlum *K* 503 cereberrima *L* 506 sitpante *L* albas *L* 507 conplens] *L* cęlaret *G* 508 p:quam *L* 509 longaquerendos *R* 510 relegione *R*, relli[gi]one *al. corr. G* iuuenali *α* (iuuenalis *F*), iuuenili *Kβ* 511 inpatiens] *α* 512 nocendia arte *R* stimulis *α*, stimulos *β* que *statim subiciunt omnes praeter L* amaris *α*, amoris *β* 513 quod *α*, quo *Fβ* [cu]pit *al. corr. R*

Commovet, insano qui fingat amore puellae
515 Accendi Eugeniam motuque ardere virili.
Turba senum turbata coit, quod crimine tanto
Tam rigidam nuper potuisset solvere vitam
Mens deiecta viri, viduataque praesule summo
Nil non posse dolet titubans perfectio carnem.
520 Ducitur ista foro iuvenis saevumque tribunal
Intrat adhuc monachus. vincit concordia fraudis
Et iam iamque reum secreti ignara tenebat
Publica vis odio tantum flammata sinistro:
Conscia cum sexus proprii cordisque pudici
525 Vincitur, ut vincat iam prodens femina fraudem.
Quamvis exterius carnem conpulsa fateri,
Interiore tamen servato permanet heros.
Semper tuta fuit casti custodia voti;
Quamlibet inpugnet miseri fraus callida mundi
530 Extendatque dolis laqueos, mendacia nectat,
Non venit ad pronam mens culpae ignara ruinam
Quosque fremens hostis fallaci tribulat astu,
Purgandos sancto patientia discutit igni.
Vendiderat quondam iuvenem manus aemula fratrum
535 Et famulum Ioseph tellus Memphitis habebat:
Pertulit ille quidem dominam, cum crimine falso
Confictus voluisse nefas, quod triste refugit;
Sustinuit tolerans ergastula, vincla, catenas,
Dum spatium replicans geminos sol iungeret annos.
540 Oblitus iam lucis erat, iam crine fluenti
Nutritus macie tangebat terga capillus;
Sed vegetante deo mens nullis clausa tenebris
Praevidet, arcanum quidquid post exitus implet.
Denique producto certatim gloria fertur,
545 Non tantum venia: et precibus tunc ipse rogatur,
Vt diadema libens captivo in vertice sumat,
Exilium regno commutet, principe servum.
Praemia servati cordis sic percipit iste.
Susannam post hunc dignis quis laudibus umquam
550 Excolat, infirmis quondam quae vicit in annis

---

514 qui *α*, quae (*vel* que) *β* amo//re (ue *eras.*) *R* puelle *LR* 516 senam *R* 518 presule *LR* summo *om.*, *eius loco al. m. add.* turba *K* 519 nil *ex* nihil *R* tituban/s (*eras.* a *ut vid.*) *R* 520 ista *ω*, iste *Sirmondus* forū *K* seuum *α* 523 puplica *R* inflammata *K* 524 consica *R* cum *ω*, tum *ψ Sirmondus* 525 uin(e)ditur *L* 526 conpulsa] *α* 527 (h)eros *L*, haeros *R* 529 qualibet *R* inpugnet] *α* 530 lacueos: a *ex* e *R* nettat *R* 534 uindiderat *L*[1]*R* quondam *om.* *L* 535 memfitis *LR* abebat *L* 536 pertullit *R* dominam *ω*, dominum *Sirmondus* falsạo *L* 537 quo *L*[1] 538 sustenuit *R* toleran(s)ṭ *L* ergastula: *al.* a *ex* u *ut vid.* *L* caten(a)ịs *L*, catenus *R* 539 iungeret *FK*, ingerat *Rβ*, cingeret *L*, iunxerat *ψ Sirmondus* 540 crimine *LR*[1] fluenti *al. corr.* *L* 541 cap(i)llus *L*, cappillus *R* 542 uigitante *L*[1]*RG* 543 archanum *L*[2] quidquid] *F* 544 certatin *R* 545 tun cipse *L*[1] rogatus *K Sirmondus* 546 deadema *R* 547 exilium regno *Lβ*, exilio regnum *RFK* commutet *L*, commutat *ceteri* (commotat *R*) 549 hanc *R* 550 ex(c)olat *L* quae quondam *K*, condaque *L*[1], (o)qndāquę *L*[2] uincit *L*

Inproba vota senum coniuratosque furores?
Primum disiuncto quos cepit causa viritim
Consilio solusque sibi promisit uterque
Spem culpae, sed turpe calens in cordibus ignis
555 Conflavit mentem sceleris fornace duorum.
Conveniunt, nam forte die sic contigit una,
Abscessu ficto diversa ut parte redirent,
Inque nemus venere simul: vulgata vicissim
Proditur alterno flagrans in corde voluptas.
560 Ilicet incautam fallentes fraude puellam
Adpetiere simul: poscunt, consentiat ante,
Dedecoris tantum moveat quam fama rebelli,
Moxque retorquendum facinus, ni cedat, in ipsam.
Confessi ardorem pariter mendacia produnt
565 Disposita et laqueos pandunt, quos nectere vellent.
Anceps illa diu secum luctatur et haerens
Fluctuat, incertae quo vergat pondera mentis:
Lex peccare vetat rursumque infamia terret.
Nunc iterum duros precibus mollire furores
570 Temptat et obscenas lacrimis restinguere flammas.
Sed postquam nullis precibus monitisve remotos
Obstrictosque senes vicit cognata libido:
Femina praeclaro mentem succensa pudore
Decrevit tum casta mori, ne crimine tanto
575 Ambirent miseram carnis commercia vitam.
Caelum teste vocat famamque recusat inanem
Iudicio contenta suo: cum conscia cordi
Commendat se pura fides servatque futuris.
Maluit ille tamen secreti inspector apertum
580 Examen praestare loco facinusque reclusum
Pandere et obtectas laqueis producere fraudes.
Spectabat vanis commotam fletibus urbem
Iunior ille puer, pueris tribus ipse futurus
Post comes, undanti quos iecit Parthica flammae
585 Contempto imperio flammis ferventior ira.
Arsit contrario pariter crescente calore
Hinc furor, inde fides, sanctis dum mollior ignis
Serviit et tepido conlusit pruna rubore:

---

551 inproba] *α* 552 caepit *FK* 555 mentes *K* 558 uenerem *R* uici^s^sim *R* 559 proditur *ω*, panditur *Sirmondus* 560 illicet *L* 561 adpetiere] *LR* conscientia tantae *L*, consentia tantae *F*, conscia tanti *K* 562 decoris *L*[1] 563 q; *om.* *G*[1] retroquemdum *L* ni cedat *α*, incedat *Rβ* 564 mendia *R*[1] 565 *totus versus deest β* laqueus *R* uellent *K*, uellint *L*[1], uellunt *R*, uelint *L*[2]*F* 566 lactatur *R* herens *LRK* 567 uergat *ω* (uerga^t^ *L*), uergant *Sirmondus* pondera *α*, pondere *β* 568 rursū *L*[1], rursus *ceteri* (ru^r^s^us^ *al. corr. R*) 569 nunc *ω*, hinc *Sirmondus* iterum] irum *R* 570 temtat *L* restinguere *LF*, restringuere *R*, restringere *Kβ* 571 ue *α*, que *β* 572 uicit *α*, uincit *Rβ* 573 successa *R* 574 tum] tunc *ψ Sirmondus* nec *R* 575 c̄omertia *L*, commertia *R* 577 contēpta *ex* contesta *ut vid. R* cȯm *L* cordi *α*, corda *β* 578 se pura fides *α* (fide *L*), superae fidei *β* 579 malluit *LR* 581 obtectas *ω*, obiectas *ψ Sirmondus* 582 fletibus *L*, flatibus *ceteri* 584 comis *L*[1] partica *LRK* flāme *L* 586 *totus versus deest L* contrario *ω*, contracto *Sirmondus* 588 seruiit *β*, seruit *L*, seuiit *RF*, seuit *K* conlusit *L Sirmondus*, conclusit *RFβ*, c̄bussit *K* pruma *R*, prima *ut vid. F*, prina *K*

Donec miratus cessare incendia satraps
590 Sentiret totus, quantos succenderat ignes.
Hos meritis aequans Danihelis proxima virtus
Horrida frendentum compescuit ora leonum,
Dum prius accensi stimulis famis atque furoris
Frenatoque simul sternentes corpora rictu
595 Incolumem lambunt inter ieiunia pastum,
Cum sumat tamen iste cibos, quos vertice pendens,
Angelica librante manu per inane citatus,
Subiectas calcans inmotis gressibus auras,
Intulit inlatus fascis cum fasce propheta.
600 Excepit Danihel transmissas desuper escas,
Fercula longinquis mirans ferventia terris
Adservare suos peregrina in sede sapores.
Hic ergo inpubis Susannam forte videbat
In tormenta rapi, veri quam nescius ante
605 Vulgus inauditam damnaverat, et simul omnes
Insontis sontem certabant cernere mortem,
Cum subito in medium iuvenis se proripit agmen,
Accensum tenera castigans voce tumultum,
Cur tanto ex coetu nullus rem iudicet, ac se
610 Liber ad iniustum clamat non currere letum.
Protenus ad verbum pueri permota repressit
Turba sequax animos: iudex decernitur ipse
Censetorque senum, per quem via vera patescat.
Consulit avulsos, quisnam sit criminis ordo:
615 Sed dum discordans responsum praebet uterque,
Coniunctum facinus disiuncta voce fatentur.
Tunc omnes pariter timor accipit; undique clamor
Tollitur, auctores sceleris plebs obruit omnis
Laudaturque deus, qui numquam vota bonorum
620 Deserit auxiliumque suum pro tempore monstrat.
Et tamen his prior est, quae virginitate pudica
Intactum perfert vota ad caelestia corpus.
Nam si terrena nubentem lege puellam

---

590 Sentiret — ignes *α* (totus *L*, totos *RFK* ignes *L*, ignis *RFK*), Iussit et astantes flammarum copia cinxit *β* 591 mer^i^tis *R* danihelis *ω*, danielis *F?* 592 orrida *L* fre^n^dentum conpiscuit *R* hora *L* 593 accensit mulis *R* 595 incolumem *RKβ*, in colum̄ *L*¹*F*, in colom̄ *L*² ieiunia: i *in ras. al. L* 596 cum sumat *L*, consumat *R*, consumit *FKβ* iste *LK*, ipse *RFβ* cybos *L*, cibo *R* 597 per mane *R* 598 inmotis *LF*, immotas *G*² 599 illatus *β* fascis] fasces *RFK* prophęta *L* 600 excipit *R* danihel *ω*, daniel *F* 601 longumquis *R* mirans *LK*, migrans *RF*, migrant *β* 602 adseruare *α* (asseruare *K*), aseruantque *β* perigrina *R* 603 inpubis *LF*, impubis *RKβ* fote *R* 604 nestius *R* 606 insontes *RF* somtem *L*, sontes *K* 607 in medio *RF* proripiet *R* agineɴ: i *et* ɴ *al. ut vid. L* 609 caetu *FK* iudicet *ω*, iudicat *Sirmondus* axe *L* 610 liberat *L* nī iustum *R* laetum *LFK* 611 protenus *LR*, protinus *ceteri* rēpressit *R* 613 censetor *L*¹*GM*, censentor *R*, censetur *L*²*K*, censor *F*, censator *ψ*, consultor *Sirmondus* uera] uenera *L*¹ 614 consolit *R* quisnam *α*, quinam *β* 615 dum] cum *K* 616 fatenт̄ *L* 618 ple^b^s *L* 520 quae̩ *L* 621 *totus versus deest L* et] at *G* qui *R* pud/ca *R* 622 perfert *ω*, praefert *K Sirmondus* uota ad *Kβ*, ad uota *α* caelestia *ω*, perennia *Sirmondus*

Adservasse toros atque unum nosse cubile
625 Mortali tantum laudatur iudice coetu,
Conice, virgineis quantum disponitur illic,
Quo Christus vocat hinc, meritis, ubi sede superna
Humanum in partes dirimet genus arbiter orbis,
Agnis dextra levans, laevis condemnet ut haedos.
630 Stabunt angelici mirantes facta bonorum
Laudantesque chori, cunctis commune patebit
Decursae carnis meritum: fraus nulla tenebris
Abdere vel notas poterit subducere culpas.
Illic tota tibi substantia, vita petatur,
635 Quo iustus ditat dispensans praemia iudex.
Quondam succincte quod dictum est ore magistri,
Dum viget officio famulans sollertia Marthae
Adtentamque tenet verbi virtute sororem
Cura cibo melior, pastu quia digna perenni.
640 Tunc vacuas domino deponens Martha querellas:
'O doctor, non cernis, ait, quod sola paratu
Vexor et haec nullum confert germana levamen'?
Cui Christus sic forte refert: 'Sunt plurima, quae te
Obstrictam retinent, melior sed causa quietae
645 Lectaque nec poterit Mariae pars optima tolli'.
Sic, germana, suis dum flagrant saecula curis,
Electam servare tibi non desine partem.
Te meruit primam cognatio tota patronam,
Iam te signiferam sequimur vexillaque Christi
650 Te portante libens sectatur stemma parentum:
Quos licet antiquo mundus donasset honore
Et titulis monstret generoso semper ab ortu:
Plus tamen ornavit divinum insigne gerentes,
Ordine quod proprio sanctas meruere cathedras.
655 Non et avos tibimet iam nunc proavosque retexam,
Vita sacerdotes quos reddidit inclita dignos:
Pontificem sacris adsumptum respice patrem.
Cumque tibi genitor vel avunculus undique magni

---

624 asseruasse *β* thoros *LKβ* 625 tantum] tamen *R*, tam̄ *F* caetu *FK* 626 coniice *G* 627 q/uo (1 *eras.*) *L*, quod *R* χhristus *L* hic *K* 629 agnis *R*, ignis *L*, agnos *FKβ* leuis *α*, leuos *Kβ* condemnet *L*, contemnit *Rβ*, contepnit *F*, contemnet *K Sirmondus* haedos *R*, hedos *ceteri* 631 commone *R* patebat *L* 632 decurse *LR* 633 notas] noctas *L*¹, noctis *L*² 634 tota tibi *LF*, notati *R*, nota tibi *Kβ* substantia *α* (subsantia *R*, suba *ex F dedit Crinitus*), subsistens *β* petatur *Kβ*, patetur *L*, petetur *RF?* 635 quo *α*, qua *β* ditat *L*, iudicat *RF*, iuste *K*, sua dans *β* dispensans *L*, dispensat *RFKβ* 636 condam succinctae *L* 637 offitio *R* solertia /marte *R* 638 adtentam *RF*, attemtā *L* 639 quia *α* (q *L*, qui *R*), quae *β* 640 uacuas] uas *R* deponens *αG*¹, depromens *β* marta *LF* querellas *α* (querillas *R*), querelas *Kβ* 642 uerox *L* haec *om.* *R*¹, h *ss.* *R*² 644 retenent *R* quietae *Kβ*, quiete *LRF*, quietis *ψ Sirmondus* 645 marie *L* 646 si *R*, sic o *K* saecula] *LFG* còris *R* 647 seruire *K* 648 prēmam *R* 649 signeferam *R* uexilla *L*, uixilla *R* que] qui *R* 650 libæns (*sc.* e *ex* a *corr.*) *R* stema *K* 651 donarit mundus *K* honorē *L* 652 titulus monstrât generosos *K* hortu *R* 655 et auos *α*, atauos *Kβ* tibimet iam (ium *R*) nunc *ω*, iam nunc tibimet *ψ Sirmondus* 656 red[di]dit *L* inclyta *G* 657 pontificae *R* adsumptum *F*, adsumtum *LR*, assumptum *Kβ* patrem *bis scr.* *L*¹

Post fasces placeant populorum sumere fascem,
660 Suscipe, quos humiles patrum ad consortia fratres
Officio simili nectens ecclesia iunxit.
Pro quibus adsiduas Christo persolvere grates
Fundere vel fletus non taedeat: ut tibi nullus
Fratrum de numero desit, dum praemia sumes
665 Factis digna tuis materque effecta parentum
Virgineae victrix sociabere laeta catervae.

---

659 fa[s]ces *R* 660 at *L* 661 simili *α*, similes *β* aecclesia *RK* 662 adsiduas *L*, assiduas *ceteri* grates] uates *ut vid.* *L*[1] 664 dum *L*, cum *ceteri* 665 fastis *R* dignat suis *L* 666 uirgineae/ *L* sociauere *L* leta *LR* cateruae *ω*, coronae *Sirmondus* EXPLICIT LIBER ·VI· ALCHIMI AVITI EPI | DE VIRGINITATE *L*, *om.* *R*, ALCHIMI AVITI VIENNENSIS EPI DE LAVDE CASTITATIS AD SOROREM SVAM SCRIPTVS LIBER EXPLICIT *K*, explic̄ lib. VI. alchimi auiti ep̄i quē ad fuscinā sororē suā de consolatoria castitatis laude exametris uersibus edidit *Crinitus ex F**), ALCIMI AVITI VIENNENSIVM ARCHIEPISCOPI V. C. ET INL. LIBER VI. EXPLICIT, AD FVSCINAM VIRGINEM SOROREM SVAM DEO SACRATAM *Sirmondus* (*ex cod. Carolovillensi ut videtur*), EXPLIC̄ LIBER SEXTVS AVITI EP̄I DE LAVDE VIRGINITATIS *G***), ALCIMI AVITI EP̄I: LIBER SEXTVS EXPLICIT CV̄ PACE FELICITER *g*, FINIT LIB ·VI· DE C̄SOLATORIA LAVDE CASTITATIS *M*, EXPICIT. OPVS. DOCTI. ALCIMI. *V subscriptionem om. ET* *Subiciuntur porro tres versiculi abecedarii in Rβ*(*GgMTE*) [*desunt LFKV, exciderunt ultima folia in DN*]:

ALCIMVS HAEC LVBRICO TEXIT QVAE CARMINA VERSV,
BINIS IAM BREVIBVS, SED SENA VOLVMINA, PINNIS
CONSCRIPSI EN CELERIS DENO SVB LVMINE SOLIS.

ALTIMVS *R*, ALZIMVS *MT* HEC *RG* *puto* LVDICRO TEXIT *R*, TEXI *β* QVE *R* CARMINE *g* BREVEBVS *g*[1] PINNIS *R*, PENNIS *β* (PERNIS *M*) CLERICIS *cod. Berolinensis* DENOS VB *R*

---

*) quos ad venerabilem Fuscinam sororem nostram de consolatoria castitatis laude conscripsi. *Avitus in prologo.*

**) scripsit et ad Fuscinam sororem de laude virginitatis librum unum. *Isidorus de illustr. eccl. scriptt. c. 23.*

INDICES.

I. INDEX SCRIPTORVM

QVOS VEL CITAVIT VEL IMITATVS EST AVITVS CETERI IN EPISTVLIS HOMILIIS APPENDICE:

Scripturae sacrae locis ubi Avitus ab vulgata recedit, asteriscum addidi: cancellis inclusi, quorum res aut singula tantum verba ille exhibet.

TESTAMENTI VETERIS:

Genesis:
2, 7: 13, 28
(2, 18—24): 105, 15
(3, 1. 6): 62, 14
(3, 17 sq.): 133, 27
(6, 14 sqq.): 142, 22
(6, 16): 105, 34
(9, 22): 58, 18
(12, 1): 34, 37
(c. 17): 34, 38
18, 1—3: 8, 2
(22, 1—18): 123, 5
24, 2. 3: 21, 19
(28, 12): 125, 31
28, 17: 125, 20
(c. 38): 104, 1

Exodi:
7, 3. 4: 163, 5
12, 46: 105, 29
(15, 25): 134, 3
(16, 14 sqq.): 134, 1
(17, 6): 134, 2
(34, 29): 107, 30
34, 29. 30. 35: 104, 17

Levitici:
(20, 10): 84, 5

Numerorum:
(16, 6—32): 38, 23
(16, 36—39): 39, 1
(21, 6. 9): 134, 18

Deuteronomii:
5, 21: 115, 26
6, 4: 162, 16
(8, 25): 134, 2
(22, 22): 84, 5

Iosuae:
(2, 1): 31, 24
(3, 15): 152, 7

Iudicum:
10, 16: 16, 40

Regum I:
*2, 25: 23, 6
(28, 7—19): 164, 35

Regum III:
(17, 6): 67, 9. 91, 9. 134, 21
(17, 12): 58, 2
(19, 5 sqq.): 113, 1

Regum IIII:
(2, 11): 10, 13
(4, 2—7): 120, 25
(4, 40—41): 134, 3
(5, 1—27): 129, 7
*18, 31. 32: 54, 12. 55, 5
(20, 12 sqq.): 58, 21. 123, 5

Tobith:
(11, 8. 13): 45, 18

Iob:
1, 21: 118, 11
(19, 25—27): 122, 27
(42, 10): 150, 34

Psalmorum:
2, 7: 61, 16
(6, 7): 117, 41
8, 6: 11, 4
8, 6. 8: 7, 11
18, 7: 8, 31
25, 2: 39, 5
34, 18: 1, 15
41, 3. 4: 117, 15
43, 23. 24: 112, 22
(50, 7): 17, 39
55, 9: 117, 44
56, 10: 1, 17
(67, 19 ab Paulo apostolo laudatus): 19, 17
67, 31: 2, 37
*71, 19?: 5, 7
76, 11: 58, 23
(77, 24): 134, 1
83, 8: 5, 7? 18, 34
110, 9: 7, 26
115, 1: 36, 18
121, 1. 3. 7: 145, 12. 11. 13
136, 4: 58, 17

Proverbiorum:
*3, 9: 39, 10
*10, 26: 115, 35
(15, 33): 123, 14
26, 11: 30, 23
30, 4: 61, 24

Ecclesiastae:
5, 4: 30, 27

Libri Sapientiae:
*7, 6: 118, 22
*15, 11: 13, 23
(17, 11): 112, 25

Ecclesiastici (Iesu f. Sirach):
*5, 2: 115, 27
(44, 16): 10, 13

Isaiae:
*2, 3. 4: 54, 7. 21. 30. 32
6, 9. 10: 163, 8
9, 6: 17, 13. 60, 23
(c. 39): 123, 5
(42, 2 ab Matthaeo laudatus): 116, 31
53, 4. 5: 26, 11
65, 20: 35, 2
66, 20: 120, 13

Ieremiae:
23, 24: 16, 22
31, 29: 116, 2
(c. 37): 119, 16

Baruch:
*3, 36—38: 60, 30

Ezechielis:
*18, 2. 3: 116, 5. 4

Danielis:
(5, 2. 3): 58, 18
(10, 13): 125, 34

Amos:
3, 2: 113, 19. 23
3, 3: 114, 1
3, 8: 114, 21
3, 12: 114, 29
*4, 6: 115, 31
4, 9: 115, 32. 116, 11

Amos:
4, 10—12: 116, 12
*5, 16: 116, 26. 34

Ionae:
2, 6: 123, 11
(c. 3): 30, 14
(3, 5): 111, 30

Aggaei:
2, 12—14: 36, 27

Malachiae:
1, 8: 37, 7
1, 14: 37, 9
3, 8: 5, 9. 23, 23

Maccabaeorum I:
(9, 55): 129, 16

TESTAMENTI NOVI:

Matthaei:
(c. 2): 26, 31
(3, 9): 125, 26
(3, 12): 48, 12
(4, 4): 113, 8
4, 10: 9, 31
(4, 19): 124, 2
(4, 20): 33, 24
5, 8: 122, 26
5, 22: 13, 11
(5, 32): 84, 22
(5, 37): 89, 16
(5, 39—42): 120, 5
6, 9: 107, 15
6, 29: 2, 18
7, 7: 111, 36
7, 13: 125, 10
(8, 2): 104, 19
(8, 25): 112, 6
8, 26: 112, 24. 32
(9, 2): 27, 4
(9, 9): 124, 3
(9, 20—22): 31, 27
(9, 24): 106, 31
(9, 27): 11, 22
(10, 16): 38, 12
*10, 17: 1, 9
(10, 18): 64, 19
(10, 28): 56, 3
10, 32 sq.: 1, 4
*10, 35: 34, 10
11, 12: 10, 36. 25, 30
11, 21: 163, 13
11, 27: 122, 4. 10
11, 29: 20, 29
12, 19: 116, 31
(12, 36): 28, 8. 202, 13
(13, 8): 34, 6
13, 17: 3, 14
(13, 24—30. 36—43): 133, 21
(13, 25): 57, 11
(13, 31 sq.): 32, 5
(13, 52): 150, 26
(14, 17. 20): 58, 3
(14, 27—32): 137, 30
15, 22: 23, 30
(15, 22—28): 31, 25
15, 28: 24, 7
(16, 9): 58, 6
16, 13—17): 24, 27
16, 19: 137, 37. 150, 20
16, 27: 20, 30. 35

Matthaei:
17, 5: 107, 13. 16
(18, 12): 43, 16. 114, 31
19, 3. 6: 34, 17
19, 6: 9, 11
19, 27: 33, 23
19, 29: 33, 25. 178, 4
(20, 1—16): 30, 12
(21, 1—9): 149, 24
(21, 5): 37, 28. 104, 17
(22, 21): 82, 12. 92, 25
23, 4: 31, 10
24, 43: 119, 5
(25, 16): 53, 16
(25, 27): 125, 18
25, 31: 5, 5. 20, 28
*25, 31—34: 20, 18
*25, 41: 20, 23
26, 2: 104, 10
(26, 7): 125, 23
*26, 24: 5, 26
26, 38: 9, 24
(27, 30): 104, 18
27, 34: 27, 16
(27, 38): 25, 16
27, 40: 25, 4
(27, 45): 23, 17
(27, 48): 25, 5
27, 60: 38, 3
28, 18: 7, 1. 11, 12
28, 20: 112, 16

Marci:
(4, 8): 141, 9
(4, 28): 149, 14
(4, 31 sq.): 32, 5
(6, 38. 43): 58, 3
*7, 11. 12: 12, 22—25
*7, 13: 13, 7
(8, 19. 20): 58, 6
(11, 1—10): 149, 24
(12, 41—44): 142, 11
13, 8: 55, 1
(13, 9): 64, 19
14, 34: 9, 24
(15, 46): 38, 3

Lucae:
(1, 19): 17, 34
1, 35: 17, 36
*2, 14: 5, 29
2, 51: 9, 23
6, 21: 118, 5
6, 25: 118, 5
(7, 12): 106, 31
(12, 4. 5): 56, 3
12, 39: 119, 5
(13, 19): 32, 5
(13, 24): 125, 10
(14, 12): 25, 31
16, 10—12: 108, 2
(16, 16): 25, 30
*16, 31: 21, 2. 30
18, 11—14: 31, 31
18, 13: 117, 39
(19, 1—20): 130, 1. 141, 3
19, 9: 133, 5. 7
(19, 20): 150, 29
(19, 29—38): 149, 24
(21, 2. 3): 33, 20
23, 34: 25, 7
(23, 40—42): 31, 36
23, 42: 25, 23
24, 39: 28, 17
*24, 44: 3, 16. 28, 36
*24, 51: 28, 38

Iohannis:
1, 1: 17, 6
1, 12: 107, 19
1, 14: 54, 23. 17, 9
2, 4: 24, 11
(2, 19): 4, 32
3, 8: 14, 24
*3, 13: 10, 10. 24. 19, 10
*3, 16: 61, 30
(c. 5): 27, 4
(5, 2): 129, 13
(5, 4): 129, 18
5, 23: 6, 2. 10, 6
5, 46: 3, 13
(6, 31—33): 134, 1
(6, 44): 10, 36
(8, 44): 28, 8
*8, 56: 3, 12. 19, 28
8, 57. 58: 61, 9
8, 58: 19, 23
8, 59: 19, 30
(9, 1 sqq.): 27, 4. 129, 9
(9, 7. 11): 129, 13
(10, 1. 2): 59, 3
10, 18: 4, 25. 24, 22
(11, 35. 36): 26, 34
(11, 43): 106, 31
*13, 13: 9, 27
*14, 2. 3: 10, 20
14, 26: 6, 22
15, 19: 112, 32
15, 26: 6, 14. 22
16, 22: 118, 6
17, 5: 61, 13
(19, 20): 121, 22
(19, 31—33): 105, 24
19, 34: 105, 31
(20, 19 sqq.): 27, 20
20, 27: 27, 27
20, 28: 27, 32. 61, 6

Actorum:
*1, 10. 11: 29, 7
4, 12: 7, 22
(4, 26): 64, 20
4, 32: 9, 18
5, 3: 6, 8
*5, 4^a: 30, 26
5, 4^b: 6, 9
(5, 29): 56, 3
(7, 8): 21, 11
(8, 17): 14, 28
(8, 18): 124, 29
(8, 27 sqq.): 129, 26
(9, 3 sqq.): 129, 26
(9, 15): 8, 10. 19, 9. 121, 1. 150, 16
*10, 15: 113, 32
*10, 34. 35: 113, 33
(12, 5 sqq.): 137, 39
(12, 7. 10): 150, 13
*13, 2: 8, 16
(16, 14. 26): 150, 16
(19, 6): 14, 28

ad Romanos:
1, 1—3: 11, 25
*2, 4. 5: 163, 16
(2, 11): 129, 26
4, 3: 31, 23
(4, 11): 34, 38
6, 9: 27, 18. 107, 7
8, 9: 6, 11
8, 16: 32, 10
8, 26: 3, 23
8, 32: 27, 10

ad Romanos:
9, 3: 104, 3
9, 5: 61, 2
*9, 16: 164, 42
10, 9: 4, 23
10, 10: 1, 14. 32, 7
11, 33—36: 4, 1
12, 19: 2, 38
14, 23: 31, 29

ad Corinthios I:
(1, 9): 130, 3
*2, 8: 23, 21. 25, 12
*2, 10: 122, 16
*2, 10. 11: 5, 11
3, 16: 6, 10. 8, 12. 121, 11
3, 17^{a}: 84, 19
3, 17^{b}: 14, 34
5, 6: 120, 11
5, 7: 104, 14
*6, 15. 16: 37, 17
6, 19: 121, 13
7, 5: 31, 6
*7, 38: 116, 22
(9, 5): 34, 20
*9, 20 sq.: 18, 29
11, 3: 28, 25. 123, 13
11, 19: 5, 24. 120, 1
*12, 3: 6, 3
12, 6: 6, 6
12, 11: 6, 7. 123, 1
15, 20: 107, 3
*15, 22: 3, 20
15, 24: 7, 4. 11, 14
15, 28: 7, 9
15, 47: 19, 5

ad Corinthios II:
3, 7. 13: 104, 17
3, 17: 121, 20
5, 6: 122, 23
5, 19: 18, 7
*5, 21: 12, 9
*6, 14. 15^{b}. 17: 15, 5
6, 15^{a}: 72, 23
*8, 9: 12, 13
(8, 14): 141, 9
11, 2: 37, 14. 71, 20
11, 3: 71, 21

ad Corinthios II:
12, 3—4: 10, 14
12, 4: 108, 1

ad Galatas:
(2, 6): 129, 26
(3, 7): 21, 11
3, 13: 12, 10
3, 15: 105, 6
3, 19: 18, 18
3, 20: 18, 20
3, 26: 107, 14
*4, 4: 7, 16. 17, 26. 61, 27
6, 7: 2, 2
6, 14: 120, 11

ad Ephesios:
2, 14: 18, 24
(2, 20): 125, 25
(4, 2): 104, 17
4, 5: 8, 9. 22
4, 8: 8, 34
*4, 8. 9: 19, 17
4, 10: 8, 35
4, 15: 20, 6
(4, 23. 24 sqq.): 37, 27
(4, 26): 124, 20
4, 30^{a}: 17, 1
4, 30^{b}: 7, 27
5, 23: 28, 25
5, 27: 37, 21
(5, 31 sqq.): 105, 13
5, 32: 9, 12

ad Philippenses:
2, 6—8: 12, 1
2, 8: 9, 24
2, 8. 9. 10: 9, 28
2, 9: 12, 4
2, 10: 12, 11
2, 11: 10, 1. 121, 25
3, 20: 10, 18

ad Colossenses:
1, 17: 4, 16
1, 18: 106, 26. 107, 4
2, 9: 11, 18

ad Thessalonicenses I:
4, 15. 16: 121, 3. 4
4, 16: 10, 33. 116, 15

ad Timotheum I:
2, 5: 9, 3
2, 7^{a}: 47, 11
2, 7^{b}: 121, 1
3, 1: 124, 10
3, 2—8: 125, 5—16
3, 12: 168, 1
5, 8: 34, 18
5, 12: 31, 3
(5, 19): 64, 21
6, 7: 118, 9
6, 18. 19: 34, 28

ad Timotheum II:
2, 20: 120, 14

ad Titum:
(1, 7): 150, 20
*2, 12—14: 11, 6
(3, 1): 64, 19
(3, 5): 129, 6

ad Hebraeos:
*2, 7: 11, 4
(11, 5): 10, 13
(11, 9): 133, 31

ep. Iacobi:
2, 5: 130, 6. 133, 6

ep. Petri I:
(1, 17): 129, 26
5, 8: 114, 24
5, 8. 9: 71, 24

ep. Petri II:
(2, 5): 141, 6
2, 22: 30, 24

ep. Iohannis I:
1, 8: 111, 16
*2, 23: 5, 21

Apocalypsis:
(3, 12): 138, 21
(7, 3): 129, 4
(9, 4): 129, 4
11, 17: 11, 10
(19, 14): 149, 4
(21, 2. 10): 138, 21

Anastasii ep. ad Hormisdam: 71, 9
Augustinus de civ. dei XX 25: 5, 8. 23, 23
Benedicendi formula: 5, 30
Burgundicorum nummorum inscriptio: 145, 13. 162, 27
Concilii Epaonensis can. 32 (33 Sirm.): 35, 8
can. 29 (30 Sirm.): 50, 8
Concilii Neocaesariensis canon: 115, 21
antiqui Nicaeni canones 172, 13
Collatio episcoporum coram rege Gundebado habita adversus Arrianos a. 499: 6, 23. 55, 10 sqq. 145, 13
Conlocutio vid. Collatio
Eucherii passio sanctorum Thebaeorum: 145, 36
Fausti episcopi Reiensis ad Benedictum Paulinum epistola: 29, 31. 31, 8
Hieronymus liber interpretationis hebraicorum nominum (ed. P. de Lagarde I p. 53): 5, 8. 23, 23
Horatius A. 217: 202, 13
Hormisdae papae ad Caesarium Arelatensem episcopum ep. XXX: 69, 12
Hormisdae ad Anastasium ep. XI: 70, 7, cf. 71, 4
incerti poetae versus: 75, 15. 84, 31
Isaiae ascensio: 119, 17
Lucani Phars. I 1: 56, 9
Pervigilium Veneris 19: 133, 30
de Petri catenis legendae: 137, 38
Probi institutio artis p. 182, 32 K.: 85, 28
de Roma carmen v. 3: 120, 21
Sidonii Apollinaris ep. VII 1 et V 14: 108
sententia: 80, 13
Symmachi papae ad Aeonium aliosque epistulae: 63
Synodica epistula: 72, 5
Synodi Romanae decretum (Rufo Magno Fausto v. c. cons. habitae a. DI vel DII): 64, 14
Valerius Maximus VIIII 3 Ext. 1: 117, 5
Vergilius Ecl. VIIII 51: 85, 23
Georg. III 315: 133, 29
Aen. I 122: 112, 14
I 204: 112, 12
II 560: 80, 6
III 55: 86, 29
III 56: 85, 28
VI 513 sq.: 86, 9
VI 624: 86, 29
VII 231: 86, 5
VIII 677: 86, 7
XI 283: 33, 2. 82, 33

Sidoniani sermonis quaesitam non raro industria similitudinem haec exemplorum congeries inustrabit; atque primum eos locos epistularum recenseo, ubi manifesta est quam maxime imitatio:

p. 16, 5 perniciei funestus incentor] ipsius factionis fomes, incentor, antesignanus *Sidon. ep. 8, 11*

16, 15 discussus est] ceteris conplicibus oppressis seorsumque discussis *ep. 8, 11*

18, 29 talentorum caelestium cupidus duplicator] sinistrarum opinionum duplicator *ep. 3, 13 in.*

20, 14 non virtute sed mole rem conicit] si humana substantia rectius mole quam mente censenda est *ep. 7, 14*

20, 16 non causis putat rerum magnitudinem constare, sed paginis] non causis efficitur qualibuscumque, sed plurimis certis et necessariis *ep. 9, 3.* curae fuit causam potius inplere quam paginam *ep. 4, 3*

25, 14 o res dignissima, quam tantus praesul iubet

35, 10 digna profecto res, de qua tu consuleres] res est quidem digna quam tu iuberes, sed non minus digna quam faceres *ep. 4, 22*

37, 17 post hinc in exitia sera coniunctio est] opusculo prius edito praesentis augmenti sera coniunctio est *ep. 9, 1 in.*

49, 22 dum me . . . non minus honorare quam onerare dignamini] ut noveritis huiusmodi adsensu multum me honoris, plus oneris excipere *Sidon. ep. 7, 9 in concione.* Quem debeat non tam honorare censor, quam census onerare *ep. 8, 8.* est tibi delatus plus onerosus honor *ep. 7, 17 v. 14* quae tamen litterae plurimum nobis honoris, plus oneris inponunt. *ep. 9, 2 vid. quae Savaro congessit ad hos locos p. 425. 452. 490. 535, quaeque ipse dedi Mus. Rhen. XXXII p. 520, quibus addatur Minucii magistri equitum oratio apud Livium XXII 30, 4:* plebei scitum quo oneratus sum magis quam honoratus

50, 3 *sq.* Ad haec non conpunctus sed confusus ingemuit] Ad haec ille confusus irrubuit, nil inpudenti excusatione deprecatus errorem *ep. 4, 23.* cum ille confusus reticuisset *ep. 1, 11.* cui cum pagina, quam miseratis, reseraretur, actutum conpunctus ingemuit *ep. 6, 9*

50, 11 emendatio secutura credatur] ut (lacrimae) secuturae correctioni fidem fecerint *ep. 4, 23*

58, 9 si tamen homo ordinis mei] si tamen senatorii seminis homo . . . iuste dicere potest se peregrinatum *ep. 1, 6*

58, 9 homo ordinis mei, quem nec fallere decet] nec me falli nec te fallere decet *ep. 5, 2*

58, 18 vasa dominica, quae Syris dentur] *cf. Sidon. ep. 7, 6:* Assur fastu regio tonans sanctorum sancta proculcat

63, 2 (*ep. XXXII*) *cf. Sidon. ep. 7, 11:* invideo felicitati portitoris a quo contingit saepius vos videri

86, 1 istud remissibile est] istaec eadem remissibilia sint necne, tute iudicaris *ep. 4, 2 in.*

98, 9 infrequentatum torpuit] ut rebus amicitia vegetetur, quae verbis infrequentata torpuerat *ep. 4, 10 ex.*, metrum diu infrequentatum *ep. 9, 15*

addo pauca ex homiliis:

125, 15 Hom. de ordinatione episcopi, ex Pauli ad Timotheum ep. I 3] si eligimus humilem, vocatur abiectus; si proferimus erectum, superbire censetur . . . si abstemium producimus, avarus accipitur *e. q. s. ep. 7, 9* (*totus locus conferendus*)

137, 38 de Petri catenis] postremo iste est ille, cui in tenebris ergastularibus constituto, multipliciter obserata barbarici carceris divinitus claustra patuerunt *ep. 7, 9*

150, 13 clausus est dies] intra conclave succensum solidus dies et haec abundantia lucis inclusae *ep. 2, 2*

Sequuntur aliquot voces et phrases, quae utriusque et aetati et dicendi generi videntur communia.

65, 17 adfectibus — effectu] plus laborastis, ut affectus cordis vestri, quam nostri operis effectus publicaretur *ep. 9, 2*

36, 24 dimittit Aegyptum ad fidem rectam transmigrans] dum in hac allegorica Aegypto versamur *ep. 7, 6*

30, 2 supra ambiguo quaestionum] super hoc ambiguo sententiae cautiori libentius adhaeresco *ep. 4, 6*

59, 24 sacris apostolorum liminibus] apostolorum liminibus *ep. 1, 5*

102, 21 ex asse] ex asse *ep. 3, 14. 4, 18. 6, 11. 12. 7, 2. 8, 6. 9, 2* (*opponitur* ex parte). *9, 3 etc.*

43, 17 caelestibus caulis] caulas ecclesiasticas *ep. 7, 6*

101, 27 redditam gratiam coloraret] animi probra vultu colorat *ep. 3, 13*

60, 24 conclamantissimus prophetarum] conclamatissimas declamationes *ep. 8, 3 etc.* te conclamatissimum primipilarem spiritalia castra venerentur *ep. 6, 1*

57, 11 conicere nequeo unde] etsi ad integrum conicere non possum quantas tibi gratias . . . Tricastinae urbis possessor exolvat *ep. 6, 12*

89, 26 consequens erit, ut —] *sic ep. 9, 6*

114, 28 in consequentibus] virum cuius in consequentibus vita replicabitur *ep. 7, 9*

60, 4 coram positis] si inter coram positos obiecta discingitis *ep. 3, 9* coram positus audisti *ep. 5, 7* inter coram positos facile valebit *ep. 6, 4*

87, 12 cumulus adcrevit] cumulus adcrescit *ep. 3, 5*

87, 7 debito famulatus obsequio] salutatio mihi debita *ep. 5, 4*

33, 7 ubi mihi post invidiae nodum insultationis dentem fixisset aemulus livor] sed si et hisce deliramentis genuinum molarem invidia non fixerit *ep. 1, 1 ex.* cui satiricus ille morsum dentis igniti avidius inpresserat *ep. 1, 11 etc. cf. Savaro ad ep. 4, 22 p. 285*

96, 13 Quapropter . . . insultare desiste *et* 66, 32 Quocirca desiste . . . credere] quocirca desine in posterum nostra declinare iudicia *ep. 9, 7*

26, 24 desudare proelia] post desudatas militiae Lirinensis excubias *ep. 6, 1*

50, 19 Dupliciter pietate plenum est] dupliciter excrucior *ep. 9, 14 in.*

85, 16 paginae eloquio] vestri eloquii gerulus *ep. 8, 14* eloquii salsa libertas *ep. 5, 8*

82, 29 paucula haec saturitas meae gratulationis eructat] potor Mosellae Tiberim ructas *ep. 4, 17*

58, 4 post haec experimenta] post quae caelestis experimenta patrocinii *ep. 1, 5* per conplura recti experimenta *ep. 2, 7*

33, 16 centuplicato faenore] multiplicato me faenore remunerandum *ep. 2, 10*

64, 4 quod fatendum est (*in parenthesi*)] *Sidon. ep. 7, 4*

74, 36 incomparabiliter] *ep. 6, 4*

92, 1 ad presbyterum inlicita praesumentem] abstineat de cetero licitis, qui illicita praesumpsit *ep. 9, 6*

118, 8 in quantum potest fieri] in quantum fieri potest *ep. 8, 6*

22, 23 sicut insusurratum fuerat] relatu venenato quorumpiam sceleratorum fuisse secreto insusurratum *ep. 5, 6*

55, 27 plus iudicio satisfacere] quia iudicio satis feceras *ep. 9, 3*

59, 14 litterarii sermonis] litterarii consuetudo sermonis *ep. 7, 10*

13, 21 sub cuius lubrico quaestionis] lubricas quaestiones tu innodas *ep. 9, 9 ex.*

97, 3 medioxima] medioximum quiddam concionantem *ep. 9, 3*

91, 7 quod multipliciter miror] quodque mirere *ep. 1, 1 ex. 7, 13* quodque miremini *ep. 6, 2*

58, 25 plus mirum est] plus miror *ep. 1, 7*

100, 26 litterarum obsequia] litterarum obsequium *ep. 6, 9* quia tuorum apicum detulit munera, meorum reportat obsequia *ep. 8, 14* litterarum mearum obsequium reportat *ep. 6, 9* oblatio huius obsequii *ep. 4, 18*

113, 31 per observantiam legalem] legalis observantiae servitutem gratiae libertate mutavit *ep. 8, 13*

133, 20 paene est, ut] nam prope est, ut *ep. 8, 5*

19, 9 *etc.* parum est] hoc enim parum est *ep. 1, 1*

58, 4 Christo pauperum suorum] pauperes Christi *ep. 7, 9*

108, 2 quod ille permitteretur dicere] desiderio de vobis meo nequaquam satisfacere permittor *ep. 7, 11*

100, 31 post experimenta] iam securus post munera *ep. 8, 9*

80, 19 salutatione praefata] quocirca salutatione praefata *ep. 7, 11* officii sermone praefato *ep. 5, 15*

28, 4 per fallaces praestigias] quousque istae poterunt durare praestigiae? *ep. 7, 7*

55, 21 quaestionum nodos] doctus solvere vincla quaestionum *ep. 4, 11 v. 10* quaestiones tu innodas *ep. 9, 9 ex.*

78, 27 qualitercumque] *ep. 8, 5. 9, 2*

146, 37 quid multis?] *ep. 8, 9*

31, 36 quid plura commemorem] quid plura? *ep. 1, 6. 2, 2. 7, 13. 9, 7*

45, 21 *etc.* quocirca] *ep. 4, 4 ex. 4, 12 ex. 7, 11 etc.*

39, 18 *etc.* quod restat] quod restat, orate *ep. 5, 3 ex.* deumque, quod restat, in posterum quaeso *ep. 8, 16* ergo, quod restat, enitere — *ep. 4, 24 cf. 3, 1. 2. 4, 15. 9, 3*

55, 28 seriem totius altercationis exponam] si dignabitur seriem totius indagare violentiae *ep. 6, 4*

111, 4 *etc.* sic — quod] tota illa dictio sic succincta quod profluens *ep. 4, 3* sic benedictione laetor, quod iniunctione confundor *ep. 9, 2* sic gentis invictae, quod tamen alienae *ep. 8, 2* sic diserte in scriptis eloquium suscepimus quod libenter affectum *ep. 9, 3*

56, 14 fecit pietas vestra rem solitam. 88, 3 dum curam nostri solito geritis] facis rem tui pariter et amoris et moris, quod peregrini curas amici litteris mitigas consolatoriis *ep. 7, 16* servat consuetudinem suam tam facundia vestra quam pietas *ep. 9, 3*

26, 32 in succidua aetate] per succiduas aetates *ep. 8, 3*

56, 1 boni supercurrentis] supercurrentis inpendii *ep. 7, 17*

46, 8 *etc.* quod superest] quod superest, obsecramus *ep. 6, 9* quod superest deum posco ut *ep. 8, 7*

45, 14 eo temperamento hanc (medici) curam requirit, ut] sub hoc scilicet temperamento, ut *ep. 9, 11* quodam salubris sententiae temperamento *ep. 6, 4*

145, 17 o praesens, si quae sunt uspiam, catholicarum gentium pater] si quae uspiam tamen sunt *ep. 9, 11* sermonis pompa Romani, si qua adhuc uspiam est *ep. 4, 17*

22, 30 episcopo neglegenti nec usquequaque sic docto] si non fueris usquequaque censendi continentissimus *ep. 9, 3*

61, 7 velint nolint] velis nolis *ep. 9, 11 etc.*

Earum proprietatum Sidoniani sermonis, de quibus Kretschmannus disseruit in priore commentatione Memel. 1870, nullam desiderabis in Avito: inprimis eo in artificio, quod in verborum concentu consistit, noster Sidonium sequitur; cuius rei exemplis supra allatis adde quae infra s. v. lusus verborum congessi. Nominum adverbiorum verborum series quas ille in altera commentatione Memel. 1872 recenset, si quis cum nostris indicibus contulerit, videbit quam multa inde ex Sidonii tempore posterior aetas amplexa sit.

CARMINVM LIBRI VI

cum priorum scriptorum inprimis Vergilii et Sidonii locis conferuntur.

Carminum liber primus.
Genesis c. 1 et 2
15 *Gen. 1, 7*
20 *Gen. 1, 14 sq.*
22 *Gen. 1, 16*
29 parvo sub tempore] tempore parvo *Sidonius c. 2, 541*
30 *Gen. 1, 20 sqq.*
32 in altum] crescit in altum conus *Sid. c. 7, 265*
34 praepetibus — pinnis] *Verg. A. 6, 15*
41 informes — formas] *similia multa habet Sidonius ut* segnis ad insegnem, ab rastris ad rostra *etc. cf. Kretschmann de latinitate Sidoni 1 (Memel 1870) p. 11*
69 *sq.* quoque magis natura homini sublimior extet, Accipiat rectos in caelum tollere vultus] os homini sublime dedit . . . iussit et erectos ad sidera tollere vultus *Ovidius Met. 1 85 sq.*
76 opifex] opifex aedificatorque mundi *Cicero n. d. 1, 8*, ille opifex rerum *Ovid. Met. 1, 79*, ipse opifex rerum *Auson. Ephem. Prudentius Hamart. 116*
83 septiforem vultum] septiforis fistula *Sidon. ep. 2, 2*
87 Flexilis artatur recavo sic lingua palato, Pressus ut in cameram pulsantis verbere plectri Percusso resonet modulatus in aere sermo] ne (lingua) per cameram palati volutata balbutiat *Sidon. ep. 9, 7 med.*, Visus adest oculis absentibus, acta cerebri In cameram vix ad refugos lux pervenit orbes *Sidon. c. 2, 248*, (*Fortunatus Vita Martini 4, 39:* mox resoluta movet faucis lyra tinnile plectrum Atque insueta canit camerati concha palati)
95 duplicato poplite] *Verg. A. XII 927*
111 perhibent] *apud Vergilium frequens*
130 firmat vestigia] pinus regit et vestigia firmat *Verg. A. III 659*, firmantque pedum vestigia pinnis *Sidon. c. 11, 46*
151 verberat aures] verberat . . . auras *Verg. A. V 377*, auras verberat *X 893*, nullas tuba verberet aures *Lucan. VII 25. Orestes trag. 396*
164 *Ioh. 19, 34*
172 *sqq.* Vivite concordi studio mundumque replete, Crescat et *etc.*] Feliciter aevum ducite concordes, sint nati sintque nepotes, Cernat et in proavo, sibimet quod pronepos optet *Sidon. c. 11, 131*
175 sine fine dedi] Imperium sine fine dedi *Verg. A. 1, 279*
176 primus qui poneris auctor] primusque Potitius auctor *Verg. A. 8, 269*
177 pronepos] *vid. ad v.* 172
184 *Gen. 2, 24*
189 festivum dicebat hymen] *cf. Ovid. her. 12, 137. 143*
193 *sqq.* Est locus *etc.*] Est locus — *Verg. A. III 163* Est locus oceani longinquis proximus Indis Axe sub eoo, Nabathaeum tensus in eurum: Ver ibi continuum est, interpellata nec ullis Frigoribus pallescit humus, sed flore perenni Picta peregrinos ignorant arva rigores *etc. Sidon. c. 2, 407 sqq.*
202 Certior adcrescit conlatis vultibus horror] Gens animis membrisque minax, ita vultibus ipsis Infantum suus horror inest *Sidon. c. 2, 245 sq.* conlatis viribus *Prudentius Psych. 28*
204 ut refugo careat frons nuda capillo] refugosque gerens a fronte capillos *Lucan. X 132.* (Theoderici regis) caesaries refuga crispatur *Sidon. ep. 1, 2*
207 Quidquid odoratum —] Quidquid turiferis spirat Panchaia silvis, Quidquid odoratus longe blanditur Hydaspes *Claudianus Rapt. Pros. 2, 81.* Quidquid Indorum seges Arabesque odoris quidquid arboribus legunt *Seneca Herc. 913*
209 eboris] India mittit ebur *Verg. G. 1, 57.* fert Indus ebur *Sidon. c. 5, 42*
212 *cf.* 111
213 Lucus inaccessa] inaccessos . . . lucos *Verg. A. 7, 11* (inaccessa arx *Plinius paneg. 49, 3*)
222 caeli clementia] Quidquid ad eoos tractus mundique teporem Labitur, emollit gentes clementia caeli *Lucan. 8, 366*
229 Arboribusque comae] *sic Horatius c. 4, 7, 2*
236 nec torrida ferveat aestas] iam venit aestas torrida *Verg. Ecl. 7, 47*
239 Cinnama nascuntur, vivax quae colligit ales] Hinc rediviva petit vicinus cinnama Phoenix *Sidon. c. 2, 417.* Hic Phoenix busti dat cinnama vivi *Sidon. c. 11, 125.* Adfuit hic etiam post perdita cinnama Phoenix *Sidon. c. 22, 50.* (Tunc rediviva serit quae portat germina Phoenix *Ennodius c. 1 9, 151*) — vivax Phoenix *Ovid. Am. 2, 6, 54*
241 quaesita morte resurgit] quo Phoenix iuvenescit occidendo *Sidon. c. 9, 323*
245 desudans — balsama] balsama Niliacus pingui desudat vulnere cortex *Claudianus XXXI 121 cf. X 96*
249 Dives silva] divite silva *Lactantii Phoenix 79*
260 *Gen. 2, 10—14*
261 sagittiferis . . . Parthis] sagittiferosve Parthos *Catull. 11, 6*
262 Latio qui nomine Nilus dicitur] Hesperiam Graio cognomine dicunt *Verg. A. 3, 163*
263 Nilus — ignoto cunctis plus nobilis ortu] ignotum plus Nilus note per ortum *Sidon. c. 7, 44*
267 nigris campos perfundit harenis] Et viridem Aegyptum nigra fecundat harena *Verg. G. 4, 291*
274 Gramina nota videt . . . pastor] non illa feris incognita capris Gramina *Verg. A. 12, 415*
276 nantes aliena per aequora pisces] *cf. Horat. c. 1, 2, 9*
277 largo fecundans germina potu Lympha maritavit] (Zephyrus) glaebas fecundo rore maritat *Claudian. Raptus Pros. 2, 89*
279 sparsasque recolligit undas] sparsosque recolligit ignes (fulmen) *Lucan. 1, 157*
283 Gurgite septeno —] diversa ruens septem discurrit in ora *Verg. G. 4, 292.* gurgite septeno rapidus mare submovet amnis (Nilus) *Lucan. 8, 445*
288 supereminet omnes] *Verg. A. 6, 856*
293 nostrum Ducit in exilium] (Nilus) fluctibus ignotis nostrum procurrit in orbem *Claudianus 27 (47), 10*
295 *sq.* enodes ferre papyros Aut scirpos] in scirpis enodibus *Sidon. ep. 1, 5*
306 sine fine] *Sidonius frequenter Vergilium et Ovidium imitatus*
312 *Gen. 2, 17*

318 Non inmensa loquor] Non inproba posco *Claudianus Prob. et Ol. cons. 158* (*ex Statio Th. XI 505*). Parva loquor *Sidon. c. 5, 198* (*Claudian. Raptus Pros. 2, 294*)
319 Servator] servator honesti *Lucan. 2, 389*

Carminum liber secundus.
Gen. 3
1 venturi nescia casus] venturique inscius aevi *Verg. A. 8, 627.* venturi praescia Manto *Ovid. Met. 6, 157*
5 Sumitur . . . de caespite fructus] namque uno ingentem tollit de caespite silvam *Verg. G. 4, 273*
26—30 *Matth. 22, 29. 30*
31 *sqq. cf. Lactantii Phoenix 15 sqq.*
34 gloria Christus] Iudex altitoni genitoris gloria Christi *Iuvencus v. 24*
41 rabido concepit corde furorem] nec tantos mente furores Concipit *Verg. A. 4, 502*
42 *Isai. 14, 13*
44 viribus inpar] *Ovid. Met. 5, 610*
48 pendet sub iudice poenas] luxuries . . . poenas . . . Christo sub iudice pendat *Prudentius Psych. 406*
50 crimen acerbat] formidine crimen acerbat *Verg. A. 11, 407* (*Claudian. Raptus Pros. 2, 208* crimenque feri raptoris acerbat)
51 in ignoto minor est peccante reatus] Omne animi vitium tanto conspectius in se Crimen habet, quanto maior qui peccat habetur *Iuvenalis 8, 140*
56 Horrendum dictu signisque notabile monstrum] horrendum et dictu video mirabile monstrum *Verg. A. 3, 26*
60 *cf. Proteum apud Ovid. Met. VIII 370 sqq.*
71 Opportuna dolis clausaeque adcommoda fraudi] adcommoda fraudi armorumque dolis *Verg. A. 11, 522*
72 simulata fronte] simulata mente *Verg. A. 4, 105*
84 per prona] per prona voluti *Silius 15, 235*
85 recolens] *Verg. A. 6, 681*
premens] premit altum corde dolorem *Verg. A. 1, 209*
102 Inmortale nihil] Inmortale nihil mundi conpage tenetur *Iuvencus v. 1*
108 Si nequeo] Flectere si nequeo superos *Verg. A. 7, 312*
109 levius cecidisse putandum est *etc.*] iuvat gentes suae miscere ruinae *Lucan. 7, 655* (*cf. Claudian. in Rufinum 2, 18*)
117 gemitus vocem clausere dolentis] lacrimae vocem clausere precantis *Sidon. c. 7, 118*
118 *Gen. 3, 1*
124 maculis] *cf. Claudian. Raptus Pros. 1, 184 sq.*
126 Qualis] Qualis ubi in lucem coluber *etc. Verg. A. 2, 471—475*
vere novo] Quantum vere novo *Verg. Ecl. 10, 74.* vere novo *Verg. G. 1, 43*
136 malesuada] malesuada fames *Verg. A. 6, 276*
138 rubentia — mala] suave rubentia mala *Verg. Copa 21*
143 Porrigitur] per tota novem cui iugera corpus Porrigitur *Verg. A. 6, 597*
148 tu prima et certa voluptas] mea sera et sola voluptas *Verg. A. 8, 581*
157 Nec equidem invideo, miror magis] Non equidem invideo, miror magis *Verg. Ecl. 1, 11*
164 Non pudet] Non pudet, o miseri, plebeio milite claros Attemptare duces? *Prudentius Psych. 206*
188 Nec vos scire dedit] nosse datum est *Sidon. c. 2, 130* (aut solis nescire datum *Lucan. 1, 453, cf. Statius Th. 5, 343*)

204 fallaci — susurro] tenui iugulos aperire susurro *Iuvenalis 4, 110*
211 *Gen. 3, 6*
221 rapiunt contraria mentem] in partisque rapit varias *Verg. A. 4, 286*
228 sententia sedit] omnia secum versanti subito vix haec sententia sedit *Verg. A. 11, 551*
237 amplexus — petebat] amplexus nati Cytherea petivit *Verg. A. 8, 615*
oscula] oscula cara petens *Culex 293*
241 pomum exitiale] donum exitiale *Verg. A. 2, 31*
249 animos attolle] attollitque animos *Verg. A. 12, 4*
252 Haec effata] *Verg. A. 4, 499. 5, 653*
254 malesuadi] *supra v.* 136
255 Inflexos — sensus] Solus hic inflexit sensus *Verg. A. 4, 22*
259 dotale venenum] dotale bellum est *Seneca Phoen. 510.* possedit dotale chaos *Claudian. Raptus Pros. 1, 28*
276 *Rom. 7, 23*
279 Arcanis *sqq.*] Ilicet explorat caelum totamque volutis Percurrit mathesim numeris, interrogat umbras, Fulmina rimatur, fibras videt, undique gaudens Secretum rapuisse deo *Sidon. c. 5, 130 sqq. cf. 5, 260 sqq., praeterea ep. 8, 11 ex.* (*cum Savaronis notis p. 510 sq.*) *ubi haec monet:* quisque praesumpserit interdicta secreta vetita rimari, vereor huiusmodi a catholicae fidei regulis exorbitaturum et effici dignum in statum cuius respondeantur adversa, dum requiruntur illicita
287 varia sub sorte] belli sub sorte *Prudentius Psych. 474*
295 *Exod. 7, 10 sqq.*
297 commissa fateri] vitae commissa fateri *Claudian. Raptus Pros. 2, 304*
303 Marsi] Marsica praestigiatrix *Martianus Capella IIII 424 v. 15. Gellius 16, 11, 2* Marsis . . . vi quadam genitali datum, ut et serpentium virulentorum domitores sint et incentionibus herbarumque sucis faciant medellarum miracula
312 *Ecclesiasticus* (*Sirach*) *12, 13* Quis miserebitur incantatori a serpente percusso?
322 consulta] dum consulta petis *Verg. A. 6, 151*
329 *Gen. 18, 20 sqq.*
331 Incestus pro lege fuit totumque libido Ius habuit] Sodomita libido *Prudentius Psych. 42.* Sodomis, ubi stupra in masculos in tantam consuetudinem valuerunt, quantam leges solent aliorum factorum praebere licentiam *Augustinus de civ. dei 16, 30*
372 rectis — vultibus] quem, qui recto se lumine vidit, passa Medusa mori est? *Lucan. 9, 638*
384 *Gen. 19, 26*
390 Diriguere genae] Deriguere oculi *Verg. A. 7, 447*
398 salsum] *cf. Matth. 5, 14.* Quod si sal evanuerit —
399 Exempli] eritque mulier in exemplum omni populo *Num. 5, 27*
exempli salibus condire] denique uxor Loth ubi respexit, remansit et in salem conversa hominibus fidelibus praestitit condimentum, quo sapiant aliquid, unde illud caveatur exemplum *Augustinus de civ. dei 16, 30*
405 *Gen. 3, 6*
411 insultat victis] victor Sinon insultans *Verg. A. 2, 329 sq.*
infit] *frequenter Vergilius*
423 fugiens per nubila] in nubila fugit *Verg. A. 12, 256*

Carminum liber tertius.
Gen. 3, 7 sqq.
1 Tempus erat quo] *Verg. A. 2, 268*
sol medium transcenderat axem] sol medium caeli conscenderat igneus orbem *Verg. A. 8, 97*
15 solatur . . . ruborem] solatur amorem *Verg. A. 10, 191*
20 adveniet tempus cum] adveniet . . . tempus, cum *Verg. A. 10, 11*
24 *cf. Ioh. 3, 14*
30 luce perosa] lucemque perosi *Verg. A. 6, 435*
33 *vid.* IIII 157
46 *Matth. 25, 33*
51 *Gen. 19, 24 sqq.*
104 Conŭbium] *sic* conŭbia *Sidon. c. 14, 1, at idem* conŭbia *c. 2, 501*
123 sinuosa volumina] *Verg. A. 11, 753*
144 Ventris onus] Solverat in partum generosa puerpera casti Ventris onus *Sidon. c. 7, 164*
161—166 Vepribus ac tribulis — triticeo fructu — lolium — avenas] lolia tribulique fatigant Triticeas messes *Ovid. Met. 5, 485.* interque nitentia culta Infelix lolium et steriles dominantur avenae *Verg. G. 1, 153*
185 Livor edax] *Ovid. Rem. am. 389, Lucan. 1, 288*
220 *Luc. 16, 19—31*
227—229 Fervebat priscum crystallo algente Falernum. Vivida quin etiam miscebant cinnama turi Et suffita domus pingui fragrabat amomo] spumarent Falerno gemmae capaces inque crystallis calerent unguenta glacialibus, hinc suffita cinnamomo ac ture cenatio spargeret peregrinis naribus odores *Sidon. ep. 2, 3*
231 Certatim mensis cedentibus undique lassus Portabat pallens auri cum fasce minister] Si in convivium venitur, non ibi inpolitam congeriem liventis argenti mensis cedentibus suspiriosus minister inponit *Sidon. de Theodorico rege narrans ep. 1, 2 med.*
246 Haec sed diversa penitus dum sorte geruntur] Atque ea diversa penitus dum parte geruntur *Verg. A. 9, 1*
258 Haud procul] *Ovid. Met. 5, 385 etc.*
281 in cassum fundere voces] longosque ciebat in cassum fletus *Verg. A. 3, 345*
282 *sq.* talia . . . dicta dabas] talia dicta dabat *Verg. A. 5, 852. 9, 431*
287 librato examine] aequato examine *Verg. A. 12, 725*
305 Credent experto] experto credite *Verg. A. 11, 283*
307 dum — dum —] carpamus, dum mane novum, dum gramina canent *Verg. G. 3, 325*
317 Tum tristes morbi et varii subiere dolores] subeunt morbi tristisque senectus Et labor *Verg. G. 3, 67*
321 Excitat ad pugnam tum primum conscia virtus] Pudor incendit vires et conscia virtus *Verg. A. 5, 455*
335 Non cui vel centum linguae vel ferrea vox est, Enumerare queat] Non mihi si linguae centum sint oraque centum, Ferrea vox *Verg. G. 2, 43 sq. A. 6, 625 sq.* (*cf. Sedulius carmen pasch. de vet. test. 82 sq.*)
336 quem Mantua misit] Mantua quas acies pelagique pericula lusit Smyrnaeas imitata tubas *Sidon. c. 2, 184.* Non quod Mantua contumax Homero adiecit Latialibus loquellis *Sidon. c. 9, 214*
339 qui volvunt saecula fluctus] aesculus Multa virum volvens durando saecula vincit *Verg. G. 2, 295*
347 Sors generis claro quondam quod sanguine misit] Ausonii Troia gens missa coloni *Verg. G. 2, 385*
357 cunctas percurri carmine causas] Omnia poenarum percurrere nomina possim *Verg. A. 6, 627*
362 Sed tu, Christe, potens] Christe graves hominum semper miserate labores *Prudentius Psych. 1*
365 *sq. Luc. 15, 8*
367 *Luc. 15, 4*
370 *Luc. 15, 11—32*
379 *cf. supra v.* 15
380 *Luc. 15, 22:* cito proferte stolam primam
396 *Luc. 10, 10—35*
409 *Luc. 23, 40*
413 Etsi . . . extendere palmas Non potuit] lumina — nam geminas arcebant vulnera palmas *Sedulius 4, 219*

Carminum liber quartus.
Gen. 6—9
12 Ingentes animos] Ingentes tollent animos *Verg. G. 3, 207.* Ingentes animos angusto in pectore versant *Verg. G. 4, 83*
licitum quod quisque liberet Credidit] quidquid libet pro licito vindicans *Velleius*
30 *sq.* forum . . . fervuerit] opere omnis semita fervet *Verg. A. 4, 407.* fora litibus omnia fervent *Martial. 2, 64, 7*
44 durato caespite] tum durare solum *Verg. Ecl. 6, 35*
62 fluvius parva primum diffusus ab urna] Caelataque amnem fundens pater Inachus urna *Verg. A. 7, 792*
87 *Gen. 6, 4*
inmania monstra] *Verg. A. 3, 583*
87 *sqq.* Non hic terrigenam loquar cohortem Admixto mage vividam veneno, Cui praeter speciem modo carentem Angues corporibus voluminosis Alte squamea crura porrigentes In vestigia fauce desinebant. Sic formae triplicis procax iuventus Tellurem pede proterens voraci Currebat capitum stupenda gressu. Et cum classica numinum sonabant, Mox contra tonitrus resibilante Audebat superos ciere planta *Sidon. c. 9, 73—84*
90 Qui genus, unde patres] Qui genus, unde domo *Sidon. ep. 1, 11 ex. ex Vergilio A. 8, 114*
97 Pube tenus] *Verg. A. 3, 427*
104 *sqq.* Nec Phlegrae legis ampliata rura, Missi dum volitant per astra montes, Pindus Pelion Ossa Olympus Othrys Cum silvis gregibus feris pruinis Saxis fontibus oppidis levati Vibrantum spatiosiore dextra *Sidon. c. 9, 85 sqq. cf. c. 6, 15*
Hic rotat excussum vibrans in sidera Pindum Enceladus *etc. Sidon. c. 15, 17 sqq.*
111 Quisque rebellis erat] *sic Sidon. c. 5, 509*
115 *Gen. 11, 3*
coctos lateres] non coctam Babylona resonabo *Sidon. c. 9, 20*
128 Effectuque carens] Stultum consilium effectu caret *Phaedrus 1, 20, 1*
132 Abstergente deo] *Apocalypsis 21, 4:* et absterget deus omnem lacrimam ab oculis eorum
133 *Gen. 6, 5*
142 *Gen. 6, 6. 7*
157 vasto nec cedet hiatu] spelunca alta vastoque inmanis hiatu *Verg. A. 6, 237*
162 Arida] *sing. primae decl., sic Gen. 1, 9. Exod. 4, 9. Tertullianus adv. Marc. 2, 12*
167 *Gen. 6, 9*
173 proavo *sc. Henoch: Gen. 5, 24*
178 *sq.* Enoch — Helias] *imitatur Aldhelmus de laudibus virginum p. 413 ed. Giles:* Heliam colit ut superis in sedibus Henoch, Quem rapuit

quondam divina potentia caeli, Lurida ne mundi pateretur damna nefandi
179 Helias] *Reg. IIII 2, 11*
180 ignitis — penetrasse quadrigis] Aurea flammigeris evectus in astra quadrigis Sidereum penetravit iter curruque corusco — *Sedulius c. pasch. de vet. test. v. 163. 165*
193 Ferre ministeria: *velut* Raphael *Tob. 3, 25. cf. Actus Apost. 10, 3 sq.*
203 Hic: Gabriel *Luc. 1, 26*
206 *Luc. 1, 11*
214 Aera per liquidum] liquidumque per aera *Verg. A. 6, 202*
220 *sq.* aliger — nuntius] summi Iovis aliger Arcas Nuntius *Statius S. 3, 3, 80*
222 Horrescit visu] *Verg. A. 6, 710*
241 *Gen. 6, 15*
244 *Gen. 6, 16:* deorsum, cenacula et tristega facies in ea
250 Iuncturas laterum] laterum iuncturas fibula mordet *Verg. A. 12, 274*
pigrum — bitumen] nigrum bitumen *Verg. G. 3, 451*
255 succedere tecto] succedunt tecto *Verg. A. 2, 478*
256 *Gen. 6, 18*
263 *Gen. 6, 19 sq.*
279 Hostis namque semel voluit quicumque nocere Hic semper suspectus erit] *cf. Seneca Oed. 714 sq.*
283 levibus secat aera pinnis] illa levem fugiens secat aethera pinnis *Verg. G. 1, 406*
338 *Luc. 7, 26 sq.* (*Matth. 24, 38 sq.*)
355 *Luc. 7, 28*
359 multum ille et terris iactatus et alto] *Verg. A. 1, 3*
362 *Ion. 2, 1*
365 cum sit permissa potestas] cui tanta deo permissa potestas *Verg. A. 9, 96*
371 *Ion. 2, 11*
376 Iamque venit finis; lentum est hoc dicere, venit!] lentum est dabit; dat! hoc quoque est lentum, dedit! *Seneca Herc. 648*
382 *Ion. 3, 5*
406 *Gen. 9, 25*
415 liber peccans fit crimine servus] *Ioh. 8, 34*
425 *Gen. 7, 11*
429 Ilicet] *Sidonius multis locis e. g. c. 2, 234. 332*
439 Nec longum] Nec longum laetabere *Verg. A. 10, 740*
441 Non aliter Tanais, nivibus cum pascitur, albus Riphaeo de monte cadit] Albus Hyperboreis Tanais qua vallibus actus Riphaea de caute cadit *Sidon. c. 2, 243*
447 consurgit . . . in iras] consurgit in ensem *Verg. A. 9, 746. 12, 729.* consurgere in arma *A. 10, 90*
454 obice rupta] obicibus ruptis *Verg. G. 2, 480*
467 inclita cursu Fama] incluta famā gloria *Verg. A. 2, 82*
473 mortalibus aegris] *Verg. A. 2, 268. 10, 274*
481 flumineas — lymphas] flumineis undis *Ovid. Met. 14, 599*
497 heresum vesana charybdis] obloquiorum scyllas *Sidon. ep. 7, 9.* post lividorum latratuum scyllas enavigatas *Sidon. ep. 1, 1*
498 philosophorum] innumerabilium primordia philosophorum *Sidon. c. 15, 43*
500 Obloquiis vanos sufflant mendacia ventos] nosse vos par est, in quas me obloquiorum scyllas et in quos linguarum, sed humanarum, latratus . . . turbo coniecerit *Sidon. ep. 7, 9. cf. ad v.* 497
506 Cedamus mundo, dum ducimur] Ducunt volentem fata, nolentem trahunt *Seneca ep. 107, 11*
509 mens inpenetrabilis] mens inpenetrabilis irae *Silius 7, 561*
510 *sqq.* Navigat interea claustro commissus eunti Fons vitae . . . servatque Orbis depositum] Sed sibi commissum tanto sub pignore cernens Mundi depositum — *Sidon. c. 7, 174* (*ex Statio Ach. I 384 sqq. vid. R. Bitschofsky, de Sidonii studiis Statianis p. 39*)
516 piniger Othrys] pinifer Maenalus *Verg. Ecl. 10, 14*
518 cupressiferi] *Ovid. Fast. 5, 87 et Her. 9, 87*
saxa Lycaei] *Verg. Ecl. 10, 15*
519 rupes — Alpes] praeruptis porrectae in rupibus Alpes *Sidon. c. 16, 96*
523 iam vicinum pulsabant umida caelum] ipse arduus altaque pulsat sidera *Verg. A. 3, 619*
539 instabat montibus] instare iugis *Verg. A. 11, 529*
542 ventosa per aequora] ventosa per aequora vectos *Verg. A. 6, 335*
546 volans . . . diverberat aera] volucris diverberat auras *Verg. A. 5, 503*
547 vacuas . . . auras] vacuas . . . ad auras *Verg. A. 12, 592*
565 petit aera pinnis] petierunt aethera pinnis *Verg. A. 11, 272*
570 Sic carnem dimissus amas] Quisquis in culpa fuit, dimissus odit *Seneca Oed. 715*
581 Paciferaeque videns ramum viridantis olivae] Paciferaeque manu ramum praetendit olivae *Verg. A. 8, 116.* viridanti lauro *Verg. A. 5, 539.* amborum tum diva comas viridantis olivae pace ligat *Sidon. c. 15, 198*
588 desuetum — solem] desueta sidera cerno *Ovid. Met. 5, 503*
593 *Gen. 8, 20*
621 *Gen. 9, 13—17*
Vix tribus exactis caeli iam partibus ibat] At tribus exactis ubi quarta accesserit aetas *Verg. G. 3, 190*
625 Thaumantida] Thaumantias *Verg. A. 9, 5.* Thaumantis *Ovid. Met. 11, 647. Claudian. Raptus Pros. 3, 1*
631 Sapphirusque virens maculosus caerulus albus] Purpureus, viridis, maculosus, eburnus et albus *Sidon. c. 11, 19* (*Statium imitatus, cf. Bitschofsky p. 29 sq.*)
650—652 *Petri ep. I 3, 20. 21*
658 *cf. Petri ep. II 3, 6. 7*

Carminum liber quintus.
Exodus 3—14
7 voluntas sufficit] in magnis et voluisse sat est *Propert. 2, 10, 6*
9 Quod si quis nequeat verbis persolvere grates] Grates persolvere dignas non opis est nostrae *Verg. A. 1, 600 sq.*
35 *Exod. 3, 2*
40 *Exod. 3, 16*
41 *Exod. 5, 1 sqq.*
63 Pharon] Pharos pro Aegypto *Sidon. c. 7, 93 ex Statio Silv. 3, 2, 102*
68 *Exod. 7, 9. 10*
76 Aeternum] *Verg. A. 6, 401. G. 2, 400*
81 *Exod. 7, 11*
91 *Exod. 7, 12*
107 hortatu solatur amaros] musa solatur amorem *Verg. A. 10, 191*
108 submittite corda timori] cogitur . . . animos submittere amori *Verg. A. 4, 414*
118 Ibitis ad magnas . . . sedes] ibitis Italiam *Verg. A. 3, 254*
119 praefertilis ubere terra] fertilis ubere campus *Verg. G. 2, 185*

125 Adtollunt animos] attollitque animos *Verg. A. 12, 4*
palmasque ad sidera tendunt] palmas ad sidera tendunt *Verg. A. 5, 256*
128 successorem . . . diem] successor honoris Iunius *Ovid. Fast. 5, 77.* (Phoebe) fraternis successor equis *Cornelius Severus ap. Charis. p. 86, 7*
129 *Exod. 7, 15—25*
132 Fluviorum rex] Fluviorum rex Eridanus *Verg. G. 1, 482*
139 Naribus obstructis] deus obstruit auris *Verg. A. 4, 440*
145 quo patet ampla Canopus] qua terrae quaque patent maria *Verg. Catal. 11, 4*
153 per cunctam . . . ire . . . perfidiam] conanti per laudes ire tuorum *Ovdi. Fast. 1, 15.* ire per exempla *Ovidius saepius ut Met. 4, 431*
aestuet ire] comes ire patri stabulisque minari aestuat *Claudianus de III cons. Hon. 82*
162 ad auras Exiit] exiit ad caelum . . . arbos *Verg. G. 2, 81*
178 incubuit percussis artubus ignis] nova febrium terris incubuit cohors *Horat. c. 1, 3, 30*
198 mane novo] dum mane novum *Verg. G. 3, 325*
208 *Sap. 17, 16*
233 *Exod. 12, 2*
247 Christe, tuum . . . signum Frontibus inpositum] hoc signum mediis frontibus additum *Endeleichus* (*Riesii A. L. 893*) *109. vid. Savaro ad Sidon. ep. 3, 12 p. 206*
258 *Corinth. I 5, 7*
265 Nox erat et] *Verg. A. 3, 147. 8, 26*
mediam carpebant cuncta quietem] iam mediam nigra carpebant nocte quietem *Verg. A. 7, 414*
267 tacito per dira silentia motu] tacitae per amica silentia lunae *Verg. A. 2, 255*
268 Angelus] *Exod. 12, 29*
300 populosum funus] Briareus populoso corpore *Sidon. c. 15, 27*
301 Iustitium iustum cogit maerere merentes] decessit non absque iustitio matrona Filimatia *Sidon. ep. 2, 8*
325 si forte velint] si forte velit *Sidon. c. 5, 93*
352 *cf. Rom. 8, 28. Gen. 50, 20*
358 cogunt volentes] *cf.* VI 142 currentem mones
385 caelum cum pingitur astris] stellisque quibus pingitur aether *Seneca Med. 310*
394 lento . . . tramite] cito decurrit tramite virgo *Verg. A. 5, 610*
412 Obstipuere] *Verg. G. 4, 351. A. 2, 120. 8, 530 etc.*
416 volvenda dies] *Verg. A. 9, 7*
423 sequitur . . . cetera pubes] *Verg. A. 5, 74*
435 *cf. Daniel. 3, 50:* et fecit medium fornacis quasi ventum roris flantem
443 gelidi . . . roris] gelidus ros *Verg. G. 2, 202*
445 Mutavit natura vices] Mutat terra vices *Horat. c. 4, 7, 3.* Mutavit natura viam mediumque per aequor Incedens populus *etc. Sedulius carmen pasch. de vet. test. 175. cf. infra* 621
450 *Deuteron. 8, 4*
458 *Corinth. I 10, 3. 4*
461 Inlabente deo] pater . . . animis inlabere nostris *Verg. A. 3, 89*
470 sine more ferox] tempestas sine more furit *Verg. A. 5, 694.* raptas sine more Sabinas *A. 8, 635*
489 Prolem quisque suam cernens ante ora cadentem] Quis ante ora patrum Troiae sub moenibus altis Contigit oppetere *Verg. A. 1, 95.* Gnatum ante ora patris, patrem qui obtruncat ad aras *A. 2, 663.* Inpositique rogis iuvenes ante ora parentum *G. 4, 477*
498 *Psalm. 2, 4:* Qui habitat in caelis, irridebit eos
499 *Psalm. 2, 1:* Quare . . . populi meditati sunt inania
500 cassato . . . actu] obiecta si non inprobabiliter cassaverimus — *Sidon. ep. 1, 11*
505 cetera pubes] *Verg. A. 5, 74*
508 Intexit creber sibimet quas circulus haerens] nec sutilis illi Circulus inpactis loricam texuit hamis *Sidon. c. 2, 321*
509—513 *cf. Prudentius Psych. 673—680:* squalentia quamvis Texta catenato ferri subtemine corpus Ambirent sutis et acumen vulneris hamis Respuerent rigidis nec fila tenacia nodis Inpactum sinerent penetrare in viscera telum. Rara tamen chalybem tenui transmittere puncto Conmissura dedit, qua sese extrema politae Squama ligat tunicae sinus et sibi conserit oras
530 pulvereas . . . nubes] pulveream nubem *Verg. A. 8, 593*
547 O terque quaterque beati] *Verg. A. 1, 94*
552 Alitibus nos esca dati] iacet alitis esca *Culex 238.* canibus data praeda Latinis Alitibusque iaces *Verg. A. 9, 483*
556 *Exod. 14, 13*
570 Quae nunc bella crepans] Quis post vina gravem militiam . . . crepat *Horat. c. 1, 18, 5*
592 *sqq.* Machina, pendentis struxit quam scaena liquoris *etc.*] rapiens cum tympana siccus Israel a p p e n s i per concava g u r g i t i s iret Aggeribus vallatus aquae mediasque per undas Pulverulenta tuum clamaret turba triumphum *Sidon. c. 16, 7 sqq.* Non aliter cecinit respectans victor hiantem Israel rabiem ponti post terga minacis, cum iam progrediens calcaret litora sicco Vlteriora pede stridensque per extima calcis Mons rueret p e n d e n t i s a q u a e nigrosque relapso Gurgite Nilicolas fundo deprenderet imo Ac refluente sinu iam redderet unda natatum Piscibus et nudas praeceps operiret harenas. Pulsavit resono modulantia tympana plectro Turba dei celebrans mirum ac memorabile saeclis Omnipotentis opus, liquidas inter freta ripas Fluctibus incisis et subsistente procella Crescere suspensosque globos potuisse teneri *Prudent. Psych. 650—662*
604 Praecipitare moras] Praecipitatque moras *Verg. A. 12, 699.* Praecipitate moras *A. 8, 443*
621 mutatque vices] *vid. ad v.* 445
641 *sq.* Pharaonem . . . vocitatum nomine Cencren] *Syncellus ex Eusebio p. 62 C, 69 C, 71 C:* Κενχέρης ἔτη ις. Κατὰ τοῦτον Μουσῆς τῆς ἐξ Αἰγύπτου πορείας τῶν Ἰουδαίων ἡγήσατο. *Eusebius chron. p. 99:* Achencheres annis XVI. Huius aetate Moses ducem se praebuit Hebraeis ab Aegypto excedentibus. (*C. Mueller, Fragmenta historicorum Graecorum II 577 sq.*)
644 Invaduntque viam] Tuque invade viam *Verg. A. 6, 260*
Quid non furor audeat amens] Quid non mortalia pectora cogis, Auri sacra fames? *Verg. A. 3, 56*
646 Ire iubet stimulis rapidus super arma quadrigas] Fertur equis rapidoque volans obit omnia curru *Verg. A. 12, 478*
694 princeps Memphitidis aulae] saevum Memphitidis aulae Imperium *Prudent. Hamartig. 462*
697 naufragat] quisque quo plus frequentat, hoc minus naufragat *Sidon. ep. 4, 21*
704 *Exod. 15, 1—19*
710 Luctificos] luctificam Allecto *Verg. A. 7, 324*
717 Consona quo celebrat persultans turba tropaeum] Pulsavit resono modulantia tympana plectro Turba dei *Prudent. Psych. 658.* Sic expugnata vitiorum gente resultant Mystica dulci-

modis virtutum carmina psalmis *ibid. 683 sq.* Consona quem celebrant modulati carmina David *vel* Consona quem celebrat modulato carmine plebes *Ausonius Oratio 84*

721 Hoc tenui cumbae ponemus litore portum] At mea iam nimii propellunt carbasa flatus. Siste, camena, modos tenues portumque petenti Iam placido sedeat mihi carminis ancora fundo *Sidon. c. 2, 538—540*

Carminum liber sextus.

Praef. p. 274, 7 epigramma] *longiora poemata sic appellavit Sidonius Statium secutus cf. Bitschofsky p. 7*

p. 275, 9 Decet enim dudum professionem, nunc etiam aetatem nostram] Talibus studiis anterior aetas iuste vacabat *Sidon. ep. 8, 4 med.*

11 Non hic fallaci tinguetur barbitus unda] laticem simulatum fontis equini *Sidon. c. 16, 2.* latices simulatos fontis Averni *Verg. A. 4, 512*

12 leves praevertens motibus auras] cursuque pedum praevertere ventos *Verg. A. 8, 807*

12 *sq.* Pegasus — adsumpto volatu] non si Pegaseo ferar volatu *Catull. 55, 24*

13 hinnisse] alitis hinnientis ictu *Sidon. ep. 8, 9, v. 3*

13 *sq.* pendens — ungula] pendentis bibit ungulae liquorem *Stat. S. 2, 7, 4*

14 praepete pinna] praepetis pinnae *Verg. A. 3, 361.* praepetibus pinnis *A. 6, 15*

16 ter ternas . . . sorores] ter ternas . . . Musas *Sidon. c. 16, 1*

27 splendesceret] incipiat . . . splendescere vomer *Verg. G. 1, 46*

31 *Gen. 4, 4*

38 Nec te Sidonium bis cocti muricis ostrum] palla Iovis rutilat, cuius bis coctus aheno Serica Sidonius fucabat stamina murex *Sidon. c. 15, 127*

40 Mollia vel tactu quae mittunt vellera Seres] Velleraque ut foliis depectant tenuia Seres *Verg. G. 2, 121*

44 *Isaias 3, 18—23*

59 *Reg. I (Samuel I) 2, 19*

sterilis — fecundata] ancilla sterilis per dei gratiam fecundata *Augustinus de civ. dei 17, 4, 5*

72 Spemque metumque inter] Spemque metumque inter dubii *Verg. A. 1, 218*

80 A me principium, tibi pervenit] A te principium, tibi desinet *Verg. Ecl. 8, 11*

100 matres . . . Gaudebunt vinci, si proficis] pater inde felicior coepit esse, quia vincitur *Sidon. ep. 7, 9 ex.* (*Claudian. de IIII Cons. Hon. 430:* Aspice, conpletur votum, iam natus adaequat Te meritis et, quod magis est optabile, vincit)

102 sancto hortamine] quod pulchro hortamine mendax *Sidon. c. 2, 289*

105 *Machab. 2, 7, 20 sqq.*

112 inpleto — tempore] *Marc. 1, 15 etc.*

123 Nec secura datur requies] At secura quies *Verg. G. 2, 467*

134 Labitur in praeceps] illum in praeceps rapit alveus *Verg. G. 1, 203*

135 si non adquirit eundo] viresque adquirit eundo *Verg. A. 4, 175*

141 da veniam] *Sidon. c. 5, 85 etc.*

142 Currentemque monens] Solet dicere ‘currentem mones’, qui rogatur, ut faciat, quod facturus fuerat etiam non rogatus *Sidon. ep. 4, 7 in.* (*cf. Cicero ad fam. 15, 5, 3. Savaro ad Sidonii locum p. 240*)

194 filius — Perditionis] *Ioh. 17, 12. Thessal. II 2, 3*

200 stringant vincula] stringebant magnos vincula parva pedes *olim legebatur Ovid. Fast. 2, 324*

210 deus verbum] *Ioh. 1, 14*

219 *Matth. 12, 50*

231 *Matth. 27, 45*

235 *Matth. 27, 51*

257 *Matth. 28, 5 (Marc. 16, 6)*

258 Nec trepidate] ne trepidate *Verg. A. 9, 113* fortissima corda] *Verg. A. 5, 729*

259 Adversos haec signa petunt] Troianos haec monstra petunt *Verg. A. 9, 128.* non haec Labdacidas petunt fata *Seneca Oed. 724*

273 Cum medium Christus sese . . . offert] Dum paci medium se offert *Verg. A. 7, 536*

275 Ite, ait] *Verg. A. 11, 24*

nostris haec iam mandata referte] Vos contra regi mea nunc mandata referte *Verg. A. 7, 267*

277 *Matth. 28, 9*

281 *Gal. 3, 28:* non est masculus neque femina *etc.*

284 *cf. Rom. 8, 18—25*

290 *Matth. 25, 14—30*

302 Dixit et abscessu] Dixit et abscedens *Stat. Th. 2, 120. Orestes trag. 670.* Dixit et abscedunt omnes *Orestes trag. 514*

304 *Proverb. 19, 17:* faeneratur domino qui miseretur pauperis, *cf. Ecclesiastic. (Sirach.) 29, 1, 2*

324 Tantane te nostri tenuere oblivia segnem?] Tantane te fallax cepere oblivia nostri? *Ovid. Trist. 1, 8, 11*

337 *sq.* Caeditur hic multis] *Luc. 12, 45—47* (vapulabit multis)

338 *Luc. 12, 35*

342 *Iudic. 4, 9—22*

366 *Ephes. 6, 14—17*

369 Pro gladio semper verbum] Et verbi gladio secare sectas *Sidon. ep. 4, 11 v. 11 add. Savaronis not. p. 254*

372 Prudentius] *Prudentii Psychomachiae v. 40 sqq. Pudicitiae et Libidinis certamen describit.* (*Sidonius quoque Prudentium se lectitasse testatur ep. 2, 9:* nam similis scientiae viri, hinc Augustinus, hinc Varro, hinc Horatius, hinc Prudentius lectitabantur)

375 casso vocat in certamina nisu] vocat in certamina divos *Verg. A. 6, 172*

410 commata] Ac si dicat epos metrumque rhythmis Flectat commaticis tonante plectro, Mordacem faciat silere Flaccum *Sidon. c. 23, 448 sqq.*

417 *Matth. 21, 19*

432 *Corinth. I 7, 34*

434 animus — adulter] adultera mens est *Ovid. Am. 3, 4, 5*

445 *Matth. 25, 1—13*

470 picei . . . volumina fumi] nigri volumina fumi Infecere diem *Ovid. Met. 13, 601*

471 Canescunt — favillae] in aede (Minervae) perpetui ignes numquam canescunt in favillas *Solinus 22, 18*

498 *Luc. 12, 35*

512 Mille nocendi artes] *Verg. A. 7, 338*

stimulis . . . amaris] *Verg. A. 11, 337*

518 viduataque praesule summo] viduatam praesule nostro . . . Romam *Sidon. c. 2, 341.* ecclesiae status quae nuper — summo viduata pontifice *Sidon. ep. 7, 5.* scholam Eugendi non minimo praesule viduatam *ipse Avitus ep. 19 (p. 53, 12)*

534 *Gen. 39, 1*

536 *Gen. 39, 20*

542 *Gen. 41, 25 sqq.*

546 *Gen. 41, 41—43*

549 *Daniel. 13*
567 quo vergat pondera mentis] vergat quo pondere letum *Verg. A. 12, 727*
582 *Daniel. 13, 45*
583 *Daniel. 1, 7*
Iunior ille puer] Iunior huic iunctus residet collega *Sidon. c. 15, 91*
584 *Daniel. 3, 21*
589 satraps] *sic Sidon. c. 2, 78*
592 *Daniel. 6, 15 sqq., 14 (Bel), 30*
596 *Daniel. 14 (Bel), 35*
622 perfert vota ad caelestia corpus] nosmet dona ad caelestia vexit *Prudent. Psych. 86*
628 *Matth. 25, 31—33*
636 *Luc. 10, 40—42*
662 persolvere grates] grates persolvere dignas *Verg. A. 1, 600.* persolvant grates dignas *Verg. A. 2, 537*

II. INDEX NOMINVM ET RERVM.

Nostris numeris significantur paginae epistularum homiliarum appendicis, romanis numeris aut carminum libri aut praefixo paginae numero epitaphia Gallicana; asteriscum addidi in indice II et III eis vocibus, quae desiderantur in lexicis Georgianis ed. septimae Lips. 1879—1880.

abaco splendente 195 XXIIII 3
abbas 170, 12 abbates 169, 1 ab abbate 169, 3 abbatem 169, 9
abbatissae 169, 1
Abel VI 31
Abraham 3, 10. 12. 8, 7. 31, 23. 34, 36. 61, 12 Abraham *dat.* 21, 15 Abraham *acc.* 3, 10. 19, 24. 26. 61, 9. 10 de Abraham 21, 10 Abrahae *gen.* 19, 25. 133, 5. III 260 Abrahae *dat.* 8, 3. 125, 26 *Abraham* patriarcharum maximus pater 123, 5 Abraham, Moyses, prophetae salvi et beatissimi, per Christum salvati 3, 10
ABSIDAE TITVLVS 183 II. 184 IIII
absolutio 171, 13 publicae absolutionis 110, 8
Acacius 22, 6 Acacii Constantinopolitani sacerdotis 22, 4
de institutione Acaunensium 133, 15 HOMILIA XXV DICTA IN BASILICA SANCTORVM ACAVNENSIVM *etc.* 145, 32 martyrum Agaunensium monasterium 180, 13 (Acauno *et* Acaunensis *in nummis merovingicis cf. Barthélemy in Biblioth. de l'Ecole des Chartes 1865 XXVI p. 443—464. A. Iahn II 285*)
accipitres ad venandum 168, 8
in actibus apostolorum 6, 8. 7, 22. 30, 35 in apostolorum actibus 8, 15
Adam 105, 16. 116, 1. 6. I 147. II 236. 328. III 13. 75. 153. 308. 390. IIII 150. 278 Adam nostri *gen.* 106, 14 in Adam *acc.* 3, 20. 11, 33 Adam *i. e. maritus* II 328. 401 Adam veterem 37, 27 Adam novum 105, 21 novissimus Adam III 21 per Adam veterem — per novum 3, 22 ex Adam 27, 16 Adae *gen.* 26, 23 somno Adae 105, 13 Adae peccatum 117, 24 *vid.* protoplasti
adscensio *vid.* ascensio
adulterium 172, 3 in ecclesia legi frequenter audivit pietas vestra, in adulterii malo quantos scriptura divina gradus exprimat 84, 5. — adulterium *monetarum* 97, 1
aedes publica Viennae conflagrare coepit 110, 10 cingitur urbs tutamine sacrarum aedium 145, 6
Aegyptus IIII 436. V 224. 318. 525. 548. 562 Aegypti 163, 6 Aegypti deserta 183 I 11 Aegypti hostilia V 83 Aegypti spatium V 145 Aegypto V 654 Aegyptum 36, 24. I 264 Aegypte V 362
a sancto Aeliae urbis antistite 53, 22
dissolutor aenigmatum (Danihel) 125, 35
Aeonius Arelatensis *episcopus* 161, 8 Aeonium 63, 15
Africam 177, 13 per Africam 178, 14 in Africa 29, 26. 178, 13
Agapito consule 70, 11. 72, 26. 174, 2 Agapeto 165, 20
Agaunenses *vid.* Acaunenses
Aggaeus 37, 3 in Aggaeo propheta 36, 27
civitatis Agustae *Augustodunum* 174, 12
Alamannus 195 XXII 12
Alanus 195 XXII 14
regis Alarici 79, 34 rex Getarum 96, 33
civitatis Albensium *vid. ad* 175, 2
Alcimus *vid.* Avitus
Aletium presbyterum et Viventium diaconum *Avitus ad Hormisdam mittit* 69, 25. 70, 19
AD ALEXANDRINVM EPISCOPVM ep. LXV *excidit* 88, 20 Alexandrinam et Antiochenam ecclesias Eutychetis Nestoriique scismatibus illigatas dixit Hormisdas 69, 31
Alpes IIII 519
altare 36, 22 altaris sublimiora 142, 26 sancti altaris 84, 10 altari 146, 35 altari imposuit 123, 7 in tribunali — in altari 145, 21. *cf.* 146, 6 altaria 59, 3. 146, 9 altaria nostra 38, 10 altaria lapidea 171, 10 altaria commutare 38, 12 altaribus 149, 22 altaribus tuis 39, 9 in his altaribus 37, 6 coram festis altaribus 110, 15 sanctis altaribus 39, 13
altarium 171, 21 in altario 146, 6
AMANDO EPISCOPO *falso ut videtur inscribitur* ep. LXXXX: 98, 1
amnis artatus 150, 7
anachōrīticae vitae 183 I 10
Ananiae *dat.* 30, 25
ab Anastasio episcopo *urbis*, praedecessore *Symmachi* 63, 19 Anastasium 63, 31
ad Anastasium imperatorem 101, 5 *not.*, *vid.* imperator; Anastasio principe 181, 9
anathema 104, 3. 5 inrevocabili anathemate 49, 9
Ancyritani canones *vid.* Nicaeni
Andrea germano (*Petri*) 34, 21 S. Andreae monasterium Viennae 182, 18. 20
angelicus *et* angeli *vid. indices verborum*
Anglos *convertit Gregorius papa* 190 XIII 11
animalia mystica 184 IIII 3
annua consuetudo 110, 6 annuae satisfactionis 108, 6 annuum de sancti Vincentii sollemnitate servitium 93, 21 inter annuum martyrium (?) 78, 36 annuum iter actionum 113, 5 lacrimarum functionibus annuis 111, 6 sacrum annui natalis diem 146, 35
tortilis ansa (scyphi) 195 XXIIII 6

v. ILLVSTRISS. ANSEMVNDO ep. LV: 83, 32. ep. LXXX: 93, 27. ep. LXXXI: 94, 7 Ansemundi ducis filia Remila Eugenia 182, 19. 22. *eius charta a. 543 extat ap. Pardessus I 2, 107 n. 140, subscripsit legibus Burgundionum*
Antiochenam ecclesiam *vid.* Alexandrinam
quod de antiquis ponimus *i. de vetere testamento* 61, 1
antistes *episcopus vid. ind. verb.*
Anubem V 64
anulo ferreo 96, 27
v. I. APOLLINARI *Sidonii filio* ep. XXIIII: 56, 13
v. ILLVSTRISSIMO APOLLINARI ep. XXXVI: 66, 1. ep. LI: 79, 16. ep. LII: 81, 4 viro sublimi ac piissimo fratri nostro Apollinari 73, 3 nuntiis dicebatur vos dominorum, quibus observatis, accitu cunctos pariter evocatos 56, 17 prosper reditus in patriam 56, 19 iam redux Avito scripsit omnia tuta esse et dignationem regis Alarici pristinam permanere 79, 34 vester poeta *Vergilius* 80, 6 criminationi subiacuit familia nostra (*Aviti et Apollinaris*), non crimini 80, 11 a patre vestro hoc didicistis . . . 80, 12 placuerunt libelli quos de spiritalis historiae gestis lege poematis lusit Avitus 80, 20 patris tui 80, 24 *vid.* Sidonius. vobis militari actu magis magisque florentibus 81, 2 unigenitor *dicitur* 81, 13 *vid.* Arcadius. *cf. Gregorius Turonensis II 37, III 2, de gloria martyrum I 45. 65. Ruricii ep. II 25. 40*
APOLLINARIS EPISCOPVS *civ. Valentinae, frater Aviti* ep. XIII: 46, 11. ep. LXXI: 90, 1 APOLLINARI EPISCOPO ep. XIIII: 47, 1. XXVII: 57, 25. LXI: 87, 22. LXXII: 90, 5. LXXXVII: 96, 17. LXXXVIII: 97, 17 Apollinarem episcopum *prologi carminum* 201 *et* 274 Apollinari episcopo 201, 1. 274, 1 (Apollonario L *subscr.* 202 Apollonari L 274, 1) episcopus civitatis Valentinae 174, 7. 176, 25. 177, 2 Valentiae episcopus 177, 11 (*ad* 161, 9 *cf. A. Iahn II 198*) gesta Apollinaris 178, 16 perseverat in condemnatione Stephani 179, 5
apostolatus, apostolicus, apostolus } *vid. ind. verb.*
civit. Aptensis 175, 3
baptisterium cum aquaeductu 180, 18
ara salutis 126, 11
civit. Arausicae 174, 21
Arcadium *Apollinaris f.* 81, 3 Arcadio iam dictante 66, 21 *cf. Gregor. Turon. III 9. 11. 18*
archangelicus, archangelus } *vid. ind. verb.*
archidiaconus 95, 16 per sanctum archidiaconum 91, 20
archimandritas 16, 7
arctous recessus 195 XXII 5
Aredius 164, 9 Aredium 163, 44 *cf.* Arigius; favet Arrianis 164, 2 *cf. Gregorius Tur. II 32*
de Arelate 161, 8
Arelatensis ecclesiae 69, 13
argento 126, 37
v. ILLVSTRISS. ARIGIO ep. L: 78, 7 *eundem putat Arigium et Aredium A. Iahn II 205. 452 n. 3*
Armeniae montibus IIII 539
Aron frater V 372
scripturae arquatilis 137, 16
Arrianus 122, 6 Arriani 161, 4. 163, 28. 164, 26. 35. 43 Arrianorum 134, 8 Arrianis 62, 17. 161, 12 Arrianos 163, 24. 31 adversus Arrianos 161, 1 Arriani germinis 57, 11 dogmatis Arriani 133, 21 haeresis Arriana 40, 4 Arrianam haeresim 150, 21 haeresim Arrianam 177, 13 ex Arriana haeresi 146, 26 societatis Arrianae 62, 20
artis lege 86, 15 argumento artis (*opp.* argumento oratorio) 86, 33
SERMO X DE ASCENSIONE DOMINI 121, 1 adscensionis sacrae 110, 34 sermo de ascensu Heliae *vid.* Helias
Aspidia *non multum senior quam Severiana* VI 87
Assyrius murex 195 XXIIII 2
Atlans IIII 302
saecularis linguae auctores 13, 4 auctor *libelli* 80, 30
Audentia *mater Aviti* VI 19
audientia: interrogationes quas audientia postulabat 73, 16 ad Romanae ecclesiae audientiam vocet 84, 35 in audientia comprobare 81, 16 non solum ad clericorum verum etiam ad laicorum audientiam 89, 24
Augustus *i. imperator* 23, 4
turgens aula 138, 29
aulicorum conventu 57, 30
v. ILLVSTRISSIMO AVRELIANO ep. XXXVII: 66, 23 *Petigny II 475 n. 1 Chlodevechi familiarem a Fredegario commemoratum intellegit, Sirmondus Aurelianum patricium Massiliensem cuius Gregorius Tur. facit mentionem mirac. I 57*
aurora V 527
auri mixturam *corruptam* 96, 32 *sq.* auri lamminae 126, 33
Ausonia genitus 193 XX 4
AVSTREGILDE *regina. eius epitaphium* 191 XV 3
civit. Avennicae 175, 5 *cf. A. Iahn II 209. 246. 350*
Averno III 255
Avieno et Pompeio coss. 63, 22
ALCIMVS ECDICIVS AVITVS *in praefatione carminum* 201, 1 Alcimi Aviti episcopi *inscriptiones carminum* 201. 203. 212. 223. 235. 254 Alcimus Avitus *prologus libri VI* 274, 1 (*ubi* Alchimus *plerumque libri pro* Alcimo) Avitus episcopus *tituli epistularum in cod. L,* Avitus Viennensis episcopus *raro L, plerumque S.* archiepiscopus *inscr. codicis L et Sirmondus in subscr. libri VI carminum* Alcimus *ipse se dicit* VI 2 (*inde Fortunatus in vita sancti Martini*) *et sic subscriptiones codicum p. 202, solum nomen* Avitus *passim apud scriptores* (161, 8. 14. 162, 7. 16. 36. 39) *et in epitaphiis* 185 VII 2. 187 X 1 sanctus *dicitur Gregorio et Agobardo, in tabula codicis L, in inscriptione epitaphii,* beatus *ab Adone, Agobardo, vitae auctore, aliis* (*cf.* 1, 2. 2, 21. 185 VII; 2, 30. 35. 3, 7. 177, 7. 181, 12) beatissimus *ab Adone* 182, 15 *cf.* 178, 20 (*singula viri nomina occurrunt in familiis Avitianae coniunctis: erat* Ecdicius *Aviti imperatoris ex Arvernis oriundi filius, frater uxoris ipsius Sidonii cf. Sidonii epp. 2, 1. 3, 3. 5, 16; alter quidam* Ecdicius *Mamerti episcopi frater,* Alcima *Sidonii filia*) VITA BEATI AVITI 177, 7 *sqq. aliorum scriptorum testimonia de Avito ibid. et* 181, 10 *sqq.* sancti Aviti epitaphium 185 VII, *cf.* 181, 6. *Natus videtur c. a. 460* (*cf. Binding. I 170 not. 564. A. Iahn II 130 sqq.*) avos proavosque vita sacerdotes, reddidit inclita dignos VI 655 *sq.* genitor et avunculus undique magni post fasces (saecularium honorum) populorum sumpserunt fasces VI 658 pater senatoriae dignitatis 177, 10 post pontifex VI 657 Isicius dicitur in Vita 177, 8 (*cf.* Hesicius) successit Mamerto 110, 21 Aviti spiritalis a baptismo pater Mamertus 110, 20 familia pietate celebris VI 84 *sqq.* (*vid.* Severiana Aspidia Fuscina maior Eusebia) mater Audentia quattuor edidit liberos VI 19 *sqq.* frater Apollinaris post Valentiae episcopus, minor Avito, Viennae natus et educatus ut testatur Vita eius. patrum ad consortia fratres officio simili nectens ecclesia iunxit VI 661 ut tibi nullus fratrum de numero desit VI 664 soror Fuscina natu minima sanctimonialis, ad quam scripsit carm. l. VI *cf.* 274, 5. 275, 4 alterius germanae depositio in sancta nativitatis Christi nocte celebrata 47, 16 ipse Avitus post patrem episcopus Viennensis factus 177, 8 Avitus arta propinquitate coniunctus cum Apollinare Sidonii f. *cf.*

epp. 51. 52 *p.* 80, 6 *sqq.*: familia nostra 80, 11 Sidonio meo, quem patrem appellare non audeo 80, 14 sicut non minus ad meam quam vestram (Apollinaris) gloriam pervenit communis Sollii opus illustre, ita si in me nisus tenuis aliquid dignum lectione confecerit, etiam senem quandocumque Arcadium (Apollinaris f.) non pudebit 80, 35 spes reparandae prosapiae in Apollinari positus, quo unigenitore (i. unum filium Arcadium nancto) etiam ipse pater factus sibi videtur 81, 13. — Avitus episcopus pecuniam dedit ad redimendos captivos a Burgundionibus ex Liguria abductos *a. 494* (*ut Ennodius scribit*) 182, 8 A. alter Tullius 163, 30 me sedulo collocutionis vestrae lima componit; omnes in commune praedicationum vestrarum cultus inuberat: *Heraclius testatur* 83, 24. — opera Aviti 177, 14. 182, 4 paucis homiliarum in unum corpus redactis discrimen editionis intravit 201, 3 si quid metri lege conscriptum est, Apollinaris suo nomini dedicari iubet 201, 5 olim cum ordinare epigrammata meditaretur servato causarum vel temporum ordine, omnia paene dispersa sunt in illa notissimae perturbationis necessitate 201, 8 (*coll.* 274, 7. 275, 6) libellum amicus inemendatum eripuit 80, 30 opusculi diu quaesitum praedonem in manus venisse gaudet 72, 31 libellos apud quendam familiarem postea repperit 201, 15 libellum Aviti Eufrasio episcopo reportavit Emeterius 73, 1 libelli quos de spiritalis historiae gestis lege poematis lusit (*sc. carm. I—V*), placuerunt Apollinari Sidonii f. (ep. 51 scripta ante Alarici regis mortem *a. 507*) 80, 21 itaque opusculum nec ante editum nec omnimodis emendatum publicare illi iubet Eufrasium 73, 3 *cf.* 80, 32 eos olim non sicut voluerat ediderat dispositio Aviti, sed Apollinaris Sidonii f. sodaliumque quorundam festinatio praeripuerat 274, 3 post Apollinari fratri dedicat 201, 15 is insuper cogit sibi inscribi versus, quos ad Fuscinam sororem de consolatoria castitatis laude conscripsit Avitus 274, 5 ipse epigramma dixerat, librum vocitavit ille 274, 7 a faciendis versibus pedem de cetero relaturum se dicit, nisi forte evidentis causae ratio extorserit epigrammatis necessitatem 275, 6 decere enim dudum professionem, iam etiam aetatem, si quid scriptitandum, graviori potius stilo operam insumere 275, 9. — Gundobadus rex ab Avito petiit ut chrismaretur 1, 2 cum Gundobado de fide agit dialogis et epistulis 2, 8. 23. 33 Sigismundum convertit 2, 27 in conversione Sigismundi homiliam recitavit 2, 27 *cf.* 153, 1 in Sigistrici conversione 146, 26 in Lenteildis conversione 152, 21 homilia ad populum Lugdunensem in dedicatione basilicae 85, 19. 153, 2. — ex consensu antistitum provinciae Viennensis ad sanctum Hormisdam, seu quicumque nunc ille est, papam scripsit, audire desiderans quid de effectu directae a se ad orientem legationis agnoverit 68, 6 quae inter Romanam et Constantinopolitanam ecclesiam res agantur interrogat Petrum episcopum Ravennatem 68, 30 quae de statu fidei cum orientis parte definita sint a papa 68, 34. — redeunti de eo quod nostis itinere 55, 19 dolendum amici casum 102, 16 apud quendam familiarem meum 201, 13 dulcissimi pignoris reditu resolidatam familiam meam ab eo quem misissem inventam esse firmavit Domnulus 66, 15 apud Lugdunum gravis oculorum dolor Avito accidit 66, 5 servus depositi negator offensam concitat 73, 23. — Avitus et Apollinaris in oppido Sardinia tamquam in exilio comitantur 179, 1 Avitus multotiens ab haereticis usque ad exilium et mortem periclitatus 178, 10 postea Sigismundum in fide pietatis erudivit 180, 12 monasterium Agaunensium construxit 180, 13 Sigismundum captum a Francis et occisum doluit 180, 14 *post miserum regis exitum non amplius Aviti nomen commemoratur, vid. A. Iahn II 549* A. moritur Anastasio (*immo* Iustino) adhuc principe 181, 9 (*incertum quo anno, sed post a. 525 ex. vel 526 in. quo tempore homiliam in dedicatione basilicae Genevensis dixit, ante a. 533, nam in concilio Aurelianensi Iulianus episcopus Viennensis subscripsit*) sepultus in ecclesia apostolorum 181, 6

IVLIVS AVITVS *vid.* Iulius

nobilis viri provincialis filium nomine Avulum (Avulsum *L*) 46, 7 (*Avolus s. Aulus episcopus Vivariensis: Gall. christ. XVI 542. Avulus episcopus Segestericensis subscr. synodo IIII Aurelianensi, Avulus episcopus Aquarum Sextiarum subscr. synodo V Aurelianensi; epitaphium Avoli Fortunatus IV 21*)

bacam atri fructus liquore mellificam 142, 10

baptisma: baptismata confrequentant *Arriani* 38, 15 *vid. ind. verb.*

baptistae (Iohannis) IIII 206

baptisterium 129, 7 baptisterii (Viennae) 126, 8. 17 baptisterii ecclesia (Viennae) 180, 16 baptisterium cum aquaeductu 180, 18

baptizati fuerunt plurimi Arriani 164, 44

barbarismus 85, 20 barbarismo 86, 2 barbarismorum usurpatione 86, 27

barbaros 102, 24 *etc.*

Barnabam 8, 17

b. Barnardus Viennensis episcopus 184 V 8

basilica: Lugdunensem basilicam 73, 14 in dedicatione basilicae (Lugduni) 85, 20. 153, 2 ad basilicam domni Iusti 163, 41 Lugdunensis et Viennensis basilicae proprietatem 73, 18 ad basilicam (Viennensem) 110, 38 basilicam legis nostrae (Genevae) 40, 15 basilicae (Genevae) 130, 1. 133, 15 plus haec basilicis quam propagnaculis urbs munitur 145, 5 basilica S. Mariae 138 5 HOMILIA XXIIII DICTA IN DEDICATIONE SVPERIORIS BASILICAE 141, 11 cernas quasi super terra scriptam basilicam fulgere sub terris 142, 35 haereticorum basilicae 35, 8 de basilicis haereticorum 172, 18

de basiliculis privatis 35, 14

Basilii v. c̄c̄ 190 *ad* XIII

Belial 72, 23

benedicere / benedictio — *vid. ind. verb.*

a comite Betanco 46, 7

Betzaida 163 14

bibliothecae utriusque 20, 9

Bonifatius *Arrianorum episcopus* 163, 29. 32. 40. 164, 18. 33 Bonifatii 164, 19 Bonifatium 164, 24

Bonosiacorum 8, 27 Bonosiacis 26, 27 ordinatio quae Bonosiacorum pestem catholicis Arrianisque certantibus intromisit 62, 16

Faustum ortu Britannum 30, 1

Bubulcus episcopus civ. Vindonensis 174, 17

Paulinus quidam Burdegalensis 29, 33 Paulino Burdegalensi 29, 31

burdonum terga 95, 20

Burgundio 195 XXII 14 Burgundionum 2, 20. 3, 7. 177, 16 captivos Burgundiones ex Liguria abduxerant 182, 9

civitatis Cabalonensis 174, 5 *cf. A. Iahn II 92 n. 6; 204*

Cabillonensibus 92, 9

Cabillonus (Cabilonus *L*, Cabilonis *S*) 94, 28 S. Vincentii sollemnitas 93, 21 *cf.* 92, 8

caementa 142, 34

Caesaris 82, 12 Caesari 82, 12. 13. 92, 25 Caesares 92, 26. — Caesar Graecorum 16, 1 *cf.* imperator

CAESARIO EPISCOPO *Arelatensi* ep. XI: 45, 1

SERMO I DIE NATALI Calicis 103, 13 calix 106, 22 in calicibus 91, 17

de filiabus Canahan 21, 21

Cananaea 23, 28

Cananitis 31, 25 Cananitidis 24, 6

Candidianum fratrem et consacerdotem nostrum (Aviti) 89, 23
canes ad venandum 168, 8
canones 63, 22 antiquorum canonum 176, 8 canonum praeteritorum statuta 172, 1 antiqui Nicaeni canones 172, 13
canonicorum voluminum 20, 11 de canonicis scripturis 22, 32
Canopus V 145 Canopum V 321
de capillis (servorum) 173, 18
pro quorundam captivorum liberatione pretium missum a praefecto Galliarum 65, 30 solutus a vobis (a Clodevecho) nuper populus captivus 76, 7 *cf.* 182, 8
CARETENES REGINAE EPITAPHIVM 185 VI Caretene 185 VI 2
carmen: praemisso carmine *poematum libro* V 709 carmina *magica* V 81
civit. Carpentoratensis 174, 19
sanctus Cartenius episcopus 60, 2 de Massilia (Charten)ius (?) 161, 9 (*Charterius Petrogoricae urbis episcopus commemoratur Gregorio hist. Franc. VI 22*)
catecumeni 171, 20
cathedra 82, 31 cathedrae 53, 10 cathedra (papae Hieros.) 56, 26 sanctas meruere cathedras VI 654
catholica } *vid. ind. verb.*
catholicus }
Catulinus eps. civ. Ebredunensis 174, 14
civit. Cavellicae 175, 1 *cf. A. Iahn II 92, n. 6*
CELERO SENATORI *magistro officiorum* ep. XXXXVIII: 77, 11 *Hormisdae ad eum, Celeri ad Hormisdam extant epistulae. cf. Procopium, Marcellinum comitem alios*
cellae (*monachorum*) 169, 7
Celsum patricium 190 XII 14 *cf.* Silvia
cenaculati operis 126, 23 cenaculata recessuum loca 142, 23
cribrati cenaculum furni 97, 14
Cenceren V 642 *cf. supra p. 306 col. 2*
cenos (κενός) 13, 13
censurae vestrae 50, 8
centenarius numerus omni perfectione sacratus in scripturis sanctis 33, 28. 35, 4 centenariam frugem 34, 6 centenaria sua protectione 95, 7
ceris veris 187 VIIII 3 flectere ceras I 77
Ceratium nostrum (*f.* Ceretium) 102, 23
V. ILLVSTRISS. CERETIO (Caertio *S*) ep. LXXXIII: 94, 21 v. i. Cereti filium infirmum Helpidio diacono commendat Avitus 67, 28
cervos ad fori lata penetrantes 110, 2
chaere *vid.* charta
chaos 110, 10. III 293. IIII 160. (ch. antiquum) 554
chartam vacuam et chaere oblatrante 83, 16 ipsarum lectione chartarum 72, 26
chartulis exaratum 62, 18
charybdis heresum IIII 497
Chia vina 196 XXIIII 7
sub cirographo 107, 6 parentali cirographo 18, 17
CLODEVECHO REGI ep. XXXXVI: 75, 1 rex Francorum Gundobado bellum indixit 162, 4. 8 contra Francorum regem quem dicebat rex sollicitare fratrem suum contra se 164, 11 Lenteildis Chlodovei sororis conversio 152, 21
CHLODOMERIS *regis Guntchramni filius. eius epitaphium* 192 XVI
CHLOTHARIVS *Guntchramni regis filius. eius epitaphium* 192 XVII magni nomine dictus avi *ib. v.* 4
chorus 146, 4
chrisma 146, 33. 170, 2 odoriferi chrismatis 125, 27 chrismatis unguine 171, 10 personam chrismate consignatam 57, 21 sancto signatos chrismate VI 445
ut chrismaretur expetiit 1, 3
Christianitas figurabatur signo circumcisionis 35, 1
Christianus 106, 5. 120, 3. 146, 13 Christiani *gen.* 37, 20 Christiano 28, 11 Christianum 129, 3 omnes Christiani 119, 10 Christianorum 26, 10 populus Christianus 104, 27 Christiano principi 117, 11 principem Christianum 92, 15 Christianorum signifer 40, 5 Christianus episcopus 64, 28 Christiani nominis 75, 3 Christianis fidelibus 54, 35 lex Christiana 54, 26 Christianae integritatis 141, 25 Christianam societatem 130, 3 Christianorum rudimenta 31, 14
Christicolas VI 427 Christicolas populos 191 XIIII 1
Christotocon 16, 27
Christus I 9. 161. II 28. 34. IIII 641. VI 66. 226. 250. 273. 452. 627 Christi VI 426. 504. 679 Christo VI 1. 25. 77. 662 Christum V 464. VI 18. 158. 217 Christe III 362. V 247 *in epistulis et homiliis frequens.* — dominus Christus 5, 26 Iesus 27, 25. 29, 8 Iesu *gen.* 9, 29. 12, 12 Iesum VI 262 dominum Iesum 4, 23 Christus Iesus 9, 3 Iesus Christus 10, 2. 21, 5 Iesu Christi 11, 9. 120, 12 Iesum Christum 182, 1 in Christo Iesu 71, 23
Cilicum tegmina IIII 380
quaesturae cingula 187 VIIII 9 fasces vel cingula 189 XI 30
pro circulis fialas circumdet pittaciorum densitate 91, 15
signum circumcisionis quo Christianitas figurabatur 35, 1 circumcisionem 21, 11
circumforaneis conclusis 142, 24
pro civili causa 89, 25
civitas 103, 6 civitatis 110, 38 in civitate Vienna 126, 8 praecelso civitatis vertice 110, 11 moenibus civitatis 110, 38 ad civitatem liber recursus 96, 21 in utraque civitate (*Lugdun. et Vienn.*) 92, 23 habitaculo civitatis absento 91, 5
Claudius episcopus civ. Visontionensis 174, 10. 176, 26. 177, 3 CLAVDIO EPISCOPO ep. LXIII: 88, 8
clavo *crucis Christi* demerso 141, 1
clericalis nequitiae 91, 25
clericatum prohibere 59, 1
clericus 80, 14 clericorum 89, 23 de clericis 89, 25 clerici 89, 29 per clericos legis alienae 67, 8 per Viennenses clericos 68, 33 per Arelatensis ecclesiae clericos 69, 13
clienti vestro 65, 12 clientis vestri 77, 4
antiqui codices 14, 1 codicis arte 195 XXIIII 4
coepiscopum 63, 14 fratrem et coepiscopum nostrum 71, 5
collyrium fellis 45, 20
columnis 138, 34 columnarum 138, 35 columnarum ancipitum series 126, 25
a comite Betanco 46, 7
venerandi comitatus vestri (imperatoris) 101, 24
concilium 167, 14 multorum antistitum iudicante concilio 16, 14 nobis de concilio discedentibus 60, 2 apud urbem collecti Italiae antistites 64, 15 concilii *Romani* 64, 16 episcoporum concilio 98, 23 in concilio 176, 13
condicionis personae 65, 31
confessio *vid. ind. verb.*
confessor *martyr* 195 XXIII 3 HOM. XXXIIII IN NATALI VNIVS CONFESSORIS 153, 9
confitendi officio 111, 18
puellarum congregatio 173, 14
*congregatiunculae monachorum 169, 7
secreta collatione tractatur 110, 25 COLLATIO EPISCOPORVM CORAM REGE GVNDEBALDO ADVERSVS ARRIANOS 161, 1
nuper habita conlocutione 6, 23 de collocutione regali 55, 11 tempore collocutionis 55, 32
de domno filio vestro (Maximi episcopi) vel absolutione colloquii nil agnosco 91, 4
commemoratio *cf. ind. verb.*
communicare 171, 2

communione suspendi 167, 16. 168, 10. 11 communionem inpendere 168, 18 communione 176, 1. 14 communionem sumere 170, 20 sacra communione privare 178, 24 communioni eum trepide subtraho vel permitto 48, 24 ne propter leves causas et non ad deum, sed ad saeculum pertinentes ne laici quidem, non dicam clerici sancta communione priventur 89, 28 communionem suspendere — restituere 89, 30
aedis conmutatio 133, 23
conprovincialis 167, 14
conpunctio *vid. ind. verb.*
consacerdotem 89, 22 consacerdotum 64, 18
in consecrandis episcopis plebibus servatur electio, ut electis liceat legere quodcumque videtur 91, 23 *cf. ind. verb.*
viduarum consecrationem quas diaconas vocitant 170, 17 *cf. ind. verb.*
unum de consiliariis meis 101, 24
intra Constantinopolitanam urbem 69, 29 apud urbem Constantinopolitanam 181, 13 Constantinopolitanae ecclesiae 16, 5 Constantinopolitanam ecclesiam 68, 30 Constantinopolitani sacerdotis Acacii 22, 4 Constantinopolitanae ecclesiae presbyter Eutyches 16, 5 PAPAE CONSTANTINOPOLITANO (sc. Iohanni Cappadoci) ep. VIIII: 43, 5 episcopo (Constantinopolitano) 22, 15. 30. 23, 2 concordiam habet cum Romano antistite 43, 11 *vid.* papa
CONSTANTIO EPISCOPO ep. LXX: 89, 20 *Octodorensem episcopum intellegit Gelpke Kirchengeschichte der Schweiz I 133*
Constantius episcopus civ. Octodorensis 174, 13
Constantius episcopus civ. Vappincensis 174, 20
constipatio Genavensis haereticorum 62, 13
constitutio sanctorum episcoporum 175, 11 constitutionem 64, 16 *vid.* decretum. laudabili constitutione 64, 24 constitutiones nostras 174, 1. 3 ad succiduas constitutiones 91, 23 constitutionibus praesentibus 167, 11
sedis apostolicae constituta 70, 20 secundum constituta priora 71, 8 constitutis prioribus 98, 10. — constitutis fatalibus 24, 19
praeter ecclesiae consuetudinem 63, 19
dei consul factus 190 XIII 15
consules: Agapito (Agapeto) consule (*a. 517*) 70, 11. 72, 26. 165, 20. 174, 2 Avieno et Pompeio coss. (*a. 501*) 63, 22 Basilius 190 *ad* XIII Messalae consulis 185 VI 26 Symmachus iunior 189 XI 30
CONTVMELIOSO EPISCOPO *Reiorum* ep. XV: 48, 1 *subscripsit synodis Arelatensi IIII, Carpentoratensi, Vasensi a. 524. 527. 530*
conventus bis per annum a sacerdotibus fieri cura seniorum decreverat 98, 4 conventui 98, 14 conventibus 83, 9
conversio provinciarum Dardaniae, Hillyrici et Scythiae 69, 15 Sigistrici 146, 26 Lenteildis 152, 21 Sigismundi 153, 1 *cf. ind. verb.*
conversus ad quemlibet sacerdotii gradum potest consurgere 58, 31
convivii principalis pompam descripserat Sapaudus 95, 17 haeretici clerici convivium 169, 19 Iudaeorum convivia laicis quoque interdicta 169, 21
corban *munus* 12, 23
sacrum corpus offerimus 126, 32
Corrazaim 163, 13
correctio *vid. ind. verb.*
crebratri furni cenaculum 97, 14
a consortio criminali 49, 15 ut criminalia restringeret 50, 2
inpexum crinem 95, 21
crustatum latus 195 XXIIII 6
crux triplicis linguae pagina fuit 121, 23 pignus reliquiarum sanctae crucis 53, 21 clavo *crucis Christi* demerso 141, 1
subterraneo cryptici sinus recessu 138, 29
tenebris cubicularis ergastuli 66, 10
cubiculum *regis* 164, 39
cuculla Apollinaris episcopi sanatus est rex 179, 27
utatur paterarum capacitate pro cupis 91, 14
curia senatus 110, 26
custodiae mancipatus 96, 5 a laicis diaconus (Candidiani) pro civili causa servili custodiae mancipatus 89, 25

Dacus 195 XXII 14
Danihel 125, 34. VI (583) 600 Danihelis VI 591
civitatis Darantasiensis 174, 15 *vid.* Tarantasia
Dardania 72, 2 D. et Hillyricus ut sibi episcopi ordinarentur expetiit 72, 3 Dardaniae 69, 15
Dardanus: Dardanis 71, 30 a Dardanis 72, 25
Datus 195 XXII 13
David 117, 13 David *gen.* 11, 23. 27. 29. 31. 34. 23, 34. 24, 1 David *acc.* 11, 20. 32. 33
Davitica regna VI 385
Debbora VI 342
decretum: sacerdotalis forma decreti, quam de papa Symmacho apud urbem collecti Italiae antistites ediderunt 64, 14 decretum (fati) 24, 20
dedicatio *vid. ind. verb.* HOMILIA XXVIII DICTA IN DEDICATIONE *incertae basilicae* 149, 23
civitatis Deensis 174, 18
definire: definivit 110, 23 quae definita fuerint 98, 29 quae tractata vel definita sunt 176, 20
definitio: huic definitioni *i. concilio* 175, 6 ad definitiones (concilii) continendas subscribendusque 98, 25
deliciae: marinis deliciis terrestribusque 95, 17 Sauconnae deliciis 94, 24
delphinulis 96, 28
delphinorum caudae in anulo 97, 6
depositio, depositum } *vid. ind. verb.*
Deucaliona IIII 5
diabolus 114, 24. 115, 8. 15 diabolo 92, 2. 119, 1 diabolo et angelis eius 20, 24. 25
diacona: viduarum quas diaconas vocitant 170, 17
diaconus: diacono 59, 17 diacono Helpidio 67, 7 diaconum 69, 25. 70, 12. 18. 89, 24 diaconem 49, 26
fulgore diadematis 145, 22 diademate 76, 18 gemmata diademata 117, 14
dialogum 177, 15
Arcadio iam dictante 66, 21
DINAMIVS patricius. *eius epitaphium* 194 XXI Dinamius *iunior* nepos *ibid. v.* 21
dioecesis, diocesis: sub tua dioecesi 70, 14 diocesim 168, 21
discussio, discutere, districtio } *vid. ind. verb.*
divortii 49, 12 divortio 50, 9
dogma, dominus } *vid. ind. verb.*
DOMNINVS PAPA *Viennensis. eius epitaphium* 186 VIII
Domnulus noster 66, 2
domnus *vid. ind. verb.*
Donatistarum nomen 57, 15 constat personam in (Donatistarum) scismatis professione cum ministerio baptismatis etiam chrismate consignatam 57, 20
saecularis ducatus audaciam 78, 30
ductus setinus 142, 27

civitatis Ebredunensis 174, 14
ecclesia, ecclesiasticus, ecclesiola } *vid. ind. verb.*
Ecdicius *vid.* Avitus
effigies tanto pretiosius cernenda, quanto difficilius exiguitas paginae stilo acutiore sulcatur 142, 14
electio *vid. ind. verb.*

electri pallentis 96, 30 non electri, quale ... sordebat, cui corruptam auri crederes inesse mixturam 96, 30 *describitur boni electri color* 97, 1
Elias *vid.* Helias
eligere *vid. ind. verb.*
Elpidius *vid.* Helpidius
per campos Emathiae 56, 9
Emeterio fratri *episcopo* 72, 29 *subscr. concilio Arelatensi a. 524* (*Hemeterius martyr Gregorius mirac. I 93*)
Emitterio *cf.* Emeterio
Emmanuhel 17, 11. 17
Ennodius episcopus legationis secundae Constantinopolim missae princeps 69, 22 per Ennodium 71, 4
Enoch IIII 178 Henoch 10, 13
orbi eoo 100, 21 axe sub eoo IIII 623 tellus eoa V 433
Epao: Epaone 174, 2
Epaonensis: in parochia Epaonensi 98, 13 in Eponensi paroecia 165, 9 ad Epaonensem ecclesiam 167, 10 concilii Epaonensis epistulae invitatoriae 98, 1. 165, 1 ACTA CONCILII EPAONENSIS 165, 1 *de loco concilii vid. A. Iahn II 141—148*
epigramma: quos versus cum ego epigramma rectius dicerem, tu libri nomine vocitasti 274, 7 alicuius epigrammatis necessitatem 275, 8 non minimo volumine stringi potuerit epigrammatum multitudo 201, 8
Epiri metropolitanus hoc est Nicopolitanus episcopus cum synodo sua ad apostolicam communionem se contulit 72, 5
episcopatus 65, 5 episcopatum 124, 11
episcopus: episcopus *i. e.* speculator 84, 31 si papa urbis vocatur in dubium, episcopatus videbitur non episcopus vacillare 65, 5 sanctus episcopus 60, 2 *vid.* sanctus. quasi christianus episcopus 64, 28 episcopi orientales 16, 7 cum episcopo urbis suae *Constantinopolitanae* 22, 15 ad definitiones pro episcopo suo continendas subscribendasque electi 98, 25 episcoporum concilio 98, 23 ut episcopi ordinarentur 72, 3 SERMO XVI DE ORDINATIONE EPISCOPI 124, 1 nomina episcoporum qui subscripserunt concilio Epaonensi 174, 1 concilio Lugdunensi 176, 23. 177, 1 *vid.* antistes, praesul
epitaphium (Aviti) 181, 5
Eraclius *vid.* Heraclius
eremus *vid.* heremus
ergastularis: ergastularium reliquias vinculorum 137, 38
ergastulum 150, 13 tenebris cubicularis ergastuli 66, 10 naturalis ergastuli 129, 10 in morem ergastulorum quae usu careant 38, 17
Esaias *vid.* Isaias
Esdras VI 396
EVANTIVS *Nicholao patri epitaphium fecit* 193 XVIII
EVCHERIA coniunx Dinamii patricii 194 XXI
EVFRASIO EPISCOPO *Arvernorum* ep. XXXXIII: 72, 27 *praedecessor Apollinaris, subscripsit synodo Agathensi a. 506 per vicarium, interfuit Aurelianensi I a. 511 obiit 515. ad eum Ruricii epistolae II 21. 28 cf. Gregorium Tur.*
nutantem scholam Eugendi 53, 11 *monasterium S. Claudii in Iurae montis eremo. Extat vita Eugendi c. a. 520 scripta a discipulo quodam*
Remila Eugenia Ansemundi ducis filia 182, 19. 22
Eugeniae fama VI 503 Eugeniam VI 515 *celebratur etiam Fortunato 8, 3 (de virginitate) et Aldhelmo in libris de laudibus virginum, prosa p. 58 sq. ed. Giles, metro p. 188. (praeterea cf. Surius de probatis Sanctorum historiis 25 Dec. VI p. 973—985 ed. Colon. a. 1575)*
eulogias vestras 91, 8
eunuchum 129, 27
Euphrates IIII 310 Euphraten I 260
Euphrosyne *vid.* Eusebia
Eusebia: pietate potens VI 95 (eusebia *P*, Euphrosyne *Sirmondus*)
EVSTORGIO EPISCOPO *Mediolanensi* ep. X: 44, 8 Eustorgius bis scripserat ad Avitum 44, 9 pretiumque miserat 44, 16
Eutyches *vel* Euthices 16, 5. 24. 25, 11. 26. 29, 1. 14. 181, 13 Eutychetis 26, 10 Eutychi *dat.* 28, 18 ab Eutychete 22, 5 Eutychetis Nestoriique damnatio 69, 17 eorum scismatibus praeter Constantinopolitanam etiam Alexandrina et Antiochena ecclesiae illigatae 69, 30 de impiis transgressoribus Eutychete atque Nestorio constituta sedis apostolicae 70, 19 Eutychetem et Nestorium apostolicae sententiae auctoritate damnatos novimus 72, 20 Nestorium et Eutychem 178, 1
Eutychiani *vel* Euthiciani 21, 29. 26, 27 Eutychianos 19, 31 ab Eutychianis haereticis 23, 1 Eutychiani doctores 23, 32 contra Eutychiani dogmatis redivivum furorem 15, 17
Eva *vel* Euua II 166. 326. V 708. VI 166 Evam 71, 21. II 373. III 109. 137. IIII 148
evangelicus ex utero caecus 129, 10 evangelici nummularii 125, 18 evangelicis figuris IIII 343 lectio evangelica 12, 22 evangelica praesens lectio 112, 5 per evangelicum lectionem 33, 20 evangelicae lectionis 129, 13 ex evangelica lectione 130, 1
evangelii 3, 14. 12, 20. 24, 27. 31, 25. 34, 6. 125, 10 iuxta evangelii regulam 133, 6 in evangelio 2, 18. 6, 2. 9, 10. 26. 30, 12. 31, 31. 32, 5. 54, 37. 111, 36 in evangelio dei 11, 25 teste evangelio 10, 36 ex evangelio 163, 12 de evangelio 7, 1 evangeliorum voce 37, 28 in evangeliis 3, 11. 11, 22. 61, 30 evangeliis 21, 13 de evangeliis 21, 29 referuntur in evangeliis quae praedicata sunt in prophetis 21, 7
Isaias propheta sed evangelista temporis nostri 26, 9 evangelista Iohannes 121, 22 in evangelista Iohanne 4, 25 evangelista (*Lucas*) 9, 22. 105, 24. 107, 19
votum excommunicationis indicite 49, 14 de excommunicationibus 91, 28 excommunicationis sententia 176, 19 excommunicatio biennii 172, 21 *de communicatione cf.* 173, 4
excusare *vid. ind. verb.*
exemplar *apographum:* lectionis exemplar 54, 5 ab Italiae exemplaribus 64, 14. — exemplar *imago* 97, 8
de exercitus sanitate sollicitus 99, 26 felicis exercitus *i. legionis felicis Thebaeorum* 145, 32 albi exercitus (*angelorum*) 149, 4
exilio deputati episcopi 179, 1
in ipso susceptae expeditionis procinctu 99, 4
S. Exsuperii *vid.* Severini
Ezechiae regis 58, 21 SERMO XIIII DE EZECHIA REGE 123, 5
Ezechiel 116, 3

fabrica IIII 314. 37, 11 *fabrica laudatur* 78, 13 *sqq.* fabricae sublimis *dedicatio* 78, 14 spiritalem fabricam 125, 25 fabricae subiacentis 126, 16 fabricam vestram 129, 33 fabricis faciendis 137, 14 fabricam suam 138, 20 fabricas haereticis institutas 36, 1 de haereticorum fabricis 37, 23 fabrica praesens 150, 6 fabrica 150, 11 in spiritalem fabricam 125, 25
ingenia fabricantum 138, 27 ad haec fabricanda 145, 3
fabriculae dedicatio 79, 2
faenus adsuetum 47, 22 reliquati faenoris 46, 20
Falernum III 227 Falerna vina 196 XXIIII 7
destructo fano 133, 15
fasces 185 VII 8 non susceptis fascibus honorum, sed depositis criminum fascibus 124, 8
constitutis fatalibus 24, 19
FAVSTO ET SYMMACHO SENATORIBVS VRBIS ep. XXXIIII: 64, 1 *Avitus scribit nomine congregatorum Galliae episcoporum*

Faustum episcopum secta Manichaeum 29, 26 Manichaei Fausti 29, 34
Faustus Regiensis episcopus 182, 14 Fausti episcopi 32, 12 Faustum ortu Britannum, habitaculo Regiensem 30, 1
S. Feliciani *vid.* Severini
Felix Vrgellitanus 182, 24. 33
primum ferculum (convivii principalis) devorabili tegmine pavus isicio conclusus 95, 25
festivitates sanctas *gratulatur Avitus, invitat ad eas vel commemorat; ad dominicae nativitatis festum. plerique ex his locis pertinent:* 55, 12? 87, 6. 11. 17. 23. 88, 2. 10. 18. 26. 89, 3. 90, 6. 93, 31. 94, 9. 95, 4. 10? ad sollemnitatem paschalem: 92, 13. 19. 94, 19 ad pentecosten: 121, 18 ad apostolorum (Petri et Pauli) festa Genevae et Viennae celebrata: 62, 8. 24. 26. 78, 36. 79, 7 ad Sancti Iusti Lugdunensium sollemnitatem: 89, 13 ad Sancti Vincentii Cabillonensium: 93, 21. 92, 9 Rogationum festivitas 111, 13. 112, 2 ad diem natalem regis 146, 29 ad conversiones 146, 31 *al.* ad dedicationes ecclesiarum 74, 10? 79, 11. 133, 16. 146, 29 *al.*
vestrae festivitatulae 97, 24
paschale festivum 92, 19
ad diem festum angelis nobiscum colendum 46, 12 festa paschalia 94, 19 festis natalis domini celebratis 94, 9 festis nuptialibus 24, 10
fialas atterat labris 91, 14
fideiussoribus 50, 10
artificem figulum 97, 13
fisci principatus 178, 18
ictu flagelli 110, 9 inposita flagella 38, 1
Florentius eps. civ. Arausicae 174, 21
Florentius eps. civ. Tricastinensis 174, 22 *cf.* 176, 28
fabrica eminens fluvio 150, 6
fons exortus est (iubente Apollinari) 179, 15
fori lata 110, 2
sacerdotalis forma decreti 64, 14
fornacibus 126, 34
sinuatis e regione fornicibus 137, 16
FORTVNATVS *episcopus. eius epitaphium* 193 XX apex vatum *ib. v.* 3 Ausonia genitus *ib. v.* 4
Francica regna 192 XVII 7
Francus 195 XXII 14 rex Francorum 162, 8 regem Francorum 162, 4 contra Francorum regem 164, 11
auratis fulcris 195 XXIIII 1
furni crebrati 97, 14
Fuscina *senior* VI 94 Fuscina *soror Aviti* VI 94 Fuscina ortu quarta VI 75
Fylagrius eps. civ. Cavellicae 175, 1. 176, 28. 177, 6

viri Galilaei 29, 8
Gabrihelem 17, 30
Gallēcia tota 195 XXII 22 Gallēciae 195 XXIII 2
Gallia 192 XVI 1. 193 XX 7. 195 XXII 21 Gallia nostra 146, 20 Galliae *gen.* 64, 6 in superioris Galliae partibus 39, 7 Galliae innocentis 57, 18 de totius Galliae devotione 70, 9 Galliam 100, 14. 177, 13 Galliam vestram 59, 18 Galliae: Galliarum labores 65, 16 ecclesiae Galliarum 116, 3 Gallias 69, 4 per Gallias 71, 18. 108, 4
Gallicanis *subst.* 70, 7 Gallicanis fratribus 64, 9 ignorantiam Gallicanam 68, 29 quantum ad ignorantiam Gallicanam 101, 24
infelicium Gallorum 45, 31
Ganges I 297 Gangen I 270
Garamans IIII 437
multiplices *gavessas 195 XXIIII 3
Gazetica vina 196 XXIIII 7
gehennae vaporibus 106, 14 temporalis gehennae 38, 24 gehennae 129, 11. III 55. VI 192
Gemello viro magnifico *vicario praefecti Galliarum* 65, 31 *cf. Cassiodorius Var. III 16*
Gemellus episcopus civitatis Vasensis 174, 6 GEMELLO EPISCOPO *Vasensi* ep. LX: 87, 16 *cf. lex Burgundionum tit. 109 (a. 516)*
gemmarum 129, 5. 142, 31. 152, 16 parvis gemmarum vultibus 142, 13
gemmata diademata 117, 14
Genavensis, Genuensis, Ianavensis: constipatio Genavensis (haereticorum) (*Genava Genavinsium nummi Merovaeorum cf. Bibl. de l'Ecole des chartes 1865 XXVI p. 443 sqq.*) 62, 13 civitatis Genuensis 174, 16 HOM. XX DICTA IN DEDICATIONE BASILICAE QVAM MAXIMVS EPISCOPVS IN IANAVENSIS VRBIS OPPIDO CONDIDIT *etc.* 133, 15 (*de urbis nominibus vid. A. Iahn II 159*) *vid.* Petrus *in fine*
Geneva: HOMILIA XVIIII DICTA IN DEDICATIONE BASILICAE GENEVAE QVAM HOSTIS INCENDERAT 130, 1
gentili 14, 22 haereticorum atque gentilium 36, 4 gentilium vices 134, 8 errore gentili 24, 18
gentilitas 8, 24
gentium doctor *Paulus* 121, 1 gentium gloria 120, 10
Geon Latio qui nomine Nilus I 262
Germania frigens 195 XXII 8
in apostolorum gestis 14, 28 haec gesta (Moysis et Helisaei) 134, 5 in aliquibus gestis 107, 26 de spiritalis historiae gestis 80, 21 gesta Apollinaris 178, 16. 20 gesta fratris (Apollinaris) 178, 16 gesta sancti viri 185 VII 7
rex Getarum 96, 33
giganteae moli *i. ingenti* VI 353 giganteas arces IIII 130
gigantes IIII 87 gigantum IIII 108
Gomorrae IIII 355
probati in secundo gradu 53, 16
Graecia IIII 94 *cf.* IIII 109. 75, 17 de reconciliatione et concordia ecclesiae Romanae iactitare se Graeciam comperimus 70, 5
Graecus 13, 13 quantum ad Graecos ore potius praeferunt pacis vota quam pectore 71, 2 Caesar Graecorum 16, 1 Graecis auribus 77, 28 Graecis litteris 121, 24
Grai poetae IIII 109 Graiorum philosophorum IIII 498 Graio sermone IIII 625 Graia voce VI 95
civitatis Gratianopolitanae 174, 9
S. GREGORII papae *epitaphium* 190 XIII
Gregorius episcopus civitatis Lingonicae 174, 10. 176, 26. 177, 1 GREGORIO EPISCOPO *Lingonensi* ep. LXIII: 88, 14
monasteriis Grinescensibus (Grenencensibus *S*) occupatus *Avitus* 91, 4 (*Grinincensium Sidon. ep. VII 17 cf. Gallia christ. XVI 147 Hist. litt. de la France II 36 A. Iahn II 158*)
DOMNVS GVNDOBADVS REX ep. XXI: 54, 3 DOMNO GVNDOBADO REGI ep. I (*1 S. = Dialogorum fr.* XXX.) II. III. IIII. XXII. XXX. XXXXIIII. (*p.* 12, 16. 15, 8. 22, 1. 29, 23. 54, 14. 60, 1. 73, 12) DOMNO REGI epp. V. VI. (*p.* 32, 15. 33, 14) Gundobadus Burgundionum rex 3, 7 Gundobadi regis Burgundionum 2, 20 Gundebadi 178, 3 Gundobado 2, 23. 26. 29 Gundobado 182, 1 Gundebaldo 161, 1 ad Gundebadum 177, 16 *de nomine vid. A. Iahn Gesch. d. Burgundionen 1 541 sq. not. 1 quique ibi citantur.* Gondobadus *plerumque dicitur in codice Lugdunensi.* Avitus in dialogo ubi cum Gundobado rege loquitur 2, 8 cum Gundobado frequenter de fide altercans et dialogos in praesenti conficiens et epistulis absenti respondens 2, 23 Gundobadus rex clam ut chrismaretur expetiit 1, 1 perduravit in insania 2, 5 de transitu filiae regis 32, 15 *sqq.* (ep. V) *cf.* 178, 3 rex flebat quondam funera germanorum 32, 27 fraterna sors 32, 32 Gundobadi regis ingenium describit Heraclius 83, 8 *de Gundobado agitur* 55, 13 *sqq.* homilia XXX dicta

post Gundobadi obitum ut videtur 152, 1 principis obitu 152, 2
Gundovei 177, 16
Guntchramnus *vid.* Chlodomeris *et* Chlotharius
sub longo salutarium meditationum gymnasio 82, 23
corpora fingere gypso I 78

Habacuc propheta VI 599
haeresiarches 16, 13
haeresis adversa 16, 37 haeresis Arriana 40, 4 perniciosissima haeresis illa 60, 11 haeresis *gen.* 23, 11 haereseos 16, 19 haeresem 120, 2 Arrianam haeresim 150, 22 ab haeresi 31, 15 in haeresi 149, 20 ex haeresi Arriana 146, 26 haereses 5, 24. 120, 1 haeresum tempestates 65, 5 duabus haeresibus in unam redactis 62, 21
haereticus 3, 7. 20, 27. 39. 27, 19. 36, 8. 38, 13. 121, 18. 134, 10 haeretici *gen.* 29, 34 haeretico 14, 22. 133, 19 haereticum 17, 21 haeretici *pl.* 26, 29. 36, 3. 17. 61, 7. 20 haereticorum 1, 1. 36, 4. 37, 15. 38, 21. 62, 9 haereticis 5, 24. 36, 1. 23 haereticos 3, 6. 19, 33. 38, 10 ab haereticis 36, 22 haeretico rarescente 133, 19 ecclesia haereticorum 37, 15 haeretici cultus loca 38, 16 ab Eutychianis haereticis 23, 1 de basilicis haereticorum 172, 18 de basilicis haereticorum non recipiendis ep. VII: 35, 6 haereticorum oratoria sive basilicae 35, 8
hebdomadae triplicis 125, 35
Hebraeum populi V 311 Hebraei V 334. 467 Hebraeus populus V 527 Hebraeum nomen 13, 11
Hebraicā linguā 12, 23 Hebraicis litteris 121, 24
Helias 10, 13. IIII 179 Heliae *gen.* 91, 9 corvos Heliae 134, 21 Heliae nostro 67, 9 Heliam 24, 29 SERMO XIII DE ASCENSV HELIAE 123, 1
Helisaeus 120, 25 Helisaeum 134, 3
V. I. HELLADIO ep. LXXXIIII: 95, 1
HELPIDIO DIACONO ep. XXXVIII: 67, 7 adulescentem filium v. i. Cereti infirmum commendat 67, 27 maior domus Helpidii 67, 13. 17. *erat medicus Theoderici regis; ad eum Ennodii epp. VII 7, VIII 8, VIIII 14 et 21, Cassiodori Var. IIII 24. cf. Cyprianus diaconus in vita S. Caesarii I, Procopius b. Goth. I* ad Elpidium Lugdunensem diaconum scripsit Avitus 181, 7
Henoch *vid.* Enoch
in heptatycho 38, 23
V. ILLVSTRISS. HERACLIO ep. LIII: 81, 30. ep. LXXXV: 102, 15 HERACLIVS AVITO ep. LIIII: 83, 1. ep. LXXXXVI: 102, 26 H. habuit cum rege tractatum 82, 5 responsio apud principem habita 83, 6 Aviti institutione usus 83, 24 *postea ut videtur Sirmondo episcopus Tricastinensis electus cf. Binding. I 297. Gelpke I 347. A. Iahn I 176*
heremus 53, 10 heremi 133, 31 heremum 53, 18 de heremo (Iurae montis) 53, 7
S. HESICII *Viennensis episcopi epitaphium* 187 X Hesici *v.* 2 *cf.* Isicius
Hester VI 391
Hierosolyma, Hierusalem, Ierusalem: terrestris Hierosolymae — supernae ac caelestis 57, 5 Hierusalem 145, 11. 184 IIII 7 Hierusalem illam 138, 21 ex Hierusalem 54, 7. 22. 25 in Ierusalem 116, 5
PAPAE HIEROSOLYMITANO *sc. Heliae* ep. XX^a *deperdita:* 54, 1 ep. XXV: 56, 23 (Avitus gratias agit pro muneribus reliquiarum); papa Hierosolymitanus principem locum in universali ecclesia dei tenet 56, 25
Hillyricus vicina Pannoniae 72, 2 Hillyrici *gen.* 69, 15
Hillyriis 71, 30
martyris Hippolyti limina 194 XXI 6
saecularis historia 117, 6 historia Ninivitarum 111, 31
homicidarum paenitentia 172, 12
homicidium 123, 9
homilia 133, 15. 181, 2 per homilias 180, 15 in homilia 182, 6 homiliarum 182, 4 homiliarum mearum 201, 3 homilia in *vel* de conversione dicta *vel* habita 146. 152. 153 in homilia quam in dedicatione basilicae videor concionatus 85, 19. 153, 1
horis praeteritis id est meridianis aut vespertinis 170, 14
Hormisda papa: ad sanctum Hormisdam 68, 6 directa ab eo ad Orientem legatio 68, 8 PAPAE HORMISDAE ep. XXXXI: 69, 7 Viennensem provinciam datis ad Avitum litteris visitaverat superiore anno 69, 11 de secunda legatione Constantinopolim missa interrogat Avitus et utrum fervor scismatum Eutychetis et Nestorii sit restinctus 69, 28 HORMISDA AVITO ep. XXXXII: 70, 13
quotidianus manuum horror 46, 18
hostis basilicam incenderat Genevae 130, 1 hoste depulso 134, 7 erexisti quod hostis adliserat 150, 28 qui vastare limitem dicebantur reversi sunt 96, 19
hymnus 22, 34

iacere *ad mensam* 96, 7
Iacob 125, 20. 28 Iacob patriarcha V 363
Iacobus *apostolus* VI 404. 130, 6
Iaeriae (iatriae *S*) ieiuniis 94, 25
Ianavensis urbis *i. Genevensis* 133, 15
cultus idolorum 133, 25 altaria idolorum 161, 2 loca viduata idolis 130, 16
ieiunare 171, 18
Ieremias: propheta Iheremias 60, 30 de Ieremia 119, 16
Ierusalem *vid.* Hierusalem
Iesus *vid.* Christus
Imeterius *cf.* Emeterius
DOMNO IMPERATORI SIGISMVNDVS REX epistulae pars XXXXVI A: 76, 15. ep. LXXVIII: 93, 1. ep. LXXXXIII: 100, 1. ep. LXXXXIIII: 101, 5 devincti vobis imperatoris patriam personamque 15, 18 Caesar Graecorum *dicitur* 16, 1 imperatoris 22, 9 cum rege Orientis 22, 14 principi 22, 23 a principe 22, 25 principem 43, 6
incantationes 164, 36 *cf.* Marsi
incendia crebra 109, 8
incestus 172, 4 sororem defunctae coniugis quidam sibi in matrimonium sociavit 48, 15 non est minus in coniugium germanam coniugis quam uxorem fratris adsciri 48, 22 non sine grandi macula fit de affinitatis propinquitate coniugium 49, 6 *cf.* Stephanus
docti incisoris 95, 26
ab incursibus formidandis muniri 102, 22
India I 270
Indus *populus* 100, 31 Indos I 195 Indis I 211
eum hic inexcusatum tradere non praesumpsi 37, 15 *cf.* excusare
infula sacerdotali praediti 177, 11
innovari 146, 12 innovet apostolus sui nominis sedem 137, 36
innovatio aedis 142, 17 in innovatione monasterii (*Acaunensium*) 145, 32
de institutione Acaunensium revertentes 133 *tit.*
secundum instrumenti seriem 169, 17
Iob 118, 21. VI 390 Iob nostri 150, 34
Iohannes evangelista 105, 24. 107, 19 evangelista Iohannes 121, 22 in Iohanne evangelista 4, 25 in evangelio Iohannis 10, 20. 61, 8 Iohannes *apocalypsis auctor* VI 405
sancti Iohannis baptistae 181, 1 *cf.* 129 *not.*, baptista Iohannes 184 IIII 9 baptistae IIII 206
Ionas propheta IIII 369 Ionae prophetae 30, 16 SERMO XV DE IONA 123, 11
Iordanis unda 152, 7
Ioseph VI 535 Ioseph nostrum 104, 1
Irim IIII 626

Isaias (Esaias) 17, 12 Isaias conclamantissimus prophetarum 60, 23 *eius martyrium* 119, 17 sancte Isaias 26, 9 ex propheta Isaia 54, 20 ab Isaia 54, 29 Esaias VI 44 ad Esaiam 163, 7
devorabili tegmine pavus isicio conclusus 95, 25
Isicius *pater et praedecessor Aviti* 177, 8 senatoriae dignitatis 177, 10 duo filii Apollinaris episcopus Valentiae et Avitus episcopus Viennensis 177, 11
Israhel V 716 Israel 162, 17 ab exitu Israel 104, 12 filii Israel 120, 13
priscus Israhelita 133, 31 Israelitae 152, 5 Israelitarum populum 31, 24 de Israhelitis 16, 40 credulitatis Israeliticae 23, 29
Italiam 177, 13 in Italiam 46, 2 apud Italiam vestram 59, 20 ab Italiae exemplaribus 64, 14 Italiae antistites 64, 15 rector Italiae 101, 26 Italia medicinae opinionem debeat Helpidio diacono 67, 33
Iudaea IIII 496
Iudaeus 8, 24. 104, 12 Iudaeo 14, 22 Iudaee IIII 569. V 451 Iudaei 12, *ad* 24 Iudaeorum 21, 12. 61, 7 Iudaeorum lex 120, 10 Iudaeorum populus 113, 20 Iudaeorum populo 55, 7 rebellantium Iudaeorum 104, 6 a conviviis Iudaeorum 169, 21 Iudaeorum convivio inquinatus 169, 22 Iudaeis 19, 22. 163, 13 Iudaeos 19, 33. 23, 18. 61, 8 apud Iudaeos 114, 5
lex Iudaica 54, 27 de reprehensione Iudaica 12, 21
Iudas 104, 4 de Iuda traditore 5, 25
Iudas *apostolus* VI 404
non facile intellegitur qua ratione vel lege ab inferioribus eminentior iudicetur 64, 20
dirimendae proeliis causae num recte divino iudicio committantur 2, 30 *sqq.* 3, 4 *sqq.* saeculare iudicium 169, 10 metropolitani iudicium 170, 13
Iudith VI 391
diacono viro venerabili Iuliano *ecclesiae Viennensis* 59, 17
Iulianus episcopus civitatis Carpentoratensis 174, 19. 176, 24. 177, 1
IVLII AVITI epitaphium 191 XIIII Iulius Avitus *ib. v.* 3
placuit dominis iuramenta non exigi 173, 18
ius proprietarium 170, 8
in sollemnitate sancti Iusti 89, 13 ad basilicam domni Iusti 163, 41 ad sepulcrum hominis dei Iusti 164, 32 apud sancti Iusti sepulcrum 163, 2 per intercessionem domini Iusti 164, 45 ad festivitatem sancti Iusti 161, 7 vigilia sollemnitatis sancti Iusti 162, 45 S. IVSTI TITVLVS 183 I
Iustino principe *cf.* 181, 9

Flavius Lacanius vir consularis 186 VIII 9 (*Laconio Lugdunensi scribit Ennodius III 16, V 24*) *vid.* Lucanus
Laconius *vid.* Lacanius *et* Lucanus
laicus 49, 5. 59, 5 ex laico 59, 5 laici 89, 29 ad laicorum audientiam 89, 23 laicorum testimonio 89, 26 laicos 71, 9 laicus ne clericus ordinetur nisi religione praemissa 173, 9
vernantis lapilli 96, 29
lapisculus oblongus et acutis capitibus formatus indetur anulo 97, 7
lapsi 171, 15
Latine 22, 29 Latine sonat 13, 11
Latinitas 8, 25 integritas Latinitatis 86, 22
sermo Latinus 77, 29 in lingua nostra *i. Latina* 77, 29 Latinis litteris 121, 24
Latio nomine I 262
laureae victricis 82, 32
Laurentius vir inlustris 43, 9 v. i. Laurentii filium *imperator ad se dirigi iussit* 76, 23. 77, 16 *cf.* 78, 4 studio Sigismundi reddatur patri et regioni 77, 5 miseramus dudum in parente famulum 77, 6 *Laurentius* miles *imperatoris* 77, 7 *cf. Ennodius Symmacho papae IIII 22 ubi dicitur* vir sublimis. Laurentii tabularii Comensis *idem VI 10*
Lazarus III 274. 27, 5 Lazarum 27, 1. 106, 31. 117, 25. 29
lectio 33, 24. 114, 1. 115, 30 lectionis 54, 4. 116, 26 lectionis huius 124, 9 lectiones 163, 20 imo lectionis 55, 5 in eadem lectione 55, 6 sacer caelestium lectionum cursus 106, 28 de prophetica lectione 54, 4 de lectione prophetica 54, 15 lectio evangelica 12, 21 evangelica praesens lectio 112, 6 evangelicae lectionis 129, 13 per evangelicam lectionem 33, 20 ex evangelica lectione 130, 1 lectio ex apostolo 163, 16 lectione *Pauli* 150, 16
officio legationis 43, 7 Sigismundum in legatione directum 67, 14 directa ac Hormisda ad Orientem legatio 68, 6 legatio secundo Constantinopolim destinata 69, 20 legationis nostrae quam semel, non secundo misimus *Hormisda scribit Avito* 70, 28 nos necesse est eos repetitae legationis officio convenire 72, 11 directis in rem legationibus 76, 12
ad reditum legatorum suorum (*Gundobadi a. 499*) 55, 18
legere: prophetia quae lecta est 113, 18 series lectae passionis 145, 36. — legere *eligere* 91, 24
legifer *cf.* Moyses
leguminibus quae tellus, non pontus emisit 96, 7 HOMILIA XXXI DE CONVERSIONE LENTEILDIS Chlodovaei sororis 152, 21
Leonianus servus vester (Maximi) 91, 7 LEONIANVS ARCHIDIACONVS V. S. SAPAVDO ep. LXXXVI: 95, 16
beatissimus Leonianus 182, 21
levita 183 I 7
lex *vid. ind. verb.*
libellus: libellum 275, 1 libellorum 274, 3 libellos quos de spiritalis historiae gestis etiam lege poematis lusi 80, 21 libellum inemendatum crudumque 80, 30
liber: quos versus cum ego epigramma rectius dicerem, tu libri nomine vocitasti 274, 7
LIBERIO PRAEFECTO ep. XXXV: 65, 15 *ad eum Ennodius scripsit ep. VIIII 23 et 29, Cassiodorius Var. VIII 6*
de librariis 80, 29
Liguria 182, 9
civitatis Lingonicae 174, 10
linteata 126, 34
Lirinensis monasterii 182, 13
litteratus *vid. ind. verb.*
Loth II 342
Lucanius *vid.* Lacanius *et* Lucanus
Lucanus de praecipuis militiae regis 163, 27
Lucas III 220
in Lugdunensi urbe 175, 14 ab urbe Lugdunensi 60, 2 Lugdunensium populorum 94, 2 civitatis Lugdunensium oppidum Sardinia 179, 1 ecclesiae Lugdunensis 174, 3 Lugdunensem ecclesiam 73, 23 ad Lugdunensem basilicam 73, 13 Lugdunensis basilicae 73, 18 HOMILIA IN DEDICATIONE BASILICAE AD POPVLVM LVGDVNENSEM habita 85, 18. 153, 2 Lugdunensi episcopo 57, 7. 58, 11 Lugdunensem diaconum (Elpidium) 181, 7 ACTA CONCILII LVGDVNENSIS 175, 7
Lugdunum 50, 19 Lugduni 83, 33. 146, 26 apud Lugdunum 66, 4 in urbe Lugduno 175, 7 Lugduni in basilica S. Michahelis 185 VI 19 urbem *Lugdunum* 162, 38
Lycaei saxa IIII 518

longioris maceriae 181, 7
Machabaea mater VI 105
machina *sc. belli* 146, 3
Maeonius poeta III 337
magdaliola 96, 23
Magdalus V 526

Magno *episcopo Mediolanensi in S* falso adscribitur ep. XII (10 *S*): 45, 26
per maiorem domus tuae (Helpidii) 67, 13 maior quem supra dixi 67, 17
Malachias propheta 37, 7 angelus cognomento 5, 8. 23, 22
Mamertus *episcopus Viennensis* 110, 20 *cf. notae ad* 108 *sq.*
mancipia *servi monachorum* 169, 3
Manichaei Fausti 29, 34 Faustum secta Manichaeum 29, 26
Manna V 456
quem Mantua misit poeta III 336
manus impositionem personae adhibete 57, 18 cotidianum manuum horrorem 46, 18
Marcella soror Hesicii 188 X 21
margarita: margaritis 137, 21
margaritum 146, 3
Mariam virginem theotocon christotocon 16, 25—27 per Mariam 24, 1 ex Maria 60, 11 Maria 60, 14 ante Mariam 61, 29 Mariam (*matrem Christi*) VI 201 Mariae (*Marthae sororis*) VI 645 SERMO XXII DICTA IN BASILICA S. MARIAE 138, 5
marmorum dignitatem 78, 17
Marsi II 303
Martha VI 640 Marthae sollertia VI 637
MARTINI DVMIENSIS *versus* 194 *sqq.* XXII—XXIIII. Martini Gerundensis archiepiscopi 194 XXII *not.* epitaphium 195 XXIII *ad eum Fortunatus V 1 cf. Gregorius de miraculis S. Martini I 11, Isidorus de viris ill. c. 35*
S. Martinus: Martine 195 XXII 5. 19. XXIII 3 Martinus XXIII 5 versus Martini Dumiensis in basilica S. Martini 194 XXII
Martius mensis, quem nomine belli gentiles vocitant V 234
martyr 25, 22 martyres 106, 19 martyribus 34, 5 locus martyrum 133, 24 martyrum templa 150, 3 martyribus templa crescunt 133, 18 sanctorum martyrum Agaunensium 180, 13 in passione martyrum (*Acaunensium*) 145, 32 sanctorum martyrum 145, 33
martyrium 32, 4. 34, 33 martyrio 34, 3 de martyrio 36, 6 passionis martyrium 25, 15 cruore martyrii 120, 21 inter annuum martyrium (?) 79, 1
de Massilia 161, 9
Massylas Syrtes IIII 438
matrimonium *vid.* incestus
Matthaeus de teloneo adsumptus 124, 3 secundum Matthaeum 11, 12
Mauricii sociorumque 180, 13
Maurus 184 III 9
sanctus Maximianus antistes 45, 3 peregrinationem suscepit ut medicum peritiorem perquireret propter inbecillitatem oculorum 45, 11 regionis eius subversio 45, 8
MAXIMO EPISCOPO *Ticinensi* ep. XII: 45, 26 levandis Gallorum aerumnis adeo studuit ut in Italiam migraret ad agnoscendam suorum necessitatem 46, 1 *vid. Ennodius; subscripsit synodo Romanae VI a. 504*
Maximus episcopus civitatis Genuensis 174, 16. 176, 27. 177, 4 (*cf. A. Iahn II 159 n. 2 et 178*) Maximus episcopus basilicam condidit in Ianavensis urbis oppido 133, 15 MAXIMO EPISCOPO *Genavensi* ep. LXVI: 88, 22. ep. LXXIIII: 91, 1
medici manus 74, 22 medici de arte 102, 17
medicinae 113, 13 medicina patior 96, 11 tibi Italia medicinae opinionem debeat 67, 33
opusculum in membranas redactum 80, 31
Memphis I 270
Memphitis tellus VI 535 Memphitidis aulae V 694
mensa: regalis mensae abundantiam — in ecclesiasticae mensae frugalitate 96, 4. 5 *cf.* convivium
axis meridianus 100, 33
Messalae consulis 185 VI 26
V. ILLVSTRISS. MESSIANO ep. LVI: 85, 9 (*alios Messianos Gallia oriundos Sirmondus laudat ad h. l.*)
metalla 126, 36
ut metri legem expediat 86, 2 si quid metri lege conscriptum est 201, 6 non minus fidei quam metri lege 202, 1 in metris facillimus 2, 23 metris distinctionis non quantae volebatis 80, 27
metrice 178, 8
metropolitanus 167, 13 metropolitani sui 169, 11 metropolitano 165, 22 Epiri metropolitanus 72, 5 metropolitani iudicium 170, 13 metropolitani *pl.* 171, 11
SERMO XVII IN DEDICATIONE ECCLESIAE ARCHANGELI MICHAHELIS 125, 20 Michahel 125, 34. 126, 2 basilica S. Michahelis Lugduni 185 VI 19
vobis animo militamus 93, 2 (*Sigism. imperatori*) quisquis felici meruerit servire, sibi militat 100, 28 militavit 33, 1 virum saeculo militantem 80, 12 militant conducta mendacia 124, 27
militem vestrum (*imperatoris, Sigismundum*) 76, 24 miles vester (*Laurentius*) 77, 7 non aliud nos quam milites vestros credimus 100, 12
per militiae titulos 100, 9 quos militiae fascibus sustollitis (*Sigism. imperatori scribit*) 93, 7 quos etsi separat patria, militia repraesentat 76, 31 meae militiae rudimenta 101, 21 militia regis *Gundobadi* 163, 27
ministeria *vid. ind. verb.*
missa 13, 3 missarum initia 22, 16
monachus VI 521. 173, 13 monachi 169, 3. 4 monachorum 16, 12 monachorum multitudini praepositus 16, 6
monasterium 170, 20 de monasterio 176, 6 monasteriis 169, 6 monasteriis Grinescensibus 91, 4 monasterium Eugendi 53, 19 monasterium S. Andreae Viennae 182, 18. 20 monasterium sanctorum martyrum Agaunensium 180, 13 in innovatione monasterii (*Acaunensium*) 145, 32 monasteria puellarum 173, 10 in monasteriis antistites se recipiant si rex a communione se suspenderit 176, 3
monetarum Burgundicarum inscriptio: pax et abundantia 162, 27 monetis publicis *regis Getarum* 96, 33 signum monogrammatis mei per gyrum scripti insculpendum sigillo 97, 4
montium scandendorum cura 102, 18
Moyses V 41. 92. 218 Moysi 3, 13. 104, 15. 114, 2 Moysen *acc.* 3, 10. 21, 4. 30. 24, 29. 134, 3. V 652 de Moyse 3, 13 a Moyse 163, 5 legifer 152, 5 legifer heros V 67 ductor legifer V 372 duci legifero 39, 1 vati legifero 107, 30 summus sacerdos V 462 pius vates V 719 antiquus vates VI 381 vates *Moyses cum fratre* V 575 vatibus V 547
murex *vid.* Assyrius
Musae: ter ternas sorores VI 16
musivo et marmore ornata ecclesia 180, 17
musta 96, 11
myrtus 82, 32

Naaman Syrus 129, 8
Namasci 133, 15
NAMATII *episcopi Viennensis epitaphium* 188 XI Namatius *v.* 10
napus: impleor oleribus et inflor napis 96, 7
Nara 195 XXII 13
natalis *vid. ind. verb.* cives superiorum natalium 173, 1
natatorium 129, 13
nativitas *vid. ind. verb.*
Nazareth 9, 23
Nestorius *vid.* Eutyches
antiqui Nicaeni canones 172, 13
NICHOLAI *epitaphium ab Euantio filio scriptum. acrostichon* 193 XVIII

a Nicopolitanis 72, 24 Nicopolitanus episcopus 72, 5
Nilus *vid.* Geon I 262. 279. IIII 310. V 133 Nilo V 134 Nile I 285. V 64
Ninivae IIII 357
historia Ninivitarum 111, 31 Ninivitarum paenitudo 30, 14
civitatis Nivernensium 175, 4
nocturni sonitus 109, 9
Noe 105, 34. IIII 187. 217. 339. 411. 651 Noe *acc.* 58, 18 priscum Noe 142, 22
ex notarii manu *i. scriptoris* 80, 29
locum numinibus interclusum 134, 13

oblatio 33, 21. 47, 24. 130, 12 consecranda oblatio 126, 38 oblationum praemia 130, 22 oblatio vestra 145, 26 donum vestrae oblationis (Apollinaris) 97, 27 oblatio *in festivitate* 88, 16 delicias misit Maximus episcopus 88, 23. 91, 5 item Viventiolus episcopus 90, 22 marinas copias Apollinaris 90, 7
observantia, observare } *vid. ind. verb.*
filium pro pignere obsidatus *adsumptum* 46, 7
obsidionis 96, 22
occidentalis ecclesia 44, 5
solis occidui 56, 30. 124, 21 orbi occiduo 100, 21 occiduis partibus 75, 19
oceanus IIII 461. 558
civitatis Octodorensis 174, 13
impleor oleribus 96, 7
olympiadem 193 XVIIII 8
olympum *caelum* V 424
fiunt urbes ex oppidiis 150, 5
oppida: oppida aedibus ornantur 150, 3 oppidum *suburbium* 179, 1 in Ianavensis urbis oppido *in suburbio* 133, 15
oratio: oratio plebis quae post evangelia legitur 176, 30
orator 186 VII 22. 187 VIIII 14 de priscis oratoribus quos discipulis merito traditis 86, 32 oratorem 87, 4
oratoria sive basilicae haereticorum 35, 8 de oratoriis vel basiliculis privatis 35, 14 oratoria villaria 171, 6 in oratoriis 168, 13
nec argumento artis nec oratorio 86, 33
ut sibi episcopi ordinarentur 72, 3 ad summum sacerdotium ordinatus 169, 16
inter regias ordinationes 15, 10 ordinationis vestrae 48, 12 ordinationem vestram 48, 13 illius ordinationis quae Bonosiacorum pestem intromisit 62, 16 ordinationis vestrae adminiculo opus est 68, 10 divinae ordinationis lege 114, 13 ecclesiae ordinatio 168, 22 ordinatio 169, 9 sermo de ordinatione episcopi 124, 1 cura vestrae ordinationis 53, 15 sacerdotalis ordinatio nunc a populis regenda dicitur 91, 22 ordinationum ministeria 176, 12 ordinationi eius 176, 18 ad ordinationem 167, 14 de ordinationibus clericorum 168, 1
homo ordinis mei 58, 9 celeberrimo ordini vestro (senatorum) 64, 8
damnum Orientis 44, 4 agitur cum rege Orientis 22, 14 totius Orientis patriarcham 22, 31 ad Orientem directa legatio ab Hormisda 68, 6 cum Orientis parte *i. cum Constantinopolitana ecclesia* 68, 34 lumen Orientis 100, 14 Orientis gratiam 101, 27 Orientalium populorum 43, 10 Orientalium gentium 100, 29 Orientales ecclesiae 70, 21 episcopi Orientales 16, 7 dogmata mysteriorum Orientalium 40, 1
Ossa IIII 301
ostrea 96, 8
Ostrogotus 195 XXII 14
Othrys IIII 516

temporariae pacis colore illucescente visitamur 66, 25 pax et abundantia *vid.* monetae
paenitendi humilitate 111, 19
facti paenitens 50, 6 in ipsis paenitentibus nostris 79, 4 in paenitentum loco stare 171, 19
paenitentiae modus 48, 21 momentaneam paenitentiam 30, 5 dari debere paenitentiam 30, 30 publica paenitentiae professione 49, 15 de cetero quod ad paenitentiam spectat 50, 12 paenitentiam agere — accipere 50, 12 patiatur paenitentiam 50, 16 paenitentiae salubritas 85, 7 per paenitentiam et correctionem 115, 30 plurimi Arriani ad paenitentiam venerunt 164, 44 paenitentiam professi 168, 7 paenitentiae benedictione 170, 18 paenitentia accepta professaque 171, 1 paenitentia bienni 171, 17
paenitudo 30, 14 sera paenitudo 46, 12 sera paenitudine 29, 15
paganus 134, 9 populi paganorum 76, 13
certamen spiritalis palaestrae 82, 22
in palatiis sive praetoriis 13, 2
Palladiae *Stephani uxori* 176, 30
vicina Pannoniae Hillyricus 72, 2
Pannonius 195 XXII 13 Pannoniis genitus 195 XXIII 1
S. Pantagati *episcopi Viennensis epitaphium* 187 VIIII Pantagati *ib. v.* 6
sanctum papam 64, 17. 68, 33 a papa 68, 18 papa urbis 65, 4 *cf.* episcopus; papae urbis 53, 20. 98, 6 PAPAE VRBIS ep. VIII: 40 papae urbis Romae Symmacho 59, 9 de papa Symmacho 64, 15 Symmachum papam 64, 17 papae *Symmacho* 64, 27 ad sanctum Hormisdam seu quicumque nunc ille est papam 68, 7 papae Hormisdae 69, 7 papae Hierosolymitano 54, 1. 56, 23 papae Constantinopolitano 43, 5 velut geminos apostolorum principes (*papam Rom. et Constantinopol.*) 43, 12 Dominus papa *i. episcopus* 186, 25
papyrus: siccam percurrit flamma papyrum (*lampadis*) VI 469 amnibus ut nostris enodes ferre papyros mos est I 295
Paraclitus 14, 19
in paradisiaca sede I 300
paradisus 53, 10. I 191 paradisi II 116. 151. III 196 paradiso additus 32, 3 paradise III 202 paradiso III 424 paradiso vestri conspectus inclusus 63, 4 de paradiso 115, 6 intra paradisum 116, 1
paralysi dissolutus 129, 16
paralyticus 27, 4
parentales curae *parentalia* I 186
Parnasi IIII 517
parochia, parrocia, paroecia: paroecia 165, 9 in parochia Epaonensi 98, 13 parrociae *gen.* 171, 7 parrociam 175, 9 parrocias 176, 10 parrociarum 168, 19 paroecia 165, 9
Parthicus ductor 100, 30 quendam Parthicum regem 117, 5 Parthica ira VI 584
Parthis I 261
pascha 95, 13. 104, 11. 12. 13. 14 SERMO III DIE PASCHAE 106, 21 SERMO IIII DIE PRIMO PASCHAE 106, 25 SERMO V DIE SEXTO PASCHAE 107, 12 sancto paschae 110, 23 nocte paschae 173, 1 litteras in pascha accepi 89, 21
paschales dies 92, 13 paschale festivum 92, 19 paschalis festi 104, 8. V 261 festa paschalia 94, 19 sollemnitate paschali 110, 24. 126, 20 litteras non paschales 89, 21
passio 25, 34 passionis 25, 15. 38. 26, 25. 27, 7. 29. 28, 22 diei passionis 79, 1 in passione 121, 22 SERMO II DE PASSIONE DOMINI 105, 13 in passione martyrum *Acaunensium* 145, 32 series lectae passionis 145, 36 inter passionum contumelias 61, 13 passionum tormenta 178, 30 socii passionum 178, 30
patenae *vid.* paterae
paterae 96, 12 paterarum capacitate 91, 14 de pateris paterisque 38, 22

patriarcha (*Abraham*) 21, 2. III 280 patriarcham 22, 31 patriarcha Iacob V 363 de patriarcha (*David*) 11, 23 patriarcharum 19, 26. 180, 18
patriarchalibus factis 21, 30 patriarcharum maximus pater 123, 5
patricius 189 XI 13 patricius Sigismundus 43, 6 patricium culmen 194 XXI 19
inlustratae **patrociniis** *sanctorum* urbes 150, 4 patrocinia 150, 20
patrone 195 XXIII 5 patronos 145, 1 patronis 150, 4
Paulinus quidam Burdegalensis 29, 32 Paulino Burdegalensi 29, 31
Paulus *apostolus:* 8, 15. 150, 21 Pauli 194 XXII 3 Pauli bis septena epistula VI 403 Paulum 8, 17. 129, 26 Paulus apostolus 3, 19. 116, 14. 118, 9 Pauli apostoli 108, 1 apostolus Paulus ad Galatas 7, 16 apostolus Paulus 105, 6. 120, 10 apostolum Paulum 61, 1 apostolus 4, 9. 16. 5, 24. 6, 3. 6. 21. 7, 11. 8, 9. 9, 12. 24. 27. 10, 17. 33. 11, 4. 14. 34. 12, 13. 17, 1. 25. 18, 3. 13. 18. 27. 19, 8. 17. 31, 3. 29. 32, 10. 37, 14. 21. 61, 27. 64, 22. 84, 19. 104, 14. 105, 13. 106, 25. 107, 7. 111, 17. 114, 24. 118, 21 apostoli 9, 2 apostolo 14, 34. 25, 12. 34, 27. 124, 10 ex apostolo 163, 16 in apostolo legimus 120, 14 apostolum 23, 20 apostolus ad Titum scribens 11, 6 beatus apostolus 1, 14 beatissimus Paulus 19, 5. 119, 9 sanctus Paulus 8, 20. 33. 11, 25 sanctus Paulus ad Colossenses 11, 16 sanctus apostolus Paulus 15, 4 sanctus Paulus apostolus 104, 2 vas electionis 8, 10. 19, 9. 10. 150, 16 gentium doctor 121, 1 ecclesiae apostolorum *vid.* Petrus *in fine*
pavimento 126, 15 paviment... 142, 37 pavimento venusti operis 180, 17
devorabili tegmine **pavus** isicio conclusus 95, 25
pectinibus 95, 21
Pegasus VI 12
Peladius presbyter 175, 5
Pelagianum dogma 182, 14
pelago rubro V 13 *cf.* rubro
Pelion IIII 299
Pelusiacae genti V 20
SERMO XI DE **PENTECOSTE** 121, 11
PETRO EPISCOPO RAVENNATI ep. XXXX: 68, 23 quae inter Romanam et Constantinopolitanam ecclesiam res agantur, interrogat Avitus. *praeses synodi quartae Romanae* (*Ennodius p. 311, 14 Hartel.*), *subscripsit synodo palmari Romanae a. 511. Cassiodori Var. III 37*
Petrus 6, 8. 24, 32. 34, 20. 138, 1. VI 404 Petrum 34, 20 beatissimus Petrus 113, 27 beatissimum Petrum 59, 28 sanctus Petrus 33, 23 apostolus IIII 650 (Petrum) apostolorum principem 129, 5 Petrus apostolorum caput 137, 30 retificis Petri 150, 13 Petrus caelorum ianitor 124, 2 Petri ad imaginem 137, 35. 36 Petri carcer 150, 14 *de Petri catenis* 137, 38. 150, 14 clavibus 137, 37 pendulus ligno vitae 138, 2 demerso in terram capite 138, 4 S. Petri reliquiae 59, 28 de peculiaris patroni vestri (*Sigismundi*) apostoli festis 62, 23 apostolicae festivitatis 62, 26 in ecclesia apostolorum (*Petri et Pauli*) sepultus Avitus 181, 6 sacris apostolorum liminibus (*Romanae ecclesiae*) 59, 24 ecclesiae vestrae sedem Petri (*Genevae*) 65, 1 sancti Petri basilica Tarantasiae 134, 28
Pharaonis ardor V 98 Pharaonis opes V 350 Pharaonem V 641
ad scribas et **Pharisaeos** dicta 13, 9
Pharius rex V 114 Pharius tyrannus V 603 Phario regi V 664 Pharii satrapae mirantur V 389 Phariis mentibus V 469
Pharon V 63
Philippus Viennensis episcopus 182, 17
in **philosophicam** mentem 32, 21
de saeculi **philosophis** 31, 18 turgida Graiorum sapientia philosophorum IIII 498
Phlegraei belli IIII 104
Phoebo VI 18
Photiniani 4, 28 Photinianorum haereticorum 182, 28
Photinus 26, 28
Physon quem possidet India Gangen I 270
pictoribus ac poetis 202, 2
Pierio ludo VI 15
Pindo IIII 301
in **piscibus** 91, 17
pittaciorum densitate fialas circumdet pro circulis 91, 14
Placidus de praecipuis militiae regis 163, 27
plebeio carmine 193 XX 9
mendacis **podagrae** metu 102, 17
poema: libellos quos lege poematis lusi 80, 21 poematis necessitate 86, 1 poemati aptus 202, 1 poematis finem 274, 7
poeta 186 VII 22 licentia poetarum 86, 13. 202, 8 conpendia poetarum 202, 6 pictoribus ac poetis 202, 2 vester poeta (*Apollinari scribit Avitus*) *i. e. Vergilius* 80, 6 poetae nostri si quid sacrum cecinere VI 409 poetae *graeci et latini* IIII 625 *sq.*
poeticae pedibus 102, 18 sequestrata poetica libertate 86, 15
Avieno et **Pompeio** coss. 63, 22
pontifex 179, 16 pontifex vester 130, 8 sanctus pontifex vester 138, 9. 141, 12 pontificis 125, 1 pontifice 179, 31 pontifices 178, 27. 179, 3 summos pontifices 98, 24 pontificum 16, 17 adunatorum pontificum 75, 30 pontificibus 178, 23 pontificem sacris adsumptum VI 657
pontificalis benignitas 59, 20 pontificale iudicium 70, 3
pontificatus vester (*Symmachi papae*) 59, 15 inter initia pontificatus sui 72, 30
pontificium vestrum *episcopi munus* 49, 2
porticus 129, 22 porticuum saepta 129, 14 porticibus 129, 19 basilicam, secretariam et porticum 186 VIII *subscr.*
potestas / **potestates** } *vid. ind. verb.*
apud nos **potestatum** speratur adventus 89, 5
potitur media syllaba producatur an corripiatur 85, 26 *sqq.*
Liberio **praefecto** (Galliarum) 65, 15
monachorum multitudini **praepositus** 16, 6
praescriptio *exceptio:* sola praescriptione tarditatis 49, 31
praesentia *vid. ind. verb.*
praestigiatores 163, 38
praesul 15, 14 praesul inclite *Sigismundus* 130, 20 piissime praesul 146, 5 gloriosissimus praesul 146, 29 tantus praesul *rex* 15, 14 praesulem nostrum *imperatorem* 100, 30 ad universalis ecclesiae praesulem (*papam urbis*) 59, 18 praesulis *episcopi* 187 X 1 *abbas:* schola non minimo praesule viduatam 53, 12 viduata praesule summo VI 518 praesul patriae rectorque 188 XI 13 *cf.* V 420. 475
Praetextatus episcopus civitatis Aptensis 175, 3
in palatiis sive **praetoriis** 13, 2
Praumatius episcopus civitatis Agustae 174, 12
sine **precatoriis** 170, 3 precatorias 170, 9
presbyter 16, 5 presbyteris 16, 14 presbyterum 64, 22. 69, 25. 70, 12. 18 presbyteris urbis Romae 16, 14 ad presbyterum 91, 28 venerabili presbytero 65, 12 Viventiolo presbytero 50, 18 presbyterum Maximo episcopo commendat Avitus 46, 4 duos presbyteros pro se praesentare procuret episcopus cui propter infirmitatem conventui interesse non licet 98, 21
ad **primam** vocatus 96, 6

primatus, princeps, principalis, principatus } *vid. ind. verb.*

patris mei proceris vestri (*Sigism. ad imperatorem*) 101, 18

processio, professa, professio, profiteri } *vid. ind. verb.*

propheta 116, 31 prophetae verbo 114, 9 prophetae *pl.* 3, 14 isti prophetae 119, 13 prophetarum 60, 24. 113, 1. 180, 18 prophetarum temporibus 54, 28 prophetas 3, 10. 21, 4. 30 per prophetas suos 11, 26 prophetis 3, 17. 28, 37 de prophetis 3, 14 ex prophetis 163, 7 prophetis atque apostolis 113, 36 quae praedicata sunt in prophetis (*opp.* in evangeliis) 21, 7 propheta (*David*) 1, 15. 39, 15 propheta (*Ecclesiastes*) 30, 27 prophetam (*Salomonis Sap.*) 14, 25 prophetae bis octoni VI 389 propheta (*Isaias*) 17, 14. 26, 9. 21 prophetae (*Isaiae*) 26, 17 prophetarum conclamantissimus Isaias 60, 23 ex propheta Isaia 54, 20 per prophetam (*Ierem.*) 16, 22 propheta Iheremias 60, 30 propheta (*Habacuc*) VI 599 Ionae prophetae 30, 16 propheta IIII 361 prophetae IIII 369 quendam celebrem prophetarum (*Ionam*) 113, 1 Malachias propheta cognomento angelus 5, 8. 23, 22 Malachias propheta 37, 7 in Aggaeo propheta 36, 27

prophetabit 114, 22

prophetalis oraculi (*Isai.*) 17, 12 dictis prophetalibus 21, 30

prophetia quae lecta est 113, 18 veritati et prophetiae 114, 4

propheticus sermo (*Isai.*) 35, 2 de prophetica lectione 54, 4 de lectione prophetica 54, 15

plus haec basilicis quam propugnaculis urbs munitur 145, 5

prosaice 178, 8

ad sepulturam communis filii Protadi 102, 20

gemini protoplasti (*Adam et Eva*) III 333 protoplastorum 2, 35

proverbium: si ultra erit proverbium illud (parabola haec *Vulg.*) in Ierusalem 116, 5 proverbia *Salomonis* VI 388 in proverbiis 61, 24 communi sed veraci sermone vulgatum est, quod sese mutuae dilectionis intuitu concordantium cernant motus animorum 81, 5 *Proverbia:* trabalibus clavis 25, 31 currentem monens VI 142

a quodam nobili viro provinciali 46, 6 provinciales 171, 11 provincialibus 65, 18 a provincialibus meis *i. e. ab antistitibus provinciae Viennensis* 68, 9 provincialibus meis 174, 3

per conversionem provinciarum Dardaniae, Hillyrici, Scythiae 69, 15 nec ullis provinciarum terminis felicium sceptrorum diffusio limitatur 100, 18 a provinciis nostris 56, 30 ad provinciam 93, 26 provincia praefixis regnorum determinata limitibus 64, 7 provinciae Viennensis 68, 6 Viennensem provinciam 69, 11 confusio provinciae ab Anastasio *papa urbis* facta 63, 18. 29 per Viennenses clericos provincia tota nunc consulit 68, 33 provinciae Viennensis quae ecclesiae ad me pertinenti ab universis decessoribus vestris et apostolica sede commissa est 69, 26 universis episcopis provinciae Viennensis sub tua (*Aviti*) dioecesi consistentibus 70, 13 ecclesiarum provinciae nostrae 98, 30 sacerdotum provinciae Viennensis 174, 1

Prudentius VI 372

psallendi frequentia 171, 7

ad praesens *psalmisonum sollemne *Acaunensium* 146, 10

psalmista 2, 37. 5, 7. 17, 39

psalmus 8, 31. 18, 34 octavi psalmi 7, 11 de psalmo 19, 17 in psalmo 39, 5. 61, 16 psalmorum officia 111, 6 psalmos 163, 7. VI 386 psalmis ac precibus 110, 24 in psalmis 3, 17. 28, 37 alternos psalmos recinens VI 6

quadragesimae austeritas 92, 14

quaestor 188 X 6

quaesturae cingula 187 VIIII 9

QVINTIANO EPISCOPO *Arvernorum* ep. LXXXVIIII *intercidit* 97, 31 *cf. Gregorius Tur. III 2. 12 etc.*

palustres quisquilias (quisquias *libri*) 90, 16

Raab meretrix 31, 24

Racha 13, 11

Petro episcopo Ravennati 68, 23

ad multiplicandas *recentes 91, 16 de recentibus 91, 13 tres recentes 96, 12 in accipiendis recentibus 96, 10 (*vid. Cangius s. v.* vinum recentatum)

rector Italiae 101, 26 in nostris rectoribus 43, 20

pro redimendo propinqui sui filio 46, 5

versus in *refectorio 195 XXIIII

Faustum Regiensem 30, 1

regio *vid. ind. verb.*

regula ubique una 73, 16 quod fit praeter regulam, modo sit ex iusta causa, non infringit regulam 63, 22 divinitatis regula 87, 20 a regula veritatis exorbitat 23, 9 regula custoditur 96, 10 salubrius dicenti clerico non impletur pompa quam regula 202, 12 de antiquis regulis 167, 10

in historia Regum 113, 1

relationibus destinatis 101, 28

relegi et subscripsi 174, 1 *sqq.*

*relicta presbyteri sive diaconi *i. vidua* 172, 15

nisi religione praemissa laicus ne ordinetur clericus 173, 9

sacra reliquiarum pignera *Symmachus papa urbis Sigismundo misit* 59, 10 venerabilium reliquiarum conferte praesidia: quarum cultu beatissimum Petrum in virtute habere mereamur 59, 27 pignus reliquiarum sanctae crucis *apud Symmachum esse putat Avitus* 53, 21 reliquias, quibus mundus indignus est 78, 20 reliquias vinculorum Petri 137, 38 sanctorum reliquiae 171, 6

Aviti AD SANCTVM REMIGIVM *Remorum episcopum* ep. LXXXXVIII: 103, 11 domini Remigii 161, 2

Remila Eugenia Ansemundi ducis filia 182, 19. 22

*renuptae maritus 168, 1

rescriptio, rescriptum } *vid. ind. verb.*

responsio Heraclii apud principem habita *vid.* tractatus

festum dominicae resurrectionis 110, 5

revelatio (apocalypsis) 138, 21

rex: cum rege orientis *imperatore* 22, 14 ut regibus ceteris moris est 15, 18 satius est ut populus sequatur fidem regis 1, 18

rhetori Viventiolo 85, 18

Riconi *vid.* Rucloni

Riphaeo de monte IIII 442

Rodano limitante 102, 22 Rhodani fluenta tepefacta sunt 179, 9

*rogationalis observantiae flumen 108, 5 HOMILIA VI IN ROGATIONIBVS 108, 4 SERMO VII DIE I ROGATIONVM 113, 1 SERMO VIII DIE II ROGATIONVM 118, 8 SERMO DIE III ROGATIONVM 120, 10 rogationes Mamertus concepit animo 110, 23 rogationibus triduum inter ascensionis sacrae cultum diemque dominicum eligitur 110, 33 secutae sunt ecclesiae Galliarum 111, 3 non apud omnes quidem isdem diebus celebrabantur 111, 4 sed ad unum tempus postea universalis observantiae cura concessit 111, 8 rogationes nostro saeculo institutas 113, 9 rogationes nostrae 118, 1 rogationes nostras 116, 26 rogationum 113, 6 rogationum festivitatem 111, 13 dilectione rogationum 111, 7

Roma 14, 3 Romae 65, 3 urbis Romae 16, 14. 59, 9. 98, 6 ad Romam 69, 3 presbyteris urbis

Romae 16, 14 synodus *Romana a. 501 vel 502:* 64, 14 *vid.* urbs *in ind. verb.*
Romanorum 40, 2 Romanos 76, 30 Romani imperii 100, 31 nominis Romani 64, 30 Romani nominis 93, 9 sede Romana 68, 27 senatores Romanos 64, 28 Romanam prosperitatem 77, 24 Romana devotio 100, 8 Romanae ecclesiae 64, 11. 84, 35 Romanam ecclesiam 68, 30 ecclesiae Romanae 70, 5 Romanae ecclesiae maximus sacerdos quasi caput nostrum 68, 5 Romanae urbis antistes 68, 21 cum Romano antistite 43, 11
Romuleae profunditatis 82, 8 Romuleo sermone IIII 626
*rubranti profundo V 527
rubro pelago V 13
v. ILLVSTRISS. RVCLONI (Riconi *S*) ep. LXXXV: 95, 9 (*ad* Rucconem *vel* Ruconem diaconum *scripsit Fortunatus III 26*)
Rugus 195 XXII 13
Ruth VI 384

Sabaeis I 238. 185 VI 17
Sabellius 181, 13
sacerdos / sacerdotalis / sacerdotium / saecularis } *vid. ind. verb.*
Saeculatius episcopus civitatis Deensis 174, 18. 176, 27. 177, 5
per Sagonam 162, 38 *cf.* Sauconna
Salomon 2, 18. 115, 34. 118, 22. VI 387 Salomonis 185 VI 18 Salomon ... in proverbiis 61, 23
Salomoniacum illud 30, 23
Salutaris episcopus [civ. Avennicae] 175, 5
in Samariam 129, 9
Samaritis dextera III 405
Samuhel VI 62
de ipso sanctorum sancto (Christo) 117, 21 sanctorum gloria Christus II 34 omnibus sanctis eius (*sc. domini*) 2, 18 sancti in caelo futuri sunt 10, 23 sanctorum corpora 14, 33 in corde sanctorum 18, 5 choro sanctorum VI 506 communes sancti 145, 2 sanctis ianitoribus 145, 7 sanctorum cultibus 145, 12 cunctus sanctorum numerus 150, 25 sanctorum Acaunensium 145, 32 sanctorum suffragio 87, 19 sanctorum intercessione 106, 29 sanctorum (*episcoporum?*) flexus precibus 176, 5 sanctorum meritis 2, 16 sanctorum patrocinia 59, 11 sanctorum reliquiae 171, 6
Sanctus episcopus Tarantasiae S. Petri basilicam condidit 134, 28 Sanctus episcopus civitatis Darantasiensis 174, 15
de Sapaudia 93, 26
v. S. SAPAVDO LEONIANVS ARCHIDIACONVS ep. LXXXVI: 95, 16 descripserat pompam convivii principalis 95, 17 (*Sapaudus rhetor Viennensis s. V med. ab Sidonio laudatur ep. V 10, alios duo Sapaudos Sirmondus citat, quartum inscriptio Lugdunensis ap. Le Blant II 143*)
vina Sarapteno palmite missa 196 XXIIII 8
Sarbiniacum 161, 11 *cf.* Sardinia. *Binding. I 148 A. Iahn II 60 sq.*
sarculum 179, 13
Sardinia oppidum civitatis Lugdunensium 179, 1 *cf.* Sarbiniacum
per Sardiniam 178, 14
Sarmata 195 XXII 13
Satanas 31, 6
Pharii satrapae V 389 a satrapis 117, 7
satraps VI 392. 589
Sauconnae deliciis 94, 24 *cf.* Sagona
Saul 164, 35 Saulem VI 385
Saxo 195 XXII 12
schola Eugendi 53, 11 scolam (sacerdotum) 82, 20
scholasticum bellicosum 102, 24
scisma / scismaticus } *vid. ind. verb.*
Sclavus 195 XXII 13
ad scribas et Pharisaeos dicta 13, 9 sub verbis scribae ac discipuli sui propheta Iheremias ait 60, 30
scriptoris vitia 80, 30
scriptura 11, 20. 162, 1 Ezechiam notavit scriptura peccantem 58, 21 quodam loco scripturae 23, 6 scriptura clamat 114, 23 scripturam 28, 38. 164, 37 in nullis scripturarum locis 2, 16 multis scripturarum locis 126, 4 scriptura nostra 11, 10 de scripturis nostris 55, 31 scriptura divina 84, 5 in scriptura sancta 162, 15 in scripturis sanctis 11, 26. 33, 28 sacrarum scripturarum expositor 2, 22 scripturae caelestis 13, 22 de sacro scripturarum caelestium fonte 15, 13 scripturarum caelestium 20, 13. 29, 22 in scripturis caelestibus 17, 5. 31, 22 de canonicis scripturis 22, 32 in scripturis veteribus 61, 23 de antiquis 61, 1 *vid.* bibliotheca, codex, volumina, testamentum. — scripturam facere 168, 22 scripturae arquatilis (*i. delineationis*) 137, 16
scrobis sordibus saeptae animalium pedibus 97, 15
scyphus 195 XXIIII 5
Scythiae *gen.* 69, 15 Scythiam 100, 14
secretaria (*basilicae*) 186 VIII 10
secta 57, 23 sectae *Arrianorum* 163, 39 sectae suae studio 36, 9 sectam 34, 34 Faustum secta Manichaeum 29, 16
civitatis Segistericae 174, 8
v. ILLVSTRISS. SENARIO ep. XXXVIIII: 68, 1 de legatione ab Hormisda papa ad orientem missa. nihil plus a papa quam a vobis possumus veritatis audire 68, 18 *ad eum multae Ennodii epistulae; Cassiodorius Var. IIII 3. eius epitaphium Pithoeus edidit vid. Meyeri Anth. I 822*
catholico senatori 58, 9 senatori Vitalino 76, 28 Celero 77, 11 senatores Romanos 64, 28 senatoribus urbis 64, 1 coram senatoribus meis (*Gundobadi*) 162, 42
maturitate senatoria 82, 2
Viennensis senatus 110, 26 celeberrimo ordini vestro *sc. senatorum urbis* 64, 8 bis seni senatus apostolorum 194 XXII 1
separatio legitima 49, 13 separatio personarum 50, 8
sepulchrum sancti Iusti 163, 2. 164, 32
ad sepulturam Protadi 102, 20
sequestrare / sequestratio } *vid. ind. verb.*
Seres VI 40
serica tegmina III 223. IIII 387 serica V 277
servum si quis occiderit 172, 21 servorum culpabilium corporalia supplicia 173, 16
ductus setinus *aut aulaeum sericum aut carceres ex setim ligno extructi* 142, 26
Severiana mater VI 86
SS. SEVERINI EXSVPERII FELICIANI EPITAPHIVM 184 V 13
in Sidone 163, 14
domni Sidonii filio 73, 5 inter facundiae paternae delicias 73, 5 post flumina fontium paternorum 73, 9 a Sidonio meo quantum clericus perpeti possit exemplum adsumo 80, 14 communis Sollii opus illustre 81, 1 *cf.* Apollinaris
Sidonium ostrum VI 38
sigilli duplicis 96, 28 sigillorum lineamenta 142, 13
SIGISMVNDVS REX Symmacho papae urbis Romae *a. 514* ep. XXVIIII: 59, 9 Vitalino senatori *a. 515* ep. XXXXVII: 76, 28 ad imperatorem *epistulae pars sine titulo* XXXXVI A: 76, 15. *a. 515* LXXVIII: 93, 1. *a. 516/518* LXXXXIII: 100, 1. *a. 518* LXXXXIIII: 101, 5 DOMNO SIGISMVNDO Avitus ep. XXIII: 55, 10. XXXI: 62, 6. XXXII: 62, 25. XXXX: 77, 27. LXXVI: 92, 6. LXXVII: 92, 17. LXXVIIII: 93, 19. LXXXXI: 99, 1. LXXXXII: 99, 15 DOMNO SIGISMVNDO REGI Avitus *a. 507* ep.

XXXXV: 74, 9. — Sigismundi regis 165, 21. 167, 1. 175, 7 regis Sigismundi 178, 18 Sigismundum regem 180, 12 principi nostro 146, 26 successorem (Gundobadi) Sigismundum 2, 6 Sigismundi laudes 145, 2. 150, 2 pio patri adhaeret 91, 24. — in catholicam conmigravit (*a. 496/499*) 40, 5 adhuc de regibus solus est, quem in bonum transisse non pudeat 40, 9 *cf.* ep. 23 *p.* 55 proles quoque principis conversa *vid. infra* convertit eum Avitus et in conversione homiliam recitavit 2, 27. 153, 1 catholicarum gentium pater 145, 17 religiosissimus princeps ecclesias propriae regionis muneribus exornat 39, 14 munera ecclesiae data 145, 23. 146, 8 basilicam catholicae legis extruxit in urbe quae regni sui caput est (Genevae) 40, 15 *cf.* 141, 11 haereticos Genevenses conpescit ep. 29 *p.* 62 papam reliquias orat 43, 1 *cf.* ep. 20 *p.* 53, 21. ep. 25 *p.* 56, 28 *sqq.* Petrus apostolus peculiaris Sigismundi patronus 62, 24. — patricius Sigismundus legationem mittit imperatori (*a. 515*) 43, 6 a patre in legatione directum in Viennensium civitate reperit Helpidii maior domus 67, 14 Viennenses vestri 78, 36. 92, 19 *cf.* epp. 80 *et* 81 *p.* 93 *sq.* in urbe quae regni sui caput est (Genevae) 40, 15 *cf.* epp. 31. 32. 74. 79 (*p.* 62, 12. 26. 91, 3. 93, 26) Cabilloni versatur 92, 9. 93, 20 *sqq.* Lugduni ep. 77 *et* 80 (*p.* 92. 94). — egreditur ad bellum (*a. 507*): 74, 27 in ipso susceptae expeditionis procinctu 99, 4 primum de Sigismundi tum de exercitus sanitate sollicitus est Avitus 99, 26. — Stephani causa 175 *sqq.* rex si se ab communione ultra suspenderit 176, 1 Avitum et Apollinarem episcopos persequitur 178, 26 vim febrium incurrit 179, 22 cuculla Apollinaris episcopi sanatur 179, 27 eum post exilium in fide pietatis erudivit Avitus 180, 12 monasterium Acaunensium construxit 180, 13 *cf.* Acaunum; captum a Francis et occisum (*a. 524*) doluit Avitus 180, 14. — regina 179, 23 forsitan adiciet divina miseratio ut proles principis per receptam dei plenitudinem catholicam sequatur auctorem 36, 12 Sigistricus filius post sororem conversus (*a. 516*) 146, 26

Sigistricus (Sigisricus?): HOM. XXVI DICTA IN CONVERSIONE DOMNI SIGISTRICI Lugduni *etc.* 146, 26

signatorium a fratre promissum quemadmodum fieri velit, describit Avitus 96, 26 *sqq.*

Silvester episcopus Cabalonensis 174, 5. 176, 24. 177, 2

SILVIA mater Celsi patricii: *eius epitaphium* 189 XII

simma (sigma) 195 XXIIII 2

Simon Bar Iona 24, 32

Simonem Magum 124, 29

ex Sion 54, 7. 21

Sisarra rex VI 355

nubes Sodomitica III 51 imbres Sodomiticos 109, 19 in Sodomiticae urbis exitio 8, 2

duo paria solearum 90, 16

Sollii *vid.* Sidonius

sophistas 194 XXII 4

speculator *episcopus* 84, 31

spiritus sanctus: spiritus sanctus creator an creatura 13, 19 de divinitate spiritus sancti 6 XII—XIIII

sponsa Christo devota 84, 9

praeter antiqua praedecessorum nostrorum statuta (*Symmachus papa scribit*) 63, 20 a patribus statuta 63, 24 statuta praeteritorum canonum 172, 1 statuta praesentia 173, 20 iuxta statuta antiquorum canonum 176, 8

stemmatis regiae prosapiae 24, 2 de toto priscae originis stemmate 75, 13 antiquo demissos stemmate fasces 185 VII 8 *etc.*

STEPHANO EPISCOPO LVGDVNENSI ep. XXVI: 57, 7 (Stephano?) LVGDVNENSI EPISCOPO ep. XXVIII: 58, 11 STEPHANO EPISCOPO ep. LVIII: 87, 5 ad Stephanum 162, 39 *erat praedecessor Viventioli. ad eum scripsit Ennodius III 17. Ruricius II 51*

Stephanus ex officio regis Sigismundi fisco praepositus Palladiam defunctae coniugis sororem sibi sociaverat 178, 18 Stephanum 178, 24 in condemnatione Stephani 179, 5 dominus Stephanus 161, 6 domnus Stephanus 164, 2 domnum Stephanum 164, 10. 39 cum domno Stephano 161, 11 synodus contra Stephanum qui cognatae suae se sociavit 175, 11 in causa Stephani iterato congregati (episcopi) 175, 13 Stephano praedicto 176, 30

stilus *vid. ind. verb.*

subiacentis templi 138, 3 subiacentis fabricae 126, 16 basilica eminentiori suae subiacens 142, 36

subnotatum ordinatumque 55, 32

ad definitiones (concilii) continendas subscribendasque 98, 25 in synodo pronuntiaret atque subscriberet 16, 26

subscriptionem *epistulae* 99, 30 vestra dulcedo solis subscriptionibus occupanda 66, 22 subscriptionibus firmare 173, 20

subterraneo cryptici sinus recessu 138, 29

Suevus 195 XXII 15

suggestu modico 142, 27 suggestum *acc.* 126, 29

superioris basilicae 141, 11 in superioris Galliae partibus 39, 7

supplicatio cum laude divina inter missarum initia 22, 16 supplicationis imam partem 22, 19 gradus supplicationis humanae 125, 30

Susannam VI 549. 603

SERMO XII DE SYMBOLO 122, 4 symboli 122, 14

Symmacho presbytero 65, 12

Symmachus *papa* Avito scribit ep. XXXIII: 63, 13 SYMMACHO PAPAE VRBIS SIGISMVNDVS REX ep. XX: 53, 20. XXVIIII: 59, 9 SYMMACHVS AVITO ep. XXXIII: 63, 13 sanctum Symmachum papam 64, 17 de papa Symmacho 64, 15 *de eo vid. Ennodius alii* Symmachus pontifex episcopis qui in exilio erant pecunias et vestes ministravit 178, 14

Symmachus senator *vid.* Faustus

Symmacus iunior *consul* 189 XI 30

synodalium legum est, ut in rebus quae ad ecclesiae statum pertinent si quid fuerit dubitationis exortum ad papam urbis Romae recurratur 68, 3 synodalem institutionem 178, 23

synodus *Romana a. 501 vel 502:* 64, 14 synodus venerabilis 64, 24 in synodo 16, 25 Epiri metropolitanus cum synodo sua 72, 6 synodus (Lugdunensis) 175, 11 congregati iterato in causa Stephani episcopi 175, 13

Syrtes IIII 438

Naaman Syrus 129, 8 Syris 58, 18

praesentis tabernaculi 133, 3 tabernaculo 142, 32 tabernaculis 142, 20 tabernaculis officiorum mutatione vacantibus 146, 12

Tanais nivibus cum pascitur albus IIII 441

SERMO XXI DICTA IN BASILICA SANCTI PETRI QVAM SANCTVS EPISCOPVS TARANTASIAE CONDIDIT 134, 28 *vid.* Darantasiensis (*utramque nominis formam praebent nummi Merovingici vid. Barthélemy in Bibl. de l'Ecole des Chartes 1865 XVI p. 443 sqq.*)

Tauricianus episcopus civitatis Nivernensium 175, 4

multiplex templum 142, 25 martyrum templa 150, 3

terrae motus adsidui 109, 9

in territorio 168, 12. 14

de utriusque testamenti corpore 20, 8 utriusque testamenti, vetusti — novi 21, 10 duplicis testamenti unitas 21, 6 duo testamenta 114, 6 testamenti novi 37, 28 novi miracula testamenti VI 398 testamentum novum *alio sensu* 104, 26. 105, 3. 106, 22

Thaumantida IIII 625

legio felix Thebaeorum *vid.* Acaunum

Theoderico regi 64, 27 quod rector Italiae redditam sibi Orientis gratiam coloraret 101, 26 civilitas regalis 59, 20

theotocon (θεοτόκον) 16, 26
Thomas apostolus 61, 4 sanctus Thomas 27, 20
a conterminis suis Thracibus, Dardanis, Hillyriis 71, 30 Thracum 71, 33
Tigrin I 260
tituli honorifici: amplitudo *senatorum*, beatitudo *episcoporum*, beatus beatissimus *papa*, benignitas *regis*, caritas *fratris vel filii*, celsitudo *imperatoris et regis*, celeberrimus ordo *senatorum urbis*, clementia *principis et viri inlustrissimi*, culmen *domni Sigismundi*, *Liberii praefecti Galliarum*, *aliorum*, dilectio, dilectissimus frater *papa episcopum appellat*, dominus *rex*, *papa*, *alii;* domnus *rex filiique regis*, *imperator*, *alii*, dulcedo *amici*, fraternitas *papa episcopum appellat*, gloria *regis*, gloriosissimus *imperator et rex*, in Christo gloriosissimus *papa*, humilitas *scribentis*, vir inlustris, vir inlustrissimus. iustitia *regis*, magnificentia *virorum inlustrium*, vir magnificus *vicarius praefecti dicitur*, magnitudo *virorum inlustrium*, maiestas *imperatoris*, pietas, pius, piissimus *regis et aliorum*, potestas *praefecti*. potestates *rex cum suis*, praecellentissimus *papa*, *rex*, praecelsus *regis filius*, *praefectus Galliarum*, praecelsissimus *rex*, reverendus *rex*, *concilium*, reverentia *imperatoris*, *virorum inlustrium*, reverentissimus *episcopus*, sanctitas *episcoporum*, sanctus *rex*, *papa*, *episcopi*, serenitas *imperatoris*, *virorum inlustrium*, serenissimus *imperator*, sinceritas *episcopi*, *virorum inlustrium*, spectabilis *praefecti vicarius*, *alii*, sublimis, sublimitas *virorum inlustrium*, venerabiles *personae religiosae omnes*, *papa*, *presbyter*, *diaconus*, *sanctimonialis*. — *vid. singula vocabula in indice verborum A*
Tobiam 45, 18
Tobit *vel* Tobi VI 395
Toringus 195 XXII 12
vicini torrentis tumultu 150, 6
tractatum cum rege habuit Heraclius de Christi naturis 82, 5 responsio apud principem habita *dicitur* 83, 6
vomitus transmarinus *haereticorum* 83, 16 transmarina contagia 57, 13
in tribunali (*opp.* in altari) 145, 21. 146, 6 inter tribunalia 65, 27
civitatis Tricastinensis 174, 22
trinitas, triumphator } *vid. ind. verb.*
alter Tullius 163, 30
de turabulis 38, 23
turris 145, 12 turri 126, 37 in turribus vestris 162, 28
*tutionum versus (*i. tuitionum*) 194 XXII *not.*
in Tyro 163, 14

urbs *vid.* Roma *et ind. verb.*
Vssapaudus *vid.* Sapaudus
secundae uxoris maritus 168, 1

Valentiae *vid.* Apollinaris de Valentia 161, 9
civitatis Valentinae 174, 7
V. ILVSTRISS. VALERIANO ep. LXXXII: 94, 14
Valerius episcopus civitatis Segistericae 174, 8
civitatis Vappincensis 174, 20
iuniores clerici si haeretici clerici convivio interfuerint vapulabunt 169, 21
vasculum *vid. ind. verb.*
civitatis Vasensis 174, 6
vatibus *i. prophetis* 24, 29 *cf.* Moyses
Venantius episcopus civit. Vivarensis 175, 2
Venantius *vid.* Viventius
Veranum (*immo* Stephanum) abbatem monachorum episcopum Lugdunensibus dedit Avitus 178, 11
versuum scandendorum cura 102, 19 in versuum opere condendo 202, 3 versus quos conscripsi 274, 5 a faciendis versibus pedem relaturus 275, 6
si aegrotum accepto viatico revalescere contingit (*i. eucharistia*) 173, 7
a vicario vestro (*praefecti Galliarum*) 65, 28 vicario famulatu 46, 13
Victorius episcopus civ. Gratianopolitanae 174, 9. 176, 25. 177, 3 VICTORIVS EPISCOPVS ep. XVI: 48, 11 VICTORIO EPISCOPO ep. VII: 35, 6. ep. XVII: 49, 1. ep. XVIII: 49, 21. ep. LXII: 88, 1. ep. LXXV: 91, 18 magisterium geminatum 88, 6
Vienna 94, 25 in civitate Vienna 126, 8 in urbe Vienna 2, 20 de Vienna 161, 8 celsa Vienna 187 VIIII 22 *cf.* 110, 11 ad basilicam quae tunc moenibus vicinior erat civitatis 110, 38 Viennae baptisterium ad honorem patriarcharum et prophetarum et sancti Iohannis baptistae reaedificatum 181, 1 SERMO XVIII IN RESTAVRATIONE BAPTISTERII IN CIVITATE SVA VIENNA 126, 8 Avitus sepultus est (Viennae) in ecclesia apostolorum 181, 6 Viennae monasteria Sancti Andreae 182, 18. 20 in Viennensium civitate 67, 14 aedes publica (palatium regale intramuranum *dicit Gregorius II 34*) 110, 10 Viennensis senatus 110, 26 Viennensium corda 109, 4 Viennensibus vestris 78, 36 pauperculi Viennenses 92, 19 provinciae Viennensis 68, 6. 69, 26. 70, 13. 174, 1 Viennensem provinciam 69, 11 de Viennensi devotione (*provinciae Viennensis. de hac provincia vid. Galliae christianae t. XVI*) in Viennensi episcopatu 177, 12 ecclesia Viennensis 98, 8 Viennensi ecclesiae 87, 15 Viennensem ecclesiam 73, 23 a Viennensi ecclesia 49, 25 Viennensis ecclesiola 94, 2 de Viennensi basilica 73, 13 Viennensis basilicae 73, 18 Viennensis fabriculae 79, 2 per Viennenses clericos 68, 33 Viennensi in urbe SS. Severinus Exsuperius Felicianus passi sunt 184 V 4
ad vigiliarum sollemnium noctem 110, 5 in vigiliarum nocte 110, 22
villa 133, 8
oratoria villaria 171, 6
de sancti Vincentii sollemnitate *Cabilloni celebrata* 93, 21 (*cf.* 92, 8)
Vincomalus *civis Gratianopolitanus* 49, 26
civitatis Vindonensis 174, 17
vini pallentis 96, 9
Virgilianae auctoritatis 86, 26
Virgilius 86, 13. 28 Virgilium 85, 26 *vid. poeta*
visionum potens (Danihel) 125, 35 visionis phantasmata 109, 15 in visione *in somnio* 46, 16 *cf.* 47, 12
VITALINO SENATORI SIGISMVNDVS REX ep. XXXXVII: 76, 28 *aliis dicitur* Vitalianus, *cf. Victor Tunnunensis, Theophanis chron., Marcellinus comes*
civitatis Vivarensis 175, 2
VIVENTIOLO PRESBYTERO ep. XVIIII: 50, 18 S. Eugendi scholae praepositus sellam transmisit Avito 53, 10 VIVENTIOLO EPISCOPO ep. LVIIII: 87, 10. ep. LXVII: 89, 1. ep. LXVIIII: 89, 15. ep. LXXIII: 90, 18 VIVENTIOLVS EPISCOPVS ep. LXVIII: 89, 11 VIVENTIOLVS EPISCOPVS invitat ad concilium Epaonense 165, 1 Viventiolum presbyterum episcopum designavit Lugdunensibus Avitus 178, 11 *cf.* 174, 3. 176, 23. *Hist. litt. de la France III 94*
VIVENTIOLO RHETORI ep. LVII: 85, 18
Viventium diaconum 69, 25. 70, 18 *vid.* Aletius
volumen *libellus* 73, 7 in sacris voluminibus 17, 2 canonicorum voluminum 20, 11 de canonicis voluminibus 35, 13 sparsi per crebra volumina libri 186 VII 23 ut non minimo volumine stringi potuerit epigrammatum multitudo 201, 8

S. WALDOMERIS TITVLVS 183 III
persecutio Wandalorum 178, 13

Xerxes: Parthicum regem 117, 5

Zacchaeus 133, 5. 141, 3 Zacchaeum 130, 1 (Zacchaei) 130, 9
Zenonis imperatoris 177, 7

III. INDEX VERBORVM ET LOCVTIONVM.

A

EX EPISTVLIS HOMILIIS APPENDICE

quae ad inferioris aetatis sermonem pertinent.

a, ab: exultamus a sinceritate propositi tui 70, 17 a cuius proprietate sermonis missa fieri pronuntiatur 13, 2 testamentum fecit, quo nos heredes ab his, quae largiebatur, instituit 104, 24 permulcere ab osculis manus 74, 13 perlata est ab Italiae exemplaribus forma decreti 64, 14 quempaulo minus ab angelis minoravit 7, 13 a peccatis ablui 8, 24 a consuetudine *contra consuetudinem* 88, 26 a modo *vid.* amodo

ab exemplo: istud apostolus ab octavi psalmi posuit exemplo 7, 11 quod licere sibi haereticus putat ab exemplo 38, 13 spem recipiendi obtutus ab exemplo requirit 45, 18

abesse: quod absit (*in parenthesi*) 71, 12

abiectio: maeroris abiectio 32, 21

Ablativus absolutus: occursu meo exacta festivitate servaveram 55, 12. — deo propitio 88, 2. 92, 13 Christo propitio 60, 7. 62, 12. 66, 16 divinitate propitia 66, 18. 92, 18 deo vobisque propitiis 73, 33 prospera divinitate 77, 23 deo protegente 58, 25 protegente Christo 99, 13 Christo propugnante 99, 15 deo favente 98, 13 Christo favente 69, 31. 94, 3 favente Christo 81, 1 deo ulciscente 150, 33 deo praestante 56, 7. 94, 16 praestante deo 98, 29 Christo praestante 79, 33 confortante deo 99, 7 deo largiente 55, 28 dicente alibi ipso domino 9, 30 *etc.* apostolo protestante 12, 9. 14, 34. 25, 12. 34, 28 qui alium onerat se contestante 125, 4

Ablativus conparationis: sine dubio cunctis minus reciperet, quae minus omnibus intulisset 33, 22

Ablativus loci: animis meis desiderium pudorque decertant 48, 3 expensam, quae animis tuis calet 57, 29

Ablativus temporis: multis diebus 113, 2

abluere: crebro lavacro a peccatis ablui 8, 24

abnegare: ad te scripta abnegas pervenisse 67, 12

abruptus: occasio in abruptam diversitatem letabundum virus erupit 22, 3

abscessus: quamlibet simplex abscessus meus (*i. absentia*) 89, 7

absens: absentia vobis saxa 44, 20

absentare: habitaculo civitatis absento 91, 5 absentasse 90, 16 absentandi causa 91, 12 absentando 94, 8

absistere: si tempus persecutionis absistat 34, 32 absistat 62, 12 absistente 137, 13

absolvere: si calentem diei ferventis iracundiam limes occidui solis absolvit 124, 21

absque: absque dubio 123, 12

abstinens: abstinentissimam vitam professus 29, 28

abstinere: qua sit abstinendus condicione, praecipite 48, 19

abundantia: pax et abundantia *cf.* 145, 13

abundare: quod Vienna abundat Cabillonus obtineat 94, 28 per duos ecclesiae principes abundabit Gallias erudiri 69, 4

abusio: oblivionis abusio 67, 26 abusionis animo 53, 14 longum abusionis nostrae silentium 98, 28 abusione remedii 30, 25 abusione consuetudinaria 91, 27

Accusativus absolutus: cum de institutione Acaunensium revertentes dedicatio celebrata est 133 *tit.*

actus: actu — habitu 82, 30 actus divini 24, 25

ad: ad dispositionem . . . impedivit 88, 15 nobis ad peccatum reputabitur 36, 10 ad integrum *vid.* integer, ad thorum *vid.* thorus

adc-] acceptabilis: acceptabilium operum 126, 6

accersire: accersibo 10, 22

accessus: deum suum cum accessu corporis revertentem originalis patriae claritas invitabat 29, 7

accipere: in futuris accipiet contemplationem 122, 28 paenitentiam acceptam 30, 6. 22

adcuratio: accuratione 138, 36 levi adcuratione 126, 37

addicere: credunt se solum hominem addixisse iudicio 25, 9

adfatus: augustae compellationis affatus 101, 11 ante affatum vestrum 91, 19

adfectare: affecto litterarum obsequia 100, 25

adfectio: gaudium plus affectionibus quam sermonibus exhalari 81, 10

adfectuosus: affectuosa festinatio 274, 4

adfectus: desiderandi reverendique affectus vestri 44, 9 hereditario affectu 44, 13 in affectu atque honore 53, 2 adfectu salvationis suae 72, 12 quorumlibet affectuum personae 34, 12

adfinitas: de affinitatis propinquitate 49, 6

adflictio: afflictio corporalis 16, 39

adgnitio: vestrae prosperitatis agnitione 87, 9

adgravare: adgravavit magis festinationem 66, 4 adgravatus dignatione 97, 18

adhaerere: pater revelavit tibi filium cui adhaeret in terris 24, 38

adhortatorie 49, 30

adhuc: adhuc addit apostolus 19, 17 adhuc amplius 25, 15 adhuc te maiora suadente 201, 4 adhuc unum 31, 36 ut adhuc verius dicamus 55, 34

adicere: adiecit honorem vestri animis nostris 43, 9

***adintegrari**: vide si possit iunctis sibi Christi membris meretrix adintegrari 37, 20

adinventiones 13, 24

aditus: scribendi aditum 46, 10 verbi aditum 79, 14

adiurare: dispensatorem adiurans 21, 19 adiuratus 21, 23

adlegare: quid adsidue cuperem, allego 77, 1 salvum est allegare quod putaverit allegandum 63, 17 allegare, quid cuperem 101, 34 intercessionem . . . episcopus allegaret 73, 20 me adlegante 126, 16 portitoris auribus allegari 66, 8

adlidere: erexisti, quod hostis adliserat 150, 28 dominantur allisis 114, 21

adloquium: vestri alloquii 63, 1 vestri adloquii 95, 14 alloquii vestri fecunditate 83, 2 dignabili alloquio 94, 11 suavi alloquio 99, 5 alloquia 59, 14 praesentibus hortamur alloquiis 71, 17

adludere: incommodis pax quaedam videtur adludere 66, 30

adminiculare: vicini arboris edito adminiculante 141, 5
adnisus: adnisus bibliothecae utriusque 20, 9 sacerdotis adnisu 133, 17 adnisu structurae vicinantis 126, 27
adnuere: si dominus adnuit 111, 2 si deus adnuit 111, 13
adoptare: adoptata humilitas 19, 29
adoptio 61, 29 adoptionis 104, 22 adoptione 106, 24
adpellere: fabrica nitens expulit noctem, adpulit lucem 150, 12
adpetenter: studio adpetenter ardescens 16, 9
adplicare: constitutis fatalibus adplicare 24, 19 quos socios triumphorum dignitatum titulis applicatis 100, 24
adponere: (Petrus) accepit claves, adponat hic potestatem liga(ndi) 150, 21 saluti adponere 40, 11
adprehendere: cum a nullo apprehendi formides 1, 12
adprime 78, 30
adquiescere: multos deos fieri adquiescit 134, 12 ut adquiescat deum esse in Christo 18, 5 cum vix adquiesceret legitimis inclinari 110, 27 non acquiescunt supplicare 23, 32
adquirere: adquirit 40, 7 nullus adquiritur nisi per (Adam) novum 3, 22 adquirimur 7, 25 quos veritas adquisivit 15, 7
adscire: in coniugium adsciri 48, 22
adsentatio: adsentationem 138, 23
adsentatorie 80, 22. 146, 27
adserere 146, 27 asserat 17, 39 adserunt 4, 29 adseruit 11, 27 adserens 274, 8 asserentes 25, 38 assertum 32, 11 asserendum 28, 3 principi, quid velimus, adserite 77, 2 caritas, cuius profectum tanto studio adseritis 90, 24 quantum dignatur adserere 45, 11 adserit diffusionem rei publicae 93, 11 opus si meum adseram 141, 24 pro adserenda confessione 34, 8 in adserendis quibuscumque rebus 202, 10 quia me scholasticum vobis adserit 102, 24 alios maculosos adserit 84, 17 cum . . . corripi adserat 86, 12 eum, quem te colere adseras 101, 30
adsertio: adsertione 17, 4 adsertionis suae 60, 15 adsertiones haereticorum 1, 1
adsertor 22, 7 religionis adsertor 81, 7 phantasmatis adsertoribus 25, 35
adsiduitas: adsiduitate *i. adsidue* 98, 6
adsignare: concordiam mundo adsignare 43, 12 nisi vinculum consuetudinis adsignaret 110, 32 speculum adsignatum 44, 2
adstipulari: testimonio adstipulante 20, 10
adstructio: laborem adstructio condigna non sequitur 134, 29 adstructione fidei 275, 12
adstruere: quod sensum animositatis adstrueret 16, 11 unitas substantiae duplicis adstruetur 17, 4 adstruere partes dei 76, 12 adstruenda veritati 81, 11 religio veritatem adstruat 101, 2
adsumere: assumere 19, 13 aliud nomen adsumere nec ipse praesumas 275, 9 ut corpus adsumeret 16, 21 creaturae quam adsumpsit 5, 4 quam adsumpserat carne 4, 38 adsumptus est iste 130, 10 principium responsionis assumens 24, 31 adsumi 8, 19 assumptus 18, 16. 19 de teloneo adsumptus 124, 3 assumpti corporis 25, 36 adsumptum hominem 29, 30 pro pignere adsumptum 46, 7 adsumendis 10, 32
adsumptio 124, 5
adsurgere: nullus fulgor sinceritati aquae nitentis adsurgit 129, 4
adtactus: curiosae manus attactu 27, 33
adtentare: nihil esse ab eo contra canones attentatum 63, 22
***adtentive**: cavete attentive malos 81, 22
adtentus: apud adtentas aures 141, 18
adtollere: quam (supplicationem) tanta alacritate consonae plebis clamor attollit 22, 18 praeconio attollitis 15, 21 auditur, confirmatur, attollitur 110, 33
adtrahere: languores ex vulnere corruptae originis attrahebat 26, 23
adunare: adunet oratio 133, 10 plebis adunatae 111, 19 adunatorum pontificum 75, 30
adventus: postquam Galliarum labores potestatis vestrae visitavit adventus 65, 16 redemptoris adventum 116, 14 in sancti spiritus adventu 121, 18
aedificare: aedificetur his devotio nostra 57, 4 aedificantis 137, 9 aedif(icandi) 137, 13
aedificatio: aedificationem mulieris de costa dormientis viri 105, 14
aequanimiter: quis aequanimiter ferat 63, 4
aeque: aeque dei filius ut hominis 17, 30
aequor: patentium locorum aequora 103, 3
aestimo *existimo* 49, 19 aestimavimus 72, 7 quod nihil profuerint bonae actiones, de saeculi philosophis aestimemus 31, 18 utrum motus fuerit, aestimate 55, 29
aeternitas 119, 26 aeternitatis 114, 15 in aeternitate 115, 37
aeternus: in aeternis — in temporaneis 49, 8. 150, 37
aevum: aquas ab aevo asperas 134, 3
agnus 146, 3
alabastrum: fragrantis alabastri 125, 24
alias: alias autem quae ultio est — 65, 7
alimentum: exiguo superni pastus alimento 113, 1
alimonia: alimoniae pauperum 33, 17
aliquantisper 50, 4. 54, 34
aliquantulus: aliquantulum 27, 13 aliquantula temporis mora 95, 26 fides aliquantula 112, 25 aliquantulae amaritudinis 67, 11 aliquantulis viribus 91, 2
aliquantus: aliquantorum 22, 25
aliquatenus 46, 21. 93, 20 aliquatenus commotus 90, 17
alius: aliud facere quam quod iubetis 84, 3
altare: mediatoris nostri corpus altatum 25, 2 altandis gradibus 142, 28
alternare: principi alternat muneribus 146, 26 cuius fores non alternant claustra sed merita 146, 2
alternus: pars alterna 67, 20
altrinsecus 111, 24. 150, 8
amaritudo: flendi amaritudo 117, 30 quae me presserit amaritudo 46, 21 desistant nunc laetitiae tempore amaritudines 80, 16
amarus: dum amarus irascitur 81, 19
amator: ab amatore vestro 77, 3 quasi amator tuus 89, 27 amatoribus suis 45, 15
ambienter 78, 11
ambifariam 99, 19
ambiguitas: ambiguitatis animo 49, 4 de vestrae piae sollicitudinis ambiguitatibus 66, 3 ambiguitate 53, 5
ambiguus: dum ipsum ambiguum mecum volvo 46, 19 deus est sine ambiguo qui inspirat 8, 19 ambiguo caret 24, 4 ab omni cunctationis ambiguo 53, 25 supra ambiguo quaestionum 30, 2 ambiguo caligante 43, 10
ambire: videbunt catholici quem ambiunt 29, 13 cura vestrae ordinationis ambitur 53, 15 ambieram hoc audire 85, 23 in gloriae vestrae cultum quod debemus ambire 74, 17 ambienti saeculo 32, 22
ambitus: crescendi ambitus 124, 15 libere ego haec coram ambitu electo compulsoque detester 124, 31
ambulare: ista duo non pariter ambulant 114, 5
a modo 146, 29
ampliare: ampliastis faenus adsuetum 47, 22
amplificatio: divitiarum amplificationem 117, 34
amplitudo: amplitudo vestra (*senatorum urbis*) 64, 5
amputare: amputato aequore prolixitatis 83, 10

an: tractate diligentius, an restet auctoritas 54, 22 deus viderit an ludificans oculis an adducta portentis 109, 11
anceps: a praerupto ancipiti 16, 30 columnarum ancipitum 126, 25
angelicus: angelicus sermo 121, 1 creaturam angelicam 2, 11 beatitudo angelica 7, 15 angelicae beatitudinis 114, 43 angelicis choris 185 VI 19 angelicae manus auxilio 29, 4 in angelica gloria 10, 5 angelicae gloriae 2, 15
angelus 12, 6 angeli *gen.* 12, 12 per angelum 18, 1 in angelo 45, 20 angeli *pl.* 5, 29. 20, 19. 29, 8. 125, 31 angelorum 21, 1. 114, 34 angelis *dat.* 2, 12. 20, 25. 46, 13. 115, 7. *abl.* 7, 12. 13. 11, 4. 5. 20, 30. 36. 37. 114, 44. 126, 5 angelus Malachiae cognomen 5, 8 propheta qui cognomento angelus nuncupatur (Malachi) 23, 22
angularis: angularis lapidis 125, 25
angustare: angustata congestu 142, 18
animositas: conceptae animositatis 16, 11 animositate deposita 55, 15 omni animositate seposita 89, 13
anterior: vitae anterioris 30, 8
antiquus: quid mihi laudet antiquus Moysen suum 134, 3 haec quae de antiquis ponimus (*de vetere testamento*) 61, 1
antistes 22, 25. 45, 3. 110, 16. 195 XXIII 4 antistitis 130, 19. 168, 17 antistitem 130, 23 antistite 146, 35. 189 XI 22 antistitum 86, 6. 124, 32. 173, 20 antistites 176, 2 sortis suae antistites 35, 17 Romanae urbis antistes 68, 21 cum Romano antistite 43, 11 a sancto Aeliae urbis antistite 53, 21 antistitum concilio 16, 4. 14 Italiae antistites 64, 15
apex: Romanam prosperitatem, in cuius apice digna honoris arce floretis 77, 24 sacri apices 101, 35 in sacris apicibus longinquius porrigendis 101, 8 caritatis apicibus, quos direxistis 87, 12 apicibus suis 43, 10
apostata: apostatas 30, 33
apostolatus *episcopi vel papae munus:* apostolatus vester 53, 27. 56, 24 apostolatus vestri visitatio 89, 13 vestri apostolatus 45, 27. 59, 12. 69, 5 apostolatui vestro 68, 28
apostolicus: illud apostolicum (*i. apostoli dictum*) 4, 22 apostolicum illud 7, 3 dicti huius apostolici 124, 12 apostolici sermonis 18, 4 sermonis apostolici 125, 13 apostolicae id est catholicae sententiae auctoritate 72, 21 doctrinae apostolicae 23, 8 apostolicae diligentiae 69, 19 apostolicae festivitatis *S. Petri* 62, 26 ad apostolicam communionem 72, 6 sedes apostolica 71, 6 sedis apostolicae 70, 20 apostolica sede 69, 8. 27 apostolicus chorus 184 IIII 5 culmen apostolicum 187 VIIII 20 apostolici viri 178, 20. 28 virum apostolicum 179, 19
apostolus *passim ut* 27, 10. 18. 64, 22 apostolo 14, 34 apostolorum 43, 12 apostolos 8, 20 apostolis 1, 8. 24, 26. 28, 28. 29, 8. 105, 9. 113, 36 beatus apostolus 1, 14 apostolus ad Titum scribens 11, 6 apostolorum caput Petrus 137, 30 apostolorum principem *Petrum* 129, 25 sanctus apostolus *Thomas* 27, 33 velut geminos apostolorum principes 43, 12 apostolorum festivitas 78, 36 in actibus apostolorum 6, 8. 30, 26 in apostolorum actibus 8, 15 in apostolorum gestis 14, 28 apostolorum temporibus 22, 33 sacris apostolorum liminibus 59, 24 in ecclesia apostolorum sepultus est Avitus 181, 6 sanctis ac dilectis suis beatis apostolis 1, 8 prophetis atque apostolis 113, 36 de evangeliis apostolisque 21, 29
aptare: ad singula, quae tempore collocutionis aptaveram 55, 32
aptus: aptus poemati 202, 1
apud: apud Lugdunum 66, 4 apud Italiam vestram 59, 20 quod apud domnam obtinuisse me suggero 76, 24 apud iudicium vestrum 63, 9 apud iustitiae vestrae animos 74, 7 apud sanctae dulcedinis aviditatem 66, 9 apud divinam misericordiam 30, 7 apud coelestem clementiam 30, 11 apud sensum spiritus sancti promissiones sequentem 32, 8 firmum apud nos debet teneri 3, 23
arbiter: arbiter caeli *Christus* 64, 19 vitio errantis arbitri (?) 43, 16
arca: arcam *Noe* 105, 34. 106, 3 arcae 106, 4 vitalis arcae 142, 22
arcanus: arcana 10, 16
archangelicus: archangelicae potestatis 114, 38
archangelus: archangeli 121, 3. 125, 20 in archangelo 126, 7 archangelum Gabrihelem 17, 31 archangelis 2, 12
area: in area domini 48, 12
ariditas: ariditatis 62, 29
artare: amnis artatus 150, 7
artifex: artificem figulum 97, 13
artificium: artificium sanctae dignationis 32, 16
arx: de quadam incendii arce 11, 15 de plenae instructionis arce descendens interrogatio 12, 19
as: facta de nobis ex asse iactura 102, 21
auctoritas: audire a praefatae sedis auctoritate desiderans 68, 8 quos cum fuerit sollertia eligi, sit auctoritas legi 98, 26
audere: ausim dicere 25, 15
auditus: Christianae integritatis auditu 141, 25
augmentum: datura est tantis bonis augmentum caelestis gratiae plenitudo 59, 7 in augmento ovium 59, 23
augustus: oraculum sermonis augusti 100, 26 augustae compellationis 101, 10 sermo augustus 101, 16 apud augustam laetitiam 101, 28
aut *pro* et: haec tria verba, id est fervere, egerimus aut indecores 86, 11
avarus: cui avari esse volueritis, ignoscite 90, 11
avertere: non avertisti quod de sanguine et carne prolatum est 24, 36

bacchari: mortem bacchantem 106, 1 bacchatum longo tempore crimen incesti *lectio Sirmondi* 49, 12
baiulare: sufficiat impune baiulatum longo tempore crimen incesti 49, 12
baiulus: praesentem baiulum 66, 11 me baiulo huius imprecationis ulciscor 94, 27 volatilium baiulorum 67, 10
baptisma 8, 26 baptismatis 57, 20. 126, 20 baptismatis unda 106, 19 in sacro baptismate 13, 8 baptismata 8, 23. 38, 15
baptismus: baptismo 18, 34. 110, 20 baptismum 129, 7 ante baptismum vestrum 75, 27
baptizare: baptizatus 31, 15 baptizati fuerunt 164, 44 se baptizatos esse 8, 27
baratrum: baratro profundiore 26, 27
beatitudo: angelicae beatitudinis 114, 43 *episcoporum titulus:* beatitudo vestra 88, 11 beatitudinis vestrae 44, 15 litteras beatitudinis vestrae 87, 17 dignabili beatitudinis vestrae rescripto 46, 9 beatitudinem vestram 68, 24. 33 datis ad beatitudinem tuam litteris 35, 7
beatus: ipso beato spiritu visitante 46, 15 beatae memoriae Anastasium 63, 31 beatissimus Paulus 119, 9 beatissimus Petrus 113, 27 beatissimum Petrum 59, 28 beatissimus pontifex (Apollinaris) 179, 16. 24 per beatissimos decessores 69, 17 beatissimae responsionis *Hormisdae papae:* 69, 28 Abraham Moysen et prophetas non solum salvos sed et beatissimos esse pronuntio 3, 10
*beluatus *beluus:* inaniter contradicunt beluati sic minantes 58, 24
benedicere: fabrica benedicitur 37, 12 benedicatur terra 133, 8 benedicat 133, 13 benediceret

146, 36 qui se benedici laetatur 29, 3 benedicendo 8, 29
benedictio: benedictio impenditur 39, 23 benedictio praestanda (*personae*) 58, 28 benedictio *monialis* 84, 10 benedictionis 47, 25 benedictionis accipiendae 173, 2 prohibitae benedictionis 168, 5 benedictionem flagito operi imperfecto 48, 3 benedictione 14, 27. 29, 2 gemina benedictione 53, 28 commissa benedictione 28, 29 benedictione dotatam 84, 10 benedictione sepelite vitali 57, 16 paenitentiae benedictione 170, 18 cum simile aliquid de vestra benedictione eruero 91, 16
*benedicus: benedico munere vestro 40, 17
beneficium: dei beneficio 83, 12
benignitas: benignitatis vestrae (*regis*) 15, 17
bestia: furax bestia 44, 2
bibliotheca: bibliothecae utriusque 20, 9
biduanus: biduana occupatione 93, 20
blandiri: si de confessione sibi aut martyrio blandiantur 36, 6
blanditer: rosae blanditer mollescentis vultus 133, 30
blasphemare 15, 2 blasphemat 60, 12
blasphemia 14, 15 blasphemias 4, 29 blasphemiarum 19, 22 blasphemiarum stridore 112, 14
breviare: tempora breviata 192 XV 12
*breviculum: cum observationis breviculo 96, 23
brevitas: non cessavit praeterita induciarum brevitate 55, 16
bustualis: prodigiosum quoddam bustuale 109, 10

cadus: olei cado 58, 3
caecus: caecum ire 28, 14
caelestis: caeleste iudicium 83, 25 caelestis iustitiae 84, 9 caelestis regni 117, 14 ope caelesti 99, 2 caelestes coronas 34, 15 caelestium thesaurorum 57, 2 caelestes 146, 17
caelitus 67, 10
caelum: caelorum 17, 34. 115, 6. 124, 1 regno caelorum 25, 31 caelorum regnum 34, 27 caelos 7, 19 caelis 81, 6 de caelis 19, 8 in caelis 12, 15
calcare: calcata morte 34, 15
caligare: Tobiam caligantem terrestribus 45, 18 ambiguo caligante 43, 10
capacitas 142, 21 vasorum capacitas 120, 22
captivitas: in captivitate 119, 16
caput: constat a capite 17, 11 in capite dominicae generationis totiens David scriptura commemorat 11, 20 in capite nostro quod est Christus 28, 25
carere: veritas caret coniecturarum 23, 19
caritas: non debuit caritatem tuam offendere 63, 14 caritas vestra 126, 16
carnalis 154, 6r carnalis inimicus 119, 3 carnale commentum 14, 5 per carnalem conversationem 107, 21 consideratione carnali 115, 9 carnali incommodo 98, 21 carnali usu 34, 20
carnalitas 107, 28 multorum carnalitas 84, 12 carnalitatis 50, 15 fluxum carnalitatis obscenae 31, 27 carnalitate 14, 16. 18, 35
caro 16, 34. 114, 14. 16 caro vera 24, 5 vera caro 26, 3 carnis 16, 23. 19, 15 quod carnis est 24, 13 pater carnis meae 110, 21 dominicae carnis 4, 35 veritas carnis Christi 11, 32 sacramentum carnis adsumptae 104, 21 cum homine carnis adsumptae 115, 6 imbecillitatem carnis 117, 42 carni 114, 14 carnem 23, 34 secundum carnem 11, 29 per laniatam carnem mentem nequivisse lacerari 119, 20 dominicam carnem 38, 3 carne 4, 38. 114, 33 in carne 26, 8. 27, 33. 31, 7 verbum carne vestitur 17, 10 carne peccavit 84, 18 non carne et sanguine censuisti 24, 35 de sanguine et carne 24, 37
carus: praefatus carissimus noster 66, 11
castigatio: vulgata indesinenter castigatione 83, 30
castra: quasi mutatis castris 83, 13
casualis: nihil casuale 32, 26
*catholica: princeps in catholicam vestram conmigrans 40, 5 in catholica baptizati 171, 15 vigilantissimi in catholica tractatores 62, 3 contra catholicam fremere 19, 31 catholica (*regio*) 39, 15
catholicus: qui vel catholicus dici potest 43, 13 fide catholicus 2, 21 catholicis Arrianisque 62, 17 catholico (*opp.* Iudaeo, haeretico, gentili) 14, 23 catholicorum nomen 99, 19 catholici — adversarii 29, 12 catholici 31, 19. 57, 2. 164, 16. 17 inter catholicos et haereticos 3, 6 catholicos 163, 37 de catholicis 55, 3 haereticis — catholicis 5, 25 pro catholicis 163, 28 cum catholicis 163, 41 omnibus catholicis 92, 15. — catholicae religionis 59, 13. 76, 21 in catholica religione 68, 14 catholica fides 6, 18 catholicae fidei 69, 9. 71, 11. 72, 17 ad catholicam legem 35, 9 catholicae legis 74, 25 catholica ecclesia 45, 8 ecclesiae catholicae 87, 19 ad disciplinam catholicam 70, 15 catholicae veritatis 23, 12 catholicae veritati 32, 31 catholicae sententiae 72, 21 catholico intellectu 4, 28 ad catholicos sensus 82, 25 catholicam mansuetudinem 36, 3 ad catholicam comparationem 39, 4 catholicum auctorem 36, 12 stilo catholico 29, 33 catholicae potestatis 150, 3 catholicarum gentium 145, 17 catholicae partis 15, 10 catholicis partibus 36, 1 cum familiari catholico 81, 31 catholico senatori 58, 9 catholicis regibus 35, 15
caulae: caelestibus caulis 43, 17 ad caularum saepta 40, 9
causa: in causa communi 64, 5 in pagina famulatus, quam per meos ex causa direxeram 81, 9 causā sollicitudinis 96, 20 in causa dei 83, 22 evidentis causae ratio 275, 7 causarum motus 3, 1 servato causarum vel temporum ordine 201, 9 libelli et alias causas perstringunt 201, 14 non causis putat rerum magnitudinem constare, sed paginis 20, 16 si quid a me de quibuscumque causis metri lege conscriptum est 201, 6 cum licentia mentiendi satis procul a causarum serietate pellenda sit 202, 2 de causis ad pontificium vestrum pertinentibus 49, 2
causari: persecutionem in se commotam haeretici non inmerito causabuntur 36, 3 sero nos consortium damnasse causatus est 49, 32
cautela: cautelae 49, 22 impenso cautelae vestrae munere 99, 10
cavea: urbis caveas 103, 1
celeber: quendam celebrem prophetarum 113, 1 celeberrimo ordini vestro (*senatorum urbis*) 64, 8
celebrabilis: celebrabili virtute 62, 12
celeritas: succincta celeritas rescripti epistularis 54, 19
celsitudo: *regis titulus* celsitudo vestra 22, 6 celsitudinis vestrae 73, 25 pietas celsitudinis vestrae 12, 18. — *imperatoris:* vestra celsitudo 100, 9 dignatio celsitudinis vestrae 93, 17 celsitudinem vestram 100, 2 imperio celsitudinis suae (*urbis Romae*) 77, 15. — istas supernae celsitudinis oves 115, 2 in culminibus celsitudinem 78, 16 in celsitudine 20, 38
celsus: in celsissima dignatione 101, 16
censere: quid de me misero censeas 96, 4 reprehensionis suae censuram 73, 11
census: census — sensus 33, 19
centesimus: centesimus fructus 34, 4
centiplicatus, centuplicatus: centiplicatum 130, 13 centuplicato faenore 33, 16
centuplum 35, 3 ad mensuram centupli 33, 21 reddantur in centuplum 33, 29
cernuus: publicanus fronte cernuus 31, 34
ceterus: de cetero 77, 22. 81, 11. 90, 13 *cf.* de reliquo
chorus: discipulorum (Christi) 112, 7
circa: quid studii circa mandata divina habeat 70, 16
circinus: a puncto curratur in circinum 126, 30

circumducere: circumductis erroribus 83, 17
circumlatrare: circumlatrantis livoris 80, 10
circumpendere: circumpendentium latronum 25, 17
circumponere: circum positis sollemnitatibus 110, 35
circumscribere: circumscribitur solis radius quem caecus ab utero intuetur (περιγράφεται) 27, 4 incommodis calamitatum circumscribendis potius quam sanandis 66, 30
circumstridere: circumstridentibus undique naufragiorum casibus 78, 24
citerior: citeriorem hunc (sc. Gallicanum) 30, 1
civilis: pro civili causa 89, 25
civilitas 65, 26 civilitas regalis 59, 20 civilitate 62, 29 civilitate sublimis 145, 19
clarere: claret gloriosus triumphus 62, 20
clarescere: clarescit luminum pulchritudo 110, 18 vota nostra claruerunt 95, 11
clavus: armatus trabalibus clavis vim intulit regno caelorum 25, 31
clementia: clementiae vestrae (*Messiani viri illustrissimi*) 85, 13 in domno clementiae vestrae patre (*Sigismundi filii regis*) 62, 15
clivosus: clivosi lateris 142, 28
coaequare: latrones temeritas iudicii coaequaverat innocenti 25, 18
coaptare: apostolus somno Adae dominicam mortem coaptans 105, 13 diversis hominum generibus se coaptans 18, 28 evidentius hoc tamen Christianis fidelibus coaptatur 54, 35 ferrum suppliciis coaptatum 150, 14
coartare: nec tamen amplitudinem elegantiae tuae sic ad memoratum exemplar coarto 97, 9
coctilis: coctilis caeni 97, 15
coepiscopus: coepiscopum nostrum 63, 14. 71, 5
coepisse: pagina quae legi coeperat 83, 19
cognatio: ex cunctis cognationibus terrae 54, 31. 113, 24
cohabitatio: ad locum vestrae cohabitationis 53, 8 mulierem cohabitationis indignae 50, 5 mundana cohabitatione 107, 29
cohercere: mulierem ab accessu suo cohercendam 50, 6
color: sub colore gubernaculi 16, 12 temporariae pacis colore 66, 25
colorare: quod rector Italiae redditam sibi Orientis gratiam coloraret 101, 27
comitari: comitata est dominicam mortem latronum crucifixio 25, 16 quamquam consueta dignatio oratione nos et oblatione comitata sit 88, 17 ut in oppido pariter comitarentur 179, 2
concilium: reverendi concilii 64, 16 episcoporum concilio 98, 23 de concilio discedentibus 60, 2
concionari: in homilia, quam nuper ad populum Lugdunensem videor concionatus 85, 20
concipere: concipit atque disponit 22, 31 ut quisque recte aut prave de fidei ratione conceperat 22, 12 quidquid putabatur ab Eutychianis haereticis concipi 23, 2
*conclamantissimus: conclamantissimus prophetarum 60, 24
conclamare: conclamante iudicio 124, 10
conclamatus: peccatoribus in animarum funere conclamatis 117, 27
concludere: (pater filium) quomodo tradidit, si conclusit? 27, 12 miraculorum stupore conclusi 28, 1 circumforaneis conclusis 142, 24
*concoepisse 60, 11?
concrescere: alvum nimietate concretam 95, 21
concretio: spinarum densa concretio 133, 27
concupiscentia: concupiscentiam 114, 14. 115, 16. 18. 20
concursor: concursor laetetur 134, 23
condicio: condicionem inter nos habitam 89, 18 condicionis personae 65, 31
condignus: adstructio condigna 134, 29
condiscipulus: condiscipulorum princeps 24, 30
conditor: conditoris sui 114, 42 opusculorum conditorem 29, 26
conferre: conferebamus nobiscum tractabamusque 75, 29 quasi conferret 22, 15 non est nescientis interrogatio sed conferentis 12, 19 quid cum apostolis suis tractatu impensiore contulerit 24, 27 sedes, cui vos contulit caeleste iudicium 83, 25 numquam contulimus verba virtuti 146, 9
confessio: confessio paenitendi 112, 5 plena confessio 34, 33 sequitur confessio credulitatem 36, 19 confessionis veritas 47, 5 de confessione aut martyrio 36, 6 pro adserenda nominis confessione 34, 9 confessione 15, 3. 32, 3. 111, 23
confidere: de vestrae fidei stabilitate confidimus 70, 27 confido de misericordia dei nostri, quod 79, 13
confingere: aliquid rapuisse confingor 96, 11 paterae, quos confictis casibus frango 96, 13 fervet in eius studio confictum otii fronte certamen 55, 14
confiteri: confiteor 6, 20 confitendi officio 111, 18 qui deum non confitetur in saeculo 2, 3 sufficere potuerat quod confitetur hic Petrus 24, 32 confiteri aequalitatem trinitatis 2, 6 bene confessi sunt 8, 28 humilitas confitentis 30, 7 confitentis humilitas 47, 4
conflictus: petulantior conflictus adgreditur 83, 14 ventorum fluctuumque conflictu 112, 8
confortare: confortentur senes vestri 88, 6 confortet 113, 6
confovere: quotiens dolores medici manus non confovet 74, 22 pax confoveat 145, 16 confoveret 75, 31
confragosus: fabrica confragosa 150, 6
confrequentare: baptismata confrequentant 38, 15
confundere: per quos Orientales ecclesiae confunduntur 70, 21 non conpunctus sed confusus 50, 4 ista ratione confusus 2, 5
confusio 46, 20 de confusione nobilitas 133, 24
congaudere: congaudeo misso 76, 26
congestus: angustata congestu 142, 18
congrue: congrue dictus est caelestis 7, 20
congruus: retributiones congruas 20, 34 congruis malorum proprietatis significationibus 109, 18
conicere: conicere nequeo, unde 57, 11 conicit enim sanctitas vestra 98, 28 non virtute sed mole rem conicit 20, 14 conicite nunc 100, 22 conicite, quantum debeat 137, 12 vos porro conicite 3, 18 primum ergo conicite 13, 23
coniectura: praeludens per coniecturam praesentium contemplatio subsequentum 145, 28 caret coniecturarum veritas 23, 19
coniugalis: in usu coniugalis copulae 30, 30
coniugare: coniugatos 31, 7 legitimam coniugatorum simplicitatem 120, 21
coniugatio: non licitae coniugationis consortium 49, 31
coniugium: in coniugium adsciri 48, 22
conlatio: conlationis exercitio 13, 16 secreta collatione tractatur 110, 25 collatio episcoporum 161, 1
conligere: virtutis dilectionem infirmitatum collegit indicio 25, 25 qui famulari ratione non colligitur 4, 20
conmeatus: tribuat Christus pietatis ac dignationis vestrae uberem commeatum (*i. lucrum*) 88, 5 deus si in futuro tribuit commeatum (*i. veniam*) 88, 28
conmemoratio: sacrificio commemorationis 30, 32 a commemoratione suspendi 30, 34 commemoratione adsidua 59, 24
conmittere: commissa benedictione 28, 29
conmoditas: commoditatem vestram 93, 30
communicare: communicaturos peccatis alienis 15, 6
conmunio: societatis Arrianae communioni 62, 20 ad communionem gaudiorum provocatis 69, 15 communione terribilis 145, 19 de impudenda defuncti communione 22, 10 *cf. ind. rerum*

communis: communis filii 102, 20 communes filios 86, 33 domnum communem 94, 22
conpaginare: libros versu compaginatos 182, 5
conparatio: sine comparatione 116, 21
conpati: compatiens 16, 36 redemptori suo compassus 25, 29
conpellare: filium dei descendisse de caelo fides recta compellat 16, 21
conpellatio: compellationis vestrae munera 62, 24
conpellere: infantilis aetas pugnare compulsa est 111, 32
conpendium: longi sceleris vitam brevis compendii fine permutans 25, 21 conpendia poetarum aliud ex alio significantia 202, 6 si eligitis testimonii docere compendio 86, 31
conpetere: in quibus litteris sic vobis per misericordiam competat, ut — 44, 25 ei parti, cui iustitia competit 2, 34 humilitatis, qua competentem vos profitebamini 75, 28 competens instructio 70, 24 absque competenti instructione 63, 16 competens iudicium 83, 6
conponere: me sedulo collocutionis vestrae lima componit 83, 24
conpos: de adeptione compos 77, 9
conpunctio: conpunctio 111, 29 conpunctionis 30, 32 compunctionis 110, 19 conpunctioni 50, 1 conpunctio plebis adunatae 111, 19 compunctionem 120, 20 conpunctionis officio 111, 11 compunctionis affectu 116, 37 errantium compunctione perspecta 49, 18 maxima compunctione 110, 39
conpungere: si veraciter compunguntur 49, 19 compungi 119, 12 non compunctus sed confusus 50, 4 compunctorum cordibus 110, 32 propriis compuncta stimulis 47, 21
conputare: perbrevem paginam dedisse me computo 66, 13 cui (Laurentii filio) minus computandum est ad utilitatem parenti proprio restitui quam patri omnium praesentari 76, 21
conr-] correctio: 116, 18 correctionis voluntas 30, 11 correctionem viri 50, 1 per paenitentiam et correctionem 115, 30 timoris ex correctione exemplum 49, 16 fervor scismatum digna correctione restinctus 69, 31 ut cum correctis sensus et corda iungamus 72, 18
correpte: Virgilius syllaba ipsa correpte usus est 85, 27
corripere: corripere syllabam 86, 12 *sqq.*
corrodere: ovis ab isto leone corrosa 115, 4
corruptibilis: animal corruptibile 104, 6 corruptibilem vultum 45, 24 corruptibili distributione 104, 28
corruptio: escam in dominicum corpus sine onere corruptionis intrare 28, 33 corruptionem 27, 14
consanguineus: consanguineo separationis adfectu 134, 11
consecrare: opus quod hodie consecratis 141, 24 parentes pro Christi nomine consecrat relinquendos 34, 8 consecravit credulitas lympham 129, 28 cum consecrarentur instrumenta supplicii 137, 40 oratio consecrantis 125, 29 opus (quod) consecratis 141, 24 consecranda oblatio 126, 38 in consecrandis episcopis 91, 23 si potest panis consecrari 37, 6 consecratus panis 37, 6
consecratio: geminatae consecrationis (ecclesiae) 79, 14 consecratione 150, 27 in consecratione 138, 28 in multiplici consecratione 150, 27 viduarum consecrationem 170, 17
consequenter 17, 25. 75, 20
consequi: in consequentibus 114, 28
conservus 53, 2 (?). 104, 19 per conservum meum 77, 30 conservos meos sacerdotes 32, 17
consignare: personam chrismate consignatam 57, 21 quod dudum fuerat consignatum 150, 31
consiliarius 4, 7 unum de consiliariis meis 101, 24
consilium: meum quoque consilium consulendum 49, 3
consistere: episcopis sub tua dioecesi consistentibus 70, 14
consolatorius: epistula consolatoria 32, 15 *tit.* de consolatoria castitatis laude 274, 6
consonus: consonae plebis clamor 22, 17
consortium: coniugationis consortium 49, 31 consortium divinitatis 114, 36 a salutis consortio 134, 14 a consortio criminali 49, 15 consortio indignos 57, 5 recepisti Christum in possessionem consortii 133, 1
constituere: qui vos constituit tenere principatum 48, 13 secundum constituta propria 71, 8
constrictio: constrictioni 134, 19
constringere: pignoris infirmitate constringitur 67, 29
constructor 150, 23
consubrina *consobrina* 172, 7 *vid.* subrina
consubstantialis: consubstantialem matri 11, 35
consuetudinarius: consuetudinariae caritatis 89, 2 consuetudinariae sollicitudinis 93, 22 devotionem consuetudinariam 94, 4 abusione consuetudinaria 91, 27
consuetudo: a consuetudine *contra consuetudinem* 88, 26
consulere: de causa quam consulo 68, 17 consulere supra ambiguo quaestionum 30, 2 meum quoque consilium consulendum 49, 3 consultus *interrogatus* 9, 10
consummare: fidei culmen consummat 8, 22
consummatio: in votiva cultuum consummatione 94, 17 post consummationem libellorum 274, 3
contemplatio: in futuris accipiet contemplationem 122, 28 nisi contemplatione percepta 27, 24
contemptibilis: contemptibile 20, 25 contemptibilia mundi 124, 5
contenebrare: contenebrati recessus 66, 14
contentiosus: illud quamlibet contentiosum sit 61, 13
conterminus: a conterminis suis 71, 29
continere: ad definitiones continendas subscribendasque 98, 25
contra: e contra *vid.* e
contradicere: contradicit 25, 36 contradicunt passionis iniuriis 27, 7 inaniter contradicunt 58, 24 contradicant 30, 17 contradicens doctrinae apostolicae 23, 8
contradictor 18, 4 intento contradictori 56, 1
contrahere: unde contraxit consuetudo sermonis, ut voti reus dicatur 30, 28 immunditiam contraxerant 38, 26
contribulare: artam et contribulatam evangelii semitam 125, 10
contristare: contristare noluistis obsequium 102, 8
conversatio 10, 18 conversationis mundanae felicitatem 117, 34 per carnalem conversationem 107, 21 humanam conversationem 116, 28 in omni actu meo et conversatione 73, 26
conversio: conversio subita 170, 2 conversionis studio 38, 19 per conversionem provinciarum 69, 14 conversione 152 *tit.* 153 *tit.* in conversione domni Sigistrici 146 *tit.* conversione 134, 24
converti: si ex corde convertitur 57, 19 animo convertentis 58, 22 super conversi statu 58, 30 conversuri 170, 3 conversuris cultoribus templa patefacimus 134, 16
convesci: quibus convesci 28, 29
convincere: iustus accusator sui conatur in se convincere, quod peccare non potuit 47, 4
cooperatio: cooperatio trinitatis 122, 19
cophinus: cophinos 58, 6
copia: copiam date redeuntibus 44, 1
copula: copula corporalis 9, 15 coniugalis copulae 30, 30 illicitum secundae uxoris copulam 49, 11
cor: ex corde 57, 19 sensus et corda 72, 19
coram: coram positus 85, 23 coram positis 60, 4 coram positam iucunditatem 78, 32 *cf.* ponere
cornutus: quiddam in fronte cornutum 107, 31

corona 146, 3 martyrii coronae 34, 3
coronare: Paulus coronatur 104, 4
corporalis: copula corporalis 9, 15 afflictio corporalis 16, 39 corporalis vestrae pietatis praesentia 97, 24 corporali exortu creatoris 21, 17 corporalium epularum 88, 26 corporalibus deliciis 90, 22
corporalitas 17, 13
corporaliter 125, 8 si corporaliter non accessi 75, 25 corporaliter praesentari 93, 2
corporeus: de corporea aetate domini 54, 33 corporeos parentes 61, 2
corpulentus: corpulentum vestigium 10, 29
corpusculum: aliquantulis corpusculi viribus vigeo 91, 2
coruscatio: post lucidae nubis coruscationem 107, 12
coturnus: in coturnum petulantioris audaciae procedo 201, 4
creator: creatorem 134, 8 creatore 114, 37 a creatore 114, 18
creatura 4, 19. 7, 14. 122, 10 irrationabilis creatura 111, 34 creaturae suae pretium deus 60, 18 creaturae solubilis 126, 8 creaturae 2, 14. 5, 4. 114, 40 creaturam 2, 11 creaturas 134, 7
crebratus: crebrati cenaculum furni 97, 14
credere: si creditis 102, 13 ne credamus secundum traditionem hominum 11, 17
credulitas 31, 23 credulitas consecravit lympham 129, 28 credulitatis Israeliticae 23, 29 credulitatem 8, 15. 36, 19 dogmatis credulitatem 62, 19 credulitate firmata 8, 30
crescere: humilitas crescit ad meritum 47, 4
criminalis: ut criminalia restringeret 50, 2
criminosus: coniunctio criminosa 49, 13 an spiritus sanctus in criminosorum membra contruditur? 14, 24
cruciare: in cruciato corpore 25, 10
cruciarius: de cruciaria domini passione 5, 9
crucifigere: crucifixus 5, 1. 22, 29. 23, 13 crucifixus est 23, 32 crucifixo 23, 3 crucifixo homini 4, 24 crucifixo domino 105, 24
crucifixio 25, 17
crudus: cruda definitio 30, 6
crux: non secretam crucem sed publicam vanitatem exaggerans 29, 29
culmen: ad praeceptionem culminis vestri (*Liberii praefecti*) 65, 29 culmini vestro (*domni Sigismundi*) 62, 26 quo polletis fastigio culminis 56, 7 personis huius culminis (*i. e. regibus*) 34, 27 de morte magis quam de culmine cogitantem 117, 11 *cf.* 186 VII 13 culmen honorum 191 XV 6 patricium culmen 194 XXI 19 culmen apostolicum 187 VIIII 20
culpare: ad notitiam vestram non detulisse culpatis 55, 11
cultor: cultoris vestri 77, 16
cultura: culturae dominicae 57, 8 ad vitalem culturam 54, 37
cultus: debitor semper animus cultum merae devotionis offerat 93, 23
cum *praepos.*: agnovi quod cum familiari tacere non debeam 81, 31
cum *cum maxime*: cum post familiaritatem 59, 21
cum *c. ind.* (*indem*) *passim*, *e. g.* cum curat 39, 16 nuper cum destinavi . . . dixistis 62, 26
cumulus: maximus cumulus confertur 85, 10 cumulus adcrevit 87, 12 nec subeat in carnalitatis cumulum rebellionis augmentum 50, 15
cunctus: in cuncta 95, 18
cura: curam nostri solito geritis 88, 3
curia *senatus*: 110, 26
curiositas: curiositatis meae 62, 23
currere: viam huius saeculi currere 114, 12 nobis annuum quoddam iter currentibus 113, 5 dum per huius saeculi iter curritur 114, 16
cursus: cursus nostrae devotionis 79, 9
custodire *observare*: custodiri 49, 25 custodita lege 114, 13
damnabilis: furto damnabili 84, 7
dare: da bonorum et malorum distantiam, et examini quid remansit? da ut hic malum nulli liceat facere, quid aeternitas plus habebit? da ut hic a fide nullus exorbitet, et haereses esse qualiter oportet? 119, 21 non facile datur intellegi 64, 20 cogis tibi specialius dari versus illos 274, 5
Dativus quartae decl. in u: intercessu 44, 23 occursu 55, 12. — aedibus invitasse 134, 8 cui avari esse volueritis, ignoscite 90, 11 cuilibet distantiae nitor opus est 120, 17 salubrius dicenti clerico non inpletur pompa quam regula 202, 11
de: de animo abieci 201, 11 de impudenda defuncti communione in contrarium vulgi et sacerdotum studia se diviserunt 22, 10 nihil de processu temporum immutabile credi debet 36, 7 quod de potentibus rarum est 40, 17 de saeculi philosophis aestimemus 31, 18 posueram de evangelio 7, 1
debellare: debellandis conatibus 81, 23 debellantibus ignoscere 81, 24
debere: per quam (paginam) me potius ab illo, quam illum a me commendari debere manifestum est 45, 4 debito famulatus obsequio 187, 7
debitor 77, 20 debitor semper animus 93, 23 debitorem me offerendi officii factum agnosco 62, 7
debitrix: debitrix ostendendae alacritatis 111, 11
debitum: servitii debitum 74, 18 originale debitum 116, 3 sollicitudinis debitum offerimus 93, 5 constat non minus desiderii mei esse quam debiti 77, 12 obligatus dignationi vestrae debito largitatis 56, 27 debita infirmitatis instituis 24, 15 ut debitum est 68, 28
decessor: decessores vestros 100, 8 decessorum 44, 13 per beatissimos decessores 69, 17 ab universis decessoribus vestris 69, 27
deciduus: qui a suo voluit esse deciduus 59, 4 apostatas id est ab standi firmitate deciduos 30, 33 decidua culminum 109, 19
decimare: qua centuplex decimatis fructus adcresceret 145, 34
declamare: in epistulae declamantis parte 80, 19
declamatio: sermone declamatione conspicuo 62, 27
declinare: ad declinandam prolixitatem 20, 12 (ovis) a pastore declinavit 115, 14
decolorare: nec decolorat operis magnitudinem sermonis angustia 134, 31
decoquere: exigua illa parvi temporis morte decocta sunt 28, 25 auri nondum fornace decocti 96, 32
decurrere: actus per quos humanam conversationem mortalitate decurrimus 116, 28
dedicatio: dedicatio fabriculae 79, 2 in dedicatione basilicae 85, 20. 130 *tit.* 133 *tit.* 141 *tit.* 153 *tit.* in dedicatione . . . 149 *tit.* in dedicatione baptisterii 181, 1 in dedicatione ecclesiae 125 *tit.* in dedicationibus aedium 138, 26 dedicatio celebrata est 133 *tit.* ad dedicationis portum 78, 23 dedicationes geminare 38, 14
dedignari: dedignatur esse inferior 114, 37 urbis caveas dedignatus 103, 1
defaecare: caro defaecata 107, 25 defaecatorum corporum 121, 7
deferre: plus deferatis spiritalis officii 53, 2 deferendi ad vos famulatus 43, 7 satisfactionem deferre 46, 14 ad deferendam veri cognitionem 20, 15
definire: definiat gloria vestra de solo istud martyrio praedicari 34, 2 istud quod interrogasti, difficile definitur 35, 15
definitio: cruda definitio 30, 7 omni definitione concluditur 26, 16 nec ea definitione, ut locum censendi aliis non reservem 35, 12 si concupiscentiam et definitionem peccati non sequatur effectus 115, 18

deflorare: electa quaeque ac deflorata 20, 12
defunctus: defunctum lapide obtectum 117, 25 defuncto 117, 27
deglutire: ista pars iam deglutita est 115, 27
delectabilis: delectabilis florum decor 133, 28
deliciare: deliciatus maxime, tardissime satiatus 96, 3
demandatio: praescriptae demandationis 97, 11
denotare: ut non facile denotes 80, 30 denotat 82, 16 ad cuius (Eutychis) pristinum dogma denotandum vel corrigendum sectatores 29, 15
denuntiare: post denuntiatum poematis finem 274, 7
dependere: dependo gratiarum vota 56, 27 honorem dependere 47, 13 depenso salutationis honorificae famulatu 44, 22 pro dependendis divinis humanisque officiis 64, 3 quod dependere non praesumpsi 32, 19
depositio *sepultura:* in ipsa nocte sancta, in qua germanae communis depositio celebrabatur 47, 16
depositum: depositi negator 73, 25 de depositi infitiatione 73, 32
deputare: quod filiis deputabat 104, 25 contumeliae deputavit 10, 9 contumaciae deputetur 89, 8 quod aliis deputetur 105, 1 non in sacerdotium, sed in interitum deputantur 124, 30 exilio deputati 179, 1
derogare: virtuti vestra derogat, si quis — 32, 19
descensus: descensu adsiduo 141, 10
desperabilis: pro voluptate desperabili 49, 29
despicere: Eutyches orare despicit 25, 26 non despexit inquirere 114, 32
desponsare: loca desponsata domino 130, 16
destinare: noluit deus latere, quem destinat 17, 28 a patre destinatur 20, 33 destinato ad vos diacono portitore 59, 17 portitor a me segnius destinatus 63, 2 praesentem baiulum destinavi 66, 12 servum destinavi 73, 14 opusculum celeriter destinavi 80, 32 litteras destinavi 92, 10 paginis destinatis 95, 11 officia destinavi 62, 27 hanc ad vos officii mei paginam destinari petiit 45, 3 debitae venerationis obsequium destinavi 68, 7 servitium praesentis paginae destinavi 99, 26 litterarum servitio destinato 94, 22 legationis Constantinopolim destinatae 69, 21 Aletium destinavi 69, 28 responsa destinasset 101, 14 relationibus destinatis 101, 28 ad audientiam destinarem 89, 24 destinantes 71, 10 quos destinamus 93, 16
destricte *vid.* districte
destrictus *vid.* districtus
destructor: fidei destructor 23, 10
desudare: desudare proelia 26, 24
detegere: detectus est 16, 5
determinare: provincia praefixis regnorum determinata limitibus 64, 7
detractare: amicum attrahere magis studiis quam detractare decet 87, 4
deus: deus viderit, utrum — 29, 32 deus viderit quid — 63, 9 deus viderit an — 109, 11 tribuat deus noster, ut — 90, 13 deo praestante, deo largiente *similia vid. Ablat. abs.* deo gratias 56, 19
devincire: ad devinctissimos mihi domnos 66, 2
devorabilis: devorabili tegmine 95, 25
devotio *reverentia* 100, 8 devotioni 146, 21 devotionem 93, 2 devotione 22, 17. 76, 6 ex devotione 100, 5 devotio bonorum operum 31, 28 aedificetur his devotio nostra 57, 4 parum devotionis 101, 31 meae devotionis 68, 25 iustae devotionis 59, 14 devotionis obsequio 22, 19 animus cultum merae devotionis offerat 93, 23 devotionis observantiam 95, 3 sedulae sollicitudinis devotione 87, 7 devotionis ardore 30, 13. 82, 26 cursus nostrae devotionis 79, 9 volentis devotionem 58, 28 devotionem non ostendi 46, 13 devotione populi 126, 2
devotus: universitas devota 99, 11 subiectionis devotae 145, 16 devoto populo 22, 8 devotissimi nobis patris 101, 17
dicatus: pii domni dicatis 73, 27
dicere: vel ordinatio salvorum, ne dicam dispersorum reparatio 201, 11 qua digna vel gratiarum actione, non dicam obsequii sedulitate, respondeam? 97, 19 dicere homiliam *vid.* homilia
dictare: maestus has (*litteras*) dictavi 102, 19 Arcadio iam dictante 66, 22 in litteris . . . possunt vitia cum securitate dictari 77, 31
dies: cum videret (Abraham) illum diem in quo permanet deus 19, 27 diem dominicum 110, 34
diffidere: de divina promissione diffidere 99, 16
diffiteri: qui non diffiteatur sequi 130, 10
diffusio: sceptrorum diffusio 100, 18 in spatiis diffusionem 78, 16 diffusionem rei publicae vestrae 93, 11 aedes sufficiens diffusioni 150, 9
dignabilis: dignabili alloquio 94, 11 dignabili rescripto 46, 9
dignanter 62, 23. 68, 2 si dignanter admittitis 31, 13
dignari: dignatur 48, 5 dignetur 98, 23 dignamini 49, 23. 83, 33 dignata est 96, 26 si dignaris 67, 27 si dignamini 56, 11. 68, 20. 83, 5. 98, 8 si meminisse dignamini 69, 11 peto ut . . . si dignamini . . . dignemini 73, 3 si credere dignamini 91, 20 dignatur inclinari 12, 3 dignatur inquirere 12, 18 dignatur exponere 25, 15 dignatur apponere 74, 24 quantum dignatur adserere 45, 11 dignatur ambire 58, 7 dignatur accipere 58, 29 dignamini praestare 30, 19 meminisse dignamini 47, 6 declarare dignamini 54, 6 dignamini scribere 63, 1 dignamini credere 77, 28 quod iubere dignemini 100, 97 ut adesse dignemini 98, 14 iubere dignatus est 45, 5 commonere dignata est 46, 22 convesci dignatus 28, 29
dignatio: sanctae dignationis 32, 16 obligatus dignationi vestrae 56, 27
dignitas: dignitatis vestrae rescripto 77, 25 honorem saecularium dignitatum 117, 35 dignitatum titulis 100, 24
dignus: digna res de qua — 35, 10 res dignissima quam tantus praesul iubet 15, 14 digna plane sollicitudo ut — 70, 22 dignum scilicet genus supplicii 90, 8
dilectio: dilectioni 79, 19 dilectione 112, 4. 141, 20 *papa ad episcopum:* pergat dilectio tua 63, 29 silentium, quo dilectio mordetur vestra 70, 25. — dilectionis fraternae 98, 27 fratrum dilectione 104, 4 mutuae dilectionis intuitu 81, 5 studio geminae dilectionis 57, 26 dilectionis animo 49, 4 institutae dilectionis 67, 20 dilectionem salutis 34, 35 virtutis dilectionem 25, 25 cum dilectione rogationum 111, 7
dilectus *papa episcopum appellat:* dilectissimo fratri *inscr.* 63, 13 frater dilectissime 63, 15. 32 dilectissime frater 70, 18. 71, 17 dilectissimi 150, 32
dilucidare: ad dilucidandam veritatem 61, 34
diluvium: aestus diluvii 66, 26
dimensio: in dimensionum ratione 78, 16
dirigere: direxi 90, 17. 96, 20 direxistis 91, 6. 92, 1 direxeram 81, 9 dirigi 77, 16. 96, 23 directis litteris 71, 14 directas per presbyterum litteras 70, 18 pagina haec quasi ab uno directa 64, 9 directae ad me paginae 54, 20 direxi salutationis officium 68, 3 directis litterarii sermonis officiis 59, 14 caritatis apicibus quos direxistis 87, 12 pergat rationes ad nos dirigere 63, 30 directuros se viros 71, 6 quos in id ipsum direxi 69, 3 presbyteris in id ipsum directis 16, 14 qui cum mea prosecutione directus est 46, 6 dirigentis 67, 9 in legatione directum 67, 14 directae ad se legationis 68, 8 directis legationibus 76, 12 ut dirigi ad vos Laurentii filium iuberetis 76, 23 commendat directum 76, 25 ut figulum dirigatis 97, 13 si

per mille passus onustum dirigas 120, 7 quo uno vobis directo 77, 6 quem dirigitis 78, 4
discernere: discernite, quod reddantur in centuplum quae pro Christi nomine relinquuntur 33, 30
disciplina: disciplinae regulae *i. catholicae fidei* 6, 18 ad disciplinam catholicam 70, 15
discretio: discretionem 24, 19 propter hanc discretionem 111, 36 personarum discretione 6, 21 pro sensus sui discretione 39, 6
discrimen: discrimen editionis intravi 201, 4
***discubitare**: ne tacens discubitet 114, 26
discussio: servum qui discussioni necessarius credebatur 73, 13
discutere: cum discutitur 81, 15 credas Iudaeos dominum discussisse dicentes 61, 9 discussus est 16, 15 discussum est 81, 6
disparilitas: disparilitatis 18, 36
dispendium: dispendium (*opp.* compendium) 89, 4
dispensare: qua commissam sibi curam agnorum administratione dispenset 65, 10
dispensatio: vobis dispensantibus 48, 19 occulta dispensatio 32, 26 dispensationis nostrae memores 72, 11 mysterii dispensationem 28, 11 Christus mortem pro divinate noluit bibere, sed debuit pro dispensatione gustare 27, 17
dispensator 150, 20 dispensatorem domus suae 21, 18
disponere: concipit atque disponit 22, 31 disponitis vindicare 63, 5 assumere disposuerat 19, 13
dispositio: in dispositione 13, 24 dispositio mea 274, 3 a dispositione tam sancta 98, 18
disrumpere: disrupta terrarum 110, 1
dissimulare: neque possumus dissimulare, quin oporteat 120, 1
dissolutor: dissolutor aenigmatum 125, 35
dissultare: si ab unitate sensus vestri Roma dissultet 44, 2
distantia: Orientalium gentium distantia 100, 29 meriti alternante distantia 55, 7
distendere: vasa infusa fornacibus et distenta per lamminas (*i. producta in lamminas*) 39, 2
distinctio: metris distinctionis non quantae volebatis inventis 80, 27
districte *destricte:* lex districtius imposuit 114, 4
districtio *destrictio:* de necessitate districtionis 49, 7 districtionis qualitatem 90, 12 sufficiat districtionis fructui terminus mali (*i. poenae ab iudice impositae*) 50, 9 districtioni ecclesiasticae 91, 26 inpensa districtione 92, 4
districtus *destrictus* 125, 13
diu: diu est, quod rem differimus 98, 2
diuturnitas: vix ulla hominum diuturnitas 146, 33
divaricare: divaricante serra 119, 18
diversitas: in abruptam diversitatem 22, 3
dividere: divisi *separati* 92, 20 omnibus innotescat, quam sit divisa persuasio 83, 20
divinitas: *passim i. q. deus vel natura divina, e. g.* 80, 15. 122, 8 divinitati 146, 26 in divinitate 60, 10. 61, 33 divinitas propitiata 88, 12 veritas divinitatis 121, 6 divinitatis regula 87, 20 conspectum divinitatis 126, 4 consortium divinitatis 114, 36 divinitatis quam colitis dono 64, 28 concessos a divinitate primatus 56, 24 opitulaturae divinitati 67, 31 contra commotae divinitatis gladium 111, 31 aperta divinitate 104, 17
divinus: sermo divinus 113, 32 divinus sermo 34, 24 de divina promissione 99, 16 divino favore 101, 19 divinae domui 120, 18
divisor: divisor mediatoris uniti 20, 31 trinitatis divisor 134, 10
doctor 68, 19 doctorem 82, 31 doctor adversus 18, 8 Eutychiani doctores 23, 32
doctrina: doctrinae apostolicae 23, 8
dogma 29, 15 dogmatis 29, 18 evangelicum dogma 194 XXII 1 dogmatis alieni 38, 7 dogmata tenebrarum 40, 1 dissona dogmata 186 VII 19 pravorum dogmatum 76, 10 Eutychiani dogmatis 15, 12 dogmatis Arriani 133, 21 dogmatis credulitatem 62, 19 ingenti dogmate fulsit 187 VIIII 13 quoddam speculum dogmatis exequendi *i. praecepti* 97, 8
domicilium: incumbe orationi, domicilium pectoris mei 83, 27
dominicus: dominicae generationis 11, 20 dominicae nativitatis 87, 23 nativitatis dominicae festa 88, 10 natalis dominici 93, 31 dominicae incarnationis 54, 21 dominicae carnis 4, 35 dominicam carnem 38, 3 dominicum corpus 28, 32 membra dominica 28, 27 dominicae passionis 25, 38 dominicam mortem 25, 16. 105, 13 dominicae mortis 38, 2 dominicae cruci 25, 29 dominicae resurrectionis 110, 5 dominici adventus 17, 29 diem dominicum 110, 34 dominicus sermo 34, 6 dominicae puritatis 32, 1 ovili dominico 65, 9 dominicae culturae 57, 8 vasa dominica 58, 18
dominus: domini mei (*regis*) 55, 14 domino sancto (*Sigismundo*) 74, 13 (*papae Hormisdae*) 69, 7 *Apollinari* 201, 1. 274, 1 domino beatissimo (*Apollinari*) 201, 1. 274, 1 domine piissime frater (*Sidonius*) 81, 20 domino piissimo 274, 1 domino in Christo piissimo (*Apollinari*) 201, 1 dominorum, quibus observatis, accitu 56, 16. — dominus *deus* (*vet. testam.*) 3, 1 domine 8, 5 *etc.* — dominus *Christus* 1, 4. 2, 18. 3, 16. 4, 32. 106, 30. 111, 36. 112, 35 domini 54, 33. 61, 2 domino 3, 11. 61, 13 dominum 61, 9. 74, 27. 105, 26. 29. 112, 26 dominus noster 54, 32. 112, 15 dominum nostrum 60, 11. 112, 9. 121, 3 dominum Iesum 4, 23 dominus maiestatis 23, 25 crucifixo domino 105, 24 sermo domini 104, 10 natalis domini 94, 9
domnus: domno (Gundobado) regi *inscr.* 12, 16. 15, 8. 22, 1. 29, 23. 32, 15. 33, 14. 54, 14. 60, 1. 73, 12 domnus Gundobadus rex 54, 3 *inscr.* in domno clementiae vestrae patre 62, 15 domni patris 93, 20 apud domnum meum suae quidem gentis regem 76, 24 ab domno et patre meo (*nomine Sigismundi scripta epistula*) 77, 3 pii domni 73, 27 praecelsissimo domno 32, 19. — *de Gundobado et Sigismundo:* domnis 92, 26 domnos 32, 17 ad devinctissimos mihi domnos 66, 2. — *de Sigismundo:* domno Sigismundo *inscr.* 55, 10. 62, 6. 77, 27. 92, 6. 17. 93, 19. 99, 1. 15 domno Sigismundo regi 74, 19 domnum meum Sigismundum 67, 13 domnus meus patricius Sigismundus 43, 6 de domno 91, 3 ad domnum communem 94, 22 pissimi domni 78, 2. 99, 28 piissimum domnum 92, 15. — Sigismundus rex (*om.* domnus *in epistulis ad imperatorem et ad papam datis*) 93, 1. 100, 1. 101, 5 *et* 59, 9. — *Gundobadus an Sigismundus incertum:* domnus noster 96, 15 domni nostri 93, 28. 95, 10 piissimi domni nostri 94, 10. — *de aliis:* domno imperatori 93, 1. 100, 1. 101, 5 domni regis Alarici 79, 34 domni Sigistrici 146 *tit.* domni Sidonii 73, 5 domni mei patris tui (Sidonii) 80, 24
domus: divinae domui 120, 18
donare: verba donarer audire 63, 9
donarium: donaria 12, *ad* 24 donariis 33, 20
donatrix: viduae donatrici 33, 21
donec: donec quisque votum compleat 30, 28
dualitas 8, 1. 114, 10
dubitare: non dubitans eam senioris germani officia curaturum 72, 29 cum maior esse angelis a nemine dubitetur 11, 5
dulcare: Moysen aquas dulcasse 134, 3
dulcedo: vestra dulcedo 66, 20 apud sanctae dulcedinis aviditatem 66, 9 dulcidini 186 VII 13
dulcitudo: dulcitudinis 90, 19
dum *c. ind. pro* cum 27, 17 *etc.* dum vixero 59, 24
dum modo: ut remedia quaererent dum modo commune cum transgressoribus nihil haberent 72, 4
duplicator: talentorum duplicator 18, 29

duplum: cenaculati operis duplo 126, 23
durare: in sua incredulitate durantibus 60, 22

eatenus 134, 1 eatenus — donec 145, 35
ecce: ecce deo teste loquor (*in parenthesi*) 80, 5
ecclesia 13, 13. 37, 15 ecclesiae 63, 27. 68, 4. 13 ecclesiam 37, 15. 90, 22. 94, 3 ecclesiarum 43, 13 mater ecclesia 33, 13 ecclesiam, quae ubique una est 87, 13 ecclesiae catholicae 87, 19 ad universalis ecclesiae praesulem 59, 18 grex per tota universalis ecclesiae membra commissus Romano episcopo 69, 10 in universali ecclesia dei 56, 25 in principatum generalis ecclesiae *sc. papam urbis* 64, 23 intra unam ecclesiam 54, 31 in ecclesia legi frequenter audivit 84, 5 ecclesiae disciplinam 43, 18 praeter ecclesiae consuetudinem 63, 19 ab ecclesia sequestrari 49, 19 ecclesiae status 64, 31 ecclesiarum utilitas 68, 19 ecclesiam regere 68, 14 ecclesiam Rom. vel Constant. 68, 30 per duos ecclesiae principes *Romanum et Ravennatem episcopum* 69, 3 ecclesiarum praeminentium mundo (*Romae et Hierosolymis*) 53, 28 occidentalis ecclesia 44, 6 Romanae ecclesiae 64, 11. 68, 5. 84, 35 ecclesiae Romanae 70, 5 ecclesiae vestrae sedem Petri 65, 1 ecclesia Viennensis 98, 8 ecclesiae Viennensi 87, 15 a Viennensi ecclesia 49, 25 omnes ecclesiae nostrae 74, 3 in ecclesia nostra 59, 6 ecclesiae utriusque 73, 19 ecclesiae ad me pertinent 69, 26 intra Lugdunensem ecclesiam 73, 24 Arelatensis ecclesiae 69, 13 vestram ecclesiam 92, 23 Orientales ecclesiae 70, 21 cum omnis civitas vestra (*Hierosolyma*) una dicatur ecclesia 43, 3 Alexandrinam vel Antiochenam ecclesias 69, 31 praefatae ecclesiae 53, 26 de ecclesiis haereticorum 35, 15 ad ecclesias legis nostrae 39, 7 ecclesias propriae regionis 39, 14
ecclesiasticus: ecclesiasticae districtioni 91, 26 ecclesiasticae mensae 96, 5 alienos ab ecclesiastico corpore 71, 10
ecclesiola: ecclesiola mea 74, 2 ecclesiola nostra 97, 27 Viennensis ecclesiola 94, 2
e contra 30, 32. 104, 4. 117, 39
edere: vicini arboris edito 141, 5 arboris edito sublimatus 130, 4. — libellorum quos non sic ut voluerat edidit dispositio mea 274, 3 opusculum nec ante editum nec omnimodis emendatum 73, 2
editio: discrimen editionis intravi 201, 4
edomare: edomate per reverentiam 100, 33
effectus: minimi effectus sunt, quae — 20, 13 iacturam tam maximi effectus 22, 32
*efferentia: mundanae elationis efferentia 179, 25
*efflagrare: florum decor efflagrat 133, 29
effragrare *vid.* efflagrare
effulcire: lapide caput effultus 125, 22
*effulgurare: lumen effulgurat 75, 19
electio: ei quem post me electio vestra decreverit 97, 30 cum in consecrandis episcopis plebibus servetur electio 91, 23 usque ad sui electionem 124, 32 vas electionis 8, 10. 19, 9. 121, 1. 150, 16
elegantia: amplitudinem elegantiae tuae 97, 8
elementum: ne credamus secundum elementa huius mundi 11, 17 trementibus elementis 109, 19
elemosyna: elemosynas 31, 33 elemosynae 34, 1
elemosynarius: elemosynaria largitate 33, 18
elicere: Cananitis dari catulis suis filiorum panem elicuit 31, 26
eligere: electi 145, 36 electus est episcopus 130, 11 electa quaeque ac deflorata 20, 12
eloquium: eloquii sui 8, 36 libertas eloquii 202, 13 percurrentis paginae eloquio pandendo 85, 16
*eluctare: hostilium turbinum molibus eluctatis 137, 33
eminens: eminentis creaturae 114, 40 qua lege ab inferioribus eminentior iudicetur 64, 21 eminentiori 142, 35
emortuus: emortuo de sepulchro suo 38, 8
enatare: tumentes saeculi fluctus solus (Noe) enatavit 106, 1
eous: orbi eoo 100, 21
epistularis: rescripti epistularis 54, 19 epistularis officii 102, 27 epistularibus officiis 65, 20
erga: si felicia cuncta erga vos geruntur 85, 16
ergo: quod ergo . . . exposuit *i. illud ergo exposuit* 48, 16
erogator: erogator divitiarum 141, 4
errare: de paradiso erraverat 115, 6
error: circumductis erroribus 83, 17
eructare: unde vobis paucula haec saturitas meae gratulationis eructat 82, 29
erumpere: occasionem quae letabundum virus erupit 22, 3
esse: est *omittitur in enuntiatis relativis:* pater, qui immolandum filium iussus (*sc.* est) offerre 123, 5 *etc.*
esuries 112, 3
et: da, ut hic a fide nullus exorbitet, et . . . haereses esse qualiter oportet? 119, 25 *sqq.*
evagari: de caulis evagatur 115, 13 ovis quae fuerat evagata 43, 16
evidenter 4, 35. 25, 14. 26, 22. 101, 34. 104, 10. 114, 35
evigilare: evigilet 112, 20 evigila 112, 29
evolvere: se de caeno evolvere 71, 11 evolutus salutis et perditionis cursus 115, 1
exaggerare: vanitatem exaggerans 29, 29 exaggerari 45, 9
exaltare: a terra exaltari 141, 7 fructus exaltet tritici granum 141, 9 exaltatus est 12, 11
exasperare: exasperet ineptiam 24, 7 exasperatur 49, 8
*exauctoratio: in filii exauctoratione (exortione *L*) 60, 12
excedere: excessistis consuetudinem 47, 5
excelsa: in excelsis 2, 13. 5, 30
excludere: sacrificio commemorationis excludimus 30, 32
excrescere: in fructus granum tritici excrescat 150, 34 reditus vitalis excrevit 133, 25
excubare: curis atque occupationibus, quibus pro salute patriae fideliter excubatis 99, 3
excusabiliter: quasi excusabiliter 134, 12
excusare: quid excuset deus sibimet, quod sufficit remisisse? 18, 10 corporalibus suppliciis excusatum 173, 17
excutere: Abraham patriae se et cognationi suae excussit 34, 38 excussus ab scelere 50, 16
exemplum: quod ab omni exemplo atque usu integritas Latinitatis excludit 86, 22 ab exemplo *vid.* ab
exequi: vera caro, quam exequitur populus, cruciat iudex, pulsant verbera 26, 4
exequiae *cadaver:* exequias 107, 2
exerere: quid habeamus in votis, exerere temptamus officiis 93, 3 exerta blasphemiarum tela 19, 22
exhalare: gaudium plus affectionibus quam sermonibus exhalavi 81, 10
exhorrescere: appetitum talem exhorruit 113, 32
exigere: exacta festivitate 55, 12
exitium: posthinc in exitia sera coniunctio est 37, 17
exorbitare: a regula veritatis exorbitat 23, 9 a fide nullus exorbitet 119, 26
exordium: exordium ordiuntur 26, 30
exortus: exortu *dat.* 21, 17
expectare: *in libris pro eo q. e.* spectare 43, 15 *cf.* 44, 5 *al.*
expectatio: de apostoli festis expectationi nostrae properatis 62, 24
expedire: ut metri legem expediat 86, 2
expensa: festivitatem nostram refecistis expensa 88, 19 illam expensam 57, 28 in expensarum profusione iacturam 78, 15
experimentum: post haec miraculorum experimenta

58, 4 docti post experimenta 81, 23 Indus post experimenta mansuetus 100, 31

expertus: quod hic dominus nescientibus optat ignosci, constat expertorum conscientiae non posse concedi 25, 13 expertus culpae, particeps poenae 25, 29 litteras pristinae pietatis expertas 79, 31

expetere: officio legationis expetiit 43, 7 ut ipsi per nos urbem expeteremus 64, 3 in recipiendo expetente 58, 27

explicare: fluvidi itineris callem victor explicuit 137, 32

exposcere: deum exposco ut — 82, 29

expositio: ut sententia evangelii sensum magis expositionis inquirat 12, 21 expositione 54, 17

expositor: expositor figurarum 125, 35

expurgare: infectam vitiis terram expurgat 108, 6

externus: quantum ad externam paupertatem pertinet 40, 16

extimus: in extimis terrarum partibus 93, 8

extraneus (*opp.* noster) 31, 12

exultare: exultamus a sinceritate propositi tui 70, 17

exultatio: cum exultatione 94, 19 cum exultatione dicamus 58, 23 laetemur exultatione concordi 134, 22 exultatione gaudendum est 150, 2

*exunare: proprias in trinitate personas solidat et exunat aequalitas 9, 20

facere: factum est de angelis, quod faciendum de hominibus 114, 44 ad faciendum miraculum 24, 10 litteras quibus scire vos facerem 72, 28 libellum ad vos pervenire fecit 80, 29 nulla nos novitas meritos faciat accusari 80, 16 ut, quicquid est, quod in causa dei placeat, vobis faciam adscribendum 83, 23 quos reverentia iure faciat interesse 98, 24

factor 14, 12. 142, 1 factor — factus 11, 28

factura 14, 12. 126, 36

faeculentus: faeculentus sermo 97, 12 sol si radium in faeculenta dimittat 25, 20

faetor: perversi usus faetore 39, 1 faetoris diuturni 38, 9

falsiloquus: falsiloquus livor 26, 16

familiaris: familiare commentum 28, 3

famulare: usu famulante 138, 1 paginae famulantis 67, 16. 93, 5 pagina famulante 53, 26. 68, 3. 88, 17

famulatio: litterarum famulatio offertur 95, 12

famulatus: meo famulatu 29, 21 nec vicario famulatu 46, 13 deferendi ad vos famulatus 43, 7 adicimus famulatum 77, 6 famulatu salutationis oblato 82, 27 depenso salutationis honorificae famulatu 44, 22 litterario famulatu 55, 12. 68, 24 pagina famulatus 81, 8 praesentis paginae famulatu 60, 8 cum praesentis famulatus pagina 69, 27 paginam debiti famulatus 45, 28 pro debiti famulatus reverentia 32, 18 debito famulatus obsequio 87, 7 oboedientiae famulatum 77, 2

famulus: famula vestra prosapia mea 100, 4 famulae sollicitudinis 92, 9

fastigiare: sublimitas immensiter fastigiata 110, 12 quos honoribus fastigiatis 100, 23

fastigium: quo polletis fastigio culminis 56, 7

fateri: quod fatendum est 64, 4

fatum: fati implicari praescripto 24, 23

felicitas: ad donandam nobis felicitatis vestrae laetitiam 99, 14

feriari: feriatae diei sollemnitas 105, 25

ferre: gloriam ferre 2, 13. 14

fervere: triduo fervente 30, 15

festinatio: cum festinatione 102, 19

fetere: lascivia fetere taurinum est 84, 34

fetor *vid.* faetor

fidelis 134, 23 fideles 27, 9. 42, 9. 133, 9. 138, 3 fidelium 10, 17. 23, 2. 142, 17. 150, 16 fidelibus 34, 16. 150, 37 cum consensu fidelium 130, 23 cunctis fidelibus 68, 13 Christianis fidelibus 54, 35

fideliter: tactu fideliter medente 31, 27

fides: fides recta 16, 21. 133, 19 fidem rectam 36, 24 fides infucata 70, 17 in fide 60, 7 fidei catholicae 71, 11 catholicae fidei 69, 9. 72, 17 fides eadem 71, 18 fidei constantiam 71, 19 fidem clariorem 72, 1 consonantis fidei voce 11, 22 de fidei stabilitate 70, 26 de fidei ratione 22, 12 de fidei regula 68, 15 plenis catholicae fidei regulis 69, 9 de statu fidei 68, 34 super statu fidei 70, 9 fidei adstructione 275, 12 fidei lege 202, 1 duas fides 8, 23 fides plurali numero quasi multas dici veritas prohibet nec Latinitas sinit 8, 25

*fiducialis: fiduciali constantia 179, 28

figmentum: quoddam nebulosi corporis figmentum 26, 1 figmenti simulati 22, 9

figura: ad interiorem figuram 33, 16 expositor figurarum 125, 35 praeteritas implens figuras 104, 14

figuraliter 55, 3

figurare: signum circumcisionis quo Christianitas figurabatur 35, 1

filius *spiritali sensu:* filius meus 81, 7 filio meo Gemello 65, 31 filios meos 69, 25 filiis meis 69, 2 filiis vestris fratribus meis 70, 7 filius vester 40, 14. 69, 21 communis filii 102, 20 communes filios 86, 33 de domno filio vestro 91, 3 filiorum vestrorum 91, 26 filios alumnosque tuos 83, 29

FINIT 133, 14. 134, 26. 150, 38. 154, 3?. 156, 18[v]. 157, 30[r]. 32[r]?

firmare: familiam meam inventam esse firmavit 66, 17 duos presbyteros mandati instructione firmatos 98, 22 (nuntium) vestro firmate rescripto 44, 5

fixura: fixuras clavorum 61, 5

florens: regum florentissime 76, 1

fluvidus: fluvidi itineris 137, 32

fluxus: uberi fluxu 108, 5 aquae vel sanguinis fluxum 106, 10

fonticulus: 106, 11

forem *essem:* foret 201, 11 quidquid foret 109, 13 *etc.*

fornicari: fornicandi lapsu 84, 6

fornicatio: fornicationem 120, 4

fortassis 24, 7

fossilis: fossilis glaebae 97, 14

frater: *spiritali sensu cf.* 13, 13. 35, 7 fratrem 45, 21 fratrum 104, 4 pro fratribus 104, 4 fratribus 98, 22 fratrum meorum 60, 7 fratribus meis 64, 9 filiis vestris fratribus meis 70, 7 dilectissime frater 63, 15. 70, 18. 71, 17 dilectissimo fratri *inscr.* 63, 13 frater in Christo 274, 1 frater dilectissime 63, 32. fratribus piis 138, 25 piissime frater 81, 20 religioso fratri 53, 1 sanctus frater 69, 21 fratrem et consacerdotem 89, 22 fratri nostro Apollinari (Sidonii filio) 73, 3 frater 73, 5 fratri Emeterio 72, 29 per Ennodium fratrem et coepiscopum 71, 5 fratrem et coepiscopum nostrum Aeonium 63, 14 cuncti simul fratres 98, 13

fraternitas: fraternitatis caritate 87, 20. — *papa episcopum appellat:* fraternitati tuae 63, 17 fraternitas tua 63, 21

fraternus: dilectionis fraternae 98, 27 fraternae caritatis 45, 2 fraternae admonitionis 81, 21 fraterna dissensio 53, 18 fraternae sanitatis 142, 16 fraterni operis (*ad Sidonium*) 80, 26

fraudare: ut misero mihi non omnis sancti obsequii opportunitas fraudaretur 46, 23

frequentare: quod non saepius nostra admonitio vos frequentat 70, 26 frequentare verba vel nomina 202, 5. litteris nos frequentate 59, 27

frequentator: frequentatores 141, 10 frequentatoribus 142, 21

rons: fervet in eius studio conflictum otii fronte certamen 55, 14

fructificare: fructificat locus martyrum 133, 24 rura fructificent 149, 14

fructuose 11, 24

frugalitas: ecclesiasticae mensae frugalitate 96, 5

fruticare: fruticat ex fecunda rudimenti radice multiplex templum 142, 25
fucare: sermo qui nulla calliditate fucetur 18, 24
fulmentum: intercurrentibus fulmentis 142, 30
fumus: ne vel famae fumus narem Galliae innocentis adspergat 57, 17
functio: lacrimarum functionibus annuis 111, 6
fundamen: aedium fundamine 137, 15
fundamentum: sine fundamento 126, 24
funebris: ut potius funebris quam vitalis esse crederetur rex 179, 22
furax: furax bestia 44, 2 ab alvo furaci 129, 11
fuscare: nubilum quod quietem populorum fuscaverat 43, 11
futura: in futuris 122, 28. 133, 20. 145, 31

gaudenter 94, 16
gaudere: quis de pace non gaudeat 43, 14 se a consortio perditorum separare gaudentes 72, 3
geminus: geminum piscem 58, 3 studio geminae dilectionis 57, 26 currite via gemina 102, 12 *vid.* genuinus
generalis: cum omnibus generale iustumque sit 74, 16
generatio: illum ut habeat pater filium, non praecessit voluntas generationem 107, 17 generationis divinae mysterium 122, 19 generatio successura 137, 28 est ita generatio, ut ipsa aetas infantium planctum afferat 116, 40
Genetivus plur. partic. in um: commeantum 79, 20 desiderantum 101, 8 fabricantum 138, 27 gratantum 191 XIIII 7 habitantum 137, 17 numerantum 66, 7 rogantum 191 XV 9 innocentum 124, 32 intuentum 96, 29 languentum 129, 17 paenitentum 120, 20 praesentium — subsequentum 145, 28 sapientum 19, 3 tenentum 104, 29 *etc. aliorum nominum:* mediocrum 31, 1 *in* ium: opificium? 150, 11
Genetivus partitivus: ecclesiarum praeminentium mundo vel consulta sedis vestrae auctoritas respondebit vel humanitas illius obsecrata porrexerit 53, 28
genitalis: genitalis patriae 45, 7
genuinus: currite via genuina (?) 102, 12
gerere: angelorum gerunt figuram 114, 35 ad caularum quas geritis (?) saepta 40, 9
germana: germanae sanctimoniali 275, 4
germanus: senioris germani (*spiritalis fratris*) 72, 30 germano Apollinari episcopo 274, 1
Gerundium: ad corrigendum sectatores 29, 15 dicendo autem propheta 'ipse — portavit' expressit 26, 21
Gerundivum: revelandam gloriam obtulerunt 24, 36 immolandum filium iussus offere 123, 5 expugnandum suscepimus malum 22, 5 portanda suscepit vexilla 40, 6 quaecumque a vobis omnes ambimus, unus suggerenda suscepi 64, 11 causam susceperat inquirendam 64, 25 cogam respondere, quis vocandus possit intellegi deus, fortis, pater futuri saeculi 17, 22 illud promittitur reformandum 33, 17 parentes pro Christi nomine consecrat relinquendos 34, 8 sermo deposcit, ut artificem figulum brevi tenendum e vestigio dirigatis 97, 13. — *Gerundivum pro infinitivo futuri passivi:* si ego certus forem huiusmodi me animadversione plectendum, ipse scripta porrigerem 63, 6
gignere: de patriarcha genitum 11, 23
***gliscens**: gliscentior(?)gula 79, 6
gloria: *rex appellatur* gloria vestra 30, 1. 34, 2 domni patris gloriae vestrae 93, 20 sub praesentia gloriae vestrae 14, 36. — adventum gloriae suae (*Christi*) 20, 17
glorificare: glorificandi 10, 27
gloriosus: illud gloriosum quo 146, 12 *rex appellatur:* gloriosissimus praesul 146, 28 *papa:* domino in Christo gloriosissimo 69, 7 gloriosissimo viro Theoderico regi 64, 27 *imperator:* gloriosissimo principi 100, 3 gloriosissimum principem 43, 6 sub gloriosissimo principe nostro 77, 24
glutinum: coctilis caeni glutinum 97, 15
gradus: cui solide substratus est aeris gradus 10, 28
gratia: gratiae vestrae porrigitur 77, 8 non est rapina sed gratia 58, 28 gratia superna 146, 27 caelestis gratiae 59, 7 deo gratias 56, 19 gratiarum actionem verbo referendam 66, 8
gravare: corruptionem gravavit augmento 84, 20 quae professio sua etsi censeatis quod gravare me debeat, illum non potest sublevare 74, 1
gubernator: gubernatoris perpetui (*dei*) 24, 21
gyrus: monogrammatis mei per gyrum scripti 97, 4

habere: oboedientiae famulatum, quem nunc in obsequio, semper habemus in voto 77, 2 in quantum habuerint vires 74, 4
habitaculum: genitalis patriae habitaculum 45, 7 iucunditate habitaculi 150, 10 habitaculo civitatis 91, 5 ortu Britannum habitaculo Regiensem 30, 1
habitator: habitator diutinus 129, 12 (habit)ator 141, 20
habitus: habitu — actu 82, 30
haurire: ut egomet hausi 96, 31
herbidus: demerso in quoddam herbidum clavo 141, 1
hereditarius: hereditario affectu 44, 13
hic: has (*sc.* litteras) direxi 96, 20 has dictavi 102, 19 hoc est *scilicet* 115, 8 *cf.* id est
hinc: post hinc 37, 17
hiulcus: hiulcum transpuncti lateris aditum 27, 30 hiulcum transpuncti lateris signum 61, 5
hodie: hodie hic aeternitas significatur 61, 17 apud deum semper hodie est 61, 20 *cf.* 21
honor: praefato largissimae sospitatis honore 77, 17
honoratus: honoratorum ornamenta 100, 25
honorificare: honorificaverit . . . honorificat 10, 8
horribiliter 109, 14
hortatus: hortatu amicorum 201, 3
hostis: tu praecedis catervas hostium (*i. militum tuorum*) 2, 1
humilitas: humilitatis 75, 25 humilitatem 76, 5. 109, 4. 141, 16 humilitate 31, 35. 44, 18. 111, 23. 116, 38 humilitas confitentis 30, 7 confitentis humilitas 47, 4 humilitas sui conscia 62, 28 amore humilitatis 59, 4 piissima humilitate 43, 2 opus est confitendi officio humilitate paenitendi 111, 19 humilitati meae 92, 11 datis ad humilitatem meam litteris 69, 12
humiliter: pie humiliterque 3, 4
hydria: farris hydria 58, 3

iactantia 58, 21. 141, 22 sine iactantia libere dico 55, 25
iactitare: comperimus de reconciliatione iactitare se Graeciam 70, 5 iactitabat 31, 34
iactitator: operis iactitator 31, 16
iaculare: veritati perspicuae saxa iaculare 20, 1
ianitor: caelorum ianitor 124, 1 sanctis ianitoribus 145, 7
id est: illud quod imo lectionis iussistis adiungi, id est: requiescet *etc.* 55, 5 persona tertia, id est potitur 86, 16 haec tria verba, id est fervere, egerimus aut indecores 86, 11 id est *scilicet* 34, 8. 11 *cf.* hoc est
idus: octavo iduum Septembrium die 98, 13
igneus: principes cum sit igneus ad inveniendum 83, 8
ignitus: serpens ignitus 134, 19
ille — iste 25, 27 iste — ille 25, 27. 115, 8 illa — ista 114, 3. 145, 14 ista — illa 114, 5 illius — istius 77, 9 illi — isti 26, 28 illam — istam 94, 12 in illo — in isto 21, 12 illis — istis 118, 4 eos — illos 117, 3 de isto ille scripsit 114, 3
illic *in eo* (*sc. Christo*) 28, 23 repositum est illic (*in illa persona*) 32, 31 illic (*in funere*) 117, 24

illic (*apud eum ad quem data est epistula*) 44, 19 illic — hic 46, 9. 56, 11 illic — hinc 76, 20. 77, 8. 92, 22 illic — istic 50, 20 istic — illic 59, 22
immo magis 60, 4
imus: illud quod imo lectionis iussistis adiungi 55, 5
in: in id ipsum 16, 14. 69, 3 in exitia sera coniunctio est 37, 17 quo in animam viventem sublimaretur 14, 2 reddantur in centuplum 33, 29 in testimonium largitatis servare 97, 28. — in dei nomine 62, 11. 66, 21. 80, 9. 87, 18. 99, 26 in nomine patris baptizatos esse se 8, 27 si in solius redemptoris nomine adquirimur 7, 25 quae praedicata sunt in prophetis 21, 7 utrum in domno clementiae vestrae patre mentio acciderit 62, 15 domino in Christo piissimo 201, 1 frater in Christo 274, 1 domino in Christo gloriosissimo 69, 7 in Christo redemptos 3, 20 ut quasi in ore trium testium firmaretur 121, 25 propheta dei filium processisse confirmat in puero 17, 14 pastor ovem suis humeris vexit, quia in suo corpore sublevavit 115, 5 divinum munus in nuntio suae incolumitatis accepi 67, 8 desiste in malis ferventibus credere finem malorum 66, 32 in legatione directum 67, 14 quarum (reliquiarum) cultu beatissimum Petrum in virtute et vos semper habere mereamur in munere 59, 28 assumere in natura 19, 13 in aliqua recti similitudine 16, 11 nihil sine spiritu in veritate cognoscitur 122, 18 in simplicitate 47, 14 in plenitudine 15, 22 ut planctum, quem non habet in scientia, afferat in natura 117, 1 Virgilium in carminum dignitate non possumus consequi 86, 28 nec in humilitate minorationis absconditur claritas aequalitatis 122, 21 istud vidit in spiritu, gessit in signo 125, 28 in domino laetemur 63, 31 credo in dei nostri misericordia, quod 97, 26 in tempore futuro 90, 14 in praesenti saeculo 146, 22 in futuro saeculo 146, 22 in aetate vestra 57, 1 in die festivitatulae 97, 24 quod vobis in exercitio erit operis, hoc solvatur in praemio 146, 25. — in *omissum*: animis meis desiderium pudorque decertant 48, 3 expensam quae animis tuis calet 57, 29
inaccessus: fores inpiis inaccessas 146, 2
inaequalitas *infirmitas*: corporis inaequalitas 88, 16 nondum plene detersa inaequalitas 93, 28
incarnatio: incarnatione 19, 11. 26, 7. 60, 10 incarnationem verbi 17, 6 dominicae incarnationis 54, 21
incentor: perniciei funestus incentor 16, 5
incessabilis: incessabilis cura 81, 30
incessanter 146, 26
inchoatio: inchoationem sui 4, 11 inchoatio discriminum 117, 1
incīdere: incidi chartam 83, 16
inclamare: vobis apostolus inclamat 15, 4 quidquid psalmis ac precibus mundus inclamat 110, 21
inclinare: divinitas, quae inclinabatur e caelo 11, 31 qui dignatur inclinari 12, 3 inclinari legitimis 110, 27 inclinatus a summis 18, 19 in corpore contumeliis inclinato 20, 31
incommodum: incommodis calamitatum 66, 29
incommutabilis: incommutabilis veritas 10, 25
incomparabiliter: non incomparabiliter praevenit oblivio 47, 7 incomparabiliter plura 14, 36 incomparabiliter maius est 34, 1
incomparatus: incomparatae pietatis 48, 9
inconcussus: inconcussa pax 54, 34
incongrue 18, 21
incontaminatus: omnibus incontaminatam se reservat hereditas 105, 2 filia defuncta est incontaminata 33, 5
incontinentia: furoris incontinentia 114, 25
incorruptibilis: incorruptibilem constantiam 179, 2
incredulitas: incredulitatis 75, 11 in sua incredulitate durantibus 60, 22 incredulitatem resurrectionis 117, 26
incumbere: licet dolor incumbat 49, 7
incunctabilis: incunctabili fide 99, 12
***incunctabiliter** 121, 24
incunctanter 30, 10. 54, 26. 82, 25
incurrere: poenas incurrere 26, 3 barbarismum me incurrisse 85, 20
indeclinabilis: indeclinabilis virtutum servator 29, 30
indere: quae scriptis aestimavimus indenda praesentibus 72, 8
indesinenter 83, 30
indevotio: indevotioni 101, 11 indevotionem meam 90, 7
indevotus: indevotos 101, 32
indicare: indicatis 49, 10 culpam quam litteris indicastis 49, 5 ut indicastis 49, 26
indicere: de indictae fidei firmitate securi 99, 9
indiculum: haec quaedam nostrae responsionis indicula transmisi 61, 34
indigentia: indigentia panis 115, 33
indigenus: aures indigenas 141, 18
indigere: qui levari alterius ope non indiget 10, 27
indipisci: summam hereditatis indeptae 105, 8
***indiscussus** 22, 10
indivisus: indivisae divinitatis 8, 7
indubitabilis: indubitabili veritate 122, 24
indubitatus: indubitatae felicitatis 85, 12
indulgentia: indulgentiae 13, 14
indumentum: indumentorum mollities 76, 1
ineffabilis 25, 24. 105, 4 pietate ineffabili 32, 27 ab ineffabili paternitate 61, 31 ineffabilis necessitas 109, 4 ineffabilia arcana 17, 31
ineffabiliter 7, 8
inemendatus: libellum inemendatum crudumque 80, 30
inexcusabiliter 27, 28
inexhaustus: inexhaustae largitatis 97, 28
inexploratus: inexplorata criminum magnitudo 84, 16
***inexpugnabiliter** 145, 5
infantilis: infantilis aetas 111, 32
infercire: infercisse 142, 24
infernalis: ab infernalibus latebris 62, 16
infernum: quantum ad infernum spectat et finem 91, 2 de inferno 106, 31
infestatio: infestatio febrium 179, 29
infidelis 134, 24 infidelis usus divitiarum 118, 12
infidelitas: infidelitatis 29, 18
Infinitivus: salvat rectum credere 4, 27 nisi iungas etiam catholico intellectu de divinitate sentire 4, 28 suum nasci illi malum erat, qui tradidit, nobis bonum 5, 27 cum principium eius deludere finisque vanuisse sit 11, 36 hoc est nasci corporeum, quod venire divinum 17, 28 nostrum reviviscere 26, 7 vestrum promisisse iam ex parte fecisse est 67, 32 istud plangere 116, 36 nostrum nosse credere est 122, 26 quorum volasse voluisse est 125, 33 vigilare vestrum cunctis invigilet 146, 19
infirmantes: infirmantium reditu (*opp.* incolumium) 43, 15
infrequentatus: quod infrequentatum torpuit 98, 9 loca infrequentata torpescant 38, 18
infucatus: fides infucata 70, 17
ingerere: cur despicis ingerentem 20, 5 ingeratur 50, 13 volumen per vos temperatius ingerendum 73, 7
ingratus: ne divinae gratiae reddar ingratus 74, 16
ingravare: ingravante periculo 112, 21
inhabitare: templum quod praeter deum nullus inhabitat 121, 13
inibi 133, 15
iniungere: iniungis, ut si quid a me conscriptum est, vestro nomini dedicetur 201, 5
iniuriare 178, 27
inlatio: inlatione *oblatione, dono* 44, 18

inlicite: illicite 116, 7
inlicito 38, 24
inlicitus: illicita 37, 16. 69, 18. 92, 1 illicitis licita maculare 31, 3
inluminare: illuminatus tactu sancti corporis 27, 32
inlusio: illusionis 26, 30 inlusione 27, 10
inlustris: vir inlustris Laurentius 43, 9 viri illustris Laurentii 76, 23. 77, 5. 16 viri illustris Cereti 67, 28 Viennensis senatus, cuius tunc numerosis illustribus curia florebat 110, 26 viro illustri Apollinari *inscr.* 56, 13 Helladio 95, 1 viro illustrissimo Apollinari *inscr.* 66, 1. 79, 16. 81, 4 Aureliano 66, 23 Senario 68, 1 Arigio 78, 7 Heraclio 81, 29. 102, 15 Ansemundo 83, 32. 93, 27. 94, 7 Messiano 85, 9 Valeriano 94, 14 Ceretio 94, 21 Rucloni 95, 9
inmaculatus: immaculati artus 75, 33 immaculatos vos et integros 72, 18
inmensitas: immensitate praestitus 142, 8
inmensiter: immensiter 110, 12
inmunditia 38, 6 immunditiam contraxerant 38, 26
innectere: innexus pariter adgravatusque dignatione sollicitudinis 97, 18
innocentia: sanctae ac simplici innocentiae vestrae 79, 26
*inofficiositas: inofficiositatem vestram 90, 2
inopportunitas: summa inopportunitate perago 96, 11
inpaenitens: impaenitens cor 72, 14
inpar: impar ad gratias 90, 23
inpassibilis 16, 35
inpatientia: inpatientiae 119, 13
inpedire: non obesse sed impedire 34, 23 quod vos ad dispositionem piissimae voluntatis corporis inaequalitas impedivit 88, 15
inpendere: planctum super Lazarum impendit 27, 1 benedictio impenditur 37, 23
inpendium: lectissima producens in domini impendia 39, 16
inpensus: impensis precibus quaeso 86, 24 tractatu impensiore 24, 27
inperfectio: imperfectioni divinae 60, 13
inperfectus: prodidistis imperfectis secreta nostra 58, 16
inpetere: sciens me non minus a cive quam ab hoste dissidente impetendum 56, 6
inplere: salubrius non inpletur pompa quam regula 202, 11
inpolitus: exiguo atque impolito operi *i. imperfecto* 48, 5
inpollutus: impollutae manus 96, 31 impolluto populo 22, 8
inponere: inposita flagella 38, 1
inportune: importune 99, 3
inpositio: per inpositionem manus sacerdotalis 36, 19 manus impositionem personae adhibete 57, 18
inpossibilis: impossibile erit 74, 26 quoniam inveniri inpossibile foret 201, 11
inpossibilitas: impossibilitas 74, 18 impossibilitati meae 89, 9
inproperare: improperatur 12, *ad* 25
*inpudendus: de impudenda defuncti communione 22, 10
inpugnatio 179, 29
inpurgabilis: inpurgabili horrori 36, 26
inputare: imputando 49, 32 nihil imputet tarditati 101, 12
inputatio: sensibus vestrae imputationis 46, 25
inquam: quis . . . quis, inquam 82, 21 vobiscum . . . vobiscum, inquam 92, 18 faciet . . . faciet, inquam 76, 1 multa sunt . . . multa sunt, inquam 146, 6 agnosco . . . agnosco, inquam 106, 4 laborem, inquam, dico 83, 11 unde inquit 'Membra — 121, 13 sermo subiectus 'Vocabit' inquiens 116, 34
in quantum 59, 26. 92, 24. 94, 9. 18 in quantum habuerint vires 74, 4 in quantum potest fieri 118, 8
inquirere: novi exitus sollicitae diligentiam relationis inquirant *i. requirant* 71, 15
inrationabilis: irrationabilis creatura 111, 33
inreprehensibilis 31, 5 inreprehensibili fide 29, 33 quod solis inreprehensibilibus debetur 124, 25
inrevocabilis: inrevocabilem sententiam tenere 123, 8
inriguus: boni supercurrentis irriguo 56, 31 ex quodam supernae benedictionis irriguo 47, 25
inrogare: inrogari 36, 14
inrubescere: rosae vultus sero pudore inrubuit 133, 30
inrumpere: petulantia honestatem inrupit *violavit* 124, 20
inscrutabilis: inscrutabilem dei altitudinem 4, 9
insensibilis 36, 20 ex immobili atque insensibili quiete 105, 18
inseparabilis: personae inseparabilitatem 7, 16 de hac inseparabilitate 19, 16
inseparabiliter 149, 28
inserere: inserat se paulisper loco praesenti illa obtestatio 21, 17
insinuare: insinuat sacerdoti 22, 23 vestro favori me insinuo 44, 23 licet portitoris persona se insinuet 45, 2 adulescentem insinuo 67, 27 misericordiam (vestram) populus gaudiis mundo insinuat 76, 7 sollicitudo se insinuat 79, 23 laboris mei seriem insinuo 83, 10 nos insinuent 93, 14 insinuemus vetera 98, 12 se insinuat 14, 23 insinuat 10, 20. 104, 10. 113, 18 insinuavit 1, 9 insinuet 68, 19 insinuate 77, 2
insonare: illa constipatio, quae virilibus animis virus anguis sibilo feminei sermonis insonuit 62, 14
inspirare: inspirante compunctorum cordibus deo 110, 32 deo suorum animos inspirante 4, 21 inspirare incorporeus potest, insufflare nisi corporeus non potest 13, 31
inspiratio: inspiratione divina 58, 30 non sine divina inspiratione 98, 2
instans: instantissimo aestu desiderii 117, 25
instantia: tempus ab instantia ruralis operis vacuum 98, 15 pro resurgendi instantia 27, 15
instituere: debita infirmitatis instituis 24, 15
instructio: competens instructio 70, 24 instructionis vestrae 72, 24 divinae instructionis non inopem 83, 21 totius instructionis plenitudo 69, 5 mandati instructione 98, 22
instrumentum: instrumenta iudicii 20, 35 instrumenta maestitiae 32, 29
insufflare (*vid.* inspirare) 13, 31 insufflasse 13, 32. 14, 11
insufflatio: insufflationis 14, 5
insultatio: insultationis dentem fixisset aemulus livor 33, 7 ob insultationem meam in vos iustius excitandam 91, 9
insusurrare: sicut insusurratum fuerat 22, 23
in tantum: in tantum ut 12, 19 in tantum gaudentes 72, 3
integer: sic ad integrum sanus 113, 13 non ad integrum fructu carebit 111, 30
intelligibilis: magis intelligibile 77, 29
intendere: summo convicium minorationis intendit 4, 8
intentio: ne quis intentione pereat 44, 1 intentionis obstinacula 23, 24
intercessio: intercessione 44, 18 vestrae intercessionis 46, 8 vestra intercessione 87, 11 sanctorum intercessione 106, 28 unde intercessionem de proximo suggerendam praesens episcopus allegaret 73, 19 absentem intercessionibus adquisivit 59, 16
intercessus: intercessu *dat.* 44, 23
intercurrere: hoc intercurrendi commercio 93, 15 intercurrentibus fulmentis 142, 30

interdicere: nobis etiam verborum mendacia interdixit 28, 9 interdictae reprehensionis 124, 17 interdicta nominis mentione 57, 19 adulterio interdicto 116, 21
interesse: instructionis vestrae interesse credimus, ut ea, quae apud nos acta sunt, vobis nota faceremus 72, 24
interim: *interea* 49, 10
interior: interiore sapientia 23, 31
interminabilis: interminabilis praesentiae 6, 16
interpellare: interpellantis simplicitas 73, 27
interserere: quia condicionem inter nos habitam, etiamsi tunc non debuisset interseri, modo specialiter deberet impleri 89, 18
intervenire: interveniendi viribus 44, 20
interventus: interventu vestro 44, 17
intestabilis: tam intestabili animo 50, 13
intimare: intimo 122, 10 desiderium vestri omnibus intimatis 68, 26 qualiter, quae tractandae sunt, ecclesiarum ministris debeant intimari 98, 30 ad haec intimanda 101, 21
intrare: intravi discrimen editionis 201, 4 intratum contagium 25, 20
intromittere: intromittendae novitatis 16, 8 intromittendo circumcisionem 21, 11 credimus coram sacris gloriae vestrae obtutibus intromitti 93, 4 catholicis intromisit 62, 17
inuberare: me praedicationum vestrarum cultus inuberat 83, 25
invehere: orbis desideret, quod locus invexit 146, 21
invidere: invidet erogare 102, 10
invisibilis 11, 30 invisibilia 45, 19
invocatio: invocationis ardore 78, 26
ipse: syllaba ipsa *i. hac ipsa* 85, 27 ipsius *istius?* 145 *tit.* *eius?* 146 *tit.*
iracundia: calentem diei ferventis iracundiam 124, 20
ire: scribitis indevotionem meam vos ultum isse 90, 7
isicium: pavus isicio conclusus 95, 25
iste *vid.* ille
istic *vid.* illic 53, 18
ita: basilica eminentiori suae ita subiacens, quod aequalis superiori altitudine 142, 36 *cf.* sic — quod
iter: via itineris cuiuscumque, quam gradimur 118, 15
iubere: iubere dignatus est necessitates suas sermone meo (me) pandere 45, 4 donec vento et mari silentium iubeat dominus 112, 31 iubenti ut secreta sint dona 145, 23
iudicium: in retributione iudicii 112, 32
iugis: iugi eruditione 83, 2
iugiter 81, 13. 89, 9. 103, 5. 146, 19
iuramentum 21, 18 de iuramentis 124, 23
iurare: per illum deum iuratum est 21, 25 quae causa femoris iurandi? 21, 23
iussio: contra domini iussionem 10, 6 filii iussione 14, 23 crebra victus iussione 275, 5 iussionem 15, 15 iussioni vestrae 54, 16 reverentiae iussionem 77, 4 iussio reverenda 77, 17 cupimus iussionem 77, 23 iussioni 89, 2 iussione tertia 106, 31 iussione 107, 2
iustificare: iustificatus 31, 35 iustificatae peccatricis 125, 23
iustitia: apud iustitiae vestrae animos (*Gundobadi regis*) 74, 7
iustus: iustum est ut dicamus 58, 22
iuxta: iuxta quam promissionem 10, 22

kere *chaere* 83, 16

labor: laborem huius fatigationis 65, 12
laboriosus 73, 30 laborioso 50, 13 laboriosum ipsum 49, 10 laboriosis insultare 96, 14
lacessere: lacessivit cunctorum lacrimas amor vester 32, 22
lammina: per lamminas 39, 2 auri lamminae 126, 33
*laniator: vorax laniator 115, 17
lapis: angularis lapidis 125, 25
latitabundus: seu latitabunda seu publica 96, 29
lavacrum 31, 16. 125, 26 lavacro 107, 17. 129, 5 lavacri salutiferi 129, 18 crebro lavacro a peccatis ablui 8, 24
legalis: per observantiam legalem 113, 31
legatio: legationem caelorum terris adtulit 17, 34
legere: legat de Christo per apostolum dici 11, 13
lentare: intra quod spatium coctilis caeni glutinum lentari possit 97, 15
lepra: leprae horrore 129, 8
leprosus 104, 19
*letabundus: letabundum virus 22, 3
lex: in lege *Moysis* 3, 17. 18, 37 legis nostrae 39, 7. 40, 15 legem nostram 56, 26 legis alienae 36, 13 per clericos legis alienae 67, 8 catholicae legis 74, 25 ad catholicam legem 35, 9 lex Christiana 54, 26 lex Iudaica 54, 27
libamen: aeterni libaminis ordinem 105, 9
liber: licet liberum non habeam aliud facere 84, 3
libramen: libramine 137, 17
librare: causarum actione librata 78, 26
licere: quia videbat arcana, quae non licuerat mortalibus intueri 10, 16 licet si vos filius liberaverit 121, 19
ligare: quo (decreto *scil.* fati) cum nostrae mortalitatis condicio non ligetur 24, 21
lignum: in ligno 25, 33 in ligno salutaris excelso 25, 1
lima: me sedulo collocutionis vestrae lima componit 83, 24
limbus: quasi quodam opportunitatis propriae limbo 110, 35
limen: liminibus transistis ad proelium 81, 5
limitare: Rodano limitante 102, 22 nullis terminis sceptrorum diffusio limitatur 100, 18
linea: phantasmatis linea ducatur an traducis 24, 4
liniamentum: liniamenta corporis 24, 36
litterae: litteris nos frequentate 59, 25
litterarius: litterarii sermonis 59, 14 in litterario sermone 65, 23 litterario famulatu 55, 12. 68, 24
litteratus: nullus litteratorum 86, 12 litterata promissio 62, 19
lituratus *cf.* litteratus 62, 19
localis: exiguitas localis 142, 7
locus: in loco 22, 20 loco praesenti 21, 17 per omnem eloquii sui locum 8, 36 ad hunc locum cessi 49, 32 locum recensendum 13, 27
longaevare: praesentiam vestram divinitas longaevet 88, 13
longaevitas 129, 11. 32 longaevitatis accessae 50, 3 felicissimam longaevitatem 36, 7 immortali longaevitate 35, 5
longinquus: longinqua est a sapientum soliditate 19, 3
longus: longum servire nos deceat 101, 3
lubricus: sub cuiusdam lubrico quaestionis 13, 21
ludificatorius: nihil ludificatorium 11, 31
luere: luitura (?) 138, 15
luis: luis ista 57, 14
lumen: salubri lumine declaretis 68, 35
luminosus 104, 18
*lusilis? 96, 28
lusus verborum: discretionem — decretum 24, 19 expertus culpae, particeps poenae 25, 29 si livore eius sanati sumus, incassum collatam mihi sanitatem invidet falsiloquus livor 26, 15 Manichaei Fausti opus infaustum 29, 34 operantis sensus potius quam census 33, 19 oblata — ablata 39, 12 aut orando conponere aut perorando excusare 48, 8 honorare — onerare 49, 22 Vincomalum, quem deus tribuat ut in bono vincat malum 49, 26 sacerdotibus — seductoribus — sectatoribus 55, 34 diligenti observatione et observanti diligentia 63, 24 nullo in affectibus . . . impertitus effectu 65, 17 ut

me offerendis officiis non offerrem 65, 20 nec minor est dignitate dignatiô 65, 26 · exsolvi — excolui 67, 15. 16 exclusus includitur 74, 21 si agnovistis, ignoscite 79, 11 supplere (?) — implere 80, 28 non ex meo ore sed ex vestro amore 83, 7 attrahere — detractare 87, 3 oratorem eloqui potius quam obloqui decet 87, 4 materiam non versibus sed dentibus expedisti 95, 19 inpexum neglegens crinem alvum pectinibus pexuisti 95, 21 appetitum pavus isicio conclusus excludit 95, 26 nec tibi dixerim profuisse quod defui 96, 1 sollertia eligi — auctoritas legi 98, 26 pretio — praemio 102, 6 montium scandendorum magis quam versuum 102, 18 orando — perorando 110, 29 actus in requie, requies in labore 112, 4 criminum — discriminum 112, 28 cum resurrectionem mortuorum non mortuo sermone describeret 121, 2 quorum volasse voluisse est 125, 33 suppressisse verum — expressisse mendacium 141, 25 derogare — adrogare 141, 28 *etc.*

magis: magis convenientius 111, 20 auctoribus meis semper magis habitum est quod a principibus sumerent, quam quod a patribus attulissent 100, 10 quodque magis dolendum est 23, 5
magister *Christus* 28, 30 veritatis magister 28, 8
magisterium: magisterii 16, 16 ad magisterii testimonium 124, 1 munere magisterii geminati 88, 6 magisterio 43, 18 tali magisterio 117, 31 magisterio tuo 67, 33 magisterio Christi 54, 29 sacerdotali magisterio 53, 13 magisterio scripturarum caelestium 29, 22 magisteria lacrimarum 117, 2
magnificentia: magnificentiae vestrae *Celeri senatoris* 77, 17 magnificentiae vestrae gratiam expertus (*Senarii viri illustrissimi*) 68, 2 magnificentiae vestrae litteras (*Apollinaris viri illustrissimi*) 80, 18 per quaecumque magnificentiae suae scripta (*eiusdem Apollinaris*) 73, 8
magnificus: praefato viro magnifico, filio meo Gemello 65, 31
magnitudo: magnitudo vestra (*vir illustriss. Messianus*) 85, 16 vestrae magnitudini (*viro illustriss. Helladio*) 95, 2
magnus: duos presbyteros magnae ac probabilis vitae 98, 21 magnum erat, si perissent venena; quanto maius est successisse medicamina 133, 25
magus: apparuit magis 26, 31
maiestas: piae maiestatis iudicio (*de imperatore*) 101, 6
maledictio: in campo maledictionis 133, 27
mancipatus: mancipati contagio 14, 20 custodiae mancipatus 96, 5 servili custodiae mancipatum 89, 25 operibus mancipati divinis 178, 22
mandator: mandatorem tuum 67, 13
manifestare: manifestatus in carne 114, 33
manipulus: manipuli lolii 133, 22 manipulos gaudiorum 133, 2
mansio: multitudine mansionum 142, 23
mansor: mansor permansurus 133, 6
marcidus: fides tepore marcida 83, 3
marginare: triduum praesens quod circumpositis sollemnitatibus marginaretur 110, 35
materia: inventa materiae opportunitate 201, 14 dabit deus ut bellorum trophaea cuiuscumque sermonis obsequio sub materia triumphi pretiosioris exaggerem 74, 31
matrimonialis: vinculi matrimonialis 9, 10
matrimonium: sibi in matrimonium sociavit 48, 16 Abraham patrimonio matrimonio recte usus 34, 37
meatus: ex ipso meatus tramite 63, 9
medela 45, 23
mediare: mediantis rationis 126, 30 qua (religione) mediante 101, 2
mediatio 18, 21 mediationis 18, 23 mediationis mysteria 9, 4
mediator 7, 18. 9, 1. 5 mediatoris 17, 21. 20, 31. 25, 2 mediatorem 18, 21 resuscitati mediatoris 61, 4 passuri mediatoris 125, 23
medicus: medicum vulnus 27, 30
medietas: medietatem prandii 95, 28
mediocris: mediocrum 31, 1
medioximus: medioxima viroris amoenitas 97, 3
meditari: tractatum atque meditatum 202, 15
meditatio: ut nec arma poscantur vel fervor meditationem expectet 55, 19
medius: sub temperamenti medio 16, 31
melius: melius est, ut 2, 1
mellificus: uvam *vel* bacam mellificam 142, 10
meminisse: meminerit pietas tua hunc libellum illis tantummodo legendum dare 274, 10
memoratus: memoratus filius vester 40, 14 ad memoratum exemplar 97, 9
memoria: beatae memoriae Anastasium 63, 31 a praedecessore nostro sanctae memoriae Anastasio episcopo 63, 19 bonae memoriae ostrea 96, 8
mensuratus: mensurata fidei adstructione 275, 12
mentiri: de testimonio mentiuntur 13, 24
mercennarius: mercennarius clamor 124, 28
merere, mereri: meruero 95, 15 non meruit 94, 2 non adesse merui 46, 13 sedem fidei nostrae adorare non merui 74, 14 nuntium vestrum si meruero sumere 87, 25 cum vestram meruerint videre personam 46, 3 meruerim servire 77, 15 quisquis felici meruerit servire 100, 28 interesse non mereor 74, 20. 78, 12 responsa mereamur 93, 18 merentur adspicere 93, 13 mereamur agnoscere 77, 26 si nos mereremur audire 108, 2 illud, si mereor, scire desidero 62, 14 subscriptionem pro manu merear osculari 99, 31 quarum (reliquiarum) cultu Petrum in virtute et vos semper habere mereamur in munere 59, 29 ut ab transgressorum venenis intacti esse mereamur 72, 19
meritum: servilis culpae meritum 25, 18
-met: semet 27, 31. 130, 17 semet ipsum 117, 32
mina: traditam minam 150, 29
minister: ecclesiarum ministris 98, 30 caelestium ministrorum 114, 39 utrum impenderit ministerium seminis 21, 16 de ministeriis haereticorum id est patenis paterisque 38, 21 ministeriis illis 39, 7 in his quae ad sanctum ministerium pertinebunt 39, 17 cum ministerio baptismatis 57, 20 communis ministerii 73, 17 ministerio nostro 73, 21 ministeriis 75, 24
minorare: quem paulo minus ab angelis minoravit 7, 13 facultas sacerdotalis officii minorata 45, 17
minoratio: convicium minorationis 4, 8 in humilitate minorationis 122, 21
minuere: nihil nobis de substantiae plenitudine minuit, qui, quod pro nobis adsumpsit, totum nobis reliquit 105, 10
minutiae: inter ipsa duo testamenta quasdam minutias ponunt 114, 6
miraculum: miraculorum 28, 1 ad faciendum miraculum 24, 10 in perficiendo miraculo 24, 25
mirificare: mirificato honore 34, 5
mirus: nec mirum est ut audeant 38, 14
miseratio: tribuat divina miseratio 81, 11
misereri: quae non misereatur virginis felicitatem 33, 8
misericordia: divinam misericordiam rogans ut 90, 23
mittere: misit *attulit* 91, 10
mixtura: mixturam auri 96, 33
moderamen: moderamine gubernaculi 102, 2
Modi: indicativus pro coniunctivo: agnovimus, quid erat 17, 8 agnoscat quam salubres — erunt 150, 37 scire desidero, utrum mentio illius ordinationis acciderit ... vel si servatur adhuc dolor 62, 17 edocete, si est indicenda sequestratio 48, 20 coniciendum est, si potest ille panis consecrari 37, 6

nescio in quem effectum redemptio nostra surrexit 60, 17 nullam fieri scismatis mentionem, si hoc, quod animos movebat, antistes iusserit abrogari 22, 25. — *optativus:* conventus . . . vel singulos post biennia faceremus: *i. utinam faceremus* 98, 6. — *conditionalis:* duo sunt quorum aut deus solus aut homo solus utrumque non faceret, sed unum deus, aliud posset homo 26, 20 incassum venerit, nisi intrasset 129, 9 quo etiamsi in veritate sit heremus, fleret paradisus 53, 10. — *coniunctivus praesentis pro futuro:* ubi videbunt catholici, quem ambiunt, ubi vel illos ignes Eutyches simulatos putare desinat 29, 14

molitio: aliquid novae molitionis 29, 19 phantastica honoris contumeliosi molitione 25, 38

momentaneus: momentaneam paenitentiam 30, 5

momentum: paenitentiam quasi sub momento mortis acceptam 30, 6 per momenta singula potestatum speratur adventus 89, 5 puto non parvi operae esse momenti 22, 2 veluti si cuiuscumque laudis momentis eo censore donarer 80, 24

monstruosus: monstruosum 109, 13

monumentum: Christus inter suprema cibi illius monumenta testatur 28, 35

mordere: sermone morderi 12, 26 silentium nostrum quo dilectio mordetur vestra 70, 25

mors: mortis fornacibus 107, 25

mortalitas: mortalitatis condicio 24, 20 mortalitate 116, 28

mortaliter: ad poenam mortaliter torsit 119, 19

morticinus: morticinum dogmatis alieni 38, 7

mortificatio: mortificatione 25, 28

mortuus: non mortuo sermone 121, 2

multipliciter 87, 12. 91, 7. 97, 20. 111, 10. 115, 30 multipliciter quaeso 92, 13

multitudo: ecclesiarum multitudo 113, 10

multotiens 178, 9

mundanus: mundanum 28, 22 dum per mundanum pelagus curritur 66, 27 mundana commotio 112, 12 mundanae pacis 15, 19 mundanae conversationis 117, 34 rege mundano 117, 10 mundana cohabitatione 107, 29

mundare: funeribus mundari 38, 5

mundialis: mundialibus curis 180, 9

mundus: huius mundi 11, 17 mundi gloria 116, 11 contemptores mundi 31, 18 quae mundo erant invisibilia 45, 19 mundum fugitis, sed orate pro mundo 146, 18

munerari: fidem nostram contemplatione munerata est 57, 1

munificentia: hanc munificentiam credimus expetendam 53, 23

mysterium 104, 9 mysterii 28, 11. 149, 29 mysterio 141, 10 mysteriis 57, 3. 105, 3. 125, 22 caelestis mysterii 146, 31 de caelestibus mysteriis 122, 24 altitudo mysterii 9, 14 quid mysterio plenius 106, 7 mysterii eventum 123, 7 de tali mysterio 18, 2 mysteriorum orientalium 40, 1 mediationis mysteria 9, 5 mysteria veritatis 17, 5 mysterium copulandae diversitatis 17, 25 non sine mysterio gratiae subsequentis 21, 19 horae illius mysterium 24, 19 redemptionis mysterio 26, 6 dominicae mortis mysterium 38, 2 generationis divinae mysterium 122, 19 mysterium triumphi 138, 2

naevus: interdictae reprehensionis naevo 124, 17

namque *plerumque postpositum*, *e. g.* 59, 23. 201, 5. 202, 3

natalis: origine natalium 124, 2 cives superiorum natalium 173, 1 sollemnitas natalis tui 146, 30 ad sacrum anni natalis diem 146, 35 natalis dominici 93, 31 natalis domini 94, 9 in natali confessoris 153, 16

nativitas: nativitas fraudulenta 129, 11 nativitatem 107, 18 per nativitatem corporis 54, 24 iste pastor permanens in nativitate 114, 34 primae nativitatis 54, 36 nativitas secunda 54, 37 nativitatem Christi 60, 24 nativitatis dominicae festa 88, 10 nativitatis domini sollemnitate 173, 1 sacrae nativitatis 26, 30

natura: assumere in natura 19, 13 dei filium habuisse in divinitate substantiam, priusquam sumeret de incarnatione naturam 60, 10

naturaliter: pavidos naturaliter cervos 110, 2

nec *ne quidem:* 23, 5. 46, 13. 96, 8. 99, 23 quem nec fallere decet 58, 9 nec sic 58, 13 *etc.* — nec — quidem: nomina quae nec in aliis quidem operibus frequentare licet 202, 5. — nec *non:* nec quamlibet aetatem 49, 29. — nec — vel: non cessavit sed latuit: adeo ut nec arma poscantur extrinsecus, vel usque ad reditum legatorum suorum fervor meditationem expectet 55, 17

necesse: necesse adfirmari a nobis expectat 23, 19 necesse est ut ambigua incipiant esse 27, 3 necesse est, ut 79, 22

necessitas: nisi forte evidentis causae ratio extorserit alicuius epigrammatis necessitatem 275, 8 in illa notissimae perturbationis necessitate 201, 10

*nefario 16, 12

negator: depositi negator 73, 25

nescire: nescio in quem effectum redemptio nostra surrexit 60, 17 quam caritatem populo suadebimus, si hanc in nostris rectoribus nesciamus 43, 20 nescit sentire 25, 20

nexus: nexus necessitatis 98, 19

nihil: adsertiones haereticorum nihil esse 1, 1

nimie: hominem nimie crudum 49, 27

nimietas: alvum nimietate concretam 95, 21 a nimietate praeconii 141, 29

nisi quia *vid.* quia

nocenter 75, 10

nocturnalis: nocturnali habitatione 66, 15

nodus: ubi mihi post invidiae nodum insultationis dentem fixisset aemulus livor 33, 7

nomen: nomine libri vocitasti 274, 7 verba vel nomina 205, 5 licet nominibus propriis titulisque respondeant 201, 13

nominatio: quod minus fuerat nominatione praemissa 8, 30 expressa parentum nominatione 11, 33

nominator: Christi vacuus nominator 134, 13

nominatus: quatenus nominatus ipse unus in tribus est 4, 16

non *ne:* non extorqueat 98, 26 non obirascantur 121, 16 non pigeat 26, 11 non credite 81, 23. — non — sed: quod nunc auditus accusator, tanti criminis non, occulta susurratione a sociis facti, disseruit qualitatem, sed ipso coram, qui peregit ista, proposuit 48, 17

nonnullus: opusculorum quorumpiam execrabilium sane et in nonnullis etiam sermone turpissimorum 29, 26

noster: arma, quae quasi iam in nostra defecerant 55, 17 aut extraneus potuit praesumere aut noster debuit temperare 31, 12 tantum de nostro prolata 120, 13 nec umquam recipiatur a nostris, quod repudiatur a propriis 38, 19

notitia: notitia vestra sufficeret 68, 17 ad notitiam vestram non detulisse culpatis 55, 11 ad notitiam nostram 44, 5

novitas: intromittendae novitatis 16, 8 vivendi novitas fecit puerum 35, 4

nox: sacra nox 75, 29 in ipsa sancta nocte 46, 15

nubilum: omne nubilum detersum 43, 10 sub huius ambiguitatis nubilo 79, 30

nullatenus 114, 12

numerositas 14, 19 numerositatem 129, 17 (numer)ositate 142, 26 numerositatem deorum 134, 11 dona numerositate copiosa 44, 11 annorum numerositate 88, 12

numerosus: numerosiorum exemplorum numerum 62, 4
numerus: sacrati numeri 35, 4
numerus *sing. cum plur. commutatur:* scripsistis iam redux 79, 33 vos absentem 85, 25 officia, quae devotus impenditis 77, 13 mihi praestabit verbi aditum, quibus 79, 14 *cf.* 47, 1 vestri, 5 excessistis, 6 dignamini *etc.*, *at* 15 inquis, 18 te, 21 erubescas, 22 ampliastis *etc.* — ***numerus*** *plur. nominis de una persona:* vos dominos nationum *de imperatore* 101, 20 etiam nos patres esse concessit 81, 13 *etc.*
numularius: evangelici numularii 125, 18
nunc *frequens pro* iam 24, 2 *etc.*
nuptialis: festis nuptialibus 24, 10
nutabundus: nutabundis fastigiis 31, 20
nutatio: post quamque nutationem 80, 1
nutricula: nutriculam salutis 126, 12
nutrire: crinis nutritus 75, 32

obdurescere: quia tantum obduruistis 94, 23
obesse: non obesse sed impedire 34, 23
obex: obex temporum regionumque 93, 3 ne quem obex ullius excusationis abducat 98, 18 dominationem obex nulla concludit 100, 17 obex interiecta 101, 12
obiectus: obiectus insidias repellat 145, 10 nisi frequenter vota communia peccatorum impedirentur obiectu 89, 2
obirasci: non nobis obirascantur 121, 16
obitus: renovet magis obitus, quam terminet, actionem 146, 22
oblatrare: chaere oblatrante 83, 16
obligatio: utrum votum suae obligationis aperuerit 40, 15
oblongus: lapisculus oblongus 97, 7
obloquium: obloquio pruriat 113, 15 obloquia (*Sidonii locus*) 80, 13
obnoxietas: obnoxietatem 18, 16
obsequium: in obsequio habemus 77, 2 sancti obsequii 46, 23 litterarum obsequia 100, 26 praesentis obsequii portitorem 46, 4 paginae praesentis obsequium 59, 16 debitae paginae obsequium 101, 11 debito famulatus obsequio 87, 7 devotionis obsequio 22, 19 debitae venerationis obsequium 68, 7
observabilis: constitutionem observabilem 64, 16
observantia 63, 27 si aliquid vel scientiam vestram vel observantiam praeteriret 76, 4 devotionis observantiam 95, 3 rogationalis observantiae 108, 5 universalis observantiae cura 111, 8 observantia 112, 4 per observantiam legalem 113, 31 digna observantiae cura 124, 22 populus ab observatione dimittitur 13, 3 validae observationis exemplum 38, 23 propositis observationibus 49, 10 cum observationis breviculo 96, 23 observatio (rogationum) 110, 37 observatione praesenti 109, 7 in observatione praesenti 112, 2 de omni observatione 116, 23
observare: dominorum, quibus observatis, accitu 56, 16 basilicis observare 168, 13 observare *in custodia tenere* 179, 6
obstaculum: obstaculi praepediente obice 79, 24
*****obstinaculum** (?): intentionis obstinacula tam aperta sibi perstruat? 23, 24
obstinatio: obstinatione victrice 23, 29
obstrepere: occupationibus obstrepere 65, 21
obtendere: obtenditis 2, 12
obtinere: quod apud domnum meum obtinuisse me suggero 76, 25 prospera festivitatis exordia quia obtinueratis suffragio 88, 2 angeli de caelis optenta transmittunt 125, 32
obtutus: spem recipiendi obtutus 45, 17 coram sacris gloriae vestrae obtutibus 93, 4
obumbratio: obumbratione figmenti 22, 9 obumbratione velare 75, 4
occurrere: festivitati occurrere 89, 3 ne festivitati occurrerem 90, 6 ut mihi festivitas occurreret 90, 6 occurrendi libertate 101, 32
occursus: occursus meae devotionis 68, 25 meus occursus 94, 13 occursu meo *dat.* 55, 12 occursum vestri 101, 9 occursum istum 116, 15 occursu 95, 5
offerre: nec revelandam tibi gloriam meam liniamenta sumpti corporis obtulerunt 24, 36 immolandum filium iussus offerre 123, 5 ut me offerendis ultro epistularibus officiis non offerrem 65, 20 offerendi officii debitorem 62, 7 offerre (beneficium) 134, 20 fabrica offertur 37, 12 quod offertur 37, 27 munera a malis oblata 37, 13 offerentibus 39, 9 oblata 39, 12 offerrentur 39, 12 sacrum corpus offerimus 126, 32 si qui sic aut Christum offerat aut frontibus Christianum 129, 3
officium: epistularis officii responso 102, 27 offerendis epistularibus officiis 65, 20 paginis officii destinatis 95, 11 directis litterarii sermonis officiis 59, 14 litterarum officio 95, 4 officii mei portitoribus 63, 10 salutationis officium 68, 2 comitante salutationis officio 83, 5 salutationis officia persolvens 88, 17 officia semper debenda persolvo 94, 23 officia culmini vestro semper debita 62, 26 plus tamen officii mei offerre cupiebam 79, 18 pro dependendis divinis humanisque officiis 64, 3 officia profusissimae caritatis exsolvi 67, 15 unius officii commercium 67, 19 officiis 93, 4 tam absentium eam quam praesentium officiis celebrate 79, 12 ad officium deferendum 95, 2 officium — honorem (*cf.* onus — honor) 82, 30 pauperis officii tenuitate 92, 8 debitis commemorationi eius officiis 46, 23 principem officio legationis expetiit 43, 7 officiorum *ecclesiasticorum* mutatione 146, 12 divina officia 171, 11 ordinandi officii 66, 11 spiritalis officii 53, 2 festivitatis officiis 90, 14 sancta dominicae nativitatis officia 87, 23 psalmorum officia 111, 4 compunctionis officio 111, 11 confitendi officio 111, 18
omnigenus: omnigenam rem 186 VIII 2
omnimodis 179, 26
omnipotens: quidquid omnipotens non fecit, restat ut nolit 3, 24 omnipotens deus 17, 22 si omnipotens (est Christus) 11, 11
omnipotentia: omnipotentiam 122, 9
onerare: ad hoc ipsum oneratus 64, 10
opera: puto non parvi operae esse momenti 22, 2
operari: operantis sensus 33, 18 quos (philosophos) quicquid hodie catholici praedicamus, non profuit operatos 31, 20
operatio 28, 24 rectam operationem 31, 30
opifex: opificium 150, 11
opificium: brevis opificii 142, 15 eminentis opificii 138, 35 in opificio duplicis boni 129, 4
opinio: opinione sancta 68, 25 medicinae opinionem 67, 33
oportet: habemus hic adhuc amplius quod mirari oportet 25, 16 oportet non haereticis quod sunt esse, sed catholicis sustinere quod non sunt 5, 24
opperiri: regem opperiri 179, 4
opportunitas: quia de Abraham opportunitas sermonis exorta est 21, 10 inventa materiae opportunitate 201, 14 summa in opportunitate perago *cf.* inopportunitas 96, 1
opusculum: opusculi mei praedonem 72, 31 opusculum nec ante editum nec omnimodis emendatum 73, 2 sub professione opusculi 201, 6 publicare opusculum 73, 3 opusculorum conditorem 29, 26
oraculum: canonicorum voluminum oracula 20, 11 caelestis oraculi 44, 6 in vestrarum oraculo litterarum 65, 13 oraculo beatissimae responsionis 69, 28 ut principali oraculo iuberetis 76, 23 oraculum sermonis augusti 100, 26 responsa potius quam oracula 101, 13
orare *precari, passim ut* 89, 10

oratio *precatio* 133, 10 orationis 22, 34 oratione 22, 24. 88, 16 in oratione 107, 14. 117, 33 orationibus 90, 13. 15. 133, 18 incumbe orationi 83, 27 orationem primae processionis indicit 110, 38 orationum loca 150, 3
oratus: oratu adsiduo 40, 12
ordinare: portitorem tardius ordinavi 93, 21
ordiri: exordium ordiuntur 26, 30
ordo: severitatis ordinem temperare 49, 19
originalis 129, 30 originalis patriae claritas 29, 7 originale debitum 116, 3 originalia 137, 7
origo: per originem 65, 31
orphanitas: numquam vestra respublica orphanitatis incurrit perniciem 33, 12
ovile: ovili dominico 65, 9

paene: paene est, ut 133, 20
pagella: pagellae praesentis mentione 22, 3
pagina: paginae 66, 18. 142, 15 paginis 20, 16 pagina haec 64, 8 praesentis paginae 99, 25 paginae famulantis 67, 16. 93, 5 pagina famulante 53, 26. 68, 3. 88, 17 pagina famulatus 81, 8 praesentis paginae famulatu 60, 8 cum praesentis famulatus pagina 69, 27 offerre paginam debiti famulatus 45, 28 officii mei paginam 45, 3 paginis officii 95, 11 paginae praesentis obsequium 59, 16 debitae paginae 101, 11 directae ad me paginae 54, 20 perbrevem paginam 66, 13 in paginis evidentibus 70, 1 paginae eloquio 85, 16 stilo paginae liberioris 86, 25 pagina quae legi coeperat 83, 19 crux triplicis linguae pagina fuit 121, 23
pallere: vini pallentis 96, 9 electri pallentis 96, 30
palpabilis: digitis palpabilem 28, 2
palpare: aerumnas palpatis 45, 31
palpitare: aliquid palpitantis vitae 115, 12
parare: instrumenta maestitiae parabantur ad gaudium 32, 29
parcus: parcioribus ieiuniis 94, 24
parentalis: parentali cirographo 18, 17 sine supercilio parentali 21, 16 parentalia debita 100, 5
parentela: senium parentelae 13, 6
parilitas: parilitatem laborum 80, 8
parricidalis: parricidalis lapidum iactus 19, 33
pars: cum Orientis parte 68, 34 custodem primarum partium 82, 18
participare: participato nobiscum lumine 56, 30 participato labore 65, 7
participatio: quos Romani nominis participatione ditatis 93, 9
parturire: parturientibus lacrimas oculis 47, 11
parum: parumne fuit 14, 18 parum est quod perdidit unum pignus omnium pater 32, 22 parum est, quod auribus putetur ablatum 23, 11 ne parum sit, quod visus indicat 27, 26 parum sit, si dicam 141, 22 parum fuit, si — promeret, nisi — adsignaret 110, 31 parum est de laboribus, nisi de tuis 39, 11 parum fuit ut haberet, nisi acciperet 126, 1 parum videtur 10, 16 parum videtur si 145, 2 parum puto, si dicam 146, 10 parum est 19, 9 parum est, quod deum dicit in terrena venisse, nisi confirmet 19, 20
parvulus: parvulis unguibus (corvorum) 91, 9
passivum pro activo: quae quoniam aut requiri difficile aut inveniri inpossibile foret 201, 10
pastor: pius ac sollicitus pastor 110, 28
pastoralis: custodia pastoralis 59, 23 pastoralis diligentiae 98, 27 sollicitudine pastorali 69, 14
pater: patri omnium (imperatori) 76, 27 spiritalis pater 110, 20 pater carnis meae 110, 21
paternitas: paternitatem 107, 21 paternitatem filius loquitur 122, 9 habere paternitatem 60, 15 in vobis inveniat paternitatem 77, 19 ab ineffabili paternitate 61, 31
paternus: paterna dilectio 53, 19
pati: medicina patior 96, 11
patibulum: patibuli 24, 24 servili patibulo 32, 1 affixus patibulo 23, 25
patrimonium: Abraham patrimonio matrimonio recte usus 34, 37
*patrocina *vid.* patrona
patrona: patronam (patrocinam *L*) 82, 10
patulus: fores iustis patulas 146, 2
paulisper 86, 14
pauperculus: pauperculi Viennenses vestri 92, 19
pauperies: ditastis pauperiem 56, 29
paupertinus: paupertina oblatio 33, 21
pavescere: seditionem pavescis 1, 12
pavimentum: paviment.. 142, 37 pavimento 126, 15
pax: pacis salutatione praemissa 27, 25 personas legitimi tori pace devinctas 31, 5
peccator 115, 13 peccatori 117, 5 peccatores 30, 9 peccatoribus 117, 27 pavidi ex conscientia peccatores 99, 12
peccatrix: peccatricis 125, 23 peccatricis urbis 30, 15
pectere: alvum nimietate concretam pectinibus pexuisti 95, 21
peculiaris: peculiaris vester 68, 19 quasi peculiarem 89, 23 peculiaris patroni vestri apostoli 62, 23 vobis peculiaribus pectoris mei 95, 11 peculiaris famuli 99, 4 peculiarium vernularum 94, 8 peculiari servulo 92, 15 peculiari servo 102, 4 peculiaribus servis 78, 3 peculiaris gratiae 93, 7 peculiarior causa 108, 6 rescriptum peculiarius 68, 20
peculiariter 97, 30. 124, 10 peculiarius 45, 3. 102, 3
pendēre: viae pendenti 10, 29
pendĕre: gaudebam, quod sensum vestrum hic liberius quam alibi pendebatis 80, 25
pendulus: pendulus ligno vitae 138, 2 pendulam semitam 150, 8 pendulum crinem 125, 23 pendulae... 137, 17
penetralia: de cordis penetralibus 25, 3
pensare: totum fidei qualitate pensatur 30, 12
penuria: pro penuria respondendi 13, 20
penus: penu adhuc frigente 57, 29
per: legat de Christo per apostolum dici 11, 13 per me seriem totius altercationis exponam 55, 29 quod deus iunxit per concordiam 9, 16 deus iunctus est per naturam 9, 17 per hoc quod oboedivit 9, 21 distenta per lamminas 39, 2 per mentis stuporem defixus 113, 28 provectos per aetatem 35, 1 per duplicem generationem 10, 30 per momenta singula potestatum speratur adventus 89, 5 si per mille passus onustum dirigas et per alia duo servire meditantem 120, 6 per omnem eloquii sui locum 8, 36
percellere: cogitans, inofficiositatem vestram qua ultione percellerem 90, 2
percipere: nisi contemplatione percepta 27, 24
percurrere: percurrentis paginae eloquio 85, 16
perdere: hominis statum reformare de perdito 19, 4
perditio: perditionis 115, 1 in perditione 61, 7 perditionis suae discipulos 58, 25
perdurare: in insania perduravit 2, 5
peremptorie 14, 30
perennare: cupio concordiam perennari 58, 9
perennis: quos poena in perenni saeculo, in praesenti conburat invidia 133, 22
perennitas: gaudia vestrae perennitatis 93, 9
perfectio: in locum perfectionis 138, 22 quam (fidem) ante perfectionem sine praedicatore vidistis 76, 5 a perfectione virtutis 82, 24
perfectus: numquid fidem perfecto praedicabimus? 76, 5
perfodere: *perfodiri 119, 6
permittere: communioni eum trepide permitto 48, 24 quod ille permitteretur dicere 108, 2
*perpetuum *perpetuo* 76, 18
perplexitas: disceptationis perplexitas 55, 13

persecutio: tempus persecutionis 34, 32 de futurae persecutionis temptationibus 1, 8 persecutionem 119, 11 persecutionem in se commotam 36, 2 quicquid persecutionis commoverit 36, 9 persecutione cessare 40, 12

persecutor: persecutor externus 117, 18

persistere: hydria persistente 58, 3

persona 83, 23 personarum 129, 26 personas 93, 14. 129, 28 talis persona 43, 2 persona (presbyteri) 92, 2 cathedra cum persona (vestra) 56, 26 in administrantis persona 83, 26 personae vestrae 53, 9 condicionis personae 65, 31 separatio personarum 50, 8 cuius officii personas archimandritas appellant 16, 7 in quorum personis 124, 5

ep rsonalis: personalia 10, 17

personaliter 21, 22. 114, 9

perstrepere: perstrepente tinnitu 150, 16

perstrictus: sermo perstrictus 80, 17

perstringere: libelli et alias causas perstringunt 201, 14

perstruere: obstinacula sibi perstruat 23, 24

persuadere: paenitentiae salubritas non potuit persuadere 85, 8 ut is ipse persuadeatur quod suadeat 16, 2

persuasio: pullulans ab Eutychete persuasio 22, 5 quam sit divisa persuasio 83, 20

pertinere: devotio quam neglegere fidelem non pertinet 31, 28

perturbatio: in illa notissimae perturbationis necessitate 201, 10

pervadere: loca pervadere 38, 12 loca pervadi nollem 38, 16

pervasor: alienarum aedium pervasores 38, 11

pervidere: pervideri non potuit 123, 15

pervigil: pervigil cura 69, 10 pervigili prece 99, 19 pervigilibus studiis 57, 9

pes: pedem relaturus a faciendis versibus pedibusque iungendis 275, 6 salubrius totius artis pede quam veritatis vestigio claudicatur 202, 12

petere: paginam petiit destinari 45, 3

petra: Christum petram 134, 17

phantasma 11, 35. 26, 14. 29, 11 phantasmatis 11, 30. 24, 4. 5. 25, 35. 28, 4. 28. 31. 29, 14 phantasmate 27, 5. 29, 2 phantasmata 28, 19 phantasmata falsae visionis posse confingi 109, 15

phantasticus: phantastica molitione 25, 38

pietas: *appellatur rex:* pietas vestra 13, 27. 33, 15 pietati vestrae 22, 20 pietas celsitudinis vestrae 12, 18 praecelsa pietatis vestrae dignatio 99, 3 praeceptum vestrae pietatis operior 74, 2. — *Sigismundus* pietas vestra 55, 35. — *de Apollinari episcopo:* pietas tua 275, 1 pietas vestra 47, 26. 96, 26 vestrae pietatis praesentia 97, 24 pietas sancta 46, 21. — *de aliis:* pietas vestra 56, 14. 84, 4. 85, 11. 94, 15. — probatae summaeque pietatis est 49, 2

pignus *filius:* pignoris 67, 29 dulcissimi pignoris nostri reditus 66, 15 unum pignus 32, 23. — servate unicum pignus 40, 13 ecclesiarum pignus (Sigismundus) 145, 18 reliquiarum pignera 59, 10 pro pignere obsidatus 46, 7 escam illam pignoris sancti 28, 32

pinguescere: ut gratia fecundante pinguescerent 125, 27

pius: aeternus et piissimus pater 104, 22 post piissimas admonitiones 116, 25 piissima humilitate 43, 2. — *de rege et regis filio:* pii domni dicatis 73, 27 piissimi domni 78, 1. 94, 10 piissimum domnum 92, 15 piissimi domni *plur.* 99, 27. — *de fratre germano:* sanctissime tu, piissime propinquorum 47, 19. — *de aliis:* viro sublimi ac piissimo (*Apollinari*) 73, 3 domine piissime frater (*idem*) 81, 20 frater piissime (*Victorius episcopus*) 35, 7

plaudere: quod rector Italiae de pace vestra publice plauderet 101, 26 laetitia plaudente 43, 17

plebecula: plebeculae 79, 3 plebeculam 89, 13

plebeius: plebeio carmine 193 XX 9

plebs: plebem 94, 12 plebem suam 59, 6 plebibus 91, 23

***plectibiliter**: plectibiliter obprimitur 30, 25

plenitudo 149, 7 divina plenitudo 19, 1 temporum plenitudo 17, 25 temporis plenitudo 115, 37 fidei plenitudo 32, 14. 36, 20 per receptam fidei plenitudinem 36, 12 totius instructionis plenitudo 69, 6 caelestis gratiae plenitudo 59, 7 veniae plenitudinem 25, 32 eius (*sc.* festi paschalis) plenitudine proventura 95, 14 praesentium plenitudine 79, 12 de substantiae plenitudine 105, 10 plenitudini 142, 4 in plenitudine 15, 22

pleonasmus: comitata est dominicam mortem latronum coniuncta crucifixio 25, 16 *etc.*

pluralis: plurale aliquid 8, 1

pluralitas: pluralitate 8, 10 sacrati numeri pluralitate 35, 4

plus: quid plura commemorem 31, 36

plus *magis:* 36, 4. 44, 10. 46, 25. 58, 25. 73, 1. 76, 17. 78, 28. 79, 18. 81, 9. 84, 30. 99, 11. 100, 7. 134, 29. 145, 5 plus iam iusta 46, 25

plusculum: iusto plusculum 142, 16

plusquam: plusquam fessus 87, 23 plusquam poeticae pedibus innitentes 102, 18 plus, si dici potest, quam piissimi domni 78, 1 quam plus paternam declamationem 79, 32

poculum: spongiae poculo 25, 5

pollutio: cum contagio pollutionis 19, 7 pollutionis horror 25, 19 pollutionis antiquae 129, 32

pompa: salubrius non impletur pompa quam regula 202, 11

ponderatio: p(onderatione) 142, 13

ponere: posueram de evangelio 7, 1 ab octavi psalmi posuit exemplo 7, 11 mihi Lugduni posito 83, 34 *cf.* coram positus, procul positus; remotius positum 91, 6

populositas: populositatis 138, 33

populosus: populosis concursibus 109, 10

populus: plura populorum milia 58, 5 hanc secretam conscientiam feratis ad populos 53, 17

porrigere: angeli vota nostra in caelum porrigunt 125, 32 miles, cuius proles gratiae vestrae porrigitur 77, 8 sollicitudinem porrigendo 56, 14

portare: dolores portavit 26, 14. 24 portanda vexilla 40, 6

portio: semesi corporis portionem 115, 22 cum Belial cum Christo nostro portionem habere non possit 72, 23 rapuit innocentiae portionem 25, 33 nec de portione tenentum tollitur 104, 29

portitor 63, 2. 81, 7 portitoris 45, 2. 66, 8 portitorem 93, 12. 21 portitores 65, 30 portitorum 67, 9. 79, 21 litteras tribuat portitori 53, 27 praesentis obsequii portitorem 46, 4 destinato ad vos diacono portitore 59, 17 pastionum portitores 134, 21 adventu praesentium portitorum 44, 9 officii rei portitoribus 63, 10

poscere: posco nunc phantasmatis linea ducatur an traducis 24, 2 cum ad faciendum miraculum posceretur 24, 10

posse: ut celsitudo vestra potest habere compertum 22, 6 quod vobis deus posse praestitit, prosit et nobis 65, 1

possibilis: erit possibile 121, 5

possibilitas 59, 26. 77, 1. 112, 34 possibilitatem 102, 13

post: in vestra post deum prosperitate 93, 25

***post hinc** 37, 17

postmodum 107, 9. 113, 27

postridie: homilia dicta tempore postridie (*an* post triduo?) quam soror est recepta 146 *tit.*

potestas: potestatis vestrae adventus (*praefecti*) 65, 16 apud nos potestatum speratur adventus 89, 5

quod potestates diutius tenuistis 57, 27 terrenis potestatibus 64, 19 potestatibus et regibus 56, 3
praecellens: domino sancto meritis praecellentissimo papae Hormisdae 69, 7 praecellentissimus princeps (*rex*) 83, 8
praecelsus: David pietate praecelsus 117, 14 me ad praecelsos apices rescribente (*ad praefectum Galliarum*) 65, 22 praecelsa pietatis vestrae dignatio (*Sigismundi*) 99, 3 praecelsissimo domno (*regi*) 32, 18
praeceptio: ad praeceptionem culminis vestri 65, 29
praecipere: in litteris quas per conservum meum fieri praecepistis 77, 30
praeconium: praeconium felicis exercitus 145, 32 praeconii *precationis* 22, 31
praedecessor 110, 20 praedecessore nostro 63, 19 praedecessorum nostrorum 63, 20 praedecessorem nostrum 63, 29
praedicare 22, 8 praedicat 23, 33 praedicari 23, 2 quicquid hodie catholici praedicamus 31, 19 de solo istud martyrio praedicari 34, 3 cum in evangelio de fine saeculi praedicetur 55, 1 quae praedicata sunt in prophetis 21, 7 mutavit vota praedicando 25, 30
praedicatio: praedicationis 22, 26 praedicationis vestrae adiutorem 16, 4 praedicatione prospicite 44, 1 me praedicationum vestrarum cultus iubserat 83, 24 praedicationibus animos edomatis 44, 19
praedicator 34, 25 praedicatoris 22, 12 phantasmatis praedicator 28, 31 ex praedicatore fidei 23, 10 praedicator ex mortuis suscitatus 21, 6
praedicere: ad tractandam praedictam confusionem 63, 29
praeeminere: cui prosapiae praeemineat 21, 26
praefari: praefato largissimae sospitatis honore 77, 17 salutatione praefata 80, 19
praefatus: princeps praefatus 40, 4 praefatus carissimus noster 66, 14 praefatus miles vester 77, 7 praefatae Cananitidis 24, 6 praefatae sedis 68, 8 praefato viro 65, 31 praefata sacrati numeri pluralitate 35, 4 praefati haeretici 29, 34 praefatae ecclesiae 53, 26 scismatum praefatorum 69, 29 culpam praefati 84, 30 praefati filium 46, 6
praeferre: aedes publica, quam praecelso civitatis vertice sublimitas praetulerat 110, 12
praefigere: provincia praefixis regnorum determinata limitibus 64, 7
praeiudicare: ut substantiae illi praeiudicaret 107, 24 non enim iuri tuo praeiudicatum fuit 63, 15 propinquitates istas non semper ut praeiudicatas debere dimitti 34, 13
*praeiudiciabilis 63, 27
praelibare: utrum praelibaverit Christus sermonem 24, 6
praeludere: praeludens contemplatio 145, 28 sermo praelusit 83, 15
*praeminentia: praeminentia triumphali 25, 2
praeminere: praeminentis incendii 110, 15 ecclesiarum praeminentium 53, 28
praemonere: praemonuit provectos per aetatem pueros fieri posse 35, 2
praerogare: praerogare doctrinam 69, 1
praesagus: mixturam (auri) praesagam ruinae 96, 33
praescientia 19, 13
praescriptio *exceptio*: sola praescriptione tarditatis 49, 31
praescriptus *supra scriptus*: praescriptae demandationis 97, 10
praesens *cf.* famulatus, pagina. praesentibus hortamur alloquiis 71, 17 scriptis praesentibus 72, 8 praesentis paginae 99, 25 testificatione praesenti 73, 29 adventu praesentium portitorum 44, 9 praesentis obsequii portitorem 46, 4 fabrica praesens 150, 6 praesentis templi 126, 17 praesentis tabernaculi 133, 3 praesentis saeculi 119, 23 in praesenti saeculo 146, 22 ad praesens 2, 14 in praesentibus 122, 27 in praesentibus — in futuris 133, 20. 145, 30
praesentare 98, 22 praesentari 90, 9 praesentet 94, 13 praesentetis 90, 15 divinae gratiae, quae mihi vestram praesentet 74, 16 sacris nos apostolorum liminibus commemoratione adsidua praesentantes 59, 24 qui corpore absumus, animo praesentamur 100, 4 in litterarum praesentarer officio 95, 4 praesentari corporaliter 93, 2 patri omnium praesentari 76, 27
praesentia: per praesentiam 66, 18 sub praesentia 14, 36 sub communis praesentiae opportunitate 98, 10 praesentiam vestram succedentium annorum numerositate divinitas longaevet 88, 12 cum praesentiam vestram meruero 55, 28 praesentia domini patris biduana occupatione detentus 93, 20 habeo praesentiam 79, 1
praesidere: praesidentibus illa, ista famulantibus 145, 14
praestigiae: per fallaces praestigias 28, 4 recede procul cum praestigiis 29, 2
praestigiatores 163, 38
*praestitus: immensitate praestitus 142, 8
praestolari: praestolatae visitationis 48, 10
praestolatio: praestolatio nostra 145, 27
praesumere: dexteram non praesumens 16, 30. 125, 12 nihil hic casuale praesumo 32, 26 ignem inlicito praesumentes 38, 24 illicita praesumpsit 69, 18 illicita praesumentem 92, 1 praesumpto ducatu 23, 9 praesumpta scribendi vacatione 62, 4 quod saepe invenimus Virgilium praesumpsisse 86, 2 ad praesumendum hoc officium 45, 27 praesumere sententiam 31, 11 sollicitus esse praesumo 99, 7 clamare praesumimus 107, 15 dependere non praesumpsi 32, 19 tradere non praesumpsi 73, 15 interrogare praesumo 96, 4 respondere praesumo 60, 8 respondere non praesumo 68, 10 grates referre praesumo 83, 6 monere praesumo 89, 28 negare non praesumo 59, 11 quos praesumimus commendare 93, 14 praesumimus, quod 99, 13 fabrica quam iterata cupis innovatione praesumere 37, 12 ut tres recentes aliis plus praesumam 96, 12 praesumo de maiestate divina *i. opinor* 74, 24 praesumsit 116, 7 praesumpsit 123, 6 praesumat 8, 10. 9, 2 praesumens 22, 8 praesumentes 30, 31
praesumptio: de praesumptione 73, 6 inhonesta praesumptio 178, 26
praeterire: de Sapaudia itineribus exquisitis videmur ad provinciam praeteriri 93, 26
praeteritus: de praedicatoris praeteriti memoria 22, 12
praevalere: didicerat haec ipsa vulnera praevaluisse quidem homini sed cessisse victori 27, 35
praevenire: praeveniri errore 15, 19 praeventus carnalitate 14, 16 quam graviter sanctitas vestra de veniae facilitate praeventa sit 58, 15
praevius: praevio nuntio 48, 9
pressura 126, 16
pretiositas 39, 17 pretiositatem 97, 3
prima: ad primam vocatus 96, 6
primatus: primatum 109, 7 exercet apostolatus vester concessos a divinitate primatus 56, 24
primitiae: frugem primitiarum 150, 31 mortuorum primitias 107, 3
primogenitus 106, 26. 27 primogenito 107, 11 primogenitos 107, 4
princeps: clementissimo communi principi 77, 1 gloriosissimum principem *imperatorem Graecorum* 43, 6
principalis: principalis causa veniendi 45, 10 principalis reverentiae *quae imperatori debetur* 77, 4 ut principali oraculo iuberetis 76, 23 convivii principalis pompam 95, 17
principaliter 15, 10

principari: exposcat principari sibi praesulem nostrum Parthicus ductor 100, 30
principatus: sub principatu vestro 62, 20 in principatum generalis ecclesiae 64, 23
principium: principium responsionis assumens 24, 31 ab uno divisum principio templum 142, 25 in principiis *in fundo* 137, 14
priscus: *priscior 62, 13
privilegium: privilegii 109, 2 auctoritatis privilegio 68, 21 privilegio auctoritatis 56, 8 potestatis privilegio 85, 3 privilegiis 56, 25 honorum privilegiis 76, 30 nec teneatur privilegio consuetudinis 34, 34
pro: pro voluptate desperabili 49, 29 cum pro incestus facinore culparetur 49, 30 pro reconciliatione sui 84, 14 pro penuria respondendi 13, 20 pro ultima perfugii necessitate 14, 19 ut vobis pro venia supplicaret 84, 1 quod nobis pro quorundam captivorum liberatione suggestum est 65, 29 orate pro mundo 146, 18 pro communis ministerii observatione 73, 17 pro concitanda mihi offensa 73, 23 populi pro religionis imperio servituri 76, 13 ut ipsi per nos urbem expeteremus pro dependendis divinis humanisque officiis 64, 3 quod frequenter aut pro peccati emendatione concessum aut rursum pro succedentium culparum castigatione sublatum est 55, 8 pro omni verbo otioso rationem redhibere 202, 14 patriarcha cum a quodam pro remedio aestuantis incendii cassis sero precibus oraretur 21, 3 pro magna parte 71, 29 pro consuetudine 62, 26 pro eo quod 14, 29
probabilis: magnae ac probabilis vitae 98, 22
probare: probatur non tam dignatio vestra nobis quam praesentia defuisse 88, 24 delectat asperitas medicaminis, in quo frequenter inveniri probata est spes salutis 111, 16
procellosus: coniuratio procellosa 79, 27
procer: proceris vestri 101, 18
processio: virtutem processionis *vim procedendi* 6, 17 orationem primae processionis 110, 39 brevis atque angusta processio 110, 40
processus: (tra)bium processu 142, 33 processu temporis 118, 29
procinctus: in ipso expeditionis procinctu 99, 5
***procordare**(?): si vos ad ecclesiam potuisse procordare rescripseritis 94, 3
procul: magistris procul positis 68, 35 procul positos 71, 30 *cf.* ponere
procurare: praesentare procuret 98, 22 servum interrogationibus vicinum fieri procuravi 73, 16 procurandum est, ut — 83, 29
procursus: agentibus gratulationis procursum 133, 15
prodesse *cf.* profore
prodigiosus: prodigiosum quoddam bustuale 109, 9
producere: producere syllabam 86, 12 *etc.* licet Virgilius potitus producte posuerit 86, 28
profanus: profanis cultibus 134, 15
profectus: profectui nostro 116, 25
***professa**: si professam conpunctionis vacuaverint 30, 32
professio 70, 10. 171, 2 professionem nostram 275, 9 sub professione opusculi 201, 6 professione 15, 3. 76, 6 professionibus 4, 32 in scismatis professione 57, 20 professionis consuetudo 111, 15 pia professione 33, 18 deprompta professione 72, 7 publica paenitentiae professione 49, 15
profiteri: me ab illorum parte profiteor 31, 9 profitetur 9, 3 profiteatur 50, 17 sacerdotes, inter quos ipse profiteri non audeo 54, 15
profluus: profluus ad dicendum 83, 9
profore 93, 15
profunde: sopitum profundius dominum nostrum 112, 8
profunditas: profunditatem 141, 2 sinum profunditatis(?) 141, 9
profundus: in profunda demersus 18, 32
profusio: in expensarum profusione 78, 15
profusus: votis profusae supplicationis 44, 23 profusissimae caritatis 67, 15
prolixitas: prolixitas disceptationis 55, 13 prolixitatis 142, 28 prolixitati 274, 8 amputato aequore prolixitatis 83, 10 ad declinandam prolixitatem 20, 12 prolixitate praesentiae vestrae 63, 11
prolixus: prolixa disputatione 55, 22 etiam textu, ne dicam expositione prolixum est 54, 18
prologus 201. 274
proloqui: sicut iam prolocuti sumus 115, 12
promerere: licet nulla scripta promeruerim 45, 28
promissio: de divina promissione 99, 16
promittere: templum constructum fore promiserat 146, 35 illud promittitur reformandum 33, 17 promittere adgressus mulierem cohabitationis indignae ab accessu aspectuque suo protinus cohercendam 50, 4
promovere *proficere*: nostra actio promoveat 72, 17 si quid adversus eos admonitio nostra promoverit 70, 21
promptus: intellegi promptum est 10, 34
promptus: agnosci in promptu est illud periculosius laedere 202, 14 cognosci in promptu est 82, 18
propatulus: in propatulo habetur 83, 23
properare: de apostoli festis expectationi nostrae properatis 62, 24
propinquitas: propinquitates 34, 13
propitiare: divinitas propitiata 88, 12
proponere: religionis propositae stilum 201, 6
propositum: propositum religionis 275, 3
proprietas: proprietatem basilicae 73, 18 dum adhuc aliam videntur habere proprietatem 76, 14 de proprietate sermonum 113, 22
proprius: coniunx propria 34, 20 propriae regionis 39, 14 propriam patriam 46, 3 propria libertatis sponte 10, 35 opportunitatis propriae 110, 34 proprio exemplo 40, 7 nec recipiatur a nostris quod repudiatur a propriis 38, 20
prorumpere: in lacrimas prorupi 80, 6
prosapia: prosapiae 21, 25 regiae prosapiae 24, 2
prosecutio: cum mea prosecutione directus est 46, 6
prosilire: desiderii prosiliente compendio 93, 15
prosper: odio in prosperum subfragante 145, 35
prosperare: nostrum prosperari successum 85, 14
prosperitas: dona prosperitate secunda 44, 10
prostitutio: vitam prostitutione sordentem 31, 24
protectio: centenaria sua protectione 95, 7
protestari: id mihi protestor inponi 141, 19 protestatur 10, 25 apostolus protestatur 34, 18 apostolum protestantem 23, 21 apostolo protestante 12, 9. 14, 34. 25, 12. 34, 28
prout: prout ordo collocutionis invenerit 98, 11 prout sunt genera et ordines hominum 117, 4 rebus prout suppetit explicandis 202, 10 perstringens prout breviter potuit 64, 26
provehi: provectos per aetatem 35, 1
provenire: si medela provenerit 45, 23
proventus: proventu adsiduae separationis 133, 21 varietate proventuum 67, 1 quia hoc proventibus nostris adcrescit 85, 12
provisio: divina provisio 75, 6 apostolicae diligentiae provisione 69, 19 provisio claustris commissa 103, 1
-pte: suopte vitio 115, 13
publicare: opusculum fratri nostro publicare 73, 3
publicus: publica (*opp.* latitabunda) 96, 29 in publico fatearis 1, 13
pudor: rosae vultus sero pudore inrubuit 133, 30
pullus: sibi dominus sterni pullum praecepit 37, 29
pulsare: pulsatis autem, qui laboriosus extra ordinem suum in omni parum stabilis dicitur esse responso 73, 29
punctum: scintillantibus ad punctum radiis 112, 11

puppis: puppi *abl.* 65, 6
puritas: dominicae puritatis 32, 1
putare: si putatur 126, 24
putredo: putredinis umore 38, 5 putredine 107, 1

qua: qui festivitatis officiis qua deliciis adfui 90, 14
quadriduanus *vid.* quatriduanus
quadriduum: in hac quadridui brevitate 146, 33
quadruplum 130, 12
qualiter 44, 19. 92, 19. 98, 29. 116, 15 qualiter sani sitis 99, 6 taliter — qualiter 119, 3
qualitercumque 78, 27
quam: ante quam plures annos 48, 15. — quam *quantopere:* quam transacta passio docet hominem verum 25, 34
quam — tam *vid.* tam — quam
quamlibet: quamlibet conveniret 117, 11
quamquam: quamquam etiam illud tamen convenit intellegi 59, 13 quamquam censeam 80, 1
quando: (quā *libri*) *in conclusione epistulae* 65, 12 *cf.* quia
quantitas: munera non quantitatis pretiis aestimanda 56, 28
quantum: quantum ad illos 60, 13 quantum ad ignorantiam Gallicanam 101, 24 quantum ad se est 121, 19 quantum — tantum 119, 9 in quantum *vid.* in quantum
quantumcumque: quantumcumque concupiscas 37, 12
quantus *quot:* quantos gradus 84, 5 quantos vult annos 104, 12
quasi ὡς: ne pagina haec aliquod moveat quasi ab uno directa fastidium 64, 9 quasi senatores ipse Romanos quasi Christianus episcopus obtestor 64, 28 nil hic quasi timore divortii dubitetis 49, 12
quatenus *ut:* quatenus gemina nobis veniat benedictione firmamentum 53, 27 quatenus externi populi discernantur potius gente quam principe 76, 12
quatriduanus: quatriduano funeri 117, 22
que *post relativum abundat vid.* qui
qui: Christus 'Infer, inquit, digitum in latus meum et noli esse ambigens sed fidelis'. qui utique inexcusabiliter iam perseverabis incredulus 27, 18 magnae sunt deliciae quas misistis, sed tamen affectui, pietati, sollicitudini non aequantur. per quae probatur non tam dignatio vestra nobis quam praesentia defuisse 88, 24 est quippe divinae, est angelicae, est etiam humanae gloriae modus, quem in multis scripturarum locis inveniamus et sanctorum meritis adscribi 2, 16. — patrem, de quo apostolus ait quod filio suo non pepercit 27, 10 spiritus sanctus, de quo scribitur quod omnia scrutatur 122, 16. — quique *pro simplici qui:* criminis qualitatem accusator ipso coram, qui peregit ista, proposuit quique eodem ausu non negavit 48, 18 Viennensem provinciam datis ad humilitatem meam litteris visitastis quaeque ad me per Arelatensis ecclesiae clericos pervenerunt 69, 12 deliciae in itinere me repererunt quasque servus vester Leonianus avido quidem, sed vacuo ventre transmisit 91, 6. — quod: quodque magis dolendum est 23, 5 quod peius est 57, 11 quod multipliciter miror 91, 7 quod deus avertat 98, 20. — quod ergo: quidam civium, ut nunc delatum est, ante quam plures annos sororem defunctae coniugis sibi in matrimonium sociavit. quod ergo nunc sub multorum praesentia auditus accusator . . . ipso coram, qui peregit ista, proposuit 48, 16
quia *pro accus. c. inf.:* ignoras quia satius est 1, 18 praenoscite quia celsus veniet 20, 30 recte concluditur, quia non potuit vivere simulatum 26, 16. — quia *c. coni.:* de absolutione colloquii nil agnosco, quia nec eo loco fuerim, ut cognoscere potuissem 91, 3. — quia *in conclusione epistulae posita* 44, 4 *cf.* quando. — nisi quia: quid est 'nesciunt quod faciunt', nisi quia credunt se solum hominem addixisse iudicio? 25, 9 quem respondisse credimus . . . nisi quia ipse descendit 19, 24 quid curiosa manus attactu divinum sensit in vulnere, nisi quia iam pridem didicerat Christum sine deo esse non posse 27, 34
quicumque: contingit ut acceptam quicumque paenitentiam neglegat 30, 22 quacumque ex parte *alterutra ex parte* 202, 11 poterit haereticus quicumque regnare 36, 8 per quaecumque magnificentiae suae scripta 73, 8 in quacumque regula 59, 1
quid: quid diu? 150, 12 quid multis? 146, 37
quidem: neque porro cadit in regiam quidem, sed philosophicam mentem maeroris abiectio 32, 21 et quidem 109, 7
quies: *quiem *i. quietem* 187 VIIII 26 (?)
quilibet: cuiuslibet dicta in manus vestras pervenerint 30, 3
quin: neque possumus dissimulare, quin 120, 1
quinquepertitus: quinquepertitam 129, 13
quis *quisque:* legimus quod in ea quis via iudicetur qua . . . fuerit deprehensus 30, 9
quisquam: quod si quisquam 113, 9 si sit quisquam 62, 1
quisque: certis quibusque locis 86, 3
quisquis 90, 16 ut quemquem gavisurum credere debueritis 78, 10 quidquid non fecerit 3, 24 quidquid gloriae dempserit, contumeliae deputavit 10, 9 quidquid esset 116, 6 quidquid foret 109, 13
*quisquislibet: quicquid libet imponatur 28, 13 quoquo libet ordine 39, 10. 186 VII 21
quo *ubi* 8, 32 nemo recurrit, nisi quo fuit 8, 32 in caelis, quo et habitatio servaretur 10, 19 ad locum vestrae cohabitationis, quo fieret paradisus 53, 9 venire quo erat 16, 23 locum quo consederant 28, 3. — quo *unde:* quo venerat revertentis 10, 28. — quo *quod:* concipit iacturam tam maximi effectus, quo res facile videri posset mutari 22, 32. — quo *ut* 91, 15. 146, 12. 19
quocumque *ubicumque:* causa veniendi est, ut peritiorem medicum quocumque perquirat 45, 11
quod *pro accus. c. inf.:* dicit Paulus, quod spem habere debeamus 119, 9 dixerat patriarcha, quod, si quis Moysen vel prophetas noluisset recipere, nec venientem a mortuis vellet audire 21, 4 (patrem) de quo apostolus ait, quod filio suo non pepercit 27, 10 ut taceam, quod servus non debuit Viennensem ecclesiam expetere 73, 22 spiritus sanctus, de quo scribitur, quod omnia scrutatur 122, 16 legimus, quod peregrinamur a domino 122, 23 legimus, quod quis(que) iudicetur 30, 9 cum sponderet, quod recte viventium conversatio iam nunc esset in caelis 10, 18 puto, quod ille pastor bonus rem paene consumptam tanto studio vellet eruere, nisi cognosceret 115, 11 puto, quod poni membra non debeant 38, 9 credo, quod donum vestrae oblationis ecclesiola nostra venerabitur 97, 27 quae professio sua etiamsi censeatis, quod gravare me debeat 74, 1 quamquam, censeam quod gratia non redditur 80, 1 praesumimus, quod metus noster vel divinas aures permovebit 99, 13 intellegi promptum est, quod non graditur qui rapitur 10, 35 quis non intellegat, quod ineptiam tolerabitis 99, 6 omnes attendant, quod ecclesia multipliciter est debitrix 111, 10 agnovi, quod tacere non debeam 81, 31 scio, quod non alter quam Christus testatur 28, 35 quod nihil quaelibet bonae profuerint actiones, de saeculi philosophis aestimemus 31, 17 profiteor, quod longe fulget claritas veritatis 4, 21 suadetur, quod et bonorum operum sit iungenda devotio 31, 28 testis deus est, quod maior (fit) gemitus 58, 14 apostolus protestatur, quod, qui suis non providet, fidem neget 34, 18 quod principem locum teneat, non privilegiis solum studet monstrare 56, 24 cum rumor ex vobis susurriat, quod barbarismum me incurrisse

dicatis 85, 19 firmum debet fixumque teneri, quod, quidquid omnipotens non fecerit, restat ut nolit 3, 24 verum est, quod amittere homo bonum proprium potest 119, 1 certum est, quod doluit Christus 106, 8 in propatulo habetur, quod me sedulo collocutionis vestrae lima componit 83, 23 cum omnibus generale iustumque sit, in gloriae vestrae cultum quod debemus ambire 74, 17 confido de misericordia dei nostri quod mihi vestri praestabit aditum 79, 14
quomodo: quomodo non oboediret? 9, 21
quondam *tandem aliquando* 71, 10
quoniam: quoniam inpossibile foret 201, 20
quoque — et: (dolorem) qui quoque cum populis perculit et proceres 192 XVII 8

radiare: radiate diademate — maiestate 76, 17
ratio: rationem redhibere pro omni verbo otioso 202, 14
rationabilis: rationabilis naturae 120, 23 rationabile 49, 17
rationabiliter 63, 21
reatus: reatus ordinem confiteri 84, 2 reatum 47, 5
rebellio: in tam horribili rebellione 92, 3
recedere: recede procul Eutyches cum praestigiis 29, 1
recensere: sententia in scripturis caelestibus recensita 17, 5
recognitio: illa sancti affectus recognitio 99, 29
recognoscere *agnoscere:* in quo se patrem gentium recognoscat 21, 14 recognoscat 45, 25 recognoscerem 46, 18
recolere: recolo nonnulla me versu dixisse 201, 7 sicut recolitis 34, 28
reconciliatio: pro reconciliatione sui 84, 14
recursus: ad civitatem liber recursus 96, 22
reddere: cum tranquillitas se publica reddidisset 83, 12
redditor: redditor verbi 141, 12
redemptio: redemptio nostra 60, 18 redemptionis 25, 7. 26, 6. 75, 21. 113, 10 redemptionem 18, 3 redemptione 7, 25. 18, 14. 28, 30. 60, 20
redemptor 20, 17. 129, 5 redemptoris 7, 25. 16, 31. 95, 6. 116, 14 redemptori 21, 15. 25, 28. 117, 23 redemptorem 130, 5. 141, 7 redemptore 4, 22. 26, 1 redemptor noster 104, 21. 105, 4 redemptoris nostri 75, 19 nostri redemptoris 104, 16
redemptrix: redemptricem nostram dominicam carnem 38, 3
redhibere: redhibeat rationem 36, 16 redhibere rationem pro omni verbo otioso 202, 14 redhibendi rescripti 66, 7
redhibitio: redhibitionem iustam 79, 24
redigere: illud nos suspensos redigit et anxios 69, 20
redimere 60, 19 redimi 29, 3 in Christo redemptos 3, 20 redemptis filiis 104, 22 redemptis redimendisque 129, 29
reditus: reditus vitalis excrevit 133, 25
redivivus: redivivi corporis 28, 23 redivivum furorem 15, 12
reduviae: reduviarum cophinos 58, 6
refectio: refectioni nostrae 97, 21 necessariae refectioni 113, 30 refectione duplicata 133, 7
reformare: reformare hominis statum de perdito 19, 4 quod saepto demitur, numero reformatur *i. redditur* 142, 22 potest, si quid forte nutaverit, reformari 65, 4
refrenare: refrenandam a praerupto ancipiti laevam fugiens 16, 29
refrigerium: sermonis vestri refrigerio 74, 21 dicti huius quasi refrigerio 124, 12 refrigerio temperate 100, 33
regalis: regalium personarum 32, 29
regeneratio: regenerationis vestrae 75, 24 regenerationis 129, 6
*regeneratrix: regeneratrix unda 75, 20
regio: turbatio regionis 33, 2 in paterno regionisque sinu 33, 9 regionis nostrae 46, 4 a principe regionis nostrae 35, 16 regionis suae 45, 8 propriae regionis 39, 14 nostrarum regionum 44, 21 aliis regionibus 40, 13
regredi *reverti:* idem missus et idem regressus 9, 8
regulariter: non minus pie quam regulariter 92, 1
religio: catholicae religionis 59, 13 ad usus nostrae religionis 35, 9 in vera religione 35, 17 religionis signum 43, 14 religionis propositae stilum 201, 16 religionis propositum 275, 3 de religione parentum communium 275, 1 mutandae religionis 34, 38
religiosus: religiosae mentis 45, 13 religiosos viros 71, 7 religiosissimus princeps 39, 14 soli religioso 40, 12
reliquare: reliquati faenoris 46, 20
reliquus: de reliquo 78, 2. 81, 20 *cf.* de cetero
remissibilis: istud remissibile est poematis necessitate 86, 1
remissio: remissionem dari 14, 17
remittere: sufficit remisisse 18, 11
remote: quod remotius possidemur 93, 11
remunerare: bonis omnibus remuneratos (vos) attollat 95, 8
renasci: renascendi 105, 1
renubere: meliori renubere 37, 16
repagulum: repagulo satisfactionis 30, 16
reparare: vota repararet 27, 21
reparatio: paterae cotidiana reparatione decrescunt 96, 13 dispersorum epigrammatum reparatio 201, 12
repedare: repedans accensis faucibus gula 95, 26
repensare: vicissitudinem repensare 94, 25 convicia pro beneficiis repensare 23, 15 repensantur lucra 105, 20
reperire: cum ratio nulla reperiat, ut solus homo credatur de spiritu sancto conceptus 17, 38
replicare: haec ita replico, ut — 83, 22 plenitudo, quam cum apostolus replicaret 17, 25 prophetia si gradibus suis replicetur 113, 18 personalia replicari 10, 17
repraesentare: quos militia repraesentat 76, 31 spiritu repraesentante 59, 18 repraesentastis nobis vicissitudinem vestri adspectus 97, 25
reprehensibiliter 45, 17
reprendere: reprensum fuerat 86, 23
reprobatio: reprobatione 23, 11
*reproducere: reproductum lumen 137, 8
repromissio: terram repromissionis 133, 31 repromissionem divinam 36, 23
repromittere: repromitti 34, 27
reptilia: cum volatilibus atque reptilibus 113, 29
repudiare: repudiatae (*sc.* uxoris) 37, 17
reputare: nobis ad peccatum reputabitur 36, 10
res: directis in rem legationibus 76, 12 vestra res publica 33, 12 rem spemque 186 VIII 1
rescriptio *responsum* 99, 29
rescriptum: rescripti epistularis 54, 19 dignabili rescripto 46, 9 dignus rescripto posteris reservando 30, 3 eliciendi rescripti efficax 66, 6 dedisse rescriptum 62, 28. 77, 26. 86, 30 ditate rescripto 94, 12 vestro firmate nuntium rescripto 44, 5
reservare: plus, quam persona meruit, patientiae reservastis *i. servastis* 92, 2
residere: qui ibidem pariter residebant 179, 3
*resolidare: resolidatam familiam meam 66, 16
resonare: 'fili David' carnem resonat 23, 34
respectus: respectui meo 102, 4 respectu dei 72, 12
resplendescere: resplenduit 150, 14
restare: orandum, quod restat, est 39, 18 deum, quod restat, exposco 82, 29 hinc quod restat indicabo 96, 25 *cf.* quod superest
restauratio: in restauratione baptisterii 126 *tit.*
restitutor: restitutor labentium 150, 27
restringere: tactum appetitus ab aviditate restringe 116, 8
resupinus: tumido et resupino pectore 31, 33
resurgere: resurrexerunt 107, 3 resurrexerit 107, 8

resurgent 107, 10 resurgendi 107, 10 pro resurgendi instantia 27, 15
resurrectio: resurrectionis 19, 14. 117, 26. 42 resurrectionem 4, 35. 11, 11. 112, 18 post resurrectionem 28, 17 resurrectione 28, 26 post resurrectionem corporis 10, 19 resurrectionem mortuorum 121, 2 festum dominicae resurrectionis 110, 5 resurrectionis dono 16, 34
resuscitare: resuscitabit 107, 9 deo resuscitante 27, 36 resuscitati mediatoris 61, 4 Christum resuscitatum 4, 29. 31 resuscitandi virtutem 117, 22 resuscitemur 117, 29
retifex: retificis Petri 150, 13
retractare: laetemur Anastasium nihil fecisse retractandum 63, 31
retributio: retributio ultionis blandissimae 63, 2 retributioni divinae 102, 10 retributiones congruas 20, 34 in retributione iudicii 112, 31 ex vicissitudinis retributione 36, 9 hoc solvatur pro retributione mercedis 146, 25
retro: tantis retro saeculis 60, 13
reus: voti reus 30, 29
revalescere: revalescens a mortuis vita 27, 22
revelare: spiritu revelante 60, 24 spiritali prudentia revelante 71, 13 revelandam gloriam 24, 36 revelavit 24, 38
revelatio (*apocalypsis*) 138, 21 sancta revelatio 47, 10. 14 rara revelatione 107, 27
reverberare: reverberat 112, 14
reverendus: iussio reverenda (*regis*) 77, 17 reverendi concilii 64, 16
reverens: reverentissime domine (*episcopus episcopo scribit*) 46, 15
reverenter 21, 16
reverentia: quos episcoporum concilio non minus scientia quam reverentia iure faciat interesse 98, 23 ad reverentiam vobis (*imperatori*) debitam 100, 20 edomate per reverentiam quidquid ante vos indomitum fuerat per naturam 100, 34 reverentia suspectans debita (*Helladio scribit Avitus*) 95, 5
revilescere: ne observatio revilesceret 110, 38
revolvere: revoluta sollemnitate paschali 110, 24 veritas carnis Christi, quae per proavos suos revolvitur 11, 33
roborare: auctoritate vestra roboratus 48, 25
rogare: rogo *passim in parenthesi, ut* 19, 8. 20, 2. 25. 23, 24. 27, 33. 61, 11. 84, 31. 124, 15 quid, rogo, hic contemptibile in Christo superbia humana fastidiat? 20, 25
rubeus: rubea columba 46, 17
rubratus: rubrata columba 47, 20
rudimentum: fruticat ex fecunda rudimenti radice multiplex templum 142, 25 Christianorum rudimenta 31, 14
rugire: leo rugiens 114, 23
rugitus: rugitum praemittit 114, 26
ruina: post proprii casus ruinam 114, 36
rumor: quae in rumorem veniunt 89, 27
ruralis: sollertia ruralis 133, 4 ruralis operis 98, 16

sabbatum: sexta sabbati 105, 25
sacerdos 1, 3. 59, 5. 110, 22 sanctus sacerdos 111, 1 sacerdotis 133, 17 sacerdotis germani 53, 3 vestro sacerdoti 134, 6 ecclesiae sacerdotem 53, 27 Romanae ecclesiae maximum sacerdotem 68, 5 praecipuum sacerdotem 43, 8 ex sacerdote 59, 5 Galliae sacerdotum 64, 6 sacerdotes ecclesiae 68, 13 sacerdotes 54, 15 sacerdotum 75, 8. 111, 7 ad sacerdotum causam 82, 19 sacerdotes vestri (*Arriani*) 14, 38 a sacerdotibus vestris (*Arrianis*) 13, 17 sacerdotibus sanctis 138, 25 sacerdotibus suis 55, 34 a sacerdotibus 98, 5 in sacerdotibus ceteris 65, 3
sacerdotalis: sacerdotalis auctoritas 14, 21 sacerdotalis conscientiae 45, 25 sacerdotalis forma decreti 64, 14 sacerdotalis locus 125, 10 sacerdotali magisterio 53, 13 manus sacerdotalis 36, 19 neglegentiam sacerdotalem 84, 15 sacerdotalis officii 45, 16 sacerdotalis ordinatio 91, 22 sacerdotales viros 71, 5
sacerdotium 124, 30 summum sacerdotium 16, 8 sacerdotii gradum 58, 31 accepto sacerdotii tempore 110, 22 in sacerdotio 59, 4 sacerdotia 130, 21
sacramentum: paschalis festi agere sacramentum 104, 8 sacramentum indivisae divinitatis 8, 7 sacramentum unitatis 17, 30 sacramentum carnis adsumptae 104, 21 sacramenti istius 53, 24 divinitatis sacramento 17, 14 celebrato huius similitudinis sacramento 105, 17 pro sacramento 105, 30 sacramenta 21, 18 baptismatis sacramenta 126, 20
sacrare: numerus omni perfectione sacratus 33, 29
sacrificium: sacrificio commemorationis 30, 32 sacrificia nostra 36, 23 Christus caedatur in sacrificiis 133, 14
saecularis: saecularis usus 37, 29 insolentia saecularis 91, 26 de saeculari parte 82, 19 saecularis ducatus 78, 30 saecularium dignitatum 117, 35 saecularis historia 117, 6 saecularem sapientiam 117, 10 litterarum saecularium doctissimus 2, 22 saecularis eloquentiae 82, 7 in saeculari versuum opere 202, 3 in saecularis linguae auctoribus 13, 4 parva fides est quia timemus saecularia 112, 25 saecularium notitiam 89, 26 saecularium iudicio 202, 7
saeculum: saeculi sui 22, 9 huius saeculi iter 114, 16 viam huius saeculi currere 114, 12 insanientis saeculi furorem 112, 31 contra nos tonitrus saeculi clamat 112, 11 tumentes saeculi fluctus 105, 34 ambienti saeculo 32, 22 excluso a vobis saeculo 146, 18 virum saeculo militantem (*Sidonii locus*) 80, 12 quod regnatis in saeculo 75, 16 de saeculi philosophis 31, 18 pro saeculi vita 18, 13 qui deum non confitetur in saeculo 2, 3 saeculo accusatus 64, 17 saeculo retrahente 30, 33 quod ad saeculum pertinent 117, 33 causas ad saeculum pertinentes 89, 28 contemptu saeculi 34, 15 ante saecula 16, 20. 17, 23 ante omne saeculum 19, 13 in praesenti saeculo 20, 29. 34, 5 de fine saeculi 55, 1 in saeculorum fine 18, 10. 19, 13. 113, 11
saeptum: quod saepto demitur, numero reformatur 142, 21
saluber: salubres lacrimae nostrae erunt tribuere 160, 37
salutare: pendebat in ligno salutaris excelso 25, 1 *cf. H. Roensch Itala und Vulgata p. 104*
salutatio: salutationem deferre 99, 24 salutationis honorificae 44, 22 salutatione praemissa 68, 28 salutatione praefata 80, 19 famulatu salutationis oblato 82, 27 salutationis officia 88, 17 comitante salutationis officio 83, 5
salvare: salvat 26, 8. 115, 26 salvatur 106, 17 salvatum 31, 17 ovibus salvatis 43, 16 salvandi 57, 23 salvandae multitudini 129, 28 salvari 49, 8
salvatio: salvationis suae 72, 12
salvator 7, 24. 27, 20
salve: honorificum salve persolvens 85, 15. 86, 24
salvus *passim:* salva observatione 47, 8 fraternitati tuae salvum est allegare 63, 17
sancte: sancte sollicite regieque vos moverunt dicta Fausti 30, 4
sancti *vid. ind. rer.*
sanctificare: sanctificat 14, 25
sanctificatio: sanctificationis 106, 4 sanctificationis opibus 56, 29 sanctificatione 36, 21
sanctimonialis: germanae sanctimoniali 275, 4
sanctitas: sanctitas vestra (*episcopi*) 58, 15. 98, 28 sanctitatem vestram 54, 4 litteras sanctitatis tuae 89, 21

sanctus: regem sanctum 117, 21 sanctus Paulus 8, 20. 33. 11, 16. 25 sanctum papam 64, 17. 68, 33 sanctum Hormisdam papam 68, 6 sanctus episcopus Avitus 2, 20 sanctus episcopus 60, 2 sanctus frater 69, 21 sanctis ianitoribus 145, 7 sanctae sedis vestrae 69, 18 in omnibus locis sanctis 73, 21 sanctae memoriae 63, 19
sapiens: a sapientium soliditate 19, 3
sapientia: sapientiae salibus largus 110, 28
satietas: sua se posse crediderunt satietate fuscare 71, 12
satisfacere: si satisfaceret lingua proloqui 15, 16
satisfactio 55, 21. 84, 13 ad satisfactionem reverti 84, 33 annuae satisfactionis 108, 6 satisfactionem deferre 46, 14
satius: satius est, ut populus sequatur 1, 19
satrapa: a satrapis 117, 7
scalpere: prurientes scalpentibus praeconiis aures 124, 28
scandalum 168, 16
scandere: quod vos montium scandendorum magis moveat cura quam versuum 102, 18
sceptrum: sceptra saeculi nostri 145, 4 nec ullis provinciarum terminis felicium sceptrorum diffusio limitatur 100, 18 florentibus sceptris 150, 2
scindere: non scinditur personarum discretione divinitas 6, 24 una fides est, non scindimus 8, 26 soliditatem scindere 9, 2
scintillare: scintillantibus ad punctum radiis 112, 11
sciscitari: sciscitantem 86, 31
sciscitatio: sciscitatio vestra 29, 24 sciscitationi vestrae 60, 5
scisma 16, 15 scismatis 40, 2. 57, 20 de scismate 22, 24 scismatum 62, 22. 69, 28 scismatum sectatores 75, 1
scismaticus: scismaticorum 62, 22
scribere: super terra scriptam basilicam 142, 35
scrupulus: non absque scrupulo 93, 35
scrutator 4, 7
secretus: in corporis secreto 23, 26 in secretis 10, 15
secundum: secundum Matthaeum 11, 12 ne credamus secundum traditionem hominum 11, 17 secundum quod opportunitas oblata contulerat 69, 12
secundus: secundum *i. secunda persona verbi* 86, 15
securitas: vel ea securitate 64, 5
sedes: sedes *sc. episcopi* 83, 25 a sede vestra 69, 4 sede Romana 68, 27 sanctae sedis vestrae 69, 18 sedes apostolica 71, 6 sedis apostolicae 70, 20 apostolica sede 69, 8. 27
seducere: seduci 114, 43 non seducebamini 82, 5
seductor: seductoribus suis 55, 34
seductrix: membrorum speciem seductricem 28, 32
semiplenus: nec vos iam de nobis aliquid semiplenum putetis 66, 17
senior: senioris germani 72, 30 cura seniorum *maiorum* 98, 5
sensus: sensus — census 33, 19
seponere: animositate seposita 89, 30
sequacitas: ob tardam populi sequacitatem 110, 37
sequestrare: sequestrari 8, 19 ab ecclesia sequestrari 49, 10 divina celsitudine ab omnibus crucis contumeliis sequestrata 5, 2 sequestrato filio 7, 23 sequestrata infirmitate 113, 3 sequestrata poetica libertate 86, 14 sequestratio 48, 20
serenitas: pacis serenitate 43, 11 serenitas vestra (*imperatoris*) 101, 6 litteras vestrae serenitatis (*Apollinaris v. ill.*) 79, 30
serenus: serenissimi oris responsa (*imperatoris*) 93, 18
serietas: cum licentia mentiendi procul a causarum serietate pellenda sit 202, 3
sermo: hoc sermone, quid vel unde dictum sit 'non missum facitis' 12, 26 a cuius proprietate sermonis 13, 2 sermo patris Christus 54, 26 divinus sermo 34, 24 propheticus sermo 35, 2
***serra** *sera*: cum serrae fugerent patente aditu 150, 15
serus: sera coniunctio est 37, 17
servire: debito famulatus obsequio servimus 87, 8
servitium 94, 13 sancti servitii 75, 30 annuum servitium dependeret 93, 21 servitium praesentis paginae destinavi 99, 25 servitium curiositatis meae 62, 23 litterarum servitio destinato 94, 22 solito servitio parere 89, 3 servitium litterarum 99, 3
servitus: solitae sollicitudinis servitutem 94, 1
servulus: peculiari servulo 92, 15 servulos vestros 93, 28
servus: servis dei 75, 31 servi vestri, viri illustris Laurentii 76, 23 servus vester Leonianus 91, 7 peculiari servo 102, 4 peculiaribus servis 78, 3 servis vestris, filiis meis 69, 2 de servis vestris, civibus meis, aliqui 73, 29 servos vestros 69, 25
si *passim c. coni. ut* 1, 20: si proficiscaris, tu praecedis. — quod certe si minus, saltem . . . 45, 23 si non iugiter, vel interdum 89, 9
si quidem 97, 3. 112, 2
sic quasi: nec tamen sic coarto, quasi liberum non sit 97, 9
sic quod: sic usque ad obitum valebunt, quod resurrectione finientur 28, 26 secutae sunt ecclesiae Galliarum rem tam probabilis exempli sic tamen, quod hoc ipsum non apud omnes iisdem diebus celebraretur 111, 4 et nutritur insuper nobile malum, sic tamen, quod in nativitate portenti non est augmentum prosapiae, sed infamiae documentum 84, 28
sic ut: qui sic desiderabili potens est impertire nos dono, ut ab omni cunctationis absolvat ambiguo 53, 25 utinam vel sic se temperasset obscenitas, ut lateret 84, 17
sicut: auxilium dei sicut facere consuesti, implora 83, 28
signatio: (ovis perdita) in cuius signatione iacebat genus humanum 115, 3
signifer: velut Christianorum signifer 40, 5
simplex: quamlibet simplex abscessus meus 89, 7 simplicis tori pudicitiam 84, 7
simplicitas: in simplicitate 47, 14
simpliciter: simpliciter dico 49, 23 adiecit simpliciter 55, 34
simplus: quod simplum est novitate 37, 25
sinceritas: sinceritati aquae 129, 4 sinceritate perfecta 66, 19 a sinceritate propositi tui 70, 17 sinceritati vestrae (*episcopi*) 49, 17 coram sinceritate vestra (*Apollinaris v. ill.*) 80, 22
sincerus: sincerissimo nitore 96, 31
sine: optet haereticum Christum sine deo, aut sine homine deum 27, 19 didicerat Christum sine deo esse non posse 27, 34
singillatim 201, 10
singularitas: anteponerem consuetudini singularitatem 79, 4
singulariter (*opp.* generaliter) 74, 17
sinuare: sinuatis fornicibus 137, 16
sitire: cum ut praecipuum sacerdotem iusto vos desiderio sitiremus 43, 8 sitienti litteras vestras 65, 19
situs: recepti corporis situ 28, 2
sobrietas 112, 2
sobrina *vid.* subrina
sociare: sororem coniugis sibi in matrimonium sociavit 48, 16
societas: societatis Arrianae 62, 20
solea: duo paria solearum 90, 16
solidare: solidaverit 9, 15 solidat 9, 20 solidata divinitati quam adsumpserat carne 4, 37
soliditas: soliditas — unitas 19, 16 nec ratio soliditatis istius a sapientum soliditate longinqua est 19, 3 curandum est soliditati corporis 69, 1 soliditatem scindere 9, 2 soliditate 9, 10 soliditate perrupta 134, 11
solito *more solito* 88, 3
sollemnitas 150, 28 sollemnitas natalis tui 146, 30

sollemnitati 94, 16. 138, 9 de sancti Vincentii sollemnitate 93, 21 in sollemnitate sancti Iusti 89, 13
sollicitare: sollicitatum arte fulgorem 137, 2
sollicitudo: sollicitudini nostrae 49, 7 perlata est sollicitudini nostrae forma decreti 64, 14 sollicitudinis vestrae 57, 9 de vestrae piae sollicitudinis ambiguitatibus 66, 3
sollicitus: prosperitatis vestrae sollicitus 81, 31
solubilis: creaturae solubilis 126, 8
solus: solo deo *dat.* 31, 23
sors: sortis suae antistites 35, 17
sospitas: frequentandae sospitatis 67, 23 largissimae sospitatis 77, 17 sospitatem 180, 1
specialis: famulus specialis 99, 24 specialem praedicatorem vestri 59, 24 speciali honore 21, 27 hoc speciale habent 71, 26
specialiter 53, 23. 89, 18. 93, 9 specialius 20, 17. 23, 8. 38, 13. 77, 14. 93, 30. 101, 25. 119, 10. 274, 4 ipsum specialius memorastis 12, 26 optans in cunctis, in his tamen specialius causis 44, 24 specialius insinuo adulescentem 67, 27
species: sub specie misericordiae 46, 1
specimen: specimen ventosum 28, 19
spectabilis: a viro spectabili (*a vicario praefecti*) 65, 28 v. s. Sapaudo *vid.* sublimis
spectamen 129, 15
spectare: spectat (*libri* expetat *vel* expectat) 43, 15 *cf.* 44, 5. 84, 19
specula: speculam adsignatam 44, 2
speculator *episcopus* 84, 31
speculum: quoddam speculum dogmatis exequendi *imago vel exemplar* 97, 8
sperare: ut supra speravimus 59, 27 spero, ut pandatis 86, 31
spiramentum: spiramentum vitae infudit 14, 1
spiritalis: spiritalis pater 110, 20 spiritalis inimicus 119, 3 spiritalis fecunditas 133, 4 sanctum ac spiritale praeceptum 44, 16 spiritale desiderium 98, 21 spiritale solacium 34, 21 spiritali solacio 53, 12 de spiritalis historiae gestis 80, 21 spiritalis palaestrae 82, 22 spiritalis officii 53, 2 gaudii spiritalis 141, 26 in spiritalem fabricam 125, 24 spiritali consideratione 33, 16 spiritali prudentia 71, 13 spiritali remuneratione 59, 10 bonorum spiritalium 31, 13 spiritalium epularum 88, 27 spiritalibus deliciis 90, 22 spiritalibus contemplandis 45, 13
*spiritalitas: quanta spiritalitate 47, 8
spiritus: duobus spiritibus 106, 30 spiritus sanctus *passim*
spontaneus: spontanea vocatio 8, 18
sponte: propria libertatis sponte 10, 35
squalor: squalore vicino 103, 9
sternere: sibi dominus sterni pullum praecepit 37, 29
stilus: stilo acutiore pagina sulcatur 142, 15 stilo catholico 29, 33 stilo paginae liberioris 86, 25 religionis propositae stilum 201, 16
stipes: salutiferi stipitis 25, 3
structura: structurae vicinantis 126, 26
*strumentum: strumenta cultuum 78, 28
studium: omni expectationis studio 69, 21
stupor: stupor dentium 115, 34. 116, 8 dentium stupor 118, 3
suadere: suadetur quod sit iungenda devotio 31, 28
sub: sub divino testimonio loquar 32, 18 (filii) divinitatem sub verbis scribae ac discipuli sui propheta ostendens 60, 30 prophetae infirmitatem nostram quasi sub suae inpatientiae sermonibus consolantur 119, 14 sub temperamenti medio 16, 31 sub quorum favore 134, 12 sub iudicio rationis 113, 22 sub professione opusculi 201, 6 sub remedio 107, 5 sub cirographo 107, 6 sub auxilio 46, 8 sub cuius fiduciae securitate 100, 3 sub tempestatis strepitu trepidus 112, 7 sub totis tribus personis aeque syllaba producta 86, 19 sub momento mortis 30, 5 sub praesentia 14, 36 sub multorum praesentia 48, 16 constitutis sub communis praesentiae opportunitate tractatis 98, 10
subdere: quod termino paginae subdidistis 54, 20 in subditis 35, 11 lectio evangelica cuius in subdito mentionem fecistis 12, 22
subiacere: deus non subiacet cruciatui 23, 16 si non subiaceat spiritus carni 114, 14 criminationi subiacuit familia nostra 80, 11
subiectio: subiectionis devotae 145, 16
Subiectum supplendum: caro, cui calamus illiditur, (quae) figitur clavis, (cui) sanguis excutitur 26, 5 sero non licitae coniugationis consortium damnasse (*sc.* nos) causatus est 49, 31 *etc.*
subiectus: sermo subiectus 116, 34 stipatus coetibus subiectorum 145, 22 alia causa regi, alia subiecto 117, 5 de subiectis (regum) 35, 15
subiugare: caput subiugatum 134, 25 nostris aere pedibus subiugato 121, 7
sublimare: sublimaretur 14, 2 arboris edito sublimatus 130, 4 Eutyches orare despicit sublimatum 25, 26
*sublimatio: in sublimatione 20, 6
sublimis: viro sublimi ac piissimo Apollinari 73, 3 sublimissimae humilitatis 75, 27 v. s. Sapaudo 95, 16 *cf. F. Dahn, Die Könige der Germanen III 224. 233*
sublimitas 110, 11 sublimitatis 20, 7 sublimitate 104, 17 dilectae mihi sublimitati vestrae (*Ceretio v. ill.*) 94, 22
subministrare: subministrante sancto spiritu 60, 5
submovere: etiamsi vobis hic metus noster risum submoverit: *sed leg.* moverit 99, 13
subradiare: secretorum immortalium splendor etiam mortalibus oculis subradiat 107, 28 ut in praesentibus iam subradiet quod promittitur in futuris 133, 20
subreptio: furtiva subreptio 3, 3
*subresonare: subresonat plurale aliquid 8, 1
*subrina: subrinae 172, 8 *item* consubrinae 172, 7
subsistere: quidquid de caelestibus mysteriis traditur, quamlibet indubitabili veritate subsistat, credere debemus, quia videre non possumus 122, 25
substantia 8, 9. 9, 1. 15. 11, 30. 14, 14. 23, 14 substantiae 25, 36. 26, 18. 105, 10. 107, 23 substantiam 16, 31. 18, 22. 21, 1. 6. 60, 10. 130, 9 substantia dei 4, 11 substantia maiestatis 4, 15 substantiam caelestem 104, 23 substantiae caelestis 7, 20 de terrestri substantia 10, 29 alternae substantiae 5, 1 disparis substantiae 114, 11 in substantiae divisione 122, 6 de substantia 122, 10 in substantiae perfectione 122, 12 substantiam suam 116, 37 quicquid habet ecclesiola mea, vestrum est de substantia quam vel servastis vel donastis 74, 4
substernere: pontis semitam substernit 150, 9
subtrahere: communioni eum trepide subtraho 48, 24
subversio: regionis suae subversio 45, 8
successio: proavorum successionibus ac nepotum 24, 3
succiduus: ad succiduas constitutiones 91, 23 succiduus gemitus 66, 31 succiduo tempore 111, 3 in succidua aetate 26, 32 in epistulae parte succidua 80, 20
succinctus: succincta celeritas rescripti epistularis 54, 19
sufficere: satis ad reverentiam sufficit 100, 20
sufficienter 92, 11
sufficientia: sufficientiae vestrae 126, 19 numquam sufficientia deerit animo tali 102, 13
sufflare: coniuratio procellosa ventis mendacibus sufflans 79, 27
suffodere: minam terrenis scrobibus suffodisti 150, 30
suffragari: odio in prosperum subfragante 145, 35
suffragium: credunt omne suffragium sacrificii subsequentis placiturum 22, 18 fidei suffragio 31, 30 unitatis suffragio 111, 26 prospera festivitatis ex-

ordia quia obtinuistis suffragio, visitastis affectu 88, 2 suffragiorum vestrorum prosperitate 88, 25
suggerere 58, 15 suggero 50, 15. 76, 25 suggerat 73, 31 suggessi 32, 13. 48, 22 suggeri 14, 31. 34, 27. 40, 8 (*sic pro* ingeri *legendum videtur*). 49, 25. 60, 6 suggesserit 32, 20 suggessissent 24, 29 suggerendum 29, 25 suggerendam 22, 10 suggerenda 64, 11 illud nec esse in eadem lectione nec ad causam suggero pertinere 55, 7 arma suggereret 83, 18 suggessi quod rationabile credidi 49, 18 suggerere ac monere 89, 28 exemplorum numerum suggerere 62, 5 suggerite reverentiae iussionem 77, 3 scio curis importune suggeri servitium litterarum 99, 3 quod nobis suggestum est 65, 29 ad proposita quod potuit placere, suggestum est 55, 26 intercessionem suggerendam 73, 19
suggestio: ad suggestionem 75, 9
sui: in sui novitate 110, 37
sulcare: (exigui)tas paginae stilo acutiore sulcatur 142, 15
sumere: sumpti corporis 24, 36
summa: omnem indulgentiae summam 13, 15 in summam 126, 37
summus: summos pontifices 98, 24
super: planctu, quem super defunctum Lazarum impendit 26, 34 super sacramentum archangelum consulamus 17, 30 si super dissensionem vestram sol occidat 44, 3 furto super cuncta damnabili 84, 7 si quis super casu, qui contigit, consolationis aliquid suggesserit 32, 19 super conversi statu consulendum 58, 30
supercilium: sine supercilio parentali 21, 16 supercilio dominandi 55, 23 sibi de legis supercilio blandientes 13, 9
supercurrere: boni supercurrentis irriguo 56, 31 supercurrenti ingenio vestro 97, 10
superesse: superest ut miles ipse commendet 77, 7 servet Christus hanc, quod superest, libertatem 56, 20 quod superest 46, 3 attentior pro vestris, quod superest, incumbat oratio 59, 22 quod superest egressi felices, redite victores 74, 27 (quod) superest . . . 149, 19 quod superest obsecro ut doceatis 46, 8 orate, quod superest, ut dignis talia miseritis 57, 3 orate, quod superest, ut, si quid sacrum furatur adversitas, sic redeat 150, 32 servate, quod superest, oratu adsiduo 40, 42 *cf.* quod restat
superexaltare: superexaltari 114, 18
superlativus: superlativum nihil 110, 10
supernus: tam terrestria quam superna 150, 10 superna caelorum 115, 6 in supernis (*opp.* in terrenis) 9, 16 in supernis 60, 19
Supinum: ultum isse 90, 7
supplicare: ut vobis pro venia supplicaret 84, 1 scientes fructuose deo pro sanitate luminum supplicari 11, 24 quae supplicari oportet 64, 5
supplicatio: votis profusae supplicationis 44, 23
supra: ut supra speravimus 59, 27 illud supra est, quod inpellimur 145, 3 supra quam valeo 88, 18 consulere supra ambiguo quaestionum 30, 2
supradictus: ab episcopo supradicti nominis 29, 31 supradictus frater 73, 7 supradicti scismatis 57, 20 supradictae pestis 4, 32
*suprahumanus: suprahumanum 23, 31
supra scriptus: de supra scripta conclusione 14, 30 supra scriptis condicionibus 49, 20
suscipere: portanda suscepit vexilla 40, 6 expugnandum suscepimus malum 22, 5 quaecumque a vobis omnes ambimus, unus suggerenda suscepi 64, 11 causam susceperat inquirendam 64, 25
suscitare: suscitari 23, 34 Abrahae filii per lavacrum ex lapidibus suscitati 125, 26
suspectare: reverentia suspectans debita 95, 5
suspectus *suspiciosus:* suspectos fecerat legationis mora 69, 24
suspendere: communionem suspendit 89, 31 nisi aditum conatibus nostris obex interiecta suspenderet 101, 12 ne suspendamini a professione 15, 3 suspendi a commemoratione 30, 34 a votiva lectione suspendi 65, 21
sustollere: quos militiae fascibus sustollitis 93, 8
susurratio: occulta susurratione 48, 17
*susurrire: cum rumor ex vobis susurriat 85, 19
susurrium: susurriis 16, 9
suus: possum per quaecumque magnificentiae suae scripta cognoscere 73, 8 sine verecundia mea suaque impietate 73, 10 reprehensionis suae censuram 73, 11 quae professio sua 74, 1 si scientia sua accedit 80, 4 satisfactio sua 84, 13 plebeculam suam 89, 13 et meas partes cedo et multiplico suas 91, 13 quaecumque habet pater et sua (*sc. filii*) sunt 20, 38 *etc.* sua dilectione (*i. sui*) 50, 1

tacere: agnovi, quod cum familiari tacere non debeam 81, 31
taedium: cessantis taedii tranquillitas 83, 12 virginem taedio incumbente praereptam 33, 4
talentum: talentorum caelestium 18, 29
taliter 53, 6. 74, 15. 78, 34. 90, 9. 105, 19 taliter — qualiter 119, 3 *cf.* qualiter
tam — quam: tam nihil posse, quam nihil pati 23, 13 tam deo quam homini vero 61, 32 sub hac nec tam separatione quam simulatione 22, 13 tam absentium quam praesentium officiis 79, 12 viro tam religiosi quam sollertis ingenii 110, 30 tam terrestria quam superna sollicitans 150, 10 quam dulcis tam terribilis locus 125, 20 quam secta distante tam patria 57, 23 ut nobis quam novum non est talia obici, tam nos ulla novitas meritos faciat accusari 80, 15 quam pro te tam pro omnibus 83, 27 quam vos ante civitas flagitabat, tam nunc intra moenia quaerit relicta possessio 103, 6 quam pro certo tenemus nos nudos in terram venisse, tam certo sciamus de terrestribus nos auferre nihil posse 118, 19
tantillus: (tanti)llum gaudii 141, 26 tantillae dilationis 126, 13
tantisper 66, 25
tantus: quia tanti habuistis iubere 49, 17 in tantum *vid.* in tantum. — tantus *pro* tot (*cf.* quantus): tantis retro saeculis 60, 13
taxator: propriorum operum taxatori 142, 5
teloneum: de teloneo 124, 3
temperamentum: eo temperamento hanc (medici) curam requirit, ut 45, 14 sub temperamenti medio 16, 31
temperare: severitatis ordinem temperare 49, 19 utinam vel sic se temperasset obscenitas, ut lateret 84, 17
temperate: volumen temperatius ingerendum 73, 7
temperatus: temperatissimi (*vel* temperantissimi) pudores 81, 2
Tempora: plusquamperfectum pro inperfecto: quia videbat arcana, quae non licuerat mortalibus intueri 10, 16 quia nec eo loco fuerim, ut cognoscere potuissem 91, 4 putasses 91, 8 citeriorem hunc, quem etiam gloria vestra noverat 30, 1. — *futurum pro praesenti:* curat, ut in his, quae ad sanctum ministerium pertinebunt, non magis pretiositas possit placere, quam novitas 39, 17. — *praesens pro futuro:* communioni eum trepide subtraho vel permitto, nisi auctoritate vestra roboratus extitero 48, 25. — *consecutio temporum:* non istum, ut divinitatem in homine sentiat, signa vicerunt 25, 25 protulistis — quae Syris dentur 58, 18 parumne fuit, nisi addatur 14, 19 quid adsidue cuperem, allego 76, 32 veremur ne sensisset adversa 70, 3 non nocet quidquid esset 116, 6
temporalis: temporalis luctus est 32, 23 incendio temporalis gehennae 38, 24 temporalem fructum 120, 8 procellis temporalibus 66, 26
temporaliter 107, 3

temporaneus: nexus temporaneae necessitatis 98, 19 proventibus temporaneis 133, 8 in temporaneis (*opp.* in aeternis) 49, 8 in temporaneis — in aeternis 150, 38
temporarius: temporariae pacis 66, 25
temptatio: flatum temptationis adversae 137, 33 inter proelia temptationis 150, 34
tempus: tempori *abl.* 79, 1 in tempore futuro 90, 14 tempore (a tempore *cod.*) postridie (*f.* post triduo) quam soror est recepta 146 *tit.* Sidonii filio inter facundiae paternae delicias meis temporibus nauseaturo 73, 6
tenere: ut figulum brevi tenendum e vestigio dirigatis 97, 13
tenuare: hereditas non tenuatur 104, 29
tepor: fides tepore marcida 83, 2
tergum: litteris terga non praebuit 102, 25
terra: terram repromissionis 133, 31
terrenus: terrenum regnum 2, 3 terrenis potestatibus 64, 19 terrena 82, 17 terrenis ac supernis 133, 27 in terrenis 9, 16 redisse de terrenis 19, 9 in terrena venisse 19, 20
terrester: tam terrestria quam superna 150, 10 Tobiam caligantem terrestribus 45, 18
testare *testari:* secundum quod longa media est, testat ut persona tertia similiter longa sit 86, 16
testari: ipse in Iohanne evangelista testatur 4, 25
testimonium: in testimonium largitatis servare 97, 28
textus: etiam textu, ne dicam expositione, prolixum est 54, 17
thema: thematis 15, 15 suscepti thematis 141, 27
thorus: ad thorum (?) respondisse 62, 2
timere: sciens et timens non tam me per haec illi serviturum quam hostibus arma ministraturum 56, 5 personas huiusmodi non obesse nobis sed impedire timendum est 34, 23
titulus: in titulo nominis accusaret 30, 2
tolerabiliter: tolerabilius oneraretur fragilitate peccati 30, 24
tonitrus 112, 11
torpidus: haeresim torpidam frigore 150, 22
torus *vid.* thorus
totus: ex toto 76, 9. 30. 81, 27 totis *omnibus* 43, 1. 76, 15. 111, 27 sub totis tribus personis 86, 20
trabalis: trabalibus clavis 25, 31
trabes: (tra)bium processu 142, 33
tractare: tractate diligentius, an . . . 54, 22 reverentiam ecclesiae utriusque tractavi 73, 19
tractator: fidelissimi tractatores 62, 3
tractatus: habuistis cum rege tractatum 81, 4 tractatu impensiore 24, 26
traditio: secundum traditionem hominum 11, 17 traditione *proditione* 5, 28
traditor: traditore 5, 25
tradux: traducis 24, 4 per traducem 19, 25
trahere: munera a malis oblata in bonum trahere 37, 13
transactio: votiva transactione 146, 30
transferre: cum ad catholicam legem se transtulerint 35, 10 translatus ab haeresi 31, 15
transgredi: amplitudinem transgreditur 138, 31
transgressor: ab omni transgressorum societate 72, 18 transgressorum societate declinata 71, 19 transgressoribus 72, 5 de impiis transgressoribus 70, 19
transigere: tenuem victum piscandi artificio transigebat 33, 25 transactum (*opp.* futurum) 61, 19
transire: festivitatem quam transivimus 87, 7
transmissor 130, 20
transmittere: angeli de caelis optenta transmittunt 125, 32 transmisit *tradidit* 91, 8
transpungere: vera caro, quam spinae transpungunt 26, 5 transpuncti lateris 27, 30. 61, 5
tribuere: tribuat deus noster, ut — 90, 13 tribuat divina miseratio 81, 11 tribuat Christus, ut — 87, 13 tribuat Christus commeatum 88, 4
tribulare: pro veritatis amore tribulari 119, 12 tribulandis nobis 91, 25
tribulatio: tribulationes 180, 6 tribulationum aestus 74, 20
tricennalis: tricennale consortium 49, 31
triduum *vid.* postridie
trinitas *passim, cf.* 4, 1 *sqq.* 8, 2 trinitatis 122, 19 in trinitate 122, 14 aequalitatem trinitatis 2, 6 trinitatis divisor 134, 10 *etc.*
trinus: aqua trina 142, 20 trinum deum 146, 32
triplicare: triplicata est sollemnitas 146, 29
tripudium: ab ipsis in Christo sacrae nativitatis tripudiis 26, 30
triumphalis: triumphalis venia 15, 21 triumphali praeminentia 25, 2
*triumphaliter 106, 30
triumphare: omnium gloria triumphavit 111, 28
triumphator 28, 22 triumphatori conspicuo sertis laureae victricis aut myrto 82, 32
triumphus: post resurrectionis triumphum 19, 14 post triumphos 117, 11
tuitio: divina tuitione 87, 7
turbatio: (frater) turbatio regionis 33, 2
tutamen: tutamine 145, 6

ullatenus 27, 23
ultimus: ad ultimum 21, 29
ultio: retributio ultionis blandissimae 63, 2
unanimitas 9, 19
unanimus: unanimi copiam redeuntibus date 44, 1
unctio: sacrae unctionis 75, 32
unde: unde, quod unum valeo 76, 32 nam unde est, quod . . . nituntur adlicere, nisi ut . . . conmaculent 71, 29 unde causa sollicitudinis has direxi 96, 20 unde sola causa *sola hac causa* 69, 24
unigena: unigenae divi 191 XIIII 3
*unigenitor: divina miseratio, quae te unigenitore etiam nos patres esse concessit 81, 13
unigenitus 106, 25
unire: uniret 19, 13 creaturae unitus est 5, 4 homo unitus est deo 19, 27 deo uniri 13, 20 cui unitus adhaeserat 16, 36 lapis saxis unitus 137, 11 mediatoris uniti 20, 31 unita membra 37, 20
unitas: in unitatem personae 4, 37 currite via genuina, vestri operis unitate 102, 12
universalis: in universali ecclesia dei 56, 25
universitas 33, 11 universitas devota 99, 11 crimen quod universitas conclamabat 83, 34 universitatis afflictio 32, 28
unus: unum est, quod 76, 8
urbs *Roma:* senatoribus urbis 64, 1 urbem orbi venerabilem 64, 2 apud urbem 64, 15 papa urbis 65, 4 papae urbis 53, 20. 98, 6 inclitae magnitudinis urbi 77, 12 *vid.* Roma Romanus
usque: usque nunc 104, 12 usque in Adam 11, 33 usque ad David 11, 32 *sq.*
usque quaque: episcopo neglegenti nec usque quaque sic docto 22, 30
usus: in usu coniugalis copulae 30, 30
ut: ut apostolus ait 32, 10 *etc.* ut Salomoniacum illud apostolus ait 30, 23
ut *pro accus. c. inf.:* secundum quod longa media est, testat, ut persona tertia similiter longa sit 86, 16 spero, ut pandatis 86, 31 nec mirum est, ut audeant 38, 14 concessuri sunt, ut ante genuerit filium pater, quam mater ediderit 61, 22 iunge porro, ut sit deus in Christo 9, 6 sentiunt sanas aures ferre non posse, ut deus coepisse credatur ex homine 60, 17
ut *quod:* ut me non offerrem: illis occupationibus obstrepere timui 65, 20 illud quoque ut de heremo talia proferri posse dicatis, elegantia quadam desi-

deria hominum ad locum vestrae cohabitationis adtrahitis 53, 7
uterque: utrisque *utrique* 49, 13
uterus: evangelicus ex utero caecus 129, 10
utique *frequens cf.* 24, 8. 27, 28. 33, 21. 64, 13. 86, 22 *etc.* utique *ex corr.* 44, 23
*ut quid: nescio ut quid post saeculi finem obtunsa telorum acies in ligones et vomeres commutetur 55, 3 *cf. H. Roensch Itala und Vulgata p. 253*
utrum *non sequente* an: utrum ad responsa motus fuerit, aestimate 55, 29 deus viderit utrum is, quem memoratis 29, 32. — utrum — an: agnoscam, utrum fervor scismatum fuerit restinctus aut, si legatio . . . exhibuit, an forte nuntio magis retulit, unde vobis suspicio reservetur 69, 28 — 70, 2
utrumnam 19, 14. 21, 15

vacuare: si professam conpunctionis vacuaverint 30, 33 ecclesia vacuatur 110, 14 originale debitum Christo solvente vacuandum 116, 4
valere: turbare non valuit 83, 22 valeat comminisci 91, 25 adcurrere valent 100, 19 supra quam sermone valeo gratias ago 88, 19
varietas: de rumoribus ac nuntiorum varietate captamus 68, 32
vas: vas electionis *Paulus apostolus* 8, 10. 19, 9. 10. 150, 16
vasculum: vasculo minimo semipleno vini 96, 9 in fictilibus vasculis 120, 17 vascula 120, 20 vasculorum 120, 24 vasculis 120, 25
-ve: videamus quae nostra quaeve aliena sint 118, 8
vegetare: diem metallorum luce vegetari 78, 19 vegetandis nobis 14, 14
vel: si non iugiter, vel interdum 89, 9 ne malum hoc vel mandatis aut nuntiis renovetur 85, 5 parentes ergo, uxorem vel filios sive fratres 34, 7 coniugia vel parentes 34, 16. — vel *et* 29, 25. 68, 30. 69, 15. 30. 70, 13. 72, 25. 145 *tit.* vestro intercessu vel favori 44, 23 *etc.*
venerabilis: viro venerabili (*diacono*) 59, 17 venerabili presbytero 65, 12 venerabilis papae 98, 6 ad venerabilem Fuscinam (*sanctimonialem*) 274, 5 synodus venerabilis 64, 24 venerabilium reliquiarum 59, 27
venia: suscipiatur ad veniam 50, 16
venire: ministeria quae ad ecclesias legis nostrae captiva venerunt 39, 8
venter: non de fauce, sed quodammodo de ventre mortis 107, 1
ventilabrum: ordinationis vestrae ventilabra 48, 12
ventus: tamquam ventorum famuli 103, 4
veraciter 17, 14. 26, 13. 40, 14. 49, 19. 99, 19. 109, 14 veraciter dicitur 70, 6
verbum: incarnationem verbi 17, 6 verbum carne vestitur 17, 10 *cf. sermo.* numquam contulimus verba virtuti 146, 9 verba vel nomina 202, 5
vergere: licet, quidquid ad manus vestras pervenit, vergatur in pauperes 102, 9
veritas: ipse deus veritas 19, 11 veritatis vexilla 40, 6 in veritate *vere* 53, 9. 122, 18 veritate *vere* 4, 20
vernare: vernantis lapilli vel electri pallentis 96, 30
vernula: peculiarium vernularum 94, 8
vestigium: vestigium de superno vigore vibratum, de terrestri substantia corpulentum 10, 29 ut figulum brevi tenendum e vestigio dirigatis 97, 13
veterascere 137, 24
veternosus: veternosis 129, 30
veternus: squalentis veterni 25, 28
vexillum: veritatis vexilla 40, 6
via: via itineris cuiuscumque quam gradimur 118, 15 *cf.* currere *et* iter
viare: viantem 137, 22
vibrare: vibratum vestigium 10, 29
vicinari: vicinantium Arrianorum 134, 8 structurae vicinantis adnisu 126, 26 ab ea parte, qua volae clausae vicinabitur 97, 5
vicinus: vicina festivitas 87, 17 vicinae pollutionis 25, 19 servum interrogationibus vicinum fieri procuravi 73, 16 vicinam thalamis virginem 33, 4 squalore vicino 103, 9 vicinior 110, 38
vicis: ad vicem 86, 25 ad quandam praesentiae vicem 99, 30 praesenti vice 94, 2
vicissitudo: ex vicissitudinis retributione 36, 9 pro sella, quam transmisistis, cathedrae vicissitudinem inprecans 53, 11
victrix: obstinatione victrice 23, 30
victus: tenuem victum piscandi artificio transigebat 33, 25
videre: deus viderit, utrum is 29, 32
videri: in homilia quam nuper videor concionatus 85, 19
viduitas 38, 19
violenter 119, 2
viror: viroris amoenitas 97, 3
visibilis: visibilem 126, 1 visibilem oculis 28, 2 oculis visibilibus 180, 3 praesentia visibili 27, 21
visitare: provinciam datis ad humilitatem meam litteris visitastis 69, 12 festivitatis exordia visitastis affectu 88, 2 nos dignatione pariter ac litteris visitando 94, 16
visitatio: apostolatus vestri visitatio 89, 13 per visitationem vestram 47, 13 visitationis 48, 10 visitationem conferatis 87, 15
vita: crux illa, in qua vita pendente mors periit 121, 22
vitalis: ad vitalem culturam 54, 37 benedictione sepelite vitali 57, 16 undis vitalibus 75, 30 patentis plagae portam vitalem 105, 33
vitaliter: ad gloriam vitaliter occidit 119, 19
vivificare: opera, si fide fuerint vivificata 32, 14 vivificante deo 190 XIII 2
vocare: cogam respondere, quis vocandus possit intellegi deus, fortis, pater futuri saeculi 17, 22
vocatio: divinae vocationi 8, 15 spontanea vocatio 8, 18
vocitare: vocitasti libri nomine 274, 7
vola: volae clausae 97, 5
volatilia: cum volatilibus atque reptilibus 113, 29
volumen: volumen potius quam documenta desiderans 20, 15
voluntarie 26, 13
vomitus: fusus est vomitus transmarinus 83, 15
vos: in vestri merito 47, 2
votivus: votivus eventus 70, 29 opportunitas portitorum votiva 79, 21 votivam frequentiam litterarum 66, 21 a votiva lectione suspendi 65, 21 in votiva cultuum consummatione 94, 17 votiva transactione 146, 30 votivum sollemne 110, 8 votivis indiciis 88, 9 id quoque contigit votivum 101, 19
votum: voti est 57, 26 in voto habemus 77, 2 quid haberemus in votis 93, 3 votum excommunicationis indicite 49, 14 votis profusae supplicationis 44, 23
vulgare: vulgata indesinenter castigatione 83, 29

III. INDEX VERBORVM ET LOCVTIONVM.

B

EX POEMATVM LIBRIS VI

ea potissimum quae ab usu Vergiliano recedunt.

ab: sudo ab aere III 28 genitor rorantes sudo capiebat ab aere ventos III 28 flatum profundit ab ore I 125 solis ab ortu vicinos nascens aurora repercutit Indos I 195 fragor collectus sonitu ab omni IIII 485 tenui pascendus ab aere pulmo I 104 capite oblato placuit grex totus ab uno VI 32 serpens certamine laetus ab ipso II 408 qui nesciris ab ortu, Nile I 285

abbas VI 506

abicere: talibus abiectae dictis VI 487 abiecto vegetentur membra cubili VI 458

abiungere: limes non sinit abiunctas misceri foedere partes III 294 abiunctis constant elementis IIII 634

Ablativus: tanto suspensi tempore leti nullus terror erat IIII 80 humanum vitiis ibat genus IIII 77 talia iactantem praecelsa potentia caelo iecit II 45 sanguine potus erat IIII 23 vident fugisse piis calcantibus undas V 611 diversa ut parte redirent VI 557 fine *in fine* III 416 ast aliis tenui concurrens lammina ferro, qua *se* succiduas iunctim *scandente* per oras flectitur adsuti cratis compacta metalli, horrentes habitus diversa fecerat arte V 511

abscessus: abscessu caelestia regna petivit VI 302

absens: super absentes possessor navigat agros I 271

absolvere: fatigatam meditando absolvere mentem VI 10

abstergĕre: fletus abstergere dictis V 557 abstergente deo *delente* IIII 132

abstrusus: abstruso Averno III 255

abyssus IIII 535 patriam sordentis abyssi V 212 relaxata abysso IIII 238

accipere: omnes timor accipit VI 617 melior spes accipit illos V 124 accepere genus I 26 homo accipiat rectos in caelum tollere vultus I 70

Accusativus c. inf.: agnosci gravius non observanda nocebit (*i.* gravius nocebit non observanda agnosci) VI 416

actus: omne decus mentis turpi deiecerat actu IIII 36 orbis in casu discrimen habens et crimen in actu III 361 magno non inpar pronepos actu IIII 175 mater fecunda utero, fecundior actu VI 104 fortes processit in actus VI 505 varios mundi actus IIII 340

acutus: lumine visus acuto laetior II 132

ad: vita amborum carnem ad unam teneatur I 187 ad modicum V 616

Adam *i. maritus* II 401 proprium Adam II 328

addere: dives non addidit aurem III 238 luna addita V 236

addicere: sic hominum vitam brutorum more tenebat motibus addicens mens inclinata ferinis IIII 22

adgravare: adgravat hoc etiam, ni dictum facta sequantur VI 429

adgredi: adgreditur praecepta laboris IIII 294

ad instar: ad turbinis instar IIII 76

adiurator: adiuratoris murmura (*incantatoris*) II 313

adlabi: quidquid adlabitur ad nostros usus, inde est I 207

adlidere: adlisum III 400

admonere: hinc dominus ardentes ferre lucernas admonet VI 499

adripere: arripiunt carpuntque viam V 587 arripiunt pariter reserati concava ponti invaduntque viam V 643

adscendere: ascendens dextro serpentem conterat aggere planta VI 121 facili aggere VI 139

adsignare: natura neci servans adsignat utrumque (flammas et frigus) V 191

adsistere: adsistens satelles V 78

adspectus: adspectum sol inserit undis V 598

adsuere: comas adsuit III 15

adsuescere: libitus adsuesce viriles III 142

adsumere: adsumpto volatu VI 13

adtentus: attentis genis iniussus defluit umor III 212

adtonitus: adtonitas curas VI 73

adtrahere: nullis adtracta bonis gens hominum IIII 145

aestuare: aestuat motus pelagi V 386 at quid per cunctam stilus aestuet ire superbi perfidiam V 153

aevum: vitae aevum III 139

agere: agit labores I 1 gentilis agit furores IIII 495 nec Nilus agit proprium nitorem V 133 percussor aget caedem V 243 dum tres luce dies una sub nocte prophetae sol ageret IIII 370

albus: Tanais, nivibus cum pascitur, albus IIII 441

aliter: haut aliter studium iam tunc diviserat omnes quam nunc mundus habet IIII 318

*alternum: ut se alternum moveat gressus I 95

alternus: alterni temporis bruma I 218 alterno tempore I 145 alterno a corpore III 7 alterno flagrans in corde voluptas VI 559 alternos recinens psalmos VI 6

altus: alto arboris erectae II 142 cunctis animantibus altior astu serpens II 118

alveus: alveus tumido perrumpit flumine ripas I 266

alvus: corporis alvo VI 71 elegit nitidam de qua procederet alvum VI 206

ambire: decrevit mori, ne crimine tanto ambirent miseram carnis commercia vitam VI 575

amplius: meminisse decet, quod (Iesus) praescius dixerit ante obitum duplici non amplius ulla servandum se nocte neci VI 264

angelicus: angelicus chorus IIII 190 angelici chori VI 630 angelicae gloria vitae II 26 angelico honori II 92 angelici vigoris II 55 angelicos vultus VI 252 angelicum carmen I 190 angelica manu VI 597 angelicis manibus III 267

angelus II 38. V 268. VI 256

angustare: angustatur humus III 204

anne II 395

aptare: aptat monstra ad informes formas I 41

arbiter: iudex atque arbiter orbis *deus* II 338 arbiter orbis *Christus* VI 628

arca IIII 489. 539 arcae IIII 391. 502 arcam IIII 344 arcam praedari tegminis IIII 324 ventris concluserat arca Ionam IIII 363

arcanus: arcanum quidquid post exitus implet VI 543

archangelus IIII 213

ardere: brutis in sensibus ardet terror IIII 350
arida: arida decedat lymphis IIII 162
aridus: arida nituerunt IIII 562
armare: ignibus armatis pingui liquore VI 464 populus his vocibus armat postremos furores V 471
artifex: artifici *creatori* I 49
arvum *humus*: pater omnipotens victurum protenus arvum tractat I 80 limo formatus rursus redigeris in arvum III 176
arx: arcem capitis I 82 immensa verticis arce VI 354 licet vita sublimi cunctis praepolleat arce VI 98
asperare: teretis volumina dorsi asperat II 125
ast VI 399. 448 *etc.*
astrigerus: in astrigeram caeli aulam I 325
astrum: astris natus *ad lucem* II 282
auctor *deus* V 393 summus auctor I 299 auctorem II 42
audax: audacis mäli II 218
auditus: auditum facilem leni sic voce momordit II 144
augmentum: fluvius externas incipit undas augmento finire suo IIII 70
aula: princeps Memphitidis aulae V 694
auris: dives non addidit aurem III 238
ausus: inlicitus ausus V 59
aut *cf.* V 137
Avernus: Averno III 255
azy̆ma II 259

bacchari: bacchatam diu carnem IIII 322
baptisma IIII 618 baptismate lotus IIII 648
barbitus VI 11
bellifer: belliferae cohortes V 373
bitumen: pigrum bitumen IIII 250 coctos lateres lentoque bitumine iunctos IIII 115
blandiri: haec male blanditam finxerunt sibila vocem II 161
blandus: licet blandum finxerit IIII 275
blasphemus: blasphemis plantis IIII 102
blatta: pallia blattarum IIII 386 bis coctis blattis III 223
bracchia IIII 42
breviter IIII 536 sic breviter VI 248
brucus V 194
brutus: bruta I 31. 61 brutorum more IIII 21 brutis II 192. III 170 brutis in sensibus IIII 350

cachinnus: cachinno petiit patrem IIII 408
cadere: omne malum sorte cadit V 270
caedere: caeditur multis *vapulabit* VI 337
caelestis: caelestia *caelestes* V 50. 560 caelestibus V 105 caelesti domino V 46
caelum: caeli mandata IIII 226 caelorum III 44 caelos II 108 caelis III 327. IIII 528
caesaries: caesaries ... crinis ... capillus I 203 *sq.*
caespes: durato caespite *solo* IIII 44 caespite constructa ara IIII 593 tenui de caespite *radicibus* II 5
calamus: in levi calamo VI 3
calcare: calcata voluptas IIII 233
calere: plaga calet V 172
calidus: calidos sexus II 30
callere: arguto callet pectore II 119
callosus: callosa superbia V 196
camera: pressus in cameram sermo I 88
canalis: sanguis in extremum certans manare canalem V 135
canescere: canescunt favillae VI 471
canorus: virtute canora VI 7
cantatus: ranarum foedis cantatibus V 157
capere: effectum non capit ullum III 306 draco captas sic fatur ad aures II 184
capillus: capillus crinis caesaries I 203 *sq.* capillus nutritus macie VI 541 crine fluenti tangebat terga capillus VI 541
captivus: in taetris splendentia lumina membris captivo fulgore micant I 201
caput: capitis deiectio victi *principis* II 103 caput generis IIII 608
cardo: laxos firmavit cardine postes IIII 422
carnalis: carnalis copula II 30
carnosus: sanguis carnosus erat V 136
caro: carnis lex II 276 domina sub carne II 333 bacchatam diu carnem IIII 322 carni hic terminus esto IIII 164 diluvium carnem consumpsit aquis IIII 341 fragiles carne puellas VI 501 in carne caduca VI 123 carnis discrimine VI 178 dilectae gloria carnis VI 197 Maria conciperet cum carne deum VI 203 nata quam carne fideque bis genui VI 76 Christus carne recepta fregerat portas, inferne, tuas VI 452 sumptae de virgine carni IIII 642 non carnis, sed legis VI 155 decursae carnis meritum VI 632 carnis commercia VI 575 carnem (*i. sexum*) conpulsa fateri VI 526 carnis propriae VI 207 castam carnem VI 433 vita amborum carnem teneatur ad unam I 187 carnem IIII 460. 570. 614. VI 519
carpere: arripiunt carpuntque viam V 587 brevem carpunt mortalia tempora vitam I 2
cassare: consilium ducum cassato dissipat actu V 500
castigare: dum castigatum vomerent ergastula pastum IIII 371
casus: orbis in casu discrimen habens et crimen in actu III 361
catenosus: catenosi panni V 509
causa: servitii causam fecisse reatus cernitur IIII 414 non natura hominis vitio sed causa pudori est II 22 est miseranda quidem vestrorum causa malorum VI 479 senes, disiuncto quos cepit causa viritim consilio VI 552 in cuius pondere sacro causarum mage pignus erat V 15 nec difficilis fallendi causa petetur II 113 melior causa quietae VI 644 in levi calamo causarum respice pondus VI 3 insinuans causam lacrimis VI 74
causari: causantur subductam lucem III 206
cautus: cautas naturae leges II 281
censere: haut procul (hoc certe censetur, nam procul inde, ut docet eventus) III 258
***censetor**: iudex censetorque senum VI 613
centenus: iam prope centenum conpleverat advena lustrum V 361
centrum: sol excelsi linquens fastigia centri III 2
cerasta V 91
cernere: servitii causam fecisse reatus cernitur IIII 415
certamen: studii certamine VI 303
cete I 38
chelys: vivens in corde chelys VI 7
chorus: choro sanctorum VI 506
circinus: integer emensum vertebat circinus annum IIII 585
circulus: celsus calidum reddit circulus annum I 220
circumfundere: fluvius circumfusos vicinis vallibus amnes sorbet IIII 69
circumscribere: sic circumscribens inluso simplice gaudet IIII 333
clangere: clangente tuba III 44
classicum: post fortia classica VI 343
claudere: moles, quam Euphrates Nilusque queant vix claudere ripis IIII 310
clementia: clementia caeli I 222
clipeus: clipeos sinistris volvunt V 378
cluere: summa cluit virtute nocendi II 96
coeptum: laetetur fine malorum, qui doluit coeptis III 292
coetus: celsas praeclaris coetibus urbes III 342
cogere: rex ipse frementes curru cogit equos V 520
cognatio: cognatio tota VI 648
coire: in molem nox densa coit V 202 una luit, quod coiere duo VI 179

comma: agnoscis leges (*sc. metricae artis*) et commata servas VI 410

concavus: concava ponti V 643

concinere: carmen concinit casto pudori I 189

conclamare: conclamat celebratque deum angelicus chorus IIII 192

concrescere: sic te laeta domus adsueto docuit dignam concrescere templo VI 64 usuras sancto gaudet concrescere lucro VI 308

concumbere: virginitas concumbit vitiis VI 433

concurrere: tenui concurrens lammina ferro V 510

concutere: quis subitum concussit corde pudorem? III 81

condemnare: laevis condemnet ut haedos VI 629

condere: conditus membra III 253 columba ramum olivae refert ad condita IIII 582

conditor *creator* I 96 conditor Esdras VI 396

conectere: gurgitis vacui conexa volumina V 639

conferre: pater invisus sortem non contulit aequam II 187 visu nitente certior adcrescit conlatis vultibus horror I 202

confidere: gens sumptis confidit in armis V 570

confingere: confictum corpus II 423 Ioseph confictus voluisse nefas VI 537

confinium: quo perhibent terram confinia iungere caelo I 212

confiteri: confitearis V 680 confessum reum III 377 confessa pia pectora III 408

conflare: turpe calens in cordibus ignis conflavit mentem sceleris fornace duorum VI 555

confortare: arbores celeri confortant germina suco I 230

congregare: dives, cum congregat aurum IIII 334

coniungere: quid reris mortalem non posse manum coniungere ponto aedem longinquam *i. transferre in pontum* IIII 312

coniurare: coniurant elementa neci IIII 453

conligere: alitem exceptam senior manibus tum colligit intus IIII 551 it fragor in caelum sonitu collectus ab omni IIII 485

conludere: tepido conlusit pruna rubore VI 588

commendare: *si commendet stabulo Samaritis dextera curam III 405

conmercium: spina rigens crebris inter commercia nodis I 99 carnis commercia VI 575 laeto referunt conmercia vultu VI 319 commercia fervent VI 488

comminus *statim:* excutit Moyses virgam valido proiectam comminus ictu V 69

conmittere: volatus committunt V 165 turgida Graiorum sapientia philosophorum inter se tumidos gaudet committere fluctus IIII 499

conmortuus: matris conmortua membra VI 183

conpages: incipit vastos conpagibus addere nervos I 98 vili conpage levata regnat humus II 93 lutea conpage creatum V 288

Conparatio: arcam melius tutam IIII 504 gentis quam gravius saevam monitus fecere superni V 104 *cf.* magis *et* plus

conpati: tibi conpasso miserans succurre latroni III 423

conpendia: ardua sublimi tenuit conpendia saltu III 419 suadet veloci tardus conpendia gressus VI 143

conpingere: celsam conpacto robore massam IIII 315

conplectere: conplexis plantis VI 277

conplere: qui conplent tempora sorte V 286 Eugenia cum patrem conplens celaret tegmine matrem VI 507

conponere: signi speciem conponere massae I 79 se servat conposito ruralis gratia vultu IIII 41

conpos: veri conpos IIII 8

conpungere: Eva conpuncta II 217 conpuncta corda IIII 319 conpunctas mentes V 676

conscendere: conscendere caelos II 108

consortium: subeat consortia poenae II 111 generis consortia IIII 246

constringere: constricta manus *parca* VI 436

consuescere: consuescere solem II 133

consulere: consulit avulsos, quisnam sit criminis ordo VI 614

consummare: consummat conditor arcum IIII 344 cum consummaveris aedem IIII 251 consummata praemia VI 114

contemnere: lacessitis contemptum miserit astris IIII 131

conterere: Aegyptus contrita V 524

continere: ut tamen una contineat liber dulci super arbore tactus, scire velim quis dira iubet II 158

conversio: conversio fratrum VI 149

cophinus: oppressos cophinis umeros V 43

cor: istum corde vide IIII 648 per corda soporem iecit I 148 si forte velint ex corde morari V 325 praemia servati cordis VI 548 corde propinquo VI 152

corona: virginis et matris gemina corona VI 202 serpens, quod famam violare cupit, dedit inde coronam VI 513 respice quantas nostrum stemma coronas miserit in caelum VI 84

corpus: discrimen, corpus quo concidat omne *omnia humana* IIII 321

coturnatus: coturnatus gemmis III 222

cratis: cratis conpacta metalli V 512

creator: summus creator IIII 170 caeli creator VI 203 hominum rerumque creator III 384. IIII 134 summus terrae pelagique creator IIII 229 creator I 132. II 23. 40. 179. 268. III 108. V 221 creatori II 421

creatura: creaturae II 47

credulus: credula corde VI 217 credula corda VI 272

crepare: gens bella crepans V 570

crescere: crescit in cumulos VI 306

crinis: crinis, caesaries, capillus I 203 *sq.*

crispare: puniceam crispans cristam II 409 crispantibus undis V 386

crista: crispans cristam II 409 moenia concussis nutabant cristis VI 237

crystallus, crystallum: crystallo algente III 227 tantam nec crystalla dabunt lucem I 253

cultus: usibus ista tuis, non cultibus, esse memento I 142

cum: pertulit ille quidem dominam cum crimine falso confictus voluisse nefas VI 536 quod clausum Iob mitis ait cum vulnere aperto VI 390

cum: famam recusat inanem iudicio contenta suo, cum conscia cordi commendat se pura fides servatque futuris VI 577 qui cum confligere telis non potuit, saevis concepit proelia votis IIII 111 te nosse reor, cum Debbora duceret turmas VI 342 adveniet tempus cum sanet purgetque — III 20 haut secus ac cum fertilis area iusto paret fecunda labori IIII 37 *vid.* secus

cumulus: cumulum magnis virtutibus addat VI 131 crescit in cumulos VI 306

cunctus: cuncto tempore I 321 de cunctis II 120 datur in cuncta potestas II 156

currere: currebant epulae III 225 odio currente III 133 conclusa ramis currentibus umbra IIII 51 dum viam curris III 399 dum vastos heremi curris, Iudaee, recessus V 451 currere verbis morborum tot saeva potest discrimina nemo VI 47

cursus: quotiens sanctum conpleveris ordine cursum VI 5

custōdire: distantia talis custodiet vestras sparsis a mortibus aedes V 246

dare: tantam nec crystalla dabunt lucem *dant* I 253 vobis digna datur paradisi in vertice sedes *data est* II 152 nec superflua pauperis ad victum quisquam dedit III 241 Atlans dedit ad navalia pinus IIII 303 varios dant arva colores I 256 non prius ab-

sistens subitas discordia linguas quam daret IIII 122 vespero sero dabitis primordia sacris V 237 lacrimas populus dedit V 331 non caecos natura dedit II 265 fertilis area campi, quam succisa dedit silva IIII 38 quid dicam celsas urbes in deserta dari? III 343 moles quod clausa moveri fluminibusque dari nequeat *inferri* IIII 309 nec vos scire dedit II 188 scire dabit II 197 dextris dedi coniungere laevam II 414 servos nondum dederat natura vocari IIII 404 has primum gaudere dedit VI 270

Dativus: illis foeda species mundana putatur III 201. — bella geris, iustis saevus quae commovet hostis VI 365 dum tres luce dies una sub nocte prophetae sol ageret IIII 369 pube tenus quod forma viris IIII 97 violare fidem mortalibus omnia certant III 324. — eligit, sumere quae pastu licitum IIII 397. — coniurant elementa neci IIII 453 terris cecidere III 197 terrae reductum V 289 ducitur foro VI 520 si non omnipotens revocaret vallibus amnes V 148 luci quos edidit ortus V 273 pueros iecit flammae Parthica ira VI 584 *etc.*

Dativus quartae decl. in u: pastu IIII 397 paratu IIII 298

dator: dator vitae Christus IIII 641

de: de cunctis II 120 nostra de parte I 5 tantam nec crystalla dabunt nitido de frigore lucem I 253 hoc de matre trahunt II 314 nudum malum de veste patescat III 11 quae pietate potens, Graia si voce sonetur, significat propriam sumpto de nomine mentem VI 95 inscriptus nostro de nomine nummus VI 332 nata, quam Christo rudem de ventre dicavi VI 77 auxerunt suo saniem de funere pisces V 141 ludit de morte futura II 216

debitum: debita leti I 11

deceptrix: deceptrix femina III 111

decipere: servavit suam species decepta figuram (*de uxore Lot conversa in massam salis*) II 394

decurrere: coepit decurrere virga V 74 decursae carnis meritum VI 632

deesse: deforet *pro* deerit IIII 617

defigere: defigunt vulnera rostris V 168 defigunt oscula plantis VI 277 ultima dies defixa est crastina genti V 569

defodere: defossis scrobibus VI 311

degluttire IIII 364

deicere: inflexos retro deiecit sensus II 255 omne decus mentis turpi deiecerat actu IIII 36 deiecta corda virum V 576 mens deiecta viri VI 518

deiectio: capitis deiectio victi II 103

demittere: profluus aethere nimbus demittitur IIII 433 demissa cadavera II 392 *cf.* dimittere

depellere: depellens lucem vesper I 145

depingere: niveos depingit purpura vultus I 120 colla depingit maculis II 124

deponere: domino deponens querellas VI 640

depositum: orbis depositum IIII 512

deprecari: deprecor, Lazarus ut veniat III 273

deprimere: grando non nimbosa sed quemcumque cadens ut deprimat V 188 depressit lumina somnus VI 450 depressa lumina III 72

depromere: depromit regi talia Moyses V 41

derigesco *vid.* dirigesco

descendere: durum genus, unde resumpti descendant homines IIII 6 non duce me quisquam siccum descenderit aequor V 629

describere *vid.* discribere

deserere: deserta iacens domini caelestis imago IIII 35

desertum: deserto vasto V 553 in deserta dari III 343

desipere: desipuisse dolet dives spargentem nummos IIII 334

destringere *vid.* distringere

desudare: desudans balsama ramus I 245 multa desudans clade reatum Aegyptus V 223 adtento desudet vita labore VI 285

detrectare: detrectant perdere fetus V 29

detruncare: detruncatae dispendia gentis V 330

deus: virgo dei VI 363 deos II 202 nomen arcemque deorum II 209 dis II 220

devotus: devotus sanctis in cordibus ardor V 39

dexter: agnis dextra levans Christus VI 629

diadema VI 546

dicare: vosmet mihi dicavi II 417

diffibulare: pallia diffibulat IIII 386

diffluere: diffluxerat opibus III 269

diffundere: diffusam plateam VI 138 diffusi campi II 236

dignari: dignatus tangere I 73 pastor ovem dignatus quaerere III 368 dignis pendens periuria tellus V 215

dilitescere: dilituit (L^1) VI 328

diluvium IIII 129. 166. 340. 361. 614. V 3. 4

dimittere *demittere* II 392

dirigescere *derigescere*: diriguere genae II 390 diriguere flexus V 95

dirus: dira micant oculi II 132

dis: ditem Pharon V 63

discere: discit consuescere II 133

discernere: nec dominos famulis discernere noverat ordo IIII 405

discingere: siccum nitido discingens corpore tegmen coluber II 129

disciplinatus: disciplinatos fructus IIII 46

discordare: discordans responsum praebet uterque VI 615

discors: polus discors III 330

discribere: discriberet IIII 652 Prudentius discribens mentis varias cum corpore pugnas VI 371

discrimen: meriti discrimine IIII 394

discussio: discussio iusta III 91

discutere: purgandos sancto patientia discutit igni VI 533

disiungere: coniunctum facinus disiuncta voce fatentur VI 616 disiuncto consilio VI 552

dispergere: trifidam dispergunt guttura linguam II 135 ne dispersa desint fomenta lucernis VI 484 dispersum naturae lege cadaver III 263

disponere: sic pater aeternus disponens funera rerum IIII 165 post quos (duces) belliferae disponunt arma cohortes V 373 disponens sacrare I 171 conice, virgineis quantum disponitur illic meritis VI 626

dissimulare: rex dissimulat summo rem gestam credere iussu V 79

dissolvere: longior insanas mentes dissolverat aetas IIII 78 nimio luxu dissolvens vita III 221 dissuescit terra promere fructus IIII 46

distantia: distantia talis V 245 nulla est distantia cordis VI 283

distare: humano non distat belua visu II 193 sic nil distare putatum fasque nefasque inter IIII 14 hoc tantum est, sibimet quo mortua distent V 285

distectus: cachinno distectum petiit patrem Noe filius IIII 408

distendere: fetu distenditur alvus VI 174

distringere: oceanus cunctis distrinxit frena fluentis IIII 560

diversus: diversa ut parte redirent VI 557

dividuus: dividui cordis II 224

docere: quae formidare docemur VI 49

doctor *Iesus* VI 64

doctus: doctior errorum IIII 60

documentum: documenti in vertice VI 446

dogma: sancto dogmate VI 85

dominari: dominetur orbi IIII 610 dominarier orbi II 79

dominus domina: domini caelestis IIII 35 domina sub carne II 333

dotalis: dotale venenum II 259 dotali verbo IIII 205
dotare: dotantur germina rore I 226
dragma: dragmam III 365. VI 320
dubitare: scelus est dubitasse, quod mulier potui II 247
dubius: nec dubium, te nosse reor VI 342
ducatus: signifero ducatu V 60 quos ipsa ducatu accendit in hostem VI 346
ducere: cessit confestim ducti reverentia fluctus V 590 ducitur extentum aequor V 701 frena ducta V 617 ducam sublimem portenta per omnia dextram V 113 centenos novies crebro cum duceret annos vita tenax IIII 79 tempore ducto VI 78 effera gens hominum ducto corruptior aevo IIII 147 hinc posteritas duxit cognoscere velle futura II 277 ducent cantica VI 15 quidquid Salomon per clara proverbia duxit VI 388
ductilis: vestis ductilibus concludens fila talentis VI 37
ductor *Moyses* V 372. 704
dum = *cum:* Christus culpas dum penderet orbis I 163 dum iaceret I 168 dum monstraret II 296 dum ferret IIII 207 dum tres dies sol ageret IIII 370 dum suum servarent tegmina pondus V 452 dum sacrum victum ferrent et caeli frugem terrena viderent V. 456 dum ferretur VI 14. — dum *c. ind. praes. passim ut* VI 70. 593 dum petunt cuncta quietem, solvitur et somno Adam I 146. — dum *während:* arsit hinc furor, inde fides, dum mollior ignis serviit et tepido conlusit pruna rubore VI 588. — dum *bis:* posteritas mortalia debita pendet, dum veterem ductus dissolvat terminus orbem III 192 Ioseph sustinuit tolerans ergastula, dum geminos sol iungeret annos VI 539. — dum *wenn:* ut tibi nullus fratrum de numero desit, dum praemia sumes VI 664
duo: duorum *amborum* VI 555

ecclesia I 169. IIII 493. VI 661
effectus: effectum non capit ullum III 306 effectu carens IIII 128
efferre: effertur nigri dux agminis V 641 extulerat mortale genus ingentes animos IIII 11
eligere: eligit sumere formam II 121 gens electa dei V 595 per electos priores V 11
eloquium: eloquio sensuque VI 380
emittere: emittit novam prolem V 707
erigere: arboris erectae II 142 erectos in caelum porrige sensus II 195 erectis plantis I 130
esca: per criminis escam II 229 membra quae mox pascendis praebebunt vermibus escas VI 46
esse: *huius verbi formae non raro omittuntur:* insuetus mox profluus aethere nimbus, et valido primum similis demittitur imbri IIII 432 si mansit columna, mansere viri; si mota, secuti V 447 ut monstro exutus vates caelumque recepit IIII 372 atque aliquis sic forte locutus V 619 effugiet tunc ille malum quicumque paratus, construat ut validam praeduri tegminis arcam IIII 323 sic epulans parcum, sic largum, quisquis avarus, ridet IIII 331 ut quaeque tribus primum sortita laborem, ordine carpit iter V 422 insuper et quadrupes, propria qui morte necatus, saevior aut certe quem vincens bestia cepit, pastus erat IIII 25 pecudum tunc eligit illa sumere quae pastu licitum vel munda vocantur IIII 397 nonnumquam rectis et, quae contraria, prosunt V 352 nec longum tumuere magi: consumitur omne, quod fecisse rati V 89 *sq.* Pharaonis ardor divinae incipiens per cuncta resistere dextrae et, quae cognoscens, nolens tamen ipse fateri protenus expulsos iussit discedere vates V 98 *sqq.* pube tenus quod forma viris, cum corporis ima supplerent vasti dracones IIII 97 cura cibo melior, pastu quia digna perenni VI 639 et nisi iam tandem vacuos et honore carentes vel nuda tellure locet, vel concremet igni, vix collecta manus, quae tantos clauderet urna *ubi* sit *vel* esset *suppleatur* V 307 stetit horrendo perlucens massa nitore servavitque suam species decepta figuram. nec facile (*erat*), ut nosses, vitrum, lapis anne metallum succedens homini (*esset*), si non sal fauce notetur II 395 *sq.* credo equidem melius (*fuisse*) quod non occurrerit uxor II 402. — **foret** *vid. infra*
esuries II 18
evadere: evadens veterem annum II 128
evangelicus: evangelicis figuris IIII 343
exactor: torpidus exactor siluit V 480
examen: librato examine veri III 287
exarmare: exarmatis membris V 687
excellere: in quibus excellit longe praestantius illud V 12
excelsus: excelso similis deo II 44 in crucis excelso pendens Christus VI 226
excolere: Susannam quis dignis laudibus excolat VI 550
excrementa I 297
excrescere: excrevit in saeva incendia livor II 82
excutere: excutit Moyses virgam valido proiectam comminus ictu V 69 excussas iecisse per aera rupes IIII 105 dum licet excusso tibi ludere versu VI 9 excusso confidens crure lucusta V 191
exemplum: post exemplum IIII 282
exerere: exerto ense V 268 exertas iras IIII 389
exigere: sic pater exactis haedorum pellibus ambos induit III 195
exilium: nostrum in exilium I 293
exim I 90. V 193
expandere: fluctus expandit viam V 591
expavescere: Aegyptus novas expavit ad undas IIII 436
explicare: sic pectore questus explicat II 88
exponere: exponit Ossa nemus IIII 300 exposuit suum pelagus super arva triumphum V 703
extendere: extendat dolis laqueos VI 530 extensis pinnis IIII 565
exterius: exterius carnem conpulsa fateri VI 526
externus: fluvius externas incipit undas augmento finire suo IIII 70
extraneus: extraneorum (*opp.* propinqui) 275, 6
ex tunc II 397. III 315
exuere: monstro exutus vates *Ionas* IIII 372
exundare: exundasse bonis III 290

fabrica IIII 314
facere: non faciet vivum radix occisa cacumen II 106 mox purgata tuo facient te lumina visu aequiperare deos II 201 rex praecipit ut magos faciat monstrare minister artem V 84 nam si Lot uxor conperta referret, forsan et hunc (*sc. Lot*) visu suasisset temnere iussa, ceu proprium (*sc. virum*) gustu fecit primaeva virago II 405
facilis: nec facile (erat) ut nosses II 395
factor *creator:* factoris I 302 factorem I 71. 143 factorem suum VI 215
factura I 49
faenerare: faenerat partem acervi VI 304
famulari: famulantia ministeria IIII 192
famulus: famulo orbi II 79 famulam vitam I 72
fas: fas non est dicere IIII 31 fas non est credere IIII 113
fascis: auri cum fasce III 232 anxia crescentem portabunt viscera fascem III 145 post fasces populorum sumere fascem *ex senatore episcopum fieri* VI 659
fateri: Christi famulum solo sermone fatenti vivens operatio desit VI 426
fecundare: fecundata femina VI 60
fenerare *vid.* faenerare
ferire: tonitru feriente V 161

feritas: feritas medicabilis III 244
fermentum: fermento V 258
ferre: ferre ministeria IIII 193 mater fert adtonitas curas VI 73 gloria fertur *Iosepho*, non tantum venia VI 544
ferreus: certat lux ferrea *cassidis* lunae V 377
fervere: commercia fervent VI 488 vestigia fervent VI 81 fervuerit IIII 31
fervescere V 37
fervidus: fervida suspendia V 481
festivus: (rector) festivum dicebat hymen I 189
ficulnea III 12. VI 418
fides *persuasio* IIII 27 insinuante fide VI 31 nata quam carne fideque bis genui VI 76
fidus: fidae saluti constare III 385
figere: si nil post obitum prodest commissa fateri nec tua mutatur fixis sententia verbis III 298
figmentum: figmenta IIII 274
figulus: tu figulus massam potis es reparare caducam (*de Christo dicitur*) III 363
figura: cognosce tuam salvanda in plebe figuram *signum* V 254 figuram tanti vincli I 170 sublimis figura V 458 seu ille (*Moyses*) historias texat seu forte figuras VI 382 evangelicis figuris IIII 343 forma salutis, historiis quae magna satis maiorque figuris V 17
figurare: illud suspicies signum, quod signa figurant IIII 640
finalis: finalem legem III 116 finale malum II 369
fingere: licet blandum finxerit IIII 276
finis: fine *in fine* III 416
firmare: firment tuas promissa loquellas IIII 290
flagellum: vix evasum contemnens mente flagellum V 151
flagrare: suis flagrant saecula curis VI 646
flammiger: flammigeras hastas VI 466
flatus: flatus sub aequore ducunt pisces I 36 trahens lenti spiramina flatus I 105 muscarum nubis ad auras exiit infecto corrumpens aere flatus V 163 lenem flatum profundit ab ore I 125 talibus excitas acuebant flatibus iras V 497
flectere: flectere ceras I 77 mulier vultum flexa retortum II 386
fluere: degeneri fluens luxu VI 312
fluxus: fluxum ne sentiat intus mens IIII 508
focus: cum plueret nox taetra focos *ignes* III 53
foedus: reddes cui foedere prolem II 151 aeterno coniungens foedere vota I 188
fomentum: ne dispersa cavis desint fomenta lucernis VI 484
fomes: ebeni piceo de fomite ramus surgit I 208
***foret** = *erit:* si crimen erit, terror non deforet alter IIII 617 quis deus iste foret, cui me parere necesse est? V 53 mensibus in cunctis, orbis quos circinat anni, iste caput princepsque foret V 234 non sic pugna foret nec telis tela feretis obvia V 571 spes tibi fida foret felix in vertice cassis VI 366. — **forem** = *essem:* utinam caelebs vita foret III 106 cum foret melius corpora carpere perpetuum soporem, in vitos tamen urna vomet III 60 nam quia nuda forent corpora, erubui III 79
forma: sollemnis novo cultu disponitur esus, transeat ad seros quae condita forma nepotes V 264 praemissa forma salutis V 16 species (nubis) perstat tensae super aethera formae V 427 nec tamen hanc nubem taetro suffusa colore forma dabat V 437
formare: virga mox anguem formata refert V 75
fornax: sceleris fornace VI 555
forte: praecedere forte timebas *i. si forte* II 248 cui Christus sic forte refert VI 643
forum: luxuriae forum IIII 30
fotus: medico fotu III 403
fragilis: fragili sub tramite VI 119
frangere: quam breves radios sol admotas frangit in undas, tam consumendis fervens ac proximus instat IIII 531
frendere: rex frendet subcumbere ranis V 160 frendens crescere turbam V 24
frenum: permittens crimina frenis II 330
frons: tum reserat summam sublimi a fronte fenestram IIII 544 pura fronte metallum VI 300
fulcire: nulla constantem fulcirent pabula vitam II 19
fulgidus IIII 646 fulgidus orbis V 216
fulgor: ferit omnia fulgor fulmen agens V 183
fulgurare: fulgurat auro vestis VI 36
fulmen: fulgor fulmen agens V 183
fulminare: genitor dum fulminat undas V 579
fundare: solus sibi fundaverat omnem sensibus in caecis periturum mundus amorem IIII 84
fundere: geminos uno sub tempore fusos II 285
furor: fluvius longo furore potitus IIII 74

gaudere: gaudente rapina III 353
gehenna: gehennae III 55. VI 192
gelare: gelato sanguine II 388
Genetivus: sumite mansuetum perfecti temporis agnum V 238 vitalem sacrati pigneris arcum IIII 647
genitor *deus* II 173. III 27. V 579
gens: gens electa dei V 595
gentilis IIII 495 gentiles V 235
genuinus: ignorat genuinum turba calorem V 434
germanus: germanum plectrum VI 17
germen: arborem indutam tantum foliis sed germine nudam VI 421
Gerundivum: si forte mors invida natum praeripiat dura pariendum sorte gehennae VI 192 pellendas putant pulsa cum gente ruinas *i. pelli posse* V 360 serpentem vitandum praemonet Adam IIII 278
gesta: talibus ac tantis gestis IIII 32 credere gestis V 10
grandineus: grandineum frigus V 190 grandineos nimbos III 329
grando: ignibus inseritur grando V 186
gratia: roseum ruborem servans perpetuo suffundit gratia vultu I 235 post priscam succedens gratia legem VI 397 gratia *describitur* III 404. 425
graviter: peste remota succedunt aliae gravius V 173 fremitus gentis iniquae quam gravius saevam monitus fecere superni V 104
gustus: interdicta tuus perstrinxit germina gustus III 86
guttatim III 52

ḫabena: genitor totas vitae laxavit habenas II 174
habere: non carnis, sed legis habes cervice fideli subdita ferre iugum nec vincla in coniugis ire VI 155 nunc habeant tantumque vagos sua monstra sequantur V 633 me celsum virtus habuit II 91
habitaculum: habitacula I 39
hasta: flammigeras hastas VI 466
haut: haut secus ac cum *vid.* secus
herĕmus: herĕmi V 451
hĕresis: hĕresum vesana charybdis IIII 497
heros: heroem trepidum *Noe* IIII 285 legifer heros *Moyses* V 67 heros *Iohannis pater* IIII 222 Eugenia permanet heros VI 527
hic: haec vacuae curae V 50
hinc: hinc — inde VI 364. 399. 587 hinc est, quod — II 303
hinnire: Pegasus fingitur adsumpto pendens hinnisse volatu VI 13
historia: seu ille (*Moyses*) historias texat seu forte figuras VI 382
hora: libratas horas V 266
hortatus: pater hortatu blando solatur amaros V 107
hostilia *mansiones?:* Aegypti longinqua hostilia V 83
hostis *diabolus* VI 532 saevus hostis VI 365
humilis: humiles fratres VI 660
hymen: (rector) festivum dicebat hymen I 189

iacere: pueros iecit flammae Parthica ira VI 584 iecit caelo *eiecit* II 46 per corda soporem iecit I 148 reliquias si quas copia iecit III 236
iactantia II 115. 222 iactantia mundi I 255
iactitare: nomine virgineo se iactitat VI 439
ieiunus: ieiuna in alvo IIII 368
ignis: sancto igni purgandos VI 533
ignitus: ignito in corpore IIII 215 ignitis quadrigis IIII 180
illic: illic — nunc I 231 *sqq.* — illic *illuc* V 363
illinc: illinc — hinc VI 158
imber: fulminis imber II 347
in: in sursum IIII 450 in totum II 95 meditata in vulnera ducit V 355 vincla in coniugis ire VI 156 lutum speciem pervenit in omnem I 115 in taetras animalia multa figuras surgunt I 30 exarsit in ausus II 39 in florem turgescere II 8 in sidera surgere IIII 117 iudex commotus in Evam III 137 quod restat in aevum III 139 in dotem mundus dabatur I 192 datur in cuncta potestas II 156 in novum subito procedit femina vultum I 157 in triginta cubitos illi constabit culminis altum IIII 243 mutatum in paupere vultum III 260 in ignoto minor est peccante reatus II 51 talis in argento non fulget gratia I 252 inprobus in paucis VI 335 temperat umentem consperso in pulvere limum I 74 in lento meditatur viscera caeno I 81 ut diadema libens captivo in vertice sumat VI 546 arbor notitiam recti pravique in germine portans I 311 palmes incipit in novis fetum promittere gemmis II 9 casum premens in corde II 85 posteritas casibus in multis mortalia debita pendet III 191 diem detecto in crimine testem III 31 quibus artis in usu est — I 76 creaturae praefulsit in ordine primus II 47 nec volet in paucis Pharius rex cedere signis V 114 primitias in te sacris de fructibus offert VI 151 licet hoc totum Christus persolverit in se I 9 percussa in stirpe propago I 10 nec secura datur requies in carne caduca VI 123 nocturno in tempore I 22 longaevo in tempore I 72. 309 iuvenali in aevo VI 510 mensibus in cunctis V 233
***inane**: prorsus inane virens VI 422
inauditus: vulgus inauditam damnaverat VI 605
incentor: incentor serpens II 225
incĭdere: incidit aeternas poenas III 256
incīdere: incidunt moras II 364
inclamare: haec evangelicis sunt inclamata figuris IIII 343
incumbere: incubuere studii certamine vernae VI 303
incurrere: alii incurrunt enses V 692
inde III 355 *cf.* hinc
indicere: indicit sancta fides *imperat* VI 152
indiges: indigetes quosdam stellis adscribere divos II 288
indigus: indigus fovendo venter II 15
induere: nec te induit Sidonium ostrum VI 39 arborem indutam foliis VI 421 hominum gens silvestres animos induerat IIII 34 fundo tenaci indutum revehunt morientia corpora ferrum V 686
indumentum: indumenta III 10
infernalis: infernali nocte II 290
infernus: portas, inferne, tuas VI 454
inferre: caementa inferret in altum IIII 119
***Infinitivus* in** ier: dominarier II 79 coniungier VI 86. — ***infinitivus** pro substantivo:* scire meum II 413 velle subest VI 81 rectum velle subest utrisque VI 284. — ***infinitivus** pro sententia finali:* credo equidem melius quod non occurrerit uxor enarrare viro II 403 surgit consumere fructum brucus V 193 cursu ruunt adtingere litus V 609 sollicitudo fuit oleum addere VI 463 quis stupor, o mulier, mentem caligine clausit cum serpente loqui, verbum committere bruto? (*nisi forte infinitivi pendent ab verbis* non pudet) II 162 sola iugo premitur non aequam ducere sortem VI 172 instructi dicere VI 280 elegit vivere VI 312 cura discere I 313. — ***infinitivus** perf. pro praes.:* desipuisse dolet dives spargentem nummos IIII 334 scelus est dubitasse II 247 optant latuisse III 68 postquam latuisse putans demisit lumina somno VI 358. — ***infinitivus** et accusativus cum inf. coniuncti:* quid iuvat ornatum conprendi aut cernere mundum et caecas misero concludi carcere mentes? II 189 *sq.*
inflexus: reddunt animantia germen, quod tamen inflexum famulabitur ordine prisco IIII 612
infligere: pondera matri infligunt duros utero turgente dolores VI 176
infundere: alsit infusus Garamans IIII 437
ingerere: bestia deposita feritate venit seseque tenendam ingerit IIII 348 quod nunc negat, ingeret ultro V 117
ingluvies: horrida ingluvies II 262
***ingressus** *pass.:* rex ultimus ingressis per currum naufragat undis V 697
iniussus: dum non iniussa petuntur *vetita* III 309
inlicitus: inlicitus ausus V 59 inlicitum quod scire fuit II 383 inlicitam artem V 82 artibus inlicitis II 278
inlidere: non aliter Tanais, nivibus cum pascitur, albus inliditur amni IIII 443 hinc Iudaea fremit rabidoque inliditur ore IIII 496
inmensus: non inmensa loquor I 318
inmittere: inmissus rebus velox terminus IIII 9
innectere: innexam catervam II 84 innexis alis IIII 577
innocuus: innocuis balatibus VI 30
inpellere: sol fessum iubar vix inpulit imis V 601
inpenetrabilis: mens inpenetrabilis IIII 509
inplere: implere manu vultus I 78 arcanum quidquid post exitus inplet VI 543 inpleto tempore VI 112
inprecari: pacem tibi inprecor IIII 228
inpubis VI 603
inriguus: fluvius mox inriguo deductus ab ortu viribus augetur subitis IIII 65
inscribere: inscriptus nostro de nomine nummus VI 332
insensibilis: insensibiles ramos V 71
inserere: adspectum scissis sol inserit undis V 598 mentem supernis insere II 194 auxilium tuum conatibus insere nostris IIII 291 inseritur venis sanguis I 118
insigne: divinum insigne gerentes VI 653
insinuare: insinuans causam lacrimis VI 74 insinuante fide VI 31
insipidus: insipido reatu II 397
insistere: plebs vatibus insistens V 547
inspector: inspector cladis propriae V 696 secreti inspector VI 579
instar: ad turbinis instar IIII 76
instare: celsis instabat montibus arca IIII 539 ponto qua Magdalus instat V 526
instituere: quodcumque malum natura negabat, institui *docui* II 416
instruere: signifero qui talia vota ducatu instruitis V 61 instruimur tali legem cognoscere signo VI 425 femineis instructi discere verbis VI 280
***in sursum**: vergitur in sursum mutato pondere nimbus IIII 450
inter: distare fasque nefasque inter IIII 15
intercidere: ne intercidat omne creatum IIII 262
interdicere: haec sola est nemoris medii, quam perspicis, arbor interdicta cibis II 176 interdictos fetus V 29
interior: interior homo VI 54. 222 psalmos quos vivens in corde chelys virtute canora interiore sono castis concentibus aptat VI 8 quamvis exterius carnem conpulsa fateri, interiore tamen servato permanet heros VI 527 homo nostram induat interius

formonsa in mente figuram I 58 concutit interius secreti carminis arma II 308
interitus: draco interitum docet II 184
internus: internis fortior armis VI 364
interpres: verbi superni interpres *angelus* V 652
interrogare: tunc interposito producens tempore corvum scire cupit senior vacuumque interrogat orbem IIII 564
intexere: hi loricarum vasto sub tegmine gaudent, intexit creber sibimet quas circulus haerens V 508
invadere: invasus cibus (*Iona propheta*) ieiuna vixit in alvo IIII 368
invidere: quis talia dona invidet? II 160
invisus *invisibilis:* pater invisus II 187
invitare: tenebrae iam secura feras invitent credere lustra IIII 53
ipse: tempore sub ipso IIII 86
ire: humanum vitiis ibat genus IIII 77 claro nobilis ibat a proavo IIII 172
iste: ista iuvenis VI 520
istic: istius indicium somni mors illa secuta est I 160 istaec V 216
istic *istuc:* venerat istic propheta IIII 358
istinc *propterea* II 417
iubere: omnibus ille ut doceant iubet VI 316 quod dudum parendi promptis res publica iussit II 335 iusserat, ut lux vidisset quoscumque mares docta, necaret omnis anus V 25 litus, cui fluctus abest mox iussus ut adsit V 660
iudex: iudex atque arbiter orbis II 338
iugalis: alacres iugales V 503 frena suspensos tenuerunt ducta iugales V 617 candentes iugales V 695
***iugere** *abl.:* iugere campi I 275
iugis: nubila diffugiunt iugi cessura sereno I 224
iumentum: seminecem iumento carnis propriae sub tecta reportas (*Samaritis*) III 401
iungere: pomum naribus labiisque iungit II 216 dum spatium replicans geminos sol iungeret annos VI 539 Aspidia bis senos iungens sanctis altaribus annos VI 89 Sisarra rex, forma giganteae iunxit quem corpore moli VI 353 patrum ad consortia fratres officio simili nectens ecclesia iunxit VI 661
iussum: iussis servire IIII 282
iustitium: iustitium iustum (*opp. proprius dolor*) V 301
iuvenalis: iuvenali in aevo VI 510
iuvenis: ista iuvenis VI 520

lactare: lactantia membra VI 26 lactantem orbem IIII 10
laevus: quae laeva malus voluit, mutata recurrunt in dextrum vertente deo V 353 dextris dedi coniungere laevum II 416 laevis condemnet ut haedos VI 629
lammina V 510
lapsus: iuvat in lapsum pendentis prona ruinae II 227
laqueus: partos fratri laqueos incurrere V 356
largus: largus humandi III 262
late: late longeque discernere VI 198
latere: sed cur dicatur tantum mundana latere vertex Nile tuus I 284
latro *diabolus:* profanati fraude latronis III 422
latum *latitudo:* bis quinis cubitis lato claudatur (*arca*) IIII 242
latus: lateris sociam IIII 255. — **lateri** *abl.:* enses per cingula laevo dependent lateri V 375
lavăcrum IIII 620. 651. V 714 caelesti lavacro VI 191. — **lavācrum**: lavacrum vivum I 166 lympha lavacri V 707. VI 33
laxare: diffusam spatio laxante plateam VI 138 solvitur et somno laxati corporis Adam I 147 nefas laxata morte piatum IIII 2
laxus: mente vaga sic laxus abis, Iudaee IIII 572
legifer *Moyses:* legifer vates II 295 legifer heros V 67 ductor legifer V 372
lentare: lentavit inertia sensum VI 448
lentus: iamque venit finis; lentum est hoc dicere; venit IIII 376
letum: leto addere mentem II 207
levare: numerosa levat praepinguem victima fumum IIII 596 agnis dextra levans *Christus* VI 629 levandus morte *tollendus* IIII 82 levatum nutritumque diu pignus *editum ad lucem* VI 186 nuntius confestim levans supero se rettulit axi IIII 424. — in superos inferna levent *leventur* V 626
lex: incestus pro lege fuit II 331
liber: libera voti VI 72
libere: tum licet excusso libeat tibi ludere versu VI 9
Libido *ex Prudentio* VI 374
libitus: libitus adsuesce viriles III 142
libra: minimo qui sumpsit pondere libram VI 310
librare: librans aequalia numen V 631 librantis verbi I 14 librato examine veri III 287 umbra libratas iamiam diviserat horas V 266
licere: quos licet mundus donasset honore VI 651 omnibus licito uti II 173 licitum (*est*) effari IIII 88 haec tantum tangere poma non licitum II 177 illa, sumere quae pastu licitum (*est*) IIII 397
ligare: strictior hunc carcer ligabit VI 140 nexus membris nec corde ligato III 412
linea *delineatio:* linea membris conveniens IIII 92
lingua: non prius absistens, subitas discordia linguas quam daret IIII 121
linire: linire memento iuncturas laterum IIII 250
linteus: pretiosa tegunt elatum lintea marmor III 254
litare: septima quae fuerint, sacris litentur IIII 400
livor: *Moyses* commovit livore magos, ut talia temptent II 297
localis: localis res publica II 334
locare: nuda tellure locavit III 266 sublimi sede locatum III 257
locus: maluit deus apertum examen praestare loco *oppido* VI 580
longaevus: longaeva vetustas V 455 longaevum germen I 173 longaevo in tempore I 72. 309
longe: longius ut duram vincant miracula mentem V 115
longus: longa verendos religione senes VI 509
lubricus: lubrica currit vita VI 119
lucta: facit luctam (?) conpressus fluctibus aer IIII 445
luctari: anceps illa secum luctatur VI 566 luctato solvuntur viscera partu VI 177
lŭcusta V 194
ludere: ludit de morte futura II 216
lumbus: succinctis lumbis VI 338 contineat lumbos zona pudoris VI 367
lumen: pavidi detorquent lumina vultus IIII 224. — nec lumine prisco Nilus agit proprium, quem sumpsit fonte, nitorem V 133 emicat exiguus commoti luminis ignis VI 467 tota simul fessis torpescant lumina flammis VI 486 incluso lumine VI 322 orbato redeant nova lumina patri III 383
luna: luna addita V 236
Lusus verborum: aptat ad informes condens sollertia formas I 41 praecellens factis factorem pronus adora I 143 coniugii fructu pensat dispendia membri I 159 qui cum passurus ligno sublimis in alto penderet nexus, culpas dum penderet orbis I 163 nec tactus violat violas I 234 tunc inclusa latet lato sub gurgite Memphis I 270 constanter rapit inconstans dotale venenum II 259 lugendoque novos respersit lumine visus II 264 plus salsum sine mente sapit, quae pungere sensus exemplique potest salibus condire videntes II 398 *sq.* puniceam crispans squamoso in vertice cristam II 409 hactenus et nudis nunc denudata patescunt III 88 haec me consiliis vicit devicta sinistris III 100 quis evolvat totos qui

volvunt saecula fluctus III 339 populos populante rapina dispergi III 343 orbis in casu discrimen habens et crimen in actu III 361 latronis — latroni (*diversa sententia*) III 422 *sq.* fudit diffidens effeta puerpera fetum IIII 212 mundanis veniam mundo nolente petebat IIII 219 medius quidam mediator in aethere celso IIII 645 ne debellata rebellent IIII 656 ne post ablutum valeant discrimina crimen IIII 657 rubus in rubeo viridis permanserat aestu V 36 ut dominus dominis famulos nunc tollere priscos vellet V 51 iam nunc cernetis quanto primordia vestra prosequar auxilio saevos ac persequar hostes V 112 ut requiem pestis subducta reduxit V 149 praegrandis pondere grando V 186 disparibus stratis sternuntur corpora leto V 278 iustitium iustum cogit maerere merentes V 301 sed non haec acies acie salvabere ferri V 391 hinc equitum pars agmen agit V 645 nexique necantur V 690 mundanas odisse vias, percurrere mundas VI 157 sic captiva, tori cum portet nomen inane coniugis et vana dicatur imagine consors, sola iugo premitur non aequam ducere sortem VI 171 *sq.* quae salvans salvum servarent lintea corpus VI 245 doctoresque docent VI 279 gemini geminata VI 318 prudenti quondam cecinit Prudentius arte VI 372 turba senum turbata coit VI 516 vincitur, ut vincat iam prodens femina fraudem VI 525 intulit inlatus fascis cum fasce propheta VI 599 insontis sontem certabant cernere mortem VI 606 coniunctum facinus disiuncta voce fatentur VI 616 agnis dextra levans, laevis condemnet ut haedos VI 629 post fasces placeant populorum sumere fascem VI 659 *etc.*
luteus: lutea conpage creatum V 288
lux: lux ferrea cassidis V 377
luxus: fluens luxu VI 312

machina: cum refugum sequeretur machina caelum IIII 120 machina, pendentis struxit quam scaena liquoris V 592 praeclara nitet mundano machina cultu *mundus* I 52
macies: capillus nutritus macie VI 541
mage *potius* II 194. 267. V 15
magis *abundat:* quoque magis natura hominis sublimior extet I 69
magnus: funditur inriguus sanguis maiorque sititur III 341 quinque virgines quibus cordi sollertia maior VI 461 maiorem tumultum *crescentem* II 385 maximus ordo I 136
magus: magi V 89 magos V 81
mandare: mandatae legis IIII 55 mandata lege IIII 285
manna: candentia manna V 456
mansor *hospes* IIII 246
manus: scelerum manus ac tela II 58
margo: siccati marginis oras et litus, cui fluctus abest V 659
maritare: lympha maritavit viscera terrae I 278
marmor: pretiosa tegunt elatum lintea marmor III 254
marmoreus: marmoreus torpor II 389
marsuppia VI 311
martyrium I 167. III 416
massa: signi speciem conponere massae I 79 massa congestis pendens absconditur extis I 103 Christe tu figulus massam potis es reparare caducam III 363 interruptae perierunt culmina massae *molis* IIII 127 celsam conpacto robore massam *arcam Noe* IIII 315 excelsa massa *sc. corporis* VI 357
materia: materiam sui risit deformior ortus IIII 409
maturus: maturum tempus erat fructum carpere VI 419
meatus: rimosi conpagum meatus IIII 248 crebros dant arva meatus IIII 448
medella: medellam spargeret V 147
mediator: medius quidam mediator in aethere celso vitalem monstrat sacrati pigneris arcum IIII 645
mediatrix: mediatricis tutella columnae V 566
medicabilis: feritas medicabilis III 244
medicare: pelletur validus medicato corpore languor III 406
medius: obiectu medio V 539 transierat medium quietis VI 451
melius: arcam melius tutam IIII 504
mendicare: arida mendicant guttura guttas III 270
mensura: perfecta suum servat mensura liquorem VI 482
mentiri: tellus negavit seminis excepti vertens mentita nitorem III 332 quas sibi ter ternas mentitur fama sorores VI 16
merere: te meruit patronam *nancta est* VI 648 sanctas meruere cathedras VI 654
-met: sibimet II 188. IIII 20. V 284. 508 semet II 40. III 217. VI 247 vosmet II 417
metari: regni sedem metata voluptas II 332
Metrica et prosodiaca: acrosticha 186 VIII. 193 XVIII. — *hiatus:* elatae in altum volucres I 32 non aliter quam nunc opifex cui artis in usu est (*quibus scripsi*) I 76 quod docui meum est II 420 haec dicens teneros sancto hortamine sensus inpulit VI 102 quod sequimur tamen, hoc tuum est VI 149 seu ille historias texat seu forte figuras VI 382. — *spondaici versus:* et geminata dedit substantia salvatorem IIII 642 perit undique circumiectus V 669 novi miracula testamenti VI 398 quin et veridici quae plurima tractatores VI 406. — *producuntur breves:* Aspīdia VI 87 — cātholica 193 XVIIII 1 — dīremit 186 VII 18 — fīeret VI 506 — lavācrum I 166 lavācri V 707. VI 33 (*at* lavăcrum IIII 620. 651. V 714 lavăcro VI 191) volūcrum IIII 263 — līenis I 110. — nēc: nec abscisa dolent I 113 nec equidem II 157 nec eius III 261 — ōbex I 281 *etc.* — prōnepŏs I 177. IIII 175 — phīlosophorum IIII 498 — platēam VI 138 — Salōmon VI 387 — serrae *serae:* serris III 310. IIII 587 — Sēvēriana VI 86 — ergō V 501. — *concipiuntur longae: ablativus sing. primae:* facundiă 186 VIII 3 dată morte 186 VIII 8 — abstergĕre V 557 — azўma V 259 — contrărio VI 586 — conŭbium III 104 (*at* conūbia I 170. VI 169) — custŏdiet V 246 — dulcĭdini 186 VII 13 — herĕmi V 451 — hĕresum IIII 497 — hўmen I 189 — Iăcŏbus VI 404 — invenĭs III 366. 400 — istĭus I 160 unĭus IIII 188 — Iudăs VI 404 — lŭcusta V 194 — praestĭgiae V 473 — prŏtoplasti III 333 prŏtoplastorum II 35 — quiă 188 XI 8 — redĕmit *perfect.* 186 VIII 6 — sacerdŏtii 190 XII 13 — solŭtura 188 XI 5 — pronepŏs Sevĕriana *vid. supra.* — *brevis syllaba et hiatus in caesura frequens in epitaphiis, e. g.:* 188 X 6. 7. 11. XI 5. 189 XII 4. 190 XII 22. XIII 12. 192 XVI 5. XVII 9. 12. 193 XVIII 1 *bis.* 5. 195 XXII 5. — *coalescunt* ei, eo, io *simil.:* deinceps IIII 94. 114. VI 22 deinde V 96 *etc.* alveo I 280. 298 fluviorum rex V 132 — semihominum IIII 199. — ui *monosyllabum:* cui I 65. 71. 148. III 335. 416. V 311. 312. VI 643. *cf.* I 76 (*at* huic *bisyllabum* V 284). — oy *monosyllabum:* Moyses *ubique* — suavis *trisyll.* 193 XX 1. — sv *superiorem syllabam non producunt:* malĕsuadi II 254 famulantiă suetus IIII 192
metuere: Sisarra rex metuens sublime notari corpus VI 356
micare: margine riparum virides micuere lapilli *micant* I 254
milia: ubi signatis sederunt milia castris V 401 squalentes pariter viventia milia credas infernas intrasse domos V 210 per fecundum creverunt milia patrem V 365 cunctis pro milibus V 393
minister: excelsus minister *angelus* VI 268
miraculum: novi miracula testamenti VI 398
miscere: conloquium miscere II 320 sic mixtos lumine visus inludunt dubii orbes *turbatos* IIII 629

mittere: lacessitis contemptum miserit astris IIII 131

moderamen: conplere datos patrio moderamine ritus V 47

moderari: lento moderatus tramite gressum V 394

Modi: coniunctivus praes. et futurum promiscue usurpantur: cum percussor aget caedem, perspiciat sacro limen maduisse cruore V 246 vindictae iam tempus adest. non fulmina caelo flammeus ardor aget vasto nec cedet hiatu terra: sed sordens vitiis fluctu delebitur orbis. ad chaos antiquum species mundana recurrat inque suas redeant undarum pondera sedes *etc.* IIII 156 *sqq.* aereus excelso pendebit stipite serpens, cumque venenatum simulaverit, omne venenum purget et antiquum perimat sua forma draconem III 26 exemplum fles nostroque timori pereat secreti dira cupido II 382 producent — vindicet III 169 eris — fles — mulier reponat III 133 sectabere — conterat (et) vincat III 136 quae si castigans restringat sarcina maior, inlicitus vetitum conari desinet ausus V 58. — *coniunctivus et imperativus promiscue*: sis — firment — insere IIII 290. — *conditionalis*: illis subpeteret recta si sorte potestas, demere, non etiam festinent addere monstra II 299 *sq.* si tamen obstructa quisquam de morte rediret, credent experto poenasque intrare timebunt III 304 *sq.* si bella velit numen, obice servata fugitivum clauserat agmen V 632 omne Aegypti spatium sitiens defecerat, si non omnipotens celerem medellam spargeret et revocaret amnes V 145 illos, si forte baratrum panderet tellus, non pigeat descendere, et, si subpeteret iam tum sententia leti, hanc etiam raperet solandi cura pudoris III 32 *sq.* fortasse rear — hoc ipsum ni poena foret V 142 servavit suam species decepta figuram, nec facile ut nosses, vitrum, lapis anne metallum succedens homini, si non sal fauce notetur II 396 et nisi iam tandem vacuos et honore carentes vel nuda tellure locet vel concremet igni, vix collecta manus, quae tantos clauderet urna V 305. — *coni. causalis*: nullus vota deo ferebat hunc praeter (*Noe*), dignum quem summus laude creator nosset et exceptum vitae servare pararet IIII 171. — *coni. potentialis*: nec satis amplectar, quod — V 634 iam nimium longas patientia presserit iras, vindictae iam tempus adest IIII 155. — *indic. pro coni. orationis obliquae*: solus qui tempus videret, quo pariendus erat VI 209 dominus plebem cum forte doceret expectare diem, quo iudex imminet orbi VI 444 Esaias ornatus refert varios, qui membra venustant quae mox pascendis praebebunt vermibus escas VI 44 donec satraps sentiret, quantos succenderat ignes VI 590 conice, virgineis quantum disponitur illic meritis VI 626 laudatur deus, qui numquam vota bonorum deserit VI 620 reliquias si quas copia iecit, has alvus ieiuna rogabat III 236. — *indic. et coniunct. promiscue*: sunt qui conpuncta fideli corda dicant operi rebusque instare supremum discrimen norunt IIII 319. — *consecutio temporum*: iusserat, ut mares docta necaret omnis anus natumque premat sollertia sexum V 25 quos licet antiquo mundus donasset honore et titulis monstret generoso semper ab ortu, plus tamen ornavit . . . quod sanctas meruere cathedras VI 651 fors ardentes nondum conpesceret iras nec servare furor potuisset foedera nocti auroramque velit motis praecedere signis, flammea ni retro subsistens forte columna obiectu medio gentes discerneret ambas V 535 — serpens animum coniugis inspirat, ut nosse ruinas vellet II 376 quia principium tam sancti foederis esses, tu simul offerris Christo VI 24 cernebat iam dudum insana frementes populos creator expectans, si quem melior moneat resipiscere cura IIII 133 sors si quem sera tulisset, ceu qui nec natus fuerit numquamque levandus morte putabatur IIII 81 populus carpebat iter, praecedere tantum adgressis ducibus, quantum infantia sustinet, ne praematurus contristet fragilem aetatem V 394 multi inrisere virum, moles quod moveri nequeat, quam Euphrates Nilusque queant vix claudere ripis IIII 307 cui pater per corda soporem iecit et tardavit sensus, vis ut nulla queat solvere mentem I 148 vates commovit magos, ut talia temptent adcumulentque suas ruinas II 297 credo equidem melius (fuisse), quod non occurrerit uxor II 402 Phlegraei fabula belli gigantes excussas finxit iecisse per aera rupes, pro telis spatiosa manus quod turbine montes sparserit et missis caelum quassaverit arvis IIII 104 cum omnia certarent, suspendi forsan potuit sententia leti, quo tardius rapiat sors ultima carnem, oceanus ni fervidus exiret et perfunderet arva IIII 456 cum foret melius corpora carpere perpetuum soporem, invitos tamen urna vomet III 60

modicus: substitit ad modicum agmen V 616

modo tantum: tu modo suspensos tantum ne contine tactus II 198 vos modo promissis tantum confidite donis V 121

modulamen: concinit angelicum iuncto modulamine carmen I 190 dulci modulamine VI 6

moechari: moechantur corde hominis VI 437

moles: nec meritis sed mole potens IIII 19 in molem nox densa coit V 202

mollis: viridis per mollia luci III 27

monachus VI 521

monstrifer: monstriferae viae V 623

mora: incidunt moras II 364

mordere: auditum facilem leni sic voce momordit II 144

motus: aestuat motus pelagi V 386 motu ardere virili VI 515

multimodus: mediator munere multimodo varius IIII 646

multum: multum senior VI 87

multus: caeditur hic multis; paucis, qui nescius errat VI 337

mundanus: species mundana III 201. IIII 160 moles mundana IIII 604 mundano cultu I 52 mundanis rebus I 133 mundanas vias VI 157 cur dicatur tantum mundana latere vertex, Nile, tuus? I 284 pontus in chaos antiquum linquens mundana redibat IIII 554 Noe mundanis veniam mundo nolente petebat IIII 219 qui diffusam plateam currit mundanis ludens VI 139

mundus: mundi discrimina IIII 199 miseri fraus callida mundi VI 529 fallentis mundi VI 200 solet mens linquere mundum VI 127

mutuus: mutua cernere membra non pudet II 20

mysteria V 661. VI 407 sacri mysteria verbi VI 307 reserans mysteria VI 204 summis parat mysteria causis IIII 202

mysticus: mystica victima V 222

nam *postpositum* III 32. 334. IIII 413

namque II 277. IIII 650 VI 144; *passim postpositum*: ultima namque dies V 569 sanctus namque . . . Lucas III 220 Christum namque vides V 464 tantum namque olei VI 496

natalis: si rursum nexu famulus stringatur honestus, natales faciens sibimet iam nobilis hic est IIII 417

natatus: facili portante natatu IIII 504 ducta natatu arca IIII 538 vincto natatu V 139

naufragare: naufragat undis V 697

ne: *Adam* obitum quendam casu tum pertulit ipso, perdita ne precibus lacrimisve reduceret ullis III 314 ignarus Noe causae morandi, ne corvum consumpserit unda — IIII 577

ne — nec II 199

nebulosus: nebulosa in fraude V 473

nec: transite nec trepidate VI 258 non species ullae nec numina vana colantur I 138 *sqq.* linque domum . . . nec tete letum coniunxerit illis II 355 saepe

etiam suboli nec mortis tempore natae dant geminum matris commortua membra sepulchrum VI 182
nec non II 285
necare: sacer triumphus, quo noxia facta necantur V 715
nequam: fermento nequam V 258 nequam si forte velint morari V 325
nere: neto quae fulgurat auro vestis VI 36
nescire: nescit moveri III 245 nescivit reverti III 312 nescis decrescere, nescis augeri III 388 cum nesciret flamma calorem IIII 184 sic nescis, Iudaee, fidem servare magistro IIII 569
nexus: si nexu famulus stringatur honestus IIII 416
ni, nisi *plerumque cum coniunctivo.* — quid denique restat, si mare transitur gressu nisi navibus arva sulcentur, . . . haec nisi confusus rerum subverterit ordo? V 623
nihil: nihil prodire sinendum est (*i.* non sinendum est prodire quidquam) II 102
nimbosus: grando nimbosa V 187
nitidus: nitida de virgine *Maria* IIII 643 nitido de frigore I 253
non *pro* ne *prohibit.* I 186 non taedeat VI 663 non desine VI 647 non species ullae nec numina vana colantur I 138 *sqq.*
noster: si quid sacrum nostri cecinere poetae (*Gallicani*) VI 409 nostrum in exilium I 293 amnibus ut nostris enodes ferre papyros mos est I 295
notabilis: signis notabile monstrum II 56
novitas: novitas ignara mali I 322 perfectae novitatis imago I 114
nox: nativam servant nigrantia corpora noctem I 199
nubis V 162
numen: numinibus *deis* II 244
Numeralia distributiva: ter quinquageno carmine VI 386 bis octoni prophetae VI 389 *etc.*
Numerus mutatur: quis memorare queat tanti discrimina casus, in quos pertrahitur dilectae gloria carnis VI 197 — testor, quem fecimus orbem I 315 *etc.*
numquam: gratia numquam custodi vitae dominoque rependitur ulla IIII 570
*nundina *sing.:* obsceni nundina mundi IIII 30
nutare: vultu nutante V 78
nutrire: nutribat IIII 87 capillus nutritus macie VI 541

obdurare: nec obduratis pulsatur ianua serris III 310
obiectus: obiectu medio V 539
obitus: obitus pulsavit utrumque III 247
obloquium: obloquiis vanos sufflant mendacia ventos IIII 500
obstacula IIII 307
occiput: occipiti I 97
occursus: sagittas hostis in occursum mittendis mortibus aptat V 381
oceanus IIII 461. 471. 558
odium: odio currente III 133
olympus *caelum:* clarum rediens lux pandit olympum V 424
omnipotens *deus subst.* V 147 — pater omnipotens I 148
omnis: omnis, quae — VI 438
operare: operata negotia VI 317
operari: contemplans hunc (*Noe*) operantem IIII 327
operatio: vivens operatio VI 427
opifex *creator* I 76 opifex salutis *Noe* IIII 341
optare: optant latuisse III 68 te coniungier optat VI 86
orbita: conterit orbita limum V 597 suspensa orbita IIII 181
ordo: maximus ordo est te parere pio patri I 136
ortus: materiam sui risit deformior ortus *filius* IIII 409
os: in ora parentum ducant annosos natorum pignora natos I 179

paene: vix paene IIII 9
paenitere: exhorruit auctor paenituitque videns totum, quod fecerit, orbem IIII 142
pagina: tenuis pagina V 710 haec parva pagina VI 111
palpare: spes palpat dolentem VI 179 palpantes manus V 203
paratus: famulo paratu *dativ.* IIII 298
parentalis: parentales curae *i. parentalia* I 186
parere: parto claustro IIII 342 partos fratri laqueos V 356 mansor conponat partis dispersa cubilia cellis IIII 247
pars: caruit iam parte bonorum, qui mala cognovit II 379 infensas partes V 532
participare: participata sarcina VI 153
Participia cumulantur: ut monstro exutus vates caelumque recepit contingens terras, magnam tunc percitus urbem terribili cum voce petens . . . inquit IIII 372 pondere nimbi obruta flumineas conmixta per aequora lymphas in quocumque bibunt morientia corpora monte IIII 480 ales adspiciens — incumbens et mox oblita reverti — IIII 565 *etc.*
Participium pro verbo finito: (Pharao) quae cognoscens, nolens tamen ipse fateri V 100 *cf.* esse
parvus: parvo sermone III 358 parvo in aevo VI 69
pasci: pecudum tunc eligit illa, sumere quae pastu licitum IIII 397
pater *deus* V 106 summe pater V 341 pater aeternus IIII 165. — Eugenia patrem conplens *i. abbatem* VI 507
patere: patebit ad tela II 99
pati: passae sub tempore carnis III 409
patientia VI 533
patrona: patronam VI 648
pauper: dictum est quod paupere versu V 711 doctrinam canimus quam paupere versu VI 144
pavefacere: plebs pavefacta V 545
peccare: in ignoto peccante II 51
peccatrix: peccatrix terra IIII 86
pelagus: pelago rubro V 13
pendēre: vertice pendens propheta VI 596 pendentia bella V 605
pendĕre: dignis pendens periuria tellus V 215 pendes, quod fecit uterque III 120
pendulus: muscarum pendula levibus corpuscula ventis V 165
per: machina per longum ducta IIII 241 per medium IIII 244 per terga II 125 ducam sublimem portenta per omnia dextram V 113 quidquid Salomon obscurum sensu per clara proverbia duxit VI 388 Pharao divinae incipiens per cuncta resistere dextrae V 99 femineus sic ille fuit per cuncta triumphus VI 362 enses per cingula dependent V 375 vestigia per quae conscendas caelum VI 82 tempora per patrem, per matrem semina nescit VI 213 per fecundum creverunt milia patrem V 365 per lignum vitale crucis servatus IIII 325 per multas opes famuletur I 305 per varios modos IIII 272 per dulcia sibila IIII 276 saxea per duram monstrent primordia mentem IIII 7 pugnat varius per crebra pericula casus VI 118
peragere: muscae pinnarum vices peragunt stridentibus alis V 166
perclarescere: sancto cunctis perclaruit ore VI 508
percurrere: si medico percurrat vulnera fotu gratia III 403 percurrere coeptum iter IIII 137 non signatos percurrit funere mucro V 253 percurrat in aequor I 283
perdere: perdere poenas III 417
perdicere: vix haec perdixerat V 608
perfectio: dolet titubans perfectio VI 519
perferre: perfert *constanter fert* II 131 intactum perfert vota ad caelestia corpus VI 622 pertulit ille Ioseph dominam VI 536 nostros quidquid perfertur ad usus I 205

perficere: perfecta suum servat mensura liquorem VI 482 sumite mansuetum perfecti temporis agnum V 238
perire: periisse II 86 periit II 95 perit *perfect.* II 94 vivit novus pereunte veterno V 714 pereuntia elementa V 316 rebus pereuntibus uti *mundanis* IIII 330 ne fessum corvum cunctis pereuntibus iunxerit unda recurrens IIII 578 liber culpis pereuntibus IIII 649
perlabi: perlabitur in Aegyptum Nili unda I 264
*perlambere: cum canes perlambant ulcera III 243
perlucere: lilia perlucent *constanter lucent* I 233
permittere: sol leves permiserat auras III 3 civica permittens laxatis crimina frenis II 330 permissis undique lymphis IIII 237
perosus *invisus:* luce perosa III 30
perpetratio: perpetratione peccati 202, 13
perscribere: perscriptum finem *cod. L* III 174
persentire: ubi fetum persenserit alvus III 143
persistere: flagris persistit subdere gentem V 152 femina persistat coniugio servare fidem I 182 persistente deo plebem diffundere sanctam V 30 quamvis persistant rebelles III 303
persona: personam supernam *angelum* IIII 223
perstrepere: perstrepuit clamor VI 456
perstringere: interdicta perstrinxit germina gustus III 86
persuadere: persuasit sumere pomum III 101 persuasit tangere III 115 pro persuasa esca III 126
persultare: accenso persultat turba tumultu V 555 persultans turba V 717
pertendere *protendere:* vivaces pertendit in abdita sensus II 53
pertrahere: in quos casus pertrahitur gloria carnis VI 197
pervadere: hauserat hunc (*Ionam*) valido pervadens belua rictu IIII 362
pervenire: formatum lutum speciem pervenit in omnem I 115 optatam pauper longo vix tempore mortem pervenit III 250 iam matutinum pervenerat horrida tempus vix acies V 581 haec ubi respirans pervenit gaudia mater VI 68 a me principium, tibi pervenit VI 80
pervigil: pervigil cura VI 242 pervigili cura VI 443
pervolare: pervolat ad lucum II 138
petere: cachinno petiit patrem IIII 408
petra: Christum stabilem petram V 464
phantasma: phantasmate vano II 68 armant magi suas noto phantasmate virgas V 86
piaculum: digna piacula pendit III 415
piger: piger lucri IIII 328
pignus: vitalem sacrati pigneris arcum IIII 647 fecundae pignora vitae VI 163 pignus *natus* VI 187 pignora *liberi* V 329. 551 natorum pignora *filiorum filii* I 179
pigrescere: pigrescit tellus IIII 44
pingere: varios dant arva colores et naturali campos diademate pingunt I 257
pinguido pinguedo: pinguidine III 318 pura pinguedine VI 495
pinguis: sapientia pinguis VI 477
pius: pio patri *deo* I 137
*planare: ducitur extentum planati gurgitis aequor V 701
planta: erectis plantis I 130
plasma II 89
plebs: plebem sanctam *Iudaeos* V 30
plectrum: pulsantis verbere plectri *linguae* I 88
plenus: corvus adspiciens plenis stipata cadavera terris IIII 566
plus: nec plus est illum salvi cum corporis usu terrenas liquisse domus, intrasse supernas IIII 176
plus = *magis:* plus arduum quam fructuosum opus 202, 8 plus nobilis I 263 plus turpis IIII 410 plus doluit II 86 *cf.* II 207. 398. III 203. IIII 92. V 169. 515. VI 653
pluvia: terrestrem pluviam diffusus porrigit amnis I 269
poena: perdere poenas III 417
poenalis: poenalis esca III 169
polire: thensauros usu polite VI 298
pollens: pollentissime Nile V 63
pondus *passim fetum significat, ut sarcina, fascis cf.* pondere fuso VI 185 Maria pondere casto factorem portare suum promeruit VI 214
ponere: ponemus portum V 721 non tibi gemmato posuere monilia collo VI 35 generi primus qui poneris auctor I 176
populosus: populosum funus V 300
porrigere: ne porrecto dicantur singula verbo II 323 erectos in caelum porrige sensus II 195
portare: Maria pondere casto factorem portare suum promeruit VI 215 cum portet nomen inane VI 170 nec portanda diu praecedunt ista ruinam *toleranda* V 226
portentosus: portentosis membris IIII 96
portio: maior mihi portio restat II 420
portus: hoc tenui cumbae ponemus litore portum V 721
posse: genitor baptisma sacrabat iurans sperare reos lavacrum non posse secundum IIII 620 quod postquam sanctus potuit cognoscere Noe IIII 411 quidquid virtutis habere Aegyptus potuit V 525 in terris undas potuisse V 1
post: pectus spargit ramosas post brachia fortia palmas I 91 post fortia classica VI 343 post exemplum IIII 282
postquam: postquam iacuit I 114 postquam fulsit I 128
potens: equi phaleris potentes V 502
potiri: fluvius longo furore potitus IIII 74
potis: potis es III 363
potus: largo fecundans germina potu lympha I 277
praebere: responsum praebet VI 615
praecellere: in cunctis praecellit IIII 200
praecelsus: praecelsa potentia *deus* II 45
praeceptum: adgreditur praecepta laboris IIII 294
praecurrere: praecurrentes figurae V 718
praedicare: vitam dum praedicat addit VI 309
praedicere: praedicunt adfore luctus III 41 praedicta ex arbore VI 419
praedurus: praeduri tegminis arcam IIII 324
praefertilis: praefertilis ubere terra V 119
praefigere: praefixi funeris ordo V 271
praegrandis: praegrandis grando V 186
praemonere: serpentem vitandum praemonet Adam IIII 278
praepollere: licet vita sublimi cunctis praepolleat arce VI 98
praescire: praescire potes IIII 232 praescitus terminus aevi II 318
praesens: praesentem vacuat *i. promptum ad dandum* V 348
praestare: dum unus praestet reliquos desistere casus VI 52 omnibus his licito genitor uti praestitit II 173
praestigiae V 473
praesul: perfectio viduata praesule summo VI 518 quo numine praesule tanto V 475 praesule tanta *sc. columna flammea* V 420
praesumere: non pudet, ut vestram praesumat belua linguam? II 164 dives praesumit cetera victus II 177 quod si quis vetitum praesumpserit arbore pomum I 316 ne praesumant iras IIII 270 praesumitur 202, 16 ei aliud nomen adsumere nec ipse praesumas 275, 9
praevalere: praevaluit pro pace metus IIII 358
praevenire: velox praevenit terminus orbem IIII 10 cum sic breviter praevenerit ista VI 248 mulier

praeventa reatu II 397 divite praevento *ante rapto* III 248
premere: quod premens prohibet natura videri I 141 argentum, nitida quod purum luce tulisti, en taetrum pressumque refers VI 327 pressum soporem I 148
primaevus: primaeva virago *Eva* II 405 primaevi criminis auctor I 215
primordium: noctis primordia I 144
primus: dum prima salus II 98 vestis prima III 380 pallia prima III 395
pro: pro dolor II 89
pro: veniam pro crimine poscit III 92 incestus pro lege fuit II 331 valuit pro lege voluntas IIII 13
procedere: elegit nitidam, de qua procederet, alvum VI 206 totum fallax processit in anguem II 137
proclamare: proclamanti III 238
procul: cum licentia mentiendi satis procul a causarum serietate pellenda sit 202, 2
procurrere: procurrunt undique fletus IIII 378
prodere: prodere monstra I 40
prodigus: vita prodiga III 372
producere: Noe producens corvum IIII 563 gratia producens oleum III 404 (Ioseph) producto *sc. ex carcere* VI 544 quod gurgite magno producit pelagus II 155 producens vitam proles III 148 cum subolem produxeris III 151 producent tempora natos III 184 producent iugera panem III 167 gemini quos indiscretus luci produxerit ortus II 286 vicina dies nondum produxerat ortus V 368 producens pectore vocem III 76 obtectas laqueis producere fraudes VI 581 quantas tellus produxerit arces IIII 130 Sisarra rex, forma quem inmensa levans produxit verticis arce VI 354
profanare: profanati latronis *diaboli* III 422
proferre: fragiles carne puellas protulit interdum caelo constantia mentis VI 502
profluus: profluus aethere nimbus IIII 432
proles: reddes cui foedere prolem II 151 fecundam mittant aeterna in saecula prolem II 101
promere: vita promit palmite ramos V 71 desudans balsama ramus promit fluxum pingui de stipite I 246
promerere: factorem portare suum promeruit VI 216
promittere: fluvius leni promittit gurgite fontem IIII 63 firment tuas promissa loquellas IIII 290
promptus: parendi promptis II 335 genitor promptissimus II 173 Christe potens, cui semper parcere promptum est III 362
pronepōs I 177. IIII 175
Pronomen relativum insolenter usurpatum: excelsi tandem proferre cacumina primum incipiunt, post quos tenues crebrescere montes IIII 556 virgines ut sese indignas tali videre paratu, tarda movet lentis pudibundum cura dolorem. quae prece submissa stultis tum vocibus orant VI 475 quod credebatur servandum poscere funus, quo non indiguit, placatur munere Christus VI 249 spirantum e cunctis pecorum celerumque volucrum silvarumque feris et quae iumenta vocantur IIII 264 virgam gestabat heros, quo baculo nitens gressum tum dextra regebat V 68 *cf.* qui
pronus: in pronum lapsus II 115 per prona II 84 traxisti in prona III 110 in lapsum prona II 227 hominem libet erectum vultu praeponere pronis *i. brutis* I 59 ad pronam ruinam VI 531
proprius *suus:* factorem proprium I 71 proprium (virum) II 405 carnis propriae III 401. VI 207 temporibus propriis IIII 391 propria voluntas IIII 13 propria morte IIII 25 propria virtute IIII 152 generis proprii IIII 246 proprios sexus IIII 267 obicibus propriis IIII 535 propria sorte V 110 proprium nitorem V 133 proprio cruore V 138 cultibus propriis V 232 proprio dolori V 302 muneribus propriis V 446 proprio nomine V 642 cladis propriae V 696 proprio fine VI 51 proprios vultus VI 322 proprium olivum VI 477 sexus proprii VI 524 ordine proprio VI 654
prospicere: alis consuetum repetit prospecto ex aequore claustrum IIII 550
prŏtoplastus: gemini protoplasti III 333 protoplastorum II 35
proximus: hos meritis aequans Danihelis proxima virtus VI 591
prudentia: sollers prudentia *creator* I 128
psallere: factum, toto quod psallitur orbe V 705
publicus: reum tenebat publica vis VI 523
pudere: non pudet, ut(?) II 164
pudibundus: pudibunda membra II 24 pudibundum dolorem VI 474
pudor: virginitas sacro devota pudori VI 430
pulsare: pulsat iactantia legem II 222
purgare: purgata culpa V 706 fertilis area campi, quam succisa dedit purgato robore silva IIII 38
putare: levius cecidisse putandum est II 109
putris: putria vulneris III 242

qua *ubi* V 511. 526. VI 350 illic, qua V 664 ibitis ad magnas sedes, qua vocat praefertilis terra V 119 qua *qua ratione* V 222
quamquam *c. coni.* I 5 quamquam formaverit II 418 quamquam velis III 385 quamquam verberet et fatiget IIII 491
quantus: hoc totum — quantum contraxit propago I 10
quantus *quot:* respice quantas nostrum stemma coronas miserit in caelum VI 83 muscarum nubis exiit, illic quas scinifes vocitant, quantosque volatus pendula committunt levibus corpuscula ventis V 164
quapropter 274, 8
que: 'confitearis'! ait sanus scriptura valensque V 680 tenero fortior aevo ante annos animumque gerens VI 110 fasque nefasque inter IIII 15 — *cf.* qui
querella: deponens querellas VI 640
qui: deprecor, Lazarus ut adferat liquorem, quique refrigerio mitiget aestus III 276 omnibus his illud gravius, si forte carentem caelesti lavacro tenerum mors invida natum praeripiat dura pariendum sorte gehennae. quique, genetricis cesset cum filius esse, perditionis erit VI 193. — *obiectum in sententiam relativam translatum:* livida ne facies pulla rubigine tinguat, accipitis nitidum pura quod fronte metallum VI 299 quid tua nunc repetam, tenero quae fortior aevo ante annos animumque gerens responsa dedisti? VI 110 pulmo, qui . . . reddat auras inque vicem crebro pellatur anhelitus haustu I 107. — sanguis (Nili) carnosus, non carnis erat nec corpore fusus; aut strages quam multa simul, quo vulnere possit lympharum damnum proprio supplere cruore V 137. — quis *quibus* II 29. III 62. IIII 529. V 433. VI 97 *cf. Pronomen relativum.*
quia: quia esses VI 24
quidam: quadam morte II 180 quodam de funere III 382 Adam obitum quendam casu tum pertulit ipso III 313
quilibet: quilibet acer ille doctusque sit 201, 16
quin magis III 331. V 134. 568
quippe: quippe cum 202, 1
quis: tanto quis peritior appellatur 202, 3 dum quis proprio servat lamenta dolori V 302 ut quis virtute valebat VI 291 ut quis fidelis fuerit, experiar VI 295
quisnam: consulit quisnam sit criminis ordo VI 614
quisquam *quis:* quaerere nunc, astris quo quisquam sidere natus II 282 si quisquam rediret III 304 si tunc peccatum quisquam dimittere vovit, dimittitur V 681
quisque: mons ut quisque fuit, famulo placuere paratu IIII 298. — quisque *quisquis:* quisque rebellis erat IIII 111 effuge quisque potes V 674 quis-

que voluntatem noscens contemnit erilem, caeditur hic multis VI 336
quisquis: ille quisquis II 325
quo *ubi* I 212. V 365 illic tibi vita petatur, quo iustus ditat iudex VI 635
quo *ut:* instruit hos creator quo pandat victima ritum V 222 nec tibi transfossis fixerunt auribus aurum, quo dependentes ornarent vulnera bacae VI 42
quo *quod:* flammam timeas, quo iam non suppetit unda IIII 658
quocirca 202, 7
quocumque *ubicumque:* quocumque loci VI 488
quod *pro accus. c. inf.:* non cernis, quod sola vexor VI 641 cernis, virginei pereat quod nomen honoris VI 492 nec satis amplectar, scissum circumvenit alte quod pelagus V 634 Phlegraei fabula belli finxit gigantes iecisse per aera rupes, pro telis spatiosa manus quod turbine montes sparserit IIII 106 meminisse decet, quod dixerit VI 263
quod si quis I 316. V 9

radere: raso de cortice III 14
rarus: quae monstra solet rarus nunc prodere pontus *raro* I 40
ratio: ut doceant ratione VI 316
reatus II 51. IIII 414 quadam nos statim luituros morte reatum II 180 reatum III 91 reatu II 346 insipido reatu II 397 vivente reatu VI 167 reatum *gen. pl.* V 223 post veteres reatus V 708
rebellare: tibi terra rebellans III 160
rebellis: tumidos rebelles V 52 culpa rebellis II 271
recavus: recavo palato I 87
recipere: ut vates (*Iona*) caelum recepit IIII 372 luce receptum *mortuum* III 261
recludere: facinus reclusum VI 580
recolligere: Nilus sparsas recolligit undas I 279
recrescere I 111
ector *deus:* rector tali proponit praemia lege I 301 pius rector IIII 388. — candentes ducens nigro rectore iugales V 695
rectus: illis subpeteret recta si sorte potestas, demere, non etiam festinent addere monstra II 299
recurrere: quae laeva malus voluit, mutata recurrunt in dextrum vertente deo V 353
redarguere: dum finis redarguat orta III 193
reddere: reddes cui foedere prolem II 151 excitat ad pugnam virtus (feras) reddit et armatas unguis, dens, ungula, cornu III 322 densam reddunt hastilia silvam V 521
redemptor VI 223
redigere: redigeris in arvum III 176
redimere: redemptis II 27
redivivus: rediviva proles III 382
referre: virga mox anguem formata refert V 75 referunt conmercia VI 319
refrigerium: refrigerio mitiget aestus III 276
refugere: reditus mei sic cura refugit VI 325
regio: in regione maris V 596
regredi *reverti:* iudex tandem finito tempore mundi regreditur VI 314
regula: lienis regula I 110
reicere: reiectus pellor II 91
relaxare: tali suspiria voce relaxat II 88
religio: longa verendos religione VI 510
repagulum: tum pater ablatis obducta repagula serris pandit IIII 587
reparabilis V 318
reparturire: mater te reparturiens melius quam corporis alvo VI 71
repentinus: in repentinum mutatus anguem II 122 repentino restringere crimina freno VI 128
repercutere: vicinos nascens aurora repercutit Indos I 195
reperio: diluvium varios mundi repperit actus IIII 340
replere: replent quae nunc animantia mundum III 130
replicare: luctificos replicat tenuis dum pagina lapsus V 710 quid totum replicem VI 411 antiquus mundi replicans exordia vates VI 381 dum spatium replicans geminos sol iungeret annos VI 539
reponere: vitae spem corde reponit IIII 293 mulier inimicitias reponat III 133 iustum *Noe* cunctosque suos accipit claustrum vitaeque reponit IIII 403
reprimere: permota repressit turba animos VI 611
reprobus: reprobum Saulem VI 385
reptare: spiris reptantibus II 142
repurgare: silvam succisor falce repurget IIII 48
res: re speque beatum IIII 336 *cf. p.* 186 VIII 1
reservare: sibimet quae reservat II 188
respondere: area campi respondet frugibus IIII 40
responsum: responsum praebet VI 615
restinguere: restinxit fulmen (*f.* restrinxit) IIII 390
restringere: restringere crimina freno VI 128 quae si castigans restringat sarcina maior V 58 huius ab accessu vetitum restringite tactum I 312 ingrato restrinxit in ore loquellas IIII 209 restrinxit fulmen (*cf.* restinguere) IIII 390 restrictis motibus II 387. V 616 restrictos pondere motus V 207
resumere: augmenta resumunt I 113 unde genus rursum tellus resumat IIII 268 resumpti homines IIII 5
retexere: non et avos tibimet proavosque retexam VI 655
retinere: sunt plurima, quae te obstrictam retinent VI 644
retorquere: sol vultum retortus ab orbe VI 231 retorquendum facinus in ipsam VI 563
retractare: pomum retractat *saepius tractat* II 214
retro: inflexos retro deiecit sensus II 255 retro subsistens columna flammea V 538 quod diversa retro multorum tempora regum gesserunt VI 383
retrorsum: fluvius ripas retrorsum pellens IIII 66
reus rea: reum tenebat publica vis VI 522 rea cum dignis subsidant arva colonis II 354
revocare: *deus* exertas revocat sedatis motibus iras IIII 389
robur: ducunt et validas instructo robore turmas V 374
rotatus: rapido meditantur bella rotatu *clipeorum* V 379 alternantem commutant fata rotatum VI 129
rubor: Adam viridi solatur veste ruborem III 15 *cf.* 36 tepido conlusit pruna rubore VI 588
*rubrans: rubranti profundo V 527
rudis: rudibus ramis aspera tellus IIII 45
ruina: fortasse rear cladis mortisque futurae sanguinis indicio iam praecessisse ruinam V 143 ad pronam ruinam VI 531 pellendas putant ruinas V 360
rumpere: squalentem rumpere noctem VI 464
ruralis: ruralis gratia IIII 41

sabbatum: sacrata sabbata IIII 261
sacerdos: summus sacerdos *Moyses* V 462 sacerdotes *Christianos* VI 656
saeculum: consumant saecula carnem IIII 322 suis flagrant saecula curis VI 646
sales: exempli salibus condire II 399
salus: opifex salutis *Noe* IIII 341
salvare: salvet V 247 salvant V 316 salvabere V 391 salvans corpus VI 245 salvabit lavacrum IIII 651 vos, quos leti salvavit tempore vita IIII 605 salvanda in plebe V 254 salvandis terror abesto II 362
salvator: salvatorem IIII 642
sanctus: sancti Noe IIII 187 sanctum Moysen V 652 sancti duces *Moyses et Aaron* V 556 sanctus

Esaias VI 44 sanctus Lucas III 220 patres sancti V 419 sancte *Christus* III 399 sanctum *Heliam* IIII 183
sapere: sapuisse IIII 469
sapientia: tali sapientia voce locuta est *creator* I 51 orditur novum dives sapientia corpus I 75
sapphīrus IIII 631
scaena: pendentis scaena liquoris V 592
sceptrum: lata inter sceptra VI 387
scinifes V 164
scribere: scriberis in talamos et magni foedera regis VI 65
scrobis: defossis scrobibus VI 311
scrutatrix: scrutatrix Eva malorum II 326
secretum: secreti dira cupido II 382 secreti inspector VI 579 secreti ignara publica vis VI 522 caeli secreta VI 405 est locus servatus secretis, natura tuis I 194
*sectare: sectato tramite VI 82
secum: confligere secum *inter se* II 305
secus: haut secus ac pulchri cum fertilis area campi, quam succisa dedit purgato robore silva, dum colitur, iusto paret fecunda labori IIII 37
seducere: seducunt otia mentes V 55
semihomines: semihominum *gigantum* IIII 99
senecta: incensam levant exordia crebra senectam *Phoenicis avis* I 244
senior *Noe* IIII 541. 551. 564. 574
sensus: sensum per omnem IIII 138 sensibus in caecis IIII 85
septiforis: septiforem vultum I 83
sequax: turba sequax VI 612 flectere laxatas per cuncta sequacia ceras I 77
sequi: nosque tubam stipula sequimur V 720 sequutus IIII 179
sera *vid.* serra
serenum: iugi sereno I 224
*serra: nec obduratis pulsatur ianua serris III 310 tum pater ablatis obducta repagula serris pandit IIII 587
serus: sera falce IIII 48
servator: servator (legis) vitam, finem temerator habebit I 319
servire: iussis servire IIII 282
seu: seu ille historias texat seu forte figuras VI 382
si *cum coni. passim:* silvam si succisor non repurget, lucus texitur IIII 48 si redeam, meritis reddentur praemia iustis VI 301 si vivant, vicisse putant VI 352 sors si quem sera tulisset IIII 81 si forte requiescant bella III 348 si forte sequatur V 382. — si *omissum:* sorduerit nimium forma vetus: pallia prima porrige proli III 393 tunc licet excusso, libeat tibi, ludere versu VI 9. — si *num:* spes palpat forte dolentem, editus in lucem si vivat filius VI 180
sic: sic periti II 315 sic breviter VI 248 pariter sic II 192
sic — quod: sic epulas tamen hi capiunt, conpellit quod nulla fames II 14 dum prisci amictus sic longaeva foret, quod non damnosa, vetustas V 455 rex sic ignem metuit, quod sensu fervidus ardet V 541 sic laeta, quod anxia VI 73 sic taedas tempsisse, pio quod amore calere VI 159
sic — ut: ut maior sic iure tuo subiectus amori II 150 sic sancta ut noxia II 202 sic accipiet flamma, ut numquam finiat III 64 mulier sic inimicitias reponat, semina seminibus mandent ut vota nocendi III 133 sic diversa putas, ut concordantia cernas IIII 635 sic tamen reconde, ut proprios teneant sua vincula sexus IIII 267
siccus: coluber siccum discingens corpore tegmen II 129
sidereus: sidereas domos II 27
signare: somnus obitum signans VI 450 signatam fixo peccati stigmate carnem III 9
signifer: signifero ducatu V 60 te signiferam sequimur VI 649
siliqua: siliquis vilibus III 374
silvosus: bestia linquens silvoso tegmine lustrum IIII 346
sinus: sinibus Abrahae III 259
sollertia: sollertia condens *creator* I 41
sollicitudo: sollicitudo fuit oleum addere VI 463
solvere: genti quae solvitur hoste V 370
somnus: solvitur somno laxati corporis Adam I 147
sonare: innocuis sonuisse deo balatibus agnum cognoverat Abel VI 30 Graia si voce sonetur VI 95
sorbere: sorbens contagia caeni VI 321
sors: omne malum sorte cadit V 270
spatium: fluvius occupat spatium IIII 68
species: cupit electam speciem sibi iungere Christus VI 66
spectamen: cachinno distectum petiit misero spectamine patrem (*Noe filius*) IIII 408
spes: melior spes accipit illos V 124 re speque beatum IIII 336 *cf. p.* 186 VIII 1 sibi promisit uterque spem culpae VI 554
spina: quo signo spinas nostrae fervescere mentis devotus nosset sanctis in cordibus ardor V 37
spiramen: concepta trahens lenti spiramina flatus I 105 crebri spiraminis auras I 127 movit spiramina ventus I 247
spirare: spirantia cuncta I 146 spirantum e cunctis IIII 263 spirantia cuncta IIII 586
spiritus: spiritus erroris, qui bacchatur in illis II 321
spondere: spondentes cuncto servandam tempore legem I 321 spondet redemptis reddendam vitae gloriam Christus II 28
stabulum: commendet stabulo Samaritis cura, *i. cauponi* III 405
stemma: stemmatis sancti IIII 172 virginibus florens iam nostrum stemma VI 84 stemma parentum VI 650
stigma: signatam fixo peccati stigmate carnem III 9
stimulus: citatis stimulis V 646
stipula: nosque tubam stipula sequimur V 720
stratus: conplentur ranis cellae, strati, penetralia, mensae V 158
strictus: strictior carcer VI 140
stringere: caesaries incompta riget, quae crine supino stringitur I 204 tota germanis stringetur terra duobus III 187 si nexu famulus stringatur IIII 416 ut . . . non minimo volumine stringi potuerit epigrammatum multitudo 201, 8 stringi nec maxima possunt III 354
studium: studii certamine VI 303
stultus: stultis tum vocibus orant VI 475
suadere: forsan et hunc suasisset temnere iussa II 404
sub: clausi vasto sub gurgite pisces I 35 voluptas populos domina sub carne tenebat II 333 alterno sub fasce ruunt V 690 fragili currit sub tramite vita VI 119 pace sub una II 33 primas venturo pendet sub iudice poenas II 48 lege sub accepta dominarier orbi II 79 prima sub lege III 99 membrorum sub lege sitos IIII 186 sub professione opusculi 201, 6 varia sub sorte II 287 partu sub vindice III 147 pulchro sub germine III 157 dura sub morte III 61 sub uno nomine IIII 72 passae sub tempore carnis III 409 iusti quondam sub tempore Noe IIII 339 parvo sub tempore I 29 certo sub tempore I 265 uno sub tempore II 285 tempore sub ipso IIII 86 una sub nocte IIII 369 sole sub occiduo V 533 morte sub ipsa V 671
subdere: flagris persistit subdere gentem V 152
Subiectum vel obiectum ex alterius posterioris plerumque sententiae parte intellegendum: iam proprias pulchro monstrabat lumine formas obscuro cedente die, varioque colore plurima distinctum pingebat gratia

mundum I 17 solem non fuscat amoenum, si depressa gravem formidant lumina lucem, debilis et sanum visus non sustinet orbem III 71 iam sacer innocuas dederat de fomite flammas et rubus in rubeo viridis permanserat aestu V 35 fluviorum rex ipse rubet nec lumine prisco Nilus agit proprium nitorem V 132 pinguia fragranti conponunt inlita suco, quae salvans salvum servarent lintea corpus VI 244 pulchram relatu (*sc.* salutem) pulchrior exuperat praemissae forma salutis V 15 et cum sic breviter praevenerit ista resurgens, quod credebatur servandum poscere funus, quo non indiguit placatur munere Christus VI 248 postquam prudentia (*i.* creator) sensum inbuit et (*sc.* homo creatus) rationis lumine fulsit, surgit I 128 in cunctis (angelis) praecellit clarior ille, maxima quaeque dei quo dispensante ministro res geritur summisque parat (*sc.* qui) mysteria causis IIII 202 cessit confestim ducti reverentia fluctus expanditque viam (*sc.* fluctus), cui terram clauserat hostis V 591 interiere simul peregrini in gurgite crasso auxeruntque suo saniem de funere pisces V 140 haec nuda tellure iacent, haec serica velant, disparibus stratis sternuntur corpora leto V 277 excelsi tandem proferre cacumina primum incipiunt, post quos tenues crebrescere montes IIII 555 at pavidae plebis postquam pervenit ad aures clangentisque tubae percussit pectora terror V 585 de qua sermonem praemisso carmine sumpsit, luctificos replicat tenuis dum pagina lapsus V 710 viderat interea genitor de sede superna adflictamque manum placido prospexerat ore V 33 vertitur ad carnem, quae suscitet ira dolores V 176 (*est inplicata verborum conlocatio ut* V 229 *etc.*)
sublimis: in sublime levatus III 267
submittere: rami mitia submittunt sublimi ex arbore poma II 7 occipiti submissa suo descendere cervix incipit I 97
suboles *passim*
substantia: geminata dedit substantia salvatorem IIII 642 nova substantia II 110 substantia mundi II 153 substantia discors V 445 tota substantia VI 634
subteriacere: gens ardentem caeli subteriacet axem I 196
subvehere: tu Christe vagantem pastor ovem subvehis III 369
subversor *diabolus* II 76
subvertere: subvertere corda II 141 vano gregem subvertitis ore V 61
successor: successorem ferebat aurora diem V 128
succiduus: succiduo tempore V 97 succiduum aevum III 139 succiduo ordine VI 384 succiduae proli I 8 succiduae prolis IIII 61 succiduum pectus I 90 succiduas per oras *thoracis* V 511
succincte VI 636
succisor: si nec sera succisor falce repurget *silvam* IIII 48
sucus: celeri suco I 230
sufflare: obloquiis vanos sufflant mendacia ventos IIII 500
sui: quas sibi ter ternas mentitur fama sorores VI 16 *cf.* secum
sumere: consilium sume meum II 194
super: ut tamen una contineat liber dulci super arbore tactus II 158 super aethere celso venisti IIII 288
superenatare: fluctus superenatet omnes IIII 240
superfluus: quae conpletis cecidere superflua mensis III 240
superstare: meritorum sorte superstas VI 147 — vel pauca superstent pignora *supersint* V 328
suppetere: prout suppetit 202, 10
surgere: surgens a morte redemptor VI 223
sursum: in sursum IIII 450
suscipere: suscipe munera VI 1 prima purgati suscepta est hostia mundi IIII 598
suspendere: suspendunt alacres splendentia frena iugales V 503 frena suspensos tenuerunt ducta iugales V 617 suspensos ne contine tactus II 198 tanto suspensi tempore leti nullus terror erat IIII 80
sustinere: iam dudum sustinet Adam, quid sibi terribilis tandem sententia servet III 153 sustinet innumeros regalis purpura saltus *ranarum* V 159
sustollere: sustollitur undis phalanx V 683
susurrus: leni susurro inpulsa silva tremit I 248 fallaci susurro II 204 malesuadi susurri II 254

taedere: taedens laboris IIII 328
talamus VI 65 *etc.*
taliter I 188. III 55. 279. IIII 54. 251. V 107. VI 256. 268 taliter infit II 411
tangere: novitas ignara mali nec conscia fraudis incautas nulla tetigit formidine mentes I 323 tibi cum geminum tetigerunt tempora lustrum VI 55
tantum *modo:* vos armis premite et clausis insistite tantum V 607 tantum vagos sua monstra sequantur V 633 modo tantum II 198
tantus: vix collecta manus quae tantos clauderet urna *tam multos* V 307
tardare: tardavit sensus I 149
taxare: servitii longum credas taxasse laborem V 351 ubertas taxatur aqua I 268
temerator: servator vitam, finem temerator (*sc. legis*) habebit I 319
Tempora: praesens pro perfecto: vobis digna datur paradisi in vertice sedes II 152. — *praesens pro futuro:* si tunc peccatum quisquam committere vovit, cum peccare nequit, luxu dimittitur ipse V 681. — *imperfectum pro plusquamperfecto:* si ferrentur ad usus altarisque mei tetigissent condita mensam, cresceret nummus VI 330 suspendi forsan potuit sententia leti, oceanus ni exiret et perfunderet arva IIII 463. — *perf. pro praes.:* margine riparum virides micuere lapilli *micant* I 254. — *infinitivus perfecti pro inf. praes. vid. Infinitivus.* — *futurum pro coniunctivo praesentis temporis vid. Modi.* — *futurum I pro futuro II:* ne, cum negabunt, torpescant VI 485. — *futurum II pro futuro I:* septena dedit claustro, ut ternis paribus salvis septima quae fuerint, sacris quandoque litentur IIII 400. — *futurum in narratione:* haec nox genti sollemnis erit V 370 septimus et decimus qui post inluxerit orbi, ultimus ille dies iam nunc dabit omnia leto IIII 427. — *futurum pro praesenti:* cum coniugibus natos intrare iubebo IIII 256 tantam nec crystalla dabunt lucem I 253. — *futurum II pro imperativo:* non quisquam descenderit V 629. — *futurum cum imperativo coniunctum:* parebis et adsuesce III 142 *cf. Modi*
tempus: tempora mortalia I 2 tempora per patrem, per matrem semina nescit VI 213 alterno tempore I 145 longo vix tempore *multo post* III 249 tempore parvo IIII 475
tenax: vita tenax IIII 80
tendere: mentem cum voce tetendit III 414 super aethera formae tensae V 427 incrementa tensa per orbem I 134
tenebrae: ferrea vestis cinxerat iratas armorum luce tenebras V 518
tenere: vita amborum carnem teneatur ad unam I 187
terminus: non est iam terminus ultra III 291
terra: figens vestigia terris V 595
terrenus: terrena V 457
terror: brutis in sensibus ardet terror IIII 350 priscorum quae de terrore gigantum Grai cecinere poetae IIII 109
*teste (*adiectivum?*): caelum teste vocat *testificatur* VI 576
tete II 355
texere: quanto ineptius falsa texuerit 202, 4

thensaurus: thensauros V 345. 496. VI 298
timpora (*cod. L*) VI 361
tinguere: tinguat VI 299 tingitur V 716 tinguetur VI 11 Israhel verus sacris tingitur undis V 716
titulus: nominibus propriis titulisque 201, 13
tonans: summo tonanti *deo* II 243 tonanti *Iovi* IIII 101
tormentum: in tormenta rapi VI 604
torpidus: torpidus exactor siluit V 480
totus *omnis*: haec quae cernis incrementa, solus habe totisque prior dominare fruendo I 135 foedus erit totis quae profert natura IIII 271 totos fluctus III 379 totos furores V 495 totas uno sub tempore mortes V 184 tota lumina VI 486 totis mortibus VI 50 toto aevo I 180 tempore toto I 175 toto tempore VI 511 his totum natura dedit telluris opimae I 206 quid totum replicem? VI 411 totum processit in anguem II 137 in totum II 95
tractator: veridici tractatores *interpretes* VI 406
tractus: tractum suum sublimibus aequans coluber II 143
trahere: mens caeca trahit crudelia vota V 31 traxerunt ossa medullas I 117 inclusitque viros atque ostia fortia traxit IIII 423
trames: fontem tramite summo facili transmittere saltu quisque potest IIII 64
transgressor *diabolus* II 120
transire: femineo sexu mentes transite viriles VI 257
transportare: fluvius externas undas pelagi transportat in undas IIII 75
tribulare: hostis fallaci tribulat astu VI 532
tribus: quaeque tribus V 422
triumphus: exposuit suum pelagus super arva triumphum V 703 clamante triumpho VI 113 vitalis triumphi dona VI 269 femineus triumphus VI 382
tropaeum VI 378
trudere: dum superest, qui terga premat, qui limite trudat V 324
tum primum III 321
tunc: ex tunc II 397. III 315 tunc *abundat*: cum subito tunc aliger intrat nuntius IIII 220
tunc primum III 327 primum senserunt tunc protoplasti III 333
turpare: se crimine turpat VI 54
turpe *adv.* VI 554
tutella V 566

ubi: ubi consuescit I 121
ullus: hic dignus non erit ullis VI 335
ulterius *de futuro tempore* I 54
ultimus: ad ultima II 255
umidus: illis dant umida vitam I 37
undique: satis undique constat IIII 353
urgere: morbus mentis discrimina corporis urget V 180
urna: fluvius parva primum diffusus ab urna IIII 62
usura: usuras sancto gaudet concrescere lucro VI 308
usus: quibus artis in usu est flectere ceras I 76 quae vivunt sensuque carent in corporis usu I 112 usibus I 142
ut: ut nullus desit VI 663 ut fumant I 122. — ut *pro* quod: ut tamen una contineat liber dulci super arbore tactus, scire velim, quis dira iubet II 157 non pudet ut(?) II 165

vacare: mundum vacantem *domino carentem* III 197 caelo vacante *pluvia* I 268
vacuare: praesentem vacuat V 348 vacuanda ergastula IIII 370
valere: valeat quis dicere II 292 ferre vix valet IIII 224 valeat edere IIII 292 propria valuit pro lege voluntas IIII 13 tantum secreta futuri vis valet IIII 350
vallare: vallatum sanctum cum non ureret ignis IIII 183
vanum: gemens vanum III 296
vapor: commovit subitum zeli scintilla vaporem II 81
vegetare: abiecto vegetentur membra cubili VI 458 vegetante deo VI 542 vegetata furoribus arma VI 348 dextra tenet iecoris vegetandum sanguine fontem I 108
velle: nec volet in paucis Pharius rex cedere signis V 114
venalis: perlustrant, quocumque loci commercia fervent venalesque manus VI 489
venire: tu generi ventura parens II 147
venustare: ornatus qui membra venustant VI 45
Verba ex proxima sententia subplenda: serpens femineam consuetus tangere mentem, hic quoque formidans animum temptare virilem, coniugis (*mentem*) inspirat votis II 376 pulchram relatu (*salutem*) pulchrior exuperat praemissae forma salutis V 15 fermento nequam duplici de corde revulso sincerum (*sc. cor*) nitidae conspergant azyma mentis V 259 vesperis ut credas leni respergere flatu blanda vel umentes diffundere frigora ventos V 435; *cf.* qui. — rex dissimulat summo rem gestam (*se*) credere iussu V 79 frangitur ad fletum princeps victumque (*se*) fatetur V 332 istaec damnati (*sc. passi sunt*) V 216 non aliter quam nunc opifex (*agit*), quibus artis in usu est flectere ceras I 76 non illum trepidi concussit cura pudoris nec (*sc. cunctatur*) quantum gustu cunctata est femina primo, sed sequitur velox II 257
Verborum conlocatio perplexa: ille in saeva ferarum vertitur ora novos varians fallentia vultus II 61 vicinus tunc forte fuit, quo concidit alto, lapsus et innexam traxit per prona catervam II 83 haec quae mundanis cernis pulcherrima rebus incrementa novis ornatum tensa per orbem I 133 quid diversa loquar post iam discrimina matris? III 149 ante tamen proprium nati praecurrere letum conspicies III 177 post, paradise, tuam (speciem) III 202 ante in tormenta cadant quam talia III 302 licitum quod quisque liberet credidit IIII 12 vertice submisso blandum licet ille trisulcis finxerit abscondens per dulcia sibila linguis inmortale odium IIII 275 et fortasse rear cladis mortisque futurae sanguinis indicio iam praecessisse ruinam V 142 adflicti regno salvos vixisse sub hostis? V 564 nunc ut quis vestrum devota mente fidelis experiar fuerit VI 295 *etc.*
verbum: verbum acutum VI 369 verbum caeleste VI 255 verbi superni interpres V 652 exponens sacri mysteria verbi VI 307 accensis verbi virtute lucernis III 366 verbi virtute VI 638 ipse deus verbum VI 210 sacra dotali conplevit viscera verbo IIII 205
vere: ut vere dicamus 202, 4
vergere: fluctuat, incertae quo vergat pondera mentis VI 567
versus: excusso ludere versu VI 9 a faciendis versibus 275, 6
vertex: oceanus vertex rerum IIII 461 documenti in vertice VI 446
vestigium: vestigia fervent VI 81
vetare: nulla quod lege vetatur III 299 quod fuit vetitum tueri II 383
veternosus: veternosi corporis I 243
veternus: vivit novus pereunte veterno V 714
vexare: vexatur anhelitus aeger V 204
vexillum: vexilla salutis IIII 383 vexilla Christi VI 649
viare: vianti VI 417
vibrare: lumina nec vibrant restrictos pondere motus V 207 pater diluvium dextra terras vibrabat in omnes IIII 166
vices: muscae pinnarum vices peragunt stridentibus alis V 166
vicinus: vicinus lapsus *recens* II 83 ut vicino dis-

crimine II 208 vicina iam nocte III 3 vicina morte IIII 353. V 471 vicinus vesper V 533 vicina dies V 368
vigere: occidat omne vigens III 193
vincere: victum caligine densa caelum II 365
virago: primaeva virago *Eva* II 405
virginitas: virginitas sacro devota pudori VI 430 bellatrix Virginitas (*ex Prudentio*) VI 374
virgo dei VI 363
virtus: cluit virtute nocendi II 96 multa virtute IIII 300
vis: reum tenebat publica vis VI 523
vita: expectans agitat formidine vita IIII 351 vita promit palmite ramos V 71 vitam dum praedicat addit VI 309
vitalis: constat vitali indicio praecedere saepe timorem IIII 354 vitalia I 93. 102
vivere: vivit cicatrix I 13 vivens cura VI 242 vivens operatio VI 427
vivescere: vivescunt I 38
vix: vix paene IIII 9
Vocativus praedicati pars: Iudaee, primum violasti perfide pactum IIII 573 munera quae tecum dimisse feras V 343
vocitare *passim e. g.* regem proprio vocitatum nomine Cenceren V 642
volumen: divina volumina VI 379 figurae, quas pius explicuit per quinque volumina vates (*sc. Moyses*) V 719. — gurgitis vacui conexa volumina V 639
volvere: clipeos sinistris volvunt V 379
votum: aeterno coniungens foedere vota I 188 nullus vota deo donis precibusque ferebat IIII 169 signifero qui talia vota ducatu instruitis V 61
vulgare: vulgata vicissim proditur alterno flagrans in corde voluptas VI 559
vulnus: meditata in vulnera ducit V 353
vultus: perdiderat proprios vultus VI 322 diversis vultibus IIII 630 vultus recedit V 94 redditur caelis vultus IIII 528 vultus reductos contineant elementa suos IIII 603 reducta suos adsumant aequora vultus V 658 pavidi detorquent lumina vultus IIII 224

zelus: zeli scintilla II 81 zelo fervente II 298

EPISTVLARVM

numeri Sirmondiani cum Lugdunensi codice et nova editione conparantur.

	Sirmondi	codicis Lugdunensis	novae editionis	tempora epistularum
1	Gundobado, dialogi fragm. XXX	85	1	post a. 500
2	Gundobado contra Eutychianam haeresim I. II.	86	2	a. 512 vel 513
3	Gundobado contra Eutychianam haeresim I. II.	87	3	a. 512
4	Gundobado de subita paenitentia	2	4	post a. 500
5	Domno regi consolatoria de transitu filiae regis	3	5	post a. 500, ante a. 516
+*)	Domno regi	4	6	post a. 500

EPISTVLARVM AD DIVERSOS LIBER I

	Sirmondi	codicis Lugdunensis	novae editionis	tempora epistularum
6	Victorio de basilicis haereticorum	6	7	ante m. Sept. a. 517
+	papae urbis	+	8 (ex Papyro accessit)	intra a. 513—516?
7	papae Constantinopolitano	7	9	post m. Mart. a. 515
8	Eustorgio	8	10	post a. 494
9	Caesario	9	11	
10	Maximo (Ticinensi)	10	12	
11	Apollinaris episcopus Avito	11	13	
12	Apollinari episcopo	12	14	
13	Contumelioso	13	15	
14	Victorius Avito	14	16	a. 516—517
15	Victorio	15	17	
16	Victorio	16	18	
17	Viventiolo presbytero	17	19	
18	Symmacho papae	+	20	ante ep. 25 (23 S.)
+	papae Hierosolymitano	+	20 A (ex coni. additus titulus)	
19	Gundobadus	18	21	post a. 509
20	Gundobado	+	22	
21	Sigismundo	19	23	a. 499
22	Apollinari Sidonii f.	20	24	a. 507
23	papae Hierosolymitano	21	25	post ep. 20 (18 S.)
24	Stephano	22	26	inter a. 499—517
25	Apollinari episcopo	23	27	
26	(Stephano) Lugdunensi episcopo	24	28	inter a. 499 et 517
27	Symmacho papae	25	29	ante d. 19. m. Iul. a. 514
28	Gundobado de divinitate filii	26	30	a. 499
29	Sigismundo	27	31	a. 514—516
30	Sigismundo	28	32	

EPISTVLARVM AD DIVERSOS LIBER II

	Sirmondi	codicis Lugdunensis	novae editionis	tempora epistularum
+	Symmachus papa Avito	+	33 (Dachery edidit)	a. 501, d. 13. m. Octob.
31	Fausto et Symmacho	5	34	a. 501 ex.
32	Liberio	29	35	non ante 510
33	Apollinari Sidonii f.	30	36	ante a. 516
34	Aureliano	31	37	a. 501—506
35	Helpidio	32	38	
36	Senario	33	39	a. 515/516
37	Petro	34	40	a. 516/517
87	Hormisdae	+	41	a. 516 ex.
88	Hormisda Avito	+	42	m. Febr. 517
38	Eufrasio	35	43	a. 507
39	Gundobado	36	44	cf. ep. 51 (45 S.)
40	Sigismundo	37	45	a. 507
41	Clodevecho	38	46	a. 496/497
41	imperatori	38	46 A	a. 515
42	Vitalino	39	47	post m. Mart. a. 515
43	Celero	40	48	
44	Sigismundo	41	49	

*) desideratur epistula, ubi talis crux posita est.

Sirmondi		codicis Lugdunensis	novae editionis	tempora epistularum
+	Arigio	42	50	a. 515? (cf. homil. XVIII)
45	Apollinari Sidonii f.	43	51	a. 507
46	Apollinari Sidonii f.	44	52	
47	Heraclio	45	53	a. 499 aut 500
48	Heraclius Avito	46	54	
49	Ansemundo	47	55	
50	Messiano	48	56	

EPISTVLARVM AD DIVERSOS LIBER III

Sirmondi		codicis Lugdunensis	novae editionis	tempora epistularum
51	Viventiolo rhetori	51	57	
+	Stephano	52	58	inter a. 499 et 517
52	Viventiolo episcopo	53	59	
53	Gemello	54	60	a. 516/517
54	Apollinari episcopo	55	61	a. 517/518
55	Victorio	56	62	c. a. 516
56	Claudio	57	63	c. a. 518
+	Gregorio	58	64	
+	Alexandrino episcopo	59	65	
57	Maximo		66	
58	Viventiolo episcopo	60	67	
59	Viventiolus episcopus Avito	61	68	
60	Viventiolo episcopo	62	69	
61	Constantio	63	70	
62	Apollinaris episcopus Avito	64	71	
63	Apollinari episcopo	65	72	
64	Viventiolo episcopo	66	73	
65	Maximo Genavensi	67	74	inter a. 513—516
66	Victorio	49	75	post a. 516
67	Sigismundo	50	76	ante a. 516 diversis annis
68	Sigismundo	68	77	
69	Sigismundus imperatori	69	78	post m. Mart. a. 515 una cum ep. 9 (7 S.)
70	Sigismundo	72	79	ante a. 516 cf. ep. 76 (67 S.)
71	Ansemundo (Sigismundo *L*)	73	80	
72	Ansemundo	74	81	post ep. 80 (71 S.)
73	Valeriano	75	82	
74	(Caertio *S*) Ceretio	76	83	ante a. 516 una cum ep. 76 (67 S.)
75	Helladio	77	84	
76	(Riconi *S*) Rucloni	78	85	a. 507—510
77	Sapaudo (Vssapaudo *L*)	79	86	
78 A	Apollinari episcopo	80 A	87	vere a. 509
78 B		+		
79	Apollinari episcopo	70	88	
80	Quintiano	1	89	a. 517
	Amando		90	
81	Sigismundo	71 et 80 B	91	a. 507
82	Sigismundo	81	92	
83	Sigismundus imperatori	82	93	a. 516—518
84	Sigismundus imperatori	+	94	ante a. 518
85	Heraclio	83	95	c. a. 500
86	Heraclius Avito	84	96	
+	(incertae ep. fragm.)	+	97	(accesserunt ex scriptoribus)
+	Remigio	+	98	

CORRIGENDA ATQVE ADDENDA.

2 adnot. 14] *leg.* 15
3 ad 13 Ioh. 4, 46] *leg.* 5, 46
5, 9 affigit] *leg.* affiget, *ut habet Vulgata et libri infra p. 23, 23*
5 ad 24 *leg.* Corinth. I 11, 9
5 ad XI: Florus ad Corinth. I 12, 3
6, 6 *verba* deus est *cum F delenda*
8, 9 Vnus deus] Vnus dominus *cum Vulg. leg. videtur, ut est infra v. 22*
8 ad 33 Sic *F*] *leg.* Sic *S*
9, 29 flectat] *leg.* flectatur *ex Vulg. et infra p. 12, 13*
12 ad XXX *ex codice L addatur epistulae numerus 85*
15, 21 praecipuae] *leg.* praecipua
19, 15 facta *in marg. ed. Gallandi deletur*
19, 21 in inferna descendere] in infernum descendisse *al. lectio in marg. ed. Gallandi*
19, 27 sine fide] *leg.* sine fine
21, 8 ex viribus] *an* ex veteribus?
21, 11 vetusti] veteris *margo Gallandianae*
24 ad 22 *leg.* Ioh. 10, 18
27, 30 transpunctu] *leg.* transpuncti *coll. p. 61, 5*
33, 23 Petrus, cum] *tolle distinctionis notam*
35, 13 crediderint] *leg.* crediderunt *ex LS*
38 ad 3 *leg.* Matth. 27, 60 Marc. 15, 46
38, 7 adspectus] *leg.* adspectui *cum P*
40 *ep. VIII non inter a. 496 et 499, sed inter a. 513—516 scripta videtur*
40, 1 docma *habet Orthographia Bernensis in Hageni Anecdotis Bernensibus p. 292, 22*
40, 8 ingeri] *leg.* suggeri
43, 13 *praetulerim nunc libri Lugdunensis lectionem:* quis enim vel catholicus dici potest, qui non de tantarum ac talium ecclesiarum pace gaudeat
43, 16 vitio errantis arbitri] *falsum est quod scripseram* arbitri, *sed quid lateat in lectione* arbitrio *PL, ne nunc quidem constat; ceterum cf. carminum l. III 367* Linquentem caulas turpique errore vagantem Pastor ovem celeri dignatus quaerere gressu Subvehis, utque suo gaudens reddatur ovili, Sarcina fit, quae cura fuit; *atque homiliae VII verba p. 115, 12:* Ovis ista quicumque peccator est, utique si de caulis se protegentibus evagatur suopte vitio incursurus bestiam, cum a pastore declinavit
44, 10 affectus] *leg.* affatus *cum Sirmondo*
50, 16 perdit] *fort.* perdidit
53, 2 conservus] *bona videtur Lugdunensis lectio* conventus *sc. Lugdunensis episcopus, quem visitaverat Viventiolus infirmum*
53, 29 respondebit] *fort.* spondebit
55, 1 exurgent] *fort.* exurget *legendum cum Vulgata*
55, 14 domini] domni *ni fallor*
55, 23 necessarii] *fort.* necessarie
55, 27 placuisse] *fort.* potuisse (*sc.* satisfacere studio)
58, 5 quando] *sic Concil. Epaonense p. 167, 5*
60 ad 23 pag. 59, 14 Florus] *leg.* p. 61, 11
60, 26 deus fortis] *leg.* deus, fortis
62, 19 in antiquam sui dogmatis credulitatem] *legendum* crudelitatem *cum L*
62, 24 properatis] *nunc cum Sirmondo legerim* prosperitatis
65 ad 3 in sacerdotibus *Ls*] *leg. LPs*
66, 15 reditus] *leg.* reditu
67, 32 exultando] *fort.* exaltando
72, 4 separare] *fort.* separari
75, 26 vestris] *leg.* nostris *cum Sirmondo*
78 ad L] *numerus Lugdunensis libri* 42 *addendus. ceterum cf. Homil. XVIII p. 126 a. 515 ut videtur recitata*
78, 30 quo adprime floretis] *fort.* quo adpositissime floretis
78, 36. 79, 1 inter annuum martyrium dies] *crux praefigenda voci* martyrium
80 ad 6 animum *S*] *et sic ut videtur scedula 5*ᵛ
84, 19 expectet] *immo* spectet
84, 32 humanos animos] *fort. rectius* humanum animum
84, 34 iracundia culpae] *cf. Homil. VII p. 113, 15*
93, 31 post *colum natalis dominici] *fort.* post cumulum
96, 28 volubilis] *tenendum videtur quod libro L* (luselis) *indicatur:* lusilis
97, 14 cribrati *praepropere scripsi: legito* crebrati *cum Sirmondo, coll. Plinii loco n. h. XI 24* (28), *81*
97, 24 vestrae] *fort.* nostrae
festivitatulae *etiam Georgius in lexici ed. VII scripsit*
99, 13 risum submoverit] ris submoveris *L: quod nunc interpretor* risum moveris

101, 29 spectet] *an* exspectet?
102, 15 marg. *leg.* c. a. 500
105, 6 *leg.* Paulus dicit quod (quod *latioribus intervallis non distinguendum erat*)
111, 18 *post* officio *comma delendum*
113 ad 33 *leg.* Act. 10, 34 et 35
114, 3 quia . . .] *lacunam, quam Martenius posuit, ex rasura natam suspicor, nihil enim desideratur*
115 ad 31 *leg.* Amos 4, 6 et 9
116 ad 2 *leg.* Ierem. 31, 29
116 ad 11 *leg.* Amos 4, 10—12
116, 32 audivit] *at* audiet *vulgata, unde suspiceris* audibit, *cf. H. Roensch, Itala und Vulgata p. 291 sq.*
119 ad 5 Luc. 12, 39] *potius* Matth. 24, 43
119 ad 18 *leg.* acutis *post lin. add. F*
121 ad 13 *locus* Corinth. II 6, 16 *delendus*
123, 5 *nescio an* pater *delendum sit; post* offerre *distinguendum* (*nam* iussus *scripsit Avitus pro* iussus est)
130 *ad hanc et sequentem homiliam conparanda* Ennodii dictio II in dedicatione basilicae apostolorum, ubi templum fuit idolorum (*ed. Hartel. p. 430 sqq.*)
132 fol. 15r photographicam imaginem dedit L. Delislius cum interpretatione in The palaeographical Society ed. Bond et Thompson 1873—1878 tab. LXVIII
1 aededitat s] et ededitat[e]s *non recte Delisl.* consort[ii].. *Delisl.*
2 cultus] cultur *Delisl. falso: superior enim litterae* r *pars in ipsa linea esse solet, non uti hic supra lineam.* riu[ulis] *supplevit Delisl.*
4 malum] multum *quod conieci, in ipso folio legit recte Delislius*
5 ex qua] . . . quia *minus recte Delisl.*
16 *post* paruolis *punctum tollendum*
17 *sinistra pars crucis abrepta cum margine folii*
19 sq. *post* FANO *pro puncto spatium vacuum; altera tituli pars a voce* DICTA *minutioribus litteris scripta*
132, 6 χps] *leg.* χ̄ps
133 ad 4. 6] *pro* 4. 6 *leg.* 5
133, 7 *verba* salus quae facta est hodie domicilio *sumpta sunt ex ev. Lucae 19, 9*
133, 29 efflagrat] *sic ni f. ipse auctor pro* effragrat *scripsit*
135, 15 χpi] *leg.* χ̄pi
137, 23 invidias] *fort.* invideas
139 ad 6 *adde:* vv. 6—10: Delislius Planches XV, 1
141, 8 hodie nobis salus facta est] *cf. ad 133, 7*
142, 24 *distinguas:* plus spatii, quam convenit circumforaneis, infercisse conclusis. *de forma* infercisse *consule Georgium II p. 189*
146 XXVI tit. POSTRIDIE] *fort.* post triduo
146, 6 in altario] in altari *Avitus scripsit cf. p. 145, 21*
149, 10 *leg.* ad habendum
149, 11 *leg.* transcen . . . . .
150, 33 *leg.* multiplices
152 XXX ad 7] *leg.* Iosua 3, 15
154 sced. 1 et 3v *leg.* vacua
165, 17 utrique] *fort.* utriusque
165, 18 praemissa] *fort.* permissa
175 ad 5 civitatis Avennicae] Aventicae *A. Iahnius II 246, cf. 209 et 350*
182, 11 diversorio] *leg.* divorsorio (*sic Ennodius ed. Hartel. p. 376, 6*). *post* inclusit *addatur:* auro illorum a maxima parte actum est, ne Gallis diutius servitum pubes Ligurum duceretur
182, 16 *adde:* cf. ep. IIII (4 *S.*)
183 ad VI de codice *P* S. Augendi vel Eugendi (St. Oyan) vid. Delisle, Cabinet des manuscrits III p. 260, Planches 28, 2. 3. cf. II p. 409 sq. oblatus autem erat c. a. 880, quo anno Manno obiit
183 ad III: *de vita S. Waldomeris vid. Acta SS. Boland. 27 Febr. III 683 sq.*
184 ad V in honorem b. Petri] *leg.* in honore
185 VI 1 sceptrorum columen] Salve sceptrorum columen, regina Orientis *Sidon. c. II 30*
186 VII 15 pascit ieiunus] pascendo ieiunet *Sidon. ep. VII 11 (p. 427 Savar.)*
186 ad VIII: continuantur versus apud priores editores, parastichidis artificium deprehendi
187 ad VIIII: Pantagatus subscripsit concilio Aurelianensi a. 538. Basilius consul erat a. 541, *cf. Rossi p. 611 sq.*
190 ad XIII: n. 1175] *leg.* p. MCLXXV n. 1 (ex cod. Vaticano Palatino 833 s. X); inscriptio *deest Grut.*
190 ad 11 magistri *P*, magistra *Grut.*, *quod amplector*
191 XV 6 culmen honorum] culmen honoris *Sidon. c. II 89*
193 ad XVIII et 194 sqq. XXII—XXIIII: codicem Toletanum Eugenii accurate descripsit P. Ewaldus, Neues Archiv VI p. 316—318, cf. 581—589. Iohannis Helleri apographo usus sum, quod possidet bibliotheca Berolinensis
193 XX *cf. Pauli Hist. Langob. II c. 13:* Ad cuius ego tumulum [*Pictavis apud S. Hilarium*] cum illic orationis gratia adventassem [*intra a. 782—786*], hoc epitaphium rogatus ab Apro eiusdem loci abbate scribendum contexui. *Inter Pauli carmina dedit E. Duemmlerus, Poetae latini aevi Carolini I p. 56. ex eodem quo nos codice*
9 modicos *Duemmler ex Pauli cod. D*[1]
12 *Ovid. Amor. I 6, 23* redde vicem meritis
195 XXIIII *paene totum carmen sublatum ex Sidonii c. XVII 5—10 et 15 sq.:*

5 Non tibi gemmatis ponentur prandia mensis
Assyrius murex nec tibi sigma dabit;
Nec per multiplices abaco splendente cavernas
Argenti nigri pondera defodiam.
Nec scyphus hic dabitur, rutilo cui forte metallo
10 Crustatum stringat tortilis ansa latus;

15 Vina mihi non sunt Gazetica, Chia, Falerna Quaeque Serapteno palmite missa bibas *v. 9 et 10 Sidonius non habet*
200 Conspectus librorum] *P* = Paris. 11328 non est s. VIIII, sed s. XI/XII
202, 12 tutius] *lege* totius
202 ad 13: libertas eloquii] et tulit eloquium insolitum facundia praeceps *Horat. A. 217*
202 ad 13: pro omni verbo otioso *etc.*] *Matth. 12, 36*
208 vv. 180—188 includenda sermonis notis '—'
213 v. 48 Primas] Primus *Aethicus c. 11 cf. p. LII*
216 v. 162 sqq. *rectius distingues sic:* Quis stupor, o mulier, mentem caligine clausit Cum serpente loqui? Verbum committere bruto Non pudet, ut vestram praesumat belua linguam? Et monstrum pateris responsumque insuper addis?
224 v. 22 sq. *sic distinguas:* Materiamque ipsam faciat medicamina vitae, Qua mors invaluit; leto delebere letum
225 v. 63 *nescio an optimorum codicum lectio* sensu dolenti *sana sit*
226 v. 95 *excidit colon post* ille est
226 v. 98 *post* marito *comma ponendum pro exclamandi nota*
230 v. 213 *leg.* Haut
238 v. 98 cum corporis ima Supplerent vasti mixto pro crure dracones] *fort.* vasto mixti pro crure dracones
248 v. 441 *ex Sidonio c. II 243 corrigendum:* Non aliter Tanais, nivibus cum pascitur, albus Riphaeo de monte ruens
260 v. 222 quo] *non recusandum prorsus quod L habet* qua
261 v. 242 sq. *post* salutis *punctum, comma post* caedem *ponendum*
268 v. 502 *deleatur comma post* potentes
270 v. 574 *leg.* proelia
272 v. 660 *dele comma post* fluctus abest
274 Prol. 3 *leg.* quos non sic ut voluerat
276 v. 16 Quas sibi] *fort.* Quas ibi
277 v. 65 *leg.* talamos
277 v. 73: sic laetaque et anxia *coni. C. V. Vonck lectionum latinarum libri duo, Traiecti Viltorum 1745 p. 173*
278 v. 102 teneros sancto hortamine] *fort.* sancto teneros hortamine
278 v. 115 Nunc decet adtonitos] at monitos *aut* admonitos *Vonckius l. l.*
279 v. 139 Mundanis] Mundanus *Vonckius l. l.*
279 v. 155 Non carnis sed legis habes — ferre] *pro* habes *Vonckius l. l. coni.* aves
280 v. 160 Pigra — labori] Pigra voluptati, fervescere corde labori *Vonckius l. l.: eadem prorsus sententia, quam codicum lectio praebet*
280 v. 170 *distingue:* Sic captiva, tori cum portet nomen inane, Coniugis et vana *etc.*
290 v. 536 *tolle comma post* dominam
311 *s. v.* cenaculum *leg.* crebrati
318 *s. v.* civ. Nivernensium *adde: A. Iahn II 112*
324 *Ablativus*] *adde: Ablativi decl. III in* i: tempori 79, 1. *cf.* lateri V 375
341 *s. v. Numerus*] *adde:* Dardania et Hillyricus expetiit gaudentes 72, 3. 4

Praeterea aliquot loci ex prologis carminum per errorem translatos in indicem poeticum lector ignoscat. Eodem errore exciderunt ex priore prologo haec:

censura: censuram divinam 202, 9
corpus: paucis homiliarum mearum in unum corpus redactis 201, 3
discernere: divinam longe discrevimus ab humana existimatione censuram 202, 9
dum *cum:* dum meditarer 201, 8
durare: durata fronte procedo 201, 5

Typis expresserunt Breitkopf et Haertel Lipsienses.